فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

1. CİLT

www.tevhidmeali.com

www.tevhiddersleri.org

www.tevhiddergisi.org

www.tevhidkitap.net

tevhiddergisi@gmail.com

فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

Dizgi

Tevhid Basım Yayın, 42546

Düzeltmeler

Tevhid Basım Yayın, 42546

E-posta

tevhiddergisi@gmail.com

Telefon

+90 545 762 15 15

Posta

P.K. 51 Güneşli Merkez PTT

Bağcılar/İstanbul

Merkez

Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No:120/A

Bağcılar/İstanbul

Basım Yeri

Şenyıldız Matbaacılık, 45097

Teknik Hazırlık:

İletişim:

ISBN:

Baskı:

978-605-06550-3-2 (Takım Numarası)

978-605-06550-4-9 (1. Cilt numarası)

1. Baskı, Temmuz/2021

: Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No: 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15

: Piyade Mah. İstasyon Cad. No: 190 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48

: Kaynartepe Mah. Gürsel Cad. No: 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43

: Mengene Mah. Büyük Kumköprü Cad. No:78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49

: Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No:2 A İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

İstanbul

Ankara

Diyarbakır

Konya

Van

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

◌ّ الرحِيم

مِن

◌ٰ

◌ِ الرْحْ◌ّ

◌ِ هللاْ سِم

ب

ُ ،

◌ِ رهُ

◌َ غفْ

◌َ ستْ

◌ُ ونُ ، ةَ

◌َ عين

◌َ ستْ

◌ُونَ

◌َحْمُدهُ

◌ِنِ

◌ْحَمد لَ

◌ّإن ال

◌اَ،

◌ن

◌َعَمالْ

◌َات أَ

◌ّئ

◌َا، وِمْنَ سي

◌ُسنِ

◌ْف

◌َنَ

◌ِمْنُ شُرِور أَ

◌ِاهلل

◌ُب

◌َعودُ

◌َونَ

◌ُهَ،

◌َادَي لَ

◌َه

◌َالَ

◌ِل فْ

◌َةُ ، وَمْن يُضلَ

◌ّل لِ

◌ُمِض

◌َالَ

◌ُف

◌َهِذِه هللاْ

◌َمْن يَ

◌ُهَ،

◌َ ش ِرَ يك ل
◌ُ ال
◌ُ وْحَده
◌ّ هللا
◌ِ ال
◌َ إ
◌َ ه
◌ِ ل
◌َ إ
◌َ ن الْ
◌َ أ د
◌َ شهْ
◌َ وأ
◌ُ .هُ
◌ُ وَرُسول
مَّدَ ا عْبُده
◌ّ
ن ُ مَ ح
◌ّ َ
◌َ أ د
◌َ شهْ
◌َ وأ
◌َّ ل
ن إ
◌ّ ُ
◌َ موتُ
◌َ وَل ت
◌ِ ه
◌َ اتَ
◌ُ قُ
◌ّ ق ت
◌َ ح

◌وا هللأ

◌قّ

◌وا اتُ

◌ذَ ينَ آمنِ

◌ّ

◌ا الَ

ه

◌ٌ

◌يَ

◌ا أ

ي

◌ِ مَونُ.

◌ مُ مْسلْ

◌تْ

◌نَ

◌وأ

◌ْ سَ وِ احَدٍةِ

◌فَ

◌ نُ نْ مِ كْم

◌قَ

◌ذَ ي خل

◌ّ

◌ّ ُكُم ال

◌ ُ ربَ وا

◌قّ

◌ّ ُ اس ات

◌ا النَ

ه

◌ٌ

◌يَ

◌ا أ

ي

◌ِ◌ًاءَس

◌ِ◌ًونَ ا يرَ

ا رَجاًلَ كث

◌ِهُمَ◌ْ

ثِ من

◌ّ◌َ

◌َ◌َ وب ا

◌َ◌َهجَوْ زْ ا

◌ْ◌ْ

◌َ◌َ منَ قِ

◌َ◌ْخلَ وَ

◌َ◌َ انَ◌ْ ك

ن اهللا

◌ِّ◌ْ

◌َإ◌ْ

◌َ◌ْمَحامْ رَ

◌ِ◌ْالْ وَ◌ْ ه

◌ُ◌ْ بَ ون

◌َ◌ْلَءاسَ

◌ْ◌ت ي

ذ

◌ّ◌ْ

◌َ◌ْ ال

◌ْ◌ْاللهُ ا وا

◌ّ◌ْ قّ

◌ْ◌ْتَ وا

◌ْ◌ْاً.

◌ْ◌ْبِ يبِ

◌َ◌ْمَ◌ْ رقْ ي ُكْ

◌َ◌ْ علَ

◌ِ◌ْ حْ

◌َ◌ًّ◌ْصلَ يُ◌ْ دا يً◌ِدسِ

◌َوالْ
◌ُوا قُ
◌ُولُ
◌َوقَ
◌ُوا هللأ
◌ّقّ
◌ُوا اتُ
◌َمنَ
◌ٕ
◌َا
◌ذين
◌ّ
◌َا الَ
ه
◌ٌ
◌َيَ
◌َاأ
ي
◌ةٌ
◌َوَرُسولَ
◌ِهللا
◌َكْمَ وَمْن يُطِعُ
◌ُوبُ
◌ُنُ
◌َكْم دُ
◌ِر لْ
◌َغفْ
◌َكْمَ ويُ
◌َعَمالْ
◌َكْم أَ
ل
◌َوزًا عَظِيماً.

◌َ ز ف ا

◌َ فْ د

◌َ قَ

ف

◌َ يْ دُ

◌َ هْ دِي

◌ْ هْ

◌ِ ، رَ ال رَ يْ خَ وَ

◌َ ابْ هللاُ

◌ْ تَ كَ ثِ يْ دِ حِ

نَ خْ يَ رَ ال

◌ِّ

◌ِ إ

◌َ فْ عُد

ما ب

◌ِّ

أ

◌ٌ ،

◌ِ عَةْ دَ

◌َ بِ ة

◌َ ثَ دَ حْ مُ لَّ كُ وُ ، ا

◌ُ هُ

◌َ تَ ا

◌ُ ثُ دَ حْ مُ رُ وِ م

◌ُ

ر أال

◌ِّ دَ مِّ ، وَ ش

◌ِّ

◌ُ حَ مَ

ار

◌ِّ

◌ِ ن ال ى

◌َ ة فِ

◌لَ

◌ٌ، وُكُلَّ ضال

◌ةَ

◌لَ

◌دَعِةَ ضالْ

◌بَ وُكُلَّ

HUTBETU’L HACE

Muhakkak hamd Allah’adır. O’na hamdeder, O’ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden Allah’a

sığınırız. Allah’ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O’nun saptırdığını

da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir

ilah yoktur. O, bir ve tektir, O’nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki

Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür.

“Ey iman edenler! Allah’tan hakkıyla korkup sakının! Yalnızca Müslimler/

şirki terk ederek tevhidle Allah’a yönelen kullar olarak can verin.”1

“Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden

korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah’tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.”2

“Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakının ve doğru/sağlam/adil söz söyleyin. (Allah da buna karşılık) amellerinizi ıslah etsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim de Allah’a ve Resûl’üne itaat ederse, şüphesiz ki büyük bir kurtuluş

ve kazanç elde etmiş olur.”3

“Bundan sonra, şüphesiz sözlerin en güzeli Allah’ın kelamı, yolların en hayırlısı Muhammed’in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlardır. Sonradan çıkarılan her şey bidattir, her bidat sapıklıktır, her sapıklık da ateştedir.”4

1. 3/Âl-i İmran, 102
2. 4/Nîsa, 1
3. 33/Ahzâb, 70-71
4. Müslim, 867; Nesai, 1578

Elinizdeki çalışma; Yüce Allah’ın bir imtihan esnasında bahşettiği sayısız

nimetten yalnızca biridir. O’na (cc) hamdeder, O’nu tüm noksanlıklardan

tenzih eder ve O’na teşekkür ederim. Şayet O’nun yardımı ve müminleri yardımcı kılması olmasa; imkân yönünden kurak bir çölü andıran diriler kabrinde, böyle bir çalışmaya başlamak ve ilerlemek tatlı bir hülya olarak “yapılacaklar listesi”nde yerini alırdı. O’nun varlığına ve birliğine; yerde ve gökte hiçbir şeyin O’nu aciz bırakamayacağına; mutlak güç ve iktidar sahibi olduğuna şahitlik ederim.

“…hiç şüphesiz Allah sana yeter. Seni, yardımıyla ve müminlerle destekleyen O’dur.”1

Elinizdeki çalışma; bereketli bir tohumun (niyetin) toprağa atılması, Allah’ın (cc) yardımıyla filiz vermesi ve sonrasında gövdesi her geçen gün kalınlaşan bir çınara dönüşmesidir. Şöyle ki; Enes kardeşimiz daha önce yaptığımız, yeni başlayanlar için “Umdetu’l Ahkâm” dersleri ve orta seviye fıkıh talebeleri için “Mulahhasu’l Fıkh” derslerini esas alarak bir ibadet ilmihâli hazırlamaya başladı. Ancak bir yandan kendi eğitimiyle ilgilenmesi, diğer yandan öğrenci yetiştirmesi, diğer bir yandan İslami mücadele için emek vermesi… çalışmayı yavaşlatıyordu. Taharet Babı’ndan birkaç bölüm yazıldıktan sonra, yazma sorumluluğunu ben üstlendim. O da birçok konuda bana yardımcı oldu, olmaya da devam ediyor. Hayırlara ve-

1. 8/Enfâl, 62

sile olmasını umduğum bir ameli başlattığından ve devamı için sağladığı gayretlerden dolayı ona teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun. Yine bu çalışmada istediğim araştırmaları yapan ve sonuçları benimle paylaşan Yasir kardeşimize ve onlara yardımcı olan çalışma arkadaşlarına teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun.

Bu çalışmayı hazırlarken ana kaynak hadis ve fıkıh metinleriydi. Ancak çalışmanın en az üçte birine kaynaklık eden, yıllar içinde özetlediğim fıkıh kitapları ve hadis şerhleri notlarıydı. Burada devreye Ömer kardeşimiz girdi. Kendisine isim ve yer belirttiğim kitaplardan notların asli kaynağını buldu; yazdığım metinlere kaynakları ekledi. Ayrıca hadis metinlerinin Türkçelerini düzenleme ve Türkçe okuyan okuyucular için uygun tercüme seçme işini de Ömer kardeşimiz üstlendi.2 Kendisine tüm bu gayret

ve yardımları için teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun. Tüm bu süreci koordine eden, benimle beraber çalışmanın çilesine ortak olan Murat

kardeşime hususi teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun. Onun şahsında

tüm Tevhid Medresesi öğrencilerine, dava arkadaşlarıma sesleniyorum:

İyi ki varsınız!

Ve elbette tüm bu yazılanları bilgisayara aktaran, metinleri tashih eden,

teknik düzenlemeleri yapan… Tevhid ve Sünnet davasının yiğit muvahhid

ve muvahhideleri… Her birine teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun.

Çalışmaya tıbbi ve psikolojik bilgilerle katkıda bulunan tabib/tabibe ve

psikolog kardeşlerime teşekkürü borç biliyorum; Allah razı olsun.

Bu kitabı; Kur'ân'ı -dolayısıyla Kur'ân ilimlerini- ve fıkıh ilmini sevmeme vesile olan babama ithaf ediyorum. Hiç unutmadım -muhtemelen de

unutmayacağım- hayatının en zorlu döneminde, tüm Türkiye'de arandığı hâlde beni ziyaret etmişti. Medrese derslerine devam edecek bir ortam bulamadığım için üzülmüş, çözüm olarak yeni terceme edilmiş bir

fıkıh kitabı alıp bir hoca bulana kadar Şafii fıkhı metnini kendi çabamla

bitirmemi tavsiye etmişti. Yine okuduğum son kitabı duyunca hoşnutsuzluğunu belli etmiş, "Fıkıh oku!" demişti. İnanıyorum ki bu çalışma, o

teşviklerin meyvesidir…

2. Hadis metinlerinde hangi yayınevi tercümelerinin esas alındığı kaynakçada belirtilmiştir.

Ve bu kitabı anneme ithaf ediyorum. Sorduğu fıkhi bir soru üzerine ilk

fıkıh hocamdan tatlı bir azar işitmeme vesile olan ve o günden sonra fıkıh çalışırken daha dikkatli olmamı sağlayan anneme…

Annem ve babam… İslami mücadele nedeniyle onlarca yıl hicret, on

sekiz yıl zindan hayatı yaşadılar. Biri içeride, diğeri dışarıda çile doldurdu; ahir ömürlerinde bir araya gelebildiler. Şimdi de benim imtihanımın

çilesini dolduruyorlar. Rabbim hayırlı, sağlıklı ve uzun ömür ihsan etsin;

ahir ömürlerinde gözlerini aydın kılsın.

I. Çalışmaya Seçilen İsim

Çalışmamızın üst başlığı Fıkhu'l Hadis, yani Hadis Fıkhı'dır. Alt başlık

ise Sünnet İlmihâli'dir. Bunun nedeni; çalışmanın iki katmanlı bir yapıya sahip olmasıdır. Ana metin bir ilmihâldir. İncelenen konuya dair hüküm zikredilmiş, akabinde varsa konuya dair ayet, sonra hadis, sonra sahabe sözü aktarılmıştır. Kısa, öz ve fıkhi tartışmalardan uzak ana metin, bir ilmihâldir. Fıkhın temel kaynağını sünnet oluşturduğundan ve kitapta Ehl-i Hadis metodu takip edildiğinden "Sünnet İlmihâli" ismi uygun görülmüştür.

İkinci metin alt metinlerdir/dipnotlardır. Alt metinde rivayetlere dair teknik bilgiler, -bazı konularda- fıkhi ihtilaflar, ihtilafa dair deliller, delillerin tartışılması ve varsa güncel yansımaları ele alınmıştır. Bu sebeple de Fıkhu'l Hadis ismi uygun görülmüştür. Kitaba "Fıkhu'l Hadis" üst başlığını seçmemizin bir diğer nedeni; fıkhi konular bittikten sonra çalışmayı devam ettirme düşüncesidir. Şayet Rabbim muvaffak kılarsa akide, ahlak, siyaset… bablarına dair rivayetleri inceleyen bir çalışmayı, Fıkhu'l Hadis'in sonuna eklemeyi düşünüyorum. Ki; Buhari'nin (rh) Kitâbu'l İmân, İlim ve Ahkâm bölümleri ders olarak yapılmıştı. Rabbim yazmayı müyesser kılsın. Kitabın temel metni fıkıh ilmine yeni başlayanlar için; alt metin ise hadis fıkhına ilgi duyan ilim talebeleri için uygundur.

II. Çalışmamızda İzlenen Metod

Çalışmamızda izlenen metod; Ehl-i Hadis'in metodudur. Şöyle ki; bilindiği gibi fıkıh; iki ayrı metod ve anlayış olarak neşv-u nema göstermiş, bu iki metoddan her biri de iki ayrı yoldan bizlere ulaşmıştır. Önce sahabeden başlamak üzere nasları anlamada var olan iki farklı metodu, sonra bu anlayışlardan her birinin de iki farklı yöntemle (ittiba ve taklid) günümüze ulaşmasına dair kısa bilgiler aktaracağız. Daha sonra bunlardan hangi metodun bu çalışmaya kaynaklık ettiğine değineceğiz.

Allah Resûlü (sav) hayattayken, şer'i ilimlerin -fıkıh da dâhil- tek kaynağıydı. İnsanlar ona soru soruyor, aldıkları cevaba göre hayatlarını düzenliyordu. O (sav) varsa hiçbir konuda tartışma yaşanmıyor, onun hükmü son söz kabul ediliyordu. Ancak onun bulunmadığı ortamlarda "emir ve yasaklarından" maksadın ne olduğuna dair tartışmalar yaşanabiliyordu. Örnek olması açısından Asr-ı Saadet'ten bir tablo aktaralım:

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" Resûlullah (sav) Hendek Savaşı bitince bize şu talimatı verdi: 'Hiç kimse Ben-i

Kureyza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın!'

Ordu yoldayken ikindi namazının vakti girdi. Bunun üzerine bazıları, 'Biz

Ben-i Kurayza'ya varmadan namazı kılmayacağız.' diyerek namazı kılmadı.

Kimisi de 'Olur mu öyle şey? Biz namazı kılacağız. Bizden namazı kılmamamız istenmedi ki!' dediler. Bu durum Allah Resûlü'ne anlatılınca hiçbirine kızıp serzenişte bulunmadı."1

Allah Resûlü'nün (sav), "İkindiyi Kurayza yurduna ulaşmadan kılmayı" nehyetmesi, fakih sahabiler arasında tartışmaya neden olmuştur. Bir grup

genel naslara bakıp "Namaz vakitli bir ibadettir. Allah Resûlü namaz vaktini

geçirmeyi emretmez. Onun kastı aceleyle hareket etmemizdir..." şeklinde

yorum yapmışlardır. Bir diğer grup, "Allah Resûlü'ne itaat farzdır. O, 'Şu noktaya ulaşmadan namaz kılmayın.' diyorsa, kılmayacağız..." şeklinde yorumlamışlardır. Burada dikkatimizi çeken, Allah Resûlü'nün iki anlayışa da

ses çıkarmamasıdır. Zira iki yorum da şer'i ölçüler içinde yapılmıştır.

1. Buhari, 946; Müslim, 1770

Bir grup, nassı mutlak olarak kabul etmiş ve hususi/özel nasla amel

etmiştir. Bir diğer grup tüm nasları bir araya toplamış ve hususi/özel

nassı tüm naslarla beraber anlamaya çalışmıştır. Ki, bu anlayış farkı

daha sonra ortaya çıkacak rey ve Ehl-i Hadis arasında veya kıyası kabul eden fukahayla reddeden Zahirîler arasındaki farkın da temelini

oluşturur.2

Allah Resûlü (sav) zamanındaki bir diğer dikkat çekici nokta şudur: O, bir

yeri fethettiğinde oraya ashabından birini görevli olarak gönderir, oranın

dinî, siyasi, askerî ve mali işlerinden o sahabi sorumlu olurdu. İnsanlar

dinî sorularını sorumlu sahabiye sorar ve onun verdiği cevaba göre

amel ederdi. Bir nevi o bölgenin sorumlusu olan sahabinin/âlimin

görüşüyle amel eder, onu taklit ederlerdi.

Bu uygulama Allah Resûlü'nden sonra da devam etti. Raşid Halifeler

Dönemi'nde ilimle uğraşanlar, öğrendikleri naslardan hüküm çıkarır,

çıkardığı hükümle amel ederdi. İlimle uğraşmayanlar, ilimle uğraşan

sahabilere sorar, onların verdiği fetvayla amel ederdi. Yani tabiin, ilim

sahibi ashabı taklit ederdi.

Ashab arasında ilimle uğraşanlara baktığımızda iki anlayışın, iki ayrı

medresenin olduğunu görürüz:

• Ebu Hureyre, Abdullah ibni Ömer ve Ebu Zerr (r.anhum) gibi; her konuda hususi/özel nas arayan ve onunla amel eden sahabiler.

• Aişe Annemiz, Abdullah ibni Abbas ve Abdullah ibni Mesud (r.anhum)

gibi; bir nassı genel naslarla birlikte ele alan ve genel naslar ışığında anlamaya çalışan sahabiler…

Bu anlayış farkını kavramak için birkaç örnek verelim. İlki Aişe Annemiz ve Abdullah ibni Ömer (r.anhuma) arasında yaşanıyor:

“Mekke’de Osman’ın (ra) kızlarından biri vefat etti. Biz de onun cenazesine

2. Ne yazık ki rey ehli ve hadis ehli, ashab gibi birbirlerini anlayışla karşılamamış; Allah’ın

rahmet ettikleri müstesna birbirlerini en ağır sözlerle töhmet altında bırakmışlardır. Her konuda

olduğu gibi mezhep konusunda da bu ümmeti ıslah edecek şey, ilk neslin kendisiyle ıslah olduğu anlayıştır.

katıldık. Cenazeye İbni Ömer ve İbni Abbas da (ra) katıldı. Ben ikisinin arasında oturuyordum.

Abdullah ibni Ömer, Osman’ın oğlu Amr’a şöyle dedi: ‘Sen ağlamayı yasaklamıyor musun?’

Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Ölen kişi, ailesinin kendisi için ağlaması sebebiyle azap görür.’

İbni Abbas devam etti: ‘Ömer de (ölenin ailesinin) bir kısım ağlaması nedeniyle azap göreceğini söylerdi. Ömer ile birlikte Mekke’den yola çıktık. Beyda

denilen yere varınca Semure ağacının altında bir kervan gördük. Ömer bana,

‘Git de şu kervanın durumuna bir bak.’ dedi. Ben de gittim, bir de baktım ki

Suheyb orada. Ömer’e Suheyb’in orada olduğunu söyledim. Ömer, ‘Onu bana

çağır.’ dedi. Suheyb’in yanına gittim ve ona, ‘Devene bin de Müminlerin Emirinin yanına gel.’ dedim.

Ömer (ölümüne sebep olacak) yarayı alınca Suheyb onun yanında, ‘Vah kardeşim, vah arkadaşım!’ diyerek ağladı.

Bunun üzerine Ömer ona, ‘Ey Suheyb! Resûlullah, ‘Ölü, ailesinin kendisine

bir tür ağlaması nedeniyle azap görür.’ buyurduğu hâlde benim için ağlıyor

musun?’ dedi.

Ömer vefat edince bunu Aişe'ye anlattım.

O şöyle dedi:

'Allah Ömer'e rahmet etsin. Allah'a yemin ederim ki Resûlullah, ailesinin ağlaması nedeniyle Allah'ın mümin kişiye azap edeceğini söylemedi. O şöyle

söyledi: 'Allah, ailesinin ağlaması nedeniyle kâfir kişinin azabını artırır.' Size

Kur'ân'ın, 'Hiçbir günahkâr, bir başkasının günahını yüklenmez.'3 ayeti yeter.

İbni Abbas şu ayeti okudu: 'Şüphesiz ki güldüren de ağlatan da O'dur.'4

İbni Ebi Müleyke şöyle demiştir: 'Vallahi İbni Ömer bir şey söylemedi.' "5

Abdullah ibni Ömer (ra), duyduğu rivayeti hususi/özel bir nas kabul

3. 35/Fâtır, 18

4. 53/Necm, 43

5. Buhari, 1286-1288

etmiş ve diğer naslara bakmaksızın onunla amel etmiştir. Aişe Annemiz ise duyduğu nassı diğer naslarla birlikte almış, Kur'ân ve sünnet

bütünlüğünde nassı anlamaya çalışmıştır. Nassa yaklaşım farkları nedeniyle ortaya farklı iki sonuç çıkmıştır.

Bir diğer örnek Ebu Hureyre ve İbni Abbas (r.anhuma) arasında yaşanıyor.

Ebu Hureyre (ra) Resûlullah'tan (sav) şöyle rivayet etmiştir:

" 'Ateşin dokunduğu şeylerden dolayı abdest almak gerekir. Hatta bu bir peynir parçası olsa bile.'

Bunun üzerine İbni Abbas, Ebu Hureyre'ye, 'Ey Ebu Hureyre, yağ yesek, sıcak su içsek de mi abdest alacağız?' diye sordu.

Ebu Hureyre, 'Ey kardeşimin oğlu, Resûlullah'tan bir hadis işittiğinde ona

karşı değişik misaller vermeye kalkışma.' dedi.' "6

Muttalib ibni Abdullah ibni Hantab'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbas dedi ki: 'Allah'ın Kitabı'nda helal olduğunu görüp bildiğim bir

şey ateşte pişti diye abdest mi alacağım?'

Bunun üzerine Ebu Hureyre yerden çakıl taşları topladı ve 'Bu çakıl taşları

sayısınca yemin ederim ki Resûlullah, 'Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız.' buyurdu.' dedi."7

Gördüğümüz gibi Ebu Hureyre ve İbni Abbas (r.anhuma) arasında bir usul/

metod farkı vardır. Biri Allah Resûlü'nden (sav) duyduğuyla amel etmekte;

diğeri Allah Resûlü'nden nakledileni, bütün içinde anlamaya çalışmaktadır.

Bu iki farklı metoda sahip iki ayrı medresenin öğrencileri, tabiin âlimlerini oluşturmaktadır. Hocalarından aldıkları usul/metod farklılıklarının

Tabiin Dönemi'nde devam ettiği görülmektedir. Yazıyı uzatmamak için

örnekleri çoğaltmıyorum. Ancak Raşid Halifeler Dönemi'nde yaşanan

bu duruma dair dikkat çekici bazı çıkarımlara işaret etmek istiyorum:

• Raşid Halifeler Dönemi'nde neredeyse bu sahabilerin tümü görevlendirilmiş, farklı İslam beldelerine emîr olarak tayin edilmişlerdir. Görev

6. Tirmizi, 79

7. Nesai, 174

almayanlar da Mekke ve Medine'de ilim talebelerine ders vermiş, İslam

topraklarından Hicaz'a gelen Müslimlerin sorularına cevap vermişlerdir. Yani Raşid Halifeler Dönemi'nde ilimle uğraşan sahabiler usul/

anlayış farklılıklarına rağmen özgürce fetva vermiş/öğrenci yetiştirmiş; onlara soru soran insanlar da usul/anlayış farklılıkları bilinmesine rağmen aldıkları fetvalarla amel etmiş, yani taklit etmişlerdir.

• Raşid Halifeler, istedikleri takdirde insanları belli mezhepler etrafında toplayabilir; dahası, tek bir mezheple insanları ilzam edebilirlerdi. Bunu yapabilecek dinî karizma, siyasi bütünlük ve askerî güce

sahiplerdi. Ancak böyle bir şeye yeltenmemiş; insanları, dilediklerine

soru sorup onunla amel etme özgürlüğüyle başbaşa bırakmışlardır.

Sahabe ve Tabiin Dönemi'nden sonra da benzer bir ortam İslam toplumuna hâkim olmuştur. Birçok insana ilginç gelecek belki; dört mezhep

imamı da bugünkü anlamda bir mezhep taklidi anlayışına karşı çıkmış; daha ziyade soru sorup deliliyle beraber bir hükmü öğrenmeyi

ve onunla amel etmeyi uygun görmüşlerdir.

Örneğin, zamanın yöneticisi Harun Reşid, insanları tek bir mezhep etrafında toplamayı düşünmüş ve bu iş için de İmam Malik'in (rh) Muvatta

kitabını gözüne kestirmiştir. Düşüncesini İmam Malik'e açınca, şu cevabı almıştır:

"Allah Resûlü'nün ashabı fer'i meselelerde ihtilaf etmiş ve uzak diyarlara yayılmışlardır. Her biri kendi yanında (hakka) isabet etmiştir…"8

Bir başka rivayette şöyle der:

"…Bunu yapma! Çünkü insanlara birçok görüş ulaşmıştır. Hadisler işitmiş,

hadisler rivayet etmişlerdir. Her toplum, kendine ulaşan görüşleri almış, onu

bilmiş ve onu din edinmiş (ve amel etmiş)tir. Şüphe yok ki; inandıkları şeyden onları alıkoymak zordur. Onları bulundukları hâl üzere terk et…”9

Görüldüğü gibi İmam Malik (rh) iki gerekçeyle yöneticinin talebini reddetmiştir:

8. Hilyetu’l Evliyâ, 6/332

9. Et-Tabakâtu’l Kubrâ, İbni Sa’d, 5/468

• Ashab kendi arasında ihtilaf etmiş ve bu ihtilafı farklı beldelere taşımıştır. Ne Resûl ne de sonrasında Raşid Halifeler bu duruma müdahale etmiştir.

• İslam toplumu bu uygulamaya alışmış ve yaklaşık iki asır boyunca bu uygulamaya göre amel etmiştir. Bu durumu değiştirmeye kalkmak dini zorlaştırmak olacaktır. Ki Allah Resûlü (sav) zorlaştırmayı yasaklamış, kolaylaştırmayı emretmiştir.

Şayet İmam Malik (rh), bugün var olan ve uygulaması mahza/yalnız taklide dayanan Maliki Mezhebi gibi bir mezhep kurmak istese, yukarıda mezkur teklifi düşünmeden kabul ederdi. Ancak tam tersi yönde bir tavır takındığını görüyoruz. Demek ki bugün var olan Maliki Mezhebi uygulaması İmam Malik’ten bağımsız olarak veya İmam Malik’e rağmen oluşmuştur.

Ondan (rh) meşhur olan bir diğer söz şudur:

“Allah Resûlü’nden sonra her insanın sözü alınır ve terk edilir.”10

Bir başka mezhebin imamı olan Ebu Hanife (rh) şöyle der:

“Bizim bir sözümüzü nereden aldığımızı bilmeden almak, kimseye helal değildir.”

“Benim sözümün delilini bilmeden onunla fetva vermek haramdır.”11

Allah’ın rahmet ettiği müstesna, mezheplere ittiba eden çoğu kimse, delil anlayışından uzaktır. Mahza taklit üzere mezhebe tabi olmaktadır.

İmam Şafii (rh) şöyle der:

“Hadis sahih olursa benim mezhebimdir. (Hadise muhalif) sözümü duvara çalın.”12

10. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, İbni Abdilberr, 2/91

11. El-İntikâ Fî Fadâili’s Selâseti’l Eimmeti’l Fukahâ, s. 145

12. Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, 10/35. Şafii Mezhebi muhaddislerinden Beyhaki, Nevevi ve İbni Hacer (rh) gibi âlimler bu hassasiyeti yaşatsa da Şafii Mezhebi âlimleri genel olarak imamın koyduğu mezkûr ilkeye muhalefet etmiş; mahza/yalnız taklide dayalı bir mezhep kültürü oluşturmuşlardır.

İmam Ahmed (rh) şöyle der:

"Ne beni ne Malik'i ne Şafii'yi ne Evzai'yi ne de Sevri'yi taklit et! Onların aldığı yerden (naslardan dinini) al!"13

Başka bir yerde şöyle der:

"(Gerçekten) bazı topluluklara şaşıyorum. (Bir hadisin) isnadını ve sahih

olduğunu biliyorlar; (buna rağmen) Sufyan'ın görüşünü alıyor (onunla amel

ediyorlar)."14

Dört mezhep imamı olarak bilinen müçtehit âlimlerin vefatından sonra, görüşleri tedvin edilmiş ve mezhep fıkhı kitapları ortaya çıkmıştır. Bu

görüşlere ittiba eden topluluklar meydana gelmiş ve hicri 4-5. asır itibarıyla Maliki, Hanefi, Şafii ve Hanbeli (rh) olarak anılmaya başlamışlardır.

Artık delile dayalı fıkıh anlayışı, yerini âlimin görüşüne dayalı fıkıh anlayışına; yani ittiba, yerini taklide bırakmıştır. Bu dönemde delile dayalı

fıkıh anlayışını sürdüren âlimler olsa da, büyük çoğunluk görüşe dayalı

fıkıh (mezhepçilik) anlayışını korumuştur. Mezhepçiliğin başladığı dönemi öncesinden ayıran bariz özellikler vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

• Bir mezhebe intisap eden, başka bir müctehidin görüşüyle amel edememekte, tüm hayatını bir âlimin görüşlerine göre düzenlemektedir.

Oysa önceki dönemde her insan yaşadığı bölgenin âlimine soru sormakta ve onun verdiği fetvayla amel etmektedir. Örneğin, Medineli bir

tüccar, Medine'de bulunduğu sırada sorularını İmam Malik'e (rh) sormaktadır. Ticaret yolculuğuna çıkıp Kufe'ye uğradığında ticaretle ilgili bir

soruyu İmam Ebu Hanife'ye (rh) sormakta; yolculuğa devam ettiği takdirde Mısır'da sorusunu Leys ibni Sa'd'a (rh) veya Şafii'ye (rh) sormaktadır.

Şüphe yok ki bu imamların usulü birbirinden farklı, vardıkları fer'i so-

13. İ'lâmu'l Muvakki'în, 1/631

14. El-Câmiu Li Ulûmi'l İmâm Ahmed, Ahmed bin Hanbel, 5/159. Taklide karşı olan Ehl-i Hadis

anlayışı ve Selefilik, Hanbeli Mezhebi içinde bugüne geldiğinden "Hadis Fıkhı/Ahadisu'l Ahkâm"

geleneğini yaşatmış ve mahza taklide dayalı mezhepçilik yerine delile dayalı ittiba (kısmi taklit)

şuurunu sürdürmüştür. Günümüz Hanbeli âlimlerinin büyük çoğunluğu, İmam Ahmed'in görüşlerinden ziyade usulüne bağlıdır. Bu sebeple şer'i ilimleri tahsil etmiş ve fıkıh melekesi kazanmış

bir ilim adamı, delillere bakıp tercih yapabilmekte ve görüşlerini deliliyle birlikte topluma açıklamaktadır.

nuçlar da buna bağlı olarak farklıdır. Bu durum ne müctehid imamlar,

ne siyasi yönetim, ne de İslam toplumu tarafından sorun edilmektedir.

• Mezhep müntesipleri arasındaki içtihadi farklılıklar (ihtilaflar) içtihadi karşıtlığa (tefrikaya) dönüşmüştür. Sözlü sataşmalar yer yer fiilî

çatışmaya dönüşmüş ve mezhepler arasında birçok Müslim'in öldüğü

kavgalar yaşanmıştır. Örneğin, İmam Ahmed'i (rh) fukaha arasında saymadığı için meşhur müfessir Taberi'nin (rh) evi Hanbelilerce kuşatılmış

ve Taberi'yi (rh) linç etmeye kalkmışlardır.15

Önceki dönemde tüm içtihadi farklılıklara rağmen, farklı görüş sahipleri bir arada huzur içinde yaşamıştır. Tartışmalar, reddiyeler ve yer yer

sözlü atışmalar olmamış mıdır? Elbette olmuştur! Ashab arasında dahi

sözlü tartışmalar yaşanmış, her biri kendi düşüncesinde ısrarcı olmuştur.

Ancak bu, hiçbir zaman kavgaya, çatışmaya, İslam toplumunun huzurunu kaçıracak taşkınlığa dönüşmemiştir.

• Kelime anlamı anlayış/derin kavrayış olan fıkıh, anlama ve düşünmeden uzaklaşmış salt metin ezberi yapılan donuk bir ilme dönüşmüştür.

Zira fıkıh, ona temel olan nassı metinlerden silmiş, nastan anlaşılan sonucu topluma aktarmıştır. Kasıtlı yapılmasa da âlimin içtihadı nassın

yerine ikame edilmiştir. Önceki dönemde durum tamamen farklıdır.

Fıkıh, onu var eden delille beraber topluma aktarılmaktadır. Bu da Allah Resûlü'nün (sav) haber verdiği, "Nice fıkıh taşıyıcısı vardır, ama fakih değildir. Nice fıkıh taşıyıcısı, kendinden daha fakih olana (fıkıh bilgisi) taşımaktadır."16 hadisinin bereketini canlı tutmaktadır. Nas canlıdır, dilden dile

aktarılmakta, kitap sayfalarında okunmaktadır. Umulur ki onu nakleden

kendinden daha fakih birine nakleder de daha fakih olan, o nastan daha

isabetli bir sonuç çıkarır. Ne yazık ki mezhepçilik, Allah'ın (cc) açtığı içtihad kapısını kapadığından ve içtihad yetkisini birkaç âlimle sınırlı tuttuğundan, bu söylenenleri gündemine dahi almamıştır. Mezhepçi anlayışa

göre nassın varlığıyla yokluğu birdir. Zira nas olsa da onu hakkıyla anlayacak, içtihad edecek ve çözüm üretecek kimse yoktur. Kapının kapanma

15. El-Bidâye ve'n Nihâye, 11/146

16. Ebu Davud, 3660; Tirmizi, 2656

tarihinde tam bir ittifak olmasa da, Allah'ın açtığı içtihad kapısını, isteyen

istediği tarihten sonra kimden aldığı belli olmayan yetkisiyle kapatmıştır.

Bu nedenle insanlık tarihinin gördüğü en muazzam usul ve fıkıh sistemimiz, modern dünyanın sorunlarına çözüm üretememiş, modern meydan

okuma karşısında hakkıyla duramamıştır.

Şunu unutmamalıyız: Bizim fıkhımız kıyamete kadar insanlığın sorunlarına çözüm kaynağıdır. Bugün çözüm üretemiyor oluşu fıkhımızdan

değil, içtihadla canlı kılınmış bir sistemin taklitle durgunlaştırılması ve

bugünün sorunlarından ziyade geçmişin sorunlarını okuyup okutmasından kaynaklanmaktadır.

• (Delilini bilmeksizin bir âlime uymak anlamındaki) Taklid, ilk nesilden bu yana mevcut bir uygulamadır. Bilmeyenler zikir ehline sormuş

ve aldıkları cevapla amel etmişlerdir.

• Âlime soru sorup onun delilini zikrettiği fetvayla amel etmek anlamındaki ittiba, müctehid mezhep imamlarının vefatından sonra mezhepçiliğe dönüşmüş ve insanlar tek bir mezhebe uymakla ilzam edilmişlerdir.

• Mezhep imamları müctehid âlimler olduğundan, bir Müslim'in bir

mezhebe uymasında bir beis/sorun yoktur. Ancak şuurlu dava adamlarının "delilini bilerek mezhebe uyma" kültürünü ihya etmeleri, ilk neslin

kendisiyle ıslah olduğu anlayışı canlandırmaları gerekmektedir.

• Allah Resûlü (sav), sahabe (r.anhum) ve Selef-i Salihin dönemine en uygun

uygulama mezhepçilik değildir. Her bölgede bulunan ilim adamlarına

soru sormak ve mümkünse delilini bilerek o konuyla amel etmektir.

Hiç şüphesiz bu da bir taklit çeşididir. Soru sorulan âlimin nastan anladığını taklittir. Ancak bu, ilk nesillerin uygulamasına en yakın olan

usuldür.

• Soru sorulacak bir ilim adamının bulunmadığı ortamlarda, yaygın bir

mezhebe ittiba etmek en evla olanıdır. Zira mezhep imamlarının görüşleri derlenmiş, tedvin ve tasnif edilmiş (kitaplaştırılmış), her insanın

anlayacağı kolaylıkta topluma sunulmuştur (ilmihâl).

• Mezhep olgusunu reddetmek de hadis fıkhı diyebileceğimiz delile

dayalı tercih olgusunu reddetmek de anlamsızdır. Her iki uygulama da

bize aittir, bizim tarihimizin bir parçasıdır. Delile dayalı tercihi reddeden bağnaz mezhepçilik ile mezhep olgusunu reddeden Selefi görünümlü Zahirilik, İslam tarihinin içinden değil, dışından konuşmaktadır.

• Her iki uygulamanın da tarih içinde ürettiği arızalar olmuş, istenmeyen sorunlara sebebiyet vermişlerdir. Mezhep anlayışı bağnazlık/taassup

üretmiş, ümmet arasında tefrika oluşturmuş ve ümmetle nas arasındaki bağı koparmıştır. Mezhebi reddeden anlayış, fıkhı ayağa düşürmüş;

dört mezhep yerine sayısız mezhep ikame etmiş ve en ilginci son elli

yıl içinde üç veya dört âlim etrafında benzeri görülmemiş bir taassup/

bağnazlık üretmiştir. Bize düşen, tarihimize ait uygulamayı reddetmek

değil, ürettiği arızaları reddetmek ve ıslah çabası içinde olmaktır. Bu

da ümmetin sorunlarını dert edinen, dava adamı, şuurlu ilim ehlinin

vazifesidir.

• Bir âlime soru sorup onun deliliyle birlikte zikrettiği fetvayla amel

etmekle, kitap karıştırıp her meselede en uç görüşü bulup amel etmek

(telfik/şaz fetva arayışı) birbirinden farklıdır. Birincisi sonucu bilmeden bir âlime soru sormak ve çıkan sonuç nefse hoş gelse de gelmese

de onunla amel etmektir. İkincisi ise, çıkan sonuçları kontrol edip nefse/hevaya hoş geleni tercih etmektir. Bu, dine uymak değil, dini hevaya

uydurmaktır. Zındıklık kapısını açacak tehlikeli bir yaklaşımdır.

Bundan olsa gerek selef imamları, âlimlerin şaz/münferit fetvalarını

araştıran ve dinlerini bu fetvalar üzerine kuranların zındıklaşmasından

korktuklarını söylemişlerdir.

Süleyman Et-Teymi (rh) der ki: “Her âlimden ruhsat verdiği konuları alırsan

bütün şerri kendinde toplamış olursun.”

Bu sözü aktardıktan sonra İbni Abdilberr (rh) der ki: “Bu konuda icma vardır ve ben buna dair -Allah’a hamdolsun- bir ihtilaf bilmiyorum.”17

İmam Ahmed (rh) şöyle der: “Şayet bir kimse nebiz konusunda Kufe ehlinin

17. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1767

görüşüyle; sema konusunda Medine ehlinin görüşüyle; mut’a nikâhı hakkında Mekke ehlinin görüşüyle amel ederse o kimse fasık olur.”18

Evzai (rh) şöyle der: “Her kim âlimlerin (daha önce görülmemiş) nadir görüşlerini alırsa İslam’dan çıkar.”19

• Biz cemaat olarak; fıkhın canlı/dinamik olmasını sağlayan, ilim

adamlarına içtihad hakkı tanıyan, ümmetle delil arasındaki bağı canlı tutan, geçmişin değil bugünün ihtiyaçları üzerine kafa yoran delile dayalı tercih fıkhını benimsiyor ve uyguluyoruz. Her Müslim'in

bulunduğu bölgenin âlimine soru sormasını ve mümkünse delilini

bilerek amel yapmasını Asr-ı Saadet ruhuna uygun buluyoruz. Bununla birlikte bağnazlık/taassup üretmediği müddetçe bir mezhebe

uyulabileceğini kabul ediyoruz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Biz "Fıkhu'l Hadis/Sünnet İlmihâli" çalışmamızı, nasları anlama husunda

"bir nassı diğer tüm naslarla birlikte ele alan" anlayışla kaleme aldık. Fıkhi

nasları anlama metodlarını bize ulaştıran ekollerden "bir mezhebe bağlı

olmaksızın delile ittiba" ekolünü, yani Ehl-i Hadis'in metodunu esas aldık.

Ehl-i Hadis Hakkında Yanlış Bilgiler

Üzülerek belirtmeliyim ki; birçok insan bu metoda yabancıdır. Zira bunun Ehl-i Hadis'in metodu olmadığını/olmayacağını düşünürler. Onlar

hadis imamlarını; salt isnadla meşgul olan, hadislerin fıkhıyla ilgilenmeyen, hadis metninin zahiri ne diyorsa onu hüküm olarak aktaran insanlar zannederler.

Bu yanlış düşüncenin (çoğunlukla hadis metodunu Zahirilik ve Haşevilikle

karıştırmanın), tespit ettiğimiz bazı nedenleri vardır. Bunlardan başlıcaları

şunlardır:

• Mezhepçi damarın hadis metoduna galebe çalması: Zaman içinde

Ehl-i Hadis ekolü neredeyse kaybolmuş, mutedil mezhep anlayışı yerine mutaassıp/bağnaz mezhepçi damar güçlenmiştir. Mutaassıp mezhepçiler Ehl-i Hadis hakkında başta "mezhepsizlik" olmak üzere birçok

18. İrşâdu'l Fuhûl, Eş-Şevkânî, 2/253

19. Es-Sunenu'l Kubrâ, 20918

ithamda bulunmuştur. Mezhebi din, mezhepsizliği de "dinsizliğin kantarı" zanneden anlayış; Ehl-i Hadis hakkında söylenenleri hiçbir ilmî

kritere tabi tutmadan kabul etmiştir. Taassup ehli mezhepçilere göre,

"Değil mi ki Ehl-i Hadis bir mezhebe tabi değildir; öyleyse her türlü zemmi

haketmektedir."

• İslam düşmanı oryantalist iddialar: İslam düşmanı şarkiyatçıların

sünnete karşı özel bir nefretleri vardır. Zira o sünnetin sahibi Muhammed'e (sav) karşı özel bir kinleri vardır. Onu (sav), İsa'dan (as) sonra gelen bir

yalancı peygamber -haşa- olarak görürler. Ne yazık ki İslam dünyasında

"Batı tercüme bürosu" gibi çalışan akademisyenler, bu İslam düşmanlarının iddialarını "tartışılması caiz olmayan ilahi birer nas" gibi yaymaktadır.

1. Hadisçiler Haşevi midir?

Gerek bağnaz mezhepçilerin gerekse mütercim akademisyenlerin temel

argümanlarından biri şudur: Hadisçiler Haşevi'dir! Yani; yalnızca rivayetin senediyle ilgilenen, metnin fıkhıyla uğraşmayan ve metnin zahirini

nihai hüküm kabul eden insanlardır. Şüphesiz ki hadis ilmiyle ilgilenen

insanlar arasından böyle tipler çıkmıştır. Ancak onlara ilk tepki yine hadis

imamlarından gelmiştir. Ayrıca bu tiplerin hiçbiri "hadis imamı" olarak tarihe geçmemiştir; ki, bugün bir çoğunun isimlerini dahi bilmiyoruz. Hadis âlimlerinin bu tiplere gösterdiği tepkiye dair şu örnekleri verebiliriz:

Yahya ibni Said El-Kattan (rh) şöyle demiştir: "Şiir ravileri, hadis ravilerinden

daha uyanık ve daha akıllıdır. Zira hadis ravileri, pek çok uydurulmuş hadisi

de rivayet etmektedir. Şiir ravileri ise uydurulmuş bir şiir aktardıkları zaman

hemen onu incelemeye tabi tutarlar ve 'Bu, uydurulmuş bir şiirdir.' derler. "20

Sufyan ibni Uyeyne (rh), hadis ashabına bakarak şöyle demiştir: "Sizden

hiç mi hiç hoşnut değilim. Eğer Ömer ibni Hattab, bize ve sizlere yetişmiş olsaydı, bizleri öyle bir döverdi ki canımızı acıtırdı."21

Şu'be ibni Haccac (rh) şöyle demiştir: "Daha önceleri Ehl-i Hadis'ten biri-

20. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1974

21. age. 1966

nin geldiğini gördüğüm zaman, ferahlayıp mutlu olurdum; şimdi ise onlardan

birini görmek kadar nefret edip tiksindiğim başka bir şey yoktur."22

Yahya ibni Said El-Kattan (rh) yine şöyle demiştir: "Şu'be'nin şöyle dediğini

işittim: 'Muhakkak ki şu hadis talebi, sizleri Allah'ı zikretmekten ve namazdan

alıkoymaktadır; artık bundan vazgeçmeyecek misiniz?' "23

Yahya ibni Yeman (rh) şöyle demiştir: "Onlardan biri, anlamadan ve üzerinde düşünmeden hadis yazar; kendisine bir mesele sorulunca da sanki mükateb/sözleşmeli bir köleymiş gibi (dertli ve suskun bir şekilde) oturur durur."24

Abdan (rh) şöyle demiştir: “Abdullah ibni Mübarek şöyle demiştir: ‘Kendisine dayanıp itimat ettiğin şey, hadis olsun. Re’yden/Görüşten de sana hadis

tefsir edecek kadarını al.’ ”25

Veki ibni Cerrah (rh) şöyle demiştir: “Biz, hadisi ezberlemek hususunda

onunla amel etmekten yardım ve kuvvet alırdık. Hadis talebi hususunda da

oruçtan yardım ve destek alırdık.”26

Hamza ibni Muhammed ibni Ali El-Kinani (rh) şöyle demiştir: “Tek bir

hadisi, Peygamber’den (sav) tam iki yüz -ya da iki yüze yakın- tarikten/senedden tahriç/rivayet ettim. Bundan dolayı içim sevinçle doldu ve bu, benim çok

hoşuma gitti. Bir gece rüyamda Yahya ibni Main’i gördüm ve ona, ‘Ebu Zekeriyya! Tek bir hadisi Peygamber’den (sav) tam iki yüz tarikten tahriç ettim!’

diyerek sevincimi ifade ettim. Yahya ibni Main bir müddet suskun kaldıktan

sonra bana şöyle dedi: ‘Korkarım ki bu, şu ayetin altına girer: ‘Çokluk ile böbürlenmeniz, sizi öylesine oyaladı ki.’27 ”28

Ammar ibni Rüzayk, hadis talep ettiğini gördüğü oğluna şu nasihati

yapmıştır: “Oğulcuğum! Hadisin azıyla amel et, böylece çok rivayet etmeye

gerek duymazsın.”29

22. age. 1968

23. age. 1969

24. age. 1976

25. age. 1978

26. age. 1979

27. 102/Tekasûr, 1

28. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1988

29. age. 1989

İbni Abdilberr (rh) bu sözleri aktarır ve şöyle yorumlar: “Bazı âlimlerden

bana ulaştığına göre, onlar Şu’be’nin bu sözünü aktardıkları zaman şöyle derlerdi: ‘Eğer hadis olmasaydı, Şu’be’nin ne kıymeti olurdu ki?’ ”30

Ebu Ömer (rh) şöyle demiştir: “Âlimlerin hadis rivayetini çoğaltmayı mekruh

görmelerinin sebebi sadece, üzerinde düşünüp anlamaya engel olacağından

endişe edip korkmalarıydı.”31

İmam yerinde bir tespit yapmıştır. Çünkü bu uyarıları yapanların her

biri, yaşadığı dönemin tanınmış hadis imamlarındandır. Onların karşı

çıktığı husus, hadis öğrenmek değil; hadis rivayetiyle yetinip fıkhını ihmal etmektir.32

2. Hadisçiler Fıkha Karşı mıdır?

Bir diğer iddiaları şudur: Hadisçiler fıkha o kadar düşmandır ki; sadece hadis rivayetiyle yetinmiş, hadislere dair görüş belirtmeye dahi karşı

çıkmışlardır. Öyle ki; hadisleri belli bablar altında vermeyi dahi, hadisin

anlamına dair fikir verir düşüncesiyle inkâr etmişlerdir. Hâl böyle olunca

hadisçilerin bir fıkhı, usulü ve ekolü olması imkânsız gibidir.

Yaygın bu iddia bir çok açıdan yanlıştır. Şöyle ki;

Hadis imamlarından bir grup, hadislerin bir bab/başlık altında rivayet

edilmesini hoş karşılamamışlardır. Ancak bunun nedeni hadis fıkhına karşı olmaları değildir. Zira bu imamlardan biri de Ahmed ibni Hanbel'dir

(rh). Yani hadislerle ilgili istinbatları daha sonra derlenen ve bir mezhep

oluşturacak kadar hadis fıkhına dair görüş beyan eden bir imam! O hâlde

İmam Ahmed'in (rh) bu tutumu, hadis fıkhına karşı olmasından değildir.

Öyleyse nedendir? Hadise yapılan yorumların, sonradan gelenleri hadisi

fıkhetmekten alıkoyması, hadislerden ziyade yorumlara uyup ilmin afeti

olan taklidin yaygınlaşması, nas ile ümmet arasındaki bağın kopmasıdır.

O (rh), bu ve benzeri endişelerle hadislerin belli bablar altında tasnif edilmesine ve hadisle beraber görüş aktarılmasına karşı çıkmıştır.

30. age. 1969. rivayetin devamında

31. age. 1969. rivayetin devamında

32. Hadis talebelerine hadiste fakihleşmeleri yönünde tavsiyeler için ayrıca bk. El-Fakîh ve'l

Mutefakkih, 1/72

İmam Ahmed (rh) şöyle der:

"Ne beni ne Malik'i ne Şafii'yi ne Evzai'yi ne de Sevri'yi taklit et! Onların aldığı yerden (naslardan dinini) al!"33

Başka bir yerde şöyle der:

"(Gerçekten) bazı topluluklara şaşıyorum. (Bir hadisin) isnadını ve sahih

olduğunu biliyorlar; (buna rağmen) Sufyan'ın görüşünü alıyor (onunla amel

ediyorlar).”34

Ayrıca bu düşünce tüm muhaddislerin değil, hadisçiler arasında azınlık bir grubun düşüncesidir. Örneğin bugün kitapları elimizde olan ve hadis imamı kabul edilen muhaddislere bakıldığında, bu iddianın tüm muhaddislere teşmil edilmesinin imkânsız olduğu görülecektir.

• Malik (rh) Muvatta’sında Allah Resûlü’nün (sav) hadislerini, sahabe ve tabiinin görüşlerini, Medine ehlinin uygulamalarını nakletmiştir. Örneğin;

“Ebu Katade El-Ensari’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü şöyle demiştir: ‘Biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât namaz kılsın.’ ’35

Ömer ibni Ubeydullah’ın azatlısı Ebu’n Nadr’dan şöyle rivayet edilmiştir:

‘Ebu Seleme ona şöyle dedi: ‘Bakıyorum da sahibin mescide girdiği zaman iki rekât kılmadan önce oturuyor.’

Ebu’n Nadr, ‘Bundan Ömer ibni Ubeydullah’ı kastetmiştir. Mescide girdiği zaman iki rekât namaz kılmadan oturmasını ayıplıyor.’ dedi.

Yahya dedi ki: ‘Malik, ‘Bu güzeldir, vacip değildir.’ dedi.’36 ’ ”37

• Buhari (rh) hem başlıklarıyla hadislerden istinbat ettiği fıkhı ortaya

33. İ’lâmu’l Muvakki’în, 1/631

34. El-Câmiu Li Ulûmi’l İmâm Ahmed, Ahmed bin Hanbel, 5/159

35. Muvatta, 447

36. Muvatta, 448

37. Muvatta, 1/161-162

koymuş hem de hangi usulü gözeterek hadislerden istinbat ettiğini “Kitâbu’l İ’tisâm” başlığı altında Sahih’ine almıştır. Örneğin;

“Uyluk Hakkında Söylenenler Babı

İbni Abbas, Cerhed ve Muhammed ibni Cahş’a (r.anhum) nispet edilen bir hadiste Peygamber (sav), ‘Uyluk avrettir.’ buyurmuştur.

Enes ibni Malik (ra) şöyle demiştir: ‘Allah Resûlü (sav) uyluğunu açtı.’

Enes’ten gelen hadis, sened bakımından daha sağlamdır. Cerhed’den gelen hadis ise daha ihtiyatlıdır. Ancak bu şekilde, bu konuda ihtilaftan kurtulunur.

Ebu Musa şöyle demiştir: ‘Osman içeri girince Peygamber (sav) dizlerini örttü.’

Zeyd ibni Sabit de şöyle demiştir: ‘Allah (cc) Peygamber’e (sav) vahiy indirdiği zaman, uyluğu benim uyluğumun üstünde idi. Uyluğu o kadar ağırlaştı ki, o ân baldırımın kırılacağından endişe ettim.’

(371) Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Peygamber (sav) Hayber’e sefer düzenledi. Orada gece karanlığının sonlarına doğru sabah namazını kıldık. Allah Resûlü (sav) bir bineğe bindi. Peşi sıra Ebu Talha bindi. Onun terkisine de ben bindim. Allah Resûlü (sav) bineğini Hayber sokaklarında gezdiriyordu. Bu esnada dizim onun uyluğuna değiyordu. Sonra Peygamber (sav) uyluğundan izarını kaldırdı. Uyluğunun beyazlığını görebiliyordum. Hayber’e girdiği zaman üç defa, ‘Allahu Ekber! Bir toplumun yurduna girdiğimiz zaman, işte o ân uyarılanların sabahı ne kötüdür!’ dedi.”38

• Tirmizi (rh) hadisleri aktardıktan sonra hem hadislere dair teknik bilgiler vermiş hem de ulemanın tercihlerini aktarmıştır. Örneğin;

“Gece ve Gündüz Namazları İkişer İkişerdir Babı

(597) İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Gece ve gündüz nafile namazları ikişer ikişer rekâttır.’

Tirmizi şöyle der: Şu’be’nin arkadaşları, İbni Ömer’in hadisinin rivayetin-

38. Buhari, Kitâbu’s Salât, 12. Bab

de kimi merfu kimi de mevkuf rivayet ederek ayrılmış oldular. Yine Abdullah El-Ömeri’den Nafi’ yoluyla bu hadisin bir benzeri rivayet edilmiştir. Sahih olan, İbni Ömer’in rivayet ettiği, ‘Gece namazları ikişer ikişer rekâttır.’ hadisidir. Güvenilen raviler Abdullah ibni Ömer’den bu hadisi bize aktarmış ve ‘gündüz namazları’ dememişlerdir. Yine İbni Ömer’den şöyle bir rivayet de vardır:

‘Resûlullah (sav) geceleyin ikişer ikişer, gündüz ise dört rekât olarak kılardı.’

Bu konuda ilim adamlarından bir kısmı, ‘Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir.’ demektedir. Şafii ve Ahmed bunlardandır.

Diğerleri ise ‘Gece namazları ikişer ikişerdir. Gündüz namazları ise öğle ve ikindinin ilk sünnetleri gibi dörder dörderdir.’ demektedir. Sufyan-ı Sevri, İbni Mübarek ve İshak bunlardandır.”39

• Ebu Davud (rh) bab başlıklarıyla fıkhi tercihini ortaya koymuş, hadislerin sonunda da hadislere dair teknik bilgiler vermiştir. Örneğin;

“Cuma Günü Guslü Terk Etmenin Ruhsatı Babı

(352) Aişe (r.anha) şöyle demiştir:

‘İnsanlar kendi işlerini kendileri yapıyorlardı. O elbiseleri ve terleriyle beraber cumaya geliyorlardı. Onlara, ‘Keşke yıkanarak gelseydiniz.’ denildi.’

(353) İkrime’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Iraklılardan bir grup kimse İbni Abbas’a gelerek, ‘Ey İbni Abbas! Cuma günü gusletmeyi vacip görür müsün?’ dediler.

İbni Abbas, ‘Hayır vacip değil, ama yıkanmak daha iyi olup, yıkanan da daha hayırlı bir iş yapmış olur. Gusletmeyene de gusletmesi vacip değildir. Cuma günü gusletmenin nasıl başladığını size haber vereyim: İnsanlar çok çalışıyorlar ve yün elbiseler giyiniyorlardı. Yüklerini sırtlarında taşıyorlardı. Mescidleri dar, tavanı basıktı ve tavan bir gölgelikten ibaretti. Sıcak bir günde Resûlullah (sav) mescide geldi. Yün elbiseler içinde insanlar terlemiş ve etrafa kötü kokular yayılmıştı. Bu kokularla insanlar birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Resûlullah (sav) bu kokuyu hissedince şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Cuma günü olunca guslediniz ve en güzel koku ve yağdan ne varsa sürününüz.’ buyurdu.

39. Tirmizi, Ebvâbu's Sefer, 28. Bab

İbni Abbas diyor ki: ‘Aradan zaman geçti. Allah onlara mal, hizmetçi ve bolluk verdi. Müslimler yünden başka elbiseler giydiler, köle ve hizmetçileri olduğu için sırtlarında iş yapmaktan kurtuldular. Mescidleri genişletildi, böylece birbirlerini rahatsız eden terden kurtulmuş oldular.’ ’

(354) Semure dedi ki: ‘Allah Resûlü diyor ki: ‘Kim cuma günü abdest alırsa gerekeni yapmıştır ve güzeldir. Ama kim de guslederse o daha faziletlidir.’ ’ ”40

Hadisleri belli bablar altında vermek, hadislere dair teknik açıklamalar yapmak Nesai, İbni Mace, İbni Huzeyme, İbni Hibban, Hâkim, İbni Ebi Şeybe, Abdurrezzak, Beyhaki ve daha birçok muhaddisin yöntemidir. Kitapları elimizde olan hadis imamlarından yalnızca İmam Ahmed ve Müslim (rh), hadisleri hiçbir başlık koymadan, yorumsuz aktarmışlardır. Farklı yorumlanabilecek ve yalnızca iki imama ait bir tasarrufu, Ehl-i Hadis’in özelliği gibi yansıtmak hata; hata olmaktan öte hiçbir ilmî değeri olmayan bir tezdir.41

3. Hadisçiler Zahiri midir?

Bir diğer iddia şudur: “Hadisçiler Zahiri’dir!” Bununla kastettikleri; hadis

imamlarının mutlak anlamda rey, içtihad ve kıyas karşıtı olduğu, hakkında rivayet olmayan konularda hüküm vermekten kaçındığı yönündedir.

Bu iddia ilmî olmaktan uzak ve bir ezberin hasmane duygularla tekrarından ibarettir. Gerek usul, gerek füru açısından bir karşılaştırma yapıldığında Zahiriler ile Ehl-i Hadis'in usul ve füruda birbirinden farklı olduğu görülecektir.

40. Ebu Davud, Kitâbu't Tahâre, 128. Bab

41. Her daim ilmî olmaktan, hür düşünceden bahseden ve geçmişin prangalarından kurtulmayı öneren akademisyenler; nedense söz konusu hadisçiler olduğunda oryantalist nakaratları

tekrarlamaktan öteye geçememektedir. Elimizde kitabı olan iki imamın davranışını, Ehl-i Hadis'in

metodu gibi takdim etmek, nasıl bir ilmîliktir? Bunun yanında geçmişte ve günümüzde âlimler,

iki hadis imamının tutumuna şu farklı yorumları getirmişlerdir:

• İbni Salah (rh) der ki: "Kitabın hacmi artmasın diye veya başka bir sebeple bunu yaptı." (Elİmâm Muslim ve Menhecuhu fî Sahîhih, Muhammed Abdurrahman Tevâlibe s. 107)

• İbni Asakir (rh) der ki: "Kitabı tamamlamadan vefat etti." (age.)

• Muhammed Abdurrahman Tevâlibe der ki: "İmam Müslim, okuyanın zihnini harekete geçirmek, dikkatini çekmek ve kitabını şerh edeceklerin hadislere başlık koymada yarışması için böyle

yaptı." (age.) Allah (cc) doğrusunu bilir.

Usulde Farklılık

Zahiriler; fıkhın delili olarak Kur'ân, sünnet, icma ve "delil"i asıl kabul

eder.42

42. "Delil" Zahiri Mezhebi'ne has bir ıstılahtır. İbni Hazm'ın (rh) açıklamalarına bakıldığında

"nastan elde edilen" ve "icmadan elde edilen delil" şeklinde iki kısma ayırdığı görülür. Tafsilatlı

açıklamalarının hemen hepsinde, mantık ilmi kabullerinin naslara uygulanmasından ibaret bir

yöntemden söz eder. (El-İhkâm Fî Usûli'l Ahkâm, 5/105)

Bilindiği gibi İbni Hazm felsefeyle özellikle de mantıkla ilgilenmiş, eser vermiş, tercihlerde bulunmuş bir ilim adamıdır. Onun mantıkçılığı usulüne de yansımış; mantık kaziyyelerini, derleyip

fıkha uyguladığı bir delil kılmıştır. Şimdi onun (rh) delili nasıl açıkladığına dair özet bir çalışma

okuyacağız:

“Delil terimi, İbni Hazm’ın terminolojisinde, yaygın bilinen kullanımından farklı bir anlama sahiptir. İslam bilginlerinin çoğunluğu ‘delil’ derken hükmün temel kaynağını kastederler. Bu kullanımda ‘delil’ denilince Kur’ân, sünnet ve icma anlaşılır. İbni Hazm’ın kullanımında ise delil, hükmün

temel kaynağı olan nas değil, nassın ifade ettiği fakat lafızda açıkça yer almayan bir anlamın

anlaşılmasında -bazen- başvurulmak zorunda kalınan, dil ve mantık kurallarını dikkate almaktan

ibaret olan bir yöntem anlamındadır.

Delil kavramını genel olarak El-İhkâm’ın yedinci bölümünde ‘mansus alâ ma’nâhu’ (anlamı belirtilmiş olan) tabiriyle açıklayan İbni Hazm, burada bilgiye ulaşmanın iki yolu bulunduğunu

belirterek bunlardan birincisinin aklın apaçık yargılarıyla (bedîhetü’l-akl) duyuların açık seçik

verilerinin (evâilû’l-his) gerektirdikleri, diğerinin ise bedîhetü’l-akl ve evâilû’l-hisse râci olan mukaddimeler olduğunu söylemiştir. ‘Mansûs alâ ma’nâhu’ olarak açıklanan ‘delil’, Kitap, sünnet ve

icma dışında dördüncü bir vecih gibi görünmekle birlikte bu üç aslın dışında değildir; aksine

bunlarda geçen hükümlerle doğrudan ilgili başka hükümlerin çıkarılmasını sağlayan, bir bakıma

dil ve mantık kurallarıdır.

İbni Hazm der ki:

Peygamberin, ‘Her sarhoş edici şaraptır ve her şarap haramdır.’ (küllü müskir hamr ve küllü hamr

harâm) sözünden zorunlu olarak ‘Her sarhoş edici haramdır.’ sonucu çıkar ki işte bizim ‘mansûs

alâ ma’nâhü’ dediğimiz şey budur. Başka bir örnek şudur: Ayette, ‘Kişiye annesi ve babası vâris

oluyorsa annesinin payı üçte birdir.’ denilmektedir. Buna göre ölen kişiye sadece anne ve baba

vâris olduğu ve annenin payı da üçte bir olduğu ayette açıkça söylenmekte, babanın payının

miktarı ise ayette açıkça yer almamaktadır. Fakat mirasçıların sadece anne ve babadan ibaret

olduğu ve ananın payının üçte bir olduğu açıkça söylenince, geri kalan üçte ikinin babanın payı

olacağı zorunlu olarak anlaşılmaktadır. Aklın zaruri olarak ulaştığı bu bilgiye, yani bu durumda

babanın payının üçte iki olacağı, her ne kadar lafızda açıkça zikredilmiş değilse de anlam olarak

zikredilmiş durumdadır.”

İbni Hazm’a göre özel anlamındaki delil ya nastan ya da icmadan alınmıştır. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere delilin nastan alınması, akıl delilinin nas üzerinde işletilmesi, icmadan

alınması icma üzerinde işletilmesi anlamındadır. Nastan alınan delil yedi kısım, icmadan alınan

delil ise dört kısımdır.

Nastan alınan deliller şunlardır:

1. İkisi birlikte düşünüldüğünde, herhangi birinde açıkça zikredilmemiş bir sonuca götüren iki

öncül. Mesela ‘Her sarhoş edici şaraptır.’ (birinci öncül), ‘Her şarap haramdır.’ (ikinci öncül) şeklindeki ikinci öncülün zorunlu sonucu, ‘Her sarhoş edici haramdır.’ şeklindedir. Bu iki öncül her

sarhoş edicinin haram olduğuna burhani delildir.

2. Hükmün bir şarta ta’lik edilmesi durumunda şart gerçekleştiğinde ona ta’lik edilmiş hüküm de

vacip olur. Mesela ‘Eğer vazgeçerlerse önceki yaptıkları bağışlanır.’ ayetindeki hükmün vazgeçen

herkes için söz konusu olduğu açıktır.

3. Kendisinden -metinde açıkça zikredilmeyen ve kendisine ait ayrı bir lafızlı olan- bir anlam

anlaşılan ve bu anlamın başka lafızla ifade edildiği lafız. Mantıkçılar bunu ‘mütelâimât’ diye adlandırırlar. Mesela İbrahim’in ‘yumuşak huylu’ ve ‘sabırlı’ olduğunu bildiren ayetten onun ‘sefih

olmadığı’ zorunlu olarak anlaşılmaktadır.

4. Birçok kısmı bulunup biri hariç diğerlerinin bâtıl olduğu durum. Bu durumda o tek şey sahih

olur. Literatürde ‘akli taksim’ olarak adlandırılan hususu İbni Hazm bazan ‘zarûretü’l-akl’ olarak da

isimlendirir. Mesela haram, farz ve mübah şeklinde üçlü ayırım sonrasında, ‘Bu şey ne farz ne de

haramdır.’ denildiğinde o şeyin mübah olduğu zorunlu olarak anlaşılır.

5. Yukarıdan aşağıya dereceli olarak birtakım yargılar varid oluyorsa bu durumda - konu hakkında

nas olmasa bile- en üst dereceye ait hükmün altta bulunanların tamamını kapsaması gerekir.

Mesela ‘Ebu Bekir, Ömer’den efdaldir. Ömer de Osman’dan efdaldir.’ denildiğinde, Ebu Bekir’in

Osman’dan da efdal olduğu anlaşılır.

6. Mantıkçıların ‘aksû’l-kazâyâ’ dedikleri türden hükümler. Mesela, ‘Her müskir haramdır.’ sözünden haram olan şeylerin bir kısmının müskir olduğu sonucu çıkar. Bu işlemde tümel her zaman

tikele döndürülür.

7. Birkaç anlamı (dolaylı olarak) içinde barındıran lafız. Mesela ‘Zeyd yazıyor.’ denildiğinde bundan Zeyd’in hayatta olduğu, yazmaya yarayan organlarının sağlam olduğu ve yazma gereçlerini

kullandığı gibi anlamlar anlaşılır.

İcmadan alınan delil ise şu dört şekilde gerçekleşir:

a. İstisgâbü’l-hâl

b. Ekallü mâ kile

c. Herhangi bir görüşün terki üzerinde icma

d. Her birinde farklı görüşlere sahip olsalar bile Müslimlerin hükmünün eşitliği. İbni Hazm, icmadan alınan delilin açıklamaya ihtiyaç gösteren ilk iki şekli üzerinde durmuş, açıklığına binaen son

ikisine değinmemiştir.

İstishâbu’l hâl. İstishâb, genel olarak, aksi ispat edilmedikçe, sabit bir hükmün veya sabit bir

durumun devam ediyor olmasıdır.

İbni Hazm istishap konusunu anlattığı bölüme ‘istishab’ başlığını koymakla yetinmemiş, maksadına ışık tutacak şekilde başlığı ‘İstishâbu’l-hâl; Kur’an ve Sünnetin Vâcip Kıldıklarının Dışındaki

Bütün Akit, Ahit ve Şartların Butlanı’ şeklinde uzatmıştır.

Ekallü mâ kîle

İbni Hazm’ın icmadan alınan delil olarak kabul ettiği bir diğer konu ‘Ekallü mâ kîle ile hüküm

verme’ konusudur.

‘Ekallü mâ kîle’ tabiri, kısaca ‘söylenmiş olanın en azı’ demektir. Bu tabir, özellikle nafaka, zekât ve

diyet gibi bir miktarın söz konusu olduğu mali veya cezai hususlarda dikkate alınması gereken

en az rakamı ifade eder. Mesela bir mali mükellefiyete ilişkin olarak biri on, biri sekiz, bir diğeri

beş diyen üç farklı görüş varsa, bu durumda söylenmiş olanın en azı beştir ve beş, daha yüksek

oran söyleyenlerin rakamlarının içinde mevcuttur.” (İbn Hazm, Zâhirîlik Düşüncesinin Teorisyeni,

H. Yunus Apaydın, s. 80-86 özetle)

Zahiri Mezhebi bu usulde olmayan meseleleri istishab esasına göre çözer.

Bu ise şu anlama gelir: “Eşyada aslolan ibahadır. Hakkında Kitap ve sünnette

nas olmayan ve üzerinde icma olmamış şeyin hükmü yoktur. Onda serbestlik esastır.” Bu usul gereği kıyasa, reye, sahabe kavlinin hüccet kabul edilmesine, sedd-i zerâi’ya, maslahat-ı mürseleye ve istihsana şiddetle karşı

çıkarlar. Tüm bunları Allah (cc) hakkında bilgisizce söz söyleme, hevaya

uyma, Allah’a iftira… sayar ve sahiplerini suçlarlar.43

Ehl-i Hadis’in usulüne baktığımızda; onların usulünde kıyas, sahabe

sözü, sedd-i zerâi ve yerine göre maslahat olduğunu da görürüz. Şöyle ki;

bilindiği gibi Ehl-i Hadis metodunu usulleştiren ilk âlim İmam Şafii’dir

(rh). O, Er-Risâle kitabını, rey ehli karşısında sünnet ehlinin usulü olarak

kaleme almıştır. Ayrıca fıkhi görüşlerini derleyen El-Umm kitabının son

kısmında usule taalluk eden meseleleri derlemiş, birbirinden faydalı bölümler yazmıştır. Şafii (rh) fıkha kaynaklık eden delilleri “İlmin farklı mertebeleri vardır.” diyerek şöyle açıklar:

“• Kitap ve sünnetle sabit olanlar44

43. Zahiri Mezhebi’nin usulünü ele alan “El-İhkâm Fî Usûli’l Ahkâm” kitabı, mezhebin kurucusu olmasa da teorisyeni olan İbni Hazm (rh) tarafından kaleme alınmıştır. Kitap, bir yandan Zahiri

usulünün temellerini atarken diğer yandan güçlü bir eleştiri kitabı olma özelliği taşır. Mütekellimin ve fukahanın usulüne dair hemen her konuda tenkitler yöneltmiştir.

44. İmam Şafii’ye (rh) göre sahih sünnet de vahiydir ve sahih sünnetle sabit olan hüküm, vahiyle de sabittir. Bu konuda İmam’a katılıyoruz. Ancak Kitab’ın ve sünnetin birlikte aynı rütbede

olmasına katılmıyoruz. Zira bu Resûl'ün (sav) terbiyesinde yetişen sahabe usulüne aykırıdır. Onların usulünde önce Kur'ân, sonra sünnet gelir.

Ömer (ra) Kadı Şureyh'e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu: "Sana bir olay geldiğinde Allah'ın Kitabı'yla hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir mesele gelirse o zaman

Resûl'ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse, insanların üzerinde

toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın." (Nesai, 5399)

Abdullah ibni Mesud şöyle der: "Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra

bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber'in verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme

kavuştursun. Ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Resûl'ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, 'Ben korkarım. Ben

korkarım, hüküm verememem.' demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık

ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüpheli olmayana bak." (Nesai, 5397)

Meymun ibni Mihran'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Ebu Bekir, kendisine davacılar geldiği zaman meseleyi halletmek için Allah'ın Kitab'ına bakardı. Eğer onda hükmedeceği şeyi bulursa

onunla hüküm verirdi. Meselenin hükmünü Kitap'ta bulamadığında bu konuda Resûlullah'tan

(sav) bir sünnet biliyorsa onunla hüküm verirdi. Eğer o mesele kendisini çaresiz bırakırsa Müslim-

• İcma (Sahabenin, muhalifi bilinmeksizin söylediği sözler)

• Sahabi sözü (Sahabenin ihtilaf ettiği konulardaki sözleri)

• Kıyas"45

Görüldüğü gibi Ehl-i Hadis'in ilk usulcüsü olan İmam Şafii (rh) sahabi

sözü ve kıyası hüccet saymıştır. Oysa bu iki delil -özellikle kıyas- Zahiri

Mezhebi'nin karşı çıktığı asıllardandır.

Kendisi de muhaddis olan Ahmed ibni Hanbel'in (rh) fıkhi fetvaları derlenmiş ve fıkhi hüküm verirken dayandığı esaslar tespit edilmiştir. Ehl-i

Hadis’ten bir müctehid olan ve çoğunlukla Ahmed ibni Hanbel usulüne

bağlı kalan İbni Kayyım El-Cevziyye (rh) bu esasları şöyle sıralar:46

“Ahmed’in (rh) fetvaları beş esas üzere kuruludur:

• Naslar: Bir konuda nas (Kitap ve sünnet) varsa fetvayı ona göre verir, kimsenin görüşüne önem vermez.

• Sahabe fetvası: Ahmed (rh), sahabede muhalifi bilinmeyen görüşü delil olarak alır, ancak bunu ‘icma’ diye isimlendirmez. Daha ziyade sahabe ittifakına

‘Bunun aksi/muhalifi bir görüş bilmiyorum.’ der.

• Sahabe sözü: Sahabenin ihtilaf ettiği konularda, Kitab’a ve sünnete en yakın sahabi kavlini tercih eder, onların görüşleri dışına çıkmaz.

lere sorar ve derdi ki: ‘Bana şöyle bir mesele geldi, bunun fetvasını biliyor musunuz? Resûlullah

(sav) bu konuda bir fetva vermiş mi?’ Çoğu zaman pek çok insan yanına toplanır ve Resûlullah’tan

(sav) o işin hükmünü ortaya koyarlardı. Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle derdi: ‘Aramızda, Peygamber’den (sav) gelen bilgileri muhafaza eden kimseleri bırakan Allah’a hamdolsun.’

Resûlullah’ın (sav) sünnetinden bir hüküm bulmak onu zor durumda bırakırsa bu sefer insanların

ileri gelen ve seçkinlerini toplar, onlarla istişare ederdi. Bu insanların görüşleri bir konuda birleşince de onunla hüküm verirdi.” (Darimi, 163)

Abdullah ibni Ebi Yezid’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas’a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur’ân’da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur’ân’da

olmayan bir konu ise Resûlullah’tan bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette

olmayan bir konu ise Ebu Bekir ve Ömer’den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen bir

hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi.” (Darimi, 168; Musannef, İbni

Ebi Şeybe, 20346)

45. Delillerin tafsilatına dair bk. Mezhepler Tarihi, M. Ebu Zehra, 550-562

46. bk. İ’lâmu’l Muvakki’în, 1/63-70, özetle

• Zayıf ve mürsel hadis: Hakkında sahih nas bulunmayan konularda zayıf

ve mürsel hadisle amel eder; bu iki delili kıyasa tercih ederdi.

• Kıyas: Nas, sahabe ittifakı veya fetvası, zayıf ya da mürsel hadis bulunmayan konularda kıyasa başvururdu. Onun kıyasa başvurması zaruret babındandır.”47

Görüldüğü gibi bir muhaddis olan Ahmed’in (rh) usulü; sahabi kavlini

hüccet sayması, zayıf hadisle amel etmesi ve kıyasa başvurması cihetiyle

Zahiri usulünden farklıdır.

Hadis imamlarının piri kabul edilen ve fıkhını Sahih’ine yansıtan İmam

Buhari’nin bu eserine baktığımızda da usul ve füru açısından bu farklılığı

görürüz. O (rh) önce naslardan istinbat ettiği hükmü bab ismi olarak verir.

Sonra varsa ayet, sahabe ve tabiin sözleri, akabinde de konuya dair diğer

hadisleri verir. Bir örnek zikredelim:

“Resûlullah’ın Gece İbadeti, Geceleri Uyuması ve Gece İbadetinden

Neshedilen Kısım

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘(İçinde dinleneceğin) az bir kısmı hariç geceleyin kalk! Yarısı kadar ya da biraz eksilt, veya ona biraz ekle. Kur’ân’ı (iyice

bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku.

Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan bir söz vahyedeceğiz. Hiç kuşkusuz gece ibadeti (duygu dünyanda) daha etkili, söz olarak da daha kuvvetlidir.

Şüphesiz ki gündüz (dinlenip uyuyabileceğin) geniş zamanın vardır. (Geceni

ibadetle geçir.)’48

‘Ey Peygamber! Rabbin, senin ve beraberindekilerin gecenin üçte ikisini, yahut yarısını, yahut üçte birini (namaz için) uyanık geçirdiğini bilir. Gecenin

ve gündüzün ölçüsünü koyan Allah, sizin gece ibadetini küçümsemeyeceğinizi ve bu ibadete tam anlamıyla güç yetiremeyeceğinizi bilir ve bu sebeple

O, rahmetiyle size yaklaşıp sizi bağışlar. O hâlde Kur’ân’dan kolayca okuyabi-

47. İbni Teymiye (rh) onun kıyasa başvurmasını teyemmüme benzetmiştir. Su olmadığı zaman

zorunluluktan teyemmüm alındığı gibi; nas olmayan yerde de zarureten kıyasa gidilir. (El-Musvedde Fî’l Usûli’l Fıkh, 370)

İmam Şafii’nin (rh) kıyası teyemmüm gibi görmesine dair bk. Er-Risâle, 600

48. 73/Müzzemmil, 2-7; Müzzemmil Suresi 7. ayete şöyle de anlam verilebilir: “Gündüz, yapacağın birçok iş vardır.”

leceğiniz kadarını okuyun. Allah, zaman zaman içinizde hastalar, Allah’ın lütfunu aramak için yola koyulanlar ve Allah yolunda savaşa çıkanlar olacağını

bilir. Öyleyse ondan kolayca okuyabileceğiniz kadarını okuyun, namazınızda devamlı ve dikkatli olun (ikâme) ve zekâtı verin. Allah’a güzel bir borç verin. Çünkü kendi adınıza güzel ne iş yaparsanız, karşılığını aynen Allah katında görürsünüz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah’tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.’

Abdullah ibni Abbas ayette لِ ّ

◌ّي

◌َاللة

◌َاشئ

◌َأ شَ geçen terkibinde ن نإِّ

ن kelimesinin Habeş dilinde ‘gece vakti kalkmak’ anlamına geldiğini söylemiştir. Ayetteki ً

◌ًاء

وطِ kelimesi ise ‘Kur’ân’a uyum’ demektir. Buna göre, anlam şöyle olur: Gece vakti kalkmak işitme, görme duyuları ile kalbin tam bir uyum içinde Kur’ân’a yönelmesi için çok uygun bir zaman dilimidir.

(1141) Enes ibni Malik şöyle demiştir: ‘Peygamber (sav) bu ayda o kadar çok oruçsuz olurdu ki, hiç oruç tutmayacak sanırdık. Bazen de o kadar çok oruç tutardı ki bu ayı hep oruçla geçireceğini düşünürdük. Sen onu geceleri ibadet ederken görmek istesen görürdün, uyurken görmek istesen de görürdün.’ ”49

Onun bir hükme dair aranacak delilleri arasında sahabe ve tabiin sözlerini zikretmesi; usul açısından Zahirilikten ayrı olduğunu gösterir.50

Bir başka örnek onun (rh) kıyas ve reye dair düşüncesidir:

“Reyin (Bir Kısmının) Kötülenmesi ve Kıyasta Zorlamaya Gitme

Yüce Allah, ‘Bilgin olmayan şeyin peşine düşme!’51 yani onu söyleme buyurmuştur.

(7307) Urve şöyle demiştir: ‘Abdullah ibni Amr hacca giderken bizim yanımıza uğradı ve Resûlullah’ın (sav) şu sözlerini nakletti: ‘Allah, ilmi size verdikten sonra bir anda söküp almaz. Fakat âlimleri alarak ilmi alır. Geride sadece cahil insanlar kalır. Onlara sorular sorulur ve bilgisizce fetva verirler. Böylece hem saparlar hem de saptırırlar.’

49. Buhari, Kitâbu’t Teheccüd, 11. Bab

50. İbni Hazm da (rh) bir konuya dair sahabe sözlerini nakleder, ancak bunu asli bir delil olarak

kabul etmez. Ya sahabenin icma ettiğini düşündüğü yerde ya da asli delilleri (Kitap ve sünnet)

takviye sadedinde verir.

51. bk. 17/İsrâ, 36

(7308) Ebu Vâil'in nakline göre Sehl ibni Huneyf şöyle demiştir: 'Ey İnsanlar! Dininiz hakkında görüşlerinizi itham ediniz! Yemin olsun ki ben (Hudeybiye'deki) Ebu Cendel Günü'nde kendi nefsimi şöyle gördüm: Resûlullah'in

(sav) (Ebu Cendel'i sulh maddesine göre müşriklere) geri vermesi emrini reddetmeye gücüm yetseydi, muhakkak onu reddedecektim. Biz Allah yolunda

kılıçlarımızı henüz omuzlarımızdan indirmemiştik. (Ebu Cendel'i geri vermeme teşebbüsümüz) bizleri korkunç bir duruma düşürecekti. Şu kadar var

ki, kılıçlarımız bizi (şu harp) işinden başka hayırlı bilmekte olduğumuz kolay

bir işe götürmüştür.'

A'meş dedi ki: 'Ebu Vâil şöyle dedi: 'Ben Sıffın'da hazır bulundum. O ne kadar çirkin Sıffın idi.' "52

O (rh) mutlak anlamda rey ve kıyasa değil, "مِنْ / min" harf-i cerini kullanarak bir kısmına/bazısına karşı çıkmıştır. İbni Hacer (rh) onun bu tutumunu şöyle açıklar:

" 'Re'yin kötülenmesi' yani düşünceye dayanan fetvanın kötülüğü: Nassa uygun

olan görüşe rey denildiği gibi, muhalif olana da denir. Kınanmış olanı, nassın aksini gösterdiği görüştür. İmam Buhari yukarıdaki başlıkta 'مِنْ/min' kelimesi ile reye

dayanan bazı fetvaların kınanmayacağına işaret etmektedir. Bu, hakkında Kitap

veya sünnet ya da icmadan bir nas bulunmayan durumlardır. Buhari'nin 'kıyasta

zorlamaya gitmek' sözünden kasıt şudur:

'Herhangi bir mesele hakkında Kitap, sünnet ve icma hükmü bulunmayıp, kıyasa ihtiyaç duyulduğunda kişi kendini buna zorlamaz. Aksine kıyası kendi kalıpları içinde kullanır ve kıyasın rükunlarından olan ortak illeti bulmada kendini

zorlamaz. Aksine ortak illet açık ve net olmadığında berâet-i asliyye delilini esas

alır. Bir kimsenin nas varken kendi formuna uygun olarak kıyası kullanması ve nas

bulunduğu hâlde ona muhalefet edip, bunu da uzak bir şeyle tevil etmesi kıyasta

zorlamaya girer. Bu konuda (nassın varlığına rağmen) taklit ettiği kimsenin tarafını tutan kişiye yönelik olan kınama, kıyasa başvurandan daha şiddetlidir. Zira

taklit edilen kişinin nastan haberdar olmama ihtimali vardır.' "53

Tüm hadisçiler nassın olduğu yerde reye ve kıyasa başvurmaya karşı çık-

52. Buhari, Kitâbu'l İ'tisâm Bi'l Kitâbi ve's Sunne, 7. Bab

53. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l İ'tisâm Bi'l Kitâbi ve's Sunne, 7. Bab başlığı şerhi

mışlardır. Ayrıca meseleleri çoğaltmak, henüz yaşanmamış farazi meselelere dair hüküm vermek, kıyasa uymayan meselelerde zorlama illet tespitiyle kıyasa başvurmayı kerih görmüşlerdir. Ancak onlar Zahiriler gibi

mutlak olarak rey ve kıyasa karşı çıkmamışlardır. Nasıl karşı çıksınlar ki?

Nas olmayan yerde rey ile hüküm verileceğine dair rivayetleri, muhaddisler bize nakletmiştir:

"Hımıs halkından ve Muaz ibni Cebel'in (ra) arkadaşlarından bir kısım kişilerden şöyle rivayet edilmiştir:

'Resûlullah (sav), Muaz'ı Yemen'e vali olarak göndermek istediği zaman ona

şöyle sordu:

'Sana bir dava gelirse o zaman nasıl hükmedeceksin?'

Muaz da şöyle cevap verdi: 'Allah'ın Kitabı'yla hükmedeceğim.'

Resûlullah (sav), 'Allah'ın Kitabı'nda bir hüküm bulamazsan?' buyurdu.

Muaz, 'Resûlullah'ın (sav) sünnetiyle' dedi.

Resûlullah (sav), 'Resûlullah'ın (sav) sünnetinde ve Allah'ın Kitabı'nda bir hüküm

bulamazsan?' buyurdu.

Muaz da 'Kendi görüşümle içtihadda bulunurum ve hüküm vermekten vazgeçmem.' dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) Muaz'ın göğsüne vurarak, 'Allah; Resûl'ünün

elçisini, Allah Resûlü'nün arzusuna uygun hareket etmeye muvaffak kıldığı

için O'na hamdolsun.' buyurdu."5455

54. Ebu Davud, 3592; Tirmizi, 1327

55. Muaz Hadisine Dair

• Hadisin isnadı

Muaz hadisi; Allah Resûlü >> Muaz >> Muaz'ın ashabı/arkadaşları >> Haris ibni Amr >> Ebu Avn

Es-Sekafi >> Şu'be... Şu'be'den (rh) sonra hadisin yolları çeşitlenir. Yaklaşık on ayrı kanaldan bize

ulaşır. Şu'be'ye kadar -okuduğumuz metin- bize tek yoldan gelir. Rivayetin sıhhat ve zayıflığında

merkez/medar; Şu'be, Ebu Avn Es-Sekafi, Haris ibni Amr ve Muaz'ın ashabıdır.

a. Şube (rh), hadiste emiru’l müminun, sika, hafız ve hüccettir.

b. Ebu Avn Es-Sekafi, sikadır. Yahya ibni Main, Ebu Zur’a ve Nesai onu sika bulmuştur.

c. Haris ibni Amr, senedin merkezi/medarıdır. Muhaddisler Haris ibni Amr hakkında ihtilaf etmiştir:

Buhari: “(Hadis) sahih değildir, bu (rivayet) dışında da bilinmez.”

Buhari’den sonra gelen -ve hadisi zayıf kabul eden- muhaddisler, onun kelamını naklederek Haris’in meçhul olduğunu, meçhul ravinin zabt ve adaleti tahkik edilemeyeceği için rivayeti zayıf

kabul etmişlerdir. Bu konuda Buhari’yi (rh); Tirmizi, İbni Adiyy, Ukayli, El-Mizzi, İbni Hazm ve İbni

Cevzi gibi âlimler izlemiştir.

• Bir grup âlim ise Haris’i sika kabul etmiştir. Bunlardan biri de İbni Hibban’dır. Ancak onlar

meçhul bir ravinin nasıl sika/güvenilir kabul edileceğini -hadis ilmi açısından- sadra şifa bir gerekçeyle izah edememişlerdir. Derleyebildiğimiz kadarıyla şu gerekçeleri zikretmişlerdir:

ɔ Ebu Avn Es-Sekafi güvenilirdir. Zira imamlar, Şu’be’nin (rh) çok titiz olduğunu ve sika olan raviler dışında rivayette bulunmadığını söylemişlerdir. “İsnadda Şu’be varsa, dört elle yapış.” sözü

meşhurdur. Şayet Haris ibni Amr meçhul olsaydı Şu’be, Haris’ten nakleden Ebu Avn Es-Sekafi’den

gelen rivayeti kabul etmezdi…

ɔ Haris ibni Amr’ın Muğire ibni Şu’benin (ra) yeğeni olduğu söylenmiştir. Bazı ilim adamları bu

gerekçeyle onun meçhul olmadığını söylemişlerdir.

ɔ Hanefiler raviyi üçe ayırır: Adaleti bilineni kabul, cerhi bilineni reddederler. Hakkında cerh ve

tadil yoksa, hadisini kabul ederler. Buna göre Haris ibni Amr, meçhuldür. Hakkında ne cerh ne de

tadil vardır. Hadisi kabul edilebilir.

• Bir grup âlim de Haris konusunda farklı beyanlarda bulunmuştur. Bunlardan biri Zehebi’dir.

O (rh), Mizanu’l İtidal’de Haris’e meçhul demiş, Muhtasaru’l İlelin’de ise onun meçhul olmadığını

söylemiştir.

d. Muaz’ın ashabı, topluluk olarak nakledilmiş, kim oldukları hakkında izahta bulunulmamıştır.

Bu da onların meçhul olması anlamına gelir, adalet ve zabt sıfatlarının tespiti mümkün değildir.

Bir grup âlim de Muaz’ın ashabının tabiinden meşhur insanlar olduğunu, isimlerinin bilinmemesinin onlara zarar vermeyeceğini söylemiştir. Bazı araştırmacılar Muaz’ın ashabının (onun

meclisinde oturup ondan ilim alanların) isim listesi dökümünü vermişlerdir. Muaz’dan (ra) ilim

nakledenler arasında -genel anlamda- zayıf biri yoktur.

Bir grup âlim de bu durumu rivayetin lehine yorumlamış, “Hadis o kadar meşhurdur ki neredeyse

Muaz’la oturan herkes onu nakletmiştir.” mealinde bir açıklamada bulunmuşlardır.

Değerlendirme

Görüldüğü gibi isnadda yer alan Haris ibni Amr meçhuldür. İsminin bilinmesi ondaki cehaleti

ortadan kaldırmaz. Hadisin sıhhatinde ısrarcı olan Hatip Bağdadi ve İbni Kayyım gibi âlimler genelde “Muaz’ın ashabı” rivayeti konusunu açıklamış, ancak Haris ibni Amr’ın cehaleti hakkında

doyurucu bir izahta bulunamamışlardır. Muhaddislerin örfünde cehalet, Hatibu’l Bağdadi’nin Kifaye isimli eserinde açıkladığı gibi; “muhaddislerin tanımadığı ve hadisinin yalnızca bir vecihten

bilindiği” kimsedir. Bu tanıma göre Haris ibni Amr meçhul bir ravidir. İsminin veya kimin yeğeni

olduğunun bilinmesi ondaki cehaleti kaldırmaz. Hadisi Haris’in cehaleti nedeniyle eleştirenler

usul açısından haklıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Muaz’ın ashabına gelince; onların isim isim tayin edilmiş olmaması rivayete zarar vermez. Zira

Muaz’ın ashabı rical kitaplarından istikra yoluyla derlendiğinde aralarında yalancılıkla itham edilmiş kimse yoktur. Hâliyle bu, hakiki anlamda bir illet değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

İttisal ve irsal açısından isnad

Darekutni (rh) şöyle der: “Şu’be ibni Avn’dan (mevsul) nakleder. İbni Mehdi ve bir topluluk ise

ondan mürsel aktarır. Mürsel daha sahihtir.”

Ebu Davud (Teyalisi) de şöyle der: “Şu’be çoğunlukla bu hadisi Muaz’ın ashabından (direkt) Allah

Resûlü’nden nakleder, (yani mürseldir); bazen de Muaz’dan naklederdi, (yani mevsuldür).”

Hadiste zikredilen bu problem şu anlama gelir: Raviler bazen isnadda kopukluk olmaksızın rivayeti Nebi’ye (sav) isnad ederler. Bazen de isnaddan Muaz’ı (ra) düşürürler. Böyle olunca hadiste iki

illet söz konusu olur:

ɔ İrsal

ɔ İdtirab

Böylece hadisi zayıf kabul edenlerin de dört ayrı illeti olur:

ɔ Haris ibni Amr’ın cehaleti

ɔ Muaz’ın ashabının cehaleti

ɔ İrsal

ɔ İdtirab

Değerlendirme

Hadisin isnadı ister mevsul ister mürsel kabul edilsin, her iki durumda da isnadda zayıflığı gerektiren illetler bâkidir.

• Hadisin Metni

Hadisin isnadı tartışma konusu olduğu gibi, metni de tartışmaya konu olmuştur. Hadisin metniyle ilgili tartışmaları şöyle özetleyebiliriz:

a. Rivayet, birbirine zıt iki ayrı metinle gelmiştir.

Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü beni Yemen’e gönderdiği zaman şöyle dedi: ‘Delilini bilmediğin bir şeyle hüküm

verme ve meseleleri çözmeye çalışma. Bir konu hakkında kapalılık olursa o konu sana açılana

kadar bekle. Ya da bana o konu hakkında (mektup) yaz.’ ” (İbni Mace, 55)

Bu metne göre Allah Resûlü (sav) Kitap ve sünnette hükmü olmayan konularda içtihad etmemesini, kendisine yazmasını istemiştir.

Değerlendirme

İki rivayet arasında tearuz olması için her ikisinin sıhhat yönünden eşit olması gerekir. Mezkûr

rivayet şiddetle zayıf veya uydurma olmakla nitelendirilmiştir. İsnadda yer alan Muhammed ibni

Saib El-Meslub zındıklık ve hadis uydurmacılığıyla itham edilmiş ve Abbasiler Dönemi'nde katledilmiştir. Hâliyle burada bir tearuzdan söz edilemez.

b. Metinde yer alan "reyle içtihad"dan kasıt nedir?

Bu rivayeti muhaddis, fukaha, tarihçi ve usulcü olmak üzere birçok âlim, eserlerinde zikretmiş;

metinde yer alan "içtihadla rey" meselesini farklı yorumlamışlardır.

Örneğin hadisi ilk defa İmam Şafii, El-Umm eserinde kaydetmiştir (Ö. 204). O, bu hadisi istihsanın

iptali (ona mukabil kıyasın ispatı) sadedinde vermiştir. Şafii'nin (rh) yanında hadis kıyasa delildir.

Hanefi usulcüler rivayette yer alan "içtihadla rey"i çok daha geniş yorumlamış; kıyasın dışında

istihsan gibi delilleri de bu kapsama dahil etmişlerdir.

İbni Hazm ve Zahiriler ise -hadisi zayıf görmekle birlikte- şöyle anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir: Kur'ân'da ve sünnette yer alan nasları anlamak için gösterilen çabadır/cehddir. (İçtihad,

cehd/çaba kökünden türemiştir). Hâliyle bu vb. kıyasa/reye cevaz verdiği sanılan her nas, yanlış

anlaşılmıştır. Bu naslar kıyası/reyi/içtihadı Kur'ân ve sünnete irca eder. Kur'ân ve sünnette var

olan hükmü anlamayı ve izhar etmeyi ifade eder.

Değerlendirme

Bir metnin farklı yorumlanması, rivayetin sıhhatine zarar vermez. Nice Kur'ân ayeti müfessirler

tarafından uzlaştırılması mümkün olmayan farklılıklarla yorumlanmıştır. Özellikle ilk nesillerin

ardından "bir düşünceyi kabul ettikten sonra o görüşe Kur'ân'dan delil arayan" fırkalar çoğaldı.

Bunların her biri kendi sapkın inancını Kur'ân ayetleriyle tevil (hakikatte tahrif) adı altında delillendirdi. Bir metnin farklı yorumlanması, metnin sıhhatine zarar vermez.

c. Hadisin metni Kur'ân ayetlerine aykırıdır.

Bu iddia Muaz rivayetini -ve kıyası- şiddetle reddeden İbni Hazm (rh) ve Zahirilere aittir. Bu rivayeti

şu ayetlere muhalif bulmuşlardır:

"…Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim…" (5/Mâide, 3)

“Yeryüzünde kımıldayan her canlı ve iki kanadıyla uçan her bir kuş ancak sizin gibi bir ümmetlerdir. Kitap’ta hiçbir şeyi eksik bırakmamışızdır. Sonra (diriltilip) Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.” (6/En’âm, 38)

“O gün, her ümmet içinde kendilerinden olan bir şahit diriltiriz. Seni de bunlara (kendi ümmetine) şahit (olasın diye) getiririz. Sana her şeyin açıklayıcısı, hidayet, rahmet ve teslim olanlar için

müjde olacak bir Kitap indirdik.” (16/Nahl, 89)

Yüce Allah dini tamamladığını, Kitab’ında her şeyi açıkladığını haber vermiştir. Nasıl olur da din

hususunda Kitap’ta olmayan bir şey bulunabilir? Zira rivayete göre Muaz, Kitab’a bakacak “onda

bulamazsa” sünnete, sonra reye gidecektir. Ayetler, her şeyin Kitap’ta yazılı olduğunu haber vermiştir:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.” (16/Nahl, 44)

Ayete göre Allah Resûlü (sav), Kitab’ı açıklamıştır. Rivayete göre Muaz (ra), bazı şeylerin açıklamasını bulamayacak ve reye başvuracaktır.

Değerlendirme

İbni Hazm’ın değerlendirmesi kendi kendini nakzeden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın sahibi şu

soruya cevap vermelidir: Her şey Kitap’ta açıklanmışsa, insanlar neden Nebi’nin (sav) açıklamasına

ihtiyaç duyacaktır? Unutmamak gerekir: Din bir bütündür; Yüce Allah Kur’ân’a, Resûl’e, müminlerin yoluna, bizden olan emir sahiplerine (âlim ve yönetici) itaat etmemizi; bilmeyenlerin zikir

ehline sormasını; dinde tefakkuh edenlerin, arkadaşlarını uyarmalarını emretmiştir. Şayet her şey

Kitap’ta ve apaçık olsaydı, insanların Mushaf’a dönmesi yeterli olurdu. Oysa bizzat Kur’ân, bize

dinî kaynak olarak farklı adresler sunmuştur.

Ayrıca İbni Hazm’ın delil olarak sunduğu ayetler farklı anlaşılmaya müsaittir. Daha önce En’âm

Suresi üzerine yaptığımız çalışmada şöyle demiştik:

“Eksiksiz Kitap

‘ ‘Kitap’ta’ hiçbir şeyi eksik bırakmamışızdır…’ (6/En‘âm, 38)

Kitaptan kasıt nedir? Bu konuda selef arasında ihtilaf vuku bulmuştur:

• Abdullah ibni Abbas ve Katade, “Kitap’tan maksadın “Levh-i Mahfuz” olduğunu söylerler. (bk.

Tefsîru’t Taberî, 11/345-346, En’âm Suresi, 38. ayetin tefsiri). Allah (cc) Levh-i Mahfuz’da olacak her

şeyi yazmış, kayıt altına almıştır. O Kitap’ta hiçbir eksik yoktur.

• Ata ibni Ebi Rebah, ayette zikredilen “Kitab’ın, “Kur’ân” olduğunu söylemiştir. (bk. Zâdu’l Mesîr,

2/26, En’âm Suresi, 38. ayetin tefsiri)

• Maverdi, “Kitap’tan kasıt eceldir.” (Tefsîru’l Mâverdi, 2/112, En’âm Suresi, 38. ayetin tefsiri) demiştir. Yüce Allah her şeye bir ecel/vade belirlemiştir ve o ecel mutlaka yerine gelir.

Bu tefsirlerden ilk ikisi Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiridir. Zira “Kitap” lafzı Kur’ân’da hem Levh-i Mahfuz

(bk. 6/En‘âm, 59; 22/Hac, 70; 57/Hadîd, 22-23) hem de Kur’ân (bk. 15/Hicr, 1; 16/Nahl, 89) için

kullanılmıştır.

Okuduğumuz pasajda racih olan, kastedilenin Levh-i Mahfuz olmasıdır. Çünkü ayetlerin akışı,

şer’i hükümlerden değil; yaratılıştan ve canlıların ümmet oluşundan söz etmektedir. Canlıların

ihtiyaçları Kur’ân’da yer almaz. Tüm kâinat işlerinin tafsilatıyla yazıldığı kitap, Levh-i Mahfuz’dur.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

“Bilmez misin ki Allah, gökte ve yerde olanların tamamını bilir. Şüphesiz ki bunlar, bir Kitap’tadır.

Şüphesiz ki bu, Allah’a kolaydır.” (22/Hac, 70)” (Vahyin Rehberliğinde En’âm Suresi Tefsiri, Halis

Bayancuk, s. 124-125)

• Muaz’ın (rh) diğer hadislerine aykırıdır.

Zahiri âlimlerinden İbnu’l Kayserânî (rh), Muaz ve Ebu Musa’nın Yemen’e yollanma rivayetleri-ne

dayanarak, üzerine konuştuğumuz rivayeti metin tenkidine tabi tutmuştur. Şöyle ki;

“İbni Hazm gibi Zahiri Mezhebi’ne mensup bir hadis hafızı olan İbnu’l Kayserânî (öl. 507/1113)

Muaz hadisini Muaz ibni Cebel’den nakledilen diğer hadisleri esas alarak tenkit etmiştir. Muaz

hadisiyle çelişen hadisleri şöyle anlatmaktadır: ‘Peygamber (sav) Muaz ve Ebu Musa’yı Yemen’e

gönderirken, ‘Kolaylaştırın, zorlaştırmayın.’ buyurdu. Ebu Musa (ra) Peygamber’e, orada baldan

ve arpadan yapılan içeceklerin olduğunu söyleyerek bunların hükmünü sordu. Peygamber de

(sav) sarhoş eden her şeyin haram olduğunu buyurdu.’ (Ahmed b. Hanbel, XXXII, 518) Bu rivayette

Ebu Musa, hükmünü bilmediği bir konuyu sormuş ve Peygamber (sav) de içtihad gibi bir şeyden

bahsetmemiştir. Ayrıca hakkında nas olmayan bir şey sorulduğunda Muaz’ın reyiyle içtihad etmeden tevakkuf etmesi, Muaz hadisinin batıl olduğuna delalet eder.”

(İçtihatta Meşruiyet Arayışları: Muaz Hadisi, Ertuğrul Tülekoğlu, s. 134)

Değerlendirme

Ertuğrul Tülekoğlu yukarıda naklettiği İbnu’l Kayserânî yaklaşımını şu sözlerle tenkit eder:

“İbnu’l Kayserânî’nin bu değerlendirmesi Muaz’ın hadislerinden hareket ederek içtihad konusundaki tavrıyla bu hadisi tenkit etmesi rivayet bütünlüğü açısından önem arz etmektedir. Ancak

tenkit için kullandığı hadislerden biri İbni Mace’nin naklettiği zayıf rivayettir. İkincisi ise zekât

mallarından alınan zekât hakkındadır. Ancak bu rivayette Muaz, bu mallardaki zekât şartının

Peygamber (sav) tarafından belirlendiğini ve bu şartı taşımayan bir maldan zekât alamayacağını

zikretmiştir. Bu ifadeden anlaşıldığı kadarıyla meselede sünnet tarafından belirlenmiş bir hüküm

vardır ki Muaz’ın bu meselede içtihad etmemesi, Muaz hadisinde nakledilen usulle çelişmemektedir. Üçüncü hadis ise Peygamber’in içki hakkında Ebu Musa’ya verdiği cevaptır ki Peygamber

(sav) bu ifadesinde bir ilke ortaya koymuştur. Hatta fıkıh âlimleri bu ilkeyi esas alarak kıyas yapmış,

diğer içkilerin haram olduğu hükmüne ulaşmıştır.”

(İçtihatta Meşruiyet Arayışları: Muaz Hadisi, Ertuğrul Tülekoğlu, s. 134-135)

e. Rivayet “meratibu’l edille/naslar arasında hiyerarşi” usulüne aykırıdır.

Muasır muhaddislerden Elbani, bu nassın meratibu’l edille anlayışına aykırı olduğunu iddia etmiştir. Rivayete göre önce Kur’ân’a, sonra sünnete, sonra reye başvurulur. Oysa Kur’ân ile sünnet;

araları ayrılmaksızın, bir arada ele alınmalıdır. Allah Resûlü, “Bana Kur’ân ve onun yanında bir

benzeri verildi.” buyurmuştur. Muaz hadisi üzerine tahriç çalışması yapan, Elbani’nin tanınmış

öğrencilerinden Meşhûr Hasen Âlu Selman da hocasının iddiasını nakletmiş ve desteklemiştir.

Değerlendirme

Bir “öze dönüş” metodu olan Selefiliğin, özden uzaklaştığı noktalardan biri, meratibu’l edille konusudur. Zira sahabeden başlamak üzere önce Kur’ân, sonra sünnet, sonra salihlerin ittifakı, sonra içtihad bilinen bir usuldür.

“Ömer (ra) Kadı Şureyh’e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu: ‘Sana bir olay geldiğinde Allah’ın Kitabı’yla hükmet. Şayet Allah’ın Kitabı’nda olmayan bir mesele gelirse o zaman

Resûl’ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse, insanların üzerinde

toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın.” (Nesai, 5399)

Abdullah ibni Mesud şöyle der: “Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra

bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah’ın Kitabı’nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber’in verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme

kavuştursun. Ne Allah’ın Kitabı’nda ne de Resûl’ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, ‘Ben korkarım. Ben

korkarım, hüküm verememem.’ demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık

ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüpheli olmayana bak.” (Nesai, 5397)

Meymun ibni Mihran’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Ebu Bekir, kendisine davacılar geldiği zaman meseleyi halletmek için Allah’ın Kitab’ına bakardı. Eğer onda hükmedeceği şeyi bulursa

onunla hüküm verirdi. Meselenin hükmünü Kitap’ta bulamadığında bu konuda Resûlullah’tan

(sav) bir sünnet biliyorsa onunla hüküm verirdi.

Eğer o mesele kendisini çaresiz bırakırsa Müslimlere sorar ve derdi ki: ‘Bana şöyle bir mesele geldi, bunun fetvasını biliyor musunuz? Resûlullah (sav) bu konuda bir fetva vermiş mi?’

Çoğu zaman pek çok insan yanına toplanır ve Resûlullah'tan (sav) o işin hükmünü ortaya koyarlardı.

Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle derdi: 'Aramızda, Peygamber'den (sav) gelen bilgileri muhafaza

eden kimseleri bırakan Allah'a hamdolsun.'

Resûlullah'ın (sav) sünnetinden bir hüküm bulmak onu zor durumda bırakırsa bu sefer insanların

ileri gelen ve seçkinlerini toplar, onlarla istişare ederdi. Bu insanların görüşleri bir konuda birleşince de onunla hüküm verirdi." (Darimi, 163)

Abdullah ibni Ebi Yezid'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbas'a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur'ân'da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur'ân'da

olmayan bir konu ise Resûlullah'tan bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette

olmayan bir konu ise Ebu Bekir ve Ömer'den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen bir

hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi." (Darimi, 168; Musannef, İbni

Ebi Şeybe, 20346)"

Sahabeden sonra meratibu'l edille anlayışında bozulmalar oldu. Bunlardan biri de onların açıkça

"önce Kur'ân, sonra sünnet" anlayışının "önce Kur'ân ve sünnet" şeklinde değiştirilmesidir. Bu da

bizi çok daha önemli bir gerçeğe ulaştırır: "Kur'ân'ı ve sünneti Selefin anladığı gibi anlama" iddiasındaki toplumların "seleften" kastının "kimler" olduğu noktasında bir kapalılık söz konusudur.

• Rivayete sahih diyen âlimler

" 'Ebu Davud (öl. 275/889), rivayet hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış, sükût

etmiştir. Mekkelilere yazdığı risalesinde, kitabında şiddetli zayıflığı bulunan hadisleri açıkladığını,

senedi sahih olmayan bazı rivayetlerin bu kapsama girdiğini belirtmiştir. Hakkında herhangi bir

açıklama yapmadığı hadislerin sâlih olduğunu, bir kısmının bir kısmından daha sahih olduğu

bilgisini vermiştir. (bk. Ebu Davud, Risâletü Ebî Dâvud ilâ ehl-i Mekke, thk. Muhammed b. Lütfî

es-Sabbâğ, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1405/1985, 27-28) İbnu's-Salâh, müellifin bu tabiri 'hasen'

anlamında kullandığını belirtmiştir. (İbn Salâh, Mukaddime, 24) Ebu Davud'un açıklamalarından,

salih dediği rivayetlerin senedi sahih ve şiddetli zayıflığı bulunmayan hadisler olduğu anlaşılmaktadır. Senedi sahih olan ve şiddetli zayıflığı bulunmayan hadisler dinî bir meselede delil

olarak kullanılabilecek niteliktedirler ve makbul sayılırlar.' (Mücteba Uğur, 'Sâlih', Hadis Terimleri

Sözlüğü, 352)

'Hatîb (öl. 463/1071), rivayetin Hıms'lı bilinmeyen (meçhul) kimselerden rivayet edilmesi sebebiyle sahih olmadığını söyleyerek itiraz eden muhaliflere 'El-Hâris b. Amr'ın 'Muaz'ın ashabından

olan Hıms'lı bazı insanlardan' şeklindeki sözü, hadisin şöhretine ve ravilerinin çokluğuna delalet

eder. Muaz'ın fazileti ve zühdü bilinmektedir. Onun ashabının da dindarlık, güvenilirlik, zühd ve

salah özellikleri zahirdir.' cevabını vererek rivayetin sahih olduğunu ifade etmiştir. Yine isnadda

yer alan Muaz'ın ashabının kim olduklarına delalet etmek üzere Ubade b. Nüsey, Abdurrahman

b. Ğunm, Muaz (ra) isnadını zikretmiş ve bu isnadın muttasıl olduğunu, ricalinin güvenilirlikleri

ile bilinen kimseler olduğunu, ilim ehlinin onların rivayetlerini kabul ettiklerini ve delil olarak

kullandıklarını belirtmiştir.' (Hatîb, el-Fakîh ve'l-Mütefakkih, 1/472)

'İbni Abdilberr (öl. 463/1071), rivayetin sahih ve meşhur olduğunu, adaletli imamlar tarafından

rivayet edildiğini, usul olarak içtihad ve kıyasın temelini oluşturduğunu belirtmiştir.' (İbni Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlih, 2/893)

'İbnu'l Arabî (öl. 543/1148), Muaz (ra) hadisinin sahih ve muttasıl isnadlı olmadığı görüşüne katılmamış ve kendi görüşünün 'Sened ve mana olarak sahih' şeklinde olduğunu belirtmiştir. Sahih

olduğuna delalet etmek üzere hadisin meşhur olduğunu, hadisi Şu'be ibni El-Haccâc'ın, ondan

da güvenilir olan çok sayıda kişinin naklettiği bilgisini vermiştir.' (Muhammed b. Abdillah b.

Muhammed İbn Arabi el-Meâfirî, el-Mesâlik fî şerhi Muvattai Mâlik, Haz. Yûsuf el-Karadâvî, (Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, 1428/2007), 6/243)

‘İbni Kudâme el-Makdisî (öl. 620/1223), kıyasın nakli delilleri içerisinde zikrettiği rivayetin sahih

olmadığını dile getirenlere karşı çıkar ve ‘Bu hadisi El-Hâris ibni Amr Hıms’lı insanlardan rivayet

ediyor. El-Hâris ve adamlar meçhuldür, diyorlar. Tirmizi öyle diyor. Sonra bu hadis kıyas konusunda açık (bir delil) değildir, (tahkiki menat tür bir içtihada girer) diyorlar. Biz de diyoruz ki,

hadisi Ubâde ibni Nüsey, Abdurrahmân ibni Ğunm, Muaz’dan (ra) rivayet etmiştir. Ayrıca hadisi

ümmet kabul ile karşılamıştır. Mürsel olması ona zarar vermez.’ ‘ (Muvaffakuddîn Abdullah ibni

Ahmed ibni Muhammed ibni Kudâme el-Makdisî, Ravdatu’n-Nâzır, Haz. Şa’bân Muhammed İsmâîl, (el-Mektebetü’l-Mekkiyye, 1419/1998), 2/170)

‘İbni Teymiyye (öl. 728/1328), Kur’ân’ın en güzel tefsirinin Kur’ân ile yapılan tefsir olduğunu söyledikten sonra, bu konuda Kur’ân’dan bir şey bulunmadığında sünnetle tefsir edilmesi gerektiğini ifade etmiş, delil olarak da Muaz (ra) hadisini göstermiştir. Hadisin sahih olduğunu ifade

etmek üzere de ‘Hadisin müsned ve sunenlerde ceyyid bir isnad ile yer aldığı’ bilgisini vermiştir.’ (Takıyyüddîn Ahmed ibni Abdilhalîm ibni Mecdiddîn Abdisselâm ibni Teymiyye el-Harrânî,

Mecmû’u’l-Fetâvâ, Tertib Abdurrahmân ibni Muhammed ibni Kasım, (Mucemmau’l-Melik Fehd,

1425/2004), 13/364)

‘İbni Kayyım el-Cevziyye (öl. 751/1350), isnadda ismi zikredilmeyen Muaz’ın arkadaşlarının olmasının hadisin sıhhatine zarar vermediğini söylemiştir. Bu durumun hadisin şöhretine delalet

ettiğini, Muaz’ın (ra) ashabının din, ilim, fazilet ve doğruluk yönleriyle meşhur olduklarını, içlerinde itham edilmiş, yalancı veya cerh edilmiş kimse bulunmadığını, bilakis hayırlı ve fazilet sahibi

Müslümanlardan olduklarını vurgulamış ve isnadda yer alan Şu’be’nin hadisine hadis imamlarının itimat ettiklerini söylemiştir.’ (Şemsüddîn Muhammed ibni Ebî Bekr ibni Eyyûb ez-Züraî İbn

Kayyim el-Cevziyye, İ’lâmü’l-Muvakkiîn, thk. Ebû Ubeyde Meşhur ibni Hasen, (Dâru İbnü’l-Cevzî,

1423), 2/351)

‘İbni Kesir (öl. 774/1373), Kur’ân’ın sünnetle tefsiri kapsamında, Kur’ân’da bir ayet bulunmadığı

zaman sünnete başvurulması gerektiğini söylemiş ve Muaz hadisini örnek olarak vermiştir. Rivayetin sonunda ‘Bu hadis, müsned ve sünenlerde ceyyid bir isnad ile yer almaktadır.’ değerlendirmesini yapmıştır.’ (İmâdüddîn İsmâîl ibni Şihâbiddîn Ömer ibni Kesîr, Tefsîru’l-Kurâni’l-Azîm, thk.

Sâmî ibni Muhammed es-Selâme, (Dâru’t-Tîbe, 1418/1997), 1/7. Buradaki ifade İbni Teymiyye’ye

aittir. İbn Kesir isim zikretmeden nakletmiştir. (bk. İbni Teymiyye, Mecmû’u’l-Fetâvâ, Tertib Abdurrahmân ibni Muhammed ibni Kasım, (Mucemmau’l-Melik Fehd, 1425/2004), 13/364)

‘Şevkânî (öl. 1250/1834) rivayet hakkında tartışmalar olsa da Hafız İbni Kesir tarafından tarikleri

ve şahidlerinin bir cüzde bir araya getirildiğini ve ‘İmamların itimat ettiği hasen meşhur hadis’ dediğini aktarmıştır. Hadis hakkında hadis imamlarının uzun uzadıya şeyler söylediğini, bazılarının

‘Batıl olup aslı bulunmadığını’, bazılarının ‘Hasen olup kendisiyle amel edilebileceğini’, bazılarının ‘Zayıf’ dediklerini aktardıktan sonra, hak olanın ‘Hasen liğayrihi ve kendisiyle amel edilen bir

hadis’ olduğunu belirtmiştir.’ (Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî, el-Fethu’r-Rabbânî,

thk. Muhammed Subhî ibni Hasen, (Mektebetü’l-Cîli’l-Cedîd, ts.), 9/4485)” (Hadis ve Fıkıh Usûlü

Alimlerinin Hadislerin Değerlendirilmesine Farklı Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme: Muâz’ın (ra)

İctihad Hadisi Örneği, Doç. Dr. Halis Demir, Necdet Aydoğdu, s. 57-60)

• Rivayete zayıf diyen âlimler

“ ‘Buhari (öl. 256/870), Şu’be, Ebû Avn, Muğîre ibni Şu’be’nin Yeğeni el-Hâris b. Amr, Muaz’ın ashabı isnadı re’y ile içtihad konusunda merfu olarak nakledildiğini, Ebû Avn’ın el-Hâris’ten riva-

yetinin sahih olmadığını belirtmiş ve sadece bu isnad ile bilindiğini belirtmiştir. (Buhârî, et-Târihu’s-Sağîr, thk. Mahmûd İbrâhîm Zâyed, (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1406/1986), 1/304.) Başka bir

yerde de, yukarıdaki isnad ile yapılan rivayetin mürsel olduğunu, sahih olmadığını söylemiştir.’

(Buhârî, et-Târîhu’l-Kebîr, 2/277)

‘Tirmizi (öl. 279/892), rivayeti zikrettikten sonra ‘Bu sadece bu tarikten bildiğimiz bir hadistir.

Bana göre isnadı muttasıl değildir, Ebû Avn es-Sakafî’nin ismi Muhammed b. Ubeydillâh’tır.’ açıklamasını yapmıştır.’ (Tirmizi, Ahkâm, 3)

‘Ukaylî (öl. 322/934), Buhari’nin yukarıdaki sened ile rivayet edilen hadis hakkında ‘Sahih değildir,

sadece mürsel olarak biliniyor’ dediğini nakletmiştir.’ (Muhammed ibni Amr ibni Musa ibni Hammâd el-Ukaylî, Kitâbu’d-Duafâi’l-Kebîr, thk. Abdülmu’tî Emîn Kal’acî, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1404/1984), 1/215)

‘Dârekutnî (öl. 385/995), Şu’be, Ebû Avn, el-Hâris b. Amr, Muaz’ın ashabı, Muaz isnadıyla rivayet

edildiğini, Şu’be’den de Yezîd ibni Harun, Yahya el-Kattan, Âsım ibni Ali ve Gunder’in naklettiği

bilgisini vermiştir. Rivayetin muttasıl senedleri olduğunu söyleyen Dârekutnî, mürsel olanının

(Muâz’ın ashabı, Peygamber (sav)) daha sahih olduğunu ifade etmiştir.’ (Ali ibni Ömer ibni Ahmed

ed-Dârekutnî, el-’İlelü’l-vâride fi’l-ehâdîsi’n-nebeviyye, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullâh es-Selefî, (Riyâd: Dâru Tîbe, 1405/1985), 6/88.)

‘İbni Hazm (öl. 456/1064), rivayet hakkında ‘Sâkıt’ (Adaletten düşmüş manasına cerh ifadelerindendir. Beşinci derece lafızları içerisinde yer alır ve ağır cerhe delalet eder. Cerhin dördüncü mertebesinden itibaren herhangi bir derecesine delalet eden lafızlarla cerh edilmiş raviler adalet

vasfını kaybetmiş olurlar. Bu itibarla hadisleri yazılmaz, itibar için dikkate alınmaz, şahid olarak

kullanılmaz. Mücteba Uğur, ‘Sâkıt’, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDV Yayınları,

2018), 352) hükmünü vermiştir. Bu rivayetin bu tarik dışında başka bir tarikten rivayet edilmediğini, adı bilinmeyen ve meçhul bir topluluktan rivayet edildiğini, kim olduğu bilinmeyenin hüccet olmayacağını belirten İbni Hazm, isnadda el-Hâris b. Amr’ın bulunduğunu, meçhul olup kim

olduğunun bilinmediğini ve bu hadisin onun dışında başka bir tarikten gelmediğini söylemiştir.

Buhârî’nin yukarıda verdiğimiz değerlendirmesini de zikreden İbn Hazm, dinin kemâle erdiğini,

Kur’ân’da hiçbir şeyin eksik bırakılmadığını ifade eden ayetlerden örnekler vererek bu rivayetin

açıkça yalan ve uydurma olduğunu vurgulamıştır.’ (Ali b. Ahmed b. Said İbn Hazm, El-İhkâm fî

usûli’l-ahkâm, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (Beyrut: Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde, 1403/1983), 7/112.)

‘İbnu’l Cevzî (öl. 597/1201), fakihlerin tamamı bu hadisi kitaplarında zikretmiş ve bu rivayete itimad etmiş olsalar da sahih olmadığını söylemiş, anlamı doğru olarak kabul edilse de sübutunun

bilinmediğini, zira el-Hâris b. Amr’ın meçhul, Muaz’ın Hıms’lı ashabının bilinmediğini, bu sebeplerle sübutunun bilinir bir tarafının bulunmadığını belirtmiştir.’ (Cemâlüddîn Abdur-rahmân b. Alî

b. Muhammed İbnü’l-Cevzî, el-’İlelü’l-mütenâhiye fi’l-ehâdîsi (ahbâri)’l-vâhiye, thk. Halîl el-Meyyis, (Beyrut: Dâru’’-Kütübi’’-İlmiyye, 1403/1983), 1/758 (1264).)

‘İbnu’l Kattan (öl. 628/1231), rivayetin müsned olmadığını ve sahih bir tarikinin bulunmadığını

belirtmiş, isnaddaki el-Hâris’in, Muğîre ibni Şu’be’nin yeğeni olduğunu, durumunun bilinmediğini, ondan Ebû Avn Muhammed ibni Ubeydillâh es-Sekafî dışında rivayette bulunan kimsenin

bilinmediğini söylemiştir.’ (Ali ibni Muhammed ibni Abdilmelik İbnu’l Kattan, Beyânü’l-Vehm ve’İlhâm, thk. el-Hüseyn Âyet Saîd, (Riyâd: Dâru Tîbe, 1417/1997), 3/68 (736).

‘İbni Mülakkîn (öl. 804/1401), usul kitapları ile fakihler ile muhaddislerin kitaplarında çokça tekrar edilmiş olması ve ona itibar etmiş olmalarıyla birlikte bu rivayetin tanıdığı nakil ehli âlimlerin icmaı ile zayıf bir hadis olduğunu söylemiştir.’ (Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed İbn Mülakkîn el-Ensârî, el-Bedru’l-Münir, thk. Mustafa Ebü’l-Gayt Abdülhayy v. dğr., (Riyâd: Dâru’l-Hicre,

1425/2004), 9/534.)

‘Elbânî (öl. 1420/1999), isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir. (Tirmizi, ‘Ahkâm’, 3. Elbânî’nin notu.)

Başka bir yerde de münker olduğunu söylemiştir.’ (Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, Silsiletü’l-Ehâdisi’d-Daîfe, (Riyâd: Mektebetü’l-Meârif, 1412/1992), 2/273 (881).)

‘Şuayb el-Arnaûd (öl. 1438/2016) da rivayeti isnadı açısından sıhhatli bulmamıştır. Muâz b. Cebel’in rivayette geçen arkadaşlarının müphem, el-Hâris b. Amr’ın meçhul olduğunu belirterek,

isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Bu değerlendirmelerden sonra Fahr el-Pezdevî, Cüveynî,

Ebûbekr İbn el-Arabî, Hatîb el- Bağdâdî, İbn Teymiyye, İbn Kesîrîn, İbnü’l-Kayyim ve Şevkânî gibi

muhakkik âlimlerin eserlerinde bu rivayetin sahih olduğuna meylettikleri bilgisini vermiştir.’ (Bk.

Arnaûd, Sünenü Ebî Dâvud, 5/444.)”

(Hadis ve Fıkıh Usûlü Alimlerinin Hadislerin Değerlendirilmesine Farklı Yaklaşımları Üzerine Bir

İnceleme: Muâz’ın (ra) İctihad Hadisi Örneği, Doç. Dr. Halis Demir, Necdet Aydoğdu, s. 60-62)

• Muaz Hadisine Dair Genel Değerlendirme

ɔ Muaz hadisini eleştiren ilk âlim -elimizdeki verilere göre- Buhari’dir (rh). Dikkatimi çeken nokta

şudur: Buhari’den (öl. 256) önce bu hadisi rivayet eden İmam Şafii (öl. 204) Ebu Davud Teyalisi (öl.

204), İbni Sa’d (öl. 230) Ahmed ibni Hanbel (öl. 241) hadisle ihticac etmişlerdir. İlk olarak Buhari

(rh) hadisi eleştirmiş, ondan sonra gelenler de onun sözünü aktararak rivayeti tenkit etmişlerdir.

Acaba Buhari’den önce yaşayan muhaddisler neden Haris ibni Amr olayını sorun etmemişlerdi?

Acaba onlar Şu’be’nin (rh), ondan rivayette bir beis görmemesine mi itimat etmişlerdi? Veya bu

durum ilk dönem hadisçileriyle sonradan gelenler arasında usul farklılıkları olduğuna mı işaret

eder?

ɔ Usulu’l Hadis ilminde istikrar bulan kaidelere göre Muaz hadisinin isnadı; irsal ve ravideki

cehalet nedeniyle zayıftır.

ɔ Muaz hadisine yöneltilen metin tenkitleri, güçlü tenkitler değildir.

ɔ Muaz hadisi için “Şöhreti isnada ihtiyaç bırakmaz.” anlayışı yaygın kabuldür. Hadisi tashih

eden âlimler farklı gerekçeler sunsa da -gerekçelerinin zayıf olduğunun farkında olduklarındansözlerini “Ümmet telakkiyle kabul etti.” veya “Şöhreti isnada ihtiyaç bırakmaz.” şeklinde bağlarlar.

Kitaplarımızda sıkça karşılaştığımız mezkûr yaklaşım, tatmin edici değildir. Özellikle günümüzde

birçok uydurma hadis, genelin ortak kabulüdür. Rivayet ilimlerinde zayıflama ve hurafelerin yayılmasıyla birlikte bu yaklaşım; din anlayışımıza zarar vermeye müsaittir.

ɔ Bu rivayetin isnadı zayıf olsa da metinde yer alan hüküm, sahabenin ortak usulüyle aynıdır.

Yukarıda Ebubekir, Ömer, İbni Mesud ve İbni Abbas’tan (r.anhum) nakillerde bulunduk. Ayrıca sahabe hem kıyas yapmış hem de içtihadda bulunmuştur. İbni Kayyım (rh) şöyle der:

“Sahabe-i Kiram Olaylar Hakkında İçtihad Edip Kıyas Yaparlardı

Resûl-i Ekrem’in sahabileri, meydana gelen yeni olaylar karşısında benzeri benzere kıyas ederek

içtihadda bulunuyorlardı.

Esed ibni Musa >> Şu’be >> Zübeyd El-Yami >> Talha ibni Musarrif >> Mürra Et-Tabib senediyle

rivayet edildiğine göre Ali ibni Ebu Talib şöyle demiştir:

“Her millet, başkalarında bulunmayan ve kendi durumlarına uygun bir delil ve kendilerine gerekli bir maslahata göre davranır. Hak, akıl sahipleri nezdinde mukayeseyle bilinir.” (El-Fakîh ve’l

Mutefakkih, 1/476) Hatib ve başkaları bunu merfu olarak rivayet etmişlerdir, ancak merfu olması

sahih değildir.

Ashab-ı Kiram, Resûlullah (sav) zamanında içtihad etmiş, ancak Peygamber onları azarlamamıştır.

Nitekim O, Ahzab Günü ikindi namazının Kurayzaoğulları’nın arazisinde kılınmasını emretmiş,

(Buhari, 946; Muslim, 1770) buna rağmen sahabeden kimileri Resûlullah’ın (sav) bu emrini, “Resûlullah bizden namazı tehir etmemizi değil, cihada hemen çıkmamızı istemiştir.” diyerek yorumlamış ve namazı yolda kılmış; diğer bir zümre de namazı Kurayzaoğulları’nın arazisine varıncaya kadar geciktirmiş ve gece vakti namazı kılmışlardır. Bunlar da Peygamberimizin bu emrini

yorumlamamış ve zahirî lafzına bakarak hareket etmişlerdir. Bunlar, bu hâlleriyle Zahir ehlinin,

öncekiler de kıyas ve yorum ehlinin ilk örneklerini teşkil etmiş olmaktalardır.

Ali, Yemen’deyken kendisine, bir çocuk hakkında tartışan üç kişi gelmiş ve her biri, “O, benim oğlumdur.” demiştir. Bunun üzerine Ali aralarında kura çekmiş, kura sonucunda çocuk, kurayı atan

kişiye düşmüş. Ayrıca o, bu kişinin diğer iki kişiye diyetin üçte ikisini ödemesini emretmiştir. Olay

Resûl-i Ekrem’e ulaşınca Ali’nin bu içtihadına, azı dişleri görünecek şekilde gülümsemiştir. (Ebu

Davud, 2270; Nesai, 3488; İbni Mace, 2348)

Sa’d ibni Muaz, Kurayzaoğulları hakkında içtihad etmiş ve onların arasında hüküm vermiştir. Peygamberimiz de (sav) onun bu içtihadını tasvip etmiş ve “Allah’ın hükmüyle hükmettin.” (Buhari,

3043; Müslim, 1768; Ebu Davud, 5215; Ahmed, 11168) buyurmuştur.

İki sahabi yola çıkmış, namaz vakti gelmiş, yanlarında su olmadığından teyemmüm ederek namazlarını kılmış-lardı. Namaz vakti çıkmadan su bulunca birisi namazını iade etmiş, diğeri etmemişti. Peygamber her ikisini de onaylamış, iade etmeyene, “Sünnete uygun davrandın, namazın

sana yeter.”; iade edene de, “Sana iki ecir vardır.” buyurmuştur. (Ebu Davud, 338; Nesai, 433; Hadis

Ebu Said El-Hudri’den rivayet edilmiştir ve sahihtir. (bk. Zeylaî, Nasbu’r Râye, 1/160))

Mücezzez El-Müdlici, kıyafe ilmine (Kıyafe: İki kişinin organlarındaki benzerlikten, aralarında

kan bağı bulunduğunu ve karakterlerinin nasıl olduğunu tespite yarayan tahminî bilgi (Mehmet

Serhan Tayşi, “Kıyafe”, DIA, 508)) başvurduğu zaman kıyas yapmış olmaktadır. Nitekim o bu ilme

dayanarak, Zeyd ile oğlu Usame’nin ayaklarının birbirleriyle aynı olduğunu söyleyince Resûlullah

(sav) bu kıyasın sıhhatine ve hakka uygunluğuna duyduğu memnuniyetten yüzü parlayacak şekilde gülümsemiştir. (Buhari, 23; 31; Müslim, 38; Ebu Davud, 30-31; Tirmizi, 5; Nesai, 51. Aişe’den

(r.anha) şöyle rivayet edilmiştir: “Bir gün Resûlullah (sav) eve mutlu bir şekilde gelmiş, öyle ki sevincinden yüzü aydınlanmış. Sebep olarak da şöyle buyurmuş: ‘Görmedin mi? Mücezziz demin Zeyd

ibni Harise ile Usame ibni Zeyd’in ayaklarına baktı ve ‘Bu ayaklar birbirlerinin aynısıdır.’ dedi.’“)

Zeyd beyaz, oğlu Usame ise siyahtı. Bu nesep bilimcisi, fer’i, aslına mukayese ederek hüküm vermiş; siyahlık ve beyazlık gibi özellikleri devre dışı bırakarak hükmü etkilemeyeceğini göstermiştir.

Ebu Bekir Es-Sıddık’ın kelale hakkında söylediği sözler daha önce geçmişti: “Bu konuda kendi görüşümü söylüyorum. Doğruysa Allah’tan, yanlışsa benden ve şeytandandır. Bana göre o; baba ve

çocuk dışında olanlardır.” (Darimi, 3015; Es-Sunenu’s Sağîr, Beyhaki, 2387; Şa’bi, Ebu Bekir’den bir

şey işitmemiştir. Dolayısıyla hadis zayıftır.) Ömer halife olunca, “Ebu Bekir’in yaptığı bir içtihadı

reddetmekten Allah’tan hayâ ederim.” demiştir.

Şa’bi’nin (rh) naklettiğine göre Ömer, Şurayh’a şöyle demişti: “Allah’ın Kitabı’nda açıkça gördüğün

şeylerle hükmet. Ondan hiçbir şey bilmiyorsan o zaman Resûl-i Ekrem’in verdiği hükümlerden

bildiklerinle; o konuda da bir bilgin yoksa hidayete ermiş imamların görüşlerinden bildiklerinle

(hükmet). O konuda da bir şey bilmezsen o zaman kendi yorumunu yap. İlim ve salah ehli ile

istişare et.”

İbni Mesud, mufevvize hakkında içtihad etmiş ve “Bu konuda kendi görüşümü söylüyorum.” demişti. Allah Teâlâ da onu doğruya muvaffak kılmıştı.

Sufyan, Abdurrahman El-İsfehani’den naklederek İkrime’nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “İbni

Abbas, beni Zeyd ibni Sabit’e göndererek, (mirasta) koca ve ana baba hakkında soru sormamı

istemişti. Zeyd, ‘Kocaya yarım, anneye kalanın üçte biri, geriye kalan da babaya.’ demiş, İkrime,

‘Bunu Allah’ın Kitabı’nda bulduğun bir şeyden mi söylüyorsun, yoksa senin yorumun mu?’ diye

sorunca da, ‘Ben kendi yorumumu söyledim. Ben (miras payında) anneyi babadan üstün görmem.’ cevabını vermiştir.

Ali ibni Ebu Talib ile Zeyd ibni Sabit mükâtebi, dede ve kardeşlere mukayese etmiş; İbn Abbas da

azı dişleri parmaklara mukayese ederek diyette eşitlemiştir.’ ” (İ’lâmu’l Muvakki’în, 1/242-244)

47

MUKADDİME/ÖN SÖZ

Hâliyle Muaz (ra) hadisi zayıf olsa da metnin içerdiği hüküm, başka rivayetlerle sabit olmuştur.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Konu bir bütün olarak şu kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır:

- İ’lâmu’l Muvakki’în, 2/344-354, Tahkik Meşhûr Hasen Âlu Selman
- Et-Tahkîkât ve’t Tenkîyât Es-Selefiyyât Alâ Metni’l Varakât, Meşhûr Hasen Âlu Selman, s. 481-

493

- Silsiletu’l Ehâdîsi’d Daîfeti ve’l Mevdûa, El Elbânî, 2/273
- İthâfu’l Fudalâi Bi Tahrîci Hadîsi Muâz Bin Cebel Fî’l Kadâ, Şeyh Neşet Kemal
- Hadîsu Muâz Fî’l İctihâd Beyne’l Kabûli ve’r Red, Prof. Dr. Muhammed Seyyid Ahmed Şahâta
- Fıkıh Usulüne Kaynaklığı Açısından Muâz Hadisinin Tahlili Ve Tenkidi, Doç. Dr. Yusuf Akgül
- Hadis ve Fıkıh Usûlü Alimlerinin Hadislerin Değerlendirilmesine Farklı Yaklaşımları Üzerine Bir

İnceleme: Muâz’ın (r.a.) İctihad Hadisi Örneği, Halis Demir, Necdet Aydoğdu (Hadisin tashih ve

tazifine dair nakiller bu çalışmadan alınmıştır.)

- İçtihatta Meşruiyet Arayışları: Muaz Hadisi Ertuğrul Tülekoğlu (Yüksek Lisans), s. 60-166

Ömer (ra) Kadı Şureyh'e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Sana bir olay geldiğinde Allah'ın Kitabı'yla hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir mesele gelirse o zaman Resûl'ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse insanların üzerinde toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın."56

Abdullah ibni Mesud (ra) şöyle der:

"Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber'in (sav) verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme kavuştursun. Ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Resûl'ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, 'Ben korkarım. Ben korkarım, hüküm verememem.' demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüpheli olmayana bak."57

Abdullah ibni Ebi Yezid'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbas'a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur'ân'da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur'ân'da olmayan bir konu ise Resûlullah'tan bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette olmayan bir konu ise Ebu Bekir ve Ömer'den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen bir hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi."58

Yine muhaddislerin kitaplarına baktığımızda şunu görürüz. Onlar bir hadiste varid olan hükmü, hakkında nas olmayan benzerlerine uygular, benzer sonuca ulaşırlar. Oysa Zahiri fıkhı bu duruma şiddetle karşı çıkar.

İmam Buhari (rh) şöyle demiştir:

"Her Durumda, Cinsel İlişki Sırasında Bile Besmele Çekmek

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

56. Nesai, 5399

57. Nesai, 5397

58. Darimi, 168; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 20346

'Sizden biri eşiyle cinsel ilişkide bulunacağı zaman,

◌نَا

◌تْ

مَ ا رَزق

◌َان ـَـ

◌طْ

◌َان وَجِّنِب الشَّ ي ـَـ

◌طْ

◌نا الشَّ يْ

◌هَّ مَ جِّنبُّ

◌ه، اللّ

◌ب ْ اسِم الل

‘(Bismillah, Allah’ım bizi şeytandan uzak tut, şeytanı da bize rızık olarak vereceğin (çocuktan) uzak tut).’ derse ve o ilişki sebebiyle bir çocuklarının olması takdir edilirse şeytan ona zarar veremez.’ ”59

Buhari (rh) aile ilişkisiyle ilgili bu hadisi, helaya girişte “Bismillah” demeye delil olarak sunmuştur.

Zahirilerin karşı olduğu şeylerden biri ahkâmın “ta’lil” edilmesi, yani bir

hükme “niçin” sorusu sorarak onun illetinin tespit edilmesidir. Zira, Zahirilere göre din taabbudidir. Allah (cc) hüküm koymuş, bize de teslim olup

inanmak düşmüştür. Nasıl, niçin gibi sorular Yüce Allah’ı sorgulamaya

kalkmaktır. Oysa, O (cc) şöyle buyurmaktadır:

“O, yaptıklarından sorulmaz; onlarsa sorulurlar.”60

Bu anlayışı gereği Zahirilik şuna şiddetle karşı çıkar: “Bu nassın illeti şudur. Bu illetin gerçekleşmediği yerde nasla amel edilmez.” veya “Nastaki emir/

nehiy şu illetten dolayıdır. İllet varsa emir/nehiy geçerli; illet yoksa emir/nehiy

zahirinden sarf edilir (vacip sünnet; haram mekruh olur) veya hüküm düşer.”

Hadis imamlarının böyle bir usulü yoktur. Onlar naslarda varid olan illetlere itibar etmiş; bu illetlerle yeni hükümler tespit etmiş, illetin gerçekleşmediği yerlerde nassın zahiriyle ameli terk etmişlerdir.

Örneğin; Allah Resûlü (sav) cuma günleri gusletmeyi emretmiştir:

Abdullah ibni Ömer’den (ra), Resûlullah’ın (sav) şöyle dediği nakledilmiştir:

“İçinizden kim cuma namazına gelirse boy abdesti alsın/gusletsin!”61

59. Buhari, 141

60. 21/Enbiyâ, 23; Şayet Allah ve Resûl'ü bir nassın illetini açıklamışsa -İbni Hazm bunun varlığını kabul eder- o illet yalnızca o hükmü bağlar. Kimse o illeti alıp başka meselelere hüküm

veremez. Şayet ihtiyaç olsaydı Allah (cc) o illetle yeni hükümler inşa ederdi.

İbni Hazm'ın bu anlayışı Yüce Allah'ın El-Hakîm; hüküm ve hikmet sahibi oluşuna aykırıdır. Ayrıca O (cc), şer'i ve kevni ayetler üzerinde tefekkür etmeyi (2/Bakara, 219), tefekkürü aşıp lafızların

ardındaki ince manaları tedebbür etmeyi (4/Nîsa, 82), olaylardan/hükümlerden ibret almayı (59/

Haşr, 2)... emretmiştir. Şayet lafızların zahiriyle yetinecek olsaydık ve lafızdan ilk akla gelen mana

dışında bir sorumluluğumuz olmasaydı; bu emirlerin anlamı olmazdı.

61. Buhari, 877; Müslim, 844

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Cuma günü boy abdesti (gusül) almak, ergenlik çağına giren herkese (muhtelim) gereklidir."62

Sahabiler cuma guslünün niçin emredildiğini şöyle aktarmışlardır:

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) zamanında insanlar gerek evlerinden gerekse Medine'ye dört

mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (avâli)

nöbet usulüyle cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstleri başları toz

içinde gelirlerdi. Terledikleri için toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasında bunlardan birisi Resûl'ün (sav)

yanına geldi. Ben de orada bulunuyordum. Peygamber (sav) o şahsa şöyle buyurdu: 'Bari bugün için temizlenseniz, ne kadar iyi olur!' "63

İkrime'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Iraklılardan bir grup kimse İbni Abbas'a gelerek, 'Ey İbni Abbas! Cuma günü

gusletmeyi vacip görür müsün?' dediler.

İbni Abbas, 'Hayır vacip değil, ama yıkanmak daha iyi olup, yıkanan da daha

hayırlı bir iş yapmış olur. Gusletmeyene de gusletmesi vacip değildir. Cuma

günü gusletmenin nasıl başladığını size haber vereyim: İnsanlar çok çalışıyorlar ve yün elbiseler giyiniyorlardı. Yüklerini sırtlarında taşıyorlardı. Mescidleri

dar, tavanı basıktı ve tavan bir gölgelikten ibaretti. Sıcak bir günde Resûlullah

(sav) mescide geldi. Yün elbiseler içinde insanlar terlemiş ve etrafa kötü kokular yayılmıştı. Bu kokularla insanlar birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Resûlullah (sav) bu kokuyu hissedince şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Cuma günü olunca guslediniz ve en güzel koku ve yağdan ne varsa sürününüz.’ buyurdu.

İbni Abbas diyor ki: ‘Aradan zaman geçti. Allah onlara mal, hizmetçi ve bolluk verdi. Müslimler yünden başka elbiseler giydiler, köle ve hizmetçileri olduğu

62. Buhari, 858; Müslim, 846

63. Buhari, 902; Müslim, 847

için sırtlarında iş yapmaktan kurtuldular. Mescidleri genişletildi, böylece birbirlerini rahatsız eden terden kurtulmuş oldular.’ ”64

Zahiri Mezhebi bu naslardan şu sonuca ulaşır:

• Cuma guslü, cuma günüyle ilgili bir ibadettir. Çünkü hadisin zahirinde gusül cuma gününe izafe edilmiştir. Namaz kılsın veya (şer’i bir özür nedeniyle) kılmasın, cuma günü gusletmek her mükellefe vacip/farzdır.

• Allah Resûlü’nün (sav) bir sebebe binaen cuma guslünü emretmesi, hükme etki etmez. O sebep bulunsun veya bulunmasın, cuma guslü vacip/farzdır.65

Ehl-i Hadis’in usulü Zahiri usulünden farklı olduğundan olaya yaklaşımları da farklı olmuştur.

Onlar guslün cuma günüyle değil, cuma namazıyla ilgili olduğunu savunmuştur. Zira lafzın zahiri, guslü cuma gününe izafe etse de, hükmün vürud sebebi guslün cuma namazıyla ilgili olduğunu göstermiştir. Ayrıca onlar hadislerin zahirinde cuma guslü emredilse de, gusül emrinin vüruduna sebep olan olayın, onu zahirinden sarf ettiğine inanmışlardır. Yani Zahirilerin ulaştığı her iki sonuca da hükmün sebebini/illetini gözettikleri için karşı çıkmışlardır.

Buhari (rh) “Cuma Guslünün Fazileti” başlığı altında cuma guslünü emreden hadisleri verir.66 Hadislerin hepsi emir sigası taşımasına rağmen “Cuma Guslünün Vacipliği” demez, fazileti demeyi uygun görür.

Ebu Davud (rh) önce, “Cuma Guslü Babı”67 diyerek; cuma guslünü emreden hadisleri verir. Sonra “Cuma Guslünü Terk Etmeye Ruhsat Babı”nda68 yukarıda mezkûr İbni Abbas (ra) hadisiyle birlikte iki hadis rivayet eder.69

64. Ebu Davud, 353

65. El-Muhallâ, 1/255

66. Buhari, Kitâbu'l Cum'a, 2. Bab

67. Ebu Davud, Kitâbu't Tahâre, 127. Bab

68. Ebu Davud, Kitâbu't Tahâre, 128. Bab

69. bk. Ebu Davud, 352-354

Tirmizi (rh) guslün farz olmayıp bir fazilet olduğu sonucuna ulaşır. Onun gerekçeleri ise şöyledir:

"Semure ibni Cundeb'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

'Cuma günü kim abdest alırsa güzel bir iş yapmış demektir. Kim de guslederse, bu yaptığı daha değerli ve kıymetlidir.'

Tirmizi: 'Bu konuda Ebu Hureyre, Aişe ve Enes'ten de (r.anhum) hadis rivayet edilmiştir.'

Tirmizi: 'Semure hadisi hasendir. Katade'nin arkadaşlarından bir kısmı bu hadisi Katade, Hasan ve Semure ibni Cundeb yoluyla da rivayet etmişlerdir. Bir kısmı ise Katade'den Hasan yoluyla 'mürsel' olarak, yani rivayette sahabe atlanıp tabiinin direkt Peygamber'den (sav) rivayeti şeklinde nakletmiştir.'

Peygamber'in (sav) ashabı ve daha sonraki dönem ilim adamları bu hadisle amel etmiş olup, 'cuma günü gusletmenin hoş olduğunu, fakat guslün yerine normal abdestin de kâfi gelebileceğini' söylemişlerdir.

Şafii (rh) diyor ki: 'Peygamber'in (sav) cuma günü gusletmeyi emretmesi vacip olmayıp abdest veya gusül kişinin istediğini seçmekte serbest olduğunu bildirmektedir. Ömer hadisinde olduğu şekli de abdest de geçerlidir.'

Eğer Resûlullah'ın (sav) 'Cuma günü boy abdesti alın.' demesi vâcib olup, abdestle gusül arasında serbestlik olmasaydı Ömer ve Osman da bu gerçeği böylece bilselerdi; Ömer, Osman'ı çevirir ve 'Dön, gusül yap, gel.' derdi. Bunca bilgisine rağmen Osman'a bu mesele gizli kalmazdı. Ne var ki bu hadis, 'Cuma günü gusletmek kişi için değerli bir iştir, ama mutlaka yapılması gereken vacip bir iş değildir.' anlamını içermektedir."70

İbni Huzeyme (rh) guslü emreden hadisleri verir ve şu gerekçelerle vacip olmadığını savunur:

• "Allah Resûlü (sav), 'Cuma guslü vaciptir.' dediği hadislerde 'misvak kullan-

70. Tirmizi, 497 ve açıklaması

mak ve koku sürünmeyi’ de ekler. Hiçbir Müslim’in bunlara vacip dediğini duymadık. Öyleyse gusül de vacip değildir.”71

• Cuma guslünün emredilmesine sebep (illet) olan olayın zikrinde; bu başlık altında yukarıda zikrettiğimiz Aişe (r.anha) hadisini verir.72

• Cuma guslünün bir fazilet olup farz olmadığının delilinin zikrinde; bu başlık altında şu iki hadisi verir:

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim güzelce abdest alıp cumaya gelir ve sessizce hutbeyi dinlerse iki cuma arasındaki günahları ve üç gün fazlası bağışlanır. Her kim de hutbe esnasında mesciddeki bazı şeylerle ve çakıl taşlarıyla oynarsa konuşmuş sayılır.”73

Semure ibni Cundeb’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cuma günü kim abdest alırsa güzel bir iş yapmıştır. Kim de guslederse bu daha faziletlidir.”74

Görüldüğü gibi hadis imamlarıyla İbni Hazm’ın ulaştığı netice tamamen farklıdır. Bu farklılığın nedeni usullerinin farklı olmasıdır.

Bir diğer mesele; Allah Resûlü’nün meyveler/ekinler olgunlaşmadan satılmasını yasaklamasıdır:

Enes ibni Malik (ra) Resûlullah’tan (sav) şöyle nakletmiştir:

“Resûlullah (sav) kızarıp tatlanmaya başlamadan önce meyvelerin satışını yasaklamıştır. Kızarmadan ya da sararmadan önce hurmaların satımını yasaklamıştır.”75

Ancak bu mutlak bir nehiy değildir; yaşanan bir olay üzerine Allah Resûlü (sav), ashabını bu alışverişten menetmiştir.

71. İbni Huzeyme, 1747. İbni Huzeyme’den (rh) sonra gelen İbni Hazm (rh) cuma günü misvak ve koku sürmeye vacip demiştir. (bk. El-Muhallâ, 1/255)

72. bk. İbni Huzeyme, 1753

73. İbni Huzeyme, 1756

74. İbni Huzeyme, 1757

75. Buhari, 2197; Müslim, 1555

Zeyd ibni Sabit (ra) şöyle anlatır:

“Resûlullah (sav) devrinde halk meyve alışverişinde bulunurdu. (Meyvelerin) teslim alınma zamanı gelince alıcı, ‘Meyvelere duman değmiş, hastalık isabet etmiş, afete maruz kalmış.’ diyerek tartışma çıkarırdı. Bu konudaki davalar iyice artınca onlara doğru yöntemi göstermek için Peygamber (sav), ‘Hayır, artık meyveleri, kızarıp tatlanmaya başlamadan önce satmayın.’ buyurdu. Bunun üzerine Zeyd ibni Sabit, meyvelerini, Süreyya yıldızı doğup da meyvelerin sarısı kırmızısından açığa çıkana kadar satmadı.”76

Zahiriler buradaki nehyi, mutlak fesada delil alırlar. Onlara göre meyveyi dalındayken, henüz olgunlaşmadan satmak alışverişi batıl kılar, böyle bir alışveriş yok hükmündendir, alışverişi yapanlar da günahkârdır. Bu nehiy özel bir sebepten de olsa, nehiy kıyamete kadar geçerlidir. Allah Resûlü’nün nehyi mutlaktır.77

Hadisçiler bu nehyin bir sebebi/illeti olduğunu asıl almış, bu sebeple de bu alışverişi fasid/geçersiz saymamışlardır. Konuya dair hadisleri zikrederken nehyin vürud sebebini de vermişlerdir.

Buhari (rh), “Olgunlaşmadan Meyve Satılması Hakkında Bab”78 altında önce nehyin sebebine dair Zeyd ibni Sabit (rh) rivayetini, sonra da yasaklayıcı hadisleri vermiştir.79 Daha sonra şöyle bir bab açmıştır: “Meyveleri olgunlaşmadan satar ve sonra bir afet oluşursa (meyveler zarar görürse) zararı karşılamak satıcıya aittir.”80 Görüldüğü gibi Buhari (rh), olgunlaşmadan satılan meyve alışverişini sahih/geçerli saymış, bu alışverişten oluşan zararı satıcının karşılaması sonucuna ulaşmıştır.81

Örneğin, Allah Resûlü (sav) şehirlinin köylüye ait malı şehre gelmeden almasını veya ona komisyonculuk/simsarlık yaparak satmasını yasaklamıştır:

“Abdullah ibni Ömer (ra) şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.’

76. Buhari, 2193

77. bk. El-Muhallâ, 7/386

78. Buhari, Kitâbu’l Buyû’, 85. Bab başlığı

79. bk. Buhari, 2193-2196

80. Buhari, Kitâbu’l Buyû’, 87. Bab başlığı

81. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Buyû’, 87. Bab başlığı şerhi

Abdullah ibni Abbas da bunu (şehirlinin köylü adına ücretle satış yapamayacağını) kabul etmiştir.”82

Abdullah ibni Abbas (ra) bu nehyin bir illeti olduğunu düşünmüştür. Gaye

piyasayı bilmeyen köylünün malını ucuza kaptırmasına, zarar etmesine

engel olmaktır. Öyleyse şehirli hiçbir kazanç elde etmeden, yardım gayesiyle köylünün malını alır ve onun adına satarsa; bu, yasak değildir. Yasak

olan simsarlık, komisyonculuktur.

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Şehre mal getiren kervanları şehir dışında karşılamayın.’

‘Şehirli, köylü adına satış yapmasın.’

(Hadisi rivayet eden Tavus dedi ki:) ‘İbni Abbas’a ‘Şehirlinin köylü adına satış yapmaması ne demektir?’ diye sordum.’

İbni Abbas, ‘Şehirli, köylü için komisyonculuk yapamaz.’ dedi.”83

Zahiriler der ki: “Allah Resûlü şehirlinin, köylünün malını alıp satmasını yasaklamıştır. Nehiy bu alışverişin fasid/geçersiz, sahibinin günahkâr olduğunu

gösterir. İster yardım amaçlı ister komisyonculuk amaçlı olsun, şehirlinin (piyasayı görmeden), köylünün malını alması yasaktır.”84

Hadisçiler, Allah Resûlü’nün nehyini mutlak olarak almamış; İbni Abbas’ın (ra) zikrettiği maksadı/gayeyi gözetmişlerdir. Yardımcı olmak niyetiyle yapılan aracılığı geçerli saymış, hatta sahibinin ecir alacağına inanmışlardır. Para kazanmak gayesiyle komisyonculuk yapanların alışverişini

fasid/geçersiz görmüşlerdir.

Buhari (rh) şöyle demiştir:

“Şehirli, Bir Ücret (Komisyon) Almaksızın Köylü Adına Satış Yapabilir mi? Ona Yardım Edebilir mi? Öğütte Bulunabilir mi?

Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

‘Biriniz kardeşinden nasihat istediğinde kardeşi ona nasihatte bulunsun.’

82. Buhari, 2159

83. Buhari, 2158; Müslim, 1521

84. El-Muhallâ, 7/374

Atâ, kişinin bunu (başlıkta yazan fiilleri) yapabileceğini söylemiştir.

(6107) Cerir’den şöyle rivayet edilmiştir:

‘Peygamber’e (sav); Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in, O’nun resûlü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, işitip itaat etmek ve her Müslim’e karşı hayırhah olmak (nasihatte bulunmak) üzerine biat ettim.’

(6108) İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Şehre mal getiren kervanları şehir dışında karşılamayın.’

‘Şehirli, köylü adına satış yapmasın.’

(Hadisi rivayet eden Tavus dedi ki:) ‘İbni Abbas’a, ‘Şehirlinin köylü adına satış yapmaması ne demektir?’ diye sordum. İbni Abbas, ‘Şehirli, köylü için komisyonculuk yapamaz.’ dedi.’ ”85

Görüldüğü gibi şehirlinin köylüye ücretsiz yardımını, kardeşin kardeşe nasihati/yardımlaşması babından kabul etmiştir. Fakat ücret alarak yaparsa Nebevi nehye gireceğini anlamıştır. Devamında şöyle der:

“Şehirli, Köylü Adına Komisyon Ücreti Alarak Mal Satın Alamaz

İbni Sirin ve İbrahim (En-Nehai) bunu hem satıcı hem alıcı için mekruh görmüştür. İbrahim, Arapların ‘bey’ sözcüğünü satın alma anlamında da kullandıklarını belirtmiştir.”86

“Şehre Mal Getiren Kervanların Şehir Dışında Karşılanmasının Yasaklanması, Bu Şekilde Yapılan Satımın Geçersiz Olması, Çünkü Sahibinin Yasaklandığını Biliyorsa Günahkâr Bir Asi Olması ve Bunun Aynı Zamanda Ticarette

Aldatma Olduğu, Ticarette Aldatmanın da Caiz Olmadığı Hakkında Bab”87

Sedd-i Zerâi’

Bilindiği gibi Zahiriler sedd-i zerâi’/kötülüğe giden yolları kapatma ilkesine karşı çıkmıştır. Ehl-i Hadis ise bir usul olarak sedd-i zerâi’yi kabul

etmiştir. Usuldeki bu yaklaşım farklılığı fıkhi meselelere de yansımıştır.

85. Buhari, Kitâbu’l Buyû’, 68. Bab

86. Buhari, Kitâbu’l Buyû’, 70. Bab başlığı, muallak olarak

87. Buhari, Kitâbu’l Buyû’, 71. Bab başlığı

Örneğin; Allah Resûlü (sav) kadınların mescide gelmesine engel olunmasını yasaklamıştır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer’in eşi sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmak üzere mescide gelirdi.

Birisi kendisine, ‘Ömer’in hoşuna gitmediği ve kıskanç bir erkek olduğunu bildiğin hâlde niçin mescide gelmek üzere dışarı çıkıyorsun?’ diye sorduğunda ona şöyle mukabelede bulundu: ‘(O hâlde) Ömer niçin benim mescide gelmeme engel olmuyor?’

Cevap bekleyen bu soruya bizzat o adamın kendisi şu cevabı verdi: ‘Onu engelleyen Resûlullah’ın (sav) şu sözüdür: ‘Allah’ın kadın kullarının mescidlere gelmelerine engel olmayın.’ ’ ” 88

Aişe Annemiz, kadınların davranışlarının bozulduğu zamanda, mescide gitmekten alıkonulacaklarını söylemiştir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Resûlullah (sav) şu ân yaşayıp kadınların (giyim kuşam, koku sürünme, takılar takma gibi konularda) ne garip işler ortaya çıkardığını görseydi kesinlikle onların mescidlere gelmelerine mani olurdu; tıpkı İsrailoğullarının kadınlarının mescidlere gitmekten alıkonması gibi…’

Bu rivayeti nakledenlerden Yahya ibni Saîd Amra binti Abdurrahman’a, ‘İsrailoğullarının kadınlarına mescide gelmeleri yasaklanmış mıydı?’ diye sorunca ondan, ‘Evet.’ cevabını almıştır.”89

Zahiriler; hiçbir surette kadının mescidden alıkonulmayacağını söyler:

İbni Hazm (rh), Aişe Annemizin rivayetine altı yönden cevap verir.90 Kadınların bu gerekçelerle mescidlerden alıkonulmasına şiddetle karşı çıkar.

Oysa muhaddisler kadınlara izin verilmesini emreden hadisleri naklettikten sonra, Aişe Annemizin rivayetini vererek; bu durumu “kadına izin” verilmesinin kaydı olarak zikrederler. Buhari ve Müslim, bu âlimlerdendir.

88. Buhari, 900; Müslim, 442

89. Buhari, 869; Müslim, 445

90. bk. El-Muhallâ, 2/170

Ebu Davud (rh) önce, “Kadınların Mescide Çıkması Hakkında Gelen Bab”91 adı altında hadisleri nakleder.92 Sonra “Bu Konuda Baskı Uygulamak/Tavizsiz Olmak Hakkında Bab”93 başlığı altında Aişe (r.anha) hadisini verir.94

İbni Huzeyme (rh) bu hadisi şu başlık altında verir: “Kadınların mescide çıkmasını engellemeyi yasaklamanın, onların bozulmadığı sürece olduğunun delili”95

Zahirilere göre hem sahabe sözü hüccet değildir; hem de sedd-i zerâi’

diye bir delil yoktur. Hâliyle ikisi de delil olmayan bu kıstaslar; Allah Resûlü'nün (sav) emriyle sabit bir durumu ortadan kaldırmaz. Hadis imamlarının usulü farklı olduğundan ulaştıkları netice de farklı olmuştur.

Ehl-i Hadis'in Zahiriliğe Nispet Edilme Nedenleri

Tevhid ve sünnet yönünden kurak topraklarımızda Ehl-i Hadis'in Zahirîliğe nispet edilmesi bir kısım gelenekçiler ve ilahiyatçı akademisyenler tarafından ısrarla dile getirilmektedir.

Kanaatimizce bunun bazı nedenleri vardır:

• Gelenekçilerin M. Zahid Kevseri iddialarını; akademisyenlerin de

oryantalist iddialarını hiçbir ilmî tahkike tabi tutmadan, bir nakaratı

tekrarlar gibi tekrarlamaları.

• Ehl-i Hadis'in nas olan yerde rey ve kıyasla hükmetmeye; bir nas olmaksızın genel ilkeler gözeterek nasları zahirinden sarf etmeye şiddetle karşı çıkmaları! Ki; bugün bizler hadis imamlarının bu hassasiyetinin ne kadar yerinde olduğunu görüyoruz. Zira bugün nerede bir şeriat

düşmanı zındık varsa; işe İmam Ebu Hanife'yi (rh) ve İmam Malik'i (rh)

överek başlıyor;96 ardından İslam şeriatına kinini kusuyor. Elbette on-

91. Ebu Davud, Kitâbu's Salât, 53. Bab

92. bk. Ebu Davud, 565-568

93. Ebu Davud, Kitâbu's Salât, 54. Bab

94. bk. Ebu Davud, 569

95. İbni Huzeyme, 1698

96. İmam Malik (rh) Medine ehlinin ameline uymayan bazı hadislerle amel etmezdi. O (rh) Medine ehli uygulamasını "amelî sünnet" kabul ederdi. Onların uygulamalarını Allah Resûlü'nden aldığına inanır, nesilden nesile aktarıldığı için sözlü sünnetten daha güçlü olduğunu kabul ederdi.

Ebu Hanife (rh) ise; ravinin rivayet ettiği hadise muhalefeti, geneli ilgilendiren mesele de az kişinin hadisi rivayet etmesi, nasların genelinden çıkarılan külli kaideye hadisin muhalefeti… gibi

lar bu iki imamı sevdiklerinden değil; İslam kalesinde gedik açabilmek

için bu yola başvuruyorlar. Ancak şu da bir gerçek: Bu imamların elinde, bir usul gözetilerek ve şer'i nasların kapsamını genişletmek için

kullanılan rey ve kıyas; bugün hiçbir usul gözetilmeden ve aklı kullanarak şer'i nasları iptal etmek için kullanılıyor.

Her şeyden önce hiçbir usul gözetmeksizin mutlak reyi/aklı yüceltiyorlar. Böylece teslim oldukları modern cahiliyeye uymayan, alıştıkları ibahi

hayatı eleştiren veya oryantalist dostlarının genel kabulleriyle bağdaşmayan…her nassı reddediyor, yok sayıyorlar. Bunu yaparken kâh rey diyorlar, kâh içtihad, kâh makasıd fıkhı…ne ki ortaya bir usul koymadıklarından, vardıkları neticeyi kendisiyle değerlendirebileceğiniz bir kriter yok!

Minder dışında, kaçak güreşiyorlar.

Tarihte rey ve kıyası geniş tutan âlimler, eldeki mevcut naslardan olabildiğince hüküm çıkarmak, nasların kapsamını genişletmek için bu yola

başvuruyorlar. Bunun en açık delili rey ehlinin özelliği olan faraziyat fıkhıdır. Rey ehli oturup ileride olması muhtemel olayları tartışıyor; eldeki

mevcut naslardan farazi olaylara hüküm veriyorlar.97

usullerle bazı hadislerle amel etmemiştir. Modernistler önce bu imamların usulünü zikredip “naslara mutlak anlamda bağlı olmadıkları” için onları övüyor, sonrada kendi durumlarını “bu imamların başlattığı akılcılık hareketini geliştirmek, ileriye taşımak olarak” isimlendiriyorlar.

97. Ehl-i Hadis’in rey ehlini eleştirdiği konuların başında farazi fıkıh meselesi gelmektedir. Bu

karşı çıkışın dayanakları şunlardır:

Ebu Hureyre’nin nakline göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine

soru sordukları ve onlara çokça başvurdukları için helak oldular. Size bir şeyi yasak ettiğimde

ondan kaçınınız. Bir şeyi emrettiğimde onu gücünüz yettiği kadar yapınız.” (Buhari, 7288; Müslim,

3257)

Tavus’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir: “Ömer ibni Hattab (ra), minberin üzerindeyken şöyle buyurdu: ‘Daha olmamış bir şeyi soran her bir kimseyi Allah ile bundan sakındırırım. Çünkü Allah (cc),

sadece meydana gelmiş olan şeyleri beyan etmiştir.’ ” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2051)

Said ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “İbni Abbas (ra) şöyle buyurdu: ‘Resûlullah’ın (sav)

ashabından daha hayırlı bir kavim görmedim. Resûlulluh (sav) vefat edinceye kadar, ona ancak on

üç meseleyi sordular ki bunların hepsi de Kur’ân’da bulunmaktadır: ‘Sana ay hâlinden sorarlar…’

’…sana haram ayı sorarlar…’ ’…bir de sana yetimleri sorarlar…’ Bunlar, ancak kendilerine fayda

verecek şeyleri soruyorlardı.’ ” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2053)

Tavus’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir: “Muaz ibni Cebel (ra) şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Bir konu hakkında -daha meydana gelmeden- acele hüküm vermeyin. Çünkü bunu yapmadığınız takdirde sürekli sizin aranızda, konuştuğu/görüş belirttiği zaman doğruya yöneltilen -ya

da muvaffak kılınan- kimselerin bulunması umulur. Aksi takdirde eğer acele davranırsanız, çeşitli

Buna katılırsınız veya katılmazsınız; ancak rey ehlinin amacı, bir yandan

fıkhi melekelerini geliştirmek ve usul-füru bütünlüğünü sağlamak;98 diğer yandan eldeki naslardan olabildiğince çok hüküm istinbat etmektir.

Bugün, bu imamların ardına gizlenerek reycilik yapanlar; nasların kapsamını genişletmek şöyle dursun, sahih nasları reycilik adı altında iptal

ediyor, modern cahiliyenin kabulleriyle uyuşmayan nasları yok sayıyorlar. Kurt, Yusuf ’un (as) kanından nasıl berîyse bunlar da Ebu Hanife (rh) ve

Malik’ten (rh) öyle berîdir.

Bu rey/içtihad kılıflı ibahilikleri karşısında Ehl-i Hadis’in nassı yücelten ve nassa bağlılığı önemseyen usulünü buluyorlar. Bir kin ve adavetle

Ehl-i Hadis’i karalıyorlar.

• İslami kamuoyu nezdinde Zahirîlikle ilgili olumsuz bir algı olduğu

hakikattir. İbni Hazm’ın (rh) hiçbir kitabını okumamış, ancak sıkı bir İbni

Hazm eleştirmeni olan mebzul miktarda “ilim talebesi” vardır. Zahirîlikle

ilgili bu olumsuz algının oluşmasında İbni Hazm’ın (rh) muasırı olan, Maliki âlim Kadı İbni’l Arabi’nin (rh) büyük payı vardır. Allah (cc) her ikisine

rahmetiyle muamelede bulunsun. Ehl-i Hadis’i Zahirîliğe nispet ederek, Zahirîliğe dair olumsuz algıyla Ehl-i Hadis’i yermeyi umuyorlar.99

yollara bölünür, ihtilafa düşersiniz.’ ’ ” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2055)

Mesruk dedi ki: “Ubey ibni Ka’b’a bir mesele sordum. Ubey dedi ki: ‘Bu olay, vukua gelmiş midir?’

Ben, ‘Hayır.’ deyince bu defa Ubey şöyle dedi: ‘Bu, meydana gelinceye kadar beni rahat bırak.’ ”

(Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2057)

Harice ibni Zeyd ibni Sabit, babası hakkında şöyle dedi: “Kendisine sorulan hiçbir konuda görüşünü belirtmezdi. Önce, ‘Bu gerçekleşti mi, yoksa daha gerçekleşmemiş bir şey mi?’ diye sorardı.

Eğer gerçekleşmemiş bir şey olursa onun hakkında bir görüş belirtmezdi; şayet meydana gelmiş

bir şey olursa o zaman onun hakkında konuşurdu.” (Câmiu Beyâni’l İlmî ve Fadlih, 2058)

98. bk. Mezhepler Tarihi, Ali Bakkal, s. 105

99. İlim talebelerine faydalı olması açısından burada iki not paylaşmak istiyorum:

İlki; âlimlerin birbirlerine eleştirileri hakkında nasıl bir tutum izlememiz gerektiğine dair İbni Abdilberr’in (rh) aktardığı eserler ve yaptığı yorumdur.

Zübeyir ibni Avvam’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Sizden

önceki ümmetlerin hastalığı olan haset ve buğz/kin, size de sıçrayıp geçti. Buğz/Kin ise tıraşlayıcı

olanın ta kendisidir. Ben, ‘Saçı tıraş eder.’ demiyorum. Fakat o, dini tıraşlayıp kökünden kesip atar.

Muhammed’in nefsi elinde olan zata yemin olsun ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz,

birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Bunu/Sevgiyi, sizin için kökleştirip sağlayacak

bir şeyi size haber vereyim mi? Selamı aranızda yayınız.” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2120)

Said ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “İbni Abbas (ra) şöyle buyurdu: ‘Âlimlerin, ilmini dinleyip istifade ediniz. Fakat birbirleri hakkında onları tasdik etmeyiniz. Nefsim elinde olan

zata yemin olsun ki onlar, ağıllarındaki tekelerden daha fazla birbirlerini kıskanmaktadır.’ ” (Câmiu

Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2123)

Sad ibni Müseyyeb’den şöyle rivayet edilmiştir: “İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: ‘İlmi,

nerede bulursanız alın. Fakihlerin birbirleri hakkındaki sözlerini ise kabul etmeyin. Zira onlar,

ağıldaki tekelerin birbirini kıskanmaları gibi birbirlerini kıskanmaktadır.’ ” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve

Fadlih, 2125)

Hasan ibni Ebu Cafer’den şöyle rivayet edilmiştir: “Malik ibni Dinar’ın şöyle dediğini işittim: ‘Kurra

ve âlimlerin sözü, her şeyde kabul edilir; ancak birbirleri hakkında kabul edilmez. Çünkü onlar,

çiftleşmeleri için yanlarına bir keçi konulan ve biri buradan, diğeri de şuradan ses çıkararak o

keçiye doğru koşuşturan tekelerden daha fazla birbirlerine haset etmektedir.’ ” (Câmiu Beyâni’l

İlmi ve Fadlih, 2126)

Ka’bu’l Ahbar dedi ki: “Musa (as), ‘Ya Rabbi! Kulların arasında en âlim olan kimdir?’ dedi. Allah (cc)

şöyle buyurdu: ‘O, ilme hiç doymayan ve sürekli ilme aç olan âlimdir. Pek yakında cahil insanları

göreceksiniz ki ilim hususunda birbirlerine karşı övünüp böbürlenecek ve âdeta kadınların erkekler için birbirlerini kıskandıkları gibi ilim hususunda birbirlerine haset edeceklerdir. İşte bunların da ilimde payları budur.’ ” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2127)

Abdulaziz ibni Ebu Hazim dedi ki: “Babam Ebu Hazim’in şöyle dediğini işittim: ‘Bundan önceki

zamanda yaşayan âlimlerin hâli şöyleydi: Bir âlim, ilimde kendisinden daha üstün diğer bir âlimle

karşılaştığı zaman; bu onun için ganimet günü olurdu. Bir âlim, ilimde kendisiyle aynı seviyede

olan diğer bir âlimle karşılaştığı zaman; onunla ilmî müzakere yapardı. Eğer ilimde kendisinden

daha alt seviyede bulunan biriyle karşılaşacak olursa, asla ona karşı kibirlenip büyüklük taslamazdı. Bu zamana gelince artık kişi kendisinden daha üstün olanı ayıplayıp kınamaya başlamıştır. Bunu da ondan bağımsız ve ayrı olmak arzusuyla yapmaktadır. Bunun için de insanlara, ona

ihtiyacı olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Artık hiç kimse kendisiyle aynı seviyede olan diğer

bir kişiyle ilmî müzakere yapmamaktadır. Kendisinden daha alt seviyedeki biriyle karşılaşınca da

ona karşı kibirlenip büyüklük taslamaktadır. Böylece insanlar helak olmuşlardır.’ ” (Câmiu Beyâni’l

İlmi ve Fadlih, 2128)

Selef-i Salih’inden (Allah onlardan razı olsun) bazılarının, diğer bazıları hakkında birçok sözler

söyledikleri sabit olmuştur. Bu sözlerden bir kısmı öfke ve gazap hâlinde söylenmiş, diğer bir

kısmına ise İbni Abbas, Malik ibni Dinar ve Ebu Hazim’in söyledikleri gibi haset sebep olmuştur.

Bir kısım sözler de tevil yoluyla söylenmiştir ki burada tenkit edenin söylediği husus tenkit edilen

hakkında geçerli ve lazım değildir. Hatta seleften bazıları diğerlerine karşı tevil ve içtihad yoluyla

kılıç bile kullanmıştır! İşte bunlardan herhangi biri hususunda delilsiz bir şekilde ve onu gerektirecek bir hüccet bulunmaksızın, onları taklit etmek asla doğru değildir.” (Câmiu Beyâni’l İlmi ve

Fadlih, 2128)

İkincisi; Kadı İbni’l Arabi’nin (rh), İbni Hazm (rh) hakkında yaptığı yorumlarda isabetsiz olduğuna

dair, daha önce Tevhid Dergisi’nde kaleme aldığım bir yazıdır:

“İbni’l Arabi (rh) Zahiri Mezhebi ve İbni Hazm (rh) hakkında ağır sözler söylemiş, itidalin dışına

çıkmıştır. Ki bugün İbni Hazm (rh) hakkında var olan olumsuz kanaatte İbni’l Arabi’nin (rh) büyük

payı vardır. İkisi aynı dönemde yaşadıkları için İbni Hazm hakkında ilk olumsuz/menfi kayıt düşenlerden biri İbni’l Arabi’dir (rh). Bazı töhmetleri şunlardır:

‘Ahmak/Değersiz bir topluluktur.’ (El-Avâsım Mine’l Kavâsım, s. 249)

‘Allah’ın dinine o dinde olmayan şeyler nispet eder.’ (age.)

‘Âlimlerden nefret ettirmek için söylemedikleri sözleri onlara nispet eder.’ (age.)

‘Yöneticiler onu korurdu. Bunun nedeni onlara şirk ve bidat içerikli şüpheler getirirdi (onları etkisi

altına alırdı).’ (age.)

Görüldüğü gibi İbni’l Arabi; başta İbni Hazm olmak üzere Zahirilik Mezhebi’ni inançlarında, din-

lerinde, ahlaklarında ve ilmî yeterliliklerinde töhmet altında bırakmıştır. İnsan bu sözlere bakınca

hadis âlimlerinin ‘Aynı dönemde yaşayanların birbirleri hakkında söylediklerine itibar edilmez.’

minvalindeki sözlerini daha iyi anlıyor. Zira aynı dönemde yaşayanlar haset, rekabet ve benzeri

şahsi sebepler nedeniyle birbirleri hakkında haddi aşabiliyor, sorunları abartılı bir dille nakledebiliyorlar. Yeryüzünün en seçkin topluluğu olan sahabilerin dahi Cemel ve Sıffin Vakalarında birbirine kılıç çekip savaştığı düşünüldüğünde; aynı dönemde yaşayan insanların karşılıklı eleştiri

ve kanaatlerine temkinli yaklaşmanın zarureti daha iyi anlaşılıyor.

Şüphe yok ki İbni Hazm (rh), İslam tarihinin en tartışmalı âlimlerinden biridir. Kıyası reddetmesi ve

bunun sonucu olarak nasların zahirine yapışarak ilginç fetvalar vermesi, onun ve görüşlerinin her

dönem gündeme gelmesine sebep olmuştur. Ancak kimi İslam âlimleri, onun hakkında itidalli

davranmış kimisi de İbni'l Arabi'de (rh) olduğu gibi itidal sınırlarının dışına çıkmıştır.

Zehebi (rh) şöyle der: 'Şüphesiz ki o (İbni Hazm) İslami ilimlerde baştır; naklî ilimlerde deryadır;

naslar hususundaki katılığıyla beraber (naklî ilimlerde) benzeri yoktur… Fakat âlimlere hitap

ederken edebe riayet etmedi. Bilakis pervasızca ifadeler kullandı. Sövdü, kesip attı. Cezası da

amelinin cinsinden oldu; âlimlerden bir grup kitaplarından yüz çevirdi… Kadı Ebu Bekr İbni'l

Arabi, El-Avâsım Mine'l Kavâsım kitabında İbni Hazm ve Zahirîlik hakkında kıymet düşürücü

şeyler söyledi… (İbni Hazm hakkındaki yukarıda zikrettiğimiz olumsuz düşünceleri aktardıktan

sonra der ki:) İbni'l Arabi tenkitlerinde insaflı davranmamış, sözlerinde adaletli olamamıştır. Onu

küçümserken mübalağa etmiştir. Oysa İbni'l Arabi ilimdeki büyüklüğüne rağmen İbni Hazm'ın

(ilmî) mertebesine ulaşmamış, (dahası) yaklaşmamıştır da…' (Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 18/186-

188, özetle)

İbni Abdu'l Hadi (rh) şöyle der: 'İbni Hazm ilmin denizlerindendir. Diğer imamlara muvafakat ettiği

çok güzel ilmî tercihleri olmuştur. (Bunun yanında) usulde ve füruda tek kaldığı tercihleri olmuştur; ki bu tercihlerin tamamı (!) hatalıdır. O, hadisleri sahih ve zayıf görmede ve ravilerin hâlleri

konusunda çokça vehim/hata sahibidir. Kadı İbni'l Arabi ve Ebu Bekr b. Mufevviz onun hakkında

konuşmuştur. Bazısı onun kıymetini düşürme konusunda abartıya kaçmıştır. (İbni'l Arabi'nin yukarıda zikredilen olumsuz düşüncelerini aktardıktan sonra der ki:) Bu görüşlerde sorun vardır/

üzerinde düşünülmelidir… Allah (cc) insafı sever… Ben, İbni Hazm'ın 'el-Milel ve'n Nihel' kitabının

büyük bir kısmını inceledim. Çok ilginç nakiller ve görüşler zikrettiğini gördüm; ki bu, yazarın

güçlü bir zekaya ve geniş bir araştırmaya sahip olduğunu gösterir. (Okumalarım neticesinde)

açığa çıktı ki; o (isim ve sıfat konusunda) tam bir Cehmi'dir. Allah'ın güzel isimlerinin birçoğunun

manasını kabul etmez... (Çünkü o,) çocukluğunda mantık ve felsefeyle uğraşmıştır... Bu sebeple

de zihninde batıl manalar oluşmuştur...' (Tabakâtu Ulemâi'l Hadîs, 3/349-351, özetle)

İbni Teymiyye (rh) şöyle der: 'İbni Hazm'ın; ilminin çokluğu, ilimde bir derya olması ve (meselelere

dair) getirdiği büyük faydalar yanında, şaşılacak derecede şaz ve münker sözleri vardır...' (Mecmû'u'l Fetâvâ, 4/396, özetle)

İbni Kayyım (rh) der ki: '...(Zahiriler) nasları önemsemeleri, desteklemeleri ve (nassa bağlılığı) muhafazalarında; rey, kıyas ve taklit (de dâhil hiçbir şeyi) nassın önüne geçirmemelerinde; batıl kıyası reddetmelerinde, (batıl kıyas) ehlinin çelişkilerini açıklamalarında, kıyası alıp ondan daha evla

olanı terk ettiklerini ispatlamalarında güzel bir yol tutmuşlardır. (Bununla birlikte) dört yönden

hataya düşmüşlerdir:

(Şartlarını toplayan) sahih kıyası reddetmeleri... Özellikle de illetine nas kılınan kıyası...

Nasları anlamadaki kusurları... Onlar nassın delaletini zahirî anlamla sınırladıklarından nassın

tenbih, ima, muhatapların örfüne işaretle verdiği (yan) anlamları anlamamışlardır.

İstishab kuralını hak ettiğinden daha üst bir mertebede tutmaları...

Müslimlerin aralarında yaptıkları akitlerin ve (belirledikleri) şartların batıl olduğuna inanmaları,

yalnızca nasla sabit olanları geçerli saymaları...' (İ'lâmu'l Muvakki'în, 1/337, özetle)

Yukarıda insaf örneği sergileyen âlimlerin sözlerini okuduk. Onlar bir yandan İbni Hazm (ve Za-

hiri usulünün) yanlışlarını tespit edip açıklamış, diğer yandan da İbni Hazm'ın ilmî yetkinliği ve

şeriata olan bağlılığını övmüşlerdir. Ne yazık ki bu hassasiyet sonraki dönemlerde kaybolmuş ve

birçok fıkıh kitabında karşılaştığımız ‘Zahirilerin görüşüne itibar edilmez.’ veya ‘Her ne kadar Zahiriler farklı görüş belirtse de bu icmadır; zira fıkhi konularda Zahirilerin görüşüne itibar edilmez.’

tarzında Kadı Ebu Bekr İbni’l Arabi çizgisi yaygınlık kazanmıştır.

Hemen belirtmeliyim ki; buraya kadar okuduklarınız İbni Hazm’ın (rh) fıkhi/amelî olarak değerlendirilmesidir. Zira İbni Hazm usulde/itikadi konularda Zahiri usulünü terk etmiş tevil ve felsefe

yoluna sapmıştır. Onun fıkıh ve itikat ilmindeki bu farklı tavrı âlimleri de şaşırtmış, İbni Kesir’i (rh)

şu sözleri söylemeye mecbur bırakmıştır: ‘Ne kadar da ilginç! O füruda tam bir Zahiri’dir; ne açık

ne kapalı, kıyasın hiçbir türünü kabul etmez… Bununla birlikte usuli/itikadi konularda (özellikle)

sıfat ayetleri ve hadislerinde insanların en tevilcilerindendir. Çünkü o ilk başlarda mantık ilimlerinde derinleşti… Bu sebeple sıfatlar konusunda hâli bozuldu…’ (El-Bidâye ve’n Nihâye, 12/113

özetle) Açıkça söylemek gerekirse bu konunun ciddi bir tahkike ihtiyacı vardır. Zira onun iman,

kader, isim ve sıfat konusunda söyledikleri arasında uzlaştırılması zor sözler vardır. Birçok âlimin

tespit ettiği gibi bunun temel nedeni; İbni Hazm’ın geçmişten getirdiği felsefe ve onun alt dallarından biri olan mantıki alt yapısıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir; naslara teslimiyet ile zihnini

işgal eden Grek kültürü arasında kalmıştır. Bu yönde yapılmış bir çalışma var mı, bilmiyorum.”

(Tevhid Dergisi, Âlimlerin Söz ve Eserlerine Yaklaşımımız Nasıl Olmalıdır? S 90, s. 4)

• Hadis imamlarını Zahiriliğe nispet etmenin bir diğer nedeni; onların

akide konusundaki -özellikle iman ve sıfatlar bahsindeki- tutumudur.

Zira hadis imamları Allah’ın sıfatlarına imanı, gayba iman babından

kabul etmiştir. Konu hakkında varid olan naslara hiçbir yorum/tevil

yapmadan, zahirine iman etmiş ve teslim olmuşlardır. Demişlerdir ki:

Gayba iman konusunda aklın payı yoktur. Akıl şehadet âlemini algılamaya uygun donanımla yaratılmıştır. Gaybi meselelerde, Allah (cc) hangi

meselede ne kadar haber veriyorsa, o kadara iman etmek, teslim olmak

zorunluluktur. Yüce Allah’ı tanıtan nasların zahirine teslim olmayanlar;

teşbih, ta’til veya teville naslara yaklaşanlar; Allah hakkında bilmeden söz söyleyen bidatçilerdir. Örnek olarak; hadis imamlarından Tirmizi (rh) şöyle der:

“Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Allah sadakayı kabul eder, sağ eliyle alır ve onu sizin atınızın, yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür, öyle ki bir lokma büyüklüğünde bir sadakanın sevabı bile Uhud Dağı kadar oluverir. Allah’ın Kitabı’nda bunun ölçüsü şudur: ‘Kullarından tevbeleri Allah’ın kabul ettiğini, sadakaları (asıl olarak) alanın O olduğunu ve hiç şüphesiz Allah’ın, (tevbeye muvaffak kılan ve tevbeleri çokça kabul eden) Et-Tevvâb ve (kullarına karşı merhametli) Er-Rahîm olduğunu bilmediler mi?’100 ‘Allah, faizin bereketini siler, sadakaları ise artırır. Allah, (faizi alışveriş gibi helal sayan) kâfiri ve (faizle muamele eden) günahkârları sevmez.’ ’101

Tirmizi: ‘Bu hadis hasen sahihtir. Aişe’den (r.anha) de benzeri bir hadis rivayet edilmiştir. Pek çok ilim adamı bu hadis ve benzeri rivayetler ve belirlemelerde Allah’ın her gece dünya semasına inişi hakkındaki meselede şöyle diyorlar: ‘Bu tür rivayetler sabittir, bunlara inanılmalı, vehme kapılarak nasıl olabilir!’ denmemelidir.’

Aynı şekilde Malik, Sufyan ibni Uyeyne, Abdullah ibni Mübarek bu çeşit hadisler hakkında diyor ki: ‘Bu tür hadisleri ‘nasıl’sız olarak kabul edip inanın, Ehl-i Sünnet ve’l Cemaat ilim adamlarının görüşü böyledir.’

100. 9/Tevbe, 104

101. 2/Bakara, 276

Cehmiyye Mezhebi bu tür rivayetleri reddederek bu ‘benzetme’ olur, demektedir. Allah, Kitabı’nın pek çok yerinde yed (el), sem’ (kulak) ve basar (göz) tabirlerini zikrediyor. Cehmiyye ise bu ayetleri ilim adamlarının tefsirine aykırı yorumlayarak diyor ki: ‘Allah, Âdem’i eliyle yaratmamıştır. Burada ‘el’ kelimesi güç ve kuvvet anlamındadır.’

İshak ibni İbrahim şöyle diyor: ‘ ‘Teşbih’(benzetme) şöyle söylenirse olur. El gibi el, ele benzeyen el. Kulak gibi kulak, kulağa benzeyen kulak.

Allah’ın buyurduğu gibi ‘yed (el)’, ‘sem (kulak)’, ‘basar (göz)’ denir de nitelik ve özelliği araştırılmazsa ve kulak gibi kulağa benzer denilmezse bu teşbih olmaz ve Allah’ın Kitabı’ndaki şu ayete benzemiş olur: ‘…Hiçbir şey O’nun

benzeri/misli/dengi değildir…’102 ’ ”103

Hadis imamlarının haberi sıfatlara dair naslardaki bu tutumu; onların

Zahirîlikle suçlanmasına neden olmuştur. İnsan aklını aşan gaybi konularda nassın zahirine teslim olmak ve Allah hakkında bilgisizce konuşmayı

terk etmek, Allah Resûlü (sav) ve sahabenin (r.anhum) yaptığı gibi hiçbir sıkıntı

duymadan bu nasları aktarmak ne güzel Zahirîliktir!

Sonuç

Hadis imamlarını karalamak için onların Zahiri olduğunu söylemek hilaf-ı hakikattir. Zira hadisçiler hem usul hem de füru yönünden Zahirîlikten farklıdır. Onlar usul ve füru yönünden İmam Şafii (rh) ve İmam Ahmed’e (rh) yakındır. Hadis imamlarının mukallid mi müctehid mi olduğunu

soran birine İbni Teymiye (rh) şu cevabı verir:

“Buhari ve Ebu Davud fıkıhta müctehid olan iki imamdır. Müslim, Tirmizi,

Nesai, İbni Mace, İbni Huzeyme, İbni Ebi Ya’la, Bezzar ise Ehl-i Hadis mezhebi üzeredir. Onlar âlimlerden muayyen birini taklit etmezler, aynı zamanda

mutlak birer müctehid de değillerdir. Çoğunlukla hadis imamlarından Şafii,

Ahmed, İshak (ibni Rahaveyh) ve Ebu Ubeyd’in sözlerine meylederler. Bazısının da bazı imamlara özel ilgisi vardır: Ebu Davud’un Ahmed ibni Hanbel’e

102. 42/Şûrâ, 11

103. Tirmizi, 662

ilgisi gibi. Onların Malik gibi Hicaz ehlinin mezhebine olan meyli, Ebu Hanife

ve Sevri gibi Irak ehli mezhebine olan meylinden daha fazladır.104

III. Şer’i Hükümlerin Hikmetleri ve Gayeler

Çalışmamızda şer’i hükümlerin hikmetlerine ve bu hikmetler vazedilirken gözetilen gayelere temas edilmiştir.

Yüce Allah El-Hakîm’dir; hüküm ve hikmet sahibidir. O’nun şer’i ve kevni yasalarında sayısız hikmet vardır. O (cc), Yüce Allah’ın iradesini öylesine,

amaçsız, boş gören kâfirlere öfkelenmiştir:

“Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri oyun/oyalanma olsun diye yaratmadık.”105

“ ‘Yoksa sizi, boşu boşuna/amaçsız yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?’ (Mutlak hâkimiyet/egemenlik sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eden) El-Melik, (hak ve hakikatin kaynağı) El-Hak olan Allah

(böylesi batıl zanlardan ne kadar da) yücedir. O’ndan başka (ibadeti hak eden)

hiçbir ilah yoktur. O, kerim olan arşın Rabbidir.”106

“Gök, yer ve ikisi arasındakileri boş/amaçsız/öylesine yaratmadık. Bu, kâfirlerin zannıdır. (Girecekleri) ateş nedeniyle veyl olsun o kâfirlere!”107

Şer’i naslar üzerinde tedebbür etmemeyi bir nifak alameti olarak, münafıkları anlattığı siyakta vermiştir:

“Onlar Kur’ân’ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah’tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok

fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.”108

“Onlar, Kur’ân’ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?”109

Bilindiği gibi tedebbür, “d-b-r” kökünden türemiştir. Dubur; bir şeyin

arkası, ardı demektir. Tedebbür ise “tefeu’ul” sigasındandır; bir şeyin zorlanarak peyderpey elde edilmesini ifade eder. Yani Yüce Allah gerekirse

104. Mecmû'u’l Fetâvâ, 20/40

105. 21/Enbiyâ, 16

106. 23/Mü’minûn, 115-116

107. 38/Sâd, 27

108. 4/Nîsa, 82

109. 47/Muhammed, 24

kendimizi zorlayarak, adım adım, Kur’ân’ın arka anlamlarını ve içindeki

gizli hazineleri keşfetmemizi ister bizden…

Biz de bu çalışmada Yüce Allah’ın emrine icabet ederek, hükümlerin hikmetleri ve maksadına dair konulara temas ettik. Hadis şerhlerinde mevcut

bilgileri aktarmakla beraber, kendimiz de Yüce Allah’ın öğrettiklerine dayanarak bazı eklemeler yaptık. Zira taklit metodundan yüz çevirmiş ilim

talebesi olarak, yalnızca kitaplarda yazanı aktarmamız düşünülemezdi.

Hikmet ve Makasıd Fıkhının Önemi

• Her şeyden önce bu; Yüce Allah’ın emrine icabet ederek şer’i ahkâm

üzerinde tedebbürdür. Aynı zamanda Yüce Allah’ın zemmettiği insanlardan olmama çabasıdır. Bu yönüyle bu çaba bir ibadettir.

• Şeriatın mükemmelliği ancak ondaki hikmetler ve ahkâmını vazederken gözettiği gayeler (makasıd) anlaşılırsa anlaşılır. Zira Yüce Allah, kelimelerinin/şeriatının doğruluk ve adalet yönünden tamama erdiğini,

yani kemale erdiğini haber vermiştir.

“Rabbinin kelimesi (Kur’ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır.

Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden)

Es-Semi’ ve (her şeyi bilen) El-Alîm’dir.”110

Şer’i hükümlerdeki adalet ve doğruluğun anlaşılması, ancak ondaki hikmet ve gayelerin açığa çıkarılmasıyla mümkündür. Aksi hâlde İslam şeriatının basit beşerî yasalardan bir farkı kalmaz. Yapılacaklar ve yapılmayacaklar; mükâfatlar ve cezalar…İnsan aklını tatmin etmeyen, “en doğrusu

budur” dedirtecek fikrî olgunluktan uzak maddeler…

İslam ahkâmı yüzeysel bir okumaya tabi tutulur, içindeki hikmet ve gayeler açığa çıkarılmazsa onun aklı ve ruhu tatmin eden mükemmelliği

anlaşılmaz.

• İslam ahkâmının kalbe dokunan, ruhsal tatmine eriştiren, kişiyi arındıran, iyiliğe eriştirip kötülükten alıkoyan bir yönü vardır.

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınıp korunursunuz.”111

110. 6/En’âm, 115

111. 2/Bakara, 183

Şer’i bir hüküm olarak oruç; imsaktan iftara aç, susuz ve şehvetten uzak

durmaktır. Hükmün ardındaki gaye ise bizi takvaya, sakınıp korunma

şuuruna eriştirmesidir. Peki, bu nasıl olacaktır? Nice oruç tutan, Ramazan öncesinde işlediği günahları işlemeye devam etmektedir. Demek ki

mücerret oruç tutmakla/aç kalmakla takvaya erişilmiyor; bedenin açlığı

kalbe/ruha erişip sahibini arındırmıyor!

“Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, insanı fuhşiyat ve münkerden alıkoyar. (Kıldığınız namaza karşılık) Allah’ın sizi

anması daha büyüktür. Allah yaptıklarınızı bilir.”112

“Şüphesiz ki insan, helu’ (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona

bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah’tan beklemez), vaveylayı koparır.

Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz). Ancak namaz kılanlar hariç. Onlar ki; namazlarında süreklidirler.”113

Namaz şer’i bir hükümdür. Onun hikmet ve gayelerinden biri kişiyi kötülükten alıkoyması, insanın yapısal sorunlarını tedavi etmesidir. Oysa

nice namaz kılan vardır ki; kötülük üreten bir memba gibidir. Demek ki

insanı arındıran ihram tekbiri almak, rükû ve secde etmek değildir!

Şer’i ahkâmın insanı arındırması için onun hem zahirî eylemleriyle hem

de bâtını hikmet ve gayeleriyle ilgili olmak gerekmektedir. Aksi hâlde sırf

bir ameli yapmak; bizi sorumlu olmaktan kurtarır ama arındırıp ruhi kemale eriştirmez.

Bugün birçok insanın nefes egzersizleri, yoga, kişisel gelişim, mistisizm…

gibi yollara sapmasının nedeni; şer'i hikmet ve gayelerden habersiz olması, ibadetleri yapmasına rağmen ruhsal tatmine erişememesidir.

Ruhsal tatmine ermenin yollarından biri şer'i hikmet ve gayelere nüfuz

etmektir. Umuyorum ki çalışmamız buna yardımcı olur.

• Şer'i hikmet ve gayelerin bilinmesi fıkhi tercihlere yardımcı olur.

Şöyle ki; şer'i naslar incelendiğinde (istikra) ibadetlerde aslolanın ta-

112. 29/Ankebût, 45

113. 70/Meâric, 19-23

abbudilik, âdetlerde/muamelat aslolanın içerdiği manalar/maslahatlar

olduğu görülecektir.114

Taabbudilik; Allah'ın (cc) emrettiği, içindeki hikmet ve gayeyi bilelim veya

bilmeyelim, yapmak zorunda olduğumuz eylemlerdir. İbadetlere baktığımız zaman bunu net bir şekilde görürüz. Örneğin; abdesti veya guslü

gerektiren durumlarda kirlenen yer sınırlıdır. Buna rağmen Allah yalnızca kirlenen yeri değil, bütün bedeni yıkamamızı emreder. Bunun nedeni

taabbudiliktir; bizden bunu yapmamızı ister, hikmetini bilmesek de istenilen şekilde yaparız. Şayet bu işte aklın payı olsa ve seçim bize bırakılsaydı, muhtemelen yalnızca kirlenen yeri yıkamakla yetinirdik.

Bir başka örnek: Temizlik suyla yapılmaktadır. Su bulunmadığı yerde

ise teyemmüm alınmaktadır. Hâlbuki akıl su dışındaki maddelerin de temizleyici olduğuna inanmakta; teyemmümün ise bir temizlik aracı olabileceğine inanmamaktadır.

İbadetlerde hikmet; Allah'ın (cc) emirlerine teslim olmak, O'na (cc) saygı

duymak, O'nu yüceltmek ve O'na yönelmektir. Yani; emredileni istenen

şekilde yerine getirmektir.115

Âdetlerde/Muamelatta aslolan içerdiği manalar, yani hikmetler ve maslahatlardır. Muamelata dair şer'i ahkâm incelendiğinde (istikra) bunu

görürüz. Örneğin yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmak yasaklanmıştır.116 Çünkü on kilo yaş hurmayla on kilo kuru hurmanın satıldığını düşünürsek yaş olan daha ağır geleceğinden kuru hurma sahibi

zarar edecek, bir aldatma söz konusu olacak, aynı cins iki şeyden daha

az olana takas edildiğinden faiz (riba fadl) olacaktır. Tüm bu nedenlerle

şeriat bu alışverişi yasaklamıştır. Ancak tarafların maslahatı söz konusu

114. Tafsilat için bk. El-Muvâfakât, 2/301-308

115. İbadetlerde aslolanın taabbudilik olduğuna dair Şatibi (rh) akli ve naklî birçok örnek verir.

116. Abdullah ibni Yezad'dan (ra) rivayet edildiğine göre Ayyaş'ın babası Zeyd şöyle haber vermiştir: "O, Sa'd ibni Ebi Vakkas'a buğdayın süt karşılığında satılıp satılamayacağının hükmünü

sordu. Sa'd ona, 'Bu buğdayların hangisi daha değerlidir?' diye sordu. O da 'Bu buğday daha değerlidir.' dedi. Bunun üzerine Sa'd Zeyd'i bundan yasaklayıp şöyle dedi: 'Resûlullah'a (sav) kuru

hurmayı taze hurma karşılığında satmanın hükmü sorulurken işittim.' Resûlullah (sav), 'Taze hurma kuruduğu vakit eksilir mi?' buyurdu: Oradakiler de 'Evet.' dediler. Bunun üzerine Resûlullah

(sav) bu tür satışı yasakladı." (Ebu Davud, 3359; Tirmizi, 1225)

olduğunda yaş hurmayla kuru hurma satışına izin vermiştir. Bunun örneği "a'raya" alışverişidir.

Yezid ibni Sabit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), ariyye olarak verilmiş yaş hurmaların, ne kadar geleceğinin

keyl olarak tahmin edilip satılmasına izin vermiştir."

Musa ibni Ukbe ise şöyle demiştir:

"Akiyyeler, gidip (kuru hurma karşılığında) yaş hurmaların satın alındığı belirlenmiş hurma ağaçlarıdır."117

Çünkü yılın belli zamanlarında insanların yaş/taze hurmaya ihtiyacı

olur. Satın alacak paraları da yoktur. Ellerindeki kuru hurma karşılığında ağaçtaki taze hurmayı, tahmini bir hesapla satın alırlar. Allah Resûlü

(sav) insanların ihtiyacı olması, aksi hâlde zarar edecekleri için buna -belli şartlar dâhilinde- izin verir. Demek ki ilk yasak insanların maslahatını

sağlamak, onları zarardan korumak içindi. Maslahat değişince hüküm de

değişmiştir. Yine şu nasların tümü, muamelat babında esas olanın kulların maslahatını gözetmek olduğunu gösterir:

"Sizin için kısasta hayat vardır, ey akıl sahipleri! Umulur ki sakınıp korkarsınız."118

"Kendi aranızda birbirinizin malını (İslam'ın yasakladığı rüşvet, faiz, gasp,

aldatma gibi) batıl yollarla yemeyin. (Yanlış olduğunu) bile bile, yöneticilere

rüşvet vererek, insanlara ait olan mallardan bir kısmını günah ile yemeyin.”119

“Şeytan, içki ve kumarla ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?”120

“Kadı öfkeliyken iki kişi arasında hüküm vermesin.”121

“Katil, mirasçı olamaz.”122

117. Buhari, 2192; Müslim, 1539

118. 2/Bakara, 179

119. 2/Bakara, 188

120. 5/Mâide, 91

121. Buhari, 7158; Müslim, 1717; Öfke aklı örttüğünden verilecek hüküm adaletli olmayacaktır.

122. Tirmizi, 2109; Şayet katil mirasçı olsa; insanlar mirası elde etmek için, katil olmaktan çekinmez ve yakınlarını öldürürlerdi.

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebilirim ki; ibadetlerde aslolan taabbudilik olduğundan; hikmetlere ve gayelere bakmaksızın aslolanın o

emre uymak olduğunu biliriz. Buna dair tartışma yaşanan yerlerde tercihimizi nassa uymaktan yana kullanırız. Yine taabbudi işlerde aklın payı

olmadığından ibadetleri birbirine kıyas etmez; bir ibadet için sabit olan

bir hükmü başka ibadetleri kapsayacak şekilde genişletmeyiz. Örneğin;

birinin bir başkası yerine Hac ibadetini yapabiliyor olmasını; onun yerine namaz kılabileceği şeklinde anlamayız. Bir ibadetin kazasının olmasını

başka ibadetlerin de kazası olabileceği şeklinde değerlendirmeyiz. Zira

birincinin kazasının olması akli bir mesele değildir ki ikinciyi ona kıyas

edelim. Yine; hakkında sahih ve sarih (açık) bir nas olmadıkça bir şeyin

meşru bir ibadet olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü şer’i ibadetler taabbudidir; mutlaka sahih ve sarih bir nasla sabit olmalıdır.

Muamelatta ise (nikâh, alışveriş veya beşerî münasebetler) aslolan insanların maslahatıdır. Şartların değişmesiyle beraber maslahatlar değişiyorsa; hükümler de buna bağlı olarak değişebilir. Naslar arasında (zahiren)

çelişki var ve bir tercih yapılması gerekiyorsa insanların işini kolaylaştıran, onların maslahatını sağlayacak olanı tercih ederiz. Benzer hükümleri

birbirine kıyas eder; hükümlerin kapsamını genişletiriz.

• Şer’i hikmet ve gayeleri bilmek; kişiyi hilecilikten korur. Şöyle ki; bir

bütün olarak şer’i ahkâmın gayesi; insanları hevaya kul olmaktan kurtarıp Yüce Allah’a kul kılmaktır.123 Kişi bu gerçeği anladığında Yüce Allah’a kulluk etmek için, şer’i ahkâma tutunur. Sorumluluklarını yerine

getirip yasaklanan şeylerden kaçınır. Bu gerçeği anlamazsa, insan nifaka

düşer, Yahudilik temayülü başlar. Sorumluluklardan kaçınmak için ve

yasakları işlemek için türlü hilelere başvurur. Örneğin şunları yapar:

“Mukim hâldeyken namaz vakti giren bir kimse üzerine dört rekât namaz kılması vacip olur. Kişi bu namazın tamamını kendisinden düşürmek için şarap

ya da uyku ilacı içer; böylece baygın gibi, aklı başında olmadığından namaz

vakti çıkmış olur. Ya da dört rekâtlı namazı kısaltmak ister ve bunun için yolculuğa çıkar. Aynı şekilde Ramazan ayına yetişen bir kimse, orucu tutmamak

123. bk. El-Muvâfakât, 2/169

için yolculuğa çıkar. Hacca gitmeye gücü yetecek kadar malı olan bir kimse,

üzerindeki hac görevini düşürmek amacıyla elinde bulunan malını bir başkasına hibe ederek ya da herhangi bir yolla elinden çıkarır. Başka birisine ait cariyeyle cinsi ilişkide bulunmayı arzu eder ve onu gasp eder. Adam da cariye

öldü zannederek ona cariyenin bedelini öder ve böylece cariyeyle cinsi ilişkiye

girer. Yahut bir kimse, bakire bir kızı kendi rızasıyla nikâhladığına dair yalancı

şahitler dinletir ve hâkim de şahitlere dayanarak o doğrultuda hükmeder ve

böylece o kızla cinsi ilişkide bulunur. Peşin vereceği on dirhem karşılığında

belli bir süre sonra yirmi dirhem almak ister ve buna şöyle bir kılıf bulur: Örneğin bir elbiseyi peşin olarak on dirheme satın alır. Sonra aynı elbiseyi aldığı

satıcıya yirmi dirhem karşılığında veresiye olarak satar. Falanı öldürmek ister

ve onun gideceği yola onun ölümüne neden olacak örneğin mızrak dikmek

ya da kuyu kazmak gibi bir sebep hazırlar. Zekat yükümlülüğünden kaçmak

ister ve bunun için elindeki malı bir başkasına hibe eder veya malı itlaf eder

ya da nisap miktarına ulaşmaması için ayrı olan malları toplar ya da birleşik

olanları ayırır. Haramların helal kılınması ve vacibin düşürülmesi konusundaki diğer örnekler de bu şekildedir. Aynı şey helalin haram kılınması konusunda da geçerlidir. Örneğin kadın, kocasına ait bulunan cariyenin ya da kumasının ona haram olmasını ister ve bunu temin için onları emzirir. Şer’an sabit

olmayan bir hak ispatı için yapılan hileler de aynıdır: Örneğin, vârise vasiyet

yasağını delmek için, ona karşı borç ikrarında bulunur ve böylece maksadına

ulaşmak ister.”124

Bilindiği gibi bu bir Yahudi ahlakıdır ve Allah (cc) müminleri bu ahlaksızlıktan sakındırmıştır:

“Onlara deniz kıyısındaki (o sahil) kasabasının durumunu da sor. Hani onlar

Cumartesi Günü’nde (Avlanma Yasağı’nı çiğneyerek) haddi aşmışlardı. Cumartesi Yasağına uyduklarında balıklar her taraftan akın ediyordu.

Yasağa uymadıklarında ise gelmiyorlardı. İşte biz, fasıklıkları nedeniyle onları

böyle imtihan ediyorduk.”125

Onlar cumartesi avlanma yasağını çiğnemek için cumadan ağ atıyor; pa-

124. El-Muvâfakât, 3/107-108

125. 7/A’râf, 163

zar günü balıkları topluyorlardı. Zahiren cumartesi avlanmamış oluyorlardı. Oysa hakikatte, netice itibarıyla avlanmış oluyorlardı. Yüce Allah’ı

aldattığını sanan bu ahlak şöyle cezalandırıldı:

“Yasaklandıkları şeyi yapmakta diretince: ‘Alçak/Aşağılık maymunlar olun!’

demiştik.”126

Bir diğer hileleri şuydu:

“Cabir ibni Abdullah (ra) Mekke’nin fethedildiği yıl Resûlullah’ı şöyle buyururken işitmiştir: ‘Cenab-ı Allah, şarabın, murdar hayvanın, domuzun ve putların satılmasını haram kılmıştır.’

Bu sırada bir kimse Peygamber’e, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Murdar hayvanın yağı

gemi cilalanmasında, deri yağlanmasında ve aydınlanmada kullanılıyor. Buna

ne dersiniz?’ diye sordu.

Resûlullah (sav), ‘Hayır, bu haramdır. Allah Yahudilere lanet etsin. Allah iç yağını haram kıldığı zaman erittiler, sattılar ve bedelini yediler.’ buyurdu.”127

Allah (cc) onlara iç yağı haram kılınca;128 iç yağları eritip sıvı yağ olarak

sattılar. Zahiren iç yağ satmamış oldular. Oysa hakikatte, netice itibarıyla

haram kılınan yağdan para kazanmış oluyorlardı.

Bu ümmetin -dikkat etmediği takdirde- Yahudileşeceğini Allah Resûlü

(sav) haber veriyor:

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“ ‘Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir kelerin deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz.’ buyurdu.

Biz, ‘Ya Resûlullah! Bu ümmetler Yahudiler ile Hrıstiyanlar mıdır?’ diye sorduk.

Resûlullah (sav), ‘Başka kim olacak?’ buyurdu.”129

126. 7/A’râf, 166

127. Buhari, 2236; Müslim, 1581

128. bk. 6/En’âm, 146

129. Buhari, 7320; Müslim, 2669

Yahudiler şeriatla sorumlu olmanın ana gayesini unutunca ve şeriatın

amacının kulluk ve imtihan olduğunda gaflete düşünce; sorumluluktan

kurtulmak için hilelere başvurdular. Ne yazık ki bugün de hile-i şeriyye

adı altında, âlimlerin fetvaları çarptırılarak, insanların Yahudileşme temayülü içinde olduğunu görüyoruz. Şüphe yok ki; şeriata karşı hile yapan,

şeriatın sahibine zarar vermez; yalnızca kendine zarar verir. Zira Allah (cc)

aldatılamaz:

“Allah’ı ve iman edenleri aldattıklarını sanırlar. (Hakikatte) sadece kendilerini aldatmaktadırlar. Farkında da değillerdir.”130

IV. İhtilaf Fıkhına Dair131

Çalışmamızda ihtilaf fıkhına önem verilmiş, her ne kadar tercih yapılmışsa da âlimlerin ihtilafına itibar edilmiştir.

Zira İslam, fıkhi/amelî konularda vuku bulan ihtilafı kabul etmiş; meşru ihtilaf sahiplerini mazur saymış ve isabet edene iki, hata edene bir

ecir vermiştir. Ki Ehl-i Hadis’in metodu da bunu gerektirmektedir. Onlar konu hakkında bir usule/delile dayanan ihtilafı aktarır, sonra delilin

desteklediği görüşü tercih ederler.

Fıkhi/Amelî ihtilafa yaklaşımımızın temel delili; Allah Resûlü Dönemi’nde sahabe arasında vuku bulan ihtilaflardır. İhtilafın bu türü caiz olmamış olsaydı, vahyin inmeye devam ettiği zamanlarda buna müdahale

edilir ve bu ihtilaf ortadan kaldırılırdı. İslam’ın buna müdahale etmeyip,

olduğu hâl üzere bırakması, bu konuda tanıdığı genişliğe işarettir.

Bedir Savaşı’nda Allah Resûlü (sav) ve iki sahabesi arasında geçen diyalog,

bu meselenin delillerindendir.

Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber, Ebu Bekir’e ve bana, ‘Bu esirler hakkında düşünceniz nedir?’

diye sordu.

Ebu Bekir, ‘Bunlar amca ve akraba çocuklarıdır, onlardan fidye almanı uygun

130. 2/Bakara, 9

131. Geniş bilgi için bk. İhtilaf Fıkhı, Halis Bayancuk

görüyorum. Böylece fidye kâfirlere karşı bize güç olur, belki Allah’ın hidayetiyle ileride Müslim de olurlar.’ dedi.

Ben de ‘Doğrusu ben Ebu Bekir gibi düşünmüyorum. Bana göre, kellelerini

uçurmamız için bize izin vermelisin. Ali, Akil’in; ben de filan yakınımın kafasını keseyim, çünkü bunlar kâfirlerin öncüleri ve ileri gelenleridir.’ dedim.

Resûlullah, benim değil, Ebu Bekir’in görüşünü tercih etti. Ertesi gün yanlarına geldiğimde ikisini de oturup ağlar hâlde buldum.

‘İkiniz niçin ağlıyorsunuz?’ diye sorduğumda Resûlullah, ‘Arkadaşlarının, fidye

alarak başıma getirdikleri yüzünden.’ dedi ve -yakındaki bir ağacı göstererek-

‘Cezayı kendilerine şu ağaç kadar yaklaşmış gördüm.’ buyurdu.”132

Bu olay üzerine şu ayetler inmiştir:

“Hiçbir peygambere, düşmanlarıyla çarpışıp güç kazanıncaya kadar esir edinmek yakışmaz. Siz geçici bir dünyalık istiyorsunuz. (Oysa) Allah, (sizin için

ebedî olan) ahiret yurdunu ister. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden)

Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.”133

Bu kıssada Allah (cc), Resûl’ünün (sav) aldığı kararı düzeltmesine rağmen

ihtilaf ve içtihad meselesine karışmamıştır. Kur’ân’ın sorunları çözme

üslubuna vakıf olanlar bilirler ki; Kur’ân, meselenin kendisinden ziyade

ona sebep olan aslı önemser. Böylece sadece hatayı düzeltmez, ona götüren sebepleri de ortadan kaldırır. Burada Allah, alınan karara müdahale

etmiş, İslam toplumunun maslahatı olanı seçmiş; ancak konuyu değerlendirmelerine ve farklı içtihadda bulunmalarına müdahale etmemiştir.

Bu ihtilafın sebebi şudur: Bir konuda özel nas yoksa, her müctehid konu

hakkında var olan umumi naslara yapışacaktır. Buna binaen ulaştıkları netice de farklı olacaktır. Bu kaideyi örneğimize uyarlayacak olursak,

şunu görürüz:

Maddi olarak İslam'ın güçlenmesi ve müşriklerin kalbinin İslam'a kazandırılması, İslam'ın hoş gördüğü ve teşvik ettiği ilkelerdendir. Bu, Ebu

Bekir'in (ra) bakış açısıdır. Kâfirlere buğzetmek ve düşmanlık göstermek,

132. Müslim, 1763; Ahmed, 208

133. 8/Enfâl, 67

onlara karşı -hususen savaş meydanlarında- sert olmak; bu da İslam'ın

teşvik ettiği ilkelerdendir ve Ömer (ra) bu bakış açısını savunmuştur. Yaşadıkları vaka iki nassa da müsaittir. Bundan dolayı her biri tabiatına uygun

olan umumi nassı seçmiştir. Ancak her şeyi en iyi bilen Allah (cc) müdahale

ederek, yaşadıkları vakaya en uygun olanı beyan etmiştir.

Bir başka örnek; Allah Resûlü (sav), Ben-i Kureyza'nın üzerine yürümek

istediğinde yaşananlardır:

"Allah Resûlü, 'Sizden kimse ikindi namazını Ben-i Kureyza yurduna ulaşmadan kılmasın.' dedi. Yolda Güneş batmak üzereydi. Sahabeden bir grup

namazlarını kıldılar.

Kılanlar, 'Allah Resûlü bizden namazı terk etmemizi değil, acele etmemizi

emretmiştir.' dediler.

Kılmayanlar ise 'Allah Resûlü bizlere namaz kılmamayı, namazı Ben-i Kureyza'ya varınca kılmamızı emretti.' dediler. Bu durum Allah Resûlü'ne (sav) ulaştığında o her iki tarafı da kınamadı."134

Burada Allah Resûlü'nün iki şekilde de anlaşılmaya müsait bir emri vardı. Sahabeden her bir grup bir anlayışı tercih etti. Söz konusu namaz gibi

önemli bir mesele olmasına rağmen Allah Resûlü (sav) iki tarafı da kınamadı.

Özellikle İbni Kayyım'ın bu hadise yaptığı ta'likte şu tespiti kayda değerdir:

"Birinci grup Zahirilerin selefi, ikinci grup mana ve kıyas ehlinin selefidir."135

Günümüzde var olan fıkhi mezhepler geniş yelpazede bu iki başlık altında ele alınabilirler. Nasların zahiriyle amel eden ve lafızlardan hüküm

çıkaranlar ve daha ziyade kıyas ve naslardan manalar çıkarmak suretiyle

istinbatta bulunanlar.

Bir başka örnek olarak şu kıssayı inceleyebiliriz:

"Allah Resûlü (sav) bir ihtiyaçtan dolayı sahabesinden iki kişiyi sefere yolladı.

Onlar yoldayken namaz vakti girdi ve suları da bitmişti. İkisi de teyemmüm

134. Buhari, 946; Müslim, 1770

135. İ’lâmu’l Muvakki’în, 1/242

alıp namazlarını kıldılar. Henüz namaz vakti çıkmadan su buldular. Biri abdest aldı ve namazını iade etti. Diğeri ise namazını iade etmedi. Döndüklerinde durumu Allah Resûlü’ne (sav) anlattılar. Namazını iade etmeyene, ‘Sen

bu davranışınla sünnete isabet ettin.’ buyurdu. Namazını iade edene, ‘İki defa

ecir aldın.’ dedi.”136

Bu kıssada iki sahabe ihtilaf etmiştir. Konu hakkında özel nas olmadığı

için, yaptıkları Allah Resûlü (sav) tarafından kınanmamıştır.

Konumuza delil teşkil eden başka bir örnek de Allah Resûlü’nden (sav)

sonra sahabe arasında vuku bulan ihtilaflardır. Onlar Arap lugatını en iyi

bilen insanlardı. Allah Resûlü’nün dini nasıl yaşadığını bizzat görmüş ve

onun öğrencisi olmuşlardı. Buna rağmen kendi aralarında ihtilaf ettiler.

Nasların manalarına, nüzul sebeplerine ve nasıl anlaşılması gerektiğine

en iyi vakıf olan insanların ihtilafa düşmeleri, sonradan gelen ve onlardan mertebe olarak çok daha aşağıda olanların ihtilaf etmelerinin caiz

olduğunu gösterir.

Allah Resûlü’nün (sav) vefatından sonra, sahabenin ihtilafına bazı örnekler verebiliriz:

Ebu Zerr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Bir kimse önüne hayvan semerinin önündeki veya

arkasındaki tahta kadar da olsa bir şeyi koymaksızın namaz kılarsa önünden

geçen siyah köpek, kadın ve eşek onun namazını keserek bozar.’

Ebu Zerr’e sordum: ‘Kara köpeğin, kırmızı ve beyaz köpekten farkı nedir?’

Dedi ki: ‘Ey kardeşimin oğlu, benim Resûlullah’a sorduğum şeyi sen de bana

sordun. ‘Siyah köpek şeytandır.’ buyurdu.’ ”137

Bu hadisi rivayet eden bir grup, hadisin zahiriyle amel etti ve burada geçen “namazı kesme” ifadesinin, namazın bozulması olduğunu düşündüler.

Ancak Aişe Annemiz buna itiraz etti:

“Aişe’nin yanında namazı bozan şeylerden söz açılmıştı. Bu meyanda köpek,

136. Ebu Davud, 338; Nesai, 433

137. Müslim, 510

eşek ve kadının da zikri geçti. Aişe, ‘Bizi yine eşeklere ve köpeklere benzettiniz. Vallahi, ben Resûlullah’ı kıblesiyle arasında yatakta yatar olduğum hâlde namaz kılarken gördüm. Benim için ihtiyaç hasıl olunca oturup onu rahatsız etmek istemezdim, (yatağın) ayak tarafından sıyrılıp çıkardım.’ dedi.”138

Bazen de Allah Resûlü’nden birden fazla uygulama/nas nakledilmiştir.

Buna binaen de sahabe ihtilaf etmiştir:

Örneğin, boşanmış kadının nafakası ve evde barınma hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ömer (ra), üç talakla boşanmış kadının iddet döneminde de eski haklarına sahip olduğunu savunuyordu. Yani eşi onu boşamış olsa dahi iddeti olan üç hayız dönemi bitinceye dek koca, eski eşine bakmak ve ihtiyaçlarını karşılamak zorundaydı. Bu hükme Kur’ân-ı Kerim’in şu ayetiyle ulaşmıştı:

“Ey Nebi! Kadınları boşamak (istediğinizde), onları iddetleri (vaktinde, yani temizlendiklerinde) boşayın ve iddet müddetini hesaplayın. Rabbiniz olan Allah’tan korkup sakının. Onları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. (Ancak) apaçık bir fuhşiyat (zina) işlerlerse (onları çıkarabilirsiniz).

Bu, Allah’ın (koymuş olduğu) sınırlarıdır. Kim de Allah’ın sınırlarını çiğnerse, şüphesiz ki nefsine zulmetmiş olur. Bilemezsin ki, belki de Allah (talak sonrası kalplerini tekrardan birbirlerine ısındırıp) yeni bir durum meydana getirir.”139

İbni Abbas (ra) ise bu konuda Peygamber’in (sav) özel bir hadisine dayanarak boşanmış kadının iddet müddetinde bu haklara sahip olmadığını savunuyordu:

Fatıma binti Kays’tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kocası Fatıma’yı üç talak ile boşadı. Resûlullah ona bir sükna ve nafaka tayin etmedi!”140

Başka bir rivayette şöyle demiştir:

“Nebi’ye geldim ve ‘Ben, Âl-i Halid’in kızıyım. Kocam falanca, kendisi Ye-

138. Buhari, 511; Müslim, 512

139. 65/Talak, 1

140. Müslim, 1480

men’de olduğu hâlde bana talakımı gönderdi. Ben de kocamın ailesinden nafaka ve içinde barınacak ev istedim. Onlar bu isteğimi vermeye imtina ettiler.’

Onlar da ‘Ya Resûlullah! Kocası bu kadını üç kere boşayıp talakını gönderdi.’ dediler.

(Fatıma binti Kays’tan şöyle rivayet edilmiştir:) Bunun üzerine Resûlullah,

‘Kadın için nafaka ve barınacağı ev, ancak kocasının ona dönme imkânı olduğu zamandır.’ buyurdu.”141

Bu hususstaki örnekler çoğaltılabilir. Önemli olan; bu ve benzeri örneklerden anlaşılması gereken, “vahyin nuzülüne ve Nebi’nin vahyi tefsirine şahitlik edenlerin” dahi ihtilaf etmiş olmasıdır. Bu nedenle onlardan sonra

gelen fakihlerin ihtilafı normal karşılanmalıdır.

İslam, insanları sadece var olan naslarla amel etmeye sevk etmemiş, onlara içtihad kapısını açmış ve buna teşvik etmiştir. İçtihada müsaade edilmesi, zımnen ihtilafa müsaade etmeyi içerir.

“Bir hâkim içtihad ettiğinde isabet ederse iki ecir alır. İçtihad eder ve sonra

hata ederse bir ecir alır.”142

“Allah Resûlü (sav), Muaz’ı Yemen’e yollarken ona şöyle sordu: ‘Sana bir mesele arz olduğunda nasıl hükmedersin?’

Muaz şöyle cevap verdi: ‘Allah’ın Kitabı’yla hükmederim.’

Allah Resûlü, ‘Şayet onda hükmü bulmazsan?’ dedi.

Muaz, ‘Allah Resûlü’nün sünnetiyle hükmederim.’ diye cevap verdi.

Allah Resûlü, ‘Şayet onda da bulmazsan?’ diye sordu.

Muaz, ‘Kendi içtihadımla hükmederim.’ dedi.

Allah Resûlü bu cevaptan memnun oldu ve elini Muaz’ın göğsüne vurarak,

‘Resûl’ünün elçisini, Resûl’ünün razı olduğu şeye muvaffak kılan Allah’a hamdolsun.’ dedi.”143

141. Ahmed, 27100; Nesai, 3403

142. Buhari, 7352; Müslim, 1716

143. Ahmed, 22061; Ebu Davud, 3592; Tirmizi, 1327; Darimi ve birçok hadis imamı; Hadis hakkında değerlendirmeler için bk. 1/37, 55 No.lu dipnot

Her ne kadar bu rivayetin sıhhatinde ihtilaf olsa da sahabeden nakledilen başka rivayetler, bu aslın onların yanında sabit olduğunu gösterir.

Ömer (ra) Kadı Şureyh’e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

“Sana bir olay geldiğinde Allah’ın Kitabı’yla hükmet. Şayet Allah’ın Kitabı’nda olmayan bir mesele gelirse o zaman Resûl’ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse, insanların üzerinde toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın.”144

Ömer (ra), Kadı Şureyh’e nas bulunmayan konularda kendi içtihadıyla amel etmesini söylemiştir. Bu da sahabe nezdinde kesin nas olmayan konularda içtihadın olabileceğini gösterir. İçtihadın varlığı ise zımnen ihtilafın varlığıdır.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah’ın Kitabı’nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber’in verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme kavuştursun. Ne Allah’ın Kitabı’nda ne de Resûl’ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, ‘Ben korkarım. Ben korkarım, hüküm verememem.’ demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüphesiz olmayana bak.”145

Abdullah ibni Ebi Yezid’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas’a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur’ân’da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur’ân’da olmayan bir konu ise Resûlullah’tan bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette olmayan bir konu ise Ebu Bekir ve Ömer’den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen bir hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi.”146

144. Nesai, 5399; Darimi, 169

145. Nesai, 5397

146. Darimi, 168; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 20346

Daha sonra gelen selef de bu konunun önemini anlamış ve ihtilafı kaldırmaya yönelik girişimlere sıcak bakmamıştır.

Zamanın yöneticisi Harun Reşid, insanları tek bir mezhep etrafında toplamayı düşünmüş ve bu iş için de İmam Malik’in (rh) Muvatta kitabını gözüne kestirmiştir. Düşüncesini İmam Malik’e açınca şu cevabı almıştır:

“Allah Resûlü’nün ashabı fer’i meselelerde ihtilaf etmiş ve uzak diyarlara yayılmışlardır. Her biri kendi yanında (hakka) isabet etmiştir…”147

Bir başka rivayette şöyle der:

“…Bunu yapma! Çünkü insanlara birçok görüş ulaşmıştır. Hadisler işitmiş,

hadisler rivayet etmişlerdir. Her toplum, kendine ulaşan görüşleri almış, onu

bilmiş ve onu din edinmiş (amel etmiş)lerdir. Şüphe yok ki; inandıkları şeyden

onları alıkoymak zordur. Onları bulundukları hâl üzere terk et…”148

A. Fukaha İhtilafının Mücmel Sebepleri

Fukahanın ihtilaf sebeplerini bilmenin birçok faydası vardır. Bundan dolayı birçok ilim adamı, bu faydalarını gözeterek onların ihtilaf sebeplerini

tafsilatlı bir şekilde zikretmiştir.

Örneğin İbni Rüşd, “Fıkhu’l Mukaren” (Karşılaştırmalı Fıkıh) sayılabilecek

“Bidâyetu’l Muctehid” kitabında âlimlerin ihtilaf sebeplerini zikretmiştir.

Bu konuda hususi bir kitap yazan Dr. Abdulkerim El-Hamidi “El-Câmiu’l Mufîd Fî Esbâbi İhtilâfi’l Fukahâ İnde’l İmâm İbni Ruşd El-Hafîd” isimli

eserinde İbni Rüşd El-Hafid’den alıntı yaparak bu sebeplerden bazılarını şöyle zikreder:

“1. Nasların tefsirinde ihtilaf etmeleri

Örneğin, kocası tarafından boşanan kadın, ayetin nassıyla ‘üç kur’ müddetince iddet bekler. Ancak Arap lugatında ‘kur’ lafzı hem hayız hem de temizlik için kullanılır. Doğal olarak bu lafzı, lügavi tercihine göre tefsir edenlerin

içtihadları birbirinden farklılık arz eder.

2. Naslarda varid olan emir ve nehiy hadislerinden anlaşılanların farklı olması

147. Hilyetu’l Evliyâ, 6/332

148. Et-Tabakâtu’l Kubrâ, İbni Sa’d, 5/468

Emir ve nehiy, mutlak olarak vucubiyet ve haramlık mı ifade eder? Bu durum

varid oldukları konuya göre değişir mi? Bu soruya verilen cevaplar da ihtilafların oluşma nedenlerindendir.

3. Peygamber’in (sav) fiillerinin teşri değerine dair farklı yaklaşımların olması

Kimi, Peygamber’in fiilinin vucubiyet ifade ettiğini kimiyse mutlak olarak

müstehaplık ifade ettiğini savunur. Kimi âlim ise mübahlık ifade ettiğini ve

insanın yapıp yapmama hususunda tercih sahibi olduğunu beyan eder. Bu

tercih de ihtilaflara sebebiyet verir.

4. Hadislerin sıhhatinde ihtilaf olması

Bir âlim, bir hadisi sahih kabul eder ve onun gereğince fetva verir. Bir diğeri herhangi bir sebepten aynı hadisi zayıf kabul ederse başka bir nasla hüküm verebilmektedir.

5. Kıraatlerde ihtilaf olması

Yeminini bozan, ayetin nassıyla üç gün oruç tutar. Ancak kişi bu orucu peş peşe mi tutmalıdır yoksa istediği zamanlarda tutabilir mi? Bu konuda ihtilaf edilmiştir. İbni Mesud kıraatında ayet, 'üç gün peş peşe oruç' şeklindedir. Diğer kıraatlerde peş peşe lafzı yoktur.

6. Umum-husus ve mutlak-mukayyed meselelerinde ihtilaf olması

7. Konu hakkında özel delil olmadığında herkesin kendi içtihadı sebebiyle ihtilaf yaşanması

8. Kıyasta ihtilaf olması

Kıyas şer'i delil midir? Bu konu cumhur ve Zahiriler arasındaki birçok ihtilafın sebebidir.

9. Delillerin zahirinde var olan zıtlık ve bu zıtlığı gidermede metod farklılığı olması."149

İbni Rüşd'e yakın dönemlerde yaşamış İbni Hazm da (rh) "El-İhkâm Fî Usûli'l Ahkâm" adlı eserinde âlimlerin fıkhi ihtilaflarının sebeplerini zikretmiştir:

"Bu sebepler zikrettiğimiz gibi on tanedir:

149. Bidâyetu'l Muctehid, 1/85

1. Nassın âlime ulaşmaması ve buna binaen başka bir nasla hüküm verilmesi

2. Âlimin, hadisi rivayet edenin ezberleyemediğini düşünmesi veya ravinin vehmettiğine inanması

Ömer'in (ra) Fatıma binti Kays'ın (r.anha) rivayetine itibar etmemesi gibi.150

3. Hükmün neshedildiğine inanılması

İbni Ömer'in, Ehl-i Kitap kadınlarına evlenmeye izin veren ayetin neshedildiğine inanması gibi.

4. Bir nastaki hükmün daha ihtiyatlı olduğuna inanılarak başka nassın önüne geçirilmesi

Bunun bir anlamı yoktur. Ne Kur'ân ne de sünnet böyle bir anlayışı gerekli kılmıştır.151

5. Çok kişi onunla amel ediyor diye bir nassın, başka bir nassın önüne geçirilmesi

6. Sahih olmayan bir nassın, fesadı bilinmesine rağmen sahih nassın önüne

geçirilmesi

7. Âlimin, umumiyet ifade eden bir nassı kendi zannıyla tahsis etmesi

150. Konunun girişinde İbni Abbas ve Ömer (r.anhuma) arasında, boşanan kadının ev ve nafaka

hakkı hususundaki ihtilafını zikretmiştik.

151. Bu İbni Hazm'ın (rh) düşüncesidir. Sahabeden başlamak üzere, Ehl-i Hadis ve fukaha arasında ihtiyat ilkesiyle amel edenler olmuştur. Örnek olsun:

Şakik şöyle demiştir: "Abdullah ibni Mesud ve Ebu Musa ile birlikte oturuyordum. Ebu Musa şöyle

dedi: 'Bir adam cünüp olsa ve bir ay boyunca su bulamazsa teyemmüm yapıp namaz kılabilir mi?

Mâide Suresi'nde yer alan, 'Eğer bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin.' ayetini nasıl

değerlendiriyorsun?'

İbni Mesud dedi ki: 'Eğer cünüp olanların teyemmüm yapmasına izin verilirse sular soğuyunca

hemen temiz toprakla teyemmüme yeltenirler.'

Ebu Musa, 'Bu yüzden mi buna cevap vermiyorsunuz?' dedi.

İbni Mesud, 'Evet.' dedi.

Ebu Musa, 'Ammar'ın Ömer'e, 'Resûlullah (sav) beni bir ihtiyaç için bir yere gönderdi. Bu esnada

cünüp oldum ama su bulamadım. Bunun üzerine temiz toprakta hayvanların debelendiği gibi

debelendim. Daha sonra bu olayı Peygamber'e anlattım. Bunun üzerine, 'Şöyle yapman sana yeter.' dedi ve avuç içini bir kez toprağa vurdu. Sonra ellerini silkeledi. Daha sonra sol eliyle sağ

elinin üst kısmını veya sağ eliyle sol elinin üst kısmını mesh etti. En sonunda ise yüzünü mesh

etti.' dediğini duymadın mı?'

İbni Mesud, 'Ömer'in, onun sözüne ikna olmadığını bilmiyor musun?' şeklinde cevapladı." (Buhari, 347; Müslim, 368)

8. Konu hakkında hususi delil olmasına rağmen bu delilin terk edilip umum

ifade eden nasların tercih edilmesi

9. Delil olmaksızın nassın zahirinin tevil edilmesi

10. Âlimin, bir nassı kendi ashabının sözünden dolayı terk etmesi

Âlim tabi olduğu kişilerin mutlaka bir ilimden dolayı bu nassı terk ettiğini

düşünür."152

Buna benzer bir amaçla İbni Teymiyye (rh), "Ref 'u'l Melâm An Eimmeti'l

A'lâm" adlı eserini kaleme aldı. Bu eserde fukahanın ihtilaf sebeplerini örnekleriyle izah etti. Kitabı şöyle özetleyebiliriz:153

"İhtilafın üç ana sebebi vardır:

1. İmamın, Peygamber'in o sözü söylediğine inanmaması

Rivayet, imamın nazarında Resûl'ün (sav) sözü olarak sabit olmaz. Selefte var

olan ihtilafların çoğunun nedeni budur.

2. İmamın, Resûl'ün (sav) -ihtilaf edilen- sözüyle, -diğer âlimlerin bahsettiği- o

manayı kastettiğine inanmaması154

3. İmamın, o hükmün neshedildiğine inanması

Bu üç ana sebepten de birçok madde ortaya çıkar."155

Daha sonra İbni Teymiyye (rh), imamların zikrettiği sebeplere benzer yaklaşık on sebep zikreder.

Allah (cc) tüm imamlara rahmet etsin. Bu meseleye ehemmiyet vermelerinin sebebi, ihtilaf fıkhına bina edilen faydaları bilmeleridir.

B. Fukaha İhtilafının Tafsilî Sebepleri

1. Usul Kaidelerinde Vuku Bulan İhtilaf

Usul, adından da anlaşılacağı üzere "temeller" anlamına gelir. Şer'i hü-

152. El-İhkâm Fî Usûli'l Ahkâm, 2/129

153. Bu kitap; Müçtehid İmamların Savunusu (Ref'u'l Melâm), Çıra Yayınları ve Rafu'l-Melam

Müctehid İmamların Kınanmasının Önlenmesi ismiyle Ğuraba Yayınları tarafından tercüme edilmiştir.

154. Hadisin lafızlarının tefsirinde ihtilaf edilmesi anlamındadır.

155. Ref'u'l Melâm, s. 9

kümler onun üzerine bina edilir. Âlimler, şeriatın aslı olan "Kur'ân ve sünnete" yaklaşırken, bir usul çerçevesinde yaklaşırlar. Bu sebeple usulde ihtilaf eden fukaha, şer'i hükümlerde de ihtilaf edecektir.

Bu konu için verilebilecek en uygun örnek “emir ve nehiy kalıplarının delaleti” meselesidir. Tüm ulema İslam’ın esası olan “Kitap ve sünnetin” delil olduğunda ittifak hâlindedir. Delil olan naslarda, Allah ve Resûl’ünün bize yönelttiği emirler ve yasaklar vardır. “Bu emir ve yasakları gördüğümüzde ne anlamalıyız?” sorusuna, her âlim farklı cevaplar vermiştir. Cumhur-u fukaha ve Zahiriler arasında yaşanan ihtilafın sebebi, aslında bu soruya verdikleri cevapta saklıdır.

Cumhur-u ulema, emir ve nehyi varid olduğu konuya göre ele almıştır. İbadetlerde vuku bulan emirleri “vacip”, adap babında vuku bulanları ise “irşad” olarak kabul etmişlerdir. Allah’ın veya Resûl’ünün ibadetlerle ilgili emirlerini kesin/vacip olarak anlamış, adap babından olanlarını da “müstehap” kabul etmişlerdir.

Ancak Zahiriler bu ayrımı kabul etmedikleri için, cumhurun “müstehaptır” dediği birçok hükme “vaciptir”, terkine ise “haramdır” demişlerdir.

Allah Resûlü (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

“Sağ elinle ye ve önünden ye.”156

Burada “sağ elle yemek” emredilmiştir. Cumhur sağ elle yemeyi “sünnet” kabul eder. Çünkü bu emrin varid olduğu yer, “adap” babıdır. Zahiriler bu ayrımı yapmadıkları için, bu hükme “vacip” demişlerdir.

Başka bir hadisinde Resûl (sav), sahabeye şöyle emretmiştir:

“Cenazeyi kaldırmada acele ediniz. Şayet salih biriyse onu hak ettiği hayra ulaştırmış olursunuz. Salih biri değilse de bir ân önce o şerden kurtulmuş olursunuz.”157

Cumhur-u ulema bu hükmü “adap” babından sayar ve “müstehap” der.

156. Buhari, 5376; Müslim, 2022

157. Buhari, 1315; Müslim, 944

İbni Hazm (rh) ise bunu “vacip” görmüş ve bu emre uymayanları veya bu emre “müstehap” diyenleri ağır bir dille kınamıştır.

Nehiy meselesi de bunun gibidir. Cumhur-u ulema her yasağı aynı kategoride ele almamıştır. İbadetlerde varid olan yasakların kesinlik ifade ettiğini söylerlerken, insanların kendi aralarındaki sözleşmelerde, nehyi sınıflara ayırmışlardır. Meselenin özü ve temelinde vuku bulan nehyi,

kesin olarak değerlendirmiş ve sözleşmeleri geçersiz saymışlardır. Bunun

dışında kalanları ise “riayet edilmesi gerekmekle beraber, sözleşmeleri iptal etmeyen yasak” olarak değerlendirmişlerdir. Zahiriler ve kısmen Ehl-i

Hadis bu konuda farklı bir tutum izlemiştir. Varid olan nehiyleri mutlak

olarak ele almış, bu nehiyleri işleyenleri günahkâr, amellerini de geçersiz saymışlardır.

Allah Resûlü’nün (sav) yasakladığı çoğu alışveriş türü bu cinstendir:

“Dışarıdan gelen satıcıları karşılamayın. Şehirli olan, dışarıdan gelenin malını satmasın.”158

“O, neceş alıverişini (malı satmak için övmeyi ve fiyatı arttırmayı) yasakladı.” 159

“Sizden biri kardeşinin anlaştığı mal üzere alışveriş yapmasın.” 160

Cumhur, bu ve benzeri yasakları sözleşmenin aslından saymamıştır. Yapılmaması gerektiğine vurgu yapmakla beraber alışverişi geçerli saymışlardır. Ancak Zahiriler burada farklı tutum izlemiş ve cumhurla ihtilaf

etmişlerdir.

Bunun başka bir örneği de kıyas meselesidir. Kıyası kesinlikle kabul etmeyenler (Zahiriler), geniş anlamda kabul edenler (Hanefiler ve rey ehli)

ve dar anlamda kabul edenler (cumhur) olarak âlimler üç sınıfa ayrılmıştır. Buna binaen de ihtilaflar vuku bulmuştur.

158. Buhari, 2162; Bu hüküm piyasayı bilmeyen bedevi köylülerin kandırılmaması içindir. Şehrin girişinde tüccarlar onu aldatıp malını değerinden çok düşük fiyata satın alabilirler. Ancak şehre girmesi ve piyasayı müşahede etmesi durumunda aldatılma riski azalır.

159. Buhari, 2142; Müslim, 1516

160. Buhari, 2150; Müslim, 1413

Allah Resûlü Dönemi’nde şöyle bir hadise yaşandı:

“Bir adam Allah Resûlü’ne gelip şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü, helak oldum!’

Resûlullah, ‘Seni helak eden şey nedir?’ diye sordu.

O kimse, ‘Ramazanda hanımımla ilişkide bulundum.’ dedi.

Resûlullah, ‘Bir köle azat edecek bir şey bulabilecek misin?’ buyurdu.

Adam, ‘Hayır.’ dedi.

Resûlullah, ‘İki ay peş peşe oruç tutabilecek misin?’ diye sordu.

Adam yine, ‘Hayır.’ dedi.

Resûlullah, ‘Öyleyse altmış fakiri doyuracak bir şey bulabilecek misin?’ buyurdu.

Adam yine, ‘Hayır.’ dedi.

Sonra o adam oturdu. Derken Resûlullah’a içinde hurma dolu bir zembil

getirildi.

Resûlullah, o adama, ‘Bunu al da birilerine sadaka olarak ver.’ buyurdu.

Adam, ‘Bizden daha fakir bir kimseye mi vereceğim? Medine’nin kara taşlı

iki tarafı arasında buna bizden daha muhtaç bir aile yoktur.’ dedi.

Bunun üzerine Peygamber güldü, hatta yan dişleri göründü. Sonra o adama,

‘Haydi git, bunu ailene yedir.’ buyurdu.”161

Bu hadis, Ramazan günü eşiyle beraber olan bir kimsenin kefaretini anlatır. Fukaha, orucu bozan yeme ve içme fiili vuku bulduğunda, cezanın

ne olacağında yine ihtilaf etmiştir.

İmam Malik (rh) ve Ebu Hanife (rh) bu hadise kıyas yaparak aynı kefaretle

cezalandırılacağını söyler.

İmam Ahmed (rh) ve hocası İmam Şafii (rh) kıyası kabul etmelerine rağmen,

bu meselede kıyası kabul etmediklerinden “Sadece bir gün kaza tutar.”162

161. Buhari, 6711; Müslim, 1111

162. Konunun tafsilatı için bk. Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, Halis Bayancuk, s. 209

demiştir. Çünkü kıyası kefaretlerde kabul etmemiş veya cinsel münasebet için zikredilen kefaretin illetini, yeme ve içme fiili için uygun görmemişlerdir.

Zahiriler ise kıyası kabul etmedikleri için, bu kefaretin sadece cinsel münasebete özel olduğunu söyler, yeme ve içme fiilini buna dâhil etmezler.

Usul kaidelerinde bu örneklerdeki gibi vuku bulan her ihtilaf, şer’i ahkâma da yansımıştır.

2. Konu Hakkındaki Delilin Âlime Ulaşmaması

Bir âlimin delile ulaşmaması veya bir delilin âlime ulaşmaması gayet tabidir. Allah Resûlü’nün (sav) yanında uzun yıllar yaşayan ve ilme karşı hassasiyetleri müsellem ashab dahi bazı delilleri bilemeyebiliyordu. Asr-ı Saadet Dönemi’nde aşağıda okuyacağımız örnekler sık sık yaşanabiliyordu:

“Bir gün Ebu Bekir’e (ra) yaşlı bir kadın gelerek mirastan kendisine pay verilmesini istedi.

Ebu Bekir de (ra) ‘Senin bu isteğin hakkında Allah’ın Kitabı’nda bir hüküm yoktur. Resûlullah’ın sünnetinde de bu konuda bir nas bilmiyorum. Siz dönünüz,

ben insanlara sorayım.’ dedi. Sonra durumu araştırdı.

Muğire ibni Şu’be, ‘Peygamber’in, onun durumunda olana altıda bir verdiğini gördüm.’ demesi üzerine Ebu Bekir, ‘Seninle birlikte bu haberi işiten var

mı?’ diye sordu.

Akabinde Muhammed ibni Mesleme de onun benzerini söyleyince Ebu Bekir kadına altıda bir miras verdi.”163

Ebu Bekir (ra) sürekli Resûlullah’ın (sav) yanında olmasına rağmen bu hükümden haberdar olmamıştır. Buna bağlı olarak da genel naslara dönmüştür. Ve Kur’ân ayetlerinde nineye pay verilmediği için kadının hakkı

olmadığını düşünmüştür. Sahabeden Allah Resûlü’nün hükmüne şahitlik

edenler onu uyarınca, özel delile göre hüküm vermiştir.

Yine İmam Buhari ve İmam Müslim’in, İbni Abbas’tan (ra) naklettiği bir

163. Ebu Davud, 2894; Tirmizi, 2101

hadise, bazı konularda sahabilerin bazı hükümlerden haberdar olmadığının kanıtıdır:

“Ömer, Şam’a doğru yola çıkıp Serğ mevkisine varınca kendisini orduların

başkomutanı Ebu Ubeyde ibni El-Cerrah ile bölgenin ileri gelen komutan arkadaşları karşıladılar ve ona Şam’da veba olduğunu söylediler. Önce Muhacirlerle istişare etti. Onlar farklı görüşler sundular.

Ömer, Abdullah ibni Abbas’a ‘Bana Ensar’ı çağırın.’ dedi. Onlarla da istişare

etti. Onlar da Muhacirler gibi çeşitli görüşler bildirdiler.

Ömer bunun üzerine, ‘Haydi, siz de gidebilirsiniz.’ dedi. Daha sonra Abdullah ibni Abbas’a, ‘Bana Kureyş’in yaşlılarından, Fetih Muhacirlerinden olanları çağır!’ dedi.

Onlar söz ve fikir birliği içinde, hatta aralarında iki kişi bile anlaşmazlığa düşmeden görüşlerini şöyle bildirdiler: ‘Orduyu veba bulunan yere sürüklemeni

istemiyoruz, geri dönmeni hayırlı görüyoruz.’

Bunun üzerine Ömer şöyle seslendi:‘Ben deveme binip geri dönüyorum,

haydi hazırlanın!’

Hepsi dönmek üzere hazırlanmaya başladı.

Ebu Ubeyde şöyle dedi: ‘Ey Ömer! Allah’ın kaderinden mi kaçıyorsun?’

Ömer şöyle cevap verdi: ‘Ey Ebu Ubeyde! Bunu keşke senden başkası söyleseydi!’ Çünkü Ömer ona muhalefet etmekten hoşlanmazdı. Sözlerine şöyle

devam etti: ‘Evet, biz Allah’ın kaderinden, yine Allah’ın kaderine kaçıyoruz.

Vallahi, senin develerin olsa ve bir tarafı otluk, diğer tarafı çorak olan bir vadiye inseler; sen de onları otluk olan yerde otlatsan, bu, Allah'ın kaderiyle olmuş olmaz mı? Tutup onları çorak yere götürüp otlatsan bu da yine Allah'ın

kaderiyle değil midir?'

O sırada bazı işleri için orada bulunmayan Abdurrahman ibni Avf çıkageldi.

Onların aralarındaki ihtilafı duyunca şöyle dedi:

'Bu hususta benim bilgim vardır. Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu duydum: 'Bir yerde veba olduğunu duyarsanız, oraya gitmeyin. Eğer veba olan bir

yerde bulunursanız oradan çıkmayın.' Bunun üzerine Ömer, Allah'a hamdetti

ve sonra oradan ayrıldı."164

Sahabeye nasların ulaşmamış olması nasıl tabiiyse, onlardan sonra gelen

fukahaya ulaşmaması da gayet tabiidir. Ebu Bekr (ra) ve Ömer (ra) arasında

yaşanan, zekâtı vermeyenlerle ilgili tartışmada İbni Hacer (rh) şöyle der:

"Bu kıssa gösterir ki; sünnet, bazen sahabenin büyüklerine gizli kalır, onu içlerinden bazıları bilir. Bu sebeple görüşler ne kadar kuvvetli olsa da; sünnete

muhalifse ona iltifat edilmez. Ve 'Bu nasıl falancaya gizli kalır ki?' diye itiraz

edilmez."165

Nassın ulaşmaması sebebiyle fukaha arasında yaşanan ihtilafa şu örneği verebiliriz:

Mestler üzerine mesh yapmak, İslam'ın yolculara ve mukim insanlara

tanıdığı ruhsatlardandır. Allah Resûlü (sav), abdest alarak giydikten sonra

mestleri üzerine yolcunun üç gün, mukim olanın bir gün mesh yapabileceğini beyan etmiştir.

Ali'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Resûlullah, üç gün ile üç geceyi yolcuya; bir gün ile bir geceyi de evinde

olana tahsis etti."166

Kendisine delil ulaşmadığı için Ömer (ra) ve ona tabi olan, fukahadan

İmam Malik (rh) mestler üzerine mesh yapma konusunda zaman kaydını

kabul etmemiştir. "Kişi dilediği kadar mesh edebilir."167 demişlerdir. Sahabenin cumhuru ve fukahanın ekseriyeti bu özel delile ittiba ederek meshin müddetini, rivayetlerde varid olduğu üzere kayıtlandırmışlardır.

Nesh edici delilin âlime ulaşmaması

Bu madde, ayrı bir başlık olarak ele alınabilecek olsa da bu başlığın altında incelenmesi daha uygundur. Bilindiği gibi Allah (cc) birtakım hükümleri, gözettiği bazı hikmetlerden dolayı sonradan kaldırmıştır:

164. Buhari, 5729-5730; Müslim, 2219

165. Fethu'l Bârî 25 No.lu hadis şerhi

166. Müslim, 276; Nesai, 128

167. Bidâyetu'l Muctehid, 1/27

"Biz bir ayeti neshettiğimizde ya da unutturduğumuzda, ondan daha hayırlısını ya da bir benzerini (onun yerine) getiririz. Allah'ın her şeye kadîr olduğunu bilmez misin?"168

Bunun en güzel örneği kıblenin değişmesi hükmüdür. Allah'ın (cc) helal

olan içkiyi zamanla, farklı aşamalar neticesinde haram kılması da yine bu

konu için önemli bir örnektir.

Bazen değişen hükme dair son karar âlime ulaşmaz ve âlim de bu sebeple ilk hükmün deliliyle amel eder. Yukarıda zikredildiği gibi bu durum,

sahabe arasında da vuku bulmuştur.

İslam'ın ilk yıllarında, eşle yaşanan münasebette meni gelmediği müddetçe gusül abdesti alınmazdı. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Su (gusül), ancak su akması (meni) ile vacip olur."169

Ancak Allah Resûlü (sav) daha sonra bu hükmü kaldırmış ve meni gelmese

dahi mücerret cinsî münasebetle guslün vacip olduğuna hükmetmiştir.

Sahabe bu konu hakkında tartışınca Aişe Annemize (r.anha) sormuşlar, o da

onlara şu hadisi rivayet etmiştir:

"Bir kimse kadının dört kenarı arasına oturup sünnet yeri kadının sünnet yerine değdi mi gusül vacip olur."170

Görüldüğü gibi sahabenin bir kısmı neshedici delilden habersizdir. Aişe

Annemizin rivayetiyle son uygulamadan haberdar olmuşlardır.

3. Rivayetin Sübutuna İnanmamak

Âlimlerden birine sünnetin ulaşması tek başına yeterli değildir. Sünnet/Rivayet/Delil, âlime sahih yollarla ulaşmadığı takdirde âlim onunla

amel etmez. Bu sebeple hadisler; sahih (amel edilmesi zorunludur), hasen (amel edilebilir), zayıf (amel edilmez) olarak üç kısma ayrılmıştır.

Sahabe arasında dahi bu durum yaşanmıştır. Bazı sahabiler diğer arkadaşlarının rivayetleriyle ikna olmadıkları için rivayetin mucibince/gereğince

168. 2/Bakara, 106

169. Müslim, 343; Ebu Davud, 217; Müsned, 11243

170. Müslim, 348

hüküm vermemiştir. Teyemmüm konusunda Ömer ve Ammar arasında yaşanan bir olay, bu meseleyi anlatan örneklerden biridir:

"Bir adam Ömer'e gelerek, 'Ben cünüp oldum, su da bulamadım.' dedi.

Ömer ona şöyle söyledi: 'Namaz kılma!'

Ammar, bunun üzerine Ömer'e şöyle dedi: 'Ey müminlerin emîri! Hatırlamıyor musun? Biz bir seriyyedeydik. Cünüp olmuştuk ve su da bulamamıştık.

Sen namaz kılmamıştın. Ben ise toprakta yuvarlanıp namaz kılmıştım. (Sonra Resûlullah'a giderek, yaptığımı söylemiştim.) Resûlullah bana, 'Avcunla yere bir defa vurman, sonra avcunu üflemen, sonra iki elinle yüzünü ve ellerini mesh etmen senin için yeterliydi.' buyurmuştu.

Ömer, 'Allah'tan kork, ey Ammar.' dedi.

Ammar, 'İstersen bunu kimseye söylemem.' dedi.

Ömer, 'Aksine söyle, fakat sorumluluğu sana bırakırız.' dedi."171

Fukaha da bu asla binaen ihtilaf etmiştir. Örneğin, "Ramazan orucunu unutarak yiyen ve içen birisinin durumu nedir?" sorusuna fukaha farklı cevaplar vermiştir.

Cumhur-u ulema, bu konuda sahih olan rivayetlere dayanarak, "Orucunu tamamlar ve kaza tutmaz." der:

"Kim oruçluyken unutarak yer ya da içerse orucunu tamamlasın. Çünkü Allah onu rızkıyla yedirmiş ve içirmiştir."172

İmam Darekutni (rh) aynı hadisi, "Onun üzerine kaza da yoktur."173ziyadesiyle rivayet eder.

Cumhur, "Unutarak böyle bir davranışta bulunanlar, kınama almadıkları gibi kaza da tutmazlar." demiştir. Maliki fukahası ise birinci rivayetle amel edip "Bu durumda insan şeriat nazarında kınanmaz. Ancak kaza tutar." demiştir.

Çünkü "Onun üzerine kaza yoktur." ziyadesi onların yanında sahih değildir. Maliki fukahasından Kurtubî (rh), "Darekutni rivayeti, ihtimal içermeye-

171. Buhari, 346-347; Müslim, 368

172. Buhari, 6669; Müslim, 1155

173. Darekutni, 2242

cek şekilde açıktır. Ancak mesele rivayetin sıhhatindedir. Şayet sahih olmuş

olsaydı onunla amel etmek vacip olurdu. Fakat sahih değildir.”174 diyerek konuyu izah etmiştir.

Bunun bir örneği de sabah namazında okunan “kunut meselesi”dir. Cumhur-u ulema, bu konuda rivayet edilen hadisleri zayıf kabul ettiği için amel

etmemiştir. Maliki uleması ve Şafii fukahası ise bu rivayeti sahih olarak

aldığı için sabah namazında yapılan kunutu, sünnetten saymıştır.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut yapmayı terk etmedi.”175

4. Ayet Kıraatlerinde Var Olan İhtilaf

Kur’ân kıraatlerinde var olan ihtilaf, ahkâma da yansımış ve fukahanın

ihtilafına sebep olmuştur. Bu ihtilaflardan biri şu şekildedir:

Yemin veren biri yeminine bağlı kalmazsa kefaret ödemek zorundadır:

“(Niyet ve kasıt olmaksızın ağız alışkanlığı olarak yaptığınız) lağv yeminlerinizden ötürü Allah sizi sorumlu tutmaz. Fakat (niyet ve kasıtla kalplerinizde)

bağladığınız yeminlerden sizi sorumlu tutar. (Geçerli olan yeminlerinizi bozarsanız) onun kefareti, ailenize yedirdiğiniz orta yollu yiyeceklerle on yoksulu

doyurmanız ya da giydirmeniz veya köle azat etmenizdir. Kim de bulamazsa üç gün oruç tutsun. Bu, yemin ettiğinizde (bozduğunuz) yeminlerinizin

kefaretidir. Yeminlerinizi koruyunuz! Şükredesiniz diye Allah ayetlerini size

açıklıyor.”176

Bu ayet İbni Mesud (ra) kıraatinde “…peş peşe üç gün oruç tutsun…” şeklindedir.

Cumhur-u ulema, “Allah mutlak olarak orucu farz kılmıştır. Bunun şekline

sınırlama getirmemiştir. Kişi isterse peş peşe, isterse de ayrı günlerde oruç tutar.”177 demiştir.

174. Fethu’l Bârî, 1933 No.lu hadis şerhi

175. Ahmed, 12657

176. 5/Mâide, 89

177. Fıkhu’s Sunne, 2/313

Hanefi fukahası ise orucun peş peşe üç gün olması gerektiğini İbni Mesud (ra) kıraatını delil alarak şart saymıştır. Ayırarak tutulan orucun kefaret

yerine geçmeyeceğini söylemişlerdir.

5. Delilin Tefsirinde Anlaşmazlık

Konu hakkında ortak kabul gören bir delil, farklı anlaşılabilmiştir. Bu,

Arap lugatının genişliği ve bir kelimenin birden fazla anlama gelebilme

özelliğinden kaynaklanır. Allah (cc) pak şeriatı için dillerin en geniş ve

zengin olanını seçmiştir. Şer'i kavramlar da bu dilin kelimeleriyle belirlenmiştir. Bu sebeple Arap dilinin içinde var olan ihtilaf, kısmen naslara

yansımış ve buna binaen fukaha ihtilaf etmiştir.

Boşanan kadının beklemesi gereken iddet müddetindeki ihtilaf, bu meselenin örneklerindendir:

"(Kocaları tarafından) boşanan kadınlar, (hamile olup olmadıkları anlaşılsın

diye) üç kur müddetince iddet beklerler…"178

"Kur" lafzı hem hayız için hem de temizlik için kullanılır. Araplar bu lafzı

iki manada da kullandığı için fukaha ihtilaf etmiştir. Bu lafız için "temizlik dönemi" anlamını alanlar, "Kadın, üç temizlik müddeti geçirinceye kadar

beklemelidir." derken, "hayız" anlamı verenler "İddet, üç hayız dönemi beklemektir." demiştir.

6. Delillerde (Zahiren) Görülen Zıtlık ve Tercih Yollarında

Anlaşmazlık

Deliller arasında zahiren zıtlık görülebilir. Bu, delilin kendisinden değil,

insanların anlayışından veya rivayet edenlerin hatalarından kaynaklanır.

Haşa, Allah (cc) ve Resûl'ü (sav) çelişmeyeceği gibi Kur'ân'ın veya sünnetin

de kendi bütünlüğü içinde çelişmesi düşünülemez. Bu tip durumlar için

âlimler bir metod belirlemiş ve olaylara bu metotla yaklaşmışlardır. "Zahirinde zıtlık var, bu delillerle amel etmeyelim." kolaycılığına kaçmamış; her

delille amel etme gayreti içerisinde olmuşlardır. Bu naslara yaklaşırken

izledikleri farklı yollar onların farklı neticeler elde etmelerine sebep olmuş ve bunun sonucunda da ihtilaf etmişlerdir. Konuya dair ilk usul ki-

178. 2/Bakara, 228

taplarından başlamak üzere bu konuya ciddi önem verilmiştir. Bu konu

"Tearuz ve Tercih" başlığı altında tafsilatlı olarak incelenmiştir.

Bu konuya örnek olarak, ihtiyaç giderirken Kâbe'ye yönelmemekle ilgili hadisleri verebiliriz.

Birçok hadis imamı, Ebu Eyyub El-Ensari (ra) ve başka sahabilerden şu

hadisi nakletmiştir:

"Sizden biri ihtiyaç giderirken önünü veya arkasını Kâbe'ye dönmesin."179

Burada varid olan nehiy kesindir. Bununla beraber şu hadisler de nakledilmiştir:

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Hafsa'nın evinin üstüne çıktım. Allah Resûlü'nün önü Şam'a, arkası

Kâbe'ye dönük şekilde hacet giderdiğini gördüm."180

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü bevlederken kıbleye yönelmeyi yasakladı. Ancak ölmeden bir

yıl önce onu (kıbleye) yönelirken gördüm."181

Bu tip, zahiri zıtlık ifade eden delilleri anlamaya çalışırken farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Kimi âlimler mutlak olarak kıbleye yönelmeyi haram saymıştır. Yasaklayıcı delilin kesin olduğunu ve diğer delillere tercih edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Diğer deliler için zikrettikleri ihtimaller, onlarla amel

etmeye engel olmuştur. İmam Ahmed (rh) ve İmam Ebu Hanife (rh) bu görüşte olan âlimlerdendir.

Kimi ulema, "Buradaki yasak, çöl ve benzeri açık alanlar içindir. Kapalı hela

ortamlarında böyle bir yasak yoktur. Allah Resûlü bu davranışı yasakladı, ancak İbni Ömer rivayetinde olduğu gibi kendi evinde bunu yaptı. Çünkü evde

bulunan hela kapalıydı." demiştir. İmam Şafii (rh) ve hocası Malik (rh) bu görüştedir.

179. Müslim, 265; Ebu Davud, 8; Nesai, 40

180. Buhari, 148; Müslim, 266

181. Ebu Davud, 13; Tirmizi, 9

Kimi âlimler de "İlk yıllarda saygı için bu davranış yasaklanmıştı. Daha sonra Allah Resûlü kendi fiiliyle bu uygulamayı ortadan kaldırdı. Kıbleye yönelmek, mutlak olarak caizdir." demiştir. Davud Ez-Zahiri (rh) bu görüşte olan

âlimlerdendir.

Kimi âlimler ise yasağın kesinlik ifade etmediğini, yönlendirme amaçlı

olduğunu söylemiştir. "Allah Resûlü bir şeyi emreder ama kendisi yapmazsa ya da yasaklar ve kendi yaparsa bu, oradaki emrin kesinlik ifade etmediğini

gösterir. Bu rivayetler de böyledir.”182 demişlerdir.

7. Konu Hakkında Delil Olmaması

Herhangi bir konu hakkında özel delil bulunmayınca, o konuda varid

olan umumi delillere başvurulur: Asrımızda yaşanan birçok sorun da bu

kapsama girmektedir. Bu sorunlardan birine, sigortanın caiz olup olmadığı meselesini örnek verebiliriz. Bu mesele hakkında özel nas yoktur. Eski

âlimler döneminde de vuku bulmamıştır. Doğal olarak muasır âlimler

konu hakkında ihtilaf etmiştir.

Kimi ulema sigortanın; İslam’ın yasakladığı kumar, aldatma ve haksız kazanç elde etme hususlarını barındırdığına ve bu nedenle haram olduğuna hükmederken başka bir zümre, bunun yardımlaşma ve kapitalizmden

doğan haksızlıkları hafifletme gibi İslam’ın teşvik ettiği esasları barındırdığına, buna binaen de caiz olduğuna hükmetmiştir. Diğer bir zümre ise

aslolanın, bu tip iki yönü olan ve şüphe barındıran akitlerden uzak durmak olduğunu beyan etmiş ve mekruh olarak değerlendirmiştir.

Bu ve benzeri “muasır” meselelerin çoğu bunun gibidir. Hakkında özel

bir nassın bulunmaması veya İslam’da sabit olan bir hükme direkt benzememesi nedeniyle ilim adamları genel delillere döner ve sonuç olarak

ihtilaf ederler.

Selef Dönemi’nde yaşanan, “topluluğun bir insanı öldürmesi” hadisesinde

vuku bulan ihtilaf da bu cinstendir:

“Ömer Dönemi’nde topluluğun kasten öldürdüğü bir şahıs bulundu. Ömer

182. Fethu’l Bârî, 144 No.lu hadis şerhi

(ra) bu işe iştirak edenlerin hepsinin öldürülmesine hükmetti. ‘San’a ahalisi böyle bir şey yapacak olsa hepsini öldürürdüm.’ dedi.”183

Aynı konuda Abdullah ibni Zubeyr (ra) ve sonradan gelen bazı fukaha itiraz etti. Bu ihtilafın nedeni böyle bir vakanın Resûlullah Dönemi’nde yaşanmamış olması ve konuya dair özel bir hükmün olmayışıdır.

C. Fukahanın İhtilaf Sebeplerini Bilmenin Faydaları

1. Fukaha Hakkında Yanlış Düşüncelere Kapılmamak

İhtilafın nedenlerini bilmeyen biri, imamların naslara kasten muhalefet

ettiğini düşünebilir. Bu da sevilmesi gereken din büyüklerine buğzetmeye neden olur. Hiç kimse Allah’a ve Resûl’üne (sav) kasten muhalefet etmiş

birini sevemez. Ne yazık ki ihtilaf nedenleri bilgisinden uzak olan birçok

kimsenin, başta İmam Ebu Hanife (rh) olmak üzere birçok imama karşı kötü zan beslediğine şahit oluyoruz. Oysa onlar ümmetin tartışmasız olarak kabul ettiği büyük imamlardandır.

İbni Teymiyye (rh) "Ref 'u'l Melâm" adlı kitabının girişinde bu hakikate dikkat çeker. Aynı zamanda kitabı yazmasındaki gaye de anlaşılır:

"Bilinmelidir ki ümmetin yanında kabul görmüş imamlardan hiçbiri Allah Resûlü'nün sünnetine -küçük ya da büyük- kasıtlı muhalefet etmemiştir. Çünkü onlar Resûl'e ittibanın vacip olduğunda ve onun dışında herkesin sözünün alınıp terk edilebileceğinde ittifak hâlindedir. Buna rağmen onlardan birinin sözünün, Allah Resûlü'nden gelen naslara muhalif olduğu görülürse mutlaka o söz için özür aranmalıdır."184

2. İslam Toplumunun Belini Kıran Ayrılık ve Taassuptan Kurtulmak

İhtilafı ve fıkhını bilmeyen insanlarda taassup kaçınılmazdır. Taassup ile dine olan hassasiyet karışır. Bununla birlikte kişi, dini savunduğunu zannederek mezhebini veya kendi amelini yüceltir. İslam âleminde ihtilafın varlığından haberi olmayan insanların kendi mezhebi dışındaki birine karşı, "Ben de seni Müslim sanmıştım." benzeri sözleri, bu gerçeğin vakıaya yansımasıdır. Yine namazda teşehhüd parmağını kaldırmanın, Allah

183. Buhari, 6896

184. Ref'u'l Melâm, s. 8-9

Resûlü'nün sünnetinde varid olmasına rağmen, "Namazda çok hareket etti." gerekçesiyle kişinin namazının batıl olduğuna hükmeden ve arkasında namaz kılınmaması gerektiğini söyleyenler veya çoraplara mesh yapan birinin abdestinin olmadığı ve buna bağlı olarak da arkasında namazın batıl olacağına dair verilen fetvalar da bu cinstendir.

İmam Şatibi (rh) şöyle demiştir: "İlim talebesinin kendi mezhebi dışında bir mezhebin görüşlerine bakmaması, genellikle onda, mezhebi dışındaki görüşlere karşı nefret oluşturur. Bu da insanların, imametinde ittifak ettiği insanlara karşı onu yanlış düşüncelere sevk eder." 185

Bunun en güzel örneğini yine sahabede görüyoruz. Onlar birçok konuda ihtilaf etmelerine rağmen birbirlerini sevmekten ve saygı göstermekten hiç geri durmadılar. Birbirlerinin arkasında namaz kıldılar; namazın

rükunları, şartları ve daha birçok konuda ihtilaf etmelerine rağmen…

3. Fıkhi Melekelerin Gelişmesi

İnsanların ihtilafını ve delillerden farklı istinbat metotlarını bilmek, fıkıh melekesini kuvvetlendirir. Kişinin dar bakış açısına sahip olmasına

engel olur. Özellikle müctehid imamlar içtihadlarını nassa dayandırmış

ve bakış açılarını tartışmaya açmıştır. Bu da Müslim ilim adamlarının ufkunu genişletmiştir.

İhtilaf fıkhını bilmenin önemine dair âlimlerimiz şöyle söylemiştir:

Sahabeden Ebu Derda (ra): “Kur’ân’ın farklı vecihlerini bilmeden, tam anlamıyla fakih olamazsın.”186

Katade (rh): “İnsanların ihtilafını bilmeyen, fıkhın kokusunu dahi almamıştır.”187

Said ibni Ebi Arube (rh): “Âlimlerin ihtilafını bilmeyeni, âlimden saymayınız.”188

Hişam ibni Ubeydullah Er-Razi (rh): “Kârilerinin ihtilafını bilmeyen, kârilerden; fakihlerin ihtilafını bilmeyen, fukahadan değildir.”189

185. El-Muvâfakât, 2/273

186. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1517

187. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1520

188. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1521

189. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1523

4. “İhtilafın Olduğu Yerde İcma, İcmanın Olduğu Yerde İhtilaf”

İddiasından Kurtulmak

Akıl sahibi her insan bilir ki; hakkında icma olan bir mesele ile hakkında ihtilaf olan mesele arasında fark vardır. İcma olan meselelerde ihtilaf

kabul edilmez. İcmaya muhalefet eden, müminlerin yoluna muhalefet

ettiği için şiddetle kınanır:

“Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl’e muhalefet eder

ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa, (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!”190

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, ümmetimi sapıklık üzere bir araya toplamaz.”191

Bununla beraber İslam’ın kabul ettiği ve delile dayalı ihtilaf, genişlik

olarak kabul edilmiştir. Sahipleri kınanmadığı gibi hata etseler dahi ecir

almakla mükâfatlandırılmıştır.

Bu hassas dengeyi korumanın yolu, ittifak ve ihtilaf noktalarını bilmekten geçer. Âlimlerin ihtilafından habersiz olan biri, delile dayalı ihtilafın

olduğu bir meselede icmadan bahsedebilir. Veya icmanın olduğu bir meselede ihtilaf varmış gibi davranıp ümmetin amelini bölebilir, dinî meseleleri önemsizleştirebilir.

Ebu Eyyub Es-Sıhtıyani (rh) şöyle demiştir: “İnsanların fetva verme hususunda en cesur olanları, âlimlerin ihtilafını bilmeyenler; en duyarlı olanlar ise

âlimlerin ihtilafından haberdar olanlardır.”192

“İmam Malik’e (rh) soruldu: ‘Kim fetva verebilir?’ İmam, ‘Fetva ancak insanların ihtilafını bilenlere caizdir.’ dedi.”193

İmam Şafii (rh) şöyle demiştir: “Bir insanın kendisinden önce var olan sün-

190. 4/Nîsa, 115

191. Tirmizi, 2167

192. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1525

193. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1529

netleri, selefin sözlerini, insanların ittifak ve ihtilaf ettikleri konuları bilmeden

kıyas yapması helal değildir.”194

Evet, İslam âlimlerinin ihtilaf nedenlerini tespit etme çalışmaları bu faydalara binaendir.

D. Fıkhi İhtilaflara Dair Bazı Mülahazalar

1. İhtilaf Başlı Başına Hüccet Değildir

Bazı kimseler herhangi bir konuda ihtilaf bulunması sebebiyle o konuda serbestlik olduğuna inanırlar. Bu, yanlış bir bakış açısıdır. Çünkü bir

şeyin yapılıp yapılamayacağını şer’i deliller belirler. İhtilaf ise şer’i delil

değildir. İhtilaf olan meselelerde mutlaka bir tercih yapılmalı ve o tercih

doğrultusunda hareket edilmelidir. Aksi hâlde bu davranış kişiyi ibahiyyeciliğe/her şeyi mübah görmeye götürür.

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin. Sizden olan (Müslim/

şirki terk ederek tevhidle Allah’a yönelen) yöneticilere de (itaat edin). Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, şayet Allah’a ve Ahiret Gününe inanıyorsanız (o meseleyi çözmek için) Allah’a ve Resûl’e götürün. Bu, daha hayırlı

ve sonuç bakımından daha güzeldir.”195

Bu ayet, ihtilaflar vuku bulduğunda ne yapılacağı hakkında Müslimlere yol gösterir. İhtilaf edilen konu, her iki tarafın haklı olduğu ve amel

serbestliği olacağı anlamına gelmez. O konuyu Allah'a (cc) ve Resûl'üne

(sav) götürmeleri şarttır. Bu, aynı zamanda kişilerin iddia seviyesinde olan

imanlarını ispat edecekleri bir alandır. Ne yazık ki vahyin ihtilaflar hususundaki bu rehberliği kaybolmuş, insanlar ihtilafları Kitap ve sünnete

götürmeyi terk etmiştir. "Âlimler ihtilaf etmiştir." sözü "İki görüşle de amel

edilebilir." şeklinde algılanmaya başlamıştır.

İbni Abdilberr (rh) şöyle demiştir: "İhtilaf sözü, muteber hiçbir fukahanın

yanında hüccet değildir. Ancak basireti olmayan veya sözüne itibar edilmeyenler ihtilafı hüccet kabul etmiştir."196

194. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1623

195. 4/Nîsa, 59

196. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1754

İmam Şatıbi (rh) şöyle der: "…Bu durum iyice kötüleşti ve konu hakkında

ihtilaf olması, şer'i delillerden sayıldı. Zaman ilerledikçe bir şeyin yapılması,

onda ihtilaf edilmesine bağlandı. Bazen biri bir şeyi men ettiğinde ona karşı

çıkıldı. 'Bunu neden men ediyorsun? Bu ihtilaf edilen meselelerdendir.' dendi. Bu, şeriata karşı işlenen hatalardandır. Çünkü üzerine itimat edilmemesi

gerekene itimat edilmiş, hüccet olmayan şey hüccet sayılmıştır."197

Hattâbî (rh), bita198 hakkında şöyle dedi: "Bazıları dediler ki: 'İnsanlar üzümden yapılan içkinin haramlığında ittifak edip, bazı içeceklerde ihtilaf edince;

ittifak ettiklerini haram sayıp ihtilaf ettiklerinin mübah olduğuna kanaat ettik.' Bu söz çirkin bir hatadır. Çünkü Allah, anlaşmazlığa düşenleri Allah'a ve

Resûl'üne yönlendirmiştir. Şayet bu adamın anlayışı doğru olmuş olsa, faizin

bazı kısımlarını ve muta nikâhını da mübah saymamız gerekirdi. Çünkü ümmet bu konularda da ihtilaf etmiştir. Oysa ihtilaf hüccet değildir. Hüccet, ihtilaf edilen konuda sünnetin beyanıdır."199

İbni Teymiyye (rh) şöyle demiştir: "…Bununla beraber hükümlerin, ihtilafın varlığıyla illetlenmesi batıldır. Çünkü ihtilaf, Şâri'nin, hükümleri kendisine

bağladığı asıllardan değildir."200

Allah, imama rahmet etsin. Demek istediği; fıkhi bir meselede hüküm

verirken, konu hakkında ihtilafın varlığını esas kılmanın ve bir şeyin yapılmasına illet olarak ihtilafın varlığını göstermenin doğru olmadığıdır.

Çünkü Allah (cc) hükümlerini delillere bağlamıştır. İhtilaf, şeriatın delil saydığı ölçütlerden olmadığından, bir şeyin hükmünü (yapılabilirliğini) ihtilafa bağlamak yanlıştır. Asrımızda İslam şeriatını iptal edip, hevalarını din kılmak isteyen yol kesiciler, âlimlerin ihtilafını delil olarak kullanıyorlar. Muteber sebeplerden kaynaklanan ihtilafı, serbestlik olarak yansıtıyorlar. Âlimlerimiz şer'i naslara dayanarak muteber ihtilafla muameleyi anlatmıştır. Ancak ihtilafı delil kabul edip insanlara keyfe göre tercih serbestliği tanımamışlardır. Bir usul çerçevesinde tercih yapılması, tercih edilenle amel edilmesi bir zorunluluktur.

197. El-Muvâfakât, 5/93

198. Baldan elde edilen bira

199. El-Muvâfakât, 5/93

200. El-Fetâvâ'l Fıkhiyyetu'l Kubrâ, 2/295; Mecmû'u'l Fetâvâ, 23/281

2. "İhtilaf Edilen Meselelerde İnkâr Yoktur." Sözünün Çarptırılması

Kimileri bu sözü "İçtihadi meselelerde inkâr yoktur." olarak ifade etmektedir. Bu kaide yerinde kullanıldığında hak olmakla beraber, yanlış kullanıldığında batıl bir sonuca götürmektedir.

Âlimlerin bu sözü belli şartlarla kayıtlanmıştır. İhtilaf edilen konu, açık bir nassa veya icmaya muhalefet etmediği müddetçe inkâr söz konusu değildir. Ancak ortaya çıkan ihtilaf, dinde zaruri bilinmesi gereken bir meseleye, açık nassa ya da icmaya muhalefet ediyorsa o ihtilafı inkâr etmek farz olur. Hususen bu konuyu bir önceki başlıkla birlikte incelersek daha iyi anlaşılacaktır.

Bazı insanlar önce herhangi bir meseledeki ihtilafı zikreder. Âdeta Allah'ın Kitabı'ndan, Resûl'ünün sünnetinden veya ümmetin icmasından bir şeyler nakletmiş edasındalardır. Oysa ihtilafın şer'i bir delil olmadığını bilmezler. Daha sonra âlimlerin, "İhtilaflı meselelerde inkâr yoktur." kaidesini zikrederler. Batılın üzerine bina ettikleri ikinci bir batılla hatalı bir neticeye ulaşırlar.

Bu konuda en çok karşılaştığımız durumlardan biri faiz meselesidir.

Bankacılık, kapitalist ekonomilerin ayrılmaz bir parçası olunca; saltanat âlimleri, sistemi razı etmek için faiz konusunda farklı görüşler ortaya attılar. Birileri önce bu belamların aykırı görüşlerini ihtilaf olarak ümmete

sundu. Akabinde bu konunun ihtilaflı olduğunu ve buna bağlı olarak da

faizi mübah kabul edenlerin ve onunla amel edenlerin inkâr edilemeyeceğini savundular. Arap şairin de dediği gibi:

“Sa’d develeri gütmeye koyuldu.

Ancak develer bu şekilde güdülmez, ey Sa’d!”

İslam âlimleri bu konu hakkında doyurucu açıklamalar yapmıştır:

İmam Nevevi (rh) Müslim şerhinde şöyle der: “Bir kadı; açık nassa, icmaya

veya celiy (açık) kıyasa muhalefet etmedikçe verdiği hükme itiraz edene karışamaz.”201

201. El-Minhâc, 49 No.lu hadis şerhi

İbni Teymiyye (rh) konu ile ilgili şöyle demiştir: “Söyledikleri bu söz doğru

değildir. Çünkü inkâr, ya verilen hükme ya da onunla amele yöneliktir. Birincisine gelince; şayet verilen hüküm, sünnete ya da geçmişte var olan icmaya

muhalifse ittifakla o inkâr edilir. Şayet sünnete ya da icmaya muhalif değilse,

‘İsabet eden tektir.’ diyen selefin cumhuruna göre sözün zayıflığı beyan edilir.

İkincisine gelince; şayet amel, sünnete ve icmaya muhalifse bu görüşle amel

edenler, münkeri inkâr etmenin derecelerine göre inkâr edilir. Ancak o konu

hakkında nas yoksa ve içtihadın caiz olduğu alanlardansa ister müctehid ister

mukallid olsun onunla amel eden inkâr edilmez. Bu konudaki hata şu yanlış

anlayıştan kaynaklanmaktadır: Bu sözün sahibi ihtilaflı meseleleri içtihadi meseleler olarak zanneder. Oysa selefin üzerinde olduğu hak şudur: Konu hakkında nas yoksa o mesele içtihadidir ve onunla amel eden inkâr edilmez.”202

Bu çok değerli tespitlerden şunu anlıyoruz:

a. “İhtilaflı meselelerde inkâr yoktur.” sözü mutlak değildir.

b. Bazıları ihtilaflı meseleler ile içtihadi meseleleri karıştırmıştır. İhtilafın varlığını içtihadın varlığı olarak algılamışlardır. Buna bağlı olarak da

İslam’ın içtihada tanıdığı genişliği, ihtilafa yaymışlardır.

c. İçtihadi genişlik; hakkında nas olmayan konularda âlimlerin kendi çabaları ve umumi delillerle neticeye ulaşması demektir. Ancak konu hakkında nas olmasına rağmen bir ihtilaf söz konusu olmuşsa bu, nassa muhalefet olduğu için itibar edilmez.

İmam Şevkânî (rh) şöyle demiştir: “Ne yazık ki bu söz -‘İhtilaflı meselelerde inkâr yoktur.’ sözü- iyiliği emredip kötülüğü nehyetmek farizasını ortadan

kaldıran en büyük vesilelerden biri olmuştur. Kitap ve sünnetle bir şey sabit

olduktan sonra birileri bu, falanca âlimin görüşüdür, derse önce o âlimi, sonra da onun nassa muhalif görüşüyle amel edeni inkâr etmek, şeriatın gereklerindendir…”203

202. Beyânu’d Delîl Alâ Butlâni’t Tahlîl, 210-211

203. Es-Seylu’l Cerrâr, 1/984

3. “Bir Hâkim İçtihad Ettiğinde İsabet Ederse İki Ecir Alır. İsabet Etmezse Bir Ecir Alır.” Hadisi ve “İfrat ve Tefrit”

İçtihad kapısı Allah Resûlü (sav) tarafından açılmıştır, ancak buna rağmen bir zümre bu kapıyı kapatmıştır. Bu, ümmet için ciddi sıkıntılara neden olmuştur. Belli asırlarda donmuş olan İslam fıkhının çağın sorunlarına çözüm üretememesine, insanların İslam dışı kaynaklara yönelmelerine sebep olmuştur. Bu da beraberinde İslam fıkhıyla uyuşmayan neticeler getirmiştir. Oysa İslam şeriatı evrenseldir. Allah ve Resûl’ü (sav) belirleyici naslar koymuş ve bu nasları, değişen şart ve zeminlerde tatbik etmeyi müctehidlere havale etmiştir. Birileri içtihadı, ümmette sayılı insanlara hasretmekle, önce Allah’ın (cc) fazlını daraltmış, sonra da ümmeti bu nimetten mahrum bırakmıştır. Oysa içtihad, ayette belirtilen, “Bu, Allah’ın lütfudur. (Allah, lütfunu) dilediğine verir. O Allah, büyük bir lütuf sahibidir.”204 hükmünün kapsamındadır.

Kimisi ise daha farklı bir yol izleyerek “İçtihad kapısı açıktır, ancak ondan geçecek âlim yoktur.” demiştir. Öyle afaki şartlar zikretmişlerdir ki; sahabenin çoğu o şartlara göre müctehid olmadığı gibi, içtihadı hasrettikleri çoğu imamda dahi bu şartlar mevcut değildir.205

Kimileri de içtihad şartlarının afakiliğini fark edince, “Bu şartlar dinin her alanında konuşma yetkisine sahip olan mutlak müctehidler için geçerlidir. Ancak belirli sahalarda konuşabilecek veya bir mezhebin usulüyle hareket edebilecek mukayyed müctehidler için şartlar hafifletilmelidir.” demiştir.

Ancak netice değişmemiştir. İçtihad şartları kolaylaşmasına rağmen bu ve benzeri fikirler nefislerde olan himmeti öldürmüştür. Eski dönem imamları bir mesele için aylarca yol gitmek, bir babın hadislerini anlamak için yıllara yayılan ilmî rıhleler yapmak zorundaydı. Günümüzde ise ilim

204. 62/Cuma, 4

205. İçtihad kapısının kapandığını söylemek; mezhep taassubunun devam etmesi için verilen

bir çabadır. Atalarından buldukları yola tabi olmaktan memnun olan, kendi çıkarlarının zedelenmesinden korkan, mezhep imamlarıyla ne akidevi ne de amelî bir bağı olanların; gündemde

tuttukları bir meseledir. Elbette bir grup samimi âlim, özel şartlar nedeniyle "İçtihad kapısı kapalıdır." demişlerdir. İslam âleminin işgali; hilafetin ilgası ve dinin, diyanet kurumları aracılığıyla

devletin hizmetine girmesinden korkan bazı âlim ve düşünürler içtihad kapısının kapatılmasını

savunmuşlardır. Bu âlimler endişelerinde haklıdır. İslam'ın devlet gücü olmadığında birileri dinin

usullerine aykırı sapkınlıkları, içtihad diye insanlara sunabilirler.

tedvin edildi. Her dalın maddeleri bir araya toplandı. Ancak içtihad hususunda oluşan yanlış tasavvur, insanları bu yüksek mertebeden alıkoydu.

Bir başka yanlış tasavvur; bir müctehidin her içtihadına uyulabileceği

düşüncesidir. Gerekçe olarak da şu hadis öne sürülmüştür:

"Bir hâkim içtihad ettiğinde isabet ederse iki ecir alır. İçtihad eder, sonra hata

ederse bir ecir alır."206

Bu hadisi âdeta şöyle anladılar: Müctehid her hâlükârda ecir alıyor, öyleyse ona uyan insanlar da ecir alır. Oysa hadis dikkatle fehmedildiğinde

müctehidlerin de hata edebileceği anlaşılır. İslam hatanın hiçbir çeşidine

uymaya müsaade etmez. Müctehidin ecir alması ise Allah'ın (cc) ona olan

merhametindendir. Din için yaptığı hizmet ve ortaya koyduğu çabanın

ecridir bu. Yoksa hata yaptığı için ecir almamıştır.

İbni Abdilberr (rh) konu ile ilgili şöyle der: "Sahabe ve müctehidlerin ihtilafında her görüşe uyulur, düşüncesi Kasım ibni Muhammed'in mezhebidir.

Şafii, Malik ve onların yolunu izleyenler -ki bu aynı zamanda Leys ibni Sa'd

Evzai ve Ebu Sevr'in de görüşüdür- ihtilafta doğru ve yanlışın olduğuna inanırlar. Âlimlerin ihtilafında vacip olanın Kitap, sünnet, icma ve usule uygun

kıyasın talep edilmesidir."207

"İmam Malik'e (rh) sahabenin ihtilafı soruldu: 'İçinde doğru ve yanlış vardır,

kontrol et.' dedi."208

İbni’l Kasım’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Ben Malik ve Leys’in şöyle dediğini duydum: ‘İnsanların zannettiği gibi sahabe ihtilafında tercih genişliği

yoktur. Doğru olanlar ve hatalı olanlar vardır.’ ”209

Leys ibni Sa’d şöyle demiştir: “Bir ihtilaf bize geldiğinde en ihtiyatlı olanı

alırız.”210

Müzeni, İmam Şafii’den (rh) sahabe ihtilafı hakkında şunu aktarır: “Onların ihtilafında Kitab’a, sünnete veya icmaya uyanı ya da kıyasa uygun olanı

206. Buhari, 7352; Müslim, 1716

207. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1691

208. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1694

209. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1695

210. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 1696

alırım. Şüphesiz Allah Resûlü’nün ashabı ihtilaf etti. Şayet onların ihtilafında

genişlik olsaydı, doğru ve yanlış olmasaydı; birbirlerine itiraz etmez, içtihadları aralarında eleştirmezlerdi.”211

4. Meşru İhtilaflar Ayrılık ve Düşmanlığa Sebep Olmamalıdır

Meşru ihtilaf ifadesiyle kastettiğimiz; Kitab’a, sünnete ve sarih icmaya

muhalif olmayan ihtilaflardır. Delillerin çakıştığı ve müctehidin tercih

yapmak zorunda kaldığı ya da konu hakkında delil olmamasından dolayı

herkesin öncelik verdiği umumi delillerle bir neticeye ulaşması sonucunda ortaya çıkan ihtilaf, meşru/saiğ ihtilaftır. Rahmet olarak algılanması

gereken ihtilaf budur.212

İbni Teymiyye (rh) konu hakkında şöyle der: “Ahkâmda vuku bulan ihtilaf,

sayılamayacak kadar çoktur. Şayet Müslimler her ihtilaf ettiğinde ayrılığa düşüp birbirlerine sırt çevirselerdi, aralarında koruma ve kardeşlik kalmazdı.”213

Başka bir yerde de şöyle der: “Sahabe ve tabiinden âlimler bir konuda tartıştıklarında Allah’ın emrine ittiba ederlerdi. ‘Herhangi bir konuda anlaşmazlığa

düşerseniz, şayet Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanıyorsanız (o meseleyi çözmek

için) Allah’a ve Resûl’e götürün.’ Herhangi bir meselede kardeşçe ve nasihatleşerek tartışırlardı. Ancak açıkça Kitab’a, sünnete veya ümmetin selefinin icma

ettiğine muhalefet eden, bidat ehline yapılan muameleyle muamele görür.”214

5. Meşru Bir İhtilaf, Sebebi Zail Olduğunda Meşru Olmaktan Çıkar

Âlimlerin ihtilaf nedenlerine değinmiştik. Zikrettiğimiz sebeplerden biri

vuku bulduğunda ihtilaf meşru olur. Ancak bu sebepler ortadan kalktığında ihtilaf meşruiyetini kaybeder.

Örneğin, bir âlime ilgili nassın ulaşmaması meşru ihtilaf sebeplerinden-

211. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1702

212. Bu konuda Allah Resûlü'ne nispet edilen, "Ümmetimin ihtilafı rahmettir." sözü vardır. Bu

söz senet itibarıyla sahih değildir. Senedi ve kaynağı belli olmayan rivayetlerdendir. Ayrıca Allah

ve Resûl'ü ihtilafı yermiştir. Övülen, ittifaktır. Bu söz tek bir manada sahih olabilir, onun dışında

kastedilen manalar batıldır: Hakkında kesin nas olmayan konularda âlimlerin ihtilafı ümmet için

rahmettir.

213. Mecmû'u'l Fetâvâ, 24/173

214. Mecmû'u'l Fetâvâ, 24/172

dir. Ancak sonradan gelenlere o nas ulaştığı takdirde, o ihtilaf meşru olmaktan çıkar.

Örneğin, İmam Şafii (rh) birçok konuda, "Şayet bu konuda hadis sahih olsaydı fetva şöyle olurdu…" demiştir. Kendisi bir görüş ortaya koymuş, ancak

görüşüne zıt bir hadisin olduğunu ve hadis kendi yanında sahih olmadığı

için hadise göre hüküm beyan etmediğini zikretmiştir.215

İmam Şafii (rh) haberi sahih kabul etmediği için, habere uygun olmayan

bir görüş ortaya koymuş olabilir. Ancak bu fennin ehlince o haber sahih

kabul edilmişse ve İmam Şafii'ye ulaşmamış bir bilgi açığa çıkmışsa sonradan gelenlerin, açığa çıkan nassa aykırı olan fetvaya uyması doğru değildir.

Bu, meşru ihtilafın sebepleri ortadan kalktığı hâlde ihtilafı sürdürmek

anlamına gelir ki bu kesinlikle kabul edilmez. Nehyedilen, mutaassıpça

mezhep taklidi budur.

6. Delillerin Ulaşması veya Anlayışın Değişmesi Neticesinde Fıkhi Görüşlerin Değişmesi Ayıplanacak Bir Durum Değildir

Âlimin bir görüş üzere olması, ilelebet o görüşte sabit kalacağı anlamına gelmez. Vahye tabi olan Rabbani âlimin görüşlerine hükmeden kıstas, delildir. Daha kuvvetli bir delil gördüğünde çekinmeden görüşünü

değiştirir. Lakin görüşlerine taassubun veya hevanın hükmettiği insanlar,

delillerle ilgilenmezler.

İbni Kayyım (rh) bu gibi insanlar için şöyle der: “Bu kimseler âlim olamaz.

Âlimler, peygamber vârisidir. Kendi mezhebini Allah’ın (cc), Resûl’ün (sav) ve ashabın (r.anhum) üzerine hâkim ve ölçü kılan ve bu ölçüye göre kabul ve redde bulunan

biri nasıl âlim olabilir ki? Bunlar övgüden ziyade yerilmeye daha layıktır.”216

Selef âlimlerimiz bu konuda örneklik sergilemiştir. İmam Şafii (rh) Mısır’a

hicret ettikten sonra birçok görüşünü değiştirmiştir. Bu durum fıkhi literatüre “eski mezhep” ve “yeni mezhep” şeklinde geçmiştir. İmam Şafii orada

215. Şeyh Sa’d bin Abdulkadir Salim “En-Nazar Fîmâ Allaka Eş-Şafii El-Kavle alâ Sıhhati’l Haber”

(Şafii’nin, Görüşü Haberin Sıhhatine Havale Ettiği Meselelere Bakış) adlı risalesinde 52 mesele

zikretmiştir. Bu meseleleri, İmam Şafii’ye ait olan “El-Umm” kitabından veya İmam Beyhaki’nin

“Es-Sunenu’l Kubrâ” ve “Ma’rifetu’s Sunen ve’l Âsâr” kitaplarından toparlamıştır.

216. İ’lâmu’l Muvakki’în, 1/47

ulaştığı yeni deliller ve vakıanın değişmesi neticesinde tereddüt etmeden

görüşlerini değiştirmiştir.

Bunun bir örneği de İmam Ahmed’dir (rh). İmamdan aynı konuda birden

fazla görüş aktarılmıştır. Çünkü o bir hadis imamıdır. Farklı rivayetler eline ulaştıkça bir önceki görüşünden dönmüş ve delile teslim olmuştur.

Zikrettiğimiz iki imam, bugün İslam ümmetinin çoğunluğunun ittiba

ettiği imamlardandır. Ve bu durum onların imametine olumsuz etki etmediği gibi ümmet nezdinde de onları değerli kılmıştır. Çünkü delile ittiba edip hevasını terk eden, Allah (cc) katında değerlenir. Allah’ın yanında

değerli olan, kulları yanında da değerlidir.

V. Ehl-i Hadisin Metodu

Buraya kadar anlatılanları özetleyecek olursak Ehl-i Hadis metoduna

dair şunları söyleyebiliriz:

- Ehl-i Hadis tüm delilleri bir araya toplar, hiçbir delili ihmal etmeksizin tercihte bulunur. Kur’ân, sünnet ve sahabe uygulaması temel dayanaklarıdır.

- Ehl-i Hadis sırasıyla Kur’ân, sünnet, icma ve kıyası şer’i delil kabul

eder. Bu noktada onları diğer ekollerden ayıran nokta; kıyas ve icmaya daha az başvurmaları, fıkhı Kitap ve sünnet merkezli işlemeleridir.

ɔ Ehl-i Hadis, Kur'ân'ın açıklaması ve amelî hükümlerin ana kaynaklarından olan sünneti bir bütünlük içinde ele alır. Bir rivayetin tüm

yollarını bir araya toplar; senedin sıhhati ve metnin anlamını bu yolla

tespit etmeye çalışır.

ɔ Taabbudi konularda kıyastan kaçınır, nasta varid olanla yetinir. Taabbudi olmayan konularda nasların maksadını/gayesini/hikmetini

anlamaya çalışır. Maksadı nasla veya uygulamayla sabit naslarda gayeleri gözeterek içtihadda bulunur. Bu yönüyle Ehl-i Hadis iki farklı

ekolden ayrılır:

ɔ Nasların maksadını içtihad/rey ile belirleyen ulemadan

ɔ Nasların maksadını bir bütün olarak ilğa eden ve nassın zahiriy-

le yetinen Zahiri ulemadan. Kiminin kasıtlı kiminin gafilane olarak

Ehl-i Hadis ile Zahiriliği eşitleme çabaları, ilmî bir hatadır. Ehl-i Hadis ile Zahirilik arasındaki farkları çalışmanın ana mukaddimesinde

örnekleriyle açıkladık.

ɔ Ehl-i Hadis'in bir mezhebi yoktur, bir metodu vardır. Bu nedenle birbirine öğrenci olan hadis imamları dahi birbirini taklit etmemiş,

metodu gözeterek tercihlerde bulunmuştur. Bu yönüyle Ehl-i Hadis

fıkhı; canlı, değişen şartlarda nas merkezli fıkıh üreten, çözüm odaklı

bir fıkıhtır. Bugün, bu özelliğini yitirmiş olması metodun kendisinden

değil, metodun yanlış uygulanmasından ve taklide evrilmesinden kaynaklıdır. Ki bunda ABD/Suudi merkezli olarak Ehl-i Hadis metodunu

tahrif etme ve bu metodu birkaç ilim adamının uhdesine alma (taklit)

projesinin etkisi yadsınamazdır.

ɔ Ehl-i Hadis kıyasa nadiren başvurur. Zira onları kıyasa başvurmaktan mustağni kılacak sünnet bilgisine sahiplerdir.

ɔ Şiddetli zayıf olmamak kaydıyla zayıf rivayeti kıyasa tercih ederler.

Bunun nedeni; kıyasın ve zayıf rivayetin zan ifade etmesidir. Rivayetin subutundaki zannı, kıyasta var olan istinbat zannına tercih ederler.

ɔ Ehl-i Hadis, fukahanın aksine nadiren icma iddiasında bulunur.

Bunun nedeni; Ehl-i Hadis'in, aktardıkları rivayetlerle birlikte ilk nesil

ulemasının ihtilaflarını da aktarmış olmaları ve fıkhi ihtilaf literatürüne

vakıf olmalarıdır. Ayrıca onların bağlı olduğu bir mezhepleri, dolayısıyla mezhebi - icma gibi- yan karinelerle destekleme zorunluluğu yoktur.

Bugün fıkıh kitaplarımızda şahit olduğumuz, çoğu birbirini nakzeden

icma iddiaları, fıkhi taassubun olumsuz neticelerindendir. İcma gibi

önemli bir delile olan güveni zayıflatmaktadır.

ɔ İslam tarihinde görülen Haşeviler/rivayetçiler Ehl-i Hadis'ten değildir, hadis rivayetiyle uğraşmış kişilerdir. Bu zümreye ilk tepki gösteren Ehl-i Hadis olmuş, hadis ravisinin edebine dair kaleme aldıkları

kitaplarda bu zümreyi zemmeden özel bölümler hazırlamışlardır.

ɔ Hadis ehli faraziyyat217 meselelere karşı mesafelidirler. İlerde olabilecek farazi konulara "Allah (cc) en doğrusunu bilir." "Bilmiyorum." "Olunca

sor." gibi cevaplar verirler.

ɔ Hadis ehlinin sened ve metin hatalarını anlamak için kullandığı kaideler vardır. Onlar "ilel/illetler" ilmine dair kitaplarında bu kaideleri

detaylandırmışlardır. Kaide/Usul konusunda onları fukahadan ayıran

iki özellik vardır:

Kaidelerinin büyük çoğunluğu nassa ve selef uygulamasına dayalıdır. Zaruri akli kabuller dışında, akla dayalı kaide/öncül/usul belirlememişlerdir.

Kaideleri olmakla beraber, kaideyi her nassa uygulanan bir asıl kılmamışladır. Her cüz'i delili müstakil ele almış, kaideyle karşılaştırmışlardır.

Böylece ne usulü furu'a ne furu'u usule feda etmemişler; kanaatimizce

fukahadan daha ihtiyatlı bir yol izlemişlerdir.

ɔ Hadis ehli bilindik anlamda usulu'l fıkh kitapları kaleme almamışlardır. Zaten onların "usul" kabul edip ilgilendikleri meseleler müteahhir

usulcülerin "usul" anlayışından farklıdır. Onlar kelam ve mantık bahisleri olarak usulu'l fıkha dahil olmuş meselelerden uzaktırlar.

Hadis ehlinin usul anlayışını anlamak için istifade edilebilecek kaynaklar şunlardır:

• Er-Risâle, İmam Şafii218

• Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, Ebû Ömer İbnu Abdilberr219

• El-Fakîh ve'l Mutefakkih, El-Hatîbu'l Bağdâdî

• İ'lâmu'l Muvakki'în, İbnu Kayyım El-Cevziyye220

• İtticahatu'l Fıkhiyye İnde Ashabi'l Hadis, Abdulmecid Mahmud

• Min Usuli’l Fıkh A’la Menheci Ehli’l Hadis, Zekeriyya Gulam Kadir

el-Pakistani221

217. Olması farzedilen/Muhtemel

218. Türkçesi için bk. Er-Risâle, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

219. Türkçesi için bk. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, İbni Abdi’l-Berr, Karınca Kitap

220. Türkçesi için bk. İ’lâmü’l Muvakkı’in, İbn Kayyım el-Cevziyye, Pınar Yayınları

221. Kitap alanında uzman bir âlim tarafından yazılmış ve yukarıda ismi geçen kitapları özetle-

• Hadis kitapları içinde yer alan “İtisam bil Kitabi ve Sunne, Buhari”, “Kitabu’s Sunne, Ebu Davud”, “Mukaddime, İbni Mace” bölümleri, hadis ehlinin usulüne dair mücmel bilgi veren bölümlerdir.

VI. Çalışmaya Dair Genel Bilgiler

Çalışmamıza dair genel olarak şunları söyleyebiliriz:

• Daha önce çalışmamızın iki katmanlı olduğunu; temel metinde yalnızca delil ve hüküm, dipnot/alt metinde ise farklı görüşler ve delillerine yer verildiğini belirtmiştik. Gerek ana metin gerekse alt metinde

hadis imamlarının dışında nadiren âlim ismi zikredilmiştir. Bunun nedeni şudur: Bugün İslam ümmetinin temel sorunlarından biri; söylenen

sözden ziyade kimin söylediğinin önemsenmesidir. Yer yer, şahıs isimleri delilin dahi önüne geçebilmektedir. Biz bunu sırat-ı mustakimden

bir sapma olarak değerlendiriyor; ümmetin kalbinde Kitap ve sünnete

bağlılığın ihya edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu nedenle; görüşün

kime ait olduğundan ziyade; görüş ve görüşün delilinin bilinmesinin

yeterli olacağına kanaat ediyoruz. Hadis imamlarının isimlerinin çokça

geçmesi akıllara bir soru olarak yansıyabilir. Kitapta hadis imamlarının

isminin sıklıkla geçmesi; kitabın omurgasını oluşturan hadis kitaplarının, yazarlarının ismiyle anılıyor olmasındandır.

• Kitabın omurgasını oluşturan delil, hadislerdir. Kitap, Türkiye okuyucusuna hazırlandığı için hadis metinlerinde belli yayınevlerinin tercümesi kullanılmıştır. Gayemiz; kitap boyunca tüm hadis metinlerinde

birlik oluşturmak, kaynaklara müracaat etmek isteyen okuyucuya fırsat

sunmak ve metin ezberi yapmak isteyenlere kolaylık sağlamaktır. Kaynakça bölümünde, tercümesi kullanılan yayınlar gösterilmiştir.

• Arapça metnin ezberleneceği dua içerikli naslar, okunaklı şekilde verilmiştir.

• Her ciltte kullanılan kaynaklar; kitap, müellif, yayınevi ve basım tayen önemli bir çalışmadır. Ancak yazar, hadis ehli içindeki bir grup âlimin kabullerini tüm hadis

ehline nispet ederek yanılgıya düşmüştür. Hadisin sıhhat ve zayıflığına dair zikrettiği kaidelerde İbni Receb El-Hanbeli'nin "Şerhu ilel'il Tirmizi" kitabına müracaat edilerek okunursa, kitaptan

daha iyi istifade edilecektir.

rihi olarak, o cildin sonunda listelenerek verilmiştir. Arapça kaynaklara müracaat edebilecek alt metin okuyucuları için kolaylık sağlanması

umularak bu yola başvurulmuştur.

• Gerek çalışmanın kaleme alındığı ortamın yetersizlikleri, gerek insan olmamızdan kaynaklı eksiklerimiz ve gerekse ilmi yetersizliğimiz

nedeniyle hatalar olacaktır, mutlaka vardır. Eksikleri gidermemiz için

yardımcı olacak ilim talebesi kardeşlere müteşekkir olduğumu bildirmek isterim.

Rabbim bu çalışmayı; Tevhid ve Sünnet davasının iki esasından biri olan,

Sünnet bilinci oluşturmaya vesile kılsın. Fıkhi/Amelî konularda bir "Sünnet İlmihâli" eksikliği duyan kardeşlerime göz aydınlığı eylesin. Bir imtihanı daha yeni bir hizmet kapısına çeviren Rabbime hamdolsun. Başta

ve sonda, yerde ve gökte, dünyada ve ukbada Rabbim sana hamdolsun.

6 Zilhicce 1442/16 Temmuz 2021

Silivri/İSTANBUL

TAHARET

KİTABI

İslam'ın Temizliğe Verdiği Önem

•Temiz Olmak/Temizlik Tüm Peygamberlere Emredilmiştir

•Maddi/Manevi Temizliğe Önem Verenleri Allah (cc)

Kitabı'nda Övmüştür

•Temizlik İmanın Bir Gereğidir

Taharetin Kısımları

•Kişinin Kalbini Şirkten/Küfürden/Ahlaki Necasetlerden

Arındırdığı ve Tevhid/İman/İhlas Gibi Şeyleri Yerleştirdiği

Manevi Taharet

•Kişinin Bedenini/Elbisesini ve Bulunduğu Mekânı Maddi

Necasetlerden Arındırdığı Maddi/Hakiki Taharet

•Kişinin Hükmen Namaza Engel Olan Büyük/Küçük

Abdestsizlik Hâlinden, Abdest/Gusül Almak Suretiyle

Temizlendiği Hükmi Taharet

TAHARET VE KISIMLARI BABI

I. Taharet Nedir?

Taharet lugatta; maddi veya manevi kir ve pisliklerden temizlenmek,

arınmak anlamına gelmektedir. Araplar (ءِمْ

◌َبالِ

◌َهرَّ

طَت” (Su ile temizlendi.” dediklerinde maddi temizliği kastederler. (ْدِسَ حَ

◌َم َن الِ

◌َهرَّ

Hasetten) “تَط

temizlendi/kurtuldu.” dediklerinde manevi temizliği kastederler.

Allah Resûlü (sav) bedevilerden hasta bir kişiyi ziyaret ettiğinde, (ْسَ

◌أَ

الَ ب

◌ٌهَ

◌َالل

◌َهٌور إِْن شَ اءُ

ط” (Bir sakınca yok. (Günahlardan) temizleyicidir inşallah”1 demiştir. Bu hadiste manevi taharet anlamında kullanılmıştır.

Fıkhi ıstılahta; hadesin2 kaldırılması ve necasetin izale edilmesidir.

İslam’ın Temizliğe Verdiği Önem

İslam insanların kalplerini şirk, küfür ve sair ahlaki hastalıklardan arındırmayı hedeflediği gibi, insanların maddi olarak temizlenip, arınmalarını da emretmiştir. İnsanların Allah (cc) ile muamelelerinde bedenin, elbisenin ve mekânın temiz olmasını şart koşmuş; sosyal hayatta da huzur

olabilmesi için temizliği önemli bir asıl hâline getirmiştir.

1. Buhari, 3616

2. Hades, küçük olan ve büyük olan şeklinde iki kısımdır. Küçük hades, abdestsizlik durumudur. Büyük hades ise, cünüp, hayız, nifas gibi durumlardır.

Allah (cc) manevi ve maddi temizlik için çabalayanların kendi katında değerli kişiler olduğunu bildirmiştir:

"…Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever."3

Ve kendi Kitabı'nda temizliğe ehemmiyet veren insanları övmüştür:

"Orada ebediyen (namaza) durma! İlk günden takva üzere kurulmuş olan mescid, (namaza) durman için daha evladır. Orada temizlenmeyi isteyen adamlar vardır. Allah, temizlenenleri sever."4

Ebu Hureyre (ra) bu ayet hakkında şöyle der:

"Bu ayet Kuba Mescidi'ndekiler hakkında indi. Çünkü onlar su ile taharetlenirler, temizlenirlerdi."5

Temizliğin tüm peygamberlere emrolunmuş olması da onun ehemmiyetini göstermektedir. Allah, İbrahim (as) ve oğlu İsmail'den (as) bahsederken şöyle buyurur:

"…İbrahim ve İsmail'e: 'Benim evimi tavaf edenler, itikafta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.' "6

Allah henüz risaletin başında Allah Resûlü'ne (sav) temizliği emretmiştir:

"Ey örtüsüne bürünen/örtünün altına gizlenen (Peygamber)! Kalk ve uyar! Ve yalnızca Rabbini tekbir et (yücelt)! Elbiseni temiz tut."7

İbni Zeyd (rh) der ki: "Müşrikler temizlenmezlerdi. Allah, Peygamber'ine temizlenmesini ve elbisesini arındırmasını emretti."8

Allah Resûlü (sav) temizliğin, imanın bir gereği olduğunu bildirmiştir:

3. 2/Bakara, 222

4. 9/Tevbe, 108

5. Ebu Davud, 44; Tirmizi, 3100; İbni Mace, 357

6. 2/Bakara, 125

7. 74/Müddessir, 1-4

8. Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbni Kesîr, 8/273, Müddessir Suresi 4. ayetin tefsiri. Ayetten kastedilenin ne olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Burada aktardığımız görüş de o görüşlerden biridir.

TAHARET VE KISIMLARI BABI

Ebu Mâlik El-Eş’arî’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Temizlik imanın yarısıdır.”9

Taharet babında tafsilatlı olarak inceleyeceğimiz abdest, gusül, misvak,

fıtratın hasletleri, necasetler gibi bablar İslam’ın temizliğe ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermesi açısından birer örnektir.

II. Taharetin Kısımları

Taharet üç kısma ayrılmaktadır:

A. Manevi Taharet

Kişinin kalbini şirk, küfür ve ahlaki necasetlerden arındırması ve yerine İslam’ın emrettiği tevhid, iman ve ihlas gibi güzellikleri yerleştirmesidir. Kur’ân ve sünnette itikadi veya ahlaki problemler birer necaset olarak isimlendirilmiş ve nefsin bunlardan arındırılması gerektiğine vurgu

yapılmıştır.

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir…”10

“Onu (nefsini) arındıran, kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onu (küfür ve masiyetle) örtüp gizleyen de, kesinlikle zarar etmiştir.”11

Ünlü müfessir Katade (rh) bu ayet hakkında der ki: “Yani, kişi nefsini küçük düşürücü ve rezil ahlaklardan arındırır, temizlerse, kurtuluşa ermiştir.”12

Allah (cc) şöyle buyurur:

“Onların mallarından sadaka/zekât al ki; onunla onları temizlemiş ve arındırmış olasın. Onlara dua et…”13

Meşhur müfessir Dehhak (ra) bu ayet hakkında şöyle der: “Onların mallarından sadaka/zekât al ki; onunla onları işledikleri günahlardan temizlemiş

ve arındırmış olasın…”14

9. Müslim, 223; Tirmizi, 3517; Ahmed, 22902

10. 9/Tevbe, 28

11. 91/Şems, 9-10

12. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 8/400, Şems Suresi 8 ve 9. ayetlerin tefsiri

13. 9/Tevbe, 103

14. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Ebî Hâtim, 10302

Öyleyse kişinin temizlik araç ve gereçleri ile vücudunu temizlemesi,

Allah’ın bahsettiği “temizlenmeyi seven adamlar” sınıfına dâhil olmak için

yeterli değildir. Bundan dolayı başta şirk olmak üzere nefsi manevi necasetlerden arındırmak ve paklanmak gerekmektedir. Zira yukarıda aktardığımız Müddessir Suresi'nin 4. ayetine yapılan tefsirlerden biri de şu

şekildedir:

İbni Abbas (ra) der ki: "Yani, kendini masiyetlerden arındır."15

B. Maddi Taharet/Hakiki Taharet

Kişinin bedenini, elbisesini ve bulunduğu mekânı maddi necasetlerden

arındırması ve temizlemesidir. Bu temizliğe fıkıh ıstılahında hakiki taharet

de denilmektedir. Zira ortada somut/hakiki bir necaset vardır. Temizleyici maddelerden biriyle bu necaset temizlenmektedir.

C. Hükmi Taharet

Kişinin hükmen namaza engel olan büyük ya da küçük abdestsizlik hâlinden, abdest veya gusül almak suretiyle temizlenmesidir.

Abdest ve gusülle yapılan temizliğe "hükmi taharet" denmesi şundandır:

Abdestsizlik ve cünüplük/hayız hâli hakiki bir necasetin temizliği değildir. Zira mümin her hâlükârda temizdir. Abdestsiz veya cünüp/hayız olduğunda necis olmaz.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi cünüp olduğu bir sırada Medine sokaklarının birinde, Allah Resûlü

(sav) ile karşılaşır. Allah Resûlü'nden (sav) gizlenip ondan uzaklaşır ve gusül abdesti alıp geri döner.

Allah Resûlü (sav) 'Ebu Hureyre neredeydin?' diye sorar.

O da 'Cünüp idim, temiz olmadan seninle birlikte oturmak istemedim.' diye

cevap verir.

Bunun üzerine Allah Resûlü, 'Subhanallah! Müslim asla necis olmaz.' der."16

Hâliyle abdestsizin aldığı abdest, cünüp ve hayızlının aldığı gusül, Allah

15. Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbni Ebî Hâtim,19029

16. Buhari, 283; Müslim, 371

(cc) emrettiği içindir. Somut/Hakiki bir necaset durumu olmadığı için de bu

temizliğe hükmi taharet denmiştir.

III. Fıkıh Kitaplarına Öncelikle Taharet Babı ile Başlanmasının

Hikmeti Nedir?

Fıkıh/İlmihâl kitaplarımız genel itibarıyla taharet babıyla başlar. Oysa,

Kelime-i Tevhid'den sonra İslam'ın ikinci rüknu namazdır. Bundan sonra oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmek yer alır. Peki, namaz babının önüne taharet babının takdim edilmesinin nedeni nedir?

Allah Resûlü şöyle buyurur:

"Namazın anahtarı, taharettir/temizliktir."17

Yani, namaz kılmak isteyen kişinin öncelikle taharet babının içerdiği konularla işe başlaması gerekir. Şeriata göre hadesten arınmış ve necasetlerden temizlenmişse, namaza geçebilir. Ancak bunu yerine getirmemişse, namaz kılsa da bu namaz makbul olmaz. Zira anahtarı olmadan binaya girilemez. Bundan dolayıdır ki, Allah namazdan önce hadesten arınmayı emretmiştir:

"Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklarınıza kadar (yıkayın). Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin. Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah, (din konusunda) sizi zora sokmak/işinizi zorlaştırmak istemez. Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister."18

17. Ebu Davud, 61; Tirmizi, 3; İbni Mace, 275; Ahmed, 1006

18. 5/Mâide, 6

Temiz ve Temizleyici Sular

•Yer ve Gök Kaynaklı Mutlak Sular

•İçerisine Temiz Bir Madde Karışıp Tadı, Rengi veya Kokusu Değişmeyen Sular

•İçerisine Necis Bir Madde Karışıp Tadı, Rengi veya Kokusu Değişmeyen Sular

•İçerisine Kanı Akıcı Olmayan Canlıların Düştüğü Sular

•İçerisine Kanı Akıcı Olan Canlıların Düştüğü ve Tadı, Rengi veya Kokusu Değişmeyen Sular

•Kullanılan ve Tadı, Rengi veya Kokusu Değişmeyen Sular

•Güneş veya Ateş ile Olması Fark Etmeksizin Isıtılmış Sular

•Beklemesi Nedeniyle Değişime Uğramış Sular

•Necasetten Arındırılmış Sular

Temiz Olup Temizleyici Olmayan Sular

•İçerisine Temiz Bir Madde Karışıp Tadı, Rengi veya Kokusu

Değişen Sular

•Kullanılan ve Tadı, Rengi veya Kokusu Değişen Sular

Temiz ve Temizleyici Olmayan Sular

•İçerisine Necis Bir Madde Karışıp Tadı, Rengi veya Kokusu

Değişen Sular

•İçerisine Kanı Akıcı Olan Canlıların Düştüğü ve Tadı, Rengi

veya Kokusu Değişen Sular

SULAR BABI

Su, Yüce Allah'ın insana bahşettiği sayısız nimetlerden Yüce Allah'ın

varlığına ve birliğine delalet eden ayetlerden biridir. Kimi zaman su,

Allah'a şirk koşan müşriklere, Allah'tan başka bir ilah olmadığını ispatlayan

bir delil olarak sunulmuştur. Kimi zaman Allah'a iman edenlerin imanlarını ve Allah'a olan bağlılıklarını artıran büyük bir ayet olduğuna işaret

edilmiştir. Kimi zaman canlıların yaşamı ve sağlığı için Allah'ın bahşettiği

paha biçilmez bir nimet olduğu hatırlatılmıştır. Allah şöyle buyurur:

"O, gökten su indirendir. O (suyla) her türlü bitkiyi çıkardık. O (sudan) bir

yeşillik çıkardık. Ondan da birbiri üstüne binmiş taneler çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuğundan (yere) sarkmış salkımlar, birbirine benzeyen ve benzemeyen üzüm, zeytin ve nar bahçeleri…(O bahçeler) ürün verdiğinde meyvesine ve olgunluğuna bakın. Şüphesiz ki iman eden bir topluluk için bunda

(ibret alınıp, Allah'ın azamet ve gücünün anlaşılacağı) nice ayetler vardır."1

"(Onlar mı daha hayırlıdır yoksa) gökleri ve yeri yaratan, sizin için gökten su

indiren (Allah mı)? Ki o suyla, sizler için göz alıcı güzellikte bahçeler bitirdik.

Siz, onun tek bir ağacını dahi bitiremezdiniz! Allah'la beraber başka bir ilah

mı?! (Hayır, Allah'tan başka ilah yok!) İşin aslı onlar, (başka varlıkları Allah'a

denk tutup) sapan bir topluluktur."2

1. 6/En'âm, 99

2. 27/Neml, 60

SULAR BABI

121

122

TAHARET KİTABI

“İçtiğiniz suyu gördünüz mü? Onu, buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Şayet dileseydik onu, tuzlu/acı bir su yapardık. Şükretmeniz

gerekmez mi?”3

Hakiki ve hükmi taharet asıl olarak su ile yapılır. Suların bazı durumları

ve bu durumlara göre değişen bazı hükümleri vardır. Bu hükümleri maddeler hâlinde sunmaya çalışacağız:

I. Mutlak Su

Su, Allah’ın yarattığı hâl üzere kalmış ve hiçbir sıfatı (tadı, rengi, kokusu)

değişmemişse, mutlak sudur. Mutlak su, hem temiz hem de temizleyicidir. Temizdir, yani içilebilir ve yiyeceklerde kullanılabilir. Temizleyicidir, yani onunla hem hükmi hem de hakiki taharet yapılabilir. Necasetler

onunla temizlendiği gibi, hades (abdestsizlik/cünüplük/hayız) hâlinden

de onunla temizlenilebilir.

Mutlak su iki kısma ayrılır:

A. Gök Kaynaklı Sular

Yağmur, dolu ve kar gibi sular mutlak sudur. Bu sular yaratıldığı hâl üzere kaldıkları müddetçe temiz ve temizleyicidir.

“…gökten tertemiz bir su indirdik.”4

“…(Allah) sizi onunla temizlemek, sizden şeytanın pisliklerini gidermek,

kalplerinizi (yakin ve kararlılık ile) pekiştirmek ve ayaklarınızı sabit kılmak

amacıyla gökten sizin için yağmur indirmişti.”5

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), başlangıç tekbiri aldığında kıraat yapmadan önce namazda

kısa bir süre susardı. Kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü, anam babam sana feda

olsun tekbir ile kıraat arasındaki susmanı bana bildir, (bu sırada) ne söylüyorsun?’ dedim.

Allah Resûlü dedi ki: ‘Ben şöyle diyorum, ‘Allah’ım! Benimle günahlarımın/

3. 56/Vâkıa, 68-70

4. 25/Furkân, 48

5. 8/Enfâl, 11

hatalarımın arasını, doğuyla batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah’ım! Beyaz elbisenin kirden arındırıldığı gibi beni de

günahlarımdan/hatalarımdan arındır. Allah'ım, günahlarımı/hatalarımı su/yağmur ile, kar

ile ve dolu ile yıka.' ' "6

B. Yer Kaynaklı Sular

Nehir, deniz, akarsu, göl, kuyu gibi sulardır. Bu sular da yaratıldığı hâl

üzere kalması şartı ile temiz ve temizleyicidir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam Allah Resûlü'ne sordu ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bizler gemilere binerek denizde yolculuk yapıyoruz. Yanımıza az bir su alıyoruz. O su ile

abdest alsak, susuz kalacağız. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?'

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Denizin suyu temiz-temizleyicidir ve ölüsü helaldir...' "7

Allah Resûlü (sav) açıkça deniz suyuyla abdest alınabileceğini belirtmiştir.

Dahası, ona tahur (temiz-temizleyici) diyerek içilebileceğini de belirtmiştir.

Mahmud ibni Rabi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) ben beş yaşında iken (bize ait bir kuyudan alınmış)8 bir

kovadaki sudan ağzına alarak (şakalaşmak için) yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum."9

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Ne dersiniz? Sizden birinin kapısının önünde bir nehir olsa ve her gün o

nehirde beş defa yıkansa o kişide kirden bir şey kalır mı?'

Ashab, 'Hayır. Onda kirden bir eser kalmaz.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onunla hataları

siler.' dedi."10

6. Buhari, 744; Müslim, 598

7. Ebu Davud, 83; Tirmizi, 69; İbni Mace, 386; Nesai, 59

8. İbni Mace ve Ahmed'de geçen bir ziyade

9. Buhari, 77; İbni Mace, 660; Ahmed, 23620

10. Buhari, 528; Müslim, 667

Bu iki rivayet, yer kaynaklı nehir ve kuyu sularının temiz ve temizleyici

olduğuna delildir.

II. İçerisine Temiz Bir Madde Karışan Su

İçerisine temiz bir madde karışan sular; tadı, rengi ve kokusu değişmediği müddetçe sahih olan görüşe göre temiz ve temizleyicidir. Bu sıfatlardan üçü veya biri değiştiği zaman ise, o su temizdir ancak temizleyici

değildir. Örneğin, su ile yoğurdun karışmasıyla ayran ortaya çıkar. Böylece suyun bütün sıfatları değişir. Bu su temizdir ancak temizleyici değildir. Yani, ayran içilebilir ancak kendisiyle abdest veya gusül alınmaz,

kendisiyle necaset izale edilmez. Ancak suyun üç sıfatını değiştirmezse,

bu su temizdir ve temizleyicidir.

Ümmü Hani'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) ve hanımı Meymune, hamur bulaşığı olan bir kaptan birlikte gusletmişlerdi."11

Allah Resûlü vefat eden kızı Zeyneb'i yıkayacak olan kadınlara şöyle

buyurdu:

"Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamaya kafur (veya kafurdan bir miktar) katın."12

Hadislerden anlaşıldığı gibi, mutlak olan suya hamur veya kafur gibi temiz bir madde karışır ve suyun hilkatini bozmazsa, o su hem temiz hem

de temizleyicidir. Çünkü temiz olan suya yine temiz olan bir madde karışmış ve suyun hilkatini (renk, tat, koku) değiştirmemiştir. Hamur artığı, kafur ve sidr gibi maddeler suda çok az değişiklik yapar. Bu, hakiki bir

değişiklik olmadığından suyun temiz ve temizleyiciliğine zarar vermez.

III. İçerisine Necis Madde Karışan Su

Suya dışkı, idrar vb. necis bir şey karışır ve suyun hilkatini bozarsa, yani

tadını, rengini veya kokusunu değiştirirse bu su necistir. Temiz değildir,

içilmez. Temizleyici değildir, kendisiyle abdest/gusül alınmaz.

11. Ahmed, 26895; Nesai, 240; İbni Mace, 378

12. Buhari, 1253; Müslim, 939

Suya karışan necis madde, suyun hilkatini bozmamış; tat, renk veya kokusunu değiştirmemişse, su temiz ve temizleyici olma özelliğini korur.

Önemli olan suyun asli sıfatlarının değişip değişmemesidir. Suyun az

veya çok olmasının bir etkisi yoktur.13

"Suyu hiçbir şey pisletmez. Ancak suyun kokusu, tadı ve rengi değişmişse o

zaman o su pislenmiş sayılır."14

Beyhaki'nin lafzı şöyledir:

“Su temizdir. Onu hiçbir şey necis kılmaz. Ancak içine düşen bir necaset ile

ya kokusunun ya tadının ya da renginin değişmesi hariç. (Bu durumda su necistir.)”15

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir bedevi kalktı ve mescidde bevletmeye başladı. İnsanlar onu alıkoymaya

çalıştılar. Allah Resûlü onlara dedi ki: ‘Onu rahat bırakın ve bevlinin üstüne

13. Bu konuda bazı âlimler suyu az ve çok diye iki kısma ayırmışlardır. Az suyun sıfatları değişmese bile içine düşen necasetle necis olduğunu; çok suyun ise, üç temel vasfının değişmesi

şartıyla necis olabileceğini söylemişlerdir. Az suyun ölçüsüne gelince bunda ihtilaf edilmiştir:

• Şafii ve Hanbeli Mezheplerine göre bunun ölçüsü iki kulleden az olmasıdır. Bu görüş Abdullah ibni Amr’ın rivayet ettiği, “Su iki kulle olursa pislik taşımaz.” başka bir lafızda “Necis olmaz.”

(Ebu Davud, 63; Tirmizi, 67) hadisine dayanmaktadır. İki kulle hakkında Şafii kaynaklarında günümüz ölçüsüyle yaklaşık 206 litre gibi rakamlar verilmiştir. İbni Kayyım bu hadisin on altı vecihle

zayıf olduğunu söylemiştir. Hadisin senedinde ve metninde ittırab vardır. Buna binaen bu hadis

zayıftır. Bu hadisin zahirinden anlaşılan iki kulle olan suyun ne olursa olsun necis olmayacağıdır.

Ama bu hadisi delil alan âlimler bunu söylememişler ve burada suyun tadının renginin ve kokusunun değişmesi ölçüsünü esas almışlardır. Yani bu hadis yine yukarıda konu içerisinde zikrettiğimiz Ebu Umame hadisine çevrilmiş, onun mefhumu üzerinden anlaşılmıştır. Bundan dolayı bu

babta aslolan Ebu Umame hadisidir.

• Hanefi Mezhebi’ne göre; suyun bir tarafı kımıldatıldığında diğer tarafı da depreşiyorsa, bu su

azdır. Bu konuda verilen ölçü, avuçlandığında elin dibe değmemesi şartıyla suyun yüzeyinin 50

m2

olmasıdır.

• Yukarıda sahih olarak tercih ettiğimiz görüş ise, İbni Abbas, Ebu Hureyre, Hasan-ı Basrî, İmam

Malik gibi âlimlere aittir. Yani, içerisine bir madde girdiğinde suyun azlığına çokluğuna bakılmaz.

Bilakis sıfatlarının değişip değişmediğine bakılır. Şafii âlimlerinin büyüklerinden Gazâlî bu görüş

hakkında şöyle demiştir: “İmam Şafii’nin de İmam Malik’in görüşünde olmasını çok isterdim.”

14. İbni Mace, 521

15. Es-Sunenu’l Kubrâ, 1228

Not: İbni Mace ve Beyhaki’de Ebu Umame’den gelen bu rivayetlerin “tadı rengi ve kokusu değişmediği müddetçe” kısmı zayıftır. Ancak bu rivayetlerin ifade ettikleri anlam, icma ile telakki

edilmiş ve âlimler bu hadisle amel etmişlerdir.

bir kova su -veya büyük bir kovayla su- dökün. Siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz. Zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz.’ ”16

Hadisten anlaşıldığı üzere mesciddeki necaset üzerine bir kova yani az

miktar su dökülerek necaset temizlenmiştir. Şayet az suyla temas eden

necaset her hâlükârda onu necis kılsaydı, bu su da necis olmalıydı. Bu

suyun necis olması bir yana, Allah Resûlü onunla mescidi temizlemiştir.

Arıtma yöntemiyle necasetlerden arındırılan ve eski hâline getirilen suları

kullanmak caiz midir?

Temizlik, banyo, istinca gibi günlük hayattaki ihtiyaçlar için kullanılan

ve necis olan sular bazı merhalelerden geçirilerek koku, renk ve tat açısından bir necaset taşımayacak şekilde eski hâline getiriliyor. Bu merhaleler

suyun birkaç işlemle necis tortulardan arındırılması, havalandırılması,

kimyevi bazı maddelerle mikropların öldürülmesi ve suyun klor maddesiyle dezenfekte edilmesidir.

Sağlık açısından en uygun olan kimyasal işlemden geçmemiş/arıtılmamış suların kullanılmasıdır. Ancak herhangi bir sebepten dolayı doğal

su kullanılamıyor ise, arıtılmış suların kullanılmasında şer’an bir sıkıntı

yoktur. Çünkü arıtılmış su; tadı, rengi ve kokusu bozulmamış sudur. Onu

necis kılan illetlerden arınmıştır.

Borularda veya metal kaplarda bekleyen ve pastan dolayı değişikliğe

uğrayan suyun hükmü nedir?

Pas, necis bir madde değildir. Suyun depolarda veya borularda beklemesiyle kırmızıya çalan ve pas içeren sularla -su kelimesini ıtlak etmeye

engel olacak oranda değişime uğramaması kaydıyla- abdest ve temizlik

yapılmasında bir beis yoktur. Çünkü günümüz şartlarında bu durum suda

kaçınılmaz bir durumdur. Âlimler kendisinden ayrılmayan/mülazemet

eden şeyleri barındıran suyun temiz olduğunu ve bu sularla temizlik yapılabileceği konusunda hemfikirdir. Ağaç yapraklarının veya ağaç parçalarının değiştirdiği su gibi... Ancak sıhhat açısından zararları bulunduğundan bu suyun tercih edilmemesi evla olandır.

16. Buhari, 220; Ebu Davud, 380; Tirmizi, 147; İbni Mace, 529

İlaçlama nedeniyle renklenen suyun hükmü

Bu renkler genelde suya atılan birtakım ilaçlardan kaynaklanmaktadır.

Suya atılan bu ilaçlar suyun temiz ve temizleyici olmasına etki etmez. Bu

renkte akan suların birçoğu da aradan kısa bir zaman geçtiğinde tekrar

eski hâline döner. Yani, bu ilaçlar suda hakiki bir değişiklik yapmaz. Bundan dolayı bu suların kullanılmasında bir beis yoktur.

IV. Suya Bir Canlının Düşmesi ve Ölmesi

a. Şayet suya düşüp ölen canlı; sinek, akrep, arı, çekirge gibi akıcı kanı

olmayan canlılarsa, bu su necis değildir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Herhangi birinizin içeceğine sinek düşecek olursa o sineği içeceğe daldırsın

ve geri çıkarsın. Zira onun kanatlarından birinde hastalık diğerinde ise bunun

şifası vardır."17

Sineğin o suda ölmesiyle su necis olsaydı, Allah Resûlü (sav) bu suyu içmeyi

nehyederdi. Akıcı kanı olmayan diğer canlılar da sineğe kıyas edilmiştir.

b. Şayet suya düşüp ölen canlı; koyun, fare, kedi gibi akıcı kana sahip

olan canlılarsa ve suyun rengini, kokusunu ve tadını bozmuşlarsa bu su

necis, bozmamışsa bu su temizdir.

Ebu't Tufeyl'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir çocuk zemzem kuyusuna düştü. Bundan dolayı da kuyunun suyu boşaltıldı."18

Balık gibi denizde yaşayan canlılar bu kısımdan istisnadır. Çünkü Allah

Resûlü (sav) denizin ölüsünün temiz olduğunu belirtmiştir.19 Balık, içinde

yaşadığı suda ölse bile bu durum suya zarar vermez.

V. Musta'mel (Kullanılmış) Su

Musta'mel su, kullanılmış -yani kendisiyle abdest alınmış veya gusle-

17. Buhari, 3320; Ebu Davud, 3844

18. Darekutni, 66

19. Ebu Davud, 83; Tirmizi, 69; İbni Mace, 386; Nesai, 59

dilmiş- su demektir. Böyle bir suyun rengi, tadı ve kokusu değişmemiş ise bu suyu kullanmak caizdir. Racih olan görüşe göre, kullanan kişinin erkek veya kadın olmasında fark yoktur. Kur'ân ve sünnette bu suyu kullanmayı nehyeden sahih bir delil bulunmadığı gibi, bu konu hakkındaki rivayetler bu suların kullanılabileceğini göstermektedir.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), Meymune'nin (r.anha) artığı ile yıkanırdı."20

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) hanımlarından biri cefne denilen büyük bir kaptan su alarak gusletti. Sonra Peygamber (sav) o kaptan abdest almak veya gusletmek üzere gelince hanımı, 'Ey Allah'ın Resûlü, ben cünüp idim.' dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Su, cünüp olmaz.' buyurdu.

Başka bir rivayette ise şöyle denilmiştir: 'Su, cünüp olmaz.' buyurdu ve o suyu kullandı."21

Misver ibni Mahreme'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) abdest aldığında onun abdestinden artan suyu almak için insanlar nerede ise birbiri ile kavgaya tutuşacaklardı."22

VI. Isıtılmış Su

A. Güneşte Isıtılmış Su

Güneş'te ısıtılmış olan su temiz ve temizleyicidir ve kullanılmasında bir beis yoktur. Çünkü su, Güneş'in önüne konulup ısıtıldığı zaman onun rengini, tadını veya kokusunu değiştirmediği, sadece ısıttığı görülür.

İmam Şafii, tıbbi bir nedenden dolayı bu suları kullanmayı mekruh saymış ve şu rivayete dayanmıştır:

Aişe Annemiz'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Güneş'in önüne su bırakıp, bir miktar su ısıttım. Sonra Allah Resûlü'nün

20. Müslim, 323; Ahmed, 3465

21. Ebu Davud, 68; Tirmizi, 65; Nesai, 325; İbni Mace, 370

22. Buhari, 189, 2731; Ahmed, 18928

abdest alması veya onunla yıkanması için o suyu getirdim. Dedi ki: ‘Ey Aişe, bunu bir daha yapma! Çünkü bu alaca hastalığına sebep olur.’ ”23

Fakat bu hadis zayıf bir hadistir. Zayıf hadisle hüküm sabit olmayacağı için onunla amel edilmez.

B. Ateşte Isıtılmış Su

Ateşte ısıtılan suları kullanmak caizdir. Bunu nehyeden herhangi bir delil yoktur. Ömer,24 İbni Ömer,25 İbni Abbas26 (r.anhum) ve Hasan-ı Basrî’den27 (rh) gelen rivayetler de bunda herhangi bir beisin olmadığını göstermektedir.

VII. Beklemesi Nedeniyle Değişime Uğramış Su

Kendisine herhangi bir madde karışmadığı hâlde ya çok beklediğinden ya da kendisini etkileyecek bir maddenin yanında kalmasından dolayı değişen su, âlimlerin geneline göre temizdir ve temizleyicidir. Çünkü bir suyun necis olması ancak içerisine karışan bir madde ile mümkündür. Allah Resûlü daha önce zikrettiğimiz hadiste şöyle buyurur:

“Su temizdir. Onu hiçbir şey necis kılmaz. Ancak içine düşen bir necaset ile ya kokusunun ya tadının ya da renginin değişmesi hariç. (Bu durumda su necistir.)”28

Bu nedenle sularda bulunan yosunun, su kabının, su zeminindeki toprağın suda yaptığı değişiklik suya zarar vermez.

23. Es-Sunenu’l Kubrâ, 14; Darekutni, 86; Şafii mezhebinde “İkinci İmam Şafii” olarak anılan İmam Beyhaki bu hadisi rivayet ettikten sonra, “Bu hadis sahih değildir.” der ve senedindeki Halid ibni İsmail’in metruk bir ravi olduğunu ve hadisin diğer yollarında yer alan kişilerin de aynı şekilde zayıf olup, güvenilir raviler olmadığını söyler. Hadisi, Sünen kitabında zikreden Darekutni de bu hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Bu konuda Darekutni’nin Sünen’inde (no; 88) Ömer’in (ra) Güneş’te ısıtılmış suları kerih gördüğüne dair bir rivayet daha vardır. Bu rivayet, senedindeki kezzab (yalancı) bir raviden ötürü zayıftır.

24. bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, 11; Darekutni, 85; Darekutni sahih bir rivayet olduğunu söylemiştir.

25. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 256

26. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 258; İbni Hacer, Et-Telhîsu'l Habîr (1/146) isimli kitabında bu

rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.

27. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 259

28. Es-Sunenu'l Kubrâ, 1228

VIII. Sulara Bevletmek

Yer kaynaklı sular iki kısımdır;

A. Akar Su

Bu sular sürekli aktıkları ve hareket hâlinde oldukları için kendilerini ve

geçtikleri yerleri temizlerler. Yani, bu sular hareket hâlinde oldukları sürece her zaman temiz ve temizleyicidir.

B. Durgun Su

Göl, gölet ve havuz gibi etrafı kapalı ve akmayan hareketsiz sulardır. Bundan dolayı içerisine hiçbir şey karışmadığı hâlde değişebilmektedir. Bu

sebepten dolayı Allah Resûlü bu sulara bevletmeyi yasaklamıştır.

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü durgun suya bevletmeyi nehyetti."29

Durgun bir su ile karşılaşan kişi suyun renginin, tadının veya kokusunun değişip değişmediğine bakmalı ve ona göre kullanıp kullanamayacağına karar vermelidir. Şayet durgun olan bir suyun bu üç özelliğinden

herhangi biri değişmişse kişi onu kullanamaz.

Ayrıca bu Nebevi emir Müslim'e bir sorumluluk yüklemektedir. Müslim, içinde yaşadığı çevreye karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmelidir. Başkalarının kullanma ihtimali olan suları kirletmemeye özen göstermelidir.

29. Müslim, 281; Nesai, 35; İbni Mace, 343; Ahmed, 14668

Kapların Hükmü

•Kullanılması Mübah Olan Kaplar

.Hakkında Yasaklayıcı Bir Nas Olmayan Her Türlü Kaplar

.Abdest Almak İçin Kullanılan Saf Altın ve Gümüş Kaplar

.Kâfirlere Ait Olup İçerisinde Necaset Bulunmayan Kaplar

.Bir Parçasında Altın veya Gümüş Olan Kaplar

•Kullanılması Yasak Olan Kaplar

.Yemek ve İçmek İçin Kullanılan Saf Altın ve Gümüş Kaplar

.Kâfirlere Ait Olup İçerisinde Necaset Bulunan Kaplar

.Müslimlere Ait Olup İçerisinde Necaset Bulunan Kaplar

KAPLAR BABI

I. Kapların Hükmü

Allah'ın (cc) yarattıklarında aslolan ibahadır. Yani aslolan O'nun (cc) yarattıklarını kullanmaktır. Çünkü O (cc), yarattıklarını kulları için yaratmış, onların hizmetine sunmuştur.

"O (Allah) ki; yeryüzünde olanların tamamını sizin için yarattı..."1

"Kendisinden (bir lütuf olarak) göklerde ve yerde olanların tamamını hizmetinize sundu. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir topluluk için ayetler vardır."2

Kaplar da bu genel hükme tabidir. Yasaklayıcı bir nas olmadıkça, her türlü kabın yeme, içme ve konumuz olan temizlik için kullanılması caizdir.

II. Altın ve Gümüş Kapların Kullanımı

Allah Resûlü (sav), ümmetine altın ve gümüş kaplarda yemeyi ve içmeyi yasaklamıştır.

Abdurrahman ibni Ebi Leyla'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Onlar Medain şehrinde Huzeyfe (ra) ile beraber idiler. (Huzeyfe) su istedi. Bir Mecusi ona gümüş bardakta su verdi.

1. 2/Bakara, 29
2. 45/Câsiye, 13

Onu hemen (sahibine) fırlatıp atarak şöyle dedi: 'Bana gümüş kap içinde su vermemesini ona kesin olarak emrettiğimi sizlere bildiriyorum. Çünkü ben Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu duydum: 'İpek ve atlas elbisesini giymeyin; altın ve gümüş kaplarda su içmeyin. Çünkü bunlar dünyada onlarındır, ahirette ise sizindir.' ' "3

"Gümüş kapta yiyip içen, karnına cehennem ateşini yudumlamış olur."4

Bu naslara dayanarak âlimler; altın ve gümüş kaplarda yeme ve içmenin haram olduğunda (neredeyse) ittifak etmişlerdir. Allah Resûlü'nün

(sav) nehyetmesi ve bu fiili yapanları cehennem ateşiyle tehdit etmesini haramlığın delili olarak kabul etmişlerdir.

Bu ortak kabulden sonra, taharet/temizlik babını da ilgilendiren şu soruyu sormuşlardır:

Altın ve gümüş kaplardan abdest almanın hükmü nedir?

Cumhur-u ulema altın ve gümüş kaplarda abdest/gusül almayı haram

kabul etmişlerdir. Allah Resûlü'nün (sav) yemeyi ve içmeyi yasaklayan hadislerinin abdest/gusül vb. temizlik hükümlerini de kapsadığını öne sürmüşlerdir.

Racih olan şudur: Allah Resûlü (sav) altın ve gümüş kaplarda yemeyi ve içmeyi yasaklamıştır. Bunun dışında kalan şeyleri yeme-içmeye

kıyas etmek teknik açıdan/usul olarak mümkün değildir. Çünkü bir

şeyi bir başka şeye kıyas etmek için ortak bir illete sahip olmaları gerekir. Oysa altın ve gümüş kaptan yeme-içmenin illetinin ne olduğu

dahi ihtilaflıdır.5

3. Buhari, 5426; Müslim, 2067

4. Buhari, 5634; Müslim, 2065

5. Yeme ve içmeyi yasaklayan nassın hikmeti hakkında şu görüşler öne sürülmüştür: (Fethu'l

Bârî, 5635 No.lu hadis şerhi)

• Altın ve gümüş olduklarından dolayı haram kılınmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) "…dünyada onlara ahirette sizedir." demesi, illetin bu olduğunu gösterir.

• Altın ve gümüş (o dönemde) para birimiydi. Altın ve gümüş, kap yapımında kullanılsa, insanların faydalanacağı para azalmış olurdu.

• İsraf ve kibre kapı aralayıp, fakir insanları üzüntüye sevkedeceği için yasaklanmıştır.

• Acemlere (Arap olmayan) benzemek olduğu için yasaklanmıştır. Acemler altın ve gümüş kaplarda yer ve içerler.

Dikkatle bakıldığında görülecektir ki; burada sayılan illetlerin hiçbiri kıyas için yeterli değildir. Ya

illet mundabıt/ölçülebilir değildir, ya kasırdır; kıyas edilende tahakkuku kesin değildir. Şöyle ki;

zira cennet nimeti olduğu hâlde birçok şey (ipek gibi) helal kılınmıştır. Altın kadınlara, gümüş ise

hem erkeklere hem de kadınlara süs eşyası olarak helal kılınmıştır. Örneğin Allah Resûlü'nün (sav)

kılıç kabzası gümüştendir.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) kılıcının kabzasının başı gümüştendi.” (Tirmizi, 1691; Ebu Davud, 2583-2585)

Savaşta uzvunu kaybeden sahabiye altın ve gümüşten yapay uzuv yapılmasına müsaade edilmiştir.

Arfece ibni Es’ad’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cahiliye Dönemi’nde meydana gelen Külab Vakası’nda burnumdan yaralanmıştım ve burnum

kesilmişti. Sonra gümüşten bir burun yaptırmıştım fena koku yapmıştı. Bunun üzerine Resûlullah

(sav) bana altından bir burun yaptırmamı emir buyurdu.” (Tirmizi, 1770)

Kırılan kaplara altın ve gümüş yama yapılmasına izin verilmiş, bizzat Allah Resûlü’nün (sav) kırılan

kabı gümüşle yamanmıştır.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün bardağı kırıldı. Çatlak olan yeri gümüşten bir parçayla yamamıştı.” (Buhari,

3109)

İsraf; Allah’ın ve Resûl’ünün yasakladığı her şeydir. Çünkü israf haddi aşmak; emredilende aşırıya

gitmek veya gevşekliktir. (bk. Mekâyîsu’l Luğa, 3/153, s-r-f maddesi) Şari tarafından bizzat yasaklanmayanlarda ise israf ve kibir kişiden kişiye, örften örfe göre değişmektedir. Tüm insanlığı

kuşatacak bir ölçüsü yoktur. Hakkında özel yasak olmayan konularda “israf ve kibir” diyerek bir

şeyi yasaklamak usul açısından sakıncalıdır. Sabit olmayan bir ölçüyle bir şeyleri yasaklamaktır.

Hâliyle; altın ve gümüş kaplarda yemek ve içmek kesin bir dille yasaklanmıştır. Bunun dışında

kalan şeyleri yeme içmeye kıyas etmek doğru değildir. Zira kıyas için ortak bir illet tespiti

şarttır.

Altın ve gümüş söz konusu olduğunda; sorulan soruya uygun nas olup olmadığına bakarız.

Şayet nas varsa ona göre hüküm inşa ederiz. Yasaklayıcı bir nas yoksa genel kaideye uyarak

mübah olduğunu söyleriz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Şunu unutmamalıyız: Her mübah, sebep olduğu şeye göre hüküm alır. Örneğin uykuya düşkünlük kişiyi namazları kılmaktan, rızkını temin etmekten veya İslâmi/insani herhangi bir sorumluluğundan alıkoyuyorsa uyku mübah olmaktan çıkar. Sebep olduğu günahın hükmünü alır. Hâliyle

altın ve gümüş kap kişiyi kibre, israfa, şöhrete, malı saçıp savurmaya, Müslimlerin derdiyle dertlenmemeye… sevk ediyorsa sevk ettiği şeyin hükmünü alır. Bu da bölgeden bölgeye, kişiden kişiye değişir. Bu nedenle Müslim, vakayı değerlendiren ve Müslimlere özel nasihatlerde bulunan

ilim adamlarına kulak vermelidir.

III. Kâfirlerin Kaplarını Abdest İçin Kullanmak

Aslolan kâfirlerin kaplarının temiz olmasıdır. Zira Yüce Allah, onların

yemeğini biz Müslimlere helal kılmıştır:

“Bugün temiz şeyler sizin için helal kılındı. Kendilerine Kitap verilenlerin

yiyecekleri/kestikleri sizin için, sizin yiyecekleriniz de onlar için helaldir…”6

Biz biliyoruz ki; onlar yemeklerini günlük kullandıkları kaplarda pişiriyorlar. Yemeklerinin helal kılınması, kaplarının temizliğinin delilidir.

Allah Resûlü ve ashabın genel uygulaması da bu yöndedir. Yakinen veya

galibu zanla (kuvvetli) ihtimal kaplarda necaset olduğunu bilmiyorlarsa, o kapları abdest vb. işlerde kullanmışlardır.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte savaşa çıkar (ve savaşta) müşriklerin (yemek) kaplarından ve su kaplarından bazılarını ele geçirir, onlardan yararlanırdık. Allah

Resûlü (sav) bundan dolayı bizleri hiç ayıplamadı.”7

Şayet kaplarında domuz, leş vb. haram şeyler kullanıyorlarsa; kaplar yıkandıktan sonra kullanılır.

Ebu Sa’lebe El-Huşeni’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi Allah Resûlü’ne (sav), ‘Biz Ehl-i Kitap olan kimselerle komşuluk ediyoruz. Onlar tencerelerinde domuz eti pişiriyorlar, bardaklarında şarap içiyorlar.

(Onların kaplarını kullanmamız doğru mudur?)’ diye sormuştu.

Resûlullah da (sav), ‘Eğer onlardan başka kaplar bulursanız bulduğunuz kaplarda yiyiniz içiniz. Fakat başka kaplar bulamazsanız onların kaplarını suyla

yıkayınız ve (onlarda) yiyiniz, içiniz.’ buyurmuştur.”8

Şayet onlar da haram şeylerden uzak duruyorsa kapları yıkanmadan

kullanılır.

6. 5/Mâide, 5

7. Ebu Davud, 3838

8. Ebu Davud, 3839; Hadisin aslı mutaffekun aleyhtir.

IV. Altın/Gümüş Kaplama Kaplarda Yemek İçmek

Kaplara sonradan dahil edilen altın ve gümüş, kabı altın ve gümüş hükmüne sokmaz. Yemek yenebilir, bir şey içilebilir.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün bardağı kırıldı. Çatlak olan yeri gümüşten bir parçayla yamamıştı."9

Bu tür kaplar kişiyi dininde töhmet altında bırakacak, dışarıdan bakan

onun altın/gümüş kaptan yediğini zannedecekse töhmetten uzak kalmak

için, evla olan kullanmamaktır.

Safiyye Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Ramazan'ın son on günü mescidde itikaftayken onu ziyarete gittim. Onunla bir süre konuştum, daha sonra dönmek için kalktım. Peygamber de (sav) beni uğurlamak için kalktı. Safiyye, Ümmü Seleme'nin kapısı

önündeki mescidin kapısına geldiğinde Ensar'dan iki adam Peygamber'in yanından geçerek ona selam verdiler.

Peygamber (sav) onlara, 'Bir dakika bakar mısınız? Yanımdan ayrılan bu hanım

Safiyye binti Huyey'dir' dedi.

O iki kişi, 'Subhanallah! Ey Allah'ın Resûlü! (Biz senin hakkında nasıl kötü

düşünürüz?)' dediler.

Bu, onlara çok zor geldi.

Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Şeytan, Âdemoğlunun vücudunda kanın dolaştığı gibi dolaşır. Ben sizin kalbinize bir şey (vesvese) atmasından korktum.' "10

Allah Resûlü (sav) kişiyi töhmet altında bırakacak şeylerden uzak durmuştur.

V. Su ve Yiyecek Konulan Kaplara Yönelik Nebevi Tavsiyeler

"Gece karanlığı bastırınca -yahut akşamı ettiğinizde- çocuklarınızı dışarı salmayınız. Çünkü o esnada şeytanlar etrafa yayılırlar. Geceden bir saat (süre)

9. Buhari, 3109

10. Buhari, 2035; Müslim, 2175

geçtikten sonra onları içeri alınız, kapıları kapatınız, Allah’ın adını anınız. Çünkü şeytan kapatılmış olan kapıyı açamaz. Ayrıca kırbalarınızın ağzını bağlayarak Allah’ın adını zikrediniz. Kaplarınızın üzerini de -üzerlerine enine bir şey

uzatmak şeklinde dahi olsa- örtünüz, kandillerinizi de söndürünüz.”11

11. Buhari, 5623; Müslim, 2012

Hela Adapları

•Helaya Girerken Besmele Çekmek ve Allah’a Sığınmak

•Helaya Sol Ayakla Girip Sağ Ayakla Çıkmak

•İhtiyaç Giderirken Elbiseyi Toplamak

•Sol Elle Temizlenmek

•Bevlin Elbiseye Sıçramasından Sakınmak

•Heladan Çıkarken Yapılması Gereken Zikirleri Yapmak

•Heladan Çıktıktan Sonra Elleri Yıkamak

•Su Dışında Peçete, Taş vb. Cisimlerle İsticmar Yapmak

•İsticmar Hakkında Bilinmesi Gerekenler

.İsticmar Sırasında Sağ El Kullanılmamalıdır

.İsticmar İçin En Az Üç Cisim veya Bir Cismin Üç Ayrı Yeri

Kullanılır

.Taş Dışındaki Başka Maddeler de İsticmar İçin Kullanılabilir

•İsticmar Yapılması Yasak Olan Maddeler

.Kemik ve Tezek

.Gıda Maddeleri

.Necis Olan Maddeler

.Şeriatın Değer Verdiği Maddeler

.İsticmara Uygun Olmayan Maddeler

Hela Adabına Aykırı Fiiller

•Avret Mahallini İnsanlara Göstermek

•İnsanlara Eziyet Veren Mekânlarda İhtiyaç Gidermek

•Canlılara Ait Yuvalara İhtiyaç Gidermek

•Açık Alanda İhtiyaç Giderirken Vücudun Ön ve Arka

Yönüyle Kıbleye Dönmek

•İslam Şiarı Olan Bir Maddeyle Helaya Girmek

•Zaruret Haricinde Konuşmak

•Sesli Bir Şekilde Allah'ı Zikretmek

•Ayakta Bevletmek

•Su Gideri Olmayan Banyolara Bevletmek

•İstinca ve İsticmarda Vesveseye Düşmek

HELA ADAPLARI BABI

İ

slam; kulun tam bir teslimiyetle Allah'a teslim olması ve şirk koşmaksızın Allah'a (cc) kulluk etmesidir. İslam'ı din edinmek ise; hayatın her

alanına bu teslimiyet ve kulluğu yaymak, Allah'ın vazettiği kurallara uygun

yaşamaktır.

Zira İslam dininin bir iddiası vardır. O, Yüce Allah'ın tek ve değişmez

dinidir.

"Allah indinde (geçerli olan) tek din İslam'dır…"1

O, bir hayat nizamıdır. Siyaset ve ekonomiye, sosyal ve ulusal ilişkilere,

kimi sevip kime düşman olacağımıza, yediklerimize ve giydiklerimize, iş

yerlerimize ve yatak odalarımıza… hela adabına kadar hayatın her alanına müdahale eder.

Abdurrahman ibni Yezid 'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Selman El-Farisi'ye dendi ki: 'Sizin Peygamberiniz (sav), hela/tuvalet adabına

varıncaya kadar size her şeyi öğretti mi?'

Selman El-Farisi, 'Evet öğretti. Büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye karşı

durmamızı, sağ elle temizlenmemizi, üçten az taşla temizlenmemizi ve tezek

ve kemikle temizlenmemizi bize yasakladı.' dedi."2

1. 3/Âl-i İmran, 19

2. Müslim, 262; Ebu Davud, 7; Tirmizi, 16; İbni Mace, 316

Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki, İslam hayatın her alanına bir adab belirleyerek hayatın tümünün ibadet olmasını sağlamıştır. Normalde uyumak, yemek yemek,

helaya gitmek gibi hâller beşeriyetin gerektirdiği olağan şeyler iken, İslam'ın belirlediği adaplara riayet edilerek yapıldığında

birer ibadet hâline gelirler. Kendisine ibadet etmenin yolunu kolaylaştıran Allah'a hamdolsun…

"De ki: 'Şüphesiz ki benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.' "3

Hela (ُ

ْخالَءَ

ال (lugatta, boş olan mekân demektir. Taharet babında, hela

denildiğinde, kişinin kaza-i hacetini giderdiği mekân kastedilir. Bu ismin

konmasının sebebi, ihtiyaç giderme vakitlerinin dışında o mekânın boş

olmasındandır.

Hela ihtiyacımızı giderirken dikkat etmemiz gereken başlıca edepler

şunlardır:

I. İnsanların Görmeyeceği Bir Yerde İhtiyaç Gidermek

Kişinin avret mahallini başkasına göstermesi veya başkasının avret mahalline bakması haramdır.

Ebu Said El-Hudri'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

'Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz.' "4

Allah Resûlü, avretinin başkaları tarafından görülmemesi amacıyla insanlardan uzak ve gizli yerleri hela ihtiyacı için uygun bulmuştur.

Muğire ibni Şu'be'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir seferde Allah Resûlü ile beraber bulunuyordum. Allah Resûlü 'Su kırbasını al.' buyurdu. Ben de onu yanıma aldım. Allah Resûlü gitti ve bana görünmeyecek kadar uzaklaştı. Sonra hela ihtiyacını giderdi."5

Abdullah ibni Cafer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

3. 6/En'âm, 162

4. Müslim, 338; Ebu Davud, 4018; Tirmizi, 2793; İbni Mace, 661

5. Buhari, 363; Müslim, 274

"Allah Resûlü yüksek bir yerin arkasında veya hurma dallarının altında gizlenerek hela ihtiyacını gidermeyi severdi."6

Allah Resûlü (sav) avret mahallinin görülmemesi için oturmadıkça elbisesini kaldırmazdı. Oturur ve sonra elbisesinin etek kısımlarını kaldırırdı.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü hela ihtiyacını gidermek istediğinde, yere alçalıncaya kadar elbisesini kaldırmazdı."7

Günümüzdeki helalar avret mahalli görülmeyecek şekilde bina edilmiştir. Ancak bir Müslim açık alanda hela ihtiyacını giderirse, burada zikredilenler dikkat etmesi gereken edeplerdendir.

II. İnsanlara Eziyet Veren Mekânlarda İhtiyaç Gidermemek

İnsanların sıkça geçtiği yollar, gölgelendikleri sedirler, istifade ettikleri

su kaynakları, otobüs durakları, sokaklar, parklar gibi sosyal hayat açısından yoğun olan mekânlar hela ihtiyacının giderileceği yerler değildir. Bu

gibi yerlerde hela ihtiyacını gidermek insanlara eziyet etmektir. Bundan

dolayı Allah Resûlü (sav) bunu nehyetmiştir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Kişiye çokça beddua/lanet ettiren iki şeyden sakınınız.'

Ashab dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü çokça beddua/lanet ettiren şey nedir?'

Allah Resûlü, 'İnsanların yoluna veya gölgeliğine hela ihtiyacını gideren kişinin yaptığıdır.' buyurdu."8

Nebevi sünnetle eğitilen ve edep sahibi kılınan Müslim, yaşadığı çevreye ve insanlara karşı sorumluluk duygusu kazanır. Yapacağı herhangi bir

davranışın çevreye ve insanlara etkisini düşünür. Doğaya zarar vermekten,

toplumun hakkına girmekten ve insanlara eziyet etmekten şiddetle kaçınır.

III. Canlılara Ait Yuvalara İhtiyaç Gidermemek

Yerdeki ve duvardaki deliklere hela ihtiyacını gidermek, oranın sakini

6. Müslim, 342; Ebu Davud, 2549; İbni Mace, 340

7. Tirmizi, 14; Darimi, 693

8. Müslim, 269; Ebu Davud, 25; Ahmed, 8853

olan canlılara eziyet veren bir davranıştır. Aynı zamanda oralarda yaşayan

akrep, yılan gibi canlıların kişiye zarar verme ihtimali vardır. Bundan dolayı

canlılara ait olan yuvalara hela ihtiyacını gidermekten kaçınmak gerekir.

Abdullah ibni Sercis'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) böcek ve hayvanların yuvalarına idrar yapmayı yasakladı.

Katade’ye, ‘Böyle yerlere idrar yapmak neden hoş karşılanmıyor?’ dedik.

O da ‘Oraların cinlerin barınağı olduğu söylenirdi.’ cevabını verdi.”9

IV. İhtiyaç Giderirken Ön ve Arkayla Kıbleye Dönmemek

Hela ihtiyacını giderirken önü veya arkayı kıbleye dönme konusu âlimler arasında ihtilaflıdır.10 Tercih ettiğimiz görüşe göre; ihtiyaç giderirken

önü veya arkayı kıbleye dönmek hususunda tafsilat vardır. Etrafı çevrilmiş kapalı helalarda önü ve arkayı kıbleye dönmek yasaklanmamıştır,

9. Ebu Davud, 29; Nesai, 34; Ahmed, 20775; Bu hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

10. Bu konudaki hadislerin zahiri birbirine muarız göründüğü için âlimler bu konuda ihtilaf

etmiştir.

• Bir grup âlim, bevl ve dışkı yaparken önü ve arkayı kıbleye dönmenin mutlak olarak haram

olduğunu söylemiştir. Bu âlimler bu konuda nehyedici sıfatta olan hadislerin umumunu almışlar

ve bunun haram olduğunu söylemişlerdir.

• Bir grup âlim, hela ihtiyacının giderilme ânında kişinin önünü veya arkasını kıbleye dönmesinin caiz olduğunu söylemiştir. Bu görüşe dayanan âlimler Allah Resûlü’nün (sav) bu konu hakkındaki nehiylerinin neshedildiğini söylemişler ve Cabir ibni Abdullah’ın rivayet ettiği şu hadise

dayanmışlardır: “Allah Resûlü (sav) ön ve arka avret mahallimizi kıbleye dönerek bevletmekten

bizi menetti. Ancak ben onu (sav) vefatından bir sene önce kıbleye yönelmiş ihtiyacını giderir bir

şekilde gördüm.” (Ebu Davud, 13; Tirmizi, 9; İbni Mace, 325)

• Bir grup âlim, binadaki helalar gibi kapalı olan yerlerde kıbleye yönelmekte bir sakınca yoktur, ancak çöl gibi açık yerlerde haramdır, demişlerdir. Bu âlimler rivayetler arasında tercih veya

nesh ve mensuh usullerine gitmeden önce rivayetlerin arasını cem etme yolunu tutmuşlardır.

Çünkü rivayetlerin arasını cem etmek, tüm hadislerle amel etme nimetini doğurur. Bu âlimler

Allah Resûlü’nün (sav) sözlerini ve fiillerini incelemiş ve Allah Resûlü’nün açık ortamlarda bunu

nehyettiğini, ama kapalı ortamlarda bir beis olmadığı için kıbleye dönerek ihtiyacını giderdiğini

tespit etmişlerdir. Bunu -konunun devamında zikrettiğimiz- İbni Ömer’den (ra) gelen iki rivayet

desteklemektedir. Davud Ez-Zahiri'nin dayandığı Cabir (ra) hadisi de böyle anlaşılabilir. İmam Buhari bu görüşü tercih etmiş, İbni Hacer bu görüş hakkında "En adaletli görüş budur." demiştir.

Bizim yanımızda da racih olan budur.

• Bir grup âlim de nehyeden ve cevaz veren hadisleri bir arada değerlendirmiş ve şu sonuca

ulaşmıştır: Kıbleye ön veya arkayı dönmek mekruhtur. Cevaz veren hadisler, Allah Resûlü'nün (sav)

nehyinin harama delalet etmediğini, mekruhiyete delalet ettiğini gösterir. Bu görüş de tüm delillerle bir arada amel etme babından olduğundan, hadis ehlinin metoduna yakındır. Tercihe şayan

olmamasının nedeni hangi nassın önce hangisinin sonra olduğunun bilinmemesindendir. Cevaz

veren nas önce, yasaklayan daha sonra olduğu taktirde tam tersi bir hüküm ortaya çıkacaktır.

caizdir. Müslim'in edep babından kaçınması hoş karşılansa da, şer'an bir

sakıncası yoktur.

Açık alanlarda ihtiyaç giderirken ön veya arkayı kıbleye dönmek kesin

bir dille yasaklanmıştır, caiz değildir.

Abdurrahman ibni Yezid'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Selman El-Farisi'ye dendi ki: 'Sizin Peygamberiniz (sav), hela/tuvalet adabına

varıncaya kadar size her şeyi öğretti mi?'

Selman El-Farisi dedi ki: 'Evet öğretti. Büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye karşı durmamızı…bize yasakladı.' "11

Ebu Eyyub El-Ensari 'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle demiştir:

" 'Sizden biri hela ihtiyacını bozmak için gittiğinde önünü veya arkasını kıbleye çevirmesin. Doğuya veya batıya çevirsin.'

Ebu Eyyub devamla dedi ki: 'Biz Şam tarafına doğru gittik. Oranın helalarını kıbleye çevrilmiş olarak bina edilmiş bulduk. Helada iken kıbleden başka

bir yöne döner ve Allah'tan bağışlanma dilerdik.' "12

Kapalı alanlarda kıbleye dönmekte bir beis olmamasının delilleri ise

şunlardır:

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir ihtiyacımdan dolayı kız kardeşim Hafsa’nın evinin üstüne çıkmıştım. Allah Resûlü’nü arkasını Kâbe’ye, önünü ise, Şam’a dönmüş bir şekilde ihtiyaç

giderirken gördüm.”13

Mervan El-Esfar’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’i hayvanını kıbleye doğru çöktürmüş ve aynı yöne doğru çömelip idrar yaparken gördüm.

Ben, ‘Ey Ebu Abdurrahman! Kıbleye karşı idrar yapmak yasak değil mi?’ dedim.

11. Müslim, 262; Ebu Davud, 7; Tirmizi, 16; İbni Mace, 316

12. Buhari, 394; Müslim, 264

13. Buhari, 148; Müslim, 266

O da, ‘Evet bu yasaklama açık olan yerlerdedir. Ama kıble ile aranızda sütre

olursa bir sakınca yoktur.’ cevabını verdi.”14

V. Allah’ın İsminin veya Kur’ân Ayetlerinin Yazılı Olduğu Bir Şeyle

Helaya Girmemek

Mushaf veya Allah’ın isminin yazılı bulunduğu yüzük, kâğıt, kolye gibi

bir şeyle helaya girmenin haramlığına işaret eden sahih ve sarih (açık)

bir delil olmadığından haram değildir.15 Ancak Allah’ın (cc) şiarlarını tazim

babından bu şeylerle helaya girilmemesi evladır.

“İşte böyle… Kim de Allah’ın (değer verilmesini istediği, O’nu hatırlatan)

şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır…”16

Mushafın veya üzerinde Allah zikrinin yazılı olduğu takı gibi şeylerin

çalınma korkusu gibi bir durum oluşursa ve teslim edilebilecek güvenilir

biri bulunmazsa, üstü örtülerek helaya girilebilir. Böylece hem mal korunmuş hem de Allah’ın şiarları tazim edilmiş olur.

VI. Sol Ayakla Girip Sağ Ayakla Çıkmak

Allah Resûlü’nün (sav) genel uygulamaları, değerli olan veya tazim edilen

işlerde sağı, eziyet giderici veya değersiz olan işlerde solu kullanmanın

sünnet olduğunu göstermektedir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü sağ elini temiz şeylerde ve yemek yemede kullanırdı. Sol elini

ise hela ihtiyacında ve eziyet verici şeylerde kullanırdı.”17

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kişinin mescide girerken sağ ayağıyla girmesi, çıkarken sol ayağıyla çıkması sünnettendir.”18

14. Ebu Davud, 11; Darekutni, 161

15. Bu konuda Fıkıh kitaplarında zikredilen bir hadis vardır. Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Resûlü helaya gireceği zaman yüzüğünü çıkarırdı.” (Ebu Davud, 19; Tirmizi, 1746; Nesai,

5213; İbni Mace, 303) Yüzüğün sıfatı ile ilgili Buhari (65) ve Müslim’de (2092) geçen bir rivayette

üzerinde “Muhammedun Resûlullah” yazılı olduğu belirtiliyor. Ancak Enes’in (ra) rivayet ettiği hadis, Ebu Davud, Darekutni, Nesai gibi birçok muhaddisin belirttiği üzere zayıf bir hadistir.

16. 22/Hac, 32

17. Ahmed, 26283; Ebu Davud, 33-34

18. El-Mustedrek, 791; Es-Sunenu’l Kubrâ, 4322. Hâkim ve İbni Hacer, sahih olduğunu; Zehebi,

İmam Müslim’in şartı üzere olduğunu belirtmiştir.

HELA ADAPLARI BABI

Hela, içinde bulunan necaset nedeniyle değersizdir. Helanın dışındaki

yerler ise helaya nispetle temiz ve değerli olan yerlerdir. Helaya girerken

değer olarak düşük bir mekâna girildiğinden sol ayak, çıkarken ondan

daha değerli bir yere çıkıldığından sağ ayak kullanılması, sünnetin ruhuna uygun kabul edilmiştir.

VII. Helaya Girerken Sünnette Sabit Olan Zikirleri Yapmak

A. “Bismillah” Demek

Genel olarak hayatın her alanında “Besmele”yi zikretmek meşru bir ameldir. Bunu teşvik eden birçok nas vardır. Teşvik edilen uygulamalardan birisi de helaya girerken besmele çekmektir.

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Helaya girdiği zaman âdemoğlunun avret yerleri ile cinler arasındaki perde,

ِّ◌ۣ) kişinin

19“.demesidir’ Bismillah) ‘بِسْمِ الل

B. Allah’a Sığınmak

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü helaya gireceği zaman

ثِ◌

ائَ◌

ثَ وَ الخبِ ُ◌

ه َّم إِنِّ أُع ُوذ ِ بَك ِ م َن ُ الخبُ ُّ◌

اَلل

Allah’ım! Erkek ve dişi şeytanların (şerrinden) sana sığınırım.’ derdi.”20

Zeyd ibni Erkam’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Helalar şeytanların hazır bulundukları yerlerdir.”21

Zikrettiğimiz bu hadislerden anlaşıldığı üzere hela, şeytanların uğrak

yeridir. Helaya girerken onların verebileceği zararlardan korunmak için

sünnette sabit olan bu zikirlere ehemmiyet verilmelidir.

19. Tirmizi, 606; İbni Mace, 297

20. Buhari, 142; Müslim, 375; Ebu Davud, 4; Tirmizi, 5; İbni Mace, 298. Hattâbî’nin belirttiği gibi

ثِ ُ◌) hadisteki

الخب ُ (ibaresi (الخبيث (kelimesinin cemisi olup, erkek şeytanlar anlamındadır. (ثِ

ائَ◌

(الخبَ

kelimesi ise, (الخبيثة (kelimesinin cemisi olup, dişi şeytanlar anlamındadır. Bazı âlimler bu hadise,

‘Kötü/mezmum olan şeylerden ve şeytanlardan sana sığınırım.’ şeklinde de mana vermişlerdir.

Her iki anlam da lugat açısından sahih, şeriata uygundur.

21. Ebu Davud, 6; İbni Mace, 296

Küçük yaştaki bir çocuk helaya girdiğinde anne ve babasının onun yerine

bu zikirleri yapması gerekir mi?

Birinin koruyucu zikirleri yapamaması durumunda bir başkası onun yerine yapabilir. Zira Allah Resûlü hastalandığında Aişe (r.anha) Nas, Felak ve

İhlas Surelerini Allah Resûlü’ne okumuştur. Anne ve babaların çocuklarını

şeytanın tuzaklarından muhafaza etmeleri onların en büyük görevidir.22

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü torunları Hasan ve Hüseyin’i,

انَ وَهَّ امِةَ ، وِمْنَ كُلِّ عْيٍ لَّ مِةٍ َ◌

طْ◌

امِةِ مْن كُلِّ شَ ي ّ◌

ه التِّ◌

مِت اللَ◌

أُعُوذِ بَكل

‘Ben şeytanın şerrinden, zarar verici haşeratlardan ve kötü bir niyetle bakan gözden siz ikinizi Allah’ın tam olan kelimelerine sığındırıyorum.’ diyerek Allah’a sığındırır ve, ‘Sizin atanız İbrahim (as), oğulları İsmail ve İshak’ı bu şekilde söyleyerek Allah’a sığındırırdı.’ derdi.”23

Helaya girerken ve çıkarken yapılan zikirler, açık alanda ihtiyaç giderirken yapılabilir mi?

Evet, yapılabilir; zira bu zikirler mekâna değil, ihtiyaç gidermeye ait zikirlerdir. Hangi mekânda ihtiyaç giderilirse giderilsin okunabilir.

Banyo ve tuvalet bir aradaysa zikirler nasıl yapılır?

Banyo ve tuvalet iç içeyse, tuvalet için ayrılan bölme tuvalet kabul edilir.

O bölüme girilirken zikir yapılır ve diğer adablara riayet edilir.

VIII. Helada Konuşmamak

A. Helada Allah’ı Zikretmek

Kişinin helada iken sessizce Allah’ı zikretmesi, ezanı tekrar etmesi, aksırdığında Allah’a hamdetmesinin caiz olduğunda birçok âlim hemfikirdir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), hayatın her ânında Allah’ı zikrederdi/hatırda tutardı.”24

22. Kız çocuğu için ِث

ائً◌

ثَ وَ الخبِ ُ◌

عُيذَهِ ا بَكِ مَنُ الخبُِ◌

ه ّمِ ّ إن أ ّ◌

;اَلل

erkek çocuğu için ِث

ائً◌

ثَوَ الخبِ ُ◌

ع ُيذُه ِ بَك ِم َن ُ الخبُ ُ◌

ه َّم إنِّ أ ّ◌

.denilebilir اَلل

23. Buhari, 3371; Ebu Davud, 4737; Tirmizi, 2060; İbni Mace, 3525

24. Müslim, 373; Ebu Davud, 18; Tirmizi, 3384; İbni Mace, 302

Sesli olarak bu ve benzeri zikirleri yapmaya gelince, racih olan zikir vb. şeylerin sesli olarak helada yapılmamasıdır. Zira hela, yapı olarak zikrin sesli yapılmasına uygun değildir. Hasan-ı Basrî'ye helada aksıran kişinin durumu sorulduğunda sessiz olarak hamdetmesi gerektiğini söylemiştir.25 Buna binaen; zikirlerin yazılı olduğu çıkartmalar tuvaletin iç kısmına yapıştırılmamalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

B. Helada Konuşmak

Helada ihtiyacı giderirken konuşmamak, gözetilmesi gereken bir edeptir. Bunun haram olduğunu gösteren sarih bir delil yoktur.26 Su istemek veya hela ihtiyacını giderdiğini belirtmek gibi zaruri hâllerin oluşması durumunda konuşulabilir.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü bevlederken bir adam Allah Resûlü'ne selam verdi. Allah Resûlü onun selamına karşılık vermedi."27

IX. Ayakta Bevletmemek

Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır.28

25. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1227

26. Bu konuda bazı âlimlerin helada konuşmanın haramlığına dair delil aldıkları bir hadis vardır: Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'İki adam avret mahallerini açarak ve konuşarak hela ihtiyacı için çıkmasınlar. Allah buna öfkelenir.' " (Ebu Davud, 15; Ahmed, 11310; El-Mustedrek, 559)

Araplar karşılıklı oturur, ihtiyaçlarını giderir ve konuşurlardı. Allah Resûlü (sav) bir başkasının avretini görmeye sebep olan bu çirkin âdeti yasaklamıştır. Burada zikredilen konuşmaktan ziyade, avretlerin açılarak karşılıklı konuşulmasıdır.

27. Müslim, 370; Ebu Davud, 331; Tirmizi, 90; İbni Mace, 37; Ebu Davud'un lafzında Allah Resûlü'nün teyemmüm aldıktan sonra adamın selamına karşılık verdiği belirtilmektedir.

28. Bu konudaki hadislerin zahiren birbirine zıt gibi olması, bu konuda birden fazla görüşün

doğmasına sebep olmuştur.

• Bir grup âlime göre ayakta bevletmek mekruhtur. Ancak bir özür oluşursa bu durumda caizdir. Bu âlimler yukarıda zikrettiğimiz Aişe (r.anha) hadisine dayanarak Allah Resûlü'nün aslen ayakta bevletmediğini, Huzeyfe (ra) hadisine dayanarak bir özürden dolayı ayakta bevletmenin caiz

olduğunu söylemişlerdir. Bizim yanımızda racih olan görüş de budur.

• Bir grup âlime göre elbiseye necasetin sıçramasından emin olmak şartıyla ayakta bevletmekte bir sakınca yoktur. Bu âlimler Allah Resûlü'nden bunu nehyetmesine dair bir rivayetin sabit

olmamasına ve ayakta bevlettiğine dair rivayetlerin varlığına dayanarak ayakta bevletmenin caiz

olduğunu söylemişlerdir. Ancak namazın sıhhatini ortadan kaldıracağı için necasetin bedene ve

elbiseye sıçramaması şartını getirmişlerdir.

Allah Resûlü'nün (sav) ayakta bevletmeyi nehyettiğine dair bazı rivayetler vardır:

Racih olan, ayakta bevletmekten kaçınmaktır. Ayakta bevletmek, bevlin

elbiseye sıçramasına ve açık alanda avret mahallinin başkaları tarafından

görülmesine sebep olabilir.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Her kim sana Allah Resûlü'nün ayakta bevlettiğini anlatırsa, onu doğrulama.

Allah Resûlü, üzerine Kur'ân indirildiğinden beri ayakta bevletmemiştir."29

Ancak bir ihtiyaç oluşursa, bu durumda -necasetten sakınma şartıylaayakta bevletmekte bir sakınca yoktur.

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü bir kavmin çöplüğüne geldi, ayakta bevletti ve sonra su istedi.

Ben ona su getirdim. Bu suyla abdest aldı."30

İbni Hacer der ki:

"Çöplük evlerin önünde ev sahiplerinin yararlanması için yapılır. Çoğunlukla alçak bir yapıya sahip olup, orada hela ihtiyacını gideren kişinin üzerine

bevl sıçramaz.”31

X. Bevlin Elbiseye Sıçramasından Kaçınmak

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Resûlü beni ayakta bevlederken gördü ve, ‘Ey Ömer!

Ayakta bevletme.’ dedi. Ben de ondan sonra ayakta bevletmedim.” (İbni Mace, 308)

Bureyde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: “Üç şey cefadandır. (Bunlardan biri de) ayakta bevletmektir.” (Taberânî, Mu’cemu’l Evsat (5998) eserinde, Buhari, Et-Târîh

kitabında (4/495) zikretmiştir.) Bu anlamda İbni Mesud’dan da (ra) mevkuf bir rivayet gelmiştir.

(Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1326)

Cabir (ra) anlatıyor, “Allah Resûlü (sav) kişinin ayakta bevletmesini nehyetti.” (İbni Mace, 309; Es-Sunenu’l Kubrâ, 496)

Ancak bu rivayetlerin tümü zayıftır.

29. Ahmed, 25045; Tirmizi, 12; Nesai, 29; İbni Mace, 307

30. Buhari, 224; Müslim, 273

Aişe ve Huzeyfe’den (r.anhuma) rivayet edilen hadisler “Birbirine zıt olan bu rivayetler nasıl anlaşılmalıdır?” sorusunu akıllara getirmektedir. İbni Hacer (rh) bu konu hakkında der ki:

“Aişe’nin (r.anha) hadisi onun bu konudaki bilgisine dayanmaktadır. Bu bilgi Allah Resûlü’nün (sav)

evlerde yaptığı fiiline hamledilir. Aişe (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) evin dışındaki fiiline rastlamamıştır. Evin dışındaki fiilini ise, Huzeyfe (ra) ezberlemiştir.” (Fethu’l Bârî, 226 No.lu hadisin şerhinde)

31. Fethu’l Bârî, 224 No.lu hadisin şerhinde

“İdrardan uzak durun. Kabir azabı çoğunlukla; idrardan sakınmamaktan dolayıdır.”32

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) iki kabre uğradı ve şöyle buyurdu: ‘Bu ikisi azap görüyor,

ama büyük günahtan ötürü değil.’ Sonra şöyle buyurdu: ‘Bu ikisinden birisi

kovuculuk yapmak için dolaşırdı, diğeri de idrarından sakınıp korunmazdı.’ ”33

Bevlin Sıçramasından Korunmak İçin Alınacak Tedbirler

1. Rüzgâra Doğru Bevletmemek

Bu konuda zayıf rivayetler vardır.34 Ancak kişi rüzgâra doğru bevlettiğinde rüzgâr bevlin kişinin üzerine sıçramasına sebep olabilir. Bundan

dolayı rüzgâra doğru bevletmemek, bevlin sıçramasından korunabilmek

için bir tedbirdir. Cumhur-u ulema rüzgâra yönelerek bevletmeyi mekruh saymıştır.

2. Yumuşak Bir Mekân Seçmek veya Bevl İçin Küçük Bir Çukur

Kazmak

Bu konuda zayıf rivayetler vardır.35 Ancak bu bevlin sıçramasından korunmak için kişinin uygulayabileceği bir tedbirdir.

3. Elbiseyi Toplamak

Hela ihtiyacı giderilirken yere değen elbiseye necaset bulaşabilir. Bundan dolayı elbiselerin paçalarını, etek kısımlarını toplamak bu konuda

alınabilecek tedbirlerdendir.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hela ihtiyacını gidermek istediğinde, yere alçalıncaya kadar

elbisesini kaldırmazdı."36

4. Sıçratmayan Tuvalet Taşı Seçmek

Şüphe yok ki mimari yapılar, onu yapanların ve orada yaşayanların kim-

32. Ahmed, 8331; İbni Mace, 348; Darekutni, 464

33. Buhari, 218; Müslim, 292

34. Darekutni, Aişe'den (r.anha) (154); Tahâvî, Şerhu Meâni'l Âsâr isimli eserinde Ebu Hureyre'den (ra) (6586) bu konuda hadis rivayet etmiştir. Ancak belirtildiği üzere bu hadisler zayıftır.

35. Ebu Davud, 3

36. Tirmizi, 14; Darimi, 693

liğini ele verir. İslam'ı ölçü kabul eden bir insan, imar ettiği yaşam alanlarını İslam'a uygun düzenler.

Bugünkü yapılar her ne kadar kendini İslam'a nispet eden müteahhitler

tarafından yapılsa da -Allah'ın rahmet ettikleri müstesna- İslami hassasiyetler gözetilmeden, Batılı yaşam tarzına uygun imar edilmiştir.

Bize düşen, yaşadığımız alanları Müslimce bir yaşama uygun hâle getirmeye çalışmaktır.

XI. İstinca ve İsticmar Adabı

İstinca, su kullanılarak idrar ve dışkı mahallini yıkamak demektir.

İsticmar, taş kullanılarak idrar ve dışkı mahallini temizlemek demektir.

Hela ihtiyacı giderildikten sonra aslolan su ile temizlik yapmaktır. Taş

ile isticmar ikinci mertebede yer alır. Bu iki yoldan biriyle necasetin izale edilmesi vaciptir. Çünkü necasetin varlığı namazın kabulüne engeldir.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) helaya girdiğinde ben ve benim gibi bir çocuk su dolu bir

ibrik ve ucu demir olan bir sopa taşırdık. Allah Resûlü (sav) getirdiğimiz o suyla istinca ederdi."37

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Ey Kadınlar!) Eşlerinize dışkının ve bevlin eserlerini üzerlerinden yıkamalarını emredin. Zira ben onlardan hayâ ediyorum. Allah Resûlü de böyle

yapardı."38

İstinca ve isticmar konusunda dikkat edilmesi ve bilinmesi gerekenler

şunlardır:

A. İstinca ve İsticmar Yaparken Sağ Eli Kullanmamak

Bevlederken veya istinca ve isticmar yaparken sağ eli kullanmak Allah

Resûlü'nün (sav) nehyettiği bir davranıştır.

Abdurrahman ibni Yezid'den şöyle rivayet edilmiştir:

37. Buhari, 152; Müslim, 271

38. Ahmed, 24639; Tirmizi, 19; Nesai, 46

"Selman El-Farisi'ye dendi ki: 'Sizin Peygamberiniz (sav), hela/tuvalet adabına

varıncaya kadar size her şeyi öğretti mi?'

Selman El-Farisi, 'Evet öğretti. Büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye karşı

durmamızı, sağ elle temizlenmemizi, üçten az taşla temizlenmemizi ve tezek

ve kemikle temizlenmemizi bize yasakladı.' dedi."39

Ebu Katade'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Sizden biri bevlettiği zaman zekerini sağ eline almasın. Sağ eliyle istinca yapmasın. Kabının içine solumasın."40

Sol elin olmaması ya da sargıda olması gibi zaruri durumlarda kişi sağ

elini kullanabilir.

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…”41

B. İsticmar Yapılacak Madde Hakkında Bilinmesi Gerekenler

1. Zatında Necis Olan Bir Madde Olmaması

Temizlik, temiz olan şeylerle yapılır. Zatında necis olan bir şey, bir başka necaseti temizleyemez.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) tuvalet ihtiyacını görmek için geldi. Kendisine üç taş getirmemi emretti. Ben iki taş buldum, üçüncüye baktım bulamadım. Bir tezek bularak

onu getirdim. Peygamber (sav) iki taşı aldı, tezeği fırlattı ve ‘Bu pistir.’ dedi.”42

2. Kemik ve Tezekle Temizliğin Yapılmaması

İbni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Tezek ve kemikle istinca etmeyin. Çünkü o ikisi cin kardeşlerinizin yiyeceğidir.”43

İbni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) tuvalet ihtiyacını görmek için geldi. Kendisine üç taş getirme-

39. Müslim, 262; Ebu Davud, 7; Tirmizi, 16; İbni Mace, 316

40. Buhari, 154; Müslim, 267; Ebu Davud, 31; Tirmizi, 15; Nesai, 24; İbni Mace, 310

41. 64/Teğabun, 16

42. Buhari, 156

43. Müslim, 450; Ebu Davud, 39; Tirmizi, 18; Nesai, 39

mi emretti. Ben iki taş buldum, üçüncüye baktım bulamadım. Bir tezek bularak

onu getirdim. Peygamber (sav) iki taşı aldı, tezeği fırlattı ve ‘Bu pistir.’ dedi.”44

3. Şeriatın Kendisine Değer Verdiği Bir Nesne Olmaması

Üzerinde Kur’ân ayetleri, hadis metinleri, ilmî bahisler gibi şeylerin yazılı olduğu maddelerle isticmar yapmak doğru değildir. Çünkü bunlar

şeriatın kendisine değer verdiği şeylerdir. Allah Resûlü cinlere ihtiram

gösterip onların azıklarıyla isticmar yapmayı ümmetine yasaklamışsa, şeriatın kendisine değer verdiği şeylerle isticmar, evveliyatla doğru değildir.

“İşte böyle… Kim de Allah’ın (değer verilmesini istediği, O’nu hatırlatan)

şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır.”45

4. Necaseti İzale Edecek Bir Yapıya Sahip Olması

İsticmarın gayesi necaseti izale etmektir. Bundan dolayı isticmar için

kullanılacak maddenin bu amacı yerine getirebilecek bir sıfatta olması

gerekir. Örneğin, bundan dolayı âlimler cam parçalarıyla isticmar yapmanın hem bu amacı yerine getiremediğinden hem de kişiye zarar verebileceğinden hoş görmemişlerdir.

5. Gıda Maddeleriyle İsticmar Yapmamak

Allah Resûlü'nün (sav) kemik ve tezekle isticmar yapmayı cinlerin azığı olmasından dolayı nehyetmesine kıyasen, ekmek, bakliyat gibi insanların

gıda ihtiyaçları için kullandıkları şeylerle isticmar yapmak, doğru değildir.

C. İsticmarda Kaç Taş Kullanılır?

Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır.46 Racih olan, isticmar için en az üç

44. Buhari, 156; Tirmizi, 17; Bu hadis, necis maddelerle isticmar yapmanın doğru olmadığına

da delil alınmıştır. Çünkü Allah Resûlü tezeği kullanmamış ve bunu "pis olmasına" bağlamıştır.

İbni Huzeyme, Sahih isimli eserinde (no; 70) İbni Mesud'un, Allah Resûlü'ne getirdiği tezeğin

eşek tezeği olduğunu kaydetmiştir. Eşek, eti yenmeyen hayvanlardan olup, dışkısı necistir.

45. 22/Hac, 32

46. Bu konuda genel olarak iki görüş vardır:

• Bir grup âlime göre isticmar için üç taş şart değildir. Bu konuda şöyle demişlerdir; "İsticmarda

gaye temizlik olduğu için bir taş da yeterlidir. Aynı zamanda -yukarıda zikrettiğimiz rivayetteAllah Resûlü, İbni Mesud'dan üç taş istemiş, İbni Mesud ona iki taş getirmiştir. Eğer üç taş şart

olsaydı, Allah Resûlü üçüncü taşı da isterdi."

• Bir grup âlime göre, hela ihtiyacı için üç taş gereklidir. Yukarıda zikrettiğimiz rivayetler bu

görüşün delillerindendir. Bu âlimler Hanefi ve Malikilerin delil aldıkları İbni Mesud hadisini şöyle

açıklamışlardır: "Burada Allah Resûlü'nün İbni Mesud'dan ilk olarak üç taş istemesi, isticmar için

taşın -eğer üç taş bulunmazsa- bir taşın üç ayrı yerinin kullanılmasıdır. Bu

konudaki rivayetler bunu göstermektedir.

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Dağ başlarında, kırlarda ve sahrada tuvalet ihtiyacını gidermek isteyen kimse yanına üç taş alsın, temizlik için bu taşlar ona yeterlidir.”47

Abdurrahman ibni Yezid’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Selman El-Farisi’ye dendi ki: ‘Sizin Peygamberiniz (sav), hela/tuvalet adabına

varıncaya kadar size her şeyi öğretti mi?’

Selman El-Farisi dedi ki: ‘Evet öğretti. …üçten az taşla isticmarı bize yasakladı.”48

Kişi temizlik için daha fazla sayıda taşa ihtiyaç duyarsa tekli sayılarda

olması kaydıyla fazla taş kullanabilir. Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biriniz taşla taharetlenirse tekli sayılarda yapsın.”49

Günümüzde kullanılan tuvalet kağıtları, taşla temizlenme hükmündedir. En az üç kağıt kullanılmalıdır, üç kağıt bulunmuyorsa bir kağıdın üç

ayrı temiz yeri kullanılmalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

D. Taşın Dışında Başka Maddeler İsticmar İçin Kullanılabilir mi?

İsticmar yapılacak madde için yukarıda zikrettiğimiz şartlara dikkat edilmesi kaydıyla, ağaç dalları, yapraklar, tuvalet kâğıdı gibi maddeler isticmar için kullanılabilir.

Ömer’in (ra) azatlı kölesi Yesar ibni Numeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) bevledeceği zaman, ‘Bana kendisiyle temizleneceğim bir şey ver.’

derdi. Ben ona ağaç dalı ve taş verirdim. Ya da o, bir duvarın kenarına gelir,

üç taşın şart olduğunu gösterir. İbni Mesud’un üç taş bulamamasından, üç taşın şart olmadığına

delil çıkarılamaz. Üçüncü taş bulunmadığı için Allah Resûlü’nün bir taşı iki defa kullanma ihtimali

de vardır.” Racih olan görüş -yukarıda da belirttiğimiz üzere- budur.

47. Ahmed, 25012; Ebu Davud, 40; Nesai, 44

48. Müslim, 262; Ebu Davud, 7; Tirmizi, 16; İbni Mace, 316

49. Buhari, 161; Müslim, 237

ona sürerek isticmar yapardı. Bazen de yere sürerek isticmar yapardı, zekerini yıkamazdı.”50

E. Vücudun Ön veya Arka Tarafından Çıkan Her Şey için İstinca

veya İsticmar Yapmak Gerekir mi?

İstinca ve isticmar, önden ve arkadan çıkan necis maddeleri temizlemek

için meşru kılınmıştır. Hastalıktan dolayı kişiden çıkan kurtçuk veya safra

kesesi ve böbrek taşları necis olan maddeler değildir. Doğal olarak bunlar bevl ve dışkı gibi necis maddelere kıyas edilemez. Yellenmek ise kötü

kokulu bir hava olup, bedende veya elbisede iz bırakmaz. Sonuç olarak

bunlardan dolayı istinca ve isticmar yapmaya gerek yoktur.

XII. Heladan Çıkarken Okunması Gereken Zikir

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) heladan çıktığı zaman (كَ

ْانَ

رْغفُ)' (Allah'ım!) Senin mağfiretini isterim.' derdi."51

İbni Kayyım (rh) bu konuyla ilgili şu tespiti yapar:

"Allah en iyi bilir, bunda bir sır vardır. Şöyle ki; dışkı bedeni ağırlaştırır ve bedende kalmasıyla eziyet verir. Günahlar da kalbi ağırlaştırır ve orada kalmasıyla

kalbe eziyet verir. Bu ikisi bedene ve kalbe eziyet eden zararlı şeylerdir. Allah

Resûlü (sav) heladan çıkınca bedenine eziyet veren şeyden kurtulması, bedenin

hafiflemesi ve rahatlamasından dolayı Allah'a hamdetmiştir.52 Sonra eziyet verici diğer etkenden kurtarmasını, kalbini rahatlatmasını ve hafifletmesini Allah'tan istemiştir. Allah Resûlü'nün kelimelerinin ve dualarının incelikleri ve

önemi (insan) aklının alabileceğinden çok daha fazladır."53

XIII. Heladan Çıktıktan Sonra Elleri Yıkamak

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) helaya girdi. Ben bir kabın içerisinde ona su getirdim. O da

50. Es-Sunenu'l Kubrâ, 540; Beyhaki bu hadisi rivayet ettikten sonra, "Bu babta rivayet edilenlerin en sahihi budur." demiştir. Bu ifade hadisin isnadında konuşulduğuna dolaylı bir imadır.

Anlamı "Hepsi problemli rivayetlerin en iyisi budur." demektir.

51. Ebu Davud, 30; Tirmizi, 7; İbni Mace, 300; Ahmed, 25220

52. İbni Kayyım burada Enes'ten (ra) rivayet edilen hadise işaret ediyor:

عَّني الْذَى وَعافَانِ) zaman çıktığı heladan) sav (Resûlü Allah"

ذي أَذْهَبَ

ه الّ

حْمُد لِلَ

ال' (Hamd, benden

eziyeti gideren ve beni afiyet içinde kılan Allah'adır.' derdi." (İbni Mace, 301) Bunun gibi bir fiil

mevkuf olarak Ebu Zerr’den de (ra) rivayet edilmiştir. (Musannef İbni Ebi Şeybe, 29907) Ancak bu

iki rivayet de zayıftır.

53. İğâsetu’l Lehfân, 1/58-59

istinca yaptı. Sonra elini yere sürdü ve sonra elini yıkadı. Sonra ona bir kapta

başka bir su getirdim. O suyla da abdest aldı.”54

Allah Resûlü’nün (sav) elini yere/toprağa sürmesi, sabun kullanmanın gerekliliğine işarettir. Zira o dönemde toprak, sabun gibi temizleyici olarak

kullanılırdı.

XIV. Banyoda Bevletmemek

Abdullah ibni Muğaffel’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Biriniz gusül abdestini aldığı yere idrarını yapıp sonra da orada yıkanmasın.

Çünkü vesveselerin çoğu bundan ileri gelir.”55

Burada inceleyebileceğimiz iki banyo çeşidi vardır:

a. Şayet banyo yapılan yerde herhangi bir gider yoksa ve oraya bevledilmesi hâlinde necaset orada birikiyorsa, bu banyoda bevletmek nehyedilmiştir. Çünkü kişi oraya bevledip sonra banyo yaptığında, biriken necasetin üzerine sıçrayıp, sıçramadığından emin olmaz ve vesveseye kapılır.

Aynı zamanda -“Sular Babı”nda da aktardığımız üzere- Allah Resûlü (sav)

durgun sulara bevletmeyi yasaklamıştır.

b. Banyo yapılan mekân gideri olan ve suyun dışarıya akıtıldığı bir yerse, orada bevletmekte bir sakınca yoktur. Zira suyun aktığı yerde necaset olmaz.

İmam Ahmed (rh) şöyle demiştir: “Şayet bevlin üstüne su döküldüğünde borudan akıp gidiyorsa, burada banyo yapmakta bir beis yoktur.”56

El-Hattâbî (rh) şöyle der: “Kişinin banyoda bevletmesinin nehyedilmiş olması ancak bevlin akıp gideceği sert bir mekân olmaması veya mekânda bevli dışarıya akıtan (boru gibi) bir yol olmaması durumunda geçerlidir. Çünkü

bu, yıkanan kişinin üzerine bevl damlalarının ve sıçramalarının isabet etmesini vehmettirir ve vesveseyi doğurur.”57

XV. Hastalık Nedeniyle Bevlini Tutamayan Kişinin Durumu

Bu durum bir hastalıktır. Yüce Allah herkesi gücü nispetinde sorumlu

tutmuştur.

54. Ahmed, 8104; İbni Hibban, 1405

55. Ebu Davud, 27; Tirmizi, 21; İbni Mace, 304; Ahmed, 20569

56. Eş-Şerhu'l Kebîr Alâ Metni'l Mukni', 1/87

57. Meâlimu's Sunen, 1/22

"Allah'tan gücünüz yettiğince korkup sakının..."58

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine getiriniz. Bir şeyi yasakladığımda da onu bırakınız."59

• Bu kişinin durumu, kendisinden istihaze kanı akan kadının durumu gibidir. Allah Resûlü (sav) istihazenin bir hastalık olduğunu, gelen kanın yıkanmasını, her namaz için abdest almayı ya da iki namazı cem ederek bir abdestle kılmayı emretmiştir. Kendisinden bevl gelen kimse de Allah Resûlü'nün (sav) istihazeli kadına emrettiği şekilde davranmalıdır. Şöyle ki;

• Bu kişi her namaz için istinca yapıp, abdest almalıdır.

• Ya da istinca yapıp, abdest aldıktan sonra namazlarını cem edip öyle kılmalıdır.60

• Elbisesine isabet eden bevli/sidiği temizlemelidir.

XVI. İstinca Konusunda Oluşan Vesveseler

Bazı fıkıh ve ilmihâl kitaplarında necasetten korunmak için öneriler vardır. Kırk adım yürümek, biraz hareket etmek, öksürmek, yukarıdan aşağıya düşer gibi oturmak, idrarın geldiği yere kürdan gibi şeyler koyup, tıkamak, sol tarafa uzanmak, on dakika bekledikten sonra yapılacak kontrolün ardından abdest almak...gibi.

Bu sayılanların hiçbiri sünnette yoktur. Ümmetine her şeyi öğreten Allah Resûlü (sav), bu sayılanlardan hiçbirini öğretmemiş, tavsiyede bulunmamıştır. Müslim'in sorumluluğu; ihtiyaç giderdikten sonra güzelce temizlenmektir. İdrar ve dışkı mahallini temizledikten sonra, yapılması gereken fazladan bir şey yoktur. Kişinin takvalı olmak adına, fazladan yaptığı her şey, dinine zarar vererek, onu şeytanın ağı olan vesveseye düşürecektir.

İbnu'l Cevzi şöyle der: "Şeytanın oyunlarından birisi de onlara helada uzun kalmayı emretmesidir. Hâlbuki bu ciğere zarar verir. Orada kalmanın ölçüye göre olması gerekir. Kimisi tuvaletten çıkar, sonra yürür, öksürür, bir ayağını

58. 64/Teğabûn, 16

59. Buhari, 7288; Müslim, 1337

60. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “İstihazeye Dair Şer’i Hükümler”, 1/360

kaldırır, diğerini indirir. Kendince temizlendiğini zanneder. Hâlbuki o böyle yaptıkça idrar mesaneye sızıp toplandığından daha çok akar. İnsan bevletmeye hazırlanınca da burada toplanan su çıkar. Ama yürüme ve öksürmeden

sonra durunca mesanede yine birazcık su toplanır. Sızma durmaz ve kesilmez.

Bu böyle durmaz, devam eder. Kişinin iki parmağının arasına alarak zekerini

hafifçe sıkması ve onda olan şeyi çıkarması yeterlidir.61 Bundan sonra suyla

zekerini yıkar.”62

Taharet, abdest ve namaz gibi ameli konularda insanlar çokça vesveseye

düşebilmektedir. Zira şeytan, insanları vesveseye düşürmek için var gücüyle çalışmaktadır. İlerleyen bablarda bu konuya atıf yapabilmek için,

vesveseyle ilgili toplu bilgiler vermek istiyoruz.

Gerek ibadetler için yapılan manevi temizlik (abdest, gusül) gerek de

hijyen amaçlı yapılan temizliklerde vesvese, insanın şeytanın avcuna düştüğü ve hayatı kendine zindan ettiği alanlardan biridir. Bu durumda olan

kişiler, kendilerine eziyet etmelerinin yanında aynı ortamı paylaştıkları

insanlar için de eziyet kaynağıdırlar. Genelde abdest/guslün tam olmadığına, uzuvların ıslanmadığına, farzın hakkını eda etmediklerine inandıkları için aynı fiili defalarca tekrarlarlar. Ya da bir şeyin temiz olmadığına

inandıkları için saatlerce onu paklamakla meşgul olurlar.

Bütünüyle şeytanın projesi olan vesvese, yerinde saymaz. Bu hassasiyet

ve şüphe hâli her geçen gün daha fazla ilerler. Çoğu zaman da amelin terki ya da ağır psikolojik rahatsızlıklarla neticelenir.63

61. İbnu’l Cevzi burada İsa ibni Yezdad el-Yemani’nin babasından onun da Allah Resûlü’nden

(sav) rivayet ettiği “Sizden birisi bevlettiği zaman üç defa zekerini hafifçe çeksin.” (İbni Mace, 326;

Ahmed, 19053) hadisine işaret etmektedir. Ancak bu hadis Mürsel olması ve İsa ibni Yezdad El-Yemani’nin meçhul bir ravi olmasından ötürü zayıftır. Vesveseye sebep olup ve sağlık açısından

sakıncalı olduğundan dolayı bundan kaçınmak gerekir. İbni Teymiyye der ki: “Bu konuda rivayet

edilen hadis zayıf bir hadistir. Aslı yoktur. İdrar tabiatına göre çıkar. Bittiği zaman da tabiatı gereği kesilir. İdrar gelmesi tıpkı sağma gibidir. Şayet kişi zekerini hafifçe çekmeyi terk ederse, bevl

durur. Ancak kişi zekerini sağarsa, idrar gelmeye devam eder.” (Mecmû’u’l Fetâvâ, 21/106). Hafız

ibni Hacer’de (rh) Bulûğu’l Merâm’da (105) isnadın zayıf olduğunu belirtmiştir.

62. Şeytanın Ayartması, İbnu’l Cevzî, s. 176

63. Şimdi vesveseli insanın içine düştüğü şer’i, akli ve örfi muhalefetleri maddeler hâlinde

inceleyecek, Allah’ın yardımıyla bundan korunmaya dair bazı tavsiyelerde bulunacağız.

“A. Vesveseli Kişi Sürekli Allah Resûlü’ne Muhalefet Hâlindedir

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü (sav) bir müdd su ile abdest alır, bir sa’dan beş müdde kadar su ile de guslederdi.’

(Buhari, 201; Müslim, 325)

Müdd; bir avuç su demektir. Sa’; dört avuç su.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü âzalarını birer defa yıkayarak abdest aldı.’ (Buhari, 157; Ebu Davud, 138; Tirmizi, 42;

Nesai, 80; İbni Mace, 411)

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Ben ve Allah Resûlü bir farak (üç sa’) olan bir kaptan beraberce gusül alırdık.’ (Buhari, 250; Müslim, 319)

Burada vesveseli kardeşimize sormak istiyoruz:

Bir avuç suyla alınan abdest sizce sahih midir?

Dört avuç suyla alınan gusül yerine gelmiş midir?

Sizin temizlik ve hijyen ölçünüze göre Allah Resûlü’nün durumu nedir?

Temizliğin imanın yarısı olduğunu söyleyen bir Peygamber acaba bu öğretisine muhalefet mi

etmiştir?

Temizlik anlayışı bu seviyede olan insanlardan tiksiniyor, beraber yaşayamıyorsunuz! Acaba Allah

Resûlü ile aynı ortamı paylaşmak durumunda kalsaydınız ondan da tiksinecek miydiniz? (Haşa)

Bu sorulara muhatap olmak dahi; temizlik konusunda kendini hassas zanneden vesveseli insanların, durumunun vehametini kavramaları ve Rabblerinden yardım isteyerek tedavi olmaları gerektiğini anlamaları için kâfidir.

'…O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden

sakınsınlar.' (24/Nûr, 63)

Bir grup sahabe, Allah Resûlü'nün (sav) ibadetlerini sordular. Kendilerine haber verilince de azımsadılar. 'Onun gelmiş ve geçmiş günahları affedilmiştir. Biz onun gibi değiliz.' dediler. Biri sürekli

oruç tutacağına, diğeri geceleri uyumadan namaz kılacağına, biri de evlenmeyeceğine dair söz

verdi. Bu durumdan haberdar edilen Allah Resûlü, onları yanına çağırdı.

'Bu sözlerin sahibi siz misiniz?' diye sordu.

'Evet.' cevabını alınca da onlara, 'Ben oruç tutar, iftar ederim. Bazen namaz kılar bazen de uyurum.

Kadınlarla evlenirim. Allah'a yemin olsun ki, sizin Allah'tan en korkanınız ve Allah'ı en iyi bileniniz

de benim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.' (Buhari, 5063; Müslim, 1401)

Temizlik hususunda Allah Resûlü'nü aşan, onun sünnetine muhalefet eden, onun sünneti seviyesinde yaşayanlardan tiksinen kardeşlerimiz bu tehdite birinci dereceden muhatap olduklarını

bilmeli ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalıdırlar.

B. Vesveseli Kişi İsrafa Düşer

Vesveseli insanlar israf içerisindedir. Kullandıkları su miktarı, harcadıkları temizlik malzemeleri ve

en önemlisi vakit ziyanından dolayı her amellerinde müsriflerden kabul edilirler.

'…(Çünkü) O, israf edenleri sevmez.' (7/A'râf, 31)

'…malı saçıp savurma. (Çünkü) saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir…' (17/İsrâ, 26-27)

Ebu Neame'den şöyle rivayet edilmiştir:

'Abdullah ibni Muğaffel, oğlunun, 'Allah'ım! Senden cennete gireceğim zaman cennetin sağından beyaz bir saray isterim.' şeklinde dua ettiğini işitti.

Ona dedi ki: 'Ey oğulcuğum! Allah'tan cenneti iste, ateşten de O'na sığın. Ben Allah Resûlü'nü (sav),

‘Bu ümmette bazı kişiler bulunacaktır. Bu kişiler taharet ve dua konusunda haddi aşacaklardır.’

derken işittim.’ ’ (Ebu Davud, 96; İbni Mace, 3864; Ahmed, 16796)

Vesveseli kardeşimiz, abdest ve temizlik hususunda haddi aşmıştır. Bu da önceki milletleri helak

eden aşırılık/ğuluv ahlakından başka bir şey değildir.

‘Aşırılıktan sakınınız. Şüphesiz sizden öncekileri helak eden, aşırılıktan başka bir şey değildir.’ (Ahmed, 1851)

C. Vesveseli Kişi Etrafındaki İnsanlara Eziyet Edip Zarar Verir

Müslim’in temel özelliği; başkalarına faydalı olması, müminlerin sıkıntılarını gidermesi, hayatı onlara kolaylaştırmasıdır. Bunun zıddı ise zulümdür ve Allah, zulmü haram kılmıştır.

‘Kim bir müminin dünyalık sıkıntılarından birini giderirse, Allah da onun Kıyamet Günü sıkıntılarından birini giderir. Kim zor durumda olana kolaylık sağlarsa, Allah da ona dünyasında ve ahiretinde kolaylık sağlar. Kim Müslim’in ayıbını örterse, Allah da onun dünyada ve ahirette ayıplarını

örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır.’ (Müslim, 2699;

Ebu Davud, 4946)

‘Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Size de onu haram kıldım, dolayısıyla birbirinize

zulüm etmeyiniz.’ (Müslim, 2577)

Allah Resûlü (sav) bir gün minbere çıktı ve yüksek sesle şunları söyledi:

‘Ey dilleriyle iman edip, iman henüz kalplerine yol bulmamış olanlar! Müslimlere eziyet etmeyin…’ (Tirmizi, 2032)

‘Abdullah ibni Mübarek’e İslam’da en hayırlı ve mizanda en ağır, kıyamet gününde kişiyi Allah

Resûlü’ne en sevimli ve yakın kılacak güzel ahlakın ne olduğunu sordular. Cevap olarak şöyle

dedi: ‘Güleryüz, iyilik saçmak ve insanlara eziyet etmemektir.’ ’ (Tirmizi, 2005)

Vesveseli insan bu soruyu kendine sormalıdır. Ben çevremdekilere faydalı, onlara hayatı kolaylaştıran bir insan mıyım?

Yoksa onlara zulmeden, eziyette bulunan, hayatı çekilmez kılanlardan mı?

Vesveseli insan hayatı kendine daraltıp, zehir ettiği gibi; çevresindekilere eziyeti çok daha büyüktür. Kendisi temizlik hususunda bu denli bir hassasiyete (!) sahipken, hayat onun için yorucuysa;

bu hassasiyeti taşımayan ve haklı olarak aşırılık görenler için nasıl olsun?

D. Vesveseli Kişi Kendi Onurunu ve Karakterini Çiğner

Yaptığı davranışlarla kendisini küçük düşürür. Aklı kemâle ermemiş bir çocuğun dahi güleceği

durumlara düşürür kendini.

İbnu'l Cevzi (rh) Hanbeli âlimlerinden şu olayı aktarır:

'Adamın biri İbni Akil'e gelip sordu: 'Ey imam! Ben defalarca suya dalıp çıkmama rağmen guslümün sahih olup olmadığında şüphem vardır. Bu durumda ne yapmalıyım?'

İbni Akil, adama dedi ki: 'Sizin bir şey yapmanıza gerek yoktur. Çünkü gusül ve namaz size vacip

değildir.'

Adam aldığı cevaptan bir şey anlamayınca İmam durumu izah etti: 'Allah Resûlü bir hadisinde

şöyle buyurur: 'Uyanıncaya kadar uyuyandan, büluğa erene dek çocuktan, akıllanana dek deliden kalem/sorumluluk kaldırılmıştır.' Tekrar tekrar suya girdiği hâlde vücudunun tam ıslanıp

ıslanmadığından şüphede olan ancak delidir.' (El-Ezkiyâ, s. 83)

Gazâlî şöyle der: 'Vesveseli insan ya sünneti bilmiyordur ya da onun aklında kusuru vardır. Her

ikisi de kul için büyük ayıplardandır.'

E. Vesveseli Kişi Amelin Terki Tehlikesi

Çoğu vesveseli insan zamanla amelleri terk eder. Bu, tecrübeyle sabit bir durumdur. Nasıl ki, vesvese ilk başladığında çok basit endişelerle başlıyor ve bir yıkama, iki, üç…artarak ilerliyorsa bu

durum zamanla ilerlemeye devam eder. Öyle bir boyuta ulaşır ki ne yaparsa yapsın amelin olmadığına inanmaya başlar. İşte bu nokta amellerin terk edildiği ve şeytanın zafer ilan ettiği noktadır.

Saydığımız maddelerde de görüldüğü gibi müvesvis hem dinen, hem de sosyal anlamda din, akıl

ve mürüvvet sahiplerinin kabul etmeyeceği bir konumdadır. Özellikle dinini ifsad etmesini, hayatı kendine zindan etmesini önemsemese dahi; başkalarına eziyet etme hakkına sahip olmadığını

bilmeli ve her ânının kul hakkına girmeyle büyük bir vebale dönüştüğünü idrak etmelidir.

F. Vesveseden Korunma Yolları

1. Kişinin Hastalığını Kabul Etmesi

Vesveseden korunmanın ilk adımı; müvesvisin hasta olduğunu kabul etmesidir. Özellikle şer'i

naslar, Allah Resûlü'nün (sav) ve selefin uygulamaları kendisine gösterilerek, üzerinde olduğu hâlin İslam'ın razı olmadığı bir hâl olduğu müvesvise kabul ettirilmelidir.

Vesveseye kapılmış olanların çoğu kendi aşırılıklarını görmek yerine başkalarını gevşeklikle suçladıklarından tedaviye yanaşmazlar. Hastalıklarını kabul ettikleri zaman da çok ilerlemiş olduğundan genelde netice elde edemezler.

2. Zikir ve Rukyeye Sarılmak

Vesvese şeytanın kulu saptırma yollarından biridir. Başlangıcı, ilerleyişi ve içinden çıkılmaz bir

hâle gelmesi süreçlerinde hep şeytan vardır. Kaynağını kurutmadan, vesveseden kurtulmak neredeyse mümkün değildir.

Öyleyse vesveseden korunmak, ancak şeytandan korunmakla mümkündür.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

'Allah, Yahya'ya kendisiyle amel etmesi ve kavmine amel etmelerini emretmesi için beş şey emretti. Yahya, kavmini Mescid-i Aksa'ya toplayıp onlara bu emirleri bildirdi: '…Ve size Allah'ı zikretmenizi emrediyorum. Allah'ı zikreden kişinin misali, arkasında kuvvetli ve süratli bir düşman

topluluğunun kendini kovaladığı adamın misali gibidir. Adam düşmanından kaçar. Ta ki çok korunaklı bir kaleye gelince düşmandan kendini korur. İşte insan da böyledir. Şeytandan ancak

zikirle korunabilir…' ' (Tirmizi, 2863)

Şeytanın vesveselerinden korunmak, vesvesenin kul üzerindeki etkisini azaltmak için kişinin bolca Rabbini zikretmesi gerekir.

Özellikle sünnette varid olan sabah akşam zikirlerine devam etmesi, şeytanı insandan uzaklaştıran Ayete'l Kursi, Bakara Suresi'nin son iki ayeti ve insanı şeytandan koruyan Muavvizeteyn Sureleri'ni sürekli okuması gerekir. ("Bakara Suresi'nde bir ayet vardır ki Kur'ân ayetlerinin efendisidir.

Şeytan olan herhangi bir evde okunursa (şeytan) o evden çıkar. (O ayet) Ayete'l Kursi'dir." (Şuabu'l

Îmân, 2171))

"Kur'ân'da iki ayet vardır ki, müminler için şifadır ve Allah'ın sevdiği şeylerdendir. O iki ayet Bakara

Suresi'nin son iki ayeti (olan Amene'r Resûlü)'dür." (Deylemi, 1671; El-Câmiu's Sağîr, 1031)

"Kim Bakara Suresi'nin baş tarafından dört ayeti, Ayete'l Kursi'yi ve sonraki iki ayeti ve Bakara

Suresi’nin sonundan üç ayeti okursa o gün ona ve ailesine Şeytan ve hoşlanmadığı bir şey yaklaşamaz. Bu ayetler aklı başından gitmiş kimselere ne zaman okunursa muhakkak iyileşir.” (Darimi,

3425; Mecmeu’z Zevâid, 17013)

“Sabah akşam İhlas ve Muavvizeteyn Sureleri’ni üçer defa oku! Bunlar, bütün belaları, afetleri,

sıkıntıları ve istemediğin kötü şeyleri giderir.” (Tirmizi, 3575; Nesai, 5428)

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah cin ve nazardan korunmak için çeşitli dualar okurdu. Nâs ve Felak Sureleri inince,

diğerlerini terk edip, bu iki sureyi okurdu.” (Tirmizi, 2058; Nesai, 5494; İbni Mace, 3511))

3. Üstüne Gitmek

Vesveseli insanların çoğu; vesveseli oldukları konularda bazı anlamsız duygulara sahiptirler.

Bunu aşmanın tek yolu o duygu ve düşüncelerin üzerine gitmek, zorlanarak da olsa onları yenmeye çalışmaktır. Temizlik hassasiyetine sahip insan için bu durum zor olsa da, başkalarına eziyet

ederek kulların; şeytana hizmet ederek Rabbinin hukukunu çiğnemesinden daha iyidir.

Örneğin; abdest hususunda vesveseli olan biri Allah Resûlü’nü (sav) örnek alarak bir avuç suyla

abdest almaya nefsini zorlamalı ve abdest uzuvlarını birer defa yıkamalıdır.

Bir şeye yıkamadan dokunamayan veya herhangi bir şeyle teması olduktan sonra mutlaka vücut

azalarını dezenfekteye ihtiyaç duyan, bunu yapmayanlardan rahatsız olan kardeşlerimiz nefislerini zorlamalıdırlar. Allah Resûlü’yle yaşayacak olsa, ona (sav) burun kıvıracak, belki dokunduğu

şeyi yıkamadan yemeyecek veya dokunamayacak olmanın çirkin hâlini tahayyül etmelidirler.

Birçok samimi Müslim, vesvesenin üzerine giderek onu yendiler. Allah’tan (sav) yardım isteyerek,

üzerine gidecek her kardeşimizin netice alacağını Rabbimizden temenni ediyoruz.

4. Psikolojik Destek Almak

Temizlik ve hijyen konusunda vesveseli olan insanların bazıları yaşadıkları birtakım olayların

yıpratıcı etkisinden sıyrılmak için bir şeylere yönelirler. Belli bir zaman sonra unutturması için

yöneldikleri şey onlarda takıntı hâline gelir. Ayrılık, ölüm, ihanete uğrama gibi insanın hazırlıksız

olduğu ve yaşamını derinden sarsan, bir ân akıldan çıkmayan hadiselerin çoğu böyle bir tehlike

barındırır içinde.

Bu süreci atlatmak için aklın ve nefsin meşgul edildiği şeyler ise ileride hayatı derinden etkileyen

takıntılara dönüşür.

Bu işi para tuzağına çevirmeyen, tanınan ve kendisine güvenilen bir uzmandan bu konuda yardım alınabilir. Özellikle de temizlik ve benzeri vesveselerin, belli bir olaydan sonra başladığı insanlar, bu yardımı almalıdırlar. Burada altını çizmek istediğimiz nokta, bir uzmanla konuşarak

vesveseyi tetikleyen unsuru bulmak ve onun yıkıcı etkisini, nasihat/öğüt/terapi yoluyla hafifletmek, böylece vesveseyi oluşturan etkeni ortadan kaldırmaktır. İlaç tedavisi olarak isimlendirilen

antidepresan (zehir/uyuşturucu) tarzı ilaçların kullanımı şer'an caiz olmamakla beraber insan

fıtratına da uygun değildir.

Konumuzun başında zikrettiğimiz gibi amelî vesvese mefhumu, geniş bir alana taalluk etmektedir. Her amelin kendine göre bir vesvese biçimi vardır. Lakin vesvesenin kaynağı ve mantığı

bir olduğundan zikrettiğimiz maddeler tüm amelî vesveseler için uygulanabilir." (Tevhid Dergisi,

İtikadi ve Amelî Vesvese, S 31, s. 16-20)

Fıtratın Şer'i Anlamı

•Fıtrat, Allah'ı Tevhid Etmektir

•Fıtrat, Beden Temizliğidir

Fıtrat Hasletleri

•Misvak ve Diş Fırçası Kullanmak

.Ağız Temizliğinin Müekked Sünnet Olduğu Yerler

..Abdest Alırken/Abdestle Birlikte

..Namaza Başlamadan Önce

..Kur'ân Okumaya Başlamadan Önce

..Eve Girerken

..Gece Uyanınca

•Etek Tıraşı ve Kol Altı Tıraşı Yapmak

.Etek ve Kol Altı Tıraşında Gözetilmesi Gereken Süre Kırk Gündür

.Avret Mahallini (Eş Dışında) Bir Başkasına Açmamak ve Sağlığa Zarar Vermemesi Kaydıyla Vücut Kıllarının Giderilmesinde Lazer Kullanılabilir

.Kadınlara Benzeme Niyeti Olmaksızın Kol-Bacak-Göğüs Bölgeleri Tıraş Edilebilir

•Tırnak Kesmek

•Sünnet Olmak

•Sakalları Uzatıp Bıyıkları Kısaltmak

.Sakal Bırakıp Bıyık Kısaltmak Vaciptir

.Sakalın Uzunluğu Güvenilir Bir İlim Adamının Tespitine ve Müminlerin Uygulamasına Göre Belirlenmelidir

.Sakal Erkeği Kadından ve Şirk Taifelerinden Ayırmalıdır

•Sakalın Faydaları/Hikmetleri

.Sakal Bırakmak; Allah'ın ve Resûl'ünün Çağrısına İcabet Etmektir

.Sakal Bırakmak, Fıtrata Uymaktır

.Sakal Bırakmak, Müşriklere Muhalefettir

.Sakal, Kalkandır

.Sakal, Müslim Erkeğin Süsüdür

FITRAT HASLETLERİ BABI

Fıtrat hasletleri/özellikleri, Allah Resûlü'nün (sav) sözünden alınmış bir kavramdır ve yaratılış özellikleri manasına gelmektedir. Fe-ta-ra/Fıtrat kökünden gelen kelimenin öz anlamı, uzunlamasına yarıktır.1 Kelimenin zamanla kazandığı anlamlardan biri de hilkat/yaratılış olmuştur. İnsanın yaratılıştan getirdiği suret ve ahlaki özelliklere fıtrat denmiştir.

I. Fıtratın Şer'i Anlamı

Kur'ân ve sünnet incelendiğinde fıtrat/yaratılış/hilkat kavramının iki anlamda kullanıldığı görülür:

A. Tevhid Anlamında

“Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine

çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik

yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.”2

1. El-Mufredât, s. 640, f-t-r maddesi

2. 30/Rûm, 30

FITRAT HASLETLERİ BABI

165

166

TAHARET KİTABI

Bu anlamda fıtrat; insanın özüne, yaratılış kodlarına, tabiri caizse fabrika ayarlarına işaret eder. Her insan Yüce Allah’ı tanıma, O’nu birleme ve

O’na kulluk bilinciyle/eğilimiyle dünyaya gelir:

Ebu Hureyre’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Her çocuk fıtrat üzere doğar…”3

Iyâd ibni Himâr El-Mucaşi’î’den Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“…Şüphesiz ki ben, tüm kullarımı hanif olarak yarattım…”4

B. Biyolojik Yapı, Dış Görünüm ve Temizlik Anlamında

Ebu Hureyre’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Fıtrat olan şeyler beş tanedir (veya beş şey fıtrattandır): Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını tıraş etmek ve bıyığı kısaltmak.”5

Aişe’den (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“ ‘On şey fıtrattandır: Bıyıkları kısaltmak, sakalı salıvermek, misvak kullanmak,

(abdest alırken) burna su çekmek ve sonra onu burundan çıkarmak, tırnakları

kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altı kıllarını yolmak, etek tıraşı

yapmak, küçük abdest ve büyük abdest mahallerini yıkamaktır.’

Ravi Zekeriyya dedi ki: ‘Musab, ‘Onuncuyu unuttum, ancak o, ağzı çalkalamak olabilir.’ dedi…”6

Allah Resûlü’nün (sav) fıtrat hasletleri olarak zikrettiği hususlar; ya insanın dış görünümü ya da beden temizliğiyle ilgilidir.

Sahih/Mustakim Kulluk İçin Fıtrat!

İslam, insanı bir bütün olarak ele almıştır. Onun inanç dünyasını tevhid akidesiyle biyolojik yapısını şeriatla düzenlemiştir. Yarattığı fıtrat ile

indirdiği din arasında birbirini besleyen karşılıklı bir ilişki kurmuştur.

Buna göre insan dine/şeriata uydukça fıtratını/özünü korumakta, fıtra-

3. Buhari, 1359; Müslim, 2658

4. Müslim, 2865

5. Buhari, 5891; Müslim, 257

6. Müslim, 261

tını korudukça Rabbine kulluk etmesi kolaylaşmaktadır. Yukarıda okuduğumuz Rûm Suresi 30. ayette de din ve fıtrat yan yana, birbiriyle ilişkili olarak zikredilmiştir:

“Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine

çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur.

Ancak insanların çoğu bilmezler.”7

Ayet mealinde belirginleştirdiğimiz yerleri okuyunca “dine çevir” ve “fıtrata uy” ifadelerinin peş peşe geldiğini görürüz. Yüzü dine çevirmek, yani

insanın her şeyiyle dine dönmesi; ancak fıtrata uymasıyla mümkündür.

Bu ikisi arasındaki bağ koparsa, Allah (cc) ile insan arasındaki bağ da kopar.

Din ile fıtrat arasındaki bağ güçlendikçe Allah ile insan arasındaki bağ da

güçlenir. İnsanın sahih/mustakim bir kulluk için dine kulak kabartması,

başta tevhid akidesi olmak üzere fıtrat hasletlerine riayet etmesi gerekir.8

II. Şeytanın Projesi: Fıtratı Değiştirmek!

Şeytan, Allah ile insan arasındaki ilişkide (kulluk) kilit kavramın fıtrat

olduğunun bilincindedir. Bu nedenle tüm çabası fıtratı bozmak, onu değiştirmek üzerine kuruludur:

“Allah ona lanet etmiştir/etsin. Dedi ki: ‘(Kasem olsun ki) senin kullarından

belirlenmiş bir pay edineceğim.’ ‘Onları saptıracağım, onları (boş) kuruntularla oyalayacağım, onlara emredeceğim hayvanların kulaklarını kesecekler,

7. 30/Rûm, 30

8. Fıtrat ile din/vahiy arasındaki bağı gösteren bazı rivayetler varid olmuştur. Fıtrat hasletlerine uyulmadığında vahyin geciktiğini gösteren bu rivayetlerin isnadında konuşulmuştur.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü, muhakkak ki Cibril (sana gelmekte) ağır davranıyor.’ denildi.

Allah Resûlü (sav), ‘Siz çevremdeyken niye ağır davranmasın ki? Ne misvaklanıyor ne tırnaklarınızı

kısaltıyor ne bıyıklarınızı kesiyor ne de parmak boğumlarınızı temizliyorsunuz!’ dedi.” (Ahmed,

2181)

Ebu Vâsıl’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Eyyub El-Ensari (ra) ile karşılaştım. Benimle musafaha etti. Tırnaklarımda bir uzunluk (olduğunu) gördü.

Bunun üzerine şöyle dedi: ‘Allah Resûlü (sav) dedi ki: ‘Sizden biri, tırnaklarını (kısaltmayıp) kuş tırnağı gibi bırakıyor; (böylece) içlerinde cünüplük, pislik ve kir toplanıyor, (bu hâldeyken de) semanın haberi hakkında soru soruyor.’ ‘ “ (Ahmed, 23542)

onlara emredeceğim Allah’ın yarattığı (fıtratı) değiştirecekler.’ Kim de Allah’ı

bırakıp şeytanı dost edinirse, hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana uğramış olur.”9

Iyâd ibni Himâr El-Mucaşi’î, Resûlullah’ın (sav) bir gün hutbe verirken

şöyle dediğini aktarmıştır:

“Bakın, bana öğretilenlerden sizin bilmediğiniz bir şeyi bugün size öğretmemi Rabbim bana emretti. Allah (cc) şöyle buyurmuştur: ‘Bir kula bağışladığım

her türlü mal helaldir. Ben, kullarımın tümünü hanif olarak yarattım. Bu arada şeytanlar onlara geldiler ve onları dinlerinden çevirdiler, kendilerine helal

kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar, hakkında hiçbir delil indirmediğim şeyi

bana ortak kılmalarını emrettiler.’ ”10

A. Şirk

Şeytanın en önemli projesi tevhid akidesini bozmaktır. Okuduğumuz

kudsi hadiste olduğu gibi insanları Allah’tan başkasına kulluğa sevk etmektir. Bunu da iki şekilde yapmaktadır:

• Allah’ın helallerini haram/yasak kılmak

• Allah’a ortak koşmayı emretmek

Birincisi, teşri/yasama şirkidir. Allah’ın yasalarına rağmen yasalar belirlemek ve O’nun pak şeriatına alternatif şeriatlar oluşturmaktır. İkincisi,

Allah’tan bir delil/belge olmaksızın bazı varlıklara ruhaniyet/kutsallık atfedip onlara/kabirlerine/putlarına tapınmak, Allah’a yapılması gereken

ibadetleri onlara yapmaktır.

Kur’ân’da fıtratı/hilkati anlatan her iki ayet de fıtrat ile tevhid ve fıtratın

bozulması ile şirk arasında bağ kurmuştur:

“Onlar, Allah’ı bırakıp da birtakım dişi (ismi verilen putlara) dua ederler. (Gerçekte) onların dua ettiği inatçı şeytandan başkası değildir. Allah ona lanet etmiştir/etsin. Dedi ki: ‘(Kasem olsun ki) senin kullarından belirlenmiş bir pay edineceğim.’ ‘Onları saptıracağım, onları (boş) kuruntularla oyalayacağım, onlara emredeceğim hayvanların kulaklarını kesecekler, onlara emredeceğim

9. 4/Nîsa, 118-119

10. Müslim, 2865

Allah’ın yarattığı (fıtratı) değiştirecekler.’ Kim de Allah’ı bırakıp şeytanı dost edinirse, hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana uğramış olur.”11

“(Tevhid ve şirki anlamanız için) size, kendi nefislerinizden bir örnek verdi: Kölеleriniz arasında size verdiğimiz rızka ortak olan, kendinizden korktuğunuz gibi onlardan korktuğunuz, sizinle eşit olanlar var mıdır? İşte ayetleri, akleden bir topluluk için böylece açıklarız. (Hayır, öyle değil!) Zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın hevalarına/arzularına tabi oluyorlar. Allah’ın saptırdığını kim hidayet edebilir? Onların hiçbir yardımcıları da yoktur. Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler. O’na yönelenler olun. O’ndan korkup sakının. Namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden olmayın. (O müşrikler ki) dinlerini parça parça etmiş ve kendileri de gruplara bölünmüşlerdir. Her grup kendi yanındakiyle övünüp sevinmektedir.”12

Kur’ân kendini tefsir eden bir kitaptır.13 Her iki fıtrat/hilkat ayeti de kendi bağlamında okunduğunda fıtratın tevhid, bozulmasının da şirk olduğu anlaşılır.

B. Çıplaklık

Setr-i avret fıtri bir duygudur. Yüce Allah her insanı avret yerlerini örtme fıtratıyla yaratmış, sonra şer’i naslarla bu fıtri duyguya bir çerçeve çizmiştir.

Örtmenin fıtrat oluşunu şu delilden anlıyoruz:

“(Bu vesvese ve yeminleriyle) onları aldatıp (ağına) düşürdü. Ağaçtan tadınca, avret yerleri kendilerine görünmeye başladı. Üzerlerini cennet yapraklarıyla

örtmeye başladılar. Rableri onlara seslendi: ‘Ben size bu ağaçtan yemeyi yasaklamamış mıydım? ‘Şeytan, sizin apaçık düşmanınızdır.’ dememiş miydim?’ ”14

Âdem Babamız ve Havva Annemiz, avret mahalleri açılınca beklemek-

11. 4/Nîsa, 117-119

12. 30/Rûm, 28-32

13. “Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet

sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir

Kitap’tır.” (11/Hûd, 1)

14. 7/A’râf, 22

sizin, buldukları ilk şeyle; cennet yapraklarıyla örtünmüşlerdir. Bu, örtünmenin fıtri bir duygu olduğunun delilidir.

Yüce Allah, insan eliyle dikilen elbiseyi “indirdiğini” haber vermiştir. Bu,

elbisenin yağmur gibi İlahi bir nimet olduğunu hatırlatmak içindir:

“Ey Âdemoğulları! Şüphesiz size avretinizi örtecek ve kendisiyle süsleneceğiniz elbise indirdik.Asıl hayırlı olansa ta kva elbisesidir. (Dışınızı elbiseyle

süslediğiniz gibi kalbinizi de takvayla süsleyiniz. Bu, daha hayırlıdır.) Bu (nimetler), düşünüp öğüt alsınlar diye Allah’ın ayetlerindendir.”15

Bu ayet, aynı zamanda elbisenin indiriliş hikmetine de vurgu yapmıştır:

Buna göre elbise, avreti örtmek ve insanın güzel görünmesini sağlamak

içindir. Şeytanın insan üzerindeki köklü projelerinden biri; insanoğlunu

çıplaklaştırmak ve onlara avret yerlerini göstermektir:

“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ebeveynlerinize avret yerlerini göstermek için

elbiselerini çekip aldığı ve onları cennetten çıkardığı gibi sakın sizi (de) fitneye düşürmesin. (Çünkü) o ve avanesi, sizin onları görmediğiniz yerden sizleri görüyorlar. Şüphesiz ki biz, şeytanları iman etmeyenlerin dostu kıldık.”16

Zira şeytan, çıplaklığın fıtratı bozmak olduğunu ve ahlaksızlığı toplum

içinde yaygınlaştırma aracı olduğunu bilmektedir. Bundan olsa gerek; ilk

insandan bu yana insanları çıplaklaştırmak için uğraşmaktadır. Yüce Allah

cahiliyeyi dört kavram üzerinden müminlere tanıtmıştır:

• Hükmü’l Cahiliye/Cahiliye Hükmü17

• Zannu’l Cahiliye/Cahiliye Zannı/İnanç Sistemi18

• Hamiyyetu’l Cahiliye/Cahiliye Asabiyyeti/Irkçılık19

• Teberruce’l Cahiliye/Cahiliye Açıklığı20

Demek ki cahiliye dört rükun üzere kuruludur ve bunlardan biri cahiliye

15. 7/A’râf, 26

16. 7/A’râf, 27

17. bk. 5/Mâide, 50

18. bk. 3/Âl-i İmran, 154

19. bk. 48/Fetih, 26

20. bk. 33/Ahzâb, 33

ahlakını temsil eden açıklık saçıklıktır. Bugün insî şeytanların tüm güçleriyle insanları çıplaklaştırmak için uğraşması; şeytanın suret ve sesi olan

reklamların neredeyse her şeyi çıplaklığı özendirerek topluma sunması;

fahişeliğin sanatçılık; soyunmanın moda… olması üzerinde düşünülmelidir. Hiç şüphesiz; ilk insandan bu yana var olan şeytanın çıplaklaştırma

projesi, bugün de vardır. Yani setr-i avret; yalnızca namazın şartı olarak

veya elbise fıkhı olarak değil, cahiliyeyle mücadelenin esaslı bir rüknu

olarak anlaşılmalıdır.

C. Dış Görünüm, Estetik

İnsan güzel görünmek, başkaları tarafından beğenilmek ister. Yüce Allah

insan fıtratına uygun olarak meşru süs araçları yaratmış, onun bu ihtiyacını meşru/şer’i daire içinde karşılamasını sağlamıştır:

“Ey Âdemoğulları! Şüphesiz size avretinizi örtecek ve kendisiyle süsleneceğiniz elbise indirdik…”21

“De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kılmıştır?’ (Ve yine) de ki: ‘O, dünya hayatında iman edenler içindir. Ahirette

ise sadece iman edenleredir.’ Böylece bilen bir topluluk için ayetleri detaylı

bir şekilde açıklarız.”22

Ebu’l Ahvas, babasından şöyle rivayet etmiştir:

“Ben çok basit bir elbiseyle Nebi’nin (sav) huzuruna gelmiştim.

Bana, ‘Senin malın var mı?’ diye sordu.

Ben de, ‘Evet.’ dedim.

Bu sefer, ‘Hangi cins malların var?’ diye sordu.

Ben de, ‘Allah bana at, deve, koyun ve köle verdi.’ diye cevap verdim.

Bunun üzerine bana, ‘Allah sana bir mal ve imkân verdiği zaman bu imkân

ve nimetin izleri üzerinde görülsün.’ dedi.”23

21. 7/A’râf, 26

22. 7/A’râf, 32

23. Ebu Davud, 4063; Nesai, 5237

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav), ‘Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez.’ demişti.

Bir adam, ‘Birisi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını isterse?’ diye sordu.

O da, ‘Şüphesiz ki, Allah güzeldir ve güzelliği sever. Kibir, hakikati kabullenmemek ve insanları küçük görmektir.’ dedi.”24

Şeytanın manipüle ettiği fıtri hasletlerden biri, beğenilme duygusudur.

O, insanı fıtri olanın dışına çıkmaya, estetik adı altında Allah’ın yarattığı

fıtratı değiştirmeye teşvik etmektedir.

Alkame’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Mesud, ‘Yüce Allah dövme yaptıran, dövme yapan, yüzlerindeki kılları alan, güzel görünmek için dişlerinin arasını ayrık hâle getiren ve

Allah’ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etmiştir.’ demişti.

Onun bu sözü Esed Kabilesi’nden Ummu Yakub adındaki bir kadının kulağına gitti.

Bunun üzerine Ummu Yakub ona gidip, ‘Bana, senin şu şu kadınlara lanet

okuduğun haberi geldi.’ dedi.

Bunun üzerine İbni Mesud şöyle dedi: ‘Allah Resûlü’nün (sav) lanetlediği ve

Allah’ın Kitabı’nda lanetlenmiş olan insanları benim lanetlememde ne var ki?’

Buna karşılık olarak kadın, ‘Yemin ederim ki, Mushaf ’ın iki kapağı arasındaki ayetleri okudum. Ancak senin söylediğini Kur’ân’da bulamadım.’ diyerek

itiraz etti.

İbni Mesud, ‘Şayet Kur’ân’ı baştan sona okuduysan, benim söylediğimi

Kur’ân’da görmüşsündür. Yüce Allah, ‘Resûl size neyi vermişse onu alın, neyi

de yasaklamışsa onu bırakın.’ buyurmuyor mu?’ dedi.

Kadın, ‘Elbette buyuruyor.’ şeklinde cevap verdi.

İbni Mesud, ‘Allah Resûlü bütün bunları yasaklamıştır.’ dedi.

24. Müslim, 91

Bu defa kadın, ‘Ben senin eşinin de bunları yaptığını gördüm.’ dedi.

Bunun üzerine İbni Mesud, ‘Git, bak bakalım.’ dedi. Kadın gitti, ancak aradığını bulamadı.

Bunun üzerine İbni Mesud şöyle dedi: ‘Eğer eşim bunlardan birini yapsaydı,

onunla birlikte olmazdım.’ ”25

Dövme, peruk, diş inceltme, günümüzde yaygınlaşan estetik ameliyatlar; Allah’ın (cc) hilkatini değiştirmek, insanın doğal yapısıyla oynamaktır.

Şeytanın bu tuzağına düşen insan, yalnızca burnu, göğüsleri, dudaklarıyla… oynamakla kalmaz. Doğal yapısını bozdukça İlahi/Nebevi lanete

uğrar, kalp/ruh yapısını da bozar. Lanet, insanın Allah’ın rahmetinden/

yardımından uzaklaşmasıdır. Bu durumda bir insanın, istikamet üzere

kulluk yapamayacağı malumdur. Güzelleşmek için vücudun doğal yapısını bozan insan, şeytanın esiri olur. Zira güzelliğin bir sınırı, arzuların

sonu yoktur. Bugünün güzellik anlayışına göre dudağına müdahale eden

bir insan, birkaç yıl sonra yeni bir dudak modeliyle karşılaşacaktır. Güzelliğin/Aynanın kulu olan insan, dudağına yeni bir müdahale etmediğinde mutsuz olacak, yeni bir müdahaleye kalkıştığında vücudun doğal

yapısını iyice bozmuş ve çirkinleşmiş olacaktır. Birincisi (mutsuzluk),

şeytanın bir projesi, ikincisi (yeni müdahale için para harcama), şeytanın bir başka projesidir.

25. Buhari, 4886; Müslim, 2125; Fıtratta yapılan değişiklikler tedavi amaçlı olmayan, güzelleşme amacıyla yapılan değişikliklerdir.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peruk takan ve taktıran, beyaz kıllarını ve kaş kirpik gibi kıllarını yolan ve yolduran, bir hastalıktan dolayı olmaksızın dövme yapana ve yaptırana lanet edilmiştir.” (Ebu Davud, 4170)

Doktorun sağlık amacıyla gerekli gördüğü müdahaleler, hadisin yasak kapsamında değildir. Tedavi gerektiren durumlar, insanın doğal yapısının bozulduğunu gösterir. Tedavi amaçlı müdahaleler fıtratı bozmak değil, fıtrata dönüştür. Örneğin, Allah Resûlü (sav) erkeklerin altın ve ipek

kullanımını yasaklamıştır. Ancak bazı durumlarda buna izin vermiştir. İzin verdiği durumlar incelendiğinde tedavi/sağlığa yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) kaşıntılarından dolayı Abdurrahman ibni Avf ve Zübeyir’e ipekten gömlek giymelerine

ruhsat verdi.” (Buhari, 2919; Müslim, 2076)

Arfece ibni Es’ad’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cahiliye Dönemi’nde meydana gelen Külab Vakası’nda burnumdan yaralanmıştım ve burnum

kesilmişti. Sonra gümüşten bir burun yaptırmıştım, fena koku yapmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (sav) bana altından bir burun yaptırmamı emir buyurdu.” (Tirmizi, 1770)

“Yakın akrabaya, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula, yolda kalmışa hakkını ver,

malı saçıp savurma. (Çünkü) saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.”26

Şeytanın bu tuzağına düşen insan, kendine yabancılaşacaktır. Kendisine

ait olmayan organlarla kısa vadede tatmin duygusu yaşasa da uzun vadede huzursuz olacaktır. Hem, estetik operasyon insanın kendisine değil,

başkalarına yaptığı yatırımdır. “Kendinizle barışık olun.” gibi afili cümleler,

yalnızca işin reklam boyutunu ifade etmektedir. Kendisiyle barışık olmak

için insanın göğüsleriyle, burnuyla… oynaması değil, kalbiyle ilgilenmesi gerekmektedir. Başkalarına yatırım olan estetik, başkalarının ilgisi oranında sahibine haz verecektir. Birkaç hafta içinde toplumun “yapay organa” yönelik ilgisi düşecek, kişinin aldığı haz da düşecektir. Bu, şeytanın

yaşlılık dönemi için yaptığı uzun vadeli bir yatırımdır. İnsan ne yaparsa

yapsın, önünde bir yaşlılık süreci vardır. Dünyanın tüm estetik cerrahları

bir araya gelse, yaşlılığın izlerini silemeyecektir. En fazla yapacakları şey,

insanı ruhsuz, mimiksiz, gerim gerim gerilmiş bir hilkat ucubesine çevirmektir. Böyle bir insanın huzurlu bir yaşlılık geçirmesi, Rabbine yönelmesi, gençlik hatalarını telafi edecek salih ameller çoğaltması mümkün

müdür? Yeryüzünün halifesi olsun ve orayı imar etsin diye yaratılan insan, ahir ömründe “kırışıklıklara iyi gelen krem” peşinde koşacaktır. Tam

da şeytanın istediği şey: Kendisi secde etmeyerek alçaldığı gibi, buna sebep olan Âdemoğlunu alçaltmak ve basitleştirmek!

İnsanın kendisiyle barışmasının yolu; dış görünüşte fıtrata uyması, şeriatın haber verdiği fıtrat hasletleriyle uyumlu bir görüntüye sahip olmasıdır.

Örneğin fıtrat, tırnakların kesilmesidir. Kişi tırnak uzatarak veya takma

tırnak takarak, güzelleşmiş olmaz. Fıtratını bozmuş olur. İnsan kirpiğinin

normal bir uzunluğu vardır. Tıbbi bir zorunluluk olmadan takma kirpikle kirpik boyunu veya perukla saçını uzatan güzelleşmiş olmaz, yalancı olur.

Said ibni Museyyeb'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Muave Medine'ye geldiği seferlerin en sonuncusunda bize hutbe verdi.

26. 17/İsrâ, 26-27

Bu sırada bir top saç çıkarıp şöyle dedi: 'Ben bunu Yahudilerden başka yapan hiç kimse görmezdim. Şüphesiz Nebi (sav) peruğu, yalan/aldatma olarak isimlendirmiştir.' "27

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Allah'ın yarattığı şekli bozarak yüzlerinden kıl alarak değişiklik yapanlara ve dövme yapanlara Allah lanet etsin."28

Yine fıtrat hasletleri bizim aidiyetimizi, nereye mensup olduğumuzu gösterir. Şeytana uyarak fıtrat hasletlerini değiştirenler, "bizden olma" vasfını kaybeder.

Yezid ibni Amr El-Me'afirî (rh) Ben-i Ğifâr Kabilesi'nden bir adamdan şöyle rivayet etmiştir:

"Allah Resûlü, 'Kim etek tıraşı olmaz, tırnaklarını kısaltmaz ve bıyıklarının uçlarını kesmezse bizden değildir.' dedi."29

Biz bu bölümde dış görünüş ve temizlik anlamıyla fıtrat hasletlerini inceleyeceğiz. Zira tevhid anlamındaki fıtrat hasletleri itikad ilminde, dış görünüm/temizlik anlamındaki fıtrat hasletleri ise fıkıh ilminde incelenmektedir.30

III. Fıtrat Özellikleri Nelerdir?

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Fıtrat olan şeyler beş tanedir (veya beş şey fıtrattandır): Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını tıraş etmek ve bıyığı kısaltmak."31

27. Buhari, 5938

28. Nesai, 5108

29. Ahmed, 23480

30. Tevhid anlamında fıtrat hasletleri için bk.

• El-Esmau'l Husna, Halis Bayancuk, 1/276-277

• Lailaheillallah, Halis Bayancuk, s. 140-146

• Tevhid ve Şirkin Anlaşılmasında Dört Asıl, Halis Bayancuk, s. 77-88

• Akaid Dersleri, Halis Bayancuk, s. 78-88

31. Buhari, 5891; Müslim, 257

Aişe'den (r.anha) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

" 'On şey fıtrattandır: Bıyıkları kısaltmak, sakalı salıvermek, misvak kullanmak, (abdest alırken) burna su çekmek ve sonra onu burundan çıkarmak, tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altı kıllarını yolmak, etek

tıraşı yapmak, küçük abdest ve büyük abdest mahallerini yıkamaktır.' buyurdu. Ravi Zekeriyya dedi ki: 'Musab, 'Onuncuyu unuttum, ancak o, ağzı çalkalamak olabilir.' dedi…' "32

Hadislerde zikredilen özelliklerin bir kısmını "Abdest ve Hela Edepleri Babı"nda anlattık. Bu bölümde altı hasleti ele alacağız: Misvak kullanmak,

istihdat/etek tıraşı olmak, koltuk altı tıraşı olmak, tırnak kesmek, sakalı

uzatıp bıyığı kesmek ve sünnet olmak.

IV. Fıtrat Hasletleri Ne Anlama Gelir?

Kişi hadiste zikredilen özellikleri yerine getirdiğinde Allah'ın (cc), insanı

yarattığı fıtrat üzere olur. Bu özellikler, en kâmil sıfat ve en değerli suret

üzere olmaları için şeriatın insanları teşvik ettiği özelliklerdir.33

Bazı âlimler fıtrattan kastın sünnet, nebilerin sünneti ve din olduğunu

söyleseler de34 racih olan, yukarıda kaydettiğimiz görüştür.

V. Fıtrat Hasletlerinin Temizlik/Taharet Babıyla İlgisi

Hadislerde zikredilen hasletler beden temizliği, ağız temizliği ve genel

görünümle ilgili özelliklerdir. Bu sebeple âlimler fıtrat hasletlerini taharet/temizlik babı altında ele almışlardır.

Bu kısa açıklamadan sonra, yukarıda mezkûr altı özelliği ele alabiliriz.

A. Misvak/Diş Fırçası Kullanmak

Fıtrat hasletlerinden biri, ağız temizliği anlamına gelen misvak kullanımıdır. Misvak, ağız temizliği için kullanılan aletin adıdır. Allah Resûlü

(sav) zamanında ağaçtan elde edilen -günümüzde de kullanılmaya devam

edilen- misvak, ağız temizliği için kullanılırdı. Allah Resûlü bunun fıtrat

32. Müslim, 261

33. bk. Neylu'l Evtâr, 128 No.lu hadis şerhi

34. bk. Fethu’l Bârî, 5889 No.lu hadis şerhi

hasleti olduğunu belirterek, tüm peygamberlerin şeriatında var olan bir temizlik aracı olduğunu ümmetine öğretti.

İleride göreceğimiz gibi, misvak kullanımının amacı ağız temizliğidir. Ağız temizliğine yardımcı olan diş fırçası ve ağız bakım ürünleri de misvak kapsamındadır. Kişi ağız bakımını bu niyetle yapmalı, Allah Resûlü’nün (sav) emrine uyarak ağız bakımını ibadete çevirmelidir.

1. Misvağın/Ağız Bakımının Fazileti

Misvak/Dişleri fırçalamak; ağzın temizliği ve Rabbin rızasıdır:

Aişe Annemizden (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Misvak; ağzın temizliği ve Rabbin rızasıdır.”35

• Misvak, Allah’ın rızasını elde etme yollarından biridir. Zira ağız temizliğine dikkat eden kişi, peygamberlerin (as) tavsiyesini dikkate aldığı için Allah’ı (cc) razı etmiş olur. Ayrıca, ağız bakımı yapan insan, çevresini rahatsız etmez; insanlar kendisinden razı olur.

• Ağız bakımı yapan kişi imanın yarısı olan temizliğe riayet etmiş, imanını arttırmış olur:

“Temizlik imanın yarısıdır…”36

• Ağız bakımı yapan kimse kendisine verilen beden emanetini korumuş olur. Ağız, vücudun en fazla bakteri üreten organlarından biridir.

Düzenli temizlenmediğinde diş ve diş eti hastalıkları kaçınılmaz olur.

Ağız hastalıkları bedene zararı yanında, ağız kokusu nedeniyle müminlere ve meleklere eziyettir. Melekler de insanlar gibi kötü kokulardan rahatsız olur:

İbni Ömer’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) Hayber Gazvesinde şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Her kim sarımsak yerse mescidimize yaklaşmasın.”37

35. Nesai, 5; Darimi, 711

36. Müslim, 223

37. Buhari, 853; Müslim, 561

Cabir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), soğan ve pırasa yemeyi yasakladı. Ancak bunlara duyulan ihtiyaç ağır bastı. Biz de onlardan yedik. Bunun üzerine Resûlullah (sav),: ‘Kim, şu kokusu pis olan bitkiden yerse mescidimize asla yaklaşmasın. Çünkü melekler de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olur.’ dedi”38

2. Ağız Temizliğinin Müekked Olduğu Yerler

Allah (cc) fıtrat hasletlerinden olan ağız bakımını Resûl’üne (sav), Resûl’ü de ümmetine çokça emretmiştir:

“Bana misvak emredildi. Öyle ki onun farz kılınmasından korktum.”39

“Misvak bana emredildi. Öyle ki onun hakkında Kur’ân ayeti inmesinden korktum.”40

“Size misvak konusunda çokça (teşvikte) bulundum.”41

Buna binaen Müslim, çokça misvak kullanmalı, ağız bakımına dikkat etmelidir. Ancak bazı yerler vardır ki; sözlü ve fiilî olarak Allah Resûlü (sav) ağız bakımına özel vurgu yapmıştır. Bu yerlerde ağız bakımı müekked sünnetlerdendir:

a. Abdest alırken/Abdestle birlikte

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

“Eğer ümmetime zorluk vermiş olmasaydım her abdestle beraber misvak kullanmalarını emrederdim.”42

b. Namaza başlamadan önce

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

“Şayet ben ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namazla beraber abdest almayı ve her abdestle beraber misvak kullanmayı emrederdim.”43

38. Müslim, 563

39. Ahmed, 16007

40. Ahmed, 2125

41. Buhari, 888

42. Ahmed, 7412

43. Ahmed, 7513; Bazı âlimler sahih, bazı âlimler ise hasen olduğunu söylemişlerdir.

c. Kur’ân okumaya başlamadan önce

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz misvak kullanmakla emrolunduk. Kul, namaza durduğu vakit onun yanına

bir melek gelir. Ona yaklaşır ve Kur’ân okumasını dinler. Öyle ki ağzını namaz

kılanın ağzına yapıştırır. Bu sebeple her okuduğu ayet meleğin içine girer.”44

Namaz, kulun Allah’la konuşması; Kur’ân da Allah’ın (cc) kuluyla konuşmasıdır. Her iki durumda da kul Rabbiyle baş başadır. Rabbinin huzuruna maddi ve manevi olarak temizlenerek girmelidir. Çünkü Allah (cc),

kullarından temiz olanları ve temizlenenleri sever.

d. Eve girerken

Şurayh ibni Hâni’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha) sordum: ‘Peygamber (sav), evine girdiğinde ilk yaptığı şey neydi?’

’Misvak kullanmaktı.’ dedi.”45

Allah Resûlü (sav) eve geldiğinde hanımlarıyla oturur, sohbet ederdi. Bu

nedenle ağız temizliğine dikkat eder, ev halkıyla öyle konuşurdu.

e. Gece uyanınca

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) geceleyin kalkınca ağzını misvakla temizlerdi.”46

Allah Resûlü (sav) gece ibadeti için uyanırdı. Yüce Allah’ın huzuruna temiz çıkabilmek için ağız temizliğiyle geceye hazırlanırdı.

Bunun bir diğer hikmeti şu olabilir:

Gece uykusunda ağızda bakteriler oluşur ve uzun süre kapalı kalması

nedeniyle ağız kokar. Ağız temizliği bu olumsuzluğu izale eder.

B. Etek Tıraşı

Fıtrat hasletlerinden bir diğeri; kadın veya erkeğin genital bölgesinde

çıkan kılları tıraş etmesidir. Jilet, makas, ağda vb. bir araç kullanabilir.

44. Es-Sunenu’l Kubrâ, 162

45. Müslim, 253

46. Buhari, 245; Müslim, 255

Şeriatın gözettiği gaye, genital bölgenin temizlenmesidir. Kullanılan temizlik aracının şartlara ve örfe göre değişmesinde şer’i bir sakınca yoktur.

Dubur/Makat Bölgesinin Tıraşı

Bir grup ilim adamı etek tıraşı yapıldığı gibi, dubur/makat tıraşı yapılması gerektiğini söylemişlerdir. Zira büyük abdest ihtiyacını giderirken,

bu bölgedeki kıllara necaset bulaşabileceğini ve iç çamaşırların kirlenebileceğini öne sürmüşlerdir.

Hemen belirtmeliyiz ki; bu bölgenin tıraş edilmesinde şer'i bir engel

yoktur. Kişi bu bölgeyi tıraş edebilir. Ancak bu bölgenin temizliğiyle ilgili şer'i bir zorunluluk yoktur. Herkesin karşılaştığı bir sorun olmasına

rağmen, Allah Resûlü (sav) bu hususla ilgili bir emirde bulunmamıştır.

C. Koltuk Altı Tıraşı

Fıtrat hasletlerinden bir diğeri koltuk altı tıraşıdır. Şeriatın gözettiği gaye,

bu bölgenin temizliğidir. Temizlik için kullanılan aletin bir önemi yoktur.

1. Etek ve Koltuk Altı Tıraşında Gözetilmesi Gereken Süre

Aslolan Müslim'in fıtrat üzere olması, mezkûr bölgeleri temiz tutmasıdır. Bazı özel nedenlerden dolayı temizlik yapamayanlar için, şeriat üst

sınır olarak kırk gün belirlemiştir. İki tıraş arası kırk günü geçmemelidir:

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bize bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek, etek tıraşı olmak hususlarında kırk geceyi geçmememiz vakit olarak tayin edildi."47

Allah Resûlü (sav) zamanında tıraş ve banyo gibi temizlik imkânlarının kısıtlı olduğu bir gerçektir. Hem suyun hem de kullanılacak aletlerin yetersizliği temizliği zorlaştırmaktaydı. Bugün, Allah'a hamdolsun, imkânlar

genişlemiş, temizlik kolaylaşmıştır. Müslim, imkânların genişliğine şükür

olarak beden temizliğine dikkat etmeli, fıtrat üzere kalmaya özen göstermelidir. Haftalık olarak kişisel bakımını yapmalıdır. Zorluk döneminde

verilmiş kırk günlük üst sınırı istismar etmemelidir.

47. Müslim, 258

2. Etek ve Koltuk Altı Tıraşında Lazer Kullanılabilir mi?

Avret mahallini bir başkasına açmamak kaydıyla lazer gibi yöntemlerle

kalıcı çözümler kullanmakta bir beis yoktur. Zira şeriat bu bölgenin temizliğine teşvik etmiştir. Kullanılan yöntemde sınır; şer'i -avreti açmak

gibi- veya tıbbi -sağlığa zarar vermesi gibi- bir sakınca olmamasıdır.

3. Koltuk Altı ve Etek Tıraşı Dışında Kalan (Kol-Bacak-Göğüs)

Bölgelerin Tıraş Edilmesi/Temizlenmesi Caiz midir?

İslam şeriatı belli bölgelerdeki kılların kesilmesini emretmiş (etek ve

koltuk altı), bazı bölgelerle ilgili hüküm bildirmemiştir.

Şeriat herhangi bir şeyi yasaklamamışsa aslolan onun mübah olmasıdır. Çünkü Allah (cc), haram kıldıklarını/yasakladıklarını tafsilatlı olarak

açıklamıştır:

"…size neyin haram olduğunu detaylı bir şekilde açıklamışken…"48

Selman'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'tan (sav) yağ, peynir ve hayvan derilerinden yapılan elbiseleri giymenin hükmü soruldu.

Allah Resûlü şöyle dedi: 'Helal, Allah'ın Kitabı'nda helal kıldığı şeylerdir. Haram da yine Allah'ın, Kitab'ında haram kıldığı şeylerdir. Hükmünü belirtmediği şeyler ise affedip mübah kıldığı şeylerdir.' "49

Buna binaen; kadınlara benzeme niyeti olmaksızın bacak, göğüs vb.

bölgeleri tıraş etmekte şer'i açıdan bir sakınca yoktur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

İbni Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lanet etmiş ve, 'Onları evlerinizden çıkartınız.' buyurmuştur."50

48. 6/En'âm, 119

49. Tirmizi, 1726; İbni Mace, 3367

50. Buhari, 5886

D. Tırnak Kesmek

Fıtrat hasletlerinden bir diğeri, hadiste zikredildiği üzere tırnakları kesmektir.

Tırnak kesmek bugün kolaylaşmıştır. Müslim, bu imkân genişliğine şükür olarak tırnak kesimine özen göstermelidir. Özel sebeplerden ötürü

tırnak kesimi gecikirse, kırk günlük şer'i süre aşılmamalıdır.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bize bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek, etek tıraşı olmak hususlarında kırk geceyi geçmememiz vakit olarak tayin edildi."51

Bazı kitaplarda tırnak kesimiyle ilgili zikredilen sünnetlerin/adapların

şer'i bir delili yoktur. Kişi kendini nasıl rahat hissediyorsa tırnaklarını öyle

kesebilir. Tırnak kesimini belli zaman ve mekânlarda yasaklayan öğretiler;

İslam'la ilgisi olmayan cahiliye öğretileridir. Belli zamanlarda tırnak kesiminin uğursuzluk getireceğine inanan cahiliye zihniyetinin bir tezahürüdür. İslam'da bir şeylerin uğursuzluk getirdiğine dair bir inanış yoktur.

İslam uğursuzluk inancını şirk kabul etmiştir:

"Uğursuzluğa inanmak şirktir, uğursuzluğa inanmak şirktir, uğursuzluğa inanmak şirktir. Bu düşünce hepimizin kalbine gelebilir, fakat Allah bu duyguyu

tevekkül inancıyla giderir"52

Zira uğursuzluk inancı; Allah'a karşı gösterilmesi gereken hüsnüzannı,

O'na (cc) güvenip tevekkül etmeyi ortadan kaldırır. Uğursuzluk inancına

sahip insan, kadere imanını zedeler. Fayda ve zararın Allah'ın dilemesiyle

değil, eşyaların iradesiyle gerçekleştiği inancına kapılır. Uğursuz vehmettiği şeyi, fayda ve zarar konusunda Allah'a ortak koşmuş olur.

E. Sünnet Olmak

Hadiste belirtildiği gibi sünnet olmak, fıtrat hasletlerindendir. İslam şiarlarından olması hasebiyle erkek çocukların sünnet olması gereklidir.53

51. Müslim, 258

52. Ebu Davud, 3910; Tirmizi, 1614

53. Sünnetin Hükmü

İslam âlimleri erkeğin sünnet olması hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafın nedeni konu hakkında açık bir nas olmamasıdır.

• Bir grup alim İbrahim (as) ile ilgili bir ayet ve hadisle, "Sünnet vaciptir." derler:

"Sonra da sana: 'Hanif olarak İbrahim'in milletine uy!' diye vahyettik. O, müşriklerden değildi." (16/

Nahl, 123)

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"İbrahim (as) seksen yaşından sonra sünnet oldu. Ve o kadum ile sünnet oldu." (Buhari, 6298; Müslim, 2370)

Derler ki: Allah (cc) İbrahim'e (as) uymayı emretmiştir. İbrahim (as) yaşı ilerlemesine rağmen sünnet

olmuştur. Bu da sünnetin vucubiyetine delildir.

Şöyle cevap verilmiştir: Allah Resûlü'nün fiillerinde dahi aslolan istihbabtır. İbrahim'in (as) fiillerinde de aslolan müstehap olmasıdır. (bk. Fethu'l Bârî, 5888-89 No.lu hadis şerhi)

Ayrıca İbrahim’e (as), şeriatının cüziyatına uymakla emrolunmadık. Onun (as) tevhide daveti, mücadelesi ve azmine ittibayla emrolunduk. Şayet şeriatın cüziyatına uymakla emrolunsak, şeriatı

bize bildirilirdi. Oysa bize bildirilen, yalnızca onun tevhid davetidir.

• Ebu Hureyre’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Fıtrat(ın gereği olan hasletler) beştir: Sünnet olmak, avret yerlerini tıraş etmek, koltuk altı kıllarını yolmak, bıyıkları kesmek ve tırnakları kesmek.” (Buhari, 6297; Müslim, 257)

Derler ki: Sünnet fıtrattandır; kişi sünnet olduğunda fıtrat üzere olmuş olur.

Şöyle cevap verilmiştir: Bir şeyin fıtrat hasletlerinden olması onun vacip olduğu anlamına gelmez. Nitekim bazı fıtrat hadislerinde misvak kullanmak da fıtrat hasleti sayılmıştır. (bk. Müslim,

261) Misvak kullanmak vacip değildir. Zira Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav)

şöyle der:

“Eğer ümmetime zorluk verecek olmasaydım her abdestle beraber misvak kullanmalarını emrederdim.” (Ahmed, 7412)

Şayet misvak vacip olsa emrederdi. (İstidlal için bk. El-Muhallâ, 1/423)

• Kuleyb El-Cuhenî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) geldim ve, ‘Ben Müslim oldum.’ dedim.

Nebi (sav) bana, ‘Küfür tüylerini at (tıraş ol).’ dedi.

Başka biri de haber bana şöyle haber verdi: ‘Nebi (sav) onunla birlikte Müslim olmaya gelen birine:

‘Tıraş olarak küfür kıllarını at ve sünnet ol’ dedi.’ ” (Ebu Davud, 356)

Derler ki: Allah Resûlü (sav) İslam olan birine sünnet olmasını emreder. Kişinin ilerleyen yaşına

rağmen verilen bu emir, sünnetin vucubiyetini gösterir.

Şöyle cevap verilmiştir: Bu rivayetin sıhhati ihtilaflıdır. Her ne kadar Ebu Davud (rh) sükût ederek

onunla ihticac ettiğini gösterse de ilim ehli; senedde inkita/kopukluk, ravilerden Useym ve babasının meçhul olması gibi bazı nedenlerle rivayetin zayıf olduğunu söyler. (bk. Neylu’l Evtâr, 133.

No.lu hadis şerhi) İbnu’l Munzir (rh), “Sünnet hakkında bir şey sabit olmamıştır.” (age.) diyerek, bu

babda zikredilen rivayetlerin zayıflığına işaret etmiştir.

Yine bir diğer mesele, hadisin metnine dairdir. Nebi (sav) bu rivayete göre saç tıraşını da emretmiştir. Bilindiği gibi bu, vacip değildir. Ayrıca saçı küfre nispet etmesi, bazı kâfir toplumların küfür

şiarı olarak saç uzattığını ve emredilenin, bu küfür şiarı olduğunu gösterir. (bk. Avnu’l Ma’bûd,

356 No.lu hadis şerhi)

Bir diğer husus şudur: Allah Resûlü Dönemi’nde farklı milletlerden on binlerce insan İslam’a girdi.

Hiçbirine sünnet emredilmedi. Şayet sünnet farz olsa, İslam’a giren herkese emredilirdi. Evet,

Araplar ve Yahudilerin sünnet olduğu bilinse de Hristiyanların çoğunluğu ve diğer milletlerin

sünnet olmadığı bilinmektedir.

• Necaset Birikmesi

Derler ki: Sünnet edilmeyen fazlalık deride (kulfe), necaset kalır. Bu da namazın sıhhatine zarar

verir. Namazın sıhhati için sünnet şarttır. Vacibin kendisiyle tamamladığı şey de vaciptir.

Şöyle cevap verilmiştir: Deri parçası kesilmediği müddetçe penisin bir parçasıdır ve onu örter.

Hâliyle bu parça, penisin içi gibidir. Nasıl ki peniste kalan idrar namaza zarar vermiyorsa, bu da

vermez.

• Sünnetin Mahiyeti

Derler ki: Vücuttan bir uzvu kesmek, vücuda acı vermek, avreti bir başkasına açmak haramdır.

Sünnette bunların her biri vardır. Şayet sünnet vacip olmasa İslam onu emretmez, mezkûr haramların işlenmesine onun için müsaade etmezdi. (bk. El-Muğnî, 1/64)

Şöyle cevap verilmiştir: Vücudun maslahatı için dahi avretin açılmasına (tedaviye), ateşle dağlanmasına (keye) izin verilmiştir. Dünyevi bir maslahat (tedavi) için bunlara izin veriliyorsa, dinî bir

maslahat (sünnet) için öncelikli olarak izin verilir. (bk. Fethu’l Bârî, 5888-89 No.lu hadisi)

• İslam’ın Şiarı Olması

Derler ki: Sünnet İslam’ın şiarıdır, diğer tüm şiarlar gibi vaciptir. (El-Muğnî, 1/64) Bazı âlimler savaş

meydanında veya Daru’l Küfür’de ölenin sünnet vesilesiyle müşriklerden temyiz edildiğini söyler.

Şöyle cevap verilmiştir: Yahudiler, bir grup Hristiyan ve Arap müşrikleri de sünnet olur. Günümüz

açısından birçok Batılı -aşağıda açıklanacak- sağlık nedenleriyle sünnet olmaktadır. Ve her geçen

gün sünnet oranları artmaktadır. Hâliyle sünnet dün de bugün de Müslim'i müşrikten temyiz

eden bir şiar olmamıştır.

Sonuç

Görüldüğü gibi konuya dair deliller tartışmalıdır. Kesin bir kanaat belirtmek mümkün değildir.

Ancak şu bir gerçektir: Sünnet, nebilerin sünneti ve fıtrat hasletlerindendir. İslam ümmetinin ilk

nesilden bu yana terk etmediği bir şiardır. Bu nedenle o semavi dinlere inanan ve bir nebinin şeriatına uyanların şiarı olmuştur. Bu silsileyi bozan ilk kişi Pavlus'tur. O, sünneti İsa'nın (as) şeriatından kaldırmıştır. Bu nedenle Müslim; sünnet olmaya bir şiar, kimlik ve aidiyet gözüyle bakmalıdır.

Geç Yaşta İslam'a Giren Kişi Sünnet Olur mu?

Bu konu ilk dönemden başlamak üzere ihtilaf konusu olmuştur. Örneğin tabiinden Ata (rh), "Büyük yaşta İslam'a giren kişi, sünnet olmadıkça İslam'ı tam olmaz." (Fethu'l Bârî, 5888-89 No.lu hadis şerhi) demiştir.

Hasan-ı Basrî (rh) ise şöyle der: "(Geç yaşta) İslam olan, sünnet olmayabilir. Zira Allah Resûlü Dönemi'nde siyahi, beyaz birçok insan İslam'a girdi. Hiçbirinin sünnet olup olmadığı kontrol edilmedi;

sünnet de olmadılar." (El-Muğnî, 1/64)

Racih olan, tafsilata gitmektir:

• Geç yaşta sünnet olmanın önünde şer'i bir engel yoktur.

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"İbrahim (as) seksen yaşından sonra sünnet oldu. Ve o kadum ile sünnet oldu." (Buhari, 6298; Müslim, 2370)

• Şayet sünnet olmak kişiye zarar verecekse, sünnet olunmaz. Buna karar verecek olan doktorlardır. (bk. El-Muğnî, 1/64)

• Şayet kişinin İslam'ı kabul etmesine engel olacaksa, sünnet gündeme getirilmez. Endonezya'da ilkel bir kabile İslam'a girmek ister. Bölgenin Şafii âlimleri, sünnetin vacip olduğunu söyler.

Bu, kabilenin İslam'a girmesine engel olur. (Erişim Tarihi: Haziran 26, 2007, www.al-qaradawi.net/

node/4263)

Allah Resûlü (sav) on binlerce insanın İslam’a girmesine şahitlik etmiş, hiçbirine sünnet olup olmadıklarını sormamıştır. İslam’ın usulleri açısından bakıldığında şu görülür: Vacip mi sünnet mi

olduğu tartışmalı bir konu gündemleştirilerek, vacip olduğu kesin olan bir şiar, yani İslam’a davet

ertelenmemelidir. İslam’a davette öncelik tevhid, namaz ve zekâttır. Bunları kabul eden Müslim’dir ve şeriatın cüziyatı daha sonra zaman içinde öğretilir:

“Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı kılar, zekâtı da verirlerse dinde kardeşlerinizdir. Bilen bir topluluk için ayetleri böyle detaylı bir şekilde açıklarız.” (9/Tevbe, 11)

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Muaz ibni Cebel’i Yemen’e gönderirken ona şöyle buyurdu: ‘Sen Ehl-i Kitap olan

bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onları, ‘Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in, O’nun resûlü olduğuna’ şahitlikte bulunmaya davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse

onlara, Allah’ın günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat

ederlerse onlara, Allah’ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı farz kıldığını haber

ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en değerli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında hiçbir perde yoktur.’ ” (Buhari, 1496;

Müslim, 19)

Sünnetin zamanıyla ilgili şer’i bir tavsiye yoktur. Sünnet, uzman doktorlara danışarak çocuk için en uygun zaman belirlenerek yapılmalıdır.

Geçmişte örf olarak, ergenlik dönemine yakın sünnet yaparlardı.

Said ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“İbni Abbas’a, ‘Peygamber’in (sav) ruhu kabzedildiğinde yaşça kim gibiydin.’

diye soruldu.

O, ‘O gün ben sünnet edilmiştim. O vakit insanlar, adamı buluğ çağına yetişinceye kadar sünnet ettirmezlerdi.’ ”54

Bugün tıp, sünnetin daha erken yapılmasını tavsiye etmektedir.

Sünnet; tıbben, sünnet derisinin bir kısmının veya tamamının cerrahi

müdahaleyle penisten çıkartılması işlemidir.

Modern tıp, sünnetin yeni doğan döneminde yapılmasını önermektedir.

Yeni doğan döneminde yapılırsa en az cerrahi riske ve en büyük sağlık

yararına sahip olduğu bir gerçektir. Bir ila on yaşları arasında sünnet edilmiş erkek çocuklarının karşılaştırıldığı iki büyük çalışmada,55 daha erken

yaşlarda yapılan sünnet işlemi daha çabuk iyileşme, komplikasyonlarda

azalma,56 olası risklerin azalması gibi faydalar olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca daha küçük bebeklerde genel anestezi -tamamen uyutulma- gerektirmeden lokal anesteziyle -yani sadece sünnet işleminin uygulanacağı

bölgenin uyuşturulmasıyla- işlemin tamamlanabildiği ve ağrı kontrolünün daha iyi olduğu anlaşılmıştır.57 Genel anestezi, lokal anesteziye göre,

54. Buhari, 6299

55. Erkek Sünneti Değerlendirme – Metanaliz/American Academy of Pediatrics Task Force on

Circumcision. Male circumcision. Pediatrics. 2012 Sep;130(3):e756-85. doi: 10.1542/peds.2012-

1990. Epub 2012 Aug 27. PMID: 22926175

Erkek sünnetine karşı çıkan argümanların eleştirel değerlendirmesi: Sistematik bir inceleme/

Morris BJ, Moreton S, Krieger JN. Critical evaluation of arguments opposing male circumcision:

A systematic review. J Evid Based Med. 2019 Nov; 12(4): 263-290. doi: 10.1111/jebm.12361. Epub

2019 Sep 8. PMID: 31496128; PMCID: PMC6899915

56. Komplikasyon, uygulanan bir tedavinin doğuracağı yan etki demektir. Bu yan etkiler tamamen tedaviden kaynaklanmaktadır.

57. 1. Cathcart P, Nuttall M, Meulen der Van J, Emberton M, Kenny SE. 1997 ve 2003 yılları

arasında İngiltere'de pediatrik sünnet eğilimleri ve komplikasyonları. Br J Surg. 2006; 93 (7): 885

- 890 pmid: 16673355 CrossRefPubMedGoogle Scholar

2. Yegane RA, Kheirollahi AR, Salehi NA, Bashashati M, Khoshdel JA, Ahmadi M. İran’da sünnetin

kullanılan ilaçların tüm vücudu etkilemesi ve uyutma işleminin içerdiği

tıbbi işlemler sebebiyle çok daha fazla hayati riske sahiptir. Bu konuda

lokal anestezi her zaman daha güvenilirdir.58

Sünnet, ilerleyen dönemlerde uygulanırsa riskleri artar.

Sünnetin ertelenmesi; yeni doğan dönemine göre daha uzun iyileşme

süresi gerektirir, iyileşme döneminde cinsel perhiz gerektirdiğinden uyum

azalır ve komplikasyonlar artar.

Buluğ çağıyla birlikte aktifleşen cinsel dönem sonrası uygulanan sünnet, HIV ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı korumayı azaltır.

İyileşme döneminde cinsel perhize uymayarak cinsel birliktelik yaşayan

kişilerde, iyileşmemiş cerrahi dokudan enfeksiyon kapma riski de artar.

Sünnet işlemi sonrasında bazı komplikasyonlar görülebilir. Bu durum

uygulayıcıya bağlı olarak değişebilmektedir. Deneyimsiz, uygun eğitimi

almamış kişilerce ve uygun ortamlar sağlanmayan yerlerde uygulanan

sünnet işlemi; daha çok kanama, sünnet derisinin aşırı çıkartılması, yetersiz çıkarılmalar ve tekrar sünnet ihtiyacı olması, yapışıklıklar, idrar çıkış deliği darlığı ya da enfeksiyon oranı artışı gibi rahatsızlıklara neden

olabilmektedir.

Sünnet işlemi, tıbbi merkezlerdeki uygun ortamlarda deneyimli ve eğitimli hekimler tarafından gerçekleştirildiğinde bu komplikasyonların oldukça düşük seviyede ve ihmal edilebilir düzeyde olduğu saptanmıştır.

Bu tarz komplikasyonlar; daha çok, eğitim almamış, tıbbi şartlara uymayan ve mahalle arası uygulayıcılar tarafından yapıldığında oldukça yüksek bir artış göstermiştir. Komplikasyon oranı hekimler için %2,6 iken,

geleneksel hizmet sunucuları için %85’tir.59

geç komplikasyonları. Pediatr Surg Int. 2006; 22 (5): 442 - 445 pmid: 16649052 CrossRefPubMedGoogle Scholar

3. Ahmed A, Mbibi NH, Dawam D, Kalayi GD. Geleneksel erkek sünnetinin komplikasyonları. Ann

Trop Paediatr. 1999; 19 (1): 113 - 117 pmid: 10605531 CrossRefPubMedGoogle Scholar

58. Schmitz RF, Schulpen TW, Redjopawiro MS, Liem MS, Madern GC, Van Der Werken C. Yeni

bir tek kullanımlık klemp ile lokal anestezi altında dini sünnet. BJU Int. 2001; 88 (6): 581 - 585

pmid: 11678755 CrossRefPubMedGoogle Scholar

59. Bailey RC, Egesah O, Rosenberg S. HIV'in önlenmesi için erkek sünneti: Kenya, Bungoma'daki klinik ve geleneksel ortamlardaki komplikasyonların ileriye dönük bir çalışması. Bull

Sünnetin Tıbbi Faydaları60

Mevcut kanıtların değerlendirilmesi sonucunda yeni doğan erkek çocukların sünnetinin yararları, risklerinden fazladır.

Sünnet; hijyen ve temizlik açısından tıbbi yararları kanıtlanmış bir uygulamadır. Bununla birlikte mevcut kanıtların değerlendirilmesi sonucunda

yeni doğan erkek çocukların sünnet edilmesinin yararlarının, risklerinden

fazla olduğu da kanıtlanmıştır.

Sünnet derisinin altı, bakterilerin yerleşip çoğalmaları için bir döl yatağı görevi görür. Bakterilerin burada yaşayıp çoğalacağı bir alan oluşur

ve bu da enfeksiyon açısından oldukça risklidir. Yapılan çalışmalarda61

62 sünnetten önce ve sünnetten sonra alınan sünnet bölgesine ait örneklerde, bakteri sayıları ve çeşitliliği karşılaştırılmış; sünnet sonrasında bu

bakterilerin sayısında ciddi azalma olduğu görülmüştür.

Penis ıslaklığının63 değerlendirildiği bir araştırmada64 bu ıslaklığın, sünnetsiz erkeklerde sünnetli erkeklere göre daha yaygın olduğu bulunmuştur. Islaklık, penis hijyeninin zayıf olduğu anlamına gelir.

Erkek sünnetinin idrar yolu enfeksiyonlarından koruduğuna dair çok

fazla bilimsel kanıt vardır.

World Health Organ. 2008; 86 (9): 669 - 677 pmid: 18797642 CrossRefPubMedGoogle Scholar

60. Erkek Sünneti Değerlendirme - Metanaliz/American Academy of Pediatrics Task Force on

Circumcision. Male circumcision. Pediatrics. 2012 Sep; 130 (3):e756-85.doi:10.1542/peds.2012-

1990. Epub 2012 Aug 27. PMID: 22926175

Erkek sünnetine karşı çıkan argümanların eleştirel değerlendirilmesi: Sistematik bir inceleme /

Morris BJ, Moreton S, Krieger JN. Critical evaluation of arguments opposing male circumcision:

A systematic review. J Evid Based Med. 2019 Nov; 12 (4): 263-290.doi:10.1111/jebm.12361. Epub

2019 Sep 8. PMID: 31496128; PMCID: PMC6899915

Zikredilen tüm faydalar bu iki çalışmada içeren bilgilerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

61. Günşar C, Kurutepe S , Alparslan O ,ve diğerleri. Sünnet durumunun periüretral ve glanüler bakteri florasına etkisi. Urol Int. 2004; 72 (3): 212-215 PMID: 15.084,764 CrossRefPubMedGoogle Scholar

62. Aridogan IA, İlkit M, Izol V,Ateş A ,Demirhindi H. Pediatrik bir popülasyonda glans penisi

ve maya mantarlarının sünnet öncesi kolonizasyonu: sünnet öncesi ve sonrası sonuçlar. Mikozlar

. 2009; 52 (1); 49-52 omıd:18498303 CrossRefPubMedGoogle Scholar

63. Islaklık; penisin sünnet derisi ve altını kapsayan bölgedeki dağınık nem bölgesi anlamındadır.

64. O'Farrell N, Morison L, Chung CK. Londra'daki cinsel yolla bulaşan erkek enfeksiyon kliniğine katılanlar arasında düşük penis ıslaklığı prevalansı. Sex Transm Dis. 2007; 34 (6): 408-409

pmid: 17016235 PubMedGoogle Scholar

İdrar yollarında hastalık yapan zararlı bakteriler, sünnet derisinin ıslak

yüzeyine kolayca yapışır ve burada kolayca yaşam sürüp çoğalır.65 Sünnet ise sünnet derisi altında biriken ve idrar yolu enfeksiyonlarına neden

olabilecek bakterileri azaltır. İki yaş altındaki sünnetli erkek bebeklerde,

sünnetsiz erkek bebeklere oranla idrar yolu enfeksiyonları görülme sıklığı anlamlı derecede azalmıştır.66 67 68

HIV ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıkları önlediği belirlenmiştir.

Sünnet derisi ince iç yüzeyinin mikro yırtıklara ve sıyrıklara -özellikle

cinsel aktivite sırasında- duyarlıdır ve hastalık yapan mikroorganizmalar

için bir giriş kapısı sağlar. Ayrıca, HIV enfeksiyonunun yerleşebileceği

hücreler69 açısından zengindir.70 Sünnetli erkeklerde sünnet derisi alındığı için, HIV enfeksiyonun yerleşebileceği hücreleri içeren doku ortadan kalkmış olur.

Cinsel yolla bulaşan hastalıkların mikroorganizmalarını içeren erkek genital salgılar, sünnetsiz erkekte mikroorganizmalara temas süresini artırır,

bu da enfeksiyon riskini artırır.

Erkek sünneti bel soğukluğuna karşı koruyucudur.71 72

65. Fussel EN, Kaack MB, Kiraz R, Roberts JA. Bakterilerin inssan sünnet derisine yapışması. J

Urol. 1988; 140 (5): 997-1001 pmid: 2902235PubMedGoogle Scholar

66. Shaikh N, Morone NE, Bost JE, Farrell MH. Çocuklukta idrar yolu enfeksiyonu prevalansı:

bir meta-analiz. Pediatr Infect Dis J. 2008; 27 (4): 302-308 pmid: 18316994 CroosRefPubMedGoogle Scholar

67. Singh-Grewal D, Macdessi J, Craig J. Erkek çocuklarda idrar yolu enfeksiyonunun önlenmesi için sünnet: randomize çalışmaların ve gözlemsel çalışmaların sistematik bir incelemesi.

Arch Dis Child. 2005; 90 (8): 853-858 pmid:15890696

68. To T, Agha M, Dick PT, Feldman W. Yenidoğan erkek çocuklarının sünnet edilmesi ve müteakip idrar yolu enfeksiyonu riski üzerine kohort çalışması. Lancet. 1998; 352 (9143): 1813-1816

pmid: 9851381 CroosRefPubMedGoogle Scholar

69. Langerhans hücreleri, CD4 T hücreleri, Makrofajlar

70. Serour F, Samra Z, Kushel Z, Gorenstein A, Dan M. Sünnetsiz ve sünnetli erkeklerin karşılaştırmalı periüretral bakteriyolojisi. Genitourin Med. 1997; 73 (4): 288-290 pmid: 9389952 Özet

71. Weiss HA, Thomas SL, Munabi SK, Hayes RJ. Erkek sünneti ve sifiliz, şankroid ve genital

herpes riski: sistematik bir inceleme ve meta-analiz. Sex Transm Infect. 2006; 82 (2): 101-109,

tartışma 110 PMID: 16581731 Özet/ÜCRETSİZ Tam MetinGoogle Scholar

72. Todd J, Munguti K, Grosskurth H, ve diğerleri. Kırsal Afrika popülasyonunda aktif sifiliz ve TPHA serokonversiyonnu için risk faktörleri. Sex Transm Infect. 2001; 77 (1): 37-45 pmid:

11158690 Özet

Erkek sünnetinin, penis kanserlerini önlediği saptanmıştır.73

Erkeklerde penis kanseri nadir görülmekle birlikte sünnetin, kötü huylu

penis kanseri türüne74 karşı koruyucu etkiler gösterdiği kanıtlanmıştır.75

Erkeklerde kanserojen özelliğe sahip HPV bulaşı sünnet nedeniyle azaldığından, bu virüsün sebep olduğu kanserler de azalmış olur.76

Erkek sünnetinin, penisin cinsel işlevini olumsuz etkilediği görülmemiştir, tam tersine artırıcı bulgular gözlemlenmiştir.77 78

Sünnetli erkek eşine de koruma sağlar.

Bakteriyel vajinozis, kadınlarda vajinada normal bakteri dengesinin bozulduğu ve bazı bakterilerin aşırı çoğalmasıyla floranın değiştiği bir durumdur. Erkek sünneti, bakteriyel vajinozise karşı kadınlarda koruma sağlar.79

Sünnetli erkekler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar olan sifiliz, klamidya,

HIV enfeksiyonlarına karşı da eşlerine korunma sağlar.

Erkek sünneti, kadınlarda rahim ağzı kanserine sebep olan HPV enfeksiyonlarına karşı, HPV bulaşını azalttığı için koruma sağlar,80 böylece ka-

73. Tsen HF, Morgenstern H, Mack T, Peters RK. Penis kanseri için risk faktörleri: Los Angeles

County'de (Amerika Birleşik Devletleri) popülasyon temelli bir vaka kontrol çalışmasının sonuçları. Kanser Kontrolü Nedenler. 2001: 12 (3): 267-277 pmid: 11405332 CrossRefPubMedGoogle

Scholar

74. Kötü Huylu Penis Kanseri: İnvaziv Skuamöz Hücreli Karsinom

75. Erkek penis kanserlerinde önemli bir risk faktörü fimozistir. Fimozis, erkek sünnet derisinin

penisten geri çekilemediği ve yapışıklığın olduğu durumdur. Geri çekilemeyen ve yapışık olan

bu deri, sünnet esnasında cerrahi işlem ile alındığından kanser riski de ortadan kalkmış olur.

Sünnetsiz erkeklerde bu kanserler on bir kat daha fazla görülür.

76. Giuliano AR, Lazcano E, Villa LL ve diğerleri. Sünnet ve cinsel davranış: HIM çalışmasında

erkekler arasında insan papilloma virüsü tespiti ile bağımsız olarak ilişkili faktörler. Int Cancer.

2009; 124 (6): 1251-1257 pmid: 19089913 CrossRefPubMedGoogle Scholar

77. Senkul T, Işeri C, şen B, Karademir K, Saraçoğlu F, Erden D. Yetişkinlerde sünnet: cinsel işlev

üzerindeki etki. Üroloji. 2004; 63 (1): 155-158 pmid: 14741371 CrossRefPubMedGoogle Scholar

78. 1. Richters J, Smith AM, de Visser RO, Grulich AE, Rissel CE. Avusturalya'da sünnet: yaygınlık

ve cinsel sağlık üzerindeki etkileri. Int J STD AIDS. 2006; 17 (8): 547-554 pmid: 16925903 Özet

2. Payne K, Thaler l, Kukkonen T, Taşıyıcı S, Binik Y. Sünnetli ve sünnetsiz erkeklerde duyum ve

cinsel uyarılma. J Sex Med. 2007; 4 (3): 667-674 pmid: 17419812 CrossRefPubMedGoogle Scholar

79. Grey RH, Kigozi G, Serwadda D, vd. Uganda Rakai'de yapılan randomize bir çalışmada erkek sünnetinin kadın partnerlerin genital sistem semptomları ve vajinal enfeksiyonlar üzerindeki etkileri. Ben J Obstet Gynecol. 2009; 200 (1): 42.e1-e7

80. Giuliano AR, Lazcano E, Villa LL, ve diğerleri. Sünnet ve cinsel davranış: HIM çalışmasında

erkekler arasında insan papilloma virüsü tespiti ile bağımsız olarak ilişkili faktörler. Int Cancer.

dındaki rahim ağzı kanserine karşı eşini korumuş olur.81

F. Sakalları Uzatmak

Sakalları uzatıp bıyıkları kısaltmak fıtrat hasletlerindendir. Ayrıca Allah Resûlü (sav), sakalların uzatılması ve bıyıkların kısaltılmasını özel olarak emretmiştir:

“Müşriklere muhalefet edin. Sakalınızı çoğaltın/uzatın. Bıyıklarınızı ise kısaltın.”82

“Bıyıklarınızı kısaltınız. Sakallarınızı uzatınız. Mecusilere muhalefet ediniz.”83

“Her kim bıyıklarından almazsa o bizden değildir.”84

1. Sakal Bırakıp Bıyık Kısaltmanın Hükmü

Allah Resûlü’nün (sav) sakal bırakmayı emretmesi, onu müşriklere muhalefet olarak kodlaması, fiilî olarak sakallarını hiç kesmemesi ve Rabbinin emrinin bu olduğunu söylemesi;85 sakalın vacip olduğunu gösterir.

Zira usul ilminde sabit olduğu üzere; emir vucubiyeti gerektirir. Emre

muhalefet ise dünya ve ahirette cezayı gerektirir:

“…O’nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı

azabın gelmesinden sakınsınlar.”86

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ümmetimin her bir ferdi -kaçınanlar/imtina edenler hariç- cennete girecektir.’

2009; 124 (6): 1251-1257 pmid: 19089913 CrossRefPubMedGoogle Scholar

81. Nielson CM, Schiaffino MK, Dunne EF, Salemi JL, Giuliano AR. Erkek anogenital insan papilloma virüsü enfeksiyonu ile anatomik bölgeye göre sünnet arasındaki ilişkiler ve kadın seks

partnerlerinin yaşam boyu sayısı. J Infect Dis. 2009; 199 (1): 7-13 PMID: 19.086.813 Özet

82. Buhari, 5892; Müslim, 259

83. Müslim, 260

84. Tirmizi, 2761

85. “…Kisra’nın iki elçisi Allah Resûlü’nün (sav) huzuruna girdi. Onlar sakallarını tıraş etmiş bıyıklarını ise olduğu gibi bırakmışlardı. Allah Resûlü (sav) onlara bakmaktan hoşlanmadı ve dedi ki:

‘Yazıklar olsun size! Bunu size kim emretti?’ O ikisi Kisra’yı kastederek, ‘Bunu bize Rabbimiz Kisra

emretti.’ dediler. Allah Resûlü (sav) dedi ki: ‘Ancak benim Rabbim/Allah, bana sakalımı bırakmamı,

bıyığımı ise kısaltmamı emretti.’ ” (Târîhu’t Taberî, 2/655-656)

86. 24/Nûr, 63

Orada bulunanlar, ‘Ya Resûlullah! Kaçınan/İmtina eden kimdir?’ deyince,

Resûlullah (sav), ‘Bana itaat eden cennete girecektir, bana karşı gelen kaçınmıştır/imtina etmiştir.’ diye cevapladı.”87

2. Sünnette Sakal Boyu

Allah Resûlü’nün (sav) hadislerinde varid olan sakalla ilgili lafızlar şunlardır:

وفُوا – أَعفُوا

رُخوا – أَ

رُجوا – أَ

وا – أَ

وقِّرَ

Bu beş lafzın anlamı da sakalı olduğu hâl üzere bırakmaktır.88

Bu lafızlara dayanarak bir grup âlim sakallara hiçbir şekilde dokunulmaması gerektiğini, sakalları kısaltmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.

Ancak sahabe döneminden başlamak üzere ilk nesillerin sakallarını kısalttıklarını/düzelttiklerini biliyoruz.

Abdullah ibni Ömer (ra) hac ve umre yaptığında sakalını avuçlar, bir kabzadan artanı kısaltırdı.89

Taberi (rh) benzer bir uygulamayı Hasan-ı Basrî (rh) ve Atâ (rh) gibi selef

imamlarından aktarır:90

“Simâk ibni Yezid bildiriyor: ‘Ali, sakalının, yüzünün alt kısmını aşan bölümünden bir kısmını alırdı.’

Ebu Zur’a der ki: ‘Ebu Hureyre sakalını tutar ve bir tutamdan fazlasını keser.’

Atâ ibni Rabâh der ki: ‘Onlar (sahabe ve tabiin), hac veya umre dışında, sakalı uzatmayı severlerdi. İbrahim ise sakalının kenarlarından alırdı.’

İbni Tavus, babasının sakalını kısalttığını, ama böyle yapmanın vacip olduğunu söylemediğini bildirir.

Hasan der ki: ‘(Sahabe) sakalın bir tutamdan fazlasının kesilmesine ruhsat

verirlerdi.’

87. Buhari, 7280

88. Neylu’l Evtâr, 134-136 No.lu hadis şerhleri

89. Buhari, 5892

90. Fethu’l Bârî, 5892 No.lu hadis şerhi

Eflah der ki: ‘Kasım (ibni Muhammed) başını tıraş ettiği zaman sakalını ve bıyıklarını da kısaltırdı.’

Nafi der ki: ‘ ‘İbni Ömer sakalının bir tutamdan fazlasını keserdi.’ Veki’nin rivayetinde ise, ‘Bir tutamı geçen kısmını alırdı.’ ’ ifadesi vardır.

Cabir der ki: ‘Umre veya hac dışında sakalının boyundan bir şey alma (kısaltma)!’

Ebu Zur’a der ki: ‘Ebu Hureyre sakalının bir tutamı geçen kısmını alırdı.’

Ebu Hilal der ki: ‘Hasan-ı Basrî ve İbni Sirin’e sakalla ilgili sordum. Bana: ‘Sakalının boyundan almanda (kısaltmanda) bir sakınca yoktur.’ dediler.’

İbrahim-i Nehai der ki: ‘Onlar (sahabe ve tabiin), sakallarının çene altındaki kısmını kısaltırlar ve yanlarından da alırlardı.’ ”91

Sakalların yan ve alt taraflarını kısaltmak Allah Resûlü’nden de (sav) nakledilmiştir. Ancak ilgili rivayet hadis imamları tarafından zayıf kabul edilmiştir.92

Bu açıklamalardan anlıyoruz ki; sakalların düzeltilmesinde/kısaltılmasında bir beis yoktur. Zira buna dair şer’i bir yasak söz konusu değildir.

Ayrıca İslam ümmetine örnek gösterilen ilk nesiller arasında uygulanmıştır. Sakallarına hiç dokunmayan ve sakallarını kısaltanlar bir arada yaşamış; bu, münker olarak kabul edilmemiş, fıkhi bir tartışmaya neden olmamıştır. Bugün de olmaması gerekir.

3. Sakalları Kısaltmanın Sınırı

İleride göreceğimiz gibi; fıtrat hasletlerinden olan sakalın birçok faydası/hikmeti vardır. Bunlardan biri erkeğin kadından ayrılması; bir diğeri müşriklere muhalefet etmektir. Hâliyle sakalda bu iki özellik korunmalıdır. Müslim’in sakalı onun erkek olduğunu belli etmeli ve onu müşriklerden ayırt etmelidir. Bir yönüyle sakal, erkek cinsinin ve Müslim’in kimliğidir. Sakalını kısaltan içinde bulunduğu şartları gözetip, sakalını öyle

91. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 25480-25490

92. “Allah Resûlü sakallarının yan ve alt taraflarını alırdı.” şeklindeki rivayet için, Tirmizi (rh) bu

rivayeti İmam Buhari'ye (rh) sorduğunu, onun da bu rivayetin aslı olmayan münker bir rivayet

olduğunu söylediğini aktarmıştır.

kısaltmalıdır. Sakalı onu kadın cinsinden ve şirk taifelerinden ayırmalıdır.

Denebilir ki bu bölgeden bölgeye farklılık arz eden bir ölçüdür. Doğrudur; bu nedenle Müslim, yaşadığı bölgede güvenilir bir ilim adamının

tespitine veya muvahhid müminlerin uygulamasına uymalıdır.

4. Sakalın Faydaları/Hikmetleri

a. Sakal bırakmak; Allah'ın ve Resûl'ünün emrine uymak, Nebevi

çağrıya icabet etmektir

Onun (sav) emirlerine uymak dünya ve ahiret saadetidir:

"Allah'a ve Resûl'e itaat edin ki merhamet olunasınız."93

"…Şayet ona itaat ederseniz, hidayete ermiş olursunuz…"94

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûl'e itaat edin ve amellerinizi boşa

çıkarmayın."95

"…O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı

azabın gelmesinden sakınsınlar."96

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Ümmetimin her bir ferdi -kaçınanlar/imtina edenler hariç- cennete girecektir.'

Orada bulunanlar, 'Ya Resûlullah! Kaçınan/İmtina eden kimdir?' deyince

Resûlullah (sav), 'Bana itaat eden cennete girecektir, bana karşı gelen kaçınmıştır/ imtina etmiştir.' diye cevapladı."97

b. Sakal bırakmak fıtrata uymaktır

Çünkü Müslim'in sorumluluklarından biri; -başta tevhid olmak üzereAllah'ın yarattığı fıtratı korumaktır. Yüce Allah'ın bildirdiği üzere şeytan;

başta şirk olmak üzere fıtratı bozacak her şeyi insanoğluna emretmek-

93. 3/Âl-i İmran, 132

94. 24/Nûr, 54

95. 47/Muhammed, 33

96. 24/Nûr, 63

97. Buhari, 7280

tedir. Hiç şüphesiz onun fıtratı bozma projesine icabet edenler hüsrana uğramıştır:

“ ‘Onları saptıracağım, onları (boş) kuruntularla oyalayacağım, onlara emredeceğim hayvanların kulaklarını kesecekler, onlara emredeceğim Allah’ın yarattığı (fıtratı) değiştirecekler.’ Kim de Allah’ı bırakıp şeytanı dost edinirse, hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana uğramış olur.”98

Sakal, erkeğin Allah’ın (cc) razı olduğu fıtrat üzere kalması, kadın cinsinden ayrılmasıdır.

c. Sakal bırakmak müşriklere muhalefettir

İslam, El-Azîz olan Allah’ın dinidir. Müslimlerin izzetli olmasını ister. Bu nedenle itikadi, amelî, sözlü ve zahirî olarak Müslimlerin şirk ehlinden ayrılmasını ister. Hakkı temsil eden muvahhidlerin şahsiyet ve kimlik sahibi olmalarını talep eder. Müşriklere benzemeyi kesin bir dille yasaklar.

“Kim bir kavme benzerse onlardandır.”99

Allah Resûlü (sav) bu ilkeyi korumak için ashabına sakal bırakmalarını emretmiştir:

“Müşriklere muhalefet edin. Sakalınızı çoğaltın/uzatın. Bıyıklarınızı ise kısaltın.”100

“Bıyıklarınızı kısaltınız. Sakallarınızı uzatınız. Mecusilere muhalefet ediniz.”101

d. Sakal, kalkandır

Sakal Müslim için bir kimliktir. Yaşadığı toplum içinde, tercihini İslam’dan yana koyduğunu gösterir. Bu yönüyle onu fahşa ve münkerden korur. Şeytan ve nefsin yoğun baskısı altında kaldığında İslami kimliğini açığa çıkaran sakal nedeniyle hayâ eder.

e. Sakal, Müslim erkeğin süsüdür

İslam toplumlarında sünnete uygun olarak oluşmuş bir örf vardır: Sakal, Müslim erkeğin ziyneti/süsü kabul edilmiştir.

98. 4/Nîsa, 119

99. Ahmed, 5114

100. Buhari, 5892; Müslim, 259

101. Müslim, 260

f. Sakalın sağlık yönünden faydası

Yapılan bir çalışmada102 sakallı ve tıraşlı erkeklerin yüzündeki mikroorganizmalar incelenmiştir. Tıraş olmaya bağlı oluşan kesilere enfeksiyon

etkenlerinin103 yerleşmesinin daha kolay olduğu gözlemlenmiştir. Tıraş

olmayan sakallı erkeklerde ise bu enfeksiyon etkenlerine rastlanmamıştır.

Buradan yola çıkarak sakal bırakmanın daha sağlıklı olduğu çıkarımı yapılabilir. Sakal bırakmanın faydaları üzerine yapılmış detaylı çalışma yoktur.

g. Bıyıkları kesmek/kısaltmak

Bıyıkları kesmek veya kısaltmak fıtrat hasletlerindendir. Allah Resûlü'nden (sav) aktarılan rivayetleri bir araya topladığımızda ortaya şu sonuç

çıkmaktadır: Bıyıkların kazınması da, üst dudak açığa çıkacak şekilde kısaltılması da sünnete uygundur. Hadis rivayetlerinde varid olan; 104وأُحفْ َأ

زوا

ً

ْ ُجُ 10 هكوا

10 ان bıyıkların kazınmasına; rivayetlerde varid olanص ِالش ِاربَّ

ً

107 ق

.etmektedir delalet kısaltılmasına bıyıkların 108 ارِب الشَّ ِن َم ِذ ُخ ْ أَ ve

Taberi (rh) şöyle der: "Sünnet her ikisine de delalet etmiştir. İkisi arasında

(kazımak veya kısaltmak) bir çelişki söz konusu değildir. Kişi iki uygulamadan dilediğini tercih eder."109

Sahabe de her iki sünneti uygulamıştır.

Abdullah ibni Ömer (ra) bıyıklarını kazır, cilt beyazlığı görünecek şekilde

bıyık kıllarını izale ederdi.110

Allah Resûlü (sav) bıyıkları uzayan Muğire ibni Şu'be'nin bıyık altına misvak koymuş ve uzayan bıyıklarını kısaltmıştır.111

102. Wakeam E, Hernandez RA, Rivera Morales D, Finlayson SR, Klompas M, Zinner MJ. Bacterial

ecology of hospital workers' facial hair: a cross-sectional study. J Hosp Infect. 2014 May;87(1):63-

7. doi: 10.1016/j.jhin.2014.02.010. Epub 2014 Mar 26. PMID: 24746610.

103. MRSA (Metisiline Rezistans Staphilococus Aureus): Hastane Enfeksiyonu Mikroorganizması

104. bk. Buhari, 5892

105. bk. Müslim, 260

106. bk. Buhari, 5893

107. bk. Buhari, 5891

108. bk. Tirmizi, 2761

109. Fethu'l Bârî, 5889 No.lu hadis şerhi

110. bk. Buhari, Kitâbu'l Libâs, 63. Bab başlığı

111. bk. Ebu Davud, 188

FITRAT HASLETLERİ BABI

Müşriklere Muhalefetin Güç ve Zayıflık Durumuna Göre Değişmesi

Fıtrat hasletlerini bitirirken bir konuya temas etmek istiyorum:

Sakalların uzatılması ve bıyıkların kısaltılması İslam'ın şiarlarındandır.

Şiarların izharı (açığa çıkarılması) güç ve zayıflık durumuna göre değişmektedir. Bugün Müslimlerin bu şiarları izhar edebiliyor olması Yüce Allah'ın sayısız nimetlerinden biridir. Zira Müslimler zayıf/mustazaf olarak,

kendilerine ait olmayan (şeriatla hükmetmeyen), emniyet içinde olmadıkları topraklarda yaşamaktadır. Buna rağmen zahir şiarları izhar etmeleri, yalnızca Allah'ın (cc) bir lütfudur.

Birçok ülkede ise Müslimlerin sakal bırakması neredeyse imkânsızdır.

Müstekbir tağutlar, sakalı terörist olmanın alameti kabul etmektedir. Öyle

ülkeler vardır ki; genç birinin cemaatle namaz kılması dahi bir terörizm

faaliyeti kabul edilmekte, en ağır cezayla cezalandırılmaktadır.

Hâliyle; insanların yaşadığı özel vakayı bilmeden, genel naslar ışığında

olayları değerlendirmemek gerekir. Her bir vakayı kendi şartları içinde

değerlendirmek, daha doğru bir ifadeyle, her bölgenin şartlarına vâkıf

ilim ehlinin konuşması gerekir.

Bir diğer mesele; İslam'ın zahirî şiarlarını davet esnasında gündemleştirmemektir. Zira hiçbir Müslim yaşadığı ortamda can ve mal güvenliğine sahip değildir. Şartların değişmesine bağlı olarak Müslimler sakallarını kesebilir; bugün izhar ettikleri şiarları yarın gizleyebilirler. Şiarları

bayraklaştıranlar, gizlenmek zorunda kalınca davete zarar vermiş olurlar.

Davetin muhatabı olan halk, böylesi fıkhi incelikleri bilmez. İslam'ın zahirî şiarlarını gizlemek zorunda kalan Müslimleri; korkaklık, ikiyüzlülük

ve tutarsızlıkla suçlayabilirler. İlmî yeterlilik olmadığı hâlde davet yapılan birçok ortamda bu tip sorunlar yaşanmış, istemeyerek de olsa davete

ciddi zararlar verilmiştir. Bu nedenle davetin gündemi, öncelikleri, zahirî muhalefetin boyutu gibi konular; Rabbani âlimler ve tecrübe sahibi dava adamlarıyla istişare edilerek netleştirilmelidir.

ABDEST BABI

Abdestin Fazileti

•Kişinin Günahlarını Döker

•Kişinin Allah Katındaki Derecesini Arttıran Amellerdendir

•Ahiret Günü'nde Diğer Ümmetlerden Ayrıcalıklı Kılan Bir Nur Verir

•Müminin Süsüdür

•İmanın Alametidir

Abdestin Hükmü

•Abdest Almanın Farz Olduğu Durum

.Namaz İbadetinden Önce

•Abdest Almanın Sünnet Olduğu Durumlar

.Uyumadan Önce

.Kur'ân Okumak, Allah'ı Zikretmek veya Dua Etmek İstendiğinde

.Kustuktan Sonra

.Tavaf Etmeden Önce

.Öfke Ânında

.Her Abdest Bozulduktan Sonra

.Her Namaz Vakti Öncesinde

.Cünüp Kişi Yemek, İçmek veya Uyumak İstediğinde

.Kişi İkinci Defa İlişkiye Girmek İstediğinde

Abdestin Şartları

•Aklı Baliğ Olmak

•Müslim Olmak

•Dil ile Olmaksızın Niyet Etmek

•Kullanılan Suyun Temiz ve Temizleyici Olması

•Suyun Deriye Ulaşmasını Engelleyecek Şeyleri İzale Etmek

Abdestin Farzları/Rükunları

•Mazmaza ve İstinşak Yapmak

•Yüzü Yıkamak

•Elleri Dirseklerle Beraber Yıkamak

•Başı Mesh Etmek

•Kulakları Mesh Etmek

•Topuklarla Beraber Ayakları Yıkamak

•Abdest Âzalarını Sırasıyla Yıkamak

Abdestin Sünnetleri

•Başlamadan Önce Bismillah Demek

•Elleri Üç Defa Yıkamak

•El ve Ayak Parmaklarını ve Sakalları Hilallemek

•Abdestten Önce, Sonra veya Mazmaza Ânında Misvak Kullanmak

•Mazmaza ve İstinşakın Sünnetteki Sıfatı/Şekli

.Suyu Sağ Avuçla Almak

.Ağza ve Burna Tek Seferde Aynı Avuçtan Su Vermek

.Sol Elle Burna Çekilen Suyu Sümkürmek

.Oruç Olma Durumu Hariç İstinşakı Mübalağa Ederek Yapmak

•Yüzü Yıkamanın Sünnetteki Sıfatı/Şekli

.İki veya Tek Avuçla Yüzü Yıkamak

.Suyu Sağ Elle Alıp Sol Elle Bitiştirmek ve Sonra Yüzü Yıkamak

•Başı Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı/Şekli

.Başı Tamamen Mesh Etmek Sünnettir

.Başın Bir Defa Mesh Yapılması Yeterlidir

•Kulakları Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı/Şekli

.Baş Parmaklarla Kulak Dışının, Şehadet Parmağıyla Kulak İçinin Mesh Edilmesi

.Kulakları Mesh Ederken Yeni Bir Su Almanın Zorunlu Olmaması

•Âzaları Yıkarken Sağdan Başlamak

•Âzaları İkişer veya Üçer Defa Yıkamak
•Suyu Ölçülü Kullanmak
•Âzaları Peş Peşe Yıkamak
•Abdestten Sonra Abdest Zikirlerini Yapmak
•Abdestten Sonra İki Rekât Namaz Kılmak

Abdesti Bozan Hâller

•Bedenden İdrar veya Dışkının Çıkması
•Mezinin Çıkması
•İstihaze Kanının Gelmesi
•Yellenmek
•Ağır Uyku ve Şuur Kaybı Yaşanması
•Arada Bir Örtü Olmaksızın Kişinin, Eliyle Zekerine/Fercine Dokunması
•Deve Eti Yemek
•Meninin Şehvetle Çıkması veya İhtilam Olmak
•Meni Gelmese Dahi Cinsel Birleşme Olması
•Hayız ve Nifas Hâli
•Sağlık Sorunları Nedeniyle Vücudun Başka Yerinden Bevlin veya Dışkının Çıkması

Abdesti Bozmayan Hâller

•Bedenden Az veya Çok Olması Fark Etmeksizin Kan Çıkması
•Kusmak
•Yabancı Bir Kadına Dokunmak
•Namazda Gülmek
•Hafif Uyku
•Vedinin Çıkması
•Fercin Genişlemesinden Dolayı Dışarıdan İçeriye Giren Havanın Tekrar Çıkması
•Ölü Yıkamak veya Taşımak
•Tırnak Kesmek veya Saç Kısaltmak
•Gıybet, İftira gibi Kötü/Günah Sözler Söylemek
•Ateşte Pişen Şeyleri Yemek

•Abdestte Şüpheye Kapılmak
•Başkasının Zekerine/Fercine Dokunmak
•Dubura Dokunmak
•Vücudun Ön veya Arka Tarafından Taş/Kurtçuk Gibi Şeylerin Çıkması
•Doktor Teşhisi Olmadığı Müddetçe Ferc/Vajina Yellenmesinin Olması

Abdestle İlgili Meseleler

•İlim Meclislerine Abdestli Katılmak Zorunlu Değildir
•Kişi Hem Abdest Almak Hem De Serinlemek Gibi Birden Fazla Niyetle Abdest Alabilir
•Yağ, Nemlendirici Krem Gibi Maddelerin Kullanımı Abdeste Etki Etmez
•Mazmaza Yaparken Takma Dişleri Çıkarmak Gerekmez
•Abdest Âzalarından Biri Üç, Biri İki, Biri Bir Defa Yıkanabilir
•Abdest Aldıktan Sonra Kadr Suresi Okunmaz
•Abdest Âzalarını Yıkarken Her Âza İçin Dua Edilmez
•Âzaları Üç Defadan Fazla Yıkamak Doğru Değildir
•Abdest Alırken Gözlerin İçi Yıkanmaz
•Abdest Alırken Boyun Mesh Edilmez
•Abdest Aldıktan Sonra Havlu Kullanılabilir
•Abdest Alırken Su İsraf Edilmemelidir
•Abdest Alırken Oluşan Vesveselere Karşı Çıkılmalıdır
•Her Abdestten Önce Kişinin Taharetlenmesi Farz Değildir
•Abdest Ânında Konuşulabilir
•Abdest Alırken Kıbleye Dönmeye Gerek Yoktur
•Kolu veya Ayağı Kesik Olan Kişi Abdestten Gücü Nispetinde Sorumludur
•Her Namaz İçin Ayrı Abdest Almak Şart Değildir
•Kur’ân’ı Okumak veya Dokunmak İçin Abdest Almak Zorunlu Değildir
•Tavaf İçin Abdest Almak Zorunlu Değildir

•Tilavet ve Şükür Secdesi İçin Abdest Almak Zorunlu Değildir

203

ABDEST BABI

I. Abdestin Tanımı

Türkçede kullanılan “abdest” kelimesi, Farsça bir kelimedir. “Ab” (su)

ve “dest” (el) kelimelerinin terkibiyle oluşmuştur. Arapçada abdestin karşılığı, “El-Vudû’ ” (وُضُوءٌ

ال (şeklindedir. Bu kelime lugatta, güzellik,

temizlik ve parlaklık anlamlarına gelir. Kişiyi manevi kirlerden arındırıp,

güzelleştirdiği ve ahirette âzalarda nur kıldığı için bu ibadete (وُضُوءٌ

ال)

ismi verilmiştir.

Abdest, niyet ederek ve temiz su kullanarak belli âzaların belli sıfatlara

göre yıkanması ya da mesh edilmesidir.

II. Abdestin Fazileti

Abdestin fazileti konusunda birçok rivayet vardır. Bunlardan bazıları

şunlardır:

A. Abdest Kişinin Günahlarını Döker

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim veya mümin kul, abdest alıp da yüzünü yıkadığı zaman, gözüyle bakarak işlemiş olduğu her günah, su ile beraber ya da suyun en son damlasıyla

yüzünden çıkıp gider. Ellerini yıkadığı zaman, eliyle işlediği bütün günahlar

su ile veya suyun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider. Ayaklarını yıkadığı

204

TAHARET KİTABI

zaman, ayakları ile yürümek suretiyle işlemiş olduğu her türlü günah, su ile

veya suyun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider…Tabii (abdestin sonunda)

günahlardan tertemiz arınmış olarak çıkar.”1

Osman’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Her kim abdest alır ve abdestini güzelleştirirse, hataları vücudundan çıkar

gider. Hatta tırnaklarının altına varıncaya kadar…”2

B. Abdest Kişinin Allah Katındaki Derecesini Arttıran

Amellerdendir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Bakınız! Allah’ın onunla günahları sildiği dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi?’ buyurdu.

Oradakiler, ‘Evet bildir, Ey Allah’ın Resûlü.’ dediler.

O da, ‘Zorluklara rağmen abdesti tam ve eksiksiz güzel bir şekilde almak, mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir. İşte bu ribattır. İşte bu ribattır. (Kendisine bağlanmaya değen şeylerdir.)’ buyurdu.”3

C. Abdest Ahiret Günü'nde Diğer Ümmetlerden Ayrıcalıklı Kılan Bir Nur Verir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Şüphesiz ki benim havuzum (Kevser), Eyle ile Aden arasındaki mesafeden daha geniştir. Kardan daha beyaz, sütlü baldan daha tatlıdır. Kapları yıldızların sayısından daha fazladır. Şüphesiz ki ben bir kimsenin başkalarının devesini kendi havuzundan kovan kişiler gibi bazı kişileri kovacağım.’

Orada bulunanlar, ‘Ey Allah’ın Resûlü! O gün bizi tanıyıp, bilebilir misin?’ diye sordular.

Allah Resûlü, ‘Evet sizin diğer ümmetlerden hiçbir kimsede bulunmayan bir

1. Müslim, 244; Tirmizi, 2; Ahmed, 8020
2. Müslim, 245
3. Müslim, 251

simanız vardır. Siz orada benim yanıma abdestin izi nedeniyle yüzünüz, elleriniz ve ayaklarınız nurlu olarak parlak geleceksiniz.’ buyurdu.”4

D. Abdest Müminin Süsüdür

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müminin süsü/nuru abdest suyunun ulaştığı yerlere kadar ulaşır.”5

E. Abdest İmanın Alametidir

Ebu Mâlik El-Eş’arî’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Temizlik imanın yarısıdır.”6

Bu hadisin bir lafzı şu şekildedir:

“Abdest -veya abdesti en güzel şekilde almak- imanın yarısıdır.”7

Sevbân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İyi bilin ki sizin en hayırlı ameliniz namazdır. Ancak mümin kimse abdestini muhafaza eder.”8

Abdest babı içerisinde abdestin faziletine işaret eden başka hadisler de

yer alacaktır.

III. Abdestin Şartları

Şart Nedir?

Şeriatın bir amelin sahih, yani Allah (cc) katında geçerli olması için belirlediği ve kişinin o amele başlayabilmek için kendisinde bulunması gereken

özelliklerdir. Şeriatın şart kıldığı hususlar amelde varsa o amel sahihtir, geçerlidir; yerine getirilmemişse batıldır, geçersizdir. Şart, amelin dışındadır.

Bu nedenle şartların amele başlamadan önce yerine getirilmesi gerekir.

4. Müslim, 247; İbni Mace, 4282

5. Müslim, 250; Nesai, 149; Ahmed, 8840

6. Müslim, 223

7. Müslim, 223; Tirmizi, 3517; Nesai, 2437; İbni Mace, 280

8. İbni Mace, 277; Darimi, 681; Ahmed, 22378

A. Akıl Baliğ Olmak

Akıl teklifin, doğal olarak tüm ibadetlerin temel şartıdır. Akli dengesi

yerinde olmayan kimse şeriatın emir ve nehiyleriyle mükellef değildir.

Zira deliden kalem kaldırılmıştır.

Aişe Annemizden (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. İşlediklerinden dolayı günah yazılmaz: Uyanıncaya kadar uyuyan kişi; akıl baliğ oluncaya kadar küçük çocuk; akıllanıncaya veya o durum ondan geçinceye kadar deli kimse.”9

B. Müslim Olmak

Sözlerinde, fiillerinde veya benimsediği inancında küfür ya da şirke

irtikab eden kâfir ve müşriğin yaptığı ameller Allah (cc) katında makbul

değildir. Bu kimseler abdestin farzlarını ve sünnetlerini en güzel şekilde yerine getirip, olması gereken vasıfta bir namaz kılsalar dahi amelleri

Allah katında kabul olmaz. Çünkü onlar abdestin ve namazın şartlarını,

rükunlarını, farzlarını ve sünnetlerini tam olarak yerine getirseler de tüm

amellerin sıhhat şartı olan, “Allah’ı ibadette birlemek, O’na hiçbir şeyi ortak

koşmamak” şartını yerine getirmemişlerdir.

Allah (cc) şöyle buyurur:

“De ki: ‘Ancak ben de sizin gibi bir insanım. Bana: ‘İlahınız ancak tek bir ilahtır.’ diye vahyolunuyor. Artık kim Rabbi ile karşılaşmayı (ve ondan bir mükâfat almayı) umuyorsa, salih amelde bulunsun ve hiçbir şeyi Rabbine ibadette

ortak koşmasın.’ ”10

“Kâfirlerin amellerinin (durumu), düz bir arazideki seraba benzer. Susuz kişi

onu su zanneder. Sonunda oraya varınca hiçbir şey bulamaz. Orada Allah’ı bulur. Allah, yaptıklarının karşılığını eksiksiz verir. Allah, hesabı çabuk görendir.”11

“Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere): ‘Şayet şirk koşarsan bütün

9. Ebu Davud, 4398; İbni Mace, 2041; Nesai, 3432

10. 18/Kehf, 110

11. 24/Nûr, 39

amellerin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.’ diye vahyedildi.”12

“Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı

yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur.”13

Öyleyse küfür ve şirkin ne anlama geldiğini öğrenip, hayatımızda bunların olup olmadığını düşünmeli, imanımızı koruyup, sebat etmek için

muhasebeye ağırlık vermeli ve bizi doğruya hidayet edip sabit kılması

için Allah’a bolca dua etmeliyiz.

C. Niyet Etmek

Niyet lugatta; “Bir şeyi kastetti, onu yapmaya azmetti.” gibi anlamlara gelmektedir.

Istılahta; kalbin Allah’a yakınlaşmak için yapılan ibadet fiillerine azmetmesidir.

Niyet ibadetler ile âdetleri birbirinden ayırır. Aynı türden olup hüküm

ve eda vakti açısından farklı olan ibadetleri birbirinden ayırmak amacıyla yapılır. Örneğin niyet, gusül abdesti ile banyo yapmayı, öğle namazının farzı ile sünnetini, farzı dört rekâttan oluşan ikindi ile yatsı namazını,

Ramazan orucu ile nafile orucunu birbirinden ayırır.

Racih olan görüşe göre, niyet abdestin sıhhat şartıdır. Yani, niyet olmadığında abdest batıldır. Bundan dolayı abdestten önce niyet etmek gerekir.

Çünkü Allah Resûlü (sav) niyetin tüm amellerde şart olduğunu bildiriyor:

Ömer ibni Hattab'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Ameller ancak niyetlerledir."14

Yani amellerin sahih olması, ancak niyetle mümkündür.

12. 39/Zümer, 65

13. 14/İbrahîm, 18

14. Buhari, 1; Müslim, 1907

1. Niyetin Dille Yapılması Doğru mudur?

Bazı ilmihâl kitaplarında abdest alırken kalple yapılan niyetle beraber,

"Hadesin/Abdestsizliğin kalkmasına niyet ettim." gibi dille de yapılmasının

müstehap olduğu belirtiliyor. Bu, yanlıştır. Şöyle ki:

Niyetin aslı, bir şeyi yapmaya azmetmektir ve yeri kalptir. Kişinin yaptığı fiiller önceden kalbiyle azmetmesi ve niyet etmesiyle meydana gelir.

Bir fiili yapmak için kalpte o fiile dair bir azim ve niyet barındırmamak

mümkün değildir. Buna göre, kişinin kalbiyle bir şeyi yapmaya azmetmesi niyetin gerçekleşmesi için yeterlidir. Bunun alameti ise, kişinin hangi

ibadeti yaptığını bilmesi, onu yapmak için harekete geçmesi ve kendisine

kastı sorulduğunda tereddüt etmeden cevap vermesidir.

Burada mutlaka zikredilmesi gereken bir diğer mesele, abdestin ibadet

oluşudur. İbadet ise yalnızca Resûl'ün (sav) yaptığı şekilde yapılır. İbadetin

aslı ve detaylarında onun (sav) yapmadığını yapmak, kişiyi sünnete muhalefet etmek ve amelini batıl kılmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakır:

Malik ibni Huveyris'ten rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"…Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."15

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kimin yaptığı amel bizim yolumuz/sünnetimiz üzere değilse, o amel merduttur."16

Ayrıca şeytan bu yolla insanlara sokulup, vesveseye düşürmekte, onları şüphe ve şaşkınlık içinde bırakmaktadır. Şöyle ki, kişi kalbinde yaptığı

niyet ile dilinde yaptığı niyetin aynı zamana gelip gelmediğini düşünür.

Daha sonra bu ikisini aynı âna denkleştirmek için olağanüstü bir çaba

gösterir. Birkaç defa abdest alır, cemaatle kılınan namazdan mahrum kalır, hatta namazını son vakitte kılar…17

15. Buhari, 5063; Müslim, 1401

16. Müslim, 1718

17. Ameli konularda vesvese için bk. 1/159, 63 No.lu dipnot

2. Kişi Hem Abdest Almak Hem de Serinlemek Gibi Birden Fazla

Niyetle Abdest Alabilir mi?

Kişi abdest alma niyeti ile beraber meşru olan serinlemek, başkasına abdesti öğretmek, kiri gidermek gibi niyetlerle abdest alabilir. Bu, diğer ibadetlerde yapılan niyetlerde de geçerlidir. Allah Resûlü (sav) namaz kılma, hac

yapma niyetinin yanında bunu ümmetine öğretme niyetini de taşımıştır:

“Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öylece namaz kılınız.”18

“Hac ibadetinin nasıl yapıldığını benden alınız.”19

Osman,20 Ali,21 İbni Abbas,22 Aişe23 (r.anhum) gibi sahabiler hem abdest

alma hem de insanlara abdesti öğretme niyetiyle abdest almışlardır.

D. Suyun Temiz ve Temizleyici Olması

Yaratıldığı hâl üzere olan mutlak su; içerisine evsafını değiştirmeyecek

miktarda temiz veya necis madde karışan su; güneşte veya ateşte ısıtılmış su, abdest veya gusül için kullanılmış, ancak evsafı değişmemiş su;

temiz ve temizleyicidir, abdest için kullanılabilir. Bu konuların tafsilatı

sular babında geçmiştir.

E. Suyun Deriye Ulaşmasını Engelleyecek Şeyleri İzale Etmek

Abdest belli sıfatlarla bazı âzaların yıkanması veya bazı âzaların mesh

edilmesiyle gerçekleşir. Yıkamanın gerçekleşmesi için suyun deriye ulaşması gerekir. Buna binaen silikon, boya, oje, çamur gibi deriyi veya suyun

ulaşması gereken yerleri kaplayan ve suyun vücuda ulaşmasını engelleyen maddelerin izale edilmesi gerekir. Aksi hâlde yıkama gerçekleşmez,

abdest sahih olmaz. Kına gibi sadece renklendirici olup, derinin üzerini

kaplamayan maddeler abdeste zarar vermez.

Allah Resûlü (sav) abdest alıp da yıkanması gereken uzuvdan bir parçayı yıkamayan sahabiye, abdestini tekrarlamasını emretmiştir.

18. Buhari, 6008; Darekutni, 1068; Darimi, 1288

19. Müslim, 1297; Ebu Davud, 1970

20. bk. Buhari, 164; Müslim, 226

21. bk. Nesai, 95

22. bk. Ebu Davud, 137

23. bk. Nesai, 100

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam Resûlullah'a (sav) abdest alıp ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri kuru bırakmış olduğu hâlde geldi.

Resûlullah (sav) ona, 'Dön, abdestini güzelce al.' buyurdu."24

1. Yağ, Nemlendirici Krem Gibi Maddelerin Kullanımı Abdeste Etki Eder mi?

Bu maddeler genelde sadece kına gibi renk veren veya nemlendiren maddelerdir. Suyun vücuda ulaşmasını engellemediği için kullanılabilir. Kişinin abdestine veya guslüne mani değildir.

Bunun gibi cahileyede yapılmış dövmeler abdest/gusle engel değildir. Zira Allah Resûlü (sav) Dönemi'nde dövme yaygın bir uygulamaydı. Nebi (sav) dövmeyi yasaklamıştır. Ancak dövmelerin abdest ve gusle engel olduğuna dair uyarıda bulunmamıştır.

2. Her Abdesten Önce İstinca ve İsticmar Yapmak Şart mıdır?

Racih olan, kişiden temizlenmesi gereken bir şey gelmediği müddetçe her abdestten önce istinca ve isticmar yapmanın şart olmadığıdır. Çünkü bunun şart olduğunu gösteren sarih bir delil söz konusu değildir. Abdestten önce istinca ve isticmar abdestin sünnetlerindendir. Ancak kişiden temizlenmeyi/arınmayı gerektiren bir madde gelirse bu durumda istinca veya isticmar yapılması gerekir.

IV. Abdestin Farzları/Rükunları

Abdestin farzlarından kastedilen, abdestin sıhhatinin kendisine bağlı olduğu şeylerdir. Buna abdestin vacipleri25 veya rükunları26 ismini de verebiliriz.

Abdestin farzı olarak sabit olan şeylerden herhangi birinin eksikliği abdestin batıl olmasına sebep olur. Farz/Rükun amelin içindedir.

Yani amele başladıktan sonra riayet edilmesi gereken zorunluluklardır.

24. Ebu Davud, 173

25. Cumhur-u ulemaya göre vacip ile farz aynı anlamdadır. İmam Ebu Hanife ve -kendisinden

aktarılan görüşlerden birine göre- İmam Ahmed farz ile vacibin ayrı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Racih olan cumhur-u ulemanın görüşüdür.

26. Şart ile rükun arasında fark vardır: Şart, bir ibadetin olmazsa olmazı olup, o ibadetin dışında yer alan şeylerdir. Rükun, bir ibadetin olmazsa olmazı olup, o ibadetin içinde yer alan şeylerdir.

Abdestin farzları şunlardır:

A. Mazmaza ve İstinşak

Mazmaza, ağza su vermek; istinşak

ise, burna su vermek anlamındadır.

Buruna verilen suyun sol elle sümkürülmesine ise, istinsar denir.

Mazmaza ve istinşakın abdestin

farzlarından olup olmaması âlimler

arasında ihtilaflıdır.27 Racih olan,

bu ikisinin abdestin farzlarından

olmasıdır. Ağız ve burun, Allah'ın

yüzü yıkama emrine dâhildir. Bu konuda Allah Resûlü'nün emirleri ve

fiilleri de mazmaza ve istinşakın farz olduğunu göstermektedir.

27. Bu konu hakkında genel olarak iki görüş vardır:

a. Bir grup âlime göre mazmaza ve istinşak farzdır/vaciptir. Bu görüşün delilleri ise, Ebu Hureyre,

Lakit ibni Sabire gibi sahabilerden gelen emir içerikli hadislerdir. Emir, sarf edici bir delil gelmediği müddetçe vücubiyeti ifade eder. Emretmesiyle beraber Allah Resûlü'nün (sav) abdest alırken

her zaman mazmaza ve istinşak yapması bunun vacip olduğunu desteklemektedir.

b. Bir grup âlime göre abdest alırken mazmaza ve istinşak sünnettir. Bu görüşün dayanakları

şunlardır:

• Abdest ayeti olarak bilinen Mâide Suresi'nin 6. ayetinde mazmaza ve istinşakın geçmemesidir. Şayet mazmaza ve istinşak farz olsaydı, ayette zikredilmesi gerekirdi.

Bu delile şöyle cevap verilmiştir: "Ağız ve burun zaten yüze dâhildir. Ayette 'Yüzlerinizi yıkayın…'

denildiğinde ağız ve burnun tekrar zikredilmesine gerek kalmamıştır. Aynı zamanda bu konuyla

ilgili diğer nasları da ele alıp, öyle değerlendirme yapmak gerekir. Allah Resûlü'nden aktarılan

emir içerikli rivayetler ve bunları abdest alırken hiç terk etmemesi bunun vacip olduğunu gösterir."

• Aişe'nin (r.anha) Allah Resûlü'nden (sav) aktardığı "On şey fıtrattandır…" hadisinde mazmaza ve

istinşak fıtratın hasleti olarak zikredilmiştir. (Müslim, 261) Fıtratın özelliği olması, bunun sünnet

olduğunu gösterir.

Bu delile şöyle cevap verilmiştir; "Mazmaza ve istinşakın fıtratın özelliklerinde zikredilmesi, bu

ikisinin sünnet olduğunu göstermez. Zira aynı hadiste 'erkeklerin sünnet olması' da zikredilmektedir. Mazmazaya sünnet diyenlerin çoğu, erkek çocuğu sünnetine vacip demiştir. Şayet fıtrat

hadisinde geçen her şey sünnetse buna da sünnet demeleri gerekirdi."

• Ağız ve burun göz gibi, dâhilî/iç organlardır. Nasıl ki gözlerin içini yıkamak vacip değildir, aynı

şekilde ağız ve burnu yıkamak da vacip sayılmaz.

Bu delile şöyle cevap verilmiştir: "Bu bir kıyastır. Kıyas, hakkında delil olmayan konularda başvurulan bir usuldür. Mazmaza ve istinşak konusunda sahih rivayetler vardır. Aynı zamanda göz ile

ağız ve burnu birbirine kıyas etmek, uygun değildir. Çünkü Allah Resûlü'nün ağız ve burnunu

yıkadığına dair rivayetler varken, gözünün içini yıkadığına dair rivayet yoktur."

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz abdest aldığında burnuna su versin, sonra sümkürsün."28

Lakit ibni Sabire'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Abdest aldığın zaman mazmaza yap."29

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) ağza ve burna su vermeyi emretmiştir.

Hiç şüphesiz onun (sav) emirleri bir şeyin vacip olmasına delalet eder. Bununla birlikte o (sav) aldığı tüm abdestlerde ağzına ve burnuna su vermiş,

sözlü emrini fiilî uygulamasıyla pekiştirmiştir. Yüzlerce sahabi onun (sav)

abdestini aktarmasına rağmen, tek biri dahi onun mazmaza ve istinşakı

terk ettiğini nakletmemiştir. Bu da ağız ve burnun, ayette emredilen yüz

yıkamaya dâhil olduğunu göstermektedir.

Takma dişi olanların mazmaza yaparken takma dişlerini çıkarmaları gerekir mi?

Dişlerin bazısı veya hepsi takma olan kişilerin mazmaza yaparken bunları çıkarmasına gerek yoktur.

Arfece ibni Es'ad'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cahiliye Dönemi'nde meydana gelen Külab Vakası'nda burnumdan yaralanmıştım ve burnum kesilmişti. Sonra gümüşten bir burun yaptırmıştım, fena

koku yapmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (sav) bana altından bir burun yaptırmamı emir buyurdu."30

Arfece'nin (ra) yüzündeki altın burun, yıkaması vacip olan bir bölgeyi

örtmesine rağmen Allah Resûlü ona bunu çıkarmasını emretmemiştir.

Çünkü bu parça artık aslolanın yerine geçmiştir.

28. Buhari, 161; Müslim, 237

29. Ebu Davud, 142; Tirmizi, 788; Nesai, 87; Ahmed, 16380

30. Ebu Davud, 4232; Tirmizi, 1770; Nesai, 5161

Sakallı Olanların Yüz Yıkama Şekli

Sakal iki kısma ayrılır:

(1) Gür/Sık Sakal: Yüz derisini örten ve yüzü göstermeyen sakaldır.

Bu şekilde olan sakalın diplerine suyu ulaştırmak gerekmez. Bu kişinin

yapması gereken, sakallarının dış yüzeyini suyla yıkaması; iç kısmına ise

ıslak parmaklarını sokarak sakalını hilallemesidir.

(2) Seyrek Sakal: Yüz derisini örtmeyen ve bakınca derinin göründüğü sakaldır. Seyrek sakal sahipleri yüzünü yıkarken deriye su ulaştıracak

şekilde yıkama yapmalıdır.

B. Yüzü Yıkamak

Yüz, boy olarak saçın bitip alın bölgesinin başladığı yerden, çene bitimine kadardır. En olarak ise iki kulak arasındaki yerdir. Yüzü yıkamak

icma ile abdestin farzlarındandır.

Allah (cc) şöyle buyurur:

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere

kadar/dirseklerle beraber kollarınızı

yıkayın…”31

C. Elleri Dirseklerle Beraber Yıkamak

31. 5/Mâide, 6

Elleri dirseklere kadar yıkamak Kur’ân, sünnet ve icma ile abdestin farzlarındandır. Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/

dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın…”32

Dirseklerin, yıkama farziyetine dâhil olup olmaması ihtilaf konusudur.

Racih olan -cumhur-u ulemanın belirttiği üzere- dirseklerin yıkama farziyetine dâhil olmasıdır. Çünkü Mâide Suresi’nin 6. ayetindeki “ إلَ “kelimesi beraberliği ifade eden “عَمَ “anlamındadır. Yani, ayet “dirseklerinizle

beraber yıkayın…”33 anlamına gelmektedir.

Zira Allah Resûlü’nün (sav) uygulaması, dirsekleri yıkamanın elleri yıkama emrine dâhil olduğunu göstermektedir.

Nuaym ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Hureyre’yi abdest alırken gördüm. Yüzünü yıkadı, abdesti en güzel şekilde aldı. Sonra sağ elini dirseğini aşacak şekilde yıkadı. Sonra sol elini dirseğini aşacak şekilde yıkadı…

Sonra dedi ki: ‘Ben Allah Resûlü’nü böyle abdest alırken gördüm.’ ”34

Hadiste görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) Allah’ın (cc) Mâide Suresi’ndeki

emrini dirseklerini de dâhil ederek yerine getirmiştir.

32. 5/Mâide, 6

33. (إلَ (Arap lugatında harfi cer olarak isimlendirilir. Bitiş, beraberlik ve bir şeyin diğerinin

yanında olması anlamına gelir. Racih olan, bu ayette (إلَ (harfinin beraberlik ifade etmesidir. Bu

durum, Kur’ân’da başka ayetlerde de varid olmuştur. Örneğin, Allah şöyle buyurur:

◌ْمْ ُكِ موال

◌ْم ُهَ موال إِلى أَ◌

◌ أَوا

◌ْلُكُ

أَت والَ” Onların (yetimlerin) mallarını kendi mallarınıza katıp (yani beraber kılıp) onların mallarını yemeyin.” (4/Nîsa, 2)

Bazı lugat âlimleri (إِلَ (ile ilgili şöyle demişlerdir: “Şayet (إِلَ (edatının öncesi ile sonrası aynı cins

bir şeyden bahsediyorsa (عَمَ (anlamındadır. Ayetteki (دٌ

ي (kelimesi Arap lugatında avuç, el, dirsek

ve omuz için kullanılır. Doğal olarak (إِلَ (edatından önceki (دٌ

ي’ (el’ kelimesi ile sonrasındaki (قٌفْ

مر)

‘dirsek’ kelimesi aynı cinstendir. Mâide Suresi 6. ayette de (إِلَ (edatı (عَمَ (anlamında kullanılmıştır.”

Dirseklerin yıkamaya dâhil olmadığını söyleyen âlimler Mâide Suresi 6. ayete “Dirseklere kadar…”

şeklinde anlam vermişlerdir.

34. Müslim, 246

215

ABDEST BABI

D. Başı Mesh Etmek

Kişinin ıslak elini başına sürmesiyle mesh gerçekleşir. Başı mesh etmek Kur’ân ve sünnetle sabit olup,

farziyeti konusunda ihtilaf edilmemiştir:

“Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman… başınızı mesh edin…”35

Kulakları Mesh Etmek

Kulakların mesh edilmesinin nereye dâhil olduğu ve hükmü ihtilaflıdır. Racih olan, kulakların başı mesh

etmeye dâhil olup farz olmasıdır.

Allah Resûlü’nün (sav) kulakların başa

dâhil olduğunu söylemesi ve kulaklarını başıyla beraber yeni bir su almadan mesh etmesi buna işaret etmektedir. Bu; İbni Ömer, İbni

Abbas, Abdullah ibni Amr, Hasan-ı Basrî, Said ibni Museyyeb gibi selef

âlimlerinden aktarılan görüştür.

Ebu Umame’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) abdest aldı…başını mesh etti ve dedi ki: ‘İki kulak baştandır.’ ” 36

Rubeyyi’ binti Muavviz’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü'nü (sav) abdest alırken gördüm. Başını mesh etti. Başının önünü,

arkasını, yan taraflarını ve kulaklarını bir defada (yani tek suyla) mesh etti.”37

35. 5/Mâide, 6

36. Tirmizi, 37; İbni Mace, 444

37. Ebu Davud, 129; Tirmizi, 34

E. Topuklarla Beraber Ayakları Yıkamak

Allah’ın (cc) Mâide Suresi’nin 6. ayetinde, “Ey iman edenler! Namaza

kalktığınız zaman …ayaklarınızı da

topuklarınıza kadar (yıkayın)…” buyurması bunun abdestin farzlarından olduğunu göstermektedir.38

Allah Resûlü’nün (sav) uygulaması

da ayette emredilenin ayakları yıkamak olduğunu gösterir.

Abdullah ibni Amr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ile beraber bir yolculuğa çıkmıştık. Allah Resûlü bizim gerimizde kaldı. İkindi namazının vakti girmiş ve daralmaya başlamıştı. Bizler abdest

almaya ve ayaklarımızın üstünü mesh etmeye başladık.

38. Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu konuda genel olarak görüşler şunlardır:

a. Cumhur-u ulema, ayakların yıkanması gerektiğini ve çıplak ayağa mesh etmeyle bu farziyetin

yerine gelmiş olmayacağını söylemektedir. Sahabenin cumhuru, dört mezheb imamı ve bunun

dışındaki genel âlimlerin görüşü bu yöndedir. Bu konudaki delilleri yukarıda zikrettiğimiz ve

işarette bulunduğumuz hadislerdir. Racih olan budur. Zira Allah Resûlü’nün sünneti, Kur’ân’ın

açıklamasıdır:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.” (16/Nahl, 44)

b. İmam Taberi gibi bazı âlimler kişinin çıplak ayağının tümünü mesh etmesini tercih etmiştir.

c. İbni Hazm gibi Zahiri Mezhebine mensub olan bazı âlimler kişinin önce ayağını yıkamasının

ardından da mesh etmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.

d. Bazı âlimler çıplak ayağa mesh etmenin gerekli olduğunu Ali, Enes ve İbni Abbas'ın (r.anhum)

mezhebi olduğunu zikretmişlerdir.

Bu ihtilaf Mâide Suresi 6. ayetteki (يْ َ

ْ◌كْعبَ

◌َ الُ إِلَ ْم◌ك

◌ْرُجلْ

◌أَ◌و (ibaresi hakkındaki ihtilafa dayanmaktadır. Bu

ibare iki şekilde okunmuştur:

• Kıraat âlimlerinden Nafi, İbni Amir, Hafs, Kisai ve Yakub bu ayeti (كُ ْمَ

◌ْرُجلْ

◌أَ◌و (şeklinde fethalı okumuştur. Bu kıraat İbni Mesud, Ali, İbni Abbas (r.anhum) gibi sahabilerden de aktarılmıştır. Bu şekilde

okunduğunda mana "ayaklarınızı da yıkayın" şeklinde olur.

• Yukarıda zikrettiğimiz kıraat âlimlerin dışındaki muteber kıraat âlimleri bu ayeti (كمِ

◌ْرُجلْ

◌أَ◌ (şeklinde okumuşlardır. Bu sahabeden İbni Abbas ve Enes'ten de (r.anhuma) rivayet edilmiştir. Bu şekilde olduğunda ayetin manası, "ayaklarınızı da mesh edin" şeklinde olur. (bk. Mevsûatu't Tefsîri'l

Me'sûr, 7/403-409)

Allah Resûlü en yüksek sesiyle iki veya üç defa, 'Vay o topukların ateşten çekeceğine!' şeklinde nida etti."39

İbni Huzeyme (rh) der ki:

"Şayet ayaklarını mesh eden kişi bir farzı yerine getirmiş olsaydı, neden ateşle tehdit edilirdi ki?"40

F. Tertip

Tertipten kasıt, abdest âzalarında sırayı gözetmektir. Racih olan, tertibin abdestin rükunlarından olmasıdır. Çünkü aktarılan tüm rivayetlerde

Allah Resûlü'nün (sav) tertip üzere abdest aldığı ve bir defa dahi sırayı bozmadığı görülmektedir.

Bu da ayetle emredilen sıralamanın gözetilmesi gereken bir rükun olduğunu gösterir.

V. Abdestin Sünnetleri41

A. "Bismillah" Demek

Abdeste başlamadan önce besmele çekmenin hükmü hakkında ihtilaf

edilmiştir. Bu konuda racih olan, abdestten önce besmele çekmenin sünnet olmasıdır.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) ashabından bir kısmı abdest almak için su aramıştı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Aranızdan bir kimsede su var mı?' diye sordu. Bir miktar su getirildi.

Allah Resûlü elini o suyun içerisine soktu ve 'Allah'ın adıyla abdest alın.' buyurdu. Suyun, Allah Resûlü'nün parmaklarının arasından fışkırdığını gördüm.

Oradakilerin sonuncusuna kadar hepsi abdest aldılar. Orada yetmiş kadar kişiydik."42

39. Buhari, 163

40. Fethu'l Bârî, 163 No.lu hadisin şerhinde

41. Racih olan görüşe göre sünnet, müstehap, mendub gibi kavramlar eş anlamlıdır. Bu kavramları birbirinden ayıran usul âlimleri de vardır.

42. Nesai, 78; Ahmed, 12694

B. Misvak Kullanmak43

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Eğer ümmetime zorluk vermiş olmasaydım her abdestle beraber misvak

kullanmalarını emrederdim."44

Racih olan, misvağın abdest almadan önce, sonra veya mazmaza ânında

kullanılabilmesidir. Misvağın, abdestin belli bir ânında kullanılması gerektiğini ifade eden herhangi bir nas yoktur.

C. Elleri Üç Defa Yıkamak

Kişi uykudan uyandıktan sonra veya

uyanıkken abdest almak istediğinde ellerini üç defa yıkaması sünnettir. Humran'ın (ra) rivayet ettiği hadiste, Osman (ra) önce ellerini üç defa

yıkamış ve hadisin sonunda, “Ben,

Allah Resûlü’nü (sav) bu şekilde abdest

alırken gördüm.” demiştir.45 Allah

Resûlü’nün (sav) bu şekilde yaptığına

dair Abdullah ibni Zeyd’den de bir rivayet vardır.46

D. El ve Ayak Parmaklarının Hilallenmesi

El parmaklarının diğer el ve ayak

parmaklarının arasından geçirilerek, suyun parmak aralarına ulaştırılması ve o bölgenin ovulmasıdır.

Lakit ibni Sabire’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

43. Konu hakkında tafsilatlı bilgi için bk. “Misvak/Diş Fırçası Kullanmak”, 1/174

44. Ahmed, 7412

45. Buhari, 159; Müslim, 226

46. bk. Buhari, 186; Müslim, 235

“Abdesti en güzel şekilde al. Parmaklarının arasını hilalle. Oruçlu olman dışında istinşakta mübalağa yap.”47

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

“Namaza kalkacağın zaman abdesti en güzel şekilde al. El ve ayak parmaklarının arasına suyu ulaştır.”48

E. Mazmaza ve İstinşakın Sünnetteki Sıfatı

Mazmaza ve istinşakın sıfatıyla ilgili dikkat edilmesi gereken bazı

sünnetler vardır:

1. Suyu Sağ Avuçla Almak

Humran’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman (ra) abdest almak için su istedi. Avuçlarına üç defa su döktü ve onları yıkadı. Sonra sağ elini su kabına daldırıp, mazmaza ve istinşak yaptı…”49

2. Ağza ve Burna Tek Seferde Aynı Avuçtan Su Vermek50

Abdullah ibni Zeyd ibni Âsım El-Ensari, Allah Resûlü’nün (sav) abdest

alma şeklini insanlara öğretirken şöyle demiştir:

“Elini su kabına koydu, tek avcundan hem ağzına hem de burnuna üç defa

su verdi.

Sonra, ‘Allah Resûlü’nün abdesti bu şekildeydi.’ dedi.”51

47. Ebu Davud, 142; Tirmizi, 788; Nesai, 114; İbni Mace, 448

48. Tirmizi, 39; İbni Mace, 447; Ahmed, 2604

49. Buhari, 164; Müslim, 226

50. Bu konu hakkında Talha'nın –babası– dedesi yoluyla rivayet ettiği bir hadis vardır:

"Allah Resûlü (sav) abdest alıyorken yanına girdim. Su onun yüzünden ve sakallarından göğsüne

damlıyordu. Onun mazmaza ve istinşakın arasını ayırdığını gördüm." (Ebu Davud, 139)

Ancak bu rivayet zayıftır. Senedinde Leys ibni Ebi Suleym isminde ittifakla zayıf olan bir ravi vardır. İbni Hibban, Yahya ibni Kattan, Abdurrahman ibni Mehdi, İbni Main, İmam Ahmed gibi âlimler onu zayıf görmüş; Şafiilerden İbni Hacer hadisin senedinin zayıf olduğunu ve İmam Nevevi ise

bu ravinin ittifakla zayıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hadis âlimleri arasında hadisin ravilerinden

Talha'nın, onun babasının ve dedesinin kim olduğu hakkında ihtilaf vardır. (Et-Telhîsu'l Habîr,

1/260-264)

51. Buhari, 191; Müslim, 235

3. Sol Elle Burna Çekilen Suyu Sümkürmek

Abdulhayr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ali (ra) abdest almak için su istedi…

Sağ elini suya daldırarak mazmaza ve

istinşak yaptı. Burnuna verdiği suyu

sol eliyle sümkürdü. Bunları üç defa

tekrarladı…

Sonra dedi ki: 'Bu, Allah Resûlü'nün

abdestidir.' "52

4. Oruç Olma Durumu Hariç İstinşakı Mübalağa ile Yapmak

Lakit ibni Sabire'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Oruçlu olman dışında istinşakta mübalağa yap."53

F. Yüzü Yıkamanın Sünnetteki Sıfatı

1. İki Avuçla Yüzü Yıkamak

Ali (ra), Allah Resûlü'nün (sav) abdest

alma şeklini gösterirken şöyle söylemiştir:

"...İki eliyle su almış ve elleriyle yüzünü yıkamıştır..."54

52. Nesai, 91; Ahmed, 1133

53. Ebu Davud, 142; Tirmizi, 788; Nesai, 87; Ahmed, 16380

54. Ahmed, 625

2. Suyu Sağ Elle Alıp Sol Elle Bitiştirmek ve Sonra Yüzü Yıkamak

İbni Abbas (ra), Allah Resûlü'nün (sav) abdest alma şeklini rivayet ederken

şöyle söylemiştir:

"...Bir eliyle bir avuç su almış, sonra bir elindeki suyu diğer eliyle birleştirmiş ve yüzünü yıkamıştır..."55

3. Tek Avuçla Yüzü Yıkamak

Ali (ra), Allah Resûlü'nün (sav) abdest alma şeklini gösterirken şöyle söylemiştir:

"...Sağ eliyle sudan bir avuç su alıp, alnının üzerine boşaltmış, sonra da suyu

yüzünün diğer kısımlarına yaymıştır..."56

G. Sakalların Hilallenmesi

Abdest alırken bir avuç almak suretiyle suyu çenenin alt tarafından sakalların arasına ulaştırmak abdestin sünnetlerindendir.

Osman'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü sakallarını hillallerdi."57

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) abdest aldığı zaman bir avuç su alır, çenesinin altından elini

sokup sakal aralarına suyu geçirir ve, 'Rabbim bana böyle emretti.' derdi."58

H. Başı Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı

1. Başı Mesh Etme Miktarı

Başın ne kadarının mesh edilmesi gerektiği konusunda ihtilaf edilmiştir.59 Bu konuda racih olan, "mesh" ismi ıtlak edilecek miktarda meshin

55. Buhari, 140; Ahmed, 2416

56. Ahmed, 625

57. Tirmizi, 31; İbni Mace, 430

58. Ebu Davud, 145; Es-Sunenu'l Kubrâ, 247

59. Bu konuda genel olarak üç görüş vardır:

a. Bir grup âlime göre başın tümünü mesh etmek abdestin farzlarındandır. Onlar bu konuda Allah Resûlü'nün başının tümünü mesh etmesine dayanmışlardır. Aynı zamanda (ؤُسِ وسُكُمْ

وْ امَسحُوا برَ)

"Başlarınızı mesh edin…" ayetindeki (ب (harfi, ilsak (birleştirmek) anlamında olduğunu söylemişlerdir. Buna göre başın tümü, mesh edilmesi açısından birdir ve bunda ayrım yapılmaması gerekir.

yapılmasının farz; başın tümünün mesh edilmesinin sünnetten olmasıdır.

Çünkü ayette başın tümünün mesh edilmesine işaret eden bir delil yoktur.

Abdullah ibni Zeyd'e (ra), Allah Resûlü'nün (sav) nasıl abdest aldığı sorulduğunda başı mesh etmek hakkında şöyle demiştir:

"Sonra Allah Resûlü iki eliyle başını mesh etti. İki elini başının önüne ve arkasına götürüp getirdi. Başının ön kısmından başladı ve ellerini ense köküne gelinceye kadar götürdü. Sonra onları tekrar başladığı yere doğru geri getirdi."60

Rubeyyi' binti Muavviz'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) kendisi yanında abdest almıştır. Başını bütünüyle saçlarının

en üst kısmından itibaren saçların bittiği yerlere kadar mesh etmiş, fakat saçının şekli bozulup dağılmamıştı."61

Bu iki rivayet meshin iki şekilde yapılabileceğini göstermektedir:

• İki elle başın ön tarafından başlayıp saç bitimine doğru götürmek,

sonra elleri başın ön kısmına getirmek. Yukarıda zikredilen Abdullah

ibni Zeyd'in (ra) hadisi bunu ifade etmektedir.

• Saç şeklini bozmadan mesh etmek. Rubeyyi' binti Muavviz'in (ra) hadisi bunu ifade etmektedir.62

2. Meshin Kaç Defa Yapılacağı

Bu konuda ihtilaf vardır.63 Racih olan, başın bir defa mesh edilmesidir.

b. Bir grup âlime göre, mesh ismi ıtlak edilecek surette yapılacak mesh eylemi bu farziyeti yerine

getirmiş olmak için kâfidir. Ayetteki (ب (tab'id (bazılık) ifade eder. (ادِ اللهِ

ُ◌َ

بِ بَهِ ا عبُ◌َ

شْ◌َ

نا يٌ◌ْ

عيَ” (Allah’ın

kullarının kendisinden içtikleri ve (diledikleri yerde) gürül gürül akıttıkları bir kaynaktır.” (76/

İnsân, 6) ayetinde olduğu gibi. O zaman ayet “Başınızın bir miktarını mesh edin.” anlamındadır.

(ب (harfinin teb’id anlamında olması lugat âlimleri arasında ihtilaflıdır. İbni Hişam, El-Esmai, El-Farisi, İbni Malik ve Kufeliler tab’id manasını ispat etmişlerdir. Sibeveyhi ise, on beş yönden bunun

olmadığını savunmuştur.

c. Bir grup âlime göre ise, başın dörtte birini mesh etmek gerekir.

Racih olan, yukarıda belirttiğimiz üzere başın her tarafını mesh etmek sünnettir ve ihtilafa düşmeye engel olur. Ancak kişi mesh lafzı yerine gelecek şekilde başını mesh ederse bu farziyeti

yerine getirmiş olur.

60. Buhari, 185; Müslim, 235

61. Ebu Davud, 128; Ahmed, 27024

62. Sarık vb. şeylerin üzerine meshin nasıl yapıldığı hakkında bk. Mesh Babı, 1/269

63. Bazı âlimlere göre başı üç defa mesh etmek gerekir. Bu konuda iki dayanakları vardır:

• Ebu Enes’ten şöyle rivayet edilmiştir:

Bu konudaki sahih rivayetler Allah Resûlü’nün (sav) başını bir defa mesh

ettiğini göstermektedir.

Abdurrahman ibni Ebi Leyla’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ali’yi abdest alırken gördüm. Üç kere yüzünü, üç kere kollarını yıkadı, başını bir kere mesh etti.

Sonra da ‘Resûlullah (sav) işte böyle abdest alırdı.’ dedi.”64

I. Kulakları Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı

1. Baş Parmaklarla Kulağın Dışı, Şehadet Parmağıyla Kulağın İçi

Mesh Edilir

Abdullah ibni Amr ibni El-As’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“…Allah Resûlü başını mesh etti. Sonra iki şehadet parmağını kulaklarına

sokarak kulaklarının içini, baş parmaklarıyla da kulaklarının arkasını/dışını

mesh etti…”65

2. Kulakları Mesh Ederken -Racih Olan Görüşe Göre- Yeni Bir Su

Almaya Gerek Yoktur

Çünkü kulaklar başı mesh etmeye dâhildir ve baş için alınan su ile mesh

edilir.

Rubeyyi’ binti Muavviz’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) abdest alırken gördüm. Başını mesh etti. Başının önünü,

arkasını, yan taraflarını ve kulaklarını bir defada (yani tek suyla) mesh etti.”66

• “Osman (ra) üçer üçer yaparak abdest almış ve, ‘Ben Allah Resûlü’nün böyle abdest aldığını

gördüm.’ demiştir.” (Müslim, 230; Darekutni, 284)

Benzer rivayetler Ali, İbni Ömer (r.anhuma) gibi sahabilerden de nakledilmiştir.

Şafii âlimlerinin büyüklerinden İmam Beyhaki şöyle der: “İmam Şafii başı mesh etmenin tekrarı

konusunda bu rivayete dayanmıştır. Ancak bu rivayet mutlaktır. Bunu tefsir eden sabit rivayetler

meshin tekrarının başın dışındaki âzalarda gerçekleştiğini ve Allah Resûlü’nün başını bir defa

mesh ettiğini göstermektedir.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, 292. No.lu hadisin açıklamasında)

• Ali’den (ra) (Es-Sunenu’l Kubrâ, 297) Enes’ten (ra) (El-Mu’cemu’l Evsat, Taberânî, 7945) ve Osman’dan (ra) (Es-Sunenu’l Kubrâ, 293) gelen rivayetlerde “Allah Resûlü’nün başını üç defa mesh

ettiği” geçmektedir. Ancak bu rivayetlerin tümü zayıftır.

64. Ebu Davud, 115

65. Ebu Davud, 135; Nesai, 102

66. Ebu Davud, 129; Tirmizi, 34

Ebu Umame’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) abdest aldı…başını mesh etti ve dedi ki: ‘İki kulak, baştandır.’ ” 67

J. Âzaları İkişer veya Üçer Defa Yıkamak

Yıkanması farz olan âzaların birer defa yıkanması abdestin rükunlarındandır/farzlarındandır. Bu âzaların iki veya üçer defa yıkanması ise

sünnettir ve kişinin ecrini ve Ahiret Günü'nde abdest uzuvlarının parlaklığını arttırır.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü âzalarını birer defa yıkayarak abdest aldı."68

Abdullah ibni Zeyd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü âzalarını ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı."69

Osman'ın (ra), Allah Resûlü'nün (sav) abdesti gibi abdest alması hakkındaki

rivayetlerde Osman (ra) üç defa ellerini yıkamış, üç defa yüzünü yıkamış,

üç defa kollarını yıkamış ve üç defa da ayaklarını yıkamıştır. 70

Ali'den (ra) gelen rivayette, üç defa mazmaza, istinşak ve istinsar yapmış

ve Allah Resûlü'nün böyle abdest aldığını söylemiştir.71

1. Âzaları Üç Defadan Fazla Yıkamak Doğru Değildir

Abdullah ibni Amr ibni El-As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir bedevi gelip Allah Resûlü'ne abdestin nasıl alınması gerektiğinden sordu. Allah Resûlü üçer defa azalarını yıkayarak ona abdesti gösterdi ve dedi ki:

'Abdest böyledir. Her kim bundan fazla yaparsa kötü yapmıştır, haddi aşmıştır ve zulmetmiştir.' "72

67. Tirmizi, 37; İbni Mace, 444

68. Buhari, 157; Ebu Davud, 138; Tirmizi, 42; Nesai, 80; İbni Mace, 411

69. Buhari, 158

70. bk. Buhari, 159; Müslim, 226

71. bk. Nesai, 91; Ahmed, 1133

72. Ebu Davud, 135; Nesai, 140; İbni Mace, 422; Ahmed, 6684; Bu hadisin Ebu Davud'da geçen

lafzı "Her kim bunda eksiltmeye giderse veya fazla yaparsa o kötülük etmiştir…" şeklindedir. Ancak buradaki "eksiltmeye giderse" lafzı sahih değildir.

Ebu Neame'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Muğaffel, oğlunun, 'Allah'ım! Senden cennete gireceğim zaman cennetin sağından beyaz bir saray isterim.' şeklinde dua ettiğini işitti.

Ona dedi ki: 'Ey oğulcuğum! Allah'tan cenneti iste, ateşten de ona sığın. Ben

Allah Resûlü'nü (sav), 'Bu ümmette bazı kişiler bulunacaktır. Bu kişiler taharet

ve dua konusunda haddi aşacaklardır.' derken işittim.' "73

2. Abdest İçerisinde Kişi Âzalarından Birini Üç, Birini İki, Birini Bir Defa Yıkayabilir mi?

Abdest azalarının her birini farklı sayıda yıkamak Allah Resûlü'nden (sav) aktarılmıştır. Kişinin aldığı bir abdestte bir âzasını bir, bir âzasını iki, bir âzasını ise üç defa yıkaması caizdir.

Abdullah ibni Zeyd (ra), Allah Resûlü'nün (sav) abdestini anlatırken şöyle der:

"Allah Resûlü (sav) eline su döktü ve iki defa elini yıkadı. Sonra üç defa mazmaza ve istinsar yaptı. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra dirsekleriyle beraber ellerini iki defa yıkadı. Sonra başını mesh etti…"74

K. Âzaları Yıkarken Sağdan Başlamak

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Elbise giydiğinizde ve abdest aldığınızda sağ tarafınızla başlayın."75

Osman,76 Ali77 ve İbni Abbas78 (r.anhum) gibi sahabiler Allah Resûlü'nün (sav) abdest alırken sağdan başladığını aktarmışlardır.

L. Suyu Ölçülü Kullanmak

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir müdd suyla abdest alır, bir sa' suyla da guslederdi."79

73. Ebu Davud, 96; İbni Mace, 3864; Ahmed, 16796

74. Buhari, 185; Müslim, 235

75. Ebu Davud, 4141; İbni Mace, 402; Ahmed, 8652

76. bk. Buhari, 159; Müslim, 226

77. bk. Nesai, 91

78. bk. Buhari, 140

79. Buhari, 201; Müslim, 325

Bir müdd, 0,675 kilogram veya 0,688 litredir. Bir sa' ise dört müdden yani 2,7 kilogram veya 2,752 litreden oluşur. Abdest alırken bu ölçüyü gözetmek abdestin sünnetlerindendir.

M. Abdest Uzuvlarını Peş Peşe Yıkamak (Muvalat)

Muvalat; abdest uzuvlarını peş peşe, araya zaman koymaksızın yıkamaktır. Zira Allah Resûlü (sav) abdesti tek bir seferde, ara vermeksizin almıştır.

Ancak bir ihtiyaç olur ve kişi abdeste ara verir, sonra abdestini tamamlarsa; bu, abdeste zarar vermez.

Nafi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer çarşıda ihtiyacını giderdi sonra abdest aldı. Yüzünü ve ellerini yıkadı. Başını mesh etti. Sonra namazını kılması için bir cenazeye çağrıldı. Mescide girdi. Mestlerini mesh etti. Sonra da cemaatle namaz kıldı.”80

N. Abdestten Sonra Yapılması Sünnet Olan Zikirler

Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Sizden her kim, abdest alır ve abdestini yerli yerince güzel bir şekilde yapar,

sonra da şöyle derse o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır, bu sekiz kapıdan

dilediğinden içeri girer:

◌ُه

◌ْ دِ اللهَ وَرُسولُ

ا عب

◌ُ ه إِلهَ اللهَ وأَنَّ ُ مَحَمَّدً

أَشْهَدُ أَنْ لَ إِل

‘Şahitlik ederim ki Allah’tan başka bir ilah yoktur ve Muhammed, Allah’ın

kulu ve Resûlü’dür.’ ”81

Tirmizi’nin lafzı şöyledir:

◌ّ ه مَّمُ

◌ُ ه، اللُ

◌ْ دُهَ وَرُسولُ

ا عب

◌ّ ه وَحْدَهُ لَ شَرِيكَ لَهُ ، وأَشْهَدُ أَنَّ ُ مَحَمَّدً

◌ُ ه إِلَّ اللُ

أَشْهَدُ أَنْ لَ إِل

◌َ هِ ينِّ

◌ْ ط

◌ْ نِ ي مَ ن املُتِ

◌ّ وِابَ نيَ ، وْ اجَعلْ

◌ْ نِ ي مَ ن التِ

◌ْ اجَعل

“Şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur. O tektir, ortağı yoktur. Ve yine

80. Muvatta, 81

81. Müslim, 234; Tirmizi, 55; İbni Mace, 470

şahitlik ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resûlü'dür. Allah'ım beni çokça tevbe edenlerden kıl. Beni çokça temizlenenlerden kıl."82

Abdest aldıktan sonra Kadr Suresi okunur mu?

Bazı ilmihâl kitaplarında abdest aldıktan sonra üç defa Kadr Suresi'nin okunmasının müstehap olduğu belirtilmektedir. Ancak bu konuda gelen rivayet,83 mevzûdur/uydurmadır. Böyle bir rivayete dayanılarak bunun müstehap olduğu söylenemez. Suyûtî,84 Acluni,85 İbni Hacer El-Heytemi86 gibi âlimler bu rivayetin sahih olmadığını söylemişlerdir.

O. Abdest Aldıktan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak

Osman'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav), benim abdest aldığım gibi abdest aldığını gördüm. Sonra Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: 'Her kim benim bu abdest aldığım gibi abdest alırsa sonra içinden bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günahlarının tümü bağışlanır.' "87

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) sabah namazında Bilal'e şöyle dedi: 'Ey Bilal! İslam'da yaptığın ve kendisinden en fazla ümitvar olduğun amelini söyle. Ben cennette, önümde senin ayak seslerini işittim.'

Bilal dedi ki: 'Gece veya gündüz herhangi bir saatte tam bir şekilde abdest aldığımda bu abdestimin ardından Allah'ın bana takdir ettiği kadar namaz kılarım. İslam'da bu amelimden daha fazla kendisinden ümitvar olduğum bir amelim yoktur.' "88

82. Tirmizi, 55

83. Deylemi, Enes'ten (ra) nakleder: "Her kim abdestin ardından Kadr Suresi'ni bir defa okursa sıddıklarla beraber olur. Her kim iki defa okursa şehidler divanına yazılır. Her kim de üç defa okursa nebilerle beraber haşredilir." (Kenzu'l Ummâl, 26090)

84. bk. El-Hâvi li'l Fetâvâ, 1/402-403

85. bk. Keşfu'l Hafâ, 2566

86. bk. El-Fetâvâ'l Fıkhiyyetu'l Kubrâ, 1/59-60

87. Buhari, 6433; Müslim, 226

88. Buhari, 1149; Müslim, 2458

Yukarıdaki bilgiler ışığında abdest alma şekli özetle şöyledir:

• Abdest almaya niyet edilir. Niyet kalp ile yapılır. Dille yapılması hakkında sünnetten hiçbir rivayet sabit olmamıştır.

• Abdeste besmeleyle başlanır. Bu sünnettir. Terki durumunda abdest batıl olmaz.

• Sünnette sabit olduğu üzere eller üç defa bileklere kadar yıkanır.

• Sonra sağ elle su alınır ve önce ağza, sonra burna tek avuçtan su verilir. Sol elle burna verilen su sümkürülür. Racih olan görüşe göre bunun bir defa yapılması abdestin farzlarındandır. İki veya üç defa yapılması ise, sünnettir. Oruçlu olmayanlar burunlarına çokça su verir. Oruçlu olanlar az suyla burun içini yıkarlar.

• Sonra yüz yıkanır. Yüzü yıkamak için sadece sağ elle su almak, iki elle su almak veya sağ elle su alıp diğer elle suyu birleştirmek sünnette sabit olmuştur. Yüzü bir defa yıkamak farz; iki veya üç defa yıkamak ise sünnettir. Gür sakallı olanların, sakallarının görünen kısmına yüzeysel olarak su değdirmeleri yeterlidir. Seyrek sakallı olanların, suyu ciltlerine ulaştırmaları gerekir.

• Yüzü yıkadıktan sonra sağ elle bir avuç su alınması ve çenenin altından sakalların altına dâhil edilmesi sünnettendir.

• Sonra kollar ve eller, dirsekler de dâhil olacak şekilde yıkanır. Bir defa yıkamak farz; iki veya üç defa yıkamak sünnettir. Yıkamaya sağ koldan başlanır. Sonra sol kol yıkanır. Eller yıkanırken parmaklar birbirine geçirilir ve araya suyun girmesi sağlanır. Genelde insanların çoğu abdestin başında ellerini üç defa yıkadıkları için, sıra bu kısma geldiğinde ellerini yıkamazlar. Ancak bu yanlıştır. Abdestin başında elleri üç defa yıkamak Allah Resûlü'nün sünnetinde sabit olmuştur ve sünnettir. Dirseklerle beraber elleri yıkamak ise, abdestin farzlarındandır ve ayetle sabit olmuştur. Abdestin başında elleri yıkama sünnetinin yerine getirilmesi, dirseklerle beraber elleri yıkama emrini ortadan kaldırmaz.

• Bundan sonra baş mesh edilir. Racih olan görüşe göre baş, mesh ismi

ıtlak edilecek miktarda mesh edilir ve bir defadan fazla yapılmaz. Rivayetlerde sabit olduğu üzere başın her tarafını mesh etmek sünnettendir.

• Racih olan görüşe göre kulaklar başı mesh etmeye dâhildir. Baş mesh

edildikten sonra kulaklar için yeni bir su alınmaz. Kulaklara mesh, şehadet parmağının kulağın içine sokulması, baş parmakla kulağın dışının/

arkasının ovulmasıyla gerçekleşir.

• Bundan sonra ayakları yıkamaya geçilir. Önce sağ ayak, ayak bileklerine kadar yıkanır. Sonra sol ayak aynı şekilde yıkanır. Bir defa yıkamak abdestin farzlarından, iki veya üç defa yıkamak ve ayak parmaklarının arasına el yardımıyla suyu ulaştırmak abdestin sünnetlerindendir.

• Abdestin tertip üzere alınması gerekir.

• Abdest âzalarını yıkarken araya fazla süre koymamak ve peşi sıra yıkamak abdestin adaplarından/sünnetlerindendir.

• Suyu, rivayette sabit olan ölçüye göre89 israf etmeden kullanmak gerekir.

• Abdest bittikten sonra sünnette sabit olan zikirler yapılır.

VI. Abdestle İlgili Bazı Meseleler

A. Abdest Âzalarını Yıkarken Dua Yapılır mı?

Bazı fıkıh kitaplarında abdest âzalarını yıkarken her bir âza ânında yapılmasının müstehap olduğu söylenen bazı dualar aktarılmıştır. Bu dualar sünnette sabit değildir:

İmam Nevevi der ki: “Bu duaların aslı yoktur. Bu duaları ne İmam Şafii ne

de cumhur zikretmiştir.”90

İbni’s Salah der ki: “Bu konuda hiçbir sahih hadis sabit olmamıştır.”91

İbni Kayyım der ki: “Abdest zikirleri hakkında Allah Resûlü’nden aktarıldığı söylenenler, onun adına uydurulan bir yalandır ve sonradan üretilmiştir.

Allah Resûlü bu konu hakkında hiçbir şey söylememiş ve ümmetine hiçbir

89. 1 müdd: 0,675 kilogram veya 0,688 litre

90. Ravdatu’t Tâlibîn, 1/62

91. Et-Telhîsu’l Habîr, 1/297

şey öğretmemiştir. Bu konuda sadece abdeste başlarken besmele çekmek, abdest bittiğinde,

ٌ◌ٌ مَّ ه

ٌ◌ٌ اللُ ،ه

◌ْ دُه َ وَرُسولُ

ا عب

◌ َه َ وْحَدُهل َ ِ ش َيك لُه َ ، وأَ َشْ هُد أَ َّنُ م َح َّمَدًّ

◌ ه إِلَّ اللُ

أَ َشْ هُد أَ ْن لَ إِل

◌ هِر َ ينَّ َ

◌ ُط

◌ ْمتُ

◌ْ ن ِي م َن الْ

◌ ّ وِاب َني َ ، وْ اجَعلّ

◌ْ ن ِي م َن التِْ

◌ْ اجَعل

demek ve Nesai’de geçen,

◌ْ كُ

◌ َك وأَتُ ُوب إِلَيَ

◌ ُ

◌ َ غِفرْ

◌ْ ستْ

◌ْ ت، أَ

◌ ه إِلَّ أَنُ

◌ ّ ه َّم َ وِب َحْ مِدَك، أَ َشْ هُد أَ ْن لَ إِلُ

◌ك اللَ

◌ْ حانَ

◌ سبُ

zikrini söylemek sabit olmuştur.”92

Bazı kaynaklarda her bir âza için besmelenin zikredilmesinin veya Allah Resûlü’ne (sav) salât getirmenin müstehap olduğu söylenir. Abdestin

başlangıcında besmelenin zikredilmesiyle ilgili rivayetler vardır. Ancak

her âzanın başında besmelenin ve salâtın zikredilmesiyle ilgili hiçbir şey

rivayet edilmemiştir.

B. Abdest Alırken Gözlerin İçi Yıkanır mı?

Bu konu hakkında rivayet edilen hadisler ya zayıftır ya da uydurmadır.93

Bundan dolayı gözün içini yıkamak doğru değildir. Ayrıca sıhhate zararlıdır.

C. Boynu Mesh Etmek Sünnet midir?

Bazı ilmihâl kitaplarında kulakların meshinden sonra ellerin tersiyle

boynun mesh edilmesinin müstehap olduğundan bahsedilir. Ancak bu

uygulama sünnette sabit değildir. Allah Resûlü'nün (sav) abdest alma şeklinin anlatıldığı sahih rivayetlerin hiçbirinde böyle yaptığı nakledilmemiştir. Bunu meşru görenlerin getirdikleri deliller ise ya zayıftır ya da sahih

olup konuya delaleti sarih/açık değildir.94

92. Zâdu'l Meâd, 1/180-181

93. Bu konuda Ebu Umame'den, Allah Resûlü'nün gözlerinin içini yıkadığına dair bir rivayet

gelmiştir. (bk. Ebu Davud, 134; İbni Mace, 444; Ahmed, 22223) Ancak bu rivayet zayıftır. Ayrıca

Ebu Hureyre'den Allah Resûlü'nün (sav) "Gözlerinize suyu içirin." dediğine dair bir rivayet gelmiştir.

Ancak bu rivayet, mevzûdur.

94. Bu âlimlerin genel olarak iki dayanağı vardır:

a. Abdullah ibni Zeyd'den şöyle rivayet edilmiştir: "...Sonra Allah Resûlü iki eliyle başını mesh

etti. İki elini başının önüne ve arkasına götürüp getirdi. Başının ön kısmından başladı ve ellerini

ense köküne gelinceye kadar götürdü. Sonra onları tekrar başladığı yere doğru geri getirdi..."

(Buhari, 185; Müslim, 235) Bu hadise dayanarak diyorlar ki: "Allah Resûlü'nün ensesini mesh ettiği

İbni Kayyım (rh) der ki: "Boynun mesh edilmesi hakkında Allah Resûlü'nden sahih bir hadis nakledilmemiştir."95

İmam Nevevi (rh) şöyle der: "En doğru olan; boynu mesh etmek sünnet

veya müstehap değildir. Bunu ne İmam Şafii ne mezhebimizin öncüleri ne de

başka musannifler zikretmiştir. Bu konuda Allah Resûlü'nden hiçbir şey sabit

olmamıştır.

Müslim ve başka kaynaklarda sabit olduğuna göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: 'En şerli iş sonradan uydurulanlardır. Her bidat sapıklıktır.' "96

D. Abdestten Sonra Havlu Kullanmak

Meymune (r.anha), Allah Resûlü'nün (sav) gusül almasını anlattıktan sonra

der ki:

"Ben Allah Resûlü'ne (sav) (kurulanması için) bir mendil getirdim. Allah Resûlü (sav) mendili kabul etmedi."97

Meymune Annemizin, Allah Resûlü'ne havlu sunması onun daha önce

havlu kullanıyor oluşuna işaret etmektedir. Ancak özel sebeplerden dolayı

Allah Resûlü (sav) bu havluyu kabul etmemiştir. Sahabe ve tabiin arasında

havlu kullananlar olduğu gibi, kullanmamayı tercih edenler olmuştur.98

sabittir. Boyun da enseye dâhildir." Bu istidlal doğru değildir. Hadisin asıl metni (ـَ إل مَهِبـِ بَ ةَ ذ ىَ

حتَ اهَفـُ َق (şeklindedir. (هَفـُ َقl (kelimesindeki zamir, başı mesh etmeye döner. Bu ise, başa en yakın arka

bölgede meshin son bulduğunu gösterir. Yani Allah Resûlü (sav) ense köküne kadar başını mesh

etmiştir. Bu ise, başa en yakın arka bölgede meshin son bulduğunu gösterir. Yani Allah Resûlü

(sav) saçlarının bitimine kadar başını mesh etmiştir.

b. İbni Ömer'den (ra) aktarıldığına göre o abdest aldığında boynunu mesh etti ve Allah Resûlü'nün şöyle dediğini haber verdi: "Her kim abdest alır ve boynunu mesh ederse, Kıyamet Günü

boynuna halkalar takılmaz." Bu rivayetin senedindeki birçok ravi zayıftır. Bundan dolayı delil alınıp, boynu mesh etmenin sünnet olduğu söylenemez. Başka bir lafız ise şöyledir: "Boynu mesh

etmek Kıyamet Günü azabtan kurtarır." İmam Nevevi bu hadisin mevzû olduğunu söyler. Allah

Resûlü'nün bunu yaptığına dair, Talha ibni Musarrif -babasından- dedesinden bir rivayet aktarır.

Bu rivayet de -İmam Nevevi'nin aktardığı gibi- ittifakla zayıftır.

95. Zâdu'l Meâd, 1/180

96. El-Mecmû', 1/464, özetle

97. Buhari, 274; Müslim, 317

98. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1571-1599; El-Evsat Fi's Suneni ve'l İcmâi ve'l İhtilâf, İbni'l-Munzir, 1/415

İsraf, kişinin yaptığı fiillerde gözetmesi gereken sınırı aşmasıdır.99 Allah

Resûlü (sav) az suyla abdest almış ve ümmetinden bu konuda aşırıya kaçanların olacağını haber vermiştir.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir müdd suyla abdest alır, bir sa' suyla da guslederdi."100

Abdullah ibni Muğaffel'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Bu ümmette bazı kişiler bulunacaktır. Bunlar taharet ve dua konusunda haddi aşacaklardır." 101

Hilal ibni Yesaf der ki:

"(Sahabe arasında) denirdi ki: 'Abdestte israf vardır. Bir nehrin kenarında olsan dahi.' "102

Hangi konu olursa olsun, israf Allah (cc) tarafından yasaklanmıştır:

"…Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez."103

"(Çünkü) saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."104

Su israfı

Yüce Allah, varlığı sudan var etmiş,105 insanın yaşamını sürdürmesi için

de suyu temel gıda/rızık kılmıştır. İnsana bu kaynakları dengeli kullanmasını emretmiş, israfı kesin bir dille yasaklamıştır.

"…Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez."106

99. El-Mufredât, s. 407, s-r-f maddesi

100. Buhari, 201; Müslim, 325; Bir müdd, 675 gram veya 0.688 litredir. Bir sa' ise dört müdden

oluşur.

101. Ebu Davud, 96; İbni Mace, 3864; Ahmed, 16796

102. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 718; Senedi sahihtir.

103. 7/A'râf, 31

104. 17/İsrâ, 27

105. bk. 21/Enbiyâ, 30

106. 7/A'râf, 31

Zira hayatın devamı için su elzemdir. Ölçüsüzce kullanılan su, kişinin

kendine ve insanlığa yapacağı zulümdür. Özellikle bugün bizler, bu konuda çok daha dikkatli olmak zorundayız. Çünkü insanların işlediği günahlar nedeniyle karada ve denizde düzen bozulmuştur. Bu bozgundan

etkilenen kaynakların başında da su gelmektedir.

“İnsanların elleriyle kazandıkları (günahlar) sebebiyle, karada ve denizde

bozgunculuk baş gösterdi. Belki (İslam’a) dönerler diye (Allah), yaptıklarının

(cezasının) bir kısmını onlara tattırmaktadır.”107

İnsanın doymak bilmeyen hırsı, kaynakların talanına; ölçüsüz tüketimi,

kaynakların bilinçsizce yok edilmesine neden olmaktadır. Bugün tüm

dünyanın gündemini meşgul eden küresel ısınma; yağışların azalmasının, karaya ve denizlere bırakılan çöpler, var olan sınırlı kaynakların kullanılamaz hâle gelmesinin temel nedenidir. Günümüzde 1.1 milyar insan

sağlıklı içme suyundan mahrum. Su yetersizliği ve buna bağlı hastalıklar

nedeniyle hergün 3.800 çocuk ölmektedir.108 İnsanoğlu ifsad etmeye devam ederse; 2025 yılında 2 milyar, 2050’de 7 milyar insan temiz sudan

mahrum olacaktır. Dahası, temiz su yetersizliği nedeniyle çocuk ve yetişkin ölümlerinde ciddi bir artış yaşanacaktır. Bugün enerji kaynakları

için yapılan savaşlar, muhtemelen temiz su kaynakları için yapılacaktır.

Şu bir gerçek; bugün yaşanan talanın nedeni küresel tuğyan ve onların

işbirlikçisi maraba siyasetçilerdir. Bu azgın azınlık yeryüzünden silinmeden de hiçbir sorun tam anlamıyla çözülmeyecektir. Bu gerçeği unutmadan diyebiliriz ki; bize düşen bazı sorumluluklar vardır. Amacımız bu

sorumlulukları hatırlatıp alınabilecek önlemler konusunda farkındalık/

bilinç oluşturmaktır.

• Karada ve denizde bozguna neden olan günahları terk etmek ve Allah’tan (cc) çokça bağışlanma dilemek.

“Dedim ki: ‘Rabbinizden bağışlanma dileyin. Çünkü o (günahları bağışlayan,

107. 30/Rûm, 41

108. bk. Temiz su kaynaklarının hızla tükenmesinin nedenleri nelerdir? Uzm. Biyolog Yavuz Aydın

örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğaffâr’dır. (İstiğfarınıza

karşılık) üzerinize gökten bolca yağmur yağdırır.’ ”109

• Tarımla uğraşanların gelişmiş teknikleri kullanıp su israfına sebep

olan klasik yöntemleri bırakması. Zira temiz suyun %69'u tarımsal faliyetlerde kullanılmaktadır.110

• Her konuda olduğu gibi kılık kıyafet konusunda israftan kaçınmak.

Su tüketiminin %19'u sanayi sektöründe kullanılmaktadır. Örneğin

tek bir kot pantolon üretiminde (1 kg pamuk) 10.800 litre su kullanılmaktadır.111

• Evlerimizde su kullanımına dikkat etmek. Su tüketiminin %12'si evlerde yapılmaktadır. Evlerde oluşturulacak israf hassasiyeti temiz su

kaynaklarının korunmasına dair önemli bir adım olacaktır. Örneğin;

ɔ Aldığımız elektrikli ev aletlerinin su tasarruflu olmasına dikkat edebiliriz.

ɔ Muslukların bakımını yaptırabilir, akıntıların önüne geçebiliriz.

ɔ Diş fırçalarken, kişisel bakım yaparken muslukları kapalı tutabiliriz.

ɔ Açık duş veya doldurulan küvette değil de, suyu ihtiyaç oranında

kullanabileceğimiz bir kovayla banyo yapabiliriz.

ɔ Musluklara takılan ve su akışını azaltan başlıklar/aparatlar kullanabiliriz.

ɔ Çocuklarda bilinç oluşturmak için uygulamalı su kullanım eğitimi

verebiliriz.

F. Abdestte Vesvese

Şeytan, kişiye ibadetleri güç hâle getirmek ve bıktırmak amacıyla sağdan yanaşır ve ibadetleri en güzel biçimde yapmak adına kişiye bazı vesveseler verir. Bu vesveseler sonucunda kişi kendisine eziyet çektirir ve

yaptığı ibadetlerden tat almamaya, bilakis dehşet ve şaşkınlık içinde bocalamaya başlar.

109. 71/Nûh, 10-11

110. bk. TSKB, Su: Yeni Elmas

111. bk. https://waterfootprint.org/en/

Abdest alırken karşılaşılan vesveselerden bazıları şunlardır: Acaba kendisiyle abdest aldığım bu su temiz midir? Acaba derime tam olarak su

ulaştı mı? Sanki ben başımı mesh etmedim? Ya parmaklarımın arasına

su ulaşmamışsa?..

Daha sonra kişi yeniden abdest almaya veya suyu âzalarına ulaştırmak

için daha fazla su kullanmaya başlar. Bu vesveselerin bazı zararları vardır:

• Allah'ın kendisinde tat kıldığı ibadetler, şüphe ve tereddütten dolayı

lezzet alınmaz hâle gelir. Hatta eziyete dönüşür.

• Zamanla kişi bu durumdan bıkar ve ibadetleri terk eder.

• Su israfı yapılır.

• Zaman israfı yapılır.

• Kişi âzalarını üçten fazla yıkayarak şeriata muhalefet eder.

• Cemaatle namaza geç kalır ve bunun faziletinden mahrum olur.

• Medrese, yurt ve cezaevi gibi toplu yaşam alanlarında abdest almak isteyenlerin hakkına girilir ve onların da namaza geç kalmasına sebep olur.

Yapılması gereken, şeriatın sınırlarını gözeterek abdest almak ve bunun

dışında akla gelen zan ve şüphelerden Allah'a sığınıp, bunları bir kenara

atmaktır.112

G. Her Abdestten Önce Kişinin Taharetlenmesi Gerekir mi?

Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Racih olan, her abdestten önce istinca yapmanın abdestin şartlarından değil, sünnetlerinden olmasıdır.

Bunun farziyetine delalet eden bir delil bulunmamaktadır.

H. Abdest Ânında Konuşulabilir mi?

Abdestte konuşmanın yasak olduğunu gösteren bir delil yoktur. Şu rivayet bunda bir beisin olmadığına işaret etmektedir:

112. Vesvese hakkında detaylı bilgi için bk. 1/159, 63 No.lu dipnot

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben ve Allah Resûlü (sav) bir kaptan su kullanarak gusül abdesti alırdık. O,

suyu benden önce almaya çalışır, ben de ondan önce almaya çalışırdım.

O, bana, 'Bana bırak!' der, ben de ona, 'Bana bırak, bana bırak!' derdim."113

Aişe114 ve Meymune115 Annelerimizden gelen rivayetlere göre Allah

Resûlü (sav) gusüle, namaz abdesti gibi abdest alarak başlardı.116 Yukarıdaki rivayette Allah Resûlü abdest veya gusül alırken konuşmuştur. Şayet bu nehyedilen bir durum olsaydı Allah Resûlü konuşmazdı ve Aişe

Annemizi de uyarırdı.117

Ancak konuşmak kişinin dikkatini dağıtacak ve abdesti karıştırmasına sebep olacaksa abdestin doğru alınabilmesi için konuşmamak daha evladır.

İmam Nevevi şöyle der: "Abdestte konuşulmasının mekruh olması hakkında nakledilen icma bilakis konuşmamanın daha evla olmasına hamledilir. Zira

bunun hakkında herhangi bir nehiy sabit olmamıştır. Buna mekruh denemez.

Ancak terk etmek daha evladır denilebilir.”118

I. Abdest Alırken Kıbleye Dönmek Gerekir mi?

Bazı ilmihâl kitaplarında abdest alırken kıbleye dönmenin müstehap olduğu belirtilmektedir. Bir şeyin müstehap olması, ancak fiilî veya sözlü

bir delilin işaretiyle mümkün olabilir. Abdest ânında kıbleye yönelmenin

müstehap olduğunu gösteren ne sözlü ne de fiilî herhangi bir delil vardır.

J. Kolu veya Ayağı Kesik Olan Kişinin Abdesti

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…”119 ayetine binaen; herkes

gücü nispetinde sorumludur. Şayet kolu veya ayağı hiç yoksa yıkama sorumluluğu düşer. Bir kısmı var bir kısmı yoksa olan kısmı yıkar, olmayan

kısımdan sorumlu değildir.

113. Müslim, 321; Nesai, 239; Ahmed, 24723

114. bk. Buhari, 248; Müslim, 316

115. bk. Buhari, 266; Müslim, 317

116. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Gusül Babı”, 1/285

117. Benzer bir rivayet için bk. Buhari, 357; Müslim, 336

118. El-Mecmû’, 1/466

119. 64/Teğabûn, 16

K. Abdesti En Güzel Şekilde Almanın Fazileti

Yüce Allah, her işin ihsan üzere yani en güzel şekilde yapılmasını ister.

Kullarından muhsin olanları sever,120 onları özel beraberliğiyle destekler,121 onlara olan nimetlerini arttırır.122

İhsan üzere yapılması gereken amellerden biri de abdesttir. Abdestte ihsan;

suyu tüm âzalara dikkatle ulaştırmak ve bunu ibadet şuuruyla yapmaktır.

“Herhangi bir Müslim farz namazda hazır bulunur ve namazın abdestini,

huşusunu ve rükûsunu güzelce yerine getirirse bu hareketi -büyük günah işlemedikçe- namazdan önceki günahlarını örter. Bu her zaman böyledir.”123

Humrân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman (ra) abdest aldı ve dedi ki: ‘Vallahi size bir hadis bildireceğim. Eğer

Allah’ın Kitabı’nda bildiğim bir ayet olmasaydı size bu hadisi anlatmazdım.

Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurduğunu duydum: ‘Herhangi bir kişi en güzel

şekilde abdest alıp namaz kılarsa, o kıldığı namazla gelecek namaz arasında

yaptığı bütün günahları bağışlanır.’

Urve (rh) dedi ki: ‘Onun bahsettiği ayet şudur: ‘Şüphesiz ki bizim indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti, insanlar için Kitap’ta açıkladıktan sonra gizleyenler (var ya!), bunlara Allah lanet etmektedir ve tüm lanet ediciler de lanet

etmektedir.’ ’ ”124 125

Ukbe ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Üzerimizde develeri gütme işi vardı, (bunu sırayla yapıyorduk). (Bir gün) gütme nöbeti bana gelmişti. Günün sonunda develeri kıra ben çıkarıyordum. (Bir

gün, nöbetimden dönüşte) Resûlullah’a geldim, ayakta halka hitap ediyordu.

Söylediklerinden şu sözlere yetiştim: ‘Güzelce abdest alıp, sonra iki rekât

namaz kılar ve namaza bütün ruhu ve benliğiyle yönelen hiç kimse yoktur ki

kendisine cennet vacip olmasın!’

120. bk. 2/Bakara, 195

121. bk. 16/Nahl, 128

122. bk. 2/Bakara, 58

123. Müslim, 228

124. 2/Bakara, 159

125. Buhari, 160

(Bunları işitince kendimi tutamayıp:) ‘Bu ne güzel!’ dedim. (Bu sözüm üzerine) önümde duran birisi, ‘Az önce söylediği daha da güzeldi!’ dedi. (Bu da

kim? diye) baktım. Meğer Ömer ibni Hattab’mış.

O, sözüne devam etti: ‘Seni gördüm, daha yeni geldin. Sen gelmeden önce

şöyle demişti: ‘Sizden her kim, abdest alır ve abdestini yerli yerince güzel bir

şekilde tamamlar, sonra da şöyle derse o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır,

bu sekiz kapıdan dilediğinden içeri girer:

◌ُه

ه◌َ وَرُسولّ◌

د اللُ◌ْ

ا عب

◌َه◌َ وأَّ◌نُ م◌َحَّ◌مَدٌ◌

ه◌ إِلَّ اللُ◌ٰ

أَ◌شْ هُد أَ◌ْن لَ◌ إِل

‘Şahitlik ederim ki Allah’tan başka bir ilah yoktur ve Muhammed Allah’ın

kulu ve Resûl’üdür.’126

Her kim abdest alır ve abdestini güzelleştirirse, hataları vücudundan çıkar

gider. Hatta tırnaklarının altına varıncaya kadar…’ ’ ”127

VII. Abdestin Hükmü

A. Abdestin Farz Olduğu Yerler

Abdest, racih olan görüşe göre sadece bir yerde farz olur.128 Bu, nafile veya farz namaz için alınan abdesttir. Allah (cc), namazdan önce abdest

alınmasını emretmiştir. Allah Resûlü (sav) namaz için abdestin şart olduğunu belirtmiştir ve bu konuda icma vardır.

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/

dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın…”129

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz abdestini bozduğunda, abdest almadıkça namazı kabul olmaz.”130

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

126. Müslim, 234

127. Müslim, 245

128. Genel olarak âlimler tavaf yapmak ve Kur’ân okumak için de abdestin farz olduğunu söylemişlerdir. Racih olan, bu durumlarda abdest almanın farz olmamasıdır. Bu konuyla ilgili tafsilat

gelecektir, inşallah…

129. 5/Mâide, 6

130. Buhari, 135; Müslim, 225

“Ben namaza kalkacağım zaman abdest almakla emrolundum.”131

1. Her Namaz İçin Abdest Alınmalı mı?

Kişi bir abdestle birden fazla namaz kılabilir.

Bureyde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) her namaz için abdest alırdı. Fetih yılında ise namazların hepsini

bir abdestle kıldı ve mestlerinin üzerine mesh etti.

Ömer (ra) dedi ki: ‘Sen bugün daha önce hiç yapmadığın bir şey yaptın.’

Allah Resûlü dedi ki: ‘Bunu kasten yaptım.’ ”132

Yani insanlara göstermek için böyle yaptım.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) her namaz için abdest alırdı.

Enes’e, ‘Siz nasıl yapıyordunuz?’ diye soruldu.

O şöyle dedi: ‘Bizden biri abdestini bozmadıkça abdesti ona yeterli olurdu.’ ”133

2. Kur’ân’ı Okumak veya Kur’ân’a Dokunmak İçin Abdest Alınması

Gerekir mi?

Abdestsiz kişinin Kur’ân’a dokunmadan Kur'ân'ı okumasında bir beis

yoktur. Ömer,134 Selman,135 İbni Ömer, İbni Abbas,136 (r.anhum) gibi sahabiler abdest üzere olmadıkları hâlde Kur’ân okumuşlardır. Âlimler bunda

bir beis olmadığında hemfikirdir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), hayatının her ânında Allah’ı zikrederdi/hatırda tutardı.” 137

Kur’ân’a abdestsiz dokunma konusu ise âlimler arasında ihtilaflıdır. Racih olan, abdestsiz birinin Kur’ân’a dokunabileceğidir. Zira abdestsiz bir

131. Ebu Davud, 3760; Tirmizi, 1847; Nesai, 132

132. Müslim, 277; Ebu Davud, 172; Tirmizi, 61; Nesai, 133; İbni Mace, 510

133. Buhari, 214; Ebu Davud, 171; Tirmizi, 60; İbni Mace, 509

134. bk. Muvatta, 537; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1104

135. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1100; Hâkim, El-Mustedrek, 651

136. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1102, 1117

137. Müslim, 373; Ebu Davud, 18; Tirmizi, 3384; İbni Mace, 302

şekilde Kur’ân’a dokunmanın yasak/haram olduğunu gösteren sarih/açık

ve sahih bir delil yoktur. 138

138. Bu konu âlimler arasında çokça tartışılmış bir konudur.

Cumhur-u ulema Kur’ân’a dokunmak için abdestin alınmasının vacip olduğunu, abdestsiz dokunmanın haram olduğunu söylemiştir. Bu görüşün delilleri şunlardır:

a. Allah şöyle buyurur: “Hiç kuşkusuz o, Kur’ân-ı Kerim’dir. (İnsanlardan) saklı (ve korunaklı) bir

Kitap’ta yazılıdır. O (Kitab’a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.” (56/Vâkıa, 77-79) Ayette delil alınan nokta şudur: “Ayet temizlenmiş olandan başkasının Kur’ân’a dokunmamasından

bahseder. Bu, nefiy kalıbında olmakla beraber nehiy anlamındadır. Binaenaleyh Kur’ân’a temizlenmeden/abdest almadan dokunulamaz, haramdır.”

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

• Vâkıa Suresi'nin 79. ayetinde "O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz." diye

bahsedilen kitap 78. ayette bahsedilen "korunaklı kitaptır" yani Levh-i Mahfuz'dur. İbni Abbas

(ra) der ki: " 'O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunmaz' ayetindeki kitap, semada bulunan kitaptır." (Tefsîru't Taberî, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) Dahhâk der ki: " 'Korunaklı kitap' sadece temizlenmiş olanların dokunabileceği kitaptır. Müşrikler, Kur'ân'ı Muhammed'e

şeytanların indirdiğini iddia ettiler. Allah onlara şeytanların buna güç yetirmesinin mümkün olmadığını, Kur'ân'ı Muhammed'e (sav) indirmenin onların işi olmadığını haber verdi. O Kitap onlardan gizlidir..." (Tefsîru't Taberî, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) İbni Kesir bu söz hakkında,

"Bu gerçekten güzel bir sözdür." değerlendirmesini yapar. (Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbni Kesîr, 8/32,

Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

• Ayetin nüzul sebebi göz önünde bulundurulduğunda "temizlenmiş olanlar"dan kastedilenin

melekler olduğu anlaşılır. Enes, İbni Abbas, Said ibni Cubeyr, İkrime, Mücahid, Ebu'l Aliye ve başka âlimlerin görüşleri bu minvaldedir. Katade (rh) şöyle der: " 'O (Kitab'a) ancak temizlenmiş olanlar dokunabilir.' Bu, âlemlerin Rabbinin katında olan bir şeydir. 'Temizlenmiş olanlar'dan kasıt,

meleklerdir. Sizin katınızda/dünyanızda ise ona necis müşrik ve pis münafık dokunabilmektedir."

(Abdurrezzâk, Tefsir, 3148; Tefsîru't Taberî, 23/152, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

• Ayetteki "temizlenmiş olanlar"dan kasıt insanlar olsa bile burada kapalılık vardır. Çünkü taharet kelimesi müşterek kelimelerden olup birçok şey için kullanılabilir. Maddi temizlik, manevi

temizlik gibi... Bunlardan hangisinin kastedildiğinin tayini için delile ihtiyaç vardır. Bunlardan

hangisinin kastedildiği hakkında net bir delil yoktur.

b. Resûlullah'ın (sav) Amr ibni Hazm'a yazdığı mektupta: "Kur'ân'a ancak temiz olanlar el sürer."

yazılıydı. (Muvatta, 534)

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

• Bu hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Birçok tarikten rivayet edilmiş, ancak her tarik üzerinde konuşulmuş; inkita' (senedin kopukluğu), ravilerin zayıflığı, münker oluşu, meçhul oluşu

veya metruk oluşu gibi illetler zikredilmiştir. Racih olan bu hadisin zayıf olmasıdır. Bazı âlimler

bu rivayetin senedinin sorgulamaya ihtiyaç bırakmayacak şekilde meşhur olduğunu söyleyerek

mütevatir hadise benzediğini söyleseler de senedlerde var olan problemler bu hadisin zayıf olmasını gerektirir.

• Rivayetin sahih olduğu farz edilse dahi müşterek (birden fazla anlama gelen) lafızlardan olan

taharet kelimesini abdeste yormak için ek bir delile ihtiyaç vardır. Şevkânî şöyle der: “Bu hadis

mushafa dokunmanın ancak tahir/temiz olan kişilere caiz olduğunu göstermektedir. Ancak ‘tahir’ kelimesi mümin, büyük hadesten temizlenen, küçük hadesten temizlenen ve üzerinde hissi

necaset barındırmayan kişiler için kullanılan müşterek bir lafızdır. ‘…Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir…’ (9/Tevbe, 28) ayeti ve Allah Resûlü’nün (sav) Ebu Hureyre’ye, ‘Mümin necis olmaz.’

(Buhari, 285; Müslim, 371) demesi birinci anlama örnektir. ‘…Şayet cünüp olursanız (gusülle) te-

Allah Resûlü (sav) Dıhye El-Kelbi’yi (ra) içerisinde bir ayet bulunan bir mektupla Hrakl’a göndermiştir. Dıhye bu mektubu Busra’nın valisine teslim

etmiş; o da Hrakl’a ulaştırmıştır.139 Yine Allah Resûlü, içerisinde ayet yazılı olan bir mektupla Hatib ibni Ebi Belta’yı (ra) Mısır hükümdarına göndermiştir.140 Ayetlerin yazılı olduğu mektuplara dokunan ve okuyanların

tümü kâfir, yani abdestsizdir.

Mushaf ’a abdestsiz dokunup dokunmama meselesi, her Müslim’in karşılaştığı meselelerdendir. Buna rağmen şeriatta sahih ve sarih/açık bir nas,

Kur’ân’a abdestsiz bir şekilde dokunmayı yasaklamamıştır.

Bir Müslim, Allah’ın (cc) şiarlarına saygı olarak ve temizlik üzere Allah’ı

(cc) zikretmenin müstehap oluşuna dayanarak Kur’ân’ı abdestli okuyup,

Kur'ân'a abdestle dokunmaya gayret edebilir. Ancak bu, şer’i bir zorunluluk değildir.

“İşte böyle… Kim de Allah’ın (değer verilmesini istediği, O’nu hatırlatan)

şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır.”141

3. Tavaf İçin Abdest Alınmasının Hükmü Nedir?

Kâbe’yi tavaf için abdest almanın hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu

konuda racih olan, tavaf için abdestin sünnet olmasıdır. Bunun farz olduğunu gösteren sarih veya sahih bir delil söz konusu değildir.142

mizlenin…’ (5/Mâide, 6) ayeti ikinci anlama örnektir. Allah Resûlü’nün mestlerine mesh ettikten

sonra abdesti kastederek, ‘Onları bırak. Çünkü ben onları temiz olarak giymiştim.’ (Buhari, 206;

Müslim, 274) demesi üçüncü anlama örnektir. Ümmetin hissi ve hükmi necasetlerden arınmış

kişinin tahir/temiz olduğu konusunda icma etmesi dördüncü anlamına örnektir…” (Neylu’l Evtâr,

262 No.lu hadisin şerhi) Dört farklı şer’i anlamı olan bir kelimeyi, bunlardan bir anlama hamletmek için açık bir delil lazımdır.

139. bk. Buhari, 7; Müslim, 1773

140. bk. Et-Tabakâtu’l Kubrâ, İbni Sa’d, 1/107; Delâilu’n Nubuvve, Beyhaki, 4/395-396

141. 22/Hac, 32

142. Cumhura göre tavaf için abdest almak vaciptir. Bu konuda dayandıkları deliller şunlardır:

a. İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın evini

tavaf etmek, kendisinde konuşabiliyor olmanız istisna, namaz gibidir. Her kim tavaf ânında konuşursa hayır dışında başka bir şey konuşmasın.” (Tirmizi, 960) Bu rivayet şu açıdan delil alınmıştır:

“Namaz için abdest şarttır. Rivayette tavafın namaz gibi olduğu belirtilmiştir. Buna göre tavaf için

de abdest şarttır.”

Bu rivayet, sıhhatinde ihtilaf edilmiş bir rivayettir. Birçok âlim bu rivayetin mevkuf olduğunu tercih etmiş, merfu oluşunun zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

Rivayete dayanarak tavafı namaza kıyas etmek yanlıştır. Zira böyle bir kıyas şu sonuçlara sebebi-

yet verir: Tavaf için ezan okunması, tavaf esnasında yeme içmenin haram olması, kadın ve erkeklerin aynı safta/hizada olmaması… Bu, tavaf için abdesti vacip görenlerin dahi kabul etmeyeceği

neticelerdir.

b. Bu görüşün delillerinden bir başkası ise Allah Resûlü’nün (sav): “Hac ibadetlerinizin nasıl yapıldığını benden alınız.” (Müslim, 1297; Ebu Davud, 1970; Nesai, 3062; Cabir’den (ra)) sözüdür. Bu

rivayet şu açıdan delil alınmıştır: “Allah Resûlü'nün (sav) burada emir sigasıyla hac ibadetini eda

ederken yaptıklarının telakki edilmesini emretmiştir. Aişe Annemizden gelen rivayete göre Allah

Resûlü'nün tavaftan önce ilk yaptığı iş abdest almaktır. Buna göre abdest alınması emredilmiş bir

vaciptir."

Bu istidlal doğru bir istidlal değildir. Burada Allah Resûlü (sav) hac ibadetinin keyfiyetinin kendisinden alınmasını emretmektedir. Burada kastedilen, hac ibadetinde Allah Resûlü'nün (sav)

yaptıklarının tümünün vacip oluşu değildir. Allah Resûlü'nün (sav) hac ibadetini yaparken nice

yaptığı şeyler vardır ki fakihler buna vacip hükmü vermemişlerdir. Şayet hadisten böyle bir şey

kastedilseydi onların da vacip olması gerekirdi. Sadece bu hadis hac ibadetindeki sözler veya fiillerin vacip olmasına delil olmaz. Vacip olmasına işaret eden başka karinelerin de olması gerekir.

Tıpkı "Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın." (Buhari, 6329) hadisinde

olduğu gibi...

İbni Kayyım şöyle der: "Hac veya umresinde Allah Resûlü'nün Müslimlere tahareti/abdesti emrettiğini nakleden -kendisiyle birlikte hacceden ve umre yapan birçok kişi olmasına rağmen- hiç

kimse olmamıştır. Ümmete açıklamamış olmasına rağmen bunun vacip olması mümkün değildir. Zira ihtiyaç olmasına rağmen bir şeyin hükmünü açıklamayı ertelemek caiz/mümkün değildir." (Tehzîbu Suneni Ebî Dâvud ve Îdâhi Muşkilâtih, 1/27)

243

ABDEST BABI

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) Mekke'ye geldiğinde ilk yaptığı şey, abdest alıp Kâbe'yi

tavaf etmek olmuştur."143

4. Tilavet Secdesi ve Şükür Secdesi İçin Abdest Almanın Hükmü

Nedir?

Tilavet secdesi için abdestin şart olup olmadığı konusunda âlimler ihtilaf etmiştir. Racih olan, bu konuda bir delil bulunmadığından tilavet secdesi için abdestin şart olmamasıdır. Bu İbni Ömer, Şa'bi ve Buhari'nin

görüşüdür.

Şükür secdesi için de abdest şart değildir.

B. Abdestin Sünnet Olduğu Yerler

Abdest almanın sünnet olduğu yerler şunlardır:

1. Uyumadan Önce

Bera ibni Azib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Yatağına yatacağında namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanının üzerine yat ve şöyle dua et:

◌ةً

◌ كَ ، رْغبْ

◌ هِري إِلَيْ َ

◌ ت ظُ ْ

◌ جأْ

◌ كَ ، وأَلْ

◌ مِري إِلَيْ

◌ كَ ، وفَ َّ وْض ُت أَ

◌ م ُتَ وْجِهي إِلَيْ َ

◌ سلْ

◌ ه َّ م أَ ّ

الل

◌ كِّ

◌ تَ ، وِبَنبِيَ ْ

◌ زلْ

◌ ذي أَنّ

◌ ابَك الَ

، آمْن ُت ِ بِ ِكت

◌ كَ ْ

◌ جأَ َ وَالَ مْن َجِ ا مْنَك إِالَّ إِلَيَ ْ

الَ مل ،

◌ كَ ْ

◌ ة إِلَيً

◌ وَرْهبَ

◌ تَ ْ

◌ رَسلْ

◌ ذي أَ

Jl

‘Allah’ım kendimi sana teslim ettim. İşlerimi sana havale ettim. Senin azabından korkarak ve cennetini ümit ederek sırtımı sana dayadım. Senin azabından

korunmak ancak sana sığınmakla mümkündür. İndirdiğin Kitab’a ve gönderdiğin Peygamber'e iman ettim.’

Eğer o gecende ölürsen fıtrat üzere ölmüş olursun. Bu sözler yatarken en son

sözün olsun.

Bera’ dedi ki: ‘Bu duanın kelimelerini iyice ezberlemek için tekrarlayıp durdum ve ‘Gönderdiğin Resûl’e iman ettim.’ dedim.’

Resûlullah (sav), ‘Gönderdiğin Nebi’ye iman ettim, de.’ buyurdular.’ ”144

143. Buhari, 1614; Müslim, 1235

144. Buhari, 247; Müslim, 2710

2. Allah’ı Zikretmek veya Dua Etmek İstendiğinde

Muhacir ibni Kunfuz’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“O, Allah Resûlü (sav) bevlederken Allah Resûlü’ne (sav) selam vermiş, Allah

Resûlü (sav) ise, abdest alıncaya kadar onun selamına karşılık vermemiştir. Daha

sonra bunun sebebi olarak, ‘Ben temizlik üzere değilken Allah’ı (cc) zikretmeyi

kerih gördüm.’ demiştir.”145

Evtas Gazvesi’ni konu edinen ve Ebu Musa’nın rivayet ettiği uzun bir

hadisin bir parçası şöyledir:

“…Ben Allah Resûlü’ne Ebu Amir’in (bir ok darbesiyle şehid olma) durumunu bildirdim. Ebu Amir’in Allah Resûlü’nden kendisi için istiğfar etmesini

istediğini söyledim. Allah Resûlü abdest almak için su istedi.

Abdest aldı ve ‘Allah’ım Ebu Amir’i bağışla.’ dedi. Ellerini o kadar yukarı kaldırdı ki ben koltuk altının beyazlığını gördüm.

Sonra, ‘Allah’ım Kıyamet Günü’nde onu yarattığın insanlar arasından üstün

bir makama ulaştır’ dedi…”146

3. Kustuktan Sonra147

Ebu Derda’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kustu, iftar etti ve abdest aldı. (Bunu Ebu Derda’dan rivayet

eden) Mi’dan ibni Ebi Talha demiştir ki: ‘Dimeşk Mescidi’nde Peygamber’in

(sav) azadlı kölesi Sevbân ile karşılaşıp kendisine şöyle dedim: ‘Ebu Derda’nın

bana haber verdiğine göre, Resûlullah (sav) kusmuş ve iftar etmiştir, doğru mu?'

O da 'Doğru söylemiş, onun o ânda abdest suyunu da ben dökmüştüm.'

dedi.' "148

4. Tavaf Yapmadan Önce

Racih olan, tavaf yapmak için abdestin sünnet olmasıdır. Bu konu ile ilgili tafsilat bir önceki bölümde geçmişti.

145. Ebu Davud, 17

146. Buhari, 6383; Müslim, 2498

147. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Abdesti Bozmayan Unsurlar", 1/252

148. Ebu Davud, 2381; Tirmizi, 87; Ahmed, 21701; Darimi, 1769

5. Öfke Ânında

Atiyye ibni Urve Es-Sa'di'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle demiştir:

"Öfkelenmek şeytandandır. Şeytan da muhakkak ateşten yaratılmıştır. Ateş

de su ile söndürülür. Biriniz öfkelendiği zaman abdest alsın."149

6. Abdest Bozulduktan Sonra Her Defasında Tekrar Abdest Almak ve

Her Zaman Abdest Üzere Olmak

Bureyde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir gün sabahladı ve hemen Bilal'i (ra) yanına çağırdı. Dedi ki:

'Ey Bilal! Sen hangi şeyle cennette benim önüme geçtin? Ben cennete her

girdiğimde senin ayak seslerini/hışırtını hep önümden duydum.'...

Bilal (ra) dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben her ezan okuduğumda mutlaka iki

rekât namaz kılarım. Abdestimin bozulduğu her ânda mutlaka abdest alır ve

iki rekât namaz kılarım. Bu iki rekât namazın Allah'ın benim üzerimdeki bir

hakkı olduğunu düşünürüm.'

Allah Resûlü, 'Bu ikisinden dolayıdır.' dedi."150

Sevbân'dan rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"İstikamet üzere olunuz. Ancak siz bunu başaramazsınız. Bilin ki sizin en hayırlı ameliniz namazdır. Abdesti ise ancak mümin muhafaza eder."151

7. Her Namaz Vakti Öncesinde

Bureyde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) her namaz için abdest alırdı. Fetih yılında ise namazların hepsini

bir abdestle kıldı ve mestlerinin üzerine mesh etti.

Ömer (ra) dedi ki: ‘Sen bugün daha önce hiç yapmadığın bir şey yaptın.’

Allah Resûlü dedi ki: ‘Bunu kasten yaptım.’ ”152

149. Ebu Davud, 4784; Ahmed, 17985; Bazı âlimler hasen bazı âlimler zayıf demiştir.

150. Tirmizi, 3689; Ahmed, 23040

151. İbni Mace, 277; Darimi, 681; Ahmed, 22378; Amellerin tümüne yetişebilmek ve hepsini

yapabilmek insanın gücünün yetmeyeceği bir şeydir. Bu nedenle Allah Resûlü (sav) bizlere yol

göstermekte ve en hayırlı amellere tutunmayı öğütlemektedir.

152. Müslim, 277; Ebu Davud, 172; Tirmizi, 61; Nesai, 133; İbni Mace, 510

Yani “İnsanlara göstermek için böyle yaptım.”

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Şayet ben ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namazla beraber abdest almayı ve her abdestle beraber misvak kullanmayı emrederdim.”153

8. Cünüp Kişi Yemek, İçmek veya Uyumak İstediğinde

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cünüpken yemek yemek veya uyumak istediğinde (zekerini

yıkar,)154 namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.”155

Abullah ibni Ömer’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattab, Allah Resûlü’ne (sav) kendisine geceleyin cünüp olduğunu bildirdi.

Allah Resûlü (sav), ona: ‘Abdest al, tenasül uzvunu yıka, sonra uyu.’ dedi.” 156

9. İkinci Defa İlişkiye Girmek İstendiğinde

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Biriniz hanımına yaklaşır, sonra bir daha yaklaşmak isterse namaz abdesti

alsın.”157

İlim Meclislerine Abdestli Katılmak Gerekir mi?

İlim meclislerine/sohbet ortamlarına abdestli katılmak şer'i bir zorunluluk değildir. Ancak ilim meclisi zikir meclisi olduğundan abdestli katılmak müstehaptır. Ayrıca bu, Allah'ın şiarlarını tazim kapsamındadır.

"…Kim de Allah'ın (değer verilmesini istediği, O'nu hatırlatan) şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır."158

153. Ahmed, 7513; Bazı âlimler sahih; bazı âlimler ise hasen olduğunu söylemişlerdir.

154. Buhari'nin lafzından bir ek

155. Buhari, 288; Müslim, 305

156. Buhari, 290; Müslim, 306

157. Müslim, 308; Ebu Davud, 220; Tirmizi, 141; Nesai, 262; İbni Mace, 587

158. 22/Hac, 32

Selefimiz bu noktadan hareketle hadis rivayet ederken mutlaka abdestli olmaya dikkat etmişlerdir.

Ebu Mus'ab'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Malik ibni Enes, Allah Resûlü'nün bir hadisini aktardığında Allah Resûlü'nün hadisine saygı ve değer verdiği için mutlaka abdest üzere olurdu."159

VIII. Abdesti Bozan Hâller

A. Bedenden İdrar ve Dışkının Çıkması

Allah (cc), heladan dönenlerin abdest almalarını emrederek, idrar ve dışkının abdesti bozduğuna işaret etmiştir. Allah Resûlü hela ihtiyacını gidermesinin akabinde abdesti bozulduğu için abdest almıştır. Ayrıca idrar ve dışkının abdesti bozduğunda icma vardır. Allah (cc) şöyle buyurur:

"…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın…"160

Safvan ibni Assal'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü seferde olduğumuz vakit mestlerimizi dışkı, idrar ve uyku durumlarında üç gün ve üç gece çıkarmamamızı emrederdi. Ancak cünüp durumu hariç. (Yani bu durumda çıkarılması emrolundu.)"161

Sahabe örfünde dışkı, idrar ve -ileride geleceği gibi ağır- uyku abdest bozan durumlardır. Hadisin anlamı "Bu durumlarda abdestiniz bozulsa ve abdest alsanız dahi mestlerinizi çıkarmayın."dır.

159. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2395; El-Câmiu Li Ahlâki’r Râvi ve Edebi’s Sâmi’, 977. Benzer

fiiller İmam A’meş (age. 978), Katade (age. 975) ve Said ibni El-Müseyyeb (age. 974) gibi âlimlerden de gelmiştir.

160. 5/Mâide, 6; Ayette geçen (ِطِ

◌ٔغا

ال (kelimesi aslen “vadi” anlamına gelmektedir. Ancak Araplar hela ihtiyaçlarını vadilerde giderdiklerinden dolayı bu kelime helaya ve kaza-i hacete kinaye

olarak kullanılmıştır. (Ğarîbu’l Kur’ân, İbni Kuteybe, 127) Nitekim Mukatil ibni Süleyman (H 150)

◌ِطِ) ayetteki

◌ٔغا

ال (kelimesini hela olarak tefsir etmiştir. (Tefsîru Mukâtil ibni Suleymân, 1/375)

161. Tirmizi, 96; Nesai, 127; İbni Mace, 478; Ahmed, 18091; Buhari, Tirmizi gibi bazı âlimler sahih; bazı âlimler ise hasen demişlerdir.

TAHARET KİTABI

1. Sağlık Sorunları Nedeniyle Vücudun Başka Yerinden Atılan Bevl ve

Dışkı Abdesti Bozar mı?

Racih olan, abdestin bozulmasıdır. Çünkü burada aslolan, bevlin ve dışkının “iki yoldan” çıkması değildir. Burada aslolan, mutlak olarak bu necasetlerin kişiden çıkmasıdır.

2. Vücudun Ön veya Arka Tarafından Çıkan Taş veya Kurtçuk Gibi

Şeyler Abdesti Bozar mı?

Bozmaz. Zira şeriat, ön ve arka avret mahallinden her çıkanın abdesti

bozacağını söylememiştir. Abdesti bozan şeyler akılla bilinmeyeceğinden

sarih ve sahih nassa ihtiyaç vardır.

B. Gusül Abdestini Bozan Hâller162

Güsul abdestini bozan durumlar aynı zamanda abdesti de bozar. Bu durumlar şunlardır:

a. Meninin şehvetle çıkması

b. Meni gelmese dahi cinsel birleşme

c. Hayız ve nifas

C. Mezi

Mezi, şehvet ânında tazyik olmaksızın kişiden sızan beyaz, ince ve yapışkan bir sıvıdır. Bu hem erkeklerde hem de kadınlarda vardır ve sızdığı

çoğu kez fark edilmez. Mezinin abdesti bozduğu konusunda ittifak vardır. Kendisinden mezi akan kimse vücuduna değen yeri yıkar, elbisesine

değen yere su serper ve abdest alır.163

Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, mezi akıntısı çok olan birisiydim. Kızıyla evli olmam nedeniyle Peygamber'e (sav) sormaktan da hayâ ediyordum. Bu nedenle Mikdad'a söyledim.

O da sordu.

Peygamber (sav), 'Zekerini yıkar ve abdest alır.' buyurdu."164

162. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Gusül Babı", 1/285

163. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Necasetler Babı", 1/369

164. Buhari, 132; Müslim, 303

Sehl ibni Huneyf 'ten şöyle rivayet edilmiştir:

"Benden çok fazla mezi geliyordu. Bu nedenle de çok fazla guslediyordum.

Allah Resûlü'ne bu durumu sordum.

Dedi ki: 'Bunun için abdest almak sana yeter.'

Ben dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ondan elbiseme isabet eden nasıl olacak?'

Dedi ki: 'Sudan bir avuç alman ve isabet ettiğini gördüğün yere o sudan serpmen sana yeter.' "165

D. İstihaze Kanı

Hayız ve nifas kanı haricinde, kadınların gördüğü kandır.166

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fatıma binti Ebi Hubeyş, Allah Resûlü'ne geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben hayız günlerinden sonra da kendisinden kan gelen ve bir türlü temizlenemeyen bir kadınım. Namazı bırakayım mı?'

Allah Resûlü dedi ki: 'Hayır. Bu kan bir damardan gelmektedir ve hayız kanı

değildir. Hayız günlerinde namazı bırak. Hayız günleri bittiğinde kanı üzerinden yıka sonra namaz kıl.' (Ravi şu lafzı da eklemiştir:) 'Sonra her namaz

için abdest al.' "167

E. Yellenmek

Yellenmek, ittifakla abdesti bozan unsurlardandır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Allah, hadesli kişinin namazını abdest alıncaya kadar kabul etmez.”

Hadremevt’ten bir adam dedi ki: ‘Hades ne demektir, ey Ebu Hureyre?’

Ebu Hureyre dedi ki: ‘Sesli ya da sessiz yellenmektir.’ ”168

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Biriniz, karnında abdesti bozacak bir şeyler olduğunu zanneder de karnın-

165. Ebu Davud, 210; Tirmizi, 115; İbni Mace, 506

166. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Hayız Babı”, 1/341

167. Buhari, 228; Müslim, 334

168. Buhari, 135; Ahmed, 8078

dan çıkıp çıkmadığını kestiremez ise ses veya koku duymadıkça mescidden asla çıkmasın.”169

Fercten/Vajinadan Gelen Yellenme Abdesti Bozar mı?

“Fercten gelen yellenme iki kısımdır:

a. Fazla doğum yapma neticesinde kadınlarda fercin genişlemesi yaygın olan bir durumdur. Bu durumdaki kadın oturduğunda veya uzandığında dışarıdan fercinin içerisine hava dolar. Kadın doğrulduğunda, öksürdüğünde veya ağır bir yük taşıdığında bu hava dışarı çıkar. Bu, abdesti bozmaz.

b. Bazen kalın bağırsaktan çıkan bir yara, birikmiş gazın ferce sızmasına neden olur. Bundan dolayı sağlıklı bir kimseden arka yolla dışarı çıkarılan gaz önden çıkarılır. Bu abdesti bozan bir unsurdur ve tedavi edilmesi gerekir.

Doktorun yapacağı teşhis neticesinde bu iki durum birbirinden ayrılabilir.”170

Doktor teşhisi olmadığı müddetçe ferc/vajina yellenmesi abdesti bozmaz.

Yukarıda okuduğumuz Ebu Hureyre (ra) hadisi, zanni/kesin olmayan şeylerin abdesti bozmayacağının delilidir: Yakinle sabit olan, zanla zail olmaz!

F. Ağır Uyku ve Şuur Kaybı Yaşanan Hâller

Allah Resûlü’nün (sav) sünnetine baktığımızda uykuyu ikiye ayırdığını görürüz:

a. Ağır uyku: Ağır uyku kişinin çevresi ile bağlantısını ve hislerini kesen uykudur. Bu uyku hâlinde abdesti bozan bir durum gerçekleşmiş olabileceğinden dolayı abdest alınmalıdır, abdest bozulmuş hükmündedir.

Safvan ibni Assal’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü seferde olduğumuz vakit mestlerimizi dışkı, idrar ve uyku durumlarında üç gün ve üç gece çıkarmamamızı emrederdi. Ancak cünüp durumu hariç. (Yani bu durumda çıkarılması emrolundu.)”171

Görüldüğü gibi bu hadiste dışkı, idrar ve uyku abdesti bozan unsurlar

169. Müslim, 362; Ebu Davud, 177; Tirmizi, 75

170. Fetâvâ’l Lecneti’d Dâime-2, 4/108, Fetva no: 20988

171. Tirmizi, 96; Nesai, 127; İbni Mace, 478; Ahmed, 18091; Buhari, Tirmizi gibi bazı âlimler sahih; bazı âlimler ise hasen demişlerdir.

arasında zikredilmiştir. Mestlerini temizlik üzere giyen biri, bu üç hâlden

biriyle abdest bozduğunda, mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkamaz. Yalnızca mestleri üzerine mesh yapar.

b. Hafif uyku: Kişinin çevresi ile bağlantısını kesmeyen uykudur. Şayet

uyku ânında kişi etrafında olan şeyleri hissedebiliyor ve duyabiliyorsa,

elinden düşen bir şeyi veya ağız suyunun aktığını fark edebiliyorsa bu

uyku hafiftir. Bu abdesti gerektirmez.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün ashabı yatsı namazını beklerlerdi. Uykudan dolayı başları

öne düşerdi. Sonra kalkar namaz kılarlardı ve abdest almazlardı.”172

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Namaz için çağrı yapıldı. Bir adam Allah Resûlü ile fısıldaşmaya ve konuşmaya başladı. Ashabı uyuyakalıncaya kadar Allah Resûlü ile fısıldaşmaya devam etti. Sonra Allah Resûlü kalktı ve namaz kıldı.”173

c. Şuur kaybı: Delilik, bayılma, sarhoşluk, narkoz vb. hâllerde tam bir

şuur kaybı yaşanır. Ağır uykunun çok ötesinde dış dünyayla bağlantı kesilir. Bu nedenle mezkûr hâller ağır uyku, hükmünde kabul edilmiş ve

abdesti bozacağı söylenmiştir.174

G. Zekere veya Ferce Dokunmak

Erkek ve kadın, arada bir örtü olmaksızın cinsel uzvuna dokunursa abdesti bozulur.

172. Müslim, 376; Ebu Davud, 200; Tirmizi, 78

173. Buhari, 6292; Müslim, 376; Görüldüğü gibi bazı rivayetler uykunun abdesti bozduğunu,

bazı rivayetler bozmadığını gösterir. Bazı âlimler bir grup nassa dayanarak uykunun abdesti bozacağını söyler. Bazı âlimler bir grup nassa dayanarak bozmayacağını söyler. Bir grup da tüm

delillerle bir arada amel etmek için rivayetlerin arasını cem eder, her delille amel etmiş olur.

Buna göre ağır uyku abdesti bozar. Hafif uyku/uyuklama abdesti bozmaz.

174. Şuur kaybı gerektiren durumun ağır uykuya ilhak edilmesi, kitap boyunca izlenen “taabbudi meselelerde kıyas olmayacağı” anlayışına aykırı görülebilir. Ancak bu bir kıyas değildir. İki

ayrı delili vardır:

• Ali’den (ra) Allah Resûlü’nün şöyle dediği rivayet edilmiştir.

“Dübürün bağı gözlerdir. Kim uyursa abdest alsın.” (Ebu Davud, 203; İbni Mace, 477; Ahmed, 889)

İsnadında ihtilaf edilen hadise göre (bk. Avnu’l Ma’bûd, 203 No.lu hadis şerhi) gözlerin kapanması abdest bozulma mazannıdır. Şeriat bu ğalibu zannı yakin yerine ikame etmiştir.

• İbnu’l Munzir konuya dair icma nakletmiştir. (bk. El-Muğnî, 1/128)

Busre binti Safvan’dan rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Her kim zekerine dokunursa abdest alsın.”175

Abdullah ibni Amr ibni El-As’tan rivayet edildiğine göre Allah Resûlü

(sav) şöyle demiştir:

“Her kim zekerine dokunursa abdest alsın. Hangi kadın da fercine dokunursa abdest alsın.”176

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden her kim arada bir örtü veya elbise olmadan elini fercine sürerse namaz abdesti gibi abdest alsın.”177

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kadın, fercine dokunursa abdest alması gerekir.”178

Kişi zekerine veya fercine eli yerine başka bir organıyla dokunursa abdesti bozulmaz. Çünkü Ebu Hureyre’nin (ra) rivayetinde Allah Resûlü (sav)

“elini fercine sürerse” demektedir. Elbise üzerinden veya arada bir örtü varken cinsel uzva dokunan, vücudunun herhangi bir uzvuna dokunmuş gibidir. Abdesti bozulmaz.

Talk ibni Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir heyet olarak yola çıktık ve Resûlullah’ın (sav) huzuruna vardık. O’na biat edip, birlikte namaz kıldık.

Resûlullah (sav) namazı bitirince bedevi gibi biri gelerek,

‘Ey Allah’ın Resûlü! Kişinin namazda tenasül organına dokunmasının hük- mü nedir?’ dedi.

Resûlullah da (sav), ‘O, senin vücudundan bir parça değil midir?’ diye cevap verdi.”179

175. Ebu Davud, 181; Tirmizi, 82; İbni Mace, 479

176. Darekutni, 533; Ahmed, 7076

177. Darekutni, 532

178. Es-Sunenu’l Kubrâ, 640; El-Mustedrek, 480. İmam Zehebi sahih olduğunu söylemiştir.

179. Ebu Davud, 182; Tirmizi, 85; Nesai, 165

Namazda avret mahalli örtülü olduğundan her hâlükârda örtü üstünden dokunmuş olacaktır. Allah Resûlü (sav) bu durumdaki dokunuşun herhangi bir uzva dokunmak gibi olduğunu belirtmiştir.

1. Başkasının Zekerine veya Fercine Dokunmak Abdesti Bozar mı?

Annenin küçük çocuğuna dokunması veya eşlerin birbirine dokunması gibi durumlarda abdestin bozulup bozulmayacağı âlimler arasında ihtilaflıdır. Racih olan, başkasının avret mahalline dokunmanın abdesti bozmamasıdır. Çünkü yukarıda zikredilen rivayetlerdeki “zekerine” ve “fercine” ifadeleri kişinin kendi zekeri ve ferci anlamını ifade etmektedir. Ayrıca abdesti bozan unsurlar akılla bilinemeyeceğinden, bu babta kıyas geçerli değildir. Ayrıca annelerin sıkça karşılaştığı bir mesele olmasına rağmen, Allah Resûlü (sav) onları uyarmamıştır.

2. Kazayla Zekerine veya Fercine Dokunan Kişinin Abdesti Bozulur mu?

Abdesti bozulur. Zira abdesti bozan unsurların bilerek veya kasıtsız olması arasında bir fark yoktur.

3. Dubura Dokunmak Abdesti Bozar mı?

Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Racih olan, bu konuda sahih ve sarih bir delil olmadığı için dubura dokunmanın abdesti bozmayacağıdır.

H. Deve Eti Yemek

Deve eti yemenin abdesti bozup bozmadığı hususu, âlimler arasında

ihtilaflıdır. Racih olan görüşe göre deve eti yemek abdesti bozar. Bu, sahabeden bir grubun, İmam Ahmed'in, Beyhaki Eş-Şafii'nin, İbni Huzeyme'nin ve daha başkalarının görüşüdür.180

Cabir ibni Semura'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam geldi ve Allah Resûlü'ne, 'Koyun etinden dolayı abdest alayım

mı?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), 'İstersen al, istersen alma.' dedi.

Adam, 'Deve etinden dolayı abdest alayım mı?' dedi.

180. bk. Ed-Derâri'l Mudiyye, s. 52

Allah Resûlü, 'Evet.' dedi..."181

Bera ibni Azib'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Resûlullah'a (sav) deve eti yenildiğinde abdest alınmasından soruldu. 'Abdest

alın.' buyurdu.

'Koyun etlerinden dolayı abdest alınmalı mı?' sorusuna da 'Abdest gerekmez.' buyurdu.' "182

Cabir ibni Semura (ra) der ki:

"Biz deve eti yediğimizden dolayı abdest alır; koyun eti yemekten dolayı abdest almazdık. "183

IX. Abdesti Bozmayan Unsurlar

A. Kan

Hacamat, yaralanma, burun kanaması gibi bazı sebeplerle vücuttan çıkan kanın abdesti bozup bozmadığı hususu âlimler arasında ihtilaflıdır.184

181. Müslim, 360; İbni Mace, 495; Ahmed, 20869

182. Ebu Davud, 184; Tirmizi, 81; İbni Mace, 494

183. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 513

184. Bu konuda genel olarak görüşler şu şekildedir:

Bir grup âlime göre kan abdesti bozar. Rey ehli ulema yaranın üzerinde kuruyacak kadar çıkan

kan abdesti bozmaz. Ancak taşıp akacak miktarda vücuttan çıkan kan abdesti bozar. Hadis ehlinden bu görüşü savunanlar ise çok fazla aktığı zaman kanın abdesti bozacağını belirtmişlerdir.

(bk. El-Muğnî, 1/136-137)

• Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Namaz içindeyken kusma, burun kanaması veya ağız dolusu kusma ve mezi gelmesi gibi bir durumla karşılaşan kimse hemen dönüp abdest alsın, hiç konuşmadan namazın kalanını tamamlasın.” (İbni Mace, 1221)

Buna benzer bir lafızla ve farklı yollarla bu hadis Darekutni’de İbni Abbas ve Ebu Said El-Hudri’den de rivayet edilmektedir. Hadisin delil alınan noktası şudur: “Namazdayken kişinin burnu

kanarsa Allah Resûlü namazı bırakıp abdest alınmasını sonra kalınan yerden devam edilmesini

emretmektedir. Bu ise abdestin bozulduğunu ve ancak alınan abdestin ardından kalınan yerden

devam edileceğini gösterir.”

Bu rivayetlerin tümü zayıftır. Aişe’den (r.anha) gelen rivayetin senedinde İsmail ibni Ayyaş isminde

bir ravi vardır. Birçok hadis imamının belirttiği üzere bu ravinin Hicazlılardan rivayet ettikleri zayıftır. Bu rivayeti de Hicazlı İbni Cüreyc’den almıştır. İmam Şafii, Darekutni, Yahya ibni Main, İbni

Adiyy gibi bazı âlimler hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hadisin farklı varyantları olsa da

onlar da metruk ve zayıf raviler içermektedir. (bk. Et-Telhîsu’l Habîr, 1/654-656)

Ayrıca bu rivayet metin açısından da zayıftır. Şöyle ki: Rivayette bu dört şeyin abdesti bozduğundan bahsediliyor. Namaza ise kaldığı yerden devam etmesi isteniyor. Oysa abdest bozulunca,

Racih olan, vücuttan çıkan az veya çok kanın abdesti bozmamasıdır.

Çünkü kanın abdesti bozduğuna dair sahih veya sarih bir rivayet mevcut

değildir. Aksine bozmadığına işaret eden deliller vardır.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zatu’r Rika’ Savaşı’na Peygamber (sav) ile birlikte çıkmıştık. Müslimlerden biri

müşriklerden birisinin karısını öldürdü (veya esir aldı). O müşrik kimse de

Muhammed’in (sav) ashabından birinin kanını dökmedikçe Müslimlerin peşini

bırakmayacağına yemin etti ve Resûlullah’ın (sav) izini takibe başladı.

Resûlullah (sav) bir yerde konaklamıştı ve bize, ‘Bizi kim bekleyip koruyacak.’

buyurdu. Biri Muhacirlerden diğeri de Ensar’dan iki kişi fırladı.

Resûlullah (sav), ‘Şu boğazın ağzını bekleyin.’ buyurdu. Bu iki kişi dağ yolunun

ağzına geldiklerinde Muhacir olan kimse uzanıp yattı. Ensar'dan olan da kalkıp namaza durdu. O müşrik gelip namaz kılan kimseyi görünce, onun ordunun nöbetçisi olduğunu anladı ve bir ok attı. Ok da ona saplandı. Ensar oku

saplandığı yerden çıkardı ve namazına devam etti. Müşrik bu şekilde üç

kere ok attı. O da üçünü de çıkardı. Namazına devam etti, rükû ve secdelerini

yaptı. Sonra arkadaşı uyandı. Müşrik kimse nöbetçilerin kendisini bildiklerini anlayınca kaçtı.

Muhacir, Ensar'dan olan kişinin üzerindeki kanı görünce hayretle, 'Subhanallah! İlk ok attığında beni uyandırsaydın ya!' dedi.

Ensar'dan olan, 'Bir sure okuyordum, onu bölmek istemedim.' dedi."185

namaz batıl olur ve baştan kılınması gerekir. Hadisin metni genel kabul gören kaidelere aykırıdır.

• Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Bir damla veya iki damla kandan ötürü abdest almaya gerek yoktur. Ancak akıcı kan olursa o

zaman abdest gerekir." (Darekutni, 583)

Hadisin delil alınan noktası şudur: "Bu rivayet hem kanın abdesti bozduğunu hem de bunun

ölçüsünü bildirmektedir."

Bu hadis senedindeki Muhammed ibni El-Fadl ibni Atiyye sebebiyle zayıftır. Yahya ibni Main bu

ravinin "kezzab" olduğunu, Nesai "metruku'l hadis" olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında İmam

Ahmed, Ebu Hatim Er-Razi gibi âlimler de bu ravinin zayıflığına işaret etmiştir. Bu sebeple bu

hadis delil alınamaz.

• Bu konuda halk arasında çokça zikredilen bir kıssa vardır. Allah Resûlü (sav) namaz kılarken

alnı kanar. Aişe Annemiz gelip Allah Resûlü'nün alnını siler. Allah Resûlü tekrar abdest alır ve namazını iade eder. Âlimler bu olaya binaen ihtilaf ederler: Bazı âlimler kanın akmasını, bazı âlimler

ise kadına dokunulmasını abdesti bozan sebep olarak kabul eder.

Ancak böyle bir kıssa sabit değildir.

185. Ebu Davud, 198; Darekutni, 869; Ahmed, 14704

Sahabi (ra) kan akmasına rağmen namazı kesmemiş, arkadaşı da bu duruma itiraz etmemiştir.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hacamat yaptırdı ve sonrasında namaz kıldı. Hacamattan

sonra abdest almamış ve hacamat yerinin dışında bir yeri yıkamamıştı."186

İmam Buhari (rh) şöyle demiştir:

"İbni Ömer ve Hasan-ı Basrî, 'Hacamat yapan kişinin hacamat yerini yıkamasından başka yapması gereken bir şey yoktur.' demiştir."187

Misver ibni Mahreme'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer (ra) (suikasta uğradıktan sonra) yarasından kan akmasına rağmen namaz kıldı."188

Bekr ibni Abdullah El-Müzeni'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer yüzünde bulunan sivilcesini iki parmağı ile sıktı ve oradan kan

çıktı. Sonra yeni bir abdest almadan namaz kıldı."189

Bu olay birçok sahabinin önünde gerçekleşmiş, kimse de itiraz etmemiştir.

Hasan-ı Basrî şöyle der:

"Müslimler, yaralarına rağmen namaz kılmaya devam ederlerdi."190

Bunun ile ilgili Cabir,191 Ebu Hureyre,192 İbni Abbas,193 Said ibni El-Müseyyeb,194 İbni Ebi Evfa195(r.anhum) gibi sahabe ve seleften birçok örnek vardır.

B. Kusmak

Kusmanın abdesti bozup bozmadığı âlimler arasında ihtilaflıdır.196 Ra-

186. Darekutni, 580; Es-Sunenu'l Kubrâ, 666

187. Buhari, Kitâbu'l Vudû', 34. Bab cezm sigasıyla ta'lik etmiştir.

188. Darekutni, 870; Muvatta, 93; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 8388

189. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1469; Musannef, Abdurrezzâk, 553; İbni Hacer isnadının sahih

olduğunu söylemiştir. (bk. Tağlîku't Ta'lîk, 2/120)

190. Buhari, Kitâbu'l Vudû', 34. Bab başlığında ta'liken zikretmiştir.

191. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1474; hasendir

192. bk. Musannef, Abdurrezzâk, 556; hasendir

193. bk. Ma'rifetu's Sunen ve'l Âsâr, Beyhaki, 1157

194. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1464; Musannef, Abdurrezzâk, 557

195. bk. Musannef, Abdurrezzâk, 571; İbni Hacer isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

196. Bu konuda genel olarak iki görüş vardır:

a. Bizim tercih ettiğimiz ve yukarıda belirttiğimiz görüş

cih olan, kusmanın abdesti bozmamasıdır. Az ya da çok olması arasında da bir fark yoktur. Çünkü kusmanın abdesti bozduğunu ifade eden sahih veya sarih bir delil söz konusu değildir. Ancak -abdestin sünnet olduğu yerler bölümünde belirttiğimiz üzere- kusmanın akabinde abdest almak sünnettir.

Ebu Derda'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) kustu, iftar etti ve abdest aldı. (Bunu Ebu Derda'dan rivayet eden) Mi'dan ibni Ebi Talha demiştir ki: 'Ben Dimeşk Mescidi'nde Sevbân (ra) ile karşılaştım ve ona bunu zikrettim. O dedi ki: 'O doğru söylemiştir. Zira ben onun (sav) abdest suyunu dökmüştüm.' ' "197

Allah Resûlü'nün (sav) mücerred fiili yalnızca bir şeyin sünnet/müstehap olduğuna delil olur.

C. Yabancı Bir Kadına Dokunmak

Kişinin evlenmesi haram olan kadınlara dokunması (anne, kız, kardeş, yeğen, hala, teyze vb.) abdesti bozmaz. Yabancı bir kadına dokunma konusunda ihtilaf vardır.198

b. Bazı âlimlere göre kusmak, abdesti bozan bir unsurdur. Bu görüşe sahip olan âlimlerin genel olarak iki delili vardır:

• İbni Mace'nin Aişe'den; Darekutni'nin Ebu Said El-Hudri ve İbni Abbas'tan (r.anhuma) rivayet ettiği, namazda kusan kişinin dönüp abdest almasını ve namazına kaldığı yerden devam etmesini konu edinen hadis.

Bu hadis bir önceki başlıkta açıklanmıştır. Oraya müracaat edebilirsiniz.

• Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Derda'dan rivayet ettiği Allah Resûlü'nün kustuktan sonra iftar edip abdest aldığını konu edinen hadis.

Bu hadisten kusmanın abdesti bozduğu sonucuna değil, ancak kustuktan sonra abdest almanın sünnet oluşu sonucuna varılabilir. Çünkü bu hadis, Allah Resûlü'nden aktarılan mücerred bir fiildir. Fiiller vucubiyete değil, istihbaba delalet eder.

197. Ebu Davud, 2381; Tirmizi, 87; Ahmed, 21701; Darimi, 1769

198. Bu konuda genel olarak üç görüş vardır:

a. Bizim tercih ettiğimiz ve yukarıda belirttiğimiz görüş

b. Bir grup âlime göre kadına dokunmak mutlak olarak abdesti bozar. Bu görüş İbni Ömer, İbni

Mesud (r.anhum) gibi sahabilerden nakledilmiştir.

Bu görüşün en temel delili Mâide Suresi 6. ayettir. (مَوأُمَّ

◌َيَ

◌ًفَتَ

◌َم تَ ِجُدَ وا ماءْ

◌َفَلَ

◌ُمِّ النَ َساءُ

◌ْو لَ َ مْستْ

◌ْأ” (Ya da

kadınlara dokunmuşsanız ve (kendinizde oluşan hadesi gidermek için) su bulamazsanız, teyemmüm alın…” Bu görüşe sahip olan âlimlerin dayandıkları nokta şudur:

◌ُمُ) Ayetteki“

لَ مَسْ (kelimesinden kasıt cima değil, mücerred olarak dokunmaktır. Ayetin tefsiri hakkında İbni Mesud (Darekutni, 524; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1759; Abdurrezzak, 499) ve İbni

Ömer’den (Abdurrezzak, 497) sahih olarak şöyle rivayet edilmiştir: ‘Ayetteki dokunmadan kas-

tedilen cima değildir. Kişinin eliyle dokunması veya eşini öpmesidir.’ Bu kelime, lugat olarak da

mücerred dokunmak için kullanılmıştır. Maiz, Allah Resûlü’ne gelip zina ettiğini itiraf ettiğinde

Allah Resûlü ona özür bulmak amacıyla şöyle demiştir: (تَ سْ مَل ؤْ

◌ْأَ ت

◌ّلَ

◌ّكَ قَبَّ

لَعَل’ (Sen ya öpmüşsündür

ya da dokunmuşsundur.’ Maiz, ‘Hayır.’ diye cevap verince, ‘Sen o kadınla birlikte mi oldun?’ diye

sormuş, Maiz, ‘Evet.’ diye cevap vermiştir. (Ebu Davud, 4427) Binaenaleyh ayette geçen fiilin dokunma anlamına geldiğini ve abdesti bozduğunu söylemişlerdir.”

Cevap olarak denir ki:

İbni Abbas (Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Ebî Hâtim, 5367; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1757, 1770),

Ali (Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1760), Hasan-ı Basrî (Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1766) ve başkalarından (Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Ebî Hâtim, 5367) ayetteki (ُمُ

ل َ م ْ سٌ (kelimesinin cima manasında olduğu aktarılmıştır. Tercümanu’l Kur’ân İbni Abbas der ki: “Kur’ân’da (ْمسَّ

ْ◌اللْ( )م ّس

ve) ال

ة ْ◌)

ا ش َ ◌َ

ب ُ ْ◌م

ال (kullanımları cima anlamındadır. Allah dilediği şeyi dilediği şeye kinaye olarak kullanır.”

(Es-Sunenu’l Kubrâ, 609) Sahabe bir konuda ihtilaf ediyorsa asla dönülmelidir. Allah Resûlü’nün

hanımlarını öpüp abdest almaması, ayetteki dokunmadan kastın cima olduğunu gösterir.

buyurur şöyle: (ما لَ ْمَ ت ُّ َس ُوه ُّ ن آ ْ و تَ ِف ْ ُر ضوا لَ ُه َّ ن فَ َر يضَة
Allah ,Örneğin .tırkullanılmış olarak kinaye cimadan kelimesi dokunma de ayetlerde başka gibi olduğu ayette Bu

◌َ ـ

م ِّ الن َ ساءُ ◌ُ

ق تْ ّ◌ ْ

ك ْ م اِ ْ ن طَلَ ُ ْ◌ق

ي َ◌

عل

ل ُ ـ َ ج َ ن َ اح)

“(Evlilik akdi yaptıktan sonra) kendileriyle cinsî münasebet kurmadığınız ve mehir belirlemediğiniz kadınları boşamanızda sizin için bir sakınca yoktur…” (2/Bakara, 236) Ayetteki (سَّ مَ (kelimesi

.anlamlısıdır eş kelimesinin) لَم َس)

Ayetin bizzat kendisi (مُ

سٌ مَ ل (kelimesinin cima anlamında olduğuna dolaylı olarak işaret etmektedir. Mâide Suresi 6. ayetinin “Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın…” kısmı küçük hadesten su ile temizlenmeyi

“…Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin…” kısmı büyük hadesten su ile temizlenmeyi anlatmaktadır. Sonra “…su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın…” kısmıyla toprağın iki

hadesten temizlenmek için kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. Teyemmümle ilgili kısımdan

hemen önce teyemmümün ortadan kaldırdığı biri küçük diğeri büyük hadese değinilmiştir. Küçük hades “…sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse…” bölümü, büyük hades ise “…kadınlarla

beraber olur…” bölümüdür. Kadınlara dokunmanın cima anlamında olmadığı farz edildiğinde

teyemmümün abdestsizlik hâlini kaldırdığına temas edilecek, ancak cünüplük hâline temas edilmemiş olacaktır.

İmam Şafii bu görüşü ifade etmekle beraber kendisinden aktarılan bazı nakiller bu görüşünü

cezmetmediğini göstermektedir. İmam Şafii El-Umm isimli kitabında (1/29) şöyle der: “Ayette heladan gelmeden dolayı abdestin vacip kılınması ve dokunmadan dolayı abdestin vacip kılınması

hususunda kapalı bir nokta vardır. Çünkü dokunmayı helaya gitme ile beraber cünüplük halinin

ardından zikretmiştir. Burada dokunmanın, cenabet olmayan el ile dokunma veya öpme olması

kapalı bir noktadır.”

İbni Abdilberr şöyle der: “Za’ferani, İmam Şafii’nin şöyle dediğini aktarmıştır: ‘Şayet Ma’bed ibni

Nubate’nin öpme ile ilgili hadisi sabit olsaydı ben öpme ve dokunmadan dolayı abdest alınmasını benimsemezdim. Ancak ben onun nasıl bir kimse olduğunu bilmiyorum. Şayet sika bir ravi ise

onun hadisi bu konuda hüccettir.’ ” (El-İstizkâr, 1/258)

* Nubate hadisi şu şekildedir: “Aişe (r.anha) dedi ki: ‘Allah Resûlü (sav) beni öptü. Sonra namaz kılmaya çıktı. Yeniden abdest almadı.’ ” (Musannef, Abdurrezzâk, 510))

İbni Teymiyye şöyle der: “Kadına dokunmanın mutlak olarak abdesti bozması hakkındaki görüş

en zayıf görüştür. Genel olarak insanların yaşantısına bakıldığında hiç kimsenin kadına dokunmaktan selamette kalması mümkün değildir. Kişi sürekli eşinin eline bir şey verir, onun elinden

bir şey alır. Bu gibi şeyler insanların çokça karşılaştığı şeylerdir. Buna rağmen sahabeden hiçbiri

Allah Resûlü'nün bundan dolayı abdest alınmasını emrettiğini rivayet etmemiştir. Şayet bundan

dolayı abdest vacip olsaydı Allah Resûlü defalarca bunu emrederdi ve bu hükmü insanların arasında yayardı. Ancak çok yaygın olan bu durum hakkında ahad derecesinde bir rivayet dahi aktarılmamıştır." (Mecmû'u'l Fetâvâ, 21/236 -özetle-)

c. Bir grup âlime göre kadına dokunmak şehvetle olursa abdesti bozar. Bu âlimler, kadına dokunmanın abdesti bozacağını gösteren delilleri şehvetle dokunmaya hamletmişlerdir. Sahabeden

öpme, dokunma ve sonrasında abdest alma ile ilgili aktarılan eserler gibi. Kadına dokunmanın

abdesti bozmayacağını gösteren delilleri ise şehvet olmaksızın dokunmaya hamletmişlerdir. Allah Resûlü'nün ayaklarını kıble tarafından çekmesi için Aişe Annemize dokunması ve namazına

devam etmesi; Aişe Annemizin Allah Resûlü'nü ararken onun ayaklarına dokunması rivayetleri

gibi. Böylece bu konudaki delilleri cem etmişlerdir.

Burada Aişe ve Ümmü Seleme Annelerimizden aktarılan Allah Resûlü'nün onları öpmesi sonra

abdest almadan namaza gitmesi ile ilgili rivayetler bu görüşe cevap niteliğindedir.

Ayrıca İbni Teymiyye'nin de belirttiği üzere çokça rastlanmasına rağmen bu konuda Allah Resûlü'nden bir hükmün sabit olmaması, kadına dokunmanın abdesti gerektirmediğini göstermektedir.

Bu konuda racih olan, kadına dokunmanın abdesti bozmamasıdır. Çünkü kadına dokunmanın abdesti bozması hakkında açık bir delil yoktur.

Bilakis bozmadığını gösteren birçok delil vardır:

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gece Allah Resûlü'nün yatakta olmadığını fark ettim. Elimle onu aramaya başladım. Derken elim onun iki ayağının iç kısmına değdi. Secdedeydi ve

ayakları dikili hâlde şöyle diyordu:

◌ُصْحِ

◌ِأ لَ مْتَك ِبَك ُوذ ُأَعو ، َتَك

◌ِبوُقُع ُنْم ُكِ

◌ُتاَفاَعَ

◌ٌّبِو ، َكَطِخَس ِكاَرِضِب ُوذ ُعأُ ِّمهَّ ◌ِ نْمَ

لل َآ

◌َكِسَفْ

ن لَعَ

◌ْيَتَ

◌ْيَنثْأَ َمَك تَ◌َ

◌ْنَأ ك

◌َي

ل َع

◌ً

ءاَنثَ

‘Allah’ım senin öfkenden rızana sığınırım. Senin cezalandırmandan afiyet

vermene sığınırım. Senden sana sığınırım. Allah’ım sana hakkıyla sena etmeye gücüm yetmez. Sen kendini sena ettiğin gibisin.’ ”199

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Allah Resûlü’nün önünde uyuyordum. Ayaklarım onun kıbleye yöneldiği taraftaydı. Secde edeceği zaman eliyle bana dokunurdu. Ben de ayaklarımı çekerdim. Kıyama kalktığında ayaklarımı tekrar uzatırdım. O zamanlar

evlerde ışıldak yoktu.”200

Allah Resûlü’nün (sav) Aişe Annemize, Aişe Annemizin de Allah Resûlü’ne dokunmasına rağmen namaz bozulmamış, abdest tazelenmemiştir.

Urve ibni Ez-Zubeyr’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) hanımlarından birini öptü ve abdest almadan namaza çıktı. Bu konuda Aişe’ye, ‘O eşi senden başkası değildir.’ dedim. O da güldü.”201

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü oruçlu iken onu öperdi, sonra ne orucunu bozardı ne de tekrardan abdest alırdı.”202

199. Müslim, 486; Ebu Davud, 879; Tirmizi, 3493

200. Buhari, 382; Müslim, 512

201. Ebu Davud, 179; Tirmizi, 86; İbni Mace, 502; Ahmed, 24329 (Zeyneb Es-Sehmiyye kanalıyla)

202. El-Mu’cemu’l Evsat; Taberânî, 3805; Tefsîru’t Taberî, 8/399, Nîsa Suresi 43. ayetin tefsiri.

Heysemi şöyle der: “Senedinde Yezid ibni Sinan Er-Rihavi isminde bir ravi vardır ki İmam Ahmed,

İbni Abbas (ra) şöyle der:

“Kişi eşini öperse abdest almasına gerek yoktur.”203

Kadına şehvetle dokunulur ve mezi gelirse abdest bozulur. Bu, dokunma sebebiyle değil, mezi sebebiyle abdestin bozulmasıdır.

D. Namazda Gülmek

Âlimler namazın dışında gülmenin abdesti bozmadığı, namazda gülmenin namazı bozduğu konularında icma etmişlerdir. Ancak namazda gülen kişinin abdestinin bozulup bozulmadığı konusunda ihtilaf vardır.204

Bu konuda racih olan, namazda gülen kişinin abdestinin bozulmadığıdır.

Çünkü bozduğuna dair sahih bir delil bulunmamaktadır.

Yahya ibni Main ve İbnu’l Medini onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Buhari ve Ebu Hatim ise

onun sika bir ravi olduğunu belirtmiştir. Onun dışında diğer ricalleri sikadır.” (Mecmeu’z Zevâid,

1280 No.lu hadisin akabinde) İmam Taberi bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

203. Darekutni, 512; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 486; Darekutni sahih olduğunu söylemiştir.

204. Bir grup âlime göre namazda gülmek abdesti bozar. Bu konuda dayandıkları deliller genel

olarak şunlardır:

• Ebu’l Aliye’den şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Resûlü ashabıyla beraber namaz kılarken gözleri

pek iyi görmeyen bir adam bir kuyuya düştü. Bunun üzerine Allah Resûlü’nün sahabesinden bir

grup buna güldü. Allah Resûlü gülen kişilerin hem abdestini hem de namazını iade etmelerini

emretti.” (Darekutni, 629)

İbnu’l Cevzi’nin belirttiği üzere bu hadis yedi yolla merfu olarak ve bazı vecihlerle mürsel olarak

aktarılmıştır. Merfu olarak gelen yedi yolun her birinin senedinde zayıf raviler vardır. Bundan

dolayı bu hadis zayıftır. (bk. Et-Tahkîku Fî Mesâili'l Hilâf, 1/197)

İmam Ahmed şöyle der, "Gülmenin abdesti bozması hakkında sahih bir hadis nakledilmemiştir."

Maliki muhaddislerinden Ebu Tahir Ez-Zuhli der ki: 'Namazda gülmenin abdesti bozması ile ilgili

Allah Resûlü'nden hiçbir haber sabit olmamıştır.' (Et-Telhîsu'l Habîr, 1/327)

Mürsel olarak aktarılanlar hakkında Darekutni şöyle der: 'Bu babta zikrettiğim hadislerin tümü

Ebu'l Aliye'ye dönmektedir. Ebu'l Aliye ise bu hadisi Allah Resûlü'nden mürsel olarak rivayet

etmiştir. Kendisiyle Allah Resûlü arasındaki kişinin kim olduğunu söylememiştir. Âsım El-Ahvel

Ebu'l Aliye ve Hasan-ı Basrî'yi iyi tanıyan Muhammed ibni Sirin'in şöyle dediğini aktarır: 'Hasan-ı

Basrî ve Ebu'l Aliye'nin mürsel olarak rivayet ettiklerini almayın. Çünkü o ikisi kimden aldıklarını

pek önemsemezler.' " (Darekutni, 644)

• Ebu Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: 'Yedi şeyden dolayı abdestin alınması gerekir; İdrar ve akıcı kan

damlaları, kusmak, bir ağız dolusu kusmak, yan tarafa uzanarak uyumak, kişinin namazda sesli

gülmesi ve kanın çıkması.' " (El-Hilâfiyyât, El-Beyhakî, 658)

Bu rivayet senedindeki iki kişiden dolayı zayıftır. Bunlardan biri zayıf diğeri ise meçhuldür. Doğal

olarak bu hadis ne sesli gülmenin abdesti bozduğuna ne de içerisinde zikredilen diğer şeylere

delil olabilir.

Cabir (ra) şöyle demektedir:

"Namazda gülen kimse namazını iade eder. Abdestini iade etmez."205

Yine Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Tebessüm namazı bozmaz. Ancak kahkaha/sesli gülme namazı bozar."206

E. Hafif Uyku

Hafif uyku abdesti bozmaz. Bu hususla ilgili bilgiler "Ağır uyku ve şuur

kaybı yaşanan hâller” bölümünde geçti.

F. Vedi

Vedi; şehvet olmaksızın, idrar öncesinde ve sonrasında gelen sıvıdır.

Abdesti bozduğuna dair bir delil yoktur. Zira daha öncede belirttiğimiz

gibi, ön ve arkadan çıkan her şey abdesti bozmaz. Bir şeyin abdesti bozduğuna dair sarih (açık) ve sahih delile ihtiyaç vardır.

G. Fercin Genişlemesinden Dolayı Dışarıdan İçeriye Giren Havanın

Tekrar Çıkması

Bu konu hakkındaki tafsilat, abdesti bozan unsurların “Yellenme” konusunda zikredilmiştir. Oraya müracaat ediniz.

H. Ölü Yıkamak veya Taşımak

Bu konuda rivayet edilen, “Ölü yıkayan gusletsin, cenaze taşıyan abdest alsın.”207 hadisi zayıftır. Hafız ibni Hacer, İmam Ahmed’den şunu aktarır:

“Bu konuda/babta hiçbir rivayet sahih değildir.”208

Hadisi sahih kabul edenler de buradaki emri tavsiye olarak kabul etmişlerdir.209 Çünkü sahabe ölü taşımış abdest almamış210 ölü yıkamış

gusletmemişlerdir.211 Diğer sahabiler bu duruma itiraz etmemiştir. Bu

da yukarıdaki hadis sahih olsa bile, emrin vucubiyete değil istihbaba delalet ettiğini gösterir.

205. Darekutni, 652; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 3908; Musannef, Abdurrezzâk, 3766; sahihtir

206. Darekutni, 661; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 3902; Musannef, Abdurrezzâk, 3774

207. Ebu Davud, 3161; Tirmizi, 993

208. bk. Bulûğu’l Merâm, 76

209. bk. Neylu’l Evtâr, 317 No.lu hadis şerhi

210. bk. Muvatta, 52

211. bk. Muvatta, 593

ABDEST BABI

I. Tırnak Kesmek ve Saç Kısaltmak

Vücuttan tırnak, saç gibi bazı şeylerin alınması abdesti bozmaz. Bunların abdesti bozduğu ile ilgili bir delil yoktur.

Ebu Miclez’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’in tırnaklarını kestiğini gördüm.

Ona dedim ki: ‘Sen tırnaklarından kestin. Abdest almayacak mısın?’

Dedi ki: ‘(Neden abdest alayım?)212 Ne akıllı/zeki adamsın! Sen kavminin kendisini akıllı diye isimlendirdiğinden daha akıllı olmalısın.’ ”213

Hasan-ı Basrî (rh) der ki:

“Kişi saçlarından veya tırnaklarından alırsa ona abdest gerekmez.”214

J. Gıybet, İftira Gibi Kötü/Günah Sözler

Gıybet, iftira, hakaret gibi kötü sözler abdesti bozmaz. Bunun abdesti bozması ile ilgili Kur’ân ve sünnetten bir şey aktarılmamıştır. Âlimlerin geneli bu konuda hemfikirdir.

Aişe,215 İbni Abbas216 ve İbni Mesud’dan217 kötü sözün akabinde abdest alınmasının gerekliliğini ifade eden sözler varid olmuştur. Bu sözler günaha kefaret olması için kötülüğün ardından iyilik yapmak şeklinde anlaşılabilir. Bir grup âlim de sahabeden varid olan sözleri, ağız yıkama olarak anlamışlardır.

K. Ateşte Pişen Şeyleri Yemek

Ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest bozulmaz/abdest gerekmez. Bu, sahabe ve selefin birçoğundan aktarılan görüştür. Dört halife ve dört mezhebin görüşü de bu yöndedir.

212. Es-Sunenu’l Kubrâ, 693

213. Es-Sunenu’l Kubrâ, 693; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 576; hasendir

214. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 571; Musannef, Abdurrezzâk, 466; isnadı sahihtir

215. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1426; Musannef, Abdurrezzâk, 470

216. bk. El-Evsat fi’s-Suneni ve’l-İcmâi ve’l-İhtilâf, İbni’l-Munzir, no: 137

217. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1425; Musannef, Abdurrezzâk, 469

Amr ibni Umeyye Ed-Damri’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün bir koyunun kürek kemiğinden bir parça et kesip ondan yediğini gördüm. O sırada namaza çağrıldı. Allah Resûlü kalktı elindeki bıçağı bıraktı ve abdest almadan namaza gitti.”218

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün en son yaptığı iki şeyden biri ateşte pişen şeylerden dolayı abdest almayı terk etmektir.”219

L. Abdestte Şüpheye Kapılmak

Allah Resûlü'nün (sav) bize öğrettiği temel kaidelerden biri; yakinle/kesin olarak sabit olanın şüpheyle ortadan kalkmayacağıdır. "Yakin, şüpheyle zail olmaz." kaidesinin delili şu hadistir:

Abdullah ibni Zeyd El-Mazini'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Namazında abdesti bozan bir şeyler olduğunu zanneden bir kimsenin durumu Peygamber'e (sav) anlatılmış, o da 'Sesi duymadıkça veya kokuyu hissetmedikçe namazdan ayrılmasın.' buyurmuştur."220

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz, karnında abdesti bozacak bir şeyler olduğunu zanneder de karnından çıkıp çıkmadığını kestiremez ise ses veya koku duymadıkça mescidden asla çıkmasın."221

Görüldüğü gibi kişi abdestliyse, yakinen bozulmadığı sürece abdesti devam eder. Aksi hâlde kişi her şüphede abdest yenileyecek olsa, vesvese illetine düşer.222

218. Buhari, 208; Müslim, 355

219. Ebu Davud, 192; Nesai, 185; Bu rivayet, İslam'ın ilk yıllarında ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almanın neshedildiğini gösterir.

Aişe Annemizden Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest alınız." (Müslim, 353)

220. Buhari, 137; Müslim, 361

221. Müslim, 362; Ebu Davud, 177; Tirmizi, 75

222. Konuya dair detaylı bilgi için bk. 1/159, 63 No.lu dipnot

Konuyu üç başlıkta özetleyebiliriz:

a. Kişi abdest aldığından emindir, ancak abdestinin bozulduğundan şüphe eder. Bu durumda kişinin tekrar abdest almasına gerek yoktur.

b. Kişi abdestinin bozulduğundan emindir. Ancak abdest alıp almadığından emin değildir. Bu durumda yakin, abdestin bozulması olduğu için kişi abdest almalıdır.

c. Kişi hem abdestinin bozulduğundan hem de abdest aldığından emindir. Ancak hangisinin önce hangisinin sonra gerçekleştiği konusunda şüphe içerisindedir. Bu durumda ihtiyatlı davranmak ve abdest almak gerekir.

Meshin Şartları/Rükunları

•Ayakkabı/Mest/Çorap Gibi Giysileri Temizlik Üzere Giymek

Mesh Yapma Şekli

•Islak Olan El, Ayak Örtüsünün Sadece Üst Kısmına Sürülür

Meshin Müddeti

•Ayakkabı/Çorap/Mestler Temizlik Üzere Giyildikten Sonra, Mesh Müddeti Başlar, Mukim İçin 24 Saat, Yolcu İçin 3 gün Sürer

Mestin Çeşitleri

•Başı Örten Sarık/Takke/Başörtü Gibi Giysilere Mesh Etmek

•Sargılar Üzerine Mesh Etmek

•Temizlik Üzere Giyilmiş, Ayakları Örten Ayakkabı/Mest/ Çorap Gibi Giysilere Mesh Etmek

Meshi Bozan Hâller

•Cünüp Olmak

•Mesh Müddeti Bittiği Ânda Abdestsiz Olmak

•Mestleri/Çorapları Abdestsizken Çıkarmak

Mesh ile İlgili Meseleler

•Ayakların Durumu Gözetilip Çıplak Ayakları Yıkamak; Temizlik Üzere Giyilmiş Çoraplara ve Mestlere Mesh Etmek Efdal Olandır

•Yırtık Çoraplara/Mestlere/Ayakkabılara Mesh Yapılabilir

•Başı Örten Sarık/Takke/Başörtü Gibi Giysilerin Üzerine Mesh Ederken Temizlik ve Vakit Şartı Yoktur

MESH BABI

Sargılar Üzerine Meshin Çeşitli Hâlleri

•Kişi Tüm Vücudu veya Uzuvları Abdest/Gusül Almaya Engel Olacak Kadar Yaralıysa/Sargılıysa Teyemmüm Almakla Yetinir

•Kişinin Vücudunun Geneli Sağlam, Belli Uzuvları Yaralıysa/ Sargılıysa; Vücudun Suyla Teması Yaralı Kısma Zarar Verme Tehlikesi Taşıyorsa Yalnızca Teyemmüm Alır

•Kişinin Vücudunun Geneli Sağlam, Bazı Uzuvları

Yaralıysa/Sargılıysa ve Su Kullanmak Sargılı Yerlere Zarar Vermeyecekse; Abdest ve Gusül Alır. Yaralı/Sargılı Bölgelere Dokunmaz

Mesh babından kastımız; ayağa giyilen, başa giyilen ve yaralar üzerine sarılan sargılar üzerine yapılan işlemdir. Abdest esnasında yıkanması gereken uzuvların yıkanmayıp uzvu örten örtü üzerine mesh etmektir.

Bu babda ele alacağımız mesh üç kısımdır:

a. Ayağı örten mest, ayakkabı ve çorap gibi ayağı örten giysilere yapılan mesh.

b. Başı örten sarık, takke ve başörtüsü gibi örtülere yapılan mesh.

c. Yaralanmış veya kırılmış uzuvlara tedavi amaçlı sarılan sargı, pansuman, alçı vb. üzerine yapılan mesh.

Mesh, İslam'ın kolaylaştırma ilkesine dâhildir.

Mesh tüm kısımlarıyla Yüce Allah'ın (cc) kullarına olan rahmeti ve kolaylaştırmasıdır. Zira yıkanması gereken bir uzvun yolculuk, meşakkat veya sağlık nedeniyle mesh edilmesi günlük hayatı ve ibadetleri kolaylaştırır.

"Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı." 1

"…Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez…"2

Meshin, Yüce Allah'ın kullarına kolaylaştırması olduğunu bilmek bize üç fayda sağlar:

1. 4/Nîsa, 28
2. 2/Bakara, 185

a. Allah (cc) kulların kolaylaştırma olan ruhsatları kullanmasını ister:

"Allah masiyetlerin işlenmesini hoş görmediği gibi ruhsatlarının alınmasını sever."3

Dinin Allah'a (cc) en sevimli olanı, kolay ve geniş olanıdır:

"Dininizin en hayırlısı en kolay olanıdır. Dininizin en hayırlısı en kolay olanıdır."4

Bu bilgi önemlidir. Ne yazık ki çoğu insan, ruhsatlardan faydalanmayı

kusur olarak görmektedir. Oysa Allah (cc) kullarının ruhsatlardan faydalanmasından hoşnut olur.5

b. Bu ruhsattan faydalanırken Allah'a (cc) hamdetmek, rahmetinden ötürü O'na şükretmek.

"…Allah, (din konusunda) sizi zora sokmak/işinizi zorlaştırmak istemez.

Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister."6

c. Mesh babında var olan ihtilaflarda kolay olanı tercih etmek. Zira mesh

kolaylaştırmadır. Meşru bir ihtilaf durumunda en kolay olanı tercih etmek gerekir. Üzülerek belirtmeliyim ki fıkıh kitaplarımızda mesh için

öyle şartlar zikredilmiştir ki; mesh, yıkamaktan daha zor hâle gelmiştir.

Allah'ın (cc) kolaylaştırdığı bu hüküm, fıkıh kitaplarındaki detaylar nedeniyle anlaşılması dahi zor bir hâl almıştır. Hiç şüphesiz bu, mesh babının

ruhuna aykırıdır.

I. Ayak Örtüsüne Mesh Etmek

Abdestte aslolan, ayakların yıkanmasıdır. Ancak ayağı örten bir örtü

varsa, yıkamak yerine mesh yapılabilir. Allah Resûlü'nün (sav) sözlü ve fiilî

sünneti, ashabın uygulaması ayağı örten örtüleri ayırmamış, ayağa giyilen

her şeyin üzerine mesh yapılabileceğini göstermiştir. Ayakkabı, deriden

3. Ahmed, 5866

4. Ahmed, 15936

5. Ömer'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) seferde namazların kısaltılmasıyla ilgili şöyle dediği

nakledilmiştir:

"Allah'ın size verdiği ikramdır/sadakadır. Allah'ın ikramını/sadakasını kabul ediniz." (Müslim, 686)

6. 5/Mâide, 6

mamul mest, kalın veya ince çorap ya da farklı örflerde ayağa giyilen her

şeyin üzerine mesh edilebilir.

Muğire ibni Şu'be'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Yolculukta bir gece Resûlullah ile (sav) beraberdim. Bir ara, 'Yanında su var

mı?' buyurdu.

Ben de, 'Evet.' dedim.

Bunun üzerine devesinden indi ve gecenin karanlığında benden gizleninceye kadar yürüdü. Sonra geldi. Ben de ona su kabından su döktüm. O ellerini

ve yüzünü yıkadı. Üzerinde yün bir cübbe vardı. (Yeninin darlığı yüzünden)

kollarını ondan çıkaramadı. Sonunda onları cübbenin alt tarafından çıkardı

ve kollarını yıkadı, başını mesh etti. Sonra ben, mestlerini çekip çıkarmak için

uzandım.

Bunun üzerine, 'Onları bırak. Çünkü ben onları temiz olarak giymiştim.' buyurdu ve onların üzerine mesh etti."7

Cerir ibni Abdullah küçük abdestini bozmuş arkasından abdest alıp mestlerine mesh etmiştir. Kendisine, "Sen böyle mi yapıyorsun?" denilmiş, o da

"Evet. Resûlullah'ın küçük abdest bozduğunu arkasından abdest alıp mestlerinin üzerine mesh ettiğini gördüm."8 demiştir.

Muğire ibni Şu'be'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) abdest aldı, çorap ve ayakkabısı üzerine mesh etti."9

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) ayakkabı ve çoraplar üzerine mesh

etmiş ve ayak giysileri için bir kayıt/şart zikretmemiştir. Kalın veya

ince, deriden veya değil, altına su geçiriyor veya geçirmiyor olmasına

bakmaksızın ayağa giyilen giysilere mesh yapılabilir. Çünkü şeriat bir

ruhsat tanıyorsa ona dair kayıt/şart zikretmek yine şer'i naslarla olmalıdır. Aksi hâlde, içtihada dayalı şartlar Allah'ın (cc) kolaylaştırdığını

zorlaştırmak olur.

7. Buhari, 5799; Müslim, 274

8. Buhari, 387; Müslim, 272

9. Ebu Davud, 159; Tirmizi, 99

Allah Resûlü'nün ashabı da çorap da dâhil ayak örtülerine mesh yapılabileceğini söylemiştir. Ebu Davud (rh) Sünen'inde; Ali, İbni Mesud, Bera ibni

Azib, Enes ibni Malik, Ebu Umame, Sehl ibni Sa'd ve Amr ibni Hureys'in

(r.anhum) çoraba mesh ettiği nakledilmiştir. Ayrıca çoraba meshin Ömer (ra)

ve İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğini belirtmiştir.10

Çoraplara mesh etmeye cevaz veren veya çoraplara mesh eden sahabilerin hiçbiri çorap için bir kayıt zikretmemiştir. Bununla birlikte bazı sahabilerin yünden çoraplara mesh ettiği varid olmuştur.

Enes (ra) yün çorapların üzerine mesh etmeyi soran birine, "Bu da yünden

mesttir.”11 diye cevap vermiştir.

Takdir ederiz ki yün çorap altına su geçirir, onunla yürünmez, dik durmaz…Yani mesh için zikredilen şartların hiçbirine uygun değildir.

Günümüzde varolan babet çoraplar ve sandaletler ayak örtüsüdür; onlara meshedilebilir.

A. Ayak Örtüsüne Meshin Şartı

Ayakkabı, mest, çorap vb. ayak giysilerine meshin şartı temizlik üzere

giyilmiş olmasıdır.

Muğire ibni Şu’be’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Sonra ben, mestlerini çekip çıkarmak için uzandım.

Bunun üzerine, ‘Onları bırak. Çünkü ben onları temizlik üzere giymiştim.’

buyurdu ve onların üzerine mesh etti…”12

Yani; mestin abdest alınmış ve abdestliyken giyilmiş olması gerekir. Temizlik/abdest aldıktan sonra giyilen ayakkabı, mest veya çorap üzerine

mesh yapılabilir. Temizlik üzere giydikten sonra abdest bozulur ve yeniden abdest alma ihtiyacı olursa; ayaklar yıkanmaz, ayak örtüsünün üzerine mesh yapılabilir.

10. bk. Ebu Davud, 159 No.lu rivayetle birlikte

11. El-Kunâ ve’l Esmâ, Ed-Dûlabî, 1009; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 1982

12. Buhari, 5799; Müslim, 274

B. Mesh Nasıl Alınır?

Ali (ra) şöyle der:

“Eğer din akılla olsaydı, mestin üstünü değil, altını mesh etmek daha uygun

olurdu. Hâlbuki ben Resûlullah’ı (sav) mestlerinin üzerine mesh ederken gördüm.”13

Kişi, abdest suyuyla ıslak olan elini ayak örtüsünün üst kısmına hafifçe

sürer. Giysinin alt ve yan taraflarını mesh etmez.

C. Meshin Müddeti

Şurayh ibni Hâni’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Mestler üzerine mesh etmeyi sormak için Aişe’ye gittim.

O, ‘Ali ibni Ebi Talib’e sor. Çünkü o, Resûllullah ile birlikte yolculuğa çıkardı.’ dedi. Ben de ona sordum.

Dedi ki: ‘Allah Resûlü (sav) (meshin süresini) yolcu için üç gün üç gece, mukim için bir gün bir gece olarak belirledi.’ ”14

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sahabi ‘Ey Allah’ın Resûlü! Mestler üzerine mesh etme süresi ne kadardır?’ dediler.

Resûlullah da (sav), ‘Yolcu için geceleriyle beraber üç gündür, mukim için ise bir gün ve bir gecedir.’ buyurdu.”15

Huzeyme ibni Sabit’ten rivayet edildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

“Mestler üzerine mesh yolcu için üç gün, mukim için bir gün bir gecedir.”16

Bu rivayetler göstermiştir ki; ayak örtülerine yapılan mesh bir müddetle kayıtlıdır. Yolcular üç gün üç gece, yolcu olmayanlar bir gün bir gece ayak giysisine mesh yapabilirler.

13. Ebu Davud, 162

14. Müslim, 276

15. İbni Mace, 555

16. Ebu Davud, 157; Tirmizi, 95

Mesh konusunda müddet olmadığını gösteren rivayetler zayıftır. Hadis âlimleri bu rivayetlere itibar etmemiştir.17

Meshin Müddeti Ne Zaman Başlar?

Mesh müddetinin ne zaman başladığını gösteren bir delil yoktur. Bu sebeple âlimlerimiz meshin başlangıç zamanında ihtilaf etmiştir. Genel anlamda ortaya üç görüş çıkmıştır:

• “Abdest alıp temizlik üzere mestler (çorap veya ayakkabı) giyildikten sonra mesh müddeti başlamış olur. Bu görüş Hasan-ı Basrî’den (rh) nakledilir.

• Abdest üzere giydikten sonra ilk abdest bozulmasından itibaren başlar. Bu, bizim (Şafiiler), Ebu Hanife (rh), Ahmed’den (rh) sahih olan görüştür.

• Abdest üzere giydikten sonra abdest bozulur ve yeni abdest alırsa ilk meshten itibaren başlar. Bu, Evzai (rh), Ebu Sevr (rh) ve İbnu’l Munzir’den (rh) nakledilmiştir.”18

Mesh babının girişinde belirttiğimiz gibi; bu bab, kolaylık olsun diye kullara verilen bir ruhsattır. Hâliyle nas olmayan yerde en kolay olan tercih edilebilir. Biz, mesh müddetini ve bitişini tespitte en kolay olan birinci görüş olduğundan onu tercih ediyoruz. Ayakkabı, çorap veya mestlerimizi temizlik üzere giydikten sonra, mesh müddetini başlatıyoruz. Allah

(cc) en doğrusunu bilir.

Buna göre; sabah namazı için altıda abdest alan ve çoraplarını giyen bir

Müslim, bir sonraki gün sabah altıya kadar (24 saat) çorapların/mestlerin üzerine mesh edebilir. Şayet yolcuysa bu süre üç güne kadar uzar.

D. Meshi Bozan Hâller

Meshin bozulması demek; kişinin ayak giysisini çıkarıp yeniden abdest

alması ve yeni bir mesh müddetine başlamasıdır.

Meshi bozan üç hâl vardır:

17. Örnek olarak şu rivayeti verebiliriz: Ubey ibni İmare'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ben Allah

Resûlü'ne (sav), 'Mestler üzerine mesh edeyim mi?' diye sordum, 'Evet.' dedi. 'Bir gün mü?' diye

sordum. 'Evet. Bir gün.' dedi. 'İki gün mü?' diye sordum. 'Evet. iki gün.' dedi. 'Üç gün mü?' diye

sordum. 'Evet. İstediğin kadar' dedi." (Ebu Davud, 158); Ebu Davud (rh) şöyle der: "İsnadında ihtilaf

edilmiştir ve o kuvvetli değildir."

18. El-Mecmû', 1/486-487

MESH BABI

1. Cünüp Olmak

Erkek veya kadın cünüp/ihtilam olursa mesh bozulur. Yeniden abdest

alıp ayakkabı, çorap veya mestlerini temizlik üzere giymesi gerekir.

Safvan ibni Assal'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) yolculuk yaptığımızda üç gün üç gece boyunca küçük ve büyük abdest bozduğumuzda ve uykudan dolayı mestlerimizi çıkarmamamızı

emrederdi. Cünüplük durumu hariç."19

Görüldüğü gibi Allah Resûlü, üzerine mesh yapılan mestlerin büyük

abdest, küçük abdest ve uyku durumunda çıkarılmamasını; cünüplük

durumunda çıkarılmasını emretmiştir. Bu da cünüplüğün meshi bozduğunu gösterir.

2. Mesh Müddeti Bittiği Ânda Abdestsiz Olmak

Mesh müddeti bittiğinde kişi abdestsizse, mesh bitmiş ve bozulmuş

olur. Yeniden abdest alıp ayaklar yıkanmalı, mest yapılacak şey temizlik

üzere giyilmelidir.

3. Abdestsizken Mestleri/Çorapları Çıkarmak

Mestleri/çorapları/ayakkabıyı çıkarmak, meshi bozmaz. Çünkü mestleri çıkarmanın meshi bozacağına dair bir delil yoktur.

Ancak abdest bozulur ve abdest bozukken mestler/çoraplar çıkarılırsa,

mesh bozulur. Zira mestleri/çorapları yeniden giymek istese abdestsiz

giymiş olacaktır. Temizlik üzere giyilmediğinden ayaklara mesh yapmak

olanaksızdır.

Kişi abdestliyken mestleri/çorapları çıkarırsa ve abdest bozulmadan tekrar giyerse hiçbir şey yapmasına gerek yoktur. Mestleri/çorapları temizlik

üzere giymiş olacağından, yeni bir müddet başlamış olur.

Ayakları yıkamak mı, mesh mi daha efdaldir?

Âlimler ayakları yıkamak mı, üzerine mesh etmek mi daha efdaldir konusunda ihtilaf etmişlerdir. Şüphe yok ki en faziletli, en doğru ve en müstakim olan Allah Resûlü'nün (sav) sünnetidir.

19. Tirmizi, 96

"Andolsun ki sizin için, Allah'ı ve Ahiret Günü'nü uman ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah Resûl'ünde güzel bir örneklik vardır."20

"…Şüphesiz ki sözlerin en hayırlısı Allah'ın kelamıdır. Yolların en güzel/en

doğru olanı Muhammed'in yoludur…" 21

Allah Resûlü'nün (sav) bu konudaki uygulaması şöyledir: O(sav) ayaklarında bir örtü varsa ayaklarını mesh eder; ayakları çıplak olursa ayaklarını

yıkardı. Efdal olan çıplak ayakları yıkamak, temizlik üzere giyilmiş çoraplara/mestlere mesh etmektir.22

Çorap/Mest/Ayakkabı yırtık olursa mesh yapılır mı?

Yırtık, delik, defolu ayak giysilerine mesh yapılabilir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi; mestler/çoraplar üzerine meshe cevaz veren naslar mutlaktır, hiçbir kayıt/şart zikredilmemiştir. Mesh yapılacak şeyin inceliği

kalınlığı, sağlamlığı, yırtıklığı, yapıldığı malzeme vb. konularda hiçbir

kayıt/şart yoktur.

Sufyan-ı Sevri (rh) bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Ayağında olduğu müddetçe mesh yap. Muhacir ve Ensar'ın mestleri yırtık ve yamalı değil miydi?"23

Şu bir gerçek ki; Sufyan-ı Sevri'nin (rh) dediği gibi o dönemde insanların

elbise ve ayakkabıları sınırlı olur; olan da yırtık ve yamalı olurdu. Hepimizin bildiği Zatu'r Rika Gazvesi'nde, sahabiler ayakkabıları olmadığı

için ayaklarına bez sarmışlardı.

Ebu Musa El-Eşari'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ile bir gazveye çıktık, altı kişi idik. Aramızda nöbetleşe bindiğimiz bir deve vardı. Ayaklarımız şişti. Benim de ayaklarım şişti ve yaralandı.

Tırnaklarım düştü. Bu yüzden ayaklarımıza bez parçaları bağlamaya başladık.

Bez parçalarını ayaklarımıza bağladığımız için o savaşa 'Zatu'r Rika Gazvesi'

ismini verdik."24

Bu yokluğa rağmen ne Allah Resûlü (sav) ne de sonrasında ashabı, üzeri-

20. 33/Ahzâb, 21

21. Müslim, 867; İbni Mace, 45

22. Zâdu'l Meâd, 1/180

23. Musannef, Abdurrezzâk, 753

24. Buhari, 4128; Müslim, 1816

ne mesh edilecek şeyin sağlamlığını şart koşmuşlardır. Hâliyle ayakkabı,

mest, çorap dendiği müddetçe, yırtık da olsa bunlara mesh yapılabilir.

II. Baş Örtüsüne Mesh Etmek

Abdest esnasında mesh edilmesi gereken saçların yerine, başı örten sarık, takke ve bayanların baş örtüleri üzerine mesh yapmasıdır. Zira her

abdest esnasında baştaki örtüyü açıp saçı mesh etmek, sonra tekrar bağlamak bir zorluktur. Şeriat örtüler üzerine meshe cevaz vererek kullara

kolaylaştırmıştır.

A. Sarıklar Üzere Mesh Etmek

Allah Resûlü (sav) abdest esnasında sarığına mesh etmiştir.

Amr ibni Umeyye Ed-Damri -oğlu Cafer'in rivayet ettiğine göre- şöyle

demiştir:

"Ben Allah Resûlü'nü sarığının ve mestlerinin üzerine mesh ederken gördüm."25

Bilal'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'nün mestlerine ve sarığına mesh ettiğini gördüm."26

Sevbân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir defasında bir seriyye göndermişti, şiddetli bir soğuğa

tutulup çarpıldılar. Resûlullah'ın (sav) yanına döndükleri zaman onlara, sarıklarının (sargılarının) ve ayakkabılarının üzerine mesh etmelerini emretti"27

Sarığa mesh iki şekilde olmuştur:

Abdullah ibni Zeyd’e (ra), Allah Resûlü’nün (sav) nasıl abdest aldığı sorulduğunda başı mesh etmek hakkında şöyle demiştir:

“Sonra Allah Resûlü iki eliyle başını mesh etti. İki elini başının önüne ve arkasına götürüp getirdi. Başının ön kısmından başladı ve ellerini ense köküne gelinceye kadar götürdü. Sonra onları tekrar başladığı yere doğru geri getirdi.”28

25. Buhari, 205

26. Müslim, 275

27. Ebu Davud, 146

28. Buhari, 185; Müslim, 235

Rubeyyi’ binti Muavviz’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) kendisinin yanında abdest almıştı. Başını bütünüyle saçlarının en üst kısmından itibaren saçların bittiği yerlere kadar mesh etmiş, fakat

saçının şekli bozulup dağılmamıştı.”29

Bu iki rivayet meshin iki şekilde yapılabileceğini göstermektedir:

• İki elle başın ön tarafından başlayıp saç bitimine doğru götürmek.

Sonra elleri başın ön kısmına getirmek. Yukarıdaki Abdullah ibni

Zeyd’in (ra) hadisi bunu ifade etmektedir.

• Saç şeklini bozmadan mesh etmek. Rubeyyi’ binti Muavviz’in (r.anha) hadisi bunu ifade etmektedir.

B. Takke Üzerine Mesh Etmek

Başörtüsüne cevaz veren hadisler şu lafızlarla varid olmuştur:

Sarık :İmame/عَمَمْة

ٌ◌ة

صابَع/İsabe: Başa sarılan örtü

مرَخ /Hımar: Başı örten her şey. Daha çok kadınların tesettür için örttüğü baş örtüsü için kullanılır.

Hadis metinlerinde geçen lafızlar, meshin sarıkla kayıtlı olmadığını, her

türlü baş örtüsünü kapsadığını gösterir. Takke de erkekler için baş örtüsüdür.

C. Kadınların Baş Örtüsüne Meshi

İslam hukukunun temel kaidelerinden biri şudur: Kadın ve erkek şer’i

hükümler konusunda eşittir. Erkek için sabit olan bir hüküm kadın için;

kadın için sabit olan bir hüküm erkek için geçerlidir. Özel bir nas gelip

kadın ve erkeği ayırmadığı müddetçe bu geçerlidir.

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

"Kadınlar (hüküm konusunda) erkeklerin ikiz kardeşidir…"30

Buna binaen; kadınlar başlarını örten her türlü örtüye mesh yapabilir-

29. Ebu Davud, 128; Ahmed, 27024

30. Ebu Davud, 236; Tirmizi, 113; İbni Mace, 612

ler. Annelerimizden Ümmü Seleme'nin de örtüsüne mesh ettiği rivayet

edilmiştir.31

Baş örtüsüne mesh konusunda temizlik ve vakit şartı yoktur

Sarık, takke veya eşarp gibi baş örtüsüne mesh; ayakların meshi gibi değildir. Baş örtüsünü temizlik üzere giymek ve müddet şartı yoktur. Her

abdest alındığında saç yerine örtü mesh edilir.

III. Sargılar Üzerine Mesh Etmek

Yara, kırık, incinme vb. durumlarda vücuda sarılan sargıların hükmüdür.

Gusül abdesti alan tüm vücudunu yıkamak zorunda olduğundan her sargı onu ilgilendirmektedir. Abdest alan için şayet sargı abdest uzuvlarındaysa abdest alanı ilgilendirmektedir.32

a. Bir kimsenin tüm vücudu veya abdest/gusül almaya engel olacak kadar çok uzvu yaralı/sargılıysa teyemmüm almakla yetinir. Zira Yüce Allah, hastaların teyemmüm almasını meşru kılmıştır.

31. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 249

32. Konu başında belirtelim ki bu konuda varid olan hadislerin tamamı senedi problemli teknik açıdan eleştirilmiş rivayetlerdir.

Her ne kadar bazı âlimler, tüm yolları bir araya toplayarak senedin hasen olacağını söylese de, hadisin konumuza delalet eden sargılar/yaralar üzerine mesh konusundaki bölümü, teknik açıdan

zayıftır. Bu bölümü destekleyecek/takviye edecek bir rivayet yoktur.

Bu nedenle yaralara/sargılara mesh konusunda hüccet oluşturacak sahih ve sarih (açık) bir nassın olmadığını söyleyebiliriz.

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir sefere çıkmıştık, bizden bir adama taş değdi ve başını yardı. Sonra bu kişi ihtilam oldu. Arkadaşlarına, 'Benim teyemmüm etmeme ruhsat buluyor musunuz?' diye sordu.

‘Sen suyu kullanabilirsin, sana (teyemmüm için) ruhsat bulmuyoruz.’ dediler.

Adam yıkandı ve akabinde de öldü. Allah Resûlü’nün (sav) huzuruna geldiğimizde bu hadise kendisine haber verildi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün.

Bilmediklerini sorsalardı ya! Cehaletin ilacı ancak sormaktır. Onun teyemmüm etmesi, yarasının

üzerine bir bez bağlayıp sonra üzerine mesh etmesi ve vücudunun geri kalan kısmını da yıkaması ona yeterdi.’ diye buyurdu.” (Ebu Davud, 336)

Hafız ibni Hacer (rh) bu hadis hakkında (Bulûğu’l Merâm, 136), “Ebu Davud zayıflık olan bir senetle

rivayet etmiştir. Ravileri üzerinde de ihtilaf vardır.” demiştir.

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kol kemiğim kırılmıştı. Resûlullah’a (sav) (nasıl abdest alacağımı) sordum. Bana, sargı üzerine

mesh etmemi emretti.” (İbni Mace, 657)

Hafız ibni Hacer (rh) hadis hakkında: “İbni Mace Vahi (şiddetli zayıf) bir senetle rivayet etti.” demiştir. (Bulûğu’l Merâm, 135)

“…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün.”33

Kişi su buluyor olsa bile, kullandığı takdirde hastalanmaktan korkuyorsa teyemmüm alabilir.

Amr ibni As’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Zatu’s Selasil Gazvesi’nde soğuk bir gecede ihtilam olmuştum. Gusledersem

helak olurum korkusundan dolayı teyemmüm edip arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Medine’ye dönünce bu durumu Resûlullah’a (sav) haber verdiler.

O da ‘Ey Amr! Sen arkadaşlarına cünüp olarak mı namaz kıldırdın?’ buyurdu.

Beni gusletmekten alıkoyan hava şartlarını haber verdim ve Nîsa Suresi’nin

29. ayetinde Allah’ın şöyle buyurduğunu söyledim: ‘…Kendinizi öldürmeyin.

Şüphesiz ki Allah, size karşı merhametlidir.’34 Bunun üzerine Peygamber (sav)

güldü ve hiçbir şey söylemedi.”35

b. Şayet vücudun geneli sağlam, belli uzuvlar sargılıysa; vücudun suyla

teması yaralı kısma zarar verme tehlikesi taşıyorsa yalnızca teyemmüm alır.

Yukarıda kaydettiğimiz naslar, bu suretin de delilidir.

c. Vücudun geneli sağlam bazı uzuvlar yaralı/sargılıysa ve su kullanmak

sargılı yerlere zarar vermeyecekse; abdest ve gusül alır. Yaralı/sargılı bölgelere dokunmaz. Zira yaralı ve sargılı bölgelerin mesh edileceği ya da

teyemmüm alınacağına dair sahih bir rivayet yoktur. O uzuvlar, olmayan

uzuv hükmündedir. Allah (cc) takatimizin üstünde şeylerle bizleri sorumlu tutmaz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

“…Hiç kimseye gücünden fazlasını yüklemeyiz…”36

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…”37

33. 5/Mâide, 6

34. 4/Nîsa, 29

35. Ebu Davud, 334

36. 6/En’âm, 152

37. 64/Teğabûn, 16

MESH BABI

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Çünkü sizden öncekiler,

peygamberlerine soru sordukları ve onlara çokça başvurdukları için helak oldular. Size bir şeyi yasak ettiğimde ondan kaçınınız. Bir şeyi emrettiğimde onu

gücünüz yettiği kadar yapınız.”38

38. Buhari, 7288; Müslim, 1337; Konu hakkında varid olan hadislerin zayıflığı nedeniyle ilim

ehli ihtilaf etmiş, farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin her biri şeriatın usullerini gözeten, övülen rey kapsamındadır. Biz bunlardan birini tercih ettik. Bu görüş Hanefi ve Maliki

Mezheplerine nispet edilmiştir.

Guslün Farz Olduğu Durumlar

•Meninin Şehvetle Çıkması

•Meni Gelmese Dahi Cinsel Birleşme Olması

•Ölüm

•Kadının Hayız ve Nifastan Temizlenmesi

Guslün Sünnet Olduğu Durumlar

•Cuma ve Bayram Günlerinde

•Kişi İslam’a Girdiğinde

•İhram’a ve Mekke’ye Girildiğinde

•Ölüyü Yıkadıktan Sonra

•Müşrik Biri Defnedildiğinde

•İstihazeli Kadın, Namazlarını Cem Ettiğinde

•Kişi Hastalık Sebebiyle Baygınlık Geçirdiğinde

•Kişi İkinci Defa İlişkiye Girmek İstediğinde

Guslün Farzları

•Niyet Etmek

•Suyu Tüm Vücuda Ulaştırmak

Guslün Sünnetleri

•Besmele Çekmek

•Elleri Yıkamak/Sabunlamak

•Tenasül Uzvunu Yıkamak

•Gusül Öncesi Abdest Almak

•Saçları Güzelce Yıkamak

•Sağ Taraftan Başlamak

•Suyu İsraf Etmemek

Cünüp/Hayız Olan Kişiye Yasak Olmayan Fiiller

•Kur’ân’a Dokunmak/Okumak

•Mescide Gitmek

•Guslü Erteleyerek Gündelik İşlerini Yapmak

GUSÜL BABI

Gusülle İlgili Meseleler

•Meninin Şehvetsiz Çıkması Durumunda Gusle Gerek Yoktur

•Cünüp Olan Kimsenin Bulunduğu Yere Melek

Girmeyeceğine Dair Rivayet Zayıftır

•Cünüp Olan Kimsenin Gündelik İşlerini Yaparken Abdest

Alması Tavsiye Edilmiştir

•Suyun Tüm Vücuda Ulaşması İçin Vücudu Ovmak/Delk

Etmek Guslün Farzlarından Değildir

•Tırnak Dibi, Göbek Deliği, Kulak İçi, Küpe Delikleri

Yıkanmasa da Gusül Sahihtir

•Gusül Abdesti Alan Kimsenin Tekrar Namaz Abdesti Almasına Gerek Yoktur

•Guslü Gerektiren Birkaç Sebep Bir Araya Toplandığında Tek Gusül Yeterlidir

•İhtilam Olan Kimse Rüyaya Değil, Islaklığa Göre Gusletmelidir

•Kadının Saçı Uzunsa ve Örgü Yapıyorsa, Gusül Sırasında Saçını Açmayabilir

Guslederken Örtünme Hâlleri Nasıl Olmalı?

•Kimsenin Görmediği Bir Yerde Yalnız Yıkanan Kişinin Avret Mahallini Örtmesi Edeptendir

•Yanında Eşi Varken Yıkanan Kişinin Örtünmesi Zorunlu Değildir

•Yanında Yabancı Biri Varken/Başkalarının Gördüğü Yerde Yıkanan Kişinin Avret Mahallini Kapatması Zorunludur

I. Guslün Tanımı

Gusül ibadeti İslam'ın emrettiği manevi temizlik çeşitlerinden biridir.

Lugatta ğusl/gasl, mutlak olarak yıkama anlamındadır.

Şer'i ıstılahta ise niyet ederek ve suyu tüm vücuda ulaştırarak yapılan manevi temizliktir.

II. Guslü Gerektiren Hâller

Guslü gerektiren hâlleri iki kısma ayırabiliriz:

A. Guslün vacip/farz olduğu hâller

B. Guslün sünnet/müstehap olduğu hâller

A. Guslün Vacip/Farz Olduğu Hâller

1. Meninin Şehvetle Çıkması

Meninin şehvetle vücuttan çıkması guslü gerektiren ve gusül almanın farz olduğu hâllerdendir. İster cinsel birleşme, ister rüya/ihtilam, ister elle boşalma/mastürbasyon veya herhangi bir yolla gerçekleşmiş olsun fark etmez, şehvet sebebiyle çıkan meni kişiyi cünüp kılar. Cünüplükten temizlenmek ise farzdır.

“…Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin…”1

1. 5/Mâide, 6

GUSÜL BABI

285

286

TAHARET KİTABI

Allah (cc) cünüplük hâlinden temizlenmeyi emretmiştir. Emir vucubiyeti/farziyeti gerektirir. Allah Resûlü de (sav) cünüplük hâlinden temizlenmeyi emretmiştir.

“Erkek, kadının dört uzvu/kol ve bacakları arasına oturur, sonra onunla birlikte olursa gusül gerekir.”2

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü Süleym, Resûlullah’a gelerek şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah

gerçeği söylemekten hayâ etmez. Kadın ihtilam olduğunda gusletmesi gerekli midir?’

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Su görünce.’

Ümmü Süleym elleriyle yüzünü örttü ve şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hiç

kadın ihtilam olur mu?’

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Evet, Allah hayrını versin! Peki, çocuk niçin

kadına benziyor (zannedersin)?’ ”3

Meninin Şehvetsiz Çıkması

Meninin hastalık, tenasul uzvunda kalanın gusül sonrasında akması

veya herhangi bir sebeple şehvet olmaksızın çıkması guslü gerektirmez.

Ali’den (ra) Nebi’nin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“…Suyu/Meniyi tazyikle boşaltırsan gusül al…”4

Bu hadis göstermektedir ki tazyiksiz gelen meni guslü gerektirmez. Meni

ancak şehvetle olursa tazyikli ve kesik aralıklarla gelir. Şehvetin eşlik etmediği meni, tazyiksiz ve aralıksız olarak gelir.

Hâliyle; hastalık sebebiyle veya gusül sonrası tenasül uzvundan gelen

meni, cünüplük sebebi değildir ve gusül abdesti almayı gerektirmez.

Şehvetsiz gelen meni, abdesti dahi bozmaz. Zira abdesti neyin bozacağı taabbudi bir meseledir. Akıl ve kıyas yoluyla, abdesti bozan başka bir

unsura kıyas yaparak tespit edilemez.

2. Buhari, 291; Müslim, 348

3. Buhari, 130; Müslim, 313

4. Ebu Davud, 206; Nesai, 193-194

2. Meni Gelmese Dahi Cinsel Birleşme

Cinsel birleşme guslü gerektiren hâllerdendir. Farz olarak guslü gerekli

kılan, tenasul uzuvlarının birleşmesidir. Birleşme sonucunda meni gelmese de gusül abdesti almak farzdır.

“Erkek, kadının dört uzvu/kol ve bacakları arasına oturur, sonra onunla birlikte olursa gusül gerekir.”5

Ölçü; erkeğin tenasul uzvunun kadının tenasül uzvuna girmesidir. Bu,

guslü vacip/farz kılan bir hâldir.6

5. Buhari, 291; Müslim, 348

6. “Su (gusül) ancak su (meni) gelmesiyledir.” (Müslim, 343)

İslam’ın ilk yıllarında gusül, ancak meni gelmesiyle farzdı. Bir insan eşiyle birlikte olur ve boşalmadan birleşmeyi sonlandırırsa gusül abdesti almazdı. Sonra bu hüküm kaldırıldı ve cinsel birleşme,

boşalma olmaksızın guslü gerektiren hâllerden kabul edildi.

Ebu Musa (ra) der ki:

“Muhacir ve Ensar’dan birtakım kimseler, guslün nelerde gerekip nelerde gerekmeyeceği hakkında ihtilaf ettiler.

Ensar’dan olan kimseler, ‘Gusül ancak meninin süratle atılmasından veya sudan (meniden) dolayı

gerekir.’ dediler.

Muhacirlerden olanlar da ‘Hayır, birleşme olduysa gusül gerekir.’ dediler.

Ben de ‘Sizin derdinize ben deva olayım.’ dedim ve Aişe’nin yanına girmek için izin istedim. Kendisi de bana izin verdi.

Kendisine, ‘Ey anneciğim, ey müminlerin annesi! Bir konuda sana soru sormak istiyorum, ama

senden utanıyorum.’ dedim.

O da ‘Seni doğuran annene sorabileceğin şeyleri bana da sormaktan dolayı utanma. Ben de senin annenim.’ dedi.

Ben de ‘Boy abdestini gerektiren husus nedir?’ dedim.

O da ‘Bu konuyu iyi bilen birisine düştün. Resûlullah (sav), ‘Bir kimse kadının dört kenarı arasına

oturup sünnet yeri kadının sünnet yerine değdi mi gusül gerekir.’ buyurdu.’ dedi.” (Müslim, 349)

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Bir kimse, hanımıyla beraber olup da menisi gelmeyen bir kimsenin durumunu ve ikisine guslün gerekip gerekmeyeceğini Resûlullah’a (sav) sormuştu.’ -Bu sırada Aişe de (r.anha) orada oturuyormuş.- Bu soru üzerine Resûlullah (sav), ‘Ben, onunla aynı şeyi yapıyorum, sonra da ikimiz gusül

alıyoruz.’ buyurmuştur.” (Müslim, 350)

Ubey ibni Ka’b “Su (gusül) ancak su (meni) gelmesiyledir.” (Müslim, 343) hükmü hakkında demiştir ki:

“Allah Resûlü (sav) İslam’ın ilk yıllarında elbisenin azlığından, yıkanmamayı bir ruhsat kılmıştı. Sonradan bu ruhsatı kaldırarak gusletmeyi emretti.” (Ebu Davud, 214-215; Tirmizi, 110-111)

Sahabeden bazıları “Su (gusül) ancak su (meni) gelmesiyledir.” (Müslim, 343) hadisini, ihtilamla

açıklamışlardır. Rüyada ihtilam olan biri, uyandığında su görürse gusül alır, şeklinde izahta bulunmuşlardır. (Tirmizi, 112)

Bu görüşe göre mezkûr hadisin cinsel birleşmeyle ilgisi yoktur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

3. Ölüm

Ölüm, guslü gerektiren hâllerdendir. Her ne kadar bu hüküm ölüyle ilgili olmasa da ailesi ve Müslim kardeşleri ölüyü yıkamakla mükelleftir.

Ümmü Atiyye El-Ensariyye (r.anha) şöyle demiştir:

“Resûlullah’ın (sav) kızı (Zeynep) vefat ettiğinde o bizim yanımıza geldi ve şöyle

buyurdu: ‘Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidrle yıkayın. Sonuncu

yıkamaya kafur (veya kafurdan bir miktar) katın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana

haber verin.’ Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik.

Bize gömleğini verdi ve ‘Bunu vücuduna sarın.’ buyurdu.”7

Konunun tafsilatı cenaiz babında anlatılacaktır.

4. Hayız ve Nifastan Temizlenme

Hayız ve nifasın/lohusalık sonlanması, guslü gerektiren hâllerdendir.

“Sana (kadınların) hayız hâlini soruyorlar. De ki: ‘O (hayız) bir ezadır. Hayız döneminde kadınlarla (cima etmekten) uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın. (Gusledip) temizlendiklerinde Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz ki Allah, çokça

tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.’ ”8

Aişe Annemizden (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Hayız kanı başladığı zaman namazı bırak, kan kesildiği zaman guslet ve namaza başla.”9

B. Guslün Sünnet/Müstehap Olduğu Hâller10

1. Cuma ve Bayram Guslü

Cuma günü, cuma namazından önce gusül abdesti almak, Müslimlerin

bayramı olan bu mübarek günün adaplarındandır.

7. Buhari, 1253; Müslim, 939

8. 2/Bakara, 222

9. Nesai, 202

10. Hemen belirtelim ki; yukarıda zikredilen hâllerde guslün farz/vacip olduğunda ittifak

edilmiştir. Bu bölümde sünnet/müstehap olarak zikredilen gusülde ise âlimler ihtilaf etmiştir.

Kimi âlimler sayacağımız bazı gusül çeşitlerinin vacip olduğunu söylemişlerdir. Biz, bu gusüllerin

sünnet olduğunu tercih eden âlimlerin delillerini daha kuvvetli buluyoruz. İlerleyen satırlarda bu

gusül çeşitlerini neden sünnet kabul ettiğimizin sebeplerini izah edeceğiz.

“Sizden biriniz cuma namazına gelmek istediğinde gusletsin”11

“Cuma günü gusül abdesti almak akıl-baliğ olmuş herkese vaciptir.”12

Hadislerin zahirine bakılırsa; cuma guslü vaciptir. Ancak konu hakkında

varid olan başka naslar, bu ifadelerin tekit amaçlı olduğunu, cuma guslünun müstehap/sünnet olduğunu gösterir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü insanlar şehir dışındaki yayla ve köylerinden nöbetleşe olarak,

yünden aba içerisinde gelirler, toza bulanırlar, kendilerinden ter kokusu çıkardı. Bir defasında benim yanımda iken Allah Resûlü’ne (sav) onlardan bir adam

geldi. Allah Resûlü ona, ‘Keşke siz şu gününüz için temizlenseniz.’ dedi.”13

İkrime’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Iraklılardan bir grup kimse İbni Abbas’a gelerek, ‘Ey İbni Abbas! Cuma günü

gusletmeyi vacip görür müsün?’ dediler.

İbni Abbas, ‘Hayır vacip değil, ama yıkanmak daha iyi olup, yıkanan da daha

hayırlı bir iş yapmış olur. Gusletmeyene de gusletmesi vacip değildir. Cuma

günü gusletmenin nasıl başladığını size haber vereyim: İnsanlar çok çalışıyorlar ve yün elbiseler giyiniyorlardı. Yüklerini sırtlarında taşıyorlardı. Mescidleri dar, tavanı basıktı, tavan bir gölgelikten ibaretti. Sıcak bir günde Resûlullah (sav) mescide geldi. Yün elbiseler içerisinde insanlar terlemiş ve etrafa kötü kokular yayılmıştı. Bu kokularla insanlar birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Resûlullah (sav) bu kokuyu hissedince şöyle buyurdu: 'Ey insanlar! Cuma günü olunca guslediniz ve en güzel koku ve yağdan ne varsa sürünün.' buyurdu.' dedi.

İbni Abbas diyor ki: 'Aradan zaman geçti. Allah onlara mal, hizmetçi ve bolluk verdi. Müslimler yünden başka elbiseler giydiler, köle ve hizmetçileri olduğu için sırtlarında iş yapmaktan kurtuldular. Mescidleri genişletildi, böylece birbirlerini rahatsız eden terden kurtulmuş oldular.' "14

Görüldüğü gibi cuma guslünun emredilmesi, özel bir sebebe bağlıdır.

11. Buhari, 877; Müslim, 844

12. Buhari, 858; Müslim, 846

13. Buhari, 902; Müslim, 847

14. Ebu Davud, 353

O gün çalışan ve iş kıyafetleriyle mescide gelenlerin kötü koku nedeniyle başkalarına eziyet etmesine engel olmak için emredilmiştir.

Buna binaen diyebiliriz ki; cuma guslü aslı itibarıyla müstehaptır. Ancak kötü kokan insanlar için vaciptir. Zira bir başkasına eziyet etmek yasaklanmıştır, günahtır. Bu günahı defetmenin yolu gusül abdesti almaksa; "Vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir." babından cuma guslü de vacip olur.

Bir başka hadisinde Allah Resûlü (sav); cuma guslünun farz değil, fazilet (sünnet) olduğunu şöyle belirtmiştir:

"Kim cuma günü abdest alırsa gerekeni yapmıştır ve güzeldir. Ama kim de gusleder se o daha faziletlidir."15

Sahabe (r.anhum) cuma gibi bayram vb. toplu günlerde guslederdi.

Ali (ra) şöyle demiştir: "Cuma günü, arefede, Kurban ve Ramazan Bayramlarında guslet."16

2. İslam'a Girdiğinde Kâfirin Gusletmesi

İslam'a girdiğinde kâfirin gusletmesi müstehaptır.

Kays ibni Âsım’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslim olmak için Allah Resûlü’ne geldim. Allah Resûlü su ve sabun ile yıkanmamı emretti.”17

Görünen o ki; o günlerde Müslim olanın gusül abdesti alması bilinen,

yaygın bir uygulamaydı. Zira birçok örnekte gördüğümüz gibi, İslam’a

girmek isteyenler gusül abdesti almaktadır.18

Ancak on binlerce insan İslam’a girmesine rağmen, her birine gusül abdesti emredilmemiştir. Bu da İslam’a girişte alınan guslün vacip değil,

müstehap olduğunu göstermektedir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

15. Ebu Davud, 354; Tirmizi, 497

16. Es-Sunenu’l Kubrâ, 6124

17. Ebu Davud, 355; Tırmizi, 605

18. Sumame ibni Usal, İslam’a girince gusül almıştır. (bk. Buhari, 4372); Ebu Hureyre’nin (ra)

annesi İslam’a girmek isteyince gusül abdesti almıştır. (bk. Müslim, 2491)

3. İhram’a Girerken ve Mekke’ye Girerken Gusül Almak

Zeyd ibni Sabit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ihram için kıyafetlerini değiştirdi ve gusül aldı.”19

Nafi'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer hac veya umre için çıktığında Zi Tuva’ya yaklaştığı zaman Mekke’ye girmeden önce gusül alırdı. Yanındakilere de girmeden önce

gusül etmelerini söylerdi.”20

O (ra), bunu Allah Resûlü’nden (sav) gördüğünü söylerdi.21

4. Ölü Yıkayanın Gusletmesi

“Sizden ölü yıkayan gusletsin, onu taşıyan abdest alsın.”22

5. Müşrik Defnedenin Gusletmesi

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babam Ebu Talib ölünce Allah Resûlü’ne geldim ve ‘Senin sapık olan ihtiyar

amcan ölmüştür, ne yapayım?’ dedim.

Şöyle dedi: ‘Git babanı göm. Sonra bana gelinceye kadar hiç kimseye hiçbir

şey söyleme.’

Gittim onu defnettim ve Resûlullah'ın yanına geldim. Bana gusletmemi emretti. Ben de guslettim. Benim için dua etti."23

6. İstihazeli Kadının Namazları Cem Etmesi ve İki Namaz İçin

Gusletmesi

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) zamanında bir kadın özür kanı gördü. İkindi namazını öne

alarak öğle namazını geciktirerek bir gusül ile ikisini kılmak, ayrıca yatsıyı ilk

vaktinde akşamı geciktirerek ikisini bir vakitte kılmakla emrolundu."24

Konunun tafsilatı hayız babında anlatılmıştır.

19. Tirmizi, 830

20. Muvatta, 903

21. bk. Buhari, 1573

22. Ebu Davud, 3161; Tirmizi, 993; Abdest babında belirttiğimiz gibi bazı ilim adamları bu

hadisi zayıf kabul etmiştir. Hadisi sahih kabul edenler buradaki guslü sünnet olarak anlamışlardır.

Çünkü sahabiler ölü taşımış abdest almamış (Muvatta, 52), ölü yıkamış gusletmemişlerdir (Muvatta, 593). Bu da emir ifade eden nas sahih olsa dahi vücuba değil istihbaba delalet eder.

23. Ebu Davud, 3214

24. Ebu Davud, 294

7. Hastalık Sebebiyle Baygınlık Geçirenin Gusletmesi

Allah Resûlü (sav) baygınlıktan sonra gusletmiştir.

Ubeydullah ibni Abdullah ibni Utbe'nin (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

"Bir gün Aişe'nin yanına vardım ve Resûlullah'ın (sav) vefatına sebep olan hastalığı çektiği günler hakkında bana bilgi vermesini istedim. Bana şunları anlattı: Resûlullah'ın hastalığı ve ızdırabı iyice artmıştı. Bize cemaatin namazı

kılıp kılmadıklarını sordu.

Biz kılmadıklarını, kendisini beklediklerini söyleyince, 'Öyleyse bana biraz

su hazırlayın.' buyurdu. Hazırladığımız su ile boy abdesti aldıktan sonra yerinden zorlukla doğrulup kalkmaya çalıştı, fakat bayıldı. Ayıldıktan sonra bize

yine cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu.

Biz, 'Kılmadılar, ey Allah'ın Resûlü, sizi bekliyorlar.' deyince bizden yine su

hazırlamamızı istedi. Oturup getirdiğimiz suyla boy abdesti aldı. Sonra yerinden zorlukla doğrulup kalkmaya çalıştı. Fakat bayıldı. Ayıldıktan sonra bize

tekrar cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu.

Biz, ‘Kılmadılar, ey Allah’ın Resûlü, sizi bekliyorlar.’ dedik. Bunun üzerine

bizden yine su hazırlamamızı istedi. Biz kendisine su hazırladık. Oturup boy

abdesti aldı ve yerinden zorlukla kalkıp doğrulmaya çalıştı, ancak yine bayıldı.

Ayıldıktan sonra bize cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu.

Biz, ‘Kılmadılar, ey Allah’ın Resûlü, sizi bekliyorlar.’ dedik. Bu sırada Ashab-ı Kiram mescidde toplanmış, yatsı namazını kılmak üzere Resûlullah’ı bekliyordu. Resûlullah kalkamayacağını anlayınca Ebu Bekir’e namazı kıldırması

için haberci gönderdi…”25

8. Ehliyle Birlikte Olanın Gusletmesi

Abdest babında belirttiğimiz gibi eşiyle birlikte olan kimse, eşine tekrar

yaklaşmak isterse abdest alması sünnettir:

“Biriniz hanımına yaklaşır, sonra bir daha yaklaşmak isterse namaz abdesti

alsın.”26

25. Buhari, 687; Müslim, 418

26. Müslim, 308

Bunun gibi, ilişkiden sonra eşiyle tekrar birlikte olmak isteyenin her seferinde gusletmesi de sünnettir.

Ebu Rafi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü bir gün her birinin yanında ayrı ayrı gusletmek şartıyla tüm

hanımlarını dolaştı.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü (hepsinden sonra) bir gusül alsan olmaz mı?’

Allah Resûlü dedi ki: ‘Bu şekilde yapmak daha temiz, daha güzel ve daha

iyidir.’ ”27

III. Gusül Alırken Yapılması Gerekenler

Allah Resûlü’nün (sav) hanımları bize onun guslünü nakletmişlerdir.

Aişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cünüplükten dolayı gusül abdesti aldığı zaman önce ellerini yıkardı. Sonra namaz için abdest alır gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını

suya batırıp, onlarla saç diplerine suyun gitmesini sağlardı. Daha sonra başına

üç avuç su dökerdi. En sonunda ise, bütün bedenine su tutardı.”28

Meymune Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cenabetten dolayı abdest almak için abdest suyunu hazırladı. Sonra sağ eliyle sol eline iki ya da üç kez su döktü. Sonra avret mahallini

yıkadı. Daha sonra iki ya da üç kez elini yere veya duvara sildi. Sonra ağzını

çalkaladı, burnuna su verdi; yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başından aşağı

su döküp bütün vücudunu yıkadı. Daha sonra bulunduğu yerden biraz kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Ona (kurulanması için) bir bez getirdim. Fakat,

almadı. Eliyle suyu silkelemeye başladı.”29

Allah Resûlü’nün (sav) guslünde umde olan bu iki rivayetten yola çıkarak,

guslün keyfiyetini öğreneceğiz. Sayılan maddelerden “Niyet etmek” ve “Suyun tüm vücuda ulaşması” guslün farzı, diğer maddeler guslün sünnetidir.

27. Ebu Davud, 219

28. Buhari, 248; Müslim, 316

29. Buhari, 274; Müslim, 317

A. Niyet Etmek

“Ameller ancak niyetlerle (sahih olur/kabul edilir)”30 hadisi gereğince niyet, yapılan her ibadetin temel şartıdır.

Niyet, kalbin amelidir. Gusle dair dil ile niyet edilmez.31

B. Besmele Çekmek

Besmele, her işin başında sünnet olan bir uygulamadır.

C. Elleri Yıkamak/Sabunlamak

Allah Resûlü (sav) gusle başlamadan ellerini yıkamıştır. Elleri su kabına/

kovasına sokmadan yıkaması, abdest babında da gördüğümüz gibi suyun

temizliği içindir. Allah Resûlü (sav) uykudan uyananın, ellerini kaba sokmadan yıkamasını istemiştir.

Allah Resûlü’nün (sav) elini toprağa ve duvara sürerek temizlemesi, günümüzde sabun gibi temizleyicilere karşılık gelir. O dönemde toprak, temizleyici olarak kullanılırdı.

D. Tenasül Uzvunu Yıkamak

Sağ eliyle su döküp sol eliyle tenasül uzvunu yıkamıştır. Zira o (sav) fazilet babından işlerde sağ elini, eza gidereceği işlerde sol elini kullanırdı.32

E. Abdest Almak

Allah Resûlü (sav) gusle başlamadan önce, namaz için abdest alır gibi abdest alırdı.

Hadislerden anladığımız bu sünnet iki şekilde ifa edilebilir:

• Aişe Annemizin rivayetinde olduğu gibi; gusle başlamadan abdest alınır.

• Meymune Annemizin rivayetinde olduğu gibi, gusle abdest uzuvlarını yıkayarak başlar. Ayakları yıkamayı guslün en sonuna erteler.

30. Buhari, 1

31. Detay için bk. “Niyetin Dille Yapılması Doğru mudur?”, 1/208

32. bk. Ebu Davud, 33-34

F. Saçları Güzelce Yıkamak

Allah Resûlü (sav) abdest aldıktan sonra, başından aşağı su döker ve parmaklarını saçlarının arasında gezdirerek suyu derisine ulaştırırdı.

Uzun saçların yıkanması

Şeriat, uzun saç konusunda kadınla erkeğin arasını ayırmıştır. Kadının

saçı uzunsa ve örgü yapıyorsa, saçını açmayabilir. Yalnızca saçına üç defa

su dökmesi yeterlidir.

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben saçlarını ören bir kadınım. Cünüplük için boy abdesti alırken saç örgümü çözeyim mi?’ dedim.

Allah Resûlü, ‘Hayır. Başına üç avuç su dökmen, sonra da üzerine su döküp

temizlemen sana yeterli gelir.’ dedi.”33

Ubeyd ibni Umeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha), Abdullah ibni Amr’ın boy abdesti aldıkları zaman kadınların

saç örgülerini çözmelerini emrettiği iletildi.

Aişe bunun üzerine şöyle dedi: ‘Şu Abdullah ibni Amr’a hayret doğrusu! Boy

abdesti aldıklarında kadınların saç örgülerini çözmelerini emrederken başlarını

tıraş etmelerini de emreder mi acaba! Ben, Allah Resûlü ile birlikte bir kaptan

abdest alırdım. Başıma üç defa su dökmekten başka bir şey yapmazdım.’ ”34

Erkeklere ise uzun da olsa saçlarını açmaları ve suyu, saç diplerine kadar

ulaştırmaları emredilmiştir.

Sevbân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Erkek eğer saçları örgülü ise çözüp saçlarının dibine suyu ulaştırsın. Kadının saç örgülerini çözmemesinde bir sakınca yoktur. O iki avcuyla başına üç

defa su döksün.”35

33. Müslim, 330

34. Müslim, 331

35. Ebu Davud, 255

Racih olan; kadınlara tanınan bu kolaylıkta hayız, nifas ve cünüplük guslü arasında fark olmamasıdır.36

G. Sağ Taraftan Başlamak

Allah Resûlü (sav) başını yıkamaya sağ taraftan başlardı.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cünüplükten dolayı gusül abdesti almak istediği zaman, süt

sağılan kaba benzer bir kap dolusu su isterdi. Sonra avcuyla su alıp başının sağ

tarafını yıkamaya başlardı. Daha sonra ise sol tarafını yıkardı. Başının her iki

tarafını bu şekilde yıkardı.”37

H. Suyu İsraf Etmemek38

IV. Cünüp Olana Yasak Olan ve Yasak Olmadığı Hâlde Yasak Sayılan Fiiller

Sahih ve sarih (açık) nasların delalet ettiği kadarıyla cünüp olana yasak

olan tek şey cünüp olduğu hâlde namaz kılmasıdır. Zira Yüce Allah, namaz için küçük ve büyük abdesti şart kılmıştır.

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklarınıza kadar (yıkayın). Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin. Eğer hasta

ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah, (din konusunda) sizi zora sokmak/işinizi

zorlaştırmak istemez. Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister.”39

36. Bazı âlimler hayız ve cünüplük guslünü ayırmış, bu ruhsatın cünüplük guslü için olduğunu

savunmuşlardır. Bu konuda kadınların saçlarını açtığına dair rivayetleri delil olarak kullanmışlardır.

Şu bir gerçek ki; aslolan saçların açılması ve iyice yıkanmasıdır. Ancak meşakkat olacağı takdirde

kadınların saç örgülerini açmadan yıkamalarına ruhsat verilmiştir. Dileyen dilediği hükümle amel

eder. Asıl ile ruhsat arasında bir çelişki yoktur ki tercihte bulunalım.

37. Buhari, 258; Müslim, 318

38. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Su İsrafı”, 1/232

39. 5/Mâide, 6

GUSÜL BABI

Cünüp olan kimse gusledinceye ya da teyemmüm alıncaya kadar namaz kılamaz.

A. Cünüp Kimsenin Kur’ân’a Dokunması

Cünüp olan kimse Kur’ân’a dokunabilir. Kur’ân’a dokunmasını engelleyen sahih ve sarih (açık) bir nas yoktur.

Abdest babında gördüğümüz gibi; “Abdestsiz ve cünüp olan kimse, Kur’ân’a

dokunamaz.” diyenlerin delilleri ya sahih değildir ya da sarih değildir.40

B. Cünüp (ve Hayızlının) Kur’ân Okuması

Cünüp, hayız/nifas veya abdestsizin Kur’ân okumasına engel sahih ve

sarih bir nas yoktur.

Bilakis Allah (cc), Kur’ân okumayı tüm Müslimlere emretmiş, Allah Resûlü (sav) Kur’ân okumaya teşvik etmiştir.

“Veya ona biraz ekle. Kur’ân’ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için)

tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku.”41

Ebu Musa El-Eşari’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Kur’ân’ı okuyan müminin durumu, utrucce meyvesi gibidir. Tadı da güzel,

kokusu da güzeldir. Kur’ân okumayan müminin durumu ise hurma gibidir.

Tadı güzeldir. Ancak kokusu yoktur. Kur’ân’ı okuyan münafığın durumu reyhan gibidir. Kokusu güzeldir. Ancak tadı acıdır. Kur’ân okumayan münafığın

durumu ise Ebu Cehil karpuzu gibidir. Kokusu yoktur. Tadı da acıdır.”42

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü, ‘Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?’ diye sordu.

Biz, ‘Evet.’ dedik.

O dedi ki: ‘Birinizin namazda okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.’ ”43

40. Konuya dair detaylı açıklama için bk. 1/240, 138 No.lu dipnot

41. 73/Müzzemmil, 4

42. Buhari, 5427

43. Müslim, 802

Kur’ân okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir şart ve kayıt zikretmemiştir. Aişe Annemiz Allah Resûlü’nün (sav) her hâlinde Allah’ı (cc) zikrettiğini haber vermiştir.44 Ki; Kur’ân’ın, Allah’ı zikretme kapsamında olduğu izahtan varestedir.

Muhaddislerden İmam Buhari (rh), Sahih’inin bir bölümünü bu konuya ayırmış, hayızlı ve cünüp bir kimsenin Kur’ân okuyabileceğine dair şu delilleri vermiştir:

“İbrahim şöyle demiştir: ‘Hayızlı kadının ayet okumasında bir sakınca yoktur.’

‘İbni Abbas da cünüp kimsenin Kur’ân okumasında bir mahzur görmezdi.’

‘Peygamber ise her durumda Allah’ı anardı.’

Ümmü Atiye şöyle demiştir: ‘Biz kadınlara, hayızlı iken de (Arafat ve Mina gibi yerlere) çıkmamız, erkekler gibi tekbir getirip dua etmemiz emredildi.’

İbni Abbas, Ebu Sufyan’ın şöyle dediğini nakletmiştir: ‘Hirakl, Peygamber’in mektubunu istedi. Sonra onu okudu. Bir de baktık ki mektup, ‘De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Gelin sizinle bizim aramızda ortak bir kelimede buluşalım…’ ’45 şeklinde başlıyordu.’

‘Atâ, Cabir’den şöyle nakletmiştir: ‘Aişe hayız oldu, Kâbe’yi tavaf ve namaz hariç, hac ibadetinin bütün gereklerini yerine getirdi.’ ’

Hakem şöyle demiştir: ‘Ben cünüp iken hayvan boğazlarım.’

Allah (cc) şu şekilde buyurmuştur:

‘Allah’ın adının anılmadığı (hayvanlardan) yemeyin…’46

(305) Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü (sav) ile birlikte yola çıktık. Sadece haccı düşünüyorduk. Şerif ’e geldiğimiz zaman hayız oldum. Sonra Allah Resûlü (sav) yanıma geldi. O esnada ağlıyordum.

‘Neden ağlıyorsun?’ diye sordu.

44. bk. Müslim, 373

45. 3/Âl-i İmran, 64

46. 6/En’âm, 121

Ben de ‘Allah’a andolsun ki, bu yıl hac etmeyi istemiyorum.’ diye karşılık verdim.

O da ‘Galiba hayız oldun.’ dedi.

Ben, ‘Evet.’ deyince şöyle buyurdu: ‘Bu, Allah’ın Âdem’in kızları için takdir ettiği bir şeydir. Hacıların yaptığı her şeyi yap! Yalnız temizleninceye kadar Kâbe’yi tavaf etme!’47 ”48

İmam Buhari’nin (rh) bu nakillerden istidlal vechi şöyledir.

a. Hayız ve cünüp olan kimselerin, Kur’ân okumayı yasaklayan sahih ve sarih bir nas olmadığı gibi, okuyabileceklerini dolaylı olarak gösteren naslar ve selef fetvaları vardır.

b. İbni Abbas (ra) ve İbrahim En-Nehai (rh) hayız ve cünüp olan kimsenin Kur’ân okuyabileceğine fetva vermiştir.

İbni Munzir (rh), İbni Abbas (ra) rivayetini isnadıyla birlikte vermiştir. İbni Abbas’ın (ra) günlük Kur’ân virdini cünüp olarak okuduğunu zikretmiştir.49

İbrahim En-Nehai sözünü Darimi isnadıyla nakletmiştir.50 Her ne kadar İbrahim En-Nehai (rh) cünüp ve hayızlının yalnızca bir ayet okumasına fetva verse de, Buhari’nin bunu nakletmesi konuda icma olmadığını göstermek içindir.51

Bu da bazılarının iddia ettiği gibi konu hakkında bir icma olmadığını, konunun ihtilaf ve içtihada açık olduğunu ve her âlimin delillere bakıp bir tercih yapabileceğini gösterir.

c. Allah Resûlü her hâlinde Allah’ı (cc) zikretmiş, hayızlı kadınların bayram günü Allah’ı (cc) zikretmelerine, Müslim cemaatin tekbiriyle tekbir getirmelerine müsaade etmiştir.

Demek ki Allah’ı zikretmek için abdest şartı yoktur. Abdestsiz, cünüp ve hayız Allah’ı abdestli ve abdestsiz olarak zikredebilir. Kur’ân okumak da

47. Buhari, 305; Müslim, 1211

48. Buhari, Kitâbu’l Hayz, 7. Bab

49. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi

50. bk. Dârimî, 1029-1033

51. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi

Allah’ı (cc) zikretmektir. Öyleyse hayız ve cünüp olan kimse, Allah’ı zikredebilir, Kur’ân okuyabilir.

d. Allah Resûlü Hirakl gibi kâfirlere davet mektubu yazmış, bu mektuplara Kur’ân’dan ayetler yazmıştır. Hirakl ve çevresinde bulunan mütercimler kâfir olmalarına rağmen bu ayetleri okumuştur.

e. Aişe Annemiz hac mevsiminde hayız olmuştur. Allah Resûlü (sav) bir

hacının yapması gereken her şeyi yapmasını emretmiş, yalnızca tavaf ve

namazı yasaklamıştır. Demek ki hayızlıya yasak olan şey namaz ve tavaftır. Bunun dışında kalan ve bir hacının yapabileceği ibadetleri yapabilir.

Ancak özel bir nas gelir ve bir ibadeti yasaklarsa o müstesna…Kur’ân

okumak, bir hacının en fazla yaptığı ibadetlerdendir. Allah Resûlü (sav) hayızlıya Kur’ân okumayı yasaklamamıştır.

Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılan şudur ki;

• Hayız ve cünüp olan kimsenin Kur’ân okumayacağına dair icma söz konusu değildir.

• Kur’ân ve sünnet okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir kayıt zikretmemiş, her Müslim’e okumayı emretmiştir. Herhangi bir şart zikredenin sahih

ve sarih bir nas zikretmesi gerekir.

• Naslar dolaylı olarak hayız ve cünüp olan kimsenin Kur’ân okuyabileceğine işaret etmiştir.

Hemen belirtmeliyim ki; hayız ve cünüp Kur’ân okuyamaz, diyen cumhur-u ulema bazı delillere dayanmışlardır. Ancak bu delillerin bir kısmı

sahih olmakla birlikte konuya delaleti sarih (açık) değildir. Bir kısmı sarihtir, ancak sahih değildir.52

52. Bu delillerden bazısı şunlardır:

• Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) hela ihtiyacını giderip heladan çıkar, bize Kur’ân okur, okutur ve bizimle beraber et yerdi. Cünüplükten başka hiçbir şey Allah Resûlü’nü Kur’ân okumaktan alıkoymazdı.” (Ebu

Davud, 229; Tirmizi, 146)

Bu hadisin isnadında, hakkında konuşulmuş raviler vardır. Buhari (rh), Şafii (rh), Ahmed (rh), Beyhaki (rh) ravilerden Amr ibni Murra'yı zayıf kabul etmişlerdir. Ayrıca isnatta Muhammed ibni Abdurrahman ibni Ebi Leyla vardır. Bu şahıs saduk olsa da, kötü bir hafızaya sahiptir. (Tuhfetu'l Ehvezî,

146. hadis şerhi)

301

GUSÜL BABI

C. Cünüp (ve Hayızlının) Mescide Girmesi

Mescid Allah'ın evidir. Allah (cc) ve Resûl'ü (sav) kulları mescide davet etmiş,

mescidde bulunmayı dahi faziletli bir amel (ibadet) kabul etmişlerdir:

"Hiç şüphesiz, mescidler Allah'ındır. (O hâlde), Allah'la beraber başka bir

(ilaha) dua etmeyin."53

"(O nur) Allah'ın yüceltilmesine ve içerisinde Allah'ın adının anılmasına izin

verdiği evlerde (mescidlerdedir). Orada, gece ve gündüz O'nu tesbih ederler."54

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

"Beldelerin Allah'a en sevimli gelen yerleri mescidleridir. En sevmediği yerleri ise çarşı pazarlarıdır."55

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Bakınız! Allah'ın onda günahları sildiği, dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi?' dedi.

Oradakiler, 'Evet bildir, Ey Allah'ın Resûlü!' dediler.

Allah Resûlü dedi ki: 'Zorluklara rağmen abdesti tam ve eksiksiz güzel bir

şekilde almak, mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir. İşte bunlar, ribattır/kendisine bağlanmaya değer şeylerdir.' "56

Mescide davet eden ve mescidde bulunmayı ibadet sayan naslardan hiçbiri, mescidde bulunabilmek için bir kayıt/şart zikretmemiştir. Abdestli,

abdestsiz, hayız, nifas ve cünüp olmasına bakmaksızın tüm Müslimleri

mescidde bulunmaya teşvik etmiştir.

Hadis sahih olsa dahi, fiildir. Allah Resûlü'nün (sav) fiilleri, vücubiyete delalet etmez; istihbaba

delalet eder.

İbni Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

• "Cünüp ve hayızlı olan kimse, Kur'ân'dan bir şey okumasın."(Tirmizi, 131)

Bu hadis açık olsa da sahih değildir. Zira senedinde İsmail ibni Ayyaş vardır ve bu hadisi Hicazlılardan nakletmiştir. Tirmizi (rh), Buhari'den şunu işitmiştir: "İsmail ibni Ayyaş Hicaz ve Iraklılardan

münker hadisler (zayıf) rivayet eder. Bu hadisi Musa ibni Ukbe'den nakleder. Musa ibni Ukbe

Hicazlıdır. Beyhaki (rh), Ahmed ve Yahya ibni Main'den onun Hicazlılardan rivayetinin zayıf olduğunu nakletmiştir." (Tuhfetu'l Ehvezî, 131. hadis şerhi)

53. 72/Cin, 18

54. 24/Nûr, 36

55. Müslim, 671

56. Müslim, 251

Bunun yanında bazı naslar açık bir şekilde hayızlı kadınların mescide

girdiğini göstermiştir.

Bir önceki başlıkta zikrettiğimiz Aişe (r.anha) hadisinde Allah Resûlü (sav);

tavaf ve namaz dışında hacının yaptığı her şeyi yapmasını emretmişti annemize… 57

Şüphe yok ki; hac esnasında bir hacının en fazla vakit geçirdiği yer, mesciddir. Buna rağmen Allah Resûlü (sav), onu (r.anha) mescide girmekten alıkoymamıştır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bana, 'Mesciddeki seccadeyi bana uzatıver.' buyurdu.

Ben, 'Ben hayızlıyım.' dedim.

Allah Resûlü, 'Hayızlı oluşun senin elinde değildir.' buyurdu"58

Meymune'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), bizler hayızlı olduğumuz hâlde bize yaslanıp Kur'ân okurdu.

Yine bizler hayızlı olduğumuz hâlde mescide seccade sererdik."59

Eşi hayızlı olmasına rağmen onun mescidden seccade/namazlık almasına veya mescide girip seccade/namazlık sermesine müsaade etmiştir.

Bu da hayızlının (doğal olarak cünüp olan kimsenin) mescide girebildiğini göstermektedir.

Saîd ibni Mansûr, Sünen'inde sahih bir isnatla şunu rivayet etmiştir:

'Allah Resûlü'nün ashabından kimisini namaz abdesti aldığı zaman cünüp

olduğu hâlde mescidde otururken gördüm."60

İbni Kesir (rh) bu rivayet için, "Müslim şartı üzere sahihtir."61 demiştir.

Bu rivayet, ashabın cünüp oldukları hâlde mescidde oturduğunu, cünüp hâlde mescide girmekte bir sakınca olmadığını göstermektedir. Ab-

57. bk. Buhari, 305; Müslim, 1211

58. Müslim, 298

59. Nesai, 272, 383

60. Sunenu Saîd ibni Mansûr, 646

61. bk. Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbni Kesîr, 2/276, Nîsa Suresi, 43. ayetin tefsiri

dest almalarının nedenini şöyle açıklayabiliriz: Allah Resûlü (sav) –ilerleyen başlıklarda gelecek- cünüp olanların abdest almasını tavsiye etmiştir.

Cünüp olan gusül alıncaya kadar geçecek zamanda, Allah Resûlü'nün (sav)

tavsiyesine uyarak abdest alır. Ashabın abdest alması bu irşada mebnidir.

Allahuâlem…62

D. Cünüp Olanın Günlük İşlerini Yapması

Cünüp ve hayızın anormal bir durum olduğu, sahibini kirlettiği, manevi

olarak sahibinin derecesini düşürdüğü inancı; tahrif edilmiş semavi dinlerin ve putperest cahiliye geleneğinden geriye kalmıştır.

62. Cumhur-u ulema bazı hadislere dayanarak hayızlının ve cünüp olan kimselerin mescide

girebileceklerini söylemişlerdir. Bir grup âlim de (İmam Şafii ve Ahmed) mescidden yürüyüp geçebileceklerini ancak oturamayacaklarını söylemişlerdir. İstinad ettikleri delillerden sahih olanlar

açık değil, açık olanlar da sahih değildir.

• "Ey iman edenler! Sarhoş olduğunuzda ne dediğinizi bilinceye kadar ve cünüp olduğunuzda

-yolculuk hâli müstesna- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın…" (4/Nîsa, 43)

Bu ayette geçen "عَابِرِي سَبِيلٍ

◌ً/yoldan geçen" ifadesini ayette geçmiyor olmasına rağmen mescidden geçen olarak yorumlamışlardır. Ayet namaza yaklaşmamayı emrederken, ayetin zahirini

bırakıp; ilk emri namazdan uzak durmaya (sarhoş), ikinci emri namazın kılındığı yerden yani mescidden uzak durmaya (cünüp) yormuşlardır. Oysa ayetin zahiri ve nüzul sebebi ayetin namazla

ilgili olup mescidle ilgili olmadığını göstermektedir. Hâliyle "Cünüp olan mescide giremez, yalnızca uğrayabilir." çıkarımı, güçlü bir çıkarım değildir. Delil sahih, ama sarih (açık) değildir.

• Ümmü Atiyye (r.anha) bayram namazları için şöyle demiştir: "Bayram için hayırlı ve genç/bekar

kızlarımızı (namaz alanına) çıkarmakla emrolunduk. Ta ki Müslimlerin cemaatine, duasına şahit

olsunlar. Ancak hayızlılar musalladan uzak durur.” (Buhari, 351; Müslim, 890)

Derler ki: Hayızlı kadın mescide giremeyeceği için Allah Resûlü (sav) musalladan uzak durmalarını

istemiştir. Oysa bayram namazları mescidde değil açık alanlarda kılınmaktadır. Açık alan mescid

değildir.

Kaldı ki; bir hadisin isnadının sıhhatinden ve hadisin fıkhından emin olmanın yolu, onun tüm

rivayetlerini bir araya toplamaktır. Özellikle manayla rivayet edilen hadislerde, hadisin lafızları

birbirini tefsir edip açıklamaktadır. Hayızlıların uzak durması istenen musalla, başka rivayetlerde

şöyle açıklanmıştır: “İnsanların en arkasında dururlar.” (Buhari, 971) Bir başka rivayette; “Hayızlılar

namazdan uzak dururlar.” (Müslim, 890/12) Görüldüğü gibi musalladan kastedilen mescid değil,

safların en gerisi veya namazdır. Hadis sahihtir, ama hayızlının ve cünüp olan kimsenin mescide

giremeyeceğine açık değildir.

• Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Resûlü (sav), ashabının evlerinin kapıları mescide

açıkken mescide gelerek: ‘Şu evlerinizin kapılarını mescidden başka bir tarafa çevirin.’ dedi ve

içeri girdi. İnsanlar bir ruhsat inmesini ümit ederek bir şey yapmadılar. Sonra tekrar çıktı ve: ‘Evlerinizin kapılarını mescidden başka tarafa çevirin. Çünkü ben mescide hayızlı ve cünüp kimselerin

girmelerini helal görmüyorum.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 232)

Hadis açık/sarih ama sahih değildir. Hadisin ravilerinden Cesra binti Dicace zayıf kabul edilmiştir.

Buhari (rh) bu ravi hakkında, “Cesra’nın ilginç/acayip rivayetleri vardır.” demiştir. Ayrıca ravilerden

Eflet ibni Halife hakkında ihtilaf edilmiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 232. hadis şerhi)

Allah Resûlü’nün (sav) dönemine baktığımızda; bu cahiliye kalıntılarının

sahabilerde de var olduğunu, Allah Resûlü’nün (sav) bu anlayışı düzeltmek

için çaba harcadığını görürüz.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre kendisi cünüp olduğu bir sırada Medine sokaklarının birinde, Allah Resûlü (sav) ile karşılaşır. Allah Resûlü'nden (sav) gizlenip ondan uzaklaşır ve gusül abdesti alıp geri döner.

"Allah Resûlü (sav), 'Ebu Hureyre neredeydin?' diye sorar.

O da 'Cünüp idim, temiz olmadan seninle birlikte oturmak istemedim.' diye cevap verir.

Bunun üzerine Allah Resûlü, 'Subhanallah! Müslim asla necis olmaz.' der."63

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bana, 'Mesciddeki seccadeyi bana uzatıver.' buyurdu.

Ben, 'Ben hayızlıyım.' dedim.

Allah Resûlü, 'Hayızlı oluşun senin elinde değildir.' buyurdu"64

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) hanımlarından biri büyükçe bir kaptan gusletti. Resûlullah (sav) o kaptan abdest almak isteyince eşi, 'Ya Resûlullah! Ben cünüp idim.' dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Su cünüp olmaz.' "65

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kadın âdetini gördüğünde, Yahudiler onunla birlikte yemek yemez, evlerde beraber kalmazlardı. Allah Resûlü'nün ashabı bu durumu ona sordular.

Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

'Sana (kadınların) hayız hâlini soruyorlar. De ki: 'O (hayız) bir ezadır. Hayız döneminde kadınlarla (cima etmekten) uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın. (Gusledip) temizlen-

63. Buhari, 283; Müslim, 371

64. Müslim, 298

65. Tirmizi, 65

diklerinde Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.'66

Allah Resûlü, 'Cima hariç her şeyi yapabilirsiniz.' dedi. Bu durum Yahudilere ulaştı. Onlar, 'Bizim uygulamalarımızdan bir şeyi terk etmekle bu adam ancak ve ancak bize muhalefet etmek istiyor.' dediler.

Bunun üzerine Usayd ibni Hudayr ile Abbad ibni Bişr gelip, 'Ey Allah'ın

Resûlü! Yahudiler böyle böyle diyorlar. Dolayısıyla hayızlı kadınlarla birlikte kalmayalım mı?’ dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü’nün (sav) yüzü değişti. Öyle ki kendisinin onlara darıldığını zannettik. Arkasından o ikisi dışarı çıktılar ve Allah Resûlü’ne süt hediye etmeye gelen bir adamla karşılaştılar. Allah Resûlü onların arkasından haber gönderdi ve kendilerine süt içirdi. Böylece onlar da Allah Resûlü’nün kendilerine darılmadığını anladılar.”67

Rivayetleri okuduğumuzda hayızlı ve cünüp olan kimselere dair anlayışın ashabın günlük hayatını olumsuz etkilediğini görürüz. Zira insan yaşadığı dönemin yaygın anlayışından etkilenir. Sahih bilgi kaynağı olsun diye gelen İslam, insanı zan, hurafe ve beşer uydurması bilginin esaretinden kurtarır. Vahyin aydınlığında insanı yeniden inşa eder.

Ne yazık ki cünüp ve hayıza dair bu yanlış inanışlar bugün de hükümfermadır. Cünüplük ve hayız durumu bir günah gibi algılanmakta, cünüp atılan her adım bir günah/ayıp kabul edilmektedir. Tahrif ve cehaleti bünyesinde meczeden çağımız cahiliyesi, sayılanlara ilaveten hayız ve cenabeti uğursuzluk saymaktadır. Ki, uğursuzluk inancı (herhangi bir şeyin uğursuzluk getirdiğine inanmak) İslam’ın şirk kabul ettiği ve mücadele ettiği itikadi virüslerdendir.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Uğursuzluğa inanmak şirktir. Uğursuzluğa inanmak şirktir. Uğursuzluğa inanmak şirktir. Bu düşünce hepinizin kalbine gelebilir. Fakat Allah bu duyguyu tevekkül inancıyla giderir.”68

Abdullah ibni Amr ibni El-As’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Kimi uğursuz sayması işinden alıkoyarsa Allah’a şirk koşmuş olur.’

Orada bulunanlar dediler ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bunun keffareti nedir?’

Allah Resûlü şöyle dedi: ‘Birinizin şöyle demesidir:

عْ يُكَ

ـَهْ

66. 2/Bakara, 222

67. Müslim, 302

◌ْ إِلُ ، ولَ يَكَ

◌ْ إِلَّ طْ ي

◌ّ طُ ، ولَ كَ يُ خْ إِلَ يَ خْ َ ل مَّ ه

اَلل

‘Allah’ım! Senin hayrından başka hiçbir hayır yoktur. Senin uğurundan başka hiçbir uğur da yoktur. Senden başka hiçbir ilah yoktur.’ ”69

Bu itikadi virüs, toplumun söz kalıplarına yansımış olumsuz durumlarda “Bu işte bir cünüplük var.” şeklinde vücut bulmuştur. Müslimlerin dikkatli olması gerekir.

Bir kişinin cünüpken/hayızken evden çıkması, alışveriş yapması, işe gitmesi, ilim meclisinde bulunması, ziyaret yapması vs. bir günah veya ayıp değildir.

E. Cünüp Kimsenin Bulunduğu Yere Melek Girmez Anlayışı!

Cünüp olanın bulunduğu yere melek girmeyeceğine dair rivayet zayıftır:

“Melekler suret, köpek ve cünüp olan eve girmez.”70

Cünüplükle ilgili yanlış tasavvurları besleyen rivayetlerden biri de budur. Oysa bu hadisin sahih rivayetlerinde “cünüp” lafzı yoktur. Olması da mümkün değildir. Zira Allah Resûlü’nün (sav) genel uygulaması, bu rivayete münafidir. O (sav), gusül almadan uyumuş, eşleriyle birlikte vakit geçirmiştir. Bu nedenle âlimler ya “cünüp” lafzını zayıf kabul etmiş ya da Allah Resûlü’nün (sav) genel uygulamasına uygun olarak tefsir etmişlerdir.

68. Ebu Davud, 3910; Tirmizi, 1614

69. Ahmed, 7045

70. Ebu Davud, 227

Örneğin Hattâbî (rh), “Bu, guslü erteleyen değil, tamamen terk eden kimsedir.”71 şeklinde açıklamıştır.

F. Cünüp Olanın Abdest Alması

Allah Resûlü (sav) cünüp olan kimsenin gündelik işlerini yaparken abdest almasını tavsiye etmiştir.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) Allah Resûlü’ne (sav) fetva sordu ve dedi ki: ‘Cünüp olduğu hâlde bizden biri uyuyabilir mi?’

Allah Resûlü, ‘Evet. Abdest alsın ve gusletmek istediği vakte kadar uyusun.’

buyurdu.”72

“Aişe’ye (r.anha), ‘Allah Resûlü (sav) cünüpken nasıl hareket ederdi? Uyumadan önce mi yıkanırdı, yoksa yıkanmadan önce uyur muydu?’ diye soruldu.

O, ‘Bunların her ikisini de yapardı. Bazen yıkanır, arkasından uyurdu. Bazen namaz abdesti gibi abdest alıp uyurdu.’ dedi.

Soruyu soran, ‘Dinde kolaylık kılan Allah’a hamdolsun.’ dedi.”73

Ancak bu, zorunlu bir uygulama değil, bir tavsiyedir. Kişi abdest almasa da günah işlememiş olur. Fazilet olan bir tavsiyeyi terk etmiş olur.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cünüp olduğu hâlde suya dokunmadan uyurdu.”74

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü cünüp olurdu ve uyurdu. Sonra uyanır, tekrar uyurdu.”75

Allah Resûlü (sav) eşlerinin yanında tek gusülle kalmış, arada gusül veya abdest almamıştır.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle nakledilmiştir:

71. Avnu’l Ma’bûd, 227 No.lu hadis şerhi

72. Buhari, 287

73. Müslim, 307

74. Tirmizi, 118; Ebu Davud, 228

75. Ahmed, 26552

“Allah Resûlü (sav) bir gecede tüm hanımlarını gezerek (onlarla birlikte olurdu). O dönemde hanımlarının sayısı dokuz idi.”76

V. Gusülle İlgili Meseleler

A. Suyun Tüm Vücuda Ulaşması İçin Vücudu Ovmak/Delk Gerekir mi?

Guslün farzlarından birinin niyet, diğerinin suyu tüm vücuda yaymak olduğunu söylemiştik. Ancak Allah Resûlü’nün guslünü nakleden eşleri, onun (sav) vücudunu ovduğunu nakletmemişlerdir. O (sav) tüm vücuduna su döker ve vücudun tamamının ıslandığına dair kanaat oluşursa guslü bitirirdi.

Bir insan suyun tüm vücuduna ulaşması için vücudunu ovabilir, ama bu,

guslün şartlarından/farzlarından değildir.

B. Tırnak Dibi, Göbek Deliği, Kulak İçi, Küpe Delikleri Yıkanmalı

mıdır?

Selman'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne (sav) yağ, peynir ve hayvan derilerinden yapılan elbiseleri giymenin hükmü soruldu.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Helal, Allah'ın Kitabı'nda helal kıldığı şeylerdir.

Haram da yine Allah'ın, Kitab'ında haram kıldığı şeylerdir. Hükmünü belirtmediği şeyler ise affedip mübah kıldığı şeylerdir."77

Şeriat bir konunun hükmünü açıklamamış ihtiyaç olmasına rağmen

o konuda susmayı tercih etmişse; bu, o meselenin affedildiğini gösterir.

Allah Resûlü (sav) sözlü ve fiilî olarak guslü açıklamasına rağmen bu meseleye temas etmemiş, eşleri onun bu bölgeleri yıkadığını rivayet etmemiştir.

Bu bölgeler yıkanmasa da alınan gusül sahihtir.

C. Gusül Abdesti Alanın Namaz Abdesti Alması Gerekir mi?

Cünüplükten gusletmek küçük abdestsizliği de kapsar ve kişi guslettiğinde abdest almış sayılır. Bu nedenle Allah Resûlü (sav) guslettikten sonra

abdest almaz, abdestliymiş gibi namazlarını eda ederdi.

76. Buhari, 284; Müslim, 309

77. Tirmizi, 1726

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü guslettikten sonra abdest almazdı. O gusleder sonra iki rekât

namaz kılar ve sabah namazını kılardı. Ben onun gusülden sonra abdest aldığını görmedim."78

D. Guslü Gerektiren Birkaç Sebep Bir Araya Toplandığında Tek

Gusül Yeter mi?

Örneğin kişi rüyasında ihtilam oldu, sonra eşiyle beraber oldu…Ya da

kadın eşiyle birlikte oldu, sonra hayız oldu…

Bu durumda kişinin tek gusül alması yeterlidir. Zira abdesti bozan birçok sebep bir araya geldiğinde, bir tek abdest yeterli olmaktadır.

E. Guslederken Örtünme Hâlleri

Gusleden kişinin örtünmesiyle ilgili hâlleri üç kısma ayırabiliriz.

1. Kimsenin Görmediği Bir Yerde Yalnız Yıkanan Kimse

Yalnız yıkanan insanın avret mahallini örtmesi edeptendir.

Muaviye ibni Hayde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne, 'Ey Allah'ın Resûlü! Avret yerlerimizden neresini örtüp neresini örtmeyelim?' diye sordum.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Avret yerini eşin ve sahip olduğun müddetçe

cariyen dışında herkesten koru.'

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Şayet insanlar iç içe olursa?' diye sordum.

Allah Resûlü, 'Gücün yetiyorsa ve imkân varsa avretini kimseye göstermemeye çalış.' dedi.

Ben, 'Kişi tek başına olursa?' diye sordum.

O, 'Allah kendisinden hayâ edilmeye insanlardan daha layıktır.' buyurdu."79

Şayet kişi, avret mahallini örtmez ve çıplak yıkanırsa; bu, haram değildir. Faziletli bir amelin terk edilmesidir. Musa (as) ve Eyyub (as) yalnız olduklarında çıplak yıkanmışlardır.

78. Ebu Davud, 250; Tirmizi, 107

79. Ebu Davud, 4017; Tirmizi, 2769

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İsrailoğulları birbirlerinin avret yerlerine bakarak çıplak yıkanırlardı. Musa

(as) ise tek başına yıkanırdı. Bunun üzerine, 'Vallahi Musa'nın bizimle yıkanmasını, kendisinin kasığında fıtık olması alıkoymaktadır.' dediler. Bir keresinde yine yıkanmaya gitti ve elbiselerini bir taşın üzerine bıraktı. Taş elbiselerle

birlikte yuvarlanmaya başladı. Musa, 'Ah taş! Elbisem, elbisem!' dedi ve taşın

arkasından koşmaya başladı. İsrailoğulları Musa'nın avret yerini gördüler ve

'Vallahi Musa'nın bir şeyi yokmuş.' dediler. Nihayet Musa görüldüğünde taş

durdu, Musa (as) elbiselerini giydi ve taşa vurmaya başladı."80

Ebu Hureyre'den (ra) rivayete göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Eyyub, çıplak olarak yıkanmakta iken üzerine altından çekirgeler yağdı.

O da elbisesine doldurmaya koyulunca, Rabbi şöyle seslendi: 'Ey Eyyub, şu

gördüğün duruma ihtiyacın olmayacak kadar sana varlık vermedim mi?'

Eyyub: 'Öyledir Rabbim, fakat senin bereketinden de ben müstağni kalamam.' dedi.81

2. Yanında Eşi Varken Yıkanan Kimse

Allah Resûlü (sav) eşleriyle beraber yıkanır, banyoda onlarla şakalaşırdı.

Rivayetlerde eşlerinin yanında örtündüğüne dair açık bir ifade yer almamıştır.

Aişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben ve Allah Resûlü bir farak (üç sa’) olan bir kaptan beraberce gusül alırdık.”82

Aişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben ve Allah Resûlü (sav) tunçtan yapılmış bir kaptan beraberce yıkanırdık.”83

80. Buhari, 278; Müslim, 339

81. Buhari, 3391

82. Müslim, 319

83. Ebu Davud, 98

GUSÜL BABI

Ümmü Hâni’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ve hanımı Meymune hamur bulaşığı olan bir kaptan birlikte gusletmişlerdi.”84

3. Yanında Yabancı Biri Varken veya Başkalarının Gördüğü Yerde

Yıkanan Kimse

Yabancı birinin avretine bakmak ve yabancının yanında avret mahallini

açmak, dinimizde yasaklanmıştır.

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Erkek erkeğin, kadın da kadının avret

yerine bakamaz.’ ”85

Abdurrahman ibni Cerhed’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü bir gün yanıma oturdu. Benim uyluğum açıktı.

Bunun üzerine bana, ‘Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?’ dedi.”86

Buna göre, yıkanan veya yüzen birinin avret mahallini -diz kapağı ile

göbek deliği arasını- kapatması zorunludur.

F. İhtilam Olan Kimse Rüya Değil Islaklığa Göre Gusletmelidir

İhtilam; erkeğin veya kadının gördüğü rüya neticesinde cünüp olmasıdır. İslam şeriatı ihtilam guslünü rüyaya değil, uyanıldığında görülen

ıslaklığa bağlamıştır. Yani; kişi rüya görür ama uyandığında bir ıslaklık

görmezse gusül almaz. Kişi rüyasını hatırlamaz, ancak uyandığında ıslaklık görürse gusül alır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne (sav) ihtilam olduğunu hatırlamayan fakat elbisesinde ıslaklık

gören kişinin durumu soruldu.

O da, 'O kimse gusletsin.' dedi.

İhtilam olduğunu hatırlayan fakat ıslaklık görmeyen kimsenin durumu sorulunca, ona da 'Gusül gerekmez.' dedi.

84. Nesai, 240; İbni Mace, 378

85. Müslim, 338

86. Ebu Davud, 4014; Tirmizi, 2795

Ummu Suleym, 'Kadın da elbisesinde ıslaklık görürse gusletmesi gerekir

mi?' diye sordu.

Kadınlar (hüküm konusunda) erkeklerin ikiz kardeşidir..."87

87. Ebu Davud, 236; Tirmizi, 113

Teyemmüm Alınabilecek Maddeler

•Toprak, Taş, Duvar, Ağaç vb. Yeryüzünün Dış Yüzeyi Olan

Her Şey

Teyemmüm Alması Meşru Olan Kimseler

•Hasta Olan veya Su Kullanması Durumunda Hastalanacağını

Düşünen Kimse

•Seferdeyken Su Bulamayan veya Sadece İçme Suyuna Sahip

Kimse

•Su Bulamayan veya Bulsa Dahi Şer'i Bir Özür Nedeniyle Onu

Kullanamayan Kimse

Teyemmümün Alınış Şekli/Keyfiyeti

•Niyet Edilir

•Besmele Çekilir

•Yeryüzü ve Ona Bitişik Olan Herhangi Bir Şeye Avuç İçi Bir

Kez Vurulur

•Bileklere Kadar Eller ve Yüz Mesh Edilir

Teyemmümü Bozan Hâller

•Abdesti Bozan Her Hâl

•Suyun Bulunması

•Suyu Kullanamama Özrünün Kalkması

TEYEMMÜM BABI

Teyemmümle İlgili Meseleler

•Teyemmüm Küçük ve Büyük Abdestin Yerine Geçer

•Teyemmüm Abdestsizliği Kaldırır

•Yanında Abdest İçin Yeterli Su Olmayan Kişi Teyemmüm

Almakla Yetinir

•Namazı Özürsüz Olarak Erteleyen ve Son Vakte Bırakan

Kişi, Abdest Aldığı Takdirde Namaz Vaktini Kaçıracaksa

Teyemmüm Alabilir. Şer'i Bir Özrü Olan ise Abdest Alır

•Su Olmadığını Bilen Kişi Gusül/Abdest Gerektiren Fiilleri

Yapabilir

•Bedeninde/Kıyafetinde Necaset Olan Abdestsiz/Gusülsüz

Biri Yanındaki Az Miktarda Suyu Necaseti Temizlemek İçin

Kullanır

•Su Bulamayan Kişinin Parayla Su Satın Alması Zorunlu

Değildir

•Teyemmümlü Olan Kişi, Abdestli Olanlara İmamlık Yapabilir

•Teyemmüm Alamayacak Durumda Olan Kişi, Olduğu Hâl

Üzere Namaz Kılar

Yüce Allah, namaz ibadeti için abdesti şart kılmıştır. İleride açıklanacağı

üzere; abdest almanın mümkün olmadığı yerlerde, abdestin bedeli

olarak teyemmüm ibadetini meşru kılmıştır.

I. Teyemmümün Tanımı

Bir şeye yönelmek, onu kastetmek anlamına gelmektedir.1 Bakara Suresi'nin 267. ayette lugat anlamı gözetilerek kullanılmıştır.

Fıkhi ıstılahta teyemmüm; suyun hakikaten veya hükmen bulunmadığı

yerde, şeriatın belirlediği keyfiyet üzere, toprakla abdest almaktır. Suyun hakiki ve hükmi yokluğunu ilerleyen sayfalarda açıklayacağız.

II. Teyemmümün Meşru Kılınması

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Seferlerinin birinde Resûlullah (sav) ile birlikte çıktık. Beydâ (Mekke ve Medine arasında) veya Zâtu-l Ceyş mevkisinde bulunduğumuz sırada gerdanlığım kopup düştü. Resûlullah da (sav) gerdanlığımı aramak üzere konakladı, halk da kendisiyle beraber konakladı, ama su başında değillerdi.

Ebu Bekir Sıddık’a, ‘Aişe’nin ne yaptığını görüyor musun? Resûlullah (sav) ve halkı su bulunmayan bir yerde konaklattırdı, yanlarında su yok.’ dediler.

Resûlullah (sav), başını dizime koyup uyuduğu sırada Ebu Bekir çıkageldi:

1. Mekâyîsu’l Luğa, 1/30, t-y-m maddesi

‘Resûlullah’ı (sav) ve halkı su bulunmayan bir yerde alıkoydun! Üstelik yanlarında su da yok!’ dedi ve beni azarladı. Allah’ın, konuşmasını dilediği kadar söyleyeceğini söyledi, eliyle de böğrüme vurmaya başladı. Resûlullah’ın (sav) dizimde olmasından dolayı hiç kıpırdayamamıştım. Resûlullah (sav) sabaha susuz olarak çıktı ve ayağa kalktı. Derken, Allah teyemmüm ayetini indirdi.2 Bunun üzerine teyemmüm ettiler.

Akâbe Biatı’ndaki on iki temsilcilerinden biri olan Useyd ibni Hudayr, bu olay üzerine, ‘Ey Ebu Bekir ailesi, bu sizin (sebep olduğunuz) ilk bereketiniz değildir.’ dedi.

Üzerinde olduğum deveyi harekete geçirdiğimizde gerdanlığı devenin altında bulduk.”3

“Usayd ibni Hudayr dedi ki: ‘Allah sana hayırlı mükâfat versin. Allah’a yemin ederim ki senin başına bir iş geldi mi mutlaka Allah senin için ondan bir çıkış yolu takdir etmiş ve o işi de Müslimlere mübarek kılmıştır.’ ”4

Yaşanan bu olay üzerine meşru kılınan teyemmüm, Kur’ân’da iki ayrı ayette yer almaktadır:

“Ey iman edenler! Sarhoş olduğunuzda ne dediğinizi bilinceye kadar ve cünüp olduğunuzda -yolculuk hâli müstesna- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın. Şayet hasta olur, yolculukta bulunursanız veya sizden biri ihtiyaç

gidermeden gelirse veya kadınlarla birlikte olur ve su bulamazsanız, temiz

toprakla teyemmüm edin. Yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin. Şüphesiz ki Allah, (günahları affeden) Afuv, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü

akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr’dur.”5

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı

da topuklarınıza kadar (yıkayın). Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin.

Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyem-

2. 5/Mâide, 6

3. Buhari, 334; Müslim, 367

4. Buhari, 3773

5. 4/Nîsa, 43

müm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah, (din konusunda) sizi

zora sokmak/işinizi zorlaştırmak istemez. Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi

temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister.”6

III. Teyemmüm Kolaylaştırmadır

Mâide Suresi’nin 6. ayetinin son kısmından anlaşılacağı üzere teyemmüm, Yüce Allah’ın kullarına kolaylaştırması ve onlardan zorluğu gidermesidir. Kişi, her teyemmüm aldığında Allah’ın rahmetini hatırlamalı ve

tamamladığı nimetten ötürü O’na (cc) şükretmelidir.

Teyemmüm ibadetinin meşruiyeti, namazın önemine işarettir. Rabbimiz

hangi durumda olursa olsun, Müslim’in namazı eda etmesini istemektedir. Zira namaz, kul ile Allah (cc) arasındaki bağdır. Kulluğun istikameti

namazın istikametine bağlıdır. Kişiyi sırat-ı mustakim çizgisinde tutacak

şey, Rabbinin huzurunda en az beş vakit durmasıdır. Bu nedenle su olsun

veya olmasın, yolculuk hâlinde veya mukimken, savaşta veya barışta…

her şart ve durumda namaz emredilmiştir.7

IV. Teyemmüm Küçük ve Büyük Abdestin Yerine Geçer

Abdestin bedeli olan teyemmüm, hem küçük hem de büyük abdestin

yerine geçer. Abdestsiz, cünüp, hayız veya nifaslı kimse temizlenir ve su bulamazsa teyemmüm alabilir:

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklerle beraber kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklarınıza kadar (yıkayın). Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin. Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah, (din konusunda) sizi zora sokmak/işinizi zorlaştırmak istemez. Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister.”8

Ayet önce abdesti, sonra guslü emretmiştir. Akabinde de su bulamayan-

6. 5/Mâide, 6

7. bk. 4/Nîsa, 102

8. 5/Mâide, 6

ların teyemmüm alabileceğini söylemiştir. Bu da teyemmümün, küçük ve büyük abdeste niyabet ettiğinin delilidir.

Ayrıca Allah Resûlü (sav) hem abdestsiz olana hem de cünüp kimseye teyemmümü emretmiştir.

İmran ibni Husayn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber cemaatle birlikte namaz kılmayıp bir köşede yalnız başına olan bir adam gördü.

Ona, ‘Cemaatle namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?’ diye sordu.

Adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Cünüp oldum, su da yok.’ diye cevap verdi.

Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘O zaman toprakla teyemmüm al! Zira bu sana yeter.’ ”9

V. Teyemmüm Ne ile Alınır?

Yukarıda kaydettiğimiz Nîsa Suresi'nin 43. ve Mâide Suresi'nin 6. ayetlerinde Rabbimiz “saiden” (صَعِيداً طَيِّباً) kelimesini kullanır. Bu da teyemmüm alınacak şeyin “said” olduğunu gösterir.

“S-a-d” kökünden türeyen kelime yüksek olmak, yükselmek, yükseklik gibi anlamlara gelir.

Kimi âlimler yerin üstünde olan ve dokununca yukarıya doğru tozu çıkan toprak olduğunu söylemiştir.10

Kimisi ise “ ‘Said’ yeryüzünün dış yüzüdür. Toprak olsun veya olmasın yerin

dış yüzeyine ‘said’ denir.”11 demişlerdir.

Kur’ân ve sünnet ikinci anlama delalet etmektedir. Yeryüzü ve ona bitişik olan her şeyle teyemmüm alınabileceğini göstermektedir. Tozlu

veya tozsuz toprak, dağ, duvar, taş, kaya, çakıl… bunların hepsi teyemmüm alınabilecek şeylerdir. Bu tercihin sebebi şudur:

• Allah (cc) said kelimesini başka ayetlerde verimsiz kuru toprak anlamında kullanmıştır:

9. Buhari, 348; Müslim, 682

10. bk. El-Mufredât, s. 484, s-a-d maddesi

11. bk. Mekâyîsu’l Luğa, 3/287, s-a-d maddesi. Bazı âlimler bu görüşte ittifak nakletse de, İbni

Faris’in (rh) belirttiği gibi “said”in mahiyeti konusunda dilciler ihtilaf etmiştir.

“(Yine) şüphesiz ki biz, onun üzerinde (süs kıldıklarımızı) kuru/verimsiz

bir toprak yaparız.”12

“Belki, Rabbim senin bahçenden daha hayırlısını bana verir ve (senin bahçenin) üzerine gökten yakıp yıkan bir azap gönderir. Kaygan/bitki bitmeyen/

çöl gibi bir toprak hâline geliverir.”13

Bu kullanım, “said” kelimesinin, tozu olan toprak anlamından daha geniş

bir anlama sahip olduğunu gösterir.

• Allah Resûlü (sav) tüm yeryüzünün temiz ve temizleyici kılındığını

haber vermiştir:

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Bana, benden önce hiç kimseye verilmeyen beş özellik verildi: Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben siyah - beyaz bütün insanlara peygamber gönderildim. Benden önce hiç kimseye helal olmayan ganimet bana

helal kılındı. Temiz olan yeryüzü bana mescid ve temizleyici yapıldı, bu

nedenle namaz vakti herhangi bir kimseye nerede gelirse orada kılıversin. Ben,

bir aylık mesafeden (düşman kalbine salınan) korkuyla muzaffer olundum/

yardım gördüm. Bana şefaat hakkı verildi.”14

Yer/Ard bir bütün olarak tahur (temiz ve temizleyici) kılınmıştır. Bu

tozu olan toprağı ve yeryüzüne bitişik her şeyi kapsar.15

• Peygamber (sav) duvarla teyemmüm almıştır:

İbni Abbas'ın (ra) azatlı kölesi Umeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Meymune Annemizin azatlı kölesi Abdullah ibni Yesar ile birlikte geliyorduk.

Nihayet Ensar'dan Ebu Cuheym ibni'l Haris ibni Sumame'nin yanına vardık.

12. 18/Kehf, 8

13. 18/Kehf, 40

14. Buhari, 335; Müslim, 521

15. Müslim'in bir lafzında turbet/toprak lafzı geçmektedir (522). Bu, teyemmüm alınabilecek

maddelerden yalnızca birinin zikredilmesidir. Zira usul âlimleri şu konuda ittifak etmiştir: Umumiyet ifade eden bir lafzın (yeryüzü gibi) bir ferdinin zikredilmesi (toprak gibi); umumiyet ifade

eden lafzı tahsis etmez. Yalnızca onun kısımlarından birini açıklar. Bu kaideye yalnızca Ebu Sevr

muhalefet etmiştir. (bk. Neylu'l Evtâr, 358-359 No.lu hadis şerhi)

Ebu Cuheym şöyle dedi: 'Resûlullah (sav), Medine yakınlarındaki Bi'ru Cemel

mevkisinden bu yöne doğru yola koyulmuştu ki kendisine bir adam rastladı

ve selam verdi, ama Resûlullah (sav) selamına cevap vermeyip duvara yöneldi.

İki elini ve yüzünü mesh etti, sonra adamın selamını aldı.' "16

• Teyemmüm, Yüce Allah'ın dinden zorluğu gidermesi ve kullarına

kolaylaştırmasıdır. Bu ilke açısından bakınca; kolay olanın, tüm yeryüzünün teyemmüm için kullanılması olduğu anlaşılır.

Sonuç

Teyemmüm; toprak, taş, duvar, ağaç vb. yeryüzünün dış yüzeyi olan

her şeyle olur. Ayrıca yeryüzüne dâhil olmasa bile üzerinde toprak/toz

bulunduran eşyalarla da teyemmüm yapılır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

VI. Teyemmümün Keyfiyeti

Rabbimiz Nîsa Suresi'nin 43. ve Mâide Suresi'nin 6. ayetlerinde teyemmümün el ve yüz meshinden ibaret olduğunu beyan etmiştir:

"…Şayet hasta olur, yolculukta bulunursanız veya sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla birlikte olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm edin. Yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin…”17

“…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün…”18

Allah Resûlü (sav), kendisinden rivayet edilen sahih hadislerde ellerini ve

yüzünü meshetmekle yetinmiştir:

Said ibni Abdurrahman ibni Ebza (rh), babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

“Adamın biri Ömer’e (ra) gelip, ‘Ben cünüp oldum ama su bulamıyorum.’ dedi.

Bunun üzerine Ammar ibni Yasir (ra) Ömer’e (ra) şöyle dedi: ‘Hatırlar mısın,

bir defasında seninle birlikte bir seferdeydik. Sen namaz kılmamıştın. Ben ise,

toprak üstünde yuvarlanarak debelenip namaz kılmıştım. Sonra bu olayı Allah

Resûlü’ne (sav) anlatmıştım.

16. Buhari, 337; Müslim, 369

17. 4/Nîsa, 43

18. 5/Mâide, 6

O da ‘Şöyle yapman yeterliydi.’ buyurmuştu ve ellerini yere vurduktan sonra

onlara üflemişti. Daha sonra ise elinin iç kısmıyla yüzünü ve tüm elini mesh

etmişti.”19

Kur’ân ve sünnet bütünlüğünde teyemmümün keyfiyetini şöyle açıklayacağız:

a. Kişi teyemmüme niyet eder. Niyet, kalbin amelidir. Dil ile bir şey söylemez.

b. Abdestte olduğu gibi besmeleyle başlar.

c. Avuç içini teyemmüm edeceği şeye (toprak, taş, ağaç, duvar veya üzerinde toprak/toz olan bir şey vb.) bir defa vurur.

d. Allah Resûlü’nün (sav) yaptığı gibi avuçlarına üfler, toprağı/tozu giderir.

e. Yüzünü ve ellerini (bileklerine kadar) mesh eder.

Böylece sünnete uygun olarak teyemmümü tamamlamış olur.20

VII. Ne Zaman Teyemmüm Alınır?

Nîsa Suresi’nin 43. ve Mâide Suresi’nin 6. ayetlerinde teyemmüm için

üç durum zikredilmiştir:

1. Hasta olmak

2. Seferde/Yolculukta olmak

3. Su bulamıyor olmak

“…Şayet hasta olur, yolculukta bulunursanız veya sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla birlikte olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm edin…”21

“…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç giderme-

19. Buhari, 338; Müslim, 368

20. Teyemmüm için toprağa iki defa vurulması gerektiği ve kolların dirseklere veya kolun yarısına kadar mesh edileceğine dair rivayetler, hadis imamları tarafından zayıf kabul edilmiştir. Bu

sebeple meşhur muhaddisler teyemmümün tek vuruş ve yalnızca el ve yüzün meshi olduğunu

kabul etmişlerdir. Rivayetlerin değerlendirilmesi için bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’t Teyemmüm, 5. Bab

başlığı şerhi; Nasbu’r Râye, 1/122… Hadis imamlarının tercihi için bk. Fethu’l Bârî, 347 No.lu hadis

şerhi; Tirmizi, 144 No.lu hadisin açıklaması

21. 4/Nîsa, 43

den gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm alın…”22

Bu üç durumdan biri vaki olursa, kişi teyemmüm alabilir.

A. Hastalık Durumunda Teyemmüm

Allah (cc) hasta kimse için teyemmüme izin vermiştir. Bu ruhsat; abdest

almak için hareket edemeyecek kadar hasta olan, suyla temas etmesi tıbben zararlı görülen, soğuk vb. sebeplerden suyla teması hâlinde hastalığı

artacak veya şifası gecikecek olan kişileri kapsar.

Şüphe yok ki Allah ve Resûl’ü hastalık için bir kayıt/şart/sınır zikretmemiş; mükellefi vicdanıyla baş başa bırakmıştır. Mükellef kendini hasta

hissediyor veya su kullanması durumunda hastalanacağını düşünüyorsa

teyemmüm alabilir.

Abdullah ibni Amr ibni El-As’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zatu’s Selasil Savaşı’nın soğuk bir gecesinde ihtilam oldum. Yıkandığım

takdirde öleceğimden endişe ettiğim için teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma

sabah namazını kıldırdım.

Bunu Allah Resûlü’ne (sav) anlattıklarında şöyle buyurdu: ‘Ey Amr! Arkadaşlarına cünüpken mi namaz kıldırdın?’

Kendisine beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi anlattım ve dedim ki: ‘Allah’ın

(cc) şöyle buyurduğunu duydum: ‘…Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah,

size karşı merhametlidir.’23 ’

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) güldü ve bir şey demedi.”24

Görüldüğü gibi bu sahabe, soğuktan/hastalanmaktan korktuğu için teyemmüm almıştır. Arkadaşları bu durumdan hoşnut olmayacak ki yolculuk dönüşünde Allah Resûlü’ne anlatmışlardır. Allah Resûlü itiraz etmeyerek ve gülümseyerek sahabenin davranışını ikrar etmiştir. O (sav),

masiyeti/münkeri ikrar etmez.

22. 5/Mâide, 6

23. 4/Nîsa, 29

24. Ebu Davud, 334

Bazı âlimlerimizin, insanların bu ruhsatı istismar edeceğini düşünerek

hastalık için bazı kayıtlar zikretmesi ve hastalığın alanını daraltması söz

konusu olmuştur. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi Kur’ân ve sünnetle sabit olmuş bir lafız/hüküm, ancak başka bir nasla kayıt altına alınabilir; tahsis veya takyid edilebilir. Şer’i naslar içtihadla kayıt altına alınamaz, daraltılamaz, sınırlanamaz.25

B. Sefer Durumunda Teyemmüm

Kur’ân ve sünnet sefer/yolculuk hâlinde olan kimsenin su bulamadığı, sadece içme suyuna sahip olduğu, suyla arasında canına veya malına

zarar verecek bir engel bulunduğu… durumlarda teyemmüm almasına

müsaade etmiştir:

“…yolculukta olursanız…”26

Aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Yukarıda özet olarak zikredilen, fıkıh

kitaplarında genişçe anlatılan hâller, sefer dışında da teyemmüm için bir

ruhsattır. Ayette özellikle sefer/yolculuk kaydının zikredilmesinin özel

bir nedeni var mıdır?

25. Hastalık özrünün istismar edileceği endişesi ilk nesilde de vuku bulmuş, Abdullah ibni

Mesud (ra) gibi sahabiler bu endişeyle teyemmüme fetva vermemişlerdir. Ne ki, sahabenin geneli

bu endişeyi yerinde bulmamış ve hadislerin gereğiyle fetvada bulunmuşlardır.

Şakik'ten (ra) şöyle nakledilmiştir:

"Abdullah ibni Mesud ve Ebu Musa ile birlikte oturuyordum. (Aralarında şöyle bir diyalog geçti:)

Ebu Musa, 'Bir adam cünüp olsa ve bir ay boyunca su bulamasa teyemmüm yapıp namaz kılabilir

mi? Mâide Suresi'nde yer alan '…su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın…' (5/Mâide, 6)

ayetini nasıl değerlendiriyorsun?' dedi.

İbni Mesud, 'Eğer cünüp olanların teyemmüm yapmasına izin verilse, sular soğuyunca hemen

temiz toprakla teyemmüme yeltenirler.' dedi.

Ebu Musa, 'Bu yüzden mi buna cevaz vermiyorsun?' dedi.

İbni Mesud, 'Evet.' dedi.

Ebu Musa, 'Ammar'ın, Ömer'e söylediği şu sözü işitmedin mi? 'Resûllullah bir ihtiyaç için beni

bir yere gönderdi. Bu esnada cünüp oldum. Ama su bulamadım. Bunun üzerine temiz toprakta

hayvanların debelendiği gibi debelendim. Daha sonra bu olayı Allah Resûlü'ne anlattım.

Bunun üzerine, 'Şöyle yapman yeterliydi.' dedi ve avuç içini bir kez toprağa vurdu, sonra silkeledi.

Daha sonra sol eliyle sağ elinin üst kısmını veya sağ eliyle sol elinin üst kısmını mesh etti. En

sonunda ise yüzünü mesh etti.' dedi.

İbni Mesud, 'Ömer'in (ra) onun sözüne ikna olmadığını bilmiyor musun?' dedi." (Buhari, 347; Müslim, 368)

26. 5/Mâide, 6

Âlimlerimiz genellikle su ile ilgili sıkıntıların yolculuk esnasında vuku

bulması nedeniyle; genel durumu ifade etmek için "(Mahrece'l ğalib) Sefer/Yolculuk lafzı kullanılmıştır." derler.27

C. Su Olmaması Durumunda Teyemmüm

"…su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm edin…"28

Teyemmümün temel şartı suyun olmamasıdır. Suyun yokluğu bazen

hakiki bazen de hükmidir.

Hakiki yokluk, suyun yokluğudur. Hükmi yokluk, su olmasına rağmen

kullanımına engel şer'i bir özür bulunması durumudur.

Örneğin, kişi hastadır veya suyu kullandığı takdirde içme suyu kalmayacaktır veya su ile arasında canına ve malına zarar verecek bir engel söz

konusudur.

Su, hakikaten veya hükmen olmazsa kişi teyemmüm alabilir.

Su Aramak Gerekir mi?

Teyemmüme izin veren ayetler ve yukarıda okuduğumuz hadislerde, su

arama şartı açıkça zikredilmemiştir. Ancak ayetlerde kullanılan "su bulamazsanız" lafzı, su aramanın gerekliliğine delil olarak kabul edilmiştir. Zira

bir şeyi aramadan onu bulamamaktan söz edilemeyeceği söylenmiştir.

Suyun ne kadar süre boyunca aranacağı mükellefe kalmıştır. Allah Resûlü (sav) hiçbir sahabesine "Şu kadar müddet veya şu kadar mesafe boyunca su

aradın mı?" gibi bir soru sormamıştır. Bu da su aramanın şer'i bir sınırı

olmadığını göstermektedir.29

27. bk. Zâdu'l Mesîr, 1/410, Nîsa Suresi, 43. ayetin tefsiri, Kadı Ebu Ya'la'dan (rh) naklen

28. 4/Nîsa, 43; 5/Mâide, 6

29. Aşağıda okuyacağımız rivayette şunu göreceğiz: Allah Resûlü (sav) cünüp olup su bulamayan sahabeye teyemmüm almasını; aynı ortamda susuzluktan şikâyet edenlere su aramalarını

emretmiştir.

Fıkıh kitaplarımızda zikredilen su arama şartlarına göre; teyemmüm emredilen sahabi su arayacak olsa bulacaktır. Zira susuzluk şikâyetiyle su arayan sahabiler yakınlarda su bulmuştur. Buna

rağmen etrafta su aramamış, çünkü Allah Resûlü (sav) su aramasını emretmemiştir.

İmran'dan (ra) şöyle nakledilmiştir:

"Allah Resûlü ile birlikte bir seferdeydik. Geceleyin ilerlemeye devam ettik. Gecenin sonlarına

geldiğimiz zaman düşüp uyuduk. Bir yolcu için bundan daha tatlı bir uyku olamazdı. Sabahleyin

ancak Güneş'in sıcağı bastırınca uyanabildik. İlk önce falanca, sonra filanca, daha sonra ise öteki

falanca uyandı. (Ebu’r-Reca uyanan ilk üç kişinin isimlerini zikretmiştir. Ancak Avf unutmuştur.)

Dördüncü olarak ise Ömer uyandı.

Allah Resûlü (sav) uyuduğu zaman uyandırılmazdı. Çünkü uyuduğu esnada ne olduğunu (vahyin

gelip gelmediğini) bilmiyorduk. Ancak Ömer (ra) uyanınca insanların başına gelen durumu anladı. Kendisi sert tabiatlı biriydi. Bu yüzden tekbir getirdi. Tekbir getirirken sesini yükseltti. Yüksek

sesle tekbir getirmeyi sürdürdü. Nihayet Ömer’in tekbir seslerini duyan Allah Resûlü (sav) uyandı.

Allah Resûlü (sav) uyanınca Ömer, ona gidip insanların başına gelen durumu anlattı.

Allah Resûlü (sav) ‘Hiçbir zararı yok.’ veya ‘Bir şey olmaz, haydi yola koyulun.’ dedi.

Bunun üzerine insanlar yola çıktı. Biraz yürüdükten sonra, Allah Resûlü (sav) konakladı ve abdest

suyu istedi. Sonra abdest aldı. Namaz için ezan okundu. Daha sonra Allah Resûlü insanlara namaz kıldırdı. Namazı bitirip yönünü çevirince toplulukla birlikte namaz kılmayan bir adamın

insanlardan ayrı durduğunu fark etti.

Ona, ‘Ey falanca! Neden cemaatle birlikte namaz kılmadın?’ diye sordu.

Adam, ‘Cünüp oldum, yanımda da su yok.’ diye cevap verdi.

Bunun üzerine Allah Resûlü, ‘Toprakla teyemmüm al! Bu sana yeter.’ buyurdu.

Daha sonra Resûlullah ilerlemeye devam etti. İnsanlar ona gelip bu defa susuzluktan yakındı.

Peygamber yine konakladı ve falancayı (Ebu’r Reca’ bu kişinin adını zikretmişti. Ama Avf unutmuştur.) ve Ali’yi (ra) yanına çağırdı.

Onlara, ‘Gidip su arayın.’ dedi.

Onlar da yola çıktılar. Derken devesi üzerinde su dolu iki büyük kırba arasına oturmuş bir

kadına rastladılar.

Ona, ‘Suyu nerede buldun?’ diye sordular.

Kadın, ‘Dün bu vakitler su dolduruyordum. Adamlarımızı suyun başında bıraktık.’ diye cevap verdi.

Bunun üzerine ona, ‘Haydi yürü bakalım.’ dediler.

Kadın, ‘Nereye?’ diye sorunca, ‘Allah Resûlü’nün yanına.’ diyerek karşılık verdiler.

Bunun üzerine kadın, ‘Şu kendisine sabiî denen adama mı?’ diye sordu.

‘Evet, işte o kastettiğin kişiye doğru gidiyorsun, haydi kımılda.’ şeklinde karşılık verdiler.

Nihayet kadını Allah Resûlü’nün (sav) yanına getirdiler ve aralarında geçen konuşmayı anlattılar.

Bunun üzerine Allah Resûlü, ‘Onu devesinden indirin.’ buyurdu.

Sonra bir kap isteyip, getirilen kaba kırbaların ağzından su boşalttı. Sonra kırbaların ağzını bağladı.

Daha sonra kırbaların altında bulunan kapakları açıp insanlara şöyle seslendi: ‘Haydi, hem siz için

hem de (hayvanlarınızı) sulayın.’

Bunun üzerine dileyenler su içti, dileyenler hayvanını suvardı.

Sonunda, cünüp olan adama bir kap su verildi ve Allah Resûlü (sav) ona, ‘Git ve bu suyu başından

aşağı dök.’ dedi.

Bu esnada kadın, ayakta durarak suyunun başına gelenleri izliyordu. Allah’a andolsun ki kırbalardan su alma bitti. Yine de kırbalar bize, su alma işlemine başlamadan önceki hâlinden daha dolu

görünüyordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Onun için bir şeyler toplayın.’ buyurdu.

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram, biraz has hurma, biraz un ve biraz da kavut topladılar. Sonra bunları bir çıkına koydular. Daha sonra kadını devesine bindirip çıkını eline verdiler.

Allah Resûlü de (sav) ona, ‘Gördüğün gibi senin suyundan bir şey eksiltmedik. Zira Allah (cc), bizi

suya kandırdı.’ dedi.

Nihayet kadın gecikmiş olarak ailesinin yanına vardı.

Ona, ‘Neden geciktin?’ diye sordular.

O da şöyle cevap verdi: ‘Şaşılacak bir şey oldu. İki adam karşıma çıktı. Beni kendisine sabiî denilen

adamın yanına götürdüler. Şöyle şöyle oldu. Allah’a andolsun ki, bu adam ya şununla bunun

arasındaki (bu esnada orta parmağı ile şehadet parmağını göğe doğru kaldırmıştı. Bununla gök

ile yeri kastediyordu) en büyük sihirbazdır. Ya da gerçekten Allah’ın elçisidir.’

Bu olaydan sonra Müslimler, o kadının kabilesinin etrafında bulunan müşriklere baskın düzenliyor; fakat onun kabilesine ilişmiyorlardı.

Kadın bir gün kavmine, ‘Eminim ki onlar, size bilinçli bir şekilde ilişmiyorlar. Müslim olmak istemez misiniz?’ diyerek onları İslam’a davet etti. Onlar da bu çağrısına uydular ve hep birden

Müslim oldular.” (Buhari, 344)

Bir kolaylık olan teyemmüm, su arama ölçüleriyle mükelleflere zorlaştırılmamalıdır. Kişi yakın

çevresinde su olmadığını biliyorsa teyemmüm alabilir. Fıkıh kitaplarımızda su arama mesafesiyle

ilgili zikredilen görüşler şer’i değil, içtihadidir.

329

TEYEMMÜM BABI

VIII. Teyemmüm Abdestsizliği Kaldırır

Allah (cc) teyemmümü abdestin yerine ikame etmiştir. Suyun olmadığı

yerde toprak/yeryüzü, Müslim’in abdestidir:

Ebu Zerr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın yanında bir miktar koyun birikmişti.

Resûlullah, ‘Ey Ebu Zerr! Bunları gütmek için sahraya götür.’ buyurdu.

Ben de Rebeze denilen yere sürüp götürdüm. Ben cünüp oluyordum. Su olmadığı için yıkanmadan beş altı gece kalıyordum. Resûlullah’a geldim.

Bana, ‘Sen Ebu Zerr misin?’ dedi.

Ben seslenmedim.

Allah Resûlü, ‘Anan acını görmesin, yazık anana.’ buyurup siyah bir cariye çağırdı. Cariye içi su dolu bir kova getirdi. Beni bir taraftan bir örtüyle gizledi. Ben de

öte yandan bir devenin arkasına geçerek yıkandım ve sanki üzerimden bir dağ

atmış gibi oldum.

Sonra Allah Resûlü, ‘Temiz toprak Müslim’in abdest suyudur. İsterse on sene

su bulamasın. Ancak suyu bulduğun zaman onunla vücudunu yıka. Su ile abdest daha hayırlıdır.’ buyurdu.”30

Hâliyle teyemmüm alan kişi, abdest almış gibidir. Teyemmümü bozuluncaya kadar, bir abdestlinin yapabildiği her şeyi yapabilir.31

IX. Teyemmümü Bozan Hâller

Teyemmüm iki durumda bozulur:

A. Abdesti Bozan Hâllerden Biri Vuku Bulduğunda

Teyemmüm, abdestin bedelidir. Abdesti bozan her şey teyemmümü de

bozar.

B. Su Bulunca

Su, hakikaten veya hükmen bulunmadığında teyemmüm alınır. Su ha-

30. Ebu Davud, 332; Tirmizi, 124

31. Bir grup âlim teyemmümün bir tek namazı mübah kıldığını, bir teyemmümle yalnızca bir

namazın kılınacağını söylemişlerdir. Buna dair sahih ve sarih (açık) bir delil zikretmemişlerdir. Bu,

delil yönünden zayıf, mercuh bir görüştür.

kikaten bulunduğunda veya su ile abdest almasına engel olan özür (hastalık, korku vb.) ortadan kalktığında teyemmüm bozulmuş olur.

Ebu Zerr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü, 'Temiz toprak Müslim'in abdest suyudur. İsterse on sene su

bulamasın. Ancak suyu bulduğun zaman onunla vücudunu yıka. Su ile

abdest daha hayırlıdır.' buyurdu."32

Suyu Bulmanın Hâlleri

Suyu bulmak teyemmümü bozar ve kişinin namaz kılmak için abdest

alması gerekir. Su bulmayı üç kısma ayırabiliriz:

1. Teyemmüm Alıp Namaza Başlamadan Önce Su Bulan Kimse

Teyemmüm bozulmuştur, henüz namaza başlamadığı için kişi abdest

almak ve namazı abdestli kılmak zorundadır.

2. Namaza Başladıktan Sonra, Yani Namazın İçindeyken Su Bulan

Kimse

Örneğin; ikinci rekâttayken yağmur yağdığını, akmayan derenin aktığını veya muslukların su akıttığını gören kimse gibi…

Konuya dair açık bir delil bulunmadığı için âlimler bu konuda ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni, konu hakkında özel/hususi delil bulunmadığından umumi delillere başvurulmasıdır.

Bir grup âlim; namazın sahih olduğunu, namazını teyemmümle tamamlaması gerektiğini söylemiştir. Zira kişi, su bulamamış ve namaza durmuştur. Allah (cc) amelleri iptal etmeyi/bozmayı yasakladığından namazını

bozmamalıdır. Namazı sahih olduğu için de iadeye gerek yoktur:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resûl’e itaat edin ve amellerinizi boşa

çıkarmayın.”33

Bir grup âlim “Suyun bulunması teyemmümü bozar, hâliyle namazı da bozulur.” demiştir. Bir kimsenin namaz kılarken abdestinin bozulması du-

32. Ebu Davud, 332; Tirmizi, 124

33. 47/Muhammed, 33

rumundaki hüküm neyse teyemmümün bozulması durumundaki hüküm

de odur.34

3. Namazı Bitirdikten Sonra Su Bulan Kimse

Namazı sahihtir, iade etmesine gerek yoktur:

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İki kişi bir yolculuğa gitti. Namaz vakti geldi, yanlarında su yoktu. Temiz

toprakla teyemmüm edip namazlarını kıldılar. O namazın vakti çıkmadan da

su buldular. Birisi abdestini ve namazını iade etti. Diğeri ise iade etmedi. Sonra ikisi birden Allah Resûlü’ne (sav) gelip durumu anlattılar.

Allah Resûlü (sav) namazını ve abdestini iade etmeyene, ‘Sünnete uygun hareket ettin.’ buyurdu.

Abdestini ve namazını iade edene de, ‘Sana da iki kat sevap vardır.’ buyurdu.”35

X. Teyemmümle İlgili Meseleler

A. Yanında Abdest İçin Yeterli Su Olmayan Ne Yapmalıdır?

Yanındaki su abdest almaya yetmeyecek kişi, su bulamayan kimse gibidir. Teyemmüm almakla yetinir.

“Suyun yettiği kadarıyla abdest alır, su bitince teyemmüm alır.” şeklindeki

görüş mercuhtur. Zira İslam hukukunda asıl (abdest gibi) ve bedelin (teyemmüm gibi) bir araya toplandığı bir uygulama yoktur.

B. Abdest Aldığı Takdirde Namaz Vaktini Kaçıracak Kimse Abdest

mi, Yoksa Teyemmüm mü Almalıdır?

Namaz vaktinin çıkmasıyla karşı karşıya olan kimseyi iki kısma ayırabiliriz:

a. Uyku veya unutmak gibi şer’i bir özür sebebiyle namazı unutan kimse... Bu kimse uyandığında veya hatırladığında acele etmeden abdestini

alır ve namazını kılar. Zira uyku ve unutma şer’i birer özürdür. Uyanan

ve hatırlayan için o ân, namazın vaktidir.

34. Teyemmümü kolaylık olarak kabul edenler birinci görüşü; namazda/ibadette ihtiyatın

esas olduğunu söyleyenler ikinci görüşü seçmişlerdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

35. Ebu Davud, 338; Nesai, 433

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir namazı kılmayı unutmuşsa, onu hatırlayınca kılsın. Zira onun, bundan başka kefareti yoktur."36

b. Namazı özürsüz olarak erteleyen ve son vakte bırakan kimse… Abdest aldığı takdirde vakit çıkacaksa, teyemmüm alır ve vaktin içinde namazını kılar.

İbni Abbas'ın (ra) azatlı kölesi Umeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Meymune Annemizin azatlı kölesi Abdullah ibni Yesar ile birlikte geliyorduk.

Nihayet Ensar'dan Ebu Cuheym ibni'l Haris ibni Sumame'nin yanına vardık.

Ebu Cuheym şöyle dedi: 'Resûlullah (sav), Medine yakınlarındaki Bi'ru Cemel

mevkisinden bu yöne doğru yola koyulmuştu ki kendisine bir adam rastladı

ve selam verdi, ama Resûlullah (sav) selamına cevap vermeyip duvara yöneldi.

İki elini ve yüzünü mesh etti, sonra adamın selamını aldı.' "37

36. Buhari, 597; Müslim, 684

37. Buhari, 337; Müslim, 369;

İbni Teymiyye (rh) şöyle der:

"Âlimlerden aktarılan görüşlerden en sahihine göre, vaktinin çıkmasından korkan kişinin her

namaz için teyemmüm alma ruhsatı vardır. Cenaze namazı, bayram namazı ve bunun dışında

kaçırılmasından endişe edilen namazlar gibi… Çünkü teyemmüm ile vaktinde kılınan namaz,

namazın vaktini kaçırmaktan daha hayırlıdır. Aynı şekilde teyemmüm alınarak nafile namazların

vaktinde kılınması, kaçırmaktan daha hayırlıdır. Bundan dolayı gece vaktinde nafile olarak namaz kılmayı vird edinen kimse o vakitte cünüp olursa ve su, soğuk olup yıkanması hâlinde ona

zarar verecekse; onun teyemmüm alması, namaz kılması ve Kur'ân okuması, teyemmüm almayıp

bunları kaçırmasından daha hayırlıdır.” (Mecmû’u’l Fetâvâ, 21/439)

“İbni Teymiyye’ye soruldu: ‘Namazın vakti girdiğinde kişi cünüpse ve temizlenmek için zaman

harcadığında namazın vakti çıkacaksa o kişinin teyemmüm alması mübah olur mu, olmaz mı?’

İbni Teymiyye şöyle cevap verdi: ‘Namazın vakti girdiği zaman kişi uyanıksa, su ondan uzak bir

yerdeyse ve suyu almaya davranması hâlinde namazın vaktinin çıkmasından endişe ederse ya

da soğuk suyu ısıtması veya hamama/banyoya gitmesi hâlinde namazın vakti çıkacaksa bu kişi

teyemmüm ile namazını kılabilir. Bu, İmam Ahmed’in ve cumhur-u ulemanın mezhebidir.

Şayet namaz vaktinin son ânlarında uyanırsa ve temizlenmesi durumunda Güneş’in doğmuş

olacağından korkarsa o, Güneş doğduktan sonra abdest alarak namazını kılar. Cumhur-u ulemanın yanında bu konuda ihtilaf vardır. İmam Malik’ten iki görüşün rivayet edilmesi gibi. Çünkü

bu kimse uyandıktan sonra namaz sorumluluğuna muhatap olabilir. Her kim bir namazı uyuduğundan dolayı kaçırırsa, uyandığında kılar. Bu, onun hakkında geçerli olan vakittir.’ ” (Mecmû’u’l

Fetâvâ, 21/469-470)

İbni Abdilberr şöyle der:

“Hazarda suyun bulunmaması durumunda teyemmüm almak hususunda âlimler ihtilaf etmiş-

C. Teyemmüm Alamayacak Durumda Olan Kişi Ne Yapmalıdır?

Yatalak hasta veya elleri bağlı mahpus vb. durumda biri, olduğu hâl üzere namaz kılar. Zira Allah (cc) kimseye gücünden fazlasını yüklemez ve her

insan gücü nispetinde Allah’a kulluk eder:

“…Hiç kimseye gücünden fazlasını yüklemeyiz…”38

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…”39

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekilerin helak

olması ancak ve ancak peygamberlerine ters düşmeleri ve çokça soru sormaları nedeniyledir. Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine

getiriniz. Bir şeyi yasakladığımda da onu bırakınız.”40

Teyemmüm meşru kılınmadan önce su bulamayan ashab, abdestsiz olarak namaz kılmıştır. Allah Resûlü (sav) durumdan haberdar olmuş ve namazı iade etmelerini emretmemiştir.

Urve ibni Zubeyr (ra) Aişe Annemiz (r.anha) hakkında şöyle rivayet etmiştir:

“O, Esma’dan (r.anha) iğreti bir gerdanlık aldı. Bu gerdanlığı kayboldu. Bu sebeple Allah Resûlü ashabından bazılarını bu gerdanlığı aramak için gönderdi.

lerdir. Malik ve ashabı -bu konuda çeliştikleri olmakla birlikte- su bulunmazsa ya da hastalık,

şiddetli korku veya vaktin çıkmasından endişe etmek gibi suyu kullanmaya engel bir özür olursa

teyemmüm hükmünün sefer ve hazarda aynı olduğunu belirtmişlerdir.

Bu, Ebu Hanife ve Muhammed ibni Hasen’in de görüşüdür.

Onların bu konu hakkındaki delilleri şudur: Allah’ın (cc), teyemmümün şartı olarak hastaları ve seferî kişileri zikretmesi, genelde su bulamayan kişilerin onlar olmasıdır. Mukim olanlar genelde su

bulabilirler. Bundan dolayı ayette onlara yer verilmedi. Mukimin, su bulamadığı veya defedemediği bir engel, suya ulaşmasına mani olduğu zaman namazını vaktinde kılması için teyemmüm

alması gerekir. Çünkü teyemmüm, vakti muhafaza etmek açısından, namazın vaktine yetişmek

ve vaktin kaçma endişesinden kurtulmak için meşru kılınmıştır.

Dolayısıyla suyu bulamayan ve namaz vaktinin çıkmasından korkan her kişinin teyemmüm alması gerekir. Bu kişi ister ayetin nassıyla hasta veya yolcu olsun isterse durumu onlarla aynı manaya çıkan sıhhatli bir mukim olsun, fark etmez. Allah (cc) en iyisini bilendir.” (El-İstizkâr, 1/ 315)

“Hazarda olup da hasta olmayan ve hazarda hükmünde olan kimseye gelince; suya imkân bulmadan önce vaktin çıkacağından emin oluncaya kadar teyemmüm ona helal olmaz.” (El-Muhallâ,

1/349)

38. 6/En’âm, 152

39. 64/Teğabûn, 16

40. Buhari, 7288; Müslim, 1337

Namaz vakti gelince abdest almadan namaz kıldılar. Allah Resûlü’nün yanına

geri geldiklerinde bu durumu ona şikâyet ettiler. Bunun üzerine teyemmüm

ayeti nazil oldu.

Bu sebeple Usayd ibni Hudayr dedi ki: ‘Allah sana hayırlı mükâfat versin. Allah’a yemin ederim ki senin başına bir iş geldi mi mutlaka Allah senin için ondan bir çıkış yolu takdir etmiş ve o işi de Müslimlere mübarek kılmıştır.’ ”41

D. Su Olmadığını Bilen Bir Müslim Gusül veya Abdest Gerektiren

İşleri Yapabilir mi?

Sorudan kastımız şudur: Yanında su olmayan bir Müslim, eşiyle birlikte olabilir mi?

Ben-i Amir’den bir adamdan şöyle rivayet edilmiştir:

“İslam’a yeni girmiştim. Dinim beni gayrete getirdi, dini konulara sarıldım.

Ebu Zerr’e geldim. Ebu Zerr şöyle dedi: ‘Medine’nin havası bana dokundu.

Resûlullah koyun ve deve sürülerinin olduğu yere gitmemi ve sütlerinden içmemi emretti. (Hadisin ravisi Hammad der ki: ‘ ‘İdrarlarından da iç.’ deyip

demediğinde şüphe ediyorum.’ Bu Hammad’ın sözüdür. Ebu Zerr devamla

dedi ki:) Ben sudan uzakta idim. Hanımım da benimle beraberdi. Bu yüzden

cünüp oluyor ve abdestsiz namaz kılıyordum. Bir gün öğle vakti Resûlullah’ın

yanına geldim. Resûlullah ashabından bir grup arasında oturuyordu.

Beni görünce, ‘Bu ne hâl! Sen Ebu Zerr misin?’ dedi.

Ben de ‘Evet benim, helak oldum.’ dedim.

O (sav), ‘Seni helak eden şey nedir?’ dedi.

Ben de ‘Ben sudan uzak bir yerdeydim. Hanımım da benimle beraberdi. Cünüp oluyor ve abdestsiz namaz kılıyordum.’ dedim. Allah Resûlü benim için

su getirilmesini emretti. Siyah bir kız çocuğu, içinde bulunan az suyun çalkalandığı bir kapla su getirdi. Devemin arkasına gizlenip yıkandım ve geldim.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Ey Ebu Zerr! On yıl su bulamazsan bile temiz

toprak müminin abdest suyudur. Suyu bulduğun zaman su ile yıkan.’ ”42

41. Buhari, 3773

42. Ebu Davud, 333

TEYEMMÜM BABI

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle demiştir:

“Bedevi bir adam Allah Resûlü’ne geldi ve dedi ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben

çölde dört veya beş ay kalıyorum. Benimle bulunanlar arasında nifaslılar, hayızlılar ve cünüplüler oluyor. Bu konu hakkında ne dersin?’

Allah Resûlü, ‘Sana toprak(la teyemmüm almak) gerekir.’ dedi.”43

Kişi su olmadığı için mübah olan şeyleri terk etmez. Allah (cc) teyemmümü suya bedel kılmıştır.

E. Bedeninde/Kıyafetinde Necaset Olan Abdestsiz/Gusülsüz Biri

Yanında Az Miktarda Su Varsa Ne Yapmalıdır?

Yanında iki temizlikten birine yetecek kadar su bulunan kimse, suyu necaseti temizlemek için kullanır. Abdest/Gusül için teyemmüm alır. Çünkü abdestin bedeli vardır, necasetin izalesinin bedeli yoktur.44

F. Su Bulamayan Kişi Parayla Su Satın Almalı mıdır?

Su bulamayan kişinin su satın alması veya almamasına dair şer'i bir delil

yoktur. Şer'i bir delil olmadığı için de âlimler konu hakkında ihtilaf etmiştir.

Racih olan, bu konuda bir zorunluluğun söz konusu olmadığıdır. Mükellef,

dilerse su satın alıp abdest alır, dilerse teyemmüm alır ve namazını kılar.

G. Teyemmümlü Olan Kişi, Abdestli Olanlara İmamlık Yapabilir

mi?

Bir ortamda abdestli ve teyemmümlü olanlar var ve cemaat namazı kılınacaksa, imamete en layık olan imam olur. İmamete layık olan teyemmümlü olsa dahi durum değişmez.

Abdullah ibni Amr ibni El-As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Zatu's Selasil Savaşı'nın soğuk bir gecesinde ihtilam oldum. Yıkandığım

takdirde öleceğimden endişe ettiğim için teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma

sabah namazını kıldırdım.

Bunu Allah Resûlü'ne (sav) anlattıklarında şöyle buyurdu: 'Ey Amr! Arkadaşlarına cünüpken mi namaz kıldırdın?'

43. Ahmed, 7747

44. bk. Fıkhu'l İbadet, M. Abdulmaksud, s. 168

Kendisine beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi anlattım ve dedim ki: 'Allah'ın

(cc) şöyle buyurduğunu duydum: '...Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah,

size karşı merhametlidir.'45 ' Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) güldü ve bir şey

demedi."46

Abdullah ibni Amr ibni El-As (ra), emîr/komutan olması hasebiyle imamate en evla olandır. Teyemmümlü olmasına rağmen abdestli arkadaşlarına namaz kıldırmıştır.

45. 4/Nîsa, 29

46. Ebu Davud, 334

HAYIZ BABI

(Hayız, Nifas, İstihaze)

Hayızlı/Nifaslı Kadına Yasak Olan Fiiller

•Namaz Kılmak

•Oruç Tutmak

•Cinsel İlişkiye Girmek (Cima Yapmak)

Hayızlı/Nifaslı Kadına Mübah Olan Fiiller

•Kur’ân’a Dokunmak/Okumak

•Mescide Gitmek

•Allah’ı Zikretmek

•Cima Haricinde Eşiyle Münasebette Bulunmak

İstihazeye Dair Şer’i Hükümler

•İstihaze, Abdest Bozulması Gibidir

•İstihazeli Kadın Namazı, Orucu, Tavafı Terk Etmez

•İstihaze Kanı Necis Değildir

•İstihazeli Kadına Cinsel İlişki Yasak Değildir

İstihaze Kanının Gelmesiyle Abdesti Bozulan Bir Kadının Namazlarını İfa Etme Şekilleri

•Her Vakit İçin Abdest Almak

•İki Vakit Namazını Cem Edip Bir Günde Üç Defa Gusül Almak

•Her Vakit İçin Gusül Almak

Hayız ve İstihaze Kanı Nasıl Ayırt Edilebilir?

•Hayızdan Temizlik Alameti Görülmesiyle

•Kanların Birbirinden Alamet Olarak Ayrılmasıyla

•Kadın Düzenli Olarak Hayız Görüyorsa Kendi Hayız Döngüsünü Esas Almasıyla

•Bulunduğu Toplumun Yaygın Hayız Müddet Örfünü Esas Almasıyla

Hayız, Nifas ve İstihazeyle İlgili Meseleler

•Hayız Kanı Necistir, İzalesi Gerekir

•Hayız Görme Yaşı Bölgeden Bölgeye, İklimden İklime

Değişir

•Hayız ve Nifasın Müddetine Dair Şer’i Bir Ölçü Yoktur. Hayız/Nifas Kanının Varlığı Hayızın/Nifasın Başlangıcı, Beyaz Sıvının Görülmesi Hayızın/Nifasın Bitişidir

•Hayız ve Nifaslı Kadın, Namazı Kaza Etmez, Orucu Kaza Eder

•Hayızdan Temizlendikten Sonra Görülen Lekenin/Bulanık Sıvının Bir Hükmü Yoktur

•On İkinci Hafta Sonrası Oluşan Düşük Kanaması, Doğumla Benzerlik Gösterdiği İçin Nifas Özelliğindedir. Gebeliğin Başından On İkinci Haftaya Kadar Olan Kanama ise İstihaze (Hastalık) Kanı Olarak Sınıflanabilir

•Bir Kadın Hayızdan Temizlendiği Ânda Şer’i Sorumluluklarıyla Mükellef Olur. Bir Önceki Vakitle İlgili İbadetlerden Sorumlu Değildir

•Namazı Eda Edemeden Hayız Olan Kadın, Temizlendikten Sonra O Vaktin Namazını Kaza Etmez

•Gebe Kadınlarda Farklı Nedenlerle Kanamalar Görülse de Bunlar Hayız Kanaması Değildir

•Gebelik Başında “Yerleşme Kanamasını” Hayız Zannedip Namazı ve Orucu Terk Eden Kadın, Daha Sonra Gebe Olduğunu ve Hayız Olmadığını Anlarsa, Sorumluluğu Yoktur

•Sürekli Olmamak ve Sağlığa Zarar Vermemek Şartıyla İlaç Kullanarak Hayız Ertelenebilir/Öne Alınabilir

•Hayızlıyken Eş Boşamak, Yasaklanmış Bir Münkerdir

Bu bab, kadınları ilgilendiren şer’i hükümleri ihtiva etmektedir. Kadının vajinal bölgesinde görülen kan ve bu kana taalluk eden şer’i hükümleri incelemektedir.

Vajinal Bölgede Görülen Kanlar

Kadınların gördüğü kan üç çeşittir:

• Hayız Kanı

Buluğ çağına eren kadının her ay düzenli gördüğü koyu renkli, kokulu

ve yoğun (akışkan olmayan) kandır. Âdet, aybaşı, regl vb. isimler de verilmektedir.

• Nifas Kanı

Doğum sonrası görülen kanamadır. Nifas, lohusa kanı vb. isimler verilmektedir.

• İstihaze Kanı

Hayız ve nifas dışında vajinal bölgeden gelen; kırmızı, kokusuz ve akışkan kandır. Vücudun herhangi bir yerinden gelen kanla benzerlik arz etmektedir.

HAYIZ BABI

(Hayız, Nifas, İstihaze)

341

342

TAHARET KİTABI

I. Hayız

Hayız, Yüce Allah'ın kadınlar için takdir ettiği biyolojik bir hadisedir.

Belli yaşa gelen her kadının -tıbbi bir rahatsızlık yoksa- yaşadığı bir hâldir.

Yüce Allah'ın nefislerimizde ve âfaktaki ayetleri göstermesiyle1 gelişen

ilim, hayızı şöyle açıklamaktadır:

Hayız, her ay gebeliğe hazırlık yapan kadın vücudunun gebelik gerçekleşmediğinde normale dönme sürecidir. Her ay yumurtalıklar, yumurta hücresini oluşturmak üzere hazırlıklarını yaparken rahim de yumurta

hücresinin döllenme ihtimaline karşın, döllenmiş yumurtanın yerleşip

yaşayabilmesi için hazırlık yapmaktadır.

Eğer döllenme gerçekleşmezse yumurta hücresi ölür ve rahim, yaptığı

tüm hazırlığı, hayız adını verdiğimiz süreçle vücudundan parça parça atar.

Hayız dönemi bittiğinde kadın üreme sistemi vakit kaybetmeden yeni

bir gebelik ihtimaline karşı yeniden hazırlanmaya başlar.

Zikredilen gebeliğe hazırlık süreçleri, yumurta oluşumu ve hayız; hormonlar tarafından düzenlenir.

Beyinde salgılanan hormonlar,2 üreme sisteminin aktifleşmesini sağlar.

Yumurtalıklara mesaj gönderen bu hormonlar3 hem büyüyerek olgunlaşması için yumurta hücresini uyarır hem de yumurtalıklardan bazı hormonların4 salgılanmasını sağlar.

Yumurtalıklardan salgılanan bu hormonlar, yumurtanın olgunlaşmasına katkı sağlamakla birlikte, rahmin iç yüzüne etki ederek rahmi her ay

döllenmiş yumurta için hazırlar.

Tüm bu düzenlemeler ve üreme sistemi faaliyetleri her zaman aynı şekilde aktif değildir. Kız bebek doğduğunda bu sistem uyur hâldedir. Ne

1. “O (Kur’ân’ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli olsun diye, ayetlerimizi hem

ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeyin üzerinde şahit olması

yetmez mi?” (41/Fussilet, 53)

2. GnHR, hipotalamustan salgılanır ve hipofize etki eder, hipofizi FSH ve LH salgılanması için

uyarır.

3. Hipofizden salgılanan FSH ve LH hormonları yumurtalıklara etki eder.

4. FSH ve LH etkisiyle yumurtalıklardan östrojen ve progesteron hormonları salgılar.

zaman ki buluğ çağına erişir, bu hormonlar uyanmaya ve belli düzende

salgılanmaya başlar. Salgılanan bu düzenli hormonlar üreme sistemini

uyandırır ve menopoz dönemine kadar da bu düzen devam eder. Menopoz dönemiyle birlikte hormonal etki yavaş yavaş kaybolur, üreme sistemi de çalışmaz hâle gelir. Buradan da anlaşılacağı üzere bu sistem doğuşta aktif değildir, buluğ çağıyla uyanmaya başlar, üreme dönemi olan

genç ve erişkin yaşlarda tam kapasite çalışır, yaşlanmayla birlikte menopoz yaklaştıkça yavaş yavaş çalışmasını bırakır ve menopoz sonrası dönem geldiğinde tüm işlevini yitirmiş olur. Saydığımız evrelere bakılarak

kadının vücudunda zaman zaman hayız düzeni, zamanı, miktarı değişiklik gösterebilir.

Genç bir kadın kırklı yaşlara geldiğinde vücut yavaş yavaş menopoz dönemine geçiş gösterir. Yaklaşık kırk ila kırk yedi yaşları arasında5 hayız

dönemleri, süresi ve miktarı değişiklik göstermeye başlar. Bazen daha sık

aralıklarla, bazen de daha uzun aralıklarla hayız görme şeklinde zamansal farklılıklar oluşur. Hayızın miktarında da değişimler görülür. Bu değişimler genelde kadının annesi, anneannesi, teyzeleri; yani anne tarafı

genetiğiyle uyumludur. Hayızın süresi ve miktarı değişiklik gösterse de

bu kanamalar, hayız kanamasıdır.

A. Hayız Görme Yaşı

Hayız görme yaşı bölgeden bölgeye, iklimden iklime değişmektedir. Sıcak bölgelerde daha erken yaşlarda görülürken, soğuk ve ılık bölgelerde

daha geç görülebilmektedir. Fıkıh kitaplarımızda belirtilen hayız yaşları (dokuz, on üç, on beş vb.) evrensel değil; âlimlerin kendi bölgelerini

esas alarak verdiği rakamlardır. Hâliyle yaşın hayız konusunda bir etkisi

yoktur. Hayız kanı görüldüğü ândan itibaren kadın buluğa ermiş, ahkâm

karşısında mükellef olmuştur.6

5. Bazı kadınlarda bu yaşlar değişmektedir. Verilen yaş aralığı ortalamaya bakılarak verilmiştir. Detayı Williams Jinekoloji kitabında mevcuttur.

6. Hayız için yaş sınırı zikreden âlimler, o yaştan önce görülen kanı hayız kanı kabul etmezler.

Demu'l fesad/Fasid kan olarak kabul eder ve hayızla ilgili şer'i hükümleri bu kana uygulamazlar.

Ancak yukarıda belirttiğimiz üzere; hayız görme yaşına dair şer'i bir nas yoktur. Âlimlerin içtihadı

nassa değil örfe dayandığından bağlayıcı değildir.

B. Hayız Görme Müddeti

Hayız görmenin alt ve üst sınırı hakkında âlimler ihtilaf etmiştir. Mesele şudur: Hayız gören bir kadın en az kaç gün hayız görür ya da hayız en

fazla kaç gün devam eder?7

Şer'i naslarda hayızın alt ve üst sınırı belirtilmemiştir. Buna binaen sahabeden başlamak üzere müctehid imamlar arasında konu hakkında ihtilaf edilmiştir.8

Dipnotta verilen rivayetler dikkatle incelendiğinde; âlimlerimizin yerel

şartları ve tanıdıkları kadınları esas alıp, hayız için alt ve üst sınır belirledikleri görülür.

Hâliyle bu fetvalar ve içtihadlar örfe dayalıdır. Aynı bölgede yaşayan kadınların dahi alt ve üst hayız sınırları farklıdır. Bu nedenle konu hakkında

nakledilen görüşler mutlaklaştırılmamalıdır.

Kur'ân ve sünnet, hayız ahkâmını kanın varlığına, hayızın bitişini temizlik alameti olan kassetu'l beydaya/beyaz sıvıya bağlamıştır. Bu konuda

son sözü de kadına bırakmıştır. Kadın; hayız olduğunu söylüyorsa hayız,

temizlendiğini söylüyorsa temizdir.

Vahyin, hayızın varlığını kanın varlığına bağlamasının delili:

"Fatıma binti Hubeyş istihaze kanı görürdü.

7. Bu tartışmanın semeresi şudur: Hayızın alt sınırı belirlendikten sonra o sürenin altında

görülen kan, hayız kabul edilmemektedir. Örneğin, “Hayız en az üç gündür.” denildiğinde; üç gün

sürmeyen kan hayız kabul edilmemektedir. İleride açıklanacak istihaze kanı kabul edilmektedir.

Benzer bir durum üst sınır içinde geçerlidir. Örneğin, “Hayız üst sınırı on gündür.” denildiğinde;

on gün boyunca görülen kan hayız kabul edilmekte, onuncu gün kadının hayızdan temizlendiği

varsayılmakta ve onuncu gün ve sonrası istihaze kanı sayılmaktadır.

8. • Enes ibni Malik (ra): “Hayız on gündür. Onuncu günden sonrası istihazedir.” (Darimi, 862)

• Atâ (rh): “Hayızın (alt sınırı) bir gündür, (üst sınırı) on beş gündür.” (Buhari, Kitâbu’l Hayz, 24.

Bab başlığı, muallak olarak)

• Said ibni Cubeyr (rh): “Hayızın üst sınırı on üç gündür. On üçten sonrası istihazedir.” (Darimi,

863)

• Hasan-ı Basrî (rh): “Hayızın en azı üç gündür.” (Darimi, 872)

• Evzai (rh): “Bizim burada bir kadın var. Sabah hayız olur, akşam temizlenir.” (Es-Sunenu’l Kubrâ,

1/1550)

• Abdurrahman ibni Mehdi (rh): “Ümmü A’lâ adında bir kadın vardı. Hayızının iki gün olduğunu

söylerdi.” (age. 1551)

345

Allah Resûlü (sav) kendisine, ‘Gelen kan hayız kanı ise -ki o, kadınlar tarafından

bilinir- namazı terk et. Diğer şekilde olursa abdestini al ve namaz kıl. Çünkü

o, damardan gelen bir kandır.’ ”9

Hayızın bitişini kassetu’l beydaya/beyaz sıvıya bağladığının delili:

Aişe Annemiz o dönemde hayız bitişini soran kadınlara şöyle derdi:

“Kassetu’l beydayı/Beyaz sıvıyı görünceye kadar acele etmeyin.”10

Bu konuda Yüce Allah, son sözü kadına bırakmıştır:

“…Şayet Allah’a ve Ahiret Günü’ne iman ediyorlarsa, Allah’ın rahimlerinde

yarattığını gizlemeleri helal değildir…”11

Kadın, rahminde olan gebelik veya hayız12 konusunda şer’an güvenilirdir. Yüce Allah ona sorulmasını ve onun da gizlememesini emretmiştir.

Sonuç

Hayızın müddetine dair şer’i bir ölçü yoktur. Hayız kanının varlığı hayızın başlangıcı, beyaz sıvının görülmesi hayızın bitişidir. Bu süreç; bir ân

olabileceği gibi bir gün, üç gün, bir hafta, on gün veya daha fazla olabilir.13

Raşid Halifeler Dönemi’nde bir ay içinde üç defa hayız olduğunu söyleyen bir kadın, Ali (ra) ve Kadı Şureyh (rh) tarafından doğrulanmıştır. Çünkü

ailesi de bunun doğru olduğuna şahitlik etmiştir.14

Muhammed ibni Sirin’e de (rh) hayız olduktan beş gün sonra kan gören

bir kadın sorulduğunda, “Kadınlar bu işi daha iyi bilir.”15 demiştir.

II. Nifas

Nifas, doğumla birlikte başlayan kanamalı akıntının doğum sonrasında

da bir miktar devam etmesidir.

9. Ebu Davud, 286

10. Muvatta, 150

11. 2/Bakara, 228

12. bk. Darimi, 884

13. Hayız kanı ile istihaze/hastalık kanının karışması durumunda izlenecek yol istihaze babında anlatılacaktır.

14. bk. Buhari, Kitâbu’l Hayz, 24. Bab başlığı, muallak olarak

15. age.

Gebelik rahminin oluşumu ve bebeğin büyümesiyle, daha önce rahmin

kanlanan iç yüzeyinden16 beslenen gebelik dokularına bu kan akımı yetersiz kalır. Bebeğin bazı dokuları, annenin kan damarlarıyla birlikte plasentayı oluşturmak üzere yaklaşık olarak on ikinci haftadan sonra farklılaşmaya başlar, kan damarları yeniden düzenlenir. Bebeğe ve anneye ait

kan damarları, birbirlerine karışmadan alışveriş yapabilecekleri şekilde

yeniden düzenlenir. Böylece plasenta oluşur. Gebeliğin sonuna kadar

anne ve bebek arasındaki alışveriş, plasenta yoluyla sağlanır.17

Doğumun başlamasıyla hafif kanamalar sık sık görülür. Halk arasında

“kanlı nişan” olarak bilinen bu kanamanın kaynağı, rahim ağzının18, doğuma hazırlanmak için incelmesi ve doğum yolundan çekilmesi nedeniyle

bölgedeki küçük damarların yırtılmasıdır. Doğum yolundan çekilme19

dediğimiz bu açılma durumu olmazsa, görülen kanamalar nifas özelliğinde olmaz.

Doğum eylemi devam ettikçe plasenta yapıştığı yerden ayrılmaya başlar. Plasenta içindeki küçük kan damarlarında kopmalar meydana gelir ve

doğum kanaması buradan kaynaklanır. Bu kan, bebek ve annenin kanını

içerir. Ayrıca doğum sonrası kanamaya salgılar, rahim dokuları ve hücreler de karışır.20 Bunların tamamı nifası oluşturur. Yani nifas kanı, içerisinde pek çok farklı doku ve hücre bulunduran bir kanamadır. Her kadın

için her doğum eylemi sonrası yaşanan normal bir süreçtir.

Bazı kadınlarda bu kanamalar nifas şeklinde değil, hastalığa bağlı21 oluşur. Bu hastalıklara doğum öncesi ultrason takiplerinde, doğum odasında

ve sonrasındaki bir günlük takipte doktor tarafından tanı konulur. Tanı

konulduğunda hasta bilgilendirilir ve hastanede tedavi edilir. Eve taburcu

edilen kadınlarda bu hastalıklara rastlanmamıştır. Halk arasında lohusalık dönemi olarak bilinen ve doğum sonrası dört ila altı hafta içerisinde

16. Kan lakünleri ve villuslar

17. Williams Obstetrik, Implantasyon ve Plasenta Gelişimi, s. 80-100, 25. Baskı

18. Cervikal efesman ve incelme

19. Cervikal silinme, efesman. Halk arasında rahim açıklığı/açılma denir.

20. Williams Obstetrik, Implantasyon ve Plasenta Gelişimi, s. 780-784, 25. Baskı

21. Hastalıklar: Uterin atoni, uterin invazyon, puerperal hematomlar, uterus rüptürü, ablasyo

plasenta, plasenta previa, plasenta akreata sendromu, tüketim koagülopatisi

görülen nifas kanı başlarda daha koyu kırmızı renklidir. Daha sonraki süreçte akıntı giderek pembeleşir, en sonunda sarımsı beyaz bir renge bürünür ve nifas böylece biter. Rengin açılmaya başladığı süreçte veya daha

sonrasında oluşan herhangi bir kanama nifasa ait değildir.22

A. Nifas Görme Müddeti

Doğumdan sonra görülen kanama nifastır. Bu kanamanın alt sınırı yoktur. Kadın ne zaman temizlik alameti görürse temiz kabul edilir. Gusleder ve ibadetlerini ifa eder. Doğumdan sonra nifas, bir gün sürebileceği

gibi, bir hafta, bir ay veya daha fazla sürebilir.

Nifasın üst sınırı konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.23

Dipnotta verdiğimiz rivayetlerden anlaşıldığı gibi her âlim, kendi bölgesinde yaygın örf ve tanıdığı kadınları esas alarak nifas için bir üst sınır

belirlemiştir.

Bu sebeple deriz ki; nifas müddeti bölgeden bölgeye, kadından kadına

değişebilir. Aslolan kanın varlığı ve temizlik alametidir. Kan varsa nifas

devam ediyor, temizlik alameti görülmüşse nifas sonlanmış demektir.

Kadınların kanları nasıl ayırt edeceği konusu istihaze bölümünde anlatılacaktır.24

22. Doğum kanalı travmaları bir istisnadır. Doğumun kendisi travmatik bir eylemdir. Doğum

kanalında ufak çaplı yırtıklar zamanla kendiliğinden iyileşir. Buradan oluşan ufak kanamalar nifasa karışabilir. Ciddi yırtıklar ve tedavi gerektiren travmalar ise doğum odasında doğum işlemi

tamamlanınca muayene yapılarak kontrol edilir. Kan toplanması olarak bilinen hematomlar, doğumdan sonraki günlerde görülebilir. Hematomlar, doğum eylemi sırasında yırtılmış damarlardan ufak çaplı kan sızması sonucu biriken kandır. Genelde dışarıya atılamaz, yani nifasa karışmaz.

Derin dokularda birikir; bazı semptomlar ile kendisini belli eder ve doğum sonrasındaki günlerde, dokularda biriken bu kanın boşaltılmasıyla hasta tedavi edilir.

23. İhtilafın sebebi; sahabe, tabiin ve ilk dönem imamlarından aktarılan farklı rivayetlerdir.

• Ümmü Seleme Annemiz, Allah Resûlü (sav) döneminde kırk günü nifas kabul ettiklerini söylemiştir. (Ebu Davud, 311; Tirmizi, 139)

• Abdullah ibni Abbas'tan (Darimi, 994) benzer bir görüş sahih isnatla nakledilmiştir.

• Atâ (rh): "Kadının belli bir (nifas olma) âdeti varsa ona göre nifas sayılır. Aksi hâlde kırk gün

nifas kabul eder." (Darimi, 992)

• Şa'bi (rh): "İki ay (altmış gün) nifastır, sonra istihazedir." (Darimi, 999)

• Mekhul (rh): "Erkek çocuk sonrası otuz gün, kız çocuk sonrası kırk gün nifastır." (Darimi, 1000)

• Hasan-ı Basrî'den elli gün, Cafer-i Sadık'tan yetmiş gün nakledilmiştir. (Tuhfetu'l Ehvezî, 139

No.lu hadis şerhi)

24. Nifas için üst sınır belirleyenler o sınırdan sonrasını istihaze kabul ederler. Örneğin, üst

B. Düşük Yapan Kadının Nifası

Düşük yaptıktan sonra görülen kan, düşüğün durumuna göre değişiklik arz eder.

Şayet düşen çocuğun sureti oluşmuşsa bu durum, normal doğum gibidir

ve görülen kan nifas hükmündedir. Düşüğün sureti henüz oluşmamışsa

bu durum, doğum hükmünde değildir ve görülen kan hastalık kanı olup

nifas değildir.

Bebeğin sureti ne zaman oluşur?

Gebelik boyunca rahim ve bebeği besleyen damarlar gelişme ve olgunlaşma sürecinden geçer. On ikinci haftadan itibaren gebelik rahmi oluşmaya başlar. Bebeği besleyen damarsal ağ, yani plasenta oluşur ve embriyo insan sureti almaya başlar. Bu üç durum da yaklaşık olarak on ikinci

haftadan sonra oluşur. Sonrasında doğuma kadar bu yapılarda başka değişiklikler olmaz, sadece gelişim gösterirler.

Yaklaşık on ikinci haftadan itibaren görülen düşüklerde ya da sonraki

süreçteki doğumlarda yaşanan kanamalarda, nifası oluşturan kan, doku

ve hücrelerde değişiklik olmadığı için bu kanama nifas içeriğiyle aynıdır.

Tıpta yirminci hafta öncesi gebelik kaybına düşük; yirminci haftadan

sonrasına ise erken doğum denir. Bunun sebebi, yirminci haftadan sonra

doğan bebeklerin Allah'ın izniyle tıbbi işlemler uygulanarak yaşayabilmesi, ancak yirminci haftadan önce böyle bir ihtimalin olmamasıdır. Tıptaki bu isimlendirmenin kanama hükmüyle bir ilgisi yoktur. Bu tamamen

bebeklerin yaşayıp yaşayamama durumuyla ilgilidir.

On ikinci hafta sonrası oluşan düşük kanaması doğumla benzerlik gösterdiği için nifas özelliğindedir. Gebeliğin başından on ikinci haftaya kadar olan kanama ise istihaze (hastalık) kanı olarak sınıflanabilir. Kadın

gebe kaldıktan sonra hayız göremeyeceği için, on ikinci haftaya kadar

olan düşüklerde görülen kanamalar hayız değildir.

sınır 40 gündür diyenler şöyle yapar: Doğumdan itibaren temizlik alameti görmez ve kanama

devam ederse; kırkıncı güne kadar nifas kabul eder. Kırkıncı gün kan devam etse de gusül alır ve

temizlenmiş kabul eder. Kırkıncı günden sonrasını istihaze kabul eder.

C. Hayızlı ve Nifaslı Kadına Dair Şer'i Hükümler

Hayız ve nifas hâli, üzerine şer'i ahkâmın bina edildiği isimlerdendir.

Yüce Allah, hayızlı ve nifaslı kadına şu hükümleri vacip kılmıştır:

1. Hayızlı ve Nifaslı Kadın Namaz Kılmaz, Oruç Tutmaz

Namazın şartlarından biri, küçük ve büyük abdestten temizlenmiş olmaktır. Hayızlı ve nifaslı kadınlar abdestsiz kabul edildiklerinden, hayız

ve nifas hâli sürdüğü müddetçe namaz kılmazlar.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Kurban veya Ramazan Bayramı namazını kıldırmak üzere

namazgâha yöneldi. Yolda kadınlara rastladı.

Onlara, 'Ey kadınlar topluluğu sadaka verin! Zira cehennem ehlinin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu bana gösterildi.' dedi.

Kadınlar, 'Neden, ey Allah'ın Resûlü?' diye sordu.

Allah Resûlü, 'Lanet eder ve kocalarınızın iyiliğine nankörlük yaparsınız. Dini

ve aklı eksik olan, ama kararlı ve basiretli bir adamın aklını sizden daha fazla

çelen birini görmedim.' diye cevap verdi.

Bunun üzerine kadınlar, 'Ey Allah'ın Resûlü! Aklımızın ve dinimizin noksanlığı nedir?' diye sordular.

Allah Resûlü, 'Bir kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısına denk değil

midir?' diye sorunca kadınlar, 'Evet.' dediler.

Allah Resûlü, 'İşte bu, onların akıllarının eksik olmasından ileri gelir.' dedi.

Sonra, 'Kadınlar hayız olduğu zaman, namaz kılmazlar, oruç tutmazlar; değil mi?' diye sordu.

Kadınlar, 'Evet.' deyince, 'Bu da onların dinî bakımdan eksik olduğundan

ileri gelir.' buyurdu."25

25. Buhari, 304; Müslim, 79-80

Aişe Annemizden (r.anha) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Hayız kanı başladığı zaman namazı bırak, kan kesildiği zaman guslet ve namaza başla."26

2. Hayız ve Nifaslı Kadın, Namazı Kaza Etmez, Orucu Kaza Eder

Muaze binti Abdullah'tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Aişe’ye (r.anha), Âdetli kimse neden orucunu kaza ediyor, ama namazını kaza etmiyor?’ diye sordum.

Bana, ‘Sen Harurî misin?’ dedi.

Ben de, ‘Harurî değilim. Sadece soruyorum.’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Biz âdet görürdük. Oruçları kaza etmekle emrolunurduk, ama namazları kaza etmekle emrolunmazdık.’ dedi.”27

Namaz ve oruç arasındaki fark

Şeriat; namaz ve orucun arasını ayırmıştır. Hayızlı ve nifaslı kadının, tutmadığı oruçları temizlik hâlinde kaza etmesini istemiş; ancak namazları kaza etmesini istememiştir.

İbadetler taabbudi eylemlerdir, yani onda aklın payı yoktur. Allah (cc) yegâne otorite olması hasebiyle emreder, bizler de kul olmamız hasebiyle itaat ederiz.

Bazı İslam âlimleri bu hükme şöyle bir hikmet zikretmişlerdir: Kadın her ay hayız görür, ömründe birkaç defa da nifas… Tutmadığı oruç dönemi yılda bir defa yaşanırken kılmadığı namaz dönemi ise her aydır ve sayıca daha çoktur. Allah (cc) kadınlara olan merhametinden, az olanı kaza etmesini ve çok olanı kaza etmemesini emretmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

3. Hayızlı ve Nifaslı Kadınla Cinsel İlişki (Cima) Yasaktır

“Sana (kadınların) hayız hâlini soruyorlar. De ki: ‘O (hayız) bir ezadır. Hayız döneminde kadınlarla (cima etmekten) uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın. (Gusledip) temizlen-

26. Nesai, 202

27. Müslim, 335/69

diklerinde Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.’ ”28

Ayetin nuzül sebebine dair Enes (ra) şu olayı aktarır:

“Bir kadın âdetini gördüğünde, Yahudiler onunla birlikte yemek yemez, evlerde beraber kalmazlardı. Allah Resûlü’nün ashabı bu durumu ona sordular.

Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

‘Sana (kadınların) hayız hâlini soruyorlar. De ki: ‘O (hayız) bir ezadır. Hayız döneminde kadınlarla (cima etmekten) uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye

kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın. (Gusledip) temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz ki Allah, çokça

tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.'29

Allah Resûlü, 'Cima hariç her şeyi yapabilirsiniz.' dedi.

Bu durum Yahudilere ulaştı.

Onlar, 'Bizim uygulamalarımızdan bir şeyi terk etmekle bu adam ancak ve

ancak bize muhalefet etmek istiyor.' dediler.

Bunun üzerine Usayd ibni Hudayr ile Abbad ibni Bişr gelip, 'Ey Allah'ın

Resûlü! Yahudiler böyle böyle diyorlar. Dolayısıyla hayızlı kadınlarla birlikte

kalmayalım mı?' dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sav) yüzü değişti. Öyle ki kendisinin onlara darıldığını zannettik. Arkasından o ikisi dışarı çıktı ve Allah Resûlü'ne süt

hediye etmeye gelen bir adamla karşılaştılar. Allah Resûlü onların arkasından

haber gönderdi ve kendilerine süt içirdi. Böylece onlar da Allah Resûlü'nün,

kendilerine darılmadığını anladılar."30

Yüce Allah, hayızlı ve nifaslı kadınla cinsel ilişki kurmayı yasaklamıştır.

Bunun birçok nedeni/hikmeti vardır:

• Hayız bir eza hâlidir. Kadının biyolojik durumunda değişiklik olur,

ağrıları olur; ruhsal durumunda da değişiklikler yaşar. Bu dönem birlikteliğe uygun değildir.

28. 2/Bakara, 222

29. 2/Bakara, 222

30. Müslim, 302

• Hayız esnasında kadının kanaması vardır. Hayız kanı koyu siyah, kokulu (rahatsızlık veren) ve yoğun bir kandır. Erkeğin bu durumdan rahatsız olması ve eşine karşı olumsuz duygular beslemesine neden olabilir.

• Hayız esnasındaki cinsel ilişkinin iki tarafın da sağlığına verdiği birtakım zararlar vardır:

1. Hayızlıyken rahim iç yüzeyi parça parça dışarı atılır. Bu durum rahim

dokusunun bütünlüğünü bozar. Rahim dokusunun bütünlüğünün bozulması da enfeksiyon etkenlerinin31 girişini kolaylaştırır. Bu enfeksiyonlar

ciddi hastalıklara32 sebep olarak kadında kısırlığa33 bile neden olabilir.3435

2. Bulaşıcı bir hastalık taşıyan kadının, hayızlıyken rahminin bütünlüğünün bozulmasıyla açığa çıkan kanlı doku nedeniyle bu dokulara temas

eden erkeğin, cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma ihtimali artar.

3. Endometriozis, rahim içinde hayız görülen dokuların (endometrium), olmaması gereken -rahim ağzı, yumurtalık, vajina, tüpler vb.- yerlerde olup her ay rahimle birlikte bu bölgelerde de hayız olması hastalığıdır. Hayız ile rahmin iç yüzeyi parça parça atılırken bu dönemde cima

yapılırsa bu parçaların bir kısmı, kadının iç genital organlarından bir yere

yerleşip orada yaşamaya devam edebilir. Endometriozis olarak adlandırılan bu hastalık, hayızlıyken cima yapan kadınlarda daha sık görülmüştür. Aynı zamanda bu hastalık yapışıklıklara (adesyon ve fibrozis) sebep

olup kısırlığa neden olabilir.36

4. Hayızın süresinde ve miktarında değişime sebep olabilir. Normal süresinden veya miktarından sapmalar görülebilir.37

31. Klamidya, gonokok vs.

32. Pelvik inflamatuar hastalık (PID)

33. PID ve infertilite korelasyonu

34. Filer RB, Wu C√H. Adet sırasında çiftleşme. Endometriozis ve pelvik inflamatuar hastalık

üzerine etkisi. J Reprod Med. 1989; 34: 887–890. [PubMed] [Google Scholar]

35. Sweet RL, Blankfort-Doyle M, Robbie M, Schacter J. The occurrence of chlamydial and gonococcal salpingitis during the menstrual cycle. JAMA. 1988;288:2062–2064. [PubMed] [Google

Scholar]

36. Mollazadeh, Sanaz et al. “Association between Sexual Activity during Menstruation and

Endometriosis: A Case-Control Study.” International journal of fertility & sterility vol. 13,3 (2019):

230-235. doi:10.22074/ijfs.2019.5601

37. Cutler WB, Friedmann E, McCoy NL. Coitus and menstruation in perimenopausal women.

353

5. Hayızlıyken cimada bulunmak eşler arasında birbirlerine karşı duyulan ilgi ve arzunun azalmasına sebep olabilir.38

6. Kadın vajinasında yararlı bakterilerin bulunduğu bir flora vardır. Hayız

bu florayı bozmazken, hayızlıyken yapılan cima, kadının florasında değişikliğe sebep olabilir.39 Bu hastalığa sebep olan pek çok etken olmakla

birlikte hayızlıyken yapılan cima da bu etkenlerden biridir.40

a. Vajinal/Genital bölgeden ilişki kurmak dışında beraberlik

yasaklanmamıştır

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse hayızlı hanımıyla cinsel ilişkide bulunur veya hanımına arkadan

yaklaşır veya bir sihirbaza işlerini havale etmek için müracaat ederse, Muhammed'e (sav) indirilen dine küfretmiş olur."41

Hayız ve nifas hâlinde yasak olan; cinsel uzuvların birleşmesi, yani cimadır.

Bu bölgeden ilişki kurmamak kaydıyla kadın ve erkeğin birbirine yaklaşması yasak değildir. Allah Resûlü'nün (sav) bizlere örnek olan uygulaması şöyledir: O (sav), hayızlı eşiyle birlikte olmak istediğinde, diz kapağıyla

göbek arasını kapatacak bir örtü örtmelerini ister (ittizar) ve onlara öyle

yaklaşırdı:

Aişe'den (r.anha) şöyle nakledilmiştir:

"Bizden biri hayız olur, Allah Resûlü de ona dokunmak isterse hanımına hayızın başlarında izarını bağlamasını emreder sonra dokunurdu."

Aişe (r.anha) şöyle devam etmiştir:

"İçinizden kim, Allah Resûlü'nün nefsine hâkim olduğu kadar kendine hâkim olabilir ki!"42

J Psychosom Obstet Gynaecol. 1996;17:149–157. [PubMed] [Google Scholar]

38. Elias E. MAZOKOPAKIS. Is Vaginal Sexual Intercourse Permitted during Menstruation? A

Biblical (Christian) and Medical Approach. 2018

39. Bu duruma bakteriyel vazjinozis hastalığı denir.

40. Williams Jinekoloji, Bakteriyel Vajinozis, s. 66, Tablo 3.2, 25. Baskı

41. Ebu Davud, 3904; Tirmizi, 135

42. Buhari, 302; Müslim, 293

Aslında yasaklanan, vajinal bölgeden ilişki kurmaktır. Allah Resûlü (sav)

yasağa götüren yolları kapamak istediğinden diz kapağıyla göbek arasının

örtülmesini emretmiştir. Aişe Annemizin işaret ettiği gibi Allah Resûlü

nefsine hâkim olmasına rağmen bunu yapmıştır. Bizlerin çok daha dikkatli olması gerekmektedir.

b. Hayızlı kadınla cima yapanın kefareti

Hayızlı kadınla cima yapan, Allah'ın ve Resûl'ünün emrine isyan etmiş,

şer'i bir hududu çiğnemiştir. Allah'a (cc) yönelmesi, tevbe ve istiğfarda bulunması gerekir.

Bazı âlimler tevbeyle beraber, kefaret olarak malından tasadduk etmesini şart koşmuşlardır.

Açıkcası mali cezayı şart koşan âlimlerin dayandığı delil zayıftır. Zayıf

hadisle hüküm sabit olmaz.43

Ancak şunu belirtmeliyiz ki İslam'a göre, hangi günah olursa olsun tevbeyle birlikte tasaddukta bulunmak güzel bir ameldir.

Peygamberimiz arkadaşına, "Gel kumar oynayalım." diyen kimseye tasadduk etmesini emretmiştir.44

Ka'b ibni Malik (ra) gibi sahabiler, tevbe ettiklerinde mallarının bir kısmını tasadduk etmişlerdir.45

Buna binaen; hayızlıyken eşiyle birlikte olan, tevbe ettikten sonra malından tasaddukta bulunabilir. Bu, zorunlu bir kefaret değil, İslam şeriatının tavsiye ettiği müstehap amellerdendir.

4. Hayızlı Kadını Boşamak

Talak/Boşanma; sünnet talakı ve bidat talakı olmak üzere iki kısma ayrılır:

Sünnet Talakı: Erkeğin, hayızdan temizlenmiş ve kendisiyle cinsel ilişki

kurmadığı eşini bir talak vererek boşamasıdır.

Bidat Talakı: Erkeğin, eşi hayızlıyken ya da temizlenmesinin ardından

ilişkiye girdikten sonra veya birden fazla talak vererek eşini boşamasıdır.

43. Hadisler için bk. Ebu Davud, 264; Tirmizi, 137

44. bk. Buhari, 4860; Müslim, 1647

45. bk. Buhari, 4418; Müslim, 2769

Allah Resûlü (sav) erkeğin hayızlı eşini boşamasını yasaklamıştır.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi Allah Resûlü'nün (sav) zamanında eşini hayızlı iken boşamış, bunun

üzerine Ömer ibni Hattab, Allah Resûlü'ne bu durumu sormuştu.

Allah Resûlü de, ‘Ona söyle, hanımına dönsün. Sonra temizlenip tekrar hayız

olup tekrar temizleninceye kadar yanında tutsun. Bundan sonra dilerse yanında tutar, dilerse de dokunmadan onu boşar. İşte Allah’ın emrettiği, kadınların

boşanması ile ilgili süre budur.’ buyurdu.”46

Hayızlıyken eş boşamak, yasaklanmış bir münkerdir.

5. Hayızlı/Nifaslı Kadının Kur’ân’a Dokunması, Kur’ân Okuması ve

Mescide Girmesi47

6. Hayızlı/Nifaslı Kadının Kâbe'yi Tavaf Etmesi

Hayızlı kadının Kâbe’yi tavaf etmesi yasaklanmıştır. Temizleninceye kadar bekler, sonra tavaf yaparak haccını tamamlar.

Hac esnasında hayız olan Aişe Annemize Resûlullah (sav) şöyle emretmiştir:

“…Kâbe’yi tavaf etmek dışında bir hacının yaptığı her şeyi yap..”48

7. Hayızın Bitişi

Hayıza mebni olan şer’i hükümler, hayızın bitmesiyle son bulur. Hayızın bitişi kassatu'l beydanın/beyaz sıvının görülmesidir.49

Hayızdan temizlenen kadının gusül alması zorunludur. Zira gusül almadan namaz, tavaf ve cinsel ilişki gibi hayızlı kadına yasaklanan hükümler

helal olmaz:

“Sana (kadınların) hayız hâlini soruyorlar. De ki: ‘O (hayız) bir ezadır. Hayız döneminde kadınlarla (cima etmekten) uzak durun. (Hayız bitip) temiz-

46. Buhari, 5251; Müslim, 1471

47. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Kur’ân’ı Okumak veya Kur’ân’a Dokunmak İçin Abdest Alınması Gerekir mi?”, 1/239

Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Cünüp (ve Hayızlının) Kur’ân Okuması”, 1/297

Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Cünüp (ve Hayızlının) Mescide Girmesi”, 1/301

48. Buhari, 294

49. Muvatta, 150

leninceye kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın. (Gusledip) temizlendiklerinde Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz ki Allah, çokça

tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.’ ”50

a. Temizlendikten sonra görülen leke

Hayızdan temizlendikten sonra görülen kan lekesi ve bulanık sıvının

hükmü yoktur. Temizlendikten sonra bu tip lekeler görülebilir:

“Allah Resûlü, temizlendikten sonra şüphe oluşturacak (leke görenlere) şöyle dedi: ‘O, damardan gelen kandır. (Hayız değildir.)’ ”51

Ümmü Atiye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, (temizlendikten sonra) gördüğümüz sarılık ve bulanık lekeyi bir şey

saymazdık.”52

b. Güneş batmadan önce temizlenen kadın

Bir kadın hayızdan temizlendiği ânda şer’i sorumluluklarıyla mükellef

olur. Bir önceki vakitle ilgili ibadetlerden sorumlu değildir.

Örneğin Güneş batmadan hemen önce temizlenen kadın, temizlenmek

için gusleder ve ikindi namazını eda eder. Öğle namazından ve henüz vakti girmediği için akşam namazından sorumlu değildir.53

8. Vakit Girdikten Sonra Namazını Kılmadan Hayız Olan Kadının

Durumu

Vaktin girmesiyle beraber kişi vakit namazıyla mükellef olur. Ancak vakit sonuna kadar namazı erteleme hakkı vardır. Fazilet, ilk vakitte kılmak

olsa da namazı son vaktinde kılmak günah değildir.

Hâliyle namazı eda edemeden hayız olan kadın, temizlendikten sonra o vakit namazını kılmalı mıdır, konusu ihtilaf edilen meselelerdendir.

50. 2/Bakara, 222

51. Ebu Davud, 293

52. Buhari, 326

53. Yatsıdan sonra temizlenen kadının akşam namazını kılması gerektiği; Güneş batmadan

önce temizlenen kadının öğlen namazını da kılması gerektiği görüşü, sahih ve sarih bir delile

dayanmamaktadır. Mercuh bir görüştür. Zira hayızlı kadın seferî/hasta gibi özür sahiplerine kıyas

edilmiş ve özür sahipleri için iki vaktin namaz vakti olduğu (cem yapma ruhsatı) söylenmiştir.

İbadetlerde kıyas olmayacağı gibi, hayızlı kadında mezkûr özür sahiplerini kıyas etmek sağlıklı

değildir. Allah (cc) en iyisini bilir.

Racih olan, kadının o namazı kaza etmemesidir. Zira namazı ertelemek

şer'i bir haktır ve kişi kılamadan hayız olmuştur. Ayrıca kadınların çokça karşılaştığı bir mesele olmasına rağmen, Allah Resûlü (sav) kadınlara bu

namazı kılmalarını emretmemiştir.

9. Gebe Kadının Hayız Görmesi

Gebe kadının hayız görüp görmeyeceğine dair şer'i bir nas yoktur. Seleften bir kısmı gebe kadının hayız olmayacağını, bir diğer kısmı ise olabileceğini söylemiştir.54 Her iki görüş sahipleri de bu görüşlerini şer'i

naslara değil, kendi hanımlarında gördükleri hâle veya yaygın örfe dayandırmışlardır.

Günümüzde ise Allah'ın (cc) nefislerde ve ufuktaki ayetlerini göstermesiyle gelişen ilim, gebe kadının hayız olmasının mümkün olmadığını ispat etmiştir.

Gebe kadınlarda farklı nedenlerle kanamalar görülebilir. Ancak bunlar

hayız kanaması değildir.

Normalde her ay rahim, olası bir hamilelik için hazırlanır. Progesteron

hormonu seviyesinin artmasıyla kalınlaşır ve döllenmiş yumurtanın gelip

yapışması için uygun bir hâle gelir. Eğer döllenme gerçekleşmezse progesteron hormonu azalır ve yetersiz kalır. Bunun neticesinde bu kalınlaşmış

yüzey parçalanarak dökülmeye başlar. Bu, hayız kanamasının sebebidir.55

Eğer döllenme gerçekleşir ve döllenmiş yumurta rahme yapışırsa, gebelikle artan B-hCG hormonunun etkisiyle hayızın aksine progesteron

ve östrojen hormonları artar. Bu hormonlar rahmin iç yüzeyini daha da

güçlendirir ve parçalanıp dökülmesini engelleyerek hamileliğin devam

etmesini sağlar. Bu nedenle gebelik sonlanıncaya kadar vücut yeni bir

hayız döngüsüne girmez.

Ayrıca gebeliğin on dört ile on altıncı haftalarında rahim değişikliklere uğrar.56 Döllenmiş yumurtanın rahme tutunduğu yer dışındaki rahim

54. bk. Darimi, 961-968

55. Hayızın tıbbi hormonal sebebi, progesteron çekilme (azalma) kanamasıdır.

56. Gebelik endometriozisi-desidual reaksiyon oluşumu

bölgeleri birbiriyle birleşir.57 Gebelik rahmi58 dediğimiz bu yapı sadece

döllenmiş bir yumurta rahme yerleştiğinde gerçekleşir59 ve bu nedenle

hayız görülen kısım lohusalık dönemi bitene kadar kaybolur. Lohusalık

dönemi sonrasında ise tekrar oluşur. Hayız görülen bölüm kaybolduğu için bir kadının gebelik ve lohusalık dönemi boyunca hayız görmesi

mümkün değildir.

Yumurta döllendiğinde, rahmin içine doğru bir yolculuk başlar. Bu yolculuk yaklaşık olarak âdetin bitme gününden üç hafta sonrasına denk

gelen sürede tamamlanır ve embriyo, hayızdan üç hafta sonra rahmin

içine gömülür. Bu gömülme işlemi sırasında embriyo hücreleri, rahmin

içeri gömüleceği kısımlarına tutunur; enzimleriyle bu bölgeyi eritir; içeri girer ve üzerini bir tıkaçla örter. Tüm bu işlemler esnasında kadında az

miktarda bir kanama görülebilir. Embriyonun içeri gömülme esnasında

görülen bu kanamaya “yerleşme kanaması” denir. Hayız kanamasının olduğu yerden ve içerik olarak hayızla aynı olan bir kanama olmasına rağmen hem rahim dokusu bütünlüğünü koruduğu için hem de hormonel

açıdan farklı olduğu için bu kanama hayız kanaması değildir. Âdet süresinin kadınlarda ortalama bir hafta sürdüğü göz önüne alınırsa, ilk âdet

gördüğü günden dört hafta sonra aynı yerden aynı kanın gelmesi nedeniyle kadınlar hayız olduğu yanılgısına düşebilir. Bu nedenle çoğu kadın

âdet gördüğünü zanneder, hâlbuki gebelik başlamıştır ve embriyo rahme

tutunarak içeri gömülüyordur. Bazı kadınlar bu kanamayı pembe/kahverengi lekelenme şeklinde görebilirler. Bir kadının, gördüğü bu kanamanın hayız mı yoksa yerleşme kanaması mı olduğunu anlaması mümkün

değildir. Bu ancak sonraki aylarda gebe olduğunu öğrendikten sonra anlaşılabilecek bir durumdur.

Bu durumdaki kadın mazurdur: Gebelik başında “yerleşme kanamasını”

hayız zannedip namazı ve orucu terk eden kadın, daha sonra gebe olduğunu ve hayız olmadığını anlarsa, sorumluluğu yoktur. Zira o, bildiği ile

57. Desidualizasyon, desidua kapsülaris ve desidua parietalisin birleşmesi sonucu gebelik endometriumu oluşmasıdır.

58. Desidua vera

59. Desidual reaksiyon, sadece Blastokist implantasyonu ile oluşur.

amel etmiştir. Kişi bilgisizlikle yaptıklarını/terk ettiklerini, doğrusunu

öğrendikten sonra kaza etmez. Bu kaidenin detayı namaz bölümünde

anlatılacaktır.

10. Hayızın İlaç Kullanarak Ertelenmesi veya Öne Alınması

Hacta bulunan, evlenecek olan veya herhangi bir sebeple hayızı öne almak veya mutad vaktinden ertelemek durumunda olan kişi, bunu yapabilir. Zira bunu nehyeden bir nas yoktur. Ayrıca Ömer (ra), Atâ (rh) ve İmam

Ahmed (rh) gibi imamlardan caiz olduğuna dair nakil yapılmıştır.60 Bir ihtiyaç nedeniyle hayızı öne alacak veya mutad vaktinden erteleyecek olan

kişi iki şeye dikkat etmelidir:

• Ertelemek veya öne almak sürekli olmamalı, fıtratı bozacak şekilde

tüm hayata yayılmamalıdır. Fıtratı bozmak şeytanın amelidir ve kişiyi

Allah'ın rahmetinden uzaklaştırır.

"Dedi ki: '(Kasem olsun ki) senin kullarından belirlenmiş bir pay edineceğim. Onları saptıracağım, onları (boş) kuruntularla oyalayacağım, onlara emredeceğim hayvanların kulaklarını kesecekler, onlara emredeceğim Allah'ın

yarattığı (fıtratı) değiştirecekler.' Kim de Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinirse,

hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana uğramış olur. Onlara vaatte bulunur ve onları

(boş) kuruntularla oyalar. Şeytanın onlara vaadi aldatmadan ibarettir. Bunların barınağı cehennemdir. Ondan kaçış bulamayacaklardır."61

• Sağlığına zarar verecek şekilde hayızı ertelemekten veya öne almaktan

uzak durmalıdır. Çünkü kişinin bedeninin/sağlığının kendi üzerinde hakkı vardır. Başkasına zarar vermek de zarar görmek de yasaklanmıştır.62

11. Hayız Kanı Necistir, İzalesi Gerekir

Necasetler babında anlatacağımız üzere hayız kanı necistir. Giderilmesi/İzale edilmesi gerekir. Hayızdan temizlenen ve gusleden mümin bir

kadın, elbisesindeki hayız kanını temizlemeden ibadetlerini ifa edemez.

60. El-Muğnî, 1/266

61. 4/Nîsa, 118-121

62. bk. İbni Mace, 2341

Esma'dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kadın Allah Resûlü'ne geldi ve 'Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa

temizliğini nasıl yapsın?' dedi.

O, ‘Ovalarsın, sonra da suyla çitilersin. Su döküp bu elbiseyle namaz kılabilirsin.’ dedi.”63 64

III. İstihaze

İstihaze kanaması, nifas ve hayız dışında kalan kadın genital sisteminden

kaynaklı kanamalardır. Bu kanamaların kaynağı; rahim, vajina, rahim ağzı

veya genital bölgenin başka bir yeri olabilir. Hayız döngüsüyle bir bağlantısı olmayan herhangi bir zamanda, değişik miktarlarda ve herhangi

bir süre devam edebilen kanamalardır.65

A. İstihazeye Dair Şer’i Hükümler

Şeriat; hayız ve istihaze kanını ayırdığı gibi hayız ve istihaze ahkâmını

da ayırmıştır. Bu hüküm farklarını şöyle sıralayabiliriz:

1. İstihaze, Abdest Bozulması Gibidir

Hayız, abdestsizlik hâlidir. İstihaze ise abdestin bozulmasıdır. Bu nedenle istihazeli kadın namazı, orucu, tavafı terk etmez. Yalnızca abdest alır

ve ibadetlerini ifa eder. İbadet esnasında kanı akıyor olsa bile ibadetine

zarar vermez. Çünkü bu bir özürdür.

2. İstihazeli Kadının Namaz Kılması

Allah Resûlü’nün (sav), namaz kılmak isteyen istihazeli kadınlara bazı tavsiyeleri vardır. Aşağıdan yukarıya doğru bu tavsiyeleri şöyle sıralayabiliriz:

• Her vakit için abdest almak

İstihazeli kadın, her vakit için abdest alır ve başka bir sebeple abdesti

bozulmadıkça bir sonraki vakte kadar abdestli kabul edilir. O vakit için-

63. Buhari, 307; Müslim, 291

64. Necis olan ve yıkanması gereken kan; hayız kanı ve tüm hükümlerinde hayızla aynı olan

nifas kanıdır. Bunun dışındaki kanlar necis değildir. Necasetler babında anlatılacaktır.

65. Genellikle hastalıklarla ilişkili olan bu kanama çeşidinde, sebebi bulunamayan/bilinmeyen kanamalar görülebilir. Bu kanamalara; yumurta çatlamasına bağlı düzensizlikler (anovulatuar kanamalar) nedeniyle oluşan kanamalar, enfeksiyonlar, hormonal bozukluklar, polip, miyom,

anatomik hastalıklar, kanserler, pıhtılaşma bozuklukları gibi pek çok neden sayılabilir.

de namazlarını kılar. Bir sonraki vakit yeni bir abdest alır ve vakit namazını kılar.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fatıma binti Ebi Hubeyş, Allah Resûlü'ne geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben hayız günlerinden sonra da kendisinden kan gelen ve bir türlü temizlenemeyen bir kadınım. Namazı bırakayım mı?'

Allah Resûlü dedi ki: 'Hayır. Bu kan bir damardan gelmektedir ve hayız kanı

değildir. Hayız günlerinde namazı bırak. Hayız günleri bittiğinde kanı üzerinden yıka, sonra namaz kıl.' (Ravi şu lafzı da eklemiştir:) 'Sonra her namaz

için abdest al.' "66

"Fatıma binti Hubeyş istihaze kanı görürdü.

Allah Resûlü (sav) kendisine, 'Gelen kan hayız kanı ise -ki o, kadınlar tarafından

bilinir- namazı terk et. Diğer şekilde olursa abdestini al ve namaz kıl. Çünkü

o, damardan gelen bir kandır.' "67

• İki namazı cem edip bir defa guslederek iki namazı kılmak

Hamne binti Cahş'dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"...Eğer gücün yeterse öğleyi geciktirerek ikindiyi öne al ve gusledip bu iki

namazı bir vakitte kıl. Akşam namazını geciktirerek yatsı namazını öne alır ve

gusledip bu iki namazı da bir arada kılarsın. Sabah namazı için ayrıca gusledip

onu da kılarsın. Gücün yeterse bunları böylece yap, orucunu da tut. Bu ikinci

bana daha hoş gelenidir."68

Buna göre bir günde üç defa gusledilmiş olur. Kişi, sabah namazı için gusleder ve namazını eda eder. Öğle namazını son vakte erteler. Gusleder ve

öğleyi kılar. Sonra ikindiyi ilk vaktinde kılar, iki namazı cem eder (cem'i

suvari) ve bir gusülle kılar. Aynı şeyi akşam ve yatsı namazı için de yapar.

66. Buhari, 228

67. Ebu Davud, 286

68. Ebu Davud, 287

• Her vakit için gusletmek

Ümmü Habibe binti Cahş'tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi istihaze olurdu. Bunu Allah Resûlü'ne sorduğunda ona, her namaz

için gusül abdesti almayı emretti. Hatta yıkanıp çıktığı leğendeki kanın koyuluğu artmış olsa bile namaz kılmayı emretti."69

Ebu Seleme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyneb binti Ebi Seleme’nin haber verdiğine göre, Abdurrahman ibni Avf ’ın

hanımı olan Ümmü Habibe binti Cahş’tan devamlı kan geliyordu. Resûlullah (sav) ona, her namaz vaktinde yıkanmasını ve namaz kılmasını emretti.”70

Bu üç tavsiyeden her biriyle amel etmek caizdir. En faziletlisi her vakit

için gusletmek; daha az faziletli olanı günde üç defa gusletmek; en az faziletli olan her vakit için abdest almaktır.

3. İstihaze Kanı Necis Değildir!

Racih olan, hayız kanının aksine istihaze kanının necis olmadığıdır. Hayız dışındaki kanamanın necis olmadığına dair tafsilat, necasetler babında işlenecektir.

Bu nedenle kadın namaz kıldığı esnada kanı akıyor olsa dahi bu kanama

namazına zarar vermez:

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber ile (sav) birlikte hanımlarından biri de itikafa girdi. O sırada hem

kan hem de sarı su görüyordu. Namaz kılarken altında bir leğen bulunurdu.”71

4. İstihazeli Kadına Cinsel İlişki Yasaklanmamıştır

Hayızlı kadının aksine, istihazeli kadına cinsel ilişki yasaklanmamıştır.

Sahabeden Aişe Annemiz caiz olmadığını söylese de;72 sahabenin cum-

69. Ahmed, 27445

70. Ebu Davud, 293

71. Buhari, 310

72. bk. Darimi, 857

huru caiz olduğunu söylemiştir. Abdullah ibni Abbas (ra),73 Ali (ra),74 Hamne

binti Cahş (r.anha)75 cevaz veren sahabilerdendir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

B. Hayız ve İstihazenin Ayırt Edilmesi

Hayız, kadınların her ay düzenli olarak yaşadığı biyolojik bir durumdur.

İstihazenin ise belirli bir zamanı yoktur. Kadın hastalıkları nedeniyle vajinal bölgede görülen bir kanamadır.

Fıkhi açıdan şöyle bir sorunla karşılaşılması muhtemeldir:

Kadın istihaze olduğu dönemde hayız da olabilir ve böyle bir durumda hayız kanı ile istihaze kanı birbirine karışabilir. Yukarıda anlatıldığı

gibi hayız ahkâmı ile istihaze ahkâmı farklıdır. Bu nedenle iki durumun birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Bu ayrımın yapılması için şu adımlar atılmalıdır:

1. Temizlik Alametini Görmek

Hayızın sonlandığını gösteren beyaz sıvı görüldüğünde hayız bitmiştir. Kanama devam ediyorsa bu, istihaze kanıdır. İstihaze ile ilgili şer'i hükümler geçerlidir.

2. Kanların Birbirinden Ayrılması

Allah Resûlü (sav) hayız ile istihazeyi, kanların farklı oluşlarıyla açıklamıştır:

"Fatıma binti Hubeyş istihaze kanı görürdü.

Allah Resûlü (sav) kendisine, 'Gelen kan hayız kanı ise -ki o, kadınlar tarafından bilinir- namazı terk et. Diğer şekilde olursa abdestini al ve namaz kıl. Çünkü o, damardan gelen bir kandır.' "76

Hayız kanı koyu renkli, kokulu ve yoğun bir kandır. İstihaze ise damardan gelen normal kan gibidir.

3. Kendi Âdetini Esas Almak

Bazen dönemler denk gelir ve kadın istihaze görüyorken aynı zamanda

73. Darimi, 844

74. Darimi, 852

75. Ebu Davud, 310

76. Ebu Davud, 286

hayız dönemi başlar. Kanlar birbirine karışır ve kadın iki durumu ayırt edemez. Bu durumda kişi kendi hayız hâline bakar. Şayet hayız döngüsü düzenliyse (başlama ve bitiş tarihleri belliyse), normal zamanda hayız olduğu günleri hayızlı gibi geçirir. Sonra gusleder ve hayızdan temizlenmiş kabul edilir. Devam eden kanamayı istihaze kabul eder.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fatıma binti Hubeyş Allah Resûlü'ne, 'Ben istihaze kanı görüyorum ve bir türlü temizlenemiyorum. Bundan dolayı namazı bırakayım mı?' diye sordu. O da şöyle buyurdu:

'Hayır. Zira bu, damardan kaynaklanan bir kanamadır. Ancak hayız olduğun

günler kadar namaz kılma, sonra gusül abdesti al ve namaz kıl!’ ”77

Örneğin her ayın ikinci haftası hayız olan ve hayızı altı gün süren bir kadın istihaze görmeye başlamışsa şöyle yapar: Ayın ikinci haftasına kadar

kanamasını istihaze kabul eder. Ayın ikinci haftası girdiğinde altı günlük

süreyi hayız kabul eder. Altıncı günün sonunda gusleder ve hayızdan temizlenir, sonrası istihazedir.

4. Bulunduğu Toplumun Yaygın Örfünü Esas Almak

Kadın ilk defa hayız oluyorsa veya âdet düzensizliğinden muzdarip olduğu için oturmuş bir hayız düzeni yoksa bulunduğu bölgede kadınların

genel hayız süresini öğrenir ve o süreyi kendi hayız süresi gibi kabul eder.

Allah Resûlü (sav) Hamne binti Cahş’a (r.anha) şöyle der:

“…Her ay işte böyle yap. (Bölge) kadınları nasıl hayız oluyor ve temizleniyorsa, onların hayız ve temizlik zamanlarına uy…”78

Hayız ve istihaze dönemleri iç içe geçen ve yukarıda zikredilen yollardan biriyle bunu ayırt edemeyen kadın, içinde yaşadığı örfü esas alır ve

ona göre hayız ve temizlik günlerini belirler.

5. Tıbbi Yardım Almak

Allah’ın (cc) ufukta ve nefislerimizde gösterdiği sayısız ayetlerden biri tıp

77. Buhari, 325

78. Ebu Davud, 287; Tirmizi, 128

ilmi ve sunduğu imkânlardır. Maddi imkânı müsait bir kadın, kadın doğum uzmanlarına başvurarak kanları birbirinden ayırt edebilir. Bu yöntem kesin bilgiye ulaştırır.

Neden bu yöntemi asıl kabul etmiyoruz?

Maalesef bugün dünyanın yarısında kadınlar doktora, dahası temiz su ve

sağlıklı gıdaya dahi ulaşamamaktadır. Hâliyle şeriat bugün bile dünyanın

yarısı için lüks olan bir uygulamayı asıl kabul etmez. Tüm insanlığa hitap

eden şeriat, herkese uygun çözüm yolları üretir.

Ne zaman ki küresel tuğyan ve onların işbirlikçisi maraba siyasiler eliyle oluşan eşitsizlik/zulüm düzeni sonlanır; o gün, tüm kadınlar bu kesin

yönteme yönlendirilebilir.

Burada önemli bir noktaya değinelim: Tıp, kadının nifas, hayız ve istihaze kanını ayırt edemeyeceğini söyleyebilir. Şeriat, kadının bu konudaki bilgisine/zannına itibar etmiş ve ona yetki tanımıştır. Bu, hem şeriatın

kolaylaştırması ilkesi hem de evrensel oluşundandır.

NECASETLER BABI

Necasetin İzale Çeşitleri

•Suyla Temizlemek

•Taşla Temizlemek

•Tükürük ve Çitilemeyle Temizlemek

•Toprağa Sürerek Temizlemek

Necasetin İzale Edilmesinde Kullanılamayacak

Maddeler

•Kemik ve Tezek

•İnsan Yiyeceği

•Necis Olan Maddeler

•Şeriatın Tazim Edilmesini İstediği Maddeler

Necis Olan Bazı Maddeler

•İnsan Dışkısı ve İdrarı

•Kadın ve Erkeğin Mezisi

•Eti Yenmeyen Hayvanların İdrar ve Dışkısı

•Hayız Kanı

•Meyte ve Leş Olan Hayvanların Tabaklanmamış Derileri

Necis Olmayan Bazı Maddeler

•Kâfir, Ölü ya da Diri Fark Etmeksizin İnsan

•İnsan İfrazatı

•Eti Yenen Hayvanların İfrazatı

•Hayız Kanı Haricindeki Kanlar

•Köpek ve Domuz da Dâhil Tüm Canlı Hayvanlar

•Şer’i Yolla Kesilen ve Eti Yenen Hayvanların Her Şeyi

•Meytenin/Leşin Tüy, Diş, Kemik veya Boynuz gibi Cüzleri

•Kanı Olmayan Haşerat Cinsindeki Hayvanların Ölüsü

•Deniz Canlılarının Ölüleri

•Alkol

•Kan

Necasetle İlgili Meseleler

•Necaset Her Pis Olan Değil, Şeriatın Necis Diye

İsimlendirdiği Şeylerdir

•Eşyada Aslolan Temiz ve Helal Olmasıdır

•Necis Olan Şey, Başkalaşır ve Vasıf Değiştirerek (İstihale

Edilerek) Temiz Bir Sıfata Bürünürse Temizlenmiş Olur

•Bir Şeye Alkol Denmesi Onu Haram Kılmaz. Bir Şeyin

Haram Olması İçin Hamr, Yani Sarhoşluk Verici Olması

Gerekir

Necasetler babı, necasetin ne olduğu ve nasıl temizleneceğini/izale edileceğini inceleyen babtır.

Taharet babının girişinde işaret edildiği üzere İslam, temizlik dinidir.

Et-Tayyib olan Allah'ın dini olarak, müntesiplerini maddi ve manevi temizliğe teşvik eder.1

I. Necasetin Tanımı

"N-c-s" kökünden türeyen necaset, temizliğin/taharetin zıddıdır.2 Lugat açısından bakıldığında temiz olmayan her şeye necis denmesi mümkündür.

II. Necasetin Şer'i Tanımı

Ancak şer'i anlamda necaset lugat anlamından farklıdır. Zira şer'i anlamda necaset her pis olan değil, şeriatın necis diye isimlendirdiği şeylerdir. Bir şeyin şer'i anlamda necis olması için mutlaka sahih ve sarih/açık bir nas olmalıdır. Aklın, örfün, içtihadın ve kıyasın necaset babında payı yoktur.

III. Aslolan Temizliktir

Eşyada aslolan temiz ve helal olmasıdır:

"O (Allah) ki; yeryüzünde olanların tamamını sizin için yarattı…"3

Var olan her şey insan için yaratılmıştır. Ayette ifadesini bulan "sizin

1. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "İslam'ın Temizliğe Verdiği Önem", 1/115
2. Mekâyîsu'l Luğa, 5/393, n-c-s maddesi
3. 2/Bakara, 29

için” lafzı, yaratılan her şeyin insanın istifadesi için olduğunun delilidir.

Bu da eşyada var olanın temiz ve helal olduğunu gösterir. Zira temiz ve

helal olmayandan faydalanmak caiz değildir.

Bu nas umumiyetiyle her şeyin temiz ve helal olduğunu gösterir. Herhangi bir şeyin necis olduğunu iddia eden, konuya dair Kur’ân ve sünnetten bir nas zikretmelidir.

Bir diğer dikkat edilmesi gereken şey şudur: Bir şeyin necis olması, kişiye şer’i sorumluluk yükler. Örneğin necaset, namaz ibadetinin ifasına

şer’i bir engeldir. Dahası, necasetin temizlenmesi emredilmiştir. Aslolan

beraat-i zimmettir. Yani kişinin bir sorumlulukla mükellef olmamasıdır.

Bu açıdan bakılınca; herhangi bir şeyin necis olduğunu söyleyen mutlaka şer’i bir delil zikretmelidir. Çünkü necaset iddiası, sorumlu olmayan

bireyi sorumlu tutmaktır. Bu da ancak nasla mümkündür.

IV. Necasetin İzalesi/Temizlenmesi

Herhangi bir şeyin necis olduğu şer’an sabit olursa, onun temizlenmesi

ve izale edilmesi gerekir.

Necasetin temizlenmesinde aslolan şeriatın yasaklamadığı her yolun/

yöntemin mübah olmasıdır. Suyla, çitileyerek, toprağa sürerek, yüksek

ısıyla, kimyasal maddeler vb. herhangi bir yolla necasetin izale edilmesi

mümkündür.

A. Necaset Suyla Temizlenir

Esma’dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kadın Allah Resûlü’ne geldi ve ‘Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa

temizliğini nasıl yapsın?’ dedi.

O da ‘Ovalarsın, sonra suyla çitilersin sonra su döküp o elbiseyle namaz kılabilirsin.’ dedi.”4

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir bedevi mescide bevletti. İnsanlar onu engellemek için kalktılar.

4. Buhari, 227; Müslim, 291

Allah Resûlü, ‘Onun işini yarıda kesmeyin.’ buyurdu. Sonra bir kova su getirilmesini emretti. Su bedevinin abdest bozduğu yerin üzerinde döküldü.”5

B. Necaset Taşla Temizlenir

Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Dağ başlarında, kırlarda ve sahrada tuvalet ihtiyacını gidermek isteyen kimse yanına üç taş alsın, temizlik için bu taşlar ona yeterlidir.”6

Abdurrahman ibni Yezid’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Selman El-Farisi’ye dendi ki: ‘Sizin Peygamberiniz (sav), hela/tuvalet adabına

varıncaya kadar size her şeyi öğretti mi?’ Selman El-Farisi dedi ki: ‘Evet öğretti. … üçten az taşla temizlenmeyi bize yasakladı.”7

C. Necaset Tükürük ve Çitilemeyle Temizlenir

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Her birimizin sadece bir elbisesi vardı. Hayız döneminde de onu giyerdi.

Eğer ona kan bulaşırsa tükürüğü ile ıslatır, sonra tırnakları ile kazırdı.”8

D. Necaset Toprağa Sürülerek Temizlenir

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ashabına namaz kıldırırken ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. Bunu gören ashabı da ayakkabılarını çıkardılar. Allah Resûlü namazı bitirince ‘Ayakkabılarınızı niçin çıkardınız?’ diye sordu.

Onlar da, ‘Senin çıkardığını gördük biz de ondan dolayı çıkardık.’ dediler.

Allah Resûlü, ‘Cibril geldi ve bana ayakkabılarımda pislik olduğunu haber

verdi. Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın. Ayakkabılarında bir

pislik ve benzeri bir şey görürse onu (toprağa) sürsün ve o ayakkabılarla namaz kılsın.’ dedi.”9

5. Buhari, 6025; Müslim, 284

6. Ahmed, 25012; Ebu Davud, 40; Nesai, 44

7. Müslim, 262; Ebu Davud, 7; Tirmizi, 16; İbni Mace, 316

8. Buhari, 312

9. Ebu Davud, 650

E. Necis Olan Şey, Başkalaşır ve Vasıf Değiştirerek (İstihale) Temiz

Bir Sıfata Bürünürse Temizlenmiş Olur

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında köpekler işerdi, mescide girer çıkardı. Bundan

dolayı (mescidi yıkamak için) hiç su serpmezlerdi.”10

Ebu Davud (rh) bu hadisi kuruyarak değişen necasetin temizlendiğine delil olarak kabul etmiştir. Hadisi “Kuruduğu Zaman Yerin Temizleneceğine

Dair Bab”11 başlığı altında vermiştir.

Bunun akli delili de şudur: Temiz olan şey vasıf değiştirip necis bir sıfat kazandığında necis olmaktadır. Örneğin yediğimiz temiz yiyecek ve

temiz su, vücuttan dışkı ve idrar olarak çıktığında sıfatı değişmiş ve necisleşmiştir. Aynı şekilde necis bir şey sıfat değiştirir ve temiz bir hâle

bürünürse temiz kabul edilir. Birçok âlim kanı necis kabul eder (ileride

geleceği üzere racih olan temiz olmasıdır). Ancak kan başkalaşım geçirip

süte dönüşünce, süt ittifakla temiz kabul edilir. Ekinlerin sulandığı kanal

suyu veya toprağa karışan gübre necistir. Ancak bu ekine karışıp başkalaşınca ve yeni bir vasıf kazanınca temiz kabul edilir.

Buna binaen; necis bir şey kendiliğinden veya başka maddelerle karıştığından temizlenir ve necis hâli ortadan kalkarsa temiz kabul edilir.12

Örneğin suya necaset karışır; rengini, tadını veya kokusunu değiştirirse

bu su necistir.13 Sonradan necisleşen bu suya, su ekler ve suyu çoğaltırsak, su çoğaldığı için rengi, tadı ve kokusu düzelirse; su başkalaştığı için

temizdir, temizlenmiştir.

V. Necasetin Temizliğinde Ölçü

Temizlik açısından necasetler iki kısma ayrılır:

A. Şeriatın Muayyen Bir Temizlik Yöntemi Belirlediği Necasetler

Şeriatın temizliği için muayyen bir yöntem belirlediği necasetler, ancak

10. Buhari, 174

11. bk. Ebu Davud, 382

12. Geniş bilgi için bk. Mevsûatu Ahkâmi’t Tahâre, 13/593-601

13. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “İçerisine Necis Madde Karışan Su”, 1/124

o yöntem uygulanırsa temizlenmiş olurlar. Temizlikte ölçü şeriatın belirlediği yöntemin uygulanmış olmasıdır.

Köpeğin ağzını daldırdığı kap

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birinizin kabından köpek su içerse o kabı yedi kere yıkasın.”14

Abdullah ibni Muğaffel’in rivayet ettiğine göre, Allah Resûlü (sav) söyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin kabını köpek yaladığı zaman kabın temizlenmesi, birincisi toprakla olmak üzere yedi defa yıkamasıdır.”15

Köpeğin ağzıyla dokunduğu kap yedi defa yıkanır, bir defa da toprakla yıkanır. Toprakla yıkamanın başta, sonda veya ortada olmasının önemi yoktur. Toprak yerine sabun vb. kimyasal bir madde kullanılabilir. Zira o dönemde toprak temizlik maddesi olarak kullanılırdı. Bugün toprakla birlikte farklı ve daha güçlü temizleyiciler kullanılmaktadır.

B. Şeriatın Temizlenmesini Emredip Muayyen Bir Yöntem Belirlenemediği Necasetler

Köpeğin ağzını daldırdığı kap dışındaki necasetlerde, şeriat temizliği emretmiş muayyen bir yöntem belirlememiştir. Su, toprak, kimyasal madde veya herhangi bir yolla temizlenirse, temizlik yerine gelmiş olur.

Necasetlerin temizliğinde ölçü onu şeriatın yasaklamadığı herhangi bir yolla temizlemektir. Geriye renk ve koku gibi iz kalsa da necaset temizlenmiş kabul edilir.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Havle binti Yesar Allah Resûlü’ne gelip, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim sadece bir elbisem var. Ben o elbise üzerimdeyken hayız oluyorum. Ne yapayım?’ diye sordu.

14. Buhari, 172; Müslim, 279

15. Müslim, 280

Allah Resûlü şöyle dedi: ‘Temizlendiğin zaman onu yıka. Sonra onu giyerek namaz kıl.’

Havle, ‘Kan izi çıkmazsa ne yapayım?’ dedi.

Allah Resûlü, ‘Kanı yıkamak sana yeterlidir. İzi sana bir zarar vermez.’ buyurdu.”16

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Her birimizin sadece bir elbisesi vardı. Hayız döneminde de onu giyerdi.

Eğer ona kan bulaşırsa tükürüğüyle ıslatır, sonra tırnaklarıyla kazırdı.”17

Hayız kanı tükürükle çitilendiğinde kan izinin geçmeyeceği izahtan varestedir. Günümüzde hayız kanını kimyasal temizleyicilerle temizlemek

dahi zorken o dönemde tükürükle temizlemek necasetin izalesi için yeterli sayılmıştır.

Aişe Annemize yıkandığı hâlde eseri gitmeyen kan sorulduğunda, “Bir

şey değil.”18 cevabını vermiştir.

VI. Necaset Temizliğinde Yasaklanan Şeyler

Aslolan necaseti izale edecek her yolla necasetin temizlenmesidir. Zira

şeriat her yolla necasetin temizlenmesini teşvik etmiş, hangi yolla temizlenirse temizlensin necasetin temizlenmiş olacağını kabul etmiştir. Bununla birlikte şeriat; sayılı/sınırlı yöntemin necaset temizliğinde kullanımını yasaklamıştır. Bunlarla temizlik yapılmaz. Bunlar:

A. Şeriatın Tazim Edilmesini İstediği Şeyler

Kur’ân, hadis, şer’i kitaplar, İslam sancağı vb. tazim edilmesi gereken

şeyler veya onların yazılı olduğu bez, kâğıt vb. araçlarla temizlik yapılmaz.

İslam âlimleri, bunlarla temizliği şeriatı/dini küçümseme kabul ettiğinden sahibini tekfir etmişlerdir.19

16. Ahmed, 8767; Ebu Davud, 365; Bu hadis senedinde konuşulmuş, sıhhatinde ihtilaf edilmiş

rivayetlerdendir.

17. Buhari, 312

18. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4115

19. Şeytana kul olan üfürükçü, sihirbaz, putperest, büyü yapacakları kimseyi küfre sokmadan

onlara yardımcı olmazlar. Bunun için büyü yapmak isteyenleri şer’i lafızları küçümseyecek dav-

B. Kemik ve Tezek

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

“…O ikisiyle istinca yapmayınız. Çünkü o ikisi cin kardeşlerinizin yiyeceğidir.”20

C. İnsan Yiyeceği

Cinlerin yiyeceği olduğu için kemik ve tezekle temizlenmek yasaklanmıştır. İnsanın yiyeceği olanın yasak olması daha önceliklidir. Zira cinlerin yiyeceğine verilen değer, “yiyecek/taam” olmasındandır. İnsan yiyeceği de buna dâhildir.

D. Necaset, Necasetle Temizlenmez

Necaseti izale edecek/temizleyecek şeyin temiz olması gerekir. Kendisi

necis olan bir başka necaseti temizleyemez.

İbni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü hela ihtiyacı için geldi. Kendisine üç taş getirmemi emretti. Ben

iki taş buldum üçüncüye baktım bulamadım. Bir tezek bularak onu getirdim.

Peygamber (sav) iki taşı aldı, tezeği fırlattı ve 'Bu pistir.' buyurdu."21

VII. Necis/Pis Olan Şeyler

Eşyada aslolan temiz olmaktır. Bunun delili yaratılan her şeyin insanın

istifadesine sunulmasıdır. Allah (cc) ancak temiz ve helal olanı insanın istifadesine sunar.22

Necaset ise istisnai bir durumdur. Bu sebeple necasetler sayılı/sınırlıdır.

Bir şeyin necasetine dair mutlaka nas olmalıdır. Hakkında delil olmayan

her şey, umumi naslar gereğince temizdir.

Ana kaideyi belirttikten sonra konunun tafsilatına girebiliriz.

ranışlara teşvik ederler. Bunlardan biri de şer'i lafızların yazılı olduğu kâğıt/bez vb. şeylerin necasetle temas etmesini sağlarlar.

20. Müslim, 450

21. Buhari, 156

22. bk. 2/Bakara, 29

A. Mümin, Kâfir, Ölü veya Diri… İnsan Temizdir

İnsan yaratılışı itibarıyla değerli ve temiz bir varlıktır. Sonradan kazandığı sıfatlar onun Allah katındaki değerini düşürse de temizlik vasfını

değiştirmez. Örneğin müminin cünüp veya hayız olması onu abdestsiz

kılar. Ancak onu necis kılmaz.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Hureyre, kendisi cünüp olduğu bir sırada Medine sokaklarının birinde,

Allah Resûlü (sav) ile karşılaşır. Allah Resûlü'nden (sav) gizlenip ondan uzaklaşır

ve gusül abdesti alıp geri döner.

Allah Resûlü (sav), 'Ebu Hureyre neredeydin?' diye sorar.

O da, 'Cünüp idim, temiz olmadan seninle birlikte oturmak istemedim.' diye

cevap verir.

Bunun üzerine Allah Resûlü, ‘Subhanallah! Müslim asla necis olmaz.’ der.”23

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) itikafa girdiğinde başını bana uzatır ben de (hayızlı olduğum

hâlde) saç bakımını yapardım. Kendisi (itikafta iken) ancak bir insanın haceti

nedeniyle eve girerdi.”24

Hakeza tevhid fıtratı üzerine yaratılan insan,25 fıtratını bozsa ve küfre

girse dahi yine de temizdir. Çünkü Allah (cc) kâfir olduğunda şüphe olmayan Kitap ehli kadınlarla evliliğe izin vermiş ve onların yiyeceklerini bize

helal kılmıştır.

23. Buhari, 283; Müslim, 371

24. Müslim, 297

25. “Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine çevir. Allah’ın

insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere

yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.” (30/Rûm, 30)

Yalnızca Allah’a (cc) ibadet ve hiçbir şeyi O’na ortak koşmama manasında olan tevhid/İslam, her

insanın fıtratına yerleştirilmiş bir bilgi ve eğilimdir. Her insan, bu fıtrat üzere dünyaya gelmektedir. İnsanlardan kimisi fıtratında var olan delillerin peşine düşüp, hiçbir peygamberin olmadığı

zamanlarda dahi tevhid üzere Allah’a (cc) kulluk edebilmektedir. Zeyd ibni Amr ibni Nufeyl gibi.

(bk. Buhari, 3826, 3828) Kimisi de fıtratında var olan bu bilginin peşine düşmeyip zan, hurafe ve

varsayıma dayalı, gelenek ve âdetlerle beslenen bir inanç oluşturmaktadır. (bk. 7/A’râf, 172-173;

28/Kasas, 46)

“Bugün temiz şeyler sizin için helal kılındı. Kendilerine Kitap verilenlerin yiyecekleri/kestikleri sizin için, sizin yiyecekleriniz de onlar için helaldir. İffetli

mümin kadınlarla ve sizden önce kendilerine Kitap verilen iffetli kadınlarla

(mehir) ücretlerini vermeniz, iffeti gözetmeniz, zina yapmaksızın ve dost tutmaksızın onlarla evlenmeniz de helal kılındı. Kim de imanı reddederse (imana karşı kâfirce bir tutum sergilerse), onun ameli boşa gitmiştir ve o, ahirette

hüsrana uğrayanlardan olmuştur."26

Şüphe yok ki Ehl-i Kitap bir kadınla evlenen; ona dokunacak, birlikte

uyuyacaktır. Oysa ne Allah (cc) ne de Resûl'ü Ehl-i Kitap bir kadınla evlenen mümine, onlarla temas sebebiyle yıkanmayı emretmemiştir. Aynı

durum yiyecekler için de geçerlidir. Çünkü helal kılınan yiyecekleri onlar

pişirmekte, yemeğe ve kaba temas etmektelerdir. Hiçbir nas yemeklerini

yemeden, yemeği yıkamayı emretmemiştir.

Allah Resûlü'nün uygulaması da bu yöndedir. O (sav) onlarla bir arada

oturur, onlara temas eder, onları mescidde ağırlardı. Onun ve ashabının

bu nedenle yıkandığı/temizlendiği varid olmamıştır.27

Müşrik Necis midir?

Bu naslar ışığında baktığımızda Tevbe Suresi'nde varid olan ayet daha

iyi anlaşılacaktır:

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir. Bu yıldan sonra

Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Şayet (onların Mescid-i Haram'a gelmemesi

ticareti olumsuz etkiler düşüncesiyle) fakirlikten korkuyorsanız (korkmayın)!

Allah dilerse, sizi lütuf ve ihsanından zengin kılar. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi

bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir."28

Müşrik necaseti; bedenî/hissî/somut bir necaset değildir. O manevi/

itikadi/soyut bir necasettir. Allah'a (cc) şirk koşma itikadının aşağılık/tiksindirici olduğu anlaşılsın diye bu ifade kullanılmıştır.29

26. 5/Mâide, 5

27. bk. Buhari, 4372; Müslim, 1764; Müşrik olan Sumame ibni Usal üç gün boyunca mescidde

bağlı tutulmuştur.

28. 9/Tevbe, 28

29. Müşriği mutlak olarak necis gören Zahiri Mezhebi ve insan ölüsünü necis gören Hanefi

Mezhebi delilleri; kimisi isnad kimisi istidlal açısından zayıftır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

B. Canlı Olan Hayvanlarda Aslolan Temiz Olmalarıdır

Yüce Allah, hayvanları insan için yaratmış ve onun istifadesine sunmuştur:

“İnsanı bir nutfeden/meniden yarattı. (Bir de ne göresin!) O (insan, yaratıcısına karşı) apaçık bir düşman kesilivermiş. Ve hayvanları da (O) yarattı.

Onlarda sizi ısıtacak (yünlerinden giysiler) ve (başkaca) faydalar vardır. Ve

onlardan yersiniz. Sabah saldığınızda da akşam (geri) getirdiğinizde de, sizin

için onlarda (seyre değer) bir güzellik vardır. Ağırlıklarınızı yüklenir, canınızın

yarısı telef olmadan erişemeyeceğiniz beldelere taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz,

(pek şefkatli olan) Raûf, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir. Binesiniz ve süs olsun diye atlar, katırlar ve merkepler yarattı. Ve sizin bilmediğiniz

şeyler yaratmaktadır.”30

Aslolan, canlı hayvanların temiz olmasıdır. Bir hayvanın etinin haram

kılınması dahi, onun necis olduğu anlamını taşımaz. Zira bir şeyin haram olması başka, necis olması başka bir şeydir. Örneğin, Allah Resûlü

(sav), ehil/evcil eşeğin etinin yenmesini yasaklamıştır:

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah Hayber’i fethettiğinde şehrin dışında birtakım eşekler ele geçirdik. Bunlardan bir kısmını pişirdik. Derken Resûlullah’ın habercisi: ‘Allah ve

Resûl’ü, eşek etini size yasaklamaktadır. Bu etler şeytanın işinden bir pisliktir!’

diye seslendi. Tencerede kaynatılan etler hemen döküldü.”31

Bununla birlikte Müslimler eşeğe binmiş, ona yük yüklemişlerdir. Ne

Kur’ân ne de sünnet, eşeğe temas edenin yıkanmasını/temizlenmesini

emretmiştir. Demek ki bir hayvanın etinin haram olması o hayvanın

necis olduğu anlamına gelmez. Evet, bir şeyin necis olması, onun haram olduğunun delilidir. Çünkü Allah (cc) habis/pis/necis olanı haram

kıldığını belirtmiştir:

“…temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar…”32

Ancak her haram, necis değildir. Haramlığına dair sahih ve sarih nas

30. 16/Nahl, 4-8

31. Buhari, 4198; Müslim, 1940

32. 7/A’râf, 157

olduğu gibi, necis olduğuna dair aynı şekilde sahih ve sarih naslara

ihtiyaç vardır.

Köpek ve Domuz Necis midir?

Yukarıda zikredilen asla göre köpek ve domuz da dâhil, tüm canlı hayvanların temiz olması gerekir.33

1. Köpeğin Necis Olması

Köpekle ilgili varid olan naslara baktığımızda delilleri şöyle tasnif edebiliriz:

a. Eğitilmiş av köpeğinin, ağzıyla tuttuğu yiyeceği helal kılan naslar

“Sana, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: ‘Temiz şeyler size

helal kılındı. Allah’ın size öğrettiği şekilde yetiştirdiğiniz av hayvanlarının yakaladıkları da (helal kılındı). Onların sizin için tuttuklarını Allah’ın adını anarak yiyin. Allah’tan korkup sakının. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir.’ ”34

Adiyy ibni Hatim şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne, ‘Biz bu köpeklerle avlanan bir topluluğuz. (Bunun hükmü

nedir?)’ diye sordum.

Dedi ki: ‘Eğitilmiş köpeğini saldığında ve üzerine Allah’ın adını andığında onun

senin için yakaladığını -öldürmüş olsa da- ye. Ancak köpek o avdan yemişse

bu durumda ondan yeme. Çünkü avı sadece kendisi için tutmuş olmasından

korkarım. Şayet onun dışında başka köpekler de ava karışırsa ondan yeme.’ ”35

33. Konunun tafsilatına girmeden önce bir noktayı açıklığa kavuşturmak isteriz: Bu konuda,

2018 yılına kadar Şafii ve Hanbeli Mezheplerine ittibaen köpek ve domuzun ayni necaset olduğunu kabul ediyorduk. Daha yerinde bir ifadeyle bu konudaki delillerin çeşitliliği ve deliller

arasındaki nesh iddiaları nedeniyle, Şafii ve Hanbeli Mezheplerini taklit ediyorduk. Ki; bize kapalı kalan her meselede temel ve uygulamalı eğitimimiz Şafii Mezhebi olduğundan İmam Şafii’yi

veya Ehl-i Hadis usulünü temsil ettiğinden İmam Ahmed’i taklit ettiğimiz, kardeşlerimizin ve öğrencilerimizin malumudur.

Daha sonra yaptığımız araştırma ve konu hakkında varid olan delillerin tamamını inceledikten

sonra; bu konu hakkında fıkhi tercihimizi değiştirdik…Hadis imamlarından Buhari (rh) ve mezhep imamlarından Malik (rh), Ebu Hanife ve Davud-i Zahiri’nin tercih ettiği gibi köpeğin; Malik

ve Şevkânî’nin tercihi üzere de domuzun temiz olup necis olmadığına kanaat ettik. Bu kısa

açıklamadan sonra konunun tafsilatına geçebiliriz.

34. 5/Mâide, 4

35. Buhari, 5483; Müslim, 1929

Köpek, avını ağzıyla yakalar ve sahibine getirir. Köpekle avlanmak Asr-ı Saadet'te yaygın olmasına rağmen, ne Kur'ân ne de sünnet, köpeğin

temas ettiği avın yıkanmasını emretmiştir.

b. İhtiyaç haricinde köpek edinmeyi yasaklayan naslar

"Kim, av, çobanlık ve tarla için olmayan bir köpeği yanında tutarsa her gün

sevabından iki kırat eksilir."36

"Resûlullah köpeklerin öldürülmesini emretti. Daha sonra 'Halkın köpeklerle bir sıkıntısı yok.' buyurdu ve av köpeği ile çoban köpeğine izin verdi."37

Görüldüğü gibi köpek edinmek, ihtiyaç olmadığı takdirde yasaklanmıştır. Köpeğin parayla alınıp satılması nehyedilmiş ve ihtiyaç olmaksızın

köpek edinilen yere melek girmeyeceği belirtilmiştir:

Ebu Mesud El-Ensari'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü köpek satıp ücret almayı, zina kazancını ve kâhinlik ücretini

nehyetmiştir."38

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), Cibril ile geleceği bir vakitte buluşmak üzere sözleştiler. Ancak belirtilen vakit gelmesine rağmen Cibril gelmedi.

Resûlullah'ın (sav) elinde değnek vardı, değneği elinden attı ve şöyle buyurdu:

'Allah sözünden, dönmez, O'nun elçileri de sözünden dönmezler.'

Daha sonra sağına ve soluna bakınca derken altında bir köpek yavrusu gördü

ve hemen, 'Ey Aişe, bu köpek ne zaman buraya girdi?' buyurdu.

Aişe (r.anha) şöyle devam eder: 'Ne zaman girdiğini bilemedim. Kendisi hemen

emir verdi; köpek yavrusu dışarı çıkarıldı. Bunun üzerine Cibril geldi.

Resûlullah (sav), 'Buluşacağımıza sözleştik, oturup seni bekledim, ama sen gelmedin?' buyurdu.

36. Buhari, 2322; Müslim, 1575

37. Müslim, 1573

38. Buhari, 2237; Müslim, 1567

O da, ‘Senin evinde bulunan köpek benim gelmeme engel oldu. Bizler içerisinde köpek bulunan eve de resim (suret) bulunan eve de girmeyiz.’ dedi.”39

Av veya koruma için köpek edinen kimse, o köpeğe temas edecek, köpeğin temas ettiği yerlere oturacak, belki orada namaz kılacaktır. Bunların

her birinin çokça yaşanma ihtimali olmasına rağmen Kur’ân ve sünnette

buna dair bir uyarı yapılmamıştır. Öyle ki Allah Resûlü (sav) döneminde

köpekler mescide girer, fakat onlara müdahale edilmezdi.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah zamanında köpekler, mescide girer çıkar, hatta işerdi. Bundan

dolayı (mescidi yıkamak için) hiç su serpmezlerdi.”40

Köpek olan yere meleğin girmiyor olması, köpeğin necis olduğunun delili olmaz. Zira melek, resim olan eve de girmez. Bu, resmin necis olduğu

anlamını taşımaz.

c. Köpeğin ağzıyla dokunduğu kabın yedi defa yıkanması ve toprakla

temizlenmesi

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birinizin kabından köpek su içerse o kişi kabı yedi kere yıkasın.”41

Abdullah ibni Muğaffel’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin kabını köpek yaladığı zaman kabın temizlenmesi, birincisi

toprakla olmak üzere yedi defa yıkanmasıdır.”42

Köpeğin, ağzını daldırdığı kabın yıkanması emredilmiştir. Hiç şüphesiz

bu, Allah Resûlü’nün emridir ve bize düşen onun (sav) emrine ittiba etmektir. Burada zorunlu olarak sormamız gereken bir soru vardır: “Köpeğin,

ağzını daldırdığı kabın yıkanması, köpeğin ağzının veya köpeğin kendisinin

necis olduğunu mu gösterir?”

39. Müslim, 2104

40. Buhari, 174

41. Buhari, 172; Müslim, 279

42. Müslim, 280

Bu nassı tek başına ele aldığımızda, bu soruya “Evet” demek durumunda kalırız. Şöyle bir akıl yürütme yaparız: “Köpeğin ağzı veya kendi necis

olmasa, niye dokunduğu kabın yıkanması emredilsin ki?”

Ancak bir konuda hakka isabet etmenin yolu, o konu hakkındaki tüm

nasları bir araya toplamakla mümkündür!

İmam Buhari (rh) bu soruya cevap sadedinde dört ayrı hadisi aynı bab

başlığı altında zikretmiştir:

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birinizin kabından köpek su içerse o kişi kabı yedi kere yıkasın.”43

“Bir adam, susuzluktan ıslak toprağı (çamuru) yalayan bir köpek gördü. Ayakkabısı ile köpeğe (kuyudan) su çıkarıp, susuzluğunu giderinceye kadar köpeğe

su içirdi. Allah da onun bu yaptığını kabul ederek kendisini cennete koydu.”44

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah zamanında köpekler, mescide girer çıkar, hatta işerdi. Bundan

dolayı (mescidi yıkamak için) hiç su serpmezlerdi.”45

Adiyy ibni Hatim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (av köpekleri hakkında) soru sordum, o da bana şöyle cevap verdi:

‘Eğitilmiş köpeğini ava gönderirsen ve köpek avı öldürürse o avı ye. Şayet

köpek o avdan yerse sen yeme, çünkü (bu durumda) köpek, avı kendisi için

tutmuştur.’

Ben şöyle dedim, ‘Ben köpeğimi gönderdiğimde yanında başka bir köpek

daha bulursam (ne yapayım)?’

Resûlullah, ‘O avı yeme. Çünkü sen yalnızca kendi köpeğin için (onu gönderirken) besmele çektin, başka bir köpek için besmele çekmedin.’ dedi.”46

Buhari, köpekle ilgili olarak dört ayrı hadisi zikretmekle şunu söylemiş-

43. Buhari, 172

44. Buhari, 173

45. Buhari, 174

46. Buhari, 175

tir: “Köpeğin ağzıyla dokunduğunun yıkanmasının emredilmesi, onun ağzının veya tüm bedeninin necis olduğu anlamına gelmez.”

Şayet öyle olsa ayakkabıyla su içirmek, köpeğin mescide girmesi veya

ağzıyla tuttuğu av yasaklanırdı. Bunlara izin verilmesi, köpeğin ve ağzının necis olmadığını gösterir.

Burada akla şu soru gelebilir: “Madem köpeğin ağzı ve bedeni necis değil!

Öyleyse dokunduğu kabın yedi defa yıkanmasının hikmeti nedir?”

Bu taabbudi bir emirdir. Yani şeriat öyle emretmiştir, biz de bu emri yerine getiririz. Elbette bunda Allah’ın (cc) bildiği, bizim bilmediğimiz sayısız hikmet vardır. Bu hikmetlerden birini, bilim, köpeğin ağzındaki bir

bakteri ile açıklamaktadır:

"Bu bakteri, insana nadiren bulaşır. Fakat bulaşma olduğu takdirde %30 gibi

yüksek bir oranda ölümle sonuçlanmaktadır. Ya da hastalar kol veya bacak gibi

organlarını kaybetmektedir."47

Bu emrin taabbudi oluşunun bir başka delili de, şeriatta bir benzerinin

olmayışıdır. Hayız kanı, insan dışkısı, idrar… daha ağır necasetler olmasına rağmen, bir defa yıkanır ve yıkamada toprak -bugün temizlik malzemeleri olarak- kullanılmaz. Bu da köpeğin ağzıyla dokunduğu şeyin necis

olduğundan değil, taabbuden yıkandığını gösterir.

Şöyle bir itiraz öne sürülebilir:48

“Allah Resûlü bazı lafızlarda ‘Sizden birinin kabı temizdir. Köpek ondan içtiğinde, içindekini döksün ve kabı yedi defa yıkasın. İlk yıkamayı toprakla

yapsın.’49 buyurmaktadır.

Hadisten anlaşılan, köpek dokunmadan önce kabın temiz olduğu, dokunduktan sonra -ima yoluyla da olsa- kabın pis/necis olduğudur. Ayrıca kabın

içindekilerin dökülmesi emredilmiştir. Şayet yiyecek/içecek necis olmasa,

47. https://sso.uptodate.com/contents/animal-bites-dogs-cats-and-other-animals-evaluation-and-management/print?topicRef=98717&source=see_link

48. bk. Fethu’l Bârî, 172 No.lu hadis şerhi

49. Müslim, 279

içindekilerin dökülmesi emredilmezdi. Allah Resûlü yemeğin/içeceğin zayi

edilmesini emretmez.”

Buna binaen şunu söyleyebiliriz: Bir şeyin temizlik vasfı, zıttının necaset olduğu anlamına gelmez. Şer’i ıstılahta temizlik/taharet lafzının

kullanımına baktığımızda bunu görürüz:

“…Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin…”50

“…(Hayız bitip) temizleninceye kadar (cima etmek için) onlara yaklaşmayın…”51

Yüce Allah (cc) cünüp ve hayızlı olanlara temizliği/tahareti emretmiştir.

Ancak bu, temizlenmeden önce necis oldukları anlamına gelmemektedir.

Zira Allah Resûlü (sav) müminin necis olmayacağını belirtmiştir:

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Hureyre, kendisi cünüp olduğu bir sırada Medine sokaklarının birinde, Allah Resûlü (sav) ile karşılaşır. Allah Resûlü’nden (sav) gizlenip ondan uzaklaşır ve gusül abdesti alıp geri döner.

Allah Resûlü (sav), ‘Ebu Hureyre neredeydin?’ diye sorar.

O da: ‘Cünüp idim, temiz olmadan seninle birlikte oturmak istemedim.’ diye cevap verir.

Bunun üzerine Allah Resûlü: ‘Subhanallah! Müslim asla necis olmaz.’ der.”52

Yine Allah Resûlü (sav), “Misvak, ağız temizliği ve Rabbin rızasıdır.”53 buyurmuştur.

Misvak ağzı temizler, ağız için taharettir/temizliktir. Ancak hiç kimse misvaklanmadan önce ağzın necis olduğunu söylemez, söylememiştir.

Öyleyse köpek dokunmadan önce kabın temiz oluşu, köpek dokunduk-

50. 5/Mâide, 6

51. 2/Bakara, 222

52. Buhari, 283; Müslim, 371

53. Nesai, 5

tan sonra onun necis olduğu anlamına gelmemektedir. Zira şer’i ıstılahta temizin zıttı necis değildir.

İçindekilerin dökülmesinin emredilmesine gelince;

Bu lafız “

◌ُ

ه

◌َ

◌ِق

◌ُ

ي

◌ْ

ل

◌َ

ف /felyurikhu” hadis imamlarınca şaz kabul edilmiştir.

Hadisi rivayet eden İmam Nesai: “Hiç kimsenin bu lafızda Ali ibni Mushir’e

tabi olduğunu görmedim.”54 demiştir. Bu da “kabın içindekileri dökme” lafzında Ali ibni Mushir’in (rh) yalnız kaldığı (teferrüd) ve kendisinden daha

sika olanlara muhalefet ettiği için bu lafzın şaz olduğu anlamına gelir.

Aynı şekilde Hamza El-Kinani, İbni Abdulberr, İbni Münde gibi muhaddisler de bu lafzın şaz olduğunu ifade etmişlerdir.55

Denilebilir ki; İmam Müslim’in (rh) “dökme” lafzını usulen rivayet ettiği hadislerde zikretmesi, onun yanında bu lafzın şaz olmadığını gösterir.

Bu durum; çoğunluğun İmam Müslim’e (rh) muhalefet ettiği ve bu lafzın

muhaddisler arasında ihtilaf edilen bir lafız olduğu, ihtilaf üzerine kat’i

hüküm bina edilmeyeceği gerçeğini değiştirmemektedir.

Sonuç

• Köpekle ilgili tüm nasların bir araya toplanması ve bir bütünlük içinde nasların değerlendirilmesi gerekmektedir.

• Tüm nasları bir arada değerlendirme yöntemi (cem); bazı nasların

bazılarını neshettiği (nesh) veya bazı nasların bazılarına tercih edilmesi

gerektiği (tercih) metodundan daha evladır. Zira cem metodunda tüm

naslarla bir arada amel etmek vardır. Nesh ve tercih metodunda ise bir

kısım nasla amel etmek vardır. Kaldı ki, bazı nasların bazılarını nesh

ettiği iddiası hiçbir şüpheye yer bırakmayan kat’i delile dayanmalıdır.

Çünkü; nasların tümüyle amel etme zorunluluğu kat’i naslarla sabit olmuştur. Bir kısmıyla ameli iptal eden her yaklaşım, aynı kuvvette kat’i

delillere dayanmalıdır.

• Tüm nasları bir araya topladığımızda; İmam Malik, İmam Ebu Hanife

54. Nesai, 66

55. bk. Fethu’l Bârî, 172 No.lu hadis şerhi

ve İmam Buhari (rh) gibi âlimlerin tercihlerinin daha isabetli olduğunu

ve köpeğin necis olmadığını; aynı şekilde ağzını daldırdığı kabın, yani

artığının necis olmadığının -Ebu Hanife necis kabul eder- delil yönünden tercihe şayan olduğunu görürüz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

2. Domuzun Necis Olması

Cumhur-u ulema domuzu necis kabul etmiştir. İmam Malik ve Şevkânî

(rh), yukarıdaki mezkûr asıllara dayanarak domuzu yemenin haram olduğunu, ancak necasetine dair bir delil olmadığını söylemişlerdir. Daha önce

de belirttiğimiz gibi bir şeyin haram olması onun necis olduğu anlamına

gelmez. Haramlık ayrı, necaset ayrı şeylerdir. Nice haram kılınan/yasaklanan şey temizdir. Resim yasaklanmıştır, ama necis değildir. Putlar ve fal

okları yasaklanmıştır, ama necis değildir…

Denilebilir ki; Yüce Allah (cc), domuz için: “O pistir/ricsttir.” buyuruyor:

“De ki: ‘Bana vahyolunanlar arasında, yemek yiyen birine, şunlar dışında bir

haram bulamıyorum: (Boğazlanmadan ölmüş) leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki

şüphesiz ki o, pistir- Allah’ın adı dışında bir isim anılarak fısk üzere kesilmiş

hayvanlar. Kim de zorda kalırsa haddi aşmaksızın ve taşkınlık yapmaksızın yerse şüphesiz ki Rabbin, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’ ”56

Yüce Allah, domuz etini yemeyi haram kıldıktan sonra, onun rics olduğunu beyan eder. Ancak rics, bir şeyin necis olmasına değil, pis olmasına delalet eder. Şöyle ki; “rics” kelimesi Arapçada “ihtilat/karışıklık” anlamındadır…Pis olana da bu babtan “rics” denmiştir. Zira pis olan karışık

ve bulanıktır. (Saflığını/duruluğunu yitirmiştir.)57

Şer’i kullanımı da böyledir. Bu kelime yalnızca necis anlamında değil,

birçok anlamda kullanılmıştır:

• Şeytanın ameli anlamında, manevi bir kir olarak kullanılmıştır:

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. Ondan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”58

56. 6/En’âm, 145

57. bk. Mekâyîsu’l Luğa, 2/490, r-c-s maddesi

58. 5/Mâide, 90

Ayette zikredilen kumar, fal oku ve put necis değildir. Allah’ın (cc) yasakladığı manevi birer pisliktir.

• Kâfirlerin hakkı anlamalarına engel olan hastalık, kalp kiri; kalbi akletmekten alıkoyan manevi pislik anlamında kullanılmıştır:

“Allah, kimi hidayet etmek isterse onun İslam’ı (kabul etmesi) için göğsünü genişletir. Kimi de saptırmak isterse gökyüzüne yükseliyormuş gibi göğsünü dar ve sıkıntılı yapar. Böylece Allah, iman etmeyenleri ricse/pisliğe/azaba mahkûm eder. (veya ricsi iman etmeyenlerin üzerine yığar.)”59

“Allah’ın izni olmadan hiçbir nefsin iman etmesi mümkün değildir. (Allah) akletmeyenleri ricse/pisliğe/azaba mahkûm eder. (veya ricsi akletmeyenlerin üzerine yığar.)”60

• Münafıkların kalplerinde var olan hastalık/şüphe olarak manevi pislik anlamında kullanılmıştır:

“Kalplerinde hastalık olanlara gelince, onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.”61

• Müşriklere kullanıldığı gibi62 münafıkların manen necis olması anlamında kullanılmıştır:

“Onlara döndüğünüz zaman (onları kınamaktan ya da ceza vermekten) yüz çeviresiniz diye Allah adına yemin edecekler. (Ceza verip, kınamayın) bilakis onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pisliktirler, işledikleri (günahlar) sebebiyle barınakları cehennem olacaktır.”63

• Putların manen necis olduğu anlamında kullanılmıştır:

“İşte böyle… Kim de Allah’ın (korunup gözetilmesini istediği) hurumatını yüceltir/değer verirse o, Rabbinin katında kendisi için en hayırlı olandır. (Haramlığı size) okunanlar dışındaki hayvanlar size helal kılındı. Pislik olan putlardan uzak durun! Yalan sözden de uzak durun.”64

59. 6/En’âm, 125

60. 10/Yûnus, 100

61. 9/Tevbe, 125

62. bk. 9/Tevbe, 28

63. 9/Tevbe, 95

64. 22/Hac, 30

• Allah Resûlü’nün (sav) aile halkından -Ehl-i Beyt’ten- giderilen manevi kir anlamında kullanılmıştır:

“Evlerinizde karar kılın. İlk cahiliye kadınlarının (kendilerini görünür kılmak için) süs ve güzelliklerini açtıkları gibi yapmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûl’üne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden

(manevi) kirleri gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister.”65

• Kâfirlere indirilen azap/helak anlamında kullanılmıştır:

“Gerçekten Rabbinizden size şiddetli bir azap ve öfke gelecektir. Sizin ve babalarınızın isimlendirdiği ve Allah’ın hakkında hiçbir delil indirmediği şu isimler hakkında benimle tartışacak mısınız? Bekleyin (bakalım)! Ben de sizinle

beraber bekleyenlerdenim.”66

Görüldüğü gibi Kur’ân “rics” kelimesini çoğunlukla kalp hastalığı, manevi necaset, ahlaki kir, İlahi azap anlamında kullanmıştır. Kur’ân ıstılahında “rics” kelimesi hakiki/somut necaset anlamında kullanılmamıştır.

Birden fazla anlama gelen müşterek lafızları, bir anlama hamletmek için

özel bir delil lazımdır. Domuzun necis olduğuna ve burada mezkûr “rics”in

necis anlamında olduğuna dair bir delil yoktur.

Şüphesiz ki domuz etinin yenmesi haram kılınmıştır. Ve her haram gibi

domuz eti de manevi bir pisliktir, ricstir. Ancak etinin haram olması, bir

hayvanın necis olduğu anlamına gelmemektedir. Şari’nin ahkâmındaki

tasarrufu bu anlayışı reddetmektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi; ehil/evcil eşek etini Allah Resûlü (sav) yasaklamış ve “ricstir/pistir”67 demiştir.

Oysa ehil eşek günlük hayatta kullanılmasına rağmen, ne Allah (cc) ne de

Resûl’ü (sav) eşeğe temas nedeniyle yıkanmayı/tahareti emretmiştir. Demek ki; bir şeyin etinin rics olması onun tüm bedeninin necis olduğu

anlamına gelmemektedir.

Burada da şöyle bir muhalefetle karşılaşabiliriz: “Allah Resûlü, içinde

65. 33/Ahzâb, 33

66. 7/A’râf, 71

67. Buhari, 5528; Müslim, 1940

domuz yenen ve içki içilen kapların yıkanmasını emretmiştir. Bu da domuzun

necis olduğu anlamına gelmektedir.”

Ebu Sa’lebe El-Huşeni’nin hadisi muttafekun aleyh bir rivayettir.68 Bu

rivayette kaplarda domuz ve içki kullandıkları geçmemektedir. Bu ziyade Sünen-i Ebu Davud lafzında mevcuttur.69 Buradan bir hüküm çıkarılacaksa canlı domuzun değil; ölü/meyte/leş domuz etinin necis olduğu

söylenebilir. Bir şeyin ölüsünün pis olması onun canlısının pis olduğu

anlamına gelmez.70

Denilebilir ki; bazı âlimler domuzun necis olduğuna dair icma nakletmiştir.

İçinde ümmetin dörtte birini (yani Malikileri) bulundurmayan bir icma

iddiası anlamsızdır. Buna, cumhurun veya çoğunluğun tercihi demek

daha isabetlidir.

Sonuç

Domuz etinin haram olduğu ve etinin; içki, put, fal oku, kumar gibi rics/

manevi pislik olduğu, üzerinde ittifak edilmiş bir meseledir. Bilinmesi

dinde zorunlu olan meselelerdendir.

Domuzun ayni necis olduğu meselesi ise ihtilaflıdır. Tüm deliller bir arada değerlendirildiğinde; domuzun necis olmadığı, necisliğine dair öne

sürülen delillerin sahih ama sarih olmadığı ya da sarih ama sahih olmadığı anlaşılmıştır. Ki; domuzun necis olduğunu söyleyen Nevevi (rh) bu

konuda güçlü bir delil olmadığını itiraf etmek durumunda kalmıştır.71

68. Buhari, 5478; Müslim, 1930

69. Ebu Davud, 3839

70. Bu rivayetle ilgili bir noktanın altını çizmek istiyorum: Allah Resûlü (sav) müşriklerin ve Ehl-i

Kitab'ın kaplarını kullanmış, kendisine ikram edilen yiyecek veya ihtiyaç duyduğu su kullanımında, kapları sorgulama yoluna gitmemiştir. Örneğin, kendisini zehirlemek isteyen Yahudilerin yemek ikramını kabul etmiş (bk. Buhari, 3169), müşrik bir kadının deriden yapılma su kabından abdest almıştır. (bk. Buhari, 344; Müslim, 682)… Ashab, savaşlarda aldığı müşrik kaplarını kullanmış

ve bundan ötürü "ayıplanmadıklarını" belirtmiştir. (Ebu Davud, 3838)

Hâliyle; Ebu Sa'lebe hadisinin ve hadiste varid olan lafzın (Ebu Davud lafzı) isnat ve istinbat yönünden tüm naslar ışığında tahkik edilmesi gerekmektedir. Zira Allah Resûlü'nün (sav) ve ashabının genel uygulamalarıyla bu emir arasında farklılık bulunmaktadır. Ki; bu farklılık âlimlerin

hadisi şerh etmelerine yansımış, kâfirlerin kapları hakkında birden fazla mezhep ortaya çıkmıştır.

(bk. Fethu'l Bârî, 5478 No.lu hadis şerhi)

71. El-Mecmû', 2/568

C. Hayvan Artıkları

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında şunu ekleyebiliriz: Hayvanların artıkları temizdir. Kaptaki yemeğin veya içeceğin tadı, rengi veya kokusu değişmedikçe, herhangi hayvanın ağzıyla dokunması onu necis kılmaz.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

1. Eti Yenen Hayvanlar Şer'i Yolla Kesilirse Her Şeyi Temizdir

Bu İslam ümmetinin icmasıdır. Konu tartışılmaya, ihtilafa, içtihada kapalıdır.

2. Şer'i Yolla Kesilmeyen ve Kendi Kendine Ölen Meyte/Leş, Eti ve Tabaklanmamış Derisi Dışında Temizdir

Meyte/leş olarak bulunan hayvanları üç kısma ayırmamız mümkündür.

a. Kanı olmayan, haşerat cinsinden hayvanlar

Bunlar temizdir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Herhangi birinizin içeceğine sinek düşecek olursa o sineği içeceğe daldırsın ve geri çıkarsın. Zira onun kanatlarından birinde hastalık diğerinde ise bunun şifası vardır."72

Şayet bunlar ölümle necis olsa, Allah Resûlü (sav) kaba batırılmasını emretmezdi.

b. Deniz ölüleri

Denizde yaşayan hayvanlar canlıyken de ölüyken de temizdir ve etleri helaldir:

"Deniz avı ve yiyeceği size ve yolculara faydalanılan (bir yemiş olarak) helal kılındı. İhramda olduğunuz sürece kara avı size haram kılındı. (Diriltilip) huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkup sakının."73

72. Buhari, 3320

73. 5/Mâide, 96

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam Allah Resûlü'ne sordu ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bizler gemilere binerek denizde yolculuk yapıyoruz. Yanımıza az bir su alıyoruz. O su ile abdest alsak, susuz kalacağız. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?'

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Denizin suyu temiz-temizleyicidir ve ölüsü

helaldir…’ ”74

c. Kara hayvanları

Kara hayvanları meyte/leş olduğunda ciltleri/derileri temizlenmek zorundadır. Ciltleri/derileri dibağ yapılmadan kullanılamaz.

“Cilt dibağ/tabaklama yapıldığında temizlenir.”75

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Meymune’nin azat ettiği bir kadına sadaka olarak bir koyun verilmiş bu koyun da ölüvermişti. Resûlullah (sav), onun yanından geçti ve, ‘Bunun derisini

alıp işleseydiniz de (tabaklasaydınız da) bu şekilde ondan yararlansaydınız.’

buyurdu.

Oradakiler, ‘Bu koyun ölmüştür?’ dediler.

O da, ‘Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır.’ buyurdu.”76

Peygamberimizin belirttiği üzere meyteden/leşten yasaklanan onun yenmesidir. Allah Resûlü (sav) ise onun cildini/derisini tabaklamadan kullanmayı yasaklamıştır. Meytenin/leşin cüzlerinin (tüy, diş, kemik veya boynuz) yememek kaydıyla günlük hayatta kullanılmasında bir beis yoktur.

İmam Zuhri (rh) meyte olan fil vb. hayvanların kemikleriyle ilgili şöyle der:

“Selef ulemasından onunla tarandıklarını ve yağ sürdüklerini, onda bir beis

görmediklerini idrak ettim.”77

74. Ebu Davud, 83

75. Müslim, 366

76. Buhari, 1492 Müslim, 363

77. Buhari, Kitâbu’l Vudû’, 67. Bab başlığı

Hammad’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Meytenin tüyünde sorun yoktur.”78

Muhammed ibni Sirin (rh) ve İbrahim (rh), “Fil dişi ticaretinde beis olmadığını”79 söylemişlerdir.

İsnadında ihtilaf edilen bir rivayette Allah Resûlü (sav) kızına fil dişinden

bilezik alınmasını istemiştir.80

D. İnsan İfrazatı

İnsan ifrazatında aslolan temiz olmasıdır. Bunun istisnası; dışkı, idrar

ve mezidir. Şeriat bunların necis olduğunu belirtmiştir.

İnsan ifrazatında aslolan temiz olmasıdır. İnsanın teri, tükürüğü, menisi, vedisi, kadının vajinal bölgesinde (şehvet haricinde) hissettiği ıslaklık,

kusmuk vb. ifrazatların tamamı temizdir.

İnsan ifrazatında necis olan, nasların necis olduğunu tayin ettiği şeylerdir:

1. İnsan Dışkısı Necistir

Dışkı icmayla necistir. Hela adabında anlatıldığı gibi İslam, her heladan

sonra onun temizlenmesini emretmiştir. İsticmara dair zikredilen tüm

deliller, dışkının necis olduğunun delilidir.

2. İnsan İdrarı Necistir

İnsan idrarı icmayla necistir. Hela adabında anlatıldığı gibi İslam, her

hela ihtiyacı giderildikten sonra idrardan temizlenmesini emretmiştir.

İstibraya dair zikredilen tüm deliller, idrarın necis olduğunun delilidir.

Ayrıca necis olan idrardan sakınmayanın azap göreceği belirtilmiştir.

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Bu ikisi azap görüyor, ama büyük günahtan ötürü değil.' buyurdu sonra:

'Bu ikisinden birisi kovuculuk yapmak için dolaşırdı, diğeri de idrarından sakınıp korunmazdı.' dedi. Arkasından taze hurma çubuğu istedi, ikiye böldü ve

78. age.

79. age.

80. Ahmed, 22363; Ebu Davud, 4213

birini birinin diğerini de öbürünün üzerine dikti ve: 'Bu iki çubuk yaş kaldıkları sürece umulur ki azapları hafifletilir.' buyurdu."81

Kız çocuğu ve erkek çocuğu idrarı arasında fark!

Allah Resûlü (sav), idrar konusunda kız ve (henüz sütten kesilmemiş) erkek çocuğunu ayırmıştır. İdrar olması hasebiyle ikisi de necis olsa da,

henüz yemek yememiş/sütten kesilmemiş çocuğun idrarı hafif necaset

kabul edilmiş ve yıkamaya gerek olmadığı, su serpmenin yeterli olduğu

belirtilmiştir.

Ümmü Kays binti Mihsan'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Allah Resûlü'ne (sav) getirmiş

ve Allah Resûlü onu kucağına oturtmuştur. Çocuk Allah Resûlü'nün kucağına bevledince Allah Resûlü elbisesinin üzerine su serpmekten başka bir şey

yapmamıştır.”82

Ebu’s Semh’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Allah Resûlü’ne hizmet ederdim. Allah Resûlü gusletmek istediğinde

yönünü çevir derdi. Ben de yönümü çevirir ve onu gizlerdim. Günlerden bir

gün Hasan veya Hüseyin getirildi. Hasan veya Hüseyin Allah Resûlü’nün göğsünün üzerine bevletti. Ben hemen yıkamaya davrandım. O şöyle buyurdu:

‘Kız çocuğunun idrarı yıkanır, erkek çocuğunun idrarına ise su serpilir.’ ”83

Şeriatın kız ve (henüz yemek yememiş/sütten kesilmemiş) çocuğun idrarını ayırmasının nedeni nedir? Zira biz biliyoruz ki; İslam şeriatı El-Hakîm

(hüküm ve hikmet sahibi) Allah (cc) ve kendisine hikmet verilen Nebi (sav)

tarafından belirlenmiştir. Mutlaka bu ayrımın bir hikmeti olmalıdır.84

Geçmiş dönem âlimlerimiz, bu ayrımın hikmetine dair şunları zikretmişlerdir:

81. Buhari, 1378; Müslim, 292

82. Buhari, 223; Müslim, 287

83. Ebu Davud, 376

84. Davud Ez-Zahiri bu ayrımı; kız çocuklarının idrarının necis, sütten kesilmemiş erkek çocukların idrarının temiz olduğu şeklinde açıklamıştır. Ancak bir şeye su serpilmesi onun necis

olmadığı anlamına gelmediğinden, bu da bir temizlik yöntemi olduğundan, onun bu görüşü

tercihe şayan görülmemiştir.

• İnsanlar erkek çocuğa daha düşkündür. Erkek çocuğu daha fazla kucakta taşırlar. Kucakta işediğinde meşakkat olmasın diye yıkama emredilmemiş, su serpmeyle yetinilmiştir.85

• Erkek çocuğun idrarı dağılır, kız çocuğunki bir noktada toplanır. Meşakkat olmaması için yıkama emredilmemiş, su serpmeyle yetinilmiştir.86

• Kız çocuğun idrarı daha yoğun ve kokuludur. Bu sebeple onun yıkanması emredilmiştir. Sütten kesilmemiş erkek çocuğunki bunun tam

zıddıdır. Bu sebeple su serpmek yeterli görülmüştür.87

Bu konuda şu âna kadar sağlıklı kadın ve erkek idrarlarının karşılaştırıldığı geniş çaplı bir araştırma yoktur. Yapılmış analitik bir incelemede88

kadın ve erkeğin idrarındaki moleküllerde önemli bazı farklılıklar bulunmuş. Ancak bu farklılıkların etkisi, içeriği, ne anlama geldiği vb. meseleler

henüz tıp ilminde aydınlatılmış değildir.

3. Kadın ve Erkeğin Mezisi

Mezi; açık renkli, akışkan ve yapışkan bir sıvıdır. Erkek veya kadın şehvet ânında cinsel uzuvlarında hissederler. Bu sıvı necistir, temizlenmesi

gerekir.

Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, mezi akıntısı çok olan birisiydim. Kızı ile evli olmam nedeniyle Peygamber'e (sav) sormaktan da hayâ ediyordum. Bu nedenle Mikdad'a söyledim.

O da sordu. Peygamber (sav) 'Zekerini yıkar ve abdest alır.' buyurdu.89

85. bk. Fethu'l Bârî, 223. No.lu hadis şerhi

86. Tuhfetu'l Ehvezî, 71 No.lu hadis şerhi

87. age.

88. Fan, S., Yeon, A., Shahid, M. vd. Sağlıklı yetişkinlerin temel idrar metabolitlerinde cinsiyetle

ilişkili farklılıklar. Erişim Tarihi Eylül 8, 11883 (2018). https://doi.org/10.1038/s41598-018-29592-3

89. Buhari, 269; Müslim, 303; Meziye kıyas ederek, meninin ve kadınların (şehvet haricinde)

hissettiği ıslaklığa necis diye hükmetmek doğru değildir. Zira;

• Necasetler akılla tespit edilmez. Şeriat haber verir, biz de uyarız. Bir necaset diğerine kıyas

edilerek, necaset hükmü tespit edilmez.

• Kadınların vajinal bölgede gördüğü ıslaklık; şehvetle birlikte olursa mezidir. Yıkanması gerekir… Şehvet olmaksızın görülen ıslaklık ise, her dönemde görülmesine rağmen Allah Resûlü (sav)

yıkanmasını emretmemiştir.

• Meninin yıkandığına (Buhari, 230; Müslim, 289) veya kuru olduğunda çitilendiğine (Müslim,

290) dair rivayetler onun necis olduğu anlamına gelmez. Zira insan elbisesine bulaşan sümük,

E. Hayvan İfrazatı

Hayvan ifrazatında eti yenen hayvanların idrarı ve dışkısı temiz, eti

yenmeyenlerinki necistir.

İdrar ve dışkıda aslolan necis olmasıdır. Allah Resûlü (sav) uygulamaları,

eti yenen hayvanların idrar ve dışkısının necis olmadığını göstermiştir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir; bu, eti yenen hayvanların hayatın içinde, her

ân ve her yerde insanlarla bir arada bulunmasındandır. Şehir hayatı yaşayan bizler bu gerçeği tam anlamıyla tasavvur edemesek de, köy hayatı

yaşayanlar bunu daha iyi anlayacaktır. Şayet eti yenen hayvanların dışkısı

necis kabul edilse, büyük meşakkat olacaktı. Hayvan ağıllarının, yolların,

evlerin, tarlaların sürekli temizlenmesi gerekecek, günlük işler ağırlaşacaktı. Kolaylaştıran Rabbimize hamdolsun.90

“Allah Resûlü veda haccında deve üzerinde tavaf yaptı…”91

Malumdur ki; deve bulunduğu yere idrar ve dışkısını bırakır. Allah Resûlü’nün (sav) onu Mescid-i Haram’a sokması ve onunla tavaf yapması, onun

temiz olduğunu gösterir.

Cabir ibni Semura’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam geldi ve Allah Resûlü’ne, ‘Koyun etinden dolayı abdest alayım

mı?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘İstersen al, istersen alma.’ dedi.

Adam, ‘Deve etinden dolayı abdest alayım mı?’ dedi.

Allah Resûlü, ‘Evet.’ dedi.

Adam, ‘Koyun ağıllarında namaz kılayım mı?’ dedi.

ter, tükürük vb. ifrazatında temizlemekte, kuruyunca çitilemektedir. Bu, mezkûr ifrazatın necis

olduğu anlamına gelmemektedir. Bu, temizlik babından yapılan bir uygulamadır.

Allah Resûlü’nün (sav) elbisesindeki meniyi yıkamayıp onunla namaza durduğu (Ahmed, 25822,

26761); bazen de menili elbiseyle namaza durduğu, namaz kılma esnasında Aişe Annemizin elbisesini çitilediği (İbni Huzeyme, 290) rivayet edilmiştir. Sahabiden Abdullah ibni Abbas (ra) kendisine soran birine “Meniyi elbiseden dal veya izhir otuyla temizle. O tükürük veya sümük gibidir."

demiştir. (Es-Sunenu'l Kubra, 4175)

90. Bu sözler, eti yenen hayvanların idrar ve dışkısını temiz kabul eden Maliki ve Hanbeli uleması için geçerlidir.

91. Buhari, 1607; Müslim, 1272

Allah Resûlü, ‘Evet, kıl.’ diye cevap verdi.

Adam, ‘Deve ağıllarında namaz kılayım mı?’ diye sordu.

Allah Resûlü, ‘Hayır, kılma.’ diye cevap verdi.”92

Allah Resûlü’nün (sav) koyun, inek gibi hayvanların ağıllarında namaz kılmaya izin vermesi, onların idrar ve dışkılarının temiz olduğuna delildir.

Zira hayvan ağıllarında zemin dışkıyla kaplıdır. Buna rağmen izin verilmiştir.93

Bera ibni Azib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Deve eti yemekten dolayı abdest gerekir mi?’ diye soruldu.

O, ‘Ondan dolayı abdest alınız.’ buyurdu.

Koyun etinden soruldu.

‘Ondan dolayı abdest gerekmez.’ buyurdu.

Deve ağıllarında namaz kılmaktan soruldu.

O, ‘Deve ağıllarında namaz kılmayınız. Çünkü develer şeytan huylu hayvanlardır.’ buyurdu.

Koyun ağıllarında namaz kılmaktan soruldu.

‘Oralarda namaz kılabilirsiniz. Çünkü koyun berekettir.’ dedi.”94

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Urayne Kabilesi’nden birtakım kimseler Medine’ye Allah Resûlü’nün yanına geldiler. Ancak şehrin havası onlara iyi gelmedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü onlara,‘İsterseniz zekât develerinin bulunduğu

yaylalara çıkın. Sütlerinden ve idrarlarından içersiniz.’ buyurdu. Onlar da söyleneni yaptılar ve sıhhat buldular. Bunun arkasından çobanlara yönelip onları

öldürdüler. İslam’dan çıktılar ve Allah Resûlü’nün develerini sürüp kaçtılar. Bu

durum Allah Resûlü’ne ulaştı. O da hemen onların arkasından asker gönder-

92. Müslim, 360

93. Allah Resûlü (sav) deve ağılında namaz kılmayı yasaklamıştır. Bu deve dışkısının necis olmasından değildir. Öyle olsa, deve dışındaki hayvan ağıllarında namaza izin verilmezdi. Deve

ağılında namazın yasaklanması manevi bir sebep nedeniyledir. Konuya dair detaylı açıklama için

bk. “Deve ağıllarında namaz kılmak”, 1/538

94. Ebu Davud, 184

di. Neticede onları yakalayıp getirdiler. Allah Resûlü ceza olarak bu suçluların

ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurdu. Ölene kadar onları El-Harre

mıntıkasında bıraktı.”95

Deve idrarı necis olmuş olsa, Allah Resûlü içmelerini tavsiye etmezdi.96

F. Hayız Kanı Haricindeki Kanlar Temiz, Hayız Kanı Necistir

Hayız babında zikrettiğimiz gibi hayız kanı necistir. Çünkü Allah Resûlü (sav) onun yıkanmasını emretmiştir.

Esma’dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kadın Allah Resûlü’ne geldi ve ‘Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa

temizliğini nasıl yapsın?’ dedi.

O da ‘Ovalarsın, sonra da suyla çitilersin. Su döküp bu elbiseyle namaz kılabilirsin.’ dedi.”97

Adiyy ibni Dinar’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü Kays binti Mihsan’ı şöyle derken işittim, ‘Resûlullah’a (sav) elbiseye

bulaşan hayız kanının hükmünü sordum. Şöyle buyurdu: ‘Bir taş ve çubuk ile

onu kazı. Sonra da su ve sabun ile yıka.’ ’ ”98

Hayız Dışındaki Kanlar

Allah Resûlü’nün (sav) ve ashabının uygulamaları kanı necis görmedikleri yönündedir.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zatu’r-Rika Savaşı’na Allah Resûlü ile beraber çıkmıştık. Müslimlerden biri

95. Buhari, 233; Müslim, 1671

96. Temiz, eti yenen hayvanların idrar ve dışkısının temiz olmasına dair bazı âlimler “kulleteyn” hadisini delil olarak sunmuşlardır: Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Allah

Resûlü’ne ehil ve yabani hayvanların uğrayıp kendisinden içtikleri su hakkında soruldu. Allah

Resûlü şöyle buyurdu: ‘İki kulle miktarına ulaşan su pislik taşımaz.’ ” (Ebu Davud, 63; Tirmizi, 67) Bu

rivayetten dolaylı olarak anlaşılan şudur: Eti yenmeyen parçalayıcı hayvanların dışkısı suya zarar

verir. Şayet su çoksa (iki kulle) pislik taşımayacağından zarar görmez. Demek ki az su, eti yenmeyen parçalayıcı hayvanların salya, idrar ve dışkısından etkilenip zarar görecektir. Hadisi deliller

arasında zikretmeyişimizin nedeni; isnad ve delalet ettiği anlam yönünden tartışmalı olmasıdır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

97. Buhari, 307; Müslim, 291

98. Ebu Davud, 363

müşriklerden birinin karısını öldürdü (veya esir aldı). O müşrik kimse Muhammed'in ashabından birinin kanını dökmedikçe Müslimlerin peşini bırakmayacağına dair yemin etti ve Allah Resûlü'nü takip etmeye başladı. Allah Resûlü bir yerde konaklamıştı.

Bize, 'Bizi hangi erkek bekleyip koruyacak?' buyurdu. Biri Muhacirlerden bir de Ensar'dan olan iki kişi fırladı.

Resûlullah, 'Şu boğazın ağzını bekleyin' dedi.

Bu iki kişi dağ yolunun ağzına geldiklerinde Muhacir olan kimse uzanıp yattı. Ensar'dan olan da kalkıp namaza durdu. O müşrik gelip namaz kılan kimseyi görünce onun ordunun nöbetçisi olduğunu anladı ve bir ok attı. Ok ona saplandı. Ensar oku saplandığı yerden çıkardı ve namazına devam etti. Müşrik bu şekilde üç kere ok attı. Ensar'dan olan sahabi de üçünü çıkardı. Namazına devam ederek rükû ve secdesini yaptı. Sonra arkadaşı uyandı. Müşrik fark edildiğini anlayınca uzaklaşıp kaçtı.

Muhacir, Ensar'dan olan arkadaşının üzerindeki kanı görünce hayretle, 'Subhanallah! İlk ok attığında beni uyandırsaydın ya!' dedi.

Ensar'dan olan sahabi, 'Bir sure okuyordum. Onu bölmek istemedim.' dedi."99

Yarası kanayan sahabi namazı bozmamış, arkadaşı da bu durumu inkâr etmemiştir.

Hasan-ı Basrî (rh) yaygın olan bu durum için şöyle der: "Müslimler yaraları içinde namaz kılmayı sürdürüyorlar."100

Onun bu sözünden anladığımız, kanlı elbiselerle namazın yaygın bir uygulama olduğudur.

Aişe'den (r.anha) şöyle nakledilmiştir:

"Hendek Savaşı'nda Sa'd ibni Muaz, kolundaki atar damardan yaralanmıştı.

Allah Resûlü onu yakından ziyaret edebilmek için Mescid-i Nebevi'de ona mahsus bir çadır kurdurdu. O esnada Mescid'de Ğıfaroğulları'nın bir çadırı vardı.

Kendilerine doğru akan kandan korkup yan tarafta olan çadıra doğru, 'Ey

99. Ebu Davud, 198; Buhari, Kitâbu'l Vudû' 34. Bab'da hadisi muallak olarak rivayet etmiştir.

100. Buhari, Kitâbu'l Vudû', 34. Bab başlığı, muallak olarak

çadırdaki komşular! Sizin tarafınızdan bize doğru bir şeyler akıyor?’ diye seslendiler.

İşte o akan şey, Sa’d’ın yarasından sızan kandı. Bir müddet sonra da Sa’d bu

yaradan dolayı vefat etti”101

Sa’d ibni Muaz (ra) Hendek/Ahzap Savaşı’nda yaralanınca, mescidde bir

çadırda tedavi edilmiştir. Yarası kanayıp kan çadırdan dışarı çıkıp akmasına rağmen, Allah Resûlü (sav) yıkama/temizleme emri vermemiştir. Şayet

kan necis olsa, Allah Resûlü, Sa’d’ı mescide sokmazdı.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ile birlikte özür kanı gören hanımlarından biri itikafa girdi. Bazen akan kandan dolayı altına bir leğen koyardı.”102

Bu denli fazla kanaması olan bir insan, kan necis olsa mescide sokulmazdı.

Hepimizin bildiği Ömer (ra) şehadeti de bunun delilidir. O (ra) yaralanmış

ve namaza devam etmiştir. Kan kaybından ayakta duramayacak hâle gelince yerine Abdurrahman ibni Avf ’ı (ra) geçirmiştir.103

Allah yolunda şehit olan kimseler de kanlı elbiseleriyle defnedilmektedir.

“…Uhud şehitlerine kanlı (elbiseleriyle) defnedin (dedi) ve onları yıkamadı.”104

Şayet kan necis olsaydı, Allah Resûlü (sav) şehitleri necis kıyafetlerle defnetmezdi.105

101. Buhari, 463; Müslim, 1769

102. Buhari, 309

103. bk. Buhari, 3700

104. Buhari, 1346

105. Dört mezhep imamı da dâhil olmak üzere, cumhur kanın necis olduğunu söylemiştir. Ancak yukarıda mezkûr, sahih ve sarih delilleri açıklayamamışlardır. Daha ziyade bu nasları “kanın

azının affedildiğine” delil olarak almışlardır. Oysa nasların tamamı az kanın değil çok kanın

delilidir.

• Kimisi En’âm Suresi 145. ayeti delil almışlardır:

“De ki: ‘Bana vahyolunanlar arasında, yemek yiyen birine, şunlar dışında bir haram bulamıyorum:

(Boğazlanmadan ölmüş) leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki şüphesiz ki o, pistir- Allah’ın adı dışında

bir isim anılarak fısk üzere kesilmiş hayvanlar. Kim de zorda kalırsa haddi aşmaksızın ve taşkınlık

yapmaksızın yerse şüphesiz ki Rabbin, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir." (6/En'âm, 145) Kanın haram

kılınmasını ve "…o pistir" ifadesinin kanı da kapsadığını söylemişlerdir.

• Oysa -daha önce zikrettiğimiz gibi- bir şeyin haram olması, onun necis olduğu anlamına gelmemektedir.

• Ayrıca -daha önce de geçtiği gibi- "rics/pis" lafzı Kur'ân ıslahında necaset anlamında değil,

manevi pislik anlamındadır.

• "…o pistir" ifadesindeki "o" zamiri, dil kurallarına göre en yakın zikredilene döner. O da domuz

etidir.

• Bazı âlimler de insan kanını hayız kanına kıyas etmiştir. Açıkça belirtmek gerekir ki normal

kanı hayız kanına kıyas etmek usulen mümkün değildir. Zira;

• İki kanın çıkış noktası farklıdır. Biri damar, biri rahim kanıdır.

• İki kanın sıfatı farklıdır. Biri kötü kokulu, yoğun, siyaha yakın bir rengi vardır. Damar kanı bu

sıfatlara muhaliftir.

• Hayız kanı namaz ve oruç ibadetine engeldir. Damar kanı ibadeti ifa etmeye engel değildir.

Hâliyle; ismi, sıfatı, tabiatı, şer'i hükmü farklı iki kanı birbirine kıyas etmek, doğru olmasa gerektir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

G. Alkol Haramdır, Ama Necis Değildir

Alkol/içki yaygın kabulün aksine necis değildir. Zira necaset şer'i bir

hükümdür. Alkolün necis olduğuna dair sarih ve sahih bir nas olmadığı

gibi, birçok nas onun temiz olduğuna delalet etmiştir.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Talha’nın evinde sakilik yapıyordum. O gün onların şarabı, hurma koruğu şarabıydı.

Allah Resûlü’nün emri üzerine tellal, ‘İyi biliniz ki şarap haram kılındı.’ diye

seslendi.

Ebu Talha, ‘Çık ve bu şarabı dök.’ dedi.

Ben de çıkıp döktüm. O gün, Medine sokaklarında şarap selleri aktı.

İçimizden bazı kimseler, ‘İyi ama kimilerimiz karınlarında şarap doluyken

öldürüldü.’ dediler.

Bunun üzerine Allah, ‘(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip

salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/

kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.’106 ayetini indirdi.’ ”107

Şayet içki/alkol necis olsa, Medine sokaklarında dökülmez, sokaklar içkiyle necis kılınmazdı. Malumdur ki dökülen içki az değildir. Enes (ra) ifadesiyle Medine sokaklarında akmıştır. Yani küçük derecikler oluşmuştur.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kişi Allah Resûlü’ne bir tulum dolusu şarap hediye etti.

Allah Resûlü, ‘Allah’ın bunu haram kıldığını bilmiyor musun?’ dedi.

O da, ‘Bilmiyorum’ dedi ve hemen bir kimseye gizlice bir şeyler söyledi.

Allah Resûlü, ‘Gizlice ona ne söyledin?’ buyurdu.

106. 5/Mâide, 93

107. Buhari, 2464; Müslim, 1980

O, ‘Onu satmasını söyledim.’ dedi.

Allah Resûlü bunun üzerine, ‘Şüphesiz ki Allah, onun içilmesini de satılmasını da haram kılmıştır.’ dedi.

O kimse de içerisindeki şarap boşalana kadar tulumun kapağını açtı.”108

İçkinin haram olduğunu bilmediği için Nebi’ye (sav) içki hediye eden bir

sahabe, onun haram olduğunu öğrenince kapağını açmış içindekini dökmüştür. Şayet içki necis olsa, Allah Resûlü (sav) müdahalede bulunur, içindekini yerlere döktürmezdi.109

108. Müslim, 1579

109. Cumhur-u ulema sahih ama sarih olmayan naslara dayanarak içkinin necis olduğunu söylemişlerdir.

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. Ondan uzak

durun ki kurtuluşa eresiniz.” (5/Mâide, 90)

Bu ayete dayanarak içkinin rics olduğunu ve uzak durulması gerektiğini, bunun da necaset delili

olduğunu söylemişlerdir.

• Domuzun necaseti bölümünde gördüğümüz gibi, “rics” bir Kur’ân kavramıdır. Kur’ân’da maddi/hakiki necaset anlamında değil, manevi pislik, manevi necaset anlamında kullanılmıştır. Örneğin, Tevbe Suresi 95. ayette münafıklar için “…onlar pisliktirler…” (9/Tevbe, 95) denilmektedir.

İçkiyi necis kabul eden imamlar bu ayete dayanarak, “Münafık necistir.” dememişlerdir.

• Mâide Suresi 90. ayette kumar, fal oku ve put zikredilmiştir. İçkiye necis diyen âlimler, bu sayılanlara necis dememiştir. Zira ayette zikredilen “…şeytanın pis işlerindendir…” (5/Mâide, 90)

ifadesi, “rics”in manevi necaset olduğunun karinesidir.

Ayetin sonunda zikredilen “ondan içtinab edin/uzak durun” lafzı necasete delalet etmez. Çünkü

Allah’ın (cc) haram kıldığı her şeyden uzak durmak, ona yaklaşmamakla mükellefiz. “…Bu, Allah’ın

sınırlarıdır. Ona (Allah’ın sınırlarına) yaklaşmayın…” (2/Bakara, 187) Ancak Allah’ın (cc) her haram

kıldığına, bu nassa dayanarak “necis”tir demeyiz. Allah “…Pislik olan putlardan uzak durun! Yalan

sözden de uzak durun.” (22/Hac, 30) buyurur. Puta hem “rics” denmiş hem de ondan uzak durmamız istenmiştir. Buna rağmen put necis değildir.

• Şinkîtî (rh) şu ayeti içkinin necis olduğuna delil saymıştır.

“…Rableri onlara tertemiz bir şarap içirmiştir.” (76/İnsân, 21)

İstidlal metodu şudur: Ahiret içkisi şer’i ıstılahta dünyada içkinin tam tersidir. Dünyada içkisi baş

ağrısı yapar. Allah ahiret içkisinden bu sıfatı nefyeder. (bk. 56/Vâkıa, 19) Dünya içkisi aklı örter.

Allah ahiret içkisinden bunu nefyeder. (bk. 37/Saffât, 48) Bu ayette (bk. 76/İnsân, 21) ahiret içkisine “tahur/temiz” deyince, zımnen dünya içkisinin temiz olmadığını anlarız. (bk. Edvâu’l Beyân,

1/426, Mâide Suresi 90. ayet tefsiri)

Diyebiliriz ki Şinkîtî’nin (rh) bu istidlali yerinde değildir:

• Ayet içkiden değil cennet içeceğinden söz etmektedir. Bu su, süt, içki vb. bir içecek olabilir.

• Velev ki bunun cennet içkisi olduğunu kabul etsek, bu mefhumu'l muhalifle istidlaldir. Yani

"Cennet içkisi temizse dünya içkisi necistir." şeklinde bir istidlaldir. Bu, açık bir delil değildir.

• Köpeğin necaseti babında zikrettiğimiz gibi "tahir/temiz" lafzının şer'i karşılığı "necis" değildir.

Hâliyle ayette söz konusu olan içecek ahiret içkisi olsa, mefhumu'l muhalifi açık bir delil kabul

etsek; yine de "Dünya içkisi necistir." denemez. "Dünya içkisi temiz değildir." denebilir. Her temiz

İçinde Alkol Olan Koku/Parfüm/Kozmetik Ürünleri Kullanmanın

Hükmü

Mevcut ürünlerde kullanılan alkol genel anlamda İslam'ın yasakladığı

hamr/içki değildir. Hâliyle bu ürünler haram ve necis değildir. Konunun

detayı aşağıdaki gibidir:

1. İslam'ın "hamr" dediği şeyle kimyanın alkol dediği şey, aynı değildir.

Hâliyle içinde her alkol olan şey, içinde hamr/içki var şeklinde değerlendirilmemelidir.

2. Bir şeye alkol denmesi onu haram kılmaz. Bir şeyin haram olması için

hamr, yani sarhoşluk verici olması gerekir. Sarhoşluk vermeyen kimyasallara alkol denmesi, kimyasalları hamr/içki yapmaz. Örneğin meyvede, mayalanan ekmek yoğurt gibi yiyeceklerde, hatta farklı etkileşimlerle

insan bağırsaklarında ve midesinde alkol vardır. Ancak bu, kimyasal bir

madde olarak alkol diye isimlendirilse de, aklı örtme ve sarhoşluk verme

özelliği yoktur.

3. Kimyevi bir madde olarak alkol birçok farklı türü olan bir kimyasaldır.

Etil alkol, metil alkol, gliserin, fenil, setil, butil vs… Bunlardan sarhoşluk

veren etil alkoldür. Fıkha konu olan da yalnızca etil alkoldür. Zira gıda,

ilaç, kozmetik sanayide kullanılan diğer türler genelde zehir veya çözücü özelliğe sahiptir, sarhoşlukla bir ilgisi yoktur. Herhangi bir şeyin fıkhi

hükmünü araştıran içinde etil alkol olup olmadığına bakmalıdır.

4. İçinde etil alkol olduğunu varsaysak dahi; bölüm başında izah ettiğimiz gibi, haram/necis maddenin değişime uğrayıp uğramadığına bakılmalıdır. Zira bir madde, başka bir maddeye karışır ve onun içinde kaybolursa hükmünü yitirir. Fıkhi ıstılahta buna istihale denir.110 Bugün gıda

ve kozmetikte nadiren kullanılan etil alkol istihaleye uğramakta ve başkalaşmaktadır.

5. Şayet etil alkol başkalaşıma uğramamış ve karıştığı gıdada/kozmetikolmayan necis değildir.

ɔ Bazıları içkiyi köpeğe, kana vb. necis saydıkları şeylere kıyas etmiştir. Bu cevap verilmeyecek

kadar zayıf ve anlamsız bir istidlaldir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

110. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Necis Olan Şey, Başkalaşır ve Vasıf Değiştirerek (İstihale) Temiz Bir Sıfata Bürünürse Temizlenmiş Olur”, 1/372

te/ilaçta varlığını koruyorsa; bundan faydalanmak, alım satımını yapmak

haram olur. Zira Allah (cc) haram kıldığı şeyden faydalanmayı yasaklamıştır.

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. Ondan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”111

“Cabir ibni Abdullah (ra) Mekke’nin fethedildiği yıl Resûlullah’ı şöyle buyururken işitmiştir: ‘Cenab-ı Allah, şarabın, murdar hayvanın, domuzun ve putların satılmasını haram kılmıştır.’

Bu sırada bir kimse Peygamber’e, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Murdar hayvanın yağı

gemi cilalanmasında, deri yağlanmasında ve aydınlanmada kullanılıyor. Buna

ne dersiniz?’ diye sordu.

Resûlullah (sav), ‘Hayır, bu haramdır. Allah Yahudilere lanet etsin. Allah iç yağını haram kıldığı zaman erittiler, sattılar ve bedelini yediler.’ buyurdu.”112

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) şaraptan sirke yapılması soruldu.

O da ‘Olmaz’ dedi.”113

Ancak böyle bir madde necis değildir. Zira racih olan sarhoşluk veren

hamr’ın/etil alkolün necis olmamasıdır.

6. Etil alkol maliyetli olduğundan içki üretimi dışında tercih edilmemektedir. Genelde metil alkol kullanılmakta, ürünlerde kullanılan etil alkol

de başkalaşıma/istihaleye uğramaktadır.

7. Allah Resûlü’nün “Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır.”114 hadisi yanlış anlaşılmaktadır. Bu hadisin anlamı; içildiğinde sarhoşluk veren şeyin

çoğu da azı da haramdır. Aksi halde hadis, her alkolün azının da çoğunun da haram olduğuna işaret etmez. Şayet alkol sarhoşluk veren cinstense (etil alkol) ve başkalaşıma uğramamışsa bu hükme dahildir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.115

111. 5/Mâide, 90

112. Buhari, 2236; Müslim, 1581

113. Müslim, 1983

114. bk. Nesai, 5623; İbni Mace, 2394

115. Geniş bilgi için bk. El-Kuhl ve İstihdamuhu, Dr. Hişam Atiyye Cenayini; Hukmu İstihdamu'l Kuhl Fi'l Etime ve'l Edviye, Dr. Adil Mubarek el-Metirat; Fetava Yeseluneke, Prof. Dr. Husamettin Affane 5/258-263; Mecmu Fetava ve Resail, Şeyh M. Salih Useymin, 11/256-260; Fıkhu'l Nevazil Fi'l İbadet, Şeyh Halit Ali el-Muşeykih, 30-33

NAMAZ

KİTABI

NAMAZIN AHKÂMI, ÖNEMİ VE HÜKMÜ BABI

Namazın Önemi

•Namaz Dinin/Tevhidin Direğidir

•Namaz Müminin Miracıdır

•Namaz Arındırır

•Namaz Kötülükten Uzak Tutar

•Namaz Güç Kaynağıdır

Namazı Islah Eden Dört Kavram

•İkame

•Huşu

•Muhafaza

•Devamlılık

Namazın Terki/Namazı Zayi Etmek

•Bilinçli Bir Şekilde Namazı Terk Etmek Küfürdür. Bu

Namazların Kazası Olmaz

•Bir Özür Nedeniyle Namazı Terk Eden Kişi, Özür Ortadan

Kalktıktan Sonra Namazını Kılar

I. Namazın Anlamı

Namazın Arap dilindeki karşılığı “salât”tır. Salât kelimesinin türediği

kök s-l-v/y’dir. Bu kök Arap lugatında şu anlamlara gelmektedir.

• Ense kökünden kuyruk sokumuna uzayan, insanın dik durmasını sağlayan omurga1

• Ateş ve ona benzeyen her türlü humma/ısı2

• Bir şeyin ateşle tutuşturulması, ateşte kızartılması3

İbadet anlamında; “salât”ın aslı duadır.4

Görüldüğü gibi kelimenin kök anlamında dik tutan omurga, ateş ve ateşle ısınan/tutuşan, dua anlamları vardır.

Şer’i ıstılahta “salât” ise; şeriatın belirlediği vakitlerde, şeriatın belirlediği söz ve fiillerle eda edilen özel ibadettir.

Hiç şüphe yok ki; namazın lugat anlamıyla ıstılahi anlamı arasında özel

bir bağ vardır. İlerleyen satırlarda namazın önemini incelerken göreceğimiz gibi bu ibadet; en başta Müslim için bir destek, kulluk yolunda onu

dik/istikamet üzere tutan bir eylemdir.

1. Lisânu’l Arab, 14/464-469, s-l-v/y maddesi
2. Mekâyîsu’l Luğa, 3/300, s-l-v/y maddesi
3. El-Mufredât, s. 490, s-l-v/y maddesi
4. El-Mufredât, s. 491, s-l-v/y maddesi

Şüphesiz namazın bir işlevi de mümini fahşa ve münkerden, dolayısıyla

fahşa ve münkerin neticesi olan ateşten korumasıdır.5 Bu, Arap lugatında

tef ’il babının bir şeyi izale etme, giderme anlamıyla ilgilidir. Merrade/

Temrid sigası hastalığı giderdi/izale etti anlamına geldiği gibi; “Salla” fiilide kök anlamı olan ateşi sahibinden uzak tutma anlamına gelir.6

Tutuşmak/Yanmak anlamıyla bir diğer ilişki şu olsa gerektir: Gerçek

bir namaz, Allah sevgisiyle tutuşan ve O’na (cc) kavuşma arzusuyla yanan

bir kalbin eylemidir. Namaz bir vuslatsa -ki öyledir- Rabbini özleyen kul,

namazda bu özlemini dindirir. Elbette bu, Kur'ân'ın ifade ettiği huşu içinde, koruyarak, devamlı olunan ve ikame edilen bir namaz için geçerlidir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Namazın dua anlamı ise açıktır. Zira namaz başından sonuna bir dua,

bir yakarıştır. Kulun Rabbinin rahmetini umarak ve O'nun (cc) azabından

sakınarak yaptığı bir ibadettir.

"(Bu mu,) yoksa geceleri secdede ve kıyamda geçiren, ahiret (azabından)

sakınan ve Rabbinin rahmetini umarak gönülden ve sürekli (Allah'a kulluk

eden mi daha hayırlıdır)? Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alır."7

II. Namazın Önemi

A. Namaz ve Tevhid

İslam dininin özü/aslı olan tevhid inancıyla namaz arasında sıkı bir bağ

vardır. Namazın içindeki eylem ve sözler incelendiğinde bu bağ ilk bakışta görülür.

Namaza başlarken "Allahu Ekber" der ve kalbimizde namaz için niyet ederiz. Aynı ânda ellerimizi bağlar, emre amade bir asker gibi Rabbimizin

huzuruna dururuz. Kalbimiz, dilimiz ve bedenimiz aynı ânda, ubudiyet

5. "Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, insanı fuhşiyat ve

münkerden alıkoyar. (Kıldığınız namaza karşılık) Allah'ın sizi anması daha büyüktür. Allah yaptıklarınızı bilir." (29/Ankebût, 45)

6. bk. El-Mufredât, s. 490-492, s-l-v/y maddesi

7. 39/Zümer, 9

şuuruyla Allah'a (cc) yönelmiş olur. Tevhid tam olarak bu değil midir? Kulun, her şeyiyle ve sadece Rabbine yönelmesi…

Sonra istiftah duaları okuruz.8

İstiftah dualarından hangisini okursak okuyalım; Yüce Allah'ı tenzih

eder, O'na yöneldiğimizi ve muhtaç olduğumuzu vurgular, günahlarımızın bağışlanması için yakarırız. Ki bunların her biri, özellikle de "Allah'ı

eksikliklerden tenzih etmek ve yalnızca O'na yönelmek", tevhid inancının

en temel rükunlarındandır.

Sonra Fâtiha Suresi'ni okumaya koyuluruz. O Fâtiha Suresi ki Kitab'ın

anası, namazın olmazsa olmazıdır. Fâtiha Suresi; ilk kelimeden son kelimeye kadar tevhid akidesini özetler. Ki o, Kur’ân’a mukaddime/ön söz

kılınmış bir suredir. Çünkü Kur’ân-ı Azimuşşan’ın bir özetidir. Allah’a (cc)

8. Sünnette sabit olan istiftah duaları şunlardır:

◌ْ ه َ ر ِّ ب ِّ

◌َ اي َ ، وَمَمِت لِل َ

◌ُ سِك َ ، وَم ْ حيُ

◌ِ ني، إِنَّ َ صلِ َ ت َ ، ونَ

◌ْ م ْ ِشكُ

◌َ ا م َ ن الـِ

حِن َ يفًا، وَما أَن

◌ْ َرَض

◌َّ السَمَوِ ات َ والْ

◌َ ذي فَطَرَّ

◌َ وَّج ْ ه ُ ت َ وَ ْ جِهَي لِلَ

◌َ ،فْسِ

◌َ م ُ ت نْ

◌ْ دَك، ظَلَ

ا عب

◌َ

◌ْ ت َ رِّب َ ، وأَنَ

◌ْ ت أَنَ

◌ُ ك لَ إِلَه إِلَّ أَن

◌ْ ملْ

◌َ ْ ت ال

◌ُ م َني ، اللهَّ م أَن

◌ْ م ْ سلُ

◌َ ا م َ ن الـِ

◌ْ ت َ وأَنُ

◌ُ مرُ

◌ْ عالِم َني، ل َ ِ ش َيك لُه َ ، وِبَذلِك أُ

ال

◌ْتَ،

◌َ حَسِنَها إِلَّ أَنْ

◌َ هِدِي لْ

◌َ حَسِن الْخلِ َ ق لَ يْ

◌ْ ت َ ، وْ اهِدِنِ لَ

◌ُ وب إِلَّ أَنَ

◌ٌ الذن

◌َ غِفرْ

◌ٌ هلَ يّ

◌ُ وبَ جِم ًيعا، إِن

◌ْ ل ُ ذنِ

◌ْ بِي، فَ اغِفرْ

◌َ فْ ُت ِ بَذنَ

◌َ وْ اعَتَ

◌ْ ك،

◌َ ا بَكَ وإِلَيِ

◌ْ ك، أَنْ

◌ْ س إِلَيَ

◌ٌ لَي

◌ْ كَ ، وَّ الشْ

◌َ ديَ

◌ٌ هِ ف يّ

◌ْ خْ ُي كُلَ

◌َ كَ والْ

◌ْ كَ وَس ْعَديْ

◌ّ يّ

◌ْ ت، لَبَ

◌َ ها إِلَّ أَنَ

◌ٌّ ئ

عِّن َي سي

◌َ صُفِ ْ

◌َ ها لَ يَ

◌ِّئ

عِّن َي سي

◌َو ْ ِ اصْفَ◌

◌كْ

◌كَ وأَتُ ُوب إِلَيَ◌

◌ُ

◌غِفرْ َ

◌ستْ

◌ْ أَ ت،

◌ َ ارَكْتَ وتَعالَيَ

تَب

"Hanif ve Müslim olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim.

Şüphesiz ki benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.

O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslimlerin ilki olmakla emrolundum. Allah'ım, sen El-Melik olansın. Senden başka İlah yoktur. Sen benim Rabbimsin, ben senin

kulunum. Ben nefsime zulmettim. İşlediğim günahları itiraf ederim. Benim tüm günahlarımı bağışla. Şüphesiz senden başka günahları bağışlayacak yoktur. Benim ahlakımı en güzeline hidayet

et. Senden başka ahlakın en iyisine hidayet edecek kimse yoktur. Ahlakın kötüsünü benden uzak

tut. Onu senden başkası çeviremez. Emrine icabet ettim ve sana ibadet etmeye devam edeceğim. Hayrın tamamı senin iki elindedir. Şer ise sana değildir. Sen en yüce ve en büyüksün. Senden

bağışlanma dilerim ve sana tevbe ederim." (Müslim, 771; Ebu Davud, 760)

عْ ُيك

◌ َارَكْ ْ اس ُمَكَ ، وتَعَ الَ جُّدَكَ ، ولَ إِلَهَ◌َ

◌ ّهَ مَ وِبَ حْ ِمدَكَ وتَبُ ّ

◌ك اللَ

◌حانَ ْ

◌سبُ

"Allah'ım, seni hamd ile tesbih ederim. Senin ismin ne yücedir! Sen her şeyden en yüce olansın.

Senden başka İlah yoktur." (Ebu Davud, 775; Tirmizi, 242; Nesai, 899; İbni Mace, 804)

◌َ نُ مَ ـِض

◌ْيَ

◌َب

◌ُ ألْ ب ُو ْث َّ الت َّقى

◌َ ي َكَم ا

◌ َ خطَايَّ ـِي م َن ـِقن

◌ُ نَّ م َّه

◌ْ املَ ـِشِق َ واملَ ـْغِرب، اللْ ي

اعْدَ ت ب

◌َ

◌َ ب َكَم ، اي َ

◌ْ خطَايَ ي َ

◌ِ وب ن َي

◌ْ

◌َ ي

◌َ ـِب اعْد

◌ُ بَّ م َّه

الل

◌َ ـِيد ال ْ و َ ج َ

◌ْ والثَّل ِء َ م

◌َ ـِي بال ـِاي

◌ُ يَّ خطَا ْ م َّه ِغس َ ل

◌َ الل ، س

◌ّ الدن

"Allah'ım benimle hatalarımın arasını doğu ile batıyı uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah'ım, beni

günahlarımdan beyaz gömleğin kirlerden arınması gibi arındır, temizle. Allah'ım beni kar, yağmur ve doluyla yıka/temizle." (Buhari, 744; Müslim, 598; Ebu Davud, 781)

hamdederek onu över; isim ve sıfatlarını ikrar eder; ahiretin maliki olduğunu vurgulayıp hem ahirete imanımızı hem de O'nun mutlak mülküne

olan inancımızı ortaya koyarız…

Sonra tevhid inancının özü olan "Biz, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz."9

deriz. Bu, hem bir akide beyanı hem de bir yardım

talebidir. Aslında "Ya Rabbi! Yardım et ki yalnızca sana kulluk edip yalnızca

senden yardım isteyelim." demiş oluruz.

Sonra O'ndan (cc) hidayet talebinde bulunur; her gün onlarca defa bu talebi tekrarlayarak fakr-u zaruret içinde O'na teveccüh ederiz. O'ndan asla

mustağni olamayacağımızı, hidayetini çekerse sapanlar ve gazaba uğrayanlar gibi helak olacağımızı itiraf ederiz. Tevhidin en saf hâli de budur:

Kulun, Allah'a (cc) olan ihtiyacının farkında olarak, hiçlik ve yokluk içinde

Rabbine iltica etmesi…

Sonra tüm bu sözlü beyanlarımızı ve kalbimizde oluşan kulluk duygularını kalıba döker; rükûya ve secdeye varırız. Subhanallah! Ne büyük

bir şereftir bu!

Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın (cc) huzurunda eğilmek. Kulluğumuzun

adresini, maksudumuz olanı amellerimizle göstermek. Bir yandan O'na

(cc) kulluk etmek, öte yandan tüm uluhiyet ve rububiyet iddiasında bulunan tağutlara şu mesajı vermek: Kimin için kıyamda duruyor ve kıyam

ediyorsak, yalnızca O'nun önünde eğilir, bükülürüz. Diğer yandan anne

kucağına sığınır gibi secdeye sığınmak. Secdenin o manevi hazzını iliklerine kadar hissetmek. Rahmetin sarıp sarmalamasını; yalnızlığımızı,

aczimizi, kalp inciten dertlerimizi cebretmesini duyumsamak. Bundan

olsa gerek secde, kulun Rabbine en yakın olduğu ândır ve kulun, secdede Rabbine içini dökmesi, yakarması istenmiştir…

Namaz, tüm söylem ve eylemleriyle bir tevhid öğretisidir. Tevhidle olan

bu bağı nedeniyle her peygamberin şeriatında var olmuş, tüm peygamberler nezdinde tevhid akidesinden sonra ikinci sırada yer almıştır.

9. 1/Fâtiha, 5

İbrahim (as) şöyle dua etmiştir:

"Rabbimiz! Şüphesiz ki ben, ailemden bir kısmını namazı dosdoğru kılsınlar diye senin mukaddes evinin (Kâbe'nin) yanında, ekin bitmez bir vadiye

yerleştirdim. İnsanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir/onlara karşı ilgili kıl. Onları meyvelerden rızıklandır. Umulur ki şükrederler.”10

Rabbimiz İbrahim ve İsmail’e (as) şöyle emretmiştir:

“(Hatırlayın!) Hani biz evi/Kâbe’yi insanlar için toplanma yeri ve güvenli bir bölge kılmıştık. Ve onlara: ‘İbrahim’in makamını (namaz kılacağınız) bir namazgâh edinin.’ (diye emretmiştik.) İbrahim ve İsmail’e: ‘Benim evimi tavaf edenler, itikâfta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.’ diye emretmiştik.”11

İsmail (as) için şöyle denmiştir:

“Ailesine namazı ve zekâtı emrederdi. O, Rabbinin yanında razı olunan bir kuldu.”12

Musa’ya (as) şöyle emredilmiştir:

“Şüphesiz ki ben, Allah’ım. Benden başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. Bana ibadet et. Beni zikretmek için namaz kıl.”13

B. Namaz Müminin Miracıdır

Bilindiği gibi beş vakit namaz İsra/Miraç Gecesi’nde farz kılınmıştır.

“Allah, ümmetime, namazı elli vakit olarak farz kıldı. Bu farz ile dönerken Musa Peygamber’le karşılaştım.

Bana, ‘Allah, ümmetine neyi farz kıldı?’ diye sordu.

Ben de, ‘Elli vakit namazı farz kıldı.’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Rabbine dön (ve bunu azaltmasını dile)! Zira, ümmetin buna güç yetiremez.’ dedi.

Ben de gidip müracaatta bulundum. Bunun üzerine Rabbim, yarısını indirdi.

10. 14/İbrahîm, 37

11. 2/Bakara, 125

12. 19/Meryem, 55

13. 20/Tâhâ, 14

Tekrar Musa Peygamber’e döndüm ve ‘Yarısını indirdi.’ dedim.

Yine bana, ‘Rabbine dön (ve bunun azaltmasını dile)! Zira, ümmetin buna güç yetiremez.’ dedi.

Ben de gidip müracaatta bulundum. Rabbim, bir yarısını daha indirdi. Tekrar Musa Peygamber'e gittim.

Yine, 'Rabbine dön (ve bunun azaltılmasını dile)! Zira, ümmetin buna güç

yetiremez.' dedi.

Ben de Rabbim'e müracaatta bulundum.

Nihayet Allah, 'Onlar beştir, aynı zamanda ellidir de. Benim katımda söz değişmez.' buyurdu.

Musa Peygamber'e döndüm.

Yine, 'Rabbine dön (ve bunun azaltılmasını dile!) dedi.

Ben de, 'Rabbime müracaat etmekten hayâ ediyorum.' diye karşılık verdim.

Sonra Cibril, Sidretu'l Muntehâ'ya kadar beni götürdü. Burayı bilmediğim

renkler kaplamıştı. Daha sonra cennete girdirildim. Orada inciden gerdanlıklar vardı. Toprağı da misk idi."14

Zaten kılınıyor olan namaza Miraç'ta son şeklinin verilmesi, dikkat çekicidir. Şöyle ki; Miraç, Resûlullah'ın Rabbiyle buluşmasıdır. İman mertebesinden yakin mertebesine yükselmesi, hak olarak bildiği şeyleri gözleriyle görmesidir.

Aslında namaz her mümin için kısmi bir miraçtır. Çünkü namaz, müminle

Rabbi arasındaki bir randevudur. Çokça tekrarlanıyor olması da insanın

bu buluşmaya olan ihtiyacındandır. Zira insan unutkandır, gaflete teşnedir, çokça günahkârdır, kırılgan bir yapısı vardır, zayıf ve acizdir... Rabbiyle buluşup hatırlamaya, onu bürüyen gaflet perdesini yırtmaya, işlediği günahlardan arınmaya, kalp kırıklığını Rabbinin rahmetiyle sarmaya,

acizliğini ve zayıflığını O'ndan (cc) alacağı güçle izale etmeye muhtaçtır...

Namaza nasıl çağrıldığımıza dikkat edin! Önce ezan sesleri yerle gök

14. Buhari, 349; Müslim, 163

arasını doldurur. Sonra bizden abdest almamız istenir. Ama vücudun

rastgele serinlediği bir abdest değil. Tüm abdest hadislerinde varid olduğu üzere isbağ ve ihsan üzere bir abdest! Yani Allah'ı (cc) görüyormuşçasına veya O'nun bizi gördüğünü hissederek, yavaş yavaş ve her uzvun

hakkını vererek.

Osman'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim abdest alır ve abdestini güzelleştirirse, hataları vücudundan çıkar gider. Hatta tırnaklarının altına varıncaya kadar..."15

"Herhangi bir Müslim, Allah'ın onun üzerine farz kıldığı temizliği tam bir

şekilde gerçekleştirerek temizlenir ve arkasından şu beş vakit namazları kılarsa bu namazlar, namaz aralarındaki günahları örter”16

Sonra en güzel kıyafetlerimizi giymemiz, Kur’ân’ın ifadesiyle süslenmemiz istenir:

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin, müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz.

(Çünkü) O, israf edenleri sevmez.”17

Sonra bizi meşgul edecek şeylerden arınmamız istenir. Açsak karnımızı

doyurmamız, sıkışmışsak ihtiyaç gidermemiz emredilir:

“Akşam yemeğiniz hazırlanıp size takdim edildiği zaman akşam namazını

kılmadan önce yemeğinizi yiyin. Yemeğinizi aceleye getirip ihtiyacınızı gidermeden kalkmayın.”18

“Ne yemek hazırken ne de abdest bozmak üzereyken (tuvalet ihtiyacı için

sıkışmışken) namaz kılmak olmaz.”19

Namaza vakar içinde, sükûnetle, kalbimiz, zihnimiz ve bedenimiz hazır

bir şekilde gelmemiz istenir:

“Namaz için kamet getirildiğinde namaza aceleyle koşarak gelmeyin. Tam bir

15. Müslim, 245

16. Müslim, 231

17. 7/A'râf, 31

18. Buhari, 672; Müslim, 557

19. Müslim, 560

vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin; yetişebildiğiniz kadarını kılın, yetişemediğiniz kısmı ise daha sonra tamamlayın.”20

Tüm bu hazırlıklar, mümini o büyük buluşmaya hazırlamak; ruhsal ve

bedensel olarak namazdan en üst seviyede istifadesini sağlamak içindir.

Günde beş defa tekrar ediyor olması, her namazda aynı hazırlığın yapılmasına engel değildir. Öyleyse mümin bu şuuru korumaya çalışmalı, hazırlık aşamasından başlayarak en güzel şekilde Rabbiyle buluşmayı

önemsemelidir. Her gün beş defa tekrar eden bu nimeti zayi etmemeli,

kıymetini bilmelidir.

C. Namaz Arındırır

Namazın en önemli özelliği arındırıcı etkisidir. Evet, namaz, Allah Resûlü’nün benzetmesi ile kapımızın önünden geçen bir nehir gibidir. Su nasıl

içine giren şeyi aklayıp paklıyorsa namaz da mümini öylece aklayıp paklar. Gün içinde yapması gerekip de yapamaması nedeniyle veya yapmaması gerekip de yapması nedeniyle günahlarını, kışın ağaçların yapraklarını döktüğü gibi döker.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Ne dersiniz? Sizden birinin kapısının önünde bir nehir olsa ve her gün o nehirde beş defa yıkansa o kişide kirden bir şey kalır mı?'

Ashab, 'Hayır. Onda kirden bir eser kalmaz.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onunla hataları siler.' "21

Ebu Zerr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) kışın dışarı çıktı, yapraklar dökülüyordu. Yaprakları dökülen bir ağaç dalı aldı.

Dedi ki: 'Ey Ebu Zerr!'

'Buyur, ey Allah'ın Resûlü!' diye cevap verdim.

20. Buhari, 908

21. Buhari, 528; Müslim, 667

Şöyle buyurdu: 'Müslim bir kul, sırf Allah rızası için kalkıp namaz kılarsa günahları, bu ağacın yaprakları gibi dökülür.' "22

Kanaatimce her Müslim, Allah Resûlü'nün (sav) bu benzetmesi üzerinde durmalı, kendisine bakan yönlerini anlamaya çalışmalıdır. Şöyle ki; hadis ilk etapta suyun kirleri arındırması gibi, namazın günahları arındırdığını söylemektedir. Ancak o (sav), kendisine hikmet verilmiş ve dili cevamiu'l kelim özelliğiyle süslenmiştir. Yani az sözle çok şey anlatabilir. Hâliyle namazın kapımızdan geçen bir nehire benzetilmesi, bireysel tefekkürümüze konu olmalıdır.

Şüphesiz ki kapısından nehir geçen bir insan, yeşil bir çevrede yaşıyor olacaktır. Zira su, toprağın hayatıdır. Geçtiği yerleri yeşile boyayarak geçer. Yani namaz, Müslim'i arındırdığı gibi onu ve çevresini güzelleştirir.

Kapısından nehir geçiyorsa bir insanın, orada hayat vardır. Zira su hayattır. Bir yerde su varsa, orada çeşit çeşit canlılar vardır. Yani su nasıl canlıları çekiyorsa, namazın da manevi bir çekimi vardır. Hakkını vererek namaz kılan, güzelleşen kulluğuyla insanları çekebilecektir.23

Su, rızık genişliğidir. Su, çevresinde yaşayanlara birçok iş imkânı sağ-

22. Ahmed, 21556

23. İbni'd Değine, müşriklerin eziyetlerine karşı Ebu Bekir'i (ra) himayesine aldığında, namazın

etkisini gösteren şu sözü söylediler:

"İbni'd Değine'ye dediler ki: 'O hâlde Ebu Bekir'e söyle de Rabbine evinde ibadet etsin, orada

namaz kılsın ve orada dilediği kadar (Kur'ân) okusun. Bunları yaparak bizleri rahatsız etmesin ve

bu işini açık bir şekilde yapmasın. Çünkü bizler kadınlarımızın ve çocuklarımızın fitneye maruz

kalmalarından korkuyoruz.'

İbni'd Değine bunları Ebu Bekir'e söyledi. Ebu Bekir bir süre böylece devam etti. Evinde Rabbine

ibadet ediyor, namazını açıktan kılmıyor, evi dışında bir yerde (Kur'ân) okumuyordu. Daha sonra

Ebu Bekir'in hatırına başka bir fikir geldi. Evinin avlusunda bir mescid inşa etti. Orada namaz

kılıyor, Kur'ân okuyordu. Bunun üzerine müşriklerin kadınları ve çocukları onun etrafına gelip

toplanıyorlardı. Onun bu hâline hayret ediyor ve seyrediyorlardı. Ebu Bekir, Kur'ân okuduğu zaman gözlerine hâkim olamayacak kadar çok ağlayan bir insandı. Bu hâl Kureyş müşrik eşrafını

korkutmaya başladı. Bunun için İbni'd Değine'ye haber gönderdiler.

O, yanlarına gelince dediler ki: 'Biz senin Ebu Bekir'i himaye etmeni kabul etmiştik. Ancak Rabbine evinde ibadet etmesi şartıyla bunu kabul etmiştik. O bu şartı çiğneyerek evinin avlusuna bir

mescid inşa etti. Açıkça namaz kılmaya ve orada Kur'ân okumaya başladı. Bizler ise çocuklarımızı ve kadınlarımızı dinleri konusunda tereddüte düşürmesinden korktuk. Ona bu işten

vazgeçmesini söyle. Şayet yalnızca kendi evinde Rabbine ibadet etmekle yetinmeyi arzu ederse

yapsın. Şayet bunu açıkça yapmaktan başka bir teklifi kabul etmeyecekse ondan senin himayeni

sana iade etmesini söyle.' ..." (Buhari, 3905)

lamaktadır. Namaz da böyledir. Sahibinin rızkını genişleten manevi bir

sebeptir.24

Suyun rahatlatma özelliği vardır. Sıcak havalarda yüzenleri, kenarına

oturup suyu izleyeni, su üzerinde gezintiye çıkanı… rahatlatır. Namaz

da böyledir; sıkılan, daralan, bunalan ruhlar için bir rahatlama ve genişlemedir. Çünkü namaz, insanı daraltan madde âleminden, rahmetin ve

sükûnetin kaynağı olan mana âlemine geçiştir…25

Her insan kendi adına düşünmeli, kapısından bir nehir geçmesinin kendisi için ne ifade edeceğini tespit etmelidir. Unutmamalıdır ki; su beden

için neyse, hakkı verilerek kılınan bir namaz da ruh/maneviyat için odur.

Namaz arındırır, dedik; öyledir. Allah (cc) onu günahlara kefaret kılmıştır:

“Herhangi bir Müslim farz namazda hazır bulunur ve namazın abdestini, huşusunu ve rükûsunu güzelce yerine getirirse bu hareketi -büyük günah işlemedikçe- namazdan önceki günahlarını örter. Bu her zaman böyledir.”26

“Büyük günahlar işlenmediği sürece beş vakit namaz ile iki cuma namazı aralarındaki günahlara kefarettir.”27

Günahlara kefaret olan namaz, hadiste “mukeffirat” diye isimlendirilmiştir. Kelime “ke-fa-ra” kökünden türemiştir ve tef ’il babının ism-i faildir. Bu kök, örtmek/kapatmak anlamındadır. Demek ki namaz bir örtü

gibi, bir şal gibi kulun ayıp ve kusurlarını örtmektedir. Hem bu dünyada

insanlar nezdinde hem de yarın Rabbinin huzurunda yüzünü kızartacak

ve onu utandıracak kabahatlerini örtmekte, dolayısıyla af ve mağfirete

sebep olmaktadır.

Namazın günahları yıkayıp örtmesi önemli midir? Elbette önemlidir. İs-

24. "Ailene namazı emret, sen de onda sabırlı/kararlı ol. Biz senden rızık istemiyoruz. Biz seni

rızıklandırıyoruz. Akıbet takvanındır. (Takvalı olanlarındır.)" (20/Tâhâ, 132)

25. Salim ibni Ebi'l Ca'd'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kimse 'Keşke namaz kılsaydım da bir rahat etseydim.' dedi. Orada bulunan kimseler bu sözünden dolayı o kişiyi ayıpladılar.

Bunun üzerine o kimse şöyle dedi: 'Resûlullah'tan (sav) işittim, şöyle buyurdu: 'Ey Bilal! Kalk ve

namaza çağır. Bizi namazla rahatlat.' ' " (Ebu Davud, 4985)

26. Müslim, 228

27. Müslim, 233

tikamet üzere bir kulluk için arınmak, kilit kavramlardan biridir. Çünkü

günahlar; kul ile Allah arasına gerilmiş birer perdedir. Günahlar; kulluk yürüyüşünü ağırlaştıran, yürüyüş zeminini kayganlaştıran ve yolu uzatan birer kulluk afetidir. Bu afetten korunmak mümkün değildir. Çünkü günah kul içindir ve her kul mutlaka günah işleyecektir. Şayet hayatındaki arındırıcılar çoğalmaz ve sık sık arınmazsa; önce Rabbine, sonra kendine karşı yabancılaşacaktır. İstese de Rabbine hakkıyla kulluk edemeyecektir. Onu Rabbinden alıkoyucu olarak her bir günah, elini ve ayağını bağlayan birer kelepçeye, birer prangaya dönüşecektir. Bir arındırıcı olarak namazın önemi burada açığa çıkmaktadır. Zorunlu olarak her insan, günde beş defa bu nehirde yıkanma mecburiyetindedir. Allah'tan (cc) yardım ister ve şuurlu bir şekilde bu nehirde yıkanırsa; onu ağırlaştıran ve Rabbinden uzaklaştıran günahlardan kurtulacaktır. Asr-ı Saadet'te yaşanan birkaç hadise, yukarıda anlatılan hakikatin canlı bir örneğidir:

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in yanında bulunduğum bir sırada bir adam çıkageldi ve 'Ya Resûlullah! Ben had cezası gerektirecek bir suç işledim. Bana cezasını uygula!' dedi. Peygamber (sav), o adama işlediği günahın ne olduğunu sormadı. Bu sırada namaz vakti geldi. O adam Peygamberimizle birlikte namaz kıldı. Resûlullah (sav) namazı bitirince aynı kişi Peygamber'e doğru yöneldi ve 'Ya Resûlullah! Ben had cezası gerektirecek bir günah işledim. Bana Allah'ın Kitabı'nı uygula.' dedi.

Peygamber (sav), 'Sen şimdi bizimle birlikte namaz kılmadın mı?' dedi.

Adam, 'Evet' diye cevap verdi.

Resûlullah (sav), 'Şüphesiz ki Allah senin lehine günahını -yahut cezanı- bağışlamıştır.' buyurdu."28

"Bir adam kadının birini öpmüş, sonra da Peygamber'e gelip bu durumu haber vermişti. Bunun üzerine şu ayet indi:

'Gündüzün iki ucunda ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namazı dos-

28. Buhari, 6823; Müslim, 2764

doğru kıl. Şüphesiz iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, (Allah'ı) ananlar için bir öğüttür.'29

Adam, 'Bu hüküm, yalnız benim için mi geçerlidir?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Ümmetimden kötülük işleyenler için geçerlidir.’ cevabını

verdi..”30

Demek ki; her günahın ardından namaza yönelmeli, namazın arındırıcı

gücünden istifade etmeliyiz. Bunun yanında beş vakit farz namaz üzerinde hassasiyetle durmalı, şeytanın ve nefsin bu büyük hazineyi zayi etmesine müsaade etmemeliyiz.

D. Namaz Kötülükten Uzak Tutar

“Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, insanı fuhşiyat ve münkerden alıkoyar. (Kıldığınız namaza karşılık) Allah’ın sizi

anması daha büyüktür. Allah yaptıklarınızı bilir.”31

Bu, Rabbani bir vaad, İlahi bir ölçüdür. Namaz, sahibini fahşa ve münkerden korumaktadır. Daha doğru bir ifadeyle namaz, mümini fahşa ve

münkerden korumalıdır.

Ayete binaen aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Namazın fuhşiyattan alıkoyması nasıl olur?

Bu sorunun cevabı, ayetin içinde gizlidir. Kanaatimizce ayet, bu soruya

iki yönlü bir cevap vermiştir:

Birincisi; namazı ikame etmektir. Şöyle ki; Kur’ân’ın ilginç üsluplarından biri “Ekimu’s-salat./Namazı ikame edin.” ifadesidir. Zira Araplar, fiilin

türediği kökten emir kipi/siğası türetirler. Normalde “Namazı kılın.” anlamında “Sallu.” denmesi yeterlidir. Ancak Rabbimiz fiil kökünden emir

türetmek yerine, namaz kılma emrini başka bir fiile vermeyi tercih etmiştir. “Namazı kılın.” demek yerine “Namazı ikame edin.” diye ferman buyurmuştur. Demek ki; insanı fahşa ve münkerden alıkoyan; kılınan değil,

ikame edilen namazdır. İkame; ayağa kaldırmak, doğrultmak, istikamet

29. 11/Hûd, 114

30. Buhari, 4687; Müslim, 2763

31. 29/Ankebût, 45

vermek, o işte devamlı olmak gibi anlamlara gelmektedir. Mealimize “Namazı dosdoğru kıl.” şeklinde yansıttığımız kelime, namazın hakkını vererek,

kimin huzurunda olduğunun bilincinde olarak, namazın bir dua/yakarış

olduğunu hissederek, yüzüyle kıbleye yöneldiği gibi kalbiyle/tüm benliğiyle Allah’a (cc) yönelerek kılınan namazdır.

Böyle bir namaz; ıslah edici, inşa edici, arındırıcı bir namazdır. Böyle

bir namaz; günde beş defa kulluk ahdinin yenilendiği bir namazdır. Böyle bir namaz; kişiye haddini bildiren ve Rabbinin azametini öğreten bir

namazdır.

Kişi iki namaz arasında günah işleyecek olsa, bir önceki vakitte kıldığı

namaz imdadına yetişir. Ona, biraz önce tazim ettiği, önünde saygıyla

eğildiği, hidayet istediği, günahlarından bağışlanma dilediği Rabbini hatırlatır. Şayet bir önceki vakitte kıldığı namazı hatırlamıyorsa, bir sonraki

vakitte kılacağı namaz imdadına yetişir. Birazdan kimin huzurunda duracağını hatırlar. Masiyetin yüz kızartıcı mahçupluğuyla Allah'ın huzurunda duracak olmaktan hayâ eder. Önemli bir randevuya giden kimsenin

günlük kıyafetlerinden sıyrılıp hazırlanması gibi; masiyet giysilerinden

sıyrılıp takva elbisesine bürünür. Böylece o, namazı ikame eder, namaz

da onu ikame eder. Namazına verdiği ehemmiyet, namaz sonrasında onu

koruyan bir kalkana dönüşür.

İkincisi; namazla erişilen mevki, Allah'ın (cc) zikri mertebesidir. Allah'ı

zikretmek/anmak için namaz kılan kul, bu zikre karşılık Allah'ın (cc), onu

anmasıyla mükâfat alır:

"…Beni zikretmek için namaz kıl."32

"(Bu nimetlerime karşılık yalnızca) beni anın ki ben de sizi anayım. Ve bana

şükredin, nankörlük etmeyin."33

Hiç şüphesiz kulun Rabbini anması ile Allah'ın (cc) kulunu anması arasında fark vardır. Allah'ın (cc) kulunu anması; kuluna hidayet etmesi, üze-

32. 20/Tâhâ, 14

33. 2/Bakara, 152

rine sekinet indirmesi, kulunu koruması, sevip razı olduğu işlere muvaffak kılmasıdır…

Öyleyse kişi, namazını "zikir" şuuruyla eda etmelidir. Namaz boyunca

anmak/hatırlamak zorunda olduğunu bilmelidir. Müşrik/Münafık namazı olan "sevh/gaflet" hâlinden sakınmalıdır:

"Veyl olsun o namaz kılanlara! Onlar ki namazlarında gaflet içindedirler. Onlar, riyakâr kimselerdir. Ve onlar, insanların gündelik yardımlaşmalarına dahi

engel olurlar."34

Şeytan ve nefis unutturur! İnsan ise hatırlamakla/zikretmekle mükelleftir. Hatırlamak zorunda olduğunu unutursa insan, mutlaka unutacaktır. Unutarak kılınan bir namaz, ikame edilmiş, yani dosdoğru kılınmış

olmaz. Böyle bir namazın sahibini çekip çevirmesi, fahşa ve münkerden

alıkoyması söz konusu değildir.

Şuayb'ın (as) Namazı!

İkame edilen, yani dosdoğru kılınan bir namazın öyle bir dönüştürücü

etkisi vardır ki; şirk toplumunun dahi dikkatini çeker.

"Demişlerdi ki: 'Ey Şuayb! Atalarımızın ibadet ettiği (putları) ve mallarımızda

dilediğimiz gibi tasarruf etmeyi bırakmayı, namazın mı sana emrediyor? Şüphesiz ki sen, yumuşak huylu ve olgun/aklı başında bir adamsın.' "3536

Müşrikler Şuayb'ın (as) yanındaki müminlerdeki değişimi namaza bağ-

34. 107/Maûn, 4-7

35. 11/Hûd, 87

36. Müşrikler Allah'a (cc) inanmakla beraber, laik olmaları nedeniyle Allah'ın, dünya işlerine

karışmasını istemezler. Örf ve âdetlere, malların nasıl kazanılacağına ve nereye harcanacağına insanların karar vermesini isterler. Borsaya, bankaya, ekonomiye müdahale eden bir Allah'ı garipserler. İbadetler ise kişiyle Rabbi arasında olan tamamen vicdani bir konudur. İbadetler kamusal

alana taşınmamalı, sosyal hayat içinde belirleyici durumda olmamalıdır. Peygamberlerin daveti

ise; Allah'ın (cc), göklerin ve yerin sahibi olduğu, mutlak otoritenin Allah'a ait olduğu ve Allah'ın

hayatın her alanına yasalarıyla müdahale ettiği esasına dayalıdır. (bk. 6/En'âm, 3)

Müşriklerin, tevhid davetçilerine İslam ahlakını hatırlatmaları da dikkat çekicidir. Onlara göre yumuşak huylu ve olgun olmak, etliye sütlüye karışmamak; hakka şahitlik etmemek ve toplumu

uyarmamak demektir. Bunları yapan olsa olsa kaba, sert, aşırı, radikaldir.

Peygamberler Allah'ın (cc) şahitliğiyle güzel ahlak sahibi, yumuşak huylu ve olgun insanlardır.

Bu, onların şirke şirk, müşrike müşrik, masiyete masiyet demelerine ve topluma iyiliği emredip

kötülüğü menetmelerine engel olmamıştır.

lamıştır. Zira onlar, namaz kılmadan önce kendi hâlinde yaşayan, uysal,

ortalama bir vatandaş statüsündelerdi. Ancak risaletle beraber namaz kılmaya başladılar ve o günden sonra değiştiler. O günden önce salih insanlardı. O günden sonra muslih oldular. Namaz onları, onlar da toplumu

ıslaha koyuldular. Şirk sistemine ve onun cahiliye anlayışına karşı çıktılar.

Uyardılar, müjdelediler, Allah'a (cc) davet ettiler…Onlardaki bu değişimi

dikkatle izleyen müşrikler, bu değişimi tek bir şeye bağladılar: Namaz!

E. Namaz Güç Kaynağıdır

Kur'ân'da iki ayrı ayette Allah (cc) şöyle buyurur:

"Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin. Şüphesiz ki o (namaz ve sabırla yardım dilemek), huşu ehli dışındakilere büyük/ağır gelen bir yüktür."37

"Ey iman edenler! Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin. Şüphesiz ki

Allah, sabredenlerle beraberdir."38

Her iki ayetin bağlamı da gerçekten ilginçtir. Birinci ayetin bağlamı; insanlara iyiliği emredenlerin, söylemleriyle eylemlerinin uyumlu olmasıdır:

"Kitab'ı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Akletmez misiniz? Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin.

Şüphesiz ki o (namaz ve sabırla yardım dilemek), huşu ehli dışındakilere büyük/ağır gelen bir yüktür. O (huşu ehli) ki; Rableriyle karşılaşacaklarını ve

O'na döneceklerini kesin bir bilgiyle bilirler."39

İkinci ayetin bağlamı; Allah'ın (cc) emirlerine uyarken batıl ehlinin şüphelerine direnebilmek, bela ve musibetler karşısında sarsılmadan sabırla

durabilmektir:

"Nereden çıkmış olursan ol yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Siz de nerede

olursanız olun yüzünüzü Mescid-i Haram yönüne çevirin. (Böyle yapın ki)

zulmedenler dışında insanların sizin aleyhinize kullanacakları bir delilleri olmasın. Onlardan korkmayın. Yalnızca benden korkun ki size olan nimetimi

tamama erdireyim. (Böylece) hidayete eresiniz. Size içinizden bir Resûl gön-

37. 2/Bakara, 45

38. 2/Bakara, 153

39. 2/Bakara, 44-46

derdik. Size ayetlerimizi okuyor, sizi arındırıyor, size Kitab'ı, hikmeti ve bilmediklerinizi öğretiyor. (Bu nimetlerime karşılık yalnızca) beni anın ki ben

de sizi anayım. Ve bana şükredin, nankörlük etmeyin. Ey iman edenler! Sabır

ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin. Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir. Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. (Hayır, öyle değil!) Bilakis, (Rableri katında) dirilerdir. Fakat siz farkında değilsiniz. Andolsun ki sizleri biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele! Onlar ki başlarına bir musibet geldiğinde: 'Şüphesiz ki biz Allah'a aitiz/Allah'tan geldik ve hiç şüphesiz yine O'na döneceğiz.' derler. Bunlar, Rablerinden üzerlerine bir övgü/destek ve rahmet olanlardır. Ve yine bunlar hidayete erenlerin ta kendileridir."40

Gerçekten de öyledir! İnsanın en çok yardıma ihtiyaç duyduğu alan;

İslam düşmanlarından gelen eziyetler ve kaderî imtihanlar karşısında istikametini koruyabilmesidir. Çünkü başkalarına hayrı/birri hatırlatmak kolay, yapmaksa zordur. İmtihanın imtihan olduğunu bilmek kolay, o imtihanda yalpalamadan, bozmadan, ahdine bağlı olarak sabretmek zordur.

İslam düşmanlarını teşhis etmek kolay, onların ölçüsüz ve ahlaksız saldırıları karşısında İslam kimliğini koruyabilmek zordur.

İşte, tüm bu zorluklar karşısında Allah (cc), kuluna yol göstermiştir. İmtihan bir kasırga gibi her şeyi önüne katıp sürdüğünde, sığınacak bir liman, yaraların sarılacağı bir tiryak, bir anne kucağı öğretmiştir: Sabır ve namazla Allah'tan (cc) yardım istemek.

Buradan anlıyoruz ki; sabırla namaz arasında kopmaz bir bağ vardır.

Âdeta sabırsız namaz, namazsız sabır yoktur diyebileceğimiz bir bağ…

Allah (cc) en doğrusunu bilir; bu bağ namazın sabra kaynaklık etmesi;

denizleri besleyen ırmaklar gibi sabrı beslemesidir… Yani namazın sabra kaynaklık etmesi, onu rafine edip kaliteli bir hâle getirmesi (sabr-ı cemil), onu dal budak salan bir ağaç gibi büyütmesidir.

Namaz ve sabır arasındaki bu bağ nedeniyle olsa gerek, Rahman'ın kul-

40. 2/Bakara, 150-157

ları zorlandıklarında namaza sığınmış, musibet karşısında ihtiyaç duydukları sabrı namazdan tedarik etmişlerdir.

Peygamber (sav) sıkıntılı durumlarda nafile namazlar kılardı.41

Şu bir gerçektir: Namazı bir meşgale olarak gören ve onu aradan çıkarmak için uğraşan; ondan güç almak bir yana, onunla güç kaybedecektir.

Namaz; onun gönlünü genişletmeyecek, sabrına kaynaklık etmeyecek

ve düşeceği zaman ellerinden tutan bir yardımcı olmayacaktır. Kişi namazdan güç almıyorsa; namaza olan bakış açısını kontrol etmelidir. Şayet namazı, öğretmenin verdiği bir ödev, patronun istediği bir iş… gibi

görüyorsa, o namazın bir hayrı olmayacaktır. Hâliyle kişinin günlük sorumluluklarından herhangi biri gibi, sadece yorgunluğunu arttıracak,

bıkkınlık sebebi olacaktır.

III. Namazın Rükunlarının Namaza Etkisi

Şüphesiz ki namazın söz ve fiilleri Allah (cc) tarafından seçilmiştir. Namazın günahlarımızı dökmesi, bizi Allah'a yakınlaştırması, kötülükten

alıkoyması ve arındırması için bu söz ve fiillerin şuurlu bir şekilde eda

edilmesi gerekir.

A. İftitah Tekbiri ve Namaza Etkisi

Namaza "Allahu Ekber" sözüyle girmemiz, üzerinde düşünülmeyi hak

eden bir durumdur. Zira bu kelime, Allah'ın en büyük olduğuna delalet

eder. Demek ki Allah, bu şuurla, O'nu (cc) en büyük görerek namaza girmemizi ister. Bu, kalbin ve dilin bedenle uyum içinde olması içindir. O'nun

karşısında rükûya ve secdeye gidecek olan beden, O'nu en büyük gördüğü için bunu yapmaktadır. Dil, "Allahu Ekber" diyerek; bedenin ibadetine iştirak etmektedir.

Önemli olan tüm bu sürece kalbi katmak ve kalp, söz ve bedenin bir

bütün olarak O'nun (cc) karşısında eğilmesini sağlamaktır. Şayet kalp başka şeyleri Allah'tan (cc) daha büyük görüyor ve O'nun huzurunda dahi bu

şeylerle meşgul oluyorsa; dil ve bedenin Allah'ın karşısında eğilmesinin

bir anlamı yoktur. Bilakis bu durum, insanın aleyhine hüccettir.

41. Ebu Davud, 1319

Kişi namazını ıslah etmek istiyorsa, ilk düğmeyi doğru iliklemelidir.

"Allahu Ekber" derken, Yüce Allah'ı kalbinden tazim etmeli ve büyük bir

Rabbin huzurunda olduğunu hissetmelidir. Kalp Allah'ın azametini hissederse, beden ona tabi olacak; büyük bir Rabbin huzurunda olduğunu

bilerek namazı eda edecektir.

B. Kıyam ve Namaza Etkisi

Kıyamda ve eller bağlı bir şekilde beklemek; kölenin efendisi karşısında

edeple durmasını ve bir insanın hazır olda bir asker gibi kıpırtısız beklemesini andırır. Kıyam, bu her iki manayı da kendisinde toplar.

Kalp bu iki duyguyu hissetmeli; hem Rabbinin huzurunda bir kul edebiyle beklemeli hem de bir asker gibi başta şeytan ve nefis olmak üzere

tüm Allah düşmanlarına karşı kıyam hâlinde olmalıdır.

Müminin hayatı da bu iki anlam arasında değil midir? O, bir yandan hayatı boyunca efendisine, yani Rabbine kölelik/kulluk yapar; bir yandan

da azgınlaşmış tağutlara karşı mücadele verir. Kıyamda her iki sorumluluğunu da hatırlamalı ve her iki sorumluluğuna karşı da Rabbinden yardım talebinde bulunmalıdır. Umulur ki; "Namazın kıyamından cepheye

kıyam taşır."

C. Namazda Elleri Kaldırmak ve Namaza Etkisi

Racih olan, dört yerde ellerin kaldırılmasıdır. Namaz kılmayı Allah

Resûlü'ne (sav) Cibril (as) öğrettiğine göre; namazda ellerin kaldırılmasının

bir hikmeti olsa gerektir. Konu üzerine düşünen İslam âlimleri, farklı kanaatlere varmışlardır:42

• Bu, dilin tekbir getirerek büyüklüğü Allah'a (cc) ispatı, ellerin ise bu büyüklüğü Allah'tan başkasından nefyetmesidir. Dil ile bedenin uyumudur.

• Bu, dünyayı elinin tersiyle itmek ve bütün olarak ibadete yönelmektir.

• Bu, teslimiyet ve boyun eğişi göstermektir. (Teslim olan insanın ellerini kaldırması istenir.)

• Bu, Allah (cc) ile kul arasındaki perdeyi kaldırmaktır.

42. Fethu'l-Bârî, 735 No.lu hadis şerhi

• Tüm bedeniyle Allah'a (cc) yönelme işaretidir.

• Elleri kaldırmak, namazın süsüdür. (İbni Ömer'den (ra) nakledilmiştir.)

• Allah'ın (cc) ve Resûl'ünün (sav) sünnetini tazimdir. (Şafii'den (rh) nakledilmiştir.)

• Kör olan tekbir sesini duysun, sağır olan el kaldırmayı görsün diye

ikisi aynı ânda meşru kılınmıştır.

Şüphe yok ki; namaz her birimizi ilgilendirmekte ve her birimizin Rabbimizle ilişkisinde hayati öneme sahiptir. Her birimiz bu fiil üzerinde

düşünmeli, hikmetini idrak etmeye gayret etmeliyiz. Âlimlerimizin söylediği hikmetlerden biri kalbimize hitap edebilir, ellerimizi kaldırırken o

manayı hissetmeli ve ellerimizi o hisle kaldırmalıyız.

Ellerimizi kaldırırken Rabbimize teslim olup boyun eğdiğimizi, namazın dışında kalan her şeyi elimizin tersiyle ittiğimizi, tüm benliğimizle

ona yöneldiğimizi iliklerimize kadar hissetmeliyiz. Unutmamalıyız ki;

yöneldiğimiz kıble, salt bir yönden ibaret değildir. Biz Allah'a (cc) yönelirken Rabbimiz de bize yönelmektedir:

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), kıble duvarında bir tükürük gördü ve onu kazıdı, sonra cemaate döndü ve 'Biriniz namaz kıldığında kıble tarafına tükürmesin. Çünkü

o kimse, namaz kıldığında Allah onun kıblesindedir.' buyurdu."43

Yöneldiğimiz cihete ellerimizi kaldırmamız, her şeyimizle O'na teslim

olduğumuzun işareti olsa gerektir. Tevhid de bu değil midir? Her şeyiyle

Allah'a (cc) teslim olmak, O'na yönelmek, O'na rağbet etmek...

D. Namazda Elleri Bağlamak ve Kulluğa Etkisi

Elleri bağlamak, ihtiyacını zillet içinde talep eden kimsenin hâlidir. Aynı

zamanda bu hâl kişiyi faydasız şeylerden alıkoyan ve huşuya en yakın olan

hâldir. Bundan olsa gerek İmam Buhari (rh), el bağlama hadislerinin peşinden "Namazda Huşu" diye bir bab açmıştır.44

43. Buhari, 406; Müslim, 547

44. Açıklama için bk. Fethu'l-Bârî, 740 No.lu hadis şerhi

Kişi ellerini bağladığında, ihtiyaçlarını hatırlamalı ve tüm bu ihtiyaçları

karşılamaya kadir bir Rabbin huzurunda namaza durduğunu bilmelidir.

Allah'ın divanında olduğunu ve O'na yöneldiğini, O'nunla konuştuğunu,

O'ndan istediğini bilmelidir. Bedeni el pençe divan dururken; kalbi, asi

bir kölenin efendisine karşı lakayt tutumu içerisinde olmamalıdır. O ân,

Allah'ın (cc) ona nazar ettiğinin ve ona yöneldiğinin şuurunda olmalıdır.

Ellerini niye bağladığı üzerinde düşünmelidir. O'nun (cc) huzurunda bağlanmış elleri, olur olmadık yerde açmamalı; saçıyla, sakalıyla, bedeniyle... oynamamalı, huzurdaki kulluk duruşunu korumalıdır. Bazı insanlar

bir büyüğe, hocaya, amire... gösterdikleri saygıyı dahi Allah'a (cc) göstermekten imtina ediyorlar. Arkadaş meclisinde ayıplanmamak için uzak

durdukları davranışları, namaza durunca rahatlıkla sergiliyorlar. Onlar,

Rableriyle buluşmaları olan namaza, dolayısıyla Allah'a değer vermiyorlar. Şüphesiz ki insanın Allah katındaki değeri, Allah'a (cc) ve O'nun şiarlarına verdiği değer kadardır.

Ahmed ibni Hanbel (rh) der ki: "Onların İslam'dan payı, namazdan payları

kadardır. İslam’a olan rağbetleri namaza olan rağbetleri kadardır. Ey Allah’ın

kulu! Allah ile karşılaştığında İslam’dan hiç payın olmamasından sakın! (Unutma:) İslam’ın senin kalbindeki payı, namazın kalbindeki payı kadardır.”45

E. İftitah Duası ve Namaza Etkisi

Başta istiftah olmak üzere, namazda okunan tüm kelimelerin manasını bilmelidir insan. Zira bu kelimeler, öylesine, alelade seçilmiş kelimeler değildir. Allah (cc) seçip Resûl’üne öğretmiş veya Allah’ı en iyi tanıyan

Nebi’nin (sav) dilinden dökülmüş ve Allah’ın onayıyla din kılınmıştır. Bu

kelimeler/dualar namazın anahtarları konumundadır. Ona yerleştirilmiş

hayır ve bereket hazinelerine erişmenin yolu, anahtarı tanımak ve doğru

kullanmakla mümkündür.

Kelimelerin anlamı bilindiği gibi, tefekkür ederek okunmalı, ağzımızdan

çıkanlar ile kalpte olanın ve beden hâlinin uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Dil, “Subhaneke.” diyorsa, “Allah’ım seni tüm eksikliklerden tenzih

ediyorum.” diyordur. O ân kalp tüm eksikliklerden münezzeh, tüm övgü-

45. El-Câmi' Li Ulûmi'l İmam Ahmed, 5/490

lerin sahibi, ismi yüce, güçlü ve kendinden başka ilah olmayan bir Rabbin huzurunda olduğunu hissetmelidir. Eksiksiz olan Rabbe eksiksiz bir

ibadet sunmaya gayret etmeli, insani olarak yapabileceklerini ortaya koymalıdır. Beden de dile uyumlu davranmalı, kimin huzurunda olduğunu

bilerek duruşuna çeki düzen vermelidir. “Senden başka ilah yok.” derken,

arkadaş ortamında yapmaktan hayâ ettiği davranışlar sergilememelidir.

Dil “Veccehtu…” diyorsa; yüzüyle, yani tüm benliğiyle Allah’a (cc) yöneldiğini söylüyordur. Dil böyle söylerken gözler namaz kılınan mekânı taramamalı, kalp hayal âleminde gezinmemelidir. Şunu unutmamalıdır: Biz

insanız ve ne yaparsak yapalım eksiklerimiz olacaktır. Kulluğumuz da bu

genel kaideden istisna değildir. Bizi değerli kılan şey iyi yapma çabası,

yani ihsan üzere kulluk uğraşıdır. Yüce Allah kalplerimizde samimiyet,

O’nu (cc) razı etme gayreti ve buna uygun çaba gördüğünde elimizden tutacak, azımızı çoğaltacak, Eş-Şekûr ismiyle amellerimizin karşılığını bereketlendirecektir.

F. İstiaze ve Namaza Etkisi

Namazda ve namaz dışında Kur’ân okumaya istiazeyle başlamak, önemli

bir kulluk kaidesine işaret eder. Şöyle ki; insî ve cinnî şeytanlar Kur’ân’ın

lafzını tahrif edemezler. Zira o, Yüce Allah'ın koruması altındadır. Ancak

Kur'ân okuyan kimsenin kalp ve zihin dünyasına vesveseyle etki edip,

Kur'ân ile sıhhatli bir ilişki kurmasına engel olabilirler.

Örneğin, okuma esnasında zihni türlü düşüncelerle meşgul edip, ayetler

üzerinde hakkıyla düşünüp öğüt almamıza engel olurlar. Böylece Kur'ân,

boğazdan kalbe inmez. Ki bu; Kur'ân'ın bizzat kendi dilinden yerilmiş

bir sıfattır:

"Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok

fazla çelişki/zıtlık bulurlardı."46

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?"47

46. 4/Nîsa, 82

47. 47/Muhammed, 24

Bazen batıl itikad, zan ve kuruntularla Kur'ân'ın anlamını tahrif eder,

okuyanın yanlış anlamasını sağlarlar. Bu; birincisinden daha tehlikelidir.

Çünkü burada kişinin yanlış anlayışını Kur'ân'dan zannetmesi, Allah (cc)

ile aldanması ve aldatması söz konusudur. Kur'ân'ı çokça okumalarına

rağmen yoldan sapan ve Allah Resûlü'nün (sav) dilinde yerilen Hariciler,

bu sınıftandır.

Yuseyr ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Sehl ibni Huneyf 'e, 'Resûlullah'ı Hariciler hakkında herhangi bir şey söylerken işittin mi?' diye sordum.

Sehl şöyle dedi: 'Ben Allah Resûlü'nün, elini Irak tarafına doğru uzatarak şöyle buyurduğunu işittim: 'Bu taraftan bir kavim çıkacak, onlar Kur'ân okurlar,

Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan bir okun

avı delip geçmesi gibi İslam'dan çıkarlar.' ' "48

Ebu Said El-Hudri ve Enes ibni Malik'ten (r.anhuma) rivayet edildiğine göre

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'İleride ümmetim arasında anlaşmazlıklar ve bölünmeler olacaktır. Bunlar

arasında bir grup güzel laf edecek, ama işleri bozuk olacaktır; Kur'ân okuyacaklar, fakat Kur'ân gırtlaklarından aşağıya inmeyecektir. Okun yaydan fırladığı

gibi dinden çıkacaklar. Atılan ok nasıl geri yaya dönmezse onlar da dinlerine

dönmezler, onlar insan ve hayvan tüm yaratıkların en şerlileridir. Onları öldürenlere veya onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Kendileri insanları Allah'ın

Kitabı'na çağırıyorlar, fakat Kitap ile alakaları yoktur. Onlarla savaşan kimse,

Allah'a onlardan daha yakın olur.'

Orada bulunanlar, 'Ey Allah'ın Resûlü, onların simaları nasıl olacak?' diye

sordular.

O da, 'Saçlarını kökten tıraş etmiş olacaklardır.' buyurdu."49

Bu şeytanlar bazen kişiyi Kur'ân'ın harfleri, güzel sesle okunması, tecvidi… ile meşgul ederler; kalplere şifa ve nur olan anlamlarından uzaklaştırırlar. Bugün şahit olduğumuz Kur'ân'ı güzel okumak için bu kadar

48. Buhari, 6934; Müslim, 1068

49. Ebu Davud, 4765

çaba gösterip de onun ahkâmını bireysel ve toplumsal hayata hâkim kılma

konusunda bu denli umursamazlık başka nasıl izah edilebilir?

Örnekler çoğaltılabilir… Bu kadarla iktifa edip asıl konuya gelmek istiyorum: Kur'ân okumak gibi salih bir amelde dahi şeytanın amelimizi

ifsad etme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Allah'a (cc) ne kadar yakın olursak

olalım, şeytan o amelimizi bozmaktan geri durmayacaktır. Allah Resûlü'nün (sav) amelini ifsad etmekten dahi geri durmamıştır:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Dün gece cinlerden bir ifrit -veya benzeri bir ifade kullandı-, namazımı bozmak için aniden bana saldırdı. Fakat Rabbim ona karşı beni galip getirdi. Sabahlayınca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak

istedim. Sonra kardeşim Süleyman'ın, 'Rabbim! Beni bağışla ve bana benden

sonra kimseye nasip olmayacak bir mülk ver. Şüphesiz ki sen, (kullarına karşılıksız veren) El-Vehhâb'sın.' 50 dediğini hatırladım (ve onu tutup bağlamaktan vazgeçtim)."51

Tüm bunlar Rabbimize (cc) sığınmaya olan ihtiyacımızı gösterir. Zira sığınmak, en değerli ibadetlerden biridir. Kişinin Yüce Allah'a olan ihtiyacını/fakrını hissetmesi ve tüm acziyetinin bilincinde olarak Rabbine yönelmesidir. Namazda istiaze yapan kişi, bunları hissederek ve tüm namaz

boyunca bu şuuru koruyarak huzurda durmalıdır. Namazın herhangi bir

yerinde unuttuğunu, daldığını, şeytanın namazını ifsad ettiğini fark ettiğinde; durmalı ve kalpten bir içtenlikle Rabbinin yardımına talip olmalıdır. Şeytanın namazın her ânını ifsad etmek için özel bir çabası olduğunu

ve bu iş için görevli şeytanlar olduğunu unutmamalıdır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'ne namazdayken sağa sola bakmayı sordum.

Bana dedi ki: 'Bu, şeytanın kulun namazından kapıp çaldığı bir şeydir.' "52

50. 38/Sa'd, 35

51. Buhari, 461; Müslim, 541

52. Buhari, 751

Osman ibni Ebu'l As'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi Peygamber'e (sav) gelmiş ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Şeytan benim ile namazım ve kıraatım arasına girdi, namazımı karıştırmaktadır.' demiş.

Resûlullah, 'Bu, 'Hınzeb' denilen şeytandır. Bunu hissettiğinde Allah'a sığın

ve sol tarafına üç defa tükür.' buyurmuştur.

Osman ibni Ebu'l As, 'Söyleneni yaptım, bu durumu Allah benden giderdi.'

demiştir."53

G. Fâtiha Suresi ve Namaza Etkisi

Fâtiha Suresi; namazın her rekâtında tekrar eden, bir Müslim'in gün içinde en fazla okuduğu Allah kelamıdır. Aynı zamanda sure, Kur'ân'ın mukaddimesi/ön sözü kılınmıştır. Hiç şüphesiz bu, surenin kalp üzerinde

etkisi ve Allah (cc) ile yapılan kulluk sözleşmesinin özünü ihtiva etmesindendir. Onu tedebbür ederek okuyan kul, gün içinde, defalarca Rabbiyle

sözleşmesini yenileyecek, eskiyen ve yıpranan kulluk duygularını onaracak, imanını tazeleyecektir. Her namazdan yeniden doğmuş, hastalıktan

şifa bulmuş, dinlenmiş ve güçlenmiş olarak çıkacaktır.

Fâtiha Suresi'ni tedebbür etmek için, ona dair bilgiye sahip olmak, ayetlerin inceliğini kavramak gerekmektedir. Aslında bu, tüm Kur'ân ayetleri

için geçerlidir. Tedebbür, bilgiye tabidir. Zira bizler Arap değiliz; Arap

olanlarımız da Kur'ân'ın incelikli ve etkileyici dilini anlayacak donanımdan yoksundur. En derinlikli ilmî mahfillerde dahi, Kur'ân'ın nazil olduğu dönemin fasih Arapçası konuşulmamaktadır/yazılmamaktadır. Bu da

Arap olsun Acem olsun, Kur'ân'ı tedebbür edecek olanların, ona dair bir

ön bilgiye sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Her Müslim, zaman zaman, hayatında çokça tekrar eden bu sureye dair okumalar yapmalı, onu tedebbür edecek tefsir bilgisini yenilemelidir. Zira tedebbür, insan tabiatından bağımsız değildir. Sürekli tekrar eden şeyi sıradanlaştıran ve bıkkınlık duyan insan tabiatı, yeni bilgilerle canlı tutulmayan tedebbürü sıradanlaştıracak, bir zaman sonra da yaptığı işten usanacaktır. Madem Kur'ân, Allah'ın (cc) sofrasıdır; madem derine daldık-

53. Müslim, 2203

ça sayısız lezzet ve envaiçeşit inci barındıran bir denizdir; madem onunla yükselmenin ve yücelmenin bir sınırı yoktur; öyleyse ondan istifade etmek için gerekli donanımı sürekli yenilemeli, yeni bilgilerle takviye etmeliyiz. Çaba bizden, başarı Allah'tandır.54

H. Kıraat ve Namaza Etkisi

Okunan Kur'ân, namazın ruhudur. Yapılan zahirî/şekilsel eylemlerin ruhu, o eyleme eşlik eden lafızlardır. Namazın en uzun rüknu olan kıyamın ruhu da kıyama eşlik eden Kur'ân kıraatıdır.

Kıraatın kıyama ruh vermesi için, interaktif bir okuma olması gerekmektedir. Bu okumanın en güzel örneği Allah Resûlü'nün (sav) hayatında mevcuttur:

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gece (Ramazan'da) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, 'Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.' dedim. Arkasından Nisâ Suresi'ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi'ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah'a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda, 'Subhane Rabbiye'l Azim.' diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), 'Semiallahu limen hamideh.' dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve 'Subhane Rabbiye'l A'lâ' dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı."55

O (sav), okuduğu ayetlerde Allah tesbih ediliyorsa durur, Yüce Allah'ı tesbih ederdi. O'nun (cc) rahmetini anlatan ayetler de durur, dua eder, O'ndan isterdi. Azaba dair ayetlerde durur ve Rabbine sığınırdı. Böylece dilin

okuduğuna kalbi de eşlik etmiş olurdu. Kalbin dile eşlik etmesi; okumadaki manalara uygun hâllere bürünmesi, rahmet ayetlerinde umutla, azap

54. Ayrıca bk. Tevhid Dersleri Sitesi, Fâtiha Suresi Tefsiri, Erişim Tarihi: Mart 9, 2021, https://

tevhiddersleri.org/kategori/tefsir/fatiha-suresi-tefsiri

55. Müslim, 772

ayetlerinde korkuyla ve ihtiyacını hissettiği ayetlerde tazarruyla dolmasıdır. Tüm bu hâllerin neticesi olarak Yüce Allah'a duayla yönelmesidir.

I. Rükû ve Namaza Etkisi

Rükû; eğilmek anlamındadır. Bazen namazdaki hususi duruş için, bazen

de tevazu ve tezellül için kullanılır…56 Rükû; bir saygı ifadesidir. Yüceltilenin karşısında başı ve boynu eğerek emre amade oluşun ve en şerefli

uzuv olan başın eğilerek tazim ve teslimiyetin gösterilmesidir. Bugün bile

birçok toplum, saygısını ifade etmek için rükûya varır gibi muhatabının

karşısında eğilir.

Rükûya varırken kalp saygıyla dolup taşmalı, kimin karşısında eğildiğinin şuurunda olmalıdır. Rükûda okunan zikirler, kalbe bu şuuru kazandırmak içindir.

"Subhane Rabbiye'l Azim." derken insan, en büyük ve azamet sahibi bir

Rabbi tesbih eder ve onun tüm eksikliklerden münezzeh olduğunu itiraf

eder. Sonra "Subhaneke Allahumme ve bi hamdike Allahummağfirli." diyerek tesbihine hamd, hamdine dua ekler ve Rabbinden bağışlanma diler.

O'nun (cc) eksiklikten münezzeh oluşunu "Subbuh ve Kuddus" isimleriyle

tekid eder. Âdeta kalp, O'nun yücelik, azamet ve subhaniyet duygularıyla

coşar. Özellikle en sonunda yapılan dua, kulluğun zirvesi gibidir.

Ali ibni Ebi Talib'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle derdi:

امي َ◌

ص َي وِعظِ َ◌

آمْن ُت َ ، خ َشَ ع لَك َ س ْمِع َي وب

َم ُت َ ، وِبَكْ َ◌

سلْ◌

ه َّم لَك َ ر ْكَع ُت َ ، ولَك أَّ◌

الل

وُمِّخَي وَعَصبِيَ

“Allah’ım sadece senin önünde eğildim, irademi sana teslim ettim ve sana iman ettim. Kulağım, gözüm, kemiklerim, zihnim ve sinirlerim sana olan sevgi ve korkuyla saygı hâlindedir.”57

Bu dua; rükûnun öylesine, şuursuz bir rükû olmadığını, Allah’a imanın, teslimiyetin ve tevekkülün eşlik ettiği bir rükû olduğunu ifade eder. Bir bütün olarak Allah’ın (cc) karşısında eğildiği gibi; kulağın, gözün, kanın,

56. bk. El-Mufredât, s. 364, r-k-a maddesi

57. Nesai, 1050

etin, kemiğin ve sinir sisteminin O’nun karşısında huşuyla eğildiğini, âlemlerin Rabbine teslim olduğunu itiraf eder. Subhanallah, ne demektir kulağın, gözün… cümle uzvun huşuyla O’nun karşısında eğilmesi, teslimiyeti… Şayet kalp, dilin söylediği bu ince anlamları anlasa, dil ile kalp uyum içinde olsa nasıl bir namaz olur acaba? Kişi bu sözleri Allah’a verilmiş bir ahit veya O’ndan (cc) istenen bir dua olarak düşünse, bu şuurun namazı, namazın da sahibini ıslah edeceği izahtan vareste olsa gerek.

Rükû hâlindeyken Yüce Allah’ın övdüğü “râkiun/rükû edenler”58 zümresinden olduğumuzu hissedelim. Biz O’nu (cc) överken, Rabbimizin de bizi övdüğünü ve müjdelediğini hatırda tutalım. Bizi razı olduğu bir ibadete hidayet edip razı olduğu bir hâlde görmeye muvaffak kıldığı için bir daha, bir daha hamdedelim. Zira Allah (cc) tesbihe ve hamde en layık olandır.

Rükû bize bir sorumluluğu daha hatırlatır: Yalnızca Allah’ın (cc) karşısında, saygı ve muhabbetle eda edilen bu eylem, hiçbir varlığın önünde yapılamaz. O’na isyan eden zalim ve ceberut tağutlar, namazını tevhide bina etmiş olanlardan yalnızca kıyam görürler. Şerefli, izzetli ve onurlu bir kıyam… Namazını tevhide bina etmemiş ve “onda gafil olanlar” ise her güç sahibinin karşısında eğilir, rükû ederler. Zira “bir” sahibi olmayanın sahibi “çok” olur ve her sahip, kuluna boyun eğdirmek için uğraşır. Allah (cc) bir muvahhidi namaza, yani rükûya muvaffak kılmışsa, bu nimete bir şükür olarak hiçbir güç karşısında eğilmemelidir.

J. İtidal ve Namaza Etkisi

İtidalin anlamını kavramak için, rükûnun anlamını kavramamız gerekir.

Rükûda hem başımızı Rabbimizin (cc) önüne eğer hem de bu şekle uygun tesbihlerle Rabbimizi tüm eksikliklerden tenzih ederiz. Şimdi başımızı rükûdan kaldırıyor ve kıyamda durduğumuz gibi, hem bir asker gibi hazır olda hem de bir köle gibi el pençe divan duruyoruz. Yüce Allah'ı hakkıyla tenzih ettikten sonra, O'nu (cc) imkân dâhilinde hakkıyla övecek ve hamdedeceğiz. Bunun için de başımızı kaldırır kaldırmaz, "Semiallahu limen hamideh." diyoruz; yani, "Allah hamdeden kullarını işitti, onlara icabet etti." diyoruz. Yüce Allah'ın bizi duyduğunu ve hamdimize icabet ettiğini kalbimize hatırlatıyor, sonra O'na (cc) hamdetmeye başlıyor ve "Rabbimiz, hamd yalnızca sana aittir." diyoruz.

İtidal esnasında hissetmemiz gereken en önemli şey; kulluk menzilelerinden hamd menzilesinde olduğumuz, o ân Yüce Allah'ın övdüğü "hâmidun/hamdedenler"[59] zümresine dâhil olduğumuzdur. Subhanallah, biz Allah'ı (cc) överken O da bizi övüyor ve bizleri hamdeden kulları arasına dâhil ediyor. Yine itidal esnasında tüm kalbimiz hamd duygusuyla dolmalıdır. "Hamd yalnızca sanadır; gökler ve yer dolusu hamd…" derken dilimiz, kalplerimiz de bu söze uygun davranmalı ve Yüce Allah'ın övgüsüyle dolup taşmalıdır.

Biz O'na (cc) hamdederken, meleklerin bu hamdi Yüce Allah'a taşımak için birbiriyle yarıştığını hatırlamalı, amel defterine yazılan hamdin kusursuz olmasına dikkat etmeliyiz:

Rıfa'a ibni Rafi' Ez-Zuraki'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz bir gün Resûlullah'ın arkasında namaz kılıyorduk.

Allah Resûlü rükûdan başını kaldırırken,

حِمَدُه

◌َه لِمَنْ◌ٌ

سِمَع اللَ◌

'Allah kendisine hamdedeni işitir.' deyince cemaatte bulunan birisi,

◌َ ارِ كًا فِيهَ◌

ا مب

◌ُ◌ً

بِّ◌

يَ◌

ح ْمَّدِ ا كَث ًريا ط

َالح ْمُد

ِ ا ولَكِّن َ ن َ

ِ ربَّ

‘Rabbimiz, hamd sana mahsustur. Bol, her türlü gösterişten, -desinler kaygısından uzak- halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile sana hamdederiz.’ dedi.

Resûlullah selam verip namazdan çıkınca, ‘O hamdi söyleyen kimdi?’ diye

sordu.

Bunu söyleyen kişi, ‘Bendim, ey Allah’ın Resûlü!’ deyince Peygamber şöyle

buyurdu: ‘Otuzdan fazla bir melek topluluğu gördüm. Bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.’ ”60

59. bk. 9/Tevbe, 112

60. Buhari, 799

K. Secde ve Namaza Etkisi

Secde; başların arza, ruhların semaya yükseldiği ibadetlerdendir. Secde

hâlinde ruh miraçtadır ve Rabbine en yakın olduğu hâldedir:

“Secde et ve yakınlaş.”61

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kulun Rabbine en yakın olduğu ân, secde ettiği ândır. Dolayısıyla (bu ânda)

duayı çokça yapınız.”62

Secdedeyken Müslim, bu yakınlığı hissetmelidir. Secdeye varana dek Rabbine yöneldiğini ve Rabbinin de kendisine yöneldiğini düşünen Müslim,

secdeyi bu yönelişin zirvesi kabul etmeli ve vuslatın gerçekleştiğini duyumsamalıdır. Rabbine en yakın olduğu bu ânda zikrine dua eklemeli, tüm

derdini Rabbine açmalı, ihtiyaçlarını Rabbinin huzurunda arz etmelidir.

Allah Resûlü’nün (sav) yaptığı duaları düşünmeli, o dualardaki inceliği anlamaya çalışmalıdır. “Gazabından rızana sığınırım.” ya da “Rızanla, gazabından

korunurum.”63 ne demektir, anlamaya çalışmalıdır. “Rabbim! Senden başka

kimsem yok. Kızmış olsan da ceza verecek olsan da yine sığınacağım merci sensin.” demektir. Subhanallah! “Senden sana sığınırım.” nasıl bir kulluk hâlidir? İşte bu, bedenin eğildiği gibi kalbin ve ruhun da O’nun huzurunda

kemalî edeple eğilmesidir. Bu, “Sen olmazsan ben bir hiçim, beni hiç kimseye,

öz nefsime dahi bırakma!” demektir.

Secde ânında semadan inen nuru hissetmeli, o nurun başta kalp olmak

üzere tüm bedeni kuşattığını düşünmelidir. Değil mi ki secdenin yüzlerde bıraktığı bir iz vardır:

“...Alametleri, yüzlerinde secdeden oluşan izdir...”64

61. 96/Alak, 19

62. Müslim, 482

63 ع َل.

◌َ تَ ْ

◌ت كَمَ أَثْنيَ ْ

◌ك، أَنْ

◌يَ

عل

◌ً

◌ُ ثَناءْ ِص ح ِ

◌تَكَ ، وأُع ُوذ ِ بَك ِ مْنَك، لَ أ ِ

◌ك ِ م ْنُ عُقوبَ ِ

◌عافَاتَ ِ ُ

◌ه َّم أُع ُوذ ِ بِرَض َاك ِ م ْنَ س َخ ِطَكَ ، وبُ ِّ

لل

◌فْسَكِ َ

ن

'Allah'ım, senin gazabından senin rızana, cezalarından bağışlamalarına sığınıyorum. Sana (kusur

işlemekten de) yine sana sığınıyorum. Sana karşı yapacağım övgüyü bitiremem. Sen kendini nasıl översen öylesindir).' " (Müslim, 486)

64. 48/Fetih, 29

Abdullah ibni Busr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kıyamet Günü’nde ümmetimin secde organları abdest almalarından dolayı

bembeyaz ve pırıl pırıldır.”65

Elbette bu, alınlara nakşedilen şekilsel/zahirî bir iz değildir. Kalplerde

oluşan secde izinin yüze nur, huzur, başkalarına güven, sekinet…olarak

yansımasıdır. Bu öyle şerefli bir izdir ki cehennem ateşi dahi ona dokunamayacak, orayı yakmayacaktır:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cehennem ateşi Âdemoğlunun secde organları dışında kalan her yerini yer.

Çünkü Allah, cehennem ateşine secde organlarını yakmayı yasakladı."66

Secde hâlinde derecesinin arttığını ve günahlarının döküldüğünü hissetmelidir:

Ma'dan ibni Ebi Talha'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) mevlası Sevbân ile karşılaştım ve kendisine, 'Bana öyle bir

amel bildir ki ben onu işleyeyim de onun sayesinde Allah beni cennete koysun.' dedim. -Diğer bir rivayette, 'Allah'a en sevimli gelen ameli bana bildir.'

dedim.- Bunun üzerine kendisi sustu. Sonra tekrar kendisine bunu sordum,

yine sustu. Sonra üçüncü defa sordum.

Şöyle dedi: 'Bunu Resûlullah'a (sav) sormuştum. O da, 'Allah'a çokça secde etmeye bak. Çünkü sen, Allah'a secde ettiğinde bu secde sayesinde Allah, seni

bir derece yükseltir, bir hatanı siler.' buyurdu.

Ma'dan ibni Ebi Talha, 'Bundan sonra Ebu Derda ile karşılaştım, kendisine

bu konuyu sordum. O da bana Sevbân'ın dediği şeyi söyledi.' demiştir."67

Dış dünyanın kıymet bilmez, vefasız, gaddar insanlarının ruhta açtığı

yaraları; secdeyle onarmalı, tüm kalp kırıklıklarını İlahi rahmetin sağanak olup yağdığı secdede cebretmelidir. Zira insanlar bir ömür yapılan

65. Tirmizi, 607

66. İbni Mace, 4326

67. Müslim, 488

iyiliği görmez, görse hakkıyla takdir etmez, birini takdir etse yüz yerde

kalp kırar… Yüce Allah ise alnı yere değen kulun perçeminden tutar ve

derece derece onu yükseltir. Secde, "refiu'd deracat/dereceleri yükselten"68

sıfatının tecelli ettiği yerdir.

Secde hâlinde derecelerin yükseldiğini hissetmek gerçekten önemlidir.

Zira yaşadığımız dünya, insan onurunu hiçe sayan gaddar bir dünyadır.

İnsanın yaratılıştan getirdiği onuru/izzeti/kerameti yok sayan, bir ânlık

gülme için insan onurunu ayaklar altına alan, güçlünün güçsüzü ezdiği…

ahlaksız bir dünyadır. Oysa insanın “insan” gibi davranabilmesi için insan muamelesi görmesi lazımdır. Aksi hâlde sürekli aşağılanan, yok sayılan, ruhu örselenen insan, değersiz davranışlarda bulunacaktır. Dış dünyayı ıslah etmek zor ve bazen imkânsız olsa da, kırılan kalplerimizi ve örselenen ruhlarımızı secdeyle ıslah edebiliriz. İnsanların aşağıladığı kişilikleri, secdede yücelen ruhun şifasıyla iyileştirebiliriz.

L. Son Oturuş ve Kulluğa Etkisi

Son oturuş, Yüce Allah’ı övme, müminlere selam, Nebi’ye ve âline salât, dua ve selamdan oluşur. Bunların her birinin namaz üzerinde sayısız etkisi vardır.

Teşehhüdde oturan kul, Rabbinin huzurunda oturduğunu hissederek teşehhüd için oturmalıdır. “Tahiyyat/tüm selamlamalar, tayyibat/tüm güzel ve temiz sözler, salâvat/tüm dualar Allah’adır.” diyerek teşehhüde başlamaktadır. Tüm bu sözler övgüdür ve namazına Allah’ı yüceltip O’na hamdederek başladığı gibi yine O’nu (cc) yüceltip överek son verdiğini fark etmelidir.

Oturuşunda kalbini, düşüncelerini, hareketlerini gözden geçirmelidir. Diliyle tüm övgüleri Allah’a nispet ederken, kalbi ve bedeniyle sıradan bir varlığın huzurundaymış gibi davranmamalıdır. Sonra durup düşünmelidir:

Neden Allah’ı (cc) övmekte, neden O’nu tazim etmektedir? O’nun azametini, bize olan merhametini, sayısız nimetlerini ve en önemlisi o saatte, o mekânda, ilahi huzura kabul edildiğini hatırlamalıdır. İnanarak, yakinen, bilinçle Rabbini övmelidir. Kalp inandığında ve dil bu inanca uyarak Allah’ı övdüğünde; bu, kalplerin şifası olan bir ameldir. Çünkü kalpler, bir

68. bk. 40/Mü'min, 15

varlığa teslim olmak, bağlanmak, sevmek ve onu övmek fıtratıyla yaratılmıştır. Kalpler Allah’ı (cc) övmediğinde mutlaka övecek bir varlık bulacak ve helak olacaktır. Sonra Nebi’ye (sav) selam verir. İşte o ân, bir Nebi’nin ümmeti olduğunu, Allah’ın emirlerini bize ulaştıranın o olduğunu, onun ümmetine olan şefkat ve merhametini hatırlamalıdır.69 Ona ve ailesine salât ve selam ederken, onun üzerimizdeki hakkını düşünmeli, ona ne kadar ümmet olduğunu hatırlamalıdır. Ona hakkıyla ümmet olan, Kıyamet Günü secde ve abdest izinden tanıyacağı kimselerden70 ve onunla beraber

ebedî bir hayat yaşayacaklardan mı;71 yoksa Nebi’nin yüz çevirdiği kimselerden mi olacağı72 üzerine düşünmelidir. Ona hakkıyla ümmet olabilmek için Yüce Allah’tan yardım istemelidir.

69. "Andolsun ki size, içinizden olan, sizi zora sokan şeylerin kendisine ağır geldiği, size pek

düşkün, müminlere karşı şefkatli ve merhametli olan bir Resûl gelmiştir." (9/Tevbe, 128)

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), 'Bana Kur'ân oku!' dedi.

Ben, hayretle, 'Kur'ân sana indirildiği hâlde ben sana Kur'ân mı okuyayım?' diye sordum.

Buna karşın şöyle buyurdu: 'Ben onu başkasından duymayı arzu ediyorum.'

Bunun üzerine Nîsa Suresi'ni okumaya başladım. 'Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve

seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman hâlleri nice olacak!' ayetine gelince 'Yeter.' -veya

'Dur.'- dedi. Ona baktığım zaman gözyaşlarının aktığını gördüm." (Buhari, 5055)

Abdullah ibni Amr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) İbrahim'in (as) sözü olan, Yüce Allah'ın, 'Rabbim! Gerçekten o (putlar), insanlardan

birçoğunu saptırdılar. Bana uyan, hiç şüphesiz bendendir. Bana isyan edene gelince, şüphesiz

ki sen, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’sin.' (14/İbrahîm, 36)) ayeti ile İsa’nın (as) sözü olan 'Onlara

azap edecek olursan hiç şüphesiz onlar, senin kullarındır. Şayet onları bağışlarsan şüphesiz ki

sen, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’sin.'

(5/Mâide, 118) ayetini okudu. (Onların ümmetine böyle dua etmesi üzerine kendisi de) ellerini

kaldırdı ve 'Allah'ım, ümmetim, ümmetim' dedi ve ağladı. Bunun üzerine Yüce Allah, 'Ey Cibril!

Muhammed'e git -her ne kadar Rabbin en iyi bilen olsa da yine de- ona 'Seni ağlatan nedir?' diye

sor.' buyurdu. Cibril (as) kendisine geldi ve niye ağladığını sordu. Resûlullah da (sav) söylediği şeyi

ona bildirdi. Hâlbuki Allah bunları çok iyi bilmektedir. Bu cevap üzerine Allah, 'Ey Cibril! Muhammed'e git ve 'Biz, ümmetin konusunda seni memnun edeceğiz, seni üzüntüde bırakmayacağız.'

de.' buyurdu." (Müslim, 202)

70. Abdullah ibni Busr'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet Günü'nde ümmetimin secde organları abdest almalarından dolayı bembeyaz ve pırıl

pırıldır." (Tirmizi, 607)

71. "Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraber olacaklardır. Ne güzel arkadaştır bunlar! Bu, Allah'tan olan bir

lütuftur. Her şeyi bilen olarak Allah yeter." (4/Nîsa, 69-70)

72. Sehl ibni Sa'd'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ben sizin havuz başında öncünüzüm. Benim yanıma gelen ondan içer, ondan içen de ebediyen

susamaz. Muhakkak benim yanıma birtakım kavimler gelecekler ki ben onları tanırım. Onlar da

beni tanırlar. Sonra benimle onların arasına bir perde konulur." (Buhari, 6583)

Sonra Nebi’nin öğrettiği şekilde dinî ve dünyevi, zahirî ve bâtını, soyut

ve somut…fitnelerden Allah’a (cc) sığınmalıdır.73 O’na sığınırken O’nun

kudretini, hiçbir şeyin O’nu aciz bırakmayacağını, O’nun koruması olmazsa helak olacağını düşünmelidir. Yüce Allah’a olan ihtiyacının/fakrının farkında olmayan, hakkıyla O’na sığınamaz. Daha üzücü olan; O’na

sığınmanın tadına lezzetine varamaz. Zira kalpler sürekli bir hüznün, endişenin, korkunun… pençesinde ızdırap çeker. Kalbin ızdırabının dinmesi ve sekinet nimetiyle buluşması, Yüce Allah’a sığınmakla mümkündür. Namaz kılan Resûl’ün duaları üzerinde durmalı; kelimeleri anlamaya

çalıştığı gibi bu duaların ruhunu anlamaya çalışmalıdır. Allah Resûlü (sav),

neredeyse bilinen her kötülükten Allah’a sığınmıştır. Âdeta iradesi yokmuş, zayıf ve acizmiş, O (cc) olmasa yapabileceği hiçbir şey yokmuş gibi,

bildiği her münkerden Rabbine sığınmıştır. Bu; Peygamberimizin (sav) tevhidinin kemalinin, kulluğun hakikatini eksiksiz anlamasının ve Rabbine

olan güveninin semeresidir.

Sonra Rahîm ve Kerîm olan Rabbin huzurundan selam vererek ayrılmalıdır. Sağında ve solunda bulunan meleklere ve müminlere selam verdiğini bilmeli, bunun hikmetini anlamaya çalışmalıdır. O, namazdayken

Allah’ın huzurundaydı ve O’na (cc) kulluk etmekteydi. Şimdi namazdan

çıkacaktır; ancak kulluk devam edecektir. Rabbine karşı sorumluluğu

olduğu gibi meleklere ve insanlara karşı da onların elinden ve dilinden

selamette olacağını, Rabbinin huzurunda ilan etmiş olmalıdır. Bu şuuru

bir sonraki namaza kadar taşımaya, elini ve dilini muhafaza etmeye gayret

Ebu Hazim'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben bu hadisi kendilerine rivayet ederken bunu benden Numan ibni Ebu Ayyaş işitti ve 'Sen bu

hadisi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi?' diye sordu.

Ben de, 'Evet böylece işittim.' dedim.

Bunun üzerine Numan, 'Ben Ebu Said El-Hudri üzerine şahitlik ediyorum ki muhakkak ben de bu

hadisi ondan işitmişimdir.

O, bu hadise şunları da ekleyerek bu hadisi Allah Resûlü'nden aktarırdı: 'Ben, 'Onlar bendendir.'

derim. Bana, 'Sen onların senin ardından neler uydurduklarını bilmezsin.' denilir. Ben de, 'Benden

sonra dinde değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar.' derim.' " (Buhari, 6584)

◌ٌ73 . نِة

◌َ ا وِفت

◌ْ مْحيْ

◌ْ نِة الْ

◌ْ مِسِ يحَّ الدَّجِ الَ ، وأُعُوذِ بَكِ مْنِ فتْ

◌ْ نِة الْ

◌ْ قْبِ َ ، وأُعُوذِ بَكِ مْنِ فتْ

عَذِ اب ال

◌ْ َهَّم إِنِّ أُعُوذِ بَكِ مْنُ ّ

" الل

◌َ مِ

◌ْ مْغرْ

◌ْ تِمَ والْ

◌ْمُ

◌ّسُ الْ مَن ـِكَ بَ ـُوذ ـِعُ أَ ـِنّ إِ مَّـهُ

◌ْاللُ ،تِـمَ

ال

'Allah'ım, kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım, Mesih Deccal'in fitnesinden sana sığınırım.

Hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım. Allah'ım, günahlardan ve borçlu olmaktan sana

sığınırım.' " (Buhari, 832)

etmelidir. Selam verdiği sağındaki ve solundaki meleklerin, onun amellerini yazdığını unutmamalıdır.

IV. Namazı Islah Eden Dört Kavram

Kur’ân-ı Kerim namaz için dört ayrı kavram zikreder. Bunlardan biri namazın zahiriyle ilgili olan “ikame” kavramıdır. Bu kavramı geçen satırlarda gördük. Diğer üç kavram ise namazın ruhu ve özüyle ilgilidir. Allah (cc)

en doğrusunu bilir; bu üç kavram bir araya geldiğinde Kur’ân’ın istediği

namaz vücut bulmakta, namaz dosdoğru (ikame) kılınmaktadır. Bu üç

kavram; huşu, muhafaza ve devamlılık/sürekliliktir.

A. Huşu

Vahyin namazla özdeşleştirdiği kavramların başında huşu gelir. Huşu;

h-ş-a’ kökünden türer. Bu kök alçalmak boyun eğmek74 anlamlarına gelir. Şayet bu boyun eğiş kalpteyse “d-r-a” kelimesi, zahirî organlardaysa

“huşu” kelimesi kullanılır.75

Kur’ân, Arap lugatından aldığı bu kelimeyi kavramlaştırırken, lugat manasını gözetmiştir. Kelimeyi kalp ve beden sükûnetiyle huzurda durma

anlamında kullanmıştır.

“Şüphesiz ki müminler, kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki; namazlarında huşu

içerisindelerdir.”76

İbni Abbas (ra), “Korku ve sükûnet içindedirler.” der.

Ali (ra), “Huşu kalptedir.” der.

Hasan-ı Basrî (rh) “Onların huşusu kalplerindeydi. Böylece gözlerini kıstılar

ve organları sükûnete erdi.”77 der.

Mücahid (rh) der ki: “İbni Zubeyr namaza durdu mu odun gibi (hareketsiz)

olurdu. Ebu Bekir’in de böyle olduğunu söylerdi. Denirdi ki; namazda huşu

işte budur.”78

74. Mekâyîsu’l Luğa, 2/182, h-ş-a’ maddesi; El-Mufredât, s. 283, h-ş-a’ maddesi

75. El-Mufredât, s. 283, h-ş-a’ maddesi

76. 23/Mü’minûn, 1-2

77. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 5/402, Mü’minûn Suresi, 2. ayetin tefsiri

78. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3522

Abdullah ibni Mesud (ra) huşu için şöyle derdi, “Namazda sükun içinde

durunuz!”79

Namazda huşu; öncelikle kalbin sükûnete ermesi, namaz dışındaki şeylerle bağını koparmasıdır. Bu, Yüce Allah’ın huzurunda olduğunu bilip

O’na yönelmek, O’nun rahmetini umup azabından sakınarak mümkün

olur. Zira kalp her ân farklı düşünceler içinde olur. Çokça hâl değiştirdiği

için ona (dönen/çevrilen anlamında) kalp denmiştir. Kişi kalbini namaz

ve namazdan umulan hayırlarla meşgul etmezse, kalp farklı düşünceler

arasında gezintiye çıkacak, huşusunu bozacaktır.

Namaz da huşu; ikinci olarak bedenin sükûnete ermesi, Allah’ın (cc) huzurunda olmanın edebine uygun davranmasıdır. Kişinin gözünü, sesini

ve uzuvlarını kontrol etmesi; Rabbinin huzurunda kemâl-i edeple kıyamda durmasıdır. Rabbimizin de vurguladığı gibi insan çok nankördür!

Bir yöneticinin, bir rütbelinin, kendinden daha güçlü birinin karşısında

el pençe divan durur. Rabbinin huzuruna vardığında eli ayrı gözü ayrı

oynar. Saçını, sakalını, kulağını… karıştırır. Sıradan arkadaş ortamında

ayıp karşılanacak sesli esneme, geğirme vb. edebe muğayir davranışları

rahatlıkla sergiler…

Ali’nin (ra) dediği gibi huşunun mahali kalptir. Kalp huşuyla Rabbine yönelirse, organlar da sükûnet içinde huzurda duracaktır.

1. Huşuyu Korumak!

Allah Resûlü (sav) huşunun korunması için özel çaba gösterir; kalbi sükûnete erdirmek için namaz öncesinden başlayarak, namaz içine kadar bir

dizi önlem alırdı. Örneğin namaza gelecek insanın acele etmemesini,

sükûnet ve vakar içinde gelmesini isterdi.

“Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyiniz. Namaza üzerinizde sükûneti bulundurarak geliniz. Neye yetişirseniz onu kılınız. Kaçırdığınızı namazın sonunda tamamlayınız. Şüphesiz ki biriniz namaza doğru yöneldiğinde namazda sayılır.”80

79. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3522

80. Buhari, 908; Müslim, 602

Karnı aç olanın açlığını gidermesini, sıkışmış hâlde olanı def-i hacet yapmasını emrederdi.

“Yemek hazırken ve iki pislik kişiyi sıkıştırırken (hela ihtiyacı varken) namaz olmaz.”81

Mescidde oturan ve namazı bekleyen kimsenin “âdeta namazdaymış” gibi, nöbet tutan bir asker gibi, dikkat içinde olmasını isterdi.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Bakınız! Allah’ın onunla günahları sildiği dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi?’ buyurdu.

Oradakiler, ‘Evet bildir. Ey Allah’ın Resûlü’ dediler.

O da, ‘Zorluklara rağmen abdest tam ve eksiksiz güzel bir şekilde almak, mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir. İşte bu ribattır. İşte bu ribattır. (Kendisine bağlanmaya değen şeylerdir).’ buyurdu.”82

Namaza durduktan sonra tedbiri elden bırakmaz; huşuyu korumak için dikkat dağıtan şeyleri çevresinden uzak tutardı.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), üzerinde işlemeler bulunan ‘hamîsa’ (üzerine işlemeli örtüde) namaz kılmış, arkasından, ‘Bunun işlemeleri beni meşgul etti. Bunu Ebu Cehm’e götürün ve bana Ebu Cehm’in (işlemesiz örtü olan) enbicâniyyesini getirin.’ buyurmuştur.”83

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’nin yünden yapılmış rengârenk ince bir perdesi vardı. Onunla evin bir tarafını örterdi. Bir gün Peygamber, ‘Şu perdeni gözümüzün önünden kaldır! Zira üzerindeki şekiller, namaz kılarken gözüme takılıyor.’ dedi.”84

81. Müslim, 560

82. Müslim, 251

83. Buhari, 373; Müslim, 556

84. Buhari, 374

Ona (sav) namazda sağa sola bakma sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'a namazda iken başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum.

Bana şu cevabı verdi: 'Bu şeytanın, kulun namazından bir kısmını kapıp aşırmasıdır.' "85

Zaman zaman namazına dikkat etmeyen sahabeyi uyarır, huzurda daha

dikkatli olmaları için nasihat ederdi.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benim sadece şu önümdeki kıblemi gördüğümü mü zannediyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki sizin ne rükunuz ne de secdeniz bana kapalı değildir. Şüphesiz ben sizi arkamdan da görürüm."86

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir gün Resûlullah (sav), bize namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde geriye döndü ve 'Ey Falan! Namazı düzgün kılsana! Namaz kılan bir kimse, nasıl namaz

kıldığına hiç bakmaz mı? Bilin ki, namaz kılan kendisi için kılar. Allah'a yemin

olsun ki, ben önümü gördüğüm gibi arkamı da öyle görmekteyim!' buyurdu.' "87

2. Huşu ve Gaflet!

Kur'ân'da huşuyu karşılayan kavram müşrik/münafık namazı olan sehv/

gaflet içinde kılınan namazdır.

"Veyl olsun o namaz kılanlara! Onlar ki namazlarında gaflet içindedirler. Onlar, riyakâr kimselerdir. Ve onlar, insanların gündelik yardımlaşmalarına dahi

engel olurlar."88

Sehv gafletten kaynaklanan hatadır.89 Kişinin kalbinin huşudan yoksun

olması, şuursuzluk hâlidir. Kalbin namaz dışında düşüncelerle meşgul

85. Buhari, 751

86. Buhari, 418; Müslim, 424

87. Müslim, 423

88. 107/Maûn, 4-7

89. El-Mufredât, s. 431, s-h-v maddesi

olması, beyninde dağınık düşüncelere bağlı olarak ciddiyet ve edebini

yitirmesidir.

Sehv hâlinde kılınan namaz, kalbe etki etmez; sahibini arındırmaz, kulluğuna istikamet vermez. Bu sebeple namazı zahiren kılıyor olmalarına

rağmen, riyakârdırlar ve insanlara yardım etmezler. Yardım etmek bir

yana yardımlaşanlara engel olurlar. Yani namaz onları fahşa ve münkerden alıkoymaz.

B. Namazı Muhafaza Etmek

Yüce Allah namazların muhafaza edilmesini emretmiş, namazını muhafaza eden müminlerden övgüyle söz etmiştir.

“Namazları koruyun! Orta namazı da (koruyun ve daha fazla ehemmiyet

gösterin). Ve Allah için gönülden itaat ederek kıyama durun.”90

“Onlar, (vakitlerine, şart ve rükunlarına, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek)

namazlarını korurlar.”91

Namazı korumak/muhafaza ifadesinde dikkatimizi çeken noktalar vardır:

• Öncelikle namazın değerine vurgu yapmaktadır. Çünkü değerli şeyler korunur.

• Namazın bir emanet olduğu hissini vermektedir. Âdeta namaz, korunsun diye mümine bırakılan bir emanettir.

• Namazın etrafında çeşitli tehlikeler olduğunu hissettirmektedir. Şayet namaz korunmazsa bu tehlikelere maruz kalacaktır.

• Muhafaza kelimesi mufaale kalıbındadır. Bu kalıp genelde karşılıklı

iş, oluş ve eylemi ifade için kullanılmaktadır. Âdeta “Siz namazı koruyun

ki namaz da sizi korusun.” mesajı verilmektedir.

1. Mümin Namazını Korumalıdır!

Mümin namazını korumalıdır. Zira namazın etrafında onu talan etmeye çalışan iblisler vardır. Namazın hakkı verilerek kılındığında, mümin

90. 2/Bakara, 238

91. 23/Mü’minûn, 9

üzerindeki etkisini bildiklerinden, namazla mümin arasına girmek için

her yolu denerler.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Dün gece cinlerden bir ifrit namazımı kesmek için ânsızın saldırıya geçti.

Ama Allah hemen ona karşı bana güç verdi. Ben de onu gırtlağından yakaladım. Mescidin direklerinden bir direğin yanına bağlayıp sabaha çıktığınızda

hepinizin onu seyretmesini istedim. Daha sonra kardeşim Süleyman’ın ‘Demişti ki: ‘Rabbim! Beni bağışla ve bana benden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülk ver. Şüphesiz ki sen, (kullarına karşılıksız veren) El-Vehhâb’sın.’

’92 sözünü hatırladım. (İfriti bağlamaktan vazgeçtim.) Allah onu bir köpeği

kovar gibi kovdu.”93

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a namazda iken başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum.

Bana şu cevabı verdi: ‘Bu şeytanın, kulun namazından bir kısmını kapıp aşırmasıdır.’ ”94

2. Namazı Zayi Etmek!

Namazına sahip çıkmayan mümin, onu şeytanların yağmasına açık hâle

getirir. Namazına sahip çıkmayan mümin, onu zayi eder. Namazı zayi etmek Kur’ân’ın namazı korumanın karşısına koyduğu bir kavramdır.

“Onlardan sonra bir topluluk geldi, namazı zayi/ihmal edip şehvetlere uydular. Onlar ‘ğayy’ (özel bir azap çeşidi) ile karşılaşacaklardır.”95

Bu ayet önemlidir. Çünkü nübüvvet mirasına ihanet eden, Nebi’den

sonra sapanları anlatmaktadır. Bir önceki ayetle okuduğunda bu çok net

görülecektir.

“Bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği Âdem’in zürriyetinden peygamberler, Nuh’la beraber (gemide) taşıdıklarımız, İbrahim ve İsrail’in soyundan

92. 38/Sâd, 35

93. Buhari, 461; Müslim, 541

94. Buhari, 751

95. 19/Meryem, 59

olanlar ve seçip hidayet ettiklerimizdir. Onlara, Er-Rahmân’ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdeye kapanırlardı. Onlardan sonra bir topluluk geldi,

namazı zayi/ihmal edip şehvetlere uydular. Onlar ‘ğayy’ (özel bir azap çeşidi)

ile karşılaşacaklardır.”96

Demek ki; sapmanın ilk adamı namazın zayi edilmesiyle başlıyor. Demek

ki namaz mümini itikadi ve ahlaki sapkınlıktan koruyan bir kalkan görevi

görüyor. Mümin namazı korumayıp zayi edince, namazın onu koruması

son buluyor. Ve sonu “ğayy” ile biten bozulma süreci başlıyor.

C. Namazda Süreklilik/Devamlılık

Namazla ilgili kavramlardan bir diğeri; namazda devamlılık sürekliliktir.

“Ancak namaz kılanlar hariç. Onlar ki; namazlarında süreklilerdir.”97

Namazda süreklilik; iki şekilde tefsir edilmiştir:98

• Sükûnet ve huşu anlamında… Çünkü Araplar durgun/sakin suya

“mau’l daim” derler.

• Devamlılık ve süreklilik anlamında… Yani yaptıkları amelde sebat ettiklerini ve kesintiye uğramadan devam ettiklerini ifade eder.

Namazda süreklilik; huşu, muhafaza ve ikame hâlini korumak; sadece belli zamanlarda değil, sürekli bu ruh hâlini koruyarak namazı eda etmektir.

Çünkü bu kavramın karşısına koyabileceğimiz Kur’ân kavramlarından

biri tembelliktir.

“Şüphesiz ki münafıklar, Allah’ı aldattıklarını sanırlar. (Oysa onlara mühlet

verip, azabın gelip çattığı güne kadar onları oyalamakla) Allah onları aldatmaktadır. Namaza kalktıkları zaman tembel bir şekilde kalkarlar, insanlara gösteriş

yaparlar ve Allah’ı çok az zikrederler.”99

Ayeti dikkatli okuduğumuzda münafıkların namazı terk etmediği tembelce kıldığı; Allah’ı zikirden külliyen yüz çevirmedikleri, O’nu (cc) çok az

96. 19/Meryem, 58-59

97. 70/Meâric, 22-23

98. bk. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 8/241, Meâric Suresi 23. ayetin tefsiri

99. 4/Nîsa, 142

zikrettiklerini anlarız. Bu da bir amelde sebat edemeyenlerin, süreklilik

göstermeyenlerin ahlakıdır. Onlar ameli külliyen terk etmeseler de, onun

hakkını vermeyi terk eder, özen gösterme konusunda gerekli çabayı gösteremezler. Genelde iyi başlarlar. Bir zaman sonra başladıkları şeyi terk

ederler. Dinî veya dünyevi bir sebeple terk edemiyorlarsa, niteliğini kaybederler. Olmuş olsun diye, yapmış olmak için yaparlar.

Oysa namazdan istifade etmenin yolu huşu, muhafaza ve ikamede sürekliliktir. Elbette insanın hasta olduğu, sefere çıktığı, bedenen yorulduğu,

kalbini ve zihnini meşgul eden sorularla boğuştuğu zamanlar olacaktır.

Kişi kıldığı namazın hakkını veremeyecek, farzı eda etmek için namaz kılacaktır. Ancak bu, arizi bir durumdur, geçicidir. Hatta Müslim bu zorlu

dönemlerini yine namaza sarılarak atlatabilir. Secde secde Rabbine yakınlaşarak, sabır ve namazla yardım dileyerek, duasını arşa ulaşan bir yol

kılarak, namazını Allah'a götüren bir vesile edinerek... dertlerinden uzaklaşıp ferahlar. Allah Resûlü de (sav) derde düştümü namaza koşmaz mıydı?

"Bir şey Allah Resûlü'nü üzecek olsa namaz kılardı."100

O (sav) namazla rahatlayıp ferahlamaz mıydı?

Salim ibni Ebi'l Ca'd'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kimse 'Keşke namaz kılsaydım da bir rahat etseydim.' dedi. Orada bulunan kimseler bu sözünden dolayı o kişiyi ayıpladılar.

Bunun üzerine o kimse şöyle dedi: 'Resûlullah'tan (sav) işittim, şöyle buyurdu:

'Ey Bilal! Kalk ve namaza çağır. Bizi namazla rahatlat.' ' "101

Sözün özü: Yaşadığımız özel bir durum, bizi namazdan uzaklaştırıyorsa yine namazla bu durumdan kurtulmalı, namazdan aldığımız manevi

güçle içine düştüğümüzden karanlıktan çıkmalıyız.

Namazda devamlılık bizi bizden korur!

Huşu, muhafaza ve ikamede sürekliliğin en önemli faydası; bizi nefsimizin şerrinden korumasıdır.

100. Ebu Davud, 1319

101. Ebu Davud, 4985

"Şüphesiz ki insan, helu' (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona

bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah'tan beklemez), vaveylayı koparır.

Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz)."102

İnsan -ayetin şehadetiyle- helu' bir yapıya sahiptir. Yani keskin ve aceleci

bir yapısı vardır.103 Vaveylacıdır; bir şer ona dokundu mu; "yandım, bittim, tükendim" diye feryat figan eder. Bir hayır dokundu mu içe kapanır;

kimseyle paylaşmak istemez... Bu tabiatı nedeniyle hem incinir hem de

incitir. Sürekli bir endişe içindedir. Şerle başa çıkamayacağı düşüncesiyle

hüzne ve çaresizliğe; hayrı koruyamayacağı endişesiyle korku ve kaygıya

kapılır. Nefsinin helu' olması nedeniyle yaşamı kendine zindan eder...

İşte nefsin bu hâlinden koruyan ve insanın bu hastalığını onaran namazda sürekliliktir.

“Şüphesiz ki insan, helu’ (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir

şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah’tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona

bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz). Ancak namaz

kılanlar hariç. Onlar ki; namazlarında süreklilerdir.”104

Çünkü namaz kalpteki umut ve korkuya istikamet verir. Allah’tan (cc) ummayı ve yalnızca O’nun azabından korkmayı öğretir…Zahiri dünya nimetleri ve musibetlerine takılmayıp, nimetin ve musibetin Rabbini görme

ufkuna yüceltir insanı… Bir dokunuşla vaveyla koparmak yerine secdeye

kapanmayı ve derdini Rabbine açmanın yolunu gösterir. Hem musibeti

insanlara anlatmanın ne faydası olacak ki? Yaradanı yaratılana mı şikâyet

edecek? Kendi de bizim gibi aciz olan insan, bizi hangi dertten kurtaracak?

Sonra “bir hayrın elimizden kaçması için endişelenmeye ne hacet” der namaz! O hayrın kaynağı Allah, o hayrın hazineleri Allah’ın katında değil

mi? O’ndan bir şey istemek için secdeye kapanmak ve içtenlikle yakarmak dışında neye ihtiyacımız var ki? Öyleyse feryat figan etmeye veya bir

hayır elimizden kaçacak diye endişelenmeye ne gerek var?

102. 70/Meâric, 19-21

103. bk. Mekâyîsu’l Luğa, 6/62, h-l maddesi

104. 70/Meâric, 19-23

V. Namazın Terki

A. İslam’da Namazsız Bir Hayat Yoktur!

Namazın İslam’daki yeri/önemi nedeniyle namazsız bir din düşünülemez. Bundan olsa gerek seferde veya ikamet hâlinde, hastayken veya sıhhatliyken, savaşta ve barışta namaz emredilmiştir. Bireysel ve toplumsal

şartlar ne boyutta değişirse değişsin, namaz Müslimce bir hayatın merkezinde yerini ve önemini korumuştur.

Savaşta insanlar can derdindeyken bile namazın kılınması, dahası cemaatle kılınması emredilmiştir.

“(Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur ve onlara namaz kıldırırsan (şöyle yap): Onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve

silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında, (namaz

kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar. (Birinci grup namazı

bitirince kalksın) Namaz kılmayan bir topluluk gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı

isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da hastaysanız silahlarınızı

bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi alınız! Şüphesiz ki Allah,

kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.” 105

Hastalık hâlinde olan bir Müslim namazdan muaf tutulmamış, namazı

kazaya bırakmasına müsaade edilmemiştir. Gücü nispetinde namazı vakti

içinde eda etmesi emredilmiştir.

İmran ibni Husayn’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Basur (hemeroid) olmuştum. Peygamber’e (sav) namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti: ‘Ayakta kıl. Ayakta kılamayacak kadar

kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yanın üzerine uzanarak kıl.’ ”106

İslam, yolculuğu bir çeşit eziyet kabul etmiş ve yolculuğa özel hükümler

105. 4/Nîsa, 102

106. Buhari, 1117

belirlemiştir.107 Ki, bu hükümlerin büyük çoğunluğu ahkâmın hafifletilmesi yönündendir. Buna rağmen namaz sorumluluğu düşürülmemiş, namazların kazaya bırakılmasına müsaade edilmemiştir. Kasr (dört rekâtlık

namazların iki rekât kılınması) ve cem (öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı

namazların beraber kılınması) yapılarakta olsa, namazların vaktinde eda

edilmesi emredilmiştir.

“Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur. Şüphesiz ki kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.”108

Ya’lâ ibni Ümeyye (ra) der ki:

“Ömer ibni Hattab’a, ‘Allah ‘Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi

fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur.’109 buyurmuştur. Ancak, insanlar şu ânda güven içerisindelerdir.

(Şimdi de namazlarını kısaltacaklar mı?)’ dedim.

O da, ‘Senin çözemediğini (hayret ettiğini) ben de çözemedim (hayret ettim) bunu Resûlullah’a (sav) sordum. Kendisi de, ‘Allah’ın size verdiği ikramdır

(sadakadır). Allah’ın ikramını (sadakasını) kabul ediniz.’ buyurdu.’ ”110

B. Namaz Dinin Direğidir!

Namazsız bir din, temelsiz bir ev inşa etmeye benzer. Temelsiz ev nasıl

yıkılmaya mahkûmsa, namazsız bir din iddiası da yıkılmaya mahkûmdur.

“…Bu işin başı İslam, direği/temeli namaz ve zirvesi cihaddır…”111

C. Namazın Terki Şirk/Küfür Kabul Edilmiştir!

Allah (cc) ve Resûl’ü (sav) namazın terkini şirk ve küfür olarak isimlendirmiştir.

“O’na yönelenler olun. O’ndan korkup sakının. Namazı dosdoğru kılın ve

müşriklerden olmayın.”112

107. Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Yolculuk,

azaptan bir parçadır. Sizi uykunuzdan, yemeğinizden ve içeceğinizden alıkor. Bu yüzden sizden

biriniz yolculuğa çıkma nedeni olan işini bitirdiğinde hemen ailesine dönsün.” (Buhari, 1804)

108. 4/Nîsa, 101

109. 4/Nîsa, 101

110. Müslim, 686

111. Tirmizi, 2616

112. 30/Rûm, 31

Ayet, namazı dosdoğru kılıp müşriklerden olmamamızı emretmiştir. Bu

ayeti öncesi ve sonrasıyla okuyan kimse, namazın tevhidin/fıtratın ayrılmaz bir parçası olduğunu anlayacaktır.

“Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine

çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik

yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.”113

“(O müşrikler ki) dinlerini parça parça etmiş ve kendileri de gruplara bölünmüşlerdir. Her grup kendi yanındakiyle övünüp sevinmektedir.” 114

Müşrikler, şirkten tevbe edip İslam’a gireceklerinde onlardan namazı ve

zekâtı da yerine getirmeleri istenmiş, ancak bu takdirde müminlere kardeş olabilecekleri söylenmiştir.

“Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı kılar, zekâtı da verirlerse dinde kardeşlerinizdir. Bilen bir topluluk için ayetleri böyle detaylı bir şekilde açıklarız.”115

Bu da namaz ve zekâtın diğer amellerle bir tutulmayacağını, İslam’a girmek için namazın ve zekâtın ikamesinin şart olduğunu göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerim birçok ayette müşriklerin namazı terk ettiğini beyan eder.

“Doğrulamadı, namaz da kılmadı. Fakat yalanlayıp sırt çevirdi.”116

“O gün, yalanlayanların vay hâline! Onlara: ‘Rükû edin.’ denildiğinde rükû

etmezler. O gün, yalanlayanların vay hâline! (Bu Kur’ân’a da inanmıyorlarsa)

bundan sonra hangi söze inanacaklar?”117

“Onlar cennetlerdedir. Birbirlerine sorarlar. Mücrimleri(n durumunu). ‘Sizi

Sakar’a/cehenneme ne sürükledi?’ (derler.) Derler ki: ‘Biz namaz kılanlardan değildik.’ ‘Miskinleri/İhtiyaç sahibi yoksulları da doyurmazdık.’ ‘(Batıla

ve eğlenceye) dalıp gidenlerle beraber, biz de dalıp giderdik.’ ‘Din gününü yalanlardık.’ ‘Yakin (ölüm) bize gelene kadar (böyle devam etti).’ ”118

113. 30/Rûm, 30

114. 30/Rûm,32

115. 9/Tevbe, 11

116. 75/Kıyâmet, 31-32

117. 77/Mürselât, 47-50

118. 74/Müddessir, 40-47

Benzer bir üslup Allah Resûlü’nün (sav) hadislerinde de karşımıza çıkar.

“Şüphesiz ki, bir kimse ile şirk ve küfür arasında namazı bırakmak vardır.”119

“Bizimle onlar (yani kâfirler) arasındaki fark namazdır. Kim onu terk ederse kâfir olur.”120

İslam iddiasında olup namazı terk edenler, Kıyamet Günü İslam ümmetiyle değil küfrün önderleriyle haşrolacaklardır.

Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Bir gün Allah Resûlü namazı zikretti ve dedi ki: ‘Kim namazı muhafaza ederse namaz onun için Kıyamet Günü’nde nur, burhan/delil ve kurtuluş olur. Her

kim onu muhafaza etmezse onun için nur, burhan ve kurtuluş yoktur. Ve o Kıyamet Günü Karun, Firavun, Haman ve Ubey ibni Halef ile birlikte olur.’ ”121

Allah Resûlü (sav) yöneticilerle muamele fıkhını açıklarken “apaçık küfür”

görülmediği müddetçe, onlara sabredilmesini emretmiştir. Bazı rivayetlerde ise namaz kıldıkları müddetçe sabrı emretmiştir. Bu da namazı terkin apaçık küfür kapsamında olduğunun ve namazı terk eden yöneticinin artık Müslimlerden olmadığı için ona itaat edilmeyeceğinin delilidir.

Avf ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Yöneticilerinizin en hayırlısı, sizin onları sevdiğiniz, onların da sizi sevdiği;

sizin onlara dua ettiğiniz, onların da size dua edenleridir. Yöneticilerinizin en

kötüleri ise sizin onları sevmediğiniz, onların da sizi sevmediği; sizin onlara

beddua ettiğiniz onların da size beddua edenleridir.’

Kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü, onlara kılıç çekmeyelim mi?’ denilmiş.

O da, ‘Hayır, aranızda namaz kıldıkları sürece kılıç çekmeyiniz. İdarecilerinizden hoşlanmayacağınız bir şey gördüğünüzde onun yaptığı işi kötü bilin,

ama itaatten el çekmeyiniz.’ buyurmuştur.”122

119. Müslim, 82

120. Tirmizi, 2621

121. Ahmed, 6576

122. Müslim, 1855

Allah Resûlü’nün (sav) yanında yetişen sahabe de, namazın terkini dinsizlik ve imansızlık kabul etmiştir.

Tabiinden, Abdullah ibni Şakik El-Ukaylî (rh) şöyle diyor:

“Muhammed’in ashabı namazdan başka amellerden hiçbirinin terk edilmesini küfür saymazlardı ancak namazın terk edilmesini küfür sayarlardı.”123

Ömer (ra), “Namazı terk edenin dinden hiçbir nasibi yoktur.”124

Abdullah ibni Mesud (ra), “Namazı olmayanın dini yoktur.”125

Ebu Derda (ra), “Namazı olmayanın imanı yoktur.”126

Sonuç

Kur’ân, sünnet ve sahabe sözleri; namazın terkinin küfür olduğunu ve

namazsız bir dinin olmayacağını nas kılmıştır.127

123. Tirmizi, 2622

124. Muvatta, 93; Musannef, İbni Ebi Şeybe, 30361

125. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 30397

126. Es-Sunne, Ebu Bekr ibni El-Hallâl, 1384

127. Tüm bu naslara rağmen, bir grup âlim namazın terkini en büyük günahlardan kabul etmiş,

ancak terk edeni tekfir etmemiştir. Diğer farzlarda olduğu gibi; farziyetini inkâr ederse kâfir, farziyetini inkâr etmeden terk edenin fasık olduğunu söylemişlerdir.

Bu görüşlerine şu nasları delil almışlardır:

• “Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun (şirk) dışında kalanları dilediği kimse için bağışlar. Kim de Allah’a şirk koşarsa, hiç şüphesiz büyük bir günahla iftirada

bulunmuş olur.” (4/Nîsa, 48)

Derler ki: “Allah şirk dışındaki tüm günahları dilerse affedeceğini belirtmiştir. Namazın terki de

Allah’ın (cc) meşietine kalmıştır. Hâliyle şirk/küfür değildir.”

• Bu yerinde bir istidlal değildir. Zira neyin şirk olup olmadığını belirleyecek olan yine şeriattır.

Allah (cc) bu Kur’ân’ı, Nebi (sav) bize açıklasın diye indirmiştir.

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.”(16/Nahl, 44)

Allah Resûlü (sav) namazın terkinin şirk olduğunu açıklamıştır. “Şüphesiz ki, bir kimse ile şirk ve

küfür arasında namazı bırakmak vardır…” (Müslim, 82)

“Bizimle onlar (yani kâfirler) arasındaki fark namazdır. Kim onu terk ederse kâfir olur.” (Tirmizi,

2621)

Allah Resûlü’nün (sav) açıklamasıyla ele aldığımızda ayet onların aleyhine bir hüccet olur. Namazın terki Allah’ın affetmeyeceği şirke, yani ayetin birinci kısmına dâhil olur.

• “Kim Lailaheillallah derse felah bulur/cennete girer.” vb. hadisler…

Derler ki: “ ‘Lailaheillallah’ diyen cennete girecektir. Namazı terk ettiği hâlde Kelime-i Tevhid’i söyleyen cennete girecektir.”

• Bu nakıs, yerinde olmayan bir istidlaldir. Çünkü Lailaheillallah’ın şartları vardır. O şartlar yerine

gelmeden söylenen bir Lailaheillallah’ın sahibine faydası yoktur.

“Kim Allah’ın rızasını umarak ‘Lailaheillallah’ derse, Allah ateşi ona haram kılar.” (Buhari, 425)

“Benim ümmetimden her kim şirk koşmadan ölürse, mutlaka cennete girer.” (Buhari, 1237; Müslim, 94)

“Kim Allah’tan başka (ibadeti hak eden) ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna kalbinden sıdk/doğrulukla şahitlik ederse, Allah ateşi ona haram kılar.” (Buhari, 128;

Müslim, 32)

“Kim kalbinden yakinen inanarak Allah’tan başka (ibadeti hak eden) ilah olmadığına şahitlik

ederse, onu cennetle müjdeler.” (Müslim, 31)

Görüldüğü gibi her “Lailaheillallah” diyen değil, belli şartları gözeterek “Lailaheillallah” diyenler

cennete girecektir. Namaz ve zekât da Kelime-i Tevhid’in haklarındandır.

“Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in (sav), Allah’ın Resûlü olduğuna şahitlik edinceye, namaz kılıncaya ve zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Şayet bunu yaparlarsa İslam’ın hakkı hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesaplarını görmek

ise Allah’a aittir.” (Buhari, 25; Müslim, 22)

• Namazsız bir Lailaheillallah Allah Resûlü’nün yanında geçerlidir.

Hureys ibni Kabisa’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Medine’ye geldiğimde şöyle dua etmiştim,

‘Allah’ım oturup sohbet edebileceğim bir arkadaş nasip et.’ Ebu Hureyre’nin yanına sokulup,

‘Allah’tan hayırlı, sohbet edebileceğim bir kimse nasip etmesini dilemiştim. Şimdi sen Resûlullah’tan (sav) işittiğin bir hadisi bana aktar ki Allah onunla beni faydalandırsın.’ dedim. Bunun üzerine Ebu Hureyre şöyle dedi: ‘Resûlullah’tan (sav) işitmiştim şöyle buyurmuştu, ‘Kıyamet Günü’nde

kulun işlediği amellerinden ilk olarak hesap vereceği şey namazdır, namazı tam ve düzgün olursa

başarır ve kurtulur. Namazı bozuk olursa tamamen zarardadır. Eğer hesabı görülen kimsenin farz

namazlarında eksiği varsa Allah şöyle diyecek: ‘Kulumun nafile namazlarına bakın ve farzdan eksiğini nafilelerle tamamlayın.’ Böylece diğer amellerin hesabı da bu şekilde görülür.’ ’ ” (Tirmizi,

413)

Derler ki: Şayet namazın terki küfür olsa, Allah (cc) farzları olmayana azap ederdi. Oysa Allah (cc)

nafilelerle eksiğini gidermiştir.

• Bu yerinde bir istidlal değildir. Çünkü farz namazı terk edip nafile kılan biri tahayyül edilemeyeceğinden burada anlatılmak istenen şey farklıdır.

• Farzlardan bir şey eksik olursa lafzı açıkça farzları kıldığını, ancak tam hakkını veremediği için

eksik bıraktığını gösterir. Namazı hızlı kılar, gözüyle sağa sola bakıp namazdan çalar, tilavetin

hakkını vermez…Böylece namazı eda eder, ama tam anlamıyla hakkını vermemiş olur. Ki, Allah

Resûlü'nün (sav) birçok hadisi bunu destekler:

Hadisin Ebu Davud'da olan bir benzerinde: "Kulumun namazına bakın eksik mi bırakmış tamamlamış mı?" (Ebu Davud, 864-865) şeklindedir.

Eksiklik ve tamamlık bir şeyi terk edene değil, onu hakkıyla kâmilen yapmamak için kullanılır. Ki,

bazı rivayetlerde açıkça "ikmal" lafzı kullanılmıştır. (Ebu Davud, 866)

Namazın terkini küfür görmeyenler, bunlar gibi başka delilller de zikretmişlerdir. Ancak yukarıda

konuya dair en güçlü delillerini zikrettim. Konu hakkında açık bir delilleri olmadığından, bazı

delilleri zorlama bir yorumla görüşlerine dayanak kılmışlardır. Oysa namazın terkinin küfür olduğu tevile yer bırakmayacak açıklıktadır. Bu apaçık delilleri bırakıp, yukarıda mezkûr delillere ve

benzerlerine yapışmak isabetli olmasa gerektir.

Bu bölüme mezhep imamlarının namazın terkine dair görüşlerini inceleyen bir çalışmayı almak

istiyorum. Şeyh Ebu Abdullah Adil b. Al-i Hamdan der ki;

"Üç İmamın, Namazı Tembelliğinden ve Gevşekliğinden Terk Eden Kimseyi Tekfir Etmedikleri

İddiasının Bâtıllığı Hakkında

Müteahhirinin birçoğu namazı tembelliğinden ve gevşekliği nedeniyle terk eden kimsenin kâfir

olmayacağı görüşünü, ilim ehlinin cumhuruna nispet etmektedir. Onlar cumhur ile Ebu Hani-

fe'yi, Malik'i, Şafii'yi ve bir rivayete göre Ahmed'i (rh) kastederler. Peki, bu görüş onlardan sabit midir? İlim ehlinin cumhurunun bu önemli meselede sahabenin icmasına muhalefet ettiği doğru

mudur? Bu önemli mesele ki sahabenin onun hakkındaki icması sahih olarak rivayet edilmiştir.

Birçok kimse de bu icmayı onlardan Mürcienin hilâfına hiçbir itirazda bulunmadan aktarmıştır.

Bu bölümde bu mesele üzerinde durulacaktır.

Rey Ehlinin İmamı Ebu Hanife En-Numan İbni Es-Sabit

Ebu Hanife En-Numan ibni Es-Sabit (rh), rey ehlinin imamıdır. Ayrıca ‘İman söz ve itikaddır.’ diyen ve amelleri imanın müsemmasının dışına çıkaran Mürcienin imamlarındandır. Namazı ve

İslam’ın onun haricindeki amelî temellerinden herhangi birini terk eden kimseyi tekfir etmediği

ondan sabittir. Kendilerinin muteber kaynaklarında da açıklandığı üzere bu, Mürcienin tamamının görüşüdür. Dolayısıyla bu meselede onların sözü delil getirilemez. Çünkü onlar imanın

aslı hususunda Ehl-i Sünnet’e muhaliflerdir. Onların nezdinde kamil imana sahip mümin diliyle

(şehadeteyni) söyleyen ve kalbiyle (buna) inanan kimsedir. Uzuvların amelleri dâhil değildir.

İbni Abdilberr, Et-Temhîd kitabında (9/238) şöyle demiştir: ‘Fıkıh ve hadis ehli imanın söz ve amel

olduğu amelin de niyetsiz olmayacağı hususunda görüş birliği etmiştir… Şu kadar var ki Ebu Hanife ve ashabından farklı bir görüş aktarmıştır.. Onlar taatlerin iman olarak isimlendirilemeyeceği

görüşünü tercih etmişlerdir.’

Dolayısıyla imanın aslı hususundaki muhalefetinden dolayı onun sözünde bir hüccet yoktur ve

ona itibar edilmez.

Hicret Yurdunun İmamı Malik İbni Enes

Müteahhirinden birçok kimse namazı tembelliğinden ve gevşekliğinden dolayı terk eden kimseyi tekfir etmeme görüşünü İmam Malik’e (rh) nispet etmektedir. Fakat yaptığım araştırmalar

sonucunda bu sözün bir dayanağını bulamadım. Aksine bu söze muhalif, sahabenin icmasına

muvafık şeyler buldum. Zaten İmam Malik’e yaraşan budur. Çünkü onun sünnete uyma ve selefe

tabi olma hususunda ne kadar hassas olduğu bilinmektedir.

O ‘Muvatta’sında Raşid Halife Ömer ibni Hattab’ın, ‘Namazı terk edenin İslam’da nasibi yoktur.’

sözünü rivayet etmiştir. Şu hâlde o, Ömer’in (ra) sözünü bırakıp İbrahim En-Nehai’nin (ra) sözünü

alan kimseye karşı çıktığı hâlde nasıl Ömer'e muhalefet ediyor olabilir? Onun bu konudaki sözü

daha önce geçmişti.

Bu konuda ondan gelen rivayetler arasında şunlar da vardır:

1. Malikiler'in nezdinde muteber bir imam olan, Malik'in sözlerini toplamak için büyük gayret

gösteren, onun sözlerini toplayarak, 'Küçük Malik' lakabını alan İbni Ebi Zeyd El-Kayravani (rh)

büyük kitabı 'En-Nevâdiru ve'z Ziyâdâtu Alâ Mâ Fi'l Müdevveneti Min Ğayrihâ Mine'l Ümmehât'ta

İmam Malik'ten namazı terk eden kimseyi tekfir ettiğini rivayet etmiştir. Örneğin:

a. O (1/150) şöyle demiştir: 'Ayrıca 'El-Utbiyye'de geçtiğine göre İbni'l Kasım Malik'ten naklen şöyle demiştir: 'Namazı terk eden kimseye 'Namaz kıl.' denir. Kılarsa ne âlâ, aksi takdirde öldürülür.

Yine 'Ben namaz kılmayacağım.' diyen kimse tevbeye davet edilir. Namaz kılarsa ne âlâ, aksi takdirde öldürülür. 'Ben abdest almayacağım.' diyen kimsenin hükmü de aynıdır.' '

Bunu ileride gelen bir nakil izah etmektedir:

b. El-Kayravani (14/537) şöyle demiştir: 'İbni Habib dedi ki: Namazı terk eden kimseye gelince

imam ona namaz kılmasını emrettikten sonra, 'Ben namaz kılmam.' derse imam onu öldürmelidir. Onu vaktin sonuna kadar bırakmamalıdır. Hemen o vakitte öldürülmelidir. Çünkü o, namazı

terk etmesi sebebiyle kâfirdir. Onu ister inkâr ederek ister kusurundan ister zayi ederek ister tembelliğinden dolayı terk etsin, fark etmez. Çünkü Nebi (sav), 'Kul ile küfür arasında ancak namazın

terki vardır.' buyurmuştur. Namazın kardeşleri de böyledir.

İmamın huzuruna çıkarıldıktan sonra, 'Tamam, namaz kılacağım.' diyen kimseye gelince imam

onu bırakır. Namazı yine terk eder, imamın huzuruna çıkarılır, imam ona namaz kılmasını emre-

der; o yine dönüp 'Tamam, namaz kılacağım.' derse imam onu cezalandırmalıdır. Tevbe ettiği ve

namaza başladığı görülene kadar onu iyice dövmeli ve hapsetmelidir. Kişi imamın huzurunda

durdurulduğu esnada, 'Ben namaz kılmayacağım.' derse namazı ikrar ediyor olsa bile imam onu

öldürmelidir. Bu işi o namaz vaktinin bir ân sonrasına bile ertelememelidir. Bunu bulunduğu

vakitle namazın son vakti arasında yapmalıdır…

Bunların hepsini Mutarrif, İbnu'l Macişun, İbni Abdulhakem ve Asbağ söylemiştir. Ayrıca İbni'l

Kasım ve Mutarrif bunu Malik'ten mücmel olarak rivayet etmiştir.'

2. İbni Abdulberr 'Et-Temhîd'de (4/231) şöyle demiştir: 'Muhammed ibni Ali El-Beceli şöyle demiştir: Bize Yunus ibni Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: İbni Vehb'i şöyle derken işittim: Malik dedi ki: 'Allah'a iman eden, resûlleri tasdik eden; fakat namaza durmaktan geri duran kimse öldürülür.' Ebu

Sevr ve Şafii'nin ashabının tamamı da böyle söylemiştir. Bu aynı zamanda Mekhıl'ün, Hammad

ibni Zeyd'in ve Veki'in görüşüdür.'

3. Hasen ibni Sevab'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Ebu Abdullah'a (yani İmam Ahmed'e),

'Ben namazın üzerime farz ve vacip olduğunu ikrar eden bir müminim, ama namaz kılmayacağım.' diyen kimse hakkında soruldu.

Dedi ki: 'Üç gün boyunca tevbeye davet edilir. Namaz kılarsa ne âlâ, aksi takdirde öldürülür.'

Dedi ki: 'Benim delil aldığım Ömer (ra) hadisinde mürted üç gün hapsedilmektedir.'

'O bir namazı terk etmiş midir?' diye sordum.

'Mürted hepsinden daha ileridedir.' dedi. Yani Ömer (ra) hadisini delil getirdi.'

Görüldüğü üzere İmam Ahmed (rh) namazı terk eden kimsenin hükmü hususunda İmam Malik'ten (rh) rivayet edilen bu nakli reddetmiş, yalnızca tevbeye davetin süresi hususunda ona muhalefet etmiştir. Bu onun nezdinde bu naklin İmam Malik'ten sabit olduğunu gösterir.

Bu görüşün İmam Malik'e nispetinin sahih olduğunun ve onun namazı terk eden kimseyi tekfir

etmediği şeklindeki yaygın iddianın batıllığını destekleyen bir diğer husus da bazı âlimlerin namazı terk edenin tekfiri görüşünü ona nispet etmiş olmalarıdır. Örneğin:

4. Et-Tahâvî, Muhtasaru ihtilâfi'l Ulemâ'da (4/393) şöyle demiştir: 'Malik'in görüşlerini ezberleyenlerden bazıları demiştir ki: Malik'in görüşlerinden biri de şudur: Kim mazereti olmadığı hâlde

namazı kasıtlı olarak vakti çıkasıya kadar terk ederse mürteddir. Namaz kılmazsa öldürülür. Bu

aynı zamanda Şafii'nin de görüşüdür.'

Bu, ondan muteber bir nakildir. O buna İmam Malik'in ashabının ikinci tabakasından rivayet etmektedir. Bu rivayet kabul edilmeye kendisinden sonraki rivayetlerden daha layıktır.

5. El-Lalekai 'İ'tikâdu Ehli's Sunne'de (4/896) şöyle demiştir: 'Namazın imandan olduğu hususunda Nebi'den (sav) rivayet edilenlerin siyakı: Bu ayrıca sahabeden; Ömer'den, Ali'den... rivayet edilmiştir. Fakihlerden Malik, Evzai, Şafii, Şerik ibni Abdullah En-Nehai, Ahmed, İshak, Ebu Sevr ve

Ebu Ubeyd El-Kasım ibni Sellam da böyle söylemiştir.

Bunlarla namazı terk eden kimseyi tekfir etmeme görüşünün İmam Malik'e nispetinin batıl olduğu, ondan sabit olanın sahabenin icmasına uyduğu olduğu ortaya çıkmış olmaktadır.

İmam Muhammed İbni İdris Eş-Şafii

1. El-Muzeni (rh) (v. 264), 'El-Muhtasar'da şöyle demiştir: 'Şafii (rh) dedi ki: 'Namazı mazereti olmadığı hâlde vakti çıkasıya kadar terk eden kimseye, 'Onu senden başkası kılmayacak, namazını kılarsan ne âlâ, aksi takdirde seni öldürürüz.' denir. Tıpkı kâfir olduğu zaman kişiye, 'İman edersen ne

âlâ, aksi takdirde seni öldürürüz.' dediğimiz gibi... Bu kimsenin üç gün boyunca tevbeye davet

edileceği, bu üç gün içerisinde namaz kılmadığı takdirde öldüreceği de söylenmiştir. Bu güzeldir

inşallah.' '

Yine El-Müzeni (rh) şöyle demiştir: 'O (Şafii), mürted hakkında şöyle demiştir: 'Tevbe etmezse üç

gün beklenmeden öldürülür. Çünkü Nebi (sav), 'Dinini terk edenin boynunu vurun.' buyurmuştur.'

Yine o, mazereti olmaksızın namazı terk edeni imanı terk eden konumuna yerleştirmiştir. Dolayı-

sıyla onun sözüne göre namazı terk eden mürtedin hükmünü alır. Çünkü onun nezdinde namazı

terk eden mürted gibidir ve üç gün bekletilmez.'

El-Müzeni (rh), Şafii'nin (rh) ashabının büyüklerinden ve onu en iyi bilen kimselerdendir. Öyle ki

Şafii onun hakkında 'El-Müzeni benim mezhebimin destekçisidir.' demiştir. Onun 'El-Muhtasar'

isimli kitabı da Şafii'nin görüşlerinin aktarıldığı ve mezhebinin asıllarının toplandığı en önemli

kitaplardandır.

2. Et-Tahâvî'nin, 'Muhtasaru ihtilâfi'l Ulemâ' kitabında (4/393) Şafii'nin namazı mazereti olmadığı

hâlde kasıtlı olarak vakti çıkasıya kadar terk eden kimsenin riddetine ve onun cezasının ölüm

olduğuna hükmettiğine dair sözü daha önce geçmişti. Nitekim bu, El-Müzeni'nin nakliyle de örtüşmektedir. Et-Tahâvî'nin rey ehlinin mezhebine geçmeden önce dayısı El-Müzeni'nin öğrencisi

olduğu gözden kaçmamalıdır.

3. Aynı şekilde El-Lalekai'nin 'İ'tikâdu Ehli's Sunne'de (4/896) namazı terk eden kimseyi tekfir etmenin, aralarında Şafii'nin de bulunduğu fakihlerin görüşü olduğuna dair sözü daha önce geçmişti.

4. İbni Kesir 'Tefsiri'nde (5/215, Meryem Suresi 59. ayetin tefsiri) şöyle demiştir: 'Burada namazı

zayi etmekle neyin kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazı kimseler, 'Namazı zayi etmekle

kastedilen onu tamamen terk etmektir.' demiştir. Bunu Muhammed ibni Ka'b El-Kurazi, İbni Zeyd

ibni Eslem ve Es-Suddî söylemiştir. İbni Cerir de bu görüşü tercih etmiştir. Seleften, haleften ve

imamlardan namazı terk edenin kâfir olduğu görüşünde olanlar bundan dolayı bu görüşü tercih

etmiştir. Nitekim İmam Ahmed'den meşhur olan da budur. Aynı zamanda bu, Şafii'den gelen bir

kavildir. Zira hadiste 'Kul ile şirk arasında namazın terki vardır.' buyrulmuştur.'

Bu görüşün İmam Şafii'ye nispetin sıhhatini destekleyen hususlardan biri de onun imanın (söz,

amel ve itikad olmak üzere) üç rüknunun olduğu, kulun imanının bu üçü kendisinde bir araya

gelmeden sahih olmayacağı görüşünde olduğunun kendisinden sahih bir şekilde rivayet edilmiş

olmasıdır. İmam Şafii (rh) namazı terk eden kimsenin kâfir olduğu görüşünde değilse onun kulun

imanını kendisi olmadan geçersiz saydığı amel nedir acaba?!

Şu hâlde onun namazı terk eden kimseyi tekfir ettiği görüşünü almak sahabenin (r.anhum) icmasına muvafık olduğundan Muhammed ibni Nasr El-Mervezi'nin ondan naklettiği, onun bu kimseyi

tekfir etmediği görüşünü almak da evladır. Allah en iyi bilendir.

İmam Ahmed İbni Hanbel

Karşılaştığım en ilginç şeylerden biri de Müteahhirinden bazı kimselerin İmam Ahmed'e (rh), namazı terk eden kimseyi tekfir etmediği görüşünü nispet etmesi ve bunu onun mezhebi içerisinde muteber bir rivayet saymasıdır! Hâlbuki bu imamın namazı terk eden kimsenin tekfirine

dair sözleri çoktur ve meşhurdur. Bu sözlerin çokluğuna rağmen İmam Ahmed'in namazı terk

eden kimsenin tekfiri hususunda farklı sözler söylediği hakkında en ufak bir şüphenin bulunması

mümkün değildir.

Bu meseledeki çok sayıda muhkem rivayeti bırakıp tek bir rivayeti tercih etmeleri Müteahhirinden bazılarının şaşkınlığındandır. Onların bu rivayetlerle istedikleri şey, yani namazı terk edenin

kâfir olmadığı görüşü onlara teslim edilmez. Bu ancak müteşabih sözlerin peşine düşerek haddi

aşmakla ve zorlamalarla mümkün olur. Evet, onlar bir rivayeti alırlar ve nefislerinin istediğini desteklediği için onu onun mezhebinde muteber olan ikinci bir rivayet konumuna yerleştirirler.

Onlardan bazıları İmam Ahmed'in açık ve net sözlerini bırakıp delaleti açık olmayan bazı rivayetlerini ve sözlerini yerine getirir. Sonra bu sözleri, onun namazı terk eden kimseyi tekfir etmesinin

sebebinin kişinin namazın vacip olduğuna itikad etmemesi ve namazı terk etmeyi helal sayması

olduğu, sırf namazı terk etmesi olmadığı görüşünü desteklemek için kullanır! Hatta bazıları bilgiçlik taslayarak bunun onun mezhebindeki meşhur rivayet olduğunu söyler! İmam Ahmed'den

gelen bu şaz rivayet hakkındaki yorumlar arasında en garibime giden, çağımız Mürciesinin

büyüklerinden birinin şu yorumudur: 'Namazı terk eden kimsenin tekfiri hususunda İmam Ah-

med'den farklı rivayetler gelmiştir. Bunun sebebi onun bir dönemde şefaat hadislerinden haberdar olmaması, bu hadislerden daha sonra haberdar olmasıdır. O, şefaat hadislerinden haberdar

olduğu zaman namazı terk eden kimsenin tekfiri görüşünü terk etmiştir. Bu hadislerden haberdar olmadığı dönemde ise bu kimsenin küfrüne hükmetmiştir!'

Bu, Mürcienin, başkalarının nezdinde asla bulamayacağımız saçma sapan yorumlarındandır.

Böyle bir yorum ancak Allah'ın kendisini sünnete ve Selef-i Salihin'e uymaya muvaffak kıldığı

kimsenin şu adamların sapıklığının hangi boyutlara ulaştığını, hevaya uymakta ne kadar ileri gittiklerini, batıl mezheplerini desteklemek ve savunmak için âlimlerin sözlerini nasıl tahrif ettiklerini görmesi için söz konusu edilebilir. Allah'tan selamet ve afiyet niyaz ederiz.

İşte bu imamın bu meseledeki sözlerinden bazıları:

1. İmam Ahmed (rh), Abdus El-Attar'ın rivayet ettiği akidesinde şöyle demiştir: 'Ameller arasında

namazdan başka terki küfür olan bir amel yoktur. Onu terk eden kâfirdir. Allah onu öldürmeyi

helal kılmıştır.' (El-Câmi'u fî Akâidi ve Rasâili Ehli's Sunne, 22)

2. İbni Hani (rh) 'Mesâil'inde (1873) şöyle demiştir: 'Ebu Abdullah'ın (yani İmam Ahmed'in)

yanında bulunan bir adamın yanına geldim. Ona soru soruyordu. Sonra adam, 'Ey Ebu Abdullah...

ve hiç kimse günahından dolayı tekfir edilmez, değil mi?' demeye başladı. Bunun üzerine Ebu

Abdullah 'Sus!' dedi. 'Namazı terk eden kâfir olur. ' '

3. Abbas ibni Muhammed El-Yemami, Tarus'ta şöyle demiştir: 'Ebu Abdullah'a Nebi'den (sav)

rivayet edilen, 'Tevhid ehlinden hiç kimse günahından dolayı tekfir edilmez.' hadisini sordum.

Dedi ki: 'Aslı olmayan, uydurma bir hadistir. O zaman Nebi'nin (sav), 'Namazı terk eden kâfir olur.'

hadisi ne olacak?' ' (Sonra Abbas,) 'Ümmete miras bırakır mı?' diye sordu. O da, 'Ne mirasçı olur ne

de kendisine mirasçı olunur.' diye cevap verdi. (Ahkâmı Ehli'l Milel, El-Hallâl, 1368)

4. Abdullah ibni Ahmed (rh) şöyle demiştir: 'Babama namazı terk eden kimseyi sordum. Dedi ki:

'Bize Nebi'den (sav), 'Kul ile küfür arasında namazın terki vardır.' diye rivayet edilmiştir.' ' (Ahkâmu

Ehli'l Milel, El-Hallâl, 1369)

5. Hasen ibni Ali El-İskafi şöyle demiştir: Ebu Abdullah namazı terk eden kimse hakkında

dedi ki: 'Ben hadisin zahirinden ancak bunu anlıyorum. Bunu namazı inkâr ederek kılmayanlara

yoranlara gelince bunu bilmiyoruz. Nitekim Ömer (ra) kendisine, 'Namaz!' denildiği zaman

‘Namazı terk edenin İslam’da nasibi yoktur.’ demiştir.’ (Ahkâmu Ehli’l Milel, El-Hallâl, 1370)

6. Ahmed ibni El-Huseyn ibni Hassan şöyle demiştir: ‘Ebu Abdullah’a namazı kasıtlı olarak terk

eden kimse soruldu. Bunun üzerine o, ‘İman ile küfür arasında ancak namazın terki vardır.’ dedi.’

(Ahkâmu Ehli’l Milel, El-Hallâl, 1371)

7. Ebu Abdullah dedi ki: ‘Ameller arasında namazdan başka bir amelin terkinin küfür olduğunu

işitmedik.’ (Ahkâmu Ehli’l Milel, El-Hallâl, 1372)

8. Ebu Bekir El-Merruzi şöyle demiştir: ‘Ebu Abdullah’a, önemsemezliğinden ve gevşekliğinden

dolayı namazı terk eden kimseyi sordum. ‘Subhanallah, onu önemsemezliğinden ve

gevşekliğinden dolayı terk etmişse geriye ne kaldı ki?!’ dedi. ‘O sarhoş olmuştur ve aklı başından

gitmiştir?’ dedim. Dedi ki: ‘Bana bunu sormak istiyorsun. Nebi (sav), ‘Kul ile küfür arasında namazın

terki vardır.’ buyurmuştur.’ Bunun üzerine birkaç kez, ‘Peki, sence tevbeye davet edilmeli mi?’ diye

sordum. ‘Onun önemsemezliğinden ve gevşekliğinden dolayı terk etmişse geriye ne kalıyor?!’

dedi.’ (Ahkâmu Ehli’l Milel, El-Hallâl, 1374)

9. Ebu’l Haris Ebu Abdullah’a, ‘Peki, o namazı terk etmesi sebebiyle kâfir olur mu?’ diye sormuş;

o da ‘Nebi (sav), ‘Kul ile küfür arasında namazın terki vardır.’ buyurmuştur.’ demiştir. (Yine Ebu’l Haris

şöyle demiştir:) ‘Peki, bir adamın namazını sürekli kıldığını görüyorsun, sonra namazı bırakıyor,

bunun üzerine kendisine, ‘Namaz kıl.’ deniyor, o da ‘Kılmam.’ diyor; ama ‘Namaz farz değildir.’

demiyor?’ diye sordum. ‘Nebi (sav) ‘Namazı terk eden kâfir olur.’ buyurmuştur.’ dedi. (Ahkâmu Ehli’l

Milel, El-Hallâl, 1375)

10. Ebu Davud şöyle demiştir: ‘Ahmed’i şöyle derken işittim: ‘Adam, ‘Ben namaz kılmam.’ dedi

mi kâfir olur.’ ‘ (Ahkâmu Ehli’l Milel, El-Hallâl, 1377)

11. Ebu’l Haris şöyle demiştir: Ebu Abdullah’a, ‘Adam namazı gevşekliğinden dolayı terk ediyor,

kendisine ‘Namaz kıl.’ deniyor, bunun üzerine ‘Tamam.’ diyor; ama kılmıyor, ayrıca o namazın

kendisine farz olduğunu ikrar ediyor?’ diye sordum. Dedi ki: ‘Üç gün gözetlenir. Namaz kılarsa ne

âlâ. Aksi takdirde boynu vurulur.’ (Ahkâmu Ehli’l Milel, 1391)

12. Hasen ibni Sevvab şöyle demiştir: ‘Ebu Abdullah’a, ‘Ben namazın üzerime farz ve vacip

olduğunu ikrar eden bir müminim, fakat namaz kılmayacağım.’ diyen kimse hakkında soruldu,

ben de bunu işitiyordum. Dedi ki: ‘Üç gün boyunca tevbe etmesi istenir. Namaz kılarsa ne âlâ.

Aksi takdirde öldürülür.’ ‘ (Ahkâmu Ehli’l Milel, 1398)

13. İsmail ibni Said şöyle demiştir: ‘Ahmed’e, Nebi’nin (sav), ‘Bizi aldatan bizden değildir.’ ve

‘Bizim aleyhimize silah taşıyan bizden değildir.’ buyruklarını sordum. Dedi ki: ‘Bunlar pekiştirme

ve şiddetle sakındırma içindir. Ben bir kimseyi ancak namazı terk ettiğinden dolayı tekfir

ederim.’ ‘ (Es-Sunne, Ebu Bekr ibni El-Hallâl, 1000)

14. Eş-Şalenci (rh) şöyle demiştir: ‘Ahmed ibni Hanbel’e gücü yettiği ve kendisine ne bir hastalık

ne bir korku engel olmadığı hâlde namazı, zekâtı, orucu, cumayı ve haccı kasıtlı olarak terk eden

kimseyi sordum. Dedi ki: ‘Namaza gelince kişi onu diğer namazın vakti girene kadar terk ettiği

zaman üç gün boyunca tevbeye davet edilir. Tevbe ederse ne âlâ. Aksi takdirde…’ Yani öldürülür.’

Yine o şöyle demiştir: ‘Farz olan orucu ve zekâtı terk eden, şarap içen kimsenin arkasında namaz

kılınmaz.’ (Ta’zîmu Kadri’s Salât, 986)

15. İsmail ibni Said şöyle demiştir: ‘Ahmed ibni Hanbel’e namazı kasıtlı olarak terk eden

kimseyi sordum. Dedi ki: ‘Namazı kasıtlı olarak terk eden kimsenin hâricinde kimse günahından

dolayı kâfir olmaz. Kişi bir namazı diğer namazın vakti girene kadar terk ederse üç gün boyunca

tevbeye davet edilir.’ ‘ (Ta’zîmu Kadri’s Salât, 978)

İşte bunlar bu görüşün İmam Ahmed’den (rh) mütevatir olarak nakledildiğini ortaya koyan sahih

ve sarih rivayetlerdir. Bu rivayetlerde o (rh), namazı terk eden kimseyi onu inkâr eden ile tembelliğinden ve gevşekliğinden dolayı terk eden kimse arasında bir ayrıma girmeksizin tekfir etmektedir. Buradan buna aykırı olan görüşü ona nispet edenlerin yalanını anlarsın.

Daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyuyorsan El-Hallal’ın (rh) ‘El-Câmiu li-Ahkâmi Ehli’l Milel’ isimli

kitabının ‘Namazı Terk Eden Kâfir Olur’ (2/535) ve ‘Namazı Vakti Çıkasıya Kadar Terk Eden Kimse’

(2/541) bablarına bakabilirsin.

Yukarıda açıklananlara bakınca görürsün ki Ehl-i Sünnet imamlarına nispet edilen sözlerin

ve görüşlerin birçoğu doğruluğunun tespitine ve onlara nispetinin sahih olup olmadığının

tekidine muhtaçtır. Sünnet ve itikad konularında Ehl-i Sünnet imamlarına muhalefet eden

kimseler fıkıhta kendilerini onlara nispet etmişlerdir. Bundan sonra kendilerinin inandığı

sünnete muhalif inançları, onlara nispet etmişlerdir.

Es-Siczî (rh) ‘Risâletu’s Siczî İlâ Ehli Zebîd'de (s. 357) şöyle demiştir: ‘On Birinci Bölüm: Herkese

Meyletmekten ve Her Kitaptan Bilgi Almaktan Sakındırma, Zira Karışıklıklar İyice Artmıştır, Mezhepler Hakkında Yalan Söyleme İyice Yayılmıştır: Allah (cc) bize ve size rahmet etsin. Bilin ki bu bölüm, belanın her tarafa yayılmış olduğundan ve bu bölümde geçenleri ihmal etmeleri sebebiyle

insanların başına gelenlerden dolayı bölümler arasında iyice ezberlenmeyi en fazla hak eden bölümdür. Zira zamanımızdaki insanların durumu garipleşmiştir. Aralarında kendisine itimat edilecek olanlar iyice azalmıştır. Az bir mal karşılığında ya da kendisini başkasına sevdirmek için dinini

satanlar çoğalmıştır. Mezhepler hakkında yalan söylemek yaygınlaşmıştır. Şu hâlde selamette

olmayı isteyen her Müslim’in, üzerine düşen herkese meyletmemesi; her kitaba güvenmemesi;

dizginini, (sünnete) uyduğunu açığa vuran herkesin eline vermesidir.’

İbni Teymiyye (rh) ‘Minhâcu‘s Sunne’de (5/261) şöyle demiştir: ‘Dört mezhep ve başka mezhepler

de böyledir. Özellikle de onların birçoğuna usule dair bazı görüşler karışmışken... Evet, görüş-

ler birbirine karışmıştır. Hanbeli, Şafii ve Maliki; Malik'in, Şafii'nin ve Ahmed'in mezhebine Eşariye'nin, Salimiye'nin ve başka fırkaların bazı prensiplerini karıştırmakta, sonra bunları Malik'in,

Şafii'nin ve Ahmed'in mezhebine nispet etmektedir.' " (Selef Katında İman ve Mürcie'ye Reddiye,

Ebu Abdullah Adil b. Abdullah Alu Hamdan, Neda Yayınları, 1/157-168)

D. Namazın Kazası

Terk edilen bir namazın iki sureti vardır:

• Uyuma ve unutma gibi bir özürle namazın terk edilmesi.

• Kişinin amden/bilinçli olarak namazı terk etmesi.

1. Namazı Özürle Terk Etmek

Bir özür nedeniyle namazı terk eden, özrü son bulduğunda namazını

kılar. Unutan hatırladığında, uykuda kalan uyandığında, bayılan ayıldığında... hemen namazını eda eder. Bu, namazın kazası değil, eda edilmesidir. Zira İslam bu durumu şer'i bir özür kabul etmiş ve özrü bitenin

âdeta vakit içindeymiş gibi namazını kılmasını istemiştir.

"Kim bir namazı kılmayı unutur veya uyuyakalırsa bunun kefareti namazı

hatırladığında kılmasıdır."128

Abdullah ibni Ebu Katade babasından şöyle nakletmiştir:

"Bir gece Peygamber ile birlikte seferdeydik. Topluluk içinden biri,

'Ey Allah'ın elçisi bizim için bir mola versen!' dedi.

Allah Resûlü, 'Ben uyuya kalıp namaza kalkamamanızdan endişe ediyorum.'

şeklinde karşılık verdi.

Bunun üzerine Bilal, 'Ben sizi uyandırırım.' dedi.

Nihayet kafiledeki herkes uyudu. Bilal de sırtını bineğine yasladı. Gözleri uykuya yenik düştü ve o da uyuya kaldı. Derken Peygamber uyandı. O esnada,

Güneş'in yuvarlağı ufukta belirmişti. Bunun üzerine,

'Ey Bilal! Söylediğin söz nerede kaldı?' dedi.

Bilal, 'Hayatımda bunun gibi bir uykuyla karşılaşmadım.' diye cevap verdi.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Allah dilediği zaman sizin ruhlarınızı kabzeder, dilediği zaman da geri iade eder… Ey Bilal! Kalk Müslimlere namazı haber vermek için ezan oku!’

Daha sonra Peygamber abdest aldı. Güneş iyice yükselip ışığı beyazlaşınca kalktı ve cemaate namaz kıldırdı.”129

128. Buhari, 597; Müslim, 684

129. Buhari, 595

2. Namazı Amden/Bilinçli Terk Etmek

Namazı bilinçli terk edenin kazası yoktur. Yapılacak tek şey pişmanlıkla Allah’a (cc) yönelmek, tevbe ve istiğfarla bağışlanma dilemektir. Çünkü;

• Yukarıda kaydettiğimiz hadislerde, Allah Resûlü (sav) uyuyan ve unutanı mazur saymıştır. Bu da kasıtlı terk edenin mazur olmadığını ima eder. Ayrıca, bazı sözlerinde açıkça bunu belirtmiştir:

“…Dikkat edin! Kusur, uykuda kalmak değildir. Asıl kusur, bir sonraki namazın vakti gelene dek namazı kılmayanadır.”130

• Allah Resûlü (sav) açıkça namazın vakitle sınırlı olduğunu belirtmiştir. O (sav) iki gün peş peşe ashabına namaz kıldırmıştır. Birinci gün ilk vakitte ikinci gün son vakitte namazı kılmış ve şöyle demiştir:

“…Namaz; bu gördüğünüz iki vakit arasındadır.”131

“…Vakit bu ikisi arasındadır.”132

Şeriat namaza bir sınır koymuştur. Kişi o vakti amden/bilinçli olarak ihmal ederse, hakkını kaybetmiş olur.

“…Şüphesiz ki namaz, belirlenmiş vakitler içinde müminlere farz kılınmıştır.”133

• Kaza akılla bilinecek bir şey değildir. Namaz nasla sabit olduğu gibi, kaza içinde sarih/açık naslar olmalıdır. Oysa naslar yalnızca özürlüye, vakti çıkan namazı kılma hakkı tanımıştır. Amden/bilinçli terkin küfür olduğunu haber vermekle yetinmiştir.

• Allah Resûlü’nün (sav) hayatında sözlü veya fiilî özürsüz terk edilen namazın kaza edileceğine dair tek bir açık nas yoktur.

• Ne yazık ki namazın kaza edilebileceğine dair görüş, birçok insanı namazda gevşekliğe sevk etmiştir. “Sonra kılarım/kaza ederim.” düşüncesiyle birçok namaz ihmal edilmiş, terk edilmiştir.134

130. Müslim, 681

131. Müslim, 613

132. Müslim, 614

133. 4/Nîsa, 103

134. “Namazın kazası vardır.” diyen âlimler genel olarak namazın terkini küfür görmeyen âlim-

lerdir. Namazın terkini küfür gören âlimlerden Ahmed ibni Hanbel de (rh) terk edilen namazın

kaza edilmesi gerektiğini söylemiştir. (El-Furû’, 1/417)

Cumhur-u ulema da bu görüşlerinde bazı delilere dayanmışlardır:

• Uyuyanın ve unutanın namazı vakti dışında kılması emrini şöyle yorumlamışlardır, “Unutan

ve uykuda kalan mazurdur. Buna rağmen kaçırdığı namazı kılması istenmiştir. Bilinçli/amden

terk eden mazur değildir. Öyleyse bunun namazı kaza etmesi daha önceliklidir.” Bir kısmı da hadiste geçen “unutma/nisyan” lafzını terk etme anlamında yorumlanmış ve amden/bilinçli namazı

terk eden de bu hadislerin kapsamındadır demişlerdir.

Bu istidlal yerinde değildir. Zira Allah Resûlü (sav) açıkça özür hâli ve özür olmayan hâli ayırmış,

özürsüz namazı terki amden/bilinçli terk diye isimlendirmiş ve sahibine küfür ismi vermiştir. Uyuyan ve unutanları ise özürlü saymış ve kusurlu olmadıklarını belirtmiştir. Allah Resûlü’nün (sav)

lafzen ayırdığını yorumla birleştirmek, uygun olmasa gerektir.

• Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah Resûlü bir

gün bana, ‘Namazı vaktinden erteleyen veya namazın vaktini öldüren idareciler geldiğinde hâlin

nice olur?’ buyurdu. Ben de, ‘Bu konuda ne tavsiye edersin?’ dedim. O, ‘Namazı vaktinde kıl. Arkasından bu idarecilerle namaza erişirsen yine kıl. Bu senin için nafile bir ibadet olur.’ ” (Müslim, 648)

Derler ki: “Yöneticiler/Emirler namazı vaktin dışında kılmış olur. Buna rağmen Allah Resûlü (sav),

Ebu Zerr’e (ra) onlarla beraber namaz kılmasını emretmiştir. Şayet vaktin dışında kılınan namaz

sahih olmasaydı, Ebu Zerr’e (ra) onlarla namaz kılması emredilmezdi. Demek ki kasten ertelenen

ve vakti çıkan namaz sahihtir. Bu da kazanın delilidir.”

Bu istidlal yerinde değildir. Zira namazı ertelemeleri, vaktin çıkması anlamına gelmez. Nevevi (rh),

Sahih-i Müslim şerhinde şöyle der: “Yani muhtar vakti geçirmiş, son vakitte kılmışlardır. Yoksa,

namazın vaktini geçirmemişlerdir. Zira sonradan gelen emirlerden naklolunan budur.” Benzer bir

yorum Muhammed ibni Nasır El-Mervezi ve İbni Teymiyye’den nakledilmiştir.

Şayet hadis onların anladığı gibi olsa dahi, bu konuya hüccet olmazdı. Şöyleki; Allah Resûlü (sav)

Ebu Zerr’e (ra) farz namazı vaktinde eda etmesini emretmiştir. İkinci kıldığı namaz ise nafiledir.

Nafile namaz vakitle kayıtlı değildir. Kişi dilediği zaman nafile kılabilir.

• Bir diğer delilleri şudur: “Vaktin girmesiyle beraber namaz kişinin zimmetinde borçtur. Vakit

çıksa da o borç onun zimmetindedir ve ödemek zorundadır. Nasıl ki kişi zenginleşir; hac ve zekât

ona farz olursa, o borç eda edilene kadar zimmetlidir. Aynı şekilde namaz borcu, eda edilene

kadar zimmetlidir.”

Bu istidlal yerinde değildir. Zira hac ve zekât iki vakit arasında sınırlandırılmamış ibadetlerdir.

Hâliyle namaz gibi giriş ve çıkış vakti belirlenmiş bir ibadete kıyas edilmesi usuli/teknik açıdan

mümkün değildir.

• Aynı şekilde namazı oruca kıyas etmek de usul/teknik açıdan zordur. Bazı âlimler; “Amden/

bilinçli oruç yiyen veya bozan, kaza orucu tutar.” demişlerdir. Namazı da oruca kıyas edip, namazı

terk eden kaza eder sonucuna ulaşmışlardır. Oysa amden oruç yiyenin kaza orucu tutması ihtilaflıdır. Buhari (rh); Ebu Hureyre (ra) ve Abdullah ibni Mesud’dan (ra) kaza orucu tutmayacaklarını

nakletmiştir. (Kitâbu’s Savm, 29. Bab başlığı, muallak olarak) Hafız ibni Hacer şerhte; Ali’den (ra)

ve Ebu Bekir’den (ra) aynı görüşü nakletmiştir. Bu, Allah Resûlü’nden (sav) merfu olarak da rivayet

edilmiştir. Ancak hadisin senedi ihtilaflıdır. (Tirmizi'nin (rh) aktardığına göre İmam Buhari ravilerden Ebu'l Mutavvıs'ın bu hadis dışında bir hadisini bilmediğini söylemiştir. (Tirmizi, 723) Mübarek Furi'nin (rh) aktardığına göre, İmam Buhari, Ebu'l Mutavvıs'ın babasının Ebu Hureyre'den işitip

işitmediğine emin olmamıştır. (Tuhfetu'l Ehvezî, 725 No.lu hadis şerhi) Beyhaki'de Sünen'inde

bu konuda Nebi'den (sav) sabit rivayet olmadığını söylemiştir. (Es-Sunenu'l Kubrâ, 8070)) Buna

binaen; amden/bilinçli terk edilen orucun kazası ihtilaflıdır. Amden/bilinçli terk edilen namazı

buna kıyas etmek, yanlıştır.

Sonuç olarak; Özürsüz, bilinçli olarak terk edilen namazın kazası âlimler arasında ihtilaflıdır. Racih olan; yukarıda mezkûr deliller nedeniyle, amden terk edilen namazın kazasının olmadığıdır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir. Konunun detaylı bir karşılaştırması için bk. Kitâbus Salât, İbnu'l Kayyım, s. 113-205; Kitabın Türkçesi için bk. Namazla İlgili Meseleler, İbn Kayyım, Nesaim Yayınları, s.

79-146

EZAN VE KAMET BABI

Ezanın Fazileti

•İslam Akidesinin İlanıdır

•Şeytanları Kaçıran Manevi Bir Güçtür

•Ezanı İşitenler, Müezzine (İmanla) Şahitlikte Bulunur

•Günahların Affına Vesiledir

•Müezzinler Kıyamet Günü En Uzun Boyunlu Kişiler

Olacaktır

•Müezzin Emindir

Ezan ve Kametin Hükmü

•Ezan ve Kamet Farz-ı Kifayedir

Ezan ve Müezzinde Bulunması Gereken Şartlar

•Müslim Olmak

•Erkek Olmak

•Ezanı Tertip Üzere Okumak

•Ezanı Muvalat Üzere Okumak

•Ezanı Arapça Lafızlarla Okumak

Ezan ve Müezzinde Bulunması Müstehap Olan

Durumlar

•Güzel, Tok ve Gür Bir Sesle Okumak

•Ayakta Okumak

•Yüksek Bir Yerde Okumak

•Kıbleye Yönelerek Okumak

•Parmakları Kulağa Koymak

•“Hayye Alâ’s Salâh” Derken Sağa, “Hayye Alâ’l Felah” Derken

Sola Dönmek

•Ezan İçin Ücret Almamak

•Abdestli Olmak

•Ezanda Terci’ Yapmak

•Ezanı Ağır, Kameti Hızlı Okumak

Ezanı Dinleyen Kişinin Yapması Gereken Davranışlar

•Müezzinle Birlikte Ezanı Tekrar Etmek

•Ezan Bitimindeki Zikirleri Yapmak

•Tevhidi İkrar Etmek

•Ezandan Sonra Dua Etmek

•İki Rekât Namaz Kılmak

Ezan ve Kametle İlgili Meseleler

•Ezana Ek Yapılacak İki Yer Vardır: Sabah Namazında “EsSalâtu Hayrûn Mine’n Nevm” Cümlesinde ve Özel Bir İhtiyaç

Hâlinde Toplumu Bilgilendirme Amaçlı Yapılan Eklemedir

•Sabah Namazı İçin Okunan İki Ezan Arasındaki Süre Bir

Müezzinin İnip Diğerinin Çıkacağı Kadardır

•Ezan ve Kamet Arasında, İnsanların Namaza Hazırlanacağı

Kadar Vakit Olmalıdır

•Özür Sebebiyle Kılınmayan Namazlar, Kılınacağı Zaman

Ezan ve Kamet Okunabilir

•Sefer/Yolculuk Sebebiyle Cem Edilen Namazlar İçin Tek

Ezan Okunur, Her Namaz İçin Ayrı Kamet Getirilir

•Farz Namazı Dışındaki Namazlar Toplu/Cemaatle Kılınsa

Dahi Ezan Okunmaz

•Tek Başına Farz Namaz Kılan, Ezan Okuyup Kamet

Getirebilir

•Sünnet Olan, Ezanı ve Kameti Aynı Kişinin Okumasıdır

•Görme Engelliler Müezzinlik Yapabilir

•Kâfirlerin/Müşriklerin Okuduğu Ezan Tekrar Edilebilir

•Ezanı Duyan Kişinin “Aziz Allah” Sözü Bidat, “Şefaat, Ya

Resûlallah” Sözü ise Şirktir

•Cuma Günü Salâ Okumak Bidattir

•Cuma Namazının Tek Bir Ezanı Vardır

I. Ezan

Ezan lugatta i’lam/bildirmek anlamındadır. Kelime, Tevbe Suresi 3.

ayette bildiri/i’lam anlamında kullanılmıştır.1 Istılahta ise, namaz

vaktinin girdiğini ilan ve namaza davet için şeriatın belirlediği lafızlarla

yapılan çağrıdır.

A. Ezanın Meşru Kılınması

İslam’ın ilk yıllarında bugün okunan ezan yoktu. Onun yerine herkes

namaz vaktini tespit eder, o saatte mescidde olmaya çalışırdı. Ancak İslam cemaati ezan için bir arayış içindeydi.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslimler Medine’ye geldiklerinde toplanır namaz zamanını gözetirlerdi, (bu dönemde) namaz için bir kimsenin çağırması (ezan okuması) yoktu.

Bir gün bu konu hakkında konuştular; birisi, ‘Hristiyanların çanı gibi çan

kullanınız.’ dedi.

Diğer birisi de, ‘Hayır, Yahudiler gibi boru kullanınız.’ dedi.

Ömer de, ‘Bir adam gönderseniz de halkı namaza çağırsa’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Ey Bilal kalk, namaza çağır.’ buyurdu.”2

1. “(Bu,) büyük hac gününde, Allah ve Resûl’ünden insanlara bir bildiridir!” (9/Tevbe, 3)

2. Buhari, 604; Müslim, 377

Allah Resûlü (sav) bu durumu dert ediniyor, tüm Müslimleri aynı ânda namaza toplayan, Müslimlere özgü bir ilan/duyuru bulmak istiyordu. Rivayetlerden anladığımız kadarıyla bu konu Müslimlerin gündemiydi ve aralarında tartışıyorlardı. Allah Resûlü'nün (sav) bu derdini dert edinen, dertlendiği, ashab tarafından da fark edilen Abdullah ibni Zeyd'e bir rüya gösterildi ve Allah Resûlü'nün (sav) rüyaya muvafakatıyla ezan meşru kılınmış oldu.

Ebu Umeyr ibni Enes, Ensar'dan olan bir amcasından naklen şöyle rivayet etmiştir:

"Resûlullah (sav), cemaati nasıl namaza toplayacağını düşündü, zihni bununla meşgul idi. Kendisine namaz vakti girince bir bayrak dik, onu görenler birbirlerine haber verirler denildi. Fakat bu teklif Peygamber'in (sav) hoşuna gitmedi.

Boru çalınsın diye söz edildi. -Ravilerden Ziyad, 'Yahudilerin ibadetlerine çağrıldıkları davet borusudur.' dedi.- O da hoşuna gitmedi ve 'O, Yahudi işidir.' buyurdu. Çan çalınması hatırlatılınca, 'Bu da Hristiyanların işidir.' buyurdu. Abdullah ibni Zeyd, Resûlullah'ın (sav) üzüntüsü gibi üzülerek evine döndü. Gece rüyasında kendisine ezan gösterilip öğretildi.

Sabahleyin Resûlullah'a (sav) gelip gördüğünü anlatmak üzere şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben uyku ile uyanık arasında iken bana birisi gelerek, ezanı öğretip ezberletti.'

Ebu Umeyr dedi ki: 'Ömer bu rüyayı yirmi gün önce görmüş, fakat gördüğünü saklamıştı. Sonradan Ömer de rüyasını Resûlullah'a (sav) aktarmıştır. Resûlullah (sav), "Bunu bana daha önceden neden haber vermedin?" buyurunca, 'Abdullah ibni Zeyd benden önce davrandı ben de utandım.' dedi.

Resûlullah da (sav), "Ey Bilal kalk da bak, Abdullah ibni Zeyd ne söylerse sen de onları ezberle ve aynen söyle!" buyurdu.

Ravi diyor ki: Bilal ilk ezanı böylece okudu."3

3. Ebu Davud, 498; Hadis göstermiştir ki; bir davanın derdiyle dertlenenleri Allah (cc), hayrın anahtarı kılar. Müslimlerin çözüm aradığı meselelerde, onların vesilesiyle sorunları çözer.

471

EZAN VE KAMET BABI

Abdullah ibni Zeyd’e gösterilen rüya şöyledir:

Abdullah ibni Zeyd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“‘Resûlullah (sav), halkı namaz için toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği zaman, ben uyurken yanıma bir adam geldi. Elinde bir çan vardı.

Ben, ‘Ey Allah’ın kulu, bu çanı bana satar mısın?’ dedim.

Adam, ‘Pekâlâ, ama bunu ne yapacaksın?’ dedi.

Ben, ‘Bununla insanları namaza çağıracağım.’ dedim.

Bana, ‘Sana bu iş için daha hayırlı bir söz göstereyim mi?’ dedi.

Ben de ona, ‘Elbette!’ dedim.

‘Öyleyse şunu söyle!’ diyerek bana öğretti:

‘Allahu Ekber! Allahu Ekber! Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu en Lailaheillallah

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah

Hayye alâ’s salâh, Hayye alâ’s salâh

Hayye alâ’l felâh, Hayye alâ’l felâh

Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Lailaheillallah’ ”

Abdullah ibni Zeyd (ra) devamla dedi ki:

“(Rüyamdaki bu zat) benden biraz uzaklaştı sonra tekrar söze başlayıp: ‘Sonra namazı kılacağın zaman şunu söylersin.’ dedi ve şunu öğretti:

‘Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Eşhedu en Lailaheillallah

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah

Hayye alâ’s salâh

472

NAMAZ KİTABI

Hayye alâ’l felâh

Kad kâmeti’s salât, Kad kameti’s salât

Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Lailaheillallah’

Sabah olunca Resûlullah’a (sav) gelerek (rüyamda) gördüklerimi haber verdim.

Bana, ‘İnşallah bu hak bir rüyadır. Kalk rüyada öğrenmiş olduğunu Bilal’e öğret.

O bunları söyleyerek ezan okusun. Zira o, sesçe senden daha gür!’ buyurdu.

Ben de Bilal’le birlikte kalktım. Ona teker teker arz ediyordum. O da bunları

yüksek sesle söyleyerek ezan okumaya başladı.

Bunu evinde olan Ömer ibni Hattab (ra) işitti ve hemen evden çıkıp ridasını çekerek geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü! Seni hak ile gönderene yemin olsun,

onun gördüğünün aynısını ben de gördüm!’ Bunu işiten Resûlullah (sav), ‘Elhamdulillah!’ dedi.”4

B. Ezanın Hükmü

Ezan farz-ı kifayedir. Yani bireysel değil toplumsal farzlardandır. Bir kişi

ezan okuduğunda -tüm toplum adına yaptığından- İslam toplumundan

sorumluluk düşer.

Ezanın farz olması Allah Resûlü’nün (sav) onu emretmesi ve İslam şiarlarından saymasındandır.

Malik ibni Huveyris’ten şöyle nakledilmiştir:

“Birtakım gençler olarak, Resûlullah’a (sav) geldik, yaşlarımız birbirine yakındı.

Yirmi gün kendisinin yanında kaldık. Resûlullah (sav), yumuşak ve merhametli idi. Ailemize karşı özlemimizi anlayınca ailemizden geride bıraktıklarımızı

bize sordu. Biz de kendisine bunları bildirdik. Bunun üzerine: ‘Haydi artık ailenizin yanına dönün, onların yanında olun. Onlara (İslam’ı) öğretin, (dinin

emirlerini) emredin. Namaz vakti girdiğinde biriniz size ezan okusun büyüğünüz de size imam olsun.’ buyurdu.”5

4. Ebu Davud, 499

5. Buhari, 628; Müslim, 674

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü bizi bir kavimle savaşa götürdüğü zaman sabah oluncaya kadar

beklerdi. Sonra bakardı, eğer ezan sesi duyarsa o kimselere hücum etmekten

geri dururdu. Ezan sesi duymazsa, onlara karşı hücuma geçerdi. (Bir defasında)

Hayber’e doğru harekete geçtik. Gece vakti buraya geldik. Sabah olunca Allah

Resûlü ezan sesi duymadı. Bunun üzerine atına bindi, ben de Ebu Talha’nın

terkisine bindim. Bu esnada ayaklarım Allah Resûlü'nün ayaklarına değiyordu.

Hayberliler kazma ve kürekleriyle karşıma çıktılar. Resûlullah'ı görünce, 'Muhammed! Allah'a andolsun ki, Bu Muhammed ve ordusudur!' dediler. Allah

Resûlü, 'Allahu Ekber, Allahu Ekber, Hayber harap oldu (veya olsun). Biz bir

kavmin yurduna girdik mi, uyarılan kimselerin sabahı ne kötü olur.' buyurdu."6

Ezanın farz-ı ayn değil de farz-ı kifaye olması ise, herkesin değil, İslam

toplumu adına bir kişinin okumasındandır.

Yukarıda okuduğumuz üzere Nebi (sav), bir kavimle savaşacağı zaman sabahı bekler, ezan okunup okunmadığını kontrol ederdi. Zira ezan İslam'ın

şiarlarındandır. Bu sebeple İslam âlimleri; bir belde ezanı terk etmede ittifak ederse onlarla savaşılacağını söylemişlerdir.

C. Ezanın Faziletleri

1. Ezan İslam Akidesinin İlanıdır

Ezan, İslam inancının özünü özetleyen bir manifesto gibidir. Allah'ı (cc)

tazim/tekbirle başlar. Sonra Allah'ın (cc) uluhiyetini ve Muhammed'in (sav)

risaletini ilan eder. Sonra insanları namaza davet eder. Sonra felaha/kurtuluşa çağırır. Hiç şüphesiz felaha/kurtuluşa davet, ebediyet: yani ahirete imanı ifade eder. Sonra tekbir ve tehlille Allah'ın yücelik ve tevhidini

vurgulayarak sonlanır.7

Hâliyle ezan okuyan İslam inancını ikrar ve ilan etmiş olur ki; ikrar ve

ilanın en şereflisi İslam inancına yönelik olandır.

6. Buhari, 610; Müslim, 1365

7. bk. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Ezân başlangıç şerhi

Yüce Allah kendi kelimesini ve Nebi'nin şanını yücelttiğini vadetmiştir:

"…Allah'ın sözü (tevhid daveti) ise en yüce olandır…"8

"Senin şanını yüceltmedik mi?"9

Her gün, dünyanın dört bir yanında okunan ezanlar bu İlahi vaadin tahakkukudur. Kâfirler ve müşrikler istemese de, Allah'ın mülkünde ezanlar O'nun ve Nebi'sinin adını yüceltmektedir.

2. Ezan, Şeytanları Kaçıran Manevi Bir Güçtür

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namaza çağrı yapıldığında şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Ezan bittiğinde geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir sonunda kişi ile kalbi arasına girer

ve: ‘Şunu hatırla, bunu hatırla’ diyerek önceden aklında olmayanları söyler,

nihayet bu kimse kaç rekât namaz kıldığını bilemez olur.”10

Bu nedenle manevi hastalıkları olanlar için ezan, rahatlatıcı bir etkiye

sahiptir. Özellikle vesvese, kaygı, panik vb. rahatsızlığı olanlar, bu hastalıklara sebep olan şeytanları uzaklaştırdığı için çokça ezan dinlemelidir.

Allah Resûlü ezansız beldeyi şeytanın boyunduruğuna girmiş olarak

resmetmiştir.

Ubade ibni Nuseyy’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Şam’da kendisine Me’dan denilen bir adam vardı. Ebu Derda, ona Kur’ân

okuturdu. Ebu Derda bir süre onu bulamadı. Sonra bir gün Dabık’ta iken ona

rastladı.

Ona dedi ki: ‘Ey Me’dan! Öğrendiğin Kur’ân’ın senin üzerindeki etkisi ne

oldu? Senin Kur’ân ile aran nasıldır?’

Me’dan dedi ki: ‘Allah benim Kur’ân ile aramın nasıl olduğunu biliyor ve ihsan ediyor.’

Ebu Derda, ‘Ey Me’dan! Sen köyde mi oturuyorsun yoksa şehirde mi?’

8. 9/Tevbe, 40

9. 94/İnşirâh, 4

10. Buhari, 608; Müslim, 389

Me’dan dedi ki: ‘İkisi de değil. Ben şehire yakın bir köyde oturuyorum.’

Ebu Derda dedi ki: ‘Bir dakika! Ey Me’dan yazık etme kendine! Allah Resûlü’nün şöyle dediğini işittim,

‘Evlerin ahalisinden beş kişi arasında namaz için ezan okunmaz ve beraberce

namaz kılınmazsa şeytan onların üzerinde hâkimiyetini kurar. Kurt tek başına

kalanı kapar.’ Yazık etme kendine Ey Me’dan! Sana şehirlerde ikamet etmeni

tavsiye ederim.’ ”11

3. Ezanı İşitenler, Ezan Okuyana (İmanla) Şahitlikte Bulunur

Abdurrahman ibni Abdullah ibni Abdurrahman ibni Ebu Sa’sa’a El-Ensari El-Mazini babasından, Ebu Said El-Hudri’nin (ra) ona şöyle haber verdiğini nakletmiştir:

“Senin koyunları ve çölü sevdiğini biliyorum. Koyunlarının yanında olduğun zaman veya çölde bulunduğun ân, namaz için ezan oku ve okurken de yüksek sesle oku! Çünkü Allah Resûlü’nün: ‘Müezzinin sesini duyan bütün cinler, insanlar ve her şey Kıyamet Günü onun için şahitlik edecektir.’ dediğini işittim.”12

Hiç şüphesiz bu, sözüyle ameli uyum içinde olan müezzinler içindir.

Yani yaşadığı hayat okuduğu ezana zıt olmayan muvahhidler için… Aksi hâlde diliyle Allah en büyüktür deyip, yaşantısında başkalarını Allah’tan büyük gören, başka büyüklerin emir ve talimatını Allah’ınkine (cc) önceleyenler için değil! Ya da Allah’ın tek ilah (ibadet edilen mabud) olduğunu ilan edip; duasını, tevekkülünü, teşri/kanun yapma hakkını Allah’tan başkasına vererek, Allah’ın (cc) dışında varlıkları ilah edinenler için değil…

4. Ezan Günahların Affına Vesiledir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müezzinin sesinin ulaştığı yer nispetince günahı bağışlanır. Yaş ve kuru ne varsa sesinin ulaştığı yerdeki her şey ona şahitlik eder. Cemaatle namaz kılan

11. Ahmed, 27513

12. Buhari, 609

kimseye yirmi beş kat sevap yazılır ve cemaatle kıldığı iki vakit arasındaki günahları da affedilir..”13

5. Ezan Okuyanlar Kıyamet Günü En Uzun Boyunlu Kişiler Olacaktır

Muaviye’den (ra) rivayete göre Allah Resûlü şöyle buyurur:

“Müezzinler, Kıyamet Günü insanların en uzun boyunlu kişilerdir.”14

Müezzinin Kıyamet Günü en uzun boyunlu olması şöyle açıklanmıştır:

• Allah’ın rahmetini en çok umanlar onlardır. Çünkü bir şeyi isteyen başını uzatıp onu görmeye çalışır.

• Kıyamet Günü insanlar ağızlarına kadar tere battığında, bu kötülük onlara erişmesin diye boyunları uzatacaktır.

• Kavmin efendileridir. Çünkü Araplar kavmin en şereflisini uzun boyunlu olmakla vasfederler.15

• Kimisi boyun kelimesini kesrayla okumuş (اً süratli kelimeye ve) اِعْنَاق

hareket anlamı vermiştir. Buna göre hadis cennete süratle gidenler anlamına gelir.

• Kimisi susayan insanın boynu eğrilir. Müezzinler Kıyamet Günü susamayacaklarından boyunları düz, uzundur şeklinde açıklar.

Şevkânî (rh) bu görüşleri aktardıktan sonra der ki: “Hadis ezanın faziletine

ve sahibinin/müezzinin diğer insanlardan ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğuna delalet eder. Tabii bu, okuduğu ezandan ücret almayanlar içindir.

Çünkü ezandan ücret alan dünyayı talep etmiş ve geçim derdi için ezan

okumuştur. Bu ameli ahiret amellerinden değildir.”16

6. Müezzin Emindir

“İmam (namazı koruyacağına dair) kefil, müezzin emin/güvenilirdir.”17

İslam toplumu müezzinin sesiyle oruca başlar, yine onun sesiyle iftar

13. Ebu Davud, 515

14. Müslim, 387

15. Bu Türkçedeki “kolu uzun” ifadesini andırmaktadır.

16. bk. Neylu’l Evtâr, 487 No.lu hadis şerhi; Ezan için ücret/maaş konusu ilerleyen sayfalarda

gelecektir.

17. Ebu Davud, 517; Tirmizi, 207

eder. Onun sesiyle bir namaz vaktinin girdiğine inanır ve namazını kılar.

Bu, müezzinin oruç ve namaz gibi ibadetlerde güvenilir olduğunu gösterir.

Sonuç

Ezan okumak/müezzinlik dünya ve ahirette kişiye fazilet kazandıran salih bir ameldir. Bu sebeple olsa gerek, Allah Resûlü (sav) “İnsanlar ezanın faziletini bilse/hakkıyla idrak etse, onu elde etmek için kura çekerdi.” demiştir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Eğer insanlar ezan okumadaki ve birinci saftaki (hayır ve bereketi) bilselerdi

bunu (elde etmek için) sonunda kur’a çekmekten başka bir yol bulamasalar,

kesinlikle kur’a çekerlerdi.”18

D. Ezanın Mahiyeti/Lafızları

Ezan lafızlarıyla ilgili elimizde üç ayrı rivayet vardır:

1. Abdullah ibni Zeyd’in Rüyasında Gördüğü ve Bilal’in Medine’de

Okuduğu Ezan19

Allahu Ekber (4)

Eşhedu en Lailaheillallah (2)

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah (2)

Hayye alâ’s salâh (2)

Hayye alâ’l felâh (2)

Allahu Ekber (2)

Lailaheillallah (1)

İslam âleminde yaygın olarak okunan ezan bu rivayete dayanmaktadır.

18. Buhari, 615; Müslim, 437

19. bk. Ebu Davud, 499

2. Allah Resûlü’nün Ebu Mahzûre’ye Öğrettiği Ezan

Ebu Mahzûre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ona ezanı şu şekilde öğretmiştir:

‘Allahu Ekber Allahu Ekber,

Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu en Lailaheillallah

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah’

Sonra dönüp şöyle buyurdu: ‘Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu en Lailaheillallah

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah

Hayye alâ’s salâh (2)

Hayye alâ’l felâh (2)’

Hadisin ravisi İshak şu cümleyi de ilave etmiştir:

‘Allahu Ekber, Allahu Ekber

Lailaheillallah’ ”20

Allah Resûlü (sav) Ebu Mahzûre’nin bir grup gençle birlikte müezzini taklit ettiğini ve ezanla dalga geçtiğini görmüştür. Sesi güzel olan Ebu Mahzûre’yi (ra) yanına çağırmış, onunla ilgilenmiş ve henüz İslam’a girmiş bu

gence ezanı öğreterek onu müezzin kılmıştır.21 Bu ezanın Abdullah ibni

Zeyd hadisten iki farkı vardır:

20. Müslim, 379

21. Abdullah ibni Muhayriz’den şöyle rivayet edilmiştir: “Ebu Mahzûre beni Şam’a göndermek

üzere hazırlarken ona şöyle dedim, ‘Ey Amca! Ben Şam’a gidiyorum. Bana muhakkak senin nasıl

ezan okuduğundan sorulacaktır.’ Ebu Mahzûre bunun üzerine dedi ki: ‘Ben yaklaşık on kişiden

oluşan bir grupla yola çıkmıştım. Biz yolun bir yerinde bulunurken Allah Resûlü’nün müezzini

namaz için ezan okudu. Biz müezzini ondan yüz çevirerek dinledik. Sonra biz de hafife alarak/

alay ederek ezan okuduk. Resûlullah bizim sesimizi işitti ve bize bir topluluk gönderdi. Gelenler

bizi Allah Resûlü’nün huzuruna aldılar. Dedi ki: ‘Sesi en yüksek olarak işittiğim kişi içinizden hangisiydi?’ Herkes beni işaret etti. Nitekim doğru da söylediler. Allah Resûlü beni tuttu ve diğerlerini

gönderdi. Sonra bana ‘Kalk ve ezan oku!’ dedi. Allah Resûlü’nden ve onun bana emrettiği şeyden

bana daha çirkin gelen bir şey yoktu. Allah Resûlü bizzat kendisi bana ezan lafızlarını telkin etti

• Allahu Ekber dört (4) defa değil, iki (2) defadır.

• Kelime-i Şehadetler dördü (4) yüksek sesle, dördüde (4) kısık sesle

okunmak üzere sekiz (8) defadır. Bu uygulamaya “terci’ ” denmektedir.

3. Ebu Mahzûre’den Nakledilen Farklı Bir Rivayet

Ebu Mahzûre’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ona ezanı on dokuz kelime, kameti ise on yedi kelime olarak

öğretmiştir. Ezan şu şekildedir:

Allahu Ekber (4)

Eşhedu en Lailaheillallah (2)

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah (2)

Eşhedu en Lailaheillallah (2)

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah (2)

Hayye alâ’s salâh (2)

Hayye alâ’l felâh (2)

Allahu Ekber (2)

Lailaheillallah (1)

Kamet ise şu şekildedir:

Allahu Ekber (4)

Eşhedu en Lailaheillallah (2)

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah (2)

ve dedi ki: ‘Şunları söyleyeceksin: (ezan lafızlarını zikretti…) Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu

enne Muhammeden Resûlullah, Hayye alâ’s salâh (2), Hayye alâ’l felâh (2) Kad kâmeti’s-salât, Allahu Ekber (2), Lailaheillallah kısımlarında sesini yükselt.’ Ben ezan okumayı bitirince beni çağırdı

ve içerisinde gümüş bulunan bir kaseyi bana verdi.’ Sonra elini Ebu Mahzûre’nin başının ön tarafının üzerine koydu. Sonra elini yüzü, göğsü ve ciğeri üzerinden geçirdi. Sonra Allah Resûlü’nün eli

onun göbeğine ulaştı. Allah Resûlü buyurdu ki: ‘Allah seni mübarek kılsın. Bereketi üzerine olsun.’

Ben ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bana Mekke’de ezan okumayı emrettin mi?’ dedim. O, ‘Evet, sana emrettim.’ dedi. Benim kalbimde Allah Resûlü’ne karşı duyduğum tüm olumsuz düşünceler gitti ve

yerini ona olan sevgi doldurdu. Sonra ben Allah Resûlü’nün Mekke’de vali olarak görevlendirdiği

Attab ibni Esid’in yanına gittim. Allah Resûlü’nün bu konudaki emrinden dolayı onunla beraber

namaz için ezan okudum.’ ” (İbni Mace, 708; Ebu Davud, 503)

480

NAMAZ KİTABI

Hayye alâ’s salâh (2)

Hayye alâ’l felâh (2)

Kad kâmeti’s-salât (2)

Allahu Ekber (2)

Lailaheillallah (1)”22

Bu rivayetin Abdullah ibni Zeyd (ra) rivayetinden bir (1) farklılığı vardır.

• Kelime-i Şehadetler dördü (4) sesli, dördü (4) sessiz okunur. Buna

“terci’ ” denmektedir.

Racih olan

İslam âleminde geçmişten bu yana yaygın olarak Abdullah ibni Zeyd

rivayeti esas alınarak ezan okunmuştur. Ancak Ebu Mahzûre (ra) rivayetleri de sahihtir. Bu rivayetleri esas alarak ezan okunan beldeler olmuştur,

bugün de vardır.

Rivayetler sahih olduğu için her biriyle amel edilmesi caizdir. Her biri

Allah Resûlü'nün (sav) sünnetidir.23

22. Ebu Davud, 502

23. Şunu belirtmeliyiz ki; sünnet konusunda bu genişlik, toplumun sünnet hakkında bilgi

sahibi olduğu yerler, yani İslam toplumları için geçerlidir. İnsanların sünnet konusunda bilgisiz

olduğu ve farklı uygulamaları tuhaf karşıladığı toplumlarda dikkatli olmak gerekmektedir. Zira

"Kalpleri kaynaştırmak için sünneti terk etmek de sünnettir." (El-Kavâidu'n Nûrâniyyetu'l Fıkhiyye,

s. 46.)

Allah Resûlü (sav) toplumların yeni İslam'la tanıştığı, bilgisiz olduğu, kalplerine imanın tam yerleşmediği durumlarda alışmış olduklarına müdahale etmez, yeni uygulamalara girişmezdi.

Aişe (r.anha) şöyle anlatır: "Kâbe'nin önündeki duvarın (Hicr'in) Kâbe'ye dâhil olup olmadığını

Resûlullah'a (sav) sordum, 'Evet, Kâbe'ye dâhildir.' buyurdu. 'Peki, niçin Kâbe'nin içerisine almadılar?' dedim. 'Kavmimin (o dönem yıkılan Kâbe'yi yeniden yaparken) imkânları yetmedi.' buyurdu.

'Kapısı niye böyle yüksek?' dedim. 'Kavmin, dilediklerini içine koyup dilediklerini de koymamak

için böyle yaptı. Keşke kavminin cahiliye dönemi ile bağlantıları yakın olmasaydı ve kalplerinin

nefret etmesinden endişe etmeseydim, duvarı Beytullah'ın içerisine alıp kapısını da yer seviyesine indirmeye bakardım.' buyurdu." (Buhari, 1584)

Zira sünnet hikmettir. Hikmetse her şeyi uygun zemin ve zamanda yapmaktır. Bu da ilim, tecrübe

ve hilm (ağırbaşlılık/vakar) ahlakını gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak; her

doğruyu her yerde söylemek/yapmak isabetli değildir. Özellikle doğru bilgi muhataba aktarıldığında yanlış bir sonuç verecekse, o bilgi muhataba aktarılmaz. Allah Resûlü (sav) bir bilgiye dayanarak ameli terk edecek ve gevşekliğe düşecek kimselere bilgi aktarımını tasvip etmemiştir.

Ebu Katade (rh) şöyle demiştir:

“Enes’in bize bildirdiğine göre Muaz deve üstünde Peygamber’in (sav) terkisinde idi.

481

EZAN VE KAMET BABI

E. Müezzinde Bulunması Gereken Şartlar

1. İslam

Ezan bir ibadettir. Tüm ibadetlerde olduğu gibi İslam üzere okunması gerekmektedir. Zira Allah (cc) müşriğin/kâfirin amelini kabul etmemektedir.

“Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı

yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur.”24

Amellerin Allah (cc) katında kabul görmesinin ilk şartı tevhiddir. Tevhidini şirkle bozan bir insanın namaz kılması, oruç tutması, infakta bulunması kendisine hiçbir fayda vermez.25 Çünkü şirk ve küfür, amelleri boşa

götüren ve sahibini ebedî ateşe sürükleyen birer illettir.26

2. Erkek Olmak

Ezan şer’i bir ibadettir. İlk nesillerden bugüne dek onu yalnızca erkekler

okumuştur. Ayrıca ezan ilandır, duyurudur. Kadınlarda aslolan tesettürdür. Bu nedenle kadınların ezan okuması doğru değildir.27

Bu iki şartın dışında bazı âlimler adalet, buluğ, vakitleri bilme şartlarını

eklemişlerdir. Ancak bunlar ezanın sıhhat şartı değildir. Fasık kişi Müslim olması hasebiyle ibadetleri sahihtir. Her ne kadar fısktan uzak adil bir

Müslim’in ezan okuması evla olsa da, fasığın ezanı sahihtir.

Peygamber (sav), ‘Ey Muaz ibni Cebel.’ dedi.

Muaz, ‘Emret ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

Peygamber (sav) tekrar, ’Ey Muaz.’ dedi.

Muaz, ‘Emret ey Allah’ın Resûlü.’ dedi. Bu üç kere tekrarlandı.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu, ‘Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in O’nun Resûlü

olduğuna samimi kalple şahitlik eden herkese Allah ateşi haram kılar.’

Muaz, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bunu insanlara haber vermeyeyim mi insanlar sevinsinler.’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Hayır. O zaman insanlar buna güvenirler (ameli terk ederler).’ buyurdu.

Muaz vefatına yakın ilmi ketmetmekten dolayı günaha düşmekten korktuğu için, onları bu hadisten haberdar etti.’ ” (Buhari, 128; Müslim, 32)

24. 14/İbrahîm, 18

25. 24/Nûr, 39-40

26. 6/En’âm, 88; 39/Zümer, 65

27. Kadınların bulunduğu bir ortamda, sesleri yabancı erkeklere gitmeyecek durumlarda kadının ezan okumasında bir beis yoktur.

Buluğa ermemiş bir çocuğun ezan okuması sahihtir. Zira sahabe toplumunda çocuklara imamlık ve müezzinlik yaptırılmış, bu duruma itiraz

edilmemiştir.28

Vakitleri bilme hususunda ise; bugün gelişen teknoloji ve saat sistemi

nedeniyle bu şartı konuşmaya lüzum kalmamıştır.

F. Ezanda Bulunması Gereken Şartlar

1. Tertip

Tertip ezanın sıhhat şartlarındandır. Çünkü ezan belli tertip içinde sahabeye öğretilmiş ve ilk nesilden bu yana bu tertip üzere okunmuştur.

Ezan lafızlarının yerini değiştirmek caiz değildir.

2. Muvalat

Ezanın tek mecliste, ara vermeden okunması gerekir. İlk nesilden bu

yana ezan, bu sıfat üzere okunmuştur.29

3. Arapça Olması

Ezan şer’i ibadetlerdendir. Tüm şer’i ibadetlerde olduğu gibi ittiba esasıyla icra edilmelidir. Allah Resûlü (sav) ve sonrasında raşit halifeler döneminde, dili Arapça olmayan kavimler İslam olmuştur. Buna rağmen ezan

Arapça okunmaya devam etmiş, ibadet dili muhafaza edilmiştir.30

28. bk. Buhari, 4302; El-Muğnî, 1/300

29. Ezanın muvalat şartını bozmayacak şekilde, ezan okuyanın konuşmasında bir beis yoktur. İmam Buhari sahabeden Süleyman ibni Sured’in (ra) ezan esnasında konuştuğunu rivayet

etmiştir. (Kitâbu’l Ezân, 10. Bab başlığı, muallak olarak) İbnu’l Munzir (rh) tabiin imamlarından Atâ,

Katade, Hasan ve Urve’den ezan esnasında konuşmaya cevaz nakletmiştir. (Fethu’l Bârî, Kitâbu’l

Ezân, 10. Bab Başlığı Şerhi)

30. Bir grup İslam âlimi Arapça bilmeyen bir topluluğun Farsça/kendi dilinde ezan okuyabileceğini söylemiştir. Bunlardan biri de İmam Şafii'dir (rh). (bk. El-Mecmû', 3/136; El-Muğnî 1/350)

Bu fetvalar ana dilde ibadet safsatasıyla karıştırılmamalıdır. Zira ana dilde ibadet bir "Ulus Devlet"

projesidir. Amacı ibadetleri bilmeyenlere kolaylaştırmak değil; din dilini değiştirerek dine yerli

ve millî bir hüviyet kazandırmaktır. Yani İslam ümmetinin ümmet kimliğini silikleştirip; Arap'ın,

Türk'ün, Fars'ın dini gibi dinler türetmeyi hedeflemektedir. Türkiye'de uzun yıllar uygulanan

"Türkçe Ezan" zulmü, İslam'ı Türkleştirmek isteyen bir kadronun planıdır. Gerçek şu ki; bu zulmü

sonlandıran bir diğer kadro; tevhidî bir duyarlılığa ve ümmet bilincine sahip değildir. Yaptıkları

şey ezanı Arapça okuyup içini boşaltmak ve laiklikten çok daha tehlikeli olan Muhafazakâr Demokratlığı din adına meşrulaştırmaktır. Ki; muhafazakâr tahrif bugün de tüm canlılığıyla devam

etmektedir.

G. Ezan ve Müezzinde Bulunması Müstehap Olan Özellikler

1. Müezzinin Güzel Sesli Olması

Allah Resûlü (sav), Ebu Mahzûre'nin (ra) sesini duyunca "Sizin aranızda güzel

sesli birinin ezan okuduğunu işittim."31 demiş ve ona bizzat kendisi ezanı

öğretmiş, sonra da onu Mekke'nin müezzini kılmıştır.32

Müezzinin güzel sesli insanlardan seçilmesi önemlidir. Zira ezan namaza çağrı olması yanında, İslam'a da çağrıdır. Güzel sesle okunan bir ezan

kalpleri İslam'a ısındıracak, insanların İslam'a ilgi duymasına yardımcı

olacaktır.

2. Müezzinin Tok ve Gür Sesli Olması

Allah Resûlü (sav) ezan rüyasını gören sahabeye, ezanı Bilal'e öğretmesini

emretmiş ve "Çünkü o senden daha gür seslidir."33 buyurmuştur.

Bugün, ses yükseltici cihazlarla okunsa da gür ve tok sesli ezan kalplerde çok daha tesirlidir.

3. Ayakta Ezan Okumak

Allah Resûlü'nün (sav) ashabı ezanı ayakta okumuş; bu, fiilî bir sünnet olarak bugüne kadar süregelmiştir. Allah Resûlü (sav) Bilal'e (ra), "Kalk ve namaz için nida et/ezan oku."34 buyurmuştur.

4. Yüksek Yerde Ezan Okumak

Neccaroğullarından bir kadından şöyle rivayet edilmiştir:

"Benim evim mescidin etrafında bulunan evlerin en yükseği idi. Bilal sabah ezanını onun üzerinde okurdu. Seher vakti gelir evin üzerine oturur, fecrin doğmasını beklerdi. Fecrin doğuşunu görünce ayağa kalkar ve şöyle derdi: 'Allah'ım tüm eksiksiz övgülerle seni överim. Kureyş'in Müslim olması ve senin dinini tutmaları için yardımını dilerim.' der ve sonra ezan okurdu. O kadın dedi ki: 'Vallahi onun bu kelimeleri terk ettiği hiçbir geceyi hatırlamıyorum.' "35

31. Nesai, 632

32. Müslim, 379

33. Ebu Davud, 499

34. Buhari, 604; Müslim, 377

35. Ebu Davud, 519

5. Kıbleye Yönelerek Ezan Okumak

Bu, fiilî bir sünnet olarak bugüne kadar gelmiştir.

6. Parmakları Kulağa Koymak

Ebu Cuhayfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, Ebtah'ta Resûlullah'ın (sav) yanına vardım, kendisi kırmızı bir çadırın içerisindeydi. Biraz sonra Bilal çıkıp ezan okudu, ezan okurken sağa sola dönüyor ve parmaklarını kulakları üzerine koyuyordu."36

Bu sesi gürleştiren yardımcı bir uygulamadır.

7. "Hayye Alâ's Salâh" Derken Sağa, "Hayye Alâ'l Felâh" Derken Sola Dönmek

Ebu Cuhayfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bilal'i Ebtah'ta ezan okurken gördüm. Hayye alâ's salâh, Hayye alâ'l felâh' cümlelerine gelince boynunu sağa sola çeviriyordu. Vücudunu çevirmiyordu. Sonra Bilal çadıra girdi ve bir bastonla çıktı."37

8. Ezan İçin Ücret Almamak

Osman ibni Ebu'l As'tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Allah Resûlü’ne,

‘Ey Allah’ın Resûlü! Beni kavmime imam tayin et.’ dedim. Allah Resûlü,

‘Sen onların imamısın. Namazı kıldırırken onlardan en zayıf olan kişiyi göz

önünde bulundur. Yanına okuduğu ezana karşılık bir ücret almayan bir müezzin al.’ dedi.”38

Okuduğu ezan için ücret talebinde bulunan, ezanını dünyalık bir amele

çevirmiş olur. Daha önce Şevkânî’den (rh) naklettiğimiz gibi, ezanın faziletlerinden mahrum olur. Bu sebepten olsa gerek, sahabe ezan için ücret

alan insanlara tepki gösterirdi.

36. İbni Mace, 711

37. Ebu Davud, 520

38. Ebu Davud, 531; Tirmizi, 209

Yahya El-Bekka’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer Kâbe’yi tavaf ederken ben onun elini tutmuştum. Kâbe’nin müezzinlerinden olan bir adam onun karşısına çıktı ve,

‘Ben seni Allah için seviyorum.’ dedi.

İbni Ömer, ‘Ben de sana Allah için buğzediyorum. Sen dirhem alabilmek için

sesini güzelleştiriyorsun.’ dedi.”39

Kişi ezan için ücret talebinde bulunmaz İslami yönetim tarafından maaşa bağlanırsa, bunda bir beis yoktur. Allah Resûlü (sav), Ebu Mahzûre’ye

(ra) okuduğu ezandan sonra ücret/hediye vermiştir.40 Yasaklanan, ezanı

pazarlık konusu edip “Şu meblağ olmadan ezan okumam.” demektir.

9. Abdestli Olmak

Umumen tüm ibadetlerde abdestli olmak müstehaptır. Çünkü Allah

Resûlü (sav) abdest üzere Allah’ı (cc) zikretmeyi tercih etmiştir.

Muhacir ibni Kunfuz’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“O, Allah Resûlü (sav) bevlederken Allah Resûlüne (sav) selam vermiş, Allah

Resûlü (sav) ise, abdest alıncaya kadar onun selamına karşılık vermemiştir. Daha

sonra bunun sebebi olarak, ‘Ben temizlik üzere değilken Allah’ı (cc) zikretmeyi

kerih gördüm.’ demiştir.”41

10. Ezanda Terci’ Yapmak

Terci’; ezandaki Kelime-i Şehadetleri önce kısık sesle söylemek, sonra normal ezan sesiyle okumaktır. Terci’ sünnettir. Allah Resûlü (sav), Ebu

Mahzûre’ye (ra) ezanı öğretirken terci’ yapmasını istemiştir.

Ebu Mahzûre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ona ezanı şu şekilde öğretmiştir:

‘Allahu Ekber Allahu Ekber,

Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu en Lailaheillallah

39. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 2372

40. İbni Mace, 708

41. Ebu Davud, 17; Tirmizi, Allah Resûlü’nden “Yalnızca abdestli kimse ezan okur.” (200-201)

rivayetini nakletmiştir. Rivayet zayıftır.

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah’

Sonra dönüp şöyle buyurdu: ‘Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu en Lailaheillallah

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah

Hayye alâ’s salâh, iki defa

Hayye alâ’l felâh, iki defa’

Hadisin ravisi İshak şu cümleyi de ilave etmiştir:

‘Allahu Ekber, Allahu Ekber

Lailaheillallah’ ”42

11. Ezanı Ağır, Kameti Hızlı Okumak

Ezanın gayesi, vaktin girdiğini bildirmek ve namaza çağrıda bulunmaktır.

Kamet ise hazırlıklar bittikten sonra namaza başlama komutudur. Ezanın

ağır okunması, kametin hızlı hızlı okunması, meşru kılındıkları hikmete

uygun olandır.43

H. Ezanı Dinleyenin Yapması Gerekenler

Ezan sesini duyan kimsenin yapması müstehap/sünnet olan ameller vardır.

1. Müezzinle Birlikte Ezanı Tekrar Etmek

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ezanı duyduğunuzda müezzinin dediğinin aynısını siz de söyleyiniz.”44

Kişi müezzini dinler, müezzin sustuğu ân onun söylediklerini tekrarlar.

Bunun tek istisnası Hayye alâ’s salâh ve Hayye alâ’l felâh kısmıdır. Bu kısımda, dinleyen “La havle vela kuvvete illa billah” der.

42. Müslim, 379

43. Konu hakkında bir rivayet varid olsa da, rivayeti nakleden İmam Tirmizi zayıf olduğuna

işaret etmiştir. (bk. Tirmizi, 195)

44. Buhari, 611; Müslim, 383

EZAN VE KAMET BABI

Ömer ibni Hattab’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden her kim müezzin ‘Allahu Ekber, Allahu Ekber’ dediğinde, ‘Allahu Ekber, Allahu Ekber’ derse; ‘Eşhedu en Lailaheillallah’ dediğinde, ‘Eşhedu en

Lailaheillallah’ derse; ‘Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah’ dediğinde,

‘Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah’ derse; ‘Hayye alâ’s salâh’ dediğinde

‘La havle vela kuvvete illa billah’ derse; ‘Hayye alâ’l felâh’ dediğinde ‘La havle

vela kuvvete illa billah’ derse; ‘Allahu Ekber, Allahu Ekber’ dediğinde, ‘Allahu

Ekber, Allahu Ekber’ derse, ‘Lailaheillallah’ dediğinde, kalbiyle/içtenlikle/samimiyetle ‘Lailaheillallah’ derse cennete girer.”45

2. Ezan Bitiminde Peygambere Salât Getirmek ve Onun İçin Vesile

Duasında Bulunmak

Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Müezzini işittiğinizde siz de onun söylediğinin aynısını söyleyiniz. Bunun

arkasından bana salâvat getiriniz. Bilin ki, kim bana bir salâvat getirirse, Allah

da ona on salâvat getirir. Salâvatın arkasından da benim için Allah’tan ‘Vesile’yi

isteyiniz. Vesile, cennette öyle bir mertebedir ki Allah’ın kullarından yalnızca

bir kula layıktır. O kulun da ben olacağını ümit etmekteyim. Kim Vesile’nin

benim olması için dua ederse benim şefaatim o kişiye gerekli olur.”46

Peygamberimiz “Vesile Duası” olarak şunu öğretmiştir:

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

◌ةَ وِ القَضيلَ

◌امِةَ ، وَّ الص ِالَةَ القِ ِائَةِ آتُ مَحَمَّدَ ا الوِسيلَّ

◌هَّمَ رَّبَ هِذِهَّ الدْعَوِة التُّ

اَلل

◌ذَي وَعْدتُوِّ

ا مْحُمًودا ال

امَ

ًمَق

◌عثُْهْ

◌وابَ

“Her kim ezanı işitir ve ‘Bu tam çağrının ve kılınacak namazın Rabbi Allah’ım!

45. Müslim, 385

46. Müslim, 384

Muhammed’e vesileyi ve fazileti ver! Onu vadettiğin Makam-ı Mahmud’a eriştir.’ derse Kıyamet Günü şefaatim ona hak olur.”47

3. Tevhidi İkrar Etmek

Sa’d ibni Ebi Vakkas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Her kim müezzini işitince şöyle dua ederse:

◌هَ ، رِضُ يتِ باهللُ

◌دُهَ وَرُسولُْ

ا عب

◌وَحْدُهلَ َ شَيك لُهَ ، وأَّنُ مَحَمَّدَُ

◌ه إِلَّ هللا

أَشْهُد أَنْ لَ إِل

◌حَّمِدَ رُسولً ، وِبالِْسلِ َ مِ دًينا

◌ا وِبَّ

◌ربَ

‘Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik ederim. O tektir ve ortağı yoktur.

Muhammed O’nun kulu ve elçisidir. Rab olarak Allah’tan, resûl olarak Muhammed’den, din olarak İslam’dan razı oldum.’ derse günahları bağışlanır.”48

4. Ezandan Sonra Dua Etmek

Duanın icabet vakitleri vardır. Bunlardan biri de ezandan sonra namaz

için kamet verilinceye kadar olan süredir.

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez."49

5. İki Rekât Namaz Kılmak

Abdullah ibni Muğaffel'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Resûlü üç defa 'Her iki ezan arasında bir namaz vardır.' buyurdu. Üçüncüsünü söylerken 'Dileyen kimse için' dedi."50

İki ezan arasından kasıt, ezan ile kamet arasıdır. Asr-ı Saadet'te ezan

okunduktan sonra iki rekât sünnet kılınırdı.

47. Buhari, 614

48. Müslim, 386

49. Ebu Davud, 521; Tirmizi, 212

50. Buhari, 627; Müslim, 838

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müezzin ezan okuduğu zaman ashabın ileri gelenleri mescidin sütunlarına

karşı namaz kılmak üzere yarışırcasına harekete geçerdi. Onlar bu hâlde, akşam namazının farzından önce iki rekât sünnet kılarlarken Allah Resûlü namaz kıldırmak üzere evinden çıkıp gelirdi. Ezan ile kamet arasında uzun zaman geçmezdi."51

II. Kamet

A. Kametin Tanımı

Türkçeye "kamet" olarak giren kelime Arapçada "ikame"dir. Sözlük anlamı; bir şeyi ayağa kaldırmak, bir yere yerleşmek ve bir işi devam ettirmektir. Cemaat namazını bekleyenler ikametle ayağa kalkıp namaza başladıklarından ötürü bu isim verilmiş olabilir.

Istılahta; farz namaza başlamadan önce ezan lafızlarının aynen veya tekli olarak okunmasıdır.

B. Kametin Hükmü

Kamet ahkâmı da ezana tabidir. Allah Resûlü (sav) ve ashabı ezanı terk

etmedikleri gibi kameti de terk etmemişlerdir. Kamet, farz-ı kifayedir.

C. Kametin Lafızları

Ezanda olduğu gibi kamette de birden fazla lafız varid olmuştur. Bunların her biri sünnettir ve her biriyle amel edilebilir.

1. Abdullah ibni Zeyd Rivayetinde Kamet

“Allahu Ekber Allahu Ekber,

Eşhedu en Lailaheillallah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah

Hayye alâ’s salâh, Hayye alâ’l felâh

Kad kâmeti’s salât, kad kameti’s salât

Allahu Ekber Allahu Ekber Lailaheillallah”52

51. Buhari, 625

52. Ebu Davud, 499

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar çoğalınca namaz vakitlerini bilecekleri bir alametle duyurmayı konuşmaya başladılar. Bu esnada ateş yakılmasını ve çan çalınmasını önerdiler.

Nihayet Bilal, ezanı çifter çifter, kameti de teker teker okumakla emrolundu.”53

2. Allah Resûlü’nün Ebu Mahzûre’ye Öğrettiği Kamet

“Allahu Ekber (4)

Eşhedu en Lailaheillallah (2)

Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah (2)

Hayye alâ’s salâh (2)

Hayye alâ’l felâh (2)

Kad kâmeti’s-salât (2)

Allahu Ekber (2)

Lailaheillallah (1)”54

III. Ezan ve Kamet ile İlgili Meseleler

A. Ezana Ek Yapılabilir mi?

Ezana ek yapılacak iki yer vardır:

• Tesvib: Sabah namazında “Es-salâtu hayrûn mine’n nevm” cümlesini

eklemektir.

Ebu Mahzûre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah’ın (sav) müezzinliğini yapıyordum. Sabah namazında okuduğum ilk ezanda ‘Hayye alâ’s salâh’ sözcüklerinden sonra,

‘Es-salâtu hayrûn mine’n nevm, Es-Salâtu hayru’n mine’n nevm Allahu Ekber Allahu Ekber Lailaheillallah’ diye okuyordum.”55

53. Buhari, 606; Müslim, 378

54. Ebu Davud, 502

55. Nesai, 647

Bu, yalnızca sabah namazında ve sabah namazının ilk ezanında yapılır. Sabah namazı dışında tesvib yapmak sünnete aykırıdır. Sahabe (r.anhum) bu konuda sünnetin dışına çıkanlara tepki göstermiştir.

Mücahid’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İbni Ömer ile beraberdim. Bir adam öğle veya ikindi namazında, ‘Es-salâtu hayrûn mine’n nevm’ dedi.

İbni Ömer, ‘Haydi buradan çıkalım. Bu yapılan bir bidattır.’ dedi.”56

Tesvib (Es-salâtu hayrun mine’n nevm) cümlesi, sabah namazının birinci ezanında yapılır, ikinci ezanında yapılmaz. Bilindiği gibi Allah Resûlü (sav) döneminde, sabah namazı için iki ezan okunurdu. İlk ezan; uyuyanları uyandırmak, gece namazı kılanlara sabah vaktinin yaklaştığını haber vermek, sahur yapanları ikaz etmek vb. sebeplerle okunurdu. İkinci ezan ise namaz vaktinin girdiğini ve birazdan namaz kılınacağını haber vermek içindir.

İbni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Bilal’in ezanı sizi sahur yemeğinden alıkoymasın. Çünkü o, gece ayakta olanın/ibadet edenin artık biraz istirahata çekilmesi, uyuyanın da artık uyanması için gece ezan okur. Bu, sabah namazı vakti değildir. Ta ki şöyle oluncaya kadar’ Allah Resûlü (sabah namazının vakti için olmayan ezandan bahsederken) parmaklarını yukarı kaldırıp aşağı indirerek (birinci fecre) işaret etmiştir. (Sabah namazı vaktinin girdiği ikinci fecre ise) iki parmağını yatay olarak aralayarak göstermiştir.”57

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü’nün iki müezzini vardı. Bilal ve İbni Ümmü Mektum. Allah Resûlü buyurdu ki: ‘Bilal, gece ezan okur. Bu nedenle İbni Ümmü Mektum

56. Ebu Davud, 538; Hadiste geçen “tesvib” ezanla kamet arasında ihdas edilen ilave kamet

olarak da yorumlanmıştır. bk. Avnu’l Ma’bûd, 538 No.lu hadis şerhi

57. Buhari, 621; Müslim, 1093

ezan okuyana kadar yiyip içiniz.’ İkisinin ezan okuması arasındaki süre biri

inip diğeri çıkacağı kadardı.”58

Birinci ezan uyuyanları uyandırmak için okunduğundan; “namaz uykudan hayırlıdır” (tesvib) cümlesi, bu ezanda okunur.59

• Ezana yapılacak ikinci ek; özel bir ihtiyaç hâlinde toplumu bilgilendirme amaçlı bir cümlenin eklenmesidir.

Nafi’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer, Dacnan’da soğuk bir gecede ezan okudu. Sonra ‘Bulunduğunuz yerde namaz kılın.’ diye seslendi. Sonra Allah Resûlü’nün müezzine ezan

okumasını ve peşi sıra ‘Seferdeyken, soğuk ve yağışlı gecelerde, bulunduğunuz

yerde namaz kılın.’ demesini emrettiğini bildirdi.”60

“İbni Abbas yağmurlu bir günde müezzine ‘Eşhedu en Lailaheillallah Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah’ dediğinde ‘Hayye alâ’s salâh’ dememesini, bunun yerine ‘Namazı evlerinizde kılınız.’ demesini emretmişti. Onun bu

uygulamasını insanlar garipsedi/yadırgadı. Bunun üzerine İbni Abbas dedi ki:

‘Siz bunu tuhaf mı karşılıyorsunuz? Benden daha hayırlı olan bunu yapmıştır.

Cuma namazı farz olan bir namazdır. Ancak ben dışarı çıkıp da sizin çamur

ve kaygan zeminde yürümenizi istemedim.’ dedi.”61

Namazı ilgilendiren herhangi bir özel durum olursa, özel durum cümlesi ezana dâhil edilebilir.

B. Sabah Namazında İki Ezan Okunabilir mi?

Sabah namazında iki ezan vardır.

İbni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Bilal’in ezanı sizi sahur yemeğinden alıkoymasın. Çünkü o, gece ayakta

olanın/ibadet edenin artık biraz istirahata çekilmesi, uyuyanın da artık uyanması için gece ezan okur. Bu, sabah namazı vakti değildir. Tâ ki şöyle oluncaya

58. Buhari, 622-23; Müslim, 1092

59. Subulu’s Selâm, 1/179

60. Buhari, 632; Müslim, 697

61. Buhari, 668; Müslim, 699

kadar’ Allah Resûlü (sabah namazının vakti için olmayan ezandan bahsederken) parmaklarını yukarı kaldırıp aşağı indirerek (birinci fecre) işaret etmiştir. (Sabah namazı vaktinin girdiği ikinci fecre ise) iki parmağını yatay şekilde

aralayarak göstermiştir.”62

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü’nün iki müezzini vardı. Bilal ve İbni Ümmü Mektum. Allah

Resûlü buyurdu ki: ‘Bilal, gece ezan okur. Bu nedenle İbni Ümmü Mektum

ezan okuyana kadar yiyip içiniz.’ İkisinin ezan okuması arasındaki süre, biri

inip diğeri çıkacağı kadardı.”63

Sabah namazında iki ayrı ezan okunabilir. Bu, sünnette sabittir. İslam

âlimleri bu sünnetin hikmetlerine bakarak bazı tavsiyelerde bulunmuştur:64

• İki ayrı müezzinin olduğu yerlerde bu sünnete riayet edilmelidir. Tâ

ki insanlar ses farkından iki ezanı birbirinden ayırt edebilsinler.

• Birinci ezan henüz vakit girmeden okunmaktadır. Buna binaen müezzin sabit bir vakitte ezan okumalı, insanlarda kafa karışıklığına sebep

olmamalıdır.

C. Sabah Namazı İçin Okunan İki Ezanın Arası Ne Kadar Olmalıdır?

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü’nün iki müezzini vardı. Bilal ve İbni Ümmü Mektum. Allah

Resûlü buyurdu ki: ‘Bilal, gece ezan okur. Bu nedenle İbni Ümmü Mektum

ezan okuyana kadar yiyip içiniz.’ İkisinin ezan okuması arasındaki süre,

biri inip diğeri çıkacağı kadardı.”65

D. Ezan ile Kamet Arasında Ne Kadar Zaman Olmalıdır?

Ezan ve kamet arasında, insanların namaza hazırlanacağı kadar vakit olmalıdır.

62. Buhari, 621; Müslim, 1093

63. Buhari, 622-23; Müslim, 1092

64. bk. El-Muğnî, 1/297-298

65. Müslim, 1092

Abdullah ibni Muğaffel’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Allah Resûlü üç defa ‘Her iki ezan arasında bir namaz vardır.’ buyurdu. Üçüncüsünü söylerken ‘Dileyen kimse için’ dedi.”66

Fiilî olarak ashap, ezanla kamet arasında iki rekât namaz kılardı.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müezzin ezan okuduğu zaman ashabın ileri gelenleri mescidin sütunlarına

karşı namaz kılmak üzere yarışırcasına harekete geçerdi. Onlar bu hâlde, akşam namazının farzından önce iki rekât sünnet kılarlarken Allah Resûlü namaz kıldırmak üzere evinden çıkıp gelirdi. Ezan ile kamet arasında uzun zaman geçmezdi.”67

Ülkemizde bu sünnete riayet edilmemektedir. Özellikle öncesinde revatip sünnet olmayan akşam namazında, ezan ve kamet peş peşe okunmaktadır.68

E. Özür Sebebiyle -Unutmak veya Uyumak- Kılınmayan Namazlar

Kılınacağı Zaman Ezan ve Kamet Okunabilir

Allah Resûlü (sav) uyuya kalıp kıldıramadığı sabah namazını, uyandıktan

sonra ezan ve kamet okuyarak kıldırmıştır.

Amr ibni Umeyye Ed-Damri’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav)

şöyle buyurmuştur:

“Bir seferinde Allah Resûlü ile birlikteydik. Sabah namazına, Güneş doğup

yükselinceye kadar uyanamadılar. Uyandıklarında ‘Bu yerden biraz uzaklaşınız.’ dedi. Sonra Bilal’e emretti, o da ezan okudu. Sonra hepsi abdest aldılar

66. Buhari, 627; Müslim, 838

67. Buhari, 625

68. Ezanla kamet arasındaki vakte dair İmam Tirmizi (hadis no: 195) bir hadis rivayet etmiş ve

senetteki meçhul ravi nedeniyle zayıf olduğunu belirtmiştir. Cabir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Bilal’e dedi ki: ‘Ey Bilal! Ezan okuduğun zaman ezanını rahat ve uzatarak oku.

Kamet getirdiğinde ise kısa ve hızlı oku. Ezanla kamet arasında yemek yiyenin yemeğini bitirinceye kadar, içmekte olanın içmesini bitirinceye kadar, tuvalet ihtiyacı için sıkışan kimsenin

ihtiyacını gidermesi kadar bir zaman bekle. Beni görmeden farz namazı kılmaya kalkmayın.’ ”

ve sabah namazının sünnetini kıldılar. Allah Resûlü, Bilal'e kamet getirmesini

emretti ve ashabına namazı kıldırdı."69

F. Sefer/Yolculuk Sebebiyle Cem Edilen Namazlar İçin Tek Ezan

Okunur, Her Namaz İçin Ayrı Kamet Getirilir

Allah Resûlü (sav) namazları cem ettiği hac yolculuğunda tek ezan okumuş, her namaz için de ayrı kamet okutmuştur.70

G. Farz Namazlar Dışında Ezan Okunur mu?

Cabir ibni Semura'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir değil, iki değil, pek çok defa Allah Resûlü ile birlikte bayram namazlarını ezan ve kamet okunmaksızın kıldım."71

Toplu/cemaatle kılınıyor olunsa da farz namazlar dışında ezan okunmaz.

Farz dışındaki namazlar için ezan okumak bir Emevi bidatidir.72

H. Tek Başına Farz Namaz Kılan, Ezan Okuyup Kamet Getirebilir

Ebu Said El-Hudri (ra) tek başına namaz kılan bir çobana şu tavsiyede bulunmuştur:

"Senin koyunları ve çölü sevdiğini biliyorum. Koyunlarının yanında olduğun

zaman veya çölde bulunduğun ân, namaz için ezan oku ve okurken de yüksek

sesle oku! Çünkü Allah Resûlü'nün: 'Müezzinin sesini duyan bütün cinler, insanlar ve her şey Kıyamet Günü onun için şahitlik edecektir.' dediğini işittim."73

Ukbe ibni Amir'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Rabbiniz dağ başında ezan okuyup namaz kılan bir koyun çobanının bu

davranışından razı olur ve şöyle buyurur: 'Şu kuluma bakın! Benim azabımdan korktuğu için ezan okuyup namaz kılıyor. Ben bu kulumu bağışladım ve

onu kesinlikle cennete koyacağım.' "74

69. Ebu Davud, 444

70. bk. Müslim, 1218

71. Müslim, 887; Tirmizi, 532

72. bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 532 No.lu hadis şerhi

73. Buhari, 609

74. Ebu Davud, 1203

I. Sünnet Olan, Ezanı ve Kameti Aynı Kişinin Okumasıdır

Bu konuda bazı sözlü rivayetler olsa da, hadis âlimleri rivayetleri zayıf

kabul etmiştir.75 Ancak Allah Resûlü'nün (sav) fiilî sünneti, aynı kişinin ezanı ve kameti okumasıdır.

J. Görme Engelliler Müezzinlik Yapabilir mi?

Allah Resûlü'nün iki müezzini vardı. Biri Bilal (ra), diğeri görme engelli

sahabi Abdullah ibni Ümmü Mektum (ra) idi.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın iki müezzini vardı: Bilal ve gözleri kör olan İbni Ümmü Mektum."76

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ümmü Mektum, Resûlullah'ın müezzinliğini yapardı ve kendisi âmâ

idi."77

Görme engellilerin ezan okuması için birinin namaz vaktini onlara bildirmesi gerekir. Zira Abdullah ibni Ümmü Mektum (ra), kendisine vakit

bildirilince ezan okurdu.

Abdullah ibni Dinar'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Genellikle Bilal, geceleyin ezan okur. Yemeye ve içmeye devam edin. İbni

Ümmü Mektum ezan okuyunca yemeye içmeye son verin.' İbni Ümmü Mektum âmâ biriydi. Kendisine 'sabahladın, sabahladın' denilinceye kadar ezan

okumazdı."78

Engelli bireylere davranış fıkhı

Allah Resûlü'nün (sav) engelli bir sahabiyi müezzin edinmesi, dikkat çekicidir. Zira bu, İslam ümmetine engellilere nasıl davranılması gerektiği

yönünde hikmetler ihtiva etmektedir. Şöyle ki; engelli bireyler, bilinçsiz

75. bk. Tirmizi, 199; Tirmizi (rh) hadisin zayıf olduğunu belirtmiş; Yahya ibni Said (rh), Ahmed

ibni Hanbel'den (rh) benzer görüş aktarmıştır.

76. Müslim, 380

77. Müslim, 381

78. Buhari, 617

toplum ve her zaman en iyiye/mükemmele meftun insan tabiatı arasında

örselenir. Engelli birey, toplum ve nefsin beklentisi arasında kendisini değersiz hisseder. Çoğu zaman toplumdan uzaklaşır, kendini tecrit ederek

koruma altına almaya çalışır. Oysa engelli birey, toplumun parçasıdır ve

toplum onlarla birlikte sağlıklı, bütün bir toplumdur. Bu sebeple onlar;

hayatın içinde, sorumluluk alarak ve topluma katkıda bulunarak yaşamlarını sürdürmelidir. Bu, hem onlar açısından hem de toplum açısından

zaruridir. Aksi hâlde, bedensel engel, ruhsal engele dönüşecektir. Engelli

birey, bedensel hastalıklar yanında ruhsal/psikolojik hastalıklarla da boğuşmak durumunda kalacaktır.

Resûller, insanlığın sorunlarına çözüm üretmek ve insanları cahiliyenin karanlığından kurtarmak için gelmiştir. İlkel olsun, modern olsun,

her cahiliye engelli bireyi yok saymaktadır. Zira cahiliye; menfaat temelli

ilişkiler kuran, gücü kutsayan, merhameti zaaf kabul eden yani tek dünyalı düşünen sistemin adıdır. Cahiliye için engelli birey yoktur. Ki; antik Yunan'dan başlayarak bugün postmodern filozoflara kadar -Kur'ân'ın

deyimiyle birçok sefih- engelli bireylerin öldürülmesini açıkça dillendirmişlerdir. Allah Resûlü de toplumun bu kanayan ve hâlâ kanamakta

olan yarasına neşter vurmuş, o gün için sorunu hikmetle tedavi etmiştir.

O (sav), engelli bireyleri toplum içinde tutarak, sorumluluk vererek, sosyal-siyasi faaliyetlere katılımlarını zorunlu kılarak onlara toplumun bir

parçası olduklarını hissettirmiştir. Onlara sorumluluk vererek engellilik

ve topluma yük olma arasında bir bağ olmadığını, aksine engellilerin sorumluluk alarak toplumun yükünü hafifletebileceğini göstermiştir. Abdullah ibni Ümmü Mektum'un (ra) müezzin olarak istihdam edilmesi bunun dikkat çekici bir örneğidir.

Bir diğer örnek ise şudur:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Gözleri görmeyen bir kimse Allah Resûlü'ne geldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü!

Elimden tutup beni mescide götürecek kimsem yok.' diyerek namazı evinde

kılması için ondan izin istedi. Allah Resûlü de ona izin verdi. Bu kimse dönüp

gittikten sonra arkasından onu çağırdı ve:

'Namaz ezanını işitiyor musun?' diye sordu.

O, 'Evet.' dedi.

Allah Resûlü: 'O zaman çağrıya icabet et.' buyurdu."79

Fukahamız genelde bu hadisi, cemaat namazının farziyeti ve müstehaplığı konusunda ele almıştır. Kanaatimce bu hadis, çok daha büyük ve

önemli bir meseleye işaret etmektedir. Şöyle ki; yağmur yağdığında dahi

cemaatle namaz zorunluluğu düşmektedir:

“İbni Ömer soğuk ve yağmurlu bir gecede ezan okumuş ve ezanın sonunda, ‘Namazı evlerinizde kılınız! Namazı evlerinizde kılınız!’ diye seslenmiştir.

Bunun arkasından da ‘Muhakkak ki Allah Resûlü yolculuktayken soğuk veya

yağmurlu bir gecede, müezzinin ‘Namazı evlerinizde kılınız!’ diye nida etmesini emrederdi.’ dedi.”80

Dahası, yağmur ve benzeri meşakkatlerde cemaatle namaz kılma zorunluluğu düştüğü gibi namazların cem edilmesine de müsaade edilmektedir.

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü ne korku ne de yağmur olduğu hâlde Medine’de öğle ile ikindi

arasını ve akşam ile yatsı arasını birleştirdi. Hadisin ravilerinden Veki’ şöyle

demiştir: ‘İbni Abbas’a ‘Neden böyle yaptı?’ diye sordum. O dedi ki: ‘Ümmetinden kimseyi zorluk ve sıkıntıya sokmak istememiştir.’ dedi.”81

Burada şunu sormamız gerekiyor: Yağmurlu havada cemaate katılma

zorunluluğu düşüyor, namazların cemine müsaade ediliyorken; kendisini mescide getirecek kimsesi olmayan görme engelli birinden neden bu

sorumluluk düşmüyor?

Yanında kimse olmaksızın mescide gelmek bir âmâ için daha meşakkatli

değil midir? Burada Allah Resûlü’nün (sav) o engin hikmetini görüyoruz.

79. Müslim, 653

80. Buhari, 666; Müslim, 697

81. Müslim, 705

Şayet o (sav), görme engelli sahabiye müsaade etse onu eve hapsetmiş ve

toplumdan tecrit etmiş olacaktı. Allah Resûlü (sav) onun toplumdan kopmaması, mesciddeki ilimden faydalanması ve mescidde yapılan istişarelerde hazır bulunması için camiye gelmesini zorunlu tuttu. Yoksa, hiçbir

engeli olmayanlara sırf yağmur nedeniyle evde namaz kılma izni verilirken; görme engelli bir sahabiye verilmemesi nasıl izah edilebilir? Allah

(cc) en doğrusunu bilir.

Öyleyse bizler, modern cahiliyenin kanamakta olan bu yarasını, Allah

Resûlü'nün hikmete dayalı çözümleriyle tedavi etmeliyiz. Engelli bireylerin, toplumun asli unsuru olduğunu kabul etmeli ve onları mutlaka İslam toplumunun dinî-sosyal faaliyetlerine katarak durumlarına uygun

sorumluluklar verip hayatın yükünü birlikte paylaşmalıyız.

K. Kâfirlerin/Müşriklerin Okuduğu Ezan Tekrar Edilir mi?

Ezan bir ibadettir ve ibadetler yalnızca tevhidle Allah'a teslim olmuş

Müslim bireylerden kabul edilir.

"Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı

yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur."82

Şirk hâlinde yapılan ibadetler yok hükmünde, batıldır. Hâliyle müşrik,

okuduğu ezandan hiçbir ecir almamakta; bilakis tevhidi diliyle ikrar ederek aleyhinde hüccet oluşturmaktadır.

Bununla birlikte müezzinin okuduğu ezanı duyanlar, ezan lafzını tekrar

edebilirler:

• Zira müşrik de olsa "Allah en büyüktür." veya "O'ndan başka (ibadeti hak

eden) ilah yoktur." dediğinde doğru bir söz söylemekte; Allah'ın varlığına, birliğine ve azametine şahitlik etmektedir. Onun söylediği lafızları tekrar eden, Rabbini yüceltmiş ve tevhide şahitlik etmiş olmaktadır.

• Allah Resûlü (sav) "Ezanı işittiğinizde müezzinin söylediklerinin aynısını

82. 14/İbrahîm, 18

söyleyin."83 buyurmuştur. Bu ibadeti müezzinin şahsından bağımsız olarak, ezanı işitmeye bağlamıştır. Hâliyle ezanı işiten bir Müslim, onun

lafızlarını tekrar ettiğinde Allah Resûlü'nün (sav) emrine muvafakat etmiş olacaktır.

• Kendisi yalancı da olsa, söylediği doğru olanın sözüne uymakta bir

beis yoktur.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Resûlullah (sav) beni, Ramazan zekâtı olan sadaka-i fıtrı korumakla görevlendirmişti. Bir adam gelip yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı.

Adamı tuttum ve 'Vallahi seni Resûlullah'ın (sav) huzuruna götüreceğim, dedim.

Adam, 'Şüphesiz ben muhtacım, çoluğum çocuğum ve pek çok ihtiyacım

var.' dedi. Bunun üzerine ben adamı salıverdim.

Sabaha çıkınca, Resûlullah (sav), ‘Ey Ebu Hureyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?’ buyurdu.

Ben de, ‘Ya Resûlullah! İhtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim.’ dedim.

Allah Resûlü, ‘O sana yalan söyledi, tekrar gelecek.’ buyurdu.

Resûlullah’ın (sav) bu sözü üzerine tekrar geleceğini anladım ve onu gözetlemeye koyuldum. Adam geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı.

Bunun üzerine, ‘Seni Resûlullah ‘ın (sav) huzuruna çıkaracağım.’ dedim.

Adam, ‘Beni bırak, çünkü ben gerçekten muhtacım. Çoluk çocuğum da var.

Bir daha gelmem.’ dedi.

Ben de acıdım ve salıverdim. Sabah olunca yine Resûlullah (sav) bana,

‘Ey Ebu Hureyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?’ diye sordu.

Ben de, ‘Ya Resûlullah! Bana yine ihtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim.’ dedim.

83. Müslim, 384

501

EZAN VE KAMET BABI

Allah Resûlü, ‘O kesinlikle sana yalan söyledi, ama tekrar gelecek.’ buyurdu.

Ben de üçüncü defa gelmesini bekledim. Gerçekten geldi ve yine yiyecek

şeylerden avuçlamaya başladı. Onu tekrar yakaladım ve,

‘Seni mutlaka Resûlullah’ın (sav) huzuruna çıkaracağım; artık bu üçüncü ve

son gelişindir. Bir daha gelmeyeceğine söz veriyorsun, sonra tekrar geliyorsun.’ dedim.

Bu defa bana, ‘Beni bırak! Allah’ın seni faydalandıracağı bazı kelimeleri ben

sana öğreteyim.’ dedi.

Ben, ‘O kelimeler nelerdir?’ dedim.

O, ‘Yatağına girdiğinde Ayete’l Kursi’yi oku. O takdirde, senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamaz.’ dedi.

Bunun üzerine ben onu salıverdim. Sabah olunca Resûlullah (sav) bana,

‘Tutsağın dün gece ne yaptı?’ diye sordu.

Ben de, ‘Ya Resûlullah! Allah’ın beni faydalandıracağı birtakım kelimeleri

bana öğreteceğini söyledi, ben de onu salıverdim.’ dedim.

Allah Resûlü, ‘O kelimeler neler?’ diye sordu, ben de o kimsenin bana,

‘Yatağına girdiğin zaman Ayete’l Kursi’yi başından sonuna kadar oku. Senin

yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan

sana asla yaklaşamaz.’ dediğini söyledim.

Bunun üzerine Nebi (sav), ‘Bak hele! Kendisi yalancı olduğu hâlde bu sefer sana doğruyu söylemiş. Üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor

musun, ey Ebu Hureyre?’ dedi.

Ben, ‘Hayır, bilmiyorum.’ dedim.

Allah Resûlü, ‘O şeytandır!..’ buyurdu.”84

Görüldüğü gibi şeytan, Ebu Hureyre’ye (ra) dua öğretmiştir. Söylediği

doğru olduğundan, uygulanmasında bir beis görmemiştir.

84. Buhari, 2311

• Allah Resûlü (sav) müşriklerin söylediği doğru şeyleri tasdik eder, onlara kulak verirdi. İçine batıl bir şey karıştırınca uyarıda bulunurdu:

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müşrikler ‘Lebbeyke la şerike lek (Sana icabet ettim. Senin hiçbir ortağın

yoktur)’ derlerdi. Allah Resûlü onların bu sözlerinin üzerine: ‘Yazık etmeyin

kendinize! Bu kadarı yeter, buraya kadar!’ derdi. Müşrikler ise devam ederek:

‘İlla şeriken huve leke temlikuhu ve ma melek (Ancak senin bir ortağın dışında. Sen o ortağına ve onun sahip olduğu her şeye sahipsin.)’ derlerdi. Bu şekildeki telbiyelerini Kâbe’yi tavaf ederken söylerlerdi.”85

Burada bir noktanın altını çizmek istiyoruz: Bilindiği gibi eski âlimlerimiz, birçok konuda muamelatı İslam şartıyla kayıtlamışlardır. Örneğin,

şeker hastası bir Müslim’e “Oruç tutamaz.” raporu veren hekim Müslim olmalıdır. Kazaya uğrayan bir Müslim, zararını temin etmek istiyorsa Müslim şahit bulmalıdır… Zira kâfir/müşrik, din ehli değildir; bir şeriata göre

değil hevasına göre hareket etmektedir. Bu nedenle de şahitliği geçersizdir.

Bugün ise, ilginç bir manzarayla karşı karşıyayız. İtikadi olarak Allah’a

şirk koştuğu hâlde, İslam şeriatına sıkı sıkıya bağlı olan taifeler vardır.

Üzücüdür belki, ama yer yer bu taifelerin şeriata bağlılığı (fıkhi hassasiyet) muvahhidlerden daha ileri boyutlardadır. Bu durumdaki bir doktorun vereceği rapor ya da şahidin tanıklığı geçersiz mi olacaktır?

Klasik metinlerimiz üzerinden bu soruya cevap verirsek “Evet, geçersiz

olacaktır.” demeliyiz. Ancak bu cevap hükmün illeti veya hikmeti ya da

maksadıyla uyuşmamaktadır. Müslim bir doktor veya tanık bulamayan

kişi ne yapacak, çözüm bekleyen sorunu nasıl çözecektir?

Vahyin genel naslarına ve nasların maksadına baktığımızda, Müslim şahit bulamayan kişi çözümsüz bırakılmamakta, istisnai bir uygulamayla sorunu çözüme kavuşturulmaktadır. Örneğin, yolculuk esnasında bir muamele/alışveriş yapan ve yanında Müslim şahit bulunmayan kişi ne yapacaktır? Allah (cc) bu soruyu şöyle cevaplamaktadır:

“Ey iman edenler! Sizden birine ölüm geldiğinde, vasiyet hazırlanışı esnasın-

85. Müslim, 1185

da sizden iki adil şahit olsun. Şayet yolculuk hâlinde olursanız ve ölüm size gelip çatarsa sizden olmayan iki kişiyi şahit tutun. Şayet (şahitliklerinden) şüphe ederseniz onları namazdan sonra alıkoyarsınız ve şöyle yemin ederler: ‘Akraba dahi olsa yeminimizi hiçbir bedele satmayacağız. Allah’ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. (Şayet gizlersek) elbette günahkâr kimselerden oluruz.’ ”86

Demek ki Müslim öncelikle adil şahit aramalıdır. Ki, adaletin ilk şartı da İslam’dır. Yolculukta olduğundan veya günümüzde olduğu gibi tevhid ehlinin azlığından dolayı adil şahit bulamıyorsa “Sizden olmayan iki kişiyi…” şahit tutmalıdır. Bu, Yüce Allah’ın kullarına sunduğu bir çözüm yoludur.87

L. Ezanı Duyanların “Aziz Allah Şefaat Ya Resûlallah” Sözü Doğru mudur?

Ezanı duyan kimsenin “Aziz Allah” sözü bidattir. Zira bu, Allah Resûlü’nün (sav) sünneti değildir ve ne yazık ki bir sünneti öldürmüştür. Sünnet olan; ezanı duyan kimsenin müezzini tekrarlamasıdır.

Ezanı duyan kimsenin “Şefaat ya Resûlallah” sözü şirktir. Zira şefaat Allah’ın elindedir ve yalnızca O’nun (cc) izin verdikleri, yine O’nun (cc) izin verdiklerine şefaat edecektir.

“Yoksa Allah’ın dışında şefaatçiler mi edindiler? De ki: ‘Onlar (şefaat yetkisine) sahip olmasalar ve (sizin onlara olan ibadetinize) akıl erdiremeseler dahi

86. 5/Mâide, 106

87. Ayet-i kerimedeki “sizden olmayan” ifadesini “akraba olmayan” şeklinde yorumlayan âlimler olmuştur. Ancak yolculukla akrabalık arasında nasıl bir bağ olduğunu izah edememişlerdir.

Yine “Bu ayetler miras hükümlerini belirten Nîsa Suresi’nden önceydi.” diyenler olmuştur. Miras

ayetlerinin vasiyeti kaldırdığını ve bu ayetlerle amel edilmeyeceğini söylemiş, ancak nesh için

gerekli şartların hiçbirini ispat edememişlerdir. Kaldı ki, sahabeden gelen sahih isnatlı nüzul sebepleri, açıkça ayetin Müslim olmayan şahitlerle ilgili olduğunu göstermektedir.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sehmoğullarından biri Temim Ed-Dari ve Adiyy İbni Beda ile yolculuğa çıkmıştı. Sehmoğullarından olan kişi hiçbir Müslim'in bulunmadığı yerde öldü. Arkadaşları geride kalan malını toplayıp

akrabalarına getirdiklerinde altın kaplamalı gümüş bir kabı bulamadılar. Akrabalarının başvurusu üzerine Allah Resûlü (sav) ölen kişinin iki yol arkadaşına yemin ettirdi. Sonra söz konusu kabı

Mekke'de bulundu. Kabın son sahipleri: 'Biz bunu Temim ve Adiyy'den satın aldık.' dediler. Ölen

Sehmoğulları mensubunun velilerinden iki kişi kalkarak: 'Bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden

daha gerçektir. Bu kap, adamımızındır.' diye yemin ettiler. Mâide Suresi'nden 106-108. ayetler

bunun üzerine indirildi." (Buhari, 2780)

Allah Resûlü'nden (sav) sonra da Ebu Musa El-Eşari bu ayetle amel etmiş, yolculuk nedeniyle Ehl-i

Kitap'tan iki kişinin şahitliğini kabul etmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, 2780 No.lu rivayet şerhi)

(yine de onları şefaatçi mi edineceksiniz)?' De ki: 'Şefaatin tümü Allah'ındır.

Göklerin ve yerin hâkimiyeti/egemenliği O'na aittir. Sonra O'na döndürüleceksiniz.' "88

"Göklerde nice melekler vardır ki -Allah'ın dileyip razı olduğu kimse için izin

vermesi dışında- onların şefaatlerinin hiçbir faydası yoktur."89

Hâliyle şefaat yalnızca Allah'tan (cc) istenir. "Rabbim beni Nebi'nin ve şefaat edenlerin şefaatine nail kıl." denilebilir.

Evet, sahih hadislerde sabit olduğu üzere nebiler, melekler ve şehitler

şefaatte bulunacaktır. Ancak bu, onları şefaat sahibi yapmamaktadır. Şefaat bütünüyle Allah'ın (cc) yetkisindedir ve O'nun (cc) yetkisinde olan, yalnızca O'ndan (cc) istenmelidir.

Allah Resûlü (sav) dahi kimlere şefaat edeceğini bilmez. Bu sebeple en

yakınlarını uyarır. Ona (sav) ve ona verilecek şefaat yetkisine güvenmemelerini ister:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Yakın akrabaların olan aşiretini uyararak (işe başla).'90 ayeti indiği zaman Resûlullah buyurdu ki: 'Ey Kureyş topluluğu! Canlarınızı Allah'tan satın alınız. Allah'tan gelen hiçbir şeyden sizi kurtaramam. Ey Muttaliboğulları! Allah'tan gelen hiçbir şeyden sizi kurtaramam. Ey Muttaliboğlu Abbas! Allah'tan gelen hiçbir şeyden seni kurtaramam. Ey Allah Resûlü'nün halası Safiyye! Allah'tan gelen hiçbir şeyden seni kurtaramam. Ey Resûlullah'ın kızı Fatıma! Benden dilediğini iste! Ama ben Allah'tan gelen hiçbir şeyden seni kurtaramam.' "91

M. Ezan Okunurken Görülen Bazı Bidatler

"• Ezan metnine 'seyyidinâ' benzeri lafızları ilave etmek: Günümüzde okunan ezan yıllarca bizzat Peygamber'in huzurunda okunmuş, dinlenmiş ve onaylanmıştır. Ondan asırlar sonra çıkıp onun tasvip ettiği ve vahiyle desteklenen ezanı değiştirmek bidattir. Ezan, rüyada Allah Teâlâ tarafından Peygamber'e

88. 39/Zümer, 43-44

89. 53/Necm, 26

90. 26/Şuarâ, 214

91. Buhari, 2753; Müslim, 206

telkin edilmiştir. Aynı metin Peygamber'in halifeleri tarafından da yıllarca okutulmuştur. Bunu beğenmeyip ilaveler katmak hangi mantığa sığar? Söz gelişi yasaları çiğneyerek memlekete hizmet edilir mi? Peygamber kendisine nasıl hürmet gösterilmesini istemişse o biçimde hürmet edilir. Günümüzde millî marşların metinlerine kimler ilave yapabilir? Ebu Bekir, Ömer, Bilal 'seyyide'nin ne anlama geldiğini bilmiyorlar mıydı? Yoksa ilaveciler Peygamber'i, ashabından daha mı çok seviyorlar?92 Onu sevmek; ancak onun sünnetine ittiba etmek, onun öğrettiği şiar ve esaslara riayet etmekle mümkündür.

• Ezanın toplu hâlde okunma uygulaması: İlk olarak Hişam ibni Abdullah Dönemi'nde oldu, Selatin Ezanı olarak bilinir.

• Ezandan sonra yüksek sesle salâvat getirme bidati: İlk olarak H 761'de Mısır'da başladı. Sûfiyeden biri, 'Rüyada Peygamber'i gördüm, ezanda salâvat getirilmesini emir buyurdu.' iddiasında bulundu.93

• Ezanı müzik aletleri ve teganniyle okumak: Teganni o boyutlara varıyor ki okunanın ezan mı, yoksa uzun bir hava mı olduğu fark edilemiyor.

• Kaset, video, internet vs.den ezan okutmak: Bazı yerlerde imam ve müezzin olmayınca ezan kasetten okutulur. Bu uygulama ile ezan şiarı yerine getirilmez. Çünkü ezan ibadettir. İradesiz, cansız bir varlık ibadetle sorumlu değildir. Ezanda niyet vardır, kasetle niyet yerine getirilemez. Ezana ruhsat verilmesi hâlinde kamet hatta namaz kıldırmaya kadar da gider. Ezan okuyan sevap niyetiyle okur. Onlarca kişinin bulunduğu bir cemaatte ezan okuyup kamet getirecek birinin bulunmaması bir musibettir. Müezzin sesinin ulaştığı yere oranla ecri var. Merkezî sistemle ezan okumak da teyp, video vs. ile okuma hükmündedir.”94

• Cuma Günü Salâ Okumak95

• Cuma Günü İki Ezan Okumak96

92. bk. İbn Hacer, Feth, 2/88; İbni Teymiyye, Fetâvâ, 23/103; Şâtıbî, El-İ’tisâm, 2/70

93. bk. Ali Mahfuz, El-İbda’, s. 158

94. bk. Bidatler Batıl İnançlar Ansiklopedisi s. 282-287 özetle

95. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Cuma Günü (ve Ölüm İlanlarında) Okunan Salâ”, 2/526

96. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “İmam Minbere Çıkınca Ezan Okunur”, 2/503

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Namazın Şartları

•Vaktinde Kılmak

•Namaz Kılınan Mekânın Temiz Olması

•Necasetten Sakınmak

•Setr-i Avret

•Kıbleye Yönelmek

•Niyet Etmek

Namazları Ertelemenin Sünnet Olduğu Yerler

•Şiddetli Sıcaklarda Öğle Namazını Ertelemek

•Yatsı Namazını Geciktirmek ve Gece Yarısına Yakın Kılmak

•Sıkışıklık, Açlık vb. Durumlarda Namazı Ertelemek

Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitler

•Sabah Namazının Farzını Kıldıktan Sonra Güneş Doğana Dek

•Güneş Doğarken

•Güneş Tam Tepede Olduğunda (Öğle Namazının Hemen

Öncesi)

•İkindi Namazının Farzından Sonra Güneş Batana Dek

•Güneş Batarken

Namaz Kılmanın Yasaklandığı Yerler

•Hamam, Banyo vb. Yıkanılan Yerler

•Kabristan

•Deve Ağılları

Mescid Adabı

•Mescide Sağ Ayakla Girip Sol Ayakla Çıkmak

•Mescide Girerken/Çıkarken Sünnetteki Duaları Okumak

•Tahiyyetu'l Mescid Namazı Kılmak

•Mescidde İnsanlara Rahatsızlık Vermemek

•Mescidi Temiz Tutmak

•Mescidleri Süsleyerek İşlevsizleştirmemek

Kıbleye Yönelme Şartının Düştüğü Durumlar

•Korku Hâlinde Namaz Kılarken

•Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılarken

•Kâbe'nin İçinde Namaz Kılarken

Her ibadetin olduğu gibi namaz ibadetinin de Allah (cc) katında geçerli

olması için yerine getirilmesi gereken şartları vardır. Namaza başlamadan önce ifa edilmesi gereken bu şartları şöyle sıralayabiliriz:

I. Vaktin Girmesi

Namaz, muvakkat/vakitle sınırlı ibadetlerdendir. Vakte riayet etmek namazın sıhhat şartlarından kabul edilmiştir.

"Şüphesiz ki namaz, belirlenmiş vakitler içinde müminlere farz kılınmıştır."1

Bu "belirlenmiş vakitler" Cibril tarafından Allah Resûlü'ne (sav) öğretilmiş,

Allah Resûlü de (sav) ashabına öğretmiştir.

İbni Şihab'tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Ömer ibni Abdulaziz, namazı geç vakte bıraktı. Urve ibni Zubeyr yanına geldi ve ona şu olayı haber verdi: ‘Muğire ibni Şu’be Irak’tayken bir defasında namazı geciktirdi. Derken Ebu Mesud El-Ensari yanına geldi ve ona şöyle çıkıştı: ‘Ey Muğire bu yaptığın da ne! Bilmiyor musun ki, Cibril indi ve namaz kıldı. Peşi sıra Allah Resûlü namaz kıldı. Cibril bir kez daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resûlü de namaz kıldı. Cibril yine namaz kıldı, peşi sıra Allah Resûlü de namaz kıldı. Cibril bir daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resûlü de namaz kıldı. Cibril bir defa daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resûlü de namaz kıldı. Sonra melek Allah Resûlü’ne, ‘Sana bu şekilde (yani namazı bu

1. 4/Nîsa, 103

vakitlerde kılmakla) emrolundum.’ dedi.’ Ömer ibni Abdulaziz dedi ki: ‘Anlattığının ne manaya geldiğini bil! Yani, Resûlullah’a (sav) namaz vakitlerini bizzat Cibril öğretmiştir.’ ”2

Bureyde ibni Husayb’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kimse Allah Resûlü’ne geldi namaz vakitlerini sordu. Allah Resûlü ona, ‘Bizimle birlikte şu iki gün namaz kıl.’ dedi. Güneş tepe noktasından meylettiğinde Bilal’e emretti ve o ezan okudu. Sonra tekrar emretti ve Bilal kamet getirdi. Sonra yine emretti ve Güneş yüksekte beyaz ve parlakken ikindi namazı için kamet getirdi. Sonra yine emir verdi ve Güneş battığı zaman akşam namazı için kamet getirdi. Sonra yine emretti ve Bilal şafak kaybolduktan sonra kamet getirdi. Sonra yine emir verdi ve fecir doğduğunda sabah namazı için kamet getirdi. İkinci gün olduğunda Bilal’e emir verdi ve öğle namazını serinliğe bıraktı. Bilal de namazını iyice serinlik oluncaya kadar erteledi. İkindi namazını Güneş yüksekteyken ama bir önceki günden biraz daha erteleyerek kıldı. Akşam namazını şafak kaybolmadan önce kıldı. Yatsı namazını gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabah namazını ortalık iyice aydınlandığında kıldı. Bunun arkasından, ‘Namaz vakitlerini soran nerede?’ dedi. Soruyu soran kimse, ‘Buradayım ey Allah’ın Resûlü!’ dedi. Allah Resûlü, ‘Namazlarınızın vakti, şu gördüğün iki süre arasındadır.’ buyurdu.”3

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cibril, Kâbe’nin yanında bana iki kez imam oldu. İlk seferinde, Güneş batıya kayıp gölgesi takunya tasması kadarken öğle namazını, sonra her şeyin

gölgesi kendi boyu kadar olunca ikindi namazını; sonra Güneş’in battığı ve

oruçlunun orucunu açtığı zaman akşam namazını; şafak kaybolduğu zaman

ise yatsı namazını, aydınlığın yeni başlayıp oruçluya yeme içmenin haram olduğu vakitte de sabah namazını kıldırmıştı.

İkinci seferinde, her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olunca yani bir önceki

seferde ikindiyi kıldırdığı vakitte öğle namazını; sonra her şeyin gölgesi kendisinin iki katı olunca ikindi namazını; akşam namazını yine önceki vaktinde

kıldı sonra gecenin üçte biri geçince de yatsı namazını, sonra ortalık ağarınca

2. Buhari, 521; Müslim, 610

3. Müslim, 613

da sabah namazını kıldırdı. Sonra da bana dönüp şöyle dedi: ‘Ey Muhammed bu iki vakit arasında namaz kılma genişliği ve serbestliği senden

önceki Peygamberlere tanınan vakitler gibi olup sana da bu iki vakit

arasında namaz kılabilmen mümkün olmuştur.’ ”4

Şer’i bir özür olmaksızın (hastalık, yolculuk, savaş vb.) namazları giriş

vaktinden önce veya çıkış vaktinden sonra kılmak yanlış; böyle bir namaz sıhhat şartından yoksun olduğu için batıldır.

A. İlk Vakte Riayet Etmenin Fazileti

Namazları, belirlenmiş vakit içinde kılmak zorunluluk; ilk vaktinde kılmak ise fazilettir:

İbni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü’ne, ‘Allah’a en sevimli olan amel hangisidir?’ diye sordum.

Allah Resûlü, ‘Vaktinde kılınan namazdır.’ dedi.

‘Sonra hangisidir?’ diye sordum.

‘Anne babaya iyi davranmaktır.’ buyurdu.

‘Sonra hangisidir?’ diye sordum.

‘Allah yolunda cihaddır.’ buyurdu.

Daha fazlasını sormayı bırakmam ancak kendisine acımam nedeniyledir.”5

Namazı ilk vaktinde kılmayı âdet edinmek (özellikle cemaatle); kişinin

Allah’ın şiarlarını yücelttiğinin alametidir.

“İşte böyle… Kim de Allah’ın (değer verilmesini istediği, O’nu hatırlatan)

şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır.”6

Bu konuda gösterilen hassasiyetin geri dönüşü, kişinin ateşten azat olunması olacaktır:

“Kim kırk gece mescidde cemaatle namaz kılar ve bu süre içerisinde yatsı

4. Ebu Davud, 393; Tirmizi, 149

5. Buhari, 527; Müslim, 85

6. 22/Hac, 32

namazının ilk rekâtını kaçırmazsa Allah bu yaptığından dolayı o kimseyi ateşinden azat eder…”7

Namazın ilk vaktine riayet etmek; “namazı muhafaza etmek” babındandır.

Yüce Allah (cc), namazlarını muhafaza eden müminlerin felaha ereceğini

ve cennete vâris olacağını haber vermiştir.

“Şüphesiz ki müminler, kurtuluşa ermişlerdir.”8

“Onlar, (vakitlerine, şart ve rükunlarına, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek)

namazlarını korurlar. İşte bunlar vâris olanlardır. Onlar, Firdevs Cennetlerine

vâris olurlar ve orada ebedî kalırlar.”9

Abdullah ibni Mesud (ra) namazı muhafazayı, vakitlerin muhafazası olarak

tefsir etmiştir.10 Aynı şekilde namazları zayi etmeyi11 seleften bir grup,

namaz vakitlerini zayi etmek, özensiz davranmak olarak tefsir etmiştir.

Namazın şartları arasında en önemli olanı vakittir. Bu nedenle savaş esnasında dahi namazların vaktinde kılınması emredilmiş; vakit zayi olmasın diye savaş meydanına özgü korku namazı meşru kılınmıştır.

“(Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur ve onlara namaz kıldırırsan (şöyle yap): Onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve

silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında, (namaz

kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar. (Birinci grup namazı

bitirince kalksın). Namaz kılmayan bir topluluk gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı

isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da hastaysanız silahlarınızı

bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi alınız! Şüphesiz ki Allah,

kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.”12

7. İbni Mace, 798

8. 23/Mü’minûn, 1

9. 23/Mü’minûn, 9-11

10. bk. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 5/405, Mü’minûn Suresi 9. ayetin tefsiri

11. “Onlardan sonra bir topluluk geldi, namazı zayi/ihmal edip şehvetlere uydular. Onlar

“ğayy” (özel bir azap çeşidi) ile karşılaşacaklardır.” (19/Meryem, 59)

12. 4/Nîsa, 102

513

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Seferde/yolculukta namazların rekât sayısı düşürülmüş (kasr), ancak

vaktin içinde kılınması teşvik edilmiştir:

“Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur. Şüphesiz ki kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.”13

Hasta olanın oturarak, uzanarak, gerekirse imayla vakit içinde namaz

kılması istenmiştir:

İmran ibni Husayn’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ben de basur hastalığı vardı. Allah Resûlü’ne nasıl namaz kılacağımı sordum.

Dedi ki: ‘Namazını ayakta durarak kıl. Buna güç yetiremezsen oturarak kıl.

Buna da güç yetiremezsen yanın üzerine uzanarak kıl.’ ”14

Yüce Allah’ın teşrideki bu tasarrufu, vakte verdiği ehemmiyeti göstermektedir. Müslim, Rabbinin gözettiği maksatları/amaçları gözetmeli,

elinden geldiğince ilk vaktinde (ve cemaatle) namazları eda etmelidir.

Namaz vakitlerini ertelemek, bir bireyin/toplumun bozulduğunu gösterir. Zira namaz vakitlerinde ihmalkârlık, dinde ihmalkâr davranıldığını gösterir.

Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Resûlü bir gün bana, ‘Namazı vaktinden erteleyen veya namazın vaktini öldüren idareciler geldiğinde hâlin nice olur?’ buyurdu. Ben de, ‘Bu konuda

ne tavsiye edersin?’ dedim. O, ‘Namazı vaktinde kıl. Arkasından bu idarecilerle

namaza erişirsen yine kıl. Bu senin için nafile bir ibadet olur.’ ”15

Abdullah ibni Ömer’in (ra) azatlısı Nafi’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattab valilerine şunu yazdı: ‘Bana göre en önemli vazifeniz namazdır. Kim onu devam ederek vaktinde kılarsa, dinini korumuş olur. Kim de

13. 4/Nîsa, 101

14. Buhari, 1117

15. Müslim, 648

namazlarını ihmal ederse, diğer vazifelerini hâliyle daha çok ihmal eder.’ Daha

sonra da şunları yazdı:

‘Öğleyi gölge bir ziralıktan birinizin gölgesi misli oluncaya kadar kılınız. İkindiyi, Güneş yüksekte, beyaz ve parlakken, hayvan binicisinin Güneş batmazdan önce iki veya üç fersahlık yol alacağı müddet içerisinde; akşamı Güneş

batınca; yatsıyı ufuktaki aydınlık battığında, gecenin üçte birine kadar kılınız.

-Kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin, kim (yatsıyı kılmadan)

uyursa gözüne uyku düşmesin, kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku

düşmesin- Sabahı da yıldızlar parlak ve cıvıldarken kılınız.’ ”16

B. Sabah Namazının Vakti

Sabah namazının vakti fecr-i sadıkla başlar, Güneş’in doğuşuyla son bulur. Konu girişinde zikrettiğimiz hadisler, bunun açık delilidir.

Gecenin zifiri karanlığı sonrasında ufukta iki ayrı aydınlık çizgisi oluşur. Bunlardan birincisi, fecr-i kazib denilen yalancı aydınlıktır ve bu aydınlık çizgisinin sabah namazıyla ilgisi yoktur. İkinci aydınlık çizgisi ise

fecr-i sadık denilen doğru aydınlık çizgisidir. Sabah namazı, fecr-i sadık

çizgisiyle girmiş olur.

Allah Resûlü (sav) gecenin alacakaranlığında da (Ğales) sabah namazını

kılardı. Öyle ki insanlar birbirini karanlık nedeniyle tanımazdı.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mümine kadınlar yün ve tiftikten dokunmuş örtülerine bürünmüş olarak,

Allah Resûlü ile birlikte sabah namazında bulunurlardı. Namazdan sonra evlerine dönerlerdi. Bu arada Allah Resûlü, namazı karanlıkta kıldırdığından

dolayı kadınlar tanınmazdı.”17

O (sav), sabah namazını uzun tutar; iki rekâtta altmış, yüz ayet arası okurdu. Onun (sav) okuması tertil üzere olduğundan namaz uzun sürer ve Güneş’in doğuşuna yakın bittiği olurdu.

16. Muvatta, 6

17. Buhari, 578; Müslim, 645

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Ebu Berze El-Eslemi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) sabah namazını bitirdiği zaman herkes yanı başında oturanı

tanırdı. Sabah namazında altmış ile yüz ayet arasında Kur'ân okurdu."18

Takvimlerde imsak vakti erken gösterilmekte Ramazan aylarında ezan

vaktinden önce okunabilmektedir. "İhtiyat" adı altında yapılan bu uygulama, vaktinden önce namaz kılmaya neden olmaktadır. Bu nedenle

Müslim, fecri gözetmelidir. Böyle bir imkânı yoksa takvim imsak vaktinden 15-20 dakika sonra namazı kılmalıdır.

C. Öğle Namazının Vakti

Öğle namazı, Güneş semada ortalandıktan sonra batıya meylettiğinde

girer. Her şeyin gölgesi kendi misli oluncaya kadar devam eder.

Güneş semada ortalandığında gölge kaybolur, batıya meylettiğinde gölge başlar ve vakit ilerledikçe gölge boyu uzar. Her şeyin gölgesi kendi boyuna ulaşınca öğle vakti biter, ikindi namazının vakti girer.

18. Buhari, 547; Müslim, 461; Bir grup fakih; sabah namazını erteleyip Güneş'in doğuşuna yakın kılmasını (isfar) daha faziletli kabul etmişlerdir. Bu görüşlerini ise şu hadise dayandırmışlardır:

"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılınız. Çünkü onu aydınlıkta kılarsanız mükâfatınız büyük

olur." (Ebu Davud, 424)

Bu hadis sahihtir. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) genel uygulamasına değil, özel uygulamasına işarettir. Şöyle ki;

• Sahabenin büyük çoğunluğu Allah Resûlü'nün (sav) alacakaranlık/ğales vakti sabah namazını

kıldığını rivayet eder. Cabir (Buhari, 560; Müslim, 646), İbni Ömer (İbni Mace, 671). Onun (sav) ilk

gün, namazı ilk vaktinde; ikinci gün, son vaktinde kıldığını rivayet eden sahabiler de ilk gün, vaktin gişinde; ikinci gün, Güneş'in doğuşuna yakın kıldığını rivayet etmişlerdir. Bureyde (Müslim,

613), Ebu Musa (Müslim, 614; Ebu Davud, 397), İbni Abbas (Ebu Davud, 393)...

• Sahabiler, onun (sav) altmış, yüz ayet arası okuduğunu rivayet etmişlerdir. Bu denli uzun bir

kıraat için namazın ilk vaktinde başlanacak olsa, Güneş'in doğuşuna yakın namaz sonlanır. (Buhari, 547; Müslim, 461)

• Sahabeden Ebu Mesud (ra); onun (sav) bir keresinde ilk vakitte, bir keresinde de son vakitte

kıldığını; daha sonra ömrünün sonuna kadar ilk vakitte (ğales) namazı kıldığını söylemiştir. (Ebu

Davud, 394)

• Sahabeden Abdullah ibni Ömer (ra); onun (sav), Ebu Bekir (ra) ve Ömer'in (ra) namazı ilk vakitte

kıldığını, Ömer'in (ra) şehadetinden sonra Osman'ın (ra) namazı son vaktinde kılmaya başladığını

haber vermiştir. (İbni Mace, 671)

Hâliyle efdal olan, sabah ilk vaktinde ve uzunca kılmaktır. Yani namaza ilk vaktinde başlayıp Güneş'in doğuşuna yakın sürecek kadar kıraat uzatmaktır.

D. İkindi Namazının Vakti

Her şeyin gölgesi kendi misli olunca ikindi namazının vakti girmiş olur.

Güneş batıncaya kadar ikindi namazının vakti devam eder. İkindi namazının son vaktine dair, rivayetlerde yanlış anlamaya mahal verecek bazı

lafızlar varid olmuştur:

• "…İkindi namazının (son) vakti, güneş sararmaya yüz tutuncaya kadardır."19

• "…Sonra ikinci gün ikindi namazını her şeyin gölgesi iki misli olunca kıldı."20

Bu rivayetler ikindi namazının son vaktini değil, ihtiyar vaktini gösterir.

Şöyle ki; hangi namaz olursa olsun efdal olan ilk vaktinde kılmaktır. Namazı son vaktine bırakmak, özürsüz olduğu takdirde mekruhtur. Bunu

alışkanlık hâline getirmek ise nifak alametidir.

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şu namaz münafığın namazıdır: O oturup Güneş'i gözetler. Sonunda Güneş

neredeyse şeytanın iki boynuzu arasında olduğu zaman kuşun yem gagalaması gibi dört rekât namaz kılar. Bu namaz içerisinde de Allah'ı çok az anar."21

Allah Resûlü (sav) ikindi namazını ilk vakitte kılmaya özen gösterirdi.

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Resûlü ikindi namazını Güneş yüksek ve canlıyken kıldırır, arkasından

birimiz Avali'ye22 giderdi. Avali'ye geldiğinde Güneş hâlâ yüksekte olurdu."23

Rafi' ibni Hadic'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'le (sav) birlikte ikindi namazını kılardık. Sonra bir deve keserdik.

On paya bölünürdü ve Güneş batmadan önce pişmiş et yerdik."24

Malumdur ki; ikindi namazından sonra deve kesmek, onu bölüştürmek,

pişirmek ve yemek uzun vakit ister. Allah Resûlü (sav) ikindiyi o kadar erken kılardı ki; akşam namazına kadar tüm bu işleri yapacak vakit kalırdı.

19. Müslim, 612

20. Tirmizi, 149

21. Müslim, 622

22. Avali: Medine civarında iki mil ile sekiz mil arasında bulunan köyler

23. Buhari, 550; Müslim, 621

24. Buhari, 2485; Müslim, 625

Allah Resûlü'nün (sav) ikindi namazını bu kadar erken kılmasının elbette

bir hikmeti vardır. Zira ikindi, gün sonuna yani insanların en yorgun olduğu zamana denk gelmektedir. Bu sebeple en çok kaçırılan veya özensiz kılınan namazlardan biri ikindidir. Bu sebeple Allah Resûlü (sav) ikindi

namazı hususunda özel uyarılarda bulunmuştur.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İkindi namazını kaçıran kimsenin durumu, ailesini ve malını kaybeden kimsenin durumu gibidir."25

Ebu Melih'ten şöyle rivayet edilmiştir:

"Bulutlu bir günde, bir gazvede Bureyde ile beraberdik. Bize, 'İkindi namazını erken kılın!' diye talimat verdi. Sonra Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu

nakletti: 'Kim ikindi namazını terk ederse, ameli boşa gider.' "26

E. Akşam Namazının Vakti

Akşam namazının vakti, Güneş'in batışıyla girer, ufukta kızıllık kaybolunca son bulur.27

F. Yatsı Namazının Vakti

Yatsı namazının vakti, ufuktaki kızıllık kaybolunca girer, fecr-i sadığa

yani sabah namazı vakti girene dek devam eder.28

25. Buhari, 552; Müslim, 626

26. Buhari, 553

27. Sahih hadislerde, "Yatsının son vakti, şafak batıncaya kadardır." ifadesi yer alır. Güneş battıktan sonra ufukta önce kızıllık belirir. Yaklaşık altmış, seksen dakika sonra kızıllık kaybolur, beyazlık belirir. Cumhur-u ulema, hadiste kastedilen şafağın kızıllık olduğunu söylemişlerdir. Bu

konuda bazı hadisler de varid olmuştur. Ancak rivayetler zayıftır. Zira ufukta beliren beyazlığın

kaybolması, Güneş batımından üç dört saat sonra, yani gecenin üçte birinin tamamlandığı vakte

denk gelir. Bu vakte kadar akşam namazının vaktinin devam etmesi mümkün değildir.

28. Bazı rivayetlerde yatsının son vaktine dair yanlış anlamaya mahal verecek lafızlar varid

olmuştur:

• ”…Yatsı (son) vakti gece yarısına kadardır…” (Müslim, 612)

• ”…İkinci gün (yatsının son vaktini öğretmek için) gecenin ilk üçte biri geçince kıldı.” (Müslim,

614)

Bu vakitler yatsının son vakti değil, ihtiyar vaktidir. Gece yarısına veya gecenin üçte birlik kısmına

kadar yatsı namazını kılmak efdal olandır. Yatsıyı gece yarısından sonraya bırakmak; yorgunluk,

uyku gibi nedenlerle namazı kaçırmaya sebep olabilir.

G. Namaz Vakitleriyle İlgili Meseleler

1. Namazları Ertelemenin Sünnet Olduğu Yerler

Namazları ilk vaktinde kılmak faziletli amellerdendir. Bazı durumlarda

ise namazın ertelenmesi sünnettir. Bunlar:

a. Şiddetli sıcaklarda öğle namazını ertelemek

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sıcak şiddetlendiğinde namazı serinliğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddetlenmesi cehennemin kaynamasından dolayıdır.”29

Şiddetli sıcak, namaz kılan için huşuya engel olan bir özürdür. Namazda huşuyu korumak ve insanlara kolaylaştırmak babından namazın ertelenmesi tavsiye edilmiştir.

b. Yatsı namazını geciktirmek ve gece yarısına yakın kılmak

Ebu Musa’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben ve benimle birlikte gemide bulunan arkadaşlarım, Buthan Vadisi’nde

konaklamıştık. Resûlullah (sav) Medine’deydi. Her gece yatsı namazında, bunlardan bir topluluk sırayla Allah Resûlü’nün (sav) yanına giderdi. Ben ve arkadaşlarım bir defasında, kendisine ait bir işle uğraşıyorken Resûlullah’a (sav) rastladık. Gece yarısı oluncaya kadar namazı geciktirdi. Sonra Resûlullah (sav) çıkıp

cemaatle namaz kıldırdı.

Namazı bitirdiğinde hazır bulunanlara, ‘Yerinizde kalın! Bilin ve sevinin ki

sizden başka, insanlardan bu vakitte namaz kılan bir kimsenin olmaması veya

bu vakitte sizden başkasının namaz kılmaması, Allah’ın üzerinizdeki nimetlerindendir.’ buyurdu.

Hadisin ravileri, ‘Bu iki sözcükten hangisinin söylendiğini bilemiyoruz.’ demişlerdir.

Ebu Musa devamla der ki: ‘Resûlullah’tan (sav) işittiğimiz şeyden dolayı sevindik ve yerimize döndük.’ ”30

29. Buhari, 536; Müslim, 615

30. Buhari, 567; Müslim, 641

519

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü’nün (sav) bir gece yatsı namazı esnasında meşguliyeti çıktı. Bu

yüzden namazı o kadar geciktirdi ki biz, Mescid-i Nebevi’de uyuduk, sonra

uyandık, daha sonra tekrar uyuyup uyandık.

Nihayet Allah Resûlü (sav) evinden çıktı ve şöyle buyurdu: 'Yeryüzünde sizin

dışınızda namazı bekleyen hiç kimse yoktur.'

İbni Ömer, uyuyup vaktini geçirmekten korkmadığı sürece, yatsı namazını önce ya da sonra kılmak arasında bir ayrım gözetmezdi. Yatsı namazından

önce uyuduğu da olurdu."31

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah’ın Peygamberi (sav), bir keresinde yatsı namazını gece geç vakte kadar

geciktirmişti. Hatta halk uyuyup uyandı, sonra yine uyuyup uyandı.

Arkasından Ömer ibni Hattab, ‘Namaz!’ dedi.

Bunun akabinde Allah’ın Peygamberi (sav), dışarı çıktı.

Sanki ben şu ânda onu görür gibiyim, elini başının yarısına koymuş, başından sular damlıyordu, ‘Eğer ümmetime zor gelmeseydi yatsıyı bu şekilde kılmalarını emrederdim.’ buyurdu.”32

Yatsı namazında aslolan geç kılınmasıdır. Ancak bu, insanlara meşakkat

vereceğinden erken kılınmıştır. Özellikle erken uyuyup erken uyanan toplumlarda namazın gece yarısı kılınması bu meşakkati iyice arttıracaktır.

Hâliyle; imkân varsa yatsı namazını geç kılmak gerekir. Bu, insanlara

meşakkat verecekse, ilk vaktinde kılmak gerekir.

Bu, unutulmuş sünnetlerdendir. Bu saatte namaz kılmak, İslam ümmetinin özelliklerindendir. İmkân buldukça bu sünnetin ihyası gerekir.

31. Buhari, 570; Müslim, 639

32. Buhari, 571; Müslim, 642

c. Sıkışıklık, açlık vb. durumlarda namazı ertelemek

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Akşam yemeğiniz hazırlanıp size takdim edildiği zaman, akşam namazını

kılmadan önce yemeğinizi yiyin. Yemeğinizi aceleye getirip ihtiyacınızı gidermeden kalkmayın."33

Aişe'den (r.anha) rivayet edidiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yemek hazırken ve iki pislik kişiyi sıkıştırırken (hela ihtiyacı varken) namaz olmaz."34

Sıkışan yahut aç olan kimsenin zihni meşguldür. Kendini namaza vermesi, huşu içinde olması mümkün değildir. Böyle bir durumda -vakti çıkarmamak kaydıyla- önce ihtiyaç gidermek sonra farz namazı eda etmek

sünnet olandır.

2. Sabah ve İkindi Vakitlerine Özen Göstermek

Allah Resûlü (sav) sabah ve ikindi namazının muhafaza edilmesini ve bu

iki namaza özen gösterilmesini istemiştir. Zira biri uykuya diğeri de günün en yorgun zamanına denk geldiği için ihmal edilmektedir. Olası bir

ihmale karşı Allah Resûlü (sav) bu iki namaza karşı ümmetinin hassas davranmasını talep etmiştir.

Sabah ve ikindi namazında hassasiyet göstermenin, Allah Resûlü'nün

(sav) çağrısına icabet etmenin yanı sıra birçok fazileti vardır.

a. Kıyamet Günü Allah'ıgörmeye vesiledir

Cerir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte oturuyorduk.

Mehtaplı bir gecede Ay'a baktı ve 'Bakınız! Siz şu Ay'ı rahat bir şekilde gördüğünüz gibi, Rabbinizi de göreceksiniz. Eğer Güneş doğmadan ve batmadan önce namazdan alıkonmamak elinizden gelirse bunu yapınız.' buyurdu

33. Buhari, 672; Müslim, 557

34. Müslim, 560

ve ‘Onların söylediklerine sabret. Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et.’35 ayetini okudu.”36

b. Cennete götüren, ateşten koruyan amellerdendir

Ebu Musa’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim sabah ve ikindi namazlarını kılarsa cennete girer.”37

Umare ibni Ruveybe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), sabah ve ikindi namazını kastederek, ‘Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan bir kimse asla cehenneme girmez.’ dedi.”38

c. Meleklerin hayırlı şahitliğine vesiledir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bazı melekler gece, bazıları da gündüz nöbetleşerek yanınıza gelir. Bunlar, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Daha sonra, gece sizin yanınızda olanlarla Allah’ın huzuruna çıkarlar.

Allah (cc) kullarını en iyi kendisi bilmesine rağmen yine de onlara, ‘Kullarımı nasıl bıraktınız?’ diye sorar.

Onlar da, ‘Yanlarından ayrılırken namaz kılıyorlardı. Yanlarına vardığımızda da namaz kılıyorlardı.’ diye cevap verirler.” 39

d. Kişiyi Allah’ın korumasına alır

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sabah namazını kılan kimse, Allah’ın himayesi altındadır. Artık, Allah’ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki teminatını yok etmeyin, ikindi namazını kılan da Allah’ın himayesi altındadır. Artık, Allah’ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki teminatını yok etmeyin.”40

35. 50/Kâf, 39

36. Buhari, 554; Müslim, 633

37. Buhari, 574; Müslim, 635

38. Müslim, 634

39. Buhari, 555; Müslim, 632

40. Darimi, 1466

Ebu Bekir’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, sabah namazını kılarsa o ândan itibaren Allah’ın güvencesine girmiştir. Artık, namaz kılan bir mümini öldürmek suretiyle Allah’ın bu güvencesini

bozmayınız. Kim, böyle bir mümini haksız yere öldürürse Allah onu alıp yüzü

koyun cehenneme atar.”41

e. Eksik bırakılan namazlara kefaret olur

Abdullah ibni Fedale, babasının şöyle dediğini rivayet emiştir:

“Allah Resûlü (sav) bana birçok şey öğretti. Öğrettiği şeyler arasında,

‘Beş vakit namazı muhafaza et.’ emri de vardı.

Ben, ‘Benim bu saatlerde meşguliyetim var. Hepsini ilk vaktinde kılamayabilirim. Bana öyle bir ibadet emret ki sevabı çok kapsamlı olsun. Onu yaptığımda bana yeterli olsun.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘İki asra devam et.’ dedi.

Bizim dilimizde ‘asr’ kelimesi olmadığı için iki asrdan kastedilenin ne olduğunu sordum. Allah Resûlü, ‘Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazlardır.’ buyurdu.”42

3. Yatsıdan Önce Uyumak, Sonrasında Konuşmak Kerih Görülmüştür

“…O (sav) yatsıdan önce uyumayı, sonrasında konuşmayı hoş karşılamazdı…”43

Yatsı namazından önce uyumak kerih görülmüştür. Zira bu saatte uyuduğunda; uyanamama ve yatsı namazını kaçırma tehlikesi vardır.

Yatsı namazından sonra uyumadan beklemek (sabahlamak) kerih görülmüştür. Çünkü günü ibadetle sonlandıran insan, konuşarak bunu bozmuş

olur. Ayrıca gece geç uyuyarak sabah namazına kalkmayı zorlaştırmış olur.

Şayet dinî veya dünyevi bir ihtiyaç olursa yatsıdan sonra konuşmakta

şer’i bir sakınca yoktur.

41. İbni Mace, 3945

42. Ebu Davud, 428

43. Buhari, 547; Müslim, 461

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Allah Resûlü (sav) Müslimleri ilgilendendiren toplumsal meselelerde, gece

geç saatlere kadar oturmuştur:

Ömer ibni Hattab’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), Ebu Bekir’le birlikte Müslimleri ilgilendiren meselelerde geceleri konuşmalar yapardı, ben de onlarla beraber olurdum.”44

Bazen ashabına nasihatte bulunmuştur.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ömrünün son zamanlarında bize yatsı namazını kıldırdı.

Selam verince ayağa kalktı ve ‘Bakın şu geceniz var ya, işte bu geceden itibaren yüzyılın başında şu ânda yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmayacaktır.’ dedi.

İnsanlar, Resûlullah’ın (sav) bu sözü hakkında kendi aralarındaki konuşmalarında ‘yüzyıl’ konusunda hataya düştüler, yanlış anladılar. Hâlbuki Resûlullah

(sav), ancak o gün yeryüzünde olanlardan hiç kimsenin kalmayacağını söylemiştir. Kendisi, bu ifadesiyle o neslin biteceğini kastediyordu.”45

Allah Resûlü (sav) yatsıdan sonra eşleriyle sohbet etmiş, sonra uyumuş ve

gece namazına kalkmıştır.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav), Meymune’nin (r.anha) evinde olduğu bir gece, kendisinin

gece namazının nasıl olduğuna bakmak için Meymune’nin evinde kaldım. Allah Resûlü ehliyle bir müddet sohbet etti sonra yattı…”46

4. Vakit Ne ile İdrak Edilir

Kişi vakit namazının bir rekâtına yetişmişse vakte yetişmiş ve namazı

vaktinde kılmış olur.

44. Tirmizi, 169

45. Buhari, 601; Müslim, 2537

46. Müslim, 763

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim imamla birlikte kılınan namazın bir rekâtına yetişirse o namaza yetişmiş olur.”47

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, Güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtına yetişirse sabah

namazına yetişmiş olur. Kim, Güneş batmadan önce ikindi namazından bir

rekâta yetişirse ikindi namazına yetişmiş olur.”48

Bazı rivayetlerde “…secdeye yetişen vakte yetişmiştir.” ifadesi yer alır. Bu

ifadeden kastedilen, rekâttır.

Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, Güneş batmadan önce ikindiden veya Güneş doğmadan önce sabah

namazından bir secdeye yetişirse namaza idrak etmiş olur.”49 (Secdeden kasıt, rekâttır.)

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biz secdedeyken namaza yetiştiğinizde hemen secdeye varınız ve onu, namazdan bir rekât olarak saymayınız. Kim, bir rekâtın rükûsuna yetişirse o

rekâta yetişmiş olur.”50

Hâliyle bir rekât namazı vaktinde kılan kimse, diğer rekâtları bir sonraki

vakte sarksa da namazı vaktinde kılmıştır.

5. Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitler

Allah Resûlü (sav) bazı vakitlerde namaz kılmayı yasaklamıştır.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) sabah namazından sonra Güneş doğana dek, ikindi

47. Buhari, 580; Müslim, 607

48. Buhari, 579; Müslim, 608

49. Müslim, 608

50. Ebu Davud, 893

namazından sonra da Güneş batıncaya kadar namaz kılmayı nehyettiğini, içlerinde Ömer ibni Hattab’ın da bulunduğu, Allah Resûlü’nün (sav) ashabının

pek çoğundan işittim. Bu ashab içerisinden en çok sevdiğim ise Ömer’di.”51

Ukbe ibni Amir El-Cüheni’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şu üç vakit vardır ki Allah Resûlü (sav) bu vakitler içerisinde namaz kılmayı ve

cenazelerimizi defnetmeyi bize yasaklardı. Bunlar: Güneş’in doğmaya başlamasından yükselmesine kadar olan vakit, öğle vakti ayakta duranın gölgesinin,

olduğu yere düşmesinden Güneş'in batıya meyletmesine kadar olan vakit ve

Güneş'in zayıflayıp batmaya başladığı vakitten batmasına kadar olan vakit.”52

Bu hadislerden anlıyoruz ki şu beş vakitte namaz kılmak yasaklanmıştır:

- Sabah namazının farzını kıldıktan sonra Güneş doğana dek
- Güneş doğarken
- Güneş tam tepede olduğunda (öğle namazının hemen öncesi)
- İkindi namazının farzından sonra Güneş batana dek
- Güneş batarken

Hiçbir sebep yokken bu vakitlerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Bu

yasağın hikmetlerinden biri, kâfirlere benzememektir. Zira bu vakitlerde kâfirler Güneş'e secde etmektedir.

Amr ibni Abese'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Gecenin hangi saatindeki ibadet daha makbuldür?' dedim.

O da şöyle dedi: 'Gecenin son vaktinde daha makbuldür. Sabah namazını kılıncaya kadar istediğin kadar nafile kıl. Çünkü o vakitte melekler hazır bulunurlar ve hem de sevapları eksiksiz yazarlar. Sabah namazı kılana kadar böyledir.

Sabah namazını kıldıktan sonra Güneş doğuncaya kadar ve bir iki mızrak boyu

yükselinceye kadar namaz kılmayı bırak. Çünkü Güneş, şeytanın boynuzları arasında doğar ve Güneş'e tapanlar o saatte ibadet ederler. Sonra istediğin

51. Buhari, 581; Müslim, 826

52. Müslim, 831

kadar yine nafile kıl. Çünkü bu saatte kılınan namazlara melekler tarafından

şahit olunur ve sevapları da eksiksiz yazılır. Gölge mızrak boyu olduğunda

namazı bırak. Çünkü o saatte cehennem tutuşturulur ve kapıları açılır. Güneş

batıya meyledince ikindi namazını kılıncaya kadar istediğin namazı kıl. Çünkü bu saatte kılınan namaz da şahitlidir. Sonra Güneş batıncaya kadar namaz

kılmayı bırak. Çünkü Güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve kâfirler

de o saatte ibadet ederler.' "53

Bir sebebe binaen kerahat vaktine denk gelen namazlar, bu vakitte

kılınabilir.

Mezkûr vakitlerde yasaklanan namaz, bu vakitlerde hiçbir sebep yokken

kılınan namazdır. Bazı rivayetlerde zikredildiği gibi mezkûr vakitleri gözetleyip özellikle o vakitlerde namaz kılmaktır.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri Güneş'in batışı veya doğuşu esnasında namaz kılmaya kalkışmasın."54

Şayet özel bir sebep olur ve kılınacak namaz bu vakitlere denk gelirse,

bu vakitlerde namaz kılmakta bir beis yoktur.

Allah Resûlü (sav) vaktin sonuna yetişen kimsenin bir rekâtlık zaman kalsa

dahi namaz kılmasını istemiştir. Hiç şüphesiz bu durumdaki biri, namazı

yasak vakitte kılmış olacaktır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim, Güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtına yetişirse sabah

namazına yetişmiş olur. Kim Güneş batmadan önce ikindi namazından bir

rekâta yetişirse ikindi namazına yetişmiş olur."55

Allah Resûlü (sav) bir özür nedeniyle nafileleri kaçırdığında ikindi namazından sonra kılmıştır.

53. Nesai, 572; Tirmizi, 3579

54. Buhari, 585; Müslim, 828

55. Buhari, 579; Müslim, 608

Bukeyr; İbni Abbas'ın (ra) azatlısı Kureyb'den şunu rivayet etmiştir:

"İbni Abbas (ra), Abdurrahman ibni Ezher (ra) ve Misver ibni Mahrame (ra), şöyle

söyleyerek beni, Peygamber'in (sav) hanımı Aişe'ye (r.anha) göndermişlerdi:

'Bizden kendisine selam söyle ve ikindi namazından sonra iki rekât namaz

kılma meselesini sor.

Kendisine, 'Bize senin bu namazı kıldığın haberi getirildi. Hâlbuki Resûlullah'ın (sav) bunu yasakladığı bize ulaşmıştır.' de.

İbni Abbas'ın da, 'Ömer ibni Hattab ile birlikte bu namazdan dolayı halkı

döverdik.' dediğini söyle.'

Kureyb şöyle devam etti: 'Ben de, Aişe'nin yanına girdim ve kendisine benimle gönderdikleri sözleri ilettim.'

O da, 'Ümmü Seleme'ye sor.' dedi.

Ben de yanlarına gidip Aişe'nin (r.anha) söylediğini onlara ilettim. Onlar da beni bu

sefer, Aişe'ye gönderdikleri şeyin bir benzeriyle Ümmü Seleme'ye gönderdiler.

Ümmü Seleme de, 'Peygamber'in (sav) bu iki rekâtı yasakladığını duydum.

Sonra kendisini bu iki rekâtı kılarken gördüm. Bu iki rekâtı kılarken ikindi

namazını kılmıştı. Namazdan sonra, benim yanımda Ensar'dan Haramoğulları'ndan birtakım kadınlar varken kendisi benim yanıma girdi ve bu iki rekât

namazı kıldı. Ben de bir kız çocuğunu kendisine gönderdim ve 'Yanına var,

dur ve kendisine, ‘Ümmü Seleme sana: ‘Ey Allah’ın Resûlü, bu iki rekât namazı yasakladığını senden duyuyordum ama şimdi senin bunu kıldığını görüyorum?’ diyor.’ de. Eğer eliyle işaret ederse, geri çekil.’ dedim. O da denileni

yaptı. Peygamber (sav) eliyle işaret etti, kız da geri çekildi. Namazı bitirdiğinde:

‘Ey Ebu Ümeyye’nin kızı (Ümmü Seleme’nin (ra) babasının adıdır.) ikindiden

sonra iki rekât namazı sormuşsun. Durum şudur: Bana Abdulkays Kabilesi’nden bir kısım insanlar Müslim olmak için kabilelerinden kalkıp

gelmişti, öğleden sonraki iki rekât namazı kılmaktan beni meşgul ettiler. İşte kıldığım budur.’ buyurdu.”56

56. Buhari, 1233; Müslim, 834

Sabah namazının sünnetini kılamadan cemaatle farzı kılan, farzdan sonra sünneti kılan sahabiye sükût ederek onay vermiştir.

Kays ibni Amir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) sabah namazının farzından sonra namaz kılan birini gördü

ve bunun üzerine, ‘Sabah namazı iki rekâttır.’ dedi.

O adam, ‘Ben farzdan önceki sünneti kılmamıştım. O iki rekâtı kıldım.’ dedi.

Allah Resûlü bir şey demedi.”57

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim sabah namazının iki rekâtını kılamaz ise Güneş doğduktan sonra bile

olsa mutlaka kılsın.”58

Bu örnekler göstermiştir ki; bir sebebe bağlı olan namazlar bu vakitlerde

kılınabilir. Örneğin, abdest alan biri bu vakitlerde abdest sünnetini; mescide giren biri bu vakitlerde Tahiyyetu’l Mescid namazını; uykuda kalan

veya unutan biri bu vakitlerde kaçırdığı namazı kılabilir.59

57. Ebu Davud, 1267

58. Tirmizi, 423

59. Allah Resûlü (sav) bir yolculuk esnasında uykuda kalmış ve sabah namazını kaçırmıştır.

Uyanır uyanmaz namazı kılmamış, mekân değiştirdikten sonra namazı kılmıştır.

Abdullah ibni Ebu Katade babasından şöyle nakletmiştir:

“Bir gece Allah Resûlü ile birlikte seferdeydik. Derken topluluk içinden biri, ‘Ey Allah’ın elçisi bizim

için bir mola versen!’ dedi. Allah Resûlü, ‘Ben uyuya kalıp namaza kalkamamanızdan endişe ediyorum.’ şeklinde karşılık verdi. Bunun üzerine Bilal, ‘Ben sizi uyandırırım.’ dedi. Nihayet kafiledeki

herkes uyudu. Bilal de sırtını bineğine yasladı. Gözleri uykuya yenik düştü ve o da uyuya kaldı.

Derken Allah Resûlü uyandı. O esnada, Güneş’in yuvarlağı ufukta belirmişti. Bunun üzerine, ‘Ey

Bilal! Söylediğin söz nerede kaldı?’ dedi. Bilal, ‘Hayatımda bunun gibi bir uykuyla karşılaşmadım.’

diye cevap verdi. Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Yüce Allah dilediği zaman sizin ruhlarınızı kabzeder, dilediği zaman de geri iade eder… Ey Bilal! Kalk, Müslimlere namazı haber vermek için

ezan oku!’ Daha sonra Allah Resûlü abdest aldı. Güneş iyice yükselip ışığı beyazlaşınca kalktı ve

cemaate namaz kıldırdı.” (Buhari, 595)

Bazı âlimler bu rivayete dayanarak, yasaklanan vakitlerde sebepli-sebepsiz hiçbir namazın kılınmayacağını söylemişlerdir. Oysa Allah Resûlü’nün namazı ertelemesi yasak vakte denk geldiğinden değil, özel bir sebepledir.

“…Her biriniz yükünü alsın ve yola koyulsun çünkü bu vadide şeytan bize uğramıştır…”

(Müslim, 680)

“Bu vadide şeytan vardır…” (Muvatta, 26)

Bu manevi bir durumdur ve ancak Allah Resûlü’nün (sav) bileceği bir engeldir. Hâliyle bu hadise

uyarak namazın ertelenmesi doğru değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

6. Bir Özür Nedeniyle Namazı/Namazları Kaçıran, Özür Sonlanınca

Tertip Üzere Namazları Kılar

Bir kişi unutmak, uyumak veya savaş gibi durumlarda namazı kaçırır,

özür sonlanınca kılmak isterse tertip üzere namazları eda eder. Örneğin,

bir savaş nedeniyle öğle ve ikindiyi kılamayan, şayet akşam namazı vaktinde kılma imkanı bulursa önce öğleyi, sonra ikindiyi, sonra akşam namazını kılar.

Cabir ibni Abdullah’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer, Hendek Savaşı’nda Güneş batmak üzereyken Allah Resûlü’nün yanına geldi ve Kureyşli kâfirlere hakaret etmeye başladı ve ‘Ey Allah’ın Elçisi,

Güneş batmadan neredeyse ikindi namazını kılamayacaktım.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü, Allah'a andolsun ki, ben bile kılmadım.' buyurdu.

Sonra kalkıp Buthan'a gittik. Resûlullah namaz kılmak için abdest aldı, biz

de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldırdı. Ondan sonra

da akşam namazını kıldırdı."60

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hendek Savaşı Günü Resûlullah'ın (sav) dört vakit namazı vaktinde kılmalarına engel oldular. Gece epey ilerledikten sonra Bilal'e emretti. O da ezan okudu

sonra kamet getirdi ve Resûlullah (sav) öğle namazını kıldı. Sonra kamet getirildi, ikindi namazını kıldı. Sonra yine kamet getirildi, akşam namazını kıldı,

daha sonra bir kez daha kamet getirildi ve yatsı namazını kıldı."61

7. Kutuplar Gibi Gece ve Gündüz Süresinin Normalin Dışında

Olduğu Yerlerde Vakitler Takdir Edilir, Yirmi Dört Saatlik Dilimde Beş

Vakit Namaz Kılınır

Bunun delili Allah Resûlü'nün (sav) şu hadisidir:

"…Biz, 'Ey Allah'ın Resûlü Deccal'in yeryüzünde kalma süresi ne kadardır?'

dedik.

60. Buhari, 596; Müslim, 631

61. Tirmizi, 179; Bu rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

Allah Resûlü, 'Kırk gündür. Bir gün bir yıl gibi, bir gün bir ay gibi, bir gün de

bir hafta gibi, diğer günleri ise sizin günleriniz gibi olacaktır.'

Biz, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu bir yıl gibi olan günde bizim bir günümüzün namazı yetecek mi?' dedik.

Allah Resûlü, 'Hayır, siz bugün için namaz vakitlerini hesaplayınız.' buyurdu…"62

Deccal'in alışılmışın dışında İslam ümmeti içinde kalacağı kırk gün için,

Allah Resûlü (sav) bir ölçü koymuştur. O günler vuku bulduğunda namaz

vakitleri ölçülür ve her yirmi dört saat içinde beş vakit namaz eda edilir.

II. Namaz Kılınan Yerin Temiz Olması

Namazın sıhhat şartlarından bir diğeri de; namaz kılınacak yerin necasetten temizlenmiş, temiz bir yer olmasıdır.

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Bana, benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş özellik verildi: Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben siyah beyaz bütün insanlara

peygamber gönderildim. Benden önce hiçbir kimseye helal olmayan ganimet

bana helal kılındı. Temiz olan yeryüzü bana mescid ve temizleyici yapıldı, bu nedenle herhangi bir kimseye namaz vakti nerede gelirse orada

kılıversin. Ben, bir aylık mesafeden (düşman kalbine salınan) korkuyla muzaffer oldum/yardım gördüm. Bana şefaat hakkı verildi”63

Hadiste geçen ً

ِّبَ

ِيَ

ط /tayyibeten lafzı her yerin değil, temiz olan yerin

namaz kılmaya elverişli olduğunun delilidir.64

Namazın sahih olması için namaz kılınan yerin temiz/necasetten arınmış olması yeterlidir. Bu da kişinin kıyamda durduğu, rükû, secde ettiği

ve oturduğu yerle sınırlıdır. Bu kadarının temiz olması, namazın sıhhati

için yeterlidir.

Kişi temiz bir yer bulamaz ve necis bir mekânda olduğu hâlde namaz

62. Müslim, 2937

63. Müslim, 521

64. bk. Neylu’l Evtâr, 612 No.lu hadis şerhi

vakti girerse; gücünün yettiğince Allah’tan (cc) korkar ve namazını eda eder.

Zira Allah (cc), hiç kimseye gücünden fazlasını yüklemez65 ve kullarından

güçleri nispetinde kendinden (cc) korkmalarını ister.66 Temiz yer bulamamak namazı vaktini çıkaracak şekilde ertelemeye özür değildir. Namazın

en tekitli şartı vakit içinde eda edilmesidir.67

A. Namaz Kılmanın Yasaklandığı Yerler

Aslolan, temiz olan her yerde namaz kılınabilmesidir. Allah (cc) bu ümmete bir lütuf olarak temiz olan her mekânı mescid kılmıştır. Bununla

birlikte temiz olsa dahi, Allah Resûlü’nün (sav) namaz kılmayı yasakladığı

yerler vardır. Müslim, ona (sav) ittibaen bu yerlerde namaz kılmamalıdır.

1. Hamam, Banyo vb. Yıkanılan Yerlerde Namaz Kılmamak

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Mezarlıklar ve banyolar (hamamlar) dışında yeryüzünün tamamı mesciddir yani namaz kılınabilir.”68

Allah Resûlü (sav) yıkanılan (hamam vb.) yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştır. Evlerde bulunan banyo ve umumi yıkanma yerleri olan hamamlar

arasında fark yoktur.69

2. Makberde/Kabristanda Namaz Kılmamak

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Mezarlıklar ve banyolar (hamamlar) dışında yeryüzünün tamamı mesciddir, namaz kılınabilir.”70

Allah Resûlü (sav) makberde/kabristanda yani özel veya umumi mezar-

65. bk. 2/Bakara, 286

66. bk. 64/Teğabûn, 16

67. bk. “Namaz Vakitleri” Bölümü

68. Ebu Davud, 492; Tirmizi, 317

69. Bu yasağın illetini bilmiyoruz. Hâliyle banyonun necis olması, çıplaklık vb. illetler birer tahminden öteye geçmemiştir. Bir banyo temiz olsa, avret yerleri örtülse dahi orada namaz kılınmaz.

Zira bizim bilmediğimiz, Allah’ın (cc) bildiği ve Resûl’üne bildirdiği bir illet nedeniyle banyoda

namaz kılmak yasaklanmış olabilir.

70. Ebu Davud, 492; Tirmizi, 317

lıkta namaz kılmayı yasaklamıştır. Mezarlık namaz kılmaya elverişli bir

mahal değildir.71

Kabirlere Yönelik Namaz Kılmakla İlgili Yasaklar

a. Kabirlerin mescid edinilmesi

Allah Resûlü (sav) bir kabrin üzerine mescid inşa edip, orayı namazgâh

edinmeyi kesin bir dille yasaklamış; bu fiili yapanları da lanetlemiştir.

Aişe (r.anha) ile Abdullah ibni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) sekerat hâli geldiğinde kendisine ait hamisayı (üzeri işlemeli

örtüyü) yüzüne örtmeye başladı. Sıcaklık basınca yüzünü açıyordu.

Kendisi bu durumdayken Yahudi ve Hristiyanların yaptıklarından sakındırmak için: ‘Allah’ın laneti Yahudi ve Hristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler.’ buyurdu.”72

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lanet etsin. Çünkü onlar, peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler.”73

Kabirleri mescid edinmek, bir Yahudi ve Hristiyan ahlakıdır. Bu yolla

dinlerini ifsad etmiş, nebilerin tevhidî mesajına şirk karıştırmışlardır. Bu

sebeple de Allah katındaki en şerli insanlardır.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme (r.anhuma) Habeşistan’da gördükleri ve içerisinde resimler (suretler) bulunan kiliseyi, Resûlullah’a da (sav) anlatmışlardı.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Bu kimseler, kendileri arasında iyi kimseler olup

71. Kabirlerde namaz kılmanın yasaklanmasının, oranın necis olmasıyla bir ilgisi yoktur. Zira

toprağın üstü temiz, altında yatan insan ölüyken de diriyken de temizdir. Hâliyle kabristan temiz

dahi olsa orada namaz kılmak caiz değildir. Konu içinde açıklanacağı üzere kabirlerde namaz

kılmanın yasaklanması; tevhidi korumak ve şirke götüren tüm yolları kapatmak hassasiyetiyle

ilgilidir. İnsanların türbelere taptığı, kabirlerde çaput bağlayıp dilek dilediği, anıt mezarlarda yatanlara birbirini şikâyet ettiği, kabirlerde yatanların şehirleri deprem vb. doğal afetlerden koruduğuna inandığı… günümüzde; bu yasağın geçerliliğini koruduğu izahtan vareste olsa gerektir.

72. Buhari, 435; Müslim, 531

73. Buhari, 437; Müslim, 530

bunlar vefat ettiğinde kabri üzerine mescid bina eder, içerisine bu resimleri

(suretleri) yaparlardı. İşte böyle kimseler Kıyamet Günü, Allah katında yaratılmışların en kötüleridir.’ buyurdu.”74

Kabirleri mescid edinmek, ölüleri kutsamak ve onların ölümden sonra

da bereketlerinin devam ettiğine inanmaktan kaynaklanan bir itikadi hastalıktır. Bu hastalıklı düşünce ilim adamlarından avama doğru indiğinde

genişlemekte ve kabirde yatanların Allah’ın (cc) yardımcıları gibi hastalara şifa verdiği, kapanan kısmetleri açtığı, rızkı genişlettiği, darda kalana

yardım ettiği, medet umanların imdadına yetiştiği... gibi bir şirk bataklığına dönüşmektedir. Yaratan da, rızık veren de, kısmetleri açan da, rızkı

daraltıp genişleten de, dua edenin duasına, darda kalanın imdadına yetişen de Allah'tır (cc). O'nun (cc), kendisine yardımcı olarak salihlere, talepleri

kendine ulaştıracak aracılara, kulları kendisine yakınlaştıracak seçkinlere

ihtiyacı yoktur. Zira O (cc); kullarını görmekte, duymakta, her hâllerinden

haberdar olmakta, yani onları çepeçevre kuşatmaktadır.

Allah Resûlü (sav) şirki ve şirke götürücü yolları kapamak için gönderildiğinden ötürü kabirlere yönelik birtakım yasaklar getirmiş, geçmiş ümmetlerin tevhidden sapma yollarını kapatmıştır. Bu yasaklardan biri de

İslam'ın ilk yıllarında kabir ziyaretlerini yasaklamasıdır.75 O (sav), kabirlerde yatan salihlere ibadet eden bir toplumun kalplerinde yatan kabirlere

dair batıl inanışları sonlandırmak istemiştir. Tevhid kalplere yerleşip şirk

inancından arındıklarında kabir ziyaretlerine müsaade etmiştir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ben, bundan önce sizleri, kabir ziyaretinden yasaklamıştım. Bundan sonra

kabirleri ziyaret ediniz; çünkü kabir ziyareti dünyaya bağlılığı azaltır ve ahreti hatırlatır."76

Mescid edinilmiş kabirlerde kılınan namaz batıldır. Orası namaz kılma

mahalli değil, Yüce Allah'ın lanetine mahal olan bir şirk merkezidir.

74. Buhari, 427; Müslim, 528

75. bk. Müslim, 976-977

76. İbni Mace, 1571

b. Kabre yönelerek namaz kılmak

"Kabirlerin üzerine oturmayın ve onlara (yönelerek) namaz kılmayın."77

Kabrin kıbleye denk geldiği yerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Bu, şahısların tazim edilip kabirlerin mescid edinilmesine sebep olur.78

Kabirlere yönelik/kabri kıble edinerek kılınan namaz (bizatihi nehyedildiğinden) batıldır.79

Allah Resûlü'nün mezarlıkta cenaze namazı kılması

Allah Resûlü (sav) mezarlıkta ve kabre yönelik namaz kılmayı yasaklamıştır. Bununla birlikte o (sav), mezarlıkta cenaze namazı kılmıştır.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) geceleyin gömülmüş bir cenazenin bulunduğu kabrin yanına geldi ve ‘Bu ne zaman defnedildi?’ diye sordu.

Oradakiler, ‘Geceleyin.’ dediler.

Allah Resûlü, ‘Bana da haber verseydiniz ya!’ dedi.

77. Müslim, 972

78. El-Minhâc, 972 No.lu hadis şerhi, Şafii’den (rh) naklen

79. Buhari (rh) şu hadiseyi muallak olarak rivayet eder: “Enes (ra) kabre yönelik namaz kılmıştır.

Ömer (ra) ‘kabre (dikkat et) kabre (dikkat et)’ diye seslenmiştir. (Kitâbu’s Salât, Buhari, 48. Bab başlığı, muallak olarak) Enes (ra) onun kabri kastettiğini anlayınca ilerlemiş ve kabri geçip arkasında

bırakarak namazını tamamlamıştır. (Fethu’l Bârî, Kitâbu’s Salât, 48. Bab başlığı) Buhari (rh) bu kıssadan şu sonuca ulaşmıştır: ‘Ömer ona namazı iadeyi emretmedi.’ Yani o (rh), şayet kabre yönelik

namaz kılmak namazı batıl kılsaydı, Enes’in (ra) namazını iade etmesi gerekirdi.’ demek istemiştir.”

Kanaatimizce bu istidlal yerinde değildir. Şöyle ki;

• Allah Resûlü (sav) kabirlere yönelik namaz kılmayı yasaklamıştır. Nehiy, ibadet alanındadır ve

kıbleyle ilgili olduğundan, namazdan ayrı düşünülmesi mümkün değildir.

• Ömer’in (ra) Enes’e (ra) iadeyi emretmediği sarih/açık değildir.

• Enes’in (ra) namazı kesmemesi ve yasağı izale ettikten sonra namazına devam etmesi farklı

şekilde anlaşılabilir. Zira namazı bozacak unsur izale edildikten sonra namaza devam etmek bazı

âlimlere göre sahihtir. İmam Malik Muvatta’da İbni Ömer (88), İbni Abbas (89), Said ibni Müseyyib

(90) gibi selef büyüklerinin namazda burunlarının kanadığını, namazı kesip kanı yıkayıp abdest

alarak namaza kaldıkları yerden devam ettiklerini nakletmiştir. Hâliyle birinin namazı bozan bir

unsuru izale edip namaza kaldığı yerden devam etmesi, onun, namazı batıl görmediği anlamına

gelmez.

• Sonuç olarak sahabenin bu uygulamasından şu anlaşılabilir:

Kabre yönelik namaz kılan bunu kastederse namazı bâtıldır. Farkında olmadan kılar ve uyarılınca

durumu ıslah ederek namaza devam ederse, namazı sahihtir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

535

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Oradakiler, ‘Biz onu gecenin karanlığında defnettik. Seni uyandırmak istemedik.’ dediler.

Bunun üzerine Peygamber (onun namazını kılmak için) ayağa kalktı. Biz de

arkasında saf yaptık. Ben de safın içindeydim. Peygamber onun namazını kıldırdı.”80

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Mescidi süpüren siyahi bir kadın -veya genç- vardı. Allah Resûlü birgün onu

göremeyince ashabına onun nerede olduğunu sordu.

Oradakiler, ‘O, vefat etti.’ dediler.

Peygamber (sav), ‘Bunu bana bildirseydiniz.’ buyurdu.

Sanırım onu önemsememişlerdi. Fakat Peygamber (sav), ‘Bana kabrini gösterin.’ buyurdu. Kendisine kabrini gösterdiler. Onun için cenaze namazı kıldı,

arkasından şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz ki bu kabirler, içerisindekiler için karanlıkla doludur. Ancak Yüce Allah üzerlerine, kıldığım namazım sayesinde onlar

için kabirleri aydınlatır/nurlandırır.’ ”81

Allah Resûlü’nün (sav) sözlü yasağı ve fiilî uygulaması arasındaki bu zıtlık

sebebiyle âlimlerimiz arasında ihtilaf oluşmuştur. Görülen odur ki; cenaze

namazı bu yasağın istisnasıdır. Yani; umumen kabristanda namaz kılmak

yasaktır. Ancak cenaze namazı Allah Resûlü’nün (sav) fiiliyle bu umumi yasaktan istisna tutulmuştur.82

80. Buhari, 1321

81. Buhari, 1337; Müslim, 956

82. Bazı âlimlerimiz bu zahiren görünen zıtlığı şöyle yorumlamışlardır:

• Kabirlerde namaz kılmanın yasaklanması, haramlık ifade eden kesin bir nehiy değildir. Allah

Resûlü’nün (sav) mezarlıkta namaz kılması, nehyi haramlıktan sarf etmiş ve mekruh olduğunu

göstermiştir.

• Bir grup âlim, kabirlerde namaz kılmak Allah Resûlü’nün (sav) hususiyetlerindendir, demiştir.

Oysa Allah Resûlü’nün her yaptığı, ümmeti için örnektir. Hususiyet iddiası özel, açık bir delile

dayanmalıdır.

• Âlimlerimizden bir grup yukarıda beyan edildiği üzere cenaze namazını, kabirde namaz kılmayı yasaklayan delillerin istisnası kabul etmiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 1037. hadis şerhi) Şunu

belirtmeliyim ki; cenaze namazının normal namazdan farklı olması bu ayrımda etkili olmuş olmalıdır. Zira cenaze namazında rükû ve secde yoktur. Ayrıca cenaze namazı, ölünün duaya ve istiğfara olan ihtiyacı nedeniyle kılınmaktadır. Yani cenaze namazı ölüyü tazim değil; bilakis onun,

c. Allah'ın dışında ibadet edilen putlara yönelik namaz kılmak

Allah Resûlü (sav) kabirlere yönelerek namaz kılmayı yasaklamıştır. Bunda illet kabrin tazim edilmesi ve kabirde yatanlara tapınma tehlikesidir.

Şüphe yok ki putlara yönelik kılınacak namaz öncelikli olarak bu yasağa

dâhildir. Allah'ın (cc) dışında ibadet edilen put, (Mecusilerin taptığı) ateş,

ilahlaştırılan lider resimleri, putlaştırılmış türbe/ziyaret ve benzerlerini

kıble edinerek kılınan namazlar batıldır.83

mümin kardeşlerinin duasına olan ihtiyacını gösteren bir ibadettir. İçinde secde olmaması ve ifade ettiği anlam, kabirleri tazim ve onlara tapınma illetini ortadan kaldırmaktadır. Kabristanda cenaze namazına müsaade edilmesinin illetlerinden biri bu olmalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

83. İmam Buhari Kitâbu'l Salât, 51. Babta şöyle der: "Önünde ateş, tandır veya Allah'ın dışında

ibadet edilen bir şey olup da Allah'ı kastederek namaz kılan hakkında bab" İbni Abbas'tan (ra)

şöyle rivayet edilmiştir: "Güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) namaz kıldı ve şöyle

buyurdu: 'Cehennem bana gösterildi. Bugün gördüğümden daha korkunç bir manzarayla karşılaşmadım.' " (Buhari, 431)

Buhari'nin (rh) bu tasarrufundan zahiren anlaşılan, bu şekilde kılınan namazın sahih olduğudur.

İmam Buhari'nin zikrettiği rivayet ve (zahiren) ulaştığı sonuç yerinde bir istidlal olmasa gerektir.

Şöyle ki;

• Allah'ın, Nebi'sine gösterdiği ateşle, insanların taptığı/putlaştırdığı ateş aynı şey değildir. (Fethu'l Bârî, Kitâbu's Salât, 51. Bab başlığı şerhi)

• Nebi bunu isteyerek/tercihen yapmamıştır. Ateş Allah tarafından ona arz edilmiştir. (age. İbni

Tin’den naklen)

• Allah Resûlü, yeryüzünün en seçkin topluluğuna; şirke götürme tehlikesinden dolayı kabirlere yönelik namaz kılmayı, kâfirlere benzeme tehlikesinden dolayı Güneş doğarken ve batarken

namaz kılmayı, şirkin tüm yollarını kapamak amacıyla da putlara kurban kesilen yerde Allah’a (cc)

kurban kesmeyi yasaklamıştır.

Ebu Mersed El-Ganevi’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kabirlerin

üzerine oturmayın ve onlara yönelerek namaz kılmayın.” (Müslim, 972)

Amr ibni Abese’den şöyle rivayet edilmiştir: “Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Gecenin hangi saatindeki

ibadet daha makbuldür?’ dedim. O da şöyle buyurdu: ‘Gecenin son vaktinde daha makbuldür.

Sabah namazını kılıncaya kadar istediğin kadar nafile kıl. Çünkü o vakitte melekler hazır bulunurlar ve hem de sevapları eksiksiz yazarlar. Sabah namazı kılana kadar böyledir. Sabah namazını kıldıktan sonra Güneş doğuncaya kadar ve bir iki mızrak boyu yükselinceye kadar namaz

kılmayı bırak. Çünkü Güneş şeytanın boynuzları arasında doğar ve Güneş’e tapanlar o saatte

ibadet ederler. Sonra istediğin kadar yine nafile kıl. Çünkü bu saatte kılınan namazlara melekler

tarafından şahit olunur ve sevapları da eksiksiz yazılır. Gölge mızrak boyu olduğunda namazı

bırak. Çünkü o saatte cehennem tutuşturulur ve kapıları açılır. Güneş batıya meyledince ikindi

namazını kılıncaya kadar istediğin namazı kıl. Çünkü bu saatte kılınan namaz da şahitlidir. Sonra

gün batıncaya kadar namaz kılmayı bırak. Çünkü Güneş, şeytanın iki boynuzu arasında batar ve

kâfirler de o saatte ibadet ederler.’ ” (Ebu Davud, 1277; Nesai, 572)

Sabit ibni Dahhâk’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Resûlullah (sav) zamanında bir adam Buvane

denilen yerde bir deve kurban etmeyi adadı ve Peygamber’e (sav) gelip, ‘Ben Buvane’de bir deve

kurban etmeyi adadım.’ dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “O dediğin yerde

kendisine ibadet edilen putlardan bir put var mı? Sahabiler, “Hayır” dediler. Bu sefer Resûlullah

(sav), “ Orada cahiliye döneminde yapılmakta olan bayramlar yapılır mı?” buyurdu. Sahabiler yine,

d. Resme/Surete dönük namaz kılmak

Resimler iki kısımdır:

• Tapılan/ilahlaştırılan varlıkların/liderlerin resimleri: Bunlar Allah’ın

(cc) dışında ibadet edilen put kapsamındadır. Bunlara yönelik kılınan namaz batıldır.

• Bir ruha sahip ve yüz hatları belli olan varlıkların resimleri, yani İslam’ın yasaklamış olduğu suret bulunan yere melek girmeyeceğinden

ötürü Müslim’in duvarlara suret resmi asması hoş karşılanmamış, Allah

Resûlü (sav) duvarlarda bulunan suretli eşyaları indirmiştir.

Kıble cihetinde bulunan resme dönük namaz kılmak bu sebeplerle mekruh görülmüştür.84

e. Kilisede namaz kılmak

Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz içinde bulunan resimlerden ötürü sizin kilisenize girmeyiz.”85

Abdullah ibni Abbas (ra) içinde resim olmadığı müddetçe kilisede namaz

kılardı.86

Kilisede bulunan resimler/ikonalar, putperest Roma’nın şirk adetlerinin kiliseye girmesiyle başlamıştır. Bu sebeple ashab içinde resim/temasil

olan yerde namaz kılmamıştır. Zira bu resimler sıradan birer resim değil,

Allah’ın (cc) dışında ibadet edilen birer puttur ve İsa, Meryem, azizler ve

meleklerle ilgili şirk inanışını temsil etmektedir. Kiliselerle ilgili bir diğer

tehlike; birçok kilisenin kabir üzere inşa edilmiş olmasıdır.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü Seleme, Allah Resûlü’ne Habeşistan’da gördüğü Mariye diye anılan

“hayır” dediler. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “Öyleyse adağını yerine getir. Gerçek şudur ki: Allah’a isyan konusunda yapılan adak yerine getirilmez veya Âdemoğlunun elinde

olmayan şeylerde yaptığı adağı da yerine getirmesi gerekmez.’ ” (Ebu Davud, 3313)

Tüm bunlardan sonra İslam’ın putlara dönük namaz kılmaya müsaade etmesi veya bu namazı

sahih kabul etmesi İslam'ın genel prensipleriyle uyuşmamaktadır.

84. Suret/Resim ahkâmına dair bk. Tevhid Dergisi, S 83, s. 4

85. Buhari, Kitâbu's Salât, 54. Bab, muallak olarak

86. age.

bir kiliseden bahsetti. Bu kilisenin içerisinde gördüğü resimleri de Allah Resûlü'ne anlattı. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Onlar, aralarından

salih bir abid veya adam öldüğü zaman mezarının üstüne bir mescid yapıp

içine de o görmüş olduğunuz resimleri çizen bir kavimdi. İşte onlar Kıyamet

Günü Allah katında mahlukatın en kötüsüdür.' "87

Bugün resimsiz/ikonasız kilise bulmak mümkün değildir; ola ki bulundu, bir azizin (!) kabri üzere inşa edilip edilmediği tahkik edilmelidir. Bu

nedenlerle kiliselerde namaz kılınmamalıdır.

f. Deve ağıllarında namaz kılmak

Eti yenen evcil hayvanların ağıllarında namaz kılmak caizdir. Zira bu

ağıllarda namaz kılmaya engel olabilecek tek şey, ağıllarda bulunan idrar

ve dışkıdır. Necasetler babında açıklandığı üzere eti yenen hayvanların

dışkısında aslolan temiz olmalarıdır. Bu nedenle ağıllarda kılınan namaz

da temiz bir mekânda kılınmıştır. Bunun tek istisnası deve ağıllarıdır. Allah Resûlü (sav) deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklamıştır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Koyun ağıllarında namaz kılın fakat deve ağıllarında kılmayın."88

Bera ibni Azib'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne, 'Deve eti yemekten dolayı abdest almak gerekir mi?' diye

soruldu.

Allah Resûlü, 'Deve eti yediğinizde abdest alınız.' diye cevap verdi.

Koyun etinden soruldu. 'Ondan abdest gerekmez.' dedi.

Deve ağıllarında namaz kılmaktan soruldu.

Allah Resûlü, 'Deve ağıllarında namaz kılmayınız. Çünkü onlar şeytan

huylu varlıklardır.' buyurdu.

87. Buhari, 434; Müslim, 528

88. Tirmizi, 348-349

Koyun ağıllarında namaz kılmaktan soruldu.

Allah Resûlü, ‘Orada namaz kılabilirsiniz. Çünkü koyun bereketlidir.’ buyurdu.”89

Abdullah ibni Muğaffel’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz. Ancak deve ağıllarında namaz kılmayınız. Çünkü onlar yaratılış olarak şeytani bir huya sahiptirler.”90

Deve ağıllarında namazın yasaklanmasına dair birçok hikmet zikredilse

de; hadislerde varid olan tek hikmet, bu yasağın şeytanlarla ilgili olmasıdır. Ki; bu da gaybi, manevi bir sebeptir. Zira akıl deve ile şeytan/cin arasındaki bağı kurmaktan acizdir. Allah Resûlü’nün (sav) sözüne teslim olup

deve ağıllarında namazı terk etmek evla olandır.

Sonuç

Yeryüzü bu ümmet için mescid kılınmıştır. Hâliyle temiz olan her yer

Müslimler için namazgâhtır. Allah Resûlü’nden (sav) özel bir yasak gelmediği müddetçe necasetten uzak her yerde namaz kılınabilir.91

B. Mescidler

Kelime anlamı “secde edilen yer” olan mescid, se-ce-de kökünden türemiştir. Istılahta ise namaz kılmaya tahsis edilen mekân anlamında kullanılmaktadır. Fıkıhta mescid, cami, mescidlerin önemi ve onlara karşı sorumluluklarımızın işlendiği bölümdür.

89. Ebu Davud, 184

90. İbni Mace, 769

91. Bazı hadislerde bazı mekânlarda namaz kılmak yasaklanmıştır.

İbni Ömer’den (ra) rivayet edilmiştir: “Resûlullah (sav) yedi yerde namaz kılmayı yasaklamıştır. Çöplükler, hayvan kesim yerleri, mezarlıklar, yol ortası, hamam ve banyolar, deve ahırları ve Kâbe’nin

damında.” (Tirmizi, 346)

Ancak hadis isnadında bulunan Zeyd ibni Cebire nedeniyle zayıf kabul edilmiştir. Zeylai (rh) Zeyd

ibni Cebire’nin ittifakla zayıf kabul edildiğini nakletmiştir. Zira Buhari, Nesai, Ebu Hatim, Darekutni, İbni Adiyy gibi imamlar Zeyd ibni Cebire’yi cerhetmiştir. (Tuhfetu’l Ehvezî, 346 No.lu hadis

şerhi)

1. Mescidlerin Önemi/Fazileti

a. Allah adına ilk inşa edilen mabed mesciddir

“Şüphesiz ki insanlar için yeryüzünde kurulmuş ilk ev, Mekke’deki mübarek ve âlemlere hidayet olan (Kâbe’dir). Onun içinde apaçık ayetler ve İbrahim’in makamı vardır. Kim oraya girerse emniyettedir. Ona yol bulanlara/güç yetirenlere (Allah’ın hakkı olarak) evi haccetmeleri farzdır. Kim de inkâr ederse şüphesiz ki Allah, âlemlere ihtiyacı olmayandır.”92

Ebu Zerr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Ey Allah’ın Resûlü, yeryüzünde ilk defa hangi mescid kuruldu?’ dedim,

‘Mescid-i Haram’ buyurdu.

‘Sonra hangisi?’dedim,

‘Mescid-i Aksa’ buyurdu.

‘Aralarında kaç yıl var?’ dedim,

‘Kırk yıl, bu ikisinden sonra artık sana namaz nerede ulaşırsa orada kılıver, orası da mesciddir.’ buyurdu.”93

Allah adına ve O’nun (cc) şiarı olsun diye inşa edilen ilk yapının bir mescid olması dikkat çekicidir. Bu, insanlığın ve doğal olarak dinin merkezinde mescidin yer aldığını göstermektedir. İslam şehir mimarisine baktığımızda bu gerçeği en açık hâliyle görürüz. Şehrin merkezinde mescid vardır ve şehir sosyal, kültürel, ticari… olarak mescidin çevresinde konumlanmıştır. İslam toplumu mescidde buluşmakta, hayat mescidden (sabah namazı) başlamakta, toplantılar mescidde yapılmakta, nihayetinde insan mescidden hazırlanıp ahirete yolcu edilmektedir. Tüm bunlar mescidin İslami hayatta neye karşılık geldiğini anlamamıza yardımcı birer unsurdur.

b. Mescidler Allah’ın en sevdiği yerlerdir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

92. 3/Â-i İmran, 96-97

93. Buhari, 3366; Müslim, 520

“Beldelerin Allah’a en sevimli gelen yerleri mescidleridir. En sevimsiz ve buğzettiği yerleri ise pazarlardır.”94

Zira mescid, alınların arza; ruhların semaya yükseldiği; insanların secde secde Allah’a yakınlaştığı, tevhid üzere Allah’a (cc) kulluk edilen yerdir.

Allah’a (cc) en sevimli ameller orada yapılmaktadır.

c. Mescid müminlerin arındığı ve İlahi nurla aydınlandığı yerdir

“Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir oyuk(tan yayılan ışığa) benzer. Kandil de bir camın içindedir. Cam,

inciyi andıran bir yıldız gibidir. Doğuya da batıya da ait olmayan, mübarek

bir zeytin ağacından yakılır. Onun yağı, neredeyse ateş ona dokunup (tutuşturmasa dahi) ışık verir. Nur üstüne nurdur. Allah, dilediğini nuruna hidayet

eder. Allah, insanlara misaller verir. Allah, her şeyi bilir.”95

“Ayetin son kısmından da anlaşıldığı gibi bu misalde Allah’ın (cc) hidayeti ve

bunun mümindeki tecellisi anlatılmıştır. Allah’ın (cc) iman, Kur’ân ve ilimle aydınlattığı kalpler böyledir işte… ‘Bu nur ve hidayet nerelerde ve nasıl aranmalıdır?’ sorusuna bir sonraki ayetler cevap vermektedir.”96

“(O nur) Allah’ın yüceltilmesine ve içerisinde Allah’ın adının anılmasına izin

verdiği evlerde (mescidlerdedir). Orada, gece ve gündüz O’nu tesbih ederler.”97

Allah’ın (cc) nuru O’nun evlerinde yani mescidlerdedir. Müminler O’nu

(cc) mescidde anıp tesbih ettikçe O’na yakınlaşmakta ve O’nun nuruyla

aydınlanmaktalardır. Bu da onları arındırmakta; dünyanın çeşitli fitnelerinden korumaktadır.

“Onlar, ticaretin ve alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymadığı adamlardır. Kalplerin ve

gözlerin (dehşetten) ters döndüğü bir günden korkarlar. Allah’ın onları yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandırması ve lütfundan kendilerine fazlasını

vermesi için (O’nu tesbih eder, namazı kılar, zekâtı verir, ticaret ve alışverişin

94. Müslim, 671

95. 24/Nûr, 35

96. Tevhid Meali, Nûr Suresi, 35. ayetin açıklaması

97. 24/Nûr, 36

kendilerini esir almasına müsaade etmezler). Allah, dilediğini hesapsız/sınırsız rızıklandırandır.”98

Bildiğimiz gibi resûllerin insanlığa karşı üç temel vazifeleri vardır:

• Allah’ın ayetlerini (okuyup amel ederek) tilavet etmek

• Onları arındırmak/tezkiye etmek

• Onlara Kitab’ı ve hikmeti öğretmek

“Andolsun ki Allah müminlerin içinde, kendilerinden olan bir Resûl göndermekle onlara iyilikte bulunmuştur. Onlara O’nun ayetlerini okur, onları

arındırır ve onlara Kitab’ı ve hikmeti öğretir. Hiç şüphesiz, (Resûl gelmeden)

önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.”99

Allah Resûlü’nün (sav) hayatına baktığımızda bu üç vazifeyi mescidde icra

ettiği görülecektir. Zira mescid nübüvvet medresesidir. Müminler dinlerini orada öğrenmekte, orada arınmaktadırlar.

d. Mescide bağlılık en faziletli amellerdendir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yedi kişi vardır ki, Allah bunları sadece kendi gölgesinin bulunduğu günde

gölgesinde gölgelendirir:…(bunlardan biri de) kalbi mescidlere bağlı olan

kişidir.”100

Kalbin mescide bağlı olması, kişiyi Allah’ın (cc) yanında özel bir konuma

yükseltmektedir. Kıyametin o dehşetli ânında, insanlar bir karış mesafeye yaklaşmış Güneş’in sıcaklığıyla kavrulurken mescid ehli Yüce Allah’ın

arşının gölgesinde özel misafirler olarak ağırlanacaklardır. Mükâfat, amelin cinsindendir. Onlar dünyadayken çokça Allah’ın evine sığınmışlardır.

Yüce Allah da ihtiyaç duydukları o zorlu günde onları daha güvenli bir

sığınakta koruma altına almıştır.

98. 24/Nûr, 37-38

99. 3/Âl-i İmran, 164

100. Buhari, 1423; Müslim, 1031

Mescide bağlılık, sahibinin iman üzere olduğunu gösteren alametlerden biridir.

Ebu Said’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimsenin mescidle ilgilenip oraya gidip geldiğini görürseniz onun imanına şahit olunuz. Çünkü Allah şöyle buyurur:

‘Allah’ın mescidlerini, ancak Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve yalnızca Allah’tan korkan kimseler imar edebilir.

Umulur ki bunlar, hidayete ermiş kimselerden olurlar.’101 ”102

Elbette bu, tevhid üzere hiçbir şeyi O’na (cc) ortak koşmaksızın mescide

bağlılık gösteren insanlar içindir. Önceki bölümde geçtiği gibi salihlerin

kabrini mescid edinenler; kalpleri mescidlere bağlı olsa da Allah ve Resûl’ünün dilinde lanetlenmiş, insanların en şerlisi oldukları haber verilmiştir.

e. Mescide yürümek mescidde oturmak en faziletli amellerdendir

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Resûlü, 'Bakınız! Allah'ın onunla günahları sildiği, dereceleri yükselttiği şeyi size haber vereyim mi?' buyurdu.

Oradakiler, 'Evet, bildir Ey Allah'ın Resûlü' dedi.

O da, 'Zorluklara rağmen abdesti tam ve eksiksiz güzel bir şekilde almak,

mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir.

İşte bunlar ribattır (bağlanmaya değer taatlerdir).' buyurdu."103

Mescide yürümek insanın derecesini arttırır; orada oturup bir sonraki

namazı beklemek insanı Allah yolunda nöbet tutan (murabit) seviyesine yükseltir.

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Her kim sabah namazını cemaatle kılar sonra namaz kıldığı yerde oturup

101. 9/Tevbe, 18

102. Tirmizi, 2617

103. Müslim, 251

Güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreder sonra da iki rekât namaz kılarsa bir

hac ve umre yapmış gibi sevap kazanır.' Enes dedi ki: 'Peygamber (sav) 'Tam,

tam, tam (hac ve umre sevabı kazanır)' ' buyurdu."104

Mescidde otururken boş durmayıp Allah'ı (cc) zikretmek, kişiyi hac ve

umre yapan kişinin seviyesine yüceltir. Ki mescidde Allah'ı anmak Yüce

Allah'ın en sevdiği amellerdendir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Memleketi dışındaki bir kimsenin, ailesinin yanına dönmesiyle ailesinin sevindiği gibi, Allah da mescidleri namaz ve zikir için yer edinen kimselerden

hoşlanır ve sever."105

Abdullah ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü ile birlikte akşam namazını kıldık. (Namazdan sonra) evine

dönecekler evine döndüler. Bekleyen kişiler (mescidde) beklemeye başladılar. Allah Resûlü koşarak geldi. Nefes nefese kalmış, diz kapaklarını açmıştı.

Dedi ki: 'Müjdelenenin/Sevinin! İşte Rabbiniz semanın kapılarından bir kapı

açtı, Meleklere karşı sizinle övünerek, 'Kullarıma bakın! Farz olan bir namazı

kılmışlar ve ondan sonrakini beklemekteler.’ demektedir.’ buyurdu.”106

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“ ‘Kul bir namazı beklemek için mescidde olduğu müddetçe namazda gibidir.

O, (mescidden) çıkıncaya veya hades işleyinceye kadar melekler onun için,

‘Allah’ım onu bağışla! Allah’ım ona merhamet et.’ derler.’

Ravi der ki: ‘Ebu Said El-Hudri’ye sordum, ‘Hades işlemek nedir?’

Ebu Said, ‘Sessiz veya sesli yellenmedir.’ dedi.’ ”107

104. Tirmizi, 586

105. İbni Mace, 800

106. İbni Mace, 801

107. Ahmed, 11907

Ebu Zubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cabir ibni Abdullah’a, ‘Peygamber’in, ‘Kişi namazı beklediği müddetçe namazda sayılır.’ dediğini duydun mu?’ diye sordum.’

Dedi ki: ‘Biz bir gece Allah Resûlü’nü yatsı namazı için bekledik. Vakit gecenin yarısına yaklaşıncaya kadar yanımıza çıkmadı. Sonra Allah Resûlü geldi

ve namazı kıldık. Namazdan sonra, ‘Oturun!’ dedi ve bize hitap ederek şöyle

buyurdu: ‘İnsanlar namazlarını kıldılar ve uyudular. Sizler ise namazı beklediğiniz süre içerisinde namazda sayıldınız.’ ”108

2. İslam Toplumunun Oluşumunda Mescidin Rolü

Şüphe yok ki İslam için verilen mücadele, kulluğumuzun bir parçasıdır.

Bu nedenle kulluğun merkezi mescid olduğu gibi, mücadelenin de merkezi de mesciddir.

İslami mücadelenin öncüleri, en zorlu zamanlarda dahi mescid inşa ederek yola koyulmuşlardır. İbrahim (as) ve İsmail (as), yerleşim yerlerinin nadir olduğu bir çöle Kâbe’yi inşa etmişler, inşaatında bizzat çalışmışlardır.

“(Hatırlayın!) Hani biz evi/Kâbe’yi insanlar için toplanma yeri ve güvenli

bir bölge kılmıştık. Ve onlara: ‘İbrahim’in makamını (namaz kılacağınız) bir

namazgâh edinin.’ (diye emretmiştik.) İbrahim ve İsmail’e: ‘Benim evimi tavaf edenler, itikafta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.’ diye emretmiştik.”109

Musa (as) ve Harun (as), Firavun’a karşı mücadeleye giriştiklerinde açıktan

mescid inşa etmeleri söz konusu değildir. Çünkü Firavun, kurum ve müessesesiyle örgütlenmiş bir devlet modeline sahiptir. Firavun'dan izinsiz

mabed inşa etmek olanaksızdır. Yüce Allah, Müslimlerin mescidsiz kalmasına razı olmadı ve gerekirse evleri mescid hâline getirmelerini emretti.

“Biz Musa’ya ve kardeşine şöyle vahyetmiştik: ‘Kavminiz için Mısır’da evler

hazırlayın. Evlerinizi (içinde namaz kılınan) kıblegâh hâline getirin. Namazı

dosdoğru kılın. Müminleri de müjdele.’ ”110

108. Ahmed, 14743

109. 2/Bakara, 125

110. 10/Yûnus, 87

Allah Resûlü’nün (sav) hayatında da benzer bir evreye şahit oluyoruz. O

(sav) Mekke’de açıktan bir toplanma ve ibadet merkezi inşa edemiyordu.

Ancak bir sahabenin evini müminler için toplanma merkezi kılmıştı. Bu

gizli ev, bir yandan müminlerin inen ayetleri okuduğu diğer yandan siyasi anlamda örgütlendikleri yerdi. Orada Rablerini tanıyor, şirk ve cahiliyenin kirinden aranıyor ve tevhidle inşa oluyorlardı. Daru’l Erkam/

Erkam’ın Evi olarak bilinen o mescid, Mekke Dönemi boyunca müminler için güvenli bir sığınak görevi görmüştü.

O (sav), Medine’ye hicret ettiğinde kendisi ve ailesi için bir ev inşa etmeden mescid inşa etti. Böylece ashabına ve bizlere İslam cemaatinin mescide olan ihtiyacının, barınacak bir evden daha öncelikli olduğunu ve İslami hayatın merkezinde mescid olduğunu göstermiş oldu.

Şüphe yok ki insî ve cinnî şeytanlar; mescidin İslami hayattaki önemini

Müslimlerden daha iyi anlamışlardır. Bu sebeple müminleri mescidsiz bırakmak, var olan mescidlerin anlam ve mahiyetini değiştirerek ifsad etmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Zira anlamışlardır ki; mescidin

bozulması, kulluğun bozulması ve İslami hayatın temellerine vurulacak

darbedir. Bu sebeple insanları müşrikleştirmek için gece gündüz tuzak

kuranlar111 mescidleri ifsad etmek için canla başla çalışmışlardır.

a. Tevhid merkezi olan mescidleri şirk merkezine çevirmek

“Hiç şüphesiz, mescidler Allah’ındır. (O hâlde), Allah’la beraber başka bir

(ilaha) dua etmeyin.”112

Mescid, Yüce Allah’a tevhid üzere kulluk edilsin diye vardır. İnsî ve cinnî

şeytanlar Allah’ın adı yücelsin diye inşa edilen tevhid merkezlerini şirk

yuvasına çevirerek ifsad etmişlerdir.

111. “Müstekbirler, mustazaflara derler ki: ‘Hidayet size geldikten sonra, biz mi sizi ondan alıkoyduk? (Hayır, öyle değil!) Bilakis sizler, suçlu günahkârlardınız.’ Mustazaflar, müstekbir olanlara

derler ki: ‘Bilakis (işiniz gücünüz) gece gündüz hile (yapmaktı)… (Çünkü) siz, Allah’a karşı kâfir

olmamızı ve O’na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz bize.’ Azabı gördüklerinde (için için yanarak) pişmanlıklarını gizleyecekler. Biz, kâfirlerin boynuna zincirli halkalar geçirdik. (Ne yani)

yaptıklarından başkasıyla mı cezalandırılacaklardı?” (34/Sebe’, 32-33)

112. 72/Cin, 18

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme Habeşistan’da gördükleri içinde resimler

bulunan bir kiliseden bahsettiler. Bundan Peygamber’e de söz ettiler. Bunun

üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Onlar, aralarından salih bir zat öldüğü

zaman mezarının üstüne bir mescid yapıp içine de o görmüş olduğunuz resimleri çizerlerdi. İşte onlar Kıyamet Günü Allah katında mahlukatın en kötüsüdür.’ ”113

Böylece insanlar mescidde kabri bulunan (türbe/ziyaret) salihlerin adını yüceltmiş, onları övmüş, onlardan fayda ve bereket ummuşlardır. İnsanlara vahiy doğrultusunda tevhid öğretilsin diye var olan mescidler,

insanların şirki öğrendiği birer şirk okuluna dönüşmüştür.

Cinnî şeytanların ilk olarak İsevi Müslimlerde başlattığı bu sapkınlık,

dalga dalga büyüyerek bugünkü Hristiyanlık hâline dönüştü. Bir bidat

önce hafif/kapalı sonra açık/zahir bir şirke dönüştü. Allah Resûlü (sav)

başta kendi kabri olmak üzere, ümmetini bu sapkınlığa karşı uyardı ve

kabirperestliği kesin bir dille yasakladı.

Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) ölümüne sebep

olan hastalığı sırasında şöyle buyurdu:

“ ‘Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler.’ Aişe şöyle dedi: ‘Allah Resûlü’nün bu sözü olmasa,

Müslimler onun kabrini açık bırakırlardı. Ancak ben onun kabrinin mescid

edinilmesinden korkuyorum.’ ”114

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir daha ayağa kalkamadığı ölüm hastalığı sırasında şöyle buyurdu: ‘Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabrini mescid edindiler.’ Peygamber (sav) bunu söylememiş olsaydı (veya bu tehlike olmasaydı) onun kabri açık bir yerde bırakılırdı. Ancak o kabrinin mescid edinilmesinden korktu (yahut onun mescid edinilmesinden korkuldu).”115

113. Buhari, 427; Müslim, 528

114. Buhari, 1330

115. Buhari, 1390

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ım benim kabrimi ibadet edilen bir put kılma! Peygamberlerin kabirlerini mescid edinenlere Allah’ın gazabı şiddetlidir.”116

Ancak onun (sav) haber verdiği gibi ümmeti adım adım önceki milletlere uydu ve mescidleri kabirler üzerine inşa ederek tevhid yolundan saptı.

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Siz kendinizden önceki topluluklara karış karış, zira’ zira’ tabi olacaksınız. Hatta onlar kelerin deliğine girseler siz de onların peşinden gidip gireceksiniz.’

Biz, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Onlar Yahudi ve Hristiyanlar mıdır?’ dedik.

Allah Resûlü, ‘Başka kim olabilir?’ buyurdu.”117

b. İslam mescidlerine alternatif “dırar mescidleri” inşa etmek

“Zarar vermek, küfrü (yaymak), müminlerin arasını bölmek, Allah’a ve Resûl’üne daha önceden harp ilan etmişlerin karargâhı olsun diye mescid edinenler ve: ‘Biz güzellikten/hayırdan başka bir şey kastetmedik.’ diye Allah adına yemin edenler (var ya)! Allah, onların gerçek yalancılar olduğuna şahitlik eder.

Orada ebediyen (namaza) durma! İlk günden takva üzere kurulmuş olan mescid, (namaza) durman için daha evladır. Orada temizlenmeyi isteyen adamlar vardır. Allah, temizlenenleri sever. Binasını/mescidini, takva üzerine ve Allah rızasını (gözeterek) tesis eden mi daha hayırlıdır; yoksa, binasını yıkılmaya yüz tutmuş, bir uçurumun kenarına kurup o yerle birlikte kendisi de cehennem ateşine yuvarlanacak olan mı? Allah, zalimler topluluğunu hidayet etmez.”118

“Ayet, yeryüzünde bulunan mescidleri ‘takva’ ve ‘dırar’ mescidleri olarak iki kısma ayırmıştır:

Takva mescidleri; içinde yalnızca Allah'a (cc) kulluk edilen, hiçbir şeyin O'na ortak koşulmadığı,119 yalnızca Allah'ın (cc) adının anılıp yüceltildiği,120 içinde

116. Ahmed, 7358; Muvatta, 475

117. Buhari, 7320; Müslim, 2669

118. 9/Tevbe, 107-109

119. 9/Tevbe, 107-109

120. 24/Nûr, 36

Allah'ın (cc) nur ve hidayeti olan vahyin okunduğu,121 müminlerin dünya hayatının kirinden arındığı122 yapılardır.

Dırar mescidleri; müminlere zarar vermek, küfrü yaygınlaştırmak, müminleri bölmek ve Allah'a (cc) savaş açmış mücrimlerin karargâh olarak kullanması için inşa edilen ve adına "mescid" denen yapılardır.

Bugün, Allah'ın (cc) yasalarını yürürlükten kaldıran, tevhide ve muvahhidlere düşmanlık eden, zan, hurafe ve menkıbeyi din kaynağı kılmaya çalışan sistemlerin bir yandan İslam'a savaş açması, öte yandan ısrarla mescid inşa etmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir."123

"Dırar mescidi" gerçeği, İslam toplumlarını dinle ifsad etmek isteyen, dine karşı din projesiyle çalışan ikiyüzlü, münafıkça bir projedir. İlk görüldüğü yer; o ayetlerin nüzulüne sebep olan Medine olsa da, her yer ve zamanda benzer faaliyetlerle karşılaşmak mümkündür.

Bu projenin esasında tevhidle açıktan savaşmak yerine, tevhid mesajını içerden ifsad etmek vardır. Özü tevhidî mescidlere alternatif mescidler inşa etmek ve isminden anlaşılacağı üzere İslam'a/Müslimlere zarar vermektir.

Örnek olsun, Cumhuriyeti kuran kadroların danışmanlığını da yapmış bulunan Ahmet Hamdi Başer, Cumhuriyet kadrolarının camiye bakışını şu sözlerle özetlemiştir:

"Bizde dinî, cemiyetin (toplumun) dışına atmak değil, bilakis inkılabın emrine vererek yaşatmak lazımdır. Camileri yıkıp, terk edip onların yerine halk evleri yapmak suretiyle hedefimize varamayız. Her zaman camide toplanan halka, oradan sesimizi duyurmak, oraları modern halk evleri hâline koymak; din sınıfını (âlimleri) ortadan kaldırmak, herkesi din ve dünya namına konuşturmak mümkündür."124

Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki; her cami/mescid bize ait değildir ve

her kapısında cami/mescid yazan yerde namaz kılamayız. Zira dinin sahibi olan Allah kötü niyetlerle kurulan ve Müslimlere/tevhide zarar ver-

121. 24/Nûr, 35

122. 24/Nûr, 37

123. Tevhid Meali, Tevbe Suresi, 109. ayetin açıklaması

124. Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, Ahmet Hamdi Başar, s. 51

me amaçlı kullanılan yerlerin adı mescid olsa da orada namaz kılınmayacağını haber vermiştir.

Hâliyle Müslimlerin şu soruyu sorması gereklidir: Bugün camiler niçin

inşa edilmekte ve hangi amaçla kullanılmaktadır? Halk bu mescidlerde

Allah'ı tevhidle birlemeyi ve yalnızca O'na (cc) kulluğu mu öğrenmektedir?

Mescidler tevhid davasına zarar mı vermekte, yoksa tevhid davasına destek mi olmaktadır? Mescidler müminlerin mi, yoksa Allah'a ve Resûl'üne harp ilan edenlerin mi karargâhıdır? Bu sorulara verdiğimiz cevaplar,

orada namaz kılıp kılamayacağımızı belirleyecektir.125

Yukarıda mezkûr soruları sorup sonrasında doğru cevaba muvaffak olan

niceleri, Allah'ın emrine uymamış ve "toplumu kazanma" bahanesiyle dırar mescidlerini mesken edinmişlerdir. "Orada edebiyen (namaza) durma"

diyen Allah'a (cc) rağmen, Allah'ın dinine hizmet adına dırar mescidlerini

sahiplenmişlerdir. İlginçtir; dırar mescidi ehlini dönüştüremedikleri gibi

kendileri birer cami cemaatine dönüşmüş; dönüştürmek için yola çıktıkları halkın bile gerisine düşerek savrulmuşlardır. Dinlerini vahiy değil,

toplumun beklentileri belirler olmuştur. Bu, Allah'a ve Resûl'üne muhalefetin cezası olsa gerektir.

"…O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı

azabın gelmesinden sakınsınlar."126

Buna binaen; muvahhidlerin temel sorumluluklarından biri de içinde

yalnızca Allah'ın adının yüceltildiği ve yalnızca Allah'ın birlendiği mescidler inşa etmektir. İçinde müminlerin arındığı ve ruhlarının yüceldiği

mescidler…

Osman ibni Affan'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim Allah’ın rızasını kazanmak için bir mescid yaptırırsa Allah da onun

için cennette ona bir ev yapar.”127

125. Bu konuda tavrımız net olsa da, mevcut camilerin, mescid-i dırar olup olmaması meselesinin içtihadi bir konu olduğunu kabul ediyoruz.

126. 24/Nûr, 63

127. Tirmizi, 318

Amr ibni Abese’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim içerisinde Allah’ın zikredildiği bir mescid inşa ederse Allah onun

için cennette bir ev inşa eder.”128

3. Bazı Mescidlerin Özel Fazileti

Allah’ın evi olmaları hasebiyle tüm mescidler faziletlidir. Yüce Allah bu

mescidlerden bazısını bazısına üstün kılmıştır. Zira O (cc) yarattıkları arasından dilediğini seçip dilediğine üstün kılmaktadır.129

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç mescid dışında başka bir mescid için yolculuğa çıkılamaz. Bunlar; Benim mescidim (Mescid-i Nebevi), Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa’dır.”130

İbadet kastıyla (dinî) yolculuk yalnızca üç mescide yapılabilir. Zira Allah (cc) bu üç mescidi diğer mescidler arasından seçmiş ve üstün kılmıştır.

Mezkûr mescidlerde kılınan namaz diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha faziletlidir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışındaki başka

mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır.”131

Cabir’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Benim bu mescidimde kılınan bir namaz diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır. Mescid-i Haram müstesna. Mescid-i Haram’da kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan yüz bin namazdan daha efdaldir.”132

128. Nesai 688

129. bk. 28/Kasas, 68

130. Buhari, 1189; Müslim, 1397

131. Buhari, 1190; Müslim, 1394

132. İbni Mace, 1406

NAMAZ KİTABI

4. Mescid Adabı

a. Mescide sağ ayakla girip sol ayakla çıkmak

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescide sağ ayakla girmen ve sol ayakla çıkman sünnettendir.”133

b. Mescide girerken ve çıkarken Allah Resûlü’nden varid olan mesur dualarıokumak

“Sizden biriniz mescide girerken

◌ْكَ رَحمَتِ وَ ابَ

◌َ أَبْ لِ ح

◌ّ ُتْ افْ مَّ ه

اَلل

‘Allah’ım rahmet kapılarını bana aç.’ desin. Mescidden çıkarken de

◌ِكَ

◌ْضلُ فَ ْن مِ كَ

◌ْأَلُ سأَ

◌ّ أَ نِّ إِ مَّ ه

اَلل

‘Allah’ım senin lütfundan isterim.’ desin.”134

Abdullah ibni Amr’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü mescide girdiği zaman şöyle derdi,

◌ّ ِيمِ جَ

◌َ الرِ ان

◌ْطُ

◌ْيَ الشَّ نَ مَ ، ِيمِ قَدِ

◌ه ال

◌انَ

◌ْطُ

◌ْ َسلُ وَ ، ِيمَ كَرِ

◌ْ الْ هِ جْهِ وَبَوِ ، ِيمَ عَظِ

◌ّ ه ال

ِ بالل ذُ وْعُ أَ

‘Taşlanmış kovulmuş şeytandan El-Azîm olan Allah’a, O’nun yüce vechine

ve ezeli hükümranlığına sığınırım.’ ”135

Mescide girerken Allah’tan (cc) O’nun fazlını/lütfunu istiyor ve rahmet kapılarını bize açmasını diliyoruz. Yine şeytanın şerrinden O’nun (cc) azametine sığınıyoruz. Bu duanın bize öğrettiği hakikat şudur: Mescid, Er-Rah-

133. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4322; Her ne kadar bu rivayet sahabe sözü olsa da (mevkuf); reyle

tespit edilemeyecek bir hüküm olduğundan ve sahabe bunu sünnete nispet ettiğinden merfu

(Allah Resûlü sözü) hükmündendir. Ki; İmam Buhari, İbni Ömer’den muallak (senedsiz) olarak

naklettiği bu sözü Allah Resûlü’nün (sav) sünneti kabul etmiş ve onun işlerine sağla başlamasının

yansıması kabul etmiştir.

İbni Ömer mescide sağ ayağıyla girer, çıkacağı zaman da sol ayağıyla çıkardı. (Buhari, Kitâbu’s

Salât, 47. Bab başlığı, muallak olarak)

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir: “Temizlik yaparken, taranırken, ayakkabısını giyerken, hasılı bütün işlerinde mümkün olduğu kadar sağdan başlamak, Allah Resûlü’nün hoşuna giderdi.”

(Buhari, 426; Müslim, 268)

134. Müslim, 713

135. Ebu Davud, 466

mân ve Er-Rahîm isminin bir tecelligâhıdır. Oraya Allah’ın (cc) rahmeti

bir sağanak gibi yağmakta ve rahmete susamış gönüllerin susuzluğunu

gidermektedir. Ancak her mescide giren bu büyük lütuftan istifade edememektedir. Zira şeytan, insanı çarşıyla oyalayıp mescidden alıkoymakta136 alıkoyamadıklarını mescidde boş şeylerle oyalayarak İlahi rahmetten mahrum etmektedir. Bu nedenle şeytanın şerrinden Allah’a (cc) sığınır

ve O’ndan (cc) rahmet kapılarını açmasını ister. Bu, aynı zamanda bir itiraf

ve ilticadır. Allah’ın yardımı ve koruması olmasa mescidde dahi müminin

hayra muvaffak olamayacağını, göz açıp kapama süresince dahi Allah’ın

yardımından müstağni olmadığını kemâl-i acziyetle Rabbine sunmasıdır.

Çıkışta ise Allah’ın (cc) fazlını istiyoruz.137 Hiç şüphesiz bu, Allah Resûlü’nün Kur’ân’ı açıklamasıdır. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

“Namaz bittiğinde yeryüzünde yayılın/dağılın. Allah’ın lütuf ve ihsanından

arayın. Allah’ı çokça zikredin ki, kurtuluşa eresiniz.”138

Yüce Allah namaz kıldıktan sonra, Müslimlerin günlük hayatlarına dönmelerini ve Allah’ın ihsan ve lütfu olan fazlını, yani rızıklarını aramalarını

istemiştir. Rızık talebi Allah’ın fazlını arama eylemidir. Allah Resûlü (sav)

bu arayışı duasına yansıtarak, mescidde olduğu gibi mescid dışında da

O’nun (cc) fazlına olan ihtiyacını belirtmiştir. Bu, tevhiddir…Kulun Allah’a

olan ihtiyacının farkında olması; maddi ve manevi her ihtiyacında Rabbinin fazlına rağbet etmesidir.

c. Tahiyyetu’l mescid namazı kılmak

“Tahiyye” selamlamak demektir. Tahiyyetu’l mescid, kişinin mescide girdiğinde iki rekât namaz kılarak mescidi selamlamasıdır.

136. Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Beldelerin

Allah’a en sevimli gelen yerleri mescidleridir. En sevimsiz ve buğzettiği yerleri ise pazarlardır.”

(Müslim, 671)

137 ك.

ك ِم ْن َف ْضلَ ُ

ل

َ

سأ َ

ي ِأ ّ

ن

ِ

ه َّم ِإ ّ

للَ

ا

138. 62/Cuma, 10

Ebu Katade’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biriniz mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan önce oturmasın.”139

d. Mescidde insanlara rahatsızlık vermemek

Mescid, Müslimlerin toplama mekânıdır. Namaz kılmak, Allah'ı zikretmek, Kur'ân okumak... için bina edilmiştir. Müslim, bu gayelere aykırı

davranışlardan sakınmalı, söz ve davranışlarına dikkat etmelidir. İnsanların dikkatini dağıtacak, huşuyu bozacak, ibadetlerini kesecek eza verici

davranışlardan uzak durmalıdır. Allah Resûlü'nün (sav) kendi döneminde

yasakladığı bazı şeyler:

(1) Mescidde şahsi meseleler için ses yükseltmek

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim kaybettiği bir şeyi mescidde ilan eden bir kimseyi işitirse ona, 'Allah

kaybettiğini sana geri çevirmesin.' desin. Çünkü mescidler bunun için yapılmamıştır."140

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Mescidde satan ve satın alan bir kimseyi gördüğünüzde, 'Allah ticaretine kazanç vermesin.' deyin. 'Yitiğini mescidde sorup arayan kimse gördüğünüzde

de Allah onu sana buldurmasın.' deyin."141

Bureyde ibni Husayb'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kimse mescidde kaybettiği deveyi ilan etmiş ve 'Kim kırmızı deveyi bana

bulur?' demişti. Bunun üzerine Allah Resûlü, 'Bulamayasın! Mescidler ancak

yapıldıkları şey için yapılmıştır.' dedi."142

Zira şahsi bir mesele için mescidde bağırmak, o meseleyle ilgisi olmayan

139. Buhari, 444; Müslim, 714

140. Müslim, 568

141. Tirmizi, 1321

142. Müslim, 569

insanları rahatsız eder, huşuyu olumsuz etkiler. Ancak tüm cemaati ilgilendiren İslami bir faaliyet söz konusu olursa, bunun mescidde icra edilmesinde bir beis yoktur. Zira bu tüm cemaate yönelik ortak bir faaliyettir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Hassan ibni Sabit mescidde şiir okurken, Ömer (ra) onun yanından geçmiş

ve ona dik dik bakmıştı.

Bunun üzerine Hassan, 'Ey Ömer, vaktiyle ben, bu mescidde senden daha

hayırlı bir zat olan Allah Resûlü varken de şiir söylerdim.’ dedi ve Ebu Hureyre’ye dönerek şöyle dedi: ‘Ey Ebu Hureyre! Resûlullah (sav), ‘Haydi sende benim adıma müşriklere cevap ver.’ dediğini ve ‘Allah’ım onu Ruhu’l Kudüs’le

destekle.’ diye dua ettiğini işitmedin mi?’ deyince Ebu Hureyre, ‘Allah şahittir

ki evet, öyle olmuştu.’ diye cevap vermişti.”143

Allah Resûlü’nü müdafaa etmesi için Hassan ibni Sabit mescidde şiirler

söylemiş, tüm cemaat onun hicivlerini dinlemiştir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescidde gösteri yapan Habeşlileri seyrederken Resûlullah (sav) beni elbisesi

ile örtüyordu. Ben bıkıncaya kadar onları seyrettim. Öyleyse siz genç kızların

eğlenceye olan düşkünlüklerini anlayışla karşılayın.”144

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Habeşistanlılar, mızraklarıyla Resûlullah’ın (sav) yanında oynarlarken birden

Ömer ibni Hattab geliverdi. Onları taşlamak için taşlara uzandı.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Ey Ömer, bunları kendi hâline bırak.’ buyurdu.”145

Habeşliler bayram günü mescid içinde yöresel/folklorik kılıç kalkan

143. Buhari, 3212

144. Buhari, 5236

145. Buhari, 2901

oyunları oynamış, Allah Resûlü ve eşi bu gösteriyi izlemiştir. Bu da kültürel faaliyetlerin mescidde icra edilebileceğini gösteren delillerdir.

(2) Vücut temizliğine dikkat etmeyerek cemaate eza vermek

İbni Ömer’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) Hayber Gazvesinde şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Her kim sarımsak yerse mescidimize yaklaşmasın.”146

Cabir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), soğan ve pırasa yemeyi yasakladı. Ancak bunlara duyulan ihtiyaç ağır bastı. Biz de onlardan yedik. Bunun üzerine Resûlullah (sav),: 'Kim, şu

kokusu pis olan bitkiden yerse mescidimize asla yaklaşmasın. Çünkü melekler

de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olur.' dedi"147

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her Müslim’in her yedi günde bir mutlaka başını ve vücudunu yıkaması

gerekir.”148

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü insanlar şehir dışındaki yayla ve köylerinden nöbetleşe olarak

yünden aba giymiş bir şekilde gelirler, toza bulanırlar ve kendilerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasında ben yanındayken onlardan biri Allah Resûlü’nün

yanına geldi.

Allah Resûlü ona, ‘Keşke siz şu gününüz için temizlenmiş olsanız.’ buyurdu.”149

İkrime’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Iraklılardan bir grup kimse İbni Abbas’a gelerek,

‘Ey İbni Abbas! Cuma günü gusletmeyi vacip görür müsün?’ dediler. İbni Abbas da, ‘Hayır vacip değil ama yıkanmak daha iyi olup, yıkanan da daha hayırlı bir iş yapmış olur. Gusletmeyene de gusletmesi vacip değildir. Cuma günü

146. Buhari, 853; Müslim, 561

147. Müslim, 563

148. Buhari, 897; Müslim, 849

149. Buhari, 902; Müslim, 847

gusletmenin nasıl başladığını size haber vereyim: İnsanlar çok çalışıyorlar ve

yün elbiseler giyiniyorlardı. Yüklerini sırtlarında taşıyorlardı. Mescidleri dar,

tavanı basıktı ve tavan bir gölgelikten ibaretti. Sıcak bir günde Resûlullah (sav)

mescide geldi. Yün elbiseler içerisinde insanlar terlemiş ve etrafa kötü kokular yayılmıştı. Bu kokularla insanlar birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Resûlullah (sav) bu kokuyu hissedince şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Cuma günü olunca

gusledinız ve en güzel koku ve yağdan ne varsa sürünün.’ buyurdu.

İbni Abbas diyor ki: Aradan zaman geçti. Allah onlara mal, hizmetçi ve bolluk verdi. Müslimler yünden başka elbiseler giydiler, köle ve hizmetçileri olduğu için sırtlarında iş yapmaktan kurtuldular. Mescidleri genişletildi böylece

kendilerini rahatsız eden terden kurtuldular.”150

Vücut temizliği ve ağız bakımı mescide gelecek Müslim için bir zorunluluktur. Kötü kokan kimse yakınında durduğu insanlara eziyet etmiş

olacaktır.

(3) Yürürken veya otururken çevresinde bulunan kardeşlerine zarar vermek, eziyet etmek

Ebu Musa El-Eşari'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Herhangi biriniz mescidimizden veya çarşımızdan yanında oklar varken geçecek olursa herhangi bir Müslime zarar vermemek için onları temrenlerinde tutsun -veya- onu avucunun içine alsın."151

Abdullah ibni Amr'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma namazına üç türlü kimse gelir: Birisi, konuşur gürültü çıkarır; onun nasibi gevezeliktir; birisi, dua etmek için gelir, Allah'a dua eder Allah dilerse onun isteğini verir, dilerse vermez; birisi, susup kimseyi rahatsız etmeksizin hutbe dinlemeye ve namaz kılmaya gelen, hiçbir Müslim'in omzuna basmadan, kimseye eziyet vermeden cumaya gelen kimsedir ki bu kimsenin bu yaptıkları üç gün de fazlasıyla bir sonraki cumaya kadar yaptığı ve yapacağı günahlarına kefarettir. İşte bu Allah'ın En'âm Suresi 160. ayetinde beyan ettiği gerçekle

150. Ebu Davud, 353

151. Buhari, 7075; Müslim, 2615

uyuşur. 'Kim Allah'ın huzuruna iyi bir iş ve davranışla çıkarsa bu yaptığının on katını kazanacaktır.' "152

Bunlar o dönem için Allah Resûlü'nün (sav) bazı uyarılarıdır. Uyarıların ortak noktası Müslim'in Müslim kardeşlerine eziyet etmesine engel olmak, toplu alanlarda bulunma adabını öğretmektir. İnsanlara eza veren her türlü davranış bu yasaklar kapsamındadır. Telefon sesini açık bırakmak, şahsi eşyaları saf düzenini bozacak şekilde bırakmak, yüksek sesle sohbet etmek, insanları bakışlarla taciz etmek...

e. Mescidi temiz tutmak

Mescidler Allah'ın evi, İslam'ın şiarıdır. Her Müslim'in vazifesi İslami şiarlara saygılı olmak, Allah'ın evinde olduğu şuuruyla hareket etmektir.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Resûlü kıble tarafındaki duvarın üzerinde bir tükürük gördü ve onu kazıdı. Sonra cemaate döndü ve dedi ki: 'Biriniz namaz kıldığında kıble tarafına tükürmesin. Çünkü o kimse namaz kıldığında Allah onun kıblesindedir.' "153

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Mescidde balgam/tükürük bulunması bir hatadır. Bu hatanın giderilmesi/ kefareti ise toprakla kapatmaktır.”154

Eski dönemde mescidin zemini toprak olduğundan insanlar zemine tükürebiliyordu. Bugün mescidler halıyla kaplandığından ötürü durum değişse de, sünnetin ana mesajı olan “mescidleri temiz tutmak” geçerlidir. Mescid temizliğinde bulunmak ise faziletli amellerdendir. Yüce Allah en şerefli elçilerine mescid temizlemelerini emretmiştir.

“...İbrahim ve İsmail’e: ‘Benim evimi tavaf edenler, itikafta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.’ diye emretmiştik.”155

Asr-ı Saadet Dönemi'nde kendi hâlinde yaşayan siyahi bir kadın, mes-

152. Ebu Davud, 1113

153. Buhari, 406; Müslim, 547

154. Buhari, 415; Müslim, 552

155. 2/Bakara, 125

cid temizliği sayesinde ümmetin ortak hafızasına kaydolmuş, asırlardır hadis meclislerinde anılmaktadır.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Mescidi süpüren siyahi bir kadın -veya genç- vardı. Allah Resûlü birgün onu göremeyince ashabına onun nerede olduğunu sordu.

Oradakiler, ‘O, vefat etti.’ dediler.

Peygamber (sav), ‘Bunu bana bildirseydiniz.’ buyurdu. Sanırım onu önemsememişlerdi. Fakat Peygamber (sav), ‘Bana kabrini gösterin.’ buyurdu. Kendisine kabrini gösterdiler. Onun için cenaze namazı kıldı, arkasından şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz ki bu kabirler, içersindekiler için karanlıkla doludur.

Ancak Yüce Allah üzerlerine, kıldığım namazım sayesinde onlar için kabirleri aydınlatır/nurlandırır.’ ”156

Allah (cc), Nebi’sinin o kadını unutmasına müsaade etmemiş, Nebi (sav) ashabın o kadını unutmasına müsaade etmemiş, hadis imamları bu kıssayı

kaydederek ümmetin unutmasına müsaade etmemiştir. Bu kadının ayırıcı özelliği nedir? Mescidi süpürmektir. Bu da hiçbir amelin küçümsenmemesi gerektiğini göstermektedir.157

f. Mescidleri süsleyerek işlevsizleştirmemek

Mescidlerin inşa gayesi insanları dış dünyanın kirinden arındırmak, Rablerine yakın olmalarını sağlamak ve kulluk bilincini diri tutmaktır. Mescidin binasında bu ruhun korunması ve mimarinin bu ruha uygun olması gerekmektedir. Süs, şatafat, lüks...mescidin varlık amacına aykırıdır.

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

" 'Ben mescidleri yükseltip, genişletmekle emrolunmadım.' İbni Abbas dedi

ki: 'Vallahi siz Yahudi ve Hristiyanların kilise ve havralarını yükselttikleri gibi

mescidleri süsleyeceksiniz.' "158

156. Buhari, 1337; Müslim, 956

157. Bu kıssadan Allah Resûlü'nün unutulmuş bir sünnetini öğreniyoruz. Sahipsiz, kimsesiz,

kendi hâlinde insanlarla özel olarak ilgilenmek, onların durumunu takip etmek.

158. Ebu Davud, 448

İbni Abbas'ın (ra) uyarısı dikkat çekicidir. Buradan anlıyoruz ki; Ehl-i Kitab'ın bozulma alametlerinden biri de mescidleri süslemeleridir. Galiba

bu; bir şeyin özünü/ruhunu kaybeden bireylerin/toplumların görüntüye/kabuğa yoğunlaşmasıyla ilgilidir. Din, inanç ve ahlak boyutunu yitirince, inanç ve ahlakı temsil eden değerler süslenir, abartılı bir saygıyla

yüceltilir...Allah Resûlü'nün (sav) ayaklar altına aldığı cahiliyeyi siyaset

ve ahlakta ihya eden Emeviler Dönemi'nde süslü mescidler inşa edilmesi dikkat çekicidir.

Mescid süslemek sonra da süslü mescidlerle övünmek kıyamet alametlerindendir:

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Mescid yaptırmakta insanlar birbirleriyle övünür hâle gelmedikçe kıyamet

kopmayacaktır."159

159. Ebu Davud, 449; Bazı âlimler Asr-ı Saadet sonrası süslü mescidler inşa edilmesini iki gerekçeyle meşru kabul etmişlerdir. (bk. Neylu'l Evtâr, 628 No.lu hadis şerhi):

• Evler/şehirler süslenince mescidler evlerden geri kalmasın diye süslenmesine müsaade edildi. Hemen belirtmeliyiz ki bu, bir yanlışı başka bir yanlışla gerekçelendirmektir. İslam şehirlerinde lüks evlerin yapılması, İslam toplumunun Roma ve Sasani toplumlarını taklit etmesidir. Lüks,

şatafat ve gösterişi yasaklayan bir dinin şehirlerinde şatafatta yarışan evler yapılması, şatafat ve

israfları nedeniyle helak olan toplumların taklidi, bir münkerdi ve inkâr edilmeliydi. Şuna dikkat

etmeliyiz: Bugün “İslam sanatı” diye bize sunulan yapıların hiçbiri Asr-ı Saadet Dönemi'ne ait değildir. Nübüvvet ve Raşid Hilafetin son bulduğu saltanat ve istibdadın başladığı Emevi ve sonrasına ait yapılardır. Bunlar İslam’ın değil mülk ve saltanatın sanatıdır; şayet şatafat ve gösterişi sanat

diye isimlendirmek doğruysa!

Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Nübüvvet Allah’ın olmasını dilediği süre kadar aranızda bulunacaktır. Sonra Allah kaldırmayı dilediği bir vakitte onu

aranızdan kaldıracaktır. Sonra nübüvvet menheci üzere olan bir hilafet devri olacaktır. Bu Allah’ın

devam etmesini dilediği kadar devam edecektir. Sonra Allah kaldırmayı dilediği bir vakitte onu

aranızdan kaldıracaktır. Sonra ısırıcı saltanat devri gelecektir. Bu Allah’ın devam etmesini dilediği

kadar devam edecektir. Sonra Allah kaldırmayı dilediği bir vakitte onu aranızdan kaldıracaktır.

Sonra zorba bir saltanat gelecektir. Bu Allah’ın devam etmesini dilediği kadar devam edecektir.

Sonra Allah kaldırmayı dilediği bir vakitte onu aranızdan kaldıracaktır. Sonra tekrar nübüvvet

menheci üzere kurulu bir hilafet devri gelecektir.” (Ahmed, 18406)

Sefine’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Peygamber’den (sav) sonra

gelen halifelik otuz senedir. Sonra Allah mülkünü veya mülkü dilediğine verir.’ Ravi Said, diyor ki:

‘Sefine bana şunu iyi anla, dedi. 'Ebu Bekir’in halifeliği iki senedir, Ömer’inki on, Osman’ınki on

iki senedir. Ali de aynı şekilde Peygamber’in (sav) halifelerindendir.’ Said dedi ki: ‘Sefine’ye şöyle

dedim: ‘(Mervanoğullarını işaret ederek) Ama bunlar Ali’nin halife olmadığını iddia ediyorlar.’ O

da Mervanoğullarını kastederek, ‘Zerkaoğullarının dübürleri yalan söylemiştir.’ dedi.” (Ebu Davud,

4646; Tirmizi, 2226)

• Bir grup ilim adamı, “Selef, süslenmiş mescidleri inkâr etmemiştir, ‘Bu da camileri süslemenin

cevazına delildir.’ demişlerdir.”

Bu yaklaşım hatalıdır. Zira hiçbir şey Allah Resûlü’nün (sav) üstünde değildir. Ümmeti ilgilendiren onun (sav) emir ve nehiyleridir. Kaldı ki; selef bu yapıları inkâr etmiş, karşı çıkmıştır. İlk olarak

Osman (ra) mescidde köklü değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikler süsleme kapsamında olmayıp

yapısal değişiklik olmasına rağmen sahabe karşı çıkmıştır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Resûlullah (sav) Dönemi'nde Mescid-i Nebevi kerpiçle

bina edilmişti. Tavanı hurma yapraklarından, direkleri ise hurma ağaçlarının gövdesinden oluşuyordu. Ebu Bekir (ra), mescidin bu yapısına, herhangi bir ilavede bulunmadı. Ömer (ra), mescidi

genişletti. Ancak Peygamber (sav) Dönemi'ndeki gibi kerpiç ve hurma dalı ile yeniden bina etti.

Direklerini ise odundan yaptı. Daha sonra Osman (ra), mescidin yapı tarzını değiştirdi. Mescidi çok

genişletti. Duvarlarını nakışlı taşlar ve kireçle ördü. Sütunlarını, nakışlı taşlarla yükseltti. Tavanı ise

sac adı verilen bir ağaçtan yaptı.” (Buhari, 446)

Osman (ra) bu tepkilerden rahatsız olmuş, yaptığının mescidi süslemek değil, yalnızca binasını

genişletmek ve ek bölümler yapmak olduğunu açıklamak durumunda kalmıştır.

Ubeydullah El-Havlani’den şöyle rivayet edilmiştir: “Osman (ra), Allah Resûlü’nün mescidini yeniden inşa ettiği zaman insanların kendisi hakkında olumsuz konuşmaları hakkında şöyle diyordu:

‘Siz yaptığım bu iş hakkında çok konuşmaya başladınız. Ben Allah Resûlü’nün şöyle buyurduğunu işittim: ‘Her kim Allah rızası için bir mescid bina ederse Allah da ona cennette onun gibi bir ev

bina eder.’ ’ ” (Buhari, 450)

Hafız İbni Hacer (rh) der ki: “İlk defa mescidleri süsleyen Abdulmelik ibni Mervan’dır. Bu da sahabenin son dönemlerine denk gelmektedir. İlim ehlinin birçoğu sustular; fitneden korktular.

Bazısı da buna cevaz verdi. Mescidi tazim babından süslemeye cevaz Ebu Hanife’nin görüşüdür.”

(Fethu’l Bârî, 446 No.lu hadis şerhi)

Abdulmelik ibni Mervan ve ailesi (Ümeyyeoğulları) iktidar hırsıyla Allah’ın evini mancınıklarla

dövmüş, Medine’ye baskın vermiş, tabiin imamlarını katletmiş, her türlü muhalefeti Haccac gibi

bir zalimle bastırmış zulüm çetesidir. Sinek öldürür gibi insan kanı döken bu zulüm çetesine karşı

gelmek kolay olmasa gerektir. Yani, selefin suskunluğu iddiası doğru olsa bile; bu, ikrardan değil

korku sebebiyledir.

562

NAMAZ KİTABI

g. Elleri Teşbik (Parmakları Birbirine Kenetleme) Yapmamak

Allah Resûlü (sav) mescidde bulunan birinin ellerini kenetlemesini nehyetmiştir.

Ebu Sumame El-Hannât'tan şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Ka'b ibni Ucre beni parmaklarımı birbirine geçirmiş durumda gördü ve

beni böyle yapmaktan nehyetti ve bana Allah Resûlü'nün, 'Kim güzelce abdestini alır namazı kastederek evinden mescide doğru çıkarsa, parmaklarını

birbirine kenetlemesin çünkü o namazda gibidir.' dediğini aktardı."160

Bu suretin yasaklanmasındaki hikmet hususunda farklı görüşler ileri

sürülmüştür:

Bu, faydasız (abes) bir davranıştır.161 Namaza hazırlık yapan veya namazda olan insan, edep içinde olmalıdır. Zira huzuruna çıkmaya hazırlandığı

veya huzurunda durduğu zat yüceler yücesi, alemlerin Rabbidir. Kişinin

dış görüntüsü, huzuruna gireceği/girdiği varlığın şanına layık olmalıdır.

Bu davranış şeytandandır.162 Rivayetin İbni Ebi Şeybe rivayetinde "Parmakları kenetlemek şeytandandır" ifadesi nakledilmiştir.163 Bu suretin şeytandan olması; namaz adabına aykırı olmasıyla ilgili olabilir. Şöyle ki;

şeytan namazın huşusunu bozacak, kişinin aklını karıştıracak, kişinin Rabbine Rabbinin de kişiye yönelişini kesecek her yola başvurur. Bu suret,

namazın ruhuna aykırı olduğundan hususi olarak teşvik ediyor olabilir.

Osman ibni Ebî'l Âs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

"Kendisi Allah Resûlü'ne gelip, 'Ey Allah'ın Resûlü! Şeytan benimle namazım ve kıraatim arasına girdi, namazımı karıştırmaktadır.' demesi üzerine Allah Resûlü (sav) ona, 'Bu 'Hınzeb' denilen şeytandır. Bunu hissettiğinde Allah'a

sığın (istiaze oku) ve sol tarafına üç kere hafifçe tükür.' demiştir.

Osman ibni Ebî'l Âs'tan (ra) şöyle dedi, 'Söylenileni yaptım, bu durumu Allah

benden giderdi.' "164

160. Ebu Davud, 562; Tirmizi, 386

161. Neylu'l Evtâr, 846 nolu hadis açıklaması

162. age.

163. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 4824

164. Müslim, 2203

563

Bunun şeytandan olmasının bir diğer yönü; uykuya davetiye çıkarması olabilir.165 Şöyle ki; bilindiği gibi şeytan canlılığı sevmez, kişiyi tembelliğe sevkedecek her yola başvurur.

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Sizden biri uyuduğu zaman şeytan onun kafasının arka tarafına üç düğüm atar ve her düğümü attıkça, 'Önünde uzun bir gece var, haydi uyu!' der. Kişi uyanıp Allah'ı zikrederse bu düğümlerden biri çözülür. Kalkıp abdest alırsa ikincisi, namaz kıldığında da üçüncüsü çözülür. Böylece o kişi dinç ve huzurlu bir şekilde sabaha kavuşur. Aksi halde uyuşuk, tembel ve huzursuz bir halde sabahlar."166

İnsanı gevşeten/tembelleştiren şeylerden biri de esnemektir. Şeytan kişiyi esnetmeye çalışır.

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Esnemek şeytandandır. İçinizden birisi esnemesi gelirse gücü ölçüsünce esnememek için kendisini tutsun. Çünkü esnemek üzere ağzınızı açıp 'haa' diyecek olursanız şeytan güler."167

İslam alimleri -aradaki irtibatı beyan etmeseler de- parmakları kenetlemenin uykuyu getirdiğini, uykuya davetiye çıkaran şeylerin şeytandan olduğunu, haliyle parmakları kenetlemenin şeytandan olduğunu söylemişlerdir. Allah en doğrusunu bilir.

Parmakları kenetlemek işlerin birbirine girdiğini, karışıklığı anlatmak için kullanılır.168 İslam birlik/cemaat ve düzen dinidir. Karışıklık ve ihtilaf görüntüsü çizen her şeyi yasaklar.

Nu'man ibni Beşir'den (ra) Nebi'nin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ya saflarınızı iyice düzeltirsiniz veya Allah (cc) aranıza anlaşmazlıklar sokar."169

165. bk. Fethu'l Bârî 478-482 nolu hadis şerhi

166. Buhari, 1142; Müslim, 776

167. Buhari, 3289; Müslim, 2994

168. Fethu'l Bârî 478-482 nolu hadis şerhi

169. Buhari, 717; Müslim, 436

Cabir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) yanımıza çıktı ve ‘Ne oluyor da ben sizleri, yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış görmekteyim! Namazda

sakin olunuz.’ dedi. Sonra yine bizim yanımıza çıkmış ve bizi halkalar halinde

görmüştü. Bunun üzerine, ‘Ne oluyor da ben sizleri, dağınık bir şekilde cemaat olmuş görüyorum!’ dedi. Sonra yine bizim yanımıza çıktı ve ‘Meleklerin,

Rableri huzurunda saf tuttukları gibi siz de saf tutsanız olmaz mı? dedi. Biz

de, ‘Ey Allah’ın Resûlü, melekler Rabb’leri huzurunda nasıl saf tutarlar?’ dedik. O da, ‘Önce birinci safı tamamlarlar, safta birbirlerine yapışırcasına sıkı

dururlar’ dedi.”170

Parmakları kenetlemekte işlerin karışık olduğuna işaret ettiği için yasaklanmıştır. Allah en doğrusunu bilir.171

170. Müslim, 430

171. Parmakları kenetlemenin hükmü konusunda muhaddisler ihtilaf etmiştir: İhtilafın iki temel nedeni olduğunu düşünüyorum:

• Parmak kenetlemeyi yasaklayan hadislerin isnadında konuşulmuş olması (Hadisin isnadı

hakkında tartışma için bk. Neylu’l Evtar 846-48 nolu hadis şerhi)

• Allah Resûlü’nün (sav) mescidde ve mescid dışında parmaklarını kenetlediğini gösteren rivayetler:

Ebu Musa El-Eş’ari’den (ra) şöyle rivat edilmiştir:

Nebi (sav), ’Mümin, mümin için parçaları birbirini sıkı sıkıya tutan bir bina gibidir.’ Dedi. Sonra

parmaklarını içiçe geçirdi. (Buhari, 481)

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü (sav) bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbn Sîrîn Ebu Hureyre’nin

bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir) İki rekattan sonra selam verdi. Sonra Mescidin (ön tarafına) konmuş kütüğe yöneldi ve ona yaslandı.

Kızgın gibi görünüyordu. Sağ elini sol elinin üstüne koydu sonra parmaklarını iç içe geçirdi.

Daha sonra sağ yanağını, sol elinin sırtına koydu. Bu esnada camiden çıkmak için acele davrananlar Mescid-i Nebevî'nin kapılarından çıkarken 'Namaz kısaldı' deyip duruyordu. Cemaatin

içinde Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Ama onlar da Allah Resûlü (sav) ile konuşmaya cesaret edemiyorlardı. Cemaat arasında kolları uzun olduğu için kendisine 'Zu'l Yedeyn' denen biri daha vardı.

(Onlardan önce) 'Ey Allah'ın elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?" diye sordu. Allah Resûlü

(sav) 'Ne namaz kısaldı, ne de unuttum' diye cevap verdi. cevap verdi. Sonra 'Zu'l-Yedeyn'in dediği

gibi mi oldu?' diye sordu. Cemaat 'Evet' deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını

kıldırıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun

secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden tekbir getirip önceki secdesi

gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha sonra başını kaldırıp tekbir getirdi. (Ravi der ki:

Muhtemelen, bundan sonra ne yaptığını İbn Sîrîn'e sordular o da şöyle cevap verdi): En sonunda

selam verdi. (Ravi der ki) Bana haber verildiğine göre, İmrân İbn Husayn 'En sonunda selam verdi'

demiştir. (Buhari, 482)

Bu iki sebebe binaen muhaddisler farklı tercihlerde bulunmuştur:

• Buhari (rh) "Mescidde ve mescid dışında parmakları kenetleme babı" (Kitabu's Salat, 88. bab)

diyerek ve yukarıda mezkur rivayetleri vererek şu hükme varır: Parmakları kenetlemek mutlak

olarak caizdir. Nehyeden hadislerde zayıftır.

Ebu Davud (rh), Tirmizi (rh), İ. Huzeyme (rh), İ. Hibban (rh), Hakim (rh) gibi muhaddisler parmak

kenetlemeyi yasaklayan hadisleri tashih etmiş ve onlarla ihticacda bulunmuşlardır. Nehyeden

hadislerle cevaz veren hadislerin arasının nasıl cem edileceğine dair farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Buna göre;

• Allah Resûlü'nün nehyi haramlığa değil mekruhluğa delildir. Zira o (sav) bir şeyi yasaklıyor

daha sonra yapıyorsa; fiili, sözünü haramlıktan sarf eder. (Neylu'l Evtâr, 847 nolu hadis açıklaması)

• Amaçsız yapılırsa yasak, Allah Resûlü gibi (teşbih gibi) bir amaçla yapılırsa mübahtır. (Avnu'l

Mabud, 562 nolu hadis şerhi)

• Kimisi de namaza gelirken, namazı beklerken ve namaz içinde yapılmasını yasak kabul etmiştir. Zira şeriat bu üç durumdaki insanı ecir yönünden namazda gibi kabul etmiştir. Namazdan

sonra ve sair zamanlarda yapmaya cevaz vermişlerdir.

Derim ki; yukarıda okuduğumuz (bk. Buhari 482) rivayeti delil olarak alınmamalıdır. Zira Allah

Resûlü (sav) dalgınlıktan namazı iki rekat kılmış, sahabe uyarmasına rağmen ilk etapta namazı

eksik kıldığını fark etmemiştir. Anam babam ona (sav) feda olsun; nasıl bir derdi/hüznü vardıysa namazı dahi unutmuştur. Böyle bir ruh halinde parmaklarını kenetlemiş olması, delil olmaz.

Namazı unutturan ruh halinin parmak kenetleme yasağını unutturması gayet normaldir. Geriye

onun (sav) bir örnek vereceği zaman parmaklarını kenetlemesi kalır. Bu da bir amaç için parmak

kenetlemenin caiz; amaçsız parmak kenetlemenin, ibadete hazırlık ve ibadet esnasında hoş karşılanmadığını (mekruh), edebe aykırı olduğunu gösterir. Allah en doğrusunu bilir.

Sonuç

Mescid, Müslim'in hayatında merkezî bir konuma sahiptir. Orada Rabbine kulluk eder, orada dış dünyanın kirinden arınır, orada dinini öğrenir, İslam toplumunun gündeminden haberdar olur…

Mescid günün tüm zamanlarında Müslimlere açıktır. Mescidi temiz tutmak ve başkalarına rahatsızlık vermemek kaydıyla orada günlük ihtiyaçlarını karşılayabilir.

• Orada yemek yiyebilir

Abdullah ibni Haris'ten şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz Allah Resûlü Dönemi'nde mescidde ekmek ve et yerdik."172

• Orada uyuyabilir

"Abdullah ibni Zeyd (ra) Allah Resûlü'nü mescidde sırt üstü uzanmış ve bir ayağını diğer ayağının üzerine koymuş bir şekilde görmüştür. İbni Şihab, Said ibni

Müseyyib’den, ‘Aynısını Ömer ve Osman da yaparlardı.’ dediğini aktarır.”173

Nafi’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer henüz evlenmemiş bir gençken, Allah Resûlü’nün mescidinde uyuduğunu haber vermişti.”174

Sehl ibni Sa’d’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü kızı Fatıma’nın evine geldi ve Ali’yi evde bulamadı.

Fatıma’ya, ‘Amcanın oğlu nerede?’ diye sordu.

Fatıma, ‘Aramızda bir şey oldu ve birbirimize darıldık. Bundan dolayı dışarı

çıktı ve gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı.’ dedi.

Allah Resûlü bir kişiye, ‘Onun nerede olduğuna bir bak.’ dedi.

O kişi geri döndü ve dedi ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü o mescidde uyuyor.’

Allah Resûlü gitti ve Ali’nin yanı üzere yattığını, ridasının bir yandan sıyrıl-

172. İbni Mace, 3300

173. Buhari, 475; Müslim, 2100

174. Buhari, 440

dığını ve vücudunun toprağa bulanmış hâlde olduğunu gördü. Ona, ‘Ey Ebu

Turab! Ey Ebu Turab! Kalk!’ dedi ve üzerindeki toprağı silmeye başladı.”175

Allah Resûlü’nün (sav) özel öğrencileri olan Suffa Ashabı tüm ihtiyaçlarını mescidde karşılar, mescidde yatıp kalkarlardı.

• Siyasi ve askerî işlerde kullanılabilir

Allah Resûlü (sav) İslam toplumunu ilgilendiren siyasi ve askerî istişareleri mescidde yapar, önemli kararları mescidde alırdı. Savaş esirlerini mescidde bağlı tutar, onlarla orada ilgilenirdi.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“…Allah Resûlü bir süvari birliğini Necid tarafına gönderdi. Onlar Hanifeoğulları Kabilesi'nden Sumame ibni Usal’ı esir alıp getirdiler ve mescidin

direklerinden birine bağladılar…”176

Mescid, cünüp ve hayız da dâhil olmak üzere tüm müminlere açıktır.177

Çocukları ve delileri mescidlerden uzaklaştırmaya yönelik rivayetler zayıftır.178 Hâliyle mescidler İslam toplumunun ortak kullanım alanıdır.

III. Necasetten Sakınmak

Temiz Bir Elbiseyle Namaz Kılmak

Namazın sıhhat şartlarından bir diğeri elbisenin temiz olmasıdır. Kasıtlı

olarak necis elbise ile kılınan namaz makbul değildir.

“Elbiseni temiz tut.”179

175. Buhari, 441

176. Buhari, 4372; Müslim, 1764

177. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Hayızlı/Nifaslı Kadının Kur’ân’a Dokunması, Kur’ân

Okuması ve Mescide Girmesi”, 1/355

178. “Mescidleri kirletebilecek ve cemaati rahatsız edecek yaştaki çocuklarınızı, deli olan kimseleri, her türlü alışveriş yapmayı, her türlü münakaşayı ve sesleri yükseltmeyi, ceza uygulamalarını, kılıç çekme işi ve kısas uygulamalarını mescidlerden uzak tutunuz. Mescidlerin yakınına

temizlenme yerleri yapınız, cuma günleri mescidleri kokuyla tütsüleyiniz.” (İbni Mace, 750)

179. 74/Müddessir, 4; Bu ayet manevi/ahlaki temizliğe delalet edebilir. Selef âlimlerinden İbni

Abbas, İbrahim, Şa’bi, Atâ bu minvalde tefsir etmiştir. Zira Araplar ahlaktan kinaye olarak elbise

lafzını kullanmışlardır. Muhammed ibni Sirin, İbni Zeyd ve genel olarak fukaha elbisenin maddi/

hakiki temizliği olarak yorumlamışlardır. (bk. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 8/272, Müddessir

Suresi 4. ayetin tefsiri)

Allah Resûlü (sav) namaz kılınan elbise ve ayakkabı gibi giysilerin necasetten temizlenmesini emretmiştir.

Esma binti Ebu Bekir’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kadın Peygamber’e (sav) geldi ve ‘Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa

temizliğini nasıl yapsın?’ dedi.

O da, ‘Ovalasın, sonra da suyla çitilesin, su döküp bununla namazını kılabilir.’ buyurdu.”180

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Havle binti Yesar Allah Resûlü’ne gelip, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim sadece bir elbisem var. O elbise üzerimdeyken ben hayız oluyorum. Ne yapmalıyım?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav) şöyle cevap verdi: ‘Temizlendiğin zaman onu yıka ve o elbise üzerinde iken namazını kıl.’

Havle dedi ki: ‘Peki kan izi gitmezse ne yapmalıyım?’

Allah Resûlü, ‘Kanı yıkamak sana yeterlidir. Onun izi zarar vermez.’ buyurdu.”181

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ashabına namaz kıldırırken ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. Bunu gören ashabı da ayakkabılarını çıkardılar. Resûlullah (sav),

namazını bitirince, ‘Ayakkabılarınızı niçin çıkarttınız?’ diye sordu.

Onlarda, ‘Senin çıkardığını gördük bizde ondan dolayı çıkardık.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Cibril geldi ve bana ayakkabılarımda pislik

olduğunu haber verdi.’ (O yüzden çıkarmıştım) diyerek sözüne şöyle devam

etti, ‘Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın, ayakkabılarında bir

pislik ve benzeri bir şey görürse onu (toprağa) sürsün ve o ayakkabılarıyla

namaz kılsın.’ ”182

180. Buhari, 307; Müslim, 291

181. Ebu Davud, 365

182. Ebu Davud, 650

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

1. Ayakkabıyla Namaz Kılmak

Farz olsun nafile olsun, ayakkabıyla namaz kılmak caizdir.

Said ibni Yezid El-Ezdi der ki:

“Ben Enes ibni Malik’e, Allah Resûlü, ayakkabılarıyla birlikte namaz kılar

mıydı?’ diye sordum.

Bana, ‘Evet.’ diye cevap verdi.”183

Evs’ten rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

“Yahudilere muhalefet ediniz. Çünkü onlar ayakkabılarıyla ve mestleriyle

namaz kılmıyorlar.”184

Ayakkabıyla sokaklarda geziyor olmak, onunla namaz kılmaya engel değildir. Zira aslolan giysilerin temiz olmasıdır. Şayet ayakkabı üzerinde bir

necaset görülürse toprağa sürülmesi temizlik için yeterlidir.

Ayakkabıyla namaz kılmak, sünnete yönelik cehalet ve örfün sünnetin

yerini alması hasebiyle unutulmuş sünnetlerdendir. Dışarıda namaz kılanlar, sünnetin bilindiği ortamlarda bu sünneti ihya etmelidir.185

183. Buhari, 386; Müslim, 555

184. Ebu Davud, 652

185. Şunu belirtmeliyiz ki; sünnet konusunda bu genişlik, toplumun sünnet hakkında bilgi

sahibi olduğu yerler, yani İslam toplumları için geçerlidir. İnsanların sünnet konusunda bilgisiz

olduğu ve farklı uygulamaları tuhaf karşıladığı toplumlarda dikkatli olmak gerekmektedir. Zira

“Kalpleri kaynaştırmak için sünneti terk etmek de sünnettir.” (El-Kavâidu’n Nûrâniyyetu’l Fıkhiyye,

s. 46)

Allah Resûlü (sav) toplumların İslam’la yeni tanıştığı, bilgisiz olduğu, kalplerine imanın tam yerleşmediği durumlarda alışmış olduklarına müdahale etmez, yeni uygulamalara girişmezdi.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kâbe’nin önündeki duvarın (Hicr’in) Kâbe’ye dâhil olup olmadığını Resûlullah’a (sav) sordum,

‘Evet, Kâbe’ye dâhildir.’ buyurdu.

‘Peki niçin Kâbe’nin içerisine almadılar?’ dedim.

‘Kavmimin (o dönem yıkılan Kâbe’yi yeniden yaparken) imkânları yetmedi.’ buyurdu.

‘Kapısı niye böyle yüksek?’ dedim.

‘Kavmin, dilediklerini içine koyup dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin cahiliye dönemi ile bağlantıları yakın olmasaydı ve kalplerinin nefret etmesinden endişe etmeseydim, duvarı Beytullah’ın içerisine alıp kapısını da yer seviyesine indirmeye bakardım.’ buyurdu.”

(Buhari, 1584; Müslim, 1333)

Zira sünnet hikmettir. Hikmet ise her şeyi uygun zemin ve zamanda yapmaktır. Bu da ilim, tecrübe ve hilm (ağırbaşlılık/vakar) ahlakını gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak;

her doğruyu her yerde söylemek/yapmak isabetli değildir. Özellikle doğru bilgi muhataba akta-

rıldığında yanlış bir sonuç verecekse, o bilgi muhataba aktarılmaz. Allah Resûlü (sav) bir bilgiye

dayanarak ameli terk edecek ve gevşekliğe düşecek kimselere bilgi aktarımını tasvip etmemiştir.

Ebu Katade (rh) şöyle demiştir:

“Enes’in bize bildirdiğine göre Muaz deve üstünde Peygamber’in (sav) terkisinde idi.

Peygamber (sav), ‘Ey Muaz ibni Cebel.’ dedi.

Muaz, ‘Emret ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

Peygamber (sav) tekrar, ’Ey Muaz.’ dedi.

Muaz, ‘Emret ey Allah’ın Resûlü.’ dedi. Bu üç kere tekrarlandı.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu, ‘Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in O’nun Resûlü

olduğuna samimi kalple şahitlik eden herkese Allah ateşi haram kılar.’

Muaz, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bunu insanlara haber vermeyeyim mi insanlar sevinsinler.’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Hayır. O zaman insanlar buna güvenirler (ameli terk ederler).’ buyurdu.

Muaz vefatına yakın ilmi ketmetmekten dolayı günaha düşmekten korktuğu için, onları bu hadisten haberdar etti.’ ”(Buhari, 128; Müslim, 32)

571

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

“Abdullah ibni Mesud evinde bulunduğu sırada Ebu Musa El-Eşari’nin yanına geldi. Namaz vakti girdi.

Ebu Musa, ‘Ey Ebu Abdurrahman sen öne geç! Sen yaşça ve ilimce en ileri

olansın.’ dedi.

İbni Mesud, ‘Hayır. Biz senin evine ve namazgâhına gelmişiz. İmam olmaya

en layık olan sensin.’ dedi.

Ebu Musa öne geçti ve ayakkabılarını çıkardı. Selam verince İbni Mesud

ona dedi ki: ‘Neden ayakkabılarını çıkardın? Yoksa sen mukaddes (Tur) vadisinde misin? Ben Allah Resûlü’nü mestleri ve ayakkabıları ile namaz kılarken gördüm.’ ”186

2. Necis Elbiseyle Namaz Kıldığını Fark Eden Kimse

Bir kimse kasıtlı olarak necis elbiseyle namaz kılarsa namazı batıldır.

Bilmeyerek veya farkında olmadan namaz kılar ve namazın içinde necaseti fark ederse onu izale etmeye çalışır. İzale ettikten sonra namazına

kaldığı yerden devam eder. Şayet namaz bittikten sonra fark ederse; vaktin içinde ise namazı iade eder. Vakit çıkmışsa namazı iade etmez, istiğfarda bulunur. 187

IV. Setr-i Avret (Avreti Örtmek)

A. Namazda Avret Yerlerini Örtmek188

186. Ahmed, 4397

187. Konuya dair detaylı bilgi için bk. “Şartların ve Rükunların İhlaline Dair Usul”, 2/122

188. Setr-i avret fıtri bir duygudur. Yüce Allah her insanı avret yerlerini örtmek fıtratıyla yaratmış, sonra şer’i naslarla bu fıtri duyguya bir çerçeve çizmiştir.

Örtmenin fıtrat oluşunu şu delilden anlıyoruz:

“(Bu vesvese ve yeminleriyle) onları aldatıp (ağına) düşürdü. Ağaçtan tadınca, avret yerleri kendilerine görünmeye başladı. Üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rableri onlara

seslendi: ‘Ben size bu ağaçtan yemeyi yasaklamamış mıydım? ‘Şeytan, sizin apaçık düşmanınızdır.’ dememiş miydim?’ ” (7/A’râf, 22)

Âdem (as) Babamız ve Havva Annemiz, avret mahalleri açılınca beklemeksizin, buldukları ilk şeyle; cennet yapraklarıyla örtünmüşlerdir. Bu, örtünmenin fıtri bir duygu olduğunun delilidir.

Yüce Allah, insan eliyle dikilen elbiseyi “indirdiğini” haber vermiştir. Bu, elbisenin yağmur gibi

İlahi bir nimet olduğunu hatırlatmak içindir.

“Ey Âdemoğulları! Şüphesiz size avretinizi örtecek ve kendisiyle süsleneceğiniz elbise indirdik.

Asıl hayırlı olansa takva elbisesidir. (Dışınızı elbiseyle süslediğiniz gibi kalbinizi de takvayla süsleyiniz. Bu, daha hayırlıdır.) Bu (nimetler), düşünüp öğüt alsınlar diye Allah’ın ayetlerindendir.”

(7/A’râf, 26)

Bu ayet, aynı zamanda elbisenin indiriliş hikmetine de vurgu yapmıştır: Buna göre elbise, avreti

örtmek ve insanın güzel görünümünü sağlamak içindir. Şeytanın insan üzerindeki köklü projelerinden biri; insanoğlunu çıplaklaştırmak ve onlara avret yerlerini göstermektir.

“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ebeveynlerinize avret yerlerini göstermek için elbiselerini çekip aldığı

ve onları cennetten çıkardığı gibi sakın sizi (de) fitneye düşürmesin. (Çünkü) o ve avanesi, sizin

onları görmediğiniz yerden sizleri görüyorlar. Şüphesiz ki biz, şeytanları iman etmeyenlerin dostu kıldık.” (7/A’râf, 27)

Zira şeytan, çıplaklığın fıtratı bozmak olduğunu ve ahlaksızlığı toplum içinde yaygınlaştırma aracı olduğunu bilmektedir. Bundan olsa gerek; ilk insandan bu yana insanları çıplaklaştırmak için

uğraşmaktadır. Yüce Allah cahiliyeyi dört kavram üzerinden müminlere tanıtmıştır. Bunlar;

• Hükmü'l Cahiliye/Cahiliye hükmü, bk. 5/Mâide, 50

• Zannu'l Cahiliye/Cahiliye Zannı/inanç sistemi, bk. 3/Âl-i İmran, 154

• Hamiyyetu'l Cahiliye/Cahiliye asabiyyeti/ırkçılık, bk. 48/Fetih, 26

• Teberruce'l Cahiliye/Cahiliye açıklığı, bk. 33/Ahzâb, 33

Demek ki cahiliye dört rükun üzere kuruludur ve bunlardan biri cahiliye ahlakını temsil eden

açıklık saçıklıktır. Bugün insî şeytanlar tüm güçleriyle insanları çıplaklaştırmak için uğraşması;

şeytanın suret ve sesi olan reklamların neredeyse her şeyi çıplaklığı özendirerek topluma sunması; fahişeliğin sanatçılık; soyunmanın moda… olması üzerinde düşünülmelidir. Hiç şüphesiz;

ilk insandan bu yana var olan şeytanın çıplaklaştırma projesi, bugün de vardır. Yani setr-i avret,

yalnızca namazın şartı olarak veya elbise fıkhı olarak değil cahiliyeyle mücadelenin esaslı bir rüknu olarak anlaşılmalıdır.

573

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Namazın sıhhat şartlarından biri de avret yerlerinin örtülmesidir. Kasıtlı

olarak avret mahalli açık namaz kılanın namazı batıldır.

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah hayız görme çağına gelen bir kadının örtüsüz kıldığı namazı kabul etmez."189

Hadis, buluğa ermiş birinin örtüsüz kıldığı namazın kabul olmayacağını belirtmiştir. Yine Allah Resûlü (sav), tek elbisede namaz kılacak olanın

mutlaka onu bağlamasını ve vücudunu örtmesini emretmiştir.

Seleme ibni Ekva'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben avcı bir adamım, tek gömlek içerisinde namaz kılabilir miyim?' dedim.

'Evet kılabilirsin fakat bir dikenle bile olsa uçlarını birbirine iliştir.' buyurdu."190

Elbisesi geniş olanın vücudunu örtecek şekilde giyinmesini, tüm vücudu örtecek genişlikte değilse belinden aşağısını kapatarak avret yerlerini

örtülmesini emretmiştir.

Cabir ibni Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurur:

“Eğer elbisen geniş ise onunla omzundan öyle örtün, yok eğer dar ise, onu izar olarak kullan.”191

1. Erkeğin Örtmesi Gereken Namaz Avreti

Erkeğin namazda örtmesi gereken avret iki kısımdır:

• Farz/şart olan avret: Namazın sahih olması için örtülmesi zorunlu avrettir.

• Müstehap olan avret: Örtülmesi zorunlu farz avrete ziyade olarak örtülmesi fazilet/sünnet olan avrettir.

189. Ebu Davud, 641; Tirmizi, 377

190. Ebu Davud, 632

191. Buhari, 361; İzar; belin alt tarafını etek gibi sarmaktır.

a. Örtülmesi farz olan avret

Erkeğin avreti diz kapağıyla göbek deliği arasıdır. Namazın sıhhati için bu bölgenin örtülmesi şarttır.

“Biriniz hizmetçisini kölesine veya işçisine nikâhlarsa, göbeğinden aşağısına ve dizinden yukarısına bakmasın.”192

Cerhed’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah yanıma oturdu benim uyluğum da açıktı. Bunun üzerine bana, ‘Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?’ dedi. ”193

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Uyluk avretten sayılır.”194 (Örtülmesi gerekir.)

Muhammed ibni Cahş’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü mescidin avlusundaki Ma’mer’e uğradı. Onun uyluğunun bir kısmı kapalı, bir kısmı açıktı. Allah Resûlü ona, ‘Ey Ma’mer! Uyluğunu kapat. Şüphesiz ki uyluk avrettir.’ dedi.”195

“Erkeğin avreti göbeğinden diz kapağına kadardır.”196

b. Örtülmesi müstehap olan avret

Kişinin farz olan avret mahalline ziyade olarak, namaz adabına ve Yüce Allah’ın huzurunda olmasına yakışır şekilde giyinmesidir.

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin,

müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez.”197

Yüce Allah ibadet esnasında ziynet/süs olacak şekilde giyinmeyi istemiştir. Zira ibadet Allah’ın huzuruna durmak ve ameli O’na (cc) takdim

etmektir.198

192. Ebu Davud, 496

193. Ebu Davud, 4014; Tirmizi, 2795

194. Tirmizi, 2796

195. Ahmed, 22494

196. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3246; Cumhur-u ulemaya göre göbek deliği ve diz kapağı avrete dâhil

değildir.

197. 7/A’râf, 31

198. Muhaddislerden bir grup, ayetin nüzul sebebine dayanarak, “ziynetten” kastedilenin avret

örtmek olduğunu, daha fazlasına delalet etmediğini söylemişlerdir. Ancak ayetin elbise yerine

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İçinizden biri omuzları açık bir hâlde, bir elbise ile namaz kılmasın!”199

Allah Resûlü (sav) imkânı olanın omuzu açık namaz kılmasını yasaklamıştır. Zira bu, namazın edebine uygun değildir. Ancak fakirlik veya başka

bir sebeple giyecek giysisi olmayan, yalnızca avret mahallini örter.

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Eğer elbisen geniş ise onunla omzundan öyle örtün, yok eğer dar ise, onu

izar olarak kullan.”200

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir adam Peygamber’e bir elbise ile kılınan namazın hükmünü sordu. Bunun

üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Her birinizin iki elbisesi var mı?’ ”201

ziynet lafzını kullanması ve aşağıda geleceği gibi Allah Resûlü’nün (sav) avretten fazlasını örtünmeye teşvik etmesi, ziynetin namaz için güzel giyinmeye işaret ettiğini göstermektedir. Ki selef

ulemasından bir kısmı, bu ayete dayanarak namaz için özel elbise edinmişlerdir.

“Temim Ed Darinin bin dirheme satın aldığı bir elbisesi vardı. Onun ile namaz kılardı.” (Ravâiu’t

Tefsîr, İbn Receb el-Hanbeli, 1/480)

Nafi’den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Bir işle meşgul oldum. İbni Abbas ben namaz

kılarken geldi. Üzerimde bir elbise vardı. Namazımı bitirinceye kadar bekledi.

Sonra dedi ki: ‘İki elbise giyseydin ya!’

Ben de, ‘Tabii giyerim.’ dedim.

Dedi ki: ‘Sen bir iş için evinden dışarı gönderilsen bir elbise giyerek çıkar mısın?’

Ben, ‘Hayır.’ dedim.

Dedi ki: ‘Güzel giyinmene/süslenmene Allah mı daha layıktır yoksa insanlar mı?’

Ben, ‘Elbette Allah daha layıktır.’ dedim.

Sonra bana Allah Resûlü’nden olduğunu düşündüğüm bir hadis nakletti. Allah Resûlü şöyle buyurur: ‘Herhangi birinizin iki elbisesi varsa onları giyerek namaz kılsın. Tek elbiseden başka bir

elbise bulamazsa o elbiseyi izar olarak kullansın, ama onu Yahudilerin kendilerine sardığı gibi

sarmasın.’” (Et-Temhîd, 6/371)

199. Buhari, 359; Müslim, 516

200. Buhari, 361; İzar; belin alt tarafını etek gibi sarmaktır.

201. Buhari, 358; Müslim, 515

İbni Ömer (ra), Ömer’in (ra) veya Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediğini rivayet eder:

“Birinizin iki elbisesi varsa namazı onlarla kılsın, sadece bir elbisesi varsa onu

beline bağlasın eteklik ve don gibi yapsın. Yahudilerin (giydiği eller içerde kalacak şekilde bir) bürünme şekli ile bürünmesin.”202

Muhammed ibni El-Münkedir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Cabir, elbisesi askıda asılı durduğu hâlde ensesi üzerinde bağladığı bir izar

giyerek namaz kıldı.

Bu durum karşısında biri çıkıp, ‘Bir izarla namaz mı kılıyorsun?’ diye sordu.

Bunun üzerine o, şöyle dedi: ‘Senin gibi ahmaklar beni (bu hâlde) görsün

diye bunu (bilerek) yaptım… Peygamber (sav) Dönemi'nde hangimizin iki parça elbisesi vardı!’ ”203

2. Kadının Örtmesi Gereken Namaz Avreti

Kadının namazda örtmesi gereken avret iki kısımdır:

• Farz/şart olan avret: Namazın sahih olması için örtülmesi zorunlu

olan avrettir.

• Müstehap olan avret: Örtülmesi zorunlu farz avrete ziyade olarak örtülmesi müstehap olan avret.

a. Kadının örtmesi farz olan avret

Kadının eli ve yüzü hariç, tüm bedenini örtmesi namazın sıhhat şartıdır.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle demiştir:

“Kadın avrettir. Dışarı çıktığında şeytan onu süslü gösterir/dikkatleri üzerine çeker.”204

“Kadın avrettir.” ifadesi, kadın bedeninin bir bütün olarak avret olduğunu gösterir. Kadının namazda elini ve yüzünü açması ise Asr-ı Saadet’te-

202. Ebu Davud, 635

203. Buhari, 352

204. Tirmizi, 1173

ki uygulamayla ilgilidir. Zira o dönemde uygulama -yabancı bir erkeğin

olmadığı ortamda- kadının el ve yüz hariç tüm bedenini örterek namaz

kılmasıdır. Mescid, musalla (açık alan) gibi yerlerde yabancı erkeklerin

bulunduğu ortamda namaz kılıyorsa el ve yüzünü de örtmelidir.

b. Kadının örtmesi müstehap olan avret

Kadının el ve yüz hariç bedenini şeffaf olmayan herhangi bir örtüyle

örtmesi yeterlidir.

İkrime'den (rh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Kadının bedenini (herhangi) bir elbiseyle örtmesi yeterlidir.”205

Ancak müstehap olan; bedenin tamamını örten, vücut hatlarını belli etmeyen ve namaz adabına uygun kıyafetler giyinmesidir.

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin,

müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez.”206

Daha önce açıklandığı üzere “ziynet/süs” ibadet esnasında, avreti örtmeye ziyade olarak güzel bir kıyafet giymektir.207

205. Buhari, Kitâbu’l Salât, 13. Bab başlığı muallak olarak

206. 7/A’râf, 31

207. Kadının namazda ayaklarını örtmesi âlimler arasında tartışmalıdır. Bazı hadis ve fıkıh

imamları (Ebu Hanife ve İbni Teymiyye gibi) el ve yüze kıyas ederek, ayakların ihtiyaç nedeniyle namazda açık olabileceğini söylemiştir. Bu görüş İbni Teymiyye üzerinden Ehl-i Hadis içinde

yaygınlık kazanmıştır. Oysa Allah Resûlü’nden (sav) gelen nas, kadını bir bütün olarak avret kabul

etmiştir. Uygulama, amelî sünnet; el ve yüzü bu umumdan istisna etmiştir. İbadetlerde aslolan

taabbudi olması hasebiyle, başka bir uzvu el ve yüze kıyas etmek isabetli olmasa gerektir. Allah

(cc) en doğrusunu bilir. Ayakların örtülmesine dair bir hadis nakledilmiştir

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber’e, ‘Kadın sadece başörtüsü ve gömleği ile (etek ve manto olmaksızın) namaz kılabilir mi?’ diye soruldu. Resûlullah’ta, ‘Eğer gömleği (entarisi) ayaklarının üzerini örtecek durumda

olursa kılabilir.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 640)

Rivayetin isnadında iki sebepten ötürü konuşulmuştur:

• Bazı raviler merfu (Nebi sözü) bazı raviler mevkuf (sahabi sözü) olarak nakletmişlerdir. (bk.

Neylu’l Evtâr, 526 No.lu hadis şerhi)

• İsnadda yer alan Abdurrahman ibni Dinar hakkında konuşulmuştur. (age.)

B. Setr-i Avret ile İlgili Meseleler

1. Namazda Avretin Açılması

Örtülmesi farz olan avretin açılmasının farklı suretleri vardır.

Kasıtlı/amden açılması durumunda namaz batıldır. İstemeyerek avret

açılmış ve fark edilince telafi edilmişse, mazeret sebebiyle namaz sahihtir.

Avretin açık olması namazdan sonra fark edilmişse; şayet vaktin içinde ise

namaz iade edilir. Vakit çıktıktan sonra fark edilirse namaz iade edilmez. 208

2. Avretini Örtecek Kıyafet Bulamayan Kişinin Durumu

Avretini örtecek kıyafet bulamayan, olduğu hâl üzere namazını eda eder.

Zira Allah (cc) kimseye gücünden fazlasını yüklemez ve kullarından güçleri nispetinde amel etmelerini talep eder.

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…”209

Namazın şart veya rükunlarından biri yerine getirilemiyorsa; namaz ertelenmez, imkân dâhilinde, yapılabildiği kadarıyla namaz kılınır.

İmran ibni Husayn'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Basur (hemoroid) olmuştum. Peygamber’e (sav) namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti: ‘Ayakta kıl. Ayakta kılamayacak kadar

kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yanın üzerine uzanarak kıl.’ ”210

Çıplak bir topluluk bir arada bulunuyorsa namazlarını cemaatle kılarlar.

Ki bugün, insan hakları söylemini ağzından düşürmeyen, hayvandan daha

aşağı Batılı devletler ve onların yerli işbirlikçisi maraba tağutlar; yüzlerce insanı bir hücrede çıplak hapsetmekte, insanlık onurunu ayaklar altına almaktadır. Yine gözü doymayan Emperyalist tağutlar, sömürdükleri

halkları açlığa mahkum etmekte; insanlar avretlerini örtecek bir kumaş

parçası bulmakta zorlanmaktadır. Bu durumda olan mazlumlar, namazlarını cemaat hâlinde kılabilirler. Normal bir durumda olmadıkları için,

avreti setreden en uygun pozisyonda saf tutar, namazlarını kılarlar. Yüce

208. Konuya dair detaylı bilgi için bk. “Şartların ve Rükunların İhlaline Dair Usul”, 2/122

209. 64/Teğabûn, 16

210. Buhari, 1117

Allah küresel tuğyanın hayvanlardan daha aşağı tağutlarını ve onların

marabası tasmalı tağutları kahru perişan eylesin. Tüm mazlumlara kendi

katından bir yardımla rahmet etsin.211

3. Namaz Kıyafetleriyle İlgili Yasaklar

Allah Resûlü bazı kıyafetlerin giyilmesini veya kıyafetin muayyen bir

şekle sokulmasını yasaklamıştır. Bu nehiylerin genel hikmeti namazda

avretin açılmasına engel olmaktır.212 Bunun yanında namaz adabına aykırılık, kâfirlere benzemek vb. sebepler de hikmet olarak zikredilebilir.

Bu yasaklardan birini yapmak; kasıtlı olarak avret açılmasına sebep olmadıkça namazı bozmaz. Ancak kişinin namazdan alacağı ecri azaltır.

a. Belden yukarısı açık şekilde namaz kılmak

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İçinizden biri omuzları açık bir hâlde, bir elbise ile namaz kılmasın!"213

İmkânı olan insanın belden yukarısını kapatması -omuzların örtülü olması- gerekir. Yokluk durumunda ise örtülmesi farz olan avreti örter.

Ubey ibni Ka'b'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Bir elbiseyle namaz kılmak sünnettendir. Biz Allah Resûlü ile birlikte iken

böyle namaz kılardık ve bundan dolayı da ayıplanmazdık.'

Bunun üzerine İbni Mesud dedi ki: 'Bu elbisenin az olduğu zamanlardaydı.

211. Çıplak bir topluluğun nasıl namaz kılacağına dair İslam âlimleri farklı içtihadlarda bulunmuştur. Bu görüşlerin birer içtihad olduğunu unutmadan, farklı durumlar için birer çözüm önerisi olarak kabul edebiliriz:

• Normal saf tutarak namaz kılar ve gözlerini kapatırlar. Böylece hem namazı cemaatle kılmış,

hem de avrete bakma/görme sakıncasından korunmuş olurlar. (El-Muhallâ, 2/255)

• Oturarak kılarlar ve imam da önde değil safın ortasında namaza durur. (El-Hidâyetu Alâ Mezhebi'l İmâm Ahmed, 1/102)

• Karanlıksa normal kılar; ışık varsa birbirlerinden uzakta durarak namaz kılarlar. (Muhtasaru'l

Allâmeti Halîl, s. 30; El-Kâfî Fî Fıkhi Ehli'l Medîne, 1/239)

• Oturarak ve eğilmeden imayla namaz kılarlar. (El-Muğnî, 1/427)

212. Bidâyetu'l Muctehid, 1/123

213. Buhari, 359; Müslim, 516

Allah imkânları genişlettiği zamanda iki elbise ile namaz kılmak daha münasiptir.' "214

Yokluk durumu mazerettir ve bu durumda tek bir elbise parçasıyla farz

olan avreti örtmek yeterlidir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir adam Peygamber'e bir elbise ile kılınan namazın hükmünü sordu. Bunun

üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Her birinizin iki elbisesi var mı?' "215

Cabir ibni Abdullah'ın (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Eğer elbisen geniş ise onunla omzundan öyle örtün, yok eğer dar ise, onu

izar olarak kullan.”216

İzar; kumaş parçasının etek gibi, belin alt kısmına dolanmasıdır.

Muhammed ibni El-Münkedir’den şöyle nakledilmiştir:

“Cabir, elbisesi askıda asılı durduğu hâlde ensesi üzerinde bağladığı bir izar

giyerek namaz kıldı. Bu durum karşısında biri çıkıp, ‘Bir izarla namaz mı kılıyorsun?’ diye sordu.

Bunun üzerine o, şöyle dedi: ‘Senin gibi ahmaklar beni (bu hâlde) görsün

diye bunu (bilerek) yaptım… Peygamber (sav) döneminde hangimizin iki parça elbisesi vardı!’ ”217

b. Kolları içerde bırakan kıyafet giymek veya avreti açacak kıyafet

giymek

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) insanın samma türü elbise ile, büründüğü kumaşın bir parçasını avret mahalli üzerinde bulundurmaksızın bir tek elbise ile kaba etini yere

koyup dizlerini kırarak namaz kılmasını yasaklamıştır.”218

214. Ahmed, 21276

215. Buhari, 358; Müslim, 515

216. Buhari, 361

217. Buhari, 352

218. Buhari, 367

Hadiste geçen “iştimalsamma” elleri içerde bırakacak şekilde bir örtüye

bürünmek anlamına gelebileceği gibi; avreti açık bırakacak şekilde elbisenin bir tarafını omuza atmak anlamına da gelebilir.219

Nevevi (rh), lugatçıların elbiseye bürünme; fukahanın avreti açacak şekilde giyinmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir.220

V. Kıbleye Yönelmek

Tevhid inancı üzere kıbleye yönelmek, kişinin itikadi yönelişini ilan etmesi, İslam’ı kabul ettiğini göstermesidir. Tevhid üzere kıbleye yönelenlere kıble ehli anlamında Ehl-i Kıble denmiştir. İtikad ve fıkıh kitaplarımızda; kıbleye yönelenlerin muvahhid olduğu, bu sebeple tekfir edilmemesi

gerektiği belirtilmiştir. Detayları aşağıda anlatılacak şekilde “Ehl-i Kıble

tekfir edilmez” kaidesi meşhur olmuştur.221

219. En-Nihâyetu Fî Ğarîbi’l Hadîs ve’l-Eser, 3/54

220. El-Minhâc, 2099 No.lu hadis şerhi

221. Ehl-i Kıble'den kastın ne olduğuna dair, daha önce bir soruya verdiğim cevabı paylaşmak

istiyorum:

" 'Ehl-i Kıble tekfir edilmez.' kaidesi, sahih bir kaidedir. Âlimlerimiz Kur'ân ve sünnetin naslarından

yola çıkmış ve tarihte yaşanan itikadi bir sapmaya cevap olarak Sünni duruşu bu kaideyle dile getirmiştir. Ancak zamanla bu kaide, başka bir itikadi sapma tarafından amacının dışına çıkarılmış

ve ifrata karşı Sünni duruşu temsil ederken, tefritin sembolü hâline gelmiştir.

Şöyle ki; tarihte bir grup ortaya çıkarak büyük günah işleyen insanların kâfir olduğunu söylemiştir. Bu inançlarını gerekçelendirirken 'Hüküm Allah'ındır.' (12/Yûsuf, 40) ve 'Allah'ın indirdikleriyle

hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir.' (5/Mâide, 44) ayetlerini kullanmışlardır. Allah (cc) hırsızlığın, zinanın ve yalanın haram olduğuna hükmetmiştir. Harici mantığına göre mezkûr günahları işleyenler, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmedikleri için kâfir olmuşlardır. Hariciler zamanla bu

teoriyi geliştirmiş, farklı itikadi temellere dayandırmıştır. Günah işleyenin hevasını ilah edindiği,

-tevbe etmeksizin- günah işleyenlerin cehenneme gireceği, cehenneme ancak kâfirler girdiğinden her günahkârın -tevbe etmedikçe- kâfir olduğunu söylemişlerdir.

Sünni ulema ise Kur'ân'a ve sünnete dayanarak masiyetleri/yasakları sınıflara ayırmıştır:

Allah'a (cc) şirk koşanın veya şer'i bir hükmü inkâr edenin müşrik/kâfir olduğunu,

Şirki veya şer'i bir hükmü inkâr etmeyi gerektirmeyen masiyetleri yapanın fasık olduğunu, böylelerinin günahkâr/fasık Müslim diye isimlendirileceğini söylemişlerdir.

Onları mezkûr ayrımı yapmaya iten iki temel delil vardır:

'Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun (şirkin) dışında kalanları dilediği

(kimse) için bağışlar. Kim de Allah'a şirk koşarsa, hiç şüphesiz büyük bir günahla iftirada bulunmuş olur.' (4/Nîsa, 48)

Allah (cc) bu ayette şirk ile şirk dışında kalan günahları ayırmıştır. Şirk koşanları bağışlamayacağını, şirkin dışında kalanları ise dilediği kimse için bağışlayacağını haber vermiştir. Tüm günahları

aynı kefeye koyan, bu ayete, dolayısıyla İlahi ölçüye muhalefet etmiştir. Bu anlayışı destekleyen

şu hadis Allah Resûlü'nden (sav) bize ulaşmıştır:

Bedir Savaşı’na katılan ve Akabe Biatı sırasında seçilen temsilcileriden biri olan Ubade ibni Samit

(ra) şöyle demiştir:

‘Allah Resûlü (sav), etrafında sahabeden bir grup varken şöyle buyurdu: ‘Allah’a hiçbir şeyi ortak

koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, el ve ayaklarınız arasından (kendiliğinden) uyduracağınız bir yalanla bühtan etmemek, hiçbir iyi işte isyan etmemek

üzere bana biat ediniz. Kim sözünde durursa onun mükâfatını vermek Allah’a aittir. Kim de bu

günahlardan birini işler de dünyadayken cezalandırılırsa bu ceza kendisi için kefaret olur. Kim bu

günahlardan birini işler de Allah onun durumunu örterse (suç işlediği insanlar arasında bu durum ortaya çıkmazsa) onun durumu Allah’a kalmıştır, dilerse ona azap eder, dilerse onu affeder.’

Biz de bu şart üzere Peygamber’e (sav) biat ettik.’ (Buhari, 18; Müslim, 1709)

‘Şayet müminlerden iki grup savaşacak olursa, aralarını düzeltin. Eğer ki biri diğerine karşı taşkınlık ederse Allah’ın emrine dönünceye kadar taşkınlık edenle savaşın. Şayet dönerse aralarını

adaletle düzeltin ve adaletli olun. Allah, adaletli davrananları sever.’ (49/Hucurât, 9)

Müminlerin savaşması, yasaklanmış bir masiyettir. Yüce Allah, savaşan tarafları ‘mümin’ diye isimlendirmiştir bu ayette. Demek ki masiyet, iman ismini zail etmez/gidermez günahkârdan…

Bu deliller ve benzerlerinden elde ettikleri sonuçları ‘Ehl-i Kıble tekfir edilmez.’ cümlesiyle kaideleştirmiş, Harici anlayışa muhalefet etmişlerdir. Hâliyle bu kaidenin açılımı şöyledir: Allah’a

(cc) şirk koşmayan ve şer’i bir nassı inkâr etmeyen biri, sırf günah işlediği için tekfir edilmez. Ona

‘Günahkâr Müslim’ denir. Bu kaideyi mutlak olarak alıp ‘Kendisini İslam’a nispet edenler hiçbir

surette tekfir edilmez.’ şeklinde anlayanlar sapmış insanlardır. Kaideyi, dayandığı naslardan ve

tarihî bağlamından koparmış, bilerek veya bilmeyerek insanları aldatmışlardır. Bu, şuna benzemektedir: Fukahamız ‘Meşakkat, kolaylığı gerektirir.’ şeklinde naslardan istinbat ettikleri bir kaide

zikretmiştir. Biri bu kaideyi alıp ‘Namaz bana ağır geliyor (yani bu benim için bir meşakkat), namaz kılmamak daha kolay, bu kaideye dayanarak namazı terk ediyorum.’ derse ne olur?

Bu kaidenin delili nedir, meşakkatten kastettikleri nedir, kolaylıktan kasıt nedir?.. bu sorular sayfalar dolusu bilgiyle açıklanmış, kaide açıklığa kavuşturulmuştur.

Kaideler böyledir! Onu delilinden, bağlamından, zikredilen kayıtlardan kopardığınızda bir sapma ve saptırma aracına dönüşür. ‘Ehl-i Kıble tekfir edilmez.’ kaidesi de benzer bir yol kazasına

uğramıştır. Aşırılığa (Haricilik) tepki olarak zikredilen bu kaide, başka bir aşırılığın eline (Mürcie)

düşmüş, kötü niyetli insanların eliyle başka bir sapmanın dayanağı olmuştur.

Bu açıklamalardan sonra yukarıda zikrettiğimiz hükümlerin tafsilatlı delillerini ve bu kaidenin

tarihî seyrini okuyalım:

a. Mevcut kaidenin delili nedir?

Abdullah ibni Abbas (ra) der ki: ‘ ‘Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı kılar, zekâtı da verirlerse dinde

kardeşlerinizdir, (diğer bir rivayette ‘…yollarını açın/onları serbest bırakın.’).’ ayeti Ehl-i Kıble’nin

kanını haram kılmıştır.’ (Tefsîru’t Taberî, 14/153, Tevbe Suresi 11. ayetin tefsiri)

İbni Abbas (ra) birinin Ehl-i Kıble’den olup İslami koruma altında olması için şirkten tevbe etmesini, namazı kılmasını ve zekât vermesini şart koşmuştur. Bu ayeti kaidenin delili olarak kabul

etmiştir.

Burada sorulması gereken soru şudur: Abdullah ibni Abbas (ra) ayet ile mezkûr kaide arasında

nasıl bir bağ kurmuştur? Elbette bu bağı kurmasını sağlayan, Allah Resûlü’nün sünnetidir:

Buhari (rh) şöyle der:

‘…Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse yollarını açın/onları serbest bırakın.’ (Buhari, Kitâbu’l İmân, 17. Bab başlığı)

'İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

‘Ben, Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim O’nun elçisi olduğuma şahitlik edinceye ve namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.’ (Buhari, 25; Müslim, 22)

Görüldüğü gibi Buhari (rh), Peygamberimizin mezkûr sözünü ayetin tefsiri olarak vermiştir. Allah

Resûlü (sav) birinin Ehl-i Kıble'den olup tekfirden ve tekfirin ahkâmı olan savaştan korunması için

Kelime-i Tevhid'i söylemeyi, namazı kılmayı, zekâtı vermeyi şart koşmuştur.

Hafız İbni Hacer (rh) şöyle der: 'Hadisin, ayetin tefsiri sayılmasının nedeni, ayette zikredilen tevbeden kastın 'küfürden tevhide dönmek' olmasındandır.' (Fethu'l Bârî, 17. Bab başlığı şerhi)

Bir başka rivayette Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

' 'Lailaheillallah' deyinceye kadar insanlarla savaşmam emredildi. Eğer bunu söyler, bizim gibi

namaz kılar, kıblemize yönelir ve bizim gibi hayvan boğazlarlarsa -dinin öngördüğü durumlar

dışında- onların kanlarını akıtmamız ve mallarına el koymamız haram kılındı. Onları hesaba çekmek ise Allah'a aittir.' (Buhari, 392)

Bir grup âlim bu kaideye delil olarak Nîsa Suresi'nin 48. ayetini zikreder:

Muhaddis Ebu'l Abbas Ahmed ibni Ömer El-Kurtubî (rh) der ki: '...Hadis, Ehl-i Sünnet'in 'Ehl-i Kıble'den hiç kimse işlediği günah nedeniyle tekfir edilmez.' mezhebinin sıhhatine delildir. Bu (kaide), Allah'ın şu sözünün gereğidir:

'Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz...' (4/Nîsa, 48) (El-Mufhim Limâ Eşkele

Min Telhîsi Kitâbi Müslim, 2533 No.lu hadis şerhi)

Kaidenin deliline dair zikredilen naslar bizi şu sonuca ulaştırır: Bu kaidenin tatbik edilmesi için

birinin şirkten tevbe ederek Kelime-i Tevhid'i söylemesi, namazı kılması ve zekâtı vermesi gerekir.

Aksi hâlde bu insan Ehl-i Kıble tanımına dâhil olmadığından, bu kaide onun hakkında geçersiz

olacaktır.

Bu sonuç, bize şu soruyu sordurmalıdır: Bu kaideyi kullanan âlimler, kimleri Ehl-i Kıble kabul etmiştir?

b. Ehl-i Kıble kimdir?

Sorunun açıklaması şöyledir: Kaideyi kitaplarında zikreden âlimler, kimleri Ehl-i Kıble kabul ederek, 'Ehl-i Kıble günah işlediği takdirde küfre girmez.' demişlerdir? Bu soruya vereceğimiz cevap,

yukarıda ulaştığımız sonucun sağlaması olacaktır. Zira biz, şirk koşanların, namazsız ve zekâtsız

olanların Ehl-i Kıble'den olmadığı ve bu kaidenin kapsamına girmedikleri sonucuna ulaşmıştık.

Yani Ehl-i Kıble'den olmak için kişinin itikadi (şirksiz tevhid) ve amelî (namaz, zekât vb.) bazı sorumlulukları yerine getirmesi gerekir. Bunları yerine getirmeyen, Ehl-i Kıble olmaz. Şimdi bu sonucun sağlamasını yapalım:

Yahya ibni İbrahim der ki: 'Ben insanları şiddetle Cehmiyye'den sakındırıyordum. Bu konuda kalbimde bir sıkıntı oluşunca Abdullah ibni Mübarek'e (rh) (öl. H 181) durumu anlattım. 'Kalbinde bir

sıkıntı olmasın. Çünkü Cehmiyye senin kendisine ibadet ettiğin Allah'ı yok sayıyor (inkâr ediyor).'

' (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 18)

Ahmed ibni Hanbel (rh) (öl. H 241) der ki: 'Küçük veya büyük günah işleyen Ehl-i Kıble'den birinin

(cenaze) namazını kılmayı terk etmeyiz. Ancak bu (kişi), Allah Resûlü'nün İslam'dan çıkardığı -Kaderiyye, Mürcie, Rafiziler, Cehmiyye gibi- bidat ehlinden olursa; (onların cenazesini kılmayız. Zira

Nebi şöyle demiştir:) 'Onlarla birlikte namaz kılmayın ve onların üzerine namaz kılmayın.' ' (Cam'i

Li Ulumu'l Ahmed, 3/35)

İshak ibni Rahaveyh (rh) (öl. H 238) der ki: 'Müslimler şunda icma etmiştir: Allah'a ve Resûl'üne söven, Allah'ın indirdiğini (veyahut indirdiği hükümlerden birini) reddeden veya bir nebiyi öldüren;

velev ki Allah'ın indirdiklerini ikrar etse de kâfirdir.' (Es-Sârimu'l Meslûl, s. 512)

Muzeni (rh) (öl. H 264) der ki: 'Çıkardıkları yenilikler (bidatler) nedeniyle Ehl-i Kıble'yi tekfir etmemek ve onlardan berî olmamak da (sünnettendir). Ancak bir sapıklık ihdas eden ve bu bidatiyle

Ehl-i Kıble'ye huruç eden ve dinden çıkanlar hariçtir. Böylelerinden berî olmakla Allah'a yaklaşılır...' (Şerhu's Sunne, 84-85)

Darimi (rh) (öl. H 280) şöyle der: 'Bağdat'ta bir adam Cehmileri savunarak benimle tartıştı ve dedi

ki: 'Ehl-i Kıble'nin tekfiri yasaklanmışken siz hangi delille Cehmiyye'yi tekfir ediyorsunuz?' Dedim

ki: 'Cehmiyye bizim yanımızda Ehl-i Kıble'den değildir. Biz onları yazılı kitap, nakledilen eser ve

meşhur olan küfür(leriy)le tekfir ediyoruz.' ' (Er-Reddu Ale'l Cehmiyye, 359)

Berbehari (rh) (öl. H 329) der ki: 'Ehl-i Kıble'den kimseyi dinden çıkarmayız. Ancak/Ta ki Allah'ın

Kitabı'ndan bir ayeti ve Nebi'nin eserlerinden (sünnetinden) birini reddeder, Allah'tan başkasına

kurban keser, Allah’tan başkasına namaz kılarsa (dinden çıktığına hükmederiz). Bunlardan birini

yaparsa onu dinden çıkarmak sana vacip olur…’ (Şerhu’s Sunne, 32)

Kadı Iyaz (rh) (öl. H 544) der ki: ‘Hadiste geçen ‘…namaz kıldıkları müddetçe (yöneticilere ayaklanmayın).’ ifadesinin anlamı; ‘Ehl-i Kıble’nin ve namaz ehlinin hükmü onlar için geçerli oldukça;

mürted olmadıkça, dini değiştirmedikçe ve ondan (İslam’dan) başkasına davet etmedikçe (onlara karşı ayaklanmayın).’ anlamındadır.’ (İkmâlu’l Muallim Bi Fevâidi’l Muslim, 6/264-265)

Nevevi (rh) (öl. H 676) der ki: ‘Ehl-i Sünnet’ten muhaddis, fakih ve kelamcılar ittifak etti ki; Ehl-i

Kıble hükmünde olup ebedî ateşte kalmayacak kişi şu kimsedir: İslam dinine, içinde hiçbir şüphe barındırmayan kesin bir inançla inanan ve Kelime-i Şehadet’i söyleyen kimse…’ (El-Minhâc,

Kitâbu’l İmân, 1. Bab başlığı şerhi)

İbni Ebî’l İzz El-Hanefi (rh) (öl. H 792) der ki: ‘(Tahâvî’nin) Ehl-i Kıble’mizden kastı; heva/bidat ehlinden veya masiyet ehlinden olsa da İslam iddiasında olan, kıblemize yönelen ve Resûl’ün getirdiği

şeylerden birini yalanlamayandır.’ (Şerhu Akîdeti’t Tahâvîyye, 2/426-427)

Hanefi hadis imamlarından Tahâvî (rh) akide metninde şöyle der: ‘Nebi’nin getirdiği (dinî hükümleri) kabul eden ve haber verdiklerini tasdik eden Ehl-i Kıble’mizi ‘Müslim ve mümin’ diye isimlendiririz.’) (Şerhu Akîdeti’t Tahâvîyye, 2/426)

Molla Aliyyu’l Kâri (rh) (öl. H 1014) şöyle der: ‘Ehl-i Kıble’den kasıt; âlemin yaratıldığı, tekrar dirilme (ahiret), Allah’ın küçük/parça büyük/bütün her şeyi bildiği (vb.); inanılması zorunlu itikadi

meselelerde ittifak eden kimselerdir. Bir ömür (boyunca) bu âlemin kadim/yaratılmamış olduğuna, haşrin vuku bulmayacağına ya da Allah’ın (büyük/külli şeyleri bilse de) cüzi şeyleri bilmeyeceğine inanan; taat ve ibadetlerle ilgilense de Ehl-i Kıble’den değildir. Ehl-i Sünnet’e göre Ehl-i

Kıble’den kimsenin tekfir edilemeyeceğinden kasıt; küfür işaret ve alametleri bulunmadıkça Ehl-i

Kıble’nin tekfir edilmeyeceğidir.’ (Şerhu Fıkhi’l Ekber, 429)

İlk dönemden başlamak üzere âlimlerden nakiller okuduk. Kimi muhaddis kimi fakih farklı mezheplere mensup ve farklı dönemlerin âlimleri… Bu nakillerin işaret ettiği ortak sonuç şudur: Her

‘Ben Ehl-i Kıble’denim.’ diyen, Ehl-i Kıble’den değildir. Birinin Ehl-i Kıble’den olması ve ‘Ehl-i Kıble

günahları nedeniyle tekfir edilmez.’ kaidesine dâhil olması için bazı şartları taşıması gerekir:

İslam’ın hak din olduğuna yakinen inanmak ve bu inancında şüpheye düşmemek

İslam’ı bozacak şirk ve küfür üzere olmamak

Nebi’nin (sav) getirdiği ahkâmı ikrar edip haber verdiklerini tasdik etmek

Dinden çıkmayı gerektiren bidat taifelerinden birine intisap etmemek (Allah’ın sıfatlarını inkâr

eden Cehmiyye; kaderi ve Allah’ın ilmini inkâr eden Kaderiyye; sahabeyi tekfir eden, Kur’ân’ın

tahrif edildiğine inanan Rafizilik… vb.)

c. Allah’a şirk koşan veya küfre girenlerin bu kaide kapsamında olmadığının delili nedir?

Bir insan, itikadi ve amelî alt sınıra riayet ederek Ehl-i Kıble tanımına dâhil olur. Sonra herhangi bir

günah işler ve bu günah da şirk/küfür kapsamında olmazsa ‘Ehl-i Kıble günahlarla tekfir edilmez.’

denilebilir. Ancak şirk koşan veya küfre giren kişi, Ehl-i Kıble’den olsa dahi bu kaidenin kapsamında değildir. Zira şirk, kişiyi Ehl-i Kıble’den yapan itikadi kabulleri ve amelî ibadetleri boşa çıkarır.

Kişiyi Ehl-i Kıble’den yapan itikadi ve amelî dayanaklar boşa gidince, bunlara dayanan Ehl-i Kıble

vasfı da hükmünü kaybeder.

‘Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere), ‘Şayet şirk koşarsan bütün amellerin boşa gider

ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.’ diye vahyedildi.’ (39/Zümer, 65)

Ayette zikredilen hüküm (şirkin tüm amelleri boşa götüreceği hükmü), Muhammed’e (sav) ve tüm

nebilere vahyedilmiştir. Bu da ayete konu olan hükmün ortak nübüvvet mirasına dâhil olduğunu; bir diğer ifadeyle dinin asıllarından bir asıl olduğunu gösterir. Ayete konu olan hüküm dört

ayrı tekid ifadesiyle tekid edilmiş, hüküm âdeta iman eden kalplere perçinlenmiştir. Bu kadar

kısa bir cümlede isim ve fiil cümlesini tekid eden dört ayrı tekid zikredilmesi dikkat çekicidir.

◌ً

ين ◌

اس◌

◌َ

خ

◌ْ

ال◌َ

من◌ّ

◌نَ

ون◌ُ

◌كَ

ت

◌َ

ل

◌َ

◌وَ

◌كُ

◌لَ

م

◌َ

◌عّ

ن

◌َ

◌طْ

◌بْ

◌حَ

ي

◌َ

◌لَ

◌تْ

◌كَ◌ْ

◌شَ

◌اْ

◌ئن

◌َ

□◌ ل

◌َ

◌ِلكِ

◌ْ

ب

◌َ

◌ْق

◌َ◌ـمن

□◌ذين

◌ّ

◌َى الَ

◌ال

◌َ

◌َو

◌ْك

ي

◌َ

□◌ال وِحَيٍ

◌ُ

◌ْا

د

◌َ

ق

◌َ

ل

◌َ

و

Bu ayette kullanılan tekidler şunlardır:

a. Ayetin başında kasem/yemin vardır: İlk harf olan ‘ل‘.

b. قد/Kad edatı, tekid edatıdır.

c. ‘Yehbetenne’ fiilinde tekid nunu kullanılmıştır.

d. ‘Yekûnenne’ fiilinde tekid nunu kullanılmıştır. (Tevhid ve Şirkin Anlaşılmasında 4 Asıl, Halis Bayancuk, s. 92)

Ayete binaen diyebiliriz ki; Allah’a şirk koşan kişi, onu Ehl-i Kıble yapan itikadi ve amelî eylemlerini boşa çıkardığı için Ehl-i Kıble vasfını kaybetmiştir. ‘Ehl-i Kıble tekfir edilmez.’ kaidesini kullanan

âlimler de bu noktaya dikkat çekmiştir.

Buhari (rh) (öl. H 256) der ki:

‘ ‘Günahlar, Cahiliye İşlerindendir’ Hakkındaki Bab

Şirk dışındaki bu günahları işleyenler tekfir edilmez. Çünkü Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Sen, kendisinde cahiliye (ahlakı) olan bir adamsın.’ Yüce Allah da şöyle buyurmuştur: ‘Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediği kimse için bağışlar.’ ‘ (Buhari, Kitâbu’l İmân, 22. Bab başlığı)

Ma’rûr’dan şöyle rivayet edilmiştir:

‘Ebu Zerr ile Rebeze’de karşılaştık. Kendisinin ve kölesinin üzerinde bir hülle vardı. Ona bunun

sebebini sorduğumda şöyle dedi: ‘Bir adama sövdüm, onu anasından dolayı ayıpladım. Bunun

üzerine Peygamber (sav) bana şöyle dedi: ‘Ebu Zerr! Onu anasından dolayı ayıplıyor musun? Gerçekten sen kendisinde cahiliye (ahlakı) olan birisin. Kardeşleriniz sizin hizmetçilerinizdir. Allah

onları sizin elinizin altına (idarenize) verdi. Kimin elinin altında kardeşi varsa ona yediğinden

yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara yapamayacakları şeyler yüklemeyin. Şayet onlara bir iş

yüklerseniz kendilerine yardımcı olun.’ ‘ ‘ (Buhari, 30)

Tüm masiyetler cahiliyedir, cahiliyenin şubelerinden bir şubedir. Masiyet işleyen kişi sırf masiyet

işlediği için tekfir edilmez. Bunun tek istisnası şirktir. Zira şirk, kişiyi koruma altına alan tevhidi,

Ehl-i Kıble vasfını, kardeşlik hukukunu… yani tüm korumaları yok eder.

Buhari şarihlerinden İbni’l Battal (rh) (öl. H 449) şöyle der: ‘İman ismini ancak Allah’a ve Resûl’üne

şirk koşmak ya da inkâr etmek izale eder. Küfür dışındaki masiyetlerin sahibi tekfir edilmez.’ (Şerhu Sahîhi’l Buhârî Libni Battâl, Kitâbu’l Fiten, 7. Bab şerhi, 10/16)

Ebu Hasan El-Eşari (rh) (öl. H 324) der ki: ‘İcma ettiler ki; Allah’a ve Nebi’nin getirdiklerine inanan

kimseyi masiyetlerinden hiçbiri dinden çıkarmaz. Onun imanını yalnızca küfür boşa götürür.’

(Risâletun İlâ Ehli’s Sağr, s. 274, 36. İcma)

İbni Dakîki’l Îd (rh) (öl. H 702) der ki: ‘İnsanlardan tekfir ve onun sebebinin ne olduğu hususunda

ihtilaf ettiler… Hak olan şudur: Şeriattan mütevatir olan bir şeyi inkâr etmedikçe Ehl-i Kıble’den

kimse tekfir edilmez. Çünkü o, (bu durumda) şeriatı inkâr etmiş olur…’ (İhkâmu’l Ahkâm, 2/210)

İbni’l Kayyım (rh) (öl. H 751) der ki: ‘Ehl-i Kıble’den kimse (günahı) büyük olsa da günahıyla tekfir

edilmez. İmanı şirkten başkası boşa götürmez.’ (İctimâu’l Cuyûşi’l İslamiyye, 152)

d. Bu kaidenin mutlak olmayıp Haricilerin sapkınlığına karşı söylendiğinin delili nedir?

Şu bir gerçektir ki; bir kaide özel sebepler gözetilerek söylenmişse, kaide yalnızca o özel sebepler

söz konusu olduğunda anlam kazanır. Sebepler yerine gelmeden kaideyi kullanmak, istenmeyen

sonuçlara sebebiyet verir. Bu kural, Allah’ın kelamı ve Nebi’nin sünneti için de geçerlidir. Özel bir

durum gözetilerek inen/varid olan nas, o özel sebep gözetilmeden kullanılırsa; nassa uyulmuş

olmaz, bilakis nassa muhalefet edilmiş olunur. Örneğin Bakara Suresi’nin 195. ayetine bakalım:

‘Allah yolunda infak edin. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın…’ (2/ Bakara, 195)

Bir insan bu ayetin nüzul sebebini, yani indiği özel durumu gözetmezse şu sonucu çıkaracaktır:

‘Allah (cc) tehlikeye atılmayı yasaklamıştır. Bugün İslami çalışma yapmak, tehlikeye atılmak demektir. Zira İslami çalışma yapanlar tağutlar tarafından zulme uğramaktadır. Öyleyse tüm İslami

çalışmalardan uzak durulmalıdır.’

Oysa bu ayet mücadeleden geri kalanları uyarmak, mücadeleden geri kalanların kendilerini tehlikeye atmış olacağını haber vermek için indirilmiştir:

Eslem Ebu İmran anlatıyor: ‘Bizler fetih için İstanbul’daydık. Komutan olarak Mısırlıların başında

Ukbe ibni Amir (ra), Şamlıların başında ise Fudale ibni Ubeyd (ra) vardı. Şehirden Rumların oluşturduğu büyük bir ordu çıktı. Biz Müslimler de onların karşısına büyük bir orduyla çıktık. Derken

Müslimlerden bir adam, Rumların safına daldı. İnsanlar bağırmaya başladılar ve dediler ki: ‘Subhanallah! Bu genç kendi eliyle kendisini tehlikeye atıyor.’ Ebu Eyyub El-Ensari (ra) dedi ki: ‘Siz

ayeti böyle bir yoruma tevil ediyorsunuz. Ancak bu ayet biz Ensar topluluğu hakkında inmiştir.

Allah (cc) dinini izzetli kılıp, İslam’ın yardımcıları çoğalınca biz, Allah Resûlü’nün (sav) haberi olmadığı hâlde dedik ki: ‘Bizim mallarımız zayi oldu. Mallarımızın başına geçsek de onları ıslah etsek.’

Bunun üzerine Allah (cc) bu ayeti indirdi. Bizim bu düşüncemizin doğru olmadığını belirtti. Asıl

tehlike, mallarımızın başında oturmak ve onları ıslah etmeye çalışmak istememizdir. Allah (cc)

bize savaşmayı emretmiştir.’ (Eslem) dedi ki: ‘Ebu Eyyub çarpışmaya aralıksız devam etti ve orada

defnedildi.’ ‘ (Ebu Davud, 2512; Tirmizi, 2972)

Bu sebeple biz Tevhid Meali’nde ayete şöyle anlam verdik:

‘Allah yolunda infak edin ve (İslami mücadeleden geri kalmak suretiyle) kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Kulluğunuzu en güzel şekilde yerine getirin. Çünkü Allah muhsinleri/

kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.’ (2/Bakara, 195)

Şimdi, başa dönelim ve diyelim ki; bir ayet dahi onun nüzulüne sebep olan vakadan koparılınca,

ayetin muradına tam zıt bir anlama tevil edilebiliyorsa; beşer sözü olan kaideler, onları var eden

özel sebeplerden koparılırsa kaidenin, muradına aykırı bir anlama sebep olacağı izahtan vareste

olsa gerektir.

Cevabımıza konu olan kaide, Müslimleri büyük günahlarla tekfir eden Haricilere yönelik söylenmiştir. Hâliyle bugün birisi çıkar, Ehl-i Kıble vasfını kazanmış bir muvahhidi içki, zina, faiz vb. bir

günahla tekfir ederse, bu kaide gündeme gelir. Ancak Allah’a (cc) şirk koştuğu için Ehl-i Kıble olma

vasfını elde edememiş veya şirk koşarak Ehl-i Kıble vasfını yitirmiş insanlara uygulanırsa, kaide

saptırılmış ve onu kaideleştiren âlimlerin muradına muhalefet edilmiş olunur.

Ebu Hasen El-Eşari (rh) (öl. H 324) der ki: ‘Bizler, Haricilerin günahlarla insanların kâfir olduğuna

inandığı gibi (yapmaz); zina, hırsızlık ve içki içmek gibi bir günahı helal görmedikçe, (sırf bu günahı işledi diye) Ehl-i Kıble’den kimseyi tekfir etmeyiz.’ (El-İbâne An Usûli’d Diyâne, 26)

İbni Ebî’l İzz El-Hanefi (rh) (öl. H 792) der ki: ‘Bundan dolayı imamların çoğu mutlak olarak ‘Günahla tekfir etmeyiz.’ demekten imtina etmiştir. Onun yerine ‘Haricilerin yaptığı gibi her günahla

tekfir etmeyiz.’ demeyi tercih etmişlerdir…’ (Şerhu Akîdeti’t Tahâvîyye, 2/433-434)

e. Ehl-i Kıble olmak bir tavır, bir duruş, bir kimliktir!

‘Andolsun ki, kendilerine Kitap verilenlere tüm delilleri de getirsen, (yine de) senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. (Hakikat şu ki) onlar da birbirlerinin kıblesine

uymuyorlar. Andolsun ki, sana gelen ilimden sonra onların hevalarına/arzularına uyacak olursan

kesinlikle zalimlerden olursun.’ (2/Bakara, 145)

Ehl-i Kıble olmak; yüzümüzü bir yöne, sırtımızı başka bir yöne; kıblemizin tam zıddına dönmektir.

Bu nedenle Yüce Allah, Ehl-i Kitab’ın inkârını ‘…senin kıblene uymazlar.’ cümlesiyle ifade etmiş,

Allah Resûlü’nün (sav) onlara muhalefetini yine ‘…sen de onların kıblesine uyacak değilsin.’ cümlesiyle ifade etmiştir. (bk. Dinlerde Kıble Anlayışı, Ahmet Güç, s. 24-25) Yine ümmetlerin tercihi

‘yönelinen kıble’ olarak ifade edilmiştir:

‘Herkesin yöneldiği bir yönü/kıblesi mutlaka vardır. (Öyleyse) hayırlarda yarışın. Nerede olursanız

olun Allah sizi bir araya toplar. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadîrdir.’ (2/Bakara, 148)

Doğu da batı da Allah’a ait olmasına rağmen, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar tüm Müslimlerin aynı yöne yönelmesi istenmiştir:

‘Nereden çıkmış olursan ol (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram’a çevir. Şüphesiz ki bu (kıble

emri), Rabbinden gelen bir haktır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.’ (2/Bakara, 149)

Örneğin biz Kâbe’ye yönelerek Yahudilikten ve Hristiyanlıktan teberrî etmiş oluyoruz. Duruşumuz ve yönelişimiz, kimliğimiz ve tavrımız oluyor.

Bugün siyasette yüzünü demokrasiye, ekonomide kapitalizm ve sosyalizme, vela ve bera akidesinde hümanizm veya ırkçılığa… dönmüş insanlar, namaz vakti geldiğinde Kâbe'ye yöneldi diye

Ehl-i Kıble'den olmazlar. Onlar birden fazla kıblesi olan, dolayısıyla hiçbir yönü olmayan kıblesiz

insanlardır. Zira beden kalbe tabidir. Kalp bir şeye itikat eder, beden de ona tabi olarak bir yöne

yönelir. İslam bir bütün olduğu için siyasi, iktisadi, insani… her şeyiyle âlemlerin Rabbine yönelmeyen, O'na (cc) teslim olmamıştır. Yalnızca namazda yüzünü Kâbe'ye dönmek, bir parçasıyla

Allah'a yönelmektir ki; zaten bir parçayla Allah'a yönelmek de şirkin ta kendisidir. Şirk; kulluğu

parçalara bölmek, bir kısmını Allah'a (cc) bir kısmını sahte ilahlara pay etmektir. Tevhid ise namazı,

kurbanı, hayatı ve ölümü; yani her şeyini bir bütün olarak Allah'a (cc) vermektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Yukarıda kaidenin delilini, onu ortaya çıkaran şartları ve âlimlerin yaklaşımlarını okuduk. Bu bilgilerden yola çıkarak, günümüz açısından bir değerlendirme yapacak olursak sonuç niyetine

şunları söyleyebiliriz:

'Ehl-i Kıble tekfir edilmez.' kaidesi, genel anlamda yanlış kullanılmaktadır. Delili; söylenmesine

sebep olan özel vakıa ve âlimlerin zikrettiği kayıtlardan bağımsız olarak, dolayısıyla içeriği saptırılmış olarak gündeme gelmektedir.

Kaide, Haricilerin aşırılığına karşı değil; muvahhidlerin imani bir sorumluluk olarak şirk ehlini tekfir etmesine karşı kullanılmaktadır.

Kaide çoğu zaman, şirkten tevbe eden, namazı kılan ve zekâtı veren Ehl-i Kıble vasfı kazanmış

insanlar için değil; şirk koşan, namaz kılmayan ve zekât vermeyen toplumlar için kullanılmaktadır. Örneğin MAK Danışmanlığın 2017 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'nin %22'si beş

vakit namaz kılmakta, kalan %78'i beş vakit namazı düzenli kılmamaktadır. Yani kıbleye yönelmeyen insanlara dahi 'Ehl-i Kıble' tabiri kullanılmaktadır.

Kanaatimizce bu kaide; Harici aşırılığından kaçınmak için değil, imani bir sorumluluk olarak şirk

ehlini tekfir etmekten kaçınmak için kullanılmaktadır. Bunun delili; vakıada bu kaideyi en çok

kullanan toplulukların durumudur. Şirk ehlini tekfir etmemek için kaideyi sıkça kullanan topluluklar, en basit ihtilafta muhataplarını tekfir edebilmektedir. Allah'ın

hakkı olan tevhid çiğnendiğinde kaidenin arkasına saklanan ve kardeşlik edebiyatı yapanlar, cemaatsel/örgütsel hakları

çiğnendiğinde birer Harici kesilmektedir. Örneğin İhvan-ı Müslimin'e bağlı Hamas, cuma günü,

namaz esnasında, cami basıp, namaz kılan El-Kaide yanlısı Selefi cemaate - kendilerine muhalefet

ettikleri için- ateş açmış, başta imam olmak üzere onlarca insanı katletmiştir. Anadolu irfanıyla

yanıp tutuşan Türkiye cemaatleri, iktidarla kavga ettikten sonra, tüm F. Gülen cemaatini istisnasız

tekfir etmiştir, etmektedir.

Dün, bizler dinler arası diyalog vb. itikadi küfürler nedeniyle bu cemaati tekfir ettiğimizde 'Ehl-i

Kıble tekfir edilmez.' diyerek bizleri aşırılıkla suçlayanlar, bugün aynı gerekçelerle FETÖ'yü tekfir

etme yarışındalar. Dün, bizler demokratları tekfir ettiğimizde bizleri, zindanlara atılması gereken

mücrimler olarak değerlendiren FETÖ'cüler, iktidarla girdikleri koltuk kavgasından sonra, gönül

rahatlığıyla iktidarı tekfir ediyorlar…

Bunlar yalnızca birer örnek… Ancak şu bir vakıa; bu kaideyi diline dolayan çoğu topluluk, iyi

niyetli değil. İmani bir sorumluluk olan tekfirden kaçınmak ve Kur'ân'ın kesin bir dille mahkûm

ettiği, 'hakla batılın karışımı çoğulcu bir anlayış' içinde yaşamak istiyorlar. Yani dinlerinin dünyevi

konforlarını kaçırmasını istemiyorlar… Ancak söz konusu dünyevi bir menfaat olduğunda bu

kaideyi unutup tekfirci birer Harici kesiliyorlar.

Tüm heva ehli böyledir. Allah'ın hakkı çiğnendiğinde her biri merhamet abidesi kesilirken; söz

konusu kendi hakları olduğunda cengâver birer savaşçıya dönüşürler. Rablerine sövüldüğünde 'Muhammedî (!) bir tebessüm' ve 'İsevi (!) bir geniş yüreklilik' takınır; şeyhlerine, abilerine ya

da üstadlarına söz söylediğinizde sizi tekfir etmekle kalmaz, sizi tekfir etmeyeni tekfir etmeyeni

tekfir etmeyeni… kâfir sayan Bağdat Mutezilesi’ne dönüşüverirler. (bk. Et-Tenbîh ve’r Reddu A'lâ

Ehli’l Ehvâi ve’l Bid’a, 35)

Eskiler bu kaideyi İslam ehlini terk edip şirk ehliyle savaşmak için kullanırdı. Ebu İmran der ki:

‘Abdullah ibni Rabah’ın yanında Muhalleb’le birlikte Ezarika (Harici bir grup) ile savaşıyorduk.

O ağlamaya başladı. ‘Seni ağlatan nedir?’ diye sordum. Dedi ki: ‘Şirk ehliyle savaşmak, bizi Ehl-i

Kıble’yle savaşmaktan alıkoyuyordu.’ ‘ (Târîhu'l İslâm, 2/1122)

Bugünküler ise bu kaideyi, şirk ehlini terk edip Ehl-i Kıble’yle savaşmak için kullanıyor. Ki; coğrafyamıza şöyle bir göz atan, Batı dünyasının bizden emin olduğunu; bu coğrafya insanının birbirini

boğazladığını, hiçbir mezhebin bir diğerinden, hiçbir topluluğun bir ötekinden emin olmadığını

görecektir. Birbirlerini tekfir etmiyorlar, ama boğazlamaya can atıyorlar. Çünkü tekfir Allah’ın hakkı, boğazlama istekleri ise kendi şahsi kavgalarından kaynaklanıyor.

Oysa İslam tam tersini öğütlüyordu. Allah’ın (cc) hakkı olan tevhid çiğnendiğinde tekfir etmemizi,

ancak kendini İslam’a nispet edenlerle savaşmamamızı istiyordu. Ölçümüz belliydi: Dışarıdan bakanın, savaşanla savaşılanı ayırt edemediği, ‘Muhammed ashabını öldürüyor (Bugün ise ‘Allahu

Ekber diyenler birbirini öldürüyor).’ dedirtecek savaşlardan/kavgalardan uzak duracaktık. Ehl-i

Kıbleciler kendilerine verilen öğüdü unuttu; kabileci anlayışı, Nebevi sünnete önceledi ve bu

öğüdü ters yüz ettiler. Şirk koşanlara Müslim ismi verip birbirlerini boğazladılar:

‘Resûlullah (sav), Huneyn’den dönüş yolunda Ci’râne mevkisindeyken kendisine bir adam geldi.

Bu sırada Bilal’in elbisesinin içinde gümüş vardı. Resûlullah (sav), bu gümüşten alıp halka dağıtıyordu. İşte bu gelen adam, ‘Ey Muhammed! Adaletli ol.’ dedi. Resûlullah da (sav) ‘Sana yazıklar

olsun! Eğer ben adaletli olmazsam kim adaletli olabilir! Eğer ben adaletli olmazsam çok zorlanır

ve zarar görürsün.’ buyurdu. Ömer ibni Hattab da (ra) ‘Ey Allah’ın Resûlü, bırak beni şu münafığı

öldüreyim!’ dedi. Resûlullah (sav) ise ‘İnsanların, benim ashabımı öldürdüğümü konuşmalarından

Allah’a sığınırım. Şüphesiz bu ve bunun arkadaşları Kur’ân okur, ama okudukları boğazlarının altına geçmez. Okun yaydan çıktığı gibi ondan (dinden/Kur’ân’dan) çıkacaklar.’ buyurdu.’ (Müslim,

1063)

‘Öyle fitneler kopacaktır ki o fitnelerde oturan, ayakta durandan; ayakta duran, yürüyenden; yürüyen, koşandan hayırlı olacaktır. Bunlara göz dikeni bu fitneler alıp helâk edecektir. Her kim bir

sığınak ya da onlara karşı korunacak bir yer bulursa onunla kendisini korumaya baksın.’ (Buhari,

3601; Müslim, 2886)

Ebu Musa El-Eşari’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

‘ ‘Kıyamete yakın zamanlarda herc olur.’ (Ebu Musa diyor ki:) Ben, ‘Herc nedir, ey Allah’ın Resûlü?’

dedim. O da ‘Öldürme olayıdır.’ buyurdu. Orada bulunan bazı Müslimler, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Biz,

bir yılda müşriklerden şu kadarını öldürürüz.’ dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Herc, müşrikleri öldürmek demek değildir, fakat sizler birbirinizi öldüreceksiniz; hatta kişi

komşusunu, amcaoğlunu ve akrabasını öldürecektir.’ Orada bulunanların bir kısmı, ‘Ey Allah’ın

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Kıbleye/Kâbe’ye yönelerek namaz kılmak, namazın sıhhat şartlarındandır.

“Nereden çıkmış olursan ol (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram’a çevir.

Şüphesiz ki bu (kıble emri), Rabbinden gelen bir haktır. Allah yaptıklarınızdan

gafil değildir. Nereden çıkmış olursan ol yüzünü Mescid-i Haram’a çevir. Siz

de nerede olursanız olun yüzünüzü Mescid-i Haram yönüne çevirin. (Böyle yapın ki) zulmedenler dışında insanların sizin aleyhinize kullanacakları bir

delilleri olmasın. Onlardan korkmayın. Yalnızca benden korkun ki size olan

nimetimi tamama erdireyim. (Böylece) hidayete eresiniz.”222

“…Namaza kalktığında güzelce abdest al sonra kıbleye yönel ve tekbir getir…”223

Kâbe’yi gören için kıble, Kâbe’nin duvarıdır. Onun dört duvarından

birine yönelmek zorunluluğu vardır. Kâbe’den uzak olanlar için kıble, o

yöne yönelmektir. Bizatihi onun duvarına denk gelmek değil, o cihete

yönelmek yeterlidir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Doğu ile batı arası kıbledir.”224

Ömer İbni Hattab’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Beyte/Kâbe’ye dönüldükten sonra doğu ile batı arası kıbledir.”225

Şayet bizzat onun duvarına denk gelmek şart olsaydı; bu, ince mühendislik hesaplamalarına ihtiyaç olurdu. Ne Allah ne de Resûlü müminleri

böyle bir şeyle mükellef tutmuştur.

Resûlü! Bugünkü aklımız bizde olduğu hâlde mi birbirimizi öldüreceğiz?’ diye sordu. Resûlullah

(sav), ‘Hayır, o zamanda toplumun çoğunluğunun akletme yeteneği kalmayacak ve aklını kullanamayan birtakım kimseler de o gün iş başına geçmiş olacaktır.’ buyurdu.’ (İbni Mace, 3959)” (Tevhid

Dergisi, S 95, s. 5)

222. 2/Bakara, 149-150

223. Müslim, 397

224. Tirmizi, 342; İbni Mace, 1011

225. Muvatta, 526

A. Kıble Nasıl Tespit Edilir?

Kıbleyi tespit etmenin duruma göre değişen hâlleri vardır. Bunlardan

bazısı şunlardır:

• Güvenilir pusula: Yön gösteren güvenilir bir pusula ile kıble tespit

etmek mümkündür.

• Müslimlerin ameli: Bir bölgede Müslimler kıble tespiti yapmış ve

oturmuş bir amelleri varsa diğer Müslimler için bağlayıcıdır. Zira İslam

nazarında istifaze/yaygınlık bilgi kaynaklarındandır.

• Bilen bir Müslim’in (veya kıble hassasiyeti olan İslam fıkhına göre

yaşayan birinin) haber vermesi.226

Bera ibni Azib’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) on altı veya on yedi ay kadar (Kudüs’teki) Beytu’l Makdis'e

doğru namaz kıldı. Ama Kâbe’ye yönelmek onun hoşuna gidiyordu. Bu yüzden Allah şu ayeti indirdi: ‘Elbette, yüzünü semaya çevirip durduğunu bilmekteyiz…’227 Bundan böyle Allah Resûlü (sav) Kâbe’ye yöneldi. Bu durum

karşısında birtakım beyinsiz insanlar (Yahudiler), ‘ ‘Eski kıblelerini bırakıp

(yeni kıbleye) yönelmelerinin sebebi ne ola ki?’ De ki: ‘Doğu da batı da Allah’ındır. Ve Allah dilediğini sırat-ı mustakime/dosdoğru yola iletir.’ ’228 Peygamber (sav) ile birlikte bir adam namaz kıldı. Namazdan sonra çıktı ve ikindi

namazını Beytu’l Makdis’e doğru kılan Ensar’dan bir cemaatin yanına vardı.

Onlara kendisinin Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldığını Allah Resûlü (sav)

Kâbe’ye yöneldiğini bildirdi. Bunun üzerine cemaat, yön değiştirip, Kâbe istikametine döndü.”229

• Kevni ayetlerden faydalanarak kıble tespiti yapmak.

Kutup Yıldızı ile

Gökyüzündeki herhangi bir yıldız hedef alınır ve o doğrultuda hareket

edilirse -yıldızın hareketi nedeniyle- düz bir çizgide yürümek imkânsız-

226. Konuya dair detaylı açıklama için bk. 1/503, 87 No.lu dipnot

227. 2/Bakara, 144

228. 2/Bakara, 142

229. Buhari, 399; Müslim, 525

dır. Ancak Kutup Yıldızı, diğer yıldızlardan istisnadır. Dünya’nın kutup

noktalarından geçen hayalî çizgi, Kutup Yıldızı’nın çok yakınından geçtiği için Kutup Yıldızı diğer yıldız ve gezegenler gibi hareketli değildir.

Bu nedenle Kutup Yıldızı’nı bularak yön tespiti yapılabilmekte ve istenen

doğrultuda hareket edilebilmektedir. Kutup Yıldızı kuzey yönünü göstermektedir ve gökyüzünde tayin edilebilmesi için iki takımyıldızın bilinmesi gerekir: Büyük Ayı ve Cassiopeia (Kraliçe Takımyıldızı ya da W

Takımyıldızı). Büyük Ayı, yedi yıldızdan oluşmaktadır ve eğik duran bir

kahve cezvesi görünümündedir. Sapın karşısında yer alan kenar uzunluğunun beş katı mesafesinde tespit edilen yıldız, Kutup Yıldızı’dır. Kutup

Yıldızı’nın doğru tespit edildiğinden emin olmak için Cassiopeia kullanılır. Beş yıldızdan oluşan ve yan tarafa devrilmiş bir W harfine benzeyen takımyıldızın ortasındaki yıldız, Kutup Yıldızı ile aynı doğrultudadır.

Kutup Yıldızı, bu iki takımyıldızın arasında bulunmaktadır. Kuzey Yıldızı

bulunduktan sonra kıble tayin edilebilmektedir. (Türkiye için kıble yönü,

takribî güney ve güneydoğu arasındadır.)230231

Güneş ile

1. Güneş her zaman doğudan doğar. Buna göre sağ kol doğuyu ve sol

kol batıyı gösterecek şekilde durulduğunda kişinin yüzünü döndüğü taraf kuzeyi, arkasında kalan taraf ise güneyi gösterecektir.

2. Analog bir saat yere paralel bir şekilde tutulur ve akrebi Güneş'e doğru çevrilirse saatin 12 sayısı ile akrebin oluşturduğu açının ortası, güney

ve kuzey hattını gösterir. Güneş'in bulunduğu taraf güney yönüdür. (Bu

metod, Ekvator'a ve kutuplara yakın bölgelerde hassasiyetini yitirir, ancak ülkemizin bulunduğu konum en sağlıklı sonuçların alındığı enlemlerdendir.)232233

Bitkiler ile

1. Kuzey Yarım Küre'de ağaçların kuzeyi, güneyine göre daha nemlidir.

230. https://www.hkmo.org.tr/hakkimizda/meslegimiz/harita_bilgisi_yon_bulma.php

231. https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/yaban_28226.pdf

232. http://dag.org.tr/dokumanlar/5/dogada%20yon.pdf

233. https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/yaban_28226.pdf

Bu nedenle kuzey tarafında daha fazla yosun bulunmaktadır. Ayrıca Kuzey Yarım Küre'de bulunan ağaçların kabukları, kuzeyde daha sıkı dokulu olur. Böylelikle bitkiler de yön tespitinde kullanılabilmektedir.234235

2. Bir vadide farklı yöne bakan yamaçlar üzerinde yetişen bitki türleri

ve sayılarına bakılmak suretiyle yön tespiti yapılabilmektedir. Güneye

bakan yamaçlarda Güneş ışınlarına fazla maruz kalması nedeniyle daha

az bitki bulunurken, kuzeye bakan yamaçlarda nemi muhafaza etme ve

daha iyi yetişme koşulları dolayısıyla daha fazla bitki yetişmektedir.236237

Karınca Yuvaları ile

Kuzey Yarım Küre'de, karıncalar yuvalarından çıkardıkları malzemeleri

yuvanın kuzeyine yığmaktadır. Yuvalarının giriş yönü ise Ekvator'a bakar. Ayrıca karıncalar, yuvalarını ağacın güneyi üzerine inşa etmeyi tercih ederler.238 239

• Tüm bunlardan mahrum olanın içtihad ederek, herhangi bir yönü

kıble tayin ederek namaz kılması.

Amir ibni Rebia'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz bir yolculukta Resûlullah ile beraberdik. Hava bulutlandı ve kıble yönünü bilemedik. Nihayet namaz kıldık ve (durduğumuz yönün doğru olup

olmadığını anlamak için) bir işaret koyduk. Sonra Güneş doğunca kıbleden

başka bir yöne doğru namaz kılmış olduğumuz anlaşıldı. Biz bu durumu Peygamber'e anlattık. Bunun akabinde Allah:

'Doğu da batı da Allah'ındır. Ne tarafa yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır.

Şüphesiz Allah (ihsanı ve lütfu bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi'

ve (her şeyi bilen) Alîm'dir.'240 "241

B. Yanlış Kıbleye Namaz Kılmak

Kişinin taammüden/kasıtlı olarak yanlış kıbleye namaz kılması, nama-

234. http://www.georgian.edu/biology/

235. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, S 3 (2004) 39-70

236. http://www.us.orienteering.org/

237. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, S 3 (2004) 39-70

238. kjetikj@astro.uio.no

239. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, S 3 (2004) 39-70

240. 2/Bakara, 115

241. Tirmizi, 345; İbni Mace, 1020

zını bozar. Çünkü namazın sıhhat şartlarından birini ihlal etmiştir.

Bilmeyerek, unutarak veya hataen (yani kasıtsız) yanlış kıbleye doğru

namaz kılanın çeşitli hâlleri vardır:

• Namazın içinde yanlış kıbleye namaz kıldığını fark etmesi

Bu durumda kişi doğru yöne teveccüh eder ve namazını olduğu hâl üzere tamamlar. Allah Resûlü'nün (sav) ashabı, kıble değişimini namazın içinde öğrenmiş, kıbleyi düzeltmiş ve namazlarına kaldıkları yerden devam

etmişlerdir.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Müslimler Kuba Mescidi'nde sabah namazını kılarlarken ashabtan birisi çıkagelip, onlara: 'Bu gece inen ayetle Allah Resûlü'ne Kâbe'ye yönelmesi emredildi, siz de o tarafa yönelin.' dedi. Yüzleri Şam'a dönük olan cemaat, hemen

o ânda Kâbe'ye doğru döndü."242

• Namaz bittikten sonra vaktin içinde farkına varması

Bu durumda namazı iade etmelidir. Zira Allah Resûlü (sav) şart ve rükunleri ihlali durumunda vaktin içindeki namazları iade etmiştir.243

Vakit çıktıktan sonra fark edilirse namazı iade etmez. Sahabe yanlış yöne namaz kılmış daha sonra iade etmemiştir.

Abdullah ibni Amir ibni Rabia babasından rivayet ederek şöyle demiştir:

“Karanlık bir gecede Resûlullah (sav) ile beraber bir yolculuktaydık. Kıblenin ne taraf olduğunu tespit edemedik, her birimiz değişik yönlere doğru namaz kıldı. Sabah olunca durumu Resûlullah’a (sav) aktardık bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu:

‘Doğu da batı da Allah’ındır. Ne tarafa yönelirseniz Allah’ın yüzü oradadır. Şüphesiz Allah (ihsanı ve lütfu bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi’ ve (her şeyi bilen) Alîm’dir.’ 244 ”245

242. Buhari, 403; Müslim, 526

243. Konuya dair detaylı bilgi için bk. “Şartların ve Rükunların İhlaline Dair Usul”, 2/122

244. 2/Bakara, 115

245. Tirmizi, 345; İbni Mace, 1020

C. Kıbleye Yönelme Şartının Düştüğü Durumlar

Kolaylık dini olan İslam, bazı durumlarda kıbleye yönelme şartını düşürmüştür. Kıbleye yönelmeden kılınan namazların sahih olduğu durumlar:

1. Korku Hâli

Savaş gibi kişinin canına/malına zarar geleceği korku durumlarında kıbleye yönelme şartı düşer. O hâl geçinceye kadar kişi namazlarını vaktinde, kendini güvende hissedeceği yöne yönelerek eda eder.

“Şayet korkarsanız ayakta ya da binek üzerinde (namazlarınızı kılın). (Korku hâli geçip) emniyete kavuşunca, size bilmediklerinizi öğrettiği gibi Allah’ı zikredin.”246

Abdullah ibni Ömer (ra) kendisine korku namazı hakkında soru sorulduğu zaman şöyle demiştir:

“İmam ile birlikte bir grup öne çıkar. İmam onlara bir rekât kıldırır. Bu esnada diğer grup onlar ile düşman arasında namaz kılmadan beklerler. İmam, arkasında namaza duranlara bir rekât kıldırdıktan sonra, cemaat geri çekilir ve namaz kılmayanların yerine gider. Bu esnada selam vermezler. Sonra namaz kılmayanlar gelir ve imam ile birlikte bir rekât kılarlar. Sonra imam namazı bitirir. Çünkü iki rekâtı tamamlamıştır. İmam ayrıldıktan sonra her iki gruptaki

insanlar kalkarlar, kendi başlarına bir rekât daha kılarlar. Böylece her grup iki rekâtı tamamlamış olur. Eğer korkuları bundan daha büyükse, bu durumda yürüyerek, ayakta durarak veya binek üstünde kılarlar. Bu esnada kıbleye yönelebilirler de yönelmeyebilirler de.”247

Abdullah ibni Uneys’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) beni Arafet ve Urene vadileri tarafında bulunan Halid ibni Sufyan El-Huzeli’ye gönderdi ve ‘Git onu öldür.’ buyurdu. (Abdullah diyor ki:) onu gördüm, ikindi namazı vakti olmuştu. Kendi kendime bununla uğraşırken ikindi namazım geçer diyordum. İma ile namazımı kılarak ona doğru yürüyüp gittim. Kendisine yaklaşınca bana, ‘Sen kimsin?’ dedi.

246. 2/Bakara, 239

247. Buhari, 4535

Ben, ‘Araplardan biriyim, işittiğime göre şu Peygamber denen adama adam topluyormuşsun?’ dedim.

O da, ‘Öyleyimdir!’ dedi. Onunla bir süre yürüdüm. Fırsatını bulunca kılıcımla üzerine atıldım. Ruhu cesedinden ayrıldı.”248

2. Nafile Namaz

Yolculukta veya ikamet hâlinde, nafile namaz kılacak kişi binek üstünde, kıbleye yönelmeksizin kılabilir.

Said ibni Yesar'dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında Abdullah ibni Ömer ile birlikte geceleyin Mekke’ye gidiyordum. Sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe duyunca indim ve vitir namazını kılıp tekrar ona yetiştim.

İbni Ömer bana, ‘Nerede kaldın?’ diye sordu.

Ben, ‘Sabah namazının vaktinin gireceğinden endişeye kapıldım ve inip vitir namazını kıldım.’ dedim.

Bunun üzerine bana, ‘Senin için Allah Resûlü’nde çok güzel bir örnek yok mu?’ diye sordu.

Ben, ‘Tabii ki var. Allah’a yemin ederim ki var.’ dedim.

O dedi ki: ‘Resûlullah (sav) devesinin üzerinde vitir namazını kılardı.’ ”249

Amir ibni Rebia’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Allah Resûlü’nü bineği üzerinde nafile namaz kılarken gördüm. Binek

ne tarafa yönelirse yönelsin başı ile ima ediyordu. Fakat Allah Resûlü farz namazları hiçbir zaman binek üzerinde kılmamıştır.”250

Görüldüğü gibi sahabe farz namazla nafile namaz arasını ayırmıştır. O

farzları kıbleye yönelerek kılarken, nafileleri binek üstünde ve kıbleye

yönelmeksizin kılmıştır.

Sünnet; namaza başlarken -şayet imkân varsa- bineği kıble cihetine yö-

248. Ebu Davud, 1249; Ahmed, 16047; Ebu Davud, susarak hadisin sahih olduğuna işaret etmiştir. Hafız İbni Hacer isnadın hasen olduğunu söylemiştir.

249. Buhari, 999; Müslim, 700

250. Buhari, 1097

neltmek, sonrasında hayvanın yöneldiği yöne bakmaksızın namazı tamamlamaktır.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), yolculuk yapmak istediğinde nafile namaz kılmak isterse devesini kıbleye yöneltir. Tekbir alır sonra bineği ne tarafa ve hangi yöne giderse

gitsin nafile namazını bineği üzerinde kılardı.”251

Modern ulaşım araçlarını (uçak, gemi veya araba) kıbleye yöneltmek

mümkün olmadığından, nafile namazlar, olduğu hâl üzere kılınır. Secde

ve rükû gibi eğilmeyi gerektiren durumlarda imada bulunur.252

Nasla sabit olan bu durumlara, kişinin kıbleye dönmesine engel teşkil

eden tüm özürler dâhildir. Hastalık, uzayda namaz kılma vb. durumlarda

kıbleye dönme şartı düşer.

D. Kâbe’nin İçinde Namaz

Allah Resûlü (sav) Kâbe’nin içinde namaz kılmıştır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mekke’nin fetih günü Allah Resûlü Kâbe’ye girdi. Beraberinde Usame ibni

Zeyd, Bilal ve Osman ibni Talha da girdiler. Kâbe’nin kapısını üzerlerine kapattılar. Kapıyı açtıklarında içeriye ilk giren ben oldum.

Bilal’e geldim ve ‘Allah Resûlü Kâbe’nin içerisinde namaz mı kıldı?’ diye sordum.

Bilal, ‘Evet. Yemen tarafındaki ilk iki direk arasında namaz kıldı.’ dedi.”253

251. Ebu Davud, 1225

252. Fukahamızdan bir grup yolculukta binek üstünde nafileye cevaz vermiş, ikamet hâlinde

cevaz vermemiştir. Racih olan, yolculukta da ikamet hâlinde de nafile namazın binek üstünde

caiz olmasıdır. Zira sahabe farz ve nafile arasını ayırmasına rağmen, yolculuk ve ikamet arasını

ayırmamıştır. Onun (sav) hem yolculukta hem de mutlak olarak nafile namazları binek üstünde

kıldığını nakletmişlerdir. Bu nedenle mutlak rivayetleri mukayyed rivayetlere hamletmek tercihe

şayan değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

253. Buhari, 1597; Müslim, 1329; Abdullah ibni Abbas (ra) Kâbe'nin içinde namaz kılınmayacağını söylemiş ve bunu şöyle gerekçelendirmiştir: "Kâbe içinde namaz kılmaktan hoşlanmam. Kim

Kâbe'nin içinde namaz kılarsa mutlaka ondan bir şeyi arkasında bırakmış olur." (Fethu'l Bârî, 397

No.lu hadis şerhi) Ayrıca bu konuda bir hadis aktarmıştır.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Mekke'ye gelince (Fetih Günü'nde) Kâbe'ye girmekten kaçındı. Çünkü içinde

putlar vardı. Hemen emretti ve putlar çıkartıldı. İbrahim ve İsmail peygamberlerin, ellerinde fal

oku bulunur şekilde yapılmış putları da çıkartıldı.

E. Kıble'ye Gösterilmesi Gereken Saygı

Mümin kıbleye yöneldiğinde hakikatte Rabbine yöneldiğini; bu somut

yönelişin gerisinde tüm varlığıyla Allah'a (cc) yönelmek olduğunu bilir. Rabbinin huzurunda ve tüm varlığıyla O'na (cc) yönelmenin adabıyla kıyamda

durur. Zira bilir ki; Allah (cc), kendine yönelenlere yönelir. Kul dilin ve kalbin duasıyla Rabbine; Rabbi de rahmet ve sevgiyle kuluna teveccüh eder.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) kıble istikametinde bulunan duvarda tükürük gördü. Hemen onu kazıdı.

Cemaate doğru yönelip şöyle buyurdu: 'Sizden biri namaz kıldığı zaman,

yüzünü döndüğü tarafa tükürmesin. Çünkü Allah, namaz kılarken yöneldiği

taraftadır.' "254

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), mescidin kıblesinde bir balgam görmüş ve cemaate dönerek şöyle buyurmuştur: ‘Birilerine ne oluyor da Rabbinin kıblesine dönüyor

arkasından da önüne tükürüyor. Hiç sizden biriniz kendisine doğru dönülüp

de yüzüne tükürülmesini ister mi? Eğer biriniz tükürecekse soluna, ayağının

altına tükürsün! Eğer buna imkân bulamaz ise şöyle yapsın…’

Hadisin ravisi El-Kasım, elbisesine tükürmüş arkasından da elbisesinin bir

tarafını diğer tarafına sürterek yapılacak işlemi göstermiştir.”255

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Allah onları helak etsin. Allah’a yemin ederim ki bu putu yapanlar, İbrahim ve İsmail’in fal oklarına asla iltifat etmediklerini bilirlerdi.’ dedi.

Sonra Kâbe’ye girdi ve içeride değişik yerlere giderek tekbir getirdi. Orada namaz kılmadı.” (Buhari, 1601)

Hadis âlimleri birkaç cihetle İbni Ömer (ra) rivayetini İbni Abbas (ra) rivayetine tercih etmişlerdir:

(Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Hac, 54. Bab başlığı şerhi)

• İbni Ömer (ra) şahit olduğu bir kıssayı aktarmış, İbni Abbas (ra) şahit olmadığı, başkalarından

duyduğunu aktarmıştır.

• Usül açısından bir hükmü ispat eden rivayet nefyedene takdim edilir.

• Bir grup âlim rivayetlerin, bir arada anlamaya müsait olduğunu; bir seferinde Kâbe içinde

namaz kılıp bir seferinde kılmamış olabileceğini, her sahabinin ayrı bir durumu anlattığını söylemişlerdir.

254. Buhari, 406; Müslim, 547

255. Müslim, 550

F. Kıbleyle Arasına Sütre Edinmek

Sütre; kişinin kıble ile arasına edindiği yerden yüksek herhangi bir şeydir. Hikmeti; sütre kıbleyle kişi arasında sahibini koruyacak ve namazın

önünden geçilmesini engelleyecek bir engel oluşturmaktadır.

1. Sütre Edinmenin Gerekliliği

Allah Resûlü (sav) sözlü ve fiilî sünneti olarak sütre edinmeyi emretmiştir.

Sütre edinmek namazın müekked sünnetlerindendir.

Sebra ibni Ma’bed’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Sizden biri namaz kıldığında bir ok ile de olsa sütre edinsin.”256

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber bayram günü namazgâha doğru çıktığı zaman, bir mızrağın getirilip önüne konmasını emrederdi. Sonra cemaati arkasına alarak ona doğru namaz kılardı. Bunu seferde iken yapardı. Bundan dolayı daha sonra gelen

yöneticiler de böyle yapmışlardır.”257

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber devesinin tam karşısına geçip ona doğru namaz kılardı. Ravilerden Ubeydullah şöyle demiştir: ‘Nafi’ye, ‘Develer huysuzlandığı zaman ne

yapılır, ne dersin?’ diye sordum.

O da ‘(Allah Resûlü bu tür durumlarda), palanı alıp başka tarafa kor, sonra onu düzler ve onun son kısmına doğru namaz kılardı. İbni Ömer de böyle

yapardı.’ dedi.”258

Allah Resûlü (sav) sütre edinmenin vacip olmadığını göstermek için sütre

edilmeksizin namaz kıldığı olmuştur.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Dişi bir merkebe binmiş olarak geldim. O sıralar ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resûlü Mina’da önünde bir duvar yokken cemaate namaz

256. Ahmed, 15340

257. Buhari, 494; Müslim, 501

258. Buhari, 507; Müslim, 502

kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim. Sonra merkepten indim

ve onu otlağa saldım. Ardından namaz safına katıldım. Hiç kimse bu hareketimi yadırgamadı.”259

Fadl ibni Abbas’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz bize ait bir yazlıkta iken Peygamber (sav) yanında Abbas olduğu hâlde

yanımıza geldi. Önünde bize ait bir eşekle bir dişi köpek oynaşırken sütresiz

olarak kırda namaz kıldı ve bunu önemsemedi.”260

2. Sütrenin Mahiyeti

Sütre; kişinin kıbleyle arasına koyduğu, yerden yüksek herhangi bir şeydir. Bu bir duvar olacağı gibi; bir ok, mızrak, eyer veya takke… olabilir.

Gaye; yerden yüksek herhangi bir şeyle namazın önünden geçilmesine

engel olmaktır.

Sebra ibni Ma’bed’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurur:

“Sizden biri namaz kıldığında bir ok ile de olsa sütre edinsin”261

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav), namaz kılanın önüne çekeceği sütre soruldu.

O da ‘Semerin kaşı gibi bir şey olur.’ buyurdu .”262

Sufyan ibni Uyeyne şöyle demiştir:

“Ben Şerik’i cenaze için geldiğimiz bir yerde ikindi namazı kıldırırken gördüm. Başlığını namazda önüne sütre olarak koymuştu.”263

259. Buhari, 493; Müslim, 504

260. Ebu Davud, 718; Bir grup hadis imamı İbni Abbas (ra) hadisini farklı yorumlamış ve “Duvar

olmaksızın namaz kılması başka tür bir sütre edilmesine engel değildir.” demişlerdir. Ancak İbni

Abbas’ın (ra) naklettiği olayda önünde başka bir sütre olduğuna dair bir delil zikretmemişlerdir.

Elbette duvar haricinde bir sütre edinmek mümkündür. Ancak buna dair hususi bir delil zikretmek gerekmektedir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

261. Ahmed, 15340

262. Müslim, 500

263. Ebu Davud, 691; Bir grup muhaddis hiçbir şey bulamadığında toprağa bir çizgi çizmenin

sünnet olduğunu söylemiş ve konuya dair bir hadis rivayet etmişlerdir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biriniz namaz kıldığı zaman önüne bir şey koysun. Hiçbir şey bulamazsa bir sopa diksin.

Sütre edindikten sonra sütrenin ardından geçen kimse namaza zarar vermez. İleride açıklanacağı üzere mühim olan, sütre ile namaz kılan arasından geçilmemesidir.

Talha ibni Ubeydulah’tan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Biriniz önüne semer kaşı gibi bir şey koyduğunda namazını kılsın, bunun

ötesinden geçenlere aldırış etmesin.”264

3. Sütreye Yakın Olmak

Kişinin sütreye yakın olması gerekir. Bu yakınlıkta ölçü, iki saf arasında olduğu gibi secde etmeye müsait olacak kadar mesafe bırakmaktır.265

Sehl ibni Sa’d’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün namaz kıldığı yer ile duvar arasında bir koyun geçebilecek

kadar mesafe vardı.”266

Sehl ibni Ebu Hasme’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Sizden biriniz sütreye doğru namaz kıldığı zaman ona yakın dursun. Tâ ki

şeytan ona namazında vesvese vermesin.”267

Sahabe bir ortamda namaz kılacakları zaman, kolonlara/direklere yakınlaşır, onu sütre edinir ve öyle namaz kılardı.

Enes ibni Malik’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Müezzin ezan okuduğu zaman ashabın ileri gelenleri mescidin sütunlarına

karşı namaz kılmak üzere yarışırcasına harekete geçerdi. Onlar bu hâlde, akşam namazının farzından önce iki rekât sünnet kılarlarken Allah Resûlü naOnu da bulamazsa önüne bir çizgi çizsin. Bundan sonra onun önünden geçen hiçbir sey ona

zarar vermez.” (Ebu Davud, 689)

Ne ki; konuya dair rivayet edilen hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

264. Müslim, 499

265. bk. Neytu’l Evtâr, 874 No.lu hadis şerhi

266. Buhari, 496; Müslim, 508

267. Ebu Davud, 695

maz kıldırmak üzere evinden çıkıp gelirdi. Ezan ile kamet arasında uzun zaman geçmezdi.”268

Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Namaz kılacak olanlar sütunlara, ona dayanıp konuşacak olanlardan daha

hak sahibidirler. Yine Ömer (ra) iki sütun arasında namaz kılan bir adam gördü.

Onu bir sütuna yaklaştırdı ve ‘Direğe doğru namaz kıl.’ dedi.”269

4. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Yasaklanması

Daha önce belirttiğimiz gibi; kıbleye yönelen kişi hakikatte Allah'a (cc)

yönelir. Kalbî niyazla, bedeni kıbleye yönelerek, Yüce Allah'a bir yol tutar.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Resûlü kıble tarafındaki duvarın üzerinde bir tükürük gördü ve onu kazıdı. Sonra cemaate döndü ve dedi ki: 'Biriniz namaz kıldığında kıble tarafına

tükürmesin. Çünkü o kimse namaz kıldığında Allah onun kıblesindedir.' "270

Kişi Rabbine yönelmişken namazın önünden geçmek; namazı kesecek,

huşuyu bozacak, Müslim'in Rabbine yönelişini engelleyecektir. Bu vb.

sebepler nedeniyle Allah Resûlü (sav) namaz kılanın önünden geçmeyi yasaklamış, bu fiili işleyeni ağır lafızlarla uyarmıştır.

Ebu Cuheym'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namaz kılanın önünden geçen, ne kadar büyük bir günah işlediğini bilseydi, onun önünden geçmek yerine kırk (zaman) beklemesi daha hayırlı bulurdu. (Ebu'n Nadr şöyle demiştir: 'Ravi kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl

mı dedi hatırlamıyorum.') "271

Hadiste geçen "ۆ

ىَ

ا عل

اذَ مَ "ifadesi ilginçtir. Zira namaz kılanın önünden

geçen kimsenin kazandığı günah mübhem/kapalı bırakılmıştır. Bu; insan zihnini harekete geçiren ve insanın aklına gelecek her türlü günahın

mümkün olduğu hissini uyandırmak içindir.

268. Buhari, 625

269. Buhari, Kitabu's Salât, 95. Bab başlığı

270. Buhari, 406; Müslim, 547

271. Buhari, 510; Müslim, 507

Allah Resûlü (sav) başka bir hadisinde namaz kılanın önünden geçeni şeytana benzetmiştir.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Sizden biriniz insanlara karşı sütre yaptığı bir şeye doğru namaz kıldığında

birisi önünden geçmek isterse onu göğsünden itelesin. Eğer karşı gelir dayatırsa onunla dövüşsün. Çünkü o ancak bir şeytandır.”272

Bu hadis aynı zamanda namaz kılanın önünden geçilene bir sorumluluk yüklemektedir: Bu fiili yapana engel olmak! Namaz kılan kimse, şayet sütre edinmiş ve uygun bir yerde namaz kılıyorsa, önünden geçenlere engel olmalıdır. Bu sorumluluğu yerine getiren Müslim bazı noktalara

dikkat etmelidir:

• Yumuşak bir üslupla engel olmaya çalışmalı, şayet kişi geçmekte ısrar

ediyorsa üslubunu sertleştirmelidir. Zira bu fiilin gayesi namazın kesilmesine engel olmaktır. Gereksiz sert tepki göstererek veya gereğinden

fazla hareket ederek, kendi eliyle namazını kesmemeli; huşu bozulmasın diye meşru kılınan bir amelle huşuyu bozacak bir sonuç elde etmemelidir. Sünnetin meşru kılınma gayesini/maksadını gözeterek hareket

etmelidir.273

• Sünnet, sünneti bilen toplumlarda uygulanır. Aksi hâlde bir sünneti

uygulamak daha büyük bir sünnet olan kalpleri kazanma sünnetini ihlale sebep olabilir.274

272. Buhari, 509; Müslim, 505

273. “Ebu Said El-Hudri, cuma günü insanlara karşı sütre yaptığı bir şeye doğru namaz kılıyorken ben de yanında bulunuyordum. Derken Ebu Muaytoğullarından bir genç geldi ve onun

önünden geçmek istedi. Ebu Said onu göğsünden iteledi. Genç baktı, ama Ebu Said’in önünden

başka geçecek bir yer bulamadı. Önünden geçmek için tekrar geri döndü. Bu sefer Ebu Said,

birinciden daha sert bir şekilde iteledi. Bunun üzerine genç, Ebu Said’in karşısına dikildi ve ona

çirkin sözler söyledi. Bunun arkasından da cemaati sıkıştırarak çekip gitti. (Medine valisi) Mervan

ibni Hakem’in yanına girdi. Mervan,

‘Ey Ebu Said, kardeşinin oğlu ile aranda ne var? Seni şikâyet etmeye geldi.’ dedi. Bunun üzerine

Ebu Said,

‘Ben Allah Resûlü’nü, ‘Sizden biriniz insanlara karşı sütre yaptığı bir şeye doğru namaz kıldığında

birisi önünden geçmek isterse onu göğsünden itelesin. Eğer karşı gelir dayatırsa onunla döğüşsün. Çünkü o ancak bir şeytandır.’ derken işittim.’ dedi.” (Buhari, 509; Müslim, 505)

274. Konuya dair detaylı bilgi için bk. 1/480, 23 No.lu dipnot

• Bu sünneti uygulayacak kimse, namaz için uygun bir yere geçmiş olmalıdır. Sütre edinmeden namaz kılan veya namaz için uygun olmayan

cadde, işlek sokak, mescid giriş veya çıkışı gibi yerlerde namaz kılan;

insanlara engel olmamalıdır. Zira kendisi sütre edinmeyerek ve insanlara eziyet veren uygunsuz bir yerde namaz kılarak sünnete muhalefet

etmiştir. Başkasından sünnete riayet etmesini bekleme hakkı yoktur.275

5. İmamın Cemaate Sütre Olması

Cemaatle kılınan namazlarda imam, cemaat için sütredir. Bu sebeple safların arasından geçen şey cemaatin namazına zarar vermez.

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Dişi bir merkebe binmiş olarak geldim. O sıralar ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resûlü Mina'da önünde bir duvar yokken cemaate namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim. Sonra merkepten indim ve

onu otlağa saldım. Ardından namaz safına katıldım. Hiç kimse bu hareketimi

yadırgamadı."276

Allah Resûlü (sav) imam olarak cemaatin sütresi olduğundan, safların arasından İbni Abbas'ın (ra) ve bineğinin geçmesi cemaatin namazına engel

olmamış, bu yaptığından ötürü İbni Abbas'ı uyarmamışlardır.

Cemaatle kılınan namazlarda imam, önünden geçmeye çalışan şeylerden korunmalıdır.

Abdullah ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) ile birlikte Mekke ile Medine arasındaki Ezahir denilen yere

gelmiştik. Namaz vakti geldi. Peygamber (sav) bir duvarı sütre kabul ederek namaza durdu. Biz de arkasında cemaat olmuştuk. Hemen bir kuzu geldi ve önünden geçmek istedi. Peygamber de (sav) ona karnı duvara yapışıncaya kadar engel

olmaya çalıştı. Kuzu da onun arkasından ve cemaatin önünden geçip gitti."277

6. Üç Şeyin Namazı Kesmesi

Ebu Zerr'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

275. bk. El-Minhâc, 505 No.lu hadis şerhi

276. Buhari, 493; Müslim, 504

277. Ebu Davud, 708

“ ‘Sizden biri namaza durduğunda önünde semer kaşı benzeri bir şey bulunursa bu şey kendisi için sütre olur. Eğer önünde semer kaşı benzeri bir şey

bulunmaz ise eşek, kadın ve siyah köpek onun namazını keser.’

Ravi, Abdullah ibni Samit, ‘Ey Ebu Zerr, siyah köpeğin, kırmızı ve sarı köpekten farkı nedir?’ dedi.

Ebu Zerr, ‘Ey Kardeşimin oğlu, senin sorduğun gibi bunu ben de Allah Resûlü’ne sordum.

O dedi ki: ‘Siyah köpek şeytandır.’ ’ ”278

Namazın kesilmesinden kasıt, namaz kılanın huşusunun, kalbi, bedeni ve

duasıyla Rabbine yönelişinin kesilmesidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.279

278. Müslim, 510

279. Hadisin zahiri; namazın kesilmesi yani batıl olmasına delalet etmektedir. Sahabeden Ebu

Hureyre, İbni Ömer (r.anhuma) ve Zahirîye Mezhebi hadisi bu şekilde anlamıştır. Ancak konu hakkında varid olan tüm hadisleri bir araya toplayan sahabe, tabiin ve müteahhir ulemanın cumhuru, namazın batıl olmayacağını savunmuşlardır. (bk. Tirmizi, 337 No.lu rivayet) İmam Tirmizi bu

görüşü sahabe, tabiin ve müteahhirler ulemanın cumhuruna nispet etmiştir.

Konu hakkında varid olan hadisleri bir arada değerlendiren İmam Buhari namazın kesileceğine

dair Müslim’in, Ebu Zerr’den (ra) rivayetine yer vermemiş, “Namazı Hiçbir Şey Kesmez Diyenler

Hakkında Bab” başlığı altında, namazın batıl olmayacağına dair hadisleri nakletmiştir:

“Aişe’nin yanında namaz kılanın önünden geçen köpek, merkep ve kadının namazı bozacağından bahsedildi. Bunun üzerine o, şöyle dedi: ‘Bizi merkeple köpeğe mi benzettiniz! Allah’a andolsun ki, ben, kıble ile Allah Resûlü arasında yatakta yatarken, onun bana doğru namaz kıldığını

gördüm. Bazen bir ihtiyacım hasıl olurdu. Ona karşı oturup, onu rahatsız etmek istemezdim. Bu

yüzden ayak ucu tarafından yavaşça sıyrılıp yataktan çıkardım.’ ” (Buhari, 514; Müslim, 512)

İbni Şihab’ın yeğeni İbni Şihab’a başkasının yaptığı bir fiil yüzünden namazın bozulup bozulmayacağını sormuş, o da şöyle cevap vermişti:

“Harici hiçbir şey namazı bozmaz. Urve ibni Zubeyr’in bana haber verdiğine göre Allah Resûlü’nün eşi Aişe (r.anha) şöyle demiştir: ‘Allah Resûlü, gece vakti kalkar namaza dururdu. Bu esnada

ben ise, onunla kıble arasında birlikte uyuduğumuz yatakta yatardım.’ ” (Buhari, 515)

Muhaddislerden İmam Ahmed de (rh) konu hakkında varid olan hadislerin zahiren birbirine zıt

olduğunu düşünmüş; merkep ve kadının namazı bozmasında duraksamış, ancak siyah köpeğin

namazı bozacağını söylemiştir. Muhaddislerden İshak ibni Rahaveyh de (rh) aynı görüştedir. (bk.

Tirmizi, 338 No.lu hadis açıklaması (bazı rivayetler kadın ve merkep namazın önünden geçmesine rağmen namazın bozulmadığını göstermiştir))

Muhaddislerden Ebu Davud (rh) konu hakkında varid olan, zahiren birbirine zıt hadisleri nakletmiş, (bk. 702-720) bölümün sonunda şöyle demiştir:

“Allah Resûlü’nden gelen iki haber/hadis (zahiren) çelişiyorsa; ondan (sav) sonra ashabının neyle

amel edildiğine bakılır.”

Ebu Davud şarihlerinden Şerefu’l Hak Azimabadi’nin (rh) dediği gibi sahabenin büyük çoğunluğu

hiçbir şeyin namazı kesmeyeceğini/batıl kılmayacağını söylemişlerdir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 720

No.lu rivayet şerhi)

605

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

VI. Niyet Etmek

Namazın sıhhat şartlarından biri de, niyet etmektir.

“Hâlbuki onlar, ancak dini O’na halis kılan hanifler olarak Allah’a ibadet etmekle, namazı dosdoğru kılıp, zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte dosdoğru din budur.”280

Her Müslim, dini Allah’a halis kılarak O’na ibadet etmekle emrolunmuştur. Bu ibadetlerden biri de ayette geçtiği gibi namazdır. Namazı ihlas üzere kılmanın yolu niyetten geçer.

Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği şey her ne ise eline geçecek olan şey de odur. Artık her kim elde edeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadın için hicret ederse onun hicreti onadır.”281

Ameller niyetlere tabidir. Niyeti olmayan amel, Allah katında yok hükmündedir.

A. Niyetin Manası

Niyet lugatta; “Bir şeyi kastetti, onu yapmaya azmetti.” gibi anlamlara gelmektedir.

Istılahta; Kalbin Allah’a yakınlaşmak için yapılan ibadet fiillerine azmetmesidir.

Bazı âlimler, yukarıda zikrettiğimiz Aişe Annemizin naklettiği rivayetlerin Ebu Zerr (ra) rivayetini

neshettiğini iddia etmişlerdir. Ancak neshe delalet eden kesin bir delil zikretmemişlerdir. Şüphe

yok ki nesh, içtihad ve yorumla sabit olmaz.

Sonuç

Allah (cc) en doğrusunu bilir; konu hakkında varid olan ve zahiren birbiriyle çelişen rivayetler

sahihtir. Racih olan; sahabe, tabiin ve müteahhir ulemanın cumhurunun yaptığı gibi tüm rivayetleri bir arada değerlendirip aralarını toparlayacak (cem) şekilde yorumlamaktır. Bir grup hadisle

ameli terki gerekli kılan nesh ve tercih metodundan gerektirici bir delil olmadıkça uzak durmaktır.

Bir grup müellifin üç şeyin namazı batıl kılacağını umumen muhaddislere nispet etmesi isabetli

olmasa gerektir. Ne yazık ki günümüzde Zahiri Mezhebiyle hadis ulemasının mezhebi sıklıkla

birbirine karıştırılmaktadır. Hadis ilmiyle iştigal etmenin kişiyi Ehl-i Hadis'ten kılmayacağı, zahirî

bir âlimin de hadisçi olabileceği göz ardı edilmektedir.

280. 98/Beyyine, 5

281. Buhari, 1; Müslim, 1907

Niyet ibadetler ile âdetleri birbirinden ayırır. Aynı türden olup hüküm

ve eda vakti açısından farklı olan ibadetleri birbirinden ayırmak amacıyla yapılır. Örneğin niyet, gusül abdesti ile banyo yapmayı, öğle namazının farzı ile sünnetini, farzı dört rekâttan oluşan ikindi ile yatsı namazını,

Ramazan orucu ile nafile orucunu birbirinden ayırır.

Racih olan görüşe göre, niyet namazın sıhhat şartıdır. Yani, niyet olmadığında namaz batıldır. Bundan dolayı namazdan önce niyet etmek gerekir. Çünkü Allah Resûlü niyetin tüm amellerde şart olduğunu bildiriyor;

"Ameller ancak niyetlere göredir."282

Yani amellerin sahih olması, ancak niyetle mümkündür.

Niyetin dille yapılması doğru mudur?283

Dille niyet getirmek, sünnete muhaliftir. Niyetin mahalli kalptir.

B. Niyetin Zamanı

Niyet ibadete mukaddemdir. Önce niyet sonra ibadet gelir. Namaz kılan önce kalpten niyet etmeli sonra namaza durmalıdır. İhram tekbirinden sonra niyet getirmek ibadeti batıl kılar.

C. Namaz İçinde Niyet Değiştirmek

Kişi bir ibadete başladığında, sonuna kadar niyetini muhafaza etmelidir. Namaza başladıktan sonra niyet değiştirmek namazı batıl kılar. Örneğin, bir insan öğle namazına niyet ederek, ikindi vakti namaza dursun. Şayet namazın içinde bu yanlışı fark ederse niyet değiştirip, ikindi namazına niyet edemez. Aynı şekilde farza niyet eden nafileye; nafileye niyet eden farza niyet değiştiremez. Çünkü; yanlış niyet edilen namaz yok hükmündedir, kabul edilmez. Yeni niyet edilene de ibadetten önce değil ibadet esnasında niyet etmiş olur. Bu da yukarıda geçtiği gibi geçersizdir.

D. İmam ile Me'mumun (İmama Uyanın) Niyetinin Farklı Olması

İmam ile me'mumun niyetlerinin farklı olması namaza zarar vermez. Farz namaz kılan biri nafile namaz kılan birine uyup, namazını cemaatle kılabilir. Aynı şekilde farz namazı kılmış biri, cemaatle namaz kılındığını

282. Buhari, 1; Müslim, 1907

283. Detaylı açıklama için bk. "Niyetin Dille Yapılması Doğru mudur?", 1/208

gördüğünde ecirden mahrum olmamak için cemaate uyar. Onun kıldığı namaz nafile, cemaatinki farzdır. Niyetlerin ihtilafı namaza zarar vermez.

Cabir ibni Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Muaz ibni Cebel, Allah Resûlü'nün arkasında namaz kılar sonra da kendi kavmi olan Selemeoğulları'na gider o namazı onlara da kıldırır ve Bakara Suresi'ni okurdu. Bir defasında bir adam cemaatten ayrıldı ve kendi başına namazını hafif bir şekilde kıldı. Bu adamın ayrılıp tek başına namaz kıldığı Muaz'a ulaşınca, Muaz, 'O bir münafıktır.' dedi. Muaz'ın bu sözü de Allah Resûlü'ne ulaşınca hemen Allah Resûlü'ne gitti ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Biz el emeği vererek çalışan, su çeken develerimizle sulama yapan bir topluluğuz. Muaz dün gece bize namaz kıldırdı ve namazda Bakara Suresi'ni okudu. Ben de namazımı kenarda hafifçe kıldım. Bundan dolayı Muaz benim münafık olduğumu iddia etmiş.' dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü üç defa, 'Ey Muaz! Sen fitneci mi olmak istiyorsun! Şems, A'la veya bunun benzeri sureleri oku!' dedi."284

Muaz (ra), Allah Resûlü'yle beraber farzı kılmakta, sonra mahalle mescidinde imamlık yapmaktadır. O nafile, mahalle cemaatiyse farz namaz

kılmaktadır. Niyetlerin farklılığı, birlikte yani cemaatle namaz kılmalarına engel değildir. İlk kılınan namazın farz, ikinci kılınanın nafile olduğunun delili şudur:

Ebu Zerr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Allah Resûlü bana, 'Sana namazı vaktinden erteleyen veya vaktinden

çıkararak namazı öldüren yöneticiler ulaştığında ne yaparsın?' dedi.

Ben, 'Bana ne emredersin?' dedim.

Allah Resûlü, 'Namazı vaktinde kıl! Eğer namaza o emirlerle birlikte de erişirsen tekrar kıl. Bu senin için nafile olur.' dedi."285

Yezid ibni Esved'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi henüz genç bir delikanlıyken Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldı. Peygamber (sav) namazı kılıp bitirince bir de ne görsün iki kişi mescidin bir

284. Buhari, 6106; Müslim, 465

285. Müslim, 648

köşesinde namaz kılmayıp oturuyorlar. O iki kişiyi çağırttı, onlar da titreyerek

geldiler Resûlullah (sav) onlara, 'Bizimle beraber sizi namaz kılmaktan engelleyen şey neydi?" buyurdu.

Onlar da, 'Biz evlerimizde kılmış idik.' dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara, 'Böyle yapmayınız, sizden biri evinde

namaz kılar da namazı kılmamış bir imama (cemaate) rastlarsa, onlarla birlikte tekrar kılsın çünkü o kıldığı kendisi için nafile olmuş olur.' buyurdu."286

Seferî olduğu için namazı iki rekât kılan (kasr) veya iki vakti bir arada

kılan (cem), mukim olan ve namazını tam kılanın arkasında namaz kılabilir; tersi de caizdir. Niyetlerin ihtilafı namaza zarar vermez.287

İmran ibni Husayn'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte pek çok savaşlarda bulundum. Mekke'nin Fethi'nde de onunla beraberdim. Mekke'de on sekiz gece kaldı. Farzları iki rekât olarak kılıyordu ve şöyle dedi: 'Ey Mekkeliler! Siz namazları dörder rekât olarak

kılınız. Biz ise seferîyiz (yolcuyuz).' "288

Bir özürden dolayı imam namazı bırakırsa, cemaatten biri öne geçer ve

imam olur. Me'mum niyetiyle başladığı namazı imam olarak tamamlar.

Bu durum namaza zarar vermez.

Allah Resûlü (sav) hastalık döneminde namaza sonradan katılmış, Ebu Bekir (ra) imamken geriye çekilmiş ve Allah Resûlü'ne (sav) uyarak namazı tamamlamıştır.289

Ömer (ra) namaz esnasında suikasta uğrayınca, cemaatten Abdurrahman ibni Avf imam olmuş, cemaate namaz kıldırmıştır.290

286. Ebu Davud, 575; Tirmizi, 219

287. bk. Muvatta, 404, 406-407

288. Ebu Davud, 1229; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

289. bk. Buhari, 687; Müslim, 418

290. bk. Buhari, 3700

KAYNAKÇA • Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, Ahmet Hamdi Başar, Tan Matbaası, M 1945

• Avnu'l Ma'bûd Alâ Şerhi Suneni Ebî Dâvud, Şerefu'l Hak El-Âzîm Âbâdî, Dâru İbni Hazm, 2 cilt, 1. baskı, M 2005

• Beyânu'd Delîl Alâ Butlâni't Tahlîl, İbnu Teymiyye, El-Mektebu'l İslamî, 1. baskı, M 1998

• Bidâyetu'l Muctehid ve Nihâyetu'l Muktesid, İbnu Ruşd El-Hafîd, Dâru'l Hadîs, 4 cilt, M 2004

Türkçesi için bk. Bidâyetü'l Müctehid, İbni Rüşd, Beyan yayınları, 4 cilt, 1. baskı M 1995

• Bulûğu'l Merâm, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Felâk, 7. baskı, H 1424

Türkçesi için bk. Buluğu'l Meram Ahkâm Hadisler, İbn Hacer el-Askalani, Polen Yayınları, 1. baskı, M 2005

• Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Dâru İbnu'l Cevzî, 2 cilt, 1. baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, İbni Abdi'l-Berr, Karınca Kitap, 1. baskı, M 2015

• Câmiu'l Beyân Fî Te'vîli'l Kur'ân (Tefsîru't Taberî), İbnu Cerîr Et-Taberî, Muessesetur'r Risâle, 24 cilt, 1. baskı, M 2000

• Câmiu'l Usûli't Tis'a Mine's Sunneti'l Mutahhara, Sâlih Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l-İslamî, 14 cilt, 1. baskı, M 2021

Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15

cilt, 1. baskı, M 2019

• Delâilu’n Nubuvve, El-Beyhaki, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 7 cilt, 1. baskı, H 1405

Türkçesi için bk. Delailu’n-Nübüvve, Beyhaki, Ocak Yayıncılık, 5 cilt, 1. baskı, M 2019

• Dinlerde Kıble Anlayışı, Ahmet Güç, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 cilt, 2 sayı, M 2002

• Ed-Derâri’l Mudiyye, Eş-Şevkânî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2 cilt, 1. baskı, M 1987

610

• Edvâu’l Beyân Fi Îdâhi’l Kur’âni Bi’l Kur’ân, Eş-Şinkîtî, Dâru’l Fikr, 9 cilt, M 2011

• El-Avâsım Mine’l Kavâsım, Ebû Bekr İbni’l Arabî, Dâru’l Ceyl, 2. baskı, M 1987

• El-Bidâye ve’n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru Hecr, 21 cilt, 1. baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Büyük İslam Tarihi; el-Bidâye ve’n-Nihâye, İbn Kesir, Çağrı Yayınları, 15 cilt, 2. baskı M 2017

• El-Câmiu Li Ahlâki’r Râvi ve Edebi’s Sâmi’, Hatîbu’l Bağdâdî, Mektebetu’l Meârif, 2 cilt, M 1989

• El-Câmiu Li Ulûmi’l İmâm Ahmed, Ahmed bin Hanbel, Dâru’l Felâh Li’l Bahsi’l İlmi ve Tahkîki’t Tûras, 22 cilt, 1. baskı, M 2009

• El-Câmiu’s Sağîr ve Ziyâdetuh, Es-Suyûtî, Mektebetu’ş Şâmile nüshası

Türkçesi için bk. El-Câmi’us-Sağîr min Ahâdîsi’l Beşîri’n-Nezîr, Celâleddîn esSuyûtî, Ocak Yayıncılık, 7 cilt, M 2015

• El-Evsat Fi’s Suneni ve’l İcmâi ve’l İhtilâf, İbnu’l Munzir, Dâru Taybe, 6 cilt, 1. baskı, M 1985

• El-Ezkiyâ, İbnu’l Cevzî, Mektebetu’l-Gazâlî

Türkçesi için bk. Zekiler, İbnü’l-Cevzi, Şule Yayınları, 7. baskı, M 2011

• El-Fakîh ve’l Mutefakkih, El-Hatîbu’l Bağdâdî, Dâru İbni’l Cevzî, 2 cilt, 2. baskı, H 1421

• El-Fetâva’l Fıkhiyyetu’l Kubrâ, İbnu Hacer El-Heytemî, El-Mektebetu’l İslâmiyye, 4 cilt

• El-Firdevs Bi Me’sûri’l Hitâb, Ed-Deylemî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 5 cilt, 1. baskı, M 1986

• El-Furû’ ve Tashîhu’l Furû’, İbnu Muflih, Muessesetu’r Risâle, 11 cilt, 1. baskı, M 2003

• El-Hâvi Li’l Fetâvâ, Es-Suyûtî, Dâru’l Fikr Li’t Tab’ati ve’n Neşr, 2 cilt, M 2004

• El-Hidâyetu Alâ Mezhebi’l İmâm Ahmed, Ebû’l Hattâb El-Kelvezâni, Muessesetu Ğirâs Li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 1. baskı, M 2004
• El-Hilâfiyyât, El-Beyhakî, Dâru’s Sumey’î, 3 cilt, 1. baskı, M 1994-1997
• El-İbâne An Usûli’d Diyâne, Ebû’l Hasan El-Eşârî, Dâru’l Ensâr, 1. baskı, H 1397
611
• El-İhkâm Fî Usûli’l Ahkâm, İbnu Hazm, Dâru’l Âfâki’l Cedîde, 8 cilt, 2. baskı, M 1983
• El-İmâm Muslim ve Menhecuhu fî Sahîhih, Muhammed Abdurrahman Tevâlibe, Dâru Ammâr, 2. baskı, M 2000
• El-İntikâ Fî Fadâili’s Selâseti’l Eimmeti’l Fukahâ, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye
Türkçesi için bk. Üç Fakih İmamın Faziletlerinden Seçmeler, İbn Abdilberr, İ’tisam Yayınları, M 2020
• El-İstizkâr, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 9 cilt, 1. baskı, M 2000
• El-Kâfî Fî Fıkhi Ehli’l Medîne, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Mektebetu’r Riyâdi’l Hadîse, 2 cilt, 2. baskı, M 1980
• El-Kavâidu’n Nûrâniyyetu’l Fıkhiyye, İbnu Teymiyye, Dâru İbni’l Cevzî, 10 cilt, 1. baskı, M 1951
• El-Kitâbu’l Musannefu Fi’l Ehâdîsi ve’l Âsâr, Ebû Bekr İbnu Ebî Şeybe, Mektebetu’r Ruşd, 7 cilt, 1. baskı, H 1409
Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 cilt, M 2011
• El-Kunâ ve’l Esmâ, Ed-Dûlâbî, Dâru İbni Hazm, 3 cilt, 1. baskı, M 2000
• El-Mecmû’ Şerhu’l Muhezzeb, En-Nevevî, Dâru’l Fikr, 20 cilt
• El-Minhâc Fî Şerhi Sahîhi Muslim, En-Nevevî, Dâru İhyai’t Turâsi’l Arabî, 18 cilt, 2. baskı, H 1392
Türkçesi için bk. Sahih-i Müslim Şerhi el-Minhâc, İmam Muhyiddin En-Nevevî, Karınca & Polen Yayınları, 12 cilt, M 2014
• El-Mu’cemu’l Evsat, Et-Taberânî, Dâru’l Haremeyn, 10 cilt
• El-Mufhim Limâ Eşkele Min Telhîsi Kitâbi Muslim, Ebu’l Abbâs El-Kurtubî, Dâru İbni Kesir ve Dâru’l Kelimi’t Tayyib, 7 cilt, 1. baskı, M 1996
• El-Mufredâtu Fî Ğarîbi’l Kur’ân, Râğıp El-İsfahânî, Dâru’l Kalem, 1. baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü, Rağıb El-İsfahani, Çıra Yayınları, M 2017
• El-Muğnî, İbnu Kudâme, Mektebetu’l Kâhire, 10 cilt, M 1968
612
• El-Muhallâ Bi’l Âsâr, İbnu Hazm, Dâru’l Fikr, 12 cilt
• El-Mustedrek Ale’s Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4 cilt, 1. baskı, M 1990
Türkçe tercümesi; El-Müstedrek Ale’s-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbûrî, Konevi yayınları, 11 cilt, Çevirmen; M. Beşir Eryarsoy, Basım tarihi; M 2013
• El-Musvedde Fî Usûli’l Fıkh, Âlu’t Teymiyye, Dâru’l Kîtâbi’l Arabî
• El-Muvâfakât, Eş-Şâtıbî, Dâru İbni Affân, 7 cilt, 1. baskı, M 1997
Türkçesi için bk. El-Muvâfakât, Şâtıbî, İz Yayıncılık, 4 cilt, 4. baskı, M 2015
• El-Muvatta, Mâlik bin Enes, Dâru’l Ğarbi’l İslâmî, 2 cilt, 2. baskı, M 1997
• Türkçesi için bk. Muvatta’ Tercümesi, Kahraman Yayınları, 2 cilt, 1. baskı, M 2013
• En-Nihâyetu Fî Ğarîbi’l Hadîs ve’l-Eser, İbnu’l Esîr, El-Mektebetu’l İlmiyye, 5 cilt, M 1979
• Er-Reddu Ale’l Cehmiyye, Ebû Saîd Ed-Dârimî, Dâru İbni’l Esîr, 2. baskı, M 1995
Türkçesi için bk. Er-Reddu Ale’l Cehmiyye - Cehmiyye’ye Reddiye, Ebû Saîd Osmân b. Saîd b. Hâlid Ed-Dârimî, Neda Yayınları, 1. baskı, 2020
• Er-Risâle, Eş-Şafiî, Mektebetu’l Halebî, 1. baskı, M 1940
Türkçesi için bk. Er-Risâle, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 6. baskı, M 2018
• Es-Sârimu’l Meslûl Alâ Şâtimi’r Rasûl, İbnu Teymiyye, El-Heresu’l Vatanîyyu’s Suûdiyye, M 1983
Türkçesi için bk. Es-Sârimu’l-Meslûl alâ Şâtimi’r-Rasûl Resûlullah’a Hakaret Eden Kimsenin Hükmü, Şeyhulislam İbn Teymiyye, Neda Yayınları, 1. baskı, M 2018
• Es-Seylu’l Cerrâr el-Mutedeffik Alâ Hadâiki’l Ezhâr, Muhammed bin Ali EşŞevkânî, Dâru İbni Hazm, 1. baskı, M 1984
• Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, Dâru İbni’l Kayyım, 2 cilt, 1. baskı, M 1986
• Es-Sunne, Ebu Bekr ibni El-Hallâl, Dâru’r Râye, 5 cilt, 1. baskı, M 1989
• Es-Sunenu’l Kubrâ, El-Beyhakî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 10 cilt, 3. baskı, M 2003
Türkçesi için bk. es-Sünenü’l-Kebîr, Beyhakî, Ocak Yayınları, M 2016

• Eş-Şerhu’l Kebîr Alâ Metni’l Mukni’, İbnu Kudâme El-Makdisî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 16 cilt

• Et-Tabakâtu’l Kubrâ, İbnu Sa’d, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 8 cilt, 1. baskı, M 1995

• Et-Tahkîkât ve’t Tenkîyât Es-Selefiyyât Alâ Metni’l Varakât, Meşhûr Hasen Âlu Selmân, Dâru’l İmâm Mâlik, H 1462

• Et-Tahkîku Fi Mesâili’l Hilâf, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2 cilt, 1. baskı, H 1415

• Et-Târîhu’l Kebîr, El-Buhâri, Dâiretu’l Maârifi’l Osmâniyye, 8 cilt

• Et-Telhîsu’l Habîr, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4 cilt, 1. baskı, M 1989

• Et-Temhîd, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Vezâretu Umûmi’l Evkâf ve’ş Şuûni’l İslâmiyye, 24 cilt, 1. baskı, H 1387

• Et-Tenbîh ve’r Reddu Alâ Ehli’l Ehvâi ve’l-Bid’a, Ebû’l Huseyn El-Malatî, El-Mektebetu’l Ezheriyyetu Li’t Turâs

• El-Umm, Eş-Şafiî, Dâru’l Ma’rife, 8 cilt, M 1990

• Fetâvâ’l Lecneti’d Dâime-2, El-Lecnetu’d Dâime Li’l-Buhûsi’l-İlmiyye ve’l-İftâ, Er-Riasetu’l-Âmme Li’l-Buhûsi’l-İlmiyyeti ve’l-İftâ, 11 cilt

• Fethu’l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Ma’rife, 13 cilt, H 1379

• Fıkhu’s Sunne, Seyyid Sâbık, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 3 cilt, 3. baskı, M 1977

Türkçesi için bk. Fıkhu’s Sünne, Seyyid Sabık, Pınar Yayıncılık, 4 cilt, 1. baskı, M 2009

• Fıkıh Usulüne Kaynaklığı Açısından Muâz Hadisinin Tahlili Ve Tenkidi, Yusuf Akgül, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 14, M 2018

• Ğarîbu’l Kur’ân, İbni Kuteybe, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, M 1978

• Hadis ve Fıkıh Usûlü Alimlerinin Hadislerin Değerlendirilmesine Farklı Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme: Muâz’ın (r.a.) İctihad Hadisi Örneği, Halis Demir,

Necdet Aydoğdu, Akademik-Us İlahiyat Araştırmaları Dergisi, M 2020

• Hadîsu Muâz Fî’l İctihâd Beyne’l Kabûli ve’r Red, Prof. Dr. Muhammed Seyyid Ahmed Şahâta, Mecelletu’l Ulûmi’l İnsâniyye Camiatu’l Melik Abdulaziz

• Hilyetu’l Evliyâ ve Tabakâtu’l Esfiyâ, Ebû Nuaym El-Esbahânî, Dâru’s Saâde, 10 cilt, M 1974

614

• İbn Hazm, Zâhirîlik Düşüncesinin Teorisyeni, H. Yunus Apaydın, İSAM, 2. baskı, 2020

• İctimâu'l Cuyûşi'l İslamiyye, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Metâbiu'l Ferezdeki't Ticâriyye, 2 cilt, 1. baskı, M 1988

Türkçesi için bk. Muattıla ve Cehmiyye'ye Karşı Savaşta İslam Ordularının Toplanması, İbn Kayyım el-Cevziyye, Nesaim Yayınları, 1. baskı, M 2018

• İçtihatta Meşruiyet Arayışları: Muaz Hadisi, Ertuğrul Tülekoğlu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, M 2018

• İğâsetu'l Lehfân Min Mesâyidi'ş Şeytân, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Mektebetu'l Meâ'rif, 2 cilt

Türkçesi için bk. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, İbn Kayyım el-Cevziyye, Neda Yayınları, 1. baskı, M 2018

• İhkâmu'l Ahkâm Şerhu Umdeti'l Ahkâm, İbnu Dakîki'l Îd, Matbaatu's Sunneti'l Muhammediyye, 2 cilt

• İkmâlu'l Muallim Bi Fevâidi'l Muslim, El-Kâdî İyâd, Dâru'l Vefâ Li't Tab'ati ve'n Neşri ve't-Tevzî', 8 cilt, 1. baskı, M 1998

• İ'lâmu'l Muvakki'în, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Dâru İbni'l Cevzî, 7 cilt, 1. baskı, M 1423

Türkçesi için bk. İ'lâmü'l Muvakkı'in, İbn Kayyım el-Cevziyye, Pınar Yayınları, 2 cilt, baskı yılı M 2017

• İrşâdu'l Fuhûl, Eş-Şevkânî, Dâru'l Kitâbi'l Arabî, 2 cilt, M 1999

• İthâfu'l Fudalâi Bi Tahrîci Hadîsi Muâz Bin Cebel Fî'l Kadâ, Eş-Şeyh Neşet Kemâl, El-Alûka, M 2016

• Kenzu'l Ummâl, Ali El-Muttaki El-Hindî, Muessesetu'r Risâle, 16 cilt, 5. baskı, M 1981

Türkçesi için bk. Kenzu'l-Ummâl, Ali el-Muttaki el-Hindi, Ocak Yayıncılık, 5 cilt, 1. baskı, M 2019

• Keşfu'l Hafâ ve Muzîlu'l İlbâs, El-Aclûnî, El-Mektebetu'l Asriyye, 2 cilt, 1. baskı, M 2000

615

Türkçesi için bk. Keşfü'l-Hafa, İbrahim b. Muhammed el-Aclûnî, Beka Yayınları,

4 cilt, 1. baskı, M 2019

• Lisânu’l Arab, İbnu Manzûr, Dâru Sâdır, 5 cilt, 3. baskı, H 1414

• Ma’rifetu’s Sunen ve’l Âsâr, El-Beyhâkî, Câmietu’d Dirâsâti’l İslâmîyye, 10 cilt, 1. baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Ma’rifetü’s- Sünen vel- Âsâr Beyhâkî, Ocak Yayıncılık, 7 cilt, M 2018

• Meâlimu’s Sunen, El-Hattâbî, El-Matbaatu’l İlmiyye, 4 cilt, 1. baskı, M 1932

• Mecmeu’z Zevâid ve Menbau’l Fevâid, Ebû’l Hasen Nureddîn El-Heysemî, Dâru’l Fikr, 10 cilt, H 1412

Türkçesi için bk. Mecma’uz-Zevâid ve-Menbau’l Fevâid, Nûreddîn El-Heysemî, Ocak Yayıncılık, 8 cilt, M 2010

• Mecmû’u’l Fetâvâ, İbnu Teymiyye, Mecmeu’l Meliki’l Fahd Li’t Tıbâati’l Mushâfi’ş Şerîf, 35 cilt, 1. baskı, M 1995

• Mekâyîsu’l Luğa, İbnu’l Fâris, Dâru’l-Fikr, 6 cilt, M 1979

• Mevsûatu Ahkâmi’t Tahâre, Dubyân bin Muhammed Ed-Dubyân, Mektebetu’r Ruşd, 13 cilt, 2. baskı, M 2005

• Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, Merkezu’d Dirâsât ve’l Ma’lumâti’l Kur’âniyye, Dâru İbni Hazm, 24 cilt, 1. baskı, M 2017

• Muhtasaru’l Allâmeti Halîl, Halîl bin İshâk El-Mâlikî, Dâru’l Hadîs, 1. baskı, M 2005

• Musannefu Abdirrezzâk Es-San’ânî, Abdurrezzâk Es-San’âni, El-Meclisu’l İlmî, 11 cilt, 2. baskı, M 1403

Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San’ânî, Ocak Yayıncılık, 12 cilt, 2013

• Musnedu’l İmâm Ahmed bin Hanbel, Ahmed bin Hanbel, Muessesetu’r Risâle, 45 cilt, 1. baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Müsned, İmam Ahmed b. Hanbel, Bir Ocak Yayınları, 21 cilt, M 201

• Nasbu’r Râye, Ez-Zeyleî, Muessesetu’r Reyyân, 4 cilt, 1. baskı, M 1997

• Neylu’l Evtâr, Eş-Şevkânî, Dâru’l Hadîs, 8 cilt, 1. baskı, M 1993

• Ravdatu’t Tâlibîn, En-Nevevî, El-Mektebu’l İslâmî, 12 cilt, 3. baskı, M 1991

• Ref ’u’l Melâm An Eimmeti’l A’lâm, İbnu Teymiyye, Er-Riâsetu’l Âmme Li

İdârâti’l Buhûsi’l İlmiyye ve’l-İftâ ve’d Da’ve ve’l İrşâd, M 1983
Türkçesi için bk. Müçtehid İmamların Savunusu, İbn Teymiyye, Çıra yayınları, 1. baskı, M 2019
• Risâletun İlâ Ehli’s Sağr, Ebû’l Hasen El-Eşa’rî, Mektebetu’l Ulûmi ve’l Hikem, M 1988
• Sahîhu İbni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu’r Risâle, 18 cilt, 1. baskı, M 1988
• Sahîhu İbni Huzeyme, İbnu Huzeyme, El-Mektebu’l İslamî, 4 cilt, M 1980
Türkçesi için bk. Sahîhi İbni Huzeyme, İbni Huzeyme, İtisam Yayıncılık, 4 cilt, M 2019
• Sahîhu’l Buhârî, Muhammed ibni İsmail El-Buhârî, Muessesetu’r Risâle, 3. baskı, H 1441
Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhâri, Karınca & Polen Yayınları, 6 cilt, 1. baskı, M 2017
• Sahîhu Muslim, Muslim bin Haccac, Muessesetu’r Risâle, 2. baskı, H 1441
Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim Muhtasarı, Hüner Yayınevi, 2 cilt, M 2005
• Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, Ez-Zehebî, Muessesetu’r Risâle, 25 cilt, 3. baskı, M 1985
• Subulu’s Selâm, Muhammed bin İsmâîl Es-San’âni, Mektebetu Mustafâ El-Bâbî El-Halebî, 4 cilt, 4. baskı, M 1960
• Sunenu’d Dârekutnî, Ed-Dârekutnî, Muessesetu’r Risâle, 5 cilt, 1. baskı, M 2004
Türkçesi için bk. Sünen, Dârekutnî, Ocak Yayıncılık, 3 cilt, M 2015
• Sunenu’d Dârimî, Ebu Muhammed Ed-Dârimî, Dâru’l Muğnî Li’n Neşri ve’t Tevzî’, 4 cilt, 1. baskı, M 2000
Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011
• Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1440
Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2015
• Sunenu İbni Mâce, İbni Mâce, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438
Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 cilt, M 2008

• Sunenu Saîd ibni Mansûr, Ebû Osmân Saîd ibni Mansûr, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 5 cilt, M 1993
• Sunenu’n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2005
• Sunenu’t Tirmizî, Muhammed bin Îsa Et-Tirmizî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438
Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2007
• Şerhu Akîdeti’t Tahâvîyye, İbnu Ebî’l Îzz, Muessesetur’r Risâle, 2 cilt, 10. baskı, M 1997
Türkçesi için bk. El-Akidetü’t Tahâvîyye ve Şerhi, İbn Ebi’l-İzz el-Hanefi, Guraba Yayınları, 3. baskı, M 2014
• Şerhu Fıkhi’l Ekber, Mollâ Alî El-Kâri, Dâru’l Beşâiri’l İslâmiyye, 1. baskı, M 1998
Türkçesi için bk. Fıkh-ı Ekber Şerhi, Aliyyül Kâri, Hisar Yayınları, M 2016
• Şerhu Meâni’l Âsâr, Et-Tahâvî, Âlemu’l Kutub, 5 cilt, 1. baskı, M 1994
Türkçesi için bk. Hadislerle İslam Fıkhı Şerhu Meanil Asar, İmam Tahâvî, Beka Yayınları, 7 cilt, 1. baskı, M 2018
• Şerhu Sahîhi’l Buhârî, İbnu Battâl, Mektebetu’r Ruşd, 10 cilt, 2. baskı, M 2003
• Şerhu’s Sunne, El-Berbehârî, Dâru İbni’l Kayyım
Türkçesi için bk. Şerhu’s Sünne Ehli Sünnet Akidesinin İzahı, Ebu Muhammed el-Berbehârî, Neda Yayınları, 1. baskı, M 2019
• Silsiletu’l Ehâdîsi’d Daîfeti ve’l Mevdûa, El-Elbânî, Dâru’l Meârif, 1. baskı, 14 cilt, M 1992
• Şuabu’l Îmân, El-Beyhakî, Mektebetu’r Ruşd, 14 cilt, 1. baskı, M 2003
Türkçesi için bk. Şuabu’l-İmân, Beyhakî, Ocak Yayıncılık, 10 cilt, M 2015
• Tabakâtu Ulemâi’l Hadîs, Ebû Abdillâh Muhammed bin Abdulhâdî, Muessesetu’r Risâle, 4 cilt, 2. baskı, M 1996
• Tağlîku’t Ta’lîk, İbnu Hacer El-Askalânî, El-Mektebu’l İslâmî, 5 cilt, 1. baskı, H 1405
• Târîhu’l İslâm, Ez-Zehebî, Dâru’l Ğarbi’l İslâmî, 15 cilt, 1. baskı, M 2003
618
Türkçesi için bk. Tarihü’l İslam, İmam Zehebi, Cantaş Yayınları, 6 cilt, 1. baskı, M 1994
• Târîhu’l Mezâhibi’l İslâmiyye, Muhammed Ebû Zehrâ, Dâru’l Fikr, 2 cilt
Türkçesi için bk. İslâm’da Siyâsî İtikâdî ve Fıkhî Mezhepler Tarihi, Prof. Dr. Muhammed Ebû Zehra, Hisar Yayınları, M 2017

• Târîhu’t Taberî, İbnu Cerîr Et-Taberî, Dâru’t Turâs, 11 cilt, 2. baskı, H 1387

Türkçesi için bk. Tarih-i Taberî, Muhammed bin Cerir’üt-Taberi, Sağlam Yayınevi, 4 cilt, 1. baskı, M 2000

• Tefsîru İbni Ebî Hâtim, İbnu Ebî Hâtim, Mektebetu Nizâr Mustafâ El-Bâz, 13

cilt, 3. baskı, H 141

• Tefsîru İbni Receb El-Hanbelî, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru’l Âsime, 2 cilt, 1.

baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Ravâiu’t Tefsîr, İbnu Receb El-Hanbelî, Beka Yayınevi, 4 cilt,

M 2019

• Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbnu Kesîr, Dârul Kutubil İlmiyye, 9 cilt, 2. baskı, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Polen Yayınları,

12 cilt, M 2020

• Tefsîru’l Mâverdi, El-Maverdi, Daru’l Kutubi’l İlmiyye, 6 cilt

• Tefsîru Mukâtil bin Suleymân, Mukâtil bin Suleymân, Dâru İhyâi’t Turâs, 5 cilt,

1. baskı, H 1423

Türkçesi için bk. Tefsîr-i Kebîr, Mukâtil bin Süleymân, İşaret Yayınları, 4 cilt,

1. baskı, M 2017

• Tehzîbu Suneni Ebî Dâvud ve Îdâhu Muşkilâtih, İbnu Kayyım El-Cevziyye,

Eş-Şâmiletu’z Zehebiyye

• Telbîsu’l İblîs, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Fikr, 1. baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Şeytanın Ayartması, İbnu’l Cevzî, Polen & Karınca Yayınları,

M 2015

• Tevhid Dergisi, Tevhid Basım Yayın, 31, 83, 90 ve 95. Sayı

• Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. baskı, M 2020

619

• Tuhfetu’l Ehvezî, Abdurrahman Mubârekfurî, El-Mektebu’s Selefiyye, 10 cilt,

2. baskı, M 1963

• Zâdu’l Meâd, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Muessessetu’r Risâle, 5 cilt, 27. baskı,

M 1994

Türkçesi için bk. Zâdu’l-Meâd, İbn Kayyim El-Cevziyye, İklim Yayınları, 6 cilt,

M 2008

• Zâdu’l Mesîr Fî İlmi’t Tefsîr, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 4 cilt, 1. baskı,

H 1422

Türkçesi için bk. Kur’an-ı Kerim Tefsiri, Zadü’l-Mesir Fi İlmi’t-Tefsir, İmam Ebu’l-Ferec İbn’ul Cevzî, 6 cilt, M 2011

• Zevâidu İbni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l-Mustedrek Alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih bin Ahmed Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 cilt, 1. baskı, M 2012

• Zevâidu’s Suneni’l Kubrâ Li’l Beyhakî, Sâlih Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 cilt, 1. baskı, M 2010

Tüm hadis rakamlandırmaları aşağıdaki kitaplardan yapılmıştır

• Camiu’l Usuli’t Tis’a Mine’s Sunneti’l Mutahhara, Salih Ahmed Eş-Şami, El-Mektebu’l İslami, 14 cilt, 1. baskı, M 2021

• Zevâid ibni Huzeyme ve ibni Hibbân ve’l Mustedrek Ala Kutubi’t Tis’a, Sâlih bin Ahmed Şâmî, El-Mektebu’l İslâmi, 3 cilt, 1. baskı, M 2012

• Zevaid Sunen’ul Kubra li’l Beyhaki, Salih Ahmed EŞ-Şami, El-Mektebu’l İslami, 3 cilt, 1. baskı, M 2010

Fıkhu’l Hadis, Sünnet İmihâli’nde kullanılan tıbbi kaynaklar

• Ahmed A, Mbibi NH, Dawam D, Kalayi GD. Geleneksel erkek sünnetinin komplikasyonları. Ann Trop Paediatr. 1999; 19 (1): 113 - 117 pmid: 10605531 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Aridogan IA, İlkit M, Izol V,Ateş A ,Demirhindi H. Pediatrik bir popülasyonda glans penisi ve maya mantarlarının sünnet öncesi kolonizasyonu: sünnet öncesi ve sonrası sonuçlar. Mikozlar . 2009; 52 (1); 49-52 omıd:18498303 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Bailey RC, Egesah O, Rosenberg S. HIV’in önlenmesi için erkek sünneti: Kenya, Bungoma’daki klinik ve geleneksel ortamlardaki komplikasyonların ileriye dönük 620

bir çalışması. Bull World Health Organ. 2008; 86 (9): 669 - 677 pmid: 18797642 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Cathcart P, Nuttall M, Meulen der Van J, Emberton M, Kenny SE. 1997 ve 2003 yılları arasında İngiltere’de pediatrik sünnet eğilimleri ve komplikasyonları. Br J Surg. 2006; 93 (7): 885 - 890 pmid: 16673355 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Cutler WB, Friedmann E, McCoy NL. Coitus and menstruation in perimenopausal women. J Psychosom Obstet Gynaecol. 1996;17:149–157. [PubMed]

[Google Scholar]

• Elias E. MAZOKOPAKIS. Is Vaginal Sexual Intercourse Permitted during Menstruation? A Biblical (Christian) and Medical Approach. 2018

• Erkek Sünneti Değerlendirme – Metanaliz/American Academy of Pediatrics Task Force on Circumcision. Male circumcision. Pediatrics. 2012 Sep;130(3):e756-85. doi: 10.1542/peds.2012- 1990. Epub 2012 Aug 27. PMID: 22926175

• Erkek sünnetine karşı çıkan argümanların eleştirel değerlendirmesi: Sistematik bir inceleme/ Morris BJ, Moreton S, Krieger JN. Critical evaluation of arguments opposing male circumcision: A systematic review. J Evid Based Med. 2019 Nov; 12(4): 263-290. doi: 10.1111/jebm.12361. Epub 2019 Sep 8. PMID: 31496128; PMCID: PMC6899915

• Fan, S., Yeon, A., Shahid, M. vd. Sağlıklı yetişkinlerin temel idrar metabolitlerinde cinsiyetle ilişkili farklılıklar. Erişim Tarihi Eylül 8, 11883 (2018). https://

doi.org/10.1038/s41598-018-29592-3

• Filer RB, Wu C√H. Adet sırasında çiftleşme. Endometriozis ve pelvik inflamatuar hastalık üzerine etkisi. J Reprod Med. 1989; 34: 887–890. [PubMed] [Google Scholar]

• Fussel EN, Kaack MB, Kiraz R, Roberts JA. Bakterilerin inssan sünnet derisine yapışması. J Urol. 1988; 140 (5): 997-1001 pmid: 2902235PubMedGoogle Scholar

• Giuliano AR, Lazcano E, Villa LL, ve diğerleri. Sünnet ve cinsel davranış: HIM çalışmasında erkekler arasında insan papilloma virüsü tespiti ile bağımsız olarak ilişkili faktörler. Int Cancer. 2009; 124 (6): 1251-1257 pmid: 19089913 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Giuliano AR, Lazcano E, Villa LL ve diğerleri. Sünnet ve cinsel davranış: HIM çalışmasında erkekler arasında insan papilloma virüsü tespiti ile bağımsız olarak

621

ilişkili faktörler. Int Cancer. 2009; 124 (6): 1251-1257 pmid: 19089913 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Grey RH, Kigozi G, Serwadda D, vd. Uganda Rakai'de yapılan randomize bir çalışmada erkek sünnetinin kadın partnerlerin genital sistem semptomları ve vajinal

enfeksiyonlar üzerindeki etkileri. Ben J Obstet Gynecol. 2009; 200 (1): 42.e1-e7

• Günşar C, Kurutepe S , Alparslan O ,ve diğerleri. Sünnet durumunun periüretral ve glanüler bakteri florasına etkisi. Urol Int. 2004; 72 (3): 212-215 PMID:

15.084,764 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Langerhans hücreleri, CD4 T hücreleri, Makrofajlar

• Mollazadeh, Sanaz et al. “Association between Sexual Activity during Menstruation and Endometriosis: A Case-Control Study.” International journal of fertility

& sterility vol. 13,3 (2019): 230-235. doi:10.22074/ijfs.2019.5601

• Nielson CM, Schiaffino MK, Dunne EF, Salemi JL, Giuliano AR. Erkek anogenital

insan papilloma virüsü enfeksiyonu ile anatomik bölgeye göre sünnet arasındaki

ilişkiler ve kadın seks partnerlerinin yaşam boyu sayısı. J Infect Dis. 2009; 199 (1):

7-13 PMID: 19.086.813

• O’Farrell N, Morison L, Chung CK. Londra’daki cinsel yolla bulaşan erkek enfeksiyon kliniğine katılanlar arasında düşük penis ıslaklığı prevalansı. Sex Transm

Dis. 2007; 34 (6): 408-409 pmid: 17016235 PubMedGoogle Scholar

• Payne K, Thaler l, Kukkonen T, Taşıyıcı S, Binik Y. Sünnetli ve sünnetsiz erkeklerde duyum ve cinsel uyarılma. J Sex Med. 2007; 4 (3): 667-674 pmid: 17419812

CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Richters J, Smith AM, de Visser RO, Grulich AE, Rissel CE. Avusturalya’da

sünnet: yaygınlık ve cinsel sağlık üzerindeki etkileri. Int J STD AIDS. 2006; 17

(8): 547-554 pmid: 16925903

• Schmitz RF, Schulpen TW, Redjopawiro MS, Liem MS, Madern GC, Van Der

Werken C. Yeni bir tek kullanımlık klemp ile lokal anestezi altında dini sünnet. BJU

Int. 2001; 88 (6): 581 - 585 pmid: 11678755 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Senkul T, Işeri C, şen B, Karademir K, Saraçoğlu F, Erden D. Yetişkinlerde sünnet: cinsel işlev üzerindeki etki. Üroloji. 2004; 63 (1): 155-158 pmid: 14741371

CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Serour F, Samra Z, Kushel Z, Gorenstein A, Dan M. Sünnetsiz ve sünnetli er-

622

keklerin karşılaştırmalı periüretral bakteriyolojisi. Genitourin Med. 1997; 73 (4):

288-290 pmid: 9389952 Özet

• Shaikh N, Morone NE, Bost JE, Farrell MH. Çocuklukta idrar yolu enfeksiyonu prevalansı: bir meta-analiz. Pediatr Infect Dis J. 2008; 27 (4): 302-308 pmid:

18316994 CroosRef PubMedGoogle Scholar

• Singh-Grewal D, Macdessi J, Craig J. Erkek çocuklarda idrar yolu enfeksiyonunun önlenmesi için sünnet: randomize çalışmaların ve gözlemsel çalışmaların

sistematik bir incelemesi. Arch Dis Child. 2005; 90 (8): 853-858 pmid:15890696

• Sweet RL, Blankfort-Doyle M, Robbie M, Schacter J. The occurrence of chlamydial

and gonococcal salpingitis during the menstrual cycle. JAMA. 1988;288:2062–2064.

[PubMed] [Google Scholar]

• Todd J, Munguti K, Grosskurth H, ve diğerleri. Kırsal Afrika popülasyonunda

aktif sifiliz ve TPHA serokonversiyonnu için risk faktörleri. Sex Transm Infect.

2001; 77 (1): 37-45 pmid: 11158690

• To T, Agha M, Dick PT, Feldman W. Yenidoğan erkek çocuklarının sünnet edilmesi ve müteakip idrar yolu enfeksiyonu riski üzerine kohort çalışması. Lancet.

1998; 352 (9143): 1813-1816 pmid: 9851381 CroosRef PubMedGoogle Scholar

• Tsen HF ,Morgenstern H ,Mack T ,Peters RK. Penis kanseri için risk faktörleri:

Los Angeles County'de (Amerika Birleşik Devletleri) popülasyon temelli bir vaka

kontrol çalışmasının sonuçları. Kanser Kontrolü Nedenler. 2001: 12 (3): 267-277

pmid: 11405332 CrossRef PubMedGoogle Scholar

• Weiss HA, Thomas SL, Munabi SK, Hayes RJ. Erkek sünneti ve sifiliz, şankroid

ve genital herpes riski: sistematik bir inceleme ve meta-analiz. Sex Transm Infect.

2006; 82 (2): 101-109, tartışma 110 PMID: 16581731 Google Scholar

• Williams Jinekoloji, Bakteriyel Vajinozis, s. 66, Tablo 3.2, 25. Baskı

• Williams Obstetrik, Implantasyon ve Plesamta Gelişimi, 25. Baskı

• Yegane RA, Kheirollahi AR, Salehi NA, Bashashati M, Khoshdel JA, Ahmadi M.

İran'da sünnetin geç komplikasyonları. Pediatr Surg Int. 2006; 22 (5): 442 - 445

pmid: 16649052 CrossRef PubMedGoogle Scholar

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR, İTHAF VE TAKDİM 7

MUKADDİME/ÖN SÖZ 11

I. Çalışmaya Seçilen İsim 11

II. Çalışmamızda İzlenen Metod 12

Ehl-i Hadis Hakkında Yanlış Bilgiler 22

1. Hadisçiler Haşevi midir? 23

2. Hadisçiler Fıkha Karşı mıdır? 25
3. Hadisçiler Zahiri midir? 29
Ehl-i Hadis'in Zahiriliğe Nispet Edilme Nedenleri 58
III. Şer'i Hükümlerin Hikmetleri ve Gayeler 66
Hikmet ve Makasıd Fıkhının Önemi 67
IV. İhtilaf Fıkhına Dair 74
A. Fukaha İhtilafının Mücmel Sebepleri 81
B. Fukaha İhtilafının Tafsilî Sebepleri 84
1. Usul Kaidelerinde Vuku Bulan İhtilaf 84
2. Konu Hakkındaki Delilin Âlime Ulaşmaması 88
Nesh edici delilin âlime ulaşmaması 90
3. Rivayetin Sübutuna İnanmamak 91
4. Ayet Kıraatlerinde Var Olan İhtilaf 93
5. Delilin Tefsirinde Anlaşmazlık 94
6. Delillerde (Zahiren) Görülen Zıtlık ve Tercih Yollarında Anlaşmazlık .. 94
7. Konu Hakkında Delil Olmaması 96
C. Fukahanın İhtilaf Sebeplerini Bilmenin Faydaları 97
1. Fukaha Hakkında Yanlış Düşüncelere Kapılmamak 97
2. İslam Toplumunun Belini Kıran Ayrılık ve Taassuptan Kurtulmak 97
3. Fıkhi Melekelerin Gelişmesi 98
4. "İhtilafın Olduğu Yerde İcma, İcmanın Olduğu Yerde İhtilaf"
İddiasından Kurtulmak 99
D. Fıkhi İhtilaflara Dair Bazı Mülahazalar 100
1. İhtilaf Başlı Başına Hüccet Değildir 100
2. "İhtilaf Edilen Meselelerde İnkâr Yoktur." Sözünün Çarptırılması 102
3. "Bir Hâkim İçtihad Ettiğinde İsabet Ederse İki Ecir Alır. İsabet Etmezse Bir
Ecir Alır." Hadisi ve "İfrat ve Tefrit" 104
624
4. Meşru İhtilaflar Ayrılık ve Düşmanlığa Sebep Olmamalıdır 106
5. Meşru Bir İhtilaf, Sebebi Zail Olduğunda Meşru Olmaktan Çıkar 106
6. Delillerin Ulaşması veya Anlayışın Değişmesi Neticesinde Fıkhi
Görüşlerin Değişmesi Ayıplanacak Bir Durum Değildir 107

V. Ehl-i Hadisin Metodu 108
VI. Çalışmaya Dair Genel Bilgiler 111
TAHARET KİTABI
TAHARET VE KISIMLARI BABI 115
I. Taharet Nedir? 115
İslam'ın Temizliğe Verdiği Önem 115
II. Taharetin Kısımları 117
A. Manevi Taharet 117
B. Maddi Taharet/Hakiki Taharet 118
C. Hükmi Taharet 118
III. Fıkıh Kitaplarına Öncelikle Taharet Babı ile Başlanmasının Hikmeti Nedir? 119
SULAR BABI 121
I. Mutlak Su 122
A. Gök Kaynaklı Sular 122
B. Yer Kaynaklı Sular 123
II. İçerisine Temiz Bir Madde Karışan Su 124
III. İçerisine Necis Madde Karışan Su 124
IV. Suya Bir Canlının Düşmesi ve Ölmesi 127
V. Musta'mel (Kullanılmış) Su 127
VI. Isıtılmış Su 128
A. Güneşte Isıtılmış Su 128
B. Ateşte Isıtılmış Su 129
VII. Beklemesi Nedeniyle Değişime Uğramış Su 129
VIII. Sulara Bevletmek 130
A. Akar Su 130
B. Durgun Su 130
625
KAPLAR BABI 133
I. Kapların Hükmü 133
II. Altın ve Gümüş Kapların Kullanımı 133
III. Kâfirlerin Kaplarını Abdest İçin Kullanmak 136

IV. Altın/Gümüş Kaplama Kaplarda Yemek İçmek 137
V. Su ve Yiyecek Konulan Kaplara Yönelik Nebevi Tavsiyeler 137
HELA ADAPLARI BABI 141
I. İnsanların Görmeyeceği Bir Yerde İhtiyaç Gidermek 142
II. İnsanlara Eziyet Veren Mekânlarda İhtiyaç Gidermemek 143
III. Canlılara Ait Yuvalara İhtiyaç Gidermemek 143
IV. İhtiyaç Giderirken Ön ve Arkayla Kıbleye Dönmemek 144
V. Allah'ın İsminin veya Kur'ân Ayetlerinin Yazılı Olduğu Bir Şeyle
Helaya Girmemek 146
VI. Sol Ayakla Girip Sağ Ayakla Çıkmak 146
VII. Helaya Girerken Sünnette Sabit Olan Zikirleri Yapmak 147
A. "Bismillah" Demek 147
B. Allah'a Sığınmak 147
VIII. Helada Konuşmamak 148
A. Helada Allah'ı Zikretmek 148
B. Helada Konuşmak 149
IX. Ayakta Bevletmemek 149
X. Bevlin Elbiseye Sıçramasından Kaçınmak 150
Bevlin Sıçramasından Korunmak İçin Alınacak Tedbirler 151
1. Rüzgâra Doğru Bevletmemek 151
2. Yumuşak Bir Mekân Seçmek veya Bevl İçin Küçük Bir Çukur Kazmak 151
3. Elbiseyi Toplamak 151
4. Sıçratmayan Tuvalet Taşı Seçmek 151
XI. İstinca ve İsticmar Adabı 152
A. İstinca ve İsticmar Yaparken Sağ Eli Kullanmamak 152
B. İsticmar Yapılacak Madde Hakkında Bilinmesi Gerekenler 153
1. Zatında Necis Olan Bir Madde Olmaması 153
2. Kemik ve Tezekle Temizliğin Yapılmaması 153
3. Şeriatın Kendisine Değer Verdiği Bir Nesne Olmaması 154
4. Necaseti İzale Edecek Bir Yapıya Sahip Olması 154

5. Gıda Maddeleriyle İsticmar Yapmamak 154

C. İsticmarda Kaç Taş Kullanılır? 154
D. Taşın Dışında Başka Maddeler İsticmar İçin Kullanılabilir mi? 155
E. Vücudun Ön veya Arka Tarafından Çıkan Her Şey için İstinca veya İsticmar Yapmak Gerekir mi? 156
XII. Heladan Çıkarken Okunması Gereken Zikir 156
XIII. Heladan Çıktıktan Sonra Elleri Yıkamak 156
XIV. Banyoda Bevletmemek 157
XV. Hastalık Nedeniyle Bevlini Tutamayan Kişinin Durumu 157
XVI. İstinca Konusunda Oluşan Vesveseler 158
FITRAT HASLETLERİ BABI 165
I. Fıtratın Şer'i Anlamı 165
A. Tevhid Anlamında 165
B. Biyolojik Yapı, Dış Görünüm ve Temizlik Anlamında 166
II. Şeytanın Projesi: Fıtratı Değiştirmek! 167
A. Şirk 168
B. Çıplaklık 169
C. Dış Görünüm, Estetik 171
III. Fıtrat Özellikleri Nelerdir? 175
IV. Fıtrat Hasletleri Ne Anlama Gelir? 176
V. Fıtrat Hasletlerinin Temizlik/Taharet Babıyla İlgisi 176
A. Misvak/Diş Fırçası Kullanmak 176
1. Misvağın/Ağız Bakımının Fazileti 177
2. Ağız Temizliğinin Müekked Olduğu Yerler 178
a. Abdest alırken/Abdestle birlikte 178
b. Namaza başlamadan önce 178
c. Kur'ân okumaya başlamadan önce 179
d. Eve girerken 179
e. Gece uyanınca 179
B. Etek Tıraşı 179
C. Koltuk Altı Tıraşı 180
1. Etek ve Koltuk Altı Tıraşında Gözetilmesi Gereken Süre 180
2. Etek ve Koltuk Altı Tıraşında Lazer Kullanılabilir mi? 181

3. Koltuk Altı ve Etek Tıraşı Dışında Kalan (Kol-Bacak-Göğüs) Bölgelerin Tıraş Edilmesi/Temizlenmesi Caiz midir? 181
627
D. Tırnak Kesmek 182
E. Sünnet Olmak 182
Sünnetin Tıbbi Faydaları 188
F. Sakalları Uzatmak 191
1. Sakal Bırakıp Bıyık Kısaltmanın Hükmü 191
2. Sünnette Sakal Boyu 192
3. Sakalları Kısaltmanın Sınırı 193
4. Sakalın Faydaları/Hikmetleri 194
a. Sakal bırakmak; Allah'ın ve Resûl'ünün emrine uymak, Nebevi çağrıya icabet etmektir 194
b. Sakal bırakmak fıtrata uymaktır 194
c. Sakal bırakmak müşriklere muhalefettir 195
d. Sakal, kalkandır 195
e. Sakal, Müslim erkeğin süsüdür 195
f. Sakalın sağlık yönünden faydası 196
g. Bıyıkları kesmek/kısaltmak 196
ABDEST BABI 203
I. Abdestin Tanımı 203
II. Abdestin Fazileti 203
A. Abdest Kişinin Günahlarını Döker 203
B. Abdest Kişinin Allah Katındaki Derecesini Arttıran Amellerdendir 204
C. Abdest Ahiret Günü'nde Diğer Ümmetlerden Ayrıcalıklı Kılan Bir Nur Verir 204
D. Abdest Müminin Süsüdür 205
E. Abdest İmanın Alametidir 205
III. Abdestin Şartları 205
A. Akıl Baliğ Olmak 206
B. Müslim Olmak 206
C. Niyet Etmek 207

1. Niyetin Dille Yapılması Doğru mudur? 208
2. Kişi Hem Abdest Almak Hem de Serinlemek Gibi Birden Fazla Niyetle Abdest Alabilir mi? 209
D. Suyun Temiz ve Temizleyici Olması 209
E. Suyun Deriye Ulaşmasını Engelleyecek Şeyleri İzale Etmek 209
1. Yağ, Nemlendirici Krem Gibi Maddelerin Kullanımı Abdeste Etki Eder mi? 210
2. Her Abdesten Önce İstinca ve İsticmar Yapmak Şart mıdır? 210
628
IV. Abdestin Farzları/Rükunları 210
A. Mazmaza ve İstinşak 211
B. Yüzü Yıkamak 213
C. Elleri Dirseklerle Beraber Yıkamak 213
D. Başı Mesh Etmek 215
Kulakları Mesh Etmek 215
E. Topuklarla Beraber Ayakları Yıkamak 216
F. Tertip 217
V. Abdestin Sünnetleri 217
A. “Bismillah” Demek 217
B. Misvak Kullanmak 218
C. Elleri Üç Defa Yıkamak 218
D. El ve Ayak Parmaklarının Hilallenmesi 218
E. Mazmaza ve İstinşakın Sünnetteki Sıfatı 219
1. Suyu Sağ Avuçla Almak 219
2. Ağza ve Burna Tek Seferde Aynı Avuçtan Su Vermek 219
3. Sol Elle Burna Çekilen Suyu Sümkürmek 220
4. Oruç Olma Durumu Hariç İstinşakı Mübalağa ile Yapmak 220
F. Yüzü Yıkamanın Sünnetteki Sıfatı 220
1. İki Avuçla Yüzü Yıkamak 220
2. Suyu Sağ Elle Alıp Sol Elle Bitiştirmek ve Sonra Yüzü Yıkamak 221
3. Tek Avuçla Yüzü Yıkamak 221
G. Sakalların Hilallenmesi 221

H. Başı Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı 221
1. Başı Mesh Etme Miktarı 221
2. Meshin Kaç Defa Yapılacağı 222
I. Kulakları Mesh Etmenin Sünnetteki Sıfatı 223
1. Baş Parmaklarla Kulağın Dışı, Şehadet Parmağıyla Kulağın İçi Mesh Edilir 223
2. Kulakları Mesh Ederken -Racih Olan Görüşe Göre- Yeni Bir Su Almaya Gerek Yoktur 223
J. Âzaları İkişer veya Üçer Defa Yıkamak 224
1. Âzaları Üç Defadan Fazla Yıkamak Doğru Değildir 224
2. Abdest İçerisinde Kişi Âzalarından Birini Üç, Birini İki, Birini Bir Defa Yıkayabilir mi? 225
K. Âzaları Yıkarken Sağdan Başlamak 225
L. Suyu Ölçülü Kullanmak 225
M. Abdest Uzuvlarını Peş Peşe Yıkamak (Muvalat) 226
N. Abdestten Sonra Yapılması Sünnet Olan Zikirler 226
629
O. Abdest Aldıktan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak 227
VI. Abdestle İlgili Bazı Meseleler 229
A. Abdest Âzalarını Yıkarken Dua Yapılır mı? 229
B. Abdest Alırken Gözlerin İçi Yıkanır mı? 230
C. Boynu Mesh Etmek Sünnet midir? 230
D. Abdestten Sonra Havlu Kullanmak 231
E. Abdestte İsraf 232
F. Abdestte Vesvese 234
G. Her Abdestten Önce Kişinin Taharetlenmesi Gerekir mi? 235
H. Abdest Ânında Konuşulabilir mi? 235
I. Abdest Alırken Kıbleye Dönmek Gerekir mi? 236
J. Kolu veya Ayağı Kesik Olan Kişinin Abdesti 236
K. Abdesti En Güzel Şekilde Almanın Fazileti 237
VII. Abdestin Hükmü 238
A. Abdestin Farz Olduğu Yerler 238
1. Her Namaz İçin Abdest Alınmalı mı? 239

2. Kur’ân’ı Okumak veya Kur’ân’a Dokunmak İçin Abdest Alınması Gerekir mi? 239
3. Tavaf İçin Abdest Alınmasının Hükmü Nedir? 241
4. Tilavet Secdesi ve Şükür Secdesi İçin Abdest Almanın Hükmü Nedir? .. 243
B. Abdestin Sünnet Olduğu Yerler 243
1. Uyumadan Önce 243
2. Allah’ı Zikretmek veya Dua Etmek İstendiğinde 244
3. Kustuktan Sonra 244
4. Tavaf Yapmadan Önce 244
5. Öfke Ânında 245
6. Abdest Bozulduktan Sonra Her Defasında Tekrar Abdest Almak ve Her Zaman Abdest Üzere Olmak 245
7. Her Namaz Vakti Öncesinde 245
8. Cünüp Kişi Yemek, İçmek veya Uyumak İstediğinde 246
9. İkinci Defa İlişkiye Girmek İstendiğinde 246
VIII. Abdesti Bozan Hâller 247
A. Bedenden İdrar ve Dışkının Çıkması 247
1. Sağlık Sorunları Nedeniyle Vücudun Başka Yerinden Atılan Bevl ve Dışkı Abdesti Bozar mı? 248
2. Vücudun Ön veya Arka Tarafından Çıkan Taş veya Kurtçuk Gibi Şeyler Abdesti Bozar mı? 248
B. Gusül Abdestini Bozan Hâller 248

C. Mezi 248
D. İstihaze Kanı 249
E. Yellenmek 249
F. Ağır Uyku ve Şuur Kaybı Yaşanan Hâller 250
G. Zekere veya Ferce Dokunmak 251
1. Başkasının Zekerine veya Fercine Dokunmak Abdesti Bozar mı? 253
2. Kazayla Zekerine veya Fercine Dokunan Kişinin Abdesti Bozulur mu? . . 253
3. Dubura Dokunmak Abdesti Bozar mı? 253
H. Deve Eti Yemek 253

IX. Abdesti Bozmayan Unsurlar 254
A. Kan 254
B. Kusmak 256
C. Yabancı Bir Kadına Dokunmak 257
D. Namazda Gülmek 261
E. Hafif Uyku 262
F. Vedi 262
G. Fercin Genişlemesinden Dolayı Dışarıdan İçeriye Giren Havanın Tekrar Çıkması 262
H. Ölü Yıkamak veya Taşımak 262
I. Tırnak Kesmek ve Saç Kısaltmak 263
J. Gıybet, İftira Gibi Kötü/Günah Sözler 263
K. Ateşte Pişen Şeyleri Yemek 263
L. Abdestte Şüpheye Kapılmak 264
MESH BABI 269
I. Ayak Örtüsüne Mesh Etmek 270
A. Ayak Örtüsüne Meshin Şartı 272
B. Mesh Nasıl Alınır? 273
C. Meshin Müddeti 273
D. Meshi Bozan Hâller 274
1. Cünüp Olmak 275
2. Mesh Müddeti Bittiği Ânda Abdestsiz Olmak 275
3. Abdestsizken Mestleri/Çorapları Çıkarmak 275
II. Baş Örtüsüne Mesh Etmek 277
A. Sarıklar Üzere Mesh Etmek 277
B. Takke Üzerine Mesh Etmek 278
C. Kadınların Baş Örtüsüne Meshi 278
III. Sargılar Üzerine Mesh Etmek 279
631
GUSÜL BABI 285
I. Guslün Tanımı 285
II. Guslü Gerektiren Hâller 285

A. Guslün Vacip/Farz Olduğu Hâller 285
1. Meninin Şehvetle Çıkması 285
2. Meni Gelmese Dahi Cinsel Birleşme 287
3. Ölüm 288
4. Hayız ve Nifastan Temizlenme 288
B. Guslün Sünnet/Müstehap Olduğu Hâller 288
1. Cuma ve Bayram Guslü 288
2. İslam'a Girdiğinde Kâfirin Gusletmesi 290
3. İhram'a Girerken ve Mekke'ye Girerken Gusül Almak 291
4. Ölü Yıkayanın Gusletmesi 291
5. Müşrik Defnedenin Gusletmesi 291
6. İstihazeli Kadının Namazları Cem Etmesi ve İki Namaz İçin Gusletmesi . 291
7. Hastalık Sebebiyle Baygınlık Geçirenin Gusletmesi 292
8. Ehliyle Birlikte Olanın Gusletmesi 292
III. Gusül Alırken Yapılması Gerekenler 293
A. Niyet Etmek 294
B. Besmele Çekmek 294
C. Elleri Yıkamak/Sabunlamak 294
D. Tenasül Uzvunu Yıkamak 294
E. Abdest Almak 294
F. Saçları Güzelce Yıkamak 295
G. Sağ Taraftan Başlamak 296
H. Suyu İsraf Etmemek 296
IV. Cünüp Olana Yasak Olan ve Yasak Olmadığı Hâlde
Yasak Sayılan Fiiller 296
A. Cünüp Kimsenin Kur'ân'a Dokunması 297
B. Cünüp (ve Hayızlının) Kur'ân Okuması 297
C. Cünüp (ve Hayızlının) Mescide Girmesi 301
D. Cünüp Olanın Günlük İşlerini Yapması 303
E. Cünüp Kimsenin Bulunduğu Yere Melek Girmez Anlayışı! 306
F. Cünüp Olanın Abdest Alması 307
V. Gusülle İlgili Meseleler 308

A. Suyun Tüm Vücuda Ulaşması İçin Vücudu Ovmak/Delk Gerekir mi? . 308
B. Tırnak Dibi, Göbek Deliği, Kulak İçi, Küpe Delikleri Yıkanmalı mıdır? . 308
632
C. Gusül Abdesti Alanın Namaz Abdesti Alması Gerekir mi? 308
D. Guslü Gerektiren Birkaç Sebep Bir Araya Toplandığında
Tek Gusül Yeter mi? 309
E. Guslederken Örtünme Hâlleri 309
1. Kimsenin Görmediği Bir Yerde Yalnız Yıkanan Kimse 309
2. Yanında Eşi Varken Yıkanan Kimse 310
3. Yanında Yabancı Biri Varken veya Başkalarının Gördüğü Yerde
Yıkanan Kimse 311
F. İhtilam Olan Kimse Rüya Değil Islaklığa Göre Gusletmelidir 311
TEYEMMÜM BABI 317
I. Teyemmümün Tanımı 317
II. Teyemmümün Meşru Kılınması 317
III. Teyemmüm Kolaylaştırmadır 319
IV. Teyemmüm Küçük ve Büyük Abdestin Yerine Geçer 319
V. Teyemmüm Ne ile Alınır? 320
VI. Teyemmümün Keyfiyeti 322
VII. Ne Zaman Teyemmüm Alınır? 323
A. Hastalık Durumunda Teyemmüm 324
B. Sefer Durumunda Teyemmüm 325
C. Su Olmaması Durumunda Teyemmüm 326
VIII. Teyemmüm Abdestsizliği Kaldırır 329
IX. Teyemmümü Bozan Hâller 329
A. Abdesti Bozan Hâllerden Biri Vuku Bulduğunda 329
B. Su Bulunca 329
Suyu Bulmanın Hâlleri 330
1. Teyemmüm Alıp Namaza Başlamadan Önce Su Bulan Kimse 330
2. Namaza Başladıktan Sonra, Yani Namazın İçindeyken Su Bulan Kimse . 330
3. Namazı Bitirdikten Sonra Su Bulan Kimse 331
X. Teyemmümle İlgili Meseleler 331

A. Yanında Abdest İçin Yeterli Su Olmayan Ne Yapmalıdır? 331
B. Abdest Aldığı Takdirde Namaz Vaktini Kaçıracak Kimse Abdest mi, Yoksa Teyemmüm mü Almalıdır? 331
C. Teyemmüm Alamayacak Durumda Olan Kişi Ne Yapmalıdır? 333
D. Su Olmadığını Bilen Bir Müslim Gusül veya Abdest Gerektiren İşleri Yapabilir mi? 334
633
E. Bedeninde/Kıyafetinde Necaset Olan Abdestsiz/Gusülsüz Biri Yanında Az Miktarda Su Varsa Ne Yapmalıdır? 335
F. Su Bulamayan Kişi Parayla Su Satın Almalı mıdır? 335
G. Teyemmümlü Olan Kişi, Abdestli Olanlara İmamlık Yapabilir mi? 335
HAYIZ BABI (Hayız, Nifas, İstihaze) 341
I. Hayız 342
A. Hayız Görme Yaşı 343
B. Hayız Görme Müddeti 344
II. Nifas 345
A. Nifas Görme Müddeti 347
B. Düşük Yapan Kadının Nifası 348
C. Hayızlı ve Nifaslı Kadına Dair Şer'i Hükümler 349
1. Hayızlı ve Nifaslı Kadın Namaz Kılmaz, Oruç Tutmaz 349
2. Hayız ve Nifaslı Kadın, Namazı Kaza Etmez, Orucu Kaza Eder 350
3. Hayızlı ve Nifaslı Kadınla Cinsel İlişki (Cima) Yasaktır 350
a. Vajinal/Genital bölgeden ilişki kurmak dışında beraberlik yasaklanmamıştır 353
b. Hayızlı kadınla cima yapanın kefareti 354
4. Hayızlı Kadını Boşamak 354
5. Hayızlı/Nifaslı Kadının Kur’ân’a Dokunması, Kur’ân Okuması ve Mescide Girmesi 355
6. Hayızlı/Nifaslı Kadının Kâbe'yi Tavaf Etmesi 355
7. Hayızın Bitişi 355
a. Temizlendikten sonra görülen leke 356
b. Güneş batmadan önce temizlenen kadın 356

8. Vakit Girdikten Sonra Namazını Kılmadan Hayız Olan Kadının Durumu 356
9. Gebe Kadının Hayız Görmesi 357
10. Hayızın İlaç Kullanarak Ertelenmesi veya Öne Alınması 359
11. Hayız Kanı Necistir, İzalesi Gerekir 359
III. İstihaze 360
A. İstihazeye Dair Şer'i Hükümler 360
1. İstihaze, Abdest Bozulması Gibidir 360
2. İstihazeli Kadının Namaz Kılması 360
3. İstihaze Kanı Necis Değildir! 362
4. İstihazeli Kadına Cinsel İlişki Yasaklanmamıştır 362
B. Hayız ve İstihazenin Ayırt Edilmesi 363
1. Temizlik Alametini Görmek 363

2. Kanların Birbirinden Ayrılması 363
3. Kendi Âdetini Esas Almak 363
4. Bulunduğu Toplumun Yaygın Örfünü Esas Almak 364
5. Tıbbi Yardım Almak 364
NECASETLER BABI 369
I. Necasetin Tanımı 369
II. Necasetin Şer'i Tanımı 369
III. Aslolan Temizliktir 369
IV. Necasetin İzalesi/Temizlenmesi 370
A. Necaset Suyla Temizlenir 370
B. Necaset Taşla Temizlenir 371
C. Necaset Tükürük ve Çitilemeyle Temizlenir 371
D. Necaset Toprağa Sürülerek Temizlenir 371
E. Necis Olan Şey, Başkalaşır ve Vasıf Değiştirerek (İstihale) Temiz Bir Sıfata Bürünürse Temizlenmiş Olur 372
V. Necasetin Temizliğinde Ölçü 372
A. Şeriatın Muayyen Bir Temizlik Yöntemi Belirlediği Necasetler 372
B. Şeriatın Temizlenmesini Emredip Muayyen Bir Yöntem Belirlenemediği Necasetler 373

VI. Necaset Temizliğinde Yasaklanan Şeyler 374
A. Şeriatın Tazim Edilmesini İstediği Şeyler 374
B. Kemik ve Tezek 375
C. İnsan Yiyeceği 375
D. Necaset, Necasetle Temizlenmez 375
VII. Necis/Pis Olan Şeyler 375
A. Mümin, Kâfir, Ölü veya Diri… İnsan Temizdir 376
Müşrik Necis midir? 377
B. Canlı Olan Hayvanlarda Aslolan Temiz Olmalarıdır 378
Köpek ve Domuz Necis midir? 379
1. Köpeğin Necis Olması 379
a. Eğitilmiş av köpeğinin, ağzıyla tuttuğu yiyeceği helal kılan naslar . 379
b. İhtiyaç haricinde köpek edinmeyi yasaklayan naslar 380
c. Köpeğin ağzıyla dokunduğu kabın yedi defa yıkanması ve
toprakla temizlenmesi 381
2. Domuzun Necis Olması 386
C. Hayvan Artıkları 390
635
1. Eti Yenen Hayvanlar Şer’i Yolla Kesilirse Her Şeyi Temizdir 390
2. Şer’i Yolla Kesilmeyen ve Kendi Kendine Ölen Meyte/Leş, Eti ve
Tabaklanmamış Derisi Dışında Temizdir 390
a. Kanı olmayan, haşerat cinsinden hayvanlar 390
b. Deniz ölüleri 390
c. Kara hayvanları 391
D. İnsan İfrazatı 392
1. İnsan Dışkısı Necistir 392
2. İnsan İdrarı Necistir 392
3. Kadın ve Erkeğin Mezisi 394
E. Hayvan İfrazatı 395
F. Hayız Kanı Haricindeki Kanlar Temiz, Hayız Kanı Necistir 397
Hayız Dışındaki Kanlar 397
G. Alkol Haramdır, Ama Necis Değildir 401

İçinde Alkol Olan Koku/Parfüm/Kozmetik Ürünleri Kullanmanın Hükmü . 403
NAMAZ KİTABI
NAMAZIN AHKÂMI, ÖNEMİ VE HÜKMÜ BABI 407
I. Namazın Anlamı 407
II. Namazın Önemi 408
A. Namaz ve Tevhid 408
B. Namaz Müminin Miracıdır 411
C. Namaz Arındırır 414
D. Namaz Kötülükten Uzak Tutar 418
E. Namaz Güç Kaynağıdır 421
III. Namazın Rükunlarının Namaza Etkisi 423
A. İftitah Tekbiri ve Namaza Etkisi 423
B. Kıyam ve Namaza Etkisi 424
C. Namazda Elleri Kaldırmak ve Namaza Etkisi 424
D. Namazda Elleri Bağlamak ve Kulluğa Etkisi 425
E. İftitah Duası ve Namaza Etkisi 426
F. İstiaze ve Namaza Etkisi 427
G. Fâtiha Suresi ve Namaza Etkisi 430
H. Kıraat ve Namaza Etkisi 431
I. Rükû ve Namaza Etkisi 432
J. İtidal ve Namaza Etkisi 433
K. Secde ve Namaza Etkisi 435
L. Son Oturuş ve Kulluğa Etkisi 437
636
IV. Namazı Islah Eden Dört Kavram 440
A. Huşu 440
1. Huşuyu Korumak! 441
2. Huşu ve Gaflet! 443
B. Namazı Muhafaza Etmek 444
1. Mümin Namazını Korumalıdır! 444
2. Namazı Zayi Etmek! 445
C. Namazda Süreklilik/Devamlılık 446

V. Namazın Terki 449
A. İslam'da Namazsız Bir Hayat Yoktur! 449
B. Namaz Dinin Direğidir! 450
C. Namazın Terki Şirk/Küfür Kabul Edilmiştir! 450
D. Namazın Kazası 461
1. Namazı Özürle Terk Etmek 461
2. Namazı Amden/Bilinçli Terk Etmek 462
EZAN VE KAMET BABI 469
I. Ezan 469
A. Ezanın Meşru Kılınması 469
B. Ezanın Hükmü 472
C. Ezanın Faziletleri 473
1. Ezan İslam Akidesinin İlanıdır 473
2. Ezan, Şeytanları Kaçıran Manevi Bir Güçtür 474
3. Ezanı İşitenler, Ezan Okuyana (İmanla) Şahitlikte Bulunur 475
4. Ezan Günahların Affına Vesiledir 475
5. Ezan Okuyanlar Kıyamet Günü En Uzun Boyunlu Kişiler Olacaktır .. 476
6. Müezzin Emindir 476
D. Ezanın Mahiyeti/Lafızları 477
1. Abdullah ibni Zeyd'in Rüyasında Gördüğü ve Bilal'in Medine'de Okuduğu Ezan 477
2. Allah Resûlü'nün Ebu Mahzûre'ye Öğrettiği Ezan 478
3. Ebu Mahzûre'den Nakledilen Farklı Bir Rivayet 479
E. Müezzinde Bulunması Gereken Şartlar 481
1. İslam 481
2. Erkek Olmak 481
F. Ezanda Bulunması Gereken Şartlar 482
1. Tertip 482
2. Muvalat 482

3. Arapça Olması 482
G. Ezan ve Müezzinde Bulunması Müstehap Olan Özellikler 483

1. Müezzinin Güzel Sesli Olması 483
2. Müezzinin Tok ve Gür Sesli Olması 483
3. Ayakta Ezan Okumak 483
4. Yüksek Yerde Ezan Okumak 483
5. Kıbleye Yönelerek Ezan Okumak 484
6. Parmakları Kulağa Koymak 484
7. “Hayye Alâ’s Salâh” Derken Sağa, “Hayye Alâ’l Felâh” Derken Sola Dönmek 484
8. Ezan İçin Ücret Almamak 484
9. Abdestli Olmak 485
10. Ezanda Terci’ Yapmak 485
11. Ezanı Ağır, Kameti Hızlı Okumak 486
H. Ezanı Dinleyenin Yapması Gerekenler 486
1. Müezzinle Birlikte Ezanı Tekrar Etmek 486
2. Ezan Bitiminde Peygambere Salât Getirmek ve Onun İçin Vesile Duasında Bulunmak 487
3. Tevhidi İkrar Etmek 488
4. Ezandan Sonra Dua Etmek 488
5. İki Rekât Namaz Kılmak 488
II. Kamet 489
A. Kametin Tanımı 489
B. Kametin Hükmü 489
C. Kametin Lafızları 489
1. Abdullah ibni Zeyd Rivayetinde Kamet 489
2. Allah Resûlü’nün Ebu Mahzûre’ye Öğrettiği Kamet 490
III. Ezan ve Kamet ile İlgili Meseleler 490
A. Ezana Ek Yapılabilir mi? 490
B. Sabah Namazında İki Ezan Okunabilir mi? 492
C. Sabah Namazı İçin Okunan İki Ezanın Arası Ne Kadar Olmalıdır? 493
D. Ezan ile Kamet Arasında Ne Kadar Zaman Olmalıdır? 493
E. Özür Sebebiyle -Unutmak veya Uyumak- Kılınmayan Namazlar Kılınacağı Zaman Ezan ve Kamet Okunabilir 494

F. Sefer/Yolculuk Sebebiyle Cem Edilen Namazlar İçin Tek Ezan Okunur,
Her Namaz İçin Ayrı Kamet Getirilir 495
G. Farz Namazlar Dışında Ezan Okunur mu? 495
H. Tek Başına Farz Namaz Kılan, Ezan Okuyup Kamet Getirebilir 495
638
I. Sünnet Olan, Ezanı ve Kameti Aynı Kişinin Okumasıdır 496
J. Görme Engelliler Müezzinlik Yapabilir mi? 496
K. Kâfirlerin/Müşriklerin Okuduğu Ezan Tekrar Edilir mi? 499
L. Ezanı Duyanların “Aziz Allah Şefaat Ya Resûlallah” Sözü Doğru mudur? .. 503
M. Ezan Okunurken Görülen Bazı Bidatler 504
NAMAZIN ŞARTLARI BABI 509
I. Vaktin Girmesi 509
A. İlk Vakte Riayet Etmenin Fazileti 511
B. Sabah Namazının Vakti 514
C. Öğle Namazının Vakti 515
D. İkindi Namazının Vakti 516
E. Akşam Namazının Vakti 517
F. Yatsı Namazının Vakti 517
G. Namaz Vakitleriyle İlgili Meseleler 518
1. Namazları Ertelemenin Sünnet Olduğu Yerler 518
a. Şiddetli sıcaklarda öğle namazını ertelemek 518
b. Yatsı namazını geciktirmek ve gece yarısına yakın kılmak 518
c. Sıkışıklık, açlık vb. durumlarda namazı ertelemek 520
2. Sabah ve İkindi Vakitlerine Özen Göstermek 520
a. Kıyamet Günü Allah’ıgörmeye vesiledir 520
b. Cennete götüren, ateşten koruyan amellerdendir 521
c. Meleklerin hayırlı şahitliğine vesiledir 521
d. Kişiyi Allah’ın korumasına alır 521
e. Eksik bırakılan namazlara kefaret olur 522
3. Yatsıdan Önce Uyumak, Sonrasında Konuşmak Kerih Görülmüştür . 522
4. Vakit Ne ile İdrak Edilir 523
5. Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitler 524

6. Bir Özür Nedeniyle Namazı/Namazları Kaçıran, Özür Sonlanınca Tertip Üzere Namazları Kılar 529
7. Kutuplar Gibi Gece ve Gündüz Süresinin Normalin Dışında Olduğu Yerlerde Vakitler Takdir Edilir, Yirmi Dört Saatlik Dilimde Beş Vakit Namaz Kılınır 529
II. Namaz Kılınan Yerin Temiz Olması 530
A. Namaz Kılmanın Yasaklandığı Yerler 531
1. Hamam, Banyo vb. Yıkanılan Yerlerde Namaz Kılmamak 531
2. Makberde/Kabristanda Namaz Kılmamak 531
Kabirlere Yönelik Namaz Kılmakla İlgili Yasaklar 532
639
a. Kabirlerin mescid edinilmesi 532
b. Kabre yönelerek namaz kılmak 534
c. Allah'ın dışında ibadet edilen putlara yönelik namaz kılmak 536
d. Resme/Surete dönük namaz kılmak 537
e. Kilisede namaz kılmak 537
f. Deve ağıllarında namaz kılmak 538
B. Mescidler 539
1. Mescidlerin Önemi/Fazileti 540
a. Allah adına ilk inşa edilen mabed mesciddir 540
b. Mescidler Allah'ın en sevdiği yerlerdir 540
c. Mescid müminlerin arındığı ve İlahi nurla aydınlandığı yerdir 541
d. Mescide bağlılık en faziletli amellerdendir 542
e. Mescide yürümek mescidde oturmak en faziletli amellerdendir ... 543
2. İslam Toplumunun Oluşumunda Mescidin Rolü 545
a. Tevhid merkezi olan mescidleri şirk merkezine çevirmek 546
b. İslam mescidlerine alternatif "dırar mescidleri" inşa etmek 548
3. Bazı Mescidlerin Özel Fazileti 551
4. Mescid Adabı 552
a. Mescide sağ ayakla girip sol ayakla çıkmak 552
b. Mescide girerken ve çıkarken Allah Resûlü'nden varid olan mesur duaları okumak 552

c. Tahiyyetu’l mescid namazı kılmak 553
d. Mescidde insanlara rahatsızlık vermemek 554
(1) Mescidde şahsi meseleler için ses yükseltmek 554
(2) Vücut temizliğine dikkat etmeyerek cemaate eza vermek 556
(3) Yürürken veya otururken çevresinde bulunan kardeşlerine zarar vermek, eziyet etmek 557
e. Mescidi temiz tutmak 558
f. Mescidleri süsleyerek işlevsizleştirmemek 559
g. Elleri Teşbik (Parmakları Birbirine Kenetleme) Yapmamak 562
III. Necasetten Sakınmak 567
Temiz Bir Elbiseyle Namaz Kılmak 567
1. Ayakkabıyla Namaz Kılmak 569
2. Necis Elbiseyle Namaz Kıldığını Fark Eden Kimse 571
IV. Setr-i Avret (Avreti Örtmek) 571
A. Namazda Avret Yerlerini Örtmek 571
1. Erkeğin Örtmesi Gereken Namaz Avreti 573
a. Örtülmesi farz olan avret 574
640
b. Örtülmesi müstehap olan avret 574
2. Kadının Örtmesi Gereken Namaz Avreti 576
a. Kadının örtmesi farz olan avret 576
b. Kadının örtmesi müstehap olan avret 577
B. Setr-i Avret ile İlgili Meseleler 578
1. Namazda Avretin Açılması 578
2. Avretini Örtecek Kıyafet Bulamayan Kişinin Durumu 578
3. Namaz Kıyafetleriyle İlgili Yasaklar 579
a. Belden yukarısı açık şekilde namaz kılmak 579
b. Kolları içerde bırakan kıyafet giymek veya avreti açacak kıyafet giymek 580
V. Kıbleye Yönelmek 581
A. Kıble Nasıl Tespit Edilir? 590
B. Yanlış Kıbleye Namaz Kılmak 592
C. Kıbleye Yönelme Şartının Düştüğü Durumlar 594

1. Korku Hâli 594
2. Nafile Namaz 595
D. Kâbe’nin İçinde Namaz 596
E. Kıble’ye Gösterilmesi Gereken Saygı 597
F. Kıbleyle Arasına Sütre Edinmek 598
1. Sütre Edinmenin Gerekliliği 598
2. Sütrenin Mahiyeti 599
3. Sütreye Yakın Olmak 600
4. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Yasaklanması 601
5. İmamın Cemaate Sütre Olması 603
6. Üç Şeyin Namazı Kesmesi 603
VI. Niyet Etmek 605
A. Niyetin Manası 605
B. Niyetin Zamanı 606
C. Namaz İçinde Niyet Değiştirmek 606
D. İmam ile Me’mumun (İmama Uyanın) Niyetinin Farklı Olması 606
KAYNAKÇA 609

1. CİLDİN SONU
2. CİLDE BURADAN DEVAM
EDEBİLİRSİNİZ

فقه الحديث
Fıkhu’l Hadis
SÜNNET İLMİHÂLİ
Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)
2. CİLT
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org

www.tevhidkitap.net

tevhiddergisi@gmail.com

فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

Dizgi

Tevhid Basım Yayın, 42546

Düzeltmeler

Tevhid Basım Yayın, 42546

E-posta

tevhiddergisi@gmail.com

Telefon

+90 545 762 15 15

Posta

P.K. 51 Güneşli Merkez PTT

Bağcılar/İstanbul

Merkez

Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No:120/A

Bağcılar/İstanbul

Basım Yeri

Şenyıldız Matbaacılık, 45097

Teknik Hazırlık:

İletişim:

ISBN:

Baskı:

978-605-06550-3-2 (Takım Numarası)

978-605-06550-5-6 (2. Cilt numarası)

1. Baskı, Temmuz/2021

: Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No: 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15

: Piyade Mah. İstasyon Cad. No: 190 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48

: Kaynartepe Mah. Gürsel Cad. No: 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43

: Mengene Mah. Büyük Kumköprü Cad. No:78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49

: Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No:2 A İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

İstanbul

Ankara

Diyarbakır

Konya

Van

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

NAMAZ

KİTABI

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Namazın Rükunları

•İftitah Tekbiri Getirmek

•Kıyamda Durmak

•Fâtiha Suresi'ni Okumak

•Rükû Yapmak

•Rükûdan Kalkmak/İtidal

•Secde Etmek

•İki Secde Arasında Oturmak

•İkinci Teşehhüdde Oturmak

•İlk Selamı Vermek

•Namazı Tertip Üzere Kılmak

Namazın Sünnetleri

•Namaza Başlarken, Rükûya Giderken, Rükûdan Kalkarken ve

Birinci Teşehhüdden Kalkarken Elleri Kaldırmak

•Kıyamdayken Elleri Bağlamak

•İstiftah Duasını Okumak

•Birinci Rekâtta Fâtiha Suresi'nden Önce İstiâze Getirmek

•Fâtiha Suresi'nden Sonra "Âmin" Demek

•Fâtiha Suresi'nden Sonra Ek/Zamm Bir Sure Okumak

•Birinci Teşehhüdde Oturmak
•Rükûda Ellerle Dizleri Kavramak
•Rükûdan Kalkınca Elleri İki Yana Serbest Bırakmak
•Rükûda Allah'ı Tesbih Etmek
•Rükûdan Sonra Allah'ı Tesbih Etmek
•Secdeye Giderken Önce Dizleri, Sonra Elleri Koymak
•Secdede Dirsekleri Yerden Kaldırmak ve Kolları Açmak
•Secdede Topukları Birleştirmek
•Secdede Allah'ı Tesbih Etmek
•İki Secde Arasında Sünnetteki Duayı Okumak
•Secdeden Kalkarken Yerden Destek Almak
•Namaz Erkanlarının Uzunluk ve Kısalığında Uyumlu Olmak
•Birinci ve Üçüncü Rekâtlarda İstirahat Celsesi Yapmak (İkinci Secdeden Sonra Oturur Vaziyette Kısa Bir Bekleyişten Sonra Kalkmak)
•İki Secde Arasında Sağ Ayağı Dikip Sol Ayağın Üstüne Oturmak
•İki Secde Arasında -Bazen- İki Topuğun Üstüne Oturmak
•Birinci Teşehhüdde Sağ Ayağı Dikip Sol Ayak Üzerine Oturmak
•İkinci Teşehüdde Teverruk Yapmak (Sol Ayağı, Sağ Ayağın Altından Geçirip Sağ Ayağı Diker Vaziyette, Kalça Üzerine Oturmak)
•Teşehüdde İşaret Parmağını Kaldırmak
•Teşehüdden Sonra Allah'a Sığınmak ve Dua Etmek
•İlk Rekâtı İkinciden, İlk İki Rekâtı da Son İki Rekâttan Daha Uzun Tutmak
•İkinci Selamı Vermek
•Selam Verirken Yüzü İyice Sağa Sola Çevirmek
•Selam Lafzını Uzatmamak

Bu bölümde bir bütün olarak namazın nasıl kılınacağı ele alınacaktır.

Bölüm; iftitah tekbirinden selama kadar, rükunları ve sünnetleriyle namazın sıfatına işaret edecektir.1 Zira Allah Resûlü (sav) sözlü ve fiilî olarak ashabına namaz kılmayı öğretmiştir.

Sehl ibni Sa'd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Ensar kadınlarından birine, 'Marangozluk yapan kölene emretsen de benim için, insanlara hitap edeceğim zaman üzerine oturabileceğim tahtadan bir şey yapsa.' dedi. O kadın da kölesine emretti. O da Gabe'nin ılgın ağaçlarından bir şey yaptı ve getirdi. Kadın, Allah Resûlü'ne haber verdi. Allah Resûlü de 'Onu işte şuraya koyun' diye emretti. Sonra Allah Resûlü'nün bunun üzerinde şöyle namaz kıldığını gördüm: Allah Resûlü minberin üzerinde tekbir aldı. Sonra minberin üzerinde iken rükû etti. Sonra inip minberin dibinde secde etti. Sonra tekrar minberin üzerine çıktı ve tekrar etti. Böylece iki rekâtı bitirdikten sonra: 'Ey insanlar! Bu gördüğünüzü ancak bana uyasınız ve benim nasıl namaz kıldığımı öğrenesiniz diye yaptım.' dedi." 2

Onların namaza dair yaptıkları hataları, bizzat kendisi tashih etmiştir.

1. Daha önce geçtiği gibi; bazı âlimler (Hanefiler ve Hanbeliler) namazın içindeki söz ve eylemleri rükun, vacip ve sünnet diye üçlü bir taksime tabi tutmuşlardır. Biz de, namaz içindeki söz ve eylemleri, rükun ve sünnet diye ikiye ayıran cumhur gibi rükun ve sünnet olarak ikiye ayırmayı tercih ettik. Allah en doğrusunu bilir.

2. Buhari, 917; Müslim, 544

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

7

NAMAZ KİTABI

8

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Resûlullah (sav), mescide girmişti, arkasından bir adam girip namaz kıldı, sonra Resûlullah'a geldi ve selam verdi. Resûlullah da (sav) selamını aldı ve 'Haydi dön git, yeniden namaz kıl. Çünkü namazın olmadı.' buyurdu. Bu kimse de dönüp önceki kıldığı gibi namaz kılıp geldi ve Resûlullah'a (sav) selam verdi. Resûlullah, 've aleyke selam' dedi ve arkasından, 'Haydi dön git, yeniden namaz kıl. Çünkü namazın olmadı.' buyurdu.

Böyle üç defa olunca adam, 'Seni hak üzere gönderene yemin olsun ki, bunun

dışında daha güzelini yapamıyorum. Bana daha nasıl olacağını öğretsen’ dedi.

Resûlullah (sav), ‘Namaza kalktığında önce tekbir al, sonra Kur’ân’dan yanında bulunan (ezberindeki) kolayına geleni oku, sonra da âzaların rükûda yerli

yerinde durana değin rükû yap, arkasından dimdik durana değin vücudunu

rükûdan kaldır, sonra da âzaların secdede yerli yerinde durana değin secde yap,

sonra âzaların oturarak yerli yerine durana değin vücudunu secdeden kaldır.

Namazındaki diğer rekâtların tümünde işte böyle yap.’ buyurdu.” 3

Onun (sav) ashabı (r.anhum), ondan aldıkları terbiyeyle insanlara sahih namazı öğretmek için çaba içinde olmuşlardır. Kimi zaman sözlü olarak onun

(sav) namazını aktarmışlardır.

Muhammed ibni Amr ibni Atâ’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında Resûlullah'ın (sav) ashabından birkaç kişiyle birlikte oturuyordum. Bu sırada Resûlullah'ın (sav) nasıl namaz kıldığı konusu açıldı ve Ebu Humeyd Es-Saidi şöyle dedi: ‘Aranızda Resûlullah’ın (sav) nasıl namaz kıldığını en

iyi bilen kişi benim. Onun şu şekilde namaz kıldığını gördüm: Namaza başlarken tekbir aldığında ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükûya

gittiğinde elleriyle dizlerini iyice kavrar ve sırtını dümdüz tutardı. Rükûdan

doğrulup başını kaldırdığında vücudunu tam olarak düzeltirdi; omurga kemikleri dimdik olurdu. Secde ettiğinde ellerini yere koyar fakat dirseklerini

yere ve yanlarına yapıştırmazdı. Secdedeyken ayak parmaklarının uçları kıbleyi gösterirdi. İlk iki rekâtı kılıp birinci teşehhüde oturduğunda sağ ayağını

3. Buhari, 793; Müslim, 397

diker ve sol ayağını yatırıp üzerine otururdu. Son teşehhüde oturduğunda ise

sağ ayağını yine diker ve sol ayağını sağ ayağının altına yatırıp kalçası üzerinde yere otururdu.’ ” 4

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namaza tekbir ile kıraate de ‘El-Hamdulillahi Rabbi’l Âlemin…’ ile başlardı. Rükû ettiğinde de başını ne yukarı kaldırır ne de aşağı

eğerdi. Bunların ikisinin arasında tutardı. Rükûda başını kaldırdığında ise tam

bir şekilde doğrulmadıkça secdeye gitmezdi. Başını secdeden kaldırdığında

da tam bir şekilde oturmadıkça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta da tahiyyat duasını okurdu. Otururken sol ayağını yere yayar sağ ayağını dikerdi.

Şeytan oturuşu gibi oturmayı ve (secdedeyken de) bir kimsenin vahşi hayvanın dirseklerini uzattığı gibi dirseklerini uzatmasını yasakladı. Selam vererek

de namazı bitirdi.” 5

Bazen de onun (sav) yaptığı gibi bir topluluğun önünde ayağa kalkmış ve onlara nasıl namaz kılınacağını öğretmişlerdir.

Ebu Kılabe’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Malik ibni Huveyris bizim mescidimizde namaz kıldırdı. Dedi ki: ‘Ben size namaz kıldıracağım. Benim gayem size namaz kıldırmak değildir. Allah Resûlü’nden gördüğüm namaz kılma şeklini size göstermek istiyorum.’

Ravi Eyyub der ki: ‘Ben Ebu Kılabe’ye, ‘Peki onun namazı nasıldı?’ dedim.

Dedi ki: ‘Bizim şu şeyhimizin -yani Amr ibni Selime’nin- namazı gibiydi.’ ’

Eyyub der ki: ‘Amr ibni Selime tekbiri tam alır, ikinci secdeden kalktığı zaman oturur ve yere dayandıktan sonra kıyama kalkardı.’ ” 6

Salim El-Berrad’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Mesud Ukbe ibni Amr El-Ensari’nin yanına vardık ve ‘Bize Resûlullah’ın namazından bahset’ dedik. Bunun üzerine ayağa kalkıp mescidde önümüzde durdu ve tekbir getirdi. Daha sonra rükûya varınca, avuçlarını dizlerinin üzerine parmaklarını da dizkapaklarından aşağıya yerleştirdi ve (yanlarıyla) dir-

4. Buhari, 828

5. Müslim, 498

6. Buhari, 824

seklerinin arasını açık tuttu. Bütün organları yatışıncaya kadar (öylece rükûda kaldı). Sonra, ‘Semiallahu limen hamideh’ deyip ayağa kalktı. Her bir organı yatışıncaya kadar ayakta kaldı. Sonra tekbir getirip secdeye gitti ve avuçlarını yere koydu. (Yanlarıyla) dirseklerinin arasını açık tuttu. Her organı yatışıncaya kadar (secdede kaldı), sonra başını secdeden kaldırıp oturdu ve bütün organları yatışıncaya kadar (bekledi. İkinci secdeyi de) aynı şekilde yaptı. Sonra (birinci rekâtla beraber) bu şekilde dört rekât namaz kılıp namazını tamamladı. Sonra ‘İşte ben Resûlullah'ı böyle namaz kılarken gördüm.’ dedi.” 7

Abdurrezzak’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Mekke ehli derdi ki: ‘İbni Cüreyc namazı Atâ’dan öğrendi. Atâ namazı İbni Zubeyr’den öğrendi. İbni Zubeyr namazı Ebu Bekir’den öğrendi. Ebu Bekir de namazı Allah Resûlü’nden öğrendi. Ben İbni Cüreyc kadar namazı güzel olan bir kimse görmedim.’ ” 8

Dinlerini öğrenmek için Medine'ye gelenlere şu özel tavsiyede bulunmuştur:

Malik ibni Huveyris’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara

burada öğrendiğiniz hususları öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarını emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. Sonra (yaşça) daha büyük olanınız ise

size imam olsun.” 9

Biz de onun (sav) emrine icabet ederek ve hadislerden yola çıkarak onun

(sav) namaz kıldığı gibi namaz kılmaya çalışacağız. Çaba bizden başarı

Allah’tandır.10

7. Ebu Davud, 863

8. Ahmed, 73

9. Buhari, 631; Müslim, 674

10. “Allah Resûlü namazı şöyle kılmıştır.” tarzı ifadelerin mutlak değil, içtihadi olduğu unutulmamalıdır. Hadisçiler, fukaha ve onların çabasını bugüne aktaran ilim talebelerinin düşünceleri

birer tercihtir. Hiçbir mezhep veya ilim adamının Allah Resûlü’nün sünnetine muhalefet etmek

gibi bir çabası olmamıştır. (bk. Ref’u’l Melâm, s. 5) Bazı konularda farklı usullere sahip oldukları

için farklı tercihlerde bulunmuş, her biri kendi yanında sahih olan ve tercihe şayan hadisle amel

11

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

I. İftitah Tekbiri (Rükun)

Namaza başlarken “Allahu Ekber”

diyerek iftitah tekbiri almak namazın rükunlarındandır.

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namazın anahtarı temizlik, namaz

içinde yapılması yasak olan şeyleri

haram kılan şey ise, tekbir getirmektir. O şeyleri helal kılan ise selam vermektir.” 11

Tekbirin “tahrim” diye isimlendirilmesi, bu lafızla namaza girilmesinden

ve bundan sonra konuşma, yeme ve içme gibi fiillerin namaz kılana haram olmasındandır.

Allah Resûlü'nden (sav) ve ashabından (r.anhum) naklolunan lafız "Allahu

Ekber"dir. Racih olan, bu lafız dışında bir lafızla namaza girilmeyeceğidir.

etmiştir. Örnek olsun; çokça tartışılan namazda elleri kaldırma hususunda Ebu Hanife (rh) ve Evzai

(rh) arasında yaşanan tartışma manidardır:

"Ebu Hanife, Evzai ile Mekke'de Daru'l Hınnâtîn'de (buğdaycılar evi) toplanırlar. Evzai, Ebu Hanife'ye, 'Niye namazda rükûya gider ve rükûdan doğrulurken ellerinizi kaldırmazsınız.' der. Ebu

Hanife de, 'Zira bu konuda Allah Resûlü'nden sahih bir rivayet yoktur.' cevabını verir. Evzai, 'Nasıl olmaz? Zuhri bana Salim'den, o da babasından, babası da Allah Resûlü'nden rivayet ettiğine

göre, Allah Resûlü namaza başlarken, rükûdan doğrulurken ellerini kaldırıyordu.' der. Ebu Hanife

de, 'Hammad'ın İbrahim'den, o da Alkame ve Esved'den, onlar da Abdullah ibni Mesud'dan bize

Allah Resûlü'nün sadece namaza başlarken iftitah tekbiri sırasında ellerini kaldırdığını, bundan

sonra namaz bitinceye kadar hiç kaldırmadığını rivayet etmiştir.' der.

Evzai de şöyle mukabelede bulunur, 'Ben sana Zuhri, Salim ve babası tarikinden rivayet ediyorum, sen bana Hammad, İbrahim tarikinden rivayet ediyorsun. (Yani benim tarikim daha kısa

ve âli bir tariktir). Ebu Hanife cevaben, 'Hammad, Zuhri'den daha fakihdir (efkahdır). İbrahim de

Salim'den daha fakihtir. Alkame'ye gelince, o fıkıh yönüyle İbni Ömer' den geri değildir. Eğer İbni

Ömer'in Allah Resûlü ile sohbeti varsa, öbürünün de sohbet faziletinden nasibi var. Esved ise, o

da büyük bir fazilet sahibidir. Abdullah ibni Mesud'a gelince, o herkesçe malum, fazla söze ne

hacet.' der. Ebu Hanife'nin bu sözleri karşısında Evzai sükût eder.' " (Müsned, İmam Ebu Hanife, 97)

Görüldüğü gibi konu sünnete muhalefet değil, kendilerine ulaşan farklı sünnetleri tercih meselesidir. Bu nedenle; fıkhi mezheplerin ve ulemanın tercihlerini sünnete muhalefet olarak değil,

içtihadi farklılık olarak algılamalıyız. Allah en doğrusunu bilir.)

11. Tirmizi, 3; Ebu Davud, 61

12

İftitah Tekbiri ve Namaza Etkisi12

Şüphesiz ki namazın söz ve fiilleri Allah (cc) tarafından seçilmiştir. Namazın günahlarımızı dökmesi, bizi Allah'a yakınlaştırması, kötülükten

alıkoyması ve arındırması için bu söz ve fiillerin şuurlu bir şekilde eda

edilmesi gerekir.

Namaza "Allahu Ekber" sözüyle girmemiz, üzerinde düşünülmeyi hak

eden bir durumdur. Zira bu kelime, Allah'ın (cc) en büyük olduğuna delalet eder. Demek ki Allah (cc), bu şuurla, O'nu (cc) en büyük görerek namaza

girmemizi ister. Bu, kalbin ve dilin bedenle uyum içinde olması içindir.

O'nun (cc) karşısında rükûya ve secdeye gidecek olan beden, O'nu (cc) en

büyük gördüğü için bunu yapmaktadır. Dil "Allahu Ekber" diyerek; bedenin ibadetine iştirak etmektedir.

Önemli olan tüm bu sürece kalbi katmaktır. Kalp, söz ve bedenin bir

bütün olarak O'nun (cc) karşısında eğilmesidir. Şayet kalp başka şeyleri

Allah'tan (cc) daha büyük görüyor ve O'nun (cc) huzurunda dahi bu şeylerle meşgul oluyorsa; dil ve bedenin Allah'ın (cc) karşısında eğilmesinin bir

anlamı yoktur. Bilakis bu durum, insanın aleyhine hüccettir.

Kişi namazını ıslah etmek istiyorsa, ilk düğmeyi doğru iliklemelidir.

12. Namazı ıslah etmek için, onun sırlarına ve kulluk üzerindeki etkisine dair okumalar yapmalı, bu konuyu dert ve gündem edinmeliyiz. Aksi hâlde nefis ve şeytan, bir hırsız misali namazdan çalıp yağmalayacaktır. "Şeytanın namazdan çalması" nebevi bir ifadedir. Namazına sahip

çıkmayanın namazının şeytan tarafından yağmalanacağını haber vermiştir:

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlullah'a (sav) namazda iken başı sağa sola çevirmenin

hükmünü sordum. Bana şu cevabı verdi: 'Bu şeytanın, kulun namazından bir kısmını kapıp aşırmasıdır.' " (Buhari, 751)

Yüce Allah bu sebeple "namazı koruma" kavramını Müslimlerin gündemine sokmuştur:

"Namazları koruyun! Orta namazı da (koruyun ve daha fazla ehemmiyet gösterin). Ve Allah için

gönülden itaat ederek kıyama durun." (2/Bakara, 238)

"Onlar, (vakitlerine, şart ve rükunlarına, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek) namazlarını korurlar." (23/Mü'minûn, 9)

Namazımızı şeytan ve nefsin yağmalamasından korumak için şu çalışmaları tavsiye edebilirim:

• Namazdaki Hikmetler, İbn Kayyım el-Cevziyye, Karınca & Polen Yayınları

• İhyâ’u Ulûm’id Dîn, Mütercim Dr. Sıtkı Gülle, 1/335

• Namaz Bir Tevhid Eylemi, Abdullah Yıldız, Pınar Yayınları

• Namaz Gözaydınlığım, Mehmet Göktaş, Okyanus Yayıncılık

• https://tevhiddersleri.org/kategori/ahlak/nasihatler/gozumun-nuru-namaz-1-nasihatler-12-halis-hoca-ebu-hanzala

13

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

“Allahu Ekber” derken, kalbinden Yüce Allah’ı tazim etmeli ve büyük bir

Rabbin huzurunda olduğunu hissetmelidir. Kalp, Allah’ın (cc) azametini

hissederse, beden ona tabi olacak; büyük bir Rabbin huzurunda olduğunu bilerek namazı eda edecektir.

II. Kıyam (Rükun)

Bir özrü olmayanın farz namazı ayakta kılması, namazın rükunlarındandır.

“Namazları koruyun! Orta namazı da (koruyun ve daha fazla ehemmiyet

gösterin). Ve Allah için gönülden itaat ederek kıyama durun.” 13

Gücü yettiği/bir özrü olmadığı hâlde farz namazı ayakta kılmayanın namazı batıldır.

A. Kıyam Rüknunun Düştüğü Hâller

1. Nafile Namazlar

Kişinin bir özrü olsun veya olmasın, nafile namazda kıyam, rükun değildir. Nafile namaz kılan, dilerse ayakta, dilerse oturarak veya uzanarak

namaz kılar.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün gece namazlarında oturarak bir şey okuduğunu hiç görmedim. Yaşlanınca oturarak okumaya başladı. O zaman da yine okuduğu sureden otuz yahut kırk ayet kaldığında ayağa kalkıp okur, sonra rükû ederdi.” 14

“Basur (hemoroid) hastası olan İmran ibni Husayn, Allah Resûlü’ne oturarak namaz kılmanın hükmünü sordu.

Allah Resûlü şöyle cevap verdi: ‘Ayakta namaz kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan, ayakta kılan kimsenin sevabının yarısı kadar alır. Yatarak kılan ise

oturarak kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır.’ ” 15

13. 2/Bakara, 238

14. Buhari, 1148; Müslim, 731

15. Buhari, 1115

2. Hastalık Durumu

Hasta kimse namazı ayakta kılacak gücü bulamıyor veya hastalığı nedeniyle ayakta kılmakta zorlanıyorsa; oturarak veya uzanarak farz namazı kılar.

İmran ibni Husayn'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Bende basur hastalığı vardı. Allah Resûlü'ne nasıl namaz kılacağımı sordum.

Dedi ki: 'Namazını ayakta durarak kıl. Buna güç yetiremezsen oturarak kıl.

Buna da güç yetiremezsen yanın üzerine uzanarak kıl.' " 16

3. Ayakta Kılmanın Zarar Vereceği Durumlar

Kişinin ayakta namaz kıldığı takdirde zarar göreceği durumlarda imkân

bulduğu şekilde namazı kılması caizdir.

"Allah Resûlü'ne (sav) gemide namaz soruldu. Şöyle cevap verdi: 'Boğulmaktan korkmuyorsan namazı ayakta kıl.' " 17

Sahabe (r.anhum) Allah Resûlü'nün (sav) tavsiyesine uyarak gemide namaz kılmışlardır. Habeşistan yolculuğuna çıkan ashab, gemi yolculuğunda kendilerini güvende hissetmiş ve namazlarını kıyam hâlinde kılmışlardır.18

Enes (ra) gemi duruyorsa ayakta, hareket hâlindeyse oturarak namaz kılmıştır.19

Ya'la ibni Mürre'nin (ra) babasından ve dedesinden aktardığına göre:

"Bir yolculukta Peygamber (sav) ile beraber idiler. Dar bir geçide geldiklerinde

namaz vakti girmişti, üstlerinden yağmur durmaksızın yağıyor altlarında da

su yükseliyordu, Resûlullah (sav) devesinin üzerinde ezan okudu kamet getirdi,

devesiyle öne geçerek onlara namaz kıldırdı. Namazı ima (hareketle) kıldırıyordu, secdeleri rükûdan biraz daha eğilerek yapıyordu." 20

Bir kimse, sefer hâlinde farz namaz kılmaya uygun yer bulamazsa, binek üstünde oturarak namaz kılabilir. Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav)

16. Buhari, 1117

17. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5489

18. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5491

19. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5493

20. Ahmed, 17573; Tirmizi, 411

yağmurlu bir havada ve dar bir alanda farz namazı, bineği üzerinde imam

olarak kıldırmıştır.

Savaş hâlinde kılınan korku namazında da ayakta namaz kılma imkânı

yoksa veya mücahidler ayakta namaz kıldıklarında zarar görecekse kıyam rüknu düşer.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah ile birlikte Necid taraflarında sefere çıkmıştık. Düşmanla karşı

karşıya geldik ve sıra sıra dizilip savaş konumu aldık. Peygamber ayağa kalktı

ve bize namaz kıldırmaya başladı. Ordudan bir grup da kalkıp onunla birlikte namaza durdu. Başka bir grup ise düşmana karşı durdu. Resûlullah kendisiyle birlikte namaza duranlara bir rekât namaz kıldırıp iki secdeyi yaptıktan

sonra bunlar kalkıp namaz kılmayan arkadaşlarının yerini aldılar ve diğerleri

gelip Resûlullah'ın arkasında namaza durdular. Resûlullah onlara da bir rekât

namaz kıldırdı ve iki secdenin ardından selam verdi. Daha sonra herkes kalan

tek rekâtı kendi başına kıldı ve iki defa secde etti.

İbni Ömer'den (ra) nakledilen bir rivayet, Mücahid'in "Müslimlerle düşman

ordusu savaşa tutuştuğunda namaz artık ayakta kılınır." şeklindeki sözüne

benzemektedir. İbni Ömer (ra) buna ek olarak Resûlullah'tan naklettiği rivayet şöyledir:

"Eğer düşman sayıca bundan fazla ise namazı ayakta ve binek üzerinde

kılsınlar." 21

B. Kıyam ve Namaza Etkisi

Kıyamda ve eller bağlı bir şekilde beklemek; kölenin efendisi karşısında,

edeple durmasını ve bir insanın hazır olda, bir asker gibi kıpırdamadan

beklemesini andırır. Kıyam bu her iki manayı da kendinde toplar.

Kalp bu iki duyguyu hissetmeli; hem Rabbinin huzurunda bir kul edebiyle beklemeli, hem de bir asker gibi başta şeytan ve nefis olmak üzere

tüm Allah düşmanlarına karşı kıyam hâlinde olmalıdır.

Müminin hayatı da bu iki anlam arasında değil midir? O, bir yandan ha-

21. Buhari, 942-943

yatı boyunca efendisine yani Rabbine kölelik/kulluk yapar; bir yandan

da azgınlaşmış tağutlara karşı mücadele verir. Kıyamda her iki sorumluluğunu hatırlamalı, her iki sorumluluğuna karşı Rabbinden yardım talebinde bulunmalıdır. Umulur ki; "Namazın kıyamından cepheye kıyam taşır."

III. Elleri Kaldırmak (Sünnet)

Namaza girerken, elleri kaldırmak

namazın sünnetlerindendir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet

edilmiştir:

"Resûlullah (sav) namaza başlayacağında ellerini uzatarak kaldırdı." 22

A. Ellerin Kaldırılacağı Yerler

Yine rükûya giderken, rükûdan kalkarken ve birinci teşehhüdden üçüncü rekâte kalkarken elleri kaldırmak namazın sünnetlerindendir.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün namaza giriş için tekbir getirdiğini gördüm. O, tekbir getireceği zaman iki elini iki omzunun hizasına gelinceye kadar kaldırdı. Rükû

için tekbir getireceği zaman da böyle yaptı. (Rükûdan doğrulup) 'Semiallahu

limen hamideh' diyeceği zaman da böyle yaptı. (Böyle dedikten sonra) 'Rabbena ve leke'l-hamd' dedi. Secdeye gideceği zaman ellerini kaldırmıyordu.

Başını secdeden kaldırdığında da ellerini kaldırmıyordu." 23

"Abdullah ibni Ömer namaza başlarken tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı.

Rükûya giderken (Allah kendisine hamdedenleri işitir) deyip doğrulurken

ve ilk iki rekâtı kılıp kalkarken ellerini kaldırdı. Abdullah ibni Ömer, Resûlullah'ın da (sav) böyle hareket ettiğini söylemişti." 24

Ellerin kaldırılacağı yerle ilgili iki ayrı uygulama nakledilmiştir.

22. Ebu Davud, 753; Tirmizi, 240

23. Buhari, 738

24. Buhari, 739

• Omuzlara kadar kaldırmak: Yukarıda nakledilen hadislerde görüldüğü gibi; Allah Resûlü (sav) ellerini omuz hizasına kadar kaldırmıştır.

• Kulaklara kadar kaldırmak:

Malik ibni Huveyris'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nü (iftitah) tekbiri alırken, rükûya giderken ve rükûdan başını

kaldırdığı zaman ellerini kulak hizasına kadar kaldırırken gördüm." 25

B. Eller Ne Zaman Kaldırılır?

Ellerin ne zaman kaldırılacağına dair üç suret nakledilmiştir:26

• Tekbirle birlikte kaldırmak: Rivayetlerin çoğunluğunda tekbirle birlikte ellerini kaldırdığı aktarılmıştır.

• Önce elleri kaldırmak sonra tekbir getirmek: Yukarıda kaydettiğimiz

İbni Ömer (ra) rivayetinin bir yolunda "…önce ellerini kaldırdı, sonra tekbir getirdi." denmiştir.

• Önce tekbir sonra elleri kaldırmak: Malik ibni Huveyris (ra) hadisinin

bir rivayetinde "…tekbir getirdi, sonra elleri kaldırdı." denmiştir.

Bu rivayetler, konuda genişlik olduğunu göstermektedir. Allah en doğrusunu bilir.

C. Secdeye Giderken ve İki Secde Arası Elleri Kaldırmak

Yukarıda zikrettiğimiz gibi elleri kaldırmak; namaza girerken, rükûya giderken, rükûdan kalkarken ve ilk teşehhüdden üçüncü rekâta kalkarken

sünnettir. Bunun dışında racih olan ellerin kaldırılmamasıdır. Sahabeden

Abdullah ibni Ömer (ra) secdelerde el kaldırılmadığını açıkça belirtmiştir.

25. Ebu Davud, 745; Bir grup âlim; ellerin bilek kısmının omuz hizasına, parmak uçlarının kulak kısmına gelecek şekilde kaldırılacağını söylemişlerdir. (Avnu'l Ma'bûd, 745 No.lu hadis şerhi)

Buna dair bir hadis de zikretmişlerdir.

Vail ibni Hucr'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bizzat kendisi Resûlullah'ı (sav) namaza kalktığında ellerini omuz hizasına kadar, baş parmaklarını da kulak hizasına kadar kaldırıp sonra tekbir aldığını

görmüştür. (Ebu Davud, 724)

Ancak hadisi Abdul Cebbar (rh), babası sahabi Vail ibni Hucr'dan (ra) nakleder. Abdul Cebbar'ın

(rh) babası vefat ettikten sonra doğduğu öne sürülmüş, babasından işitip işitmediği hadisçiler

tarafından tartışılmıştır. Bu ihtilafa binaen hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

26. bk. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Ezân, 83. Bab başlığı şerhi

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün namaza giriş için tekbir getirdiğini gördüm. O, tekbir getireceği zaman iki elini iki omzunun hizasına gelinceye kadar kaldırdı. Rükû

için tekbir getireceği zaman da böyle yaptı. (Rükûdan doğrulup) 'Semiallahu

limen hamideh' diyeceği zaman da böyle yaptı. (Böyle dedikten sonra) 'Rabbena ve leke'l-hamd' dedi. Secdeye gideceği zaman ellerini kaldırmıyordu. Başını secdeden kaldırdığında da ellerini kaldırmıyordu." 27

Her ne kadar bazı rivayetlerde secdede elleri kaldırdığı rivayet edilse de,

bu rivayetler muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmiştir.28

D. Namazda Elleri Kaldırmak ve Namaza Etkisi

Racih olan, dört yerde ellerin kaldırılmasıdır. Namaz kılmayı Allah

Resûlü'ne Cibril öğrettiğine göre; namazda ellerin kaldırılmasının bir

hikmeti olsa gerektir. Konu üzerine düşünen İslam âlimleri, farklı kanaatlere varmışlardır.29

• Bu, dilin tekbirle büyüklüğü Allah'a ispatı, ellerin de büyüklüğü Allah'tan başkasından nefyetmesidir. Dil ile bedenin uyumudur.

• Bu, dünyayı elinin tersiyle itmek ve bütün olarak ibadete yönelmektir.

• Bu, teslimiyet ve boyun eğişi göstermektir. (Teslim alınan insanın ellerini kaldırması istenir.)

• Bu, Allah'la kul arasındaki perdeyi kaldırmaktır.

• Tüm bedeniyle Allah'a yönelme işaretidir.

• Elleri kaldırmak, namazın süsüdür. (İbni Ömer'den (ra) nakledilmiştir.)

27. Buhari, 738

28. Buhari (rh) elleri kaldırma konusunda kaleme aldığı cüzde, bu rivayetlerin zayıf olduğuna

işaret/ima etmiş; sahihinde de yalnızca secdede elleri kaldırmayı nefyeden rivayetlere yer vermiştir. (bk. Fethu'l Bârî, 739 No.lu hadis şerhi) Şevkânî (rh) der ki: "Secdede el kaldırmaya dair

rivayetler (her birinin isnadında zayıflık olduğundan) delil alınacak ve sahiheynde el kaldırmayı

nefyeden rivayetlere mukavemet edecek durumda değildir. Vacip olan sahiheynde el kaldırmayı

nefyeden rivayetlerle amel etmektir." (Neylu'l Evtâr, 668 No.lu hadis şerhi) Şeyh Azim Abadi (rh),

"Secdede el kaldırmakla ilgili hadislerin bazısının isnadı sahih olsa da; bu, secdede el kaldırma

ziyadesinin sahih olduğu anlamına gelmez." demiştir. "Zira hadisler birçok yoldan nakledilmesine rağmen, bu ziyade zikredilmemiştir "diyerek lafzın şaz olma ihtimaline dikkat çekmiştir. (bk.

Avnu'l Ma'bûd, 739 No.lu hadis şerhi)

29. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Ezân, 83. Bab başlığı şerhi

• Allah’ın ve Resûl’ün sünnetini tazimdir. (Şafii’den (rh) nakledilmiştir.)

• Kör olan tekbir sesini duysun, sağır olan el kaldırmayı görsün diye

ikisi aynı ânda meşru kılınmıştır.

Şüphe yok ki; namaz her birimizi ilgilendirmekte ve her birimizin Rabbimizle ilişkisinde hayati öneme sahiptir. Her birimiz bu fiil üzerinde düşünmeli, hikmetini idrak etmeye gayret etmeliyiz.

Âlimlerimizin söylediği hikmetlerden biri kalbimize hitap ediyorsa, elleri kaldırırken o manayı hissetmeli, ellerimizi o hisle kaldırmalıyız.

Ellerimizi kaldırırken Rabbimize teslim olup boyun eğdiğimizi, namazın

dışında kalan her şeyi elimizin tersiyle ittiğimizi, tüm benliğimizle ona

yöneldiğimizi iliklerimize kadar hissetmeliyiz. Unutmamalıyız ki; yöneldiğimiz kıble, salt bir yönden ibaret değildir. Biz Allah’a (cc) yönelirken O

(cc) da bize yönelmektedir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), kıble duvarında bir tükürük gördü ve onu kazıdı, sonra cemaate döndü ve: ‘Biriniz namaz kıldığında kıble tarafına tükürmesin.

Çünkü o kimse, namaz kıldığında Allah onun kıblesindedir.’ buyurdu.” 30

Yöneldiğimiz cihete ellerimizi kaldırmamız, her şeyimizle O’na (cc) teslim

olduğumuzun işareti olsa gerektir. Tevhid de bu değil midir? Her şeyiyle Allah’a (cc) teslim olmak, O’na (cc) yönelmek, O’na (cc) rağbet etmek…31

30. Buhari, 406; Müslim, 547

31. İftitah tekbiri dışında ellerini kaldırmayan bidatçi midir?

Bu konu ilk dönemden başlamak üzere ilim ehli arasında ihtilafa konu olmuştur. Bu ihtilafın nedeni bazıların sandığı gibi sünnetten yüz çevirmek değil, sünnette varid olan farklı rivayetler

arasında tercihtir. Hâliyle; her mezhepten âlim sünnete dair kabul ettiği usule göre tercih yapmıştır. Kufe ehli (Hanefi Mezhebi de onlardandır), o bölgede ilim yayan sahabeden Abdullah ibni

Mesud’un (ra) rivayetlerini almış ve iftitah tekbiri dışında ellerini kaldırmamışlardır. Bize göre bu

görüş zayıf olsa da bir içtihaddır ve bir usul gözetilerek ulaşılmış bir kanaattir. İnşallah sahipleri

ecir almışlardır.

Bu konuda haddi aşan hadis ehli, Hanefileri sünnetten yüz çevirmekle suçlamıştır. İlim ehlinin

ağır sözleri cahilin eline düşünce bidatçilikle suçlamaya, yer yer tekfir ima eden bir aşırılığa dönüşmüştür. Aynı şekilde Hanefilerden bağnaz olanlar namazda el kaldırmayı “çok amel” sayıp bu

sünnete uyanların namazının batıl olduğunu söylemişlerdir.

Bağnazlıkla mücadeleye katkı sunması için Ehl-i Hadis'ten ve Hanefilerden insaf ehli iki âlimden

nakilde bulunacağım. Bunlardan ilki hadis imamlarından İmam Tirmizi'dir (rh). O (rh) Sünen'inde

şöyle der:

"Rükûya Giderken Ellerin Kaldırılmasıyla İlgili Bab

(255) Abdullah ibni Amr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Allah Resûlü'nü (sav) namaza başlarken, rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerini omuzları

hizasına kadar kaldırırken gördüm.'

İbni Ebi Ömer kendi rivayetinde şu ilaveyi yaptı: 'İki secde arasında ellerini kaldırmazdı.' "

(256) El-Fadl ibni Es-Sabbah El-Bağdadi, Sufyan ibni Uyeyne'den, O'da Zühri'den aynı senedle

İbni Ebi Ömer'in hadisinin benzerini rivayet etmiştir.

Bu konuda Ömer, Ali, Vail ibni Hucr, Malik ibni Huveyris, Enes, Ebu Hureyre, Ebu Humeyd, Ebu

Useyd, Sehl ibni Sa'd, Muhammed ibni Mesleme, Ebu Katade, Ebu Musa El-Eş'ari, Cabir ve Umeyr

El-Leysi'den de birer hadis rivayet edilmiştir.

Tirmizi: İbni Ömer hadisi hasen sahihtir. Nebi'nin (sav) ashabından bazı ilim adamlarının görüşü

böyledir. İbni Ömer, Cabir ibni Abdullah, Ebu Hureyre, Enes, İbni Abbas, Abdullah ibni Zubeyr ve

başkalarının görüşü böyledir. Tabiin döneminden de Hasan El-Basrî, Ata, Tavus, Mucahid, Nafi,

Salim ibni Abdullah, Said ibni Cubeyr ve daha başkaları aynı görüşü benimsemişlerdir. Malik,

Ma'mer, Evzai, İbni Uyeyne, Abdullah ibni Mübarek, Şafii, Ahmed ve İshak da dönemlerinin aynı

görüşü benimseyen âlimlerindendir.

Abdullah ibni Mübarek: Zühri'nin Salim'den, onun da babasından rivayet ettiği bir hadisi zikrederek şöyle demiştir: 'İbni Mes'ud'un, 'Nebi (sav) sadece namaza başlarken ellerini kaldırırdı.' hadisi

sabit olmayıp, ‘Her tekbir ânında ellerin kaldırılması’ hadisi sabittir. Abdullah ibni Mübarek’in bu

sözünü, Ahmed ibni Abde El-Amuli, Vehb ibni Zem’a’dan, o da Sufyan ibni Abdulmelik’ten bize

aktarmıştır. Yahya ibni Musa, İsmail ibni Ebi Üveys’den naklederek dedi ki: ‘Malik ibni Enes namazda tekbir esnasında ellerin kaldırılması görüşünde idi.’ Yine Yahya da Abdurrezzak’tan naklederek

şöyle der: ‘Ma’mer de namazda tekbir esnasında ellerin kaldırılması’ görüşündeydi. Carud ibni

Muaz’dan şöyle dediğini işittim: ‘Sufyan ibni Uyeyne, Ömer ibni Harun ve Nadr ibni Şumeyl namaza başlarken, rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldırırdı.”

“Allah Resûlü’nün Sadece Namaza Başlarken Ellerin Kaldırılması ile İlgili Bab

Abdullah ibni Mesud’dan şöyle rivayet edilmiştir: O, ‘Size Resûlullah’ın (sav) namazı gibi bir namaz

kıldırayım mı?’ demiş ve namaz kılmıştır. Sadece başlangıç tekbirinde ellerini kaldırmıştır.’

Bu konuda Bera ibni Azib’den de (ra) hadis rivayet edilmiştir. İbni Mesud’un (ra) bu hadisi hasendir.

Sahabe ve tabiin âlimlerinden pek çoğunun görüşü bu hadis üzeredir. Sufyan Es-Sevri ve Kufeliler gibi.” (Tirmizi, 257 No.lu hadis ve açıklaması)

Görüldüğü gibi İmam Tirmizi, Hanefilerin delili olan hadisin hasen olduğunu, kendisiyle ihticac

edileceğini göstermiştir. Her ne kadar bizim tabi olduğumuz Ehl-i Hadis metodu ve bu yolu izleyen hadis imamları bu hadise zayıf demiş olsa da Tirmizi’nin (rh) bu tavrı insaf örneğidir. Zira o,

kendi kanaati yanında hadisin zayıf olduğunu söyleyen Abdullah ibni Mübarek'in (rh) görüşünü

de aktarmış, kendisi de el kaldırmayı tercih etmiştir.

Hanefi âlimlerinden Zeylai (rh), bir tahriç kitabı olan Nasbu’r Râye’de şöyle demektedir: “Elleri

kaldırma konusunda İbni Mesud’un hadisine göre yollarını belirleyenlerin görüşü araştırma ve

münakaşa gereken bir görüştür.

Dedi ki: ‘İbni Mesud, namaz için alınan ilk tekbirin dışındaki yerlerde ellerini kaldırmayı unutmuş

olabilir. Rükûda tatbik yapmanın kalkmasını ve başka konuları unutması gibi… Bizim ashabımız

İbni Mesud gibi birinin unutmuş olabilme ihtimalini çok uzak bir şey gördüler.

Bu konuda Darekutni'nin Sünen kitabında ve Tahâvî'nin Şerhu Meâni'l Âsâr eserinde tahriç ettikleri hadisi delil aldılar: Husayn ibni Abdurrahman'dan rivayet edildiğine göre o demiştir ki: 'Biz

İbrahim En-Nehai'nin yanına girdik. Amr ibni Murre ona hadis aktardı ve dedi ki: 'Biz Hadremile-

rin mescidinde namaz kıldık. Alkame ibni Vail'in bana aktardığına göre babası, Allah Resûlü'nü,

iftitah tekbirinde, rükûya gideceği zaman ve secdeye gideceği zaman ellerini kaldırırken görmüştür.'

İbrahim En-Nehai dedi ki: 'Ben onun babasının, Allah Resûlü'nü sadece o günde gördüğünü ve

o gün ondan bunu hıfzettiğini düşünüyorum. Ama İbni Mesud onun hıfzettiğini hıfzetmemiş,

sadece iftitah tekbirinde ellerini kaldırdığını hıfzetmiş. (Böyle bir şey mümkün değil...)'

Bunu Ebu Ya'la, Müsned'inde rivayet etmiştir. Onun lafzı şu şekildedir: 'Vail bunu hıfzetti de İbni

Mesud unuttu mu?'

Bunu Tahâvî, Şerhu Meâni'l Âsâr eserinde şu ziyadeyle rivayet etti: 'Eğer o (yani Vail), Allah Resûlü'nün ellerini kaldırdığını görmüşse, İbni Mesud, elli defa onun ellerini kaldırmadığını görmüştür.'

Bu kelamın tamamını İbnu'l Cevzi, Et-Tahkîk isimli eserinde zikretmiştir.

Et-Tenkih isimli eserin yazarı (İbni Abdulhadi) şöyle der:

'Fakih Ebu Bekr ibni İshak dedi ki: 'Bu (İbni Mesud'un el kaldırma sünnetini unutamayacağı) illetine kulak vermeye değmez. Çünkü elleri kaldırmak Allah Resûlü'nden, Raşid Halifelerden, sahabe

ve tabiinden sahih olarak nakledilmiştir. İbni Mesud'un bunu unutmuş olması garip karşılanacak

bir şey değildir.'

İbni Mesud, kendisinin dışındaki Müslimlerin, Kur'ân'dan olduğuna dair ihtilaf yaşamadıkları Muavvizeteyn'i unutmuş, Kur'ân'dan saymamıştır. Âlimlerin neshedildiği hususunda ittifak ettikleri

şeyi unutmuştur. Rükûda tatbik yapmak gibi. İmamın arkasındaki iki kişinin nasıl saf tutacağını

unutmuştur. Âlimlerin kendisinde ihtilaf yaşamadıkları, Allah Resûlü'nün, kurban günü sabah namazını vaktinde kılması meselesini unutmuştur. Allah Resûlü'nün

Arafat’ta namazı nasıl cemettiğini unutmuştur. Secdede dirsekleri ve kolları yere dayama meselesini unutmuştur, ki âlimler

bu konu hakkında ihtilaf etmemişlerdir. Allah Resûlü’nün, ‘تَثْ

والْنَ

قَّ الذكَرَ

خلَ ماَوَ ‘ayetini nasıl okuduğunu unutmuştur. İbni Mesud için namaz ile ilgili olarak bunları unutması mümkünse, elleri

kaldırmak hususunda unutma ihtimalinin olmaması nasıl olabilir?’ (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, 2536)

Buhari, Raf’u’l Yedeyn isimli eserinde der ki: ‘İbrahim En-Nehai’nin söylediği, onun zannıdır. Onun

bu söylediğiyle, Vail’in rivayet ettiği hadisin hükmü kalkmaz. Bilakis Vail, Allah Resûlü’nü namaz

kılarken gördüğünü ifade etmiştir. Aynı şekilde Allah Resûlü’nün ashabının da ellerini kaldırdıklarını birçok defa görmüştür.

Zaide’nin haber verdiği gibi… O, Asım’dan, babasından ve Vail ibni Hucr’dan rivayet ettiğine

göre Vail ibni Hucr, Allah Resûlü’nü namaz kılarken görmüştür. Allah Resûlü rükûya giderken ve

rükûdan kalktığında ellerini kaldırmıştır. Vail ibni Hucr devamla demiştir ki: ‘Bundan sonra ben insanların yanına geldim. İnsanları soğuk bir zaman diliminde gördüm. İnsanların üzerinde geniş,

büyük elbiseler vardı. Onların elleri o elbiselerin altından hareket ediyordu.’ ’

Beyhaki, El-Ma’rife isimli eserinde demiştir ki: ‘Şafii şöyle dedi: ‘Evla olan Vail’in sözünün alınmasıdır. Çünkü o, yüce bir sahabidir. Onun sözü, ondan mertebece altta bulunan bir kimsenin sözünden dolayı nasıl olur da reddedilebilir ki? Bilhassa onunla beraber birçok kişinin de rivayeti

varken…’ ’ ” (Nasbu’r-Râye, 1/397-402)

İnsanın olduğu yerde mutlaka ihtilaf olacaktır. Zira insanın tabiatı ihtilafı gerektirmektedir. İhtilaf

fıkhını bilmeyen insanların ümmet olması, tarihine sahip çıkması, insandaki o müthiş potansiyeli

hak uğruna kullanması mümkün değildir. Bu sebeple bir uyanış hâlinde olan tevhidî hareketin

ihtilaf fıkhını bilmesi gerekmektedir. Ehl-i Hadis’in veya mezhep mutaassıplarının bağnazlığına

İslami uyanışı mahkûm etmemelidir. Bu konuya katkı sunması için yaptığımız bir çalışmada, ihtilafı üçlü bir tasnife tabi tutmuş ve her bir kısmı delilleriyle izah etmeye çalışmıştık. Umuyorum

ki ümmetin diriliş mücadelesine ve tevhidî çalışmaların bilinçlenmesine katkısı olur. (Geniş bilgi

için bk. İhtilaf Fıkhı, Halis Bayancuk)

NAMAZ KİTABI

22

IV. Elleri Bağlamak (Sünnet)

Namazda sağ eli solun üzerine koyarak bağlamak namazın sünnetlerindendir.

Sehl ibni Sa'd'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"İnsanlar namazda sağ ellerini sol kollarının üzerine koymakla emrolunurlardı." 32

Vail ibni Hucr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Peygamber'i (sav) namaza başlarken ellerini kaldırıp tekbir alırken

görmüştür. -Hadis ravilerinden Hemmam ibni Yahya ibni Dinar, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdığını belirtmiştir- Resûlullah (sav), tekbir aldıktan

sonra elbisesine sarınmış bunun arkasından sağ elini sol elinin üzerine koymuş.

Rükûya gitmek istediğinde ellerini elbisesinden çıkarmış arkasından ellerini

kaldırmış ve tekbir getirmiş. 'Semiallahu limen hamideh' dediğinde ellerini

kaldırmış, secde ettiğinde de ellerinin arasına secde etmiştir." 33

Kabisa ibni Hulb'un babasından rivayetine göre, babası şöyle demiştir:

"Resûlullah (sav) bize imam olurdu ve sol elini sağ eliyle tutardı." 34

32. Buhari, 740

33. Müslim, 401

34. Tirmizi, 252; Sahabeden Abdullah ibni Zubeyr, tabiinden Hasan-ı Basrî, tebei tabiinden

İbrahim Nehai, Leys ibni Sa'd ve İmam Malik'ten ellerin bağlanmayıp serbest bırakılacağı; Evzai'den ise ister bağlanıp ister serbest bırakılacağı nakledilmiştir. (El-Evsat, 3/92-93; El-Mecmû',

3/311) Bu âlimler görüşlerine dair sahih ve sarih/açık delil zikretmemişlerdir. Konuyla ilgisi olmayan namazda sükûneti emre delalet eden hadisleri (bk. Müslim 430) ve bunun huşuya daha

uygun olduğunu söylemişlerdir. Oysa on sekiz sahabiden neredeyse yirmi ayrı rivayet Nebi'nin

(sav) ellerini bağladığına delalet etmiştir.(bk. Neylu'l Evtâr, 673 No.lu hadis şerhi) İmam Tirmizi

elleri bağlamayı sahabe ve tabiine nispet etmiştir. (bk. Tirmizi, 252. hadis ve açıklaması) İlginçtir;

İmam Malik, Muvatta'da elleri bağlama hadisini nakletmiş, ayrıca Abdulkerim ibni Ebi'l Muharik'in el bağlamayı tüm nebilere nispet eden eserini nakletmiştir. (bk. Muvatta, 436-437) Buna

rağmen sonradan gelenler hadisle değil, İbni Kasım'ın eller bağlanmaz rivayetiyle amel etmiştir.

(İ'lâmu'l Muvakki'în, 1/840) Tüm bu gerekçelerle; el bağlamanın sabit bir sünnet olduğunu, elleri

bağlamamaya dair öne sürülen delillerin konuyla ilgisi olmayan deliller olduğunu anlarız. Elleri

bağlamayıp serbest bırakmanın huşuya en uygun hâl olduğu ise kabul edilebilir değildir. Zira

bu, nassın karşısında reyle hükmetmektir. Ki; bu rey de hatalıdır. Şöyle ki; insanların Allah'ı en iyi

tanıyanı ve O'ndan en çok korkanı, dolayısıyla huşu sahibi Allah Resûlü'dür. O da (sav) namazda

ellerini bağlamıştır. Allah en doğrusunu bilir.

23

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

A. Eller Nereye Konur?

Sağ el sol elin üstüne konduktan

sonra göğüs üstüne konur.

Vail ibni Hucr'dan (ra) şöyle rivayet

edilmiştir:

"Allah Resûlü ile birlikte namaz kıldım. Sağ elini sol elinin üzerine koydu

ve göğsünün üzerinde birleştirdi." 35

Tavus'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) namaz kılarken sağ elini sol eli üzerine koyar ve göğsü üzerinde bağlardı." 36

Beyhaki elleri göğse bağlamayı: " '(Buna şükür olarak) Rabbin için namaz

kıl ve kurban kes.' 37 tefsiri olarak Ali'den; boğaza yakın bağlamayı (göğsün üst

kısmı) İbni Abbas'tan nakletmiştir." 38

35. İbni Huzeyme, 479

36. Ebu Davud, 759

37. 108/Kevser, 2

38. Es-Sunenu'l Kubrâ, 2337-2339; Ellerin göbek üstüne ve göbek altına bağlanacağına dair

rivayetler de varid olmuştur.

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Namaz kılarken sağ eli sol el üzerine ve göbeğin altına koymak namazın sünnetlerindendir.” (Ebu Davud, 756)

Cerir ibni Abdulhamit’ten aktarıldığında göre şöyle der: “Ben Ali’yi (namaz kılarken) sağ eliyle,

göbeği üstünde (bulunan) sol bileği üzerinden tutarken gördüm.” (Ebu Davud, 757)

Ebu Hureyre (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Namazda elleri eller üzerine koyma(nın yeri) göbek altıdır.” (Ebu Davud, 758)

Açıkça söylemek gerekirse; hadis ilmi gereğince ellerin göğüste, göbek altında ve göbek üstünde olduğunu gösteren rivayetlerin tamamı, isnadında konuşulmuş, zayıflık gerektiren bir illet

barındıran hadislerdir. Ancak bu zayıflar arasından zayıflığı en basit olan ve cebredilmeye müsait

olan ellerin göğüs üzerinde bağlanması rivayetidir. Nihayetinde bu, bir tercih meselesidir. Bu

nedenle Ebu Davud (rh) ve Beyhaki (rh) konuya dair tüm hadisleri bir arada zikretmiş; İmam Tirmizi

de konuya dair hadisi aktardıktan sonra: “Bunların her birinde onların yanında genişlik vardır.”

(bk. Tirmizi, 252 ve açıklaması) demiştir. İlginçtir; Şafii mezhebi âlimleri ellerin göğüs altında bağlanmasını tercih etmişlerdir. Ancak bu görüşe elleri göbek üstünde bağlama hadislerini değil (bk.

Ebu Davud, 757); elleri göğüs üstünde bağlamayı gösteren hadisi delil almışlardır. (El-Mecmû’,

3/313)

Sonuç olarak; ilim talebesi kendini sahih hadisle, farklı bir ameli tercih edeni de zayıf hadisle

amel ediyor görmemelidir. Kendinin zayıflar arasından birini sıhhate yakın bulduğunu farklı

mezhepten âlimlerin de zayıflar arasından başka birini sıhhate daha yakın bulduğunu bilmelidir.

NAMAZ KİTABI

24

B. Eller Nasıl Bağlanır?

Racih olanın elleri göğüste bağlamak olduğunu söyledik. Elleri göğüs

üstünde bağlarken ellerin nasıl bağlanacağına dair farklı lafızlar varid olmuştur:

• Sağ eli sol kolun (bilek-dirsek arasında) herhangi bir yerine koymak.39

• Sağ elin avuç içini sol elin avuç dışının üstüne koymak.40

• Bileğe yakın olacak şekilde sağ eli sol kolun üzerine koymak.41

Bu, konu hakkında genişlik olduğunu ve kişinin sağ elini sol elin avuç

dış yüzeyine, bilek ve bilekle dirsek arasında bir yere, göğüs üstüne bağlayabileceğini gösterir.

Aynı şekilde kişinin bir eliyle diğer elini tutması/kavraması,42 diğer elini

kavramadan yalnızca üstüne bırakmasının da 43 sünnette olduğunu gösterir.

Bu aktarılanlar Allah Resûlü'nün (sav) ellerini bağladığını, ancak bu konuda özel bir sünnet gözetmediğini, ellerini bağlarken geniş davrandığını

gösterir. Hâliyle kişi; namazın meşru kılınmasında asıl gaye olan huşuya odaklanmalı, hakkında genişlik olan konularda detaycı olmamalıdır.

Zira kalbini namaza bağlamayan insanın ellerini bağlayıp bağlamasının

bir ehemmiyeti yoktur. İbadette istikamet; şekle bağlılığın ibadetin ruhuna; ibadet ruhunun şekle bağlılığa engel olmamasıdır.

C. Elleri Bağlama Konusunda Kadın ve Erkek Arasında Fark Yoktur

Namazda elleri bağlamak konusunda kadın ve erkek arasında fark yoktur. Ahkâm hususunda kadınlar ve erkekler eşittir.

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

Ki Ahmed ibni Hanbel (rh) göbek altında el bağlama hadisini rivayet eden Abdurrahman ibni

İshak'ı zayıf görmesine rağmen bu hadisle amel etmiştir. Ondan gelen bir rivayette ellerin göbek

altında bağlanacağı söylenmiştir.

39. bk. Buhari, 740

40. Ebu Davud, 758; Ebu Davud, İmam Ahmed'in bu hadisi Abdurrahman ibni İshak nedeniyle

zayıf gördüğünü belirtmiştir.

41. bk. Darimi, 1277

42. bk. Nesai, 887

43. bk. Buhari, 740

"Kadınlar (hüküm konusunda) erkeklerin ikiz kardeşidir…" 44

Kadınla erkeği ayırıcı bir delil varid olmadıkça, sünnet konusunda kadın ve erkek aynı sorumluluğa sahiptir. Bu sebeple kadınlar da namazda

ellerini göğüs üstünde bağlarlar.

D. Namazda Elleri Bağlamak ve Kulluğa Etkisi

Elleri bağlama, zillet içinde ihtiyacını talep eden kimsenin hâlidir. Aynı zamanda bu hâl kişiyi faydasız şeylerden alıkoyan ve huşuya en yakın olan hâldir. Bundan olsa gerek İmam Buhari (rh), el bağlama hadislerinin peşinden "Namazda Huşu" diye bir bab açmıştır.45

Kişi ellerini bağladığında, ihtiyaçlarını hatırlamalı ve tüm bu ihtiyaçları karşılamaya kâdir bir Rabbin huzurunda namaza durduğunu bilmelidir.

Allah'ın (cc) divanında ve O'na yöneldiğini, O'nunla (cc) konuştuğunu, O'ndan istediğini bilmelidir. Bedeni el pençe divan dururken; kalbi, asi bir kölenin efendisine karşı lakayt tutumu içinde olmamalıdır. O an, Allah'ın (cc) ona nazar ettiğinin ve ona yöneldiğinin şuurunda olmalıdır.

Ellerini niye bağladığı üzerinde düşünmelidir. O'nun (cc) huzurunda bağlanmış elleri, olur olmadık yerde açmamalı; saçıyla, sakalıyla, bedeniyle…oynamamalı, huzurdaki kulluk duruşunu korumalıdır. Bazı insanlar bir büyüğe, hocaya, amire… gösterdikleri saygıyı dahi Allah'a (cc) göstermekten imtina ediyorlar. Arkadaş meclisinde ayıplanmamak için uzak durdukları davranışları, namaza durunca rahatlıkla sergiliyorlar. Onlar, Allah'a, dolayısıyla da O'nunla buluşma olan namaza değer vermiyorlar.

Şüphesiz ki insanın Allah katındaki değeri, Allah'a (cc) ve O'nun şiarlarına verdiği değer kadardır.

Ahmed ibni Hanbel (rh) der ki: "Onların İslam'dan payı namazdan payları kadardır. İslam'a olan rağbetleri namaza olan rağbetleri kadardır. Ey Allah'ın kulu! Allah'la karşılaştığında İslam'dan hiç payın olmamasından sakın! Bil ki; İslam'ın senin kalbindeki payı namazın kalbindeki payı kadardır." 46

44. Ebu Davud, 236; Tirmizi, 113

45. Açıklama için bk. Fethu'l Bârî, 740 No.lu hadis şerhi

46. El-Câmiu Li Ulûmi'l İmâm Ahmed, 5/490

V. İstiftah Duası (Sünnet)

İhram tekbiriyle Fâtiha Suresi arasında istiftah dualarından birini okumak namazın sünnetlerindendir. Namazda okunan duaların açılışı bu dualarla yapıldığından "açmak, açılış, anahtar" anlamında istiftah duası denmiştir.

A. Allah Resûlü’nden Varid Olan İstiftah Duaları

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namaza başladığında tekbir ve kıraat arasında azıcık sükût ederdi.

Dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût etmenizde ne okuyorsunuz?’

Resûlullah (sav), ‘Şu duayı okuyorum buyurdu:

◌ِقن ِي م ْنّ◌

◌ ّهَّم نُ◌

◌ْمْغِرِب، اللْ◌

◌ْم ِشِقَ والْ◌

◌ْي الْ◌

اعْدَت ب

◌ ّ ّ

◌ ّ ايَ كَم بَ ّ◌

◌ ّايَ◌

◌ْيَ خطْ◌

◌ ِنَي وبِ◌

◌ ّ◌

◌ ّيَ◌

◌ ّ اعْد بِ ّ◌

◌ ّهَّم بُ ّ◌

اَلل

◌ ِمِءْ◌

◌ ّ ايِ بال ّ◌

◌ ّايَ◌

◌ ِنِي م ْنَ خطِْ◌

◌ ّهَّم ْ اغِسلُ ّ◌

◌ ّس، الل َ◌

◌ ّض ِ مَنَّ الدنُ َ◌

◌ ّيْ◌

◌ ّنَّقى الثَّ ْوُب الْبُ◌

◌َ ي َ كَم اي َ

◌يَ ا

◌طْ خ

◌ْ بِدَ

◌ْ وال َ ج

◌َ والثَّلْ

‘Allah’ım! Beni günahlarımdan doğu ile batıyı uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah’ım, beyaz kumaş kirden nasıl temizlenirse beni de günahlarımdan öyle temizle. Allah’ım! Beni hatalarımdan su ile kar ile dolu ile yıkayıp temizle.’ ” 47

Abde’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattab şu kelimeleri açık bir şekilde okurdu:

غْ يُكَ

دَكَ َ ، ولَ إِلَه

◌َ ارَكْ اس ُمَكَ َ ، وتَع َ الَ جُّ

◌ّ ب ُ ه َّم َ وِب َ حَمْدِك، تَ

◌َ ك اللَ

◌ْ حانَ

◌ُ سب

‘Allah’ım sana hamdederek seni tüm noksanlardan tenzih ederim. İsmin mübarek ve azametin yücedir. Senden başka ilah yoktur.’ ” 48

Ebu Seleme ibni Abdurrahman ibni Afv’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Müminlerin annesi Aişe’ye, ‘Allah’ın Peygamber’i geceleyin namaz kılmaya kalktığında namazına ne ile başlardı?’ diye sordum.

47. Nesai, 895

48. Müslim, 399

Şöyle dedi: ‘Geceleyin namaz kılmaya başladığında namazına şu duayla başlardı:

◌ْ بِ

◌ْ غي

عالِ َم ال ،

◌ْ َرِض

◌َ السَمَوِ اتَ والْ◌ّ

◌ِ يلَ ، وإِ◌ْسِ افيلَ ، فَ◌ِ اطرَ◌ِ

◌ِ يلَ ، وِمَ يكائَ◌ِ

◌ّ هَّمَ رَّبَ جْ◌َبائُ

اَلل

◌ِ فِ فِ◌يهَ

◌ُ لُ

◌ِ فُون◌ْ ، اهِدِن لِمَ◌ْ اختَ

◌َ لَ

◌َ◌ْ خت

◌ُ وا فِ◌يه يِ

◌َ ادَكِ فَ◌يم كَانَ

◌ْ يِ عبُ

◌َ◌ْ ت تَ◌ْحُ◌كُم بَ

ادِة، أَن

◌َ وَ الشَّ هَ

◌َ قِ◌يمَ

◌َ اطُ مْ◌ستٍ

◌ُ إِ◌لَ صُ

◌ّ كَ تَ◌ْهِدَ◌ي مِ◌ْن تَشَ اءُ

◌َ ك، إِنَ

إِ◌ْذن

◌َ◌ْ حِ◌ّقِ بِ

◌ال مَ◌ن

‘Ey Cibril’in, Mikail’in, İsrafil’in Rabbi, göklerin ve yerin yaratıcısı, görüleni ve görünmeyeni bilen Allah’ım! İhtilaf ettikleri konularda kullarının arasında sen hüküm verirsin. Hakikat konusunda ihtilaf edilenlerde izninle sen beni doğruya ilet. Şüphesiz ki sen, dilediğini doğru yola iletirsin.’ ’ ” 49

Ali ibni Ebu Talib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber namaza durduğu zaman şöyle derdi:

◌ِ نِي، إِنَّ

◌ُ◌ْ مِ◌ْشكُ

ا مَن الـ ◌َ

حِن ◌َ يفًا، وَما أَن

◌ْرَض

◌َ والسَّمَوِ ات ◌َ

◌َر

◌ِّذي فَطَ

◌ِلَ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ

◌ْتُ

◌ُرُم

◌َ أَعالِمَ نيَ ، لَ شَ يكَ لُهَ ، وِبَذلِكَ

◌َ ايَ ، وَمَمِت لِهَ رِّب الـ

◌ُ سِكَ ، وَمَحْيُ

◌َ صِلَ تَ ، ونَ

◌َ مُتْ

◌َ لَ

◌ْ دَك، ظُ

ا عب

◌َ

◌ْ تَ رِّبَ ، وأَنَ

◌ْ ت أَنَ

◌ْ ك لَ إِلَه إِلَّ أَنُ

◌ْ ملْ

◌ْ ت الَ

◌ُّ هَّم أَنُ

◌ْ مَني، الل

◌ْ مْسلُ

◌َ ا مَن الـ

◌ْ وأَنَ

◌ْ تَ،

◌ُ وب إِلَّ أَنَ

الذن

◌ُّ

غِفرْ َ◌

ه لَ يٌّ◌

وب َ جِم ًيعا، إِن ُ◌

ل ُ ذن ِ ْ◌

بِي، فَ ْ اغِفرْ◌

فْ ُت ِ بَذنَ◌

فْس َ ، و ْ اعَتِ َ◌

ن

صُف ِ ْ َ◌

ها لَ يَ◌

يٌّ◌

عِّن َ ي سي

َت َ ، و ْ ِ اصْفَ ْ◌

ح َسِنَها إِلَّ أَنْ َ◌

هِدِي لْ َ◌

ح َس ِن الْ ْخ ِ لَ ق لَ يْ َ◌

و ْ اهِدِن ِ لَ◌

ا بَك ِ َ◌

ك، أَنْ◌

س إِلَيَ ْ◌

لَيٌّ◌

ك َ ، وَّ الشْ◌

ديَ◌

ه ِ ف يٌّ◌

خْ ُي كُلَ ْ◌

ك َ والْ◌

ك َ وَس ْ عَديْ◌

يٌّ◌

ت، لَبَ ْ◌

ها إِلَّ أَنَ◌

يٌّ◌

عِّن َ ي سيَ◌

◌ْك

◌َك وأَتُوب إِلَيَ

◌ُ

◌َغِفرْ

◌ْستْ

◌ْت، أَ

◌َارَكْتَ وتَعالَيَ

◌ْك، تَبْ

◌َوإِلَيَ

‘Ben yüzümü Hanif olarak gökleri ve yeri yaratan Allah’a döndüm. Ben müşriklerden değilim. Benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin

Rabbi olan Allah içindir. Ben bununla (Allah’ı tevhid ederek ibadet etmek ve

şirkten sakınmakla) emrolundum ve ben Müslimlerdenim. Allah’ım, sen El-Melik’sin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Ben senin kulunum. Ben ki nefsime

zulmettim, günahlarımı itiraf ediyorum. Benim bütün günahlarımı bağışla,

çünkü senden başka günahları bağışlayan yoktur. Beni ahlakların en güzeline

49. Müslim, 770

hidayet et, çünkü senden başkası ahlakların en güzeline hidayet edemez. Benden ahlakın kötülüğünü çevir, çünkü benden kötü ahlakı senden başkası defedemez. Senin çağrına uydum, buyruklarını kabul ettim. Bütün hayırlar senin

elindedir. Şer ise sana ulaşamaz. Ben yalnızca sana dayanırım ve sana döneceğim. Sen yücesin ve üstünsün. Senden bağışlanma diler, sana tevbe ederim.’ ” 50

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav), namaza başladığında

önce tekbir alıp sonra şöyle derdi:

◌ِنَ إِنَّ، ني

◌ْكُ ْ◌ِم

◌َا مَن الِ

حِنَ يفًا، وَما أَن

◌ْضَ

◌َالْ ّ◌َ والسَمَوِ اتَ

◌َرَ

ذي فَطَرَنِ

وَّجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّ

ا مَنِ

تَ وأَنُْ

مرُ

عالَمَينَ لَ شَيك لُهَ وِبَذلِكَ أُ

ايَ وَمَمِت لِلهَ رِّب الَ

سِكَ وَمْحيُ

صِلَ تَ ونَ

بِيْ

فْتُ بَذنَ

فْسَ وْ اعَتِ

مُت نْ

لَ

دَك ظُْ

ا عب

ت أَنَْ

ك لَ إِلَه إِلَّ أَنُ

ملْ

ت الَْ

هَّم أَنُّ

مَني، الل

مْسلُْ

ال

هِديْ

حَسِن الْخِلَ ق لَ يْ

تَ ، وْ اهِدِنِ لَْ

وب إِلَّ أَنَُ

الذن

ُ

غِفرْ

وبَ جِمًيعا لَ يُ◌

لُ ذنِ ْ◌

فَ ْ اغِفر

كْ◌

كَ وَس ْعَديْ◌

يّ◌

ت لَبَ ْ◌

ها إِلَّ أَنَ◌

ئٌّ◌

عِّنَ ي سي

َصُفِ ْ َ◌

ها لَ يَ◌

ئٌّ◌

عِّنَ ي سي

َتَ ، وْ ِ اصْفَ ْ◌

حَ سِنَها إِلَّ أَنْ َ◌

ل◌

كَ◌

ُ◌

غِفرْ َ◌

ستْ◌

ت أَ ْ◌

ارَ كْتَ وتَعالَيَ َ◌

ك تَبْ◌

ا بَكَ وإِلَيِ َ◌

ك أَنْ◌

س إِلَيَ ْ◌

لَيٌّ◌

كَ ، وَّ الشْ◌

ديَ◌

هِ ف يٌّ◌

خْ ُي كُلَ ْ◌

◌الَ و

◌كْ

◌وأَتُ ُوب إِلَيَ

“Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah’a (cc), batıldan yüz çevirerek ve ortak koşmaksızın yüzümü O’na (cc) döndüm. Benim namazım tüm ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O’nun ortağı yoktur, ben böyle söylemekle emrolundum. Ve ben Müslimlerdenim. Allah’ım! Hükümdar sensin, otorite senindir, senden başka gerçek ilah yoktur ancak sen varsın. Ben senin kulun ve kölenim. Ben benliğime zulmettim ve günahlarımı itiraf ediyorum, tüm günahlarımı bağışla günahları senden başka bağışlayan yoktur. Beni en güzel ahlaka kavuştur. Ahlakın en güzeline ancak sen kavuşturursun, beni kötü huylardan uzak tut, kötü huylardan ancak sen uzaklaştırabilirsin. Emret ya Rabbi, emrine amadeyim. Davetine icabet ediyorum. Hayrın hepsi senin elindedir. Şerler sana yakışmaz. Benim varlığım senin elindedir. Ve yine sana döneceğim. Kutlu olan sensin senden bağışlanmamı ister ve sana yönelirim.” 51

50. Müslim, 771

51. Nesai, 897

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namaza başladığında tekbir ve kıraat arasında azıcık sükût ederdi.

Dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût etmenizde ne okuyorsunuz?’

Resûlullah (sav), ‘Şu duayı okuyorum buyurdu:

◌ِقن ِي م ْنّ

◌ه َّم نُ ّ

◌مْغِرِب، اللْ

◌م ْ ِشِق َ والْ

◌ي الْ

اعْدَ ت ب

◌َ ـ

◌ايَ كَم بَ ـ

◌َايَ

◌ْ خطٰ ◌َ ي

◌ِ وب ◌َ ي ن

◌ْ

◌َيَ

◌َ ◌ِ ب اعْد

◌ُّ ب ◌ُ م ◌َّ ه

اَلل

◌ِءْ م

◌َ ◌ِ ايِ بال ◌َ

◌َايَ

◌ِ ي م ◌ْ ن ◌َ خطٰ

◌ُّ اغِسلْ ◌ْ م ◌َّ ه

◌َ اللس،

◌َ ◌ُ الدن ◌َّ م ◌َ ◌ِ ض

◌ْيْ

◌ُ الْبُ ◌ْ وُ ب الثَّ ◌َّ قى

◌َ ◌َ ي كَم ◌َ ايَ

◌َايَ

◌ْخطٰ

◌ْ بِدَ

◌ْ ◌َ وال ◌َ ج

◌َ والثَّلَ

‘Allah’ım! Beni günahlarımdan doğu ile batıyı uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır.

Allah’ım, beyaz kumaş kirden nasıl temizlenirse beni de günahlarımdan öyle

temizle. Allah’ım! Beni hatalarımdan su ile kar ile dolu ile yıkayıp temizle.’ ” 52

B. İstiftah Dualarında Nebi’ninUygulaması

Allah Resûlü (sav), her namazda istiftah dualarından yalnızca birini okumuştur. Birden fazla istiftah duasını bir arada okumak onun (sav) sünnetinde yoktur.

Dikkatimizi çeken bir diğer uygulama; Allah Resûlü’nün (sav) tek bir istiftahı sürekli okumadığı, farklı istiftah dualarını farklı zamanlarda okuduğudur. Bunun hikmetlerinden biri şu olabilir: İnsan tabiatı sürekliliği

olan şeyleri âdetleştirmeye müsaittir. Âdetleşen şey sıradanlaşır ve etkisini yitirir. Farklı duaların okunması istiftahın kalp üzerindeki etkisini

korumak için olmalıdır. Allah en doğrusunu bilir.

Bir diğer hikmeti şu olabilir: İstiftah duası Allah'a (cc) yapılacak münacatın girizgâhı, mukaddimesidir. İnsan kendinden büyük bir varlıktan bir

şey isteyeceği zaman, onu överek konuşmaya başlar ve içinde bulunduğu durumu genel hatlarıyla özetler… Bu girizgâh da kişinin ihtiyacına ve

istek makamının büyüklüğüne göre değişiklik arz eder… Şüphe yok ki

namaz; başından sonuna kadar bir münacat/dua/niyazdır. İstiftah da bu

52. Nesai, 895

münacatın girizgâhıdır. Bazen kulun kalbi kırıktır, mahcuptur…Günahların ağırlığı altında ezilmekte, arınmak istemektedir. Hâli bu olanın istiftahı, günahtan uzaklaşmayı, onun kalp üzerindeki lekelerinden arınmayı

içkin, ilk sırada verdiğimiz istiftah olacaktır…Bazen kişinin kalbi iman ve

muhabbetle dolup taşar. Rabbini övmek, O'nu (cc) tüm eksikliklerden tenzih etmek, O'nun (cc) uluhiyetini ilan etmek ister. Kalp tevhid ve muhabbetle dolup taşarken dil "Subhaneke" okur…Bazen şüpheler insanı dört

bir yandan kuşatır; kalp bunalır, zihin karışır, ne yapacağını bilmez hâlde

şaşkın kalır insan. Bu durumda O'ndan (cc) hakla hükmedip insanların ihtilaf ettikleri konularda kendini hakka hidayet etmesini ister…İşte böyle! İnsanın münacatına uygun bir istiftahla Rabbinin huzuruna durması,

istiftah farklılığının hikmetlerinden olmalıdır. Allah en doğrusunu bilir.

C. İstiftah Duası ve Namaza Etkisi

Başta istiftah olmak üzere, namazda okunan tüm kelimelerin manasını

bilmelidir insan. Zira bu kelimeler, öylesine, alelade seçilmiş kelimeler

değildir. Ya Allah (cc) seçip Resûlü'ne (sav) öğretmiş veya Allah'ı en iyi tanıyan Nebi'nin (sav) dilinden dökülmüş ve Allah'ın (cc) onayıyla din kılınmıştır. Bu kelimeler/dualar namazın anahtarları konumundadır. Ona yerleştirilmiş hayır ve bereket hazinelerine erişmenin yolu, anahtarı tanımak

ve doğru kullanmakla mümkündür.

Kelimelerin anlamı bilindiği gibi, tefekkür ederek okunmalı, ağzımızdan

çıkanla kalpte olanın ve beden hâlinin uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.

Dil "Subhaneke" diyorsa, Allah'ım seni tüm eksikliklerden tenzih ediyorum

diyordur. O ân kalp tüm eksikliklerden münezzeh, tüm övgülerin sahibi,

ismi yüce, güçlü ve kendinden başka ilah olmayan bir Rabbin huzurunda

olduğunu hissetmelidir. Eksiksiz olan Rabbe eksiksiz bir ibadet sunmaya

gayret etmeli, insani olarak yapabileceğini ortaya koymalıdır. Beden de dile uyumlu davranmalı, kimin huzurunda olduğunu bilerek duruşuna çeki düzen vermelidir. “Senden başka ilah yok.” derken, arkadaş ortamında yapmaktan hayâ ettiği davranışlar sergilememelidir. Dil “veccehtu” diyorsa; yüzüyle yani tüm benliğiyle Allah’a (cc) yöneldiğini söylüyordur. Dil böyle söylerken gözler namaz kılınan mekânı taramamalı, kalp hayal âle-

minde gezinmemelidir. Şu unutulmamalıdır: Biz insanız ve ne yaparsak yapalım eksiklerimiz olacaktır. Kulluğumuz da bu genel kaideden istisna değildir. Bizi değerli kılan şey iyi yapma çabası, yani ihsan üzere kulluk uğraşıdır. Yüce Allah kalplerimizde samimiyet, O’nu (cc) razı etme gayreti ve buna uygun çaba gördüğünde elimizden tutacak, azımızı çoğaltacak, Eş-Şekûr ismiyle amellerimizin karşılığını bereketlendirecektir.

VI. İstiâze (Sünnet)

Kıraate başlamadan önce istiâze namazın ve (umumen kıraatin) sünnetlerindendir.

“Kur’ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah’a sığın.” 53

Kişi ayette varid olduğu üzere mutlak olarak şeytandan Allah’a sığınırım diyebileceği gibi, farklı lafızlarla da şeytandan Allah’a (cc) sığınabilir.

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah gece namazı için kalktığında önce tekbir alır ve subhaneke duasını okurdu:

غْ يُكَ

دَكَ ، ولَ إِلَه

ارَكْ اس ُمَكَ ، وتَعَ الَ جُّ◌َ

ه َّمَ وِبَ حَمْدِكَ، تَبُّ◌ٰ

ك اللَ◌ٰ

حانَ◌ْ

سبُ◌ٰ

‘Allah’ım sana hamdederek seni tüm noksanlardan tenzih ederim. İsmin mübarek ve azametin yücedir. Senden başka ilah yoktur.’

Sonra üç defa

لَ إِلَه إِ ُ لَّ الله

‘Allah’tan başka ilah yoktur.’ der.

Sonra üç defa

اللهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا

‘Allah en büyüktür.’ der.

Sonra da

53. 16/Nahl, 98

نَفْثِهِ

نَفْخِهِ ، ونَ

ونّ ، مِزْهَرِهِ مِنْ جَيْشِهِ

الرَّانِ

طُلْ

مِنَ الشَّيْطَانِ

عُلْ

لِ

السَّمِيعُ

بِاللهِ أَعُوذُ

‘Taşlanmış, Allah’ın rahmetinden kovulmuş şeytandan, şeytanın ilişmesinden, şeytanın kibirlenmesinden ve şeytanın hayırsız sözler söyletmesinden

her şeyi bilen ve işiten Allah’a sığınırım.’ derdi.” 54

A. İstiâze Nerede Okunur?

Allah Resûlü’nün (sav) namazının tüm ayrıntılarını bize aktaran sahabe,

onun (sav) yalnızca ilk rekâtta istiâze okuduğunu aktarmışlardır. Her ne kadar ayetin umumu her Kur’ân okunuşunu, dolayısıyla her rekâtı kapsasa

da, Kur’ân’ı ulaştırmak 55 ve açıklamakla 56 memur Allah Resûlü (sav), yalnızca ilk rekâtta istiâze yapmıştır.

B. İstiâzenin Namaza Etkisi

Namazda ve namaz dışında Kur’ân okumaya istiâzeyle başlamak, önemli

bir kulluk kaidesine işaret eder. Şöyle ki; insî ve cinnî şeytanlar Kur’ân’ın

lafzını tahrif edemezler. Zira o, Yüce Allah’ın koruması altındadır. Ancak

Kur’ân okuyan kimsenin kalp ve zihin dünyasına vesveseyle etki edip,

Kur’ân’la sıhhatli bir ilişki kurmasına engel olabilirler.

Örneğin,

• Okuma esnasında zihni türlü düşüncelerle meşgul edip, ayetler üzerinde hakkıyla düşünüp öğüt almamıza engel olurlar. Böylece Kur'ân

boğazdan kalbe inmez. Ki bu; Kur'ân'ın bizzat kendi dilinden yerilmiş

bir sıfattır.

"Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok

fazla çelişki/zıtlık bulurlardı." 57

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" 58

54. Ebu Davud, 775; Tirmizi, 242

55. bk. 5/Mâide, 67

56. bk. 16/Nahl, 44

57. 4/Nîsa, 82

58. 47/Muhammed, 24

• Bazen batıl itikad, zan ve kuruntularla Kur'ân'ın anlamını tahrif eder,

okuyanın yanlış anlamasını sağlarlar. Bu; birincisinden daha tehlikelidir. Çünkü burada kişinin yanlış anlayışını Kur'ân'dan zannetmesi, Allah'la aldanması ve aldatması söz konusudur. Kur'ân'ı çokça okumalarına rağmen yoldan sapan ve Allah Resûlü'nün dilinde yerilen Hariciler,

bu sınıftandır.

Yuseyr ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Sehl ibni Huneyf 'e 'Resûlullah'tan Hariciler hakkında herhangi bir şey söylerken işittin mi?' diye sordum. Sehl şöyle dedi: 'Ben Allah Resûlü'nü elini Irak

tarafına doğru uzatarak şöyle buyurduğunu işittim: 'Bu taraftan bir kavim çıkacak, onlar Kur'ân okurlar, Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye

geçmez. Onlar atılan bir okun avı delip geçmesi gibi İslam'dan çıkarlar.' " 59

Ebu Said El-Hudri ve Enes ibni Malik'ten (r.anhuma) rivayet edildiğine göre

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'İleride ümmetim arasında anlaşmazlıklar ve bölünmeler olacaktır. Bunlar

arasında bir grup güzel laf edecek ama işleri bozuk olacak, Kur'ân okuyacaklar fakat Kur'ân gırtlaklarından aşağıya inmeyecektir. Okun yaydan fırladığı

gibi dinden çıkacaklar. Atılan ok nasıl geri yaya dönmezse onlar da dinlerine

dönmezler. Onlar insan ve hayvan tüm yaratılmışların en şerlileridir. Onları öldürenlere veya onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Kendileri insanları

Allah'ın Kitabı'na çağırıyorlar fakat kitap ile alakaları yoktur. Onlarla savaşan

kimse Allah'a onlardan daha yakın olur.'

Orada bulunanlar, 'Ey Allah'ın Resûlü onların simaları nasıl olacak?' diye

sordular.

O da, 'Saçlarını kökten tıraş etmiş olacaklardır.' buyurdu." 60

• Bazen kişiyi Kur'ân'ın harfleri, güzel sesle okunması, tecvidi… gibi

hususlarla meşgul eder; kalplere şifa ve nur olan anlamlarından uzaklaştırırlar. Bugün şahit olduğumuz Kur'ân'ı güzel okumak için bu den-

59. Buhari, 6934; Müslim, 1068

60. Ebu Davud, 4765

li çaba gösterip de, onun ahkâmını bireysel ve toplumsal hayata hâkim

kılma konusunda bu denli umursamazlık başka nasıl izah edilebilir?

Örnekler çoğaltılabilir… Bu kadarla iktifa edip asıl konuya gelmek istiyorum: Kur'ân okumak gibi salih bir amelde dahi, şeytanın amelimizi

ifsad etme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Allah'a (cc) ne kadar yakın olursak

olalım, şeytan o amelimizi bozmaktan geri durmayacaktır. Allah Resûlü'nün (sav) amelini ifsad etmekten dahi geri durmamıştır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Dün gece cinlerden bir ifrit (veya benzeri bir ifade kullandı), namazımı

bozmak için âniden bana saldırdı. Fakat Rabbim ona karşı beni galip getirdi.

Sabahlayınca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Sonra kardeşim Süleyman'ın, 'Rabbim! Beni bağışla ve bana

benden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülk ver. Şüphesiz ki sen, (kullarına karşılıksız veren) El-Vehhâb'sın.' 61 dediğini hatırladım (ve onu tutup

bağlamaktan vazgeçtim)." 62

Tüm bunlar bizim Allah'a sığınmaya olan ihtiyacımızı gösterir. Zira sığınmak en değerli ibadetlerden biridir. Kişinin Yüce Allah'a olan ihtiyacını/fakrını hissetmesi ve tüm acziyetinin bilincinde olarak Rabbine yönelmesidir. Namazda istiâze yapan kişi, bunları hissederek ve tüm namaz

boyunca bu şuuru koruyarak huzurda durmalıdır. Namazın herhangi bir

yerinde unuttuğunu, daldığını, şeytanın namazını ifsad ettiğini fark ettiğinde; durmalı ve kalpten bir içtenlikle Rabbinin yardımına talip olmalıdır. Şeytanın namazın her ânını ifsad etmek için özel bir çabası olduğunu

ve bu iş için görevli şeytanlar olduğunu unutmamalıdır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'ne namazda iken sağa sola bakmayı sordum.

Bana dedi ki: 'Bu şeytanın kulun namazından kapıp çaldığı bir şeydir.' " 63

61. 38/Sa'd, 35

62. Buhari, 461; Müslim, 541

63. Buhari, 751

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Osman ibni Ebu'l As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi Peygamber'e (sav) gelmiş ve, 'Ey Allah'ın Resûlü! Şeytan benimle namazım ve kıraatım arasına girdi, namazımı karıştırmaktadır.' demiş.

Resûlullah, 'Bu 'Hınzeb' denilen şeytandır. Bunu hissettiğinde Allah'a sığın

ve sol tarafına üç defa tükür.' buyurmuş.

Osman ibni Ebu'l As, 'Söyleneni yaptım, bu durumu Allah benden giderdi.'

demiştir." 64

VII. Fâtiha Suresi'ni Okumak (Rükun)

Namazda Fâtiha Suresi'ni okumak, namazın rükunlarındandır.

Ubade ibni Samit'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân'ın ilk suresi olan Fatihatu'l Kitab'ı okumayan bir kimsenin namazı

olmaz." 65

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Resûlullah, Ebu Bekir ve Ömer namaza Fâtiha Suresi ile başlarlardı." 66

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Kim Fatiha'yı okumaksızın namaz kılarsa, namazı eksiktir, namazı eksiktir,

namazı eksiktir, tam değildir.'

Ebu Hureyre'ye, 'Biz imamın arkasında da namaz kılıyoruz?' denildi.

O da şöyle dedi: 'Sen içinden oku. Çünkü ben, Resûllah'ı şöyle buyururken

işittim:

‘Yüce Allah, ‘Namazı (namaz suresi olan Fâtiha Suresi’ni) benim ile kulum arasında iki kısma ayırdım. Kulumun istediği şey verilecektir.’ buyurmuştur.

Kul, عالَمِ َنيْ◌

الَ ْ◌ب ِّرَ ِلهَ ْمُد◌ح

dediğinde ال,

64. Müslim, 2203

65. Buhari, 756; Müslim, 394

66. Buhari, 743; Müslim, 399

Allah, ‘Kulum bana hamdetti.’ buyurur.

Kul, ح ِيمِّ◌

حَمِنِ الرِّْ◌

dediğinde الر,

Allah, ‘Kulum beni övdü.’ buyurur.

Kul, وِمِّ◌ الدِ ينْ◌َ

dediğinde يَ كِ مالِ,

Allah, ‘Kulum, beni yüceltti.’ der.

Kul, ع ُنيَ◌

ستْ◌َ

اك نَّ◌

دَ وإِيُّ◌

عبْ◌َ

اك نَّ◌

zaman dediği إِي

Allah, ‘Bu benimle kulum arasındadır. Kulumun istediği şey verilecektir.’ der.

Kul, نيَ ِّ◌

ه ْمَ وَّ لَ الضالْ◌

يَ◌

عل

َمْغُض ِوبْ◌

غْيِ ال

◌ْهِمْ◌َ

◌َيِ◌

عل

◌ْمَ◌ْتَ◌ْعَ

◌ّنَ◌ْأَ◌ْذين

◌َ◌ْاط ال◌َ◌ْ

◌َ◌ْقِ◌َ يمِ◌ْ صَ◌

◌ْمْ◌ْستُ◌ْ

◌ّ◌ِ◌َ◌ْ ا الصَ◌ْ اط ال◌َ◌ْ

اْهِدن

dediğinde,

Allah, ‘Bu da kuluma ait bir bölümdür. Kulumun istediği kuluma verilecektir.’ der.’ ” 67

Allah Resûlü (sav) içinde Fâtiha Suresi olmayan namazın eksik olduğunu, bu eksikliğin de namazı “yok” hükmünde kılacağını belirtmiştir. Racih olan; Fâtiha Suresi’nin her namazda, her rekâtta ve imam olsun me'mum olsun herkese farz olduğudur. Allah en doğrusunu bilir.68

A. Fâtiha Suresi’yle İlgili Meseleler

1. Besmele, Fâtiha Suresi’nden Bir Ayettir

Fatiha okuyan kişi Besmele’yi okumalıdır. Besmele, Fâtiha Suresi’nden bir ayettir. Bu konu âlimler arasında ihtilafa neden olsa da, deliller Besmele’nin Fâtiha Suresi’nden bir ayet olduğunu göstermektedir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Ubey ibni Ka’b namaz kılıyorken onun yanına vardı ve ‘Ey Ubey’ dedi. Ubey yüzünü çevirip baktı fakat cevap vermedi. Ama namazını kısa kesip bitirdi ve Resûlullah’a (sav) vardı, ‘Selam sana olsun Ey Allah’ın Resûlü.’ dedi. Resûlullah (sav) da selamını aldı ve ‘Sana seslendiğimde neden cevap vermedin?’

67. Müslim, 395

68. bk. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 95. Bab

Ubey, ‘Ey Allah’ın Resûlü, namazdaydım.’

Resûlullah (sav), ‘Allah’ın bana vahyettiği Kur’ân’da, ‘Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah’a ve Resûl’e icabet edin.’ 69

emrini görmedin mi?’

Ubey, ‘Evet gördüm.’ dedi ve ‘İnşallah bir daha bu hataya düşmem.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Sana ne Tevrat’ta ne İncil’de ne Zebur’da ne

de Kur’ân’da bir benzeri indirilmemiş olan bir sureyi öğretmemi ister misin?’

Ubey de, ‘Evet Ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Namazda nasıl okursun?’ buyurdu.

Ubey, Ümmül Kur’ân olan Fâtiha Suresi’ni okudu. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Canım elinde olan Allah’a yemin ederim ki bu okuduğun Fâtiha Suresi’nin bir eşi ne Tevrat’ta ne de İncil’de ne de Zebur’da ne de Kur’ân’da indirilmiştir. O yedi ayetli olup devamlı tekrar edilen bana verilen Kur’ân’dan

bir parçadır.’ ” 70 71

Allah Resûlü Fâtiha Suresi’ni “Sebu’l Mesani” yani “ayetleri tekrar eden

yedi” diye isimlendirmiştir. Fâtiha Suresi, Besmeleyle birlikte yedi ayettir.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) besmele ininceye kadar surenin sona erdiğini bilemezdi.” 72

Besmele’de Kur’ân ayetlerinden bir ayet gibi indirilmiştir ve sahabe onu

mushafa yazmıştır. Kur’ân’dan olmayan bir şeyi Kur’ân’a yazmaları düşünülemez.

2. Açıktan Okunan (Sabah, Akşam, Yatsı) Namazlarda Besmele Sessiz

Okunur

Besmele, Fâtiha Suresi’nden bir ayet olmasına rağmen, cehri namazlarda sessizce okunur. Yani; imam Besmele’yi sessiz, Fâtiha Suresi’nin kalan

kısmını sesli okur.

69. 8/Enfâl, 24

70. Tirmizi, 2875

71. bk. Ahmed, 21095; Muvatta, 222

72. Ebu Davud, 788

“Allah Resûlü, Ebu Bekir ve Ömer, namaza ‘Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.’ ayetiyle başlardı.” 73

Bir rivayette şöyle geçmektedir:

“Kıraatin başında ve sonunda Besmele’yi zikretmezlerdi.” 74

Diğer bir rivayette ise şöyle geçmektedir:

“Besmele’yi açıktan okumazlardı.” 75

3. İmamın Arkasında Fatiha Okumanın Gerekliliği

Racih olan, imamın arkasında namaz kılanların fatiha okumasının zorunlu olmasıdır.

Ubade ibni Samit’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir seferinde sabah namazını kıldırdı ve okumada zorlandı

ve namazını bitirince dedi ki: ‘Gördüğüme göre imamın arkasında sizler de

okuyorsunuz.’

Biz de, ‘Evet vallahi okuyoruz.’ dedik.

Bunun üzerine ‘Öyle yapmayın, sadece Fâtiha Suresi’ni okuyun yeterlidir,.

Çünkü Fâtiha Suresi’ni okumayanın namazı yoktur.’ buyurdu.” 76

Bu sahabe ve tabiinden ilim ehlinin çoğunluğunun görüşüdür.77

Beyhaki bu görüşü sahabeden Ebu Hureyre, Ömer, Ali, Cabir, Ubade

ibni Samit, Ubey ibni Ka’b, Abdullah ibni Mesud, Muaz ibni Cebel, İbni

Abbas’dan… (r.anhum) nakleder.78 İmam Buhari de ‘Tabiinden ve ilim eh-

73. Buhari, 743

74. Müslim, 399

75. Nesai, 905-906; Besmelenin okunuşuyla ilgili zahiri birbiriyle çelişkili rivayetler varid olmuştur. Bu zıtlığı gidermenin (rivayetlerin arasını cem etmenin yolu) şudur: Besmeleyi okuduğunu nefyeden rivayetler açıktan/sesli okumayı nefyetmiş; okuduğunu ispat eden rivayetler de

sessiz okuduğunu ispat etmiştir. Allah en doğrusunu bilir. (bk. Bulûğu’l Merâm, 278)

76. Ebu Davud, 823; Tirmizi, 311

77. bk. Tirmizi, 247 No.lu hadis açıklaması

78. Es-Sunenu’l Kubrâ, 2928-2940

linden sayamayacağım kadar (çok) insandan’ 79 yani tabiin cumhurundan nakleder.80

4. Me'mum Fâtiha Suresi’ni Ne Zaman Okur?

İmamın arkasında namaz kılan kimsenin iki hâli vardır:

• Sessiz okunan (öğle, ikindi) namazlarda istediği yerde Fâtiha Suresi’ni okur.

• Sesli okunan (sabah, akşam, yatsı) namazlarında nerede Fâtiha Suresi’ni okuyacağı âlimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Tercih ettiğimiz sıralama şu şekildedir:

a. Fâtiha Suresi’nden sonra imamın susmasını ve bu suskunluk sırasında

cemaatin Fâtiha Suresi’ni okuyacağını söylemişlerdir.

Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) namazındaki okumada, iki sefer durakladığını biliyorum.

İmran ibni Husayn bu görüşümü kabul etmeyip, ‘Bir sefer duraklardı.’ dedi.

Bunun üzerine Medine’de bulunan Ubey ibni Ka’b’a bu durumu mektupla

sorduk.

Ubey cevap olarak, ‘Semure bunu ezberlemiştir.’ diye yazdı.

Said diyor ki: Katade’ye ‘Bu iki duraklama nedir?’ diye sorduk. O da şöyle cevap verdi: ‘Birinci duraklama namaza başladığında, ikinci duraklama ise

نيِّ)

81 “ ‘.sonradır dedikten) ولَّ الضالَ

79. El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Beyhaki, s. 10

80. Farklı görüşler ve delilleri için bk. Muvatta, 224-227; Ebu Davud, 826; Tirmizi, 312; İbni

Mace, 848; Bu rivayetlere dayanarak bazı âlimler imamın arkasında mutlak olarak Kur’ân okunmayacağını, Yüce Allah’ın “Kur’ân okunduğunda onu dinleyin ve susun…” (7/A’râf, 204) emri gereği suskun kalınacağını söylemişlerdir. Bir grup ilim adamı da imamın açıktan/sesli okuduğu

namazlarda Fâtiha Suresi'nin okunmayacağını, sessiz okunan namazlarda Fâtiha Suresi'nin okunacağını söylemişlerdir. Allah en doğrusunu bilir; racih olan, Ehl-i Hadis’in çoğunluğunun tercih

ettiği görüştür. Zira bu görüş tüm delilleri bir araya toplayan ve hepsiyle amel eden görüştür.

81. Ebu Davud, 777; Tirmizi, 251; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Zira hadisin ravileri Hasan-ı Basrî’nin (rh), sahabeden Semure ibni Cundeb’den (ra) işitip işitmediğinde ihtilaf edilmiştir.

Racih olan Hasan-ı Basrî’nin (rh), Semure’den (ra) işittiği ve hadisin isnadında kopukluk olmadığıdır. Zira İmam Tirmizi başta bu hadis olmak üzere, Sünen'de dört farklı yerde Hasan’ın (rh), Semure’den (ra) işittiğini sahih kabul etmiş; konumuza dair sekte hadisine de ‘hasen’ demiştir. (bk.

Neylu’l Evtâr, 724 No.lu hadis şerhi) İmam Buhari Sahih’inde İbni Sirin’in (rh) Hasan-ı Basrî’ye akika hadisini kimden işittiğini sorduğunu, onun da Semure’den dediğini aktarmıştır. (bk. Buhari,

Bu görüşe göre; imam Fâtiha Suresi’ni okuduktan sonra, bir müddet susmalı ve cemaatin Fatiha’yı okumasına müsaade etmelidir.

b. Şayet imam Fâtiha Suresi’ni okuduktan sonra susmuyorsa, ayet sonlarındaki duraklarda imamın okuduğu ayet okunur.

İmam Tirmizi (rh) Ehl-i Hadis’in çoğundan; imamın açıktan okuduğu

yerlerde me'mumun okumayacağını, imamın (ayet sonlarında) durduğu

suskunlukları/sekteleri takip edip orada okuyacağını aktarır.82

Buna göre; imam bir ayeti okuyup bir sonraki ayete başlamadan, orada

bir boşluk oluşur. Cemaat bu boşlukta o ayeti okuyarak parça parça Fâtiha Suresi’ni tamamlar.

“İmam ile beraber farz namazı kılan kimse Fatihatu’l Kitab’ı imamın sustuğu/

durakladığı yerlerde okusun. Ummu’l Kitab’ı bitiren kimseye o yeterlidir.” 83

Beyhaki (rh) bu görüşü sahabeden Ebu Hureyre (ra), Amr ibni Şuayb babası ve dedesi kanalıyla nakleder.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İmamlar sustukları zaman okuyun. Okudukları zaman da susun. Eksik olan

namaz, içerisinde kıraat olmayan namazdır.” 84

“Onlar, sustuğu zaman Allah Resûlü’nün arkasında okuyorlardı. Okuduğu

zamanlarda okumuyorlardı. Sustuğu zaman yine okuyorlardı. Allah Resûlü

dedi ki: ‘İçerisinde Ummu’l Kur’ân okunmayan namaz eksiktir.’ ” 85

c. İmam ihram tekbirinden sonra istiftah duası için sustuğunda, cemaat

Fâtiha Suresi’ni okur.

Said ibni Cubeyr’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Geçmişte) imamlar namaz için tekbir aldıklarında, arkalarındaki cemaatin

5472) Bu da Semure’nin, Hasan’dan (rh) işittiğini gösterir. Ayrıca İmam Darekutni (rh) hadisin tüm

ravilerinin güvenilir olduğunu belirtmiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 777 No.lu hadis şerhi)

82. Tirmizi, 312 No.lu hadis açıklaması

83. Hakim, 868; Bu hadiste Fayd İbni İshak Er-Raki adında bir ravi vardır. İbni Hibban bu kişiyi

“Es-Sikât” isimli kitabında zikreder ve “Hata yapardı.” der. Diğer ravi Muhammed İbni Abdillah

İbni Ubeyd İbni Umeyr El-Leysi’dir. Buhari onun hakkında “munkerul hadis” demiştir.

84. El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Beyhaki, 220

85. El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Beyhaki, 236

Fâtiha Suresi’ni okuduğundan emin olmadan Fâtiha Suresi’ni (açıktan) okumaya başlamazlardı.” 86

d. Yukarıda sayılan yerlerin hiçbirinde okuyamadığı takdirde, rükûya gitmeden önce hızlıca Fâtiha Suresi’ni okur sonra rükûya gider. Zira Fâtiha

Suresi’ni okumadığı takdirde namazın bir rüknunu ihlal etmiş; rükûya biraz geciktiği takdirde namazının sünnetlerinden/adaplarından birini ihlal

etmiş olacaktır. Aynı şekilde Fâtiha Suresi’ni okuyacak fırsat bulamıyorsa, gerekirse imamla beraber; o Fâtiha Suresi’ni okurken onunla birlikte

ayetleri tekrar ederek okur. Bu durumda “okunan Kur’ân’ı dinleme” adabına riayet etmemiş olsa da, namazın rüknunu yerine getirmiş olacaktır.87

“Mekhûl akşam yatsı ve sabah namazlarında her rekâtta Fâtiha Suresi’ni içinden okurdu. Bir defasında Mekhûl ‘İmam sesli okuduğu vakitte Fâtiha Suresi’ni

okurken sesini kestiği yerlerde sen de Fâtiha Suresi’ni gizlice oku. Eğer imam

sesini kesmez ve duraklamaz ise ondan önce, onunla beraber veya ondan sonra mutlaka oku. Hiçbir durumda onu okumayı terk etme.’ dedi.” 88

86. El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Beyhaki, 237; El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Buhari, 164

87. Fâtiha Suresi’nin her rekâtta okunma zorunluluğu sahih ve sarih naslarla varid olmuştur.

Kur’ân okunduğunda dinleme zorunluluğu ise (bk. 7/A’râf, 204) ihtilaflıdır. Ayetin delaleti, kime

hitap ettiği ve hangi okumayı kastettiği hususunda farklı görüşler vardır.

“Bu ayetin indirilişi hakkında ihtilaf edilmiş olup konu hakkında beş görüş vardır:

Birincisi: ‘Allah Resûlü (sav) farz namazlarda Kur’ân okudu. Sahabe de arkasında seslerini yükselterek okudular.’ Bu, İbni Abbas’ın (ra) görüşüdür.

İkincisi: ‘Allah Resûlü (sav) namaz kılarken müşrikler kendisine gelirdi. Bazıları bazılarına, ‘Kur’ân’ı

dinlemeyin ve o okunurken (anlaşılmasın diye) sesler çıkarın.’ derdi. İşte ayet bu yüzden inmiştir.’

Bu da Said ibni Museyyeb’in (rh) görüşüdür.

Üçüncüsü: ‘Ensar’dan bir genç vardı, Allah Resûlü (sav) Kur’ân okuduğu zaman o da okurdu. Ayet

bu sebeple inmiştir.’ Bu da Zühri’nin (rh) görüşüdür.

Dördüncüsü: ‘Onlar namaz farz kılındığı ilk zamanlarda namazdayken kendi aralarında konuşurlardı. Bir adam gelir, arkadaşlarına, ‘Kaç rekât kıldınız?’ derdi. Onlar da, ‘Şu kadar.’ derlerdi. Bunun

üzerine bu ayet indi.’ Bu da Katade’nin (rh) görüşüdür.

Beşincisi: ‘Ayet cuma günü hutbede imamı dinleme hakkında indi.’ Bu da Aişe, Said ibni Cubeyr,

Atâ, Mücahid, Amr ibni Dinar (r.anhum) ve diğerleri tarafından rivayet edilmiştir.” (Zâdu’l Mesîr,

2/183, A’râf Suresi, 204, İlgili ayetin tefsiri)

88. Ebu Davud, 825

NAMAZ KİTABI

42

5. Allah Resûlü’nün Fâtiha Kıraati

Katade’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes’e, ‘Allah Resûlü nasıl Kur’ân okurdu?’ diye sordular.

O da, ‘Uzatılması gereken yerleri uzatarak okurdu.’ diye cevap verdikten sonra Besmele’yi okudu.

ِّ◌

ِّ◌ الل ْب ,ِسم حَمِن

ِّ◌ ِيم ح ve الر

الر

kelimelerini uzattı.” 89

Umumen Kur’ân’ı, hususen Fâtiha Suresi’ni tertil üzere, tane tane, ağır

ağır okumak sünnettir.

“Hafsa’ya (r.anha), Allah Resûlü’nün (sav) kıraati soruldu.

Hafsa, ‘Siz Peygamber (sav) gibi okuyamazsınız.’ dedi.

‘Sen bize anlat.’ dediler.

Hafsa okumaya başladı. Okurken yavaş ve ağır bir şekilde okudu. Nafi’ dedi

ki: ‘İbni Ebi Muleyke bize Peygamber’in (sav) kıraatını anlattı. ‘El-Hamdu li’llahi

Rabbi’l-âlemîn’ dedi. Sonra durdu. ‘Er-Rahmâni’r-Rahîm’ dedi sonra durdu.

Ardından ‘Maliki Yevmi’d-din’ diye okudu.” 90

6. Fâtiha Suresi’ni Bitirince “Âmin” Demek

Fâtiha Suresi’ni bitirdikten sonra imamın ve me’mumun “âmin” demesi

sünnettir. Şayet cemaatle kılınıyorsa, imamla birlikte yüksek sesle “âmin” denir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “İmam ‘âmin’ dediği zaman siz de ‘âmin’ deyin. Zira meleklerle aynı ânda ‘âmin’ demeye muvaffak olan bir kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.

İbni Şihab şöyle demiştir: ‘Resûlullah (sav) ‘âmin’ derdi.’ ” 91

89. Buhari, 5046

90. Ahmed, 26470

91. Buhari, 780; Müslim, 410

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “İmam Fâtiha Suresi’ni bitirip نيٍّ

ه ْمَ والَّ َ الضالْ◌

◌َي

عل

de siz zaman dediği بَ◌ِوضْ◌ُغ ْلَ املَ ◌َعْيٍ

‘âmin’ deyin. Zira meleklerle aynı ânda ‘âmin’ demeye muvaffak olan bir kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.” 92

Allah Resûlü (sav) ve sahabe “âmin” kelimesini yüksek sesle ve uzatarak söylerdi.

Vail ibni Hucr’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü نيٍّ

الضال ّ والَ ayetini okuduktan sonra نيَ آمِ derdi ve bunu söylerken sesini yükseltirdi. (Tirmizi’nin rivayetinde,) Sesini uzatırdı.” 93

“Atâ şöyle demiştir: ‘ ‘Âmin’ demek bir duadır. Abdullah ibni Zubeyr namaz kıldırdığında hem kendisi hem de cemaat ‘âmin’ derdi. Hatta yükselen ses mescidde yankılanırdı.’

Ebu Hureyre namaz kıldıran imama, ‘Benden önce hareket edip de beni seninle birlikte ‘âmin’ demekten mahrum bırakma.’ derdi.

Nafi şöyle demiştir: ‘Abdullah ibni Ömer ‘âmin’ demeyi terk etmezdi ve cemaati de bunu söylemeye teşvik ederdi. Ben ondan ‘âmin’ demenin çok hayırlı olduğuna dair pek çok söz işittim.’ ” 94

7. Fâtiha Suresi’ni Bilmeyen Ne Okur?

Kişinin Fâtiha Suresi’ni öğrenmesi farz ilim kapsamındadır. Zira vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir. Ancak kişi Fâtiha Suresi’ni bir özür nedeniyle öğrenemiyor ya da İslam olduktan sonra Fâtiha Suresi’ni öğrenecek kadar zamanı olmadan namaz vakti girerse, namazını bildiği kadarıyla kılar. Allah (cc) kimseyi gücünden fazlasıyla sorumlu tutmaz.

Abdullah ibni Ebi Evfa’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Peygamber’e (sav) gelerek, ‘Benim Kur’ân’dan bir şeyler öğrenmeye gücüm yetmiyor. Bana namazda yetecek kadar Kur’ân'dan bir şeyler öğret.’ dedi.

92. Buhari, 782

93. Ebu Davud, 932; Tirmizi, 248

94. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 111. Bab başlığı

Peygamber de (sav),

◌ُ اللّٰهِ بِ إِلَّ وةَ

◌ْ قَ ولَ وَلَ حْ ، وَلَ ولَ إِلَه إِلَّ اللهَ ، وُ اللهَ أَكْبَ ، مُد لِلهَ حْ

◌ْ والَ ، اللهَ انِ حَ

◌ُ سبُ

◌ْ مِ يظِعِ

◌ّ لِ ال

◌ْ لِعِ

ال

‘ ‘Allah yücedir ve eksiksizdir. Bütün övgüler Allah’adır. Allah’tan başka gerçek ilah yoktur ve Allah en büyüktür. Tüm kuvvet ve kudret Allah ile, tüm güçlerin kullanımı sadece yüce ve büyük olan Allah iledir.’ duasını oku.’ buyurdu.

Adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu Allah içindir kendim için ne okuyayım.’ dedi.

Resûlullah da (sav) ,

◌ْ نِ اهِدِ وَ يَ افِعِ يَ وَ ني

◌ّ قُ زُ وْ ي مِ نِ حَ رْ ي وَ ارْ مَّ هُ

اَلل

‘Allah’ım bana rahmet et, beni rızıklandır, bana afiyet ver ve hidayete erdir.’

diye dua et.’ buyurdu. Adam ayağa kalkarak eliyle işaret ederek (dua et böylece bize) dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘İşte bu kimse avcunu hayırla doldurdu.’ buyurdu.” 95

Hadiste geçtiği kadarını yapamayan, şayet Kur’ân’dan bir ayet dahi biliyorsa onu okur.

“…Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun…” 96

Kur’ân’dan bilgisi olmayan, Yüce Allah’ın huzurunda durur ve mutlak

olarak O’nu (cc) över, tesbih eder.

B. Fâtiha Suresi ve Namaza Etkisi

Fâtiha Suresi; namazın her rekâtında tekrar eden, bir Müslim’in gün içinde en fazla okuduğu Allah kelamıdır. Aynı zamanda Sure, Kur’ân’ın mukaddimesi/ön sözü kılınmıştır. Hiç şüphesiz bu, Sure’nin kalp üzerinde

etkisi ve Allah’la (cc) yapılan kulluk sözleşmesinin özünü ihtiva etmesindendir. Onu tedebbür ederek okuyan kul, gün içinde, defalarca Rabbiyle

sözleşmesini yenileyecek, eskiyen ve yıpranan kulluk duygularını onara-

95. Ebu Davud, 832

96. 73/Müzzemmil, 20

cak, imanını tazeleyecektir. Her namazdan yeniden doğmuş, hastalıktan

şifa bulmuş, dinlenmiş ve güçlenmiş olarak çıkacaktır.

Fâtiha Suresi’ni tedebbür etmek için, ona dair bilgiye sahip olmak, ayetlerin inceliğini kavramak gerekmektedir. Aslında bu, tüm Kur’ân ayetleri

için geçerlidir. Tedebbür, bilgiye tabidir. Zira bizler Arap değiliz; Arap

olanlarımız da Kur’ân’ın incelikli ve etkileyici dilini anlayacak donanımdan yoksundur. En derinlikli ilmî mahfillerde dahi, Kur’ân’ın nazil olduğu

dönemin fasih Arapçası konuşulmamakta/yazılmamaktadır. Bu da Arap

olsun, Acem olsun, Kur’ân’ı tedebbür edecek olanların, ona dair bir ön

bilgiye sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Her Müslim, zaman zaman, hayatında çokça tekrar eden bu sureye dair

okumalar yapmalı, onu tedebbür ederek tefsir bilgisini yenilemelidir.

Zira tedebbür de insan tabiatından bağımsız değildir. Sürekli tekrar eden

şeyi sıradanlaştıran ve bıkkınlık duyan insan tabiatı, yeni bilgilerle canlı

tutulmayan tedebbürü de sıradanlaştırmakta bir zaman sonra da yaptığı

işten usanmaktadır. Madem Kur’ân Allah’ın (cc) sofrasıdır, madem derine

daldıkça sayısız lezzet ve envaiçeşit inci barındıran bir denizdir; madem

onunla yükselmenin ve yücelmenin bir sınırı yoktur; öyleyse ondan istifade etmek için gerekli donanımı sürekli yenilemeli, yeni bilgilerle takviye etmeliyiz. Çaba bizden başarı Allah’tandır.97

97. “Fâtiha Suresi’ne Dair Açıklamalar

Yukarıda istiaze ve besmeleye dair açıklamalar yapıldı. Burada Fâtiha Suresi’nin diğer ayetlerine

temas edeceğiz, Allah’ın izniyle.

İkinci Ayetin Manası

“Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” (1/Fâtiha, 2)

Ayetin Anlamı

El-Hamd: Hamd kelimesinin başında var olan “el” takısının üç anlamı bulunmaktadır. Bu ayette istigrakiyye manasındadır. “Hepsi, tamamı” gibi bir mana verebilecek olan “el” takısı, başına geldiği

kelimeyle beraber “bütün hamdler” anlamına gelmiştir.

Hamd: Arap lugatında zem/yergi kelimesinin zıddıdır. Şer’i istılahta ise, “Allah’ın sıfatlarını zikredip sevgi ve tazimle O’nu anmak ve övmek” anlamındadır. Çoğu insanın yaptığı “Hamd, Allah’ı

övmektir.” tarifi eksiktir. Çünkü övgü, hamdi karşılayabilecek bir kelime değildir. Kişi kendisinden

daha düşük rütbeli birini övebileceği gibi kendisinden yüce birini de övebilir. Sevdiğini övebileceği gibi sevmediği birini mecburiyet ya da ihtiyaç nedeniyle de övebilir. Hamd ise böyle değildir. Birinin, muhatabını tazim ederek, kendisinin kul olduğunu bilerek ve muhatabına olan

sevgisini hissederek anması ve övmesidir. Bu tanımla beraber hamd ve şükür kavramlarının da

farklı olduğu açığa çıkar. Şükür, belirli bir iyilik karşısında iyiliğin kaynağını ikrar ve iyilik sahibine

teşekkür etmektir. Hamd ise, bir iyilik olsun ya da olmasın bir varlığı onda var olan ve övülmeyi

hak eden yüce sıfatlarıyla tanımak ve övmektir. Bu nedenle hamd, yalnızca, tek ilah olan Allah’a

mahsustur.

Lillahi: Allah için, demektir. Allah lafz-ı celilesinin başında bulunan “Lam” harf-i cer harflerindendir. Dilbilimciler, bitiştiği isme yirmiye yakın farklı anlam katacağını belirtmişlerdir. Bunlardan

istihkak (hak etme, hak sahibi olma) ve ihtisas (bir şeye has, özel olma) anlamları ayet için geçerlidir. Hamdi hak eden de hamdin yalnızca kendisine has olduğu da Allah’tır.

Rabbi’l âlemin: Âlemlerin Rabbi olan Allah, anlamına gelir. Rab; lugatta terbiye eden, idareci,

efendi, mülk sahibi gibi anlamlara gelir. Âlem ise varlıkları sınıf ve kategorilerine göre birbirinden

ayırır. İnsan âlemi, cinler âlemi, hayvanlar âlemi vb… Kur’ân’ın inmesiyle beraber Er-Rabb ismi,

Allah (cc) için en fazla kullanılan isimlerden biri olmuştur. Çünkü müşrikler Allah’ın varlığını ve

yaratma, rızık verme, kâinat işlerini idare etme gibi özelliklerini ikrar etmekle beraber; O’nun yetkilerini başka varlıklara veriyor, hayatın bazı alanlarında Allah yokmuş gibi kendilerini rab yerine

koyuyorlardı. Müşriklerin Şuayb’a (as) söyledikleri şu söz, konuya açıklık getirir mahiyettedir:

“Demişlerdi ki: ‘Ey Şuayb! Atalarımızın ibadet ettiği (putları) ve mallarımızda dilediğimiz gibi tasarruf etmeyi bırakmayı, namazın mı sana emrediyor? Şüphesiz ki sen, yumuşak huylu ve olgun/

aklı başında bir adamsın.’ “ (11/Hûd, 87)

Onlar hayata müdahale etmeyen; nasıl ibadet edileceğine karışmayan; çarşıya, pazara, ekonomiye kurallar koymayan bir rab istiyorlardı. Mekkeli müşriklerin Daru’n Nedve isimli şehir parlamentosu veya kabileler meclisine girdiklerinde Er-Rabb olan Allah’ı unutup askerî, siyasi, ekonomik

ve millî meselelerde heva ve arzularına uygun kararlar almaları bunun sonucuydu.

Bu bozuk anlayışı düzeltmek için İslam, daha ilk ayetlerinde Er-Rabb ismine ve bu ismin hayatın

her alanını kuşattığına vurgu yaptı.

Bu açıklamalara binaen denilebilir ki:

Hamdlerin tamamı; âlemlerin sahibi, idarecisi ve efendisi olan Allah’a (cc) aittir ve O’nun hakkıdır.

Ayetin Genel Anlamı

Hamdin Hayatı Kuşatması

Allah (cc), Kitab’ına yüce zatına hamdederek başlamıştır. Ali’ye (ra) hamd kelimesi sorulduğunda,

“O, Yüce Allah’ın nefsi için razı olduğu bir sözdür.” cevabını vermiştir.

Kitab’ına hamdle başlayan Rabbimiz (cc), Kur’ân’ın farklı yerlerinde dünyanın ve ahiretin her lahzasında hamdin olduğunu belirtmiştir:

“Hamd Allah’adır. O (Allah) ki; göklerde ve yerde olanların tümü O’na aittir. Ahirette de hamd

O’nadır. O, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm, (her şeyden haberdar olan) El-Habîr’dir.” (34/

Sebe’, 1)

“O, kendisinden başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilahın olmadığı Allah’tır. Başta da (dünyada) sonda da (ahirette) hamd O’na aittir. Hüküm yalnızca O’nundur. O’na döndürüleceksiniz.” (28/Kasas,

70)

“Biz, onların göğüslerinde kine/hınca/öfkeye dair ne varsa hepsini çekip almışızdır. Onların altlarından ırmaklar akar. “Bizi buna ulaştıran Allah’a hamd olsun. Eğer Allah, bizi bu (nimetlere)

eriştirmeseydi kendiliğimizden bunlara erişmemiz mümkün olmazdı. Andolsun ki, Rabbimizin

resûlleri bize hakla geldiler. Onlara: ‘İşte bu, yaptığınız (salih) amellere karşılık mirasçısı kılındığınız cennettir.’ diye seslenilir.” (7/A’râf, 43)

“Orada duaları: ‘Allah’ım, sen eksiklerden münezzehsin.’ (birbirlerine) dilekleri: ‘Selam/Esenlik!’ ve

dualarının sonu: ‘Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’adır.’ şeklindedir.” (10/Yûnus, 10)

Her şey, Allah’ı hamdiyle tesbih etmektedir.

Allah (cc), müminin dikkatini bir hakikate çekmekte; hamdedenin yalnızca insanlar olmadığını,

her şeyin ama her şeyin O’nu hamdiyle tesbih ettiğini haber vermektedir:

“Yedi gök, yer ve bu ikisi içinde olanlar O’nu tesbih eder. O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir

şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, (kulların hak ettikleri cezayı

erteleyen) Halîm, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan)

Ğafûr’dur.” (17/İsrâ, 44)

“Gök gürültüsü O’nu hamd ile, melekler de korkularından tesbih etmektelerdir. Yıldırımlar gönderir ve Allah hakkında tartışıp duranlardan dilediğini çarpar. O, azapla yakalaması çetin olandır.”

(13/Ra’d, 13)

“Meleklerin arşın etrafını sarmış (bir şekilde), Rablerini hamd ile tesbih ettiğini görürsün. Aralarında hak ile hüküm verilmiş ve: ‘Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun.’ denilmiştir.” (39/

Zümer, 75)

Kâinatta, yerde ve gökte, bildiğimiz ve bilmediğimiz âlemlerde bir hamd korosu vardır ve ubudiyet ahengi içinde Allah’a (cc) hamdedip O’nu tesbih etmektelerdir. “Elhamdulillahi Rabbi’l âlemin.” diyen kulun bu manevi sesi işitmesi, bu manevi koroya dâhil olması ve kâinattaki her zerreyle beraber Allah’a hamdetmesi istenmektedir.

Hamd, kulu Rabbine (cc) yakınlaştıran bir vesiledir.

Salih ameller arasında hamdin ayrı bir yeri vardır. Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla melekler,

Allah’a (cc) hamd lafızlarını nasıl kayıt altına alacaklarını bilemez ve bu durumu Allah’a arz ederler:

İbni Ömer (ra) şöyle rivayet etmektedir:

“Resûlullah şunu anlattı: ‘Allah’ın kullarından biri, ‘Rabbim, zatının celaline, saltanatının azametine yakışacak şekilde sana hamdederim.’ dedi.

Yazıcı melekler için bunu yazmak zor geldi. Bunu nasıl yazacaklarını bilemediler. Semaya çıktılar

ve şöyle dediler: ‘Rabbimiz, senin kulun öyle bir söz söyledi ki, onu nasıl yazacağımızı bilemiyoruz.’

Azîz ve Celîl olan Allah, kulunun ne söylediğini daha iyi bildiği hâlde dedi ki: ‘Kulum ne dedi?’

Melekler, ‘Rabbimiz, o şöyle dedi: ‘Rabbim, zatının celaline, saltanatının azametine yakışacak şekilde sana hamdederim.’ ’

Yüce Allah, o iki meleğe şöyle buyurdu: ‘Bu sözü kulumun söylediği şekilde yazınız. Nihayet o

bana kavuşunca bu sözün karşılığını ona ben vereceğim.’ ’ ” (İbni Mace, 3801)

Abdullah ibni Abbas (ra) şöyle dedi:

“Müminlerin annesi Cüveyriye binti’l Haris (r.anha) şöyle dedi: ‘Nebi, bir gün sabah namazını kıldığı

sırada, Cüveyriye namaz kıldığı yerde tesbihat yapıyorken, Cüveyriye’nin yanından dışarı çıktı.

Sonra Nebi kuşluk vakti olunca geri döndü. Cüveyriye namaz kıldığı yerde (hâlâ) oturuyor idi ve

Nebi ona şöyle dedi: ‘Sen, yanından ayrıldığım zamandaki hâl üzere mi devam ediyorsun?’

Cüveyriye de ‘Evet.’ cevabını verdi.

Bunun üzerine Nebi şöyle buyurdu: ‘Allah’a yemin olsun ki ben senden sonra şu dört kelimeyi, üç

kere söyledim ki eğer bu kelimeler senin bugünden beri söylemiş olduğun kelimelerle tartılsaydı, benim söylediklerim, senin söylediklerini tartardı, (yani ağır gelirdi):

Yarattıklarının sayısınca, kendisinin razı olacağı kadar, arşının ağırlığı ve kelimelerinin çokluğunca hamdederek Allah’ı tüm noksanlıklardan tenzih ederim.’ ’ ” (Müslim, 2726)

Hakiki bir hamd için Allah’ı (cc) tanımak gerekir:

Hamd, Allah’ın (cc) sıfatlarını zikredip sevgi ve tazimle O’nu anmak ve övmektir, demiştik. Her ân

ve durumda böylesi yüce ve eksikliklerden münezzeh bir Rab olduğu için O’nu anıp övmemiz,

hamddir. Hamdin hakiki anlamda vuku bulması ve kişinin kulluk mertebelerinden “hamidun/

hamdedenler” (9/Tevbe, 112) derecesine ulaşması için Allah’ı, O’nun güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını tanıması gerekir. Allah’ın (cc) zatını hamd ile övdükten hemen sonra âlemlerin Rabbi,

Rahmân ve Rahîm, Melik isimlerini zikretmesi “Hakiki bir hamd için Allah’ı tanımak gerekir.” kaidesini desteklemektedir.

Üçüncü Ayetin Manası

“(O,) Er-Rahmân ve Er-Rahîm’dir.” (1/Fâtiha, 3)

Rabbimizin bu iki isminin anlamı ve aralarında bulunan fark yazının girişinde, besmele bahsinde

ele alınmıştı.

Ayetin Genel Anlamı

Kurtubi (rh) bu ayetle ilgili şu tespiti yapar: “Yüce Allah ‘Âlemlerin Rabbi’ olmakla kendi zatını nitelendirdikten sonra ‘Rahmân ve Rahîm’ olmakla da kendisini nitelendirmektedir. ‘Âlemlerin Rabbi’

olmakla nitelendirilmesinde korkutan anlamı bulunduğundan dolayı hemen akabinde ‘Rahman

ve Rahîm’ ile nitelendirmiştir. Çünkü bu da (korkutmanın aksi olan) teşvik ihtiva etmektir. Böylelikle Yüce Allah hem kendisinden korkmayı hem de nimetlerine ümit beslemeyi ifade eden

niteliklerini bir arada zikretmiş olur. Bu, O’na itaatte daha çok yardımcı olsun, isyandan daha çok

uzaklaştırıcı olsun diye böyle gelmiştir. Tıpkı Yüce Allah’ın şu buyruklarında olduğu gibi: ‘Kullarıma haber ver ki, ben gerçekten mağfireti bol ve Rahîm olanım. Benim azabımda elbette en acıklı

azaptır.’ (15/Hicr, 49-50) ‘(O Yüce Allah) günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azabı şiddetli

olan ve nimeti geniş olandır.’ (40/Mü’min, 3)” (Tefsîru’l Kurtubî, 1/139, Fâtiha Suresi 3. ayetin

tefsiri)

Bu, kulun kulluk çizgisinde istikamet bulması ve yoldan çıkmaması için elzem olan bir ruh hâlidir.

Dengeli bir kulluğun olmazsa olmazı, kalbin korku ve ümit içinde olmasıdır. Kişi Allah’ın (cc) celal

ve azamet sıfatlarını hatırlayıp Rabbine karşı mehafet ve haşyetle dolmalı, sonra O’nun cemal

sıfatlarını hatırlayıp yüreği sevgi ve umutla dolup taşmalıdır. Ta ki masiyetler ve gaflet kendisini

kuşattığında umut, nimetler unutturup şımarttığında korkuyla dengede kalabilsin:

“Kullarıma haber ver. Şüphesiz ki (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden

kulu koruyan) El-Ğafûr, (kullarına karşı merhametli) Er-Rahîm olanın ta kendisiyim.” (15/Hicr, 49)

Allah’ın (cc) Engin Rahmeti

Yüce Allah (cc) kullarına olan merhamet ve şefkati nedeniyle rahmeti üzerine farz kılmış ve rahmetinin gazabını geçmesini dilemiştir:

“Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde de ki: ‘Selam olsun size. Rabbiniz rahmeti kendi üzerine

yazdı. (Şöyle ki:) Sizden her kim bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra onun ardından tevbe eder

ve (hatasını) düzeltirse, hiç şüphesiz O (Allah), (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü

akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’ ” (6/En’âm, 54)

“Bize bu dünyada da ahirette de iyilik yaz. Şüphesiz ki (tevbe edip, hidayetini umarak) sana yöneldik. (Allah) buyurdu ki: ‘Azabıma gelince, onu dilediğime isabet ettiririm. Rahmetim ise her

şeyi kuşatmıştır. Onu, korkup sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım.’ ” (7/A’râf, 156)

Şayet Allah’ın (cc) rahmeti olmasaydı kul için dünya ve ahiret hayatı diye bir şey olmazdı. Çünkü

kulun yararına olan her şey Allah’ın rahmetiyle gerçekleşmektedir.

Örneğin, gece ve gündüz Allah’ın rahmetiyle yer değiştirmekte, böylece insanlar için çalışıp dinlenecekleri zaman dilimleri oluşmaktadır:

“İçinde dinlenesiniz ve Allah’ın lütfundan arayasınız diye, sizin için geceyi ve gündüzü yaratması

O’nun rahmetindendir. Umulur ki şükredersiniz.” (28/Kasas, 73)

Ve Allah (cc) kullarına önemli bir soru sorup düşünmelerini istemektedir:

“De ki: ‘Görüşünüz nedir? (Söylesenize!) Allah Kıyamet Günü’ne kadar, geceyi üzerinize sürekli

kılsa Allah’tan başka hangi ilah size aydınlık getirebilir? Dinlemez misiniz?’ De ki: ‘Görüşünüz nedir? (Söylesenize!) Allah, Kıyamet Günü’ne kadar, gündüzü üzerinize sürekli kılsa Allah’tan başka

hangi ilah içinde dinleneceğiniz geceyi size getirebilir? Görmez misiniz?’ ” (28/Kasas, 71-72)

Gemiler denizin üzerinde Allah’ın rahmetiyle yüzmekte, insanlar gemiler vasıtasıyla taşınmaktadır:

“Zürriyetlerini dolu gemide taşımış olmamız da onlar için bir ayettir. Binmeleri için (gemi) benzeri yarattığımız şeyler de (onlar için bir ayettir). Dilesek (gemileri suda yüzdürmez ve) onları boğarız. Ne kimse yardımlarına yetişebilir ne de kurtarılabilirler. Onlara rahmet etmemiz ve (ecelleri

olan) belirlenmiş süreye kadar faydalandırmamız başka.” (36/Yâsîn, 41-44)

Evet, Allah (cc) rahmet etmese ve suyun kaldırma kuvvetini çekip alacak olsa, gemilere verdiği

suyun üzerinde akıp gitme iznini geri çekse insanları boğulmaktan kim kurtarabilirdi?

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Sizden hiç kimseyi ameli cennete sokmaz.’

Dediler ki: ‘Seni de mi, ey Allah’ın Resûlü?’

Allah Resûlü, ‘Evet. Şayet Allah’ın rahmeti ve fazlı olmasa benim amelim de beni cennete sokmaz.’

buyurdu.” (Buhari, 5673)

Bir kulun, ömür boyu işlediği salih ameller Allah’ın (cc) ona bahşettiği sayısız nimet karşısında bir

hiçtir. Verilen nimetler ile yapılan ameller karşılaştırılacak olsa muhtemelen tek bir nimetin karşılığı dahi tahsil edilmemiş olacaktır. İşte bu noktada Allah'ın rahmeti devreye girecek ve kulun

imdadına yetişecektir. Şayet Allah'ın rahmeti olmasaydı bütün bir insanlık ebedî olarak cehennemde kalacak, cennetin kokusunu dahi duyamayacaktı. Bunlar düşünüldüğünde Nûr Suresi'nde iki defa tekrar eden şu ayet daha iyi anlaşılacaktır:

"Şayet üzerinizde Allah'ın ihsan ve lütfu olmasa ve Allah (tevbeye muvaffak kılan ve tevbeleri

çokça kabul eden) Tevvâb, (hikmet ve hüküm sahibi olan) Hakîm olmasaydı (hâliniz nice olurdu)?" (24/Nûr, 10)

Fâtiha Suresi'yle mümine, Allah'ın rahmeti her gün defalarca hatırlatılmakta ve önemli bir mesele

insanın gündemine yerleştirilmektedir.

Allah'ın (cc) rahmeti nasıl elde edilir? Rabbimiz rahmet sahibidir ve rahmete nail olmanın yollarını

Kitab'ında belirtmiştir. Bunlar mutlaka öğrenilmeli ve hayata geçirilmelidir. (Geniş bilgi için bk.

El-Esmau'l Husna, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1/73-102)

Dördüncü Ayetin Manası

Kulun, Rabbini övdüğü ilk üç ayetten sonra, yine bir övgü ve tazim ifadesi olan dördüncü ayette

Allah (cc) şöyle buyurur:

وِمِّ الدِ ينْ َ◌

ي كِ ِمالَ" Din (Ahiret) Günü'nün sahibidir." (1/Fâtiha, 4)

Malik/(كِ ِمالَ: Mülk sahibi ve mülkünde dilediği gibi tasarruf edebilen, demektir.

◌ َوِمْ)/Yevm

ي(: Gün, demektir.

Ed-Din/(الد ِّينِ : Din kelimesi; borç, itaat, hesap, kanun, töre, mükâfat gibi anlamlara gelmektedir.

Gün kelimesiyle bir arada kullanıldığında hesap, ceza, mükâfat günü gibi anlamlara gelir. Bu da

Kıyamet Günü'ne işaret eder.

Genel Anlam

İnsan, "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (1/Fâtiha, 2) ayetini okuduğunda zihninde beliren mana, dünya hayatı ve içinde bulunan âlemlerdir. Allah (cc), mülkünün ve egemenliğinin dünyayla sınırlı olmadığını, ahiret yurdunun sahibinin de kendisi olduğunu kula ikrar ettirir.

Bu ikrarın ve sürekli tekrar edilmesinin, kişinin nefsini terbiye etmesinde ve istikamet üzere kalmasında önemli bir etkisi vardır.

İnsan, tabiatı itibarıyla unutkan ve buna bağlı olarak gaflete düşmeye meyyal bir yapıya sahiptir.

Rahata düşkünlüğü de eklenince, İslami ve insani sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanır.

Tabiatında var olan bu olumsuzlukları “hesap verme” düşüncesiyle dengeler. Ahirete iman, yani

El-Melîk olan Allah’ın (cc) huzurunda durup yaptıklarından ve yapmadıklarından sorguya çekilecek olma düşüncesi, mümini terbiye eder, hayra ve salih amele teşvik eder.

Kalplerin katılaştığı, iradenin gevşediği, hayra yönelik istek ve iştiyakın hissedilmediği zamanlarda bu ayet ve içerdiği anlam hatırlanmalı; bir Din Günü’nün olduğu, hesabın görüleceği ve

mükâfatların dağıtılacağı gerçeği unutulmamalıdır:

“O gün, onlar açığa çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz. (Allah seslenir:) ‘Bugün, hâkimiyet/egemenlik kimindir?’ (Zatında, fiillerinde ve sıfatlarında tek olan) El-Vâhid ve (her şeye

boyun eğdirip hükmüne ram eyleyen) El-Kahhâr olan Allah’ındır.” (40/Mü’min (Ğafir), 16)

“O gün, hâkimiyet/egemenlik Allah’ındır. Onların arasında hükmeder. İman edip salih amel işleyenler, Naim Cennetlerindelerdir.” (22/Hac, 56)

Ayetin mümini terbiye eden ikinci yönü ise, insanın dünya malıyla olan ilişkisine yöneliktir. Bilindiği üzere, insan dünya malına düşkün ve ona aşırı bir sevgiyle bağlı olarak yaratılmıştır:

“Kadınlar, evlatlar, kantar kantar altın ve gümüş, besili atlar, hayvanlar ve ekinlerden oluşan şehvetlerin sevgisi insanlara süslü gösterildi.” (3/Âl-i İmran, 14)

İnsanın en zor imtihanlarından biri, malı elde etmesine rağmen istikameti koruyabilmesi ve malın afetlerine düşmemesidir. Tehlikenin boyutlarının anlaşılması için Allah Resûlü’nün (sav) konuya dair yaptığı uyarılara bakmak yeterli olacaktır:

“Allah’a yemin olsun ki, sizin için fakirlikten korkmuyorum. Endişem, sizden öncekilere dünyanın

açılıp serildiği gibi size de açılması, onların dünya için yarışıp rekabet ettiği gibi sizin de onda yarışıp rekabet etmeniz ve (dünyanın) onları helak ettiği gibi sizi de helak etmesidir.” (Buhari, 3158;

Müslim, 2961)

Allah Resûlü (sav), kendilerini uyardığında şaşıran, böyle bir topluluğu hiçbir şeyin bozamayacağını düşünen sahabiler, onun vefatından sonra toplumun hızla değiştiğini görmüş ve bu olumsuz

değişimi esefle dillendirmişlerdir:

Abdurrahman ibni Avf (ra) bu uyarıları işittiğinde, “Ne olacak! Allah nasıl emrettiyse öyle davranırız.” (Müslim, 2962) diyenlerdendi. Fetihlerle beraber zenginleşen İslam toplumunu ve yaşananları gördüğünde ise, “Biz, Allah Resûlü’yle beraber zorluklarla imtihan edildik, sabrettik. Ondan

sonra rahatlıkla imtihan edildik, sabredemedik.” (Tirmizi, 2464) demiştir.

Yine, önüne konan mükellef bir sofra karşısında gözyaşlarını tutamamış, Musab ibni Umeyr’i (ra)

hatırlamış ve “O, benden daha hayırlı olmasına rağmen, onu defnettiğimiz zaman, ayaklarını örtsek başı, başını örtsek ayakları açıkta kalıyordu. Korkarım ki, iyiliklerimizin karşılığı bize dünyada

verilmiş olsun.” (Buhari, 1275) demiştir.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere mülkle imtihan, çetin bir imtihandır. En seçkin nesiller dahi

bu imtihan karşısında zorlanmışlardır.

Bu imtihanı kaybedenlerde bazı hasletler açığa çıkar:

Mülkle imtihan olup imtihanı kaybedenler azgınlaşırlar. Her şeyi kendilerinden bilmeye başlarlar. İlk kaybettikleri şey şükür ve Allah’ın (cc) verdiğini, O’nun yolunda harcamamak olur. Sonra

büyüklenmeye başlar, insanları küçümserler. Bunun bir adım sonrası zulüm ve zorbalıktır. Kendilerinde insanlara hakaret ve eziyet etme hakkı görürler. Adım adım, mülk sahibi olmak ile melik

olmayı karıştırırlar. Allah’ın hakkını ihlal etmeyle başlayan çöküş, kul hakkı ve zulümle dibi bulur.

“Mâliki yevmi’d din” ayeti böylesi bir çöküş ve sapma yaşanmasın diye manevi bir bariyer görevi

görür. Okudukça insana bir şey anlatır: “Sen melik değilsin, mülkün sahibi Allah’tır. Sen yalnızca

bir emanetçisin. El-Melîk olan Allah, bir gün seni, elindeki her şeyden hesaba çekecektir.”

İnsanların hesaba çekileceği o dehşetli günde tüm insanlık, Yüce Allah’ın (cc) şöyle buyurduğunu

işitecektir:

“Kıyamet Günü’nde Allah, gökleri dürer. Sonra sağ eline alır ve ‘Ben, El-Melîk olanım. Nerede büyüklenenler? Nerede zorba olanlar?’ der.

Sonra sol eliyle yerleri dürer ve ‘Ben, El-Melîk olanım nerede zorba olanlar? Nerede büyüklenenler?’ der.” (Müslim, 2788)

Öyleyse “mâliki yevmi’d din” denildiğinde, iki yönlü olan kalp arındırılmalıdır. Unutmaya, gaflete,

tembelliğe yer verilmemelidir. Çünkü, kulları bekleyen bir hesap günü ve o gün herkesi hesaba

çekecek El-Melîk olan Rabbleri vardır ve Allah’ın, kullarına bahşettiği mülk, onlar için imtihandır. “Şükredecekler mi, Allah yolunda infakta bulunacaklar mı, kulların hakkını gözetecekler mi?”

diye sınanmaktalardır.

Beşinci Ayetin Manası

“Biz, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz.” (1/Fâtiha, 5)

عُنيَ◌

ستْ◌َ

اك نَّ◌

د وإيُّ◌ُ

عبْ◌َ

اك نَّ◌

إي

◌ّاكَ)/İyyake

إي(:” Sana” anlamına gelir. Munfasıl/Ayrı yazılan zamirlerdendir.

Na’budu/(ُدُ

عبْ◌َ

ن(:” İbadet ederiz.” anlamındadır. “A-be-de” kökünden türeyen bu kelime; ezilmek,

zelil olmak, boyun eğmek, boyunduruk altına girmek gibi anlamlara gelir. Şeriat, bu kelimeye ek

olarak sevgi ve isteğe bağlı boyun eğme anlamını eklemiştir. Yani, “Gönülden, isteyerek ve tam

bir muhabbetle sana boyun eğer, sana kulluk eder ve sana ibadet ederiz.” denilmiş olur.

عُنيَ◌)/in’Nesta

ستْ◌َ

ن(:” Yardım dileriz.” anlamındadır. “A-ve-ne/Avn” kökünden türeyen bu kelime, kayıtsız, mutlak olarak yardım anlamına gelmektedir.

İbadetin ve Yardım Talebinin Yalnızca Allah’a Olması

Arap lugatının bilinen kaidelerinden biri, cümlede sonda gelmesi gereken kelime veya kelime

grubunun öne alınması ya da önde olması gereken kelime veya kelime grubunun sona ertelenmesi anlamına gelen “hasr”dır.

Hasr, cümleye “yalnızca, sadece” gibi anlamlar katar. Burada fiil ve failden sonra gelmesi gereken

ٰ◌ّكal)/sana“

إي “(sözcüğü cümlenin başına alındığı için, “Yalnızca/Sadece sana ibadet eder ve yalnızca/sadece senden yardım dileriz.” anlamına gelmiş olur.

Neden Hasr?

Tapınma, ibadet ve daha büyük bir güce sığınma ihtiyacı, insanın fıtrî ihtiyaçlarındandır. Bu nedenle insanlık tarihi boyunca yüce sıfatlara sahip bir yaratıcının varlığına iman ve O’nun (cc) ibadet ve kulluğu hak ediyor olması, insanlığın genel kabulü olagelmiştir.

Ne var ki insanlar bunu kabul etmekle beraber, Allah (cc) ile aralarına aracılar koymuş, O’nun katında değerli ve sözü geçer kabul ettikleri varlıklara da ibadet edip, tapınmışlardır.

Bu sebeple Allah (cc) tarafından gönderilmiş hiçbir peygamber, kavimlerini Allah’a imana ya da

Allah’a (cc) ibadete davet etmemiş; yalnızca ve sadece bir olan Allah’a ibadete, O’nun dışında

ibadeti hak eden hiçbir ilahın olamayacağı gerçeğine, yani tevhide davet etmişlerdir.

“İyyake na’budu ve iyyake nestaîn.” ayeti; kişinin, nebilerin çağrısına icabet edip, bir ve tek olan

Allah’a (cc) kulluğu kabul ettiğinin, yani tevhidin kabulüdür.

Mümin, bu ayeti okuduğunda tüm zerrelerine kadar bunu hissetmeli, kulluğu Allah’a (cc) hasretmeyen müşriklerden ayrıldığını ve peygamberlerin cemaatine mensup olduğunu bilmeli, en

önemlisi de El-Azîz ve El-Hamîd olan Allah’a kul olmanın izzet, şeref ve lezzetini tatmalıdır.

Kulluk ve Yardım

Allah’tan (cc) yardım istemek, O’na ibadetin çeşitlerinden biridir. Buna rağmen ayrı bir başlık olarak ibadetin yanında zikredilmiş olmasının bir hikmeti olmalıdır. Kanaatimizce bu durum için iki

önemli hikmet zikredilebilir:

a. Allah’a (cc) kulluk yapabilmek, ancak O’nun yardımıyla mümkündür. El-Mustean olan Rabbimiz

yardım etmeyecek ve izin vermeyecek olsa yaprak kıpırdamayacağı gibi, kulluğun hiçbir çeşidinin yapılması da mümkün olmayacaktır.

Peygamberler bu hakikati çok iyi idrak ettiklerinden olsa gerek her hâllerinde Allah'a (cc) yönelmiş, ibadet ve kulluklarını yapabilmek için O'nun yardımına ve tevfikine olan ihtiyaçlarını izhar

etmişlerdir.

İşte muvahhidlerin imamı olan İbrahim'in (as) kendi ve zürriyeti için yaptığı bazı dualar:

"…Beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut." (14/İbrahîm, 35)

"Rabbim! Beni ve zürriyetimi namazı dosdoğru kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul et." (14/

İbrahîm, 40)

"Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş iki kul ve soyumuz içinden sadece sana teslim olan bir ümmet

kıl! Nasıl ibadet/hac edeceğimizi bize göster! Tevbelerimizi kabul et. Şüphesiz ki sen, (tevbeye

muvaffak kılan, tevbeleri çokça kabul eden) Et-Tevvâb, (kullarına karşı en merhametli olan) ErRahîm'sin." (2/Bakara, 128)

Süleyman'ın (as) duası:

"(Süleyman, karıncanın) sözü nedeniyle tebessüm ederek güldü. Dedi ki: 'Rabbim! Bana ve anne

babama verdiğin nimetlerden ötürü sana şükretmemi ilham et/beni şükre sevk edip yönlendir.

Razı olacağın salih ameller yapmaya muvaffak kıl. Ve beni rahmetinle salih kulların arasına dâhil

et.' " (27/Neml, 19)

Allah Resûlü'nün (sav), Muaz ibni Cebel'e (ra) öğrettiği dua:

"Ey Muaz! Ben seni seviyorum, her namazın akabinde şöyle demeyi bırakma: 'Allah'ım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve güzel bir şekilde sana ibadet etmek hususunda bana yardım et!' "

(Ebu Davud, 1522; Nesai, 1303)

Bilinmelidir ki, kulluğun istikrar ve istikameti, Allah'tan (cc) istenilen yardım oranındadır. İçtenlikle, yalvara yakara ve Allah'ın yardımını bekleyerek yapılmayan kulluk, istikrarlı olmayacak, kesintiye uğrayacaktır. İstikrar sağlandığındaysa istikameti kaybedecek; kulluğumuz gözümüzde

büyüyecek, kibir ve ucuba sevk edecek, başkalarını küçümsememize neden olacak veya riyayla

yok hükmünde olacaktır.

İbadet ve yardım konusunu inceleyen âlimlerden İbni Teymiyye (rh) insanların bu bağlamda dört

kısma ayrıldıklarını belirtmiştir:

“1. Allah’a kulluk eden, ama O’ndan yardım isteme hususunda yetersiz olanlar. Bu durum, en

fazla âlimler ve fakihlerde görülür. Bu nedenle amellerinde süreklilik yoktur, çeşitlilik vardır.

2. Allah’tan yardım talebinde bulunan, fakat O’na ibadet etmekten uzak duranlar. Bunlar, duayı

kendilerini kandırmak ve vicdanlarını rahatlatmak için kullanırlar.

3. Hem kulluktan hem de yardım talebinden nasibi olmayanlar. Bunlar yaratılmışlar arasındaki en

şerli insanlardır.

4. Allah’a kulluk yapmakla beraber, her daim Allah’tan yardım talebinde bulunanlar. Bunlar, hakiki müminlerdir.” (Mecmû’u’l Fetavâ, 10/32-35)

b. İbadetin bu çeşidinde insanların çoğunun sapması ve Allah’a (cc) ortak koşmalarıdır.

İnsanlar, Allah’a (cc) uzak olduklarına, günahları nedeniyle O’na doğrudan dua edemeyeceklerine

ve mutlaka araya hatırı sayılır dostlar/veliler koyup, onların şefaat ve himmetleriyle Allah’ın yardımına nail olabileceklerine inanmışlardır. Bu sapkın düşünce onları farklı arayışlara itmiş, kimisi

gök cisimlerini, kimi melekleri, bir kısmı peygamberler ve salih kulların ruhlarını, bir kısmı cinleri… Allah (cc) ile aralarına aracı kılmışlardır.

Oysa âlemlerin Rabbi olan Allah, El-Karîb olandır. Kullarına yakın olan ve kullarının iman ve salih

amelle kendisine yakınlaşabildikleri bir ilahtır:

“Kullarım sana, benden soracak olurlarsa, şüphesiz ki ben onlara yakınım. Dua edenin duasına

icabet ederim. (Öyleyse) onlar da benim davetime icabet etsinler ve bana iman etsinler ki (akıl,

doğruluk ve olgunluk sahibi olan) rüşt ehlinden olsunlar.” (2/Bakara, 186)

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseleri de biliriz. Biz, ona, şah damarından daha yakınız.” (50/Kâf, 16)

Bu sapkın anlayış ve yönelişi çürütmek, hüccetini ikame edip hakkı apaçık kılmak ve kullarını en

doğru olana hidayet etmek için ibadetin bir çeşidi olmasına rağmen, yalnızca Allah’tan yardım

istemek hususi olarak zikredilmiştir.

Altıncı Ayetin Manası

“Bizi sırat-ı mustakime/dosdoğru yola hidayet et.” (1/Fâtiha, 6)

ق َ يمَ◌

م ْ ست ُ ◌ْ

ا الص َ اط الـ ِّ َ◌

اِ ْ هِدن

◌ا ر)/İhdina

ا ِ دنِهْ(: Bizi hidayet et, anlamındadır.

Es-Sırat/(الص َ اطّ ِ (: Yol, demektir.

ق َ يمَ◌)/Mustakim-El

م ْ ست ُ ◌ْ

ال (Dosdoğru, demektir.

Meali, “Bizi dosdoğru olan yola hidayet et/ilet.” şeklindedir.

Genel Anlam

Kul, Rabbine (cc) hamdedip, O’nu yüce sıfatlarıyla övdükten ve tevhid üzere olacağına dair O’na

(cc) söz verdikten sonra, O’ndan isteme faslına geçiyor.

İnsana zımnen dua adabının da öğretildiği Fâtiha Suresi’nde ilk olarak, kulun Allah’tan (cc) hidayet istemesi teşvik ediliyor. Akıllara gelmesi muhtemel ilk soru şudur: Hidayet üzere olduğu için

namaz kılan insan neden Allah’tan hidayet istiyor?

Fâtiha Suresi’ni açıklamaya çalışan hemen her âlim, bu soruya cevap aramış ve her biri Allah’ın

(cc) muvaffak kıldığı kadarıyla sorunun cevabını vermeye çalışmıştır. Bu cevaplar iki başlık altında

toplanabilir:

a. Ulemanın geneli şöyle demiştir: Bu talep, hidayet istemeye dönük değil, hidayette sebat etmeye yönelik bir taleptir. Kul bu duasıyla, “Rabbim, beni hidayet üzere sabit kıl.” demek ister.

b. Konuyu derinlemesine inceleyen bazı ilim ehli şöyle demiştir: Kulluk, hayatın her alanını kuşatan bir durumdur. Kişinin umumen hidayet bulması ve İslam ehlinden olması, onun her hâlinde

istikamet üzere olması için yeterli değildir. Külli hidayetin yanında, hayatın her ânında muhtaç

olduğumuz ve her amelimizde ihtiyacımızın yenilendiği cüz'i hidayet de vardır. Kul, duasıyla

Rabbinden bu hidayeti istemektedir. "Rabbim! Her ânımda, her işimde, her yönelişimde seni razı

edecek ve rızanı elde edeceğim şeye beni hidayet et." demiş olur.

Bu açıklama, "Biz, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." (1/Fâtiha, 5) ayetinde

zikredilen, kulluğun istikrar ve istikameti için Allah'tan (cc) yardım talebinin önemi ve zarureti

bahsindeki öğretilerle de uyumlu bir açıklamadır. Çünkü, insanoğlunun en belirgin iki sıfatı, cehalet ve zulümdür:

"Şüphesiz ki biz; göklere, yere ve dağlara emaneti (şer'i sorumluluğu/irade ve mükellefiyeti) teklif ettik. Onu yüklenmekten kaçındılar. Ve ondan endişeye kapıldılar. (Ama) insan onu yüklendi.

Çünkü o, pek zalim, pek cahildir." (33/Ahzâb, 72)

İnsan, çoğu zaman neyin doğru olduğunu ve Allah'ı nasıl razı edeceğini bilmez. Bildiği zaman da

nefsine, arzularına ve zalimliğine yenik düşer; yapması gerekeni yerli yerinde yapamaz. Tam bu

noktada Allah'ın (cc) hidayetle uzanan eli kulun imdadına yetişir. Önce ona, sahih ve faydalı bilgiyi

öğretir, sonra da onu salih amel yapmaya muvaffak kılarak cehlini ilme, zulmünü adalete tebdil

eder.

O hâlde kul her işinde Allah'a (cc) yönelmeli, O'ndan umumi hidayet talebinde bulunduğu gibi,

her bir amel ve yönelişinde hususi hidayet talep etmelidir.

Allah Resûlü (sav) şöyle dua ederdi:

"Ey Hayy ve Kayyûm olan Rabbim! Rahmetinle senden yardım talep ediyorum. Tüm işlerimi benim için ıslah et. Göz açıp kapama süresince dahi beni nefsimle baş başa bırakma!" (Ebu Davud,

5090; Ahmed, 20430)

NAMAZ KİTABI

Yedinci Ayetin Manası

“Kendisine nimet verdiklerinin yoluna (ilet).” (1/Fâtiha, 7)

ِ◌ْهِ◌ْ

ِ◌َ◌ي

عل

َ◌ْتَ◌ْمَ◌ع◌

ِ◌ّنأ ◌ِ◌ين◌َ◌ذ

ِ◌ّنأ ◌ِ◌ين◌َ◌ذ

◌

Hidayet yolu; ancak onu görünür kılan, ete kemiğe büründüren, soyut/teorik hâlden somut/pratik hâle getiren hidayet imamlarıyla anlaşılabilir.

Bu imamlar; nübüvvet sahibi, vahiyle yönlendirilen enbiya, onların davasına özü ve sözüyle bağlı

sadıklar, bu ulvi dava uğruna canını veren şehitler ve davayı en güzel biçimde temsil eden salihlerdir. Burada mümine yol gösterilmektedir. Sözlü duasının kabulü için; Allah (cc) tarafından

razı olunan ve örnek gösterilen nimet verilenlerin yoluna uyması, onları takip edip örnek alması

istenmektedir.

Ayet-i kerimenin ikinci yarısı ise, kimlerin yolundan uzaklaşılması gerektiğine işaret etmiştir:

“Gazaba uğramış ve sapkınların (yoluna) değil.” (1/Fâtiha, 7)

◌ّيِ

◌ْالضالَّ ◌َوال ◌ْهِم

◌َيِ

عل

◌ْوبِ ◌ْضِ ◌ْغُ ◌َمْ

◌َالِ ◌ْغَيِ

Dışında :)غْيَِ)/Gayri

◌ْوبِ ◌ْضِ ◌ْغُ ◌ْمَ)/mağdubi-El

ال(: Gazaba uğramışların

Ve la/(والَ(: Ve yine dışında

◌ّيِ)/Dallin

Sapkınların :)الضالّ(

“Gazaba uğramış ve sapkınların (yoluna) değil.” şeklinde anlam verilebilir.

Gazaba uğramış ve sapıtmışlar kimlerdir?

Adiyy ibni Hatim’in (ra) Allah Resûlü’nden (sav) naklettiğine göre Yahudiler gazaba uğramış olanlar, Hristiyanlar ise sapkınlardır. (Tirmizi, 2954)

Kur’ân-ı Kerim’de Yahudi ve Hristiyanlardan söz edilen ayetlere bakıldığında, genelde Yahudilerin gazaba düçar olduğuna, Hristiyanların ise sapkınlığına vurgu yapıldığı görülür. (“Allah’ın

dilediği kuluna (lütuf olarak) fazlından indirdiği Kitab’ı kıskançlık/azgınlık yaparak inkâr etmeleri,

kendileri için satın aldıkları ne kötü bir şeydir! (Böyle yapmakla) gazap üstüne gazaba uğradılar.

(Ahirette de) kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.” (2/Bakara, 90))

Neden Yahudi ve Hristiyanlar?

Hiç şüphesiz İblis ve lanetli zürriyeti, saptırmak istedikleri topluluklara farklı yollardan yanaşmakta, her toplumun durumuna göre bir saptırma yolu izlemektedir. Bu bağlamda ellerinde Kitap

bulunan topluluklara yaklaşımları ile Kitapsız, cahil, salt âdetlere dayalı bir din anlayışına sahip

olanlara yaklaşımları farklı olacaktır.

İslam ümmeti, elinde Kitap ve nübüvvet parıltıları bulunan bir topluluktur. Allah (cc), Kitab’ında

Yahudi ve Hristiyanlardan çok fazla örnek vererek, İblis’in bu ümmete hangi kapılardan yaklaşacağını göstermek istemiştir. Fâtiha Suresi’nin son kısmına kodladığı ayetle de dikkatleri bu

noktada toplamıştır. Mümine, nimet verilenlerin yoluna uymayı ve onları örnek almayı zımnen

emrettiği gibi; gazaba uğramış ve sapkınları da bilip tanıması gerektiğine, onların yolundan şiddetle sakınması gerektiğine vurgu yapmıştır.

İslam’ın eğitim metodunu, sair ahlak öğretilerinden ayıran bariz farklardan biri de bu noktada

tebellür etmektedir. İslam, yalnızca hayrı anlatan bir din değildir. Hayrı ve yollarını öğrettiği gibi,

şerri/kötülüğü de tafsilatlı bir biçimde anlatıp tanıtır. Sadece hayrı ve şerri bildirmekle yetinmez,

hayrın ve şerrin kendileriyle vücut bulduğu salihlerle mücrimleri de açıklar. Böylece, hidayet bulmak isteyenlerin kalp ve zihin dünyalarında hiçbir kapalılık ve belirsizliğe yer bırakmaz.

Fâtiha Suresi’yle bilinçlenen mümin, Rabbinin, kendisine indirdiği Kitab’ını bu nazarla okumalı, hakla batılı ayıran Kitab’ın/Furkan’ın sayfaları arasında nimet verilenler ile nimetten mahrum

bırakılan ve gazaba uğramış sapkınların sıfatlarını tanımaya çalışmalıdır. Bir yandan sözlü dualarıyla böylelerinin yolunda olmaktan Allah’a (cc) sığınmalı, diğer yandan bireysel çabasıyla bunları

iyice tanıyıp uzaklaşmaya çalışmalıdır.

Her müminin gündemini meşgul eden asıl soru şu olmalıdır:

Hayatımda nimet verilenlerin mi etkisi daha fazla, yoksa gazaba uğramış ve sapıtmışların mı?

Bireysel ahlakım ve içinde bulunmayı tercih ettiğim çevre hangi gruptan esintiler taşıyor?

Bugün ölecek ve huzur-u İlahi'de karşılanacak olsam, amellerim hangi zümrenin amellerine

benzerdi?

Doğru sorular, verilecek samimi cevaplar ve atılacak salih adımlar; Fâtiha Suresi'nin dil ile değil,

kalp ile okunduğunun alameti olabilir.

Kalp ile okunan bir Fâtiha Suresi, gerçek bir anahtara dönüşür ve hayır kapılarını bir bir açıp, şer

kapılarını açılmamak üzere kilitler.

Böyle bir Fâtiha Suresi, namazı ıslah eder. Islah edilmiş bir namaz mümine göz aydınlığı olur, onu

fahşa ve münkerden alıkoyar.

VIII. Fâtiha Suresi'nden Sonra Ek/Zamm Bir Sure Okumak (Sünnet)

Fâtiha Suresi'nden sonra Kur'ân'dan bir bölüm okumak, namazın sünnetlerindendir. Sünnet olan Kur'ân'dan bir bölüm okumaktır. Bu, yalnızca bir ayet olabileceği gibi, birkaç ayetten oluşan bir parça veya uzun

kısa olması fark etmeksizin bir sure de olabilir.

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü, sabah namazının iki rekât (nafilesinin) ilkinde Bakara Suresi'nin 136. ayetini, diğerinde de Âl-i İmran Suresi'nin 52. ayetini okurdu." 98

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah sabah namazının iki rekât (nafilesinde) Kâfirûn Suresi ile İhlâs

Suresi'ni okurdu." 99

Amr ibni Hureys'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'tan (sav) işittim sabah namazında Tekvîr Suresi'ni okuyordu." 100

Cabir ibni Semure (ra) şöyle demiştir:

"Peygamber (sav), sabah namazında Kâf Suresi'ni okurdu, bundan sonraki namazlarındaki kıraati ise daha hafif olurdu." 101

Sabah namazı üzerinden verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi Allah

Resûlü (sav); bazen bir ayet, bazen kısa bir sure, bazen de uzun bir sure

okumuştur.

A. Fâtiha Suresi’nden Sonra Okunacak Kıraate Dair Meseleler

1. Allah Resûlü’nün Bazı Namazlarda Okuduğu Surelere Örnekler

a. Sabah namazına dair örnekler

Yukarıda zikredilen örneklere ek olarak;

Abdullah ibni Es-Saib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), Mekke’de bize sabah namazını kıldırdı. Namazda Mü’minûn Suresi’ni okumaya başladı. Sure’de, Musa ve Harun’un veya İsa’nın zikri geçen

98. Müslim, 727

99. Müslim, 726

100. Nesai, 951

101. Müslim, 458

yere geldiğinde Peygamber’i (sav) öksürük tuttu, o da bunun üzerine rükûya gitti.” 102

Amr ibni Huveyris (ra) Peygamber’i (sav) sabah namazında “Dönüp gittiğinde geceye” 103 ayetini (Tekvir Suresini) okurken işitmiştir.104

Cabir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), sabah namazında Kâf Suresi’ni okurdu, bundan sonraki namazlarındaki kıraati ise daha hafif olurdu.” 105

b. Öğle ve ikindi namazına dair örnekler

Ebu Ma’mer’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Habbab’a, ‘Resûlullah öğle ve ikindi namazlarında (Kur’ân) okur muydu?’ diye sorduğumuzda bize ‘Evet.’ diye cevap vermişti.

Biz, ‘Peki siz onun okuduğunu nasıl anlıyordunuz?’ diye tekrar sorunca, şöyle demişti:

‘Sakalının oynamasından’ ” 106

Abdullah ibni Katade (ra) babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

“Resûlullah, öğle namazının ilk iki rekâtında Fâtiha Suresi ile birer sure okurdu. Bu rekâtlardan ilkini uzun tutar ikincisini ise kısaltırdı. Bazen okuduğu ayetleri cemaate duyuracak kadar sesli okuduğu da olurdu. İkindi namazında da Fâtiha Suresi ile iki sure okurdu. Sabah namazının ilk rekâtını uzun tutar, ikinci rekâtını ise kısaltırdı.” 107

Cabir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), öğle namazında Leyl Suresi’ni okurdu. İkindi namazında da buna benzer bir sure okurdu. Sabah namazında ise bundan daha uzun bir sure okurdu.” 108

102. Müslim, 455

103. 81/Tekvîr, 17

104. Müslim, 456

105. Müslim, 458

106. Buhari, 746

107. Buhari, 759; Müslim, 451

108. Müslim, 459

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamının süresini tahmin edebilirdik. Öğle namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının süresini Secde Suresi’ni okuyacak kadar, son iki rekâtındaki kıyamının süresini de bunun yarısı kadar olduğunu tespit ettik. İkindi namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının süresininin, öğle namazının son iki rekâtı kadar; ikindinin son iki rekâtındaki kıyamının süresinin de bunun yarısı kadar olduğu tespit ettik.” 109

Cabir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) öğle ve ikindi namazlarında Burûc, Târık ve benzeri surelerden okurdu.” 110

c. Akşam namazına dair örnekler

Abdullah ibni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ümmü’l Fadl bir gün İbni Abbas’ı Mürselât Suresi’ni okurken işitmiş ve şöyle demiştir: ‘Evladım, Allah’a (cc) yemin ederim ki sen bu sureyi okuyunca bana Resûlullah’ı (sav) hatırlattın. Benim ondan işittiğim son sure buydu. Murselât Suresi’ni akşam namazında okumuştu.’ ” 111

Cubeyr ibni Mut’im’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın akşam namazında Tûr Suresi’ni okuduğunu işittim.” 112

Muhammed ibni Cubeyr ibni Mut’im babasından, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Akşam namazını kıldırırken Peygamber’in (sav) Tûr Suresi’ni okuduğunu işittim. ‘Yoksa onlar, (yaratıcısız mı) yaratıldılar? Yoksa yaratıcı onlar mı? Yoksa

gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Bilakis, yakinen inanmazlar. Yoksa Rabbinin hazineleri, onların yanında mıdır? Yoksa her şeyi kontrol altına alan hâkim güç onlar mı?' 113 ayetlerine gelince neredeyse kalbim yerinden fırlayacaktı." 114

109. Müslim, 452

110. Ebu Davud, 805; Tirmizi, 307

111. Buhari, 763; Müslim, 462

112. Buhari, 765; Müslim, 463

113. 52/Tûr, 35-37

114. Buhari, 4854

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Mervan ibni Hakem'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Zeyd ibni Sabit bana, 'Sen niçin akşam namazlarında kısa surelerden okuyorsun? Hâlbuki ben Resûlullah'ı (sav) akşam namazında uzun iki sureden en uzununu okurken gördüm.'

Ravi: 'Uzun iki sureden en uzunu ne demektir? diye sordum.'

O da 'A'râf ve En'âm Sureleri.' dedi.

Ravi, 'Ben uzun iki sureden en uzunu ne demektir?' diye sordum.

O da, 'Kimseden bir şey aktarmaksızın kendiliğinden Mâide ve A'râf Surelerdir.' deyiverdi." 115

Mervan ibni Hakem'in (ra) bize haber verdiğine göre, Zeyd ibni Sabit şöyle demiştir:

" 'Akşam namazında hep kısa sureler okuduğunu görüyorum. Ben, Resûlullah'ın (sav) iki uzun sureden birini okuduğunu bilirim.' dedi.

Ben de, 'Ey Ebu Abdullah! İki uzun sureden biri hangisidir?' dedim.

'A'râf Suresi'dir.' dedi." 116

d. Yatsı namazına dair örnekler

Bera ibni Azib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah bir yolculuğa çıkmıştı. Yolcu iken kıldırdığı yatsı namazının bir rekâtında Tîn Suresi'ni okumuştu." 117

Abdullah ibni Bureyde'nin (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) yatsı namazında Şems ve benzeri sureleri okurdu." 118

115. Ebu Davud, 812

116. Nesai, 990

117. Buhari, 767; Müslim, 464

118. Tirmizi, 309; Nesai, 999

2. Okumanın Uzunluğu ve Kısalığında Sünnetten Ölçüler

a. Cemaatle kılınan namazla ferdi kılınan namaz arasında fark vardır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden birisi insanlara namaz kıldırıyorsa namazı kısa ve hafif tutsun. Çünkü cemaat içinde zayıf, hasta ve yaşlı kimseler bulunabilir. Fakat tek başına kılıyorsa istediği kadar uzatsın." 119

b. Özel durumu olan biri olursa imam kıraati kısa tutmalıdır.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben şu âna kadar hiçbir imamın arkasında Resûlullah'ın namazından daha

kısa ve öz ama her yönüyle tam bir namaz kılmadım. O, bir çocuğun ağlamasını duyacak olsa namazı kısaltırdı. Çünkü annenin çocuğu düşünerek namazdan geri kalacağından endişe ederdi." 120

c. İnsanların yorgun olduğu yolculuk ve günün son vakitleri olan

yatsıda kıraat kısa olmalıdır.

Bera ibni Azib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah bir yolculuğa çıkmıştı. Yolcu iken kıldırdığı yatsı namazının bir

rekâtında Tîn Suresi'ni okumuştu." 121

Abdullah ibni Bureyde'nin (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) yatsı namazında Şems ve benzeri sureleri okurdu." 122

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Muaz ibni Cebel, Allah Resûlü'nün arkasında namaz kılar sonra da kendi

kavmi olan Selemeoğulları'na gider o namazı onlara da kıldırır ve Bakara Suresi'ni okurdu. Bir defasında bir adam cemaatten ayrıldı ve kendi başına namazını hafif bir şekilde kıldı.

119. Buhari, 703; Müslim, 467

120. Buhari, 708; Müslim, 470

121. Buhari, 767; Müslim, 464

122. Tirmizi, 309

Bu adamın ayrılıp tek başına namaz kıldığı Muaz'a ulaşınca, Muaz, 'O bir münafıktır.' dedi.

Allah Resûlü (sav) Muaz'ın bu sözünü işitince Muaz hemen Allah Resûlü'ne gitti ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Biz el emeği vererek çalışan, su çeken develerimizle sulama yapan bir topluluğuz. Muaz dün gece bize namaz kıldırdı ve namazda Bakara Suresi'ni okudu. Ben de namazımı kenarda hafifçe kıldım. Bundan dolayı Muaz benim münafık olduğumu iddia etmiş.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü üç defa, 'Ey Muaz! Sen fitneci mi olmak istiyorsun! Şems, A'lâ veya bunun benzeri sureleri oku!' dedi." 123

d. İlk rekât ikinciden, ilk iki rekât son iki rekâttan daha uzun olmalıdır.

Abdullah ibni Katade (ra) babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

"Resûlullah, öğle namazının ilk iki rekâtında Fâtiha Suresi ile birer sure okurdu. Bu rekâtlardan ilkini uzun tutar ikincisini ise kısaltırdı. Bazen okuduğu ayetleri cemaate duyuracak kadar sesli okuduğu da olurdu. İkindi namazında da Fâtiha Suresi ile iki sure okurdu. Sabah namazının ilk rekâtını uzun tutar, ikinci rekâtını ise kısaltırdı." 124

Ebu Katade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) bize namaz kıldırdığında öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rekâtında Fâtiha Suresi ve her rekâtta bir sure olmak üzere iki sure okurdu. Bazen de bize okuduğu ayeti işittirirdi. Öğle namazının ilk rekâtını uzun, ikinci rekâtını ise biraz kısa tutardı. Sabah namazında da böyle yapardı." 125

Ebu Katade'nin (ra) babasından önceki hadisin bir kısmı rivayet edilmiş olup şu ilave yapılmıştır:

"Son iki rekâtında Fâtiha Suresi'ni okurdu. (Hemmam da kendi rivayetinde şu ilaveyi yapmıştır: İlk rekâtın kıraatını ikinci rekâttan çok uzatırdı. İkindi namazı ve sabah namazında da böyle yapardı.)" 126

123. Buhari, 6106; Müslim, 465

124. Buhari, 759; Müslim, 451

125. Ebu Davud, 798

126. Ebu Davud, 799

Abdullah ibni Ebi Katade (ra) babasından aktararak demiştir ki:

“Resûlullah’ın (sav) birinci rekâtı uzatışı cemaatin namaza yetişmesi için yapıldığı kanaatine vardık.” 127

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamının süresini tahmin

edebilirdik. Öğle namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının süresinin Secde Suresi’ni okuyacak kadar, son iki rekâtındaki kıyamının süresinin de bunun yarısı kadar olduğunu tespit ettik. İkindi namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının

süresinin, öğle namazının son iki rekâtı kadar, ikindinin son iki rekâtındaki

kıyamının süresinin de bunun yarısı kadar olduğu tespit ettik.” 128

3. Okumada Sure Tertibine Riayet Zorunluluğu Yoktur

Okunan Kur’ân’da, Mushaf tertibine riayet sorumluluğu yoktur. Birinci

rekâtta 110. sureyi okuyan kişi, bir sonraki rekâtta 85. sureyi okuyabilir.

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (Ramazan’da) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza

Bakara Suresi’ni okuyarak başladı. Kendi kendime, ‘Yüz ayet okuduğunda

rükûya gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi’ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi’ne başlayıp onu da okudu. Okurken

tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor,

istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde

Allah’a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda: ‘Subhane Rabbiye’l-Azim’ diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), ‘Semiallâhu limen hamideh” dedi. Bunun arkasından

rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve ‘Subhâne

Rabbiye’l-A’lâ’ dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.” 129

Allah Resûlü (sav) önce Nîsa Suresi’ni sonra Âl-i İmran Suresi’ni okumuş,

tertibe riayet etmemiştir.

127. Ebu Davud, 800

128. Müslim, 452

129. Müslim, 772

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ensar’dan bir zat Kuba Mescidi’nde namaz kıldırdı. Kıraatin açıktan olduğu

her namazda Fâtiha Suresi’nden sonra okuduğu surelerden önce muhakkak İhlâs Suresi’ni sonuna kadar okur ve ondan sonra okuyacağı

asıl sureyi okurdu. Bunu namazın her rekâtında yapardı. Bunun üzerine cemaatte bulunanlar onun niçin bu şekilde davrandığını öğrenmek için onunla

konuşmaya karar verdiler ve aralarında bir konuşma geçti:

‘Sen her zaman İhlâs Suresi ile namaza başlıyorsun, sonra da bunun yeterli

olmadığını düşünerek başka bir sure okuyorsun. Bu durumda ya sadece İhlâs

Suresi’ni okumalısın ya da bunu okumaktan vazgeçip başka bir sure okumakla yetinmelisin.’

‘Bunu asla terk etmem. Eğer size imamlık etmemden hoşnut iseniz ve buna

devam etmemi istiyorsanız ne alâ, ama bu durumdan hoşnut değilseniz size

imamlık yapmaktan vazgeçebilirim.’

Cemaat ise onu aralarındaki en faziletli insan olarak gördükleri ve başkasının

imamlık yapmasına razı olmadıkları için bir şey söylemediler. Bir defasında

Resûlullah onların yanına vardığında durumu kendisine arz ettiler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) o kişiye, ‘Seni namaz kıldırmakta olduğun cemaatin sözünü tutmamaya ve kıldırdığın her rekâtta İhlâs Suresi’ni okumaya

sevk eden düşünce nedir?’ diye sordu.

O, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben bu sureyi çok seviyorum.’ diye cevap verdi.

Bunu duyan Allah Resûlü (sav), ‘Senin İhlâs Suresi’ne olan sevgin seni cennete soktu bile.’ dedi.” 130

Sahabe önce Kur’ân’ın sonundan İhlâs Suresi’ni okumuş, ardından

Kur’ân’dan herhangi bir sure okumuştur. Allah Resûlü (sav) bu durumu ikrar etmiştir.

4. Bir Rekâtta İki Ayrı Sure Okunabilir

Yukarıda okuduğumuz hadis bunun delilidir.

130. Buhari, 774

5. İki Rekâtta da Aynı Sure Okunabilir

Muaz ibni Abdullah El-Cüheni’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cüheyneli bir adam Resûlullah’ın (sav) sabah namazının her iki rekâtında da

Zilzâl Suresi’ni okuduğunu işitmiş ve ‘Unutarak mı yoksa bile bile mi okudu

bilmiyorum.’ demiştir.” 131

Şüphesiz ki Allah Resûlü’nün fiillerinde aslolan teşri kastıyla yapılmış

olması ve yaptığının ümmeti için örnek olmasıdır.

Katade’ye (rh) iki ayrı rekâtta aynı surenin okunması sorulduğunda:

“ ‘Hepsi Allah’ın Kitabı’dır.’ cevabını vermiştir.” 132

6. Tek Bir Ayet Aynı Rekâtta Çokça Tekrar Edilebilir

“Ebu Zer’den şöyle söylediğini işittim: ‘Resûlullah (sav), bir gece namaza kalktı

sabah oluncaya kadar tüm namazında bir ayeti tekrarladı durdu. O ayet:

‘Onlara azap edecek olursan hiç şüphesiz onlar, senin kullarındır. Şayet onları bağışlarsan şüphesiz ki sen, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz,

(hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’sin.’ 133 ” 134

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Kur’ân‘dan bir ayeti ile gece namazının tümünü kılmıştı.” 135

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir ayeti sabaha kadar tekrar edip durdu.” 136

7. Bir Surenin Bir Kısmı Bir Rekâtta Bir Kısmı Diğer Rekâtta

Okunabilir

Mervan ibni Hakem’in (ra) bize haber verdiğine göre, Zeyd ibni Sabit

şöyle demiştir:

“ ‘Akşam namazında hep kısa sureler okuduğunu görüyorum. Ben, Resûlullah’ın (sav) iki uzun sureden birini okuduğunu bilirim.’ dedi.

131. Ebu Davud, 816

132. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 106. Bab başlığı, muallak olarak

133. 5/Mâide, 118

134. Nesai, 1010; İbni Mace, 1350

135. Tirmizi, 448

136. Ahmed, 11593

Bende, ‘Ey Ebu Abdullah! İki uzun sureden biri hangisidir?’ dedim.

‘A’râf Suresi’dir.’ dedi.” 137

Hişam ibni Urve babasından rivayet etti:

“Ebu Bekir Sıddık sabah namazını kıldı. Her iki rekâtta Bakara Suresi’ni okudu.” 138

8. Üçüncü ve Dördüncü Rekâtlarda Fâtiha Suresi Dışında Sure

Okunabilir

Yaygın kanaatin aksine; Allah Resûlü (sav) 3 ve 4. rekâtlarda da Fâtiha Suresi dışında sure okuduğu olurdu. Hâliyle 3 ve 4. rekâtlarda, zaman zaman, Fâtiha Suresi'ne ek sure okumak da sünnettir.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamının süresinin tahmin

edebilirdik. Öğle namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının süresinin Secde Suresi'ni okuyacak kadar, son iki rekâtındaki kıyamının süresinin de bunun yarısı kadar olduğunu tespit ettik. İkindi namazının ilk iki rekâtındaki kıyamının

süresinin, öğle namazının son iki rekâtı kadar, ikindinin son iki rekâtındaki

kıyamının süresinin de bunun yarısı kadar olduğu tespit ettik." 139

Son iki rekâtta Secde Suresi'nin yarısına kadar okumak için, Fâtiha Suresi'ne ek olarak bir buçuk sayfa kadar Kur'ân okumuş olmalıdır. Öyleyse; 3 ve 4. rekâtlarda Fâtiha Suresi'yle yetinmek de 140 zaman zaman ek

sure okumak da sünnettir.

B. Kıraat ve Namaza Etkisi

Okunan Kur'ân namazın ruhudur. Yapılan zahiri/şekilsel eylemlerin

137. Nesai, 990

138. Muvatta, 218

139. Müslim, 452

140. Abdullah ibni Ebu Katade babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

"Resûlullah (sav) öğle namazının ilk iki rekâtında Fâtiha Suresi ile birlikte birer sure daha okurdu.

Son iki rekâtta ise sadece Fâtiha Suresi'ni okurdu ve okuduğu ayetleri bize duyururdu. İlk rekâtları ikinci rekâtlara göre daha uzun tutardı. İkindi ve sabah namazlarında da aynısını yapardı."

(Buhari, 776)

ruhu, o eyleme eşlik eden lafızlardır. Namazın en uzun rüknu olan kıyamın ruhu da, kıyama eşlik eden Kur'ân kıraatıdır.

Kıraatin kıyama ruh vermesi için, interaktif bir okuma olması gerekmektedir. Bu okumanın en güzel örneği Allah Resûlü'nün (sav) hayatında

mevcuttur.

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gece (ramazanda) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, 'Yüz ayet okuduğunda rükûya

gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi’ni okumaya başladı. Bunun arkasından

Âl-i İmran Suresi’ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu.

İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade

eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde

Allah’a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda: ‘Subhane Rabbiye’l-Azim’ diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), ‘Semiallahu limen hamideh’ dedi. Bunun arkasından

rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve ‘Subhane

Rabbiye’l-A’lâ’ dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.” 141

O (sav) okuduğu ayetlerde Allah tesbih ediliyorsa durur, Yüce Allah’ı tesbih ederdi. O’nun (cc) rahmetini anlatan ayetlerde durur, dua eder, O’ndan

(cc) isterdi. Azaba dair ayetlerde durur ve Rabbine sığınırdı. Böylece dilin

okuduğuna kalbi de eşlik etmiş olurdu. Kalbin dile eşlik etmesi; okumadaki manalara uygun hâllere bürünmesi, rahmet ayetlerinde umutla azap

ayetlerinde korkuyla ve ihtiyacını hissettiği ayetlerde tazarru ile dolmasıdır. Tüm bu hâllerin neticesi olarak Yüce Allah’a duayla yönelmesidir.

141. Müslim, 772

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

IX. Rükû (Rükun)

Namazda rükûya gitmek, namazın

rükunlarındandır.

Rükû; kişinin elleriyle diz kapaklarını tutup, sırtını düzleştirerek Yüce

Allah’ın karşısında eğilmesidir.

A. Rükûya Dair Meseleler

1. Rükûda Tuma’nine/Mutmainlik Şarttır

Yapılan rükûnun sahih olması için, kişinin rükû pozisyonunda bir müddet beklemesi, mutmain olması gerekir. Aksi hâlde rükûsu, dolayısıyla

namazı sahih olmaz. Allah Resûlü (sav) kıyam, rükû, secde vb. konularda

mutmain olmayan, hızlıca namaz kılan kimseye namazını iade ettirmiştir.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) mescide girdi. Onunla birlikte başka bir kimse daha mescide girdi ve namaz kılmaya başladı. Sonra Allah Resûlü’nün yanına geldi ve

selam verdi. Allah Resûlü onun selamını aldıktan sonra, ‘Dön yeni baştan namaz kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın.’ dedi. O kişi gitti, tekrar namaz kıldı ve Allah Resûlü’nün yanına gelip selam verdi. Allah Resûlü yine, ‘Dön yeni

baştan namaz kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın.’ dedi. Bu üç defa oldu.

Nihayet o kimse, ‘Seni hak ile gönderen Allah’a yemin olsun ki ben bundan

başkasını bilmiyorum. Bana doğrusunu öğret.’ dedi.

Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: ‘Namaza durduğun zaman tekbir al. Sonra

Kur’ân’dan sana kolay geleni oku. Sonra rükû et. Rükûda mutmain olacak kadar dur. Sonra başını kaldır ve büsbütün ayakta dik duracak kadar bekle. Sonra secde et ve secdede mutmain olacak kadar dur. Bunu namazının tümünde

yap.’ dedi.” 142

142. Buhari, 793; Müslim, 397

Sahabe de bu konuda hassas davranmıştır:

Ebu Vail’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Huzeyfe (ra) bir adamın rükûsunu ve secdesini eksik bıraktığını fark etti. Adam

namazı bitirince ona, ‘Namaz kılmadın.’ dedi.

Adam, ‘Kanaatimce kıldım.’ diye karşılık verdi.

Bunun üzerine ona şöyle dedi: ‘Eğer ölürsen Muhammed’in (sav) sünnetinden

başka bir sünnet üzere ölürsün.’ ” 143

Kişi rükû ve secdenin hakkını vermeyerek “namaz hırsızlığı” yapmamalıdır.

Ebu Said El-Hudri'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

demiştir:

“ ‘Hırsızların en kötüsü, namazdan çalandır.’

‘(Kişi) Namazından nasıl çalar Ey Allah Resûlü?’ diye sordular.

‘Rükûsunu ve secdesini tam yapmayarak.’ buyurdu.” 144

Nu’man ibni Murre’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) demiştir ki, ‘İçki içen, hırsızlık yapan ve zina eden kimse

hakkında ne düşünürsünüz?’

Henüz o zaman bu günahlar hakkında (ceza) indirilmemişti.

‘Allah ve Resûl’ü daha iyi bilir.’ dediler.

Dedi ki: ‘Bunlar fahiş/büyük günahlardır. Bunların cezası vardır. En kötü hırsızlık namazından çalandır.’

Dediler ki: ‘(Kişi) Nasıl namazından çalar Ey Allah’ın Resûlü!’

Dedi ki: ‘Rükûsunu ve secdesini tamamlamaz.’ ” 145

143. Buhari, 389

144. Ahmed, 11532

145. Muvatta, 462

2. Rükûda Elleriyle Diz Kapaklarını Kavrar ve Ellerini Yanlara Doğru

Açar

Musab ibni Sa’d’dan şöyle rivayet

edilmiştir:

“Bir gün babamın (Sa’d ibni Ebi Vakkas) yanında namaza durmuştum. Namazda avuç içlerimi birbirine yapıştırıp bacaklarımın arasına koydum.

Babam bana bir daha böyle yapmamamı söyleyip şöyle dedi: ‘Biz de bir

zamanlar böyle yapardık. Fakat bunu

yapmak bize yasaklandı. Bize ellerimizi dizlerimizin üzerinize koymamız emredildi.’ ” 146

Salim El-Berrad’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Mesud Ukbe ibni Amr El-Ensari’nin yanına vardık ve bize Resûlullah’ın

(sav) namazından bahset.’ dedik. O da mescidde tam önümüze durdu tekbir aldı

rükû edince ellerini diz kapaklarına koydu parmaklarını diz kapaklarından aşağı sarkıttı. Dirsekleri arasını açtı. Tüm organları rükû vaziyetini

alıncaya kadar yere paralel hâle getirip durdu. Sonra ‘Semiallahu limen hamideh’ diyerek doğrulup ayağa kalktı ve dimdik oluncaya kadar durup bekledi.

Sonra tekbir alıp secdeye vardı, avuç içlerini yere koyarak dirseklerini vücudundan ayrı tuttu ve her organı secde vaziyeti alıncaya kadar secdede durdu.

Sonra başını secdeden kaldırıp oturdu. Tüm organları oturuş vaziyeti aldı ve

ikinci secdeyi de aynı şekilde yaptı, sonra da tüm dört rekâtı aynı şekilde kılıp

namazını tamamladı ve şöyle dedi: ‘İşte biz Resûlulah’ı (sav) aynı şekilde namaz

kılarken gördük.’ ” 147

146. Buhari, 790; Müslim, 535

147. Ebu Davud, 863

3. Sırtını ve Başını Düz Tutar

Vabisa ibni Ma’bed’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) namaz kılarken gördüm, rükû yaptığında sırtını o derece düzgün tutuyordu ki, oraya su dökülmüş olsa su aynen orada kalacaktı.” 148

Ali ibni Ebi Talip'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) rükû yaptığında sırtına bir bardak su konmuş olsaydı su dökülmezdi.” 149

Ebu Mesud El-Ensari’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Rükû ve secdelerden sonra belini doğrultmayanın namazı caiz olmaz.” 150

Ali ibni Şeyban (ra) -ki kendisi kabilesi tarafından Resûlullah’a (sav) gönderilen heyetten biri idi- şöyle demiştir:

“Biz yola çıktık sonunda Resûlullah’ın (sav) yanına vardık. Onun siyasi otoritesini kabul edip biat ettik ve arkasında namaz kıldık. Resûlullah (sav) namazın rükû ve secdelerinde belini bir süre hareketsiz tutmayan bir kimseye göz ucuyla baktı ve namazını bitirince şöyle buyurdu: ‘Ey Müslimler topluluğu! Rükû ve secdelerinde belini, bir süre hareketsiz tutmayanın, namazı yoktur.’ ” 151

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) rükû ederken başını ne yukarı doğru kaldırır ne de aşağıya doğru indirirdi, ikisinin arasında tutardı.” 152

148. İbni Mace, 872

149. Ahmed, 997; İsnadın sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

150. Ebu Davud, 855; Tirmizi, 265

151. İbni Mace, 871

152. İbni Mace, 869

4. Rükûda Yapılacak Zikirler

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım… Rükûda

◌ِعظِيمْ

◌ْ ال َرَّب َ ان َ ح

◌ُسبْ

‘Azim olan Rabbimi eksiklerden tenzih ediyorum.’ diyordu.” 153

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), Allah’ın ‘(O zaman,) Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan bağışlanma dile. Çünkü O, (tevbeye muvaffak kılan ve tevbeleri çokça kabul eden) Tevvâb’dır.’ 154 buyruğuna uyarak rükû ve secdelerinde şu duayı çokça okurdu:

◌ْ لِـ

◌ّ ه َّمْ اغِفرْ

◌ّ ن َ ا وِبَ حْ مِدَك اللّ

◌ّ ه َّمَ ربُ

◌َ ك اللَ

◌َ ْ حانَ

◌ُ سبْ

‘Allah’ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Rabbim hamd sadece sana mahsustur. Allah’ım beni bağışla mağfiret et’ ” 155

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Peygamber’i (sav) (benim yanımda) bulamadım. Kendisinin, hanımlarının birisinin yanına gittiğini düşünerek nereye gittiğini araştırmaya koyuldum. Daha sonra geri döndüm baktım ki, rükû veya secde yapmakta,

◌َ ْ تَ

◌َ ك َ وِبَ حْ مِدَك لَ إِلَه إِلَّ أَنَ

◌َ ْ حانَ

◌ُ سبْ

‘Allah’ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Rabbim hamd sadece sana mahsustur. Senden başka (ibadeti hak eden) bir ilah yoktur.’ diye

dua ediyordu. Kendisine, ‘Anam babam sana feda olsun. Ben bir iş içerisindeyim sen ise başka bir iş içerisindesin.’ dedim.” 156

153. Müslim, 772

154. 110/Nasr, 3

155. Buhari, 817; Müslim, 484

156. Müslim, 485

Aişe'den (r.anha), şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) rükû ve secdelerde:

◌ٌ وح

◌َ كِة والرَ

◌ُ ئ ملَ

ب ال

◌ٌ

دٌ وس َ ، ر

◌ٌ ُ

◌ٌ وح ق

◌ُ سب

'Allah’ım, eksiklerden uzak ve münezzehsin, mukaddessin, meleklerin ve Ruh’un Rabbisin.' diye dua ettiğini bildirmiştir.” 157

Ali ibni Ebu Talib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav), rükû ettiğinde şöyle derdi:

◌َ امي

◌َ ص َي وِعظِ

آمْن ُت َ ، خ َشَ ع لَك َ س ْمِع َي وب

◌َ َم ُت َ ، وِبَكْ

◌ْ سل

◌ّ ه َّم لَك َ ر ْكَع ُت َ ، ولَك أَ

اَلل

◌َ وُمِّ خ َي وَعَصبِي
“Allah’ım sadece senin önünde eğildim, irademi sana teslim ettim ve sana iman ettim. Kulağım, gözüm, kemiklerim, zihnim ve sinirlerim sana olan sevgi ve korku ile saygı hâlindedir.” 158

Rükûda yapılan zikirlerle ilgili bir sınırlama yoktur. Bir sayıyla sınırlayan; alt sınır ve üst sınır belirleyen rivayetler zayıftır.159 Ancak İmam Tirmizi’nin de (rh) belirttiği gibi ilim ehli, tesbihatın üçten aşağı olmamasını müstehap görmüşlerdir.160 İlim ehli bu durumu şöyle açıklamıştır: “Her ne kadar sayı tahdidi olan hadisler tek tek zayıf olsa da, bir araya geldiğinde (topluca) kuvvet kazanır ve delalet ettikleri öz anlamla amel edilir.” 161

Zikirde üst sınır yoktur. Evla olan (ileride geleceği gibi) namazın uzunluk ve kısalığına uygun olacak şekilde rükûda beklemektir. Kıyamı, rükûyu

ve secdeyi uzun tutmuşsa tesbihleri uzun tutmalı; kısa tuttuysa tesbihleri kısa tutmalıdır. Allah en doğrusunu bilir.

Yine birden fazla tesbihi bir arada yapmakta bir beis yoktur.

Yukarıda geçen hadislerde olduğu gibi, Allah Resûlü (sav) rükû ve secde-

157. Müslim, 487

158. Nesai, 1050

159. bk. Ebu Davud, 886; Tirmizi, 261

160. bk. Tirmizi, 261 No.lu hadis açıklaması

161. bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 261 No.lu hadis şerhi

de birden fazla tesbihi/duayı bir arada yapmıştır. Ayrıca rükû ve secde, tesbih ve dua mahallidir. Kişi me'sur olsun veya olmasın istediği dua ve tesbihlerle Allah'a (cc) yakınlaşabilir.

5. Rükûnun Uzunluğu Namaza Uygun Olmalıdır

Bera (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah namaz kılarken rükûlarında, secdelerinde ve iki secde arasındaki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak bir süre kadar beklerdi. Sadece (kıraat için olan) kıyamlar ile teşehhütlerdeki oturuşlar bunlardan farklı idi." 162

6. Rükûda Kur'ân Okumak Yasaklanmıştır

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), (vefat ettiği rahatsızlığı sırasında) cemaat Ebu Bekir'in (ra) arkasında namaz için saf tuttuğu sırada evinin perdesini açtı ve 'Ey insanlar! Şu biline ki, peygamberlik müjdelerinden geriye, Müslimlerin gördüğü veya Müslim'e gösterilen salih (doğru) rüyadan başka bir şey kalmamıştır. Bakınız! Rükûda ve secdede iken Kur'ân okumam bana yasaklanmıştır. Rükûda Yüce Allah'ı tazim ediniz (Allah'ı yücelten ifadeler söyleyiniz.) Secdede ise dua etmeye gayret ediniz. Çünkü (secde) duanızın kabul olunması için en uygun bir hâldir.' buyurdu." 163

Bu yasağın hikmetine dair elimizde nas yoktur. Bir grup fakih içtihad ederek şu hikmetleri zikretmişlerdir.164

• Hattâbî (rh) der ki: "Rükû ve secde boyun eğme ve tezellülün son noktası olduğundan zikir ve tesbihe mahsus kılınmışlardır. Sanki Allah Resûlü (sav),

Allah kelamıyla insan kelamının bir yerde, aynı ânda olmasını ve eşitlenmesini kerih görmüştür…”

• İbnu’l Melik (rh): “Kıyam namazın en faziletli rüknu, Kur’ân da namazın en faziletli zikridir. En faziletli olan (zikri) en faziletli (rükne) uygun görüp diğerlerinden yasakladı ki; diğer zikirlerle Kur’ân’ın aynı seviyede olduğu vehmedilmesin.”

162. Buhari, 792; Müslim, 471

163. Müslim, 479

164. bk. Avnu’l Ma’bûd, 876 No.lu hadis şerhi

• Şerefu’l Hak Azimabadi (rh): “Rükû ve secde zillet/boyun eğme hâli olduğundan oraya en uygun dua ve tesbihtir. Orada Kur’ân okumanın yasaklanması Kur’ân’ın tazimi ve onu ayakta okuyana değer verme/ikram babındandır. Allah en doğrusunu bilir.”

B. Rükû ve Namaza Etkisi

Rükû; eğilmek anlamındadır. Bazen namazdaki hususi duruş için, bazen de tevazu ve tezellül için kullanılır…165 Rükû; bir saygı ifadesidir. Yüceltilen varlığın karşısında başı ve boynu eğerek emre amade oluşun ve en şerefli uzuv olan başın eğilerek tazim ve teslimiyetin gösterilmesidir. Bugün bile birçok toplum, saygısını ifade etmek için rükûya varır gibi muhatabın karşısında eğilir.

Rükûya varırken kalp saygıyla dolup taşmalı, kimin karşısında eğildiğinin şuurunda olmalıdır. Rükûda okunan zikirler, kalbe bu şuuru kazandırmak içindir.

“Subhane rabbiyel azim” derken insan, en büyük ve azamet sahibi bir Rabbi tesbih eder onun tüm eksikliklerden münezzeh olduğunu itiraf eder.

Sonra “Subhaneke Allahumme ve bihamdike Allahummağfirli” diyerek tesbihine hamd, hamdine dua ekler ve Rabbinden bağışlanma diler. O’nun (cc) eksiklikten münezzeh oluşunu “Subbuh ve Kuddus” isimleriyle tekid eder. Âdeta kalp O’nun (cc) yücelik, azamet ve subhaniyet duygularıyla coşar. Hele en sonunda yapılan dua kulluğun zirvesi gibidir.166 Bu rükûnun öylesine, şuursuz bir rükû olmadığını, Allah’a imanın, teslimiyetin ve tevekkülün eşlik ettiği bir rükû olduğunu ifade eder. Bir bütün olarak Allah’ın (cc) karşısında eğildiği gibi; kulağın, gözün, kanın, etin, kemiğin ve sinir sisteminin O’nun (cc) karşısında huşuyla eğildiğini, âlemlerin Rabbine teslim olduğunu itiraf eder. Subhanallah! Ne demektir kulağın, gözün…

cümle uzvun huşuyla O’nun (cc) karşısında eğilmesi, teslimiyeti... Şayet

165. bk. El-Mufredât, s. 364, r-k-a maddesi

166. Ali ibni Ebi Talib’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle derdi:

ص َي وِعظَ ِام َي وُم ِّخ َي وَعَصبِي َ ◌َ

آمْن ُت َ ، خ َشَ ع لَك َ س ْمِع َي وب

َم ُت َ ، وِبَكْ َ◌

سلْ◌ْ

ه َّم لَك َ ر ْكَع ُت َ ، ولَك أَ ّ◌

اَلل

“Allah’ım sadece senin önünde eğildim, irademi sana teslim ettim ve sana iman ettim. Kulağım

gözüm kemiklerim, zihnim ve sinirlerim sana olan sevgi ve korku ile saygı hâlindedir.” (Nesai,

1050)

75

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

kalp dilin söylediği bu ince anlamları anlasa, dil ile kalp uyum içinde olsa

nasıl bir namaz olur acaba? Kişi bu sözleri Allah’a (cc) verilmiş bir ahit veya

O’ndan (cc) istenen bir dua olarak düşünse, bu şuurun, namazı; namazın

da sahibini ıslah edeceği izahtan vareste olsa gerek.

Rükû hâlindeyken Yüce Allah’ın övdüğü “rakiun/rükû edenler” 167 zümresinden olduğumuzu hissetmeli, biz O’nu (cc) överken, O’nun (cc) da bizi

övdüğünü ve müjdelediğini hatırda tutmalıyız. Bizi razı olduğu bir ibadete

hidayet edip razı olduğu bir hâlde görmeye muvaffak kıldığı için O’na (cc) bir

daha, bir daha hamdedelim. Zira O (cc) tesbihe ve hamde en layık olandır.

Rükû bize bir sorumluluğu daha hatırlatır: Allah’ın (cc) karşısında saygı

ve muhabbetle eğilen başlar, başka hiçbir varlığın önünde eğilmez. O’na

isyan eden zalim ve ceberut tağutlar, namazını tevhide bina etmişlerden

yalnızca kıyam görürler. Şerefli, izzetli ve onurlu bir kıyam... Namazını

tevhide bina etmemiş, “onda gafil olanlar” ise her güç sahibinin karşısında eğilir, rükû ederler. Zira “bir” sahibi olmayanın sahibi “çok” olur ve her

sahip kuluna boyun eğdirmek için uğraşır. Allah (cc) bir muvahhidi namaza, yani rükûya muvaffak kılmışsa o da bu nimete bir şükür olarak hiçbir

güç karşısında eğilmemelidir.

X. Rükûdan Kalkma/İtidal (Rükun)

Rükûdan sonra ayağa kalkmak ve ayakta tuma’nine/mutmainlik namazın rükunlarındandır. İtidal; kişinin rükûdan sonra (ellerini bağlamaksızın) kıyamda durmasıdır.

A. İtidalle İlgili Meseleler

İtidalde mutmainlik şarttır:168

1. İtidalde Yapılacak Zikirler

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İmam,

167. 9/Tevbe, 112

168. Konuya dair detaylı açıklama için bk. “Rükûda Tuma’nine/Mutmainlik Şarttır”, 2/67

حِمَدُه

◌َسِمَعُ الله لِمَنْ◌

‘Allah kendisine hamdedeni işitir.’ dediği zaman,

◌ْحَمْدُ

◌نا لَكَ الّ

◌ُّهَمَّ رَبُّ

آلل

‘Allah’ım, Rabbimiz hamd sana mahsustur.’ deyin. Zira kimin bu sözü meleklerin sözüne denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır.” 169

Rıfa’a ibni Rafi’ Ez-Zuraki (ra) anlatıyor:

“Biz bir gün Resûlullah’ın arkasında namaz kılıyorduk. Allah Resûlü (sav) rükûdan başını kaldırırken,

حِمَدُه

◌َسِمَعُ الله لِمَنْ◌

‘Allah kendisine hamdedeni işitir.’ deyince cemaatten bulunan birisi,

◌َارِ كًا فِيهَ◌

ا مب

◌ُ◌ً

◌بِّ◌

◌يَ◌

ح ْمَّدِ ا كَث ًريا ط

◌ َح ْمُدَ ْ

◌ ن َ ا ولَك الّ

◌ ربَ

‘Rabbimiz hamd sana mahsustur, bol, her türlü gösterişten, -desinler kaygısından uzak, halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile sana hamd ederiz-’ dedi.

Resûlullah selam verip namazdan çıkınca, ‘O hamdi söyleyen kimdi?’ diye sordu. Bunu söyleyen kişi,

‘Bendim ey Allah’ın Resûlü’ deyince Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

‘Otuzdan fazla bir melek topluluğu gördüm, bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.’ ” 170

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), başını rükûdan kaldırdığında,

◌ َعُد، أَ ْهلَ الثَّن ِاءْ َ

◌ ء بِ ْ

◌ ت ِ م ْن َ شَ ْ

م ِ ا شئ

◌ ُ َ

◌ رِض َ ، وِملْ ءْ

◌ السَمَو ِ ات َ والْ ّ ُ

◌ ح ْمُد ِ ملْ ءَ ْ

◌ نا لَك الّ

◌ ربَ

◌ ت َ ، وُلَ م ْعِط َيَ ْ

◌ يَ

◌ ع لِم أَ ْعطِ

لَ مان

◌ َه َّ مُّ

◌ د: اللْ

عب

◌ َنا لَكٌّ

◌ د َ ، وكُلُ ْ

◌ْبعْ

◌َ الَ ال

ما ق

َق

◌ْ أَحَ ،ِجْ مْ ُّ

◌َ والَ

د

◌ٌ

◌َْ جَ

◌َْ الَ كَ ِمْ دِ ِّجَ

◌ْ الْ ذا َ عَ ُ ن

مَ ْ عَ َ تَ َ ، ولَ ي

َ لِم

169. Buhari, 796; Müslim, 409

170. Buhari, 799

‘Rabbimiz, gökler ve yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin şeyler dolusu hamd sanadır. Ey övgüye ve yüceltmeye layık olan Allah’ım, kulun -ki, hepimiz sana kuluz- söylediği en doğru söz şudur: Allah’ım, senin verdiğine engel olacak hiçbir şey yoktur. Senin engel olduğunu da verebilecek yoktur. Senin yanında, zenginin zenginliği fayda vermez. Zenginlik senden gelir.)’ diye dua ederdi.” 171

2. Zikirleri Bir Arada Yapabilir

Yukarıda verilen hadislerde görüldüğü gibi, itidalde varid olan zikirler bir arada yapılabilir.

3. Me’sur Dua/Zikirlerin Dışında Kişi Allah’ı Mutlak Olarak Tesbih Edebilir

Rıfa’a ibni Rafi’ Ez-Zuraki (ra) anlatıyor:

“Biz bir gün Resûlullah’ın arkasında namaz kılıyorduk. Allah Resûlü (sav) rükûdan başını kaldırırken,

حِمَدُه

◌َ ه لِمْ نٌ

◌َ سِمَع اللَ

‘Allah kendisine hamdedeni işitir.’ deyince cemaatten bulunan birisi,

◌َ ارِ كًا ف ِيهَ

ا مب

◌ُ ً

◌ّ بِ

◌َ يَ

ح ْمَّدِ ا كَث ًرِيا ط

َالح ْمُد

◌َ نَ ا ولَكِّ

◌َ ربَ

‘Rabbimiz hamd sana mahsustur, bol, her türlü gösterişten, -desinler kaygısından uzak, halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile sana hamd ederiz-’ dedi.

Resûlullah selam verip namazdan çıkınca, ‘O hamdi söyleyen kimdi?’ diye sordu. Bunu söyleyen kişi,

‘Bendim ey Allah’ın Resûlü’ deyince Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

‘Otuzdan fazla bir melek topluluğu gördüm, bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.’ ” 172

Allah Resûlü (sav) sahabenin tesbihini ikrar etmiştir. Zaten Allah Resûlü (sav) farklı münasebetlerle namazın tesbih, tekbir ve duadan oluştuğunu beyan etmiştir.

171. Müslim, 477

172. Buhari, 799

Muaviye ibni Hakem Es-Sülemi'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Bu namaz var ya, işte bunun içerisinde insan sözünden hiçbir şey uygun düşmez. O, ancak tesbih, tekbir ve Kur’ân okumaktır.” 173

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Kulun Rabbine en yakın olduğu ân secde ettiği ândır. Dolayısıyla (bu ânda) duayı çokça yapınız.’ buyurmuştur.” 174

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Resûlullah’ın arkasında namaz kıldığımız zaman son teşehhüdde şöyle derdik: ‘Kullarından Allah’a selam olsun. Şu meleğe, şu meleğe selam olsun.’ Bunun üzerine Allah Resûlü bize dönerek şöyle buyurdu: ‘Allah’a selam olsun, demeyin. Şüphesiz Selam olan sadece Allah’tır. Fakat bunun yerine şunu söyleyin:

◌َكَاتُهَ،

◌َرَ

بِيَ وَرَحْمَةِ اللهَ وب

◌ُهَّ ا النَّ

◌ْك أَيُّ

◌َيَ

عل

◌ُ َاتَّ ، السالَمُ

◌ِبِّ

◌ِيِّ

◌ْوُ اتَ والطَّ

◌ُات لِلهَ وَّ الصلَّ

◌ِيّ حي

الت

◌ِادِ اللهَّ الصالِحَ َني، أَشْهَدُ أَنْ الَ إِلَه إِلَّ اللهَ ، وأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا

◌ْنَ ا وَعِلَ عبُ

◌َيَ

عل

◌َالسالَمُ

◌ُهُ

◌ْدُهَ وَرَسولُ

◌َعبَ

‘Tahiyyat, salavat ve tayyibat Allah’a mahsustur. Ey Nebi, Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selam bize ve Allah’ın salih kulları üzerine olsun. Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve ben yine şehadet ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve Resûlü’dür.’

Çünkü siz bu şekilde Allah’ın salih kullarına selam dilediğiniz zaman, bu dua gökteki veya gök ile yer arasında Allah’ın her salih kuluna ulaşır. Bundan sonra

ise hoşuna giden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir.’ ” 175

Bu nas da gösterir ki; kişi me’sur olan zikir ve dualar dışında Yüce Allah’ı

173. Müslim, 537

174. Müslim, 482

175. Buhari, 835; Müslim, 402

tesbih edip dua edebilir. Evla olan me’sur zikir ve dualar olsa da me’sur

olmayan zikir ve duada bir beis yoktur.

4. Cemaatle Namaz Kılan Kimse, “Semiallahu Limen Hamideh”

Demez

Cemaatle namaz kılan kimse, mezkûr zikri yapmaz. İmamın rükûdan kalkarken bu zikri yaptığını duyarsa “Rabbena ve lekel hamd” demekle yetinir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İmam,

حِمَدُه

◌َه لِمَ ْنٌ◌

سِمَع اللَ◌

‘Allah kendisine hamdedeni işitir.’ dediği zaman,

◌َ ْمُدَ ْح◌

نا لَك الّ◌

◌ّ ُّ ربُ َ مَّ ه◌

الل

‘Allah’ım, Rabbimiz hamd sana mahsustur.’ deyin. Zira kimin bu sözü meleklerin sözüne denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır.” 176

5. Uzun Kılınan Namazlarda İtidal Uzun Tutulabilir

Daha önce geçtiği gibi; Allah Resûlü’nün (sav) namazında uyum vardı. Kıyamı uzun tutmuşsa, buna uygun olarak diğer rükunları da uzun tutardı.

Uzun kılınan namazlarda itidali normalden fazla tutup Yüce Allah’ı tesbih/zikir ederek kıyamda beklenebilir, dua ve niyazda bulunabilir.

Enes ibni Malik (ra) yanında bulunan cemaate şöyle dedi:

“ ‘Ben, sizlere Resûlullah (sav) bize namaz nasıl kıldırdıysa hiçbir yönünü eksik

bırakmadan namaz kıldıracağım.’

Enes’ten (ra) Resûlullah’ın (sav) nasıl namaz kıldırdığını nakleden Sabit (ra) şöyle

demiştir: ‘Enes ibni Malik namaz kılarken bir şey yapardı fakat ben sizin bunu

yaptığınızı hiç görmedim. O rükûdan kalktığında o kadar uzun beklerdi ki arkasında bulunanlar, galiba secde etmeyi unuttu derlerdi. Yine aynı şekilde iki

176. Buhari, 796; Müslim, 409

secde arasında öyle uzun beklerdi ki arkasında namaz kılanlar, herhâlde secdeye gitmeyi unuttu, derlerdi.’ ” 177

6. Rükûdan Sonra Kıyamda Olduğu Gibi Eller Bağlanmaz, Serbest

Bırakılır

Allah Resûlü’nün (sav) namazını en ince detayına kadar aktaran sahabe,

onun (sav), rükûdan sonra ellerini bağladığına dair bir şey aktarmamışlardır.

Allah en doğrusunu bilir; racih olan ellerin bağlanmamasıdır.178

177. Buhari, 821; Müslim, 472

178. Bir grup ilim adamı bazı nasların umumuna yapışarak rükûdan sonra elleri bağlamanın

sünnet olduğu neticesine ulaşmışlardır.

• Allah Resûlü’nün (sav) namazda ellerini bağladığına ve insanların namazda ellerini bağlamasını emreden naslara (bk. Buhari, 740; Müslim, 401 vb.) yapışıp şöyle derler: “Aslolan namazda

ellerin bağlanmasıdır. Nasların bu asıldan istisna tuttuğu rükûda dizleri tutmak, oturmada elleri

baldır üstüne koymak dışında ellerin bağlanması gerekir.”

Bu istidlal hatalıdır:

Namazın her bir cüzünü tafsilatlı olarak aktaran sahabi, rükûdan sonra ellerini bağladığına dair

tek bir harf dahi aktarmamıştır. Onca sahabinin bu sünneti görmemesi, görenlerin aktarmaması

veya unutması ve yine görenlerin onunla amel etmemiş olması düşünülemez. Örneğin, sahabe

rükûdan kalkınca, rükûya gitmeden ellerini nasıl kaldırdıysa, aynı şekil ellerini kaldırdığını haber

veriyor. (bk. Buhari, 736; Ebu Davud, 723; Tirmizi, 292 vb.) Ancak ne hikmetse hiçbiri kıyamda

olduğu gibi ellerini tekrar bağladığını haber vermiyor.

• Bir grup, rükûdan kalkışın kıyam olduğunu, kıyamda ellerin bağlanması gerektiğini söyler. Bu

istidlal iki yönden hatalıdır:

İlki; rükûdan sonrasının adı “kıyam” değil, “itidal”dir. Birçok rivayette Allah Resûlü (sav) ve sahabe

(r.anhum) bu rüknu “itidal” kelimesiyle karşılamıştır. (bk. Buhari, 793; Müslim, 397, 471) Bazı rivayetlerde ise bu fiil “başını rükûdan kaldırmak/refetmek” şeklinde ifade edilmiştir. (bk. Buhari, 736,

828; Müslim, 390; Ebu Davud, 723; Tirmizi, 255 vb.)

İkincisi; bu ilginç kıyasa dayanarak bir başkası çıksa ve dese ki; “Rükûdan sonra Fâtiha Suresi okumak farz, zammî/ek bir sure okumak sünnettir.” nasıl cevap verecekler? Verecekleri tüm cevaplar,

el bağlamanın sünnet olmaması için de geçerlidir. Zira ibadetler taabbudidir; Allah (cc) ve Resûl’ü

(sav) emreder, bizler uygularız. İbadetleri birbirine kıyas etmeyiz. Kıyas için iki fiilin ortak bir illete

sahip olması gerekir. Kıyamda elleri bağlamanın illeti şöyle dursun, hikmetinin ne olduğundan

dahi emin değilken, nasıl rükû sonrası kıyama kıyas edebiliriz?

Sonuç

Ehl-i Hadis’in, sünneti korumak adına riayet ettiği önemli bir kaide hatırlanmalıdır. Umumi bir

nastan anlaşılan mana/lugat olarak doğru olsa da, uygulamaya bakılmalıdır. Nassın umumundan anlaşılan mana ile Asr-ı Saadet’te amel edilmiş midir? Şayet nassı bilmelerine ve o nasla amel

etmelerine rağmen, bizim anladığımız o cüzle amel etmemişlerse; bu, bizim anlayışımızda sorun

olduğunu gösterir. Allah en doğrusunu bilir.

Umumi delillerle ilgili Şatibî şu usulü aktarır: “Umumiyet ifade eden deliller üç kısımdır:

Umumiyet ifade eden delilin, işaret ettiği anlamla sürekli olarak ya da çoğunlukla amel ediliyor

olması: Taharet, namaz, alışveriş, nikâh vb. konulardaki delillerle amel edilmesi gibi.

Umumiyet ifade eden delille bazı zamanlarda veya özel durumlarda amel edilmesi: Bu delillerle

onların amel ettiği kadarıyla amel edilir.

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

B. İtidal ve Namaza Etkisi

İtidalin anlamını kavramak için, rükûnun anlamını kavramamız gerekir.

Rükûda hem başımızı O'nun (cc) önüne eğer, hem de bu şekle uygun tesbihlerle Rabbimizi tüm eksikliklerden tenzih ederiz. Şimdi başımızı rükûdan kaldırıyor ve kıyam haline geçip hem bir asker gibi hazır olda hem

de bir köle gibi el pençe divan duruyoruz. Yüce Allah'ı hakkıyla tenzih

ettikten sonra, şimdi O'nu (cc) imkân dâhilinde hakkıyla övecek ve hamdedeceğiz. Bunun için de başımızı kaldırır kaldırmaz "Semiallahu limen

hamideh" diyoruz; yani, "Allah hamdeden kullarını işitti, onlara icabet etti."

diyoruz. Yüce Allah'ın bizi duyduğunu ve hamdimize icabet ettiğini kalbe hatırlatıyor, sonra da O'na (cc) hamdetmeye başlıyor ve "Rabbimiz hamd

yalnızca sana aittir." diyoruz.

İtidal esnasında hissetmemiz gereken en önemli şey; kulluk menzilelerinden hamd menzilesinde olduğumuz, o ân Yüce Allah'ın övdüğü "hamidun/

hamdedenler" 179 zümresine dâhil olduğumuzdur. Subhanallah, biz Allah'ı

(cc) överken O (cc) da bizi övüyor ve bizleri hamdeden kulları arasına dâhil

ediyor. Yine itidal esnasında tüm kalbimiz hamd duygusuyla dolmalıdır.

"Hamd yalnızca sanadır; gökler ve yer dolusu hamd…" derken dilimiz, kalp

de bu söze uygun davranmalı ve Yüce Allah'ın övgüsüyle dolup taşmalıdır.

Biz O'na (cc) hamdederken, meleklerin bu hamdi Yüce Allah'a taşımak için

birbiriyle yarıştığını hatırlamalı, amel defterine yazılan hamdin kusursuz

olmasına dikkat etmeliyiz.

Rıfa'a ibni Rafi' Ez-Zuraki (ra) anlatıyor:

"Biz bir gün Resûlullah'ın arkasında namaz kılıyorduk. Allah Resûlü rükûdan başını kaldırırken,

حِمَدُه

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ

'Allah kendisine hamdedeni işitir.' deyince cemaatten bulunan birisi,

Öncekilerin bu delille hiçbir şekilde amel etmemesi: Şayet sonradan gelenlerin düşündüğü gibi

umumiyet ifade eden delil, o şeye delalet etmiş olsaydı sahabe ve tabiin mutlaka onunla amel

ederdi." (El-Muvâfakât, 3/50 ve sonrası)

179. bk. 9/Tevbe, 112

ارِ كًا فِـيهَ ◌َ

ا مب

◌ُ ً

بِّ◌ِ

◌َ◌ِ

ح ْمَّدِ ا كَث ًرِيا ط

◌َ ح ْمُدَ ْ

◌ِ ن َ ا ولَك الّ

◌َ ربَ

‘Rabbimiz hamd sana mahsustur, bol, her türlü gösterişten, -desinler kaygısından uzak, halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile sana hamdederiz-’ dedi. Resûlullah selam verip namazdan çıkınca, ‘O hamdi söyleyen kimdi?’ diye sordu.

Bunu söyleyen kişi, ‘Bendim ey Allah’ın Resûlü’ deyince…

Peygamber şöyle buyurdu: ‘Otuzdan fazla bir melek topluluğu gördüm, bu

sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.’ ” 180

XI. Secde (Rükun)

Secde namazın rükunlarındandır.

Secde; kişinin iki avuç içi, iki diz

kapağı, parmak uçları, alın ve burnunu yere koyarak, Rabbinin karşısında kulluk şuuruyla eğilmesi,

yere temas etmesidir.

A. Secdeye Dair Meseleler

1. Secdede Tuma’nine/Mutmainlik Şarttır

Yapılan secdenin sahih olması için, kişinin secde pozisyonunda bir müddet beklemesi, mutmain olması gerekir. Aksi hâlde secdesi, dolayısıyla namazı sahih olmaz. Allah Resûlü (sav) kıyam, rükû, secde vb. konularda mutmain olmayan, hızlıca namaz kılan kimseye namazını iade ettirmiştir.181

2. Secdenin Sıfatı

a. Secde yedi uzuv üzerine yapılır

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bana yedi âza üzerinde secde etmem emrolundu: Alın -bunu söylerken eli

180. Buhari, 799

181. Deliller için bk. “Rükûda Tuma’nine/Mutmainlik Şarttır”, 2/67

ile burnuna da işaret etti- iki el, iki diz ve ayakların uçları. Ayrıca namazda iken saçlarımızı ve paçalarımızı toplamamız/katlamamız nehyedildi.” 182

Secdenin sahih olması için bu yedi uzvun yere temas etmesi gerekir. Zira şer’i secde İslam’dan önce de bilinen bir eylemdir. İslam örfi secdeyle İslam secdesini iki şeyle birbirinden ayırmıştır. Tevhid üzere yapılmasını emretmiş ve secdeyi Yüce Allah’a has bir ibadet kabul etmiştir. Yedi uzuv üzere yapılmasını emretmiş ve bunun Allah’ın (cc), Resûl’üne emri olduğunu bildirmiştir.

b. Elleri omuz hizasında veya yüze yakın alın ve burnu içine alacak şekilde yere koyar

Ebu Humeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ellerini dizlerini avuçlarcasına koyarak rükû yaptı ellerini yanlarından uzak tutuyordu. Sonra secdeye vardı burun ve alnını yere koyup kollarını yanlarından uzaklaştırdı ve avuçlarını omuzları hizasına koydu. Sonra secdeden başını kaldırdı ve tüm organlar yerli yerinde olacak şekilde dimdik oturdu ve ikinci secdeyi de aynı şekilde yaptı. Sonra sol ayağını döşeyip üzerine oturdu sağ ayağını ise kıbleye doğru dikti. Sağ elini sağ dizi sol elini de sol dizi üzerine koyup oturdu ve şehadet parmağı ile işaret etti.” 183

Ebu İshak’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bera ibni Azib’e, ‘Resûlullah (sav) secdeye vardığında yüzünü nereye koyardı?’ diye sormuştum o da, ‘İki ellerinin arasına’ diye cevap verdi.” 184

c. Elleri yere koyunca dirsekleri kaldırır

Bera’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Secde ettiğinde ellerinin içini yere koy ve dirseklerini kaldır.’ buyurdu.” 185

182. Buhari, 812; Müslim, 490

183. Ebu Davud, 734; Tirmizi, 260

184. Tirmizi, 271

185. Müslim, 494

d. Elleri ve dirsekleri yere yayarak secde etmez

Elleri ve dirsekleri yere yayarak secde etmek yasaklanmıştır. Zira bu duruş, köpek oturmasına/yayılmasına benzetilmiştir.

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Secdeye vardığınızda vücudunuzu serbest bırakın; ne iyice yayılın ne de

büzülün. Hiçbiriniz secdede iken köpek yatışı gibi dirseklerini yere yapıştırmasın!" 186

Bu yasak; namazda Yüce Allah'a gösterilmesi gereken saygıyla ilişkilidir. Zira köpek oturuşu namazın ruhuyla bağdaşmayan tembelliği ve boş

vermişliği çağrıştırmaktadır. Bununla birlikte bu oturuş, secdede itidali

korumaya engeldir.

e. Kollarını iki yanından uzaklaştırır

Peygamber'in (sav) hanımı Meymune (r.anha) şöyle demiştir:

"Resûlullah (sav), secde ettiğinde dirseklerini yanlardan o kadar açardı ki, arkasından koltuk altının beyazlığı görünürdü. Oturduğunda da sol uyluğu üzerine yerleştirirdi." 187

Başka bir rivayette Meymune (r.anha) şöyle demiştir:

"Peygamber (sav), secde ettiğinde bir kuzu, onun kollarının arasından geçmek

istese geçebilirdi." 188

Şayet uzun secdelerde kollarını açmaları nedeniyle yorgunluk olursa;

kollarını yana birleştirerek kapatabilir, dirseklerini dizlerine/baldırına

yaslayarak dinlenebilirler.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Resûlullah'ın (sav) ashabı secdede elleri yanlardan, dizlerden aralamanın zor-

186. Buhari, 822; Müslim, 493

187. Müslim, 497

188. Müslim, 496

luk vereceğinden şikâyet ettiler de, 'Dirsekleri dizlere dayamakla rahatlayın.'

buyurdu." 189

Hadisin ravilerinden İbni Aclan (rh) diz kapaklarından yardım almayı, dirsekleri diz kapağı üzerine koymak olarak tefsir etmiştir.190

f. Karnını ve kalçasını baldırlarından uzaklaştırır

Ebu İshak’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bera ibni Azib bize Peygamber’in (sav) secdesini tarif etti. Ellerini yere koydu

iki dizi üzerine çöktü, arkasını yukarı doğru dikti ve ‘İşte Resûlullah (sav)

böyle secde ederdi.’ dedi.” 191

189. Ebu Davud, 902; Tirmizi, 286

190. bk. Ahmed, 8477, 9403; Bu hadisin anlaşılmasına dair hafız İbni Hacer ve yine Buhari şarihlerinden Ayni (rh); Tirmizi’nin (rh) bu hadisi secdeden kalkarken dizlere dayanmaya delil olarak

verdiğini öne sürmüş ve bu görüşü şöyle gerekçelendirmişlerdir: “Hadisi ‘Secdeden Ayağa Kalkarken (Dizlerden) Destek Alma Hakkında Bab’ başlığı altında verir. Ancak Tirmizi şarihlerinden

Mübarek Furi kendi elinde mevcut nüshaların tümünde secdede itimat/dayanma/destek alma

babı şeklinde olduğunu, mezkûr nüshalarda ‘secdeden kalkma’ ifadesinin olmadığını; bu âlimlerin iddiasını bazı (elyazması) nüshalarda olabileceğini belirtir.” (Tuhfetu’l Ehvezî, 286 No.lu hadis

şerhi)

Derim ki: İmam Tirmizi’nin (rh) bu babtan (Kitâbu’s Salât, 98. Bab) hemen sonra ‘Secdelerden Kalkış Nasıl Olmalı’ başlığı altında bir bab açmış ve sonrasında başlıksız bir bab daha açıp bu konu

hakkında iki farklı görüşe dair hadisler vermiştir.

“99. Bab: Secdelerden Kalkış Nasıl Olmalı?

287- Malik ibni Hüveyris El-Leysi’den (ra) rivayet edildiğine göre: ‘Malik, Resûlullah’ı (sav) namaz

kılarken gördü. Namazın tek rekâtlarında istirahat oturması denilen oturmayı yapmadan kıyama

kalkmazdı.’

Malik ibni Hüveyris’in hadisi hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları bu hadisle amel ederler. İshak

ve bazı arkadaşlarımızın görüşü de böyledir. Malik’in künyesi Ebu Süleyman’dır.

100. Bab:

288- Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine şöyle demiştir: ‘Resûlullah (sav) secdelerden kalkarken

ayaklarının sırtı yere değmeksizin kalkardı.’

İlim adamlarının ameli bu hadis üzere olup, birinci ve üçüncü rekâtlarda ayakların üstü yere değdirilmeksizin ayağa kalkmaya tercih etmişlerdir.

Halid ibni İyas, muhaddisler tarafından zayıf kabul edilir. Kendisine Halid ibni İyas da denilir.

Tev’eme’nin azatlısı Salih’e, Salih ibni Ebi Salih denilir. Ebu Salih’in ismi Nebhan olup Medinelidir.”

Bu da Mübarek Furi’nin (rh) tercih ettiği gibi yukarıda verilen hadisin secdeden kalkmayla ilgili

olmayıp, secdede yorulanın dirseğini dizine dayamasıyla ilgili olduğunu gösterir. Şayet Hafız İbni

Hacer (rh) ve Ayni’nin (rh) dediği gibi olsa, yukarıda verilen hadis de bu bablara dâhil olurdu. Oysa

İmam Tirmizi birbirinden ayırmıştır. Allah en doğrusunu bilir.

191. Ebu Davud, 896; Ebu Davud sükût ederek hadisin sıhhatine işaret etmiştir.

g. Ayak parmaklarını büker, topuklar havaya gelecek şekilde ayakları

diker ve topukları birleştirir

Ebu Humeyd Es-Saidi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“…(Allah Resûlü) secde ettiğinde ellerini yere koyar fakat dirseklerini yere

ve yanlarına yapıştırmazdı. Secdede iken ayak parmaklarının uçları kıbleyi

gösterirdi…” 192

Sa’d ibni Ebi Vakkas'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) secde ânında ellerin yere konulması, ayakların ise dikilmesini emretti.” 193

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Resûlullah’ı (sav) yatakta bulamadım. Hemen kendisini aramaya

koyuldum. Derken elim ayaklarının

altına değdi. Kendisi bu sırada secde

yerinde idi. Ayakları dikili idi. ‘Allah’ım senin gazabından senin rızana,

cezalarından bağışlamalarına sığınıyorum. Sana (kusur işlemekten de) yine sana sığınıyorum. Sana karşı yapacağım

övgüyü bitiremem. Sen kendini nasıl översen öylesindir.’ diye dua ediyordu.” 194

Hadisin bir rivayetinde 195 “…topukları birbirine kenetlenmiş/bitişik hâldeydi.” ifadesi vardır.196

h. Secdede saçını bağlamaz

Erkeğin saçı uzunsa secdede saçlarını bağlamaz.

192. Buhari, 828

193. Tirmizi, 277

194. Müslim, 486

195. Es-Sunenu’l Kubrâ, 2719

196. Her ne kadar bazı âlimler, Beyhaki (rh) rivayetini zayıf görse de, Müslim’deki rivayeti de

topukların birleştirileceğine delildir. Zira Aişe Annemizin eli, Allah Resûlü’nün (sav) iki ayak içine

denk gelmiştir. Şüphesiz ayaklar bitişik (veya çok yakın) olmasa, genelde küçük olan kadın eli her

ikisine birden değmezdi. Allah en doğrusunu bilir.

87

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Abdullah ibni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Abbas, Abdullah ibni’l Haris’i başının saçları arkadan topuz

yapılmış olarak namaz kılarken görmüş ve hemen kalkıp onu çözmeye durmuş. Abdullah ibni’l Haris, namazı bitirdiğinde İbni Abbas’a dönmüş

ve ‘Benim başımdan ne istiyorsun?’ demiş.

O da, ‘Resûlullah’ı (sav), ‘Böylesinin durumu, elleri arkaya bağlı namaz kılanın

durumu gibidir.’ diye buyururken işittim.’ demiştir.” 197

i. Kadın ve erkeğin secdesi arasında fark yoktur

Kadının secdesinin daha derli toplu olmasına dair rivayet edilen eserler

zayıftır.198 Kadın ve erkek naslar karşısında eşittir. Allah Resûlü’nün (sav)

örnekliği erkekler için bağlayıcı olduğu gibi kadınlar için de bağlayıcıdır.

3. Secdede Okunacak Tesbihler

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah, Allah’ın ‘(O zaman,) Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan bağışlanma dile. Çünkü O, (tevbeye muvaffak kılan ve tevbeleri çokça kabul eden)

Tevvâb’dır.’ 199 buyruğuna uyarak rükû ve secdelerinde şu duayı çokça okurdu:

◌ْ لِ

◌ّ ه َّم ْ اغِفرُ

◌ّ ن َ ا وِب َ ح ْ مِدَك اللّ

◌ّ ه َّم َ ربُ

◌َ ك اللَ

◌ْ حانَ

◌ُ سبُ

197. Müslim, 492; Saçların bağlanarak secde edilmesi yasağı erkeklere yöneliktir. Zira kadınların saçı avrettir. Bağlamadıkları takdirde, örtü altından dışarı çıkma riski vardır. (bk. Tuhfetu’l

Ehvâzî, 384 No.lu hadis şerhi)

Erkeklere yönelik yasağın hikmetine dair şunlar söylenebilir:

• Okuduğumuz rivayette olduğu gibi; bu durumda namaz kılan elleri bağlı kimseye benzetilmiştir. Elleri arkadan bağlı kişinin secdesi her hâlükârda eksik olacaktır; zira elleriyle secde edemeyecektir. (bk. El-Minhâc, 490-492 No.lu hadis şerhleri)

• Bir başka rivayette Allah Resûlü’nün (sav) bu bağ için “kiflu’ş şeytan” dediği nakledilmiştir. Anlamı “şeytanın oturağı/tahtı”dır. (bk. Ebu Davud, 646; Tirmizi, 384)

Bu da yasağın gaybi bir yönü olduğunu; şeytanın bağlanmış yerde oturduğunu gösterir.

• Saç ve elbise paçalarının toplanması/bağlanması kibir ehline benzemeye neden olur. (bk.

Neylu’l Evtâr, 752-753 No.lu hadis şerhleri)

Zira kibirli insan elbisesi ve saçları yere değmesin ister.

198. bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, 2/222-223

199. 110/Nasr, 3

‘Allah’ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Rabbim hamd sadece sana mahsustur. Allah’ım beni bağışla mağfiret et.’ ” 200

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) secdelerde,

◌ٌه

◌ُسِ ـَه

◌َت

◌ي

◌ُنْ ـَه وَعلَ

◌ّرِآخ ـَه ولُ

◌أَ ، ـَه

◌لٌ ، ـَه وِج

◌ٌق ـِه د

◌ْكُلْ بِي

◌ْ ـِذن ـَل

◌َ◌ْ اغِفر

◌ّ◌ُ◌مَّ ه

اَلل

“ ‘Allah’ım günahımın tümünü, küçüğünü büyüğünü; öncekini ve sonrakini;

açık olanını ve gizli olanını bağışla’ diye dua ederdi.” 201

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Peygamber’i (sav)(benim yanımda) bulamadım. Kendisinin, hanımlarının birisinin yanına gittiğini düşünerek nereye gittiğini araştırmaya koyuldum. Daha sonra geri döndüm baktım ki, rükû veya secde yapmakta,

◌َ◌ْ تَ

◌َ ك وِب◌َ◌ْ حِمدَك لَ إِلَه إِلَّ أَنَ◌

◌َ◌ْ حانَ

◌ُ سبُ

‘Allah’ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Rabbim hamd sadece sana mahsustur. Senden başka (ibadeti hak eden) bir ilah yoktur.’ diye

dua ediyordu. Kendisine, ‘Anam babam sana feda olsun. Ben bir iş içerisindeyim sen ise başka bir iş içerisindesin.’ dedim.” 202

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Resûlullah’ı (sav) yatakta bulamadım. Hemen kendisini aramaya koyuldum. Derken elim ayaklarının altına değdi. Kendisi bu sırada secde yerinde idi. Ayakları dikili idi.

◌ُ◌ْ حِص

◌َ تَك ، وأُعُوذِ بَكِ مْتَك لَ أِ◌

◌ِ ك مْ◌َ◌ْ نُ عُقوبَ◌

◌ُ عافَات

◌ّ◌ُ◌مَّ أُعُوذِ بِرِض◌َاكِ مْ◌َ◌ْ نَ س◌َ◌ْ خِطَكَ ، وِبُ◌ّ◌ ه

اَلل

◌َ فْسَكِ

علَ ن

◌َ◌ْ تَ◌َ

◌َ ت كَم أَثْنِيَ◌ْ

◌ْ كَ أَنْ◌

◌َ يَ◌

عل

◌ً

ثَناء

‘Allah’ım senin gazabından senin rızana, cezalarından bağışlamalarına sığınıyorum. Sana (kusur işlemekten de) yine sana sığınıyorum. Sana karşı ya-

200. Buhari, 817; Müslim, 484

201. Müslim, 483

202. Müslim, 485

pacağım övgüyü bitiremem. Sen kendini nasıl översen öylesindir.’ diye dua ediyordu.” 203

Aişe (r.anha), Resûlullah’ın (sav) rükû ve secdelerde:

◌ٌ وح

◌ِ كِةَ والرَ

◌ُ ملَ ئ

ب ال

◌ٌ

دٌوس َ ، ر

◌ٌ

◌ٌ وح قٌ

◌ُ سبُ

“Allah’ım, eksiklerden uzak ve münezzehsin, Mukaddessin, meleklerin ve Ruh’un Rabbisin.” 204 diye dua ettiğini bildirmiştir.

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) secde ettiğinde şöyle dua ederdi:

◌َ قُه وَصَوَّرُهَ

◌ّ ذَي خلّ

آمْنُ ت َ ، س َجَدَ وْجِهي لِل

◌َ مُ ت َ ، وِبَكْ

◌ْ سلْ

◌ّ ه َّم لَكَ س َجْدُ ت َ ، ولَك أَ

اَلل

◌ْيَ ـنِيَ ـقَ ـالِخ

◌ُنسَ ـحْأَ ـهُ

◌َ اللَ ـكَارَ

◌َ َ بَ ـتَ، ـهُصُ

◌َ بَ ـوَّ ـهُ ـتُرُ ـوَ ـهُ ـنُسَ ـحَأَ ـفَ

وب َ هُعْ ـمَ ـسْ ـنُ ـهُ ـوَ ـرُ ـصَ ـنُ ـسَ ـحَ

‘Allah’ım! Senin için secde ediyor, sana teslim oluyor, sana iman ediyorum. Yüzüm ve özüm kendisini yaratana, şekil veren ve bu şekli en güzel yapan, göz ve kulak veren Allah’a secde etmektedir. En güzel yaratıcı olan Allah, ne kadar kutlu ve yücedir.’ ” 205

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (ramazanda) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi’ni okuyarak başladı. Kendi kendime, ‘Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi’ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi’ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah’a sığınıyordu.

Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda:

◌ْمِ ـظِ ـعِ

◌ْ بَ ـلَ ـبِ ـرَّ ـنَ ـاَ ـحَ

◌ُ بُ ـسُ

‘Subhane Rabbiye’l-Azim’ diyordu.

203. Müslim, 486

204. Müslim, 487

205. Nesai, 1126

Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca),

ـهُ ـدَ ـمِ ـحَ

◌ْ نٌ ـمْ ـلِ ـمَ ـهَ

◌َ عَ ـمِ ـسَ

‘Semiallahu limen hamideh’ dedi.

Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve

◌ْعلَ الْ ◌َ بِّرَ انَ ◌َ حَ

◌ُسبْ

‘Subhane Rabbiye’l-A’lâ’ dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.” 206

Secdede yapılan zikirlerle ilgili bir sınırlama yoktur. Bir sayıyla sınırlayan; alt sınır ve üst sınır belirleyen rivayetler zayıftır.207 Ancak İmam Tirmizi’nin de (rh) belirttiği gibi ilim ehli, tesbihatın üçten aşağı olmamasını

müstehap görmüşlerdir.208 İlim ehli bu durumu şöyle açıklamıştır: “Her

ne kadar sayı tahdidi olan hadisler tek tek zayıf olsa da bir araya geldiğinde

(topluca) kuvvet kazanır ve delalet ettikleri öz anlamla amel edilir.” 209

Zikirde üst sınır yoktur. Evla olan (ileride geleceği gibi) namazın uzunluk

ve kısalığına uygun olacak şekilde secdede beklemektir. Kıyamı, rükûyu

ve secdeyi uzun tutmuşsa tesbihleri uzun tutmalı; kısa tuttuysa tesbihleri kısa tutmalıdır. Allah en doğrusunu bilir.

Yine birden fazla tesbihi bir arada yapmakta bir beis yoktur.

Yukarıda geçen hadislerde olduğu gibi, Allah Resûlü secdede birden

fazla tesbihi/duayı bir arada yapmıştır. Ayrıca secde, tesbih ve dua mahallidir. Kişi me’sur olsun veya olmasın istediği dua ve tesbihlerle Allah’a

(cc) yakınlaşabilir.

4. Secdenin Uzunluğu Namaz Uzunluğuna Uygun Olmalıdır

Bera’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namaz kılarken rükûlarında, secdelerinde ve iki secde arasın-

206. Müslim, 772

207. bk. Ebu Davud, 886; Tirmizi, 261

208. bk. Tirmizi, 261 No.lu hadis açıklaması

209. bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 261 No.lu hadis şerhi

daki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak bir süre kadar beklerdi. Sadece

(kıraat için olan) kıyamlar ile teşehhütlerdeki oturuşlar bunlardan farklı idi.” 210

5. Secdede Kur’ân Okumak Yasaklanmıştır

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), (vefat ettiği rahatsızlığı sırasında) cemaat Ebu Bekir’in arkasında namaz için saf tuttuğu sırada evinin perdesini açtı ve ‘Ey insanlar!

Şu biline ki, peygamberlik müjdelerinden geriye, Müslimlerin gördüğü veya

Müslim’e gösterilen salih (doğru) rüyadan başka bir şey kalmamıştır. Bakınız!

Rükûda ve secdede iken Kur’ân okumam bana yasaklanmıştır. Rükûda Yüce

Allah’ı tazim ediniz (Allah’ı yücelten ifadeler söyleyiniz.) Secdede ise dua etmeye gayret ediniz. Çünkü (secde) duanızın kabul olunması için en uygun

bir hâldir.’ buyurdu.” 211

6. Secdeye Nasıl Gidilir?

Secdeye giderken önce dizler, sonra eller yere konacak şekilde secdeye gidilir.

Vail ibni Hucr’dan (ra) şöyle rivayet

edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) namaz kılarken gördüm secdeye giderken dizlerini ellerinden önce yere koyar ve ayağa kalkacağı zaman ellerini dizlerinden önce kaldırırdı.” 212

210. Buhari, 792; Müslim, 471

211. Müslim, 479; Yasağın hikmetine dair bk. “Rükû (Rükun)”, 2/66

212. Ebu Davud, 838; Tirmizi, 268; İbni Mace, 882; Nesai, 1089; Konu hakkında iki ayrı, zahiri birbirine zıt hadis vardır. Yukarıda verdiğimiz Vail ibni Hucr’un (ra) hadisi önce dizlerin sonra ellerin

yere konacağını gösterir. Bu hadis fukahadan cumhur-u ulemanın, muhaddislerden Ahmed, İbni

Huzeyme, Tirmizi, Hattâbî, İbni Teymiyye ve İbni Kayyım gibi âlimlerin görüşüdür. Buna mukabil

Ebu Hureyre’den (ra) nakledilen hadis vardır:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Sizden biri secde edeceği zaman deve çöküşü gibi çökmesin.

Ellerini dizlerinden önce (yere) koysun.’ ” (Ebu Davud, 840; Nesai, 1090)

Bu hadise göre secdeye giden önce ellerini, sonra dizlerini yere koyar. Bu İmam Malik’in, muhaddislerden Evzai, Buhari, Ebu Davud, İbni Hacer gibi âlimlerin görüşüdür.

Bu ihtilafın nedeni için özetle şunu söyleyebiliriz:

İlki; iki hadisin de senedinde ve metninde zayıf olmayı erektirecek illet vardır. Önce dizlerin yere

konacağını delalet eden Vail ibni Hucr rivayetinde Şerik ibni Abdullah vardır. Bu ravi seyyiu’l hıfz/

kötü hafızalı bir ravidir. Yalnız kaldığı rivayetlere ihtiyatla yaklaşılmıştır. (Takrîbu’t Tehzîb, s. 266,

2787; Mîzânu’l İ’tidâl, 2/269, 3696 No.lu ravi)

Önce ellerin yere konulacağına delalet eden Ebu Hureyre hadisinin maklub hâli İbni Ebi Şeybe

Musannefinde varid olmuştur. (Musannef, 2702) Yani, “Önce dizlerini sonra ellerini koysun.” şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayet zayıf olsa da başta İbni Kayyım olmak üzere birçok âlim hadisi

ravinin karıştırdığını, “önce dizlerini koysun” diyeceği yerde “önce ellerini koysun” dediğini iddia

etmiştir. (Zâdu’l Meâd, 1/208) Bu kanaate varmalarının bir diğer nedeni; Ebu Hureyre (ra) hadisinin birinci cüzüyle ikinci cüzü arasındaki zahiren görülen uyumsuzluktur. Hadisin ilk cümlesi

deve gibi çökmeyi yasaklamıştır. Deveye dışarıdan bakan bir insan, önce ön kısmı sonra arka

kısmını çökerttiğini görür. Bu insana uyarlanınca önce ellerin sonra dizlerin konmasına karşılık

gelir. Oysa hadisin ikinci kısmı tam tersini emreder. Bu da âlimleri hadisin maklup/ters çevrilmiş

olduğu düşüncesine götürmüştür.

Bir grup âlim de sünnet cihetiyle bir tercih yapılamayacağını (zira iki rivayet de teknik/usuli açıdan problemlidir) söylemişlerdir. (El- Mecmû’, 3/421)

Allah en doğrusunu bilir, cumhur-u ulemanın görüşü tercihe şayandır.

93

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

7. Secdeden Kalkışın Sıfatı

Secdeden kıyama kalkarken yere dayanır, eliyle yerden destek alır.

Ebu Kılabe’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Malik ibni Huveyris bizim mescidimizde namaz kıldırdı. Dedi ki: ‘Ben size

namaz kıldıracağım. Benim gayem size namaz kıldırmak değildir. Allah Resûlü’nden (sav) gördüğüm namaz kılma şeklini size göstermek istiyorum.’

Ravi Eyyub der ki: ‘Ben Ebu Kılabe’ye ‘Peki onun namazı nasıldı?’ dedim.

Dedi ki: ‘Bizim şu şeyhimizin -yani Amr ibni Selime’nin- namazı gibiydi.’

Eyyub der ki: ‘Amr ibni Selime tekbiri tam alır, ikinci secdeden kalktığı zaman oturur ve yere dayandıktan sonra kıyama kalkardı.’ ” 213

Bu; iki elin içinden yardım alarak kalkmak olabileceği gibi, ellerini yumruk şeklinde yerden destek alarak kalkmak da olabilir.214

Şayet birinci rekâttan ikinci rekâta veya üçüncü rekâttan dördüncü rekâta

kalkıyorsa yani teşehhüd yapmadan kalkıyorsa; hafifçe bir oturuşla oturur, sonra kalkar. Bu oturuşa celse-i istirahe/dinlenme oturuşu denir.

Malik ibni Huveyris'ten şöyle rivayet edilmiştir: kendisi Allah Resûlü'nün (sav) namaz kılma şeklini anlatırken şöyle demiştir:

"Resûlullah namaz kılarken tekli rekâtlardan sonra bir süre oturup öyle kalkardı." 215

213. Buhari, 824

214. İki şekle delalet eden hadisler varid olmuştur; ancak zayıftır.

215. Buhari, 823; Allah Resûlü'nün (sav) celse-i istirahat yapmadan ayağa kalktığına dair rivayetler varid olmuştur. Bunlardan biri Tirmizi'nin (rh) rivayet ettiği isnadında Halid ibni İyas isimli zayıf

ravinin bulunduğu rivayettir. (Tirmizi, 288) Ki; Tirmizi rivayetin ardından "Halid ibni İyas Ehl-i Hadis'in yanında zayıftır." diyerek, hadisin zayıflığına işaret etmiştir. (Konu hakkında varid olan zayıf

isnadlı rivayetler ve sahih eserler için bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 288 No.lu hadis şerhi) Bir grup âlim de

Allah Resûlü'nün (sav) yaşlandığında oturduğunu ve yerden destek aldığını; istirahat celsesi ve

yerden destek alarak kalkmanın mutlak bir sünnet olmadığını; yalnızca yaşlıların yapabileceğini

söylemişlerdir. Ne ki; bu iddialarını sarih ve sahih naslara dayandırmamışlardır. Bir yorum olarak

bu iddiayı öne sürmüşlerdir. Oysa Malik ibni Huveyris, Allah Resûlü'nden, İslam'ı öğrenmek için

gelen ve yaklaşık üç hafta onunla (sav) birlikte kalan heyetin içindedir. Allah Resûlü (sav) onlara

başta namaz olmak üzere dinlerini öğretmiş, sonra memleketlerine yolcu etmiştir. Hâliyle Malik

ibni Huveyris, Allah Resûlü'nden (sav) gördüğünü aktarmıştır. Allah Resûlü (sav) de onlara hem

onun (sav) namazını örnek almalarını, hem de başkalarına öğretmenlerini emretmiştir.

Malik ibni Huveyris'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

B. Secde ve Namaza Etkisi

Secde, başların arza indiği, ruhların ise semaya yükseldiği ibadetlerdendir. Secde hâlinde ruh miraçtadır ve Rabbine en yakın olduğu haldedir.

“Secde et ve yakınlaş.” 216

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kulun Rabbine en yakın olduğu ân secde ettiği ândır. Dolayısıyla (bu ânda)

duayı çokça yapınız.” 217

Secdede iken Müslim, bu yakınlığı hissetmelidir. Secdeye varana dek Rabbine yöneldiğini ve Rabbinin de kendisine yöneldiğini düşünen Müslim,

secdeyi bu yönelişin zirvesi kabul etmeli ve vuslatın gerçekleştiğini duyumsamalıdır. Rabbine en yakın olduğu bu ânda zikrine dua eklemeli, tüm

derdini Rabbine açmalı, ihtiyaçlarını Rabbinin huzurunda arzetmelidir.

Allah Resûlü’nün (sav) yaptığı duaları düşünmeli, o dualardaki inceliği anlamaya çalışmalıdır. “Gazabından rızana sığınırım.” ya da “Rızanla gazabından

korunurum.” ne demektir, anlamaya çalışmalıdır. “Rabbim! Senden başka

kimsem yok. Kızmış olsan da ceza verecek olsan da yine sığınacağım merci

sensin” demektir. Subhanallah! “Senden sana sığınırım.” nasıl bir kulluk hâlidir? İşte bu, bedenin eğildiği gibi kalbin ve ruhun da O’nun huzurunda

kemâli edeple eğilmesidir. Bu, sen olmazsan ben bir hiçim, beni hiç kimseye, öz nefsime dahi bırakma demektir.

Secde ânında semadan inen nuru hissetmeli, o nurun başta kalp olmak

üzere tüm bedenini kuşattığını düşünmelidir. Değil mi ki secdenin yüzlerde bıraktığı bir iz vardır.

“…Alametleri, yüzlerinde secdeden oluşan izdir…” 218

“Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara burada öğrendiğiniz hususları öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarını emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. Sonra (yaşça) daha büyük

olanınız ise size imam olsun.” (Buhari, 631; Müslim, 674)

216. 96/Alak, 19

217. Müslim, 482

218. 48/Fetih, 29

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Abdullah ibni Büsr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kıyamet Günü’nde ümmetimin secde organları abdest almalarından dolayı

bembeyaz ve pırıl pırıldır.” 219

Elbette bu alınlara nakşolan şekilsel/zahirî bir iz değildir. Bu; kalplerde oluşan secde izinin yüze nur, huzur, başkalarına güven, sekinet… olarak yansımasıdır. Bu öyle şerefli bir izdir ki cehennem ateşi dahi ona dokunamayacak, orayı yakmayacaktır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cehennem ateşi Âdemoğlunun secde organları dışında kalan her yerini yer. Çünkü Allah cehennem ateşine secde organlarını yakmayı yasakladı." 220

Secde hâlinde derecesinin arttığını ve günahlarının döküldüğünü hissetmelidir.

Ma'dan ibni Ebi Talha'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) mevlası Sevbân ile karşılaştım ve kendisine, 'Bana öyle bir amel bildir ki, ben onu işleyeyim de onun sayesinde Allah beni cennete koysun.' dedim. -Diğer bir rivayette, 'Allah'a en sevimli gelen ameli bana bildir.' dedim.- Bunun üzerine kendisi sustu. Sonra tekrar kendisine bunu sordum, yine sustu. Sonra üçüncü defa sordum.

Şöyle dedi: 'Bunu Resûlullah'a (sav) sormuştum. O da, 'Allah'a çokça secde etmeye bak. Çünkü sen, Allah'a secde ettiğinde bu secde sayesinde Allah, seni bir derece yükseltir, bir hatanı siler.'

Ma'dan ibni Ebi Talha: 'Bundan sonra Ebu Derda ile karşılaştım, kendisine bu konuyu sordum. O da bana Sevbân'ın dediği şeyi söyledi.' demiştir." 221

Dış dünyanın kıymet bilmez, vefasız, gaddar insanlarının ruhta açtığı yaraları; secdeyle onarmalı, tüm kalp kırıklıklarını İlahi rahmetin sağanak

219. Tirmizi, 607

220. İbni Mace, 4326

221. Müslim, 488

olup yağdığı secdede cebretmelidir. Zira insanlar bir ömür yapılan iyiliği görmez, görse hakkıyla takdir etmez, birini takdir etse yüz yerde kalp kırar… Yüce Allah ise alnı yere değen kulun perçeminden tutar ve derece derece onu yükseltir. Secde, "Rafiu'd-deracat/dereceleri yükselten" 222 sıfatının tecelli ettiği yerdir.

Secde hâlinde derecelerin yükseldiğini hissetmek gerçekten önemlidir.

Zira yaşadığımız dünya, insan onurunu hiçe sayan gaddar bir dünyadır.

İnsanın yaratılıştan getirdiği onuru/izzeti/kerameti yok sayan, bir anlık

gülme için insan onurunu ayaklar altına alan, güçlünün güçsüzü ezdiği… ahlaksız bir dünyadır. Oysa insanın “İnsan” gibi davranabilmesi için insan muamelesi görmesi lazımdır. Aksi hâlde sürekli aşağılanan, yoksayılan, ruhu örselenen insan, değersiz davranışlarda bulunacaktır. Dış dünyayı ıslah etmek zor, bazen imkânsız olsa da, kırılan kalplerimizi ve örselenen ruhlarımızı secdeyle ıslah edebiliriz. İnsanların aşağıladığı kişilikleri, secdede yücelen ruhun şifasıyla iyileştirebiliriz.

XII. İki Secde Arasında Oturmak (Rükun)

Her rekâtta iki secde vardır. İki secde arasında oturmak ve oturuşta tuma’nine/mutmain olmak namazın rükunlarındandır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Namaza durduğun zaman tekbir al. Sonra Kur’ân’dan sana kolay geleni oku. Sonra rükû et. Rükûda mutmain olacak kadar dur. Sonra başını kaldır ve büsbütün ayakta dik duracak kadar bekle. Sonra secde et ve secdede mutmain olacak kadar dur. Bunu namazının tümünde yap.” 223

222. bk. 40/Mü’min, 15

223. Buhari, 793; Müslim, 397

İki Secde Arasında Oturmayla İlgili Meseleler

1. Sağ Ayağı Dikip Sol Ayağın Üstüne Oturur

Abdullah ibni Abdullah’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Babam Abdullah ibni Ömer’in namaz kılarken teşehhüde oturduğunda bağdaş kurduğunu görmüştüm. Ben de onun gibi yapıp bağdaş kurdum. O zamanlar yaşım küçüktü. Bunun üzerine babam beni uyardı ve böyle yapmamamı söyledi.

Bana o gün şöyle demişti: ‘Namazın sünneti (parmaklarının uçları kıbleyi gösterecek şekilde katlayarak) sağ ayağını dikmen ve sol ayağını yatırmandır.’ Ben, ‘Ama sen bağdaş kuruyorsun.’ dediğimde şöyle cevap vermişti: ‘Benim ayaklarım vücudumu taşımıyor ki!’ ” 224

2. İki Secde Arasında Yapılacak Zikir

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), iki secde arasında,

◌ْنِي

◌ْ ارُزقنِ ، وْ اهِدِنَ ، وْ اجُبْنِ ، وْ ارَحْمِنَ ي، لَ

◌ّ ْمَّ اغِفرُ ه

اَلل

‘Ey Allah’ım beni bağışla bana acı bana afiyet ver beni doğru yoluna hidayet et ve beni dünyada ve ahirette hayırlı rızıklarla rızıklandır.’ derdi.” 225

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) iki secde arasındaki oturuşta,

◌ْلِ

◌ْ اغِفرِ ، رَبِّ لَ

◌َ اغِفرِ ْبِّ ر

‘Rabbim beni bağışla, Rabbim beni bağışla.’ dedi.” 226

224. Buhari, 827

225. Ebu Davud, 850; Tirmizi, 284

226. İbni Mace, 897

3. İki Secde Arası Teşehhüd Değildir

İki secde arasında oturmak müstakil bir rükundur. Hâliyle teşehhüde kıyas edilmesi ve ellerin, teşehhüdde olduğu gibi -ileride gelecek- şekil alması doğru değildir. Zira bu ibadetler taabbudidir ve taabbudi şeylerde kıyas olmaz. Allah en doğrusunu bilir.

4. Kadın ve Erkek Oturuşu Arasında Fark Yoktur

“Ümmü Derda (r.anha) namazda erkek oturuşu gibi otururdu ve o fakihe/âlim bir insandı.” 227

5. Oturuşun Uzunluğu Namazın Uzunluğuyla Uyumlu Olmalıdır

Bera’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namaz kılarken secdelerde, rükûlarda ve iki secde arasındaki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak kadar beklerdi.” 228

Enes ibni Malik (ra) yanında bulunan cemaate şöyle dedi:

“ ‘Ben sizlere Resûlullah (sav) bize namaz nasıl kıldırdıysa hiçbir yönünü eksik bırakmadan namaz kıldıracağım.’

Enes’ten (ra) Resûlullah’ın (sav) nasıl namaz kıldırdığını nakleden Sabit şöyle demiştir: ‘Enes ibni Malik namaz kılarken bir şey yapardı fakat ben sizin bunu yaptığınızı hiç görmedim. O rükûdan kalktığında o kadar uzun beklerdi ki arkasında bulunanlar, galiba secde etmeyi unuttu derlerdi. Yine aynı şekilde iki secde arasında öyle uzun beklerdi ki arkasında namaz kılanlar, herhâlde secdeye gitmeyi unuttu, derlerdi.’ ” 229 (Şayet namaz uzun kılınmışsa, iki secde arasında oturuş uzun olabilir.)

227. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 145. Bab başlığı, muallak olarak

228. Buhari, 820

229. Buhari, 821

6. İki Secde Arasında İk’a Yapmak

İki secde arasında ayakları dikmek ve kalçaları topuklar üzerine koyup (yarım oturuşla) oturmak caizdir.

Tavus’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas’a iki ayak üzerine ik’a yapmayı, oturmayı söyledik.

O da, ‘Bu şekilde oturmak sünnettir.’ dedi.

Biz de, ‘Ama biz bunun kişiye/ayağa sıkıntı oluşturduğunu görüyoruz?’ dedik.

İbni Abbas da, ‘Tersine, bu, Peygamberiniz’in (sav) sünnetidir.’ dedi.” 230

230. Müslim, 536; Bazı rivayetlerde “ik’a” oturuşu yasaklanmıştır. Yasaklanan ik’a, aşağıda açıklanan oturuştur.

Buna göre iki ayağı birbirinden ayırarak dikmek ve kalçayı iki ayağın arasına yere koymak yasaklanmıştır.

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Ey Ali! Namaz da köpeklerin oturuşu gibi kalça üzerine oturma.’ ”

(İbni Mace, 895)

Bu oturuşun Aişe Annemizin rivayet ettiği şeytan oturuşu olduğu söylenmiştir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namaza tekbir, kıraate de ‘Elhamdulillahi Rabbi’l Âlemin…’ ile başlardı. Rükû ettiğinde de başını ne yukarı kaldırır ne de aşağı eğerdi. Bunların ikisinin arasında tutardı. Rükûdan

başını kaldırdığında da tam bir şekilde oturmadıkça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta da tahiyyat duasını okurdu. Otururken sol ayağını yere yayar sağ ayağını dikerdi. Şeytan oturuşu gibi

oturmayı ve (secdede iken de) bir kimsenin vahşi hayvanın dirseklerini uzattığı gibi dirseklerini

uzatmalarını yasaklardı. Selam vererek de namazı bitirirdi.” (Müslim, 498)

Nevevi şöyle der: “Ukbetu’ş Şeytan ile diğer rivayette ‘akibi’ş şeytan (şeytanın oturuşu) söyleyişinde kaf harfinin kesreli okunuşu sahih ve meşhur olan okuyuştur. Kadı İyaz ise bazılarının ayn

harfini ötreli okuduğunu nakletmiş ve bu okuyuşun zayıf olduğunu söylemiştir. Ebu Ubeyde ve

başkaları da bunu yasak olan ik’a (köpek oturuşu) diye açıklamışlardır. Bu da kaba etlerini yere

yapıştırıp, bacaklarını dikmesi, ellerini de köpek ve diğer yırtıcı hayvanların döşediği gibi yere

koyması şeklinde oturuştur.” (El-Minhâc, 498 No.lu hadis şerhi)

“ ‘Şeytanın oturuşunu yasaklardı.’ ibaresinden kasdedilen daha önce açıkladığımız şekliyle ik’a

denilen köpek oturuşudur. Sözünü ettiğimiz bu açıklamadaki şekliyle oturuş ilim adamlarının ittifakı ile mekruhtur. İbni Abbas’ın bundan sonra Müslim tarafından zikredilecek olan ik’a denilen

(dizleri dikmek) oturuşu ise Yüce Allah’ın izniyle yeri gelince açıklayacağımız gibi bundan farklı

bir oturuştur.” (El-Minhâc, 498 No.lu hadis şerhi) Bir grup âlimin yasaklayıcı hadislerin cevaz veren

hadisleri neshettiğini söylemiştir. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 283 No.lu hadis şerhi)

Ancak hadislerin arasını cem imkânı varken, neshe başvurmak tercih edilen bir yol değildir. Zira

cemde tüm naslarla amel etmek varken, neshte yalnızca bir nasla amel etmek vardır.

XIII. Birinci Teşehhüd (Sünnet)

İkinci rekâtta yapılan ilk teşehhüd namazın sünnetlerindendir. Birinci

teşehhüdün sünnet olma sebebi şudur: Allah Resûlü (sav) birinci teşehhüdü unutmuş, daha sonra sehiv secdesi yapmakla yetinmiştir.

Abdullah ibni Buhayne'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah bir gün bize öğle namazı kıldırıyordu. Fakat ilk iki rekâtı kıldırdıktan sonra teşehhüde oturmadan üçüncü rekâta kalktı. Bunun üzerine cemaat da onunla birlikte kalkıp kıyama durdu. Cemaat, Resûlullah'ın selam

vermesini beklerken Allah Resûlü namazı bitirip oturduğu yerde tekbir aldı

ve selam vermeden önce iki defa secde etti. Daha sonra da selam verip namazdan çıktı." 231

Daha önce geçtiği gibi; rükun olan bir şey unutulursa (veya herhangi

bir sebeple yapılmazsa) o rekâtın yeniden kılınması gerekir. Sehiv secdesi

rükunları cebretmez. Allah Resûlü'nün (sav) o rüknu yapmayıp sehiv secdesiyle yetinmesi ilk teşehhüdün sünnet olduğunu gösterir.

Birinci Teşehhüd Kısa Tutulmalıdır

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ilk oturuşta sanki kızgın taşlar üzerinde oturur gibi acele

ederdi." 232

Tirmizi (rh) hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: "İlim ehlinin yanında

amel bu (hadis) üzeredir. Kişinin birinci teşehhüdü uzatmamasını ve teşehhüd duasından fazlasını okumamasını müstehap görmüşlerdir."

Birinci teşehhüdün kısa olması, Allah Resûlü'nün sünnetidir. Ancak

onun kısa olması teşehhüd duasından fazlasını okumaya engel değildir.

Zira gerek Allah Resûlü'ne salât ve selam, gerek kişinin yapacağı dua kısa

tutulabilir. Çünkü Allah Resûlü'ne salâtı emreden/teşvik eden naslar, birinci ve ikinci teşehhüdü ayırmaz, mutlak olarak emreder/teşvik eder.233

Ayrıca Abdullah ibni Ömer (ra) gibi sahabeler ilk teşehhüdde, teşehhüd

duasından sonra dua etmişlerdir.

231. Buhari, 829; Müslim, 570

232. Tirmizi, 366; Ebu Davud, 995

233. bk. Neylu'l Evtâr, 781 No.lu hadis şerhi

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

XIV. İkinci Teşehhüd (Rükun)

İkinci teşehhüd için oturmak ve teşehhüd duası yapmak namazın rükunlarındandır.

Abdullah ibni Mesud (ra), “Teşehhüd bize farz kılınmadan önce, ne söyleyeceğimizi bilmiyorduk…” 234 diyerek, teşehhüdün farz kılındığını belirtmiştir.

A. Teşehhüd Oturuşuyla İlgili Meseleler

1. Oturuş Biçimi

İlk teşehhüdde sağ ayağını diker sol

ayak topuğunun üzerine oturur.

İkinci teşehhüdde teverrük yapar.

Teverrük; sol ayağını sağ ayağının

altından geçirir ve sağ ayağını diker

vaziyette, kalçası üzerine oturmak

demektir.

Muhammed ibni Amr ibni Atâ’dan

şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü’nün ashabından

bazı kişilerle birlikte oturuyor iken

Allah Resûlü’nün namazından bahsettik. Ebu Humeyd Es-Saidi şöyle

dedi: ‘Allah Resûlü’nün namazını en

iyi ezberleyeniniz bendim. Ben Allah

Resûlü’nün şöyle yaptığını gördüm: O

tekbir getirdiğinde ellerini omuzlarının hizasına getirirdi. Rükû ettiği zaman

elleriyle iki dizini tutardı. Sonra sırtını dümdüz olacak şekilde tutardı. Başını

234. Hafız İbni Hacer (rh), Darekutni’nin (bk. 1327) sahih bir isnadla rivayet ettiğini aktarır. bk.

Fethu’l Bârî, 831 No.lu hadis şerhi

rükûdan kaldırdığı zaman her kemik yerine yerleşinceye kadar dururdu. Secde ettiğinde kollarını yere yaymaksızın ve birbirine yanaştırmaksızın koyup,

ayaklarının parmaklarını kıbleye doğru çevirirdi. İki rekât arasında oturduğunda sol ayağının üzerine oturur, sağ ayağını dikerdi. Son rekâtta oturduğunda ise sol ayağını ileri atar, sağ ayağını diker ve makadı

üzerine otururdu.’ ” 235

2. Sağ Elini Sağ Baldırı, Sol Elini Sol Baldırı Üzerine Koyar

Elleri baldır üzerine koyduktan sonra, sünnette varid olan suretlerden birini seçer. Allah

Resûlü'nün sünnetinden anladığımız, onun

(sav) ellerini farklı suretlerde baldırına koyduğudur. Sol eli açık ve düzdür daima.

Ancak sağ elinde farklı suretler varid olur:

Küçük parmakla yüzük parmağını kapatır, baş

parmağı ile orta parmağını halka şekline getirir, işaret parmağını kaldırır işaret eder.

Vail ibni Hucr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendi kendime Resûlullah'ın (sav) nasıl namaz

kıldığına bakayım dedim. Resûlullah (sav) kalktı

kıbleye döndü ve tekbir aldı. Ellerini kulakları

hizasına kadar kaldırdı. Sonra sağ eliyle sol elini

tuttu. Rükû yapmak isteyince ellerini ilk tekbirde olduğu gibi kaldırdı. -Ravi diyor ki:- Sonra ikinci rekâtta sol ayağını yayıp

üzerine oturdu. Sol elini sol uyluğu üzerine koydu sağ dirseğini sağ uyluğu

üzerine koydu. Orta parmağını halka yaptı ve onun şöyle işaret ettiğini

gördüm. Müsedded dedi ki: 'Bişr, baş ve orta parmağını halka yaptı

ve işaret parmağıyla işaret etti.' " 236

235. Buhari, 828

236. Ebu Davud, 957; Ahmed, 18850

Küçük, yüzük ve orta parmağını kapatır, baş

parmağını enlemesine orta parmağın altına

alır, işaret parmağını kaldırır işaret eder. Araplar buna 53 işareti derler.

"Allah Resûlü (sav) teşehhüde oturduğu zaman sol

elini sol dizin üzerine, sağ elini sağ dizinin üzerine koyar, parmaklarını elli üç gibi kapatır ve

şehadet parmağı ile işaret ederdi." 237

Ellerini açık bir şekilde baldırının üstüne koyar ve işaret parmağını kaldırır işaret eder.

Abdullah ibni Zubeyr'den (ra) şöyle rivayet

edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namazda oturduğunda sol ayağını, uyluğu ile baldırının arasına koyar, sağ ayağını yere yayardı. Sol elini sol diz kapağının üzerine, sağ elini de sağ diz kapağının üzerine

koyar parmağı ile işaret ederdi.” 238

Ebu Humeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) sağ elini sağ dizi, sol elini de sol dizi üzerine koyup oturdu ve

şehadet parmağı ile işaret etti.” 239

Tüm parmaklarını kapatır, yalnızca işaret parmağını kaldırır ve işaret eder.

“Allah Resûlü (sav) namazda oturduğu zaman sağ

elini sağ uyluğunun üzerine koyar, bütün parmaklarını kapatır başparmağına bitişik parmağı

(yani işaret parmağı) ile işaret eder, sol elini de

sol uyluğunun üzerine koyardı.” 240

237. Müslim, 580

238. Müslim, 579

239. Ebu Davud, 734

240. Müslim, 580

Bazı âlimler tüm bu rivayetlerin tek bir rivayet olduğunu söylemiş, tek

sünnet olduğunu öne sürmüşlerdir. 241 Racih olan her rivayetin sünnet

olduğu ve konuda genişlik olduğudur.242

3. İşaret Parmağına Dair Sünnetler

• İşaret parmağı Allah’ın (cc) birliğine/tevhide işarettir.243 Teşehhüdün

başından sonuna kadar havada ve işaret hâlinde olmalıdır. Yukarıda

okuduğumuz rivayetlerin tümünde teşehhüdün başından sonuna kadar

havada olduğu nakledilmiştir. Kelime-i Şehadet’le beraber kaldıracağı,

belli bir yerden sonra indireceğine dair sahih bir rivayet varid olmamıştır. Allah en doğrusunu bilir.

• Parmak hareket ettirilir mi?

Allah en doğrusunu bilir; racih olan parmağın hareket ettirilmemesidir.

241. Zâdu’l Meâd, 1/235

242. Görüldüğü gibi; elin şekli değişse de işaret parmağı açık ve havada, tevhid inancını gösterecek şekildedir. Hanefi imamlarından Muhammed ibni Hasan Eş-Şeybani (rh) Muvattasında,

Abdullah ibni Ömer (ra) hadisini naklettikten sonra “Allah Resûlü’nün yaptığını alırız. Bu Ebu Hanife’nin de görüşüdür.” der.

Hanefi âlimlerden Molla Aliyu’l Kâri (rh), “Malik, Şafii ve Ahmed’in görüşleri de bu şekildedir. Bu

konuda selef âlimleri arasında ihtilaf yoktur. Bu konuya bizim mezhebimizden halef olan bazı

fakihler muhalefet ettiler.” der.

Hanefi âlimlerinden “Et-Ta’lîku’l Mumecced” kitabının sahibi der ki: “Ashabımızdan Ebu Hanife,

Ebu Yusuf ve Muhammed, ‘Allah Resûlü ve ashabından sabit olan çeşitli rivayetler nedeniyle işaret parmağıyla işaret etmenin caiz olduğunda ittifak ederler.’ ”

İbni Abdilberr, “Bu konuda ihtilaf yoktur.” der. Bizim ashabımızdan “Hulasa” sahibi gibi Fetâvâ

yazarlarının yaptıklarını Allah’a şikâyet ederiz. Onlar evla olanın işaret olmadığını, bilakis bazısı

mekruh olduğunu söylerler. Bu meselede onların sözüne itimat etmekten şiddetle sakınmak gerekir.” (Nakiller için bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 294 No.lu hadis şerhi)

243. İşaret parmağının tevhide/ihlasa delalet ettiğine dair şu örnekler verilebilir:

Ebu İshak, Ben-i Temim'den bir adamın kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İbni Abbas’a (ra) kişinin namazda parmağını bu şekilde (kaldırmasını) sordum. Dedi ki: ‘Bu ihlastır.’ ” (Ahmed, 3152)

Ebu'l Kasım Miksem Medine ehli bir adamdan şöyle rivayet etmiştir:

“Ğıffaroğulları Mescidi’nde namaz kıldım. Namazda oturduğum zaman sol baldırımı yaydım. İşaret parmağımı kaldırdım. Beni, Hufaf ibni İma böyle yaparken gördü. Allah Resûlü’nün ashabındandı. Namazımı bitirdiğim zaman bana dedi ki:

‘Ey oğulcuğum, parmağını bu şekilde neden kaldırdın? Neyi inkâr ediyorsun?’

Ben, ‘İnsanları bu şeklide yaparken gördüm.’ dedim.

‘Doğruya isabet ettin. Peygamber (sav) de namaz kıldığı zaman böyle yapardı.’ dedi. ‘Müşrikler,

‘Muhammed parmağı ile bu şekilde yaparak sihir yapıyor.’ dediler ve yalan söylediler. Peygamber

(sav) bunu Rabbini tevhid etmek için yapıyordu.’ ’ ” (Ahmed, 16572)

Konuya dair hadislerin tümü işaret parmağının havada ve işaret hâlinde

olduğunu nakletmiştir. Bunların bazısında parmağı hareket ettirmediği

açıkça zikredilmiştir.

Abdullah ibni Zeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) namazın oturuşunda dua ettiği vakit parmağıyla sadece işaret ederdi ve parmağını hareket ettirmezdi.” 244

B. Teşehhüd Duası/Zikri Lafızları

Allah Resûlü’nden (sav) teşehhüde dair farklı lafızlar varid olmuştur. Bunların her biri sahihtir ve okunması meşrudur.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Resûlullah’ın arkasında namaz kıldığımız zaman son teşehhüdde şöyle

derdik, ‘Kullarından Allah’a selam olsun. Şu meleğe, şu meleğe selam olsun.’

Bunun üzerine Allah Resûlü bize dönerek şöyle buyurdu: ‘Allah’a selam olsun demeyin. Şüphesiz Selam olan sadece Allah’tır. Fakat bunun yerine şunu

söyleyin:

◌َكَاتُهَ،

◌َرَ

◌ِ وبِ◌ّ◌َ ه

بِيَ وَرَ◌ْ◌حَمُة الل

◌ُّ◌هَ◌ّ ا النَّ◌

◌ْ ك أَيُّ◌

◌َيَ◌

عل

◌ُ◌َ السالُم ، ◌َاتَّ

◌ِّ◌بَ

◌ِّ◌ي

◌ْ◌ُ والطَّ◌ اتَ◌ وُ

◌ِّ◌لصَّ◌ وَّ◌َ ه

◌ُّ◌ات لِ◌لُ

◌ِّ◌حي

الت

◌ُ◌ه ، وأَ◌شْ هُد أَنَّ◌ نُ مَ◌حَ◌مَّ◌دًا

◌ُّ◌لِ◌ه إِلَ اللَّ◌ أَ◌شْ هُد أَ◌ْن الَ◌ ◌َنِي، الصالِ◌حَ◌ هَّ◌

◌َ اد الل

◌ْنَ ا وَعِـلَ عبْ

◌َيَ

عل

◌ّ َالسالُم

◌ُهُ

◌ُْ دُه َ وَرُسول

244 عبَ. Ebu Davud, 989; Nesai, 1270; Vail ibni Hucr (ra) rivayetinin bir lafzında Allah Resûlü (sav)

için “…parmağını kaldırdığını, onu hareket ettirdiğini ve onunla dua ettiğini gördüm.” lafzı varid

olmuştur. Bu rivayet bir grup hadisçi tarafından şöyle açıklanmıştır:

• Beyhaki (rh): “Burada hareket ettirmekten kasıt, işaret parmağının ilk kaldırıldığı zaman ki harekettir.” Böylece Abdullah ibni Zubeyr (ra) ve Vail ibni Hucr (ra) rivayeti arasında çelişki oluşmamış

olur.

• Beyhaki’nin (rh) bu düşüncesini destekleyen bir diğer unsur; Vail ibni Hucr’un, Ebu Davud rivayetinde “parmağını hareket ettirdi” yerine “işaret parmağıyla işaret etti” lafzı varid olmuştur. (bk.

Neylu’l Evtâr, 778 No.lu hadis şerhi)

Sonuç olarak: Bu konu âlimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. İhtilaf usuli/teknik tercihlere

dayalıdır. Hiç şüphesiz bir grup ilim ehli “parmağını oynatmazdı” ifadesini şaz kabul etmiş; Vail

ibni Hucr’un “parmağını hareket ettirdi” lafzını da “sikanın ziyadesi” kabul etmişlerdir. Böylece

parmağı hareket ettirmenin sünniyeti kanaatine vasıl olmuşlardır. Kanaatimiz şudur: Parmak oynatmayı sünnet kabul edenler, bunu nadiren uygulanan bir sünnet olarak yapmalıdır. Çünkü bu

“sünnet” Allah Resûlü’nün (sav) sünnetini nakleden onlarca sahabenin rivayetinde yer almamıştır.

Yalnızca bir sahabe sünnet olarak aktarmıştır. Bu da onu “sünnet” kabul edenin yanında nadiren

uygulanması gereken bir sünnettir. Allah en doğrusunu bilir.

‘Tahiyyat, salavat ve tayyibat Allah’a mahsustur. Ey Nebi, Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selam bize ve Allah’ın salih kulları üzerine olsun. Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve ben yine

şehadet ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve Resûlü’dür.’
Çünkü siz bu şekilde Allah’ın salih kullarına selam dilediğiniz zaman, bu dua gökteki veya gök ile yer arasında Allah’ın her salih kuluna ulaşır. Bundan sonra ise hoşuna giden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir.’ ” 245
İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Resûlullah (sav), Kur’ân’dan bir sure öğretir gibi teşehhüdde okunacak duayı bize öğretirdi. Kendisi şöyle dua ederdi:

◌ِّهِ
بِيَ وَرَحْمَةُ الل
◌ُهَّ ا النَّ
◌كَ أَيُّ
◌يَ
عل
◌هَّ ، السُلَ مِّ
◌َ ات لِلُ
◌بِّ
◌يِّ
◌ُ ات الطَّ
◌َ ارُ كَاتَّ ، الصلَ
◌ْ مبُ
◌ّ ات الُسّ
◌ّ حيّ
الت
◌ هَ ، وأَشْ هُد أَنَّ
◌هَّ الصالِحَني، أَشْ هُد أَنْ لَ إِلَه إِلَّ اللّ
◌َ اد اللَ
◌ْ نَ ا وَعِلَ عبُ
◌يَ
عل
◌َ كَاتُهَّ ، السُلَ مَ
◌رَ
◌بَ وَ

◌ّهِ

◌ُاللُ سُول ُرَ ا دَمَّحَ مَ

‘Mübarek saygılar, güzel dualar Allah’a mahsustur. Ey Peygamber! Selam, Allah’ın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Bize ve Allah’ın salih kullarına

da selâm olsun. Şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve Muhammed

onun Resûl’üdür.’ ” 246

Abdurrahman ibni Abdulkari’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi Ömer ibni Hattab’ın, minberde insanlara tahiyyatı öğrettiğini ve

şöyle dediğini işitmiştir:

بِيَ وَرَحْمَةُ

◌ُّهَ ا النَّ

◌ كَ أَيُّ

◌َ يَ

عل

◌ِّ مِ ، السُلَ ◌َهَّ

◌َ وُ ات لِلَ

◌َ اتَّ الصلُ

◌ِّ بِ

◌ِّ يَ

◌ِّ ه، الطِّ

◌َ ات لِلُ

◌ِ ي

◌ِّ هَّ ، الزاكِّ

◌ُّ ات لِلُ

◌ِّ حيَّ

الت

◌ُّ هَ . وأَشْ

◌ِّ هَّ الصالِحَ ني، أَشْ هُد أَنْ لَ إِلَه إِلَّ اللَّ

◌َ اد اللَ

◌ْ نَ ا وَعِلَ عبَ

◌َ يَ

عل

◌َ كَاتُهُ ، السُ لَ مَ◌

◌َ رَ

◌ِ ه َ وبِّ◌

الل

◌ُ هُ

◌ْ دُه َ وَرُسولُ◌

ا عب

◌َ أَنَّ نُ م َ حَ مَّ دً

‘Tazimler Allah’a mahsustur, iyi ameller Allah’a mahsustur, temiz şeyler ve dualar Allah’a mahsustur. Ey Nebi, sana selam olsun, Allah’ın rahmeti ve be-

245. Buhari, 835; Müslim, 402

246. Müslim, 403

reketleri senin üzerine olsun. Selam bizim ve Allah’ın iyi kullarının üzerine olsun. Şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve şahadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür.’ ” 247

1. Teşehhüd Duasından Sonra Resûl’e ve Âline Salât Getirmek

Abdurrahman ibni Ebi Leyla’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ka’b ibni Ucre ile karşılaştım, dedi ki:

‘Peygamber’den işitmiş olduğum bir hediyeyi hediye olarak sana vereyim mi?’

Ben, ‘Tabi, onu bana hediye olarak ver.’ dedim.

Dedi ki: ‘Resûlullah’a şunu sorduk, ‘Ey Allah’ın Resûlü, Ehl-i Beyt’e salavat nasıl olur? Çünkü Allah bize nasıl selam söyleyeceğimizi öğretti.’ Şöyle buyurdu: ‘Şöyle deyin:

◌َ اه َ يم َ ، وَع ِلَ آلِ

◌ْ رْ

علَ إِب

◌َ تَ ْ

◌ِّ يّ

◌ّ ه َّ م َ ص َلِّ ع ُلَ م َحَ َّ مٍ دَ وَع ِلَ آل ُ م َحَ َّ مٍ دَ ، كَم َ صلَّ

آلل

◌َ ار َكْتَ

ع ُلَ م َحَّ ٍمِدَ وَع ِلَ آل ُ م َحَّ ٍمِدَ ، كَم ب

◌َارْكِ

◌َّه م بُّ

مِج ٌيد، الل

َحِم ٌيد

◌َكّ

◌َاه َيم، إِن ِ◌َ

◌ْر

إِب

مِج ٌيد

َحِم ٌيد

◌َكّ

◌َاه َيم إِن ِ◌َ

◌ْر

◌َاه َيم َ ، وَع ِلَ آل إِب ِ◌َ

◌ْر

◌َعلَ إِب

‘Allah’ım İbrahim’e ve İbrahim’in âline salât getirdiğin gibi Muhammed’e ve Muhammed’in âline de salât getir. Çünkü sen Hamid’sin, Mecid’sin. Allah’ım İbrahim’e ve İbrahim’in âline bereketler ihsan ettiğin gibi, Muhammed’e ve Muhammed’in âline de bereketler ihsan eyle. Çünkü sen Hamid’sin Mecid’sin’ ’ ”

248

Musa ibni Talha, babasından rivayet eder:

“Bir adam Nebi’ye gelip, ‘Sana nasıl salât edelim Ey Allah’ın Nebi’si?’ der.

Nebi şöyle der, ‘Deyiniz ki:

مِج ٌيد،

َحِم ٌيد

◌َكّ

◌َاه َيم إِن ِ◌َ

◌ْر

علَ إِب

◌َتَ◌ْ

◌ّي

ه َّم َ ص َلِّ ع ُلَ م َحَّ ٍمِدَ وَع ِلَ آل ُ م َحَّ ٍمِدَ ، كَم َ صلُّ ◌ّ

اَلل

مِج ٌيد

َحِم ٌيد

◌ّ َكَ

اه َ يم إِن ِ َ◌

◌ْ ر

علَ إِب

◌َ ار َكْتَ

ع ُلَ م َحَّ ٍمِدَ وَع ِلَ آل ُ م َحَّ ٍمِدَ ، كَم ب

◌َ ارْكِ

◌َ وبَ

‘Allah’ım İbrahim’e salât getirdiğin gibi Muhammed’e ve Muhammed’in aline salât getir. Çünkü sen Hamid’sin, Mecid’sin. Allah’ım İbrahim’e bereketler

247. Muvatta, 240

248. Buhari, 3370; Müslim, 406

ihsan ettiğin gibi, Muhammed’e ve Muhammed’in âline bereketler ihsan eyle.

Çünkü sen Hamid’sin Mecid’sin.’ ” 249

Bizlerin Allah Resûlü’ne salât ve selam okumamız, onun risaletine karşı

sorumluluğumuz; onun (sav) bizim üzerimizdeki haklarındandır.250

249. Nesai, 1291

250. “Allah Resûlü’ne (sav) salât ve selamın manası şöyledir:

Selam’ın Manası: Selam; esenlik, barış, huzur, dünyevi ve uhrevi sıkıntılardan uzak olmak demektir. Allah’ın isimlerinden biri Es-Selâm’dır. Kullarına esenlik veren anlamındadır.

Salât’ın Manası: Salât; lugatta, sırtın ortası, ateş, dua, süreklilik gibi anlamlara gelir. Şer’i olarak ise;

1. Salât, rahmettir. İbni Abbas’tan nakledilmiştir (Fethu’l Bârî, 6357 No.lu hadis şerhi). İmam Tirmizi Sünen’inde, Sufyan-ı Sevri ve ilim ehli birçok kişiden, 'Rabbin salât etmesinin rahmet etmesi

olduğu' görüşünü aktarır. (Tirmizi, 485 No.lu hadis açıklaması)

Buna göre Nebi’ye salât ve selam getirince şöyle demiş oluyoruz: ‘Allah’ın selamı ve rahmeti senin üzerine olsun.’

Genel olarak kitaplarımızda ‘salât’ için ‘rahmet’ anlamı verilir. Muhakkik âlimlerimizin de işaret

ettiği gibi bu, isabetli bir görüş değildir. Bunun nedenini bazı yönlerden izah edecek olursak

şunları söyleyebiliriz:

a. Bakara Suresi 157. ayette sabreden kullar şöyle müjdeleniyor: ‘Allah’ın salâtı ve rahmeti onların

üzerinedir.’ Buna göre ayet, ‘Allah’ın rahmetleri ve rahmeti onların üzerinedir.’ şeklinde olur ki bu,

Kur’ân’ın belağatına yakışmaz.

b. Eş anlamlı kelimeler birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Salât ve rahmet kelimeleri ise birbirlerinin yerine kullanıldığında mana yönünden uygun olmayan durumlar ortaya çıkar.

Örneğin, en yaygın dua ‘Allah’ım bana rahmet et!’ şeklindedir. Bu duayı ‘Allah’ım bana salât et!’

dediğimizde İbni Kayyım’ın ifadesiyle duada haddi aşmış oluruz.

Allah (cc) ayette, ‘Benim rahmetim her şeyi kaplamıştır.’ (7/A’râf, 156) buyuruyor. Aynı cümlenin

yerine ‘Benim salâtım’ yazdığınızda yine anlam karmaşasına sebebiyet verirsiniz. Ya da ‘Allah müminlere karşı rahmetlidir/Er-Rahîm’dir’ yerine ‘salâtlıdır’ diyemezsiniz.

c. Sahabe, rahmet ve salâtı ayrı anlamıştır. Çünkü Allah Resûlü’ne ‘Allah sana salât ve selam getirmemizi emrediyor. Sana nasıl selam edeceğimizi biliyoruz, nasıl salât getirelim?’ dediler. ‘Allah’ın

selamı, rahmeti, bereketi üzerine olsun!’ şeklinde getirdikleri ve ‘biliyoruz’ dedikleri selamda rahmet kelimesi zaten vardır. Şayet salât, rahmet olmuş olsaydı, selamın içinde yerine getirilmiş olacaktı. Sahabenin umumu, salât ve rahmeti eş anlamlı olarak görmediklerinden bu soruyu sorma

ihtiyacı hissettiler. (Ayrıntılı bilgi için İbni Kayyım’ın konuyu tahkik ettiği Celâu’l Efhâm kitabının

75-82. sayfalarına müracaat edilebilir.)

2. Salât, mağfirettir. Mukatil bin Hayyan’dan naklolunmuştur (Fethu’l Bârî, 6357 No.lu hadis şerhi). Buna göre Nebi’ye salât getirdiğimizde ‘Allah’ım onu bağışla!’ demiş oluyoruz.

3. Salât, Allah’ın onu övmesi, şanını yüceltmesidir.

Ebu'l Aliye ‘Allah’ın salâtı, meleklerin yanında onu övmesidir.’ demiştir. (Buhari, Kitâbu’t Tefsîr, Ahzâb Suresi, 10. Bab başlığı, muallak olarak)

Tercihe şayan olan üçüncü sırada zikrettiğimiz görüştür. Çünkü, Allah’ın (cc) Nebi’yi (sav) övmesi,

ona rahmeti, bereketi ve mağfiretini kapsar. Allah'ın onu övmesi; ona yardımı, desteği ve şanını

yüceltmesi gibi salâtın luğavi anlamlarını da içerir. Zira Allah birini övüyorsa bu, onun dünya ve

ahiret hayırlarına erdiğinin alametidir.

4. Salât, berekettir. İbni Abbas (ra) '…Salât ederler, yani bereket talebinde bulunurlar' (Buhari,

Kitâbu't Tefsîr, Ahzâb Suresi, 10. Bab başlığı, muallak olarak). Buna göre 'Allah'ım Nebi'yi bereketli

kıl!' demiş oluyoruz." (Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, Halis Bayancuk, s. 65)

"Allah ve melekleri Peygamber'e salât etmektedir. Ey iman edenler! Siz de

ona salât ve selam edin." 251

251. 33/Ahzâb, 56; Allah Resûlü (sav), ona karşı bu sorumluluğumuza âlini de eklemiş, onunla

(sav) beraber ailesine de salât ve selam getirmemizi emretmiştir. Her namazda onun Ehl-i Beyt'ine

salât getiriyor oluşumuz; Ehl-i Beyt'in ümmet üzerindeki hakkının ne kadar büyük olduğunun

delillerinden biridir. Şüphe yok ki Allah dilediğini yaratır, dilediğini seçer.

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçip (üstün kılar). Seçim onlara ait değildir. Allah, onların şirk koştuklarından münezzeh ve yücedir." (28/Kasas, 68)

O (cc) bazı aileleri seçer ve sair ailelerden üstün kılar.

"Şüphesiz ki Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini âlemler arasından seçmiştir/

üstün kılmıştır." (3/Âl-i İmran, 33)

Bu seçilmiş ailelerden biri de Nebi'nin (sav) ailesi, Ehl-i Beyt'tir.

"…Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden (manevi) kirleri gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."

(33/Ahzâb, 33)

Allah Resûlü'nün (sav) ailesi, onun eşleri, Ali, Fatıma (r.anhum) ve onlardan gelen zürriyetidir. Zira

Ahzâb Suresi onun (sav) eşlerinden söz etmektedir. Allah Resûlü, sünnetiyle Ali ve ailesini de bu

ayetin kapsamına dâhil etmiştir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), üzerinde semer işlemeli kıldan dokunma siyah bir örtü ile dışarı çıkmış, derken

Hasan ibni Ali (ra) gelmiş, onu örtünün içerisine koymuş, sonra Hüseyin (ra) gelmiş o da örtünün

içerisine girmiş, sonra Fatıma (r.anha) gelmiş, Peygamber (sav), onu da örtünün içerisine koymuş,

sonra Ali (ra) gelmiş onu da örtünün içerisine koymuş ve ‘Ey ev halkı! (Ehl-i Beyt) Allah sizden kiri/

çirkinliği giderip sizi tertemiz yapmak ister.’ ” (Müslim, 2424)

Ki; namazda Nebi’ye ve ailesine salâtı emreden rivayetlerden biri Ehl-i Beyt’ten/âlden kastın eşleri ve zürriyeti olduğu daha açık ifade edilmiştir:

Ebu Humeyd Es-Saidi’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Sahabi, ‘Ey Allah’ın Resûlü, sana nasıl salavat getirelim?’ dediler.

Allah Resûlü şöyle buyurdu:

◌َ ارَكْتَ

◌ِتهَ ، كَم بِّ

ع ُلَ مَحَّ ٍمِدَ وأَْزَوِ اجِهَ وُذِّري

◌َ اَرْكِ

◌َ اهَ يمَ ، وبِ

◌ْ رْ

ع ِ لَ آل إِب

◌َ تَ ْ

◌ِّ ي

◌ِتهَ ، كَمَ صلّ

◌ّ ه َّمَ صَ لِّ ع ُلَ مَحَّ ٍمِدَ وأَْزَوِ اجِهَ وُذِّريُّ

اَلل

مِجٌ يد

َحِمٌ يد

◌َ كَّ

◌َ اهَ يم إِنِ

◌ْ رْ

عَ ِ لَ آلَ ِبإِ’ Allah’ım, İbrahim’in âline salavat getirdiğin gibi, Muhammed’e onun eşlerine ve zürriyetine salât

eyle. İbrahim’in âline bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed’e, onun eşlerine ve zürriyetine de

bereketler ihsan eyle, şüphesiz ki sen Hamîd’sin, Mecîd’sin.’ ” (Buhari, 3369; Müslim, 407)

Ehl-i Beyt’in seçilmiş olması önemlidir. Zira onlar ilmin, nebevi mirasın taşıyıcısıdır.

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) Hacta Arefe Günü, Kasva isimli devesine binmiş hutbe verirken gördüm şöyle

diyordu: ‘Ey İnsanlar! Size iki şey bırakıyorum onlara uyarsanız asla sapıtmazsınız, Allah’ın Kitab’ı

ve yakınlarım olan Ehl-i Beytim.’ ” (Tirmizi, 3786)

Zeyd ibni Erkam’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ben size iki şey bırakacağım ki buna sarıldığınızda benden sonra asla sapıklığa düşmezsiniz.’

Bu şeylerin ikisi de birbirinden büyüktür. Gökten yere uzanan bir ip olan İlahi nizam yani Allah’ın

Kitabı ve yakınlarım, Ehl-i Beytim. Bu iki şey Kıyamet Günü havuz başında bana gelinceye kadar

asla birbirinden ayrılmayacaklardır. Bu iki şey hakkında bana nasıl uyacağınıza dikkat ediniz.” (Tirmizi, 3788)

Üzülerek belirtmeliyim ki; bugün bizler, bu mirastan istifade edemiyoruz. Bu mahrumiyetin birçok nedeni vardır. Ancak önemli iki nedeni zikretmek istiyorum:

• İlki; Ehl-i Beyt’le iktidar savaşına giren ve onların hak çağrısına düşmanca ve hunharca karşılık

veren Emevi ailesidir. Kerbela Faciası hala ümmetin kanayan yarası olmaya devam etmektedir.

Öyle zamanlar olmuştur ki Ali’ye (ra) minberlerden lanet okunmuş; Ehl-i Beyt’ten birinin adını

anmak, onlardan ilim aktarmak fişlenmek ve eziyet görmek nedeni olmuştur. Böylece onlardan

aktarılan ilim kaybolmuştur. (Emevilerin bu seçilmiş aileye karşı tavrı için bk. Müslim, 2404, 2409)

• İkincisi Rafizilerdir. Rafiziler o kadar çok yalan uydurmuştur ki Ehl-i Beyt adına, neyin doğru

neyin yalan olduğunu anlamak neredeyse imkânsız olmuştur. Rafiziler, henüz Ali (ra) hayattayken

yalan haberler uydurmaya başlamış, bunların bir kısmını Ali, İbni Abbas (r.anha) ve tabiin imamları

düzeltmiştir.

Ebu Cuhayfe'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir defasında Ali'ye şunu sormuştum, 'Sizin vahiy olarak bildikleriniz sadece Allah'ın Kitabı'nda

indirdikleri midir?'

Bana şöyle cevap verdi: 'Tohumları çatlatıp bitkileri büyüten ve insanı yaratan Allah'a yemin

ederim ki hayır. Benim bildiklerim Allah'ın bir kişiye Kur'ân hakkında verdiği bir anlayıştan ve

bu anlayışa dayalı çıkarımlar ile işte şu sahifeden/dökümandan ibarettir. Ben, 'Peki, bu sahifede/

dökümanda neler yazıyor?' deyince, şöyle dedi:

'Diyet, esirlerin kurtarılması ve bir Müslim'in öldürdüğü kâfire karşılık kısas yolu ile öldürülmemesi konuları yazıyor.'" (Buhari, 3047; Müslim, 1370)

Ebu't Tufeyl Âmin ibni Vasile'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ali ibni Ebi Talib'in yanında idim. Bir kimse kendisine geldi ve, 'Peygamber'in (sav) sana gizli söyledikleri şeyler nedir?' dedi.

Bu soru üzerine kendisi öfkelendi ve, 'Peygamber'in (sav) halktan saklayıp bana gizli söylediği bir

şey yoktur! Ancak şunun dışında. Kendisi bana dört söz söyledi.' dedi.

O kimse, 'Ey müminlerin emiri, bunlar nelerdir?' dedi.

O da, 'Babasına lanet edene, Allah lanet etsin. Allah'ın dışındaki şeyler için hayvan kesene Allah

lanet etsin. Kur'ân ve sünnete aykırı bir iş yapanı (muhdisi) barındırana Allah lanet etsin. Yerdeki

(iki yeri birbirinden ayırmak için konulan) bellekleri değiştirene Allah lanet etsin.' dedi."

(Müslim, 1978)

Abdullah ibni Abbas, Ali'den (r.anhuma) nakledildiği iddia edilen rivayetleri eliyle silmiş, bir kısmı

içinde "Ali'nin bu hükümleri vermesi için sapıtmış olması gerekir." diyerek nakledilenlerin Ali'ye

(ra) ait olmadığını ifade etmiştir. Yine sürekli Ali'yle (ra) beraber olan tabiinden Ebu İshak (rh) Ali'nin

ashabından bir adamın, Ali’den (ra) sonra onun hakkında uydurulanları duyunca, “Allah onları

kahretsin! Ne kadar çok ilmi ifsad ettiler.” dediğini nakletmiştir. (Rivayetler için bk. Mukaddimetu

Sahihi’l Müslim, 4. Bab)

Ebu İshak (rh) Rafizilerin, Ali (ra) adına uydurduğu yalanları görünce meselenin ehemmiyetini

anlamıştır. Onların bu yaptıklarıyla Ali’den (ra) nakledilen ilmi ifsad ettiğini, içine yalan karışmış

bilgiden insanların yüz çevireceğini anlatmak istemiştir.

111

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

Allah Resûlü’ne ve ailesine salât ve selam getirirken; toplum içinde “salli

barik” diye bilinen uzun salâtı da, “salavat” diye bilinen kısa Salâtı da okumak caizdir.

2. Salavattan Sonra Dua Etmek

Allah Resûlü’ne ve ailesine salât ve selam ettikten sonra, dua etmek Allah Resûlü’nün tavsiyelerindendir.

Kişi burada istediği duayı seçip dua edebilir.252 Ancak evla olan Allah

Resûlü’nden (sav) varid olan me’sur dualarını yapmaktır. Zira Allah’ı (cc) en iyi

tanıyan ve O’nu (cc) razı edecek kelimeleri en iyi bilen O’nun (cc) elçisidir.

Teşehhüdden sonra/selamdan önce me’sur dua örnekleri

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah namazda iken şöyle dua ederdi:

◌ِنة املَـِس ـِ يحَّ الدَّجـِ الَ ، وأُعـُوذ ـِ بَكْ◌

◌ِ ـَ، فت ـِ نْ ـِ مْ بَك ـِ وأُعـُوذ ـِ

عَذ ـِ ابَ القْب

◌ُ ـّ نْ ـُ مْ بَك ـِ وذ ـُ عـُ أُ ـِ نّ ـِ إ ـّ مَّ ـَ ه

اَلل

◌َ ـِ م

◌ْ عْزَ املَ ـَ وا ـِ ثَم ـِ

◌ّ ـَ ن املَ ـَ ك ـِ بَ ـِ وذ ـُ عـُ أُ ـِ نّ ـِ إ ـّ مَّ ـَ ه

◌ْ ـُ لل ،ت ـِ مَ ـِ لَ ـَ م ـِ ة ـِ نَ ـِ ◌ِ

◌ ـَ ـِ ت ف ـِ و ،ا

◌ِنة املَ ْحيْ◌

◌م ْن ِ فتِ◌

‘Allah’ım kabir azabından sana sığınırım, Allah’ım Mesih Deccal’in fitnesinden sana sığınırım, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım, Allah’ım

günahlarımdan ve borçlu olmaktan sana sığınırım.’

Sahabiden birisi Resûlullah’a, Ey Allah’ın Resûlü borçlu olmaktan ne kadar

çok Allah’a sığınıyorsunuz böyle!?’ deyince,

Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘Bir kimse borçlandığı zaman konuşur fakat yalan söyler, söz verir fakat sözünde durmaz.’ ” 253

Abdullah ibni Amr’ın şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Bekir Sıddık, Resûlullah’a gelerek,

‘Ey Allah’ın Resûlü, bana namazda iken edebileceğim bir dua öğretiniz.’ dedi.

Resûlullah da ona şu duayı okumasını emretti,

252. “Bundan sonra ise hoşuna giden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir.” (Buhari,

835)

253. Buhari, 832; Müslim, 589

◌َ م ْن ةً

م ْغِفر

◌ْ ِلـ َ

◌ْ اغِفرَ ْ ،ت فَ

◌ُ وب إِلَّ أَنَ

الذن

◌ٌ ُ

◌َ غِفرْ ْ

◌ٌ يَ الَ ،ا ريً َ كَث ِـ م

◌ُ لْ

◌َ فْس ظِ

◌َ نْ ُت م

◌َ لَ

◌ّ ظُ إِنِّ ٌ م ّهَ

اَلل

◌ ّ ِيم ُ ح

◌ ْ َ ت الغ ُ فُور الرَ

◌ ّ ك أَن

◌ ن ِإ ي ِن ْ ح ْ ارَ ، و ْ َ ك ِ دَ ْ ن ِ ع

‘Allah’ım, ben kendime çok fazla zulmettim. Günahları senden başka bağışlayacak yoktur. Allah’ım, beni katından bir mağfiret ile bağışla ve bana merhametinle muamele buyur. Şüphesiz sen Ğafûr ve Rahîm olansın.’ ” 254

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

◌ َ ت ِ ملَ ِ وا ،ا

◌ ْ ي ْ ح َ ل ْ م َ ا ة ِ ن ِ

عَذ ِ ابَّ الن ِ ار َ ، و ِ م ْ ن ِ فت

◌ ِ َ ، ن ْ م ِ و َ

عَذ ِ اب َ القْب

◌ ّ ن ُ م ْ ن ِ ك َ ب ِ ذ ُ و ع ُ أ ٌّ ن ِإ م َّ ه َ

اَلل

◌ ْ ال ّ ج َّ د ال ِ ح ِ ي س ِ ل َ م ا ة ِ ن ِ

◌ َ ت ف ن ِ م ْ و ِ

“Allah’ım! Kabir azabından, ateş (cehennem) azabından, hayat ve ölümün fitnelerinden ve Mesih Deccal’in fitnesinden sana sığınırım.” 255

Hanzala ibni Ali’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Mihcan ibni Edra şöyle haber vermiştir: ‘Allah Resûlü (sav) mescide girmişti. Bir de ne görsün, namazını bitirip teşehhüdünde şunları okuyan bir kimse var,

◌ ً ا ُ ف ُ ك ُ ه ل ْ ن ك

◌ ْ م َ ل و ، َ د ْ ل و

◌ ْ ي ِ م ْ ل و َ د

◌ َ ل

◌ ّ ي ْ م َ ل ذي

◌ ّ ن ُ ه ال ، د ُ م ْ ص ال ُ د َ ح ْ ال

◌ َ ل َ ل َ ا

◌ ُ ي ك

◌ ْ ل َ أ س

◌ ّ أ َ ن ِإ م َّ ه

اَلل

◌ حُ يمِّ

◌ غُ فُور الرْ

◌ ت الَ ْ

◌ ك أَنَّ

◌ وب، إِنُ

◌ لُ ذنِ َ

أَ َحُد، أَ ْن تَ ْغِفر

‘Allah’ım, her şeyimi senden istiyorum. Sen ikincisi düşünülemeyen tek Allah’sın. Hiçbir kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayansın. Fakat herkes ve her

şey sana muhtaçtır. Sen kesinlikle doğurmamış ve doğrulmamışsın. Hiçbir şey

senin dengin ve benzerin olamaz. Senden günahlarımı bağışlamanı istiyorum.

Çünkü sen bağışlayansın ve merhamet edensin.’

Bunu duyan Allah Resûlü (sav) üç defa ‘Muhakkak bağışlandı.’ dedi.” 256

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), mescide girdi ve bir adam namaz kılmış dua ediyor ve duasında şöyle diyordu,

254. Buhari, 834; Müslim, 2705

255. Buhari, 1377; Müslim, 588

256. Ebu Davud, 985; Nesai, 1301

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI

◌ امِ َ

◌ رِض َ ذَ ا الجِ ـلَ ل َ وِ االإلكْرْ

◌ َ

◌ دُ يعَّ السَمَوِ اتَ واألَ

◌ ت املَّنُ ان بَ ْ

◌ هَّم لَ إِلَه إِلَّ أَنُّ

اَلل

‘Ey Allah’ım senden başka ilah yoktur, ancak sen varsın sen bol bol verensin.

Ey göklerin ve yerin yoktan var edicisi, Ey celal ve ikram sahibi…’

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Onun Allah’a ne ile dua ettiğini biliyor musunuz?’ diye sordu sonra kendisi: ‘O kimse Allah’a ism-i azam duasıyla dua etmiştir. Bununla dua edildiğinde Allah kabul eder ve bu dualarla istenildiğinde

Allah verir.’ diye cevap verdi.” 257

Şeddad ibni Evs’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namazlarında şöyle dua ederdi:

◌ِ عَمِتَكْ،

◌َ ن

◌ْ ك شُ كرُ

◌ْ سأَلَ

◌ٌ شْ دَ ، وإِأَ

علَ الر

◌َ ةَ

◌ْ عِزميْ

◌ْ مِرَ ، والَ

◌َ ◌ْ ات ِ ف الَ

◌ُ ك الشَّبَ

◌ْ سأَلَ

◌ّ ه َّم إِنِّ أَ

اَلل

◌َ مُ،

ما تَ ْعل

◌َ ِ

◌ُ ك ِ م ْنَ خْيُ

◌ْ سأَلَ

◌ً ا، وأَ

◌ً ا ص ِادقَ

◌ِ يمَ ، ولِ َسانً

◌ً ا سلَ

◌ْ بَ

◌َ لَ

◌ُ ك قُ

◌ْ سأَلَ

◌ِ كَ ، وأَ

ادت

◌َ

وحُ ْسَ نِ عبَ◌

مُ◌َ

ك لِم تَ ْعلَ◌

◌ُ

غِفرْ◌َ

ستْ◌

مَ ، وأَ◌َ

ما تَ ْعل

◌ِّ◌َ

وأُعُ◌ُوذِ بَكِ مِ ْنَ شَ◌

‘Allah’ım! Her türlü hayırlı işlerimde senden sebat ve azimet istiyorum. Ve senden verdiğin nimetlerine şükür ve sana güzel ibadet etme gücü vermeni isterim. Ve senden dürüst bir kalp ve doğruları söyleyen bir dil isterim. Senden bildiğin hayırları isterim, bildiğin şerlerden bana sığınırım, bildiğin hatalarımdan dolayı senden af dilerim.’ ” 258

3. “Rabbena atina” ve “Rabbenağfirli” Dualarını Okumak Sünnet midir?

Toplum arasında “Rabbena atina” diye bilinen dua Bakara Suresi 201. ayettir.

“Bazısı da (dua ederken) şöyle der: ‘Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru.’ ” 259

Ayrıca bu dua Allah Resûlü’nün (sav) en fazla yaptığı dualardandır.

257. Ebu Davud, 1495; Tirmizi, 3544

258. Nesai, 1304

259. 2/Bakara, 201

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün en fazla yaptığı dua şudur:

ا عَذَ ابَّ النِار

حَ َسَنَةَ ، وِقَن

◌َةِ

◌َ

ا ح َسَنَةً َ ، وِفِ ِ اآلخر

◌ً

◌ْيَ

◌ن ِ ا فُّ الدنَ

◌نا آتّ

◌ربَ

‘Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru.’ 260 ” 261

Toplum arasında “Rabbenağfirli” diye bilinen dua, İbrahim Suresi 41. ayette olan İbrahim’in (as) duasıdır.

◌ْ ح َس ُ اب ِ

◌ق ُوم الُ

◌وَم يْ َ

◌م ْؤِمِن َني يُ ْ

◌ْ ل َ ولِوالَِدَّيَ ولِل ِ

◌ن ْ ا اغِفرّ

◌ربَ

“Rabbimiz! Hesabın görüleceği günde beni, annemi, babamı ve tüm müminleri bağışla.” 262

Bu iki duanın selamdan önce yapılmasında herhangi bir beis yoktur. İkisi de Allah’ın müminlere öğrettiği dualardandır. Anne veya babası müşrik olup da henüz hayatta olanların da bu duayı yapmasında bir beis yoktur. Zira hayatta olan müşrik için mağfiret talebinde bulunmak, onun tevbeye muvaffak kılınmasını istemektir. Ki; Allah da (cc) müşriklerden istiğfar talebinde bulunmalarını istemiştir.

“De ki:’Ben, ancak sizin gibi bir insanım. Bana, ilahınızın ancak tek bir ilah olduğu vahyolunuyor. (O hâlde) O’na yönelin ve O’ndan bağışlanma dileyin. Yazıklar olsun o müşriklere…’ ” 263

“Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra da O’na tevbe edin ki; yağmur dolu semayı üzerinize göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın. (Sakın) suçlu günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.” 264

Allah Resûlü (sav) hayatta olan müşrikler için istiğfarda bulunmuştur:

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

260. 2/Bakara, 201

261. Buhari, 6389; Müslim, 2690

262. 14/İbrahîm, 41

263. 41/Fussilet, 6

264. 11/Hûd, 52

“Sanki ben Nebi’yi (sav) peygamberlerden birisinin durumunu anlatırken görür gibiyim. Kavmi ona vurmuş ve onu kanatmışlardı. O ise yüzünden kanı silerken,

◌َ مَونُ

◌َ علْ

◌ّ يُ لَ م ْه

إن

◌ْ فِيَ ؛ لِقْومي

◌ّ رُفِغاِ ْ مَّ ه

الل

‘Allah’ım, kavmimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar.’ diyordu.” 265

Bizim yaşayan müşrikler için istiğfar talebinde bulunmamız; onların Yüce Allah’ın bu çağrısına icabet etmelerini istememizdir. Yasaklanan istiğfar ölmüş müşrikler içindir. Kur’ân’ın ifadesiyle “ateşin ehli oldukları netleşenler” yani küfür üzere ölenlerdir.

“Alevli ateşin ehli oldukları netleştikten sonra, akraba dahi olsalar, Nebi’nin ve müminlerin müşrikler için (Allah’tan) bağışlanma talep etmeleri söz konusu olamaz. İbrahim’in babası için bağışlanma istemesi, sadece ona verdiği sözü yerine getirmek içindi. Babasının Allah düşmanı olduğu açığa çıkınca, ondan teberrî etti/uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim, (çokça ‘ah’ çeken, dertli, duygulu) ince kalpli ve yumuşak huylu biriydi.” 266

Çünkü; küfür/şirk üzere ölenleri Allah (cc) bağışlamayacağını ve cenneti onlara haram kıldığını bildirmiştir.

“Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun (şirk) dışında kalanları dilediği kimse için bağışlar. Kim de Allah’a şirk koşarsa, hiç şüphesiz büyük bir günahla iftirada bulunmuş olur.” 267

“…Şüphesiz ki kim Allah’a şirk koşarsa, Allah cenneti ona haram kılar. Onun barınağı ateştir. Zalimler için yardımcı da yoktur.” 268

Buna rağmen ölen müşriğe istiğfarda bulunmak Allah’ın (cc) hükmüne karşı gelmek, O’nun (cc) yapmayacağını söylediği şeyi O’ndan (cc) istemektir. Bu da Yüce Allah’ın yasakladığı duada haddi aşma kapsamındadır.

“Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin. Şüphesiz ki O, (duada) haddi aşanları sevmez.” 269

265. Buhari, 3477; Müslim, 1792

266. 9/Tevbe, 113-114

267. 4/Nîsa, 48

268. 5/Mâide, 72

269. 7/A’râf, 55

4. Resûlullah’ın Vefatından Sonra Teşehhüd Lafzı Değişir mi?

İbni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav),-elim onun iki eli arasında olduğu hâlde- Kur’ân’dan bir sureyi öğretircesine bana teşehhüdü şöylece öğretti:

◌َكَانُتَه،

◌َر

بِيَ وَرَحْمُةِ اللهَ وب

◌ُهَّ ا النٌّ

◌ك أَيْ

◌يَ

عل

◌َاتَّ ، السالُمُ

◌بِّ

◌يّ

◌ُ اتَ والطْ

◌ّ ات لِ ِلهَ ، وَّ الصلُ

◌يّ حي

الت

◌ادِ اللهَّ الصالِحَ َني، أَ َشْ هُد أَ ْن الَ إِلَه إِ ُ لَّ اللهَ ، وأَ َشْ هُد أَ َّنُ م َحَّ مَّدِاَ

◌ْعبَ ا وَعِـلَ عبْ◌َن

◌َيَ

عل

◌َالسالُمّ◌

◌ُهُ

◌ْ◌ُولُسرَ وَدُه◌

◌َعبَ

‘Bütün esenlik dilekleri, güzel dualar ve övgüler yalnız Allah’ındır. Ey Peygamber! Selam sana, Allah’ın rahmetleri ve bereketleri de üzerine olsun. Selam bizim ve Allah’ın salih kullarının üzerine. Şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir

ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve Resûl’üdür.’

Allah Resûlü, aramızdayken biz böyle derdik. Ama ruhu kabzedildikten sonra

’ عَّلَ النِّ بِي

◌َمُالسال◌َّ/Selam Nebi’nin üzerine olsun.’ demeye başladık.” 270

Atâ’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi yaşarken sahabe ‘بِب

◌ُّهَّ ا النّ◌

◌ك أَيْ◌

◌َيَ

عل

◌َالس◌َّمَ◌لُ / Selam sana ey Nebi’ derlerdi.

النِّ بِي edince vefat Nebi

◌َّعلَ مَ◌لُ السَ◌ّ/Selam Nebi’nin üzerine olsun’ dediler.” 271

Şüphe yok ki bu; onların tevhid konusunda gösterdikleri hassasiyetten

ileri gelmektedir. Allah Resûlü yaşarken ona (sav) hitap eder gibi selam verirken; onun (sav) vefatından sonra gıyabında, ona selam gönderiyor gibi

selam vermişlerdir. İlginçtir; asırlar sonra birileri ölülerin işittiğine, onlara seslenilebileceğine ve tüm bunları ölülerin yardım çağrısına icabet

ettiğine dair teşehhüdü delil almışlardır. Milyarlarca insanın, asırlardır,

her namazda Nebi’ye seslendiğini iddia etmişlerdir. Bu onların tevhid konusunda cehaletleri ve sünnetten yüz çevirip “Biz atalarımızı bir yol üzere

bulduk.” 272 saplantılarının sonucudur. Yukarıda görüldüğü gibi sahabe,

Resûl’ün (sav) hayatta olmasıyla vefat sonrasını birbirinden ayırmışlardır.273

270. Buhari, 6265

271. Musannef, Abdurrezzak, 3075

272. 43/Zuhruf, 22

273. Ölüler, istiğase, dua konusunda sapkın anlayışlar için bk. Tasavvuf, Halis Bayancuk, s. 209

XV. Selam Vermek (Rükun)

Selam vererek namazdan çıkış, namazın rükunlarındandır.

Ali'den (ra) rivayet edildiğine göre

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namazın anahtarı temizlik, namaz

içinde yapılması yasak olan şeyleri

haram kılan şey ise, tekbir getirmektir. O şeyleri helal kılan ise selam vermektir." 274

A. Selamla İlgili Meseleler

1. Namazın Rüknu Tek Selamdır

Sünnet olan önce sağa sonra sola selam vermektir. Bunlardan ilki rükundür, ikincisi sünnettir. Zira Allah Resûlü (sav) çoğunlukla iki selam verse de bazen tek selamla yetinmiştir. Bu da namazı sonlandırmak için tek

selamın yeterli olduğunun delilidir.

Sehl ibni Sa'd Es-Saidi (ra) babasından ve dedesinden rivayet ettiğine göre:

"Resûlullah (sav) namazdan çıkarken ön tarafına tek bir selam verirdi." 275

Seleme ibni Ekva'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nü (sav) namaz kılarken gördüm. Tek bir defa selam verdi." 276

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) namazdan çıkacağında önüne doğru bir kere selam verirdi ve

sağ tarafına biraz eğilirdi." 277

274. Ebu Davud, 61; Tirmizi, 3

275. İbni Mace, 918

276. İbni Mace, 920

277. Tirmizi, 296; İbni Mace, 919

2. Selam Verirken Söylenecek Lafız

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namazın bitiminde sağına ve soluna ‘Es-Selamu aleykum ve rahmetullah’ diyerek selam verirdi.” 278

Bazen sağ tarafa selam verdiğinde “Berakatuhu” lafzını ekleyebilir. Ancak bu lafız sol tarafa selam verildiğinde söylenmez.

Alkame ibni Vail (ra) babasından aktararak şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kıldım. Sağına ‘Es-Selamu aleykum ve rahmetullahi ve berakâtuhu’ diye selam verirdi. Soluna ise ‘Es-Selamu aleykum ve rahmetullah’ derdi.” 279

3. Selam Lafzını Uzatmamak Sünnettir

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Selamın kelime ve harflerini uzatmamak sünnettir.” 280

4. Selam Verirken Yüzünü İyice Sağa ve Sola Çevirir

Sa’d ibni Ebi Vakkas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) yanaklarının beyazlığı görülecek derecede sağına ve soluna selam verirken görürdüm.” 281

5. Selam Verirken Elleriyle İşaret Yapmaz

Selam, başın sağa ve sola çevrilmesiyle verilir. Selam ânında el ile işaret yapılmaz.

278. Ebu Davud, 996; Tirmizi, 295

279. Ebu Davud, 997

280. Tirmizi, 297; Ebu Davud, 1004

281. Müslim, 582

Cabir ibni Semura’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kıldığımızda (selam verirken) ‘Es-Selamu aleykum ve rahmetullah, Es-Selamu aleykum ve rahmetullah’ derdik.- Bu sırada Cabir (ra) eliyle iki tarafına işaret etmiştir.-

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Niye, yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz? Birinizin elini dizine koyması ve arkasından sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir.’ buyurdu.” 282

B. Son Oturuş ve Namaza Etkisi

Son oturuş Yüce Allah’ı övme, müminlere selam, Nebi’ye ve âline salât,

dua ve selamdan oluşur. Bunların her birinin namaz üzerinde sayısız etkisi vardır.

Teşehhüdde oturan kul, Rabbinin huzurunda oturduğunu hissederek

teşehhüd için oturmalıdır. “Tahiyyat/tüm selamlamalar, tayyibat/tüm güzel

ve temiz sözler, salavat/tüm dualar Allah’adır.” diyerek teşehhüde başlamaktadır. Tüm bu sözler övgüdür ve nasıl namaza Allah’ı yüceltip O’na hamdederek başlıyorsa, namazına yine O’nu (cc) yüceltip överek son verdiğini

fark etmelidir. Oturuşunda kalbini, düşüncelerini, hareketlerini gözden

geçirmelidir. Diliyle tüm övgüleri Allah’a nispet ederken, kalbi ve bedeniyle sıradan bir varlığın huzurundaymış gibi davranmamalıdır. Sonra

durup düşünmelidir: Neden Allah’ı (cc) övmekte, neden O’nu (cc) tazim etmektedir? O’nun (cc) azametini, bize olan merhametini, sayısız nimetlerini

ve en önemlisi o saatte, o mekânda İlahi huzura kabul edildiğini hatırlamalıdır. İnanarak, yakinen, bilinçle Rabbini övmelidir. Kalp inandığında

ve dil bu inanca uyarak Allah’ı övdüğünde; bu, kalplerin şifası olan bir

ameldir. Çünkü kalpler, bir varlığa teslim olmak, bağlanmak, sevmek ve

onu övmek fıtratıyla yaratılmıştır. Kalpler Allah’ı (cc) övmediğinde mutlaka övebileceği bir varlık bulacak ve helak olacaktır. Sonra Nebi’ye selam

verir. İşte o an, bir Nebi’nin ümmeti olduğunu, Allah’ın emirlerini bize

ulaştıranın o (sav) olduğunu, onun (sav) ümmetine olan şefkat ve merhametini hatırlamalıdır.283

282. Müslim, 431

283. “Andolsun ki size, içinizden olan, sizi zora sokan şeylerin kendisine ağır geldiği, size pek

düşkün, müminlere karşı şefkatli ve merhametli olan bir Resûl gelmiştir.” (9/Tevbe, 128)

Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav),

‘Bana Kur’ân oku!’ dedi. Ben, hayretle,

‘Kur’ân sana indirildiği hâlde ben sana Kur’ân mı okuyayım?’ diye sordum. Buna karşın şöyle buyurdu:

‘Ben onu başkasından duymayı arzu ediyorum.’

Bunun üzerine Nîsa Suresi’ni okumaya başladım. ‘Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni

de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman hâlleri nice olacak!’ ayetine gelince ‘yeter’ veya ‘dur’

dedi. Ona baktığım zaman (mübarek) gözyaşlarının aktığını gördüm.” (Buhari, 5055)

Abdullah ibni Amr’dan (ra):

“Peygamber (sav), İbrahim’in (as) sözü olan, Yüce Allah’ın, ‘Rabbim, şüphesiz ki, onlar (putlar,) insanların çoğunun sapmasına neden oldular. Şimdi kim bana uyarsa o, bendendir. Kim de bana

karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edensin.’ (5/Mâide, 118) ayetini okudu (onların, ümmetine böyle dua etmesi üzerine kendisi de) ellerini kaldırdı ve ‘Allah’ım,

ümmetim ümmetim’ dedi ve ağladı. Bunun üzerine Yüce Allah: ‘Ey Cibril! Muhammed’e git -her

ne kadar Rabbin en iyi bilen olsa da yine de- ona, ‘Seni ağlatan nedir?’ diye sor.’ buyurdu. Cibril

(as) kendisine geldi ve niye ağladığını sordu. Resûlullah (sav) da ne dediğini ona bildirdi. -Hâlbuki

Allah bunları çok iyi bilmektedir.- Bu cevap üzerine Allah: ‘Ey Cibril! Muhammed’e git ve: ‘Biz, ümmetin konusunda seni memnun edeceğiz, seni üzüntüde bırakmayacağız.’ de’ buyurdu.” (Müslim,

202)

Ona ve ailesine Salât ve selam ederken, onun (sav) üzerimizdeki hakkını

düşünmeli, ona ne kadar ümmet olduğunu hatırlamalıdır. Ona hakkıyla

ümmet olan, Kıyamet Günü secde ve abdest izinden tanıyacağı kimselerden 284 ve onunla beraber ebedî bir hayat yaşayacaklardan mı olacağı;285

yoksa Nebi’nin yüz çevirdiği kimselerden mi olacağı286 üzerine düşünmelidir. Ona hakkıyla ümmet olabilmek için Yüce Allah’tan yardım istemelidir.

Sonra Nebi’nin öğrettiği şekilde dinî ve dünyevi, zahirî ve bâtını, soyut

ve somut…fitnelerden Allah’a sığınmalıdır. O’na (cc) sığınırken O’nun

kudretini, hiçbir şeyin O’nu (cc) aciz bırakmayacağını, O’nun (cc) koruması

olmazsa helak olacağını düşünmelidir. Yüce Allah’a olan ihtiyacının/fakrının farkında olmayan, hakkıyla O’na sığınamaz. Daha üzücü olan; O’na

(cc) sığınmanın tadına lezzetine varamaz. Zira kalpler sürekli bir hüznün,

endişenin, korkunun… pençesinde ızdırap çeker. Kalbin ızdırabının dinmesi ve sekinet nimetiyle buluşması Yüce Allah’a sığınmakla mümkündür. Namaz kılan

Resûl'ün duaları üzerinde durmalı; kelimeleri anlamaya çalıştığı gibi bu duaların ruhunu anlamaya çalışmalıdır. Subhanallah!

Neredeyse o (sav) bilinen her kötülükten Allah'a sığınmıştır. Âdeta iradesi yokmuş, zayıf ve acizmiş, O (cc) olmasa yapabileceği hiçbir şey yokmuş

gibi, bildiği her münkerden Rabbine sığınmıştır. Bu; onun (sav) tevhidinin

284. Abdullah ibni Büsr'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet Günü'nde ümmetimin secde organları abdest almalarından dolayı bembeyaz ve pırıl

pırıldır." (Tirmizi, 607)

285. "Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraber olacaklardır. Ne güzel arkadaştır bunlar! Bu, Allah'tan olan bir

lütuftur. Her şeyi bilen olarak Allah yeter." (4/Nîsa, 69-70)

286. Sehl ibni Sa'd'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ben sizin havuz başında öncünüzüm. Benim yanıma gelen ondan içer, ondan içen de ebediyen

susamaz ve muhakkak benim yanıma birtakım kavimler gelecekler ki ben onları tanırım. Onlar

da beni tanırlar. Sonra benimle onların arasına bir perde konulur." (Buhari, 6583)

Ebu Hazim'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben bu hadisi kendilerine rivayet ederken bunu benden Numan ibni Ebu Ayyaş işitti ve,

'Sen bu hadisi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi?' diye sordu.

Ben de, 'Evet böylece işittim.' dedim.

Bunun üzerine Numan, 'Ben Ebu Said El-Hudri üzerine şahitlik ediyorum ki muhakkak ben de

bu hadisi ondan işitmişimdir. O bu hadise şunları da ekleyerek bu hadisi Allah Resûlü'nden aktarırdı, 'Ben 'Onlar bendendirler.' derim. Bana 'Sen onların senin ardından neler uydurduklarını

bilmezsin.' denilir. Ben de, 'Benden sonra dinde değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar'

derim.' " (Buhari, 6584)

kemâlinin, kulluğun hakikatini eksiksiz anlamasının ve Rabbine olan güveninin semeresidir.

Sonra Rahim ve Kerim olan Rabbin huzurundan selam vererek ayrılmalıdır. Sağında ve solunda bulunan meleklere ve müminlere selam verdiğini bilmeli, bunun hikmetini anlamaya çalışmalıdır. O, namazdayken

Allah'ın huzurundaydı ve O'na (cc) kulluk etmekteydi. Şimdi namazdan

çıkacaktır; ancak kulluk devam edecektir. Onun, Rabbine karşı sorumluluğu olduğu gibi meleklere ve insanlara karşı da onların elinden ve dilinden selamette olacağını, Rabbinin huzurunda ilan etmiş olmalıdır. Bu

şuuru bir sonraki namaza kadar taşımaya, elini ve dilini muhafaza etmeye gayret etmelidir. Selam verdiği sağında ve solundaki meleklerin, onun

amellerini yazdığını unutmamalıdır.

XVI. Tertib (Rükun)

Namazı bu tertib/düzen içinde kılmak namazın rükunlarındandır.

Çünkü Allah Resûlü (sav) namazı Rabbinden öğrenmiş ve ümmetine öğretmiştir. Tüm müminlerin muhatap olduğu "…namazı dosdoğru kıl…" 287

emrini ümmetine açıklamıştır. O (sav) yirmi üç yıl boyunca aynı tertip/düzen içinde namazı kılmıştır.

XVII. Şartların ve Rükunların İhlaline Dair Usul

Namaz; şartları, rükunları, sünnetleri ile bir bütündür. Allah Resûlü (sav)

tüm bunları bir araya toplayan bir namaz kılmış ve Malik ibni Huveyris'ten rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur:

"Peygamber'in (sav) yanına geldik. O esnada yaşları birbirine yakın gençlerdik. Yanında yirmi gün yirmi gece kaldık. Allah Resûlü (sav) çok merhametli

ve yumuşak kalpli biriydi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca geride bıraktıklarımız hakkında bize soru sordu. Biz de cevapladık. Sonra, 'Ailelerinizin yanına dönün. Onlar arasında yaşayın, onlara dinlerini öğretip (Allah'ın emirlerini) emredin, (Ravi der ki: 'Bu emirlerin ne olduğunu söylemişti, fakat ben

unuttum.) beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öylece namaz kılın,

287. 29/Ankebût, 45

namaz vakti gelince sizin için biriniz ezan okusun ve en büyüğünüz namazı

kıldırsın.' buyurdu." 288

Kişi bunlardan birini ihlal ettiği zaman namazı eksiltmiş, Peygamberin

(sav) namazına muhalefet etmiş olur. Ancak her ihlal aynı mertebede değildir. Namazın cüzlerinden bir kısmını yapmamak onu bozar. Bir kısmını

yapmamak namazı bozmaz. Bazı ihlaller vardır: namazı yeniden kılmanızı gerektirir; bazısınıysa o ânda düzeltir namazınıza devam edersiniz.

Namaz Kitabı boyunca, Allah Resûlü'nün hadislerinden istinbat ederek

tercih ettiğimiz usulu şöyle özetleyebiliriz:

1. Namazın şartları veya rükunlarından biri kasten terk edilirse; bu namaz batıldır. Hiç kılınmamış gibidir. Kişi kasıtlı olarak şer'i nassa muhalefet ettiğinden günahkârdır.289 Bu durumda olan biri vakit çıkmadan

pişman olursa tevbe eder. Ve namazı yeniden kılar. Şayet vakit çıkmışsa

tevbe etmekle yetinir. Zira kasıtlı olarak terk edilen namazın, vakit çıktıktan sonra kaza edileceğine dair delil yoktur.290

2. Namazın şartlarından veya rükunlarından biri unutmak, bilgisizlik

veya hata gibi şer'i bir özürle terk edilirse şu yapılır:

a. Şayet namazın içinde o eksiği giderebiliyorsa; eksiği giderir ve namazına devam eder. Sonunda sehiv secdesi yapar.

288. Buhari, 631; Müslim, 674

289. Bazı âlimler; namazın şartlarından birini kasıtlı terk etmeyi küfür saymışlardır. Zira bunun

dinle dalga geçmek olduğunu, şer'i emirleri hafife almak olduğunu söylemiş, bunun da sahibini

dinden çıkardığını iddia etmişlerdir. Delil olarak şu ayetle istidlalde bulunmuşlardır.

"Andolsun ki sözlerini onlara soracak olsan: 'Lafa dalmış, eğleniyorduk.' diyeceklerdir. De ki: 'Allah'ı, ayetlerini ve Resûl'ünü mü alaya alıyorsunuz?' Özür dilemeyiniz! Muhakkak ki imanlarınızdan sonra kâfir oldunuz. Sizden bir grubu bağışlasak bile, suçlu günahkârlar olmaları nedeniyle

bir diğer gruba azap edeceğiz.' " (9/Tevbe, 65-66)

Derim ki: Bir insanın kasıtlı olarak abdestsiz namaz kılması (vb.); Onun dinle dalga geçtiğini değil, dinle dalga geçme ihtimali taşıyan bir davranışta bulunduğunu gösterir. Yaptığı davranışın

lazımı/gerektirdiği dinle dalga geçmektir' denilebilir. Şu kaideyle sabittir ki; bir davranışın lazımı/

gerektirdiği kişinin mezhebi kabul edilmez. Ancak bu lazımı/gerekeni açıkça kabul ederse, onun

mezhebi kabul edilir (Lazımu'l Mezheb leyse bi mezheb). Kaideye binaen abdestsiz namaz kılana

sorulur: Bu davranışın ihtimalli anlamlarından olan dini önemsememe, hafife alma, dalga geçmeyi kabul ederse; o takdirde tekfir edilir. Allah en doğrusunu bilir.

290. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Namazın Kazası", 1/461

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ashabına namaz kıldırırken ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. Bunu gören ashabı da ayakkabılarını çıkardılar. Resûlullah (sav),

namazını bitirince, ‘Ayakkabılarınızı niçin çıkarttınız?’ diye sordu.

Onlar da, ‘Senin çıkardığını gördük biz de ondan dolayı çıkardık.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Cibril geldi ve bana ayakkabılarımda pislik

olduğunu haber verdi.’ (O yüzden çıkarmıştım) diyerek sözüne şöyle devam

etti, ‘Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın, ayakkabılarında bir

pislik ve benzeri bir şey görürse onu (toprağa) sürsün ve o ayakkabılarıyla

namaz kılsın.’ ” 291

Allah Resûlü (sav) ayakkabılarında necaset olduğunu Cibril’den öğrenmiş

ve ayakkabılarını namaz içinde çıkarmıştır. Necasetten taharet, namazın

şartlarındandır.292 Allah Resûlü (sav) necis ayakkabıyla, yani namazın şartını ihlal ettiğini bilmeden namaza girmiş, öğrenir öğrenmez namazın

içinde necaseti izale etmiş, namazına kaldığı yerden devam etmiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslimler Kuba Mescidi’nde sabah namazını kılarlarken ashabtan birisi çıkagelip, onlara, ‘Bu gece inen âyetle Allah Resûlü’ne (sav) Kâbe’ye yönelmesi

emredildi, siz de o tarafa yönelin,’ deyince, yüzleri Şam’a dönük olan cemaat,

hemen o ânda Kâbe’ye doğru döndü.” 293

Sahabe, kıblenin değiştiğini bilmeden namaza durmuştur. Namaz içinde yeni inen hükmü öğrenmiş, oldukları yerde yeni kıbleye dönmüşler

ve namazlarına devam etmişlerdir. Kıbleye yönelmek namazın şartlarındandır. Onu ihlal eden namaz içinde hatasını düzeltebiliyorsa, düzeltir

ve namazına devam eder.

Muaviye ibni Hakem’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir kişi aksırdı. Ben de: ‘Yerhamukellah’ dedim. Bunun üzerine cemaat dik dik bana baktı.

Ben de, ‘Vay başıma gelene! Ne oldu da bana bakıyorsunuz?’ dedim. Onlar

291. Ebu Davud, 650

292. Cumhura göre

293. Buhari, 403; Müslim, 562

da ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Onların beni susturduklarını gördüğümde (bir şeyler diyecektim) ama sustum. –Annem babam ona feda olsun.

Ne kendisinden önce ne de sonra ondan daha güzel bir öğretmen görmedim.-

Resûlullah (sav), namazı bitirdiğinde Allah'a yemin olsun ki, ne beni azarladı,

ne bana vurdu ne de bana ağır bir söz söyledi. Kendisi, 'Bu namaz var ya, işte

bunun içerisinde insan sözünden hiçbir şey uygun düşmez. O, ancak tesbih,

tekbir ve Kur'ân okumaktır.' veya buna benzer buyurdu." 294

Muaviye ibni Hakem (ra) namazda konuşmanın yasaklandığını bilmiyordur ve namazda konuşmuştur. Sahabe susması için ona işaret etmiştir.

Neyi yanlış yaptığını anlamasa da susmuş ve namazına devam etmiştir.

Namazı bozan unsurlardan birini yapmış; uyarılınca hatasını telafi etmiş

ve susmuştur. Allah Resûlü (sav) namazı iade etmesini emretmemiştir.

b. Şayet ihlal ettiği şart veya rükun namaz içinde düzeltilemiyor; namazın dışına çıkması gerekiyorsa; namazdan çıkar, eksiği giderir ve namazı

yeniden kılar.

Örneğin, herhangi bir sebeple abdesti bozulan kimse; namazda abdest

alamayacağı için, namazdan çıkar, abdest alır, namazı baştan kılar.295

294. Müslim, 537

295. Bir grup fakih imam; bu durumda olan kimsenin abdestini alıp namaza kaldığı yerden

devam edebileceğini söylemiştir. Delilleri şudur:

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Namaz içindeyken kusma, burun kanaması veya boğazdan ağıza

kadar gelen ve tekrar mideye dönen yenen ve içilen maddeler ve mezi gelmesi gibi bir durumla

karşılaşan kimse hemen dönüp abdest alsın, hiç konuşmadan namazın kalanını tamamlasın.' "

(İbni Mace, 1221)

Ancak bu rivayet İsmail ibni Ayyâş rivayetidir ve daha önce geçtiği gibi onun Hicazlılardan rivayeti zayıf kabul edilmiştir. Bu rivayet de onun İbni Cureyc rivayetidir ve İbni Cureyc Hicazlıdır.

Ayrıca bu hadisi İbni Cureyc'den nakledenler mürsel olarak nakletmiştir. İsmail ibni Ayyaş ise

rivayeti mürsel olarak nakletmemiş Aişe Annemizi de senede eklemiştir. Âlimler bunu onun bir

vehmi/hatası kabul etmiştir. (İsmail ibni Ayyaş rivayeti için bk. 1/300, 52 No.lu dipnot)

Bu hadis zayıf olsa da sahabeden ve tabiinden bu mezhepte olanlar vardır.

“Abdullah ibni Ömer burnu kanadığı zaman çekilir, abdest alır, sonra da döner kaldığı yerden

devam ederdi.” (Muvatta, 88)

“İbni Abbas’ın burnu kanardı. Çıkar burnunu yıkar sonra da geri döner ve kaldığı yerden kılardı.”

(Muvatta, 89)

“Yezid ibni Abdullah, Said İbni Museyyeb’in namaz kılarken burnu kanadığını gördü. Peygamber’in (sav) eşi Ümmü Seleme’nin odasına geldi. Abdest suyu getirdiler, abdest aldı. Sonra döndü

ve kaldığı yerden devam etti.” (Muvatta, 90)

c. Şayet ihlal ettiği şart veya rüknu namazdan sonra fark ederse ve henüz

namaz vaktinin içindeyse iki durum söz konusudur:

• Namazdan kısa süre sonra bunu farketmesi: Bu durumda namaza

geri döner, ihlal ettiği şart veya rüknu tamamlar, sehiv secdesi yapar.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbni

Sirin, Ebu Hureyre’nin bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir.) İki rekâttan sonra selam verdi. Sonra

mescidin (ön tarafına) konmuş kütüğe yöneldi ve ona yaslandı. Kızgın gibi

görünüyordu. Sağ elini sol elinin üstüne koydu sonra parmaklarını birleştirdi.

Daha sonra sağ yanağını, sol elinin sırtına koydu.

Bu esnada mescidden çıkmak için acele davrananlar Mescid-i Nebevi’nin kapılarından çıkarken, ‘Namaz kısaldı.’ deyip duruyordu. Cemaatin içinde Ebu

Bekir ve Ömer de vardı. Ama onlar da Peygamber (sav) ile konuşmaya cesaret

edemiyorlardı. Cemaat arasında kolları uzun olduğu için kendisine ‘Zu’l Yedeyn’ denen biri daha vardı.

(Onlardan önce,) ‘Ey Allah’ın Elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?’

diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Ne namaz kısaldı, ne de unuttum.’ diye cevap verdi.

Sonra, ‘Zu’l Yedeyn’in dediği gibi mi oldu?’ diye sordu.

Cemaat, ‘Evet.’ deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını kıldırıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.

(Ravi der ki:) ‘Muhtemelen, bundan sonra ne yaptığını İbni Sirin’e sordular o da şöyle cevap verdi: ‘En sonunda selam verdi.’ ’

(Ravi der ki:) ‘Bana haber verildiğine göre, İmran ibni Husayn, ‘En sonunda selam verdi.’ demiştir.’ ” 296

296. Buhari, 482; Müslim, 573

Allah Resûlü namazı iki rekât eksik kılmıştır. Birden fazla rüknu ihlal etmiştir. Namazdan sonra bu durum kendisine bildirilince tekrar namaza dönmüş, kaldığı yerden namaza devam etmiştir. Sehiv secdesiyle namazı sonlandırmıştır.

• Namaz bittikten uzun süre sonra hatasını anlaması: şayet vaktin içindeyse namazı yeniden kılar. Şayet vakit çıkmışsa şer’an mazurdur; namazı yeniden kılmasına (veya kaza etmesine) lüzum yoktur.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Resûlullah (sav) mescide girmişti. Onun arkasından birisi daha gelip namaza durdu. Namazını bitirince gelip Resûlullah’a (sav) selam verdi.

Resûlullah (sav) onun selamına mukabelede bulunduktan sonra, ‘Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın.’ buyurdu.

Adam gidip daha önceki kıldığı gibi namazını tekrar etti. Sonra gelip Resûlullah’a (sav) selam verdi.

Resûlullah Efendimiz yine, ‘Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın.’ buyurdu. Bu durum üç defa tekrarlandı.

Sonunda adam, ‘Seni hak ile gönderen Allah’a yemin ederim ki: ben bundan daha iyisini yapamıyorum. Bana doğrusunu öğretiniz.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Namaza duracağın zaman önce tekbir getir. Sonra ezberinde bulunan ve kolayına gelen kısımlarından Kur’ân oku. Ardından vücudun hareketsiz kalacak şekilde (itminan) rükûya var. Sonra rükûdan doğrul ve dimdik dur (i’tidâl). Ardından secdeye git ve

kemikler eklem yerlerine tam anlamıyla oturacak şekilde (itminan) secde et.

Sonra doğrul ve yine kemikler eklem yerlerine tam anlamıyla oturacak şekilde (itminan) otur ve ardından tekrar secdeye git ve kemikler eklem yerlerine

tam anlamıyla oturacak şekilde (itminan) secde et. Namazının geri kalan kısmında da bu söylediklerimin tamamını aynen yap!' " 297

Bu adam namaz rükunlarında "tuma'nine" yapmadığı için; birçok rüknu

yerine getirmeden namaz kılmıştır. Allah Resûlü (sav) de "Git ve namazını

297. Buhari, 793; Müslim, 397

tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın." buyurarak, kıldığının namaz olmadığını belirtmiştir.

Dikkatimizi çeken şey şudur: İçinde bulunduğu vakti kıldırmasına rağmen, daha önceden yanlış kıldığı namazları iade etmesini istememiş;

kaza da emretmemiştir. Bu da rüknu veya şartı ihlal edilen namazın, vakit içindeysek yeniden kılınacağını, vakit çıkmışsa ne eda ne de kaza olarak kılınmayacağını gösterir.

Said ibni Abdurrahman ibni Ebza, babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

"Bir adam Ömer'e gelerek, 'Ben cünüp oldum, ama su bulamıyorum.' dedi.

Bunun üzerine Ammar ibni Yasir, Ömer'e şöyle dedi: 'Hatırlar mısın, bir defasında seninle birlikte bir seferdeydik. Sen namaz kılmamıştın. Ben ise, toprak

üstünde yuvarlanarak debelenip namaz kılmıştım. Sonra bu olayı Peygamber'e

(sav) anlatmıştım. O da 'Şöyle yapman yeterliydi.' buyurmuştu ve ellerini yere

vurduktan sonra onlara üflemişti. Daha sonra ise elinin iç kısmıyla yüzünü ve

tüm elini mesh etmişti.' " 298

Ammar (ra) teyemmümü yanlış almış, yani hem abdestsiz hem de teyemmümsüz namaz kılmıştır. Seferden/yolculuktan sonra bu durumu Allah

Resûlü'ne (sav) nakletmiştir. Allah Resûlü (sav) ona teyemmümü öğretmiş;

ancak şartı ihlal ettiği namazları yeniden kılmasını emretmemiştir.299

Uzun süre kısa süre farkı

Bu noktada şer'i bir ölçü yoktur. Âlimlerin çoğu uzun müddet ve kısa

müddet arasını ayırmışlardır. Ancak uzun zaman ile kısa zamana dair somut bir ölçü koymamışlardır. Koydukları ölçüler de naslarla ve akli ge-

298. Buhari, 338

299. Son iki hadisle ilgili olarak denebilir ki; hadiste geçmiyor oluşu, Allah Resûlü'nün (sav) o namazı kılmalarını istemediği veya sahabenin o namazları iade etmediği anlamına gelmez. Böyle

bir itiraz yerinde olmayacaktır. Çünkü; "İhtiyaç ânında hükmün beyanının ertelenmesi caiz değildir." Allah Resûlü'nün (sav) namaz kılmayı dahi bilmeyen birine hükmü açıklamayı ertelemiş

olması düşünülemez. Yine sahabenin kendi bilgileriyle bu namazları iade veya kaza etmiş olma

ihtimali de uzaktır. Zira bu rivayetleri fıkhi bir hükmü insanlara öğretmek için rivayet etmişlerdir.

Hükmün en önemli parçası olan "o hâlde kılınan namazların iade edilip edilmeyeceğini" nakletmemeleri pek makul görünmemektedir. Allah en doğrusunu bilir; hadislerle ilgili gündeme

getirilen bu vb. itirazlar yerinde değildir. Daha ziyade; önce bir mezhep benimsenmiş, ardından

o mezhebe aykırı hadisler tevil ve itirazlarla muhkem (muarızı olmayan anlamında) olmaktan

çıkarılmak istenmiştir. "

rekçelerle nakzedilmiştir. Racih olan; bunun kişinin kendine kalmasıdır.

Şayet kalbi mutmainse hatasını telafi eder ve sehiv secdesi yapar. Kalbi

mutmain olmuyorsa namazı baştan kılar. Allah en doğrusunu bilir.300

3. Namazın sünnetlerinden birini ihlal etmesi durumunda; ister kasıtlı ister sehven yapsın namaz sahihtir. Ancak terk ettiği sünnet oranında

namazın ecrinden ve kemâlinden eksilmiş olur.301

300. Bu görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

• İmam Şafii "örfe" göre değişeceğini belirtmiştir. (Fethu'l Bârî, 1229 No.lu hadis şerhi) Oysa aynı

bölgede yaşayıp farklı işler yapanlar için dahi uzun ve kısa zaman anlayışı farklılık arzetmektedir.

• Buveyti (rh) "bir rekâtlık zaman" olarak değerlendirmiştir. (Fethu'l Bârî, 1229 No.lu hadis şerhi)

Bazı rivayetlerde Allah Resûlü'nün evine girdiği, birinin gidip evde onu uyardığı ve gelip namaz

kıldırdığı vaki olmuştur. Hiç şüphesiz bu bir rekâtlık bir zamandan daha uzundur.

İmran ibni Husayn'dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ikindi namazını üç rekât kıldı. Sonra eve girdi. Kendisine Hirbak denilen bir adam

Allah Resûlü’nün yanına gitti. Elinde de tûl vardı. ‘Ey Allah Resûlü’ dedi ve durumu anlattı.

Elbisesini öfkeli bir şekilde çekerek insanların yanına çıktı. ‘Doğru mu söylüyor?’ dedi.

‘Evet.’ dediler. Bir rekât namaz kıldı. Sonra selam verdi. İki secde yaptı ve yine selam verdi.” (Müslim, 574)

• Ebu Hureyre’den (ra), “Hata yapılan namaz süresi kadar bir zamandır.” değerlendirmesi rivayet

edilmiştir. (aynı yer) Buna göre sabah namazında yapılan daha kısa yatsı namazında yapılan için

daha uzun bir süre söz konusu olmaktadır. Bu bir ölçü değildir.

• İbni Hazm (rh) ”Abdesti bozulmadıkça” gibi bir değerlendirmede bulunmuştur. (El-Muhallâ,

3/74)

Bazı hadislerde kişinin namazdan sonra oturduğu yerde abdesti bozulmadıkça namazda sayılacağı rivayet edilmiştir. Ancak bu bir ölçü değildir. Zira yerinden kalkmadıkça da namazda sayılacağı, mescidden ayrılmadıkça namazda sayılacağı, hatta namazı beklerken namazda sayılacağı

nakledilmiştir.

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Kul bir namazı beklemek için mescidde olduğu müddetçe namazda gibidir. O, (mescidden)

çıkıncaya veya hades işleyinceye kadar melekler onun için, ‘Allah’ım onu bağışla! Allah’ım ona

merhamet et.’ derler.’

Ravi der ki: ‘Ebu Said El-Hudri’ye sordum, ‘Hades işlemek nedir?’

Ebu Said, ‘Sessiz veya sesli yellenmedir’ dedi.’ ” (Ahmed, 11907)

Ebu Zubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cabir ibni Abdullah’a, ‘Peygamber’in, ‘Kişi namazı beklediği müddetçe namazda sayılır.’ dediğini

duydun mu?’ diye sordum.

Dedi ki: ‘Biz bir gece Allah Resûlü’nü yatsı namazı için bekledik. Vakit gecenin yarısına yaklaşıncaya kadar yanımıza çıkmadı. Sonra Allah Resûlü geldi ve namazı kıldık. Namazdan sonra, ‘Oturun!’

dedi ve bize hitap ederek şöyle buyurdu: ‘İnsanlar namazlarını kıldılar ve uyudular. Sizler ise namazı beklediğiniz süre içerisinde namazda sayıldınız.’ ” (Ahmed, 14743)

Hâliyle “abdest bozulmadıkça” bir ölçü değildir.

301. Yukarıda okuduğumuz tafsilat; konu hakkında varid olan sahih hadislerin her biriyle amel

ve her hadisi yerli yerinde kullanma usulüyle temeyyüz eden Ehl-i Hadis metodudur.

Bununla birlikte; konu hakkında farklı mezhep ve farklı tercihler olduğu bir gerçektir. Konunun

inceliklerine vakıf olmak ve zahiren çelişki gibi görünen bazı detayların anlaşılması için bazı açıklamaların faydalı olacağı kanaatindeyim.

• Yukarıdaki açıklamalar; namaz söz ve fiilerini; şart, rükun ve sünnet diye ayıran usulün neticesidir. Hanbeli ve Hanefilerin şart, rükun, vacip ve sünnet ayrımı çok daha farklıdır. Onlara göre

vacip apayrı bir kategoridir ve kendine özel hükümleri vardır. (Tafsilat için bk. El-Fıkhu’l İslâmî ve

Edilletuh, 2/807; El-Fıkhu Ale’l Mezâhibi’l Erba’a, 1/218)

• Cumhur-u ulema şartların ve rükunların terki durumunda; namazdan uzun zaman sonra

fark edilirse iadenin gerekli olduğunu; vakit çıktıktan sonra anlaşılırsa o namazın yine kılınması

gerektiğini söylerler. Zira o namaz bir borçtur ve kılınmadan kişi o borçtan kurtulmaz. Ayrıca

cumhur kasıtlı terk edilen namazın kaza edilebileceğine/edilmesi gerektiğine inanır. Bizim delil

olarak kullandığımız hadislere şu minvalde cevaplar verirler: Bu hadisler “vakiatu’l ayn” yeni “özel

vaka”dır derler. Buna göre özel vakıalar özel durumlardır; onlardan hüküm çıkarılıp genele teşmil

edilemez. Bazı imamlar bu hadislerin asıllara muarız olduğunu (kılınmayan namazın zimmette

borç olması ve kılınmadan kişinin o borçtan kurtulamayacağı) ve asıllar ışığında anlaşılması gerektiğini söyler. Bazı âlimler hadislerde iadenin emredilmemiş olmasını; sahabenin bunu bildiğine ve özel olarak emredilmesinin gerekli olmadığına yormuşlardır.

Görüldüğü gibi; bu tercih sünnetten habersiz olmaktan dolayı veya sünnete muhalefet gayesi

gütmekten yaşanmamıştır. Daha ziyade iki ayrı nassı (zahiren) muarız görüp birini diğerine tercih

veya namaz gibi bir konuda ihtiyat amaçlı yaşanmıştır. Allah (cc) tüm imamlarımızdan razı olsun.

• Bir grup âlim şer'i özürleri farklı kategoriler olarak ele almış ve her özürle ilgili farklı neticeler

elde etmiştir. Örneğin, cahilin bilene kadar mükellef olmadığını, hâliyle cehalet hâlinde yaptığı hataları iade etmesine gerek olmadığını söylemişlerdir. Unutan veya hata yapanın ise özür

hâlinde/mükellef olduğunu; hatırladığı/farkettiği ânda borcunu ödeme zorunluluğu olduğunu

söylemişlerdir. (El-Muhallâ, 2/235)

• Bazen de bir şeyin rükun olup olmayışı konusunda ihtilaf yaşanabilmektedir. Hâliyle bu âlimler konunun aslında ittifak etmiş olsa da o cüzde farklı sonuçlara ulaşırlar. Örneğin, Hanefiler

Musiu's-Salat hadisinde varid olan namaz eylemlerini, başka hadislerle desteklenmedikçe rükun

kabul etmezler. Cumhurun rükun dediğine vacip derler. Ve o cüzün terki konusunda cumhurdan

farklı bir yol izlerler. Bazen de bir şeyin şart olup olmayışında ihtilaf yaşanır. Bir şeyin şart olması

için gerekli olan deliller konusunda anlayış farklılığı sonucu; bir âlim diğerlerinin şart gördüğünü

şart görmeyebilir. Setri avretin, necasetten taharetin ve kıbleye yönelmenin şart olup olmamasında Malikiler ve Şevkânî'nin (rh) cumhur-u ulemaya muhalefeti gibi… Bu durumda cumhurun

şart gördüklerine vacip derler ve cumhurdan farklı bir neticeye varırlar.

Sonuç: Yukarıda mezkûr ayrıntılar gözetilmediğinde âlimlerin mezhepleri ve Ehl-i Hadis'in tercihlerinde çelişki olduğu sanılabilmektedir. Ancak âlimlerimizin asıl ve furu yönünden yaklaşım

farklılıkları anlaşıldığında; meselenin ilmî yönü daha iyi kavranabilmektedir. Allah (cc) en doğrusunu bilendir.

NAMAZDAN SONRA YAPILACAK ZİKİRLER BABI

Zikir İbadetinin Faziletleri/Faydaları

•Kalbi Mutmain Kılar

•Mümin Kul, Allah'ı Zikredince Allah da Onu Zikreder

•Mümin için Sebat ve Başarı Vesilesidir

•Kulu Kıyametin Dehşetinden Koruyan Salih Amellerdendir

Farz Namazından Sonra Yapılacak Zikir ve Dualarla

İlgili Bazı Meseleler

•Öğretme Amacıyla Olması Dışında Namazdan Sonra

Getirilen Tekbir Haricindeki Tesbihatlar Sessiz ve Bireysel

Olarak Yapılır

•Tesbihatlar Tesbih Kullanılarak Yapılabilir

•Farz Namazından Sonra Dua Ederken Eller Açılmamalıdır

•Dua Sonrasında Eller Yüze Sürülmemelidir

Allah'ı (cc) anmak/zikir en faziletli ibadetlerden biridir. Kişi her ân ve

hâlde Yüce Allah'ı zikredebilir.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), hayatının her ânında Allah'ı zikrederdi/hatırda tutardı." 1

Bazı yerlerde zikir, normal zamanlardan daha faziletlidir; zira şeriat o

zamanlarda zikri teşvik etmiştir. Güneş'in doğuşundan ve batışından önce,2 düşmanla karşılaşma ânında,3 günah işledikten sonra 4 bu zamanlardan bazılarıdır. Zikrin teşvik edildiği zamanlardan biri de namazların

akabinde yapılan zikirdir.

I. Zikir İbadetinin Fazileti/Faydaları

Umumen zikrin, hususen namaz sonrası zikrin faziletine dair şunları

söyleyebiliriz:

A. Zikir, Kalbi Mutmain Kılar

"Onlar ki; iman edip, kalpleri Allah'ın zikriyle mutmain/huzur ve güven içinde olanlardır. Dikkat edin! Kalpler ancak Allah'ın zikriyle mutmain olur." 5

1. Müslim, 373

2. bk. 20/Tâhâ, 130

3. bk. 8/Enfâl, 45

4. bk. 3/Âl-i İmran, 135

5. 13/Ra'd, 28

Mutmain olmak, (kaygı ve endişe verici) rahatsızlıktan sonra sükûnete ermektir.6

Ayet, dolaylı olarak insana bir mesaj verir: İnsan kalbinde bir rahatsızlık hâli vardır. Buna kaygı dersiniz, endişe dersiniz, stres dersiniz, varoluşsal korku dersiniz... İşte bu rahatsızlığın ilacı Allah'ı (cc) zikretmektir.

Dil, Allah'ı zikre koyulduğunda, kalp durulmaya başlar. Çünkü; o ânda

kalp, Rabbine kavuşur. Kaybolduktan sonra annesini bulan çocuk gibi,

kelimelerin tarif edemeyeceği bir huzur hisseder.

Kalp, yaratılışı itibarıyla her ân değişik hâllere girebilen bir yapıdadır. İyi

ve kötü bütün duyguların karargâhı olan kalp, insanın manevi varlığının

da merkezidir. Allah'ı zikretmek de bu manevi merkezde ortaya çıkan ve

giderek insanın tüm benliğini saran geçici kaygı ve endişelere karşı güçlü, köklü bir güven ve huzur duygusu meydana getirir.

Bunu hissetmek isteyen Müslim; kaygı ve endişelerin çarkında savrulurken, bir kenara oturup Allah'ı (cc) zikretmelidir. Hayatın kıyıcı dalgaları

arasında sürüklenirken, nasıl da rahatladığını ve güvenli bir limana demirlemiş gibi huzur duyduğunu anlayacaktır.

B. Mümin Kul, Allah'ı Zikredince Allah da Onu Zikreder

"(Bu nimetlerime karşılık yalnızca) beni ânın ki ben de sizi anayım..." 7

Ebu Hureyre'nin (ra) rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah şöyle buyurdu: 'Ben kulumun (benim) hakkımdaki zannı üzereyim.

Beni zikrettiği zaman onunla beraberim. Eğer beni tek başına zikrederse ben

de onu yalnız anarım. Şayet beni bir toplulukla beraber zikrederse ben de onu

daha hayırlı bir topluluk içinde anarım.' " 8

Şimdi şöyle düşünelim: Bir kenara oturuyor ve Allah'ı (cc) anıyorsunuz.

Kur'ân okuyor, dua ediyor veya tesbih çekiyorsunuz. Bu amele mukabil,

Allah da sizi anıyor. Evet, El-Azîz ve El-Celîl olan Allah sizi nefsinde anı-

6. El-Mufredât, s. 524, t-m-n maddesi

7. 2/Bakara, 152

8. Buhari, 7405; Müslim, 2675

yor! Bu nasıl bir şereftir… Kalbinde hayat olan insanın, bu hayal karşısında titrememesi ne mümkündür…

Enes ibni Malik'in (ra) rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) Ubey bin Ka'b'a

(ra) hitaben şöyle buyurmuştur:

" 'Allah 'Lem yekunillezine keferû' Suresi'ni sana okumamı emretti. 9

Ubey bin Ka'b, 'Allah benim ismimi mi andı.' dedi.

Resûlullah (sav), 'Evet.' buyurdu.

(Bunun üzerine) Ubey ibni Ka'b duygulanarak ağladı." 10

Ya da şöyle: Bir topluluk içinde Allah'ı (cc) anıyorsunuz.

Belki Kur'ân okuyor, belki davet yapıyorsunuz. Şu müjdeye nail oluyorsunuz: "… Şayet beni bir toplulukla beraber zikrederse ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım" 11

Bu hayırlı topluluk, melekler topluluğudur ve müjde de Yüce Allah'ın

onların içinde kulunu anması, meleklere karşı zakir kuluyla övünmesidir.

Muaviye (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"…Bir gün Resûlullah bir ilim halkasında oturan ashabının yanına geldi ve

onlara, 'Burada niçin oturuyorsunuz?' diye sordu.

'Bize İslam'ı nasip ederek büyük bir lütufta bulunması sebebiyle Allah'ı zikretmek ve O'na hamdetmek için oturuyoruz.' diye cevap verdiler.

Resûlullah, 'Gerçekten siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz?' diye sordu.

'Evet, vallahi sadece bu maksatla oturduk.' dediler.

Bunun üzerine Resûlullah, 'Ben size inanmadığım için yemin verdirmiş değilim. Fakat Cibril bana gelerek Allah'ın melekler topluluğuna sizinle iftihar

ettiğini haber verdi; onun için böyle söyledim.' buyurdu." 12

9. Beyyine Suresi

10. Buhari, 3809; Müslim, 799

11. Buhari, 7405; Müslim, 2675

12. Müslim, 2701; Tirmizi, 3379; Nesai, 5426

Bazen de Allah (cc), sizi daha hayırlı mümin topluluklar arasında anar;

kulların sizi anmasını sağlar.

Bunun en güzel örneklerinden birisi İbrahim'dir (as):

“Sonradan gelecekler arasında (hayırla yâd edilmesi için ona güzel bir nam)

bıraktık. Selam olsun İbrahim’e.” 13

İbrahim’in (as) en büyük özelliklerinden birisi, kimseciklerin olmadığı ıssız, kurak yerlerde Allah’ı çokça zikretmesidir. Bundan ötürü yeryüzünde

bulunan gelmiş ve geçmiş tüm müminler için tevhid ve teslimiyet örneği

olarak şanı yüceltilmiştir. Allah (cc) şöyle buyurmuştur:

“İman edip salih amel işleyenlere Er-Rahmân sevgi kılacaktır.” 14

Bu sevginin şekli, mümin gönüllerin çokça zikreden kimseye yönelmesi ve onun sevgisinin kalplerde yer etmesidir. Bunun daha ötesi ise Allah’ın, kulunu gök ehline (meleklere) sevdirmesidir. Zira Allah’ın (cc) sevgisi gizli kalmaz:

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah bir kulu sevdiği zaman Cibril’e, ‘Allah filanı seviyor, onu sen de sev!’

diye emreder. Cibril de o kulu sever, sonra gök ehline, ‘Allah filanı gerçekten

seviyor, onu siz de seviniz!’ diye hitap eder. Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.” 15

Düşünen bir mümin için Allah’ın (cc), kulunu zikretmesi ve başka kullarına da sevdirmesi çok büyük bir hadisedir:

“Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, insanı fuhşiyat ve münkerden alıkoyar. (Kıldığınız namaza karşılık) Allah’ın sizi

anması daha büyüktür. Allah yaptıklarınızı bilir.” 16

Rabbini anan ve Rabbinin de kendisini andığı kul, yalnızlık hissini bilmez. Belki de İslam âlimlerinin uzun zindan imtihanına dayanma sırrı

13. 37/Saffât, 108-109

14. 19/Meryem, 96

15. Buhari, 7485; Müslim, 2637

16. 29/Ankebût, 45

budur. Serahsi (rh) ve İbni Teymiyye (rh) gibi birçok âlim, ömürlerinin büyük kısmını zindanlarda ve yalnız geçirmiştir. Ancak o yalnızlıkta dahi,

bir ordu gibi çalışmış, üretmiş, gönüllere ümit tohumları ekmişlerdir. Teselli etmek için yanlarına giden, teselli olup dönmüştür. İmam Ahmed (rh),

İmam Ebu Hanife (rh) ve diğerleri… Zindanın kahreden yalnızlığı ve zâlimlerin alçaltan zulümleri karşısında dimdik durmuşlardır. Kanaatimizce bu, imanlarının ve Allah’ı (cc) çokça zikretmelerinin bereketiydi. Zira

Allah (cc), birini anıyorsa o yalnız değildir. Yerlerin ve göklerin görünmez

ordularıyla, bunlardan da öte Allah'ın rahmetiyle beraberdir.

C. Allah'ı Zikretmek, Mümin İçin Sebat ve Başarı Vesilesidir

Herhangi bir bela karşısında direnip sebat edebilmek için, her bir insanın ya da her bir topluluğun kendilerine has motivasyon vesileleri vardır.

Müslimlerin böyle durumlarda sebat edebilme motivasyonları, Allah (cc)

ile bağlarını güçlü tutan zikirdir.

Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Bir toplulukla karşı karşıya geldiğinizde sebat edin. Allah'ı

çokça zikredin ki kurtuluşa eresiniz." 17

Müminleri türlü zorluklar karşısında sabit kılan şey, Yüce Allah'ı çokça

zikretmekle beraber Allah (cc) hakkında kalplerinde olan hüsnüzandır. Müminler yeryüzündeki başka hiçbir topluluğun ummadığı ve beklemediği bir şekilde Allah'ın yardımını umarlar. Çünkü onların yaptıkları daimi

zikir, kalpteki marifet ağacını sular. Allah'a ve O'nun (cc) vaadine yakinen

iman peyda eder. Allah'ı anmaktan gafil toplumlar ise, tam zıddı bir istikamette seyrederler. Onlar Allah'ın (cc) yardımını ve ihsan edeceği zaferi asla

hesaba katmazlar. Onların Yüce Allah'tan böyle bir umut ve beklentileri

yoktur. Onlar ancak maddi güçlerine ve batıl ideolojilerine dayanırlar. Bu

ise, kalpleri zikir gibi güçlü bir bağla Allah'a bağlı olan müminler karşısında kocaman bir hiç ifade eder. Buna hem İslam tarihi hem de son yıllarda yaşanan olaylar, şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde tanıklık eder.

Allah'ı zikretmek müminler için savaşta, barışta, hicrette, cihadda, za-

17. 8/Enfâl, 45

ferde, yenilgide, başarıda veya esarette… her halükârda geçerlidir. Zikir,

müminler için bir yaşam biçimi, kesilmeyen bir ubudiyet yoludur.

Müminler, şu hataya düşmemeye çalışır: Rahatlık ânında Allah'ı unutup, sıkıntı ânında hatırlamak… Bu, tüccar kulluğudur. Fayda ve zarar

hesabı yapılarak Allah'a (cc) kulluk yapılmaz. Gerçi böyle bir kulluğun fayda verdiği de pek görülmemiştir ya! Olsa olsa, bir anlık refleksle Allah'a

tutunan, ama bunu da sürdüremeyen örnekler olmuştur. Mümin, hadiste

ifade edildiği gibi, rahatlık ânında Allah'ı anan, darlık ânında da Allah'ın

kendisini andığı kimsedir:

"Rahatlık ânında Allah'ı tanı ki, O da seni sıkıntı ânında tanısın." 18

Ancak rahat ve geniş zamanlarında Allah'ı zikirden gafil olan bir kimse, yaşadığı kötü bir hadise karşısında zikir ve duaya yönelmeye çalışsa da bunda muvaffak olması pek kolay olmaz. Zikir, âdeta kalp ve dilin doğal refleksi olmalıdır. Allah'ı zikretmek için tehlikeli bir durumla karşılaşmayı beklememelidir. Her ânda ve hâlde dilini zikir ile meşgul etmelidir.

D. Zikir, Kulu Kıyametin Dehşetinden Koruyan Salih Amellerdendir

Ahiretin kalpleri sarsan dehşetli sahneleri vardır. Allah ve Resûl'ü kalplerdeki korkuyu Allah'a (cc) yöneltmek için bu sahneleri çokça zikreder:

"Ey insanlar! Rabbinizden korkup sakının. Şüphesiz ki kıyamet sarsıntısı, büyük bir şeydir. Onu göreceğiniz gün, emziren emzirdiğini unutur, gebe kadınlar çocuklarını düşürür ve insanları sarhoş hâlde görürsün; oysa onlar, sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir." 19

"Şayet kâfir olursanız, çocukların saçlarını ağartan (o dehşetli) günde, nasıl korunup sakınacaksınız?" 20

Mikdad'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Güneş, Kıyamet Günü'nde insanlara bir mil mesafe kalıncaya kadar yaklaştırılır… İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir

18. El-Mu'cemu'l Kebîr, 11560

19. 22/Hac, 1-2

20. 73/Müzzemmil, 17

kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları bellerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur, dedi ve eliyle ağzını işaret etti." 21

Bu dehşet verici sahnelerden kurtaran bir vesile de, Allah'ı (cc) çokça zikretmektir:

"…Allah'ı çokça zikreden erkekler ve (Allah'ı) çokça zikreden kadınlar; Allah onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." 22

Zira, zikreden kadın ve erkekler, Allah (cc) tarafından ağırlanırlar. Onlara bağışlanma ve mükâfat vardır.

Allah Resûlü (sav) o günün dehşetinden, arşın gölgesiyle korunacak yedi sınıf insan sayar. Onlardan biri de kimsenin olmadığı yerlerde Allah'ı zikreden zikir ehlidir:

“Allah yedi kişiyi, kendi gölgesinden başka gölgenin olmadığı günde, gölgesi altında gölgelendirecektir: Adaletli imam, Rabbine ibadet içinde yetişmiş

genç, kalbi mescidlere bağlı olan kimse, Allah yolunda birbirini sevip, birleşmeleri de ayrılmaları da bunun için olan iki kişi, mevki ve güzellik sahibi bir

kadın kendisini istediği hâlde, ‘Ben Allah’tan korkarım!’ diyen erkek, infak

ettiğinde sol tarafının, sağ tarafının ne infak etmekte olduğunu bilmeyeceği

kadar gizli sadaka veren kimse ve kimsenin olmadığı yerlerde Allah’ı zikredip

iki gözü dolup taşan kimse.” 23 24

II. Farz Namazından Sonra Yapılacak Zikirler

Abdullah ibni Abbas (ra) şunu haber vermiştir:

“Resûlullah (sav) döneminde insanlar farz namazların ardından yüksek sesle

Allah’ı zikrederlerdi.”

• Abdullah ibni Abbas devamla demiştir ki:

“Ben Ashab-ı Kiram’ın namazı bitirdiklerini bu şekilde seslerini yükseltmelerinden anlardım.” 25

21. Müslim, 2864; Tirmizi, 2421; Ahmed, 23813

22. 33/Ahzâb, 35

23. Buhari, 660; Müslim, 1031

24. Kalp Katılığının Zararları, Halis Bayancuk, s. 133-140

25. Buhari, 841; Müslim, 583

Abdullah ibni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Resûlullah’ın (sav) namazının bittiğini getirilen tekbirlerden anlardım.” 26

Cemaatle kılınan namazlarda imamın selamıyla beraber topluca tekbir

getirmek, unutulmuş sünnetlerdendir. Asr-ı Saadet’te namazın bittiği

camiden yükselen tekbir sesinden anlaşılırdı.

A. Tesbihatları Sesli ve Hep Beraber Yapmak Caiz midir?

Allah Resûlü (sav) ve ashabı hep beraber “Allahu Ekber” der, sonra tesbihatın kalan kısmını bireysel ve sessiz yaparlardı. Müezzin komutuyla hep

birlikte tesbih yapmak, Asr-ı Saadet’te uygulanan bir sünnet değildi. Bu

uygulamayı ilk başlatan Haricilerdi ve ileride geleceği gibi sahabenin tepkisine maruz kalmışlardı.

Bazıları İbni Abbas (ra) rivayetine dayanarak, tesbihatın sesli olabileceğini ileri sürerler. Oysa İbni Abbas (ra) rivayeti, bütün bir tesbihatın değil,

yalnızca tekbir lafzının sesli olduğunu belirtir. Bugün, bu vb. rivayetlere

dayanarak tesbihatın sesli olması gerektiğini savunanlar, dört mezhepten

birine uyduklarını söylerler. Oysa dört mezhep, tesbihatın sesli yapılması

şöyle dursun, tekbirde ses yükseltmeyi dahi kabul etmemişlerdir.

Nevevi şöyle der: “Bu babta İbni Abbas’ın (ra) rivayet ettiği: ‘Biz Resûlullah’ın

(sav) namazının bittiğini tekbir ile anlardık.’ Diğer rivayette de: ‘İnsanların farz

namazı bittirdikten sonra yüksek sesle tekbir getirmeleri…’ hadislerinden

bahsedilmektedir. Bu da seleften bazılarının söyledikleri farz namazın akabinde yüksek sesle tekbir getirip, zikir yapmanın müstehap olduğu şeklindeki

görüşlerine bir delildir. Müteahhir ilim adamlarından bunu müstehap kabul

eden kimseler arasında Zahiri Mezhebi'nden İbni Hazm da vardır. İbni Battal ve başkalarının naklettiklerine göre uyulan mezhep imamları ile

başkaları ise yüksek sesle zikir ve tekbir almanın müstehap olmadığı

kanaatindedirler.

Şafii -Yüce Allah’ın rahmeti ona olsun- bu hadisi Resûlullah (sav) ashaba nasıl

zikir yapacaklarını öğretmek maksadıyla kısa bir süre bu zikirleri açıktan yaptığı, ashabın bunu sürekli yapmadıkları şeklinde yorumlamıştır. (İbni Battal

26. Buhari, 842

devamla) Dedi ki: Bu sebeple Şafii imamın da, ona uyanın da namazı bitirdikten sonra Yüce Allah’ı anmalarını ve bunu içten yapmalarını tercih etmiştir. Ancak kendisin de bu yaptığının öğrenilmesini isteyen bir imam olması

(yani bu işi öğretmek maksadıyla yapması) hali müstesnadır. O takdirde artık bu yaptığı uygulamanın öğrenildiğini kabul edinceye kadar açıktan yapar

sonra gizli yapmaya devam eder. İşte Şafii bu hadisi böyle yorumlamıştır.” 27

B. Zikirde Aslolan Gizli Olmasıdır

Kendisini zikretmemizi emreden Allah (cc), zikrin nasıl yapılacağını da

emretmiştir.

“Gönülden yalvararak, korku ile ve yüksek olmayan bir sesle, sabah ve akşam

Rabbini zikret. Sakın gafillerden olma!” 28

Zikir için bir araya toplanmak bir ibadet olsa da bir araya toplanılan her

ortamda sesli zikir doğru değildir. Allah Resûlü (sav) ve ashabı zikir amacıyla bir araya toplanır. Allah'ı zikrederlerdi; ancak zikri sesli yapmazlardı.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Muaviye mesciddeki bir halkanın yanına çıktı ve 'Sizi buraya oturtan sebep

nedir?' dedi.

Onlar da, 'Allah'ı anmak için oturduk.' dediler.

'Sizi bundan başka bir şey oturtmadığına Allah'a yemin eder misiniz?' dedi.

'Allah'a yemin olsun ki, bizi bundan başka bir şey oturtmadı.' dediler.

O da şöyle dedi: 'Bakın ben, sizi töhmet altında bırakmak için yemin ettirmedim. Resûlullah'tan (sav) benim derecem kadar az hadis/bilgisi olan hiçbir

kimse yoktur. Resûlullah (sav), ashabından oluşan bir halkanın yanına çıkmış

ve 'Sizi buraya oturtan sebep nedir?' buyurmuştu.

Onlar da, 'Allah'ı anmak ve bizi İslam'a yönlendirdiği, bizi onunla nimetlendirdiği için kendisine hamdetmek için oturduk.' dediler.

27. El-Minhâc, El-Mesâcidu Ve Mevâdiu's Salât Kitabı, 23. Bab başlığı şerhi

28. 7/A'râf, 205

O da, 'Sizi bundan başka bir şey oturtmadığına Allah'a yemin eder misiniz?'

buyurdu.

Onlar da, 'Allah'a yemin olsun ki, bizi bundan başka bir şey oturtmadı' dediler.

Peygamber de (sav), 'Bakın ben, sizi töhmet altında bırakmak için yemin ettirmedim. Bana Cibril geldi ve Yüce Allah'ın sizinle meleklere övündüğünü

bildirdi.' buyurdu." 29

Şayet sesli zikir yapıyor olsalar "Sizi buraya oturtan sebep nedir?" gibi bir

soruya muhatap olmazlardı.

Topluca ve sesli zikir yapmadıkları gibi, yapanlara tepki gösterirlerdi.

İmam Darimi, Sünen'in Mukaddimesi'nde Amr bin Seleme'den (ra) şu

rivayeti aktarır:

"Biz Abdullah ibni Mesud'un kapısında sabah namazından önce oturuyorduk. Ebu Musa El-Eşari geldi. 'Ebu Abdurrahman (İbni Mesud) henüz çıkmadı mı?' diye sordu.

Bizler, 'Hayır.' dedik.

Ebu Abdurrahman çıkınca hep beraber yanına gittik. Ebu Musa, 'Az önce

mescidde bir şey gördüm. Daha önce hiç görmediğim bu şeyin hayırlı bir şey olmadığını düşünüyorum…’ Sonra anlatmaya başladı.

‘Mescidde halkalar hâlinde oturmuş, ellerinde taşlar olan ve başlarında bulunan birinin ‘Yüz defa tekbir getirin!’ demesiyle tekbir getiren insanlar gördüm. Aynı usülle yüzer defa Kelime-i Tevhid’i söylüyor ve Allah’ı tesbih ediyorlar.’

İbni Mesud, ‘Onlara ne dedin?’ dedi.

Ebu Musa, ‘Sana danışmadan bir şey demedim.’ diye karşılık verdi.

‘Onlara iyiliklerini değil, kötülüklerini saymalarını emretseydin!’ dedi ve mescide girdi. Biz de onunla beraber girdik. Halkalardan birinin yanına geldi ve dedi ki: ‘Bu yaptığınız nedir?’ (onlara,)

‘Ey Ebu Abdurrahman, zikirlerimizi saydığımız taşlardır!’

29. Müslim, 2701

(İbni Mesud,) ‘Kötülüklerinizi sayınız! Ben iyiliklerinizin zayi olmayacağını garanti ederim. Ey Muhammed ümmeti! Ne de çabuk helake yöneldiniz.

Allah Resûlü’nün bedeni çürümeden, kullandığı kaplar kırılmadan ve ashabı henüz aranızdayken mi sapıtacaksınız? Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin olsun ki ya sizler Muhammed’in üzerinde olduğu yoldan daha hayırlı bir yol üzeresiniz ya da sizler sapıklık kapısını açmaktasınız!’

(Onlar,) ‘Vallahi, ey Ebu Abdurrahman, biz bu yaptığımızla hayrı elde etmekten başka bir şey kastetmedik!’

(İbni Mesud) ‘Hayrı amaçlayan nice insan ona ulaşamaz. Allah Resûlü Kur’ân okuyup da boğazlarından geçmeyecek (onu anlamayacak) insanlardan bahsetmişti. Zannım odur ki onların çoğu sizdendir.’ ” 30

Görüldüğü gibi Abdullah ibni Mesud (ra) bu uygulamayı Allah Resûlü’nün (sav) sünnetine aykırı bulmuş ve topluca sesli zikir yapanları dalalet kapılarını açmakla, yani İslam’a yeni bidatler sokmakla suçlamıştır.

C. Sessiz Bir İbadetin Öğretim Amacıyla Sesli Yapılması

Herhangi bir ibadet, bilmeyenlere öğretmek amacıyla aslın dışına çıkılarak yapılabilir. Öğretme gerçekleşince asla dönülür. Buna dair şer’i örnekler:

Ebu Hazim ibni Dinar’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) minberinin hangi ağaçtan yapıldığı konusunda görüş ay-

30. Darimi, 210; “Abdullah ibni Mesud’un (ra) bu tavrı, sünnete ittiba ve bidatlerin izalesi konusunda çalışanlar için faydalı hususlar içermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

a. Ebu Musa El-Eşari (ra) kendinden daha bilgili olana durumu aktarmış ve ona danışmadan gördüğü şeyle ilgili müdahalede bulunmamıştır. Her biri Allah Resûlü’nün (sav) yanında yetişse de

her birinin âlim olmadığını, meseleleri âlim olanlara danıştıklarını görüyoruz.

b. İbni Mesud (ra) bizlere usul öğretiyor: Bir şeyi Allah Resûlü (sav) yapmamış ve sonradan gelenler

yapmaya başlamışsa burada iki seçenek vardır: Ya sonradan gelenler Allah Resûlü’nden daha

doğru ve isabetli bir yol üzerelerdir ya da Allah Resûlü’nün haber verdiği ‘Her yenilik bidat, her

bidat sapıklıktır…’ buyruğunca sapıtmışlardır. İman ehli birinci şıkkı söylemeyeceği için geriye

sadece tek şık kalmaktadır.

c. Hayır dilemek ile hayra isabet etmek farklı şeylerdir. Kişinin niyeti hayır elde etmek olduğu gibi

ameli de buna uygun olmalıdır. Yani yapmak istediği hayır, sünnete muvafık olmalıdır.

d. Bidatler insanın sapıtmasında müessirdir. Amelî dahi olsa önü alınmayan bidat, akidede bir

bidate sebep olabilir. Zikir hususunda Allah Resûlü’nün (sav) sünnetinden sapıp yeni metotlarla

Allah’ı (cc) anmaya çalışanların bu bidati, onları Haricilerin saflarına sürüklemiş ve akidevi-itikadi

bir hâl ile neticelenmiştir.” (Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, Halis Bayancuk, s. 155)

NAMAZ KİTABI

144

rılığına düşen bir kesim Sehl ibni Sa’d Es-Saidi’ye gelerek minberin neden yapıldığını sordular.

Sehl onlara şu cevabı verdi: ‘Allah’a yemin ederim ki: ben bu minberin hangi ağaçtan yapıldığını, mescide konduğu ilk günü ve Resûlullah’in (sav) üzerine oturduğu ilk günü çok iyi biliyorum. Peygamber (sav) kölesi marangozlukla

meşgul olan bir kadına- Sehl bu kadının kim olduğunu söylemişti- haberci

göndererek, ‘Kölene söyle insanlara hitap ettiğim zaman üzerine oturacağım

bir minber yapsın.’ diye emir buyurmuştu. Kadın da kendisine söylendiği gibi

kölesine bu minberi yaptırdı. Köle Resûlullah’ın (sav) istediği minberi ormandan

temin ettiği ılgın ağacından yapmış ve getirmişti. Kadın bu minberi daha sonra Resûlullah’a (sav) gönderdi ve minber Peygamber’in (sav) istediği yere kondu. İşte ben Resûlullah’ın (sav) bu minber üzerinde namaz kıldığını ve yine minberin üzerinde iken tekbir getirdiğini gördüm. Sonra minberden inmeden rükû etmişti ve ardından geri geri çekilerek minberden inmişti. Bu şekilde geriye çekildiken sonra minberin ilk basamağının dibine secde etmiş ve ardından aynı uygulamayı tekrar etmişti.’ ” 31

Allah Resûlü (sav) minber üzerinde namaz kılmış, rükû ve secde için aşağı inmiş, tekrar geri dönüş yapmıştır. Bunlardan hiçbiri normal namaz içinde caiz değildir. Ancak öğretme amacı olunca aslın dışına çıkılmış, maksat hasıl olunca da asla geri dönülmüştür.

Ömer ibni Hattab (ra) namazda şu kelimeleri sesli olarak söylerdi:32

غْيُكَ

دَكَ ، ولَ إِلَه

ارَكْ اسْمُكَ ، وتَعَ الَ جُّ◌َ

ه◌َّمَ وِبَحْمِدَك، تَبُّ◌ٰ

ك اللَ◌

حانَ◌ْ

سبُ◌

Normalde istiftah duası sessiz okunur. Ömer (ra) insanlara öğretmek, o arada ne okuduğunu anlatmak için bu duayı sesli okumuştur.

Sa’d, Talha’nın şöyle söylediğini belirtmiştir.

“İbni Abbas’ın arkasında cenaze namazı kıldım. Talha ibni Abdullah ibni Avf şöyle demiştir: ‘İbni Abbas’ın arkasında bir cenaze namazı kıldım. O Fâtiha Suresi’ni okudu ve ‘Bunun sünnet olduğunu öğrenesiniz diye böyle yaptım.’ dedi.’ ” 33

Normalde cenaze namazı sessiz okunan namazlardandır. Abdullah ibni Abbas (ra) Fâtiha Suresi’ni sesli okumuştur. Amacı insanların Fâtiha Suresi’ni okuduğunu öğrenmeleri ve bir sünnetten haberdar olmalarıdır.

31. Buhari, 917; Müslim, 544

32. Müslim, 399

Hâliyle; yeni İslam’a giren bir topluma tesbihat (veya herhangi bir ibadeti) öğretmek amacıyla sesli yapmak caizdir. Öğrenme gerçekleştikten

sonra asla dönmek ve sünnete uygun hareket etmek gerekir.

Allah Resûlü’nden (sav) varid olan zikirler:

• Sevban’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlulah (sav), namazdan çıktığı zaman üç defa istiğfar getirir arkasından:

◌ َامِ

◌ ْجِلَ ل َ واِلْكَرَ

◌ َ ا ذا ال

◌ َارَكْت يَ

◌ ْتَبَ م، تَ السُلَ مَ وِمْنَكَّ السُلَ مَ تَّ

◌ ُّأَنُ مَّ ه

اَلل

‘Allah’ım sen Selâm’sın. Selâm sendendir. Sen yücesin. Ey ikram ve celâl sahibi’ diye dua ederdi. -Hadisin ravilerinden El-Velîd, Evzâi’ye: ‘İstiğfar nasıl

getirilir?’ dedim. O da,

◌ ّه

◌ ُالل

◌ ْرَفِغ

◌ ْتس

◌ َأ ،ه

◌ ُالل

◌ ْرَفِغ

◌ ْتس

أَ

‘Allah’ım beni bağışlamanı istiyorum. Allah’ım beni bağışlamanı istiyorum.’

dersin.’ dedi.” 34

• Muğire ibni Şu’be’nin katibi Verrad şöyle demiştir:

“Bir defasında Muğire ibni Şu’be, Muaviye’ye gönderilmek üzere bana yazdırdığı bir mektupta şunları söylemişti:

‘Resûlullah (sav) her farz namazın ardından şöyle dua ederdi:

ٌ،

◌ ْيرَد

◌ْ ق ٍ ء

ع َ ل َ ك ُ ل ِّ ش

◌ْ َح ْ م ُ د َ و ُ ه َ و َ

◌ُ ك َ و ل ُ ه ال

◌ْ م ل ُ

◌ُ ه َ و ْ ح َ د ُ ه َ ِ ل َ ش َ ي ك ُ ل ُ ه ، ل ُ ه ال

ل َ إ ِ ل َ ه إ ِ ل َّ ا ل ل

د

◌ً

◌َ ْ ج

◌َ ْ ج ِّ د ِ م ْ ن َ ك ال

◌ْ ن ُ ف َ ع َ ذ ا ال

م َ ن ْ ع َ ت َ ، و ل َ ي

◌ْ َ ت َ ، و ُ ل َ م ْ ع ِ ط َ ي ل ِ م َ

◌َ ي

◌ِ ع ل ِ م أ َ ْ ع ط

ل َ م ا ن

◌ّ ُ م َّ ه َ

ا ل ل

33. Buhari, 1335

34. Müslim, 591-592

‘Allah’tan başka ilah yoktur, o tektir, asla ortağı/şeriki yoktur. Mülk tümüyle O’na aittir, hamd O’na mahsustur. O’nun her şeye gücü yeter. Allah’ım senin verdiğini engelleyebilecek hiçbir güç yoktur, senin vermeyip engellediğini de verebilecek hiçbir güç bulunmamaktadır. Hiç kimsenin zenginliği (malı ve mülkü), senin katında fayda sağlamaz.’ ” 35

• Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, her namazın arkasından otuz üç defa ‘Subhanallah’ otuz üç defa ‘Elhamdulillah’ otuz üç defa ‘Allahu Ekber’ derse -ki, bunların toplamı doksan dokuzdur- yüzüncü olarak da,

◌ٌ

◌ديرَ

◌ْ ءٍ ق

ع َ لَ كُلِّ ش

◌ْ َح ْمُدَ وُهَوَ

◌ك َ ولُه الٌ

◌ْ ملُ

◌ه َ وْحَدُه َ ِ لَ ش َيك لُه، لُه الٌ

لَ إِلَه إِلَّ الل

derse günahları (hataları) denizin köpükleri kadar olsa bile bağışlanır.” 36

Tesbihlerle ilgili farklı rivayetlerde farklı rakamlar varid olmuştur. Bunların her biri sünnettir ve her insan içinde bulunduğu duruma göre bunlardan birini yapmakta serbesttir.

Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“ ‘İki özellik vardır ki Müslim onları işlerse cennete girer onlar da çok kolaydır. Fakat bunları yapanlar pek azdır. Her namazın ardından on defa ‘Subhanallah’, on defa ‘Elhamdulillah’ ve on defa ‘Allahu Ekber’ demektir

ki günde yüz elli sefer söylemiş olur. Mizanda ise bin beş yüz eder. Yatağına

yattığında otuz dört defa ‘Allahu Ekber’, otuz üç defa ‘Elhamdulillah’ ve otuz

üç defa da ‘Subhanallah’ demek dilde yüz adede ulaşmış olur. Mizanda ise bin

kabul edilir.’

Ravi dedi ki: ‘Resûlullah'ı (sav) bunları parmağıyla sayarken gördüm.’

‘Ey Allah’ın Resûlü! Bunlar kolay olmasına rağmen yapanlar niçin azdır?’

diye soruldu.

35. Buhari, 844; Müslim, 593

36. Müslim, 597

Peygamber de (sav) şöyle cevap verdi: ‘Şeytan birinize yatağındayken gelir ve

bunu söylemeden uyutur. Namaz kılarken gelir namazın sonunda bunları söylemeden ona bir ihtiyacını hatırlatıverir.’ ” 37

• Ali ibni Ebi Talib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namazdan selam verip çıkınca şöyle dua ederdi:

◌ْتَ

سفْ ُتَ وَما أَنَ ْ◌

نُتَ ، وَما أَ◌ْ

سْرُتَ وَما أَعْلَ◌ْ

تَ ، وَما أَ◌ْ

دْمُتَ وَما أَخَّرَّ◌

ما ق

لِ◌ْ

هَّم ْ اغِفرُّ◌

اَلل

تَ◌ْ

لَ إِلَه إِلَّ أَنُ ،

مَؤِّخرُ◌ْ

ت الَ◌ْ

مَقِّدُمَ وأَنُ◌ْ

ت الَ◌ْ

مِ بِهِ مِّني، أَنُ◌َ

أَعْل

‘Allah’ım, benim önceden işlediğim, sonradan işleyeceğim, gizli olarak yaptığım ve açık olarak işlediğim her günahımı ve aşırı gidişimi affet, bağışla. Benim yaptığım günahlarımı sen benden daha iyi bilirsin. Dilediğini öne geçirende sensin sonraya bırakan da sensin. Senden başka ilah yoktur. Ancak sen varsın.” 38

• Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) onun elini tutup: ‘Ey Muaz! Vallahi seni seviyorum. Ey Muaz vallahi seni seviyorum, ey Muaz sana şu tavsiyede bulunuyorum. Her farz namazın sonunda hiç terk etmeden mutlaka şu duayı oku buyurdu:

كِ◌َ

ادت

◌َ◌َ

هَّم أَعِّنَي عِلَ ذِكْرَكَ ، وَشُ كِرَكَ ، وحُسْنِ عبُّ◌

اَلل

‘Allah’ım! Seni zikretmekte, sana şükretmekte ve sana güzelce ibadet etmekte bana yardım et.’ ” 39

• Ayetu’l Kursi, Muavvizeteyn ve İhlâs Suresi okumak

“Kim her farz namazdan sonra Ayetu’l Kursi’yi okursa onu cennete girmekten ölümden başka bir şey alıkoyamaz.” 40

Taberânî ziyadesinde Ayetu’l Kursi yanında İhlâs Suresi de zikredilmiştir.41

37. Ebu Davud, 5065; Tirmizi, 3410; Nesai, 1348

38. Ebu Davud, 1509

39. Ebu Davud, 1522

40. Amelu’l Yevm ve’l Leyle, Nesai, 100

41. El-Mu’cemu’l Kebîr, 7532; İbni Hacer (rh) Muhaddis İbni Hibban’ın (rh) hadise sahih dediğini

aktarmıştır. bk. Bulûğu’l Merâm, 324

Ukbe ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bana her namazın arkasından Nâs ve Felak Surelerini okumamı emretti.” 42

• Peygamber (sav) şöyle dua ederdi:

ِ◌

ْ◌قُبْ

ْ◌فَقِرَ ، وَعَذِ اب الْ

ْ◌كِفْرَ ، والُ

ْ◌ه َّم إِنِّ أُعُوذِ بَكِ مَن الُسّ

اَلل

“Allah’ım, küfürden, fakirlikten ve kabir azabından sana sığınıyorum.” 43

D. Zikirler Tesbihle Yapılır mı?

Tesbihlerde aslolan el ile yapılması, sayılı tesbihlerin parmakla sayılmasıdır.

Muhacir kadınlardan olan Yuseyra'dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) biz kadınlara şöyle dedi: Tesbih, tehlil ve takdisi elden bırakmayınız ve parmaklarınızla tesbihinizi çekiniz. Çünkü onlar da sorguya

çekilecekler ve konuşturulacaklardır. Gaflete düşmeyin sonra rahmeti unutursunuz.” 44

Allah Resûlü (sav) kendisi de el parmaklarıyla zikirlerini yapmıştır.45

Ancak tesbihatın boncuk, çakıl taşı, hurma çekirdeği ve tesbih gibi bir

araçla yapılmasında bir beis yoktur. Zira Asr-ı Saadet’ten başlamak üzere

bu yolla tesbihat yapanlar olmuş, inkâr edilmemiştir.

Safiye’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) yanımıza girdi. Önümde tesbih gibi saydığım dört bin çekirdek bulunuyordu.

Dedim ki: ‘Onlarla sayarak Allah’ı tesbih etmişimdir.’

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Ben sana bu tesbih çektiğin

şeylerden daha fazla sevap kazandıracak bir şeyi öğreteyim mi?’

Ben de ‘Evet.’ dedim.

42. Ebu Davud, 1523; Tirmizi, 2903

43. Ahmed, 20381

44. Tirmizi, 3583; Ebu Davud, 1501

45. bk. Ebu Davud, 5065; Tirmizi, 3486

Buyurdular ki: ‘De ki: ‘Allah’ın yarattıkları sayısınca tesbih ederim.’ ’ ” 46

Sa’d ibni Ebi Vakkas'ın (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

“Sa’d, Resûlullah (sav) ile birlikte bir kadının yanına girdi. Kadının önünde hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Onlarla tesbih çekiyordu.

Bunu gören Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Sana bundan daha kolayını ve

daha üstününü haber vereyim mi? ‘Gökteki yarattıkları sayısınca Allah’ı tesbih ederim. Yeryüzündeki yarattıkları sayısınca Allah’ı tesbih ederim, her ikisi

arasındaki yaratıklar sayısınca Allah’ı tesbih ederim. Yine yarattığı şeyler sayısınca Allah’ı tesbih ederim.’ Yine bunlar kadar ‘Allahu Ekber’ de, yine bunlar

kadar ‘Elhamdulilllah’ de, yine bunlar sayısınca ‘Lailaheillallah’ de yine bunlar

sayısınca ‘La havle ve la kuvvete illa billah’ de.’ buyurdu.” 47

Ayrıca sahabeden Ebu Safiyye, Sad ibni Ebi Vakkas, Ebu Hureyre, Ebu Derda’nın, Allah hepsinden razı olsun; çakıl ve hurma çekirdekleriyle tesbih çektikleri rivayet olunmuştur. 48

Sonuç

Evla olan Allah Resûlü’nün (sav) sözlü ve fiilî sünnetine ittiba etmek, tesbihatı elle yapmaktır. Bununla birlikte sünnet olduğuna ve daha faziletli

olduğuna inanmamakla birlikte tesbih vb. bir araçla zikir yapmakta bir

beis yoktur. Allah en doğrusunu bilir.

III. Namazdan Sonra Dua

Yüce Allah mutlak olarak duayı emretmiştir. Duanın en belirgin olduğu

yer namazdır. Zira namazın kendisi bir dua, bir yakarış, bir niyazdır. Namazın her yerinde dua etmek caizdir. Üç yerde dua ise özel olarak teşvik

edilmiştir: Secde, teşehhüd sonrası ve namazdan sonra.

46. Tirmizi, 3554; Tirmizi hadisin isnadı için, “Maruf değildir.” diyerek hadisi zayıf gördüğünü

belirtmiştir.

47. Ebu Davud, 1500; Tirmizi, 3568; Ebu Davud sükût ederek, Tirmizi “hasen ğarib” diyerek

hadisin sahih (veya ihticaca müsait) olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca İbni Hibban, Sahih’inde

tahriç etmiş; Hâkim, El-Mustedrek’te “İsnadı sahihtir.” demiştir. (Tuhfetu’l Ehvezî, 3568 No.lu hadis

şerhi)

48. Rivayetler ve isnatları için bk. Neylu’l Evtâr, 819-821 No.lu hadis şerhi

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), (vefat ettiği rahatsızlığı sırasında) cemaat Ebu Bekir’in arkasında namaz için saf tuttuğu sırada evinin perdesini açtı ve ‘Ey insanlar! Şu biline ki, peygamberlik müjdelerinden geriye, Müslim’in gördüğü veya Müslim’e

gösterilen salih (doğru) rüyadan başka bir şey kalmamıştır. Bakınız! Rükûda

ve secdede iken Kur’ân okumam bana yasaklanmıştır. Rükûda Yüce Allah’ı

tazim ediniz (Allah’ı yücelten ifadeler söyleyiniz). Secdede ise dua etmeye

gayret ediniz, çünkü (secde) duanızın kabul olunması için en uygun

bir hâldir.’ buyurdu.” 49

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Resûlullah’ın arkasında namaz kıldığımız zaman son teşehhüdde şöyle

derdik: ‘Kullarından Allah’a selam olsun. Şu meleğe, şu meleğe selam olsun.’

Bunun üzerine Allah Resûlü bize dönerek şöyle buyurdu: ‘Allah’a selam olsun demeyin. Şüphesiz Selam olan sadece Allah’tır. Fakat bunun yerine şunu

söyleyin:

Tahiyyat, salavat ve tayyibat Allah’a mahsustur. Ey Nebi, Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selam bize ve Allah’ın salih kulları üzerine olsun. Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve ben yine

şehadet ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve Resûlü’dür.

Çünkü siz bu şekilde Allah’ın salih kullarına selam dilediğiniz zaman, bu dua

gökteki veya gök ile yer arasında Allah’ın her salih kuluna ulaşır. Bundan sonra ise hoşuna giden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir.’ ” 50

Ebu Umame’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) şöyle denildi, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Duaların hangisi daha makbuldür?’

Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Gecenin son yarısında ve farz namazlardan sonra yapılan dualar.’ ” 51

Namazdan sonra yapılan duanın icabete en uygun vakitlerden olduğu

49. Müslim, 479

50. Buhari, 835; Müslim, 402

51. Tirmizi, 3499

belirtilmiştir. Allah Resûlü de (sav) bu vakitte dua etmiş ve ashabına bazı dualar öğretmiştir.

Ali ibni Ebi Talib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) namazdan selam verip çıkınca şöyle dua ederdi:

◌ْتَ

سفْ ُتَ وَما أَنَ ْ◌

ن ُتَ ، وَما أَ◌ْ

سْر ُتَ وَما أَعْلَ ْ◌

تَ ، وَما أَ◌ْ

دْم ُتَ وَما أَخَّرَّ◌

ما ق

◌ْلِ َ

ه َّم ْ اغِفرُّ◌

اَلل

◌ْتَ

لَ إِلَه إِلَّ أَن ُ،

مَؤَِّخرُ◌ْ

ت الَ◌ْ

مَقَِّدُم َ وأَنُ◌ْ

◌ْ ال َت

◌َ أَنُ ، مِّني ِ بِه ِ م

أَعْل

‘Allah’ım, benim önceden işlediğim, sonradan işleyeceğim, gizli olarak yaptığım ve açık olarak işlediğim her günahımı ve aşırı gidişimi affet bağışla. Benim yaptığım günahlarımı sen benden daha iyi bilirsin. Dilediğini öne geçirende sensin sonraya bırakan da sensin. Senden başka ilah yoktur. Ancak sen

varsın.’ ” 52

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) sabah namazını kılıp selam verdiği zaman şu duayı okurdu:

◌ٌ لّ

◌َ قبَ

◌َ ً ا، وَعَم ُلً مت

◌ِّ بِّ

◌َ يَ

◌ً ا طَ

◌َ اقًع َ ا، وِرْزقَ

◌ٌ م نْ

◌ُ ك ِ علُ

◌ْ سأَلْ

◌ّ ه َّم إِنِّ أَسْ

الل

‘Allah’ım! Senden yararlı ilim, helal rızık ve kabul edilmiş amel isterim.’ ” 53

Ebu Mervan’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ka’b, kendilerine denizi Musa için yaran Allah adına yemin ederek şunu

söyledi: ‘Biz Tevrat’ta şunu görüyoruz, ‘Allah’ın Nebisi Davud namazı bitirdiği zaman Allah’a şöyle dua ederdi:

◌ْ ت ِ ف َيهاْ

◌ّ ت َي جَعلّ

◌َ ً اي ال

◌ْ يْ

◌ِ ح ِ ل ُ دنْ

◌ُ ه ِ ل ِ ع ْصَمَةَ ، وأَ ْصلُ

◌ْ تْ

◌ذَي جَعلّ

◌ح ِ ل ِ دِيني الْ ِ

◌هَّم أَصْلُّ

اَلل

◌قَمِتَكَ ، وأُعُوذِ بَكْ ِ

◌هَّم إِنِّ أُعُوذِ بِرَض َاكِ م ْنَ س َخِطَكَ ، وأُعُوذِ بَعِفْوَكِ م ْن نُّ

◌مَعِ اش، اللَ

د

◌ً

◌َ ْج

◌ج ِّدِ مْنَك الَ ْ

◌نُفَعَ ذا الْ

مَن ْعَتَ ، ولَ ي

◌َتَ ، وُلَ م ْعِطَي لِمَ ْ

◌يَ

◌ع لِم أَعْطِ ِ

لَ مان ،

◌َمْنَكِ

‘Allah’ım! (Cehennem azabından ve zalimlerin zulmünden) korunmak için

bir sığınak yaptığın dinimi benim için hayırlı kıl. Rızkımı elde etmeme vasıta

52. Ebu Davud, 1509

53. İbni Mace, 925

kıldığın dünyayı da benim için hayırlı kıl. Allah’ım! Gazabından rızana sığınırım. Hışmından affına sığınırım. Senden, sana sığınırım, verdiğine kimse engel olamaz. Vermediğine de kimse bir şey veremez, senin yardımın olmadan

hiçbir güçlüye gücü fayda veremez.’ ’ ” 54

Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) onun elini tutup: ‘Ey Muaz! Vallahi seni seviyorum. Ey Muaz

vallahi seni seviyorum, ey Muaz sana şu tavsiye de bulunuyorum. Her farz namazın sonunda hiç terk etmeden mutlaka şu duayı oku.’ buyurdu.

◌كَ

ادت

ِ ّ

ه َّم أَِعِّنَ ي عِلَ ذِكْرَكَ ، وُشْ كِرَكَ ، وُحُسْنِ عبُّ ِ

اَلل

‘Allah’ım! Seni zikretmekte, sana şükretmekte ve sana güzelce ibadet etmekte bana yardım et.’ ” 55

A. Duada Eller Kaldırılır mı?

Dua yapılırken elleri açmak (ve kaldırmak) manevi mütevatir sünnetlerdendir. Onlarca farklı rivayette Allah Resûlü’nün (sav) duada ellerini kaldırdığı rivayet edilmiştir.

Selman’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Rabbiniz son derece hayâ ve kerem sahibidir.

Kulu, O’na elini çevirip dua ettiği zaman o ellerini boş çevirmekten hayâ eder.” 56

Ancak onun (sav) namazdan sonra ellerini açıp dua ettiği nakledilmemiştir. Onun (sav) namazdan sonra nasıl oturduğunu, hangi yöne yöneldiğini,

nasıl tebessüm ettiğini, nasıl tesbihat yaptığını, dua lafızlarını… en ince

detayına kadar aktaran sahabe; ellerini açtığını rivayet etmemiştir. Allah

en doğrusunu bilir; racih olan namazdan sonra yapılan duada elleri açmadan dua etmektir.57

54. Nesai, 1346

55. Ebu Davud, 1522

56. Ebu Davud, 1488; Tirmizi, 3556

57. Bir grup âlim elleri açmaya delalet eden umumi rivayetleri alıp ellerin açılabileceğini söylemişlerdir. Konu içtihada açık, ihtilaflı meselelerdendir.

B. Duadan Sonra Elleri Yüze Sürmek

Bu konuda birtakım hadisler nakledilmiştir. Hadislerin isnadında var olan

usuli/teknik problemler nedeniyle mesele hakkında ihtilaf söz konusudur. Allah en doğrusunu bilir; racih olan ellerin yüze sürülmemesidir.58

58. Abdullah ibni Abbas’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Duvarları halı ve değişik örtülerle örtmeyiniz. Kardeşinizin mektubuna izinsiz bakmayınız; izinsiz bakan ateşe bakmış olur. Allah’tan avuçlarınızın içi ile isteyiniz dışı ile istemeyiniz. Duanızı

bitirince de avuçlarınızı yüzünüze sürünüz.” (Ebu Davud, 1485; İbni Mace, 1181)

Ebu Davud (rh) hadisi naklettikten sonra şöyle der: “Bu hadis birçok vecihle Muhammed ibni

Ka’b’dan rivayet edilmiştir. Tümü vahidir (aşırı zayıf). Bu rivayet, rivayetlerin en iyisidir. Ki o da

zayıftır.”

Saib ibni Yezid’in (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir: “Resûlullah (sav) ellerini kaldırarak dua

ettiğinde iki elini yüzüne sürerdi.” (Ebu Davud, 1492)

Ebu Davud sükût ederek bu hadisin sahih olduğuna işaret etmiştir. Ancak hadisin isnadında İbni

Lehia vardır. İbni Lehia adalet yönünden değil ancak “hıfzının kötü olması ve çokça hata yapması”

yönünden zayıf kabul edilmiştir. (bk. El-İlelu’s Sağîr, Tirmizi, 25) Ki Ebu Davud şarihi Azim Abadi

(rh), İbni Lehia’nın zayıf olduğunu şerh esnasında belirtmiştir. (Avnu’l Ma’bûd, 1492 No.lu hadis

şerhi)

Ömer ibni Hattab’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), duada ellerini kaldırdığı zaman onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi.” Muhammed ibni Müsenna kendi rivayetinde: “Onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi.” demektedir.

(Tirmizi, 3386)

Tirmizi (rh) bu hadise “sahih ğarib” diyerek tashih etmiştir. Ancak hadisin Hammad ibni İsa kanalıyla nakledildiğini ve bu rivayette teferrüt ettiğini (yalnız kaldığını) belirtmiştir. Bu açıklamanın

nedeni Hammad ibni İsa’nın rivayetleri hakkındaki ihtilaftır. Hafız ibni Hacer (Takrîbu’t Tehzîb,

s.178, 1503 No.lu ravi) ve Zehebi (rh) (Mîzânu’l İ’tidâl, 1/598, 2263 No.lu ravi) bu ravinin zayıf olduğunu aktarmıştır. Hafız ibni Hacer (rh) Bulûğu’l Merâm’da (bk. 1568) hadisin tüm yollarıyla hasen

olacağını ileri sürmüştür. Bu hadisin tüm yollarında zayıflık olduğunun ve ancak tüm yolların bir

araya gelerek kuvvet kazandığının özet olarak ifade edilmesidir. Hadislerdeki bu ihtilafa binaen

selef ve halef uleması arasında ihtilaf edilmiştir. İzz ibni Abdisselam (rh) bunu cahilce bir davranış

olarak kabul ederken (Kitâbu’l Fetâvâ Li’l İmâm, İzz ibni Abdisselam, s. 47), İbni Hacer (rh) meşru

görmüştür. Konu ihtilafa açık, içtihadi meselelerdendir. Allah en doğrusunu bilir.

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

Namazda Yasak Olup Namazı Bozan Fiiller

•Bir Şartı veya Rüknu Terk Etmek

•Kasıtlı Konuşmak

•Sesli Şekilde Gülmek

•Yemek İçmek

•Riddet

Namazda Yasak Olup Namazı Bozmayan Fiiller

•Başı Sağa, Sola veya Arkaya Çevirmek/İltifat Etmek

•Etrafa Göz Gezdirmek

•Bir İhtiyaç ve Özür Olmaksızın Bir Şeylerle Meşgul Olmak

•İhtisar Yapmak (Elleri Arkada Bağlamak)

•Tuvalet İhtiyacı Varken, Açken veya Yemek Hazırken Namaz Kılmak

•Esnemek

•Özür Olmaksızın Namazda Bir Şeye Dayanmak

•Namazı Aceleyle/Hızlıca Kılmak

•Kıbleye ve Sağ Tarafa Tükürmek

•Köpek Oturuşu Yapmak (İk’a/Ayakları Ayrık Şekilde Dikip Kalçayı Yere Koyarak Oturmak)

•Secdede Elleri Sermek

•Rükû ve Secdede Kur’ân Okumak

•Saçlar Bağlı Hâlde Namaz Kılmak/Secde Yapmak

•Selam Ânında El ya da Başka Bir Uzuvla Sağa Sola İşaret Etmek

•Parmakları Birbirine Kenetlemek

•Giysilerin Kolllarını ve Ayak Paçalarını Katlamak

•Ağzı Bir Örtüyle Kapatmak

•Tebessüm Etmek

Namazda Yapılması Mübah Olan Fiiller

•İmamı Uyarmak

•Çocuk Taşımak

•Bir İhtiyaçtan Ötürü Giysiyi Çıkarmak

•İhtiyaç Hâlinde Yürümek

•İhtiyaç Hâlinde Telefona Cevap Vermek

•Zararlı Hayvanları Öldürmek

•El, Baş veya Başka Bir Uzuvla İşaret Etmek

•Selam Verenin Selamını El İşaretiyle Almak

•Siyasi, Askerî ve Hayati Durumlarda Görevli Kişiyi Dinlemek

•Namaz Dışındaki Kişileri Dokunarak Uyarmak

•Bir Nimet İçin veya Hapşırmanın Sonucunda Allah'a

Hamdetmek

•Ayetlerin Manasına Uyumlu Olarak Sesli Şekilde Dua Etmek

•Sesli Ağlamak

•Mushaf 'a Bakarak Kur'ân Okumak

Vahiy (Kur'ân ve sünnet) namazda birtakım söz ve davranışları yasaklamıştır. Bu yasaklar, tüm şer'i hükümlerde olduğu gibi; kulun faydasına olan birtakım maslahatları/faydaları elde etmek, ona ve dinine zarar

verecek mefsedetleri kaldırmak içindir. Zira şeytan, kişinin namazını ifsad

etmek ve onun namazdan faydalanmasını asgariye indirmek için uğraşır.

Osman ibni Ebu'l As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Peygamber'e (sav) gelmiş ve, 'Ey Allah'ın Resûlü, şeytan, benimle namazım ve kıraatım arasına girdi, namazımı karıştırmaktadır.' demiş.

Resûlullah da (sav), 'Bu, 'Hınzeb' denilen şeytandır. Bunu hissettiğinde Allah'a

sığın (Euzu Billahi de) ve sol tarafına üç defa tükür.' buyurmuş.

Osman ibni Ebu'l As, 'Söylenileni yaptım, bu durumu Allah benden giderdi.' demiştir." 1

Bu noktada vahiy devreye girer. İnsana, şeytanın namazdaki payını, gizli ve

açık yollarını gösterir. Şer'i emirlere riayet eden insan, iki hayrı elde eder:

1. Namazda huşuyu muhafaza eder: Namazın en önemli aslı, huşu içinde kılınmasıdır. Namaza bina edilen hayırları elde etmenin tek yolu, onu

huşu içinde kılmaktır.

1. Müslim, 2203

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE

FİİLLER BABI

2. Huzurda edep içinde durur: Namaz, Allah'ın (cc) huzurunda durmak,

Yüce Allah'la konuşmak ve O'na niyazda bulunmaktır. En şerefli (El-Mecîd) bir varlığın huzurunda edebe uygun durmak gerekir. Şer'i yasaklara

riayet, kişiyi Rabbi huzurunda edepli kılar.

Namazın yasakları iki kısımdır:

• Yasak olup namazı bozanlar

• Yasak olup namazı bozmayanlar

I. Namazda Yasak Olup Namazı Bozanlar

Bir şeyin yasaklanmış olması, onun namazı bozacağı anlamına gelmez.

Zira Allah Resûlü (sav) yasakladığı şeyleri yapan bazı insanları uyarmış, ancak namazı yeniden kılmalarını emretmemiştir. Bu da her yasağın namazı

bozmadığının delilidir.

Şevkânî (rh) der ki :

"…Namaza girdikten sonra onu ancak şeriatın delalet ettiği bir 'bozucu' bozar. Abdestin bozulması, kasıtlı olarak insanlarla konuşmak, şeriatın kesin delilleriyle sabit olan bir rüknunu kasıtlı olarak terk etmek gibi. Kim 'Şu yapılırsa

namaz bozulur.' derse; bu yalnızca bir iddia olur. Onun iddiasına bakarız; şayet iddiasını delile bağlar ve bu delilde bir fiilin veya terkin namazı bozduğuna delalet ederse kabul ederiz. Şayet bir şeyin vacip olduğunu gösteren (emir

cinsinden) bir delil zikrederse… deriz ki bu; bir şeyi yapmanın gerekliliğine

ve terkin günah olduğuna delalet eder. Namazın bozulmasına gelince buna

delalet etmez…" 2

Şevkânî (rh) burada genel anlamda iki kesimin hatasına işaret etmiştir:

• Yasaklanan her fiilin namazı bozduğu kanaatinde olan Zahiriler.

• Bazı kurallar tespit edip bu kurallar çerçevesinde namazın batıl olduğuna hükmeden taassup ehli. Namazda "çok hareketin" namazı bozduğu iddiası gibi. "Çok hareketin" ölçüsü nedir, diye sorulduğunda; kimisi

"üç hareket" diye cevap verir. "Kimi örfe göre çok olan" namazı bozar der.

Birçok hadise baktığımızda Allah Resûlü onların "çok" tanımına giren

2. Es-Seylu'l Cerrâr, 1/144

hareketleri yapmıştır. Şevkânî’nin de örnek olarak kullandığı Umame hadisine bakalım.3

Ebu Katade El-Ensari’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) kızı Zeyneb’in Ebu’l As ibni Rabi ibni Abdişems’ten olma kızı Umame’yi taşıyarak namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman onu bırakır, ayağa kalktığı zaman ise tekrar alırdı.” 4

Bu namaz bazı rivayetlerde öğle veya ikindi namazıdır. 5 Allah Resûlü her rekâtta iki defa çocuğu bırakıp tekrar kucağına alsa sekiz defa hareket etmiş olur. Bu hem üç sınırını aşar hem de örfe göre çok hareket etmiş olur. Bu kaideye göre -haşa ve kella- Nebi’nin namazı batıl olmuş olur.

Tüm bu nedenlerle “bir şeyin namazı bozduğu iddiası” her türlü şaibeden uzak, kesin delillere dayanmalıdır.

A. Bir Şartı veya Rüknu Terk Etmek

Şart ve rükunlar namazın olmazsa olmazlarıdır. Bunlarsız namaza girmek mümkün olmadığı gibi namaz içinde bunları terk etmek namazı bozar. Abdestin bozulması, kıbleye yönelmeyi (özürsüz terk etmek), kasıtlı olarak avreti açmak; namazın rükunlarından kıyam, rükû, secde vb. bir rüknu özürsüz terk namazı bozar.

B. Namazda Kasıtlı Konuşmak

İbnu’l Munzir'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İlim ehli icma etti ki; namazda kasten konuşan ve bununla namazı ıslah gayesi gütmeyenin namazı batıldır.” 6

“Peygamber (sav) namaz kılarken biz ona selam verirdik o da selamımızı alırdı. Necaşi’nin yanından döndükten sonra da ona selam verdik. Ancak o selamımızı almadı ve bize şöyle dedi: ‘Namazda meşguliyet vardır.’ ” 7

3. Es-Seylu’l Cerrâr, 1/145

4. Buhari, 516; Müslim, 543

5. bk . Ebu Davud, 920

6. El-Muğnî, 2/35

7. Buhari, 1199; Müslim, 538

Ebu Amr Eş-Şeybani'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd ibni Erkam bana şöyle dedi: ‘Biz, Peygamber (sav) devrinde namazda

konuşurduk. Birimiz arkadaşına ihtiyacını söylerdi. Sonra ‘Namazlarınızı muhafaza ediniz.’ ayeti indirilince bize namazda susmamız emredildi.’ ” 8

Konuşmanın namazı bozması için üç şart vardır:

1. Ağızdan çıkan şeyin konuşma olması, yani anlamlı bir kelime olması gerekir. Şayet ağızdan çıkan ses anlamlı değilse; yani lugaten konuşma

diyebileceğimiz mahiyette değilse namazı bozmaz. Bu kayıt, ağızdan çıkan her sesin namazı bozmadığı anlaşılsın diyedir.

Mutarrif 'in (ra), babasından şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) namaz kılarken gördüm, ağlamasından dolayı göğsünden

değirmen iniltisi gibi bir ses çıkıyordu.” 9

Abdullah ibni Amr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında Güneş tutuldu. Namaza durdu. Daha sonra başını kaldırdı secdeye varmayacakmış gibi ayakta kaldı sonra secdeye kapandı.

Bunu da sanki başını kaldırmayacakmış gibi uzattı. Sonra secdeden kalkıp aynı

şekilde uzun zaman oturarak kaldı. Arkasından ikinci secdeyi yapıp başını kaldırmayacakmış gibi secdeyi uzattı. Sonra ikinci rekâta kalktı. İkinci rekâtta da

aynen böyle yaptı ve secdesinin sonunda ‘Üf üf…’ diye üfledi.” 10

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) ağlamış, inlemiş ve namazda boğazını

temizlemiştir. Bunların her biri sestir; ancak namazı bozmamıştır.

2. Konuşanın kasten konuşması gerekir. Konuşmanın namazı bozduğunu

bilmeyen (cahil) veya unutarak (kasıtsız) konuşanın namazı bozulmaz.

Muaviye ibni Hakem’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir kişi aksırdı. Ben de: ‘Yerhamukellah’ dedim. Bunun üzerine cemaat dik dik bana baktı.

Ben de, ‘Vay başıma gelene! Ne oldu da bana bakıyorsunuz?’ dedim. Onlar

8. Buhari, 1200; Müslim, 539

9. Ebu Davud, 904; Nesai, 1210; Hadisin sıhhatin de ihtilaf edilmiştir.

10. Ebu Davud, 1194; Nesai, 1481

da ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Onların beni susturduklarını gördüğümde (bir şeyler diyecektim) ama sustum. –Annem babam ona feda olsun.

Ne kendisinden önce ne de sonra ondan daha güzel bir öğretmen görmedim.-

Resûlullah (sav), namazı bitirdiğinde Allah’a yemin olsun ki, ne beni azarladı,

ne bana vurdu, ne de bana ağır bir söz söyledi. Kendisi, ‘Bu namaz var ya, işte bunun içerisinde insan sözünden hiçbir şey uygun düşmez. O, ancak tesbih, tekbir ve Kur’ân okumaktır.’ veya buna benzer buyurdu.” 11

Konuşmanın namazı bozduğunu bilmeyen, namaz da konuşsa dahi, namazı bozulmaz. Zira Allah Resûlü (sav) namazda konuşan sahabiyi uyarmış fakat namazı iade ettirmemiştir. Şeriatın genel kaideleri; unutan, yanılan ve (tevhid ve şirk konusu olmadıkça) cahilin mazur olduğunu gösterir.

“Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma…” 12

Allah (cc) İslam ümmetinin bu duasını kabul etmiştir.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şu ‘…Nefislerinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çekecektir…’ 13 ayeti indiğinde ashabın kalplerine daha önce hiç girmeyen bir endişe girdi. Peygamber (sav), ‘Duyduk, itaat ettik ve teslim olduk/kabul ettik.’ deyiniz.’ buyurdu. Allah da onların kalbine imanı yerleştirdi. Yüce Allah bunun arkasından şu ayeti indirdi:

‘Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez. Herkesin kazandığı (hayır) lehine, yaptığı (günahlar da) aleyhinedir. ‘Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma. Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır bir yük taşıtma bize. Rabbimiz! Gücümüz yetmeyen şeyleri bize yükletme. Bizi affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et. Sen bizim Mevlamız/dostumuzsun. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.’ ’ 14

(Resûlullah (sav), bu cümleyi okuduğunda Allah,) ‘Peki yaptım.’ buyurdu.” 15

11. Müslim, 537

12. 2/ Bakara, 286

13. 2/Bakara, 284

14. 2/Bakara, 286

15. Müslim, 126

Ebu Zerr El-Gıfari’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Allah ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve (başkası tarafından) zorlanarak yaptığı şeyin günahını affetmiştir.’ ” 16

3. Konuşma namazın ıslahı için olmamalıdır. Şayet yapılan konuşma namazdaki bir yanlışı düzeltmek için olur ve bu yanlışı düzeltmenin konuşma dışında bir yolu olmazsa, konuşma namazı bozmaz.

Alkame'den şöyle nakledilmiştir:

"Abdullah ibni Mesud, Peygamber'in (sav) kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame'nin rivayet ettiği ravi İbrahim, fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum demiştir.) Allah Resûlü (sav) selam verince ona, 'Ey Allah'ın

Elçisi (sav) namazla ilgili yeni bir gelişme mi oldu?' diye sordular.

O da, 'Böyle bir şey olmadı.' diye cevap verdi.

Ashab-ı Kiram, 'Şöyle şöyle namaz kıldırdın.' deyince Peygamber (sav) ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selam verdi. Yüzünü

bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu:

'Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben

de sizin gibi bir insanım. Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O hâlde

unuttuğum zaman bana hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda şüpheye düşerse doğru olanı esas alıp ona göre namazını tamamlasın. Sonra selam

verip iki kez secde etsin.' " 17

Allah Resûlü dört rekâtlık bir namazı iki rêkat olarak kılmış ve selam vermiştir. Bu durumu ona anlatmanın tek bir yolu vardır: Konuşarak namazı

eksik kıldığını hatırlatmak. Zira bu durumda "Subhanallah" diye uyaracak

olsanız, imam anlamayacaktır. İmam namazı tam kıldığını düşünmektedir. Mezkûr durumda hem Allah Resûlü hem de sahabe konuşmuş, sonra kaldıkları yerden namaza devam etmişlerdir. Demek ki namazın ıslahı

için olan konuşma namazı bozmamaktadır.

İmam Evzai bu duruma dair şu pratik örneği vermiştir.18

16. İbni Mace, 2043

17. Buhari, 401; Müslim, 572

18. bk. El-Muğnî, 2/39

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

İmam sessiz okunan bir namazda Fâtiha Suresi'ni okumayı unutsa, bir

rüknu terk ettiği için o rekâtı tekrar kılacaktır. Yani namazı beş rekât olarak

kılacaktır. Kıraat sessiz olduğundan cemaat bu durumu fark edemeyecek

ve imamın yanlışlıkla beşinci rekâta kalktığını zannedecektir. Bu durumda

imamın konuşmak dışında bir yolla, hatayı izah etmesi mümkün değildir.

C. Namazda Gülmek

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Namazda gülen namazı iade eder, abdesti iade etmez/abdesti bozulmaz.” 19

Ebu Musa El-Eşari imam olarak namaz kıldırdı. Cemaatten bir grup gördükleri bir şeye güldüler. Namazdan sonra Ebu Musa El- Eşari, “Sizden

gülenler namazı iade etsin.” 20 dedi.

Gülmekten kasıt sesli bir şekilde gülmektir. Tebessüm etmek namazı

bozmaz.

D. Namazda Yemek İçmek

İbni Kudâme şöyle der: “Bir kimse farz namazda kasıtlı olarak yer ve içer

ise namazı batıl olur. Bu konuda tek bir rivayet/görüş vardır. Bu hususta ihtilaf bilmiyoruz.” 21

E. Riddet

Namazda şirk, küfür vb. kişiyi dinden çıkaran bir şey yapıldığında İslam,

doğal olarakta namaz bozulur.

“…Kim de imanı reddederse (imana karşı kâfirce bir tutum sergilerse), onun

ameli boşa gitmiştir ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardan olmuştur.” 22

“Bu, Allah’ın hidayetidir. Onunla dilediği kullarını hidayete erdirir. Şayet onlar şirk koşmuş olsaydı muhakkak, yaptıkları her şey boşa giderdi.” 23

“Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere): ‘Şayet şirk koşarsan bütün

19. Buhari, Kitâbu’l Vudû’ , 34. Bab başlığı, muallak olarak

20. Es-Sunenu’l Kubrâ, 676

21. El-Muğnî, 2/46

22. 5/Mâide, 5

23. 6/En’âm, 88

amellerin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.’ diye vahyedildi.” 24

II. Namazda Yasak Olup Namazı Bozmayanlar

Namazda her yasak namazı bozmaz. Aşağıda zikredeceğimiz birçok madde bu hükmün delilidir. Zira Allah Resûlü (sav) birçok şeyi yasaklamasına

ve yapanı uyarmasına rağmen, namazı iade etmelerini emretmemiştir.

A. Başı Sağa, Sola veya Arkaya Çevirmek (İltifat)

Namazda iltifat hoş görülmemiş, iltifat genel anlamda kınanmıştır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'a (sav) namazda iken başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum.

Bana şu cevabı verdi: 'Bu şeytanın, kulun namazından bir kısmını kapıp aşırmasıdır.' " 25

Başka bir hadiste Allah Resûlü (sav), şeytanın insanı mahrum bıraktığı

şeyi şöyle açıklamıştır.

Ebu Zerr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Kul namazında sağa sola dönüp bakmadığı

sürece Allah o kuluna yönelmeye devam eder. Kul sağa sola dönerek bakındığı ân Allah da ona yönelmekten vazgeçer.' " 26

Yasaklanan iltifatı üç kısma ayırabiliriz:

1. Kişinin tüm bedeniyle sağa, sola veya arkaya dönmesidir. Bu; kıbleye

yönelme şartını ihlal ettiğinden namazı bozar. Ancak kişi hükmü bilmiyor, unutmuş veya meşru bir özrü varsa 27 namazı bozulmaz.

2. Kişinin sadece başı ile sağa, sola veya arkaya dönmesidir. Hiçbir meşru

özrü olmaksızın, başı sağa, sola veya arkaya çevirmek, namazın mekruhlarındandır. Bu durumdaki birinin namazı bozulmasa da ecrinden eksilir.

3. Kişinin meşru bir özür sebebiyle başını sağa sola veya arkaya çevir-

24. 39/Zümer, 65

25. Buhari, 751

26. Ebu Davud, 909

27. Konuya dair detaylı bilgi için bk. "Kıbleye Yönelme Şartının Düştüğü Durumlar", 1/594

mesidir. Bu, namazı bozmadığı gibi mekruhta değildir. Meşru özürden

kastımız dinî veya dünyevi bir maslahatın elde edilmesi, bir zararın def

edilmesidir. Bazı örnekler:

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) rahatsızlanmıştı. Kendisi oturur vaziyette iken onun arkasında namaz kıldık. Ebu Bekir de cemaate Peygamber'in (sav) tekbirini duyuruyordu. Resûlullah (sav), bir ara bize baktı bizim ayakta olduğumuzu gördü.

Bize işaret etti, biz de oturduk ve kendisine uyarak oturarak namaz kıldık.

Resûlullah (sav) selam verdiğinde, 'Biraz önce neredeyse, İranlılar ve Rumların

yaptığını yapacaktınız. Onlar, kralları otururken kendileri ayakta dururlar. Sizler böyle yapmayınız. İmamınıza uyunuz. Eğer o, ayakta namaz kılarsa siz de

ayakta namaz kılınız. Eğer oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılınız.' buyurdu." 28

Allah Resûlü (sav) arkasına dönmüş, sahabeye işaret yapmış ve oturmalarını istemiştir. Demek ki namazdaki bir yanlışı tashih etmek için imamın

dönmesi caizdir.

Sehl ibni Sa'd Es-Saidi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Resûlullah (sav) Amr ibni Avfoğullarını barıştırmak, aralarını bulmak

üzere onların mahallesine teşrif buyurmuşlardı. Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Ebu Bekir'e gelerek, 'Sen insanlara namazı kıldırır mısın, namaz için

kamet getireyim mi?' diye sordu. Ebu Bekir bu teklifi kabul edip namazı kıldırmaya başladı. Cemaat bu şekilde namaz kılarken Resûlullah (sav) çıkageldi

ve safları yararak ilk safa kadar ulaştı. Bunun üzerine cemaat ellerini çırpmaya

başladı. Ancak Ebu Bekir bu duruma hiç aldırış etmiyor, dönüp bakmıyordu

bile. Cemaat daha şiddetli bir şekilde ellerini çırpmaya devam edince

dönüp baktı ve Resûlullah'ı (sav) gördü. Resûlullah (sav) ona, yerinde kal ve

namazı kıldırmaya devam et, anlamında işaret buyurdu. Bunun üzerine Ebu

Bekir ellerini kaldırıp Resûlullah'ın (sav) kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamdetti ve ilk safa girinceye kadar geri çekildi. Ebu Bekir ilk safa girince

Resûlullah öne geçip namaz kıldırdı.

28. Müslim, 413

Resûlullah (sav) namazı bitirdikten sonra Ebu Bekir'e, 'Sana önde kalıp namaza

devam etmeni işaret ettiğim hâlde niçin geri çekildin?' diye sordu.

Ebu Bekir şu cevabı verdi: 'Resûlullah'ın (sav) önünde namaz kıldırmak Ebu

Kuhafe'nin oğlunun haddi değildir...'

Daha sonra Resûlullah (sav) cemaate dönüp şöyle buyurdu: 'Size ne olduğunu

anlayamadım, bu el çırpma işini ne kadar çok abarttınız... Namazla ilgili olarak herhangi bir kuşkuya düşüp imamı uyarmak istediğinizde tesbih getirin.

Eğer tesbih getirirseniz, imanın dikkatini çekmiş olursunuz ve böylece hata

düzeltilir. İmamı uyarmak için el çırpmayı kadınlar yapsın.' " 29

Cemaatin uyarısı nedeniyle Ebu Bekir (ra) arkaya dönmüş ve uyarının mahiyetini anlamıştır. Allah Resûlü'nün (sav) onu uyarmamış olması, bu gibi

durumlarda arkaya dönmenin meşruiyetini göstermiştir.

Sehl ibni Hanzaliyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Huneyn Savaşı'nda sabah namazı için kamet getirildi. Resûlullah (sav) namaza durdu ve dağ yoluna bakıyor ve orayı gözetliyordu." 30

Hadisi rivayet eden Ebu Davud (rh) Allah Resûlü'nün (sav) gece nöbeti için

dağa bir mücahid yolladığını ve namazda dağ yoluna baktığını söylemiştir.

Bu örneklerde olduğu gibi; bir nöbetçinin etrafı gözlemesi, bir annenin

küçük çocuklarını kontrol etmesi, bir doktorun hastasını gözetlemesi…

vb.; mala veya cana gelebilecek zararlarda sağa sola bakınmak caizdir. Allah en doğrusunu bilir.

İltifat konusunda farz ve sünnet namazları arasında fark var mıdır?

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yavrucuğum namazda yüzünü sağa sola çevirip bakma! Çünkü namazda

böyle yapmak çok tehlikelidir, mutlaka yapman gerekiyorsa nafile namazlarda yap, farz namazlarda sakın yapma!" 31

29. Buhari, 684; Müslim, 421

30. Ebu Davud, 916

31. Tirmizi, 589; Tirmizi (rh) hadise "hasen ğarib" diyerek hadisle ihticac etmiştir. Hafız ibni Hacer (rh) Bulûğu'l Merâm'da (242) ve Mecduddîn ibni Teymiyye (rh) El-Munteka'da (842 No.lu hadis)

ve şerheden Şevkânî (rh) hadisi sahih kabul etmiş ve ihticac etmişlerdir.

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

Daha önce belirttiğimiz gibi; namaz için sabit olan hükümler tüm mükellefler (kadın ve erkek) ve tüm namazlar (farz ve nafile) için geçerlidir.

Mükellefleri veya namazları birbirinden ayırmak için özel delile ihtiyaç

vardır. Allah Resûlü (sav) iltifat konusunda farz ve nafile namazı birbirinden ayırmış ve farz namazda daha dikkatli olunması gerektiğini emretmiştir. Bu da bir Müslim'in farz namazda daha dikkatli olması gerektiğini göstermektedir.

B. Namazda Etrafa Göz Gezdirmek

İltifat başın sağa, sola veya arkaya çevrilmesiydi. Gözleri gezdirmek ise,

başı çevirmeden gözleri oynatmak, etraftaki nesneleri izlemektir. Şayet

bu bir özür nedeniyle yapılırsa, bir önceki başlıkta zikrettiğimiz delillerle caizdir. Bir özür olmaksızın yapılırsa yasaklanmıştır; namazı bozmasa

da kişinin ecrinden azaltmaktadır.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ne oluyor bazı kimselere ki, namaz kılarken gözlerini gökyüzüne dikiyorlar!’ Peygamber Efendimiz bunu öylesine sert ve şiddetli bir şekilde söylemişti ki sonunda şöyle buyurdu: ‘Ya bundan vazgeçerler ya da gözleri alınır.’ ” 32

Cabir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Namazda gözlerini semaya kaldıran birtakım kimseler ya

buna bir son verirler ya da gözleri onlara geri dönmez.’ buyurdu.” 33

Namazda bakışlarla huşu arasında bir irtibat vardır.

“Ali ibni Ebi Talib’e, ‘Allah’ın ‘Onlar ki; namazlarında huşu içerisindelerdir.’ 34

ayetinden soruldu. Dedi ki: ‘Huşu kalptedir. Huşu, Müslim kalbe yumuşaman

ve namazda iltifat etmemendir.’ ’ ” 35

Zira gözler kalbin aynasıdır. Kalp sükûna erdimi gözlerde sükûna erer.

32. Buhari, 750

33. Müslim, 428

34. 23/Mü’minûn, 2

35. El-Mustedrek, 3482; Zehebi hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Buna benzer bir rivayet

ayetin nüzul sebebi olarak rivayet edilmiştir. Rivayet mürsel olduğu için sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3541, 3543)

Kalp de namaza uygun olmayan dünyevi bir hareketlilik varsa gözlerde

hareket eder.

Allah Resûlü (sav) ve ashabı namazda dikkat çekecek, bakışların kayacağı

şeyleri izale ederlerdi.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) üzerinde motif bulunan ‘hamisa’ adlı bir elbise ile namaz

kılarken bir ân gözü, motiflere daldı. Namazını bitirince, ‘Bu elbisemi Ebu

Cehm’e götürün, bana da onun enbicâniyesini getirin! Çünkü biraz önce bu

elbise, namazda iken beni oyaladı’ dedi.”

Başka bir rivayette şunu söyler:

“Namazda iken elbisenin nakışlarına bakıyordum. Beni ibadetimden alıkoymasından endişe ettim.” 36

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’nin yünden yapılmış rengarenk ince bir perdesi vardı. Onunla evin bir

tarafını örterdi. Bir gün Peygamber (sav), ‘Şu perdeni gözümüzün önünden kaldır! Zira üzerindeki şekiller, namaz kılarken gözüme takılıyor.’ dedi.” 37

Kişi namazda bir şeyle ilgileniyor ve bakışlarını ondan alamıyorsa, o şey

onun için fitne olmuştur.

“Ebu Talha El-Ensari bahçesinde namaz kılıyordu. Bir kumru uçtu, neredeyse

çıkamayacaktı. Gözü ile bir süre onu takip etti. Sonra da namazına döndü; kaç

kıldığını hatırlayamadı. ‘Allah’a yemin olsun ki bu malımda fitneye kapıldım.’

dedi. Resûlullah’a geldi. Bahçesinde başına gelen fitneyi anlattı ve ‘Ya Resûlullah, o Allah için sadakadır, onu istediğin yere koy.’ dedi.” 38

Yine ilginçtir; Allah Resûlü’nün (sav) ashabı toplumsal bozulmayla namazda bakışlar arasında ilişki kurmuştur.

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar, Resûlullah (sav) zamanında namaz için mescide geldiklerinde hiç-

36. Buhari, 373; Müslim, 556

37. Buhari, 374

38. Muvatta, 225

bir kimsenin gözü kendi ayaklarından öteye bakmazdı. Resûlullah (sav) vefat

edince insanlar, mescid de namaz kılarlarken gözleri, secdede alınlarını koyacakları yerin ötesine geçmezdi. Ebu Bekir ve Ömer’in halifelikleri döneminde ise hiç kimsenin gözü, kıble tarafından başka yöne sapmazdı. Osman ibni

Affan dönemi gelince fitneler çoğaldı ve insanlar, namazlarında sağa sola bakar hâle geldiler.” 39

Şüphesiz ki bu onların kalp amelleri konusundaki titizlikleri ve olaylar

arasında kurdukları derin fıkhın ve ince anlayışın göstergesidir. Zira bozulan bakışlar olsada, hakikatte bozulan kalplerdir. Kalpler fitneye kapıldıkça hastalanmakta ve bu hastalığın ilk yansıması namazda görülmektedir.

Ebu Derda’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte bulunuyorduk, gözlerini semaya dikti ve şöyle

buyurdu: ‘İlim insanlardan aşırılıp kaybolacağı zaman ilim adına hiçbir şeye

güçleri yetmeyecektir.’

Bunun üzerine Ziyad ibni Lebid El-Ensari dedi ki: ‘Kur’ân’ı devamlı okuduğumuz hâlde ilim bizden nasıl aşırılıp yok edilecektir? Allah’a yemin ederim

ki Kur’ân-ı mutlaka okuyacağız kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okutacağız.’

Bunun üzerine Resûlullah (sav) buyurdu ki: ‘Ey Ziyad annen senin hasretinle

yansın, ben de seni Medine halkının fakihlerinden saymakta idim. İşte Tevrat

ve İncil, Yahudi ve Hristiyanların elindedir. Onlara ne faydası oluyor.’

Cübeyr diyor ki: ‘Sonra Ubade ibni Samit’le karşılaştım ve ‘Kardeşin Ebu

Derda nelerden bahsediyor işitmedin mi?’ Ebu Derda’nın söylediklerini kendisine haber verdim. Ubade ibni Samit şu cevabı verdi: ‘Ebu Derda doğru

söylemiştir. İstersen insanlardan kaldırılacak ilk ilmi sana haber vereyim mi?

Huşudur. Belki de büyük bir mescide gireceksin ve orada huşu içerisinde bir adam bulup göremeyeceksin.’ ’ ” 40

1. Namazda Gözler Nereye Bakmalıdır?

Namazda gözlerin nereye bakması gerektiğiyle ilgili sarih/açık bir nas

39. İbni Mace, 1634; Şevkânî (rh) hadisin isnadının hasen olduğunu belirtmiştir. (bk. Neylu’l

Evtâr 677- 680 No.lu hadis şerhi)

40. Tirmizi, 2653

varid olmamıştır. Buna binaen âlimler arasında ihtilaf olmuştur. Naslardan yola çıkarak diyebiliriz ki;

• Kişi kıyam hâlinde kıble cihetine bakmalıdır.

“Herhangi bir Müslim abdest alır ve bu abdesti güzel bir şekilde yapar sonra kalkıp yüzü ve kalbiyle yönelerek iki rekât namaz kılarsa cennet kendisine

gerekli (vacip) olur.” 41

Allah Resûlü kalbiyle ve yüzüyle namaza yönelen kimseyi övmüştür.

Yüzüyle namaza yönelmekten dolaylı olarak anlaşılan yüzün kıbleye bakmasıdır.

• Kişinin kıyam hâlinde ayak uçlarına veya secde mahalline bakmasıdır.

• Yukarıda zikrettiğimiz Ümmü Seleme (r.anha) rivayeti övülen dönemlerde insanların ayak uçlarına ve secde yerine baktığını gösterir.

Ayrıca Muhammed ibni Sirin ve seleften bazılarının secde yerine baktığı rivayet edilmiştir.42

• Kişi namazda teşehhüd için oturmuşsa işaret parmağına bakar.

Amir ibni Abdullah ibni Zubeyr (ra) babasından rivayet ederek önceki

hadisi aktarmış ve şu ilaveyi yapmıştır:

“Resûlullah (sav), gözünü işaret parmağından ayırmazdı.” 43

2. Namazda Gözleri Kapamak

Allah Resûlü’nün (sav) namazını nakleden tüm rivayetler, gözlerinin açık

olduğuna delalet etmiştir. Elbise desenleri dikkatini dağıttığında ya da

duvardaki örtü (bugün için tablo vb.) onu (sav) meşgul ettiğinde dahi gözlerini kapadığı rivayet edilmemiştir. O (sav) gözlerini kapamak yerine dikkat dağıtan şeyi izale etmeyi tercih etmiştir. Yukarıda buna dair rivayetleri okuduk. 44

41. Müslim, 234

42. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3539-3545

43. Ebu Davud, 990

44. İbni Kayyım (rh) konuya dair şunları kaydeder:

“Namazda Gözlerin Yumulmaması

Namazda gözlerin yumulması onun (sav) sünnetinden değildir. Onun tahiyye okurken Kelime-i

Şehadet’e gelindiğinde bakışları ile parmaklarına işaret ettiği, bakışının işaret süresini geçmediğini önce anlattık.

C. Bir İhtiyaç ve Özür Olmaksızın Bir Şeylerle Meşgul Olmak

Kişi namazdeyken Rabbinin huzurundadır ve Allah (cc) ona, o da Allah’a

(cc) yönelmektedir. Övülen namaz, kişinin yüzü ve kalbiyle yöneldiği, kalbinin ve bedeninin sükûnet içinde olduğu namazdır. Huzurdaki edebe aykırı ve kişinin kalp ve beden sükûnetini bozacak meşguliyetlerden uzak

durması gerekir.

Muaykıb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) secde ettiği yerdeki toprağı düzelten adama, ‘Şayet böyle yapacaksan bir kere yap.’ demiştir.” 45

Buhari’nin Sahih’inde Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Aişe’nin (ra) evinin bir yanına astığı bir perdesi vardı. Peygamberimiz, Aişe’ye, ‘Bu perdeni gözümün önünden kaldır, resimleri namazda gözüme takılıyor.’ dedi.’

Eğer namazda gözlerini yummuş olsa resimler gözlerine takılmazdı. Bu hadis irdelenirse bazı

düşünülecek noktaların olduğu görülür: Resimler namazda gözüne takıldığına göre, onları gördükten sonra ya da hemen gördüğünde onları düşünüyor muydu? İkisi de mümkündür. Aişe’nin

hadisi konuya daha bir açıklık getirmektedir:

‘Resûlullah (sav), üzerinde resim bulunan bir abanın üzerinde namaz kıldı, resimlerine bir baktı,

namazı bitirdiğinde, ‘Bu abayı Ebu Cehm’e götürüp, Ebu Cehm’in kadifesini bana getirin, o az

önce beni namazımdan başka şeyle meşgul etti.’ dedi.’

Bu hadis irdelendiğinde de anlaşılacak olan gözlerinin abanın resimlerine takıldığı ve onu meşgul ettiğidir. Keşif için gönderdiği atlıları gözlemek için vadiye bakmış olması aynı paralelde sayılmaz. Çünkü o ordunun işlerine verilmesi gereken önemin bir parçası olup, bir ihtiyaca tekabül

ediyordu; fakat Güneş tutulması namazında cenneti gördüğünde elini uzatması, cehennemi

gördüğünde orda kedi sahibini ve bastonluyu görmüş olması aynı türden olaydır. Yine önünden

geçmek isteyen hayvanları engellemesi, cariye ve köleye cevap vermesi, iki cariyenin aralarını

ayırması, selam verene işaretle karşılık vermesi, bunların hepsi namazda iken oluyor. Kuşkusuz

işaret ettiğinde gördüğüne işaret ediyordu. Yine namazda şeytan geldiğinde tutup boğması bu

da gözün gördüğü şeydi kuşkusuz. Bunlar ve bunların dışında başka hadislerin de tümden bize

sunduğu bilgi onun namazda gözlerini yummadığını bildiriyor.

Göz yummanın kötülüğü konusunda âlimler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İmam Ahmed ve

onunla beraber bir grup bunun Yahudilerin âdetleri olduğunu söyleyerek kötü görmüşlerdir. Bir

grup da, -namazın ruhu, sırrı ve gayesi olan huşunun elde edilmesinde yararlı olacağı- iddiasıyla

sakıncasız görmüşlerdi.

Doğru olan: Eğer huşuya bir halel gelme ihtimali yoksa gözlerin açık olmasıdır. Eğer süsleme

gibi ilgi çekici veya kalbi kötü şeyle meşgul edecek bir şeyler varsa, kıble yönünde göz yummak bu durumda kesinlikle kötü görülmemiştir. Bu konuda tercih durumlarının belirtilmesi

görüşü, şeriatın usul ve gayesine kötü olduğu görüşünden, daha uygundur. Allahu a’lem.” (Zâdu’l

Meâd 1/271-272)

45. Buhari, 1207; Müslim, 546

172

Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz namaza durduğu vakit (secde yerindeki) çakılları düzeltmesin. Rahmet ona secde ânında karşısından gelir.” 46

Asr-ı Saadet’te mescidin zemini çıplak topraktı. Secde eden ve oturan

insanlar bazen toprakla veya çakıl taşlarıyla oynardı. Bu; namazdaki huşuya engel olduğundan ve huzurdaki edeple bağdaşmadığından Allah

Resûlü (sav) yasakladı. Bunun gibi bir ihtiyaç/özür olmaksızın kişinin saçıyla, sakalıyla, elbisesiyle veya namaz kıldığı seccadeyle meşgul olması

doğru değildir.

Ancak bir ihtiyaç olur ve bu ihtiyaç kişiyi huşudan alıkoyacaksa, ihtiyacını giderir ve namaza devam eder. Buhari (rh) der ki:

“İbni Abbas (ra) şöyle demiştir: ‘Kişi namazda iken bedeninden dilediği gibi

yararlanır.’

Ebu İshak namazda iken takkesini başına koymuş ve çıkarmıştır.

Ali (ra) bir yerini kaşımak yahut elbisesini düzeltmek dışında sağ elini sol bileğinin üzerine koyardı.” 47

Aşırı sıcaklarda, sıcağın etkisini azaltmak için bazı şeyler yapmakta bu

kapsamdadır.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz sıcakların şiddetli olduğu zamanda Peygamber (sav) ile namaz kılardık.

Bizden biri (sıcağın şiddetinden) alnını yere koyamadığında elbisesini yayar

ve bunun üzerine secde ederdi.” 48

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Öğle namazını Resûlullah (sav) ile beraber kılardım. Elime soğuması için bir

avuç taş alırdım. Secde de alnımı koyacağım yere koyar şiddetli sıcaktan dolayı onun üzerine secde ederdim.” 49

46. Ebu Davud, 945; Tirmizi, 379

47. Buhari, Kitâbu’l Amel Fi’s Salât, 21. Bab başlığı

48. Buhari, 1208; Müslim, 620

49. Ebu Davud, 399

173

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

Her ne kadar bu davranışlar huşu, edep ve sükûnetle bağdaşmasada;

bu, küçük zararı yaparak büyük zararı defetmek babındandır. Tüm namaz boyunca bir şeyle meşgul olmaktansa, kısa bir süre bir şeyle meşgul

olup sorunu gidermek ve namaza yoğunlaşmayı kolaylaştırmak içindir.

Bunlar genel birer kural olarak kabul edilmemeli; hiç kimse namazın ruhuna uygun olmayan davranışları Allah Resûlü'ne (sav) ve ashabına dayandırmamalıdır.

D. Namazda İhtisar Yapmak

Namazda "ihtisar" yasaklanmıştır. İhtisar; ellerin kalça üzerine konarak,

eller arkada bağlıyken namaz kılmaktır.50

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kişinin ihtisar yaparak namaz kılması yasaklandı." 51

Mezkûr yasağın hikmetine dair Fethu'l Bârî'de şunlar zikredilmiştir:

• Bu Yahudilerin fiilidir. İslam umumen kâfirlere, hususen Yahudi ve

Hristiyanlara benzemeyi yasaklamıştır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"O namaz kılan bir kimsenin ihtisar yapmasını mekruh görür ve 'Bunu Yahudiler yapar.' dedi." 52

• Bu şeklen haç suretini andırmaktadır.

Ziyad ibni Sabih El-Hanefi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer'in yanında namaz kıldım ve namazda ihtisar yaptım. Namazını

kılıp bitirince bana şöyle dedi: 'Namazdaki bu hâl çarmıh işaretine benzemek

gibidir. Resûlullah (sav) bundan yasaklardı.' " 53

• Humeyd ibni Hilal (rh) "Şeytan bu surette yeryüzüne indi." 54 diyerek

açıklamıştır.

50. İhtisarın tefsirine dair bk. Ebu Davud, 947; Tirmizi, 383

51. Buhari, 1220; Müslim, 545

52. Buhari, 3458

53. Ebu Davud, 903; Nesai, 890

54. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 25595

• Bu şiir söyleyenlerin 55 şiir söylerkenki hâlidir.

• Bu kibir ehlinin duruşudur.

• Ateş ehlinin dinlenme hâlidir.56

• Bu musibet ehlinin duruşudur.57

Allah en doğrusunu bilir; yukarıda mezkûr hikmetlerden hangisi doğru olursa olsun, eller kalça üstünde namaz kılmak edebe aykırıdır. Zira bu suret; bir ilim meclisinde, edebe riayet edilen herhangi bir ortamda, bir büyüğün yanında dahi… edebe muğayirdir. Hiç şüphesiz namazda bu surette durmak namazın ruhu olan huşu ve edebe münafidir.58

E. Sıkışmış Hâlde veya Aç Olanın Yemek Hazırken Namaz Kılması

Aişe'den (r.anha) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ne yemek hazırken ne de abdest bozma sıkıştırırken namaz kılma olur." 59

Bu yasağın hikmeti; kalbi meşgul etmesi ve huşudan alıkoymasıdır. 60

Buna binaen: kişiyi ruhen/psikolojik olarak meşgul eden, aklını ve kalbini namazdan alıkoyacak biyolojik ve fiziksel sorunlarda namazı ertelemek gerekir. Vaktin çıkma tehlikesi yoksa, özür giderilmeli namaz öyle kılınmalıdır.

F. Namazda Esnemek

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namazda esnemek şeytandandır, sizden birinize esneme gelince gücü yettiği kadar önlemeye çalışsın." 61

55. Recez: Kısa şarkı

56. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 4595

57. Fethu'l Bârî, 1220 No.lu hadis şerhi

58. Bir grup âlim namazda yasaklanan "ihtisar"ı kelime anlamıyla açıklamış ve kısaltma, özetleme (muhtasar) anlamı vermişlerdir. Buna göre kimi rükunların hakkını vermeden, hızlıca yapmak olarak tefsir etmiştir. Kimisi bir veya iki ayet okuyarak kıraati kısaltmak olarak tefsir etmiştir.

Bir grupta secde ayetlerini okumayarak, secde sorumluluğundan kurtulmak olduğu şeklinde açıklamıştır. (bk. Fethu'l Bârî, 1220 No.lu hadis şerhi)

59. Müslim, 560

60. El-Minhâc, 557 No.lu hadis şerhi

61. Tirmizi, 370

Esnemek şeytandandır; çünkü o bedenin ağırlaşması, dolup taşması,

gevşemesi, uyku ve tembelliğe meyille oluşur. Şeytana nispet edilmesinin sebebi şudur: Şeytan, nefse isteklerini vermeye davet edendir. Böylece esnemenin sebebinden sakındırmak istedi ki o da yeme ve doygunlukta geniş davranmaktır.62

Bunun gibi namazın edebine muğayir, tembellik ve gevşeklik alameti olan davranışlardan sakınılmalıdır.

G. Özür Olmaksızın Namazda Bir Şeye Dayanmak

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) -Ahmed ibni Hanbel'in rivayetine göre- kişinin namazda eline dayanarak oturmasını yasakladı." 63

Namazda bir şeye dayanmanın iki sureti vardır:

1. Kıyamda bir şeye dayanmak: Kıyam namazın rükunlarındandır. Kıyamda özürsüz olarak bir şeye dayanmak bu rüknu ihlal edeceğinden yasaklanmıştır. Ancak kişinin bir özrü varsa, bir şeye dayanarak namaz kılmasında bir beis yoktur.

Hilal ibni Yesar'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Rakka'ya gelmiştim, dostlarımdan biri bana, 'Resûlullah'ın (sav) ashabından biri ile görüşmek ister misin?' dedi.

Ben de, 'Öyle bir şey benim için ganimettir.' dedim.

Böylece Vabisa'ya gittik. Arkadaşıma, 'Önce örnek oluşuna, şekline ve kıyafetine bakalım.' dedim. Bir de ne görelim. Namazda bastonuna dayanmış, üzerinde ibrişimden dokunmuş toz renkli bir bornoz ve iki uçlu bir başlık göze çarpıyordu. Namazını bitirince selam verip bastona dayanmanın hükmünü sorduk.

O da şu cevabı verdi: 'Ümmü Kays binti Mıhsan bana haber verdi ki Resûlullah (sav) yaşlanıp şişmanlayınca namaz kılacağı yere bir direk edinmişti de ona dayanırdı.' " 64

62. bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 370 No.lu hadis şerhi

63. Ebu Davud, 992

64. Ebu Davud, 948

2. Otururken yere dayanarak, ele yaslanarak oturmak

Bu tembelliğe delalet ettiğinden veya kibir ehlinin oturuşu olduğundan yasaklanmış olabilir. Bir özür söz konusu değilse, yere yaslanmadan oturmak gerekir.

H. Namazı Aceleyle, Hızlıca Kılmak

Namazın ruhu huşu, huşunun ruhu da sükûnettir. Namazında aceleci olanın huşu sahibi olması -Allah'ın dilemesi müstesna- imkânsızdır. Bu nedenle hızlı namaz kılmak yasaklanmış; hırsızlık diye isimlendirilmiş ve böyle bir namaz münafıkların namazına benzetilmiştir.

Abdurrahman ibni Şibl'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) kişinin namaz kılarken karganın yem toplaması gibi acele ederek yatıp kalkmasından, yırtıcı hayvanlar gibi kollarını yayıp oturmaktan, devenin ağılda bir yeri kendisine yer edindiği gibi mescidde kendisine bir yer edinmesini yasakladı. Bu hadisin lafızları Kuteybe'ye aittir." 65

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'İnsanların hırsızlık yönünden en kötü olanları namazını çalandır.'

Dediler ki: 'Ey Allah'ın Resûlü, nasıl namazını çalar?'

Dedi ki: 'Namazın rükûsunu ve secdesini tamamlamaz.' " 66

Alâ ibni Abdurrahman'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, öğle namazını kıldıktan sonra Basra'daki evinde Enes ibni Malik'in (ra) yanına girmiştik. Enes'in (ra) evi mescidin yanında bulunuyordu. Alâ ibni Abdurrahman, şöyle devam eder, 'Kendisinin yanına girdiğimizde,

'İkindiyi kıldınız mı?' dedi.

Biz de, 'Öğle namazını ancak şimdi kıldık.' dedik.

O da, 'Haydi, ikindi namazını kılınız.' dedi.

65. Ebu Davud, 862

66. Ahmed, 11532

Biz de kalkıp ikindi namazını kıldık. Namazı bitirdiğimizde, 'Resûlullah'ı (sav),

'Şu namaz, münafık namazıdır ki, oturup Güneş'i gözetler sonunda Güneş nerede ise şeytanın iki boynuzunda olduğu zaman, kuşun yem gagalaması gibi

dört rekât namaz kılar. Bu namaz içerisinde Allah'ı çok az anar.' diye buyururken işittim.' ' " 67

Namazda acele etmenin en çirkin hâli, imamın önüne geçmeye çalışmaktır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz başını imamdan önce kaldırdığı takdirde başının Allah tarafından eşek başına döndürülmesinden veya şeklinin Allah tarafından eşek

şekline sokulmasından korkmaz mı?” 68

I. Namazda Kıbleye ve Sağ Tarafa Tükürmek

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), mescidin kıblesinde bir balgam görmüş ve cemaate dönerek şöyle buyurmuştur: ‘Birilerine ne oluyor da Rabbinin kıblesine dönüyor

arkasından da önüne tükürüyor. Hiç sizden biriniz kendisine doğru dönülüp

de yüzüne tükürülmesini ister mi? Eğer biriniz tükürecekse soluna, ayağının

altına tükürsün! Eğer buna imkân bulamaz ise şöyle yapsın!’

Hadisin ravisi El-Kasım, elbisesine tükürmüş arkasından da elbisesinin bir

tarafını diğer tarafına sürterek yapılacak işlemi göstermiştir.” 69

Bu açık alanda veya toprak zeminde namaz kılınan dönemde yapılmış bir

nehiydir. Halı veya seccade üzerinde namaz kılanlar, bu hadisin sorumluluk alanında değildir. Halı üzerinde namaz kılan sol yanına tüküremez.

Namazda tükürmek veya sümkürme ihtiyacı hisseden insan, bulabiliyorsa bir mendile; bulamıyorsa sol tarafa ayağının altına tükürmelidir. Aksi

durum da şer’i zemle karşı karşıya kalınır.

67. Müslim, 622

68. Buhari, 691; Müslim, 427

69. Buhari, 416; Müslim, 550

Ebu Sehle Es-Saib ibni Huallad’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir - ki Ahmed bu zatın ashabtan olduğunu söylemiştir-:

“Bir adam bir cemaate imam oldu ve kıbleye karşı tükürdü. Resûlullah’ta (sav)

ona bakıp duruyordu. Namaz kıldırmayı bitirince, ‘Bu adam bir daha size namaz kıldırmasın.’ buyurdu. Bundan sonra o kimse cemaate tekrar imam olmak

istedi fakat ashab kendisine engel oldular ve Resûlullah’ın (sav) kendisi için söylediğini ona hatırlattılar. O kimse de durumu Resûlullah’a (sav) arz edince Peygamber (sav), ‘Evet.’ buyurdu. Ebu Sehle dedi ki: ‘Zannediyorum Peygamber (sav)

ona şöyle buyurdu: ‘Sen Allah’a ve Resûl’üne eziyet ettin.’ ’ ” 70

El-Cevheri, İbni Ömer’den (ra) Resûlullah’ın (sav) şöyle buyurduğunu nakletti:

“Kim mescidin kıblesine tükürürse, Kıyamet Günü o tükürük kendi yüzünde olduğu hâlde diriltilir.” 71

J. Namazda İk’a Yapmak72

K. Secdede Elleri Sermek73

L. Rükû ve Secdede Kur’ân Okumak74

M. Saçlar Bağlı Hâlde Namaz Kılmak/Secde Yapmak75

N. Selam Ânında Elle Sağa Sola İşaret Etmek76

O. Elleri Teşbik (Parmakları Birbirine Kenetlemek) Yapmak77

P. Namazda Saçları Bağlamak, Kolları ve Ayak Paçalarını Katlamak

“Bana yedi âza üzerine secde etmem emrolundu: Alın -bu sırada mübarek

70. Ebu Davud, 481

71. İbni Huzeyme, 1312; İbni Hibban, 2908

72. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "İki Secde Arasında İk’a Yapmak" 2/99, 230 No.lu

dipnot

73. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Elleri ve dirsekleri yere yayarak secde etmez", 2/84

74. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Secdede Kur’ân Okumak Yasaklanmıştır", 2/91

Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Rükûda Kur’ân Okumak Yasaklanmıştır", 2/73

75. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Secdede saçını bağlamaz" 2/86

76. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Selam Verirken Elleriyle İşaret Yapmaz" 2/118

77. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Elleri Teşbik (Parmakları Birbirine Kenetleme) Yapmamak, 1/562

eliyle burnuna da işaret buyurdular-iki el, iki diz ve ayakların uçları. Ayrıca namazda iken saçlarımızı ve paçalarımızı toplamamız/katlamamız nehyedildi.” 78

• Saçları bağlamakla ilgili79

• Elbise kollarını ve paçalarını katlamak yasaklanmıştır. Âlimlerimiz bu hâlde namaz kılanın kibirliye benzeyeceğini, bu sebeple yasaklandığını söylemişlerdir. Kibirli insan saçlarının ve elbisesinin

yere/toprağa temas etmesinden hoşlanmaz.80

Allah en doğrusunu bilir; bu yasağın bir hikmetide, bu hâlde namaza

durmak namazda gözetilmesi gereken edebe aykırı olmasıdır. Zira edebe

riayet edilen normal bir mecliste dahi elbise kollarının ve pantolon paçalarının katlanması hoş karşılanmaz. Bir diğer hikmet şu olsa gerektir;

elbiseleri katlamak “dünyevi” bir işe girişenlerin suretidir. Namaz ise sırf

uhrevi bir ibadettir.81

• İsbal olmasın diye namaz öncesinde pantolon paçalarını katlamak

İsbal; pantolon/elbise paçalarının aşık kemiğinin altında olmasıdır. Bir

grup insan namazda isbal olmasın diye, namaz öncesinde paçalarını kat-

78. Buhari, 812; Müslim, 490

79. Konuya dair detaylı açıklama için bk. " Secdede saçını bağlamaz" 2/86

80. bk. Fethu’l Bârî, 809 No.lu hadis şerhi

81. Namazda elbiseleri katlamak konusunda hadisçiler iki kısma ayrılmıştır. Bir grup muhaddis bunun namaz içinde olmasının yasak olduğunu ima etmişlerdir. (Buhari (rh) “Namazda Elbiselerin Katlanmayacağına Dair Bab” diyerek buna işaret etmiştir. bk. Kitâbu’l Ezân, 138. Bab) Bir

grup âlim ister namazın içinde, ister namaz dışında yapıp namaza girmek olsun, her iki durumunda mekruh olduğunu söylemişlerdir.

“Nevevi (rh) der ki: ‘İlim adamları elbiselerini yahut yenlerini ve benzeri kısımlarını toplayıp çemremiş olduğu hâlde, saçlarını başının arkasında topuz yaptığı hâlde yahut saçlarını sarığının altında topladığı ya da benzeri bir hâlde namaz kılmanın yasak olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

Bütün bunlar İlim adamlarının ittifakıyla nehyedilmiş olup tenzihen mekruhtur. Buna göre bu

şekilde namaz kılacak olursa uygun olmayan bir hâlde namaz kılmış olmakla birlikte namazı

sahihtir.’

Bu hususta Ebu Cafer Muhammed ibni cerir Et-Taberi ilim adamlarının icmasını delil olarak göstermiştir. İbnu’l Munzir ise Hasan-ı Basrî’den bu hâlde namaz kılan kimsenin namazını iade etmesi gerektiğini söylediğini nakletmektedir. Diğer taraftan, cumhurun kanaatine göre mutlak

nehiy bunu namaz için kasten böyle yapıp namaz kılan kimseyle, namaz için değil de başka bir

maksatla bu hâlde bulunan kimseyi, kayıtsız ve şartsız olarak kapsadığı doğrultusundadır.

Davudi ise şöyle demektedir: ‘Burada yasak bu işi namaz için yapan kimse hakkındadır ama seçilen ve sahih olan görüş birincisidir. Ashab-ı Kiram’dan ve başkalarından nakledilen rivayetlerin

zahiri de bunu ifade etmektedir.’ ” (El-Minhâc, 490 No.lu hadis şerhi)

lamaktadır. Tercih ettiğimiz görüşe göre isbal; mutlak olarak değil kibirle

yapılırsa haramdır. Kibir kaydıyla yapılmayan isbal, haram değildir. Allah en doğrusunu bilir. İsbali mutlak olarak haram (veya mekruh) görenler, namazdan önce paçalarını katlamamalı, çorabın içine sokmak veya başka bir yolla isbalden kaçınmalıdırlar. Böylece bir yasaktan kurtulmak için başka bir yasağa düşmemiş olurlar.

R. Namazda Ağzı Bir Örtüyle Kapatmak

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) kişinin namazda ağzını bir şeyle örtmesini yasaklamıştır." 82

Abdurrahban ibni Mücebbir'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Salim ibni Abdullah'ın bir insanın namaz kılarken ağzını kapattığını gördüğü zaman ağzının üzerindeki elbiseyi şiddetle çektiğini görürdü." 83

III. Namazda Yapılması Mübah Olan Şeyler

Namazda aslolan sükûnettir. Allah Resûlü (sav) "Namazda sükûnet içinde olunuz." 84 diye emretmiştir. Ancak bazı özel durumlarda, ihtiyaç olması durumunda, bir faydayı elde etmek veya bir zararı defetmek için hareket etmeye izin verilmiştir.

Aslolan mükellefler açısından (kadın, erkek) ve namazlar açısından (farz, nafile) fark olmamasıdır. Şer'i olarak izin verilen her şey, yasaklayıcı özel bir delil olmadıkça, tüm mükellefler ve tüm namazlar için geçerlidir.

A. Namazda İmamı Uyarmak

İmam namaz fiillerinde veya kıraatinde hata yaparsa, hatayı düzeltmek mübahtır. İmam hatasını düzeltirken küçükten büyüğe doğru aşamalı müdahalede bulunulur.

• Önce erkekler "Subhanallah" diyerek, kadınlar ellerini sağ avuç içini sol elin dışına vurarak uyarıda bulunurlar.

82. İbni Mace, 966

83. Muvatta, 31

84. Ebu Davud, 1000; Nesai, 1183

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Tesbih ('Subhanallah' demek) erkekler, el çırpmak kadınlar içindir." 85

• Şayet imam bu uyarıyı anlamazsa, sözlü olarak uyarıda bulunulabilir.

El-Musevver ibni Yezid El-Esedi El-Maliki’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) -Ravi Yahya dedi ki: ‘Ben Resûlullah’ı (sav) gördüm şeklinde

de rivayet etmiş olabilir.’- Namazda okurken bir kısım ayeti eksik okudu. Namaz bitince bir kimse,

‘Ey Allah’ın Resûlü! Sen falan falan ayetleri terk ettin.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Onu hatırlatmanız gerekmez miydi?’ buyurdular.

Süleyman kendi rivayetinde o kimsenin, ‘Ben o ayetin neshedildiğini zannetmiştim.’ dediğini ilave etmiştir.” 86

Allah Resûlü (sav) bir ayeti yanlış okuduğunda veya unuttuğunda bilenlerin uyarmasını teşvik etmiştir. Sahabe de namazda birbirlerini uyarmıştır.

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü Dönemi’nde (yanlış okuduklarında) imamları uyarırdık.”87

İbni Ömer (ra) Fâtiha Suresi’ni bitirdikten sonra ne okuyacağını unutmuş,

birkaç defa besmeleyi tekrar etmiştir. Nafi (rh) ona Zilzâl Suresi’nin ilk ayetini okuyunca, Zilzâl Suresi’yle kıraatını tamamlamıştır.88

Şayet cemaatten birinin imama müdahalesi iyice karıştırmasına neden

oluyorsa, daha fazla zarar vermemek için uyarıyı sonlandırmak ve imamı

kendi hâline bırakmak gerekir.89Çünkü namazın huşusu, sünnet olan kıraatten daha önemli ve önceliklidir.

85. Buhari, 1203; Müslim, 422

86. Ebu Davud, 907

87. El-Mustedrek, 1023

88. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5787

89. Namazda kıraat hatalarını düzeltmeyi yasaklayan bir hadis rivayet edilmiştir.

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ey Ali! Namazda imamın takıldığı ayeti hatırlatma.” (Ebu Davud, 908)

İmam Ebu Davud hadisi rivayet ettikten sonra “(Tabiinden) Ebu İshak, El-Haris’ten yalnızca dört

• Şayet imamı düzeltmenin yolu sözlü uyarıda bulunmaksa, kişi sözlü

uyarıda bulunarak hatanın anlaşılmasını sağlar.

Alkame’den şöyle nakledilmiştir:

“Abdullah ibni Mesud, Peygamber’in (sav) kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame’nin rivayet ettiği ravi İbrahim, fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum demiştir.) Allah Resûlü (sav) selam verince ona, ‘Ey Allah’ın

elçisi (sav) namazla ilgili yeni bir gelişme mi oldu?’ diye sordular.

O da, ‘Böyle bir şey olmadı, diye cevap verdi.’

Ashab-ı Kiram, ‘Şöyle şöyle namaz kıldırdın.’ deyince Peygamber (sav) ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selam verdi.

Yüzünü bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu: ‘Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben de sizin gibi bir insanım.

Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O hâlde unuttuğum zaman bana

hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda şüpheye düşerse doğru olanı esas

alıp ona göre namazını tamamlasın. Sonra selam verip iki kez secde etsin.’ ” 90

B. Çocuk Taşımak

Ebu Katade El-Ensari’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) kızı Zeyneb’in Ebu’l As ibni Rabi ibni Abdişems’ten olma kızı

Umame’yi taşıyarak namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman onu bırakır, ayağa

kalktığı zaman ise tekrar alırdı.” 91

Bir rivayette bu namazın farz namaz olduğu ve cemaatle kılındığı nakledilmiştir.92

C. Bir İhtiyaçtan Ötürü Giysiyi Çıkarmak

Elbisede necaset gören, aşırı soğuk nedeniyle üşüyen, aşırı sıcak nedeniyle elbiseden rahatsız olan; bir kıyafeti giyebilir, çıkarabilir veya şeklini değiştirebilir.

hadis işitmiştir. Bu hadis onlardan biri değildir.” diyerek, hadisin isnadında kopukluk olduğuna ve

zayıf olduğuna işaret etmiştir.

90. Buhari, 401; Müslim, 572

91. Buhari, 516; Müslim, 543

92. Ebu Davud, 920

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ashabına namaz kıldırırken ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. Bunu gören ashabı da ayakkabılarını çıkardılar. Resûlullah (sav)

namazını bitirince, ‘Ayakkabılarınızı niçin çıkardınız?’ diye sordu.

Onlar da, ‘Senin çıkardığını gördük biz de ondan dolayı çıkardık.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Cibril geldi ve bana ayakkabılarımda pislik olduğunu haber verdi.’(O yüzden çıkarmıştım) diyerek sözüne şöyle devam etti. ‘Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın, ayakkabılarında bir pislik ve benzeri bir şey görürse onu (toprağa) sürsün ve o ayakkabılarla namaz kılsın.’ ” 93

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz sıcakların şiddetli olduğu zamanda Peygamber (sav) ile namaz kılardık. Bizden biri (sıcağın şiddetinden) alnını yere koyamadığında elbisesini yayar ve bunun üzerine secde ederdi.” 94

D. İhtiyaç Hâlinde Namazda Yürümek

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) odasında idi -Ahmed’in rivayetinde namaz kılıyordu- ve kapı da kapalı idi. Ben geldim namazda olduğunu bilmediğim için kapıyı açmasını istedim. -Ahmed rivayetinde ‘yürüdü’ sözünü ilave etti.- Kapıyı bana açtı sonra namaz kıldığı yere geri döndü. Ravi dedi ki: ‘Kapı kıble yönündeydi.’ ” 95

Allah Resûlü (sav) namaz esnasında yürümüş kapıyı açmış, tekrar yerine dönüp namazına devam etmiştir. Zira çalan kapı, insan zihnini meşgul edecek ve tüm benliğiyle namaza yönelmesine engel olacaktır.

El-Ezrak ibni Kays’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ahvar’da, Haruriler’le (Hariciler’le) savaşıyorduk. Bir de baktım ki nehrin kenarında binitinin gemini elinde tutarak namaz kılan bir adam duruyor. Hayvan adamın elinden kurtulmaya çalışıyor adam da hayvan ile birlikte gidiyordu. Hariciler’den bir adam, ‘Ya Rab! Şu ihtiyara cezasını ver.’ dedi.

93. Ebu Davud, 650

94. Buhari, 1208; Müslim, 620

95. Ebu Davud, 922; Tirmizi, 601

İhtiyar namazını bitirince şöyle dedi: ‘Söylediğinizi duydum. Ben Resûlullah (sav) ile altı, yedi yahut sekiz defa gazaya katıldım. Onun ne kadar kolaylık gösterdiğini gördüm. Benim hayvanın peşine takılarak namaz kılmam, onu koyverip de otlanacağı yere kaçıp gitmesinden daha iyidir. O zaman da onu yakalayıp getirmek zor olur.’ ” 96

Ebu Berze (ra) kaçan hayvanının peşinden yürümüş, onu yakaladıktan

sonra geri geri yürüyerek namaz kıldığı yere dönmüştür. Kıssanın zahirinden anlaşılan, namazını kesmemiş kaldığı yerden devam etmiştir.97

Allah Resûlü de (sav) namazda yaşadığı manevi bir hâl nedeniyle gerisin geriye yürümüş, sonra yerine dönüp namazını tamamlamıştır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Güneş tutuldu. Peygamber de (sav) namaza durup uzunca bir sure okudu. Sonra uzunca rükû etti, sonra başını kaldırdı. Sonra bir başka sureyi okumaya başladı, sonra rükû etti, sonra secde etti. Sonra aynısını ikinci rekâtta yaptı. Sonra da şöyle buyurdu: 'O ikisi (Güneş ve Ay tutulması) Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunları gördüğünüzde, tutulma sona erinceye kadar namaz kılınız. Ben bu makamımda bana vadedilen her şeyi gördüm. Hatta siz benim öne doğru hareket ettiğimi gördüğünüzde ben cennetten bir salkım üzüm almak istediğimi gördüm. Benim geriye gittiğimi gördüğünüze cehennem ateşinin bir bölümü diğer bölümünü yenmeye (yutmaya) çalışıyordu. Cehennemde Amr ibni Luhay'ı gördüm. Bu adam (ilk defa) Araplar arasında putlar namına develeri adak olarak salıverirdi.' " 98

Bazı fıkıh kitaplarımızda yürümenin ölçüsü olarak, adım sayısı zikredilmiştir. İki adımdan fazlasının namazı bozacağı gibi görüşler, birer içtihaddır; yalnızca içtihad edeni bağlamaktadır. Zira bu konuda ruhsat veren nasların hiçbiri adım sayısı zikretmemiştir. Yine farz ve nafile ayrımı yapmak için, iki namazı birbirinden ayıran sahih ve sarih bir delil olmalıdır. Sonuç olarak; ihtiyaç durumunda kişinin namazda yürümesi namaza zarar vermez.

96. Buhari, 1211

97. bk. Fethu'l Bârî, 1211 No.lu hadis şerhi

98. Buhari, 1212

E. Namazda Telefona Cevap Verilir mi?

Öncelikle belirtmeliyiz ki; bir Müslim namaza durmadan, namazda onu rahatsız edecek şeyleri kapatmalı, izale etmelidir. Özellikle mescid ortamında namaz kılan kimse çok daha dikkatli olmak zorundadır. Dikkatsiz kişi kendi namazına zarar vereceği gibi başkalarının namazına da zarar verecek, kardeşlerine eziyet edecektir.

Allah Resûlü (sav) mescid ortamında yüksek sesle Kur’ân okumayı dahi yasaklamıştır. Allah’ın (cc) kelamı olsa dahi sesli Kur’ân, bir başkasının dikkatini dağıtacak, huşusuna engel olacaktır.

Ebu Said’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), (ashabın) mescidde yüksek sesle Kur’ân okuduklarını işitti ve perdeyi açarak şöyle buyurdu: ‘Dikkat edin, hepiniz Rabbine yalvarıp yakarıyor. Bir kısmınız bir kısmınızı rahatsız etmesin. Kur’ân okurken veya namaz kılarken fazla ses çıkararak birbirinizi rahatsız etmeyin.’ ” 99

Başkalarına eziyet veren Kur’ân kıraati dahi yasaklanmışsa, telefon vb. cihazların yasak olması izahtan vareste olsa gerektir.

Şayet unutma vb. nedenle açık unutulan bir telefon olursa ve çalarsa, kişi telefonu çıkarıp (veya yürüyüp) kapatmalıdır. Buna imkânı yoksa telefonu açmalı, konuşmadan namazda olduğunu belli edecek şekilde bir işaret vermelidir. Kur’ân kıraatinde sesini yükselterek veya intikal tekbirlerinde sesini yükselterek namazda olduğunu ima edebilir.

F. Zararlı Hayvanları Öldürmek

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namazda iken bile iki siyah renkli haşereyi öldürünüz, yılan ve akrep.” 100

Yılan, akrep vb. zarar verici herhangi bir şey öldürmek, caizdir. Hiç şüphesiz bunu yapmak hareket etmeyi gerektirecektir. Özellikle yılan gibi

99. Ebu Davud, 1332

100. Ebu Davud, 921; Tirmizi, 390

hızlı hareket eden bir hayvanı öldürmek için, çokça hareket etmek muhtemeldir.

G. Namaz Kılanın Eli veya Başıyla İşaret Etmesi

Namaz kılan kimse ihtiyaç hâlinde eliyle veya başıyla namaz dışındaki birine işaret yapabilir, işaretle yönlendirebilir.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) namazda bazen işaret ederdi.” 101

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) rahatsızlanmıştı. Kendisi oturur vaziyette iken onun arkasında namaz kıldık. Ebu Bekir de cemaate Peygamber’in (sav) tekbirini duyuruyordu. Resûlullah (sav), bir ara bize baktı bizim ayakta olduğumuzu gördü. Bize işaret

etti, biz de oturduk ve kendisine uyarak oturarak namaz kıldık. Resûlullah (sav),

selam verdiğinde, ‘Biraz önce neredeyse, İranlılar ve Rumların yaptığını yapacaktınız. Onlar, kralları otururken kendileri ayakta dururlar. Sizler böyle yapmayınız. İmamınıza uyunuz. Eğer o, ayakta namaz kılarsa siz de ayakta namaz

kılınız. Eğer oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılınız.’ buyurdu.” 102

İbni Abbas’ın kölesi Kureyb’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas, Misver ibni Mahreme ve Abdurrahman ibni Ezher (ra) (Kureyb’i) Aişe’ye (ra) göndererek şöyle dediler: ‘Ona hepimizden selam söyle ve ona

ikindi namazından sonra kılınan iki rekâtı sor.’

Kureyb dedi ki: ‘Aişe, ‘Bunları Ümmü Seleme’ye sor.’ dedi. Ben onun yanından çıkarak beni gönderenlerin yanına geri döndüm ve Aişe’nin sözünü onlara

söyledim. Onlar da beni Aişe’ye sormamı istedikleri şeyleri Ümmü Seleme’ye

(ra) sormam için geri gönderdiler.

Ümmü Seleme (ra) şöyle dedi: ‘Peygamber’in (sav) bunu yasakladığını duydum.

Sonra onun ikindiyi kıldıktan sonra bu iki rekâtı kıldığını da gördüm. Ben cariyemi onun yanına göndererek şöyle dedim: ‘Onun yanında durarak ona şunu

söyle: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ümmü Seleme sana diyor ki: ‘Senin bu iki rekâtı

101. Ebu Davud, 943

102. Müslim, 413

kılmayı yasakladığını duydum. Oysa sen bunları kılıyorsun.’ ’ Bunu söyledikten sonra eliyle işaret ederse onun gerisinde dur.’

(Ümmü Seleme dedi ki:) ‘Cariye bunları yaptı. Peygamber de eliyle işaret etti. Cariye geride durdu. Peygamber (sav) namazını bitirince şöyle dedi:

‘Ey Ebu Ümeyye’nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rekâtı sordun. Bana Abdulkays Kabilesi’nden bazı kimseler geldiler. Ben onlarla meşgul olduğumdan

öğle namazından sonra kıldığım iki rekâtı kılamadım.’ ’ ” 103

H. Selam Verenin Selamını El İşaretiyle Alabilir

İslam’ın ilk yıllarında namazda konuşmak, selam alıp vermek serbestti.

Daha sonra konuşmak yasaklandı.

Ebu Amr Eş-Şeybani’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd ibni Erkam bana şöyle dedi: ‘Biz Peygamber (sav) devrinde namazda konuşurduk. Birimiz arkadaşına ihtiyacını söylerdi. Sonra, ‘Namazlarınızı koruyunuz.’ 104 ayeti indirilince bize namazda susmamız emredildi.’ ” 105

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Resûlullah (sav) zamanında namaz kılarken kendisine selam verirdik de selamımızı alırdı. Necaşi’nin yanından döndükten sonra selam verdik selamımızı almadı ve ‘Namaz pek büyük bir meşguliyettir (dolayısıyla başka şeylerle meşgul olunmaz)’ buyurdu.” 106

Bununla birlikte sözlü cevap vermeksizin işaretle selama karşılık vermek Allah Resûlü’nün fiilî sünnetiyle meşru olmaya devam etti.

Suheyb’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) yanına vardım. Namaz kılıyordu. Selam verdim işaretle selamımı aldı.” 107

103. Buhari, 1233; Müslim, 834

104. 2/Bakara, 238

105. Buhari, 1200; Müslim, 539

106. Ebu Davud, 923

107. Ebu Davud, 925; Tirmizi, 367

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir gün namaz kılmak için Kuba’ya gitmiş orada namaz kılarken Ensar’dan bir grup kimse gelerek kendisine selam vermişler.

İbni Ömer şöyle dedi: ‘Bilal’e, ‘Resûlullah (sav) namazda iken kendisine verilen selamı nasıl alırdı?’ diye sordum.

‘Şöyle yapardı.’ dedi ve avcunu açtı.

Ravilerden Cafer ibni Avn elinin hareketini bana göstermek için elinin içini aşağıya, dışını da yukarıya getirdi.’ dedi.” 108

I. Siyasi, Askerî ve Hayati Durumlarda Görevli Kişi Dinlenebilir

İslam toplumunu ilgilendiren hayati konularda, görevli memurun raporu namazdayken dinlenebilir, işaretle yönlendirme yapılabilir.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) beni haber toplamak için Mustalıkoğullarına göndermişti. Görevimi yapıp geldiğim zaman devesi üzerinde (nafile) namaz kılıyordu. Ona bir şeyler söyledim, eliyle bana şöyle şöyle işaret etti. Sonra tekrar bir şeyler söyledim, yine eliyle bana işaret etti. Onun okuduğunu işittim. Rükû ve secde için başı ile ima ediyordu.

Namazını bitirince, ‘Gönderdiğim iş konusunda ne yaptın? Şüphesiz seninle

konuşmama namaz kılmam engel oldu.’ buyurdu.” 109

108. Ebu Davud, 927; Tirmizi, 368; Bir hadiste, “Namazda ğırar ve teslim yoktur.” (Ebu Davud,

928) varid olmuştur. Buna dayanarak bazı âlimlerimiz, namaz kılana selam verilmeyeceğini ve

namaz kılanın selamı işaretle de olsa alamayacağını söylemişlerdir.

Deriz ki: Allah Resûlü’nün (sav) selamı işaret yoluyla aldığı, sahih ve sarih naslarda varid olmuştur.

Zahiren selamı nefyeden mezkûr rivayet ise sahih olsada sarih/açık değildir. Şöyle ki;

• Hadis, “Namazda ve selamda ğırar/kısaltma yoktur.” (Ebu Davud, 929). Ğırar; eksiltme ve aldatma anlamlarına gelmektedir. Hâliyle kasıt; namazı noksan kılmak veya selamı eksik lafızla vermek

yasaklanmıştır. (Lisânu’l Arab, g-r-r maddesi)

• İmam Ahmed’den, “Namaz kılana selam verilmez, namaz kılan selam almaz: Çünkü bu durumdaki kişi namazdan çıktığında (namazının sıhhatinde) şüpheye düşer.” (Ebu Davud, 928 No.lu

hadiste İmam Ahmed’den nakleder)

Görüldüğü gibi hadisin ne anlama geldiğinde ihtilaf edilmiştir. Kaldı ki; bu rivayet işaretle selam

alma hadisleriyle birlikte anlaşılabilir: Selamı nefyeden rivayetler sözlü olarak selamı cevaplamaya; selam almayı isbat eden rivayetler işaretle selam almaya hamledilebilir. Allah en doğrusunu

bilir)

109. Ebu Davud, 926

J. Namaz Kılanın Dokunarak Namaz Dışındakini Uyarması

İhtiyaç hâlinde namaz kılan kimse, namazın dışında birine dokunarak

uyarıda bulunabilir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ayaklarımı Allah Resûlü’nün (sav) secde edeceği yere uzatmış uyuyordum.

Secdeye varınca eliyle beni dürttü. Ben de ayaklarımı topladım. Ayağa kalkınca tekrar uzattım. O dönemde evlerde henüz lamba yoktu.” 110

K. Bir Nimet İçin veya Hapşıranın Allah’a Hamdetmesi

Allah Resûlü (sav) hapşırdığında hamdeden sahabeyi överek hapşıranın

namazda olsa dahi hamdetmesine teşvik etmiştir.

Muaviye ibni Hakem Es-Sülemi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) yanına gelip İslam'la ilgili bazı şeyler öğrendim. Öğrendiklerimden biri de şudur: 'Aksırdığında 'Elhamdulillah' de, aksıran bir kimse aksırdığında 'Elhamdulillah' derse sen de ona 'Yerhamukellah' de.'

Muaviye dedi ki: 'Ben Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılarken sesimi yükselterek 'Yerhamukellah' dedim. Cemaat gözlerini bana diktiler. Bu da bana ağır

geldi ve onlara 'Size ne oluyor ki hepiniz bana yan gözle bakıyorsunuz?' dedim.'

Muaviye diyor ki: 'Cemaatin hepsi, 'Subhanallah' dediler.'

Resûlullah (sav) namazı bitirince, 'Konuşan kimdi?' buyurdu.

'Şu bedevi idi' dediler. Resûlullah (sav) beni çağırdı ve 'Namazda ancak Kur'ân

okunur ve Allah zikredilir. Sen de namazda olduğunda sadece bunları yap

(başka bir şeyle meşgul olma).' buyurdu." 111

Namaz da hapşıran "Elhamdulillah" diyebilir. Zira Allah Resûlü ve sahabe "Elhamdulillah" diyen kimseyi uyarmamıştır. Bu da takriri sünnettir.

Uyardıkları sahabi, hamdedene cevap veren ve namazda ikili diyaloğa

giren sahabidir.

110. Buhari, 382; Müslim, 512

111. Ebu Davud, 931

Sehl ibni Sa'd Es-Saidi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Resûlullah (sav) Amr ibni Avfoğullarını barıştırmak, aralarını bulmak

üzere onların mahallesini teşrif buyurmuşlardı. Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Ebu Bekir'e gelerek, 'Sen insanlara namazı kıldırır mısın, namaz için kamet

getireyim mi?' diye sordu. Ebu Bekir bu teklifi kabul edip namazı kıldırmaya

başladı. Cemaat bu şekilde namaz kılarken Resûlullah (sav) çıkageldi ve safları

yararak ilk safa kadar ulaştı. Bunun üzerine cemaat ellerini çırpmaya başladı.

Ancak Ebu Bekir bu duruma hiç aldırış etmiyor, dönüp bakmıyordu bile. Cemaat daha şiddetli bir şekilde ellerini çırpmaya devam edince dönüp baktı ve

Resûlullah'ı (sav) gördü. Resûlullah (sav) ona, yerinde kal ve namazı kıldırmaya

devam et, anlamında işaret buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir ellerini kaldırıp

Resûlullah'ın (sav) kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamdetti ve ilk safa girinceye kadar geri çekildi. Ebu Bekir ilk safa girince Resûlullah

öne geçip namaz kıldırdı.” 112

Ebu Bekir (ra), Allah Resûlü’nün onu imamete layık görmesini iltifat olarak kabul etmiş ve farz namazda ellerini kaldırıp hamdetmiştir.

L. Ayetlerin Manasına Uyumlu Olarak Sesli Şekilde Dua Etmek

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (Ramazan'da) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi’ni okuyarak başladı. Kendi kendime, ‘Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi’ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi’ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah’a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda: ‘Subhane Rabbiye’l-Azim’ diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), ‘Semiallâhu limen hamideh” dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve ‘Subhâne Rabbiye’l-A’lâ’ dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.” 113

112. Buhari, 684; Müslim, 421

113. Müslim, 772

NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI

M. Namazda Sesli Ağlamak

Mutarrif 'in (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) namaz kılarken gördüm, ağlamasından dolayı göğsünden değirmen iniltisi gibi bir ses çıkıyordu.” 114

N. Mushafa Bakarak Kur’ân Okumak

Buhari (rh) muallak olarak şöyle rivayet eder:115

“Aişe’nin azatlı kölesi Zekvan, ona mushaftan (okuyarak) imamlık yapardı.” 116

Aslolan Kur’ân’ı hafızadan okumaktır. Allah Resûlü (sav) ve sahabinin büyük kârileri namaz da ezberden okumuşlardır. Ancak gece namazı, teravih vb. uzun namaz kılan ve ezberi uzun okumaya müsait olmayan, mushaftan okuyarak namaz kılabilir/kıldırabilir.

114. Ebu Davud, 904

115. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 54. Bab başlığı, muallak olarak

116. Rivayet için bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3366

TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI

Nafile Namazların Çeşitleri

•Revatip Sünnetler

•Gece Namazı

•Kuşluk/Duha Namazı

•Tahiyyetu’l Mescid Namazı

•Abdest Namazı

•Sefer Dönüşü Kılınan Namaz

•İstihare Namazı

•Tesbih Namazı

•Şehadet Namazı

Meşru Olmayan Nafile İbadetler

•Hafızayı Kuvvetlendirme Namazı Kılmak ve Duasını Etmek

•Uydurulan Kandillerde, Uydurulan Namazları Kılmak

•İhtiyat Namazı Kılmak

•Cuma Gününün Gündüzünü Oruca, Gecesini Namaza Tahsis Etmek

•Arefe Gecesi Namazı Kılmak

•Borçtan Kurtulma Namazı Kılmak

•Üç Aylara Özel Namazlar Kılmak

Nafile İbadetlerin Genel Faziletleri

•Farz İbadetlere Hazırlıktır

•Farzlarda Oluşan Eksiği Telafi Eder

•Allah’a Yakınlaştırır

•Kişinin Derecesini Yükseltir

•Allah Resûlü’nün Sevgisini Arttırır

•İslami Bir Hayat İnşa Eder ve Şeytanın Yollarını Kapatır

Müekked Revatip Sünnetlerin Rekâtları

•Sabah Namazından Önce İki Rekât

•Öğle Namazından Önce İki/Dört, Sonra İki/Dört Rekât

•Akşam Namazından Sonra İki Rekât

•Yatsı Namazından Sonra İki Rekât

Revatip Sünnetlerle İlgili Genel Meseleler

•Revatip Sünnetleri Muhafaza Etmek, Her Gün İçin Kişiye Cennette Bir Ev Kazandırır

•Aslolan, Revatip Sünnetlerin -ve Tüm Nafilelerin- Evde Kılınmasıdır

•Aslolan, Gece ve Gündüz Nafilelerin İkişer İkişer Kılınmasıdır

•Revatip Sünnetler Oturarak Kılınabilir

•Şer'i Bir Özür Sebebiyle Revatip Namazlarının Kılınamama Durumunda Bu Namazlar, Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitlere Denk Gelse Dahi Kılınabilir

•Farz Namazı Kıldıktan Hemen Sonra Revatip Sünnet Kılmak Doğru Değildir

•Farz ile Revatip Sünnetlerin Ayrılması İçin Konuşmak veya Yer Değiştirmek Gerekir

•Kamet Okunduktan Sonra Nafile Namaz Kılınmaz

•Nafile Namaz Kılarken Kameti İşiten Kişi Namazdan Çıkar ve İmamla Birlikte Farz Namazı Kılar

•Seferde Sabah Namazı Sünneti Haricinde Diğer Revatip Sünnetler Kılınmamalıdır

•Her Vakit Namaz Öncesinde, Ezan ile Kamet Arasında Müstakil Bir Sünnet Olarak İki Rekât Namaz Kılmak Sünnettir

Gece Namazının Önemi ve Fazileti

•Gece Namazı Ruhu Terbiye Eder, Kalbi Arındırır

•Yüce Allah Gece Ehlini Övmüştür

•Gece İbadeti Salihlerin Sünnetidir

•Gece İbadeti En Faziletli Amellerdendir

•Gece İbadetinin Ehli, Cennetin Özel Konuklarıdır

Gece Namazı İçin Riayet Edilecek Adaplar

•Gece Namazına Niyet Etmek

•Uykuyu Düzenlemek

•Vücudu Ağırlaştırmamak

•Yatmadan Önce Yapılması Gereken Zikirleri Yapmak

•Hayrı İstemek

•Uyandıktan Sonra Uykuyu Açmak

•Uyanınca Âl-i İmran Suresi'nin Son On Ayetini Okumak

•Abdest Almak

•Misvak Kullanmak

•Allah'ı Zikretmek ve Dua Etmek

Allah Resûlü'nün Gece Namazı

•Gece Namazını İkişer Rekât Kılardı

•En Fazla On Üç Rekât Kılardı

•Uyur, Uyanır, Namaz Kılar, Sonra Uyurdu

•Hafif Başlar, Uzatır, Sona Doğru Tekrar Hafifletirdi

•Bazen Gece Namazını Tek Bir Ayetle Kılardı

Teravih Namazı

•Teravih Namazı Gece Namazıdır ve Nafile Bir Namazdır. Bir Sınırı, Rekât Sayısı Yoktur.

•Teravih Namazını Gece Sonunda Kılmak Daha Faziletlidir

Vitir Namazı

•Yatsı Namazından Sonra Sabah Namazı Vaktine Kadar Olan Vakit, Vitir Namazının Vaktidir

•Farz Namazdan Sonraki En Faziletli Namazlardandır

•Gecenin Sonuna Denk Geldiğinde Özel Bir Namazdır

•Vitir Namazı; Yatsı ile Sabah Namazı Arasında Müstakil Bir Namazdır. Öncesinde Sünnet/Nafile Namaz Kılınabilir

•Vitri Bir Defa Kılan Kişi, İkinci Bir Vitir Kılmaz

•Vitri Kaçıran Kişi Onu Gündüz Kılabilir. Gece Kıldığı Vitir Rekâtını Gündüz Çift Olarak Kılar

Kunut Duası

•Vitir Namazında Kunut

•Nevazil/Bela/Musibet Ânında Kunut

•Sabah Namazında Kunut

Kunutla İlgili Meseleler

•Kunut Duasında Elleri Açmak Meşrudur

•Cemaatin Duaya “Âmin” Diyerek İştirak Etmesi Meşrudur

Kuşluk/Duha Namazı

•Kuşluk Namazının Önemi ve Fazileti

.Kuşluk Namazı Nebi’nin Tavsiyesidir

.Kuşluk Namazı “Evvabin” Namazıdır

.Kuşluk Namazı Kılan Kişi, El-Kâfi İsminin Korumasındadır

.Bedenin Sadakasıdır

.Elde Edilecek Ganimetten Daha Hayırlıdır

.Günahlara Kefarettir

•Kuşluk Namazının Rekât Sayısı

•En Az İki Rekâttır. Üst Sınırı Yoktur

İstihare Namazıyla İlgili Meseleler

•İstihare İbadetine Değil, İstihareyle İlgili Bazı Rivayetlere Zayıf Denilmiştir

•İstihare Duası İçin İki Rekât Namaz Kılmak Gereklidir

•Hayır ve Şer Olduğu Belli Olan Meselelerde İstihare Yapılmaz

•İki Vacipten Yalnızca Birini Yapacak İmkân Olduğunda İstihare Yapılabilir

•İstiharenin Uyumadan Hemen Önce Olması Gerektiği, İstihareden Sonra Konuşmamak ve İstihare Üstüne Uyumak Gibi Şartların Hepsi Birer Hurafedir

•İstihare, Günün Her Vaktinde Yapılabilir

•Rüya Görmek, İstiharenin Şartlarından Biri Değildir

•Bir Başkasının Bizim İçin İstihare Yapması, Halk Arasındaki İfadesiyle “İstihareye Yatması” Meşru Değildir

Nafile Namazlarla İlgili Meseleler

•Nafile Namazların Cemaatle Kılınması İstisnai Bir Durumdur

•Nafile Namazları Cemaatle Kılmayı Âdet Haline Getirmek, Asr-ı Saadet’te Uygulanan Sünnete Muhalefet Etmektir

Nafile Secdeler

•Sehiv Secdesi

•Tilavet Secdesi

•Şükür Secdesi

Sehiv Secdesinin Yeri

•Namazda Fazlalık Yapılmışsa Selam Verdikten Sonra Sehiv Secdesi Yapılır

•Namazda Eksiklik Yapılmışsa ve Bu Eksiklik Rükunsa, Teşehhüdden Sonra Sağa Bir Selam Verilir, Sonra İki Sehiv Secdesi Yapılır ve Selam Verilir

•Namazda Şüphe Edilmişse Selam Vermeden Önce Sehiv Secdesi Yapılır, Sonra Selam Verilir

•Namazda Bir Sünnet Unutulursa Selamdan Önce ya da Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapılabilir

Sehiv Secdesiyle İlgili Meseleler

•Birden Fazla Yanılgı İçin Tek Sehiv Secdesi Yapmak Yeterlidir

•İhram Tekbirini Unutan/Namaza Niyeti Yanlış Olan Kişi; Hiç Namaza Girmemiş Sayılır, Sehiv Secdesi Yapamaz

•Sehiv Secdesi Tüm Namazlar İçin Geçerlidir

•İmam Hata Yaparsa İmamın Yaptığı Sehiv Secdesine Tüm Cemaat İştirak Etmelidir

•İmam Hata Yaptığı Hâlde Sehiv Secdesi Yapmazsa Me’mum, İmama Tabi Olur, Sehiv Secdesi Yapmaz

•Me’mum Hata Yaparsa; İmamla Beraber Selam Verir, Sehiv Secdesi Yapmaz

Tilavet Secdesiyle İlgili Meseleler

•Tilavet Secdesi Yapmak Sünnettir

•Tilavet Secdesinde Abdest Almak, Kıbleye Yönelmek, Tekbir Getirmek, Niyet ve Selam Vermek Gibi Şartlar Yoktur

•Namaz Esnasında Tilavet Secdesi Okunursa, Secde Yapmak Caizdir

•Namaz İçinde Secde Ayeti Okuyan Kişi Hemen Secde Edebileceği Gibi Selamdan Sonra da Secde Edebilir

•Tilavet Secdesi Kur’ân’ı Dinleyen, Ona Kulak Veren Herkes

İçindir

Tatavvu’/Nafile, beş vakit farzın dışında kalan tüm namazlardır. Kelime “taat” kökünden türer. Yüce Allah bu kelimeyi oruç kefaretinde

belirlenen miktardan fazlasını vermek için kullanır.

“(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun).

(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik,

yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar. Kim de (tatavvu, yani kendi isteğine bağlı olarak) fazladan hayır işlerse, bu onun için daha hayırlıdır. Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.” 1

Allah Resûlü (sav) tatavvu’/nafile kavramını farz olan ibadetler dışında

kalan, gönüllü olarak yapılan ibadetler için kullanmıştır.

“Necidlilerden saçı başı dağınık bir adam Peygamber’e (sav) geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor, ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı, nihayet bir de baktık ki İslam hakkında soru soruyor.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Bir gün ve gecede beş vakit namaz.’

Adam, ‘Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan namaz var mıdır?’ diye

sordu.

1. 2/Bakara, 184

Peygamber (sav), ‘Hayır. Ancak dilersen tatavvu/nafile olarak yaparsın.’ buyurdu.

Daha sonra Peygamber (sav), ‘Ramazanda oruç tutmak.’ dedi.

Adam, ‘Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan oruç var mıdır?’ diye sordu.

Peygamber (sav), ‘Hayır. Ancak dilersen nafile olarak yaparsın.’ buyurdu.

Adam, ‘Vallahi bunlardan ne fazla ne de eksik yaparım.’ diyerek döndü ve gitti.

Peygamber (sav) de şöyle buyurdu: ‘Doğru söylediyse kurtuldu.’ ” 2

Her ne kadar bir grup İslam âlimi tatavvu’/nafile kavramına farklı tarifler zikretse de, farzın dışında kalan meşru ibadetlerin tümü tatavvu’/

nafile kapsamındadır.

I. Nafile Namazların Fazileti

Nafile ibadetlerin faziletini iki kısıma ayırabiliriz:

• Nafile ibadetlerin umumi/genel faziletleri

• Nafile ibadetlerin hususi/özel faziletleri

Nafile ibadetlerin genel faydalarını bu bölümde, özel faydalarını her nafile ibadetin altında anlatmaya gayret edeceğiz.

Nafile İbadetlerin Genel Faziletleri

1. Nafile İbadetler Farza Hazırlıktır

Farz namaz öncesinde kılınan nafile namazlar, bizi kalben ve ruhen farz

namaza hazırlar. Her birimiz kendimizden biliriz ki; hazırlık yaparak gittiğimiz bir görüşmeden üst seviyede verim elde ederiz. Hazırlıksız yakalandığımız karşılaşmalarda ise, çoğu zaman verim elde edemeyiz. Şayet namaz

Yüce Allah'la buluşma ve O'na (cc) niyazsa, elbette ona hazırlık yapmak gerekmektedir. İşte abdestten başlayarak farzlar öncesinde uyguladığımız/

kıldığımız nafileler, bizleri o büyük buluşmaya, farza hazırlamaktadır.3

2. Nafileler Farzlarda Oluşan Eksiği Telafi Eder

Bizler insanız; eksiğiz, amellerimiz de kusur ve eksiklikle malul. Ne kadar

2. Buhari, 46; Müslim, 11

3. El-Muvâfakât, 2/42

dikkat edersek edelim, yaptığımız ameller kusurlu olur. Farzlarda oluşan

bu kusuru, nafilelerimiz telafi eder.

Enes ibni Hâkim Ed-Dabbi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hadisin ravilerinden Yunus dedi ki: 'Öyle zannediyorum ki şöyle rivayet

etti, 'Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'İnsanların Kıyamet Günü'nde ilk hesaba

çekileceği amel namazdır.' '

Ravi diyor ki: 'Allah bildiği hâlde meleklerine şöyle der, 'Kulumun farz namazlarına bakınız tamam mı? Yoksa eksikleri var mı?' Eğer o kimsenin farz

namazları tamam ise sevabı tam olarak yazılır. Farz namazlarında eksikleri

varsa Allah şöyle buyurur, 'Bu kulumun kıldığı nafile namazları var mı?

Bakınız nafile namazları var ise kulumun farz namazlarından eksiklerini nafilelerle tamamlayınız.' Sonra diğer ibadetleri de aynı şekilde ele

alınır ve hesabı görülür.' " 4

3. Nafileler Allah'a Yakınlaştırır

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah şöyle buyurdu:

‘Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben, onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Diliyle de her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, müminin ölümü karşısındaki tereddütüm gibi tereddüt etmedim. Kulum ölümden hoşlanmıyordu. Ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum.’ ” 5

Yüce Allah’a yakın olmak; O’nun (cc) sevgisini, yardımını ve tevfikini elde etmektir. Ki bu, hem dünya hem de ahiretin saadetidir.

4. Ebu Davud, 864

5. Buhari, 6502

4. Nafileler Kişinin Derecesini Yükseltir

Ma’dan ibni Ebi Talha’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) azatlı kölesi Sevbân ile karşılaştım ve kendisine, ‘Bana öyle bir amel bildir ki, ben onu işleyeyim de onun sayesinde Allah beni cennete koysun.’ dedim.

(Diğer bir rivayette) ‘Allah’a en sevimli gelen ameli bana bildir.’ dedim.

Bunun üzerine kendisi sustu. Sonra tekrar kendisine bunu sordum, yine sustu. Sonra üçüncü defa sordum. Şöyle dedi:

‘Bunu Resûlullah’a (sav) sormuştum. O da, ‘Allah’a çokça secde etmeye bak. Çünkü sen, Allah’a secde ettiğinde bu secde sayesinde Allah, seni bir derece yükseltir, bir hatanı siler.’ buyurdu.

(Ma’dan ibni Ebi Talha) ‘Bundan sonra Ebu Derda ile karşılaştım, kendisine bu konuyu sordum. O da bana Sevbân’ın dediği şeyi söyledi.’ demiştir.’ ” 6

Çokça secdeden kasıt, namaz içinde yapılan secdedir.

5. Nafileler Allah Resûlü’nün Sevgisini Arttırır

Allah’ı ve Resûl’ünü sevmek, imanın asıllarındandır. Kişinin Allah’a (cc) olan sevgisi O’nun Resûlü’ne ittibayı iktiza eder.

“De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’ ” 7

Allah’a (cc) imanın rükunlarından biri de Allah (cc) sevgisidir. Sevgiyse kalbin amelidir. Her insan sevdiğini iddia edebilir. Allah (cc) bu ayette “sevgi

kanununu” açıklamıştır. Allah (cc) sevgisi, Allah Resûlü’ne (sav) ittibaya bağlıdır. Kişi, Allah Resûlü’ne (sav) ittiba edip, onu örnek aldığı ve sünnetini

yaşadığı oranda Allah’ı (cc) seviyor demektir.8

Nafilelerin büyük çoğunluğunu Allah Resûlü (sav) meşru kılmıştır. Riayet

6. Müslim, 488

7. 3/Âl-i İmran, 31

8. bk. 24/Nûr, 63

ettiğimiz her nafile; bir yandan onun (sav) üstümüzdeki hakkını yerine getirmemize vesile olurken diğer yandan ona (sav) olan sevgimizi arttırmaktadır.

6. Nafileler İslami Bir Hayat İnşa Eder ve Şeytanın Yollarını Kapatır

Dine verilen en büyük zarar, şeytanın Allah’la aldatmasıdır. Bu da din

ehlini, dinin içinden ve din adına bozmasıdır. Bizden önceki kitap ehlini

de bu yolla bozmuş, sırat-ı müstakimden “sapkınlar” ve “gazaba uğrayanlar”

derecesine savurmuştur. Önce dinden olmayan şeyleri dine sokmuş (bidat), sonra insanların bunları din edinmesini sağlayarak “indirilen” tertemiz dini “uydurulmuş” bozbulanık bir hâle getirmiştir.

Şeytanın yollarını kapatmanın yolu; sünnete ittibadır. Zira sünnet İslami

bir hayat inşa eden, şeytanın yollarını kapatan ve temiz fıtratlara yetecek

manevi azığı içinde barındıran bir kaynaktır. Sünnete riayet eden; sözlü,

bedeni ve kalbi tüm ihtiyaç duyduğu azığın onda olduğunu görecektir.

Sünnetten yüz çeviren veya sünnetin cahili; farklı yollara yönelecek ve

şeytanın eline düşecektir. Sonra da uydurulmuş bidatlerle kalp hayatını

bozacak; hormonlu gıdalarla beslenen bünye gibi kof, sağlıksız ve hantal

bir dinî hayatı olacaktır.

Sünnet tanımıyla aldanmak!

Âlimlerimiz sünneti/nafileyi/tatavvu’yu/müstehabı şöyle tanımlamışlardır:

“Yapanın ecir aldığı, terk edenin cezalandırılmadığı/günah kazanmadığı şeydir.”

Bu tanım; şer’i hükümleri birbirinden ayırmak; her biri emredilmiş farz

ve sünnet arasındaki farkı ortaya koymak içindir. Ne yazık ki bu tanım

zamanla yanlış anlaşılmış ve sünnet “yapılmayabilir” olarak kodlanmıştır.

Elbette bunda cinni şeytanların ve amelsiz bir dini İslam ümmetinde yaygınlaştıran, dini kalpteki inançtan ibaret gören insi şeytanların payı vardır.

Şüphe yok ki; sünnetler farzlar gibi değildir. Ancak sünnetlerin “yapılmayabilir” olarak kodlanması, din açısından tam bir felakettir. Sünnet; Allah

Resûlü’nün (sav) üzerimizdeki hakkı, “Muhammedun Resûlullah” şahitliğimizin ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Onun (sav) sünnetine ittibamız, Yüce

Allah’a olan sevgimizin ispatı, alametidir. Sünnet, ona (sav) ümmet olmanın

şükrünü eda etmektir. Sünnet; bizleri ona (sav), yani yolların en müstakimine götüren bir rehber, onunla (sav) aramızdaki bağın güçlenmesidir. Onun

(sav) sünnetini “yapılmayabilir” olarak kodlayan, ondan (sav) ve sünnetinden

yüz çeviren ondan değildir.

“…Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir.” 9

II. Revatip Sünnetler

Revatip sünnetler; farz namazların öncesinde ve sonrasında Allah Resûlü’nün (sav) kıldığı sünnetlerdir.

A. Sabah Namazının Sünneti

Sabah namazının iki rekât sünneti vardır.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) sabah namazı vaktinde ezan ile kâmet arasında iki kısa rekât

namaz kılardı.” 10

Sabah Namazının Sünnetine Dair Meseleler

a. Müekked sünnetlerdendir

Allah Resûlü (sav) revatip sünnetler arasından en çok bu iki rekâta dikkat

ederdi.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) sabah namazının iki rekâtına devam ettiği kadar hiçbir nafileye devam etmemiştir.” 11

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sabah namazının iki rekât nafilesi, dünya ve dünyanın içerisindekilerden

daha hayırlıdır.” 12

b. Hafif/Hızlı kılınır

Allah Resûlü iki rekâtı hafif/hızlı kılardı.

9. Buhari, 5063; Müslim, 1401

10. Buhari, 619; Müslim, 724

11. Buhari, 1169

12. Müslim, 725

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber sabah namazından önce kıldığı iki rekâtlık sünnet namazını o kadar hafif kılardı ki ben içimden 'Acaba Fâtiha'yı okudu mu?' derdim." 13

Ebu Rebah'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Said ibni Museyyib, fecir doğduktan sonra iki rekâttan fazla namaz kılan ve kıldığı namazda rükû ve secdelerini uzatan bir adam gördü, onu bu yaptığından nehyetti.

Adam dedi ki: 'Ey Ebu Muhammed! Namaz kıldım diye Allah bana azap mı edecek?'

Said ibni Museyyib dedi ki: 'Hayır, ama sünnete aykırı hareket ettiğinden dolayı Allah sana azap edebilir.' " 14

c. İhlâs ve Kâfirûn Suresi okunur

Allah Resûlü İhlâs ve Kâfirûn Suresi'ni okurdu.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ı (sav) bir ay boyunca gözetledim, sabah namazının sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs Surelerini okuyordu." 15

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) sabah namazından önce iki rekât sünnet kılar ve şöyle buyururdu, 'Bu iki sure ne güzeldir. Sabah namazının sünnetinde İhlâs ve Kâfirun sureleri okunur.' " 16

Sabah namazı sünnetinin hafif olması, Fâtiha ve zam/ek bir sure okumaya engel değildir.

d. Sünneti kıldıktan sonra uzanmak

Allah Resûlü (sav) sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra; eşlerinden biri uyanıksa onunla sohbet eder, uyanık değilse sağ tarafına uzanırdı.

13. Buhari, 1171

14. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4131

15. Tirmizi, 417

16. İbni Mace, 1150

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) sabah namazının iki rekâtını kılardı. Şayet ben uyanık olursam benimle sohbet eder, uyanık olmazsam yanı üzerine uzanırdı.” 17

Hâliyle bu, bir sünnet değil; gecenin yorucu ibadetinden sonra dinlenme ihtiyacıdır.18

B. Öğle Namazının Sünneti

Öğle namazından önce ve sonraya dair üç farklı uygulama nakledilmiştir.

1. Önce İki Sonra İki Rekât Kılmak

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Peygamber (sav) ile birlikte öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki

rekât, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât, Cuma’dan sonra iki

rekât namaz kıldım. Akşam ve yatsıya gelince bunları evinde kıldı.’

Musa ibni Ukte, Nafi’den şunu nakleder, ‘Yatsıdan sonra ailesinin yanında

kıldı.’ ” 19

2. Önce Dört Sonra İki Rekât Kılmak

Ümmü Habibe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim bir gün ve gecede farzların dışında kılınması gereken on iki rekât

sünneti kılarsa, Allah da o kimseye cennette bir köşk yapar. Dört rekât öğleden önce, iki rekât öğleden sonra, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan

sonra iki rekât, sabah namazından önce iki rekât.” 20

Abdullah ibni Şakik'ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye, Resûlullah’ın (sav) nafile namazlarını sordum.

17. Buhari, 1168; Müslim, 743

18. Allah Resûlü’nün (sav) uzanmayı emrettiğine dair rivayet için bk. Ebu Davud, 1261; Tirmizi,

420; Zahiri sahih olsa da ravilerinden A’meş’in (rh) müdellis olması ve bu hadisi “anane” sigasıyla

nakletmesi, ayrıca Abdulvahid ibni Ziyad'ın bazı meclislerde A'meş'ten hiçbir hadis bilmeden/

duymadan söylemesi, hadis için iki ayrı problemdir. (bk. Mîzânu'l İ'tidâl, 2/224, 2/672, 3517, 5287

No.lu raviler)

19. Buhari, 1172; Müslim, 729

20. Tirmizi, 415

O da şöyle dedi: 'Kendisi, öğleden önce benim evimde dört rekât namaz kılar sonra mescide çıkar cemaate namaz kıldırır arkasından eve

girer iki rekât daha kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırır sonra da iki

rekât daha namaz kılardı. Cemaate yatsı namazını kıldırır arkasından benim

evime girer ve iki rekât daha namaz kılardı. Geceleyin ise vitirle birlikte dokuz rekât namaz kılardı. Bazı geceler ayakta uzun uzun namaz kılarken bazı

geceler de oturarak uzun uzun namaz kılardı. Kıraati ayakta yaptığında, rükû

ve secdeyi ayakta yapardı. Kıraati oturarak yaptığında, rükû ve secdeyi oturarak yapardı.' " 21

3. Önce Dört Sonra Dört Rekât Kılmak

Peygamber'in (sav) hanımlarından Ümmü Habibe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim öğle namazından önce ve sonra dörder rekât sünnet namazı kılmaya

devam ederse cehennem ateşi o kimseye haram kılınır." 22

Hiç şüphesiz bunların her biri müstakil birer sünnettir ve onun (sav) farklı zamanlarda farklı uygulamalarına işaret etmektedir. Bu; aynı zamanda

onun (sav) hikmetindendir. Zira o (sav) tüm ümmeti kucaklayacak bir sünnetin sahibidir. Onun sünnetinde hem hayırda öncü olanlara hem orta

yollu olanlara hem de nefsine zulmedenlere uygun salih ameller vardır.23

C. İkindi Namazının Sünneti

1. İkindi Öncesinde Dört Rekât Kılmak

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İkindinin farzından önce dört rekât kılan kimseye Allah rahmet etsin." 24

21. Müslim, 730

22. Ebu Davud, 1269; Tirmizi, 427

23. “Sonra Kitab’ı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan kimi nefsine zulmeder,

kimisi orta yolludur. Kimisi de Allah’ın izniyle hayırlarda yarışıp öne geçer. Bu, büyük lütuf ve

ihsanın ta kendisidir.” (35/Fâtır, 32)

24. Ebu Davud, 1271; Tirmizi, 430; Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir. Ebu Davud (rh) sükût

ederek hadisin sıhhatine işaret etmiştir. Tirmizi (rh) hadisin ‘ğarib hasen’ olduğunu söyleyerek hasen olduğuna işaret etmiştir. Bazı âlimler hadisin isnadında bulunan Muhammed ibni Mihran

nedeniyle hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir. Muhammed ibni Mihran hakkında ihtilaf edilmiş

bir ravidir. (bk. Et-Telhîsu’l Habîr, 2/34-35)

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ikindi namazının farzından önce dört rekât sünnet kılar bu dört

rekât sünnetin arasını bir selamla ayırırdı ki o selamda: ‘Allah’a yakın meleklere,

peygamberlere ve onlara uyan mümin ve Müslimlere selam olsun.’ derdi.” 25

İkindi namazının öncesinde kılınan sünnetle ilgili iki mesele vardır:

a. Bu sünnetin meşruiyeti

Konu hakkında varid olan hadisler de teknik/usuli açıdan sorun vardır.

Hem rivayetlerin isnadında konuşulmuş hem de sahabenin çoğunluğu

Allah Resûlü’nün (sav) ikindiden önce sünnet kıldığını aktarmamıştır.

Racih olan ikindiden önce sünnet namazın olduğu ancak müekked bir

sünnet olmadığıdır. Zira büyük hadis imamları hadisin sahih olduğunu

ve onunla amel edilebileceğini tercih etmişlerdir. Ancak bu sünneti sahabenin büyük çoğunluğu nakletmemiştir. Bu da ikindi öncesi sünnetin

sürekli olmadığını ara sıra kılınan bir namaz olduğunu gösterir. Allah en

doğrusunu bilir.

b. Nasıl kılınacağı

Cumhur-u ulema gece ve gündüz kılınan tüm nafilelerin iki rekâtta bir

selam verilerek kılınacağını söylemişlerdir.

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Gece ve gündüz kılınan (nafile) namazları ikişer ikişer rekâttır.” 26

Yukarıda zikrettiğimiz Ali (ra) hadisinde her iki rekâtın selamla ayrıldığı

rivayetinin de bu kaideyi desteklediğini söylemişlerdir.27

25. Tirmizi, 429; Tirmizi (rh) bu hadisi iki ayrı yerde rivayet eder. 429 No.lu rivayeti “Ali’nin hadisi

hasen hadistir.” der. Aynı hadisi 598 No.lu rivayet olarak tekrar zikreder. Her ne kadar isnadlar arasında farklılık olsa da, iki rivayetinde matlai/çıkış noktası Ebu İshak, Âsım ibni Damre ve Ali şeklindedir. Burada Abdullah ibni Mübarek’in (rh) Âsım ibni Damre nedeniyle hadise zayıf dediğini

aktarır. Ancak Tirmizi (rh) hadisin hasen olduğunu tercih eder. Hadis âlimleri Âsım ibni Damre’nin,

Ali’den (ra) rivayet ettiği hadislerde güvenilir olup olmadığında ihtilaf etmiştir. (Geniş bilgi için bk.

Mîzânu’l İ’tidâl, 2/352-353, 4052 No.lu ravi)

26. Ebu Davud, 1295; Tirmizi, 597

27. Bir grup fukahamız (Hanefiler) gündüz kılınan nafile namazların dört rekât şeklinde kılınacağını söylemişlerdir. İmam Tirmizi de Ebu İshak Es-Subeyi’den; hadiste geçen “Her iki rekâtı

teslimle birbirinden ayırdı.” ifadesinin “selam vermek” anlamında olmadığını “selam okumak” an-

2. İkindi Sonrasında İki Rekât

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“İki namaz vardır ki, Allah Resûlü (sav) onları ne gizli ne de herkesin yanında

kıldığı zaman terk ederdi. Bunlar, sabah namazının farzından önce kılınan iki

rekât namaz ile ikindi namazının farzından sonra kılınan iki rekât namazdır.” 28

Ebu İshak’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Esved ile Mesruk, Aişe’nin, ‘Peygamber (sav) her ne vakit ikindi namazından

sonra bana gelse iki rekât namaz kılardı.’ dediğine şahit olmuşlardı.” 29

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber’i (sav) vefat ettiren Allah’a yemin olsun ki, Allah Resûlü (sav) ikindi

namazından sonra kıldığı iki rekât namazı Hak Teâlâ’ya kavuşuncaya kadar

terk etmedi. Namaz kılacak takati kalmayıncaya kadar Hak Teâlâ’ya kavuşmadı. Namazlarının (ikindi namazından sonra kıldığı iki rekâtlık namazların) pek

çoğunu oturarak kılardı. Daima Peygamber (sav) bu iki rekâtlık namazı kılardı.

Ancak ümmetine ağır gelir korkusu ile bu namazları mescidde kılmazdı. Ümmetinin sorumluluklarının hafifletilmesi hoşuna giderdi.” 30

lamında teşehhüd duası okumak olduğunu aktarır. Bu âlimlere göre ikindi sünneti ikinci rekâtta

selam vermeksizin dört rekât olarak kılınacağını söylemişlerdir.

28. Buhari, 592; Müslim, 835

29. Buhari, 593

30. Buhari, 590; İkindiden sonra kılınan iki rekât sünneti kabul etmeyen ve farklı şekillerde

açıklayan âlimlerimiz vardır. Demişlerdir ki;

• “Allah Resûlü (sav) öğlen namazından sonra kıldığı sünneti devlet işleri nedeniyle kılamamış,

ikindiden sonra fırsat bulunca kılmıştır.”

İbni Abbas’ın kölesi Kureyb’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas, Misver ibni Mahreme ve Abdurrahman İbni Ezher (ra) (Kureyb’i) Aişe’ye (r.anha) göndererek şöyle dediler, ‘Ona hepimizden selam söyle ve ona ikindi namazından sonra kılınan iki

rekâtı sor.’ Ona de ki, ‘Bize senin bunu kıldığın anlatılıyor, oysa bize Peygamber’in bunu yasakladığı haberi ulaşmıştı.’ (İbni Abbas dedi ki: ‘Ben, Ömer ibni Hattab ile birlikte halktan bu iki rekât

namazı kılanları döverdim.’)

Kureyb dedi ki: ‘Aişe’nin (ra) yanına gittim ve ona bana söyledikleri şeyi ilettim.’ Aişe, ‘Bunları

Ümmü Seleme’ye sor.’ dedi. Ben onun yanından çıkarak beni gönderenlerin yanına geri döndüm

ve Aişe’nin sözünü onlara söyledim. Onlar da beni Aişe’ye sormamı istedikleri şeyleri Ümmü Seleme’ye (ra) sormam için geri gönderdiler.

Ümmü Seleme (ra) şöyle dedi: ‘Peygamber’in (sav) bunu yasakladığını duydum. Sonra onun ikindiyi kıldıktan sonra bu iki rekâtı kıldığını da gördüm. Sonra yanımda Ensar’dan Ben-i Haram kabilesinden kadınlar var iken Peygamber odama girdi. Ben cariyemi onun yanına göndererek şöyle

dedim: ‘Onun yanında durarak ona şunu söyle: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ümmü Seleme sana diyor ki:

‘Senin bu iki rekâtı kılmayı yasakladığını duydum. Oysa sen bunları kılıyorsun.’ ’ Bunu söyledikten

sonra eliyle işaret ederse onun gerisinde dur.’

(Ümmü Seleme dedi ki:) ‘Cariye bunları yaptı. Peygamber de eliyle işaret etti. Cariye geride durdu. Peygamber (sav) namazını bitirince şöyle dedi: ‘Ey Ebu Ümeyye’nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rekâtı sordun. Bana Abdulkays Kabilesi’nden bazı kimseler geldiler. Ben onlarla meşgul

olduğumdan öğle namazından sonra kıldığım iki rekâtı kılamadım. İşte (ikindiden sonra kıldığım) o iki rekât bu (öğle namazından sonra kılmam gerektiği hâlde kılamadığım) iki rekâttır.’ ’ ”

(Buhari, 1233; Müslim, 834)

• Nebi kendisi kılmış ancak ümmetine yasaklamıştır. Bu da ona has olduğunu gösterir.

Aişe’nin (r.anha) azadlı kölesi Zekvan’dan nakledildiğine göre Aişe ona şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) ikindiden sonra namaz kılardı. Bizi ondan yasaklardı. Kendisi iki orucu birbirine

ekler fakat bizim eklememizi yasaklardı.” (Ebu Davud, 1280; Hadisin senedinde Muhammed ibni

İshak ibni Yesar vardır. Hadisinin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.)

Bu açıklamaların hiçbiri Allah Resûlü’nün (sav) ikindiden sonra iki rekât sünnet kıldığı gerçeğini

değiştirmez. Aişe (r.anha) Allah Resûlü’nün (sav) her gün bu namazı kıldığını haber vermiştir. İbni

Hazm (rh) onlarca sahabiden bu sünneti rivayet etmiştir. (bk. El-Muhallâ, 2/29-47)

Yukarıda okuduğumuz açıklamalar bu sünneti izah etmek için yeterli değildir. Zira Allah Resûlü’nün (sav) her gün öğlenin sünnetinden alıkonduğu ve her gün bu sünneti ikindi sonrası kıldığı

uzak bir ihtimaldir. Ümmü Seleme Annemize böyle bir olay denk gelmiş olabilir. Ancak Resûlullah’ın (sav) her gün kıldığı bir namazı bu gerekçeyle tevil etmek ikna edici değildir. Allah en

doğrusunu bilir.

D. Akşam Namazının Sünneti

1. Akşamdan Önce İki Rekât

Enes ibni Malik’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Müezzin ezan okuduğu zaman ashabın ileri gelenleri mescidin sütunlarına

karşı namaz kılmak üzere yarışırcasına harekete geçerdi. Onlar bu hâlde, akşam namazının farzından önce iki rekât sünnet kılarlarken Allah Resûlü (sav)

namaz kıldırmak üzere evinden çıkıp gelirdi. Ezan ile kamet arasında uzun

zaman geçmezdi.

Osman ibni Cebele ile Ebu Davud, Şu’be’nin şöyle dediğini nakletmişlerdir,

‘Ezan ile kamet arasında az bir zaman olurdu.’ ” 31

Abdullah El-Müzeni’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Akşam namazından önce namaz kılın.’ Peygamber (sav) bu ifadeyi üç kere

tekrarlamış, üçüncüden sonra insanların bunu sünnet edinmesinden korktuğu için ‘dileyen kimse’ ifadesini eklemiştir.” 32

Mersed ibni Abdullah El-Yezzeni’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ukbe ibni Amr El-Cüheni’nin yanına vardım ve ona şöyle dedim, ‘Sana Ebu

Temim hakkında şaşıracağın bir haber vereyim mi? O, akşam namazından

önce iki rekât namaz kılıyor.’

Ukbe şöyle dedi: ‘Biz de Resûlullah (sav) zamanında bunu kılardık.’

Ben, ‘Şu ânda kılmana engel olan nedir?’ dedim.

‘Meşguliyetler’ diye cevap verdi.” 33

31. Buhari, 625

32. Buhari, 1183

33. Buhari, 1184; Bazı âlimler akşam namazının vaktinin dar olduğunu, bu namaz kılındığı

takdirde farzın gecikeceğini söylemişlerdir. Şafii âlimlerden Nevevi (rh) şöyle cevap verir:

“Buna itiraz edenlerin, ‘Akşam namazının gecikmesine sebep olur.’ sözlerine gelince, bu sünnete

aykırı bir hayalden ibarettir ve buna iltifat edilmez. Bununla birlikte bu iki rekâtı kılmak çok az bir

zaman alır ve bundan dolayı namaz ilk vaktinden ancak çok kısa bir süre gecikmiş olur.” (El-Minhâc, 836 No.lu hadis şerhi)

2. Akşam Namazından Sonra İki Rekât

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki rekât,

akşamdan sonra iki rekât yatsıdan sonra iki rekât, Cuma’dan sonra iki rekât

namaz kıldım. Akşam ve yatsıya gelince bunları evinde kıldı.

Musa ibni Ukbe, Nafi’den şunu nakleder, ‘Yatsıdan sonra ailesinin yanında

kıldı.’ ” 34

Ümmü Habibe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim bir gün ve gecede farzların dışında kılınması gereken on iki rekât

sünneti kılarsa, Allah’ta o kimseye cennette bir köşk yapar. Dört rekât öğleden

önce, iki rekât öğleden sonra, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki

rekât, sabah namazından önce iki rekât.” 35

Akşam sonrası sünnette ne okunur?

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) akşam namazının farzından sonraki iki rekâtla, sabah namazından önceki iki rekâtta okuduğu Kâfirûn ve İhlâs Surelerini kaç kere işittiğimi sayamam.” 36

Akşamdan sonra iki rekât dışında sünnet var mıdır?

Allah Resûlü’nden (sav) sahih yollarla sabit olan; akşam namazından sonra iki rekât namaz kıldığıdır. Bunun dışında sahih yollarla sabit olan bir

sünnet yoktur. Allah en doğrusunu bilir.37

34. Buhari, 1172; Müslim, 729

35. Tirmizi, 415

36. Tirmizi, 431

37. Bazı rivayetlerde akşamdan sonra iki rekât dışında sünnetler varid olmuştur. Bu rivayetler

zayıftır. Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Kim akşam namazından sonra altı rekât nafile namaz kılar ve aralarında da kötü söz söylemezse

on iki yıllık ibadet sevabına denk sevap kazanmış olur.’

Tirmizi: ‘Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Kim akşam namazından sonra yirmi rekât nafile kılarsa Allah’ta ona cennette bir ev yapar.’

Ebu Hureyre hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Ömer ibni Abdullah ibni Ebu Has’am’dan, Zeyd ibni

Hubab’ın rivayetiyle bilmekteyiz.

Muhammed ibni İsmail’den işittim şöyle diyordu: ‘Ömer ibni Ebu Has’am bilinmeyen ve hoş kar-

şılanmayan bir kimsedir. Gerçekten o zayıf sayılmaktadır.’ ’ ” (Tirmizi, 435 ve açıklaması)

Görüldüğü gibi Tirmizi (rh) ve kendisinden naklettiği Buhari (rh) hadisin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.

Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim, akşam namazı ile yatsı namazı arasında on iki rekât namaz kılarsa Allah, o kimse için

cennette bir köşk inşa eder.” (İbni Mace, 1373)

İbni Mace’nin (rh) rivayet ettiği hadisin isnadında Yakup ibni Velid El-Medinî vardır. Bu kişi için Ahmed ibni Hanbel (rh), “Büyük yalancılardandı, hadis uydururdu.” demiştir. Ebu Hatim (rh) ve Yahya

(rh) onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. (Mîzânu’l İ’tidâl, 4/455, 9829 No.lu ravi)

Yukarıda Tirmizi (rh) bu hadisi temriz sigasıyla (ruviye) naklederek zayıflığına işaret etmiştir.

Rivayetler ile ilgili farklı bir değerlendirme için şunu zikredebiliriz: Şevkânî (rh) Neylu’l Evtâr’da konuyla ilgili tüm rivayetleri zikretmiş, rivayetlerin her birinin zayıflık yönünü belirtmiş sonra “Hadislerin çoğu zayıf olsa da her birini toplu olarak değerlendirdiğimizde delil olmaya uygundur;

özellikle de faziletli ameller babında…” (Neylu’l Evtâr, 947-948 No.lu hadis şerhi) demiştir.

Konu hakkında ilmî bir ihtilaf bulunsa da kanaatimiz; halk arasında “evvabin namazı” olarak bilinen bu amel sünnet değildir. Zira namaz hakkında varid olan rivayetler şiddetli zayıftır. Zayıflığı

şiddetli olan rivayetler bir araya geldiğinde -ki bazısının uydurma olma ihtimali vardır- birbirine

kuvvet katmaz. Ayrıca sahih rivayetlerde -ileride geleceği gibi- evvabin namazı, kuşluk namazıdır. Allah en doğrusunu bilir.

E. Yatsı Namazının Sünneti

Yatsı Namazından Sonra İki Rekât

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki rekât,

akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât, Cuma’dan sonra iki rekât

namaz kıldım. Akşam ve yatsıya gelince bunları evinde kıldı.

Musa ibni Ukte, Nafi’den şunu nakleder: ‘Yatsıdan sonra ailesinin yanında

kıldı.’ ” 38

Ümmü Habibe'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir gün ve gecede farzların dışında kılınması gereken on iki rekât sünneti kılarsa, Allah'ta o kimseye cennette bir köşk yapar. Dört rekât öğleden önce, iki rekât öğleden sonra, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât, sabah namazından önce iki rekât..." 39

Yatsı namazından sonra kılınan bu iki rekât sünnettir. Bunun dışında sahih ve sarih yolla bir sünnet varid olmamıştır.40

F. Revatip Sünnetlerle İlgili Genel Meseleler

1. Revatip Sünnetlerin Fazileti

"Her kim bir gün ve gecede farzların dışında kılınması gereken on iki rekât sünneti kılarsa, Allah da o kimseye cennette bir köşk yapar. Dört rekât öğleden önce, iki rekât öğleden sonra, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât, sabah namazından önce iki rekât." 41

Revatip sünnetleri muhafaza etmek, her gün için kişiye cennette bir ev kazandırır. Bu hadis aynı zamanda ilk nesillerin sünnete bağlılık ve öğrendikleriyle amel etme hususundaki titizliklerini gösterir. Onlara asırlarca

38. Buhari, 1172; Müslim, 729

39. Tirmizi, 415

40. Yatsının sünnetine dair varid olan rivayetler, isnadlarında zayıflık olması yanında, yatsının revatip sünneti değil, yatsıdan sonra başlayan gece namazı olarak anlaşılabilir. (bk. Ebu Davud, 1303) Rivayetlerin senet ve metin yönünden değerlendirilmesi için bk. Neylu'l Evtâr, 897 No.lu hadis şerhi

41. Tirmizi, 415

sürecek bir örneklik kazandıran da bu hassasiyetleri olsa gerektir. Rivayeti nakleden Ümmü Habibe Annemiz, "Ben, Resûlullah'tan (sav) duydum duyalı bunları hiç bırakmadım." 42 demiştir.

2. Aslolan Evde Kılınmasıdır

Zeyd ibni Sabit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" Resûlullah (sav), '(Nafile) namazlarınızı evlerinizde kılmaya bakınız. Çünkü

şüphesiz farz namaz dışında kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığıdır.’ buyurdu.” 43

Ka’b ibni Ucre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) bir gün Abduleşheloğullarının mescidine gelip akşam namazını orada kıldı. Namazını bitirince namaz kılan kimseler gördü.

Bunun üzerine, ‘Bu evlerde kılınması gereken bir namazdır.’ buyurdu.” 44

Abdullah ibni Sa’d’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Resûlullah’a (sav), ‘Evimizde kıldığımız namaz mı yoksa mescidde kıldığımız namaz mı daha değerlidir?’ diye sordum.

O da şöyle buyurdu: ‘Görmüyor musun evim mescide ne kadar da yakındır.

Evimde namaz kılmam mescidde kılmaktan bana daha sevimlidir. Farz namaz

bunun dışındadır.’ ” 45

Aslolan revatip sünnetlerin (ve tüm nafilelerin) evde kılınmasıdır. Bazen

özel sebeplerle mescidde revatip sünnetler kılınabilir. Zira Allah Resûlü

(sav) nadiren de olsa mescidde revatip sünnetleri kılmıştır. Aksi hâlde sahabenin onun revatip sünnetlerini öğrenmesi mümkün olmazdı.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki rekât,

akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât, Cuma’dan sonra iki rekât

namaz kıldım. Akşam ve yatsıya gelince bunları evinde kıldı.

42. Müslim, 728

43. Buhari, 6113; Müslim, 781

44. Ebu Davud, 1300; Tirmizi, 604

45. İbni Mace, 1378

Musa ibni Ukbe, Nafi’den şunu nakleder, ‘Yatsıdan sonra ailesinin yanında

kıldı.’ ” 46

Abdullah ibni Ömer (ra) öğle ve akşam sünnetlerini mescidde; yatsı ve

Cuma sünnetini evde kıldığını açıkça belirtmiştir. Buna binaen; öğretme

konumunda olan ve örnek olan insanların ara sıra mescidde nafile kılması Nebi’nin (sav) sünnetlerindendir.

Evde nafile kılmanın hikmeti

• Bu hikmetlerden ilki; evleri salih amelle ihya etmek, manevi olarak

kabir hâline çevirmemektir.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bazı namazlarınızı evinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!” 47

Zira içinde namaz kılınmayan yani Allah’ın (cc) zikredilmediği evler ölü evlerdir.

Ebu Musa’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah'ı zikreden ile zikretmeyen arasındaki fark ölü ile diri arasındaki fark gibidir.” 48

Buradan anlıyoruz ki; Allah Resûlü (sav) farzların mescidde ve cemaatle kılınması dışında bir dinî hayat düşünmediğinden nafilelerin evde kılınmasını tavsiye ederdi. Bugün ise ne yazık ki mescidde ve cemaatle namaz unutulmuş, terk edilmiş sünnetlerdendir. Resûlullah (sav) mescidlerdeki hayrın nafile vesilesiyle evlere taşınmasını istediğinden, bu tavsiyede bulunmuştu. Bugün bizler ise evlerdeki hayrın (!) mescide taşınması için didiniyoruz. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûllullah (sav): ‘Biriniz namazı mescidde kıldığında namazından bir hisse de evine ayırsın. Çünkü Allah, onun namazı nedeniyle onun evinde bir hayır yaratır.’ buyurmuştur.” 49

46. Buhari, 1172; Müslim, 729

47. Buhari, 432; Müslim, 777

48. Buhari, 6407; Müslim, 779

49. Müslim, 778

• Bu hikmetlerden bir diğeri ihlası korumaktır. Şöyle ki; farz namazlarda tüm insanlar eşittir. Farzlarda zorunluluk olduğundan riya nadirdir.

Ancak sünnetlerde zorunluluk yoktur. Her insan iman ve salih ameldeki payı oranında sünnetleri kılar. Hâliyle sünnetlerde riya kapısı açıktır.

Allah Resûlü (sav) evlerde nafile kılmayı teşvik ederek, ihlaslı ve riyadan korunmuş amele teşvik etmiştir. Allah en doğrusunu bilir.50

3. Aslolan Gece ve Gündüz Nafilelerin İki İki Kılınmasıdır

Allah Resûlü’nün (sav) genel uygulaması nafilelerin ikişer rekât olarak kılınmasıdır. Diğer bir ifadeyle her iki rekâtta bir selam verilmesidir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Birisi gelip Resûlulah’a (sav) gece namazının nasıl kılınacağını sordu ve Resûlullah (sav) şöyle cevap verdi: ‘Gece namazı ikişer rekât hâlinde kılınır. Fakat

sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse bir rekât kılar. Böylece bu bir rekâtlık namaz onun daha önce kıldığı rekâtları tekleştirir

(vitir).’ ” 51

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Gece ve gündüz kılınan (nafile) namazları ikişer ikişer rekâttır.” 52

50. bk. El-Minhâc, 777 No.lu hadis şerhi

51. Buhari, 990; Müslim, 749

52. Ebu Davud, 1295; Tirmizi, 597; Muhaddisler hadiste geçen نهار / gündüz lafzının sahih olup

olmadığında ihtilaf etmişlerdir. Tirmizi (rh) hem muhaddislerin endişesini hem de âlimlerin görüşünü şöyle özetler:

“Şu’be’nin arkadaşları İbni Ömer’in hadisinin rivayetinde kimi merfu kimi de mevkuf rivayet

ederek ayrılmış oldular. Yine Abdullah El-Ömerî’den Nafi yoluyla bu hadisin bir benzeri rivayet

edilmiştir. Sahih olan İbni Ömer’in rivayet ettiği ‘Gece namazları ikişer ikişer rekâttır.’ hadisidir.

Güvenilen raviler Abdullah ibni Ömer’den bu hadisi bize aktarmışlar ve ‘gündüz namazları’ dememişlerdir. Yine İbni Ömer’den şöyle bir rivayet vardır. ‘Resûlullah (sav) geceleyin ikişer ikişer,

gündüz ise dört rekât olarak kılardı.’

Bu konuda ilim adamlarından bir kısmı ‘Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir.’ demektedirler.

Şafii ve Ahmed bunlardandır.

Diğerleri ise: ‘Gece namazları ikişer ikişerdir.’ Gündüz namazları ise öğle ve ikindinin ilk sünnetleri

gibi ‘Dörder dörderdir’ demektedirler. Sufyan Es-Sevri, İbni Mübarek ve İshak bunlardandır.” (Tirmizi, 597 No.lu hadisin açıklaması)

Buna göre muhaddislerin bir kısmı üç sebeple ‘gündüz’ ifadesini zayıf görmüşlerdir.

• Hadisi Şu’be’den (rh) nakleden ashabı bazen mevkuf (sahabi sözü) bazen de merfu (Resûlullah

sözü) olarak rivayet etmişlerdir. (bk. Tirmizi, 597) Bu da hadiste idtıraptır (çelişki/zıtlık) ve ‘idtırap’

zayıflık sebebidir. Zira ravilerin çelişkiye düşmesi onların hıfzında yani ‘dabt’ sıfatında sorun olduğunu gösterir.

• İbni Ömer’den hadisi nakledenlerin çoğu yalnızca ‘gece namazı’ şeklinde rivayet etmiş, ‘gündüz’ lafzını zikretmemişlerdir. Bu nedenle başta hadisi rivayet eden Tirmizi (rh) ve Nesai (rh) bu

lafzın hatalı olduğunu ifade etmişlerdir. (bk. Tirmizi, 597; Nesai, 1666)

• Abdullah ibni Ömer’in (rh) gündüz namazlarını dört rekât olarak kıldığı nakledilmiştir. Şayet

bu hadiste olduğu gibi gündüz namazları iki rekât olsa İbni Ömer (ra) aktardığı hadise muhalefet

etmez, rivayet ettiğine uygun amel ederdi.

Bu hadisteki ‘gündüz’ ziyadesini sahih kabul eden âlimler de olmuştur. İbni Huzeyme, İbni Hibban, hadisi rivayet ettikten sonra sükût ederek Ebu Davud, Nevevi, Iraki bu âlimlerden bazılarıdır.

Bu rivayetten bağımsız olarak İmam Buhari (rh) istikra metoduyla tüm nafilelerin ikişer rekât kılınması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. İstikra metodu; bir konuya delalet eden cüzi/tekil örnekleri

bir araya toplayarak külli/genel bir neticeye varmaktır. Sahih’inde Kitâbu’t Teheccüd, 25. Bab’da

‘Tatavvu/Nafile Namazların İkişer Rekât Kılınacağı Hakkında Bab’ başlığı altında şunları kaydeder:

‘Tatavvu/Nafile Namazların İkişer Rekât Kılınacağı Hakkında Bab

(1162) Cabir İbni Abdullah şöyle demiştir:

‘Allah Resulü (sav) bize her işte istihareyi Kur’ân’dan bir sure öğretir gibi öğretiyordu. O, ‘Sizden

biriniz bir iş yapmak istediğinde farz dışında iki rekât namaz kılsın. Sonra da şöyle dua etsin:

‘Allah’ım, senin ilminden hayırlısını talep ediyor, senin kudretinden güç talep ediyorum. Senin

yüce lütfundan istiyorum. Sen güç yetirirsin. Ben yetiremem. Sen bilirsin. Ben bilemem. Sen

gaybleri bilensin.

Allah’ım, bu işin benim dinim, dünyam ve sonum hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan onu benim için takdir et. Bana onu kolaylaştır. Sonra onu benim hakkımda bereketli kıl. Eğer bu işin

benim dinim dünyam ve sonum hakkında kötü olduğunu biliyorsan beni ondan onu da benden

uzak kıl. Hayırlı olan her nerede ise onu benim için takdir et. Sonra da beni ondan razı kıl.’

Bu duayı edip ihtiyacını söylesin.’

(1163) Ebu Katade ibni Rib’i El-Ensari, Peygamber’in (sav) şöyle söylediğini haber vermiştir:

‘Sizden birisi mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın.’

(1164) Enes ibni Malik şöyle dedi:

‘Allah Resûlü (sav) bize iki rekât namaz kıldırdı. Sonra da namazdan sonra kalkıp gitti.’

(1165) Abdullah ibni Ömer şöyle demiştir:

‘Allah Resûlü (sav) ile beraber öğleden önce ve sonra, cumadan sonra, akşam namazından sonra

ve yatsıdan sonra ikişer rekât namaz kıldım.’

(1166) Cabir ibni Abdullah Allah Resûlü’nün (sav) hutbede şöyle dediğini bildirmiştir:

‘Sizden birisi imam hutbe okurken camiye girerse iki rekât namaz kılsın.’

(1167) Mücahid şöyle demiştir:

‘İbni Ömer evine gitti. Kendisine, ‘İşte Allah Resûlü (sav) Kâbe’ye girdi.’ denildi. İbni Ömer şöyle

dedi: ‘Bunun üzerine ben de Kâbe’ye gittim. Allah Resûlü’nün (sav) oradan çıktığını gördüm. Kapıda Bilal vardı.

Ben, ‘Bilal, Allah Resûlü (sav) Kâbe'de namaz kıldı mı?’ diye sordum.

Bilal, ‘Evet.’ dedi.

‘Nerede kıldı?’ dedim.

Bilal, ‘Şu iki direğin arasında. Sonra da çıkıp Kâbe’nin damında iki rekât kıldı.’ dedi.’

Buhari şöyle dedi:

‘Ebu Hureyre şöyle demiştir: ‘Peygamber (sav) bana iki rekât kuşluk namazı kılmayı tavsiye etti.’

İtban şöyle dedi:

‘Allah Resûlü (sav) ve Ebu Bekir kuşluk vakti evime geldiler. Peygamber’in (sav) arkasında saf yaptık.

O da bize iki rekât namaz kıldırdı.’ (Buhari, Kitâbu’t Teheccüd, 25. Bab)”

TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI

Aslolan gece ve gündüz nafilelerini ikişer rekât olarak kılmak olsa

da, bazen dört rekât olarak da kılınabilir. Zira bazı rivayetlerde Allah

Resûlü'nün (sav) dört rekât olarak kıldığı da varid olmuştur:

"Ebu Seleme ibni Abdurrahman, Aişe'ye (r.anha) , 'Resûlullah'ın (sav) Ramazan'da

namazı nasıldı?' diye sordu.

Aişe şöyle dedi: 'Resûlullah ne Ramazan'da ne de başka zaman on bir rekâttan fazla gece namazı kılmamıştır. Önce dört rekât kılardı. Bu rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların

da güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekât kılardı.'

(Aişe dedi ki:) 'Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Vitir kılmadan uyuyor musun?'

diye sordum.

Resûlullah (sav), 'Ey Aişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.' dedi.' " 53

4. Revatip Sünnetler Oturarak Kılınabilir

Güç yetirenin ayakta namaz kılması (kıyam) farz namazlar için rükundur. Nafile namazlarda kıyam, namazın rüknu değildir. Dileyen nafile

namazı oturarak kılabilir.

Basur (hemeroid) hastası olan İmran ibni Husayn Peygamber'e (sav) oturarak namaz kılmanın hükmünü sordu ve Resûlullah (sav) ona şöyle cevap

verdi:

"Ayakta kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan ayakta kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır. Yatarak kılan ise oturarak kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır." 54

Abdullah ibni Amr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav), 'Bir kimsenin oturarak kıldığı namaz, yarım namazdır.' diye

53. Buhari, 1147; Müslim, 738; Bazı âlimlerimiz bu rivayeti "Gece namazı iki ikidir." hadisi ışığında anlayıp, "Tüm nafileler iki rekât kılınmalıdır." demişlerdir. Biz Allah Resûlü'nün (sav) farklı

uygulamalarının müstakil birer sünnet olarak anlaşılmasının –genel anlamda- Şari'nin gözettiği

hikmetlere daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Zira sünnete muhatap olan ümmet içinde, farklı

imani seviyelere sahip insanlar vardır ve Allah Resûlü'nün (sav) sünneti her birini kucaklamaktadır.

Kaldı ki; onun (sav) sünnet namazları, zikirleri ve vb. tüm uygulamalarında bu çeşitliliği görmek

mümkündür. Onun (sav) abdest alması, namaz sonrası yaptığı zikir adetleri, revatip sünnetleri,

gece namazı ve vitri, kuşluk namazı bu çeşitliliğin örneklerindendir. Allah en doğrusunu bilir.

54. Buhari, 1115

buyurduğu bana bildirildi. Bunun üzerine kendisinin yanına gittim. Kendisini,

oturarak namaz kılarken buldum. Elimi başının üzerine koydum.

Bana, ‘Ey Abdullah ibni Amr neyin var?’ buyurdu.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü, senin, ‘Bir kimsenin oturarak kıldığı namaz yarım namazdır.’ diye buyurduğun bana bildirildi, ama sen de oturarak namaz

kılmaktasın?’ dedim.

O da, ‘Evet öyle ama ben, sizden birisi gibi değilim.’ buyurdu.” 55

Kişi oturarak nafile namaza başlayabileceği gibi, ayakta başlayıp sonra

oturabilir. Yine oturduktan sonra tekrar kalkıp kıyamda namaza devam

edebilir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) yaşlandığı zamana kadar gece namazını oturarak kıldığını görmedim. Ta ki, yaşlandığında oturarak kıraat eder, okuduğu sureden otuz veya

kırk ayet kaldığında ayağa kalkar bunları okuduktan sonra rükûya giderdi.” 56

5. Revatip Sünnetlerin Kazası

Vakitler bölümünde geçtiği gibi, herhangi bir özürle kılınmamış namaz,

o özür giderildiğinde kılınabilir. Bu; namazın kazası değil, bizzat şeriatın özür ehline tanıdığı bir fırsattır.

Uykuda kalma, unutma, kamet okunduğu için farz namazı kılma zorunluluğu, İslam toplumunun işleri nedeniyle namazı kılamama bu özürlerden bazılarıdır.

• Uykuya kalmak

Amr ibni Ümeyye Ed-Damri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir seferinde Resûlullah (sav) ile birlikte bulunuyorduk. Sabah namazına Güneş doğuncaya kadar uyanamadılar, uyandıklarında, ‘Bu yerden biraz uzaklaşınız.’ buyurdu. Sonra Bilal’e emretti, o da ezan okudu, sonra hepsi abdest aldılar

ve sabah namazının sünnetini kıldılar, tekrar Bilal’e kamet etmesini emretti ve

ashabına sabah namazını kıldırdı.” 57

55. Müslim, 735

56. Buhari, 1148; Müslim, 731

57. Ebu Davud, 444; Kıssanın aslı için bk. Buhari, 595; Müslim, 680

• Farz namaza yetiştiği için sünneti kılamamak

Kays ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) sabah namazının farzından sonra namaz kılan birini gördü ve bunun üzerine, ‘Sabah namazı iki rekâttır.’ buyurdu.

O adam da, ‘Ben farzdan önceki sünneti kılmamıştım o ikisini kılıverdim.’ deyince Resûlullah (sav) seslenmedi.” 58

• İslam toplumunun işleri nedeniyle sünneti kılamamak

“Peygamber (sav) namazını bitirince şöyle dedi: ‘Ey Ebu Ümeyye’nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rekâtı sordun. Bana Abdulkays Kabilesi’nden bazı kimseler geldiler. Ben onlarla meşgul olduğumdan öğle namazından sonra kıldığım iki rekâtı kılamadım. İşte (ikindiden sonra kıldığım) o iki rekât bu (öğle namazından sonra kılmam gerektiği hâlde kılamadığım) iki rekâttır” 59

Bir özür nedeniyle kılınmamış namazlar, namaz kılmanın yasaklandığı vakitlere denk gelse dahi kılınabilir. Yukarıda verdiğimiz son iki örnek bunun delillerindendir. Sahabi kılmadığı sabah namazı sünnetini sabah namazından sonra; Allah Resûlü (sav) kılamadığı öğlen sünnetini ikindiden sonra kılmıştır. Her iki vakitte (sebepsiz) namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerdir.

6. Farz ve Nafile Namazın Arasını Ayırmak

Farz namazı kıldıktan hemen sonra revatip sünnet kılmak doğru değildir. Farz ile revatip sünnetlerin ayrılması için konuşmak veya yer değiştirmek gerekir.

“Nafi ibni Cubeyr, Saib ibni Yezid’e (ra) haber gönderdi. Muaviye’nin (ra) namaz hususunda Said’de (ra) gördüğü şeyi soruyordu. O da şöyle demiştir: ‘Evet, onunla (Muaviye ile) birlikte mescidde bulunan özel odada cuma namazı kılmıştım. İmam selam verdiğinde bulunduğum yerde ayağa kalktım ve (nafile) namaz kıldım. Kendisi içeri girdiğinde bana haber gönderdi ve şöyle dedi: ‘Bu yaptığını bir daha yapma. Cuma namazını kıldığında konuşmadıkça veya dışarı çıkmadıkça namazın arkasında (bulunduğun yerde) bir namaz daha kıl-

58. Ebu Davud, 1267

59. Buhari, 1233; Müslim, 834

ma. Çünkü Resûlullah (sav) bize böyle emretti. Konuşmadıkça veya mescidden

çıkmadıkça bir namazın arkasına bir başka namaz eklememeyi emretti.’ ’ ” 60

Nafi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer bir adamı cuma günü mescidde cuma namazını kıldığı yerde iki

rekât namaz kılarken gördü, hemen ona engel oldu ve ‘Cumayı dört rekât olarak mı kılıyorsun?’ dedi.

Abdullah ibni Ömer, cuma günü Cuma’dan sonra evinde iki rekât namaz kılar ve ‘Resûlullah da (sav) böyle yapardı.’ dedi.” 61

7. Aynı Yerde Namaz Kılmak

Allah Resûlü (sav) ve ashabı (r.anhum) bir yeri âdet edinerek nafile namaz kılmışlardır.

Yezid ibni Ebi Ubeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Seleme ibni’l Ekva ile birlikte mescide gelirdim. O, mushafın yanındaki direğin kenarında namaz kıldırdı.

Ona, ‘Ey Ebu Müslim bana öyle geliyor ki, bu direğin yanında namaz kılmak

için çaba harcıyorsun.’ dedim.

O da, ‘Evet, çünkü Allah Resûlü’nün (sav) burada namaz kılmak için fırsat kolladığını gördüm’ diye cevap verdi.” 62

Mescidin belli bir noktasında; farz ve nafileyi birleştirmeye sebep olmadıkça veya kulluğu zedeleyecek riya/şöhret gibi bir afete sevk etmedikçe ya da orayı mülk edinmek gibi bir zorbalığa sebep olmadıkça namaz

kılınabilir.63

60. Müslim, 883

61. Ebu Davud, 1127

62. Buhari, 502; Müslim, 509

63. Mescidin bir yerini âdet edinerek namaz kılmayı yasaklayan hadisler varid olmuştur. Bunların bir kısmı zayıftır. (bk. Ebu Davud, 1006-1007) Bir kısmı ise sahih hadisler ışığında anlaşılmalıdır:

Abdurrahman ibni Şibl’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) kişinin namaz kılarken karganın yem toplaması gibi acele ederek yatıp kalkmasını, yırtıcı hayvanlar gibi kollarını yayıp oturmasını, devenin ağılda bir yeri kendisine yer edindiği gibi mescidde kendisine bir yer edinmesini yasakladı.” (Ebu Davud, 862; Nesai, 1112) Bu

hadisin lafızları Kuteybe’ye aittir.

Hadisin sonunda yer alan ifadede kastedilen özel bir anlam olmalıdır.

Nevevi (rh) şöyle der:

8. Kamet Okunduktan Sonra Nafile Kılınmaz

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namaz için kamet getirildiğinde artık farz namaz dışında başka namaz kılmak yoktur.” 64

Abdullah ibni Malik ibni Buhayne’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Resûlullah (sav) farz namaz için kamet getirilirken bir adamın iki rekât

namaz kıldığını gördü. Resûlullah (sav) namazdan çıkınca orada bulunanlar etrafını sardı. Bunun üzerine Peygamber (sav) o adama (ikaz sadedinde) şöyle

buyurdu: ‘Sabah namazını da mı dört rekât kılıyorsun, sabah namazını da mı

dört rekât kılıyorsun?!’ ” 65

Nafile namaz kılarken kameti duyan namazdan çıkar ve imamla birlikte

farz namazı kılar. Bunun gerekçesi şudur:

• Allah Resûlü’nün açık emri ve kamet verilmesine rağmen namaz kılanı uyarması.

“Bu hadiste namazı, eğer bir fazileti bulunuyorsa belli bir yerde devamlı kılmakta bir sakınca

olmadığı anlaşılmaktadır. Yasak ise kişinin mescidde belli bir yeri devamlı tutması hakkındadır.

Çünkü böyle bir işte ne fazilet vardır ne buna gerek vardır. Faziletli olma hâlini az önce zikrettik.

Bir ilmi ders olarak okutmak yahut fetva vermek ya da hadis dinlemek ve buna benzer gerek duyulan şeyler söz konusu ise bunda kerahat yoktur. Aksine böyle bir iş müstehap olur. Çünkü bu,

hayır yollarını kolaylaştırmak türündendir. Kadı İyaz -Allah ondan razı olsun- gereksiz yerde bir

yeri sabit olarak yer edinmenin mekruh olup olmadığı hususunda selefin farklı görüşlere sahip

olduğunu, ihtiyaç olması halinde ise belirttiğimiz şekilde ittifak ettiklerini nakletmektedir.” (Müslim Şerhi, 509 No.lu hadis şerhi)

İbni Hacer (rh) şöyle der: “Yasağın hikmeti şöhret, riya, duyulmak; alışkanlıklara, zevklere ve şehvetlere bağlılık gibi şeylere sevk etmesidir. Bunların her biri (kulluk) afetlerindendir ve bunlardan

imkân dâhilinde uzak durmanın gerekliliği belli olmuştur.” (Avnu’l Ma’bûd, 862 No.lu hadis şerhi)

“Bir grup âlim bu meseleyi yukarıda zikredilen farz ve nafile arasını ayırmak olarak anlamışlardır.

Bir yeri âdet edinerek namaz kılanın farz ve nafile arasını birleştireceğini bunun da yasak olduğunu söylemişlerdir.” (Neylu’l Evtâr, 1147-1148 No.lu hadis şerhleri)

Derim ki: Allah Resûlü’nün (sav) bunu yasaklaması ve kendi yapması; bu nehyin haramlık gerektiren kesin bir nehiy olmadığını, irşad gerektiren bir nehiy olduğunu gösterebilir:

Yine bu, âdeta bir yeri mülk edinen ve başkalarının orayı kullanmasına müsaade etmeyen zorbalık için yapılan bir nehiy de olabilir. Allah en doğrusunu bilir.

64. Müslim, 710

65. Buhari, 663; Müslim, 711

• İmamla beraber ihram tekbirini almak sünnet namazdan daha faziletlidir.

Ömer ibni Hattab’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim kırk gece mescidde cemaatle namaz kılar ve bu süre içerisinde yatsı

namazının ilk rekâtını kaçırmazsa Allah bu yaptığından dolayı o kimseyi ateşinden azad eder.” 66

• Bir özürden dolayı yapılamayan salih amelin ecri alınır.

Ebu Burde’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Burde ve Yezid ibni Ebu Kebşe birlikte yolculuk ediyordu. Yezid bu sırada oruçlu idi. Ebu Burde ona şöyle dedi: ‘Ben Ebu Musa’dan defalarca duydum; Resûlullah’ın (sav) şöyle buyurduğunu söylemişti, ‘Kul hastalandığında

veya yolculuğa çıktığında sağlıklı iken veya yolculuğa çıkmadan önce yapmış

olduğu amellerin sevabını aynen alır.’ ’ ” 67

Hangi salih amel olursa olsun, özür nedeniyle yapamayan onun ecrine

ortaktır.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Tebuk Gazvesi’nden dönüp de Medine’ye yaklaştığında şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz Medine’de öyle kimseler var ki her nerede yürüyüp yol

almışsanız, hangi vadiyi kat edip geçmişseniz mutlaka onlar da sizinle beraberdi.’ ” 68

• Sünnet kıldığı takdirde imamla birlikte ihram tekbirine yetişemeyecektir. Bu faziletin telafisi yoktur. Sünnetten çıkıp imamla farzı kıldığında, namaz sonrasında sünneti kılabilecektir.

Kays ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) sabah namazının farzından sonra namaz kılan birini gördü ve

bunun üzerine, ‘Sabah namazı iki rekâttır.’ buyurdu.

66. İbni Mace, 798

67. Buhari, 2996

68. Buhari, 4423

O adam da, ‘Ben farzdan önceki sünneti kılmamıştım o ikisini kılıverdim.’

deyince Resûlullah (sav) seslenmedi.” 69

Telafisi olan bir amel için telafisi olmayan bir fazileti terk, kulluk fıkhına

uygun olmasa gerektir. Allah en doğrusunu bilir.

9. Ezanla Kamet Arasında İki Rekât Sünnet

Abdullah ibni Muğaffal’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Her ezan ile kamet arasında bir namaz vardır. Her ezan ile kamet arasında

bir namaz vardır. Her ezan ile kamet arasında bir namaz vardır.’

Ravi der ki: ‘Üçüncüde ‘dileyen kimse için’ buyurdu.’ ” 70

Her vakit namaz öncesinde, ezanla kamet arasında müstakil bir sünnet

olarak iki rekât namaz kılmak sünnettir.

10. Yolculukta Revatip Sünnetleri Kılmak71

III. Gece Kılınan Nafileler

Yatsı namazından sonra sabah namazına kadar nafile namazlara “kıyamu’l leyl/gece namazı” denir. Gece kılınan nafileler dört kısıma ayrılır:

• Uyuyup uyandıktan sonra kılınan namaz teheccüd namazıdır. Kelimenin kökü olan h-c-d uyku anlamındadır. Teheccüd ise uykuyu gidermek anlamında, uykudan kalkmaya işarettir.72

• Gece namazı Ramazan ayında kılınıyorsa teravihtir.

• Gece namazı Ramazan dışında ve uyumadan önce kılınıyorsa gece

namazıdır.

• Gece namazının kendisiyle sonlandığı namaz vitirdir.

69. Ebu Davud, 1267

70. Buhari, 627; Müslim, 838

71. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Revatib Sünnet", 2/439

72. bk. El-Mufredât, s. 832, h-c-d maddesi

A. Gece Namazı

1. Gece Namazının Önemi ve Fazileti

a. Gece namazı ruhu terbiye eder kalbi arındırır

“Ey örtüsüne bürünen/(nübüvvet) yükünü yüklenen (Peygamber)! (İçinde dinleneceğin) az bir kısmı hariç geceleyin kalk! Yarısı kadar ya da biraz eksilt veya ona biraz ekle. Kur’ân’ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku.” 73

Gece namazı; Yüce Allah’ın kullarını terbiye ettiği ve onları kendi davası için hazırladığı özel bir ibadettir. Daha yolun başında, İslam’la tanıştıkları ilk günlerde aynı zamanda gece namazıyla tanışmışlardır. Rabbimiz ilk İslam toplumuna gece namazını emretmesini şöyle gerekçelendirmiştir.

“Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan bir söz vahyedeceğiz.” 74

İnsana tevdi edilen emanet -başta Kur’ân olmak üzere- ağırdır. Bu ağırlıktan olsa gerek; dağ, gök ve arz bu emaneti kabule yanaşmamıştır.

“Şüphesiz ki biz; göklere, yere ve dağlara emaneti (şer’i sorumluluğu/irade ve mükellefiyeti) teklif ettik. Onu yüklenmekten kaçındılar. Ve ondan endişeye kapıldılar. (Ama) insan onu yüklendi. Çünkü o, pek zalim, pek cahildir.” 75

İnsan hem cahil hem de zalimdir. Emanetin ne olduğunu anlamadan onu kabul etmiştir. Yüce Allah insana olan merhametinden onu zalim ve cahil nefsiyle başbaşa bırakmamış, ona yol göstermiştir. Onun cahilliğini giderecek şey vahiy, yani şer’i ilimdir. Yüce Allah indirdiği kitaplar ve görevlendirdiği elçilerle insanın bu ihtiyacını gidermiştir. Onun zalimliğini giderecek olansa ruhunu arındırması; onu zalimleştiren hevayı terbiye etmesi; “Her şeyi yapabilirim.” kibrini kıracak ibadetlerle Rabbinin önünde eğilmesidir. Tüm bunları sağlayacak vesilelerden biri; belki de en etkilisi gece namazıdır. Gece namazı ağır yükü yüklenmek için bir hazırlık süreci, manevi bir tamir atölyesidir. İnsan ruhundaki aksaklıkları, fıtratıyla uyumsuz duygu ve düşünceleri, onu Rabbinden alıkoyan cahiliye kalıntılarını bir bir onaran/ıslah eden bir atölye…

73. 73/Müzzemmil, 1-4

74. 73/Müzzemmil, 5

75. 33/Ahzâb, 72

“Hiç kuşkusuz gece ibadeti (duygu dünyanda) daha etkili, söz olarak da daha kuvvetlidir.” 76

Hiç şüphesiz Allah’ın şeriatı bir bütün olarak ruhu onaran ve insanı Rabbine yakınlaştıran bir etkiye sahiptir. Bu yönüyle meşru her ibadet, bir arınma/tezkiye vesilesidir. Gece namazını bunlardan ayıran şeyse onun etkisidir. O, Kur’ân’ın ifadesiyle daha etkili ve daha kalıcı bir tesire sahiptir. Zira arınmak ve ruhunu büyük bir davaya hazırlamak için gece namazı vesilesine tutunan, çok az, seçkin bir zümrenin yolunu yol edinmiştir.

Çoğunluk, rahat bir uykuyu, o ise yorucu bir kıyamı tercih etmiştir. Çoğunluk bedenin çağrısına, o semanın çağrısına kulak vermiştir… Tüm bunların ötesinde gecenin kendine has bir bereketi vardır.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en yakın semaya inerek şöyle der, ‘Bana dua eden yok mu ona icabet edeyim, isteyen yok mu ona vereyim, bağışlanmayı isteyen yok mu onu bağışlayayım.’ ” 77

Elbette rahmetin sağanak olup yağdığı böyle bir zamana tevafuk eden, rahmetten payına düşeni alacak, sair zamanlardan daha çok arınacak, yücelecektir.

Gece ibadetini etkili kılan bir diğer sebep de ihlas olsa gerektir. Gece ibadeti kişiyle Rabbi arasında, gözlerden ırak, yalnızca Allah’ın bildiği bir ibadettir. Şüphesiz ki bir ibadetin kalp üzerinde etkisi, sayısı ve uzunluğunda değil, ihlasındadır. Naslarda karşılaştığımız, bir köpeğe su içirdiği için cennete giden, bir borçluyu affettiği için affolunan… insanlar; bir yudum su veya üç beş kuruşluk bir bağış nedeniyle değil, o amellerin ardındaki ihlas nedeniyle cennete girmişlerdir.

b. Yüce Allah “gece ehlini” övmüştür

“Rahmân’ın kulları yeryüzünde tevazu ile yürür. Cahiller kendilerine sataştığı zaman:’Selam olsun size!’ derler. Onlar, geceyi Rableri için secdede ve kıyam-

76. 73/Müzzemmil, 6

77. Buhari, 1145; Müslim, 758

da geçirirler. Onlar ki: ‘Rabbimiz! Cehennem azabını bizden çevir. Şüphesiz ki onun azabı, sürekli ve katlanılması zor bir cezadır.’ derler.’ Şüphesiz ki o, ne kötü bir yerleşim yeri ve ne kötü bir konaktır.’ ” 78

“Ayetlerimize (gerçek anlamda şu kimseler) inanır: (Ayetlerimiz) kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapanan, Rablerini hamd ile tesbih eden ve

(ayetlerimize karşı) büyüklenmeyenler… Yanları (geceyi ibadetle geçirmek

için) yataktan uzaklaşan, Rablerine korku ve umutla dua eden ve onlara verdiğimiz rızıktan infak edenler… Hiçbir nefis, yaptıklarının mükâfatı olarak,

kendileri için hazırlanmış göz aydınlığı (nimetlerin) ne olduğunu bilmez.” 79

“Hiç kuşkusuz muttakiler, cennetlerde ve pınarlardadır. Rablerinin kendilerine verdiği (nimetleri) alırlar. Çünkü onlar, bundan önce muhsinler/kulluğunu

en güzel şekilde yapmaya çalışanlar idi. Geceleri pek az uyurlardı. Seherlerde

istiğfarda bulunurlardı.” 80

Geceyi Rablerinin huzurunda, kıyamda ve secdede, umut ve korku dolu

bir kalple geçiren, sonra da oturup seher vaktini istiğfarla geçirenler Yüce

Allah’ın seçkin kullarıdır. Onlar kulluğun hakikatini anlamış, fıkhını idrak

etmiş bahtiyarlardır. Gece ibadetinin etkili bir arınma vesilesi olmasının

bir sebebi de bu övgüdür. Zira Mele-i A’lâ’nın övgüsü yeryüzüne sevgi, rahmet, sebat, bereket… olarak yansımaktadır. Az olan çoğa, kemmiyet keyfiyete, nicelik niteliğe ve tüm bunlar hayır ve berekete inkılap etmektedir.

c. Gece ibadeti salihlerin sünnetidir

Bilal El-Habeşî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Gece namazını ihmal etmeyiniz. Çünkü o sizden önceki salih kişilerin âdetidir. Gece namazı, Allah’a yakınlık olup günahlardan sakındırır, kötülükleri

de uzaklaştırır.” 81

Gece ibadeti kişiyi salihlerden kılar. Salihlerden olmak sahibine fayda

verdiği gibi içinde olduğu topluluğa da fayda verir. Çünkü Allah (cc) yeryüzüne salih kullarını vâris kılacaktır.

78. 25/Furkân, 63-66

79. 32/Secde, 15-17

80. 51/Zâriyat, 15-18

81. Tirmizi, 3549

“Andolsun ki Zikir’den sonra Zebur’da da şöyle yazdık: “Şüphesiz ki yeryüzüne, salih kullarım vâris olacaktır.’ ” 82

d. Gece ibadeti en faziletli amellerdendir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Ramazan ayından sonraki en değerli oruç Allah’ın ayı olan Muharrem ayındaki oruçtur. Farz namazlardan sonraki en değerli namaz da gece namazıdır.’ buyurdu.” 83

Gece ibadetinin fazileti; kişinin Allah’a (cc) en yakın olduğu ânda, günün en özel vaktinde Allah’ın (cc) huzurunda durmasındandır. Yüce Allah bu vakitte sıcak yatakta uyumayı terk eden ve O’nun (cc) huzurunda duran kimseleri sevmekte, onlarla övünmektedir.

Abdullah ibni Mes’ud’dan (ra) Allah Resûl’ünün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Rabbimiz (cc) şu iki adama taaccub eder: Bunlardan biri yatak ve yorganından sıçrayıp kalkar, ailesi ve sevdiklerinden ayrılarak namaz kılar. Rabbimiz şöyle der:

‘Ey meleklerim, benim kuluma bakın. O, benim nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabından çekinerek yatağından ve yerinden sıçrayıp kalktı. Sevdiğinden ve ailesinden ayrılıp namaza durdu. Diğer bir kişi de, Allah (cc) yolunda cihad etti. Onlar mağlup oldular. Bu kişi ise savaştan kaçınmanın kendi aleyhine neler getireceğini, savaşa devam etmesinin ise neler kazandıracağını anladı. Nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek dönüp kanı akıncaya kadar savaştı.’

İşte o zaman, Allah (cc), meleklerine şöyle der,

‘Benim kuluma bakın, benim nezdimdeki rahmeti arzu ederek ve benim nezdimdeki azaptan korkarak tekrar cihad etmeye döndü ve kanı akıtılıncaya kadar savaştı.’ ” 84

82. 21/Enbiyâ, 105

83. Müslim, 1163

84. Ahmed, 3949

Gece ibadetinin fazileti; o saatte Allah’a (cc) kulluk edenlerin, Rablerinin çağrısına icabet etmesidir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en yakın semaya

inerek şöyle der, ‘Bana dua eden yok mu ona icabet edeyim, isteyen yok mu ona vereyim, bağışlanmayı isteyen yok mu onu bağışlayayım.’ ” 85

Şirk, bidat ve masiyetle ölmemiş/kararmamış kalpler, gecenin son üçte birindeki bu çağrıyı duymakta, hissetmektedir. Bedenin ve uykunun vücudu uyuşturan davetini, cennete ve mağfirete çağıran diriltici davet için terk etmektedir. Bu; Yüce Allah’ın yanındaki rahmet ve nimete olan umut ve O’nun azabından korkmaktan kaynaklanan bir tercihtir.

e. Gece ibadetinin ehli, cennetin özel konuklarıdır

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Cennette içeriden dışarısı, dışarıdan içerisi gözüken öyle köşkler vardır.’

Bir bedevi kalkarak şöyle dedi: ‘O köşkler kim içindir?’

Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Güzel ve tatlı sözler söyleyen, yemek yediren, nafile oruçlara devam eden, insanlar uykuda iken geceleri namaz kılan kimseler içindir.’ ” 86

Günün en özel vaktini ibadetle değerlendirenler, cennetin en güzel yerinde ağırlanırlar. Mükâfatlar amelin cinsindendir.

Gece namazını ailecek kılmak

Salih bir yuva sahibi olmanın yani evi cennetten bir köşeye çevirmenin yollarından biri, gece namazını aileyle beraber kılmaktır.

Ebu Said ve Ebu Hureyre’den (r.anhuma) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir adam gecenin bir kısmında karısını uyandırır sonra her ikisi de iki rekât

85. Buhari, 1145; Müslim, 758

86. Tirmizi, 1984

namaz kılarsa veya erkek kendi başına namaz kılarsa o erkek Allah’ı zikreden erkekler içerisine, kadın da Allah’ı zikreden kadınlar içerisine kayıt edilir.” 87

Allah Resûlü (sav) eşleri ve çocuklarını namaza kaldırır, beraberce o saati ibadetle geçirmeye teşvik ederdi.

Behz ibni Hâkim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yatsıyı kılardı sonra yatağına girerdi. Sekiz rekât kılardı, kıraat secde ve rükûları birbirine denk yapardı. Hiçbir rekâtta oturmaz sadece sekizinci rekâtta oturur selam vermeden ayağa kalkar bir rekât daha kılarak önceki kıldıklarını

tekleştirirdi. Sonra çok yüksek sesle bir selam verirdi ki bu sesiyle bizi

uyandırırdı.” 88

Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Peygamber (sav) gelip beni ve kızı Fatıma’yı kaldırıp, ‘Haydi namaz

kılmıyor musunuz?’ buyurdu.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü, canlarımız Allah’ın elindedir. Eğer bizim kalkmamızı dilerse kaldırır!’ dedim.

Ben böyle söyleyince dönüp gitti ve bana hiçbir karşılık vermedi. Sonra onun

giderken dizlerini döverek, ‘İnsan mücadele etmeye ne kadar da düşkün böyle!’ dediğini duydum.” 89

Allah Resûlü (sav), Müslim eşlerin birbirlerini namaza kaldırmalarını teşvik etmiştir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Gecenin bir kısmında kalkıp namaz kılan, namaz kılması için hanımını da

uyandıran, kaldırmak için su serpen kimseye Allah rahmet etsin. Gece kalkıp

namaz kılan, namaz kılması için kocasını uyandıran kalkmak istemediği takdirde yüzüne su serpen kadına da Allah rahmet etsin.” 90

87. Ebu Davud, 1309

88. Ebu Davud, 1347

89. Buhari, 1127; Müslim, 775

90. Ebu Davud, 1308

Gece Uyanmak

Gece uyanmak, Yüce Allah’ın (cc) nimetlerindendir. Bir diğer ifadeyle

Yüce Allah’ın kulunu namaza davet etmesidir. Gece kendiliğinden uyanan, huzura çağırıldığını anlamalı, çağrıya icabet etmelidir. Şayet kalkıp

namaz kılamayacaksa, gafil olarak uyumamalı Rabbini övmeli ve ihtiyacını O’ndan (cc) istemelidir.

Ubade ibni Samit’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim geceleyin uyanarak,

ٌ،

◌َديرَ

◌ْق ء

ع َ لَ كُلِّ ش

َالح ْمُدَ ، وُهَو

◌َكَ ولُهُّ◌

◌ه َ وْحَدُهال َ ِ َ ش َيك لُه، لُه الُملُّ◌

الَ إِلَه إِلَّ الل

◌ِّ◌

◌وةَ إِلَّ باللّ ُ◌

◌ه َ ، وُ الله أَ ُكْبَ ، وال َ ح ْوَلَ والَ قُّ◌

◌ه َ ، والَ إِلَه إِلَّ اللّ◌

◌ح َ ان اللَ ْ◌

◌ه َ ، وُسبِّ◌

◌ح ْمُد لِلَ ْ◌

اَل

‘Allah’tan başka ilah yoktur, o tektir, ortağı yoktur. Mülk ve hamd O’na aittir. O’nun gücü her şeye yeter. Hamd Allah’a aittir. O’nu tenzih ederim. Allah’tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür. Allah’ın güç ve kudretinden başka güç ve kudret yoktur.’ der ve daha sonra da:

◌ ْلِ

◌ه َّم ْ اغِفرُّ◌

اَلل

‘Allah’ım beni bağışla’ der, yahut başka bir dua ederse duası kabul edilir. Abdest alarak namaz kılarsa namazı kabul edilir.” 91

Gece Namazına Niyet Etmek

Gece namazı için kalkmaya niyet etmek başlı başına bir ibadettir.

Ebu Derda’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Geceleyin kalkıp namaz kılmak niyetiyle yatağına yatan ve sabah namazına kadar uyuyakalan kimse için niyet ettiği namazın ecri yazılır ve onun uykusu Rabbi tarafından kendisine verilmiş bir bağış olur.” 92

2. Gece Kalkışını Kolaylaştıran Etkenler

• Gece namazına niyet etmek: Aynı zamanda gece uyanmak için ko-

91. Buhari, 1154

92. Nesai, 1787; İbni Mace, 1344

laylaştırıcı bir etkendir. Zira bir şeye niyet etmek kalbi ve zihni programlamaktır.

• Uykuyu düzenlemek: Gece namazını kolaylaştıran etkenlerden biri

erken uyumaktır. Erken uyumak vücudun dinlemesini sağlayıp, uyanmayı kolaylaştırmaktadır.

• Vücudu ağırlaştırmamak: Çok yiyerek ve içerek ağırlaşan vücut uyanmakta zorluk çeker. İhtiyacı kadarıyla beslenen ve uykudan birkaç saat

önce yeme içmeyi kesen kişi gece daha rahat uyanır.

• Yatmadan önce yapılması gereken zikirleri yapmak: Allah Resûlü

(sav) uyumadan önce birtakım zikirler yapar, günü Allah’ı zikrederek sonlandırırdı. Hiç şüphesiz bu zikirler, kalbi ve zihni arındırmakta, kişiyi

manen ağırlaştıran günahlardan temizlemektedir. Bu da gece kalkışını

kolaylaştırmaktadır.93

93. Allah Resûlü’nün (sav) uyumadan önce yaptığı salih ameller:

Bera ibni Azib (ra) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Yatmak istediğinde namaz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ

tarafına doğru yat ve şöyle de:

◌ْ إِلَّ ا مْتَك ـِ مْن َ ـَ وال ـَ جأَ

◌ْ ملْ ـَ ال ، ك

◌ً إِلَي ـَ ة

◌ً وَرْهب ـَ ة

◌ْ رْغب ، ـَ ك

◌ُ ْ إِلَي ـِ ظَ ْهِري ت

◌ْ جأْ

◌ْ وأَلْ ، ـَ ك

◌ْ إِلَي ـِ مِري

◌ْ وفَّ ـَ وْض ُت أَ ، ـَ ك

◌ْ إِلَي ـِ ـَ وْجِهي ـَ مُت

◌ْ سلْ

◌ّ أَ ـَ م ه

اَلل

◌ْ تَ

◌ْرَسل

◌ِأَذي

◌ِالّذ ك

◌ْوبِنَبِيِّ ، تَ

◌ْزل

◌ِأَنّذي

◌َابَك ال

آمْنُتِ بِكت

◌َهُمَّ

◌ْاللّ، ك

إِلَي

‘Allah’ım yüzümü (kendimi) sana teslim ettim. İşimi sana havale ettim. Sırtımı sana dayadım.

Ümidim de sendedir, korkum da. Senden ancak sana sığınılır. Allah’ım indirdiğin Kitab’a ve gönderdiğin Peygamber’e iman ettim.’

O gece ölürsen fıtrat üzere ölmüş olursun. Bunlar son söylediğin sözler olsun.’ ”(Buhari, 247)

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yatağınıza gittiğiniz zaman izarınızın iç tarafıyla yatağınızı bir silin. Çünkü siz sabah kalktıktan

sonra yatağınıza nelerin girip çıktığını bilmezsiniz. Sonra şöyle deyin,

ادَك

◌َ

◌ِا تَحْفُظ بِهِ عبَ

احفَظْهِ ا ب

◌ْها فّ

◌ْتَ

◌ْرَسل

◌َأَنْ ا، وإِنْ فَسْ فَارَحْمَهَ

◌ْمَسْكَتَ نَ

◌َأَنْ رفَعُه، إِنْ

◌َأَنِ وبِكَ جْنَبِي وَضَعْتُ رَبِّ اسِمَكَ بْ

الصال حِ” Ey Rabbim isminle yatağıma yattım. Yine senin rızanla kalkacağım. Eğer gece canımı alırsan

bana merhamet et. Eğer yaşamamı irade edersen beni salih kullarını koruduğun gibi koru.’ ” (Buhari, 6320; Müslim, 2714)

Ebu Zerr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) yatmaya gittiğinde,

ا

◌َ

◌ُوتَ وأَحْيُ◌

◌ّ أَ◌مَّ◌ هِ بْ اسِمَك◌

اَلل

‘Senin adınla ölür ve dirilirim.’ uyandığında da,

◌ُ الن◌ُشُ ورْ◌ هُّ

◌َ ماتَن ا وإِلَيَ◌

أَ ما

◌َ◌ عَدْ◌َ

◌َ ا ب◌

◌َ انَ

◌ّ ذي أَحْيَ◌

◌ِ ال◌

◌ْ◌ حْمُد لَ◌

اَل

NAMAZ KİTABI

234

‘Bizi öldürdükten sonra tekrar dirilten ve en sonunda mezarlarımızdan bizi çıkaracak olan Allah’a

hamdolsun.’ demiştir.” (Buhari, 6325)

El-Bera’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), yatağına geldiğinde,

◌ُ مُوتُ◌

◌َ ا، وِبْ اسِمَك أَ◌

◌ّ هُمَّ◌ بِ اسِمَك أَحْيُ◌

اَلل

‘Allah’ım senin ismin ile hayata kavuşur, senin ismin ile ölürüm.’ diye dua ederdi. Uyandığında ise

◌ْ النـُشـُورْ

◌َ ماتَنـَ ا، وإِلَيَ

◌َ عَدَما أَ

◌َ ا بَ

◌َ انَ

◌ّ ذي أَحْيَ

◌ِ الـ

◌ْ حْمُد لَ

اَل

‘Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah’a hamdolsun. Kıyametten sonra tekrar dirilten de O’dur.’

diye dua ederdi.’ (Müslim, 2711)

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi, yatağına gelen bir kimseye,

◌ُ كْ

◌ْ سأَلْ

◌ّ مَ إِنِّ أَ

◌ْ لَها، اللْ

◌ّ ها فَ ْ اغِفرّ

◌َ متَ

احفَظْهَ ا، وإِنْ أَ

◌ْ ها فَّ

◌ْ تْ

◌َ يَ

◌َ اها، إِنْ أَحْيَ

مَمتُهَ ا وَمْ حي

◌ْ َت تَوفَّ َ اها، لَكَ

◌َ فْسَ وأَنَ

◌َ قَ َت نْ

◌ّ ه مَ خلُ

اَلل

◌ةَ

◌ْيفِ عِ

ال

‘Allah’ım, benim canımı sen yarattın, yine sen, onu öldürürsün. Canımın ölmesi ve hayatta kalması senin içindir. Eğer hayatta bırakırsan onu, sen koru. Eğer hayattan alacaksan onu bağışla.

Allah’ım ben, senden afiyet dilerim.’ diye dua etmesini söylemiş.

O kimse de, ‘Bunu Ömer’den mi işittin?’ demiş.

O da, ‘Ömer’den daha hayırlı kimseden, Resûlullah’tan.’ demiştir.” (Müslim, 2712)

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), birimiz uyumak istediğinde sağ tarafına yatmasını ve şöyle dua etmesini emrederdi,

◌ّاةِ وَرِ

النَوَ ى، وُمْنِزَل الت

◌ْ وَ◌َ بِّ◌َ حَ

◌ْ الِ، فَالَِق

◌ّ نَ ا وَرَّبَ◌َ كُلِّ ش

◌ْ ربِ، عِظِيمَ◌َ

◌ْ ال ش

◌ْ عرْ

◌ْ الْ◌َ بَّ رِضَ وَرَ

◌ّ ه◌َ مَ رَبَّ السَمَوِ اتَ◌َ وَرَّب الُ

اَلل

◌ُ

◌ْ ا◌ْلِخرَ ت

◌ْ ◌َ، وأَن

◌ْ ءِ

◌ْ كَ◌َ ش

◌ْ لِ

◌ْ ◌َ س قَبَ

◌ْ يَ

◌ْ ◌َ ت الَّوُل فَلَ

◌ّ ه◌َ م أَنُ

◌ِ تِه، الل

◌َ
ت ِ آخُذ ِ بَن ِ اصيَ ْ◌
ء أَنِ ْ◌
كُلِّ شَ ِّ◌
قَ ِ ان، أَ ُعوذ ِ بَك ِ م ْنَ شْ◌
فُرْ◌
ج ِ يلَ وال ْ◌
وا ْلنَ◌
نَ ، وأَ ْغِنَن ِ ا مَ نَ ْ◌
عَّنَّ ا الدي
َإِقْ ِض ٌ،
ءْ◌
كَ شَ◌
س ُ دونَ ْ◌
يَ◌
اط ُن فَل ِ َ◌
بْ◌
ت الَ ْ◌
وأَن ، ٌَ◌
ءْ◌
س فَ ْوقَكَ شَ ْ◌
يَ◌
فَل ُ◌
ت الظَّ ِ اهرَ ْ◌
وأَن ، ٌَ◌
ءْ◌
عَدَكَ شْ َ◌
س بَ ْ◌
يَ◌
فَل
فَقِرْ ْ◌
ال

‘Göklerin Rabbi, yerin Rabbi, büyük arşın Rabbi olan Allah’ım, her şeyin Rabbi olan Ey Rabbimiz.

Ey taneyi ve çekirdeği yaran, Tevrat’ı, İncil’i ve Furkan’ı indiren, alnından tuttuğun her şeyin şerrinden sana sığınıyorum. Ey Allah’ım, sen ilksin ve senden önce hiçbir şey yoktur. Sen sonsun,

senden sonra hiçbir şey yoktur. Sen üstünsün, senin üzerinde hiçbir şey yoktur. Sen bâtınsın,

senden öte hiçbir şey yoktur. Bizim borçlarımızı sen öde ve bizi fakirlikten zengin kıl.” (Müslim,

2713)

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), yatağına girdiğinde,

◌ُلَه ◌َ وُلَ مْؤِوَيَ ◌َ

◌َا، فَ◌َكْمِ مَّمْنِ لَ كَافَ◌َ

◌َ◌َا وَآوان

◌َ◌َا، وكَفَان

◌ّذي أَطْعَمَنَ ا وَسَقانّ◌

◌ِال◌

◌ْحُمد لَ◌ْ

اَل

‘Bizi doyuran, bize su veren, bize yeten, bizi barındıran Allah’a hamdolsun. Nice yeteri olmayan

ve sığındıranı bulunmayanlar vardır.’ diye dua ederdi.” (Müslim, 2715)

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) yatağına geldiğinde şöyle dua ederdi,

علَ كُلِّ

◌َ◌ِ

◌ْحُمد لَ◌ْ

◌ّذي أَعْطَ◌ِان فَأَجْزَل، اَلّ

علَّ فَأَفْضَ◌َ لَ ، وال

◌ّذَي مَّنّ◌

◌ّذِ ي كَفَانَ وَآوِانَ ، وأَطْعَمِنَي وَسَقِانَ ، والّ

◌ِال◌

◌ْحُمد لَ◌ْ

اَل

◌ْ ارِ نَ الن ِ نَّ مَ كَ ِ ذ ُوعَ أَ ُ ، ء

◌َ ـ ش َ كُلِّ َ وإِلَه يكُه

◌ْ ِ ملَ وَ َ ء

◌ُّ ش ٌّ كُلِّ َ ب َّ ر َ م َّ ه

◌َ اللَ ال ِ ح

235

‘Bana her yönüyle yeten, beni barındıran, beni doyuran, beni sulayan ve her türlü nimetini bolca

veren Allah’a her hâlimde hamdolsun. Her şeyin hayatını programlayan ve her şeyin gerçek sahibi ve ilahı olan Allah’ım, cehennem ateşinden sana sığınırım.’ ” (Ebu Davud, 5058)

Osman ibni Affan’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim akşamleyin üç sefer,

◌ ِ يم ُ

◌ْ علَ

◌ْ ِ يع ُ السِم الْ ، وُهَوَّ السَمِءَ ، وِلَ فَّ رِضَ

◌ ٌ ِ ف الْ

◌ْ عَ

◌ َ ش هَ ِ مِ اسِ ْ مَع

◌ ٌّ َ

◌ ُ َ ض

◌ يّ لَ ذي

◌ ِ ال

◌ هلل ِ سِم ْ ب

‘İsminin anılmasıyla yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremediği Allah’ın ismi ile korunuyorum.

O her şeyi işiten ve her şeyi bilendir.’ diyen bir kimseye o gece sabaha kadar bir musibet gelmez.

Kim de bu kelimeleri sabahleyin söylerse ona akşama kadar bir bela gelmez.” (Ebu Davud, 5088)

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) her gece yatağına girdiği zaman iki avcunu birleştirip açar, sonra onlara üflerdi.

Avuçlarına İhlâs Suresi’ni, Felak Suresi’ni ve Nâs Suresi’ni okurdu. Sonra yapabildiği kadar ellerini

vücudunda gezdirirdi. Önce başına yüzüne ve ön tarafına sürerdi. Bunu üç kez tekrar ederdi.”

(Buhari, 5017)

Ferve ibni Nevfel (ra) babasından şöyle rivayet etmiştir: Peygamber (sav) Nevfel’e şöyle buyurmuştur:

“Yatağına yattığında Kâfirûn Suresi’ni oku çünkü bu şirkten kurtuluştur.” (Ebu Davud, 5055; Tirmizi, 3403)

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yatağına girdiğin zaman Ayete’l Kursi’yi başından sonuna kadar oku. Senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana asla yaklaşamaz.” (Buhari, 2311)

Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Fatıma el değirmeni ile un öğütmekten bıkıp usandığını söyleyerek hâlinden şikâyet ediyordu.

Bu sırada Resûlullah’a bazı esirlerin getirildiği haberini aldı ve ondan bir hizmetçi istemek üzere

dışarı çıktı. Fakat Peygamber’i bulamadı. Bu yüzden talebini Aişe’ye arz etti. Aişe de Resûlullah’a

eve dönünce kızının talebini söyledi. Peygamber (sav) bize geldi. Biz o sırada yatağımıza girmiştik.

O gelince kalkmaya yeltendik. Fakat Resûlullah, ‘Hiç rahatsız olmayın, olduğunuz yerde durun.’

buyurdu ve aramıza girip oturdu: Hatta ben ayağının soğukluğunu göğsümde hissettim. O gece

bize şöyle buyurdu:

‘Ben size bana arz ettiğiniz talebinizden daha hayırlı bir yol göstereyim mi? Yataklarınıza uzandığınızda otuz dört defa Allah’ı tekbir edin. Otuz üç defa Allah’a hamdedin. Otuz üç defa da Allah’ı

tesbih edin. İşte bunlar benden istemiş olduğunuz şeyden daha hayırlıdır.’ ” (Buhari, 3113; Müslim, 2727)

• İstemek: Şüphesiz ki hayrın başı, hayra duyulan istektir. Zira insan

vücudu kalbe tabidir. Kalpte hayra dair istek varsa, beden o isteğe tabi

olacaktır. Kişi gece ibadetine isteğini arttırmak için; onun faziletini, salihlerin ona olan rağbetini ve gece namazının kulluğa etkisini hatırlamalı, nefsine hatırlatmalıdır. Hatırlamanın yolu okumak ve dinlemektir.

3. Kalktıktan Sonra Riayet Edilecek Adaplar

• Uykuyu açmak

• Âl-i İmran Suresi'nin son on ayetini okumak

• Abdest almak

Abdullah ibni Abbas'ın (ra) azatlı kölesi Kureyb, Abdullah ibni Abbas'tan

şöyle rivayet etmiştir:

"Abdullah ibni Abbas bir gece Peygamber'in eşi -kendisinin de teyzesi- Meymune'nin yanında kaldı.

(İbni Abbas şöyle anlatmaktadır:) 'Başımı yastığın enine koyarak uzandım.

Resûlullah ile hanımı (Meymune) ise yastığın boyuna koyarak uzandılar.

Resûlullah (sav) uyudu. Gece yarısı, yahut biraz önce ya da biraz sonra uyandı.

Uykuyu gidermek için eliyle yüzünü silmeye başladı. Sonra Âl-i İmran

Suresi'nin son on ayetini okudu. Sonra asılı duran küçük kırbaya uzandı.

Ondaki sudan güzelce abdest aldı. Sonra namaza durdu.' " 94

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri uyuduğu zaman şeytan onun kafasının arka tarafına üç düğüm

atar ve her düğümü attıkça, 'Önünde uzun bir gece var, haydi uyu' der. Kişi

uyanıp Allah'ı zikrederse bu düğümlerden biri çözülür. Kalkıp abdest alırsa ikincisi, namaz kıldığında da üçüncüsü çözülür. Böylece o kişi dinç ve huzurlu bir şekilde sabaha kavuşur. Aksi hâlde uyuşuk, tembel ve huzursuz bir

hâlde sabahlar." 95

94. Buhari, 183; Müslim, 763

95. Buhari, 1142; Müslim, 776

• Misvak kullanmak

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) gece namaz için kalktığında ağzını misvakla temizlerdi." 96

• Allah'ı zikir etmek ve dua etmek

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) gecenin bir kısmında teheccüd namazı kıldığında şöyle dua

ederdi:

◌مَّ السَمَوِ اتُـِّ

◌يَ

◌ْ ت قَ

◌ْ حْمُد أَنَ

◌ْ رِضَ ، ولَك الْ

◌ُ ورَّ السَمَوِ اتَ والُّ

◌ْ ت نَ

◌ْ حْمُد أَنَ

◌ّ هَّم لَك الُّ

اَلل

ق َ ، وَوْعُدَك

◌ْ ُّحَ

◌ْ ت الَ

◌ْ رِضَ وَمْنِ فِيهَّن، أَنْ

بَّ السَمَوِ اتَ والْ

◌ٌ

◌ْ تَ رَ

◌ْ حْمُد أَنَ

◌ْ رِضَ ، ولَك الْ

◌َ

◌ْ والأَلَ

ق،

ُّحْ

◌ٌ وَنَ

النبِي

َّق َ ، و

ُّحْ

اَلنُار

َّق َ ، و

ُّحْ

◌ْ جَّنُةَ

قَ ، وال

◌ُّحَ◌ْ

قَ ، ولِقُ اؤَك ال

◌ُّحَ◌ْ

ك الُ◌

ولْ◌َ

قَ ، وق

◌ُّحَ◌ْ

ال

◌ُ◌ْ كَبِوَ ، تَ

◌َ◌ب

◌ْنَأ ك

◌ُ◌ْ يَلِإَو ، تَ

◌ْلَّكَوَت ك

◌َ◌ي

تُ◌ْمَآ ، تَ◌ْعَو

◌َ◌ْكَبِوَ ، تُ◌ْمَ◌َ

◌ْ◌لس

◌ّأَ كَل مَّ◌ه

ق، الل

◌ُّ◌ح

◌َ◌ة◌ُعاَ

◌َ◌سلا وَّ◌َ

◌ْتُ◌ْ◌ن،

◌ْ◌لعَأ ا وَ تُ◌ْرَ◌سْ

◌ْ◌أَ ا وَ ، تَ◌ْ

◌ْ◌رَّخأَ ا وَ تُ◌ْمَ◌دْ

ق ا م

◌ْ◌لِ◌َ

◌ْ ، فَ اكَمُت ح

◌ْ◌كَ

◌◌ِ◌يَلإَو ، تُ◌ْمَ◌ْصا خَ

تَ ْ◌

ت إِلَهي الَ إِلَه إِلَّ أَنَ ْ◌

أَن

‘Allah’ım! Her hamd senin içindir. Sen göklerin ve yerin nurusun. Hamd sana mahsustur. Sen göklerin ve yerin Kayyimisin (ayakta tutanısın). Sen haksın. Vaadin haktır. Senin sözün haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem de haktır. Peygamber haktır. Kıyametin kopması da haktır. Allah’ım! Ben kendimi yalnız sana teslim ettim. Yalnız sana iman ettim. Yalnız sana güvenip dayandım. Yalnız sana yöneldim. Yalnız sana dayanarak mücadele ettim. Aramızda yalnız seni hakem kıldım. Benim önceden işlediğim, sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve açıktan işlediğim bütün günahlarımı mağfiret eyle! İbadete layık ancak sensin. Senden başka hiçbir ilah yoktur.’ ” 97

Âsım ibni Humeyd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha), ‘Resûlullah (sav) gece namazına kalktığında hangi dua ile başlardı?’ diye sordum. O da şöyle dedi: ‘Senden önce kimsenin sormadığı bir şeyi

96. Buhari, 245; Müslim, 255

97. Buhari, 7499; Müslim, 769

sen bana sordun.’ ve şöyle devam etti, ‘O, gece namaz için kalktığında on defa Allahu Ekber, on defa Elhamdulillah, on defa Subhanallah, on defa Lailaheillallah, on defa Estağfirullah der.’

ن َي وَع ِافِنيْ◌

ل َ وْ اهِدِن َ وْ اُرزق ِ ْ◌

ه َّم ْ اغِفرُّ ◌

اَلل

‘Allah’ım beni bağışla, bana hidayet eyleyip ayağımı yolundan kaydırma, beni rızıklandır ve bana afiyet ver.’ diyerek Kıyamet Günü’ndeki yer darlığından Allah’a sığınırdı.” 98

Şerik El-Hevzeni’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Aişe’nin yanına girmiştim. Kendisine gece Resûlullah’ın (sav) uykudan uyanınca hangi dua ile başladığını sordum. O da, ‘Sen bana senden önce kimsenin sormadığı bir soruyu sordun.’ diyerek sözünü şöyle sürdürdü, ‘O gece

uyandığında on defa Allahu Ekber, on defa Elhamdulillah, on defa da Subhanallahi ve bihamdihi, on defa da Subhane’l Meliki’l Kuddüs, on defa da istiğfar eder, on defa da Lailaheillallah der. Sonra da on defa,

امِة

◌ ّ

قيْ◌

◌ َوِم الْ

◌ َ ي ِوض ِ يق ا،

◌ْي

◌ ٌالدن

◌ ّ ه َّم إِنِّ أُع ُوذ ِ بَك ِ م ْن ِ ض ِ يق ُّ

آلل

‘Allah’ım dünyanın ve Kıyamet Günü’nün sıkıntısından sana sığınırım.’ der

ve teheccüd namazına başlardı.” 99

4. Allah Resûlü’nün Gece Namazı

• Gece namazı ikişer rekâttır

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Birisi gelip Resûlullah’a (sav) gece namazının nasıl kılınacağını sordu ve Resûlullah (sav) şöyle cevap verdi: ‘Gece namazı ikişer rekât hâlinde kılınır. Fakat

sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse bir rekât kılar. Böylece bu bir rekâtlık namaz onun daha önce kıldığı rekâtları tekleştirir

(vitir).’ ” 100

98. Ebu Davud, 766

99. Ebu Davud, 5085

100. Buhari, 990; Müslim, 749

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), her iki rekâtta bir selam verirdi ve tek bir rekât olarak da vitir kılardı.” 101

• En fazla on üç rekât kılardı

Abdullah ibni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) namazı on üç rekât idi.” 102

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) vitir namazı ile sabah namazının iki rekâtı da dâhil olmak üzere geceleri on bir rekât namaz kılardı.” 103

• Uyur, uyanır, namaz kılar sonra uyurdu

Abdullah ibni Amr ibni El-As’tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah

(sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın en çok sevdiği namaz Davud’un kıldığı namazdır. Allah’ın en fazla sevdiği oruç da Davud’un tuttuğu oruçtur. O gece yarısına kadar uyur, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir ve son altıda birlik vakitte de tekrar uyurdu. Orucu ise gün aşırı tutardı.” 104

Esved’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha), ‘Peygamber’in (sav) gece namazı nasıldı?’ diye sordum. Aişe şöyle dedi: ‘Gecenin başında uyurdu, sonunda kalkıp namaz kılardı. Sonra yine yatağına dönerdi. Müezzin ezan okuduğunda yerinden kalkardı. Gusletme ihtiyacı olursa gusleder, ihtiyacı olmazsa abdest alıp çıkardı.’ ” 105

• Hafif başlar, uzatır, sona doğru hafifletirdi

Zeyd ibni Halid El-Cüheni’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bu gece Resûlullah’ın (sav) namazını iyice takip edeceğim, dedim. Derken

101. İbni Mace, 1177

102. Buhari, 1138; Müslim, 764

103. Buhari, 1140; Müslim, 738

104. Buhari, 1131; Müslim, 1159

105. Buhari, 1146; Müslim, 739

Resûlullah kısa bir şekilde iki rekât namaz kıldı. Bunun arkasından çok uzun iki rekât namaz kıldı. Bunun arkasından iki rekât namaz daha kıldı, ama bu iki rekât öncekinden kısa idi. Bunun arkasından yine iki rekât daha namaz kıldı, ama bu iki rekât da bir öncekinden kısa idi. Bunun arkasından yine iki rekât daha namaz kıldı, ama bu iki rekât da bir öncekinden kısa idi. Bunun arkasından vitir kıldı. Kıldığı namazların toplamı on üç rekât idi.” 106

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (Ramazan'da) Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi’ni okuyarak başladı. Kendi kendime, ‘Yüz ayet okuduğunda rükûya

gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi’ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi’ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah’a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda: ‘Subhane Rabbiye’l- Azim’ diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadar idi. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), ‘Semiallâhu limen hamideh’ dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve ‘Subhâne Rabbiye’l-A’lâ’ dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.” 107

Muğire ibni Şu’be’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) geceleri o kadar çok namaz kılardı ki bu yüzden ayakları/ baldırları şişerdi. Onun bu hâlini görüp sitemde bulananlara ise, ‘Ben Allah’a çokça şükreden bir kul olmayayım mı?’ derdi.” 108

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kıldım. Kıyamda o kadar uzun süre bekledi ki artık kötü bir şey yapmaya karar vermiştim.

106. Müslim, 765; Allah Resûlü (sav) insan fıtratına uygun hareket ederdi. Nefsini hafif iki rekâtla namaza alıştırır, istekli olduğu orta ânda namazı uzatır, sona doğru tekrar hafif namaz kılardı.

Bu; başta ibadet olmak üzere her işte süreklilik ve başarının anahtarıdır. İnsanın bir şeye başlayabilmesi için adım atması, sonra oluşan isteği değerlendirip kullanması ve nihayet usanmaya başladığında yavaş yavaş işini sonlandırması, tabiatına en uygun çalışma metodudur.

107. Müslim, 772

108. Buhari, 1130; Müslim, 2819

Ravi, ‘Ne yapmak istemiştin?’ deyince İbni Mesud şöyle cevap vermiştir, ‘Oturup Peygamber’i (sav) yalnız bırakmaya karar vermiştim.’ ” 109

• Gece namazında okuduğu istiftah duası

Ebu Seleme ibni Abdurrahman ibni Avf ’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müminlerin annesi Aişe’ye, ‘Allah’ın Peygamberi (sav) geceleyin namaz kılmaya kalktığında namazına ne ile başlardı?’ diye sordum. Şöyle dedi: ‘Geceleyin

namaz kılmaya kalktığında namazına duayla başlardı:

◌ْ بِ

◌ْ غيْ

عالِ َم ال ،

◌ْ َرِض

◌ َ السَمَوِ ات َ والْ ّ

◌ِ َ يلَ ، وإِ ْ َسِ افيلَ ، فَ ِ اطرَ

◌ِ َ يلَ ، وِمَ يكائ

◌ِ َ ه ّ مَ رَّ بَ جْ َبائُ ّ

اَلل

◌ِ ف ِ فِ يهَ

◌ُ لْ

◌ِ َ فُونْ ، اهِدِن لِمْ اخت

◌َ لَ

◌ َ ختْ

◌ُ وا ف ِ يه يِ

◌ َ ادَكِ ف َ يم كَانَ

◌ْ يِ عبْ

◌َ ْ ت تَ ْ حْ ُكُم بَ

ادِة، أَن

◌َ ةَ الشَّ وَ

◌َ ِ قِ يمَ

◌ِ َ اطْ ُ م ْ ستِ

◌ُ ِ إِ لَ ص

◌ّ ءْ ك تَ ْ هِدَ ي م ْ ن تَشَ

◌َ ك، إِنَ

إ ْ ذن

◌َ ْ حِ ّ قِ ِ بِ

◌ن َ م ال

‘Ey Cibril’in, Mikail’in, İsrafil’in Rabbi, göklerin ve yerin yaratıcısı, görüneni ve görünmeyeni bilen Allah’ım! İhtilaf ettikleri konularda kullarının arasında sen hüküm verirsin. Hakikat, konusunda ihtilaf edilenlerde izninle sen beni

doğruya ilet. Şüphesiz ki sen, dilediğini doğru yola iletirsin.’ ” 110

• Bazen tek bir ayetle gece namazını kılardı

“Ebu Zerr’den işittim şöyle diyordu, ‘Peygamber (sav) bir gece boyunca kıldığı namazında bir ayeti tekrar edip durmuştur. Bu ayet Mâide Suresi’nin 118.

ayetidir, ‘Onlara azap edecek olursan hiç şüphesiz onlar, senin kullarındır. Şayet onları bağışlarsan şüphesiz ki sen, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) ElAzîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’sin.’ ” 111

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Kur’ân‘dan bir ayeti ile gece namazının tümünü kılmıştı.” 112

B. Teravih Namazı

Yatsı namazıyla sabah namazı arasında kılınan nafile, Ramazan ayında

kılındığında Kıyam-u Ramadan, yani teravih adını alır. Bu namaza teravih

109. Buhari, 1135; Müslim, 773

110. Müslim, 770

111. Nesai, 1010; İbni Mace, 1350

112. Tirmizi, 448

denmesi, kelimenin kökünün dinlendirmek/istirahat anlamına gelmesindendir. Her iki rekâtta (veya dört rekâtta) bir ara verip istirahat ettikleri

için namaza, teravih (dinlenerek kılınan namaz) denmiştir.

1. Teravih Namazının Meşruiyeti

Urve ibni Zubeyr’den (rh) nakledildiğine göre Aişe (r.anha) şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav) bir gece yarısı mescide çıkıp namaz kılmaya başladı ve ashaptan bir kısmı da ona uyarak namaz kıldı. Sabah olduğunda namaz kılan

sahabiler gece olup bitenleri arkadaşlarına anlattılar ve o gece daha fazla kişi

mescide toplanıp Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kıldı. O gecenin sabahında

olup bitenleri öğrenen diğer sahabe de mescide gelince üçüncü gecede epey

cemaat birikmiş oldu. Peygamber (sav) yine çıkıp aynı şekilde namazını kılmaya koyuldu. Dördüncü gecede artık mescid tıklım tıklım olduğu için ashabın

bir kısmı dışarıda kalmıştı. Bu yüzden Resûlullah (sav) ancak sabah namazı için

mescide çıkabildi. Sabah namazını bitirince cemaate döndü ve şehadet getirdikten sonra şöyle buyurdu: ‘Esas konuya gelince, sizin bu istek ve arzunuzun

bana gizli kaldığını sanmayın. Ancak ben böyle devam ederseniz bu namazın

size farz kılınabileceğinden ve ondan sonra sizin bu namazı kılmakta gevşeklik göstereceğinizden endişe ediyorum.’ ” 113

Allah Resûlü (sav) birkaç gün teravih namazını cemaatle kılmış, sonra farz

kılınır korkusuyla cemaatle kılmayı terk etmiştir. Allah Resûlü (sav) vefat

edince “farz kılınma korkusu” ortadan kalkmıştır. Zira onun vefatıyla birlikte şeriat tamamlanmıştır; yeni bir hükmün indirilmesi veya var olanın

kaldırılması söz konusu değildir. Farz kılınma korkusu kalkınca tekrar

cemaatle kılınmaya başlanmıştır.

Abdurrahman ibni Abdulkâri’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir Ramazan gecesi Ömer ile birlikte mescide gittik. Baktık ki insanlar bölük bölük bir hâlde kimi kendi başına namaz kılıyor, kimilerine bir kişi namaz kıldırıyor.

Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Ben bunları tek bir imamın arkasında toplasam daha iyi olur.’

Sonra buna niyet etti ve insanlar Ubey ibni Ka’b’ın imamlığında namaz kıldılar.

113. Buhari, 924; Müslim, 761

Ömer, ‘Bu ne güzel bidat, ancak bunların uyuduğu vakitte kılmak, şu ânda

kıldıklarından daha faziletlidir.’ dedi. O zaman insanlar, teravihi gecenin başında kılıyorlardı.” 114

114. Buhari, 2010; Ömer'in (ra) bu sözüne istinaden bir grup insan bir şüphe ortaya atmıştır.

"İddia odur ki: 'Ömer (ra) bidati iki kısma ayırmış ve bir kısmına güzel demiştir. Bunu da sahabenin

huzurunda ve onlara yaptırdığı bir amele binaen söylemiştir. Şayet bidatin her türlüsü kötü olsa

sahabeden bazılarının buna itiraz etmesi gerekirdi. Anlıyoruz ki bidatin güzel olanı, tehdit hadislerine dâhil değildir.

Şüphenin Cevabı

• İlk olarak sahabenin bu fiili, sünnete aykırı değildi. Çünkü Allah Resûlü (sav) teravih namazını

ashabına cemaatle kıldırmış, cemaatin sayısı çoğalınca da bu uygulamayı terk etmiştir. Bu terk,

mutlak bir terk değil, bir hikmete binaen yapılmış bir terktir.

Aişe Annemiz anlatıyor:

'Allah Resûlü (sav) bir gece namaz kıldı, insanlar da onun namazına uyarak namaz kıldılar. Bir gün

sonra yine namaz kıldı, insanlar çoğaldılar. Üçüncü ve dördüncü gün de toplanınca Allah Resûlü

namaz için çıkmadı. Sabah olunca şöyle buyurdu: 'Sizin yaptığınızı gördüm. Sizinle namaz kılmak

için çıkmama engel olan şey, onun size farz kılınmasından korkmamdır.' Bu, Ramazan'da yaşandı.'

Bu rivayetten anlıyoruz ki; teravih namazının tek bir imam arkasında cemaatle kılınması, Allah

Resûlü'nün (sav) sünnetlerindendir. Yani Ömer (ra) sünnet olmayan bir uygulama başlatmamış,

bilakis sünnette olan ve belli bir hikmete binaen terk edilmiş bir uygulamayı canlandırmıştı. Bu

hikmet ise 'farz kılınma korkusu' olarak belirtilmiştir. Bir şeyin farz kılınması, ancak Allah Resûlü

Dönemi’nde mümkündür. Onun vefatından sonra bu mümkün olmadığından, bu sünneti terkin

hikmeti de ortadan kalkmıştır. Ömer (ra) sünnetin aslına geri dönmüştür.

• Rivayet dikkatle okunduğunda şu görülecektir: Sahabe kendi aralarında kimi cemaatle kimi

münferit bu namazı kılıyordu zaten. Ömer (ra) birden fazla cemaati tek cemaat haline getirdi.

• Meselenin bir başka boyutu daha vardır: Ömer (ra), Hulefa-i Raşidin'dendir ve Allah Resûlü (sav)

onların sünnetine uymayı emretmiştir:

'…Sizden kim benden sonra yaşarsa (dinde) çok ihtilaflar görecektir. Bu sebeple, benim sünnetime ve benden sonraki doğru yolu bulmuş Raşid Halifelerimin sünnetine uyun. Azı dişlerinizle

tutarcasına onlara sımsıkı sarılın. Dine sonradan sokulan şeylerden şiddetle sakının. Çünkü dine

sokulan her yenilik bidat, her bidat ise dalalettir.' (İbni Mace, 42)

Bazı âlimler hadise dayanarak, 'Bu uygulama (aslı sünnette olmasaydı bile) Ömer'in (ra) uygulaması olacağından sünnet kapsamında olurdu.' demişlerdir.

Şayet Ömer'in (ra) bu uygulaması, sünnete aykırı değilse ve aslı sünnet olan bir uygulamayı ihya

babındansa neden bu uygulamaya 'bidat' demiştir?

Bu sorunun cevabı, onların Arap olmasında gizlidir. İslam şeriatının kavramları, Arap lugatıyla

belirlenmiştir. Şeriat, Arap lugatının kelimelerini almış, kimini olduğu gibi kullanmış, kiminde

anlam daralmasına gitmiş, kimindeyse lugat anlamına ekleme yaparak anlamı genişletmiştir.

Örneğin; İslam, namaz ibadetini farz kıldığında bu ibadetin ismini Arap lugatından almıştır. Karşılığı 'salât' olan bu ibadetin kelime anlamı, duadır. İslam, bu kelimenin anlamını genişletmiş

ve belli zamanlarda, belli fiil ve sözlerle ifa edilen; başlangıcı tekbir, sonu selam olan bir ibadet

anlamı yüklemiştir. Bizler bugün, Arap şiirinde veya onların günlük konuşmalarında 'salât' lafzını

duyduğumuzda, her zaman bilinen anlamıyla namaz ibadetini kastettiklerini söylemeyiz. Bazen

bilinen anlamıyla namaz ibadetini kastederler. Bazen de lugat anlamını esas alıp dua anlamında

kullanırlar. Bu açıklamadan sonra diyebiliriz ki:

Bidat kavramı da böyledir. Bidatin, Arap lugatında karşılığı 'geçmişte bir benzeri olmaksızın son-

radan ortaya çıkan şey' (Lisânu'l Arab, 8/6) demektir. Araplar iyi ya da kötü olmasına bakmaksızın

ve dinî ya da dünyevi olmasını önemsemeksizin her yeniliğe 'bidat' derler.

Şeriatta ise her yeniliğe 'bidat' denmez. Din alanında ortaya çıkan yeniliklere 'bidat' denir. Yani

sünnette yeri olmayan, asılsız ameller/yenilikler bidattir.

Soru şu: Ömer (ra) bu kelimeyi şer'i anlamda mı lugat anlamında mı kullandı? Bu hadisede şer'i

anlamda kullanması olanaksızdır. Çünkü yaptığı amel dinde çıkarılmış bir yenilik değildir. Allah

Resûlü'nün (sav) yaptığı, belli bir illet nedeniyle terk ettiği, illet ortadan kalkınca da tekrar başlatılan bir ameldir. Öyleyse o (ra), bu kelimeyi lugat anlamında kullanmıştır.

İbni Teymiyye (rh) şöyle der: 'Ömer'in bu isimlendirmesi, şer'i değil lugavidir. Çünkü bidatin lugat

anlamı, şer'i anlamından çok daha geniştir.' (İktidâu’s Sirâti’l Mustakîm, 1/65)

Kitabın başka bir yerinde şöyle der: '…Bu sözü, bidatin iyisinin olabileceğine delil alanlara,

Ömer'in herhangi bir sözüyle, sünnete muhalif olmayan bir konuda delil getirsek derler ki, 'Sahabe sözü hüccet değildir.' Sünnete muhalif olmayan konuda dahi sahabe sözü hüccet değilse,

nasıl olur da sünnete muhalif konularda sahabe sözünü hüccet kabul edebilirler. Kaldı ki, burada

bidat, şer'i anlamından ziyade lugavi anlamda kullanılmıştır. Çünkü lugatta bidat, 'benzeri olmayan her yenilik' için kullanılır.' (İktidâu's Sirâti'l Mustakîm, 2/95)

İbni Receb (rh), 'Camiu'l Ulum vel Hikem' kitabında 28. hadis şerhinde bu ayrıma dikkat çeker:

'Selefin sözlerinde varid olan ve bidatleri güzel görmeye yönelik sözler, lugavi bidat anlamında

olup şer'i anlamda kullanılmamıştır. Ömer'in 'Ne güzel bidattir.' sözü de bu anlamdadır.'

İbni Kesir (rh) Bakara Suresi'nin 117. ayetinin tefsirinde şöyle der: 'Gökleri ve yeri benzersiz şekilde

yaratandır. Bir işe (olması için) hükmettiğinde ona 'Ol!' der, o da oluverir.'

Bidat iki kısımdır. Bazen şer'i anlamda olur. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) hadisinde 'Her yenilik bidat,

her bidat ise sapıklıktır.' şeklinde varid olan anlamdır. Bazen de lugavi anlamdadır. Bu da Ömer'in,

insanları teravihte bir imam üzere topladığında 'Ne güzel bidattir.' sözünde olduğu gibidir…'

(Tefsîru'l Kur'âni'l Azim, 1/277, Bakara Suresi, 117. ayetin tefsiri)" (Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi,

Halis Bayancuk, s. 181-185)

2. Teravih Namazının Fazileti

Gece namazının önemi ve faziletine dair zikrettiklerimizin tamamı, teravih namazı için de geçerlidir. 115 Teravih, gece namazının Ramazan ayında

kılınan hâlidir. Onlara ek olarak Resûlullah'ın (sav) şu sözünü zikredebiliriz:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Ramazan'ın gecelerini ihya ederse geçmiş günahları affedilir." 116 117

3. Teravih Namazının Rekât Sayısı

Teravih namazı gece namazıdır ve nafile bir namazdır. Hâliyle bir sınırı,

rekât sayısı yoktur. Yatsı namazından sonra sabah namazı vakti girene kadar kişi dilediği kadar kılabilir. Nafile namazlarda rekât sayısı sınırlaması

olmadığından İslam tarihinde farklı uygulamalar söz konusu olmuştur:

“Ebu Seleme ibni Abdurrahman (rh), Aişe’ye (r.anha), ‘Resûlullah’ın (sav) Ramazan’da namazı nasıldı?’ diye sordu.

Aişe (r.anha) şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) ne Ramazan’da ne de başka zaman on bir rekâttan fazla gece namazı kılmıştır. Önce dört rekât kılardı. Bu rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekât kılardı.’ (Aişe dedi ki:) Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Vitir kılmadan uyuyor musun?’ diye sordum.’

‘Ey Aişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.’ dedi.’ ” 118

Bizler bugün sekiz rekât teravih, üç rekât vitir uygulamasıyla amel ediyoruz. Hem Allah Resûlü’nün (sav) uygulaması olması, hem de insanlar için en kolayı olduğundan bunu tercih ediyoruz. Ne ki; farklı uygulamaların da olduğunu biliyoruz ve bu konuda genişlik olduğunu kabul ediyoruz.

115. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Gece Namazının Önemi ve Fazileti", 2/226, vd.

116. Buhari, 2009; Müslim, 759

117. Hadiste ifade edilen “iman” ve “ihtisab” tüm ameller için geçerli bir kayıttır. Bir amelin ecrini almak için onun Allah’tan olduğuna iman ve ecrini Allah’tan beklemek (ihtisab) şarttır.

118. Buhari, 1147; Müslim, 738

“Es-Saib ibni Yezid (rh) dedi ki:

‘Ömer ibni El-Hattab, Ubey ibni Ka’b ve Temim Ed-Dari’ye insanlara on bir rekât namaz kıldırmalarını emretti. (Bu namazlarda) Karî yüz ayet okurdu hatta biz kıyamın uzunluğundan ötürü asalarımıza dayanırdık. Biz ancak fecrin başlangıcında namazdan ayrılıyorduk.’

Yezid ibni Ruman (rh) dedi ki: ‘İnsanlar Ömer ibni El-Hattab zamanında, Ramazan’da yirmi üç rekât namaz kılarlardı.’

Abdurrahman ibni Hürmüz El-A’rec (rh) dedi ki: ‘Hiçbir insan topluluğuna varmadım ki Ramazan’da kâfirlere lanet ediyor olmasınlar. Karî (ilk) sekiz rekâtta Bakara Suresi’yle namaz kıldırırdı. On iki rekâtı Bakara Suresi’yle kıldırdığı vakit insanlar onun hafiflettiğini düşünürlerdi.’ ” 119

Muhaddislerden Tirmizi (rh) şöyle der:

"Ramazan gecelerindeki ibadet konusunda ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı vitir ile birlikte 'kırk bir' rekât kılınması görüşündedirler. Medineliler bu görüşte olup Medine'de bu uygulama geçerlidir. İlim

adamlarından pek çoğu ise, Peygamber'in (sav) ashabından Ömer, Ali ve başkaları tarafından rivayet edilen 'yirmi' rekât kılınması görüşündelerdir.

Sevri, İbni Mübarek ve Şafii de bu görüştedir.

Şafii diyor ki: 'Memleketimiz olan Mekke'de ben 'yirmi' rekât kılındığına şahit oldum.'

Ahmed ise, 'Bu konuda pek çok görüşler vardır.' diyor ve hiçbiri hakkında

ortaya hüküm koymuyor.

İshak ise, 'Ubey ibni Ka'b'tan rivayet edilen 'Kırk bir rekât kılmayı tercih ederim.' demektedir.

İbni Mübarek, Ahmed ve İshak Ramazan'da gece namazının imamla kılınması gerektiğini tercih etmiştir.'

Şafii ise, 'Okuması düzgün olan kimsenin kendi başına kılabileceğini tercih

119. Muvatta, 305

etmektedir. Bu konuda Aişe, Numan ibni Beşir ve ibni Abbas'tan da hadis rivayet edilmiştir.' " 120

120. Tirmizi, 806 No.lu hadis açıklaması ; Hafız ibni Hacer şöyle demiştir:

"Teravihin rekât sayısında ihtilaf edildi. Muvatta'da Muhammed ibni Yusuf Saib ibni Yezid'den

on bir rekât olduğu rivayeti geçer. Saîd ibni Mansûr bu hadisi başka bir tarikle nakleder: 'İki yüz

ayet okurlardı. Kıyamın uzunluğundan dolayı asaya dayanırlardı.' Bu hadisi Muhammed ibni Nasır El-Mervezi Muhammed ibni İshak tariki ile Muhammed ibni Yusuf'tan rivayet etti ve dedi ki:

'On üç rekât kılarlardı.'

Bunu Abdurrezzak başka bir yolla Muhammed ibni Yusuf'tan nakletmiş ve yirmi bir rekâttır.' demiştir. Malik, Yezid ibni Husayfe tariki ile Saib ibni Yezid'den yirmi rekât olarak rivayet etmiştir. Bu

vitirsiz kılınmış hâli olarak anlaşılır.

Yezid ibni Ruman dedi ki: 'İnsanlar Ömer zamanında teravihi yirmi üç rekât olarak kılıyorlardı.'

Muhammed ibni Nasır, Atâ yolu ile şöyle dediğini rivayet etmiştir, 'Ben onların Ramazan'da yirmi

rekât namaz kılıp üç rekât da vitir eklediklerini gördüm.'

Bu rivayetlerin arasını durumların değişmesine göre cem etmek mümkündür. Bu ihtilafın sebebinin kıraatin uzun veya kısa tutulmasına göre olduğu da muhtemeldir. Şöyle ki; kıraat

uzadığı zaman rekâtlar azalır veya tam aksi olabilir. Davudî ve başkaları bu görüşü ifade etmişlerdir.

Birinci rekât sayısı, bu hadisten sonra zikredilen babın hadisi ile uyumludur. İkinci sayı da yakındır. Yirminin üzerindeki rivayetlerin farklılık arzetmesi vitir namazının farklılığı ile ilgilidir. Sanki

o, bazen bir rekât ile bazen de üç rekât ile vitir kılıyordu. Muhammed ibni Nasr Davud ibni Kays

kanalı ile şunu rivayet etmiştir: 'Ben insanları Ebu ibni Osman'ın ve Ömer ibni Abdulaziz'in emirlikleri döneminde otuz altı rekât olarak teravih kıldıklarını gördüm. Üç rekât da vitir kılıyorlardı.'

Malik dedi ki: 'Bu (otuz altı rekât) bizim yanımızda eskiden beri uygulanan bir durumdur. 'Za'ferani, Şafii'den nakletmiştir: 'Ben insanların Medine'de otuz dokuz rekât, Mekke'de yirmi üç rekât

olarak kıldıklarını gördüm.' Bu namaz konusunda bir daraltma yoktur.'

Yine Şafii demiştir ki: 'Kıyamı uzatıp secdeleri/rekâtları azaltırlarsa bu güzel olur. Secdeleri/rekâtları çoğaltıp kıraati da azaltırlarsa bu da güzel olur. Birincisi bana daha sevimlidir.'

Tirmizi dedi ki: 'En çok söylenen teravihin vitir ile beraber kırk bir rekât olarak kılınmasıdır.' Kendisi de böyle söylemiştir.

İbni Abdilberr, Esved ibni Yezid'den, 'Kırk rekât kılınır ve yedi rekât vitir yapılır.' demiştir. Otuz

sekiz de, denmiştir. Bunu Muhammed ibni Nasır, ibni Eymen'den o da Malik'ten rivayet etmiştir.

Bunun da üç rekât vitir kılınması ile birinciye dönmesi mümkündür. Fakat rivayetinde açık bir

şekilde bir rekât ile vitir yaptığını da söylemiştir. Bu durumda otuz dokuz rekât olur.

Malik dedi ki: 'Yüz küsur senedir bu şekilde amel edilmektedir.'

Malik'ten, kırk altı rekât teravih ve üç rekât vitir olarak da rivayet edilmiştir. Bu, kendisinden meşhur olan görüştür. Bunu İbni Ebi Vehb El-Ömerî'den o da Nafi'den şöyle rivayet etmiştir: 'Ben

insanları otuz dokuz rekâttan başka bir namaz kılarken görmedim. Üç rekât ile vitir yapıyorlardı. Zurare ibni Evfa onlara Basra'da kırk üç rekât namaz kıldırıyor ve vitir yapıyordu. Said ibni

Cubeyr'den, yirmi dört rekât olarak nakledilmiştir. Vitir dışında yirmi altı rekâttır da denmiştir.

Muhammed ibni Nasr Ebu Miclez'den ve Muhammed ibni İshak tarikinden rivayet edilmiştir:

'Bana Muhammed ibni Yusuf dedesi olan Saib ibni Yezid'den aktardı, dedi ki: 'Biz Ömer zamanında Ramazan'da on üç rekât kılardık.' İbni İshak dedi ki: 'Bu konuda işittiğim en sağlam rivayet

budur. Bu rivayet Aişe'nin, Allah Resûlü'nün (sav) gece namazına dair aktardıklarına da uygundur.

Allahualem.' " (Fethu'l Bârî, 2010 No.lu hadis şerhinde)

NAMAZ KİTABI

248

4. Teravih Namazını Gece Sonunda Kılmak Daha Faziletlidir

"Bir Ramazan gecesi Ömer ile birlikte mescide gittik. Baktık ki insanlar bölük

bölük bir hâlde, kimi kendi başına namaz kılıyor, kimilerine bir kişi namaz kıldırıyor. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: 'Ben bunları tek bir imamın arkasında toplasam daha iyi olur.' Sonra buna niyet edip, insanlar Ubey ibni Ka'b'ın

imamlığında namaz kılıyorlardı. Ömer, 'Bu ne güzel bidat, ancak bunların

uyuduğu vakitte kılmak, şu ânda kıldıklarından daha faziletlidir.' dedi.

O zaman insanlar, teravihi gecenin başında kılıyorlardı." 121

Teravih namazı gece namazıdır. Gece namazı gibi gecenin son üçte birlik kısmında veya gece yarısından sonra kılmak daha efdaldir.

Abdullah ibni Amr ibni El-As'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah

(sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın en çok sevdiği namaz Davud'un kıldığı namazdır. Allah'ın en fazla

sevdiği oruç da Davud'un tuttuğu oruçtur. O, gece yarısına kadar uyur. Sonra

kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir ve son altıda birlik vakitte de tekrar

uyurdu. Orucu ise gün aşırı tutardı." 122

Esved'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Aişe'ye, 'Peygamber'in (sav) gece namazı nasıldı?' diye sordum.

Aişe şöyle dedi:'Gecenin başında uyurdu. Sonunda kalkıp namaz kılardı.

Sonra yine yatağına dönerdi. Müezzin ezan okuduğunda yerinden kalkardı.

Gusletme ihtiyacı olursa gusleder, ihtiyacı olmazsa abdest alıp çıkardı.' " 123

Buna binaen; Ömer (ra) gece kalkılıp kılınan teravihin, yatsının hemen

akabinde kılınandan daha faziletli olduğunu beyan etmiştir. Ancak toplumun çoğunluğu düşünüldüğünde gecenin sonunda teravih kılmak zor olacağından, genel uygulama yatsıdan sonra cemaatle kılınması şeklindedir.

C. Vitir Namazı

Vitir çiftin zıttı, tek anlamındadır. Vitir namazı tekli rakamlarla (1, 3,

5…) kılındığı için vitir diye isimlendirilmiştir.

121. Buhari, 2010

122. Buhari, 1131; Müslim, 1159

123. Buhari, 1146; Müslim, 739

249

TATAVVU'/NAFİLE NAMAZLAR BABI

1. Vitir Namazının Hükmü

Vitir namazı, beş vakit farz namazın dışında kalan tüm namazlar gibi

sünnettir.

Talha ibni Ubeydullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Necidlilerden saçı başı dağınık bir adam Peygamber'e (sav) geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor, ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı, nihayet bir de baktık ki İslam hakkında soru soruyor.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Bir gün ve gecede beş vakit namaz.'

Adam, 'Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan namaz var mıdır?' diye

sordu.

Peygamber (sav), 'Hayır. Ancak dilersen tatavvu/nafile olarak yaparsın.' buyurdu.

Daha sonra Peygamber (sav), 'Ramazanda oruç tutmak.' dedi.

Adam, 'Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan oruç var mıdır?' diye sordu.

Peygamber (sav), 'Hayır. Ancak dilersen nafile olarak yaparsın.' buyurdu.

Adam, 'Vallahi bunlardan ne fazla ne de eksik yaparım.' diyerek döndü ve gitti.

Peygamber (sav) de şöyle buyurdu: 'Doğru söylediyse kurtuldu.' " 124

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Muaz ibni Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu:

'Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onları 'Allah'tan

başka ilah olmadığına ve Muhammed'in, O'nun Resûlü olduğuna' şahitlikte bulunmaya davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse onlara, Allah'ın günde

beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat

ederlerse onlara, Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı

farz kıldığını haber ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en

değerli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında hiçbir perde yoktur.' " 125

124. Buhari, 46; Müslim, 11

125. Buhari, 1496; Müslim, 19

Tüm bu rivayetler ve benzerleri126 günlük namazlar içinde farz olanın beş vakit olduğunu, beş vaktin dışındaki tüm namazların tatavvu/nafile olduğunu gösterir.127

Abdullah ibni Sunabihi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Muhammed vitir vaciptir diye iddia etti. Ubade ibni Samit ise, 'Ebu Muhammed hata etmiştir. Ben Resûlullah'ın (sav) şöyle dediğine şahidim, 'Beş vakit namazı Allah farz kıldı. Kim abdestini güzelce alır onları vaktinde kılar, rükû ve huşusuna riayet ederek eksiksiz kılarsa onu bağışlayacağına dair Allah'ın sözü vardır. Kim de böyle yapmaz ise Allah'ın ona bir söz vermesi yoktur. Dilerse bağışlar. Dilerse azap eder.' " 128

Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Vitir namazı farz namazlar gibi kılınması gerekli bir namaz değildir. Fakat Resûlullah (sav) bu namazı kılmış ve şöyle buyurmuştur: 'Allah tektir tek olanı sever. Ey Kur'ân ehli, siz de tek rekâtlı olan vitri kılın.' " 129

2. Vitrin Fazileti ve Önemi

• Vitir gece namazı olması sebebiyle farz namazdan sonraki en faziletli namazlardandır. Gece namazı için sadır olan tüm faziletler vitir namazı için de geçerlidir.

126. bk. Buhari, 63; Müslim, 12

127. Bu naslar delaleti kat'i, bize (manevi) tevatürlerle ulaşmış naslardır. Hâliyle farz namazlar konusunda muhkem birer asıldır. Herhangi bir namazla ilgili varid olan nas kafamızı karıştırdığında muhkem naslara döner ve muhkem naslar ışığında anlarız. Örneğin, vitir namazını emreden naslar varid olmuştur. Emir vucubiyeti gerektirir düşüncesi ile "Vitir vaciptir." demeyiz. Yukarıda mezkûr rivayetlere dayanarak "Vitir, beş vakit namazın dışında kalan, tatavvu/nafile bir namazdır." deriz. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) ısrarlı emri ve hiçbir surette vitri terk etmemesi onun müekked sünnet olduğunu gösterir.

Yine âlimlerimizden vitri terk edenler ile ilgili varid olan kınayıcı sözleri, bu usulle ele almalıyız.

Örneğin, İmam Ahmed (rh), “Vitri terk eden kötü adamdır, şahitliği kabul edilmez.” sözü bu kabildendir. Zira bu müekked bir sünneti özürsüz terk etmektir ve kişinin sünneti önemsememesi

dinî hassasiyetten yoksun olduğunu gösterir. Bu tip kınayıcı ifadeler vitir namazının farz/vacip

olduğu anlamına gelmez.

Her ne kadar Hanefi imamlarımız farz ve vacibi ayırıp vitrin vacip olduğunu söylese de; bu ayrımın şer’i bir delili yoktur ve cumhur-u ulema tarafından kabul edilmemiştir.

128. Ebu Davud, 425; Nesai, 461

129. Tirmizi, 453; Nesai, 1675

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayından sonraki en değerli oruç, Allah’ın ayı olan Muharrem ayındaki oruçtur. Farz namazlardan sonraki en değerli namaz da gece namazıdır.” 130

Allah Resûlü özellikle Kur’ân ehline vitir namazını emretmiştir:

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ey Kur’ân ehli, vitir namazını mutlaka kılınız. Allah tektir ve tek olan vitir

namazını da sever.” 131

• Vitir gecenin sonuna denk geldiğinde özel bir namazdır.

Cabir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Kim, gecenin sonunda kalkamayacağından endişelenirse

vitri gecenin başında kılsın. Kim de gecenin sonunda kalkabileceğini ümit

ederse gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonundaki namaz şahitlidir.

Bu da daha faziletli olur.’ buyurmuştur.” 132

• Allah Resûlü (sav) bazı sahabelere özel olarak tavsiyede bulunmuştur.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Dostum (Resûlullah) bana üç şeyi tavsiye etti, ben ölünceye kadar bunları

bırakmam: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılınca uyumak.” 133

3. Vitir Namazının Vakti

Yatsı namazından sonra sabah namazı vaktine kadar vitir namazının

vaktidir.

Aişe (r.anha) şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav) gecenin her vaktinde vitir namazı kılmıştır. Sonraları vitir namazını seher vaktine doğru kılardı.” 134

130. Müslim, 1163

131. Ebu Davud, 1416; Tirmizi, 453

132. Müslim, 755

133. Buhari, 1178; Müslim, 721

134. Buhari, 996; Müslim, 745

Gece uyanacak olanlar için en faziletli olan vitri gecenin sonunda kılmaktır. Uyanamamaktan korkan uyumadan vitri kılar.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Kim, gecenin sonunda kalkamayacağından endişelenirse vitri gecenin başında kılsın. Kim de gecenin sonunda kalkabileceğini ümit ederse gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonundaki namaz şahitlidir. Bu da daha faziletli olur.’ buyurmuştur.” 135

4. Allah Resûlü’nün Vitri

Vitir; gece namazının kendiyle sonlandığı tekli rekât sayısı olan nafile namazdır. Allah Resûlü’nün (sav) sözlü ve fiilî sünnetinde farklı vitir kılma şekilleri varid olmuştur. Bunların her biri sünnettir.

a. Bir rekâtlık vitir

Ebu Miclez’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas’a vitri sordum.

‘Resûlullah’ı ‘Vitir gecenin sonunda tek rekâttır.’ derken işittim.’ dedi.

İbni Ömer’e sordum, o da ‘Resûlullah’ı ‘vitir gecenin sonunda tek rekâttır.’ derken işittim.’ dedi.” 136

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Birisi gelip Resûlullah’a (sav) gece namazının nasıl kılınacağını sordu ve Resûlullah (sav) şöyle cevap verdi: ‘Gece namazı ikişer rekât hâlinde kılınır. Fakat sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse bir rekât kılar. Böylece bu bir rekâtlık namaz onun daha önce kıldığı rekâtları tekleştirir (vitir).’ ” 137

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), halkın ateme namazı dedikleri yatsı namazını kıldıktan sonra

sabah namazına kadar on bir rekât namaz kılardı. Her iki rekât arasında selam verir (son) bir rekatı da vitir yapardı. Sabah namazı (ezanından sonra) müezzin

135. Müslim, 755

136. Müslim, 753

137. Buhari, 990; Müslim, 749

susup şafak belirginleştiğinde ve (kendisine bunu haber vermek için) müezzin geldiğinde kalkıp kısa iki rekât daha namaz kılardı. Bunun arkasından, müezzin kameti haber vermek için kendisine gelene kadar sağ tarafına uzanırdı." 138

b. Üç rekâtlık vitir

"Ebu Seleme İbni Abdurrahman, Aişe'ye, 'Resûlullah'ın (sav) Ramazan'da namazı nasıldı?' diye sordu.

Aişe şöyle dedi: 'Resûlullah ne Ramazan'da ne de başka zaman on bir rekâttan fazla gece namazı kılmamıştır. Önce dört rekât kılardı. Bu rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekât kılardı.'

(Aişe dedi ki:) 'Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Vitir kılmadan mı uyuyorsun?' diye sordum.

Resûlullah (sav), 'Ey Aişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.' dedi.' " 139

Ebu Eyyub El-Ensari'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle demiştir:

"Vitir namazını kılmak her Müslim üzerine haktır (vaciptir), vitir namazını beş rekât kılmak isteyen beş kılsın, üç rekât kılmak isteyen üç kılsın, bir rekât kılmak isteyen ise bir rekât kılsın." 140

Üç rekât vitir kılan, onu akşam namazına benzetmeden kılar.

"Vitri üç rekât kılarak onu akşam namazına benzetmeyin. Beş veya yedi rekât vitir kılın." 141

Burada yasaklanan üç rekât vitir değil; vitrin akşam namazına benze-

138. Müslim, 736

139. Buhari, 1147; Müslim, 738; Bazı âlimlerimiz bu rivayeti "Gece namazı iki ikidir." hadisi ışığında anlayıp, "Tüm nafileler iki rekât kılınmalıdır." demişlerdir. Biz Allah Resûlü'nün (sav) farklı uygulamalarını müstakil birer sünnet olarak anlaşılamasının -genel anlamda- Şari'nin (rh) gözettiği

hikmetlere daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Zira sünnete muhatap olan ümmet içinde, farklı

imani seviyelere sahip insanlar vardır ve Allah Resûlü'nün (sav) sünneti her birini kucaklamaktadır.

Kaldı ki; onun (sav) sünnet namazları, zikirleri ve ve benzeri tüm uygulamalarında bu çeşitliliği

görmek mümkündür. Onun (sav) abdest alması, namaz sonrası yaptığı zikir adetleri, revatip sünnetleri, gece namazı ve vitri, kuşluk namazı bu çeşitliliğin örneklerindendir. Allah en doğrusunu

bilir.

140. Ebu Davud, 1422; Nesai, 1710-1713

141. İbni Hibban, 2319; Hâkim, 1138

tilmesidir. Yukarıda geçtiği gibi üç rekâtlık vitir hem sözlü hem de fiilî

sünnette sabittir. Vitri akşam namazına benzetmemenin iki yolu vardır:

• İki rekât kılıp selam vermek, sonra bir rekât kılmak:

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) tek ve çift rekâtların arasını bir selam ile ayırırdı. Bu selamı

da bize işittirirdi." 142

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hücresinde namaz kılardı ve ben o esnada evde olurdum.

Bize işittirerek çift ile tek rekât arasını selam ile ayırırdı." 143

• İlk teşehhüdde oturmaksızın yalnızca üçüncü rekâtta teşehhüd yapmak ve selam vermek :

Vitri bu şekilde kılmak Ömer'den (ra) nakledilmiştir.144

c. Beş rekâtlık vitir

Ebu Eyyub El-Ensari'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Vitir namazını kılmak her Müslim üzerine haktır (vaciptir) vitir namazını

beş rekât kılmak isteyen beş kılsın, üç rekât kılmak isteyen üç kılsın, bir

rekât kılmak isteyen ise bir rekât kılsın." 145

Beş rekâtlık vitir namazı bütün hâlinde kılınır. Son rekâta kadar hiç teşehhüde oturmaksızın beş rekât kılınır. Beşinci rekâtta teşehhüdde oturulur ve selam verilir.

Said ibni Cubeyr, İbni Abbas'ın (ra) şunları söyleyerek önceki hadisteki

olayı anlatmıştır ve şöyle demiştir:

"Kalktı ve ikişer ikişer toplam, sekiz rekât namaz kılmış oldu. Beş rekât da vitir namazı kıldı ve hiçbir rekâtta oturmadı sadece sonuncu rekâtta oturdu." 146

142. Ahmed, 5461

143. Ahmed, 24539

144. Es-Sunenu'l Kubrâ, 4808; Hâkim, 1141

145. Ebu Davud, 1422; Nesai, 1710-1713

146. Ebu Davud, 1358

d. Yedi rekâtlık vitir

Ebu Eyyub'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Vitri dileyen yedi rekât kılsın, dileyen beş kılsın, dileyen üç kılsın, dileyen

de bir rekât olarak kılsın, dileyen de ima ile kılıversin." 147

Yedi rekâtlık vitir kılan; ilk altı rekâta kadar teşehhüd yapmaz. Altıncı

rekâtta teşehhüde oturur, selam vermeden yedinci rekâta kalkar. Yedinci rekâtta selam verir. Bunun delillerini bir sonraki başlıkta okuyacağız.

e. Dokuz rekâtlık vitir

Zürara (rh) Sa'd ibni Hişam ibni Amir'in şöyle dediğini nakleder:

"…'Ey müminlerin annesi, Resûlullah'ın (sav)vitir namazını bildirsen?' dedim.

'Biz, kendisinin misvakını ve abdest suyunu hazırlardık. Allah, onu geceleyin uyandırmayı dilediği zaman onu uyandırırdı. Kendisi misvaklanır, abdestini alır sonra dokuz rekât namaz kılardı. Bu namazda ancak sekizinci rekâtta otururdu ve Allah'ı zikreder, O'na hamd ve dua eder sonra

selam vermeden ayağa kalkarak dokuzuncu rekâtı kılar, bunun arkasından oturur ve Allah'ı zikreder, O'na hamd ve dua eder sonra bize

sesini duyuracak şekilde selam verirdi. Selam verdikten sonra oturarak

iki rekât daha namaz kılardı. Ey evladım, işte bu namaz on bir rekâttır. Allah'ın

Peygamberi (sav), yaşı ilerleyip vücudu et büründüğünde vitir namazını yedi

rekât kıldı. O iki rekâtı da daha önce yaptığı gibi yaptı. Ey evladım, işte

bu namaz da dokuz rekâttır. Allah'ın Peygamberi (sav) bir namaz kıldığında onu

devamlı kılmayı severdi. Bu nedenle uykusu ağır bastığında veya rahatsızlandığında gündüz on iki rekât namaz kılardı. Allah'ın Peygamberi'nin (sav) bir gecede

Kur’ân’ın tamamını okuduğunu, bütün bir gece sabaha kadar namaz kıldığını

ve Ramazan ayı dışında bir ayı tamamen oruçlu geçirdiğini bilmiyorum.’ dedi.

Bu konuşmanın arkasından İbni Abbas’ın yanına vardım ve Aişe’nin söylediklerini ona anlattım.

O da, ‘Doğru söylemiş, Eğer ona yakın dursaydım ve yanına girseydim bunları bizzat kendi ağzından dinlemek için ona giderdim.’ dedi.

147. Nesai, 1713

Ben de, ‘Eğer senin onun yanına girmediğini bilseydim ben de, onun anlattıklarını sana anlatmazdım.’ dedim.” 148

Dokuz rekâtlık vitir kılan ilk sekiz rekâta kadar teşehhüd yapmaz. Sekizinci rekâtta teşehhüde oturur, selam vermeden dokuzuncu rekâta kalkar,

dokuzuncu rekâtta teşehhüde oturur ve selam verir.

5. Vitir Namazının Öncesinde Nafile Kılmak

Vitir namazı; yatsı ile sabah namazı arasında müstakil bir namazdır. Öncesinde sünnet/nafile namaz kılınabilir. Ancak öncesinde nafile kılmaksızın yalnızca vitir de kılınabilir. Her ikisi de onun (sav) sünnetinde mevcuttur. Yukarıda örneklerini gördüğümüz uygulamalarda; kimi zaman önce

teheccüd kılmış, sonra vitir namazı ile teheccüdü sonlanmıştır.

Abdullah ibni Abbas’ın azatlısı Kureyb’in rivayet ettiğine göre Abdullah

ibni Abbas bir gece Peygamber’in eşi -kendisinin de teyzesi- Meymune’nin

yanında kaldı. İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

(İbni Abbas diyor ki:) Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, sol yanına durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup

büktü. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, bir daha iki rekât, ardından iki rekât, iki

rekât, iki rekât daha kıldı, sonra da tek rekât (vitir) kıldı. Ardından müezzin

gelinceye kadar uzandı. Sonra yine kalktı, hafif iki rekât kıldıktan sonra çıkıp

sabah namazını kıldırdı.” 149

Ebu Seleme ibni Abdurrahman, Aişe’ye (r.anha), “Resûlullah’ın (sav) Ramazan’da namazı nasıldı?” diye sordu.

Aişe şöyle dedi: “ ‘Resûlullah ne Ramazan’da ne de başka zaman on bir rekâttan fazla gece namazı kılmıştır. Önce dört rekât kılardı. Bu rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da

güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekât kılardı.’

(Aişe dedi ki:) ‘Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Vitir kılmadan mı uyuyorsun?’ diye

sordum.

148. Müslim, 746

149. Buhari, 183; Müslim, 763

Resûlullah (sav), ‘Ey Aişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.’ dedi.’ ” 150

Kimi zaman da tüm gece namazını vitir olarak kılmıştır.

Aişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, kendisinin misvakını ve abdest suyunu hazırladık. Allah, onu geceleyin uyandırmayı dilediği zaman onu uyandırırdı. Kendisi misvaklanır, abdestini alır sonra dokuz rekât namaz kılardı. Bu namazda ancak sekizinci rekâtta otururdu ve Allah’ı zikreder, O’na hamd ve dua eder sonra selam vermeden ayağa kalkarak dokuzuncu rekâtı kılar, bunun arkasından oturur ve Allah’ı zikreder, O’na hamd ve dua eder sonra bize sesini duyuracak şekilde selam verirdi. Selam verdikten sonra otururak iki rekât daha namaz kılardı.” 151

6. Vitir Rekât Sayısı ile İlgili Farklılık

Allah Resûlü’nden (sav) nakledilen farklı vitir namazları bazılarının zannettiği gibi “çelişki/ıdtırap” değil; onun (sav) farklı uygulamalarıdır. Zira o (sav) ümmetine örnek olmak sıfatıyla tüm ümmeti kuşatacak ve her arayanın aradığını bulabileceği salih ameller yapmıştır. Hâliyle bunların her biri müstakil birer sünnettir ve dileyen bu sünnetlerden güç getirdiği ile amel edebilir. Muhaddislerden İbni Huzeyme (rh) bu gerçeğe dikkat çekmiştir.152

7. Vitri Bitirdikten Sonra Namaz Kılmak

Allah Resûlü (sav) vitir namazını kıldıktan sonra, oturduğu yerden kalkmadan iki rekât nafile namaz kılardı.

“Aişe’ye, Resûlullah’ın namazını sordum. Dedi ki: ‘Peygamber (sav) on üç rekât namaz kılardı. Sekiz rekât kılardı. Sonra vitir yapardı. Sonra iki rekât oturarak kılardı. Rükû etmek istediği zaman kalkar ve rükû ederdi. Sonra iki rekât sabah namazının kamet ve ezanı arasında kılardı.’ ” 153

Ümmü Seleme’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) vitir namazından sonra iki rekât namaz kılardı.” 154

150. Buhari, 1147; Müslim, 738

151. Müslim, 746

152. İbni Huzeyme, 1168; Tirmizi de (rh) konuda genişlik olduğunu Sufyan-ı Sevri (rh) ve Muhammed ibni Sirin'den (rh) aktarmıştır. (Tirmizi, 460 No.lu hadis açıklaması)

153. Müslim, 738

154. Tirmizi, 471; İbni Mace, 1195

Allah Resûlü'nün (sav) sözlü sünneti ve irşadı gecenin son namazının vitir olmasıdır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

demiştir:

"Gece kıldığınız son namazın vitir namazı olmasını sağlayın!" 155

Ancak o (sav) vitri kıldıktan sonra oturduğu yerden iki rekât nafile kılmıştır. Bu; onun (sav) sürekli bir sünneti değil, vitirden sonra da namaz kılınabileceğini göstermek için yaptığı bir uygulamadır.156 Aksi hâlde bazıları

sözlü sünnetiyle hareket edip vitirden sonra namaz kılmanın caiz olmadığını düşünebilirdi. Allah en doğrusunu bilir.

8. Vitri Bozmak

Bir insan gece kalkamayacağını düşünerek vitir kılar ve uyursa, gece uyanır ve nafile namaz kılmak istediğinde ne yapmalıdır?

"Bir gecede iki vitir yoktur." 157

Bir defa vitri kılan ikinci bir vitri kılmaz. Şayet gece namazı kılmak istiyorsa, vitirden sonra nafile kılmak caiz olduğundan dilediği kadar gece

namazı kılabilir.158

155. Buhari, 998; Müslim, 751

156. Açıklama için bk. El -Minhâc, 738 No.lu hadis şerhi

157. Tirmizi, 470

158. Seleften gelen bir diğer uygulama kişinin bir rekât kılarak uyumadan kıldığı vitri çiftlemesi, sonra dilediği kadar nafile kılması, sonra vitir kılarak gece ibadetini sonlandırmasıdır.

"İbni Ömer'e vitir namazı sorulduğunda şöyle dedi: 'Uyumadan önce vitir kıldığımda, ardından

da gece namazı kılmak istediğimde şöyle yaparım: Bir rekâtla kıldığım vitri çiftlerim, sonra ikişer

ikişer namaz kılarım. Namazımı bitirdiğim zaman da bir rekât ile vitir yaparım. Çünkü Peygamber

(sav) gecenin son namazının vitir olmasını emretti.' " (Ahmed, 6190)

Tirmizi (rh) iki uygulamayı da seleften nakleder:

“Talk ibni Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Resûlullah’tan (sav) işittim buyurdular ki: ‘Bir gecede iki kere, vitir namazı kılınmaz (Yani vitri kıldıktan sonra gece namazı kılarsa tekrar vitir kılmasına gerek yoktur.).’ ’ (Tirmizi, 470; Ebu Davud,

1439)

Bu hadis hasen garibtir.

İlim adamları, gecenin öncesinde vitri kılıp sonra gece namazı için kalkan kimsenin durumunda

değişik görüşler ortaya koydular.

Resûlullah’ın (sav) ashabı ve daha sonrakilerden bir kısmı: ‘Bu durumdaki kimsenin vitir namazı

bozulmuş olur, gecenin öncesinde kıldığı vitir namazına bir rekât ilave eder, sonra dilediği kadar

9. Vitirde Kıraat

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) vitirde A’lâ, Kâfirûn ve İhlâs Surelerini, her birini bir rekâtta

okurdu.” 159

Abdulaziz ibni Cüreyc’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha), ‘Resûlullah (sav) vitir namazında ne okurdu?’ diye sordum. Dedi

ki: ‘Birinci rekâtta A’lâ Suresi, ikinci rekâtta Kâfirûn süresi, üçüncü rekâtta İhlâs ve Muavvizeteyn yani Felak ve Nâs Sürelerini okurdu.’ ” 160

10. Vitri Kaçırmak

Farz veya nafile namaz, uyku, unutma vb. şer’i mazeretlerle kılınmazsa

daha sonra kılınabilir.

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim bir namazı kılmayı unutmuşsa, onu hatırlayınca kılsın! Zira bundan

başka bunun bir kefareti yoktur.

Musa, Hemâm’ın şöyle dediğini bildirmiştir, ‘Daha sonra şu ayeti okudu: ‘…

Beni zikretmek için namaz kıl.’ 161 ” 162

Ebu Said El-Hudri’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kim vitir namazını uykuda veya unutarak geçirirse hatırladığı ve uyandığı

zaman hemen kılsın.” 163

gece namazı kılar daha sonra gece namazının sonunda vitir namazını kılar, böyle yapmakla bir

gecede iki vitir kılınmaz hadisine de uyulmuş olur.’ dediler.

İshak bunlardandır. Resûlullah’ın (sav) ashabı ve diğer bazı ilim adamları ise: ‘Gecenin öncesinde

vitir namazı kılan kimse, uyur sonra gece namazı için kalkar ve dilediği kadar namaz kılar, önceki

kıldığı vitr namazını kıldığı şekilde bırakır.’ dediler.

Sufyan Es-Sevri, Malik b. Enes, İbni Mübarek, Şafii, Küfeliler ve Ahmed, bunlardandır. Bu görüş

daha sahihtir, çünkü Resûlullah’ın (sav) vitir namazından sonra namaz kıldığı değişik rivayetlerle

bize ulaşmıştır.” (Tirmizi, 470 ve açıklaması)

159. Tirmizi, 462; Nesai, 1702

160. Tirmizi, 463

161. 20/Tâhâ, 14

162. Buhari, 597; Müslim, 684

163. Ebu Davud, 1431; Tirmizi, 465

Vitri kaçıran onu gündüz kılabilir.

“…Allah’ın Peygamberi (sav) bir namaz kıldığında onu devamlı kılmayı severdi. Bu nedenle uykusu ağır bastığında veya rahatsızlandığında gündüz on iki

rekât namaz kılardı…” 164

Kişinin gece kılacağı vitir on bir rekâtsa gündüz on iki kılar şayet üç

rekâtsa dört, beş rekâtsa altı rekât kılar… Gece kıldığı vitir rekâtını gündüz çift olarak kılar.

Gece namazını veya vitir namazını kaçıranın, bu eksiği telafi için yapabileceği bir diğer şey; sabah ve yatsı namazını cemaatle kılmaktır.

Abdurrahman ibni Ebu Amra’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman ibni Affan, akşam namazından sonra mescide girdi ve tek başına

oturdu. Ben de kendisinin yanına oturdum. Bana, ‘Ey kardeşimin oğlu, Resûlullah (sav), ‘Kim, yatsı namazını cemaatle kılarsa, gecenin yarısını namazla geçirmiş

gibi olur. Kim, sabah namazını cemaatle kılarsa, bütün gece namaz kılmış gibi olur.’ demiştir.’ ” 165

D. Kunut Duası

Kunut ; namazın son rekâtında rükûdan önce veya sonra yapılan duadır.

Fıkıh/İlmihâl açışından üç çeşit kunut söz konusudur.

• Vitir namazında kunut

• Nevazil/Bela-Musibet ânında kunut

• Sabah namazında kunut

1. Vitir Namazında Kunut

Allah Resûlü (sav) vitir namazının son rekâtında kunut duası yapar, ashabına kunutta yapacakları duayı öğretirdi.

Hasan ibni Ali’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bana vitir namazında -İbni Cevvas’ın dediğine göre vitir namazının kunutunda- şöyle söylememi öğretti:

164. Müslim, 746

165. Müslim, 656

ارْكِ لَ◌

تَ ، وبَ◌ْ

يّ◌

نِي فَ◌يَمْ◌ نَ تَولّ◌

تَ ، وتَولَ◌ْ

عافَي

تَ ، وَعِافِنِي فَ◌يَمْ◌نَ◌ْ

هَّمَ◌ْ اهِدِنِ فَ◌يَمْ◌نَ هَديُّ◌

اَلل

مْ◌ن

لَ

ٌ◌

ِ◌ذَ

ه لَ يٌّ◌

كَ ، وإِنْ◌

◌َي

عل

◌ُ ْضَ قَ

◌ّيَ ولَ ضِ ْقَ تَ ك

◌ْ َنَ إِ ، ت

◌َ َي ضِ

ما ق

◌ّ َ

◌ْ َشَ ي َنِ وِقِ ، ت َ

◌َي

◌ِ َطعأَ ْ َيم ف

◌ْ َتَ

◌ّ َلَيالَ وتَعا ن َ ا

◌َ َبَ ر َتَ ْكَ ار

◌ْ َبَ تَ ، ت

ادي

ع َ

ن ْم َ

ز َ

◌ُّ ْعَ

◌ْ َيَ ولَ ، ت َ

◌َ َيالَ وا

‘Allah’ım hidayete erdirdiklerinin arasında beni de hidayete eriştir. Afiyete eriştirdiklerinin arasında bana da afiyet ver. Gözettiklerinin arasında beni de kollayıp gözetle. Verdiğin şeylerde benim için bereketler kıl, hakkında hükmettiğin şeyin şerrinden beni koru, şüphesiz sen hükmedersin, senin takdirine karşı gelinmez. Senin işini üzerine aldığın kimse asla alçalamaz. Senin düşman olduğun kimse de asla şeref bulamaz. Rabbimiz, senin hayrın pek çoktur ve sen layık olmayan şeylerden münezzehsin.’ ” 166

Ali’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) vitir namazının sonunda şöyle demiştir:

◌َ تَك ، وأُعُوذ ُ بِكَ ِ مْنَك، لَ

◌ِ ك ْن ُ مِ عُقوبَ

◌ُعافَاتُ
◌ِّ وِبُ ، ـَكَ ـِطَخ ْسُ ْنمِ ـَكاَرض ـِرَبِ ذوُعُأ ِّنِإ مَّهُ
لاَل
◌َ كِسَفْ
ن لَعَ
◌ْيَتَ
◌ْيَنثْأَ مَكَ ـَت
◌ْنَأ كَ
◌َيَ
ل عَ
◌ً
◌ُءاَنثَ صِح
أ
“Allah’ım! Senin gazabından rızana, cezalandırılmaktan affına, senden, sana sığınırım. Seni övmeyi sayıp bitiremem sen kendini nasıl övdün ise öylesin.” 167
Allah Resûlü (sav) vitir namazını tek olarak kılıyorsa rükûdan önce vitir yapardı.
“Allah Resûlü (sav) vitir namazının sonunda şöyle dua ederdi:
◌َ كَتِ ذوُعُأ وَ ، كَتِ ـِبَ ْنمِ كَنِ ـِبَ ذوُعُأ
◌َ ةوبُقُعُ كَ ـِم ْنمِ
◌ُعافَاتُ
◌ِّ وِبُ ، ـَكَ ـِطَخ ْسُ ْنمِ ـَكاَرض ـِرَبِ ذوُعُأ ِّنِإ مَّهُ
لاَل
◌َ كِسَفْ
ن لَعَ
◌ْيَتَ
◌ْيَنثْأَ مَكَ ـَت
◌ْنَأ كَ
◌َيَ
ل عَ
◌ً
◌ُءاَنثَ صِح

أ

‘Allah’ım! Senin gazabından rızana, cezalandırılmaktan affına, senden, sana sığınırım. Seni övmeyi sayıp bitiremem sen kendini nasıl övdün ise öylesin.’ ” 168

Rükûdan önce vitir; son rekâtta kıraat bittikten sonra, rükûya gitmeden

önce kunut duasını okumak, sonra rükûya gitmektir.

166. Ebu Davud, 1425; Tirmizi, 464

167. Ebu Davud, 1427; Tirmizi, 3566

168. Ebu Davud, 1427

Vitir namazı cemaatle kılınıyorsa rükûdan sonra kunut yapılır ve topluca dua edilir. Vitrin cemaatle kılınması Ramazan’da teravih namazı sonrasında vuku bulur.

Ömer (ra) rükûdan sonra kunut yapmış ve şu duayı okumuştur:

◌ُمْ وبِه

◌ُل

◌ْق ي

◌ِّبْ ف

◌َأَل ، وَ تِـ م

◌ُْسلْ م

◌َني َ وال م

◌ُْسلْ م

◌ُْ والَ تِـ َمَن ْؤِ م

◌ُْ والَ ، نِي َ مِن ْؤِ م

◌ْ لِلا وِ لَن َ ا

◌ّرْفِغا ْ مَّ ه

لل َ

◌َ ابِـ

◌ْ تِـ كَ

◌َ لِـ ه ْأَ ة

◌ْ ن عَ رْفَ كَ

ع َ لَ كَ وَ ه ِوْ ُم ْ ، اللهَّ م ال ك ُدِّ عُ

◌ُْمْ ه ْصُ َ

◌نِهْمَ ، وان
◌ْ
◌يَ
◌ِحَ ذَ ات بْ
◌وأَصْلَ
◌يْ
◌ِكُ ، اللهمَّ خالِفْ بِ
◌اءَ
◌ولِيْ
◌ونَ أَ ُ
◌ل
◌قاتُ
◌كَ ، ويَ
◌ونُ رُسلَ ُ
◌كِّذبَ ُ
◌كَ ويَ
عَنْ سبِيل
دَون
◌ٌ
◌صُ
◌ذَ ين يّ
ال
◌مْجِرِمَنيُ ْ،
◌قْوِم الْ
عِن ال
دُه
◌ٌ
◌ذي لَ تَرّ
◌سَك الَ
◌ْ
◌أ
◌زْلِ بِهْم بِْ

امُه ْمَ ، وأَن

◌ْدَ

◌ْقَ أَل ْزِ

◌ ِمتِه ْمَ ، وَزلَ

كَل

◌ْلُ ، كَ

◌ ِيَ

◌ ُعلُ يَ ِنْ

◌ ُونَ ، كَ

◌ ُ

◌ ْرَ ِغفِ

◌ ْتَ ست

◌ ُونَ كَ ُينَ ع

◌ ْتَ ست

◌ ّنَ ا

◌ ّنَ إِ ، اللهَّم ِحـِيمُ

◌ ّنَ حَمِن الرَ

◌ ِبْسِم ِ الله الر

◌ ُدَ ولَكُ

◌ ْبَ عَ

◌ ّنَ اك

◌ ّنَ إِ ، اللهَّم ِحـِيمُ

◌ ّنَ حَمِن الرَ

◌ ِكَ ، بْسِم ِ الله الرَ

◌ ُ

◌ ْرُ فَجُ

ْن ي م

◌ ُكَ

◌ ُ

◌ ْتَ

◌ ُونَ عَ

◌ ْلَ خَ

◌َ كونَ◌

◌ُ

◌َ كفُرْ

ن

◌َ كَ

عَذاب

◌َ كَ إِنَّ◌

◌ْ ُتمحَ رْ وَ جَ◌

◌َ رَ◌

◌ْ نِ وْ دَّ جَ◌

◌َ ال كَ◌

عَذاب

◌َ شْ خَ◌

◌َ نْ فِدُ◌

◌َ نْ عَى سَ◌

◌َ نْ كَ لَ وْ دُ جُ سْ◌

◌ُ نَ وْ لِّ صَ◌

ن

◌ْ قِ حُ◌

◌ْ لَ مِ نُ رَ فِ اِ ك◌

◌ْ

بال◌

“Allah’ım, mümin erkeklerin ve kadınların ve Müslim erkek ve kadınların günahlarını bağışla. Kalplerinin arasına ülfet koy. Aralarını ıslah et. Senin ve onların düşmanlarına karşı kendilerine yardım et. Allah’ım, senin yolundan alıkoyan, resûllerini yalanlayan ve dostların ile savaşan Ehl-i Kitap kâfirlerine lanet

et. Allah’ım, onların kelimelerinin/birliklerinin arasına ayrılık koy. Ayaklarını

sars. Mücrim kavimden geri çekmediğin azabını onlara gönder. Rahmân ve

Rahîm olan Allah’ın adıyla. Allah’ım senden yardım diliyoruz. Senden bağışlanma diliyoruz. Seni övüyoruz ve sana nankörlük etmiyoruz. Sana karşı facir

olanları da terk ediyor ve onlardan uzaklaşıyoruz. Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla. Allah’ım, yalnız sana ibadet ediyoruz. Sana namaz kılıyor ve sana

secde ediyoruz. Sana yöneliyor ve koşuyoruz. Gerçek olan azabından korkuyoruz. Rahmetini umuyoruz. Senin azabın kâfirlere erişecektir.” 169

Ali (ra) rükûdan sonra kunut yapmıştır.170 Allah (cc) en doğrusunu bilir; racih

olan, konuda genişlik olmasıdır. Rukûdan önce ve sonra kunut meşrudur.

169. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3143

170. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3136; Vitirde yapılan kunutun zamanı ve yeri konusunda selef arasında

2. Nevazil Kunutu

Nevazil; bir bela ve musibet durumunda farz namazların sonunda kunut duası yapmaktır. Nevazil kunutu İslam’da bireyselciliği yok sayan ve

cemaat/biz ruhunu kabul eden anlayışın bir tezahürüdür. Zira, her ne kadar yaşanan musibet hâli, bazı insanları direkt ilgilendirse de kunut duası

aracılığı ile tüm İslam toplumunun gündemine taşınmaktadır.

Nevazil kunutu cemaat namazlarında, rükûdan sonra, imamın duasına

cemaatin iştirak etmesiyle gerçekleşir. İslami yönetimin karar verdiği süre

boyunca devam eder yine yönetimin kararıyla sonlandırılır.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) birine beddua veya dua edeceği zaman rükûdan sonra kunut

duası okurdu. Peygamber (sav) ‘مْدْ خُ ْ

نا لَك الّ ◌ّ

حِمَدُه /َرب

◌َ عَمِسنْ مَِل اللهُ / Allah kendisine hamdedeni işitir. Rabbimiz hamd yalnız sana muhsustur.)’ dedikten

sonra şöyle dua ve beddua ederdi:

‘Allah’ım! Velid ibni Velid’i, Seleme ibni Hişam’ı ve Ayyaş ibni Ebi Rabia’yı

kurtar. Allah’ım! Mudar Kabilesi’ni daha beter et! Yaşadıkları şu yılları, Yusuf

peygamber döneminde yaşananan zorlu yıllara dönüştür.’

Peygamber (sav) bu dua ve bedduasını yüksek sesle okurdu. Hatta bazı sabah

namazlarında birtakım Arap kabileleri için ‘Allah’ım! Falana, falana lanet et!’

şeklinde beddua ederdi. Bu durum ‘(Allah’ın o kâfirlerin) tevbesini kabul etmesi yahut onlara azap etmesi konusunda senin elinde hiçbir yetki yoktur.

Şüphesiz ki onlar, zalimlerdir.’ 171 ayeti ininceye kadar sürdü.” 172

ihtilaf edilmiştir. Tirmizi (rh) ihtilafı şöyle aktarır;

“Vitirde kunut hakkında rivayet edilen bundan daha iyi bir hadis bilmiyoruz. İlim adamları vitirde

kunut hakkında değişik görüşler ortaya koymuş olup; Abdullah ibni Mesud, bütün sene vitirde

kunutun rükûdan önce yapılması görüşündeydi. Bir kısım ilim adamları da bu görüşte olup Sufyan Es-Sevri, İbni Mübarek, İshak ve Küfeliler bunlardandır. Ali ibni Ebu Talib'den, Ramazan'ın

ikinci yarısında rükûdan sonra kunut yaptığı da rivayet edilmiştir. Şafii ve Ahmed gibi bazı ilim

adamları da bunlardandır." (Tirmizi, 464 ve açıklaması)

Racih olan yukarıda belirttiğimiz gibi yılın tümünde, münferid namazlarda rükûdan önce, teravih vitrinde rükûdan sonra cemaatle kunut yapılmasıdır. Allah en doğrusunu bilir.

171. 3/Âl-i İmran, 128

172. Buhari, 4560; Müslim, 675

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Resûlullah'ı (sav) sabah namazının ikinci rekâtında başını rükûdan

kaldırınca şöyle derken dinlemiştir, 'Allah'ım, filana, filana ve filana lanet olsun.'

O bu sözlerini 'Semiallahu limen hamideh, Rabbena ve leke'l hamd' dedikten

sonra söylüyordu. Bunun üzerine Yüce Allah, '(Allah'ın o kâfirlerin) tevbesini kabul etmesi yahut onlara azap etmesi konusunda senin elinde hiçbir yetki

yoktur. Şüphesiz ki onlar, zalimlerdir.' 173 buyruğunu indirdi." 174

Hanzala ibni Ebi Sufyan'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Salim ibni Abdullah'ı şöyle derken dinledim, 'Resûlullah (sav) Safvan ibni

Umeyye, Suheyl ibni Amr ve El-Haris ibni Hişam'a beddua ediyordu. Bunun

üzerine, '(Allah'ın o kâfirlerin) tevbesini kabul etmesi yahut onlara azap etmesi konusunda senin elinde hiçbir yetki yoktur. Şüphesiz ki onlar, zalimlerdir.' 175 buyruğu nazil oldu." 176

Enes ibni Malik'ten şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), Bi'ri Maune olayında ashabını öldürenlere, Allah'a ve Resûl'üne isyan eden Ri'l Zekvan ve Usayye Kabilelerine otuz gün boyunca sabah namazlarında beddua etti. İşte bu olayda öldürülen sahabi hakkında bizim bir süre

okuduğumuz fakat daha sonra neshedilen şu ayet indi: 'Kavmimize haber verin

ki biz Rabbimize kavuştuk; O bizden razı oldu biz de O'ndan razı olduk.' " 177

Hufaf ibni İma'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), rükûya gitti arkasından başını kaldırdı ve: ‘Ğıfar Kabilesi’ni Allah bağışlasın, Eslem Kabilesi’ne de selamet versin, Usayy Kabilesi Allah ve Resûl’üne karşı geldi. Allah’ım, Lihyanoğullarına lanet et, Rı’l ve Zekvan Kabilelerine de lanet et.’ diye dua etti. Bunun arkasından secdeye gitti. Kâfirlere lanet etme, işte bu uygulamadan alınmıştır.” 178

173. 3/Âl-i İmran, 128

174. Buhari, 4069

175. 3/Âl-i İmran, 128

176. Buhari, 4070

177. Buhari, 2814; Müslim, 677

178. Müslim, 679

3. Sabah Namazında Kunut

Bir grup fukahamız sabah namazının son rekâtından sonra kunut duasını sünnet kabul etmişlerdir. Racih olan; bir musibet durumunda sabah namazı da dâhil tüm namazlarda kunut yapılacağıdır. Ancak sabah namazına özel, sürekli bir sünnet olarak kunut yoktur. Allah en doğrusunu bilir.179

4. Kunutla İlgili Meseleler

a. Kunut duasında elleri açmak meşrudur

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü her sabah namazını kıldırdığında ellerini kaldırıp onlara beddua etti.” 180

Ebu Osman'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer’in arkasında namaz kıldım. Bakara Suresi’nden seksen ayet okudu. Rükûdan sonra kunut yaptı ve ellerini kaldırdı. Öyle ki koltuk altında ki beyazlığı gördüm. Duada sesini yükseltti. Öyle ki duvarın gerisindekiler dahi sesini duydu.” 181

179. Allah Resûlü’nün (sav) sabah namazında kunut yaptığı sahih rivayetlerde sabit olmuştur.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Önceden kunut akşam ile sabah namazlarında okunurdu.” (Buhari, 798)

Bera ibni Azib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), sabah ve akşam namazında kunut okurdu.” (Müslim, 678)

Rivayetlerden de anlaşıldığı gibi bu sabah namazına has değildir. Sabah namazıyla beraber akşam namazında da yapılan, musibet hâlinin kunutudur. Sabah namazında kunutu hiç terk etmediğine dair rivayetler ise muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmiştir.

“Sabah namazına gelince ölene kadar kunutu terk etmedi.” (Ahmed, 12657; Darekutni, 1692;

Es-Sunenu’l Kubrâ, 3104)

Hadis İsa ibni Mehan/Ebu Cafer Razi kanalıyla gelmiştir. Âlimler onun hakkında “kuvvetli değildir”, “karıştırır”, “çokça vehmeder’,’ “sikadır ancak hata yapar” gibi cerh ifadelerini kullanmışlardır.

(Neylu’l Evtâr, 862 No.lu hadis şerhi) Bu hadise şahit olarak başka bir rivayet zikredilmiştir. Onun

isnadında da Amr ibni Ubeyd vardır, hüccet değildir. (age.) İsa ibni Mehan/ Ebu Cafer Razi hakkında ta’dil lafızları varid olmuştur. Ancak cerh lafızları müfesser olduğundan tadil lafızlarına tercih

edilir. Ayrıca sahabeden Nebi’nin sabah namazında kunut yapmadığı sahih yolla varid olmuştur.

Ebu Malik El-Eşcai’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babama, ‘Ey babacığım sen Resûlullah’ın (sav), Ebu Bekir’in, Ömer’in, Osman’ın ve Kufe’de beş yıl

kadar Ali’nin arkasında namaz kıldın. Onlar namazlarında kunut yaparlar mıydı?’ dedim. Dedi ki:

‘Ey oğulcağızım, bu iş sonradan çıkmadır.’ ” (Tirmizi, 402)

180. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3145; Hadisin isnadında bulunan Ali ibni Sakr nedeniyle sıhhatinde

ihtilaf edilmiştir.

181. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3149

Musa ibni Verdan'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Hureyre Ramazan kunutunda ellerini kaldırırdı.” 182

b. Cemaatin duaya “âmin” diyerek iştirak etmesi meşrudur

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü bir ay boyunca öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazında,

namazların ardına, rükûdan sonra, son rekâtta kunut yaptı. Suleym, Ri’l , Zekvan ve Useyye kabilelerinden bazısına beddua etti. Arkasındakiler de duasına

‘âmin’ diyordu.” 183

c. Kunut duasının dili

İslam’ın ibadet dili Arapça’dır. Hâliyle açığa çıkan dualar Arapça yapılır. Ancak kişi münferit namaz kılıyor ve içinden dua ediyorsa kendi dilinde dua yapmasında bir sakınca yoktur.

d. Kunut duaları

Evla olan kunutta me’sur/Allah Resûlü’nden gelen duaları yapmaktır. Bu duaların örnekleri bir önceki bölümde zikredildi. Ayrıca kişi me’sur dualar dışında kunutta dua edebilir. Allah Resûlü (sav) özel durumlarda, duruma uygun dualar yapmıştır.

e. Kunut için tekbir almak

Münferit kılınan vitir namazında rükûdan önce kunut yapılır. Bu kunut için tekbir alıp elleri kaldırmak, sonra bağlayıp dua etmek meşru mudur? Bu konuda Allah Resûlü’nden bir sünnet nakledilmemiştir. Ancak sahabe ve tabiinden tekbir alıp el kaldırdıklarına dair rivayetler nakledilmiştir.184

Esved'ten şöyle rivayet edilmiştir:

182. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4868

183. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3153

184. Bazı muhaddisler bu rivayetlere dair farklı bir değerlendirme yapmıştır. Örnek olarak; Mübarek Furi’nin (rh) değerlendirmesi şöyledir:

“Kunut vitri için tekbir almaya dair rivayetler isnatsız nakledilmiştir. Hâliyle sahih olup olmadığının tespiti mümkün değildir.

El kaldırmayla ilgili rivayetler ise; dua için el açma anlamına gelebileceği gibi intikal tekbirlerinde

olduğu gibi elleri kaldırma anlamına da gelebilir.” (bk. Tuhfetu’l Ehvezî Şerhu Cami’i’t Tirmizî, 464

No.lu hadis şerhi)

“Abdullah ibni Mesud (ra) vitrin son rekâtında İhlâs Suresi’ni okur sonra ellerini kaldırır ve rükûdan önce kunut yapardı.” 185

“Abdullah ibni Mesud (ra) kıraati bitirince tekbir alıyor ve kunutu bitirince de tekbir alıp rükûya gidiyordu.” 186

“Muhammed’in, Ebu Hanife-Hammad senediyle bildirdiğine göre İbrahim, ‘Vitirde rükûdan önce kunut Ramazan dışında da vaciptir. Kunut yapacağın

zaman tekbir al. Rükûya gideceğin zaman da tekbir al.’ ” 187

IV. Diğer Nafile Namazlar

A. Kuşluk/Duha Namazı

Bu namaz kuşluk vaktinde kılındığı için “Kuşluk/Duha namazı” denmiştir. Güneş doğup bir mızrak boyu yükseldikten sonra, öğle namazı vakti

girinceye kadar kılınan nafile namazdır.

1. Kuşluk Namazının Önemi ve Fazileti

Kuşluk namazı sabah namazıyla öğle namazı arasında kılınan bir namazdır. Sabah namazı ile öğle namazı arasındaki uzun vakit, günün başladığı

ve insanın dünya işleri ile meşgul olduğu bir vakittir. Çoğunlukla gaflet

insanı her yönden kuşatır. Kuşluk namazı kişiye Rabbini hatırlatma ve

oluşan gafleti dağıtma vazifesi görür.

a. Kuşluk namazı Nebi’nin tavsiyesidir

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Dostum (Resûlullah) bana üç şeyi tavsiye etti, ben ölünceye kadar bunları

bırakmam: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılınca uyumak.” 188

Ebu Derda’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sevgili dostum (sav), bana üç tavsiyede bulundu ki, yaşadığım sürece bunları

asla terk etmeyeceğim: Her ayda üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak

ve vitir namazı kılmadan uyumamak.” 189

185. Hadislerle Hanefi Fıkhı, 4/373

186. Hadislerle Hanefi Fıkhı, 4/374

187. Hadislerle Hanefi Fıkhı, 4/376

188. Buhari, 1178; Müslim, 721

189. Müslim, 722

b. Kuşluk namazı “evvabin” namazıdır

Kasım ibni Şeybani’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd ibni Erkam (ra), kuşluk vakti namaz kılan birtakım kimseleri görmüş ve

‘Bu kimseler, namazın bu vakit dışında daha faziletli olduğunu bilmektelerdir.

Çünkü Resûlullah (sav), ‘Evvabin namazı, kumun sıcaklığından deve yavrularının ayaklarının yandığı zamandadır.’ buyurmuştur.’ ” 190

“Evvab” çokça Allah’a yönelen, sürekli Rabbine dönenlerin sıfatıdır. Evvab günahları terk ederek ve taatleri yaparak yüzünü Allah’a dönen kimsedir.191 Yüce Allah Davud’u (as),192 Süleyman’ı (as),193 Eyyub’u (as) 194 “Evvab” diye nitelemiştir. Kur’ân’da övülen Evvab’ların bir sıfatı da kuşluk namazını kılmalarıdır.

c. Kuşluk namazı kılan El-Kâfi isminin korumasındadır

Ebu Derda ve Ebu Zerr’den (r.anhuma) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), Allah’ın şöyle buyurduğunu haber verdi: ‘Ey Âdemoğlu, gündüzün başlangıcında dört rekât namaz kıl ki gündüzün sonuna kadar senin her türlü ihtiyaçlarını karşılayayım (Sana kafi geleyim.).’ ” 195

Allah’ın (cc) kuluna yetmesi/kâfi gelmesi O’nun El-Kâfi isminin tecellisidir. O’nun (cc) kifayeti maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarında kulunun yardımcısı olması, onu kimseye muhtaç kılmamasıdır.

d. Bedenin sadakasıdır

Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin sabaha çıkan her bir eklemi için sadaka vermesi gerekir. Her tesbih(‘Subhanellah’ demek) bir sadakadır. Her tahmid (‘Elhamdulillah’ demek) bir sadakadır. Her tehlil (‘Lailaheillallah’ demek) bir sadakadır. Her tekbir (‘Allahu Ekber’ demek) bir sadakadır. İyiliği emretmek bir sadakadır.

190. Müslim, 748

191. bk. El-Mufredât, s. 97, e-v-b maddesi

192. 38/Sâd, 17

193. 38/Sâd, 30

194. 38/Sâd ,44

195. Tirmizi, 475

Kötülükten alıkoymak bir sadakadır. Kuşluk vaktinde kılınan iki rekât namaz ise tüm bunları yerine getirir.” 196

Kişi her gün bedeninden dolayı borçlu olarak uyanır ve her borçta olduğu gibi alacaklısına karşı manevi bir sıkıntı içindedir. Yaptığı salih amellerle borçlarını öder. Yapabileceği yüzlerce salih amele mukabil, kuşluk vakti kılacağı iki rekât ona yeter.

e. Elde edilecek ganimetten daha hayırlıdır

“Resûlullah’ın (sav) bir gün savaşa gönderdiği askerler kısa zamanda zafer elde

edip bolca ganimetle eve döndüler. İnsanlar, çabucak gitmeleri, çokça ganimet elde etmeleri ve süratle dönmeleri hakkında konuşmaya başlayınca Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Size bunlardan daha kısa süren, daha çok ganimet getiren ve daha tez eve döndüren cihad yolunu göstereyim mi? Kuşluk

namazı için camiye giden, daha az savaşmış, daha çok ganimet almış ve daha

tez evine dönmüş olur.’ ” 197

f. Günahlara kefarettir

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim çift çift kılınan duha namazına devam ederse, denizin köpüğü kadar

bile olsa günahları affedilir.” 198

2. Kuşluk Namazının En Faziletli Vakti

Kuşluk namazının vakti Güneş bir mızrak yükseldikten sonra başlayıp

öğle namazı vaktine kadar devam eder. Bu uzun vakit içinde en faziletli

vakit iki zamandadır:

• İlki; cemaatle sabah namazı kılıp, Güneş doğana kadar Allah’ı zikredip, Güneş doğduktan sonra da iki rekât namaz kılmaktır.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra namaz kıldığı yerde oturup

196. Müslim, 720

197. Ahmed, 6638

198. Tirmizi, 476; İbni Mace, 1382; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

Güneş doğuncaya kadar Allah’ı zikreder, sonra da iki rekât namaz kılarsa, bir

hac ve umre yapmış gibi sevap kazanır.” 199

Bu fazilet; cemaatle namaz, zikir ve kuşluk namazının ecridir.

• İkincisi; yukarıda mezkûr durumda olmayanın öğlen namazına yakın, hava iyice ısınınca kılmasıdır.

Kasım ibni Şeybani’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd ibni Erkam (ra), kuşluk vakti namaz kılan birtakım kimseleri görmüş ve

‘Bu kimseler, namazın bu vakit dışında daha faziletli olduğunu bilmektelerdir.

Çünkü Resûlullah (sav), ‘Evvabin namazı, kumun sıcaklığından deve yavrularının ayaklarının yandığı zamandadır.’ buyurmuştur.’ ” 200

3. Kuşluk Namazının Rekât Sayısı

• Kuşluk namazının alt sınırı iki rekâttır

Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin sabaha çıkan her bir eklemi için sadaka vermesi gerekir.

Her tesbih(‘Subhanellah’ demek) bir sadakadır. Her tahmid (‘Elhamdulillah’

demek) bir sadakadır. Her tehlil (‘Lailaheillallah’ demek) bir sadakadır. Her

tekbir (‘Allahu Ekber’ demek) bir sadakadır. İyiliği emretmek bir sadakadır.

Kötülükten alı koymak bir sadakadır. Kuşluk vaktinde kılınan iki rekât

namaz ise tüm bunları yerine getirir.” 201

• Kuşluk namazı dört rekât olarak kılınmıştır

Ebu Derda ve Ebu Zerr’den (r.anhuma) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), Allah’ın (cc) şöyle buyurduğunu haber verdi: ‘Ey Âdemoğlu,

gündüzün başlangıcında dört rekât namaz kıl ki gündüzün sonuna kadar senin her türlü ihtiyaçlarını karşılayayım.’ ” 202

• Kuşluk namazı sekiz rekât olarak kılınmıştır

İbni Ebu Leyla'dan şöyle rivayet edilmiştir:

199. Tirmizi, 586

200. Müslim, 748

201. Müslim, 720

202. Tirmizi, 475

“Ümmü Hâni’nin haber verdiğine göre Resûlullah (sav) Mekke fethedildiği gün

onun evinde boy abdesti almış ve sekiz rekât namaz kılmıştır. Ümmü Hâni

Peygamber’in (sav) namazını şöyle anlatmıştır:

‘Ben, Resûlullah’ın (sav) bundan daha hafif/sade bir namaz kıldığını hiç görmedim. Fakat bununla birlikte rükû ve secdeleri tam olarak yapmıştı.’ ” 203

• Kuşluk namazının on iki rekât olarak rivayet edilmesi

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim on iki rekât kuşluk namazı kılarsa, Allah o kimseye cennette altından

bir köşk yapar.” 204

• Kuşluk namazı nafile namazlardandır; üst sınırı yoktur.

Muâze'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Aişe'ye (r.anha), 'Resûlullah (sav), kuşluk namazını kaç rekât kılardı?' diye

sormuş. O da, 'Dört rekât kılar, dilediği kadar da bunu arttırırdı.' demiştir." 205

Kişi gücü ve imkânı nispetinde kılabilir, dilediği kadar artırabilir. Allah

Resûlü'nden (sav) sahih yolla aktarılan en üst rakam sekiz rekâttır.206

203. Buhari, 1103; Müslim, 336

204. Tirmizi; 473; İbni Mace, 1380; Tirmizi (rh) hadisin zayıf olduğuna işaret etmiştir.

205. Müslim, 719

206. Bazı ilim adamları kuşluk namazının sünnet olmadığını savunmuştur. Aktarılan hadisleri

şöyle tevil etmişlerdir: Allah Resûlü (sav) özel münasebetlerle, kuşluk vaktine denk gelen namazlar kılmıştır. Sahabe de bunu müstakil bir namaz zannetmiştir. (Zâdu'l Meâd, 1/327-330)

Allah Resûlü'nün (sav) bu namazı bazı sahabelere tavsiye etmesi, yukarıda zikredildiği gibi kılanları övmesi, onları müjdelemesi… kuşluk namazının müstakil bir sünnet olduğunu gösterir. Her

hâlükârda bu kadar çok sahabenin anlayışı, bu görüşe sahip alimlerimizin görüşünden daha evla

olsa gerektir…

Bazı sahabelerin kuşluk namazını kabul etmediği, hatta mescidde kılanlara tepki gösterdikleri

doğrudur. Fakat o sahabelerin de belirttiği gibi "Allah Resûlü'nün kuşluk namazını kılmadığını"

zannetmişlerdir.

Müverrak'ten şöyle rivayet edilmiştir:

" İbni Ömer'e 'sen kuşluk namazı kılar mısın?' diye sordum.

'Hayır.' dedi.

'Peki Ömer kılar mıydı?' diye sordum.

'Hayır.' dedi.

'Ya Ebu Bekir kılar mıydı?' diye sordum.

'Hayır.' dedi.

‘Peygamber (sav) kılar mıydı?’ diye sordum.

‘Hayır, sanmıyorum.’ dedi.” (Buhari ,1175)

Hiç şüphesiz onun (sav) kuşluk namazı kıldığını ve kılmayı tavsiye ettiğini nakledenler daha çoktur ve her biri güvenilir yollarla bize ulaşmıştır. Usulde sabit olduğu üzere çok aza, musbet menfiye, yakin zanna (veya ğalibu zanna) tercih edilir.

Bazı âlimler İbni Ömer (ra) gibi sahabelerin tepkisinin kuşluk namazına olmadığını, daha ziyade

cemaatle kılınmasına, mescidde izhar edilmesine ve (vacipmiş gibi) sürekli kılınmasına olduğunu söylemişlerdir. İbni Ebi Şeybe’nin Abdullah ibni Mesud’dan (ra) naklettiği bir rivayet bu iddiayı

destekler mahiyettedir: “O (ra) bir topluluğun mescidde kuşluk namazı kıldığını görmüş karşı çıkmıştır. ‘Kılacaksanız evlerinizde kılın demiştir.’ ” (bk.Fethu’l Bârî, 1175 No.lu hadis şerhi)

B. Tahiyyetu’l Mescid Namazı

“Tahiyye” selamlamak demektir. Tahiyyetu’l mescid, kişinin mescide girdiğinde iki rekât namaz kılarak mescidi selamlamasıdır.

Ebu Katade’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biriniz mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan önce oturmasın.” 207

C. Abdest Namazı

Osman’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) benim abdest aldığım gibi abdest aldığını gördüm.

Sonra Allah Resûlü (sav) dedi ki: ‘Her kim benim bu abdest aldığım gibi abdest alırsa sonra içinden bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, geçmiş

günahlarının tümü bağışlanır.’ ” 208

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) sabah namazında Bilal’e şöyle dedi: ‘Ey Bilal! İslam’da yaptığın ve kendisinden en fazla ümitvar olduğun amelini söyle. Ben cennette

önümde senin ayak seslerini işittim.’

Bilal dedi ki: ‘Gece veya gündüz herhangi bir saatte tam bir şekilde abdest

aldığımda bu abdestimin ardından Allah’ın bana takdir ettiği kadar namaz kılarım. İslam’da bu amelimden daha fazla kendisinden ümitvar olduğum bir

amelim yoktur.’ ” 209

D. Sefer Dönüşü Kılınan Namaz

Ka’b ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) kuşluk vaktinde yolculuktan dönerse mescide girer ve daha

hiç oturmadan iki rekât namaz kılardı.” 210

207. Buhari, 444; Müslim, 714

208. Buhari, 6433; Müslim, 226

209. Buhari, 1149; Müslim, 2458

210. Buhari, 3088; Müslim, 716

Cabir İbni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte bir savaşta bulunuyordum. Resûlullah (sav) Medine’ye benden önce vardı. Ben de ertesi sabah vardım. Mescide gittik. Peygamber’i (sav) mescidin kapısında gördüm.

Bana, ‘Şimdi mi geldin?’ diye sordu.

Ben, ‘Evet.’ dedim.

Bana, ‘Deveni bırak. Mescide gir, iki rekât namaz kıl.’ buyurdu.” 211

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) hacdan döndüğü zaman Medine’ye girmiş, devesini mescidin önüne çökertmiş, mescide girip iki rekât namaz kılmış sonra da evine

dönmüştür.” 212

Allah Resûlü (sav) sefere çıkacağı zaman kendini ve ailesini Allah’a emanet ederdi.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), yola çıkacağı zaman devesinin üzerine çıktığında üç defa tekbir getirir arkasından şöyle dua ederdi:

◌ٓا

◌ٓ ه َّم إِنُ ّ

◌ٓ ون، اللَ ُ

◌ٓ بِ

◌ٓ نا لَ ُ مْنَقلّ

◌ٓ ا إِ َ لَ ربّ

◌ٓ ني َ ، وإِنَ ِ

◌ٓ لَن َ ا هَذَ َ ا، وَمَّ ا كُنا لُه ُ مْقِرنَ َ

◌ٓ ذَ َ ي سَّ خرّ

◌ْ حَ ان الَ

◌ُ سبُ

◌ٰ ا

◌َ نَ

◌ْ نَ ا سفَرْ

◌َ يَ

عل

◌ُّ نْوَ هَّ مَ ـَ

◌ْ اللَ ، ض

ما تَر

◌ْ لِمِ عَ ـَ

◌ّ نَ مِ وَ ى، قَ

◌ّ ـَ التَ و

◌ْ بِ

◌َ ـَ ال ذا هَ ا

◌ْ نرُ فَ ـِ سَ ـِ فَ كِ

◌َ ـْ لَ أَ سَ

ن

◌ّ نِّ إِ مَّ ه

◌ْ لِ هْ ـْ الْ فَةِ ـَ يَ

◌ْ لَ خَ

◌ْ لَ وَا ، رَ ـَ فَ سِ ـِ الس فَّ ـِ بُ احُ ـِ الص تَّ

◌ّ نُ أَ مَّ م

◌ْ هُ اللْ ، دُه عَ

ب نا عَّ

◌ْ وَ ـَ

◌ْ طَا ، اطَ ذَ هَ

◌ْ لْ هْ ـِ الْ وَ لَ مِ

◌َ ال ف ـِ ب

◌ْ لُ قَ نْ مَ

◌َ ال ء وَ ـِ سُ ، رَ

◌ْ ظُ نْ مَ

ة الَ◌

أُع ُوذ ِ بَك ِ م ْ ن َ و ْ عث َ اء ِ السَّ ف َ ر ِ ، وكَآب

‘…Bunu hizmetimize sunan Allah tüm eksikliklerden münezzehtir. (Aksi hâlde) bizim buna gücümüz yetmezdi. Ve bizler şüphesiz ki Rabbimize döndürüleceğiz…’ 213 Allah’ım, biz bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva, razı olacağın amel istemekteyiz. Allah’ım , bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır, uzaklığını yakınlaştır. Allah’ım, bu yolculukta yoldaş, gerideki aileme vekil sen-

211. Buhari, 2097; Müslim, 715

212. Ebu Davud, 2782

213. 43/Zuhruf, 13-14

sin. Allah’ım, yolculuğun sıkıntılarından, kötü bir manzara ile karşılaşmaktan, mal ve ailede kötüye gidişten sana sığınırım.’

Yolculuktan döndüğünde de aynı duayı yapar ayrıca:

ا ح ِ امُد َ ون

َ◌نّ◌

ب َ◌

عِابُد َ ون لِر

َ◌ونَ◌ُ

بِ◌

ون تَائ ُ◌

آيبِ◌

‘Rabbimize şükrederek, kul olarak, tevbe ederek, dönüyoruz.’ şeklinde ilave yapardı.” 214

Seferden sağ salim dönünce de Allah’a (cc) şükür olarak iki rekât namaz kılar, bazen de kurban keserdi.

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Medine’ye döndüğünde bir deve veya inek kurban etti.” 215

Muaz ibni Muaz ibni Nasr (ra), Cabir ibni Abdullah’tan (ra) daha ayrıntılı bir rivayet nakletmiştir:

“Resûlullah (sav) benden iki ukiyye ve bir dirhem ya da iki dirhem karşılığında bir deve satın aldı. Sırar denen Medine yakınlarındaki bir yere geldiğinde

bir inek kesilmesini emretti. Kervanda bulunanlar kesilen hayvandan yediler.

Resûlullah (sav) Medine’ye varınca bana mescide gidip iki rekât namaz kılmamı emretti ve sattığım devenin bedelini tartıp ödedi.” 216

E. İstihare Namazı

İstihare; kelime olarak “hayır talebi” demektir. Kişinin tereddütte kaldığı bir konuda Rabbine yönelmesi ve hayır olanı kendisine göstermesi talebidir.

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah bize her işte istihareyi Kur’ân’dan bir süre öğretir gibi öğretiyordu. O şöyle derdi, ‘Sizden biriniz bir iş yapmak istediğinde farz dışında iki rekât namaz kılsın. Sonra da şöyle dua etsin:

◌ّكِ

إن

◌ْفِ ،يمِظعِ

◌َ الك

◌ْضلُفَ ْنم كِ

◌ْلأَسَ

◌َ ، وأَ ك

◌َتْرَدَ ْقبُ كِرَدُقِ

◌ْتس

◌َ وأَ كَمَ

◌َ لعِ كِرَيُخ

◌ْتس

◌ّ أَنِّ إِ مَّهُ

اَلل

214. Müslim, 1342

215. Buhari, 3089; Ebu Davud, 3747

216. Buhari, 3089

◌َ هَذاَ نَّأَ م

◌ْ كُنَ ت تَعلُّ ْنإِ مَّهُ

◌ُ اللُ ،وب

◌ْيُغ

ع ُلَّ م ال

◌َتَ ْ

◌َ ، وأَنُ مَ

◌َ ولَ أَ ْعلُ مَ

◌ْ ، وتَ ْعلْ دُرَ

تَ ْقِدُرَ ولَ أَق

◌ٌ لْ ِهرُ ْدُ

◌ق، فَاه

◌ْ ِيَرَ ِآجلْ ِمَ

ع ِ اج ِل أَ

◌ْ َوْ

◌َ أ ِيرِم

◌ْ أِ ة

◌َ ْ ِي ل ِ ف ِ دِين َ ي، وَمَع ِ اش َ ، وَع ِ اقب َ

◌ْ مرْ

الْ

◌ٌ ل ِ ف ِ دِين َ ي وَمَع ِ اش ِ

◌َ ْ ش

◌ْ مرْ

◌َ م أَّن َ هَذا الُ

◌َ ارْك ِ ل ِ ف ِيه َ ، وإِ ْن ْ كُن َ ت تَ ْعل

◌َ سُه ِ ل ثُّم بْ ِ

◌َ ويَ

◌َ ْ َيَ

◌ْ دْر ِ ل الُ

عِّن َ ي وْ ِ اصفِْن َ ي عْنُه َ ، واق

◌ِ ه، فَ ْ اصفُْو

◌ْ ِيَرَ ِآجلْ ِمَ

ع ِ اج ِل أَ

◌ْ فْ ِو َ

◌ْ أ ِيرِم

ةِ أَ◌

وَعِ اقبَ◌

رِضِنيْ◌

ثَ كَان، ثُمَّ أَ◌ْ

حيَ◌

‘Allah’ım! Senin ilminden hayırlısını talep ediyor, senin kudretinden güç talep ediyorum, senin yüce lütfundan istiyorum. Sen güç yetirirsin, ben yetiremem. Sen bilirsin ben bilemem, sen gaybları bilensin.

Allah’ım bu işin benim dinim, dünyam ve sonum hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan onu benim için takdir et, bana onu kolaylaştır, sonra onu benim hakkımda bereketli kıl. Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve sonum hakkında kötü olduğunu biliyorsan beni ondan onu da benden uzak kıl. Hayırlı olan her nerede ise onu benim için takdir et, sonra da beni ondan razı kıl.’

Bu duayı edip ihtiyacını söylesin.” 217

Kişi iki rekât namaz kılar (isterse daha fazla da kılabilir), sonra Nebi’nin (sav) öğrettiği duayı yapar, sonunda da ihtiyacını Allah’a arz eder…

İstihare bir yaşam biçimidir. Kişinin her iş ve eyleminde Rabbine yönelmesi, O’nun (cc) yardımına ihtiyacını izhar etmesi ve O’ndan hidayet talep etmesidir. İstihare kulluk fıkhını anlamayla ilgili bir ibadettir. Yani; kişi kulluğun hakikatini, Allah’a olan ihtiyacını ve başarıda hidayetin payını anladığı oranda istihare yapar.

Allah Resûlü evlenmek isteyen bir sahabeye istihare yapmasını tavsiye etmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ebu Eyyub El-Ensari’ye şunu söylemiştir, ‘Evlilik isteğini gizle. Sonra abdest al ve abdestini güzelleştir. Allah’ın senin için takdir ettiği kadar namaz kıl. Sonra Rabbine hamdet ve onu yücelterek öv. Sonra de ki, ‘Allah’ım sen güç yetirirsin. Ben güç yetiremem. Sen bilirsin. Ben bilemem. Sen

217. Buhari, 1162

gaybleri bilensin. Şayet benim için falan hanımda (ismini söylersin) dinim, dünyam ve ahiretim için bir hayır biliyorsan, onu benim için takdir et. Yok, eğer başkası benim için ondan dinim, dünyam ve ahiretim için daha hayırlı ise onu bana takdir et.” 218

İstihareyle İlgili Meseleler

a. İstihareye zayıf diyen âlimler var mıdır?

İslam âlimleri istihare ibadetine değil, istihareyle ilgili bazı rivayetlere

zayıf demişlerdir. Bunlardan biri, Ahmed ibni Hanbel'dir (rh). Buhari (rh)

rivayetine isnadında ki Abdurrahman ibni Ebi'l Mevali nedeniyle münker demiştir.219

Ancak istihare birçok sahabeden nakledilmiştir. Yukarıda okuduğumuz

gibi bunlardan bir hadisi İmam Ahmed (rh), Müsned'inde nakletmiştir.

b. Farz namazdan sonra istihare duası yapmak yeterli midir?

Allah Resûlü (sav) farz dışında iki rekât namaz kılınmasını ve istihare duası yapmayı emretmiştir. Racih olan; istihare duası için iki rekât namaz

kılmanın gerekliliğidir. Allah en doğrusunu bilir.

c. İstihare "Her işte" yapılır mı?

Hadiste geçen "tüm işlerde" ifadesi, kendisi ile hususiyet kastedilen umumi lafızlardandır.220 Yani nassın zahiri umumi olsa da diğer tüm naslarla ve şeriatın/aklın zaruri kabulleriyle birlikte ele alındığında hususi bir

anlamın kastedildiği anlaşılır.

Zira vacip ve müstehapları yapmak, haramları ve mekruhları terk etme

konusunda istihare yapılmaz. İstihare hayır mı şer mi olduğu belli olmayan mübah şeylerde, Allah'ın hayırlı olanı göstermesini istemektir. Şeriat

bir şeyi emretmişse (vacip veya müstehap) o hayır; bir şeyi yasaklamışsa

(haram veya mekruh) o şerdir. Hayır ve şer olduğu belli olan şeyde istihare olmaz. Zira bu; Allah bir şeye hayır dediği hâlde onun hayır olup

olmadığını sormaktır; ki bu da İslam inancına aykırıdır.

218. Ahmed, 23596

219. Umdetu'l Kârî, 1162 No.lu hadis şerhi

220. bk. Fethu'l Bârî, 6382 No.lu hadis şerhi

Şayet iki vacipten yalnızca birini yapacak imkan varsa, yine istihare yapılabilir. Çünkü bu durum yapacağının hayır olup olmadığını değil, iki

hayır olandan kendine en uygun olanı istemektir.

d. İstihare uyumadan mı yapılmalıdır?

İstiharenin uyumadan hemen önce olması gerektiği, istihareden sonra

konuşmamak ve istihare üstüne uyumak gibi şeyler, birer hurafedir. İstihare sonunda rüya göreceğine inanan yanlış inanışın tezahürüdür.

İstihare günün her vaktinde yapılabilir. İstihare için tahdit edilmiş bir

zaman yoktur.

e. İstihareden sonra rüya görülür mü?

Rüya görmek istiharenin şartlarından biri değildir. İstihare sonrası rüya

görüleceği, bazı renklerin hayra bazı renklerin şerre delalet ettiği sünnette aslı olmayan, sonradan uydurulmuş şeylerdir.

Şu bir hakikattir: İslam'da salih rüya vardır ve salih rüya Yüce Allah'ın

(cc) kullarına lütfudur. Ancak istihare yapanın mutlaka rüya göreceği diye

bir şey yoktur. Hâliyle istihare yapan rüya göreceği beklentisi içine girmemelidir. Şayet istihareden sonra bir rüya görür ve kalbi iki seçenekten

birine meylederse, Allah'a hamdetmelidir.221

f. Neyin hayırlı olduğunu nasıl anlarız?

İstihare yapan kalbine bakmalı, kalbi hangi yöne meylediyorsa onu kendisi için hayırlı kabul etmelidir. İslam âlimleri bu konuda hayati bir uyarıda bulunmuşlardır. Şayet kişi istihareden önce bir yöne meylediyorsa,

istihareden sonra kalbi yine aynı yöne meylediyorsa dikkatli olmalıdır.

Zira bu Allah'a değil hevaya istiharedir.222

221. Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Salih bir kişi tarafından görülen güzel rüya, peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür." (Buhari, 6983; Müslim, 2264)

Avf ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Rüyalar üç çeşittir; Bazı rüyalar insanları üzmek için şeytanın kalbe soktuğu korkulardır; bir

kısım rüyalar ise kişinin günlük hayatında meşgul olduğu şeylerle ilgili gördüğü rüyalardır; bir

kısmı da peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça olan rüyadır.'

Ravi diyor ki: Avf ibni Malik'e, 'Sen , bunu bizzat Resûlullah'tan (sav) işittin mi?' diye sordum.

O da şöyle dedi: 'Evet, ben, bu hadisi Resûlullah'tan (sav) işittim, ben bunu Resûlullah'tan (sav)

işittim.' " (İbni Mace, 3907)

222. Neylu'l Evtâr, 965 No.lu hadis şerhi

Başka bir ifade ile şunu söyleyebiliriz, şeytanın sağdan yaklaşmasına ve arzumuzu “istihare” adı altında meşrulaştırmasına, yani kötü amelimizi bize süslemesine, yani bizi Allah’la aldatmasına dikkat etmeliyiz. Kalbimizin meylettiği şeyde istihare, istiharenin meşru kılınma maksadına aykırıdır.

g. Başkasına istihare yaptırmak meşru mudur?

Bir başkasının bizim için istihare yapması, halk arasındaki ifadesiyle “istihareye yatması” meşru değildir. Sünnette olan, her insanın kendisi için istihare yapmasıdır. Belli insanların “istihareye yatması” tasavvufi bir hurafedir. Özünde gayb âleminde bazılarına özel vazifeler verildiği inancı vardır. Allah’ın mülkünü Allah’tan bir delil olmaksızın kulları arasına pay eden anlayışa veyl olsun.

F. Tesbih Namazı

Tesbih namazı; kılınma şekli diğer namazlardan farklı bir nafile namazdır. Bu namaz içinde çokça tesbihi olduğundan “Tesbih Namazı” denmiştir. Tesbih namazıyla ilgili varid olan suretler aşağıdaki şekildedir.

• Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Annesi Ümmü Süleym, Peygamber’e (sav) giderek, ‘Namazımda okuyacağım şeyleri bana öğret.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) buyurdu ki: ‘On kere ‘Allahu Ekber’, on kere ‘Subhanallah’, on kere ‘Elhamdulillah’ de. Sonra dileğin ne ise onu iste. Bu isteklerine Allah, ‘Evet, Evet’ diye buyurur.” 223

Burada tesbihlerin yeri belirtilmemiş, namazın herhangi bir yerinde mezkûr adette tesbih yapılıp dua edilmesi tavsiye edilmiştir.

• Ebu Rafi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) amcası Abbas’a, ‘Ey amca! Sana akrabalık bağı dolayısıyla bir iyilikte bulunayım mı? Bir iyilik yaparak seni faydalandırayım mı?’

Abbas (ra),

‘Evet, ey Allah’ın Resûlü’ dedi.

223. Tirmizi, 481

Bunun üzerine buyurdular ki: ‘Ey amca! Dört rekâtlık bir namaz kıl, her rekâtta Fâtiha Suresi ile beraber bir sure okursun sonra on beş kere, ‘Allahu Ekber

ve’l Hamdulillahi ve Subhanallahi ve Lailaheillallah’ de sonra rükûda on sefer söyle, secdede on sefer söyle, sonra başını secdeden kaldır on sefer söyle,

ikinci secdeye vardığında yine on sefer söyle ikinci secdeden kalkınca ayağa

kalkmadan yine on sefer söyle böylece bu tesbihlerin sayısı her rekâtta yetmiş beş eder, dört rekâtta üç yüz tesbih eder. Artık senin günahların çöllerin

kumları sayısı kadar olsa bile Allah onları bağışlar.’

Abbas, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu şekilde her gün kim yapabilir?’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) buyurdular ki: ‘Her gün yapmaya gücün yetmezse cumadan cumaya yani haftada bir yap, haftada bir yapmaya da gücün

yetmezse, ayda bir de olsa bu namazı kıl onu da yapmaya güç yetiremez isen

senede bir sefer de olsa bu namazı kıl.’ ” 224

G. Şehadet Namazı

Şehadet namazı; kâfirlerin elinde esir olan ve şehit edileceğini bilen

Müslim’in iki rekât namaz kılmasıdır.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) on kişilik küçük bir birlik oluşturdu ve bunları casusluk faaliyetinde bulunmaları için gönderdi. Lihyanoğullarına Müslimlerin geldiği

haber verildi. Onlar da iki yüz kişilik bir okçu birliği hâlinde Müslimlerin peşine düştüler.

224. Tirmizi, 482; İbni Mace, 1386; Tesbih namazının sıhhati konusunda hadis âlimleri ihtilaf

etmiştir. Bu görüşleri şöyle özetleyebiliriz:

• Hadisi sahih veya hasen görenler: Tirmizi, Ebu Davud, Acuri, İbni Münde, Münziri, İbni Salah.

• Zayıf görenler: İbni Arabi El-Maliki, Ukayli, İbni Teymiye, Mizi…

• Mevzû/Uydurma görenler: İbnu’l-Cevzi, Şevkânî

• Tereddüt içinde olan âlimler: Nevevi; El-Mecmû' kitabında zayıf olduğuna; “Tehzîbu’l Esmâ

ve’l Luğât” kitabıyla “El-Ezkâr” kitabında hasen olduğuna meyleder.

Hafız ibni Hacer “Et-Telhîsu’l Habîr”de zayıf olduğunu “El-Hisâlu’l Mukeffire” kitabında hasen olduğunu söyler.

İbni Huzeyme, “Şayet haber sahihse; zira bu hadisin isnadına dair kalpte şüphe vardır.” diyerek

rivayet eder.

Hadis âlimlerinin bu denli ihtilaf ettiği bir konuda söz söylemek zor olsa gerektir. Allah en doğrusunu bilir.

Lihyanoğulları, 'İnin aşağıya, size dokunmayacağımıza söz veriyoruz. Bize güvenebilirsiniz, hiçbirinizi öldürmeyeceğiz.' dediler.

Âsım ibni Sabit onlara şu cevabı verdi: 'Allah'a yemin ederim ki ben bugün hiçbir kâfirin zimmetini kabul edecek değilim. Allah'ım durumumuzu Resûlü'ne bildir!'

Bunun üzerine Lihyanoğulları, Âsım ile arkadaşlarının üzerine ok yağdırmaya başladılar. Âsım'la birlikte yedi kişiyi şehit ettiler. Kalan üç kişi ise saldırganların sözüne ve verdikleri güvenceye dayanarak indiler. Bunlar da Hubeyb, İbni Desine ve adını bilmediğim bir sahabe idi. Bu saldırganlar onları ele geçirince yaylarının kirişlerini çıkarıp sıkıca bağladılar.

Hubeyb'i öldürmek üzere satın alanlar, insan ve hayvan öldürmek yasak olan sınırlardan (harem) çıkıp serbest bölgeye (Hil) çıktıklarında Hubeyb şöyle dedi: 'Müsaade edin de iki rekât namaz kılayım!'

Namaz kıldıktan sonra ise, 'Korktuğumu düşünmenizi istemedim. Yoksa namazı uzun uzun kılardım. Allah'ım bu müşriklerin kökünü kurut!' deyip şu şiiri söyledi:

'Müslim olarak öldürüldükten sonra ne gâm!
Ölüp ne tarafa düşersem düşeyim aldırmam.
Benim ölümüm sadece Allah'ın zâtı içindir.
O dilerse paramparça edilen bir cesedin parçalarına bile bereket ihsan eder.'

Hubeyb'i, İbni'l Haris öldürüp şehit etti. İdam edilerek öldürülmeden önce iki rekât namaz kılma sünnetini Hubeyb başlatmıştır."225

V. Meşru Olmayan Nafile İbadetler

A. Hafızayı Kuvvetlendirme Namazı ve Duası

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) yanında iken ânsızın Ali ibni Ebî Talib geldi ve 'Annem ba-

225. Buhari, 3045; Hubeyb'in (ra) bu fiili, Allah Resûlü (sav) tarafından ikrar edilince sünnet olmuştur.

bam sana feda olsun Ey Allah'ın Resûlü! Bu Kur'ân, benim göğsümden kaybolup gidiyor ve buna engel de olamıyorum.'

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ona, ‘Ey Ebu Hasan sana bazı kelimeler öğreteyim mi? Ki Allah bu kelimelerle seni faydalandırsın, sendeki o şeyler de başkalarını faydalandırsın ve öğrendiğin şeyi de kalbine yerleştirsin.’ buyurdu. Ali, ‘Evet, ey Allah’ın Resûlü! Öğret bana’ dedi. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Cuma gecesi gecenin son üçte birinde kalkmaya gücün yeterse bu saat meleklerin hazır bulundukları bir saattir bu saatte dua kabul edilir. Kardeşim Yakup Peygamber de çocuklarına, ‘…İleride sizin için Rabbimden bağışlanma talep edeceğim…’ 226 demişti ki bu, cuma gecesine gelince demektir. Eğer buna gücün yetmezse gecenin yarısında kalk, şayet buna da gücün yetmezse gecenin başlangıcında kalkıp dört rekâtta, Hâ mim, Duhan Suresi’ni oku. Üçüncü rekâtta ise Fâtiha Suresi ile birlikte Tebareke Suresi’ni okursun. Teşehhüdü bitirdiğin vakit Allah’a hamdeyle Allah’a en güzel şekilde senada bulun bana da salavatı güzel bir şekilde getir. Sonra tüm Peygamberlere de salavat getir. Sonra tüm mümin erkekler ve kadınları bağışlanma talebinde bulun ve senden önce gelip geçen tüm imanlı kardeşlerin için bağışlanma isteğinde bulun, bunlardan sonra da şöyle söyle: Allah’ım, hayatta bıraktığın sürece beni kötülüklere bulaştırma, bana acı. Beni ilgilendirmeyen şeylere özenmekten beni esirge. Razı olduğun şeylere eğilmeyi bana nasip et. Allah’ım! Ey gökleri ve yeri eşsiz benzersiz yaratan ey celal ve ikram sahibi! Ey Allah’ım! Erişilmez güç sahibi sensin. Ey Rahman olan Allah’ım, Ey Allah’ım! Senin celalin için isterim. Yüzünün nuru için öğrettiğin şekilde Kur’ân-ı bana ezberletmeni isterim. Seni benden razı edecek şekilde, o kitabı okumayı bana nasib et. Göklerin ve yerin eşsiz ve benzersiz yaratıcısı Allah’ım, celal, ikram ve izzet sahibi Allah’ım! Senin gücüne hiçbir güç erişemez. Ey Allah’ım, Ey Rahman olan senin celalinle yüzünün nuru ile ve senin Kitab’ınla gözümü aydınlatmanı isterim. Dilimi onunla söyletmeni, kalbimdeki sıkıntıyı onunla gidermeni, gönlümü onunla açmanı bedenimi onunla tamir etmeni isterim nitekim hak uğrunda bana senden başkası yardım etmez ve hakkı sadece sen verirsin. Senden başka güç kuvvet yoktur, ancak sen varsın. Sen büyüksün ve ulusun. Ey Ebu Hasan bunu üç veya beş veya yedi cuma yapacak olursan Allah’ın izniyle duan mut-

226. 12/Yûsuf, 98

laka kabul edilecektir. Beni hak ile gönderen Allah’a yemin ederim ki bu dua müminden hiçbir zaman şaşmamıştır.’

Abdullah ibni Abbas dedi ki: ‘Vallahi Ali beş veya yedi cuma geçtikten sonra

böyle bir toplantıda Resûlullah’a (sav) geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü bundan önce

ancak dört ayet kadar ezberlemekte idim ondan fazlası benden sıyrılır yok olur

giderdi. Bugün kırk ayet kadar ezberliyor ve bunları okurken sanki kitap gözlerimin önünde gibidir. Nitekim bir hadis dinlerdim onu başkasına aktaracağım zaman benden kaybolur giderdi. Bugün ise hadisler işitiyorum ve onları

bir başkasına akdardığım zaman bir harf bile eksik etmeden anlatabiliyorum.’

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Ey Ebu Hasan, Kâbe’nin Rabbine andolsun ki sen gerçek bir müminsin.’ ” 227

Tirmizi (rh) bu hadise “hasen ğarib” dese de âlimler onun hadise verdiği

hükme razı olmamıştır. Kimi hadis metnini ğarip bulmuş, kimi isnadını

zayıf kabul etmiş, kimi mevzû demiştir.228

227. Tirmizi, 3570

228. Bu görüşleri şöyle özetleyebiliriz:

• İbnu'l Cevzi (rh) uydurma hadisleri topladığı “El-Mevdûât”ta nakletmiştir.

• Şevkânî (rh) uydurma hadislerin derlediği “El-Fevâidu’l Mecmua” kitabında hadise yer verir.

• Suyûtî uydurma hadislere ayırdığı “El-Lelai’il Mesnua”sında der ki: “Bu hadisi Hâkim nakleder

ve ‘şeyhlerin şartı üzeredir.’ der. Gönül, Hâkim’in bu hükmüne mutmain olmaz. Hadisin sahih olması şöyle dursun, hasen mertebesinde dahi değildir; lafzında da nekaret vardır.”

Derim ki: bu hadisin metnindeki ilginçlik yanında, vakıadaki gerçeklerle de uyuşmamaktadır.

Metin tenkidine örnek olması açısından şunları söyleyebilirim:

• Ali (ra) sahabenin âlimlerindendir ve yaşadığı müddetçe kadılık görevi üstlenmiştir. Birkaç

ayeti dahi ezberleyemediği pek makul gözükmemektedir.

• Birkaç ayeti ezberleyemeyen birinin her rekâtta onlarca sayfa Kur’ân’ı ezberden okuması, hadisin vürud sebebiyle uyumlu değildir.

• Allah en doğrusunu bilir; bu hadis Ali’yi (ra) yermek içinde söylenmiş olabilir. Özellikle isnadında yer alan ravilerin Dımeşk’li olması göz önünde bulundurulunca ve Emevilerin Hâkim olduğu

bölgelerde Ali’ye (ra) lanet okuttukları sabitken (bk. Müslim, 2404, 2409) o bölge ravilerinin rivayetine karşı temkinli olmak gerekir. Zira hain Emevilerin yalan propagandaları nedeniyle bölge

insanı Ali’yi (ra), Osman’ın (ra) katili olarak tanımış ve ona buğzetmiştir.

• Allah Resûlü (sav) hafızalarını güçlendirmek istediği sahabeye, bu rivayette okuduğumuz metodu tavsiye etmemiştir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sizler, 'Ebu Hureyre, Resûlullah'tan (sav) çok hadis rivayet ediyor.' diye iddia ediyorsunuz. Allah

vadedendir. (Yani yalan söylersem Kıyamet Günü beni hesaba çekecektir.) Ben miskin, fakir bir

kimse idim. Karın tokluğuna Resûlullah'tan (sav) hiç ayrılmazdım. Muhacirler çarşı ve pazarlarda

alışveriş etmekle, Ensar da malları, toprakları üzerindeki işlerinde çalışmakla meşgul bulunurlardı. Ben bir gün Resûlullah'tan (sav) şuna şahit oldum: Resûlullah (sav), 'Her kim ben sözümü

B. Uydurulan Kandiller ve Uydurulan Namazlar

Regaip ve berat adında bir kandil gecesi yoktur. Bunlar Allah'ın hakkında hiçbir delil indirmediği gecelerdir. Bu gecelerde kılınan namazlar da

uydurulmuş birer bidattir.

Nevevi (rh) der ki: "Âlimler (cuma gününe bir ibadetin tahsis edilmesini yasaklayan hadisi) 'regaip' adı verilen namazın mekruh olduğuna delil göstermişlerdir. Allah bu namazı uyduranı, onu icat edeni kahretsin. Çünkü bu sapıklık

ve bilgisizlikten ibaret münker bir bidattir. Bu namazda münker olduğu açık

pek çok hususta vardır. Hatta imamlardan bir topluluk böyle bir namazın çirkin görüldüğüne, bunu kılanın ve bunu bidat olarak ortaya koyanın dalalette olduğuna, bunun çirkin ve batıllığının, bunu yapanın dalalette olduğunun

delillerinin sayılamayacak kadar çok olduğuna dair oldukça nefis eserler telif

etmişlerdir. Allah en iyi bilendir." 229

Bazı âlimlerin bu uydurma namazları meşru görmesi aldatmamalıdır.

Zira "İhya-u Ulumuddin" ve "Kutu'l Kulub" kitaplarında mezkûr namazlara

yer verilmesi, bazılarını aldatmıştır. İhtilaf olunca cahillere değil Kur'ân

ve sünnete başvurulmalıdır.230

İbni Hacer de (rh) bu namazın aslı olmadığını belirtmiştir.231

C. İhtiyaç Namazı

Abdullah ibni Ebi Evfa'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kimin Allah’tan ve insanlardan bir istek ve ihtiyacı varsa güzelce abdest alsın, iki rekât namaz kılsın sonra şöyle desin: ‘Cezaları vermekte acele etmeyen,

ikram sahibi olan Allah’tan başka ilah yoktur. Büyük arşın sahibi olan Allah’ı

her türlü noksanlıklardan uzak bilir, her türlü kemâl sıfatlarıyla beraber oldubitirinceye kadar ridasını yayar, sonra onu yumarsa benden işitmiş olduğu hiçbir şeyi asla

unutmayacaktır.’ buyurdu. Bunun üzerine ben üzerimde bulunan bir burdeyi yaydım. Resûlullah (sav) hak ile gönderen Allah adına yemin olsun ki bundan sonra kendisinden işittiğim hiçbir

sözü unutmadım.” (Buhari, 7354; Müslim, 2492)

Allah en doğrusunu bilir; hadis uydurma veya şiddetli zayıftır.

229. El-Minhâc, Kitâbu’s Sıyâm, 24. Bab başlığı şerhi

230. bk. Fetâvâ’n Nevevî, İmam Nevevî, s. 57

231. Fethu’l Bârî, 6263 No.lu hadis şerhi

ğunu kabul ederim. Tüm eksiksiz övgüler âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. Allah’ım! Rahmetine sebep olan her şeyi ve bağışlamanı gerektirecek

sebepleri ve her türlü günahtan uzak olmayı senden isterim. Allah’ım! Her günahımı bağışlamanı ve her üzüntümü gidermeni senin rızana uygun her ihtiyacımı karşılamanı senden isterim, Ey merhametlilerin en merhametlisi.’ ” 232

Tirmizi (rh) hadisi naklettikten sonra “Bu ğarib bir hadistir; isnadında (zayıflık sebebi olan) mekal vardır. İsnatta bulunan, Faid ibni Abdurrahman hadiste zayıf kabul edilir.” demiştir.

D. Cuma Gününü Oruca, Gecesini Namaza Tahsis Etmek

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cuma gecesini ihya etmek için diğer gecelerden özel olarak ayrı tutmayın.

Cuma gününü de oruç tutmak için diğer günlerden ayırmayın. Ancak sizden

birinin tutageldiği oruçlar (Şayet Cuma gününe denk gelmişse) müstesna.” 233

E. Arefe Gecesi Namazı

Aslı yoktur, uydurulmuş bir bidattir.

F. Borçtan Kurtulma Namazı

Aslı yoktur, uydurulmuş bir bidattir. Allah Resûlü (sav) borçlu kimseye şu

duayı öğretmiştir:

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle dua

ederdi:

◌ِ

◌عَ

◌خِلَ ، وَضلْ ُ

◌بْ

◌جْبَ ِ والُ ْ

◌كَسِلَ ، والَ ْ

◌عْجِزَ والْ

◌حَزِنَ ، والَ ْ

◌همِّ َ والْ

◌همَّ إِنِّ أَعُوذ ُ بِكَ ِ م َن الُ ّ

الل

◌جِ الَ ّ

◌ة الرَ

◌بَ

◌نَ وَغل ْ

◌الدي ّ

“Allah’ım! Kederden, hüzünden, düşkünlükten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, borç sıkıntısından ve güçlülerin tasallutundan sana sığınırım.” 234

232. Tirmizi, 479

233. Müslim, 1144

234. Buhari, 6369

G. Üç Aylara Özel Namazlar

Aslı yoktur, uydurulmuş bir bidattir.

VI. Nafile Namazlarla İlgili Meseleler

A. Nafile Namazlar Cemaatle Kılınabilir mi?

Hadis âlimleri nafile namazların cemaatle kılınabileceğini söylemişlerdir. İmam Buhari “Nafile Namazların Cemaatle Kılınması Hakkında Bab”

başlığı altında şu örnekleri kaydetmiştir:

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes ibni Malik’in ninesi Müleyke, Peygamber’i (sav) onun için pişirdiği bir

yemeğe davet etmişti. Allah Resûlü (sav) yemeği yedikten sonra, ‘Kalkın size namaz kıldırayım.’ dedi. Enes olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: ‘Sıkça kullanılmaktan kararan bir hasırımız vardı, ona doğru yöneldim. Üzerine biraz su serptim. Peygamber (sav) kalkıp namaza başladı. Ben ve yetim bir çocuk arkasında saf tuttuk. İhtiyar ninem ise, bizim arkamızda namaza durdu. Allah Resûlü (sav) bize iki rekât namaz kıldırdı. Sonra yanımızdan ayrıldı.’ ” 235

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında güneş tutulmuştu. Resûlullah (sav) o ânda insanlara namaz kıldırdı. Kıyamda çok uzun bir süre kaldıktan sonra rükûya gitti ve yine uzunca bekledi. Sonra kıyama kalktı ve ilk rekâttaki kadar olmasa da uzun bir süre kıyamda durdu. Ardından rükûya gitti ve ilk rükû kadar olmasa da uzunca bir süre rükûda bekledi. Sonra secdeye vardı ve uzun bir müddet secdede kaldı. Namazın ikinci rekâtını da tıpkı birinci rekât gibi kıldırdı. Namazı bitirdiğinde Güneş açılmıştı.

Resûlullah (sav) bir gün kuşluk vaktinde Ebu Bekir ile birlikte geldi, eve girmek için izin istedi, ben de izin verdim. Daha oturmadan, ‘Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?’ diye sordu. Ben, Resûlullah’ın namaz kılmasını istediğim yeri kendisine gösterdim. Bunun üzerine Resûlullah (sav) tekbir getirerek burada namaza durdu, biz de arkasında saf yaptık. O iki rekât namaz kıldı, sonra selam verdi. O selam verince, biz de selam verdik. Ben, Resûlullah’a kendisi için et yemeği yapıldığını söyleyerek onu beklettim. Ev halkı Resûlul-

235. Buhari, 380

lah’ın benim evimde olduğunu duyunca pek çok kişi bize geldi ve evdeki kişilerin sayısı çoğaldı.” 236

Mezkûr örneklerin her birinde Allah Resûlü (sav) nafile namazı cemaatle kıldırmıştır. Buna ek olarak Allah Resûlü’nün (sav) cemaatle kıldığı nafile namazlara şu örnek verilebilir:

Abdullah ibni Abbas’ın azatlısı Kureyb’in rivayet ettiğine göre Abdullah ibni Abbas bir gece Peygamber’in eşi- kendisinin de teyzesi- Meymune’nin yanında kaldı. İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Başımı yastığın enine koyarak uzandım. Resûlullah ile hanımı (Meymune) ise yastığın boyuna koyarak uzandılar. Resûlullah (sav) uyudu. Gece yarısı, yahut biraz önce veya biraz sonra uyandı. Uykuyu gidermek için eliyle yüzünü

silmeye başladı. Sonra Âl-i İmran Suresi'nin son on ayetini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük kırbaya uzandı. Ondaki sudan güzelce abdest aldı. Sonra namaza durdu."

(İbni Abbas diyor ki:) Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, sol yanına durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup

büktü. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, bir daha iki rekât, ardından iki rekât, iki

rekât, iki rekât daha kıldı, sonra da tek rekât (vitir) kıldı. Ardından müezzin

gelinceye kadar uzandı. Sonra yine kalktı, hafif iki rekât kıldıktan sonra çıkıp

sabah namazını kıldırdı." 237

Nafile namazları cemaatle kılacak olanlar şuna dikkat etmelilerdir:

Aslolan nafile namazların münferid ve evde kılınmasıdır.

Zeyd ibni Sabit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) (mescidde) hurma dallarından kendisi için küçük bir hücre

çevirdi -yahut bir hasır edindi.- Resûlullah (sav) çıkıp onun içinde namaz

kılıyordu. Birtakım adamlar da kendisini takip ederek onun namazına

uyup namaz kıldılar. Daha sonra yine bir gece gelip orada hazır bulundular.

Resûlullah (sav) ise onlara göre geç kaldı ve yanlarına çıkmadı. Bu sefer seslerini

yükselterek kapıya da çakıl taşları atıp kapıyı çalmaya koyuldular. Allah Resû-

236. Buhari, 1186

237. Buhari, 183; Müslim, 763

lü kızgınlıkla yanlarına çıktı ve onlara, 'Siz o yaptığınızı sürdürüp gidince ben

de onun üzerinize farz olarak yazılacağını zannettim. Bu sebeple (nafile) namazlarınızı evlerinizde kılmaya bakınız. Çünkü şüphesiz farz namaz dışında

kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığıdır.' buyurdu." 238

Nafile namazların cemaatle kılınması istisnai bir durumdur.

Nafile namazları cemaatle kılmayı âdet haline getirmek, Asr-ı Saadet'te

uygulanan sünnete muhalefet etmektir.

Hiçbir surette cemaatle kılınmamış nafileleri cemaatle kılmamak

gerekir.

Örneğin, her gün defalarca mescide giren ve her seferinde Tahiyyetu'l

mescid namazı kılan Allah Resûlü ve sahabe bu namazı cemaatle kılmamıştır. Yine akşam namazı öncesinde her gün iki rekât sünnet kılan sahabe,

bu namazı bir kere dahi cemaatle kılmamıştır. Allah en doğrusunu bilir.

B. Nafile Namaz Tek Rekât Olur mu?

“Namaz en hayırlı ameldir. Dileyen çoğaltsın, dileyen azaltsın.” 239

İslam’da bunun örneği vitir namazıdır. Vitir namazı nafile namazlardandır ve bir rekât kılınabilmektedir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Birisi gelip Resûlullah’a (sav) gece namazının nasıl kılınacağını sordu ve Resûlullah da (sav) şöyle cevap verdi: ‘Gece namazı ikişer rekât hâlinde kılınır. Fakat

sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse bir rekât kılar. Böylece bu bir rekâtlık namaz onun daha önce kıldığı rekâtları tekleştirir

(vitir).’ ” 240

Ebu Miclez’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas’a, vitri sordum, ‘Resûlullah’ı (sav), ‘Vitir, gecenin sonunda (kılınan)

tek rekâttır.’ diye buyururken işittim.’ dedi.

238. Buhari, 6113; Müslim, 781

239. Hafız ibni Hacer (rh), İbni Hibban’ın bu hadisi sahih kabul ettiğini söylemiştir. bk. Fethu’l

Bârî, 990 No.lu hadis şerhi

240. Buhari, 990; Müslim, 749

İbni Ömer’e sordum. O da, ‘Resûlullah’ı (sav), ‘Vitir, gecenin sonunda (kılınan)

tek rekâttır.’ diye buyururken işittim.’ dedi.” 241

C. Nafile Namazın Üst Sınırı

Bir önceki başlıkta zikrettiğimiz asıl, üst sınır olmaksızın kılınan nafile

namaz için de geçerlidir: Bir insan selam vermeksizin iki veya dört rekâttan fazla namaz kılabilir.242

241. Müslim, 753; Bazı âlimler “Gece namazı ikişer rekâttır.” hadisiyle, bir rekât nafile olmayacağını söylemişlerdir. Ancak bu hadis namazın rekât sayısını sınırlamak için değil, en faziletli hâlini

beyan için söylenmiştir. Zira Allah Resûlü (sav) nafile namazları dört rekât olarak kılmış, vitir namazını 1, 3, 5, 7 ve 9 rekât olarak kılmıştır. Bu da mezkûr hadisin namazın rekât sayısını sınırlama

için söylenmediğinin delilidir.

Bir grup âlim de iki rekât olan sabah namazının yolculukta kasr olmasına rağmen bir rekât kılınmadığını; bunun nedeninin bir rekâtlık namaz olmadığını gösterdiğini söylemişlerdir.

Allah en doğrusunu bilir; bu istidlal yerinde değildir. Zira sefer namazı başlangıç olarak iki rekât

olarak tayin edilmiştir.

Müminlerin annesi Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Yüce Allah, hem ikamet hâlinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekât olarak farz kıldı. Seferlikteki hâli aynen korundu, ancak ikamet hâlinde kılınan namaza ilave edildi." (Buhari, 350; Müslim,

685)

Kaldı ki; Allah Resûlü (sav) savaş hâlinde korku namazını tek rekât olarak kıldırmıştır.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) müşrikleri kuşatarak Dacnan ile Usfan arasında konakladı. Bunun üzerine müşrikler birbirlerine, 'Onların kız ve erkek çocuklarından daha çok sevdikleri namazları vardır. Onlar

namaz kılarlarken hazır olun ve tek bir çırpıda üzerlerine saldırın.' dediler. Bunun üzerine Cibril

gelip Peygamber'e (sav), ashabını iki gruba ayırmasını ve birine namaz kıldırırken diğerlerinin

düşman karşısında pür dikkat silahlarıyla karşılık vermelerini emretti. Böylece Peygamber (sav)

bir gruba namaz kıldırdıktan sonra onlar gidip düşman karşısında olanlar geldiler, onlara da bir

rekât kıldırdı. Böylece gruplar tek rekât kılmış oldular. Peygamber de (sav) iki rekât namaz kılmış

oldu." (Nesai, 1544)

242. İsnadlarında tartışma olmakla birlikte şu rivayetleri örnek olarak verebiliriz:

Mutarrıf'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Kureyş'ten bir grubun yanına oturdum. Bir adam geldi ve namaz kılmaya başladı. Rükû ediyor,

secde ediyor, sonra kalkıyor. Sonra rükû ediyor, secde ediyor ama oturmuyor. Dedim ki: Allah'a

yemin olsun, ben bu adamın tekli rekâtta mı yoksa çiftli rekâtta mı olduğunu bildiğini düşünmüyorum.

Orada bulunanlar: 'Kalkıp yanına gidip ona söylemeyecek misin?' dediler.

Bunun üzerine ben kalktım ve ona dedim ki: ‘Ey Allah’ın kulu! Çift rekâtta mı yoksa tek rekâtta mı

olduğunu bildiğini düşünmüyorum.’

Dedi ki: ‘Lakin Allah bilir. Ben Allah Resûlü’nü şöyle derken işittim: ‘Her kim Allah için bir secde

ederse Allah o kimseye yaptığı secde karşılığında bir hasene yazar, bir hatasını siler ve onun derecesini arttırır.‘

Ben: ‘Sen kimsin?’ diye sordum.

O, ‘Ben Ebu Zerr’im’ diye cevap verdi. Bunun üzerine arkadaşlarımın yanına döndüm ve dedim ki:

‘Allah cezanızı versin! Siz Allah Resûlü’nün ashabından birine öğretmemi mi bana emrettiniz?!’ ”

(Ahmed, 21317)

NAMAZ KİTABI

290

Ahnef İbni Kays’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Dımeşk Mescidi’ne girdim. Bir de ne göreyim. Bir kimse çokça rükû ve secde ediyor.

Kendi kendime; dışarı çıkmayayım da bu adamın namazından çift rekâtta mı yoksa tek rekâtta

mı ayrıldığını bilecek mi bakayım, dedim. Nihayet namazı bitirince,

‘Ey Allah’ın kulu, namazından çift rekâtta mı yoksa tek rekâtta mı ayrıldığını biliyor musun?’ dedim. O da şu cevabı verdi:

‘Ben bilmiyorsam mutlaka Allah bilir.’ Sonra da şöyle dedi: ‘Ben dostum Ebu’l Kasım’ı şöyle buyururken işittim, ‘Allah için secde yapan hiçbir kul yoktur ki Allah bu secde sebebiyle onu bir derece

yükseltmiş ve bu sebeple onun bir günahını affetmiş olmasın.’ ’ Bunun üzerine ben,

‘Allah sana merhamet etsin. Sen kimsin?’ dedim.

‘Ben Ebu Zerr’ dedi. Ravi dedi ki: O zaman onun bu şahsiyeti karşısında nefsim bana değersiz

göründü.” (Darimi, 1502)

291

TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI

VII. Nafile Secdeler

Farz olmayan, sünnet secdeler üçtür:

• Sehiv secdesi

• Tilavet secdesi

• Şükür secdesi

A. Sehiv Secdesi

Sehiv, yanılma demektir. Farz veya nafile namazda yanılan, hata yapan kimsenin namazın sonunda sehiv secdesi olarak iki secde yapması sünnettir.243

1. Sehiv Secdesinin Hikmeti

Yanılmak beşeri bir haslet olsa da, namazda yanılmanın özel bir nedeni vardır. Namazı ifsad için görevli bir şeytan kişiyi namazında yanıltmak için özel bir çaba içindedir.

Osman ibni Ebu'l As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kendisi, Peygamber'e (sav) gelmiş ve, 'Ey Allah'ın Resûlü, şeytan, benimle namazım ve kıraatım arasına girdi, namazımı karıştırmaktadır.' demiş.

Resûlullah (sav) da 'Bu, 'Hınzeb' denilen şeytandır. Bunu hissettiğinde Allah'a sığın (Euzu Billahi de) ve sol tarafına üç defa tükür.' buyurmuş.

Osman ibni Ebu'l As, 'Söylenileni yaptım, bu durumu Allah benden giderdi.' demiştir." 244

243. Namazın eylemlerini rükun ve sünnet diye ayıranlar sehiv secdesini sünnet kabul etmiştir.

Zira bir rüknu eksik bırakanın sehiv yapması yeterli değildir. Hem terk ettiği rükne bedel olarak bir rekât fazladan kılmalı hem de yanıldığı için sehiv secdesi yapmalıdır. Bir sünneti terk eden ise, o sünneti yapmak zorunda değildir. Sünnetin terki namaza zarar vermiyorken, sünnetin terki sebebiyle yapılan sehvin terki de namaza zarar vermemelidir. Biz de çalışmamızda namaz eylemlerini rükun ve sünnet olarak ele aldık.

Namaz eylemlerini rükun, vacip ve sünnet diye ayıran âlimler, vacib kavramını farklı açıklasalar da sehiv secdesini vacip kabul etmişlerdir.

244. Müslim, 2203

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri namaz kılmak için kalktığında şeytan ona gelerek (vesvese vermek suretiyle) onun namazını karıştırır. Öyle ki kaç rekât kıldığını bilemez

olur. Sizden biri bu durumla karşılaşırsa oturduğu zaman iki secde yapsın.” 245

Sehiv secdesi hem namazdaki eksiği telafi etmek hem de yanılgıya sebep

olan şeytanın burnunu sürtmek içindir.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Biriniz, namazda şüpheye düşer de üç rekât mı, dört rekât mı diye kaç rekât

kıldığını bilemez ise şüpheli olan ihtimali bir kenara atsın ve namazı kesin olan

kanaatine dayandırsın. Bunun arkasından da selam vermeden önce iki secde

yapsın. Eğer sonuçta beş rekât kılmış ise bu iki secde onun namazını çift yapmış olur. Eğer dört rekât tamamlayarak kılmış ise bu iki secde (namazını bozmaya çalışan) şeytanı kahrından çatlatmış olur.” 246

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber (sav) sehiv secdelerine, “Burnu yere sürten rezil eden secdeler.” 247 ismini vermiştir.

2. Sehiv Secdesi Nerede Yapılır?

Namazdaki her yanılgı için sehiv secdesi yapılır.

Sevban’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her yanılma için selamdan sonra iki secde etmek vardır.” 248

Sünnette varid olan üç sehiv secdesi sebebi vardır:

245. Buhari, 1232; Müslim, 389

246. Müslim, 571

247. Ebu Davud, 1025

248. Ebu Davud, 1038; İbni Mace, 1219; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Sanani (rh), “Senedinde İsmail ibni Ayyaş vardır. İsmail ibni Ayyaş nedeniyle bu hadise zayıf derler. Oysa İsmail’in

Şamlılardan rivayeti sahihtir. Bu rivayette kendi beldesinden, Şam ehlinden rivayetlerdir.” (Subulu’s Selâm, 1/310)

Taharet Kitabı’nda geçtiği gibi İmam Buhari (rh) ve bir grup muhaddis İsmail ibni Ayyaş’ın hicaz

ehlinden rivayetini zayıf, Şam ehlinden rivayetini sahih kabul etmiştir. Buhari’nin görüşünü Sünen’de Tirmizi aktarır. (bk. Tirmizi, 131)

TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI

• Namazda fazlalık

• Namazda eksiklik

• Namazda şüphe

a. Namazda fazlalık

Kişi namaz eylemlerinden birini olması gerekenden fazla yaparsa sehiv secdesi yapar. İki rekâtlık namazı üç rekât, üç rekâtı dört rekât, dört rekâtı beş rekât olarak kılmak gibi…

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) öğle namazını beş rekât kıldı. Kendisine, 'Namaz (ın rekâtları) arttırıldı mı?' diye sorulunca…

Peygamber (sav), 'Ne oldu ki?' diye sordu.

Ona, 'Beş rekât kıldınız ya Resûlullah!" denilince, selam verdikten sonra iki secde yaptı." 249

Allah Resûlü dört rekâtlık bir namazı beş rekât olarak kılmış, uyarılınca sehiv secdesi yapmıştır.

b. Namazda eksiltme

Namaz eylemlerinden birini eksik yapan sehiv secdesi yapar.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbni Sirin, Ebu Hureyre'nin bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir.) İki rekâttan sonra selam verdi. Sonra mescidin (ön tarafına) konmuş kütüğe yöneldi ve ona yaslandı. Kızgın gibi görünüyordu. Sağ elini sol elinin üstüne koydu sonra parmaklarını birleştirdi. Daha sonra sağ yanağını, sol elinin sırtına koydu.

Bu esnada mescidden çıkmak için acele davrananlar Mescid-i Nebevi'nin kapılarından çıkarken, 'Namaz kısaldı.' deyip duruyordu. Cemaatin içinde Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Ama onlar da Peygamber (sav) ile konuşmaya cesaret edemiyorlardı. Cemaat arasında kolları uzun olduğu için kendisine 'Zu'l Ye-

249. Buhari, 1226

deyn' denen biri daha vardı.

(Onlardan önce,) 'Ey Allah'ın Elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Ne namaz kısaldı, ne de unuttum.’ diye cevap verdi.

Sonra, ‘Zu’l Yedeyn’in dediği gibi mi oldu?’ diye sordu.

Cemaat, ‘Evet.’ deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını kıldırıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan

daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden

tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha

sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.

(Ravi der ki:) ‘Muhtemelen, bundan sonra ne yaptığını İbni Sirin’e sordular

o da şöyle cevap verdi: ‘En sonunda selam verdi.’ ’

(Ravi der ki:) ‘Bana haber verildiğine göre, İmran ibni Husayn, ‘En sonunda

selam verdi.’ demiştir.’ ” 250

Abdullah ibni Buhayne’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir gün bize öğle namazı kıldırıyordu. Fakat ilk iki rekâtı kıldırdıktan sonra teşehhüde oturmadan üçüncü rekâta kalktı. Bunun üzerine

cemaat da onunla birlikte kalkıp kıyama durdu. Cemaat Resûlullah’ın (sav) selam vermesini beklerken Resûlullah Efendimiz (sav) namazı bitirip oturduğu

yerde tekbir aldı ve selâm vermeden önce iki defa secde etti. Daha sonra da

selâm verip namazdan çıktı.” 251

Şayet eksik, namazın rükunlarındaysa; önce eksik telafi edilir, sonra sehiv secdesi yapılır. Görüldüğü gibi; Allah Resûlü (sav) eksik kıldığı iki rekâtı

kılmış, sonunda sehiv secdesi yapmıştır. Zira namazın rükunları tamamlanmadan namaz sahih olmaz.

Şayet eksik bırakılan, namazın sünnetlerindense (veya bazı âlimlerimize

göre vaciplerindense) yalnızca sehiv secdesi yapılır. Eksik yapılan sünnet

250. Buhari, 482; Müslim, 573

251. Buhari, 829; Müslim, 570

(veya vacip) telafi edilmez. Allah Resûlü (sav) yapmadığı ilk teşehhüd için

yalnızca sehiv secdesi yapmakla yetinmiştir.

Birinci teşehhüdü unutarak kalkan ne yapar?

Birinci teşehhüdü unutan kimse ayağa kalkmadan farkına varırsa oturur

ve teşehhüd yapar. Yanıldığı için namazın sonunda sehiv secdesi yapar.

Şayet birinci teşehhüdü unutan ayağa kalkmış, yani bir sonraki rükne

geçmişse, namazına devam eder, teşehhüde dönmez. Namazı bitince sehiv secdesi yapar. Zira bir namaz eyleminden bir sonrakine geçmeyen hâlâ ilk eylemdedir ve ona dair sözlü ve fiilî hatalarını düzeltebilir. Bir sonraki eyleme geçen önceki hatalarına dönmez. Şayet hata rükundaysa namazın sonunda o rekâtı bir daha kılar ve sehiv secdesi yapar. Şayet hata sünnetteyse (veya vacipte) namazın sonunda sehiv secdesi yapmakla yetinir.252

252. Bu konuya delalet eden hadisler rivayet edilmiştir. Tüm hadislerin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

“İmam ikinci rekâtta oturmadan kalkar ve iyice doğrulmadan hatırlarsa hemen otursun. Eğer doğrulmuşsa oturmasın ve namazın sonunda iki defa sehiv secdesi yapsın.” (Ebu Davud, 1036; İbni Mace, 1208)

Ebu Davud (rh) hadisi naklettikten sonra “Kitabımda Cabir El-Cafi’den bu hadisten başka hadis yoktur.” der. Zira Cabir El-Cafi bazı muhaddislerin yalancılıkla itham ettiği bir ravidir. Cabir ilk sahabeye söven ve Ali’nin (ra) yeryüzüne döneceğine inanan (ric’at), aşırı bir Rafizidir. Cabir El-Cafi’nin “saduk” veya “sika” olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Şa’bi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muğire ibni Şu’be bize namaz kıldırdı ve ikinci rekâtta oturması gerekirken kalktı cemaat ona hatırlatma yapmak üzere ‘Subhanallah’ dedi. Namazın kalan bölümünü bitirince oturduğu hâlde iki sehv secdesi yaptı ve Resûlullah’ın (sav) kendisi gibi yaptığını haber verdi.” (Tirmizi, 364)

Tirmizi (rh) hadisi naklettikten sonra der ki:

“İlim ehlinden bazıları İbni Ebi Leyla’nın ezberi hakkında konuştular.

Ahmed dedi ki: ‘İbni Ebi Leyla’nın hadisi hüccet olarak kabul edilemez.’

Muhammed İbni İsmail (Buhari) dedi ki: ‘İbni Ebi Leyla Saduk olan birisidir. Ben ondan hadis rivayet etmem. Çünkü o hadisin sahihini zayıfından ayırt edemiyor. Onun durumunda olanlardan da ben hiçbir hadis rivayet etmem.’

Ziyad ibni İlaka’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muğire ibni Şu’be bize namaz kıldırmıştı, iki rekât kılınca oturmaksızın ayağa kalkmıştı, cemaat ‘Subhanallah’ diyerek onu uyardılar fakat o, kalkın ve namaza devam edin, diye onlara işaret

etti, namazını tamamlayınca selam verdi iki sehv secdesi yaptı, tekrar selam verdi ve ‘Resûlullah

da (sav) aynen bu şekilde yapmıştı.’ dedi.” (Tirmizi, 365)

Tirmizi bu hadise “hasen sahih” demiştir. Ancak isnatta yer alan Abdurrahman ibni Abdullah ibni

Utbe (Mesudi) hakkında ihtilaf edilmiştir.

c. Namazda şüphe

Namaz eylemlerini yapıp yapmadığından şüphe eden kimse, yakine göre

amel eder ve şüpheye düştüğünden ötürü de sehiv secdesi yapar.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri namaz kılmak için kalktığında şeytan ona gelerek (vesvese vermek suretiyle) onun namazını karıştırır. Öyle ki kaç rekât kıldığını bilemez

olur. Sizden biri bu durumla karşılaşırsa oturduğu zaman iki secde yapsın.” 253

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Biriniz, namazda şüpheye düşer de üç rekât mı, dört rekât mı diye kaç rekât

kıldığını bilemez ise şüpheli olan ihtimali bir kenara atsın ve namazı kesin olan

kanaatine dayandırsın. Bunun arkasından da selam vermeden önce iki secde

yapsın. Eğer sonuçta beş rekât kılmış ise bu iki secde onun namazını çift yapmış olur. Eğer dört rekât tamamlayarak kılmış ise bu iki secde (namazını bozmaya çalışan) şeytanı kahrından çatlatmış olur.” 254

Namazında şüpheye düşenin farklı hâlleri vardır:

• Şayet düşündükten sonra yakini olarak bir kanıta varırsa onunla amel

eder.

Alkame’den şöyle nakledilmiştir:

“Abdullah ibni Mesud, Peygamber’in (sav) kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame’nin rivayet ettiği ravi İbrahim, fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum demiştir.) Allah Resûlü (sav) selam verince ona, ‘Ey Allah’ın

elçisi (sav) namazla ilgili yeni bir gelişme mi oldu?’ diye sordular.

O da, ‘Böyle bir şey olmadı.’ diye cevap verdi.

Ashab-ı Kiram, ‘Şöyle şöyle namaz kıldırdın.’ deyince Peygamber (sav) ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selam verdi. Yüzünü

bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu:

253. Buhari, 1232; Müslim, 389

254. Müslim, 571

‘Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben

de sizin gibi bir insanım. Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O hâlde unuttuğum zaman bana hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda

şüpheye düşerse doğru olanı esas alıp ona göre namazını tamamlasın.

Sonra selam verip iki kez secde etsin.’ ” 255

Allah Resûlü şüpheye düşeni doğru olanı araştırmayla mükellef tutmuştur. Şüphe eden bir sonuca ulaşırsa, onun için yakin olur onunla amel eder.

• Şayet düşünür ve bir sonuca ulaşamazsa namazı aza bina eder. Çünkü az olan yakin olandır. “İki secde mi yaptım bir secde mi?” diye şüphe

eden ve bir neticeye ulaşmayan tek secde yapmış kabul eder.

Abdurrahman ibni Avf ’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle demiştir:

“Resûlullah’tan işittim şöyle diyordu, ‘Sizden biriniz namazda yanılır veya

unutursa iki rekât mı, tek rekât mı kıldığını bilemezse bir rekât kabul ederek

namazına devam etsin. İki mi, üç mü kıldığını bilemezse iki kabul ederek namazına devam etsin. Üç mü, dört mü kıldığını bilemezse üç kabul ederek namazına devam etsin ve selam vermeden önce iki secde yapsın.’ ” 256

Böylece konu hakkında varid Ebu Said El-Hudri, İbni Mesud ve Abdurrahman ibni Avf hadislerinin her biriyle yerinde amel edilmiş, bir rivayet

diğerine tercih edilmemiş olur.257

3. Sehiv Secdesinin Yeri

Yukarıda okuduğumuz sehiv secdesi hadislerinde şunu görürüz: Bazı

hadislerde sehiv secdesi selamdan önce, bazısında selamdan sonra, bazısında ise yer belirtilmemiştir. Racih olan; her hadisi müstakil olarak ele

alıp, her hadisle yerinde amel etmektir.258

255. Buhari, 401; Müslim, 572

256. Tirmizi, 398; Tirmizi (rh) hadise “hasen sahih” demiştir. Bazı muhaddisler hadisi illetli kabul

etmiştir.

257. Fakihlerimizden bir grup ilk defa şüpheye düşenle ara ara şüpheye düşeni ayırmıştır. Ancak naslarda bu ayrıma delalet eden sahih bir nas yoktur. Bir grup fakih de şüpheye düşenin

namazını iade etmesi gerektiğine kail olmuşlardır. Ne ki; konuya delil olarak zikrettikleri hadis

zayıftır.

258. Bazı âlimler, selamdan önce sehiv secdesi yapmayı; bazısı selamdan sonra yapmayı tercih

etmiş, diğer hadisleri tevil etmişlerdir. Racih olan Ehl-i Hadis'in yaptığı gibi, her hadisle yerli yerinde amel etmektir.

• Şayet namazda fazlalık yapılmışsa selam verdikten sonra sehiv yapılır. Şöyle ki;

Kişi fazla kıldığını namazın içinde fark ederse; teşehhüd yaptıktan sonra sağa bir selam verir, sonra iki sehiv secdesi yapar ve selam verir. Şayet

selam verip namazdan çıktıktan sonra bir başkası fazla kıldığını söylerse;

kıbleye yönelir, iki sehiv secdesi yapar ve selam verir.

Alkame'den şöyle nakledilmiştir:

"Abdullah ibni Mesud, Peygamber'in (sav) kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame'nin rivayet ettiği ravi İbrahim, 'Fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum.' demiştir.)

Allah Resûlü (sav) selam verince ona, 'Ey Allah'ın elçisi (sav) namazla ilgili yeni

bir gelişme mi oldu?' diye sordular.

O da 'Böyle bir şey olmadı.' diye cevap verdi.

Ashab-ı Kiram, 'Şöyle şöyle namaz kıldırdın.' deyince Peygamber (sav) ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selam verdi.

Yüzünü bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu: 'Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben de sizin gibi bir insanım.

Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O hâlde unuttuğum zaman bana

hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda şüpheye düşerse doğru olanı esas

alıp ona göre namazını tamamlasın. Sonra selam verip iki kez secde etsin.' " 259

• Şayet namazda eksiklik yapmışsa ve bu eksiklik rükunsa; teşehhüdden sonra sağa bir selam verir, sonra iki sehiv secdesi yapar ve selam verir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbni Sirin, Ebu Hureyre'nin bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir.) İki rekâttan sonra selam verdi.

Cemaat arasında kolları uzun olduğu için kendisine 'Zu'l Yedeyn' denen biri

daha vardı.

259. Buhari, 401; Müslim, 572

(Onlardan önce,) 'Ey Allah'ın Elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), 'Ne namaz kısaldı, ne de unuttum.' diye cevap verdi.

Sonra, 'Zu'l Yedeyn'in dediği gibi mi oldu?' diye sordu.

Cemaat, 'Evet.' deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını kıldırıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha sonra başını kaldırıp tekbir getirdi." 260

Şayet eksiklik namazın sünnetlerinde (veya bazı âlimlere göre vaciplerindeyse;) selam vermeden önce sehiv secdesi yapar. Şöyle ki; teşehhüdü bitirdikten sonra iki sehiv secdesi, sonra selam verir.

• Şayet namazda şüphe etmişse; selam vermeden önce sehiv secdesi yapar sonra selam verir.

Ebu Said El-Hudri (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz, namazda şüpheye düşer de üç rekât mı, dört rekât mı diye kaç rekât kıldığını bilemezse şüpheli olan ihtimali bir kenara atsın ve namazı kesin olan kanaatine dayandırsın. Bunun arkasından da selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer sonuçta beş rekât kılmış ise bu iki secde onun namazını çift yapmış olur. Eğer dört rekât tamamlayarak kılmış ise bu iki secde (namazını bozmaya çalışan) şeytanı kahrından çatlatmış olur." 261

• Şayet kişi Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini unutursa; istediği gibi yapabilir. Diliyorsa selamdan önce diliyorsa selamdan sonra sehiv secdesi yapar. Zira bazı rivayetlerde sehiv secdesinin mahalli belirtilmeden emredilmiştir.

260. Buhari, 482; Müslim, 573

261. Müslim, 571

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri namaz kılmak için kalktığında şeytan ona gelerek (vesvese vermek suretiyle) onun namazını karıştırır. Öyle ki kaç rekât kıldığını bilemez

olur. Sizden biri bu durumla karşılaşırsa oturduğu zaman iki secde yapsın.” 262

4. Sehiv Secdesiyle İlgili Meseleler

a. Birden fazla yanılgı için tek sehiv yeterlidir

Kişi namazda birden fazla hata yaparsa, tüm hatalar için tek sehiv secdesi yapar. Her ne kadar bazı nasların zahiri her hata için ayrı sehiv gerektiğine delalet etse de 263 Allah Resûlü’nün (sav) uygulaması birden fazla

hata için tek sehvin yeterli olduğunu göstermiştir.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbni

Sirin, Ebu Hureyre’nin bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir.) İki rekâttan sonra selam verdi. Sonra

mescidin (ön tarafına) konmuş kütüğe yöneldi ve ona yaslandı. Kızgın gibi

görünüyordu. Sağ elini sol elinin üstüne koydu sonra parmaklarını birleştirdi.

Daha sonra sağ yanağını, sol elinin sırtına koydu.

Bu esnada mescidden çıkmak için acele davrananlar Mescid-i Nebevi’nin kapılarından çıkarken, ‘Namaz kısaldı.’ deyip duruyordu. Cemaatin içinde Ebu

Bekir ve Ömer de vardı. Ama onlar da Peygamber (sav) ile konuşmaya cesaret

edemiyorlardı. Cemaat arasında kolları uzun olduğu için kendisine ‘Zu’l Yedeyn’ denen biri daha vardı.

(Onlardan önce,) ‘Ey Allah’ın Elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?’

diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Ne namaz kısaldı, ne de unuttum.’ diye cevap verdi.

Sonra, ‘Zu’l Yedeyn’in dediği gibi mi oldu?’ diye sordu.

Cemaat, ‘Evet.’ deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını kıldı-

262. Buhari, 1232

263. Sevban’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her yanılma için selamdan sonra iki secde etmek vardır.” (Ebu Davud, 1038)

rıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.

(Ravi der ki:) ‘Muhtemelen, bundan sonra ne yaptığını İbni Sirin’e sordular o da şöyle cevap verdi: ‘En sonunda selam verdi.’ ’

(Ravi der ki:) ‘Bana haber verildiğine göre, İmran ibni Husayn, ‘En sonunda selam verdi.’ demiştir.’ ” 264

Allah Resûlü (sav) namazı eksik kılmış sonra ashabıyla konuşmuş, sonra yerinden kalkıp tekrar imam mahalline geçmiştir. Tüm bunlara rağmen namazın sonunda tek sehiv secdesi yapmıştır.

b. Sehiv secdesinin fayda etmediği yerler

İhram tekbirini unutan veya namaza niyeti yanlış olan; hiç namaza girmemiş sayılır. Böyle biri namazı baştan kılar ve sehiv secdesi yapmaz.

Çünkü bir önceki kılınan namazla ikinci kılınan namaz; her biri diğerinden bağımsız müstakil namazlardır.

c. Sehiv konusunda farz ve nafile eşittir

Daha önce belirttiğimiz gibi; farz namaz için sabit olan her hüküm nafile namaz için; nafile için sabit olan her hüküm farz için sabittir. Özel bir nas varid olup, farz ve nafile namazları ayırmadıkça bu kural geçerlidir.

Sehiv secdesi “namaz” kaydıyla geldiği için tüm namazlar için geçerlidir.

Sehiv secdesinin hikmetini anlatan naslar yanılgıyı telafi ve şeytanın burnunu sürtmek olduğunu söylemiştir. Şüphesiz ki bu iki hikmet hem farz hem de nafileler için geçerlidir.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz, namazda şüpheye düşer de üç rekât mı, dört rekât mı diye kaç rekât kıldığını bilemez ise şüpheli olan ihtimali bir kenara atsın ve namazı kesin olan kanaatine dayandırsın. Bunun arkasından da selam vermeden önce iki secde

264. Buhari, 482; Müslim, 573

yapsın. Eğer sonuçta beş rekât kılmış ise bu iki secde onun namazını çift yapmış olur. Eğer dört rekât tamamlayarak kılmış ise bu iki secde (namazını bozmaya çalışan) şeytanı kahrından çatlatmış olur.” 265

Buhari (rh) konuya şöyle delil getirir:

“Farz ve Nafile Namazda Yanılmak

‘İbni Abbas vitir namazının sonunda iki secde yaptı.’

(1232) Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Sizden biri namaz kılmak için kalktığında şeytan ona gelerek (vesvese vermek suretiyle) onun namazını karıştırır. Öyle ki kaç rekât kıldığını bilemez

olur. Sizden biri bu durumla karşılaşırsa oturduğu zaman iki secde yapsın.’ ” 266

İbni Abbas'ın (ra) eseri açıktır. Zikrettiği hadisten istidlali ise “namaz” lafzıdır. Zira “namaz” lafzı farz ve nafile namazı kapsamaktadır.267

d. Cemaatle kılınan namazda yanılgı

Cemaatle kılınan namazlarda yanılmanın farklı suretleri vardır.

• İmam hata yaparsa; imamın yaptığı sehiv secdesine tüm cemaat iştirak etmelidir. Velev ki; cemaat imamının yaptığı hatayı bilmiyor olsa

bile, imama uymakla mükelleftir. Örneğin, sessiz okunan namazlarda

imam kıraat hatası yapmışsa cemaat bunu bilmeyecektir. Ancak imamın yeni bir rekâta kalktığını gören veya sehiv secdesi yaptığını gören

imama uymalıdır.

Müminlerin annesi Aişe’nin (r.anha) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Resûlullah (sav) hasta olduğu günlerden birinde, evinde oturduğu yerde namaz kıldırıyordu. Arkasında bulunan cemaat ise ayakta namaza durmuştu.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara eliyle işaret ederek oturmalarını istedi.

Namazı bitirdikten sonra onlara şöyle buyurdu: ‘İmam kendisine uyulması

265. Müslim, 571

266. Buhari, Kitâbu’s Sehv, 7. bab

267. Konunun usuli açıdan açıklaması için bk. Neylu’l Evtâr, 1023 No.lu hadis şerhi

için vardır, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın,

o oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak namazlarınızı kılın.’ ” 268

• İmam hata yapar ve sehiv yapmazsa; me’mum imama tabi olur, sehiv yapmaz. Zira sehiv secdesi sünnet, imama uymak farzdır.

• Me’mum hata yaparsa; imamla beraber selam verir, sehiv secdesi

yapmaz. Allah Resûlü (sav) arkasında namaz kılıp hata yapanlara sehiv

secdesi yapmalarını emretmemiştir.

Muaviye ibni Hakem’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir kişi aksırdı. Ben de: ‘Yerhamukellah’ dedim. Bunun üzerine cemaat dik dik bana baktı.

Ben de, ‘Vay başıma gelene! Ne oldu da bana bakıyorsunuz?’ dedim. Onlar

da ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Onların beni susturduklarını gördüğümde (bir şeyler diyecektim) ama sustum. -Annem babam ona feda olsun.

Ne kendisinden önce ne de sonra ondan daha güzel bir öğretmen görmedim.-

Resûlullah (sav), namazı bitirdiğinde Allah’a yemin olsun ki, ne beni azarladı,

ne bana vurdu, ne de bana ağır bir söz söyledi. Kendisi, ‘Bu namaz var ya, işte

bunun içerisinde insan sözünden hiçbir şey uygun düşmez. O, ancak tesbih,

tekbir ve Kur’ân okumaktır.’ veya buna benzer buyurdu.” 269

Muaviye ibni Hakem (ra) namazda yanlış bir davranışta bulunmuş, uyarılmış, ancak sehiv secdesi yapması istenmemiştir.

e. Sehivden sonra ikinci teşehhüd yapılır mı?

Teşehhüdü bitirdikten sonra ister selamdan önce ister selamdan sonra

sehiv secdesi yapılırsa ikinci teşehhüd yapılmaz.

Buhari’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sehiv Secdelerinde Teşehhüd Okumamak

Enes ve Hasan selam vermişler, teşehhüd okumamışlardır.

Katade, ‘Teşehhüd okunmaz.’ demiştir.

268. Buhari, 688; Müslim, 412

269. Müslim, 537

(1228) Ebu Hureyre (ra) şöyle demiştir: ‘Resûlullah (sav) (dört rekâtlı bir namazda) ikinci rekâttan sonra namazdan çıktı.

Zulyedeyn, ‘Ey Allah’ın Resûlü, namaz mı kısaltıldı yoksa sen mi unuttun?’

deyince;

Resûlullah (sav), ‘Zulyedeyn doğru mu söyledi.’ diye sordu.

Cemaat, ‘Evet.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) iki rekât daha kıldı, sonra selam verdi. Ardından

tekbir getirerek daha önceki secdeleri gibi yahut daha uzun secde etti, sonra başını secdeden kaldırdı. Seleme bin Alkame’den rivayet edildiğine göre o

Muhammed’e, ‘Sehiv secdesinde teşehhüd okunur mu?’ diye sormuş;

Muhammed, ‘Ebu Hureyre’nin hadisinde bu yok.’ demiştir.” 270

Enes (ra), Hasan-ı Basrî (rh) ve Katade (rh) eserleri açıktır. Hadise gelince;

Allah Resûlü (sav) teşehhüd yapmış, sehiv secdesi yapmış ancak ikinci defa

teşehhüd yapmamıştır.271

f. Hatanın farkına varma süresi

Bir kimse namazda hata yapar ve namaz biter bitmez hatasının farkına

varırsa, hatasını telafi eder ve sehiv secdesi yapar. Ancak namazı bitirir

araya bir müddet zaman girerse ne yapmalıdır?

Namazı baştan mı kılmalıdır, yoksa hatasını telafi edip sehiv secdesi yapması yeterli midir?

Bu noktada şer'i bir ölçü yoktur. Âlimlerin çoğu uzun müddet ve kısa

müddet arasını ayırmışlardır. Ancak uzun zaman ile kısa zamana dair somut bir ölçü koymamışlardır. Koydukları ölçüler de naslarla ve akli ge-

270. Buhari, Kitâbu's Sehv, 4. Bab

271. Buhari (rh) bu tasarrufuyla sehiv secdesinden sonra teşehhüde işaret eden hadisin zayıflığına değinmiştir.

Imran ibni Husayn'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) cemaate namaz kıldırdı ve yanıldı sonra iki secde yaparak oturdu, teşehhüd yaptı

ve selam verdi." (Tirmizi, 395)

Ayrıca bu hadisi Beyhaki (rh) ve İbni Abdilberr (rh) gibi âlimler de zayıf görmüştür. Hadisin, Müslim

rivayetinde "teşehhüd" lafzı yoktur. (bk. Müslim, 574) "Teşehhüd" lafzı Eş'as rivayetinde varid olmuştur. Şaz kabul edilmiştir. Allah en doğrusunu bilir.

rekçelerle nakzedilmiştir. Racih olan; bunun kişinin kendine kalmasıdır.

Şayet kalbi mutmainse hatasını telafi eder ve sehiv secdesi yapar. Kalbi

mutmain olmuyorsa namazı baştan kılar. Allah en doğrusunu bilir.272

g. Sehiv secdesinde ne okunur?

Sehiv secdesinde ne okunacağına dair sahih bir rivayet yoktur. Sehiv

secdesi namazın içinde bir secde olduğundan, namaz secdesinde okunan zikirler okunur.

B. Tilavet Secdesi

Tilavet secdesi Kur'ân'da yer alan secde ayetlerinden biri okunduğunda

yapılan secdedir.

1. Kur’ân’da Tilavet Secdeleri

“Şüphesiz ki Rabbinin katında olan (melekler), O’na ibadet etmekten büyüklenmez, O’nu tesbih eder ve yalnızca O’na secde ederler.” 273

“Göklerde ve yerde olanların tamamı, ister istemez Allah’a secde etmektedir.

Onların gölgeleri de sabah ve akşam (Allah’a secde etmektedir).” 274

“Göklerde ve yerde olan canlıların tamamı ve melekler Allah’a secde eder ve

(Allah’a secde etmekten) büyüklenerek kaçınmazlar.” 275

“De ki: ‘İster ona inanın ister inanmayın! Çünkü o, daha önce kendilerine ilim

verilenlere okununca, hemen çeneleri (yüzleri) üzere secdeye kapanırlardı.’ ” 276

“Bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği Âdem’in zürriyetinden peygamberler, Nuh’la beraber (gemide) taşıdıklarımız, İbrahim ve İsrail’in soyundan

olanlar ve seçip hidayet ettiklerimizdir. Onlara, Er-Rahmân’ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdeye kapanırlardı.” 277

“Görmedin mi? Göklerde ve yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar,

hayvanlar ve insanların çoğu Allah’a secde etmektedir. Birçoğuna da azap hak

272. Konuya dair detaylı açıklama için bk. 2/129, 300 No.lu dipnot

273. 7/A’râf, 206

274. 13/Ra’d, 15

275. 16/Nahl, 49

276. 17/İsrâ, 107

277. 19/Meryem, 58

olmuştur. Allah’ın değer vermeyip aşağıladığını, değerli kılacak kimse yoktur.

Şüphesiz ki Allah, dilediğini yapar.” 278

“Dedi ki: ‘Andolsun ki senin koyununu, kendi koyunlarına katmanı istemekle sana zulmetmiştir. Gerçek şu ki; ortakların çoğu birbirlerinin hakkına girerler. İman edip salih amel işleyenler müstesna. Onlar da ne azdır!’ Davud,

onu imtihan ettiğimizi sandı. Rabbinden bağışlanma diledi, rükûya kapandı

ve (Allah’a) yöneldi.” 279

“Onlara: ‘Rahmân’a secde edin.’ denildiğinde: ‘Rahmân da nedir?’ derler.

‘Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?’ (Bu,) onların kaçıp uzaklaşmalarını arttırdı.” 280

“(Şeytan amellerini süsleyip onları doğru yoldan alıkoydu. Ta ki) göklerde

ve yerde gizli olan (rızıkları) açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açığa vurduklarınızı bilen Allah’a secde etmesinler.” 281

“Ayetlerimize (gerçek anlamda şu kimseler) inanır: (Ayetlerimiz) kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapanan, Rablerini hamd ile tesbih eden ve

(ayetlerimize karşı) büyüklenmeyenler…” 282

“Gece, gündüz, Güneş ve Ay O’nun ayetlerindendir. Güneş’e de secde etmeyin, Ay’a da… Şayet yalnızca O’na ibadet ediyorsanız, onları yaratan Allah’a

secde edin.” 283

“Artık Allah’a secde edin ve (O’na) ibadet edin.” 284

“Onlara Kur’ân okunduğunda secde etmiyorlar.” 285

“Asla! Ona itaat etme. Secde et ve yakınlaş.” 286

278. 22/Hac, 18

279. 38/Sâd, 24

280. 25/Furkân, 60

281. 27/Neml, 25

282. 32/Secde, 15

283. 41/Fussilet, 37

284. 27/Necm, 62

285. 84/İnşikâk, 21

286. 96/Alak, 19

2. Tilavet Secdesinin Hükmü

Tilavet secdesi yapmak sünnettir. Zira Allah Resûlü bazen yapmış bazen yapmamıştır.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) Necm Suresi’ni Mekke’de iken okuyup secde edince orada

bulunanlar da onunla birlikte secde etti. Fakat sadece yaşlı bir adam secdeye

varmadı. Bu adam yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına kadar kaldırdı

ve ‘Böyle yapmak bana yeter.’ dedi. Ben o adamı daha sonra gördüm; o inkârcı bir kâfir olarak öldürüldü.” 287

Zeyd ibni Sabit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) Necm Suresi’ni okudum fakat secde etmedi.” 288

Rebia ibni Abdullah ibni Hudeyr Et-Teymi -Bu zat hakkında Ebu Bekir,

“O insanların en hayırlılarından biridir.” demiştir- Ömer ile birlikte bulunduğu anlardan birini şöyle anlatmıştır:

“Ömer bir cuma günü minberde iken Nahl Suresi’ni okuyordu. Secde ayetine gelince indi ve secde etti. Bunun üzerine orada bulunan cemaat de secde

etti. Diğer cuma geldiğinde yine Nahl Suresi’ni okudu ve secde ayetine gelince cemaate, ‘Ey insanlar, biz secde ayetlerini zaman zaman okuyoruz. Kim bu

durumda secde ederse şüphesiz doğru davranmış olur. Fakat secde etmeyenler için de bir günah yoktur.’ diye seslendi ve secde de etmedi.

Hafi’nin, İbni Ömer’den naklettiğine göre Ömer ayrıca şöyle demiştir:

‘Allah bize secde etmeyi farz kılmadı. Ancak dilediğimizde secde ederiz.’ ” 289

3. Tilavet Secdesinin Fazileti

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Âdemoğlu secde ayetini okuyup secdeye gittiğinde, şeytan, ‘Vay bana, Âdemoğlu secde etmekle emrolundu ve hemen secdeyi yerine getirdi. Dolayısıyla

287. Buhari, 1067; Müslim, 576

288. Buhari, 1073

289. Buhari, 1077

cennet onadır. Ben de secde etmekle emrolundum ama bunu yerine getirmedim. Bu sebeple cehennem de banadır.’ diyerek oradan uzaklaşır” 290

4. Tilavet Secdesinde Ne Okunur?

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber’e (sav) bir adam geldi ve şöyle dedi: ‘Rüyamda kendimi bir ağacın

arkasında namaz kılar şekilde gördüm, ben secdeye varınca ağaç da secde etti

ve bu esnada ağacın şöyle dediğini işittim,

◌ًا،

◌ْخرْ ذُ كَدَنْعِ ـهِ ا ل

عْ ا، وْ اجَعل رَزَوْ ا ـهِ بَ ـِي نِّعِ

◌ً َعْ ضَوَ ا، َ

◌ْجرْ أَ كَدَنْعِ ا ـهِ بَ ـِ ل ب

◌ّتُ اكْ مَّ ه

آلل

دُ اوَد

◌َدَكْ

عب

◌َه ِ ا م ْنَ

◌تْ

◌لّ

◌ه ِ ا مِّنَ ي كَم تَقبْ

◌لّ

◌وتّقبَ

‘Allah’ım bu yaptığım secde karşılığında bana sevap yaz, günahlarımı benden sil, o secdeden meydana gelecek sevabı ihtiyacım olacağı gün için katında sakla, Davud kulundan kabul ettiğin gibi benden de kabul et.’

İbni Abbas der ki: ‘Peygamber (sav) secde ayetini okudu ve sonra secde etti. Ben, Peygamberin, adamın anlattığı şekilde ağacın zikrini yaptığını duydum.’ ” 291

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) geceleri okuduğu tilavet secdelerinde tekrar tekrar

◌ِه

◌ُتّ

◌صُه ِ بَحْولِه َ وقَ َ

◌قُه َ ، وَّشَ قَ سْمَعُه َ وبَ

◌ذَي خلّ

◌سَجَدَ وْجِهي لِلَ

‘Yüzüm ve özüm, gücü ve kuvvetiyle beni yaratan, şekil verip kulak ve göz verene secde etti.’ derdi.” 292

5. Tilavet Secdesi Namaz Değildir

Tilavet secdesi namaz değildir; abdest, kıbleye yönelme, tekbir getirme, niyet ve selam verme gibi şartları yoktur.

Kişi bulunduğu hâl üzere, yalnızca bir secde yapar.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

290. Müslim, 81

291. Tirmizi, 579; İbni Mace, 1053

292. Ebu Davud, 1414; Tirmizi, 580

“Nebi (sav) Kur'ân okuduğu zaman, içerisinde secde ayeti bulunan bir sure okursa secde yapardı. Biz de kendisiyle birlikte secde ederdik. Hatta kimimiz alnını koyacak yer bile bulamazdı.” 293

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Fetih Yılı içerisinde secde ayeti bulunan bir sureyi okudu. Bunun üzerine tüm sahabi secdeye kapandı, secdeye kapananlar arasında binitliler de vardı, yere secde edenler de vardı. Binitliler ellerinin üzerine secde ediyorlardı.” 294

6. Namazda Tilavet Secdesi

Namaz esnasında secde ayeti okunursa, tilavet secdesi yapmak caizdir.

Ebu Rafi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Hureyre ile birlikte yatsı namazı kılmıştım. İnşikâk Suresi’ni okumuş ve secde etmişti. Ben kendisine şaşkınlık içinde,

‘Bu secde de neyin nesi?!’ diye sorunca şu cevabı verdi:

‘Ben bu ayet dolayısıyla Ebu Kasım’ın (sav) arkasında da secde ettim. Ona kavuşacağım güne kadar da secde etmeye devam edeceğim.’ ” 295

Namaz içinde secde ayeti okuyan hemen secde edebileceği gibi, selamdan sonra da secde edebilir.296

7. Tilavet Secdesi Dinleyenedir

Kur’ân tilavetini dinlemeyen kimse, kulağına secde ayeti gelse dahi sec-

293. Müslim, 575

294. Ebu Davud, 1411; Hadise Ebu Davud, Hâkim ve Zehebi sahih demiştir. Bazı âlimler isnadında bulunan Mus’ab ibni Sabit ibni Abdullah ibni Zubeyr sebebiyle zayıf demiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 1411 No.lu hadis şerhi)

295. Buhari, 1078; Müslim, 578

296. İmam olarak namaz kıldıran kimse, cemaatin hâlini gözetmelidir. Sünnete dair bilgisi olmayan veya yeni Müslim olanların olduğu ortamlarda kafa karışıklığına sebep olacak davranışlardan kaçınmalıdır. Örneğin, kıraati secde ayetiyle bitiren ve direkt secdeye giden, sonra kalkıp namaza devam eden ve önce rûküya sonra tekrar secdeye giden kimse bilmeyen biri için namazı yanlış kılmıştır. Böyle bir durumda; birileri “Subhanallah” diyecek, bir diğeri “tekbir” sesini

duyup rükûya varacak, bir grup sünneti bildiğinden imamla secdeye varacaktır. Tilavet secdesinden çok daha önemli olan huşu ve cemaat uyumu kaybolacaktır. İmam cemaatin durumunu

gözetmeli, sünneti ona göre tatbik etmelidir. Böyle bir karışıklığa sebep olmamak için, secdeyi

namaz sonrasına ertelemeli veya yapmamalıdır. Allah en doğrusunu bilir.

de yapmayabilir. Çünkü secde Kur'ân'ı dinleyen, ona kulak veren kimse

içindir.

Osman (ra) şöyle der:

"Secde ancak onu dinleyene/mustemiye gereklidir." 297

C. Şükür Secdesi

Kişinin bir nimete muhatap olduğunda, bir müjde aldığında, sevince

sebep olan herhangi bir durumda... secde yapması sünnettir. Bu; Yüce

Allah'a (cc) gösterilen bir şükür ifadesidir.

Ebu Bekre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) kendisini sevindiren bir haber aldı mı hemen Allah için secdeye kapanırdı." 298

Amir ibni Sa'd (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıktık.

Azvera denilen yere yaklaştığımızda devesinden indi. Sonra ellerini kaldırdı

bir süre Allah'a dua etti. Sonra secdeye kapandı. Uzun bir süre secdede kaldı, sonra kalktı ellerini kaldırdı bir süre daha Allah'a dua etti. Sonra secdeye

vardı uzun süre secde vaziyetinde kaldı. Sonra kalkıp ellerini bir süre kaldırıp

dua etti. Sonra tekrar secdeye kapandı. Ravi Ahmed bu dua ve secdeye varma

meselesini üç sefer tekrar ederek aktardı. Resûlullah (sav) bu secde ve dualarını

bitirdikten sonra şöyle buyurdu:

'Rabbimden istedim, ümmetimin günahlarının bağışlanması için şefaatte

bulundum. Bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben tekrar secdeye kapandım Rabbime şükrettim. Sonra başımı kaldırdım ve Rabbimden ümmetimin

tekrar bağışlanmasını istedim, ümmetimin üçte birini daha bağışladı. Ben de

şükretmek üzere tekrar secdeye kapandım. Sonra başımı kaldırdım, yine ümmetimin bağışlanmasını istedim. Nihayet üçüncü üçte biri de bağışlandı. Ben

de tekrar Rabbime şükretmek için secdeye kapandım.' " 299

297. Buhari, Ebvâbu Sucûdi’l Kuran, 10. Bab başlığı, muallak olarak

298. Ebu Davud, 2774; Tirmizi, 1578

299. Ebu Davud, 2775

TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI

Sahabeden Ka’b ibni Malik (ra) tevbesi kabul edilince şükür secdesi yapmıştır.300

Şükür Secdesi Namaz Değildir

Şükür secdesi namaz değildir; namaz için şart olan abdest, kıbleye yönelme, niyet, tekbir, selam gibi şartları yoktur. Kişi bulunduğu hâl üzere

şükür secdesi yapar.

300. bk. Buhari, 4418; Müslim, 2769

CEMAAT NAMAZI BABI

Cemaat Namazının Önemi ve Fazileti

•Aslolan Mescid ve Cemaattir

•Cemaatle Namaz, Aidiyeti Arttırır

•Cemaatle Namaz, Emre İcabettir

•Cemaatle Namaz Yirmi Yedi Kat Daha Faziletlidir

•Cemaatle Namaz Tüm Geceyi Namazla Geçirmektir

•Cemaatle Namaz Bağışlanmaktır

•Cemaatle Namaz Mescidin Tüm Faziletlerini Kapsar

Cemaatle Namazın Hükmü

•Cemaatle Namaz Kılmak, Farz-ı Kifayedir

Kadınların Cemaat Namazı

•Efdal Olan, Kadınların Evde Namaz Kılmasıdır

•Mescide Gelen Kadın, Şer’i Ölçülere Riayet Etmelidir

•Mescidden Erken Çıkmalıdır

Cemaatten Geri Kalmayı Meşru Kılan Şer’i Özürler

•Hava Şartlarının Bozulması

•Hastalık

•Biyolojik İhtiyaçlar

•Başkalarına Rahatsızlık Verecek Hâller

•Korku

En Faziletli Cemaatler

•Sayıca Daha Kalabalık Cemaatler

•Faziletine Nas Kılınan Mescidlerdeki Cemaatler

•Uzak Mesciddeki Cemaatler

Cemaat Namazıyla İlgili Meseleler

•Namazı Kılmış Olsa Bile Cemaate Şahitlik Eden Kişi, Cemaat Namazına Katılmalıdır

•Cemaatle Kılınan Namaz Bittikten Sonra Gelen Kişiye Yeni Bir Cemaat Oluşturması İçin Yardımcı Olunmalıdır

•Cemaat Namazı Bittikten Sonra, Aynı Mescidde İkinci Kez Cemaat Oluşturmakta Beis Yoktur

•Cemaat Namazı İçin Kamet Getirildiğinde Nafile Namaz Kılınmaz

İmamet Ahkâmı

•İmametin Sıhhat Şartları

.Müslim Olmak

.Aklı Baliğ Olmak

.Namaz Kılmayı Bilmek

.İmametin Kemâl Şartları

.Adalet Sıfatına Sahip Olmak

•İmamın Riayet Etmesi Gereken Hususlar

.Cemaatin Durumunu Gözetmek

.Cemaatin Şer'i Hatalarını Güzel Bir Üslupla Düzeltmek

.Cemaatten Yüksek Bir Yerde Namaz Kıldırmamak

.İhtiyaç Olmadıkça İmam Olmayı Talep Etmemek

.Kendisini İstemeyen Bir Topluluğa İmam Olmamak

.Namaza Dair Hatasını Telafi Etmek

.Bir Topluluğu Ziyaret Ettiğinde Onlara İmam Olmamak

.Tüm Cemaate Dua Etmek

•Me'mumun/Cemaatin Riayet Etmesi Gereken Hususlar

.Söz ve Fiillerde İmama Uymak

.İmam Oturarak Namaz Kıldırıyorsa Oturarak Namaz Kılmak

.İmama Yetişmek İçin Acele Etmemek

.İmamın Önüne Geçmemek

.Abdestini Güzelce Almak ve Kıraati Düzgün Yapmak

.Bir Hata Gördüğünde İmamı Uyarmak

.İmam Kıraatte Yanlış Yaparsa Düzeltmek

İmamette Liyakat Düzeni

•İslam Toplmunun Yöneticisi

•Ev Sahibi/Meclis Sahibi Bir Müslim

•Ratib İmam Olan Bir Müslim (Tayin Edilmiş İmam)

•Kur’ân’ı İyi Okuyan Bir Müslim

•Sünneti İyi Bilen Bir Müslim

•Hicrette Önde Olan Bir Müslim

•Yaşça Büyük Olan Bir Müslim

Mesbukun Namazı

•Namaza Yetişmek İçin Acele Etmemek Gerekir

•Nerede İmama Yetişilmişse Orada Namaza Girilmelidir

•Kişi, İhram Tekbiriyle Namaza Girer, Sonra İntikal Tekbiri Alır

•Kişi, Yetiştiği Yeri Namazın İlk Rekâtı Kabul Eder

•Kıyam ve Fâtiha Suresi’ne Yetişemeyen Kişi, O Rekâtı Saymaz

Cemaat Namazı ve Saf Ahkâmı

•Namaza Başlamadan Saflar Düzeltilmelidir

•Safları Düzeltmek İmamın Sorumluluğundadır

•İlk Safta İlim ve Fazilet Ehli Durmalıdır

•İmamla Birlikte Bir Kişi Varsa İmamın Sağ Tarafında ve İmamla Aynı Hizada Saf Tutar

•İmamla Birlikte İki Kişi Namaz Kılıyorsa İmamın Arkasında Saf Tutar

•Kadınlar İster Topluluk Hâlinde İster Tek Olsunlar En Arkada Saf Tutar

•Özrü Olmaksızın Saf Arkasında Tek Başına Namaz Kılan Kişi, Namazını İade Eder

•İmam ile Cemaat Arasına Perde/Duvar/Kat Girebilir

İmametle İlgili Meseleler

•Kâfirin Ameli Sahih Değildir ve Kâfiri İmam Yapıp Arkasında

Namaz Kılmak Caiz Değildir

•Kişi Müslim Zannederek Birinin Arkasında Namaz Kılar ve

Sonra Onun Kâfir Olduğu Ortaya Çıkarsa O Kişinin Namazı

Sahihtir, İade Etmesine Gerek Yoktur

•Şer'i Bir Özür Olmaksızın Kâfirlerin Arkasında Namaz

Kılmak Caiz Değildir

•Çocuk Namaz Kıldırmayı Biliyorsa İmam Olmasının Önünde

Bir Engel Yoktur

•Kadının Kadınlar Cemaatine İmamlık Yapması Caizdir

•Müslim Olan Her Bireyin İmam Olması Caizdir. Köle de Bir

Müslim'dir ve İmam Olmasına Engel Bir Durum Yoktur

•Görme Engelli Birinin İmameti Caizdir

•Namaza Sonradan Gelen Biri, İmam Selam Verdikten Sonra

Kalkar ve Namaza Devam Eder. Cemaate Gelen Biri, Namaz

Kılan Birini Gördüğünde Onu İmam Kabul Edip Namaza

Başlayabilir.

Cemaat namazı, iki veya daha fazla kişinin birlikte kıldığı namazdır.

Kelimenin kökü olan c-m-a, bir araya getirmek, toplamak, birleştirmek, cem etmek gibi anlamlara gelir. Müslimleri bir araya topladığı için

namaza "cemaat namazı", onların toplandığı mekâna da "cami" denir.

İki kişi veya daha fazla insan bir aradaysa, bir imam ve ona uyan me'mumun kıldığı namaz cemaat namazıdır.

Malik ibni Huveyris (ra), Peygamber'in (sav) iki kişiye hitaben şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Namaz vakti girdiği zaman ezan okuyup kamet getirin, sonra (ikiniz) arasında en yaşlı olanınız imam olsun!" 1

Allah Resûlü (sav) iki kişinin namazını; birlikte kılınan/cemaat namazı

kabul etmiştir.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir adamı kendi başına namaz kılarken gördü ve şöyle buyurdu: ‘Şu adama onunla birlikte namaz kılarak iyilik edecek bir kimse yok mu?’ ” 2

Allah Resûlü (sav) tek olan birine bir diğer kişinin katılarak namazı cemaatle kılmalarını istemiştir.

1. Buhari, 658

2. Ebu Davud, 574; Tirmizi, 220

CEMAAT NAMAZI BABI

317

NAMAZ KİTABI

318

Ebu Said ve Ebu Hureyre’den (r.anhum) Allah Resulü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Bir adam gecenin bir kısmında karısını uyandırır sonra her ikisi de iki rekât namaz kılarsa veya erkek kendi başına namaz kılarsa o erkek Allah’ı zikreden erkekler içerisine, kadın da Allah’ı zikreden kadınlar içerisine kayıt edilir.’ ” 3

Gece namazını kadın ve koca olarak kılmayı cemaat olarak kabul etmiştir.4

Hâliyle; sayının azlığına ve çokluğuna bakmaksızın, iki kişinin olduğu yerde namaz cemaatle kılınabilir. İki yetişkin, bir kadın bir erkek veya bir kişi ve bir çocuk olması arasında fark yoktur. İki kişi cemaat için yeterlidir.

I. Cemaat Namazının Önemi ve Fazileti

A. Aslolan Mescid ve Cemaattir

İslam’da aslolan namazların mescidde ve cemaatle kılınmasıdır. Zira ezanın, mescidin ve namazın meşru kılınmasındaki hikmetlerden biri de cemaattir. Şöyle ki; ezan, insanları namaza çağırmak içindir.5 Mescid, ezan çağrısına kulak verenlerin toplanıp namazı birlikte eda etmeleri için inşa edilmiştir. Aksi hâlde yeryüzünün tamamı mesciddir ve yeryüzünün her parçasında -nehyedilenler hariç- namaz kılınabilir. Mescidlerin inşa edilmesi namazların cemaatle kılınması, Müslimleri cem etmek içindir.

3. Ebu Davud, 1309; İbni Mace, 1335

4. O (sav) İbni Abbas’la (bk. Buhari, 183; Müslim, 763), Huzeyfe’yle (bk. Müslim, 772) namazı iki kişi olarak cemaatle kılmıştır.

5. Ebu Umeyr ibni Enes (ra), Ensar'dan olan amcalarından birinden şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) cemaati nasıl namaza toplayacağını düşündü, zihni bununla meşgul idi. Kendisine namaz vakti girince bir bayrak dik, onu görenler birbirlerine haber verirler denildi. Fakat bu

teklif Peygamber'in (sav) hoşuna gitmedi. Boru çalınsın diye söz edildi. - Ravilerden Ziyad, Yahudilerin ibadetlerine çağırdıkları davet borusudur, dedi.- O da hoşuna gitmedi ve ''O Yahudilerin işidir.' buyurdu. Çan çalınması hatırlatılınca, 'Bu da Hristiyanların işidir.' buyurdu. Abdullah ibni Zeyd,

Resûlullah'ın (sav) üzüntüsü gibi üzülerek evine döndü. Gece rüyasında kendisine ezan gösterilip

öğretildi. Sabahleyin Resûlullah'a (sav) gelip gördüğünü anlatmak üzere şöyle dedi: 'Ey Allah'ın

Resûlü! Ben uyku ile uyanıklık arasında iken bana birisi gelerek, bana ezanı öğretip belletti.'

Ebu Umeyr dedi ki: 'Ömer bu rüyayı yirmi gün önce görmüş fakat gördüğünü saklamıştı. Sonradan Ömer de rüyasını Resûlullah'a (sav) aktarmıştı. Resûlullah (sav), 'Bunu bana daha önceden

neden haber vermedin?' buyurunca, 'Abdullah ibni Zeyd benden önce davrandı ben de utandım.'

dedi.'

Resûlullah (sav), 'Ey Bilal kalk da bak, Abdullah ibni Zeyd ne söylerse sen de onları ezberle ve aynen söyle.' buyurdu. Ravi diyor ki: Bilal ilk ezanı böylece okudu." (Ebu Davud, 498)

319

CEMAAT NAMAZI BABI

Müslimlerin yaşadığı bir yerde, sayıları az da olsa namaz cemaatle kılınır.

Ebu Derda'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Köyde ve kırda üç kişi bir arada olur da namazı cemaatle kılmazlarsa, şeytan mutlaka onlara üstün gelmiştir. Mutlaka cemaate devam et. Kurt, ancak

sürüden ayrı kalan koyunu yer." 6

Cemaatle namazın ikame edilmediği bir toplum, şeytanın hâkimiyet

kurduğu, Allah'ı (cc) çok az zikreden bir toplumdur.

"Şeytan, onları hâkimiyeti altına almış ve onlara Allah'ı zikretmeyi unutturmuştur. Bunlar, şeytanın taraftarlarıdır. Dikkat edin! Hiç şüphesiz şeytanın

taraftarları, hüsrana uğrayanların ta kendileridir." 7

Cemaatle namaz kılmak; Allah'ın (cc), Resûl'üne indirdiği şeriat, hidayete ulaştıran sünnetlerdendir. Cemaatle namaz ikame edildiği hâlde ona

iştirak etmeyen büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Yarın kim, Müslim olarak Allah'ın karşısına çıkmak isterse şu namazlara,

ezan okunan yerde devam etsin. (Mescidlerde kılsın.) Şüphesiz ki Allah, sizin Peygamberiniz için hidayet yollarını şeriat (kanun) yapmıştır. Kuşkusuz

bunlar da hidayet yollarındandır. Eğer siz, cemaate gelmeyip evinde namaz

kılanlar gibi namazı evlerinizde kılarsanız onun sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberin sünnetini terk ederseniz sapmış olursunuz. Bir kimse güzel

bir şekilde abdest alır sonra da şu mescidlerden birine giderse onun attığı her

adım için Allah bir sevap (hasene) yazar, onu bir derece yükseltir, bir günahını siler. Öyle günlerimizi gördüm ki, bilinen münafıklardan başkası cemaati terk etmezdi. Öyle ki, (bizden) bir kimse iki kişinin arasına girmiş onlara

yaslanarak cemaate gelip safa geçerdi." 8

İslam nezdinde cemaat namazı o kadar önemlidir ki; savaş hâlinde, o

can pazarında dahi namazların cemaatle kılınmasını ister.

"(Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur ve onlara namaz kıldırır-

6. Ebu Davud, 547; Nesai, 847

7. 58/Mücadele, 19

8. Müslim, 654

san (şöyle yap): Onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve

silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında, (namaz

kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar. (Birinci grup namazı

bitirince kalksın) Namaz kılmayan bir topluluk gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı

isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da hastaysanız silahlarınızı

bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi alınız! Şüphesiz ki Allah,

kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır." 9

Allah Resûlü (sav) cemaatle namaza özen gösterir; özürsüz olarak cemaatten geri kalanları ağır bir dille kınar, cezalandırmak isterdi.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki içimden; odun toplanmasını

emredip, daha sonra namaz kılınmasını buyurup, ezan okutturup, birine de

emrederek cemaate imam olmasını sağlayıp, daha sonra cemaate gelmeyenlerin arkasından yetişip evlerini yakmak geçiyor. Nefsim elinde bulunan Allah'a

yemin olsun ki cemaate gelmeyen bu kimseler, burada etli kemik parçaları veya

iki adet âlâ paça olduğunu bilseydi yatsı namazına gelirdi." 10

B. Cemaatle Namaz Aidiyeti Arttırır

Beş vakit namazı mescidde cemaatle kılmak, kişinin İslam toplumuna

ve İslam ümmetine aidiyetini arttırır. Her gün beş vakit kardeşleriyle bir

araya gelen; onların dertlerinden, Müslimlerin gündeminden haberdar

olur. Müslimlerin ahlakından olan, kardeşinin derdiyle dertlenmek ve diğerkâmlık ahlakıyla ahlaklanır. Münafıkların ahlakından olan şuh, bencillik nemelâzımcılık illetinden kurtulur.

Yukarıda okuduğumuz rivayetlerde cemaatten geri kalmanın nifakla ilişkilendirilmesi önemlidir.11

9. 4/Nîsa, 102

10. Buhari, 644; Müslim, 651

11. Elbette bu, kişiyi dinden çıkaran itikadi nifak değil; kişiyi dinden çıkarmayan küçük nifak,

yani ameli/ahlaki nifaktır. Çünkü bazı rivayetlerde Allah Resûlü (sav) onların evde namaz kıldığını

belirtmiştir. Malumdur ki; büyük nifakla dinden çıkanlar evlerinde namaz kılmazlar.

Çünkü münafıklar İslam toplumunda yaşasalar da İslam toplumundan

kopuklardır. Bedenleri toplum içinde, ruhları ve kalpleri başka yerlerdedir. Kendilerine ait dertleri, özel gündemleri ve şahsi menfaatleriyle ilgili

hedefleri vardır. Bu ahlaki bir illet, bir kalp hastalığıdır. Kurtulmanın yollarından biri cemaati önemsemek, cemaate iştirak etmektir.

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim kırk gün süreyle cemaate devam eder ve ilk tekbire yetişirse onun

için iki kurtuluş yazılır; ateşten kurtuluş ve nifaktan kurtuluş." 12

C. Cemaatle Namaz, Emre İcabettir

"Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a

ve Resûl'e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer.

Ve muhakkak (diriltilip), O'nun huzurunda toplanacaksınız." 13

Ezan; İlahi bir çağrıdır. Ezan sesini duyup da cemaate iştirak eden, Yüce

Allah'ın hayat veren çağrısına icabet etmiştir. Şüphesiz ki O'nun (cc) hayat veren çağrısına icabet edene "hayat" bahşedilecek ve "hayat" bulacaktır. Ayetin devamında "…Bilin ki Allah, kişiyle kalbi arasına girer…" ifadesi

önemlidir. Zira buradan, bahşedilen hayatın kalp hayatı olduğunu anlıyoruz. Küfür, nifak, masiyet ve bidatlerle ölen veya hastalanan kalpler,

Yüce Allah'ın çağrısına icabet ettikçe hayat bulur. Ölüyse dirilmeye, hastaysa şifa bulmaya başlar.

Yalnızca emre icabet için evinden çıkan ve mescide gelen kimse, gök

ehlinin duasını yanına alır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde ve pazarda kıldığı namazdan yirmi

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Gönlümden öyle geçiyor ki gençlerime odun toplamalarını emredeyim, sonra da özürsüz olarak cemaate gelmeyip namazı evlerinde kılanların evlerine gideyim ve evlerini başlarına yakayım." (Ebu Davud, 549)

Bu daha ziyade yalan söylemek, emanete ihanet, sözde durmamak gibi ameli nifak alametlerindendir.

12. Tirmizi, 241

13. 8/Enfâl, 24

beş kat daha sevaptır. Şöyle ki, kişi güzelce abdest alır, mescide gider ve bu

esnada namazdan başka bir gayesi olmazsa, attığı her adımla bir derece yükseltilir ve işlediği hatalardan biri silinir. Namaz kıldıktan sonra, namaz kıldığı

yerden ayrılmadığı sürece melekler onun için bağışlanma diler, 'Allah'ım onu

bağışla! Allah'ım ona merhamet et!' derler. Sizden biri namazı beklediği sürece namaz kılıyor hükmündedir." 14

Dünya ve ahiret hayrının özü Mele-i A'lânın, meleklerin duasını elde

etmektedir. Onlar Allah'a isyan etmeyen, duaları makbul bir topluluktur.

D. Cemaatle Namaz Yirmi Yedi Kat Daha Faziletlidir

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece

daha üstündür." 15

Cemaatin sayısı arttıkça kişinin alacağı ecir de beraberinde artmaktadır.

Ubey ibni Ka’b’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir gün bize sabah namazını kıldırdı ve ‘Falan kimse burada mıdır?’ buyurdu.

Ashab, ‘Hayır.’ dediler.

‘Falan kimse burada mı?’ buyurdu.

Yine, ‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Bu iki namaz (sabah ve yatsı namazları) münafıklara en ağır gelen namazlardır. Eğer siz bu iki vakit namazdaki sevabı bir bilseydiniz dizleriniz üzerinde sürünerek bile olsa cemaate gelirdiniz. Birinci saf, sevap ve Allah’a yakınlık yönünden meleklerin safları gibidir. Sizler birinci saftaki sevabı bilseydiniz ona yarış edercesine gelirdiniz. Bir kimsenin diğer bir kimse ile cemaat olarak namaz kılması tek başına namaz kılmasından, iki kişiyle cemaat olması tek kişiyle cemaat olmasından daha

14. Buhari, 647

15. Buhari, 645; Müslim, 650

sevap ve değerlidir. Cemaat ne kadar çok olursa Allah’a o derece sevimlidir.’ buyurdu.” 16

Bir vakit namazı cemaatle kılan Müslim, yirmi yedi kat ecir alır. Bu şu demektir: Cemaatle namaz kılmayan bir Müslim’in neredeyse bir aylık ecrini bir vakitte elde eder.

E. Cemaatle Namaz Tüm Geceyi Namazla Geçirmektir

Abdurrahman ibni Ebi Amra’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman ibni Affan, akşam namazından sonra mescide girdi ve tek başına oturdu. Ben de kendisinin yanına oturdum. Bana, ‘Ey kardeşimin oğlu, Resûlullah’ı (sav), ‘Kim, yatsı namazını cemaatle kılarsa, gecenin yarısını namazla geçirmiş gibi olur. Kim, sabah namazını cemaatle kılarsa, bütün gece namaz kılmış gibi olur.’ derken işittim’ dedi.” 17

Hadis günümüzü ilgilendiren önemli bir kulluk kaidesini ihtiva etmektedir: Çalışma sistemi nedeniyle gece namazını kılamayanlar, sabah ve yatsı namazını cemaatle kılmalıdır. Böylece tüm geceyi namazla geçirmiş sayılacaktır. Hadisin işaret ettiği bir diğer kaide şudur: Kişi bazı nedenlerden

hayrın tamamını elde edemiyorsa, yapabildiği kadarını yapmalıdır. Bugün çalışma sistemi nedeniyle çoğu insan öğle, ikindi ve akşam namazlarını cemaatle kılamamaktadır. Ancak sabah ve yatsı namazlarında çoğunluk evindedir. Cemaate iştirak etmelerinin önünde bir engel yoktur.

F. Cemaatle Namaz Bağışlanmaktır

Osman'ın (ra) azadlı kölesi Humrân'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Osman ibni Afvan bir gün abdest almıştı, abdesti güzel bir şekilde idi. Sonra şöyle demiştir: 'Resûlullah'ın (sav) abdest aldığını ve abdestini güzel bir şekilde yaptığını gördüm. Abdestten sonra, 'Kim, bu şekilde abdest alır arkasından yalnızca namaz kılmak gayesiyle mescide çıkarsa, geçmiş günahları bağışlanır.' buyurdu." 18

16. Ebu Davud, 554; Nesai, 843

17. Müslim, 656

18. Müslim, 232

G. Cemaatle Namaz Mescidin Tüm Faziletlerini Kapsar

Mescidde cemaatle namaz kılan kimse, mescidle ilgili varid olan tüm faziletleri elde eder.19

II. Cemaatle Namazın Hükmü

Namazların cemaatle kılınması farz-ı kifayedir. Yani bir topluluk yaptığında diğerlerinden sorumluluk düşer; onlar hakkında müekked sünnet olur. Bu; konu hakkında varid olan tüm delillerin bir araya toplanması ve her biriyle amel etmenin en racih yoludur. Allah en doğrusunu bilir.20

19. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Mescidlerin Önemi/Fazileti", 1/540

20. Cemaat namazıyla ilgili nasları bir araya topladığımızda üç sınıf altında tasnif edebiliriz.

Namazların Mutlaka Cemaatle Kılınması Gerektiğine Delalet Eden Naslar

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki içimden, odun toplanmasını emredip, dah a sonra namaz kılınmasını buyurup, ezan okutturup, birine de emredip, cemaate imam olmasını sağlayıp, daha sonra cemaate gelmeyenlerin arkasından yetişip evlerini yakmak geçiyor. Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki cemaate gelmeyen bu kimseler, burada etli kemik parçaları

veya iki adet âlâ paça olduğunu bilseydi yatsı namazına gelirdi.” (Buhari, 644; Müslim, 651)

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yarın kim, Müslim olarak Allah’ın karşısına çıkmak isterse şu namazlara, ezan okunan yerde devam etsin. (Mescidlerde kılsın.) Şüphesiz ki Allah, sizin Peygamberiniz için hidayet yollarını şeriat

(kanun) yapmıştır. Kuşkusuz bunlar da hidayet yollarındandır. Eğer siz, cemaate gelmeyip evinde

namaz kılanlar gibi namazı evlerinizde kılarsanız sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz sapmış olursunuz. Bir kimse güzel bir şekilde abdest alır sonra da

şu mescidlerden birine giderse onun attığı her adım için Allah bir sevap (hasene) yazar, onu bir

derece yükseltir, bir günahını siler. Öyle günlerimizi gördüm ki, bilinen münafıklardan başkası

cemaati terk etmezdi. Öyle ki, (bizden) bir kimse iki kişinin arasına girmiş, onlara yaslanarak cemaate gelip safa geçerdi.” (Müslim, 654)

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Gözleri görmeyen bir kimse, Peygamber’e (sav) geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, elimden tutup beni

mescide götürecek bir kimsem yok.’ dedi ve namazı kendi evinde kılması için izin istedi. Resûlullah da (sav) ona bu izni verdi. Bu kimse dönüp gittikten sonra arkasından onu çağırdı ve ‘Namaz

ezanını duyuyor musun?’ buyurdu.

O da, ‘Evet.’ dedi.

Peygamber, ‘O zaman çağrıya cevap ver.’ buyurdu.” (Müslim, 653)

Bu naslarda cemaatle namazdan geri kalmanın şer’i ukubet/ceza gerektirdiği, geri kalanın münafık olduğu ve kör dahi olsa ezanı duyanın cemaate iştirakinin zorunlu olduğu anlaşılır. Bu da

“Cemaatle namaz farz-ı ayndır, namazın sıhhat şartıdır, özrü olmadığı hâlde cemaate iştirak etmeyenin namazı batıldır.” diyenlerin görüşünü destekler.

Namazların Cemaatle Kılınması Sünnettir Anlayışına Delalet Eden Naslar

• Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.” (Buhari, 645; Müslim, 650)

“Daha faziletlidir” ifadesi Arap dilinde ism-i tafdildir. İki şeyin hükümde ortak olduğunu, ancak

birinin daha belirgin olduğunu anlatır. “Ahmed, Mehmed’den daha âlimdir.” dediğimizde; hem

Ahmed’in hem de Mehmed’in ilimde ortak olduğunu, Ahmed’in biraz daha fazla ilim sahibi olduğunu anlarız.

Allah Resûlü (sav) cemaat namazıyla ferdi namazı karşılaştırmıştır. Cemaat namazının ferdi namazdan daha fazla faziletli olduğunu belirtmiştir. Bu da her iki namazında faziletli olduğunu,

birinin daha fazla faziletli olduğunu gösterir. Hâliyle; şayet cemaat namazı farz olsa, ferdi namaz

masiyet olurdu. Zira farzı terk eden günahkârdır. Allah Resûlü (sav) ferdi namazın günah olması

şöyle dursun, faziletli olduğunu ispat eder.

• Ebu Musa El-Eşari’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namaz konusunda en fazla sevaba nail olanlar mescide en uzaktan gelenlerdir. Cemaatle namaz kılmak için namazı bekleyenler de hemen namazı kılıp uyuyanlardan daha çok sevap kazanır.” (Buhari, 651; Müslim, 662)

Burada da Allah Resûlü (sav) cemaatle namaz kılanla ferdî namaz kılıp uyuyanın ecirlerini karşılaştırmaktadır. Yani, her iki namazın da ecrinin olduğunu; cemaatle kılanın daha çok ecir aldığını

söylemiştir.

Benzer bir hadis de şudur:

Ubey ibni Ka’b’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir gün bize sabah namazını kıldırdı ve ‘Falan kimse burada mıdır?’ buyurdu.

Ashab, ‘Hayır.’ dediler.

‘Falan kimse burada mı?’ buyurdu.

Yine, ‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Bu iki namaz (sabah ve yatsı namazları) münafıklara en ağır gelen

namazlardır. Eğer siz bu iki vakit namazdaki sevabı bir bilseydiniz dizleriniz üzerinde sürünerek

bile olsa cemaate gelirdiniz. Birinci saf, sevap ve Allah’a yakınlık yönünden meleklerin safları gibidir. Sizler birinci saftaki sevabı bilseydiniz ona yarış edercesine gelirdiniz. Bir kimsenin diğer bir

kimse ile cemaat olarak namaz kılması tek başına namaz kılmasından, iki kişiyle cemaat olması

tek kişiyle cemaat olmasından daha sevap ve değerlidir. Cemaat ne kadar çok olursa Allah'a o

derece sevimlidir.' buyurdu." (Ebu Davud, 554; Nesai, 843)

Bir grup âlim; bu istidlale karşı çıkmış ve ism-i tafdilin her zaman iki şeyi karşılaştırmak anlamına

gelmediğini söylemişlerdir. Örnek olarak şu ayeti vermişlerdir:

"Mümin erkeklere: 'Gözlerini (haramdan) kısmalarını ve iffetlerini korumalarını' söyle. Bu, onlar

için en hayırlı/temiz olandır. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." (24/Nûr, 30)

Yüce Allah, gözü haramdan kısmak ve iffeti muhafaza etmek için "Bu, onlar için en/daha hayırlı/

temiz olandır." buyurur, ancak "İffetsiz olmak da hayırlıdır." denemez.

Deriz ki: Bu itiraz iki yönden hatalıdır:

ɔ İsm-i tafdilde aslolan iki şeyi karşılaştırma, birinin diğerinden daha belirgin olduğunu ifade

etmek içindir. Aslın dışına çıkmak için bir delil, karine olmalıdır.

ɔ Bu vb. ayetlerde tek bir şey zikredilmektedir. Cemaat namazıyla ilgili hadislerde Allah Resûlü

(sav) açıkça iki şeyi karşılaştırmaktadır ve birinin diğerinden daha hayırlı olduğunu ifade etmektedir.

• Cabir ibni Yezid ibni El-Esved'in (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

ɔ "Cabir'in babası henüz genç bir delikanlı iken Peygamber (sav) ile birlikte namaz kıldı. Peygamber (sav) namazı kılıp bitirince bir de ne görsün iki kişi mescidin bir köşesinde namaz kılmayıp

oturuyorlar. O iki kişiyi çağırttı, onlar da titreyerek geldiler.

Resûlullah (sav) onlara, 'Bizimle beraber sizi namaz kılmaktan engelleyen şey ne idi?' buyurdu.

Onlar da, 'Biz evlerimizde kılmış idik.' dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara, 'Böyle yapmayınız, sizden biri evinde namaz kılar da namazı kılmamış bir imama (cemaate) rastlarsa, onlarla birlikte tekrar kılsın çünkü o kıldığı kendisi için

nafile olmuş olur.' buyurdu." (Ebu Davud, 575; Tirmizi, 219)

Busr ibni Mihcen'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babası Mihcen Allah Resûlü’nün meclisinde oturuyordu. Müezzin namaz için ezan okudu. Resûlullah namaz kılıp döndü. Mihcen oturduğu yerde idi. Kendisi ile beraber namaz kılmadı. Resûlullah ona,

‘Neden cemaatle namaz kılmadın? Sen Müslim değil misin?’ dedi.

O da, ‘Müslimim ya Resûlullah, ancak ben evde kılmıştım.’

‘Geldiğin zaman insanlar ile beraber namaz kıl, velev ki daha önce kılmış ol.’ dedi.” (Muvatta, 349;

Nesai, 857)

Yezid ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) namazda iken geldim, onlarla birlikte namaz kılmayıp bir kenara oturdum, sözüne şöyle devam etti, Peygamber (sav) namazdan sonra bana dönüp beni oturur görünce, ‘Ey

Yezid! Müslim olmadın mı yoksa?’ buyurdu.

Ben de, ‘Evet, Müslim oldum ey Allah’ın Resûlü’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Peki öyleyse niçin insanlarla beraber namaza durmuyorsun?’ buyurdu.

Ben de, ‘Sizin namaz kıldığınızı tahmin ederek ben evde kılmıştım.’ dedim.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Mescide geldiğin zaman insanları namaz kılarken

bulursan onlarla birlikte namaza dur. Önceki kendi başına kıldığın namaz senin için farz olmuş

olur. Bu sonraki cemaatle kıldığın namaz ise nafile yerine geçer.’ ” (Ebu Davud, 577)

İki hadiste de soruya muhatap olan sahabi evde namaz kıldıklarını beyan etmişlerdir. Allah Resûlü (sav) evde namaz kıldıkları için onları kınamamış, cemaatle namaz kılmanın farz olduğunu beyan etmemiştir. İhtiyaç hâlinde açıklamayı ertelemek caiz değildir.

Allah Resûlü (sav) töhmet altında kalmamaları için, evde namaz kılmış olsalar da cemaatle namaz

kılındığında namaz kılmalarını istemiştir. Evde kıldıkları namazın asıl, cemaatle kıldıkları ikinci

namazın nafile olduğunu beyan etmiştir. Şayet cemaatle namaz farz olsaydı; evde kıldıkları namaz masiyet olmuş olacaktı. Oysa Allah Resûlü (sav) evde kıldıkları namazı asıl namaz kabul etmiştir.

• Abdulaziz ibni Suheyb El-Benani’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Birisi Enes ibni Malik’e, ‘Resûlullah’ın (sav) sarımsakla ilgili bir şeyler söylediğini işittin mi?’ diye

sorunca Enes ibni Malik şöyle demişti, ‘Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Kim bu bitkiden yerse bize

-veya bizim mescidimize-yaklaşmasın.’’” (Buhari, 856; Müslim, 562)

Soğan ve sarımsak gibi yiyecekler mübahtır. Allah Resûlü (sav) bunları yiyenin cemaate iştirakini yasaklamıştır. Şayet cemaat namazı farz olmuş olsaydı; cemaate iştiraki değil, bu yiyecekleri

yasaklamalıydı. Zira farz bir ibadete engel olan şey, harama götüren vesile olarak yasaktır. Allah

Resûlü’nün (sav) soğan ve sarımsağı yasaklamaması, yalnızca yiyene mescide gelmeyi yasaklaması, cemaat namazının farz olmadığını gösterir.

• Mahmud ibni Rebi’ El-Ensari’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Kör olan Itban ibni Malik kendi akraba ve aşiretine imamlık yapardı. Bir gün Itban, Resûlullah’a

(sav) şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü (sav) bazı geceler aşırı yağmurdan dolayı sel oluyor, ben de

gözleri görmeyen bir âmâyım. Evimde bir köşede bir namaz kılsanız da ben de orayı bir musalla/

namazgâh edinsem!’ Resûlullah (sav) onun talebini kırmadı ve evine gitti.

Itban’a, ‘Namazı nerede kılmamı istersin?’ diye sordu. Itban, Peygamber’e (sav) evinde bir yer gösterdi ve Resûlullah (sav) namazı orada kıldı.” (Buhari, 667; Müslim, 33)

Bu hadisi zikretmemizin sebebi şudur:

CEMAAT NAMAZI BABI

Cemaat namazını farz görenler, yukarıda kaydettiğimiz bir hadise dayanırlar.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Gözleri görmeyen bir kimse, Peygamber’e (sav) geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, elimden tutup beni

mescide götürecek bir kimsem yok.’ dedi ve namazı kendi evinde kılması için izin istedi. Resûlullah da (sav) ona bu izni verdi. Bu kimse dönüp gittikten sonra arkasından onu çağırdı ve ‘Namaz

ezanını duyuyor musun?’ buyurdu.

O da, ‘Evet.’ dedi.

Peygamber de, ‘O zaman çağrıya cevap ver.’ buyurdu.” (Müslim, 653)

Derler ki; Allah Resûlü’nün görme engelliye dahi izin vermemesi, cemaat namazının farz olduğunu gösterir. Oysa bu istidlal ilmî açıdan sorunludur. Şöyle ki;

ɔ Yüce Allah, görme engelli Müslimleri özürlü kabul etmiştir.

“Kör olana günah yoktur, topal olana günah yoktur, hasta olana da (savaştan geri kaldıkları için)

günah yoktur. Kim Allah’a ve Resûl’üne itaat ederse, onu altından ırmaklar akan cennete sokar.

Kim de (itaatten) yüz çevirirse ona, can yakıcı (bir azapla) azap eder.” (48/Fetih, 17)

ɔ Allah Resûlü (sav) yukarıda okuduğumuz Itban ibni Malik isimli sahabiye evde namaz kılması

için izin vermiştir. Hatta gidip evinde namaz kılarak, onu dolaylı olarak teşvik etmiştir.

Bu da izin vermediği görme engelli sahabiyle ilgili özel bir durumun olduğunu göstermektir.

Zira Itban ibni Malik izin istemiş izin vermiş, bir başka sahabi izin istemiş izin verilmemiştir. Bu

da izin verilmeyen sahabinin durumunun özel olarak incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Görebildiğimiz kadarıyla bu hadise, sadra şifa bir cevap verilmemiştir. Bazı âlimler demiştir ki:

“O sahabi evde namaz kılıp cemaat ecri almak istiyordu. Allah Resûlü cemaat ecri için mescide

gelmesini istedi.” (bk. El-Minhâc, 653 No.lu hadis şerhi)

ɔ Açıkçası bu bir cevap değildir. Zira bir özür sebebiyle salih amelden geri kalan, o amelin ecrini

almaktadır. Bu kaide hem şeriatın genel naslarında mevcuttur hem de cemaat namazıyla ilgili

hususi naslarda varid olmuştur.

Ebu Burde’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Burde ve Yezid İbni Ebu Kebşe birlikte yolculuk ediyordu. Yezid bu sırada oruçlu idi. Ebu Burde ona şöyle dedi: ‘Ben Ebu Musa’dan defalarca duydum; Resûlullah’ın (sav) şöyle buyurduğunu

söylemişti, ‘Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında sağlıklı iken veya yolculuğa çıkmadan

önce yapmış olduğu amellerin sevabını aynen alır.’ ’ ” (Buhari, 2996)

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Tebuk Gazvesi’nden dönüp de Medine’ye yaklaştığında şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz

Medine’de öyle kimseler var ki her nerede yürüyüp yol almışsanız, hangi vadiyi kat edip geçmişseniz mutlaka onlar da sizinle beraberdir.’

Ashab, ‘Ey Allah’ın Resûlü onlar Medine’de bulundukları hâlde öyle mi?’ deyince;

O, ‘Evet, onlar Medine’de kaldıkları hâlde mazeretleri, onları (sizinle beraber gelmekten) alıkoymuştu.’ diye buyurdu.” (Buhari, 4423)

Cemaat namazıyla ilgili şöyle denmiştir:

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim abdestini güzelce alır cemaatle namaz kılmak için mescide çıkar, fakat cemaati namaz kılmış olarak bulursa Allah o kimseye cemaate hazır olup da namazını cemaatle kılanın sevabı gibi

sevap verir ve o cemaatin sevabından da hiçbir şey eksilmez.” (Ebu Davud, 564; Nesai, 855)

Bir başka grup âlim şöyle demiştir: “Allah Resûlü o sahabenin kendi başına mescide gelebileceğini bilmiş, bundan dolayı izin vermemiştir. Bugün bile bazı görme engelliler tek başlarına bir

yerden başka bir yere gidebilmektedir.” (bk. Neylu’l Evtâr, 1031 No.lu hadis şerhi)

Açıkçası bu cevap sadra şifa bir cevap değildir. İlim talebelerinin önünde araştırılmayı bekleyen

hadislerden biri bu hadis olsa gerektir. Biz daha önce bu hadisle ilgili muhtemel bir hikmeti şöyle

açıklamıştık: Bu, Allah Resûlü’nün engelli bireyleri topluma kazandırma siyasetinin bir yansıması

olabilir. Bk. “Engelli Bireylere Davranış Fıkhı” 1/496

Cemaatle Namazın İkame Edilmesini, Yani Farz-ı Kifaye Olduğunu Gösteren Deliller

Ebu Derda’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Köyde ve kırda üç kişi bir arada olur da namazı cemaatle kılmazlarsa, şeytan mutlaka onlara

üstün gelmiştir. Mutlaka cemaate devam et. Kurt, ancak sürüden ayrı kalan koyunu yer.” (Ebu

Davud, 547; Nesai, 847)

Bu hadis şahısların namaz kılmasından bağımsız olarak “namazın ikame edilmesini” emretmektedir. Önemli olan İslam toplumunda cemaatle namazın ikamesidir. Bu da farz-ı kifaye tanımına

uymaktadır.

Deriz ki: bu görüş tüm rivayetleri bir araya toplamakta, her delille amel edilmesini sağlamaktadır.

Allah en doğrusunu bilir.

CEMAAT NAMAZI BABI

III. Kadınların Cemaat Namazı

Kadınların mescidde kılınan cemaat namazına iştiraki caiz olduğu gibi,

kendi aralarında cemaatle namaz kılmaları da caizdir. Asr-ı Saadet Dönemi'nde her iki durum da yaşanmıştır. Cemaat namazına iştiraklerine dair

şu örnekleri zikredebiliriz:

Urve ibni Zubeyr (ra), Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet etmiştir:

"Müslim kadınlar, mırt adı verilen örtüye bürünerek Peygamber (sav) ile birlikte sabah namazına iştirak ederlerdi. Namaz bitince evlerine dönerlerdi. Gecenin karanlığından ötürü kimse onları tanımazdı." 21

Hind binti'l Haris, Ümmü Seleme'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resûlullah (sav) namazdan çıkmak için selam verirdi ve selam verir vermez

kadınlar kalkıp giderdi. Fakat kendisi kalkmadan önce birazcık beklerdi.

İbni Şihab şöyle demiştir: 'Bana kalırsa Resûlullah (sav) erkek cemaat ile kadınların karşılaşmasını önlemek için bu şekilde beklerdi ki kadınlar çıkıp gitsin.

Tabii ki her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir." 22

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), 'Erkeklerin saflarının en hayırlısı öndeki, en kötüsü de sondaki saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı en arkadaki, en kötüsü de en öndeki saftır.' buyurdu." 23

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer'in eşi sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmak üzere mescide gelirdi. Birisi kendisine, 'Ömer'in hoşuna gitmediği ve kıskanç bir erkek olduğunu

bildiğin hâlde niçin mescide gelmek üzere dışarı çıkıyorsun?' diye sorduğunda ona şöyle mukabelede bulundu,

'Ömer niçin benim mescide gelmeme engel olmuyor?'

Cevap bekleyen bu soruya bizzat o adamın kendisi şu cevabı verdi: 'Onu

21. Buhari, 578; Müslim, 645

22. Buhari, 837

23. Müslim, 440

engelleyen Resûlullah'ın (sav) şu sözüdür, 'Allah'ın kadın kullarının mescidlere

gelmelerine engel olmayın.' " 24

Kendi aralarında cemaatle namaz kılarlar:

“Aişe farz namazda kadınlara imamlık yapar; onların ortasında dururdu.” 25

“Ümmü Seleme kadınlara imamlık yapar; onların ortasında dururdu.” 26

Kadınların kendi aralarında yaptıkları cemaatte ezan okuyup kamet getirmelerinde, sesli namazları açıktan okumalarında, Fâtiha Suresi sonrasında topluca “âmin” demelerinde şer’an bir engel yoktur. Zira Aişe Annemiz imamlık yaptığında ezan okuyup kamet getirmiştir.27

A. Efdal Olan, Kadınların Evde Namaz Kılmasıdır

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Kadınlarınızın mescide gitmelerine engel

olmayınız. Bununla beraber evlerinizde namaz kılmak kendileri için daha hayırlıdır.” 28

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kadının özel odasında kıldığı namaz evinin salonunda kıldığı namazdan,

evinin en gizli yerinde kıldığı namaz ise özel odasında kıldığı namazdan daha

hayırlı ve sevaptır.” 29

Ümmü Humeyd Peygamber’e (sav) geldi ve dedi ki:

“ ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben senin ile beraber namaz kılmayı seviyorum.’

Peygamber (sav) dedi ki: ‘Benimle namaz kılmayı sevdiğini biliyorum; ama

evinin içinde kıldığın namaz evin önünde kıldığın namazdan, evin önünde

kıldığın namaz avluda kıldığın namazdan, avluda kıldığın namaz kavminin

24. Buhari, 900; Müslim, 442

25. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5355

26. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5357

27. bk. Hâkim, 731, Es-Sunenu’l Kubrâ, 1922

28. Ebu Davud, 567

29. Ebu Davud, 570

mescidinde kıldığın namazdan, kavminin mescidinde kıldığın namaz da benim mescidimde kıldığın namazdan daha hayırlıdır.’

Bunun üzerine Ümmü Humeyd rica etti ve kendisi için evinin en arka ve karanlık kısmında bir mescid inşa edildi. Allah’a kavuşana kadar da burada namaz kılmaya devam etti.” 30

Zira kadının evde namaz kılması, emrolunduğu tesettüre ve evde karar

kılma ilkesine en uygun olandır.31

B. Mescide Gelen Kadın Şer'i Ölçülere Riayet Etmelidir

Evinden çıkan kadının emrolunduğu şer'i ölçüler şunlardır:

• "Ey Nebi! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına de ki: '(Tüm bedenlerini örten) cilbablarını üstlerine giysinler. Bu, onların (hür ve iffetli olarak tanınıp kötü) tanınmamaları ve eziyet görmemeleri için en uygun olandır. Allah,

(günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan)

Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.' "32

• "…Gizledikleri ziynetler anlaşılsın/bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar.

Hep beraber topluca Allah'a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz ey müminler!"33

• Abdullah ibni Mesud'un (ra) hanımı Zeyneb (r.anha):

"Resûlullah (sav), bize, 'Sizden biriniz mescide gelirse koku sürünmesin.' buyurdu." 34

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın kadın kullarının Allah'ın mescidlerine gitmelerine yasak getirmeyin. Ama onlar da mescidlere süslenmiş ve kokulanmış olarak gelmesinler." 35

İslam, evinden çıkan kadının tesettürüne, yürüme adabına ve süsüne bir

ölçü getirmiştir. Mescidlere gelme gerekçesi; cemaate iştirak, şer'i ilim

öğrenmek ve Müslimlerle beraber hayra şahitlik etmektir.

30. Ahmed, 27090

31. bk. 33/Ahzâb, 33

32. 33/Ahzâb, 59

33. 24/Nûr, 31

34. Müslim, 443

35. Ebu Davud, 565

Hafsa binti Sirin'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Kız kardeşim, Peygamber'e (sav), 'Cilbabı olmadığı için (topluca iştirak edilen bayramlar gibi hayrın bolca işlendiği günlerde) dışarı çıkamayan kadınlara günah olur mu?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), 'Böylesi durumlarda arkadaşı, ona kendi cilbabını versin.

O da, bu sayede hayrın bulunduğu meclislere katılsın ve Müslimlerin topluca

dua ettiği ortamlarda bulunsun.' şeklinde cevap verdi.'

Ümmü Atiyye (Basra'ya) geldiği zaman ona, 'Bu sözü Peygamber'den (sav)

duydun mu?' diye sordum.

O da, 'Babam ona feda olsun ki evet.' (Ümmü Atiyye Peygamber'den (sav) bahsederken mutlaka 'babam ona feda olsun ki' derdi.) Peygamber'in (sav) şöyle

dediğini de işittim, 'Genç kızlar ve perde arkasında bulunan kızları (veya perde arkasında bulunan genç kızlar) ile hayızlı kadınlar dışarı çıkıp hayrın bulunduğu meclislere katılsınlar ve Müslimlerin dualarına iştirak etsinler. Yalnız

hayızlı kadınlar namazgâhtan uzak dursunlar.'

Hafsa, 'Hayızlı kadınlar da dışarı çıkıp bu meclislere katılır mı?' diye sorunca,

Ümmü Atiyye, 'Onlar Arafat'a çıkıp, şuraya buraya gitmiyorlar mı?' demiştir." 36

Kadın dikkat etmeli, şeytanın oyununa gelmemelidir. Mescide gelmeyi özel kadın günlerine katılıma dönüştürmemelidir. Kadınların fakihesi

Aişe Annemizin uyarısına kulak vermelidir.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şu ân yaşayıp kadınların (giyim kuşam, koku sürünme, takılar takma gibi konularda) ne garip işler ortaya çıkardığını görseydi kesinlikle

onların mescidlere gelmelerine mani olurdu; Tıpkı İsrailoğullarının kadınlarının mescidlere gitmekten alıkonması gibi…

Bu rivayeti nakledenlerden Yahya ibni Said Amra binti Abdurrahman'a, 'İsrailoğullarının kadınlarına mescide gelmeleri yasaklanmış mıydı?' diye sorunca

ondan 'Evet.' cevabını almıştır." 37

36. Buhari, 324

37. Buhari, 869; Müslim, 445

C. Mescidden Erken Çıkmalıdır

Hind binti'l Haris, Ümmü Seleme'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resûlullah (sav) namazdan çıkmak için selam verirdi ve selam verir vermez

kadınlar kalkıp giderdi. Fakat kendisi kalkmadan önce birazcık beklerdi.

İbni Şihab şöyle demiştir: 'Bana kalırsa Resûlullah (sav) erkek cemaat ile kadınların karşılaşmasını önlemek için bu şekilde beklerdi ki kadınlar çıkıp gitsin.

Tabii ki her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir." 38

Hind binti'l Haris'ten rivayet edildiğine göre Resûlullah'ın (sav) zevcelerinden Ümmü Seleme şöyle demiştir:

"Resûlullah (sav) zamanında kadınlar farz namaz kılıp selam verdiklerinde kalkıp

giderlerdi. Resûlullah (sav) ve arkasında namaz kılan erkek cemaat ise Allah'ın dilediği kadar bir süre beklerdi. Resûlullah (sav) kalktığında onlar da kalkardı." 39

IV. Cemaatten Geri Kalmayı Meşru Kılan Şer'i Özürler

Cemaatten geri kalmayı meşru kılan şer'i özürler vardır. Bu özürlerden herhangi biri vaki olursa kişi cemaatten geri kalsa da cemaat ecrini alır. Bu, Yüce Allah'ın kullarına olan rahmetidir. Şer'i özürler, amelin ecrini korur.

Ebu Burde'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Burde ve Yezid İbni Ebu Kebşe birlikte yolculuk ediyordu. Yezid bu sırada oruçlu idi. Ebu Burde ona şöyle dedi: 'Ben Ebu Musa'dan defalarca duydum; Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu söylemişti, 'Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında sağlıklı iken veya yolculuğa çıkmadan önce yapmış olduğu amellerin sevabını aynen alır.' ' " 40

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Tebuk Gazvesi'nden dönüp de Medine'ye yaklaştığında şöyle buyurdu: 'Şüphesiz Medine'de öyle kimseler var ki her nerede yürüyüp yol almışsanız, hangi vadiyi kat edip geçmişseniz mutlaka onlar da sizinle beraberdir.'

38. Buhari, 837

39. Buhari, 866

40. Buhari, 2996

Ashab, 'Ey Allah'ın Resûlü onlar Medine'de bulundukları hâlde öyle mi?' deyince;

O, 'Evet, onlar Medine'de kaldıkları hâlde mazeretleri, onları (sizinle beraber gelmekten) alıkoymuştu.' diye buyurdu." 41

A. Hava Şartlarının Bozulması

Kar, yağmur, fırtına veya bunlara bağlı olarak oluşan çamur, cemaatten geri kalmanın şer'i özürlerindendir.

Nafi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Ömer (ra) soğuk ve fırtınalı bir gecede ezan okudu ve sonra 'Haberiniz olsun, namazlarınızı olduğunuz yerde kılacaksınız.' dedi. O bunu söyledikten sonra şu rivayeti nakletti, 'Soğuk ve yağmurlu gecelerde Resûlullah (sav) müezzine, 'Namazlarınızı olduğunuz yerde kılın!' diye nida etmesini emrederdi.' " 42

Ebu’l Melih (ra), babasının şöyle dediğini naklediyordu:

“Biz Huneyn Savaşı’nda Resûlullah (sav) ile beraberdik, yağmur yağmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah’ın (sav) müezzini, ‘Herkes namazı çadırında eşyalarının yanında kılsın.’ diye ilan etti.” 43

Muhammed ibni Sirin'in (rh) amcasının oğlu Abdullah ibni'l Haris'ten

şöyle rivayet edilmiştir:

“Çok yağmurlu bir günde İbni Abbas müezzinine şu talimatı verdi: ‘Sen ‘Eşhedu Enne Muhammeden Resûlullah’ (Şehadet ederim ki Muhammed Allah’ın Resûlü’dür) dedikten sonra ‘Hayye ala’s salâh’ (haydi, herkes namaza)

deme. Bunun yerine (namazlarınızı evlerinizde kılın) de. Cemaatten bir kısmı

bu durumu garipseyip birbirine bakışınca İbni Abbas şöyle dedi: ‘Galiba bu

söylediklerimi beğenmediniz. Fakat bunun aynısını -Resûlullah’ı kastederekbenden daha hayırlı olan bir zat yapmıştı. Şüphesiz cuma namazının kılınması kesin bir emirdir (azimet). Fakat ben sizi sıkıntıya sokmak istemedim. Eğer

41. Buhari, 4423

42. Buhari, 666; Müslim, 697

43. Nesai, 854

namaza gelmenizi emredecek olsaydım bu çamurların içinde bata çıka yürümek zorunda kalacaktınız.’ ” 44

B. Hastalık

Hastalık, cemaat namazından geri kalmanın şer’i sebeplerindendir. Allah Resûlü (sav) hastalandığında namazı evinde kılmış, çok yakın olmasına

rağmen cemaate iştirak etmemiştir.

Ebu Musa El-Eşari'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) hastalanmıştı. Hastalığı ilerleyip ızdırabı artınca, ‘Ebu Bekir’e

söyleyin cemaate namazı kıldırsın.’ buyurdu.

Aişe, ‘O pek yufka yürekli bir insandır, senin yerine geçerse halka namaz kıldıramaz.’ deyince Resûlullah (sav) aynı emrini tekrarladı,

‘Söyleyin Ebu Bekir’e namazı kıldırsın.’ Aişe de aynı şekilde mukabelede bulununca Resûlullah (sav) emrini bizzat ona yönelterek şöyle dedi:

‘Ebu Bekir’e söyle cemaate namazı kıldırsın. Yusuf ’un başını derde sokan siz

kadınlar değil misiniz zaten!?’

Bunun üzerine Ebu Bekir’e haberci geldi ve o da Resûlullah (sav) hayatta iken

halka namaz kıldırdı.” 45

C. Biyolojik İhtiyaçlar

Açlık, sıkışmışlık vb. biyolojik ihtiyaçlar cemaatten geri kalmayı meşru

kılan sebeplerdendir.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Akşam yemeğiniz hazırlanıp size takdim edildiği zaman akşam namazını

kılmadan önce yemeğinizi yeyin. Yemeğinizi aceleye getirip ihtiyacınızı gidermeden kalkmayın.” 46

44. Buhari, 901; Müslim, 699

45. Buhari, 678; Müslim, 420

46. Buhari, 672; Müslim, 557

Nafi’nin, Abdullah ibni Ömer’den naklettiğine göre Rasûllullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Sizden birinin akşam yemeği hazırlanıp önüne konduğu zaman namaz için

kamet getirilmiş olsa bile önce yemeğini yesin. Yemeğini bitirinceye kadar da

acele etmesin.’

Zaten Abdullah ibni Ömer de yemeği önüne konduğu zaman, namaz için kamet getirilmiş olsa bile önce yemeğini yerdi. Yemeğini bitirinceye kadar -cemaate namaz kıldıran imamın okuduğu sureleri duysa da- namaza başlamazdı.” 47

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav), ‘Ne yemek hazırken ne de abdest bozma sıkıştırırken namaz

kılma olmaz.’ diye buyururken işittim.” 48

Biyolojik ihtiyaçlar kişiyi zihnen meşgul eder ve namaza yönelmesine

engel olur. Şeriat önce ihtiyacın giderilmesini sonra namazın kılınmasını

ister. Zira namazın en önemli esası huşudur. Huşu kalp ve bedenin sükûnet içinde Rabbine yönelmesidir.

Ebu Derda'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kişinin ihtiyaçlarını bitirdikten sonra boş/rahatlamış bir kalple namaza yönelmesi onun fıkhındandır.” 49

D. Başkalarına Rahatsızlık Verecek Hâller

Kişinin ağız veya beden kokusu sebebiyle başkalarına rahatsızlık vermesi, cemaatten geri kalmak için şer’i özürlerdendir.

İbni Ömer’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) Hayber Gazvesinde şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Hayber Savaşı’nda iken sarımsak bitkisini işaret ederek şöyle buyurdu: ‘Kim bundan yerse mescidimize gel(ip bizi rahatsız et)mesin.’ ” 50

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

47. Buhari, 673; Müslim, 559

48. Müslim, 560

49. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 42. Bab başlığı, muallak olarak

50. Buhari, 853; Müslim, 561

“Resûlullah (sav), soğan ve sarımsak yemeyi yasakladı. Ancak bunlara duyulan ihtiyaç ağır bastı, biz de onlardan yedik. Bunun üzerine, ‘Kim, şu kokusu pis olan bitkiden yerse asla mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olur.’ buyurdu.” 51

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında insanlar gerek evlerinden gerekse Medine’ye dört mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (avâli) nöbet usulüyle cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstleri başları toz içinde gelirlerdi. Terledikleri için toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasında bunlardan birisi Resûlullah’ın (sav) yanına geldi. Ben de orada bulunuyordum. Peygamber (sav) o şahsa şöyle buyurdu: ‘Bari bugün için iyice temizlenseniz, ne kadar iyi olur!’ ” 52

Yediği bir yiyecek, yaptığı iş veya bir sağlık sorunu nedeniyle kokan kimse, cemaate katılmaz. Zira Müslimin başka bir Müslime eziyet etmesi yasaklanmıştır.

E. Korku

Korku; farz namazın rekât sayısının azalmasına, bazen de vaktin dışına ertelenmesine sebep olan özürlerdendir.

“(Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur ve onlara namaz kıldırırsan (şöyle yap): Onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında, (namaz kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar. (Birinci grup namazı

bitirince kalksın) Namaz kılmayan bir topluluk gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı

isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da hastaysanız silahlarınızı

bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi alınız! Şüphesiz ki Allah,

kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.” 53

51. Müslim, 564

52. Buhari, 902; Müslim, 847

53. 4/Nîsa, 102

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer, Hendek Savaşı’nda Güneş batmak üzere iken Peygamber’in (sav) yanına geldi ve Kureyşli kâfirlere hakaret etmeye başladı,

‘Ey Allah’ın Elçisi, Güneş batmadan neredeyse ikindi namazını kılamayacaktım.’ dedi.

Bunun üzerine Peygamber (sav), ‘Allah’a andolsun ki, ben bile kılmadım.’ buyurdu.

Sonra kalkıp Buthan’a gittik. Resûlullah (sav) namaz kılmak için abdest aldı, biz

de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldırdı. Ondan sonra

da, akşam namazını kıldırdı.” 54

Kişinin canı, malı veya ailesiyle ilgili korkması durumunda cemaatten

geri kalması meşru özürlerdendir.

V. En Faziletli Cemaatler

Namazları cemaatle kılmak, en faziletli salih amellerdendir. Bazı cemaatlere iştirak daha faziletlidir. Naslarda işaret edilenler şunlardır:

A. Sayıca Daha Kalabalık Cemaatler

Ubey ibni Ka’b’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir gün bize sabah namazını kıldırdı ve ‘Falan kimse burada

mıdır?’ buyurdu.

Ashab, ‘Hayır.’ dediler.

‘Falan kimse burada mı?’ buyurdu.

Yine, ‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Bu iki namaz (sabah ve yatsı namazları) münafıklara en ağır gelen namazlardır. Eğer siz bu iki vakit namazdaki sevabı bir

bilseydiniz dizleriniz üzerinde sürünerek bile olsa cemaate gelirdiniz. Birinci saf sevap ve Allah'a yakınlık yönünden meleklerin safları gibidir. Sizler birinci saftaki sevabı bilseydiniz ona yarış edercesine gelirdiniz. Bir kimsenin diğer bir kimse ile cemaat olarak namaz kılması tek başına namaz kılmasından, iki

54. Buhari, 596; Müslim, 631

kişiyle cemaat olması tek kişiyle cemaat olmasından daha sevap ve değerlidir. Cemaat ne kadar çok olursa Allah'a o derece sevimlidir.' buyurdu." 55

B. Faziletine Nas Kılınan Mescidlerde Cemaate Katılmak

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Ancak üç mescide (ziyaret maksadıyla) yolculuk yapılır. Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa." 56

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışındaki başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır." 57

Cabir'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Benim Medine'deki bu mescidimde kılınan bir namaz; Mekke'deki Mescid-i Haram dışında diğer mescidlerde kılınan bin namazdan sevap yönüyle daha değerlidir. Mekke'deki Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz da diğer mescidlerde kılınan yüzbin namazdan sevap yönüyle daha değerlidir." 58

Peygamber'in (sav) hanımlarından Meymune'den (r.anha) rivâyet edildiğine göre, şöyle diyordu:

"Resûlullah'ı (sav), Medine'deki mescidinde kılınan namaz hakkında: 'Mekke'deki Mescid-i Haram hariç, benim mescidimde kılınan namaz, diğer mescidlerde kılınan namazdan bin kat daha faziletlidir.' derken işittim." 59

C. Uzak Mescidde Namaz Kılmak

Ebu Musa El-Eşari'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namaz konusunda en fazla sevaba nail olanlar mescide en uzaktan gelenler-

55. Ebu Davud, 554; Nesai, 843

56. Buhari, 1189; Müslim, 1397

57. Buhari, 1190; Müslim, 1394

58. İbni Mace, 1406

59. Nesai, 2899

dir. Cemaatle namaz kılmak için namazı bekleyenler de, hemen namazı kılıp uyuyanlardan daha çok sevap kazanır.” 60

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde ve pazarda/dükkanında (tek başına) kıldığı namazdan 25 kat üstündür. İçinizden biri abdeste niyet eder, güzelce abdest alır, sonra da sadece namaz kılmak gayesiyle mescide gelirse, mescide kadar attığı her adımda Allah onu bir derece yükseltir ve günahlarından birini siler. Mescide girince ise, namaz için kaldığı sürece namaz kılıyor demektir. Namaz kıldığı yerde kaldığı ve abdestini bozarak meleklere eziyet etmediği sürece, melekler onun için, ‘Allah’ım onu bağışla! Allah’ım ona merhamet et!’ diye dua ederler.” 61

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescidin etrafında boş bir arsa oluştu. Selemeoğulları da (bu arsaya yerleşip) mescidin yakınına taşınmak istediler. Onların bu düşüncesi Resûlullah’a (sav) ulaştı.

O da kendilerine, ‘Duydum ki, mescidin yakınlarına taşınmak istiyormuşsunuz.’ buyurdu.

Onlar da ‘Evet Ey Allah’ın Resûlü, öyle istiyoruz.’ dediler.

Resûlullah (sav), ‘Ey Selemeoğulları, mahallenizde kalınız attığınız adımlarınız sevap olarak yazılsın, mahallenizde kalınız attığınız adımlarınız sevap olarak yazılsın.’ buyurdu.” 62

VI. Cemaat Namazıyla İlgili Meseleler

A. Namazı Kılmış Olsa Bile Cemaate Şahitlik Eden Namazı Cemaatle Kılmalıdır

Cabir ibni Yezid ibni El-Esved (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

“Cabir’in babası henüz genç bir delikanlı iken Peygamber (sav) ile birlikte na-

60. Buhari, 651; Müslim, 662

61. Buhari, 477

62. Müslim, 665

maz kıldı. Peygamber (sav) namazı kılıp bitirince bir de ne görsün iki kişi mescidin bir köşesinde namaz kılmayıp oturuyorlar. O iki kişiyi çağırttı, onlar da

titreyerek geldiler.

Resûlullah (sav) onlara, ‘Bizimle beraber sizi namaz kılmaktan engelleyen şey

ne idi?’ buyurdu.

Onlar da ‘Biz evlerimizde kılmış idik.’ dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara, ‘Böyle yapmayınız, sizden biri evinde

namaz kılar da namazı kılmamış bir imama (cemaate) rastlarsa, onlarla birlikte tekrar kılsın çünkü o kıldığı kendisi için nafile olmuş olur.’ buyurdu.” 63

Busr ibni Mihcen'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Babası Mihcen, Allah Resûlü’nün (sav) meclisinde oturuyordu. Müezzin namaz için ezan okudu. Resûlullah (sav) namaz kılıp döndü. Mihcen oturduğu

yerde idi. Kendisi ile beraber namaz kılmadı.

Resûlullah (sav) ona, ‘Neden cemaatle namaz kılmadın? Sen Müslim değil misin?’ dedi.

O, ‘Müslimim ya Resûlullah (sav), ancak ben evde kılmıştım.’

‘Geldiğin zaman insanlar ile beraber namaz kıl, velev ki daha önce kılmış ol.’

dedi.” 64

Hadislerden de anlaşılacağı gibi bu emrin iki hikmeti vardır:

• Daha fazla ecir almak

• Namaz kılmama töhmetinden kurtulmak. Allah Resûlü’nün (sav), “Sen

Müslim değil misin?” diye sorması, cemaatle namaz kılmayanın dininde

töhmet altında kalacağını ima etmektedir.65

63. Ebu Davud, 575; Tirmizi, 219

64. Muvatta, 349; Nesai, 857

65. Konu hakkında şöyle bir hadis varid olmuştur:

Meymune’nin (r.anha) azadlı kölesi Süleyman ibni Yesar’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Belat’a, İbni Ömer’in yanına geldim. Onlar namaz kılıyorlardı. İbni Ömer’e,

‘Onlarla birlikte namaz kılmıyor musun?' dedim. O da,

‘Ben namazımı kıldım, Resûlullah (sav), ‘Bir günde bir namazı iki defa kılmayınız.’ buyururken işittim.’ dedi.” (Ebu Davud, 579)

Bu hadise göre bir namaz günde iki defa kılınmaz. Yukarıdaki hadislerde Allah Resûlü (sav) aynı

namazın ikinci defa kılınmasını istemiştir. Bu (zahiri) zıtlığı gidermek için şunlar söylenmiştir:

• Ahmed ibni Hanbel (rh) ve İshak ibni Rahaveyh (rh) bu; namazı ikinci defa farz niyetiyle kılmanın yasaklanmasıdır. Yani; cemaatle namaz kılar, sonra aynı namazı farz niyetiyle tekrar kılar.

Allah Resûlü (sav) bunu yasaklar. Ancak ilk namazını farz olarak, ikinciyi nafile olarak kılarsa, yukarıdaki mezkûr hadislerle bu caizdir. (Avnu'l Ma'bûd, 579 No.lu hadis şerhi)

Seleften bu açıklamayı nakzedecek mahiyette sözler varid olmuştur.

Bir adam Abdullah ibni Ömer'e (ra), 'Ben namazımı evimde kılıyorum. Sonra da cemaatle namaza

yetişiyorum. Bir daha mı kılayım? dedi.

O da, 'Evet.' dedi.

Adam, 'Hangisini esas kabul edeyim?' dedi.

İbni Ömer, 'Bu senin elinde mi? Bu, Allah'a kalmıştır. Hangisini isterse onu yapar.' dedi." (Muvatta,

350)

"Bir adam Said ibni'l Müseyyeb'e, 'Ben namazımı evde kılıyorum. Sonra mescide geliyorum. İmamın namaz kıldırdığını görüyorum. Onunla beraber kılacak mıyım?' dedi.

Said, 'Evet.' dedi.

Adam, 'Hangisini esas kabul edeyim?' dedi.

Said de, 'Bu senin elinde mi? Bu, Allah'a kalmıştır.' dedi." (Muvatta, 351)

• Seleften bir grup bu yasağı sabah ve akşam namazına has görmüşlerdir.

"Abdullah ibni Ömer (ra) şöyle dedi: 'Kim akşam veya yatsı namazını kılar da sonra imama yetişirse

tekrar kılmasın.' " (Muvatta, 352)

• Seleften bir grup bu yasağın sabah ve ikindi namazlarına has olduğunu söylemişlerdir. Zira

Allah Resûlü (sav) sabah ve ikindi namazından sonra namaz kılmayı yasaklamıştır. Bu namazları

kıldıktan sonra cemaatle ikinci defa kılacak kimse, nehyedilen vakitte namaz kılmış olacaktır. Bu

görüşe itiraz edilmiştir. Zira cemaate yetişenin aynı namazı ikinci defa kılması “sebepli namazı”

yasak vakitte kılmaktır. Daha önce geçtiği gibi bu caizdir. (bk. “Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitler” 1/504)

• Hadisin isnadında bulunan Amr ibni Şuayb nedeniyle bir grup muhaddis hadisin isnadı hakkında konuşmuştur.

Sonuç olarak: Hadise verilen cevaplar, kalbi mutmain kılan, gönlü genişleten türden cevaplar

değildir. Şayet hadis sahihse -ki çoğunluğa göre Amr ibni Şuayb’ın hadisleri sahih veya hasendirbu hadise sadra şifa bir cevap verilmemiştir. Buna binaen; genel asıllara dönerek; sayıca çok,

anlaşılır, açık naslarla amel etmeyi tercih ettik. Bu hadis için de -sahihse-, en doğrusunu Allah

(cc) bilir, demekle yetindik.

B. Cemaat Bittikten Sonra Gelene, Yeni Cemaat İnşası İçin

Yardımcı Olunmalıdır

Ebu Said El Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir adamı kendi başına namaz kılarken gördü ve şöyle buyurdu:

‘Şu adama onunla birlikte namaz kılarak iyilik edecek bir kimse yok mu?’ ” 66

C. Cemaat Namazı Bittikten Sonra, Aynı Mescidde İkinci Cemaat

İnşa Etmekte Beis Yoktur

Bir önceki başlıkta zikrettiğimiz hadis bunun delilidir. Allah Resûlü (sav)

cemaat namazı bittikten sonra, namaz kılacaklar için, ikinci bir cemaat

namazına teşvik etmiştir.

Sahabe’den Enes (ra) cemaati kaçırdığında ezan okur, kamet getirir ve cemaatle namaz kılardı.67

D. Cemaat Namazı İçin Kamet Getirildiğinde Nafile Namaz

Kılınmaz

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Namaz için kamet getirildiğinde artık farz namaz dışında başka namaz kılmak yoktur.” 68

66. Ebu Davud, 574; Tirmizi, 220

67. bk. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 30. Bab başlığı, muallak olarak;

İslam tarihinde bu konu tartışılmıştır. Seleften bir grup, ikinci bir cemaatin aynı mescidde inşa

edilmesini hoş karşılamamıştır. Bu görüşü savunanlar, görüşlerine iki dayanak zikretmişlerdir.

• Hasan-ı Basrî (rh) bunun gerekçesini şöyle açıklar: “Sultanın korkusuyla (ikinci bir) cemaat

oluşturmayı kerih görürlerdi.” (Musannef, İbni Ebi Şeybe, 7102) Yani; ikinci bir cemaat oluşturdukları takdirde, yönetimin atadığı imamın arkasında namaz kılmadıkları, dolayısıyla yönetimi

meşru görmedikleri düşünülecekti. İktidar sarhoşu, iktidar için Mekke ve Medine’yi yakıp yıkan

bir zulüm yönetiminde bu korkuları gayet anlaşılırdır. Allah en doğrusunu bilir.

• Bazı imamlarda Taberânî’nin naklettiği bir hadise dayanarak, ikinci cemaat inşasını kerih görmüşlerdir. Buna göre Allah Resûlü (sav) cemaate yetişememiş, sonra evine yönelip ehliyle birlikte

namaz kılmıştır. Demişlerdir ki; “Şayet ikinci cemaat caiz olsa Mescid-i Nebevi’nin faziletini terk

ederek, evde cemaatle namaz kılmazdı.”

Hadisin isnadında Muaviye ibni Yahya vardır. Hakkında konuşulmuş bir ravidir. Zehebi (rh) onun

hadislerinde münker rivayetler olduğunu belirtmiş, örneklerden biri olarak bu hadisi vermiştir.

(bk. Mîzânu’l İ’tidâl, 4/139-140, 8636 No.lu ravi)

(Hadisle ilgili geniş bilgi için bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 220 No.lu hadis şerhi)

68. Müslim, 710

Abdullah ibni Malik ibni Buhayne’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Resûlullah (sav) farz namaz için kamet getirilirken bir adamın iki rekât

namaz kıldığını gördü. Resûlullah (sav) namazdan çıkınca orada bulunanlar etrafını sardı. Bunun üzerine Peygamber (sav) o adama (ikaz sadedinde) şöyle

buyurdu: ‘Sabah namazını da mı dört rekât kılıyorsun, sabah namazını da mı

dört rekât kılıyorsun?!’ ” 69

Nafile namaz kılarken kameti duyan namazdan çıkar ve imamla birlikte

farz namazı kılar.70

VII. İmamet Ahkâmı

İmam; önde olan, önderlik eden, kendisine uyulan demektir. Şer'i/ıstılahi anlamı ise namazı kıldıran, namaz kılanların önüne geçen kimsedir.

Namaz kıldıran kimseye mutlak olarak "imam" denir.

Ratib/Tayin edilmiş imam; meşru otorite tarafından veya Müslimlerin

kendi aralarında seçtiği, düzenli olarak namaz kıldıran kimsedir.

A. İmametin Önemi

İmam yalnızca namaz kıldıran kimse değildir. O, İslami yönetimin, İslami

bir yönetim yoksa İslami hareketin halk içindeki temsilcisidir. Roma ve

Sasani özentisi zalim sultanlar gelene dek, imamet görevini bizzat Allah

Resûlü (sav), sonrasında Raşid Halifeler yürütmüşlerdir. Devlet işleri, her

gün mescidde beş vakit namaz kıldırmalarına engel olmamıştır.

Namaz imamlığı İslam toplumu ile İslami yönetimi bir araya getiren,

kaynaştıran bir görevdir. Böylece imam, toplumun içinde, sorunları yerinde gören, sorulara cevap veren, insanlarla yüzyüze iletişim kuran bir

konumdadır. Bir yönüyle âlim olması gerekmektedir; zira insanların dinî

sorularına o cevap vermektedir. Diğer yandan mütevazı olmak zorundadır; zira medeni, bedevi, şehirli, köylü… her türlü insana tahammül etmek durumundadır.

İlim ve tevazu bir yönetimin meşruiyetini koruması, israf ve zulüm temelleri üzerine yükselen istibdad yönetimlerinden ayrılması için şarttır.

69. Buhari, 663; Müslim, 711

70. Bunun gerekçesi için bk. "Kamet Okunduktan Sonra Nafile Kılınmaz", 2/223

Zira her şeyin bir afeti olduğu gibi yönetiminde afetleri vardır. Bunların

başında üstünlük duygusu, kibir, zalimlik ve israf vardır. Hiç şüphesiz İslam, hayatı kuşatan bir düzendir ve ancak bir bütün olarak yaşandığında

umulan sonuçlar meydana gelecektir. Saraylarda yaşayan, halkından kopuk, ilim ve tevazudan uzak insanlar; zaman içinde yöneticiliğin afetlerine kapılıp savrulacaktır, savrulmuşlardır da…

Düzenli olarak imamlık yapan, Allah Resûlü'nün (sav) konumunda olduğunu ve onun minberinde oturduğunu unutmamalıdır. İmamlık yalnızca

safların değil, toplumun önüne geçmektir. İlmî donanıma, örneklik yapacak ahlaka, insanlarla ilgilenecek sabır ve tahammüle ihtiyaç vardır. İmam

sürekli kendini yenilemeli, imamlık yaptığı toplumun ihtiyaçlarının farkında olmalıdır. O, namazdan sorumlu olduğu gibi; ihtiyaç sahiplerinden,

hastalardan ve dertli insanlardan da sorumludur. Bir araya gelen tesbih

taneleri için imame neyse, namaz kılmak için bir araya gelen cemaat için imam odur. Onların bedenlerini bir araya toplayan namaz, ruhlarını bir araya getirip kaynaştıracak imamdır. İslam toplumunun maddi ve manevi sorunlarını gündemleştirecek, insanları hayırda yarıştıracak, iyilik ve takva organizasyonları yapacak, insanların elini birbirine tutuşturacak olandır.

B. İmametin Sıhhat Şartları

İmametin ve kıldırılan namazın sahih olması için üç şart vardır. Bu şartları bulunduran imamın kıldırdığı namaz sahih, şartlardan birinin olmadığı durumda namaz batıldır.

1. İslam

Bir amelin Allah katında sahih/makbul olması için İslam şarttır. İslam; dini Allah'a halis kılarak, şirkten uzak, tevhid üzere Allah'a (cc) kulluktur. Namaz da bir ameldir; İslam olmadan kılınan namaz yok hükmünde, batıldır. Hâliyle böyle birinin imameti de batıldır.

"Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur." 71

71. 14/İbrahîm, 18

Amellerin Allah (cc) katında kabul görmesinin ilk şartı tevhiddir. Tevhidini şirkle bozan bir insanın namaz kılması, oruç tutması, infakta bulunması kendisine hiçbir fayda vermez.72 Çünkü şirk ve küfür, amelleri boşa götüren ve sahibini ebedî ateşe sürükleyen birer illettir.73

İster İslam toplumunun imameti olsun, ister namaz imameti olsun, imamın bizden olması, yani Müslim olması gerekir.

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Resûl'e itaat edin. Sizden olan (Müslim/şirki terk ederek tevhidle Allah'a yönelen) yöneticilere de (itaat edin)…" 74

"…Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere yol vermeyecektir. (Siz de onları dost edinip başınıza yönetici atayarak, imamlık, nikâh gibi konularda velayet yetkisi vererek, sizinle ilgili söz sahibi ve yetkili olmalarına müsaade etmeyin.)" 75

"Kâfirin/müşriğin imameti sahih değildir." dediğimizde; bu, hem İslam'ı reddeden küfür ehlini hem de İslam'a müntesip olmakla beraber Allah'a şirk koşanları kapsamaktadır. Şirk ile İslam, şirk ile imamet bir arada olmaz.

“Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere): ‘Şayet şirk koşarsan bütün

amellerin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.’ diye vahyedildi.” 76

72. 24/Nûr, 39-40

73. bk. 6/En’âm, 88; 39/Zümer, 65

74. 4/Nîsa, 59

75. 4/Nîsa, 141

76. 39/Zümer, 65; İslam tarihinin muhtelif dönemlerinde amellerine küfür, imanlarına zulüm

bulaştıran insanlar imamlık yapmıştır. Dönemin âlimleri onların arkasında namaz kılmayı yasaklamıştır. Yönetim korkusuyla ya da mescidleri onlara bırakmamak için namaza gidenlere, namazı

kıldıktan sonra iade etmelerini emretmişlerdir.

“Babamı (rh) şöyle derken işittim: ‘Her kim şu sözü söylerse onun arkasında cuma namazı da diğer

namazlar da kılınmaz. Ancak biz cuma namazı için mescide gelmeyi terk etmeyiz. (Onların arkasında) namaz kılan da namazını iade eder.’ (Babam) bununla ‘Kur’ân mahluktur’ diyenleri kastediyordu.’ ” (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 4)

“Ahmed ibni Ed-Devrekî anlattı: ‘Ben Zuheyr ibni El-Babi’yi şöyle derken işittim: ‘(Arkasında namaza durduğunun) Cehmi olduğuna kesin kanaat getirirsen arkasında kıldığın Cuma ve diğer

namazları iade edersin.’ ’ ” (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 73)

“Ahmed ibni İbrahim Ed-Devrekî anlatmıştır: ‘Ben Ebu Ubeyd Kasım ibni Sellam’ı şöyle derken

işittim: ‘Şayet ‘Kur’ân mahluktur.’ demeyen ve birbirlerine imamet konusunda emirde bulunan

elli kişi insanlara imamlık yapsa ancak onların başlarında bulunan kişi bunun söylenmesini emrediyorsa cuma namazının iade edilmesinin gerekli olduğunu düşünürüm. Çünkü cuma namazı

ancak baş ile sabit olur.’ Ben Ebu Ubeyd’in bu sözünü babama aktardım. Dedi ki: ‘Bu insanları

daraltır. Şayet bize imamlık yapan kimse bu sözü söylemiyorsa onun arkasında namaz kılarım.

Ancak bize namaz kıldıran bu sözden herhangi bir şey söylüyorsa arkasında kıldığım namazı iade

ederim.’ ” (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 75)

“Ahmed ibni İbrahim anlattı: Yahya ibni Main kendisine Abdullah ibni Harun El-Me’mun’un

‘Kur’an mahluktur.’ düşüncesini desteklediğinden beri cuma namazlarını iade ettiğini haber vermiştir.” (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 76)

“Ben İmam Ahmed’den işittim. Kendisine bidat olan şeyleri dillendiren/konuşan kişi hakkında

soruldu ve denildi ki: ‘Bu bir bidattır ve o bu bidatından dönmüştür.’

İmam Ahmed dedi ki: ‘Şayet onun bu durumundan razı iseniz ve o önceki düşüncesinden/sözünden dönmüşse arkasında namaz kılın.’

Cehmiyye cuma namazını kıldırdığı zamanlarda İmam Ahmed’e dedim ki: ‘Senin kıldığın namaz

Cuma mı?’

Dedi ki: ‘Ben namazımı iade ediyorum. Her ne zaman ‘Kur’ân mahluktur.’ diyen bir kişinin arkasında namaza dururs an namazını iade et.’

Ben, ‘Arefe’de olsakta mı?’ dedim.

O, ‘Evet.’ dedi.” (Mesâilu’l İmâm Ahmed Rivâyetu Ebî Dâvud Es-Sicistânî, s. 64)

“Dedi ki: ‘Ben Malik’e, Kaderî olan kişinin arkasında namaz kılmak hakkında sordum.’

Dedi ki: ‘Şayet Kaderî olduğuna dair yakin bulmuşsan onun arkasından namaza durma.’

Dedim ki: ‘Cuma namazı için de mi durmayayım?’

Dedi ki: ‘Cuma namazını da onun arkasında kılma. Şayet ondan (şerlerinden) sakınmak istersen

ve kendin için korkuyorsan onlarla beraber cuma namazını kılmanı sonra öğle namazı olarak

iade etmeni gerekli görürüm.’

Malik dedi ki: ‘Heva ehli olanlar tıpkı Ehl-i Kader gibidirler.’ ” (El-Mudevvene, 1/177)

“Dedim ki: ‘İmam Malik bu yöneticilerin arkasında namaz ve Cuma kılınmasının yeterli olduğunu/sorumluluğu kaldırdığını (tucziuna) söyler miydi?’

O, ‘Evet.’ dedi.

Dedim ki: ‘Peki bunlar galebe çalarak başa gelen Haricilerden olursa Malik onların arkasında namaz ve Cuma kılınmasını emreder miydi?’

Dedi ki: ‘Malik şöyle derdi: ‘İmamın heva ehlinden olduğunu bilirsen onun arkasında namaza

durma. Heva ehlinin hiçbirisinin arkasında namaz kılınmaz.’ ’

Dedim ki: ‘Ona Harurileri sordun mu?’

Dedi ki: ‘Benim yanımda o gün Haruriler ve başkaları eşitti ve birbirinden hiç farklı/ayrı değildi.’ ”

(El-Mudevvene, 1/176)

“İshak bin Azire, İbni Ebi Yezid onu övdü. Çünkü ona Ubeydilerin hatiplerinin hükmü soruldu ve

denildi ki, ‘Hatipler sünnidir (Ehl-i Sünnet’tir).’

İmam Azire, onlara dedi ki: ‘O hatipler dua ederken, (minberde) ‘Allah’ım sen hâkim kuluna ve

yeryüzünün vârislerine salât getir.’ demiyorlar mı?’

‘Evet.’ dediler.

İmam Azire şöyle dedi: ‘Peki bir hatip, hutbesinde Allah’ı ve Resûlullah’ı övse ve övgüsünü de

güzelleştirse, sonra Ebu Cehil cennettedir dese kâfir olur mu?’ deyince,

‘Evet.’ dediler.

‘Dua ettiği hâkim Ebu Cehil’den şiddetlidir’ dedi.”

Keyrevan âlimlerinden El-Kiranî’ye soruldu, ‘Ubeydilerin kendilerine dua etmeye zorladığı adam

ya onlara dua edecek veya ölümü seçecek, (ne diyorsun)?’

Dedi ki: ‘Ölümü seçecektir. Kimsenin bu konuda özrü yoktur. Ancak Ubeydiler o beldeye girdiğinde onların hâlini bilmeyenler müstesna. Ama hâlleri anlaşıldıktan sonra herkese kaçmak şart-

tır. Orada ikamet edip kaçmadıktan sonra kimsenin özrü yoktur. Çünkü Allah’ın şeriatının iptal

edilmesinin talep edildiği yerde ikamet etmek caiz değildir. Orada ikamet eden bazı âlimler de

Müslimler dinlerinde fitneye düşmesin diye orada bulunmaktadır.’

Cebele ibni Hamud, Rebi’ El-Ketten, Ebu Fadl El-Humusi, Mervan ibni Nasrun, Es-Sebbci, El-Cebinani, böyle söyler ve böyle fetva verirdi.’ ” (Tertîbu’l Medârik ve Takrîbu’l Mesâlik, 7/275-277)

2. Akıl

Akıl; tüm sorumlulukların temel şartıdır. Deli; Allah (cc) indinde mükellef değildir. Namaz kıldırma ehliyeti yoktur.

“Uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğa erene dek çocuktan, akıllanana dek deliden kalem/sorumluluk kaldırılmıştır.” 77

3. Namaz Kılmayı Bilmek

İmamlık yapacak kişinin namaz kılmayı biliyor olması lazımdır. Ölçü; kıldığı namaz sahih olacak kadar namazın şartlarını ve rükunlarını bilmesidir. Zira namazı nefsinde sahih olanın başkalarına kıldırdığı namaz da sahih; namazı kendi nefsinde batıl olanın başkalarına kıldırdığı namaz da batıldır.78

C. İmametin Kemâl Şartları

Müslim, akıllı ve namazı sahih olan kimsenin imameti sahihtir. Bunun yanında namazın kemâli için aranan özellikler vardır. Bu özelliklerin yokluğu namaza zarar vermez; ancak onun kemalinden ecrinden eksiltebilir.

İmamın, Adalet Sıfatına Sahip Olması

Adaletten kastımız; imamın büyük günahlardan ve bidatlerden uzak olmasıdır. İmama “fasık” ismi veren büyük günahlar ve mubtedi/bidatçi ismi veren akidevi/ameli bidatler adalet sıfatını düşürmektedir.

Fasık ve bidatçi (bidati onu küfre götürmedikçe) Müslim’dir. Namazları kendi nefislerinde sahih olduğu gibi başkalarına kıldırdıkları namaz da sahihtir. Ancak fısk ve bidat kişinin dinine zarar veren, imamlık mertebesiyle uyuşmayan sorunlardır. Böyle insanların imamete geçirilmemesi, örneklik makamında bulunmamaları gerekir. İmam olmaları durumunda insanları fısk ve bidate davet etme, fısk ve bidatlerinde insanlara örnek olma tehlikeleri vardır.

Evla olan fasık ve bidatçinin imam olmamasıdır. Ancak imam oldukları takdirde arkalarında kılınan namaz sahihtir. Çünkü başta Raşid Halifeler dönemi olmak üzere, sahabe; fasık ve bidatçi arkasında namaz kılmıştır.

77. Ebu Davud, 4398

78. Eş-Şerhu’l Mumti’ Şerhu Zâdi’l Mustekni’, 4/217

Bazı âlimler sahabenin bu uygulamasını, icma benzeri bir durum olarak yorumlamışlardır.79

Hadis imamlarının fasık ve bidatçi arkasında namazı sahih görmesinin delilleri şunlardır:

Buhari (rh) şöyle demiştir:

“Fitneye Karışan Kimselerin ve Bidatçilerin İmamlık Yapması

Konuyla ilgili Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: ‘Sen namazını kıl, burada günah

bidatçinin boynunadır.’

(695) Ubeydullah ibni Adiyy ibni Hiyâr şöyle demiştir: ‘Osman göz hapsinde tutulup evi kuşatıldığı zaman kendisini ziyarete gittim.

Ona şöyle dedim, ‘Siz halkın imamısınız ancak başınıza gelenleri görüyoruz.

Şu anda bize namaz kıldıran ise fitnecilerin başıdır. Biz, onun arkasında namaz kıldığımız için günaha girdiğimizi düşünerek sıkıntı çekiyor ve korkuya

kapılıyoruz.’

Bunun üzerine Osman bana şunları söyledi, ‘Namaz, insanların yaptığı en

güzel ameldir; bu bakımdan halk güzel bir iş yapıyorsa sen de onlarla birlikte hareket et, ama kötü işler yapıyorlarsa onların kötülüklerinden uzak dur.’ ’

(696) Enes ibni Malik, Resûlullah’ın (sav) Ebu Zerr’e şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

‘Kafası kuru üzüm tanesi gibi Habeşî bir köle bile olsa (kendisine görev verilen kimseleri) dinle ve (onlara) itaat et.’ ” 80

Buna ek olarak şunları zikredebiliriz:

Abdullah ibni Ömer, Haccac’ın arkasında namaz kılmıştır.81

Sahabe, bayram namazında sünnete muhalefet eden, hutbeyi namazın

öncesine alan Mervan’ın arkasında namaz kılmıştır.

Tarik ibni Şihab’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bayram namazında hutbeyi namazdan önce okuma işini ilk başlatan Mer-

79. bk. Neylu’l Evtâr, 1087-1090 No.lu hadislerin şerhleri

80. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 56. Bab

81. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5301-5302

van olmuştur. Onun bu uygulaması karşısında bir kimse ayağa kalkarak, ‘Namaz, hutbeden öncedir, dedi.

O da, ‘O zamankiler artık bırakıldı, dedi:

Bunun üzerine Ebu Said El-Hudri (ra), ‘Bakın bu kimse üzerine düşeni (uyarma yapmayı) yerine getirdi. Ben, Resûlullah’ı (sav) şöyle buyururken işittim demiştir, ‘Sizden kim, bir kötülük görürse onu eli ile değiştirsin, eğer gücü yetmez ise dili ile değiştirsin, eğer buna da gücü yetmez ise kalbi ile (buğzetsin/

nefret etsin) Ama bu, imanın en zayıfıdır.’ ” 82

Ebu Zerr (ra) namaz vaktine riayet etmeyenlerin arkasında, Allah Resûlü’nün (sav) tavsiyesiyle namaz kılmıştır.

Ebu Zerr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), bana, ‘Namazı vaktinden geciktiren veya namazın vaktini öldüren idareciler başına geldiğinde hâlin ne olur?’ buyurdu.

Ben de, ‘Bu zaman ne emredersin?’ dedim.

O da, ‘Namazı vaktinde kıl. Arkasından bu idarecilerle namaza erişirsen yine

kıl. Şüphesiz ki, bu da senin için bir nafile olur.’ buyurdu.” 83

Sahabenin bu uygulamalarının bir nedeni de İslam toplumunun birliğini koruma gayesine matufdur. Zira o dönemde imam aynı zaman da

yöneticidir. Ümeyyeoğulları ve daha sonraki fasık ve bidatçi yöneticiler

arkasında namazı terk edecek olsalar; meşru yönetimi tanımadıkları anlamına gelecektir. Bu da Osman'ın (ra) şehadeti sonrası baş gösteren fitneyi körükleyecek, kan akmasına neden olacaktır. Bu nedenle başta Allah

Resûlü’nün (sav) tavsiyeleri ve Osman’ın (ra) son dönemindeki uygulaması

onları böyle davranmaya itmiştir.

Sahabenin genel uygulamalarına bakan, onların birliği sağlamak ve fitneden kaçınmak için azami dikkat gösterdiğini görecektir.

Abdurrahman ibni Yezid’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman, Mina’da namazları dört rekât kıldı. Abdullah ibni Mesud dedi ki:

82. Müslim, 49

83. Müslim, 648

‘Ben Peygamber (sav) ile beraber Mina’da dört rekâtlı namazları iki rekât olarak

kıldım. Ebu Bekir Dönemi’nde yine iki rekât olarak kıldım. Ömer Dönemi’nde de yine iki rekât olarak kıldım.’

Ravi Hafs şu ilaveyi yaptı, ‘Ben Osman’ın halifeliğinin ilk yıllarında da dört

rekâtlık namazları iki rekât olarak kıldım. Sonra Osman bunları dört rekât kılmaya başladı.’

Ravi Ebu Muaviye’den aktardığı ilave sözleri de şöylece aktardı, ‘Sonra size

yollar ayrıldı. Ben Osman’a uyarak kılacağım dört rekât namazın iki rekât kabul olunmuş bir namaz olmasını ne kadar arzu ediyorum.’

A’meş dedi ki: ‘Muaviye ibni Kurre üstadlarından naklederek bana haber verdi

ki, ‘Abdullah ibni Mesud dört rekâtlık namazları dört rekât olarak kılmaya başlamış, kendisine, ‘Sen, Osman’ı dört rekât kıldı diye ayıpladın şimdi ise

dört rekât kılmaya başladın.’ denildi. O da, ‘Aykırılık şer’dir.’ dedi.’ ” 84

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Kız kardeşim) Hafsa’nın yanına girdim. Zülüflerinden su damlıyordu.

Ben, ‘İnsanların hâli gördüğün gibi cereyan etti. Bu işten bana hiçbir şey verilmedi.’ dedim. (Kimin yönetici olacağı konusunda fikrimi almadılar.)

O, ‘Hadi yetiş… Çünkü onlar seni beklemektedirler. Senin onların yanına

gitmekte gecikmenin bir tefrikaya sebep olacağından korkuyorum.’ dedi.

(Hafsa öyle diyerek,) gidinceye kadar onun peşini bırakmadı. İnsanlar dağılınca Muaviye bir hutbe vererek dedi ki: ‘Bu iş hakkında konuşmak isteyen

bize karn’ını (boynuzunu yani kendisini) göstersin. Şüphesiz biz bu işe ondan

da, onun babasından da daha bir hak sahibiyiz.’ 85

Habib ibni Mesleme, ‘Peki niçin ona cevap vermedin.’ dedi.

Abdullah, ‘Ben boynuma bağladığım elbiseyi çözdüm ve şunları söylemek

istedim, ‘Bu işe senden daha layık olan kimse İslam için seninle ve babanla86

savaşan kimselerdir. Fakat topluluğu tefrikaya düşürecek, kanların dö-

84. Ebu Davud, 1960; Hadisin aslı muttefekun aleyhtir. bk. Buhari, 1084; Müslim, 695

85. İbni Ömer (ra) ve babası Ömer’i (ra) kastediyor.

86. Muaviye ve babası Ebu Sufyan’ı kastediyor.

külmesine sebep olacak bir şey söylemekten ve maksadın dışında sözlerin benim adıma nakledileceğinden korktum. Allah’ın cennetlerde neler hazırladıklarını hatırladım.’ dedi.” 87

Zira fasık ve bidatçi arkasında namaz bir münkerdir; ancak birliğin bozulması ve kan dökülmesi çok daha büyük bir münkerdir. Namazda oluşan eksiklik telafi edilebilirken fitne sebebiyle oluşan can, namus, mal

emniyetinin kaybı, telafisi mümkün olmayan bir şeydir.

Fasık ve bidatçi yönetim zorbalığıyla imam olsa da insanlar onların imametinden razı değildir. Ve kıldıkları namazla dahi Allah’tan (cc) uzaklaşmakta, O’nun (cc) gazabını üzerlerine çekmektedirler.

Ebu Galib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Umame’den işittim şöyle diyordu, ‘Üç kişi vardır ki namaz da kılsalar

namazları kulaklarından öteye geçmez; sahibinden kaçan köle dönüp gelinceye kadar, kocası kendisine öfkeli durumda geceyi geçiren kadın ve istenmediği hâlde cemaate imam olan kişi.’ ” 88

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanan bir kimsenin tuvalet ihtiyacının sıkışıklığını gidermeden namaz kılması helal olmaz.’

Sonra ravi benzeri şekilde şu sözlerle sözünü sürdürdü: ‘Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanan bir kimseye, izinleri olmadan bir cemaate imam olması da helal

olmaz. Duayı da sadece kendisine yapıp cemaati duasına katmaması da helal

olmaz. Eğer böyle yaparsa topluma hainlik etmiş olur.’ ” 89

İnsanlar hoşnut olmadığı hâlde imam olan fasık ve bidatçi, bu hadislerin kapsamına girmektedir.90

87. Buhari, 4108

88. Tirmizi, 360

89. Ebu Davud, 91

90. Fakih imamlarımızdan bir grup, bidatçi ve fasık arkasında namazı caiz görmemişlerdir. Kimisi mutlak olarak namazı men ederken bir grup ise ayrıma gitmiştir:

Bidata davet eden (davetçi) arkasında namazı men etmiş, sıradan bidatçi arkasında namazın olacağını söylemişlerdir. Fasık şayet teville günah işliyorsa; yani bir delili yanlış yorumlayıp günah işliyorsa namazı caiz; tevilsiz günah işleyenin arkasında namazı men etmişlerdir. (El-Muğnî, 2/137)

Âlimler bu görüşlerine bazı deliller zikretmişlerdir: Bunlardan bir kısmı sarih ancak sahih değil;

bir kısmı da sahih ama sarih değildir. (bk. Neylu’l Evtâr, 1087-1090 No.lu hadislerin şerhleri) Ayrıca

bu rivayetlerin tümünün sahih olduğunu varsaysak; yukarıda kaydettiğimiz Nebi’nin (sav) tavsiyesi, Osman’ın (ra) uygulaması ve sahabenin genel tavrı ışığında anlaşılması gerekirdi. Bu da

fasık (ve bidatçi) arkasında namazı yasaklayan nasların –sahih olsa dahi- kerahete delalet ettiğini

gösterir. Zira bir konuda tüm nasları bir arada değerlendirmek en isabetli yoldur, ki; tüm âlimlerin ittifakıyla evla olan fasık ve bidatçinin imam olmaması; daha adil olan bir imamın arkasında

namaz kılma imkânı varsa, fasık ve bidatçi arkasında namaz kılınmamasıdır.

Bir grup âlim de bidat ve fasığın arkasında namaz kılınmasını emr-i bi’l ma’ruf nehy-i ani’l münker

ilkesine aykırı görmüşlerdir. (Mecmû'u’l Fetâvâ, 23/354)

Fasık ve bidatçinin işledikleri münker nedeniyle zem edilmesi, uyarılması, ıslahı gereklidir. Bu

durumda imam olmaları yanlıştır, emr-i bi’l ma’ruf ilkesine aykırıdır. Allah en doğrusunu bilir.

355

CEMAAT NAMAZI BABI

D. İmametle İlgili Meseleler

1. Kâfirin Arkasında Namaz Kılmanın Hükmü

Kâfirin ameli sahih değildir ve kâfiri imam yapıp arkasında namaz kılmak caiz değildir. Kâfirin arkasında namaz kılmanın farklı suretleri vardır:

a. Bilmeden kâfirin arkasında namaz kılmak

Kişi Müslim zannederek birinin arkasında namaz kılar, sonra onun kâfir

olduğu ortaya çıkarsa, namazı sahihtir, iade etmesine gerek yoktur. Cumhur-u ulema genel kaidelere istinad ederek bu namazın batıl olduğunu,

iade edilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak konu hakkında varid olan

naslar, bu namazın sahih olduğunu gösterir.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İmamlar sizin için namaz kıldırıyorlar. Eğer doğru kıldırırlarsa kıldığınız namazın sevabını alırsınız. Buna karşılık hatalı kıldırırlarsa kıldığınız namazın sevabını siz alırsınız, günahı ise namazı kıldıran imamlara olur.” 91

“İbnu’l Munzir (rh) der ki: ‘Bu; imamın namazı bozulursa me’mumun da namazın bozulacağını söyleyene reddiyedir.’

Beğavi (rh) der ki: ‘İmam abdestsiz namaz kılsa, cemaatin namazının sahih olduğunu, imamın iade etmesi gerektiğini gösterir.’

Hafız ibni Hacer (rh) der ki: ‘Me’mum namazı doğru kıldığında imamın hatası

me’mumun namazının sıhhatine zarar vermez.’ ” 92

Hadis ve nakiller şunu gösterir; imamın namazıyla me’mumun namazı

birbirine bağlı değildir. Me’mum namazını doğru kılarsa, imamın yanlışı

me’mumun namazını etkilemez. Namazın bozulmasını gerektirecek bir

durum varsa, imam namazı iade eder. Cemaat şartları ve rükunlarını yerine getirdiği namazı iade etmez. Bu kaidenin bir diğer delili; imamın namazı bozulduğunda, cemaatin namazının bozulmaması, namaza kaldık-

91. Buhari, 694

92. Fethu’l Bârî, 694 No.lu hadis şerhi

ları yerden devam etmeleridir. Ömer (ra) suikasta uğradığında namazdan

çıkmış cemaat kaldığı yerden namaza devam etmiştir.93

Ömer (ra) topluluğa cünüp namaz kıldırmış, sonra cünüp olduğunu hatırlamıştır. Kendisi namazı iade etmiş, cemaat namazı iade etmemiştir.94

Benzer bir olay Osman'ın (ra) başına gelmiş, o (ra) namazı iade etmiş cemaat etmemiştir.95

Yine şeriat kasıtlı yapılmayan hatalarda kulu sorumlu tutmamış, bağışlamıştır.

“Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez…” 96

Ebu Zerr El-Gıfari’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını

ve başkası tarafından zorlanarak yaptığı şeyin günahını affetmiştir.’ ” 97

b. Bilinçli olarak kâfirin arkasında namaz kılmak

Bu durumda namaz kılan meşru özrü olan ve olmayan olarak iki kısma

ayrılır:

• İkrah altında veya takiye durumunda kâfirin arkasında namaz kılanlar

“Kalbi imanla mutmain olduğu hâlde (küfre) zorlananlar hariç, kim de imanından sonra kâfir olur, (kendi tercihiyle küfre saparak) küfre gönlünü açarsa, Allah’ın gazabı onların üzerinedir ve onlar için büyük bir azap vardır.” 98

“Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesinler. Kim de böyle

yaparsa onunla Allah arasında (İslam ve iman adına) hiçbir bağ kalmamıştır.

(Canınıza, malınıza, namusunuza vb. zarar verecekleri endişesiyle) onlardan

korkup sakınmanız hâlinde (sözlerinizle onlara dostmuş gibi görünmeniz)

müstesna. (Bu ruhsatı bahane ederek olur olmadık yerlerde taviz verir ve kâ-

93. bk. Buhari, 3700

94. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4073

95. Es-Sunenu’l Kubrâ, 4074

96. 2/Bakara, 286

97. İbni Mace, 2043

98. 16/Nahl, 106

firlerle dostluk kurmaya yeltenirseniz) Allah, sizi kendi nefsinden sakındırır

(O’ndan korkmanızı emreder). Dönüş Allah’adır.” 99

İkrahı gerektirecek bir tehdit veya cana, mala gelmesi muhtemel bir zararda zahiren kâfirlere muvafakata ruhsat verilmiştir. Dileyen dinini izhar

edip azimetle amel edebilirken; dileyen ruhsatla amel edebilmektedir.

Bu durumda kişi zahiren imama uysa da hakikat de münferit olarak namaz kılar. Münferit olarak namaz kılmadığı ve imama uyduğu yerde namazı iade eder.

Selef; insanların canından ve malından korktuğu Cehmiyye-Mutezile

egemenliğinde, namazları münferit olarak kılmış veya iade etmişlerdir.

Bugün Arap ülkelerinde dindar olup da camide namaz kılmamak sistem

karşıtı olmanın en açık alameti kabul edilmekte ve bu durumda olan muvahhidler tutuklanıp yıllarca zindanlarda tutulmaktadır. Ne yazık ki son

on yıldır100 T.C.'de düzenlenen iddianamelerin birçoğunda muvahhidler; devleti tekfir etmek ve diyanet camilerinde namaz kılmamakla suçlanmakta; hüküm/ceza verilirken gerekçeler arasında bu madde de yazılmaktadır. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun

• Şer'i bir özür olmaksızın kâfirlerin arkasında namaz kılmak caiz değildir. Kişinin Allah'ın hududlarına riayet etmediğinin ve Allah'ın kâfirlere layık görmediği bir hakkı onlara layık gördüğünü göstermektedir.

Şöyle ki; Yüce Allah kullarına isimler vermiş ve bu isimlere bazı hükümler bina etmiştir. O (cc) şirk ehline kâfir/müşrik ismini vermiş, bu isme hükümler bina etmiştir. Onların Müslimlere imam olmaması bu hükümlerden biridir. Zira imamlık bir yetkidir ve Allah bu yetkiyi/ velayeti yalnızca

müminlere layık görmüştür.

"…Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere yol vermeyecektir. (Siz de onları dost

edinip başınıza yönetici atayarak, imamlık, nikâh gibi konularda velayet yetkisi

vererek, sizinle ilgili söz sahibi ve yetkili olmalarına müsaade etmeyin.)" 101

99. 3/Âl-i İmran, 28

100. 2010-2020 yılları

101. 4/Nîsa, 141

Buna rağmen kişi onları imam kılıyorsa Allah'ın (cc) verdiği isimler ve

hükümler yani hadler konusunda sorun yaşadığı anlaşılır. Bu da kalplerine iman girmeyen, fıkıh ve kültür fakiri bedevilerin özelliklerindendir.

"Bedeviler, küfür ve nifak yönünden en beter olanlardır. Allah'ın, Resûl'üne

indirdiği sınırları bilmemeye de en elverişli olanlar onlardır. Allah (her şeyi

bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." 102

“Şanı Yüce Allah, bedeviler hakkında, onların Medine halkına göre küfür ve münafıklık bakımından daha ileri olduklarını ve Kitab’ın ve sünnetin sınırlarını bilmemelerinin Medinelilere göre daha ileri derecede olduğunu ifade buyurmaktadır. Sınırlar/Hudud ise Allah’ın indirmiş olduğu Kitap ve hikmette sözü edilen isimlerin sınırlarıdır. Namazın, zekâtın, orucun, haccın, kâfirin, zina edenin, hırsızın, içki içenin vb. isimlerle ilgili sınırlardır/tanımlardır. Böylelikle şer’i açıdan kimin bu ismi hak ettiği, kimin hak etmediği ve bu ismi alanların ne gibi hükümleri hak ettikleri bilinmiş olur.” 103

Sonuç

Kâfir arkasında şer’i bir özür olmaksızın namaz kılan kimse şer’i bir hata içindedir. Ancak bu hata onu küfre götürmez. Zira kâfir arkasında namaz kılmak şeriatın nas kıldığı bir küfür ameli değildir; kişiyi küfre sokmaz.

İslam âlimleri bu meseleyi tartışırken namazın sıhhati ve butlanı açısından tartışmış, kâfirin arkasında namaz kılanın küfrü ile ilgili konuşmamışlardır.104

Kâfirin arkasında namaz kılan kimse; namazdan dolayı değil, bu fiilin gerektirdiği anlamlardan (Lazımu’l Mezheb) dolayı küfre girebilir. Ancak bir fiilin kendi değil çağrıştırdığı anlamlar küfürse; kişiye sorulur, “Senin şu fiilin şu anlama gelir.” şayet, “Evet, bunu kabul ediyorum.” derse o zaman küfre girer. Aksi hâlde sırf bu fiilinden ötürü küfre girmez. Âlimlerimizin kabul ettiği kaidelerden biri “Bir mezhebin lazımı/gerektirdiği

102. 9/Tevbe, 97

103. İbni Teymiyye Tefsiri, 5/144, Tevbe Suresi 97. ayetin tefsiri

104. bk. El-Muğnî, 1/364, 368

anlam, kişi kabul etmedikçe onu bağlamaz.(Lazımu’l Mezheb Leyse bi mezheb)” kaidesidir.105

Hâliyle; şer’i özür olmaksızın kâfirin arkasında namaz kılana, “Senin bu fiilin Allah’ın sınırlarını tanımadığın anlamına gelir.” veya “Senin şirk ehline müşrik ismi vermediğin anlamına gelir.” diye sorulur. O da, “Evet, doğrudur. Kabul ediyorum.” derse, bu inancından dolayı küfre girer. Şayet "Bunları kabul etmiyorum, ama yaptığımın yanlış olduğunu biliyorum." derse, tüm masiyetlerde uygulanan kaide geçerli olur: Bir haramı helal görmeyerek işleyen, küfre girmez, günahkârdır.

2. Namaz İslam Alameti midir?

Namazı yalnızca muvahhidlerin kıldığı, namazın Müslim ile müşriği

birbirinden ayırdığı… yerlerde namaz İslam alametidir. Namaz kıldığını

gördüğümüz insanın zahiren Müslim olduğuna hükmeder; şahsen tanımasak dahi arkasında namaz kılarız.

Namaz, müşrikler ve muvahhidler arasında ortak bir amele dönüşmüşse ve Müslimlerle müşrikleri birbirinden ayırmıyorsa İslam alameti değildir. Tanımadığımız birinin namaz kıldığını gördüğümüzde İslam'ına

hükmetmez, arkasında namaz kılmayız.

Bu; o şahsın muayyen olarak küfrüne hükmetmek değildir. Zira Yüce

Allah karışık toplumlarda şahsın itikadından emin olmayı, İslam'ına

ve küfrüne hükmetmeden anlamaya çalışmayı, imtihan ve tebeyyünü

emretmiştir.

"Ey iman edenler! Mümin kadınlar, hicret etmiş olarak size geldiklerinde onları imtihan edin. Allah onların imanını en iyi bilendir. Onların mümin olduğunu öğrenirseniz, kendilerini kâfirlere geri çevirmeyin. (Mümin) kadınlar

(kâfir) erkeklere, (kâfir) erkekler de (mümin) kadınlara helal değildir. (Eski

kocalarının, kadınları için) harcadıklarını onlara verin. Onlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, kendileriyle evlenmenizde bir beis yoktur. Kâfir (kadınları)

nikâhınızda tutmayın. Onlara harcadığınızı isteyin, onlar da harcadıklarını is-

105. Reddu'l Muhtâr, 3/46

tesinler. Bunlar, Allah'ın hükmüdür. Sizin aranızda hükmeder. Allah, (her şeyi

bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." 106

Hudeybiye Sulhu'ndan sonra Mekke'den bazı kadınlar Medine'ye hicret ettiler. Ancak bazı kadınlar kocasından kurtulmak veya sevdiği birine

kavuşmak için hicret ediyordu. Allah (cc) bu belirsizliği ortadan kaldırmak

için kadınların soru sorularak imtihana tabi tutulmasını istedi. Yemin ederek Allah'a ve Resûl'üne hicret ettiğini, bir erkekle evlenmek veya kocasından kurtulmak için kaçmadığını beyan edenlerin hicreti kabul edildi

ve biatleri alındı.

Urve ibni Zubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) zevcesi Aişe (r.anha) dedi ki: 'Mümin kadınlar, Peygember'e

(sav) hicret ettikleri takdirde Yüce Allah'ın, 'Ey iman edenler! Mümin kadınlar

hicret etmiş olarak size geldiklerinde onları imtihan edin…’ buyruğu gereğince onları imtihan ederdi.

Aişe dedi ki: ‘Mümin kadınlardan bu şartı kabul edenler böylelikle imtihanı

da ikrar ve kabul etmiş oluyordu. Kadınlar sözleriyle bunu ikrar edince, Resûlullah da (sav) onlara şöyle buyururdu, ‘Artık gidiniz, ben sizinle biatleşmiş bulunuyorum.’ ’ ” 107

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mümtehine Suresi 10. ayeti nazil olunca Resûlullah’a (sav) bir kadın, Müslim

olarak geldiğinde kendisinden Allah için şöyle yemin alırdı, ‘Ben kocamı sevmediğimden dolayı değil sadece Allah ve Resûl’ünü sevdiğimden dolayı hicret edip geldim.’ ” 108

Allah Resûlü (sav) onlardan şu ayet üzerine söz alırdı:

“Ey Nebi! Şayet mümin kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık

yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasında

bir iftira uydurup getirmemek (kocalarına ait olmayan gayrimeşru bir çocuğu

kocaya nispet etmemek), marufta sana isyan etmemek üzere sana gelirlerse;

106. 60/Mümtehine, 10

107. Buhari, 5288; Müslim, 1866

108. Tirmizi, 3308

onların biatlerini kabul et ve onlar için Allah’tan bağışlanma dile. Şüphesiz ki

Allah, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.” 109

Tebeyyunu emreden bir diğer ayet şudur:

“Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman (emin olmak için)

meseleleri açıklığa kavuşturun. Size selam veren kimseye, dünya hayatının

malını isteyerek: ‘Sen mümin değilsin.’ demeyin. (Oysa) Allah’ın yanında çok

fazla ganimet vardır. Siz de bundan önce böyleydiniz. Allah size (hidayet edip

küfürden kurtararak) iyilikte bulundu. (Emin olmak için) meseleleri açıklığa

kavuşturun. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” 110

Bu ayet, şu olay üzerine indirilmiştir: Sahabe kendilerine selam veren

birini öldürmüş onun malına savaş/ganimet hukukunu uygulamıştır.

İbni Abbas'ın (ra) "Size selam veren kimseye, dünya hayatının malını isteyerek: 'Sen mümin değilsin.' demeyin..." 111 ayeti hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Adamın biri kendisine ait küçük bir sürüyü otlatıyordu. Derken Müslimler

onun yanına geldi.

Adam onlara, 'Es-Selamu aleykum/Allah'ın selamı üzerinize olsun.' dedi.

Buna rağmen Müslimler onu öldürüp koyunlarına el koydular.

İşte bu olay hakkında Allah (cc), 'Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman (emin olmak için) meseleleri açıklığa kavuşturun. Size selam veren kimseye, dünya hayatının malını isteyerek: 'Sen mümin değilsin.' demeyin...' 112 ayetini indirdi. Bu ayette geçen dünya hayatının geçici menfaati ile

kastedilen, küçük koyun sürüsüdür.'

İbni Abbas ayette geçen ve farklı şekillerde okunan السَّلَم/Es-Selâm ifadesini

bir elif ile uzatarak Es-Selâm şeklinde okumuştur." 113

109. 60/Mümtehine, 12

110. 4/Nîsa, 94

111. 4/Nîsa, 94

112. 4/Nîsa, 94

113. Buhari, 4591; Müslim, 3025

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben-i Süleym'den bir adam koyunlarını otlatırken Peygamber'in (sav) ashabından bir müfrezeyle karşılaştı ve onlara selam verdi. Onlar da 'Bize, bizden

korunmak için selam verdi' kanaatine vararak kalkıp onu öldürdüler. Koyunlarını da alıp Resûlullah'a (sav) götürdüler.

Allah, Nîsa Suresi'nin 94. ayetini indirdi: 'Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman (emin olmak için) meseleleri açıklığa kavuşturun. Size

selam veren kimseye, dünya hayatının malını isteyerek: 'Sen mümin değilsin.'

demeyin. (Oysa) Allah'ın yanında çok fazla ganimet vardır. Siz de bundan

önce böyleydiniz. Allah size (hidayet edip küfürden kurtararak) iyilikte bulundu. (Emin olmak için) meseleleri açıklığa kavuşturun. Şüphesiz ki Allah,

yaptıklarınızdan haberdardır.' 114 " 115

Dikkat edilirse Yüce Allah; ona Müslim muamelesi yapın, dememiş; meseleleri açıklığa kavuşturmalarını söylemiştir. Bu da farklı inançların bir

arada yaşadığı toplumlarda, şirk ehli ile iman ehlinin birbirine karıştığı

zamanlarda, mutlak olarak İslam'a veya küfre hükmetmeden önce, anlamanın ve açıklığa kavuşturmanın zaruretine delalet etmektedir. Karışıklık

durumunda "imtihan" ve "tebeyyün" kavramları için "bidat" diyenler büyük

bir hata içindedir. Bizler İslam tarihinin en karışık döneminde yaşıyoruz.

Elbette meseleleri açıklığa kavuşturacak, Yüce Allah'ın imtihan ve tebeyyün emrine riayet edeceğiz.116

3. Çocuğun İmameti

Çocuk namaz kıldırmayı biliyorsa imam olmasının önünde bir engel

yoktur.

Amr ibni Selime'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Mekke'nin fethi üzerine Mekkelilerin yaptıkları da ortaya çıkınca her bir kavim Müslim olmak için elini çabuk tuttu. Benim babam da kavminden önce

elini çabuk tutarak Müslim oldu. Geri döndüğünde dedi ki: 'Allah'a yemin

114. 4/Nîsa, 94

115. Tirmizi, 3030

116. İslam alametleri konusunun tafsilatı için bk. Güncel İtikad Meseleleri, Halis Bayancuk, s.

19-46)

ederim, yanınıza gerçekten peygamber olan birisinin yanından geliyorum. O

(bize) dedi ki: 'Şu namazı şu vakitte kılınız, şu namazı şu vakitte kılınız. Namaz vakti girdiğinde biriniz ezan okusun, aranızda en çok Kur'ân bileniniz de

size imam olsun.

Benden daha çok Kur'ân bilen kimse yoktu. Çünkü ben gidip gelen kafileler ile karşılaşıyordum. Bu sebeple beni önlerine (imam olarak) geçirdiler. O

sırada da altı yahut yedi yaşındaydım. Üzerimde bir elbise vardı. Fakat

secdeye vardığımda kenarları düşüyor, üzerim açılıyordu. Kabileden (cemaate gelen) bir kadın, 'Şu Kur'ân okuyucunuzun edep yerini görmeyelim diye

örtmeyecek misiniz?' dedi.

Bunun için bana bir gömlek biçtiler. O gömleğe sevindiğim kadar hiçbir şey

için sevinmiş değilim.' " 117

Asr-ı Saadet'te bir çocuk kavmine imamlık yapmış, kimse bu imamete

itiraz etmemiştir. Çocuktan kalemin kaldırılmış olması, onun imametine

engel değildir. Zira kıldığı namaz onun için nafiledir ve nafile kılan imama farz kılanların tabi olmasında bir engel yoktur.118

4. Kadının İmameti

Kadının kadınlar cemaatine imamlık yapması caizdir. Aişe ve Ümmü

Seleme Annelerimiz kadınlara imamlık yapmıştır.

“Aişe farz namazda kadınlara imamlık yapar; onların ortasında dururdu.” 119

“Ümmü Seleme kadınlara imamlık yapar; onların ortasında dururdu.” 120

5. Kölenin İmameti

Müslim olan her bireyin imam olması caizdir. Köle de bir Müslim’dir ve

imam olmasına engel bir durum yoktur.

Buhari (rh) şöyle demiştir:

“Kölenin Namaz Kıldırması

117. Buhari, 4302

118. Konunun detayı için bk. “İmam ile Me’mumun (İmama Uyanın) Niyetinin Farklı Olması”,

1/606

119. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5355

120. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5357

(692) İbni Ömer’in şöyle dediği nakledilmiştir, ‘Resûlullah’ın (sav) hicretinden önce Mekke’den Medine’ye göç eden ilk muhacirler Kuba civarında bir

bölge olan Usbe’ye vardıklarında onlara Ebu Huzeyfe’nin kölesi Salim namaz

kıldırıyordu. Salim onlar arasında Kur’ân’ı en iyi/en fazla ezbere bilen kişiydi.’

(693) Enes ibni Malik’ten, Resûlullah’ın (sav) şöyle dediği nakledilmiştir: ‘Sizin başınıza geçirilen ve kendisine görev verilen kişi başı kuru üzüm tanesi

gibi (siyah ve kıvırcık olan) bir Habeşli köle bile olsa onu dinleyin ve ona itaat edin!’ ” 121

Şunu belirtmeliyim ki; “Üstünlük yalnız takvadadır.” diyen, “Kimse bir başkasının suçuyla yargılanmaz.” diyen bir dinin mensuplarının bu konuları

tartışması dahi bir utanç vesilesidir. Zira kölenin (sırf köle olduğu için),

zinadan doğan çocuğun, azad edilmiş kölenin (mevla) imametini tartışmak, cahiliyeye ait olan bir bakış açısıdır. İnsanları takva ile değil malla,

neseple, ait olduğu grupla değerlendiren cahiliye…

İbni Hazm’dan (rh) şöyle aktarılmıştır: “Kör veya gören, kısır veya kısır olmayan, köle veya hür, zina çocuğu veya Kureyşli; namazda imam olmak hususunda eşittir. Bunların her birinin imam olması caizdir. İnsanların (imam olmalarına engel) kusurları dinlerinde ve ahlaklarında olan kusurlardır. Bedenlerinde ve neseplerindeki ayıplar (imam olmalarına) engel değildir. Allah şöyle buyurur: ‘Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (her şeyden haberdar olan) Habîr’dir.’ 122 ” 123

6. Görme Engellinin İmameti

Görme engelli birinin imameti caizdir. Şer’i açıdan imamlık yapmasına engel bir durum yoktur. Itban ibni Malik gözlerini kaybettikten sonra kavmine imamlık yapmış, Allah Resûlü de (sav) ikrar etmiştir.

İbni Şihab’dan şöyle rivayet edilmiştir:

121. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 54. Bab

122. 49/Hucurât, 13

123. El-Muhallâ, 3/127

CEMAAT NAMAZI BABI

“Mahmud ibni Er-Rabi’ El-Ensari bize şöyle anlattı, ‘Ashab-ı Kiram’ın Ensar kolundan Bedir Savaşı’na katılmış Itban ibni Malik bir gün Resûlullah’a (sav) gelerek, ‘Ey Allah’ın Elçisi! Akrabalarıma namaz kıldırıyorum. Ama artık gözlerim fonksiyonunu yitirmeye başladı. Yağmur yağıp onlarla evim arasındaki vadiden seller akınca mescidlerine gidip onlara namaz kıldıramıyorum.

Ey Allah’ın Elçisi istedim ki, gelip evimde bana namaz kıldırasın. Sonra ben de orayı namazgah edineyim.’ dedi.

Peygamber de (sav) ona, ‘İnşallah, gelirim.’ diyerek karşılık verdi.”

Itban olayın bundan sonraki kısmını şu şekilde anlatır, ‘Bir sabah Güneş yükselince Allah Resûlü (sav),Ebu Bekir ile birlikte çıkageldi. Resûlullah (sav) eve girmek için izin istedi ben de kabul ettim. Eve girince oturmadı. Sonra, ‘Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?’ diye sordu. Ona evin bir köşesini gösterdim. Resûlullah (sav) namaza durup tekbir aldı. Biz de arkasında durup saf tuttuk. İki rekât namaz kıldırıp selam verdi.’ ” 124

Allah Resûlü (sav) bir başka görme engelli sahabeyi, Abdullah ibni Mektum’u (ra) iki defa yerine emir olarak bırakmıştır. Başta namaz olmak üzere

bir emirin tüm sorumluluklarını üstlenmiştir.125

7. İmamette Liyakat Düzeni

Her Müslim imamete layıktır. İmamlık yaptığı takdirde imameti sahihtir. Ancak Müslimler Allah katında derece derecedir.

“Sonra Kitab’ı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan kimi nefsine zulmeder, kimisi orta yolludur. Kimisi de Allah’ın izniyle hayırlarda yarışıp öne geçer. Bu, büyük lütuf ve ihsanın ta kendisidir.” 126

“Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu

ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her

şeyi bilen) Alîm, (her şeyden haberdar olan) Habîr’dir.” 127

Kitab’a ittibada ve takvadaki üstünlüklerine göre farklı dereceleri, bir-

124. Buhari, 425; Müslim, 33

125. Ebu Davud, 595, 2931

126. 35/Fâtır, 32

127. 49/Hucurât, 13

birlerine üstünlükleri vardır. Allah Resûlü (sav) imamete layık olanları derecelerine göre şöyle sıralamıştır:

Ebu Mesud El-Ensari’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın Kitabı’nı en iyi okuyan, cemaate imam olur. Eğer okuma konusunda eşit iseler sünneti en iyi bilen imam olur. Eğer sünnet konusunda da eşit

iseler, en önce hicret eden imam olur. Eğer hicret konusunda da eşit iseler, en

önce Müslim olan imam olur. Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye diğer kimse asla imam olmasın. İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/

yaygısının üzerine oturmasın.” 128

Hadis-i şerifi açıklamadan önce belirtmeliyiz ki; imamlar iki kısma ayrılmaktadır.

• Ratib imam: Meşru otorite tarafından tayin edilmiş veya İslam toplumunun seçtiği düzenli imamdır. Ratib imamın olduğu yerde imamlık onun hakkıdır. O izin vermeden veya ondan izin almadan birinin

imam olması caiz değildir. Hadisin son cümlesi buna işaret etmektedir.

“…Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye diğer kimse asla imam olmasın.

İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/yaygısının üzerine oturmasın.” 129

• Tayin edilmiş bir imamın olmadığı yerde imam olacak kişilerin bu

sıralamaya göre imam olması gerekmektedir.

a. Kur’ân’ı iyi okuyanın imam olması

Kur’ân’ı en iyi kıraat edenden kasıt; Kur’ân hıfzı en fazla olandır. Zira

sünnet, Kur’ân hıfzı olanın imamete takdim edildiğini gösterir.

İbni Ömer’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) hicretinden önce Mekke’den Medine’ye göç eden ilk muhacirler Kuba civarında bir bölge olan Usbe’ye vardıklarında onlara Ebu Huzeyfe’nin kölesi Salim namaz kıldırıyordu. Salim onların arasında Kur’ân’ı en

iyi/ezbere en fazla bilen kişi idi.’ ” 130

128. Müslim, 673

129. Müslim, 673

130. Buhari, 692

CEMAAT NAMAZI BABI

Amr ibni Selime’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah’a yemin ederim, yanınıza gerçekten peygamber olan birisinin yanından geliyorum. O (bize) dedi ki: ‘Şu namazı şu vakitte kılınız, şu namazı şu

vakitte kılınız. Namaz vakti girdiğinde biriniz ezan okusun, aranızda en çok

Kur’ân bileniniz de size imam olsun.’

Benden daha çok Kur’ân bilen kimse yoktu. Çünkü ben gidip gelen kafileler ile karşılaşıyordum. Bu sebeple beni önlerine (imam olarak) geçirdiler.

O sırada da altı yahut yedi yaşındaydım.’ ” 131

Şunu belirtmeliyiz ki; o dönemin hafızları Kur’ân’ı en iyi okuyan kimselerdi. Şayet bir yerde ezberi çok ama hatalı Kur’ân okuyan varsa imamet onun değil, Kur’ân’ı doğru okuyanın hakkıdır. Yine o dönem ilmin

ana kaynağı Kur’ân’dı ve Kur’ân’ı iyi okuyan herkes, aynı zamanda fıkıh,

ilim sahibiydi. Şayet Kur’ân’ı iyi okuyan ancak namaz fıkhına dair bilgisi olmayan; namazı hatalı kılan biri varsa, imamet, namazı doğru kılanın

hakkıdır. Şayet Kur’ân’ı doğru okuyor ve namazı hatasız kılıyorlarsa; en

iyi okuyucu, yani Kur’ân’dan en çok bilen imamete hak sahibi olur.

b. Sünneti iyi bilenin imam olması

Kur’ân’ı okumada eşit olurlarsa, sünneti en iyi bilen imam olur. Sünnet;

Kur’ân-ı Kerim’i açıklayan, onun icmali hükümlerini tafsilatlandıran ilimdir.

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/

Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.” 132

Sünneti bilmek tafsilatlı bilgiye sahip olmaktır. Zira dinî meziyetler arasında en önemli meziyet ilim sahibi olmaktır.133

c. Hicrette önde olanın imam olması

Sünnette yani tafsilî ilimde eşit olurlarsa hicrette önde olan imam olur.

Hadiste kastedilen hicret küfür beldesini terk ederek İslam yurduna yapılan hicrettir. Zira hadisin söylendiği örfte hicret denince akla gelen küfür

131. Buhari, 4302

132. 16/Nahl, 44

133. bk. Neylu’l Evtâr, 1078 No.lu hadis şerhi

diyarlarından Medine’ye yapılan hicrettir. Şayet hicret amelinin devam ettiği bir ortam söz konusuysa, hicret edenler imamlığa evla olandır. Bir beldeden bir beldeye intikal anlamında hicret söz konusu değilse; salih amellerde, salihlikte öncü olanlar imam olur. Zira hicretin bir anlamı da günahları terk etmektir.

Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim, Müslimlerin dilinden ve elinden selamette olduğu kişidir. Muhacir ise Allah’ın yasakladığı şeyi terk eden kişidir.” 134

Dini yaşamada daha hassas olan, salah sahibi insanlar öne geçerler.135

d. Büyük olanın imam olması

Hicrette/Salih amelde eşit olurlarsa yaşı büyük olan imam olur. Yaşı büyük olanın imamete liyakatı başka naslarda da varid olmuştur.

Malik ibni Huveyris’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kabilemden bir grup insanla birlikte Peygamber’in (sav) yanına geldim. Yirmi gün yanında kaldım. Çok merhametli ve yumuşak kalpli biriydi. Ailelerimize olan özlemimizi fark edince bize, ‘Geri dönün, onların yanında olun, onlara dinlerini öğretin ve namaz kılın. Namaz vakti girince biriniz ezan okusun, en büyüğünüz de namaz kıldırsın.’ buyurdu.” 136

e. Ev sahibi/Meclis sahibinin imam olması

Ev sahibi imametin sahibidir. Bir yerde ev sahibi varsa, imamet onun hakkıdır. Ondan daha iyi Kur'ân okuyan, sünneti iyi bilen, hicrette öncü ve

yaşı büyük olsa da imamet ev sahibine aittir. Bu hakkı ona veren şeriattır.

Yine büyük imamet sahibi, İslam toplumunun yöneticisi mutlak imamlık hakkına sahiptir.

134. Buhari, 10

135. El-Muhallâ, 3/122; Mecmu'û'l Fetâvâ, 23/386

136. Buhari, 628; Müslim, 684

CEMAAT NAMAZI BABI

8. İmamın Riayet Etmesi Gereken Hükümler

a. Cemaatin durumunu gözetmelidir

İmam, cemaatin durumunu gözetmeli namazın uzunluk ve kısalığını cemaate göre belirlemelidir.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Resûlullah'ın (sav) kıldırdığı namazlar kısa ve öz ama her yönüyle tam olurdu.) Ben şu âna kadar hiçbir imamın arkasında Resûlullah'ın (sav) namazından

daha kısa ve öz ama her yönüyle tam bir namaz kılmadım. O (sav) bir çocuğun

ağlamasını duyacak olsa namazı kısaltırdı. Çünkü annenin çocuğu düşünerek

namazdan geri kalacağından endişe ederdi." 137

Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bazen namaza başlarken uzun uzun kılmak istiyorum. Fakat bir çocuk ağlamasını duyunca namazımı kısa tutuyorum. Çünkü annenin çocuğun ağlaması

dolayısıyla içinde hissettiği acıma duygusunu çok iyi biliyorum." 138

Ebu Mesud El-Ensari'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir defasında adamın biri Resûlullah'a (sav) geldi ve 'Ya Resûlullah! Filan kişi

bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki vallahi sabah namazına gitmekten

geri kalıyorum!' dedi.

Ebu Mesud dedi ki: 'Resûlullah (sav) o günkü vaazında olduğu kadar hiç öfkeli görmemiştim. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Ey İnsanlar! İçinizde nefret

ettirip kaçıranlar vardır! Herhangi biriniz insanlara namaz kıldıracak olursa

hafif kıldırsın. Çünkü cemaatin içinde yaşlı olanı var, zayıf olanı var ve iş güç

sahibi olanı vardır!' " 139

Allah Resûlü (sav) namaza başlamadan insanların toplanmasını gözetir,

namaza başladıktan sonra insanlar ilk rekâta yetişsin diye birinci rekâtı uzatırdı.

137. Buhari, 708; Müslim, 469

138. Buhari, 709; Müslim, 470

139. Buhari, 7159; Müslim, 466

Salim ibni Ebu'n Nadr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) mescidde namaz için kamet getirildiğinde cemaati az görürse namaza durmaz otururdu. Cemaati tamamen toplanmış görünce namazı kıldırırdı." 140

Ebu Katade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), bize namaz kıldırır ve öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rekâtında Fatiha Suresi ile birlikte iki sure okurdu. Bazen ayetleri bize duyururdu. Öğlenin birinci rekâtını uzun tutar, ikinci rekâtını kısa tutardı. Sabah namazını da böyle yapardı." 141

Ebu Katade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

"Resûlullah'ın (sav) (namazlarda birinci rekâtı diğer rekâtlara göre uzun tutuşunu) cemaatin namaza yetişmesi için yaptığını bilirdik." 142

b. Cemaatin şer'i hatalarını güzel bir üslupla düzeltmelidir

Namaz öncesinde, namaz içinde veya namaz sonrasında şahit olduğu şer'i hataları tashih etmelidir. İmam, cemaatten sorumludur. Hataları ıslah ederken güzel bir üslup kullanmalı Allah Resûlü'nün hikmetli davranışlarını örnek almalıdır.

Cabir ibni Semura'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) yanımıza çıktı ve 'Ne oluyor da ben sizleri, yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış görmekteyim! Namazda sakin olunuz.' buyurdu. Sonra yine bizim yanımıza çıkmış ve bizi halkalar hâlinde görmüştü. Bunun üzerine, 'Ne oluyor da ben sizleri, dağınık bir şekilde cemaat olmuş görüyorum!' buyurdu. Sonra yine bizim yanımıza çıktı ve 'Meleklerin, Rabbleri huzurunda saf tuttukları gibi siz de saf tutsanız olmaz mı?' buyurdu. Biz de, 'Ey Allah'ın Resûlü, melekler Rabbleri huzurunda nasıl saf tutarlar?' dedik.

O da, ‘Önce birinci safı tamamlarlar, safta birbirlerine yapışırcasına sıkı dururlar.’ buyurdu.” 143

140. Ebu Davud, 545

141. Ebu Davud, 798

142. Ebu Davud, 800

143. Müslim, 430

371

CEMAAT NAMAZI BABI

Numan ibni Beşir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) okun düzgünlüğü gibi olana kadar düzeltirdi. Bunu bizim kavradığımızı anladığı zamana kadar böyle yaptı. Bundan sonra yine bir gün namaz kıldırmak için yanımıza çıktı ve ayakta durdu. Tam tekbir alacaktı ki, bu sırada göğsü saftan dışarı çıkmış bir kimseyi görüverdi. Bunun üzerine, ‘Ey Allah’ın kulları! Saflarınızı dümdüz tutunuz. Yoksa, Allah aranıza anlaşmazlıklar koyar.’ buyurdu.” 144

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi şöyle demiştir: ‘Mescidde Resûlullah (sav) ile birlikte bulunduğumuz sırada bir bedevi geldi ve mescidde (bir köşede) küçük abdest bozmaya kalktı. Resûlullah’ın (sav) ashabı hemen, ‘Heyy! Heyy! Ne yapıyorsun!’ dediler. Resûlullah (sav), ‘Kendi hâline bırakın’ buyurdu: Onlar da kendi hâline bıraktılar bedevi abdestini bozdu. Arkasında Resûlullah (sav) onu yanına çağırarak, ‘Şüphesiz, bu mescidlerde ne idrar ne de pislik uygun olur, buralar ancak ve ancak Yüce Allah’ı anmak/zikretmek, namaz kılmak ve Kur’ân okumak içindir.’ buyurdu -veya buna benzer bir söz söyledi- daha sonra cemaatten birisine emir verdi: Bir kova su getirtip abdest bozduğu yere döktürdü.” 145

Muaviye ibni Hakem’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir kişi aksırdı. Ben de: ‘Yerhamukellah’ dedim. Bunun üzerine cemaat dik dik bana baktı. Ben de, ‘Vay başıma gelene! Ne oldu da bana bakıyorsunuz?’ dedim. Onlar da ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Onların beni susturduklarını gördüğümde (bir şeyler diyecektim) ama sustum. -Annem babam ona feda olsun. Ne kendisinden önce ne de sonra ondan daha güzel bir öğretmen görmedim.- Resûlullah (sav), namazı bitirdiğinde Allah’a yemin olsun ki, ne beni azarladı ne bana vurdu ne de bana ağır bir söz söyledi. Kendisi, ‘Bu namaz var

ya, işte bunun içerisinde insan sözünden hiçbir şey uygun düşmez. O, ancak

tesbih, tekbir ve Kur’ân okumaktır.’ veya buna benzer buyurdu.” 146

144. Müslim, 436

145. Müslim, 285

146. Müslim, 537

c. Cemaatten yüksek yerde namaz kıldırmamalıdır

Hemmam’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Huzeyfe, Medain’de yüksekçe bir yerde cemaate imam olmak için davranmıştı da Ebu Mesud onun gömleğini tutup çekmişti. Namaz bitince Ebu Mesud ona, ‘Bizler böyle yüksek yerlerde namaz kıldırmaktan yasaklandık bilmiyor musun?!’ dedi.

O da, ‘Evet biliyordum (ama unutmuşum), sen beni çekince hatırladım.’ dedi.” 147

İmamın cemaatten daha yüksek bir yerde namaz kılması hoş karşılanmamıştır. Allah en doğrusunu bilir; bu nehyin hikmetlerinden bazısı

şunlar olabilir:

• Kibirden sakındırmak: İmamın cemaatten daha yüksek yerde namaz

kıldırması kibre kapı aralayabilir.

• Yukarı bakmaktan sakındırmak: Namazda yukarı bakmak yasaklanmıştır. İmam yüksek yerde namaz kıldığında imamı görmek için cemaat yukarıya bakacaktır.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ne oluyor bazı kimselere ki, namaz kılarken gözlerini gökyüzüne dikiyorlar!? Peygamber Efendimiz bunu öylesine sert ve şiddetli bir şekilde söylemişti ki sonunda şöyle buyurdu: ‘Ya bundan vazgeçerler ya da gözleri alınır.’ ” 148

Şayet imam cemaate namaz kılmayı öğretiyorsa yüksek bir yerde namaz

kılmasında sakınca yoktur. Daha önce de geçtiği gibi öğretme amaçlı fiillerde sünnetin dışına çıkılabilir; öğretme gerçekleşince sünnete dönülür.

Ebu Hazim ibni Dinar’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“İşte ben Resûlullah’ın (sav) bu minber üzerinde namaz kıldığını ve yine minberin üzerinde iken tekbir getirdiğini gördüm. Sonra minberden inmeden rükû

etmişti ve ardından geri geri çekilerek minberden inmişti. Bu şeklide geriye

147. Ebu Davud, 597

148. Buhari, 750

çekildiken sonra minberin ilk basamağının dibine secde etmiş ve ardından

aynı uygulamayı tekrar etmişti.’

Resûlullah (sav) namazı bitirince insanlara dönerek şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar, ben bu şekilde namaz kıldım ki bana uyasınız ve benim namazımın nasıl olduğunu öğrenesiniz.’ ”149

d. İhtiyaç olmadıkça imam olmayı talep etmemelidir

İslam; dinî veya dünyevi görev talebini hoş karşılamamıştır.

Ebu Musa El-Eşari’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘İş isteyen kimseyi biz işimizde istihdam etmeyiz, fakat sen

ey Ebu Musa -yahut ey Abdullah ibni Kays- Yemen’e git!’ buyurdu.” 150

Zira görev isteyen, nefsinin çağrısına kulak verir. Nefsinin çağrısına kulak veren, İlahi yardımdan mahrum olur; görevin afetleri ile başbaşa kalır.

Abdurrahman ibni Semure’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav)

kendisine şöyle buyurmuştur:

“Ey Abdurrahman ibni Semure, idareciliği isteme. Eğer sen isteyerek idareciliğe getirilirsen yalnız kalırsın. Ancak istemediğin hâlde bu iş sana verilirse o

zaman sana yardım edilir. Bir konuda yemin edersen ve yemin ettiğin dışında

bir şeyin daha hayırlı olduğunu görürsen yemin kefaretini ver ve hayırlı olanı yap.” 151

Şayet ihtiyaç olursa; kişinin imamlık da dâhil görev talep etmesinde bir

beis yoktur.

“(Yusuf) demişti ki: ‘Beni ülke hazinelerine (maliye bakanlığına) yetkili tayin

et. Şüphesiz ki ben, koruyup gözetecek ve bu işi bilen biriyim.’ ” 152

Bir işi yapabilecek ehliyete sahipsek ve o işi yapacak ehil kimsenin olmadığını görüyorsak, insanları yeteneklerimizden haberdar etmek ve görev

istemek meşrudur.

149. Buhari, 917; Müslim, 544

150. Buhari, 6923; Müslim, 1733

151. Buhari, 6622; Müslim, 1652

152. 12/Yûsuf, 55

e. Kendisini istemeyen bir topluluğa imam olmamalıdır

Cemaat namazının asli gayelerinden biri; İslam toplumunu kaynaştırmak, cemaat ruhunu güçlendirmek ve toplu hareket etmeyi öğretmektir. Bu maksada aykırı durumlardan kaçınmalı; cemaati bölecek, kalpleri

soğutacak tercihlerden uzak durulmalıdır. Buna sebep olacak şeylerden

biri istenmeyen birinin imam olmasıdır.

Ebu Galib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Umame'den işittim şöyle diyordu, 'Üç kişi vardır ki namaz kılsalar da

namazları kulaklarından öteye geçmez; sahibinden kaçan köle dönüp gelinceye kadar, kocası kendisine öfkeli durumda geceyi geçiren kadın ve istenmediği hâlde cemaate imam olan kişi.' " 153

Şayet toplumun imamı hoş karşılamaması şer'i bir sebeptense dikkate

alınmalıdır. Ancak şer'i olmayan sebepler dikkate alınmamalıdır. Örneğin cahiliye ahlakından kurtulmamış toplumların; ırkı, fizikî özellikleri, maddi durumu, sosyal statüsüne... göre imamdan hoşnut olmaması

önemsenmemelidir. Ya da nifak duyguları içinde olup toplumda hoşnutsuzluk/tefrika oluşturmak isteyen münafıkların/kalbi hastaların itirazları

da önemsenmemelidir. Allah Resûlü (sav) böyle itirazları kâle almaz. İtiraz

sahiplerini uyararak ıslah ederdi.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) bir askeri birlik gönderdi ve Usame ibni Zeyd'i onlara kumandan tayin etti. Bazı insanlar onun kumandanlığına dil uzattılar. Bunun üzerine

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Siz (şu ânda) onun kumandanlığına dil uzatıyorsanız gerçek şu ki, daha önce de babasının kumandanlığına dil uzatmış

idiniz. Allah'a yemin ederim ki babası kumandanlığa layık birisi idi ve şüphesiz onun babası, benim insanlar arasında en sevdiğim kişilerdendi. Şüphesiz

bu da ondan sonra benim insanlar arasında en sevdiğim kişilerdendir.' " 154

f. Namaza dair hatasını telafi etmelidir

İmam namazın şart ve rükunlarına aykırı, namazın sıhhatini bozacak bir

153. Tirmizi, 360

154. Buhari, 3730; Müslim, 2426

durum yaşadığında hatadan dönmeli, kınayıcının kınamasından korkmamalıdır.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle nakledilmiştir:

“Namaz için kamet getirildi, ayağa kalkılarak saflar düzeltildi. Sonra Peygamber (sav) odasından çıkıp geldi. Namaz kıldıracağı yere geçtiği vakit cünüp olduğunu hatırladı. Bize, ‘Olduğunuz yerde bekleyin.’ dedi. Sonra geri dönüp gusül abdesti aldı. Daha sonra yanımıza geldi. Bu sırada başından su damlaları dökülüyordu. Sonra tekbir getirdi. Biz de onun arkasından namaz kıldık.” 155

İmamın abdestsiz/cünüp olduğunu hatırlaması veya namaz içinde abdesti bozulduğu durumda namazdan çıkmalı, cemaatten biri, yerine imam olmalıdır. Böylesi durumlarda imam, şeytanın sesine kulak tıkamalı kınayıcının kınamasından korkmamalıdır.

Ömer’in (ra) başına böyle bir durum gelmiş namazdan çıkmış, yerine ilk saftan birini imam tayin etmiştir. Sonra şunu söylemiştir:

“…Namazda elbisemde bir ıslaklık fark ettim. Önümde iki yol vardı: ya sizden utanacak Allah’a karşı cüretkâr olacak (namazı sürdürecektim) ya da Allah’tan hayâ edecek size karşı cüretkâr davranacaktım. Allah’tan hayâ etmek nefsime daha hoş geldi…” 156

g. Bir topluluğu ziyaret ettiğinde onlara imam olmamalıdır

Ebu Atiyye’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Malik ibni Huveyris bizim şu mescidimize gelirdi. Namaz için kamet yapılır ona, öne geç ve namaz kıldır derdik. O da bize, ‘Sizden birini size imamlık yapması için öne geçirin.’ derdi ve ‘Size niçin imamlık etmediğimi haber vereyim, çünkü ben Resûlullah’ın (sav) şöyle buyurduğunu işittim, ‘Kim bir toplumu ziyaret ederse onlara imamlık etmesin. Onlara kendilerinden biri imamlık etsin.’ ’ ” 157

Daha önce geçtiği gibi; ratib imamın veya ev sahibinin öne geçirmesi, izin vermesi durumunda imamlık yapmakta bir beis yoktur.

155. Buhari, 275; Müslim, 605

156. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5257

157. Ebu Davud, 596; Tirmizi, 356

Allah Resûlü’nün (sav) bu nehyi, imametle ilgili diğer naslarla birlikte ele alındığında yasağın hikmeti daha iyi anlaşılır. İmam cemaatin hâlini gözeterek namaz kıldırmalıdır. Namazın uzunluğunu ve kısalığını zayıf, yaşlı, hasta, çocuklu annelerin… durumuna göre ayarlamalıdır. Bir toplumu ziyaret eden onları tanımaz, cemaatin durumuna dair bilgiye sahip olmaz. Hâliyle cemaatin durumunu gözetmesi zor olur.

Ziyaretçinin imam olmasında istisna büyük imam, İslam toplumunun

yöneticisidir.

Itbân ibni Mâlik'ten (ra) şöyle nakledilmiştir:

"Resûlullah (sav) davetime icabet edip evimi şereflendirdiğinde içeri girmek

için müsaade istedi. Ben de kendisine müsaade ettim. Bana; 'Nerede namaz

kılmamı istersin?' diye sorunca evimde uygun olan ve namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim. Resûlullah (sav) kalktı ve biz de arkasında saf olup namaza

durduk. Sonra selam verdi ve biz de selam verip namazdan çıktık." 158

h. Tüm cemaate dua etmelidir

İmamın yalnızca kendine dua etmesi yasaklanmıştır.

"Sizden biri sıkıştığı hâlde namaza gelmesin, izinsiz bir eve girmesin ve sadece kendisine dua eden birisi, bir kavme imam olmasın." 159

Sevban'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Üç şey var ki onları yapmak kimseye helal

değildir; Bir topluluğa imam olup da duasını sadece kendisine ayırıp cemaate dua yapmamak, eğer böyle yaparsa o kimse o topluma hıyanet etmiş olur;

Ev sahibinden izin almaksızın evin içine bakmak, eğer bakarsa eve izinsiz girmiş gibi olur; Tuvalet ihtiyacına sıkışmış iken o ihtiyacı gidermeden namaz

da kılamaz." 160

Cemaat imamın kendilerine de dua edeceğini düşünür. İmam yalnızca

kendine dua ettiğinde cemaate hıyanet etmiş olur.161

158. Buhari, 686; Müslim, 33; Buhari (rh) bu hadisi, "İmam/ Yönetici Bir Kavmi Ziyaret Ettiğinde

Onlara İmamlık Yapar" babında rivayet eder. (bk. Kitâbu'l Ezân, 50. Bab)

159. Ahmed, 22152

160. Ebu Davud, 90; Tirmizi, 357

161. Allah Resûlü'nden (sav) varid olan bazı namaz dualarında ifrad siğasıyla dua ettiği, yani

yalnızca kendine dua ettiği varid olmuştur.

CEMAAT NAMAZI BABI

Ebu Zur'a, Ebu Hureyre'nin (ra) şöyle dediğini nakletmiştir:

"Resûlullah (sav) tekbir ile kıraat arasında bir süre -Ravi şöyle demiştir: 'Sanırım kısa bir süre demişti.'- ara verip susardı. Bir defasında,

'Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü, tekbir ile kıraat arasında sustuğunuzda ne okuyorsunuz?' diye kendisine sordum. Bana şöyle cevap verdi:

‘Şu duayı okuyorum, ‘Allah’ım, doğu ile batı arasını nasıl birbirinden uzaklaştırdıysan benimle

hatalarım arasını da öylece uzaklaştır. Allah’ım, beyaz bir elbise kirlerinden nasıl arındırılırsa beni

de hatalarımdan öylece arındır. Allah’ım, hatalarımı su ile, kar ile ve dolu ile yıka.’ ” (Buhari, 744;

Müslim, 598)

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) iki secde arasında, ‘Allah’ım beni bağışla bana merhamet et, bana afiyet ver beni

doğru yola eriştir ve beni rızıklandır.’ diye dua ederdi.” (Ebu Davud, 850; Tirmizi, 284)

Zahiren bu dualarda Allah Resûlü (sav) kendine dua etmiştir. Yukarıdaki mezkûr hadislerle bu hadisler arasında zahiren zıtlık vardır. Âlimlerimiz der ki:

• İmamın yalnızca kendine dua etmesini yasaklayan hadisler zayıftır. Bu İbni Huzeyme’den nakledilmiştir. (Zâdu’l Meâd, 1/243)

Derim ki: Ebu Davud (rh) susarak, Tirmizi de (rh) hasen diyerek hadisin sıhhatine işaret etmişlerdir.

• İbni Teymiyye (rh) der ki: “Yasaklanan, imamın hem kendine hem de cemaate dua ettiği kunut

duasıdır. Bu dualarda yalnızca kendine dua etmesi yasaklanmıştır.” (Mecmu’û’l Fetâvâ, 23/118)

• Bir grup âlim der ki: “Bu; bedevinin duasında olduğu gibi ‘Allah’ım bana ve Muhammed’e rahmet et; bizim dışımızdakilere merhamet etme’ duasında olduğu gibidir.” (Avnu’l Ma’bûd, 90 No.lu

hadis şerhi)

• Racih olan; sahih hadislerin tümüyle bir arada amel etmektir. Bu kaideyle hadisleri bir araya

getirdiğimizde imamın müşterek dualarda tüm cemaati kapsayan dualar etmesi veya duada bir

kesimi dışarıda bırakacak lafızlar kullanmaması gerektiği anlaşılır. Ancak istiftah; secde, iki secde

arası gibi yerlerde kendine dua edebilir. Allah en doğrusunu bilir; kanaatimce bunun hikmeti

şudur: İstiftah, secde ve iki secde arasında herkes kendine özel dua eder. Duanın açıktan imam

tarafından yapıldığı kunut gibi yerlerde cemaat dua etmez, imamın duasını dinler, “âmin” diyerek

iştirak eder. Hâliyle bu durumda imamın cemaati duaya dâhil etmemesi, cemaati rahatsız eder,

kalbi kırar.

9. Me’mumun/Cemaatin Riayet Etmesi Gereken Hükümler

a. Söz ve fiillerde imama uymalıdır

Me’mum namazın zahiri amellerinde 162 imama uymak, söz ve fiillerinde imamı takip etmek zorundadır.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) hasta olduğu günlerden birinde evinde oturduğu yerde namaz kıldırıyordu. Arkasında bulunan cemaat ise ayakta namaza durmuştu. Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara eliyle işaret ederek oturmalarını istedi. Namazı bitirdikten sonra onlara şöyle buyurdu: ‘İmam kendisine uyulması için vardır, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın, o oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak namazlarınızı kılın.’ ” 163

b. İmam oturarak namaz kıldırıyorsa me’mum da oturarak namaz kılmalıdır

Allah Resûlü (sav), oturan imamın arkasında cemaatin de oturarak namaz kılmasını emretmiştir. Bu emri iki illete bağlamıştır:

• Zahiri amellerde imama uymak:

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) hasta olduğu günlerden birinde evinde oturduğu yerde namaz kıldırıyordu. Arkasında bulunan cemaat ise ayakta namaza durmuştu. Bunun üzerine Resûlullah (sav) onlara eliyle işaret ederek oturmalarını istedi. Namazı bitirdikten sonra onlara şöyle buyurdu: ‘İmam kendisine uyulması için vardır, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın, o oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak namazlarınızı kılın.’ ” 164

• Saygı ve tazimde aşırı giden kâfirlere benzememek:

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) rahatsızlanmıştı. Kendisi oturur vaziyette iken onun arkasında

162. Bu kayıt batınî amelleri/niyeti hükmün dışına çıkarmak içindir. Niyet babında geçtiği gibi

imamla me’mumun niyetleri aynı olmak zorunda değildir. bk. "İmam ile Me’mumun (İmama Uyanın) Niyetinin Farklı Olması", 1/606

163. Buhari, 688; Müslim, 412

164. Buhari, 688; Müslim, 412

namaz kıldık. Ebu Bekir de cemaate Peygamber’in (sav) tekbirini duyuruyordu.

Resûlullah (sav), bir ara bize baktı, ayakta olduğumuzu gördü. Bize işaret etti, biz

de oturduk ve kendisine uyarak oturarak namaz kıldık. Resûlullah (sav) selam

verdiğinde, ‘Biraz önce neredeyse, İranlılar ve Rumların yaptığını yapacaktınız. Onlar, kralları otururken kendileri ayakta dururlar. Sizler böyle yapmayınız. İmamınıza uyunuz. Eğer o, ayakta namaz kılarsa siz de ayakta namaz kılınız. Eğer oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılınız.’ buyurdu.” 165

165. Müslim, 413; Konu hakkında farklı görüşler serdeden âlimler olmuştur.

• Bir grup âlim mutlak olarak bunu yasaklamış, bu durumun Nebi’ye (sav) has olduğunu söylemişlerdir. Görüşlerine şu hadisi dayanak kılmışlardır: “Benden sonra kimse oturarak imama uymasın.” Hadisin iki illeti vardır: Hem mürseldir hem de Cabir El-Cafi rivayetidir. (Es-Sunenu’l Kubrâ,

3/80) Daha önce geçtiği gibi Cabir El-Cafi, rivayetleri terk edilmiş Rafizi bir ravidir. Bk. 2/283, 252

No.lu dipnot

Ayrıca Allah Resûlü’nden (sav) sonra dört sahabinin oturarak imamlık yaptığı ve cemaatin de oturmasını istedikleri nakledilmiştir. Onlara hiç muhalif olmayınca bu onların ittifakına benzer ki; İbni

Hibban bunu icmanın kısımlarından saymıştır. (İbni Hibban, 2110)

Ayrıca bir şeyin Nebi’ye (sav) has olduğunu söylemek için özel bir delile ihtiyaç vardır. Aksi hâlde

onun (sav) fiilleri ümmetine örnektir.

• Bir grup âlim, Allah Resûlü’nün (sav) ahir ömründe oturarak namaz kıldırdığı cemaatin ise

ayakta kıldığı rivayeti delil almıştır. Bu uygulamanın bir önceki uygulamayı neshettiğini söylemişlerdir.

Ubeydullah ibni Abdullah ibni Utbe’nin şöyle dediği nakledilmiştir:

“Bir gün Aişe’nin yanına vardım ve Resûlullah’ın (sav), vefatına sebep olan hastalığı çektiği günler

hakkında bana bilgi vermesini istedim. Bana şunları anlattı:

Bir gün Resûlullah kendisini iyi hissettiği için iki kişinin kolları arasında odasından çıkıp öğle namazını kılmak üzere mescide gitti. Resûlullah'ı taşıyanlardan birisi Abbas'tı. Ashab o sırada namaza başlamıştı. Ebu Bekir namazı kıldırıyordu.

Resûlullah'ın teşrif buyurduğunu fark eden Ebu Bekir geri geri çekilmeye başladı, ancak Allah

Resûlü ona işaret ederek yerinde kalmasını istedi ve kollarına girdiği kimselere, 'Beni Ebu Bekir'in yanına oturtun.' buyurdu.

Onlar da Resûlullah'ın emrini yerine getirip kendisini istediği yere oturttular.

Ubeydullah ibni Abdullah şöyle demiştir: 'O zaman Ebu Bekir oturarak namaz kılmakta olan

Resûlullah'a uymuştu. Cemaat ise Ebu Bekir'e tabi olmuştu.' " (Buhari, 687; Müslim, 418)

Bu istidlal birkaç açıdan hatalıdır. İlk olarak; hadislerin arasını cem etme ihtimali varsa nesh iddiasında bulunulmaz. Zira iki delille amel etmek, delillerden biri ile amel edip diğerini ihmal etmekten daha evladır.

İkincisi; nesh için hangisinin önce hangisinin sonra olduğu bilinmelidir. Burada tarih bilinmemektedir.

Üçüncü olarak; Allah Resûlü (sav) hastalık hâlinde cemaatin ayakta olduğunu fark etmemiş

olabilir.

Dördüncü olarak; namaza oturarak başlayan imamın ardında oturulacağı, ayakta başlayıp sonradan oturan imamın ardında ayakta kılınabileceği şeklinde anlaşılabilir.

Beşinci olarak; iki imamla namaz kılınması onun (sav) hususiyetlerinden olabilir.

Altıncı olarak; yasağın tahrim belirtmediğini yani cevazın beyanı için ahir ömründe böyle davranmış olabilir.

Görüldüğü gibi ihtimaller çoğaltılabilir. Oysa imamın arkasında oturmayı emrettiği hadisler açık

ve ihtimallere kapalıdır. Hâliyle oturarak namaz kılan imamın arkasında oturarak namaz kılmak

evla olandır. Ahir ömründeki uygulama; 'Vakiatu'l Ayn/Genelleştirilmeyecek özel bir olay kabul

edilebilir veya yasağın haramlık değil mekruhluk ifade ettiğine delil alınabilir. Allah en doğrusunu bilir.

c. İmama yetişmek için acele etmemelidir

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu işittim, 'Namaz için kamet getirildiğinde namaza aceleyle koşarak gelmeyin. Tam bir vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin; yetişebildiğiniz kadarını kılın, yetişemediğiniz kısmı ise daha

sonra tamamlayın.' " 166

Allah Resûlü (sav) nehyin illetini hadisin bir rivayetinde şöyle açıklamıştır:

"Sizden biri namaza yöneldiğinde o namazdadır." 167

Bu namaz fıkhının asıllarındandır. Namaza yönelen kişi, namazda gibidir.

Sa'd ibni İshak'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Sumame El-Hannat mescide giderken Ka'b ibni Ucre ile karşılaştılar.

Ebu Sumame diyor ki: 'Ka'b ibni Ucre beni parmaklarımı birbirine geçirmiş

durumda gördü ve beni böyle yapmaktan yasakladı ve şöyle dedi: 'Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Kim güzelce abdestini alır namazı kastederek evinden

çıkarsa, parmaklarını birbirine kenetlemesin çünkü o namazda gibidir.' ' " 168

Namaza hazırlık namazın öncesinde başlar. Abdest alırken, namaza yürürken o ruh hâlinde olmak gerekir. Namaza yetişmek için acele eden

dünyalık bir işe koşuyormuş gibi telaşa kapılır. Bu da namazda korumak

zorunda olduğu huşu, sükûnet ve vakar gibi kalp hâllerine aykırıdır.

d. Namaz içinde imamın önüne geçmemelidir

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz başını imamdan önce kaldırdığı takdirde başının Allah tarafından eşek başına döndürülmesinden veya şeklinin Allah tarafından eşek

şekline sokulmasından korkmaz mı?" 169

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde yüzünü bize

166. Buhari, 908; Müslim, 602

167. Müslim, 602

168. Ebu Davud, 562; Tirmizi, 386

169. Buhari, 691; Müslim, 427

döndü ve şöyle buyurdu: 'Ey insanlar, ben sizin imamınızım. Bu nedenle ne

rükûda ne secdelerde ne de namazdan çıkmada benden önce davranmayınız.

Şüphesiz ki ben, sizi önümden de arkamdan da görürüm. Muhammed'in canı

elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer benim gördüklerimi sizler görmüş olsaydınız, az güler çokça ağlardınız.'

Oradakiler, 'Ey Allah'ın Resûlü, ne görmüştün?' dediler.

O da, 'Cenneti ve cehennemi' buyurdu." 170

Allah Resûlü'nün (sav) imamın önüne geçmeyi yasaklaması ve bu fiili ağır

bir dille kınaması, kasıtlı olarak imamın önüne geçmenin büyük günahlardan olduğunu göstermektedir. Genelde aceleci insanlar bu hataya çokça düşmektedir.171

170. Müslim, 426

171. Başın eşek başına çevrilmesi hakkında âlimlerimiz iki farklı yorum yapmışlardır:

• Bazı âlimler hadisi zahiri üzere almış ve imamın önüne geçmenin cezası (mesh) yani suretin

değiştirilmesidir demişlerdir. (Fethu'l Bârî, 691 No.lu hadis şerhi)

Şu âna kadar bunun gerçekleşmemiş olmasını şöyle açıklamışlardır: "Hadis cezayı zikretmiş, bu

cezanın ne zaman vuku bulacağını zikretmemiştir. Birçok hadiste kıyamet öncesinde bazı insanların domuz ve maymunlara çevrileceği haber verilmiştir."

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Bu ümmetin kıyamete yakın zamanlarında topluca yere batma, kılık değiştirilme ve patlamalar

meydana gelecektir.'

Aişe diyor ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Aramızda salih insanlar olduğu hâlde yine helak olur gider miyiz?' dedim.

Resûlullah (sav), 'Evet, çirkin durumlar ortaya çıktığı vakit.' buyurdu." (Tirmizi, 2185)

Yine derler ki: "Nadiren de olsa bazı insanların başının eşek başına dönüştüğü nakledilmiştir."

(Tuhfetu'l Ehvezî, 582 No.lu hadis şerhi)

• Bir grup âlim hadisteki tehdidi mecazi olarak kabul etmiş, eşeğin aptallıktan kinaye olduğunu

söylemişlerdir. Namazda imamın önüne geçen aptallara özgü bir davranışta bulunmuştur. Zira

imam kendine uyulsun diye imam kılınmıştır. Bu davranışa mukabil, amelinin cinsinden, ceza

verilerek aptallığı arttırılmıştır.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Namazda imamın önüne geçenin perçemi/kontrolü şeytanın elindedir.” (Muvatta, 245)

Eşeğin aklı yoktur ve kontrolü sahibinin elindedir. Namazda imamın önüne geçen kontrolünü

şeytanın eline vermiştir. Bu yönüyle de eşeğe benzemektedir. Allah en doğrusunu bilir.

Namazda acele eden ve acelesi sebebiyle namazın önüne geçen, ne yaparsa yapsın imamdan

önce namazdan çıkamayacaktır. Bu yönüyle de aceleci aptal durumuna düşmektedir. Allah en

doğrusunu bilir.

e. Abdestini güzelce almalı, kıraati düzgün yapmalıdır

Cemaat içinde bulunanların olumlu ve olumsuz hâlleri imam üzerinde

etkilidir.

Ebu Ravh El-Kelai şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bize namaz kıldırdı. Namazda Rûm Suresi’ni okudu. Bir

kısmını karıştırdı. Dedi ki: ‘Şeytan bize namaza abdestsiz olarak gelen kimseler nedeniyle kıraati karıştırttı. Namaza geldiğiniz zaman abdestinizi güzelleştirin.’ ” 172

Hadiste görüldüğü gibi imamın namazıyla cemaatin namazı arasında

manevi bir bağ vardır. Cemaatin abdest (ve diğer namaz adabında) dikkatsizlikleri imamın namazını olumsuz etkilemektedir.

f. Bir hata gördüğünde imamı uyarmalıdır

İmam namaza dair bir hata yaptığında cemaat uyarmalıdır. Erkekler “Subhanallah” diyerek, kadınlar ellerini birbirine vurarak uyarıda bulunurlar.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Tesbih (Subhanallah demek) erkekler, el çırpmak kadınlar içindir.” 173

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’yi şöyle derken işittim, ‘Şeytan namazımdan herhangi bir şey bana

unutturursa erkekler ‘Subhanallah’ desin, kadınlar el çırpsın.’ ” 174

g. İmam kıraatte yanlış yaparsa düzeltmelidir

İmam namaz fiillerinde veya kıraatinde hata yaparsa, hatayı düzeltmek

mübahtır. İmam hatasını düzeltirken küçükten büyüğe doğru aşamalı müdahalede bulunur.

Önce erkekler “Subhanallah” diyerek, kadınlar ellerini sağ avuç içini sol elin dışına vurarak uyarıda bulunurlar.

172. Ahmed, 15872

173. Buhari, 1203; Müslim, 422

174. Ahmed, 14654

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Tesbih (Subhanallah demek) erkekler, el çırpmak kadınlar içindir.” 175

Şayet imam bu uyarıyı anlamazsa, sözlü olarak uyarıda bulunulabilir.

El-Musevver ibni Yezid El-Esedi El-Maliki’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ravi Yahya dedi ki: ‘Ben Resûlullah’ı (sav) gördüm.’ şeklinde de rivayet etmiş olabilir- Namazda okurken bir kısım ayeti eksik okudu. Namaz bitince bir kimse, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Sen falan falan ayetleri terk ettin.’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Onu hatırlatmanız gerekmez miydi?’ buyurdular.

Süleyman kendi rivayetinde o kimsenin, ‘Ben o ayetin nesh edildiğini zannetmiştim.’ dediğini ilave etmiştir.” 176

Allah Resûlü (sav) bir ayeti yanlış okuduğunda veya unuttuğunda bilenlerin uyarmasını teşvik etmiştir. Sahabe de namazda birbirlerini uyarmıştır.

Enes (ra) der ki:

“Biz Allah Resûlü Dönemi’nde (yanlış okuduklarında) imamları uyarırdık.” 177

İbni Ömer (ra) Fâtiha Suresi’ni bitirdikten sonra ne okuyacağını unutmuş, birkaç defa besmeleyi tekrar etmiştir. Nafi (rh) ona Zilzâl Suresi’nin ilk ayetini okuyunca, Zilzâl Suresi’yle kıraatını tamamlamıştır.178

Şayet cemaatten birinin imama müdahalesi iyice karıştırmasına neden oluyorsa, daha fazla zarar vermemek için uyarıyı sonlandırmak ve imamı kendi hâline bırakmak gerekir.179

175. Buhari, 1203; Müslim, 422

176. Ebu Davud, 907

177. El-Mustedrek, 1023

178. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5787

179. Namazda kıraat hatalarını düzeltmeyi yasaklayan bir hadis rivayet edilmiştir.

Ali'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ey Ali! Namazda imamın takıldığı ayeti hatırlatma." (Ebu Davud, 908)

İmam Ebu Davud hadisi rivayet ettikten sonra, "(Tabiinden) Ebu İshak, El-Haristen yalnızca dört

hadis işitmiştir. Bu hadis onlardan biri değildir." diyerek, hadisin isnadında kopukluk olduğuna ve

zayıf olduğuna işaret etmiştir.

385

CEMAAT NAMAZI BABI

Şayet imamı düzeltmenin yolu sözlü uyarıda bulunmaksa, sözlü uyarıda

bulunarak hatanın anlaşılmasını sağlar.

Alkame'den şöyle nakledilmiştir:

"Abdullah ibni Mesud, Peygamber'in (sav) kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame'nin rivayet ettiği ravi İbrahim, fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum demiştir.)

Allah Resûlü (sav) selam verince ona, 'Ey Allah'ın elçisi (sav) namazla ilgili yeni

bir gelişme mi oldu?' diye sordular.

O da, 'Böyle bir şey olmadı.' diye cevap verdi.

Ashab-ı Kiram, 'Şöyle şöyle namaz kıldırdın…' deyince Peygamber (sav) ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selam verdi. Yüzünü

bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu:

'Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben

de sizin gibi bir insanım. Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O hâlde

unuttuğum zaman bana hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda şüpheye düşerse doğru olanı esas alıp ona göre namazını tamamlasın. Sonra selam

verip iki kez secde etsin.' " 180

Henüz namaz bitmemiş olmasına rağmen Allah Resûlü'nü uyarmış, namazı iki rekât kıldığını haber vemişlerdir.

VIII. Mesbukun Namazı

Cemaat namazı başladıktan sonra, birinci rekâtın rükûsundan sonra namaza katılana mesbuk (önüne geçilmiş) denir. Mesbukun özel hükümleri vardır.

A. Namaza Yetişmek İçin Acele Etmek Yasaklanmıştır

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) şöyle buyurduğunu işittim, ‘Namaz için kamet getirildiğinde namaza aceleyle koşarak gelmeyin. Tam bir vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin; yetişebildiğiniz kadarını kılın, yetişemediğiniz kısmı ise daha

sonra tamamlayın.’ ” 181

180. Buhari, 401; Müslim, 572

181. Buhari, 908; Müslim, 602

Ebu Bekre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında Resûlullah (sav) namaz kıldırırken mescide girmiştim. Resûlullah (sav) rükûya varmıştı. Bunun üzerine ben daha safa ulaşmadan rükûya gittim.

Daha sonra bunu Resûlullah'a (sav) anlattım. Bana şöyle dedi: ‘Allah senin (namaza olan) düşkünlüğünü ve hırsını arttırsın, ama bir daha böyle yapma.’ ” 182

B. Mesbuk Nerede İmama Yetişmişse Orada Namaza Girmelidir

Mesbuk namazın hangi aşamasında gelmişse acele etmeden safa girmeli ve imama hangi durumda yetişmişse namaza oradan devam etmelidir.

İbni Ebi Leyla ve Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Sizden biriniz cemaatle namaza gelir ve

imamı hangi durumda bulursa imamın yaptığını aynen yapsın.’ ” 183

Mesbukun, imamın hâl değiştirmesini beklemesi ve namaza öyle girmesi sünnete aykırıdır.

C. Mesbuk İhram Tekbiriyle Namaza Girmeli, Sonra İntikal Tekbiri

Almalıdır

İhram tekbiri namazın rükunlarındandır. Mesbuk namaza ihram tekbiriyle girmelidir. Sonra istiyorsa sünnet olan intikal tekbirini getirebilir.

D. Mesbuk Yetiştiği Yeri Namazın İlk Rekâtı Kabul Etmelidir

Mesbuk, namaza yetiştiği rekâtı birinci rekât kabul eder, imam selam

verdikten sonra eksik kalan rekâtları tamamlar. Çünkü Allah Resûlü “…

yetiştiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın” buyurmuştur.

Örneğin; yatsı namazının üçüncü rekâtına yetişen mesbuk; üçüncü

rekâtı birinci rekât saymalı, dördüncü rekâtı ikinci rekât kabul etmelidir. İmam selam verdikten sonra kılacağı iki rekâtı üçüncü ve dördüncü

rekât saymalıdır.

Namazla ilgili karşılaştığı her soruda bu usule uygun davranmalıdır. Örneğin; imam selam verdikten sonra namaza devam eden mesbuk, üçüncü

ve dördüncü rekâtları kılıyordur. Birileri ona uyup yeni bir cemaat inşa

182. Buhari, 783

183. Tirmizi, 591

etse, mesbuk kıraati içinden yapacaktır. Zira yatsının son iki rekâtında

kıraat sessiz yapılır.

Şayet akşam namazının son rekâtında imama yetişmişse, bu mesbuk için

birinci rekâttır. Selamdan sonra kıldığı ikinci rekâtta teşehhüd yapacak,

sonra üçüncü rekâtta tekrar teşehhüd yapacaktır. Böylece akşam namazında biri imamla, ikisi münferit olarak üç teşehhüd yapmış olacaktır.

Bunlar yalnızca birer örnektir. Mesbuk, namazla ilgili karşılaştığı tüm

sorulara bu usul çerçevesinde cevap aramalıdır.184

E. Kıyam ve Fâtiha Suresi'ne Yetişemeyen O Rekâtı Saymamalıdır

Fâtiha Suresi ve kıyam namazın rükunlarındandır. Kıyama ve Fâtiha Suresi'ne yetişemeyen o rekâta yetişmiş sayılmamalıdır. Rükû ve sonrasında

imama yetişen, her halükârda namaza girmelidir. Ancak bir sonraki rekâtı,

yani Fâtiha Suresi'ni okuduğu rekâtı birinci rekât saymalıdır.

Ebu Hureyre (ra) şöyle der: "Rekâta yetişen secdeye (rekâtın tümüne) yetişmiştir. Kim de Ummu'l Kur'ân'ı (Fâtiha Suresi'ni) kaçırmışsa çok hayır kaçırmıştır." 185

184. Cumhur-u ulema hadisin "tamamlayın" ifadesinden yola çıkarak bu sonuca ulaşmıştır. Bir

şeyin tamamlanması için baş tarafının yapılmış olması gerekmektedir. Bu da imamla kıldığı kısmı

namazın başı, imamdan sonra kıldığı kısmı tamamlanan/ikmal edilen kısım kabul ederek mümkün olmaktadır.

Bir grup âlim hadisin bazı lafızlarında varid olan "yetiştiğinizi kılın, kaçırdığınızı kaza edin" lafzıyla

farklı bir görüş ortaya koymuşlardır. Buna göre mesbuk cemaatte kıldığı kısmı kılınmış sayacak,

kaçırdığı kısmı selamdan sonra kaza edecektir. Yatsıya üçüncü rekâtta yetişen, imamla birlikte

üçüncü ve dördüncü rekâtı kılmış kabul eder. Selamdan sonra birinci ve ikinci rekâtı kılıyor gibi

davranır.

Bu yaklaşım iki yönden isabetli görünmemektedir:

• Çoğu ravi “tamamlayın” lafzını rivayet etmiştir. İmam Müslim “Temyiz” kitabında “kaza edin”

lafzının vehm/yanılgı olduğunu söylemiştir. (Fethu’l Bârî, 636 No.lu hadis şerhi)

• Bu lafzı sahih kabul edecek olsak dahi, şer’i ıstılahta “kaza” bir şeyi yapmak, bitirmek anlamında da kullanılır. ”Namaz bittiğinde yeryüzünde yayılın/dağılın…” (62/Cuma, 10) bunun örneklerindendir. Ayrıca imamla son iki rekâtı kılanın, imamdan sonra tekrar son teşehhüdü yapması

bunun delillerindendir. Şayet üç ve dördüncü rekâtı kılmış sayılsa ve imamdan sonra bir ve ikinci

rekâtı kaza edecek olsa son teşehhüdü yapmasına gerek kalmazdı. (aynı yer)

• Derim ki: sahabeden Ömer, Ali , Ebu Derda (r.anhum) namaza yetişilen yerin namazın başı sayılmasını söylemişlerdir. (Es-Sunenu’l Kubrâ, 3631-3632)

185. Muvatta, 18

Buhari (rh) “El-Kırâetu Halfe’l İmâm” kitabında Ebu Hureyre’den (ra) şöyle

nakleder:

“İmama ayakta yetişmedikçe rekâta yetişmiş olmazsın.” 186

Muhaddislerden İmam Buhari (rh), İbni Huzeyme (rh) ve İbni Hazm (rh) bu

görüşü savunmuşlardır.187

Konu hakkında sahih ve sarih/açık bir nas varid olmadığından; asıllara

dönmek durumundayız. Bu konu hakkında asıl; kıyam ve Fâtiha Suresi’nin

rükun olduğu ve rüknun yapılmadığı rekâtın geçerli olmayacağıdır.188

186. El-Kırâetu Halfe’l İmâm, Buhari, 18

187. Tuhfetu’l Ehvezî, 591 No.lu hadis şerhi

188. Şunu belirtmeliyiz ki bu konu başta sahabe arasında daha sonra fukaha arasında ihtilaf

konusu olmuştur.

• Sahabeden Ebu Hureyre (ra) kıyamda imama yetişmeyenin Fâtiha Suresi’ni okumadığından

rekâta yetişmemiş olacağını söylemiştir. Buna mukabil İbni Mesud (ra) rükûda imama yetişenin o

rekâta yetişmiş sayılacağını söylemiştir. (Es-Sunenu’l Kubrâ, 2576)

Sahabe bir konuda ihtilaf etmişse görüşleri hüccet değildir; nassa dönmek gerekir.

• Konu hakkında sarih/açık ancak sahih olmayan naslar varid olmuştur.

“… Rükûya yetişmemişseniz secdeye yetiştiğiniz rekâtı saymayın.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, 2/89)

Zehebi (rh) şöyle der: “Bu rivayet mürseldir; ayrıca mursil (sahabeyi atlayarak direkt Nebi’den nakleden) meçhuldur.” demiştir. Rivayet açık olsa da iki illet nedeniyle zayıftır.

• Konu hakkında sahih ancak konuya delaleti açık olmayan rivayetler vardır.

Ebu Bekre (ra) şöyle demiştir:

“Bir defasında Resûlullah (sav) namaz kıldırırken mescide girmiştim. Resûlullah (sav) rükûya varmıştı. Bunun üzerine ben daha safa ulaşmadan rükûya gittim. Daha sonra bunu Resûlullah’a (sav)

anlattım. Bana şöyle dedi: ‘Allah senin (namaza olan) düşkünlüğünü ve hırsını arttırsın, ama bir

daha böyle yapma.’ ” (Buhari, 783)

Hadis sahih olsa da konuya delaleti açık değildir.

• Zira Allah Resûlü’nün (sav) rûküya yetişeni rekâta yetişmiş saydığı veya Ebu Bekre’nin (ra) o

rekâtı tekrar kılmadığına dair hadiste bir alamet yoktur.

• Bu rekâta yetişmiş olduğunu varsaysak bile bu onun bilmiyor oluşu ve ancak, hükmü öğrendikten sonra sorumlu olması söz konusudur.

• Tüm bunlardan önemli olan Allah Resûlü’nün, Ebu Bekre’yi uyarması ve bu fiili yasaklamasıdır. Allah Resûlü’nün (sav) yasağı üzerine hüküm bina etmek doğru olmasa gerektir. (Delillerin

tafsilatlı değerlendirmesi için bk. El-Muhallâ, 2/274)

Sonuç olarak; kıyam ve Fâtiha Suresi’nin rükun oluşu kat’i delillerle sabittir. İmama rükûda yetişenden bu rükunların düşeceği, bu iki rüknu yapmadan da rekâta yetişmiş sayılacağı görüşü

içinde benzer kuvvette delile ihtiyaç vardır. Kat’i delillerle sabit olan bir şey ancak kat’i delillerle

düşer: Konuya dair kat’i delil şöyle dursun, konuya delaleti açık sahih bir delil yoktur. Allah en

doğrusunu bilir; kıyamda Fâtiha Suresi’ni okuyacak kadarına yetişmeyen o rekâtı kılmamış saymalıdır.

CEMAAT NAMAZI BABI

F. Mesbuk, Mesbuka İmam Olur mu?

Namaza sonradan gelen biri, imam selam verdikten sonra kalkar ve namaza devam eder.

Bu sırada cemaate gelen biri onu imam kabul edip namaza başlayabilir.

Böylece mesbuk, mesbuka imam olmuş olur. Şer'i açıdan buna engel bir durum yoktur.

G. Mesbuklar Arasından Biri İmam Olabilir mi?

İmam selam verdikten sonra mesbuk olanlar namaza devam eder. Bu durumda namaza devam eden mesbuklar cemaatinden biri öne geçip namaza imam olabilir mi?

Bu soruya olumsuz cevap vermek yaygın görüş olsa da; şer'an buna engel bir durum yoktur. Zira imam namazdan çıktığında cemaatten birinin onun yerine geçip imam olduğu şer'an sabittir. Ömer (ra) şehit olduğunda cemaatten Abdurrahman ibni Avf (ra) imam olmuş ve namazı tamamlanmıştır.189

Bu da ihtiyaç hâlinde cemaatten birinin imam olabileceğini göstermektedir. Allah en doğrusunu bilir.

H. Ratip İmam Mesbuk Duruma Düşerse Nasıl Yapar?

Meşru otorite tarafından atanan ratib imam mesbuk durumuna düşebilir. Bu durumda cemaate uyup me'mum olarak mı namazı tamamlayacak, imamlığa geçip namazı imam olarak mı kıldıracaktır?

Allah Resûlü'nün (sav) bu konuda iki ayrı uygulaması vardır:

• Birinci rekâtta cemaate yetişmişse istiyorsa cemaate uyarak namazı tamamlar. İstiyorsa imam olur.

Buhari (rh) bu duruma şöyle istidlalde bulunur:

"Bir Kimse İnsanlara İmamlık Yapmak İçin Namaza Girer ve ardından da Asıl Vazifeli Olan Birinci İmam Gelirse Bu Burumda İlk Namazı

189. bk. Buhari, 3700

Başlatan İmam Geri Çekilebilir veya Çekilmeyip Namazı Kıldırabilir.

Her İki Durumda da Namazı Caiz Olmuştur Babı

Bu konuda Aişe'nin, Nebi'den rivayeti vardır.

(684) Sehl ibni Sa'd Es-Saidi'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Bir gün Resûlullah (sav) Amr ibni Avfoğullarını barıştırmak, aralarını bulmak üzere onların mahallesine teşrif buyurmuşlardı. Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Ebu Bekir'e gelerek, 'Sen insanlara namazı kıldırır mısın, namaz için kamet getireyim mi?' diye sordu. Ebu Bekir bu teklifi kabul edip namazı kıldırmaya başladı. Cemaat bu şekilde namaz kılarken Resûlullah (sav) çıkageldi ve safları yararak ilk safa kadar ulaştı. Bunun üzerine cemaat ellerini çırpmaya başladı.

Ancak Ebu Bekir bu duruma hiç aldırış etmiyor, dönüp bakmıyordu bile.

Cemaat daha şiddetli bir şekilde ellerini çırpmaya devam edince dönüp baktı ve Resûlullah'ı (sav) gördü. Resûlullah (sav) ona, yerinde kal ve namazı kıldırmaya devam et, anlamında işaret buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir ellerini

kaldırıp Resûlullah'ın (sav) kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamdetti ve ilk safa girinceye kadar geri çekildi. Ebu Bekir ilk safa girince Resûlullah

öne geçip namaz kıldırdı. Resûlullah (sav) namazı bitirdikten sonra Ebu Bekir'e,

'Sana önde kalıp namaza devam etmeni işaret ettiğim hâlde niçin geri çekildin?' diye sordu.

Ebu Bekir şu cevabı verdi: 'Resûlullah'ın (sav) önünde namaz kıldırmak Ebu

Kuhafe'nin oğlunun haddi değildir...'

Daha sonra Resûlullah (sav) cemaate dönüp şöyle buyurdu: 'Size ne olduğunu

anlayamadım, bu el çırpma işini ne kadar çok abarttınız... Namazla ilgili olarak herhangi bir kuşkuya düşüp imamı uyarmak istediğinizde tesbih getirin.

Eğer tesbih getirirseniz, imamın dikkatini çekmiş olursunuz ve böylece hata

düzeltilir. İmamı uyarmak için el çırpmayı kadınlar yapsın.' " 190

Allah Resûlü (sav) ihram tekbirinden sonra, cemaat kıyamdayken namaza yetişmiştir. Ebu Bekir (ra) gerilemiş ve Allah Resûlü (sav) mesbuk olarak

geldiği namaza imam olarak devam etmiştir.191

190. Buhari, Kitâbu'l Ezân, 48. Bab

191. Bazı âlimler bu durumu Allah Resûlü'nün (sav) hususiyetlerden saymış ve bunun caiz olma-

CEMAAT NAMAZI BABI

• Cemaate ikinci rekâtta yetişmek.

"Urve (ra), babası Muğire ibni Şu'be'nin şöyle dediğini işitmiştir, 'Tebuk Gazvesi'nde Resûlullah (sav) ile beraberdim. Sabah namazından önce Resûlullah

(sav) yolunu değiştirdi. Ben de değiştirdim. Hemen devesini çöktürdü, tuvalet

ihtiyacını giderdi ve geldi. Ben de su kabından eline su döktüm, önce ellerini

sonra yüzünü yıkadı. Kollarını sıvamaya çalıştı, cübbesinin yenleri dar olduğu

için ellerini cübbesinin altından çıkardı ve dirseklerine kadar yıkadı. Sonra başını mesh etti. Daha sonra mestleri üzerine mesh etti. Devesine bindi, birlikte

yola koyulduk ve insanları namaz kılarken bulduk. Abdurrahman ibni Avf 'ı

imamlığa geçirmişler, o da vakti geldiği için onlara namaz kıldırmaya başlamış. Onları sabah namazının bir rekâtını kılmış bulduk. Resûlullah (sav) namaza

durup müminlerle birlikte saf oldu. Abdurrahman'ın arkasında ikinci rekâtı

kıldı. Abdurrahman selam verince Resûlullah (sav) ayağa kalktı ve namaza devam etti. Müslimler telaşlanıp ‘Subhanallah’ deyip durmaya başladılar. Çünkü namaza Resûlullah’tan (sav) önce başlamışlardı. Resûlullah (sav) selam verince

‘Doğru hareket ettiniz.’ ve ‘Güzel yaptınız.’ buyurdu.” 192

Allah Resûlü bir rekâtı kaçırınca, imamete geçmemiş, cemaate uymuştur. Zira bu durumla bir önceki durum arasında fark vardır. Bir önceki durumda ilk rekâtta namaza yetişmiştir. Onun namazıyla cemaatin namazının bitiş noktasında farklılık yoktur. Ancak burada ikinci rekâtta namaza

yetişmiştir. Şayet imam olsa; cemaate bir rekât kıldıracak; imam bir rekât

kılmış olacak cemaatse iki rekât kılmış olacaktır. İmam kalkıp bir rekât

daha kılmak zorundadır. Bu durumda cemaat de kalksa bir rekât fazladan

kılmış olacaklardır. Oturup bekleseler imama uyma emrine muhalefet etmiş olacaklardır. Hâliyle her iki durumda da bir kafa karışıklılığı olacaktır.

dığına icma nakletmişlerdir. (Et-Temhîd, 21/104) Bu istidlal biçimi hatalıdır; zira, görüldüğü gibi

Buhari (rh) bunun caiz olduğunu söylemiş, bunu Allah Resûlü’ne (sav) has saymamıştır. Ayrıca İbni

Hacer (rh) bunun Şafii mezhebinde caiz olduğunu söyleyerek icma iddiasını nakzetmiştir. (Fethu’l

Bârî, 684 No.lu hadis şerhi)

Şunu eklemek isterim; Fıkhi konularda icma iddiasında âlimlerin mütesahil davrandığı, çoğu

zaman ihtilaf olan konuda icma naklettikleri bir gerçektir. (Ayrıca bk. İcmanın Nasla Çatışması

Durumunda İzlenecek Metod, Tevhid Dergisi, S 46, s. 7; Tevhid Dersleri Sitesi: İcma Nedir? Usulu’l

Fıkıh 44, Halis Hoca (Erişim Tarihi, Mart 13, 2021); https://tevhiddersleri.org/kategori/usul/usulu-l-fikih/icma-nedir-usulu-l-fikih-44-halis-hoca-ebu-hanzala)

192. Müslim, 274; Ebu Davud, 149

Allah Resûlü (sav) bu durumu gözetti mi bilmiyoruz. Zira buna delalet

eden bir ifade rivayette geçmiyor. Allah Resûlü’nün (sav) uygulaması nas,

yorum bize aittir. Allah en doğrusunu bilir.

IX. Cemaat Namazı ve Saf Ahkâmı

Cemaatle kılınan namazın bir parçası da saf düzeni ve bu düzene ait hükümlerdir. Sünnette sabit olan hükümler şunlardır:

A. Namaza Başlamadan Saflar Düzeltilmelidir

Enes İbni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Safları iyice düzeltin. Çünkü safları düzeltmek namazın tam anlamıyla ikame edildiğini gösteren unsurlardan biridir." 193

Ebu Hureyre 'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) buyurdu ki: 'Safı ikame ediniz. Çünkü safın ikamesi, namazın güzelliğindendir.' " 194

Şer'i anlamda safın düzeltilmiş olması için şunların yapılması gerekmektedir:

• İlk safı tamamlamak ve safta kenetlenmek

Cabir ibni Semura'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) mescide girdi ve 'Ne oluyor da ben sizleri, yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış görmekteyim! Namazda sakin olunuz.' buyurdu. Sonra yine bizim yanımıza çıkmış ve bizi halkalar

hâlinde görmüştü. Bunun üzerine, 'Neden sizleri, dağınık bir şekilde cemaat

olmuş görüyorum.' buyurdu. Sonra yine bizim yanımıza çıktı ve, 'Meleklerin,

Rabbleri huzurunda saf tutukları gibi siz de saf tutsanız olmaz mı?' buyurdu.

Biz de, 'Ey Allah'ın Resûlü, melekler Rabbleri huzurunda nasıl saf tutarlar?'

dedik.

O da, 'Önce birinci safı tamamlarlar, safta birbirlerine yapışırcasına sıkı dururlar.' buyurdu." 195

193. Buhari, 723; Müslim, 433

194. Buhari, 722; Müslim, 435

195. Müslim, 430

CEMAAT NAMAZI BABI

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kılacağımız namaz için kamet getirilmişti. Resûlullah (sav) yüzünü bize dönerek şöyle buyurdu: 'Saflarınızı iyice düzeltin, aranızda hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde biribirinize kenetlenin. Zira ben sizi arkamdan da görüyorum.' " 196

Bera ibni Azib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) saflarımızın arasına girer bir uçtan bir uca göğüslerimize ve

omuzlarımıza dokunarak bizi doğtultur ve şöyle buyururdu, 'İleri geri eğri

büğrü durmayınız ki kalplerinizde anlaşmazlık meydana gelmesin. Allah ve

melekler ilk saftakilere rahmet ve istiğfar ederler.' " 197

• Omuz, diz ve topukları birleştirmek

Enes İbni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Saflarınızı düzgün tutun. Çünkü ben sizleri arkamdan da görüyorum.’ buyurduğunu nakledip şöyle demiştir: ‘Resûlullah’ın (sav) bu emri dolayısıyla her birimiz omuz omuza verir ayaklarımızı birbirimizin ayaklarına değdirirdik.’ ” 198

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“-Kuteybe kendi rivayetinde Ebu’z Zahiriyye’den, Ebu Şecere’den demiş: İbni Ömer’i zikretmemiştir-. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Saflarınızı düzeltiniz, omuzlarınızı bir hizaya getiriniz, boşlukları kapatınız, kardeşlerinize elinizle ve dilinizle yumuşak davranınız.’ ” 199

• Namaz kılanlar arasında tüm boşluklar kapatılmalıdır

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Saflarınızı sıklaştırınız ve birbirine yaklaştırınız boyunlarınız bir hizada olsun…” 200

196. Buhari, 719

197. Ebu Davud, 664; Nesai, 810

198. Buhari, 725

199. Ebu Davud, 666

200. Ebu Davud, 667

Saflar arasında boşluk oluyorsa, namaz içinde de olsa yürüyerek boşluğu doldurmalıdır.

Avn ibni Kehmes'in (ra) babasından şöyle rivayet edilmiştir:

“-Bera dedi ki:- Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Allah ve melekleri ilk safta olanlara rahmet ve dua ederler. Kişiyi bir saf ileri götüren adımdan daha sevimli bir adım yoktur.’ ’ ” 201

• İki saf arası birbirine yakın olmalıdır.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Saflarınızı sıklaştırınız ve birbirine yaklaştırınız, boyunlarınız bir hizada olsun…” 202

• Safları kesecek şeylerden sakınılmalıdır.

Abdulhamid ibni Mahmud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir cuma günü Enes ibni Malik ile beraber namaz kıldım. Kalabalık ve izdihamdan dolayı direklerin arasına sürüklendik, direklerin hizasında direklerin

arasında olmamak için kimimiz ileriye kimimiz de geriye geçtik.

(Namaz bitince) Enes şöyle dedi: ‘Biz Peygamber (sav) zamanında (direklerin

safı kesmesinden) sakınırdık.’ ” 203

Direk/kolon/sütun gibi şeyler arasında saf tutmak yanlıştır. Zira direkler safların arasını kesmektedir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurdu:

“Kim bir saftaki boşluğu doldurursa Allah ona rahmetiyle yaklaşır. Kim de

bir safta boşluk bırakırsa Allah da o kimseden rahmetini keser.” 204

Saflar arası boşluklar kapatılır, saf araları birbirine yakınlaştırılır; dizler,

topuklar ve omuzlar birleştirilirse saflar düzeltilmiş olur.

201. Ebu Davud, 543

202. Ebu Davud, 667

203. Ebu Davud, 673; Tirmizi, 229

204. Nesai, 819

B. Safları Düzeltmenin Önemi

• Safların düzeltilmesi önemlidir. Zira Allah Resûlü (sav) ve sonrasında Raşid Halifeler safları düzeltmeden namaza başlamazlardı.

Nu’man ibni Beşir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü mızrağın sapını düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim iyice anladığımızı görünceye kadar böyle yaptı. Bir gün mescide geldi ve namaz

için durdu.

Tekbir getirecekken göğsü saftan taşmış bir adam gördü ve dedi ki: ‘Ey Allah’ın kulları! Ya saflarınızı iyice düzeltirsiniz veya Allah (cc) yüzlerinizi tersine

çevirecektir.’ ” 205

“Ömer ibni Hattab safların düzeltilmesini emrederdi. Gelip de düzeldiği haberi kendisine verilince tekbir alırdı.” 206

“Ben, Osman ibni Affan ile beraberdim. Namaz başladı. Ben ise bana tahsisat

bağlaması için onun ile konuşuyordum. Ben konuşuyordum, o ise ayakkabısı

ile çakıl taşlarını düzlüyordu. Sonunda safları düzeltmek ile görevlendirdiği

adamlar geldi. Safların düzeldiğini haber verdiler.

Bana, ‘Safa geç ve düz dur.’ dedi ve tekbir aldı.” 207

• Safların düzeltilmesi namazın tamamlanması ve güzelleşmesi için

önemlidir.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Safları iyice düzeltin. Çünkü safları düzeltmek namazın tam anlamıyla ikame edildiğini gösteren unsurlardan biridir.” 208

205. Buhari, 717; Müslim, 436

206. Muvatta, 434

207. Muvatta, 435

208. Buhari, 723; Müslim, 433

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Safı ikame ediniz. Çünkü safın ikamesi, namazın güzelliğindendir.” 209

• Safların düzeltilmesi önemlidir; zira saf düzeninin kalpler üzerinde etkisi vardır.

Nu’man İbni Beşir’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ya saflarınızı iyice düzeltirsiniz veya Allah (cc) yüzlerinizi tersine çevirecektir.” 210

Numan ibni Beşir (ra) dedi ki:

“Allah Resûlü bize namaz kıldırdı. Namazdan önce göğsü saftan dışarı çıkmış birini gördü. Dedi ki: ‘Saflarınızı düzeltin. Saflarda ihtilaf etmeyin, yoksa

kalplerinizin arasına da ihtilaf girer.’ ” 211

İslam inancına göre iman; kalbin tasdiği, dilin sözü ve organların amelidir. Bu esas gereği kalpte olan, zahirî amelleri; zahirî ameller de kalbi

etkilemektedir.212

209. Buhari, 722; Müslim, 435

210. Buhari, 717

211. Ahmed, 18435

212. Kalbin organları etkilediğine dair şu delilleri zikredebiliriz:

“Bilmeyenler: ‘Allah’ın bizimle konuşması ya da bize bir ayetin gelmesi gerekmez miydi?’ dediler.

Onlardan öncekiler de benzer sözler söylediler. Kalpleri birbirine benzedi. Biz, yakinen inanan

bir topluluk için ayetlerimizi açıklamışızdır.” (2/Bakara, 118)

Bu ayete göre kalpleri benzeyenlerin sözleri de birbirine benzemektedir. Bu da kalp durumunun

söz üzerindeki etkisini göstermektedir.

Numan ibni Beşir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurduğunu işittim: ‘…Dikkat edin! Vücutta öyle bir et parçası vardır

ki o düzgün olursa bütün vücut düzgün olur, o bozuk olursa bütün vücut bozuk olur. Dikkat

edin! O et parçası kalptir.’ ” (Buhari, 52; Müslim, 1599)

Amellerin kalbi etkilediğine dair şu delilleri zikredebiliriz:

“Sözlerini bozmaları sebebiyle onlara lanet ettik ve kalplerini katı kıldık. Kelimeleri yerinden oynatarak tahrif ediyorlar. (Ayrıca) emrolundukları şeyden paylarına düşen (ameli) terk ettiler. Onların azı hariç sürekli olarak onlardan ihanet görürsün. (Buna rağmen) affet ve hoş gör. (Çünkü)

Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.” (5/Mâide, 13)

Söz bozmak kalplerin katılaşmasına neden olmuştur.

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler,

CEMAAT NAMAZI BABI

• Saflar düzensiz olduğunda şeytan araları doldurmakta ve kalpler

arasında ihtilaf tohumları ekmektedir.

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Saflarınızı sıklaştırınız ve birbirine yaklaştırınız boyunlarınız bir hizada olsun…” 213

Yüce Allah tamamlanmamış/kesik safları, bir ceza olarak kesmekte, kalpler arasına ayrılık, kopukluk sokmaktadır.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayete göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

“Kim bir saftaki boşluğu doldurursa Allah ona rahmetiyle yaklaşır. Kim de

bir safta boşluk bırakırsa Allah da o kimseden rahmetini keser.” 214

C. Safları Düzeltmek İmamın Sorumluluğundadır

Safları düzeltmek imamın sorumluluğundadır. Bunu bizzat kendi yapabileceği gibi -evla olan budur- bir görevli tayin edip safları düzeltebilir.

Saf düzeniyle ilgili bir yanlışı namazdan önce düzeltebileceği gibi, namaza durduktan sonra da düzeltebilir. Yukarıda namaza başlamadan önce

saf düzeltme örneklerini okuduk. Namaza başladıktan sonra saf yanlışlarını düzeltmeye dair şu örnekleri verebiliriz:

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), rahatsızlanmıştı. Kendisi oturur vaziyette iken onun arkasında namaz kıldık. Ebu Bekir de (ra) cemaate Peygember’in (sav) tekbirini duyuruyordu. Resûlullah (sav), bir ara bize baktı bizim ayakta olduğumuzu gördü. Bize

işaret etti, biz de oturduk ve kendisine uyarak otururak namaz kıldık…” 215

tevbe edip Allah’a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz günah ve hataya devam ederse

siyah nokta artırılır ve netice de bütün kalbini kaplar. İşte Allah’ın Muttaffifin Suresi 14. ayetinde,

‘Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.’ diye anlattığı pas işte budur.” (Tirmizi, 3334)

İşlenen günahlar kalbi lekelemiş, kirletmiştir. Ayrıca okuduğumuz babın hadisleri de zahiri amellerin kalp üzerindeki etkisine delildir.

213. Ebu Davud, 667

214. Nesai, 819

215. Müslim, 413

İbni Abbas’tan (ra) nakledildiğine göre şöyle demiştir:

“Bir gece Meymune’nin yanında kaldım. Peygember (sav) namaza kalktı…

Bende kalktım, abdest aldım. Namaz kılmak için kalkınca ben de sol tarafında durdum. Kulağımdan tutup sağ tarafına doğru çekti…” 216

“Resûlulluh (sav) ile yürümeye devam ettik… Resûlullah (sav) namaz kılmaya

durdu… Sonra gidip Resûlullah’ın (sav) soluna durdum. Elimden tutup sağına gelene kadar beni döndürdü. Sonra Cebbar ibni Sahr geldi abdest alıp

Resûlullah’ın (sav) soluna durdu. Resûlullah da (sav) ellerimizden tutup gerisinde

duracağımız vaziyete gelene kadar bizi itti…” 217

Şurahbil’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cabir ibni Abdullah’dan işittim şöyle diyordu, ‘Resûlullah (sav) akşam namazını kılıyordu, ben de gelip onun solunda namaza durdum, o da beni çekerek

sağ tarafına durdurdu.’ ” 218

Örneklerin her birinde Allah Resûlü (sav) namaza durduktan sonra cemaate müdahale etmiştir. Kimi zaman işaretle kimi zaman fiilî olarak saf

düzeninin sünnete uygun olmasını sağlamıştır.

D. İlk Safta İlim ve Fazilet Ehli Durmalıdır

Ebu Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), namazda omuzlarımıza dokunur ve ‘(Saflarınızda) düzgün

durunuz! Karma karışık durmayınız! Yoksa kalpleriniz de karma karışık olur.

Benim arkamda da aklı başında olanlarınız, sonra (sırasıyla bu nitelikte) onlardan sonra gelenler, sonra (sırasıyla bu nitelikte) onlardan sonra gelenler

dursun.’ buyururdu.” 219

Allah Resûlü (sav) hemen arkasında duran safta seçkin sahabelerin durmasını isterdi. Elbette bunun birtakım hikmetleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

• İlk safın öğrenmesini sağlamak.

216. Buhari, 6316

217. Müslim, 3010

218. İbni Mace, 974

219. Müslim, 432

CEMAAT NAMAZI BABI

Enes’ten (ra) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

“Resulûllah (sav) Muhacir ve Ensar’ın namazla alakalı hükümleri öğrenmeleri

için namazda kendisine yakın durmalarından hoşlanırdı.” 220

İmam; toplumun ilim, kıraat ve fazilet yönünden en önde olanıdır. Cemaatin onun kıraatından, huşusundan, namaz adabından öğreneceği şeyler vardır. Allah Resûlü (sav) ilme meraklı, ileride sorumluluk üstlenecek ve

insanlara örnek olacak kimselerin ilk safta olmasını istemiştir.

• İmamı düzeltmeleri için

İmam namaz ahkâmında veya kıraatte hata yaptığında uyarılır. İmama

en yakın olan saf namaz ahkâmını bilen, kıraat hatalarını fark edebilecek

insanlardan olursa, yanlışları düzeltme daha kolay olacaktır.

“Peygamber (sav) sabah namazını kıldı ve bir ayeti unuttu. Namazı bitirdiğinde,

‘Ubey ibni Ka’b burada mı?’ diye sordu.

Ubey, ‘Ey Allah’ın Resûlü, falanca ayet nesh mi edildi, yoksa unuttun mu?’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Unuttum.’ buyurdu.” 221

Cârûd ibni Ebi Sebre, Ubey ibni K'ab'dan (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü (sav) insanlara namaz kıldırdı, (namazda) bir ayet eksik okudu.

(Ben de onu uyardım. Namazdan sonra) ‘Hanginiz kıraatımdan dolayı bana

itiraz etti?’ diye sordu. Ubey, ‘Ben, ey Allah’ın Resûlü, şu şu ayeti okumayı terk

ettin’ dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü ‘Tahmin ettiğim gibi. Eğer kıraatımdan dolayı biri bana itiraz edecek olsa o da ancak sen olurdun’ dedi.” 222

• İmam bir özür nedeniyle namazı bırakacak olsa, ilk saftan biri

imamete geçecektir. Hâliyle ilk safta, imamlık yapabilecek vasıfta

insanlar olmalıdır.

• Cemaatin namazı imamın namazı üzerinde etkilidir. İmama en yakın safta, namaza dikkat eden kimseler olmalıdır.

220. İbni Mace, 977; Tirmizi, 228; muallak olarak

221. Ahmed, 15365

222. Ahmed, 21281

Ebu Ravh El-Kelai’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bize namaz kıldırdı. Namazda Rûm Suresi’ni okudu. Bir

kısmını karıştırdı. Dedi ki: ‘Şeytan bize namaza abdestsiz olarak gelen kimseler nedeniyle kıraati karıştırttı. Namaza geldiğiniz zaman abdestinizi güzelleştirin.’ ” 223

E. Saftan Birini Çekmek Caiz midir?

İlk safta namaz kılan ilim ve fazilet ehl-i namaza gecikebilir. Bu durumda arkada safa durup mu namazı kılmalı ilk saftan birini geri çekip her

zamanki yerine mi geçmelidir?

Bu konuda Allah Resûlü’nden (sav) bize ulaşan bir uygulama yoktur. Bu

sebeple genel naslar ışığında soruya cevap vereceğiz.

Allah en doğrusunu bilir; birini saftan çekip yerine geçmek isabetli değildir. Çünkü;

• Allah Resûlü birini yerinden kaldırmayı, yerinden etmeyi yasaklamıştır. Böyle bir davranış kalpleri kıracak, Müslimler arasında soğukluk koyacak bir davranıştır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), ‘Bir kişi bir başkasını oturduğu yerden kaldırıp sonra da kendisi oraya oturmaz.’ buyurdu.” 224

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim oturduğu yerden kalkar sonra oraya tekrar dönerse bu yere o kimse

daha hak sahibidir.” 225

• Böyle bir davranış tüm safların dikkatini dağıtacak, huşuyu bozacaktır.

• Karşıdaki kişi tepki verebilir ve Müslimleri birleştirsin diye kılınan

namaz ara bozucu, kavga sebebi olabilir.

223. Ahmed, 15872

224. Buhari, 6269; Müslim, 2177

225. Müslim, 2179

• Bu safların kesilmesine neden olur. Allah Resûlü (sav) saf kesmeyi yasaklamıştır. Bu illete dayanarak bazı âlimler saftan adam çekmeyi haram saymıştır.226

F. Az Sayıda Cemaatin Saf Düzeni

• Şayet imamla birlikte bir kişi varsa; imamın sağ tarafında ve imamla

aynı hizada saf tutar.

Allah Resûlü (sav), Abdullah ibni Abbas’la (ra) namaz kıldığında İbni Abbas

(ra) sol tarafında saf tutmuştur. Nebi (sav) onu sağ tarafına almış ve kendisiyle aynı hizada olmasını sağlamıştır.227

Bir rivayette onu şöyle uyarmıştır:

“ ‘Ne oluyor sana! Ben seni hizama çekiyorum, sense (her seferinde) geriliyorsun.’

Bunun üzerine İbni Abbas (ra) şöyle der: ‘Sen, Allah Resûlü’yken kimsenin seninle aynı hizada durması yakışık olmaz.’

226. El-İhtiyârâtu’l Fıkhiyye, 1/210; Bir grup âlim saftan adam çekmeyi caiz görmüştür. Buna

Ubey ibni Ka’b’ın (ra) davranışını delil almıştır.

Kays ibni Ubad’dan (ra) rivayete göre, şöyle demiştir:

“Bir defasında ben mescidde ilk safta bulunuyordum. Bir adam beni arkamdan sertçe çekti ve

benim yerime geçti. Nasıl namaz kıldığımı bilemedim. Namaz bitince bir de ne göreyim, beni

çeken Ubey ibni Ka’b imiş. Bana şöyle dedi:

‘Ey delikanlı! Allah, seni kötülüklerden korusun. Benim bu yaptığım Resûlullah’ın (sav) bize bir

emridir. Kendi arkasına durmamızı emrederdi sonra kıbleye dönerek üç defa, ‘Kâbe’nin Rabbine

andolsun ki Ehl-i Ukad helak olacaktır.’ dedi ve şöyle ilave etti: ‘Vallahi o cemaate değil o cemaati

saptıran idarecilere yazıklar olsun.’

Ben, ‘Ey Ebu Yakub, ‘Ehl-i Ukad’ ile neyi kastediyorsun?’ diye sordum.

O da, ‘İdareciler” diye cevap verdi.” (Nesai, 808)

Ancak bu istidlal yerinde değildir. Zira;

• Bu münferit bir sahabe fiilidir ve münferit sahabe fiili hüccet değildir.

• Allah Resûlü “Saftan birini çekin.” dememiştir. Ubey ibni Ka’b (ra) “İlk safta olun.” emrini yorumlamıştır. Yorum isabetli olabileceği gibi hatalı da olabilir.

• Ubey ibni Ka’b ve bir grup sahabenin özel olarak ilk safta durmaları istenmiş, Allah Resûlü’nün emrine muhatab olmuşlardır. Ki; Ubey ibni Ka’b (ra) genci saftan çekmesini bu gerekçeyle

izah etmiştir. Şayet bu rivayet delil olarak kullanılacaksa şuna delil olur: İmam birini görevlendirir

ve ilk safta olmasını emrederse, o kişi birini çekip yerine geçebilir. Allah en doğrusunu bilir.

• Bu davranış yukarıda zikredilen; birini yerinden kaldırma, kalp kırma, tartışma yaşama ve saf

kesme gibi problemlere neden olmaktadır. Bunların her biri şeriat tarafından yasaklanmıştır.

227. Buhari, 6316

Allah Resûlü (sav), ‘Allah senin ilmini ve anlayışını arttırsın.’ diye dua etmiştir.” 228

• Şayet imamla birlikte iki kişi namaz kılıyorsa imamın arkasında saf

tutarlar.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes ibni Malik’in nenesi Muleyke, Peygamber’i (sav) onun için pişirdiği bir

yemeğe davet etmişti.

Allah Resûlü (sav) yemeği yedikten sonra, ‘Kalkın, size namaz kıldırayım.’ dedi.

Enes, olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: ‘Sıkça kullanılmaktan kararan bir hasırımız vardı, ona doğru yöneldim. Üzerine biraz su serptim. Peygamber (sav) kalkıp namaza başladı. Ben ve yetim bir çocuk arkasında saf tuttuk. İhtiyar ninem ise, bizim arkamızdan namaza durdu. Allah Resûlü (sav), bize iki rekât namaz kıldırdı. Sonra yanımızdan ayrıldı.’ ” 229

“Resûlullah (sav) ile yürümeye devam ettik… Resûlullah (sav) namaz kılmaya durdu… Sonra gidip Resûlullah’ın (sav) soluna durdum. Elimden tutup sağına gelene kadar beni döndürdü. Sonra Cebbar ibni Sahr geldi abdest alıp Resûlullah’ın (sav) soluna durdu. Resûlullah da (sav) ellerimizden tutup gerisinde duracağımız vaziyete gelene kadar bizi itti…” 230

G. Kadınların Safı En Arkadadır

Kadınlar ister topluluk hâlinde ister tek olsunlar en arkada saf tutarlar.

Okuduğumuz hadis bu hükmün de delilidir. Enes’in (ra) ninesi en arkada saf tutmuştur.

228. Ahmed, 3060; Bazı âlimler; İmam, lugatta önde olandır. Buna göre, “İki kişi namaz kıldığında imam biraz önde olmalıdır.” derler. Ancak şer’i delaleti luğavi delaletin önündedir. Allah

Resûlü (sav), beraber namaz kıldığı kişiyi hizasına çekmiştir. (bk. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 57. Bab)

229. Buhari, 380; Müslim, 658

230. Müslim, 3010; Abdullah ibni Mesud (ra) iki kişiyle namaz kıldığında birini sağına birini soluna almıştır. (bk. Müslim, 534)

Ancak Allah Resûlü (sav) fiili yanında sahabe fiili bir anlam ifade etmez. Ayrıca aynı rivayette İbni

Mesud “tatbik” yapmıştır. (Rükûda elleri iki bacak arasında birleştirmek) Oysa tatbik daha sonra

yasaklanmıştır. Olabilir ki bu saf düzeni tatbik gibi daha sonra neshedilmiştir. Allah en doğrusunu

bilir.

CEMAAT NAMAZI BABI

H. Çocukların Safı

Çocukların safına dair sahih ve sarih bir nas varid olmamıştır. Allah

Resûlü’nün (sav) tüm uygulamaları; çocuklara yetişkin muamelesi yaptığı

ve bir yetişkine nasıl davranıyorsa saf konusunda çocuklara aynı muamele yaptığı yönündedir.

Yukarıda okuduğumuz rivayetlerde bir çocuk olan İbni Abbas'ı (ra) hemen yanında namaza durdurduğu;231 Enes'in (ra) evinde namaz kıldığında

Enes'i ve kardeşini hemen arkasında saf düzenine koyduğunu okuduk.232

Bu örnekler onun (sav), çocuklara ayrı, özel bir saf düzeni tayin etmediğini

göstermektedir.233

I. Safın Gerisinde Tek Namaz Kılmak

Safın gerisinde tek başına namaz kılmak yasaklanmıştır. Özrü olmaksızın saf arkasında tek başına namaz kılanın namazı iade etmesi istenmiştir.

Vabisa'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) safın arkasında tek başına namaz kılan bir kimse gördü ve namazı iade etmesini emretti." 234

Ali ibni Şeyban babasından rivayet ediyor -Ali ibni Şeyban Peygamberimize gönderilen ayetlerden birinde bulunmuştur-:

231. bk. Buhari, 6316; Nesai, 804

232. bk. Buhari, 380; Müslim, 658

233. Bir grup âlim, ergen/yetişkin olmayan çocukların safta durmasını hoş karşılamamış, çocukların ayrı bir saf olarak erkeklerle kadınlar arasında saf tutması gerektiğini söylemişlerdir. Şu

hadisi delil almışlardır,

Abdurrahman ibni Ğanm'dan rivayete göre, şöyle demiştir:

"Ebu Malik El-Eşari şöyle demiştir: 'Size Peygamber'in (sav) namazını anlatayım mı? Namaz için

kamet ettirir, önce erkekleri saf düzenine koyar, sonra çocukları onların arkasına saf düzenine

yerleştirir, sonra kadınları da çocukların arkasına alırdı ve hepsine birden namaz kıldırırdı.'

Peygamber'in (sav) namazını anlattı ve 'Namaz böyledir' dedi.

Abdula'lâ: 'Öyle zannediyorum ki Resûlullah: 'Ümmetimin namazı böylecedir.' buyurmuştu.' " (Ebu

Davud, 677; Ahmed, 22896)

Ancak hadisin isnadında Şehr ibni Havşeb vardır. Şehr ibni Havşeb hakkında konuşulmuştur.

Bir yerde çocukların özel bir safı var ve çocukların o safta durması örf hâlini almışsa, bunda

bir beis yoktur.

Ancak bu -zayıf olması muhtemel- hadislere dayanarak saflardan çocuk toplamak doğru olmasa

gerektir. Böyle bir uygulama Allah Resûlü'nün (sav) çocuklara yönelik sünnetine aykırıdır ve bu

yalnızca çocukları mescidden ve namazdan soğutacaktır.

234. Ebu Davud, 682; Tirmizi, 230-231

" 'Biz memleketimizden çıkıp Peygamber'in yanına geldik. Onun siyasi otoritesini kabul edip biat ettik. Arkasında namaz kıldık. Sonra arkasında tekrar

bir namazı daha kıldık. O namazı bitirince safların arkasında tek başına namaz kılan birini gördü.'

Ravi dedi ki: 'Peygamber (sav) o adam namazı bitirip gideceği zaman onun başına dikilerek şöyle buyurdu: 'Dön namazını tekrar kıl. Çünkü safın arkasında

tek başına duranın namazı yoktur.' ' " 235

Namaza sonradan gelip safların dolduğunu gören kişi ne yapar?

• Son safa sıkışmaya çalışır. Zira safları sıkılaştırmak, kenetlenmek Allah Resûlü'nün (sav) emridir.

• Safta yer yoksa öne geçip imamın yanında namaza durur. Allah Resûlü

namaza sonradan katıldığı hastalık günlerinde safların arasından geçerek imamın yanında durmuştur.236 Safların arasından geçmek namaza

zarar vermez. Sütre babında geçtiği gibi imam cemaatin sütresidir.237

• Şayet safta yer yok ve imamın yanına geçemiyorsa en arkada, tek olarak namaz kılar. Zira bu özür sahibidir; Allah (cc) hiç kimseye gücünden

fazlasını yüklemez. Yukarıda namazı iade etmesi istenen özrü olmayan,

kendi isteği ile saf dışında namaz kılan kimse olsa gerektir.

• Arka saftan birini yanına çekebilir mi?

Allah en doğrusunu bilir; arka saftan birini yanına çekmez. Bu konuda

sahih bir nas yoktur. Arka saftan birini çekmeyi tavsiye eden rivayetler,

muhaddisler tarafından tenkide uğramıştır.238

Ayrıca daha önce geçtiği gibi; böyle bir davranış; safları kesmek, insanı yerinden etmek, rahatsızlık vermek, tartışma ihtimaline neden olmak

gibi şeriatın yasakladığı şeylere sebep olabilir.239

Allah (cc) her şeyin en doğrusunu bilir.240

235. Ahmed, 16297; İbni Mace, 1003

236. bk. Buhari 684; Müslim 421

237. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "İmamın Cemaate Sütre Olması", 1/603

238. Neylu'l Evtâr, 1124-1127 No.lu hadis şerhleri

239. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Saftan Birini Çekmek Caiz midir?", 2/400

240. Cumhur-u ulema saffın gerisinde tek kalmayı yasak kabul etmiş, ancak namazı bozmaya-

cağını, iade etmeye gerek olmadığını söylemişlerdir. Gerekçeleri şunlardır:

• Bir grup âlim; iadeyi emreden Vabise ibni Mabed ve Ali ibni Şeyban (r.anhuma) hadislerini zayıf

görmüşlerdir. İmam Şafii'nin (rh) "Bu hadisler sahih olsaydı gereğiyle hüküm verirdim." dediği nakledilmiştir. Oysa Şafii muhhadislerden Beyhaki (rh) (Neylu'l Evtâr, 1124-1127 No.lu hadis şerhleri)

Hafız ibni Hacer (rh) (Fethu'l Bârî, 783 No.lu hadis şerhi) ve İbni Huzeyme (İbni Huzeyme, 1569-

1570) hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

• Bir grup ulema, kadının saf gerisinde tek namaz kılıyor olmasını delil alarak, kadın ve erkeğin

hüküm konusunda eşit olduğunu, bu davranışın namazı bozmayacağını söylemişlerdir. Deriz ki:

daha önce defalarca geçtiği gibi kadın ve erkek şer'i ahkâm karşısında eşittir. Ancak şeriat kadın

ve erkek arasını nas ile ayırırsa; hükümler ayrılır. Kadının saf gerisinde tek olarak namaz kılmasına

müsaade eden şeriat, erkeğe yasak getirmiştir. Bu gayet anlaşılır bir durumdur. Zira kadının erkek

saffına sıkışması, safları yararak imamın yanına geçmesi gibi bir seçeneği yoktur.

Muhaddislerden İbni Huzeyme (rh) bu istidlale şöyle cevap verir: " 'Erkeğin saf gerisinde tek namaz kılması; namazı bozar.' diyenlerin yanında da namazı bozmaz diyenlerin yanında da yasaktır.

Kadının tek namaz kılması ise iki taife yanında da emredilmiştir. Nasıl olur da yasaklanan bir şey

emredilen bir şeye kıyas edilebilir." (Fethu'l Bârî, 783 No.lu hadis şerhi)

• Bir grup âlim namazda yer değiştirme hadislerini delil almışlardır. Şöyle ki; İbni Abbas (ra), Allah Resûlü'nün (sav) solunda namaza durmuştur. Allah Resûlü (sav) onu arkasından çevirerek sağına almıştır. (bk. Buhari, 6316) Derler ki: "İbni Abbas

(ra) bir ân da olsa Nebi’nin gerisinde tek olarak namaz kılmıştır. Bu da saf gerisinde tek olarak namaz kılmanın namazı bozmadığını gösterir.”

Saffın gerisinde hiçbir özrü olmaksızın tek namaz kılan biriyle, İbni Abbas (ra) gibi şer’i bir özür

sebebiyle bir saniyelik bir süre imamın arkasında kalanı kıyas etmenin yanlışlığı izahtan vareste

olsa gerektir.

• Genel olarak Ebu Bekre hadisini delil almışlardır:

Ebu Bekre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında Resûlullah (sav) namaz kıldırırken mescide girmiştim. Resûlullah (sav) rükûya varmıştı. Bunun üzerine ben daha safa ulaşmadan rükûya gittim. Daha sonra bunu Resûlullah’a (sav)

anlattım. Bana şöyle dedi: ‘Allah senin (namaza olan) düşkünlüğünü ve hırsını arttırsın, ama bir

daha böyle yapma.’ ” (Buhari, 783)

Derler ki: “Ebu Bekre (ra) safların gerisinde namaza girmiş, rükû hâlinde ilerleyerek saffa dâhil

olmuştur. Birkaç saniyede olsa namazın bir kısmını saf gerisinde tek olarak kılmıştır. Allah Resûlü

(sav) namazı iade etmesini emretmemiştir.”

Daha önce geçtiği gibi Ebu Bekre (ra) rivayeti bu konuda delil olmaya müsait değildir. Şöyle ki;

özürsüz olarak tüm namazı saf gerisinde kılan biriyle birkaç saniye saf gerisinde kalan birini kıyas

etmek yersizdir.

Allah Resûlü (sav), Ebu Bekre’ye yasaklamış ve bir daha bunu yapmamasını istemişti. Yasak olan

bir fiille hüküm bina edilmez.

Ebu Bekre’nin o rekâta yetişmiş sayıldığına dair müspet veya menfi hiçbir işaret yoktur hadiste.

O rekâtın veya namazın sahih olduğunu kabul etsek bile; hükmü bilmeyen kimse mazurdur. Bu

yalnızca hükmü bilmeyenin namazının sahih olacağına delil olurdu.

Allah Resûlü (sav), Ebu Bekre’nin hangi fiilini yasaklamıştır?

Âlimler bu konuda ihtilaf etmiştir. Kimisi saf gerisinde tek olarak namaza girmesini; kimisi namaza gelirken acele etmesini; kimisi rükû hâlinde yürümesini (bunda hayvana benzemek vardır)

yasakladığını söylemişlerdir. Bunca ihtimalin söz konusu olduğu bir nas, açık nasların olduğu bir

konuda delil olmasa gerektir. Allah en doğrusunu bilir.

NAMAZ KİTABI

406

J. Safların Mescid Dışına Taşması

Cemaat kalabalık nedeniyle mescidin dışına taşabilir. İmamla cemaat

arasına perde/duvar/kat girebilir. Bu durumda ölçü; imamın sesini duymalarıdır. Örfen aynı mekânda sayılan imam ve cemaatin, aralarına engel

girse de beraber namaz kılmalarında bir beis yoktur.

Buhari (rh) şöyle demiştir:

“İmam ile Cemaat Arasında Duvar veya Sütre Bulunması

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: ‘Namaz kılarken imamla aranızdan bir ırmak

bile geçse bunun namaza bir zararı olmaz.’

Ebu Miclez şöyle demiştir: ‘Kişi imamın getirdiği tekbirleri duyuyorsa aralarında yol veya duvar bile bulunsa o imama uyarak namaz kılabilir.’

(769) Aişe (r.anha) şöyle demiştir: ‘Resûlullah (sav) bir gece odalarından birinde

namaz kılıyordu. Odanın duvarı biraz alçak olduğu için insanlar onu görebiliyordu. Bunun üzerine ashabdan bir kısmı ona uyarak namaz kılmaya başladı.

Sabah olunca bu yaptıklarını Resûlullah’a (sav) arz ettiler. Resûlullah (sav) ikinci

gece de kalkıp namaz kılmaya başladı. Bunu görenler yine ona uyarak namazı

kıldılar. Bu durum iki veya üç gece devam etti. Fakat bundan sonra Resûlullah (sav) bir daha kalkıp namaz kılmadı, odasında kaldı. Sabah olunca ashab-ı

kirâm bunun sebebini öğrenmek istediler. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Gece

namazının size farz kılınmasından korktum.’ ” 241

Televizyon veya radyodan imama uyulur mu?

Bu noktaya dayanarak televizyon, radyo veya internet üzerinden imama

uymanın cevazına delil çıkarılmaz. Zira dijital aletlerle imam görülüp/

duyulsa da; ne şer’an ne de örfen aynı mekândadırlar. Örfen aynı mekânda bulunmayanlar cemaat namazı kılamazlar. Ayrıca böyle bir anlayış insanları tembelliğe sevk eder: Mescide ve cemaate iştirak etmek yerine,

evlerinde ekran karşısında namaz kılarlar. Bu da şeriatın gözettiği genel

maksatlara aykırıdır.

241. Buhari, Kitâbu’l Ezân, 80. Bab

ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI

Özür Ehlinin Namazının Çeşitleri

•Hastalık Hâlinde Namaz

•Yolculuk Hâlinde Namaz

•Korku Hâlinde Namaz

Namazların Ne Zaman Cem Edilebilir?

•Yolculukta Cem Edilir

•Yağmurda ve Korku Hâlinde Cem Edilebilir

•Hastalıkta Cem Edilebilir

•İhtiyaç Hâlinde Mukimken Cem Edilebilir

Namazların Cem Edilmesiyle İlgili Bazı Meseleler

•Namazları Tertip Üzerine Kılmak Gerekir

•Cem Ederken Muvalat (Peşpeşe Kılmak) Şart Değildir

•Cem Edilen Namazlarda Bir Ezan, İki Kamet Okunur

•Namazları Cem Etmek, Allah'ın Kullarına Verdiği Bir Ruhsattır

Hastanın Namaz Şekli

•Kişi, Aklı Olduğu Müddetçe Namazını Kılar

•Kişi, Ayakta Kılmaya Güç Getiriyorsa Hasta da Olsa Ayakta Namaz Kılar

•Kişi, Ayakta Kılabiliyor, Fakat Zorlanıyorsa Bir Şeye Dayanarak Namaz Kılabilir

•Ayakta Kılamıyorsa Oturarak Kılar. Oturma Konusunda Belirlenmiş Özel Bir Heyet Yoktur

•Oturmaya Güç Yetiremiyorsa Yan Üzeri Yatarak Namaz Kılar

•Şayet Yan Yatamıyorsa Sırtüstü veya Yüzüstü Uzanarak Namaz Kılar

•Hiçbir Şey Yapamıyorsa İma Ederek, Yüzünde Hareket Eden Organlarıyla İşaret Ederek Namaz Kılar

•Sıhhatliyken Namaza Duran Kişi, Namaz Esnasında Arızi Bir Hastalık Vaki Olursa Namazını Hasta Gibi Tamamlar

•Bir Rüknu Yapamıyor Olmak, Yalnızca O Rüknu Düşürür

Özür Ehliyle İlgili Meseleler

•Namaz İçin Hastalık, Güç Yetirmek Kaydıyla Kayıtlanmıştır

•Kişi Bir Rüknu Yapmaya Güç Yetiremiyorsa, Şeriatın Gösterdiği Bir Sonraki Aşamaya İntikal Eder

•Hasta Olduğu İçin Şer'i Özürden Faydalanan Kimse Tam Ecir Alır

•Hastalığın Kıyam Rüknunu Düşürdüğü; Oturarak ve Uzanarak Namaz Kılmayı Mübah Kıldığı Yer Farz Namazlardır

•Nafile Namazlarda Hiçbir Özür Olmaksızın Kişinin Oturarak, Uzanarak veya Binek Üstünde Namaz Kılmasına Bir Engel Yoktur

Yolcu Namazı ve Namazın Cem Edilmesiyle İlgili Meseleler

•Yolculuk Hangi Amaçla Yapılırsa Yapılsın Namazlar Kısaltılarak Kılınabilir

•Kişi Sefer İçin Harekete Geçtiği Ânda Lugaten Yolcudur ve Yolculuk Hükümlerine Muhataptır

•Kişi Hareket Hâlinde Olduğu Sürece Namazlarını Kısaltır

•Kişi Hedeflediği Beldeye Vardığında Şayet Ne Kadar Kalacağını ve Ne Zaman Döneceğini Bilmiyorsa Süre Ne Kadar Uzarsa Uzasın Namazlarını Kısaltabilir

•Hayatı Yolculukta Geçen Meslekler, Seferde Oldukları Müddetçe Namazlarını Kısaltabilirler

•İki Farklı Bölgede İki Ayrı Evi Bulunan ve İkisi Arasında Gidip Gelenler; Yolda Oldukları Sürece Seferîdir. İkamet Adreslerine Vardıklarında Mukim Hükmündelerdir

•Günümüz Şartlarında Öğrenciler ve İşçiler; Yıllarca Bir Yerde Yaşamakta, Orada İkametgâh Edinmekte ve Orayı Bir Vatan Gibi Kullanmaktadır, Bu Nedenle Mukim Hükmündelerdir, Namazı Tam Kılarlar

•Uçak, Gemi, Tren veya Araba Yolculuğu Olduğuna Bakmaksızın Her Yolculukta Namazlar Kısaltılabilir

•Namazları Kısaltan Bir Yolcu, Namazları Tam Kılan Bir İmamın Arkasında Namaz Kılabilir. Bu Durumda İmama Uyarak Namazı Tam Kılar

•Namazları Tam Kılan Bir Mukim, Seferî Bir İmama Tabi Olabilir. Bu Durumda İmam Selam Verdikten Sonra Namazını Tamamlar

•Yolculuk Esnasında Sabah Namazının Sünneti Hariç Revatip Sünnetler Kılınmamalıdır.

•Yolculuk Hâlinde Mutlak Nafileler (Binek Üstünde) Kılınabilir

•Yolculuk Halindeki Kişi, Yolcu Olduğu Müddetçe Namazları Cem-i Takdim, Cem-i Tehir veya Cem-i Suvari Olarak Cem Edebilir.

•Cem Edilen Namazlarda İster Cem-i Takdim İster Cem-i Tehir Olsun Namazların Normal Düzeni İçinde Kılınması Gerekir

•Cem Edilen İki Namazı, Ara Vermeden Peş Peşe Kılma Zorunluluğu Yoktur

•Sefer/Yolculuk Sebebiyle Cem Edilen Namazlar İçin Tek Ezan Okunur, Her Namaz İçin Ayrı Kamet Getirilir

Yüce Allah kullarına karşı merhametlidir. Onlar için kolaylık diler, zorluk dilemez:

“…Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bu kolaylaştırma) sayılı günleri tamamlamanız ve sizi hidayet etmesinden ötürü Allah’ı yüceltip/en büyük olarak bilmeniz ve şükretmeniz içindir.” 1

“Allah yolunda hakkıyla/Allah’ın şanına yakışır şekilde cihad edin. O sizi seçti. Dinde size bir darlık/güçlük yüklemedi…” 2

O’nun (cc) şeriatının genel ilkelerinden biri; herkesi gücünün yettiğiyle sorumlu tutmak, herkesten gücü nispetinde amel talep etmektir.

“Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez. Herkesin kazandığı (hayır) lehine, yaptığı (günahlar da) aleyhinedir…” 3

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının…” 4

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Çünkü sizden öncekiler,

1. 2/Bakara, 185
2. 22/Hac, 78
3. 2/Bakara, 286
4. 64/Teğabûn, 16

peygamberlerine soru sordukları ve onlara çokça başvurdukları için helak oldular. Size bir şeyi yasak ettiğimde ondan kaçınınız. Bir şeyi emrettiğimde

onu gücünüz yettiği kadar yapınız.” 5

Bu naslardan yola çıkarak İslam âlimleri bir fıkıh kaidesi belirlemişlerdir: “Meşakkat/zorluk, kolaylaştırmayı celbeder.” 6

Kişinin içinde bulunduğu kalıcı/geçici özürler, sorumluluklarını yerine getirmesine engel oluyorsa, şeriat kolaylaştırır. Kimi zaman sorumluluğu kaldırır:

“Allah’a ve Resûl’üne karşı samimi olup da zayıf olan, hasta olan ve harcayacak mal bulamadığı için (savaşa katılmayanlara) bir günah yoktur. Muhsinlerin/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanların aleyhine bir yol yoktur.

Allah, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.” 7

“Kör olana günah yoktur, topal olana günah yoktur, hasta olana da (savaştan

geri kaldıkları için) günah yoktur. Kim Allah’a ve Resûl’üne itaat ederse, onu

altından ırmaklar akan cennete sokar. Kim de (itaatten) yüz çevirirse ona, can

yakıcı (bir azapla) azap eder.” 8

Kimi zaman o ameli yapıp yapmama konusunda mükellefi serbest bırakır:

“(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun).

(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik,

yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar. Kim de (kendi isteğine bağlı olarak) fazladan hayır işlerse, bu onun

için daha hayırlıdır. Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.” 9

Kimi zaman farklı alternatiflerle sorumluluğu hafifletir:

“Hac ve umreyi Allah için tamamlayın. (Hac veya umre vazifesini tamamlamaktan herhangi bir özür nedeniyle) alıkonursanız, kolayınıza gelen bir kurban

5. Buhari, 7288; Müslim, 1337

6. El-Eşbâh ve’n Nezâir, 1/12

7. 9/Tevbe, 91

8. 48/Fetih, 17

9. 2/Bakara, 184

(gönderin). Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın. Sizden kim hasta olur ya da başında (ona eza veren) bir şikâyeti olur ise fidye olarak oruç tutması, sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir. (Engeller kalkıp) emniyete kavuştuğunuz zaman, kim hac zamanına kadar umreden faydalanmak ister ise kolayına gelen bir kurban (kessin). (Kurbanı) bulamayan da üç günü hacda yedi günü de döndükten sonra olmak üzere tastamam on gün oruç tutsun. Bu (fidye), ailesi Mescid-i Haram (mıntıkasında) oturmayanlar içindir. Allah’tan korkup sakının ve bilin ki Allah, cezası çetin olandır.” 10

Kimi zaman kademe kademe hafifleterek kolaylaştırır:

İmran ibni Husayn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Basur (Hemoroit) olmuştum. Peygamber’e (sav) namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti, ‘Ayakta kıl. Ayakta kılamayacak kadar kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yanın üzerine uzanarak kıl.” 11

İslam şeriatının kolaylaştırılmış bir şeriat olmasının nedeni; onun kıyamete kadar geçerli olacak olan, evrensel bir şeriat olmasındandır. Zira önceki şeriatler yerel ve belli topluluklara hastı. Gelen her peygamber bir önceki şeriatte değişiklikler yapar, içinde bulunduğu şartlara uygun bir amel fıkhı oluştururdu.

“Benden önceki (Tevrat’ı) doğrulayıcı ve (Tevrat’ta) sizlere haram kılınmış bazı şeyleri helal kılmak için Rabbinizden bir ayetle size geldim. Allah’tan korkup sakının ve bana itaat edin.” 12

Allah Resûlü (sav) ise tüm insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir. O (sav) son peygamberdir ve ondan sonra bir peygamber, dolayısıyla şeriat gelmeyecektir.

“De ki: ‘Ey insanlar! Şüphesiz ki ben, Allah’ın tümünüze (yolladığı) Resûl’üyüm. O (Allah ki) göklerin ve yerin hâkimiyeti/egemenliği O’na aittir. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. Diriltir ve öldürür. Allah’a ve

10. 2/Bakara, 196

11. Buhari, 1117

12. 3/Âl-i İmran, 50

Resûl'ü olan ümmi Nebi'ye iman edin. O (Nebi), Allah'a ve O'nun kelimelerine iman eder. Ona uyun ki, hidayet bulasınız.' " 13

"Muhammed, sizin erkeklerinizden kimsenin babası değildir. O, Allah'ın

Resûlü ve nebilerin sonuncusudur. Allah, her şeyi bilendir." 14

Hâliyle o, insanların yüklerini kaldırmış, her insan ve topluma uyacak,

çağları aşan bir şeriat ile gelmiştir.

"Onlar ki; yanlarında bulunan Tevrat ve İncil'de yazılı olarak (sıfatlarını) buldukları ümmi olan Resûl Nebi'ye uyarlar. Onlara iyiliği emreder, kötülükten

sakındırır; temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar; sırtlarındaki ağır yükü ve

zincirlerini kaldırır. Ona iman edenler, onu saygı ile yüceltenler, ona yardım

edenler ve onunla beraber indirilen Nur'a (Kur'ân'a) uyanlar… İşte bunlar,

kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." 15

Bu evrenselliğin bir boyutu da şeriatın kolay, kolaylaştırılmış ve zorluk

ânında kolaylaştıran bir şeriat olmasıdır.

Ebu Katade (rh) sahabe bir A'rabî'den (ra), Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Dininizin en hayırlısı en kolay olanıdır. Dininizin en hayırlısı en kolay olanıdır." 16

Allah Resûlü'nün (sav)şöyle dediği rivayet edilmiştir

"Allah'a en sevimli din, kolay olan haniflik dinidir." 17

Ebu Musa'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), ashabından birisini bir yere görevli gönderdiğinde, 'Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.' diye emir buyurdu." 18

Şeriatın kolay ve kolaylaştırıcı olması; onu canlı, yaşayan, karşılaştığı sorunlara çözüm bulan bir şeriat kılmıştır. Hayata yön veren nasları sayılı

13. 7/A'râf, 158

14. 33/Ahzâb, 40

15. 7/A'râf, 157

16. Ahmed, 15936

17. Buhari, Kitâbu’l İmân, 29. Bab başlığı, muallak olarak

18. Müslim, 1732

olsa da; koyduğu genel ilkeler ve özürler karşısında takındığı kolaylaştırıcı tavır, onu kuşatıcı bir hukuk düzeni hâline getirmiştir. Bugün bazı

makamlar şeriatın tatbik edilemeyeceğini, on dört asır önce inen nasların

bugüne uygun olmadığını iddia etmektedir. Hiç şüphesiz bu; onların İslam şeriatını bilmiyor oluşundan ve kalplerine içirilmiş buzağı sevgisinden (Batı hayranlığından) dolayıdır. Kâfirler, müşrikler ve onların yerli

marabaları hoşlanmasa da İslam şeriatı her çağa uygundur. Beyinlerde

bulunan Batılı prangalar ve kalplerde süslenmiş şirk itikadı dışında onun

tatbik edilmesine engel bir durum söz konusu değildir.

I. Hastalık Hâlinde Namaz

İslam şeriatı hastalığı özür olarak kabul etmiş; şer’i sorumlulukların birçoğunda hastalığa özel hükümler indirmiştir.

“…(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar. Kim de (kendi isteğine bağlı olarak) fazladan hayır işlerse, bu onun

için daha hayırlıdır. Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.” 19

“…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden

gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm alın. Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah, (din konusunda) sizi

zora sokmak/işinizi zorlaştırmak istemez. Fakat Allah, şükredesiniz diye sizi

temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister.” 20

Târık ibni Şihâb’dan (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır.” 21

A. Özür Olan Hastalığın Ölçüsü

Naslardan okuduğumuz gibi şeriat, hastalığı özür kabul etmiştir. Hepimizin bildiği gibi hastalık derece derecedir. Kimi zaman sıradan bir ağrı,

kimi zaman insanı yatağa düşüren şiddettedir. Bu hastalıklardan hangisi

ibadetlere kolaylık getiren şer’i özürdür?

19. 2/Bakara, 184

20. 5/Mâide, 6

21. Ebu Davud, 1067

Şer’i nasları incelediğimizde hastalık özrünün iki kısma ayrıldığını görürüz:

• Namaz için hastalık, güç yetirmek kaydıyla kayıtlanmıştır. Kişi bir

rüknu yapmaya güç yetiremiyorsa, şeriatın gösterdiği bir sonraki aşamaya intikal eder.

İmran ibni Husayn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Basur (Hemoroit) olmuştum. Peygamber’e (sav) namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti, ‘Ayakta kıl. Ayakta kılamayacak kadar

kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yanın üzerine uzanarak kıl.” 22

Bu kaydı bizzat Allah Resûlü (sav) koymuştur. Hastalık özrüyle ibadet

eden herkes, buna riayet etmek durumundadır. Hangi durumda güç yetirilmemiş kabul edileceği insana bırakılmıştır. Güç yetiremediğine inanan özür sahibidir.

• Namaz dışında hastalıklarda ise; mutlak olarak hastalık özür kabul

edilmiş, bir kayıtla kayıtlanmamıştır. Kişi kendini hasta hissediyor ise,

hastalık ruhsatlarından faydalanabilir. 23

22. Buhari, 1117

23. İslam âlimleri arasında hastalık ruhsatından faydalanmak için çeşitli kayıtlar zikredenler

olmuştur.

“Hasta Kimselerin Namazı

Farz namazı ayakta kılamayacak kadar hasta olan kimseler, namazlarını oturarak kılarlar. Ayakta

durmaya muktedir oldukları hâlde, durdukları takdirde kendilerinde başka bir hastalığın peydahlanacağı veya asıl hastalıklarının artacağı veyahut da iyileşmelerinin gecikeceği muhakkak

olan hastalar da namazlarını oturarak kılar. Söz gelimi kendisinde sürekli sidik akıntısı bulunan

bir kişi, ayakta kıldığı takdirde kendisinden sidik akacağını ve oturarak kıldığı takdirde abdestinin

sağlam kalacağını bilirse, bu da namazını oturarak kılar. Sıhhatli bir kişi ayakta kıldığı takdirde

bayılacağını veya başının döneceğini tecrübe veya başka bir yöntemle bilirse, bu da namazını

oturarak kılar. Bütün bu kimseler namazlarını rükû ve secde ile tamamlarlar. Bir kişi desteksiz

olarak ayakta durmaktan aciz olur da duvara veya değneğe dayanarak veya başka bir şekilde

ayakta durabilirse, dayanarak da olsa namazını ayakta kılması gerekir. Hanefilerle Hanbeliler bu

hükümde görüş birliği etmişlerdir. Malikilerle Şafiiler bu görüşe muhaliftirler.

Malikiler dediler ki: ‘Bir şeye dayanarak ayakta durmaya muktedir olan kişinin, namazı ayakta

kılması gerekmez. Hiçbir şeye dayanmaksızın oturabilirse oturarak kılması mümkündür. Ama bir

şeye dayanmaksızın oturamıyorsa, bu durumda bir şeye dayanarak da olsa namazını ayakta kılması gerekir.’

Şafiiler dediler ki: ‘Kendisine yardımcı olan bir kişiye yaslanarak ayakta durabilecek olan bir kişi

eğer yardımcısına sadece her rekâtın kıyamının başlangıcında ihtiyaç duyarsa namazı (bu şekil-

de olsun) ayakta kılması gerekir. Ama sadece başlangıcında değil de, kıyamın tümünde yardımcıya ihtiyacı varsa, namazını ayakta kılması vacip olmaz; oturarak kılar. Değnek veya duvar gibi

şeylere yaslanarak ayakta durabilen bir kişi, kıyamın tümünde daha yaslanmaya ihtiyaç hissetse

namazını ayakta kılması vacip olur.” (Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı, Abdurrahman Ceziri, 2/703)

Açıkça söylemek gerekirse; bu kayıtlar şer’i değil, içtihadidir. Amacı insanların dini ahkâmla oynamasına engel olmak, fısk ehlinin şer’i sorumluluklardan kaçmasına yol vermemektir.

Bu bir yaklaşımdır. Buna mukabil şöyle bir yaklaşım vardır ki -Allah en doğrusunu bilir- şeriatın

ruhuna, kolaylaştırma ilkesine daha uygundur.

Seyyid Kutub (rh) şöyle der:

"Âyet-i kerîmenin hükmü, mutlak şekilde sefer ve hastalık sebebine mebnidir. Tahdid edilemez.

Hasta sıhhat bulunca, misafir evine dönünce eda etmek kaydıyla, nasıl ve ne şekilde olursa olsun orucunu bozabilir. Kur'an-ı Kerim'in mutlak olan bu nassını böylece anlamak daha evlâdır.

İslâmî anlayışa en yakın olan tefsire göre, zorluğun kalkması ve zarûretin def edilmesi bakımından hükm-ü ilâhî seferin meşakkatını veya hastalığın şiddetini nazarı itibara almamaktadır.

Bahis mevzu olan murad-ı ilâhî, mutlak şekilde hastalık ve seferdir; zorluk değil, kolaylıktır. Biz

hükm-ü ilâhînin neden mutlak hastalığa veya mutlak sefere taalluk ettiğinin hikmetini bilemiyoruz. Hastalık ve sefer hususunda insanların bilmeyip, Allah'ın bildiği başka hususlar olabilir.

Veya bu hususlarda insanın takdirine mazhar olmayan, henüz açığa çıkmamış, başka hususlar

da bulunabilir... Madem ki Yüce Allah bu hükm-ü ilâhînin sebebini açıklamamıştır; bizim de bu

hususlarda te'vil yoluna gitmemiz için hiçbir sebep yoktur. Bizim için hikmetini kavrayamasak

da, ilâhi ahkama itaat etmek gerekir. Orucun hikmetini idrak etmemiz değil, yerine getirmemiz

lâzımdır." (Fî Zılâl-il Kur'ân, Seyyid Kutub, 1/349-350, Bakara Suresi 184. ayetin tefsiri)

Namazda hastalık özrünün ölçüsü güç yetirememedir. Kişi güç yetiremediğini düşünüyorsa hastadır ve şer'i özürlerden faydalanabilir.

B. Hastalık Özrü Farz Namazlar İçindir

Hastalığın kıyam rüknunu düşürdüğü; oturarak ve uzanarak namaz kılmayı mübah kıldığı yer farz namazıdır. Zira nafile namazlarda hiçbir

özür olmaksızın kişinin oturarak, uzanarak veya binek üstünde namaz

kılmasına bir engel yoktur.

Basur (Hemoroit) hastası olan İmran ibni Husayn Peygamber'e (sav) oturarak namaz kılmanın hükmünü sordu ve Resûlullah (sav) ona şöyle cevap

verdi:

"Ayakta kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan, ayakta kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır. Yatarak kılan ise oturarak kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır." 24

Allah Resûlü (sav) hasta olmadığı hâlde nafile namazları oturarak kılmıştır.

Abdullah ibni Amr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav), 'Bir kimsenin oturarak kıldığı namaz, yarım namazdır.' diye

buyurduğu bana bildirildi. Bunun üzerine kendisinin yanına gittim. Kendisini, oturarak namaz kılarken buldum. Elimi başının üzerine koydum. Bana, 'Ey

Abdullah ibni Amr neyin var?' buyurdu.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü senin, ‘Bir kimsenin oturarak kıldığı namaz, yarım namazdır.’ diye buyurduğu bana bildirildi, ama sen de oturarak kılmaktasın?’ dedim.

O da, ‘Evet öyle ama ben sizden birisi gibi değilim.’ buyurdu.” 25

C. Hasta Olan Tam Ecir Alır

Hasta olduğu için şer’i özürden faydalanan kimse; tam ecir alır.

Ebu Burde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Burde ve Yezid İbni Ebu Kebşe birlikte yolculuk ediyordu. Yezid bu sı-

24. Buhari, 1115

25. Müslim, 735

rada oruçlu idi. Ebu Burde ona şöyle dedi: ‘Ben Ebu Musa’dan defalarca duydum; Resûlullah (sav) şöyle buyurduğunu söylemişti, ‘Kul hastalandığında veya

yolculuğa çıktığında sağlıklı iken veya yolculuğa çıkmadan önce yaptığı amellerin sevabını aynen alır.’ ” 26

Enes ibni Malik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, bir Müslim’i bedenindeki bir bela/hastalık ile imtihan ettiğinde şöyle der: ‘Ona daha önce (sağlıklı iken) yaptığı salih amelini yaz.’ Şayet kula şifa

verirse (bu hastalık vesilesi ile) onu yıkamış ve temizlemiş olur. Canını alacak

olursa da ona mağfiret ve merhamet eder.” 27

D. Hasta Nasıl Namaz Kılar?

İmran ibni Husayn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Basur (Hemeroit) olmuştum. Peygamber’e (sav) namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti: ‘Ayakta kıl. Ayakta kılamayacak kadar

kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yanın üzerine uzanarak kıl.” 28

• Ayakta kılmaya güç getiriyorsa; hasta da olsa ayakta namaz kılar. Allah Resûlü (sav) oturmak için güç yetirememe şartı koşmuştur.

• Ayakta kılabiliyor fakat zorlanıyorsa bir şeye dayanarak namaz kılabilir.

Hilal ibni Yesar’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Rakka’ya gelmiştim, dostlarımdan biri bana, ‘Resûlullah’ın (sav) ashabından

biri ile görüşmek ister misin?’ dedi.

Ben de ‘Öyle bir şey benim için ganimettir.’ dedim.

Böylece Vabisa'ya gittik. Arkadaşıma, 'Önce örnek oluşuna, şekline ve kıyafetine bakalım.' dedim. Bir de ne görelim. Namazda bastonuna dayanmış, üzerinde ibrişimden dokunmuş toz renkli bir bornoz ve iki uçlu bir başlık göze çarpıyordu. Namazını bitirince selam verip bastona dayanmanın hükmünü sorduk.

26. Buhari, 2996

27. Ahmed, 12503

28. Buhari, 1117

O da şu cevabı verdi: 'Ümmü Kays binti Mıhsan bana haber verdi ki Resûlullah (sav) yaşlanıp şişmanlayınca namaz kılacağı yere bir direk edinmişti de

ona dayanırdı.' " 29

• Ayakta kılamıyorsa oturarak kılar. Oturma konusunda belirlenmiş,

özel bir hey'et yoktur. Hastalığına en uygun oturma biçimi hangisi ise

o şekilde oturur. Bağdaş kurabilir, teşehhüd oturuşu yapabilir, ayaklarını uzatabilir…

Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Resûlullah'ı (sav) bağdaş kurmuş vaziyette namaz kılarken gördüm." 30

"Meczee, kendilerinden (Eslemli) olan ve Peygamber ashabından olup Uhban ibni Evs adındaki bir adamdan rivayet ettiğine göre (Uhban) dizinden rahatsızlanmış. Secdeye vardığı vakit dizinin altına bir yastık koyardı." 31

• Oturmaya güç yetiremiyorsa yan üzeri yatarak namaz kılar. Bu durumda imkânı varsa yüzünü kıbleye döner. Ancak hastalık durumu buna

müsaade etmiyorsa; istediği yanı üzere ve istediği yöne yönelerek namaz kılabilir.

Atâ'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kıbleye dönmeye güç yetiremiyorsa; yüzü hangi yöne dönükse o hâlde namaz kılar." 32

• Şayet yan yatamıyorsa; sırtüstü veya yüzüstü uzanarak namaz kılar.

• Bunu da yapamıyorsa ima ederek; yüzünde hareket eden organlarıyla işaret ederek namaz kılar.

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir hastayı ziyaret etti. Onun bir yastığa (secde edecek şekilde) namaz kıldığını gördü. Yastığı alıp attı.

Sonra hasta bir çubuk/dal üzere namaz kılmaya yeltendi onu da attı ve şöyle

29. Ebu Davud, 948

30. Nesai, 1661

31. Buhari, 4174

32. Buhari, Ebvâbu Taksîri’s Salât, 19. Bab başlığı, muallak olarak

dedi: ‘Gücün yetiyorsa yere secde edecek şekilde namaz kıl. Bunu yapamıyorsan ima et. Secde (için) eğilmen rükû (için) eğilmenden daha fazla olsun.’ ” 33

• Kişinin aklı olduğu müddetçe namazını kılar.34

• Sıhhatliyken namaza duran, arızi bir hastalık vaki olursa hasta gibi

namaz kılar. Şayet hasta, başladığı namazda sıhhat bulursa, normal olarak namaza devam eder. Zira hüküm illetiyle beraberdir. İllet (hastalık)

var oldukça hüküm de (özür namazı) vardır. İllet son bulduğunda hüküm de son bulur.

• Bir rüknu yapamıyor olmak, yalnızca o rüknu düşürür. Diğer rükunlar normal olarak eda edilir. Örneğin, secde yapamayıp rükû yapabilen

için yalnızca secde rüknu düşer. Bu durumda rükû yapmak zorunludur.

II. Yolculuk Hâlinde Namaz

İslam şeriatı yolculuğu şer’i bir özür olarak kabul etmiş, yolculuğa özel

hükümler tayin etmiştir.

“(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun)…” 35

“…Eğer hasta ya da yolculukta olursanız ya da sizden biri ihtiyaç gidermeden gelirse veya kadınlarla beraber olur ve su bulamazsanız, temiz toprakla

teyemmüm alın…” 36

“Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur. Şüphesiz ki kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.” 37

33. Es-Sunenu’l Kubrâ, 3669

34. Bir grup âlim; ima edemeyecek seviyede olanlardan namaz sorumluluğunun düştüğünü

söylerler. (Mecmu’û’l Fetâvâ, 10/440; Hanefilerin görüşü için: El-Hidâye, 1/77)

Ancak ihtiyat; aklı olanın namazı bir şekilde kılmasıdır. Zira teklif/sorumluluk akla bağlanmıştır.

Aklı yerinde olan da namazla mükelleftir. Gücünün yettiği kadarıyla Allah’tan (cc) korkar ve yapabildiği kadarıyla, velev kalpten de olsa namazını eda eder.

35. 2/Bakara, 184

36. 5/Mâide, 6

37. 4/Nîsa, 101

NAMAZ KİTABI

422

Ya’la ibni Umeyye’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattab’a, ‘Allah, ‘Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi

fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur…’ 38 buyurmuştur. Ancak şu ânda insanlar güven içerisindedirler.

(Şimdi de namazlarını kısaltacaklar mı?)’ dedim.

O da, ‘Senin çözemediğini (hayret ettiğini) ben de çözemedim (hayret ettim). Bunu Resûlullah’a (sav) sordum. Kendisi de, ‘Allah’ın size verdiği ikramdır

(sadakadır). Allah’ın ikramını (sadakasını) kabul ediniz.’ buyurdu.’ dedi.” 39

Şeriatın yolculuğa özel iki hükmü vardır.

• Namazların kasredilmesi/kısaltılması

• Namazların cem edilmesi/birlikte kılınması

A. Namazların Kısaltılması

Kasr; namazların kısaltılmasıdır. Dört rekâtlık namazların iki rekât olarak eda edilmesidir. Sabah ve akşam namazı kasr kapsamı dışındadır. Yolculukta da olsa normal kılınırlar.

1. Namazları Kısaltmanın Hükmü

Yolculuk namazının aslı iki rekâttır. Hâliyle racih ve evla olan yolculuk

hâlinde namazların kasredilmesidir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah (cc), hem ikamet hâlinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekât olarak

farz kıldı. Seferlikteki hâli aynen korundu, ancak ikamet hâlinde kılınan namaza ilave edildi.” 40

İbni Abbas’tan (ra) rivayet edilmiştir:

“Allah, Peygamberinizin dili üzerinden namazı, ikamette dört rekât, yolculukta iki rekât, korku namazında da bir rekât olarak farz kılmıştır.” 41

38. 4/Nîsa,101

39. Müslim, 686

40. Buhari, 350; Müslim, 685

41. Müslim, 687

423

ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI

Yani; yolculukta namaz dört rekâttan iki rekâta düşmemiştir. Yolculuk namazı aslı itibariyle iki rekâttır.

Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Yolculukta namaz iki rekâttır. Cuma namazı iki rekâttır. Bayram namazı iki rekâttır, bu kısaltma değil tamdır. Muhammed'in (sav) diliyle bu böyledir." 42

Allah Resûlü (sav) namazların kısaltılmasının İlahi bir sadaka olduğunu haber verir ve bu sadakanın kabul edilmesini emreder.

Ya'la ibni Umeyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer ibni Hattab'a, 'Allah, 'Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur…' 43 buyurmuştur. Ancak şu ânda insanlar güven içerisindedirler. (Şimdi de namazlarını kısaltacaklar mı?)' dedim.

O da, 'Senin çözemediğin (hayret ettiğini) ben de çözemedim (hayret ettim). Bunu Resûlullah'a (sav) sordum. Kendisi de, 'Allah'ın size verdiği ikramdır (sadakadır). Allah'ın ikramını (sadakasını) kabul ediniz.' buyurdu.' dedi." 44

Kendisi de (sav) fiilî olarak tüm yolculuklarında namazları kısaltır.

"İnsanlar İbni Abbas'a sefer namazını sormaya başladılar. Dedi ki: 'Peygamber (sav) ailesinden ayrıldığı zaman evine dönünceye kadar iki rekât namaz kılardı.' " 45

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) bu Medine şehrinden çıktığı zaman, tekrar oraya dönünceye kadar farz namazdan iki rekâttan fazla kılmamıştır." 46

42. Nesai, 1420; İbni Mace, 1063

43. 4/Nîsa,101

44. Müslim, 686

45. Ahmed, 2159

46. İbni Mace, 1067; Seferde namazların tam kılındığına dair rivayetler vardır. Buna binaen bir grup ulema namazların tam kılınabileceğini söylemiştir. Ancak bu rivayetler ya isnad ya da metin cihetiyle eleştirilmiştir.

Aişe'den (r.anha) rivayete göre, şöyle demiştir:

"Resûlullah (s.a.v) ile beraber umre için Medine'den Mekke'ye gittik. Mekke'ye varınca, 'Anam

babam sana feda olsun ey Allah’ın Resûlü! Sen namazları kısalttın, ikişer rekât kıldın, ben ise

dört kıldım. Sen iftar ettin, ben ise oruç tuttum.’ dedim. Peygamber (sav) yaptığımdan dolayı beni

ayıplamadı ve bana ‘İyi ettin.’ dedi.” (Nesai, 1456)

Bu rivayet isnadında yer alan A’la ibni Zuheyr nedeniyle zayıf kabul edilmiştir. İbni Hibban (rh)

“O, güvenilir ravilerden pekte onların rivayetlerine benzemeyen nakillerde bulunurdu.” (Neylu’l

Evtâr, 1157 No.lu hadis şerhi)

Hadisin metni de münker kabul edilmiştir. Zira bazı rivayetlerde bu yolculuğun Ramazan ayında

olduğu belirtilmiştir. Oysa Allah Resûlü dört umre yapmıştır; hiçbiri Ramazanda değildir. (Neylu’l

Evtâr, 1157 No.lu hadis şerhi)

Ayrıca bu rivayet sefer namazının iki rekât olduğunu söyleyen muttefekun aleyh, Aişe (r.anha) rivayetleriyle çelişmektedir. Çelişki hâlinde daha kuvvetli olan rivayetin tercihi esastır.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yüce Allah, hem ikamet hâlinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekât olarak farz kıldı. Seferilikteki hâli aynen korundu, ancak ikamet hâlinde kılınan namaza ilave edildi.” (Buhari, 350; Müslim,

685)

Yine sahabeden Osman’ın (ra) namazları tam kıldığı rivayet edilmiştir.

Abdullah ibni Mesud’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Mina’daki namazları Resûlullah (sav), Ebu Bekir ve Ömer (r.anhuma) ile birlikte ikişer rekât hâlinde kıldım. Osman (ra) döneminin başında da onunla birlikte Mina’daki namazları böyle kıldım.

Fakat Osman (ra) daha sonra tam olarak kılmaya başladı.” (Buhari, 1082; Müslim, 694)

Osman’ın (ra) bu fiilî hüccet değildir. Zira kendisi gibi sahabe olan İbni Mesud (ra) ona muhalefet

etmiştir.

Abdurrahman ibni Yezid’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman (ra) bize Mina'da dört rekât namaz kıldırdı. Bu durum Abdullah ibni Mesud’a arz edildi ve

şikâyetler edildi. Bunun üzerine İbni Mesud, ‘İnna lillahi ve inna ileyhi raciun’ diyerek şaşkınlığını

ve üzüntüsünü belirtti. Ardında da şöyle dedi: ‘Ben Peygamber (sav) ile birlikte Mina’da iki rekât

namaz kıldım, ardında Ebu Bekir ve Ömer (r.anhuma) ile de Mina’da namazı iki rekât kıldım. Dört

rekât kılmaktansa kabul olunmuş iki rekâtlık namaz kılmak daha çok hoşuma gider.’ ” (Buhari,

1084; Müslim, 695)

Ayrıca Osman’ın (ra) ne sebeple namazları tamamladığı konusunda ihtilaf edilmiştir:

Zuhri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman (ra) hactan sonra Mina’da bir süre kalmaya niyetlenip kesin karar verdiği için Mina’da dört

rekâtlı namazları dört rekât kılmıştır.” (Ebu Davud, 1961)

İbrahim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman dört rekâtlı namazları dört rekât kıldı. Çünkü Mina’yı vatan edinmişti.” (Ebu Davud, 1962)

Zuhri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osman ibni Affan, o senede hacda bedevi Araplar çok olduğu için onlara bazı namazların dört

rekât olduğunu öğretmek için namazları dört rekât kılmıştır.” (Ebu Davud, 1964)

“Osman ibni Affan Mina’da dört rekât namaz kıldı. İnsanlar onun yaptığını kabul etmediler.

(Bunun üzerine) Osman şöyle dedi: ‘Ey insanlar! Ben Mekke’de evlendim. Ve Resûlullah’tan şöyle

işittim. ‘Her kim bir yerde evlenip yuva kurarsa orada mukim namazı kılsın.’ ” (Ahmed, 443)

Bu rivayetlerin tamamı sıhhat yönünden sorunludur. Zira Zuhri (rh), Osman’ı (ra) görmemiştir. Bu

nedenle isnadlarda kopukluk vardır. (Avnu’l Ma’bûd, 1960 No.lu hadis şerhi) Hâliyle bu rivayetler Zuhri’nin (rh) Osman’ın (ra) fiiline yorumudur. Bu da ilk nesilden bu yana Osman’ın (ra) fiilinin

sünnete muhalif olduğu ve izah edilmesi gerektiği görüşünün kabul gördüğünü gösterir. Evet,

sahabe (r.anhum) onun (ra) arkasında namazı dört rekât olarak kılmıştır. Ancak bu ihtilaf çıkmasın,

İslam toplumu bölünmesin diyedir.

Abdurrahman ibni Yezid’den şöyle rivayet edilmiştir:

425

ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI

“Osman Mina’da namazları dört rekât kıldı. Abdullah ibni Mesud dedi ki: ‘Ben Peygamber (sav) ile

beraber Mina’da dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kıldım. Ebu Bekir (ra) döneminde yine iki

rekât olarak kıldım. Ömer (ra) döneminde de yine iki rekât olarak kıldım.’

Ravi Hafs şu ilaveyi yaptı: ‘Ben Osman (ra) halifeliğinin ilk dönemlerinde de dört rekât olan namazları iki rekât olarak kıldım. Sonra Osman (ra) bunları dört rekât olarak kılmaya başladı.’

Ravi Ebu Muaviye’den aktardığı ilave sözler de şöyledir: ‘Sonra size yollar ayrıldı. Ben Osman’a

uyarak kılacağım dört rekât namazın iki rekât kabul olunmuş bir namaz olmasını ne kadar arzu

ederdim.’

A’meş dedi ki: ‘Muaviye ibni Kurre üstadlarından naklederek bana haber verdi ki: ‘Abdullah ibni

Mesud dört rekâtlık namazları dört rekât olarak kılmaya başlamış, kendisine, ‘Sen Osman’ı (ra)

dört rekât kıldı diye ayıpladın şimdi ise dört rekât kılmaya başladın.’ denildi. O da, ‘Aykırılık şerdir.’ dedi.’ ’ ” (Ebu Davud, 1960)

NAMAZ KİTABI

426

2. Oruç Tutmama ve Namaz Kısaltma İçin Özür Olan Yolculuğun

Ölçüsü

Şeriat bir isme bir hüküm bina etmişse; o ismin sınırlarını anlamak için

önce şeriata (Kur’ân ve sünnete) bakılır. Şayet şeriatte bir sınır belirlenmemişse örfe bakılır. Örfte de bir sınır belirlenmemişse Arap lugatına

bakılır.47

Şeriat (Kur’ân ve sünnet); sefer/yolculuk ismine namazı kısaltma ve

oruç tutmama ruhsatı vermiştir. Ancak ne Kur’ân’da ne de sünnette bu

yolculuğa dair kayıt zikretmiştir. Kur’ân’da ve sünnette yolculuk mesafesine dair sahih ve sarih bir nas yoktur.

Hâliyle örfe bakmak durumundayız. Bir yerin örfünde yapılan yolculuğa “sefer” deniyorsa; o seferdir. Şer’i ahkâmda sabit olan namazın kısaltılması ve birleştirilmesi yapılabilir.48

Örneğin, İstanbul içinde bir ilçeden başka bir ilçeye gitmek; şehir içinde yapılan normal bir intikaldir. Ancak aynı mesafe birçok Anadolu ilinde yolculuk olarak kabul edilmektedir. İstanbul örfünde sefer/yolculuk

olmayan mesafe, Anadolu illerinde sefer sayılabilmektedir. Şeriat yolculuk için bir mesafe tayin etmediğinden her beldenin örfünce hareket etmek gerekmektedir. 49

47. İrşâdu'l Fuhûl, Eş-Şevkânî, 1/63

48. Mecmû'u'l Fetâvâ, 12/24

49. Namazların kısaltılacağı mesafe konusunda İslam âlimleri eskiden günümüze ihtilaf etmiştir. İbnu'l Munzir (rh) yirmiye yakın farklı mezhep zikretmiştir. (Fethu'l Bârî, Ebvâbu Taksiru's

Salât, 4. Bab başlığı şerhi)

Bu görüşlerden en yaygın olanları şöyle sıralayabiliriz:

• Çoğunluk dört burüdlük mesafede namazın kısaltılabileceğini söylemiş; Allah Resûlü'nden

(sav) şu hadisi nakletmişlerdir:

"Ey Mekkeliler! Dört burüd olmadıkça namazları kısaltmayınız."

Bu rivayet zayıftır. Zira senedinde Abdulvehhab ibni Mücahid ibni Cebr vardır. Metruk/Terk edilmiş bir ravidir. Nevevi (rh) onu yalancılığa nispet etmiştir. El-Ezdi (rh) ondan rivayetin helal olmadığını söylemiştir. Ayrıca ondan bu rivayeti nakleden İsmail ibni Ayyaş'tır. İsmail'in Hicazlılardan

rivayeti makbul değildir. (bk. Neylu'l Evtâr, 1162-1163)

Bu görüş Abdullah ibni Ömer ve Abdullah ibni Abbas'ın (r.anhuma) fiilî olarak rivayet edilmiştir.

(Buhari, Ebvâbu Taksiru's Salât, 4. Bab)

Sahabe sözü hüccet değildir. Birazdan geleceği gibi Allah Resûlü'nün (sav) uygulaması bu rivayetten farklıdır.

Bu görüşe göre namazların kısaltılacağı mesafe dört burüddür. Bir bürud, dört fersah; bir fersah,

üç mil; bir mil, 1,68 km'dir. Buna göre 4 burüd=16 fersah= 48 mil= 80,640 km olur. (Şer'î Ölçü

Birimleri ve Fıkhî Hükümleri, M. Necmeddin El-Kûrdi, s. 283) Yani cumhura göre namazları kasr ve

oruç tutmama mesafesi seksen kilometredir.

• Bir grup ilim adamı bazı hadislere dayanarak; deve yürüyüşüyle üç günlük mesafenin namazların kısaltma mesafesi olduğunu söylemişlerdir. Delil olarak bu ve benzeri hadisleri almışlardır:

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kadınlar yanlarında kendileriyle evlenmeleri haram olan bir yakınları bulunmadan üç günlük

yolculuğa çıkmasın." (Buhari, 1087; Müslim, 1338)

Bu hadis farklı rivayetlerde iki gün ve bir gün olarak da varid olmuştur.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ve Ahiret Günü'ne iman eden bir kadının bir gün veya bir gecelik yolculuğa yanında

kendisiyle evlenmesi haram olan biri bulunmadan çıkması helal değildir." (Buhari, 1088; Müslim,

1339)

Peygamber (sav) ile birlikte on iki savaşa katılan Ebu Said (ra) şöyle demiştir:

"Peygamber'den (sav) işittiğim şu dört şey çok hoşuma gitti: Bir kadın, yanında kocası veya mahremi bulunmaksızın iki günlük yolculuğa çıkamaz. İki günde; Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nda oruç tutulmaz. İki namazdan sonra namaz yoktur: İkindiden sonra Güneş batıncaya

kadar, sabahtan sonra Güneş doğuncaya kadar. Yalnızca üç mescide gitmek için yolculuk yapılabilir: Mescid-i Haram, benim mescidim (Mescid-i Nebevi) ve Mescid-i Aksa." (Buhari, 1864)

Bu hadisten, gayenin seferin müddetini belirlemek değil, kadının tek başına yolculuk yapmasını

yasaklamak olduğu anlaşılır. Kaldı ki ileride geleceği gibi Allah Resûlü (sav) bu mesafeden çok

daha az mesafede namazları kısaltmıştır.

Günümüz Hanefi uleması bu mesafenin doksan kilometreye tekabül ettiğini belirtmiştir. (Büyük

İslam İlmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, s. 187)

Sonuç: Allah Resûlü'nün (sav) ve ashabın uygulamalarına baktığımızda, yukarıda mezkûr mesafelerden çok daha kısa mesafelerde namazları kısalttıklarını görürüz.

• Yahya ibni Yezid El-Hünai'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Enes ibni Malik'e, namazı kısaltmayı

sordum. O da, 'Resûlullah (sav), üç mil veya üç fersahlık bir yola çıktığında namazı iki rekât kılardı.'

dedi." (Müslim, 691)

Üç mil yaklaşık olarak beş km'dir. Şayet üç fersah olduğunu kabul edersek bu da yaklaşık on beş

km yapar. Her hâlükârda Allah Resûlü (sav) yukarıda zikredilen mesafelerden daha kısa mesafelerde namazını kısaltmıştır.

• Cubeyr ibni Nufeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Şurahbil ibni Sımt (ra) ile birlikte on yedi

veya on sekiz mil (yirmi sekiz-otuz km) uzaklıktaki bir köye gitmiştik. Kendisi namazı iki rekât

kıldı. Ben de bunu kendisine sordum. O da, 'Ömer'in, Zu'l Huleyfe'de iki rekât kıldığını gördüm.

Kendisine bunu sordum. O da, 'Ben, sadece Resûlullah'ın (sav) yaptığını gördüğüm gibi yapmaktayım.' dedi.' dedi." (Müslim, 692)

Ömer (ra) Zu'l Huleyfe mevkisine gidince namazını kısaltmıştır. Medine ile Zu'l Huleyfe arası altı

mildir. Bu da yaklaşık on km yapar.

• "İnsanlar İbni Abbas'a sefer namazını sormaya başladılar. Dedi ki: 'Peygamber (sav) ailesinden

ayrıldığı zaman evine dönünceye kadar iki rekât namaz kılardı.' " (Ahmed, 2159)

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

• "Resûlullah (sav) bu Medine şehrinden çıktığı zaman, tekrar oraya dönünceye kadar farz namazları iki rekâttan fazla kılmamıştır." (İbni Mace, 1067)

Bu rivayetlerde ise hiçbir kayıt zikretmeksizin, sefere çıkışında namazı kısalttığı belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi seksen veya doksan km'nin namazları kısaltma için alt sınır olmadığı bizzat Allah

Resûlü'nün (sav) uygulamasıyla nakzedilmiştir.

Abdullah ibni Ömer'in (ra) dört burüd (seksen km) olmadan namazı kısaltmadığı rivayeti, onun

kendi sözüyle nakzedilmiştir. İbni Ebi Şeybe'nin naklettiği bir rivayette şöyle demiştir: "Bir mil'lik

(1,68 km) yolculuğa çıksam namazı kısaltırdım." (Fethu'l-Bârî, 1086-1088 No.lu hadis şerhi; Hafız

ibni Hacer bu rivayete "isnadı sahih" der.)

Kendisi de Hanbeli olan İbni Kudame (rh) iki gerekçeyle kendi mezhebi de dâhil cumhurun görüşünü eleştirmiştir:

• Görüşlerin dayanak noktası olan Abdullah ibni Ömer ve Abdullah ibni Abbas'tan (r.anhuma),

imamların aktardığı görüşlerin hilafına görüş nakledilmiştir. Kaldı ki onlardan nakledilen, Allah

Resûlü'nün (sav) fiiline aykırıdır.

• Bir şeyin takdiri tevkifidir. (Yani ancak nasla bir ölçü konabilir.) Mücerred rey ile bir şey takdir

edilmez. Özellikle de onu takdir edecek bir asıl ve kendisine kıyas yapılacak bir benzeri yoksa.

(El-Muğnî, 2/190)

İbni Kudame (rh) taassuptan kaçınarak kendi mezhebinin delillerinin zayıflığına işaret etmiştir.

Allah en doğrusunu bilir.

429

ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI

3. Yolculuğun Gayesi

Yolculuk hangi amaçla yapılırsa yapılsın; namazlar kısaltılarak kılınabilir. Zira şeriat, namazın kısaltmasını yolculuğun kendine bina etmiş,

yolculukları birbirinden ayırmamıştır. Şu yolculukta namaz kısaltılır, bu

yolculukta kısaltılmaz diyen, mutlaka delil zikretmelidir.

Bu; şârinin mutlak olarak izin verdiğini kısıtlamaktır ve mutlaka bir delile dayanmalıdır. Böyle bir delil yoktur.50

4. Yolcu, Namazı Kısaltmaya Ne Zaman Başlar?

Yolcuya namazı kısaltma hakkı veren şeriat; ne zaman namazı kısaltmaya başlayacağına dair bir ölçü zikretmemiştir.

Kişi sefer için harekete geçtiği ânda lugaten yolcudur ve yolculuk hükümlerine muhataptır. Henüz ikamet yerinden ayrılmadan da namazları

kısaltabilir.51

50. Bir grup âlim yolculuğu üç kısma ayırmıştır: (El-Mecmû', 4/346)

Taat Seferi: İlim, cihad ve davet gibi sebeplerle yapılan yolculuk.

Mübah Sefer: Gezmek, dinlenmek gibi sebeplerle yapılan yolculuk.

Masiyet Seferi: Bir haram işlemek için yapılan yolculuk.

Taat ve mübah yolculuklarda namazın kısaltılacağı, masiyet yolculuğunda namazın kısaltılmayacağını söylemişlerdir.

Gerekçe olarak: Şeriat bu ruhsatları kolaylaştırma olsun diye vazetmiştir. Haram için yolculuğa

çıkan asidir. Asiye ruhsat verilecek olsa, işleyeceği haramda ona yardımcı olunmuş olur. Bu da

şarinin gözettiği maksada aykırıdır.

Bu istidlal iki yönden eleştirilmiştir:

• Namazın kısaltılması bir ruhsat değil; asıldır. Seferde namaz iki rekâttır.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Yüce Allah, hem ikamet hâlinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekât olarak farz kıldı. Seferlikteki hâli aynen korundu, ancak ikamet hâlinde kılınan namaza ilave edildi." (Buhari, 350; Müslim,

685)

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Namaz, Mekke'de ikişer rekât olarak farz kılındı. Peygamber (sav) Medine'ye geldiği zaman akşam namazı dışında her iki rekâta iki rekât ekledi. Çünkü akşam namazı gündüzün vitridir. Sabah

namazına da eklemedi. Çünkü kıraati uzundur. Sefere çıktığı zaman ise ilk farz kılındığı gibi namazı (iki rekât olarak) kıldı." (Ahmed, 26042)

• Yüce Allah'ın mutlak olarak zikrettiği yolculuk, ancak kendi gibi açık bir delille kayıtlanabilir.

Burada delille değil içtihadla kayıtlanmıştır. Allah en doğrusunu bilir.

51. İbnu'l Munzir (rh) âlimlerden üç görüş nakletmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, Ebvâbu Taksîri's Salât,

5. Bab başlığı şerhi)

• İkamet yeri olan şehrin son evini terk edince namazları kısaltabilir. Bu, cumhurun görüşüdür.

• Sefere niyet ettiğinde evinde olsa dahi namazlarını kısaltmaya başlayabilir. Bu Kufe'li fukahanın görüşüdür.

• Sefer için bineğine bindiği ândan itibaren namazları kısaltabilir.

Bu ihtilafın nedeni; konu hakkında açık bir nas olmayışıdır. Elimizdeki en açık delil Allah Resûlü'nün (sav) uygulamasıdır. O (sav) genelde Medine'den çıktıktan sonra namazları kısaltmaya başlamıştır. Usulde sabit olduğu üzere onun (sav) fiilleri mutlak olarak bir şeyin müstehap oluşuna, evla

olana delalet eder. Elbette evla olan ona (sav) ittiba edip namazları şehrin dışına çıktıktan sonra

kısaltmaktır.

Ancak bugünün Müslimleri iki sorunla karşı karşıyadır ve bu iki sorun nedeniyle bazen evla olanın hilafına hareket etmek durumundalardır.

• Şehrin son evini geçmek; bugünün şartlarında saatler alabilmektedir. Örneğin Beylikdüzü'nde oturan birinin Gebze istikametine doğru şehirden çıkması 102 km yoldur. Yine Gebze'den

birinin Edirne istikametine şehirden çıkması 102 km yoldur. Allah Resûlü (sav) dönemi için bu

mesafe uzun sefer sayılmaktadır.

• Birçok Müslim evinden çıktığında namazları eda edecek takva mescidi bulmakta zorlanmaktadır. (Konuya dair detaylı açıklama için bk. "İslam mescidlerine alternatif 'dırar mescidleri' inşa

etmek", 1/542) Hâliyle evla olanın hilafına hareket ederek, sefere çıkmadan namazlarını kasr ve

cem edebilmektedir. Allah en doğrusunu bilir.

5. Yolcu Ne Kadar Süre Namazlarını Kısaltabilir?

• Bir insan hareket hâlinde olduğu sürece namazlarını kısaltır. Zira hareket hâlinde yolcudur ve yolculuğun tüm hükümlerine muhataptır.

• Hedeflediği beldeye vardığında; şayet ne kadar kalacağını ve ne zaman döneceğini bilmiyorsa, süre ne kadar uzarsa uzasın namazlarını

kısaltabilir.

Tirmizi'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir beldede yerleşmeye niyet etmedikçe yıllarca namazları kısaltabileceğine

dair ilim ehli icma etmiştir." 52

Allah Resûlü'nün ashabı belirsizlik olan yolculuklarda uzun zaman namazları kısaltmışlardır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gazvede Azerbeycan'da bulunuyorduk. Kar yolumuzu kapattı. Altı ay

namazları iki rekât kıldık." 53

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün ashabı Rema Hürmüz'de dokuz ay kaldılar. Namazı kısaltıyorlardı." 54

• Gittiği yerde ne kadar kalacağını ve ne zaman döneceğini biliyorsa;

evine dönene kadar namazları kısaltır.55

52. Tirmizi, 548 No.lu hadisin açıklaması

53. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5472

54. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5480

55. Bu konuda âlimler arasında ihtilaf olmuştur. Tirmizi (rh) görüşleri şöyle aktarır:

“Tirmizi (rh): ‘Bu konuda İbni Abbas (ra), yoluyla gelen bir rivayette Resûlullah’ın (sav), bir seferinde

on dokuz gün kaldığı hâlde iki rekât kıldığı, on dokuz günden fazla kalırsak dört rekât kılarız,

dediği rivayet edilmiştir.’

Yine Ali’den (ra): ‘Kim bir yerde on gün kalırsa namazları tam kılar.’ şeklinde bir rivayet daha

gelmiştir.

İbni Ömer’den (ra): ‘Kim bir yerde on beş gün kalırsa namazları tam kılar.’ rivayeti de vardır. ‘On iki

gün kalırsa’ rivayeti de vardır.

Said ibni Müseyyeb’den: ‘Dört gün kalan dört gün kılar.’ şeklinde bir rivayeti de Katade ve Atâ

El-Horasani rivayet etmişlerdir. Davud ibni Ebi Hind ise bir rivayet ortaya koymaktadır. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır.

Sufyan-ı Sevri ve Kufeliler namazları kısaltma suresini on beş gün olarak sınırlamışlardır. On beş

Allah Resûlü’nün (sav) sünnetinde sabit olan evinden çıktığında evine dönene kadar namazları kısaltarak kıldığıdır ki onun (sav) sünnetine bakıldığında konu hakkında varid olan birçok görüşü çürüttüğü görülür.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte Medine’den Mekke’ye gitmek üzere yola çıkmıştık.

Biz Medine’ye dönene kadar Peygamber (sav) ile birlikte Medine’den Mekke’ye

gitmek üzere yola çıktık. Biz Medine’ye dönene kadar Peygamber (sav) namazları ikişer rekât hâlinde kılmıştı.

Hadisin ravileri olan Yahya ibni Ebi İshak, Enes’e, ‘Mekke’de hiç kaldınız mı?’

diye sorunca Enes ibni Malik şu cevabı vermiştir,

‘Orada on gün kaldık.’ ” 56

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Tebuk’te yirmi gün kaldı ve namazlarını kısaltarak kıldı.” 57

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bu Medine şehrinden çıktığı zaman, tekrar oraya dönünceye

kadar farz namazdan iki rekâttan fazla kılmamıştır.” 58

“İnsanlar İbni Abbas’a sefer namazını sormaya başladılar. Dedi ki: ‘Peygamber (sav) ailesinden ayrıldığı zaman evine dönünceye kadar iki rekât namaz kılardı.’ ” 59

Yolcu; evine dönmek gayesiyle evinden çıkan kimsedir. Muayyen bir

beldeye ulaştığında, orada bir müddet ikame edecek olsa da, evine dönünceye kadar yolcudur. Hâliyle tüm bu süre içinde namazları kısaltması

gün kalacağını niyet edenin namazı tam kılacağını söylemektedirler.

Malik, Şafii ve Ahmed, ‘Dört gün kalacağına niyet ederse bile namazı tam kılmalıdır’. demektedirler.

İshak’a gelince, İbni Abbas’ın hadisini en kuvvetli görüş olarak görmekte ve şöyle demektedir:

‘İbni Abbas bu hadisi Resûlullah’tan rivayet etmekte ve on dokuz gün geçince tam kılacağını

bizzat tatbik ederek örneklemiştir.’

Bir beldede yerleşmeye niyet etmedikçe yıllarca namazları kısaltabileceğine dair ilim ehli icma

etmiştir.” (Tirmizi, 548 No.lu hadis açıklaması)

56. Buhari, 1081; Müslim, 693

57. Ebu Davud, 1235

58. İbni Mace, 1067

59. Ahmed, 2159

onun hakkıdır. Bu hakkı ona veren şeriattır. Hakkı kısıtlamak, belli günlerle sınırlamak için delile ihtiyaç vardır.60

• Hayatı yolculukta geçen meslekler, seferde oldukları müddetçe namazı kısaltabilirler. Askerler, uzun yol şoförleri, gemiciler, seyyahlar vb.

meslekler bu sınıftandır. Yolda oldukları sürece yolcu/müsafir ismi onları kapsamaktadır ve yolculuk ahkâmına tabidirler.

• İki ayrı ikamet adresine sahip olanlar namazları nasıl kılar?

İki farklı bölgede iki ayrı evi bulunan ve ikisi arasında gidip gelenler;

yolda oldukları sürece seferîdirler. İkamet adreslerine vardıklarında mukimdirler. Zira her iki adres de ikametgâhtır.

6. Uzun Süreli İkametlerde Namaz (Öğrenci, İşçi vb.)

Günümüz şartlarında öğrenci ve işçi; yıllarca bir yerde yaşamakta, orada ikametgâh edinmekte ve orayı bir vatan gibi kullanmaktadır. Allah en

doğrusunu bilir; birçok yönden mukime benzediklerinden namazları tam

kılarlar, mukim hükmündedirler.61

60. Abdulah ibni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"'Peygamber (sav) bir yerde (gecesiyle birlikte) on dokuz gün kaldı ve bu müddet içinde namazları

kısaltarak kıldı. Biz (gecesiyle birlikte) on dokuz günlük yolculuk yaptığımızda namazları kısaltarak kılardık. Fakat daha uzun süreli yolculuklarda tam kılardık." (Buhari, 1080)

Bu, sahabe içtihadıdır. Hem Allah Resûlü'nün (sav) hem de kendi gibi başka sahabelerin amelinde

farklı uygulamalar söz konusudur.

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Tebuk'ta yirmi gün kaldı ve namazlarını kısaltarak kıldı." (Ebu Davud, 1235)

Sumame ibni Şerahil'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer'e yanına gidip, 'Yolcunun namazı nasıldır?' diye sorduk.

Dedi ki: 'İkişer rekâttır. Sadece akşam namazı üç rekâttır.'

Dedim ki: 'Peki, biz Zu'l Mecaz'da olduğumuz zaman nasıl yapalım?'

'Zu'l Mecaz nedir?' dedi.

Dedim ki: 'Bizim kendisinde toplandığımız ve alışveriş yaptığımız bir yer. Orada yirmi gece veya

on beş gece kalıyoruz.'

Dedi ki: 'Ey adam, ben dört ay veya iki ay Azerbaycan'daydım. Onları namazları ikişer rekât olarak

kılarken gördüm. Peygamber'in de (sav) seferde namazları ikişer rekât kıldığını kendi gözlerimle

gördüm.'

Sonra sonuna kadar şu ayeti okudu; 'Andolsun ki sizin için, Allah'ı ve Ahiret Günü'nü uman ve

Allah'ı çokça zikredenler için Allah Resûl'ünde güzel bir örneklik vardır.' (33/Ahzâb, 21)" (Ahmed,

5552)

Bu da Abdullah ibni Abbas (ra) içtihadının mutlak olmadığını göstermektedir.

61. Cumhur-u ulemaya göre bu durumdaki bir insan seferî değildir ve sefer ahkâmından ya-

rarlanamaz. Zira cumhur; bir yerde belli bir günden fazla ikamete/yararlanmaya niyet edenin

hükmen mukim olduğuna kanaat etmişlerdir. Kimine göre üç gün, dört gün, on iki gün veya on

beş gün olarak... bu süre değişmektedir. (bk. El-Mecmû', 4/364-365)

Genel anlamda muhaddisler ve bir mezheple kayıtlı olmayan ulema ise hükmen ikameti bir günle sınırlandırmamışlardır. (Mecmû'u'l Fetâvâ, 24/137-141; Zâdu'l Meâd, 4/116-119) Demişlerdir

ki; bir insan bir yerde mutlak ikamete/yaşamaya ve orayı vatan edinmeye niyet etmedikçe

seferî hükmündedir ve sefer ahkâmından faydalanır.

Muasır fukaha; yukarıdaki ayrıma bağlı olarak iki gruba ayrılmıştır:

• Cumhur-u ulema mezhebine tabi olanlar öğrenci, işçi vb. grupların uzun süre bir yerde kalacakları için seferî olmadıklarını mukim olduklarını söylemişlerdir.

• Bir yerde mutlak ikamete ve orayı vatan edinmeye niyet etmedikçe kişiyi yolcu sayan âlimler

iki kısma ayrılmışlardır:

ɔ Birinci grup; öğrenci ve işçiler; bulundukları yeri vatan edinmez ve mutlak olarak orada ikamete niyet etmezler. Derler ki: "İş bitince veya okul bitince döneceğim. Hem ne kadar kalacakları

belli değildir; hem de kalacakları süre bir amelle kayıtlanmıştır. O amel bitince döneceklerdir.

Böylece onlar altı ay, iki yıl süre bir yerde kalan, buna rağmen namazı kısaltarak kılan sahabe

durumundadırlar. Eğitim süresince namazı kasreder: dilerlerse oruç tutmayabilir, yolcu müddetini esas alıp mesh yaparlar..." (bk. Mecmû'u Fetâvâ ve Resâili'l Useymîn, 15/288-315; Şeyh İbni

Useymin bu görüşü muasırlardan Abdulaziz ibni Baz, Reşid Rıza ve hocası Abdurrahman ibni

Sa'di'ye nispet eder.)

ɔ İkinci grup; sefer ahkâmında gün sınırlamasını kabul etmese de; öğrenci ve işçi gibi uzun

yıllar bir yerde kalacak kişinin mukim hükmünde olduğunu söylemişlerdir.

Derim ki:

• Öğrenciler bir yerde ev edinip oraya yerleşmekle mukim gibidirler. Şöyle ki; yukarıda zikredilen görüş işçi ve öğrencinin durumunu -daha önce zikrettiğimiz- sahabenin durumuna benzetmiş ve şu sonuca ulaşmıştır. Nasıl ki sahabe altı ay, bir yıl, iki yıl bir yerde kalsa da namazı kasretmişse, öğrenci de/işçi de aynı durumdadır. Oysa bu benzetme hatalıdır. Çünkü bunlar Allah

yolunda cihada çıkan ve seferin ne zaman biteceği belli olmayan sahabelerdir. Şayet öğrenci/

işçi birine benzetilecekse görevli veya vali olarak bir yere atanan, orada ev tutup yerleşen ve

geri çağrılmadıkça orada kalacağını bilen sahabelere benzetilmelidir. Bu durumdaki sahabeler seferî gibi değil mukim gibi davranmışlardır.

• Bir öğrenci veya sözleşmeli işçi/memur; hadisçi âlimlerin “Mutlak ikamete niyet etmedikçe

seferîdir.” kaydına uymamaktadır. Çünkü; her ne kadar “okul bitince” döneceğim deseler de, günümüz şartlarında okul bitirmenin alt sınırı bellidir. Böylece o alt sınır boyunca orada ikamet

edeceklerine niyet ederler. Yine “iş bitince döneceğim” deseler de; günümüz şartlarında işler

sözleşmeyle yapıldığından, tayin durumlarında tayin süreleri belirlendiğinden, çalışanlar o süreler boyunca orada ikamete niyet ederler. Bu hâlleriyle “Bugün döneceğim veya yarın döneceğim.” diyen ve kalma süresi belirsiz insanlara da; “Şu iş bitince döneceğim.” diyen ve ikamete niyet

etmeyen insana da benzememektedirler. Günümüz şartlarında öğrenci/işçi daha çok hazır yerde

ikamete niyet eden mukime benzemektedir.

• Burada yapılan bir tahriçtir. Yani geçmiş âlimlerin naslardan istinbat ettiği bir sonucu alıp,

bugün karşılaştığımız bir sorunu ona uygun çözmektir. Bir grup, öğrenciyi/işçiyi mutlak ikamete

niyet etmeyenler sınıfına dâhil etmiş; bir grup da mutlak ikamete niyet edenler sınıfına dâhil

etmiştir. Söz konusu namaz olunca aslolan ihtiyattır. Bizim tercihimizde de ihtiyat esas alınmıştır.

Allah en doğrusunu bilir. Her insan dini için uygun gördüğüyle amel eder. Zira her iki tahriç de

ilmi usullere dayanmıştır.

7. Esirin/Mahpusun Namazları Kasretmesi

Esirin namazına dair hususi bir nas varid olmamıştır. Bu nedenle fukahamız genel ilkeler ışığında esirin namazını değerlendirmişlerdir. Şöyle ki;

• Yaşadığı beldede esir olan, mukim hükmündedir, namazlarını kasredemez. Zira bu durumda biri şer'an, aklen ve lugaten yolcu/seferî değildir. Mücerred esaretin namazları kasretmeye/cem etmeye sebep olmasına dair hiçbir delil yoktur. İmam Malik'e (rh) esirin namazı sorulmuş

"Mukimin namazı gibidir." cevabını vermiştir.62

• Beldesi dışında esir olanlar

Şayet onu esir edenlerle birlikte yolculuk hâlindeyse; bir beldeden başka bir beldeye intikal hâlindeyse seferî hükmündedir. Burada namazları

kasretme illeti esaret değil seferdir.63

Âlimler esirin kendi iradesiyle hareket etmediğini; bu sebeple sefer ve

ikamet ahkâmında onu esir edenlere tabi olduğunu söylemişlerdir. Onu

esir edenler seferîyse (yolculuk hâlinde) o da seferî; mukimse o da mukimdir.64

• Başka memlekette mahpus olan ve içeride ne kadar kalacağını bilmeyen kimseler (tutukluluk ve gözaltı)

Başka bir memlekette gözaltına alınan veya tutuklanan kimse; hapiste

ne kadar kalacağını bilmez. Her ay yapılan tutukluluk incelemesiyle ser-

62. Mevâhibu'l Celil Fî Şerhi Muhtasar Halîl, 2/147

63. bk. El-Bahrû'r Râik, İbni Nuceym El-Mısrî, 2/144; Et-Tac ve'l-İklîl Li Muhtasari Halîl, 1/364;

El-Muğnî, 2/191

Bu konuda Şafiilerin şu ayrıntısı dikkat çekmektedir: Esir, yolculuğa çıktığı ânda namazları kasredemez. Onu götürdükleri yerin sefer mesafesi olduğundan (seksen km) emin olmalıdır. Şayet

gittiği yerin sefer mesafesi olduğundan eminse namazları kasreder. Gittiği yerin mesafesini bilmiyorsa sefer mesafesi kadar gittikten sonra (seksen km sonra) namazı kısaltabilir. (El-Mecmû',

4/333)

Hanbeliler ise şu şartı getirmişlerdir; şayet esir zulme uğramış ve haksız yere hapsedilmişse

namazları kısaltabilir, sefer ruhsatlarından faydalanabilir. Çünkü sefer ruhsatlarından faydalanmanın yolu; seferin mübah veya taat seferi olmasıdır. İşlediği bir suçtan dolayı hapsedilen kişi

isyankârdır; seferi de isyan seferidir. Asi/Günahkâr sefer ruhsatlarından faydalanmaz. (El-Muğnî,

2/191) Derim ki: daha önce geçtiği gibi mutlak olarak sefer namazların kısaltılması için yeterlidir.

Ayrıca seferî ruhsatlardan yararlanmak için seferin mübah veya taat seferi olması şartına dair şer'i

bir delil yoktur. Allah en doğrusunu bilir.

64. El-Muhîtu'l Burhâni Fî'l Fıkhi'l Nu'mânî, 2/30-31, İmam Muhammed'den naklen

best bırakılabilir veya henüz mahkemeye çıkmadan savcı serbest bırakabilir. Bu durumda olan insan bir beldeye giden ve ne zaman döneceğini

bilmeyen insan gibidir, seferîdir. Namazlarını kasredebilir.65

Bu; genel ilkelere ve sefer ahkâmında yaptığımız tercih üzere yapılan bir

tafsilattır. Ancak şu da bir gerçektir: Türkiye gibi yerlerde gözaltına alınan

için yukarıdaki detay geçerlidir. Dört günlük gözaltı sonrasında serbest

kalabilir de tutuklanabilir de. Tutuklanan ve cezaevine konanlar ise; genelde 6 ay-1 yıldan önce serbest kalmayacaklarını bilirler. Kâğıt üstünde

çıkma ihtimalleri olsa da; zulüm mahkemeleri tutuklularının lehine olan

maddeleri uygulamada pek cimri davranır. Galiben çoğu kimse 6 ay-1 yıldan önce serbest kalmaz. Bu nedenle tavsiyemiz; gözaltına alınanların

namazı kasretmesi, tutuklanıp cezaevine konanların namazı tam kılmasıdır. Allah en doğrusunu bilir.

• Başka bir beldede hapiste olan ve içeride ne kadar kalacağını bilen

(hükümlü) kimseler

Bu kişinin seyir hâli sonlanmış ve uzun süre ikamet edeceğini bildiğinden seferîlik kapsamının dışına çıkmıştır. Böyle biri mukim hükmündedir, namazlarını tam kılar.

"Ebu Davud (rh), İmam Ahmed'e (rh) sorar, 'Esir ne zaman namazları tam kılar?'

İmam der ki: 'Onların kalesinde/hapsinde olduğunda/karar kıldığında.' " 66

Bu durumdaki biri bir beldeye yolculuk yapan ve oraya yerleşen hükmündedir. Allah en doğrusunu bilir.

8. Rahat Yolculuklarda Namaz Kısaltılır mı?

Günümüzde yolculuklar, eskiye nazaran çok daha rahattır. Eskilerin aylarca süren yolculuğu, bugün uçak yolculuğuyla birkaç saat sürmektedir.

Bu durumda namazlar kısaltılabilir mi?

Namazların kısaltılmasında illet; yolculuktur. Yolculuğun uzun veya kısa

65. Cumhur-u ulema böyle birinin seferi olduğunu kabul etmez. Zira onlara göre bir insan bir

yerde 3, 4, 15, 19 günden fazla kalacaksa namazları kasredemez, mukim hükmündedir. Esir, her

hâlükârda cezaevinde bu süreyi kalacağını bildiğinden cumhur-u ulemaya göre, başka beldede

olsa da namazları kasredemez.

66. Mesâilu'l İmâm Ahmed Rivâyetu Ebî Dâvud Es-Sicistânî, s. 331

olması, yorucu veya rahat olması değildir. Bir yerde yolculuk varsa orada namazların kısaltılması meşrudur. Hâliyle uçak, gemi, tren veya araba

yolculuğu olduğuna bakmaksızın, her yolculukta namazlar kısaltılabilir.

Asr-ı Saadet'te bir grup insan, kısaltmanın ilk etapta yolculukların güvenli olmaması nedeniyle meşru kılındığını; insanlar emniyet hâlindeyse

namazların kısaltılmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceye

Allah Resûlü (sav) şöyle cevap vermiştir:

Ya'la ibni Umeyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer ibni Hattab'a, 'Allah, 'Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi

fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur…' 67 buyurmuştur. Ancak şu ânda insanlar güven içerisindedirler.

(Şimdi de namazlarını kısaltacaklar mı?)' dedim.

O da, 'Senin çözemediğin (hayret ettiğini) ben de çözemedim (hayret ettim). Bunu Resûlullah'a (sav) sordum. Kendisi de, 'Allah'ın size verdiği ikramdır

(sadakadır). Allah'ın ikramını (sadakasını) kabul ediniz.' buyurdu.' dedi." 68

Bugün, yolculukların konfor yönünden eskiden daha iyi olduğunu ve

namazların kısaltılmayacağına yönelik görüşe de benzer bir cevap verilebilir. Yolculukta namazların kısaltılması, yolculuğun konforuna bakmaksızın, Yüce Allah'ın bir sadakasıdır.69

9. Yolcu Mukimin, Mukim de Yolcunun Arkasında Namaz Kılabilir

Namazları kısaltan bir yolcu, namazları tam kılan bir imamın arkasında

67. 4/Nîsa,101

68. Müslim, 686

69. Ayrıca insan "İbnu'l zaman"dır. Yani yaşadığı koşulların çocuğudur. Dün insanlar doğayla iç

içe, zorlu şartlarda yaşamaktaydı. Bedenen güçlü, zorlu şartları alt edecek dayanıklılığa sahip, acı

eşikleri yüksek insanlardı. Bugünün insanı da kendi zamanının çocuğudur. Her alanına konforun

hükmettiği bir hayat yaşamaktadırlar. Bedenleri zayıf, dayanaksız, acı eşikleri düşüktür. Dünün

insanı için günlerce süren bir yolculuk neyse, birçok insan için birkaç saatlik konforlu bir yolculuk

aynı şeydir.

İslam şeriatı hükümlerini sabit, ölçülebilir, yaygın olan illetlere bağlar. Değişken, ölçülmesi ve

bir kural altına alınması zor, göreceli hikmetlere değil. Namazın kısaltılmasının illeti yolculuktur.

Yolculuk her çağda ve her insan için uygulanabilir bir ölçüdür. Bu hükmün hikmeti ise yolculuğun zor olması, yani meşakkattir. Meşakkat insandan insana, yolculuktan yolculuğa, yolculuk

vasıtasından yolculuk vasıtasına göre değişebilmektedir. Bu nedenle, hükmün varlığında ve yokluğunda etkisi yoktur. (El-Fıkhu'l İslami ve Edilletuh, 1/139-140)

namaz kılabilir. Bu durumda imama uyarak namazı tam kılar. Aynı şekilde namazları tam kılan bir mukim, seferî bir imama tabi olabilir. Bu durumda imam selam verdikten sonra namazını tamamlar.

Said ibni Museyyeb şöyle aktardı:

"Ömer ibni Hattab Mekke'ye gelince onlara namazı iki rekât kıldırdı.

Sonra dönüp, 'Ey Mekke halkı, siz namazınızı tamamlayın, biz seferîyiz.' dedi.

Sonra Ömer Mina'da iki kıldı, onlara bir şey dediği bize ulaşmadı." 70

İmran ibni Husayn'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte pek çok savaşlarda bulundum. Mekke Fethi'nde

de onunla beraberdim. Mekke'de on sekiz gün kaldı.

Farzları iki rekât olarak kılıyordu ve şöyle dedi: 'Ey Mekkeliler! Siz namazları

dörder rekât olarak kılınız. Biz ise seferîyiz (yolcuyuz).' " 71

"İbni Abbas'a (ra) sorulur: 'Neden yolcu yalnızken iki rekât kılıyor da imamın

arkasında dört rekât kılıyor?'

Der ki: 'Bu Ebu'l Kasım'ın (sav) sünnetidir.' " 72

10. Yolculukta Nafile Namaz

Yolculukta kılınan nafile namaz iki kısımdır:

• Mutlak nafileler

• Farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan revatib sünnetler

a. Mutlak Nafile

Allah Resûlü (sav) yolculuk hâlinde mutlak nafileleri kılar; çoğu zaman da binek üstünde kılardı.

Enes ibni Sirin'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Enes ibni Malik'in Şam'dan gelmekte olduğunu öğrenince onu karşılamaya

70. Muvatta, 1198

71. Ebu Davud, 1229; Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir.

72. Ahmed, 1862

çıktık. Aynu't Temr denen yerde onunla karşılaştık. Onun merkebi üzerinde namaz kıldığını gördüm; kıblenin sol tarafına doğru yönelmişti.

Ona, 'Senin kıble dışında bir yöne dönerek namaz kıldığını gördüm!' diyerek şaşkınlığımı belirttiğimde şu cevabı verdi:

'Ben Peygamber'in (sav) böyle yaptığını görmeseydim asla bu şekilde namaz kılmaya kalkışmazdım.' " 73

Amir ibni Rebia'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'nü bineği üzerinde nafile namaz kılarken gördüm. Binek ne tarafa yönelirse yönelsin başı ile ima ediyordu. Fakat Allah Resûlü farz namazları hiçbir zaman binek üzerinde kılmamıştır." 74

Amr ibni Rebia'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Nebi'nin (sav) gece yolculuk sırasında bineği üzerindeyken -binek ne tarafa yönelirse yönelsin- namaz kıldığını gördüm." 75

Görüldüğü gibi o (sav); gece namazı, vitir ve kuşluk namazını seferde kılmıştır.

b. Revatib Sünnet

Allah Resûlü (sav) umumen revatib sünnetleri seferde kılmazdı. Onun (sav) seferde kıldığı revatib sünnete dair sahih/tartışmasız tek namaz; sabah namazının sünnetidir.

Allah Resûlü (sav) yolculuk esnasında uykuda kalmış, Güneş doğduktan sonra sabah namazını kılmıştır. Önce sünneti kılmış, daha sonra farzı kıldırmıştır.76

Bunun dışında onun (sav) revatib sünnetleri kıldığına dair tüm rivayetler tartışmalıdır.77

73. Buhari, 1100; Müslim, 702

74. Buhari, 1097

75. Buhari, 1104; Müslim, 701

76. bk. Müslim 681; Ayrıca bk. Buhari, Ebvâbu Taksîri’s Salât, 12. Bab

77. Bu rivayetlerin en meşhuru Bera ibni Azib’in rivayetidir:

Bera ibni Azib El-Ensari’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ile birlikte on sekiz gün yolculuk yaptım. Güneş batıya kaydıktan sonra öğle namazının farzından önce iki rekât nafileyi terk ettiğini görmedim.” (Ebu Davud, 1222; Tirmizi, 550)

Tirmizi bu hadisi rivayet ettikten sonra “ğarib” olduğunu söyleyerek zayıflığına işaret etmiştir.

Ayrıca bu rivayetin sahih olduğu kabul edilse dahi öğlen namazının revatib sünneti değilde, Güneş’in zeval vakti kılınan mutlak nafilede olabilir. (Tuhfetu’l Ehvezî, 550 No.lu hadis şerhi)

Bu rivayet sahih kabul edilecek olsa bile kendisinden daha kuvvetli rivayetlere aykırı bir sünnet

içermektedir.

Hafs ibni Âsım ibni Ömer ibni Hattab’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mekke yolunda İbni Ömer’le birlikte oldum. Kendisi öğle namazını bize iki rekât kıldırdı, sonra

yerine geldi, biz de geldik, konakladığı yerine vardığında oturdu, biz de oturduk. Sonra namaz

kılacağı yere bir baktı ki orada ayakta/namazda birtakım kimseler gördü,

‘Bunlar ne yapıyor?’ dedi.

‘Nafile namaz kılıyorlar?’ dedim.

‘Eğer nafile kılacak olsaydım, farz namazımı tam kılardım. Bak yeğenim, ben yolculukta Resûlullah (sav) ile birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekâttan fazla kılmadı. Yolculukta

Ömer’le (ra), birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekâttan fazla kılmadı. Yolculukta

Osman’la (ra), birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekâttan fazla kılmadı. Allah, ‘Allah’ın Resûl’ünde sizin için güzel bir örnek vardır.’ (33/Ahzâb, 21) buyurmuştur.’ dedi.” (Müslim

689)

Havs ibni Asım’dan İbni Ömer’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Mina’da namazı seferi olarak kıldı. Ebu Bekir ve Ömer’de. Osman’da sekiz veya altı sene

seferi kıldı.

Hafs anlatmaya şöyle devam etti: ‘İbni Ömer Mina’da namazları iki rekât kılıyordu. Sonra yatağına

geliyordu. Ben ona ‘Ey amca bu iki rekâttan sonra iki rekât daha kılabilirsin.’ dedim. O da bana

şöyle dedi: ‘Eğer nafile kılacak olsaydım, farz namazımı tam kılardım.’ “ (Müslim 694-18)

İbni Ömer (ra) öğle namazının sünnetini kılmak isteyenlere Allah Resûlü’nün (sav) fiiliyle itiraz etmiştir.

Buna binaen Allah Resûlü’nün (sav) yaptığıyla yetinmek, terk ettiğini terk

etmek evla olandır. Zira farz namaz kısaldığı hâlde revatib sünnet kılmak

hafifletme ilkesiyle uyumlu durmamaktadır. İbni Ömer’de (ra) bu gerekçeyle revatib sünnetleri kılanlara itiraz etmiştir.

B. Namazların Cem Edilmesi

Yolculuk hükümlerinden biri; namazların cem edilmesidir. Cem; bir

araya toplamak, bir araya getirmektir. Namazların cem edilmesi; iki ayrı

vakit namazının bir araya getirilerek, tek vakitte kılınmasıdır.

Cem; öğle ve ikindi ile akşam ve yatsı namazları arasında vaki olur. Şer’i

ıstılahta üç çeşit cem vardır:

• Cem-i Takdim: İkindi namazının öne çekilerek öğlen vaktinde, öğlen namazıyla birlikte kılınmasıdır. Yatsı namazının öne çekilerek akşam vaktinde, akşam namazıyla birlikte kılınmasıdır.

• Cem-i Tehir: Öğle namazının ertelenerek ikindi vaktinde, ikindi namazıyla birlikte kılınmasıdır. Akşam namazının ertelenerek, yatsı vaktinde yatsı namazıyla birlikte kılınmasıdır.

Cem-i takdim ve cem-i tehirin delili şu rivayetlerdir:

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) yolculuk sırasında, acelesi varsa, akşam namazını geciktirip yatsıyla birlikte (cem ederek) kıldığını gördüm. -Hadisi İbni Ömer’den

rivayet eden Salim de, ‘Abdullah da yolculuk hâlinde iken aynı şeyi yapardı.’

demiştir.-” 78

Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), Tebuk Gazvesi’nde mola verip hareket edeceğinde öğle vakti girmemiş ise öğleyi ikindi vaktine geciktirir ve ikisini bir arada kılardı, öğle

vakti girdikten sonra hareket edecekse ikindiyi öne alarak ikisini birlikte kılar,

sonra hareket ederdi. Akşamdan önce hareket edeceği zaman akşam namazını

78. Buhari, 1091; Müslim, 703

geciktirerek onu yatsı ile beraber kılar; şayet akşamdan sonra hareket edecekse yatsı namazını öne alarak akşamla beraber kılardı.” 79

• Cem-i Suvari: Cem-i suvari, sureten yapılan cem eylemidir. Öğle

namazını erteleyerek son vaktinde, ikindi namazını ise ilk vaktinde kılmaktır. Hakeza akşamı en son vaktinde yatsıyı ilk vaktinde kılmaktır.

Zahiren iki namaz bir arada, peşpeşe kılınmaktadır. Ancak her namaz

kendi vakti içinde eda edilmektedir. Bu sebeple buna sureten/zahiren

cem anlamında cem-i suvari denmiştir.

Hamne binti Cahş’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Çok fazla ve sıkıntılı hayız gördüm. Resûlullah’tan (sav) fetva istedim… Resûlullah (sav), ‘Bu özür kanının gelmesi şeytanın darbelerinden bir darbedir. Allah

bilir ya altı gün ya da yedi gün hayız olursun, sonra yıkan, temizlenince yirmi

üç veya yirmi dört gün namaz kıl ve oruç tut; bu sana yeterlidir. Her ay diğer

kadınlar gibi hayız günlerini sayarak âdet ve temizlik günlerini tespit edip her

ay böylece devam et. İkinci tavsiyem: Eğer gücün yeterse öğleyi geciktirerek

ikindiyi öne almaya ve gusledip bu iki namazı bir vakitte kılar; akşam

namazını geciktirip yatsı namazını öne alarak gusledip bu iki namazıda bir arada kılarsın. Sabah namazı için ayrıca gusledip onu da kılarsın.

Gücün yeterse bunları böylece yap, orucunu da tut.’ Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Bu ikinci tavsiyem bana hoş gelenidir.’ ” 80

1. Yolculukta Namazların Cem Edilmesi

Yolculuk, namazları mutlak olarak cem etmeye izin veren bir sebeptir.

Yolculuk halindeki kişi, yolcu olduğu müddetçe namazları cem-i takdim,

tehir veya suvari olarak cem edebilir. Namazın kasrına/kısaltmasına müsaade eden her yolculuk, aynı zamanda namazın cem edilmesi için de bir

müsaadedir. Yolculuğun uzun veya kısa, yorucu veya rahat, hareket hâlinde veya konaklama hâlinde olması gibi ziyade bir şart yoktur.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), Güneş batıya doğru meyletmeden önce yolculuğa çıkmışsa

öğle namazını ikindiye kadar geciktirir ve daha sonra ikisini birlikte kılardı.

79. Ebu Davud, 1208; Tirmizi, 553

80. Ebu Davud, 287; Tirmizi, 128

Fakat yolculuğa çıkmadan önce Güneş tepe noktasından batıya doğru meyletmişse önce öğle namazını kılar ve ardından yolculuğa başlardı.” 81

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) yolculuk sırasında akşam ve yatsı namazını cem ederek birlikte kılardı.” 82

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) yolculuk sırasında, acelesi varsa, akşam namazını geciktirip yatsıyla birlikte (cem ederek) kıldığını gördüm. -Hadisi İbni Ömer’den

rivayet eden Salim de, ‘Abdullah da yolculuk hâlinde iken aynı şeyi yapardı.’

demiştir.-” 83

Muaz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Tebuk Gazvesi’nde iken konaklama yerlerinden yola çıkmadan önce Güneş batıya kayarsa öğle ile ikindiyi bir vakitte birleştirerek kılardı.

Eğer Güneş batıya kaymadan önce yola çıkarsa öğleyi geç bırakır konakladığı

bir yerde ikindiyle birlikte kılardı. Akşam namazı içinde aynı şekilde hareket

ederdi. Eğer yola çıkmadan önce Güneş batmışsa akşamla yatsıyı birleştirerek

kılardı. Eğer Güneş batmadan yola çıkmışsa akşam namazını yatsıyla birlikte kılmak için tehir eder, bir konaklama yerinde ikisini bir vakitte kılardı.” 84

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) hareket hâlinde, konakladığında, meşakkat hâlinde veya rahat hâlinde namazları cem etmiştir.

2. Yağmurda ve Korku Hâlinde Namazların Cem Edilmesi

Yağmurda cemaatle kılınan namazların cem edilmesi meşrudur. Yağmurlu havada cemaati iki defa mescide toplamamak için, tek seferde iki

namaz birlikte kılınır. İslam toplumunda bir korku hâli vuku bulursa;

cemaatle kılınan namazlar cem edilebilir. Amaç mescide gelen insanları

tehlikelerden korumaktır.

81. Buhari, 1112; Müslim, 704

82. Buhari, 1108

83. Buhari, 1091; Müslim, 703

84. Ebu Davud, 1208; Tirmizi, 533

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Medine’de öğle ve ikindiyi, akşam ve yatsıyı korku ve yağmur olmadığı hâlde cem etti.” 85

Sahabe de namazlar yağmur vb. sebeple cem edildiğinde onlarla birlikte cem ederdi.

Nafi'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer, komutanlar yağmurda akşam ile yatsıyı birleştirince o

da onlar ile beraber birleştirirdi.” 86

3. Hastalıkta Namazların Cem Edilmesi

Hasta kişi namazlarını cem ederek kılabilir. Şayet abdest almak ve yataktan kalkmak ona zor geliyorsa; namaza her hazırlık yaptığında iki namazı bir arada kılabilir.

Tabiinden Atâ (rh), hastanın akşam ve yatsı namazını cem edeceğini söylemiştir.87

Bu fetva namazların ceminde sahabenin tespit ettiği hikmete de uygundur. Zira Abdullah ibni Abbas88 ve Muaz ibni Cebel89 cemin hikmetini

şöyle açıklamışlardır, “Allah Resûlü ümmetini sıkıntıya sokmak istemedi.”

4. Mukimin Namazları Cem Etmesi

Bir ihtiyaç söz konusu olduğunda, mukim namazları cem edebilir. Burada ölçü bunu alışkanlık haline getirmemek, âdet edinmemektir.

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) Medine de öğleyle ikindi namazını birlikte sekiz rekât, akşam ile yatsı namazını da yedi rekât olarak kıldırmıştır.” 90

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

85. Müslim, 705

86. Muvatta, 386

87. Buhari, Mevâkitu’s Salât, 18. Bab başlığı, muallak olarak

88. Müslim, 705

89. Müslim, 706

90. Buhari, 543

ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI

“Allah Resûlü (sav) öğle ve ikindi namazlarını Medine’de korku ve sefer olmadığı hâlde birlikte, cem ederek kıldı.

Ebu Zubeyr dedi ki: ‘Said’e sordum: ‘Neden böyle yaptı?’ ’

Dedi ki: ‘Senin bana sorduğun gibi ben de İbni Abbas’a sordum.

Şöyle cevap verdi: ‘Ümmetinden kimseyi sıkıntıya sokmak istemedi.’ ’ ” 91

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Medine’de öğle ve ikindiyi, akşam ve yatsıyı korku ve yağmur olmadığı hâlde cem etti.

Veki’in hadisinde dedi ki: İbni Abbas’a sordum, ‘Neden böyle yaptı?’ şöyle

cevap verdi:

‘Ümmetini sıkıntıya sokmak istemedi.’

Ebu Muaviye’nin hadisinde İbni Abbas’a denildi ki, ‘Allah Resûlü (sav) bunun

ile neyi murad etti?’

Dedi ki: ‘Ümmetini sıkıntıya sokmak istemedi.’ ’ ” 92

Abdullah ibni Şakik dedi ki: “Bir gün İbni Abbas ikindi namazının akabinde bize hutbe verdi. Güneş batıncaya ve yıldızlar görünür oluncaya kadar devam etti. İnsanlar ‘Namaz, namaz!’ demeye başladılar.

Ben-i Temim’den bir adam geldi ve sakinleşmeden sürekli olarak, ‘Namaz,

namaz!’ demeye başladı.

İbni Abbas dedi ki: ‘Bana sünneti mi öğretiyorsun? Anası olmayasıca! Allah Resûlü’nü (sav) öğlen ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarının arasını cem

ederken gördüm.’

Abdullah ibni Şakik dedi ki: ‘Bu sözden ötürü kalbimde bir sıkıntı olunca gelip Ebu Hureyre’ye sordum. İbni Abbas’ın söylediklerini doğruladı.’ ” 93

Allah Resûlü (sav) korku, yağmur ve yolculuk olmaksızın, Medine’de mukimken, namazlarını cem etmiştir. Amacı ümmetini sıkıntıya sevk etme-

91. Müslim, 705/50

92. Müslim, 705/54

93. Müslim, 705/57

mektir. Sahabeden İbni Abbas (ra) ilmî bir dersi kesmemek için, bu ruhsattan faydalanmıştır. Ebu Hureyre’de (ra) onu tasdik etmiştir.

Muhammed ibni Sirin (rh), İmam Malik (rh) ashabından Eşheb (rh), Şafiilerden Kaffal (rh) ve Şaşi El-Kebîr (rh), bir grup muhaddisten,94 İbnu'l Munzir

(rh) 95 ve Rebia 96 bu hadisle amel etmeyi tercih etmişlerdir.

Âlimlerin "âdet edinmemek ve alışkanlık hâline getirmemek kaydıyla" açıklaması şu sebeptendir: Allah Resûlü (sav) ve sahabe (r.anhum) Medine'de, ikamet

hâlinde namazları cem etmişlerdir. Ancak bu sürekli, yaygın bir davranış

değildir. Asıl ve yaygın uygulama namazı vaktinde ve cematle kılmalarıdır. Namazları cem etmeyi âdet haline getiren Allah Resûlü'nün (sav) ihtiyaç sahipleri için kolaylaştırıcı sünnetine değil; hevasına uymuş olacaktır.

Zira onun (sav) şeriatinde böyle bir uygulama yoktur.97

94. Ebu İshak El-Mervezi kanalıyla

95. El-Minhâc, 705 No.lu hadis şerhi

96. Fethu'l Bârî, 543 No.lu hadis şerhi

97. Cumhur-u ulema bu hadislerin zahiriyle ameli kabul etmemiş ve ikamet hâlinde yağmur/

hastalık gibi şer'i özürler olmaksızın yapılan cemi geçersiz saymışlardır. Yukarıda zikredilen rivayetleri tevil etmiş ve bazı açıklamalar getirmişlerdir. Bu açıklamaların bazısı şunlardır:

• Tirmizi (rh): "Kitabımda (Sünen-i Tirmizi) rivayet ettiğim bütün hadislerle amel edilmiş ve bir

grup âlim o hadisleri (delil) almıştır. Yalnızca iki hadis bunun dışındadır. Biri İbni Abbas'ın (ra) namazları cem hadisi, diğeri "İçki içene sopa vurun. Dördüncü defa yine içerse onu öldürün." hadisidir. (El-İlelu's Sağîr, 1)"

İmam Tirmizi'nin (rh) naklettiği icma eleştirilmiştir. Yukarıda geçtiği gibi başta sahabe ve tabiin,

sonrasında âlimler İbni Abbas'ın cem hadisini rivayet etmiş ve onunla amel etmişlerdir. Bu da

bize hem fukaha hem de muhaddislerin naklettiği icma iddialarının mutlaka tahkik edilmesi gerektiğini; çoğu zaman hakkında ihtilaf olan konularda çoğunluğun tercihini icma olarak aktardıklarını gösterir.

Ayrıca bk. İcmanın Nasla Çatışması Durumunda İzlenecek Metod, Tevhid Dergisi, S 46, s. 7; Tevhid

Dersleri Sitesi: İcma Nedir? Usulu'l Fıkıh 44, Halis Hoca (Ebu Hanzala); İcma ile İlgili Meseleler,Usulu'l Fıkıh 45, Halis Hoca (Ebu Hanzala)

Tirmizi'nin (rh) bu hadisle amel edilmeyeceği gerekçesi (var olduğunu iddia ettiği icmanın dayanağı) şudur: "İbni Abbas'ın Nebi'den başka rivayeti vardır:

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'İki namazı sebepsiz bir şekilde bir arada kılarsa, büyük günah kapılarından birine adım atmış

olur.’

Hadisi rivayet edenlerden Hameş’in künyesi Ebu Ali Er-Rahabiyyu olup adı Hüseyn İbni Kays’tır.

Hadisçilerden Ahmed ve başkaları bu kimseyi hadis rivayeti konusunda zayıf sayarlar. İlim adamları bu hadise göre uygulama yapmışlar ve yolculukta ve ‘Arafat’ta namazlar bir arada kılınabilir.’

derler. Tabiinden bazı ilim adamları hasta olan kimsenin iki vakit namazını bir arada kılmasına

izin vermiştir. Bazı ilim adamları aşırı yağmurlu havada iki vakit namazın bir arada kılınabileceğini

söylemiştir. Şafii, Ahmed ve İshak gibi. Şafii hastanın namazı cem etmesi görüşünde değildir.”

(Tirmizi, 188 ve açıklaması)

Görüldüğü gibi İmam Tirmizi, cem hadisine muarız olduğunu söylediği rivayetin zayıf olduğunu

belirtmiştir. Usulde sabit olan kaide şudur: Bir hadisin bir başka hadisin muarızı sayılması için

iki hadisinde sahih olması gerekmektedir. Zayıf rivayet sahih hadisin dengi olmadığından ona

muarız kabul edilmez.

• Bir grup âlim: “Bu hadisi yağmur gibi durumlara hamletmişlerdir. Oysa rivayetler de açıkça,

“Yağmur durumu olmaksızın namazları cem etti.” demiştir. Rivayetin kendisi bu görüşü çürütmektedir.” (El-Minhâc, 705 No.lu hadis şerhi)

• Bir grup âlim: “Bu durumu bulutlu bir güne denk gelen namaz olarak kabul etmişlerdir. Buna

göre öğle namazını bulutlu bir havada kılmış, sonra gökyüzü açılmış ve ikindi vaktinin girmiş

olduğu anlaşılmıştır. Oysa rivayetlerde öğle -ikindi ve akşam- yatsı, namazlarını cem ettiği nakledilmiştir. Bulutlu gün yorumu akşam ve yatsı namazlarının cemini açıklamamaktadır.” (El-Minhâc,

705 No.lu hadis şerhi)

Kaldı ki; sahih bir rivayet ancak kendisi gibi bir başka rivayetle tevil edilebilir; hiçbir delile dayanmayan reyle değil… Bu tevile dair delil zikretmemişlerdir.

• Bir grup âlim: “Bu durumu cem-i suvari olarak açıklamışlardır (bir namazı son vaktine erteleyip ikinci namazı ilk vaktinde kılma). Hadisin ravilerinden Ebu Şa’sa

da (rh) hadisi böyle açıklamıştır. Özellikle Şevkânî (rh) İbni Abbas (ra) hadislerinin cem-i suvariye hamledilmesi gerektiğini

ısrarla savunmuştur.” (Neylu’l Evtâr, 1175 No.lu hadis şerhi)

Hadisin, Nesai rivayetinde şöyle bir ziyade vardır, ‘Öğleyi erteledi ikindiyi öne aldı, akşamı erteledi yatsıyı öne çekti.’ (bk. Nesai, 588-589) Bu hadisleri cem-i suvariye hamletmek İbni Macışun (rh),

Tahâvî (rh), İmamu’l Haremeyn (rh) ve Kurtubi'nin görüşüdür. (bk. Fethu’l Bârî, 543. hadis şerhi)

Derim ki: Müslim rivayetinde bu cümle İbni Abbas’a (ra) değil; hadisin ravilerinden Ebu Şa’sa Cabir

ibni Zeyd’e aittir. Zira Müslim rivayetinde bu söz hadisten sonra Amr ibni Dinar ve Ebu Şa’sa arasında geçen konuşmadır. Nesai (rh) rivayetinde bu söz hadisin metnine girmiş ve Peygamberin

(sav) fiilî olarak nakledilmiştir. Bilindiği gibi ravi sözlerinin hadise girmesi idractır; bu rivayette

mudrectir.

Şeyh Adem El-İsyûbî şöyle der:

“(Öğle namazını erteledi, ikindi namazında acele etti. Akşamı erteledi, yatsı namazında acele

etti) Musannifin sözünün zahiri bu kısmın İbni Abbas’a ait olduğunu düşündürüyor. Ancak böyle

değildir. Bilakis bu Cabir b. Zeyd’e aittir ve müdrectir. Şeyhayn’in İbni Uyeyne, Amr b. Dinar yoluyla rivayeti bunu açıkça göstermektedir. Bu rivayette hadis zikredildikten sonra şu ziyade vardır:

‘Dedim ki: ‘Ey Ebu’ş-Şa’sa! Ben Allah Resûlü’nün öğleyi erteleyip ikindi namazında acele ettiğini,

akşam namazını erteleyip, yatsı namazında acele davrandığını zannediyorum.’ O dedi ki: ‘Ben de

öyle zannediyorum’

Buhari, Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar tariki ile bu hadisi tahriç etti. Hadisin zikrinden sonra şu

ziyade vardır: ‘Eyyüb, Cabir’e ‘Belki bu yağmurlu bir gecede olmuştur.’ demiş, o da ‘Olabilir’ dedi.’

Kendisine namazları cem etmenin sebebi sorulduğunda İbni Abbas’tan sabit olana gelince, bu

konuda şöyle demiştir: ‘Ümmetinin üzerine bir zorluk olmasın diyedir.’

Bu hadiste -musannifin ‘Mukimin kendisinde cem edeceği vakit’ şeklinde başlık atarak zahiren

işaret etmek istediği gibi- namazları cem etmenin, cem-i süvari olduğuna işaret eden bir şey yoktur. Çünkü ‘Öğle namazını erteledi, ikindi namazında acele etti. Akşamı erteledi, yatsı namazında

acele etti’ sözü Ebu’ş-Şa’sa’nın zannıdır. İbn Abbas’ın kesin bir şekilde ifade ettiği -ümmete zorluk olmaması- onun zannından daha evladır. Böylece hadisten kastedilen cem etmek, meseleler

bölümünde de tahkik edileceği gibi hakiki cemdir.’ (Şerhu Süneni’n-Nesai, Âdem El-İsyûbî, 589

No.lu rivayetin şerhi)

Ayrıca hadislerin zahiri bu yorumu çürütmektedir. Zira İbni Abbas (ra) şahit olduğu Peygamber

(sav) fiiline dayanarak namazı ertelemiştir. Ona itiraz edenler namazı geç kılmasına değil, vakti-

ni çıkarmış olmasına, itiraz etmişlerdir. Nevevi (rh) bu yorum için: ‘Bu yorum zayıf veya batıldır.

Zira (rivayetlerin) zahirine muhalefet ihtimali olmayacak şekilde aykırıdır.’ der.

Bu yoruma yönelik bir diğer sorun, Hattâbî’nin (rh) gündeme getirdiği sorundur. Buna göre; rivayetleri cem-i suvariye hamlettiğimiz takdirde -o günün şartlarında- bu insanlar için daha büyük

sıkıntı olacaktır. Bir namazı tam son vaktine denk getirmek, diğerini ilk vaktine denk getirmek

sıkı bir gözleme ve dikkate ihtiyaç duyacaktır. Oysa İbni Abbas’ında (ra) belirttiği gibi; Allah Resûlü (sav) ümmetini sıkıntıya sokmamak için namazları cem etmiştir. Cem-i suvariyi denk getirmek

sıkıntıyı arttıracaktır. (bk. Meâ’limu’s Sunen, 1/264)

• Bir grup âlim; bu hadisi hastalık durumuna yormuştur. Allah Resûlü (sav) hastalık ve ona

benzeyen hadisler nedeniyle namazı cem etmiştir. Nevevi (rh) bu yorumu tercihe şayan bulmuş;

Ahmed ibni Hanbel ve Şafiilerden Kadı Huseyn, Hattâbî, Mutevelli, Ruyani bunu tercih ettiğini

söylemiştir. (El-Minhâc, 705 No.lu hadis şerhi)

Hafız ibni Hacer (rh) der ki: “Şayet hastalık sebebiyle cem etmiş olsaydı yalnızca hasta olanlar

onunla cem ederdi.”

Oysa (rivayetlerin) zahiri tüm ashabıyla namazı cem ettiğidir. Ki İbni Abbas, rivayetinde bunu

açıkça belirtmiştir.

Ayrıca İbni Abbas (ra), Peygamber'in (sav) fiilini hastalık durumunda değil; ilmî bir sohbet

durumunda kullanmış ve sohbeti uzatarak namazı cem etmiştir.

Ayrıca "hastalık ve ona benzeyen özürler" sözü kapalıdır. Akla gelebilecek her özür bu kapsama

dâhil edilebilir. O durumda da hadisi "hastalık" durumuyla kayıtlamanın bir anlamı kalmaz.

Zaten İbni Abbas'ın (ra) namazlarını cemini rivayet eden Ebu Şa'sa Cabir ibni Zeyd "Bunu meşguliyetten yaptı." diyerek özür alanını alabildiğince genişletmiştir. (bk. Nesai, 589; Daru'l Ta'sil tahkik komisyonu İbni Adiyy'den (rh) naklen: "Amr ibni Herim, Cabir ibni Zeyd'den teferrüd etmiştir.

'(Rivayetlerde) bir beis olmadığını umuyorum.' hükmünü aktarmışlardır." (Nesai, 600 (Dâru't Te'sîl

tahkiki); El-Kâmil Fî Duafâi'r Ricâl, 2/402)

5. Cem Edilen Namazlarda Tertip

Allah (cc) namazları bir düzen içinde farz kılmıştır. Allah Resûlü de (sav) ister normal, ister cem, ister savaş nedeniyle namazları ertelesin tertibe riayet etmiştir. Cem edilen namazlarda ister cem-i takdim ister cem-i tehir

olsun namazlar normal düzeni içinde kılınması gerekir. Önce öğle sonra

ikindi; önce akşam sonra yatsı…

Cabir ibni Abdullah'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer, Hendek Savaşı'nda Güneş batmak üzere iken Peygamber'in (sav) yanına geldi ve Kureyşli kâfirlere hakaret etmeye başladı, 'Ey Allah'ın Elçisi Güneş

batmadan neredeyse ikindi namazını kılamayacaktım.' dedi.

Bunun üzerine Peygamber (sav), 'Allah'a andolsun ki, ben bile kılmadım.' buyurdu. Sonra kalkıp Buthan'a gittik. Resûlullah (sav) namaz kılmak için abdest

aldı, biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldırdı. Ondan sonra da, akşam namazını kıldırdı." 98

6. Cem Edilen Namazlarda Muvalat (Peşpeşe Kılmak)

Cem edilen iki namazı, ara vermeden peş peşe kılma zorunluluğu yoktur. Kişi bir namazı kıldıktan sonra ara verip bir sonraki namazı kılabilir.

Usame ibni Zeyd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Arafattan dönerken dağdaki yoldan inip su döktü. Sonra hafif bir abdest aldı.

Ben, ‘Namaz (mı) ey Allah’ın Resûlü?’ diye sordum.

Peygamber (sav), ‘Namaz ileride kılınacak.’ dedi.

Sonra tekrar bineğine bindi. Müzdelife’ye gelince bineğinden indi ve daha

uzunca bir abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi, akşam namazını kıldırdı. Sonra herkes devesini durduğu yerde çökertti. Sonra yatsı için kamet

getirildi. Peygamber (sav) yatsıyı kıldırdı. Bu iki namaz arasında başka bir namaz kılmadı.” 99

Allah Resûlü (sav) akşam ve yatsıyı Müzdelife’de cem etmiştir. Önce akşam

98. Buhari, 596; Müslim, 631

99. Buhari, 139; Müslim, 1280

namazını kılmıştır sonra insanlar hayvanlarını konak yerlerine bağlamış

ardından yatsı namazı kılınmıştır. Böylece cem edilen iki namaz arasında

bir müddet ara verildiği anlaşılmıştır.

7. Cem Edilen Namazlarda Bir Ezan, İki Kamet Okunur

Sefer/Yolculuk sebebiyle cem edilen namazlar için tek ezan okunur, her

namaz için ayrı kamet getirilir.

Allah Resûlü (sav) namazları cem ettiği Hac yolculuğunda tek ezan okumuş, her namaz için ayrı kamet okutmuştur.100

8. Namazları Cem Ruhsattır

Allah Resûlü (sav) bazen namazları cem etmiş bazen de etmemiştir. Hâliyle cem; namazların kısaltılması gibi bir asıl değil, ruhsattır. Yüce Allah,

ruhsatlarının alınmasını ve kolaylaştırdığı hükümlerle amel edilmesinden

hoşnut olur.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu, ‘Şüphesiz Allah, kendisine isyan edilmesini kerih gördüğü gibi verdiği ruhsatların yapılmasından da hoşnut olur.’ ” 101

III. Taşıt/Binek Üzerinde Namaz

İslam şeriatı; binek/taşıt üzerindeki kimseyi (yolcu olsun olmasın) özür

ehli kabul etmiş ve ona özel hükümler belirlemiştir.

Allah Resûlü de (sav) yolculuk hâlinde mutlak nafileleri kılar; çoğu zaman

da binek üstünde kılardı.

Enes ibni Sirin’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes ibni Malik’in Şam’dan gelmekte olduğunu öğrenince onu karşılamaya

çıktık. Aynu’t Temr denen yerde onunla karşılaştık. Onun merkebi üzerinde

namaz kıldığını gördüm; kıblenin sol tarafına doğru yönelmişti.

Ona, ‘Senin kıble dışında bir yöne dönerek namaz kıldığını gördüm!’ diyerek şaşkınlığımı belirttiğimde şu cevabı verdi:

100. bk. Müslim, 1218

101. Ahmed, 5866

‘Ben Peygamber’in (sav) böyle yaptığını görmeseydim asla bu şekilde namaz

kılmaya kalkışmazdım.’ ” 102

Amir ibni Rebia’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Allah Resûlü’nü bineği üzerinde nafile namaz kılarken gördüm. Binek

ne tarafa yönelirse yönelsin başı ile ima ediyordu. Fakat Allah Resûlü farz namazları hiçbir zaman binek üzerinde kılmamıştır.” 103

Amr ibni Rebia’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Nebi’nin (sav) gece yolculuk sırasında bineği üzerindeyken -binek ne tarafa yönelirse yönelsin- namaz kıldığını gördüm.” 104

IV. Korku Namazı

İslam şeriatı; korku hâlini özür olarak kabul etmiştir. Başta savaş olmak

üzere, kişinin can, mal, namus emniyeti tehdit altında olduğu korku hâline

özel hükümler indirmiştir. Bu özel namaza korku namazı ismi verilmiştir.

A. Korku Namazının Meşruiyeti

“Yeryüzünde sefere çıktığınızda, kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir günah yoktur. Şüphesiz ki kâfirler,

sizin apaçık düşmanınızdır. (Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur

ve onlara namaz kıldırırsan (şöyle yap): Onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında, (namaz kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar.

(Birinci grup namazı bitirince kalksın) Namaz kılmayan bir topluluk gelsin

ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler

size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da

hastaysanız silahlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi

alınız! Şüphesiz ki Allah, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.” 105

102. Buhari, 1100; Müslim, 702

103. Buhari, 1097

104. Buhari, 1104; Müslim, 701

105. 4/Nîsa, 101-102

B. Korku Namazı Çeşitleri

Allah Resûlü (sav) farklı savaşlarda birçok kez korku namazı kıldırmıştır.

Bu rivayetler bir araya toplandığında bir grup âlim sekiz ayrı korku namazı sureti olduğunu, kimisi dokuz, kimisi on altı, kimisi on yedi… olduğunu söylemiştir.106 Bir grup muhakkik âlim; rivayetler çok olsa da bunların tahkik sonunda altı ayrı asla döndüğünü tespit etmişlerdir.107

Peygamberimizin Kıldırdığı Korku Namazları

• Sehl ibni Ebi Hasme'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İmam kıbleye dönerek namaza durur. Askerlerden bir grup da onunla birlikte dururken bir diğer grup yüzleri düşmanlara dönük olarak düşmanın karşısında dururlar. Kendisiyle birlikte olanlarla bir rekât kılar. Sonra onlar kalkıp kendi kendilerine ve bulundukları yerde bir rekât kılıp, iki secde yaparlar.

Daha sonra bunlar diğerleri yerine gider. Öbürleri gelir (imamın arkasında dururlar.) O da onlarla bir rekât kılar. Böylelikle o iki rekât kılmış olur. Daha sonra onlar (sonra gelenler) rükû edip, iki defa secde ederler." 108

• Cabir ibni Abdullah'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte korku namazı kıldım. İki saf yaptık. Safın birisi

106. bk. Fethu'l Bârî, 942 No.lu hadis şerhi

107. "İmam Ahmed, 'Korku namazı konusunda rivayet edilen hadislerin hepsine göre amel

etmek caizdir.' diyor ve bir başka yerde şunları söylüyor; 'Bu konuda altı veya yedi çeşit rivayet

vardır ve hepsi de caizdir.'

El-Esrem anlatıyor, 'Ben Ahmed ibni Hanbel'e, 'Her hadis kendi yerinde olmak üzere bütün hadisler ile amel edilebileceğine dair görüşünde misin yoksa bunlardan birini tercih mi ediyorsun?'

dedim. Cevaben, 'Kim bunların hepsi ile amel etmeyi savunursa iyi etmiş diyorum.' şeklinde cevap verdi.'

Buna göre İmam Ahmed, her grubun imam ile birlikte bir rekât kılmakla yetinip hiçbir kaza kılmamalarını caiz görüyor demektir. İbni Abbas, Cabir İbni Abdullah, Tavus, Mücahid, Hasan-ı Basrî,

Katade, Hakem ve İshak ibni Rahaveyh de bu görüştedirler. El-Muğnî sahibi; Ahmed'in sözünün

genel ifadesi bunun caiz olmasını gerektirir; ama mezhep âlimlerimiz bunu inkâr etmektedirler

diyor.

Peygamber'den (sav) korku namazının başka kılınış şekilleri de rivayet edilmişse de bunların hepsi

sonuçta yukarıda sıralananlara döner. Bu anlatılanlar esas olanlarıdır. Metinlerinin bir kısmının

farklı gelmesi de muhtemeldir. Bazıları bunları ona çıkarmıştır. İbni Hazm on beş kadar ayrı kılınış

şekli aktarmışsa da doğrusu bizim başta belirttiğimizdir. Bunlar, olayı anlatan ravilerin rivayet

farklarını görür görmez bu farkları Peygamber'in (sav) farklı uygulama şekli olarak alıyorlar. Oysa

bu farklar sadece ravilerin ihtilafından kaynaklanmaktadır.. En iyi bilen Allah'tır." (Zâdu'l Meâd,

1/507-508)

108. Buhari, 4131; Müslim, 841

Resûlullah'ın (sav) arkasında durdu. Düşman ise bizim ile kıble arasında bulunuyordu. Peygamber (sav) tekbir aldı, biz de topluca tekbir aldık. Kendisi rükûya gitti, biz de topluca rükû'ya gittik. Bunun arkasından başını rükû da kaldırdı, biz de topluca başımızı kaldırdık. Bunun arkasından kendisi ve kendisinin

hemen arkasındaki saf secdeye gitti. Arkasındaki saf ise düşman karşısında

ayakta durdu. Peygamber (sav) secdeleri tamamladığında kendisinin hemen

arkasındaki saf ayağa kalktı. Arkadaki saf secdeye gitti ve ayağa kalktı. Bunun

arkasında arkadaki saf öne geçti, öndeki saf da geriye çekildi. Arkasında Peygamber (sav) rükûya gitti, biz de topluca rükûya gittik. Bunun arkasından başını

rükûdan kaldırdı, biz de topluca başımızı kaldırdık. Bunun arkasından kendisi

ve ilk rekâtta arkada bulunmuş olan, kendisinin hemen arkasındaki saf secdeye gitti. Arkadaki saf ise düşman karşısında ayakta durdu. Peygamber (sav) ve

kendisinin hemen arkasındaki saf secdeleri tamamladığında gerideki saf secdeye giderek secde etti. Bunun arkasından Peygamber (sav) selam verdi biz de

selam verdik.” 109

• Salim ibni Abdullah ibni Ömer, babasından şöyle rivayet etmiştir:

“Resûlullah (sav) iki kesimden birisine namaz kıldırırken, diğer kesim düşmana

karşı durmuştu. Daha sonra arkasında namaz kılanlar gidip diğer arkadaşlarının yerinde durdular. Öbürleri gelince onlarda bir rekât kıldı, sonra onlar arkasında iken selam verdi. Onlar ayağa kalkıp geri kalan rekâtlarını kaza ettiler

(kıldılar). Öbürleri de kalkıp diğer rekâtlerinin kazasını yaptılar.” 110

• Ebu Bekre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) korkulu bir ânda öğle namazı kıldırdı. Ordunun bir kısmı arkada diğer bir kısmıda düşman karşısında duruyordu. Arkasındaki gruba iki

rekât kıldırdıktan sonra selam verdi. Kendisiyle birlikte namaz kılanlar gidip

düşmanın karşısında duranların yerine geçtiler. Sonra onlar da gelip Resûlullah’ın (sav) arkasın da namaza durdular. Onlarda iki rekât namaz kıldılar. Böylece

Resûlullah (sav) dört rekât, cemaat de ikişer rekât kılmış oldu.” 111

• Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“…Sonra namaz için kamet getirildi. Bir kesim ile iki rekât kıldı. Sonra onlar

109. Müslim, 840

110. Buhari, 4133; Müslim, 839

111. Ebu Davud, 1248; Nesai, 836

geri çekildiler. Diğer kesime de iki rekât kıldırdı. Böylelikle Peygamber dört

rekât kıldı, diğerleri ikişer rekât kılmış oldular.” 112

• İbni Abbas (ra) dedi ki:

“Allah namazı Nebinizin (sav) dili ile haderde dört rekât, seferde iki rekât ve

korku durumunda bir rekât olarak farz kılmıştır.” 113

Bu suretlerden her biri meşrudur. Düşmanın mevzisine, coğrafi şartlara, savaşın seyrine… göre komutan bunlardan birini seçip amel edebilir.

C. Şiddetli Korku Hâlinde Namaz

Savaşın kızıştığı, göğüs göğüse çarpışılan, kişinin bulunduğu yerden kıpırdayamadığı, özel bir görev nedeniyle kimliğini gizlemek zorunda kalan

İslami yönetimin görevlendirdiği kimse… namazı yukarıdan farklı olarak kılar. Burada ölçü namazı kılmaktır. Nasıl kılabiliyorsa o şekilde kılar.

Asr-ı Saadet'ten ve selefi salihin fetvalarından bazı örnekler şunlardır:

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"…Eğer korkuları bundan daha büyükse, bu durumda yürüyerek, ayakta durarak veya binek üstünden kılarlar. Bu esnada kıbleye yönelebilirler de yönelmeyebilirler de." 114

İmam Malik (rh), Nafi'den şöyle rivayet etmiştir: "Kanaatime göre Abdullah ibni Ömer korku namazının nasıl kılınacağını olsa olsa Peygamber'den

(sav) nakletmiştir." 115

Abdullah ibni Uneys (ra) babasından şöyle rivayet etmiştir:

"Resûlullah (sav) beni, Arafat ve Urene Vadileri tarafında bulunan Halid ibni

Sufyen El-Huzeli'ye gönderdi ve 'git onu öldür' buyurdu. Abdullah diyor ki:

'Onu gördüm, ikindi namazı vakti olmuştu. Kendi kendime bununla uğraşırken ikindi namazım geçer, diyordum. İma ile namazımı kılarken ona doğru

yürüyüp gittim. Kendisine yaklaşınca bana,

112. Buhari, 4136; Müslim, 843

113. Nesai, 1532

114. Buhari, 4535

115. Buhari, 4535

'Sen kimsin?' dedi.

Ben, 'Araplardan biriyim. İşittiğime göre şu peygamber denen adama adam

topluyormuşsun?' dedim.

O da, 'Öyleyimdir.' dedi.

Onunla bir süre yürüdüm. Fırsatını bulunca kılıcımla üzerine atıldım. Ruhu

cesedinden ayrıldı." 116

Bunların hiçbirini yapamamışsa namazı erteler ve fırsat bulduğu ilk

ânda kılar.

Buhari (rh) şöyle demiştir:

"Düşman Peşinde Olanların ve Düşman Tarafından Kovalananların

Binek Üzerinde ve İmâ ile Namaz Kılmaları

Velid şöyle demiştir: 'Evzai'ye Şurahbil İbni Sımt ve arkadaşlarının binek sırtında namaz kılmaları konusunu sorduğumda bana şöyle cevap verdi: 'Namazın kaçırılacağından endişe duyulursa bize göre uygulama bu şekilde olur.' '

Velid bu görüşü için Resûlullah'ın (sav) şu hadisini delil olarak zikretmiştir:

'Hiç kimse Ben-i Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın!'

(946) İbni Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: 'Resûlullah (sav) Hendek Savaşı bitince bize şu talimatı verdi: 'Hiç kimse Ben-i Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın!'

Ordu yolda iken ikindi namazının vakti girdi.

Bunun üzerine bazıları, 'Biz Ben-i Kurayza'ya varmadan namazı kılmayacağız.' diyerek namazı kılmadı.

Kimisi de, 'Olur mu öyle şey, biz namazı kılacağız. Bizden namazı kılmamamız istenmedi ki...' dediler.

Bu durum Resûlullah'a (sav) anlatılınca hiçbirisine kızıp serzenişte bulunmadı.' " 117

Bu uygulamaların hiçbiri nesh edilmemiştir. Zira sahabe (r.anhum), Allah

Resûlü'nün (sav) vefatından sonra da bu uygulamalardan bazısıyla amel et-

116. Ebu Davud, 1249; Ahmed, 16047

117. Buhari, Salâtu'l Havf, 5. Bab

mişlerdir. Kişi elinden geldiği kadarıyla namazı vaktinde eda eder. Zira

namazın en tekidli şartı vakte riayet etmektir. Şayet yürüyerek, binek üstünde veya ima ederek namazını kılamayacaksa namazı erteler. Şiddetli korku hâli geçtiğinde namazlarını eda eder. Allah en doğrusunu bilir.

CUMA NAMAZI BABI

Cuma Gününün Önemi ve Fazileti

•Allah'ın, Bu Ümmeti Hidayet Ettiği Bir Gündür

•Üzerine Güneş Doğan En Hayırlı Gündür

•Dualara İcabet Edilen Özel Bir Saat Bulunmaktadır

•Müminlerin Bayramıdır

Cuma Gününde Yapılabilecek İbadetler

•Sabah Namazında Secde ve İnsân Surelerini Okumak

•Çokça Salât Getirmek

•Kehf Suresi'ni Okumak

•Duaya İcabet Saatinde Allah'a Yönelmek

Cuma Namazının Vacip Olması İçin Kişilerde Bulunması

Gereken Şartlar

•Müslim Olmak

•Buluğa Ermek

•Aklı Baliğ Olmak

•Erkek Olmak

•Hür Olmak

•Namazı Cemaatle Kılabilecek Olmak

•Mukim Olmak

•Sağlıklı Olmak

•Siyasi Baskı Altında/Gizlenmek Zorunda Olmamak

Cuma Namazı İçin Kayıt Olarak Sayıldığı Hâlde Delili Olmayan Şartlar

•Yerleşik Olmak/Göçebe Olmamak

•Şehirde Olmak

•Mescidde Olmak

•Tek Bir Mescidde Cuma Kılmak

•İmamın İzninin Olması

Cuma Namazı İçin Yapılması Müstehap Olan Ameller

•Cuma Namazı için Mescide Erken Gitmek

•Cuma Namazı için Gusletmek

•Güzel Elbiseler Giyinmek/Süslenmek

•Güzel Koku Sürünmek

•Mescide Yürüyerek Gitmek

•Kimseye Eziyet Etmemek

Cuma Namazının Rüknu

•Cuma Namazının Rüknu İki Rekât Namaz Kılmaktır

Cuma Namazının Sünnetleri

•İmam Minbere Çıkınca Ezan Okumak

•Cuma Hutbesi Vermek

•Hutbeyi Dinlemek

Cuma namazı; adını kılındığı gün olan cumadan almıştır. C-m-a kökünden türeyen kelime, toplamak anlamındadır. Cahiliye ehli bugünü

“arûbe” diye isimlendirdi. İslam’la beraber toplayan/kendinde toplanılan

anlamında “Cuma” dendi.1

1. Neyin toplandığı esas alınarak bugüne “Cuma” dendiği âlimler arasında tartışılmıştır. İbni

Hacer (rh) bu tartışmaya dair şu görüşleri aktarmıştır:

“Cahiliye devrinde bugüne ‘arûbe’ denmesinde ittifak olmak ile beraber neden cuma dendiği

konusunda görüş ayrılığı olmuştur.

• Denmiştir ki: ‘Cuma denmesinin nedeni yaratılmışların kemâlinin bugünde toplanmasıdır.’

Bunu Ebu Huzeyfe En-Neccari, ‘El-Mubtede’de İbni Abbas’tan nakleder. Ancak isnadı zayıftır.

• ‘Âdem’in yaratılışı o günde toplandığı için bu isim verilmiştir.’ denmiştir. Bu görüşe Ahmed

ve İbni Huzeyme ve başkalarının rivayet ettiği Selman hadisi ile reddiye verilmiştir. Bu konuda

Ebu Hureyre’den rivayet edilen bir şahit vardır. Bunu İbni Ebi Hatim mevkuf olarak sağlam bir

senedle rivayet etmiş, Ahmed ise zayıf bir sened ile merfu olarak nakletmiştir. Bu, görüşlerin en

sahih olanıdır.

• Kuvvet yönünden bu görüşü Abd ibni Humeyd’in İbni Sirin’den sahih senedle aktardığı Ensar’ın Esad ibni Zurare ile beraber cuma kılmaları kıssası takip eder. Onlar bundan önce cuma

gününü, a’rube günü olarak isimlendirirlerdi. Esad onlara namaz kıldırdı. Öğütlerde bulundu.

Artık kendisinde toplandıkları için o güne cuma günü dediler. Bunu İbni Ebi Hatim mevkuf olarak

rivayet eder.

• Denmiştir ki: Ka’b ibni Lüey kavmini bugünde toplar, onlara öğüt verir, haremi tazim etmelerini emreder ve ondan bir nebi gönderileceğini haber verirdi. Bunu Zubeyr ‘Kitâbu’n Neseb’de

Ebu Seleme ibni Abdurrahman ibni Avf’tan maktu olarak aktarır. Ferra ve başkaları bu görüşü

tercih ettiler.

Denmiştir ki: ‘Halkı toplayan Kusayy idi.’ Sa’leb bunu ‘Emali’sinde aktarmıştır.

• ‘İnsanlar bugünde namaz için toplandığından bu isim konulmuştur.’ denmiştir. İbni Hazm

bunu tercih etmiştir. Demişler ki: ‘Bu İslam’a ait bir isimdir. Cahiliyeye değil. Cahiliye de ‘arûbe’

olarak isimlendirilirdi.’

Bu görüş eleştirilmiştir. Lugatçılar der ki: ‘ ‘Arûbe’ cahiliyeye ait kadim bir isimdir. Görünen o ki onCUMA NAMAZI BABI

461

NAMAZ KİTABI

462

I. Cuma Gününün Önemi ve Fazileti

Günlerin sahibi olan Allah (cc); günlerden dilediğini dilediği güne üstün

kılmıştır. Üstün kıldığı günlerden biri de “Cuma”dır. Cuma gününün faziletine dair şeriatta varid olan özellikler şöyledir:

A. Cuma, Allah’ın Bu Ümmeti Hidayet Ettiği Bir Gündür

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bizler en son gelenleriz, fakat Kıyamet Günü’nde herkesin önünde bulunan

ilkler olacağız. Hem de bizim dışımızdaki ümmetlere bizden daha önce kitap

verildiği hâlde… Aslında şu içinde bulunduğumuz cuma günü Allah onlara

farz kılmıştı (onlar için kutsal gün olarak belirlemişti), fakat onlar bu konuda

görüş ayrılığına düştüler. Cenab-ı Hakk bizlere bugünü (mübarek gün olarak)

lütfetti. Dolayısıyla diğer ümmetler (kendileri için kutsal gün olan gün itibarıyla) bize tabidirler. Şöyle ki; Yahudilerin (kutsal günü olan cumartesi) yarındır, Hristiyanların (kutsal günü olan pazar ise) yarından sonraki gündür.” 2

Ebu Hureyre ile Huzeyfe’den (r.anhuma) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Allah (doğru hareket etmediklerinden dolayı) bizden öncekileri cuma günü konusunda doğruya ulaştırmadı. Dolayısıyla (bugün) Yahudiler için cumartesi günü, Hristiyanlar için de pazar günü olmuştur. Bunun

arkasından Allah, bizi getirmiş ve cuma günü konusunda bizi doğruya ulaştırmıştır. Cuma, cumartesi ve pazar günlerini (ibadet günleri) yapmıştır. İşte

bu şekilde onlar, Kıyamet Günü bizim arkamızdan gelirler. Biz, dünya halkı

olarak sonda olmakla birlikte Kıyamet Günü’nde önde olan ve hakkında hüküm verilenlerin en önde olanlarıyız.’ buyurdu.” 3

lar evvel, ehven, cebbar, debbar, mu’nis, a’rube ve şubar şeklinde olan gün isimlerini değiştirdiler.’

Cevheri der ki: ‘Araplar pazartesi gününü eski isimlendirmeye göre ‘ehven’ olarak isimlendirirlerdi. Buradan anlaşılıyor ki onlar günler için yeni isimler belirlediler. Bu isimler de şu ân bilinen gün

isimleridir. Sebt (cumartesi), ahad (pazar)…’

• Denilmiştir ki: ‘ Cuma gününü ilk olarak ‘a’rube’ olarak isimlendiren Ka’b ibni Luey’dir.’ Ferra ve

başkaları bunu tercih etmiştir. Dolayısıyla araplar bütün günlerin isimlerini değiştirdiler. Sadece

cumaya ‘a’rube’ demeye devam ettiklerini iddia edenler bununla ilgili özel delil getirmelidir.” (Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Cuma başlangıç şerhi)

2. Buhari, 876; Müslim, 855

3. Müslim, 856

463

CUMA NAMAZI BABI

Selefimizden yapılan bir tefsire göre; Allah (cc) Kitap ehline cuma gününü

faziletli kılmıştır. Ancak onlar bugünde ihtilaf etmiş; Yahudiler cumartesiyi, Hristiyanlar pazarı seçmiştir. Bu ümmet Allah’ın hidayet etmesiyle

cuma gününde sapmamış, Allah’ın (cc) emrettiği üzere amel etmişlerdir. Bu

tefsire göre şu ayet Yahudilerin cuma gününden sapışını anlatmaktadır.

“Cumartesi (Yasağı) ancak onda anlaşmazlığa düşenlere farz kılındı. Şüphesiz ki Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü konularda aralarında Kıyamet

Günü hükmedecektir.” 4

B. Üzerine Güneş Doğan En Hayırlı Gündür

Ebu Hureyre’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Üzerine Güneş’in doğduğu en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem, bu günde

yaratıldı, bu günde cennete koyuldu ve bu günde cennetten çıkarıldı. Kıyamet Günü de cuma gününden başka bir günde kopmaz.” 5

Bugünün fazilet nedeni; içinde İslami açıdan önemli ve hayırlı şeylerin

yaşanmış olmasındandır.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Tur’a gitmiştim. Ka’b da oradaydı, orada onunla bir gün bekledik. Ben orada

ona Resûlullah’ın (sav) hadislerinden anlatıyordum, o da bana Tevrat’tan bahsediyordu. Ben de ona Peygamber’in (sav) şöyle buyurduğunu söyledim, ‘Güneş’in doğduğu en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem (as) o gün yaratılmıştır, o

gün cennetten çıkarılmıştır, o gün tevbesi kabul edilmiştir ve o günde vefat

etmiştir. O gün kıyamet kopacaktır. Âdemoğlu hariç yeryüzündeki tüm canlılar cuma günü Güneş doğuncaya kadar korku içinde kıyametin kopmasını

beklerler. Cuma günü içerisinde öyle bir vakit vardır ki, o vakitte namazda bir

müminin istediği her şey kendisine verilir.'

Ka'b, 'O senede bir gündür.' deyince,

Ben, 'Hayır. O saat, her cumada vardır.' dedim." 6

4. 16/Nahl, 124; bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 12/724-725 ve Zâdu'l Mesîr, 2/592, Nahl Suresi

124. ayetin tefsiri

5. Müslim, 854

6. Ebu Davud, 1046; Tirmizi, 491

C. Cuma Gününe Özel İcabet Saati Vardır

Ebu Hureyre (ra) Resûlullah'ın (sav) cuma gününü kastederek şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"İşte bugünde kısacık bir ân vardır ki, Müslim bir kul o âna rast gelecek şekilde namaz kılmaya ve dua etmeye muvaffak olur da Allah'tan bir şey dilerse

Cenab-ı Hakk ona dilediği her şeyi bahşeder." 7

D. Cuma Müminlerin Bayramıdır

Ammar ibni Ebu Ammar'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbas, Mâide Suresi'nin 3. ayetini okudu. Yanında bir Yahudi vardı.

'Bu ayet bize indirilmiş olsaydı o günü bayram ilan ederdik.' dedi.

İbni Abbas'ta şu karşılığı verdi: 'Bu ayet iki bayramın bir araya geldiği bir gün

olan cuma günü Arafat'ta gelmiştir.' " 8

II. Cuma Gününe Özel İbadetler

Cuma gününe özel olarak meşru kılınmış ve teşvik edilmiş ibadetler vardır. Bunlar cuma namazından bağımsız olarak faziletli kılınmış amellerdir. Kişi cuma namazını kılsın veya (bir özür nedeniyle) kılmasın, bu

amelleri yapması sünnettir.

A. Cuma Sabah Namazında Secde ve İnsân Surelerini Okumak

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) cuma günleri sabah namazlarında Secde Suresi ile İnsân Suresi'ni okurdu." 9

Daha önce geçtiği gibi; insanın yaratılışı, cennetten kovuluşu, Kıyamet'in kopması ve tekrar diriliş cuma günü olacaktır. Allah Resûlü (sav)

7. Buhari, 935; Müslim, 852

8. Tirmizi, 3044; Normal şartlarda cuma günü haftanın bayramı olmalı, tatil kabul edilmelidir. Ancak Batı özentisi tağutlar, kendini İslam'a nispet eden toplumlarda pazar gününü tatil

yapmışlardır. Pazar; Hristiyan Batı dünyasının kiliseye gitmek ve haftalık ayine katılmak için tatil

kıldığı bir gündür. Allah (cc) içimizdeki Hrisyanlardan akıl nimetini aldığından; ilericilik yapacağız

diye İslam'dan kaçarken Hristiyanlığa tutulmuşlardır. Normaldir; zira şapka takarak ve frak giyerek ilerici/aydın olduğunu zanneden şark kurnazlarından bundan öte bir ilericilik beklemek abes

olurdu.

9. Buhari, 891; Müslim, 880

cuma günü sabah namazında yoğunluklu olarak bu olaylara temas eden

iki sure okumuştur. Bu da onun (sav) içinde bulunduğu zaman ve mekânı

göstererek, Kur'ân tilavet ettiğinin bir göstergesidir.

B. Cuma Günü Çokça Salât Getirmek10

Yüce Allah müminlerin, Nebi'ye salât ve selam getirmesini emretmiştir.

"Allah ve melekleri Peygamber'e salât etmektedir. Ey iman edenler! Siz de

ona salât ve selam edin." 11

Allah Resûlü'ne (sav) salât ve selam getirmek bizi Yüce Allah'a yakınlaştıran salih amellerdendir. Bu amelin cuma günü yapılması Allah Resûlü

(sav) tarafından teşvik edilmiştir.

Evs ibni Evs'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Cuma günü günlerinizin en değerlisidir.

Âdem (as) o günde yaratıldı, o gün vefat etti, Sûr'a o gün üfürülecek, her şeyin

yok olacağı ses o gün gerçekleşecek. Cuma günü bana çok salavat getiriniz.

Sizin salavatınız bana arz olunur.'

Evs dedi ki: 'Ashab, 'Ey Allah'ın Resûlü! Sen vefat edip toprak altında çürüdükten sonra salavatımız sana nasıl arz olunur?' dediler.

Resûlullah da (sav), 'Allah Peygamberlerin cesedlerini çürütmeyi toprağa haram kılmıştır.' ' " buyurdu." 12

10. Salât ve selamın manası için bk. 2/108, 250 No.lu dipnot

11. 33/Ahzâb, 56

12. Ebu Davud, 1047; Nesai, 1374; “Bugün de ona salavat getirmede diğer günlerde olmayan bir meziyetin mevcudiyeti yanında bir başka hikmet vardır ki o da şudur: Peygamber’in (sav)

ümmeti dünya ve ahirette her ne hayra nail olmuşlarsa onun sayesinde nail olmuşlardır. Allah,

onun eliyle hem dünya hem ahiret saadetini onlara bahsetmiştir. Onlara verilecek en büyük lütuf

ve ihsanlar, cuma günü ellerine geçecektir: Cennetteki köşk ve saraylarına o gün gönderileceklerdir; cennete girdikleri zaman kendilerine fazladan ihsanlar bahşedilecek olan Mezîd günü, o

gündür; dünyada iken o gün onlar için bayram günüdür; o gün Allah (cc) hepsinin isteklerini yerine getirip, ihtiyaçlarını giderir, hiçbirinin isteğini geri çevirmez. Bütün bunlar sadece onu peygamber tanımalarına karşılık olarak onun sayesinde ve onun aracılığıyla kendilerine verilmiştir.

O hâlde teşekkür etmek, minnet borcundan kurtulmak ve birazcık da olsa hakkını ödeyebilmek

için cuma günü ve gecesi ona çokça salât-u selam etmeliyiz.” (Zâdu’l Meâd, 1/350)

C. Kehf Suresi’ni Okumak

Ebu Said El-Hudrî’den Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kim cuma günü Kehf Suresi’ni okursa, onun iki cuma arasını aydınlatır/

nurlandırır.” 13

D. Cuma Günü İcabet Saatinde Dua Etmek

Cuma günü Yüce Allah’ın (cc) dualara icabet ettiği bir saat vardır. Müslim’in

bu saatte Rabbine içtenlikle ve samimiyetle yönelmesi, Rabbinin rahmetini umup azabından sakınması, bu büyük nimetten istifade etmesi gerekir.

Ebu Hureyre (ra) Resûlullah’ın (sav) cuma gününü kasdederek şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“İşte bugünde kısacık bir ân vardır ki, Müslim bir kul o âna rast gelecek şekilde namaz kılmaya ve dua etmeye muvaffak olur da Allah’tan bir şey dilerse

Cenab-ı Hakk ona dilediği her şeyi bahşeder.” 14

İcabet vaktinin zamanı hakkında âlimler arasında ihtilaf olmuştur. Bir

grup âlim konuya dair kırk iki ayrı görüş olduğunu söylemişlerdir.15 Bu

görüşler içinden hakkında sahih ve sarih nas olan iki görüş vardır:

• Bu vakit imam hutbe için minbere oturduğu ândan cuma namazı bitene kadarki süredir.

Ebu Burde ibni Ebi Musa el-Eşari'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Ömer, bana, 'Babanı, cuma günündeki duaların kabul edildiği vakit hakkında Resûlullah'tan (sav) rivayette bulunurken işittin mi?' dedi:

13. Es-Sunenu'l Kubrâ, 5996; Hâkim, 3392; Umumen Kehf Suresi'ni okumak faziletli amellerden kabul edilmiştir.

Ebu Derda'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim, Kehf Suresi'nin başından on ayet ezberlerse Deccal'dan korunmuş olur." (Müslim, 809) (Diğer bir rivayet: "Kehf suresinin sonundan" şeklindedir.)

Ancak Cuma günü Kehf Suresi okumak konusunda ihtilaf edilmiştir. Çoğu âlim Allah Resûlü'nün

(sav) sözü olarak değil, sahabeden Ebu Said El-Hudri'nin (ra) sözü olarak yukarıdaki rivayeti sahih

kabul etmişlerdir. Şüphe yok ki; Ebu Said El-Hudri'nin (ra) sözü kabul etsek dahi, böyle bir şeyin

delilsiz/mücerred reyle söylenmesi mümkün değildir. Sahabelerin bu noktadaki hassasiyetleri

bilinmektedir. Allah en doğrusunu bilir; Cuma günü Kehf Suresi'ni okumak, konu hakkında sahih

yolla varid olan sahabe sözü nedeni ile meşrudur.

14. Buhari, 935; Müslim, 852

15. bk. Fethu'l Bârî, 935 No.lu hadis şerhi

'Evet. Kendisini, 'Resûlullah'ı (sav), 'Bu vakit, imamın oturmasıyla namazın

kılnmasına kadar olan süre arasındadır.' diye buyururken işittim.' diye söylerken işittim.' dedim." 16

• Bu vakit ikindiden sonra Güneş batana kadardır. En tekidli zamanı

Güneş batmadan önceki son saattir.

Cabir ibni Abdullah'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Cuma günü on iki saattir. O günde bir ân vardır ki, Müslim o saatlerde Allah'tan ne isterse şüphesiz ona istediğini verir. O saati ikindiden sonra arayınız." 17

Cuma gününde var olan icabet saati, Yüce Allah'ın Müslim kullarına bir

ikramıdır. Hem bu ümmet için hem de geçmiş ümmetlere verilmiş bir hediyedir. Yüce Allah'ın bu ikramına kayıtsız kalmamak gerekir.

16. Müslim, 853; Bu rivayete dair Darekutni (rh) eleştirileri ve hadisçilerin cevapları için bk.

El-Minhâc, 853 No.lu hadis şerhi

17. Ebu Davud, 1048; Nesai, 1389; Bu rivayetlerin dışında konu hakkında hadisler varid olmuş,

isnadlarında ihtilaf edilmiştir.

• Enes ibni Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma günü duaların kabul edileceği, beklenen saati, ikindiden sonra Güneş batıncaya kadar ki

zaman içerisinde arayın." (Tirmizi, 489)

Rivayetin isnadında Muhammed ibni Ebi Humeyd vardır. Tirmizi (rh) hıfzından dolayı bir grup

âlim tarafından zayıf görüldüğünü belirtmiştir.

• Amr ibni Avf El-Müzeni'nin (ra)'ın babasından ve dedesinden rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma günü bir saat vardır ki kul, Rabbinden ne isterse Allah mutlaka o isteğini verir.

Allah'ın Resûlü'ne (sav), 'O saat hangi saattir?' dediler.

Buyurdular ki: 'Cuma namazı için kamet getirilmesinden başlayıp namazdan çıkma zamanına

kadardır.' " (Tirmizi, 490; İbni Mace, 1138)

Tirmizi (rh) bu hadise "hasen" der. Ancak onun (rh) bir hadise hasen deme şartı; isnadında yalancılıkla itham edilen kimse olmamasıdır. İsnadda yer alan Kesir ibni Abdullah ibni Amr ibni Avf,

İmam Şafii ve Ebu Davud tarafından "yalancılığın rükunlarından biri" olarak cerhedilmiştir. Tirmizi

(rh) Kesir'in hadislerinde "hasen" veya "sahih" dediği için eleştiriye maruz kalmıştır. (Tafsilat için bk.

Neylu'l Evtâr, 1200 No.lu hadis şerhi)

Bir grup âlim bu saatin kaldırıldığını ve cuma içinde gizli olduğunu söylemişlerdir:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma gününde bir saat vardır ki, mümin o saate dua ederken muvafakat eder de Allah'tan hayır

talep ederse Allah mutlaka talebini ona verir." (Ahmed, 10465)

Bu bir dönem için söz konusu olabilir. Ancak rivayetlerin geneli bu saatin bilindiğini göstermiştir.

NAMAZ KİTABI

468

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Tur'a gitmiştim. Ka'b da oradaydı, orada onunla bir gün bekledik. Ben orada ona Resûlullah'ın (sav) hadislerinden anlatıyordum, o da bana Tevrat'tan bahsediyordu. Ben de ona Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu söyledim, 'Güneş'in doğduğu en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem (as) o gün yaratılmıştır, o gün cennetten çıkarılmıştır, o gün tevbesi kabul edilmiştir ve o günde vefat etmiştir. O gün kıyamet kopacaktır. Âdemoğlu hariç yeryüzündeki tüm canlılar cuma günü Güneş doğuncaya kadar korku içinde kıyametin kopmasını beklerler. Cuma günü içerisinde öyle bir vakit vardır ki, o vakitte namazda bir müminin istediği her şey kendisine verilir.'

Ka'b, 'O senede bir gündür.' deyince,

Ben, 'Hayır. O saat, her cumada vardır.' dedim." 18

Duaya İcabet Şartları

Cuma günü yapılan duayı icabetin bazı şartları vardır:

• Hayır/ meşru bir şey istenmelidir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma gününde öyle bir saat vardır ki, mümin o saate dua ederken muvafakat eder ve Allah'tan hayır talep ederse mutlaka isteğini ona verir." 19

• Akrabalık bağlarını kesmek gibi yasaklanmış bir şey istenmemelidir.

Sa'd ibni Ubade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ensar'dan bir adam, Nebi'ye (sav) geldi ve, 'Bize cuma gününden haber ver! Ondaki hayırlar nelerdir?' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Cuma gününde beş haslet vardır: Âdem onda yaratılmış, onda (cennetten) indirilmiştir. Allah, Âdem'in canını o günde almıştır. Onda öyle bir saat vardır ki, bir kul o saat içinde Allah'tan bir şey istemez ki ancak Allah ona, günah veya akrabalık bağı koparmayı istemesi müstesna, o (istediğini) verir. (Kıyametin kopacağı) saat de ondadır. Hiçbir yakınlaştırıl-

18. Ebu Davud, 1046; Nesai, 1430

19. Ahmed, 10465

mış melek, gökyüzü, arz, dağ ve taş yoktur ki ancak cuma gününden (kıyamet kopacak diye) korkar.’ dedi.” 20

E. Cuma Gününe veya Gecesine Özel Bir İbadet Tahsis Etmek Yasaklanmıştır

Alkame’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe’ye (r.anha) sordum, ‘Resûlullah (sav) oruç için belirli günleri tahsis ediyor muydu?’

Aişe şöyle cevap verdi: ‘Hayır. Onun ameli sürekli idi. Hanginiz Resûlullah’ın (sav) güç yetirebildiği şeyleri yapmaya güç yetirebilir ki!’ ” 21

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma gecesini ihya etmek için diğer gecelerden özel olarak ayrı tutmayın. Cuma gününü de oruç tutmak için diğer günlerden ayırmayın. Ancak sizden birinin tutageldiği oruçlar (Şayet Cuma gününe denk gelmişse) müstesna.’ ” 22

20. Ahmed, 22457; Genel anlamda dua adabıyla ilgili bk. El-Esmau’l Husna, Halis Bayancuk, 2/721

21. Buhari, 1987; Müslim, 783

22. Buhari, 1985; Müslim, 1144; Bugün orucun yasaklanma gerekçesiyle ilgili âlimlerimiz farklı görüşler serdetmiştir: Hafız ibni Hacer (rh) der ki:

“Sadece cuma günü oruç tutmanın yasaklanmasının sebebi konusunda ihtilaf edilmiştir.

Birinci Görüş: Cuma günü bayram günüdür ve bayram günlerinde oruç tutulmaz. Bu görüş,

‘başka bir günle beraber cuma günü oruç tutulmasına müsaade edilmesi’ nedeniyle problemli bulunmuştur. İbni Kayyım ve başkaları şöyle cevap vermişlerdir: ‘Bayram günü olması her yönüyle bayramın aynısı olmasını gerektirmez. Cuma günüyle beraber başka bir gün oruç tutulduğu zaman cuma günü oruç tutmanın haramlığı ortadan kalkar.’

İkinci Görüş: İbadetler konusunda gevşemesin diye sadece cuma günü tutmak yasaklanmıştır.

Nevevi bu görüşü tercih eder. Başka bir günle beraber o gün oruç tuttuğunda da aynı sorunun olacağı söylenmiştir. Şöyle cevap vermişler: ‘Öncesinde veya sonrasında tuttuğu oruç, cuma

günü tuttuğu orucun eksiklik ve kusurlarını cebreder, giderir.’ Bu cevap eleştirilebilir. Çünkü cebr

sadece oruç ile yapılmaz. Bütün hayır amelleri eksiklikleri cebreder. Bu görüşe göre, cuma günü

çok fazla hayır amelleri yapan kimseye de o gün oruç tutması caiz olur. Bu hayır ameller bir gün

önce veya sonra tutulan orucun yerine geçer. Örneğin kişinin cuma günü bir köle azat etmesi gibi. Kaldı ki bu son söylediklerimizi söyleyen olmamıştır. Aynı şekilde sanki nehiy gevşeklik

gösterecek kimseler için özeldir. İbadetler konusunda gevşek olmayanlar için değil. Buna şöyle

cevap vermek mümkündür:

Burada (zayıf düşme) zannı meşakkat yerine ikame edilmiştir. (Bu) kendisine zor gelmese de yolcuya oruç bozma ruhsatı verilmesi gibidir. (Zira yolculukta meşakkat olma ihtimali/zannı, meşakkat yerine ikame edilmiş, hüküm buna göre verilmiştir.)

Üçüncü Görüş: Cuma gününü aşırı tazim edip Yahudilerin cumarteside fitneye düştükleri gibi

bugünde de fitneye düşülmesinden korkulması nedeniyle yasaklanmıştır. Bu görüş cuma gü-

nünün oruç dışında tazim edildiğinin sabit olmasıyla çürütülmüştür. Aynı şekilde Yahudiler cumartesi gününü oruç ile tazim etmiyorlar. Eğer dikkat edilen nokta onlara uymayı terk etmek ise

kesin olarak o gün oruç tutulmalıydı. Çünkü Yahudiler o günde oruç tutmuyorlar. Ebu Davud ve

Nesai’nin rivayet ettikleri, İbni Hibban’ın da sahih kabul ettiği hadiste Ümmü Seleme (r.anha), Peygamber’in (sav) cumartesi ve pazar günleri oruç tuttuğunu ve şöyle dediğini aktarmıştır: ‘Bu ikisi

müşriklerin bayram günleridir. Onlara bu konuda muhalefet etmeyi seviyorum.’

Dördüncü Görüş: Vacip olduğuna inanılması korkusu nedeniyle yasaklanmıştır. Bu görüş de pazartesi ve perşembe günleri orucun tutulmasının meşru kılınmasıyla çürütülmüştür. Bu iki günde oruç tutmaya dair deliller bir sonraki babta gelecektir.

Beşinci Görüş: Gece kıyamının farz kılınmasından korkulduğu gibi bugün de orucun farz kılınmasından korkulduğundan yasaklanmıştır. Mehleb der ki: ‘Bu görüş başka bir günle beraber

cuma günü oruç tutmaya müsaade edilmesiyle çürütülmüştür. Şöyle ki; eğer söyledikleri gibi

olsaydı Resûlullah’ın vefatından sonra caiz olurdu, sebep ortadan kalkmış olacağı için.’ Mehleb

bu konuyu geçtiği şekilde değerlendirmiştir. Onun inancı, görüşünün zahirine göre mekruh olmamasıdır.

Altıncı Görüş: Hristiyanlara muhalefet için yasaklanmıştır. Çünkü onların üzerine cuma günü

oruç tutmak vacipti. Biz ise onlara muhalefet etmek ile emrolunduk. Bunu Kamuli nakletmiştir.

Ancak zayıf bir görüştür.

Görüşlerin en kuvvetli olanı ve doğruya en yakın olanı birinci görüştür. Bu görüşe dair sarih iki

hadis varid olmuştur:

Birinci hadis: Hâkim ve başkaları Amr ibni Ledin tarikiyle Ebu Hureyre’den merfu olarak şunu aktarmışlardır: Cuma günü, bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Öncesinde

veya sonrasında oruç tutmanız durumu hariç.’

İkinci hadis: İbni Ebi Şeybe, hasen bir isnadla Ali’den nakletmiştir. Demiştir ki: ‘Sizden ay içerisinde nafile oruç tutmak isteyenler perşembe günü tutsunlar, cuma günü tutmasınlar; çünkü cuma

günü yeme, içme ve zikir günüdür. “ (Fethu’l Bâri, 1986 No.lu hadisin şerhi)

Derim ki: Allah en doğrusunu bilir, bir hikmeti de şu olabilir: Cuma günü Müslimler için özel

bir gündür. Şayet her nesil, bir ibadeti bugüne tahsis etse zaman içinde cuma gününe özel olduğu düşünülen sayısız ibadet olur. Her gelen nesil, o ibadeti Şari’nin cumaya özel emrettiğini

düşünür. Yahudi ve Hristiyanların cumartesi ve pazarı âlimler ve rahiplerin eliyle tanınmaz hâle

getirdikleri gibi. Allah Resülü (sav) bu kapıyı kapatmak istemiş olabilir.

CUMA NAMAZI BABI

III. Cuma Namazının Hükmü

Şartları yerine geldiğinde cuma namazı kılmak farzdır. Cuma namazı,

cuma günü öğlen vaktinin farzıdır. Bu hükmün delilleri şunlardır:

• Yüce Allah inananların, o gün, cuma vaktinde tüm işlerini bırakıp

namaza gitmelerini emretmiştir. Emir vucubiyeti/farziyeti gerektirir.

“Ey iman edenler! Cuma Günü namaz için (ezan okunup) çağrıda bulunulduğunda, Allah’ı zikretmeye (namaza) koşun ve alışverişi bırakın. Şayet bilirseniz bu, sizin için en hayırlı olandır.” 23

• Allah Resûlü (sav) (şer'i bir özür olmaksızın) cumayı terk etmeyi ağır

bir dille tehdit etmiştir.

Abdullah ibni Ömer ile Ebu Hureyre (r.anhuma), Resûlullah'ı (sav) minberin

basamakları üzerinde şöyle buyururken işittiklerini bildirmişlerdir:

"Birtakım kimseler, cuma namazlarını terk etmeye son vermelidirler! Değilse, Allah onların kalplerine mühür vurur da bundan sonra kesinlikle onlar

gafillerden olurlar." 24

Sahabilerinden olan Ebu'l Ca'de'd Damri'den (ra) rivayet edildiğine göre

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim değer vermeyip küçümseyerek üç cumayı terk ederse Allah da o kimsenin kalbini mühürler." 25

Kalplerin mühürlenmesi manevi bir cezadır. Bu cezaya müstahak olanlar

bilme ve fıkh etme kabiliyetlerini yitirirler. Ahiretleri için faydalı şeyleri

seçemezler. Allah'ın (cc) emirlerinden yüz çevirmenin cezası olarak hevalarına tabi olurlar. Çoğu zaman imanı terk etmeye kadar varan bir yola

girmiş olurlar.

"...(Bunun üzerine) kalpleri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar." 26

"...Allah kalplerini mühürledi, artık bilmezler." 27

23. 62/Cuma, 9

24. Müslim, 865

25. Ebu Davud, 1052; Tirmizi, 500; Nesai, 1369

26. 9/Tevbe, 87

27. 9/Tevbe, 93

"Bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği ve hevalarına/arzularına uyanlardır." 28

"Sözlerini bozmaları, Allah'ın ayetlerine karşı kâfir olmaları, haksız yere nebileri öldürmeleri ve: 'Kalplerimiz (hak ve hakikate karşı) kapalıdır.' sözleri (nedeniyle onları cezalandırdık). (Hayır, öyle değil!) Bilakis, Allah küfürleri sebebiyle onların kalplerini mühürlemiştir. (Bu nedenle) pek az iman ederler." 29

• Allah Resûlü (sav) özürsüz olarak cumayı terk edenleri cezalandırmak

istemiştir.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Peygamber (sav), cemaate gelmeyen kimseler için, 'Bir kimseye emir vereyim

cemaate namaz kıldırsın, sonra da cumaya gelmeyen adamların evlerini üzerlerine yıkayım, diye içimden geçirdim,’ buyurmuştur.” 30

Bir şey emrediliyor ve terk eden dünyevi veya uhrevi ceza ile tehdit ediliyorsa; bu, onun farz olduğunun delilidir.

A. Cuma Namazı Ne Zaman Farz Kılındı?

Cuma namazı Mekke’de farz kılındı. Allah Resûlü (sav) içinde bulunduğu

durum nedeniyle cuma namazını kılamadı, kıldıramadı. Medine’de bulunan ashabına mektup yazarak cuma namazını kılmalarını emretti. Böylece

Allah Resûlü (sav) henüz hicret etmeden cuma namazı Medine’de kılınmaya

başlandı. Allah Resûlü (sav) ilk cumayı, Medine’ye hicret yolunda kılmıştır.

Abdurrahman ibni Ka’b ibni Malik (ra) şöyle demiştir:

“Babam Ka’b’ın gözleri kör olunca, ben onu götürüp getirdim. Ben onu her

cumaya götürdüğümde cuma ezanını işitince, ‘Ebu Umame, Esad ibni Zurare

için istiğfar edip ona dua ederdi. Ben bunu her sefer işitmeme rağmen, sebebini sormadım ve kendi kendime, ‘Vallahi benim bu sormayışım bir acizliktir.

Kendisi ne zaman cuma ezanını işitirse Ebu Umame için dua ve istiğfar ediyor.

Ben de bunun sebebini sormuyorum.’ dedim. Onu cuma için götürdüğümde,

ezanı işitince her zaman yaptığı gibi Ebu Umame için yine dua ve istiğfar etti.

28. 47/Muhammed, 16

29. 4/Nîsa, 155

30. Müslim, 652

Bu sefer ben ona, ‘Ey Babacığım! Cuma ezanını işitince Esad ibni Zurare için

neden dua ve istiğfar ediyorsun? Bunu bana söyler misin?’ dedim.

O da, ‘Evladım, Resûlullah (sav) Mekke’den Medine’ye gelmeden önce

Nekîu’l Hazamat bölgesindeki Ben-i Beyaza mahallesinin Hezm denilen yerinde ilk cuma namazını kıldıran kimse odur.’ dedi.

Ben de, ‘O gün cuma namazında kaç kişiydiniz?’ diye sordum.

‘Kırk erkek idik.’ diye cevap verdi.’ ” 31

“Allah Resûlü, Kureyşli Musab ibni Umeyr’i kendisi hicret etmeden önce

Medine’ye gönderdi. Ona dedi ki: ‘Medine’de olan Müslimleri topla. Sonra

Yahudilerin kendisinde cumartesi günleri için et kızarttıkları güne bak. Gündüz ilk yarısını bitirdiği ve meylettiği vakitte onların içinde ayağa kalk ve ardından iki rekât ile Allah’a yakınlaşın.’

Zuhri dedi ki: ‘Musab, Ensar evlerinden birisinde onlara cuma kıldırdı. Onlara cuma kıldırdığında sayıları on küsur kişiydiler.’

Evzai dedi ki: ‘Musab insanlara ilk defa cuma namazı kıldıran kimsedir.’

Darekutni’den şöyle rivayet edilmiştir:

‘İbni Abbas dedi ki: ‘Resûlullah’a hicret etmeden önce cuma namazı izni verildi. Allah Resûlü cuma kılmaya ve insanlara bunu açıklamaya güç yetiremedi. Musab ibni Umeyr’e şunu yazdı: ‘Bundan sonra; Yahudilerin kendisinde cumartesi günleri için et kızarttıkları güne bak. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı toplayın. Cuma gününde gündüz ilk yarısını bitirdiği ve meylettiği zeval vakti gelince Allah’a iki rekât namaz ile yakınlaşın.’ ’ ” 32

“Beyhaki, Yunus kanalıyla Zühri’nin şöyle dediğini tahriç eder:

‘Bize ulaştığına göre ilk kılınan cuma namazı Allah Resûlü gelmeden önce Medine’de kılınandır. Bu namazı Musab ibni Umeyr kıldırmıştır.’

Abdurrezzak, kendisine ait kitabında Ma’mer kanalıyla Zühri’nin şöyle dediğini rivayet eder:

31. Ebu Davud, 1069; İbni Mace, 1082

32. İbni Receb, bu rivayetin uydurma olduğunu söylemiştir.

‘Allah Resûlü (sav), Musab ibni Umeyr’i kendilerine Kur’ân öğretsin diye Medine ahalisine gönderdi. Musab, Allah Resûlü’nden (sav), Medine’deki Müslimlere cuma namazı kıldırmak için izin istedi. Allah Resûlü de izin verdi. O, o zamanlar bir emir değildi. Sadece Medine halkına dinlerini öğretmek için gitmişti.’

Abdurrezzak, İbni Cureyc’ten nakleder. Kendisi der ki: ‘Ben, Atâ’ya, ‘Cuma namazını kıldıran ilk kişi kimdir?’ dedim.

Dedi ki: ‘İddia ettiklerine göre Abduddaroğullarından bir adamdır.’

Ben, ‘Allah Resûlü’nün emriyle mi kıldırdı?’ dedim.

O, ‘Bırak, yeter.’ dedi.’

Bunu Esrem, İbni Uyeyne’den İbni Cureyc kanalıyla tahriç etmiştir. Onun rivayetinde Atâ, ‘Evet. Bu kadarı yeter.’ diye cevap vermiştir.

İbni Uyeyne, ‘Cuma namazını ilk kıldıranın Musab ibni Umeyr olduğunu söyleyen kişileri işittim.’ demiştir.

Aynı şekilde İmam Ahmed, Ebu Talib’in rivayetinde Allah Resûlü’nün, Musab ibni Umeyr’e Medine’de cuma namazını kıldırmasını emrettiğini ifade etmiştir.

Yine İmam Ahmed İslam'da kılınan ilk cuma namazının Musab ibni Umeyr'in Medine'de kıldırdığı cuma namazı olduğunu belirtmiştir.

Bunun benzeri ifadelerin Atâ ve Evzai'den aktarıldığı geçmişti.

Böylece bu delillerle, Allah Resûlü'nün Medine'de cuma namazının kılınmasını emrettiği, kendisinin ise Mekke'de kılmadığı açığa çıkar. Bu, cuma namazının Allah Resûlü'ne Mekke'de farz kılındığını gösterir.

Cuma namazının Mekke'de farz kılındığını söyleyenlerden bazıları şunlardır: Şafiilerden Ebu Hamid El-Isfirayini, ashabımızdan Kadı Ebu Ya'la (ihtilaflı konulara dair yazdığı geniş kitabında), İbni Akil (Amdu'l-Edille kitabında), aynı şekilde Malikilerden bir grup, ki Suheyli ve başkaları onlardan olup

bu görüşü zikredenlerdir.

Allah Resûlü'nün cuma namazını Mekke'de kılmamış olmasına gelince, bu

şöyle anlaşılabilir: Allah Resûlü'ne cuma namazı emredilmiş olmakla beraber

bunu Daru'l Harp'te değil, hicret yurdunda kılmakla da emrolunmuştur. Mekke

o zamanlar Daru'l Harp idi. Müslimler orada dinlerini izhar edebilecek güce

ve imkâna sahip değillerdi. Nefisleri hakkında endişelilerdi. Bundan ötürü

oradan Medine'ye hicret ettiler. Birçok özürden dolayı kişiden cuma namazı

sorumluluğu düşebilir. Kişinin kendisi ve malı için endişe ya da korku hâlinde olması, bu özürlerdendir.

Son dönem Şafii âlimlerden bazıları cuma namazının Mekke'de kılınmaması hakkında başka bir manaya işaret etmişlerdir. Şöyle ki; cuma namazının kılınmasından maksat, İslam'ın şiarlarını izhar etmektir. Bu da ancak Daru'l İslam'da gerçekleşebilir.

Bu nedenle cuma namazı, kırk kişi hazır bulunsa da zindanda kılınmaz. Bu

konuda âlimler arasında ihtilaf bilinmez. Hasan, İbni Sirin, Nehai, Sevri, Malik, Ahmed, İshak ve başkaları bu görüşü dillendirenlerdendir…" 33

Bu rivayetler şunu göstermiştir: Allah Resûlü (sav) farz kılındığı hâlde

Mekke'de cuma namazı kılmamıştır. O (sav) dilese Mekke'nin dışındaki vadilerde veya Erkam'ın evinde gizlice cuma namazı kılabilirdi, ama kılmadı. Medine'de bulunan ashabının cuma namazı kılması için talimat yazdı.

Sahabe de bu talimat üzerine cuma namazı kıldılar.

Burada sorulması gereken önemli bir soru vardır: Farz kılındığı hâlde, neden Allah Resûlü (sav) cuma kılmadı da Medine'de kılınmasını istedi. Zira o gün Medine, bir İslam Devleti değildi. Tamamen Müslimlerin

kontrolünde de değildi. Müslimler çoğunlukta da değildi. Allah Resûlü

(sav) Medine'ye hicret ettiğinde dahi, Müslimler Medine nüfusunun beşte

biri kadardı. Medine nüfusunun kahir ekseriyeti (beşte dördü) Yahudiler ve müşrik Araplardan oluşuyordu.34

O gün Mekke ve Medine; küfür ahkâmının hâkim olduğu, güç ve nüfus

üstünlüğünün kâfirlerde olduğu bir küfür beldesi, ıstılahi anlamda daru'l

küfürdü. Ancak Mekke ile Medine arasında şu fark vardı: Mekke'de Müslimler özgür değildi. Mekke yönetimi dinlerini yaşamalarına ve tevhidi

izhar etmelerine müsaade etmiyordu. Cuma namazı ise açıktan kılınan,

Müslimlerin gündemini ilan eden, siyasi yönü ağır basan bir ubudiyettir.

33. bk. Fethu'l Bârî, İbnu Receb El-Hanbelî, Kitabu'l Cuma, 1. Bab şerhi

34. İslam Peygamberi, Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, 1/183

Yalnızca bir cemaatin ve imamın olması, cuma kılmak için yeterli değildir. Dikkat edin: Vakit namazları seferde, savaşta yani her hâlükârda kılınır. Ancak cuma namazı mekân, imam, cemaat olsa da seferde ve savaşta kılınmaz. Vakit namazları gerekirse gizli olarak, saklanarak, hatta ima

yoluyla dahi kılınabilir. Ancak cuma namazı gizleyerek, saklanarak, ima

yolu ile kılınacak bir namaz değildir. Bu nedenle Mekke'de gizli olarak

vadilerde veya evlerde kılınmamıştır. Çünkü İslam toplumu özgür değildir ve tüm faaliyetleri, ibadi veya siyasi, müdahaleye açıktır. Medine; bir

İslam Devleti olmasa da, Müslimler özgürdür. Toplumsal yapı Mekke'de

olduğu gibi yöneten-yönetilen şeklinde keskin çizgilerle ayrılmamıştır.

Yahudiler ve Araplar, her grup istediği gibi inanmakta istediği gibi yaşamaktadır. Hiçbir grup bir diğerine karşı siyasi üstünlüğe sahip olmadığından, kimse bir diğerinin yaşamına müdahale etmemektedir.

Bir diğer dikkat çekici husus şudur: Allah Resûlü (sav) Medine'de bulunan

ashabına cuma kılmalarını emretmişken Habeşistan'da bulunan ashabına

böyle bir talimat yazmamıştır. Zira Habeşistan'da Müslimler rahattır fakat

özgür değildir. Bir siyasi yönetimin idaresi altındadır ve tüm faaliyetleri

müdahaleye açıktır. Siyer kaynaklarından öğrendiğimiz kadarıyla yaşanan

bazı siyasi hadiselerde yoğun bir endişeye kapılmaktadırlar. Çünkü onları koruyan salih kral yenilecek olsa, orada yaşamaları mümkün olmayacaktır. Medine İslam toplumu gibi özgür, istikrarlı bir yaşamları yoktur.35

Tüm bunlar cuma namazını kılmak için imam, cemaat ve mekân olmasının yeterli olmadığını göstermektedir. Cuma kılmak için Müslimlerin

özgür olması, siyasi olarak gayri İslami bir otorite altında yaşamamaları,

dinlerini izhar edecek güç ve kuvvete sahip olmaları gerektiğini gösterir.

35. “Böylece biz, hayırlı bir komşuyla hayırlı bir yurtta kalmış olduk. Çok geçmeden Necaşi’nin

karşısına, krallık iddiasıyla bir Habeş’li çıktı. Vallahi, biz o galip gelir de, Necaşi’nin bildiği gibi

hakkımızı bilmeyen, tanımayan bir kral gelir korkusuyla o andan daha üzüntülü ânlar yaşamadık.

Necaşi harekete geçti. Neçaşi’nin düşmanı ile karşılaşması Nil’in diğer tarafındaydı. Allah Resûlü’nün ashabı, ‘Birisi gitsin, çarpışmada hazır bulunsun da, kim üstün gelecek baksın görsün. Kim

gidebilir?’ dediler. En gençleri Zubeyr, ‘Ben gideyim’ diye atıldı. Ona bir tulum şişirdiler. O, tulumu

göğsüne koydu. Nil’de onun üzerinde yüzdü. Nil’in öbür tarafına, insanların toplandığı tarafa çıktı. O kargaşada hazır bulundu. Onun için, Necaşi’nin düşmanını yenmesi ve ülkenin kontrolünü

ele geçirmesi için Allah’a dua etmeye başladık. Necaşi düşmanına galebe çaldı. Biz, Mekke’de bulunduğu anda Allah Resûlü’ne (sav) gelinceye kadar onun ülkesinde hayır içerisinde konakladık.”

(Ahmed, 1740)

477

CUMA NAMAZI BABI

Cuma kılmak için bir İslam Devleti’ne ve halifeye ihtiyaç yoktur. Medine

bir İslam Devleti olmadığı hâlde, orada cuma namazları eda edilmiştir.

Çünkü Medine’de siyasi bir otorite yoktur ve her topluluk inanç ve eylem

konusunda özgürdür. Bu nedenle Medine’de İslam’ı seçenler bir baskıyla

karşılaşmamış, hapsedilmemiş, yurtlarından sürülmemiştir. İslam hiçbir

engelle karşılaşmadan Medine’de yayılmıştır.

Bugün bu topraklarda İslam toplumu özgür değildir. Tevhid daveti baskı, eziyet, tehdit ve engelleme ile karşı karşıyadır. Tüm İslami ve siyasi

faaliyetler tağuti rejimin kontrolü altında ve baskıya açıktır. Hâliyle cuma

kılmak için gerekli şartlar oluşmamıştır. Allah en doğrusunu bilir.

1. Selefin Cuma Konusundaki Tutumu

Geçmişte özel bazı dönemler yaşanmıştır. Bu dönemlerde selef uleması

cuma namazını kılmamış, kılmak zorunda kaldıklarında da öğle namazı

olarak iade etmişlerdir. Önce farklı dönemlerden bazı nakiller okuyalım:

“Dedi ki: ‘Ben Malik’e, Kaderi olan kişinin arkasında namaz kılmak hakkında sordum.’

Dedi ki: ‘Şayet Kaderi olduğuna dair yakin bulmuşsan onun arkasından namaza durma.’

Dedim ki: ‘Cuma namazı için de mi durmayayım?’

Dedi ki: ‘Cuma namazını da onun arkasında kılma. Şayet ondan (şerlerinden)

sakınmak istersen ve kendin için korkuyorsan onlarla beraber cuma namazını

kılmanı sonra öğle namazı olarak iade etmeni gerekli görürüm.’

Malik dedi ki: ‘Heva ehli olanlar tıpkı Ehl-i Kader gibidirler.’ ” 36

“Babamı (rh) şöyle derken işittim, ‘Her kim şu sözü söylerse onun arkasında cuma namazı da diğer namazlar da kılınmaz. Ancak biz cuma namazı için

mescide gelmeyi terk etmeyiz. (Onların arkasında) namaz kılan da namazını

iade eder.’ (Babam) bununla ‘Kur’ân mahluktur.’ diyenleri kastediyordu.” 37

Ahmed ibni Ed-Devreki’den şöyle rivayet edilmiştir: “Ben Zuheyr ibni

36. El-Mudevvene, 1/177

37. Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 4

El-Babi’yi şöyle derken işittim. ‘(Arkasında namaza durduğunun) Cehmi olduğuna kesin kanaat getirirsen arkasında kıldığın cuma ve diğer namazları

iade edersin.’ ” 38

Ahmed ibni İbrahim Ed-Devreki anlatmıştır: “Ben, Ebu Ubeyd Kasım

ibni Sellam’ı şöyle derken işittim, ‘Şayet ‘Kur’ân mahluktur.’ demeyen ve birbirlerine imamet konusunda emirde bulunan elli kişi insanlara imamlık yapsa

ancak onların başlarında bulunan kişi bunun söylenmesini emrediyorsa cuma

namazının iade edilmesinin gerekli olduğunu düşünürüm. Çünkü cuma namazı ancak baş ile sabit olur.’

Ben, Ebu Ubeyd’in bu sözünü babama aktardım.

Dedi ki: ‘Bu insanları daraltır. Şayet bize imamlık yapan kimse bu sözü söylemiyorsa onun arkasında namaz kılarım. Ancak bize namaz kıldıran bu sözden herhangi bir şey söylüyorsa arkasında kıldığım namazı iade ederim.’ ” 39

Ahmed ibni İbrahim anlattı: “Yahya ibni Main kendisine Abdullah ibni

Harun El-Me’mun’un ‘Kur’ân mahluktur.’ düşüncesini desteklediğinden beri

cuma namazlarını iade ettiğini haber vermiştir.” 40

“Cehmiyye, cuma namazını kıldırdığı zamanlarda İmam Ahmed’e dedim ki:

‘Senin kıldığın namaz cuma mı?’

Dedi ki: ‘Ben namazımı iade ediyorum. Her ne zaman ‘Kur’ân mahluktur.’

diyen bir kişinin arkasında namaza dururs an namazını iade et.’

Ben, ‘Arefe’de olsak da mı?’ dedim.

O, ‘Evet.’ dedi.” 41

“İshak ibni Azire, İbni Ebi Yezid onu övdü. Çünkü ona Ubeydilerin hatiplerinin hükmü soruldu ve denildi ki: ‘Hatipler sünnidir (Ehl-i Sünnet’tir).’

İmam Azire, onlara dedi ki: ‘O hatipler dua ederken, (minberde) ‘Allah’ım

sen hâkim kuluna ve yeryüzünün vârislerine salât getir.’ demiyorlar mı?’

38. Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 73

39. Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 75

40. Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, 76

41. El-Mudevvene, 1/177

‘Evet.’ dediler.

İmam Azire şöyle dedi: ‘Peki bir hatip, hutbesinde Allah’ı ve Resûlullah’ı

övse ve övgüsünü de güzelleştirse, sonra Ebu Cehil cennettedir dese kâfir

olur mu?’ deyince,

‘Evet.’ dediler.

‘Dua ettiği hâkim Ebu Cehil’den şiddetlidir.’ dedi.” 42

Bu nakillerden şunu anlıyoruz. Selef, cuma namazını bazı zamanlarda

kılmamıştır. Kılmak zorunda kaldıklarında öğle namazı olarak iade etmişlerdir. Ancak selef imamları gizlice, evlerde, sünnet ehli insanları toplayarak namaz kılmamışlardır. Bu da cuma namazının belli şartlar olmadığında kılınmayacağını göstermektedir.43

2. Cumanın Farz Kılınma Zamanı Hakkındaki Farklı Görüşler

• Cuma, Mekke’de farz kılınmıştır. Allah Resûlü de (sav) Mekke’de cuma

namazı kılmıştır.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mekke de Allah Resûlü’yle (sav) birlikte kılınan cumadan sonraki ilk cuma;

Bahreyn’de Abdulkaysoğullarına ait Cuvasa Beldesi’nde kılınmıştır.” 44

Bu rivayet hadisçiler tarafından zayıf kabul edilmiştir. “Mekke” lafzı ravilerden Muafi’nin hatasıdır. Aynı rivayetin Buhari’deki (rh) lafzı şöyledir:

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescid-i Nebevi’den sonra cuma namazı ilk olarak Bahreyn’in Cuvasa köyündeki Abdulkays Mescidi’nde kılınmıştır.” 45

• Cuma, sahabenin içtihadıyla kılınmış daha sonra farz olmuş bir namazdır. Ensar kendi arasında toplanıp diğer din mensuplarının toplan-

42. Tertîbu’l Medârik ve Takrîbu’l Mesâlik, 7/275

43. Cuma namazının şartlarının yerine gelip gelmediği ve bugün (2021) Müslimlerin T.C. vakıasında cuma kılıp kılmayacağı ihtilaflı meselelerdendir. Bu içtihadın geçerli olduğu meselelerdendir. Yukarıda zikrettiğimiz görüş dışında cumanın ne zaman farz olduğu ve hangi durumlarda kılınacağına dair farklı görüşler vardır. (bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Cuma, 38. Bab başlığı şerhi)

44. Nesai, 1367; muallak olarak

45. Buhari, 892

dığı bir gün olmasını kararlaştırmışlardır. Bu uygulama şeriat tarafından

kabul edilmiş, farz bir namaz olarak teşri kılınmıştır.

Muhammed ibni Sirin (rh) şöyle der: “Medine ehli, Allah Resûlü (sav) Medine’ye gelmeden ve Cuma Suresi indirilmeden önce cuma namazı kıldılar. Cuma’ya bu ismi verenler de onlardır.

Ensar dedi ki: ‘Yahudilerin her altı gün geçtiğinde toplandıkları bir günleri

var. Hristiyanların da aynı şekilde. Gelin, biz de kendisinde toplanacağımız,

Allah’ı zikredeceğimiz, namaz kılacağımız ve O’na şükredeceğimiz bir gün

belirleyelim.’

Ya da bunun benzeri bir şey dediler. Dediler ki: ‘Cumartesi günü, Yahudilerin; pazar günü ise Hristiyanların günüdür. Arube Günü’nü belirleyin.’

Onlar önceleri Cuma Günü’nü ‘Arube Günü’ olarak isimlendirirlerdi. Böylece Esad ibni Zurare’nin evinde toplandılar. O, insanlara namaz kıldı, onlara

öğüt verdi. Artık kendisinde toplandıkları bugüne, ‘Cuma Günü’ dediler. Esad

ibni Zurare onlara bir koyun kesti. Bu koyunla öğle yemeklerini yediler ve tek

koyun, onlara akşam yemeği olarak yetti. Bunun akabinde Allah, ‘Ey iman

edenler! Cuma Günü namaz için (ezan okunup) çağrıda bulunulduğunda,

Allah’ı zikretmeye (namaza) koşun ve alışverişi bırakın.’ 46 ayetini indirdi.” 47

Bu rivayet mürseldir! Ayrıca Muhammed ibni Sirin’in (rh) konuya dair

şahsi kanaatini yansıtmaktadır.

• Cuma Namazı, Medine’de farz olmuştur. Diğer tüm farzlar gibi, şartlara bakmaksızın kılınması gereken bir namazdır.

“Ey iman edenler! Cuma Günü namaz için (ezan okunup) çağrıda bulunulduğunda, Allah’ı zikretmeye (namaza) koşun ve alışverişi bırakın. Şayet bilirseniz bu, sizin için en hayırlı olandır.” 48

Hemen belirtelim ki; bu ayetin cuma namazının farz kılınmasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Zaten farz olan ve hâlihazırda kılınmakta olan cuma na-

46. 62/Cuma, 9

47. Fethu’l Bârî, İbni Receb, Kitâbu’l Cuma, 1. Bab başlığı şerhi; Musannef, Abdurrezzâk, 5144

48. 62/Cuma, 9

mazı esnasında bir hadise yaşanmış, bunun üzerine Cuma Suresi’nin son

ayetleri indirilmiştir.

Cabir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte cuma namazı kılarken bir kervan geldi. On iki

kişi dışında herkes dağılıp kervanın yanına gitti. Bunun üzerine , ‘Onlar, bir

eğlence ya da ticaret gördüklerinde, seni ayakta (öylece) terk edip ona yöneldiler…’ 49 ayeti indi.” 50

Bu ayetler cuma namazını farz kılan ayetler değil; cuma namazı kılınırken

cuma namazını bırakıp dünyevi şeylere meyletmeyi yasaklayan ayetlerdir.

Bazı ilim adamları bu ayete dayanarak şöyle bir istidlalde bulunmuştur:

Allah “…Cuma Günü namaz için (ezan okunup) çağrıda bulunulduğunda, Allah’ı zikretmeye (namaza) koşun…” 51 buyurur. Cuma vaktini idrak

eden, ezanı duyan herkes cumayla mükelleftir ve cumaya koşma zorunluluğu vardır. Cuma için zikredilen tüm şartlar, delilsiz olarak bu ayete

yapılan ziyadedir.

Bu; ilk etapta kulağa hoş gelen, biraz düşününce fıkıhtan uzak, aceleyle

ulaşılmış bir sonuç olduğu görülecektir. Şöyle ki; Bir insan cumayı duyduğunda abdestsiz olsa dahi namaza koşabilir mi? Sorunun cevabı “hayır” olacaktır. Oysa bu ayette abdestten söz edilmemektedir. Yüce Allah

başka ayette 52 namaz için abdesti şart kılmıştır.

Bu ayete göre minarelerden okunan Cuma ezanını duyan camiye mi koşacaktır? Tevhid ehli bu soruya “hayır” diyecektir! Neden, diye sorduğunuzda Cumayla ilgisi olmayan birçok nas zikredecek; sistemin durumundan,

ezan okuyanların/okutanların muvahhid olmadığından söz edeceklerdir.

Ya da kadın, çocuk, yolcu, hasta… cuma ezanını duyduğunda cumaya koşmalı mıdır? Bu sorunun cevabı da “hayır” olacaktır.

49. 62/Cuma, 11

50. Buhari, 2064; Müslim, 863

51. 62/Cuma, 9

52. 5/Mâide, 6

Târık ibni Şihâb’dan (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır.” 53

Oysa bu ayette mükellefler arasında ayrım yapılmamıştır. Allah Resûlü (sav) bazı mükellefleri bu zorunluluğun dışında bırakmıştır.

Hâliyle özel bir durum gözetilerek indirilen bir ayeti, cuma namazı konusunda mutlaklaştırıp, cumaya dair tüm nasları göz ardı etmek ilmî bir yaklaşım değildir. Allah en doğrusunu bilir.

Bir diğer delilleri şudur:

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bize bir hutbe vererek şöyle buyurdu: ‘Ey İnsanlar ölmeden önce Allah’a yönelip tevbe ediniz. Dünya işleri sizi meşgul etmeden önce hayırlı işlere koşunuz. Rabbinizi çok hatırlayıp gizli ve açık bol sadaka vermekle, Rabbinizin sizin üzerinizdeki hakkını yerine getiriniz ki bu sebeple rızıklanıp yardım görür ve düzelmiş olursunuz. İyi biliniz ki bu yıldan itibaren bu ayın bugününde ve bu yerde Kıyamet Günü’ne kadar kılınmak üzere Allah size cuma namazını farz kılmıştır. Ben hayatta iken ve benden sonra başlarında adil veya zalim bir devlet başkanı varken kim cuma namazını hafife alarak veya inkâr ederek (kılmayı) terk ederse, Allah onun işini yoluna koymasın ve işinde ona bereketler nasip etmesin. Dikkat edin, böyle bir kimse tevbe etmedikçe namazı, zekâtı, haccı, orucu ve hiçbir hayrı kabul edilmez. Kim tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder. Dikkat edin! Hiçbir kadın hiçbir erkeğe namaz kıldıramaz. Hiçbir bedevi de bir muhacire, imam olup namaz kıldıramaz. Günahkâr bir kimse de bir mümine imam olup namaz kıldıramaz. Ancak zor kullanılırsa ve mümin de kılıç ve kırbaçtan korkarsa böyle bir kimse arkasında namaz kılabilir.’ ” 54

Bu hadis isnadında yer alan üç ravi nedeniyle zayıf kabul edilmiştir.

• Velid ibni Bukeyr Darekutni onun metruku'l hadis/hadisleri terk edilen biri olduğunu söyler.

53. Ebu Davud, 1067

54. İbni Mace, 1081

• Abdullah ibni Muhammed El-Adevi: Veki (rh), onu uydurmacılıkla

suçlar. Metruk bir ravidir.

• Ali ibni Zeyd ibni Ced'an: Zayıftır.55

Cuma Ayetinin Tahsis Edilmesi Sorunu

Bir grup ilim ehli Cuma ayetinde cuma namazının mutlak olarak emredildiğini, yukarıda anlatılanların ayete kayıt getirdiğini iddia ediyorlar.

Şu neticeye varıyorlar: Bir hüküm ayetle sabit olmuşsa; o ayetteki umumiyeti ve ıtlakı, sahabe sözü tahsis ve takyid etmez.56

Bu yaklaşım muayyen bir usuli metot açısından doğru olabilir. Ancak

tahkik edildiğinde aceleyle varılmış bir kanaat olduğu anlaşılır. Şöyle ki:

• Yukarıda okuduğumuz gibi Cuma Suresi'nin 9. ayeti, cuma namazını

farz kılmış bir ayet değildir. Ayet indiğinde cuma namazı zaten farzdır

ve kılınmaktadır. Ayet, alışveriş için cumayı yarıda bırakanları uyarmak

adına inmiştir.

• Yukarıda zikredilen kaydı sahabenin rivayet etmesi, o rivayeti sahabe

sözü/fiili kılmaz. Sahabe bize Allah Resûlü'nün (sav) uygulamasını nakletmektedir. Ayete kayıt olarak zikredilen hüküm, sahabe sözü değil,

içinde geçen Nebevi uygulamadır.57

55. bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, Muhammed El-Emîn El-Hererî, 1056 No.lu hadis şerhi

56. Yani ayette umumen zikredilenler sahabe sözüyle/fiiliyle tahsis edilmez, daraltılmaz, bazı

suretler istisna tutulmaz. Mutlak/Kayıtsız şartsız zikredilen hükme sahabe sözü/fiili, şart/kayıt

olamaz.

57. Konuştuğumuz konudan bağımsız olarak, bir noktaya temas etmek istiyorum: Bugün

ilmî mahfillerde okutulan usulu’l fıkh, Eşari-Maturidi-Mutezili bir usulu’l fıkh anlayışıdır. Özellikle

sahabe uygulamalarının Kitap ve sünneti anlamadaki rolü meselesinde, Ehl-i Hadis’in tutumu/

metodu tamamen farklıdır. Ne yazık ki kendisini Ehl-i Hadis’e nispet edenlerimiz usulde -bilerek

veya bilmeyerek- Eşari-Maturidi-Mutezili çizgide gitmektedir. Güncel birçok tartışmada bu tezatın etkilerini görmek mümkündür. Örneğin din anlayışını “Kitab’ı ve sünneti selefin/ilk neslin

(veya nesillerin) anladığı gibi anlamak” şeklinde formüle edenler dahi; mezkûr usuli kabulü hiçbir tahkike tabi tutmadan kabul etmektedir. Ne yani Eşari-Maturidi-Mutezili usulcüler; itikad ve

amelde ilk nesillerden farklı bir çizgi izleyip usulu’l fıkıhta bire bir ilk nesillere mi uydu? Onların

itikad ve ameldeki hataları, usuldeki yanlış kabullerinden kaynaklanmıyor mu?

Sahabenin söz ve fiillerinin vahyi anlamadaki rolüne dair yeni bir tasnif yapılması zorunludur.

Yeni bir tasniften kastımız; Kitap ve sünnette var olan hidayet kandillerini tespit etmek, açığa

çıkarmak ve öze bağlılığı korumuş ilim ehlinin uygulamalarındaki örneklerini ortaya koymaktır.

Eşari-Maturidi-Mutezili kabulleri tekrar ederek, bugünkü Müslimlerin sorumluluğu olan “arınmak

ve adil şahitlikte bulunmak” vazifesini yerine getirmiş olmayız. Daha önce, “nüzul sebebinin ayeti

tahsis etmesi” konusunda güncel bir mesele (tahaküm meselesi) münasebetiyle düşüncelerimizi

paylaşmış, Kitap ve sünnetten delillerle Eşari-Maturidi-Mutezili kabulleri nakzetmiştik. Ne ki ilk

tepki yine itikadda Selefî, usulu’l fıkıhta -farkında olmadan- Maturidi-Eşari-Mutezili çizgiyi savunan tevhid ehlinden görmüştük. Maalesef öze dönüş hareketi İbni Teymiyye ve İbni Kayyım’da

(rh) dondu. Bugünün Müslimleri bu imamların emanetini ileriye taşımaya yanaşmıyorlar. Onların

tespit ettikleriyle yetinmek ve öze dönüşü onların kitaplarında dondurmak istiyorlar. Taklidi reddederek yola çıkan imamlarımızı, taklit edilen makamına çıkarmak istiyorlar.

Oysa onlar yaşadıkları çağda adil şahitliklerini yerine getirip emaneti Rablerine teslim ettiler. Biz

onların şahitliklerini olduğu gibi bugüne taşıyarak şahit değil, yalnızca mukallit oluruz. Yani yola

çıktığımız noktayı inkâr ederek, öze dönüş ekolünü temsil ettiğimizi iddia ederiz. Kitabın başında

da belirttik; Ehl-i Hadis'in bir mezhebi yoktur, usulü vardır. O usulü gözeterek Kitab'ı ve sünneti

bugüne taşımaktır mesele. Tabi, evvela o usulden haberdar olmak koşuluyla!

B. Cuma Namazının Vacip Olması İçin Gereken Şartlar

Cuma namazının vacip olması için bir kişide bulunması gereken şartlar şunlardır:

1. Müslim Olmak

2. Buluğa Ermek

Târık ibni Şihâb'dan (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır." 58

3. Aklı Baliğ Olmak

Aişe Annemizden (r.anha) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. İşlediklerinden dolayı günah yazılmaz: Uyanıncaya kadar uyuyan kişi; akıl baliğ oluncaya kadar küçük çocuk; akıllanıncaya veya o durum ondan geçinceye kadar deli kimse." 59

4. Erkek Olmak

Târık ibni Şihâb'dan (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır." 60

İbnu'l Münzir (rh) cumanın kadına farz olmadığına dair icma nakletmiştir.61 Zira Allah Resûlü'nden (sav) bu yana uygulama bu yönde olmuştur.

5. Hür Olmak

Târık ibni Şihâb'dan (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır." 62

6. Cemaat Olmak

Târık ibni Şihâb'dan (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır." 63

58. Ebu Davud, 1067

59. Ebu Davud, 4398; İbni Mace, 2041; Nesai, 3432

60. Ebu Davud, 1067

61. El-İcmâ’, 1/40, 53. icma

62. Ebu Davud, 1067

63. Ebu Davud, 1067

Cuma namazı adından da anlaşılacağı gibi bir cemaat namazıdır; münferit kılınamaz. Sahih delillerin işaret ettiği üzere cemaat; iki kişi ve üzerindeki topluluklara verilen isimdir. Allah Resûlü (sav) iki kişi ve üzerini

cemaat olarak kabul etmiştir.

Malik ibni Huveyris (ra), Peygamber’in (sav) iki kişiye hitaben şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Namaz vakti girdiği zaman ezan okuyup kamet getirin, sonra aranızda en

yaşlı olanınız imam olsun!” 64

7. Mukim Olmak

Cuma namazı seferîye/yolcuya vacip değildir. Allah Resûlü (sav) cuma

gününe denk gelen onlarca sefer yapmış, hiçbirinde cuma namazı kılmamıştır. Onun sonrasında sahabe (r.anhum) bazen bir yılı bulan gaza seferinde

bulunur, cuma namazı kılmazlardı.65

Cuma kılınan yere yolculuk mesafesi kadar uzak olan kimseye cuma farz

değildir.66 Bu durumdaki biri cumaya gelmese de üzerine bir sorumluluk

yoktur. Ancak bu mesafeden gelir de kılarsa cuması sahihtir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında insanlar gerek evlerinden gerekse Medine’ye dört

mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (Avali)

nöbet usulüyle cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstleri başları toz

içinde gelirlerdi. Terledikleri için toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasından bunlardan birisi Resûlullah’ın

(sav) yanına geldi. Ben de orada bulunuyordum.

Peygamber (sav) o şahsa şöyle buyurdu: ‘Bari bugün için iyice temizlenseniz,

ne kadar iyi olur!’ ” 67

64. Buhari, 658; İki kişinin cemaat sayılacağına dair bk. 2/317

İslam âlimleri cuma cemaati için farklı sayılar şart koşmuşlardır. Kimisi dört, kimi otuz, kimi kırk…

sayısını şart koşmuştur. Ancak zikrettikleri delilller ya sahih ya da sarih değildir. Allah en doğrusunu bilir. Tafsilat için bk. El-Muğnî, 2/243

65. bk. Musannef, İbni Ebi Şeybe, 5100- 5101

66. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Oruç Tutmama ve Namaz Kısaltma İçin Özür Olan

Yolculuğun Ölçüsü", 2/426

67. Buhari, 902; Müslim, 847

CUMA NAMAZI BABI

Hadiste geçen ‘Avali’ Medine’ye dört mil uzaklıktadır. Yaklaşık altı km

civarındadır. Medine’ye bu mesafede olan sahabeler, cumaya nöbetleşe

gelmektedir. Bu da seferî mesafesinde olanlara cumanın farz olmadığını göstermektedir.

Enes (ra), Basra’ya iki fersah uzaklıkta, Zavi’ye mıntıkasında oturuyordu.

Bazen cuma kılıyor, bazen de kılmıyordu.68

İki fersah altı mildir. O da yaklaşık olarak dokuz km’dir. Bazen Basra’ya

inip cuma kılıyor, bazen de kılmıyordu.69

8. Sağlıklı Olmak

Târık ibni Şihâb’dan (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta hariç tüm Müslimlere farzdır.” 70

9. İslam Toplumunun Siyasi Baskı Altında Olmayıp Hür Olması

Bu başlığa dair açıklama bir önceki bölümde geçti.

C. Cuma Namazı İçin Şart Sayıldığı Hâlde Delili Olmayan Şartlar

1. Yerleşik Olmak/Göçebe Olmamak

Buna göre göçebe olanlar cuma namazı kılmazlar. Ancak buna delalet eden sahih bir delil yoktur. Bilakis Asr-ı Saadet’te Mekke ve Medine

arasında yaşayan göçebeler cuma namazı kılardı. Abdullah ibni Ömer (ra)

Mekke ve Medine arasında su yanlarında konaklayan göçebelere uğrar;

onların cuma namazı kıldığını görür, onları ayıplamazdı.71

2. Şehirde Olmak

Buna göre şehir (mısr) olmayan yerlerde cuma farz değildir. Ancak bu

şartın geçersiz olduğuna dair deliller varid olmuştur.

68. Buhari, Kitâbu’l Cuma, 15. Bab başlığı, muallak olarak

69. Yolculuk/sefer bölümünde geçtiği gibi; yolculuk mesafesi örfe göre belirlenir. Dün Medine için beş km yolculuk mesafesiydi. Bugün birçok insanın eviyle cuma kılınan cami arası beş

km'dir. Yaşadığımız örfte beş km insanların günlük spor yürüyüşü, alışveriş yürüyüşü... mesafesidir. Hâliyle sefer mesafesi; yolculuğa çıkar gibi hazırlık yaptığımız yaşadığımız şehrin dışında

kalan mesafelerdir. Allah en doğrusunu bilir.

70. Ebu Davud, 1067; Şeriatın hastalığı özür saydığına dair bk. "Hastalık Hâlinde Namaz",

2/415

71. Musannef, Abdurrezzâk, 5185

İmam Buhari (rh) şöyle demiştir:

"Köylerde ve Şehirlerde Cuma Namazı Babı

(892) İbni Abbas'tan (ra) nakledilmiştir:

'Resûlullah'ın (sav) mescidinden sonra cuma namazı ilk olarak Bahreyn'in

Cuvâsâ köyündeki Abdulkays mescidinde kılınmıştır.'

(893) İbni Ömer'den nakledilmiştir:

'Resûlullah (sav), 'Hepiniz (sorumlulukları olan birer) çobansınız.' buyurdu.'

Leys ibni Sa'd şöyle bir ek bilgi vermiştir. 'Yunus ibni Yezid şöyle dedi: Ruzeyk ibni Hukeym ibni Şihab'a -ki o sırada ben de onunla birlikte idim- bir

mektup yazarak, cuma namazını işi dolayısıyla bulunduğu Vâdu'l-Kurâ'da kıldırmasının caiz olup olmadığını sormuştu. Ruzeyk orada arazilerin ekip biçilmesi için görevlendirilmişti ve maiyetindekilerle birlikte çalışıyordu. Ruzeyk

o günlerde Eyle'de (Kızıl Deniz'in kuzeyinde bir köy) görevli bir memurdu.

İbni Şihab cevab-ı mektubu yazarken ben yine oradaydım ve yazdıklarını duydum. Mektupta İbni Şihab, Ruzeyk'e cuma namazını kıldırmasını emrediyordu. Hatta delil olarak şu rivayeti zikretmişti:

'Salim bana Abdullah ibni Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: 'Resûlullah'ın

(sav) şöyle buyurduğunu işittim. 'Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız.

Her biriniz himayeniz altında bulunan ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz. Devlet başkanı/yönetici bir çobandır ve

tebasından sorumludur, erkekler birer çobandır ve eşlerinden sorumludur,

kadınlar birer çobandır ve ailesindekilerden sorumludur, hizmetçiler efendilerinin mallarını korumakla yükümlü birer çobandır ve korumakla yükümlü

oldukları mallardan sorumludur.’ ’

Hadisin ravilerinden Salim ibni Abdullah şöyle demiştir: ‘Sanırım Resûlullah

(sav) şunları da söyledi: ‘Kişi babasının malını koruyup gözetmekle yükümlüdür ve bunlardan sorumludur. Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız

ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz.’ ’ ” 72

Görüldüğü gibi Bahreyn’de bulunan Cuvasa köyünde cuma namazı kılınmıştır. Yine İbni Şibab Ez-Zuhri (rh) arazide çalışan bir topluluğa cuma

namazı kılmalarını emretmiştir.

72. Buhari, Kitâbu’l Cuma, 11. Bab

3. Mescidde Olmak

Buna göre bir mescide sahip olmayanlar cuma namazını kılmazlar. Oysa

böyle bir şarta delalet eden delil olmadığı gibi, bu şartın geçersiz olduğuna dair deliller varid olmuştur:

“Abdurrahman ibni Ka’b ibni Malik (ra) babasından gözleri görmez olduktan

sonra ona rehberlik ederdi. Ka’b, cuma günü ezanı işitince Esad ibni Zürare’ye rahmet okurdu.

Kendisine, ‘Ezanı işitince niçin Esad ibni Zürare’ye rahmet okuyorsun?’ dedim.

O da şöyle dedi: ‘Çünkü, Ben-i Beyaza’ya ait siyah taşlıklı bir arazide olan

Hezmün Nebit denilen yerde bize ilk defa cuma namazı kıldıran odur.’ dedi.

Ben, ‘O gün kaç kişiydiniz?’ dedim.

O da, ‘Kırk kişi idik.’ diye cevap verdi.” 73

Sahabe (r.anhum), Allah Resûlü (sav) Medine’ye hicret etmeden cuma kılmışlardır. O dönemde (ve sonrasında) cuma kıldıkları mıntıkada bir mescid

yoktu. Cumayı açık alanda kıldılar.

Ayrıca Mekke ve Medine arasında yaşayan bedeviler de mescidsiz cuma

namazı kılardı.

4. Tek Bir Mescidde Kılınması

Cumanın tek bir yerde kılınması sünnettir. Zira cumanın amaçlarından

biri İslam toplumunu bir araya toplamaktır. İslami bir yönetim imkân dâhilinde cumanın tek bir yerde kılınmasını sağlar.

Cumanın tek bir yerde kılınması cumanın sıhhat şartı değildir. İhtiyaç

olmamasına rağmen birden fazla yerde cuma kılanlar şeriatın genel ilkelerine ve sünnete muhalefet etmişlerdir. Ancak cumaları sahihtir.

73. Ebu Davud, 1069; İbni Mace, 1082

Zuhr-u âhir meselesi

Birden fazla mescidde cuma kılınıyor diye cuma namazını sahih görmemek, içtihadi bir meseledir. Ne ki bu içtihadı yapanlardan sonra gelenler,

bu içtihada dayanarak bir bidat çıkarmış ve cumadan sonra “zuhr-u âhir”

namazı adı altında, tekrar öğlen namazı kılmışlardır. Böylece cuma namazıyla öğle namazını bir arada kılmak gibi Allah Resûlü (sav) ve sahabede

benzerine rastlanmayan çirkin bir bidati dine sokmuşlardır. Ve her bidat

gibi bu bidatte beraberinde başka sapıklıklara kapı aralamış cumaya dair

birçok sünneti öldürmüştür.74

Zuhr-u âhir namazına dair şu doyurucu bilgileri paylaşmak istiyorum:

“ ‘Zuhr-u âhir, cuma namazından sonra kılınan öğle namazıdır. Son öğle namazı anlamına gelen zuhr-u âhir, hicri 5. asırdan sonra kılınmaya başlanmıştır. Namaz ibadettir, ibadetler müctehitler tarafından ihdas edilemez, vahiyle belirlenir. Peygamber (sav) tarafından kılınmayan bir ibadet içtihatla ortaya

konulamaz. Zuhr-u âhir ve kandil gecelerinde kılınan namazlar; Peygamber,

ashab ve mezhep imamları tarafından kılınmamıştır. Huzeyb El-Yeman şöyle

der: ‘Ashab döneminde yapılmayan bir ibadeti yapmayın, zira onlar eksik bir

şey bırakmamışlardır.’ 75

‘Zuhr-u âhir, farz, sünnet ve mübah olmadığına göre bidattir. Sünnet olabilmesi için bizzat Peygamber (sav) tarafından kılınması gerekir. Zuhr-u âhir, Peygamber, ashab ve mezhep imamları tarafından kılınmayan tek namaz olma

özelliğine sahiptir. Peygamber ve Ashab tarafından kılınmadığı için kılınması

tahrimen mekruhtur.’ 76

Her bidat bir sünneti kaldırmakta veya unutturmaktadır. Zuhr-u âhirin kılınmasıyla Peygamber tarafından cumadan sonra kılınan dört rekât nafile terk

edilmektedir. İzdihamın önüne geçmek, iş yerlerine erken gitmek gayesiyle

cuma namazı iki rekât olarak farz kılınmıştır. Buna rağmen cuma kılınan bidat namazlarla teravihi geçer duruma getirilmiştir. Şöyle ki: Cumadan önce 2

rekât nafile + Cuma farzı olan 2 rekât + 4 rekât zuhr-u âhir + cumadan sonra

74. Her bidatin bir sünneti öldürdüğüne dair bk. Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, s. 165

75. Islâhu’l Mesâcid Mine’l Bidei ve’l Avâid, s. 22

76. Islâhu’l Mesâcid Mine’l Bidei ve’l Avâid, s. 16

4 rekât: Bazıları hem cumanın hem de öğlenin sünnetini kılmaktadırlar. Neticede iki rekâtlık namaz yirmi rekâtı bulmaktadır. Bu nedenle olacak ki söz

konusu bidat namazına ‘cuma teravihi’ denilmiştir.

Zuhr-u âhir hangi gaye ve isim altında kılınsa bile günde altı farz namaz olma

kuşkusunu uyandırmaktadır. Bayram namazıyla karıştırılmaması gerekir; zira

bayram namazı Peygamber (sav) ve ashabı tarafından asla terk edilmemiştir. Zuhr-u âhir ise Peygamber’den (sav) asırlar sonra çıkmıştır. Kaldı ki Peygamber altı

namaz kuşkusunun izale gayesiyle bayram gününe denk gelen cuma namazının kılınmasını kişinin isteğine bırakmıştır. 77

Allah (cc), Peygamber (sav) aracılığıyla Müslimlere beş vakit namaz farz kılmıştır.

Bu sayıyı artırma ya da azaltma yetkisi kimseye verilmemiştir. Beş vakit namazı dört vakte indirmekle altı vakte çıkarmak arasında bir fark yoktur. İkisi de

bidattir, ikisi de tevatür ile sabit olmuş bir ibadeti değiştirmeye cüret etmektir.

İbni Hacer El-Heytemi şöyle der: ‘Sünnette sabit olmayan hiçbir namaz meşru değildir; kılınması caiz olmaz. Bu nedenle sünnette desteklenmemiş günlere has kılınan nafile namazlar hangi gaye ve niyetle olursa olsun kılınmaz.

Beş vakit namazın kılınış biçimi ve şekli, vahiy ve icma ile sabit olmuş zarurat-ı diniyyedendir. Bu nedenle söz gelişi namazların sayısını altıya, secdelerin

sayısını da üçe çıkarmak riddeti gerektirmektedir.’ 78 İbni Hacer El-Heytemi,

zuhr-u âhiri kılanın mürted olduğunu demek istemiyor. Zira onu kılan, cuma

şartlarının yerine gelmediğini savunmaktadır; dolayısıyla yine beş vakit kılmış

sayılır. Heytemi, söz gelişi namazın rekât, secde ve adedini değiştirenin dinle

ilişkisinin kesileceğini belirtmek istemiştir. Durum bu iken altıncı namaz hükmündeki zuhr-u âhiri vacip, müstehap ya da ihtiyat gereği olarak savunmak

çok büyük bir garabettir. Sünnet olduğu iddiaları da gerçeği yansıtmamaktadır. Peygamber, sahabe, tabiin ve mezhep imamları tarafından kılınmayan bir

namaz hangi mantıkla sünnet veya ihtiyat olabilir?

Cuma namazından sonra kılınan namazın diğer bir sakıncası da cumanın

temel hedeflerinden olan vahdet ve birlikteliği dağıtmasıdır. Cumada tek bir

vücut olması gereken cemaat bölünerek değişik saf ve cemaatlerin oluşmasına

77. bk. Ebu Davud, 1073

78. İbnu Hacer El-Heytemî, Şirvani Hâşiyesi, 2/238; Tuhfe, Riddet bölümü

neden olmakta, vahdet yerine dağılma ve bölünme gerçekleşmektedir. Cemaatin bir bölümü bidat namazı kılarken, diğeri sünneti kılmaktadır.

Zuhr-u âhiri kılma gerekçelerinden biri de cemaatin Fâtiha Suresi'ni doğru okumadığını öne sürmektir. Cuma için Fâtiha Suresi şarttır da öğle ya da zuhr-u âhir için şart değil midir?

Birçok âlim, cumadan sonra kılınan öğle namazına karşı çıkmışlardır. Vehbe Zuhayli'nin tespitiyle zuhr-u âhir İmam Şafii'nin değil Şafii geçinen bazı mukallitlerin ortaya koydukları bir namazdır. 79 Zira İmam Şafii, Bağdat'ta birden fazla yerde cumanın kılındığına şahit olmuş, kılınmaması yönünde herhangi bir uyarı ve çabası olmamıştır. Şafii ulemasından Ebu'l Abbas, Ebu İshak, Kadı ibni Kec, Revyâni ve Gazâlî bir yerde Cuma kılmak güç ise birden fazla yerde kılınabileceğini söylemişlerdir. 80 Bu altı şahsiyet, Şafii mezhebinin önde gelen ulemasındandır. Cuma namazından sonra öğlenin kılınmasına şiddetli karşı çıkanlardan birisi de H 12. asırda yaşamış olan Şafii âlim Eş-Şeyh Muhammed El-Kabâni'dir. El-Kabâni, cuma günü kılınan öğle namazının Şafii mezhebine muhalif olduğunu ifade eder. 81 Zuhr-u âhire şiddetle karşı çıkanlardan diğer bir Şafii âlim de, 12. asırda yaşamış Ahmed b. Muhammed El-Mısri'dir. Cuma namazından sonra öğleyi kılanları şiddetle eleştirmiş ve bu konuda bir risale kaleme almıştır. 82

'İhtiyat niyetiyle kıldığını söyleyenlerin de isabet etmediklerini düşünmekteyiz. Zira ihtiyatı yerine getirenin diğer bir görüşle çelişmemesi gerekir. İhtiyat gerekçesiyle öğleyi kılanlar fasid bir ibadeti sergilemektedirler. Fasid bir ibadet 'ihtiyat' niyetiyle kılınmaz. Zuhr-u âhir yerine cuma sünnetinin kılınması ihtiyata daha uygun değil mi?' 83

Zuhr-u âhir nedeniyle imam -hatipler arasında namazı süratle kılma gayretiyle âdeta bir maraton havası sergilenir. Şöyle ki: İmamlar, 'İhram tekbirini ilk olarak biz getirelim.' gerekçesiyle bir nevi yarış içerisine girerler. Bu maksatla teravihlerde olduğu gibi, cumalarda da jet imamlar türer. Hutbelerde mesaj verme

79. bk. Zuhayli, Fetâvâ, Cuma bahsi

80. Ravdatu't Tâlibîn, 2/5

81. El-Kabâni, el-Cum'atu ve Mekâhetuhu, s. 270-271

82. Butâmi, Âl-i Beyt el-Cum'atu ve Mekânetuha fi'd-din, s. 266

83. bk. Nî'meti İslâm Büyük İslâm İlmihali, Mehmed Zihni Efendi, s. 543

cemaati aydınlatma yerine, en kısa hutbe ve en kısa namazı kılma heyecanı oluşur. Zuhr-u âhire verilen bu önem, halka zuhr-u âhirin caiz olma imajını verir.

Halk aynı vakitte iki namazın farz edildiğini düşünür. Büyük âlim Zeynüddin

b. Nüceym şöyle der: ‘Cuma namazından sonra öğle namazını kılmak büyük

bir fitnedir. Çünkü avam onun farz, cumanın ise farz olmadığı vehmine kapılır, cumayı isteksiz kılar, kılınmaması yönünde defalarca fetva verdim.’ 84 ” 85

5. İmamın İzni

Hanefi mezhebi imamları cuma kılınabilmesi için imamın iznini şart

koşmuşlardır. İslam toplumunun yöneticisi veya onun yetkilendirdiği

bir yöneticinin izni olmadan cumanın kılınamayacağını, sahih olmadığını söylemişlerdir.

Bu şarta dair bir hadis bir sahabe sözü bir de maslahat olmak üzere üç

delil zikretmişlerdir.86

Hadis

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bize bir hutbe vererek şöyle buyurdu:

‘Ey insanlar ölmeden önce Allah’a yönelip tevbe ediniz. Dünya işleri sizi meşgul etmeden önce hayırlı işlere koşunuz. Rabbinizi çok hatırlayıp gizli ve açık

bol sadaka vermekle, Rabbinizin sizin üzerinizdeki hakkını yerine getiriniz ki

bu sebeple rızıklanıp yardım görür ve düzelmiş olursunuz. İyi biliniz ki bu yıldan itibaren bu ayın bugününde ve bu yerde Kıyamet Günü’ne kadar kılınmak

üzere Allah size cuma namazını farz kılmıştır. Ben hayatta iken ve benden

sonra başlarında adil veya zalim bir devlet başkanı varken kim cuma

namazını hafife alarak veya inkâr ederek (kılmayı) terk ederse, Allah

onun işini yoluna koymasın ve işinde ona bereketler nasip etmesin.

Dikkat edin, böyle bir kimse tevbe etmedikçe namazı, zekâtı, haccı, orucu ve

hiçbir hayrı kabul edilmez. Kim tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder. Dikkat edin! Hiçbir kadın hiçbir erkeğe namaz kıldıramaz. Hiçbir bedevi de bir

Muhacir’e, imam olup namaz kıldıramaz. Günahkâr bir kimse de bir mümine

84. El-Bahrû’r Râik, İbni Nuceym, 2/151; Reddu’l-Muhtâr, İbni Abidin, 2/137

85. Bidatler Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 769-773, özetle

86. bk. El-Mebsût, 2/25

imam olup namaz kıldıramaz. Ancak zor kullanılırsa ve mümin de kılıç ve kırbaçtan korkarsa böyle bir kimse arkasında namaz kılabilir.' " 87

Sahabe Sözü

"Dört şey yöneticilere aittir/onların yetkisindedir. Cuma namazı..." 88

Maslahat

"Derler ki: 'Devlet başkanının izni şart koşulmasa bazı insanlar mescide erken gidip cumayı kılıp çıkabilirler. Buna binaen diğer insanlar cumayı kaçırabilir.' " 89

Bir grup Hanefi uleması da imamın izni olmadığı takdirde, insanların nerede ve kimin arkasında namaz kılacağı konusunda karışıklık yaşanacağını savunmuşlardır. Her grup kendi imamını öne geçirmeye çalışacak; bu da cuma için bir araya gelenler arasında kargaşaya neden olacaktır.

• Daha önce geçtiği gibi hadis üç illetle zayıftır.90

• Sahabe sözüne gelince; elbette bir imamın bulunduğu yerde, İslam toplumunu ilgilendiren genel meseleler onun uhdesindedir. Kargaşa olmaması için imamın izniyle hareket edilmesi gerekmektedir. Ancak imamın olmadığı yerlerde veya fitne ortamında imamın izni olmadan cuma kılınması sahihtir.

Ubeydullah ibni Adiyy ibni Hıyar'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Osman göz hapsinde tutulup evi kuşatıldığı zaman kendisini ziyarete gittim. Ona şöyle dedim: 'Siz halkın imamısınız ancak başınıza gelenleri görüyoruz. Şu ânda bize namaz kıldıran ise fitnecilerin başıdır. Biz onun arkasında namaz kıldığımız için günaha girdiğimizi düşünerek sıkıntı çekiyor ve korkuya kapılıyoruz.'

Bunun üzerine Osman bana şunları söyledi: 'Namaz insanların yaptığı en güzel ameldir. Bu bakımdan halk güzel bir iş yapıyorsa sen de onlarla hareket et, ama kötü işler yapıyorlarsa onların kötülüklerinden uzak dur.' " 91

87. İbni Mace, 1081

88. El-Mebsût, 2/25

89. bk. El-Mebsût, 2/25;

90. Konuya dair detaylı açıklama için bk. 2/482-483

91. Buhari, 695

Osman (ra), Hariciler tarafından muhasara altına alındığında cuma ve cemaat namazlarını bir harici kıldırmıştır.

Maslahata gelince; maslahat bir delil değildir; şartların değişmesine bağlı

olarak değişebilir. Hanefi ulemasının tespit ettiği maslahatlar yerindedir.

Ancak bu maslahatlar bir şeyin vücub ya da sıhhat şartı olacak kuvvette

birer nas değildir. Şart maslahatla değil, nasla belirlenir.

İmam izni olmadığında cuma batıl mıdır?

Tahenevi şöyle der: "…Biz de imamın (devlet başkanı) iznini elde etme imkânı olmadığı zaman, insanların cuma namazı için bir araya gelip kendilerine

cuma kıldıracak birini öne çıkarmalarının (mümkün) olduğunu söylemekteyiz. Ayni de El-Umde'de92 böyle demiştir." 93

Görüldüğü gibi Hanefiler, imamın iznini almaya imkân olmadığında,

birini öne geçirerek onun arkasında cuma kılınabileceğini söylemişlerdir.

IV. Cuma Namazının Vakti

Cuma namazının vakti; öğle namazının vaktidir. Güneş batıya meylettiği ânda cuma vakti girer, ikindi namazına kadar devam eder.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) cuma namazını Güneş tepe noktasını geçip batıya doğru kayınca kıldırırdı." 94

Ömer, Ali, Amr ibni Hureys ve Numan ibni Beşir'den (r.anhum) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cuma vakti Güneş meylettiği zamandır." 95

Sıcak şiddetlenirse öğle namazında olduğu gibi cuma ertelenebilir:

Enes ibni Malik (ra), cuma namazını kastederek şöyle demiştir:

"Resûlullah (sav) hava çok soğuk olursa namazı vakit girer girmez kılardı. Ha-

92. Umdetu'l Kârî, 3/368

93. Hadislerle Hanefi Fıkhı, 5/497

94. Buhari, 904

95. Buhari, Kitâbu'l Cuma, 16. Bab başlığı, muallak olarak

vanın aşırı sıcak olması durumunda ise namazı kılmak için hararetin geçip serinliğin düşmesini beklerdi." 96 97

V. Cuma Namazı İçin Yapılması Müstehap Ameller

Cuma namazına gelecek olanların yapması müstehap olan bazı ameller vardır:

A. Cuma İçin Mescide Erken Gitmek

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma günü cünüp olduğu için boy abdesti alan ve (herkesten önce) namaza gelen kimseler sanki bir deveyi Allah yolunda tasadduk etmiş gibi sevap alırlar. Onlardan sonra gelenler bir sığırı, daha sonra gelenler boynuzlu bir koçu, ardından gelenler bir tavuğu ve en sona gelenler bir yumurtayı Allah yolunda tasadduk etmiş gibi sevap alırlar. İmam (hutbe için) çıktığında melekler okunan zikri dinlemek üzere oraya toplanırlar." 98

Cumaya erken gitmek, müstakil bir ibadettir. Kişinin hayırda yarıştığını ve öncülerden olduğunu gösterir. Bu nedenle şeytan, insanları cumadan alıkoymak, geciktirmek ister.

Ümmü Osman'ın karısının azadlı kölelerinden Atâ El-Horasani'nin (ra) şöyle rivayet ettiği bize aktarılmıştır:

"Ali'yi Kufe minberinde şöyle derken işittim: 'Cuma günü olunca şeytanlar sabahleyin bayraklarıyla çarşılara dökülürler. İnsanların kafa ve kalplerine önem-

96. Buhari, 906

97. Bir grup âlim, ihtimali delillere dayanarak cumanın kuşluk vaktiyle girdiğini söylemişlerdir.

Hasan ibni Ayyaş'tan. O da Cafer ibni Muhammed'den. O da babasından. Onun babası da Cabir ibni Abdullah'tan rivayet etmiştir. Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Resûlullah (sav) ile birlikte namaz kılar sonra döner su çeken develerimizi dinlendirirdik.' Hasan ibni Ayyaş, 'Cafer ibni Muhammed'e: 'Bu hangi vakitte idi?' dedim. O da, 'Güneş tepe noktasından meylettiğinde' dedi' demiştir." (Müslim, 858)

Buna göre; cuma kılınmış, bitmiş ve develer otlatılmış/sulanmıştır. Bunlar Güneş'in batıya meylettiği öğle vaktinde olmuştur. Buna dayanarak; cumanın zevalden önce, yani öğle vaktinden önce kılındığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak bu; ihtimalli bir delildir. Zira açık deliller cumanın vaktinin zeval yani öğle vakti olduğunu göstermiştir. Cabir (ra) hadisinde varid olan ifade, mübalağa için söylenmiş olabilir. (bk. El-Minhâc, Kitâbu'l Cuma, 9. Bab başlığı şerhi)

98. Buhari, 881; Müslim, 850

li işlerini hatırlatarak onları cuma namazından alıkoyarlar. Melekler de mescidlerin kapılarına otururlar ve gelenleri sırasıyla kaydederler, imam minbere

çıkıncaya kadar bu kayıt işlemi devam eder. Kişi hutbeyi işitebileceği, imamı

görebileceği bir yere oturup susar, boş şeyler konuşmaz ve boş şeylerle meşgul olmazsa ona da sevaptan bir nasip vardır. Hutbeyi işitebileceği ve imamı

görebileceği bir yere oturur fakat konuşur ve susmazsa ona da günahtan bir

pay vardır. Her kim cuma günü yanındaki arkadaşına ‘sus’ derse gürültü yaparak boş işle uğraşmış olur. Kim de cuma da böyle bir boş işle meşgul olmuşsa

cumadan hiçbir sevap kazanamaz.’

Daha sonra Ali: ‘Ben bu söylediklerimi Resûlullah’tan (sav) duydum.’ dedi.” 99

B. Cuma Namazı İçin Gusletmek

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

“İçinizden kim cuma namazına gelirse boy abdesti alsın!” 100

Hafsa’dan (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her akıl baliğ olan kimseye cumaya gitmek vaciptir. Cumaya gitmek isteyene de gusül vaciptir.” 101

Hadislerin zahiri, cuma guslünün vacip olduğunu gösterir ancak başka

rivayetler Allah Resûlü’nün (sav) özel bir sebebe binaen cuma guslünü emrettiğini gösterir.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanın da insanlar gerek evlerinden gerekse Medine’ye dört

mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (Avali)

nöbet usulüyle cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstleri başları toz

içinde gelirlerdi. Terledikleri için toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasından bunlardan birisi Resûlullah’ın

(sav)’ın yanına geldi. Bende orada bulunuyordum. Peygamber (sav) o şahsa şöyle

buyurdu: ‘Bari bugün için iyice temizlenseniz, ne kadar iyi olur!’ ” 102

99. Ebu Davud, 1051; Ali’nin (ra) sözü hakkında muhaddisler ihtilaf etmiştir.

100. Buhari, 877; Müslim, 844

101. Ebu Davud, 342; Nesai, 1371

102. Buhari, 902; Müslim, 847

İnsanlara eza verecek kötü koku sahiplerinin gusletmesi vaciptir. Zira bir başkasına eziyet etmek, kul hakkına girmektir ve yasaklanmıştır. Kötü kokmayan insanın gusletmesi ise sünnettir. Allah en doğrusunu bilir.

C. Güzel Elbiseler Giyinmek/Süslenmek

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin, müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez.” 103

Muhammed ibni Yahya ibni Habban’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz bulabilirse -veya bulabilirseniz- cuma günü için giyinmek üzere ikinci bir elbise edinmesinde bir sakınca yoktur.” 104

Ebu Zer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim Cuma Günü gusleder ve güzelce temizlenir, en güzel elbiselerini giyer, evindeki güzel kokudan Allah’ın yazdığı kadar sürünür ve sonra da cuma namazı için mescide gelirse ve Cuma’dan kazanacağı sevabı giderecek bir iş yapmaz, iki kişinin arasını açarak eziyet etmezse o Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahları bağışlanır.” 105

Cuma, Müslimlerin bayramıdır. Bayramlarda süslenmek İslam’ın teşvik ettiği şeylerdendir. Cuma Müslimlerin bir araya toplandığı bir ibadettir. İnsanlara eziyet etmemek ve güzel görünmek için süslenmek İslam’ın teşvik ettiği şeylerdendir.

D. Güzel Koku Sürünmek

Selman-ı Farisi’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cuma günü boy abdesti alıp mümkün olduğu kadar vücudunu iyice temizlemeye çalışan, ardından saçlarını yağlayan veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren ve daha sonra evinden çıkıp mescide gelerek safları yarmadan kendisine takdir edilen namazı kılan ve imamın okuduğu hutbeyi hiç

103. 7/A’râf, 31

104. Ebu Davud, 1078; İbni Mace, 1095

105. İbni Mace, 1097

sesini çıkarmadan/kimseyle konuşmadan can kulağıyla dinleyen herkesin bu cuma ile diğer cuma arasındaki günahları bağışlanır.” 106

Ebu Eyyub El-Ensari’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim cuma günü gusleder, yanında var ise koku sürünür, en güzel elbiselerini giyer, ardından mescide namaz kılmak için gelirse, kimseye eziyet etmezse sonra imam gelip namaz kılıncaya kadar susarsa, bütün bunlar diğer cumaya kadar onun günahları için kefarettir.” 107

E. Mescide Yürüyerek Gitmek

“Allah Resûlü (sav), ‘Bakınız! Allah’ın onunla günahları sildiği, dereceleri yükselttiği şeyi size haber vereyim mi?’ buyurdu.

Oradakiler, ‘Evet, bildir, Ey Allah’ın Resûlü’ dedi.

O da (sav), ‘Zorluklara rağmen abdesti tam ve eksiksiz güzel bir şekilde almak, mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir. İşte bunlar ribattır (bağlanmaya değer taatlerdir).’ buyurdu.” 108

Ubade İbni Rufaa’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında ben cuma namazına giderken Ebu Abs arkamda yetişti ve şunları söyledi, ‘Ben Resûlullah (sav), ‘Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa Allah (cc) o kişiye cehennemi haram kılar.’ buyurduğunu işittim.’ ” 109

F. Kimseye Eziyet Etmemek

Nubeyşetu’l Huzeliy’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim cuma günü gusleder, ardından mescide yönelir, kimseye eza vermez ve imam çıkana kadar dilediğince namaz kılarsa, imamı gördüğü zaman da oturur, hutbeyi dinler ve imam kelamını ve Cuma’sını bitirinceye kadar da

106. Buhari, 883

107. Ahmed, 23571

108. Müslim, 251

109. Buhari, 907

susarsa bu cumasında bütün günahları bağışlanmazsa da diğer cumaya kadarki günahlarına keffaret olur.” 110

Cuma günü ve normal zamanda insanlara eziyet etmek yasaklanmıştır.

Eziyet etmenin farklı suretleri vardır. Allah Resûlü (sav) bunlardan bazısını nas kılmıştır.

• İki kişinin arasını ayırmak

Selman-ı Farisi'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma günü boy abdesti alıp mümkün olduğu kadar vücudunu iyice temizlemeye çalışan, ardından saçlarını yağlayan veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren ve daha sonra evinden çıkıp mescide gelerek safları

yarmadan kendisine takdir edilen namazı kılan ve imamın okuduğu hutbeyi

hiç sesini çıkarmadan/kimseyle konuşmadan can kulağıyla dinleyen herkesin

bu cuma ile diğer cuma arasındaki günahları bağışlanır." 111

• İnsanların omuzlarından atlamak

Ebu'z Zahiriye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir cuma günü Peygamber'in (sav) sahabesi Abdullah ibni Büsr ile beraberdik.

Cemaatin omuzlarına basarak bir adam geldi. Bunu gören Abdullah ibni Büsr

şunları söyledi, 'Cuma günü Resûlullah (sav) hutbe okurken bir kimse cemaatin

omuzlarından atlayarak geldi. Bunun üzerine Peygamber (sav) kendisine, 'Otur

cemaate eziyet ettin.' buyurdu.' " 112

• Esnemek

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'tan (sav) işittim şöyle buyurdu: 'Biriniz Cuma günü hutbe esnasında uyuklarsa bulunduğu yeri değiştirsin.' " 113

110. Ahmed, 20721

111. Buhari, 883

112. Ebu Davud, 1118; Nesai, 1399

113. Ebu Davud, 1119; Tirmizi, 526

• Mescidlerde yasaklanan davranışlar

Mescidde yapılması yasaklanan tüm davranışlar cuma namazı için de

geçerlidir.114

G. Cuma Namazından Önce ve Sonra Sünnet Namazı

• Cuma namazından önce revatip/düzenli bir sünnet yoktur. Kişi,

imam hutbeye çıkana kadar dilediği kadar mutlak nafile kılabilir.

Selman-ı Farisi’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cuma günü boy abdesti alıp mümkün olduğu kadar vücudunu iyice temizlemeye çalışan, ardından saçlarını yağlayan veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren ve daha sonra evinden çıkıp mescide gelerek safları yarmadan kendisine takdir edilen namazı kılan ve imamın okuduğu hutbeyi

hiç sesini çıkarmadan/kimseyle konuşmadan can kulağıyla dinleyen herkesin

bu cuma ile diğer cuma arasındaki günahları bağışlanır.” 115

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, boy abdesti alır sonra da cuma namazına gider ve kendisine nasip

olduğu kadar (nafile) namaz kılar, sonra imam hutbesini bitirene kadar

susup dinler, arkasından imamla birlikte namaz kılarsa bu kimsenin o cuma

ile gelecek cuma arasındaki günahları ile buna ilaveten üç günlük günahı bağışlanır.” 116

• Cumadan sonra Allah Resûlü (sav) bazen iki bazen dört rekât kılmıştır. Aynı şekilde yapılmasını istemiştir.

114. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Mescid Adabı", 1/552

115. Buhari, 883

116. Müslim, 857; Cuma namazından önce revatip sünnet yoktur. Cumayı öğle namazına kıyas

ederek, cumadan önce revatip dört rekât sünnet olduğunu söylemek; aralarında fark olmasına

rağmen iki şeyi birbirine kıyas etmektir (kıyas meal farık), ibadetler taabudidir; aklın payı yoktur.

Yüce Allah emreder biz yaparız. Taabudi emirlerde kıyas olmaz.

Allah Reslü’nün (sav) cumadan önce dört rekât kıldığına dair rivayet muhaddisler tarafından zayıf

kabul edilmiştir: İbni Mace (rh) isnadında yer alan Bakiyye ibni Velid mudellis; Mubeşşir Münkeru’l

hadis; Haccac ibni Arta ve Atiyye cumhur tarafından zayıf kabul edilmiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd,

1128 No.lu hadis şerhi)

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), ‘Biriniz cuma namazı kıldığında cuma namazından sonra dört rekât (nafile) namaz kılsın.’ buyurdu.” 117

Abdullah ibni Ömer (ra), cuma namazını kıldığında mescidden ayrılır ve evinde iki rekât nafile namaz kılardı. Kendisi, “Resûlullah da (sav) böyle yapardı.” 118 demiştir.

Cumayı kıldıktan hemen sonra cuma sünneti kılınmaz.

“Nafi ibni Cubeyr, Saib ibni Yezid’e (ra) haber gönderdi. Muaviye’nin (ra) namaz hususunda Saib de (ra) gördüğü şeyi soruyordu. O da şöyle demiştir: ‘Evet, onunla (Muaviye ile) birlikte mescidde bulunan özel odada cuma namazı kılmıştım. İmam selam verdiğinde bulunduğum yerde ayağa kalktım ve (nafile) namaz kıldım. Kendisi, içeri girdiğinde bana haber gönderdi ve şöyle dedi: ‘Bu yaptığını bir daha yapma. Cuma namazını kıldığında konuşmadıkça veya dışarı çıkmadıkça namazın arkasından (bulunduğun yerde) bir namaz daha kılma. Çünkü Resûlullah (sav), bize böyle emretti. Konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça bir namazın arkasına bir başka namaz eklememeyi emretti.’ ’ ” 119

Allah Resûlü (sav) cuma sünnetini genelde evinde kılardı.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile beraber öğlen namazının öncesinde iki rekât, sonrasında iki rekât, akşam namazından sonra iki rekât, yatsı namazından sonra iki rekât ve cuma namazından sonra iki rekât namaz kıldım. Akşam, yatsı ve cuma namazlarının (sünnetlerini) Peygamber (sav) ile beraber evinde kıldım.” 120

VI. Cuma Namazının Kılınışı

Cuma namazı için imam mescide gelir. Hutbe okuyacağı minbere çıkar.

İmam minbere çıktığında cuma için ezan okunur. İmam hutbe okur, kısa bir ara verir, sonra ikinci hutbeyi okur. Hutbe bitince kamet okunur ve

117. Müslim, 881

118. Müslim, 882

119. Müslim, 883

120. Buhari, 1172; Müslim, 729

imam iki rekâtlık cuma namazını kıldırır. Böylece cuma namazı sonlanır.

Cuma namazının tafsilatı şöyledir:

A. Cuma Namazının Rükunları

Cuma namazının rüknu iki rekât namaz kılmaktır. Bunun dışında cumaya taalluk eden tüm ibadetler cumanın sünnetleridir.121

B. Cuma Namazının Sünnetleri

1. İmam Minbere Çıkınca Ezan Okunur

İmam minbere çıktığında fiilî olarak cuma namazı başlamıştır. İmam

minberin üstüne çıkıp oturduğunda cuma ezanı okunur. İmam oturduğu yerde ezanı bekler.

Saib ibni Yezid'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Cuma günleri ezanın okunma vakti Peygamber (sav), Ebu Bekir ve Ömer dönemlerinde imamın hutbe için minbere çıkıp oturduğu ân idi. Daha sonra Osman, halife olunca insanlar çoğaldığı için üçüncü ezanın okunması talimatını

verdi. Bu ezan da 'Zevra' denen yerde okunuyordu. İşte onun bu talimatı daha

sonra yerleşik bir uygulama haline geldi." 122

Cuma namazının tek bir ezanı vardır. Allah Resûlü (sav), Ebu Bekir ve

Ömer (r.anhuma) zamanında da tek bir ezan okunurdu. Osman (ra) döneminde

Medine genişledi. İnsanlar namaza geç kalmaya başladı. Ki Osman da (ra)

işleriyle meşgulken cumaya geç kalmıştı. Geç kalmaların önüne geçmek

için Osman (ra) ikinci bir ezan okuttu. Böylece insanların birinci ezanı duyup Cuma namazına hazırlanmalarını sağladı.

121. Cumhur-u ulema hutbe okumayı cumanın rükunlarından saymıştır. Delil olarak; Allah

Resûlü'nün (sav) hutbeyi hiç terk etmemesini ve bazı delaleti kapalı nasları öne sürmüşlerdir. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) fiilleri, mücerred olarak bir şeyin sunniyetine/istihbabına; onu sürekli

yapmasıda onun tekidli bir sünnet olduğuna delalet eder. Bir grup fukahamızda hutbenin rükun

olduğuna dair icma nakletmişlerdir. Ancak başta Muhammed ibni Sirin ve Hasan-ı Basrî olmak

üzere tabiin büyüklerinden hutbenin rükun/farz olmadığı nakledilmiştir. Hâliyle bu görüşün

icma değil, çoğunluğun görüşü olduğu anlaşılmıştır. bk. El-Muhallâ, 3/264-265

122. Buhari, 916; Rivayette yer alan üçüncü ezandan kasıt ezan, kamet ve Osman'ın (ra) ziyadeten okuduğu ezandır. Ravi, kameti de "ezan" diye isimlendirmiştir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü Ömer ibni Hattab cemaate hutbe verirken Osman ibni Affan

Mescid’e girdi.

Ömer, ‘Ne oluyor da insanlar ezandan sonra namaza gelmekte gecikmektedir!’ dedi.

Osman ibni Affan, ‘Ey müminlerin emiri! Ezan sesini işittikten sonra abdest

almaktan başka bir şey yapmadım ve hemen geldim.’ dedi.

Ömer, ‘Abdest almak gereklidir, fakat Allah Resûlü’nün (sav), ‘Sizden biri Cuma

namazına geleceği zaman gusletsin.’ buyurduğunu işitmedin mi?’ karşılığını

verdi.” 123

Çünkü ezanı duyup eve gitmek ve cumaya hazırlanmak bir süreçtir. Hazırlık yaptıktan sonra gelen ya hutbeye ya da namaza yetişmektedir. Osman (ra) insanlar cumaya hazırlık yapsın ve namaza erken gelsin diye ikinci

bir ezan okunmasını istemiştir.

Bugün ezan hoparlörden okunduğu ve insanlar saat kullandığı için; Osman’ın (ra) gözettiği illet ortadan kalkmıştır. Hâliyle sünnete yani asli uygulamaya dönmek gerekmektedir.

2. Cuma Hutbesi

Ezan bitttiğinde imam hutbe okumak için ayağa kalkar.

a. Cemaate selam verir124

123. Müslim, 845

124. Bir toplulukla muhatap olunduğunda selam vermek; şayet araya bir fasıla girmişse tekrar

selam vermek sünnettir.

“Biriniz bir meclise vardığında selam versin. Önceki selam sonrakinden daha önemli değildir."

(Ebu Davud, 5208; Tirmizi, 2706)

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Biriniz bir kardeşiyle karşılaştığında selam versin. Eğer aralarına ağaç, duvar ve taş girer de onları

birbirinden ayırırsa onunla karşılaşınca aynı şekilde tekrar selam versin.” (Ebu Davud, 5200)

Hâliyle; mescide girişte selam vermiş olsa da hutbeye çıktığında araya ezan ve uzun bir bekleyiş girdiğinde yine selam verebilir. Bunun yanında Allah Resûlü’nün (sav) hutbeye başlamadan

cemaate selam verdiğine dair hadisler varid olmuştur. Bu rivayetlerin her birinin isnadında konuşulmuş, belli illetler nedeniyle zayıf kabul edilmiştir. Cumhur-u ulema bu hadislerin birbirini

takviye ettiğini ve topluca değerlendirildiğinde hasen kabul edilebileceğini söyler. (bk. Neylu’l

Evtâr, 1232 No.lu hadis şerhi)

505

CUMA NAMAZI BABI

b. Allah Resûlü, Allah’a hamdederek hutbeye başlardı

Allah Resûlü’nün (sav) konuşmaya başlarken yaptığı hamdlere örnekler;

Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bize bir ihtiyaç ânında nasıl hutbe okunacağını şu şekilde

öğretti:

◌ه فَ ُلَ مِضلَّ

◌ِهد اللْ َ

ا، م ْن ي

◌ ْ َفُسَن

◌ ُور أَن

◌ ُع ُوذ ِبِه ِ م ْن ُ ش ُ

◌ ُه َ ون

◌ ِغفرْ َ

◌ ْستَ

◌ ُع ُينَه َ ونَ

◌ ْستَ

◌ ّنه

◌ ْ َح ْمُد لِلَ

ال

◌ ْ ُدُه

ا عب

◌ ّدًمَ َح َّمَ ُن أَ َّدُه ، وأَ َشْ َ ه

◌ ِإلَّ الل ٰ إِلَه لَ ن أَ ْ َشْ ُهد ، وأَ َ ه ِادَي لُه َ لَ فَ َ لْ

◌ ُضلْ

ي ْن َم ، وَ ُلَه

◌ ّنَا ه َ

◌ ْنَ الل ٰ إِ َّن ام َ حَ ر

ونِ بِهَ والُ ُ◌

لَ◌

ذي تَ َساءِّ◌

ه الّ◌

آمُنوا }اتَّقوا الل

َذَ ينّ◌

ها الٌ◌

ا أَيَ◌

ه، يُ◌

وَرُسولَ◌

ا

ً◌

كْمَ رِقيبُ ْ◌

يَ◌

علَ◌

مَونُ ِ◌

مُ مْسلْ ُ◌

تْ◌

ه َ وَلَ ثُوتُّ ن إِ َلَّ وأَن◌

حَّ ق ثُقات

َهّ◌

آمُنوا اتَّقوا الل

َذَ ينّ◌

ها الٌ◌

ا أَيَ◌

ي

لَ ُكْمْ◌

غِفرْ َ◌

ح لَ ُكْم أَ ْعَملَ ُكْمَ ويْ ِ◌

صلْ ُ◌

وَلً سِدً يدا يْ َ◌

وا قُ◌

◌ُلو

◌ ّقو ◌َه

آمَنوا اتَّقوا الل

◌ ّنيَ ◌َذ

◌ ّالله

◌ َيأ ◌َا

ي

ا عِظ ً يم

◌ ّزَ ْوَ ف َاز َف ْد َق ُسولُه َوَر ◌َه

◌ ِالل

◌ ُطع

◌ َنيُ ◌َم ْن َوم َ ْكم

◌ ُبوب

◌ ُذن

‘Şüphesiz her türlü eksiksiz övgüler Allah’a mahsustur. O’ndan yardım ve

bağışlanma isteriz. Benliklerimizin şerrinden ona sığınırız. Allah’ın hidayete

erdirdiği kimseyi saptıracak yoktur. Saptırdığını da hidayete erdirecek yoktur.

Allah’tan başka gerçek ilah olmadığına ben şahitlik ederim ve yine ben Muhammed’in de O’nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik ederim.

‘Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden

korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah’tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.’ 125

‘Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakının ve doğru/sağlam/adil söz söyleyin. (Allah da buna karşılık) amellerinizi ıslah etsin, günahlarınızı bağışlasın.

Kim de Allah’a ve Resûl’üne itaat ederse, şüphesiz ki büyük bir kurtuluş ve kazanç elde etmiş olur.’ 126 ’ ” 127

125. 4/Nîsa, 1

126. 33/Ahzâb, 70-71

127. Ebu Davud, 2118

İbni Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

◌ ٌفَل ◌َه

◌َ هِدِه اللْ

◌ْ يْن ْم ، ا ِنسَفُ

◌ُ أَنُور

ش ُنْ ْم

◌ِّهَ

◌ُ باللُوذ ِع

◌ُ ونُ ، هَ

◌ْ رفْغِ

◌ْ تسْ

◌َ ونَ ُينُه َع

◌ْ تسْ

◌ّ نه

◌َ ْ لِلَ ْ مُد ْح

ال

◌ُ مَ نَّ أَ دْهُ شَ أَ وَ ، اًدَّمَحَ

◌ُ لَ ه ِادَي لُهَ ، وأَشْ دُهْ أَ نْ لَ إِلَه إِلَّ الل ◌َ فَ لْ

◌ُ لْضَ

◌ُ يْن ْم ، وَ لَّضِمَ لُهَ

◌ّ لُوسُرَ وَ هَ

◌ِ لل

◌ُ عطِ

ي ْن ْم ،

◌َ ةعِاَ

◌َ يَّ السَ دِ

◌ْ ي ي

◌ً با

◌َ رَيذ

◌َ ا ونَ ً ريَ ش

◌َ ْ بَ قِّ ح

◌ُ الب ِه

◌ْ لسَرَ

◌َ أ ،ه

◌ْ ُهُ وَرَسُولُ

◌ عبَ

◌ أ

◌ ئْ

◌ ّي شَ ه

◌ ّ اللـ

◌ ُ ضَ

◌ َ فْسُه ، ولَ يَ

◌ ّ إِلَّ ن

◌ ُ ضَ

◌ ّي لَ ه

إن

◌ ِ عِصِهَم فِيْ

فَق ْدَ رَشَ دَ ، وَم ْن ي

“Eksiksiz övgüler Allah’a mahsustur. O’ndan yardım ve bağışlanma isteriz. Benliklerimizin şerrinden ona sığınırız. Allah’ın hidayete erdirdiği kimseyi saptıracak yoktur. Saptırdığını da hidayete erdirecek yoktur. Allah’tan başka gerçek ilah olmadığına, Muhammed’in de O’nun kulu ve Resûlü olduğuna şahitlik ederim. Allah, onu Kıyamet’in önünde korkutucu ve müjdeleyici olarak hak din ile göndermiştir. Kim Allah ve Resûl’üne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim Allah ve Resûl’üne isyan ederse o kimse ancak kendisine zarar verir Allah’a zarar veremez.” 128

c. Allah Resûlühutbeyi ayakta okur, kısa bir ara verir, oturur, sonra kalkıp hutbeyi tamamlardı

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sizin tıpkı bugün yaptığınız gibi Resûlullah (sav) ayakta olduğu hâlde hutbe irad ederdi. Sonra biraz oturur ve ardından geri kalkardı.” 129

Sahabe oturarak hutbe verenlere sünnete muhalefet ettikleri için tepki gösterirdi.

Ka’b ibni Ucre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi, Abdurrahman ibni Ümmü Hâkim oturarak hutbe verdiği sırada mescide girmiş ve ‘Şu pis adama bakın! Oturarak hutbe veriyor! Hâlbuki Yüce Allah, ‘Onlar, bir eğlence ya da ticaret gördüklerinde, seni ayakta (öylece) terk

edip ona yöneldiler…’ 130 buyurmuştur.’ demiştir.” 131

128. Ebu Davud, 1097

129. Buhari, 920; Müslim, 861

130. 62/Cuma, 11

131. Müslim, 864

d. Allah Resûlü’nünhutbesi coşkulu olurdu

Allah Resûlü (sav) normal şartlarda kısık sesle, ağır ağır ve her bir kelimeyi

tekrar ederek konuşurdu. Ancak hutbe konuşmalarında üslubunu değiştirir; yüksek ses tonuyla, bir şeylere öfkelenmiş veya bir şeyden ürkmüş

bir gözcü coşkusuyla konuşurdu.

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), hutbe verirken gözleri kızarır, sesi yükselir, hiddeti artar, öyle

ki, ‘Sabahleyin veya akşamleyin ânsızın size baskın yapacaklar.’ diye orduyu

uyaran bir kimse gibi olurdu. Kendisi, şehadet parmağı ile orta parmağını birleştirerek, ‘Ben, Kıyamet Günü ile şu ikisi gibi (yakın) iken peygamber gönderildim.’ buyurdu…” 132

e. Allah Resûlü’nün hutbesi kısa, namazı uzun olurdu

Ammar’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav), ‘Şüphesiz ki, bir kimsenin namazının uzun, hutbesinin kısa

olması, o kimsenin ince anlayışlı olduğunun göstergesidir. Bu nedenle namazı

uzun, hutbeyi kısa tutunuz. Şüphesiz, anlatımın bir kısmında sihir (gibi etkileme) vardır.’ diye buyururken işittim.” 133

Ammar ibni Yasir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bize hutbeleri kısa yapmamızı emrederdi.” 134

Ebu Zabye’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün bir adam ayakta bir konuşma yapıp sözü uzatmıştı. Amr ibni As’ta

şöyle demiştir: ‘Bu kimse sözünü fazla uzatmayıp kısa kesse idi, kendisi için

daha hayırlı olurdu. Çünkü ben Resûlullah’tan (sav) şöyle işittim, ‘Ben sözü yeteri kadar konuşmayı uygun gördüm –veya öyle emrolundum- çünkü özlü

konuşmak daha hayırlıdır.’ ’ ” 135

Hutbenin kısalığı bugünün şartlarına göre anlaşılmamalıdır. Bugün yaşadığımız hız, haz ve hayal çağında çoğu insan için beş dakika dahi uzun

132. Müslim, 867

133. Müslim, 869

134. Ebu Davud, 1106

135. Ebu Davud, 5008

bir süredir. Modern cahiliyenin ses ve görüntü kirliliğine maruz kalan insanların sıkılma eşiği çok düşüktür. Yirmi dakikalık bir hutbe çoğu insan

için uzun ve sıkıcıdır.

Allah Resûlü'nün (sav) hutbesinin kısalığı yaşadığı dönemin şartları içinde

anlaşılmalıdır. Örnek olması açısından şu rivayeti verebiliriz:

Ümmü Hişam binti Harise'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kâf Suresi'ni bizzat Resûlullah'ın (sav) ağzından başka bir yerden ezberlemedim. Kendisi her cuma bu sure ile hutbe verirdi. Bizim tandırımız ile Resûlullah'ın (sav) tandırı birdi." 136

Kâf Suresi kırk beş ayettir. Allah Resûlü'nün (sav) tertil üzere ve sonlarını

uzatarak Kur'ân okuduğu düşünülürse; kırk beş ayetin yalnızca tilaveti

dahi uzun bir süredir. Ayetlerin kısa da olsa izahı da eklendiğinde hutbenin uzunluğu daha iyi anlaşılacaktır.

f. Hutbede dua edecek olduğunda ellerini kaldırmaz, işaret parmağıyla

dua ederdi

Umara ibni Ruveybe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bişr ibni Mervan'ı minber üzerinde (konuşma sırasında) ellerini kaldırırken görmüş ve bunun üzerine şöyle demiştir: 'Allah, bu iki eli çirkinleştirsin!

Resûlullah'ı (sav) (hutbe verirken) gördüm, eliyle işaret ederken şundan fazlasıyla işaret etmiyordu.' Bu sırada kendisi, başparmağı ile işaret parmağını göstermiştir." 137

g. İhtiyaç duyduğunda hutbe esnasında sorulara cevap verir, hutbeye

ara verirdi

Ebu Rifaa'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) yanına vardım. Kendisi hutbe veriyordu, 'Ey Allah'ın

Resûlü (sav) dinini sormaya gelmiş ve dininin ne olduğunu bilmeyen yabancı

bir kimseyim.' dedim. Resûlullah (sav), hemen bana döndü ve hutbesini bırakıp benim yanıma geldi. Bir sandalye getirildi, sanırım ayakları demirdendi.

136. Müslim, 873

137. Müslim, 874

Resûlullah (sav), bu sandalyeye oturdu ve Allah'ın kendisine öğrettiklerini bana

öğretmeye başladı. Bunun arkasından hutbesine dönüp sonuna kadar hutbesini tamamladı." 138

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cuma günü bir kimse, borç ödeme evi tarafından mescide girerdi. Bu sırada Resûlullah (sav), ayakta hutbe veriyordu. Resûlullah'ın (sav) karşısına dikildi

ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Hayvanlar yok oldu, geçim yolları kesildi. Allah'a dua

etsen de bize yağmur yağdırsa…' dedi. Resûlullah (sav) ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti, 'Allah'ım, bize yağmur ver. Allah'ım, bize yağmur ver. Allah'ım, bize

yağmur ver.' " 139

Hutbede imama soru sormak, anlaşılmayan yeri izah etmesini istemek,

imamla konuşmak caizdir. Hutbeyi kesmek veya kesmemek, soruya cevap

vermek ya da vermemek imamın elindedir. Dilerse hutbeyi keser ve soru

sorana cevap verir; dilerse hutbeyi tamamlar, sonra cevap verir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) bir mecliste toplulukla konuşurken bir bedevi gelerek ona,

'Kıyamet ne zaman?' diye sordu. Allah Resûlü (sav) konuşmasına devam etti.

Bazıları, 'Peygamber (sav) adamın sorusunu duydu ama soru sorma şeklini yadırgadı, bu sebeple cevap vermedi.' derken bazıları da, 'Peygamber (sav) adamın

sözünü duymadı.' dediler. Peygamber (sav) konuşmasını tamamlayınca, 'Kıyametin vaktini soran kişi nerede?' buyurdu.

Adam, 'Buradayım ey Allah'ın Elçisi!' dedi.

Peygamber (sav), 'Emanet kaybedildiğinde kıyameti bekle' buyurdu.

Adam, 'Emanet nasıl kaybedilir?' diye sorunca.

Peygamber (sav), 'İş ehil olmayana bırakıldığında kıyameti bekle' buyurdu." 140

138. Müslim, 876

139. Buhari, 1014; Müslim, 897

140. Buhari, 59

h. Allah Resûlü’nün hutbe verdiği minber

Allah Resûlü (sav) ilk zamanlar ayakta hutbe okur, mescidde bulunan bir kütüğe yaslanırdı. Daha sonra üç basamaklı bir minber yapıldı.

Cabir ibni Abdullah’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ensar’dan bir kadın, Peygamber’e (sav), ‘Ey Allah’ın Elçisi! Senin için (hutbe okurken) üzerine oturacağın bir şey yaptırayım mı? Benim marangoz bir kölem var.’ dedi.

Peygamber (sav), ‘İstersen yap.’ buyurdu.

Kadın, Peygamber (sav) için minber yaptırdı. Cuma günü Peygamber (sav) yeni yapılan minbere oturdu. Daha önce üzerine çıkıp hutbe okuduğu hurma kütüğünden öyle bir ses çıktı ki neredeyse kütük parçalanacaktı. Bunun üzerine Peygamber (sav) minberden indi, kütüğün yanına geldi ve kütüğü bağrına bastı. Kütük susturulmak istenen çocuk gibi inliyordu. Nihayet sustu.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Daha önce duyduğu zikirlerden ayrı kaldığı için ağladı.’ ” 141

Rivayetler Allah Resûlü’ne (sav) yapılan minberin üç basamaklı olduğunu gösterir.142

Allah Resûlü (sav) hutbe verdiğinde elinde tuttuğu bir asaya yaslanırdı.

Şuayb ibni Zureyk Et-Taifi’den (ra) aktarıldığına göre, şöyle demiştir:

“ ‘Resûlullah (sav) ile sohbet etmiş olan ve kendisine Hakem ibni Hazn El-Kulefi denilen bir kimsenin yanında oturdum.’ bize şöyle anlatmaya devam etti,

‘Ben yedi kişiden yedincisi -veya dokuz kişiden dokuzuncusu olarak Peygamber’e (sav) elçi- olarak gitmiştim. Resûlullah’ın (sav) yanına girdik ve Ey Allah’ın Resûlü! Seni ziyarete geldik, ‘Bize hayır dua et.’ dedik. Bize veya bizim için biraz hurma getirilmesini emretti. O zamanlarda durumlarımız zayıftı (gelirimiz azdı), biz Medine’de günlerce kaldık. Resûlullah (sav) ile birlikte cuma namazı kıldık. Resûlullah (sav) bir bastona veya yaya dayanarak ayağa kalktı. Allah’a hamdedip hafif güzel ve bereketli kelimelerle Allah’ı övdükten sonra, ‘Ey İn-

141. Buhari, 2095

142. bk. İbni Mace, 1414; Darimi, 36

sanlar siz emrolunduğunuz her şeyi yapamaz ve güç yetiremezsiniz fakat orta yoldan giderek doğru olunuz ve müjdeler size.’ buyurdu.’ ” 143

Minberde dikkat edilmesi gereken şeylerden biri; minberin safları kesmemesidir.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"-Kuteybe kendi rivayetinde Ebu'z Zahiriye'den, Ebu Şecere'den demiş, İbni Ömer'i zikretmemiştir.- Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Saflarınızı düzeltiniz, omuzlarınızı bir hizaya getiriniz, boşlukları kapatınız, kardeşinize elinizle ve dilinizle yumuşak davranınız.' " 144

Sahabe safları kesen şeylerden sakınmıştır.

Abdulhamid ibni Mahmud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir cuma günü Enes ibni Malik ile beraber namaz kıldım. Kalabalık ve izdihamdan dolayı direklerin arasına sürüklendik, direklerin hizasında direklerin arasında olmamak için kimimiz ileriye kimimiz de geriye geçtik. (Namaz bitince) Enes şöyle dedi: 'Biz Peygamber (sav) zamanında (direklerin safı kesmesinden) sakınırdık.' dedi." 145

Bugün mescidlere konan süslü, gösterişli, gereğinden fazla büyük minberler; mescidlerin sade olması sünnetine aykırı olduğu gibi, çoğu yerde safın arasını bölmektedir.

3. Hutbe Dinleme Adabı

a. Hutbe okunurken kişi, yüzüyle imama yönelmelidir

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) minberin üzerinde cemaate yöneldiği ân bizler de yüzümüzü ona çevirdik." 146

143. Ebu Davud, 1096

144. Ebu Davud, 666; Nesai, 815

145. Ebu Davud, 673; Tirmizi, 229

146. Tirmizi, 509

Adiy ibni Sabit (ra) babasından rivayet ederek şöyle demiştir:

"Peygamber (sav) minbere çıktığı zaman cemaat, yüzlerini ona döndürürlerdi." 147

Sahabeden İbni Ömer ve Enes'in (r.anhuma) hutbe esnasında Nebi'ye (sav) döndükleri nakledilmiştir.148

b. Hutbe okunurken kişi dinlemelidir

Dinlemenin alametlerinden biri de konuşana yönelmektir. Duvara yaslanıp başka yana bakarak hatibi dinlemek, bazen imamla aynı hizada oturup karşı yöne bakmak, hutbe adabına aykırıdır. Bu durumda kişi imamı

dinlese de, beden dili dinlemiyor gibi bir görüntü çizecektir.

c. Hutbe okunurken hiçbir surette konuşulmamalıdır

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cuma günü imam hutbe okurken yanı başında bulunan kimselere 'susun!'

desen bile boş söz söylemiş olursun." 149

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim, boy abdesti alır sonra da cuma namazına gider ve kendisine nasip olduğu kadar (nafile) namaz kılar, sonra imam hutbesini bitirene kadar

susup dinler, arkasından imamla birlikte namaz kılarsa bu kimsenin o cuma

ile gelecek cuma arasındaki günahları ile buna ilaveten üç günlük günahı bağışlanır." 150

Konuşanı uyarmak emr-i bi'l ma'ruf olmasına rağmen, Allah Resûlü (sav)

konuşanı uyarmayı yasaklamıştır. Allah Resûlü (sav) uyarıyı dahi "lağv" diye

isimlendirmiştir. "Lağv"; boş, faydasız, gereksiz sözdür. Yani hutbe esnasında konuşanı uyaran boş bir iş yapmıştır. Boş işten kasıt Allah Resûlü'nün (sav) hadislerinde cumanın faziletletinden mahrum olmak olarak

açıklanmıştır.

147. İbni Mace, 1136

148. Buhari, Kitâbu'l Cuma, 28. Bab başlığı, muallak olarak

149. Buhari, 934; Müslim, 851

150. Müslim, 857

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İmam hutbe verirken konuşan kişi kitap taşıyan eşeğin misali gibidir. Ona,

'sus' diyen kişinin de cuması yoktur." 151

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Cuma namazına üç türlü kimse gelir: Konuşur gürültü çıkarır; onun nasibi

gevezeliktir; Dua etmek için gelir, Allah'a dua eder, Allah dilerse onun istediğini verir dilerse vermez; Susup kimseyi rahatsız etmeksizin hutbe dinlemeye

ve namaz kılmaya gelen, hiçbir Müslim’in omuzuna basmadan, kimseye eziyet etmeden cumaya gelen kimsedir, ki bu kimsenin bu yaptıkları üç günden

fazlasıyla bir sonraki cumaya kadar yaptığı ve yapacağı günahlarına kefarettir.

İşte bu on gün meselesi Allah’ın En’âm Suresi 160. ayetinde beyan ettiği gerçekle uyuşur. ‘Kim bir iyilikle (Allah’ın huzuruna) gelirse ona, on katı karşılık

verilir.’ 152 ” 153

Cuma hutbesi esnasında konuşan kimseyi uyaran, boş bir iş yapar. Zira

imamı dahi dinlemeyen birinin cemaatten birini dikkate almayacağı açıktır.

Bu gereksiz bir tartışmaya dahi neden olabilir. Allah en doğrusunu bilir.

Hutbe esnasında konuşmanın yasaklanması, şer’i meseleler de dâhil tüm

meseleleri kapsar.

Ubey ibni Ka’b’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resulü (sav) cuma günü Mülk Suresi'ni ayaktayken okudu. Allah’ın, geçmişten gelen olaylarından bahsetti.

Ebu Derda ve Ebu Zerr beni dürterek, ‘Bu sure ne zaman indirildi? Ben bu

âna kadar hiç işitmemiştim.’ dedi.

Ubey ona işaret etti.

Namaz ve hutbe bitip çıkıp gidince soru sahibi şöyle dedi: ‘Sana, ‘Bu sure ne

zaman indirildi?’ dedim. Bana haber vermedin.’

151. Ahmed, 2033; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

152. 6/Enâm, 160

153. Ebu Davud, 1113

Bunun üzerine Ubey, ‘Bugün kıldığın namazdan elde edeceğin sevabı bu soru

ile kaybetmiş durumdasın.’ dedi.

Soru sahibi Allah Resulü’ne (sav) gelerek aralarında geçenleri anlattı.

Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Ubey doğru söylemiştir.” 154

d. Hutbe esnasında herhangi bir şeyle ilgilenilmez

“…Kim de çakıllara dokunursa lağvetmiş/boş bir iş yapmıştır.” 155

İnsanlar, Allah Resûlü’nün (sav) mescidinde toprak zemin üzerinde namaz

kılarlardı. Mescid zemininde halı yoktu. İnsanlar oturdukları yerde toprakla, çakıl taşlarıyla vb. şeylerle uğraşır; kendi dikkatlerini ve etrafındakilerin dikkatini dağıtırlardı. Allah Resûlü (sav) bu insanların konuşanlar

gibi boş, faydasız bir iş yaptıklarını söylemiştir.

Kol saati, çanta, kalem, tesbih veya zemindeki halıyla oynayarak kendinin ve etrafın dikkatini dağıtanlar, bu hadisin kapsamındadırlar.

e. Hutbe esnasında gelen kişinin tahiyyetu'l mescid namazı kılması

Hutbe esnasında gelen; dilerse tahiyyetu'l mescid namazını kılar, dilerse kılmadan oturur. Her ikisi de sünnette mevcuttur. Allah en doğrusunu bilir; şu tafsilata gitmek tüm naslarla bir arada amel ve şer'i makasıda

uygunluk açısından faydalı olacaktır:

Şayet imam henüz hutbeye başlamamış, hutbeye ara vermiş veya imamın/cemaatin dikkatini çekmeyi gerektiren bir durum olursa efdal olan

namazın kılınmasıdır.

Mezkûr durumlardan biri yoksa efdal olan, namazı kılmadan yerine

oturmasıdır.156

154. İbni Mace, 1111

155. Müslim, 857

156. Hadis imamlarının cumhuru hutbe esnasında mescide gelenin şer'i olarak iki rekât namaz

kılmasının gerekli olduğunu söylemiştir.

Ancak hadis imamlarından Malik (rh) ve fukahadan Kufe ehli (Hanefiler); hutbe esnasında mescide gelenin hutbeyi dinlemek için oturacağını ve tahiyyetu'l mescid namazı kılmayacağını söylemişlerdir.

Cumhur-u muhaddisin şu hadislere dayanmışlardır:

Cabir ibni Abdullah'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir cuma günü Resûlullah (sav) hutbe okurken mescide birisi girdi. Peygamber (sav) ona namaz

kılıp kılmadığını sordu. Adam kılmadığını söyleyince Resûlulluh (sav) ona, 'Haydi kalk ve namaz

kıl.' buyurdu." (Buhari, 930; Müslim, 875)

Derler ki: Allah Resûlü (sav) hutbe esnasında gelen birinin kalkıp namaz kılmasını emretmiştir. Bu

da hükmün umumi olduğunu, hutbe/ders esnasında mescide girenin tahiyyetu'l mescid kılması

gerektiğini gösterir.

Muhaddislerden Malik (ra) ve Kufe fukahası (rh); şu delillere dayanmışlardır:

• Emr-i bi’l ma’ruf farzdır. Buna rağmen Allah Resûlü’nün (sav) hutbe esnasında konuşanı uyarmayı yasaklamıştır. Tahiyyetu’l mescid namazı ise sünnettir. Hutbe esnasında farz olan bir şey

yasaklanmışsa sünnet olan şey daha öncelikli olarak yasaklanmalıdır.

Hemen belirtmeliyim ki ilk etapta akla hitap eden bu istidlal yerinde değildir. Zira bu “kıyasu’l

evla/öncelikli kıyastır”. Nassın olduğu yerde kıyasın hiçbir kıymeti yoktur. Kıyas, nassın olmadığı

yerde geçerlidir.

• Yukarıda mezkûr Suleyk El-Gatafani hadisi mutlak değildir. Özel bir sebebe binaen söylenmiştir. O sebep de şudur:

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü Peygamber (sav) hutbe okurken üstü başı perişan bir adam içeri girdi. Resûlullah (sav)

ona, ‘Namaz kıldın mı?’ buyurdu.

Adam, ‘Hayır.’ deyince,

Resûlullah (sav), ‘İki rekât namaz kıl.’ buyurdu.

Ve cemaate, sadaka vermeye teşvik edici sözler söyledi. Bunun üzerine cemaat elbiseler verdiler,

o elbiselerden iki tanesini Resûlullah (sav) o adama verdi. Ertesi cuma o adam geldiğinde Resûlullah (sav) yine hutbedeydi, bu sefer yine cemaati sadaka vermeye teşvik etti.

Ravi diyor ki: ‘Önceki hafta kendisine iki elbise verilen o fakir adam elbiselerinden birini sadaka

olarak veriverdi. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Geçen cuma pejmürde elbiselerle geldi, insanları

sadaka vermeye teşvik ettim, insanlar da elbiselerinden tasaddukta bulundular, ben de o elbiselerden ikisinin bu adama verilmesini emretmiştim. Bugün gelmiş, bende yine insanları sadaka vermeye teşvik ettim. O adam geçen hafta aldığı elbiselerden birini sadaka olarak veriverdi.’

Resûlullah (sav) o adamı azarlayarak, ‘Elbiseni al’ buyurdu.’ ” (Nesai, 1408)

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) mutlak olarak değil; bu adama özel olarak kalkıp namaz kılmasını istemiştir. Bu fakir adamı insanların görmesini ve ona tasaddukta bulunmasını istemiştir.

Cumhur-u muhaddisin bu hadisin bir lafzında; bu adamın üç hafta üst üste gelmesine rağmen,

Nebi’nin (sav) her hafta “kalk iki rekât namaz kıl” demesine dayanarak şöyle cevap vermişlerdir:

“Şayet Allah Resûlü (sav) insanlar bu adamı fark etsin ve ona infakta bulunsun diye, bu emri yapmış olsaydı; üç hafta üst üste tahiyyetu’l mescid kılmasını emretmezdi. Açıkçası bu sadra şifa bir

cevap değildir. Zira rivayetlerde görüldüğü gibi adamın ihtiyacı bitmemiş, fakirlik hâli devam etmiştir. Allah Resûlü (sav) her hafta onu kaldırarak insanların onu görüp infak etmesini sağlamıştır.”

Geniş çaplı bu tartışmada cumhur-u ulemanın en güçlü argümanı şudur:

Şayet bu emir, infak gibi özel bir illete bağlı olsaydı Allah Resûlü (sav) şöyle demezdi:

“Sizden biri imama hutbedeyken denk geldiğinde iki rekât namaz kılsın.”

Derler ki: “Suleyk hadisi özel bir sebeple söylenmiş olsa da Allah Resûlü (sav) bunu umumi bir emir

sigasıyla söyleyerek, tüm ümmeti bağlayıcı bir talimata cevirmiştir.”

Derim ki: “Suleyk El-Gatafani hadisini yakından inceleyen, bu rivayette ravilerin tasarrufta

bulunduğunu ve hadisin manayla rivayet edildiğini görecektir. Bu hadis, sahabeden Cabir ibni

Abdullah, Ebu Hureyre, Ebu Said El-Hudri ve Sehl ibni Sa’d (r.anhum) kanalıyla gelmiştir. Büyük

çoğunluk Cabir (ra) kanalıyla geldiğinden, Cabir’in (ra) rivayetine yakından bakacağız. Cabir’den

gelen rivayetler dört kanalla bize ulaşmıştır. Birincisi ve ağırlıklı olan Amr ibni Dinar (rh) rivayetidir.

İkincisi; Ebu Zubeyr (rh) rivayetidir. Üçüncüsü; Ebu Sufyan (rh) rivayetidir. Dördüncüsü; Talha (rh)

rivayetidir. Çıkış kaynağı Cabir (ra) olan bu rivayet farklı lafızlara sahiptir.

Amr, ‘Nebi (sav) hutbe verirken biri geldi…’ (Buhari, 930; Müslim, 875)

Amr, ‘Sizden biri cuma günü geldiğinde imam çıkmışsa (bile) iki rekât namaz kılsın…’ (Buhari,

1166; Müslim, 875/57)

Ebu Zubeyr, ‘Suleyk, cuma günü geldi. Nebi (sav) minberin üzerinde oturuyordu…’ (Müslim,

875/58)

Ebu Sufyan, ‘Suleyk, cuma günü geldi. Nebi (sav) hutbe veriyordu.’ (Müslim, 875/59)

Talha, ‘Resûlullah (sav) hutbe verirken Suleyk geldi.’ (Ebu Davud, 1116)

Rivayetlerin bazısında Allah Resûlü (sav) hutbe verirken bu hadise yaşanmış, bazısında minberde

oturuken, bazısında hutbeye hiçbir atıf yoktur. Bazısında imam hutbe verse de namaz kılınması istenmiş, bazısında imam çıkmış olsa bile… Bu farklılık hadisin manayla rivayet edildiğini ve

lafızlardaki farklılığın manaya etki edecek derecede farklı olduğunu göstermektedir. Zira Nebi

(sav) otururken namaz kılmış olsa, hutbe esnasında namaz kılmamış olacaktır. Bu da ya imam

hutbeye başlamadan önceki oturma süresi ya da iki hutbe arasında dinlenme süresidir. Şayet

imam çıksa bile namaz kılınacaksa; imamın çıkışıyla hutbe arasında ezan okunma süresi boşluğu

vardır. O arada namaz kılınabilir. Şayet Nebi hutbe okurken gelen birine ‘Kalk, namaz kıl.’ demişse;

bu, hutbe okunurken adamın namaz kıldığını gösterir. Yine bu rivayetlerin bir kısmında Allah

Resûlü yalnızca Suleyk’le (ra) konuşup iki rekât kılmasını istemiştir. Üç ayrı yoldada Suleyk’i (ra)

uyarmakla yetinmemiş, ‘sizden biri’ diyerek talimatı umumileştirmiştir. Tüm bu farklılıklar aynı

olayda yaşanmayacağına göre, Cabir (ra) gördüğü olayı her raviye farklı bir üslupla nakletmeyeceğine göre; hadiste manayla rivayet olduğu ve bununda hadisin fıkhına etki ettiği bir hakikattir.

Hâliyle; cumhur-u ulemanın hadisin bir lafzıyla istidlali üzerinde düşünülmelidir.

• Yine Allah Resûlü’nün ve ashabın hayatında benzer durumlar yaşanmış, mescide girenden

tahiyyetu’l mescid namazını kılmasını istememişlerdir.

Ebu Vakid El-Leysi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) insanlarla birlikte mescidde otururken üç kişi mescide geldi. İkisi Peygamber’in

(sav) bulunduğu yöne yöneldi, biri başka tarafa gitti. Bu iki kişi Peygamber’in (sav) huzurunda

beklediler. Birisi halkada bir boşluk görerek oraya oturdu. Diğeri oturanların arkasına oturdu.

Üçüncüsü ise arkasını dönerek gitti. Peygamber (sav) sözünü tamamlayınca şöyle dedi: ‘Size şu üç

kişinin durumunu bildireyim mi? Birisi Allah’a sığındı, Allah da onu kendi korumasına aldı. Diğeri

hayâ etti, Allah da ondan (ona azap etmekten) hayâ etti. Üçüncüsü yüz çevirdi, Allah da ondan

yüz çevirdi.” (Buhari, 66; Müslim, 2176)

Allah Resûlü mescide gelen üç kişiye namaz kılmalarını söylememiştir. Zahir odur ki; namaz kılmadan oturmuşlardır.

Ömer (ra) hutbe esnasında mescide gelen Osman’a (ra) namaz kılıp kılmadığını sormamış, namaz

kılmasını da istememiştir.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü Ömer ibni Hattab cemaate hutbe verirken Osman ibni Affan Mescid’e girindi.

Ömer, ‘Ne oluyor da insanlar ezandan sonra namaza gelmekte gecikmektedir!’ dedi.

Osman ibni Affan, ‘Ey müminlerin emiri! Ezan sesini işittikten sonra abdest almaktan başka bir

şey yapmadım ve hemen geldim.’ dedi.

Ömer, ‘Abdest almak gereklidir, fakat Allah Resûlü’nün (sav), ‘Sizden biri Cuma namazına geleceği

zaman gusletsin.’ buyurduğunu işitmedin mi?’ karşılığını verdi.” (Müslim, 845)

Sonuç

Konu hakkındaki delillerin farklılığı, delillerin nasıl anlaşılması gerektiği hakkında farklı metodlar;

farklı anlayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her iki görüşünde zayıf kaldığı ve yapılan

itiraza doyurucu cevap veremedikleri yerler olmuştur. Daha önemlisi; sahabe içinden Osman ve

Ömer (r.anhuma) gibi tahiyyetu’l mescid namazı emrini mutlak olarak almayanlar olduğu gibi; Ebu

Said El-Hudri gibi mutlak olarak alanlar da olmuştur.

Abdullah ibni Ebi Serh’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebu Said El-Hudri bir cuma günü Mervan hutbe okurken mescide girdi ve namaza durdu. Görevliler onu oturtmak için geldiler fakat o oturmadı, diretti ve namazı kıldı. Namazını bitirince

yanına vardık dedi ki: ‘Allah seni esirgedi neredeyse görevliler seni namaz kılmaktan engelleyeceklerdi.’

Bunun üzerine şöyle dedi: ‘Resûlullah’tan (sav) gördüğün bu iki rekât namazı asla terk edecek

değilim.’

Sonra Peygamber (sav) cuma günü hutbe okurken pejmürde kıyafetle bir kişinin geldiğini, Peygamber’in (sav) hutbe esnasında ona iki rekât namaz kılmayı emrettiğini ve onun da kıldığını

hatırlattı.” (Tirmizi, 511)

Hâliyle konu ihtilaflıdır. Biz gönlümüzün mutmain olduğunu tercih ettik. Bu kitap tafsilata müsait

olmadığı için, orta seviyede konuya temas ettik. Konuyu tafsilatlı olarak okumak isteyenler için:

Konu hakkında cumhur-u muhaddisin delillerini ve karşı cevaplarını okumak için İbni Hacer’in

Fethu'l Bârî şerhine (Fethu’l Bârî, 930 No.lu hadis şerhi) bakılabilir. İmam Malik ve Kufe fakihlerinin delilleri ve karşı cevapları için; Bedruddin El-Ayni’nin, Umdetu’l Kârî şerhinden aynı bölüm

okunabilir. Bilindiği gibi Bedruddin El-Ayni (rh), Hafız ibni Hacer’le (rh) aynı dönemde kitabını yazmıştır. O (rh), İbni Hacer bir bölümü bitirip neşrettiğinde hemen akabinde kendi yazdığını neşretmiştir. Böylece birçok konuda İbni Hacer’e cevaplar vermiş, İbni Hacer onun cevaplarının bir kısmına karşılık verememiştir. Cumhur-u muhaddisin görüşünü savunan ve Bedruddin El-Ayni’nin

(rh) iddialarına verilen cevaplar için Tirmizi Şarihi Mübarek Furi’nin yazdıkları (Tuhfetu’l Ehvezî,

511 No.lu hadis şerhi) okunabilir. Allah (cc) her şeyin en doğrusunu bilir.

NAMAZ KİTABI

518

4. İki Rekât Cuma Namazı Kılınır

Hutbe bittikten sonra imam minberden iner, kamet getirilir ve cuma namazı kılınır. Sünnet olan cuma namazında şu sureleri okumaktır:

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), cuma günü sabah namazında Secde Suresi ile İnsân Suresi’ni okurdu. Peygamber (sav), cuma namazında ise Cuma Suresi ile Münafikûn

Suresi’ni okurdu.” 157

Ubeydullah ibni Ebu Rafi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mervan, Ebu Hureyre’yi yerine vekil bırakarak Mekke’ye gitti. Bu sırada

Ebu Hureyre bize cuma namazı kıldırdı ve Cuma Suresi’ni sonra son rekâtta

Münafikûn Suresi’ni okudu. Namazı bitirdiğinde Ebu Hureyre’ye vardım ve

kendisine, ‘Ali ibni Ebu Talib’in, Kufe’de okumakta olduğu iki sureyi sen de

okudun.’ dedim.

Bunun üzerine Ebu Hureyre, ’Cuma günü Resûlullah’ı (sav) bu ikisini okurken

işittim.’ dedi.” 158

Numan ibni Beşir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), bayram namazlarında ve cuma namazında A’lâ Suresi ile Ğaşiye Suresi’ni okurdu. Bayram namazları ile cuma namazı bir güne denk gelirse

her iki namazda da yine bu sureleri okurdu.” 159

Allah Resûlü (sav) bazen birinci rekâtta Cuma Suresi'ni, ikinci rekâtta Münafikûn Suresi’ni okurdu. Bazen de birinci rekâtta Â’lâ Suresi'ni ikinci

rekâtta Ğaşiye Suresi’ni okurdu.

Cuma namazı kılınıp selam verildikten sonra cuma namazı biter.

VII. Cuma Namazıyla ilgili Meseleler

A. Cuma Namazına Gecikmek

Cuma namazının rüknu cumanın iki rekâtıdır. Cuma namazının son

157. Müslim, 879

158. Müslim, 877

159. Müslim, 878

rekâtına yetişen namaza yetişmiştir. İmam selam verdikten sonra, kalkıp

bir rekât daha namaz kılar, sonra selam verir.

Kişinin rekâta yetişmiş sayılması için mutlaka Fâtiha Suresi’ni okumuş

olması lazımdır.160

Şayet ikinci rekâtın kıyamını ve Fâtiha Suresi’ni kaçırır, rükûda veya sonrasında yetişirse, cuma namazını kaçırmıştır. Bu durumda Allah Resûlü’nün (sav) emri üzere imamla beraber namaza girer.161

İmam selam verdikten sonra kalkıp öğlen namazını kılar. Zira cuma namazını kaçıran öğle namazıyla mükelleftir.162

B. Cuma Hutbesinde Yönetici İçin Dua Etmek

• Allah Resûlü Dönemi’nde isim vererek yöneticiler için dua etme uygulaması yoktu.

• Raşid Halifeler Dönemi’nde isim vererek yöneticiler için dua etme

uygulaması yoktu.

• Bu uygulamanın çıkış dönemi Roma özentisi Emeviler ve Fars özentisi Abbasilerde görülmüştür. Emeviler bir yandan minberlerden Ali’ye

(ra) lanet okutturmuş, diğer yandan olmayan meşruiyetlerini elde etmek

için kendileri adına hutbe okutmuşlardır.

Sa’d ibni Ebi Vakkas’ın (ra) oğlu Amir’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Muaviye ibni Ebu Sufyan, Sa’d’a emir verdi ve ‘Ebu Turab’a (Ali ibni Ebu

Talib’e) dil uzatmaktan seni alıkoyan nedir?’ dedi.

O da şöyle dedi: ‘Resûlullah’ın (sav) onun için söylediği üç şey vardır ki, ben

160. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Kıyam ve Fâtiha Suresi’ne Yetişemeyen O Rekâtı

Saymamalıdır", 2/387

161. Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurduğunu işittim: ‘Namaz için kamet getirildiğinde namaza koşarak

gelmeyin. Tam bir vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin; yetişebildiğiniz kadarını birlikte kılın;

kaçırdığınız kısmı ise daha sonra tamamlayın.’ ” (Buhari, 908)

“Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyiniz, ağır başlı olarak geliniz. Neye yetişirseniz

onu kılınız, (imam ile) kılamadığınızı sonunda tamamlayınız. Şüphesiz ki, biriniz namaza doğru

yöneldiğinde namazda sayılır.” (Müslim, 602)

162. Bu Fâtiha Suresi’ni okumayı rekâta yetişmenin şartı sayan ve hutbeyi cumanın rüknu görmeyen görüşe göre zikredilen bir tafsilattır.

bunlardan dolayı Ali’ye asla dil uzatamam. Bu söylenilen şeylerin birinin benim olması bence kızıl develere sahip olmaktan daha iyidir.

Seferlerinin birisinde Medine’de onu yerine vekil bıraktığında Ali, Resûlullah’a (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü , çocuklar ve kadınların içerisinde geriye beni mi

bırakıyorsun?’ dediğinde. Resûlullah’ın (sav) onun için söylediği sözü duydum.

Resûlullah (sav) onun için, ‘Harun’un, Musa’nın yanındaki mevkisi senin de

benim yanımda mevkin olmasından razı değil misin? Ancak bir fark var, o da

benden sonra bir peygamberin olamayacağı.’ buyurmuştur.

Yine kendisini Hayber Savaşı’nın olduğu gün, ‘Sancağı, Allah ve Resûl’ünü (sav)

seven, Allah ve Resûl’ünün de (sav) onu sevdiği birisine vereceğim.’ diye buyururken işittim. Sancağı almak için hepimiz uzandık, ama Resûlullah (sav), ‘Bana

Ali’yi çağırın buyurdu. Ali’yi getirdiler, gözlerin de rahatsızlık vardı. Resûlullah (sav), onun gözüne tükürdü ve sancağı ona verdi. Sonun da Allah ona fetih nasip eyledi.

Yine, ‘Sana ilim geldikten sonra, her kim onun hakkında seninle tartışacak olursa de ki: ‘Gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, nefislerimizi ve nefislerinizi çağıralım. Sonra mülâane yapalım ve ‘Allah’ın laneti yalancıların üzerine olsun.’ diyelim.’ 163 ayeti indiğin de Resûlullah (sav), Ali’yi, Fatma’yı, Hasan ve Hüseyin’i çağırdı ve, ‘Allah’ım, işte bunlar benim ailem (ehlim)’ buyurdu.’ ” 164

Ebu Hazım, Sehl ibni Sa’d’dan (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“Mervan ailesinden bir adam Medine’ye vali atandı. Bu adam, Sehl ibni Sa’d’ı çağırıp Ali’ye dil uzatmasını emretti. Sehl ibni Sa’d ise bunu kabul etmedi. O da, ‘Eğer bunu kabul etmiyorsan o hâlde, ‘Allah Ebu Turab’a lanet etsin.’ de.’ dedi.

Bunun üzerine Sehl ibni Sa’d, ‘Ali’nin, ‘Ebu Turab’ isminden daha çok sevdiği başka bir ismi yoktu. Kendisi bu ismiyle çağrıldığında sevinirdi.’ dedi…” 165

163. 3/Âl-i İmran, 61

164. Müslim, 2404

165. Müslim, 2409

İbni Receb El-Hanbeli (rh) Emevilerin bu davranışını şöyle açıklamıştır:

“Nitekim Mervanoğulları ve takipçileri bu hile ile insanların kendilerine meyletmelerini sağlıyorlar ve onların kalplerini Ali b. Ebi Talib’den, Hasan’dan, Hüseyin’den ve onların zürriyetinden soğutuyorlardı. Allah hepsinden razı olsun. Osman (ra) öldürüldüğü zaman ümmet hilafete Ali’den (ra) daha layık birini göremedi. İnsanlar ona biat ettiler. Sonra bazı kimseler Osman’ın (ra) öldürülmesinin büyük ve çirkin bir olay olduğunu söyleyerek -ki bu gerçekten de büyük ve çirkin bir olaydır- ve böylece insanları Ali’den (ra) soğutarak hedeflerine ulaşmaya çalıştılar.

Bunu bir de Osman’ın öldürülmesine teşvik eden ve bunun için çalışan kişinin Ali (ra) olduğu iddiasını eklediler. Bu ise apaçık bir yalan ve iftira idi. Ali (ra) böyle bir şeyin olmadığı üzerine en büyük yeminleri ediyordu ve yemininde doğru sözlü idi. Sonra din hususunda hassas oldukları görüntüsü vererek ve

Allah’a yakınlaşmayı umarak onunla savaşa giriştiler. Ondan sonra da oğullarıyla savaştılar. Allah onlardan razı olsun.

Evet, Mervanoğulları cuma günlerinde olsun diğer günlerde olsun büyük

cuma mescidlerinde minberlerde bunu (Osman’ın öldürülmesinin arkasında Ali’nin olduğunu) söyleyip durdurdular ve yaydılar. Ta ki onların etbaının

kalplerine gerçeğin onların söylediği şey olduğu ve Mervanoğulları’nın, Osman’a yakınlıkları ve onun intikamını almış olmaları sebebiyle hilafete Ali’den

(ra) ve evladından daha layık oldukları inancı iyice yerleşti. Onlar böyle yaparak insanların kalplerini kendilerine ısındırdılar, insanları Ali (ra) ile ve ondan

sonra gelen oğulları ile savaştırdılar. Böylece saltanatları sağlamlaştı. Hilafet

onlarda kaldı.

Rivayet edildiğine göre Mervanoğulları’ndan biri etrafta kimse olmadığı zaman güvendiği birine, ‘Sahabe arasında Osman’ı, Ali’den daha çok savunan

kimse yoktu.’ demiş, o kendisine, ‘O zaman neden Ali’ye sövüyorlar?’ diye sorunca da ‘Saltanat ancak bununla ayakta kalır.’ diye cevap vermiş.

Yani o şunu söylemek istemiştir: İnsanların kalpleri Ali ve evladından soğutulmasa, Ali ve evladının Osman’a zulmetttikleri söylenmese insanların kalpleri

Mervanoğulları’na meyletmez. Çünkü insanlar Ali ve evladının güzel haslet-

lerini ve değerli özelliklerini bilmektelerdir. Bu yapılmadığı takdirde insanlar

onlara tabi olmak ve onlara biat etmek için can atarlar. Böylece Emeviler’in

saltanatı ortadan kalkar ve insanlar onlara itaat etmez hale gelirler.’ 166

İbni Avn (rh) bu uygulamayı Ömer ibni Abdulaziz’in (rh) kaldırdığını ve “Duada kimsenin ismi geçmesin.” 167 dediğinin kendisine ulaştığını söylemiştir.

Ömer ibni Abdulaziz (rh) hem şahıslar için dua edilmesini yasaklamış hem

de Allah Resûlü’nün (sav) ailesine laneti hutbelerden kaldırmıştır. Bu çirkin uygulama yerine Nahl Suresi’nin 90. ayetinin okunmasını istemiştir.

“Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakın akrabaya vermeyi emreder. Fuhşiyatı, münkeri ve (başkalarının hakkını çiğneyecek) taşkınlığı yasaklar. Düşünüp

hatırlayasınız diye size öğüt verir.” 168

• Allah Resûlü’nden (sav) sonra Raşid Hilafet otuz yıl sürmüştür. Sonrasında Emevilerle başlayan saltanat ve istibdad/diktatörlük dönemi

başlamıştır.169

166. Üç Risale, Nasihat ile Kınama Arasındaki Fark, s. 77-79

167. Es-Sunenu’l Kubrâ, 5814

168. 16/Nahl, 90

169. Sefine’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Peygamber’den (sav) sonra gelen halifelik otuz senedir. Sonra Allah mülkünü veya mülkü dilediğine verir.’

Ravi Said diyor ki: ‘Sefine bana, ‘Şunu iyi belle’ dedi. ‘Ebu Bekir’in halifeliği iki senedir, Ömer’in ki

on, Osman’ın ki on iki senedir. Ali de aynı şekilde Peygamber’in (sav) halifelerindendir.’ Said dedi

ki: ‘Sefine’ye şöyle dedim: (Mevrenoğullarını işaret ederek) Ama şunlar Ali’nin halife olmadığını

iddia ediyorlar. O da Mervenoğullarını kastederek, ‘Zerkaoğullarının dübürleri yalan söylemiştir.’

dedi.’ ” (Ebu Davud, 4646; Tirmizi, 2226)

Huzeyfe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Nübüvvet sizin içinizde Allah’ın dilediği kadar devam edecektir.

Sonra dilediği zaman nübüvveti kaldıracaktır. Bunun ardından nübüvvet menheci üzere olan

bir hilafet olacaktır. Allah’ın dilediği kadar devam edecektir. Sonra dilediğinde hilafeti kaldıracaktır. Sonra ısırıcı mülk/saltanat olacaktır. Allah’ın dilediği kadar devam edecektir. Sonra Allah

dilediğinde kaldıracaktır. Sonra zorba bir mülk/saltanat olacaktır. Allah’ın dilediği kadar devam

edecektir. Ardından Allah dilediği zaman kaldıracaktır. Ardından nübüvvet menheci üzere hilafet

olacaktır.’ Bunları söyledikten sonra sustu.” (Ahmed, 18406)

Numan İbni Beşir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Allah Resûlü (sav) yanımıza çıktı. Biz yatsı namazından sonra mesciddeydik. Gözünü semaya kaldırdı. Sonra indirdi. Semada bir şey oldu zannettik. Şöyle buyurdu: ‘Dikkat edin. Benden

sonra yalan söyleyen ve zulmeden yöneticiler olacak. Kim onları yalanları konusunda doğrular,

zulümleri konusunda desteklerse benden değildir. Ben de ondan değilim. Kim de onları yalanları

konusunda doğrulamaz, zulümlerinde desteklemezse o bendendir, ben de ondanım. Dikkat ediniz, Müslim’in kanı ona kefarettir. Dikkat ediniz, ‘Subhanallah ve’l Hamdulillah ve Lailaheillallah

Vallahu Ekber’, kalıcı salih amellerdir.’ ” (Ahmed, 18353)

523

CUMA NAMAZI BABI

Diktatörlük ve zulüm uygulaması Ömer ibni Abdulaziz’le (rh) sonlansa

da; onun vefatından sonra tekrar devam etmiştir. Minberler zalim sultanların muhaliflerine lanet okuduğu kendilerini de duayla meşrulaştırdığı,

insanların Allah’la aldatıldığı politik arenaya dönüşmüştür.

• Küfürlerinde icma edilen Ubeydiler/Fatimiler de minberlerden kendilerine dua ettirerek meşruiyet kazanmaya çalışmışlardır. Bugün olduğu

gibi o günde dünyayı ahirete tercih eden kötü bilginler, minberlerden

tağutlara meşruiyet kazandırmış, onlara dua etmişlerdir. Ne ki Rabbani

âlimler bunun karşısında durmuş ve insanları uyarmışlardır.

Kadı İyad’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İshak bin Azire, İbni Ebi Yezid onu övdü. Çünkü ona Ubeydilerin hatiplerinin hükmü soruldu ve denildi ki,

‘Hatipler Sünni’dir (Ehl-i Sünnet’tir).’ İmam Azire, onlara dedi ki:

‘O hatipler dua ederken, (minberde) ‘Allah’ım sen hâkim kuluna ve yeryüzünün vârislerine salât getir.’ demiyorlar mı?’

‘Evet.’ dediler.

İmam Azire şöyle dedi: ‘Peki, bir hatip, hutbesinde Allah’ı ve Resûlullah’ı (sav)

övse ve övgüsünü de güzelleştirse ve sonra Ebu Cehil cennettedir, dese kâfir

olur mu?’ deyince,

‘Evet.’ dediler.

‘Dua ettiği hâkim, Ebu Cehil’den şiddetlidir.’ dedi.

Davud’a bu meseleden soruldu.

Dedi ki: ‘Onlar için hutbe veren ve cuma günleri onlara dua eden hatipler

kâfirdir. Tevbeye çağrılmadan öldürülür. Zevcesi ona haram olur. Mirası olmaz, miras da alamaz. Tüm ahkâmı, kâfirlerinki gibi olur. Arkasında korkuyla

namaz kılan, namazı iade eder. Kaçma imkânı bulunduğunda orada ikamet

etmez, onun çoluk çocuğunun çok olması da ona özür olmaz.’

Keyrevan âlimlerinden El-Kiranî’ye soruldu,

‘Ubeydilerin kendilerine dua etmeye zorladığı adam ya onlara dua edecek

veya ölümü seçecek, (ne diyorsun)?’ dedi ki:

‘Ölümü seçecektir. Kimsenin bu konuda özrü yoktur. Ancak Ubeydiler o beldeye girdiğinde onların hâlini bilmeyenler müstesna. Ama hâlleri anlaşıldıktan

sonra herkese kaçmak şarttır. Orada ikamet edip kaçmadıktan sonra kimsenin

özrü yoktur. Çünkü Allah’ın şeriatının iptal edilmesinin talep edildiği yerde

ikamet etmek caiz değildir. Orada ikamet eden bazı âlimler de Müslimler dinlerinde fitneye düşmesin diye orada bulunmaktadır.’

Cebele ibni Hamud, Rebi’ El-Ketten, Ebu Fadl El-Humusi, Mervan bin Nasrun, Es-Sebbci, El-Cebinani, böyle söyler ve böyle fetva verirdi.” 170

Ne yazık ki bugün de camiler ve minberler, Allah düşmanı tağutların

meşruiyet kazanma aracına dönüşmüştür. Kendini İslam’a nispet eden

ülkelerin tamamında minberlerden yöneticilere ve onların gayri İslami

siyasetlerine dua edilmektedir. Hiç şüphesiz zalim ve diktatör yöneticilere dua edenler zalimlere meyleden fasık kimselerdir. Ancak tağutlara dua

edenler İslam’la tüm bağlarını koparmışlardır. Zira tağutu inkâr etmek ve

ondan ictinab etmek İslam’ın asıllarındandır. Bu aslı gerçekleştirmeyen

İslam’a girmiş sayılmaz.

“Dinde zorlama yoktur. Rüşd/Hak, batıldan (kesin bir biçimde) ayrılmıştır.

Her kim (reddetmek, tekfir etmek, teberrî etmek suretiyle) tağutu inkâr eder

ve Allah’a iman ederse kopması olmayan sapasağlam kulp (olan Kelime-i Tevhid’e) tutunmuş (ve İslam dinine girmiş) olur. Allah (işiten ve dualara icabet

eden) Semi’, (her şeyi bilen) Alîm’dir.” 171

170. Tertîbu’l Medârik ve Takrîbu’l Mesâlik, 7/275-277

171. 2/Bakara, 256; “İslam’ın kopmaz kulpu Kelime-i Tevhid’dir. Kişinin Kelime-i Tevhid’in ehlinden olması ve söylediği Lailaheillallah’ın kendisine fayda sağlaması için iki şart zikredilmiştir:

Tağutu inkâr ve Allah’a (cc) iman.

Tağut, Kur’âni bir kavram olup Kur’ân’da sekiz farklı ayette geçmektedir. İslam’ın en önemli kavramlarından olan tağutu reddetmek, tüm peygamberlerin ortak gündemidir.(bk. 16/Nahl, 36)

Kur’ân’a göre tağut:

Kur’ân’ın ölçüleri dışında ölçüler koyarak insanları vahyin aydınlığından küfrün karanlıklarına götüren geleneksel, dinî ya da siyasi bilgi kaynağı(bk. 2/Bakara, 257)

Putlaştırılan, uğruna yaşanıp ölünen, dostluk ve düşmanlığın kendisine göre belirlendiği, meşruiyetini Allah’tan almayan değerler ve takip edilen yollar (bk 4/Nîsa, 76)

Allah’ın yasalarına muhalif kanun yapan ve insanları buna davet eden şahıslar ve kurumlar ile

bunların koyduğu yasalar (bk. 4/Nîsa, 60)

Allah’ın dışında ibadet edilen, Allah gibi sevilen, korkulan, gönülden itaat edilen canlı cansız varlıklar. (39/Zümer, 17)

Allah’a iman edip, tağutları reddetmeyen her insan tağuta iman etmiş, ona kul olmuş ve Allah’ı

inkâr etmiştir. (bk. 4/Nîsa, 51; 5/Mâide, 60)” (Tevhid Meali; 2/Bakara, 256 Açıklaması)

525

CUMA NAMAZI BABI

“Andolsun ki biz her ümmet arasında: ‘Allah’a ibadet/kulluk edin ve tağuttan

kaçının.’ (diye tebliğ etmesi için) resûl göndermişizdir. Allah içlerinden kimisine hidayet bahşetti, kimisine ise sapıklık hak oldu. Yeryüzünde gezip dolaşın

ve yalanlayanların akıbetinin nasıl olduğuna bir bakın.” 172

Şüphe yok ki tağuta dua ederek onu halkın gözünde meşrulaştıran, onu

inkâr etmemiş, ondan ictinab etmemiştir. Olsa olsa ona iman etmiş ve

onun yolunda mücadele etmiştir.

“Kendilerine Kitap’tan pay (ilim) verilen kimseleri görmedin mi? Onlar cibte ve tağuta iman ediyorlar ve kâfirler için: ‘Bunlar, müminlerden daha doğru

bir yol üzeredir.’ diyorlar.” 173

“İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise tağutun yolunda savaşırlar.

(Öyleyse) şeytanın dostlarıyla savaşın. Şüphesiz şeytanın hilesi pek zayıftır.” 174

• İsim vermeden, umumen İslami yönetimlere dua etmek -bugün 175

yeryüzünde İslami bir yönetim yoktur- yasaklanmamıştır. Bu umumen

yapılan dua mahiyetindedir. Allah en doğrusunu bilir.

C. Cuma Vakti Alışveriş Yapmak

Cuma vakti alışveriş yapmak yasaklanmıştır.

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için (ezan okunup) çağrıda bulunulduğunda, Allah’ı zikretmeye (namaza) koşun ve alışverişi bırakın. Şayet bilirseniz bu, sizin için en hayırlı olandır.” 176

Bu; cuma namazının farz olduğu kimseler için geçerlidir. Ezan okunduktan sonra alışveriş terk edilmelidir. Cumanın farz olmadığı kadın, çocuk,

yolcu, cuma kılmayanlar… alışveriş yapabilirler. Onların cuma ezanı duyunca namaza koşmak sorumluluğu yoktur. Alışverişinin yasaklanması

namazdan alıkoyduğu içindir. Namazla mükellef olmayanın alışveriş yasağıyla mükellefiyeti yoktur.

172. 16/Nahl, 36

173. 4/Nîsa, 51

174. 4/Nîsa, 76

175. M 2021

176. 62/Cuma, 9

D. Cumadan Geri Kalmayı Meşrulaştıran Özürler

Cemaat namazından geri kalmayı meşrulaştıran şer'i özürler, cuma namazı için de geçerlidir.177

E. Cuma Günü (ve Ölüm İlanlarında) Okunan Salâ

"Salâ" özel münasebetler de farklı makam ve lafızlarla okunan salavattır.

Genelde bir ölünün vefatını duyurmak, cuma günü, kandiller ve bazı yerlerde akşam namazı dışındaki ezanların akabinde okunur.

Bu gibi münasebetlerle salâ okumak; Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifeler döneminde bilinen bir uygulama değildir. Asr-ı Saadet'ten çok sonra

gösterişçi dindarlığın yayıldığı, sünnete ittibanın (bilinç) kaybolduğu bir

dönemde ortaya çıkmış bidatlerdendir.178

177. Konuya dair detaylı açıklama için bk. "Cemaatten Geri Kalmayı Meşru Kılan Şer'i Özürler",

2/333

178. Bu bidatin ortaya çıkış sürecine dair şunlar kaydedilmiştir;

Emeviler döneminde Mısır valisi Mesleme ibni Muhalled, çan seslerinden rahatsız olmuştur. Ezan

vakti çan sesini yasaklamış, ezan dışında çan sesi duymamak için ezanları uzatmıştır. Gece yarısından başlayarak fecir vaktine kadar ezan uzatılmıştır.

Abbasiler döneminde birazda Şiilere nazire yapılarak (onlar ezanda imamlarına selam ederler)

ezan sonrasında Allah Resûlü'ne (sav) salât okunmuştur. Belli bir makam olmaksızın yalnızca "EsSalâtu ve'sselamu aleyke ya Resûlullah" denmiştir.

Ahmed ibni Tolun Mısır'ı aldığında (254/868) Emevilerin başlattığı gece yarısından fecre kadar

süren uzun ezan okuma uygulamasını kaldırmış, farklı bir uygulama getirmiştir. Buna göre on iki

ayrı müezzin, sabaha kadar nöbetleşerek, yüksek sesle tekbir, tehlil, tesbih getirmiş (kendilerince) Allah'ı zikretmişlerdir. Selahaddin Eyyubi Mısır'a gelince (1171) yeni bir kadı tayin etti. Kadı

minarelerden okunan tesbihlere ek olarak, "mürşide" ismiyle maruf akide manzumesini okuttu.

Ayrıca bu dönemde sabah, cuma ve akşam namazları dışındaki ezanlarda, ezana ek olarak Nebi'ye salât ve selam okutulmuştur.

Memlüklüler (700/1301) insanlar cumaya hazırlık yapsın düşüncesiyle, cuma namazı öncesinde

salâ okuma uygulamasını getirmişlerdir. Daha sonra bunu vakit namazı ezanlarından sonra yapılmışlardı.

Salânın yaygınlaşması, farklı güfte ve bestelerle icra edilmesi, okuma alanın genişlemesi Osmanlı

döneminde olmuştur. Zira Osmanlılar dinî (!) musiki konusuna özel bir önem vermiş ve Osmanlı

musikişinas salâ meselesine ihtimam göstermişlerdir. (Tafsilatlı bilgi için bk. İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salavatlar (Anadolu örneği), Fatih Koca)

Yukarıda görüldüğü gibi "salâ" Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifeler döneminde yoktu. Ezana ek

olarak salâ vb. şeyler okunması Asr-ı Saadet'ten sonra ortaya çıkmıştır. Her gelen yeni bir şey

ekleyerek, bu gediği genişletmiş ve bugünkü formunu almıştır. Bugün birçok insan salâyı dinden

ve sünnet zannetmekte, salâ okumayı kabul etmeyen, sünnet hassasiyetine sahip müezzinlere

dinden çıkmış gözüyle bakmaktadır. Ezanla oynamak; ilk olarak çan sesinden rahatsız olmakla

başlamıştır. Oysa o güne dek sahabeler birçok yerde çan sesi duymuş fakat böyle bir uygulamaya

gitme gereği duymamıştır. Yine ezana salât eklenmesi Şiilerin ihdas ettiği bir bidate karşı gelişti-

rilmiştir. Oysa Şiilerin ihdas ettiği bir bidate karşı yapılması gereken; sünnete dönmek olmalıydı.

Bidat karşısında yeni bir bidat ihdas etmek değil!

Din; Allah'ın Resûlü'ne (sav) öğrettiği ve Resûl'ün (sav) bize tebliğ ettiği şeydir. Resûl'ün vefatıyla

beraber din tamamlanmıştır. Tamamlanan şeye ek yapma gayreti; kişinin dinin tamamlanmadığına inandığının veya Allah Resûlü'nün (sav) bıraktığı dinin yeterli olmadığını düşündüğünü

gösterir. Zira her Müslim'in vazifesi dini muhafaza etmek, sünnete ittiba etmek ve Resûl'e (sav)

imanı gereği onun (sav) mirasıyla yetinmektir.

Allah Resûlü (sav) sünnetle yetinmeyen ve din alanında yenilikler çıkaranların amellerinin reddeliceğini haber vermiştir.

"Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere olmazsa o amel reddedilir." (Müslim, 1718)

"Kim dinimizde olmayan bir amel çıkarırsa o amel reddedilir." (Buhari, 2697; Müslim, 1718)

BAYRAM NAMAZI BABI

Bayram Günlerinde Yapılan Salih Ameller

•Bayram İçin Süslenmek

•Bayram İçin Gusletmek

•Tekbir Getirmek

•Özel Bir Sebep Olmadıkça Silah Taşımamak

•Bayramlaşmak

Bayram Namazının Hükmü

•Bayram Namazı Farzdır

Bayram Namazına Gelirken Yapılacak Sünnetler

•Ramazan Bayramı'nda Yemek Yedikten Sonra Kurban

Bayramı'nda Yemek Yemeden Namaza Çıkmak

•Farklı Yollardan Namaza Gitmek/Dönmek

Bayram Namazının Kılınış Şekli ve Hutbe

•İlk Rekâtta Yedi Tekbir Getirilir, Sonra Kur'ân Okunur

•İkinci Rekâtta Beş Tekbir Getirilir, Sonra Kur'ân Okunur

•Bayram Namazında Her Tekbirle Beraber Elini Kaldırmak da

Terk Etmek de Caizdir

•Bayram Namazının Kıraati Sesli Olur

•Bayram Namazı Kılındıktan Sonra Hutbe Okunur. Hutbeyi

Namazın Önüne Almak Sünnete Aykırıdır

•Bayram Namazının Hutbesini Dinlemek Bir Zorunluluk

Değildir, Sünnettir

Bayram Namazının Vakti

•Bayram Namazının Vakti, Kuşluk Namazının Vaktidir

•Bayram Namazının Son Vakti, Öğle Namazı Vakti Girinceye Kadardır

Bayram Namazının Vaktini Kaçırmak

•Bayram Namazı Vaktinin Toplu Olarak Kaçırıldığı Öğleden Önce Öğrenilirse O Gün, Öğleden Sonra Öğrenilirse Ertesi Gün Namaz Kılınır; Her İki Şekilde de Oruç Bozulur

•Şer'i Bir Özür Nedeniyle Fert Olarak Bayram Namazı Kaçırılırsa İster Münferit İster Ferdî Olarak İki Rekât Namaz Kılınır

Bayram Namazıyla İlgili Meseleler

•Bayram Namazı İçin Ezan ve Kamet Yoktur

•Musallaya (veya Mescide) Gelenler Revatip Bir Sünnet Kılmazlar

•Musallaya (veya Mescide) Gelenler Yalnızca Bayram Sünneti Olan Teşrik Tekbirlerini Getirirler

•Cuma ve Bayram Aynı Güne Denk Geldiğinde İmam İsterse Bayram Namazını da Cuma Namazını da Kıldırır. Dilerse Yalnızca Bayram Namazını Kıldırmakla Yetinir, O Gün Cuma Kılınmaz

•Bayram Namazı Kılındığı İçin Cuma Namazı Kılınmayacaksa O Gün Öğle Namazı Kılınır

I. Ramazan ve Kurban Bayramı

Bayram; a-v-d kökünden (i'yd) türemiştir. Kelimenin kök anlamı dönmek, dönüldüğü için tekrar etmektir. Kendisinde toplanılan her gün i'yd, yani bayramdır. Âdeta insanlar her yıl ona döndüğü (kutladığı) veya o, her yıl insanlara döndüğü (tekrar ettiği) için böyle isimlendirilmiştir.

Bazısıda insanlar ona alıştığı/âdet edindiği için (i'tiyad) böyle isimlendirildiğini söylemiştir.1

Her toplumun yücelttiği, değer verdiği, kutladığı… özel günleri vardır.

Allah Resûlü (sav) geldiğinde Araplarında yücelttikleri ve toplumca kutladıkları bayramları vardı. Allah Resûlü'nden (sav) önce bayramlar toplumsal bağları güçlendirmek ve eğlence amaçlı kutlanıyordu. Hayatı "Allah'a

kulluk" esası üzerine düzenleyen İslam, bayram/özel gün anlayışına el attı

ve bayram anlayışını tashih etti. Tüm kavmî ve dinî bayramları iptal etti.

Onların yerine iki bayram getirdi.

Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Medine'ye geldiğinde Medinelilerin iki şenlik günleri vardı.

O günlerde oyun oynar ve eğlenirlerdi. Peygamber (sav), 'Bugünler neyin nesidir?' diye sordu.

Onlar da, 'Cahiliye döneminde bugünlerde şenlik yapar eğlenirdik.' dedi-

1. bk. Mekâyîsu'l Luğa, 4/183, a-v-d maddesi

ler. Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Şüphesiz Allah bu iki günümüzü bunlardan daha hayırlı iki güne tebdil edip değiştirdi. Ramazan Bayramı ve Kurban

Bayramı.' buyurdu." 2

İslam'ın bayram anlayışı cahiliyenin bayram anlayışından farklıdır. Bu

farkları şöyle sıralayabiliriz:

• İslam bayramı belli bir kavme ait değildir; belli bir coğrafyayı temsil etmez. O, İslam'a müntesip tüm halkların ortak bayramıdır. O gün

bütün İslam ümmeti birlikte eğlenir, birlikte mutlu olur. Cahiliye bayramları gibi bir ırkın, devletin veya coğrafyanın özel bayramı değildir.

• İslam; bayramı yeme, içme, eğlence olarak kabul eder. İnsanın fıtri ihtiyaçlarından olan haz duygusunu meşru yoldan tatmin etmesini sağlar.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ensar'dan iki kız çocuğu yanımda bulunuyor ve Ensar'ın Buas Savaşları ile ilgili olarak söylediği şarkılar söylüyorlardı. Fakat bunlar şarkı söylemeyi meslek

hâline getirmiş şarkıcılar değildi. Bu sırada Ebu Bekir içeriye girdi ve (kızgın bir

şekilde), 'Resûlullah'ın (sav) evinde şeytan işi çalgılar ha! Bu ne hâl böyle!' diye

çıkıştı. O gün bir bayram günüydü ve Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Ey Ebu

Bekir, her toplumun bir bayram günü vardır, bu da bizim bayramımızdır.' " 3

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Resûlullah (sav) odama gelmişti. O sırada yanımda iki kız çocuğu vardı ve Buas Savaşları'nı anlatan şarkılar/marşlar söylüyorlardı. Peygamber (sav)

döşeğe uzandı ve yüzünü diğer tarafa çevirdi. Bir süre sonra Ebu Bekir geldi ve

beni, ‘Resûlullah’ın (sav) yanında şeytan işi çalgılarla eğleniyorsunuz, öyle mi?’

diye azarlamaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (sav) ona yönelerek, ‘Rahat

bırak çocukları!’ dedi. Ben de Ebu Bekir’in boş bir ânından faydalanıp çocuklara gözümle işaret ettim ve çıktılar.” 4

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir bayram günüydü. Habeşliler mızrak ve kalkanlarla halay çekip oynuyorlardı…” 5

2. Ebu Davud, 1134; Nesai, 1556

3. Buhari, 952

4. Buhari, 949

5. Buhari, 950

Ancak İslam hayatı “Allah’a kulluk” üzere inşa eder. Bir bayramı “oruç”

ibadetinin sonuna, birini de “hac” ibadetinin içine yerleştirir. Her iki bayram gününe namazla başlar ve bayram boyunca tekbir getirilmesini ister.

Böylece Müslim eğlenirken dahi Allah’a kul olduğunu unutmaz. İnsani/

beşerî bir faaliyetini dahi Allah’a (cc) kulluk şuuruyla yerine getirir. Dünya

ve ahiret hayatı arasında denge kurar; ne dünyevi hazlar için ahiret hayatını; ne de ahiret nimetleri için dünyevi hazları ihmal eder. Meşru daire

içerisinde, Allah’a kul olduğu bilinciyle fıtri ihtiyaçlarını giderir.

• İslam bayramında yardımlaşma vardır. Ramazan bayramında fıtır sadakası ve zekât;6 kurban bayramında kurban etini dağıtmak bunun örneklerindendir. Cahili bayramlarda aslolan eğlence ve israftır. Bu nedenle

cahili bayramlar sınıfsaldır. İsraf ve eğlenceye iştirak edecek ekonomik

gücü olanlar bayrama katılır. İslami bayramlar merkeze yardımlaşmayı

aldığından; zengin veya fakir olduğuna bakmaksızın her insan bayrama katılır. Ayrıca israf ve harcama söz konusu olmadığından ve bayram

kutlamaları mescidde veya herkese açık musallada/namazgâhta yapıldığından; bayram eğlencesine katılmanın bir masrafı yoktur.

II. Bayram Günlerinde Yapılan Salih Ameller

Bayram gününe/günlerine özel salih ameller vardır. Şer’i bir özür nedeniyle bayram namazı kılınmamış olsa dahi, sırf bayram olduğu için bu

ameller yapılır.

A. Bayram İçin Süslenmek

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin,

müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez. De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kılmıştır?’ (Ve yine) de ki: ‘O, dünya hayatında iman

edenler içindir. Ahirette ise sadece iman edenleredir.’ Böylece bilen bir topluluk için ayetleri detaylı bir şekilde açıklarız.” 7

6. Zekâtın Ramazan'da verilmesi zorunlu değildir. Ancak bir gelenek olarak insanlar Ramazanda zekât vermeyi âdet edinmiştir.

7. 7/A’râf, 31-32

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Ömer, çarşıda satılmakta olan ipek bir cüppe gördü ve onu alıp

Resûlullah’a (sav) getirerek şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü, şu ipek elbiseyi satın alın ve cuma günleri ile heyetleri kabul ettiğiniz günlerde giyinin;

daha güzel bir izlenim verirsiniz!’

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Bu elbiseyi ancak bundan hiçbir nasibi olmayan kimseler giyer.’

Ömer, Allah’ın dilediği kadar bekledi. Daha sonraki günlerde Resûlullah (sav)

ona ipek bir cüppe gönderdi. Bunun üzerine Ömer cüppeyi alarak Resûlullah’a (sav) gelip, ‘Ey Allah’ın Resûlü, siz ipek elbise hakkında, ‘Bu elbiseyi ancak

bundan hiçbir nasibi olmayan kimseler giyer.’ buyurmuştunuz fakat şimdi bana

bu cüppeyi gönderdiniz!’ deyince Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

‘Bu cüppeyi satarsın veya bununla bir ihtiyacını giderirsin…’ ” 8

Ömer (ra), Allah Resûlü’nün (sav) bayram ve resmî heyetler için giyeceği

özel bir elbise almasını önermiştir. Nebi (sav) onun bu fikrine sessiz kalarak

ikrar etmiş; ancak önerdiği elbise ipek olduğundan o muayyen elbiseyi

giymeye karşı çıkmıştır. Bu da bayramlar, misafirler (veya özel heyetler)

için güzel elbise giyip süslenmenin sünnet olduğunun delilidir. Sahabeden Abdullah ibni Ömer (ra), bayram günü en güzel elbisesini giyerdi.9

B. Bayram İçin Gusletmek

Zâzân’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri Ali’ye (ra) gusülden sordu.

O da, ‘Diliyorsan hergün yıkan.’ dedi.

Adam, ‘O gusülden (özel olan ibadet olandan) soruyorum.’ dedi.

Ali (ra), ‘Cuma günü, arefe günü, Kurban ve Ramazan/Fıtr bayramı günü diye’ cevap verdi.” 10

8. Buhari, 948; Müslim, 2067

9. Es-Sunenu’l Kubrâ, 6143

10. Es-Sunenu’l Kubrâ, 6124

BAYRAM NAMAZI BABI

Abdullah ibni Ömer (ra) bayram için guslederdi.11

Daha önce de geçtiği gibi; insanların bir araya geldiği yerlerde yıkanmak, temiz olmak Allah Resûlü’nün (sav) tavsiyesidir. Zira temizlik imandandır; Allah (cc) temizdir temiz olanı sever. Kullarını temiz görmek ister. Buna ek olarak insanların bir araya geldiği günlerde temiz olmak kul hakkına riayettir. Kimsenin bir başkasına eza etme hakkı yoktur.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında insanlar gerek evlerinden gerekse Medine’ye dört mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (Avali) nöbet usulüyle cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstleri başları toz içinde gelirlerdi. Terledikleri için toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasında bunlardan birisi Resûlullah’ın (sav) yanına geldi. Ben de orada bulunuyordum. Peygamber (sav) o şahsa şöyle buyurdu: ‘Bari bugün için iyice temizlenseniz, ne kadar iyi olur!’ ” 12

C. Tekbir Getirmek

Yüce Allah her iki bayramda Müslimlerin O’nu zikretmesini, hususen tekbir getirmelerini istemiştir.

Ramazan orucunu emrettikten sonra şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun. Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık) başka günlerde (oruç tutsun). Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bu kolaylaştırma) sayılı günleri tamamlamanız ve sizi hidayet etmesinden ötürü Allah’ı yüceltip/en büyük olarak bilmeniz ve şükretmeniz içindir.” 13

Ramazanı tamamlandıktan sonra yani son iftarla beraber kişi Allah’ı (cc)

tekbir etmeye başlayabilir. Ramazan Bayramı bitene kadar devam eder.14

11. Muvatta, 488; Es-Sunenu’l Kubrâ, 6125

12. Buhari, 902; Müslim, 847

13. 2/Bakara, 185

14. İslam örfünde Ramazan Bayramı bir gündür. Bu nedenle ikinci günden itibaren Şevval

orucu tutulmasına müsaade edilmiştir. Hâliyle Ramazan bayramı tekbiri birinci günle sınırlıdır.

Kurban bayramıyla ilgili şöyle buyurur:

“Allah’ı sayılı günlerde (Kurban Bayramı’nın 2, 3, ve 4. günlerinde) anın.” 15

Abdullah ibni Abbas (ra) sayılı günlerin “Kurban Bayramı” günleri olduğunu söylemiştir.16

Kurban tekbirlerinin ne zaman başlayacağı ve ne zaman sonlanacağı konusunda Allah Resûlü’nden (sav) bir nas yoktur. Bu konuda en sahih rivayetler Ali ve İbni Mesud’dan (r.anhuma) gelen (kendi görüşleri olan) rivayetlerdir. Buna göre Kurban Bayramı tekbirleri arefe sabah namazında başlar.

Kurban Bayramı'nın (mina günleri) sonunda biter.17

Şakik’ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Ali (ra), arefe sabahında sabah namazının akabinde tekbirlere başlardı. Tekbirleri, imam son teşrik gününde namaz kılana kadar da sonlandırmazdı. Sonra

ikindi namazından sonra da tekbir getirirdi.” 18

Yahya ibni Said’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbas arefe sabahından son teşrik gününün ikindi namazına kadar tekbir getirirdi.” 19

Umeyr ibni Said’den şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Mesud bize geldi. Arefe günü sabah namazından son teşrik gününün

ikindi namazına kadar tekbir getiriyordu.” 20

Bu iki bayramda getirilecek tekbirler, yüksek sesle olmalı; evde, işte, çarşıda namazların akabinde tekbir getirilmelidir.

Buhari (rh) şu eserleri nakleder:

“Mina Günlerinde ve Arafata Giderken Tekbir Getirmek

Ömer Mina’da iken çadırından yüksek sesle tekbir getirir ve mescidde bu-

15. 2/Bakara, 203

16. Buhari, Kitâbu’l İydeyn, 11. Bab başlığı, muallak olarak

17. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l İydeyn, 12. Bab başlığı şerhi

18. El-Mustedrek, 1113

19. El-Mustedrek, 1114

20. El-Mustedrek, 1115

lunanlar onun sesini duyup tekbir getirmeye başlardı. Daha sonra da çarşı pazardaki ahali tekbir getirirdi. Bu şekilde tekbirler Mina semalarında dalga dalga yayılırdı. Abdullah ibni Ömer de bugünlerde Mina’da iken her yerde namazların arkasından, yatağında yatarken, çadırının içinde iken, otururken ve yürürken tekbir getirirdi. Meymune de Kurban Bayramı gününde tekbir getirirdi. Kadınlar Ebân ibni Osman ile Ömer ibni Abdulaziz’in arkasında teşrik günlerinin gecelerinde erkeklerle birlikte mescidde tekbir getirirlerdi.” 21

Yalnızca bayram namazı kılınan yerlerde tekbir getirmek, onun dışında tekbirleri terk etmek sünnete aykırıdır. Asr-ı Saadet’te bayram boyunca, her yerde, bireysel ve toplu olarak kadın ve erkek birlikte tekbir getirirdi.

Allah Resûlü’nden (sav) özel bir tekbir sigası varid olmamıştır. Sahabeden muhtelif sigalar varid olmuştur. Bu da aslolanın tekbir getirmek olduğunu, dileyenin dilediği sigayla Allah’ı (cc) tekbir edebileceğini gösterir. Allah en doğrusunu bilir.

D. Özel Bir Sebep Olmadıkça Silah Taşımamak

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) düşmanla karşılaşma tehlikesi olmadığı sürece İslam memleketlerinde bayram günlerinde silah taşımayı yasaklamıştır.” 22

Said ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer’in ayağının yan tarafına mızrak saplandığı zaman ben de Mina’da onun yanındaydım. Ayağı üzengiye yapışıp kalmıştı. Ben inip mızrağın ucunu çıkardım. Daha sonra Haccac onun ayağına mızrak saplandığını öğrenip ziyaretine geldi ve, ‘Bu mızrağı ayağına saplayanı bir bilsek…’ deyince İbni Ömer ona şu cevabı verdi:

‘Mızrağı ayağıma saplayan sensin!’

Haccac şaşırdı ve ‘Nasıl yani?’ dedi.

Abdullah ibni Ömer ona, ‘Sen silah taşınmaması gereken ve daha önce hiç taşınmayan bir günde silah taşınmasına müsaade ediyorsun ve Harem bölge-

21. Buhari, Kitabul İydeyn, 12. Bab başlığı

22. İbni Mace, 1314

sine silah sokulmasına ses çıkarmıyorsun. Hâlbuki daha önce Harem'e silah

hiç sokulmazdı.' " 23

Bugün silah taşımak, başkalarını korkutacağı ve eziyet vereceği için

(özellikle kesici aletler) yasaklanmıştır. Ancak düşman tehlikesi söz konusu olursa silah taşınmasında bir beis yoktur.

E. Bayramlaşmak

Bayram günü karşılaşanların birbirini tebrik etmesi, kutlaması, birbirine duacı olması güzel şeylerdendir. "Allah bizden ve sizden (amellerimizi)

kabul etsin." "Bayramınız mübarek olsun." "Hayırlı bayramlar" gibi cümleler;

kalpleri birbirine ısındıran, insanların birbirine güzel söz söylemesi babındandır. Allah (cc) şöyle buyurur:

"…insanlara güzel söz söyleyin…" 24

Ayrıca bu, insanların birbiri için dua etmesi babındandır. İslam dua etmeyi teşvik etmiştir.25

23. Buhari, 966

24. 2/Bakara, 83

25. Bir grup âlim bu konuyu bir örf olarak değilde ibadet olarak değerlendirmiştir. Hâliyle bu

tür cümlelerin meşru olup olmadığını tartışmaya açmışlardır. Hiç şüphesiz din hususunda hassasiyet güzeldir. Ancak insanların bayramlaşması muamelat babındandır ve muamelatta aslolan

İslam yasaklamadığı müddetçe; örfün ve alışkanlıkların geçerli olmasıdır.

Özellikle "Allah bizden ve sizden (amellerimizi) kabul etsin." cümlesine dair farklı rivayetler varid

olmuştur.

• Vesile ibni Eska (ra) Allah Resûlü'ne (sav) bu cümleyi söylediğini Nebi'ninde (sav) ona icabet

ettiğini nakletmiştir. (Es-Sunenu'l Kubrâ, 6294) Bu rivayet zayıftır. Senedinde Muhammed ibni

İbrahim Eş-Şami vardır. Zehebi bu şahsın yalancılıkla muttehem olduğunu söylemiştir. (El-Muhezzeb fî İhtisâri's Suneni'l Kebîr, 5594) Hafız ibni Hacer de hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

(Fethu’l Bârî, Kitâbu’l İydeyn, 3. Bab başlığı şerhi)

• Ubade ibni Samit (ra), Allah Resûlü’ne (sav) bu cümleyi sorduklarını, onunda (sav), “Bu Ehl-i Kitab’ın fiilidir.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, 6297) dediğini ve bunu kerih gördüğünü aktarır. Zehebi (rh) bu

rivayette inkita/kopukluk olduğunu söyler. (El-Muhezzeb fî İhtisâri’s Suneni’l Kebîr, 5596) Buhari

(rh) hadisin ravilerinden Abdulhalik ibni Zeyd’in “munkeru’l hadis” olduğunu söyler.

• Hafız ibni Hacer der ki: “Muhamiliyat'ta hasen isnadla şu bize rivayet olundu, ‘Allah Resûlü’nün ashabı bayram günü karşılaşınca ‘Allah bizden ve sizden (amellerimizi) kabul etsin.’ derlerdi.’ ” (Fethu’l Bârî, Kitâbu’l İydeyn, 3. Bab başlığı şerhi)

• Ömer ibni Abdulaziz’in (rh) azadlı kölesi Edhem şöyle der: “Ömer ibni Abdulaziz’e bayramlarda

‘Allah bizden ve sizden (amellerimizi) kabul etsin.’ derdik. Bize karşılık verir, (bu sözümüzü) inkâr

etmezdi.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, 6296)

Bu söz İmam Malik’e (rh) sorulmuş; o da, “Bu yapılagelen bir uygulamadır.” demiştir. (El-Muğnî,

2/296)

BAYRAM NAMAZI BABI

III. Bayram Namazının Kılınması

A. Bayram Namazının Hükmü

Bayram namazının kılındığı yerlerde bayram namazına iştirak etmek zorunlu olur. Zira bayram namazı, racih olan görüşe göre farzdır.

• Allah Resûlü (sav) bayram namazını hiç terk etmemiştir. Ondan sonra

Raşid Halifeler de bayram namazını terk etmemiştir.

• Allah Resûlü (sav) namazı kılmasalar dahi, tüm Müslimlerin bayram

alanında hazır bulunmasını emretmiştir.

Ümmü Atiyye’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bayram günlerinde hayızlı kadınlarla, yeni ergenlik çağına girmiş kızları dışarı çıkarmamız emredildi. Onlar, Müslimlerin cemaatine ve dualarına iştirak

ederlerdi. Yalnız hayızlı kadınlar namazgâhlardan uzak dururlardı. Bir kadın

Peygamber’e (sav), ‘Ey Allah’ın Elçisi! Bazılarımızın cilbabı yok.’ diyerek (bayramlara iştiraklerinin nasıl sağlanacağını) sordu.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘O zaman, arkadaşı ona kendi cilbabını giydirsin.’ ” 26

Namaz kılmayan; hayızlı kadınların namaza çıkmasını istemesi ve elbisesi olmayanın elbise ödünç almasını emretmesi, bayram namazının farziyetine delildir.

İmam Ahmed (rh) Ebu Umame’den nakledilen rivayetin isnadına “ceyyid” yani sahih demiştir.

(El-Muğnî, 2/296)

“İbni Teymiyye’ye, ‘Bayramda tebrik etmenin ve insanların dillerinde bir âdet hâline gelen, ‘Bayramın mübarek olsun.’ veya benzeri sözlerin şeriatta bir aslı var mıdır? Eğer şeriatta bunun bir aslı

varsa, bayram tebriği için ne denmelidir? Bize fetva veriniz…’ diye soruldu.

O, şöyle cevap verdi: ‘Bayram günü, bayram namazından sonra karşılaştıkları zaman insanların

birbirlerine, ‘Allah bizden ve sizden kabul buyursun.’ gibi sözler söyleyip tebrik etmeleri hususuna gelince, bir grup sahabiden böyle yaptıklarına dair rivayetler gelmiştir. İmam Ahmed ve

başka imamlar buna ruhsat vermişlerdir. Ancak İmam Ahmed, ’Biz önce davranıp bayram tebriği

yapmayız. Biri önce davranır ve bayramımızı tebrik ederse buna cevap veririz. Çünkü selama karşılık vermek vaciptir. Bayram tebriğinde önce davranmak ise ne emredilmiş bir sünnettir ne de

nehyedilen bir şeydir. Her kim bunu yaparsa (selefte) bunun örnekleri vardır. Her kim bunu terk

ederse (selefte) bunun da örnekleri vardır.’ ’ ” (Mecmû’u’l Fetâvâ, 24/253)

Allah en doğrusunu bilir; bu konu örf/âdet babından olduğundan, bu tartışmada isabetli değildir.

26. Buhari, 351; Müslim, 890

• Cuma ile bayram aynı güne denk gelirse; bayramı kılan cumayı kılmayabilir. Şayet bayram farz olmasa cumanın yerine geçmezdi.

Ebu Ubeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Sonra Osman ibni Affan ile (bayramda) hazır bulundum. O gün cuma günü

idi. Hutbeden önce namaz kıldırdı, sonra hutbe vererek, ‘Ey insanlar! Şüphesiz bugün sizin için iki bayramın bir arada olduğu bir gündür. Her kim Avali ahalisinden cumayı beklemeyi arzu ederse beklesin. Kim de dönmeyi arzu

ederse ona izin verdim.’ dedi.” 27

İyas ibni Ebi Remle Eş-Şami’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muaviye ibni Ebi Sufyan’ın yanındaydım. Zeyd ibni Erkam’a şöyle soruyordu,

‘Resûlullah (sav) ile birlikte iken bayram gününün cumaya rast geldiği oldu mu?’

O da, ‘Evet dedi.

‘Peki nasıl yaptı?’ diye sordum.

‘Bayram namazını kıldı cuma için ruhsat verip isteyen kılsın.’ buyurdu.’ dedi.”28

Atâ ibni Ebi Rebah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cumaya rastlayan bir bayram gününde İbni Zubeyr bize günün başında

bayram namazını kıldırdı. Sonra biz cuma vaktinde cuma kılmak için mescide

gittik fakat İbni Zubeyr yanımıza gelmedi biz de ayrı ayrı kıldık. O vakit İbni

Abbas Taif ’te idi. Gelince durumu kendisine anlattık. O da, ‘Sünnete uygun

davranmış.’ dedi.” 29

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İşte şu günümüzde iki bayram bir araya geldi; isteyene bayram namazı yeter,

cumayı kılmayabilir. Ama biz her ikisini de kılacağız.” 30

27. Buhari, 5572

28. Ebu Davud, 1070; Nesai, 1591

29. Ebu Davud, 1071

30. Ebu Davud, 1073; Cumhur-u ulema beş vakit namazın farz olduğunu, bunun dışındakilerin nafile olduğunu bildiren rivayetlerle, bayram namazına sünnet demiştir.

“Necidlilerden saçı başı dağınık bir adam, Peygamber’e (sav) geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor,

ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı, nihayet bir de baktık ki İslam hakkında soru soruyor.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Bir gün ve gecede beş vakit namaz.’ dedi.

B. Bayram Namazına Gelirken Yapılacak Sünnetler

• Ramazan'da yemek yedikten sonra, kurbanda yemek yemeden namaza çıkılır.

Abdullah ibni Bureyde (ra) babasından şöyle rivayet etmiştir:

“Peygamber (sav), Ramazan Bayramı günü bir şey yemeden namaza çıkmaz,

Kurban Bayramı’nda ise namaz kılıncaya kadar bir şey yemezdi.” 31

Bunun hikmeti Kurban Bayramı’nda namazdan sonra kesilen kurban

etinden yemektir.32

Adam, ‘Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan namaz var mıdır?’ diye sordu.

Peygamber (sav), ‘Hayır. Ancak dilersen nafile olarak yaparsın.’ buyurdu.

Daha sonra Peygamber (sav), ‘Ramazan'da oruç tutmak.’ dedi.

Adam, ‘Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan oruç var mıdır?’ diye sordu.

Peygamber (sav), ‘Hayır. Ancak dilersen nafile olarak verirsin.’ buyurdu.

Adam, ‘Vallahi bunlardan ne fazla ne de eksik yaparım.’ diyerek döndü ve gitti.

Peygamber de (sav) şöyle buyurdu: ‘Doğru söylediyse kurtuldu.’ ” (Buhari, 46; Müslim, 11)

Bu istidlale şöyle cevap verilmiştir:

Bu hadiste Allah Resûlü (sav) günlük namazların beş vakit olduğunu belirtmiştir. Bir gün ve gecede farz olan beş vakit namaz vardır. Günlük kılınan namazlardan bu beş vaktin dışındakiler (kuşluk, revatip sünnetler, abdest namazı, tahiyyetu’l mescid namazı vb.) nafiledir. Bayram namazı

günlük namazlardan değildir. Cuma, istiska (yağmur namazı), husuf/kusuf (Güneş/Ay tutulması)

namazı gibi; özel münasebetle kılınan namazlardandır. Hâliyle hükmü genel delillerden değil,

konuyla ilgili özel delillerden istinbat edilmelidir. Konuya dair özel delillerde bu namazın farz

olduğuna delalet etmiştir.

Bir grup âlim beş vakit namazın farz olduğunu bildiren bu hadisten sonra, yeni farzların belirlendiğini, bayram namazınında bu kısımdan olduğunu belirtmişlerdir. Ki bu hadisten sonra hac farz

kılınmıştır. Bu da bu vb. hadislerin tüm farzları kapsamadığını gösterir.

Derim ki: bu istidlal günlük namazların dışında kalanlar için yerindedir. Ancak gün ve gecede tekrar eden namazlar için bu istidlali kullanmak yerinde değildir. Zira Zahiriler (El-Muhallâ, 3/277)

ve Şevkânî (rh) (bk. Neylu’l Evtâr, 963 No.lu hadis şerhi) bu istidlali kullanarak; tahiyyetu’l mescid

namazı gibi namazların vacip olduğunu söylemişlerdir. Allah Resûlü (sav) açıkça günlük farz namazların beş vakit olduğunu belirtmiş, beş vaktin dışında kalanların tatavvu/nafile olduğunu

söylemiştir. Günlük namazlardan birinin altıncı farz/vacip olduğunu söylemek doğru olmasa gerektir.

Bir grup âlim beş vakit namazın farz olduğunu söyleyen rivayetin “mefhumu’l aded” babından

olduğunu sayı bildiren rivayetlerin mefhumunun hüccet olmadığını söylerler. (Subulu’s Selâm,

2/67) Ancak bu yerinde bir istidlal değildir. Usulcülerin tahkikine göre sayıda aslolan mefhumunun muteber olmasıdır. Ancak bir karine gelir ve kastedilenin adet/sayı değil çokluk olduğunu

gösterirse, o takdirde sayının mefhumu olmayabilir. Allah en doğrusunu bilir.

31. Tirmizi, 542; İbni Mace, 1756

32. bk. Darimi, 1641

• Farklı yollardan bayrama gitmek/dönmek

Cabir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) bayram gününde musalla gidiş ve dönüşü farklı yollardan

olurdu.” 33

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bayram günleri namazgâha bir yoldan giderse başka bir yoldan gelirdi.” 34

33. Buhari, 986

34. Tirmizi, 541; Allah Resûlü’nün (sav) bu davranışının hikmetine dair, İslam âlimleri birçok

görüş beyan etmiştir. Bunlardan bazısı şunlardır. (bk. Fethu’l Bârî, 986 No.lu hadis şerhi)

“Âlimler yolu değiştirmenin neden müstehap olduğu konusunda konuşmuşlardır. Bu konuda

farklı pek çok görüş vardır. Çoğu görüş kavi/kuvvetli görüşler değildir.

• Abdurrahman ibni Abdullah ibni Ömer babasından, o da Nafi’den, o da İbni Ömer’den şunu

rivayet etmiştir:’

‘Peygamber (sav) bir yoldan gider, başka bir yoldan dönerdi. Bunu insanlar yolda yayılsınlar/ittisa’

etsinler diye yaptı.’ Hadisin ravilerinden Abdurrahman gerçekten zayıf bir ravidir.

Yolda ittisa’dan kasıt Peygamberimizin (sav) ilk yolda izdihamdan korkmasıdır. Bu, hadisin anlamı

için söylenilen bir görüştür.

• ‘İki yola şahitlik etmek için böyle yapmıştır.’ denilmiştir.

• Yine, ‘Her iki yolda bulunan dilencilere tasaddukta bulunmak için bunu yapmıştır.’ denilmiştir.

• Yine ‘Müslimlerin selam ve sevgileri (artması) için yolda birbirleri ile karşılaşmalarını çoğaltmak amacı ile bunu yapmıştır.’ denilmiştir.

• Aynı şekilde ‘Durumların değişmesi hâlinde rıza ve mağfirete olan umutları artsın.’ diye böyle

yapmıştır. ‘Çünkü Peygamber (sav) bayrama şahitlik eden insanların bağışlanmış olarak çıkmasını

umardı.’ denmiştir

• ‘En uzun yoldan gider kısa olanından ise dönerdi. Namaza giderken adımları çoğalsın.’ diye

bunu yapardı denmiştir. Bu görüş Şafiilerden pek çok âlimin tercih ettiği bir görüştür.

Bu konuda bunun aksine bir hadis rivayet edilmiştir; Süleyman İbni Erkam Zühri’den, o da İbni

Museyyeb’den, o da Ebu Hureyre’den:

‘Allah Resûlü (sav), Ebu Bekir ve Osman bayram namazına çıktıkları zaman dönerlerken geldikleri

yoldan daha uzun bir yoldan dönerlerdi.’

Hadisin ravisi Süleyman ibn Erkam metruktur. Bu isnad ile bu hadisin bir aslı yoktur. Aslı olmuş

olduğu düşünülse bile bunun bayram namazına giderken en kısa yoldan gidilmesi gerektiği şeklinde anlaşılması mümkündür. Çünkü eğer imam ise namaza giden, insanlar onun daha fazla

beklemesinler diye, eğer me’mum ise namazının tümünü veya bir kısmını kaçırmasın diye ya da

namazına imama tabi olabileceği bir yerde başlasın diye anlaşılabilir. Zaten bu nedenle namaza

erken gelmek meşru kılınmıştır. Tâ ki imama yakın olunsun diye. Namazdan dönen kimse için

böyle bir durum söz konusu değildir. Dilediği yerde yürüyebilir, en uzun yoldan yürüyebilir, yolda

bir ihtiyacı için veya insanlarla karşılaşmak için, onlara selam vermek için, onlara dua etmek için

veya bunun benzeri bir maslahatı için de durabilir.”

C. Namazı Musallada (Açık Alanda) Kılmak

Okuduğumuz tüm rivayetlerde görüleceği gibi; aslolan bayram namazının açık alanda (musallada) kılınmasıdır.

Ebu Said El-Hudri'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Ramazan ve Kurban bayramlarında namaz için musallaya

giderdi. Onun bayramlarda ilk yaptığı şey namazı kılmak olurdu. Namaz bittikten sonra ayağa kalkıp insanlara döner ve onlara öğütler verir, tavsiyelerde

bulunur ve bazı emirler verirdi. İnsanlar da saflar hâlinde oturup onu dinlerdi. Hatta askerî birlikler gönderecekse buradan gönderir veya vermek istediği

talimatlar/emirler varsa verir ve sonra giderdi." 35

Bu sünnetin iki istisnası vardır:

• Cana, mala zarar gelecek bir durum söz konusu olur veya insanları zora

sokacak yağmur, rüzgâr vb. bir durum olursa mescidde namaz kılınır.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir bayram günü Medine'ye yağmur yağmıştı. Bunun üzerine Peygamber

(sav), ashabına bayram namazını mescidde kıldırdı." 36

• Mekke'de namaz Mescid-i Haram'da kılınır. Zira ilk asırdan bu yana

uygulama bu yönde olmuştur.

D. Bayram Namazı Nasıl Kılınır?

• Bayram namazı için ezan ve kamet yoktur.

Abdullah ibni Abbas ile Cabir ibni Abdullah'dan (r.anhuma) şöyle rivayet

edilmiştir:

"Ne Ramazan Bayramı namazı ne de Kurban Bayramı namazı için ezan okunurdu." 37

35. Buhari, 956; Müslim, 889

36. Ebu Davud, 1160; İbni Mace, 1313; Hadisi rivayet eden Ebu Davud (rh) sükût ederek, hadisin kendi yanında sahih olduğunu ima etmiştir. Ancak hadisin isnadında İsa ibni Abdula'lâ vardır:

bu ravi, hakkında bilgi sahibi olunmayan meçhul bir ravidir. Bu sebeple hadisçiler hadise "münker" demiştir. (bk. Avnu'l Ma'bûd, 1160 No.lu hadis şerhi)

37. Buhari, 960; Müslim, 886

Cabir ibni Semura'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir değil, iki değil, pek çok defa Allah Resûlü (sav) ile birlikte bayram namazlarını ezan ve kamet okunmaksızın kıldım." 38

• Musallaya (veya mescide) gelenler revatip bir sünnet kılmazlar. Yalnızca bayram sünneti olan teşrik tekbirlerini getirirler.

Abdullah ibni Abbas'ın (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

"Resûlullah (sav) Ramazan Bayramı günü iki rekât namaz kıldı. Bu iki rekâtın ne öncesinde ne de sonrasında namaz kıldı. Sonra yanında Bilal olduğu hâlde hanımların namaz kıldığı yere geldi ve onlara sadaka vermelerini emretti. Bu emri üzerine kadınlar derhal yüzüklerini ve gerdanlıklarını Bilal'in kucağına atmaya başladılar." 39

• İmamla birlikte bayram namazının iki rekâtı kılınır.

• İlk rekâtta yedi tekbir getirilir, sonra Kur'ân okunur. İkinci rekâtta beş tekbir getirilir sonra Kur'ân okunur.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarında birinci rekâtta (fazla olarak) yedi tekbir ikinci rekâtta ise beş tekbir alırdı." 40

Abdullah ibni Amr ibni El-As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Ramazan Bayramı namazında tekbir birinci rekâtta yedi ikinci rekâtta beştir. Her ikisinde de kıraat tekbirlerden sonradır.' " 41

• Tekbir aralarında Allah Resûlü'nün (sav) bir şey okuduğuna dair rivayet yoktur. Bazı sahabilerin tekbir aralarında Allah'ı (cc) zikrettiği42, kiminden yalnızca tekbir getirdiği nakledilmiştir. Bu da konuda genişlik olduğunu göstermektir.

38. Müslim, 887; Tirmizi, 532

39. Buhari, 964; Müslim, 884

40. Ebu Davud, 1149; İbni Mace, 1280

41. Ebu Davud, 1151

42. bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, 6187

• Her tekbirle beraber elini kaldırmak da, terk etmek de caizdir. El kaldırma Ömer'den (ra) nakledilmiştir.43

• Tekbirleri getirdikten sonra Fâtiha Suresi ve zam/ek bir sure okur.

Kıraat sesli olur.

Allah Resûlü (sav) şu sureleri okurdu:

"Ömer ibni Hattab (ra), Resûlullah'ın (sav) Kurban Bayramı namazı ile Ramazan

Bayramı namazında ne okuduğunu Ebu Vakid’e (ra) sormuş. O da, ‘Kâf Suresi ile Kamer Suresi’ni okurdu.’ demiştir.” 44

İbni Abbas’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarında; A’lâ ve Ğaşiye surelerini okurdu.” 45

• Bayram namazı kılındıktan sonra hutbe okunur. Hutbeyi namazın önüne almak sünnete aykırıdır.

Ebu Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Ramazan ve Kurban bayramlarında namaz için musallaya giderdi. Onun bayramlarda ilk yaptığı şey namazı kılmak olurdu. Namaz bittikten sonra ayağa kalkıp insanlara döner ve onlara öğütler verir, tavsiyelerde bulunur ve bazı emirler verirdi. İnsanlar da saflar hâlinde oturup onu dinlerdi. Hatta askerî birlik gönderecekse buradan gönderir veya vermek istediği talimatlar/emirler varsa verir ve sonra giderdi.

Ben Mervan ibni Hakem’in Medine valisi olduğu günlerde onunla da bir Ramazan veya Kurban bayramı namazı için musallaya çıktım. Zaten onun zamanına kadar insanlar Resûlullah (sav) dönemindeki bu uygulamayı devam ettirmişlerdi. Fakat namaz kılacağımız yere vardığımızda ne göreyim; bir minber… Bu minberi Kesir ibni Salt yapmıştı. Bu şaşkınlığım henüz geçmemişti ki Mervan’ın daha bayram namazını kılmadan önce minbere çıkmaya yeltendiğini gördüm. Bunun üzerine hemen elbisesinden tutup onu geri çektim.

Fakat o direnip elimden kurtuldu ve çıkıp namaz kılmadan önce hutbe irad

43. Es-Sunenu’l Kubrâ, 6189

44. Müslim, 891

45. İbni Mace, 1283

etmeye başladı. Ben de ona, ‘Vallahi, siz Resûlullah (sav) zamanındaki uygulamayı değiştirdiniz!’ dedim. Bunun üzerine aramızda şöyle bir konuşma geçti.

O, ‘Ebu Said, senin bildiğin o uygulamanın artık bir geçerliliği kalmadı.’

‘Allah’a yemin ederim ki: benim bildiğim bu uygulama hiç bilmediğim şu uygulamanızdan çok daha hayırlıdır.’

‘Fakat halk namazdan sonra oturup bizi beklemiyor ki, dağılıp gidiyorlar. Ben de bu yüzden hutbeyi namazın önüne aldım!’ ” 46

• Hutbeyi dinlemek bir zorunluluk değildir; sünnettir.

Abdullah ibni Said'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) ile birlikte bayram namazında bulundum. Namazı bitirince

şöyle buyurdu: 'Biz hutbe okuyacağız hutbeyi dinlemek isteyen otursun dinlesin. Gitmek isteyenler de gitsinler.' " 47

E. Bayram Namazının Vakti

Bayram namazının vakti kuşluk namazının vaktidir. Güneş doğduktan

sonra bir mızrak boyu yükseldikten (yaklaşık yarım saat) sonra bayram

namazı kılınabilir. Son vakti öğle namazı vakti girinceye kadardır.

Yezid ibni Humeyr Er-Rahabi'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) dostu Abdullah ibni Busr cemaatle birlikte Ramazan veya

Kurban Bayramı günü namazgâha çıkmıştı. İmamın namaza geç gelmesini yadırgadı ve 'Biz bu vakitte namazı bitirmiş olurduk. Bu vakit kuşluk namazının

kılındığı kuşluk vaktidir.' dedi." 48

Bayram Namazının Vaktini Kaçırmak

Bayram namazının vaktini kaçırmanın çeşitli suretleri vardır:

• Toplu olarak bayramı kaçırmak

İslam toplumunun bir özür nedeniyle topluca bayramı kaçırmasıdır. Bunun bir örneği Asr-ı Saadet'te yaşanmıştır.

46. Buhari, 956

47. Ebu Davud, 1155; Nesai, 1570

48. Ebu Davud, 1135; İbni Mace, 1317

Ebu Umeyr, Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) Ensar'dan olan ashabından amcalarım, bana aktararak dediler ki: 'Şevval ayının hilali bulutlu olduğu için görülmedi. Bu sebeple oruçlu

olarak sabahladık. O gün akşama doğru, bir cemaat gelerek, dün akşam hilali gördüklerine dair Resûlullah'ın (sav) yanında şahitlik ettiler. Bunun üzerine

Resûlullah (sav) sahabilerine oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazına

çıkmalarını emretti.' " 49

Şayet o günün bayram olduğunu öğle namazından önce öğrenirlerse;

bayram namazı vakti olduğundan bayram namazını kılarlar. Şayet öğleden sonra öğrenirlerse -yukarıdaki hadiste olduğu gibi- orucu bozar, ertesi gün bayram namazı kılarlar.

• Bireyin bayram namazını kaçırması

Şayet birey şer'i bir özür nedeniyle namazı kaçırırsa (unutmak, uykuda kalmak, namaza yetişememek vb.); kaçırdığı bayram namazı yerine iki rekât namaz kılar. Şayet bir cemaat oluşturabiliyorsa cemaatle kılarlar, cemaat yoksa münferit olarak iki rekât kılar.

Buhari (rh) şöyle nakleder:

"Enes ibni Malik (Basra'ya iki fersah uzaklıktaki) Zaviye denen yerleşim biriminde bulunan evinde iken kölesi İbni Ebu Utbe'ye ailesini ve çocuklarını toplamasını emrederdi ve herkes toplandıktan sonra şehirdekilerin namaz kılıp tekbir getirdiği gibi namaz kıldırırdı.

İkrime şöyle demiştir: 'Sevad halkı bayram günlerinde toplanır ve imamın yaptığı gibi iki rekât namaz kılardı.'

Atâ şöyle demiştir: 'Bir kimse bayram namazını kaçıracak olursa iki rekât namaz kılar.' " 50 51

Şayet şer'i bir özür olmaksızın kasıtlı olarak namazı terk etmişse; onu

49. Ebu Davud, 1157; Nesai, 1557; İbni Mace, 1653

50. Buhari, Kitâbu'l İydeyn, 25. Bab başlığı, muallak olarak

51. Namazı kaçıran ve münferit olarak kılanın nasıl kılacağına dair Allah Resûlü'nden (sav) bir nas yoktur. Sahabe kendi içtihatlarıyla görüş beyan etmiş, onlardan sonra gelen âlimler onların görüşlerini alarak ihtilaf etmişlerdir. Kimi âlimler İbni Mesud'un (ra) fetvasına dayanarak bayramı kaçıran 4 rekât nafile kılar demişlerdir. (Saîd ibni Mansûr sahih isnadla nakletmiştir.)

kılamaz. Zira şeriat kasıtlı terk edilen namazın yerine tevbe dışında bir kefaret kılmamıştır.52

F. Cuma ve Bayramın Aynı Güne Denk Gelmesi

Cuma ve bayram aynı güne denk gelirse; imam isterse bayram namazını da cuma namazını da kıldırır. Dilerse yalnızca bayram namazını kıldırmakla yetinir; o gün cuma kılınmaz.

İyas ibni Ebi Remle Eş-Şami'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Muaviye ibni Ebi Sufyan'ın yanındaydım. Zeyd ibni Erkam'a şöyle soruyordu,

‘Resûlullah (sav) ile birlikte iken bayram gününün cumaya rast geldiği oldu mu?’ O da, ‘Evet.’ dedi.

‘Peki nasıl yaptı?’ diye sordum.

‘ ‘Bayram namazını kıldı cuma için ruhsat verip isteyen kılsın.’ buyurdu.’ dedi.” 53

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“İşte şu günümüzde iki bayram bir araya geldi; isteyene bayram namazı yeter, cumayı kılmayabilir. Ama biz her ikisini de kılacağız.” 54

Atâ ibni Ebi Rebah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cumaya rastlayan bir bayram gününde İbni Zubeyr bize günün başında bayram namazını kıldırdı. Sonra biz cuma vaktinde cuma kılmak için camiye gittik fakat İbni Zubeyr yanımıza gelmedi biz de ayrı ayrı kıldık. O vakit İbni Abbas Taif ’te idi. Gelince durumu kendisine anlattık. O da, ‘Sünnete uygun davranmış.’ dedi.” 55

İmam bayram namazıyla yetinirse; o gün cuma kılınmaz. Abdullah ibni Zubeyr bayram kıldırdığı için cuma kılmamış, sahabeden kimse inkâr etmemiştir. İbni Abbas (ra) bunun sünnet olduğunu belirtmiştir.

52. Bilerek namazın terkine dair bk. "İslam’da Namazsız Bir Hayat Yoktur!", 1/449

53. Ebu Davud, 1070; İbni Mâce, 1310

54. Ebu Davud, 1073; İbni Mâce, 1311

55. Ebu Davud, 1071

Şayet imam cuma namazını kıldırırsa, cumaya katılmak zorunlu olmaz. Dileyen katılır dileyen katılmaz.

Ebu Ubeyd’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Sonra Osman ibni Affan ile(bayramda) hazır bulundum. O gün cuma günü idi. Hutbeden önce namaz kıldırdı, sonra hutbe vererek, ‘Ey insanlar! Şüphesiz bugün sizin için iki bayramın bir arada olduğu bir gündür. Her kim Avali ahalisinden cumayı beklemeyi arzu ederse beklesin. Kim de dönmeyi arzu ederse ona izin verdim.’ dedi.” 56

Bayram namazı kılındığı için cuma namazı kılınmayacaksa, o gün öğle namazı kılınır. Allah en doğrusunu bilir.57

56. Buhari, 5572

57. Bayram namazının cumayı düşürdüğü hem Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinde hem de

sahabenin uygulamasında varid olmuştur. Bilindiği gibi cumanın düştüğü yerde öğle namazı

kılınır. Yukarıdaki rivayetlerin zahirinde Abdullah ibni Zubeyr (ra) öğle namazını kılmamıştır. Buna

dayanarak bazı ilim adamları bayramın cumaya denk geldiği gün; bayramın cuma namazını ve

öğleyi düşüreceğini söylemişlerdir. Ancak rivayet dikkatle incelendiğinde o gün insanların cuma

yerine öğle kıldığı anlaşılacaktır. Zira Atâ (rh), cuma olarak namaz kıldıklarını söylemiştir. Cuma

namazı münferit kılınmayacağına göre; burada kasıt öğle namazıdır. Kaldı ki İbni Zubeyr'in (ra)

cemaatle öğleyi kıldırmaması evde kılmadığı anlamını taşımaz. Allah en doğrusunu bilir; ihtiyat

babından öğlen namazının kılınması gerekir. Zira cumanın kılınmadığı yerlerde o vaktin farzı

öğle namazıdır. Kat'i delillerle sorumlu olduğumuz öğle namazı ihtimalli delillerle düşmez.

HUSUF VE KÜSUF NAMAZI BABI

Güneş ve Ayla İlgili Doğru İnançlar

•Ay ve Güneş, Allah'ın Yarattıklarındandır ve O'nun (cc)

Ayetlerinden Bir Ayettir

•Her İkisi de Yüce Allah'a Kuldur ve O'nun Emriyle Hareket

Etmektedir

•Allah (cc) Bu İki Ayeti O'nun Yüceliğine Alamet Olsun Diye

Yaratmış ce İnsanların Hizmetine Sunmuştur

•Bu İki Ayet Kurulmuş Bir Saat Gibi İşler ve Kendileri İçin

Belirlenen Mecrada/Yörüngede Akıp Giderler

•Güneş ve Ay Tutulması da Yüce Allah'ın İzni ve İradesine

Bağlı, O Muhteşem İşleyişin Bir Parçası Olarak Gerçekleşir

•Güneş ve Ay Hiç Kimsenin Ne Ölümü Ne de Hayatı

Dolayısıyla Tutulur

Tutulma Ânında Yapılacaklar

•Kabir Azabından Allah'a Sığınılır

•Zikir ve İstiğfarla Allah’a Yönelinir

•Namaz Kılınır

•Sadaka Verilir

•Köle Azat Edilir

Güneş veya Ay Tutulması Namazının Özellikleri

•Ezanı Yoktur, Nidası Vardır

•Namazı İki Rekâttır

•Her Rekâtta İki Defa Rükû, İki Defa Kıraat Bulunur

•Kıraat Cehridir/Açıktandır

•Kıraat Uzun Tutulur

•Tedrici Olarak Namaz Kısalır

•Namazdan Sonra Hutbe Verilir

Ay ve Güneş, Allah’ın yarattıklarındandır ve O’nun (cc) ayetlerinden

bir ayettir:

“Geceyi, gündüzü, Güneş’i ve Ay’ı yaratan O’dur. Her biri (belirlenmiş) bir

yörüngede akıp gitmektedir.” 1

“Gece, gündüz, Güneş ve Ay O’nun ayetlerindendir. Güneş’e de secde etmeyin, Ay’a da… Şayet yalnızca O’na ibadet ediyorsanız, onları yaratan Allah’a

secde edin.” 2

Her ikisi de Yüce Allah’a kuldur ve O’nun emriyle hareket etmektedir:

“Allah O’dur ki; gökleri direksiz bir şekilde yükseltti. Siz onu görmektesiniz.

Sonra arşa istiva etti. Güneş’e ve Ay’a boyun eğdirip emrine amade kıldı. Her

biri belirlenmiş bir süreye kadar (bir yörüngede) akıp gider. Her işi çekip çevirir, idare eder. Rabbinizle karşılaşacağınıza yakinen inanın diye (Allah,) ayetlerini detaylı bir biçimde açıklar.” 3

“Görmedin mi? Göklerde ve yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar,

hayvanlar ve insanların çoğu Allah’a secde etmektedir. Birçoğuna da azap hak

olmuştur. Allah’ın değer vermeyip aşağıladığını, değerli kılacak kimse yoktur.

Şüphesiz ki Allah, dilediğini yapar.” 4

1. 21/Enbiyâ, 33
2. 41/Fussilet, 37
3. 13/Ra’d, 2
4. 22/Hac, 18

HUSUF VE KÜSUF NAMAZI BABI

(Ay ve Güneş Tutulması)

551

NAMAZ KİTABI

552

Allah (cc) bu iki ayeti O’nun yüceliğine alamet olsun diye yaratmış ve insanların hizmetine sunmuştur. İnsanlar bu iki ayetin sayesinde günlerin/

ayların hesabını bilir ve içinde yaşadıkları mekânı aydınlatırlar:

“Güneş’i aydınlatıcı, Ay’ı ise aydınlık kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay’a duraklar belirleyen O’dur. Allah bunu (varlığına, birliğine ve kudretine alamet olsun diye) hak ile yaratmıştır. Bilen bir topluluk için ayetlerini

detaylı bir şekilde açıklar.” 5

“(Karanlıklar içinden) sabahı yarıp çıkaran (da O’dur). Geceyi (içinde dinlenip, rahatlayacağınız) bir sükûnet, Güneş’i ve Ay’ı bir hesaplama ölçüsü kıldı. Bu, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (her şeyi bilen) El-Alîm’in

takdiridir.” 6

Bu iki ayet kurulmuş bir saat gibi işler ve kendileri için belirlenen mecrada/yörüngede akıp giderler:

“Güneş, kendisi için belirlenmiş, karar kılacağı yere doğru akmaktadır. Bu

(izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz ve (her şeyi bilen) El-Alîm (olan

Allah’ın) takdiridir. Ay için durup konaklayacağı menziller var ettik. Sonunda

kurumuş bir hurma dalı (gibi ince yay) şeklini alır. Ne Güneş’in Ay’a yetişmesi gerekir ne de gecenin gündüzün önüne geçmesi mümkün olur. Hepsi bir

yörüngede yüzmektelerdir.” 7

Güneş ve Ay tutulması da Yüce Allah’ın izni ve iradesine bağlı, o muhteşem işleyişin bir parçası olarak gerçekleşir.

“İlk ve Ortaçağ’da yer merkezli Batlamyus sistemi hâkim olduğundan Ay ve

Güneş tutulması olaylarının açıklanması bu sisteme göre yapılmıştır; günümüzde ise Güneş merkezli sisteme göre açıklanmaktadır. Fakat her iki sistemde de

Ay tutulmasında yerkürenin Ay ile Güneş arasına, Güneş tutulmasında ise ayın

yerküre ile güneş arasına girdiği kabul edildiğinden sonuç değişmemektedir.

Ay tutulmasında Ay ile Güneş arasına yerkürenin girmesiyle ayın güneşten

5. 10/Yûnus, 5

6. 6/En’âm, 96

7. 36/Yâsîn, 38-40

aldığı ışık engellenmiş olur. Diğer bir ifadeyle Ay tutulmasında Ay, yerkürenin gölge konisine girer ve Güneş'ten aldığı ışığa mani olur." 8

"Güneş tutulmasına (küsuf) gelince bu olay, yerküre ile Güneş arasına Ay'ın girmesi ve Güneş'in ışığına engel olması neticesinde meydana gelir. Ancak ayın görüş açısı Güneş'inkine oranla az bir farkla küçük olduğundan Ay, Güneşi hiçbir zaman tam olarak örtmez. Hatta Ay, Güneş ve yerkürenin merkezleri aynı doğru çizgi üzerinde bulunduğu zamanda bile güneş tam olarak örtülmez ve kenarından parlak bir kısım dışarıda kalır. Bu görünen kısma 'korona' veya 'taç' adı verilir." 9

I. Ay ve Güneş'e Dair Cahiliye Anlayışı

Cahiliye ehli Güneş ve Ay konusunda Allah'ın (cc) sınırlarını çiğnemiştir. Güneş ve Ay'ı Allah'ın varlığına ve birliğine delil birer ayet görmek yerine ilah olarak görmüş ve bu iki varlığa tapmıştır.

"Gece, gündüz, Güneş ve Ay O'nun ayetlerindendir. Güneş'e de secde etmeyin, Ay'a da... Şayet yalnızca O'na ibadet ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin." 10

İbrahim'in (as) kavmi de başta Ay ve Güneş olmak üzere, semayı süsleyen ve her biri Yüce Allah'ın kulu olan gök cisimlerine tapmıştır. İbrahim (as) onları düşünmeye sevk edecek bir üslupla bunların tapılacak bir ilah olmadığını ortaya koymuştur.

"Gece onu bürüyüp örtünce bir yıldız görmüş: 'Bu benim Rabbimdir' demişti. Yıldız batınca da: 'Şüphesiz ki ben batanları sevmem.' demişti. Ay'ın doğduğunu görünce: 'Bu benim Rabbimdir.' demişti. Onun battığını (görünce de):

'Şayet Rabbim beni hidayet etmezse andolsun ki sapıklar topluluğundan biri olurum.' demişti. (Sonra) Güneş'in doğduğunu görmüş ve: 'Bu benim Rabbim olsa gerek; bu en büyüktür.' demişti. Güneş batınca: 'Ey kavmim! Şüphesiz ki ben, sizin şirk koştuklarınızdan berîyim/uzağım.' demişti. 'Şüphesiz

8. TDV İslam Ansiklopedisi, 26/578

9. age.

10. 41/Fussilet, 37

ki ben, yüzümü hanif olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben, müşriklerden de değilim.” 11

11. 6/En’âm, 76-79

“İbrahim’in Dilinden Tevhidin Delilleri!

Ayetlerle ilgili açıklamaya geçmeden önce bir konuya temas etmek istiyoruz. Daha doğrusu bir

soruya cevap bulmak istiyoruz. İbrahim (as) yıldız, Ay ve Güneş’i Rabbi zannedip sonra tevhide mi

ulaştı (nazar); yoksa zaten tevhidi biliyordu da kavmine gerçeği göstermek için bir yol mu izledi

(münazara)?

Kur’ân bütünlüğü içinde baktığımızda; İbrahim (as) bu tartışmayı yaparken zaten tevhidi biliyordu. O, kavminin gerçeği görmesi için farklı bir yol kullandı ve geçici olanların ilah olamayacağını

akli delillerle ispat etti. Buna dair delillerimiz:

• İbrahim (as) hayatının hiçbir döneminde Allah’a şirk koşmadı:

‘Hiç kuşkusuz İbrahim, tek başına bir ümmetti. Gönülden Allah’a kulluk yapan, (şirki terk edip

dini Allah’a halis kılan bir) hanifti. Müşriklerden de değildi/olmadı. (Allah’ın) nimetlerine şükreden biriydi. (Allah) onu seçti ve dosdoğru yola iletti. Ona dünyada güzellik verdik. Şüphesiz o,

ahirette de salihlerdendir. Sonra da sana: ‘Hanif olarak İbrahim’in milletine uy!’ diye vahyettik. O,

müşriklerden değildi.’ (16/Nahl, 120-123)

Ayette geçen ‘نِيَ

ْ◌ُكْ◌ِشم

ن الْ◌ُ◌ كِ م َ

لَ◌َوْ◌ مَ ي ‘ifadesi İbrahim’in (as) hayatının hiçbir döneminde hususen de

geçmişinde şirk koşmadığını ispat eder.

• İbrahim (as) kavmiyle/babasıyla tartışmadan öncede kendisine rüşd; inançta ve amelde olgunluk verilmişti:

‘Andolsun ki, bundan önce İbrahim’e rüşdünü (olgunluk) vermiştik. Biz onu biliyor (gelişimini ve

süreçlerini izliyorduk). Hani babasına ve kavmine demişti ki: ‘Şu başında ibadet için bekleştiğiniz

heykeller de neyin nesi?’ ‘Biz babalarımızı onlara ibadet eder bulduk.’ demişlerdi. ‘Andolsun ki,

sizler de babalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.’ demişti.’ (21/Enbiyâ, 51-54)

Dikkat edilirse, babası ve kavmiyle tartışmadan önce ve onların sapıklığını ilan etmeden önce

(En’âm Suresi’nde olduğu gibi) kendisine rüşd verildiği belirtiliyor. Bu da onun davete başlamadan, tevhidi bildiğini, dahası en olgun ve kâmil hâliyle bildiğini gösterir.

• İbrahim (as) yakini imana ulaştıktan sonra bu konuşmayı yapmıştır. (bk. Edvâu’l Beyân,1/486,

En’âm Suresi 76. ayetin tefsiri)

Yüce Allah 75. ayette İbrahim’i göklerin ve yerin ayetleriyle yakine ulaştırdığını haber veriyor. 76.

ayete ‘فَ/fe’ harfiyle başlayarak, onun davet metodunu zikrediyor. Arapçada ‘ فَ/fe’, tertip ifade

eden atıf edatlarındandır. Yani o (as) önce yakini bir imana ulaşıyor, sonra da yıldız, Ay ve Güneş’e

bakıp kavmiyle konuşuyor. Takdir ederiz ki: Allah tarafından yakine ulaşmış biri, gök cisimlerinin

Rabbi olduğunu düşünmez.

• Bu konuşma İbrahim’in (as) değil, Allah’ın (cc) hüccetidir:

‘Bu, bizim kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz hüccetimiz/delilimizdir. Dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki Rabbin, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm, (her şeyi bilen)

Alîm’dir.’ (6/En‘âm, 83)

İbrahim’in (as) daveti sonlanınca, Yüce Allah bunun kendisi tarafından İbrahim’e verilen bir hüccet

olduğunu söylüyor. Yani bu üslup, İbrahim’in doğruyu bulmak için bireysel arayışı değil, doğruya

götürmek için kullandığı bir yöntemdir. Ona bu yolu öğreten de Allah’tır.

Bu yöntem Kur’ân’ın farklı yerlerinde de kullanılmıştır:

‘De ki: ‘Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir?’ De ki: ‘Allah’tır! Biz veya sizler ya hidayet

üzere ya da apaçık bir sapıklık içerisindeyiz. (Birimiz hidayet üzereyse, öteki mutlaka sapıklık içinde olmalıdır. Ben, Rabbimden bir hidayet üzere olduğuma göre, geriye tek seçenek kalmaktadır.)’

De ki: ‘Sizler bizim işlediğimiz suçlardan sorumlu olmazsınız; biz de sizlerin yaptıklarınızdan sorumlu olmayız.’ ‘ (34/Sebe‘, 24-25)

Haşa, Allah Resûlü (sav) sapıklık üzere olma ihtimaline mi inanıyordu? Elbette değil. Bu, bir üsluptur. Amaç; muhatabı düşünmeye sevk etmek. Ya siz haksınız biz sapığız; ya da biz hak ehliyiz

siz sapıksınız! Biz, hak üzere olduğumuza dair delil zikrettik. Siz de hâlâ delil getiremediniz. Bu

durumda sizler sapıksınız. (bk. Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbni Kesîr, 6/457, Sebe’ Suresi 24. ayetin

tefsiri)

• Ayette geçen ‘بِّر ا َ ذَهَ /Bu benim Rabbim’dir.’ ifadesi, bunun bir davet üslubu olduğunu gösterir: (bk. İbn Teymiye Tefsîri, 4/107, En’âm Suresi 77. ayetin tefsiri)

Şöyle ki: İbrahim’in (as) kavmi Allah’a (cc) inanıyor, yıldızları ve putları Allah’la aralarında aracı kabul ediyorlardı. Bu nedenle İbrahim (as) onlardan ve ilahlarından teberrî ettiğinde Allah’ı (cc) istisna tutma gereği duyuyordu. Çünkü onlar Allah’a da (cc) tapıyorlardı:

‘(Hatırlayın!) Hani İbrahim babasına ve kavmine: ‘Şüphesiz ki ben, sizin ibadet ettiklerinizden

berîyim/uzağım.’ demişti.’ (43/Zuhruf, 26)

İbrahim’in (as) yıldıza ‘Bu benim Rabbim’dir.’ demesi, Keldanilerin inancına göre bile yanlıştır. Zira

yıldızlar rab değil, Allah’a yaklaştırsın diye kendilerine ibadet edilen aracılardır! Öyleyse İbrahim

(as) ne demiş oluyor?

‘Sizin düşüncenize göre, bu benim Rabbim olmalıdır.’ veya ‘Bu benim Rabbim, öyle mi?’ demiş

oluyor. Ayette mudmer/gizlenmiş bir kelime veya soru edatı vardır. (bk. Zâdu’l Mesîr, 2/48, En’âm

76. ayetin tefsiri)

Bu kullanım Kur’ân da yaygındır! Bir örnek verelim:

Allah (cc) kıyamet günü müşriklere sorar: ‘ َانَكِ

ن ُ شَ ْ ◌

يَأ /Nerede ortaklarım?’… (41/Fussilet, 47) Burada

Allah (cc), ortakları olduğunu kabul mu ediyor? Hayır! Burada mudmer/gizli bir kelime var. ‘Sizin

düşüncenize göre bana ortak olanlar/ortaklarım nerede?’ Bu, Arap dilinde yaygın bir kullanımdır.

Bu delillere dayanarak diyoruz ki; İbrahim (as) Allah'a şirk koşmadı. O, şirkten tevhide ulaşmadı.

O, yakin ve rüşd üzere bir muvahhiddi. Kavmini düşünmeye sevk etmek için, farklı bir yöntem

kullandı. (İbrahim'in (as) yıldızlar batıncaya kadar yıldızlara ibadet ettiği İbni Abbas'tan (ra) nakledilmiş ve İbni Cerir Et-Taberi tarafından savunulmuştur. Ancak bu görüş için aklı ve kalbi ikna

eden bir delil zikredilmemiştir. Bilakis İbni Cerir Et-Taberi'nin (rh) zikrettiği delil, onun aleyhinedir.

Şöyle ki; İbni Cerir, bu görüş için 77. ayeti delil olarak kullanmıştır. " 'Ay'ın doğduğunu görünce:

'Bu benim Rabbimdir.' demişti. Onun battığını (görünce de): 'Şayet Rabbim beni hidayet etmezse

andolsun ki sapıklar topluluğundan biri olurum.' demişti.' (6/En'âm, 77)

Demiştir ki: "İbrahim (as) 'Şayet Rabbim beni hidayet etmezse andolsun ki sapıklar topluluğundan

biri olurum.' Demek ki; İbrahim (as) bilmiyordu, yanılıyordu. Allah (cc), onu (as) hidayet etti…"

Özetle aktardığımız bu yaklaşım hatalıdır. Çünkü bu cümleden sonra İbrahim (as) şöyle demiştir:

"(Sonra) Güneş'in doğduğunu görmüş ve: 'Bu benim Rabbim olsa gerek; bu en büyüktür.' demişti. Güneş batınca: 'Ey kavmim! Şüphesiz ki ben, sizin şirk koştuklarınızdan berîyim/uzağım.'

demişti." (6/En'âm, 78) Acaba Allah hidayet ettikten sonra, o (as), Güneş'in onun Rabbi olduğunu

mu düşündü? Diyelim ki o (as) bilmiyordu ve Allah'ın hidayet etmesiyle tevhidi öğrendi. Peki,

nasıl oluyor da Allah'ın hidayetinden sonra, Güneş için "Bu, benim Rabbim'dir" diyor? Allah (cc)

birine hidayet ettikten sonra, onda sapıklık kalır mı?

Yine İbni Cerir şöyle der: "Şüphesiz ki ben, yüzümü hanif olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim.

Ve ben, müşriklerden de değilim." (6/En'âm, 79)

"Bu, Allah'tan bir haberdir. İbrahim'e (as) hak açığa çıkınca; hakka şahitlik etti, şirk ve batıl üzere

olan kavmine muhalif bir inanç izhar etti…"

Bu ayet, İbrahim'in (as) batıl üzere olup sonra hakka döndüğüne delalet etmez. Bilakis, kıssanın

en başından görüyoruz ki; o zaten hak üzeredir ve babasından başlayarak kavmini hakka davet

etmiştir.

İbrahim’in Delili Neydi?

İbrahim’in (as) kullandığı üslubun, Allah’ın (cc) ona öğrettiği bir hüccet olduğunu söylemiştik. Bu,

kavmin kabullerini esas alarak onları adım adım hakikate ulaştırma metodudur. Şöyle ki; Keldaniler, gök cisimlerini tazim ediyor, onları Allah’la (cc) aralarına aracı kılıyorlardı. Onlara dua ediyor,

kurban kesiyor, yani onlara ibadet ediyorlardı. İbrahim (as) onlara, batıp yitenin ilah olamayacağını göstermek istedi.

• Şayet bunlar Allah’la insan arasında aracı olsa, sanıldığı gibi insana fayda veriyor olsa, kendine faydası olur ve kendini batıp zail olmaktan korurdu. Kendini dahi koruyamayan, nasıl insanı

koruyacak, ona fayda sağlayacak?

• İnsan sürekli kendini gören, duyan, gözeten… bir varlığa kulluk eder. Oysa bu (sahte) ilahlar

günün bir vaktinde görünüyor, bir vaktinde ise batmış oluyorlar.

Bu gerçeği de ‘Ben batanları sevmem.’ (6/En’âm, 76) diyerek ortaya koymuştu. Evet, batan ve fani

olan ilah olamaz. İlah olacak olan El-Hayy ve El-Kayyûm olmalıdır. Her şeye O hayat vermeli, tüm

varlık O’nun varlığına bağlı olmalıdır. O, başlangıcı olmayan El-Evvel ve varlığı sonsuz/ebedî El-Âhir olmalıdır. Her ân kullarının yanında, onlarla beraber, onlara yakın olmalıdır. O da hiç şüphesiz

âlemlerin Rabbi olan Allah’tır.

‘… ‘Şayet Rabbim beni hidayet etmezse andolsun ki sapıklar topluluğundan biri olurum.’ demişti.’

(6/En’âm, 77)

O (as) bu sözüyle kalpleri Allah’a (cc) bağladı. Kavmini yalnızca O’nu (cc) dinlemeye ve yalnızca

O’nun (cc) emirlerine tabi olmaya davet etti. Zira El-Hâdî olan O’dur. Doğru yolda olanlar, O’nun

hidayet ettikleridir. Sapıtanlar ise O’nun hidayet etmeyip nefsiyle baş başa bıraktıklarıdır. Bu, tevhidin en önemli esaslarından biridir. Kalpler, hidayeti Allah’tan beklediği müddetçe istikamet

üzeredir. İnsan aklına, bilgisine veya çalışmalarına güvendiği ân helak olmuştur. Kalpler -her konuda olduğu gibi- hidayet konusunda da yalnızca O'na (cc) yönelmeli, O'ndan (cc) hidayet dilemelidir.

'Şüphesiz ki ben, yüzümü hanif olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben, müşriklerden de

değilim.' (6/En'âm, 79)

Yüzünü Allah'a dönmek, her şeyiyle Allah'a yönelmeyi ifade eder. Tüm benliğini Allah'a (cc) vermek, O'nu (cc) kalbin kıblesi edinmektir. Bir şeye yüzünü dönen, onun tam karşısında konumlanana sırtını dönmüştür. Bu, yönelişin tabiatıdır. Yüzünü Allah'a dönenler, O'nun (cc) karşısında

konumlanan putlara, tağutlara ve firavunlara sırtını dönmüş, onlardan içtinap etmiştir.

'…hanif olarak…' (6/En'âm, 79)

Bu yöneliş, hanifçe bir yöneliştir. Peki, ne demektir hanif? Hanif; sapıklıktan istikamete meyleden

demektir. (bk. El-Mufredât Kur'ân, h-n-f maddesi) Yani yüzünü Allah'a dönen mümin, neye yöneldiğini ve neyi terk ettiğini bilerek yönelişine başlar. Yöneldiği Allah, terk ettiği batıldır. Allah'a (cc)

yönelirken istikamet bulmayı umar.

'Ve ben, müşriklerden değilim…' (6/En'âm, 79)

Bu, bir kimlik ibrazıdır. Hiçbir kapalılığa yer olmayan, açık seçik Müslim kimliği. Onun ne olduğunun belli olduğu gibi, ne olmadığı da bellidir. O, yüzünü Allah'a dönmüş bir haniftir ve müşriklerden değildir. İfadeye dikkat buyurun: 'Müşrik değilim.' demiyor, 'Müşriklerden değilim.' diyor.

Şayet 'Müşrik değilim.' dese, şirki kendinden nefyetmiş olacaktı. Fakat o (as) 'Müşriklerden değilim.'

demeyi seçti. Hem şirki, hem de müşrik toplumun bir ferdi olmayı reddetti. Onların inancından

ve topluluklarından teberrî etmiş oldu." (Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, s. 208-213, En'âm Suresi'nin 74-83. ayetlerinin tefsiri)

557

HUSUF VE KÜSUF NAMAZI BABI

Cahiliye ehli Güneş ve Ay tutulmasını da yanlış bakış açısıyla değerlendiriyordu. Önemli bir insan doğduğunda veya öldüğünde Güneş/Ay tutulması olduğuna inanıyorlardı. Allah Resûlü'nün (sav) oğlu İbrahim vefat

ettiğinde; bu eski düşünce nüksetti ve tutulmanın İbrahim'in ölümüyle

ilgili olduğunu söyleyenler oldu. Allah Resûlü (sav) cahiliye kalıntısı bu düşünceyi şöyle tashih etti:

Muğire ibni Şu’be’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında, İbrahim’in öldüğü gün Güneş tutulmuştu. Bunun üzerine insanlar, ‘Güneş, İbrahim öldüğü için tutuldu.’ demeye başladılar.

Peygamber (sav) ise onların bu sözünü duyunca şöyle buyurdu: ‘Güneş ve Ay

hiç kimsenin ne ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Siz Güneş’in ve Ay’ın

tutulduğunu görürseniz namaz kılın ve Allah’a dua edin!’ ” 12

Ebu Musa’dan nakledilmiştir:

“Güneş tutulmuştu. Bunu gören Peygamber (sav) yerinden dehşet içinde kalktı.

Bunun kıyamet olacağından korkuya kapılmış gibiydi. Bu dehşet içinde mescide girdi ve daha önce hiç görmediğim şekilde kıyamı, rükû ve secdesi çok

uzun olan bir namaz kıldırdı. Namazın ardından da şöyle buyurdu: ‘Allah’ın

göndermiş olduğu bu ayetler/işaretler asla bir kimsenin ölümü ve hayatı yüzünden meydana gelmez. Fakat Allah (cc) bunlar ile kullarına korku salar. Siz bu

tür olağandışı olaylar görürseniz hemen Allah’ı zikretmeye, O’na yalvarmaya

ve O’ndan af dilemeye (istiğfar) başlayın.’ ” 13

Ayrıca Allah Resûlü (sav), Güneş veya Ay tutulmasında namaz kılarak;

dua, zikir ve sadakayı emrederek; bu cahili anlayışı kalıcı olarak düzeltti.

Zira insanlar her Güneş veya Ay tutulmasında namaz kılacak, Yüce Allah’a salih amellerle yönelecek ve bu olayı bir kulluk vesilesi edinecekti.

Bu da İslam’ın itikadi yanlışları düşünce/inanç ve amel boyutuyla ele

alan, sorunu kökünden ve kalıcı bir biçimde çözen eğitim anlayışının güzel örneklerindendir.

12. Buhari, 1043; Müslim, 915

13. Buhari, 1059; Müslim, 912

II. Tutulma Ânında Yapılacaklar

Allah Resûlü (sav) tutulmaya şahitlik edenlere şu tavsiyelerde bulunmuştur.

• Ebu Mesud’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

Ebu Musa’dan (ra) şöyle nakledilmiştir:

“Peygamber (sav) döneminde Güneş tutuldu. Kıyamet kopar endişesiyle korkuyla ayağa kalktı, mescide gitti ve en uzun kıyam, rükû ve secde ile namaz

kılmaya durdu ki, kendisinin namazda böyle yaptığını hiç görmedim. Sonra

şöyle buyurdu: ‘Allah’ın göndermiş olduğu bu deliller, şüphesiz ki ne bir kimsenin ölümü ne de dünyaya gelmesi nedeniyle olur. Ancak, Allah bunlarla

kullarını korkutmak için bu hadiseleri gönderir. Bunlardan böyle bir şey gördüğünüzde Allah'ı anmaya, O'na dua etmeye ve O'ndan bağışlama dilemeye sığınınız.' " 14

Tutulmaya şahit olanın ilk yapacağı şey dua, istiğfar ve zikirle Allah'a (cc) yönelmektir. Zira Yüce Allah insanları uyarmak için ayet gönderir. Kişinin dua, istiğfar ve zikirle Allah'a yönelmesi; uyarıyı anladığını ve Rabbinin muradına boyun eğdiğini gösterir.

• Esma binti Ebu Bekir'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Güneş'in tutulduğu gün Resûlullah'ın (sav) zevcesi Aişe'nin yanına gitmiştim. O sırada Ashab-ı Kiram namaz kılıyordu. Aişe'nin de onlarla birlikte namaz kıldığını görünce şaşırmıştım. Ben, cemaatin niçin bu vakitte namaz kıldığını Aişe'ye sorunca eliyle göğe işaret etti ve, 'Subhanallah (Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim)' dedi.

Ben, 'Olağanüstü bir olay mı var?' diye tekrar sorunca evet anlamında başını salladı. Ben de kalkıp namaza durdum. (Resûlullah (sav) o kadar uzun bir süre bekledi ki) neredeyse bayılacaktım. Yanı başımda bir kırba dolusu su vardı. Kırbayı açıp serinlemek maksadıyla başıma biraz su döktüm. Resûlullah (sav) namazı bitirdiğinde cemaate dönüp Allah'a (cc) hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

14. Buhari 1059; Müslim, 912

'Daha önce bana hiç gösterilmeyen ne varsa hepsini işte şu bulunduğum yerde gördüm. Hatta cennet ve cehennemi bile... Bana, sizlerin kabirlerde Mesih Deccal'in fitnesi (imtihan vesilesi) gibi -veya bu fitneye yakın- bir imtihanla karşılaşacağınız vahyedildi. Siz kabirdeyken yanınıza gelecekler ve beni kastederek, 'Şu zat hakkında bildiğiniz şeyler nelerdir?' diye soracaklar. Müminler -hadisin ravilerinden Hişam bunu yakin (kesin inanç) sahipleri (mukin) ifadesiyle de nakletmiştir-hemen, 'O, Muhammed'dir, Allah'ın resûlüdür. O bize apaçık delilleri (beyyinat) ve hidayeti getirdi. Biz, ona karşı çıkmadan icabet ettik ve kendisine iman edip tabi olduk.' diyecekler. Bunun üzerine onlara, 'Haydi, yaptıklarınızın karşılığını hakkıyla almak üzere huzur içinde uyuyun bakalım! Biz, sizin ona iman ettiğinizi zaten biliyorduk.' denecek. Buna karşılık münafıklar -hadisin ravilerinden Hişam bunu 'şüphe eden kimseler' ifadesiyle de nakletmiştir- kendilerine yöneltilen bu soruya şöyle cevap vereceklerdir, 'Ne bilelim biz! Birtakım insanlar bir şeyler söylüyorlardı ve biz de

aynısını söyledik işte!’ ” 15

“Güneş tutulması namazı bittikten sonra Allah’a (cc) söylemesini dilediği ne

varsa söyledi ve Ashab-ı Kiram’a kabir azabından Allah’a sığınmalarını

emretti.” 16

Tutulmayı gören insanın kabir azabından Allah’a sığınması gerekir. Tutulma esnasında kabir azabından Allah’a sığınmanın hikmetine dair şu

açıklamalar yapılmıştır.

Tutulma esnasında oluşan (arızi) karanlık, kabir karanlığını andırır. Bir

şey kendi benzeriyle anılır. Böylece karanlıktan korktuğu gibi kabir azabından da korkar. Bu; öğüt almasına vesile olur ve ahiret sıkıntılarından

kurtaracak vesilelere yapışmanın gerekliliği anlaşılır.17

Allah (cc) tutulma esnasında Resûl’üne (sav) bazı şeyler göstermiştir. Bunlardan biri de berzah âlemi ve bazı ahiret sahneleridir. Yine tutulma esnasında ona vahyedilen şeylerden biri insanların kabirde imtihana tabi

15. Buhari, 1053

16. Buhari, 1056

17. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Kusûf, 7. Bab başlığı şerhi

tutulacağıdır. O (sav) bu münasebetle kabir azabından Allah’a sığınmayı

emretmiş olabilir. Allah en doğrusunu bilir.

• Aişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Güneş ve Ay hiçbir kimsenin hayatı ve ölümü için tutulmazlar. Onların tutulduğunu gördüğünüz zaman tekbir alın, sadaka verin ve Allah’a dua edin.” 18

Tutulma ânında yapılacak şeylerden biri sadaka vermektir. Zira sadaka

belayı defeder. Allah Resûlü’nün hususi olarak emrettiği şeylerden biri

köle azad edilmesidir.

Esma binti Ebu Bekir’in (r.anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Güneş tutulduğu zaman köle azad edilmesini emretti.” 19

• Namaz kılmak

Tutulma esnasında Allah Resûlü’nün (sav) emrettiği şeylerden biri namaz

kılınmasıdır.

III. Güneş veya Ay Tutulması Namazının Kılınması

A. Bu Namazın Ezanı Yoktur, Nidası Vardır

Abdullah ibni Amr’dan şöyle rivayet edilmiştir

“Peygamber (sav) döneminde Güneş tutulduğu vakit, ‘Namaz insanları bir araya toplar, cemaatle namaza hazır olun!’ diye ilan edilmişti.” 20

“Topluca/Cemaatle namaza (gelin)” diye nida ettirilerek, insanlara özel

bir münasebet olduğu ve bunun için namaz kılınacağı bildirilir. Bu; bugün yapılan umumi anonslara benzemektedir.

B. Bu Namazın Hususi Bir Sureti Vardır

Güneş veya Ay tutulması namazının hususi bir sureti vardır. Buna göre;

namaza girilir. Fâtiha ve zamm/ek bir sure okunur. Rükûya gidilir. Rükûdan sonra tekrar ayağa kalkılır. Tekrar Fâtiha ve zam/ek bir sure okunur.

18. Ebu Davud, 1191

19. Buhari, 1054

20. Buhari, 1045

Sonra tekrar rükûya varılır. Rükûdan sonra secdeye varılır. Sonra normal

namaz kılınır.

Güneş veya Ay tutulması iki rekâttır. Ve her rekâtta (normal namazın

aksine) iki defa rükû yapılır, iki defa kıraatta bulunulur.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında Güneş tutulmuştu. Resûlullah (sav) o ânda insanlara namaz kıldırdı. Kıyamda çok uzun bir süre kaldıktan sonra rükûya gitti

ve yine uzunca bekledi. Sonra kıyama kalktı ve ilk rekâttaki kadar olmasa da

uzun bir süre kıyamda durdu. Ardından rükûya gitti ve ilk rükû kadar olmasa

da uzunca bir süre rükûda bekledi. Sonra secdeye vardı ve uzun bir müddet

secdede kaldı. Namazın ikinci rekâtını da tıpkı birinci rekât gibi kıldırdı. Namazı bitirdiğinde Güneş açılmıştı.” 21

Hadisin ravilerinden Ebu Seleme’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Aişe, ‘Ben bu secdeden daha uzun bir secde kesinlikle yapmadım.’ dedi.” 22

21. Buhari, 1044; Müslim, 901

22. Buhari, 1051; Müslim, 910; Güneş/Ay tutulması namazına dair farklı rivayetler varid olmuştur. Çoğu rivayette -yukarıda okuduğumuz gibi- bir rekâtta iki rükû yapmıştır.

Bazı rivayetlerde bir rekâtta üç rükû yapıldığı nakledilmiştir.

Atâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ubeyd b. Umeyr anlatıyor. ‘Doğruluğuna inandığım biri anlatıyor. -inandığım biri demekle Aişe’yi kastettiğini zannediyorum- ve şöyle diyordu, ‘Resûlullah (sav) zamanında Güneş tutuldu.

Resûlullah (sav) namaz için kalktı ve uzun bir süre kıyamda durdu. Cemaat de aynı şekilde duruyorlardı sonra rükûya vardı sonra tekrar kıyama kalktı sonra tekrar rükûya vardı tekrar kıyama

kalktı tekrar rükûya vardı sonra secdeye vardı. Böylece iki rekât namaz kıldı ve bu namazın her

bir rekâtında üçer rükû ve üçer secde vardı. O gün o namazın uzunluğuna dayanamayan bazı

kimseler baygınlık geçirdiler. Onların üzerine kova ile su dökerek ayılttılar. Resûlullah (sav) rükûya

giderken ‘Allahu Ekber’ diyordu. Rükûdan başını kaldırınca ‘Semi Allahu limen hamideh’ diyordu.

Güneş açılıncaya kadar namazı bitirmedi. Namazdan sonra kalkarak Allah’a hamdedip O’nu övdükten sonra şöyle buyurdu: ‘Güneş ve Ay bir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Fakat onlar Allah’ın varlığına ve birliğine işaret eden alametlerdir. Allah onlarla sizi korkutur. Onlar

tutuldukları zaman Allah’ı zikre koşunuz ve açılıncaya kadar zikre (namaza) devam ediniz.” (Ebu

Davud, 1177; Nesai, 1470)

Bazısında bir rekâtta dört rükû yaptığı varid olmuştur.

İbni Abbas’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav), Güneş tutulması olunca namaz kıldı. (Kıyamda) Kur’ân okudu. Sonra rükû etti. Sonra

tekrar Kur’ân okudu. Tekrar rükû etti. Ardından yine Kur’ân okudu ve yine rükû etti. (Dördüncü

defa da) Kur’ân okudu ve rükû etti. Sonra secde etti.” (Müslim, 909)

Başta muhaddisler olmak üzere fukaha rivayetlerdeki bu farklılık nedeniyle ihtilaf etmişlerdir.

• Bir grup âlim rivayetler arasında tercih yapmak durumunda kalmıştır. Muhaddislerden Buhari

(rh) yalnızca “bir rekâtta iki rükû” rivayetlerine yer vermiş, diğer rivayetleri sahihine almamıştır. Bu

yola başvurmalarının iki nedeni vardır:

İlki; bu tutulma İbrahim'in vefatında olmuştur. Yani Allah Resûlü (sav) tek bir namaz kılmıştır. Bunca farklı suretinin olması olanaksızdır. Bunlardan birinin tercihi zorunludur.

İkincisi; tercihin sebebi şudur; ikiden fazla rükû ifade eden rivayetlerin isnadında veya metninde

illetler vardır. (bk. Neylu'l Evtâr, 1323-26 No.lu hadislerin şerhleri)

Muhaddislerin yanında cumhur-u fukaha da bu görüşü seçmiştir.

• Bir grup muhaddis tüm rivayetleri bir arada vermiş ve korku namazında olduğu gibi her bir

suretin sünnet olduğunu; dileyenin dilediği rivayetle amel edeceğini söylemişlerdir. Müslim, Ebu

Davud, Tirmizi, Nesai… bu hadisçileridendir.

Kitap boyunca biz de Ehl-i Hadis'in metodu olan tüm varyantlarının müstakil bir sünnet olması

usulünü seçtik. Burada Buhari'ye (rh) uyarak bu usulün dışına çıktık. Zira Ay/Güneş tutulması bir

defa yaşanmış, Nebi'de bu namazı bir defa kılmıştır; bir uygulamanın tercihi zorunludur.

• Kufe fukahası; hadisler arasındaki farklılığı göz önüne alıp; farklılığı illet kabul etmişlerdir ve

"Normal namaz nasıl kılınıyorsa öyle iki rekât kılınır." demişlerdir. Kufe fukahamız (İbrahim Nehai,

Sufyan-ı Sevri, Ebu Hanife bunlardandır) Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldırdığını kabul etmiş,

farklı uygulamaların ravilerden kaynaklanan bir hata olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca bazı rivayetlerde yer alan "İki rekât namaz kıldırdı." gibi mücmel rivayetlerle amel etmişlerdir.

C. Kıraat Cehridir/Açıktandır

Güneş veya Ay tutulmasında Kur'ân kıraati açıktan okunur.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), Güneş tutulması dolayısıyla kıldırdığı namazda Kur'ân'ı

açıktan okumuştu. Kıraat bitince tekbir getirip rükûya vardı. Rükûdan kalkarken (Allah (cc) kendisine hamdedenleri işitir; Rabbimiz, hamd sana mahsustur) dedim. Sonra yine kıraate başlayarak dört rükû ve dört secde ile iki

rekâtlık namazı tamamladı." 23

D. Kıraat Uzun Tutulur

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) zamanında Güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Peygamber

(sav) kalkıp namaza durdu ve ashaba namaz kıldırdı. Peygamber (sav) kıyamda

uzun bir kıraatten sonra rükûya gitti ve rükûda da epey bekledi. Ardından başını kaldırıp doğruldu ve ilk kıraati kadar olmasa da Kur’ân’dan uzun

bir bölüm okudu. Bu kıyamın ardından yine rükû etti ve bu rükûda ilk rükû

kadar olmasa da uzunca bir süre bekledi.’ ” 24

Allah Resûlü (sav) Bakara Suresi kadar bir bölümü okumuştur.

Aişe’nin (r.anha) azatlı kölesi Ebu Hafsa anlatıyor:

“Bana Aişe anlattı. Resûlullah (sav) zamanında Güneş tutulmuştu. Resûlullah

(sav) abdest aldı, cemaate namaz toplayıcıdır, diye bildirtti ve cemaate namaz

kıldırdı. Namazında kıyamı o kadar uzattı ki -Aişe şöyle diyor herhâlde: ‘Bakara Suresi’ni okuduğunu zannediyorum.’ ” 25

E. Tedricen Namaz Kısalır

Okuduğumuz tüm rivayetlerden çıkan sonuç şudur: İlk kıyam ikinci

kıyamdan; ilk rükû ikinci rükûdan; ilk kıraat ikinci kıraatten daha uzundur. Hakeza ilk rekât bir bütün olarak ikinci rekâttan daha uzundur. Bu

23. Buhari, 1065

24. Buhari, 1058

25. Nesai, 1481

da Allah Resûlü’nün (sav) uzundan kısaya doğru namazı hafifleterek kıldığını gösterir.

F. Namazdan Sonra Hutbe Verilir

Allah Resûlü (sav) namaz kıldıktan sonra sahabeye hutbe vermiş; daha

sonra kadınlar tarafına geçerek onlara özel nasihatlerde bulunmuştur. Bu

cuma ve bayram hutbesinden ziyade; gezerek yapılan bir nasihat konuşmasına benzemektedir.

Allah Resûlü’nün (sav) Güneş veya Ay tutulmasında yaptığı konuşmalardan örnekler:

Resûlullah (sav) namazın ardından Allah’a hamd ve övgüde bulunarak insanlara hitap etti. Hutbe sırasında şunları söylemişti:

Aişe Annemiz’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Güneş ve Ay Allah’ın birer ayetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Eğer Güneş ve Ay’ın tutulduğunu görürseniz Allah’a

dua edin, tekbirler getirin, namaz kılın ve sadaka verin.”

Aynı hutbede şunları da söylemiştir:

“Ey Muhammed ümmeti, kadın veya erkek Allah’ın bir kulunun zina etmesi

karşısında Allah’ın gösterdiği ğayret (kıskançlık) sizin duyduğunuz kıskançlıktan daha çoktur. Ey Muhammed ümmeti, eğer benim bildiğimi bilseydiniz

az güler çok ağlardınız.” 26

Aişe Annemiz’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

demiştir:

“O ikisi (Güneş ve Ay tutulması) Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Bunları gördüğünüzde, tutulma sona erinceye kadar namaz kılınız. Ben bu makamımda

bana vadedilen her şeyi gördüm. Hatta siz benim öne doğru hareket ettiğimi gördüğünüzde ben cennetten bir salkım üzüm almak istediğimi gördüm.

Benim geriye gittiğimi gördüğünüzde cehennem ateşinin bir bölümü diğer

bölümünü yenmeye (yutmaya) çalışıyordu. Cehennemde Amr ibni Luhay’ı

26. Buhari, 1044; Müslim, 901

gördüm. Bu adam (ilk defa Araplar arasında putlar namına) develeri adak olarak salıverirdi.” 27

Esma binti Ebu Bekir’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle demiştir:

“Daha önce bana hiç gösterilmeyen ne varsa hepsini işte şu bulunduğum

yerde gördüm. Hatta cennet ve cehennemi bile… Bana, sizlerin kabirlerde

Mesih Deccal’in fitnesi (imtihan vesilesi)gibi -veya bu fitneye yakın- bir imtihanla karşılaşacağınız vahyedildi.

Siz kabirdeyken yanınıza gelecekler ve beni kasdederek, ‘Şu zat hakkında bildiğiniz şeyler nelerdir?’ diye soracaklar.

Müminler hemen, ‘O, Muhammed’dir, Allah’ın Resûlü’dür. O bize apaçık

delilleri (beyyinat) ve hidayeti getirdi. Biz ona karşı çıkmadan icabet ettik ve

kendisine iman edip tabi olduk.’ diyecekler.

Bunun üzerine onlara, ‘Haydi, yaptıklarınızın karşılığını hakkıyla almak üzere huzur içinde uyuyun bakalım! Biz sizin ona iman ettiğinizi zaten biliyorduk.’ denecek.

Buna karşılık münafıklar kendilerine yöneltilen bu soruya şöyle cevap vereceklerdir: ‘Ne bilelim biz! Birtakım insanlar bir şeyler söylüyorlardı ve biz de aynısını söyledik işte!’ ” 28

Abdullah ibni Abbas’tan (ra) Peygamberin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ay ve Güneş, Allah’ın birer ayetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Eğer Ay ve Güneş’in tutulduğunu görürseniz Allah’ı zikredin!” 29

Cabir’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Eğer bu şeylerden birisini görürseniz tutulma gidene kadar hemen namaz kılınız. Size vadedilen her şeyi, şu namazımda iken kesinlikle gördüm. Geriye çekildiğimi gördüğünüzde gözümün önüne cehennem getirildi. Ateşinin

27. Buhari, 1212

28. Buhari, 1053

29. Buhari, 1052

alevi bana değer endişesiyle geriye çekilmiştim. Hatta çatal değnekli adamın bağırsaklarını cehennemde sürüdüğünü bile gördüm. Bu adam, çatal değneği ile hacıların mallarını çalar eğer hırsızlığı fark edilirse, ‘Değneğime takılmış…’ derdi. Eğer kimse fark etmezse alıp götürürdü. Hatta cehennemde kedinin sahibi kadını da gördüm. Kediyi açlıktan ölene kadar hapsetmiş, etrafta dolaşan haşereleri yemesine bile müsaade etmemişti. Namaz kıldığım yerime gelinceye kadar öne ilerlediğimi gördüğünüzde gözümün önüne cennet getirildi.

Cennetin meyvesini göresiniz diye koparıp almak için elimi uzatmıştım. Sonra bunu yapmama fikri oluştu. Size vadedilen her şeyi bu namazımda kesinlikle gördüm.” 30

Bu, uzunca bir konuşmanın farklı parçalarıdır. Allah en doğrusunu bilir; her ravi bu konuşmadan aklında kalanı rivayet etmiştir.

30. Müslim, 904

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI BABI

Kuraklık/Kıtlık Ânında Yapılabilecek İbadetler

- Yağmur Duası Etmek
- Yağmur Namazı Kılmak

İstiska Duasının Şekli

•Duada Eller Avuç İçleri Yere Gelecek Şekilde Ters Çevrilir

•İmam, Cübbesini Ters Çevirir

•Dua Esnasında İnsanlar da İmama Eşlik Eder ve Elbiselerini

Ters Çevirirler

İstiska Namazının Şekli

•Ezanı ve Kameti Yoktur

•İnsanların Toplanması İçin Zaman Tayin edilir

•Açık Bir Alanda Kılınır

•İki Rekât Olarak Kılınır

•Kıraat Cehridir/Açıktandır

•İmam Namazdan Önce/Sonra Cemaate Nasihatte/Hutbede

Bulunur

İ

stiska; yağmur/su talebi anlamına gelmektedir. Kuraklık zamanı yağmur

talep etmek için kılınan namaza istiska/yağmur namazı denmektedir.

Kuraklık/Kıtlık bazen bir imtihan olarak vuku bulur. Yüce Allah mallardan, meyvelerden, canlardan eksilterek, insanları açlıkla imtihan eder.

“Andolsun ki sizleri biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!” 1

Bazen de toplumların günahlarına karşılık bir ceza olarak vuku bulur.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bir sefer bize yönelerek şöyle buyurdu: ‘Ey Muhacirler topluluğu, beş şey vardır ki onlarla imtihan olunduğunuzda (hiçbir şey kalmaz

her şey bitmiş olur) sizlerin o döneme erişmesinden Allah’a sığınırım. Onlar

şunlardır: Bir toplumda fuhuş o kadar ileri gidecek ki gözler önünde yapılmaya başlanacaktır. Taun hastalığı ve önceki toplumlarda görülmeyen hastalıklar yaygınlaşacaktır. Ölçü ve tartıya riayet etmeyen her toplum kıtlık, geçim

sıkıntısı ve başlarındaki idarecilerinin, zulmüyle cezalandırılırlar. Mallarının

zekâtını vermeyen her topluma yağmur gönderilmez, hayvanlar olmasa onlara yağmur da yağdırılmaz. Allah (cc) ve Resûl’üne (sav) verdikleri sözü

tutmayıp ahdini bozanların başına, Allah kendilerinden olmayan kimseleri

musallat eder ve o düşmanlar, onların elindekilerin bir kısmını alırlar ve dev-

1. 2/Bakara, 155

let yetkilileri Allah’ın Kitabı’yla hükmetmeyip Allah’ın indirdiklerinden işlerine geleni seçip onları uyguladıklarında Allah onları kendi içlerinde sıkıntıya

sokup fitne ve anarşi ile azablandırır.” 2

Kuraklık/Kıtlık ister imtihan olarak ister bir ceza olarak vuku bulsun;

Yüce Allah’a yönelmek, tevbe ve istiğfarla günahları itiraf etmek, O’na (cc)

olan fakr-u zarureti izhar etmek gerekir.

Kuraklık/Kıtlık Ânında Yapılacaklar

A. Yağmur Duası Yapmak

Yağmur talebi için yağmur namazı kılmaksızın yapılan duadır. Müslimlerin bir araya toplanmış olduğu (cuma veya cemaat namazı gibi) bir ortamda topluca dua etmek bu kapsamdadır.

Enes ibni Malik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cuma günü bir kimse, borç ödeme bölgesi tarafından mescide girdi. Bu sırada Resûlullah (sav), ayakta hutbe veriyordu. Resûlullah’ın (sav) karşısına dikildi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hayvanlar yok oldu, geçim yolları kesildi. Allah’a

dua etsen de bize yağmur yağdırsa…’ dedi. Resûlullah (sav) ellerini kaldırdı ve

şöyle dua etti, ‘Allah’ım, bize yağmur ver. Allah’ım, bize yağmur ver. Allah’ım,

bize yağmur ver.’ ” 3

B. Yağmur Namazı Kılmak

• Ezan ve kamet olmaksızın topluma bir zaman tayin edilir ve o zamanda açık bir alanda toplanılır.

Ebu İshak’tan nakledilmiştir:

“Bir gün Abdullah ibni Yezid musallaya çıkıp yağmur duası etti. Beraberinde

Bera ibni Azib ile Zeyd ibni Erkam da vardı. Dua sırasında ayakta duruyordu,

fakat minbere çıkmamıştı. Ardından Allah’tan mağfiret/bağışlanma diledi (istiğfar) ve daha sonra iki rekât namaz kıldı. Namazda açıktan okumuştu, fakat

ezan okunmadığı gibi kamet de getirilmemişti.

Abdullah ibni Yezid, Peygamber’i (sav) yağmur duasında görmüş bir sahabedir.” 4

2. İbni Mace, 4019

3. Buhari, 1014; Müslim, 897

4. Buhari, 1022

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI BABI

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar Resûlullah’a (sav) yağmurun yağmayışından şikâyet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (sav) namazgâha minber konulmasını emretti, namazgâha çıkacağı günü insanlara bildirdi. Aişe diyor ki: Resûlullah (sav) tayin ettiği gün Güneş’in ilk ışınları görününce namazgâha çıktı, minber üzerine oturdu, tekbir aldı.” 5

• Toplanılan alanda imam cemaate nasihat eder ve duada bulunur.

Aişe’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar Resûlullah’a (sav) yağmurun yağmayışından şikâyet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (sav) namazgâha minber konulmasını emretti, namazgâha çıkacağı günü insanlara bildirdi. Aişe diyor ki: Resûlullah (sav) tayin ettiği gün Güneş’in ilk ışınları görününce namazgâha çıktı, minber üzerine oturdu, tekbir aldı. Allah’a hamd-u sena ettikten sonra şöyle buyurdu: ‘Siz memleketinizin kuraklığından ve yağmurun gecikmesinden şikâyet ettiniz. Allah size kendisine dua etmenizi emretti. Ve duanızı kabul edeceğine söz verdi.’

Sonra da şöyle devam etti, ‘Eksiksiz tüm övgüler rahman ve rahim olan âlemlerin Rabbi, din gününün sahibi Allah’a mahsustur. Allah’tan başka gerçek ilah yoktur. O dilediğini yapar, Allah’ım, senden başka gerçek ilah yoktur. Ancak sen varsın, sen hiçbir şeye muhtaç değilsin. Biz muhtacız, bize yağmur indir ve o indirdiğin yağmuru bize kuvvet kıl, bir süreye kadar da bize azık ve hayır kıl.’

Sonra Resûlullah (sav) ellerini kaldırdı ki koltuklarının beyazı görünür oldu. Sonra sırtını cemaate döndü. Elbisesini ters çevirdi, elleri kalkık durumdaydı. Sonra insanlara yüzünü çevirip minberden inerek iki rekât namaz kıldı. Hemen arkasından Allah bir bulut meydana getirdi. Gök gürledi şimşek çaktı, sonra Allah’ın izni ile yağmur yağdı. Resûlullah (sav) mescide gelmeden seller akmaya başladı. İnsanların yağmurdan korunmak için koşuştuklarını görünce azı dişleri görününceye kadar güldü ve şöyle buyurdu: ‘Allah’ın her şeye gücünün yeter olduğuna ve benim de Allah’ın kulu ve Resûlü olduğuma şahitlik ederim.’ ” 6

5. Ebu Davud, 1173

6. Ebu Davud, 1173; Hutbenin/Vaazın namazdan önce veya sonra olması arasında fark yoktur. Zira her iki uygulama sünnette varid olmuştur.

Ebu Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

• Duada ellerini ters çevirir (avuç içi yere gelecek şekilde), cübbesini

ters çevirir.

“Enes ibni Malik’ten (ra) Peygamber (sav), yağmur isteme duasında bulunmuş

ve ellerinin üstünü semaya doğru çevirmiştir.” 7

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav) yağmur duasını şöyle yapardı:

“Ellerini uzatıp avuç içlerini yere doğru çevirdi. Hatta koltuklarının altının

beyazlığını bile gördüm.” 8

Elleri ters çevirerek dua etmek genelde bir belanın def edilmesinin istendiği yerlerde yapılan bir sünnettir.

Abdullah ibni Zeyd’den nakledildiğine göre:

“Resûlullah (sav) musallaya çıkıp yağmur duası etti ve daha sonra kıbleye yönelip omuzuna attığı ridasını çevirdi ve iki rekât namaz kıldı.” 9

Cübbenin/Elbisenin ters çevrilmesinin hikmetine dair farklı görüşler

zikredilmiştir. Bir grup âlim; bunun, hâlin değişmesi umuduyla (tefâul)

yapıldığını söylemiştir. Yani nasıl ki elbise bir hâlden bir hâle çevriliyorsa,

kuraklık hâlinin bolluk hâline dönüşmesini ummuşlardır. Bir diğer grup,

bunun ibadet kastıyla yapılmadığını, dua esnasında cübbesi omuzundan

düşmesin diye böyle yaptığını, söylemişlerdir.10

Derim ki: Yüce Allah’a karşı samimiyet, ihtiyaç, fakr-u zaruret izharı içinde olabilir. Zira bazı rivayetlerde Allah Resûlü’nün (sav) bu hâlde dua ettiği

rivayet edilmiştir. Allah en doğrusunu bilir.

Hişam ibni İshak ibni Abdullah ibni Kinane’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir gün yağmur isteme duasına çıktı. Bize ezansız ve kametsiz iki rekât namaz

kıldırdı. Sonra bize hutbe verdi. Ellerini kaldırıp yüzünü de kıble tarafına çevirerek Allah’a dua

etti. Sonra elbisesinin içini dışına çevirdi. Böylece elbisesinin sağ tarafı sol tarafa, sol tarafı da sağ

tarafına geçmişti.” (İbni Mace, 1268)

Zevaid sahibi, isnadı sahih ricali sikattır demiştir.

7. Müslim, 895

8. Ebu Davud, 1171

9. Buhari, 1012; Müslim, 894

10. bk. Fethu’l Bârî, 1011 No.lu hadis şerhi

573

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI BABI

“Babam bana haber verdi ve şöyle dedi: ‘Velid ibni Utbe -Ravi Osman’ın dediğine göre Velid ibni Ukbe- Medine valisi iken beni Resûlullah’ın (sav) yağmur duasında kıldığı namazını sormam için İbni Abbas’a gönderdi. (Ben de gidip ona sordum.) O da şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) eski elbisesini giymiş alçak gönüllü olarak, tazarru ederek namazgâha kadar geldi.’ ’ ” 11

• Dua esnasında insanlar da imama eşlik eder ve elbiselerini ters çevirirler.

Enes ibni Malik’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Bir bedevi bir cuma günü Resûlullah’a (sav) gelip, ‘Hayvanlarımız helak oldu, ailemiz, çoluk çocuğumuz perişan bir hâlde, insanlar mahvoldu.’ dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) ellerini kaldırıp dua etti. Orada bulunan cemaat de Resûlullah (sav) ile birlikte ellerini kaldırıp dua etmeye başladılar. Duadan sonra biz daha mescidden çıkmadan yağmur yağmaya başladı ve bir hafta boyunca bir cumadan diğer cumaya kadar devam etti. Sonra adam Resûlullah’a (sav) tekrar geldi ve ‘Ey Allah’ın Rasûlü, yolcular gidecekleri yere gidemez oldu, yollar kapandı.’ dedi” 12

Abdullah ibni Zeyd ibni Âsım’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bizimle beraber yağmur duasına çıktığı zaman Allah Resûlü’nü (sav) gördüm. Duayı uzattı ve Allah’tan çokça istedi. Sonra kıbleye yöneldi ve ridasını çevirdi. Dışını içine çevirdi. İnsanlar da onun ile beraber elbiselerini çevirdiler.” 13

• Sonra iki rekât namaz kılar. Kıraati cehri/açıktan yapar.

Abbad ibni Temim bir sahabe olan amcasının şunları anlattığını nakletmiştir:

“Resûlullah (sav) yağmur duası etmek üzere musallaya çıktı. Bu sırada kıbleye doğru yöneldi ve omuzuna almış olduğu ridasını çevirdi. Daha sonra da kıraatin açıktan olduğu iki rekâtlık bir namaz kıldı.” 14

11. Ebu Davud, 1165; Tirmizi, 558

12. Buhari, 1029; Müslim, 897

13. Ahmed, 16465

14. Buhari, 1024; Bazı rivayetlerde Allah Resûlü’nün (sav) yağmur namazını bayram namazı gibi kıldığı nakledilmiştir.

Hişam ibni İshak ibni Abdullah ibni Kinane’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babam bana haber verdi ve şöyle dedi: ‘Velid ibni Utbe -Ravi Osman’ın dediğine göre Velid ibni

Ukbe- Medine valisi iken beni Resûlullah’ın (sav) yağmur duasında kıldığı namazını sormam için

İbni Abbas’a gönderdi. (Ben de gidip ona sordum.) O da şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) eski elbiseni

giymiş alçak gönüllü olarak, tazarru ederek namazgâha kadar geldi. –Ravi Osman şunu ilave etti,

‘Minbere çıktı.’ her iki ravi bundan sonrası için birleştiler.- Sizin şu hutbeniz gibi hutbe okumadı,

fakat dua, tazarru ve tekbir getirmeye devam etti. Sonra bayramda kıldığı gibi iki rekât namaz kıldı.’ ’ ” (Ebu Davud, 1165; Tirmizi, 558)

Tirmizi (rh) “Hadis hasen sahihtir.” demiştir. Hâliyle normal iki rekât namaz kılınabileceği gibi bayram namazı gibi ilk rekâtta yedi ikinci rekâtta beş tekbirle de kılınabilir.

Bu rivayette hutbenin nefyedilmesi; mutlak olarak hutbe vermeyi nefyetmek değildir. Kasıt rivayette olduğu gibi insanların hutbe verdiği gibi hutbeyi nefyetmektir. Zaten Ebu Davud rivayetinde “Minbere çıktı, sizin hutbeniz gibi hutbe vermedi.” denmiştir. Minbere çıkması hutbe verdiğini, ancak insanların alıştığı gibi iki hutbe vermediğini gösterir. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 558 No.lu

hadis şerhi) İnsanlar cuma ve bayram namazlarında iki hutbeye alışmıştır. Yağmur namazında

yalnızca tek hutbe verilmiş olabilir. Derim ki:

Hadis şerhi kitaplarımızda zikredilen bu açıklamaya şunlar da eklenebilir.

• İnsanların bayram ve cumada alıştığı, hutbenin kısa namazın uzun olmasıdır. Allah Resûlü

(sav) istiska hutbesini uzun tutmuş olabilir. İbni Abbas’ın (ra) nefyettiği “Sizin (kısa) hutbeniz gibi

hutbe vermedi.” şeklinde anlaşılabilir.

• Cuma ve bayram hutbelerinde ağırlıklı olarak vaaz/irşad vardır. Yağmur hutbesi ise çoğunlukla dua, niyaz ve yakarıştır. Cuma ve bayram hutbesinde Müslimlerin siyasi gündemine uygun

yönlendirmeler vardır. Yağmur hutbesinde ise istiğfar daha ağırlıklıdır. İbni Abbas’ın (ra) nefyi “Sizin hutbenize (içerik yönünden benzer) bir hutbe vermedi.” şeklinde anlaşılabilir.

• Bayram hutbesi namazdan sonradır. Yağmur namazı hutbesi -daha önce geçtiği gibi- namazdan önce de sonra da olabilir. İbni Abbas’ın (ra) nefyi sizin hutbeniz (gibi sürekli namazdan sonra

olan) bir hutbe vermedi şeklinde anlaşılabilir. Allah en doğrusunu bilir.

575

KAYNAKÇA • Amelu’l Yevm ve’l Leyle, Nesâî, Muessesetu’r Risâle, 2. baskı, M 1406

• Avnu’l Ma’bûd Alâ Şerhi Suneni Ebî Dâvud, Şerefu’l Hak El-Âzîm Âbâdî, Dâru İbni Hazm, 2 cilt, 1. baskı, M 2005

• Bidatler Batıl İnançlar Ansiklopedisi, Abdulcelil Candan, Düşün Yayıncılık, 1. baskı, M 2010

• Bulûğu’l Merâm, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Felâk, 7. baskı, H 1424

Türkçesi için bk. Buluğu’l Meram Ahkâm Hadisler, İbn Hacer el-Askalani, Polen Yayınları, 1. baskı, M 2005

• Büyük İslam İlmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, Yasin Yayınevi, M 2003

• Câmiu’l Usûli’t Tis’a Mine’s Sunneti’l Mutahhara, Sâlih Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu’l-İslamî, 14 cilt, 1. baskı, M 2021

Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15 cilt, 1. baskı, M 2019

• Celâu’l Efhâm, İbnu Kayyım, Dâru’l Arabiyye, 2. baskı, M 1987

Türkçesi için bk. Salavatın 40 Faydası ve Fazileti, İbn Kayyim el-Cevziyye, Menhec Yayınları, 1. baskı, M 2018

• Dekâiku’t Tefsîri’l Câmi Li tefsîri İbni Teymiyye, İbnu Teymiyye, Muessesetu Ulûmi’l Kurân, 6 cilt, 2. baskı, H 1454

Türkçesi için bk. İbn Teymiyye Tefsîri, İbn Teymiyye, Polen Yayınları, 10 cilt, M 2017

• Edvâu’l Beyân Fi Îdâhi’l Kur’âni Bi’l Kur’ân, Eş-Şinkîtî, Dâru’l Fikr, 9 cilt, M 2011

• El-Bahrû’r Râik, İbnu Nuceym El-Mısrî, Dâru’l-Kutubi’l İslâmî, 8 cilt, 2. baskı, M 1997

• El-Câmiu Li Ahkâmi’l Kur’ân, El-Kurtubî, Dâru Âlemi’l Kutub, 20 cilt, M 2003

Türkçesi için bk. el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân, İmam Kurtubî, Buruc yayınları, 2. baskı, 20 cilt, M 2004

• El-Câmiu Li Ulûmi’l İmâm Ahmed, Ahmed bin Hanbel, Dâru’l Felâh Li’l Bahsi’l İlmi ve Tahkîki’t Tûras, 22 cilt, 1. baskı, M 2009

• El-Esmau’l Husna, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2 cilt, 1. baskı, M 2020

576

• El-Eşbâh ve’n Nezâir, Es-Subkî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2 cilt, 1. baskı, M 1991

• El-Evsat Fi’s Suneni ve’l İcmâi ve’l İhtilâf, İbnu’l Munzir, Dâru Taybe, 6 cilt, 1. baskı, M 1985

• El-Ezkâr, En-Nevevî, Dâru İbni Kesîr, 2. baskı, M 1995

Türkçesi için bk. El-Ezkâr, İmam Nevevi, İ’tisam Yayınları, 1. baskı, M 2017

• El-Farku Beyne’n Nasîhati ve’t Te’yîr, İbnu Receb El-Hanbeli, Darû İmrân, H 1409

Türkçesi için bk. Üç Risale (İktibasta bulunduğumuz eser mecmu olan bu tercüme eser içerisinde mevcuttur), İbn Receb el-Hanbelî, Neda Yayınları, M 2019

• El-Fevâidu’l Mecmûa’, Eş-Şevkânî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye

Türkçesi için bk. Mevzu Hadisler, İmam Şevkani, Medarik Yayınları, 2. baskı, M 2006

• El-Fıkhu Ale’l Mezâhibi’l Erba’a, Abdurrahman El-Cezîrî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 5 cilt, 2. baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, Abdurrahman Cezîrî, Çağrı Yayınları, 8 cilt, 5. baskı, M 1993

• El-Fıkhu’l İslâmî ve Edilletuh, Vehbe Ez-Zuhaylî, Dâru’l Fikr, 10 cilt, 12. baskı

Türkçesi içi bk. İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, Prof. Dr. Vehbe Zuhayli, Risale Yayınları, 10 cilt, 2011

• El-Hidâyetu Alâ Mezhebi’l İmâm Ahmed, Ebû’l Hattâb El-Kelvezâni, Muessesetu Ğirâs Li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 1. baskı, M 2004

• El-Hidâyetu Fî Şerhi Bidâyeti’l Mubtedî, El-Merğînânî, Dâru İhyâi’t Turâsi’l Arabî, 4 cilt

• El-Hisâlu’l Mukeffire, İbnu Hacer El-Askalânî, Mektebetu’l Mescidi’n Nebeviyyî’ş Şerîf, M 2009

• El-İcmâ’, İbnu’l Munzir, Dâru’l Âsâr, 1. baskı, M 2004

Türkçesi için bk. Kitabu’l-İcma İslam Hukukçularınca Üzerinde İcma Edilen Konular, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim b. El-Munzir, Fecr Yayınları, 2. baskı, M 2018

• El-İhtiyârâtu’l Fıkhiyye Li Şeyhi’l İslâm İbni Teymiyye Leda Telamîzih, Sâmî İbnu Muhammed, Dâru Âlemi’l Fevâid, 2 cilt, 1. baskı, H 1435

• El-İlelu’s Sağîr, Et-Tirmizî, Dâru’s Sıddîk, 1. baskı, M 2012

• El-Kâmil Fî Duafâi’r Ricâl, İbnu Adî, Dâru’l Fikr, 3. baskı, 7 cilt, M 1988

• El-Kırâetu Halfe’l İmâm, El-Beyhakî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. baskı, H 1405

Türkçesi için bk. Beyhaki Külliyatı, Allah'ın İsimleri ve Sıfatları (İktibasta bulunduğumuz eser Mecmua olan bu tercüme eser içerisinde mevcuttur), İmam Beyhaki, Ocak Yayıncılık, 7 cilt, 1. baskı, M 2019

• El-Kırâetu Halfe'l İmâm, El-Buhâri, El-Mektebetu's Selefiyye, 1. baskı, M 1980

• El-Kitâbu'l Musannefu Fi'l Ehâdîsi ve'l Âsâr, Ebû Bekr İbnu Ebî Şeybe, Mektebetu'r Ruşd, 7 cilt, 1. baskı, H 1409

Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 cilt, M 2011

• El-Lelâi'il Mesnûa Fi'l Ehâdîsi'l Mevdûa, Es-Suyûtî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 2 cilt, 1. baskı, M 1996

• El-Mebsût, Muhammed Bin Ahmed Es-Serahsî, Dâru'l Ma'rife, 30 cilt, M 1993

Türkçesi için bk. Mebsût, Serahsî, Gümüşev Yayıncılık, 31 cilt, M 2016

• El-Mecmû' Şerhu'l Muhezzeb, En-Nevevî, Dâru'l Fikr, 20 cilt

• El-Mevdûât, İbnu'l Cevzî, Edvâu's Selef, 3 cilt, 1. baskı, M 1997

• El-Minhâc Fî Şerhi Sahîhi Muslim, En-Nevevî, Dâru İhyai't Turâsi'l Arabî, 18 cilt, 2. baskı, H 1392

Türkçesi için bk. Sahih-i Müslim Şerhi el-Minhâc, İmam Muhyiddin En-Nevevî, Karınca & Polen Yayınları, 12 cilt, M 2014

• El-Mu'cemu'l Kebîr, Et-Taberânî, Mektebetu İbni Teymiyye, 25 cilt, 2. baskı

• El-Mudevvene, Mâlik bin Enes, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 4 Cilt, 1. baskı, M 1994

• El-Mufredâtu Fî Ğarîbi'l Kur'ân, Râğıp El-İsfahânî, Dâru'l Kalem, 1. baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü, Rağıb El-İsfahani, Çıra Yayınları, M 2017

• El-Muğnî, İbnu Kudâme, Mektebetu'l Kâhire, 10 cilt, M 1968

• El-Muhallâ Bi'l Âsâr, İbnu Hazm, Dâru'l Fikr, 12 cilt

• El-Muhezzeb fî İhtisâri's Suneni'l Kebîr, Ez-Zehebî, Dâru'l Vatan, 10 cilt, 1. baskı, M 2001

• El-Muhîtu'l Burhâni Fî'l Fıkhi'l Nu'mânî, Burhâneddin El-Buhârî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 9 cilt, 1. baskı, M 2004

• El-Mustedrek Ale's Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 4 cilt, 1. baskı, M 1990

Türkçe tercümesi; El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbûrî, Konevi yayınları, 11 cilt, Basım tarihi; M 2013

• El-Muvâfakât, Eş-Şâtıbî, Dâru İbni Affân, 7 cilt, 1. baskı, M 1997

Türkçesi için bk. El-Muvâfakât, Şâtıbî, İz Yayıncılık, 4 cilt, 4. baskı, M 2015

• El-Muvatta, Mâlik bin Enes, Dâru'l Ğarbi'l İslâmî, 2 cilt, 2. baskı, M 1997

Türkçesi için bk. Muvatta' Tercümesi, Kahraman Yayınları, 2 cilt, 1. baskı, M 2013

• Es-Seylu'l Cerrâr el-Mutedeffik Alâ Hadâiki'l Ezhâr, Muhammed bin Ali EşŞevkânî, Dâru İbni Hazm, 1. baskı, M 1984

• Es-Sunenu's Suğrâ Kitâbu'l Muctebâ, En-Nesâî, Dâru't Te'sîl, 1. baskı, 9 cilt, M 2012

• Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, Dâru İbni'l Kayyım, 2 cilt, 1. baskı, M 1986

• Eş-Şerhu'l Mumti' Şerhu Zâdi'l Mustekni', Muhammed bin Sâlih El-Useymîn, Dâru İbni'l Cevzî, 15 cilt, 1. baskı, H 1422-1428

• Et-Tac ve'l-İklîl Li Muhtasari Halîl, Muhammed bin Yusuf El-Abderî El-Gırnâtî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 8 cilt, 1. baskı, M 1994

• Et-Ta'lîku'l Mumecced, Ebû'l Hasanât El-Leknevî, Dâru'l Kalem, 3 cilt, 4. baskı, M 2005

• Et-Telhîsu'l Habîr, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 4 cilt, 1. baskı, M 1989

• Et-Temhîd, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Vezâretu Umûmi'l Evkâf ve'ş Şuûni'l İslâmiyye, 24 cilt, 1. baskı, H 1387

• Fetâvâ'n Nevevî, En-Nevevî, Dâru'l Beşâiri'l İslâmiyye, 6. baskı, M 1996

• Fethu'l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Ma'rife, 13 cilt, H 1379

• Fethu'l Bârî, İbnu Receb El-Hanbelî, Mektebetu'l Ğurebâu'l Eseriyye, 9 cilt, 1. baskı, M 1996

• Fî Zilâli'l Kur'ân, Seyyid Kutub, Dâru'ş Şurûk, 6 cilt, 17. baskı, H 1412

579

Türkçesi için bk. Fî Zılâl-il Kur'ân, Prof. Dr. Seyyid Kutub, Birleşik Yayıncılık, 16 cilt, M 2012

• Islâhu'l Mesâcid Mine'l Bidei ve'l Avâid, El-Kâsımî, El-Mektebu'l İslâmî, 5. baskı, M 1983

• İktidâu's Sirâti'l Mustakîm Li Muhâlefeti Ashâbi'l Cahîm, İbnu Teymiyye, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 2 cilt, 7. baskı, M 1999

Türkçesi için bk. Sırât-ı Müstâkîm, İbn Teymiyye, Pınar Yayınları, 9. baskı, M 2019

• İ’lâmu’l Muvakki’în, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Dâru İbni’l Cevzî, 7 cilt, 1. baskı, M 1423

Türkçesi için bk. İ’lâmü’l Muvakkı’in, İbn Kayyım el-Cevziyye, Pınar yayıncılık, 2 cilt, baskı yılı M 2017

• İ’lâu’s Sunen, Zafer Ahmed El-Osmânî Et-Tehânevî, İdâretu’l Kur’ân ve’l Ulûmi’l İslâmî, 22 cilt, H 1418

Türkçesi için bk. Hadislerle Hanefi Fıkhı, Eşref Ali et-Tehanevi, Zafer Ahmed el-Osman et-Tehanevi, Misvak neşriyat, 20 cilt, İstanbul, M 2007

• İrşâdu’l Fuhûl, Eş-Şevkânî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 2 cilt, M 1999

• İslam Peygamberi, Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, İrfan Yayımcılık ve Ticaret, 5. baskı, M 1990

• İslam Medeniyetinde Salâ ve Salavat Geleneği (Anadolu Örneği), Doç Dr. Fatih Koca, DİB Yayınları, M 2017

• Kalp Katılığının Zararları, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. baskı, M 2020

• Kitâbu’l Fetâvâ, El-İzz bin Abdisselam, Dâru’l Ma’rife, 1. baskı, M 1987

• Lisânu’l Arab, İbnu Manzûr, Dâru Sâdır, 5 cilt, 3. baskı, H 1414

• Mecmû’u Fetâvâ ve Resâili’l Useymîn, İbnu Useymîn, Dâru’l Vatan, 26 cilt, H 1413

• Mecmû’u’l Fetâvâ, İbnu Teymiyye, Mecmeu’l Meliki’l Fahd Li’t Tıbâati’l Mushâfi’ş Şerîf, 35 cilt, 1. baskı, M 1995

• Mesâilu’l İmâm Ahmed Rivâyetu Ebî Dâvud Es-Sicistânî, Ahmed bin Hanbel, Dâru İbni Teymiyye, 1. baskı, M 1999

• Mevâhibu’l Fî Celîl Şerhi Muhtasar Halîl, Hattâb Er-Ruaynî, Dâru’l Fikr, 6 cilt, 3. baskı, H 1412

• Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, Merkezu’d Dirâsât ve’l Ma’lumâti’l Kur’âniyye, Dâru İbni Hazm, 24 cilt, 1. baskı, M 2017

• Mîzânu’l İ’tidâl, Ez-Zehebî, Dâru’l Ma’rife Li’t Tibâati ve’n Neşr, 4 cilt, 1. baskı, M 1963

• Mekâyîsu’l Luğa, İbnu’l Fâris, Dâru’l-Fikr, 6 cilt, M 1979

• Muntekâ’l Ahbâr, Mecduddîn İbnu Teymiyye, Eş-Şâmiletu’z Zehebiyye

Türkçesi için bk. El-Münteka Min Ahbari’l Mustafa Hadislerle İslam Fıkhı, Mecduddin İbn Teymiyye el-Harrânî, Beka Yayınları, 5 cilt, M 2020

• Musannefu Abdirrezzâk Es-San’ânî, Abdurrezzâk Es-San’âni, El-Meclisu’l İlmî, 11 cilt, 2. baskı, M 1403

Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San’ânî, Ocak Yayıncılık, 12 cilt, 2013

• Musnedu’l İmâm Ahmed bin Hanbel, Ahmed bin Hanbel, Muessesetu’r Risâle, 45 cilt, 1. baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Müsned, İmam Ahmed b. Hanbel, Bir Ocak Yayınları, 21 cilt, M 2013

• Musnedu’l İmâmi’l A’zam Ebî Hanîfe, Ebû Hanîfe Nu’mân bin Sabît, Muessesetu’l İslâmiyyeti Bangladeş, 2. baskı, M 2002

Türkçesi için bk. Müsned, Ebu Hanife, Ravza Yayınları, 2. baskı, M 2015

• Nasbu’r Râye, Ez-Zeyleî, Muessesetu’r Reyyân, 4 cilt, 1. baskı, M 1997

• Neylu’l Evtâr, Eş-Şevkânî, Dâru’l Hadîs, 8 cilt, 1. baskı, M 1993

• Nî’meti İslâm Büyük İslâm İlmihali, Mehmed Zihni Efendi, Huzur Yayınevi, M 2013

• Ravdatu’t Tâlibîn, En-Nevevî, El-Mektebu’l İslâmî, 12 cilt, 3. baskı, M 1991

• Reddu’l Muhtâr, İbnu Âbidîn, Dâru’l Fikr, 6 cilt, 2. baskı, M 1992

Türkçesi için bk. Redd’ül-Muhtar, İbn-i Âbidin, Şamil Yayıncılık, 18 cilt, M 2017

• Ref ’u’l Melâm An Eimmeti’l A’lâm, İbnu Teymiyye, Er-Riâsetu’l Âmme Li İdârâti’l Buhûsi’l İlmiyye ve’l-İftâ ve’d Da’ve ve’l İrşâd, M 1983

Türkçesi için bk. Müçtehid İmamların Savunusu, İbn Teymiyye, Çıra yayınları, 1. baskı, M 2019

• Sahîhu İbni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu’r Risâle, 18 cilt, 1. baskı, M 1988

581

• Sahîhu İbni Huzeyme, İbnu Huzeyme, El-Mektebu’l İslamî, 4 cilt, M 1980

Türkçesi için bk. Sahîhi İbni Huzeyme, İbni Huzeyme, İtisam Yayıncılık, 4 cilt, M 2019

• Sahîhu’l Buhârî, Muhammed ibni İsmail El-Buhârî, Muessesetu’r Risâle, 3. baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhâri, Karınca & Polen Yayınları, 6 cilt, 1. baskı, M 2017

• Sahîhu Muslim, Muslim bin Haccac, Muessesetu’r Risâle, 2. baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim Muhtasarı, Hüner Yayınevi, 2 cilt, M 2005

• Subulu’s Selâm, Muhammed bin İsmâîl Es-San’âni, Mektebetu Mustafâ El-Bâbî El-Halebî, 4 cilt, 4. baskı, M 1960

• Sunenu’d Dârekutnî, Ed-Dârekutnî, Muessesetu’r Risâle, 5 cilt, 1. baskı, M 2004

Türkçesi için bk. Sünen, Dârekutnî, Ocak Yayıncılık, 3 cilt, M 2015

• Sunenu’d Dârimî, Ebu Muhammed Ed-Dârimî, Dâru’l Muğnî Li’n Neşri ve’t Tevzî’, 4 cilt, 1. baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011

• Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1440

Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2015

• Sunenu İbni Mâce, İbni Mâce, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 cilt, M 2008

• Sunenu’n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2005

• Sunenu’t Tirmizî, Muhammed bin Îsa Et-Tirmizî, Muessesetu’r Risâle, 1. baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 cilt, M 2007

• Şerhu İleli’t Tirmizî. İbnu Receb El-Hanbeli, Mektebetu’l Menâr, H 1407

• Şerhu’l İsyûbî Alâ Elfiyyeti’s Suyûtî Fî’l Hadîs, Muhammed Adem El-İsyûbî, Mektebetu’l Ğurabâi’l Eseriyye, 2 cilt, 1. baskı, M 1993

• Şerhu Meâni’l Âsâr, Et-Tahâvî, Âlemu’l Kutub, 5 cilt, 1. baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Hadislerle İslam Fıkhı Şerhu Meanil Asar, İmam Tahâvî, Beka Yayınları, 7 cilt, 1. baskı, M 2018

• Şerhu Suneni İbni Mâce, Muhammed El-Emîn El-Hererî, Dâru’l Minhâc, 26 cilt, 1. baskı, M 2018

• Şer’î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri, M. Necmûddîn el-Kûrdî, Buruc Yayınları, 1. baskı, M 1996

• Takrîbu’t Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’r Reşîd, 1. baskı, M 1986

• Tasavvuf, Tanımı, Menşei, İslamla İlişkisi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. baskı, M 2019

• Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbnu Kesîr, Dârul Kutubil İlmiyye, 9 cilt, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Polen Yayınları,

12 cilt, M 2020
• Tehzîbu’l Esmâ ve’l Luğât, En-Nevevî, Dâru’l Fikr, 3 cilt, 1. baskı, M 1996
• Tertîbu’l Medârik ve Takrîbu’l Mesâlik, El-Kâdî İyâd, 8 cilt, Matbaatu Fadâle, 1. baskı, M 1965-1983 arası
• Tevhid Dergisi, Tevhid Basım Yayın, 46. Sayı
• Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. baskı, M 2020
• Tuhfetu’l Ehvezî, Abdurrahman Mubârekfurî, El-Mektebu’s Selefiyye, 10 cilt, 2. baskı, M 1963
• Tuhfetu’l Muhtâc Fî Şerhi’l Minhâc ve Hevâşi’ş Şirvânî ve’l İbâdî, İbnu Hacer El-Heytemî, El-Mektebetu’t Ticâriyyetu’l Kubrâ, 10 cilt, M 1983
• Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 44 cilt, M 1988
• Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. baskı, M 2020
• Umdetu’l Kârî, Bedruddîn El-Aynî, Dâru İhyâi’t Turâsi’l Arabî, 25 cilt
• Vahyin Rehberliğinde En’âm Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. baskı, M 2020
• Zâdu’l Meâd, İbnu Kayyım El-Cevziyye, Muessessetu’r Risâle, 5 cilt, 27. baskı, M 1994
583
Türkçesi için bk. Zâdu’l-Meâd, İbn Kayyim El-Cevziyye, İklim Yayınları, 6 cilt, M 2008
• Zâdu’l Mesîr Fî İlmi’t Tefsîr, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 4 cilt, 1. baskı, H 1422
Türkçesi için bk. Kur’an-ı Kerim Tefsiri, Zadü’l-Mesir Fi İlmi’t-Tefsir, İmam Ebu’l-Ferec İbn’ul Cevzî, Kahraman Yayınları, 6 cilt, M 2011
• Zevâidu İbni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l-Mustedrek Alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih bin Ahmed Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 cilt, 1. baskı, M 2012
• Zevâidu’s Suneni’l Kubrâ Li’l Beyhakî, Sâlih Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 cilt, 1. baskı, M 2010
Tüm hadis rakamlandırmaları aşağıdaki kitaplardan yapılmıştır

• Camiu’l Usuli’t Tis’a Mine’s Sunneti’l Mutahhara, Salih Ahmed Eş-Şami, El-Mektebu’l İslami, 14 cilt, 1. baskı, M 2021

• Zevâid ibni Huzeyme ve ibni Hibbân ve’l Mustedrek Ala Kutubi’t Tis’a, Sâlih bin Ahmed Şâmî, El-Mektebu’l İslâmi, 3 cilt, 1. baskı, M 2012

• Zevaid Sunen’ul Kubra li’l Beyhaki, Salih Ahmed EŞ-Şami, El-Mektebu’l İslami, 3 cilt, 1. baskı, M 2010

İÇİNDEKİLER

NAMAZ KİTABI

NAMAZIN RÜKUNLARI VE SÜNNETLERİ BABI 7

I. İftitah Tekbiri (Rükun) 11

İftitah Tekbiri ve Namaza Etkisi 12

II. Kıyam (Rükun) 13

A. Kıyam Rüknunun Düştüğü Hâller 13

1. Nafile Namazlar 13

2. Hastalık Durumu 14

3. Ayakta Kılmanın Zarar Vereceği Durumlar 14

B. Kıyam ve Namaza Etkisi 15

III. Elleri Kaldırmak (Sünnet) 16

A. Ellerin Kaldırılacağı Yerler 16

B. Eller Ne Zaman Kaldırılır? 17

C. Secdeye Giderken ve İki Secde Arası Elleri Kaldırmak 17

D. Namazda Elleri Kaldırmak ve Namaza Etkisi 18

IV. Elleri Bağlamak (Sünnet) 22

A. Eller Nereye Konur? 23

B. Eller Nasıl Bağlanır? 24

C. Elleri Bağlama Konusunda Kadın ve Erkek Arasında Fark Yoktur 24

D. Namazda Elleri Bağlamak ve Kulluğa Etkisi 25

V. İstiftah Duası (Sünnet) 26

A. Allah Resûlü’nden Varid Olan İstiftah Duaları 26

B. İstiftah Dualarında Nebi’ninUygulaması 29

C. İstiftah Duası ve Namaza Etkisi 30
VI. İstiâze (Sünnet) 31
A. İstiâze Nerede Okunur? 32
B. İstiâzenin Namaza Etkisi 32
VII. Fâtiha Suresi’ni Okumak (Rükun) 35
A. Fâtiha Suresi’yle İlgili Meseleler 36
1. Besmele, Fâtiha Suresi’nden Bir Ayettir 36
2. Açıktan Okunan (Sabah, Akşam, Yatsı) Namazlarda Besmele
Sessiz Okunur 37
3. İmamın Arkasında Fatiha Okumanın Gerekliliği 38
586
4. Me'mum Fâtiha Suresi’ni Ne Zaman Okur? 39
5. Allah Resûlü’nün Fâtiha Kıraati 42
6. Fâtiha Suresi’ni Bitirince “Âmin” Demek 42
7. Fâtiha Suresi’ni Bilmeyen Ne Okur? 43
B. Fâtiha Suresi ve Namaza Etkisi 44
VIII. Fâtiha Suresi’nden Sonra Ek/Zamm Bir Sure Okumak (Sünnet) .. 56
A. Fâtiha Suresi’nden Sonra Okunacak Kıraate Dair Meseleler 56
1. Allah Resûlü’nün Bazı Namazlarda Okuduğu Surelere Örnekler 56
a. Sabah namazına dair örnekler 56
b. Öğle ve ikindi namazına dair örnekler 57
c. Akşam namazına dair örnekler 58
d. Yatsı namazına dair örnekler 59
2. Okumanın Uzunluğu ve Kısalığında Sünnetten Ölçüler 60
a. Cemaatle kılınan namazla ferdi kılınan namaz arasında fark vardır. . 60
b. Özel durumu olan biri olursa imam kıraati kısa tutmalıdır. 60
c. İnsanların yorgun olduğu yolculuk ve günün son vakitleri olan yatsıda
kıraat kısa olmalıdır. 60
d. İlk rekât ikinciden, ilk iki rekât son iki rekâttan daha uzun olmalıdır. 61
3. Okumada Sure Tertibine Riayet Zorunluluğu Yoktur 62
4. Bir Rekâtta İki Ayrı Sure Okunabilir 63
5. İki Rekâtta da Aynı Sure Okunabilir 64

6. Tek Bir Ayet Aynı Rekâtta Çokça Tekrar Edilebilir 64
7. Bir Surenin Bir Kısmı Bir Rekâtta Bir Kısmı Diğer Rekâtta Okunabilir .. 64
8. Üçüncü ve Dördüncü Rekâtlarda Fâtiha Suresi Dışında Sure Okunabilir .. 65
B. Kıraat ve Namaza Etkisi 65
IX. Rükû (Rükun) 67
A. Rükûya Dair Meseleler 67
1. Rükûda Tuma'nine/Mutmainlik Şarttır 67
2. Rükûda Elleriyle Diz Kapaklarını Kavrar ve Ellerini Yanlara Doğru Açar 69
3. Sırtını ve Başını Düz Tutar 70
4. Rükûda Yapılacak Zikirler 71
5. Rükûnun Uzunluğu Namaza Uygun Olmalıdır 73
6. Rükûda Kur'ân Okumak Yasaklanmıştır 73
B. Rükû ve Namaza Etkisi 74
X. Rükûdan Kalkma/İtidal (Rükun) 75
A. İtidalle İlgili Meseleler 75
1. İtidalde Yapılacak Zikirler 75
587
2. Zikirleri Bir Arada Yapabilir 77
3. Me'sur Dua/Zikirlerin Dışında Kişi Allah'ı Mutlak Olarak Tesbih Edebilir ... 77
4. Cemaatle Namaz Kılan Kimse, "Semiallahu Limen Hamideh" Demez . 79
5. Uzun Kılınan Namazlarda İtidal Uzun Tutulabilir 79
6. Rükûdan Sonra Kıyamda Olduğu Gibi Eller Bağlanmaz, Serbest Bırakılır . 80
B. İtidal ve Namaza Etkisi 81
XI. Secde (Rükun) 82
A. Secdeye Dair Meseleler 82
1. Secdede Tuma'nine/Mutmainlik Şarttır 82
2. Secdenin Sıfatı 82
a. Secde yedi uzuv üzerine yapılır 82
b. Elleri omuz hizasında veya yüze yakın alın ve burnu içine alacak
şekilde yere koyar 83
c. Elleri yere koyunca dirsekleri kaldırır 83
d. Elleri ve dirsekleri yere yayarak secde etmez 84

e. Kollarını iki yanından uzaklaştırır 84
f. Karnını ve kalçasını baldırlarından uzaklaştırır 85
g. Ayak parmaklarını büker, topuklar havaya gelecek şekilde ayakları diker ve topukları birleştirir 86
h. Secdede saçını bağlamaz 86
i. Kadın ve erkeğin secdesi arasında fark yoktur 87
3. Secdede Okunacak Tesbihler 87
4. Secdenin Uzunluğu Namaz Uzunluğuna Uygun Olmalıdır 90
5. Secdede Kur’ân Okumak Yasaklanmıştır 91
6. Secdeye Nasıl Gidilir? 91
7. Secdeden Kalkışın Sıfatı 93
B. Secde ve Namaza Etkisi 94
XII. İki Secde Arasında Oturmak (Rükun) 96
İki Secde Arasında Oturmayla İlgili Meseleler 97
1. Sağ Ayağı Dikip Sol Ayağın Üstüne Oturur 97
2. İki Secde Arasında Yapılacak Zikir 97
3. İki Secde Arası Teşehhüd Değildir 98
4. Kadın ve Erkek Oturuşu Arasında Fark Yoktur 98
5. Oturuşun Uzunluğu Namazın Uzunluğuyla Uyumlu Olmalıdır 98
6. İki Secde Arasında İk’a Yapmak 99
XIII. Birinci Teşehhüd (Sünnet) 100
XIV. İkinci Teşehhüd (Rükun) 101
588
A. Teşehhüd Oturuşuyla İlgili Meseleler 101
1. Oturuş Biçimi 101
2. Sağ Elini Sağ Baldırı, Sol Elini Sol Baldırı Üzerine Koyar 102
3. İşaret Parmağına Dair Sünnetler 104
B. Teşehhüd Duası/Zikri Lafızları 105
1. Teşehhüd Duasından Sonra Resûl’e ve Âline Salât Getirmek 107
2. Salavattan Sonra Dua Etmek 111
3. “Rabbena atina” ve “Rabbenağfirli” Dualarını Okumak Sünnet midir? 113
4. Resûlullah’ın Vefatından Sonra Teşehhüd Lafzı Değişir mi? 116

XV. Selam Vermek (Rükun) 117
A. Selamla İlgili Meseleler 117
1. Namazın Rüknu Tek Selamdır 117
2. Selam Verirken Söylenecek Lafız 118
3. Selam Lafzını Uzatmamak Sünnettir 118
4. Selam Verirken Yüzünü İyice Sağa ve Sola Çevirir 118
5. Selam Verirken Elleriyle İşaret Yapmaz 118
B. Son Oturuş ve Namaza Etkisi 119
XVI. Tertib (Rükun) 122
XVII. Şartların ve Rükunların İhlaline Dair Usul 122
NAMAZDAN SONRA YAPILACAK ZİKİRLER BABI 133
I. Zikir İbadetinin Fazileti/Faydaları 133
A. Zikir, Kalbi Mutmain Kılar 133
B. Mümin Kul, Allah'ı Zikredince Allah da Onu Zikreder 134
C. Allah'ı Zikretmek, Mümin İçin Sebat ve Başarı Vesilesidir 137
D. Zikir, Kulu Kıyametin Dehşetinden Koruyan Salih Amellerdendir 138
II. Farz Namazından Sonra Yapılacak Zikirler 139
A. Tesbihatları Sesli ve Hep Beraber Yapmak Caiz midir? 140
B. Zikirde Aslolan Gizli Olmasıdır 141
C. Sessiz Bir İbadetin Öğretim Amacıyla Sesli Yapılması 143
D. Zikirler Tesbihle Yapılır mı? 148
III. Namazdan Sonra Dua 149
A. Duada Eller Kaldırılır mı? 152
B. Duadan Sonra Elleri Yüze Sürmek 153
NAMAZDA YASAKLANAN SÖZ VE FİİLLER BABI 157
I. Namazda Yasak Olup Namazı Bozanlar 158
A. Bir Şartı veya Rüknu Terk Etmek 159
589
B. Namazda Kasıtlı Konuşmak 159
C. Namazda Gülmek 163
D. Namazda Yemek İçmek 163
E. Riddet 163

II. Namazda Yasak Olup Namazı Bozmayanlar 164
A. Başı Sağa, Sola veya Arkaya Çevirmek (İltifat) 164
B. Namazda Etrafa Göz Gezdirmek 167
1. Namazda Gözler Nereye Bakmalıdır? 169
2. Namazda Gözleri Kapamak 170
C. Bir İhtiyaç ve Özür Olmaksızın Bir Şeylerle Meşgul Olmak 171
D. Namazda İhtisar Yapmak 173
E. Sıkışmış Hâlde veya Aç Olanın Yemek Hazırken Namaz Kılması 174
F. Namazda Esnemek 174
G. Özür Olmaksızın Namazda Bir Şeye Dayanmak 175
H. Namazı Aceleyle, Hızlıca Kılmak 176
I. Namazda Kıbleye ve Sağ Tarafa Tükürmek 177
J. Namazda İk'a Yapmak 178
K. Secdede Elleri Sermek 178
L. Rükû ve Secdede Kur'ân Okumak 178
M. Saçlar Bağlı Hâlde Namaz Kılmak/Secde Yapmak 178
N. Selam Ânında Elle Sağa Sola İşaret Etmek 178
O. Elleri Teşbik (Parmakları Birbirine Kenetlemek) Yapmak 178
P. Namazda Saçları Bağlamak, Kolları ve Ayak Paçalarını Katlamak 178
R. Namazda Ağzı Bir Örtüyle Kapatmak 180
III. Namazda Yapılması Mübah Olan Şeyler 180
A. Namazda İmamı Uyarmak 180
B. Çocuk Taşımak 182
C. Bir İhtiyaçtan Ötürü Giysiyi Çıkarmak 182
D. İhtiyaç Hâlinde Namazda Yürümek 183
E. Namazda Telefona Cevap Verilir mi? 185
F. Zararlı Hayvanları Öldürmek 185
G. Namaz Kılanın Eli veya Başıyla İşaret Etmesi 186
H. Selam Verenin Selamını El İşaretiyle Alabilir 187
I. Siyasi, Askerî ve Hayati Durumlarda Görevli Kişi Dinlenebilir 188
J. Namaz Kılanın Dokunarak Namaz Dışındakini Uyarması 189
K. Bir Nimet İçin veya Hapşıranın Allah'a Hamdetmesi 189

L. Ayetlerin Manasına Uyumlu Olarak Sesli Şekilde Dua Etmek 190
M. Namazda Sesli Ağlamak 191
590
N. Mushafa Bakarak Kur’ân Okumak 191
TATAVVU’/NAFİLE NAMAZLAR BABI 199
I. Nafile Namazların Fazileti 200
Nafile İbadetlerin Genel Faziletleri 200
1. Nafile İbadetler Farza Hazırlıktır 200
2. Nafileler Farzlarda Oluşan Eksiği Telafi Eder 200
3. Nafileler Allah’a Yakınlaştırır 201
4. Nafileler Kişinin Derecesini Yükseltir 202
5. Nafileler Allah Resûlü’nün Sevgisini Arttırır 202
6. Nafileler İslami Bir Hayat İnşa Eder ve Şeytanın Yollarını Kapatır 203
II. Revatip Sünnetler 204
A. Sabah Namazının Sünneti 204
Sabah Namazının Sünnetine Dair Meseleler 204
a. Müekked sünnetlerdendir 204
b. Hafif/Hızlı kılınır 204
c. İhlâs ve Kâfirûn Suresi okunur 205
d. Sünneti kıldıktan sonra uzanmak 205
B. Öğle Namazının Sünneti 206
1. Önce İki Sonra İki Rekât Kılmak 206
2. Önce Dört Sonra İki Rekât Kılmak 206
3. Önce Dört Sonra Dört Rekât Kılmak 207
C. İkindi Namazının Sünneti 207
1. İkindi Öncesinde Dört Rekât Kılmak 207
a. Bu sünnetin meşruiyeti 208
b. Nasıl kılınacağı 208
2. İkindi Sonrasında İki Rekât 209
D. Akşam Namazının Sünneti 211
1. Akşamdan Önce İki Rekât 211
2. Akşam Namazından Sonra İki Rekât 212

E. Yatsı Namazının Sünneti 214
F. Revatip Sünnetlerle İlgili Genel Meseleler 214
1. Revatip Sünnetlerin Fazileti 214
2. Aslolan Evde Kılınmasıdır 215
3. Aslolan Gece ve Gündüz Nafilelerin İki İki Kılınmasıdır 217
4. Revatip Sünnetler Oturarak Kılınabilir 219
5. Revatip Sünnetlerin Kazası 220
6. Farz ve Nafile Namazın Arasını Ayırmak 221
591
7. Aynı Yerde Namaz Kılmak 222
8. Kamet Okunduktan Sonra Nafile Kılınmaz 223
9. Ezanla Kamet Arasında İki Rekât Sünnet 225
10. Yolculukta Revatip Sünnetleri Kılmak 225
III. Gece Kılınan Nafileler 225
A. Gece Namazı 226
1. Gece Namazının Önemi ve Fazileti 226
a. Gece namazı ruhu terbiye eder kalbi arındırır 226
b. Yüce Allah “gece ehlini” övmüştür 227
c. Gece ibadeti salihlerin sünnetidir 228
d. Gece ibadeti en faziletli amellerdendir 229
e. Gece ibadetinin ehli, cennetin özel konuklarıdır 230
2. Gece Kalkışını Kolaylaştıran Etkenler 232
3. Kalktıktan Sonra Riayet Edilecek Adaplar 236
4. Allah Resûlü’nün Gece Namazı 238
B. Teravih Namazı 241
1. Teravih Namazının Meşruiyeti 242
2. Teravih Namazının Fazileti 245
3. Teravih Namazının Rekât Sayısı 245
4. Teravih Namazını Gece Sonunda Kılmak Daha Faziletlidir 248
C. Vitir Namazı 248
1. Vitir Namazının Hükmü 249
2. Vitrin Fazileti ve Önemi 250

3. Vitir Namazının Vakti 251
4. Allah Resûlü'nün Vitri 252
a. Bir rekâtlık vitir 252
b. Üç rekâtlık vitir 253
c. Beş rekâtlık vitir 254
d. Yedi rekâtlık vitir 255
e. Dokuz rekâtlık vitir 255
5. Vitir Namazının Öncesinde Nafile Kılmak 256
6. Vitir Rekât Sayısı ile İlgili Farklılık 257
7. Vitri Bitirdikten Sonra Namaz Kılmak 257
8. Vitri Bozmak 258
9. Vitirde Kıraat 259
10. Vitri Kaçırmak 259
D. Kunut Duası 260
1. Vitir Namazında Kunut 260
592
2. Nevazil Kunutu 263
3. Sabah Namazında Kunut 265
4. Kunutla İlgili Meseleler 265
a. Kunut duasında elleri açmak meşrudur 265
b. Cemaatin duaya "âmin" diyerek iştirak etmesi meşrudur 266
c. Kunut duasının dili 266
d. Kunut duaları 266
e. Kunut için tekbir almak 266
IV. Diğer Nafile Namazlar 267
A. Kuşluk/Duha Namazı 267
1. Kuşluk Namazının Önemi ve Fazileti 267
a. Kuşluk namazı Nebi'nin tavsiyesidir 267
b. Kuşluk namazı "evvabin" namazıdır 268
c. Kuşluk namazı kılan El-Kâfi isminin korumasındadır 268
d. Bedenin sadakasıdır 268
e. Elde edilecek ganimetten daha hayırlıdır 269

f. Günahlara kefarettir 269
2. Kuşluk Namazının En Faziletli Vakti 269
3. Kuşluk Namazının Rekât Sayısı 270
B. Tahiyyetu'l Mescid Namazı 273
C. Abdest Namazı 273
D. Sefer Dönüşü Kılınan Namaz 273
E. İstihare Namazı 275
İstihareyle İlgili Meseleler 277
a. İstihareye zayıf diyen âlimler var mıdır? 277
b. Farz namazdan sonra istihare duası yapmak yeterli midir? 277
c. İstihare "Her işte" yapılır mı? 277
d. İstihare uyumadan mı yapılmalıdır? 278
e. İstihareden sonra rüya görülür mü? 278
f. Neyin hayırlı olduğunu nasıl anlarız? 278
g. Başkasına istihare yaptırmak meşru mudur? 279
F. Tesbih Namazı 279
G. Şehadet Namazı 280
V. Meşru Olmayan Nafile İbadetler 281
A. Hafızayı Kuvvetlendirme Namazı ve Duası 281
B. Uydurulan Kandiller ve Uydurulan Namazlar 284
C. İhtiyaç Namazı 284
D. Cuma Gününü Oruca, Gecesini Namaza Tahsis Etmek 285
593
E. Arefe Gecesi Namazı 285
F. Borçtan Kurtulma Namazı 285
G. Üç Aylara Özel Namazlar 286
VI. Nafile Namazlarla İlgili Meseleler 286
A. Nafile Namazlar Cemaatle Kılınabilir mi? 286
B. Nafile Namaz Tek Rekât Olur mu? 288
C. Nafile Namazın Üst Sınırı 289
VII. Nafile Secdeler 291
A. Sehiv Secdesi 291

1. Sehiv Secdesinin Hikmeti 291
2. Sehiv Secdesi Nerede Yapılır? 292
a. Namazda fazlalık 293
b. Namazda eksiltme 293
c. Namazda şüphe 296
3. Sehiv Secdesinin Yeri 297
4. Sehiv Secdesiyle İlgili Meseleler 300
a. Birden fazla yanılgı için tek sehiv yeterlidir 300
b. Sehiv secdesinin fayda etmediği yerler 301
c. Sehiv konusunda farz ve nafile eşittir 301
d. Cemaatle kılınan namazda yanılgı 302
e. Sehivden sonra ikinci teşehhüd yapılır mı? 303
f. Hatanın farkına varma süresi 304
g. Sehiv secdesinde ne okunur? 305
B. Tilavet Secdesi 305
1. Kur’ân’da Tilavet Secdeleri 305
2. Tilavet Secdesinin Hükmü 307
3. Tilavet Secdesinin Fazileti 307
4. Tilavet Secdesinde Ne Okunur? 308
5. Tilavet Secdesi Namaz Değildir 308
6. Namazda Tilavet Secdesi 309
7. Tilavet Secdesi Dinleyenedir 309
C. Şükür Secdesi 310
CEMAAT NAMAZI BABI 317
I. Cemaat Namazının Önemi ve Fazileti 318
A. Aslolan Mescid ve Cemaattir 318
B. Cemaatle Namaz Aidiyeti Arttırır 320
C. Cemaatle Namaz, Emre İcabettir 321

D. Cemaatle Namaz Yirmi Yedi Kat Daha Faziletlidir 322
E. Cemaatle Namaz Tüm Geceyi Namazla Geçirmektir 323
F. Cemaatle Namaz Bağışlanmaktır 323

G. Cemaatle Namaz Mescidin Tüm Faziletlerini Kapsar 324
II. Cemaatle Namazın Hükmü 324
III. Kadınların Cemaat Namazı 329
A. Efdal Olan, Kadınların Evde Namaz Kılmasıdır 330
B. Mescide Gelen Kadın Şer'i Ölçülere Riayet Etmelidir 331
C. Mescidden Erken Çıkmalıdır 333
IV. Cemaatten Geri Kalmayı Meşru Kılan Şer'i Özürler 333
A. Hava Şartlarının Bozulması 334
B. Hastalık 335
C. Biyolojik İhtiyaçlar 335
D. Başkalarına Rahatsızlık Verecek Hâller 336
E. Korku 337
V. En Faziletli Cemaatler 338
A. Sayıca Daha Kalabalık Cemaatler 338
B. Faziletine Nas Kılınan Mescidlerde Cemaate Katılmak 339
C. Uzak Mescidde Namaz Kılmak 339
VI. Cemaat Namazıyla İlgili Meseleler 340
A. Namazı Kılmış Olsa Bile Cemaate Şahitlik Eden Namazı Cemaatle Kılmalıdır 340
B. Cemaat Bittikten Sonra Gelene, Yeni Cemaat İnşası İçin Yardımcı Olunmalıdır 343
C. Cemaat Namazı Bittikten Sonra, Aynı Mescidde İkinci Cemaat İnşa Etmekte Beis Yoktur 343
D. Cemaat Namazı İçin Kamet Getirildiğinde Nafile Namaz Kılınmaz ... 343
VII. İmamet Ahkâmı 344
A. İmametin Önemi 344
B. İmametin Sıhhat Şartları 345
1. İslam 345
2. Akıl 349
3. Namaz Kılmayı Bilmek 349
C. İmametin Kemâl Şartları 349
İmamın, Adalet Sıfatına Sahip Olması 349

D. İmametle İlgili Meseleler 355
1. Kâfirin Arkasında Namaz Kılmanın Hükmü 355
595
a. Bilmeden kâfirin arkasında namaz kılmak 355
b. Bilinçli olarak kâfirin arkasında namaz kılmak 356
2. Namaz İslam Alameti midir? 359
3. Çocuğun İmameti 362
4. Kadının İmameti 363
5. Kölenin İmameti 363
6. Görme Engellinin İmameti 364
7. İmamette Liyakat Düzeni 365
a. Kur’ân’ı iyi okuyanın imam olması 366
b. Sünneti iyi bilenin imam olması 367
c. Hicrette önde olanın imam olması 367
d. Büyük olanın imam olması 368
e. Ev sahibi/Meclis sahibinin imam olması 368
8. İmamın Riayet Etmesi Gereken Hükümler 369
a. Cemaatin durumunu gözetmelidir 369
b. Cemaatin şer’i hatalarını güzel bir üslupla düzeltmelidir 370
c. Cemaatten yüksek yerde namaz kıldırmamalıdır 372
d. İhtiyaç olmadıkça imam olmayı talep etmemelidir 373
e. Kendisini istemeyen bir topluluğa imam olmamalıdır 374
f. Namaza dair hatasını telafi etmelidir 374
g. Bir topluluğu ziyaret ettiğinde onlara imam olmamalıdır 375
h. Tüm cemaate dua etmelidir 376
9. Me’mumun/Cemaatin Riayet Etmesi Gereken Hükümler 378
a. Söz ve fiillerde imama uymalıdır 378
b. İmam oturarak namaz kıldırıyorsa me’mum da oturarak namaz
kılmalıdır 378
c. İmama yetişmek için acele etmemelidir 381
d. Namaz içinde imamın önüne geçmemelidir 381
e. Abdestini güzelce almalı, kıraati düzgün yapmalıdır 383

f. Bir hata gördüğünde imamı uyarmalıdır 383
g. İmam kıraatte yanlış yaparsa düzeltmelidir 383
VIII. Mesbukun Namazı 385
A. Namaza Yetişmek İçin Acele Etmek Yasaklanmıştır 385
B. Mesbuk Nerede İmama Yetişmişse Orada Namaza Girmelidir 386
C. Mesbuk İhram Tekbiriyle Namaza Girmeli, Sonra İntikal Tekbiri Almalıdır 386
D. Mesbuk Yetiştiği Yeri Namazın İlk Rekâtı Kabul Etmelidir 386
E. Kıyam ve Fâtiha Suresi'ne Yetişemeyen O Rekâtı Saymamalıdır 387
F. Mesbuk, Mesbuka İmam Olur mu? 389
596
G. Mesbuklar Arasından Biri İmam Olabilir mi? 389
H. Ratip İmam Mesbuk Duruma Düşerse Nasıl Yapar? 389
IX. Cemaat Namazı ve Saf Ahkâmı 392
A. Namaza Başlamadan Saflar Düzeltilmelidir 392
B. Safları Düzeltmenin Önemi 395
C. Safları Düzeltmek İmamın Sorumluluğundadır 397
D. İlk Safta İlim ve Fazilet Ehli Durmalıdır 398
E. Saftan Birini Çekmek Caiz midir? 400
F. Az Sayıda Cemaatin Saf Düzeni 401
G. Kadınların Safı En Arkadadır 402
H. Çocukların Safı 403
I. Safın Gerisinde Tek Namaz Kılmak 403
J. Safların Mescid Dışına Taşması 406
ÖZÜR EHLİNİN NAMAZI BABI 411
I. Hastalık Hâlinde Namaz 415
A. Özür Olan Hastalığın Ölçüsü 415
B. Hastalık Özrü Farz Namazlar İçindir 418
C. Hasta Olan Tam Ecir Alır 418
D. Hasta Nasıl Namaz Kılar? 419
II. Yolculuk Hâlinde Namaz 421
A. Namazların Kısaltılması 422
1. Namazları Kısaltmanın Hükmü 422

2. Oruç Tutmama ve Namaz Kısaltma İçin Özür Olan Yolculuğun Ölçüsü . 426
3. Yolculuğun Gayesi 429
4. Yolcu, Namazı Kısaltmaya Ne Zaman Başlar? 429
5. Yolcu Ne Kadar Süre Namazlarını Kısaltabilir? 431
6. Uzun Süreli İkametlerde Namaz (Öğrenci, İşçi vb.) 433
7. Esirin/Mahpusun Namazları Kasretmesi 435
8. Rahat Yolculuklarda Namaz Kısaltılır mı? 436
9. Yolcu Mukimin, Mukim de Yolcunun Arkasında Namaz Kılabilir 437
10. Yolculukta Nafile Namaz 438
a. Mutlak Nafile 438
b. Revatib Sünnet 439
B. Namazların Cem Edilmesi 441
1. Yolculukta Namazların Cem Edilmesi 442
2. Yağmurda ve Korku Hâlinde Namazların Cem Edilmesi 443
3. Hastalıkta Namazların Cem Edilmesi 444
597
4. Mukimin Namazları Cem Etmesi 444
5. Cem Edilen Namazlarda Tertip 449
6. Cem Edilen Namazlarda Muvalat (Peşpeşe Kılmak) 449
7. Cem Edilen Namazlarda Bir Ezan, İki Kamet Okunur 450
8. Namazları Cem Ruhsattır 450
III. Taşıt/Binek Üzerinde Namaz 450
IV. Korku Namazı 451
A. Korku Namazının Meşruiyeti 451
B. Korku Namazı Çeşitleri 452
C. Şiddetli Korku Hâlinde Namaz 454
CUMA NAMAZI BABI 461
I. Cuma Gününün Önemi ve Fazileti 462
A. Cuma, Allah’ın Bu Ümmeti Hidayet Ettiği Bir Gündür 462
B. Üzerine Güneş Doğan En Hayırlı Gündür 463
C. Cuma Gününe Özel İcabet Saati Vardır 464
D. Cuma Müminlerin Bayramıdır 464

II. Cuma Gününe Özel İbadetler 464
A. Cuma Sabah Namazında Secde ve İnsân Surelerini Okumak 464
B. Cuma Günü Çokça Salât Getirmek 465
C. Kehf Suresi'ni Okumak 466
D. Cuma Günü İcabet Saatinde Dua Etmek 466
E. Cuma Gününe veya Gecesine Özel Bir İbadet Tahsis Etmek Yasaklanmıştır 469
III. Cuma Namazının Hükmü 471
A. Cuma Namazı Ne Zaman Farz Kılındı? 472
1. Selefin Cuma Konusundaki Tutumu 477
2. Cumanın Farz Kılınma Zamanı Hakkındaki Farklı Görüşler 479
Cuma Ayetinin Tahsis Edilmesi Sorunu 483
B. Cuma Namazının Vacip Olması İçin Gereken Şartlar 485
1. Müslim Olmak 485
2. Buluğa Ermek 485
3. Aklı Baliğ Olmak 485
4. Erkek Olmak 485
5. Hür Olmak 485
6. Cemaat Olmak 485
7. Mukim Olmak 486
8. Sağlıklı Olmak 487
9. İslam Toplumunun Siyasi Baskı Altında Olmayıp Hür Olması 487
598
C. Cuma Namazı İçin Şart Sayıldığı Hâlde Delili Olmayan Şartlar 487
1. Yerleşik Olmak/Göçebe Olmamak 487
2. Şehirde Olmak 487
3. Mescidde Olmak 489
4. Tek Bir Mescidde Kılınması 489
5. İmamın İzni 493
IV. Cuma Namazının Vakti 495
V. Cuma Namazı İçin Yapılması Müstehap Ameller 496
A. Cuma İçin Mescide Erken Gitmek 496
B. Cuma Namazı İçin Gusletmek 497

C. Güzel Elbiseler Giyinmek/Süslenmek 498
D. Güzel Koku Sürünmek 498
E. Mescide Yürüyerek Gitmek 499
F. Kimseye Eziyet Etmemek 499
G. Cuma Namazından Önce ve Sonra Sünnet Namazı 501
VI. Cuma Namazının Kılınışı 502
A. Cuma Namazının Rükunları 503
B. Cuma Namazının Sünnetleri 503
1. İmam Minbere Çıkınca Ezan Okunur 503
2. Cuma Hutbesi 504
a. Cemaate selam verir 504
b. Allah Resûlü, Allah'a hamdederek hutbeye başlardı 505
c. Allah Resûlühutbeyi ayakta okur, kısa bir ara verir, oturur, sonra kalkıp hutbeyi tamamlardı 506
d. Allah Resûlü'nünhutbesi coşkulu olurdu 507
e. Allah Resûlü'nün hutbesi kısa, namazı uzun olurdu 507
f. Hutbede dua edecek olduğunda ellerini kaldırmaz, işaret parmağıyla dua ederdi 508
g. İhtiyaç duyduğunda hutbe esnasında sorulara cevap verir, hutbeye ara verirdi 508
h. Allah Resûlü'nün hutbe verdiği minber 510
3. Hutbe Dinleme Adabı 511
a. Hutbe okunurken kişi, yüzüyle imama yönelmelidir 511
b. Hutbe okunurken kişi dinlemelidir 512
c. Hutbe okunurken hiçbir surette konuşulmamalıdır 512
d. Hutbe esnasında herhangi bir şeyle ilgilenilmez 514
e. Hutbe esnasında gelen kişinin tahiyyetu'l mescid namazı kılması . 514
599
4. İki Rekât Cuma Namazı Kılınır 518
VII. Cuma Namazıyla ilgili Meseleler 518
A. Cuma Namazına Gecikmek 518
B. Cuma Hutbesinde Yönetici İçin Dua Etmek 519

C. Cuma Vakti Alışveriş Yapmak 525
D. Cumadan Geri Kalmayı Meşrulaştıran Özürler 526
E. Cuma Günü (ve Ölüm İlanlarında) Okunan Salâ 526
BAYRAM NAMAZI BABI 531
I. Ramazan ve Kurban Bayramı 531
II. Bayram Günlerinde Yapılan Salih Ameller 533
A. Bayram İçin Süslenmek 533
B. Bayram İçin Gusletmek 534
C. Tekbir Getirmek 535
D. Özel Bir Sebep Olmadıkça Silah Taşımamak 537
E. Bayramlaşmak 538
III. Bayram Namazının Kılınması 539
A. Bayram Namazının Hükmü 539
B. Bayram Namazına Gelirken Yapılacak Sünnetler 541
C. Namazı Musallada (Açık Alanda) Kılmak 543
D. Bayram Namazı Nasıl Kılınır? 543
E. Bayram Namazının Vakti 546
Bayram Namazının Vaktini Kaçırmak 546
F. Cuma ve Bayramın Aynı Güne Denk Gelmesi 548
HUSUF VE KÜSUF NAMAZI BABI 551
I. Ay ve Güneş'e Dair Cahiliye Anlayışı 553
II. Tutulma Ânında Yapılacaklar 558
III. Güneş veya Ay Tutulması Namazının Kılınması 560
A. Bu Namazın Ezanı Yoktur, Nidası Vardır 560
B. Bu Namazın Hususi Bir Sureti Vardır 560
C. Kıraat Cehridir/Açıktandır 563
D. Kıraat Uzun Tutulur 563
E. Tedricen Namaz Kısalır 563
F. Namazdan Sonra Hutbe Verilir 564
600
İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI BABI 569
Kuraklık/Kıtlık Ânında Yapılacaklar 570

A. Yağmur Duası Yapmak 570
B. Yağmur Namazı Kılmak 570
KAYNAKÇA 575
فقه الحديث
Fıkhu’l Hadis
SÜNNET İLMİHÂLİ
Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)
3. CİLT
www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com
Dizgi
Tevhid Basım Yayın, 42546
Düzeltmeler
Tevhid Basım Yayın, 42546
E-posta
tevhiddergisi@gmail.com
Telefon
+90 545 762 15 15
Posta
PK 51 Güneşli Merkez PTT
Bağcılar/İstanbul
Merkez
Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No. 120/A
Bağcılar/İstanbul
Basım Yeri
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No.12
Esenyurt/İstanbul - Sertifika No: 71320
Teknik Hazırlık:

İletişim:

ISBN:

Baskı:

978-605-06550-3-2 (Takım Numarası)

978-605-71764-4-8 (3. Cild Numarası)

1. Baskı, 08/2023

: Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No. 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15

: Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedir Sok. No. 1 16160 Osmângazi/BURSA 0 (543) 225 50 46

: Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48

: Kaynartepe Mah. Gürsel Cad. No. 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43

: Mengene Mah. Büyük Kumköprü Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49

: Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No. 2A İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

İstanbul

Bursa

Ankara

Diyarbakır

Konya

Van

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

3

İÇİNDEKİLER

CENÂİZ BABI

CENÂİZ (CENAZE) FIKHI 11

Ölüm Döşeğindeki Hastaya Yapılması Gereken Hizmetler
□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ 11

Hasta Kâfir ise Ziyaret Edilir mi?
[illegible] 13

Kadınlar ve Erkekler Birbirlerine Hasta Ziyareti Yapabilir mi?
[illegible] 15

Hasta Ziyaretinde Gözetilmesi Gereken Adaplar
[illegible]
18

A. Tüm Hasta Ziyaretleri İçin Geçerli Olan Adaplar 18

Hastanın Uyması Gereken Adaplar 28

B. Ölüm Döşeğindeki Hastaya Özel Adaplar 40

İnsan Ne Zaman Ölü Kabul Edilir? [illegible] 52

Bir Müslim’in Ölümünden Sonra Yapılması Gerekenler
[illegible] 61

İstircanın Anlamı
[illegible] 63

Şer’i Delili Olmayan Örfi Uygulamalar
[illegible] 64

Ölünün Yıkanması
[illegible] 83

Ölü Nasıl Yıkanır?
[illegible] 95

Ölünün Kefenlenmesi
[illegible] 102

Ölü Nasıl Kefenlenir?
[illegible] 109

Cenaze Namazı
[illegible] 109

Mezarlıkta Cenaze Namazı Kılınır mı?
[illegible] 111

Cenaze Namazı Nasıl Kılınır?
□□□

Defin İşlemi Bittikten Sonra Ne Yapılır Ne Yapılmaz?
�� 195

Kabir Ahkâmı
��
������������������������������ 199

4

Kabirlere Yönelik Yasaklardaki Hikmetler
��
������ 207

A. Şirke Giden Yolları Kapatmak 207

B. Ahireti Hatırlamak 222

C. Ölünün Hürmetini/Saygınlığını Korumak 223

Kabir Ziyaretinin Meşruiyeti ve Adabı
��
������ 224

Kadınların Kabir Ziyareti
��
������ 224

Ölümünden Sonra Müslim’e Fayda Verecek Ameller
������������������������������ 255

Taziye ve Yas Ahkâmı
��
������ 268

ZEKÂT BABI

ZEKÂT/SADAKA 283

Zekâtın Lugavi ve Şer’i Anlamı
��
������ 283

Zekâtın Hikmetleri/Faydaları
��
������ 288

Zekâtın Faydaları 290

Eski Dinlerde Zekât ve Yardımlaşma 300

İslam’ın Tahrife Müdahalesi 302

Zekât Potansiyeli Açısından Günümüz 304

Zekât Ne Değildir? 304

Zekât ile Vergi Arasındaki Farklar 306

Zekât Ne Zaman Farz Oldu? 314

Zekât Vermeyenin Hükmü Nedir? 318
Zekâtla Mükellef Olmanın Şartları 328
İslam Olmak 328
Hür Olmak 329
Zekât Verilecek Mallara Sahip Olmak 337
Tam Mülkiyet (Mülk-ü Tam) 337
Malın Artması/Gelişmesi/Numuv 339
Malın Nisap Miktarına Ulaşması 340
Bir Zekât Yılı Geçmesi (Havelân-ı Havl) 340
Zekât Mükellefleriyle İlgili Meseleler 341
Gayrimüslimlerden Zekât Alınır mı? 341
Deli ya da Çocuğun Malından Zekât Alınır mı? 343
Borç Durumunda Zekât Nasıl Ödenir? 344
Nisaptan Sonra Kazanılan Malın (Malu'l Mustefad) Zekâtı Nasıl Olur? 348
Günümüzde Nisap Miktarları Değişmeli midir? 349
5
Zekâta Tabi Olan Mallar 351
1. Para ve Para Cinsinden Malların Zekâtı 351
Altın ve Gümüşün Zekâtı 352
Altın ve Gümüşün Zekâta Tabi Olduğunun Delilleri 352
Altının Nisap Miktarı 353
Gümüşün Nisap Miktarı 353
Altın ve Gümüş Birbirine Eklenir mi? 353
Ziynet (Süs/Takı) Eşyalarının Zekâtı 354
Elmas Gibi Değerli Taşlar İçin Zekât Verilmeli midir? 356
Paranın Zekâtı 357
Para ve Altın Birbirine Eklenir mi? 357
Ticaret Mallarının Zekâtı 359
Bir Şey Nasıl Ticaret Malı Olur? 360

Ticaret Mallarının Zekâtı Nasıl Hesaplanır? 360

2. Maden ve Definelerin Zekâtı
[illegible] 362

Madenlerin Zekâtı 362

Madenden Zekât Alınması Gerektiğinin Delili 362

Madenlerin Zekâtını Kim Verir? 362

Definelerin Zekâtı 364

Rikaz/Define Nedir? 364

Rikazda/Definede Nisap ve Bekleme Yoktur 365

3. Ekinlerin Zekâtı
[illegible] 369

Ekinlerden Zekât Alınması Gerektiğinin Delili 369

Nisap Miktarı 370

Ne Kadar Zekât Verilir? 372

Hangi Zirai Ürünlerden Zekât Alınır? 372

Zirai Ürünler Birbirine Eklenir mi? 374

Zirai Ürünlerin Zekâtı Nasıl Verilir? 375

Kiraya Verilen Arazilerin Zekâtı 377

Özel Mülkiyetin Kiralanması 377

Devletin Arazilerinin Kiralanması 377

4. Hayvanların Zekâtı
[illegible] 378

Hayvan Zekâtının Delili 378

Hangi Hayvanlara Zekât Farzdır? 380

Hayvanların Zekât Nisabı ve Zekât Miktarı 380

Zekâtı Alınacak Hayvanların Özellikleri 383

6

Ayrı Mallar Birleştirilmez, Bir Mallar Ayrılmaz 385

Zekât Hayvanlarının Ticaret Malına Dönüşmesi 387

Hayvansal Ürünlerin Zekâtı 387

Zekât Verilecek Sınıflar (Mesârifu’l Zekât)
[illegible] 388

1-2. Fakir ve Miskin 390

3. Zekât Memuru 396

4. Kalbi Isındırılanlar (Müellefe-i Kulûb) 400

5. Köleler 406

Köleliğe Dâhil Olması Tartışılan Meseleler 406

6. Borçlular 407

7. Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah) 409

8. Yolda Kalmış (İbni Sebil) 411

Günümüzde İbni Sebil 412

Zekât Vermeye Dair Meseleler
[illegible] 412

Zekâta Niyet Etmek 412

Zekât Bir Tek Sınıfa Verilebilir 413

Zekât Kimlere Verilmez? 414

Zenginlere Verilmez 414

Gücü Kuvveti Yerinde Olan, Çalışıp Kazanabilenlere Verilmez 414

Nafakası Vacip Olan Akrabalara Verilmez 415

Ehl-i Beyt’e Verilmez 417

Harbî Kâfirlere Zekât Malından Verilmez 417

Zekâtı Yanlış Yere Vermek 418

Zekâtın Bedeli Verilebilir mi? 420

Zekâtın Verileceği Yer 422

Zekâtın Verilme Zamanının Öne Alınması veya Ertelenmesi 422

Zekât Malının Kaybolması 424

Zekât Borcunu Ödemeden Vefat Etmesi 426

Alacak, Zekât Yerine Sayılabilir mi? 428

Zekât Parça Parça Verilebilir mi? 429

Kendisi Muhtaç Olduğu Hâlde Zekât Verenin Malı İade Edilir mi? .....
429

FITR SADAKASI (FİTRE) 431

Hikmeti
[illegible] 431

Fıtr Sadakasının Hükmü
[illegible] 433

Kimler Fıtr Sadakası Verir?
[illegible] 435

Fıtr Sadakası Vermenin Ölçüsü
[illegible] 437

Fıtr Sadakası Kimlere Verilir?
[illegible] 438

Fıtr Sadakası Vakti Ne Zaman Girer?
[illegible] 438

Fıtr Sadakasının Son Vakti
[illegible] 439

Ne Kadar Fıtr Sadakası Verilir?
[illegible] 439

KAYNAKÇA 443

CENÂİZ BABI

11

CENÂİZ (CENAZE) FIKHI

Cenâiz, “c-n-z” kökünden türemiştir. Kök anlamı örtmek, setretmektir.

Bazı dilciler bu kelimenin, “insanlara ağır gelen, üzüntü veren” anlamında olduğunu söylemiştir. 1 2

Cenaze fıkhı bölümünde ölüm ve sonrasına dair sorumluluklar işlenir.

İbni Ruşd (rh) der ki:

“Ölülerin sağ kalanlar üzerindeki haklarından ibaret olan bu bahsimiz

ölünün can çekişirken kendisine yapılması müstehap olan hizmetler ile

öldükten sonra onu yıkamak, kefenlemek, omuzlarda taşıyıp beraberinde

mezarlığa kadar gitmek, üzerine namaz kılmak ve onu defnetmek şeklinde

altı babdır.” 3

Ölüm Döşeğindeki Hastaya Yapılması Gereken Hizmetler

Cenaze fıkhına ölüm döşeğindeki hastayla başlanmasının nedeni, ölüm

hastalığının ölümün bir parçası olmasındandır. İslami öğretilerde ölüme

hazırlık, bu evrede başlar. Ölüm hastalığı (muhtedar) yaşayana karşı yakınlarının sorumlulukları şunlardır:

1. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 1/485, c-n-z maddesi.

2. Aynı şekilde dilciler ve sonrasında da fukaha kelimenin fasih okunuşunun fethayla mı (cenâiz),

yoksa kesrayla mı (cinâiz) olduğunda ihtilaf etmiştir. Bazı âlimler fethayla okunuşunun kesrayla

okunuşundan farklı anlamlara geldiğini söyler. (bk. Lisânu’l Arab, 5/234, c-n-z maddesi)

3. Bidâyetü’l Müctehid, 1/433

• Hastanın ziyaret edilmesi

Ölüm döşeğindeki ve tabii diğer hastaların ziyaret edilmesi, hastanın sıla-i rahimle sorumlu birinci dereceden akrabaları için farz-ı ayn (bir özür

olmadıkça kişinin bizzat yapması gereken farz), diğer tanıdıkları için farz-ı

kifayedir (bir grup yaptığında diğerlerinden sorumluluğun düştüğü farz).

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim’in Müslim üzerindeki hakkı beştir: Selamına karşılık vermek, hastayı

ziyaret etmek, cenazeleri takip etmek, davete icabet etmek, aksırana dua etmek.” 4

Haklarda aslolan vacip olmasıdır. Hasta ziyareti de bir haktır ve konu

hakkındaki tüm deliller, hasta ziyaretinin vacip olduğunu gösterir.

Berâ ibni Âzib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bunlar

hastayı ziyaret etmek…” 5

Allah Resûlü’nün emirlerinde aslolan vacip olmasıdır. Kıyamet Günü’nde

Müslim, ziyaret etmediği hastalardan ötürü kınanacaktır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Yüce Allah Kıyamet Günü’nde, ‘Ey Âdemoğlu! Ben hasta

oldum da sen beni ziyaret etmedin!’ diyecek.

Kul, ‘Ey Rabbim! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim ki? Sen âlemlerin Rabbisin!’

diyecek.

Yüce Allah, ‘Hatırladın mı, filan kulum hasta olmuştu. Sen onu ziyaret etmemiştin. Şayet onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulurdun.’ buyuracak.” 6 7

4. Buhari, 1240; Müslim, 2162

5. Buhari, 5635; Müslim, 2066

6. Müslim, 2569

7. Hasta ziyaretiyle ilgili iki konuya temas etmek istiyoruz:

− İslam âlimleri hasta ziyaretinin hükmünde ihtilaf etmişlerdir.

Cumhur-u ulema hasta ziyaretini edep/güzel ahlak babından kabul etmiş ve mendup/sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak yukarıda gördüğümüz rivayetler, bir bütün olarak hasta ziyaretinin vücubiyetine delalet etmiştir. Rivayetlerin toplamından Buhârî (rh) vücubiyeti istinbat etmiş

CENÂİZ BABI

13

Hasta Kâfir ise Ziyaret Edilir mi?

Şayet kâfir, din alanında bizimle savaşmamış, bizi yurdumuzdan çıkarmamış ve çıkaranlara yardımcı olmamışsa onu ziyaret etmek, iyilikle muamele

etmek, hediyeleşmek, ihtiyaçlarını karşılamak hususunda bir beis yoktur:

“Allah, sizinle dininizden dolayı savaşmamış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış

olanlara, iyilik yapmanızı ve adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah,

adaletli olanları sever. Allah, ancak dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanları dost edinmenizi

yasaklar. Kim de onları veli/dost edinirse işte bunlar, zalimlerin ta kendileridir.” 8

ve hadisleri “Hasta Ziyaretinin Vacipliği Babı” altında vermiştir. (bk. Buhari, Kitâbu’l Merdâ 4. Bab)

Müslim’in Müslim üzerindeki haklarından bazısının sünnet olduğuna dair naslar varid olmuştur.

Ancak hasta ziyaretini vaciplikten sarf edecek bir delil varid olmamış, bilakis tüm deliller vücubiyeti destekleyecek şekilde varid olmuştur.

− Hastanın birinci dereceden yakınları sıla-i rahim yapmak, akrabalık bağlarını gözetmek zorundadır. Hasta ziyareti de bunun parçasıdır ve vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.

Hastanın birinci dereceden akrabası olmayan diğer kardeşleri için hasta ziyareti farz-ı kifayedir.

Zira Allah Resûlü (sav) döneminde hastaları tüm İslam toplumu değil, yalnızca bir grup ziyaret

ederdi. Şayet hasta ziyareti farz-ı ayn olsa Allah Resûlü (sav) tüm toplumu hasta ziyareti ile sorumlu tutar, ziyaretten geri kalanları kınardı. Okuyacağımız rivayette, hasta ziyareti yapmayanları

kınamamıştır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bizler bir defasında Allah Resûlü (sav) ile birlikte otururken Ensâr'dan bir adam geldi ve ona selam

verdi. Sonra geri döndü.

Allah Resûlü (sav) adama (seslenerek), 'Ey Ensâr'ın kardeşi! Kardeşim Sa'd ibni Ubâde nasıldır?' diye

sordu.

Adam da, 'İyidir.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Sizden onu hanginiz ziyaret edecek?' diyerek ayağa kalktı.

Onunla birlikte biz de yaklaşık on kişi kalktık. Üstümüzde başımızda ayakkabı, mest, takke,

gömlek falan yoktu. Şu çorak yerlerde onun yanına varana kadar yürüdük. Yakınları hemen etrafından çekildiler. Allah Resûlü (sav) ile beraberindeki ashabı ona yaklaşana kadar.'' (Müslim, 925)

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Bugün sizden kim oruç tuttu?' diye sordu.

Ebû Bekir, 'Ben.' diye cevap verdi.

Allah Resûlü (sav), 'Bugün sizden kim bir cenazeye katıldı?' diye sordu.

Ebû Bekir, 'Ben.' diye cevap verdi.

Allah Resûlü (sav), 'Bugün sizden hanginiz bir fakir doyurdu?' diye sordu.

Ebû Bekir, 'Ben.' diye cevap verdi.

Allah Resûlü (sav), 'Bugün sizden kim bir hastayı ziyaret etti?' diye sordu.

Yine Ebû Bekir, 'Ben.' diye cevap verdi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Bu hasletlerin kendisinde toplandığı hiç kimse

yoktur ki mutlaka o kimse cennete girer.’ ” (Müslim, 1028)

8. 60/Mumtehine, 8-9

Allah Resûlü (sav) bu sıfatlara sahip hastaları ziyaret etmiş, onları İslam’a davet etmiştir.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) hizmet eden Yahudi bir çocuk vardı. Bu çocuk hastalandı. Nebi (sav) onu ziyaret etti, baş ucunda oturdu. Çocuğa, ‘Müslim ol!’ dedi. Çocuk yanında duran babasına baktı. Babası ona, ‘Ebû Kâsım’a itaat et.’ dedi. Bunun üzerine çocuk Müslim oldu.

Nebi (sav) çocuğun yanından çıktı ve şöyle dedi: ‘Onu ateşten (cehennemden) kurtaran Allah’a hamdolsun.’ ” 9

El-Museyyeb ibni Hazn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Tâlib’in ölümü yaklaşınca Allah Resûlü (sav) onun yanına geldi. Etrafında Ebû Cehil’in ve Abdullah ibni Ebî Umeyye ibni Muğîre’nin bulunduğunu gördü.

Allah Resûlü (sav) Ebû Tâlib’e, ‘Ey amcacığım! Lailaheillallah de! Bu kelimeyi söyle ki onun sayesinde senin için Allah katında şahit (şefaatçi) olayım.’ dedi. Ebû Cehil ve Abdullah ibni Ebî Umeyye, ‘Ey Ebû Tâlib! Abdulmuttalib’in dininden yüz mü çeviriyorsun?’ dediler.

Allah Resûlü (sav) amcasına bu kelimeyi söylemesini teklif ettikçe onlar da söyledikleri sözü tekrarladılar. Ebû Tâlib onlara son olarak, ‘Abdulmuttalib’in dini üzere.’ dedi ve ‘Lailaheillallah’ demekten sakındı.

Allah Resûlü (sav), ‘Vallahi, bana yasaklanmadığı sürece ben senin için istiğfar edeceğim.’ dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, Ebû Tâlib hakkında şu ayeti indirdi:

‘Alevli ateşin ehli oldukları netleştikten sonra, akraba dahi olsalar, Nebi’nin ve müminlerin, müşrikler için (Allah’tan) bağışlanma talep etmeleri söz konusu olamaz.’ 10 ” 11

9. Buhari, 1356

10. 9/Tevbe, 113

11. Buhari, 1360; Müslim, 24

CENÂİZ BABI

15

Kadınlar ve Erkekler Birbirlerine Hasta Ziyareti Yapabilir mi?

Şer'i bir mahzur olmadığı müddetçe kadın ve erkeklerin birbirlerine hasta ziyareti yapmasında bir beis yoktur. Şer'i mahzurdan kasıt, kadın ve erkeğin baş başa kalması veya tesettüre riayet edilmemesidir. Bu iki şer'i mahzur yoksa ziyarette sakınca yoktur. Buhârî (rh) konuya dair şu rivayetleri aktarır:

"Ummu Derdâ, Ensâr'dan olup mescid ehli olan bir adama hasta ziyareti yapmıştı.

(5654) Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü (sav) Medine'ye geldikten sonra Ebû Bekir ve Bilâl (r.anhuma) hummaya tutuldular. Ben onların yanına ziyarete gittim. 'Babacığım, kendini nasıl görüyorsun? Ey Bilâl, kendini nasıl görüyorsun?' dedim." 12

Ummu'l Alâ'dan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ben hastayken beni ziyaret etti ve şöyle dedi: 'Ey Ummu'l Alâ! Müjdeler olsun sana. Çünkü Allah, Müslim'in hastalığıyla, ateşin altın ve gümüşün paslarını giderdiği gibi, onun günahlarını giderir.' " 13

• Hasta ziyaretinin fazileti

Ölüm döşeğindeki veya herhangi bir hastayı ziyaret eden Müslim, birçok hayır ve fazilet elde eder. Bunlardan bazıları şunlardır:

– Bir farzı yerine getirdiği için Yüce Allah'a yakınlaşmış ve O'nun (cc) yakınlığının semeresi olarak yardımını elde etmiş olur.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah şöyle buyurdu: 'Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse ben de ona savaş ilan ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Diliyle de her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince

12. Buhari, Kitâbu'l Merdâ, 8. Bab

13. Ebu Davud, 3092

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

16

de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben, olmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, müminin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Kulum ölümden hoşlanmaz. Ben de kuluma acı gelen şeyi sevmem." 14

– Hasta ziyaret eden, cennet bahçelerindedir.

Sevbân'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir hastayı ziyaret ederse dönünceye kadar cennet bahçelerindedir." 15

Her kişinin cennetteki bahçesi ve o bahçesinin güzelliği, Müslim kardeşlerini ziyareti oranındadır. Kişi, hasta ziyareti boyunca rahmete, yani cennete ulaştıran vesileye nail olur.

Harun ibni Ebî Dâvud'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Enes ibni Mâlik'in yanına gidip ona, 'Ey Ebû Hamza! Yerin uzak, biz ise seni ziyaret etmek istiyoruz.' dedim.

Bunun üzerine kafasını kaldırıp şöyle dedi:

'Allah Resûlü'nü (sav) şöyle derken işittim: 'Hastayı kim ziyaret ederse etsin rahmetin içine dalmıştır. Hastanın yanında oturduğunda ise rahmet onu kuşatır.'

Ben de buna binaen şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Elçisi! Bu, hastayı ziyaret eden sağlam kişiyedir. Peki hastaya ne vardır?'

'Onun da günahları dökülür.' buyurdu.' " 16

– Meleklerin duasına nail olur.

Alî ibni Ebî Tâlib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Geceleyin bir hastayı ziyaret eden kimseyle birlikte mutlaka yetmiş bin melek (yola) çıkar. (Bu melekler) sabaha kadar o ziyaretçi için (Allah'tan) af dilerler ve (ayrıca) onun için cennette hazırlanmış meyveler vardır." 17

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

14. Buhari, 6502

15. Müslim, 2568

16. Ahmed, 12782

17. Ebu Davud, 3098; Tirmizi, 969

CENÂİZ BABI

17

“Kim bir hastayı veya Allah rızası için bir din kardeşini ziyaret ederse bir tellal şöyle bağırır: ‘İyi ettin, attığın adımlar hayırlı olsun, cennetteki yerin güzel olsun.’ ” 18

– Hasta ziyareti, İslam kardeşliğini pekiştirir. Hasta ziyareti yapan kişi, Allah (cc) için birbirini seven ve ziyaret edenlerin elde ettiği tüm hayır ve faziletleri elde eder.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir adam başka bir köydeki kardeşini ziyaret etti. Bunun üzerine Allah, onun için yoluna bir gözcü melek oturttu.

Adam, meleğin yanına gelince melek, adama, ‘Nereye gitmek istiyorsun? ‘diye sordu.

Adam, ‘Şu köydeki kardeşime gitmek istiyorum!’ dedi.

Melek, ‘Kendisine ödemen gereken bir borcun mu var?’ diye sordu.

Adam da ‘Hayır! Ben onu sadece Allah için seviyorum.’ dedi.

Bunun üzerine melek şöyle dedi: ‘Ben, Allah’ın bir elçisiyim. Sen o kardeşini Allah için sevdiğin gibi Allah’ın da seni sevdiğini bildirmek üzere gönderildim.’ ” 19

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Allah’ın kulları arasında öyleleri var ki nebi ve şehit değillerdir, ama Kıyamet Günü Allah katındaki mevkilerinden dolayı nebiler ve şehitler onlara imrenirler.’ buyurdu.

Biz, ‘Ey Allah’ın Resûlü, onlar kimdir? Bize haber verir misin?’ dedik.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Onlar, aralarında alıp verdikleri bir mal ve akrabalık olmadığı hâlde Allah için birbirlerini sevenlerdir. Vallahi onların yüzleri nurdur ve kendileri nur üzerindedir. İnsanlar korktuğu zaman onlar korkmaz, insanlar üzüldüğünde onlar üzülmezler.’

Ardından şu ayeti okudu: ‘Dikkat edin! Allah dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de.’

20 ” 21

18. Tirmizi, 2008; İbni Mace, 1443

19. Müslim, 2567

20. 10/Yûnus, 62

21. Ebu Davud, 3527

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

18

Hasta Ziyaretinde Gözetilmesi Gereken Adaplar

Ölüm döşeğindeki veya herhangi bir hastayı ziyaret eden kişi şunu bilmelidir: Karşısında duygusal ve bedensel olarak yıpranmış, kalbi hassaslaşmış,

üzüntü içinde bir insan vardır. Hâliyle hastanın ruhsal durumunu gözetmeli,

ona eziyet etmemeli, onun Allah’a (cc) olan rağbet ve umudunu arttıracak

bir tavır içinde olmalıdır. İslami adaba baktığımızda tüm tavsiye ve teşvik

edilenlerin, hastanın durumu gözetilerek vazedildiği görülür.

Hasta ziyaretinde gözetilecek adaplar iki kısımdır. Bir kısmı hem normal

hastalar hem de ölüm döşeğindeki hastalar için geçerlidir. Bir kısmı ise

yalnızca ölüm döşeğindeki hastalar için geçerlidir. 22

A. Tüm Hasta Ziyaretleri İçin Geçerli Olan Adaplar

• Hasta ziyaretinde ayrım yapmamak

Hasta ziyareti yapacak kişi iyi anlaştığı, küs olduğu veya sevip sevmediği

gibi bir ayrım yapmamalı; naslarda varid olduğu üzere tüm hasta kardeşlerini ziyaret etmelidir. Kalplerin yumuşadığı, insana ölümü hatırlatan bu

fırsatı kaçırmamalıdır.

• Hasta ziyaretine abdestli gitmelidir

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim güzelce bir abdest alır da (ecrini) Allah’tan umarak (hasta olan) mümin

bir kardeşini ziyaret ederse cehennemden yetmiş harîf (yıl sürecek bir) mesafe

(kadar) uzaklaştırılır.” 23 24

Ziyaretin abdestli olmasının hikmetine dair şunlar söylenmiştir:

– Hasta ziyaretinde dua edilir. Duanın icabetine en uygun hâl abdestli

olmaktır. 25

– Ziyaret, ibadettir. İbadetin en kâmil hâli abdestli yapılanıdır. 26

22. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. El-Mecmû’, 5/104; El-Muğnî, 2/334-335

23. Ebu Davud, 3097

24. Hadisin isnadında Fadl ibni Delhem El-Vâsıtî vardır. Bu ravi nedeniyle hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir.

25. bk. Avnu'l Ma'bûd, 3097 No.lu Hadis Şerhi

26. bk. age.

CENÂİZ BABI

19

• Hastaya eziyet verecek şeylerden kaçınmak

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Birbirinize haset etmeyin! Birbirinizi kötülemeyin! Birbirinize kin tutmayın! Birbirinize sırt çevirmeyin! Birbirinizin satışı

üzerine satış yapmayın! Ey Allah'ın kulları, kardeş olun! Müslim, Müslim'in kardeşidir. Ona zulmetmez, onu güç durumda bırakmaz ve onu küçük düşürmez!'

Sonra Allah Resûlü (sav) göğsüne işaret ederek üç defa, 'Takva işte buradadır!'

dedi ve şöyle buyurdu: 'Kişinin Müslim kardeşini küçük düşürmesi, kötülük

olarak kendisine yeter. Her Müslim'in diğer bir Müslim'e kanı, malı ve namusu

haramdır!' " 27

Hastalar hassas olur. Normal zamanda onlara rahatsızlık vermeyen birçok

şey, hastalık hâlinde ezaya dönüşür. İslam âlimleri, ziyaretçinin hastaya

zulmetmemesi için birtakım adaplara dikkat çekmişlerdir. Yüksek sesle konuşmamak, uzun oturmamak, sık ziyaret yapmamak bunlardan bazılarıdır.

Kişi genel kaideyi öğrenmeli, içinde bulunduğu duruma göre hastaya eza

veren şeyleri tespit etmeli ve böylece kardeşine zulmetmekten sakınmalıdır.

Örneğin hastayı zamansız ziyaret etmek, hastanın yanında telefonla konuşmak, hastayla ilgilenmek yerine telefonla internete girmek, hastayı

bırakıp ortamda bulunanlarla hastayı dışarıda bırakan sohbetler yapmak,

hastanın rahatsız olacağı konuları açmak… bunlardan bazısıdır. Burada

ölçü; hastanın memnuniyeti/hassasiyetleri ve içinde yaşanılan çağın

durumu, örfüdür.

• Hastaya hastalık fıkhına dair hatırlatmalarda bulunmak

Allah Resûlü (sav) hasta ziyaretinde hastanın sabrını arttıracak, hastalığın

yükünü hafifletecek tavsiyelerde bulunurdu.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Ummu Sâib'in -yahut Ummu Museyyeb'in- yanına girdi

ve 'Sana ne oldu da böyle titriyorsun?' diye sordu.

O da, ‘Sıtmadır! Allah bu hastalığın hayrını vermesin!’ dedi.

27. Müslim, 2564

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

20

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Sıtmaya sitem etme! Çünkü o, Âdemoğullarının günahlarını körüğün demir pasını giderdiği gibi giderir.’ buyurdu.” 28

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) ateşli bir hastalık geçiren kişiyi ziyaret etti ve o hastayı müjdeleyip şöyle dedi: ‘Allah şöyle buyuruyor: ‘Bu benim ateşimdir. Günahkâr kulumun cehennemdeki nasibini bu dünyada verip günahlarından arındırmak için ona bu hastalığı vermişimdir.’ ’ ” 29

Hastaya hatırlatılabilecek naslar

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Batan bir dikene varıncaya kadar Müslim’e gelip çatan her bir musibet karşılığında Allah, mutlaka onun günahlarının bir kısmını örter.” 30

Ebû Saîd El-Hudrî ve Ebû Hureyre’den (r.anhuma) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kendisine batan bir dikene varıncaya kadar Müslim’e isabet eden herhangi bir yorgunluk, hastalık, keder, üzüntü, eziyet veya gam sebebiyle mutlaka Allah, o Müslim’in günahlarının bir kısmını affeder.” 31

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır.’

32 ayeti inince bu, Müslimlere

pek şiddetli tesir etti.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle dedi: ‘Orta yolu tutun ve doğru/ sağlam/adil olun. Müslim’in başına gelen her musibette bir kefaret vardır. Hatta vücudundan sıyrılan her sıyrıkta veya batan her dikende bile!’ ” 33

28. Müslim, 2575

29. Tirmizi, 2088; İbni Mace, 3470

30. Buhari, 5640; Müslim, 2572

31. Buhari, 5641; Müslim, 2573

32. bk. 4/Nisâ, 123

33. Müslim, 2574

CENÂİZ BABI

21

Ebû Hâlid Es-Sulemî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Bir kul kendisi için (cennette) hazırlanmış olan makama ameliyle erişemeyecekse Allah onun bedenine, malına veya çoluk çocuğuna bir bela verir de bu belaya sabrı sebebiyle o makama eriştirilir.'

Ebû Dâvud şöyle dedi: 'Ravi İbni Nufeyl, rivayetinin devamında şunları ilave etti: 'Sonra (Allah,) o kulu bu musibete sabretmeye muvaffak kılar. Nihayet Allah, o kulu kendi katında hazırlanmış olan makama eriştirir.' ' " 34

Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında, sağlıklıyken veya yolculuğa çıkmadan önce yapmış olduğu amellerin ecrini aynı şekilde alır." 35

Enes ibni Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah, Müslim kullarından bir kulunun bedenini herhangi bir belayla imtihan ettiği zaman şöyle der: 'Daha önce yapmış olduğu salih amelleri tıpkı eskisi gibi yazın. Şayet iyileştirirsem yıkanıp temizlenmiş olur. Yok, eğer bundan dolayı canını alırsam bu (bela/hastalık), onun için rahmet ve bağışlanma vesilesi olur.' " 36

Allah Resûlü'nün (sav) bu öğretileri, kadere ve gayba iman etmenin mümine kazandırdığı ufuktur:

"Yeryüzünde veya nefislerinizde meydana gelen her musibet, onu yaratmadan önce mutlaka bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz ki bu, Allah'a kolaydır. (Her şeyin Levh-i Mahfuz'da yazılı olması) elinizden kaçana üzülmemeniz, size verilenle de şımarmamanız içindir. Allah, kibirli ve böbürlenen kimseleri sevmez." 37

Kadere iman, insanı eşyaya ve hadiselere kul olmaktan, varlıkta şımarıp yoklukta unutma hastalığına tutulmaktan korur. Varlığın ve yokluğun, nime34. Ebu Davud, 3090

35. Buhari, 2996

36. Ahmed, 12503

37. 57/Hadîd, 22-23

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

22

tin ve musibetin Allah (cc) tarafından takdir edildiğini, yazılmış olanın vuku bulduğunu bilen insan, Allah'a (cc) teslim olup kaderine rıza gösterir. Nimetin imtihanı olan şükrü, musibetin imtihanı olan sabrı hakkıyla yerine getirir.38

Kişi bu fıkhı kazandığı zaman hayatın üstüne çıkar, şartlara esir olmaz. Her şart ve hâlde kulluğunu ifa eder. Nimetin Allah'tan olduğunu bildiği gibi musibetin de O'ndan (cc) olduğunu bilir. Hastalığı bir dert gibi değil, misafir gibi karşılar. Kendisine göklerin armağanlarını getiren bir misafir… Arınma, bağışlanma, derece yükseltme ve yüksek makamları katetmeyle gelen bir misafir…

Cahil, nasihat etmemelidir!

Hastaya nasihat edecek kişi nasihat fıkhını bilen biri olmalıdır. Cahil, kimseye nasihat etmemeli, yalnızca nasihat dinlemelidir. Şayet nasihat etmek istiyorsa öz nefsine nasihat etmeli, cehaletini gidermek için çabalamalıdır.

Cahil, nasihat etmemelidir; çünkü nasihat ilimdir ve cahil, ilimden yoksundur. Kişi kendinde olmayanı bir başkasına veremez. Cahil, nasihat etmemelidir; çünkü tecrübeyle sabittir ki cahil, çoğu zaman kaş yapayım derken göz çıkarabilmekte, hastayı üzmekte ve derdine dert ekleyebilmektedir.

Hastalığını anlatan birine, bunun sabra aykırı olduğunu düşünerek sabretmesini salık verebilmektedir. Oysa hastalığını anlatmak, sabra münafi değildir. Allah Resûlü (sav) ve sahabesi, soranlara hastalıklarını, duydukları elemi anlatmışlardır.

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girdim. O sırada şiddetli bir humma nöbetine tutulmuştu. Elimle ona dokundum. 'Ey Allah'ın Resûlü, sen çok şiddetli bir hummaya tutulmuşsun.' dedim.

Allah Resûlü (sav), 'Evet, ben sizden iki kişinin hummaya yakalandığı derecede humma çekiyorum.' buyurdu.

Ben, 'Bunun böyle olması dolayısıyla şüphesiz senin için de iki ecir vardır.'

dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Evet, herhangi bir Müslim’e hastalık ya da daha başka ra38. bk. Tevhid Meali, s. 539, Hadid Suresi, 23. ayetin açıklaması

hatsızlık veren bir şey isabet ederse mutlaka Allah, ağacın yapraklarını dökmesi gibi onun günahlarını döker.’ buyurdu.” 39

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Nebi (sav) Bâki Mezarlığı’na gömülen bir cenazeden yanıma döndü. Beni, başımın ağrısından dolayı, ‘Vay başım!’ diye sızlanırken bulunca şöyle buyurdu: ‘Ey Âişe! Bilakis vay benim başıma!’ ” 40

Yine peygamberler, çektikleri sıkıntıyı Allah’a (cc) arz etmişlerdir:

“Onlara sırtını döndü ve: ‘Ah! Şu Yusuf ’a karşı bitmeyen çilem!’ dedi. Gözlerine üzüntüden dolayı ak düştü. (Neredeyse görmeyecek hâle geldi) Demişlerdi ki: ‘Allah’a yemin olsun ki (sana hayret ediyoruz). Hâlâ Yusuf ’u anıyorsun. Sonunda ya derdinden yatağa düşecek ya da helak olacaksın.’ ve o (üzüntüsünü) içine atar bir hâldeydi. Demişti ki: ‘Ben derdimi ve tasamı yalnızca Allah’a şikâyet ediyorum.

Ve ben Allah’tan (gelen vahiy sayesinde) sizin bilmediklerinizi biliyorum.’ ” 41

“Eyyub’u da (an)! Hani o Rabbine dua etmiş (ve demişti ki:) ‘Şüphesiz ki bu dert bana dokundu/her yönden beni kuşattı ve sen merhametlilerin en merhametlisisin.’ ” 42

Cahil, bu nasları bilmediğinden ve şahit olduğu her manzarada çene çalmayı nasihat zannettiğinden çoğu zaman hastaya eziyet eder. Meşru olanı gayr-i meşru, sabr-ı cemile dâhil olanı sabırsızlık olarak anlatır.

• Hastaya dua etmek, şer’i rukye

Allah Resûlü (sav) ziyaret ettiği hastalara dua etmiş, hasta ziyareti yapanları da dua etmeye teşvik etmiştir:

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) hasta ziyaretinde bulunmak üzere bedevi bir Arap’ın yanına girdi. Nebi (sav) ne zaman ziyaret etmek amacıyla bir hastanın yanına girse,

39. Buhari, 5660; Müslim, 2571

40. Ahmed, 25908; İbni Mace, 1910

41. 12/Yûsuf, 84-86

42. 21/Enbiyâ, 83

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌َاء

◌ْش

◌ِإن

◌ٌ

◌ُور

ه

◌َ

◌ًاط ،س

◌ْ

ا

◌َ

◌َب

اَل

‘Sorun yok, inşallah bu, (günahlardan) bir arınmadır.’ derdi.

Bedeviye de, ‘Sorun yok, inşallah bu, (günahlardan) bir arınmadır.’ dedi.

Bedevi, ‘Sen arınmadır mı dedin? Hayır, aksine o, oldukça yaşlı bir ihtiyar üzerine kaynayıp taşan ve ona kabirleri ziyaret ettirecek bir hummadır.’ dedi.

Bunun üzerine Nebi (sav), ‘O zaman öyle olsun.’ buyurdu.” 43

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim eceli gelmedik bir hastayı ziyaret eder de onun yanındayken yedi defa şöyle dua ederse Allah o hastayı kesinlikle bu hastalıktan kurtarır:

◌َ

◌َك

◌ِفي

◌ْ

◌َش

◌ْي

ن

◌َ

◌ِا

◌ِظيم

◌َ

ع

◌ْ

◌ِش ال

◌ْ

◌َر

ع

◌ْ

ب ال

◌ّ◌َ

◌َر

◌ِظيم

◌َ

ع

◌ْ

◌َال

◌ٰ

◌ّ

◌ُاللّٰه

ل

◌َ

◌ْأ

س

◌َ

ا

‘Yüce ve Arş’ın Rabbi olan Allah’tan sana şifa vermesini istiyorum.’ ” 44

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir adam bir hastayı ziyarete geldiği zaman şöyle dua etsin:

◌ِةِ

◌َ

◌َازَ

◌َن

◌َجَ ى

◌ِإل

◌َ

◌َكَ

◌ِيش ل

◌ْ

◌َمَ

◌ْي

و

◌َ

◌ّاا

◌ُو

◌َدَ

◌َع

◌َكَ

ل

◌ُ

◌ْاَك

ن

◌َ

◌َي

◌َك

◌ْد

ب

◌َ

◌ع ف

◌ْ

◌ّاش

◌ُم

ه

◌ّ

الل

‘Ey Allah’ım, bu kuluna şifa ver. Senin (rızan) için düşmanla savaşır ve cenazeye/namaza gider.’ ” 45

Allah Resûlü’nün (sav) hadislerinde ehemmiyetine en fazla vurgu yapılan salih amel, Allah (cc) yolunda cihad etmek ve Allah için namaz kılmaktır. Bu son hadiste dikkat edilmesi gereken konu ise Allah Resûlü’nün, Müslim hasta olduğunda günlük aktivitelerini yerine getirebilmesi için dua etmek yerine, “Düşmana zarar versin ve senin için namaz kılsın.” buyurmasıdır. Yani Allah Resûlü’nün bir Müslim’in hastalıktan kurtulmasını istemesi bile Allah’a kulluk ve dinine hizmet etmesi içindir. Allah Resûlü’nün kulluğun en

43. Buhari, 3616

44. Ebu Davud, 3106; Tirmizi, 2083

45. Ebu Davud, 1307

zirvesinde olmasının hikmeti işte budur. O (sav), her işi hem kendisi hem de müminler için Allah’a (cc) kulluk etmeye bağlamıştır. Bu da onun, Rabbinin rububiyetini ne kadar iyi anladığının göstergesidir. 46

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) hasta ziyaretinde aile halkından birisine Allah’a sığındırma duasını yapar ve sağ elini hastanın bedenine sürerek,

◌َ ،

◌ُك

◌ؤَا

◌ّ ـِشف

◌َ ـَإلَّا

◌ءَ ـَا

◌َ ـَشف

◌ِف، اَل ـِإي

◌ّ

◌َ ـَالش

◌ْ ـْت

ن

◌َ

ا

◌َ

◌ِه و ـِفِ

◌ْ

◌َ ـَاس، اشَ

ب

◌ْ

◌ِب ال ـِه

◌ْ

ذ

◌َ

◌ِ ـِاس، ا

◌ّ

ب الن

◌ّ ـِ

ر

◌ّ

◌ُ ـُم

ه

◌ّ

الل

ا

◌ً

م

◌َ

◌َق

◌ُس

◌ادر

◌َ

◌ُع

◌َي

◌ًاَل

◌ءَا

◌شفِ

‘İnsanların Rabbi Allah’ım, hastalığı gider, ona şifa ver. Şifa veren sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Geriye hastalıktan eser bırakmayan bir şifa ver.’ diye dua ederdi.” 47

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cibrîl, Nebi’ye (sav) gelerek, ‘Ey Muhammed! Hastalandın mı?’ diye sordu. Allah Resûlü, ‘Evet.’ deyince Cibrîl şöyle dedi:

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاسِمِ اللّٰلل

◌ِح

◌ْنِيَ

◌ْع

و

◌َ

◌ِإس،

◌ْ

ف

◌َ

◌ِن

ـُلُكِ◌ّ

◌ـّ

◌ْرَش

◌ـَ، من

◌كِذي

◌ٰ

◌ُؤ

◌ـِي ءٍ◌ْ◌َيَش

◌ْكُلُّ

◌ـَ، من

◌كِقي

◌ٰ

ر

◌َ

◌ِا

◌ٰ

◌ّ

◌ِالله

◌ْم

◌ِاس

◌َب

◌كِقي

◌ٰ

ر

◌َ

◌ِا

◌ٰ

◌ّ

◌ِالله

◌ْم

◌ِاس

◌َ، ب

◌فيكِ

◌°

◌شَ

ي

‘Allah’ın adıyla, sana eziyet veren her türlü şeyden dolayı okuyorum/rukye yapıyorum. Her nefsin şerrinden veya her hasedçinin nazarından Allah sana şifa versin. Allah’ın ismiyle sana rukye yapıyorum.’ ” 48

Allah Resûlü’nün (sav) dualarına baktığımızda şu hikmetleri görürüz:

– Hastaya umut veren, onun iyileşeceğine dair hüsn-ü zan aşılayan, şeytanın hasta insana verdiği vesveseleri dağıtan dualardır.

– Kalbi Allah’a bağlayan, O’ndan (cc) şifa beklentisine sokan, hastalığa takılmayıp hastalığın ve şifanın rabbine yönelten dualardır.

– Hastalık hâlinde dahi ileride yapacağı salih amel ve İslami mücadeleye

46. Tevhid Dergisi, S 92, s. 29

47. Buhari, 5743; Müslim, 2191

48. Müslim, 2186

dair hedef gösteren, bir ân olsun mücadele ruhunun sönmesine müsaade etmeyen dualardır. Kalkıp namaz kılmak ve düşmandan öç alma duası, 49 bunun en güzel örneklerindendir.

• Hastanın ihtiyaçlarını gidermek

Hasta insan tedavi masraflarıyla karşı karşıya kalır. Çoğu zaman hastalık döneminde çalışamaz. Müslim kardeşleri diğerkâmlık ahlakıyla hareket etmeli, kendileri hastaymış gibi düşünerek imkân nispetinde kardeşlerine yardımcı olmalıdır.

Ebû Mûsâ El-Eş’ârî (ra) Allah Resûlü’nün (sav) parmaklarını birbirlerine kenetleyerek şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Müminler bir binanın tuğlaları gibidir, birbirine destek olurlar.” 50

Nu’mân ibni Beşîr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birbirlerine merhamet etme ve yardımlaşmada müminler, bir bedenin azâları

gibidir. Onun bir organı hastalansa sıtma hastalığı misali tüm vücut aynı acıyı hisseder.” 51

Sehl ibni Sa’d Es-Sâidî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şu bir gerçektir ki inananlara nispetle mümin, vücuttaki baş konumundadır. Baştaki ağrıdan vücut nasıl acı duyarsa mümin de inananların acısından elem duyar.” 52

Tevhid inancı bizi İslam dairesine sokar. Tevhid üzere sabit kalmamızı sağlayan ise inançtan neşet eden salih amel ve güzel ahlaktır. Özellikle kardeşlik bağlarını güçlendiren her amel, kişinin tevhid zeminine kök salması ve ayağını o zemine sağlam basmasının vesilelerindendir.

Yaşadığımız toplumda hasta ziyaretine eli boş gitmeme örfü vardır. Bu, İslam ruhuna uygun ve sünnete muvafık güzel âdetlerimizdendir. Ancak

49. bk. Ebu Davud, 1307

50. Buhari, 2446; Müslim, 2585

51. Buhari, 6011; Müslim, 2586

52. Ahmed, 22877

tevhid ehli, bu güzel örfü içinde bulunduğumuz şartlara göre geliştirmeli, bir adım ileriye taşımalıdır. Hastanın maddi ihtiyaçlarını gözeten daha kapsamlı bir ikrama dönüştürmelidir. 53

• Hastanın yanında hayır temenni etmek

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Hastanın veya ölen kimsenin yanında bulunursanız hayırlı şeyler söyleyin. Zira melekler sizin söylediklerinize, ‘Âmin!’ derler.’ buyurdu.

Eşim Ebû Seleme vefat ettiği zaman Allah Resûlü’nün (sav) yanına giderek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Seleme vefat etti.’ dedim.

Bana şöyle dememi emretti: ‘Allah’ım beni de, onu da affet ve bana onun ardından güzel bir bedel ihsan et.’

Ben de öyle dua ettim. Bunun üzerine Allah bana Ebû Seleme’den daha hayırlısını, Muhammed’i (sav) verdi.” 54

Bu hem hasta hem ölüm döşeğindeki muhtedar hem de ölmüş insanın

başında oturanlar için geçerlidir. Bu ortamda söylenecek sözler hayır içerikli

olmalıdır. Allah Resûlü (sav) gaybi bir haber vererek, o ânlarda meleklerin

söylenenleri bir dua gibi kabul edip, “Âmin!” dediğini söylemiştir. Bu meclislerde ah vah etmenin, dert saymanın, umutsuz konuşmanın hiçbir faydası

53. Hastaya bir şeyler ikram etmekle ilgili hususi hadisler varid olmuştur. Ancak isnadlarında

konuşulmuştur:

− Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) hasta bir adamı ziyaret ederek, ‘Canın ne çekiyor?’ diye sordu.

Adam, ‘Buğday ekmeğine iştahım var.’ dedi.

Nebi (sav), ‘Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin.’ buyurdu. Sonra şöyle devam

etti: ‘Birinizin hastasının canı bir şey çektiği zaman, hastasına onu yedirsin.’ ”(İbni Mace, 1439)

Rivayette yer alan Safvân ibni Hubeyre nedeniyle hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Safvân, “leyyinu’l hadis” mertebesindedir. Bu nedenle kimisi onun hadisini hasen kabul etmiş (bk. Şerhu Suneni

İbni Mâce, 9/21-22, 1412 No.lu Hadis Şerhi), kimisi de bu rivayette infirad ettiği için zayıf saymış, haberine de münker demiştir. (Ed-Duafâu’l Kebîr, 2/212; Mîzânu’l İ’tidâl, 2/316, 3901 No.lu Ravi)

− Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bir hastanın yanına giderek onu ziyaret etti ve şöyle dedi: ‘Canın bir şey çekiyor mu?

Çörek yemek istiyor musun?’

Adam, ‘Evet.’ dedi. Bunun üzerine oradakiler onun için çörek istediler.’’ (İbni Mace, 1440)

İsnadında yer alan Yezîd ibni Ebân Er-Rekkâşî nedeniyle zayıf kabul edilmiştir. (bk. Şerhu Suneni

İbni Mâce, 9/23-24)

54. Müslim, 919

olmadığı gibi, beddua yerine geçme riski bulunmaktadır. İçinde hayrın

temenni edildiği dualar ise mutlak kazançtır. Ummu Seleme Annemizin

(r.anha) duasının kabul olduğunu ve “eşinden sonra hayırlı akıbet” talebinin

Allah Resûlü (sav) ile evlenmek olarak gerçekleştiğini görüyoruz.

Hastanın Uyması Gereken Adaplar

• Hastalık hâlinde ölümü hatırlamak

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Tüm lezzetleri kesip koparan ölümü çokça hatırlayın.” 55

Hastalık, ölümün öncü birliği, hatırlatıcısıdır. Hastalık, yaşamın ve lezzetlerinin ebedî olmadığını öğreten bir rehberdir. Kişi hastalık hâlinde ölümü

düşünmeli, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamanın oluşturduğu gafletten Allah’a

(cc) sığınmalıdır. Elbette ölümü anmak lezzetleri zahirî olarak kesmez/sonlandırmaz. Ölümü ansın veya anmasın var olan lezzetler devam eder. Ölümü

anmanın kestiği şeyler; lezzetlerin peyda ettiği gaflet, hiç ölmeyecekmiş

hissi ve savrulmuşluktur.

Ölümü hatırlamanın bir diğer faydası, muhasebeye ve kişiyi günahlarından

tevbe etmeye sevk etmesidir. Birazdan anlatacağımız gibi, hastalık hâlinde

tevbe etmek, hastanın gözetmesi gereken edeplerdendir.

Ölümü hatırlamanın diğer faydaları; kişinin hakları gözetmesi, borçlarını

ödemesi ve insanlarla helalleşmesidir. Hastalık kulun günahlarını dökerken,

kişi hastalıktan aldığı ibretle kul haklarını öder.

Ölümü hatırlamanın kişinin kulluğuna, ahlakına, kalp temizliğine… olumlu

etkileri vardır. Selef büyüklerinden şu sözler nakledilmiştir:

Âişe Annemiz (r.anha) bir arkadaşına, “Ölümü çokça hatırla ki kalbin yumuşasın.” 56 diyerek nasihatte bulunmuştur.

Ebu’d Derdâ (ra), “Ölümü hatırladığında kendini onlardan biri olarak düşün

ve ibret al.” 57 demişti.

55. Tirmizi, 2307; Nesai, 1824

56. bk. İhyâu Ulûmi’d Dîn, 4/451

57. bk. Ez-Zuhd, Ebû Dâvud, 217

Hasan El-Basrî (rh), “Ölümü çokça hatırlayanın gözünde dünya küçülür

de küçülür.” 58 derken Saîd ibni Cubeyr (rh), “Ölümü anmayı terk edersem

kalbimin ifsad olacağından korkarım.” 59 derdi.

Hikmet ehli şu nasihatte bulunmuştur: “Ölümü çokça anın. Öyle bir hayata gideceksiniz ki ölümü isteyeceksiniz de sizlere verilmeyecek. Bu durumun olmasını istemiyorsanız dünyadayken ölümü anın.”

Yüce Allah, hayatı ve ölümü bir arada, iç içe yaratmıştır:

“O (Allah) ki; hanginizin daha güzel amel yapacağını denemek/ortaya çıkarmak için, ölümü ve hayatı yarattı. O (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr’dur.” 60

Dengeli ve istikamet üzere bir kulluk için hayat ve ölümün yan yana, iç içe olması gerekir. Ölümü unutan insan, dünyaya kul olur. Dünyayı unutan insan ise yaşayan ölü gibi olur; kulluk, hilafet, yeryüzünü imar… gibi vazifelerini aksatır. Oysa Yüce Allah ne ahiret için dünyayı ne de dünya için ahireti aksatmamızı kabul etmez. O’nun (cc) istediği dengeli bir kulluktur. Yüce Allah’ın yarattığı nimetlerden faydalanan ve bu nimetlerin şükrü olan kulluğu ifa eden dengeli bir anlayış…

Ölüm ve hayatın iç içeliğinin bir diğer sebebi imtihan gerçeğidir. Yüce Allah ölüm ve hayatı, imtihana dikkat çekmek için yaratmıştır. Kişi ölümü (ve ötesini) hatırladığında imtihanda olduğu gerçeğini hatırlar. O zaman nimet ve musibet anlam kazanır. Daha doğrusu bir bütün olarak hayat anlam kazanır. Her şey kula Allah’ı hatırlatan bir vesileye dönüşür.

İslam toplumu bu gerçeği anladığından ölümü hayatın içine yerleştirmiştir. İslam şehirlerinde mezarlık şehrin içinde, göz önündedir. İşe giderken, eve dönerken, gezintiye çıkmışken, camiye veya düğüne giderken… mezarlıklar yol üstünde, göz hizasındadır. Her gün, “Unutmayın, ölüm var!” diye nida eden bir vaiz gibidir.

58. bk. Ez-Zuhd, İmâm Ahmed, 1448

59. bk. Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, 4/334

60. 67/Mulk, 2

Geleneksel ve modern cahiliye, İslam’ın şehirlere yerleştirdiği bu sessiz

vaizi katletmiştir. Ki; iyiliği emredenleri katletmek, ilkel olsun modern olsun cahiliyenin ortak karakteridir. 61 Geleneksel cahiliye kabirlerin mekânına dokunmasa da suretine müdahale etmiştir. Mezarlıkları kendisiyle iftihar edilen mezarlar, ağaçlar, kandiller, çeşmeler aracılığıyla bir piknik ve mesire alanına çevirmiştir. Artık oraya bakan ölümü değil; yeşilliği, gölgeliği, övünme aracı süslü mezarları hatırlamaktadır. 62

Modern cahiliye ise geleneksel cahiliyenin yaptıklarına ek olarak, mezarlıkları şehrin dışına atmıştır. Zira o, ölümden ve ölümü hatırlatan şeylerden nefret etmektedir. Ölümü hayatın dışına itmenin faturası, ağır olmuştur. İnsanoğlu ölüm gerçeğinden kaçmak istedikçe ruhsal/psikolojik hastalıkların ağına düşmüştür. Şöyle ki; bir şey var, onu istemiyor, ondan nefret ediyorsunuz. Ama o şeyin mutlaka başınıza geleceğini biliyorsunuz. Bu, insan ruhu/psikolojisi üzerinde müthiş bir baskı oluşturur. İnsanı huzursuz, kaygılı, korkulu bir ruh hâline sokar. Bedenlerin ve ruhların ilacı olan vahiy, insanı ölüm gerçeğiyle barıştırarak onu ruhsal anlamda rahatlatmış; dahası, ölümü salih amel yapmanın motivasyonu kılarak onu faydalı ve sevilen bir vaiz hâline getirmiştir. Ne ki modern cahiliye, insanı tekrar ölümle kavgalı hâle sokmuştur.

• Tevbe etmek

Yukarıda zikrettiğimiz gibi, ölüme yakın olmanın faydalarından biri Yüce Allah'a tevbe etmek, arınmaktır. Hakikat şu ki tevbenin bir zamanı yoktur. Yüce Allah kullarından tevbe etmelerini istemiş, çokça tevbe edenleri sevdiğini belirtmiştir:

61. "Şüphesiz ki Allah'ın ayetlerini inkâr eden, haksız yere nebileri öldüren ve insanlar arasından adaleti emredenleri öldüren kimseler var ya! Onları can yakıcı bir azapla müjdele!" (3/Âl-i İmrân, 21)

62. İleride geleceği üzere Allah Resûlü (sav) mezarların bir karıştan yüksek olmasını, kireçlenmesini, anıt hâle getirilmesini, yazı yazılmasını, kandil asılmasını… yasaklamıştır. Tüm bu yasaklar, bir hatırlatıcı olan mezarlıkların hatırlatıcı olma özelliğini yitirmemesi ve putperestlik kapısının açılmaması içindir. Geleneksel cahiliye türlü tevillerle/tahriflerle Allah Resûlü'nün (sav) bu yasaklarını çiğneyince hem mezarlıklar birer şirk yuvasına dönüşmüş hem de ölümü ve ahireti

hatırlatma özelliğini yitirmiştir. Normaldir, zira Allah Resûlü'ne her muhalefet fitne sebebidir:

"O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden

sakınsınlar." (bk. 24/Nûr, 63)

CENÂİZ BABI

31

"Hep beraber topluca Allah'a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz ey müminler!" 63

"Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever." 64

Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Şüphesiz ki Yüce Allah, gündüz vaktinde günah işleyenin tevbesini kabul

etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tevbesini kabul etmek için de gündüz vaktinde elini açar. Bu durum Güneş batıdan doğuncaya

kadar devam eder." 65

Hastaya tevbenin tavsiye edilmesi, içinde bulunduğu ruh hâline uygun

olması nedeniyledir. Hastalık İlahi bir rahmet olarak günahları dökerken kul

da tevbeyle iradi olarak arınsın, İlahi rahmete gönüllü olduğunu göstersin

diye tevbe tavsiye edilmiştir.

• Allah'a karşı hüsn-ü zan beslemek

Câbir'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri sakın Allah'a karşı güzel zan beslemeden ölmesin." 66

Hayyân Ebu'n Nadr'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Vâsile ibni El-Eska' ile beraber, ölüm döşeğindeki Ebu'l Esved'i ziyarete

gittiğimizde bizlere selam verip doğrularak oturdu. Daha sonra Ebu'l Esved,

Vâsile'nin sağ elini alıp yüzüne ve gözüne sürdü, çünkü o (elleriyle) Allah

Resûlü'ne (sav) biat etmişti.

Vâsile ona, 'Sadece bir şey sormak istiyorum.' deyince o, 'Nedir?' diye sordu.

Vâsile, '(Ölünce sana nasıl muamele edeceği hususunda) Allah hakkındaki

zannın nedir?' dedi.

Ebu'l Esved başıyla 'iyi' anlamına gelen bir işarette bulundu. Bunun üzerine Vâsile dedi ki: 'Müjdeler olsun; zira ben, Allah Resûlü'nün (sav) şöyle

63. bk. 24/Nûr, 31

64. bk. 2/Bakara, 222

65. Müslim, 2759

66. Müslim, 2877

buyurduğunu işittim: ‘Yüce Allah şöyle buyurdu: ‘Ben kulumun beni zannettiği

gibiyim. Benim hakkımda dilediğini düşünsün.’ ’ ” 67

Allah’a karşı hüsn-ü zan; kişinin imanından ve salih amelinden dolayı

Allah’ın (cc) onu zayi etmeyeceğine, ona lütfu ve keremiyle muamele edeceğine inanmasıdır. Allah’ın merhametine tamah etmek, kendini O’na (cc)

emanet etmektir. 68

67. Ahmed, 16016

68. Bazı insanlar bu vb. nasları yanlış anlar, hiçbir amel yapmaksızın yalnızca hüsn-ü zanla kurtulacaklarını zannederler. Oysa kişinin Allah’a (cc) hüsn-ü zan beslemesi için iman ve amel sahibi

olması gerekir. Aksi hâlde, imandan/tevhidden ve salih amelden/sünnetten uzak bir yaşam süren insanın temennisi ona fayda vermez.

“Yahudi ve Hristiyanlar: ‘Biz, Allah’ın çocukları ve sevdikleriyiz.’ der. De ki: ‘(Madem öyle) ne diye

günahlarınızdan dolayı size azap ediyor?’ (Hayır, öyle değil!) Bilakis sizler, O’nun yarattıklarından

birer insansınız. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin

hâkimiyeti/egemenliği Allah’a aittir. Dönüş O’nadır.” (5/Mâide, 18)

“(Kimin hak ya da batıl üzere olduğu, kimin cennete ya da cehenneme gideceği) ne sizin ne de

Ehl-i Kitab’ın temennileriyle olacak iştir. (Bunu belirleyecek olan şudur:) Kim bir kötülük yaparsa

onunla cezalandırılır. Ve kendisi için Allah’ın dışında ne bir dost ne de bir yardımcı bulur. Erkek ve

kadınlardan kim mümin olarak salih ameller yaparsa bunlar, cennete girerler ve kıl kadar da olsa

zulme uğramazlar. Muhsin olarak/Kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışarak yüzünü Allah’a

teslim eden ve hanif olan İbrahim’in milletine uyandan daha güzel bir dine kim sahip olabilir? Ki,

Allah İbrahim’i dost edinmiştir.” (4/Nisâ, 123-125)

Bu yanlış anlamadan olsa gerek, Hattâbî (rh) hadisi şöyle tefsir etmiştir:

“Amellerinizi güzelleştirin ki Allah’a (cc) karşı zannınız güzelleşsin. Kimin ameli güzel olursa (Rabbine olan) zannı da güzel olur. Ameli kötü olanın (Rabbine olan) zannı da kötü olur.” (Avnu’l

Ma’bûd, 3113 No.lu Hadis Şerhi)

Bazı âlimler, Hattâbî’nin (rh) bu yorumunu şaz/genele aykırı kabul eder. (bk. El-Mecmû’, 5/108) Yukarıda okuduğumuz ayetler, bu yorumun sahih olduğunu, belli insanlar için geçerli olduğunu gösterir.

“Bu, sizin Rabbinize karşı beslediğiniz ve sizi helaka sürükleyen zannınızdır. Böylece hüsrana uğrayanlardan oldunuz.” (41/Fussilet, 23)

“Hasan El-Basrî de, ‘Temenniler birtakım kimseleri öyle oyaladı ki, sonunda dünyadan hiçbir haseneleri dahi olmaksızın çekip, gittiler. Buna karşılık bunlardan herhangi bir kimse, ‘Ben, Rabbim

hakkında hüsn-ü zan besliyorum.’ der, halbuki o yalan söylemektedir. Eğer Rabbi hakkında güzel

zan beslemiş olsaydı, güzel amellerde bulunurdu.’ diyerek Yüce Allah’ın, ‘Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz.’ buyruğunu okudu.

Ömer ibni Hattâb da bu ayet-i kerime hakkında şunları söylemektedir: ‘Bunlar masiyetlerin tiryakileri olmuş ve bu masiyetlerden tevbe etmeyip onunla birlikte mağfiret olunacaklarını dillerine

dolamış bir topluluktu. Sonunda dünyadan müflis olarak ayrılıp gittiler.’ Daha sonra Yüce Allah’ın,

‘Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz.’ buyruğunu

okudu.” (Tefsîru’l Kurtubî, 15/328, Fussilet Suresi 23. ayetin tefsiri)

Öyleyse; İman ve amele bağlı hüsn-ü zan sahihtir, kurtuluş vesilelerindendir. Şirk ve masiyetle

birlikte hüsn-ü zan, bir temennidir ve sahibine fayda vermez.

CENÂİZ BABI

33

• Umut ve korku dolu bir kalbe sahip olmak

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ölmek üzere olan bir gencin yanına girdi ve ‘Kendini nasıl

buluyorsun?’ diye sordu. Genç, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a yemin ederim

ki Allah’ın bağışlamasını umuyor günahlarımdan da korkuyorum.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Böyle zamanlarda Allah,

kulun kalbine gelen bu iki şeyden umduğunu kendisine verir korktuğu şeyden

de onu kurtarır.’ ” 69

İstikamet üzere bir kalp havf ve reca, umut ve korku doludur. Zira her

kulun korkması gereken eksikleri ve umut besleyeceği salih amelleri vardır.

Eksiklerine baktıkça korkar; acaba Rabbim beni bağışlar mı, günahlarımı

örter mi, rahmetiyle kuşatır mı?.. Sonra Rabbinin rahmetinin enginliğine

bakar; O’nun (cc) keremini, vaadini, kullarına olan sevgi ve şefkatini hatırlar.

Kalbi umutla dolup taşar. 70

69. Tirmizi, 983

70. Sahih/Dengeli bir kulluğun arkasında üç temel motivasyon kaynağı vardır: Sevgi, korku ve

reca/umut! Allah’a seyreden bir kalp kuşa benzetilecek olursa; sevgi onun başı, korku ve umut

da kanatlarıdır. Kuş başsız yaşayamaz, kanatsız uçamaz. (Benzetme için bk. Medâricu’s Sâlikîn,

1/513)

Aslolan bunların eşit seviyede olmasıdır. Çünkü Allah (cc) kulluğa davet ettiği ayetlerde kullarının

korku ve umut dolu bir kalple kulluk ettiğini beyan etmiştir:

“Yeryüzü (Allah tarafından düzenlenip) ıslah edildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın.

O’na korkarak ve umarak dua edin. Elbette ki Allah’ın rahmeti, muhsinlere/kulluğunu en güzel

şekilde yapmaya çalışanlara pek yakındır.” (7/A’râf, 56)

“Kullarıma haber ver. Şüphesiz ki ben, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr, (kullarına karşı merhametli) Er-Rahîm olanın ta kendisiyim. Ve şüphesiz ki benim azabım, can yakıcı azabın ta kendisidir.” (15/Hicr, 49-50)

“Onlar hayırlarda yarışır, istek ve korkuyla bize dua ederlerdi ve bize karşı huşu/saygı ehli kimselerdi.” (bk. 21/Enbiyâ, 90)

Bu denge bozulduğunda kullukta denge bozulur. Korku üzere bir kulluk Hariciliğin, sevgi üzere

bir kulluk zındıklığın, umut/reca üzere bir kulluk Mürcieliğin kapısını aralar. (bk. Revâiu’t Tefsîr,

2/319-320, Zâriyât Suresi, 56. ayetin tefsiri)

Nasların işaret ettiği kadarıyla aslolan, korku ve umut dengesinin korunmasıdır. Zaten her korku

umuda, her umut da korkuya içkindir. İnsan bir şeyden korkuyorsa; bu, umut ettiği şeyi kaybetmekten kaynaklanır. Bir şeyi umut ediyorsa; bu, onu kaybetmek korkusundan kaynaklanır. Şayet

korkunun içinde umut olmasa “kunut/rahmetten ümit kesme olurdu.” Şayet umut içinde korku

olmasa o “emin/Allah’ın tuzağından emniyet içinde olma” olurdu. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 7/21)

Nasların işaret ettiği bir diğer hakikat; bazı özel durumlarda korkunun umuda, bazı özel durumlarda da umudun korkuya galebe çalacağıdır. Bu durumlar şunlardır: (bk. Er-Recâ, s. 31-37)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

34

• Ölüm hâli: Bu durumda umut korkuya galebe çalar.

Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri sakın Allah’a karşı güzel zan beslemeden ölmesin.” (Müslim, 2877)

Allah Resûlü (sav) ölüm hâlindeki kimsenin hüsn-ü zan içinde olmasını emreder. Bunun amacı; kişinin son ânında salih amellerini hatırlaması ve Allah’ın rahmetini umarak canını teslim etmesidir.

Umulur ki Allah (cc) ona, Allah hakkındaki hüsn-ü zannıyla muamele eder.

“Seleften bir grup, ölüm döşeğinde kendisine rahmet ayetlerinin okunmasını, böylece ruhunu

Allah’ın rahmetine hüsn-ü zan hâlinde teslim etmeyi isterdi. (bk. Şuabu’l Îmân, 1008; Hilyetu’l

Evliyâ, 3/31)

Ölüm döşeğinde İmam Şâfiî’ye (rh) ‘Nasıl sabahladın?’ diye sorulduğunda şu cevabı verir:

‘Dünyadan yolcu, kardeşlerinden ayrılacak, ölüm şarabını içecek, kötü amelleriyle karşılaşacak,

Allah’a varacak bir insan olarak sabaha eriştim. Bilmiyorum; ruhum cennete mi gidecek onu kutlayayım, yoksa cehenneme mi ona başsağlığı dileyeyim. Sonra ağladı ve (irticalen) şu şiiri okudu:

‘Kalbim katılaşıp yollarım daraldığında, umudumu merdiven kıldım affına, gözümü korkuttu

günahım; onu karşılaştırınca affınla, Rabbim, şüphesiz affın büyüktür daha.’ ” (Er-Recâ, s. 32-33)

• Rahmetten ümit kesmek: İnsan rahmetten ümit kestiğinde, umut korkuya galebe çalmalıdır.

“De ki: ‘Ey (çokça günah işleyerek) nefisleri hakkında aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit

kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, (evet,) O (günahları bağışlayan,

örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) ErRahîm’dir.’ ” (39/Zumer, 53)

Şeytan bazı insanları günahlarıyla korkutur. Korku, rahmetten ümit kesmeye kadar gidebilir. Bu

durumda kişi, Allah’ın rahmetini ümit etmeli, böylece haddini aşan korkuyu dengelemelidir.

• İnsanların gaflete düşüp savrulduğu anlarda: Böyle durumlarda korku umuda galebe çalmalıdır. Zira Allah Resûlü (sav) böyle durumlarda korkuyu hatırlatır, sahabeyi uyarırdı.

Ebû Hureyre’den (ra) Ebu’l Kâsım’ın (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Muhammed’in canını elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki, sizler benim bildiklerimi bilseydiniz çok ağlar az gülerdiniz.’’ (Buhari, 6637)

Ebû Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ben sizin görmediklerinizi görüyor işitmediklerinizi işitiyorum. Gökyüzü çatırdadı ve çatırdamakta da haklıydı çünkü gökyüzünde dört parmaklık bir yer kalmamıştı ki secde eder vaziyette

melekler orayı doldurmamış olsun. Vallahi benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız az güler ve çok

ağlardınız, Yataklar üzerinde kadınlardan zevk almaz sokaklara dökülür ve Allah’a yalvarır yakarırdınız.’

(Ebû Zerr devamında şöyle dedi:) ‘Kesilip yok edilen bir ağaç olmayı çok isterdim.’ ” (Tirmizi, 2312;

İbni Mace, 4190)

Bir bilginin toplumu recaya/umuda sevk edip amelde gevşeteceğini gördüğünde o bilgiyi topluma aktarmazdı.

Muâz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, Allah Resûlü (sav) ile birlikte onun Ufeyr adı verilen merkebine binmiştim. Terkisinde giderken bana, ‘Ey Muâz, Allah’ın kulları üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir,

bilir misin?’ diye sordu.

Ben, ‘Allah ve Resûl’ü daha iyi bilir.’ dedim

Allah Resûlü (sav), ‘Allah’ın kulları üzerindeki hakkı, kulların Allah’a ibadet etmeleri ve O’na hiçbir

şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kullarına azap etmemesidir.’ dedi.

Ben bunu duyunca, ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben bunu insanlara müjdeleyeyim mi?’ dedim.

CENÂİZ BABI

35

• Ölümü temenni etmemek

Başına hastalık veya benzeri dünyevi bir musibet gelen insan ölümü temenni etmemelidir. Musibetin yükü altında ezilen insan, ölümü temenni

etmek yerine, Allah Resûlü’nün (sav) öğrettiği şu duayı yapmalıdır:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sakın sizden biriniz kendisine gelip çatan bir zarar ve sıkıntı dolayısıyla ölümü

temenni etmesin. Eğer mutlaka böyle bir şeyi yapacaksa,

O da (sav), ‘Hayır, müjdeleme! Bu müjdeyi duyup tembelliğe düşebilirler.’ buyurdu.” (Buhari, 2856;

Müslim,30)

• İsyan hâlinde: Günah işleyen insanın, korku hâli umuda galebe çalmalıdır. İbni Kayyim (rh) şöyle

der:

“Bu tür insanlar ümit verici metinlere bağlıdır, onlara güvenir ve onlara iki elle bağlanırlar. Ve

eğer günahlardan ve onlarla meşgul olmaktan azarlanırsa size Allah’ın engin rahmet ve mağfiretinden ezberlediklerini sıralarlar. İnsanlardan ümit etmenin ve cahilliğin bu konuda gelen sözleri oldukça tuhaf ve acayiptir. Bazılarının dediği gibi, ‘Eğer kerîm olana geliyorsan, yapabildiğin

kadar çok günah yap!’ Yine bazılarının dediği gibi, ‘ ‘Günahlardan sakının!’ demek, Allah’ın affının

genişliğini bilmemektir.’ Bir başkası da, ‘Günahların terki, Allah’ın mağfiretine cüretkâr olmak ve

onu hafife almaktır.’ dedi.

Muhammed ibni Hazm şöyle dedi: ‘Bu insanlardan bazılarının dualarında şöyle dediklerini gördüm: ‘Allah’ım, hata yapmamaktan sana sığınırım.’

Ve yine bazı cahillerin şöyle söyleyerek aldandıkları gibi: Yüce Allah’ın, ‘Ey insan! El-Kerîm olan

Rabbine karşı seni aldatan şey nedir?’ ayetine ‘Keremi/Cömertliği’ diyerek karşılık veriyorlar. Bazıları burada, aldanan kişiye delilini verdiğini söylüyor; bu, çirkin bir cehalettir. Bilakis onu; Allah ile

aldatan şeytan, kibri, kötülüğü emreden nefsi, hevası ve cehaleti aldatmıştır.

Kerîm olanın sözleriyle O’nu tenzih ederim. Ve O en büyük efendidir. Kendisine itaat edilendir ki

O’na ne hilelere aldanmak ne de hakkının ihmal edilmesi yakışmaz. Demek ki bu aldatan kişilerin

aldatmacaları yersizdir.” (El-Cevâbu’l Kâfî, s. 11-13)

• Allah’ın (cc) azabı ve tuzağından emin olduğunda; korku umuda galebe çalmalıdır. Bazen insan

amellerini gözünde büyütür, amellerine aldanır; Allah’ın rahmet ve hidayetini unutur. Yüce Allah’ın, ameliyle onu ateşe sürükleyebileceğini, ona hidayet ettiği gibi onu saptırabileceğini unutur. Bu, umudun haddi aştığını ve korkuyla dengelenmesi gerektiğini gösterir.

“Yoksa o belde halkı, gece uyurken azabımızın onlara gelmeyeceğinden emin mi oldular? Yoksa

o belde halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken azabımızın onlara gelmeyeceğinden emin mi oldular?

Yoksa onlar, Allah’ın tuzağından emin mi oldular? Hüsrana uğramış olanlardan başkası Allah’ın

tuzağından emin olmaz. (Geçmiş) kavimlerin ardından yeryüzüne vâris olanlara şu gerçek belli

olmadı mı? Şayet biz istesek günahları nedeniyle başlarına türlü sıkıntılar getirir, kalplerini mühürlerdik. Böylece işitmez olurlardı.” (7/A’râf, 97-100)

Bazı âlimler şu tespiti yapmıştır: “Şayet sorarsan korku mu, yoksa umut mu daha faziletlidir? Deriz ki; aç insan için ekmek, susuz için su daha önceliklidir. Açlık ve susuzluk bir arada ve ikisi de

eşitse, eşit miktarda alınır. Korku ve umut ilaç gibidir. Hastalığın durumuna göre verilir. Şayet

kalpte galip olan, Allah’ın azabı ve tuzağından emniyet hâliyse onun için korku önceliklidir. Şayet

galip hâl rahmetten ümit kesmeyse onun için umut önceliklidir.” (Muhtasaru Minhâci’l Kâsidîn,

s. 305-311)

ا ِلٌ◌

ْ◌ َيز

خ ُ◌

اة

◌َ

ف◌َ

و

◌ْ

ت ال◌

◌َ

ن

◌َ

ا اَك◌َ

◌ِنـ إذ

◌ّ

ف◌َ

و

◌َ

ت

◌َ

◌ٌ ا ِيل، و

◌َ رْي

◌ُ خ

◌َ اة

◌َ ي

ح

◌ْ

ت ال◌

◌َ

ن

◌َ

ا اَك◌َ

◌ِنـ هم

◌ْ ي

◌َ حَ

◌ّ اْ

◌ُم

ه

◌ّ

الل

‘Allah’ım, hayat benim için hayırlı olduğu sürece beni hayatta bırak ve eğer ölüm benim için hayırlı ise canımı al.’ desin.” 71

Genelde ağır hastalar (ve zor bir musibetle karşılaşanlar) bir ân önce ölüp kurtulmayı temenni ederler. İslam ise dünyevi bir musibette ölümün temenni edilmesini yasaklar. Kur’ân ve sünnet bütünlüğünde baktığımızda bu yasağın birçok nedeni vardır. Bunlardan derleyebildiklerimiz şunlardır:

– Ölüm istemek insanın kendi aleyhine duası, şerri istemesidir. Bu da insanın aceleciliğinin bir tezahürüdür:

“İnsan hayra dua ettiği gibi, (öfkelenip sıkıldığında beddua ederek) şerre de dua eder. İnsan çok acelecidir.” 72

Yüce Allah, insanın aceleciliğini terbiye etmesini istemiş, ona sabır yolunu göstermiştir.

– Yüce Allah’ın rahmeti gazabını geçmiş, her şeyi kuşatmıştır. Kişi bir hastalık veya bela karşısında zorlanıyorsa, O’nun (cc) rahmetini istemesi daha uygundur.

Alî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Rahatsızlanmıştım ve şöyle dua etmekteyken Allah Resûlü (sav) bana uğramıştı: ‘Allah’ım ecelim geldiyse canımı alarak bana rahatlık ver. Eğer ecelim daha uzaksa beni bu hastalıktan kurtar. Eğer bu benim bir imtihanımsa bana sabır ver.’

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bana, ‘Nasıl dedin?’ dedi. Ben de söylediklerimi tekrarladım. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ayağı ile beni dürttü ve ‘Allah’ım, ona afiyet ver/şifa ver.’ buyurdu. Allah Resûlü’nün (sav) bu duasından sonra bir daha rahatsız olmadım.” 73

– Şayet eceli gelmemişse böyle bir talebin hiçbir anlamı yoktur. Oysa o Allah’tan hayırlı ve uzun ömür isteyecek olsa daha hayırlı olacaktır. Şayet

71. Buhari, 5671; Müslim, 2680

72. 17/İsrâ, 11

73. Tirmizi, 3564

ameli güzelse güzelliğini arttıracak, ameli kötüyse tevbeyle hatasını telafi

edecektir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Hiç kimseyi kendi ameli cennete sokmaz.’

‘Sen de buna dâhil misin ey Allah’ın Resûlü?’ dediler.

Allah Resûlü (sav), ‘Evet, ben de. Allah’ın beni bir lütuf ve bir rahmetle kuşatması müstesna. Bundan dolayı doğruyu araştırıp, doğru işleyiniz. Allah’a yakınlaşmaya çalışınız ve hiçbiriniz sakın ölümü temenni etmesin. Çünkü

(hayatta kalırsa) ya ihsan edici birisidir, belki daha çok hayır elde eder

ya kötülük işleyen birisidir, tevbe etmesi umulur.’ buyurdu.” 74

Ölüm temennisine verilen izin!

İbni Kesîr (rh) konu hakkında varid olan nasları bir araya toplayarak şöyle der:

“Dininde fitneye düşmekten korkuyorsa o zaman ölmeyi isteyebilir. Nitekim Allah (cc), Firavun, sihirbazları dinlerinden döndürmek istediğinde ve öldürmekle tehdit ettiğinde onların şöyle dediklerini nakletmiştir:

‘Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, Müslim olarak canımızı al, dediler.’ 75

Meryem (as) da doğum sancısı onu hurma ağacının altına getirdiğinde, insanların kendisine fuhuş iftirası yapacaklarını bildiğinden, ‘Keşke, bundan

önce ölseydim de unutulup gitseydim!’ 76 demişti. Çünkü kocası olmadığı

hâlde hamile kalmış ve bebek doğurmuştu. Herkes, ‘Bu bebek nasıl onun

olabilir?’ diyecekti. Bu yüzden onu karşıladıklarında ilk söyledikleri söz şu

olmuştu: ‘Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın! Ey Harun’un

kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.’ 77

Fakat Allah (cc) ona bu durumdan çıkış ve kurtuluş yolu yapmış, beşikteki

çocuğu konuşturarak kendisinin Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu söyletmişti.

Bu da büyük bir âyet ve göz kamaştıran parlak bir mucize olmuştu. Allah’ın

salatları ve selamları onun üzerine olsun.” 78

74. Buhari, 5673; Müslim, 2816

75. 7/A’râf,126

76. bk. 19/Meryem, 23

77. 19/Meryem, 27-28

78. İbn-i Kesîr Tefsîri, 5/591, Yûsuf Suresi, 101. ayetin tefsiri

• Hastanın vasiyet bırakması

Hasta ziyaretinin ikinci adabı; hasta ziyareti yapan kişinin, hastaya vasiyet etmeyi hatırlatmasıdır. Buhari ve Müslim’in, Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet ettikleri bir hadiste Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim bir kimsenin vasiyet etmek istediği bir şey olup da bu vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru olmaz.” 79

Allah Resûlü (sav), bir Müslim’in iki gün bile olsa vasiyeti olmadan yaşamasını kabul etmiyor. Öyleyse bu kaideye göre; bir Müslim’in eğer bir vasiyeti varsa mutlaka onu vasiyet etmelidir. Yazılı bir şekilde yanında bulundurması, bunu yapamıyorsa da “Benim vasiyetim budur.” diyerek sözlü bir şekilde birine bildirmesi gerekir. Vasiyeti hatırlatmak ise, “Ey kardeşim, eğer vasiyet etmen gereken bir durum olduğunu düşünüyorsan vasiyetini yaz, vasiyetin yanında hazır bulunsun.” diye tavsiyede bulunmaktır.

Vasiyet konusunu üç kısma ayırabiliriz:

a. Farz Olan Vasiyet

Hiç kimsenin tavsiye etmesine gerek kalmadan, her Müslim’in mutlaka yanında bulundurması gereken vasiyettir. Bu, kul hakkıyla ilgili vasiyetleri kapsar. Örneğin, borçlu olanın aldığı borcu yazdırması gerekir ki hak sahibi kişinin hakkına zarar gelmemiş olsun. “Benim şu kişiye şu kadar borcum var. Borcumu ödeyin.” şeklinde yazdırılan bir vasiyetle borçlu kişi, borcunu ödeyemeden ölse dahi borç verenin hakkına girmemiş olur.

Konuyla ilgili başka bir örnek vermek gerekirse; bir bireyin ailesinden habersiz olarak evini bir derneğe, cemaate veya bir kuruma hibe etmesi durumunda eğer bu durum vasiyetle açıklanmamışsa kişinin ölümüyle, verilen söz -bilgilendirme eksikliğinden ötürü- yerine getirilememiş olur. Bu durum ahde vefasızlıktır. Bununla birlikte kıyamette bunun hesabını, malını hibe ettiği hâlde bu durumla ilgili uyarıda bulunmayan kişi verecektir. Bu sebeple hak taalluk etmişse mutlaka durumu vasiyetle beyan etmemiz

gerekir. Keza adak adama ve yerine getirme konusu da bu başlığın altına giren konulardandır.

79. Buhari, 2738; Müslim, 1627

b. Miras Vasiyeti

Mal sahibinin, malını paylaştırması anlamına gelen bu vasiyet, caiz değildir. Kişinin, malını paylaştırma hakkı yoktur. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki Allah, vârislerden her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan böyle hiçbir vârise vasiyet etmek yoktur.” 80

Nisâ Suresi’ndeki ilgili ayetler 81 gelmeden önce insanlar mallarını taksim edip miras olarak dağıtabiliyorlardı; ancak Nisâ Suresi’nde Allah (cc) mirasları adil ve eşit bir şekilde dağıttıktan sonra hiç kimsenin tüm malını vasiyetle dağıtma hakkı kalmamıştır. Bu şekilde vasiyet bırakmak caiz değildir.

c. Müstehap Olan Vasiyet

Kişinin, ölmeden önce daha fazla ecir kazanmak için malının üçte biriyle hayır ve iyilik yapmasıdır.

İmam Ahmed’in rivayet ettiği bir hadiste Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah, ölüm döşeğinde, amellerinizde bir fazlalık olması için, malınızın üçte birini hasenatınıza ek olarak sadaka vermenize izin vermiştir.” 82

Allah (cc), o son ânda da Müslimlerin ecir alabilmesi için mallarının üçte biriyle hayır yapma hakkı vermiştir.

Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Veda Haccı’nda, ölümle burun buruna geldiğim bir hastalıktan dolayı Resûlullah (sav) beni ziyarete geldi. Kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü, gördüğün gibi hastalığım ağırlaştı, ben mal mülk sahibiyim ve bir kızımdan başka da mirasçım yoktur. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?’ dedim.

‘Hayır.’ buyurdu.

‘Yarısını sadaka olarak dağıtabilir miyim?’ dedim.

80. Ebu Davud, 2870; Tirmizi, 2121

81. bk. 4/Nisâ, 7-8, 11-13, 176

82. Ahmed, 27482; Sunenu Dârekutni, 4289; Musannefu İbni Ebî Şeybe, 30917

'Hayır.' buyurdu ve ben devamında, 'Üçte biri...' dedim.

O ise, 'Aslında üçte biri de çoktur. Şüphesiz senin, mirasçını zengin bırakıp göçmen, insanların yardımıyla geçinen muhtaç birisi olarak bırakmandan daha iyidir. Şüphesiz sen, Allah rızası için yaptığın her harcamadan, hatta hanımının ağzına verdiğin bir lokmadan bile mutlaka ecir alırsın.' buyurdu." 83

Allah (cc), bu hadisle kuluna ömrünün son ânında da iyilik yapma fırsatı vermiş ve malının üçte birini istediği gibi tasadduk edebileceğini açıklamıştır. Böylece kişi, malının üçte birini istediği şekilde vasiyet edebilir.

B. Ölüm Döşeğindeki Hastaya Özel Adaplar

Hastaya yönelik İslami adabın bir kısmı ölüm döşeğinde olan hastaya özeldir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Bir hastanın ölüm döşeğinde (sekerat-muhtedar) olduğu nasıl anlaşılabilir? Bunun iki yolu vardır: İlki, tıp ilminin verilerinden faydalanmaktır. Şayet doktorlar hastanın sekerat hâlinde olduğunu söylüyorsa, doktorların sözüne güvenilir. İkincisi, kişilerin şahsi tecrübesidir. Bazı insanlar izlenimlerine dayanarak yakınlarının vefat edeceğini tahmin edebilirler. 84

• Lailaheillallah telkin etmek

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ölenlerinize 'Lailaheillallah' sözünü telkin ettirin." 85

83. Buhari, 1295, 3936; Müslim, 1628

84. Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Alî ibni Ebî Tâlib, Allah Resûlü'nün vefatıyla sonuçlanan hastalığında O'nun (sav) yanından çıktı.

İnsanlar, 'Ey Ebâ Hasen, Allah Resûlü (sav) nasıl sabahı etti?' diye sordular.

Alî, 'Allah'a hamdolsun, iyileşmiş olarak sabahladı.' dedi.

Abbâs ibni Abdulmuttalib, elinden yakalayarak ona şöyle dedi: 'Allah'a yemin ederim üç gün

sonra sen asanın kölesi olacaksın (bu sözünde yanıldığını anlayacak, mahcup olacaksın). Allah'a

yemin ederim ben Allah Resûlü'nün bu hastalığından iyileşmeden vefat edeceği görüşündeyim. Çünkü ben ölüm esnasında Abdulmuttaliboğullarının yüzlerinin nasıl bir hâl aldığını çok iyi biliyorum. Kalk da beraberce Allah Resûlü'ne (sav) gidelim ve ona bu (yönetim) işinin

kimler arasında olacağını soralım. Eğer bizde olacaksa bunu öğrenmiş oluruz. Bizden başkasının

eline geçecekse bunu da öğrenmiş oluruz. Bizim hakkımızda da tavsiyede bulunur.

Alî şöyle dedi: 'Allah'a yemin ederim eğer biz bunu Allah Resûlü'nden (bize vermesini) isteyecek

olup da o bize onu vermezse ondan sonra insanlar onu bize asla vermeyeceklerdir. Allah'a yemin

ederim ki ben bu işi Allah Resûlü'nden (sav) asla istemeyeceğim.' " (Buhari, 4447)

85. Müslim, 916

Bu telkinin hikmetini Allah Resûlü (sav) şöyle izah eder:

Muâz ibni Cebel'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Kimin son sözü 'Lailaheillallah' olursa o kişi cennete girer." 86

– Ölüm döşeğinde hastaya Lailaheillallah'ı telkin etmek, onun yanında

usulünce Kelime-i Tevhid'i söylemesini istemektir. İslam âlimleri telkin

yapacak kişinin hastayı sıkmaması, daraltmaması gibi tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin, üç defadan fazla telkin etmemelidir, demişlerdir. Tüm bu

tavsiyeler özel bir delile istinad etmez. Bu tarz tavsiyelerin temel delili

"Müslim'in Müslim'e eziyet ve zulmetmesini yasaklayan" naslardır. Zira

ölüm döşeğinde hasta zor durumdadır. Ruhsal ve bedenî sıkıntıları vardır.

Yaşadığı zorluk nedeniyle göğsü daralmış, tahammülü zayıflamıştır. Hâliyle

telkinde ısrar onu iyice daraltıp kötü bir söz söylemesine neden olabilir.

Allah Resûlü (sav) dahi ölüm sekeratında zorlanmış ve yaşadığı zorluğu ifade

etmiştir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah'ın üzerimdeki nimetleri arasında Allah Resûlü'nün, evinde, benim

nöbet günümde, başı göğsümün üstünde ve gerdanımın arasında olduğu hâlde vefat etmesi de vardır. Allah (cc), vefatı esnasında benim tükürüğüm ile onun tükürüğünü bir araya getirmiştir. (Şöyle ki) Abdurrahman elinde misvakla yanıma geldi. Ben de Allah Resûlü'nü (göğsüme) dayamış bulunuyordum. Onun o misvaka baktığını görünce misvakı da çok sevdiğini bildiğimden ötürü 'O misvakı senin için alayım mı?' diye sordum. Başıyla 'Evet.' diye işaret etti. Misvakı aldım. Fakat ona sert geldi. 'Onu biraz yumuşatayım mı?' dedim. Başıyla 'Evet.' diye işaret etti. Ben de ona misvakı yumuşattım. O da misvakı alıp dişleri arasında götürüp getirdi. Önünde deriden yahut ağaçtan yapılmış -şüphe eden, ravi Ömer ibni Saîd'dir- içinde su bulunan bir kap vardı. Elini suya sokarak ellerini yüzüne sürmeye başladı. Bu arada: 'Lâilaheillallah, şüphesiz ölümün sekerâtı vardır.' diyordu.

86. Ebu Davud, 3116

Sonra elini kaldırdı, ruhu kabzedilinceye kadar: 'Allah'ım! Er-Refiku'l A'lâ arasında' demeye koyuldu. Sonunda eli düştü." 87

– Telkin esnasında "Lailaheillallah" demek yeterlidir. "Muhammedun Resûlullah" dedirtmek lüzumlu değildir. Okuduğumuz naslar ve Allah Resûlü'nün (sav) uygulaması Kelime-i Tevhid ile iktifa edildiğini göstermiştir.

– "Lailaheillallah" demeden vefat etmek, bir kusur değildir. Zira önemli olan, kişinin "Lailaheillallah" üzere yaşaması ve son nefesini tevhid üzere vermesidir. Tevhid üzere yaşayan bir insan, tevhid üzere diriltilecektir. Son nefesinde Kelime-i Tevhid'i söylememesi bu gerçeği değiştirmez.

Câbir'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Her kul öldüğü hâl üzere diriltilecektir." 88

Şirk üzere yaşayan bir insan ise şirk üzere diriltilecektir. Şirk koştuğu hâlde Lailaheillallah diyen bir insan, bu sözü hiç söylememiş gibidir. Zira Lailaheillallah; şirki ve şirk koşulan tağutları reddetmek için söylenir. Kişi şirk koşuyor veya tağutlara kulluk ediyorsa, son ânda Lailaheillallah demesinin bir faydası olmaz. Zira o, anlamını ve hakikatini inkâr ettiği bir Lailaheillallah'ı diliyle söylüyordur. Şer'i naslar her Lailaheillallah'ın değil, belli şartları bir araya toplamış Lailaheillallah'ın kişiye fayda vereceğini göstermiştir:

Muâz ibni Cebel’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben bir seferinde Nebi’nin (sav) terkisine binmiştim. Benimle onun arasında semerin arka tarafındaki ağacından başka bir şey yoktu.

Allah Resûlü (sav), ‘Ey Muâz!’ diye seslendi.

Ben, ‘Buyur, ey Allah’ın Resûlü! Emrine hazırım.’ dedim.

Sonra bir süre yoluna devam etti. Arkasından, ‘Ey Muâz!’ buyurdu.

Ben, ‘Buyur, ey Allah’ın Resûlü! Emrini bekliyorum.’ dedim.

Daha sonra yine bir süre yol aldı. Arkasından, ‘Ey Muâz!’ buyurdu.

Ben, ‘Buyur, ey Allah’ın Resûlü! Emrini bekliyorum.’ dedim.

87. Buhari, 4449; Müslim, 2191

88. Müslim, 2878

O (sav), ‘Allah’ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?’ dedi.

Ben, ‘Allah ve Resûl’ü daha iyi bilir.’ dedim.

O (sav) şöyle buyurdu: ‘Allah’ın kulları üzerindeki hakkı, ona hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet etmeleridir.’

Bir süre daha yol gitti. Sonra, ‘Ey Muâz ibni Cebel!’ dedi.

Ben, ‘Buyur, ey Allah’ın Resûlü! Emirlerini bekliyorum.’ dedim.

O (sav), ‘Peki, eğer bu işi yaptıkları takdirde kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?’ dedi.

Ben, ‘Allah ve Resûl’ü en iyi bilendir.’ dedim.

O da (sav), ‘(O takdirde) kulların Allah üzerindeki hakkı onlara azap etmemesidir.’ buyurdu.” 89

Târık ibni Eşyem’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim ‘Lailaheillallah’ der ve Allah’tan başka ibadet edilenleri reddederse o kimsenin malı ve kanı haram olur. Hesabı da Allah’a aittir.” 90

Osmân ibni Affân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim Allah’tan başka ilah olmadığını bildiği hâl üzere ölürse cennete girer.” 91

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim Allah’ın Resûlü olduğuma şehadet ederim. Şüphe etmeksizin bu iki şehadet ile Allah’ın huzuruna çıkan her kul mutlaka cennete girer.” 92

89. Buhari, 5967; Müslim, 30

90. Müslim, 23

91. Müslim, 26

92. Müslim, 27

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir keresinde, ‘Ey Allah’ın Resûlü, Kıyamet Günü’nde senin şefaatin en ziyade kime olacak?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘Ey Ebû Hureyre! Hadis (bellemek) için sende gördüğüm hırsa binaen, bu hadisi senden evvel kimsenin bana sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet Günü’nde halk içinde şefaatime en ziyade mazhar olacak kimse kalbinden ve gönlünden halis ve samimi olarak ‘Lailaheillallah’ diyen kimsedir.’ buyurdu.” 93

İtbân ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Şüphesiz Allah, kendi rızasını gözeterek Lailaheillallah diyen kimseye ateşi haram kılmıştır.’ buyurdu.” 94

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nefsimi elinde tutan Allah’a yemin ederim ki hiçbiriniz beni anne babasından ve çoluk çocuğundan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.” 95

Kişi bu naslarda zikredilen şartları yerine getirerek Lailaheillallah der ve bunun üzerine ölürse Müslim’dir.

Buna göre;

– Son nefese dek “La” inancına sadık kalmak gerekir. Kendisine ibadet edilen tağutları, onlara kulluk edenleri ve kulluk biçimlerini reddetmek ve onlardan uzak durmak şarttır.

– Uluhiyeti yalnızca Allah’a ispat eden “illallah” imanına sadık kalmak gerekir. Hiçbir şeyi O’na (cc) ortak koşmadan, hanif bir mümin olarak hayatı, ölümü, tüm ibadetleri Allah’a adamak gerekir.
– Kelime-i Tevhid’in delalet ettiği anlama yakinen inanmak ve son nefese kadar şüpheye düşmeden bu inanç üzere sebat etmek gerekir.
– Bu kelimeyi son nefese dek ihlas ve doğruluktan ayrılmadan, samimiyeti koruyarak söylemek gerekir.
93. Buhari, 6570
94. Buhari, 425; Müslim, 33
95. Buhari, 14

– Son nefesi verene dek safımızı doğru seçmek; Allah’ın (cc), Resûl’ünün (sav) ve müminlerin safında yer almak; Allah’a savaş açan tağutlardan, onlara kulluk eden müşriklerden, İslam dışında bir dine intisab eden cümle küfür ehlinden berî olmak ve bu hâl üzere ölmek gerekir.
– İlim ve yakin üzere söylediğimiz Kelime-i Tevhid’in gerektirdiği amelleri bilmek ve son nefese kadar salih amellerle Allah’a (cc) kulluk etmek, Allah’a ve Resûl’üne (sav) itaat etmek gerekir. 96
• Son ânda iman etmek!
Yüce Allah, bir kural koymuştur:
“Allah’ın (kabul edeceğine söz vererek) üstlendiği tevbe, bilmeden günah işleyen, sonra çabucak tevbe edenler içindir. Bunların tevbesini Allah kabul eder. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir. (Tevbe etmeksizin) günah işleyip duran, onlardan birine ölüm gelip çatınca da: ‘Şimdi tevbe ettim.’ diyenlerin ve kâfir olarak can verenlerin tevbesi yoktur. Bunlara can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.” 97
Ölüm gelinceye dek tevbe kapısı açıktır. Kişi şirkten tevbe eder ve Yüce Allah’ın açtığı kapıdan girerse Müslim olur. Ölümle yüzleşen insanın ise tevbe etse dahi tevbesi geçersizdir.
“İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve askerleri azgınlık ve düşmanlıkla

onları takibe koyuldu. Nihayet boğulma hâli onu yakalayıverince: ‘İsrailoğullarının inandığı (gibi) O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah olmadığına inandım. Ve ben Müslimlerdenim/şirki terk ederek tevhidle (Allah’a) yönelen kullardanım.’ demişti. (Demek) şimdi ha! (Oysa) daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun. Bugün bedenini kurtaracağız ki sonradan gelenlere ibret olasın. Şüphesiz ki, insanların büyük çoğunluğu ayetlerimizden gafildir.” 98

“Nihayet onlardan birine ölüm geldiği zaman der ki: ‘Rabbim! Beni geri çevir. Umulur ki geride bıraktığım hayatımda salih amel yaparım.’ Asla! Bu, onun

96. Lailaheillallah, s. 181-182

97. 4/Nisâ, 17-18

98. 10/Yûnus, 90-92

söylediği (boş) bir sözdür. Ve onların önünde, diriltilecekleri güne kadar (kalacakları) berzah vardır.” 99

Kişinin ölümle yüzleşmesi; ölüm meleğiyle karşılaşması, kesin olarak öleceğini anlamasıdır. Allah Resûlü’nün ifadesiyle “canın boğazda gargara yapması”, yani can çekişmektir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, kulunun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder.” 100

Bu durum gerçekleşmeden tevbe eden insan, ölüm döşeğinde de olsa İslam’ı sahihtir. Zira Allah Resûlü (sav) son ânlarında iman etsinler diye biri müşrik, biri münafık biri de Yahudi üç kişiyi ziyaret etmiştir. Hiç şüphesiz bu ziyaretlerin amacı onları İslam’a davet etmek, son ânlarında dahi olsa Allah’a yönelmelerini sağlamaktır.

El-Museyyeb ibni Hazn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Tâlib’in ölümü yaklaşınca Allah Resûlü (sav) onun yanına geldi. Etrafında Ebû Cehil’in ve Abdullah ibni Ebî Umeyye ibni Muğîre’nin bulunduğunu gördü.

Allah Resûlü (sav) Ebû Tâlib’e, ‘Ey amcacığım! Lailaheillallah de! Bu kelimeyi söyle ki onun sayesinde senin için Allah katında şahit (şefaatçi) olayım.’ dedi.

Ebû Cehil ve Abdullah ibni Ebî Umeyye, ‘Ey Ebû Tâlib! Abdulmuttâlib’in dininden yüz mü çeviriyorsun?’ dediler.

Allah Resûlü (sav) amcasına bu kelimeyi söylemesini teklif ettikçe onlar da söyledikleri sözü tekrarladılar. Ebû Tâlib onlara son olarak, ‘Abdülmuttalib’in dini üzere.’ dedi ve ‘Lailaheillallah’ demekten sakındı.

Allah Resûlü (sav), ‘Vallahi, bana yasaklanmadığı sürece ben senin için istiğfar edeceğim.’ dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah, Ebû Tâlib hakkında şu ayeti indirdi:

99. 23/Mu’minûn, 99-100

100. Tirmizi, 3537; İbni Mace, 4253

‘Alevli ateşin ehli oldukları netleştikten sonra, akraba dahi olsalar, Nebi’nin ve müminlerin müşrikler için (Allah’tan) bağışlanma talep etmeleri söz konusu olamaz.’ 101 ” 102

Usâme ibni Zeyd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Abdullah ibni Ubey’i ölümüne sebep olan hastalığı sırasında, ziyarete gitti. Yanına girince onda (bulunan) ölümü (alametlerini) tanıdı ve ‘Ben seni Yahudileri sevmekten menetmemiş miydim?’ buyurdu.

İbni Ubey de, ‘Sus! Sa’d ibni Zurâre onlara buğzetti de ne oldu?’ diye cevap verdi.

Abdullah ibni Ubey ölünce oğlu, Nebi’ye (sav) gelip, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Abdullah ibni Ubey öldü. Gömleğini bana verir misin? Onu onunla kefenleyeyim?’ dedi. Allah Resûlü de (sav) gömleğini çıkarıp ona verdi.” 103 104

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) hizmet eden Yahudi bir çocuk vardı. Bu çocuk hastalandı. Nebi (sav) onu ziyaret etti, baş ucunda oturdu. Çocuğa, ‘Müslim ol!’ dedi. Çocuk yanında duran babasına baktı. Babası ona, ‘Ebû Kâsım’a itaat et.’ dedi. Bunun üzerine çocuk Müslim oldu. Nebi (sav) çocuğun yanından çıktı ve şöyle dedi: ‘Onu ateşten (cehennemden) kurtaran Allah’a hamdolsun.’ ” 105

Allah Resûlü’nün (sav) üç farklı durumdaki insana üç farkı üslupla İslam’ı arz ettiğini görüyoruz: Amcası Ebû Tâlib’e, “Lailaheillallah de!” diyor. Zira amcası Kelime-i Tevhid’i reddeden, şirki din edinmiş müşriklerdendi. Bu

kelimeyi telaffuz etmesi, onun, dininden teberri ettiğini ve Allah Resûlü'nün (sav) getirdiği tevhidi kabul edeceğini gösterecekti. Münafık olan Abdullah ibni Ubey'e ise, "Yahudileri sevmekten seni menediyordum." dedi. Ne demektir bu? Abdullah ibni Ubey zaten Lailaheillallah demiş, -zahiren- putlara ibadeti terk etmişti. Onun sorunu; hayatın her alanına müdahale eden İslami

101. 9/Tevbe, 113

102. Buhari, 1360; Müslim, 24

103. Ebu Davud, 3094

104. Kıssanın aslı Buhari, 1366; Müslim, 2400 No.lu hadistir. Buhari ve Müslim rivayetinde, Abdullah ibni Ubey'i ziyaret yoktur.

105. Buhari, 1356

yasalardı. Yani İslam nizamıydı. O, kimi dost kimi düşman edineceğini dinin değil menfaatin, maslahatın, güç dengelerinin, kısacası iktisadi ve siyasi ilişkilerin belirlemesini istiyordu. Diliyle söylediği Lailaheillallah'ın kendisine fayda vermemesinin nedeni buydu. Allah Resûlü (sav), Yahudilere olan sevgisini hatırlatarak onu tevbeye davet etmiş oldu. Yahudiye ise, "İslam ol/teslim ol!" dedi. Zira Yahudiler zaten Lailaheillallah'ı söyler. Onların sorunu Allah Resûlü'nün risaletiyle, yani Allah katında tek geçerli din olan İslam'ın son Nebi'si ve şeriatıylaydı. Allah Resûlü (sav), onu Yahudilikten teberri edip İslam olmaya davet etti.

Buradan şunu anlarız: Son ânda iman edecek kişinin ne dediğinden ziyade, neyi terk edip neyi kabul ettiği önemlidir. Şirki terk edip tevhidi kabul eden insan, can boğaza gelmemişse Müslim'dir. Şirk hâlinde Lailaheillallah diyen, Lailaheillallah'ın şirkle bir arada olabileceğine inanan insan, son ânında Lailaheillallah dese de faydasızdır. Zira o Allah'ın indirdiği Kelime-i Tevhid'i değil, içini kendi doldurduğu muharref bir Kelime-i Tevhid'i söylüyordur. 106

• Ölüm döşeğindeki hastanın yüzü kıbleye çevrilir mi?

Racih olan; ölüm döşeğindeki hastanın nasıl rahat ediyorsa öyle yatırılmasıdır. Şayet kendisi kıbleye dönük yatmak istiyorsa yatırılır. Aksi hâlde kıbleye döndürmek için zorlanmaz.

Ebû Katâde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Medine’ye geldiği zaman Berâ’ ibni Ma’rûr’u sordu. Dediler ki, ‘O

vefat etti. Malının üçte birini sizin için bırakmayı ve öleceği vakit yüzünün

kıbleye çevirilmesini vasiyet etti.’

106. Yukarıda mezkûr usul anlaşıldığı takdirde, konu hakkında varid olan ve zahiren zıt olduğu

düşünülen naslar daha iyi anlaşılır. Örneğin Yûnus’un (as) kavmi ile ilgili şu ayet:

“Yunus’un kavmi dışında, (azap geldiğinde) iman edip de imanı kendisine fayda sağlayan bir

kavim olsaydı ya! Onlar iman ettiklerinde, dünya hayatında rezil eden azabı onlardan kaldırdık.

Ve belli bir süreye kadar faydalanmalarına imkân verdik.” (10/Yûnus, 98)

Bu ayette onların imanının kabul edilmesini yukarıdaki usule dayanarak iki şekilde anlayabiliriz.

• Onlar iman ettiğinde henüz can boğaza gelmemiş ve ölümle yüzleşmemişlerdi. Bunun için Allah

(cc) onların tevbesini kabul etti. (bk. El-Muharreru’l Vecîz, 1/1471, Yûnus Suresi 98. ayetin tefsiri)

• Onlar samimi bir şekilde tevbe ettiler. Allah (cc) onlarda gördüğü samimiyetle, son ânda da olsa

tevbelerini kabul etti. (bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi’t Tefsîr, 3/499-501, Yûnus Suresi 98.

ayetin tefsiri) Yani onlar son anda yanlışlarından samimiyetle pişman olmuş ve Allah’a dönmüşlerdir.

CENÂİZ BABI

49

Allah Resûlü (sav), ‘Fıtrata isabet etmiş. Bana bıraktığı üçte birlik payı onun

çocuklarına geri verdim.’ buyurdu. Ardından onun cenaze namazını kıldı

ve şöyle dua etti: ‘Allah’ım! Onu bağışla, ona merhamet et ve onu cennetine

sok. Ki, bunu yaptın.’ ” 107

Berâ’ ibni Ma’rûr (ra) kendi talebiyle kıbleye çevrilmiştir. 108

107. El-Mustedrek, 1305

108. Bir grup ilim adamı, hastanın kıbleye yönlendirilmesinin icmayla müstehap olduğunu söylemişlerdir. (bk. El-Mecmû’, 5/116-117) Ancak bu icma iddiası problemlidir. Kitap boyunca birçok

yerde işaret ettiğimiz gibi, olur olmaz her konuda icma iddiasında bulunulmuş ve icmaya olan/

olması gereken güven fukaha eliyle sarsılmıştır. Zira bir âlimin icma naklettiği bu hususta bir

diğer âlim ihtilaf nakletmiştir. (bk. El-Muğnî, 2/334-337, 1494 No.lu Mesele) Bir başka âlim ise

bunun bidat olduğunu nakletmiştir. (bk. Bidâyetü'l Müctehid, 1/435) Buna ek olarak;

• Allah Resûlü'nün (sav) ve Raşid Halifelerin her birinin ölüm ânı tüm detaylarıyla bize nakledilmiştir. Hiçbiri ölüm döşeğinde kıbleye döndürülmek istememiştir. Allah Resûlü (sav), Âişe Annemizin

(r.anha) kucağında, başı gökyüzüne bakar vaziyette vefat etmiştir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah'ın üzerimdeki nimetleri arasında Allah Resûlü'nün, evinde, benim nöbet günümde, başı

göğsümün üstünde ve gerdanımın arasında olduğu hâlde vefat etmesi de vardır. Allah vefatı

esnasında benim tükürüğüm ile onun tükürüğünü bir araya getirmiştir. (Şöyle ki) Abdurrahman

elinde misvakla yanıma geldi. Ben de Allah Resûlü'nü (göğsüme) dayamış bulunuyordum. Onun

o misvaka baktığını görünce misvakı da çok sevdiğini bildiğimden ötürü 'O misvakı senin için

alayım mı?' diye sordum. Başıyla 'Evet.' diye işaret etti. Misvakı aldım. Fakat ona sert geldi. 'Onu

biraz yumuşatayım mı?' dedim. Başıyla 'Evet.' diye işaret etti. Ben de ona misvakı yumuşattım. O

da misvakı alıp dişleri arasında götürüp getirdi. Önünde deriden yahut ağaçtan yapılmış -şüphe

eden, ravi Ömer ibni Saîd'dir- içinde su bulunan bir kap vardı. Elini suya sokarak ellerini yüzüne sürmeye başladı. Bu arada, 'Lâilaheillallah, şüphesiz ki ölümün sekerâtı vardır.' diyordu. Sonra

elini kaldırdı, ruhu kabzedilinceye kadar: 'Allah'ım! Er-Refiku'l A'lâ arasında' demeye koyuldu. Sonunda eli düştü." (Buhari, 4449; Müslim, 2191)

Şayet iddia edildiği gibi (bk. El-Muğnî, 2/55, 1494 No.lu Mesele) bu, bilinen ve yaygın bir sünnet

olmuş olsa, Allah Resûlü kıbleye çevrilirdi.

• Bir grup âlim, Ka'be'nin, ölü ve dirilerin kıblesi olduğuna dair nasları delil almışlardır.

Umeyr ibni Katâde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam, Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü, büyük günahlar nelerdir?’ diye sordu. Allah

Resûlü (sav) dokuz büyük günaha ilave olarak şunu söyledi: ‘Müslim anne ve babaya karşı gelmek,

hayattayken de ölüyken de kıbleniz olan Ka’be’nin hürmetini çiğnemek.’ ” (Ebu Davud, 2875)

Burada kasıt, ölmüş olanların kabirde kıbleye yöneltilmesidir. Bu, uygulanagelen bir sünnettir.

Ölüm döşeğindeki hastayla bir ilgisi yoktur. (bk. Neylu’l Evtâr, 1367 No.lu Hadis Şerhi)

• Bir grup âlim, ölüm döşeğinde kıbleye dönmek isteyen imamların amelini delil almıştır. Ata,

Nehaî, Mâlik, Medine ehli, Evzai ve Şam ehlinin bunun müstehap gördüğünü nakletmişlerdir.

(bk. El-Muğnî, 2/336, 1494 No.lu Mesele) İbni Kudâme’nin (rh) İmam Mâlik’ten nakli yanlış olsa

gerektir. Kendisi de Mâlikî olan İbni Ruşd (rh) İmam Mâlik’ten tam zıt bir görüş nakletmiştir. (bk.

Bidâyetü’l Müctehid, 1/435) Buna mukabil Sâid ibni’l Museyyeb (rh) ve Mâlik (rh) bu uygulamayı

sünnete aykırı bulmuştur.

Sonuç olarak; konu ihtilaflıdır. Konu hakkında sabit bir icma yoktur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

50

• Ölüm döşeğindeki hastanın başında Kur’ân/Yâsîn okunur mu?

İslam şeriatının yasakladığı yerler hariç 109 her yerde Kur’ân okunabilir. Zira

Kur’ân Allah’ın (cc) kelamıdır; rahmet, bereket ve sekinet kaynağıdır. Hâliyle

toplantıda, evde, işte, yolda ve bir hasta başında Kur’ân okunmasında bir

beis yoktur.

Ancak Yâsîn Suresi gibi belli bir sureyi İslami bir emir veya Nebevi bir sünnet gibi telakki edip okumak -Allah en doğrusunu bilir- yanlıştır. Sünnetler

sahih ve sarih delillerle sabit olur. Bir surenin sünnet olarak hasta başında

okunacağına dair bir delil yoktur. Günümüzde Yâsîn, Fâtiha gibi surelerin

hasta başında sünnet olarak telakki edilerek okunması yanlıştır. Çünkü;

– Hasta başında Kur’ân okumak sünnet olarak telakki edilmektedir. Dahası,

İslam diniyle hiçbir ilgisi olmayanlar dahi, bir yakınları ölüm döşeğinde

olunca, Kur’ân okuyacak bir hoca(!) arayışına çıkmaktadır.

– Bu uygulama, yukarıda zikrettiğimiz bir çok sünneti ilga etmiş, unutulmasına neden olmuştur.

– Kur’ân Allah’ın (cc) anayasasıdır; hayata yön versin, toplumu var eden

kurumları düzenlesin, ana başvuru kaynağı olsun diye indirilmiştir. Bu vb.

uygulamalar, Kur’ân’ı anlaşılmadan, Arapçası okunan bir dua/şifa kitabına

çevirmiştir. Aynı anlayış mezarlıklarda Kur’ân okuyarak, Kur’ân’ı tamamen

hayatın dışına itmiş, hasta ve cenaze başında okunan mistik bir metne indirgemiştir.

– Bir ömür Kur’ân’dan yüz çeviren, Kur’ân’a savaş açan ve Kur’ân ahkâmını

iptal eden Allah düşmanları başında dahi Kur’ân okunur olmuştur. Âdeta

Kur’ân, kendisine meydan okuyarak yaşayanların meşrulaştırıcısı, son nefeste günah çıkarıcısı olmuştur. 110

109. İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), (vefat ettiği rahatsızlığında) cemaat Ebû Bekir’in arkasında namaz için saf tuttuğu sırada evinin perdesini açtı ve ‘Ey insanlar! Şu biline ki, peygamberlik müjdelerinden geriye,

Müslimlerin gördüğü veya Müslim’e gösterilen salih (doğru) rüyadan başka bir şey kalmamıştır.

Dikkat edin! Rükûda ve secdede iken Kur’ân okumam bana yasaklanmıştır. Rükûda Yüce Allah’ı tazim ediniz (Allah’ı yücelten ifadeler söyleyiniz.) Bilhassa secdede dua etmeye gayret ediniz. Çünkü (secde) duanızın kabul olunması için en uygun hâldir.’ buyurdu.” (Müslim, 479)

110. Bazı âlimler ölüm döşeğindeki hasta başında Yâsîn Suresi okumanın müstehap olduğuna

hükmetmiştir. Delil olarak şu nakli almışlardır:

CENÂİZ BABI

51

Ma’kil ibni Yesâr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ölülerinizin üzerine Yâsîn okuyun.” (Ebu Davud, 3121; İbni Mace, 1448)

Bu rivayet sened ve metin yönünden zayıftır. Delil olmaz. Şöyle ki;

• İsnadında yer alan Ebû Osmân ve babası meçhuldür. İsnadda meçhul ravilerin varlığı zayıflık

sebebidir. (bk. Telhîsu’l Habîr, 2/212-213)

• İsnadda idtırab vardır. Zira bazen Ebû Osmân direkt Ma’kil’den nakletmiş, babasını düşürmüştür. (bk. age.)

• Rivayet bazen Allah Resûlü’ne (sav) nispet edilmiş (merfu), bazen Suleymân Et-Teymî sözü olarak

(mevkuf) aktarılmıştır. (bk. age.)

(Bu vb. rivayetlerin hasen veya sahih olduğunda ısrarcı olanlar için bk. İ’lâu’s Sunen, 8/209-210,

2193 No.lu Rivayet. Bunlara verilen detaylı cevaplar için ise bk. El-Kavlu’l Mubîn, s. 13-21)

• Bize göre bu rivayetin metninde sorun vardır. Zira bu metin Allah Resûlü’nün (sav) fiilî sünnetine

aykırıdır. Bugün biz onun (sav) ölüm döşeğinde hasta yatan birçok insanı ziyaret ettiğini biliyoruz.

Hastalara yaptığı duaları, rukyeyi ve hasta başında verdiği nasihatleri biliyoruz. Bu rivayetlerin

hiçbirinde onun Yâsîn Suresi okuduğuna şahit olmuyoruz. Örneğin;

− Ölüm döşeğinde Ebû Seleme’yi ziyaret etmiş, vefatına kadar yanında durmuş ve Yâsîn veya

başka bir sure okumamıştır. (bk. Müslim, 920)

− İslam’a davet için ölüm döşeğindeki Yahudi çocuğu ziyaret etmiş, çocuk İslam’ı kabul etmiştir.

Allah Resûlü (sav) onun başında Yâsîn Suresi okumamıştır. (bk. Buhari, 1356)

− Ben-i Neccar’dan Ensâri bir sahabiyi ziyaret etmiş, yalnızca Lailaheillallah’ı telkin etmiş ve başında Yâsîn okumamıştır. (bk. Ahmed, 12543)

− Hendek Günü yaralanan Sa’d ibni Muâz (ra) için mescidde çadır yaptırmış, neredeyse şehit olana dek her gün ziyaret etmiş, tedavisiyle bizzat ilgilenmiştir. Hiçbir ziyaretinde Yâsîn veya Kur’ân

okumamıştır. (bk. Buhari, 4122; Müslim, 1769)

− Ölüm döşeğinde torununu ziyaret etmiş, hüzünden gözleri yaşarmış, çocuğun çırpınışlarından

müteessir olmuştur. Buna rağmen Kur’ân okumamıştır. (bk. Buhari, 1284; Müslim 923)

• Metnin bir diğer sorunu “ölüden” kastedilenin ne olduğudur.

− Cumhurun görüşü metinde geçen ölüden kastın ölüm döşeğindeki hasta olduğu yönündedir.

Bir grup âlim ise, lafız ölü hakkındadır, ölüm döşeğindekine hamledilmesi için delil lazım, derler.

(bk. Neylu’l Evtâr, 1369 No.lu Hadis Şerhi)

− Bir grup âlim de ölüden kastın kalbî ölü, yani gaflet ve cehalet ehli olduğunu iddia eder. (bk.

Bid’at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 465, Alîyyu’l Kârî’den naklen)

Buna binaen Yâsîn’in okunacağı ölünün hangi ölü olduğunda kapalılık vardır.

• Bazı âlimler, İmam Ahmed’in (rh) müsnedinde “şeyhlerden” naklettiği şu rivayetle istidlalde bulunmuşlardır:

Safvân ibni Amr’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ölüm döşeğindeki Ğudayf ibni El-Hâris Es-Sumâlî’nin sancıları artınca yanında bulunan şeyhlerden nakledildiğine göre Ğudayf onlara, ‘Aranızda Yâsîn Suresini okuyabilecek biri var mı?’ diye

sordu. Aralarından Sâlih ibni Şurayh Es-Sekûnî okumaya başlayıp 40. ayete ulaştığında Ğudayf

vefat etti. Bu esnada şeyhler şöyle söylüyordu: ‘Yâsîn suresi ölüm döşeğindeki kişinin yanında

okunursa ölümü hafif olur.’

Ravi şöyle dedi: ‘Îsâ ibni’l Muammer de İbni Ma’bed’in başında ‘Yâsîn Suresi’ okumuştu.” (Ahmed,

16969)

Bu, şer’i bir delil değil, bir dönemde yaşayan bir grup insanın uygulamasıdır. Rivayetin isnadı

sahih veya hasen olsa dahi, tüm ümmeti bağlayıcı şer’i bir delil olmaz. Kaldı ki İmam Ahmed’den

isnadsız nakledilen bu söz (yani Yâsîn’in ölüm sekeratını hafifleteceği), Allah Resûlü’ne isnad edi-

İnsan Ne Zaman Ölü Kabul Edilir?

Ölüm, biyolojik bir hadise, Yüce Allah’ın varlığına ve birliğine işaret eden

bir ayettir. Ölüm olayının şer’i hukuka bakan yönleri vardır. Zira bir insanın gömülmesi, mirasının taksimi, eşinin iddet sürecinin başlaması, (caiz

görenler nezdinde) organ nakli… gibi işlemler kişinin ölümüne bağlıdır.

İslam hukuku açısından ölüm, ölüme giden süreç ve hakiki ölüm olmak

üzere iki kısımdır. Ölüme giden süreç, ölümün alametleridir. Kişinin ölüm

sürecine girdiği kabul edilir, ancak hakiki anlamda ölü kabul edilmez. Ölüm

sekeratı -günümüzde beyin ölümü- ölüm sürecinin başladığını gösteren

alametlerdir, ölümün kendisi değildir. Hakiki ölüm; ruhun bedenden ayrılması, vücutta hiçbir canlılık emaresinin kalmamasıdır. Bir diğer ifadeyle

solunum, kalp atışı ve kan dolaşımının sonlanmasıdır. Bu durumdaki biri

hakiki ölüdür ve ölüme tabi olan tüm hükümler ona uygulanır. Günümüzde

tıbbi imkânların gelişmesi vesilesiyle, bir insanın öldüğü kesinlik derecesinde

bilgiyle (kat'i ilim) bilinebilir. Kesin bilgi elde etmenin mümkün olmadığı ortamlarda acele etmemek, hayat belirtisi göstermeyen kişinin ölmüş

olduğundan emin olmak gerekir. Zira bu durumda hayat kesin, ölüm ise

zannidir. Yakin ile sabit olan, şek/şüphe ile yok sayılmaz. 111 İslam âlimleri

bu durumda acele etmemeyi, ölümden emin olmayı tavsiye etmişlerdir.

lerek rivayet edilmiştir. Ancak isnadında Mervân ibni Sâlim vardır. Bu ravi "metruk/terkedilmiş"

"munkeru'l hadis", "yalancıdır, hadis uydurur" gibi en ağır lafızlarla cerhedilmiştir. (bk. Tehzîbu't

Tehzîb, 6/222-223, 7766 No.lu Ravi) Anlaşıldığı kadarıyla isnadı bu olan rivayet bir örfe dönüşmüş

ve yaygınlaşmıştır. Zira İbni Kayyîm (rh) gibi bir âlim bile, "Bu eski ve yeni insanların âdetidir." (bk.

Kitâbu'r Rûh, s. 26) diyerek, uygulamayı amelin meşruiyetine delil kabul etmiştir. Daha ilginci "Bu

hadiste kastedilen ölene değil, ölüm döşeğinde olana Yâsîn okumaktır. Zira sahabe bu hadisten, ölene Yâsîn okumanın gereğini anlasaydı bu emri ihlal etmez, ölülerin/kabrin başında Yâsîn

okurlardı." mealinde bir tespitte bulunmuştur.

Ancak hemen bir sayfa önce verdiği "Ensâr'dan biri ölünce kabrine gider, Yâsîn okurlardı." mealindeki nakille çelişkiye düşmüştür. Bu meselede "sahih" bir nas bulunmadığından çelişkilerin

olması normaldir.

• Yâsîn okumanın selefin uygulaması olduğu iddiası isabetli değildir. Zira selef dönemine en yakın meşhur fıkıh imamı Mâlik'tir (rh). O, Medine ehlinin ameline verdiği önemle meşhurdur. Buna

rağmen ölüm döşeğindeki hasta başında Yâsîn okunmasına "sünnet diye yapıldığı takdirde" karşı

çıkmıştır. (bk. Şerhu'r Risâle, 1/82; El-Câmiu li Mesâili'l Mudevvene, 3/1061; Şerhu Muhtasari Halîl,

2/136-137) Daha önce belirttiğimiz gibi şeriatın yasaklamadığı her yerde Kur'ân okunabilir. Ancak "bir sünnet olarak ölüm döşeğindeki hasta başında Kur'ân okumak" sabit olmamıştır.

111. bk. El-Eşbâh ve’n Nezâir, Suyûtî, s. 50

CENÂİZ BABI

53

İmam Şâfiî (rh) şöyle der:

“Bir kişi öldüğünde ailesinin onu gasletmekte acele etmemesini tercih ederim. Çünkü o kişi bayılmış olabilir. Ölmek üzere olan kişinin yakınları o kişide ölümün bilinen belirtileri henüz tezahür etmemiş olmasına rağmen o kişinin ölmüş olduğu zehabına kapılabilir. Ölümün belirtileri ise bacakların yukarı kalkmamış bir halde tam manasıyla gevşemesi, dirseklerin tamamen boşalması ve diğer ölüm alametleridir.” 112

Ölümden emin olmak için şunlara dikkat edilmesini tavsiye ederler:

– Nefesin durması

– Kalbin atmaması

– Ayakların kendini salması, dik durmasının mümkün olmaması

– Ellerin bilekten sarkması

– Şakakların içe doğru çekilmesi, çökmesi

– Burnun eğilmesi, yamulması

– Yüz derisinin uzaması

– Dudakların kapanmayacak şekilde açılması

– Bedenin soğuması

– Yumurtalıkların çekilmesi 113

Yıldırım çarpması, savaş korkusu, parçalıyıcı hayvan korkusu, yüksekten düşme… gibi âni ölümlerde kimisi bir gün, kimisi üç gün, kimisi de emin olacak kadar beklemeyi tavsiye etmiştir. 114

Mevcut tıp bilgisi ise ölüm alameti olarak şu durumları zikreder:

“Ölüm Alametleri

Ölüm, temel vücut fonksiyonları olarak kabul edilen merkezi sinir sistemi, solunum ve dolaşım fonksiyonlarının geri dönüşümsüz olarak kaybıdır.

112. El-Umm, 1/313

113. bk. Ahkâmu’l Cenâiz, Saîd El-Kahtânî, s. 208-209

114. bk. El-Muğnî, 2/337, 1495. Mesele

Ölümün gerçekleşip gerçekleşmediği, hekimin aşağıdaki muayeneleri yapması ile anlaşılır.

– Dolaşım Sistemi Muayenesi

Nabız ve tansiyon ölçülür. Stetoskop ile kalp sesleri tüm odaklardan dinlenir,

nabızlar kontrol edilir. Olanaklar el veriyorsa elektrokardiyogram (EKG)

cihazı ile kalpte elektriksel aktivite bulunup bulunmadığı tespit edilmeye

çalışılır. Dolaşımın olup olmadığını anlamak için parmak iple bağlanarak

parmak ucundaki morarmanın gözlemlendiği parmak testi de yapılabilir.

– Solunum Sistemi Muayenesi

Stetoskop ile solunum sesleri duyulmaya çalışılır. Dikkatlice göğüs hareketlerinin varlığı araştırılır. Ağız ve burundan, solunumun buharı kontrol

edilmelidir.

– Merkezi Sinir Sistemi Muayenesi

Hareketsizlik, ağrılı uyaranlara yanıt ve özellikle beyin sapı olmak üzere

tüm refleksler kontrol edilir.” 115

Beyin ölümü hakiki ölüm müdür?

Beyin ölümü hakiki ölüm değil, ölüm sürecinin başladığını gösteren bir

alamettir. Tüm vücut fonksiyonları durmadıkça kişiye şer’i anlamda ölü

denmez ve ölüme bağlı hükümler uygulanmaz. Zira hayat fonksiyonları

devam eden bir insan hayattadır, ölü muamelesi yapılamaz. 116

115. Sever, M., Yazıcı, H., Ecder, T., (2021). Dahili-Cerrahi-Adli ‘Acil’ler El Kitabı. (6. Baskı). Nobel Tıp

Kitapevleri. İstanbul. ss: 521-522.

116. Beyin ölümünün ölümün kendisi mi, yoksa ölümün başlangıcı mı olduğu -kısmen- tıpçılar

ve İslam âliBeyin ölümünün ölümün kendisi mi, yoksa ölümün başlangıcı mı olduğu -kısmentıpçılar ve İslam âlimleri arasında ihtilaflıdır. İhtilafın semeresi şudur: Beyin ölümünü hakiki ölüm

kabul edenler, solunum ve kalp atışı cihazlarla sürdürülse bile kişiyi ölü kabul etmektedir. Bu durumdaki kişiye bir ölüymüş gibi muamele etmekte ve defnetmektedir. Beyin ölümünü ölümün

başlangıcı kabul edenler ise tüm vücut fonksiyonları duruncaya dek beklemek gerektiğine, bu

durumdaki insanı sekeratta gibi kabul etmek gerektiğine inanırlar. Fıkhi tartışmanın anlaşılması

için beyin ölümüne bağlı bazı meselelerin anlaşılması gerekmektedir.

1. Beyin Ölümüyle Kastedilen Nedir?

Beynin bazı kısımları şunlardır:

• Hatırlamaya, duyguları hissetmeye, ihsasa, düşünmeye yarayan kısım,

• Vücutta dengeyi sağlayan kısım,

• Solunum ve kan dolaşımına hükmeden kısım.

Beyin ölümünden kastedilen; beyin, beyin sapı ve serebellumun tamamının geri dönüşümsüz

olarak aktivitelerini yitirmesidir. Kişinin cihaz yardımı olmaksızın solunumu olmamasıdır. (bk. Echizetu'l İn'âş ve Hakîkatu'l Vefâti beyne'l Fukahâi ve'l Etibbâ, s. 4)

İlk iki kısım fonksiyonlarını yitirdiğinde bitkisel hayat söz konusu olur. Nadiren de olsa yıllar sonra

uyananlar bitkisel hayattaki insanlardır. Müslim/Müslime tabiblerden elde ettiğim şifahi bilgilere

göre; tıp bilgisinden uzak insanlar bitkisel yaşamla beyin ölümünü karıştırmaktadır. Buna bağlı

olarak uzun süre bilincini kaybetmiş, cihaza bağlı yaşayan hastaların iyileşmesini 'beyin ölümü

teşhisi konduktan sonra' iyileşti olarak algılamaktadır. Oysa nadiren görülen bu tip hastalar, beyin sapı ölümü gerçekleşmemiş, bitkisel hayattaki hastalardır.

2. Beyin Ölümüyle İlgili Kısa Tarihçe

"Ölüm ve Beyin Ölümü

Ölüm tarihsel süreçte yıllarca 'kalp atımlarının olmayışı ve solunumun durması' olarak tanımlandı. Nitekim teknolojik ve tıbbi gelişmeler ile birlikte 1950'li yılların sonunda yoğun bakım üniteleri kuruldu ve solunum cihazları üretildi. Kendiliğinden solunumu olmayan hastaların solunum

fonksiyonları, yapay cihazlarla desteklenmesiyle birlikte, geleneksel tanımdaki 'solunum durması' maddesi pasifleşmiş oldu. Çünkü hastalar yapay solunum cihazlarıyla solutuluyor ve cihaz

yardımıyla da olsa solunum devam ediyordu. Kalbin işlevleri de ilaçlarla desteklenebilir oldu. Bu

durum da ölüm kriterlerinin tekrar gözden geçirilmesine sebebiyet verdi.

Sonuçta mantıksal ya da tıbbi çıkarımlara göre, makina desteği var olduğu sürece solunum sürdürülebilecekti. Peki ‘kendiliğinden nefes almayan ve kendi hâline bırakıldığında ölecek’ hastalara verilen bu tıbbi destek nereye kadar sürecekti ve kişi ne zaman ‘ölü’ kabul edilecekti?

Kendi solunumu olmayan, solunum cihazlarıyla yoğun bakımlarda solutulan hastalarda ölüm

kriterleri belirlenmeye çalışıldı. 1959 yılında solunum cihazı desteğinde yaşamakta olan bir grup

hastada ‘Le coma depasse (komanın ötesi)’ tanımı yapıldı.

1960’lı yılların başında organ nakli uygulamaları hız kazandı, gelişmeye başladı. Bunun neticesinde, beyin ölümü kavramı da gündeme geldi. Buna göre her koma hâlindeki hastaya ölüm eşdeğeri olan ‘beyin ölümü’ denilemezdi. Bu sebeple organlar da baz alınarak 1960’lı yıllarda beyin

ölümünü tanımlamak için ‘Harvard Kriterleri’ belirlendi. Günümüzde kullanılan beyin ölümü tanı

kriterlerinin ilk temelleri bu şekilde atılmış oldu.” (bk. Mollaret P, Goulon M. Le coma dépassé. Rev

Neurol 1959; 101: 3-15)

Ölüm sürecinde beyin ölümü gerçekleşse dahi dışarıdan tıbbi destekle organlar, doku seviyesinde canlılığını bir süre koruyabiliyor. Bu süre de organ nakli açısından önem kazanmıştır.

3. Beyin Ölümüne Nasıl Hükmedilir?

Beyin ölümü

Beyin ölümü; bilinç kapasitesinin, beyin sapı reflekslerinin ve bağımsız nefes alma yeteneğinin

kaybıyla birlikte tepkisiz bir koma hâli olarak tanımlanır. Bir başka ifadeyle beyin işlevinin tam ve

kalıcı şekilde kaybıdır. (Greer DM, Shemie SD, Lewis A, Torrance S, Varelas P, Goldenberg FD, Bernat JL, Souter M, Topcuoglu MA, Alexandrov AW, Baldisseri M, Bleck T, Citerio G, Dawson R, Hoppe A, Jacobe S, Manara A, Nakagawa TA, Pope TM, Silvester W, Thomson D, Al Rahma H, Badenes

R, Baker AJ, Cerny V, Chang C, Chang TR, Gnedovskaya E, Han MK, Honeybul S, Jimenez E, Kuroda

Y, Liu G, Mallick UK, Marquevich V, Mejia-Mantilla J, Piradov M, Quayyum S, Shrestha GS, Su YY,

Timmons SD, Teitelbaum J, Videtta W, Zirpe K, Sung G. Determination of Brain Death/Death by

Neurologic Criteria: The World Brain Death Project. JAMA. 2020 Sep 15;324(11):1078-1097.)

Beyin ölümü denilebilmesi için, bazı şartların sağlanması gerekir.

Beyin ölümü ihtimali olduğu değerlendirilip muayene yapılması için sağlanması gereken ön

şartlar:

• Beyin ölümüne yol açmış hastalığın kesin olarak bilinmesi gerekir.

• Tüm diğer olasılıklar dışlanmalı. ilaç zehirlenme şüphesi varsa ilacın etkisinin vücuttan kaybolacağı beş yarılanma süresi beklenmelidir.

• Nörogörüntülemede şiddetli serebral ödem ve beyin sapı herniasyonu saptanması gerekir.

• Görüntüleme cihazlarıyla kanıtlanmış şekilde hastada geri dönüşü olmayan ağır yapısal beyin

hasarı olmalı.

• Beyin hasarına yol açan sürecin kesin bir tedavisi olmamalı veya tüm tedavi girişimlerine yanıt

alınamaması durumu olmalı.

• Kan basıncı değerleri 100 mmHg üzerinde olmalıdır. Daha düşük olması durumunda ilaç desteğiyle yükseltilmesi gerekir.

• Santral vücut sıcaklığı 24 ila 72 saat boyunca 36 °C'nin üzerinde olmalıdır.

• Hastada metabolik bozukluklar olmamalıdır. Şayet böyle bir durum varsa düzeltilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca beyin kanlanmasını bozacak haricî bir patoloji olmaması gerekir.

• Hasta, hiçbir anestezik ilacın etkisinde olmamalıdır. Ağrı kesici ilaçlarınsa bilinç düzeyini etkilemeyecek miktarda olması gerekmektedir.

• Beynin oksijensiz kaldığı durumlarda beyin ölümü tanısı için muayene hemen yapılmamalıdır,

yanıltıcı olacaktır. En az yirmi dört saat beklenmelidir. (bk. Greer DM, Shemie SD, Lewis A, Torrance S, Varelas P, Goldenberg FD, Bernat JL, Souter M, Topcuoglu MA, Alexandrov AW, Baldisseri M,

Bleck T, Citerio G, Dawson R, Hoppe A, Jacobe S, Manara A, Nakagawa TA, Pope TM, Silvester W,

Thomson D, Al Rahma H, Badenes R, Baker AJ, Cerny V, Chang C, Chang TR, Gnedovskaya E, Han

MK, Honeybul S, Jimenez E, Kuroda Y, Liu G, Mallick UK, Marquevich V, Mejia-Mantilla J, Piradov M,

Quayyum S, Shrestha GS, Su YY, Timmons SD, Teitelbaum J, Videtta W, Zirpe K, Sung G. Determination of Brain Death/Death by Neurologic Criteria: The World Brain Death Project. JAMA. 2020 Sep

15;324(11):1078-1097. Ayrıca bk. Türk Nöroloji Derneği, Beyin Ölümü Kılavuzu, 2014)

Beyin ölümünün gerçekleştiğini gösteren üç temel bulgu vardır ve şu sekiz maddeyle açıklanır:

• Rahatsız edici görsel, işitsel ve dokunsal uyarılar dâhil en üst dış uyaranlara rağmen uyarılma veya

farkındalık bulgusu yoktur.

• Her iki göz bebeği de orta büyüklüktedir veya genişlemiştir ve ışığa tepki vermez.

• Hastada kornea (korneanın dışına dokunulduğunda gözün kapanması), okülosefalik (bozuk olması; hastanın başının sağa sola çevrilirken gözlerin aynı konumu korumaması ve gözün başın çevrildiği yöne dönmesi) ve okülovestibüler refleksler (Gözler açık tutularak dış kulak yoluna yaklaşık

50 ml buzlu su şırınga edilir. Beyinsapı sağlamsa gözler yavaşça uyarılan kulağa doğru sapar. Aksi

hâlde gözlerde bir hareket görülmez.) yoktur.

• Yüze yapılan ağrı verici uyarıya karşın yüz hareketi yoktur.

• Çift taraflı arka öğürme refleksi (yutak arkasına dokunulduğunda öğürme hissi) yoktur.

• Soluk borusuna doğru ilerletilen hortum nedeniyle öksürük yoktur.

• Uzuvlara yapılan ağrılı uyaranlara tepki yoktur.

• Pozitif apne testi (Testin yapılışı çok detaylı olmakla beraber amacı hastanın kendiliğinden solunum/nefes alma çabasının olup olmadığına bakılması durumudur. Hasta kendiliğinden nefes almıyorsa, bu durum solunum makinesinde gözlenir ve kan değerlerine bakılır. Kandaki karbondioksit

seviyesinin 60 olmasına ya da test öncesine göre 20 mmHg artış olmasına rağmen solunum cihazında nefes alma bulgusu yoksa hastada beyin ölümü gerçekleşmiş denilir.) (bk. Greer DM, Shemie

SD, Lewis A, Torrance S, Varelas P, Goldenberg FD, Bernat JL, Souter M, Topcuoglu MA, Alexandrov

AW, Baldisseri M, Bleck T, Citerio G, Dawson R, Hoppe A, Jacobe S, Manara A, Nakagawa TA, Pope

TM, Silvester W, Thomson D, Al Rahma H, Badenes R, Baker AJ, Cerny V, Chang C, Chang TR, Gnedovskaya E, Han MK, Honeybul S, Jimenez E, Kuroda Y, Liu G, Mallick UK, Marquevich V, Mejia-Mantilla

J, Piradov M, Quayyum S, Shrestha GS, Su YY, Timmons SD, Teitelbaum J, Videtta W, Zirpe K, Sung G.

Determination of Brain Death/Death by Neurologic Criteria: The World Brain Death Project. JAMA.

2020 Sep 15;324(11):1078-1097.)

CENÂİZ BABI

57

Bu üç madde beyin ölümü gerçekleştiğinde ortaya çıkan bulgulardır. Hastalarda bu bulguların

olup olmadığı ve dolayısıyla “Beyin ölümü gerçekleşmiş mi?” sorusunun cevabı aranır.

Ön şartların amacı, yalancı bir beyin ölümü ihtimalini ortadan kaldırmak için beyin ölümü taklidi

yapabilecek durumları tespit edip dışlamaktır. Böylece gerçekten beyin ölümü gerçekleşti mi

yoksa beyin ölümü gibi görünen başka bir durum mu var sorusu cevabını bulur.

Üç temel bulgu ise, beyin ölümünden şüphelenilen hastalarda beyin ölümünün gerçekleşip gerçekleşmediğini, sonuçtan nedene giderek anlamaya çalışan kriterleri kapsar. Eğer kişide beyin

ölümü gerçekleşmiş ise hekimlerin, hastada bu 3 maddeyi bulması gerekir. Bu üç madde bir

hastada varlık göstermiyorsa bu hastada beyin ölümü gerçekleşti denmez; net tanı koyabilmek

için ek tetkiklere gidilir. (bk. Greer DM, Shemie SD, Lewis A, Torrance S, Varelas P, Goldenberg

FD, Bernat JL, Souter M, Topcuoglu MA, Alexandrov AW, Baldisseri M, Bleck T, Citerio G, Dawson

R, Hoppe A, Jacobe S, Manara A, Nakagawa TA, Pope TM, Silvester W, Thomson D, Al Rahma H,

Badenes R, Baker AJ, Cerny V, Chang C, Chang TR, Gnedovskaya E, Han MK, Honeybul S, Jimenez

E, Kuroda Y, Liu G, Mallick UK, Marquevich V, Mejia-Mantilla J, Piradov M, Quayyum S, Shrestha

GS, Su YY, Timmons SD, Teitelbaum J, Videtta W, Zirpe K, Sung G. Determination of Brain Death/

Death by Neurologic Criteria: The World Brain Death Project. JAMA. 2020 Sep 15;324(11):1078-

1097.)

Bu kriterleri sağlayan bir hastada ek olarak bekleme gözlem süresinin dolması gerekir.

Peki, beyin ölümü kriterlerini sağlayan bir hastada neden bekleniyor ve ne kadar süre beklenecek? Beyin ölümü temel bulguları saptandıktan sonra, bu bulguların geri dönüşü olmayan bir

şekilde kalıcı olduğunun da saptanması için bekleme süresi kriteri getirilmiştir. Yukarıda tespit

edilen beyin ölümü bulgularının, belirlenen bekleme süresi sonunda değişmediğini tespit/ispat

gerekir. Bekleme süresinin ne kadar olacağı henüz üzerinde ittifak edilmemiş ihtilaflı konulardandır.

Belirlenen Bekleme Süresi:

İki aydan küçük bebeklerde kırk sekiz saat,

İki ay ila bir yaş arası çocuklarda yirmi dört saat,

Bir yaş ve üzeri çocuklarda ve yetişkinlerde on iki saat,

Beynin oksijensiz kaldığı (Hipoksik durumlar ve kardiyopulmoner resüsitasyon uygulama sonrası) durumlarda yirmi dört saat beklenir. (bk. Türk Nöroloji Derneği, Beyin Ölümü Kılavuzu, 2020)

Beyin ölümü koma farkı

Koma hâli ölümle eş değer değildir. Koma hâli beyin ölümü anlamına da gelmez. Koma, beyin

ölümü tanısı konulurken aranan kriterlerden bir tanesidir. Her koma hâlinde olan hastaya beyin ölümü tanısı konulmaz. Öncelikle koma nedeni araştırılır ve tedavi edilebilir nedenler tedavi

edilir. Zira koma hâlindeki bazı hastalar tedavi ile normal hayata dönebilirler. Beyin ölümü tanısındaki koma hâliyse, tedaviye cevap vermeyen veya hâlihazırda tedavisi bulunmayan, beyin

hasarına sebebiyet veren, kalıcı ve ilerleyici bozulmayı içeren koma hâlidir.

Bu sebeple her koma hâline beyin ölümü denilmez. Beyin ölümü denilmesi için başka birçok

kriter aranmaktadır. Beyin ölümü tanısında solunumu da içeren sekiz maddelik ön şartlar vardır,

bu ön şartların bulunduğu hastalarda üç tane beyin ölümü sonuç bulguları aranır. Beyin ölümü

bulgularına rastlanan hastalarda iki adet yardımcı test yapılır. Yardımcı testlerin amacı, beyin kan

akımının olmadığından ve beynin elektriksel de dâhil hiçbir fonksiyonunu yapmadığından emin

olunmasıdır. Desteklenen hastalarda yardımcı testlerle, ölüm kararından önce bir süre beklenir.

12-48 saat arasında değişen bekleme süresinin amacı yukarıda açıklanan birçok aşamalı testlerle

saptanan beyin ölümü temel bulgularının geri dönüşümsüzlük kriterini sağlamasıdır. Bekleme

süresinin sonunda bu bulguların değişmediği gösterilir ve bulguların kalıcı olduğuna karar ve-

rilir. Artık bu aşamada beyin ölümü tanısı kesinleşir ve beyin ölümü tanısı konulan hastalarda

yaşama geri dönme beklenmez.

4. Fıkhi Açıdan Beyin Ölümü Tartışmaları

Üzerine şer'i ahkâm bina edildiği için, fukaha, beyin ölümü konusunu tartışmıştır. Ulema konseyleri ve uluslararası fıkıh komisyonlarının da dâhil olduğu geniş bir tartışma grubu oluşmuştur.

(bk. El-Mevtu'd Dîmâğî ve'l Âsaru'l Muhtelifu fîhâ, Dr. Saîd ibni Mubârek Dahîl El-İklibî; El-Mevtu'd

Dimâğî ve Tekyîfihu'ş Şer'î, Dr. Daîc Bathî Duhaylân El-Muteyrî; Echizetu'l İn'âş ve Hakîkatu'l Vefât

beyne'l Fukahâi ve'l Etibbâ, Dr.Bekr ibni Abdullah Ebû Zeyd; El-Mevsûatu't Tıbbiyeti'l Fıkhiyye

ve'n Nevâzilu'l Asriyye, 2/36-61) Tüm bu tartışmaların güzel bir özeti olan Dr. Mesud Sabri'nin

derlemesini paylaşacağım:

"Fıkhi Açıdan Beyin Ölümü

Fukaha, beyin ölümüne yönelik görüş serdederken iki mesele üzerinde yoğunlaşır. Bu meselelerden ilki beyin ölümünün hakiki ölüm olup olmadığı meselesiyken, ikincisi yaşam destek ünitesinin kaldırılmasıdır.

Birinci Mesele: Beyin Ölümü Hakiki Ölüm müdür?

Muasır fukaha, beyin ölümünün insan hayatı için hakiki ölüm olarak tanımlanabilmesi noktasında ihtilaf etmişlerdir.

Birinci Görüş: Beyin Ölümü Hayatın Sonu Değildir

Bu görüş Suudi Arabistan Âlimler Konseyi ve İslam Âlemi Birliği (er-Râbitatu'l Alemi'l-İslamî) İslam

Fıkhı Cemiyeti (Mecmau'l-Fıkhi'l-İslâmî) kararıdır. Abdulaziz bin Bâz, Dr. Abdullah bin Amr Nasîf,

Dr. Bekr Ebû Zeyd, Şeyh Abdullah Bessâm, Dr. Salih el-Fevzân, Şeyh Muhammed es-Sebîl, Şeyh

Muhammed Mahmud es-Savvâf, Şeyh Ebu'l Hasen en-Nedvî, Şeyh Muhammed Reşîd Kabbânî,

Şeyh Muhammed Şâzeli en-Neyfer, Şeyh Ebubekr Havemi, Dr. Ahmed Fehmi Ebû Sunne, Şeyh

Muhammed el-Habib bin Havce, Şeyh Muhammed Sâlim bin Abdu'd-Dûd, Kuveyt Vakıflar ve

İslami İşler Bakanlığı'nda bu karar ile fetva veren Talal Ömer Bafekih, Şeyh Muhammed el-Muhtar

es-Selâmî, Şeyh Bedr el-Mütevellî Abdulbasit, Abdulkâdir el-Amârî, Dr. Tevfik al-Vâî gibi alimlerin bu kararda imzası bulunmaktadır. (Heyetu Kibâri'l-Ulema (Büyük Alîmler Konseyi), 181 no'lu

karar, 12.4.1417 h.; İslam Alemi Birliği (er-Râbitatu'l Âlemi'l-İslâmî) İslam Fıkhı Cemiyeti'nin (Mecmau'l-Fıkhi'l-İslâmi) kuruluşunun onuncu yılında Mekke'de aldığı kararlar, s. 21, 24.2.1408 h.; Mecelletu'l-Fıkhi'l-İslâmî, III/2; Şeyh Muhtâr es-Selâmî, 'Meta Tentehi el-Hayâtu', Mecelletu'l-Fıkhı'l'

İslâmî, 3/22, s. 628; eş-Şeyh Bedr el-Mutevellî Abdulbâsit, 'Nihâyetu'l-Hayâti'l-İnsâniyye fi Nazari'l-İslâmi', Mecelletu'l-Fıkhil-İslami, 3. sayı, II/720; Abdulkâdir el-Amâri, 'Nihâyetu'l Hayâti'l İnsâniyye', Mecelletu'l Fıkhi'l-İslâmî, 3. sayı, II/720; Tevfik el-Vâî', 'Hakîkatu'l-Mevt ve'l-Hayâ fi'l-Kur'ân

ve'l-Ahkâmi'ş-Şer'iyye', Mecelletu'l Fıkhi'l-İslâmî, 3. sayı, II/710.)

İkinci Görüş: Beyin Ölümü Hayatın Sonudur

Bu karar, İslam Konferans Örgütü'ne bağlı İslam Fıkıh Cemiyeti'nin kararıdır. Dr. Muhammed Nam

Yâsin ve Şeyh Muhammed bin Cebir bu görüşü desteklemektedir. (Mecelletu 'l Fıkhi-l-İslâm'î, 3.

sayı, II/809 ve 4. sayı,1/462; 'Nihâyetu' l- Hayâti'l İnsâniyye fi Dav'i İctihâdâti'l-Ulemâi'l-Muslimîn',

Mecallatu Mecmai'l -Fıkhi'l- İslâmî, 3. sayı, II /657; İslam Alemi Birliği (er-Râbitatu'l Âlemi'l- İslâmî)

İslam Fıkhı Cemiyeti'nin (Mecmau'l -Fıkhi'l- İslâmî) kararları, s. 22, 24.2.1408 h.

Üçüncü Görüş: Beyin Ölümü Hayatın Sonudur ve Hayatın Sonu Değildir Görüşlerinin Ortası

Eğer bir kişinin beyin ölümü gerçekleşirse hayatı arkada bırakmış olur ve o kişinin üzerine ölüm

ahkâmı cereyan eder. Ama kişinin hayati organları işlevini sürdürdüğü müddetçe o kişinin ölü

olduğuna hükmedilmez. Bu, Islam Tibbı Konferansı ve Dr. Muhammed Süleyman el-Eşkar'ın görüşüdür. (Mecelletu Mecmai'l-Fıkhil-İslâmî, 3. sayı, 2/809.)

Birinci Görüşü Savunanların Delilleri

Birinci Delil: Kaide: Şekk ile Yakin Zail Olmaz (bk. Suyûtî, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, s. 77)

1. Yakin olan hayattır, şekk olan ise ölümdür. Yakin olan hayat şek olan ölüm ile zail olmaz. Her

ne şekilde olursa olsun, hayatın varlığına delalet eden kalp atımı ve nefes alımı gibi durumlar

mevcut ise hayat zail olmaz.

2. Tabipler ruhun bedenden çıkışını doğrulamıyorlar ve beyin ölümünü nihai bir ölüm olarak

tanımlamıyorlar.

İkinci Delil: Kaide: Bir Şeyin Bulunduğu Hal Üzere Kalması Asıldır (bk. İbn Nüceym-el-Hanefî,

-el-Eşbâh ve'n-Nezâir, 1/57)

Aslolan hayattır. Bedenin işlevleri beyin haricinde durmamıştır. Aksine beyin ölümü halinde insan hayatı değişik veçhelerden idamesini sürdürmektedir. Mesela idrar yapma, vücut sıcaklığında degişikliğin görülmesi, kalpte çarpıntı ve belirgin hareketlerin bulunması, kan basıncının inip

çıkabilmesi gibi vücudun birçok organı fonksiyon göstermektedir.

Üçüncü Delil: Fukahaya Göre Ölümün Alametleri Yakini Bilgi Üzerine Bina Edilir

İmam Şâfiî el-Umm kitabında der ki: 'Bir kişi öldüğünde ailesinin onu gasletmekte acele etmemesini tercih ederim. Çünkü o kişi bayılmış olabilir. Ölmek üzere olan kişinin yakınları o kişide

ölümün bilinen belirtileri henüz tezahür etmemiş olmasına rağmen o kişinin ölmüş olduğu zehabına kapılabilir. Ölümün belirtileri ise bacakların yukarı kalkmamış bir halde tam manasıyla

gevşemesi, dirseklerin tamamen boşalması ve diğer ölüm alametleridir.' (İmam Muhammed bin

İdris eş-Şâfiî, el-Umm, 1/313)

Dördüncü Delil: Makâsıd-ı Şeria'daki Nefsi Koruma İlkesi

Şeriatın asıllarından birisi de, tüm şeriatların üzerinde ittifak ettiği zaruri maslahatların muhafaza

edilmesidir. Nefsin korunması da bunlardan birisidir. Buradan hareketle duyu alımının işlevsiz

kalması ya da soluk alıp vermenin durması gibi durumların, hayatın sonlandığını göstermediği

görüşünü savunurlar.

İkinci Görüşü Savunanların Delilleri

Bu görüşü savunanlar birkaç durumu göz önüne almaktadırlar. Bunlardan önemlileri şunlardır;

1. İnsan hayatı mevcudiyet ve ademiyet olarak beyin ile irtibatlıdır. Hayatın sonunun sınırını

belirlemek zann-ı galibe dayanmaktadır. Modern bilimin ulaştığı nokta itibarıyla beyin fonksiyonlarının tamamıyla geri dönüşümsüz olarak sonlanması bazı şekkleri içeriyor olabilir. Ama, bu

konudaki ilmi hükümler, emareler ve deliller yoluyla ulaşılan zann-ı galip mesabesindedir. Bu delilden yola çıkarak insan hayatı beyin ölümüyle son bulur demek mümkündür. (Mecelletu'l-Fıkhi'l-İslamî, 3. Sayı, II/641-655.)

2. Fukaha, kesilen hayvanın hareket etmesini onun tam anlamıyla hayata sahip olduğunu gösteren bir delil olarak itibara almaz. Bu durumun bir benzeri taammüden adam öldürmedeki

tetâbu' (peşpeşelik, ardısallık) meselesinde de vardır. Bir kişi, başka birine saldırsa ve sonra başka

biri gelip yine saldırılan kişiye saldırsa, bu durumda katil kim olur? Fukaha yukarıdaki durumun

cevabını mağdur kişinin haline göre verir. Eğer saldırılan kişinin görme, konuşma gibi tüm yetileri ve istemli tüm hareketleri geri dönüşümsüz bir şekilde kaybolmuşsa suçu işleyen ilk saldıran

kişidir, diğerine tazir cezası verilir.' (Mecelletu Mecmai'l-Fıkhi'l-İslamî, 3. sayı, II/644.)

3. Bu meseleyi konunun uzmanlarına (ehl-i zikr) sormak gerekir. Tabipler beyin ölümünün nihai

ölüm anlamına geldiğini söylemektedirler.

4. Ruh bedene beyin vasıtasıyla hükmeder. Eğer beyindeki en önemli kısım olan beyin sapı fonksiyonunu kaybederse ruhun beden üzerindeki kontrolü sona erer, ruh bedenden çıkar ve Azrail

ruhu kabzeder.

Üçüncü Görüş: Beyin ölümü tam bir ölüm veya tam bir hayat değildir

Bu görüş Kuveyt'teki İslam Tıbbı Kongresi'nin ve Dr. Muhammed Süleyman el-Eşkar'ın savunduğu görüştür. ('el-Hayatu'l-Insâniyye Bidâyetuha ve Nihâyetuha fi'l- Mefhûmi'l-İslamiyye'. Tavsiyyâtu Mu'temeri't-Tibbi'l -İslâmî bi'l-Kuveyt (Kuveyt İslam Tıbbı Konferansı Bildirgesi), Kuveyt,

1405 h; bkz. Mecelletu’l-Fıkhi’l-İslami, 32/731-732; Muhammed Süleyman el-Eşkar, ‘Nihâyetu’l-Hayâ’, Mecelletu Mecmai’l-Fıkhi’l-İslâmî, 3. sayı, II/671.)

Bu görüşün gerektirdiği üzere beyin ölümü gerçekleşmiş bir kişiye bazı ölüm hükümleri tatbik

edilir. Kişinin diğer organları da fonksiyonlarını yitirene dek diğer geri kalan ölüm hükümleri ise

tatbik edilmez. Bu görüş diğer ilk iki görüşü toplar bir nitelik taşımaktadır.” (Hayat Ne Zaman

Başlar, Ne Zaman Biter? s. 201-221 özetle)

Deriz ki: Fıkhi açıdan bakıldığında beyin ölümünü hakiki ölüm kabul etmek olanaksızdır. Beyin

ölümü daha ziyade ölümün habercisi, ölüme girilen yolu gösterir. Bundan yıllar önce tıp, suni

solunum ve suni kalbi bilmiyordu. Daha sonra Allah’ın (cc) ufukta ve nefislerde yarattığı ayetleri

keşfiyle cihazla solunum ve kalp atışını öğrendi. Cihazla solunum ve kalbi çalıştırmayı bilmeden

“ölü” hükmü verdiği insanların, cihaz yardımıyla yaşadığını gördü. Bugün beyin sapı ölümü gerçekleşen insanın da yarın beyin nakli ve suni cihazlarla yaşamayacağını bilmiyoruz. Şayet böyle

bir gelişme olursa, bugün “kesin ölü” dediklerimize yarın “kesin canlı” diyeceğiz. Bu nedenle beyin ölümü hakiki ölüm değil, bugünkü bilgilerimizle hakiki ölüme giden sürecin başlangıcıdır.

Bir diğer mesele her tıbbi hüküm şer’i hüküm değildir. Fıkıh, tıptan faydalanır; ancak tıbbın kabullerini şer’i usullerin önüne geçirmez. Daha önce temas ettiğimiz gibi tıbbın kabul etmediği

zannı, İslam, yakin yerine geçen zan olarak kabul eder. (bk. 1/365. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.) Burada da tıbbın yakin kabul ettiğini, İslam zan kabul eder. Farklılığın

nedeni İslam’ın şer’i hükümleri bina ettiği asıllarda ruh, maneviyat, ahiret, insanların durumu/

şartları gibi etkenleri dikkate alması; tıbbın bu sayılanların hiçbirini dikkate almamasıdır. Allah

(cc) en doğrusunu bilir.

5. Yaşam Ünitesinin Kaldırılması

Beyin ölümü gerçekleşmiş ve yaşam ünitesine bağlı hasta, sekerat hâlinde kabul edilir. Bu durumda bir hastanın yaşam ünitesinden koparılması caiz midir? Fıkhi açıdan bakıldığında yaşam

ünitesine bağlı insanın iki durumu vardır:

• Tedavi amaçlı yaşam ünitesine bağlı hastalar: Bunların yaşam ünitesinden koparılması caiz değildir. Çünkü bu durum tedaviyi aksatacak, hastaya zarar verecektir.

• Beyin ölümü gerçekleşmiş hastanın yaşam ünitesinden koparılması: Cumhur-u fukaha; yeterli

sayıda tabibin hastanın dönüşü olmayan ölüm yoluna girdiğini söylemesi durumunda yaşam

ünitesinden koparılacağını söylemiştir. Zira bu durumda, yaşam ünitesi tedavi amaçlı değildir.

Yalnızca kalp atış süresini uzatmak içindir. Bunun ne hastaya ne de diğer insanlara faydası yoktur.

Bilakis yaşam ünitesine ihtiyacı olan hastalara engel olması, hastanın ailesinin bekleme sıkıntısını arttırması ve kamu malının anlamsız yere harcanması gibi şer'i sorunları vardır.

• Bu nedenle "beyin ölümünü hakiki ölüm görmeyen" ulemanın kahir ekseriyeti; bu durumdaki hastanın yaşam ünitesinden koparılmasını caiz görmüşlerdir. (bk. El-Fıkhu't Tıbbî, s. 151-152;

El-Mevtu'd Dîmâğî ve'l Âsaru'l Muhtelifu fîhâ, Dr. Saîd ibni Mubârek Dahîl El-İklibî, s. 886-888;

Echizetu'l İn'âş ve Hakîkatul Vefâti beyne'l Fukahâi ve'l Etibbâ, s. 11-14) Yaşam ünitesi kapatılsa

bile kişiye ölü ahkâmı uygulanmaz, ruh bedeni terk edinceye kadar beklenir. Vücudun tüm fonksiyonları sonlanınca, ölümüne hükmedilir, gömülür. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

CENÂİZ BABI

61

Bir Müslim'in Ölümünden Sonra Yapılması Gerekenler

Ölüm döşeğindeki hasta veya âni ölümle vefat eden insan, cenaze işlemleri yapılmadan önce bir müddet bekler. Yani yıkama, kefenleme, defin ve

cenaze namazı işlemleri yapılıncaya kadar geçen sürede yapılacak ameller

vardır. Bunlar;

• Ölenin gözlerini kapatmak

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Ebû Seleme'nin yanına girdi, gözleri açık kalmıştı, onları

kapadı.

Sonra şöyle buyurdu: 'Şüphesiz ki ruh kabzedildiği vakit göz onu takip eder.' "117

Allah Resûlü (sav) ölen insanın açık kalan gözlerini kapatmış, bu amelin

hikmetini izah etmiştir: "Ruh bedenden ayrılınca göz de ona tabi olur." Bu

ifade iki şekilde anlaşılmaya müsaittir.

– Ruh gidince gözün görme kuvveti de ona tabi olarak gider. Bu durumda gözün açık kalmasının anlamı kalmaz.

– Ruh bedenden ayrılınca göz onu izler, nereye gittiğine bakar…118

Ruhun kabzedilmesi ve Yüce Allah'a yükselişi şöyle anlatılmıştır:

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Müminin ruhu çıktığı vakit onu iki melek karşılar ve yukarıya çıkarır.'

Hammâd şöyle dedi: 'Ravi onun kokusunun güzelliğini ve miski anlattı.'

(Ebû Hureyre devam etti:) 'Sema ehli şöyle der: 'Güzel bir ruh yeryüzünden geldi, Allah sana ve kendisini yaşattığın cesede salât eylesin.' Sonra onu Yüce Rabblerine götürürler. O da (cc) şöyle der: 'Bunu hududun sonuna kadar götürün.'

Kâfirin de ruhu çıktığı vakit, -Hammâd, onun pis kokusunu ve de bir lanet zikretti- sema ehli şöyle der: 'Pis bir ruh yeryüzünden geldi.' Sonra 'Bunu hududun sonuna kadar götürün.' denilir.

117. Müslim, 920

118. bk. El-Bahru'l Muhîtu's Seccâc, 18/161, 920 No.lu Hadis Şerhi

(Ebû Hureyre şöyle devam etti:) Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) üzerinde bulunan ince bir örtüyü şöyle burnuna çevirdi.' " 119

• Ölenin ardından dua etmek

Allah Resûlü (sav), Ebû Seleme'ye (ra) şöyle dua etti:

◌ِ يِفِ ◌ِ ه

قبِ◌

◌َ

◌ِ يِف ع

◌ُ

ه

◌ْ

ف

◌ُ

ل

◌ْ

◌َاخ

◌َ، و

◌ِني

◌ّ

◌ِدي

◌ْ

◌َه

م

◌ْ

◌ِف الـ◌ِ

◌ُ

◌َة

◌َت

◌َج

ر

◌َ

◌ْد

ع

◌َ

ف

◌ْ

◌َار

◌َ، و

◌َة

م

◌َ

◌َل

◌ِبـ سَ◌

◌ِأل◌

ْ◌
فر◌
ْ◌
اغّ◌
مُ◌
ه
ّ◌
الل
فِيه
◌ِ
◌ُ
ه
◌َ
لْ◌
◌ِر
◌ّ
و
◌َ
ن
◌َ
ه، و◌ِ
◌ْ
رْب
◌َ
◌ِيف ق
◌ُ
ه
◌َ
لْ◌
◌َحَ
س
◌ْ

اف َ◌
و ، َ◌
مني◌
َ◌
ال َ◌
ع
◌ْ
ب ال
◌ّ ـَ
ا رَ◌
◌ُ ي
ه
َ◌
ل
َ◌
ا وَ◌
ن
َ◌
◌ْ ل
فر◌
◌ْ
اغ َ◌
و ، َ◌
◌ِ ين
◌ِ ر
اب َ◌
غ
◌ْ
ال

“Allah’ım, Ebû Seleme’yi affet! Derecesini hidayete erenlerin derecelerine yükselt. Arkasında bıraktıkları için ona halef ol. Bize de ona da mağfiret buyur! Ey âlemlerin Rabbi! Onun kabrini genişlet ve kendisi için orayı nurlandır.” 120

• Geride kalanların teslimiyeti ve yapacakları dua

Ölüm de dâhil, başına herhangi bir musibet gelen herkesin “istirca” yapması gerekir. “Şüphesiz biz Allah’a aidiz/Allah’tan geldik ve hiç şüphesiz yine O’na döneceğiz.” demek olan istirca, musibet ânında Müslim’e istikamet kazandıran bir şiardır:

“Andolsun ki sizleri biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele! Onlar ki başlarına bir musibet geldiğinde: ‘Şüphesiz ki biz Allah’a aitiz/Allah’tan geldik ve hiç şüphesiz yine O’na döneceğiz.’ derler.” 121

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Başına musibet gelen bir Müslim, Allah’ın emrettiği gibi,

◌ٰ ا

ه

◌ٓ

◌ٌ ا منِ

◌َ رْيَ

◌ْ خِيل

◌فِ

◌ٓ

◌خَ

ا

◌َ

◌وِ يت

◌َ

◌صيـبِ

◌ُ

◌ـهِ ي يِف م

ن

◌ٓ

◌ُ رُ

◌ْ ج

◌ّاؤ

◌ُم

ه

◌ّ

◌َ، الل

◌ُون

◌َاجع

◌ر ه

◌ْ

ي

◌َ

◌ِا إل

◌ّ

◌نإ

◌َ

◌ِو

◌ٰ

◌ّ

◌ّاِهّلِل

◌نإ

‘Şüphesiz ki biz Allah’a aitiz/Allah’tan geldik ve hiç şüphesiz yine O’na döneceğiz.’ 122 ve ‘Allah’ım, musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsan eyle.’ derse Allah ona mutlaka ondan daha hayırlısını verir.” 123

119. Müslim, 2872

120. Müslim, 920

121. 2/Bakara, 155-156

122. bk. 2/Bakara, 156

123. Müslim, 918

İstircanın Anlamı

İstirca inanılarak söylenirse insana başlangıç ve nihayet arasında istikamet kazandırır. Nereden geldiğini ve nereye gittiğini bilen, yolu şaşırmaz. Bazı şeyler onu zorlasa da istikametini kaybetmez. Değil mi ki o, Allah'a (cc) aittir? Öyleyse O'nun mülküdür ve O (cc), mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Hem, hiçbir malik, mülküne zarar verecek iş yapmaz. Malik, mülkünü ıslah etmek, onu geliştirmek ve arttırmak ister. Kul bu inceliğe vâkıf olduğunda musibetin içindeki İlahi hikmeti fark eder. Kadere zorunlu değil, gönüllü teslim olur; bu da rızadır. Kul, Rabbinden razıysa umulur ki Rabbi de ondan razı olur.

Varacağı yeri bilen insan, kaybettiklerinin nereye gittiğini de bilir. Bir gün o da Rabbine dönecek, dünyada yitirdikleriyle buluşacaktır. Bu bilgi, onu salih amele teşvik eder. Sevdikleriyle ebedî hayatta buluşmak için yaşamının kalan kısmını salih amellerle imar eder. Musibetlerin onu yıkması şöyle dursun, bilakis onu inşa eder. İstirca bilinci, musibeti dahi kulu Rabbine yakınlaştıran bir vesileye dönüştürür. 124

Geride kalanların kendileri için şu duayı yapması gerekir:

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Başına musibet gelen bir Müslim, Allah'ın emrettiği gibi,

◌ٰ ا

ه

◌ٓ

◌ٌ منِ ا

◌َ رْي

◌ْ خِ يِل

◌فِ لـ

◌ٓ

خ

◌َ

أ

◌َ

◌ِ يت و

ِ
صيـبِ
ُ
ي ٍف مِ
ن
ْ
رُ
ْج
اؤّ
مُ
ه
ّ
ِ، الل
ونُ
اجعِ
ه ر
ْ
ي
ِ
ا إلـ
ّ
إن
ِ
و
ا
ّ
اِهّلِلّ
إن

‘Şüphesiz ki biz Allah’a aitiz/Allah’tan geldik ve hiç şüphesiz yine O’na döneceğiz.’ 125 Allah’ım, musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsan eyle.’ derse Allah ona mutlaka ondan daha hayırlısını verir.” 126

İslam inancının insana kazandırdığı asil bir duruş vardır. Hayat karşısında

asalet, ölüm karşısında asalet, varlık karşısında asalet, yokluk karşısında asalet… Bu asil duruşun kaynağı Allah'a (cc) kulluk ve O'na teslimiyettir. Kişinin,

124. İstircanın açılımı için bk. Zâdu'l Meâd, 4/401-402; Tefsîru'l Menâr, 2/90, Bakara Suresi, 156.

ayetin tefsiri

125. bk. 2/Bakara, 156

126. Müslim, 918

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

çıkış ve varış noktasını yakinen bilmenin kalp mutmainliğini yaşamasıdır.

Zira İslam inancına göre her şey Allah'tandır ve Allah (cc) kullarına asla zulmetmez. O (cc), onlara öz annelerinden daha merhametlidir. Ayrıca İslam

inancı kişiye gerçekçi bir bakış açısı kazandırır. Gece ile gündüz, hayat ile

ölüm iç içedir. Ölenle ölünmez, ölenle kulluk sorumluluğumuz sonlanmaz…

Ölen kişiden sonra devam edecek bir yaşam, tadılacak nimetler, yaşanacak

kulluk mevsimleri vardır. Tüm bunlar da Müslim'in asil bir yas tutmasına,

sevincinde ve hüznünde ölçülü olmasına ve toprağın altıyla üstünü ayıracak

isabetli bir bakışa sahip olmasına vesile olur.

Şer'i Delili Olmayan Örfi Uygulamalar

Fıkıh kitaplarında yer alan bazı uygulamalar vardır. Bunların şer'i bir delili

yoktur. Yüce Allah'ın nefislerde ve ufukta gösterdiği ayetlerle öğrendiğimiz

kadarıyla bu uygulamalar ölüye pek de faydalı değildir.

• Ölünün Elbiselerini Soyup Üstünü Örtmek

Çürümeyi geciktirmek için vücut ısısını düşürmek gerekir. Bu nedenle

ölenin elbiseleri soyulur, üzerine bir örtü örtülür.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) vefat ettiğinde üzeri hibera burduyla örtülmüştü." 127

Ölünün elbiseleri soyulurken saygınlığı korunmalı, avretinin açılmamasına dikkat edilmelidir. Zira ölünün yaşarken hakları olduğu gibi vefatından

sonra da hakları vardır. Bunlardan biri de vücut haklarının/mahremiyetinin

korunmasıdır.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ölünün kemiğini kırmak, onu diriyken kırmak gibidir.” 128

Bu uygulamanın çürümeyi geciktirmesi çok kısıtlıdır. Çürümeyi geciktirmek için morg ve benzeri soğuk mekânların kullanılması gerekmektedir.

127. Buhari, 5814; Müslim, 942

128. Ebu Davud, 3207; İbni Mace, 1616

• Karnına Ağırlık Konması

Ölünün şişmemesi için karnına ağır bir şey veya demir koymak eskiden

beri süregelen bir âdettir. 129

Ancak günümüz tıpçıları uygulamanın şişmeyi engellemediğini fark etmiştir. Zira şişmenin nedeni solunum ve sindirim sisteminin normal florasını

oluşturan mikroorganizmaların ölüm sonrası hızla üreyip çoğalmasıdır.

Ortaya çıkan bakteriler organları sindirerek beslenir ve sindirim esnasında

gaz açığa çıkar. Deri bütünlüğü daha geç bozulduğundan içeride oluşan

gaz, şişmeye neden olur. Karna konulan ağırlık şişme üzerinde etki etmez.

• Ölenin Vücudunu Yumuşatmak

Ölenin el ve ayaklarını eklem yerlerinden ileri geri oynatarak vücudunu

yumuşatmak, böylece cesedin sertleşmesini engellemek tavsiye edilmiştir.

Bunun amacı daha sonra yapılacak cenaze işlemlerinde cesedin yumuşaklığını muhafaza etmektir.

Bugün, Yüce Allah’ın El-Alîm ismiyle öğrettikleri sayesinde insan anatomisine dair daha detaylı bilgiye sahibiz. Hâliyle gerek ölüm sonrası gerek

yıkama esnasında eklem yerlerini yumuşatma hususuyla ilgili şu bilgileri

vermeliyiz:

Ölümün ardından ölünün/bedenin üç hâli vardır:

• Bedenin henüz yumuşak olduğu ölüm sonrası dönem: Bu dönemde

ölünün eklemleri yumuşatılmalı, mümkünse vücuda şekil verilip yıkama

ve kefenleme işlemi bitirilmelidir.

• Ölüm katılığı evresi: Ölümden belli bir süre sonra ölüm katılığı evresi

başlar. Ölüm katılığı kasların yapısıyla ilgili bir süreçtir. Bu evrede eklem

yumuşatma işlemi yapılırsa vücudun yumuşaması söz konusu olmadığı gibi

aksine eklemler, kaslar ve ligamanlar da kırılır. Bu da ölünün hürmetini/

saygınlığını korumayı emreden İslami öğretiye aykırıdır.

129. Beyhakî (rh) bunu Enes'ten (ra) nakleder. Ölen bir azatlı kölesi için, "Karnına demir koyun."

demiştir. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 6610) Zehebî (rh) isnadda zayıf ravi olduğunu belirtir.

Ayrıca Beyhakî (rh); Şa'bî (rh) ve Şâfiî (rh) gibi müçtehidlerden bu örfün amacını "cesedin şişmemesi"

olarak aktarır. (bk. age. 6611)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

66

• Çürüme/Kokuşma evresi: Bu evrede vücut tekrar yumuşar. Vücuda

dışarıdan müdahaleyle eklem ve kaslar yumuşatılabilir.

• Çene Altından Bağlamak

Ölüm sonrası ATP130 azalır ve kas, işlevini yitirir. Hâliyle ölünün yüzü

gevşer ve ağzı açılır. Bu, hoş bir görüntü değildir. İslam âlimleri ölünün

saygınlığını korumak için ağzının açılmayacağı şekilde, çene altından bağlanmasını tavsiye etmiştir. 131

• Ölüye Ağlamak

– Caiz olan ağlama

İslam'ın yasakladığı söz ve eylemler olmaksızın ölüye ağlamak caizdir:

Usâme ibni Zeyd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin (sav) kızı Zeyneb, 'Oğlum ölmek üzere, bize geliniz.' diye Nebi'ye

(sav) haber gönderdi. O da (sav) kızına selam gönderip şöyle cevap verdi:

130. Adenozin trifosfat, hücre içinde bulunan çok işlevli bir nükleotittir. İngilizce "Adenosine

Triphosphate" olan isim ATP olarak kısaltılır. En önemli işlevi hücre içi biyokimyasal reaksiyonlar

için gereken kimyasal enerjiyi taşımaktır.

131. Ölüye karşı gözetilmesi gereken adaplarla ilgili iki konuya dikkat çekmek istiyoruz:

• Ölüye yönelik yapılanların delili

Ölünün soyulup üstünün örtülmesi, karnına ağırlık konması, çenesinin bağlanması, eklemlerin

yumuşatılması… gibi edeplerin özel şer’i delili yoktur. İslam âlimleri genel delillere bakarak bazı

edepler belirlemiş, fıkıh kitaplarında zikretmiştir. Bu genel deliller şunlardır:

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ölünün kemiğini kırmak, onu diriyken kırmak gibidir.” (Ebu Davud, 3207; İbni Mace, 1616)

Abdullah ibni Mes’ûd (ra), “Diriye eziyet etmek neyse ölüye eziyet etmek de odur.” demiş, İslam

âlimleri, ölünün hürmetini/saygınlığını korumak için bazı tavsiyelerde bulunmuştur. (bk. Avnu’l

Ma’bûd, 3207 No.lu Hadis Şerhi)

“İyilik ve takva üzere yardımlaşın.” (bk. 5/Mâide, 2)

Müslim’e rıfk olan ve ondan çirkin görüntüyü (musle/işkence) defeden her şey iyilik ve takvadır.

(bk. El-Muhallâ, 3/371, 588. Mesele)

Dikkat edileceği üzere bu tavsiyelerde asıl amaç, ölünün hürmetini/saygınlığını korumaktır.

Hâliyle bunlar şer’i birer nas değil, genel nasların vakıaya uygulanmasıdır. İnsan bedenine

dair yeni bilgiler edinir ve ölünün hürmetini/saygınlığını koruyacak farklı sonuçlara ulaşırsak

uygulama değişir, değişmelidir. Ulema tavsiyelerine şer’i nas muamelesi yapmak, İslam fıkıh

anlayışına uygun değildir.

• Yukarıda okuduğumuz adap, normal ölümler için geçerlidir. Yani evinde, yatağında ölen insana

yönelik adaplardır. Trafik kazası, şüpheli ölüm, cinayet, bulaşıcı hastalık, salgın, zehirlenme… gibi

anormal durumlarda hiçbir surette bedene temas edilmemeli, uzmanlar beklenmelidir. Acil durumlarda ilk yardım bilgisine sahip olanlar ilk müdahaleyi yapabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

CENÂİZ BABI

◌ْس◌ِ

◌َ

◌ْت

◌َح

ت

◌ْ

ل

◌َ

◌ْو

◌ْ◌ِرِب

◌َص

ت

◌ْ

ل

◌َ

◌ّف ،ى

◌َم

◌ُس

◌ِل

◌َ

ج

◌َ

◌ِأ

◌ُب

◌َه

◌ْد

◌َعن◌ِ ُّكُل

◌َو ،ى

◌ْط

ع

◌َ

◌َأ ا

◌ُم

ه

◌َ

ل

◌َ

◌َ ،و

◌َذ

◌َخ

◌ا1

◌ـم

◌ٰ

◌ّ

◌ّهِلِل

◌ّ

◌إن

‘Aldığı da verdiği de Allah’a aittir. Her şeyin Allah katında bir eceli vardır. Sabret! Sabrının ecrini Allah’tan bekle.’

Zeyneb ant vererek Nebi’ye (sav) gelmesi için bir kez daha haber yolladı. Bunun üzerine Nebi (sav) yanında Sa’d ibni Muâz, Muâz ibni Cebel, Ubey ibni Kâ’b, Zeyd ibni Sâbit ve başka kimselerle Zeyneb’in yanına gitti.

Çocuk can çekişme hâlinde çırpınırken Allah Resûlü’ne (sav) verildi. O sıra Nebi’nin gözlerinden yaşlar boşaldı.

Sa’d, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu ağlama neden?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Bu, Allah’ın kullarının kalplerine koyduğu rahmettir. Allah, kullarından yalnızca merhamet sahibi olanlara merhamet eder.’ buyurdu.” 132

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sa’d ibni Ubâde yakalandığı bir hastalıktan ötürü muzdaripti. Nebi (sav) yanına Abdurrahman ibni Avf, Sa’d ibni Ebî Vakkâs ve Abdullah ibni Mes’ûd’u alarak onu ziyarete geldi. Hastanın yanına girince ailesinin onun başında toplandığını gördü.

‘Yoksa öldü mü?’ diye sordu.

Ailesi, ‘Hayır, ey Allah’ın Resûlü!’ dedi.

Allah Resûlü Sâ’d ibni Ubâde’yi görünce ağladı.

Orada bulunanlar onun (sav) ağladığını görünce ağlamaya başladılar.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘İşitmiyor musunuz? Allah gözün yaşarması

ve kalbin hüzünlenmesi sebebiyle azap etmez, ancak dil yüzünden azap veya merhamet eder. Ölü, ailesinin kendisi için feryat ederek ağlaması sebebiyle azap görür.'

Ömer, feryat ederek ağlayanlara sopayla vurur, taş atar, böyle yapanların üzerine toprak saçardı." 133

132. Buhari, 1284; Müslim, 923

133. Buhari, 1304; Müslim, 924. Caiz olmayan ağlama hakkında detaylı bilgi için bk. s. 68

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte demir ustası Ebû Seyf 'in yanına gittik. Onun hanımı, Peygamber'in oğlu İbrâhîm'in süt annesi olduğundan Ebû Seyf İbrâhîm'in süt babasıydı. Allah Resûlü (sav) İbrâhîm'i kucağına aldı, öptü ve kokladı. Aradan zaman geçti. Yine onun yanına gittik. İbrâhîm can çekişiyordu. Allah Resûlü'nün gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı.

Abdurrahman ibni Avf, 'Sen Allah'ın Resûlü olduğun hâlde ağlıyor musun?' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Ey Avf'ın oğlu! Bu gözyaşı, merhamettendir.' dedi.

Sonra gözyaşları arka arkaya akmaya başladı ve şöyle dedi: 'Gözler yaşarır, kalp hüzünlenir. Ancak biz Rabbimizin razı olmayacağı bir şeyi söylemeyiz. Ey İbrâhîm! Gerçekten biz senin bizi terk etmen sebebiyle üzgünüz.' " 134

Ömer (ra) şöyle der:

"O kadınları bırak, başlarına toprak saçmadıkça ve bağırıp çağırarak feryat etmedikleri sürece Ebû Suleymân'a ağlasınlar." 135

– Caiz olmayan ağlama

İslam'ın yasakladığı; kadere itiraz ederek ağıt yakmak, üst baş parçalamak, yüz dövmek gibi cahiliye insanının âdetleridir.

Ummu Atiyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) biat sırasında bizden ölünün arkasından feryat etmeyeceğimize dair söz aldı. Bu söze içimizden şu beş kişiden başkası uymadı: Ummu Suleym, Ummu Alâ, Ebû Sebre'nin kızı, yani Muâz'ın hanımı ve başka iki kadın (yahut Ebû Sebre'nin kızı, Muâz'ın hanımı ve diğer bir kadın)." 136

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“(Ölüler için) yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve cahiliyedeki âdet üzere feryat figan eden kimse bizden değildir.” 137

134. Buhari, 1303; Müslim, 2315

135. Buhari, Kitâbu’l Cenâiz, 33. Bab başlığı muallak olarak

136. Buhari, 1306; Müslim, 936

137. Buhari, 1294; Müslim, 103

CENÂİZ BABI

69

Ebû Burde’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babam Ebû Mûsâ hastalandı ve bayıldı. Başı hanımlarından birinin kucağındaydı. (Kadın ağlamaya başladı.) Ebû Mûsâ onu engelleyebilecek bir durumda değildi. Ebû Mûsâ bir müddet sonra ayılınca şöyle dedi: ‘Ben Allah Resûlü’nün berî olduğu kişiden berîyim. Allah Resûlü (sav) feryat ederek ağlayan, bir musibetle karşılaşınca saçını başını tıraş eden/yolan, elbisesini yırtan kimseden kendini berî saymıştır.’ ” 138

Bu davranışlar “istirca” şuuruna, yani O’ndan (cc) gelip O’na (cc) döneceğimiz inancına aykırıdır. Kadere inanmayan cahiliye insanının davranışıdır.

Ölüme itiraz, hakikatte onu takdir eden Allah’a (cc) itirazdır. İslam, kulluğa ve teslimiyete aykırı her türlü âdeti yasaklar, cahiliye diye isimlendirip mahkûm eder. 139

Caiz olmayan ağlama/ağıt ölüye zarar verir mi?

Şayet ölü kendisi için cahiliye âdetleri üzere ağıt yakılmasını vasiyet eder veya ailesinin böyle bir âdeti olduğunu bildiği hâlde onları uyarmazsa yaptıkları gayrı İslami eylemlerden dolayı azap görür. Zira kötülüğü vasiyet eden veya ailesini ateşe götürecek amellerden sakındırmayan suçludur.

Sebep olduğu günah nedeniyle azap görür:

“Ey iman edenler! Nefislerinizi/Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taş olan ateşten koruyun. O (ateşin) üzerinde sert, güçlü melekler vardır. Onlar, emrettiği şeylerde Allah’a isyan etmez ve emrolundukları şeyi yaparlar.” 140

“Andolsun ki, hem kendi yüklerini hem de kendi yükleriyle beraber (saptırdıkları insanların) yüklerini yüklenecekler. Ve Kıyamet Günü’nde iftiralarından dolayı kesinlikle hesaba çekileceklerdir.” 141

138. Buhari, 1296; Müslim, 104

139. İslam’ın yasakladığı üst baş yırtma, dövünme, ağıt yakma… birer cahiliye âdetiydi. Cahiliye insanları bu işi parayla yapan ağıtçılar tutar; günlerce, bazen aylarca yas ve ağıt hâli devam

ederdi. Bu fiili ölüye ikram ve takdir olarak kabul eder, şehrin farklı yerlerinde binekli bir tellalla/

ağıtçıyla ölüye övgüler düzer, ölü için gözyaşı dökerlerdi. Bu uğurda harcadıkları mal, onların

ölüye verdiği değeri gösterirdi. Ölümü yaklaşanlar ailelerine vasiyette bulunur; arkasından uzun

süre yas tutmalarını, üst baş yırtmalarını, feryat etmelerini… isterdi. (bk. El-Mufassal fî Târîhi’l

Arab kable’l İslâm, 5/152)

140. 66/Tahrîm, 6

141. 29/Ankebût, 13

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Haksızca öldürülen her bir nefsin, günahından bir pay da mutlaka Âdem’in

ilk (kan döken) oğluna verilir. Çünkü öldürme çığırını açan ilk kişi odur.” 142

Şayet ailesinin cahiliye âdetlerini yapmasını vasiyet etmemiş ve onlara

İslami bir eğitim vermişse onların günahından dolayı azap görmez. Zira

İslam’da insan kendi günahı ve sebep olduğu günah nedeniyle yargılanır.

Bunun dışında suç şahsidir, kimse bir başkasının günahını yüklenmez:

“Hiçbir günahkâr, bir başkasının günahını yüklenmez. (Günah) yükü ağır

olan biri (yükünü) taşıması için birini çağırsa yakın akraba dahi olsa günahı

ona yükletilmez.” 143 144

142. Buhari, 3335; Müslim, 1677

143. bk. 35/Fâtır, 18

144. Allah Resûlü’nden (sav) nakledilen bazı hadislerde -zahiren- ailesinin ağlaması nedeniyle

ölünün azap göreceği nakledilmiştir.

Abdullah ibni Kays’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) yaralandığında Suheyb, ‘Vah kardeşim!’ diyordu. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Sen

Nebi’nin (sav) şöyle dediğini bilmiyor musun? ‘Şüphesiz ki ölü, dirinin ağlaması sebebiyle azap

görür.’ ’ ” (Buhari, 1290; Müslim, 927)

Bu hadis ve benzeri rivayetler ilk nesilden başlamak üzere farklı şekillerde tefsir edilmiştir. Bunun

iki nedeni vardır:

• Rivayetlerin zahirinin Kur’ân’daki bazı ayetlere muhalefeti. Yukarıda okuduğumuz ve suçun

şahsiliğine delalet eden Fâtır Suresi’nin 18. ayeti bu örneklerdendir.

• Rivayetlerin kendi içinde birbirine tezat oluşturması.

Örneğin bazı rivayetlerde mutlak olarak yakınlarının ağlamasının ölüye azap nedeni olduğu

belirtilmiştir.

Abdullah ibni Kays’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) yaralandığında Suheyb, ‘Vah kardeşim!’ diyordu. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Sen

Nebi’nin (sav) şöyle dediğini bilmiyor musun? ‘Şüphesiz ki ölü, dirinin ağlaması sebebiyle azap

görür.’ ’ ” (Buhari, 1290; Müslim, 927)

Bazı rivayetlerde her ağlama nedeniyle değil, “bazı ağlamalar” nedeniyle ölünün azap göreceği belirtilmiştir. Ancak hangi ağlamanın azap nedeni olduğu açıklanmamıştır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) vefat edince (orada yaşanan hadiseleri) Âişe’ye (r.anha) anlattım. O şöyle dedi: ‘Allah

Ömer’e rahmet etsin! Allah’a yemin ederim ki Allah Resûlü (sav), ‘ailesinin ağlaması sebebiyle

Allah’ın mümin kişiye azap edeceğini’ söylemedi. O (sav) şöyle söyledi: ‘Allah, ailesinin ağlaması sebebiyle kâfir kişinin azabını arttırır.’ Size Kur’ân’ın, ‘Hiçbir günah sahibi başkasının günahını

yüklenmez.’ ayeti yeter.’ (bk. 17/İsrâ, 15)

İbni Abbâs (ra) bu konuda, ‘Allah güldüren ve ağlatandır.’ dedi. İbni Ebî Muleyke de şöyle dedi:

‘Vallahi İbni Ömer bir şey söylemedi.’ ” (Buhari, 1288)

CENÂİZ BABI

Bazı rivayetlerde azaba sebep olan ağlamanın “niyahe” gibi cahilî ağıtlar olduğu belirtilmiştir.

Muğîre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

“Benim adıma yalan söylemek, başkası adına yalan söylemek gibi değildir. Benim adıma kasıtlı

olarak yalan söyleyen kişi ateşteki yerine hazırlansın. Kimin ölümünün ardından feryad-u figan

edilirse o kişiye bu feryat sebebiyle azap edilir.” (Buhari, 1291; Müslim, 933)

Bazı rivayetlerde ağlama ile azap arasında bağ olmadığı, onlar ağlarken ölünün de azap gördüğü haber verilmiştir. Yani biri ölünce hesabı/azabı başlar, ailesi de ölüme üzüldüğü için ağlar.

Ağlamayla azap arasında illiyet bağı değil, aynı âna denk gelme bağı vardır.

Urve ibni Zubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe’nin huzurunda Allah Resûlü’nün (sav), ‘Ölüye, kabrinde yakınlarının ağlaması sebebiyle azap

edilir.’ dediği zikredilince Âişe Annemiz şöyle demiştir: ‘Bu hususta yanlışlık var. Allah Resûlü (sav)

sadece şöyle söylemişti: ‘Şüphesiz ki o, günahı ve vebali dolayısıyla azap görmektedir. Onun yakınları ise şu anda ona ağlamaktadır.’ ’ ” (Buhari, 3978; Müslim, 932)

Bazı rivayetlerde ağlarken söyledikleri şeylerin (ağıt) ölünün aleyhine hüccet olduğu ve ailesinin

ikrarıyla ona azap edildiği ima edilmiştir:

Ebû Mûsâ El-Eş’ârî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse ölür de arkasından ağlayıcıları, ‘Vah vah desteğimiz! Vah vah efendimiz!’ ve benzeri

ifadelerle ağlarsa o cenaze başına iki melek görevlendirilir ve itip kakarak, ‘Sen böyle miydin!’

derler.” (Tirmizi, 1003; İbni Mace, 1594)

Bazı rivayetlerde bunun kâfirle ilgili bir durum olduğu belirtilmiştir:

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) vefat edince (orada yaşanan hadiseleri) Âişe’ye (r.anha) anlattım. O şöyle dedi: ‘Allah

Ömer’e rahmet etsin! Allah’a yemin ederim ki Allah Resûlü (sav), ‘ailesinin ağlaması sebebiyle

Allah’ın mümin kişiye azap edeceğini’ söylemedi. O (sav) şöyle söyledi: ‘Allah, ailesinin ağlaması

sebebiyle kâfir kişinin azabını arttırır.’ Size Kur’ân’ın, ‘Hiçbir günah sahibi, başkasının günahını

yüklenmez.’ (bk. 17/İsrâ, 15) ayeti yeter.’

İbni Abbâs (ra) bu konuda, ‘Allah güldüren ve ağlatandır.’ dedi. İbni Ebî Muleyke de şöyle dedi:

‘Vallahi İbni Ömer bir şey söylemedi.’ ” (Buhari, 1288)

Görüldüğü gibi bu rivayetler kendi içinde birbiriyle çelişkilidir. Zira görünen odur ki hadis manayla rivayet edilmiş, manayla rivayet edilmesi ravilerin ağzında hadisin anlam değiştirmesine

sebep olmuştur. Bu nedenle yapılması gereken, Kitap ve Sünnetteki tüm nasları bir araya toplayarak sonuca ulaşmaktır.

Yukarıda ana metinde, muhaddislerden Buhari’nin (rh), Kitap ve Sünnetten tüm delilleri bir araya

toplayarak yaptığı tercihi aktardık. (bk. Buhari, Kitâbu’l Cenâiz, 32. Bab) Benzer bir üslubu İmam

Nesâî’de (rh) görüyoruz. O (rh), Cenâiz kitabını 13. babdan 21. baba kadar bu konuya ayırmıştır.

Önce ölüye ağlanabileceğine dair nasları vermiş, sonra yasaklayan nasları vermiş ve ardından

niyahe, üst baş parçalama, dövünme gibi babları ardı ardına sıralamıştır. Böylece her ağlamanın

değil, belli ağlamaların zararlı olduğunu beyan etmiştir.

Ebû Dâvud (rh) benzer bir yola başvurmuş, hadisleri zahiri üzere kabul etmemiştir. (bk. Ebu Davud, Kitâbu’l Cenâiz, 28. ve 29. bablar)

Tirmizi de (rh) önce yasaklayıcı, sonra ruhsat verici nasları aktarmış; ağlamanın azaba neden olduğu rivayetlerin En’âm Suresi’nin 164. ayetinde geçen “Hiçbir suçlu/günahkâr bir başkasının suçunu/günahını yüklenmez.” ayeti ışığında tevil edileceğini söylemiştir. (bk. Tirmizi, Kitâbu’l Cenâiz

24. ve 25. bablar)

Tahâvî de (rh) tüm delilleri bir araya toplayıp yaptığı değerlendirmede ölüye azap olan ağlamanın, ölünün vasiyetiyle yapılan gayr-i meşru ağlama olduğu sonucuna varmıştır. (bk. Şerhu Meâni’l Âsâr, 7/82-90)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

72

• Ölüyü Öpmek

Ölünün yakınları, ölünün yüzünü açabilir ve onu öpebilir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) Osmân ibni Maz’ûn’u (ra) ölü olduğu hâlde öptüğünü gördüm. Hatta Allah Resûlü’nün (sav) gözlerinden yaşlar akıyordu.” 145

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) vefat ettiğinde Ebû Bekir, Sunh’taki evinden atına binerek geldi. Atından indikten sonra mescide girdi. Hiç kimseyle konuşmaksızın odama girdi. Nebi’ye (sav) yöneldi. Nebi’nin (sav) üstü, çizgili bir Yemen kumaşıyla örtülüydü. Ebû Bekir yüzünü açtı. Sonra üzerine eğilip (alnından) öptü. Sonra ağlayarak şöyle dedi: ‘Anam babam sana feda olsun, ey Allah’ın Resûlü! Allah sana iki ölümü birden vermez. Senin için takdir edilen ölümü şu ânda tattın artık.’ ” 146

• Ölünün Borcunu Ödemek

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müminin nefsi borcu ödeninceye kadar muallaktadır.” 147

Ebû Katâde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) cenaze namazını kıldırması için bir adamın cenazesi getirildi, Nebi (sav) ise, ‘Arkadaşınızın namazını siz kılın, çünkü onun borcu vardır.’ dedi. Ben, ‘O borcu ben ödeyeyim.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Ödemeye kefilsin değil mi?’ deyince, ‘Evet, ödeyeceğim.’ dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), o kimsenin cenaze namazını kıldırdı.”148

Sa’d ibni Atval’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kardeşim vefat etmiş, geride 300 dirhem mal ve bakıma muhtaç çoluk ço145. Ebu Davud, 3163; Tirmizi, 989

146. Buhari, 1241-1242

147. Tirmizi, 1078

148. Tirmizi, 1069

cuk bırakmıştı. Bu parayı kardeşimin çoluk çocuğunun nafakasına harcamak istedim. Fakat Nebi (sav), ‘Senin ölen kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir. Zaman kaybetmeden onun yerine borcunu öde.’ buyurdu.

Bunun üzerine, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben onun yerine borcunu ödedim.

Yalnız bir kadının iddia edip şahitlendiremediği iki dinarı ödemedim.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘İstediğini kadına ver. Çünkü o buna hak sahibidir.’ buyurdu.”149

Borç, ölünün sırtında yüktür. Şehit dahi olsa borçlarını ödemiş olması

gerekir, şehadeti ancak borç dışındaki günahlara kefaret olur.

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

“Şehidin borç hariç, her günahı affolunur.” 150

Bir insan vefat ettiğinde şayet imkân varsa hemen borçları ödenmelidir.

• Ölüm Haberini Duyurmak (Na’y)

Müslim’in ölüm haberini duyurmak müstehaptır. Allah Resûlü (sav), Necâşî

(rh) ve ashabının ölüm haberini bizzat duyurmuştur:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Necâşî’nin öldüğü gün onun vefat haberini verdi. Sonra

musallaya çıkıp ashabıyla saf tutarak dört tekbir aldı (cenaze namazı kıldı).”151

Allah Resûlü (sav), savaş meydanında yaşanan gelişmeleri sahabilere aktarırken şehit olan sahabilerin bilgisini vermiş, ölümlerini bizzat duyurmuştur.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sancağı Zeyd aldı ve şehit edildi. Sonra sancağı Ca’fer aldı, o da şehit edildi.

Sonra onu Abdullah ibni Revâha aldı, o da şehit edildi. -Bu sırada Resûlullah’ın

gözlerinden yaşlar boşalıyordu- Sonra sancağı emir olmaksızın Hâlid ibni Velîd

aldı, sonra Allah onun önünü açtı.” 152

149. İbni Mace, 2433

150. Müslim, 1886

151. Buhari, 1245; Müslim, 951

152. Buhari, 1246

Gaye, insanları cenazeden haberdar etmek ve daha fazla Müslim’in cenazeye iştirakını sağlamaktır.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Hiçbir ölü yoktur ki Müslimlerden yüz kişilik bir cemaat, onun cenaze namazını kılar ve ona şefaat ederlerse mutlaka o ölü hakkındaki şefaatleri kabul edilir.” 153

Abdullah ibni Abbâs’ın azatlı kölesi Kureyb’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs’ın Kudeyd’de yahut Usfân’da bir oğlu vefat etmişti.

Bana, ‘Ey Kureyb! Bak bakalım, oğlumun cenazesine ne kadar cemaat toplanmış?’ dedi.

Bunun üzerine ben dışarı çıktım. Bir de baktım ki oğlunun cenazesine bir hayli cemaat toplanmış. Bunu kendisine haber verdim.

İbni Abbâs, ‘Sence bu toplananlar kırk kişi kadar var mıdır?’ dedi.

Ben de, ‘Evet.’ dedim.

Şöyle dedi: ‘(Öyleyse) cenazeyi çıkarın. Zira ben Allah Resûlü’nü (sav) şöyle derken işittim: ‘Cenazesine Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayan kırk kişinin katıldığı hiçbir Müslim yoktur ki mutlaka Allah, cenazeye katılanların o ölü hakkındaki şefaatlerini/dualarını kabul eder.’ ’ ” 154

Allah Resûlü (sav), vefat eden sahabilerinin kendisine bildirilmesini ister, bildirilmeyenler için sitemde bulunurdu.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün, hastalığı sebebiyle ziyaret ettiği bir kişi öldü. Geceleyin ölmüştü, (yakınları da) onu geceleyin defnettiler. Sabah olunca bunu duyurdular.

Allah Resûlü, ‘Bana niçin bildirmediniz?’ dedi.

Ölünün yakınları, ‘Gece olduğundan (gece karanlığında) sana zorluk çıkarmak istemedik.’ dediler.

153. Müslim, 947

154. Müslim, 948

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) o kişinin kabrine giderek onun (cenaze) namazını kıldı.” 155

Yasaklanan Ölüm İlanı

Huzeyfe ibni Yemân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben öldüğüm zaman benim öldüğümü kimseye bildirmeyin, çünkü bazılarının feryat edeceğinden korkuyorum. Allah Resûlü’nün (sav) ölü arkasından feryat figan edilmesini yasakladığını işitmiştim.” 156

Allah Resûlü (sav) ölüm ilanlarının bir kısmını yasaklamıştır. Yasaklanan ölüm ilanını âlimler genel naslar ışığında kısımlara ayırmıştır.157 Bu yasaklar genelde cahiliye ehlinin ölüm ilanıdır. Onların ölülerini ilan şekilleri şöyledir:

– Çarşı pazarda adam gezdirip birinin ölümünü ilan ederlerdi. 158

İbrâhîm En-Nehaî (rh), “Kerih olan, ‘Falancanın ölümünü duyuruyorum.’ diyerek meclislerde gezmektir. (Bu,) cahiliye fiilidir.” demiştir. 159 Cahiliye ehlinin amacı cenazeye daha fazla Müslim iştirak etmesi değil, ölünün ve ailesinin övülmesi, statüsünün izhar edilmesidir. 160 Günümüzde de benzer bir cahiliye âdeti vardır. Gazete ilanlarında ölen şahsa dair zikredilen övgü sözleri, şahsın statüsünü gösteren ilan büyüklüğü, cenazenin kılınacağı cami ismi dahi bir gösteri ve büyüklenme vesilesidir. Ölüm dahi bazı insanlar için kalpleri yumuşatan, tevazuya sevk eden bir öğüt olmamakta; bilakis gösteri merasimine dönmektedir.

– Cahiliye âdeti olduğu üzere “niyahe” yaparak üst baş yırtıp, bağırıp çağırarak ağıt yakarlardı. Cahiliye ehli, bir yakınlarının öldüğünü bu yolla tüm civara duyururdu.

Ebû Mâlik El-Eş’arî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ümmetimde cahiliye âdetlerinden kalma dört şey vardır ki onları terk ede155. Buhari, 1247

156. Tirmizi, 986

157. bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 984-986 No.lu Hadislerin Şerhleri

158. bk. Neylu’l Evtâr, 1419-1422 No.lu Hadislerin Şerhleri

159. bk. El-Muntekâ, 1421

160. bk. El-Bahru’l Muhîtu’s Seccâc, 18/435, 951 No.lu Hadis Şerhi

mezler. Bunlar; asaletiyle övünme, nesebleri kınama, yıldızlarla yağmur isteme

ve niyahedir/ölünün ardından feryat figan etmektir. Niyahe yapan kadın, ölmeden evvel tevbe etmezse Kıyamet Günü'nde üzerinde katrandan bir elbise

ve uyuzlu bir gömlekle diriltilir." 161

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Abdurrahman ibni Avf ile birlikte, son ânlarını yaşamakta

olan oğlu İbrâhîm'in yanına vardı. Allah Resûlü (sav), çocuğunu kucağına

aldı ve ağladı. Bunun üzerine Abdurrahman ibni Avf, 'Ağlıyor musunuz?

Ağlamayı bizlere yasaklamamış mıydınız?' dedi.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Ben sadece dengesizce ve bağırarak ağlamayı, yani musibet ânındaki cahilî sesleri, yüzlerin tırmalanmasını, yaka paça

yırtılmasını ve şeytanca gürültüyü yasakladım.' " 162 163

Salâ okuyarak ölümü duyurmak caiz mi?

Salâ, özel münasebetlerle, farklı makam ve lafızlarla okunan salâvattır. Genelde bir ölünün vefatını duyurmak, cuma günü, kandiller ve bazı yerlerde

akşam namazı dışındaki ezanların akabinde okunur.

Bu gibi münasebetlerle salâ okumak, Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifeler

döneminde bilinen bir uygulama değildir. Asr-ı Saadet'ten çok sonra,

gösterişçi dindarlığın yayıldığı, Sünnete ittibanın (bilinç) kaybolduğu bir

dönemde ortaya çıkmış bidatlerdendir. 164

161. Müslim, 934

162. Tirmizi, 1005

163. Cahiliye ehlinin ölümünün ilanına (na'y) dair bk. El-Mufassal fî Târîhi'l Arab kable'l İslâm,

5/152; İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Adetleri, s. 86

164. Bu bidatin ortaya çıkış sürecine dair şunlar kaydedilmiştir:

Emeviler Dönemi'nde, Mısır Valisi Mesleme ibni Muhalled, çan seslerinden rahatsız olmuştur.

Ezan vakti çan sesini yasaklamış, ezan dışında çan sesi duymamak için ezanları uzatmıştır. Gece

yarısından başlayarak fecir vaktine kadar ezan uzatılmıştır.

Abbâsiler Dönemi'nde, biraz da Şiilere nazire yapılarak (onlar ezanda imamlarına selam ederler)

ezan sonrasında Allah Resûlü'ne (sav) salât okunmuştur. Belli bir makam olmaksızın yalnızca "EsSalâtu ve's selamu aleyke ya Resûlallah!" denmiştir.

Ahmed ibni Tolun Mısır'ı aldığında (254/868) Emevilerin başlattığı gece yarısından fecre kadar

süren uzun ezan okuma uygulamasını kaldırmış, farklı bir uygulama getirmiştir. Buna göre on iki

ayrı müezzin, sabaha kadar nöbetleşerek, yüksek sesle tekbir, tehlil, tesbih getirmiş (kendilerince) Allah'ı (cc) zikretmişlerdir. Selâhaddîn Eyyûbî Mısır'a gelince (1171) yeni bir kadı tayin etti. Kadı

minarelerden okunan tesbihlere ek olarak "mürşide" ismiyle bilinen akide manzumesini okuttu.

CENÂİZ BABI

77

• Cenaze İşlemlerinde Acele Etmek

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Cenazeyi hızlıca (kabrine götürünüz). Şayet ölü iyi bir kimse ise bu bir

hayırdır, onu bir ân önce (kabirde kendisine vadedilen hayra) kavuşturmuş

olursunuz. Şayet iyi bir kimse değilse bu da bir şerdir, bir ân önce omzunuzdan

atmış olursunuz." 165

Cenaze işlemlerinde aceleden kastedilen nedir?

Hadisten kastedilen, ölünün bir ân önce cenaze işlemlerinin bitirilmesi

değildir. Bilakis kasıt, cenaze işlemleri (yıkama, kefenleme, namazın kılınması) bitmiş ölünün hızlı bir yürüyüşle kabre götürülmesi ve defnedilmesidir.

Hadisin böyle anlaşılması gerektiğine dair bazı deliller vardır:

Ayrıca bu dönemde sabah, cuma ve akşam namazları dışındaki ezanlarda, ezana ek olarak Nebi'ye salât ve selam okutulmuştur.

Memlükler (700/1301) insanlar cumaya hazırlık yapsın düşüncesiyle cuma namazı öncesinde

salâ okuma uygulamasını getirmişlerdir. Daha sonra bunu vakit namazı ezanlarından sonra yapmaya başladılar.

Salânın yaygınlaşması, farklı güfte ve bestelerle icra edilmesi, okuma alanının genişlemesi ise

Osmanlı Dönemi'nde olmuştur. Zira Osmanlılar dinî(!) musiki konusuna özel bir önem vermiş ve

Osmanlı musikişinasları salâ meselesine ihtimam göstermişlerdir. (Tafsilatlı bilgi için bk. İslam

Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salâvatlar (Anadolu örneği), Fatih Koca)

Yukarıda görüldüğü gibi “salâ” Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifeler Dönemi’nde yoktu. Ezana ek

olarak salâ vb. şeyler okunması Asr-ı Saadet’ten sonra ortaya çıkmıştır. Her gelen yeni bir bidat

ekleyerek, bu gediği genişletmiş ve bugünkü formunu almasını sağlamıştır. Bugün birçok insan

salâyı din ve sünnetten zannetmekte, salâ okumayı kabul etmeyen, sünnet hassasiyetine sahip

müezzinlere dinden çıkmış gözüyle bakmaktadır. Ezanla oynamak, ilk olarak çan sesinden rahatsız olmakla başlamıştır. Oysa o güne dek sahabiler birçok yerde çan sesi duymuş, fakat böyle bir

uygulamaya gitme gereği duymamıştır. Yine ezana salât eklenmesi Şiilerin ihdas ettiği bir bidate

karşı geliştirilmiştir. Oysa Şiilerin ihdas ettiği bir bidate karşı yapılması gereken, Sünnete dönmek

olmalıydı. Bidat karşısında yeni bir bidat ihdas etmek değil!

Din; Allah’ın, Resûl’üne (sav) öğrettiği ve Resûl’ün (sav) bize tebliğ ettiği şeydir. Resûl’ün vefatıyla

beraber din tamamlanmıştır. Tamamlanan şeye ek yapma gayreti, kişinin dinin tamamlandığına

inanmadığını veya Allah Resûlü’nün (sav) bıraktığı dinin yeterli olmadığını düşündüğünü gösterir.

Zira her Müslim’in vazifesi dini muhafaza etmek, sünnete ittiba etmek ve Resûl’e (sav) imanı gereği onun (sav) mirasıyla yetinmektir.

Allah Resûlü (sav), Sünnetiyle yetinmeyen ve din alanında yenilikler çıkaranların amellerinin reddedileceğini haber vermiştir:

“Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere olmazsa o amel reddedilir.” (Müslim, 1718)

“Kim dinimizde olmayan bir amel çıkarırsa o amel reddedilir.” (Buhari, 2697; Müslim, 1718)

165. Buhari, 1315; Müslim, 944

Abdurrahman ibni Cevşen’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osmân ibni Ebi’l Âs’ın cenazesindeyken yavaş yürüyorduk. Arkadan Ebû

Bekre (ra) katıldı ve kamçısını kaldırıp şöyle dedi: ‘Şüphesiz bizleri Allah

Resûlü (sav) ile birlikte süratlice yürüyorken gördüm.’ ” 166

Ebû Burde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Mûsâ ölüm döşeğindeydi ve şöyle dedi: ‘Eğer benim cenazeme denk

gelirseniz hızlı adımlarla yürüyün. Cenazemi ateşle takip etmeyin. Lahdimde benim ile toprak arasına herhangi bir şey koymayın. Kabrimin üzerine

herhangi bir yapı da inşa etmeyin. Benim, musibet esnasında saçını başını

yolan, yüksek sesle ağlayan ve elbisesini yırtan kadınlardan berî olduğuma

sizleri şahit tutuyorum.’ Orada bulunanlar, ‘Bu konu hakkında bir hadis

işittin mi?’ diye sordular. Ebû Mûsâ, ‘Evet, bunu bizzat Allah Resûlü’nden

(sav) işittim.’ dedi.” 167 168

166. Ebu Davud, 3182; Nesai, 1913

167. Ahmed, 19547

168. Bir grup âlim, hadiste kastedilenin tüm cenaze işlemlerinde acele etmek olduğunu ve ölüyü

bir ân önce gömmek olduğunu söylemişlerdir. Buna dair bazı delillerle istidlalde bulunmuşlardır:

• “Sizden biri ölünce onu hapsetmeyin/bekletmeyin. Aceleyle kabrine götürün. Baş ucunda Fâtiha Suresi, ayak ucunda Bakara Suresi’nin sonu okunsun.” (El-Mu’cemu’l Kebîr, 13613) Hâfız ibni

Hacer rivayet için “İsnadı hasendir.” demiştir. (bk. Fethu’l Bâri,1315 No.lu Hadis Şerhi) Kendisinden

sonra gelen Ehl-i Hadis de bu hükümde ona tabi olur. (bk. Neylu’l Evtâr, 1444-1447 No.lu Hadislerin Şerhleri)

Oysa bu rivayetin iki illeti vardır: (bk. Ahkâmu’l Cenâiz li Elbânî, s. 23-24)

Yahyâ ibni Abdullah ibni’d Dehhâk El-Bâbluttî zayıftır. Hâfız ibni Hacer, kitabında onun zayıf olduğunu aktarmıştır. (bk. Takrîbu’t Tehzîb, s. 593, 7585 No.lu Ravi)

İsnadda yer alan Eyyûb ibni Nehîk, El-Bâbluttî’den daha zayıftır.

Bu rivayeti aşağıda zikredeceğimiz rivayetlere şahit kabul ederek, onların da kuvvet bulduğu

iddia edilmiştir. Ancak görüldüğü gibi İbni Hacer (rh) neye göre bu rivayete hasen dediğini izah

etmemiştir. Fethu’l Bâri’yi tahkik eden muasır muhakkikler de İbni Hacer’in hasen hükmü vermesine anlam verememiş, yukarıda kaydedilen iki ravi nedeniyle zayıf olduğunu belirtmişlerdir. (bk.

Fethu’l Bârî Tahkîku Arnâût, 4/659; Enîsu’s Sârî, 1/439-440)

Husayn ibni Vahvah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Talha ibni Berâ hastalanmıştı. Bunun üzerine Nebi (sav) ziyaret etmek üzere yanına vardı ve şöyle dedi, ‘Talha’yı ölüm kendisine yaklaşmış hâlde görüyorum. (Ölecek olursa) bunu bana haber

verin. (Teçhiz ve tekfin işlerinde de) acele ediniz. Çünkü bir Müslim’in cesedini ev halkı arasında

bekletmek uygun değildir.’ ” (Ebu Davud, 3159)

Hadisin isnadında yer alan Urve ibni Saîd El-Ensârî ve babası meçhuldür. (bk. Avnu’l Ma’bûd,

3159 No.lu Hadis Şerhi)

Alî ibni Ebî Tâlib’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ya Alî! Üç şeyi geciktirme: Vakti girince namazı, hazırlanınca cenazeyi, dengini bulduğun zaman

kocasız kadını evlendirmeyi.” (Tirmizi, 1075)

CENÂİZ BABI

79

Cenaze işlemlerinde -cesedi çürütmeyecek şekilde- ağırdan alınması

daha evladır. Şayet yıkama, kefenleme, namazını kılma gibi işlemler bitmişse, kabre defin için acele yürümek gerekir. Hadise dair zikrettiğimiz bu

açıklamanın bazı nedenleri vardır:

– Allah Resûlü (sav) vefat ettikten hemen sonra aceleyle defnedilmemiştir.

Allah Resûlü (sav) pazartesi vefat etmiş, çarşamba günü defnedilmiştir. 169

– Cenaze işlemlerinin geciktirilmesi daha fazla Müslim’in cenazeye iştirak

etmesine vesile olur.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Hiçbir ölü yoktur ki, namazını Müslimlerden sayısı yüz kişiye ulaşan bir cemaat

kılarak, hepsi ona şefaat etsinler, mutlaka ölü hakkındaki şefaatleri kabul edilir.” 170

– Yıkama, kefenleme ve namazın kılınması ihsan üzere olur.

Ebû Katâde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ölen bir kimse adına yetkili olan kimse onun kefenini güzelinden yapsın.” 171

Tirmizî hadisi naklettikten sonra, “Bu, ğarib bir hadistir, isnadının muttasıl olduğunu düşünmüyorum.” demiştir.

Ancak hadisi aynı isnadda 171 No.lu hadiste naklettikten sonra, “Bu, ğarib hasen hadistir.” demiştir. Bu farklılığın nedeni şu olsa gerektir:

Hadiste iki illet vardır:

İlki, Ömer ibni Alî'nin (rh) babası, Alî ibni Ebî Tâlib'den (ra) hadis işitip işitmemesidir.

İkincisi, Saîd ibni Abdullah El-Cuhenî meçhul bir ravi midir, değil midir?

Her iki hususta hadisçiler arasında ihtilaf yaşanmıştır. (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 1075 No.lu Hadis Şerhi)

Muasır hadis âlimleri de Tirmizi'nin (rh) iki ayrı hükmünde ihtilaf etmiştir. Sorun; bazı nüshalarda

"hasen" ifadesinin yer alması bazısında yalnızca "ğarib" ifadesi olmasıdır. Ahmed Şâkir nüshasında "hasen ğarib" ifadesi yer almıştır. Şuayb Arnavut ve arkadaşları hiçbir nüshada bu ifadenin yer

almadığını iddia etmişlerdir. Bir diğer grup şarihlerin de bu ifadeye yer vermediğini ve başka bir

yerde kendisinin aynı isnada, "Ğaribtir, isnadı muttasıl değildir." demesi, hasen lafzının hata olduğunu göstermektedir, (bk. İthâfu't Tâlibi'l Ehvezî bi Şerhi Câmii'l İmâmi't Tirmizî, 3/690) demiştir.

Buna mukabil Tuhfetu'l Ahvazi şarihi Mubarekfuri'de "Ğaribtir, isnadı muttasıl değildir." ifadesinin

kendi yanında bulunan el yazması nüshalarda yer almadığını söylemiştir. (Tuhfetu'l Ehvezî, 1075

No.lu Hadis Şerhi) Hâl böyle olunca bu karışıklık el yazması nüshalardaki hataya nispet edilmiştir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

169. bk. Darimi, 84

170. Müslim, 947

171. Tirmizi, 995; İbni Mace, 1474

– Cenaze işlemlerinde acele etmek geçmişte sorunlara neden olmuştur.

Çoğu insan diri diri toprağa gömülmüştür:

"Tecrid-i Sarih tercümesi ve şerhinde şu önemli noktaya değinilmektedir:

(Mühim bir tenbih) Buraya kadar ta'dad ettiğimiz hadis-i şerifeden meyyitin teçhizinde, naklinde iltizam-ı sürat edilmesi istifade edilmiştir. Fakat

pek tabiidir ki, bu teşri keyfiyeti meyyitin mevti tahakkuk ettikten sonra

başlar. Bu bir emri bedihi (açık bir emir) olduğu için hadisi şerifte bunun

tenbih ve ihtarına luzüm görülmemiştir. Yalnız hadis şarihleri tarafından ehemmiyetle kaydedilmiştir. Uyku hastalığı gibi birtakım hastalıklar vardır ki, bunlarla musab ve ma'lul olanlar, ölüden zorlukla tefrik (ayrılırlar) edilirler. Geçici bir buhranla bayılan nice zavallı hastaların ölü zannedilerek teneşir tahtasına konulduğu ve sıcak suyun tesiriyle ayılıp nice zaman yaşadığı emsali adediyle (birçok örneğiyle) vakidir. Bunlardan defnolunduktan sonra ayılanların sayısı ise daha çoktur. Ve bu talih sizlerin vasiyeti adeta bir faciadır. Ve ölüm çukurundan kurtulabilmeleri nadir bir tesadüfe bağlıdır. Bu zavallılar ölmemiştir, ailesinin dikkatsizliği ile öldürülmüş demektir. Böyle bir felakete meydan vermemek için bütün ulema mebde-i teşri (hükmün başlangıcı) olarak mevtin gereği gibi tahakkuk zamanını kabul etmişlerdir. Hatta İbn-i Bezize gibi bir kısım alimler mevtin layıkıyla anlaşılması için aradan bir gün ve bir gece geçmedikçe meyyitin teçhizi teşri edilmemelidir, demişlerdir." 172

• Ölenin Ardından Konuşmak

Özel bir sebep olmadıkça ölünün ardından olumsuz şekilde konuşmak caiz değildir.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptığı amellerin neticesine kavuştular." 173

Muğîre ibni Şu'be'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

172. Dört Mezhebe Göre Cenaze Ahkâmı, s. 155-156

173. Buhari, 1393

"Ölüp giden kimselere sövmeyin! Onların hayatta olan yakınlarını incitirsiniz." 174

Ölülerin arkasından olumsuz konuşmak; kimisi naslarda açıkça zikredilen, kimisi şeriatın genel ahlak ilkelerinden çıkarılan şu sebeplerle yanlıştır:

– Ölü, Rabbine kavuşmuş ve O'na (cc) hesap vermektedir. Dirinin onun hakkında konuşmasının bir faydası yoktur. Bazı rivayetlerde Allah Resûlü'nden (sav) Bedir'de öldürülen müşrikler için, "Onlara sövmeyin. Zira söylediklerinizonlara ulaşmaz, yalnızca yaşayan (yakınlarına) eziyet edersiniz."

dediği nakledilir. 175

– Geride kalanlara eziyet verir. İslam; Müslim'in Müslim kardeşine eziyet

etmesini yasaklamıştır. Bir Müslim'in ölen yakını arkasından konuşmanın,

yaşayan Müslim'e eza vereceği izahtan varestedir.

– Âlimler, ölünün arkasından konuşmanın gıybet hükümlerine tabi olduğunu, şer'i bir sebep olmaksızın gıybet yapmanın yasak olduğunu belirtirler.176

– Başkalarının kusurlarıyla ilgilenmek, insanın kendi kusurlarını görmesine,

nefsini arındırmasına engeldir.

Ölünün arkasından olumsuz konuşmak bazı özel durumlarda caizdir: 177

– Bir bütün olarak İslam toplumunun birinin şerrinden rahatsız olması ve

174. Tirmizi, 1982

175. bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 1982 No.lu Hadis Şerhi. Sahih isnadla rivayet edilen mürsel bir rivayet

olduğunu belirtmiştir.

176. Ölü arkasından konuşmanın gıybete benzetilmesine dair bk. Fethu'l Bâri, 1393 No.lu Hadis

Şerhi

177. Konunun daha iyi anlaşılması için, şunu söyleyebiliriz:

Konu hakkındaki nasların çeşitliliği, nasların arasını cem etme zorunluluğunu meydana getirmiştir. İslam âlimleri nasları cem ederken farklı tercihlerde bulunmuşlardır.

• Bir grup âlim, " 'El-Emvât'a/Ölülere sövmeyin." ifadesinin başındaki "El" takısını, ahdiyye kabul

etmiş ve kastın Müslim ölüler olduğunu ikrar etmişlerdir. Böylece ölünün arkasından olumsuz

konuşmaya delalet eden her nassı, kâfirler hakkında olumsuz konuşmaya yormuşlardır.

• Bir grup, defin öncesi ve sonrasını ayırmıştır. Ölü hakkında konuşmaya delalet eden nasları defin öncesi, yasaklayan nasları defin sonrasına yormuşlardır.

• Bir başka grup ise nesh metoduna başvurmuş; sövmeyi yasaklayan hadisin, ölü hakkında konuşmaya cevaz veren nasları neshettiğini söylemiştir. Bilindiği gibi sahih ve sarih bir nas olmaksızın nesh iddiasında bulunmak hatadır. Zira bu, kesin olan bir nassı, kesin olmayan yöntemle

yürürlükten kaldırmaktır. Kimsenin buna hakkı yoktur. (Tafsilat için bk. Fethu'l Bâri, 1393 No.lu

Hadis Şerhi; Neylu'l Evtâr, 1519-1520 No.lu Hadis Şerhi)

Racih olan; tüm naslarla birlikte amel etmeyi gerekli kılan, ölü aleyhine konuşmayı gıybet gibi

detaylandıran görüştür. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

82

bunu dillendirmesi. İslam toplumu bir bütün olarak yeryüzünde Allah'ın

şahitleridir:

"Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/

hayırlı bir ümmet kıldık." 178

Şahitlik vazifesini yerine getirmek için bazen bir insanın kötü/şerli olduğuna

şahitlik edilebilir. Bu, bireysel değil toplumsal bir sorumluluktur. Sahabe

bunu yapmış, Allah Resûlü de (sav) ikrar etmiştir.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir cenaze yanımızdan geçti, onu hayırla yâd ettik. Bunun üzerine Nebi

(sav), 'Vacip (gerekli) oldu.' buyurdu.

Daha sonra bir başka cenazeye rast geldik, onun kötülüklerinden bahsedildi. Bunun üzerine Nebi (sav) yine, 'Vacip oldu.' buyurdu.

Ömer ibni Hattâb, 'Ne vacip oldu?' diye sordu.

Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Şunu hayırla yâd ettiniz, cennet onun için vacip

oldu. Şunu da şer ile yâd ettiniz, onun için de ateş (cehennem) vacip oldu. Siz,

Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz.' " 179

– Ölenin geride bıraktığı bir sistem, fikir veya eser insanlara zarar vermesin

diye onun arkasından konuşmak caiz, bazen vaciptir. Firavun, Ebû Leheb,

Abdullah ibni Ubey gibilerden sonra inen ve okunan ayetler bu maddenin

örnekleridir.

– Dirinin maslahatı için ölünün arkasından konuşmak caiz, bazen vaciptir.

Miras, evlilik, ticaret gibi konularda mağdur biri var ve mağduriyetin giderilmesi ölü hakkında yapılacak aleyhte şahitliğe bağlıysa, şahitlik görevi

yerine getirilir. Burada gaye ölünün arkasından konuşmak değil, mağdur

olan bir insanın mağduriyetini gidermektir.

Sözün özü gıybet yapmaya ruhsat veren özürler, aynı zamanda ölünün

ardından konuşmak için de bir ruhsattır. 180

178. bk. 2/Bakara, 143

179. Buhari, 1367; Müslim, 949

180. Konu hakkında geniş bilgi için bk. Vahyin Rehberliğinde Yûsuf Suresi Tefsiri, s. 102. İlgili

içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

• Ölünün Arkasından Güzel Konuşmak

Aslolan, Müslim'in, kardeşlerini hayırla yad etmesidir. Ölünün arkasından hayırla konuşmak onu tezkiye etmeye sebep olmadıkça caizdir.

Hârice ibni Zeyd El-Ensârî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ensâr kadınlarından Ummu'l A'lâ adında, Nebi'ye (sav) biat veren bir kadın bana şunu bildirmişti:

'Ensâr, Muhacirleri evlerinde barındırmak için kura çektiklerinde Osmân ibni Maz'ûn da bizim payımıza çıkmıştı. Osmân, bizim evimizde oturdu. Bir süre sonra hastalandı, biz de hasta bakıcılığını yaptık. Sonra vefat edip de onu kefenine sardığımız zaman Allah Resûlü (sav) evimize geldi.

Ben, 'Sâib'in babası! Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Şahitlik ederim ki Allah seni yüceltti.' dedim.

Bunun üzerine Nebi (sav) bana, 'Allah'ın onu yücelttiğini nereden biliyorsun?' dedi.

'Anam babam sana feda olsun. Elbette bilemem, Ey Allah'ın Resûlü!' dedim.

Allah Resûlü (sav) bana, 'Vallahi! Bu Osmân'a yakin/ölüm geldi. Ben onun için iyilik umarım. Vallahi, ben Allah'ın Resûlü olduğum hâlde ona ne yapılacağını bilmiyorum.' dedi.

Vallahi, ben o günden bu yanadır asla hiç kimseyi temize çıkarmam. Ayrıca bu beni çok üzdü. Uyudum ve rüyamda Osmân'ın akan bir pınarı olduğunu gördüm. Hemen Allah Resûlü'ne (sav) haber verdim. Allah Resûlü (sav) 'O akan pınar Osmân'ın dünyada yaptıklarıdır.' buyurdu." 181

Tezkiye; yalnızca Yüce Allah'ın bileceği cennete girme, bağışlanma, ikrama nail olma gibi cümleler kullanmaktır.

Ölünün Yıkanması

Cenaze işlemlerinden biri ölünün yıkanmasıdır.

• Ölüyü Yıkamanın Hükmü

Ölüyü yıkamak, farz-ı kifayedir. Farz olmasının delili Allah Resûlü'nün (sav) yıkamayı emretmesidir. Çünkü emir, farza/vucubiyete delalet eder.

181. Buhari, 1243

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

84

Ummu Atiyye El-Ensâriyye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün kızı (Zeyneb) vefat ettiğinde o (sav) bizim yanımıza gelip şöyle buyurdu: 'Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfur (veya kâfurdan bir miktar) katın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin.' Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. Bize gömleğini verdi ve 'Bunu vücuduna sarın!' buyurdu." 182

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Adamın biri Arafât'ta vakfedeyken bineğinden düştü. Deve de adamın boynunu kırdı (adam oracıkta öldü). Bunun üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Onu su ve sidr ile yıkayın ve iki kat ihrâmı içinde kefenleyin. Ona koku sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü o Kıyamet Günü'nde telbiye getirdiği hâlde diriltilecektir.' " 183

Farz-ı kifaye olmasının deliliyse bu emrin herkese değil, yalnızca işi yapacak bir gruba yönelmesidir.

• Ölü Yıkayacak Kişide Bulunması Gereken Özellikler

Ölü yıkayacak kişide şu özelliklerin bulunması gerekir:

– İslam (Tevhid): Ölünün İslami usullere göre yıkanması bir ibadettir. İbadetin sahih olması için İslam şarttır.

– Yıkamaya dair bilgili olması: Yüce Allah, her işin/emanetin ehil olana verilmesini ister:

"Şüphesiz ki Allah, emanetleri ehil olanlara vermemizi ister." 184

Ayet, birinci derecede yöneticileri kapsasa da tüm işler emanet kapsamındadır. Allah Resûlü de (sav) kızını yıkaması için Ummu Atiyye'yi (r.anha) çağırmıştır. Bunun nedeni onun (r.anha) bu işte ehil olmasıdır. 185

Ummu Atiyye El-Ensâriyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün kızı (Zeyneb) vefat ettiğinde o (sav) bizim yanımıza gelip

182. Buhari, 1253; Müslim, 939

183. Buhari, 1265; Müslim, 1206

184. bk. 4/Nisâ, 58

185. bk. El-Minhâc, 939 No.lu Hadis Şerhi

şöyle buyurdu: ‘Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfur (veya kâfurdan bir miktar) katın. Yıkamayı bitirdiğinizde

bana haber verin.’ Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. Bize gömleğini

verdi ve ‘Bunu vücuduna sarın!’ buyurdu.” 186

– Güvenilir olması: Güvenilirlikten kasıt ölü yıkayanın sır tutması, ölünün

hürmetini koruması, onun bedenine dair gördüklerini ifşa etmemesidir.

Râfi’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim bir ölüyü yıkar ve onun ayıplarını gizlerse ona kırk defa mağfiret edilir.

Her kim ölüyü kefenlerse Allah da ona cennetin ince ve kalın ipekten elbiselerinden giydirir. Her kim bir ölüye mezar kazar, onu oraya gömerse kıyamete

kadar içerisinde kalacağı mesken gibi bir ecirle mükâfatlandırılır.” 187

• Yıkamada (ve Diğer Cenaze İşlemlerinde) Öncelik Kime Aittir?

Bu konuda açık bir nas yoktur. Hâliyle şer’i asıllara dönülmelidir.

– Öncelik, ölünün vasiyet ettiği kişiye aittir. Şayet ölü, “Falanca beni yıkasın.” diye vasiyet etmişse öncelik, vasiyet edilene aittir. 188

“(Tüm bunlar ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten

sonradır.” 189

– Şayet vasiyet edilen biri yoksa kadının kocayı, kocanın kadını yıkaması

evladır. Zira yıkamada ölünün mahremiyeti söz konusudur. Kadın ve koca

birbirlerinin mahremine vâkıf oldukları için, bir başkasındansa onların

yıkaması daha evladır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Kadının kocasını, kocanın da karısını yıkaması caizdir.

Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Bâki Mezarlığı’ndan döndü, beni başımdaki ağrı nedeniyle hasta olarak buldu. Ben o esnada, ‘Vay başım!’ diyordum. O da ‘Ey

Âişe! Bilakis ben, ‘vay başım’ demeliyim.’ dedi. Devamında, ‘Eğer sen benden

önce ölmüş olsan da senin başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem

186. Buhari, 1253; Müslim, 939

187. El-Mustedrek, 1307. Hâkim (rh), “İsnadı Müslim şartı üzere sahihtir.” der. Bu konuda birçok rivayet

varid olmuştur. Rivayetlerin isnadında konuşulmuştur. (bk. İbni Mace, 1461, 1462; Ahmed, 24881)

188. bk. Zâdu’l Mustakni’, s. 67

189. bk. 4/Nisâ, 11

ve senin cenaze namazını kıldırıp seni defnetsem; sana hiç bir şey zarar

vermez.’ buyurdu.” 190

Allah Resûlü (sav), vefat ettiği takdirde Âişe Annemizi yıkayacağını söylemiştir. Âişe Annemiz de Allah Resûlü’nün vefatından sonra, onu yıkamamış

olmanın pişmanlığını izhar etmiş, geriye dönme fırsatı olsa onu yıkayacağını

söylemiştir.

Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Şimdiki bildiğimi daha önce bilseydim (emir verirdim de) onu (sav) hanımlarından başkası yıkamazdı.” 191

Sahabeden Alî’nin (ra) Fatıma’yı (r.anha) yıkadığı, 192 Abdullah ibni Mes’ûd’un

(ra) eşini yıkadığı, 193 Ebû Bekir’i (ra) eşi Esmâ’nın (r.anha) yıkadığı rivayet edilmiştir. 194 195

190. İbni Mace, 1465; Darimi, 81

191. Ebu Davud, 3141; İbni Mace, 1464

192. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6661

193. age. 6662

194. age. 6663

195. Bu konuda bazı âlimler kıyasa başvurarak ayrıma gitmiştir. Serahsî (rh) şöyle der:

“Ölümle birlikte karı koca arasındaki nikah bitmiştir. Ancak erkek ölünce, karısının onu yıkaması

helal olmaya devam eder. Bu da öyledir. Çünkü bitmiş olan nikah, mirasçı olma vb. hükümler

bakımından vardır. Karı kocadan ölenin yıkamaya olan ihtiyacı dolayısıyla, nikah milkiyeti sanki

hâlâ devam etmekteymiş gibi kabul edilir. Nikah milkiyeti, her iki eş arasında ortaktır.

Hanefilerin delili ise İbn Abbâs (ra) hadisidir. Resûlullah'a (sav), erkekler arasında ölen bir kadından

soruldu.

O da, 'Toprakla teyemmum aldırılır.' (Abdurrezzak, Musannef, III/413; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ,

III/398) buyurdu. Peygamber (sav) bu erkekler arasında ölen kadının kocasının olup olmaması durumunu ayırmadı. Bunun anlamı şudur. Kadının ölmesiyle nikah, bütün bağlarıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Cinsel ilişkiden önce kocasının onu boşaması durumunda olduğu gibi, dokunma

ve bakma konusundaki helallik de kalmamıştır. Açıklarsak, kadın ölünce, kesin olarak kocasına

haram olur. Haramlık ise, hem başlangıç hem de devam açısından nikâhı kaldırır. Bu nedenle

kocanın, ölen hanımının kız kardeşiyle ve ölenin dışında dört kadınla evlenmesi caizdir.

Kocanın ölmesinde ise durum tersinedir. Diğer taraftan koca, nikah nedeniyle mâlik konumunda, kadın ise mâlik olunan konumundadır. Kocanın ölümünden sonra mülkiyet konusu devam

ettiği için hükmen kocanın mâlik olma niteliğinin devam etmesi mümkündür. Ancak karısının

ölümünden sonra mülkiyet konusu ortadan kalktığı için mülkiyetin devam etmesi mümkün değildir.

Peygamber'in (sav) Ayşe'ye (r.anha) söylediği 'Ben seni yıkarım.' sözünün anlamı 'Senin cenazenin

yıkanması için gereken şeyleri yaparım.' demektir. Bu, tıpkı bizzat kendisi bir ev yapmasa da ona,

filan ev yaptı, sözüne benzer.

Ali'nin (ra) Fâtıma'yı (r.anha) yıkadığı konusundaki hadise gelince, başka rivayetlerde Fatıma'yı (r.anha)

– Kadın ve kocadan sonra öncelik, mahrem olan birinci dereceden neseb

akrabalarıdır. Hem akraba olmalarının sağladığı mahremiyet hem de ölüye

olan şefkatleri nedeniyle öncelik onlara verilir. Kadını kadın yakınları, erkeği

erkek yakınları yıkar. 196

Ummu Eymen’in (r.anha) yıkadığı yer almaktadır. Ali’nin (ra) yıkadığı rivayeti doğru olsa bile onun

bu fiilini İbni Mes’ûd (ra) yadırgamıştır. Ali (ra) de ona, ‘Sen bilmiyor musun ki Resûlullah (sav) bana,

‘Fâtıma senin dünyada da ahirette de hanımındır, buyurdu.’ (Abdurrezzak, Musannef, III/409)

demiştir. Ali’nin (ra) bunun kendisine özgü olduğunu iddia etmesi, sahabiler arasında erkeğin

karısının cenazesini yıkayamayacağı görüşünün bilindiğine delildir. Peygamberimiz (sav), ‘Ölümle

birlikte, benim bağ ve nesebim hariç, tüm bağ ve nesepler ortadan kalkar’. (Abdurrezzak, Musannef, VI/163; Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebîr, III/44; Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, VII/63; Heysemî,

Mecmau’z-zevâid, IV/499.) buyurmuştur. Bu hadis, eşlerin ölümü durumunda bile bağın devam

etmesi hususunun Peygamber (sav) ve aynı zamanda Ali’ye (ra) özgü olduğuna delildir. Çünkü

Ali’nin (ra) nikâhı da Resûlullah (sav)’in bağlarından idi.” (El-Mebsût, 2/117)

Bu paragraftaki istidlal metodu dört açıdan isabetli değildir.

• Nassa rağmen kıyas yapılmıştır.

• Konu hakkında varid olan umumi deliller (İbni Abbâs hadisi) esas, hususi deliller (Âişe hadisi) fer

kabul edilmiştir. Umumi delil hususi delilin önüne geçirilmiştir.

• Nasların hepsiyle bir arada amel etmek yerine bir kısım nasla amel edilmiş, diğerleri tevil edilmiştir.

• Sahabeden nakledilen rivayetler tahkik edilmemiştir. Zira yukarıda gördüğümüz gibi İbni

Mes’ûd’dan (ra) tam tersi bir uygulama nakledilmiştir.

196. Ölüyü yıkayanlarda öncelik hususu içtihadi, dolayısıyla ihtilaflı bir meseledir. Âlimler genel

naslar ışığında tercihte bulunmuştur:

“Erkek ölüyü yıkamaya en layık kişi, neseb yolu ile erkek asabelerdir. Önce babanın yıkama hakkı

vardır, ondan sonra dede, sonra oğul, sonra oğlunun oğlu, sonra erkek kardeş, sonra erkek kardeşin oğlu, sonra amca, sonra amcanın oğlu gelir. Çünkü bunlar ölünün namazını kıldırmaya en

layık kimselerdir. Dolayısıyla yıkamaya da en layık olanlardır. Bunlar arasında daha bilgili olan

daha yaşlı olana tercih edilir. Bunlardan sonra Şâfiîler ve Hanbelilerce en sahih görüşe göre zevce

gelir. Yabancı erkekler, ihtilaflı görüşten kurtulmak için kişiyi yıkamaya zevcesinden daha layık

görülmüştür. Malikilere göre, sonra en yetkili kimse ana, kız, kızkardeş, hala, teyze gibi mahrem

kadınlardır. Eğer bir erkeği yıkayacak, mahrem kadınlar da bulunmazsa yabancı bir kadın cenazeye teyemmüm verir.

Hanbeliler ölü yıkama konusunda adil olan ölünün vasisini asebelerine tercih etmişlerdir. Vasi

ölüyü yıkama hususunda en layık kişidir. Çünkü bu ölünün hakkıdır. Dolayısıyla yıkamada vasi

başkalarına tercih edilir. Nitekim diğer haklarında da durum böyledir. Ayrıca Ebû Bekir, hanımı

Esma'ya kendisini öldükten sonra yıkamasını vasiyet etmiştir. Enes (ra) de kendisini Muhammed

ibni Sirin'in yıkamasını vasiyet etmiştir.

Kadınları yıkamaya en layık kişiler, mahrem olan yakınlarıdır. Bunlar da şu kaide ile tespit edilebilirler: Ölen kadının erkek olduğu farz edilecek olsa, akrabalık sebebiyle evlenmesi helal olmayan

kimselerdir. Çünkü bu durumdaki kadınlar ona karşı daha şefkatlidirler. Bunlardan sonra mahrem olmayan amca kızı gibi yakınlar yıkar. Sonra yabancı kadınlar yıkar. Hanbeli ve Şâfiîlerde en

sahih görüşe göre, sonra koca yıkar. Yabancı kadın, Şâfiî ve Hanbelilerce kocadan daha layıktır.

Böyle olunca ihtilaftan çıkılmış olur. Bunlardan sonra mahrem olan erkek akrabalar gelir. Bunlardaki öncelik hakkı, namaz kıldırmadaki öncelik hakkı gibidir. Amca oğlu yabancı erkek gibidir."

(İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 3/22)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

88

• Kadın Topluluk İçinde Vefat Eden Erkek, Erkek Topluluk İçinde

Vefat Eden Kadın

Eşler dışında aslolan, erkeği erkeğin, kadını kadının yıkamasıdır. Şayet

özel bir durum söz konusu olur ve kadın topluluğu içinde erkek veya erkek

topluluğu içinde kadın ölürse elbiseleri üzerinden su dökülerek yıkama

yapılır. Böylece hem yıkama emri yerine getirilir hem de avrete bakmama/

dokunmama emri yerine getirilmiş olur. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 197

• Çift Cinsiyetlilerin Yıkanması

Çift cinsiyetli insanlar üç kısımdır:

– Çift cinsiyetli insan (hünsa), şayet çocuksa çocuk için geçerli hükümlerin tamamı onun için de geçerlidir. Kadın veya erkeğin yıkamasında bir

beis yoktur. 198

– Şayet çift cinsiyetli kişi mükellefse tıbbi yardım alınarak cinsiyeti tespit

edilir. Biyolojik yapısı erkekse erkek, kadınsa kadın ahkâmına tabi olur.

– Tıbbi yardım imkânı olmayan yerlerde cinsiyeti belirlenmeyen insana

“hünsa-i müşkil” denir. Bu durumda kişi, cinsiyeti belirlenemediği için el197. Bu durumdaki birinin ve “hünsa-i müşkil” yani yaratılıştan çift cinsiyetli birinin durumu hakkında “özel bir nas” olmadığı için âlimler ihtilaf etmiştir. (Mezhepler ve yaklaşımlar için bk. El-Mecmû’, 5/140-147; Bidâyetü’l Müctehid, 1/439-440)

• Birinci görüş; yukarıda mezkûr görüştür. Bu görüş şeriatta var olan iki ayrı asılla aynı ânda amel

edilmesi hasebiyle tercihe şayandır.

• İkinci görüş; ölüye teyemmüm aldırılmasıdır. Bu cumhur-u fukahanın görüşüdür. Temel dayanakları ikidir:

− Allah Resûlü’ne bu durumda olan bir kadın sorulunca, “Teyemmüm aldırılır ve gömülür.” dediği

rivayet edilir. (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6669) Ne ki bu rivayet mürseldir. Ayrıca irsal yapan

Mekhûl’dür. Zehebî (rh), “Mekhûl’ün mürselleri hiçbir şeydir. Yani hükümsüzdür, kıymetsizdir.” der.

Mekhûl’ün birçok sahabeden işitmesi dahi tartışılmıştır; Allah Resûlü’nden direkt aktardıklarının

kabul edilmesi olanaksızdır. (Hangi sahabilerden işittiği/işitmediğiyle ilgili tartışma için bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 6/403-406, 8105 No.lu Ravi)

− Şeriat suyun olmadığı veya suyun olup da kullanılmasının mümkün olmadığı yerde teyemmümü meşru kılmıştır.

Bu istidlal isabetli değildir. Zira teyemmüm abdestlik hâlini kaldırmak (refu’l hades) içindir. Ölü

yıkamak ise hakiki temizliktir; teyemmüm onun bedeli olmaz. Örneğin bedeninde namaz kılmaya engel bir necaset olan -yani hakiki temizlikle sorumlu kimse- onu yıkar. Yıkayamıyorsa olduğu

hâl üzere namaz kılar, teyemmüm almaz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Üçüncü görüş; böyle biri hakkında hüküm olmadığı ve öldüğü hâl üzere defnedileceğidir.

198. Geniş bilgi için bk. s. 145

biseleri üzerinden su dökülerek yıkanır. Böylece hem yıkama emri yerine getirilir hem de cinsiyet belirsizliğinden kaynaklı avrete bakma/dokunma şüphesinden uzak kalınır. 199

– Kadın olduğu hâlde erkek gibi davranan ya da erkek olduğu hâlde kadın gibi davrananlar (muhannes) yukarıda saydığımız tafsilata dâhil değildir. Onlar davranışlarına göre değil, cinsiyetlerine göre muamele görürler. 200

199. Bu sınıf için âlimler arasında üç görüş vardır:

• Ne erkek ne de kadın yıkamaz. Teyemmüm ettirilir, sonra defnedilir. (bk. El-Mebsût, 30/137)

• Küçük çocuk gibi kabul edilir; erkekler de kadınlar da yıkayabilir. (bk. El-Mecmû', 5/147-149)

• Yukarıda zikrettiğimiz Hasan El-Basrî ve İshâk ibni Rahaveyh'ten nakledilen görüş. (bk. El-Muğnî, 2/391-392, 1624. Mesele)

Konu hakkında nas bulunmadığından her âlim, şeriatın genel naslarından yola çıkmış ve bir neticeye ulaşmıştır. Yaptığımız tercihin gerekçeleri için bir önceki sayfada işlediğimiz, "Kadın topluluk içinde vefat eden erkek, erkek topluluk içinde vefat eden kadın" başlığına bakınız.

200. Çift cinsiyetlilikle ilgili olarak aşağıdaki bilgiler, konunun anlaşılması için daha faydalı olacaktır:

• Çift cinsiyetli; yaratılış itibarıyla iki ayrı cinsel uzvu olan veya cinsel uzvu olmayan insanlardır.

Bu, kişinin kendiyle ilgili değil yaratılıştan gelen bir problemdir. İnsanlar nasıl çift cinsiyetli olur

meselesine gelince; bir doktor kardeşimizin hazırladığı şu bilgileri paylaşabiliriz:

"Cinsiyet Oluşumu ve Gelişimi (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar, Normal Embriyoloji, s. 481-487):

Cinsiyetin gelişimi insan vücudunda anne karnında başlar, dört evrede tamamlanır. Bu evrelerin

her birini kontrol eden düzenleyici mekanizmalar vardır.

Bunların ilki genetik bilgidir. Genetik bilgisi cinsiyet kromozomlarından XX olanlar kadın yönünde

gelişim gösterirken, cinsiyet kromozomu XY olanlar erkek yönünde gelişim göstermeye başlar.

İkinci aşama yumurtalık veya testis oluşumudur. Eğer kişide Y kromozomu varsa bu gelişim testis

yönünde olur (Y kromozomu, üzerinde cinsiyet belirleyici bölge olan SRY gen ekspresyonu ile

kontrol edilir. Y kromozomu varsa testis gelişimi olur. Y kromozomu yoksa (XX kromozom yapısındaysa) over (yumurtalık) gelişimi olur.) Eğer Y kromozomu yoksa gelişim yumurtalık yönünde olur. Yumurtalık veya testis oluşumu tamamen genetik bilgi kontrolündedir. Genetik bilgi ile

%100 uyumludur. Bundan sonraki aşamaların tamamı hormonal kontrol altındadır.

Üçüncü aşama iç genital organların gelişiminin belirlenmesidir. Testisten salgılanan hormonların

(Testisten, hormon olarak testosteron ve AMH salgılanır. Testosteron, Wolf kanalını oluşturur. V

Deferens, Epididim Ejakülatuar kanal, V Seminalis oluşur. AMH, Müller kanalı oluşumunu inhibe eder. Uterus, tuba, vagen üst 2/3 kısım oluşamaz.) etkisiyle kişide erkek iç genital organlar

(iç genital yollar ve bezler) gelişir. Testisten salgılanan hormonların bazıları ise kadın iç genital

organların oluşmasını engeller. (Antimüllerian hormon, AMH.) Testis oluşmaz veya testisten bir

hormon salgılanmaz ise, kadın iç genital organlar oluşur.

Dördüncü aşama ise dış genital/cinsel organların belirlenmesidir. Bu evre de hormonal kontrol altındadır. Kişide testosteron, başka erkek hormonlarına dönüşebiliyorsa, oluşan hormonlar

erkek dış genital organının (Penis ve prostat) oluşmasını sağlar. Eğer bu dönüşüm olmazsa, ortamda bu hormonlar olmadığında dişi dış genital organlar (Vagen alt 1/3 kısım, vulva) oluşur.

(Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar,

Normal Embriyoloji, s. 481-487)

Bir de dış görünüş vardır. Kadında yumurtalıktan salgılanan östrojen etkisiyle dış görünüş, kadın

tipi oluşur. Meme gelişimi olur. Kadınsı, yuvarlak hatlar meydana gelir ve kadın tipi yağlanma

görülür. Erkekte testisten salgılanan testosteronun dönüştüğü hormonların etkisiyle erkek tipi

beden meydana gelir. Erkek tipi kıllanma görülür, erkeksi ve daha kaslı bir vücut yapısı oluşur.

İnfantil görünüm ise, ne erkeğe ne de kadına benzeyen bir beden yapısının olması durumudur.

Beden çocuk gibidir, bir cinsiyete nispet edilemez. Meme gelişimi yoktur. Erkeksi veya kadınsı

vücut yapısı oluşmaz. Erkek tipi kıllanmalar görülmez (diğer organlardan üretilen hormonların

etkisiyle bazen az da olsa koltuk altı ve genital bölge kıllanması görülebilir.)

Bu dört evrenin kendi içinde farklı aşamalarda sekteye uğramasıyla beraber cinsiyet gelişim hastalıkları oluşur. Oluşan hastalıklar bellidir ve bu dört aşamanın neresinde bozulduğu saptanabilir.

Hastalıkların Görülme Sıklığı

Cinsel gelişim bozukluğu (DSD) olan bir çocuğun görülme sıklığı yaklaşık 1000 ila 4500 canlı doğumda 1’dir. (Lee PA, Houk CP, Ahmed SF, Hughes IA., Lawson Wilkins Pediatrik Endokrin

Derneği ve Avrupa Pediatrik Endokrinoloji Derneği tarafından düzenlenen Uluslararası İnterseks

Konsensüs Konferansı. İnterseks bozuklukların yönetimi konusunda fikir birliği beyanı. İnterseks

Uluslararası Konsensüs Konferansı. Pediatri. 2006 Ağustos; 118 (2): e 488-500. [PubMed]))

Seksüel gelişim bozuklukları kendi içerisinde çeşitli kategorilere ayrılır:

A. Kromozoma Bağlı Gonadal Gelişim Bozuklukları: (Gonad: Kadında yumurtalığa, erkekte testise karşılık gelen, iki cinsiyet için kullanılan genelleştirilmiş bir kavramdır.)

Turner Sendromu: (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Anatomik Bozukluklar,

Gonadal Disgenezi, s. 489-490) Bu hastalığın sebebi genetik eksikliktir. Normalde 46XX genetik

bilgisine sahip olması gereken kadın, 45X0 genetik bilgisine sahiptir. Bir tane X kromozomu doğuştan eksiktir. Bu hastaların bir tane kromozomu olmadığından, yumurtalık veya testis yönünde tam bir gelişim gösteremezler. Gonad gelişimi tam değildir. Ne yumurtalık gelişir ne de testis

oluşur. Biçimsiz düz bir çizgi hâlinde, fonksiyonsuz anatomik bir yapı oluşur. İç genital organları

kadındır. Yani hayız olacak bir rahmi vardır. (Normalde yumurtalıkları olmadığından hormonal

işlevleri tam değildir. Anatomik olarak hayız olacak yapılara sahiplerdir, ama kendiliğinden hayız

döngüleri görülmez. Ancak dışarıdan hormon destek tedavisi verilirse hayız döngüleri görülür.)

Dış genital organları da dişidir. Cinsel birleşme için vajinası bulunur. Dışarıdan bakıldığında tam

bir meme gelişimi olmaz, infantildir. (Infantil: Tam bir kadın ve erkek görünüşüne sahip olmayıp

çocuk görüntüsünde olmasıdır. Meme gelişimi olmaz erkek tipi kıllanma olmaz erkek tipi veya

kadın tipi vücut gelişimi olmaz. Ne erkeğe ne kadına benzeyen çocuksu bir bedenleri vardır.)

Hafif bir koltuk altı ve genital bölge kıllanması görülebilir. Bu insanlar kadındır ve kadın gibi davranırlar. Tedavide hormon destek tedavisi alırlar. İnfertildir. (Infertilite, kısırlık demektir.)

Perault Sendromu: (46, XX saf gonadal disgenezi) (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar, Gonadal Disgenezi, s. 489-490) Bu hastalarda iki X kromozomundan bir tanesi defektif, yani hasarlıdır. Genetik bilgi sağlam olmadığı için

tam bir yumurtalık veya testis oluşumu görülmez. Biçimsiz düz bir çizgi hâlinde, fonksiyonsuz

anatomik bir yapı oluşur. İç genital organlar kadın yönündedir, rahmi vardır (hormon desteği/

tedavisi verilirse hayız dönemleri görülür). Dış genital organlar dişidir. Bir erkekle cinsel birleşme

yaşayabilir, vajinası vardır. Dış görünüşü; meme gelişmemiştir, infantildir. Bu hastalar da hormon

destek tedavisi alırlar. İnfertildir.

Swyer Sendromu: (46, XY saf gonadal disgenezi) (Williams jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar, Gonadal Disgenezi, s. 489-490): Bu hastalarda Y

kromozomu defektif, yani hasarlıdır. Y kromozomu hasarlı olduğundan testis geliştiremezler. İki

tane X kromozomu olmadığından yumurtalık da oluşmaz. Biçimsiz düz bir çizgi hâlinde, fonksiyonsuz anatomik bir yapı oluşur. Erkek genetiğine sahip olmasına rağmen testis oluşmadığı için

testisten salgılanan hormonlar oluşmaz. Bu hormonlar oluşmadığında iç genital organlar ve dış

genital organlar erkek yönünde gelişemez, kadın yönünde gelişir. Dış görünüşü; meme oluşmaz,

infantil görünümdedir. Erkek genetiğine sahip, rahmi olan, vajinası olan ve dışarıdan bakıldığında çocuk tipi bir bedene sahip olan insanlardır. Bu insanlara bebeklik döneminde gelişmemiş

testis yapısı ameliyatla çıkarılmalıdır. Sonraki dönemlerde ise kadın tipi hormonal tedavi verilir.

İnfertildir. Kişi erkek genetiğine sahip olsa da iç genital organları ve dış genital organlarıyla kadın

gibidir. Bu hastalar kadın gibi hisseder ve yaşarlar, bebeklikten itibaren böyle gelişim gösterirler.

(Bu sendrom, sapıklık olan cinsiyet değiştirme ile karıştırılmamalıdır. Bu hastalar erkek gibi

hissedip/yaşayıp, sapkın cinsel eğilimden ötürü cinsiyet değiştirmiş insanlar yani eşcinseller

gibi değildir. Eğer bir hekim tanı koymazsa, normal kadınlar gibi yaşar, erkek cinsiyete ilgi

duyar, erkeklerle evlenir ve kendisinde erkek genetik bilginin olduğundan haberi olmadan

ölürler, erkek olduklarına dair ne bir cinsel yönelimleri ne de bir belirtileri olur.)

Buraya kadar bahsi geçen üç sendrom da kadın gibi görünür, kadın gibi yaşarlar. Dışarıdan

bakıldığında anatomik veya davranışsal olarak erkeğe benzeme özellikleri görülmez. Ergenlik

döneminde hayız döngülerinin başlamaması, meme gelişimi olmaması gibi sebeplerle doktora

başvururlar. İleri incelemeler sonucunda genetik tanı konulur ve genetik hasar tespit edilir.

Klinefelter Sendromu (46, XXY/46, XXXY) (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi,

Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar, Embriyonik Testiküler Regresyon, s. 490-491): Bu

insanlarda fazladan X kromozomu bulunur. Normalde Y kromozomu olduğu için testisleri gelişir, ama testisleri normalden çok küçüktür. Testisten salgılanan hormonlardan ötürü iç genital

organları ve dış genital organları erkek tipindedir. Bedeni erkek tipindedir. İnfertildir.

Buraya kadar olan sendromlarda kişi, dış genital organlar itibarıyla kadın veya erkek olarak ayrılabilir.

Kişiler dış genital organlarının görünümüyle uyumlu bir cinsiyet algısına sahiptir, dış genital organlarıyla uyumlu cinsel yönelimleri vardır. Bu hastaların bir kısmı ergenlik döneminde hayız olmuyor

diye doktora başvurur ve incelemelerlle sendromları saptanır. Doktora başvurmayan kişiler de hasta

olduklarını bilmeden dış görünüşleri doğrultusunda bir cinsiyet algısıyla yaşamaya devam ederler.

Klinefelter sendromu ise dış görünüşü itibarıyla erkektir. Dışarıdan bakıldığında kadınsılığa rastlanmaz ama genetik bilgisinde fazladan X kromozomu bulunur. Zekâ geriliği veya evlilik sonrası kısırlık

şikayeti ile doktora başvururlar ve ileri incelemelerle genetik bozukluk saptanır.

B. Hermafroditizm:

Tıbbi olarak hermafroditizm yeniden tanımlandı. Önceden “çift cinsiyetli” olarak isimlendirilen

-aşağıda bahsedeceğimiz- hastalar için bu tanım “belirsiz dış genital organlar” olarak değiştirildi.

Çift cinsiyet kavramı, hem erkek hem kadın cinsiyete sahip ve ikisi de işlevsel, yani kişi birini

tercih eder gibi bir algı oluştururken; belirsiz cinsiyet kavramı ile ne erkeğe ne kadına nispet

edilebilecek bir cinsel organa sahip olmayan, ara formda bir dış genital organı olan insan olarak

yeniden tanımlandı.

Gerçek Hermafroditizm (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinolojisi, Anatomik Bozukluklar, Gerçek Hermafroditizm, s. 490): Oldukça nadir görülür. Bu kişilerde

hem yumurtalık hem testis bulunur. Olguların %70’i 46XX kromozomu ile kadındır. İç genital organlar komşu olduğu gonad (yumurtalık veya testis) yapısına göre şekillenir. Dış genital organların görünümü ara formdur (ambigius), ne erkeğe ne kadına nispet edilemez. Ama erkeğe daha

yatkındır. Bütün hastalarda rahim bulunur. Sıklıkla meme gelişimi görülür. Hastaların %65’inde

hayız kanaması görülür, ama XY kromozoma sahip bireylerde hayız bildirilmemiştir.

Yalancı Hermafroditizm: Gerçek hermafroditizme göre daha sık görülür. Temel mekanizma hormon maruziyetine dayanır. Bazı hormon salgılayan tümörler, annenin kullandığı ilaçlar, bebekte

var olan mutasyonel enzim eksikleri gibi çok çeşitli nedenleri vardır. Dış genital organlar, kromozomal cinsiyetin tam tersidir. İsimlendirme kromozoma göre yapılır.

1. Dişi yalancı hermafroditizm: Kendi içerisinde çeşitleri vardır.

Genetik olarak 46XX kromozoma sahiptir ama kız bebeğe ait dış genital organlar, anne karnında maruz kalınan hormonların etkisiyle anne karnında şekil değiştirmiştir, virilize (Virilizasyon:

Kadında, görünüş olarak erkek cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkması durumu) olmuştur. Bu hormonal etki erken gebelik haftalarında görülürse, tamamen erkek dış genital organlar gelişirken,

hormonal maruziyet geç gebelik haftalarında oluşursa ne erkeğe ne dişiye benzemeyen ara form

ambigius tipi dış genital organ görünümü olur. Genetik bilgi 46XX ile kadındır.

Yumurtalıkları vardır. İç genital organları dişidir, hayız olabilen rahmi bulunur. Hormon tedavisi

verilirse düzenli hayız kanamaları görülür. Dış genital organları ise anne karnında maruz kalınan

hormonun etki ettiği haftalara göre ya ara form ambigiustur ya da erkektir.

2. Erkek yalancı hermafroditizm: Genetik bilgi 46XY, erkektir. Erkekte üretilip dış genital organların oluşumunu sağlayan hormon üretimi bozulduğu için dış genital organlar yeterli oranda erkekleşemez.

Kendi içinde çok çeşitleri olmakla birlikte iki formundan bahsetmek, genel bilgi açısından yerinde

olacaktır:

a. Komplet androjen insensitivitesi (testiküler feminizasyon): Genetik bilgi 46XY, erkektir. Hormonal bilgiyi kodlayan gende defekt vardır. Kişinin testisleri vardır. İç genital organlar yeterli hormonal etkiye maruz kalamadığı için erkek tipi de dişi tipi de gelişim göstermez. İç genital organ

görülmez. Dış genital organlar dişi yapıdadır, kör sonlanan kısa bir vajina bulunur. Meme gelişimi

vardır. Genital ve koltuk altı kıllanması görülmez.

b. 5 alfa redüktaz enzim eksikliği: Genetik bilgi 46XY, erkektir. Testisleri vardır. İç genital organları

erkek tipindedir. Dış genital organlar dişi yapıdadır. Meme gelişimi görülmez, koltuk altı ve genital bölge kıllanması görülür. Hormon kullansa bile hayız kanaması görülmez.

Hermafroditizm hastaları ise doğuşta hangi cinsiyete nispet edileceği anlaşılmaz bir dış genital

organa sahip olarak doğar (genetik bozukluk gibi değildir). Dış genital organında iki cinsiyete

ait özelliklerden bazılarını barındırması sebebiyle ara formda bir cinsel organı vardır. Bu hâliyle

iki cinsiyet de fonksiyonsuzdur. Düzeltici ameliyatlar ve hormon tedavileriyle fonksiyon kazanır.

Bu hastalarda cinsiyet seçimi nasıl oluyor? (Bu soru tıbbın henüz kesin cevap veremediği ve en

çok ikilemde kaldığı noktalardan birisidir.)

Genetik bilgi bazalinde, işlevsel (hormon üreten) gonad gelişimi doğrultusunda, anatomisine

bakılarak karar verilmesi yönünde öneriler mevcuttur. Bu karar her hastaya ve her sendromun

özelliğine göre değişiklik göstermektedir.

Cinsiyet Tayini (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Üreme Endokrinoloji, Anatomik

Bozukluklar, Cinsiyet Tayini, s. 490):

Cinsel gelişim bozukluğu olan yeni doğanın doğurtulması tıbbi aciliyet olup multidisipliner yaklaşılması gerekmektedir.

Aileye genital gelişimin yetersiz olduğu, durumun ciddi olduğu, hızlı bir şekilde laboratuvar testlerinin yapılması gerektiği ve düzeltici cerrahinin gerekliliği, cinsiyet seçiminin gerekliliği ve önemi anlatılmalıdır.

Seksüel Gelişim Bozuklukları Tanı Yöntemleri: (Williams Jinekoloji, 25. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi,

Cinsiyet Gelişim Bozuklukları Değerlendirilmesi Algoritma, Şekil 18-9, s. 492)

Öncelikle anatomik yapılar araştırılır. Yumurtalık veya testise ait bir anatomik oluşum olup olmadığı değerlendirilir.

Fizikî muayene yapılır. Dış genital organlar muayene edilir.

Sonrasında genetik inceleme yapılır ve karyotip analizi yapılır. Kişinin 46XX veya 46XY genetik

bilgisinden hangisine sahip olduğuna bakılır. Varsa genetik bozukluklara bağlı hastalık durumu

belirlenir.

Sonrasında hormonal testler yapılır. Kişinin hormon yanıtına ve hormonal aktivitesine bakılır.

Eşlik eden sendromik veya metabolik nedenlerin olup olmadığında bakılır.

Görüntüleme yöntemlerinden ultrason yardımı ile iç genital organların varlığı ve özellikle rah-

min olup olmadığı araştırılır. (Kim KS, Kim J. Disorders of sex development. Korean J Urol. 2012

Jan; 53(1): 1-8. doi: 10. 4111/kju. 2012.53.1.1. Epub 2012 Jan 25. PMID: 22323966; PMCID: PMC:

3272549.)

Görüntüleme yöntemlerinin yeterli olmadığı takdirde inceleme amaçlı ameliyatlar yapılabilir.

(Kim KS, Kir J. Disorders of sex development Korean J Urol. 2012 Jan; 53(1): 1-8. doi: 10.4111/kju

2012.53. 1.1. Epub 2012 Jan 25. PMID 22323966, PMCID PMC 3272549.)

Bütün bunlar neticesinde birçok branşla görüşülerek ve ailenin bilgisi ve onayı dâhilinde kişide

cinsiyet tayini yapılmaya çalışılır. Cinsiyet tayini sonrası, belirlenen cinsiyet doğrultusunda düzeltici ameliyatlar (organın kullanımı açısından) ve hormon tedavileri başlar.

Düzeltici ameliyatlar, sadece üreme açısından organ kullanımı demek değildir. Kişinin idrar ihtiyacını rahat bir şekilde giderebilmesi için de bu ameliyatlar ve düzeltmeler gereklidir. Üriner sistem

ve genital sistem birbirini etkileyerek/iç içe anne karnında gelişim gösterdikleri için, bu tarz hastalarda başka sistemleri etkileyen anormallikler de beraberinde görülür. Tedavi aşamasında diğer

sistemler de düzeltilmeye çalışılır.”

• Bu tıbbi bilgileri aktardıktan sonra şunu söyleyebiliriz: Geçmişte ulema yukarıda zikrettiğimiz

bilgilere sahip olmadığından içtihad etmiş ve farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Çift cinsiyetli insanların nasıl ayırt edileceğine, kadın muamelesi mi, yoksa erkek muamelesi mi yapılacağına dair

şu bilgileri vermişlerdir:

“Bevl Alameti

Hünsânın cinsiyetini belirleme konusunda ortaya konan alametlerin birincisi ve en önemlisi, dört

mezhebin üzerinde ittifak ettiği, idrarını yaptığı organ hangi cinse ait ise o cinse dâhil olacağıdır. Zira Peygamber (sav)’e bir toplulukta yeni doğan ve kendisinde hem kadınlık hem de erkeklik

organı bulunan hünsâ-i müşkil bir çocuğun nasıl mirasçı olacağı sorulmuş, Peygamber (sav) de;

‘İdrarını yaptığı organa göre’ cevabını vermiştir. Alî’den, Câbir ibni Zeyd, Katâde ve Said ibni Müseyyeb’den de böyle rivayet edilmiş ve cahiliye döneminde de bu hükmün bilindiği ifade edilmiştir. Hukukçular bu hükmü verirken, kız ve erkeği birbirinden ayıran hususun cinsiyet organı olduğunu ve çocuk doğduktan sonra cinsiyet organının ona sağladığı yararın idrarının oradan çıkışı

olduğu, ayrıca Allah’ın (cc) erkeklik organından idrarını yapmayı erkeklerin karakteri, kadınlık aletinden idrarını yapmayı kadınların karakteri kıldığını ifade etmişlerdir. Bu durumda Peygamber’in

bu hadisine göre; hünsâ-i müşkil hakkında şayet o, kadınlık uzvuyla idrar yapıyorsa kadın, erkeklik

uzvuyla idrar yapıyorsa erkek olduğuna hükmedileceği, diğer uzvun zaid olarak yaratılmış kabul

edileceği söylenmiştir. İdrarın her iki uzuvdan da çıkması durumunda, idrarın ilk çıktığı uzva itibar

olunacağı konusunda da mezhepler ittifak hâlindedir. Zira Peygamber (sav)’in idrarın iki organdan

çıkması durumunda ilk çıkan organa itibar edileceği ile ilgili hadisi bulunmaktadır. Fakat Şâfiîler

ve Hanbelîler, farklı bir yaklaşım daha sergilemişler ve iki organdan aynı anda idrar çıkması hâlinde, idrarın en son kesildiği organa itibar olunacağını ifade etmişlerdir. Şâfiîlerin bu konudaki bir

diğer yaklaşımı da eğer idrar her iki uzuvdan da çıkıyorsa, ikisinden beraberce kesilmek şartıyla

önce çıkana veya ikisinden idrar aynı anda çıkmak şartıyla en son kesilene itibar edileceğidir. Yine

Şâfiîler eğer iki uzuvdan birinden idrar önce çıkıyor, diğerinden ise sonra kesiliyorsa, hükmün

önce çıkan ve önce kesilene göre olacağını söylemişlerdir.

İdrarın her iki organdan da aynı anda çıkması durumunda hükmün ne olacağı konusunda ise

âlimler arasında ihtilaf vardır. Eşitlik (musavât) veya aykırılık (muâraza) durumunda önce olanı

tercih etmek İslam hukukunda esas olduğundan, idrarın her iki uzuvdan da aynı anda çıkması hâlinde Ebû Yusuf, İmam Muhammed ile Malikî ve Hanbelî hukukçular diğer organa oranla

idrarın kendisinden daha fazla çıktığı organın esas alınacağı görüşündedirler. Çünkü muâraza

(çelişki, anlaşmazlık, zıtlık) hâlinde tercihin daha güçlü olana dikkat edilerek yapılacağı, yani her

iki uzuvdan da idrar çıkmakla birlikte, birinden daha fazla idrarın çıkmasının o organının diğerine tercih edilme nedeni olduğu ve bu şekilde önceliğe göre tercih yapıldığı gibi çokluğa göre

de tercih yapılabileceği bu görüşte olanlarca ifade edilmiştir. Ebû Hanife ise çokluk veya azlığın

idrar mahallinin genişliği veya darlığı ile ilgili olduğu ve idrardaki çokluğun idrarda görüleceği,

idrar yapma yerinde görülemeyeceği ve bu sebepten idrarın çok olmasının tercih nedeni olamayacağını ifade etmiş, hatta huzurunda, Ebû Yusuf mesele ile ilgili olarak ‘idrar daha çok çıkan

organ esas alınır buna göre mirasçı olur’ dediğinde, Ebû Hanife: ‘Ey Ebû Yusuf, sen idrarı kaplara

koyup tartan bir hâkim gördün mü?’ diyerek yaklaşımının hoş olmadığını ifade etmiştir. Şâfiîler de idrarın çokluğuna itibar edilmeyeceği noktasında Ebû Hanife ile aynı görüştedirler. Mâlikî

hukukçulardan bazıları, idrarın çokluğuna itibar konusunda farklı bir yaklaşım sergilemişler ve

idrardaki çokluğun ölçü ve ağırlık bakımından değil, idrar yapmadaki tekrar bakımından çokluk

olduğunu, mesela hünsâ olan birisi kadınlık organından iki kez, erkeklik organından bir kez idrarını yapsa ve ölçü açısından da erkeklik organından yaptığı idrar çok olsa bile onun kadınlığına

hükmedileceğini söylemişlerdir.

Meni ve Hayız Alameti

Fakîhler, hünsâyı belirlemek için, hadiste ifade edilen bevl etmeden başka alametleri de ortaya

koymuşlardır. İdrar yapmadan sonraki en kuvvetli alametlerin başında hünsâdan gelen meni ve

hayız kanı vardır. Dört mezhebin genel görüşü erkeklik organından gelen meninin onun erkekliğine, kadınlık organından gelen hayız kanının da onun kadınlığına delalet ettiğidir. Şâfiîlerden

bir kısmı, meni ve hayız kanının alamet olmasını kayıtlayarak zannı kuvvetlendirecek derecede

tekrar etmesi şartıyla bunların alamet olacağını söylemişlerdir.

Kaburga Kemiği Alameti

Yine erkeğin kaburga kemiğinin kadından fazla olduğu söylenmiş ve bunun da hünsânın cinsiyetini belirlemede bir alamet olabileceği, fakîhlerce ifade edilmiştir. Mâlikî hukukçular, hünsânın

müşkilliğini gidermek için en son olarak kaburga kemiklerinin sayılacağını, eğer sağ tarafında

on sekiz, sol tarafında on yedi kemik varsa erkek olduğuna, her iki tarafında da on sekizer kemik

varsa kadın olduğuna hükmedileceği yönünde görüş olduğu, fakat erkek de olsa kadın da olsa

her iki tarafta eşit sayıda kemik olacağı konusunda ittifak olduğunu da ifade etmişlerdir. Şâfiîler

hünsânın cinsiyetini belirlemede bir diğer alamet olarak ileri sürülen kaburga kemiği sayılarına

itibar edilip edilmeyeceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mezhepte bu konuda iki görüş vardır.

Hanefilerden İbn Âbidîn de kaburga kemiği sayılarının alamet olamayacağını ifade etmiştir. Görüşüne başvurduğumuz günümüz tıpçıları da erkek ve kadının her iki tarafında bulunan kemik

sayılarının birbirine eşit olduğunu söylemişlerdir.” (İslam Hukukunda Çift Cinsiyetliler (Hünsâ), s.

24-34, özetle)

Sonuç olarak; Allah (cc) onlardan razı olsun. Yaşadıkları çağın şahidi olarak çaba harcamış ve

bu soruna dair şeriatın genel ilkelerinden edindikleri neticeyi ümmetle paylaşmışlardır. Bugün

ise Yüce Allah’ın nefislerde ve ufukta yarattığı ayetlerle, insanın cinsiyetini tespit etmek, erken

müdahalede bulunmak, tedavi etmek kolaylaşmıştır… Bugün tıbbın imkânlarından faydalanabilenler, çift cinsiyetlilerin ayrımı ve tedavisi meselesinde tıbbi imkânlara başvurabilir. Tıbbi imkânlardan faydalanamayanlar ise ulemanın zikrettiği ölçülerden faydalanır. (Geniş bilgi için bk.

Ahkâmu’l Hunsâ fi’l İbâdât ve Ehvâli’ş Şahsiyye, Rızkı Mensur; İslam Hukukunda Çift Cinsiyetliler

(Hünsâ), İlyas Çalışkan.)

CENÂİZ BABI

95

• Çocukların Yıkanması 201

• Şehidin Yıkanması 202

• Kâfirin Yıkanması 203

Ölü Nasıl Yıkanır?

Ölünün yıkanmasıyla ilgili umde/asıl, Ummu Atiyye hadisidir.

Ummu Atiyye El-Ensâriyye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav) kızı (Zeyneb) vefat ettiğinde bizim yanımıza gelip şöyle buyurdu: 'Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfur (veya kâfurdan bir miktar) katın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin.'

Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. Bize gömleğini verdi ve 'Bunu vücuduna sarın!' buyurdu." 204

Hafsa'dan rivayet edilen hadiste, şu ifadeler yer almaktadır: " 'Onu tek sayıda, üç, beş veya yedi kere yıkayın.', 'Sağ tarafından ve abdest azalarından yıkamaya başlayın.'

Hafsa'nın rivayetine göre Ummu Atiyye şöyle demiştir: 'Zeyneb'in saçını tarakla (taradıktan sonra) üç bukle yaptık.' " 205

Rivayetten (ve diğer naslardan) yola çıkarak, ölü şöyle yıkanır:

• Niyet Getirmek

Ölüyü yıkamak, şeriatın emridir ve dolayısıyla ibadettir. Her ibadette olduğu gibi niyet şarttır.

Ömer ibni Hattâb'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır." 206

Günümüzde ölü yıkamak meslek hâline gelmiş, bir ibadet olduğu unu

201. Çocuğun cenaze ahkâmı için bk. s. 145

202. Şehidin cenaze ahkâmı için bk. s. 157

203. Kâfirin cenaze işlemleri için bk. s. 169

204. Buhari, 1253; Müslim, 939

205. Buhari, 1254; Müslim, 939

206. Buhari, 1; Müslim, 1907

tulmuştur. Özellikle laik sistemin, dini ve dindarları aşağılamak için, "ölü yıkayacılığı" vurgusu, ölü yıkamayı utanılacak bir vazife hâline getirmiştir.

Onun bir ibadet olduğunu ihya etmek, ibadet niyetiyle yapılmasına bağlıdır.

• Ölünün Eklemlerini Yumuşatmak 207

• Ölünün Elbiselerini Çıkarmak ve Avret Mahallini Örtmek

Yıkanacak ölünün elbiseleri çıkarılır, avret mahalli örtülür ve öyle yıkanır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sahabe, Nebi’yi (sav) yıkamak istedikleri zaman, ‘Vallahi (diğer) ölülerimizi soyduğumuz gibi Allah Resûlü’nün de (sav) elbiselerini soysak mı, yoksa onu elbiseleri üzerindeyken mi yıkasak bilemedik?’ diye konuşmaya başladılar.” 208

“Ölülerimizi soyduğumuz gibi onu da soyacak mıyız?” sözü, yaygın uygulamanın ölülerin soyularak yıkandığı olduğunu gösterir. 209

Ölünün elbisesi çıkarılsa dahi avret mahalline bir örtü örtülür. Zira ölünün mahremiyetini korumak şer’i bir zorunluluktur.

• Ölüyü, Ayak Yönünden Yere Eğik Bir Teneşire Yatırmak

Yıkama esnasında teneşirde kirli su birikmesin diye, ayak yönünden yere eğimli (veya suyun akıp gitmesine yardımcı olan herhangi) bir teneşir üzerinde yıkanır.

207. Geniş bilgi için bk. s. 65

208. Ebu Davud, 3141; İbni Mace, 1464

209. Bir grup fukaha, bu hadise dayanarak ölünün elbisesi üzerinde yıkanacağını söylemişlerdir. Su, elbise üzerinden dökülecek, ölüyü yıkayan kişi elbise altından elini sokup ölüyü yıkayacaktır. (bk. El-Mecmû’, 5/11) Bu görüşü savunan âlimler yukarıda okuduğumuz hadisle istidlalde bulunmuş ve “Nebi için geçerli olan ümmeti için de geçerlidir.” sonucuna ulaşmışlardır.

İbni Ruşd (rh) şöyle der: “Ölü yıkanırken çamaşırı çıkarılır mı, yoksa içinde mi yıkanır diye ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik: ‘Ölü yıkanırken çamaşırı çıkarılır ve fakat mahrem yerleri örtülür.’ demiştir ki İmam Ebû Hanife de bu görüştedir. İmam Şâfii ise, ‘Çamaşırı içinde yıkanır.’ demiştir.

Bu ihtilâfın sebebi, Peygamber (sav) Efendimiz’in gömleği çıkarılmadan yıkanması ona hâs bir hüküm müdür, yoksa sünnet olduğu için mi gömleğinde yıkanmıştır, diye ihtilâf etmeleridir. Peygamber (sav) Efendimiz’e hâs bir hüküm olduğunu ve kişi sağ iken bakılması haram olan yerlerine,

öldükten sonra da bakmanın haram olduğunu söyleyenler, ‘Ölünün çamaşırı çıkarılır, ancak sağ

iken bakılması haram olan yerleri örtülür.’ demişlerdir. İcma’ veyahut ilâhî emre dayanan bir sünnet olduğunu söyleyenler ise, ‘Ölünün çamaşırı içinde yıkanması, daha efdaldir. Zira hadiste, Peygamber (sav) Efendimiz’i yıkayanlara gaipten, ‘Gömleği çıkarmayın’ diye bir ses gelmiş ve o anda

gözlerine uyku girmiş diye rivayet olunmaktadır’ demişlerdir.” (Bidâyetü’l Müctehid, 1/441-442)

CENÂİZ BABI

97

• Eldiven Giymek

Eldivenin iki temel gayesi vardır:

– Ölünün bedenine direkt, çıplak elle temas etmemek. Daha önce zikredildiği üzere, insan yaşarken nasıl hürmeti/saygınlığı varsa ölü bedenin de

hürmeti/saygınlığı vardır.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ölünün kemiğini kırmak, onu diriyken kırmak gibidir.” 210

– Beden temizliğine yardımcı olması. Seçilen eldiven temizleme özelliğine sahip olmalı, ölünün bedenine zarar vermemeli, ciltte tahrişe neden

olmamalıdır.

• Ölünün Karın ve Mesane Bölgesine Bastırmak

Gaye; vücutta kalan idrar ve dışkının çıkmasını sağlamak ve ölüyü temizlemektir. Çünkü, kefenledikten sonra veya kabre konma esnasında ölü

hareket ettirilecektir. Bu durumda vücuttan çıkacak bir ifrazat, ölü yakınları

ve cenaze işlemlerini yapanlara rahatsızlık verir.

• Ölüye Abdest Aldırmak

Ummu Atiyye hadisinde olduğu gibi abdest aldırarak yıkamaya başlanır.

Abdest aldırırken ağza burna su verilmez; yalnızca dış yüzeyden dudaklar

ve burun meshedilir. Zira ağza ve burna verilen suyun dışarı atılması söz

konusu değildir. Vücudun farklı menfezlerinden dışarı çıkması, kefeni kirletmesi söz konusu olabilir. 211

210. Ebu Davud, 3207; İbni Mace, 1616

211. Burada, biz ilim talebelerine faydalı olmasını umduğum bir nükte paylaşmak istiyorum: Bir

görüş ve delilleri, görüşün sahiplerinin kitaplarından okunmalıdır. Özellikle Fıkhu'l Mukaren kitapları ve ehl-i hadisin çokça müracaat ettiği hadis şerhleri, mezhepleri aktarma konusunda hassas değildir. Normaldir; zira bu kitapların asli gayesi mezheplerin tespiti ve aktarımı değil; görüşlerin ve delillerinin karşılaştırılması ve ilgili hadislerin senet ve metin yönünden incelenmesidir.

Örnek olması açısından İbni Ruşd'un (rh) abdestle ilgili şu sözlerini paylaşmak faydalı olacaktır:

"İmam Ebû Hanife, 'Ölü yıkanırken ona ayrıca abdest aldırılmaz.', İmam Şâfii, 'Aldırılır.', İmam

Mâlik ise 'Aldırılırsa iyi olur.' demişlerdir.

Bu ihtilâfin sebebi kıyasın hadis ile çelişmesidir. Çünkü kıyas, ölüye abdest aldırılmamasını gerektirmektedir. Zira abdest, ibâdeti eda etmek için farz kılınan bir şeydir. İbâdet mükellefiyeti ise

• Yıkama Esnasında Temizleyici Madde Kullanmak

Allah Resûlü Dönemi'nde kullanılan sidr, bugün kullandığımız sabun ya

da şampuan gibi temizleyicilere benzer.

• Ölüyü Yıkamak

Yıkamada aslolan Ummu Atiyye (r.anha) hadisidir.

– Hadiste ifade edildiği gibi en az üç defa yıkama yapılır. Şayet ihtiyaç

hasıl olursa yıkama sayısını arttırabilirler. Allah Resûlü (sav) (3, 5, 7 gibi)

tekli sayılarda yıkama yapılmasını istemiştir. İhtiyacı takdir edecek olanlar,

yıkama yapanlardır. 212

– Önce başı, saçı ve sakalları yıkar sonra ölüyü sol tarafına çevirip bedenin sağ kısmını yıkar. Sonra sağ tarafına çevirir. Bedenin sol tarafını, ön ve

arkasını yıkar.

– Son yıkamada suya kâfur katılır. Kâfur; keskin kokulu, sertleştirici bir

bitkidir ve haşeratı uzaklaştırır. Kâfur veya ona benzeyen bir madde, son

yıkamada kullanılır.

ölüden sakit olmuştur. Hatta eğer ölüyü yıkamak hadislerde varid olmasaydı ölüyü yıkamak da

vacib olmazdı.

Sıhhati sabit olan Ummu Atiyye hadisinin zahirinden ise, ölüyü yıkamada abdest aldırmanın şart

olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu hadiste, Peygamber (sas) Efendimiz'in, kerimesini yıkayan kadınlara: 'Sağ yanlarından ve abdest uzuvlarından başlayın.' diye emir buyurduğu anlatılmaktadır.

Bu, her ne kadar bir ziyade olup hadisin diğer rivâyetlerinde yoksa da, Buhârî ile Müslim'de yer

aldığı için sabittir. Bunun için, diğer rivayetler bu rivâyetle çelişecek kuvvette değillerdir. Zira

mutlak, mukayyede hamledilir. Çünkü mukayyedde, mutlaka nazaran fazla bir bilgi vardır.

Bu ihtilâfın sebeplerinden biri de bu olsa gerektir. Çünkü birçok rivâyetlerde abdestten bahsedilmeden sadece yıkamanın emredildiği bildirilmektedir. Abdesti benimsemeyenler -kıyas, buradaki

mukayyedle çeliştiği için- mutlak olan rivâyetleri tercih etmişlerdir. İmam Şâfiî ise, burada da kendi

prensibine uyarak mutlakı mukayyede hamletmiştir." (Bidâyetü'l Müctehid, 1/442)

Hanefî imamlardan Serahsî ise şöyle der:

"Sonra ölüye namaz abdesti gibi abdest aldırılır. Ölünün sağ tarafından başlanır. Çünkü kişi

hayatta iken yıkanmak istediğinde önce abdest alırdı. Öldükten sonra da böyle yapılır. Suyu ağzından geri çıkarmak imkânsız olduğundan ağzına ve burnuna su verilmez. Verilirse bu ağza

su vermek (mazmaza) değil, su içirmek gibi olur. Suyu ağzından çıkarmak için ölüyü yüz üstü

yatırırlarsa, belki ondan başka bir şey akabilir. Ölünün ayakları; diri kimsenin gusül sırasında yaptığının aksine, abdest aldırılırken yıkanır. Hayatta olan kimse, gusül yaparken ayakları kullanılmış

su birikintisinde olacağından, ayaklarını yıkamaz, sonraya bırakır. Burada suyun birikmesi söz

konusu değildir." (El-Mebsût, 2/95-96)

212. Ölünün en az kaç defa yıkanacağı konusunda ulema ihtilaf etmiştir.

Ummu Atiyye hadisinde alt sınır üçtür. Üst sınır ise ihtiyaca bağlanmıştır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

CENÂİZ BABI

– Yıkama esnasında hiçbir şekilde avret üzerindeki örtü açılmaz. Avret

mahallinin yıkanması örtü altından yapılır.

– Şayet kadınsa ve saçları uzunsa örgü yapılır. 213

• Yıkama Bittikten Sonra Ölüyü Kurulamak

Ölünün kurulanması; kefenin ıslanmaması ve bedene yapışmaması içindir.

Ölünün yıkanmasıyla ilgili çoğu tartışma içtihadidir

Ölü yıkamayla ilgili şer'i delil, Ummu Atiyye hadisidir. Bu hadisin dışında kalan tüm tartışmalar içtihadidir. Genelde ulema kendi örflerini esas alarak tavsiyelerde bulunmuşlardır. Tartışmaların nedenini üç esasa döndürmek mümkündür.

– Ölünün hürmetini/saygınlığını korumak

– Ölüye rıfk ile muamele etmek

– Cenaze işlemlerini yapanlara kolaylaştırmak

Hangi davranış ölünün hürmetini/saygınlığını korur; hangi davranış ölü için en yumuşak davranıştır; cenaze işlemlerini yapanlar için en kolay han213. Bu konuda ihtilaf edilmiştir. İhtilafın nedeni şudur: Saçların örgü yapılması Allah Resûlü'nün (sav) emri midir, yoksa Ummu Atiyye ve diğer yıkayıcıların âdeti midir? Birincisi sünnet, ikincisi örftür. Muhaddisler -genel olarak- bunu, yıkamanın sünnetlerinden kabul etmişlerdir. Kimisi Ummu Atiyye'nin (r.anha) fiili ve Allah Resûlü'nün (sav) bu fiili takririni, takrirî sünnet kabul etmiştir. Buhari (rh) bunlardandır:

"16 Bab: Kadının Saçı Üç Örgü Yapılır

(1262) Ummu Atiyye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Nebi'nin (sav) kızının saçını üç bukle yaptık.'

Vekî' (rh) Sufyân'ın şöyle dediğini nakletmiştir, 'Biri alın, ötekiler de başın yan taraflarından.' " (Buhari, Kitâbul Cenâiz, 16. Bab)

Kimisi bazı rivayetlere dayanarak, bunu, Allah Resûlü'nün emriyle yaptıklarını söylemiştir. İbni Hibbân (rh) şöyle der:

"Ummu Atiyye'nin, Zeyneb'in (r.anhuma) saçlarına üç örgü yapması ancak Mustafa'nın (sav) emri ile olmuştu. Örme işini kendi isteğinden yapmamıştı.

Ummu Atiyye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü'nün (sav) kızı vefat etmişti ve Allah Resûlü bize şöyle demişti: 'Onu su ve sidr ile üç defa, beş defa veya uygun görürseniz daha fazla yıkayın. Son yıkamayı kafurdan bir şeylerle yapın. Bittiğinde de bana haber verin.' Biz kendisine haber verdik ve üzerindeki gömleği bize verip

‘Onu vücuduna sarın.’ dedi.

Ayrıca Hafsa’dan Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği de rivayet edilmiştir: ‘Onu üç, beş veya yedi

defa yıkayın ve saçlarını üç defa örün.’ ” (Sahîhu İbni Hibbân, 1113)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

100

gisidir?.. gibi sorular ve bu sorulara verilen farklı cevaplar bazı ihtilaflara

neden olmuştur. Allah Resûlü (sav) ölü yıkayan kadınlara “إن رأيتن ذلك/uygun

görür, ihtiyaç hissederseniz” diyerek, detaylarda yetkiyi onlara vermiştir. Ki

bu, şeriatın genel uygulamasına ve ruhuna en uygun olandır. Zira zamanın,

mekânın ve teknik gelişmelerin durumu; detaylara etki etmektedir. Cenaze

işlemlerini yapan ehil insanlar, şartları gözeterek detaylarda değişikliğe

gidebilirler. Örneğin, “Ölü, sıcak suyla mı, yoksa ılık/soğuk suyla mı yıkanmalıdır?” tartışması, konumuz açısından bir örnektir. Arabistan’da bir

ölü yıkayıcının bu soruya vereceği cevapla Sibirya’da bir yıkayıcının cevabı

kesinlikle farklı olacaktır.

Bir başka örnek şudur:

İslam âlimleri, ölünün etek ve koltuk altı tıraşı yapılmalı mı, tırnakları

kesilmeli mi konusunda ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni, “Bunlar ölüden

bir parçadır, ölüden parçanın koparılması onun saygınlığına zarar verir

mi?” tartışmasından kaynaklanmaktadır. Bu tip uygulamalarda örfe bakılmalıdır. Şeriatın yasaklamadığı örf, muteberdir. Zira insanlar için en kolay

olan, alıştıkları örftür. İslam şeriatı da kolaylaştırıcıdır. Şer’i bir yasak veya

Nebevi bir sünnetle çakışmadığı müddetçe aslolan örfe itibar edilmesidir.

Ölüyü yıkayan kişi yıkanır mı/gusleder mi?

Ölüyü yıkayan kişi yıkanmak/gusletmek zorunda değildir. Zira bu babda

rivayet edilen hadislerin sıhhati ve metnin nasıl anlaşılması gerektiği tartışılmıştır. Ölü yıkayanın yıkanmasını salık veren âlimler de bunu bir emir

olarak değil, tavsiye olarak değerlendirmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 214

214. Konunun detayına dair şunları söyleyebiliriz:

a. Ölü yıkayanın ne yapması gerektiğine dair âlimlerin görüşleri

Tirmizî (rh) şöyle demiştir: “Mâlik ibni Enes şöyle dedi: ‘Cenaze yıkayan kimsenin gusletmesini müstehab görürüm, vâcib olduğu kanaatinde değilim.’ Şâfii de aynı kanaattedir. Ahmed de şöyle dedi:

‘Cenaze yıkayan kimseye gusletmek gerekmez kanaatindeyim. Abdest almaya gelince, bu konuda

söylenenlerin en azı abdest almaktır. İshâk da ‘Abdest almak mutlaka gereklidir.’ dedi. Abdullah ibni

Mübarek’in de şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Cenaze yıkamaktan dolayı ne gusledilir ne de abdest

alınır.’ ”(Tirmizi, 933 No.lu Hadis Açıklaması)

b. İhtilafın nedeni

Bu ihtilafın ilk nedeni ölü yıkayana guslü emreden hadislerin sıhhatinde tartışma olmasıdır. Bu hadisler şunlardır:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) dört şeyden dolayı gusül alırdı. Cünüplükten, cuma günü için, hacamat olduğunda, ölü

yıkadığında.’’ (Ebu Davud, 3160)

Ebû Dâvud (rh) bu hadisi naklettikten sonra şöyle der: “Mus’ab ibni Şeybe’nin rivayet ettiği hadis zayıftır. İçinde bazı özellikler vardır; onlarla amel edilmez.” (Ebu Davud, 3162 No.lu Hadis Açıklaması)

Mus’ab ibni Şeybe “münker hadis rivayet etmek”, “övülmemek”, “kuvvetli olmamak”, “hadislerinde sorun olmak” gibi lafızlarla cerhedilmiştir. Dârekutnî (rh) onun sorunlu hadislerine örnek olarak bu rivayeti vermiş ve “kuvvetli bir ravi olmadığını” eklemiştir. (bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 6/288, 7903 No.lu Ravi)

Ebû Dâvud’un (rh) hadise yönelik, “İçinde bazı özellikler vardır; onlarla amel edilmez.” sözü de bir metin

tenkididir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cenazeyi yıkayan kişi gusül, onu taşıyan da abdest alsın.’’ (Ebu Davud, 3161; Tirmizi, 993)

Bu hadis iki yoldan gelir; birinde Amr ibni Umeyr, Ebû Hureyre’den nakleder. Diğerinde Ebû Sâlih,

Ebû Hureyre’den nakleder. Amr ibni Umeyr için İbnu’l Kattân, “Meçhulu’l hâldir.” der. Zehebî de ondan

tek rivayet edenin, Kâsım olduğunu söyler. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 5/74, 5986 No.lu Ravi) Ondan teferrüd eden Kâsım ibni Abbâs El-Lehbî hakkında da ihtilaf vardır. Alî ibni'l Medînî gibi âlimler -onu sika

sayanların aksine- meçhul olduğunu söylemişlerdir. (bk. age. 5/296, 6443 No.lu Ravi) Diğer yol olan

Ebû Salih kanalı ise Ebû Salih'in Ebû Hureyre'den işitmemiş olması ve bazı rivayetlerde kendiyle Ebû

Hureyre arasında Zâide'nin azatlı kölesi olan İshâk'ı zikretmesi, illet olarak kabul edilmiştir. (bk. Ebu

Davud, 3162 No.lu Hadis Açıklaması)

Zikrettiğimiz ve benzeri rivayetlerden yola çıkarak muhaddislerden bir grup, hadisleri zayıf kabul etmiştir. Bunlardan biri İmam Buhârî'dir. O (rh) sahabeden İbni Ömer'in (ra) ölü yıkayıp abdest almadığı,

Sa'd ibni Ebî Vakkâs (ra) ve İbni Abbâs'ın (ra) ölüyü necis görmediğini aktararak (bk. Kitâbu'l Cenâiz, 8.

Bab), bu babda rivayet edilen hadislerin merfu olarak sahih olmadığına işaret etmiştir.

Ebû Dâvud (rh), yukarıda okuduğumuz üzere rivayetlerin zayıf olduğunu belirtmiş, aynı yerde bu rivayetlerin mensuh olduğunu zikretmiştir. Ancak neyin bu rivayetleri neshettiğini izah etmemiştir.

Ayrıca Ahmed ibni Hanbel (rh), Alî ibni'l Medînî (rh), Hâkim (rh), Zuhlî (rh), İbnu'l Munzir (rh) bu babda

sahih hadis olmadığını söylemişlerdir. Beyhakî (rh), İbni Ebî Hâtim (rh) ve Buhârî (rh), rivayetleri mevkuf

(sahabi sözü) olarak kabul etmişlerdir.

Bir grup muhaddis de rivayetlere "hasen" demiştir. Bunlardan biri Tirmizî'dir (rh). Hâfız ibni Hacer, Fethu'l Bâri'de rivayetlerin zayıf olduğunu (bk. 1253 No.lu Hadis Şerhi) ancak Telhîsu'l Habîr'de (bk. Telhîsu'l Habîr, 1/369-371) tüm yollarıyla birlikte "en kötü hâliyle hasen" olacağını belirtmiş; rivayetlere

"hasen" dediği için Tirmizî'ye (rh) itiraz eden Nevevî'nin (rh) itirazını yersiz bulmuştur. Şevkânî de (rh) İbni

Hacer'in görüşünü aktarmış ve desteklemiştir. (bk. Neylul Evtar, 317 No.lu Hadis Şerhi. Hadisi tashih

eden ve dokuz ayrı isnad üzere yapılmış geniş bir çalışma için bk. El-Hidâye fî Tahrîci Ehâdîsi'l Bidâye,

1/420-433)

c. Hadisi "hasen" kabul eden âlimler, buradaki emri vucubiyete değil, istihbaba hamletmiştir.

Vucubdan sarf edici delil olarak da şu rivayetleri vermişlerdir:

Nâfi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer, Saîd ibni Yezîd’in çocuklarından birini kefenledi ve onu taşıdı. Daha sonra mescide girdi ve abdest almadan namaz kıldı.” (Muvatta, 52)

Abdullah ibni Ebî Bekir’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Bekir Es-Sıddîk’in eşi Esmâ’binti Umeys, vefat ettiği vakit Ebû Bekir’i yıkadı. Sonra çıktı ve etrafında Muhacirlerden olan kimselere, ‘Ben oruçluyum, bugün gerçekten de soğuk bir gündür. Benim

ölü yıkadığım için gusül abdesti almam gerekir mi?’ diye sordu. Sahabiler, ‘Hayır.’ diye cevap verdiler.”

(Muvatta, 593)

Şayet emir vucubiyete delalet etse sahabenin tamamı Esmâ’ya (r.anha) gusletmesine gerek olmadığını

söylemezdi, demişlerdir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

102

Ölünün Kefenlenmesi

• Kefenin Hükmü

Ölünün kefenlenmesi vaciptir. Allah Resûlü (sav) ölülerin kefenlenmesini

emretmiş, İslam tarihi boyunca tüm ölüler kefenlenmiştir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri Arafât’ta vakfedeyken bineğinden düştü. Deve de adamın

boynunu kırdı (adam oracıkta öldü). Bunun üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Onu su ve sidr ile yıkayın ve iki kat ihrâmı içinde kefenleyin. Ona koku

sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü o Kıyamet Günü’nde telbiye getirdiği

hâlde diriltilecektir.’ ” 215

Bu, farz-ı kifaye olan vaciplerdendir. Bir topluluk, ölüyü kefenleme sorumluluğunu yerine getirdiğinde, kalanlardan sorumluluk düşer.

• Kefen, Kişinin Malından Karşılanır

Kefen temini ölünün sorumluluğundadır. Onun malından kefen alınır.

Şayet mirası varsa, miras dağıtılmadan ölüm masrafları karşılanır. Şayet onun

malı yoksa akrabaları, dostları ve varsa İslami yönetim kefenini karşılar. 216

215. Buhari, 1265; Müslim, 1206

216. Bazı muhaddisler şu hadisle istidlalde bulunur. Buhârî (rh) der ki:

“25. bab: Kefen (İçin Yapılacak) Harcama Kişinin Malının Tümündendir

Atâ’, Zuhrî, Amr ibni Dînâr ve Katâde bu görüştedir.

Amr ibni Dînâr şöyle demiştir: ‘Hanût (cenazeye sürülecek güzel koku için yapılacak harcama)

kişinin tüm malındandır.’ İbrâhîm şöyle demiştir: ‘Ölen kişinin geriye bıraktığı maldan, önce kefen

için harcama yapılır. Sonra ölünün borçları ödenir, sonra vasiyetleri yerine getirilir.’

Sufyân şöyle demiştir: ‘Kabir (kazma) ve (cenaze) yıkama ücreti de kefene dâhildir.’

(1274) İbrâhîm ibni Sa’d’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Bir gün Abdurrahman ibni Avf’a (ra) yiyeceği getirildi. O şöyle dedi: ‘Mus’ab ibni Umeyr benden

daha hayırlı olduğu hâlde şehit olduğunda onu kefenlemek için bir kaftandan başka bir şey yoktu. Hamza (veya başka birisi) benden daha hayırlı olduğu hâlde şehit olduğunda onu kefenlemek için de bir kaftandan başka bir şey yoktu. Korkuyorum ki Allah bizim güzelliklerden olan

hakkımızı bize dünyada verir (de bize âhirette bir şey kalmaz olur).’ Abdurrahman bunu söyledikten sonra ağlamaya başladı.’ ” (Buhari, Kitâbu’l Cenâiz, 25. Bab)

Mus’ab ibni Umeyr (ra) vefat ettiğinde geriye yalnızca bir kumaş/cübbe bırakır. Tüm vücudu örtmemesine rağmen Allah Resûlü (sav) onu geride bıraktığıyla kefenler. Diğer insanları kefen bulmakla mükellef tutmaz.

Deriz ki: Ölünün masraflarının kendi malından karşılanması, isabetlidir. Zira ölünün malı varsa,

aslolan kişinin mali ihtiyaçlarının kendi malından karşılanmasıdır. İbnu’l Munzir (rh) bu görüşü

selefin çoğunluğuna nispet etmiştir. (bk. El-Evsât libni Munzir, 5/362)

• Erkek ve Kadın İçin Kefen

Aslolan, ölünün avretinin örtülmesi, hürmetinin korunmasıdır. Bunun

için kefenin vacip olan alt sınırı avreti örtmesidir. Bunun üstü müstehaptır.

Sünnet olan, erkeğin üç, kadının beş ayrı parçayla kefenlenmesidir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), sehûliyye denilen, ketenden üç parça beyaz Yemen bezi

içinde kefenlendi. Bunların içinde gömlek ve sarık yoktu.” 217

Leylâ binti Kânif Es-Sekafî’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) kızı Ummu Kulsûm vefat edip yıkandığında ben

de oradaydım. Allah Resûlü'nün (sav) bize ilk verdiği şey peştemaldi. Sonra gömlek verdi, sonra baş örtüsü verdi, sonra çarşaf. Ummu Kulsûm bu elbiselerden sonra başka bir elbisenin içine daha sarıldı. Allah Resûlü bu esnada kapının yanında oturuyordu ve yanında kızının kefeni vardı. Onu bize parça parça veriyordu." 218 219

Ancak bu hükme Mus'ab (ra) kıssasını delil almak isabetli değildir. Şöyle ki;

− Uhud Günü'nde insanları kefenleyecek kefen bulunamamış, bu nedenle iki üç ölü tek kefenle kefenlenmiştir. Böyle bir ortamda Allah Resûlü'nün (sav) insanları kefen bulmakla sorumlu tutmasını beklemek pek makul değildir.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbise ile kefenliyor, sonra, 'Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?' diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilirse lahde daha önce onu koyuyordu. Nebi (sav) şöyle dedi: 'Ben Kıyamet Günü'nde bunlara şahidim.' Uhud şehitlerinin kanları ile gömülmesini emretmişti. Onlar yıkanmadı, namazları da kılınmadı." (Buhari, 1343)

− Allah Resûlü (sav), kardeşini kefenleyenin kefeni güzelleştirmesini emretmiştir.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) Nebi'nin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Biriniz din kardeşini kefenlediği vakit, onun kefenini en güzel şekilde yapsın." (Müslim, 943)

Bu emrin sahibi, ashabının ayakları açık, izhir otuyla kapatılarak defnedilmesine müsade etmezdi. Bu dahi, bir yokluk ve zaruret durumu olduğunu gösterir.

217. Buhari, 1264; Müslim, 941

218. Ebu Davud, 3157

219. Bazı illetler nedeniyle muhaddislerden bu rivayete zayıf diyenler olmuştur:

• Muhammed ibni İshâk'ın mudellis olması: Bu, hakiki bir illet değildir. Zira İbni İshâk (rh) bu rivayette an'ane ile değil, tahdis sigasıyla rivayette bulunmuştur.

• Nûh ibni Hakîm Es-Sekafî'nin meçhul olması: Her ne kadar Muhammed ibni İshâk "O, Kur'ân kârisidir." dese ve İbni Hibbân, "Es-Sikât" kitabında zikretse de İbnu'l Kattân, "meçhul" der. (bk. Telhîsu'l Habîr, 2/257-258) Zehebî de "tanınmaz" der. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 6/591, 8467 No.lu Ravi)

Bu durum ravinin meçhuliyetini kaldırır mı, ihtilaf edilir. Ebû Dâvud ve Munzirî sükût ederek ihticac ederler. Ancak hadisçilerin çoğunluğu, Nûh'un meçhul, hadisin de zayıf olduğuna kanidir.

• Kefenin Güzelleştirilmesi

Allah Resûlü (sav) kefenin güzelleştirilmesini emretmiştir.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bir gün hutbe verdi. Hutbesinde ashabından bir adamın uzun

ve güzel olmayan bir kefen ile kefenlenmesinden ve geceleyin kabre konulmasından bahsetti. Nebi (sav) kişinin namazı kılınmadan gece vakti kabre

konmasını yasakladı. Ancak insanın buna mecbur kalması müstesna. Şöyle

demişti: ‘Biriniz din kardeşini kefenlediği vakit, onun kefenini en güzel şekilde

yapsın.’ ” 220

Ebû Katâde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ölen bir kimse adına yetkili olan kimse onun kefenini güzelinden yapsın.” 221

Kefeni güzelleştirmek/Kefende ihsan, sünnete uymakla mümkündür. Aksi

hâlde her insanın kefende güzellik anlayışı birbirinden farklı olacaktır. Buna

göre, kefeni güzelleştirmek için şu hususlara dikkat edilmelidir:

– Erkek için üç, kadın için beş parça kefen kullanmak

– Beyaz renkli kefen kullanmak

• Hadisle amel edilir mi? Allah (cc) en doğrusunu bilir; üç nedenle hadisle amel edilebilir:

− Hadisin sıhhatine şahitlik eden bir delil vardır: Meşhur Ummu Atiyye (ra) hadisinin bir rivayetinde “Onu beş elbisede kefenledik.” der. Hâfız ibni Hacer bu ziyade için “İsnadı sahihtir.” der. Buhârî

de (rh) Hasan El-Basrî’den naklettiği bir eserle kadının beş elbiseyle kefenleneceğine işaret eder.

Hasan El-Basrî der ki: “Beşinci parça, baldır ve kalçaları örtmek içindir.” (bk. Kitâbu’l Cenâiz, 15.

Bab, muallak olarak) Bazı hadisçiler yukarıdaki ziyadeyi şaz kabul etmiştir. (bk. Ahkâmu’l Cenâiz

li’l Elbânî, s. 85) Buna mukabil bazı fakihler, bu ziyadeyi “sikanın ziyadesi” olarak kabul etmiştir.

− Genel uygulama bu yönde olmuştur. İbnu’l Munzir, ilim ehlinin çoğundan bu görüşü aktarır.

(bk. El-Muğnî, 2/350, 1529. Mesele) Genel uygulamanın bu yönde olduğunun delili konu hakkında varid olan hadislere zayıf diyen geçmiş muhaddisler, kadının beş ayrı kefenle kefenleneceğini

söylemiştir.

− Kadın ve erkeğin kefen sayısı, teşri dönemindeki tesettür anlayışına uygundur. Serahsî (rh) şöyle der:

“Kefenlenmenin böyle olmasının nedeni şudur: Erkek ve kadından her birinin öldükten sonraki

durumu, ölmeden önceki durumuna göre değerlendirilir. Erkek, hayatında iken adeten gömlek,

pantolon ve sarıktan oluşan üç parça elbise içinde olur. Kadın da hayatta iken, göğüs örtüsü, baş

örtüsü, izar, çarşaf, yaşmaktan oluşan beş parça elbise içinde olur. Ölümden sonra da böyledir.

Kadında aslolan örtünmedir. Onun kefeni erkeğin kefeninden fazla olur.” (El-Mebsût, 2/118)

220. Müslim, 943

221. Tirmizi, 995; İbni Mace, 1474

CENÂİZ BABI

105

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Beyaz elbise giyiniz. Çünkü beyaz elbise, elbiselerinizin en hayırlılarındandır.

Ölülerinizi de beyaz kumaşlarla kefenleyiniz. Sürmelerinizin en hayırlısı ismid

denilen sürme taşıdır. O gözün nurunu artırır, kirpikleri kuvvetlendirir.” 222

– Kumaşların birinin hibera (çizgili beyaz) olması

Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birisi vefat ettiği zaman (ailesi sadece az bir mali) imkâna sahip olursa

onu bir hibera kumaşıyla kefenlesin.” 223

– Kefene güzel koku sürmek

Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ölü güzel kokularla tütsüleneceği vakit üç kere iyice tütsüleyin.” 224

– Kefenin temiz, yırtık olmayan ve içini göstermeyecek kalınlıkta olması. 225

Âlimlerimizin zikrettiği bu vb. özellikler, genel naslardan yola çıkarak elde

edilmiştir.

– Kumaşın pahalı olması kefenin güzelleştirilmesi değildir. Bilakis bu, şeriatın nehyettiği, malı zayi etmektir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Hastalığı sırasında babam) Ebû Bekir’in (ra) yanına girdim. Bana, ‘Nebi’yi (sav) kaç elbise ile kefenlediniz?’ diye sordu.

‘Üç tane beyaz temiz elbiseyle kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.’ dedim.

‘Nebi (sav) hangi gün vefat etmişti?’ diye sordu.

‘Pazartesi günü.’ dedim.

‘Bugün günlerden ne?’ diye sordu.

222. Ebu Davud, 3878; Tirmizi, 994

223. Ebu Davud, 3150

224. Ahmed, 14540

225. bk. El-Mecmû’, 5/195

‘Pazartesi.’ dedim.

‘Şu ândan geceye kadar vefat etmeyi isterim.’ dedi. Sonra kendisine tedavi yapılan, üzerindeki elbisesine baktı; üzerinde kir vardı. ‘Bu elbisemi yıkayın, iki tane elbise daha ekleyerek beni bunlarla kefenleyin.’ dedi.

‘Bu elbise eski.’ dedim.

‘Yeni elbise giymeye ölüden çok hayatta olan layıktır. Kefen yalnızca ölünün bedeninden çıkan (irin, pislik vb. şeyler) içindir.’ dedi.

Ebû Bekir ancak salı gecesi vefat etti ve sabah olmadan da gömüldü.” 226

Alî ibni Ebî Tâlib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kefen hususunda pahalıya kaçmayın. Şüphesiz ki ben, Allah Resûlü’nü (sav) şöyle derken işittim: ‘Kefen hususunda pahalıya kaçmayın. Çünkü o, çabucak soyulur.’ ” 227

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hiç şüphesiz Allah sizin için üç şeye razı olur, üç şeyi de kerih görür. Kendisine ibadet etmenize, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamanıza, hep birlikte Allah’ın

ipine sarılıp tefrikaya düşmemenize razı olur. Ve kîlu kâli (laf taşımanızı), çok

soru sormanızı, malınızı zayi etmenizi kerih görür.” 228 229

226. Buhari, 1387; Müslim, 941

227. Ebu Davud, 3154. Rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

228. Müslim, 1715

229. Ebû Seleme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Saîd El-Hudrî’ye (ra) ölüm yaklaşınca yeni elbiseler isteyip onları giymiş, sonra (şöyle) demiştir: ‘Ben Allah Resûlü’nü (sav), ‘Kişi ölürken üzerinde bulunan elbiseler içerisinde diriltilir.’ derken

işittim.’ ”(Ebu Davud, 3114)

Bunun pahalı kefenle ilgisi yoktur.

Şöyle ki;

• Bu kıyafetler, Ebû Saîd’in (ra) kefeni değil, ölüm öncesinde giydiği kıyafetlerdir.

• Şayet bu rivayette kastedilen kefense, Ebû Saîd’in (ra) anlayışı naslara aykırıdır.

Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Sizler yalın ayak, çıplak, sünnetsiz olarak toplanacaksınız.’ dedi. Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Erkekler ve kadınlar birbirlerine (avret yerlerine) bakarlar.’ dedim. Allah Resûlü (sav)

şöyle karşılık verdi: ‘Haşr işi, onların bunu düşünmelerinden bile çok şiddetli ve çetindir.’ ” (Buhari,

6527; Müslim, 2859)

Elbiseleriyle dirilmek şehit ve ihrâmlıya has olduğundan, biri şehadet elbisesiyle diğeri ihrâmıyla

defnedilir.

CENÂİZ BABI

• Ölü Çok, Kefen Sınırlıysa Ne Yapılır?

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), (Uhud Savaşı sona erdikten sonra bazı) organları kesilmiş hâlde (yatan) Hamza’nın (cesedinin) yanına vardı. Onu öyle görünce

şöyle dedi: ‘Eğer (Hamza’nın kardeşi) Safiyye içinde bir üzüntü hissetmeyecek

olsaydı Hamza’yı kurtlar, kuşlar yesin de Kıyamet Günü onların karınlarından

diriltilsin diye (defnetmeden) bırakırdım.’

Elbise azdı. (Buna karşılık) ölü çoktu. (Bu yüzden) bir, iki ya da üç şehit

(birlikte) bir elbise içerisine kondular.

(Ravi) Kuteybe (bu hadise şu sözleri de) ilave etti: ‘Sonra bir kabre defnedildiler. Allah Resûlü hangisinin Kur’ân’ı daha iyi bildiğini soruyordu.

Kur’ân’ı iyi bileni kıbleye doğru öne geçiriyordu.’ ” 230

Bu hadis, iki şekilde açıklanmıştır:

– Bir bezle/kefenle ihtiyaca göre birden fazla ölü kefenlemek

– Bir parça bez/kefen parçalara bölünür. Her ölü bir parçayla kefenlenir.231

Kefen az olduğu durumda önce avret mahalli örtülür. Şayet vücudun bir kısmı örtülüyorsa avretle beraber baş tarafı örtülür. Ayak kısmı bitkilerle örtülür.

Habbâb ibni Eret’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) ile birlikte, Allah rızasını elde etmek amacıyla hicret ettik. Ecrimizi vermek Allah’a kaldı. İçimizden kimileri ecrinden bir şey yemeksizin öldü. Mus’ab ibni Umeyr bunlardandır. Kimimizin ürünü olgunlaştı, o ürününü toplamaktadır. Mus’ab, Uhud Savaşı’nda şehit edildi. Onu kefenlemek için bir kaftandan başka bir şey bulamadık. Bununla başını örtsek ayakları açıkta kalıyordu, ayaklarını örtsek başı açıkta kalıyordu. Nebi (sav) bize onun başını örtmemizi ve ayaklarına da izhır otu koymamızı emretti.” 232

• Bir grup âlim de Allah Resûlü’nün elbiseyle ilgili sözünü Arapçada yaygın kullanım olan ahlak/

amel ile açıklamışlardır. Her insan hangi amel üzere öldüyse o amel üzere dirilir. Ebû Said (ra) Allah

Resûlü’nü (sav) zahiri üzere anlamış, kıyafet giymiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 3114 No.lu Hadis Şerhi)

230. Ebu Davud, 3136; Tirmizi, 1016

231. bk. Neylu’l Evtâr, 1382 No.lu Hadis Şerhi

232. Buhari, 1276; Müslim, 940

• Ihrâmlı Kişiler Nasıl Kefenlenir?

Ihrâmlıyken vefat edenin kefeni normal ölülerden üç şeyle ayrılır:

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri Arafât’ta vakfedeyken bineğinden düştü. Deve de adamın

boynunu kırdı (adam oracıkta öldü). Bunun üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Onu su ve sidrle yıkayın ve iki kat ihrâmı içinde kefenleyin. Ona koku sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü o, Kıyamet Günü’nde telbiye getirdiği hâlde diriltilecektir.’ ” 233

– Ihrâm kıyafetleriyle (alta dolanan eteklik/izar ve üste atılan ridayla) kefenlenir.

– Kefenine koku sürülmez.

– Yüzü örtülmez.

• Şehit Nasıl Kefenlenir? 234

• Hayatta Olan Kişinin, Kefenini Hazırlaması

Hayatta olan birinin kefenini hazırlaması sünnetin ruhuna uygun örflerdendir. Sehl ibni Sa’d’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Bir kadın elinde kenarlı, dokunmuş bir kaftanla Nebi’nin (sav) huzuruna girdi.’

(Sehl yanındakilere,) ‘Bilir misiniz bürde nedir?’ dedi.

‘Şemledir, (bütün bedeni örten bir elbisedir).’ dediler.

(Sehl), ‘Evet.’ diyerek şöyle devam etti: ‘Kadın, Nebi’ye (sav), ‘Bunu kendi ellerimle dokudum ve senin giymen için getirdim.’ dedi. İhtiyacı olduğu için Nebî de (sav) onu aldı. Sonra bunu giyerek yanımıza çıktı. Sahabeden biri bunu güzel bularak şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu ne güzelmiş, lütfen bunu bana veriniz.’

Allah Resûlü (sav) evine girerek o elbiseyi çıkardı ve onu isteyen kişiye gönderdi.

233. Buhari, 1265; Müslim, 1206

234. Şehidin Cenaze ahkâmı için bk. s. 157

Orada hazır bulunanlar, ‘Bunu iyi etmedin. Nebi’nin bu elbiseye ihtiyacı vardı. Sen ise onun geri çevirmeyeceğini bilerek ondan bunu istedin.’ dediler. Adam, ‘Vallahi, ben bunu giymek için istemedim. Ben bu elbise kefenim olsun diye istedim.’ dedi. Gerçekten de bu elbise onun kefeni oldu.’ ” 235

Ölü Nasıl Kefenlenir?

En geniş olan parça en alta serilir, koku sürülür. Sonra orta büyüklükteki bez serilir, ona da koku sürülür. Sonra en küçük bez serilir, ona da koku sürülür. Sonra ölü, bezlerin içine yerleştirilir.

Önce en üstteki, sağdan ve soldan ölünün üzerine örtülür. Sonra orta bez, en sonda da büyük bez ölüye sarılır.

Böylece üç ayrı kefen içinde olur. Daha sonra biri ayak ucundan, biri ortadan, biri de baş ucundan üç düğüm atılır. Şayet ölü kadınsa aynı işlem beş ayrı parçayla yapılır. 236

Daha önce geçtiği gibi yeterli sayıda kefen bezi yoksa avret mahalli ve arta kalırsa baş kısmı örtülür. Ayak kısmı bitkilerle kapatılır.

Cenaze Namazı

• Cenaze Namazı Kılmanın Hükmü

Cenaze namazı kılmak farz-ı kifayedir. Zira Allah Resûlü (sav) cenaze namazı kılmayı emretmiş, bununla birlikte tüm toplumun değil, bir grubun cenaze namazını kılmasıyla yetinmiştir.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Bugün Habeş'te salih olan bir insan vefat etti. Haydi onun namazını kılın.'

Bunun üzerine biz de saf yaptık. Biz saflar hâlinde arkasında dururken Nebi (sav) cenaze namazını kıldı. Ben ikinci saftaydım." 237

• Cenaze Namazı, Namaz Hükümlerine Tabidir.

Cenaze namazı, tüm hükümlerinde namaz ahkâmına tabidir. Zira şeriat onu namaz diye isimlendirmiştir. Bir nas gelip cenaze namazına özel bir

235. Buhari, 1277

236. Kefenleme için bk. Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı, 2/729-730

237. Buhari, 1320; Müslim, 957

hüküm tahsis etmedikçe namaz için geçerli her şey, cenaze namazı için de geçerlidir. 238

Namaz için gerekli olan abdest, kıble, kıyam gibi tüm hükümler cenaze

namazı için de geçerlidir. Cenaze namazını diğer namazlardan ayıran özellikler şunlardır:

– Cenaze namazında rükû ve secde yoktur.

– Birden fazla tekbirle kılınır. 239

– Kabrin başında kılınabilir. 240

• Cenaze Namazı Nerede Kılınır?

Aslolan cenaze namazının açık alanda, musallada/namazgâhta kılınmasıdır. Allah Resûlü'nün (sav) genel sünneti bu yöndedir. Ancak bir sebep hasıl

olursa mescidde de kılınabilir.

Abbâd ibni Abdullah ibni Zubeyr'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Âişe, Sa'd ibni Ebî Vakkâs'ın cenazesinin mescide getirilmesini, namazının mescidde kılınmasını emretti. İnsanlar onun bu talebini kınadılar.

Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: 'Bu insanlar Allah Resûlü'nün (sav) Suheyl

ibni Beydâ'nın namazını mescidde kıldığını ne de çabuk unutmuşlar!' " 241 242

238. Bir grup imam cenaze namazındaki "salât" lafzını lugat anlamına hamletmiş, cenaze namazının dua olduğunu söylemiştir. Cenaze namazına dua olarak bakmaları cenaze ahkâmına dair

fetvalarına yansımıştır. Hadis imamlarından Buhârî (rh), "Cenaze üzerine namazın sünnetleri" (bk.

Kitâbu'l Cenâiz, 56. Bab) diyerek, naslarda geçen "namaz kılın" veya "namaz kılarsa" ifadeleriyle

şu sonuca ulaşmıştır: "(Nebi) onu namaz diye isimlendirdi. O, içinde rükû ve secde olmayan bir

namazdır. Onda konuşulmaz, onda tekbir ve selam vardır. İbni Ömer yalnızca abdestli namaz

kılar, Güneş'in doğuşunda ve batışında namaz kılmaz, (tekbirler esnasında) ellerini kaldırırdı."

(bk. age.)

239. Detaylı bilgi için bk. s. 129

240. Detaylı bilgi için bk. s. 111

241. Müslim, 973

242. Mescidde namaz kılınmaması gerektiğini söyleyen âlimler, bazı delilleri öne sürmüşlerdir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Birinin cenaze namazını mescidde kılan kimseye hiçbir şey yoktur.'' (Ebu Davud, 3191; İbni Mace,

1517)

Bu rivayet sened ve metin açısından problemlidir.

• İsnadında Sâlih Mevlâ Teveme isimli şahıs vardır. Bu ravi zayıftır ve hadisin rivayetinde teferrud etmiştir. Bu ravi, ahir ömründe ihtilat yaşamış ve hadisleri karıştırmıştır. Bu nedenle Mâlik (rh)

gibi imamlar ondan hadis rivayet etmemiştir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 3/225-226, 3374 No.lu Ravi)

CENÂİZ BABI

111

Mezarlıkta Cenaze Namazı Kılınır mı?

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Hamam ve mezarlık dışında yeryüzünün tamamı mesciddir." 243

Ebû Mersed El-Ğanevî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

"Kabirlerin üzerine oturmayın, onlara doğru namaz kılmayın." 244

Ahmed ibni Hanbel bu rivayeti Sâlih teferrud ettiği için zayıf kabul etmiştir. (bk. Neylu'l Evtâr,

1440-1442 No.lu Hadis Şerhi)

• Elimizde mevcut rivayet "Ona hiçbir şey yoktur.", "Hiçbir şey yoktur ona.", "Ona hiçbir günah/sorumluluk yoktur." şeklinde birbirini nakzeden lafızlarla varid olmuştur. Bu tezat, ister Sâlih'ten

kaynaklansın ister ondan nakledenlerden fark etmez; hadisin sıhhatine gölge düşürür.

• Kimisi ölünün necis olduğunu, bu sebeple mescide sokulmaması gerektiğini söyler. (bk. Bidâyetü'l Müctehid, 1/461) Oysa cenazesi kılınacak Müslim yaşarken de öldükten sonra da temizdir.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cünüp olduğum bir sırada Medine sokaklarının birinde Allah Resûlü (sav) ile karşılaştım. Ondan

(sav) gizlenip uzaklaştım ve gusül abdesti alıp geri döndüm.

Allah Resûlü (sav), 'Ebû Hureyre, neredeydin?' diye sordu.

Ben de, 'Cünüptüm, temiz olmadan seninle birlikte oturmak istemedim.' diye cevap verdim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Subhanallah! Müslim asla necis olmaz.' buyurdu." (Buhari, 283;

Müslim, 371)

• Yukarıda okuduğumuz Âişe (r.anha) rivayetini tevil ederek şöyle demişlerdir:

“Şâfiî’nin (rh) delil olarak getirdiği Âişe (r.anha) hadisi, aslında bizim delilimizdir. Çünkü onun devrindeki Muhacir ve Ensâr’ın, mescidde cenaze namazı kılınmasını kınamaları, onların arasında

bunun mekruh olarak bilindiğinin delilidir. Resûlullah (sav)’ın cenaze namazını mescidde kılmasının yorumu da şudur: Peygamber (sav), o sırada itikâfta olduğundan mescidden çıkması mümkün değildi. Bu nedenle cenazenin getirilmesini emretti. Cenaze de mescidin dışına kondu. Biz

Hanefilere göre de cenaze mescidin dışında olursa insanların mescidde cenaze namazı kılmaları

mekruh değildir. Mekruh olması sadece cenazenin camiye sokulmasındadır. Çünkü Peygamber

(sav), ‘Çocuklarınızı ve delilerinizi mescidden uzak tutun.’ buyurmuştur. Çocuk mescidden uzaklaştırıldığına göre ölünün uzak tutulması önceliklidir.” (El-Mebsût, 2/112)

Görüldüğü gibi, İmam Serahsî’nin (rh) zikrettiği tevillerin hiçbir dayanağı yoktur. Ayrıca sahabenin

itirazını delille çürüttükten sonra kimsenin Âişe Annemize (r.anha) itiraz etmemesi, onun deliline

uyduklarını gösterir. Çocukları mescidden uzaklaştırma hadisi ise -daha önce geçtiği gibi- zayıftır. (bk. 1/567)

• Cenaze namazını mescidde kılmayı yasaklayan hadisin Âişe (r.anha) rivayetinde geçen rivayeti

neshettiğini iddia etmişlerdir. (Şerhu Meâni’l Âsar, 3/175-176; İ’lâu’s Sunen, 6/219-222)

Zayıf rivayetle sabit olan hüküm, sahih rivayetle sabit olan bir hükmü neshedemez. İki rivayetin

sıhhati eşit farz edilecek olsa dahi hangisinin önce, hangisinin sonra olduğu bilinmeden neshten

söz edilemez.

243. Ebu Davud, 492; Tirmizi, 317

244. Müslim, 972

Allah Resûlü (sav) mezarlıklarda ve kabre yönelerek namaz kılmayı yasaklamıştır. Bununla birlikte o (sav), mezarlıklarda cenaze namazı kılmıştır.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) geceleyin gömülmüş bir cenazenin bulunduğu kabrin yanına geldi ve 'Bu ne zaman defnedildi?' diye sordu.

Oradakiler, 'Geceleyin.' dediler.

Allah Resûlü, 'Bana da haber verseydiniz ya!' dedi.

Oradakiler, 'Biz onu gecenin karanlığında defnettik. Seni uyandırmak istemedik.' dediler.

Bunun üzerine Peygamber (onun namazını kılmak için) ayağa kalktı. Biz de arkasında saf yaptık. Ben de safın içindeydim. Peygamber onun namazını kıldırdı." 245

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Mescidi süpüren siyahi bir kadın -veya genç- vardı. Allah Resûlü (sav) bir gün onu göremeyince ashabına onun nerede olduğunu sordu.

Oradakiler, 'O, vefat etti.' dediler.

Peygamber (sav), 'Bunu bana bildirseydiniz.' buyurdu.

Sanırım onu önemsememişlerdi. Fakat Peygamber (sav), 'Bana kabrini gösterin.' buyurdu. Kendisine kabrini gösterdiler. Onun için cenaze namazı kıldı, arkasından şöyle buyurdu: 'Şüphesiz ki bu kabirler, içerisindekiler için karanlıkla doludur. Ancak Yüce Allah, kıldığım namazım sayesinde onlar için kabirleri aydınlatır/nurlandırır.' " 246

Allah Resûlü'nün (sav) sözlü yasağı ve fiilî uygulaması arasındaki bu zıtlık sebebiyle âlimlerimiz arasında ihtilaf oluşmuştur. Görülen odur ki cenaze namazı bu yasağın istisnasıdır. Yani umumen kabristanda namaz kılmak yasaktır. Ancak cenaze namazı Allah Resûlü'nün (sav) fiiliyle bu umumi yasaktan istisna tutulmuştur. 247

245. Buhari, 1321

246. Buhari, 1337; Müslim, 956

247. Bazı âlimlerimiz zahiren zıtlık olarak görünen bu durumu şöyle yorumlamışlardır:

• Kabirlerde namaz kılmanın yasaklanması, haramlık ifade eden kesin bir nehiy değildir. Allah

• Yasaklanan vakitlerde cenaze namazı

Cenaze namazı sebepli namazlardandır. Yasaklanan vakitlere denk gelse

dahi o vakitlerde kılınabilir. 248

Resûlü'nün (sav) mezarlıkta namaz kılması, nehyi haramlıktan sarf etmiş ve mekruh olduğunu

göstermiştir.

• Bir grup âlim, kabirlerde namaz kılmak Allah Resûlü'nün (sav) hususiyetlerindendir, demiştir.

Oysa Allah Resûlü'nün her yaptığı, ümmeti için örnektir. Hususiyet iddiası özel ve açık bir delile

dayanmalıdır.

• Âlimlerimizden bir grup, yukarıda beyan edildiği üzere cenaze namazını, kabirde namaz kılmayı

yasaklayan delillerin istisnası kabul etmiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 1037. Hadis Şerhi) Şunu belirtmeliyim ki cenaze namazının normal namazdan farklı olması, bu ayrımda etkili olmuş olmalıdır.

Zira cenaze namazında rükû ve secde yoktur. Ayrıca cenaze namazı, ölünün duaya ve istiğfara

olan ihtiyacı nedeniyle kılınmaktadır. Yani cenaze namazı ölüyü tazim değil; bilakis onun, mümin

kardeşlerinin duasına olan ihtiyacını gösteren bir ibadettir. İçinde secde olmaması ve ifade ettiği

anlam, kabirleri tazim ve onlara tapınma illetini ortadan kaldırmaktadır. Kabristanda cenaze namazına müsaade edilmesinin illetlerinden biri bu olmalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

248. Allah Resûlü (sav) bazı vakitlerde namaz kılmayı yasaklamıştır.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav) sabah namazından sonra Güneş doğana, ikindi namazından sonra da

Güneş batıncaya kadar namaz kılmayı nehyettiğini, onun (sav) içlerinde Ömer ibni Hattâb'ın da

bulunduğu ashabının pek çoğundan işittim. Bu ashab içerisinden en çok sevdiğim ise Ömer'di."

(Buhari, 581; Müslim, 826)

Ukbe ibni Âmir El-Cuhenî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şu üç vakit vardır ki Allah Resûlü (sav) bu vakitler içerisinde namaz kılmayı ve cenazelerimizi

defnetmeyi bize yasaklardı. Bunlar Güneş'in doğmaya başlamasından yükselmesine kadar olan

vakit, öğle vakti ayakta duranın gölgesinin olduğu yere düşmesinden Güneş'in batıya meyletmesine kadar olan vakit ve Güneş'in zayıflayıp batmaya başladığı vakitten batmasına kadar olan

vakitlerdir." (Müslim, 831)

Bu hadislerden anlıyoruz ki şu beş vakitte namaz kılmak yasaklanmıştır:

− Sabah namazının farzını kıldıktan sonra Güneş doğana dek

− Güneş doğarken

− Güneş tam tepede olduğunda (öğle namazının hemen öncesi)

− İkindi namazının farzından sonra Güneş batana dek

− Güneş batarken

Hiçbir sebep yokken bu vakitlerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Bu yasağın hikmetlerinden biri,

kâfirlere benzememektir. Zira bu vakitlerde kâfirler Güneş'e secde etmektedir.

Amr ibni Abese'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Gecenin hangi saatindeki ibadet daha makbuldür?' dedim.

O da şöyle buyurdu: 'Gecenin son vaktinde daha makbuldür. Sabah namazını kılıncaya kadar

istediğin kadar nafile kıl. Çünkü o vakitte melekler hazır bulunurlar ve hem de ecirleri eksiksiz

yazarlar. Sabah namazı kılana kadar böyledir. Sabah namazını kıldıktan sonra Güneş doğuncaya

kadar ve bir iki mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılmayı bırak. Çünkü Güneş, şeytanın

boynuzları arasında doğar ve Güneş'e tapanlar o saatte ibadet ederler. Sonra istediğin kadar yine

nafile kıl. Çünkü bu saatte kılınan namazlar melekler tarafından şahit olunur ve ecirleri de eksiksiz yazılır. Gölge mızrak boyu olduğunda namazı bırak. Çünkü o saatte cehennem tutuşturulur

• Cenaze namazını kim kıldırır?

Bu konuyu düzenleyen hususi bir şer'i nas yoktur. Hâliyle şer'i asıllara

dönmek gerekir:

– Şayet ölünün vasiyeti varsa vasiyet ettiği kişi cenaze namazını kıldırmada

önceliklidir:

ve kapıları açılır. Güneş batıya meyledince ikindi namazını kılıncaya kadar istediğin namazı kıl.

Çünkü bu saatte kılınan namaz da şahitlidir. Sonra Güneş batıncaya kadar namaz kılmayı bırak.

Çünkü Güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve kâfirler de o saatte ibadet ederler.' " (Nesai,

572; Tirmizi, 3579)

Bir sebebe binaen kerahat vaktine denk gelen namazlar, bu vakitte kılınabilir.

Mezkûr vakitlerde yasaklanan namaz, bu vakitlerde hiçbir sebep yokken kılınan namazdır. Bazı

rivayetlerde zikredildiği gibi mezkûr vakitleri gözetleyip özellikle o vakitlerde namaz kılmaktır.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri Güneş'in batışı veya doğuşu esnasında namaz kılmaya kalkışmasın." (Buhari, 585;

Müslim, 828)

Şayet özel bir sebep olur ve kılınacak namaz bu vakitlere denk gelirse bu vakitlerde namaz kılmakta bir beis yoktur.

Allah Resûlü (sav) vaktin sonuna yetişen kimsenin bir rekâtlık zaman kalsa dahi namaz kılmasını

istemiştir. Hiç şüphesiz bu durumdaki biri, namazı yasak vakitte kılmış olacaktır.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim, Güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtına yetişirse sabah namazına yetişmiş

olur. Kim Güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekâta yetişirse ikindi namazına yetişmiş

olur." (Buhari, 579; Müslim, 608)

Allah Resûlü (sav) bir özür nedeniyle nafileleri kaçırdığında ikindi namazından sonra kılmıştır.

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Abdulkays Kabilesi'nden bir kısım insanlar Müslim olmak için yanıma gelmişti. Öğleden sonraki iki rekât namazı kılmaktan beni meşgul ettiler. İşte şimdi kıldığım namaz budur." (bk. Buhari,

1233; Müslim, 834)

Sabah namazının sünnetini kılamadan cemaatle farzı kılan, farzdan sonra sünneti kılan sahabiye

sükût ederek onay vermiştir.

Kays ibni Âmir'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) sabah namazının farzından sonra namaz kılan birini gördü ve bunun üzerine,

'Sabah namazı iki rekâttır.' dedi.

O adam, 'Ben farzdan önceki sünneti kılmamıştım. O iki rekâtı kıldım.' dedi.

Allah Resûlü bir şey demedi." (Ebu Davud, 1267)

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim sabah namazının iki rekâtını kılamazsa Güneş doğduktan sonra bile olsa mutlaka kılsın."

(Tirmizi, 423)

Bu örnekler göstermiştir ki bir sebebe bağlı olan namazlar bu vakitlerde kılınabilir. Örneğin, abdest alan biri bu vakitlerde abdest sonrası kılınan sünneti, mescide giren biri bu vakitlerde tahiyyetu'l mescid namazını, uyuyakalan veya unutan biri bu vakitlerde kaçırdığı namazı, cenazesi bu

vakte denk gelen de cenaze namazını kılabilir. (bk. 1/524-528)

CENÂİZ BABI

115

"(Tüm bunlar ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten

sonradır." 249

– Ölenin vasiyeti yoksa cenaze namazı kılmak, yakınlarının hakkıdır. Zira

İslam, cenaze işlemlerinde ölünün yakınlarına tam yetki vermiştir.

– Ölünün yakınlarının böyle bir talebi olmazsa namaz imametinde geçerli

olan öncelik cenaze namazında da geçerlidir. Zira cenaze namazı ahkâmda

vakit namazlarına tabidir.

İmamette Liyakat Düzeni

Her Müslim imamete layıktır. İmamlık yaptığı takdirde imameti sahihtir.

Ancak Müslimler, Allah katında derece derecedir:

"Sonra Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan kimi nefsine

zulmeder, kimisi orta yolludur. Kimisi de Allah'ın izniyle hayırlarda yarışıp öne

geçer. Bu, büyük lütuf ve ihsanın ta kendisidir." 250

"Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak

tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir." 251

Kitab'a ittibadaki ve takvadaki üstünlüklerine göre farklı dereceleri, birbirlerine üstünlükleri vardır. Allah Resûlü (sav) imamete layık olanları derecelerine göre şöyle sıralamıştır:

Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın Kitabı'nı en iyi okuyan, cemaate imam olur. Eğer okuma konusunda eşitlerse sünneti en iyi bilen imam olur. Eğer sünnet konusunda da eşitlerse önce hicret eden imam olur. Eğer hicret konusunda da eşitlerse önce Müslim olan imam olur. Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye diğer kimse asla imam olmasın. İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/yaygısının üzerine oturmasın." 252

249. 4/Nisâ, 11

250. 35/Fâtır, 32

251. 49/Hucurât, 13

252. Müslim, 673

Hadis-i şerifi açıklamadan önce belirtmeliyiz ki imamlar iki kısma ayrılmaktadır:

– Ratib imam: Meşru otorite tarafından tayin edilmiş veya İslam toplumunun seçtiği düzenli imamdır. Ratib imamın olduğu yerde imamlık onun hakkıdır. O izin vermeden veya ondan izin almadan birinin imam olması caiz değildir. Hadisin son cümlesi buna işaret etmektedir.

"Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye diğer kimse asla imam olmasın. İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/yaygısının üzerine oturmasın." 253

– Tayin edilmiş bir imamın olmadığı yerde imam olacak kişilerin ise hadiste belirtilen sıralamaya göre imam olması gerekmektedir.

– Kur'ân'ı İyi Okuyanın İmam Olması

Kur'ân'ı en iyi kıraat edenden kasıt, Kur'ân hıfzı en fazla olandır. Zira sünnet, Kur'ân hıfzı olanın imamete takdim edildiğini gösterir.

İbni Ömer’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) hicretinden önce Mekke’den Medine’ye göç eden ilk Muhacirler Kubâ civarında bir bölge olan Usbe’ye vardıklarında onlara Ebû Huzeyfe’nin kölesi Sâlim namaz kıldırıyordu. Sâlim onların arasında Kur’ân’ı en iyi bilen/ezberi en fazla olan kişiydi.’ ” 254

Amr ibni Selime’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah’a yemin ederim, yanınıza gerçekten peygamber olan birisinin yanından geliyorum. O (bize) dedi ki: ‘Şu namazı şu vakitte kılınız, şu namazı şu vakitte kılınız. Namaz vakti girdiğinde biriniz ezan okusun, aranızda en çok Kur’ân bileniniz de size imam olsun.’

Benden daha çok Kur’ân bilen kimse yoktu. Çünkü ben gidip gelen kafilelerle karşılaşıyordum. Bu sebeple beni önlerine (imam olarak) geçirdiler.

O sırada da altı yahut yedi yaşındaydım.” 255

Şunu belirtmeliyiz ki o dönemin hafızları Kur’ân’ı en iyi okuyan kimselerdi.

253. bk. Müslim, 673

254. Buhari, 692

255. Buhari, 4302

Şayet bir yerde ezberi çok, ama hatalı Kur’ân okuyan varsa imamet onun değil, Kur’ân’ı doğru okuyanın hakkıdır. Yine o dönem ilmin ana kaynağı Kur’ân’dı ve Kur’ân’ı iyi okuyan herkes, aynı zamanda fıkıh ve ilim sahibiydi. Şayet Kur’ân’ı iyi okuyan, ancak namaz fıkhına dair bilgisi olmayan; namazı hatalı kılan biri varsa imamet, namazı doğru kılanın hakkıdır. Şayet Kur’ân’ı doğru okuyor ve namazı hatasız kılıyorlarsa en iyi okuyucu, yani Kur’ân’dan en çok bilen imamete hak sahibi olur.

– Sünneti İyi Bilenin İmam Olması

Kur’ân’ı okumada eşit olurlarsa sünneti en iyi bilen imam olur. Sünnet; Kur’ân-ı Kerim’i açıklayan, onun icmalî hükümlerini tafsilatlandıran ilimdir:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.” 256

Sünneti bilmek tafsilatlı bilgiye sahip olmaktır. Zira dinî meziyetler arasında

en önemli meziyet, ilim sahibi olmaktır. 257

– Hicrette Önde Olanın İmam Olması

Sünnette, yani tafsilî ilimde eşit olurlarsa hicrette önde olan imam olur.

Hadiste kastedilen hicret küfür beldesini terk ederek İslam yurduna yapılan hicrettir. Zira hadisin söylendiği örfte hicret denince akla gelen, küfür diyarlarından Medine'ye yapılan hicrettir. Şayet hicret amelinin devam ettiği bir ortam söz konusuysa hicret edenler imamlığa evla olandır. Bir beldeden bir beldeye intikal anlamındaki hicret söz konusu değilse salih amellerde, salih olmada öncü olanlar imam olur. Zira hicretin bir anlamı da günahları terk etmektir.

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müslim, Müslimlerin dilinden ve elinden selamette olduğu kişidir. Muhacir ise Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kişidir." 258

Dini yaşamada daha hassas olan, salâh sahibi insanlar öne geçerler. 259

256. 16/Nahl, 44

257. bk. Neylu'l Evtâr, 1078 No.lu Hadis Şerhi

258. Buhari, 10

259. bk. El-Muhallâ, 3/122; Mecmûu'l Fetâvâ, 23/386

– Büyük Olanın İmam Olması

Hicrette/Salih amelde eşit olurlarsa yaşı büyük olan imam olur. Yaşı büyük olanın imamete liyakatı başka naslarda da varid olmuştur.

Mâlik ibni Huveyris'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kabilemden bir grup insanla birlikte Peygamber'in (sav) yanına geldim. Yirmi gün yanında kaldım. Çok merhametli ve yumuşak kalpli biriydi. Ailelerimize olan özlemimizi fark edince bize, 'Geri dönün, onların yanında olun, onlara dinlerini öğretin ve namaz kılın. Namaz vakti girince biriniz ezan okusun, en büyüğünüz de namaz kıldırsın.' buyurdu." 260

– Ev/Meclis Sahibinin İmam Olması

Ev sahibi, imametin sahibidir. Bir yerde ev sahibi varsa, imamet onun

hakkıdır. Ondan daha iyi Kur’ân okuyan, sünneti iyi bilen, hicrette öncü ve

yaşı büyük olsa da imamet ev sahibine aittir. Bu hakkı ona veren şeriattır.

Yine büyük imamet sahibi, İslam toplumunun yöneticisi mutlak imamlık

hakkına sahiptir. 261

260. Buhari, 628; Müslim, 684

261. Konu hakkında hususi delil olmayınca, fukaha genel asıllarla bir ayrıma gitmiştir.

“Cenaze Namazını Kıldırmaya Kim Lâyıktır?

Hanefîlere göre:

Hanefî Mezhebine göre cenaze namazında eğer sultan, devlet başkanı yahut devlet başkanının

naibi bulunuyorsa iktidar sahibi olması sebebiyle cenaze namazını kıldırmaya daha lâyıktırlar.

Eğer onlar bulunmazsa o zaman cenazeyi kıldırma hakkı kadıya aittir. Çünkü yetkili odur. Eğer

kadı da bulunmazsa mahallenin imamı öne geçirilir. Çünkü ölü, hayatta iken onun imamlığına

razıydı. Öldükten sonra cenaze namazını da kıldırması daha evlâdır. Sonra ölünün erkek olan mükellef velileri öne geçirilir. Bu da asabelik yahut nikâhtaki velâyet yetkisi tertibine göre olur. Ancak baba bu hükümlerden müstesnadır. Zira baba oğula takdim edilir. Bundan sonra evlilikteki

velâyet sırasına göre yakınlık derecesi ile tercih yapılır. İmamlık yapma hakkına sahip olan kişinin

başkasına izin vererek onu öne geçirme hakkı vardır. Fetvayı esas alan görüşe göre, imamlık için

öne geçme hakkına sahip olan kimse, ölünün namazını kıldırmasını vasiyet ettiği kimseden daha

lâyıktır. Çünkü bu konuda vasiyet batıldır.

Eğer cenaze namazını, velisi yahut devlet başkanı ve naibinden başkası izinsiz ve yetkisiz olarak

kıldıracak olursa, cenaze velisinin bu namazı yeniden kıldırtma yetkisi vardır. Hatta ölünün kabri

başında bile olsa bunu yapabilir. Çünkü velinin hakkı vardır. Bu hakkını kullanmak için namazı

iade ettirebilir. Fakat bu, farzı düşürmek için değildir. Bu farz düşmüştür. Eğer bir cenazeyi veli

kıldırmışsa hiçbir kimsenin bu namazı yeniden kılma veya kıldırma hakkı yoktur. Çünkü birinci

namaz ile farz yerine getirilmiştir. Nafile cenaze namazı kılmak meşru değildir.

Bir cenaze üzerine namaz kılınmadan defnedilirse, kabri başında onun üzerine namaz kılınabilir.

Ancak bu, cesedin kabirde bozulmadığı kanaati bulunmasına bağlıdır. Çünkü cesetin bozulması

zamana, mekâna ve ahvale göre değişiklik gösterir.

CENÂİZ BABI

119

• Kimlere Cenaze Namazı Kılınır?

Cenaze namazı, Müslimler için meşru kılınmış bir namazdır. İslam/Tevhid üzere öldüğü bilinen her Müslim'in ardından cenaze namazı kılmak

meşrudur. Zira Allah Resûlü (sav) cenaze ahkâmını "uhuvvet/kardeşlik"

hükmüne bağlamıştır.

İmrân ibni Husayn'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

Malikî ve Hanbelilere göre:

Cenaze namazını kıldırmaya en lâyık kişi, ölünün kıldırmasını vasiyette bulunduğu kişidir. Bunun dayandığı delil, sahabenin uygulamasıdır. Ebû Bekir, cenaze namazını Ömer'in kıldırmasını;

Ömer, Suheyb'in kıldırmasını; Âişe, Ebû Hureyre'nin kıldırmasını; Ümmi Seleme de Said b. Zeyd'in

kıldırmasını vasiyet etmişlerdir. Vali yahut emir bunlardan sonra gelir. Dayandığı delil daha önce

geçen şu hadistir: 'Bir kimse diğer bir kimsenin hükümran olduğu yerde ona imamlık yapmasın.'

Bunlardan sonra nikâhtaki velâyet sırasına göre asabe velîler gelir. Asabe, ölünün erkek akrabalarıdır. Önce baba, (ne kadar yukarı çıkılırsa çıkılsın) sonra oğul (ne kadar aşağı inilirse inilsin)

daha sonra asabeler, ölüye yakınlık derecesine göre tertip ile cenaze namazını kıldırma hakkına

sahiptirler. Sırayla erkek kardeş, sonra amca, sonra amca oğlu gelir ve böylece devam edilir. Fakat

Malikîlere göre, erkek kardeş ile erkek kardeşin oğlu dedeye tercih edilir. Çünkü erkek kardeş ile

yeğen ölüye oğulluk bağıyla nispet olunur, dede ise babalık bağı ile nispet olunur. Malikî mezhebine göre, erkekler bulunmadığı zaman kadınlar cenaze namazını bir defada münferit olarak

kılarlar. Çünkü Malikîlere göre kadınların imamlığı sahih değildir.

İmamette en faziletli olanlar tercih edilir. Erkekler kadınlara, büyükler küçüklere, dinî bir meziyeti

olanlar diğerlerine tercih edilir. Eğer bu vasıflarda eşitlik olursa yaş itibarıyla tercih yapılır. Eğer

yaşta da eşitlik bulunursa kura ile yahut karşılıklı rıza ile imam öne geçirilir. Bu, Malikîlerin görüşüdür. Hanbelîlerin açıklaması şöyledir: Cenaze namazında imamlığa, farz namazlarda en lâyık

olan kişiler geçirilir. Çünkü Peygamber (sav)'in: 'Cemaate Allah'ın kitabını en iyi okuyan imamlık

yapar.' hadisinin manası umumidir.

Şâfiîlerin yeni mezhebine (Mezheb-i Cedid) göre:

Cenazenin velisi imamlığa daha uygundur. Hatta ölü, cenaze namazını veliden başkasının kıldırmasını vasiyet etse de böyledir. Çünkü imamlık yapma hakkı velinindir. Mirasta olduğu gibi,

ölünün vasiyetinin bu hakkı düşürmekte tesiri yoktur. Bu vasiyet yerine getirilmez. Cenaze namazından maksat ölüye duada bulunmaktır. Kişiye en yakın akrabasının duada bulunması kabule daha yakındır. Çünkü en çok üzüntülü olan ve kalbi müteessir olan kişi, cenazenin velisidir.

Sahabe'nin kendi cenazelerini kıldıracak kişileri vasiyet etmelerine gelince, bunların velilerinin

buna izin verdikleri manasına alınmaktadır. İmamlıkta öncelik babanın, sonra dedenindir (ne kadar yukarı çıkılırsa çıkılsın). Sonra oğul, sonra oğulun oğlunundur (ne kadar aşağı inilirse inilsin).

Sonra kardeşin hakkıdır. Ezhar olan görüşe göre ana baba bir kardeş, baba bir kardeşten önce

gelir. Sonra öz kardeşin oğlu, sonra da baba bir kardeş gelir. Daha sonra da mirastaki sıraya göre

asabe olan akrabalar gelir ki, onlar da ana-baba bir amca, sonra baba bir amca, sonra öz amcanın

oğlu, sonra da baba bir amcanın oğludur. Sonra zevi'l-erham tercih edilir. Bunlar yakınlık derecesine göre kendi aralarında sıralanır. Önce ananın babası, sonra ana bir kardeş, sonra dayı, sonra

ananın amcası gelir.

Aynı derecede bulunan iki oğul, iki erkek kardeş gibi iki veli bir arada bulunursa, eğer ikisi de aynı

derecede imamlığa layık ise Müslüman olduğu hâlde yaşlılık çağına ulaşmış olan ve adalet sahibi

bulunan kimse bilgili olana tercih edilir.” (İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 3/40-42)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

120

“Kardeşiniz (Necâşî) vefat etmiştir. Kalkın ve onun cenaze namazını kılın.” 262

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Habeş Kralı Necâşî’nin öldüğü gün bize onun ölüm

haberini vererek, ‘Kardeşiniz için istiğfar ediniz.’ buyurdu.” 263

İslam kardeşliği ancak tevhidle oluşur. Şirkten tevbe eden ve yalnızca

Yüce Allah’a kulluk edeceğini Kelime-i Tevhid ile taahhüt eden herkes din

kardeşimizdir:

“Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı kılar, zekâtı da verirlerse dinde kardeşlerinizdir. Bilen bir topluluk için ayetleri böyle detaylı bir şekilde açıklarız.” 264

Aslolan, din kardeşimiz olan herkese cenaze namazı kılınmasıdır. Bidati

kendini küfre sokmayan bidat ehli ve büyük günah işleyen fasıklar; din

kardeşlerimizdir, cenaze namazları kılınır. Şeriatın istisna kıldığı kimseler

bu aslın dışındadır. Bu istisnalar şöyledir:

Sakındırma amaçlı, yöneticinin cenaze namazı kılmaması

İslam toplumunun yöneticisi, sakındırma gayesiyle bazı insanlara cenaze

namazı kıldırmayabilir. Toplum cenaze namazını kılar. Ancak imam, yapılan

eylemin çirkinliğini topluma göstermek için cenaze namazına iştirak etmez.

Bu, bireysel bir tavır değildir. İslami yönetimin şer’i siyasetle alacağı bir

karardır. Bu, emr-i bil ma’ruf nehy-i ani’l münkerin bir parçasıdır. Nasıl ki

imam caydırıcı olsun diye bazı insanlarla konuşmayı, selamlaşmayı yasaklıyorsa 265 cenaze namazından da imtina edebilir.

262. Müslim, 953

263. Buhari, 1327; Müslim, 951

264. 9/Tevbe, 11

265. Ka’b ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), Müslimleri, seferde kendisinden geri kalanlar arasından, biz üç kişiyle konuşmaktan nehyetti. Bunun üzerine halk bizden kaçındı. Bize karşı hâlleri değişti. Hatta yeryüzü bile

bana yabancılaştı. Artık bu yeryüzü, o bildiğim yeryüzü değildi. Bu hâl üzere elli gece kaldık. İki

arkadaşım boyun bükerek ve ağlayarak evlerinde oturdular.

Bana gelince ben kavmin en genci ve en sağlamıydım. Evden çıkıyor, namaza geliyor, çarşılarda

dolaşıyordum; fakat benimle hiç kimse konuşmuyordu. Namazdan sonra oturduğu yerdeyken Allah Resûlü’ne gelerek selam veriyor ve içimden, ‘Acaba selamı almak için dudaklarını kıpırdattı mı

kıpırdatmadı mı?’ diyordum. Sonra ona yakın bir yerde namazımı kılıyor, ona gizlice bakıyordum.

Namazımı kılmaya yöneldiğimde bana bakıyor, ona doğru baktığımda benden yüz çeviriyordu.

Müslimlerin bu cefası üzerimde uzun zaman devam edince gidip Ebû Katâde’nin bahçesinin du-

– Allah Resûlü (sav) intihar eden kişinin cenaze namazını kılmamıştır.

Câbir ibni Semure’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) kendini oklarıyla öldüren bir adam getirdiler, onun cenaze

namazını kılmadı.” 266

– Ganimet mallarından izinsiz alan kişiye cenaze kılmaz.

Zeyd ibni Hâlid El-Cuhenî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hayber Savaşı Günü, Nebi’nin (sav) sahabilerinden birisi vefat etti. Sahabe durumu Allah Resûlü’ne (sav) haber verdi. Allah Resûlü (sav) şöyle dedi:

‘Arkadaşınızın cenaze namazını kılın. (Ben bu namazda bulunmayacağım)’ Bu

sözden dolayı insanların yüzleri değişti. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav)

‘Şüphesiz sizin (bu) arkadaşınız Allah yolunda kazanılan ganimet malından

çalmıştır.’ dedi.

Bunun üzerine biz o kimsenin eşyasını araştırdık ve iki dirhem bile etmeyen

bir Yahudi boncuğu bulduk.” 267

– Vasiyet ahkâmında haddi aşan kimseye cenaze kılmak istemediğini

beyan etmiştir:

İmrân ibni Husayn’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam ölmek üzereyken altı kölesini azat etti. Kölelerinden başka da hiçbir malı yoktu. Bu olay Nebi’ye (sav) ulaşınca öfkelendi ve ‘Bu adamın namazını kılmamaya karar verdim.’ dedi. Sonra adamın kölelerini çağırdı ve onları üç gruba ayırdı. Onlar arasında kura çekip ikisini azat etti, dördünü de (mirasçıları için) köle olarak alıkoydu.” 268 269

varından tırmandım. Ebû Katâde amcamdır ve en sevdiğim insanlardan biridir. Ona selam verdim. Vallahi, selamımı almadı.

Ona, ‘Ey Ebû Katâde! Allah adına söyle! Benim Allah ve Resûl’ünü sevdiğimi bilmez misin?’ dedim.

Ebû Katâde sustu. Allah adına tekrar söylemesini istedim. Yine sustu. Tekrar istedim.

Bu defa, ‘Allah ve Resûl’ü daha iyi bilir!’ dedi.

Bunun üzerine gözümden yaşlar boşandı ve geri dönüp duvardan çıktım.” (Buhari, 4418; Müslim,

2769)

266. Müslim, 978

267. Ebu Davud, 2710; Nesai, 1959

268. Nesai, 1958

269. Kişi malının üçte birini vasiyet edebilir. Üçte birden fazlasını vasiyet eden, mirasçılara zulmetmiş olacağından Allah Resûlü bunu yapana öfkelenmiştir.

– Allah Resûlü (sav) borçlu vefat eden insanlara ilk dönemlerde namaz kılmamıştır.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav) borcu bulunan bir cenaze getirildiği zaman, ‘Borcu için fazladan bir mal bıraktı mı?’ diye sorardı. Eğer borcunu karşılayacak kadar mal bıraktığı söylenirse onun cenaze namazını kılardı. Aksi hâlde, müminlere, ‘Arkadaşınızın namazını kılın.’ buyururdu. Fetihler artıp (mallar çoğalınca), ‘Ben, müminlere kendi nefislerinden daha yakınım. Bir Müslim borçlu olarak ölürse borcunu ödemek bana aittir. Mal bıraktığı zaman ise malı mirasçılarınındır.’ dedi.” 270 271

Yukarıda zikredilen veya bunların benzeri toplumsal sorunlara dikkat

çekmek için Müslimlerin imamı bazı insanların cenaze namazını kıldırmayabilir. Ancak imam kılmasa dahi İslam toplumu namazı kılar. 272

Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Veda Haccı yaptığı yıl, artan hastalığım sebebiyle beni ziyaret etti. Ben, ‘Hastalığım artık son sınıra ulaştı. Ben mal sahibi (zengin) bir insanım. Mirasçı olarak da yalnızca bir kızım

var. Malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi?’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Hayır.’ dedi.

Ben, ‘Yarısını sadaka olarak vereyim mi?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav) ‘Hayır.’ dedi ve sonra da şöyle buyurdu:

‘Üçte birini (sadaka olarak ver). Üçte biri bile çok. Mirasçılarını zengin bir hâlde bırakman,

onları başkasına avuç açacak şekilde fakir olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Allah rızasını

umarak yaptığın her harcamadan dolayı ecir alırsın. Hatta hanımının ağzına koyduğun lokmadan bile.’ ” (Buhari, 1295; Müslim, 1628)

270. Buhari, 2298; Müslim, 1619

271. İlerleyen dönemlerde İslam Devleti borçlu Müslimlerin borcunu üstlendi. Böylece borçlu

vefat eden ve imam tarafından cenazesi kılınmayan kimse kalmadı.

272. Konuya dair birkaç noktaya temas etmek istiyorum:

• Ulemanın konu hakkında farklı mezhepleri vardır. Bu farklılığın nedeni, konuya dair varid olan

nasların farklılığı ve zahiren birbirine zıt olmasıdır. Bir grup âlim, yukarıda okuduğumuz nasların

Allah Resûlü’ne (sav) özel olduğunu düşünüp bugün her Müslim’e cenaze kılınması gerektiğini

düşünür. Bu istidlal hatalıdır.

• Bir davranışın Allah Resûlü’ne özel/has olduğunu söylemek için hususi delil gerekir. Aslolan

onun (sav) davranışlarının tüm ümmet için bağlayıcı olduğudur.

• İmamın cenaze namazını kılmaması, iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek babındandır. Gayesi; hem o günahı işleyenleri zecretmek hem de ölüye dua edilmesini sağlamaktır. Böylece hem

İslam’ın hakkı (günahlardan sakındırmak) hem de Müslim’in hakkı (ona dua ve istiğfar) yerine

gelir. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 24/285-288)

• İyiliği emretmek babından şeylerde aslolan maslahat ve mefsedeti gözetmektir. Bunu yapacak

olan da İslami yönetim ve âlimlerdir. Şayet bidat ve fısk ehlinin cenaze namazını terk etmek daha

• Gıyabi Cenaze Namazı!

Aslolan/Alışılagelmiş sünnet, cenaze namazı esnasında cenazenin hazır

bulunmasıdır. Şayet ceset cenaze kılınacak yerde değilse bu namaza gıyabi

cenaze namazı denmektedir. Örneğin İstanbul'daki bir insanın Diyarbakır'da

ölen yakını için kıldığı namaz, gıyabi cenaze namazıdır.

Şayet ölenin beldesinde cenaze namazı kılınmamışsa gıyabi cenaze namazı

sünnet, aksi hâlde sünnet değildir. Allah en doğrusunu bilir; Allah Resûlü

Dönemi'nde birçok insan vefat etti. O (sav), yalnızca Necâşî'ye (rh) gıyabi cenaze namazı kıldı. Başta Allah Resûlü ve sonra Hulefa-i Raşidin vefat etti.

Sahabenin çoğu bu dönemde hayattaydı. Ancak hiçbir İslam öncüsü için

büyük mefsedetlere neden olacak veya namazı kılmak daha büyük maslahatların elde edilmesine vesile olacaksa, tutum değişikliğine gidilebilir. Zira Allah Resûlü (sav) ve ashabı, insanların

ve içinde bulundukları vakıanın hâlini gözetir, ona göre muamelede bulunurdu. Örneğin; Allah

Resûlü (sav) bazı insanların çok basit yanlışına öfkelenir bazı insanların çok büyük yanlışına hilmle

yaklaşırdı.

Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir defasında adamın biri Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Muâz bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki vallahi sabah namazına gitmekten geri kalıyorum!' dedi.

(Ebû Mes'ûd dedi ki:) Allah Resûlü'nü (sav) hiç o günkü vaazında olduğu kadar öfkeli görmemiştim. Sonra şöyle buyurdu: 'Ey insanlar! İçinizde nefret ettirip kaçıranlar vardır! Herhangi biriniz

insanlara namaz kıldıracak olursa hafif kıldırsın. Çünkü cemaatin içinde yaşlı olanı var, zayıf olanı

var ve iş güç sahibi olanı vardır!' " (Buhari, 7159; Müslim, 466)

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir bedevi kalktı ve mescidde bevletmeye başladı. İnsanlar onu alıkoymaya çalıştılar. Allah Resûlü onlara dedi ki: 'Onu rahat bırakın ve bevlinin üstüne bir

kova su -veya büyük bir kovayla sudökün. Siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz. Zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz.’ ”(Buhari, 220;

Ebu Davud, 380)

Muâz (ra) bilgili, olgun bir sahabi olduğundan Allah Resûlü (sav) sünneti ihlal ettiğinde ona kızmıştır. Mescide işeyen cahil bir bedevi olduğundan haram işlemesine rağmen ona kızmamış,

kızanlara da engel olmuştur. Zira emr-i bi’l ma’ruf’un gayesi ıslahtır. Cahil henüz o olgunluğa

erişmediği için, yapılacak sert bir uyarı daha büyük mefsedete neden olabilir.

Bu vb. naslardan yola çıkan âlimler, şeriatın genel ilkelerine dayanarak, emr-i bi’l ma’ruf’a dair şu

ilkeyi zikretmişlerdir:

“1. Kötülüğün ortadan kalkması ve yerine bir iyiliğin gelmesi.

2. Bütünüyle ortadan kalkmasa da kötülüğün azalması

3. Ortadan kalkan kötülükle eşdeğer başka bir şeyin meydana gelmesi

4. Ortadan kalkan kötülükten daha büyük bir kötülüğün meydana gelmesi.

Bunlardan ilk iki durumda kötülüğü engellemeye çalışmak meşrudur. Üçüncü durumu iyi yorumlamak gerekirken, dördüncü durumda müdahale haramdır.” (İ’lâmu’l Muvakkiîn, 3-4/38)

Bir fasık veya bidatçiye cenaze namazı kılınırken bu ilkeler gözetilmelidir. Allah (cc) en doğrusunu

bilir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

gıyabi cenaze namazı kılınmadı. Necâşî’nin (rh) ayırıcı özelliğine baktığımızda onun şirk beldesinde, cenaze işlemlerini yapacak Müslim olmayan bir

toprakta vefat ettiğini görüyoruz.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Bugün Habeş’te salih olan bir insan vefat etti.

Haydi onun namazını kılın.’

Bunun üzerine biz de saf yaptık. Biz saflar hâlinde onun arkasında dururken

Nebi (sav) onun namazını kıldı. Ben ikinci saftaydım.” 273 274

273. Buhari, 1320; Müslim, 957

274. Gıyabi cenaze namazıyla ilgili birkaç konuya temas etmek istiyorum:

• Gıyabi cenaze namazıyla ilgili rivayetler:

Allah Resûlü'nün gıyabi cenaze namazı kıldığına dair farklı rivayetler vardır. Bunlardan biri Necâşî'dir (rh). Allah Resûlü'nün Necâşî'ye gıyabi cenaze kıldırdığı manevi mutevatirdir; onlarca farklı

kanaldan bize ulaşmıştır. Bunun dışında şu rivayetler vardır:

− Muâviye ibni Muâviye El-Leysî/El-Muzenî: Allah Resûlü'nün (sav) Tebûk Seferi'nde sahabinin

ölüm haberini aldığı ve onun için gıyabi cenaze kıldırdığı nakledilmiştir.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü ile birlikte Tebuk'teydik. Bir sabah Güneş öyle parlak ve ışıklı bir şekilde doğdu ki

daha önce böyle doğduğunu görmüş değildik. (Onun bu kadar ışıklı ve parlak bir şekilde doğuşunu hayretle izlerken) Cibrîl, Allah Resûlü'nün (sav) yanına geldi. Allah Resûlü (sav), Cibrîl'e: 'Neden Güneş daha önce hiç görmediğim bir şekilde bu kadar aydınlık, ışıklı ve parlak doğdu?' diye

sorunca, Cibrîl, 'Çünkü bugün Medine'de Muâviye ibni Muâviye El-Leysî vefat etti. Yüce Allah da

cenaze namazını kılmak üzere yetmiş bin melek gönderdi.' dedi. Allah Resûlü (sav), '(Ey Cibril!)

Bunun sebebi nedir?' diye sorunca, Cibrîl, 'Çünkü İhlâs Sûresi'ni çokça okurdu. Ayakta, otururken,

yürürken, gece, gündüz her zaman bu sureyi okurdu. Ey Allah'ın Resûlü! Onun cenaze namazını

kılmak için yeryüzünü dürmemi ister misin?' diye sorunca, Allah Resûlü (sav), 'Evet!' karşılığını verdi

ve onun namazını kılıp geri döndü." (Delâilu'n Nubuvve, 5/245-246)

Bu rivayet farklı yollardan bize ulaşmıştır, ancak rivayetlerin her biri zayıftır. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ,

Beyhakî, 7032; Mecmeu'z Zevâid, 16014. Geniş değerlendirme için bk. Avnu'l Ma'bûd, 3204 No.lu Hadis Şerhi)

− Zeyd ibni Hâris'e ve Ca'fer ibni Ebî Tâlib'e cenaze kıldırdığı rivayet: Vâkidî'nin naklettiğine göre

o (sav), Mute'de şehit olan iki sahabiye gıyabi cenaze namazı kıldırmıştır.

Bu rivayet mürsel, Vâkidî de şiddetle zayıf bir ravidir. (bk. Avnu'l Ma'bûd, 3204 No.lu Hadis Şerhi)

Sonuç: Necâşî Kıssası dışında diğer kıssaların sıhhati subut bulmamıştır.

• Ulema, Necâşî Kıssası'nı farklı şekillerde anlamış ve yorumlamıştır:

− Bir grup ulema Necâşî Kıssası'nı mutlak olarak ele almış, mutlak olarak gıyabi cenaze namazına

izin vermiştir. (bk. Neylu'l Evtâr 1406-1413 No.lu Hadislerin Şerhleri)

− Bazısı Necâşî Kıssası'nı mutlak kabul etmekle birlikte, bir süre ile sınırlamıştır. O da bir aydır.

Ölümün üzerinden bir ay geçmemelidir. (bk. El-Muğnî, 2/383, 1607. Mesele)

− Bazısı Necâşî Kıssası'nı Allah Resûlü'ne has kabul etmiş ve Necâşî Kıssası gıyabi cenazeye delil

olmaz demiştir. (bk. El-Mebsût, 2/110)

− Bazısı yukarıda zikrettiğimiz gibi Necâşî Kıssasını diğer tüm Nebevi uygulamalarla beraber ele

• Cesedi Olmayan veya Yalnızca Bir Parçası Bulunanın Namazı

Yanma, boğulma, parçalanma gibi durumlarda cesedin tamamı veya bir

kısmı kaybolabilir. Bu insanlara cenaze namazı kılınır. Zira Allah Resûlü cenazesi hazır olmayan Necâşî'ye (rh) gıyabında cenaze kılmıştır. Sahabenin de

cesetlerden geriye kalan parçalara cenaze namazı kıldıkları sabit olmuştur. 275

• Şehidin Cenaze Namazı! 276

• Çocuğun Cenaze Namazı! 277

• Kâfire Cenaze Namazı! 278

• Birden Fazla Cenazenin Bir Araya Gelmesi

Birden fazla cenaze bir araya toplandığında her biri için ayrı cenaze namazı

kılınması aslolandır.

almış ve "Necâşî Kıssası, cenazesi kılınmayan Müslimlere gıyabi cenaze kılınacağının delilidir." demiştir. (bk. Ebu Davud, Kitâbu'l Cenâiz, 62. Bab; Zâdu'l Meâd, 1/495-497)

− Bazısı aynı gün ölen insana gıyabi cenaze kılınır. Allah Resûlü (sav) aynı gün içinde ölen Necâşî'ye cenaze kıldı, demişlerdir. (bk. Fethu'l Bârî, 1318-1320 No.lu Hadislerin Şerhleri)

− Bazısı gıyabi ölü kıble cihetindeyse kılınır, aksi hâlde kılınmaz, der. (bk. age.)

Tüm bu görüşlerin dayanağı Necâşî Kıssasıdır. Âlimlerin nassı farklı anlama metodları, farklı tercihlerde bulunmalarına neden olmuştur. Hemen belirtelim ki her görüşün güçlü ve zayıf yönleri vardır. (Delillerin münakaşası için bk. Neylu'l Evtâr, 1406-1413 No.lu Hadis Şerhi; Salâtu'l Ğâib Dirâsetu

Fıkhiyyeti Mukârene, s. 32 vd.) Görüşler arasından gıyabi cenazeyi Nebi'ye has gören veya belli bir

zamanla kayıtlayan görüşlerin sahih ve sarih delilleri yoktur. Zira şer'i bir uygulamayı Nebi'ye has

görmek veya belli bir zamanla kayıtlamak için müstakil delile ihtiyaç vardır. Gıyabi cenaze herkese

kılınabilir, diyenler neden Allah Resûlü'nün ve sonrasında sahabenin kimseye gıyabi cenaze namazı

kılmadığını açıklayamamıştır. Bizim tercih ettiğimiz görüşe gelince; bu görüş - Allah en doğrusunu

bilir- en güçlü görüştür. Zayıf yönü şudur: Şayet Necâşî'ye (rh) gıyabi cenaze kılınmasında illet, ona

namaz kılınmamış olmasıysa, Allah Resûlü (sav) namazı kılınmış insanlara neden ikinci defa namaz

kıldırmıştır. Şayet birinin cenaze namazının kılınması, onun için yeterliyse ikinci namazın sebebi

nedir? Bu soruya bazı cevaplar verilmiştir elbet. Ancak cevaplar sadra şifa değildir. Allah Resûlü'nün

(sav), namazı kılınmış insana cenaze namazı kıldığına dair örnek şudur:

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) geceleyin gömülmüş bir cenazenin bulunduğu kabrin yanına vardı ve 'Bu ne

zaman defnedildi?' diye sordu. Oradakiler, 'Geceleyin.' dediler. Allah Resûlü (sav), 'Bana da haber

verseydiniz ya!' dedi. Oradakiler, 'Biz onu gecenin karanlığında defnettik. Seni uyandırmak istemedik.' dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ayağa kalktı. Biz de arkasında saf yaptık. Ben de safın içindeydim.

Allah Resûlü (sav) onun namazını kıldırdı." (Buhari, 1321)

275. El-Muğnî, 2/401-402, 1641. Mesele

276. Geniş bilgi için bk. s. 157

277. Geniş bilgi için bk. s. 145

278. Geniş bilgi için bk. s. 169

Özel durumlarda topluca cenaze namazı kılınabilir. Savaş ve doğal afet gibi

olağanüstü durumlarda tüm cenazelere tek namaz kılınabilir.

Cenazelerin çok olduğu durumda saf düzenine göre dizilir. Erkek, çocuk ve kadın cenazeleri art arda konur.

Hâris ibni Nevfel'in azatlı kölesi Ammâr'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ummu Kulsûm ve oğlunun cenazesinde bulundum. Çocuk, imam tarafına, Ummu Kulsûm da çocuğun arkasına konmuştu. Ben bu durumu yadırgadım. Cemaatin içinde İbni Abbâs, Ebû Saîd El-Hudrî, Ebû Katâde ve Ebû Hureyre (r.anhum) vardı. Onlar, 'Sünnet olan budur.' dediler." 279

Nâfi'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer (ra) dokuz cenazeye birden namaz kıldı. Erkekleri imamın önüne doğru, kadınları ise onların arkasına kıble tarafına koydu ve onları tek bir sıra hâlinde dizdi. Alî'nin kızı ve aynı zamanda Ömer ibni Hattâb'ın da karısı olan Ummu Kulsûm, ve onun Zeyd adındaki oğlunun cenazesini de koydu. O gün imam Saîd ibni Âs idi. Cemaat içerisinde, İbni Ömer, Ebû Hureyre, Ebû Saîd, Ebû Katâde de vardı, çocuk cenazesi hemen imamın önüne kondu. Adamın biri, 'Bu durum hoşuma gitmedi.' dedi. O esnada İbni Abbâs, Ebû Hureyre, Ebû Saîd ve Ebû Katâde'ye baktım ve 'Nedir bu durum?' diye sordum. 'Sünnettir.' dediler." 280

• Aynı Cenazeye Birden Fazla Kez Namaz Kılmak

Şayet kişi ölüye cenaze namazı kılmamışsa, cenaze namazı kılınmış olsa dahi namaz kılabilir.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) geceleyin gömülmüş bir cenazenin bulunduğu kabrin yanına vardı ve 'Bu ne zaman defnedildi?' diye sordu. Oradakiler, 'Geceleyin.' dediler. Allah Resûlü (sav), 'Bana da haber verseydiniz ya!' dedi. Oradakiler, 'Biz onu gecenin karanlığında defnettik. Seni uyandırmak istemedik.' dediler.

279. Ebu Davud, 3193; Nesai, 1978

280. Nesai, 1978

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ayağa kalktı. Biz de arkasında saf yaptık. Ben de safın içindeydim. Allah Resûlü (sav) onun namazını kıldırdı." 281

Allah Resûlü (sav) gece defnedilen (ve hâliyle namazı kılınan) birine, kendisi

cenazeye katılmadığı için gündüz namaz kılmıştır.

Şayet ölüye cenaze namazı kılınmış ise ikinci bir cenaze kılmanın sünnette örneği yoktur. Sahabenin gece defnedilen sahabi için Allah Resûlü'yle

beraber ikinci defa namaz kılması, cemaat oluşturmak içindir.

Cenaze Namazı Nasıl Kılınır?

• Cenaze erkekse imam baş hizasında, kadınsa cenazenin ortasında

durur.

Semure'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Lohusayken ölen bir kadın için Nebi'nin (sav) arkasında cenaze namazı

kıldım. Nebi (sav) cenazenin ortası hizasında namaza durmuştu." 282

Nafi' Ebû Ğâlib'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben ağıl yolundaydım. Etrafında kalabalık cemaat bulunan bir cenaze

geçti. Abdullah ibni Umeyr'in cenazesidir, dediler. Bunun üzerine ben de

arkasından gitmeye başladım. Bir de baktım, karşımıza üzerinde ince bir

kaftan, başında da kendisini Güneş'ten koruyan bir bez bulunan at üzerinde

bir adam çıkıverdi. 'Bu kabile reisi de kimdir?' diye sordum.

'Enes ibni Mâlik'tir.' cevabını verdiler.

Cenaze indirilince Enes kalkıp cenaze namazını kıldırdı. Ben de (hemen)

arkasındaydım. Benimle onun arasında hiçbir şey yoktu. (Enes) cenazenin

başı hizasında durup dört tekbir aldı. (Namazı) ne uzattı ne de hızlı kıldırdı.

(Namaz bittikten) sonra oturmak istedi.

(O sırada kendisine), 'Ey Ebû Hamza (şu cenaze de) Ensâr'dan bir kadınındır.' dediler.

Kadının cenazesini (Enes'e) yaklaştırdılar. (Cenazenin) üzerinde yeşil bir

281. Buhari, 1321

282. Buhari, 1331; Müslim, 964

örtü vardı. (Enes) kalktı, cenazenin kalçası hizasında durup aynen erkeğin

namazını kıldığı şekilde onun da namazını kıldırdı, sonra oturdu.

Derken Alâ ibni Ziyâd, 'Ey Ebû Hamza! Allah Resûlü de (sav) cenaze namazını

senin kıldırdığın gibi bu şekilde dört tekbir alarak, erkeğin başı hizasında,

kadının da kalçası hizasında durarak mı kıldırırdı?’ diye sordu.

O da, ‘Evet.’ diye cevap verdi.” 283 284

• Cemaat Olabildiğince Safları Çoğaltır

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Necâşî’nin cenaze namazını kıldırdı. Ben ikinci veya

üçüncü saftaydım.” 285

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Bugün Habeş’te salih olan bir insan vefat etti.

Haydi onun namazını kılın.’

Bunun üzerine biz de saf yaptık. Biz saflar hâlinde onun arkasında dururken

Nebi (sav) onun namazını kıldı. Ben ikinci saftaydım.” 286

Allah Resûlü açık alanda cenaze namazı kılardı. Şayet namaz safı gibi saf

tutacak olsa, tek saf olabilirlerdi. Ancak o (sav) safları çoğalttı, birden fazla

safla namaz kıldı. 287

283. Ebu Davud, 3194; Tirmizi, 1034

284. Ulemadan bir grup rivayetlere farklı yaklaşmış ve “Bu, konu hakkında genişlik olduğunu

gösterir” demişlerdir. Şöyle ki; Allah Resûlü’nün (sav) bazen baş hizasında bazen ortada durduğunu, bunu kasıtlı yapmadığını iddia etmişlerdir. (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 1/451-452) Ancak yukarıda okuduğumuz gibi sahabe, Allah Resûlü’nün (sav) bu tutumunu teşri olarak değerlendirmiş ve

sünnet kabul etmişlerdir. Hiç şüphesiz onların Nebi fiillerine yüklediği anlam, sonradan gelenlerin yüklediği anlamdan daha hayırlıdır.

Kimisi de, “İnsanın en şerefli organı göğüstür. Çünkü burası ilim ve hikmet yeridir. Cenazenin

kılınma nedeni iman, imanın mahalli de göğüstür.” diyerek, göğüs hizasında durmayı tercih etmiştir. (bk. El-Mebsût, 2/108)

285. Buhari, 1317; Müslim, 952

286. Buhari, 1320; Müslim, 957

287. Konu hakkında, sıhhatinde ihtilaf edilen şu rivayet varid olmuştur.

Mâlik ibni Hubeyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üzerine Müslimlerin üç saf hâlinde namaz kıldığı Müslim bir ölüye (mağfiret ve cennet) vacib

olur.” (Ravilerden Mersed şöyle dedi:) “Mâlik ibni Hubeyre cenaze için namaz kılmaya gelen halkı

az bulduğu zaman, bu hadisten dolayı onları üç safa ayırırdı.” (Ebu Davud, 3166; Tirmizi, 1028)

CENÂİZ BABI

129

• Cenaze Namazı Dört Tekbirle Kılınır

Allah Resûlü’nün genel uygulaması cenaze namazlarını dört tekbirle kılmasıdır.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Necâşî’nin öldüğü gün onun vefat haberini verdi. Sonra

musallaya çıkıp ashabı ile saf tutarak dört tekbir aldı (cenaze namazı kıldı).”288 289

• Tekbirlerde Eller Kaldırılır

Cenaze namazı, namazdır. Allah Resûlü (sav) namazın kıyam tekbirlerinin

tümünde elini kaldırmıştır. Namaz için geçerli şeyler; cenaze için de geçerlidir. Ayrıca sahabeden el kaldırmayı nefyeden olmadığı gibi, İbni Ömer

(ra) gibi sünnete ittibayla maruf bir sahabi, tekbirlerde ellerini kaldırmıştır.290

288. Buhari, 1245; Müslim, 951

289. Bununla birlikte sahabeden dört tekbirden daha az veya daha çok kıldıklarına dair rivayetler nakledilmiştir.

Abdurrahman ibni Ebî Leylâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd bizim cenazelerimizin namazlarında dört tekbir alırdı. Bir cenaze namazında beş tekbir aldı ve

bunu kendisine sordum. Bunun üzerine bana, Allah Resûlü (sav) beş tekbir alırdı.’ dedi.’’ (Müslim, 957)

Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla sahabe bu konuda geniş davranırdı.

Abduhayr’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî, Bedir ashabından vefat edenlerin cenaze namazını altı tekbirle, sahabenin namazını beş tekbirle, diğer insanların namazını dört tekbirle kılardı.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6944)

Alkame’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Mes’ûd’a şöyle sordum: ‘Muâz’ın ashabı Şâm’dan geldiler ve ölünün üzerine beş tekbirle

namaz kıldılar.’ Bana şöyle cevap verdi: ‘İmam ölünün namazını kıldırırken tekbir getirdiğinde

cemaat tekbir getirmez. İmam tekbiri terk ettiğinde ise siz de terk edin.’ ” (age. 6945)

Daha sonra Ömer (ra) sahabeyi dört tekbirde birleştirdi.

Ebû Vâil’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resulü (sav) döneminde cenaze namazları yedi, beş, altı, dört tekbir getirilerek kılınıyordu.

Ömer ibni Hattâb (ra) Allah Resûlü’nün ashabını bir araya topladı. Her bir kişi tek tek görüşünü

söyledi. Ömer onları dört tekbir getirmeleri hususunda birleştirdi, tıpkı namazın uzunluğu gibi”

(age. 6947)

Saîd ibni’l Museyyeb’den (rh) rivayet edildiğine göre Ömer (ra) şöyle demiştir:

“Bunların hepsi cenaze namazını dört ve beş tekbir şeklinde kılıyordu, bunları cenaze üzerine

dört tekbir getirerek namaz kılmaları hususunda bir araya getirdik.” (age. 6946)

Bir grup âlim, Allah Resûlü’nün son uygulamasının dört tekbir olduğunu, önceki uygulamayı

neshettiğini söylemiştir. Ancak sahabe uygulaması, konuda nesh olmadığının açık delilidir. Ömer

(ra) şer’i siyaset olarak sahabeyi tek amel üzere toplamayı severdi. Bugün de Müslimlerin genel

ameli, Ömer’in (ra) uygulaması üzeredir.

290. bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6993. Konu hakkında ulema ihtilaf etmiştir.

Tirmizî (rh) şöyle demiştir: “İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Allah

• Birinci Tekbirde Fâtiha ve Zamm Bir Sure Okunur

Talha ibni Abdullah ibni Avf ’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs’ın arkasında cenaze namazı kıldım. O Fâtiha Suresi’ni okudu

ve ‘Bunun sünnet olduğunu öğrenesiniz diye böyle yaptım.’ dedi.” 291

Yine Talha ibni Abdullah ibni Avf ’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs’ın (ra) arkasında bir cenaze namazı kıldım. Namazda Fâtiha Suresi ve bir sure okudu, sesini duyabileceğimiz kadar sesli okuyordu. Namaz

bitince elinden tutup bunun hükmünü sordum. ‘Sünnettir ve haktır.’ dedi.”292

Cenaze namazı, namazdır. Normal zamanda Fâtiha namazın rüknu, zamm

bir sure sünneti olduğu gibi, cenaze namazında da hüküm aynıdır. 293

Cenaze namazında kıraat sessizdir. İbni Abbâs'ın (ra) sesli okuması insanlara

öğretmek içindir. 294

Resûlü'nün (sav) ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok kimse cenaze namazında her tekbirde ellerin kaldırılması görüşündedirler. İbnu Mubârek, Şâfiî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Bazı ilim adamları ise, 'Sadece ilk tekbirde eller kaldırılır.' derler. Kûfeliler ve Sevrî'nin görüşü de

böyledir. İbnu Mubârek'in cenaze namazı konusundaki şöyle dediği aktarılır: 'Cenaze namazında

sağ el sol el üzerine bağlanmaz.' Diğer bir kısım âlimler ise, 'Aynen namazda yapıldığı gibi sağ el sol

el üzerine bağlanır.' demiştir. Ellerin bağlanması bence daha hoştur." (Tirmizi, 1077 ve açıklaması)

291. Buhari, 1335

292. Nesai, 1987

293. Fâtiha ve zamm bir sure okumanın hükmüne dair geniş bilgi için bk. Fıkhu'l Hadis Sünnet

İlmhâli, 2/35-66. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

294. Herhangi bir ibadet, bilmeyenlere öğretmek amacıyla aslın dışına çıkılarak yapılabilir. Öğretme gerçekleşince asla dönülür. Buna dair şer'i örnekler:

Ebû Hâzim ibni Dînâr'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) minberinin hangi ağaçtan yapıldığı konusunda görüş ayrılığına düşen bir kesim Sehl ibni Sa'd Es-Saîdî'ye gelerek minberin neden yapıldığını sordular.

Sehl onlara şu cevabı verdi: 'Allah'a yemin ederim ki: ben bu minberin hangi ağaçtan yapıldığını,

mescide konduğu ilk günü ve Allah Resûlü'nün (sav) üzerine oturduğu ilk günü çok iyi biliyorum.

Peygamber (sav), kölesi marangozlukla meşgul olan bir kadına -Sehl bu kadının kim olduğunu

söylemişti- haberci göndererek, 'Kölene söyle insanlara hitap ettiğim zaman üzerine oturacağım bir minber yapsın.' diye emir buyurmuştu. Kadın da kendisine söylendiği gibi kölesine bu

minberi yaptırdı. Köle, Resûlullah'ın (sav) istediği minberi ormandan temin ettiği ılgın ağacından

yapmış ve getirmişti. Kadın bu minberi daha sonra Resûlullah'a (sav) gönderdi ve minber Peygamber'in (sav) istediği yere kondu. İşte ben Resûlullah'ın (sav) bu minber üzerinde namaz kıldığını ve

yine minberin üzerinde iken tekbir getirdiğini gördüm. Sonra minberden inmeden rükû etmişti

ve ardından geri geri çekilerek minberden inmişti. Bu şekilde geriye çekildikten sonra minberin

ilk basamağının dibine secde etmiş ve ardından aynı uygulamayı tekrar etmişti.' " (Buhari, 917;

Müslim, 544)

Allah Resûlü (sav) minber üzerinde namaz kılmış, rükû ve secde için aşağı inmiş, tekrar geri dönüş

• İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Tekbirde Nebi'ye Salât, Ölüye Dua Edilir

İbni Şihâb Ez-Zuhrî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Çocukları Bedir Savaşı'nda Allah Resûlü'nün yanında savaşıp şehit olmuş,

kendisi de Ensâr'ın büyüklerinden ve âlimlerinden olan Sehl ibni Huneyf,

sahabeden bazı kişilerin kendisine cenaze namazı hakkında şöyle dediklerini bana haber vermişti: 'İmam tekbir getirdikten sonra Nebi'ye (sav) salâvat

getirir. Üç tekbirde salavat getirir, dua eder. Sonra namazdan ayrılacağı

vakit hafif ve sessizce selam verir. İmamın arkasındakinin (cemaat) böyle

yapması, öndekinin (imam) böyle yapması gibi sünnettir." 295

İstediği tekbirde bunlardan birini yapabilir. Ulema avama kolaylaştırmak

için ikinci tekbirde Nebi'ye salât, üçüncü tekbirde ölüye dua, son tekbirde

tüm müminlere duayı tavsiye etmişlerdir.

• Allah Resûlü'ne Salât ve Selam

"Allah Resûlü'ne salât ve selam olsun." demek yeterlidir. Ancak efdal olan,

Nebi'nin öğrettiği şekilde salât getirmektir.

Abdurrahman ibni Ebî Leylâ'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ka'b ibni Ucre ile karşılaştım.

Bana, 'Nebi'den (sav) işitmiş olduğum bir hediyeyi hediye olarak sana vereyim mi?' dedi.

yapmıştır. Bunlardan hiçbiri normal namaz içinde caiz değildir. Ancak öğretme amacı olunca aslın dışına çıkılmış, maksat hasıl olunca da asla geri dönülmüştür.

Ömer ibni Hattab (ra) namazda şu kelimeleri sesli olarak söylerdi (bk. Müslim, 399):

عْرُبَك

◌َارَكْ اسْمُكَ ، وتَعَ اىَلَ جُّدَكَ ، واَلَ إِلَهَ◌

◌ّبُوتَ ، كَدِمْحِبَ وِ مَّهُ

◌ك اللَ

◌ْحانَ

◌سبُ

Normalde istiftah duası sessiz okunur. Ömer (ra) insanlara öğretmek, o arada ne okuduğunu anlatmak için bu duayı sesli okumuştur.

Sa’d, Talha’nın şöyle söylediğini belirtmiştir.

“İbni Abbâs’ın arkasında cenaze namazı kıldım. O Fâtiha Suresi’ni okudu ve ‘Bunun sünnet olduğunu öğrenesiniz diye böyle yaptım.’ dedi.” (Buhari, 1335)

Normalde cenaze namazı sessiz okunan namazlardandır. Abdullah İbni Abbâs (ra) Fâtiha Suresi’ni

sesli okumuştur. Amacı insanların Fâtiha Suresi’ni okuduğunu öğrenmeleri ve bir sünnetten haberdar olmalarıdır.

Hâliyle; İslam’a yeni gimiş bir topluma tesbihat (veya herhangi bir ibadeti) öğretmek amacıyla

sesli yapmak caizdir. Öğrenme gerçekleştikten sonra asla dönmek ve sünnete uygun hareket

etmek gerekir.

295. El-Mustedrek, 1331

Ben, ‘Tabii ki onu bana hediye et.’ dedim.

O da şöyle dedi: ‘Biz Allah Resûlü’ne şunu sorduk: ‘Ey Allah’ın Resûlü,

size ve Ehl-i Beyt’inize salâvat nasıl olur? Çünkü Allah bize nasıl selâm

söyleyeceğimizi öğretti (ama salâtı bilmiyoruz). Nebi (sav) şöyle buyurdu:

◌ىَ

ل

◌َ

◌َع

◌َو

◌َاهيمِ

◌ْر

ى إبِ َ◌
ل
◌َ
ع َ◌
تْ◌
ي
◌ّ
ل َ◌
ا ص َ◌
م
◌َ
د، كِ◌
◌ّ
م َ◌
حُ◌
ل مِ◌
◌ٰ
ى آ◌
ل
◌َ
ع َ◌
د وِ◌
◌ّ
م َ◌
حُ◌
ى مَ◌
ل
◌َ
عِ◌
◌ّ
ل َ◌
ص

ّ◌
ُ◌م
ه
ّ◌
الل
ٍ◌،
ّ◌
َ◌م
ُ◌ح
ِ◌م ل
ٰ◌
ٰ◌آ ى
ل
َ◌
َ◌ع
ِ◌و د
ّ◌
َ◌م
ُ◌ح
َ◌م ى
ل
َ◌
ْ◌ع
ِ◌ك
َ◌ارَ
ب
ّ◌
ُ◌م
ه
ّ◌
ٌ◌، الل
ِ◌جيد

◌َ

مٌ◌

ميدِ◌

◌َ

ح◌َ◌

ك

◌ّ

إن ِ،◌َ◌

اهيمَ◌

◌ْرِ

لِ إبِ◌

◌ٰ

آٌ◌

جيدِ◌

◌َ

مٌ◌

ميدِ◌

◌َ

ح◌َ◌

ك

◌ّ

إن ِ،◌َ◌

اهيمَ◌

◌ْرِ

لِ إبِ◌

◌ٰ

ى آ◌

ل

◌َ

ع◌َ◌

و◌َ◌

اهيمَ◌

◌ْ

◌َ إبِ ى

ل

◌َ

◌َ ع

◌ْ ت

◌َ ك

ارَ◌

◌َ ا ب

م

◌َ

ك

‘Allah’ım, İbrâhîm’e ve İbrâhîm’in ailesine salât ettiğin gibi, Muhammed’e ve Muhammed’in ailesine de salât et. Çünkü sen Hamid’sin, Mecid’sin. Allah’ım, İbrâhîm’e ve İbrâhîm’in ailesine bereketler ihsan ettiğin gibi, Muhammed’e ve Muhammed’in ailesine de bereketler ihsan eyle. Çünkü sen Hamid’sin, Mecid’sin.’ deyin.’ ’ ” 296

• Yapılacak Dualar

Kişi, ölüye istediği gibi dua edebilir. Dua sessiz yapıldığından istediği dilde dua edebilir. Efdal olan Nebi’den (sav) varid olan me’sûr duaları yapmaktır. Bazı me’sûr dua örnekleri şunlardır:

Avf ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir cenazenin namazını kıldı, ben onun (sav) duasından şunları ezberledim:

ُ،

ه

◌َ

ل

◌َ

◌ْ خ

◌ُ د

◌ْ م

◌ِع
◌ّ
◌َس
◌َو
◌ُو ،
ه
◌َ
ل
◌ُ
ز
◌ُ
◌ْن
◌ِم
◌ْر
ك
◌َ
أ
◌َ
وُ ،
ه
◌ْ
ن
◌َ
◌ُع
◌ْف
◌َاع
◌ِافه و
◌َ
◌َع
وُ ،
◌ْه
◌َم

◌ْح
ار◌َ
و◌ُ
ه
◌َ
ل◌ْ
فر◌ِ
◌ْ
اغ◌ّ
م◌ُ
ه
◌ّ
الل
ض◌َ◌
ي
◌ْ
ب
◌ْ◌َ
ب االْ◌َ◌ْ
و
◌ّ
الث◌َ
ت◌ْ
ي
◌ّ
ق
◌َ
ا ن◌َ
م
◌َ
ا ك◌َ
اي

◌َ

طَ◌َ

خ

◌ْ

الَ◌َ

هِ منِ◌ِ

◌ّ

ق

◌َ

ن

◌َ

د ، وِ◌ِ

◌َ

رَب

◌ْ

الَ◌َ

وِ◌ِ

جْ◌ْ

ل

◌ّ

الثَ◌َ

اء وَ◌َ

م

◌ْ

الِ◌ِ

بُ◌ُ

ه

◌ْ

سلِ◌ِ

◌ْ

اغَ◌َ

و

◌ٌ

◌َيْ

◌اً خ

◌ْج

و

◌َ

◌َز

◌ِله، و

◌ْ

ه

◌َ

◌ْأ

◌ٌ من ا

◌َيْ

◌ً خ

◌ْلَأ

ه

◌َ

أ

◌َ

◌ِه، و

◌َار

◌ْد

◌ٌ من ا

◌َيْ

◌اً خ

◌َار

◌ُد

ه

◌ْ

◌لد

◌ْ

ب
◌َ
أ
◌َ
س، و◌
◌َ
ن
◌ّ
الد◌َ
من◌ِ
◌ِ
ار◌ّ
اب الن◌ِ
◌َ
◌َذ
ع◌ْ
من◌ْ
و
◌َ
أ ،◌ِ
◌ْ
رْب◌َ
ق
◌ْ
اب ال◌ِ
◌َ
◌َذ
ع◌ْ
من◌ِ
◌ُ
ه
◌ْ

◌ِعذ

◌َ

أ

◌َ

◌َ، و

ة

◌ّ

◌َن

ج

◌ْ

◌ُال

ه

◌ْ

◌خل

◌ْ

د

◌َ

أ

◌َ

◌ِجه، و

◌ْ

و

◌َ

◌ْز

◌من

‘Allah’ım ona mağfiret eyle, ona merhamet buyur ve afiyet ihsan et. Onu affeyle, vardığı yerde ona ikramda bulun. Yerini genişlet. Onu su, kar ve dolu ile

yıka ve beyaz elbiseyi kirden nasıl temiz pak ediyorsan, onu da günahlarından

296. Buhari, 3370; Müslim, 407

öylece tertemiz et. Kendisine dünyadaki yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt,

ailesinin yerine daha hayırlı bir aile, zevcesinin yerine daha hayırlı bir zevce ihsan eyle. Onu cennete koy ve kabir azabından (yahut cehennem azabından) koru.’ Hatta ben bu duadan sonra o ölünün yerinde olmayı temenni etmiştim.”297

Ebû İbrâhîm El-Eşhelî (rh) babasından (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cenaze namazı kıldığı zaman şöyle dua ederdi:

ا

◌َ

ن

◌ِ

◌ِري

ب

◌َ

◌َك

◌ا وَ

ن

◌ِ

◌ِغري

◌َ

◌َص

◌َا، وَ

◌ِن

◌ِائبِ

◌َ

◌َغ

◌ا وَ

◌َاهِدنَ

◌َش

◌َا، وَ

◌ِتن

◌ّ

ي

◌َ

◌َم

◌َو ا

◌ن

◌ّ

◌َي

لح

◌ْ◌ِ

◌فر

◌ْ

◌ّاغ

◌ُم

ه

◌ّ

الل

‘Allah’ım! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanımızı, bulunmayanımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi ve dişimizi hepsini affet.’ ” 298

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir cenaze namazı kıldırdı ve şöyle dua etti:

◌َا

◌ِن

◌ِائبِ

◌َ

◌َغ

◌وَ ا

◌َاهِدنَ

◌َش

◌وَ ا

ان

◌َ

ث

◌ْ

ن

ُ
أ
َ
ا وَ
ـِ ن
ر
َ
ك
َ
ذَ
ا وَ
ن
ـِ
ـِ ري
ب
َ
كَ
ا وَ
ن
ـِ
غري
َ
صَ
ا وَ
تـِ ن
ّ
ي
َ
مَ
ا وَ
ن
ّ

◌َي
لج
◌ْ◌ِ
فر◌ِ
◌ْ◌ُ
اغّ◌ِ
م◌ُ◌ِ
ه
◌ّ◌ِ
الل
◌َ◌ِ
ل
◌َ
ع◌ُ◌ِ
ه
◌ّ◌ِ
ف◌َ◌ِ
و◌َ◌ِ
ت
◌َ
ا فّ◌ِ
من◌ِ◌ِ
◌ُ◌ِ
ه◌َ◌ِ
ت◌ْ◌ِ
ي
◌ّ◌ِ
ف◌َ◌ِ
و
◌َ
◌ْت
ن◌َ◌ِ

◌َمَ
◌َوَ ان
◌ِيمِ
◌ْ
◌َالْإِ ى
ل
◌َ
◌ِعِ ه
◌ْيْ
◌َحَ
أ
◌َ
◌ّفّ ا
◌ِنمِ
◌ُ
◌َهَ
◌ْتْ
◌َيَ
◌ْيْ
◌َحَ
◌ْأْ
◌َنَ
◌ّمّ
◌ُمُ
ه
◌ّ
◌ُاللُ
◌َهَ
◌ْدْ
◌َعَ
◌َبَ ا
ن

◌ّ

◌ضل

◌ُ

◌َت

◌َاَل

◌ُو

◌َه

◌ْر

◌َج

◌َا أ

ن

◌ٰ

◌ِم

◌ْر

◌َح

◌َت

◌ّاَل

◌ُم

ه

◌ّ

◌ِالل

◌َم

◌ْاَل

◌ِس

◌ٰ

اإْل

“Allah’ım! Dirimizi, ölümüzü, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi, kadınımızı, burada olanımızı, olmayanımızı, bağışla. Ey Allah’ım! Bizden yaşattığın kişiyi iman üzerine yaşat, öldürdüğünü de İslam üzerine öldür. Ey Allah’ım! Bizi onun (ölümüne sabretme ve cenazesinin defnine katlanma) ecrinden mahrum etme ve on(un vefatın)dan sonra bizi sapıttırma.’ ” 299

Keysân’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Hureyre’ye, ‘Sen cenaze namazını nasıl kılarsın?’ diye sordum. Ebû Hureyre de şöyle dedi: ‘Sana şöyle söyleyeyim: Onu ailesiyle beraber uğurlarım, musalla taşına konulduğu zaman tekbir alır, Allah’a hamdeder ve Nebi’sine salâvat okurum. Sonra da şöyle derim:

ّ◌
ن
◌َ
أ
◌َ
◌َ ،و
◌ْت
ن
◌َ
أ
ّ◌
◌ِإلَّا
◌َ
ه
◌َ
◌َإلـ
◌ْاَل
ن
◌َ
◌ُأ
◌َد
◌ْه
◌َش
ي
◌َ
◌َن
◌َاَك
◌ِتك

◌َ

م

◌َ

◌ُأ

◌ْن

◌َاب

◌َو

◌ِدك

◌ْ

ب

◌َ

◌ُع

◌ْن

◌َاب

◌َو

◌ُك

◌ْد

ب

◌َ

ع

◌ّ

◌ُم

ه

◌ّ

الل

297. Müslim, 963

298. Tirmizi, 1024; Nesai, 1986

299. Ebu Davud, 3201; İbni Mace, 1498

◌ِفِ

◌ْ

◌ِد

ز

◌َ

◌ًا ف

◌ِسن

◌ْ

◌ُح

◌َم

◌َن

◌ْآك

◌ِّإن

◌ُم

ه

◌ّ

◌ِاللـ ،ه

◌ُب

م

◌َ

ل

◌ْ

ع

◌َ

◌َأ

◌ْت

ن

◌َ

أ

◌َ

◌َو ،

◌ُك

◌ُول

سَ◌
رَ◌
وَ◌
كُ◌
دْ◌
ب
◌َ
ا عً◌
د
◌ّ
مَ◌
حُ◌
مَ◌
اَلَ◌
و ،ُ◌
هَ◌
رْ◌
ج
◌َ
ا أَ◌
ن
◌ْ
مِ◌
رْ◌
حَ◌
تَ◌
اَلّ◌
مُ◌
ه
◌ّ
اللِ◌، ه
اتَ◌

◌ئ

◌ّ

◌َي

◌ُس

ه

◌ْ

ن

◌َ

◌ْع

◌َز

◌َاو

◌َج

ت

◌َ

◌ًف ،ا

◌ئسي

◌ُ

◌َم

◌َن

◌ْاَك

◌نإ

◌َ

◌ٍو ،ه

◌َان

◌ْس

◌ُحِإ

◌َه

◌ْد

◌َع

◌ّب ا

◌نتِ

◌ْ

ف

ـَ

ت

‘Allah’ım, o senin kulundur, kulunun ve cariyenin evladıdır. Senden başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de kulun ve Resûl’ün olduğuna şehadet ederdi. Sen onu daha iyi bilirsin. Allah’ım, o eğer iyi biriydiyse iyiliğini arttır. Eğer kötü biriydiyse kötülüklerinden onu hesaba çekme. Allah’ım, bizi onun ecrinden mahrum etme, bizi ondan sonra fitneye düşürme.’ ”300

• Selam Vermek

Dördüncü tekbirden sonra selam verilir. Allah Resûlü’nün yaygın sünneti tek selam vermek ve kısık sesle selam vermektir.

Nâfi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer cenaze namazı kıldığında sağ tarafına tek selam verirdi.” 301

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cenaze namazını dört tekbir ve tek selamla kıldı.” 302

Umeyr ibni Saîd’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî ibni Ebî Tâlib’in (ra) arkasında Yezîd ibni Mukeffef ’in cenaze namazına durdum. Dört tekbirle ve tek selamla kıldık.” 303

Mucâhid’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs cenaze namazı kıldığında tek selam verirdi.” 304

Hâlid ibni Yezîd (rh) babasından şöyle rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) ashabından Vâsile ibni’l Eska’yı (ra) gördüm. Cenaze namazı kıldığında tek selam veriyordu.” 305

300. Muvatta, 609

301. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6985

302. age. 6982

303. age. 6983

304. age. 6986

305. age. 6987

Ancak iki selam da verilebilir.

İbrâhîm El-Hecerî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ebî Evfâ kendi oğlunun cenaze namazında bize imam oldu

ve dört tekbir aldı. Sonra bir süre bekledik tâ ki beşinci tekbiri alacağını

sandık. Sonra sağına ve soluna selam verdi. Namazdan ayrılınca ona: ‘Ne

bu yaptığın?’ dedik. Bize şöyle karşılık verdi: ‘Ben Allah Resûlü’nü (sav) yaparken gördüğüm şeye bir şey eklemiyorum. Allah Resûlü de (sav) aynı bu

şekilde yapmıştı.’ ” 306

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Üç şey vardı ki Allah Resûlü (sav) sürekli onları yapardı. İnsanlar onları terk

ettiler. Cenaze namazındaki selam verme tıpkı vakit namazlarındaki gibidir.”307

Cenazeyi Kabre Taşımak (Cenazeye Tabi Olmak)

Cenaze işlemleri (yıkama, kefen, namaz) bittikten sonra, ölü defnedilmek

üzere kabristana taşınır. Bu sürecin detayı şöyledir:

• Hükmü

Cenazeye tabi olmak ve onu kabre taşımak farz-ı kifayedir. Bir grup yaptığında diğerlerinden sorumluluk düşer.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim’in Müslim üzerindeki hakkı beştir: Selamına karşılık vermek, hastayı

ziyaret etmek, cenazeleri takip etmek, davete icabet etmek, aksırana dua etmek.” 308

Allah Resûlü Dönemi’nde her fert, cenaze işlemlerine katılmamıştır.

Cenaze işlemlerini toplumun bir kesimi yerine getirmiştir. Bu da cenaze

işlemlerinin farz-ı kifaye olduğunu göstermektedir.

• Fazileti

Cenaze kabre taşınırken orada bulunmak, faziletli amellerdendir.

306. age. 6988

307. age. 6989

308. Buhari, 1240; Müslim, 2162

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse inanarak ve ecrini yalnızca Allah’tan umarak bir Müslim’in cenazesinin arkasından giderse, namazını kılıp defnedinceye kadar onunla birlikte bulunursa iki kîrât ecirle döner. Her bir kîrât Uhud Dağı kadardır. Kim cenaze namazını kılar sonra cenaze defnedilmeden dönerse o da bir kîrât ecirle dönmüş olur.” 309

Bu Nebevi buyruktan şunu anlıyoruz: Cenazeye ittibanın iki mertebesi vardır:

– İlki; bir bütün olarak cenazede bulunmak; cenaze namazı kılmak ve defin bitinceye kadar beklemek. Bu durumda bir Müslim, her biri Uhud Dağı kadar, iki kîrât ecir alır.

– İkincisi; yalnızca namaz kılmaktır. Yalnızca namaz kılıp cenaze merasimine katılmayan bir kîrât ecir alır.

Cenaze işleminden ecir alacak olan, inanarak ve ecrini Allah’tan bekleyerek cenazeye katılanlardır. Örfe uymak, kınanmamak, başkaları da kendilerinin cenazesine katılsın diye; riya, şöhret ve alışkanlık gibi nedenlerle cenazeye katılanlar ecir almazlar. Bilakis her biri ayrı günah olan riya ve şöhretin günahını yüklenirler. 310

• Hikmeti

Cenazeye ittiba etmek; unutan, gaflete düşen ve yıpranan kalpleri onarır.

Asıl yurdu, yani ahireti hatırlatır.

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hastayı ziyaret edin. Cenazeyle birlikte yürüyün. Zira bu, sizlere ahireti hatırlatır.” 311

309. Buhari, 47; Müslim, 945

310. Konu hakkında rivayetlerin bazısında “defnedilene kadar”, bazısında “toprak atılana kadar”, bazısında ise “izin verilene kadar” ifadeleri vardır. Bunlar manayla rivayete delalettir. Kasıt Sahiheyn’de varid olan “cenaze işlemleri bitene kadar” rivayetidir. Her ravi bu rivayeti anladığı şekliyle, manayla rivayet etmiştir. Manayla rivayet edilen lafızlar şu soruyu gündeme getirmiştir: “Cenazenin hangi aşamasına kadar beklerse iki kîrât ecir alır?” Racih olan, sahiheynde varid olan ve tüm lafızları toplayan “defin işlemi bitene dek/حتى تدفن “rivayetidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

311. Ahmed, 11180

Zira cenaze, başlı başına bir öğüttür. Anlayan kalp, işiten göz ve duyan kulaklar, cenazenin lisan-ı hâliyle verdiği öğüdü alırlar.

• Kadının Cenazeye Tabi Olması

Ummu Atiyye'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cenazeleri takip etmemiz yasaklandı. Ancak bu konuda bize ısrarda bulunulmadı." 312

Kadınların cenazeye tabi olması nehyedilmiştir. Ancak bu nehiy haramlığı gerektiren kesin bir nehiy değildir. Sahabenin anladığı, kerahat gerektiren bir yasak olduğudur. 313

312. Buhari, 1278; Müslim, 938

313. Bu, cumhur-u ulemanın görüşüdür. Bazı âlimler nehyin harama delalet ettiğini söylemişlerdir. Delil olarak şu rivayetleri almışlardır:

Abdullah ibni Amr ibni Âs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte ölüyü kabre koymuştuk. İşimiz bitince Allah Resûlü (sav) ile oradan ayrıldık. Bir kapının karşısına varınca orada durdu. Bir de baktık ki Allah Resûlü'nün (sav) karşısında bir kadın var. O kadını tanıdığını zannettim ama o da (sav) tanıyamamış. Kadın kendisine doğru yürüyünce baktı ki bu gelen, kızı Fatıma. Ona, 'Ey Fatıma! Seni evinden çıkaran sebep nedir?' diye sordu.

O da, 'Ey Allah'ın Resûlü! Şu ev halkına geldim, onlara ölüleri için rahmet okudum/sabır diledim.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Galiba onlarla birlikte kabristana da gittin.' dedi.

Fatıma, 'Allah korusun. Daha önce bu konudaki uyarılarını işitmiştim.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Eğer sen onlarla birlikte oraya gitmiş olsaydın…' dedi ve bu konuda çok şiddetli tehditlerde bulundu." (Ebu Davud, 3123; Nesai, 1880)

Ebû Dâvud (rh) hadise sükût etmiş, hadisle ihticac etmiştir. Ancak Nesâî (rh) hadisi rivayet ettikten

sonra “Rabia (ibni Seyf) zayıftır.” demiştir. Buhârî de (rh) “(Rabia ibni Seyf’in) münker rivayetleri

vardır.” demiştir. (bk. Şerhu Sunen Nesai, M. Adem Asyubi, 18/371, 1880 No.lu Hadis Şerhi) Bu da

rivayet hakkında muhaddislerin ihtilaf ettiğini gösterir. İhtilafın nedeni Rabia ibni Seyf hakkında

verilen hükümdür. Rabia ile ilgili cerhler müfesser, tadil lafızları ise mücmeldir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. (Detaylı bilgi için bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 2/416-417, 2245 No.lu Ravi)

Alî ibni Ebî Tâlib’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah Resûlü (sav) çıktı ve bir grup kadını oturur vaziyette gördü.

Onlara, ‘Sizi oturtan şey nedir?’ diye sordu.

Kadınlar, ‘Cenazeyi bekliyoruz.’ dediler.

Allah Resûlü (sav), ‘Cenazeyi siz mi yıkayacaksınız?’ diye sordu.

Onlar, ‘Hayır.’ dediler.

‘Siz mi taşıyacaksınız?’ diye sordu.

‘Hayır.’ dediler.

‘Peki, kabre siz mi indireceksiniz?’ diye sordu.

Yine, ‘Hayır.’ dediler.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

138

Kadının cenazeye tabi olması hoş karşılanmadığından, yukarıda zikredilen

“cenazeye tabi olma ecri”, kadın için geçerli değildir. Çünkü şeriatın hoş

karşılamadığı şey (mekruh), ecir alma vesilesi değildir.

Yasağın hikmeti

İleride geleceği gibi, kadının kabir ziyaretine müsaade edilmiş, cenazeyi

takip etmesi hoş karşılanmamıştır. Allah (cc) en doğrusunu bilir; bunun hikmetlerinden biri şudur: Kadın, erkeğe göre daha merhametli, ince kalpli ve

duygusaldır. Cenaze işlemleri esnasında acıları henüz tazedir. Sesli ağlayabilir, ağıt yakabilir, İslam’ın hoş karşılamadığı davranışlarda bulunabilirler.

Bu vb. mefsedetlerin önüne geçmek için, kadının cenazeye tabi olması hoş

karşılanmamıştır.

Cenaze Taşınırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

• Ölüyü Kabre Taşırken Seri Davranmak

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cenazeyi hızlıca (kabrine götürünüz). Şayet ölü iyi bir kimse ise bu bir

hayırdır, onu bir ân önce (kabirde kendisine vadedilen hayra) kavuşturmuş

olursunuz. Şayet iyi bir kimse değilse bu da bir şerdir, bir ân önce omzunuzdan

atmış olursunuz.” 314 315

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘O hâlde günah işlemiş ve ecirsiz olarak geri dönün.’ buyurdu.”

(İbni Mace, 1578)

Hadis, Enes’ten (ra) üç yolla, Alî’den (ra) bir yolla gelmiştir. Enes’ten (ra) nakledilen birinci yol hususunda, Hâris ibni Ziyâd meçhul bir ravidir. İkinci yolla gelen nakil, İbrâhîm ibni Hirâse nedeniyle

zayıftır. Buhârî (rh), “Onu terk ettiler.” demiştir. Üçüncü yol, Ebû Hudbe isimli ravi nedeniyle zayıftır.

Zira Ebû Hudbe, hadisçilerin ittifakıyla yalancıdır. Alî’den (ra) nakledilen yolda ise İsmâil ibni Selmân vardır. İsmâîl ibni Selmân; Nesâi, Ukaylî, Dârekutnî, İbni Şâhin tarafından zayıf kabul edilmiştir. (bk. Enîsu’s Sârî, 1/85-86; Et-Tıbyân fî Tahrîc ve Tebvîb Ehâdîsu Bulûği’l Merâm, 6/194-199)

Görüldüğü gibi hadis, tüm yollarıyla zayıftır. Bazı âlimler İsmâil ibni Selmân ile İsmâil ibni Süleymân’ı karıştırmışlardır. (Hatayı tespit eden hadisçi Elbâni’dir. bk. Silsiletu’l Ehâdîsi’d Daîfe ve’l

Mevdûa, 6/262-265) İsmâil ibni Selmân ittifakla zayıftır. (bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 1/285, 558 No.lu

Ravi) Karıştırılan İsmâil ibni Suleymân da cumhura göre zayıftır. İbni Hibbân’ın onu, “Es-Sikât” kitabında zikretmesi bazı âlimleri yanıltmıştır. İbni Hibbân onun için, “hata yapar” notu düşmüştür.

(bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 1/286, 559 No.lu Ravi)

314. Buhari, 1315; Müslim, 944

315. Geniş açıklama için bk. s. 77

• Cenaze Taşınırken Ateş/Işık Bulundurmamak

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Sesle ve ateşle cenazenin peşinden gidilemez.’

Ravilerden Hârûn da şöyle bir ilave aktarmıştır: ‘Cenazenin önünde de

yürünmez.’ ” 316 317

Ebû Burde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Mûsâ El-Eş’ârî (ra) vefat edeceği zaman ‘Cenazenin arkasından ateş götürmeyiniz.’ diye vasiyet etti. Oradakiler kendisine, ‘Sen bu hususta bir şey işitmiş misin?’ diye sordular. O da, ‘Evet, Allah Resûlü’nden (sav) işittim.’ dedi.”318

Hişâm ibni Urve’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Esmâ binti Ebû Bekir, ailesine şöyle demişti: ‘Öldüğüm zaman elbiselerimi tütsüleyin, sonra da çeşitli kokular sürün. Kefenimin üzerine koku saçmayın, arkamdan ateş yakarak takip etmeyin!’ ” 319

Gece karanlığı/Özel ihtiyaç gibi zaruri durumlar dışında cenaze yanında meşale, ateş, buhurdanlık ve günümüzde ışıklandırma taşımak yasaklanmıştır.

• Cenazede Yüksek Ses Yasaklanmıştır

Cenaze yanında sesli ağıt yakan kadın, günümüzde sesli zikir, Kur’ân, marş, slogan yasaklanmıştır.

Yasağın hikmetine dair şunları söyleyebiliriz:

– Bunlar cahiliye âdetleriydi. Allah Resûlü (sav) tüm cahilî âdetleri yasakladı.320

– Cenazede aslolan ibret almak, ölümün uyarıcı nasihatini anlayabilmektir. Bunun için sükûnete ihtiyaç vardır.

316. Ebu Davud, 3171

317. İsnadında iki meçhul ravi olduğu için zayıf kabul edilmiştir. Ancak sahabenin vasiyetleri, bu hükmün sahabe arasında bilindiğini gösterir.

318. İbni Mace, 1487

319. Muvatta, 604

320. bk. Neylu’l Evtâr, 1452-53 No.lu Hadislerin Şerhleri

“Ölüm sebebiyle huşu ve düşünce hâli üzere olmak:

Cenaze namazına katılan kimseler huşu içinde kendi geleceğini düşünmeli, ölümden ve ölen kimsenin hâlinden ibret almalıdır. Dünya hayatıyla ilgili şeyler konuşmamalı, gülmemelidir. Said ibni Muaz şöyle demiştir: ‘Katıldığım bütün cenazelerde ölüye ne yapılacağını içimden düşünmüşümdür.’ Seleften

biri, cenazede gülen birini görmüş ve kendisine şöyle demiştir: ‘Cenazeye katıldığın hâlde gülüyor musun? Seninle ebediyen konuşmayacağım.’ ” 321

“Mesela: ‘Cenaze için istiğfarda bulunun!’ demek ve benzeri sözler sarf etmek. Çünkü Beyhakî’nin rivayet ettiğine göre, sahabe cenazede, savaşta ve zikirde seslerin yükseltilmesini çirkin görmüşlerdir. İbni Ömer: ‘Ölü için mağfiret isteyin ki Allah da size mağfiret etsin.’ diyen birini duymuş ve: ‘Allah seni mağfiret etmesin.’ demiştir. İmam Hasan Basri ve bir kısım âlimler de cemaatin ‘Kardeşiniz için mağfıret dileyin’ demelerini kerih görmüştür. Doğrusu, selefin tuttuğu yoldur. Cenaze götürülürken sükût etmek, ölüm ve ölümle ilgili hâlleri düşünmek gerekir. Bazı cahil hoca ve hafızların yaptıkları gibi bu konuda sözü uzatmak, lüzumsuz laf sarf etmek haram olup karşı çıkılması vaciptir.” 322

Günümüzde askerî ve siyasi cenaze törenleri, propagandaya dönüşmüştür. İslam’ın emrettiği vakar ve sükûnetten uzaktır. Ayrıca dindarlığı gösteriye çeviren hurafe toplumlarında cenazeler sükûnet ve vakardan uzaktır.

• Bineği Olanlar Cenazenin Ardında Yürür

Muğîre ibni Şu’be’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bineği olanlar, cenazenin arkasında yürür. Yaya ise (cenazenin) önünden veya arkasından, ona yakın olarak sağından veya solundan yürüyebilir. Düşük olan bebek üzerine namaz kılınır, anne ve babası için de (Allah’tan) mağfiret ve rahmet istenir.” 323

Binek/Araç ile cenazeyi takip eden, cenazenin gerisinden gelir. Cenaze

321. İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 3/67

322. age. 3/70

323. Ebu Davud, 3180; Tirmizi, 1031; Nesai, 1942

esnasında binekli olmak, alışılagelmiş sünnete aykırıdır. Bir ihtiyaç yoksa binek kullanmamak gerekir. Allah Resûlü (sav) cenazeyi takip ederken binek kullanmamış, dönüş yolunda bineğe binmiştir.

Sevbân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir cenazenin yanındayken (kendisine, binmesi için) bir

hayvan getirilmiş, ancak ona binmeyi kabul etmemiştir. (Cenazeyi defnetme) işini bitirince bir başka hayvan getirilmiş, ona binmiştir. (Sebebi) kendisine sorulunca da (şöyle) cevap vermiştir: ‘Gerçekten (cenaze ile birlikte) melekler de yürüyordu. Melekler yürürken ben (hayvana) binecek değilim. Fakat cenazenin kabre konmasını müteakip melekler gidince bindim.’ ” 324 325

Yürüyen kişi istediği yerde yürüyebilir. Cenazenin yanında, önünde veya arkasında yürüyebilir. Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifelerin genel sünneti cenazenin önünde, cenazeye yakın yürümeleridir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’yi (sav), Ebû Bekir’i, Ömer’i cenazenin önünde yürürken gördüm.”326

• Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak Müstehaptır

İster kâfir ister Müslim, önünden geçen cenaze için ayağa kalkmak müstehaptır.

Âmir ibni Rebîa’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri cenaze gördüğünde şayet cenaze ile birlikte gitmiyorsa cenaze onun yanından geçirilip de kendisi arkada kalıncaya yahut geçirilmeden önce yere konuluncaya kadar ayakta beklesin.” 327

324. Ebu Davud, 3177; İbni Mace, 1480

325. Allah Resûlü’nün (sav) bineklileri uyardığına dair rivayetler varid olmuştur. Sevbân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte bir cenazede bulunduğumuzda binekli insanlar gördü ve şöyle dedi:

‘Siz utanmaz mısınız? Melekler yaya olarak katılmışlar, siz ise binit üzerindesiniz.’ ”(Tirmizi, 1012)

Tirmizî (rh), İmam Buhârî’den mevkuf (sahabi sözü) olarak daha sahih olduğunu aktarır. Merfu

rivayetin zayıf olmasının nedeni Ebû Bekir ibni Meryem’dir. Zayıf bir ravidir. (bk. Neylu’l Evtâr,

1450 No.lu Hadis Şerhi)

326. Ebu Davud, 3179; Tirmizi, 1007

327. Buhari, 1308; Müslim, 958

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yanımızdan bir cenaze geçti. Nebi (sav) cenaze için ayağa kalktı, biz de ayağa kalktık. Sonra biz, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu bir Yahudi cenazesidir.’ dedik. Allah Resûlü (sav), ‘Cenazeyi gördüğünüzde ayağa kalkın.’ buyurdu.” 328

Abdurrahman ibni Ebî Leylâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sehl ibni Huneyf ve Kays ibni Sa’d, Kâdisiye’de oturuyorlardı. O sırada yanlarından bir cenaze geçti. İkisi de ayağa kalktılar. Onlara, ‘Bu cenaze zimmet ehlinden, yani yeni fethedilmiş bir beldeden ve henüz Müslim olmamış kimselerdendir.’ denilince onlar şöyle dediler: ‘Nebi’nin (sav) yanından bir cenaze geçti. Hemen ayağa kalktı. Kendisine, ‘Bu bir Yahudi cenazesidir.’ denilince o (sav), ‘İnsan değil mi?’ dedi.’ ” 329

Bu emri istihbaba çeviren, Allah Resûlü’nün (sav) uygulamasıdır. O (sav) bazen cenaze görmüş kalkmamıştır. Bu da emrin vacip değil istihbab içerikli olduğunu gösterir.

Vâkıd ibni Amr ibni Sa’d ibni Muâz’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz bir cenazede ayakta dururken Nafî ibni Cubeyr beni gördü. Kendisi oturmuş, cenazenin yere indirilmesini bekliyordu. Bana, ‘Neden ayakta duruyorsun?’ dedi. Ben de, ‘Cenazenin yere indirilmesini bekliyorum. Çünkü Ebû Saîd El-Hudrî bu hususta hadis rivayet ediyor.’ dedim. Bunun üzerine Nafî şöyle söyledi: ‘Bana, Mes’ûd ibni Hakem, Alî ibni Ebî Tâlib’den rivayetle şöyle dedi: ‘Allah Resûlü (sav) cenaze için ayağa kalktı, sonra oturdu.’ ”330

Ebû Ma’mer’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Alî’nin yanındaydık. Oradan bir cenaze geçti ve halk ayağa kalktı. Alî, ‘Bu nedir?’ dedi. Oradakiler, ‘Ebû Mûsâ’nın emridir.’ dediler. Bunun üzerine Alî şöyle dedi: ‘Allah Resûlü (sav) sadece Yahudi bir kadının cenazesi geçerken ayağa kalkmıştı. Bunu bir daha tekrarlamadı.’ ” 331 332

328. Buhari, 1311; Müslim, 960

329. Buhari, 1312; Müslim, 961

330. Müslim, 962

331. Nesai, 1923

332. Ehl-i Hadis’in metodu tüm naslarla bir arada amel etmektir. Tüm naslar bir araya getirildiğinde racih olan, ölüm için ayağa kalkmanın müstehap olmasıdır. Meseleye dair şunları söyleyebiliriz:

CENÂİZ BABI

• Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmanın Hikmeti

Allah Resûlü (sav) farklı münasebetlerle cenaze karşısında ayağa kalkmanın

hikmetlerini açıklamıştır. Bu hikmetleri şöyle sıralayabiliriz:

• Hadis imamlarından Buhârî (bk. Kitâbu'l Cenâiz 46-49 bablar) ve Nesâî (bk. Kitâbu'l Cenâiz 45-

47 bablar) tüm rivayetleri bir arada ele almış, her biriyle amel edileceğini göstermişlerdir. Tirmizî

(rh) İmam Ahmed'in de "Dilerse kalkar dilerse kalkmaz." dediğini nakletmiştir. (bk. Kitâbu'l Cenâiz,

52. Bab)

Buna mukabil Tirmizî (bk. Kitâbu'l Cenâiz 52. Bab) açıkça ve Ebû Dâvud (rh) dolaylı olarak (bk.

Kitâbu'l Cenâiz 47. Bab) Allah Resûlü'nün ilk başta cenazeye kalktığını, sonra bu emri neshettiğini tercih etmişlerdir. İbni Hibbân da (rh) bu yolu tutan muhaddislerdendir. (bk. El-İhsân fî Takrîbi

Sahîhi İbni Hibbân, 7/322-327)

• Nesh düşüncesi tercihe şayan değildir. Bunun gerekçeleri şöyledir:

− Nesh, iki delilden biriyle amel etmemektir. Bir delille amel etmemek için kesin, açık, hiçbir şüpheye mahal bırakmayan delile ihtiyaç vardır. Zira şer'i delillerle amel, şer'i sorumluluktur. İçtihadla bu sorumluluk düşmez.

− Neshe delil olarak kullanılan naslar, ihtimallidir. (bk. Fethu'l Bâri 1311-1313 No.lu hadis şerhleri)

Vâkıd ibni Amr ibni Sa'd ibni Muâz'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz, bir cenazede ayakta dururken Nafî ibni Cubeyr beni gördü. Kendisi oturmuş; cenazenin yere

indirilmesini bekliyordu. Bana, 'Neden ayakta duruyorsun?' dedi. Ben de, 'Cenazenin yere indirilmesini bekliyorum. Çünkü Ebû Saîd El-Hudrî bu hususta hadîs rivayet ediyor.' dedim. Bunun

üzerine Nafî şöyle söyledi: 'Bana, Mes'ûd ibni Hakem, Alî ibni Ebî Tâlib'den rivayetle şöyle dedi:

'Allah Resûlü (sav) cenaze için ayağa kalktı; sonra oturdu.' " (Müslim, 962)

Bu rivayet, "Nebi (sav) ayağa kalktı, cenaze geçip gidince oturdu." anlamına gelebileceği gibi, "Nebi

(sav) önceleri cenazeye kalkıyordu, sonraları cenaze görünce oturdu." anlamına da gelebilir. Her

iki anlam da neshe delalet etmez. Birinci anlamın neshle ilgisi yoktur. İkinci anlam ise Nebi'nin

fiilidir. Fiil, istihbaba delalet eder. Şayet bir emir veya nehiy söz konusuysa, fiil onu vücubiyet ve

tahrimden sarf eder; müstehap veya mekruh olur.

Ubâde ibni Sâmit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü cenaze kabre konuncaya kadar ayakta dururdu. (Bir gün) bir Yahudi âlimi kendisine

uğrayıp, 'Biz de böyle yaparız.' dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) oturdu ve bize, 'Siz de oturun, Yahudilere muhalefet edin!' dedi." (Ebu Davud, 3176; Tirmizi, 1020)

Tirmizî (rh) rivayetten sonra şöyle der:

"Bu hadis Garip'tir. (Ayrıca) Bişr ibni Râfi' hadiste kaviy değildir." (Tirmizi, 1020. Hadis Açıklaması)

Ebû Ma'mer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Alî ile birlikteyken yanımızdan cenaze geçti ve insanlar cenaze geçtiği için ayağa kalktılar. Alî bu

durum üzerine oradakilere, 'Size bu fetvayı kim verdi?' dedi. Oradakiler, 'Ebû Mûsâ.' deyince Alî

şöyle karşılık verdi: 'Allah Resûlü (sav) bunu bir kereye mahsus yapmıştı. Bu davranış Ehl-i Kitab'a

benzemekti. Yasaklandığı vakit uygulama son buldu.' " (Ahmed, 1200)

İsnadında Leys ibni Ebî Suleym vardır. Çok hata yapan zayıf bir ravidir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb,

5/434, 6700 No.lu Ravi)

− Sahabilerden bir grup, hükmün neshedildiğini söylese de bir başka grup hükmün neshedilmediğine kail olmuştur. Hükmün bunca sahabiye gizli kalması olanaksızdır. (bk. Neylu'l Evtâr,

1456-1458 No.lu Hadislerin Şerhleri)

– Nefs/Can taşıyor olması

Abdurrahman ibni Ebî Leylâ'dan (ra) şöyle rivaayet edilmiştir:

"Sehl ibni Huneyf ve Kays ibni Sa'd, Kâdisiye'de oturuyorlardı. O sırada

yanlarından bir cenaze geçti. İkisi de ayağa kalktılar. Onlara, 'Bu cenaze zimmet ehlinden, yani yeni fethedilmiş bir beldeden ve henüz Müslim olmamış

kimselerdendir.' denilince onlar şöyle dediler: 'Nebi'nin (sav) yanından bir

cenaze geçti. Hemen ayağa kalktı. Kendisine, ‘Bu bir Yahudi cenazesidir.’ denilince o (sav), ‘İnsan değil mi?’ dedi.’ ” 333

Buna göre gayri Müslim de olsa taşıdığı can nedeniyle cenaze karşısında ayağa kalkılır. Bu da İslam’ın cana/nefse verdiği değeri göstermek içindir. Canı değerli kılan, Allah’tan (cc) olmasıdır.

– Ölümün ürküntüsü/korkusu olması

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir cenaze geçti ve Allah Resûlü bundan dolayı ayağa kalktı. Onunla birlikte biz de ayağa kalktık ve şöyle dedik: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu cenaze Yahudi bir kadına aittir.’

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle dedi:

‘Şüphesiz ki ölüm korkunç bir şeydir. Siz cenazeyi gördünüz mü hemen ayağa kalkın.’ ” 334

Burada gaye, ölüm gibi bir olay karşısında insanın ayağa kalkması, onu önemsediğini göstermesidir.

– Ölümü takdir eden Allah’ı (cc) ve melekleri tazim etmek

Abdullah ibni Amr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam, Allah Resûlü’ne (sav) soru sorup şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü bizim yanımızdan kâfir birinin cenazesi geçiyor, cenaze için ayağa kalkalım mı?’ Allah Resûlü soru üzerine şöyle dedi: ‘Evet, cenaze için ayağa kalkın. Şüphesiz sizler aslında cenaze için ayağa kalkmıyorsunuz. Ancak canları alanı yüceltmek ve O’na saygıdan dolayı ayağa kalkıyorsunuz.’ ” 335

333. Buhari, 1312; Müslim, 961

334. Müslim, 960; İbni Mace, 1543

335. Ahmed, 6573

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) yanından bir cenaze geçmişti ve o da ayağa kalkmıştı. Kendisine, ‘Bu, Yahudi bir kadının cenazesidir.’ dendi. Allah Resûlü de (sav) ‘Biz melekler için ayağa kalktık.’ buyurdu.” 336

Üç hikmet de dikkatle düşünüldüğünde aynı noktaya işaret ettiği görülür.

Yüce Allah’ın ayetlerinden bir ayet olan ve hayat nimetinin kıymetinin anlaşılmasını sağlayan olayı önemsemek, ondaki ibreti almak, ölümün sarsan

etkisini hissetmek…337

• Ölü, Örfe Göre Genel Bir Araç ve Yöntemle Taşınır

Bir beldenin örfünde ölü sedyede veya tabutta taşınıyorsa, o beldenin

örfüne riayet edilir. Zira bu konuda şer’i bir nas yoktur. Allah Resûlü Dönemi’ndeki uygulama şer’i değil, örfi bir uygulamadır.

Yine cenazenin taşınma şekli de örfidir. Önden birinin, arkadan birinin

tutması; önden iki, arkadan iki kişinin tutması… örfi uygulamalardır.

Önemli olan ölünün hürmet ve saygınlığının korunmasıdır. Zira her bireyin, ölü veya diri, bir hürmeti/saygınlığı vardır. İslam âlimleri, cenazenin

binek üstünde değil de elde taşınmasının daha uygun olduğu görüşündedir.

Binekte taşınması yük taşınıyor havası oluşturur. Elde/Omuzda taşınması

ise ona değer verildiğini gösterir. 338 Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Çocuğun Cenaze Ahkâmı

Cenaze ahkâmında çocuklar iki kısımdır:

– Canlı olarak doğan, kısa veya uzun yaşadıktan sonra vefat eden çocuk.

Canlı doğan çocuk yıkanır, kefenlenir ve cenaze namazı kılınır.

– Cansız doğan veya düşük (sakt) çocuklar.

Bunların cenaze işlemleri hakkında ihtilaf edilmiştir.

336. Nesai, 1929

337. Ayağa kalkmanın hikmetine dair farklı taliller nakledilmiştir. Bunlardan biri, “Yahudi’nin buhurdanlık/tütsü kokusu onu (sav) rahatsız etti.”, diğeri de “Cenaze başının üstünden geçmesin diye

kalktı.” rivayetidir. Bu rivayetler üç yönden dikkate alınmaması gereken rivayetlerdir.

• İsnadları zayıftır. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 19/101, 1921 No.lu Hadis Şerhi)

• Bunlar Nebi’nin sözü değil, sahabilerden bazısının anladığıdır. (bk. age.)

• Bu taliller bu babda varid olan tüm rivayet ve talillerle çelişmektedir.

338. bk. El-Mebsût, 2/93

• Canlı Doğan Çocuğun Yıkanması

Canlı doğan çocuk; kefen ve namaz ahkâmında yetişkin gibidir. Yıkama ahkâmında ise yetişkinden ayrıldığı bir nokta vardır: Şayet çocuk karşı cinsin avretini anlayacak yaştaysa bir yetişkin gibi yıkanır. Yabancı biri avretine bakamaz, onu yıkayamaz. Şayet çocuk karşı cinsin avretini anlamayacak yaştaysa onu herkes yıkayabilir, avretinin bir hükmü yoktur. Mahremiyet anlamında insanlar ikiye ayrılır:

– Karşı cinsin avretinin farkında olan, karşı cinse ilgi duyan ve kendisi de şehvet mahalli olan kişiler.

– Karşı cinsin avretinin farkında olmayan, karşı cinse ilgi duymayan ve kendisi de şehvet mahalli olmayan kişiler.

Birinci grup, buluğa ermese de mahremiyet ahkâmında yetişkin gibidir. İkinci sınıftan olanlar ise mahremiyet ahkâmında daha hafif hükümlere tabidirler. Bunun delili avret/ziynet hükümlerini düzenleyen şu ayettir:

“Mümin kadınlara da: ‘Gözlerini (haramdan) kısmalarını ve iffetlerini muhafaza etmelerini’ söyle. Kendiliğinden görünenler hariç süslerini açığa çıkarmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar (kafa, boyun ve göğüs kısmını örtecek şekilde). Kocalarından, babalarından, kayınbabalarından, çocuklarından, kocalarının (başkasından olma) çocuklarından, kardeşlerinden, erkek kardeşlerin çocuklarından, kız kardeşlerin çocuklarından, kendi kadınlarından, sağ ellerinin sahip olduğu (köle ve cariyelerden), kadına (ihtiyaç ve arzusu olmayan) erkeklerden, kadınların avretini anlamayan çocuklardan başkasına süslerini göstermesinler. Gizledikleri ziynetler anlaşılsın/bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Hep beraber topluca Allah’a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz ey müminler!” 339 340

339. 24/Nûr, 31

340. Vahyin çocuklarla ilgili koyduğu ölçü, “kadınların avretini anlamamak”tır. Hâliyle avret bilinci oluşmuş kişi yaş olarak çocuk olsa da hükmen yetişkindir. Avret bilinci oluşmamış çocuk yaşı büyük olsa da çocuk hükmündedir. Bir grup imam bu meseleyi yaşla sınırlamak veya bir kurala bağlamak istemişlerdir.

• Bir grup âlim yaşla sınırlar, yedi yaşını temyiz çağı kabul eder. (bk. El-Bahru’r Râik, 2/203)

• Bazı âlimler, çocuk kendi başına yiyor, içiyor ve tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra temizleniyorsa temyiz çağı kabul ederler. (bk. El-Muğni'l Muhtâc, 1/313-314)

• Bazı âlimler de akıllı bir insanın sorduğu soruyu anlıyor ve akıllıca cevap veriyorsa temyiz çağı

kabul ederler. (bk. Hâşiyetu'd Dusûkî ale'ş Şerhi'l Kebîr, 1/541)

CENÂİZ BABI

147

• Canlı Doğan Çocuğun Cenaze İşlemleri Müstehaptır

Canlı doğan çocuk, yetişkin gibi yıkanır, kefenlenir, namazı kılınır. Ancak

bu işlemler yetişkin gibi vacip değil müstehaptır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Ensâr'dan bir çocuğun cenazesine çağrıldı. Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Ne mutlu bu çocuğa, cennet serçelerinden bir serçe olmasından dolayı! Ne kötü bir amel işledi ne de kötülük kendisine ulaştı.' dedim.

Bunun üzerine bana, 'Bundan başka bir diyeceğin yok mu Ey Âişe! Şüphesiz

Allah, cennet için ehil yaratmış; onları, daha babalarının sulblerindeyken cennet için yaratmıştır. Cehennem için de ehil yaratmış; onları daha babalarının

sulblerindeyken cehennem için yaratmıştır.' buyurdu." 341

Nesai rivayetinde "onun üzerine namaz kıldı." denmiştir. 342

Bununla birlikte Allah Resûlü bazı çocuklara cenaze namazı kılmamıştır.

Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin (sav) oğlu İbrâhîm on sekiz aylıkken öldü de Allah Resûlü (sav) ona

cenaze namazı kılmadı." 343

Bu da çocuklara yönelik cenaze işlemlerinin müstehap olduğunu göstermektedir. Cenaze işlemlerinin maksadı ölüyü temizlemek, ona duayı

çoğaltmak, Müslimlerin hayır şahitliğini almak olduğu düşünüldüğünde,

çocuğun bunların hiçbirine ihtiyacı yoktur. 344

Temyiz çağını yaşla sınırlayanlar yedi yaşında namazı emreden rivayeti alırlar:

Sebre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Çocuk yedi yaşına gelince namaz kılmasını emredin. On yaşına gelir de kılmazsa sıkıştırın/zorlayın." (Ebu Davud, 494; Tirmizi, 407)

Diğer iki görüş ise mumeyyiz kelimesinin lugat anlamını esas almış, ayırt edebilen çocuğu mumeyyiz kabul etmişlerdir.

Evla olan, Nûr Suresi 31. ayetteki ölçüyü veya Allah Resûlü'nün (sav) hadisindeki yedi yaşı esas

almaktır. Çocuklarda avret bilinci umumen yedi yaşından sonra oluşmaktadır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

341. Müslim, 2662

342. bk. Nesai, 1947

343. Ebu Davud, 3187

344. Mürsel bazı rivayetlerde Allah Resûlü'nün (sav) İbrâhîm'e namaz kıldırdığı nakledilmiştir. Ancak

bu rivayetler mürseldir, zayıftır. (bk. Ebu Davud, 3188) Bazı âlimler de Allah Resûlü'nün İbrâhîm'e namaz kılmayışını tevil etmeye çalışmışlardır: (bk. Avnu'l Ma'bûd, 3187-3188 No.lu Hadislerin Şerhleri)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

148

Canlılığın Ölçüsü!

Canlılığın ölçüsü ruh üflenmiş olmasıdır. Ruh üflendikten sonra anneden ayrılan çocuk, yaşamıyorsa dahi ölü çocuktur. Ailesi diliyorsa cenaze

işlemlerini yapar. Daha önce geçtiği gibi, çocukların cenaze işlemleri farz-ı

kifaye değil müstehaptır. Ruh üflenmeden anneden ayrılan çocuğa cenaze

işlemleri yapılmaz. Zira birine ölü demek için ona ruh üflenmesi, canlılığı

tatması gerekir. Ruh üflenmeden anneden ayrılan çocuk canlı olmadığı için

ölü olarak vasfedilmez.

Ruh Ne Zaman Üflenir?

Çocuk, anne rahmine düşüp kırk gün geçtikten sonra ona ruh üflenir. Ancak

hangi gün veya hangi hafta ruh üflendiğine dair net, somut bir tarih elimizde

yoktur. Üzerinden kırk gün, yaklaşık altı hafta geçmiş her cenin ruh üflenme

ile karşı karşıyadır. Bu; altıncı, yedinci veya sekizinci hafta olabileceği gibi

yüz yirmi günden, yani dördüncü aydan sonra da olabilir. Ruh, gaybi bir

meseledir. Şeriat kesin bir zaman belirtmemiş, kırkıncı günden sonra ruh

üfleneceğini belirtmiştir. Bu nedenle altı haftalık bir cenine ruh üflenmiş

olabileceği gerçeğiyle hareket edilmelidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 345

• Allah Resûlü o gün Güneş (veya Ay) tutulmasıyla meşguldü, onun için kılmadı.

• Şehadet mertebesi nedeniyle şehide cenaze kılınmaz. İbrâhîm'in Allah Resûlü'ne yakınlığı nedeniyle cenazesi kılınmadı.

• Nebi, nebiye cenaze kılmaz, İbrâhîm de yaşasaydı nebi olacaktı. Allah Resûlü (sav) bu gerekçeyle

kılmadı, sahabe kıldı.

Bu tevillerin hiçbiri için delil zikredilmediği gibi bir kısmı İslam inanç esaslarına ve İslam'ın ruhuna aykırı, boş tevillerdir. Şöyle ki;

− Güneş/Ay tutulması sınırlı birkaç saat içinde yaşanır ve biter. Cenaze namazı kılmaya engel

değildir.

− Güneş/Ay tutulması namazının kılınması insanların cahiliye inanışını tashih içindir. Onlar tutulmanın İbrâhîm'in ölümü nedeniyle olduğunu düşünmüştür. Allah Resûlü (sav) bu cahiliye inanışını tashih etti. Böyle bir ortamda onun (sav), cenaze namazını İbrâhîm'in yakınlığı nedeniyle

kıldırmaması düşünülemez. Zira bu, insanlardaki cahilî inanışı besleyen bir davranış olurdu.

Muğîre ibni Şu'be'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) zamanında, İbrâhîm'in öldüğü gün Güneş tutulmuştu. Bunun üzerine insanlar, 'Güneş, İbrâhîm öldüğü için tutuldu.' demeye başladılar. Allah Resûlü (sav) ise onların bu sözünü duyunca

şöyle buyurdu: 'Güneş ve Ay hiç kimsenin ne ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Siz Güneş'in veya

Ay'ın tutulduğunu görürseniz namaz kılın ve Allah'a dua edin!' " (Buhari, 1043; Müslim, 915)

Ayrıca Allah Resûlü'nün (sav) tüm yakınlarına, eşlerine ve çocuklarına cenaze namazı kılınmıştır.

− Son nebi, Allah Resûlü'dür; ondan sonra nübüvvet yoktur. Bu tevil, İslam inancına aykırıdır.

− Başkalarının İbrâhîm'e namaz kıldığına dair delil zikredilmemiştir.

345. Çocuğa ne zaman ruh üfleneceğine dair rivayetlerden kaynaklanan bir ihtilaf vardır. Şöyle ki;

• Cumhur-u ulema, Sahiheyn'de yer alan Abdullah ibni Mes'ûd (ra) hadisiyle yüz yirmi günden sonra

ruh üfleneceğini söylemiştir. Cenine yönelik hükümleri de yüz yirmi günden sonra başlatmışlardır.

Ebû Abdurrahman Abdullah ibni Mes'ûd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Doğru olan ve doğruluğu Allah tarafından tasdik edilen Allah Resûlü (sav) bize şöyle anlattı:

'Her birinizin yaratılışı, anasının karnında şöyle olur: 'Kırk gün nutfe olarak kalır. İkinci kırk günde

alaka (kan pıhtısı) hâlini alır. Üçüncü kırk günde et parçası hâline gelir. Bunlardan sonra, görevli

melek gönderilir ve o, bu et parçasına ruh üfler.’ ” (Buhari, 7454; Müslim, 2643)

Ancak hadisi bu şekilde anlamak -yani üçüncü kırk günden sonra ruh üflenmesi- problemlidir.

Çünkü:

• Hadisi İbni Mes’ûd (ra) ile birlikte aynı mecliste dinleyen bir diğer sahabi Huzeyfe ibni Esîd ilk kırk

günden sonra bu işlemlerin olacağını haber vermiştir.

“Âmir ibni Vâsile (rh), Abdullah ibni Mes’ûd’u (ra) şöyle derken işitmiştir: ‘Şakî/Bedbaht olan, annesinin

karnındayken şakî olandır. Saîd/Mutlu olacak olan, annesinin karnında saîd olandır.’

Daha sonra Âmir, Huzeyfe ibni Esîd El-Gıfârî (ra) denilen bir sahabiye gelerek bunu İbni Mes’ûd’un sözü

olarak rivayet etti ve şöyle dedi: ‘Bir adam amelsiz nasıl şakî olabilir?’

Huzeyfe de (ra) şöyle karşılık verdi: ‘Sen buna şaşıyor musun? Gerçekten ben Allah Resûlü’nü (sav) şöyle

derken işittim: ‘Nutfenin üzerinden kırk iki gece geçti mi, Allah ona bir melek gönderir. Melek ona

sûret verir; kulağını, gözünü, cildini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra, ‘Ey Rabbim! Erkek mi olacak, dişi

mi?’ diye sorar. Rabbin dilediği hükmü verir ve melek de yazar. Sonra ‘Ey Rabbim! Eceli ne olacak?’ der.

Rabbin dilediğini söyler. Melek yine yazar. Sonra, ‘Ey Rabbim! Rızkı ne olacak?’ der. Rabbin dilediğine

hükmeder. Melek yine yazar. Sonra melek sayfa elinde olduğu hâlde çıkar, emrolunduğunun üzerine

ziyade ve eksik yapmaz.’ ’ ” (Müslim, 2645)

• Modern tıp da çocuğun nutfe, alaka ve mudğa olma sürecinin ilk kırk içinde olduğunu, Yüce

Allah’ın öğrettiği ilimle tespit etmiştir.

• Abdullah ibni Mes’ûd’un rivayetinde açıkça yüz yirmi gün geçmez. “Sonra o süre içinde… olur”

ifadesi yanlış yorumlanmıştır. Zira “o süre kadar bir sürede, yani yeni bir kırk günde” şeklinde

anlaşılabileceği gibi “o süre kadar bir sürede, yani o sürenin içinde” şeklinde de anlaşılabilir. Tüm

rivayetler bir araya toplandığında nutfe, alaka ve mudğa süresinin ilk kırk günde olduğu anlaşılır. (Tartışma için bk. Fethu'l Bârî, 6594-6595 No.lu Hadislerin Şerhleri; Câmiu'l Ulûm ve'l Hikem,

1/160-161; Eseru Buhûsi'l İ'câzi'l İlmî fî ba'di'l Kadâya'l Fıkhiyye; El-Câmiu fî Şerhi Erbaîni'n Neveviyye, s. 199-205; Halku'l İnsân beyne't Tıbbi ve'l Kur'ân, s. 383-409; Metâ Tunfehu'r Rûh, s. 49-73)

• Nutfe, alaka ve mudğa süresi kırk gün içinde tamamlanır. Bundan sonra çocuğa ruh üflenir. Ancak çocuğa ne zaman, hangi sürede ruh üflendiğine dair elimizde vahye dayalı kesin bilgi yoktur.

Ulemanın görüşleri de içtihadidir. Bu görüşler şöyle sıralanabilir:

− Çoğunluk, ruhun yüz yirmi günden sonra üflendiğini söylemiştir. Bu görüş; nutfe, alaka, mudğa süresinin üç ayrı kırk günde tamamlandığına dayanır. Yukarıda bunun hem rivayet hem de

güncel bilgiler ışığında yanlış olduğunu belirttik.

− Bir grup âlim şu ayrıma gider: Meleğin iki ayrı gelişi vardır. İlki Huzeyfe ibni Esîd rivayetinde

olduğu gibi ilk kırk gün içinde gelişidir. Bu sürede bebeğin nutfe, alaka ve mudğa süreci tamamlanır. İkinci geliş Abdullah ibni Mes'ûd rivayetinde olduğu gibi yüz yirmi günden sonradır. Burada

da bebeğe ruh üflenir. İbni Kayyim'in de (rh) savunduğu bu görüş (bk. Halku'l İnsân beyne'l Tıbbi

ve'l Kur'ân, s. 401) her ne kadar nasları bir araya toplasa da şu sorun vardır: Huzeyfe (ra) ve İbni

Mes'ûd (ra) aynı olayı aktarmaktalardır. Şayet her biri farklı bir olayı anlatsaydı bu yorum yerinde

olurdu. Zaten hadis üç ayrı sahabiden (İbni Mes'ûd, Huzeyfe, Enes) bize ulaşır. Rivayetlere bakıldığında manayla rivayet edildiği hiçbir şüpheye yer bırakmaz. Her sahabi Allah Resûlü'nden duyduğunu harfi harfine değil, manayla nakletmiştir. Zira rivayetlerin lafızları, olayların sıralaması,

belirtilen sayılar her rivayette farklılaşmaktadır. Tek bir mecliste ve tek bir olayda bunca farklı lafzı

Allah Resûlü (sav) söylemeyeceğine göre hadisin lafzen değil, manayla rivayet edildiği anlaşılır.

− Tıbbın ilerlediği ve bebeğin her ânının görüntülendiği çağımızda, İslami ilimlerle ilgilenen bilim

adamları, ruhun ne zaman üflendiğine dair farklı yorumlarda bulunmuşlardır.

Kimisi hadislere dayanarak nutfe, alaka, mudğa süreci tamamlandıktan sonra yedinci haftanın

bitişi ve sekizinci haftanın başlangıcıyla olduğunu söyler. (bk. Metâ Tunfehu'r Rûh, s. 72-73)

Kimisi dokuzuncu haftada ruh üflendiğini söyler ve bunu şöyle gerekçelendirir:

Kur'ân'ı Kerim ruhun "tesviyeden sonra" üflendiğini söyler.

"Sonra onu, tam bir şekilde düzene koyup ona ruhundan üfleyendir. Sizin için kulaklar, gözler ve

kalpler yaratandır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" (32/Secde, 9)

Tesviye; düzene koyma, tastamam yapma, doğrultma gibi anlamlara gelir. Bu da Müminûn Suresi'nde anlatılan yeni inşadır.

"Andolsun ki, insanı süzülmüş çamurdan yarattık. Sonra onu bir su damlası/meni olarak sağlam

bir yere/rahme yerleştirdik. Sonra meniyi pıhtılaşmış kan (alak) olarak yarattık. Sonra o kanı çiğnenmiş bir et parçası (mudğa) olarak yarattık. Sonra o et parçasını kemik olarak yarattık, sonra da

kemiğe et giydirdik. Sonra onu (sureti, aklı, duyguları olan) bambaşka bir varlık olarak inşa ettik.

Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir." (23/Mu'minûn, 12-14)

Yüce Allah, "Kemiğe et giydirdikten sonra onu inşa ettik." der. Bu da kemiğe et giydirildikten sonra inşanın gerçekleştiğini gösterir. Bu ayetteki inşa Secde Suresi'ndeki tesviyedir. Bugün sekizinci haftada kemiğe et giydirildiğini biliyoruz. (bk. El-İ'câzu'l İlmî fi's Sunneti'n Nebeviyye, Zeğlûl

En-Neccâr, s. 228-229) Öyleyse ruh dokuzuncu haftada üflenir. (bk. Eseru Buhûsi'l İ'câzi'l İlmî fî

ba'di'l Kadâya'l Fıkhiyye)

Kimisi ruh üflemesinin bebekte görülen canlılık alametiyle başladığını söyler. Nefes alma ve kalp

atışıyla ruh üflendiği anlaşılır. (bk. age.)

Kimisi cinsel uzuvların oluştuğu dönemi esas alır.

Kimisi bebekte başlayan iradi hareketleri esas alır. Bebeğin parmağını emdiği, göbek kardonunu

tuttuğu, annenin onun hareketlerini hissettiği zamanı esas alır. (bk. age.)

Görüldüğü gibi bunlar yalnızca birer tahmindir. Üzerine şer'i hüküm bina edilmez. Hâliyle kırk

günlük bir bebek, ruh üflennmiş gibi muamele edilmelidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Bazı âlimler canlılık alametini ruh üflemeyle değil, çocuğun sesle ağlamasına bağlamıştır.

İbni Ömer, İbni Abbâs ve Câbir'den, "Çocuk sesli ağlarsa namazı kılınır." sözü rivayet edildi. Nehaî,

Hasan, Atâ, Zuhrî de bu görüştedir… Ahmed, Hakem, Hammed, Mâlik, Evzâî, Şâfiî, "Çocuk sesli

ağlamazsa namazı kılınmaz." derler. Ashab-ı rey de bu görüştedir. (bk. El-Evsat libni Munzir, 3091)

Zikredilen âlimler, "Çocuk anneden doğduğunda ağlarsa canlı olduğu kabul edilir ve cenaze işlemleri yapılır." der. Çocuk doğduğunda ağlamazsa bu, onun canlı olmadığının alametidir.

Bu görüş hem nas yönünden hem de mevcut bilgiler açısından mercuhtur. Şöyle ki;

− Câbir'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Canlı olarak doğmayan çocuğa cenaze namazı kılınmaz, o çocuk ne mirası alan ne de bırakan

kimse olabilir." (Tirmizi, 1032)

Tirmizî (rh) şöyle der: "İnsanlar bu hadiste idtıraba düştüler/kararsız kaldılar. Bazıları Ebû'z Zubeyr

ve Câbir'den merfu olarak rivayet etmiş. Eş'as ibni Sevvâr ve pek çok kimse de Ebû'z Zubeyr ve

Câbir'den mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Yine Muhammed ibni İshâk, Atâ ibni Ebî Rebâh ve

Câbir'den mevkuf olarak rivayet etmişlerdir ki bu rivayet daha sahih gözükmektedir. Bazı ilim

adamları uygulamalarını bu hadisle yapmakta olup canlı doğmayan çocuğa cenaze namazı kılınmaz, derler. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bunlardandır."(Tirmizi, 1032 No.lu Hadis Açıklaması)

Bu hadis merfu değil, mevkuftur.

Ayrıca hadisin isnadında İsmâîl ibni Muslim El-Mekkî vardır. Genelde hadisleri karıştırmakla itham

edilmiştir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 1/310-311, 599 No.lu Ravi)

− Bugün Allah'ın lütfettiği ilimle, çocuğun anne karnındaki her hâlinden haberdarız. Çocuk ağlayarak doğmasa dahi yaşadığını, canlı olduğunu biliyoruz.

• Bir grup âlim, çocuğa her hâlükârda namaz kılınacağını söylemiştir.

Muğîre ibni Şu’be’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Binitli, cenazenin arkasında yürür. Yaya ise (cenazenin) önünden veya arkasından, ona yakın

olarak sağından veya solundan yürüyebilir. Düşük olan bebek üzerine namaz kılınır, anne ve babası için de (Allah’tan) mağfiret ve rahmet istenir.” (Ebu Davud, 3180; Tirmizi, 1031; Nesai, 1942)

Bu rivayetin isnadında ihtilaf edilmiştir. İlk sorun Yûnus ibni Yezid’in; Ziyad ibni Cubeyr’in ehlinden aktarmasıdır. Ziyad ibni Cubeyr’in ehlinden kastın kim olduğu meçhuldür. İkincisi bu rivayet

bazı yollarında merfu, bazısında mevkuf nakledilmiştir. Dârekutni (rh) mevkuf rivayeti tercih eder.

(bk. Avnu’l Ma’bûd, 3180 No.lu Hadis Şerhi)

Ayrıca bu rivayet sahih kabul edilse dahi, ruh üflenme hadisiyle birlikte anlaşılabilir. Ruh üflenmiş

çocuğa namaz kılınır, şeklinde mutlak mukayyede hamledilir.

• Bir grup âlim, mutlak olarak çocuğa namaz kılınmayacağını söyler. Zira Allah Resûlü (sav) oğlu

İbrâhîm’e namaz kılmamıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’nin (sav) oğlu İbrâhîm on sekiz aylıkken öldü de Allah Resûlü (sav) ona cenaze namazı kılmadı.” (Ebu Davud, 3187)

Daha önce geçtiği gibi, Allah Resûlü bazı çocuklara cenaze kılmış, bazısına kılmamıştır. Bu da

çocukların cenaze işleminin müstehap olduğunu gösterir.

Sonuç

Bu konudaki görüş ayrılıklarının nedeni, rivayetlerde görülen ihtilaftır. İbni Ruşd (rh) şöyle der: “Bu

ihtilafın sebebi, mutlak ile mukayyedin birbirleriyle çelişmesidir. Zira Tirmizî’nin Câbir ibni Abdullah’tan getirdiği rivâyete göre Peygamber (sav) Efendimiz, ‘Çocuk, annesinden doğarken yüksek

sesle ağlamadıkça ne namaz kılınır, ne vâris olur, ne de kendisinden miras alınır.’ buyurmuştur.

Muğire ibni Şu’be’den gelen rivâyete göre ise, Peygamber (sas) Efendimiz, ‘Çocuk için namaz kılınır’ buyurmuştur. İkinci hadis -görüldüğü gibi- mutlaktır, birinci hadis ise mukayyeddir. Câbir

ibni Abdullah’ın hadisini tercih edenler, ‘Öteki hadis mücmeldir. Bu ise müfesser (açıklamalı) olduğundan onu da buna hamletmek lâzımdır.’ demişlerdir. Buna

göre, Muğire'nin hadisi de 'Çocuk doğarken yüksek sesle ağlarsa ona namaz kılınır.' mânâsında olur. Muğire'nin hadisini tercih

edenler ise, 'Malumdur ki cenaze namazında muteber olan şart, ölünün müslüman olması ve

can taşımasıdır. Çocukta ise, ancak hareket görüldüğü zaman bilinir ki kendisinde can vardır ve

müslümanların ahkâmına tabidir. Her canlı olan müslüman da, öldüğü zaman namazı kılınır.' diyerek umumu -kıyasa uyduğu için- hususa tercih etmişlerdir. Kimisi de cumhûrdan ayrılarak, 'Can

taşısın taşımasın çocuk için namaz kılınmaz. Zira Ebû Dâvud'un rivâyetine göre Peygamber (sav)

Efendimiz, oğlu İbrâhîm sekiz aylık bir çocuk olduğu hâlde ona namaz kılmamıştır.' demiştir.

Peygamber (sav) Efendimiz'in, oğlu İbrâhîm'in -yetmiş gecelik bir çocuk olduğu hâlde- üzerinde

namaz kıldığına dair bir başka rivâyet daha vardır."(Bidâyetü'l Müctehid, 1/458-459)

Tüm naslarla bir arada amel eden hadis ehlinin metoduna göre ve yukarıda verdiğimiz bilgiler

ışığında şunu söyleyebiliriz:

− Çocuğa kırk günden sonra ruh üflenir. Tahdidi olarak ne zaman olduğunu bilmediğimiz için, 40

günden sonra ruh üflenmiş muamelesi yapılır.

− Kırk günden sonra anneden ayrılan çocuğa cenaze namazı kılınabilir. Bu, yetişkinler gibi vacip

değil, müstehaptır.

− Fukahanın geçmişte verdiği cenine dair namaz, diyet ve çocuk düşürme fetvaları güncellenmelidir. Çocuğa dair hükümler 120 günle değil, 40 günle sınırlandırılmalıdır.

− Konuya dair tüm tartışmalar içtihadidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Müşriklerin çocuklarının cenaze işlemleri

Bir insanın cenaze işlemleri ona Müslim ve müşrik diye hükmetmenin

sonucuna göre belirlenir. Bir insana üç yoldan biriyle hükmedilir.

– İnancını beyan etmesi

– Üzerinde İslam veya küfür alametlerinden birini taşıması. 346

– Tabi olduğu şeye göre hüküm alması

Yetişkin biri inancını beyan etmiyor/edemiyor veya İslam/küfür alametlerinden birini taşımıyorsa tabi olduğu şeye göre hüküm alır. Müslim anne

babanın çocuğu, anne babaya ittibaen Müslim, müşrik anne babanın çocuğu gayri Müslim hükmü alır. İslam yurdu vatandaşı Müslim, küfür yurdu

vatandaşı gayri Müslim hükmü alır. 347

Buna göre;

– İslam veya küfür inancını izhar eden her insan, ister yetişkin ister çocuk

olsun, izhar ettiği inanca göre hüküm alır.

“Resûlullah (sav) namaz vakti geldiği zaman Mekke’nin vadilerine giderdi.

Alî ibni Ebî Tâlib de babası Ebû Tâlib’den, bütün amcalarından ve sâir kavminden gizli olarak onunla (sav) birlikte giderdi. İkisi oralarda namazlarını

kılarlardı. Akşamladıkları zaman dönerlerdi. Allah’ın beklemelerini murad

ettiği kadar kalırlardı.

Sonra Ebû Tâlib bir gün onlar namaz kılarken durumlarından haberdar

346. İslam ve küfür alametleri, içinde yaşanılan şartlara göre değişkenlik arz eder. Alamet; İslam’ı

küfürden, mümini müşrikten ayıran ayırıcı vasıftır. Bu da şartlara göre değişebilmektedir. Örneğin Lailaheillallah kelimesine düşmanlık eden ve kelimeye tahammül edemeyen bir toplumda

Lailaheillallah, müminlerin ayırıcı vasfıdır. Ancak günümüzde olduğu gibi Allah’a (cc) sövenlerin,

şer’i hükümleri yürürlükten kaldıranların, İslam düşmanlarının dahi Lailaheillallah dediği bir

vakıada, bu kelime “ayırıcı” vasfını kaybetmiştir. İslam alameti değildir. Bunun tersi, küfür alametleri için de geçerlidir. Bir dönem İslam uleması şapka, kravat, bel kuşağı (zunnar) gibi şeyleri

açık küfür alameti saymıştır. Bugün bunlar yaygınlaşmış, ayırıcı vasfını yitirmiştir. Küfür alameti

kabul edilmeleri olanaksızdır. İslam alametlerine örnek olarak tevhidi kabul etmek, modern ve

geleneksel hurafelerden teberri etmek, tağuttan, demokrasi vb. modern dinlerden berî olmak…

gösterilebilir. Küfür alametleri ise bunun zıddıdır. (İslam alametleri meselesi için bk. Güncel İtikad

Meseleleri, s. 19-46)

347. Tabiyet ahkâmıyla verilen hükümler gerçek/hakiki hükümler değildir. Yani onların gerçek

inancı ve ahiret hükmüne işaret etmez. Tabiyet ahkâmıyla verilen hükümler yalnızca dünyevi

bazı hükümler için geçerlidir.

CENÂİZ BABI

153

oldu. Bunun üzerine Resûlullah'a (sav) dedi ki: 'Ey kardeşimin oğlu, senin

kendisiyle ibadet etmekte olduğunu gördüğüm bu din nedir?'

Dedi ki: 'Amca, bu, Allah'ın dinidir, melekler ve resûllerin dinidir. Ve babamız

İbrâhîm'in dinidir. Allah beni bununla kullara resûl olarak gönderdi. Amca, sen

kendisine nasihat etmek istediğim ve kendisini hidayete davet etmek istediğim

kimselerin en layığısın. Ve bana icabet edecek olan ve yardım edecek olan kişilerin de en layığısın.'

Bunun üzerine Ebû Tâlib, 'Ey kardeşimin oğlu, ben babalarımın dininden ve

onların üzerine bulundukları şeyden ayrılamam. Fakat Allah'a yemin ederim

ki, ben hayatta oldukça senin hoşuna gitmeyen bir şey başına gelmez.' dedi.

Derler ki Ebû Tâlib, Alî'ye şöyle dedi: 'Ey oğulcuğum. Bu üzerinde bulunduğun din nedir? O da dedi ki: 'Ey babacığım, Allah'a ve Allah'ın Resûlü'ne

iman ettim, onun getirdiği şeyleri tasdik ettim, onunla beraber namaz kıldım

ve ona tabi oldum.' Şöyle karşılık verdi: 'Dikkat et, o seni hayırdan başka

bir şeye çağırmaz. O hâlde onu bırakma.' " 348

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

"Önceleri çocuğu olmayan bir kadın eğer çocuğum olursa onu Yahudi

olarak yetiştireceğim diye adakta bulunurdu. Yahudilerden Ben-i Nâdir

Kabilesi Medine'den sürülüp çıkarıldığı vakit onlar içerisinde Ensâroğullarından bazı kimseler de vardı. Dediler ki: 'Biz çocuklarımızı bırakmayız'.

Bunun üzerine Yüce Allah 'Dinde zorlama yoktur. Rüşd/Hak, batıldan (kesin

bir biçimde) ayrılmıştır.'

349 ayetini indirdi." 350

Görüldüğü gibi Alî (ra) çocuk olmasına rağmen İslam inancını izhar etmiştir. Ensâr çocukları da Yahudilerle birlikte olmayı istemiş, ona göre hüküm

almıştır.

– İslam inancını izhar etmeyen ve gayrimüslim ebeveynden olan çocuk,

dünya hükümlerinde onlara tabidir. İbadet anlamındaki cenaze işlemleri yapılmaz. Namazları kılınmaz, hakkında istiğfarda bulunulmaz.

348. Sîret-i İbni Hişâm, 1/327-328

349. bk. 2/Bakara, 256

350. Ebu Davud, 2682

Sa'b ibni Cessâme'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) Ebvâ'ya -veya Veddân'a- uğradığında ben de oradaydım. Allah Resûlü'ne (sav) düşman topraklarında uyumakta olan müşriklere gece baskını yapıldığı takdirde kadınların ve çocukların da ölebileceği söylenince şöyle buyurdu: 'Onlar da o müşriklerin bir parçasıdır.'

Ben, Allah Resûlü'nün (sav), 'Allah ve Resûlü'nün himayesinden başka (sığınalacak) bir himaye yoktur.' dediğini duydum." 351

– Müslim baba ile gayri Müslim annenin çocukları babaya tabidir. Şayet Müslim bir erkek İslam'ın izin verdiği Ehl-i Kitap evliliği yapmışsa çocuklar babaya tabidir, İslami hükümler uygulanır. 352

– Bazı zorunluluklar nedeniyle Müslime bir kadın, gayri Müslim bir erkeğin nikâhı altında bulunabilir. 353 Bu durumda çocuğun meyline bakılır.

Şayet çocuk babaya meylediyorsa babanın, anneye meylediyorsa annenin hükmünü alır. Allah (cc) en doğrusunu bilir. Zira insanda aslolan tevhiddir.

351. Buhari, 3012; Müslim, 1745

352. Günümüzde Ehl-i Kitap evliliklerinin sakıncası için bk. Tevhid Dergisi, S 96, s. 7-10. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

353. Aslolan, Müslimle müşrikin evlenmemesi, şayet evliyken taraflardan biri Müslim olursa nikâhın sonlanmasıdır.

"İman edinceye dek müşrik kadınlarla evlenmeyin. Müşrik bir kadın hoşunuza gitse bile mümin bir cariye ondan daha hayırlıdır. (Kadınlarınızı) iman edinceye dek müşrik erkeklerle evlendirmeyin. Müşrik bir erkek hoşunuza gitse bile köle bir mümin ondan daha hayırlıdır. Bunlar (müşrik erkek ve kadınlar), ateşe davet ediyorlar. Allah ise kendi izniyle cennete ve bağışlanmaya davet

ediyor. İnsanlar öğüt alsınlar diye (Allah) ayetlerini açıklıyor.” (2/Bakara, 221)

“Ey iman edenler! Mümin kadınlar, hicret etmiş olarak size geldiklerinde onları imtihan edin. Allah

onların imanını en iyi bilendir. Onların mümin olduğunu öğrenirseniz, kendilerini kâfirlere geri çevirmeyin. (Mümin) kadınlar (kâfir) erkeklere, (kâfir) erkekler de (mümin) kadınlara helal değildir. (Eski

kocalarının, kadınları için) harcadıklarını onlara verin. Onlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, kendileriyle evlenmenizde bir beis yoktur. Kâfir (kadınları) nikâhınızda tutmayın. Onlara harcadığınızı isteyin,

onlar da harcadıklarını istesinler. Bunlar, Allah’ın hükmüdür. Sizin aranızda hükmeder. Allah, (her şeyi

bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” (60/Mumtehine, 10)

Bazı zorunluluklar söz konusu olur ve kadın, kâfir bir erkeğin nikâhı altında zorunlu ikamete tabi

olursa, kurtuluş için yol arar. Bulamayanlar mazurdur.

“Allah, iman edenlere de Firavun’un hanımını örnek verdi. Hani o demişti ki: ‘Rabbim! Bana kendi

katında, cennette bir ev yap. Beni Firavun’dan, amelinden ve zalimler topluluğundan kurtar.’ ”

(66/Tahrîm, 11)

Mekke’de iman edip Medine’ye yol bulamayan kadın ve çocukları Allah (cc) mazur görmüştür:

“Erkek, kadın ve çocuklardan mustazaf olup da (hicrete) hiçbir çare bulamayan ve yol bilmeyenler müstesna. Bunları Allah’ın affetmesi umulur. Allah (günahları affeden) Afuv, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr’dur.” (4/Nisâ, 98-99)

CENÂİZ BABI

155

Çocuk bu aslı destekleyen bir durum içindeyse bu bir alamet kabul edilip

İslami hükümlere tabi olur. Çünkü alamet, tabiyetten daha güçlü bir delildir:

“Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine

çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik

yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak

insanların çoğu bilmezler.” 354

“(Hatırla!) Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış

ve onları kendilerine şahit tutarak: ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demişti.

Demişlerdi ki: ‘Evet! (Sen bizim Rabbimizsin!) Şahit olduk.’ (Bu,) Kıyamet

Günü: ‘Biz bundan habersizdik.’ dememeniz içindir.” 355

İyâd ibni Himâr el-Mucâşiî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) hutbede şöyle buyurmuştur:

“Bakın, bana öğretilenlerden sizin bilmediğiniz bir şeyi bugün size öğretmemi Rabbim bana emretti. Allah (cc) şöyle buyurmuştur. ‘Bir kula bağışladığım her türlü mal helaldir. Ben, kullarımın tümünü hanîf olarak yarattım. Bu arada şeytanlar onlara geldiler ve onları dinlerinden çevirdiler, kendilerine helal kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar, hakkında hiçbir delil indirmediğim şeyi bana ortak kılmalarını emrettiler.” 356

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Her çocuk fıtrat üzerine doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu, organları tam olarak doğar. Hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik, kesik bir şey görüyor musunuz?’

Daha sonra Ebû Hureyre şu ayeti okumuştur:

‘Yüzünü (hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik

354. 30/Rûm, 30

355. 7/A’râf, 172

356. Müslim, 2865

yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.’ 357 ” 358

Günümüzde sıkça karşılaşılan bu durum için İbni Abbâs’ın (ra) durumu örnektir. O (ra) şöyle demiştir:

“Annem, Allah’ın mazur gördüğü kimselerdendi.” 359

Buhârî (rh) onun bu sözünü -Sahih’in başka bir yerinde- şöyle açıklar:

“İbni Abbâs annesiyle beraber (onun dini üzere) mustazaflardandı. O, babasıyla birlikte kavminin dini üzere değildi. İslam her zaman yücedir, hiçbir şey onu alt edemez.” 360

– Şayet çocuk bir meyil gösteremeyecek durumdaysa seleften bir grup,

çocuğun her daim Müslim ebeveyne nispet edileceğini söyler.

Hasan, Şureyh, İbrâhîm ve Katâde'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Anne babadan biri Müslim olursa, çocuk Müslim olan ile birliktedir." 361 362

357. 30/Rûm, 30

358. Buhari, 1359; Müslim, 2658

359. bk. Buhari, 4597

360. Buhari, Kitâbu'l Cenâiz, 79. Bab

361. Buhari, Kitâbu'l Cenâiz, 79. Bab başlığı muallak olarak

362. Bir grup ulema, gayrimüslimlerin çocuklarının cenaze ahkâmıyla ilgili "onların ahiretteki

durumunu" gündeme getirerek tartışmışlardır. Allah en doğrusunu bilir; bu yaklaşım iki açıdan

isabetli değildir:

• Dünya hükümleriyle ahiret hükümleri her zaman aynı olmamaktadır. Münafık, dünyada Müslim

muamelesi görür, ahirette ise ateşin alt tabakasındadır. Bir özür nedeniyle kâfirlerin içinde olan

Müslim, dünya hükmünde onlarla aynıdır, ahirette niyetine göre diriltilir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Bir ordu savaşmak üzere Ka'be'ye doğru yola çıkar. Beydâ'ya

gelince başından sonuna kadar herkes yerin dibine batırılır.'

'Ey Allah'ın Resûlü! İçlerinde pazara gitmek için yola çıkanlar ve ordudan olmayanlar olduğu hâlde ordudakilerin tümü nasıl yerin dibine batırılır?' dedim.

O da (sav) şöyle dedi: 'Onların başından sonuna kadar hepsi yerin dibine batırılır. Sonra (Kıyamet

Günü'nde) niyetlerine göre diriltilirler.' " (Buhari, 2118; Müslim, 2884)

Bu nedenle ahiret hükmüyle dünya hükmü arasında bağ kurmak isabetli değildir.

• Gayrimüslim çocukların ahiret ahkâmı ihtilaflıdır. Hakikatte bu gaybi meseleyi tartışmanın

hiçbir yararı yoktur. O gün geldiğinde herkes Yüce Allah'ın nihai hükmünü görecek, öğrenecektir. Tüm görüşler -bizlerin tercih ettiği, imtihan edilecekleri görüşü de dâhil- yalnızca bir görüştür.

En doğrusunu Allah bilir. (Geniş bilgi için bk. İbni Kesîr Tefsîri, 6/360-376, İsrâ Suresi 15. ayetin

tefsiri; Tarîku’l Hicreteyn, s. 387-402, 14. Tabaka; Fethu’l Bârî, 1383-1385 No.lu Hadislerin Şerhleri)

CENÂİZ BABI

157

Şehidin Cenaze Ahkâmı

Şehidin cenaze ahkâmından kasıt; Allah yolunda, kâfirlerle savaşta öldürülen insanın, yani savaş şehidinin cenaze ahkâmıdır. Allah yolunda öldürülenler şehittir. Zira onlar İslam’ın hak olduğuna canlarıyla tanıklık etmiş,

kanlarını davalarının şahidi kılmışlardır. Âdeta şöyle demişlerdir: Tevhid

en yüce dava ve en öncelikli meseledir. Kanıtı da canımızdır. Davamız için

canımızdan vazgeçiyoruz…

Kur’ân onlara, “Allah yolunda öldürülen”, Nebi de (sav) “şehit” ismini uygun

görmüştür:

“Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyin. (Hayır, öyle değil!) Bilakis,

(Rableri katında) dirilerdir. Fakat siz farkında değilsiniz.” 363

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir kul yoktur ki ölsün de Allah katında kendisi için hazırlanmış şeyi

gördükten sonra dünyaya dönmek, dünyaya ve dünyalığa sahip olmak istesin.

Ancak şehit, şehitliğin üstünlüğünü gördüğü için dünyaya dönmek ve bir kez

daha öldürülmek ister.” 364

Allah yolunda öldürülenlere neden şahitlik eden anlamında şehit denildiği

hakkında farklı görüşler zikredilmiştir:

– Allah yolunda ölerek, (davalarının hak olduğuna dair) diğer insanlara

şahitlik ettikleri için365

– Naslar, şehidin cennetlik olduğuna şahitlik etmiştir. 366

– Şehidin ruhu Daru’s Selam’da (cennette) şahit/hazır bulunduğu için

“hazır bulunan” anlamında şehit denmiştir. 367

Mesrûk’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

363. 2/Bakara, 154

364. Buhari, 2795; Müslim, 1877

365. bk. Tefsîru’l Kurtubî, 4/395, Âl-i İmrân Suresi 140. ayetin tefsiri

366. bk. age.

367. bk. age.

“Abdullah ibni Mes’ûd’a, ‘Allah yolunda öldürülen (şehitleri) ölüler sanma. (Hayır, öyle değil!) Bilakis, onlar diridirler ve Rableri katında rızıklanmaktalardır.’ 368 ayetini sorduk. Bize şu cevabı verdi: ‘Biz bunu Allah Resûlü’ne (sav) sormuştuk. Bize şöyle demişti: ‘Onların ruhları yeşil birtakım kuşların karnındadır. Onların Arş’a asılı kandilleri vardır. Cennette istedikleri yerde dolaşır; sonra bu kandillere inerler. Rabbleri onlardan öyle bir haberdar olur ki!.. Ve kendilerine: ‘Bir şey arzu eder misiniz?’ diye sorar. (Onlar), ‘(Daha) ne isteyelim, işte cennette dilediğimiz yerde dolaşıyoruz!’ derler. Bunu kendilerine üç defa tekrarlar. Sorulmaktan azade bırakılmayacaklarını görünce, ‘Ey Rabbimiz! Ruhlarımızı geri döndürmeni isteriz! Tâ ki senin yolunda bir defa daha öldürülelim!’ derler. Ve Allah (cc) onların bir ihtiyaçları olmadığı açığa çıkınca onları bırakır.’ ’ ” 369

– Ölüm ânında meleklerin yanlarında hazır/şahit olması ve müjdelenmelerindendir: 370

“Şüphesiz ki: ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra da istikamet üzere olanların üzerine melekler iner (ve der ki): ‘Korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin.’ ” 371

– Ölüm ânında kendilerine vadolunan nimetleri müşahede etmelerindendir. 372

Mikdâm ibni Ma’dî Kerib’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şehidin, Allah katında altı(ayrıcalıklı) özelliği vardır: Şehit olur olmaz günahları affedilir, cennette gidip kavuşacağı yer kendisine gösterilir. Kabir azabından korunur ve kıyametteki en büyük korkudan güven içindedir. Başına vakar tacı takılır, o taç üzerindeki tek bir yakut taşı dünyadan ve içindekilerden daha değerli ve kıymetlidir. Cennetteki iri gözlü yetmiş iki huri ile evlendirilir. Akrabalarından yetmiş kişiye şefaat edebilmesine izin verilir.” 373

368. 3/Âl-i İmrân, 169

369. Müslim, 1887

370. bk. El-Mufredât, s. 465-468, ş-h-d maddesi

371. 41/Fussilet, 30

372. bk. El-Mufredât, s. 465-468, ş-h-d maddesi

373. Tirmizi, 1663; İbni Mace, 2799

– Şehit denmesinin nedeni ölmemiş olması, Allah katında diri olmasındandır: 374

“Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyin. (Hayır, öyle değil!) Bilakis,

(Rableri katında) dirilerdir. Fakat siz farkında değilsiniz.” 375

– Şehit denmesi, ölünceye dek Allah hakkında gerçek/hak şahitlikte bulunmalarındandır. 376 377

374. bk. Lisânu’l Arab, 3/242, ş-h-d maddesi

375. 2/Bakara, 154

376. bk. Lisânu’l Arab, 3/242, ş-h-d maddesi

377. Şehit, İslam’ın geniş kapsamlı kavramlarındandır. Anlamı şahitlik/tanıklık eden kimse demektir:

Şehit/Şahit; bilgi sahibi olan ve bildiğini sözlü ve amelî olarak başkalarına ileten kimsedir. Kişi, vahiy/

fıtrat bilgisiyle Allah’ın uluhiyetine inandığı ve bunu ilan ettiği için yaptığı tanıklığa Kelime-i Şehadet

denmiştir. “Şahitlik ederim ki Allah’tan başka (ibadeti hak eden) ilah yoktur.” anlamına gelen Kelime-i

Şehadet; bir şahitlik, bunu yapan da tevhidin şahidi/şehididir. İslam âlimleri; Yüce Allah ve meleklerle

birlikte tevhide davet ettiklerinden, âlimler birer şehittir/şahittir.

“Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına (ibadeti/kulluğu hak edenin yalnızca Allah olduğuna), Allah,

melekler ve adaleti ayakta tutan ilim adamları şahitlik etti. O’ndan başka ilah yoktur. O, (izzet sahibi, her

şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’dir.” (3/Âl-i İmrân, 18)

İslam ümmeti; insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmettir. (bk. 3/Âl-i İmrân, 110) Öncü bir ümmettir.

İnsanları iyiliğe davet eder, kötülükten sakındırır. Bu yönüyle şahit bir ümmettir.

“Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/hayırlı bir ümmet kıldık.” (bk.

2/Bakara, 143)

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan adaletli şahitler olun. Bir kavme olan öfkeniz/kininiz, sizi

adaletsizlik yapmaya sevk etmesin. Adaletli olun! O, takvaya daha yakındır. Allah’tan korkup sakının.

Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” (5/Mâide, 8)

Peygamberler, yaşadıkları müddetçe ümmetlerine şahittir. Ayrıca Kıyamet Günü’nde ümmetlerine şahitlik edeceklerdir.

“Ey Nebi! Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak yolladık,” (33/Ahzâb, 45)

“Ben onlara, bana emrettiğin: ‘Benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin.’ (buyruğu) dışında hiçbir şey söylemedim. Aralarında olduğum süre içinde (onların yaptıklarına) şahittim. Beni kendi

katına aldığında (artık onların ne söylediğini ve ne yaptığını bilmem mümkün değildir). Sen onların

üzerinde gözetleyicisin. Sen her şeyin üzerinde şahit olansın.” (5/Mâide, 117)

“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de bunların üzerine şahit olarak getirdiğimizde onların hâli

nice olur?” (4/Nisâ, 41)

Allah Resûlü (sav) mazlum olarak öldürülen, salgın hastalıktan ölen, feci şekilde can veren Müslimlerin

de şehit olduğunu haber vermiştir.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Allah Resûlü’ne (sav) gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü, şayet bir adam gelip benim malımı almak

isterse ne yapmamı emredersin?’ dedi ve Nebi (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:

‘Malını ona verme.’

‘Ya benimle dövüşürse ne emredersin?’

‘Sen de onunla dövüş.’

‘Ya o beni öldürürse durumum ne olur dersin?’

‘O takdirde sen şehit olursun.’

Allah Yolunda Öldürülen Şehidin Ahkâmı

• Allah yolunda şehit olanın yıkanması

Allah yolunda öldürülen şehitler yıkanmaz; kanlı elbiseleriyle defnedilirler.

Allah yolunda nasıl can vermişlerse o hâl üzere Rabblerine teslim edilirler.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbiseyle kefenliyor, sonra da

‘Şayet ben onu öldürürsem ne olur?’

‘O da ateşe gider.’ ” (Müslim, 140)

Saîd ibni Zeyd’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Malı uğrunda öldürülen şehiddir. Ailesi uğrunda öldürülen, canı uğrunda öldürülen, din uğrunda

öldürülen şehiddir.” (Ebu Davud, 4772; Nesai, 4094)

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir defa bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve onu uzaklaştırdı. Bunun üzerine

Allah kendisine teşekkür etti ve onu affetti. Şehitler beş kısımdır. Vebadan, ishalden, boğularak, enkaz

altında ölenler ve Allah (cc) yolunda şehit olandır.’’ (Buhari, 2829; Müslim, 1914)

Görüldüğü gibi; tevhide şahitlik eden muvahhide, tevhidi ilan eden ve ona çağıran âlime, bir bütün

olarak İslam ümmetine, ümmetine şahitlik eden Nebi’ye, Allah yolunda öldürülen mücahide, mazlum

olarak katledilene ve feci bir şekilde can verene İslam şehit/şahit demiştir. Bu, Yüce Allah’ın İslam ümmetine bir lütfudur; Onların derecelerini yükseltmek ve günahlarını bağışlamak için onlara ihsanda

bulunmuştur. (bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Cihâd ve’s Siyer, 30. bab başlığı şerhi, İbni Tîn’den naklen) Ancak bu şehitlerin/şahitlerin mertebeleri ve hükümleri farklı farklıdır. Nasıl olmasın ki? Allah yolunda öldürülen şehidler dahi aynı mertebede değildir. (bk. age.)

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav) ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hangi cihad daha üstündür?’ diye sordular. O da, ‘Atının ayakları kesilen ve kendisinin kanı dökülen kimsenin cihadı.’ buyurdu.” (Ahmed, 14210; Darimi, 2437)

Ahkâm yönünden şehitler

İslam âlimleri, şehitleri kısımlara ayırmışlardır. (bk. El-Mecmû’, 5/264)

− Dünya ve ahiret şehidi: Kâfirlerle savaşta öldürülen kimsedir. Cenazesi yıkanmayan, kanlı elbiseleriyle gömülen ve namazı kılınmayan budur.

− Ahiret şehidi: Düşmanla savaşta öldürülmediği hâlde Allah Resûlü’nün (sav) şehit diye isimlendirdiği

kimselerdir. Bunlar ahirette şehit ecri alır. Ancak dünya hükmünde şehit muamelesi görmezler. Namazları kılınır, cenazeleri yıkanır, kefenlenirler.

− Dünyada şehit olup ahirette şehit olmayanlardır: Düşmanla savaşta öldürülen ancak riya, ganimet

hırsızlığı, savaştan kaçarken öldürülme gibi şehadeti geçersiz kılan illetlerden birini taşıyanlardır. Bunların hakikati bilinmediği için dünyada şehit muamelesi yapılır; namazları kılınmaz, kefenlenmez, yıkanmazlar. Yüce Allah hakikatlerini bildiği için ahirette onlara şehit muamelesi yapmaz.

Ömer ibni Hattâb'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hayber Günü'nde Nebi'nin (sav) ashabından birkaç kişi ölülerin yanına gelerek, 'Filan kişi şehittir, filan

kişi şehittir.' deyip durdular. Sonunda bir adamın yanından geçerken, 'Filan kişi şehittir.' dediler. Allah

Resûlü (sav), 'Asla, şüphesiz ki ben onu ganimetten çaldığı bir hırka ya da bir aba sebebiyle cehennemde gördüm.' buyurdu.

Sonra Allah Resûlü (sav) bana, 'Ey Hattâb'ın oğlu, git ve insanlar arasında yüksek sesle, 'Cennete müminlerden başkası girmeyecektir.' diye seslen.' dedi. Ben de çıktım yüksek sesle, 'Şunu bilin ki müminlerden başka kimse cennete girmeyecektir.' diye seslendim.'' (Müslim, 114)

CENÂİZ BABI

'Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?' diye soruyordu. Onlardan

birine işaret edilirse lahde daha önce onu koyuyordu.

Nebi (sav) şöyle dedi: 'Ben Kıyamet Günü'nde onlara şahidim.'

Uhud şehitlerinin kanlarıyla gömülmesini emretmişti. Onlar yıkanmadı, namazları da kılınmadı." 378

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Uhud şehitleri yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan kanlarıyla

gömülmüşlerdir." 379

Allah Resûlü (sav) şehidin yıkanmama illetini Câbir ibni Abdullah'tan (ra)

rivayet edilen hadiste şöyle açıklar:

"Allah Resûlü (sav) Uhud şehitleri hakkında şöyle dedi: 'Onları yıkamayın!

Her yara, her kan Kıyamet Günü'nde etrafına misk gibi kokular yayacaktır.'

Onların üzerine namaz kılınmadı." 380 381

Cünüp veya hayızlı kişi şehit olduğunda yıkanır mı?

Cünüp ya da hayızlı olmak gibi guslü gerektiren bir durum üzere şehit

olan kimse, yıkanmaz. Zira nasların umumu, şehidin yıkanmayacağını göstermiştir. Allah Resûlü Dönemi'nde yüzlerce şehit vaki olmuş, hiçbirinin

cünüp olup olmadığı araştırılmamıştır. 382

378. Buhari, 1343

379. Ebu Davud, 3135

380. Ahmed, 14189

381. Bu konuda Hasan El-Basrî (rh) ve Saîd ibni'l Museyyeb (rh), şehidin yıkanacağını söylemişlerdir. Bunların dayanağı "her ölenin cünüp olarak öldüğü" şeklindedir. Yıkanma da cünüplük nedeniyledir. (bk. Bidâyetü'l Müctehid, 1/438)

Bu yaklaşım, nassa rağmen kıyasa dayanmak, hususi delili terk edip umumi delille amel etmektir.

Her iki yaklaşım da usul açısından isabetsizdir.

Bir diğer delilleri; Ömer'in (ra) şehit olarak öldürülmesine rağmen yıkanması, kefenlenmesi ve

namazının kılınmasıdır. (bk. age.)

Bu yaklaşım, savaş şehidi ve savaş dışında mazlum olarak katledilen şehidin karıştırılmasıdır.

Daha önce açıkladığımız gibi, İslam, farklı ölümleri şehit diye isimlendirse de mertebelerini ve

hükümlerini ayırmıştır. Mazlum olarak katledilen -Ömer (ra) gibi- şehittir; ancak yıkama, kefenlenme ve namaz hükümlerinde durumu farklıdır. Zira Allah Resûlü savaş şehitlerini yıkamamış savaş

dışında şehit olanları yıkamıştır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

382. Muhaddislerden Ahmed ibni Hanbel (rh), sahabeden Hanzala'nın (ra) yıkanmasını delil

alarak; cünüp/hayız gibi gusül gerektiren bir sebeple şehit olanın yıkanacağına hükmetmiştir.

(El-Muğnî, 2/395, 1629. Mesele)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

162

• Allah Yolunda Şehit Olanın Kefenlenmesi

Savaş şehidi kefenlenmez, elbiseleriyle defnedilir.

Abdullah ibni Sa'lebe'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Onları kanlarıyla gömün. Çünkü Allah yolunda yaralanan kimse mutlaka

Kıyamet Günü’nde kanı akıyor hâlde gelecektir. Rengi kan rengi, kokusu ise misk kokusudur.” 383

– Şayet üzerindeki elbise düşman tarafından alınmış veya parçalanmışsa, üzerine bir örtü örtülebilir.

Habbâb ibni Eret’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) ile birlikte, Allah rızasını elde etmek amacıyla hicret ettik. Ecrimizi vermek Allah’a kaldı. İçimizden kimileri ecrinden bir şey yemeksizin öldü. Mus’ab ibni Umeyr bunlardandır. Kimimizin ürünü olgunlaştı, o ürününü toplamaktadır. Mus’ab, Uhud Savaşı’nda şehit edildi. Onu kefenlemek için bir kaftandan başka bir şey bulamadık. Bununla başını örtsek ayakları açıkta kalıyordu, ayaklarını örtsek başı açıkta kalıyordu. Nebi (sav) bize onun başını örtmemizi ve ayaklarına da izhır otu koymamızı emretti.” 384

İbrâhîm ibni Sa’d’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Abdurrahman ibni Avf ’a (ra) yiyeceği getirildi. O şöyle dedi: ‘Mus’ab ibni Umeyr benden daha hayırlı olduğu hâlde şehit olduğunda onu kefenAbdullah ibni Zubeyr’den (ra) rivayet edilen kıssa şöyledir:

“Hanzala ibni Amîr, Ebû Sufyân ibni’l Hâris ile savaşta karşı karşıya geldikten sonra Şeddâd ibni Esved de kılıcıyla onun tepesine bir darbe indirip, onu öldürdü. Allah Resûlü, ‘Şüphesiz ki sizin bu arkadaşınızı melekler yıkıyor.’ buyurdu. Ashab onun eşine (bunun sebebini) sorduklarında, eşi, ‘O, savaş çağrısını duyunca -cünüp olduğu hâlde- hemen çıktı.’ diye cevap verdi. Allah Resûlü de (sav), ‘İşte bundan dolayı melekler onu yıkadı.’ buyurdu.” (El-Mustedrek, 4917)

Bu istidlal birkaç açıdan yerinde değildir:

• Bu hissî/maddi bir yıkama değil, manevi bir yıkamadır.

• Allah Resûlü (sav) haber vermese kimsenin bu durumdan heberi olmayacaktır.

• Allah Resûlü (sav) bu vakıadan sonra şehitlerin cünüp olup olmadığını sormamıştır.

• Şayet cünüp şehidin yıkanması vacip olsa, meleklerin yıkamasıyla yetinilmez, bizim de yıkamamız gerekirdi. Oysa Nebi (sav) Hanzala’yı yıkamamıştır.

• Ölüm sonrası hükümleriyle dünya ahkâmı birbirinden farklıdır. İki dünyanın hükümleri birbirine kıyas edilmez.

383. Nesai, 2002

384. Buhari, 1276; Müslim, 940

lemek için bir kaftandan başka bir şey yoktu. Hamza (veya başka birisi) benden daha hayırlı olduğu hâlde şehit olduğunda onu kefenlemek için de bir kaftandan başka bir şey yoktu. Korkuyorum ki Allah bizim güzelliklerden olan hakkımızı bize dünyada verir (de bize âhirette bir şey kalmaz olur).' Abdurrahman bunu söyledikten sonra ağlamaya başladı." 385

– Elbiseleri alınmış şehitler için kefen yetersiz olursa, birkaç kişi tek bezle/kefenle kefenlenir.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) (Uhud Savaşı sona erdikten sonra bazı) organları kesilmiş hâlde (yatan) Hamza'nın (cesedinin) yanına vardı. Onu öyle görünce şöyle dedi: 'Eğer (Hamza'nın kardeşi) Safiyye, içinde bir üzüntü hissetmeyecek olsaydı, Hamza'yı kurtlar, kuşlar yesin de Kıyamet Günü onların karınlarından diriltilsin diye (defnetmeden) bırakırdım.' Elbise azdı. (Buna karşılık) ölü çoktu, (da bu yüzden) bir, iki hatta üç şehit (birden) bir elbise içerisine kondular.

(Ravi) Kuteybe (bu hadise şu sözleri de) ilave etti: 'Sonra bir kabre defnedildiler. Allah Resûlü hangisinin Kur'ân'ı daha iyi bildiğini soruyordu.

Kur'ân'ı iyi bileni kıbleye doğru öne geçiriyordu.' " 386

• Şehide cenaze namazı

Racih olan görüşe göre şehide cenaze namazı kılınması da kılınmaması da sünnettir. Dileyen, şehide cenaze namazı kılar, dileyen kılmaz. Allah Resûlü'nden (sav) her iki fiil de varid olmuştur; çoğunlukla sünnet, şehide cenaze namazı kılınmaması yönünde olsa da bazen kılmıştır. Evla olan, tüm delillerle bir arada amel etmektir. İmam Buhârî ve İmam Nesâî de tüm delillerle bir arada amel eden muhaddislerdendir.

Buhârî (rh) şöyle der:

"72. Bab: Şehit İçin Cenaze Namazı Kılmak

(1343) Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Nebi (sav) Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbise ile kefenliyor, sonra da

385. Buhari, 1274

386. Ebu Davud, 3136; Tirmizi, 1016

'Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?' diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilirse lahde daha önce onu koyuyordu.

Nebi (sav) şöyle dedi: 'Ben Kıyamet Günü'nde bunlara şahidim.'

Uhud şehitlerinin kanlarıyla gömülmesini emretmişti. Onlar yıkanmadı, namazları da kılınmadı.'

(1344) Ukbe ibni Âmir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Nebi (sav) bir gün çıkarak (Uhud Dağı'na gidip), Uhud ehli için namaz kıldı. Namazı ölüler içindi. Sonra (Medine'ye gelerek) minbere çıktı ve şöyle buyurdu: 'Ben sizin öncünüzüm (ahirete sizden önce gideninizim). Ben sizin için şahidim. Vallahi, ben şu ân havzıma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazineleri (yahut anahtarları) verildi. Vallahi, ben sizin benden sonra şirke düşeceğinizden korkmuyorum, ancak sizin (dünya için) birbirinizle rekabet etmenizden korkarım.' ' " 387

Buhârî (rh) iki hadisi peş peşe vererek, şehide cenaze kılmanın da terk etmenin de sünnet olduğuna işaret etmiş; bazı nasları tercih edip diğer naslarla amel etmemeyi uygun görmemiştir. Bu iki hadis dışında başka rivayetler de varid olmuştur. Buhari'nin (rh) şartına uymadığı için Sahih'ine almadığı bu rivayetleri diğer hadis imamları nakletmiştir.

Nesâî (rh) şöyle der:

"61. Bab: Şehitlere (Cenaze) Kılma

(1953) Şeddâd ibni'l Hâd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Bedevilerin biri Nebi'ye geldi. Ona iman etti ve tabi oldu. Sonra da 'Yurdumdan göç edip sizinle birlikte oturacağım.' dedi. Nebi (sav), ashabından birine onunla ilgilenmesi için tavsiyede bulundu. Daha sonra bir savaş oldu. Nebi (sav) düşmandan esirler aldı ve esirleri taksim etti, o kimseye de hissesini ayırdı. O kimse çobanlık yapıyordu. Gelince onun hissesine düşen esiri kendisine verdiler. O da, 'Bu nedir?' dedi. 'Nebi'nin (sav) sana ayırdığı hissedir.' dediler. O, hissesine düşen esiri Nebi'ye (sav) getirdi ve 'Bu nedir?'

diye sordu. Nebi (sav), ‘Bunu da sana ayırdım.’ dedi. O adam, ‘Ben ganimet

387. Buhari, Kitabu’l Cenâiz, 72. bab

elde etmek için sana tabi olmadım. -Boğazını göstererek- ben şuramdan ok ile vurulup şehit olup cennete girmek için sana tabi oldum.’ dedi. Bunun üzerine Nebi (sav), ‘Eğer Allah’a karşı sadıksan Allah seni doğrular.’ dedi. Kısa bir müddet sonra düşmanla savaştılar. O adamı, işaret ettiği yerden okla vurulmuş olarak Allah Resûlü’ne getirdiler. ‘Bu, o adam mı?’ dedi. ‘Evet.’ dediler. Nebi de (sav), ‘Allah’a karşı dürüst oldu, Allah da onu doğruladı.’ dedi. Sonra onu kendi cübbesiyle kefenledi ve önüne koyarak namazını kıldı. Namazda işitilen duası şöyleydi: ‘Allah’ım, bu kulun senin yolunda hicret ederek şehit oldu. Ben de buna şahidim.’ ’

(1954) Ukbe’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü bir gün çıktı ve Uhud şehidlerine cenaze namazı kıldı. Sonra Medine’ye gelip minbere çıktı ve şöyle dedi: ‘Ben sizden biriyim ve size şahidim.’ ’ ” 388

“62. Bab: (Şehitlere Cenaze) Namazının Terki

(1955) Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü (sav) Uhud şehitlerini ikişer ikişer ve tek bir kefen içerisinde kabre yerleştiriyor ve bize, ‘Bunlardan hangisi Kur’ân’ı daha çok biliyordu?’ diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilince onu önce kabre koyuyor ve şöyle diyordu: ‘Ben bunların hayatlarını Allah yolunda feda ettiklerinin şahidiyim.’ Sonra bunların yıkanmadan, namazlarını kılmadan kanlarıyla birlikte defnedilmelerini emrederdi.’ ” 389

O (rh), önce şehide cenaze namazı kılınan hadisleri nakletmiş, sonra şehide cenaze namazı kılınmayan hadisleri vermiştir. Her iki durumun sünnet olduğuna işaret etmiştir. 390

388. Nesai, Kitabu’l Cenâiz, 61. bab

389. Nesai, Kitabu’l Cenâiz, 62. bab

390. Konu hakkında ulemanın mezhebi

• Muhaddislerden İmam Ahmed’den (rh) üç ayrı rivayette bulunulmuştur. Biri namaz kılınmayacağıdır. (bk. Tirmizi, 1037 No.lu Hadis Açıklaması) Bir diğer rivayet namaz kılınacağıdır. Hallâl’ın (rh)

rivayeti bu yöndedir. (bk. El-Muğnî, 2/393-395, 1628. Mesele)

Bir diğer rivayet “Namaz kılmak en iyisidir, kılınmazsa da caizdir.” şeklindedir. (bk. age.)

• Muhaddislerden Ebû Dâvud (rh), Nebi’nin (sav) Hamza’ya (ra) cenaze namazı kıldığı, diğer şehitlere

kılmadığı rivayeti yorumsuz aktarmıştır.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Hamza’nın organları kesilmiş bir hâlde (yatan cesedinin) yanına varmış ve ondan başka

(Uhud) şehidleri(nin hiçbiri) üzerine namaz kılmamıştır.” (Ebu Davud, 3137)

İbni Hazm (rh) şöyle der: “Namaz kılınması da güzeldir, terk edilmesi de güzeldir… Bir eser için

ötekinin terki caiz değildir. Zira her ikisi de mübah haktır. (Ayrıca) her iki eserle farklı zamanlarda

amel etmek mümkündür; bu nedenle neshten de söz edilemez.” (El-Muhallâ, 3/337, 561. Mesele)

• Cumhur-u fukaha şehide namaz kılınmamasını nakleden rivayetleri almış, namaz kılınmasına dair

rivayetleri tevil etmişlerdir. Bu tevillerden bazısı şudur: (bk. Fethu’l Bâri, 1344 No.lu Hadis Şerhi)

− Namaz kılmaya dair rivayetler “Vakıatu’l ayn/Özel Vakıa” kapsamındadır. Vakıatu’l ayn meseleler umumileştirilemez.

Denmiştir ki: Şayet cenaze namazı yalnızca bir kişi için sabit olsa “Bu, vakıatu’l ayn’dır, umumileştirilemez.” denilebilir. Ancak birden fazla kere namaz kıldığı sabit olmuştur. Şevkânî (rh) onlarca

rivayet aktarıp “Senetlerinde sorun olsa da birbirini takviye eder, sıhhat bulur.” yaklaşımıyla, Allah

Resûlü’nün onlarca kez şehide namaz kıldığı sonucuna ulaşmıştır. (bk. Neylu’l Evtâr, 1401 No.lu

Hadis Şerhi) Gerçek şu ki: Allah Resûlü’nün (sav) şehide cenaze namazı kıldığına dair iki sahih rivayet vardır. Biri, Uhud şehidlerine sekiz yıl sonra namaz kıldığı Ukbe ibni Âmir rivayeti; ikincisi,

ahdine sadık sahabiye cenaze namazı kıldığına dair Şeddâd ibni'l Hâd rivayeti. Diğer rivayetler

ise şiddetli zayıf olduğundan birbirini takviye etmesi ve sahih rivayetlere muaraze etmesi zordur.

(bk. Şerhu Suneni'n Nesâî, 19/208-213, 1953 No.lu Hadis Şerhi)

− Ukbe ibni Âmir rivayetinde kılınan namaz bildiğimiz namaz değil, duadır.

Denir ki; lafızlarda aslolan şer'i anlamlarına hamledilmesidir. Ayrıca bu rivayette "Ölülere kıldığı

namaz gibi kıldı." diyerek, namazdan ne kastettiğini açıklamıştır.

Deriz ki: Ukbe ibni Âmir rivayeti, Uhud vakıasından sekiz yıl sonra Allah Resûlü'nün, Uhud şehitlerine uzaktan kıldığı bir namazdır. Zaten ravi "ölülere veda eder gibi" diyerek, bu namaza

dair gözlemini aktarmıştır. Hâliyle her yönüyle istisna olan bir namazdır. Sekiz yıl sonra olması,

uzaktan olması, veda eder gibi olması; bunun umumileştirilemeyeceğini gösterir. Allah (cc) en

doğrusunu bilir. Zikrettiğimiz bu madde, tercih ettiğimiz görüşün zayıf yönüdür.

− Bu uygulama Allah Resûlü'ne hastır.

Denir ki: Hususiyet iddiası delile muhtaçtır. Zira aslolan onun (sav) fiillerinin tüm ümmet için bağlayıcı olmasıdır. Burada hususiyete delalet eden bir karine yoktur.

− Rivayetlerde zıtlık olduğunda birini tercih etmemiz gerekir. Sahiheynde varid olan namazı nefy

rivayetini, namazı isbata tercih ederiz.

Denir ki; iki rivayetle bir arada amel etme imkânı varken (cem), neshe ve tercihe başvurulmaz.

• Kûfe fukahası ise şehide cenaze namazı kılınması gerektiğine kail olmuşlardır. Temel dayanakları şunlardır: (Deliller için bk. El-Mebsût, 2/78-80)

− Aslolan, ölülere cenaze namazı kılınacağıdır. Bu asıldan bir grubu istisna etmek için "her türlü

itirazdan uzak" delillere ihtiyaç vardır.

− Şehide cenaze kılınmayacağına dair Câbir hadisi kuvvetli değildir. O (ra) Uhud Günü babası,

kardeşi ve dayısının cenazesiyle meşguldü. Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığını görmedi. Orada

bulunan başkaları namaz kıldığını rivayet ettiler.

Deriz ki: Uhud şehitlerine namaz kılınmadığı yalnızca Câbir'den değil, başka sahabilerden de

nakledilmiştir. Ayrıca Allah Resûlü'nün (sav) savaşlarının tüm detayları nakledilmesine rağmen,

çoğu savaşta cenaze kıldığına dair rivayet yoktur. Câbir'in (ra) meşguliyeti doğrudur. Ancak ölüler

arasında kendi yakınları da vardır. Onlara cenaze namazı kılınıp kılınmadığını sormaması, pek

de makul değildir. Yine Câbir (ra) Uhud şehitlerine cenaze kılınmadığını rivayet ettiğinde orada

bulunan diğer sahabiler itiraz eder, kılındığını naklederlerdi.

Sonuç: Hadis ehlinin metodu bir konuda varid olan tüm delillerle bir arada amel etmektir. Allah

Resûlü'nün yaygın sünneti, şehide cenaze kılmamasıdır. Ancak onun (sav) şehide cenaze namazı kıldığı da sabit olmuştur. En güzel yol amellerde ve amellerin ölçüsünde (azlık-çokluğunda)

onun (sav) sünnetine riayet etmektir.

CENÂİZ BABI

167

• Şehitler, Şehit Oldukları Yere Defnedilirler

Şehitlerin cenazesi savaş meydanından taşınmaz. Nerede şehit düşmüşlerse

oraya defnedilirler.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz Uhud Günü ölüleri gömmek için (düştükleri yerlerden alıp Medine'ye)

taşımıştık. Bunun üzerine Nebi'nin (sav) bir habercisi gelip 'Allah Resûlü (sav)

size ölüleri öldükleri yerlere gömmenizi emrediyor.' dedi. Biz de o ölüleri

(eski yerlerine) iade ettik." 391

Ubeydullah ibni Mueyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Taif Günü şehit olan iki kişi Allah Resûlü'ne (sav) getirildi. Bunun üzerine

onların şehit oldukları yerde gömülmelerini emretti." 392 393

• Allah Yolunda Öldürülmesine Rağmen Cenaze Ahkâmında Şehit

Muamelesi Yapılmayanlar

Allah yolunda öldürülen veya İslam şeriatının şehit diye isimlendirdiği

herkes şehittir. Ancak bunlardan yalnızca bir sınıfa cenaze ahkâmında şehit

muamelesi yapılır; yıkanmaz, kefenlenmez, namazları kılınmayabilir. Onlar

da kâfirlerle savaş esnasında vurulan ve savaş meydanında şehit düşendir. Bunun dışında kalanlar şehit olsa da cenaze işlemleri yapılır; yıkanır,

kefenlenir, namazları kılınır.

– Savaşta yaralanan ve bir müddet sonra (savaş meydanı dışında) şehit olanlar şehittir. Ancak cenaze ahkâmında yıkanır, kefenlenir, namazları kılınır. Sa’d ibni Muâz (ra) savaşta yaralanmış, daha sonra şehit olmuştur. Allah Resûlü (sav) cenaze işlemlerini yapmıştır.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sa’d ibni Muâz vefat ettiği zaman biz de Allah Resûlü ile birlikte çıktık. Allah Resûlü (sav), Sa’d’ın cenaze namazını kıldıktan sonra onu kabre koydu ve onun mezarının üzerini düzelttirdi. Allah Resûlü (sav) tesbih etti ve biz de

391. Ebu Davud, 3165

392. Nesai, 2003

393. Bu rivayet mursel olsa da Câbir rivayetinin şahitliğiyle sahih olduğu anlaşılmıştır.

uzunca tesbih ettik. Sonra tekbir getirdi, biz de onunla birlikte tekbir getirdik. Bunun üzerine, ‘Ey Allah’ın Resûlü, neden tesbih ettin ve sonrasında tekbir getirdin?’ denildi.

Allah Resûlü (sav) şöyle cevap verdi: ‘Gerçekten bu salih kulun kabri onu sıkıştırır. Tâ ki Allah ona bir çıkış açana kadar.’ ” 394

– Mazlum olarak şehit edilen, ister Müslimler ister kâfirler tarafından şehit edilsin, cenaze ahkâmında şehit muamelesi yapılmaz.

Ömer (ra) bir Mecusi eliyle şehit edilmiştir. Ancak cenaze işlemleri yapılmıştır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer üç parça kumaş içinde kefenlendi. İki tanesi gömlek olmayan beyaz Yemen kumaşıydı, öteki de kendisinin giydiği bir elbiseydi.” 395

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer kefenlendi, tahnît yapıldı ve yıkandı.” 396

Alî (ra), bir Haricî eliyle şehit edilmiştir. Yıkanmış, kefenlenmiş, namazı kılınmıştır. 397

Yahyâ ibni’l Cezzâr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî yıkandı, kefenlendi ve cenaze namazı kılındı.” 398

– Müslimlerle savaşırken öldürülenlere şehit muamelesi yapılmaz.

Alî (ra) ve sahabe arasında yaşanan savaşta, Alî (ra) her iki tarafın ölüleri için cenaze namazını kıldırmıştır. 399

394. Ahmed, 14873

395. Musannefu Abdirrezzâk, 6184

396. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11010

397. bk. Usudu'l Ğâbe, 5/115

398. Musannefu Abdirrezâk, 6646

399. bk. İslam Mezhepleri Tarihi'nde Cemel ve Sıffîn, s. 85

Kâfirlerin Cenaze İşlemleri

Kâfire cenaze namazı kılmak ve istiğfarda bulunmak açık naslarla yasaklanmıştır:

"Onlardan biri öldüğünde, ebediyen onun namazını kılma ve kabrinin başında (dua etmek, bağışlanma dilemek için) bekleme. Çünkü onlar, Allah'a ve Resûl'üne karşı kâfir oldular ve fasıklar olarak can verdiler." 400

"Alevli ateşin ehli oldukları netleştikten sonra, akraba dahi olsalar, Nebi'nin ve müminlerin müşrikler için (Allah'tan) bağışlanma talep etmeleri söz konusu olamaz." 401

Bunun dışında kalan yıkama, kefenleme, defnetme ve taziye sunmayla ilgili sahih ve sarih bir nas yoktur. İslam'ın genel ilkelerine başvurduğumuzda Allah'ın kâfirleri iki kısma ayırdığını görürüz:

"Allah, sizinle dininizden dolayı savaşmamış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara, iyilik yapmanızı ve adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, ancak dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanları dost edinmenizi yasaklar. Kim de onları veli/dost edinirse işte bunlar, zalimlerin ta kendileridir." 402

Allah (cc) bizimle savaşan, bizi yurdumuzdan çıkaran veya yurdumuzdan çıkaranlara yardım edenlerle tüm ilişkilerimizi kesmiştir. Bu üç sıfatı taşımayan müşriklere iyilikle muamelede bulunmamızı ise nehyetmemiştir.403

Yıkama, kefenleme, defin ve taziye işlemleri bu genel usul altında anlaşılmalıdır. Üç sıfata sahip olmayanlara mezkûr cenaze işlemlerini yasaklayan bir nas yoktur, bu işlemler yapılabilir. 404

400. 9/Tevbe, 84

401. 9/Tevbe, 113

402. 60/Mumtehine, 8-9

403. Kâfirlerle muamele fıkhına dair çok çeşitli, zahirleri birbiriyle çelişen naslar varid olmuştur.

Naslarda yer alan bu farklılık, Mumtehine Suresi'nin 8 ve 9. ayetleri ışığında anlaşılmalıdır. Zira

ayet, tüm nasları altında toplayacak genel bir usul/ilke vazetmiştir.

404. Konu hakkında sahabeden başlamak üzere bir ihtilaf yaşanmıştır. İhtilafın nedeni; konu

hakkında özel, sarih ve sahih nas olmamasıdır. Her âlim, genel naslara müracaat etmiş ve genel

naslardan bir fıkıh belirlemiştir.

Şa'bî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hristiyan olan Ummu'l Hâris ibni Ebî Rebîa vefat etti. Cenazesinde Muhammed'in (sav) ashabından bir grup insan da vardı." (Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11842)

Âmir'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ummu'l Hâris vefat etti, ki bu kişi Hristiyan'dı. Cenazesinde Muhammed'in (sav) ashabından bir

grup insan da vardı." (age. 11843)

Ebû Vâil'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hristiyan olan annem vefat etmişti. Bunu gidip Ömer'e söyledim. 'Bir bineğe bin ve cenazenin

önünde yürü.' dedi." (age. 11844)

Atâ ibni's Sâib'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sakîf Kabilesi'nden bir adamın Hristiyan olan annesi öldü. Ne yapması gerektiğini öğrenmek

üzere İbni Ma'kil'e sordu. Cevaben şöyle dedi: 'Şahsen ben cenazede bulunmayı, fakat peşinden

gitmemeyi severim. Bir bineğe bin ve bir ok atımı mesafeden cenazesinin önünden yürü. Çünkü

sen önünden yürüdüğünde onunla beraber olmamış olursun.' " (age. 11845)

Abdullah ibni Şerîk'ten (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer’e, Hristiyan olarak ölen annesinin cenazesinin peşinden giden adamın durumu sorulduğunda şöyle dediğini işittim: ‘Cenazeye tabi olur, önünden yürür.’ ” (age. 11846)

Saîd ibni Cubeyr’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslim bir oğlu olan Hristiyan bir adam öldü. Oğlu onun cenazesinin peşinden gitmedi. Bunun

üzerine İbni Abbâs şöyle dedi: ‘Peşinden gidip onu defnetmesi ve hayatında iken onun için mağfiret talep etmesi gerekirdi.’ ” (age. 11847)

Şa’bî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Tâlib ölünce Alî, Allah Resûlü’ne (sav) giderek, ‘Kâfir amcan öldü. Bu konuda ne uygun görüyorsunuz?’ diye sordu. Allah Resûlü (sav) cevaben, ‘Onu yıkamanı ve defnetmeni uygun görüyorum.’ diyerek Ebû Tâlib’i yıkamasını emretti.” (age. 11848)

Sahabe ihtilafından sonra müçtehid imamlar da ithilaf etmiştir. Namaz ve istiğfar dışındaki cenaze işlemlerinin yapılabileceği -aralarında bazı ithilaflara rağmen- Şafiî ve Hanefi ulemanın görüşüdür. (bk. El-Mecmû’, 5/158-159; El-Mebsût, 2/88-89) Hanbeli ve Malikî ulema ise tüm bu işlemleri yasaklamış, şayet ceset nedeniyle (çürüme, hastalık yayma, koku gibi) bir eza oluşacaksa

üzerine toprak atmaya cevaz vermişlerdir. (bk. El-Muğnî, 2/393, 1627 No.lu Mesele)

Yasaklayan ulemanın delillerine baktığımızda isabetli olmadığını görürüz. Şöyle ki:

Derler ki: Tevbe Suresi’nin 84 ve 113. ayetlerinde Allah (cc) onlara namazı ve istiğfarı yasaklamıştır. Ölünün en çok ihtiyaç duyduğu şey namaz ve istiğfardır. Bunlar yasaksa, daha az faydalı olan

yıkama, kefenleme ve defin öncelikli olarak yasak olmalıdır.

Deriz ki: Bu istidlal birçok açıdan isabetli değildir. Şöyle ki:

− Bu istidlale göre hasta ziyareti de caiz olmamalıdır. Oysa Allah Resûlü (sav) müşrik hastaları ziyaret etmiştir. Bu da yapılan kıyasın nasla çeliştiğinin delilidir.

− Ölüye yönelik yapılan her şey ölünün faydalanması için değildir. Örneğin, müşriklere kabir ziyareti yapılır. Müşrik kabir ziyaretinden faydalanmaz. Kabir ziyareti yapan Müslim ölümü hatırlar,

yakınlarına karşı özlemini dindirir… Faydalanan ölü değil, ziyaret yapan Müslim’dir. Yıkama, defin

gibi işlemlerde de kişi aynı faydaları elde eder. Bir yakınının müşrik olarak can vermesi yeterince

üzücüdür. Yaptığı cenaze işlemleriyle bir nevi teselli bulur.

Derler ki: Yüce Allah, kâfirlerle tevelliyi/dostluğu yasaklar.

“Ey iman edenler! Allah’ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost/veli edinmeyin. Muhakkak

ki onlar, kabir ehlinin (dirilmesinden) ümit kesen kâfirler gibi ahiretten ümit kesmişlerdir.” (60/

Mumtehine, 13)

Cenaze işlemleri de tevelli kapsamındadır. Kişi bu yolla Allah’ın (cc) gazap ettiği kavme tevelli eder.

Deriz ki: Bu istidlal isabetli değildir. Şöyle ki:

− Nassın zahiri alınırsa müşriklere yönelik her türlü iyilik yasaklanmalıdır. Oysa gerek Kur’ân ge-

rek sünnet, bu anlayışı kati surette reddeder. Yukarıda okuduğumuz Mumtehine Suresi’nin 8 ve

9. ayetleri; bizimle savaşmayan, yurdumuzdan çıkarmayan ve çıkaranlara yardımcı olmayanlara

iyilik yapmamızı yasaklamaz. Allah Resûlü de (sav) hastalarını ziyaret etmiş, hediyelerini kabul etmiş, yemek davetlerine icabet etmiş, onları mescidinde ağırlamıştır. Dahası, zor durumda kalıp

İslam Devletinden yardım isteyen kâfirlere gıda yardımı yapmış, kapanan ticaret yollarının açılmasına yardımcı olmuştur.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) hizmet eden Yahudi bir çocuk vardı. Bu çocuk hastalandı. Nebi (sav) onu ziyaret etti,

baş ucunda oturdu. Çocuğa, ‘Müslim ol.’ dedi. Çocuk yanında duran babasına baktı. Babası ona,

‘Ebû Kâsım’a itaat et.’ dedi. Bunun üzerine çocuk Müslim oldu. Nebi (sav) çocuğun yanından çıktı

ve şöyle dedi: ‘Onu ateşten (cehennemden) kurtaran Allah’a hamdolsun.’ ” (Buhari, 1356)

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yahudi bir kadın Nebi’ye (sav) zehirli bir koyun getirmiş ve o da (sav) ondan bir parça yemişti. ‘Onu

öldürelim mi?’ dediler. ‘Hayır.’ buyurdu. Ben o zehirin etkisini hâlen Nebi’nin (sav) dudaklarında

görürüm.” (Buhari, 2617; Müslim, 2190)

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Necid taraflarına bir atlı birlik gönderdi. Bunlar Hanifeoğullarından Sumâme ibni Usâl

diye anılan bir adam getirdiler. Onu mesciddeki direklerden bir direğe bağladılar. Nebi (sav) mescide onun yanına çıkarak, ‘Ey Sumâme, ne hissediyorsun?’ diye sordu.

Sumâme, ‘Ey Muhammed, bende (senden yana) hayır (ümidi) vardır. Eğer beni öldürecek olursan

kanlı bir caniyi öldürmüş olacaksın. Eğer bana nimet ve ihsanda bulunursan teşekkürle karşılık

verecek birisine ihsanda bulunmuş olacaksın. Şayet isteğin mal ise ondan dilediğini iste.’ diye

cevap verdi.

Sumâme ertesi güne kadar bu hâlde bırakıldı. Sonra ona, ‘Ey Sumâme, ne hissediyorsun?’, diye

sordu.

O da, ‘Daha önce söylediğim gibi eğer sen (bana) nimet ve ihsanda bulunursan teşekkürle karşılık verecek bir kimseye nimet ve ihsanda bulunmuş olacaksın.’ dedi.

Allah Resûlü (sav) yine onu (kendi hâline) bıraktı.

Ertesi gün yine, ‘Ey Sumâme, ne hissediyorsun?’ diye sordu.

Sumâme, ‘Haberim daha önce söylediklerimden ibarettir.’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Sumâme’yi çözünüz.’ diye buyurdu. Sumâme Mescide yakın bir yerde bulunan

suya gidip yıkanıverdi, sonra gelip Mescide girerek şöyle dedi: ‘Şahitlik ediyorum ki Allah’tan başka ilah yoktur. Yine şahitlik ediyorum ki Muhammed, O’nun elçisidir. Ey Muhammed! Allah’a yemin ederim, yeryüzünde senin yüzünden daha çok buğzettiğim bir yüz yoktu. Artık senin yüzün

en sevdiğim yüz oluverdi. Allah’a yemin ederim, senin dininden daha çok buğzettiğim bir din

yoktu. Artık senin dinin benim en sevdiğim din oluverdi. Allah’a yemin ederim, senin şehrinden

daha çok buğzettiğim bir şehir yoktu. Artık senin şehrin benim en sevdiğim şehir oldu. Ben umre

yapmak isterken atlı birliğin beni yakaladı. Şimdi ne yapmamı önerirsin?’

Bunun Üzerine Allah Resûlü (sav) ona müjde verdi ve umre(sini) yapmasını emretti. Mekke’ye varınca birisi ona, ‘Sen dininden mi döndün?’ dedi. O, ‘Allah’a yemin ederim ki hayır. Fakat ben Allah’ın

Resûlü (sav) ile birlikte Müslim oldum. Allah’a yemin ederim ki Nebi (sav) bu hususta izin vermedikçe

size Yemâme’den bir buğday tanesi dahi gelmeyecektir.’ dedi.” (Buhari, 4372; Müslim, 1764)

“Sonra Yemâme’ye gitti ve onları Mekke’ye bir şey taşımaktan menetti. Mekkeliler de Allah Resûlü’ne (sav) şöyle bir mektup yazdılar:

‘Şüphesiz sen sıla-i rahmi emrediyorsun. Hâlbuki sen bizi akrabalarımızdan ayırdın, babaları kılıçla, çocukları ise açlıkla katlettin.’

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

172

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) Sumâme’ye, onlarla buğday taşımanın arasını serbest bırakmasını emreden bir mektup yazdı.” (Sîret-i İbni Hişam, 4/390)

Tüm bu naslar her türlü iyilik ve yardımın yasak olmadığını, müşrikleri dost edinmeyi yasaklayan

nasların “özel bir anlamı” olduğunu gösterir. O anlam da kâfiri küfründen dolayı dost edinmektir.

Yıkama, kefenleme, defin bu kapsamda değildir.

Derler ki: Allah (cc) kâfiri alçaltmıştır. Allah’ın (cc) alçalttığını yüceltmek caiz değildir.

“Allah’ın değer vermeyip aşağıladığını, değerli kılacak kimse yoktur.” (bk. 22/Hac, 18)

Kâfire cenaze işlemleri yapmak, Allah’ın (cc) alçalttığına değer vermektir.

Deriz ki: Bir önceki maddede verdiğimiz örnekler, genel naslar ile istidlalin isabetli olmadığını

göstermektedir. Zira Allah Resûlü (sav), onlara birçok iyilik yapmış, yaptığı ikram ve iyilikleri “Allah’ın alçalttığına değer vermek” olarak değerlendirmemiştir.

Derler ki: Yüce Allah, onların kabri başında durmayı yasaklamıştır. (bk. 9/Tevbe, 84) Defin işlemlerine iştirak eden, ister istemez kabrin başında durmak zorunda kalacaktır.

Deriz ki: Kabrin başında durmaktan kastedilen şey nedir? Her ne kadar İbni Cerîr (rh) gibi müfessirler “defin işlemleriyle ilgilenme” şeklinde tefsir etse de (bk. Tefsîru’t Taberî, 14/405, Tevbe Suresi

84. ayetin tefsiri) bu açıklama yeterli değildir. Zira sünnette varid olduğu üzere kabir başında

durmak, ona dua etmek ve istiğfarda bulunmaktır. Ki bu, nasla yasaklanmıştır.

Osmân ibni Affân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında durup, ‘Kardeşiniz için

bağışlanmasını dileyiniz. O’nun için (kabir sualine cevap vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü

o, şu ânda sorguya çekiliyor.’ dedi.” (Ebu Davud, 3221)

Şayet kabir başında durma yasağı zahiri üzere alınırsa, kabir ziyaretinin de yasak olması gerekirdi. Oysa sünnet, müşriklerin kabirlerinin ziyaret edilebileceğini göstermiştir.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) annesinin kabrini ziyaret ederek ağladı. Yanındakileri de ağlattı. Sonra şöyle buyurdu:

'Annem için istiğfarda bulunmak hususunda Rabbimden izin istedim. Fakat bana izin verilmedi.

Kabrini ziyaret etmek için izin istedim; ona izin verildi. Sizler de kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir

ziyareti ölümü hatırlatır.' " (Müslim, 976)

Derler ki: Allah Resûlü (sav), Ebû Tâlib vefat ettiğinde yalnızca üzerine toprak atılmasını istemiştir.

Alî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'ye (sav) 'Yaşlı ve sapmış amcan öldü.' dedim.

Bana, 'Git, babanın üzerine toprak ört! Sonra yanıma gelinceye kadar (kimseye bununla ilgili) bir

söz söyleme.' buyurdu. Bunun üzerine gidip onu kabre koydum ve Nebi'nin yanına geldim. Bana

yıkanmamı emretti. Ben de yıkandım. Sonra benim için dua etti." (Ebu Davud, 3214; Nesai, 2006)

Derler ki: Şayet müşriki gömecek başka bir yakını yoksa ve gömülmediği takdirde (cesedin çürüyüp kokması gibi bir) zarar görülecekse üzerine toprak atılır. (bk. El-Muğnî, 2/393, 1627 No.lu

Mesele)

Bazı âlimler de Bedir Günü müşrik cesetlerinin kuyuya atılmasını delil almıştır. (bk. Buhari, 1370-71)

Deriz ki: Bu istidlal isabetli değildir. Şöyle ki:

Ebû Tâlib'in, Alî (ra) dışında birçok çocuğu vardır. Alî (ra) onu defnetmese onu mutlaka defnedecek, cenaze işlemlerini üstleneceklerdir. Yani Ebû Tâlib'in tek oğlu Alî (ra) değildir ki, o gömmese

cenaze ortada kalacak olsun. Aynı şey Mekkeliler için de geçerlidir. Savaş sonrasında gelip cenazelerini alabilecek güç ve imkâna sahiplerdir.

Mekke cahiliyesi cenaze işlemlerini biliyordu. İbrâhîm'den (as) kalan şeriat bilgisi ile ölüyü yıkıyor,

kefenliyor, dua okuyorlardı. Ayrıca bir deveyi mezar başına bağlayıp ölene dek dokunmuyorlar, bu

uygulamaya "beliyye" diyorlardı. (bk. İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, s. 84-86)

Bu durumda onların babalarını Alî'ye (ra) bırakması, üzerine birkaç kürek toprak atılmasına razı

olması düşünülemez. Mekke gibi gurur ve kibirleri iman etmelerine engel olan bir toplumun,

cenazelerine leş muamelesi yapılmasını kabul etmesi mümkün değildir.

Hâliyle ya bu rivayet zayıftır demek durumundayız ya da "Üzerine toprak ört." cümlesinin "Cenaze

işlemlerini bitir." olduğunu kabul etmek durumundayız.

Rivayetin teknik açıdan değerlendirilmesi;

Yukarıda okuduğumuz, Alî'nin (ra) babasını gömmesine dair rivayet altı ayrı yoldan bize ulaşmıştır. (bk. Enîsu's Sâri, 1/476-479) Altı ayrı yolla gelen rivayetin üç ayrı lafzı vardır:

a. "Onun üzerine toprak at." rivayeti. Yukarıda okuduğumuz Ebu Davud, 3214; Nesai, 2006 rivayeti

budur. Bu rivayetin senedinde iki nedenle konuşulmuştur:

− Nâciye ibni Ka'b için Alî ibni Medînî (rh) "meçhul", Beyhakî (rh) "sahiheyn sahipleri yanında adaleti

sabit olmamıştır." der. Ancak başka muhaddisler bu hükme katılmamıştır. Yahya ibni Main onun

için "salih", İclî ise "Kûfelidir, sikadır." der. (bk. Telhîsu'l Habîr, 2/269-270; Tehzîbu't Tehzîb, 6/508-

509, 8314 No.lu Ravi)

− Ebû İshâk Es-Sebî'î, müdellistir. Bu rivayeti de an'ane sigasıyla nakleder. Bir grup muhaddis Ebû

İshâk'tan nakledenin Sufyân-ı Sevrî olması (ondan nakledenlerin en sağlamı/esbeti Sufyân'dır)

ve hadisin mutabileri olması nedeniyle bu durumu illet kabul etmez. (bk. Et-Tıbyân fî Tahrîc ve

Tebvîb Ehâdîsu Bulûği'l Merâm, 2/162-163)

Bu rivayet; yukarıda zikredilen iki illet nedeniyle ihtilafa konu olmuştur. Sahih diyenler olduğu

gibi zayıf diyenler; ihtilaf nedeniyle hasen diyenler olmuştur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

b. "Onu yıka." rivayeti. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 6666) Beyhakî (rh) bu rivayet için, "Aslı yoktur, münkerdir." der. Bir diğer rivayet "Onu yıkamanı uygun

görüyorum.” diyen İbni Ebî Şeybe rivayetidir. (bk. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11848) Bu rivayet de mürseldir.

c. “Onu yıka, kefenle.” rivayeti. (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 6667) Beyhakî (rh) bu rivayet için

“Sâlih ibni Mukâtil ibni Sâlih, münker (haberler) rivayet eden bir ravidir.” der.

Görüldüğü gibi rivayetlerde ihtilaf edilmiştir. Senedi sahih olanın nasıl anlaşılması gerektiği sorusu gündeme gelmektedir. Senedi zayıf olanın ise hüccet olmayacağı açıktır. Hâliyle bu tartışmada hadisle istidlalde bulunmak, tartışmayı sonlandıracak bir istidlal olmayacaktır. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

Sonuç

− Kâfirin cenaze işlemleriyle ilgili tartışma itikadi değil, amelî bir tartışmadır. Zira kâfirin defin

işlemleriyle ilgilenmek kâfiri dost edinmek kapsamında değildir. Bunu kâfiri dost edinmek kapsamında değerlendirmek “mezhebin lazımıyla” istidlaldir. Mezhebin lazımı/gerektirdiği anlam,

karşı taraf ikrar/kabul etmedikçe hüccet değildir.

− Sahabeden başlamak üzere konu üzerinde ihtilaf edilmesinin nedeni; konu hakkında özel, sarih ve sahih bir nas olmamasıdır. Her görüş sahibi umumi naslarla istidlalde bulunduğundan,

doğal olarak farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Selef ulemasından İbnu’l Munzir’in (rh) dediği gibi:

“Allah Resûlü (sav) Müslim ölülerin nasıl yıkanacağını sünnet kıldı. Onlara muhalif olan (gayrimüslimlerin) yıkanmasında bir sünnet yoktur. Bu babda bize rivayet edilenlerin en iyisi Nâciye ibni

Ka’b’ın Alî’den rivayetidir.” (El-Evsat libni Munzir, 5/342, 2951 No.lu Rivayet)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

174

Kâfire Taziye Sunmak

Taziye; musibet ehline teselli olacak sözler söylemek, haklarını yerine

getirmek ve onlara yakınlık göstermektir/dayanışmadır. 405

Taziye; başına musibet gelen insana dua etmek, sabır dilemek, onu rahatlatacak güzel şeyler söylemektir. Bu anlamda taziye üç kısma ayrılır:

– Kâfir yakını ölen bir Müslim’e teselli amaçlı taziye sunmak

– Müslim yakını ölen bir kâfire teselli amaçlı taziye sunmak

– Kâfir yakını ölen kâfire teselli sunmak

Yukarıda zikrettiğimiz tafsilat burada da geçerlidir. Bunun nedeni; konu

hakkında hususi nas olmamasıdır. Taziye sunacak insan iki şeye dikkat

etmelidir:

– Ölenin veya taziye sunulacak kişinin inancımızdan dolayı bizimle savaşan, bizi yurdumuzdan çıkaran veya yurdumuzdan çıkaranlara destek

verenlerden olmaması gerekir.

– Ölen kişi müşrikse taziye ifadelerinde istiğfara/bağışlanmaya dair bir

dua olmaması gerekir. 406

405. El-Muğnî, 2/405, 1651. Mesele

406. Bu konuda âlimler ihtilaf etmiştir.

Ahmed ibni Hanbel'e (rh) sorulduğunda tevakkuf etmiş, "Bu konuda (seleften) bir şey işitmedim."

demiştir. (bk. Ahkâmu Ehli'l Milel ve'r Ridde, s. 223-224; Ahkâmu Ehli'z Zimme, s. 437-438)

İbni Kudâme (rh), İmam Ahmed'in tutumuyla ilgili şu açıklamayı yapar: "Bu mesele zimmet ehline

hasta ziyareti yapılıp yapılmayacağına tahric edilir. Bu konuda iki rivayet vardır: ilki, onları ziyaret

etmez, taziye sunmayız. Allah Resûlü'nün 'Onlara ilk selam veren siz olmayın.' hadisi nedeniyle…

İkincisi, onları ziyaret ederiz çünkü Allah Resûlü Yahudi bir çocuğa hasta ziyaretinde bulunmuştur… Buna binanen onlara taziye sunarız." (bk. El-Muğnî, 2/406, 1604. Mesele)

Görüldüğü gibi konuda hususi deliller olmadığı için, her görüş sahibi umumi delillere yapışmıştır. Yukarıda umumi delillerle istidlalin sıhhatli olmadığına yönelik örnekler verdiğimiz için, burada tekrar etmedik.

İslam âlimlerinden konuya dair nakledilen görüşleri şöyle özetleyebiliriz. (Görüşler ve deliller için

bk. Et-Ta'ziye Hakîkatuhâ ve'l Mesâilu'l Muteallika bihâ, s. 90-96)

a. Mutlak olarak caizdir. Bu görüş Hanefîler, Şâfiîlerin çoğunluğu ve Hanbelîlerde bir rivayet olarak aktarılmıştır. Delilleri, Allah Resûlü'nün (sav) hastaları ziyareti ve onların davetlerine icabet etmesidir.

b. Şayet aralarında komşuluk gibi bir hukuk varsa caizdir. İmâm Mâlik ve Sahnûn'dan (r.anhum)

nakledilmiştir. Buna dair bir delil zikretmeseler de, komşunun komşu üzerindeki hakkı nedeniyle

bu görüşü savundukları düşünülmektedir.

c. Kâfirin İslam’a girmesi (davet maslahatı) söz konusuysa taziye sunulur. Bu, İbni Teymiyye’den (rh)

Kâfir ile Müslim Ölüler Karışık Olursa Ne Yapılır?

Ölü bir topluluk içinde hem kâfir hem de Müslimler olduğu bilinir, kimin

kâfir kimin Müslim olduğu bilinmezse şu yollar izlenir:

• Şayet ölüler ayırt edilebiliyorsa, Müslim ölüler ile kâfirler ayırt edilir.

Her dönemde Müslimleri kâfirlerden ayıran bazı özellikler vardır; bunlara

bakılır. H 400-483 yıllarında yaşayan Serahsî (rh) ve H 541-620’de yaşayan

İbni Kudâme (rh); sünnet olmak, kına ve siyah giyinmeyi örnek vermiştir. 407

Bugün bunların hiçbiri ayırıcı bir özellik değildir. Her dönemin ayırıcı

özelliklerine o dönemi yaşayan Müslim âlimler ve İslam toplumu karar verir.

• Günümüz şartlarında olduğu gibi DNA testiyle ölülerin kimliği tespit

edilip ayrıştırılabiliyorsa ölüler bu yolla temyiz edilir. Zira kimliği bilinemeyen ve cesedi tanınmayacak hâlde olduğu için ayrıştırılamayan ölüleri

en kesin ayırma yöntemi DNA testi gibi testlerdir.

• Hiçbir şekilde ölüleri ayırt etmek mümkün değilse hepsi yıkanır, kefenlenir, namazları kılınır. Cenaze işlemlerini yapanlar Müslim ölülere niyet

ederek yaparlar. Böylece zahirde ayrıştırılması mümkün olmayanları niyette

ayırırlar. Bu uygulamaya şeriatın umumundan/ruhundan istinbat edilen

iki delil zikredilmiştir:

– İlki, Müslimlerin cenaze işlemlerini yapmak vaciptir. Bu olayda ölüler

arasında kesin olarak Müslim olduğunu biliyor, ancak kimler olduğunu

ve bazı Hanbelî ulemadan aktarılmıştır. Bu görüşe tafsilatlı delil zikretmeseler de onların kitaplarını

ve usullerini inceleyenler şunu görür: Bir şey sedd-i zerâi’ babından yasaklanmışsa, ihtiyaç ve racih

maslahat söz konusu olduğunda serbest olur. Zira sedd-i zerâi’, bir şeyin başka bir kötülüğe neden

olması durumunda kötülüğe giden yolu kapatmak için yapılan yasaklamadır. Daha hayırlı bir netice

söz konusu olduğunda yasak kaldırılır. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 21/312, 251; Zâdu’l Meâd, 4/314)

d. Kâfire taziye sunmak mekruhtur. Hanbelîlerden bir gruptan nakledilmiştir. Delil zikretmemişlerdir.

e. Kâfire taziye sunmak haramdır. Bir grup Hanbelî ulemadan nakledilmiş ve mezhepte sahih

görüş kabul edilmiştir. Delilleri, “Onlara ilk siz selam vermeyin.” gibi umumi hadislerdir.

f. Kâfirler sınıf sınıftır. Şayet taziye sunulacak kâfir zimmet ehlindense caiz, İslam olması umuluyorsa menduptur. Mürted ve harbî ise haramdır. Bir grup Şâfiî ulemadan nakledilmiştir.

Sonuç: Görüldüğü gibi kâfire taziye sunmak itikadi bir konu değil, amelî/fıkhi bir konudur. Tartışmanın nedeni konu hakkında hususi bir delil olmamasıdır. Her âlim umumi delillerle bir sonuca

ulaşmaya çalışmıştır.

407. bk. El-Mebsût, 2/87; El-Muğnî, 2/400, 1638. Mesele

bilmiyoruz. Vacibi yerine getirmenin tek yolu, hepsine cenaze işlemi yapmaktır. Vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir. 408

– İkincisi, hiçbir zarar/sorun olmaksızın Müslimlere karşı sorumluluğumuzu yerine getirebiliyorsak getirir, namazı kılarız. 409 Bu olayda kâfire de

namaz kılınacak olması zarar vermez, zira namazı kılan yalnızca Müslim’e

niyet etmiş ve mecburiyetten yapmıştır. 410

Müslim Olup Olmadığı Bilinmeyen Ölünün Durumu411

Hakkında hiçbir malumat olmayan bir ölü bulunduğunda şu yollara başvurulur:

• Müslim’i kâfirden ayırt edecek alemetlerden birine bakılır. Her dönemde

Müslim’i kâfirden ayırt eden bazı alametler vardır. Fukahamız yaşadıkları

dönemde sünnet olmak, siyah giysi ve kına yakmış olmak gibi şeyleri ayırt

edici özellikler saymıştır. H 400 ila 483 yılları arasında yaşayan Serahsî (rh)

ve H 541 ila 620 yılları arasında yaşayan İbni Kudâme (rh) bu üç özelliği

saymıştır. 412 Bugün bunların hiçbiri Müslimlerin ayırt edici özelliklerinden

408. bk. El-Mecmû’, 5/158-159

409. bk. El-Muğnî, 2/400, 1638. Mesele

410. Bu, cumhur-u ulemanın görüşüdür. Kûfe fukahamız ise azınlık ve çoğunluğu esas almış,

şöyle demişlerdir:

“Hüküm çoğunluğa göre verilir. Azınlığın çoğunluk yanında hükmü ortaya konmaz. Eğer çoğunluk, kâfirlerinin ölülerinin olursa, namazları kılınmaz. Ancak bir alamet ile Müslim olduğu

bilinenlerin namazı kılınır. Eşit olmaları durumunda ise biz Hanefilere göre namazları kılınmaz.

Çünkü kâfirlerin üzerine namaz kılmak yasaklanmıştır. Müslimlerin bazısının namazını kılmamak

ise caizdir. Peygamber (sav) bu hususta şöyle buyurur:

‘Helal ve haram birleştiği zaman helal, harama her durumda galip gelir.’ ”(El-Mebsût, 2/88)

Bu istidlal birkaç açıdan isabetsizdir.

• Kâfire namaz kılmanın yasaklanması normal zamanlar içindir. Tartışılan konu ise özel bir durumdur.

• Bir grup Müslim’e namaz kılınmamasının caiz olduğuna delil zikredilmemiştir.

• Delil olarak sunulan rivayet üç ayrı illetle zayıftır. İlki, isnadında Câbir el-Cafi vardır. İkincisi rivayetin aslı İbni Kuteybe’nin “Ğarîbu’l Hadîs” kitabında yer alır. İbni Kuteybe (rh) kendisiyle isnadın ilk

halkası olan Veki arasındaki ravileri zikretmemiştir. Üçüncüsü, inkitadır. Zira Şa’bi, İbni Mes’ûd’u

(ra) işitmemiştir. (bk. Tekmîlu’n Nef’î bimâ lem Yusbet bihi Vakfun velâ Ref, s. 107-108)

411. Bir önceki meseleyle bu mesele arasındaki fark şudur: Önceki meselede ölüler arasında

Müslimler olduğundan eminiz, ancak kimler olduğunu bilmiyoruz. Burada bir ölü var, hakkında

hiçbir şey bilmiyoruz.

412. bk. El-Mebsût, 2/87; El-Muğnî, 2/400, 1638. Mesele

değildir. Her çağın Müslimleri kendi dönemlerindeki ayırt edici özellikleri

bilirler. 413

• Şayet ayırt edici bir alamet yoksa içinde bulunduğu yurda göre hüküm

alır. İslam beldesinde bulunan hükmen Müslim, küfür beldesinde bulunan

hükmen kâfir muamelesi görür.

Serahsî şöyle der:

“Müslim mi yoksa kâfir mi olduğu bilinmeyen birisi bulunduğu zaman,

eğer Müslim beldelerinden bir beldede ise, açık olan onun Müslim olduğudur. Yıkanır ve namazı kılınır. Şayet şirk ehlinin beldelerinden bir beldede

bulunursa, açık olan onlardan olduğudur. Namazı kılınmaz. Ancak üzerinde

Müslimlerin siması varsa, o zaman yıkanır ve namazı kılınır.” 414

İbni Kudâme (rh) şöyle der:

“İslam beldesindeyse yıkanır, namazı kılınır. Küfür beldesindeyse yıkanmaz, namazı kılınmaz. Ahmed (b. Hanbel) bu görüşü belirtmiştir. Çünkü

aslolan şudur; kim bir beldede ikamet ediyorsa oranın ehlindendir. Aksine

bir delil bulunmadıkça o (beldenin) hükmü onun için de geçerlidir.” 415

İslam âlimlerinin son çare olarak insanın yaşadığı yurda/beldeye göre

hüküm vermesi, İslam’ın yaşanılan beldeye itibar etmesindendir. 416

413. Bu mesele yaşayan bir insanın İslam alemetleriyle durumunun tespitinden farklıdır. Zira

yaşayan insanın itikadını tespit edecek soru sormak, Kur’ân’ın ifadesiyle tebeyyün (bk. 4/Nisâ

94) ve imtihan (bk. 60/Mumtehine, 10) mümkündür. Ölüde bunlar mümkün olmadığından dış

özelliklerle (sima) yetinmek zorunluluğu vardır. İslam şeriatı dış özelliklere (sima) itibar etmiştir.

Zayıf bir delil olsa da, başka çare olmadığı yerlerde onunla amel edilir.

“Alametleri, yüzlerinde secdeden oluşan izdir.” (bk. 48/Fetih, 29)

“Sen onları yüzlerindeki (fakirlik alametlerinden) tanırsın.” (bk. 2/Bakara, 273)

“Mücrimler yüzlerinden/simalarından tanınır.” (bk. 55/Rahmân, 41)

414. El-Mebsût, 2/87

415. El-Muğnî, 2/400, 1638. Mesele

416. Bu naslardan bazısı şudur:

• “Kâfirler, resûllerine, ‘Şüphesiz ki ya dinimize dönersiniz ya da sizi yurdumuzdan çıkarır atarız.’

demişlerdi. Rableri onlara şöyle vahyetti: ‘Kesinlikle o zalimleri helak edeceğiz.’ ”(14/İbrahîm, 13)

• “Kavminden ileri gelen müstekbirler demişlerdi ki: ‘Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber iman

edenleri kesinlikle yurdumuzdan çıkarıp süreceğiz. Ya da kesinlikle dinimize geri dönersiniz.’ Demişti ki: ‘İstemesek de mi?’ ” (7/A’râf, 88)

Yüce Allah “yurdumuz” diyerek, kâfirlerin egemen olduğu toprak parçasını onlara nispet etmiştir.

• “O levhalarda ona her şeyden bir öğüt ve her şeye dair tafsilatlı bilgiler yazdık. ‘Ona kuvvetle

tutun ve kavmine de emret, ona en güzel şekilde tutunsunlar. Fasıklar (cezalandırıldıklarında)

yurtlarının (ne hâle geldiğini) size göstereceğim.’ ” (7/A’râf, 145)

Yüce Allah “Dâru’l Fâsıkîn/Fasıklar Yurdu” diyerek kâfirlerin egemen olduğu yurdu, onların sıfatıyla nitelemiştir.

Bureyde ibni’l Husayb El-Eslemî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bir orduya veya seriyyeye komutan atadığında, ona şöyle derdi: ‘Müşriklerden düşmanınla karşılaştığında onları üç davranıştan birisine çağır. Bunlardan hangisine uyarlarsa onu kabul et. (Önce) onları İslam’a çağır, eğer çağrına uyarlarsa kabul et ve onlardan el

çek. Bunun arkasından onları Muhacirlerin (toplandığı) yurda/ülkeye göç etmeye çağır ve

kendilerine şunu bildir, ‘Eğer bunu yaparlarsa Muhacirlerin lehine olan haklar kendileri için de

tanınacaktır. Muhacirlerin üzerinde olan yükümlülükler kendileri için de geçerli olacaktır.’ Eğer

oradan ayrılmayı kabul etmezlerse kendilerine şunu bildir, ‘Müslimlerin şehir dışında yaşayanları (Müslimlerin bedevîleri) gibi olurlar ve müminlerin üzerine geçerli olan Allah’ın hükümleri

onların üzerlerine de geçerli olur. Savaşta elde edilen ganimetler ile savaşmaksızın elde edilen

ganimetlerden onlar için bir hisse olmaz. Ancak Müslimlerle birlikte cihada katılmaları bunun

dışında. Eğer onlar İslam’a girmeyi kabul etmezlerse o zaman onlardan, (kendilerinin güvenliğini

sağlama vergisi olan) cizye vergisi iste, eğer teklifine uyarlarsa kabul et ve onlardan el çek. Eğer

onlar teklifine uymazlarsa Allah’tan yardım dile ve onlarla savaş.” (Müslim, 1731)

Burada Allah Resûlü (sav), kâfirlerin yaşadığı yurdu “Dârihim/Onların Yurdu”, Medine’yi ise “Dâru’l

Muhâcirîn/Muhacirlerin Yurdu” diye isimlendirir.

Kays ibni Ebî Hâzim’den (rh) Ebû Hureyre (ra) hakkında şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi, Müslim olmak için kölesiyle birlikte yola çıkmış Medine’ye doğru gidiyordu. Yolda kölesiyle birbirlerini kaybettiler. Sonra Nebi’nin (sav) huzurunda otururken kölesi çıkageldi. Bunun

üzerine Nebi (sav) ‘Ebû Hureyre! İşte kölen geldi.’ dedi. Ebû Hureyre ‘Seni şahit tutuyorum, o hürdür.’ dedi. Bugün Ebû Hureyre’nin, şu beyitleri söylediği gündü:

‘Nasıl bir geceydi bu, ne kadar uzundu! Verdiği yorgunluk ise cabası,

Varsın olsun, bizleri küfür diyarından kurtardı ya!’ ” (Buhari, 2530)

Burada Ebû Hureyre, “Daru’l Kufr/Küfür Yurdu” diyerek, yurdu orada egemen olanlara nispet eder.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdurrahman ibni Avf, Ömer’in yaptığı son haccı esnasında şöyle dedi: ‘Ey müminlerin emiri! Şüphesiz hac mevsiminde sıradan ve anlayışsız insanlar da bir araya gelir. Benim görüşüme göre Medine’ye

varıncaya kadar bu işe mühlet vermendir. Çünkü orası hicret, sünnet ve esenlik yurdudur. Orada

fıkıh ehli, insanların eşrafı ve görüş sahipleri ile baş başa kalırsın.” (bk. Buhari, 3928)

Burada sahabi Abdurrahman ibni Avf, Medine’yi hicret, sünnet ve selamet yurdu olarak isimlendirir. Zira oraya egemen olanlar Müslimlerdir ve onların ameli yurda isim olmuştur.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ebû Bekir ve Ömer Muhacirlerdendi. Çünkü onlar müşriklerden hicret etmişlerdir. Ensâr’dan Muhacir olanlar da vardı. Çünkü o zamanlar Medîne Dâru’ş Şirk idi. Akabe gecesi

Allah Resûlü’ne (sav) gelmişlerdi.’’ (Nesai, 4166)

Burada İbni Abbâs hicreti anlatırken Mekke için “Dâru’ş Şirk/Şirk yurdu” ifadesini kulllanır.

Şüphe yok ki İslam; taşı/toprağı küfür, şirk ve fıskla nitelemez. Asıl küfürle nitelenen o toprakta yaşayan insanlardır. Bir insanın hükmünü öğrenebileceğimiz başka yol kalmazsa, yaşadığı yurdun/toplumun hükmünü alır. İslam toplumunda yaşayana Müslim, şirk toplumunda yaşayana gayrimüslim

hükmü uygulanır. (İslam alametleri meselesi için bk. Güncel İtikad Meseleleri, s. 19-46)

CENÂİZ BABI

Günümüzde (2023) İslam ahkâmının tatbik edildiği bir İslam yurdu yoktur.

İnsanlar zorunlu olarak, küfür ahkâmının yürürlükte olduğu topraklarda

ikamet etmektedir. Bu durumda İslam üzere olduğu bilinmeyen meçhul

bir ölüye, İslam'ına delalet eden ayırıcı bir alamet olmadıkça İslami cenaze işlemleri (namaz ve istiğfar) yapılmaz. Bunun dışındaki cenaze işlemleri insanidir, yapılabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Defin İşlemleri

• Hükmü

Ölüyü defnetmek farz-ı kifayedir. Bir grup sorumluluğunu yerine getirdiğinde diğer Müslimlerden sorumluluk düşer.

"Kahrolası insan, ne kadar da nankördür! (Allah) onu hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan yarattı ve takdir etti. Sonra ona yolu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürdü ve kabre koydu. Sonra dilediğinde onu diriltir." 417

"(Bunun üzerine) Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstersin diye yeri eşeleyen bir karga yolladı. Dedi ki: 'Yazıklar olsun bana! Şu karga gibi olup kardeşimin cesedini gömmekten aciz mi kaldım?' Ve pişman olanlardan oldu." 418

Allah Resûlü (sav), tüm ölüleri gömmüştür.

• Aslolan Ölünün Kabristana Gömülmesidir.

Allah Resûlü Dönemi'nden bu yana uygulanagelen sünnet, ölünün kabristana gömülmesidir. Ancak kabristana gömülmek bir zorunluluk değildir.

Kişi isterse kabristan dışında bir yere defnedilebilir. Allah Resûlü (sav), Ebû Bekir (ra) ve Ömer (ra); Âişe Annemizin (r.anha) odasına defnedildiler.

Urve ibni Zubeyr'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Teyzem) Âişe (r.anha) (ağabeyim) Abdullah ibni Zubeyr'e, '(Öldüğümde) beni Nebi'nin (sav) diğer eşleriyle birlikte (Bâki Mezarlığı'na) göm. Sakın beni Nebi'nin (sav) yanına gömmeyesin! Çünkü tezkiye edilip (övülmeyi) istemiyorum.' dedi." 419

417. 80/Abese, 17-22

418. 5/Mâide, 31

419. Buhari, 7327

Kabristan dışına gömülmek için şu şartlar zikredilebilir:

– Başkasının mülküne izinsiz defin olmaz.

– Şeriatın meşru görmediği yerlere (mescid, hela vb.) defin olmaz.

– İslami yönetimin bir maslahat/mefsedet nedeniyle yasakladığı yere defin olmaz.

– Kişi, geride kalanlara eza verecek bir vasiyette bulunmamalıdır. Örneğin evinde gömülmek isteyen, mirasçıların kullanım alanını daraltacağı için onlara zarar vermiş olacaktır. 420

• Müslim, Müslim Kabristanına Defnedilir.

Allah Resûlü Dönemi'nden bu yana uygulanagelen sünnet; Müslimlerin Müslim kabristanına, müşriklerin müşrik kabristanına gömülmesidir. Asr-ı Saadet'te kabirler birbirinden ayrıydı.

Allah Resûlü'nün (sav) azatlı kölesi Beşîr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Resûlü (sav) ile birlikte yürüyorduk. O (sav), müşriklerin kabirleri üzerine uğradı ve üç defa, 'Bunlar daha önce çok hayırlarla karşılaştılar (da ondan yüz çevirdiler).' dedi. Sonra Müslimlerin kabirlerine uğradı ve 'Bunlar da çok hayırlara eriştiler.' dedi." 421

Sonrasında uygulama hep bu yönde olmuştur. Kâfirler ayrı, Müslimler ayrı mezarlıklara gömülmüştür. İslam âlimleri bu uygulamayı şöyle gerekçelendirmiştir: Şirk ehlinin kabirleri azap ve öfke mahallidir. İslam ehlinin kabirleri rahmet mahallidir. Bu iki zıt bir arada olmaz. 422

Müslimlere Özel Mezarlık Olmayan Yerde Ne Yapılmalıdır?

• Müslimler maddi imkânları zorlayıp bir İslam mezarlığı oluşturmalıdır. Vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.

• Şayet maddi imkânsızlıklar veya resmî prosedürler buna müsait değilse ve mezarlık dışında bir yere defnetme imkânı varsa Müslim ölü oraya defnedilir.

• Günümüzde bazı ülkelerde mezarlık dışında defne izin verilmemektedir.

420. bk. El-Muğnî, 2/279, 1595. Mesele

421. Ebu Davud, 3230; Nesai, 2048

422. bk. Ahkâmu'l Mekâbir, s. 231, İbni Kayyim'den naklen

Böyle bir şeye kalkışan ölü yakınları suçlu durumuna düşebilmektedir. Bu durumda şayet imkânları varsa ölüyü bir İslam beldesine veya mezarlık

dışında müstakil defne müsaade eden bir yere nakletmeleri evla olandır.

Bir sonraki başlıkta geleceği gibi, bir ihtiyaca binaen ölünün bir beldeden başka beldeye nakli caizdir. Ancak günümüzde resmî prosedür ve maddi imkânsızlıklar, ciddi birer engeldir.

Geçmişte benzer sorulara muhatap olan ulema, ölünün cesedi bozulmadıkça naaşının nakledilmesini veya belli olmayacak şekilde bir köşeye defnedilmesini tavsiye etmişlerdir. 423

• Bu imkânı olmayanlar, ölülerini müşrik kabirlerine gömerler. Allah (cc) kimseye gücünden fazlasını yüklemez.

“Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez.” 424

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının.” 425

• Ölü Defnedilmeden Başka Bir Beldeye Nakledilmesi

Aslolan ölülerin öldükleri yere defnedilmesi, başka bir yere taşınmamasıdır. Asr-ı Saadet’te genel uygulama bu yöndedir. Ölüler öldükleri yere defnedilir, başka bir beldeye taşınmazlardı.

Özel bir neden söz konusu olur ve ölen kişinin başka bir beldeye nakledilmesi söz konusu olursa çürüme/bozulma gibi ölüye zarar vermeme kaydıyla başka bölgeye taşınabilir. Bazı sahabiler taşınmıştır.

İmam Mâlik (rh), tevsîk ettiği kişilerin birinden (rh) şöyle rivayet etmiştir:

“Sa’d ibni Ebî Vakkâs ve Saîd ibni Zeyd ibni Amr ibni Nufeyl, El-Akîk bölgesinde vefat ettiler, Medine’ye taşındılar ve burada gömüldüler.” 426

Ölünün taşınmasını gerekli kılan özel nedenler şunlar olabilir:

– Şerefli bir toprakta defnedilme isteği

Bir insanın şerefli, manevi değeri olan bir toprakta defnedilmek istemesi meşrudur: Mûsâ (as) Kudüs’e yakın bir yerde ölmeyi istemiştir. Ömer (ra) Medine’de ölmeyi istemiştir.

423. bk. age. 225-226

424. bk. 2/Bakara, 286

425. bk. 64/Teğabûn, 16

426. Muvatta, 624

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mûsâ, ‘Ey Rabbim! Sonra ne olacak?’ diye sordu. Allah, ‘Sonra öleceksin!’

buyurdu. Mûsâ, ‘Öyleyse şimdi öleyim.’ dedi. Mûsâ, Allah’tan kendisini

Mukaddes Arz’a bir taş atımı mesafeye kadar yaklaştırmasını istedi.

Allah Resûlü (sav) devamında şöyle dedi: ‘Orada olsaydım size yolun kenarında, kızıl bir kum tepesinin yanında onun kabrini gösterirdim.’ ” 427

Eslem El-Kureşî’den (rh) Ömer’in (ra) şöyle dua ettiği nakledilmiştir:

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

ى اهّلل

◌ّ

◌َل

◌َص

◌ُولكِ

◌َس

◌ِد ر

◌َ

ل

◌َ

◌ْبِ يِف تِيـ

◌َو

◌ْم

◌َل

◌ْع

◌َاج

◌َ، و

◌ِيـلكِ

◌َب

◌ِس يِف

◌ً

ة

◌َ

◌َادَ

◌َهَ

◌ْشْ ـِنِ

ق

◌ُ

◌ْزْ

◌ّارّ

◌ُمُ

ه

◌ّ

◌َاللَ

م

◌ّ

◌َلَ

◌َسَ

◌وِ ه

◌ْ°

ي

◌َ

ل

◌َ

ع

“Allah’ım bana senin yolunda şehit olmayı nasip et, şehadet nimetiyle rızıklandır beni ve Resûl’ünün (sav) şehrinde ölmeyi lütfet!” 428

Yukarıda okuduğumuz Sa’d ibni Ebî Vakkâs ve Saîd ibni Zeyd’in Medine’ye taşınması da böyledir.

– Öldüğü yerde cenaze işlemlerine iştirak edecek Müslimlerin az olması: Bilindiği gibi cenazeye katılacak Müslim sayısının fazla olması, şeriatın teşvik ettiği maslahatlardandır. Kişi böyle bir yerde defnedilmeyi isteyebilir. Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir ölü yoktur ki, namazını Müslimlerden sayısı yüz kişiye ulaşan bir cemaat kılarak, hepsi ona şefaat etsinler, mutlaka ölü hakkındaki şefaatleri kabul edilir.” 429

– Öldüğü yerde Müslimlerin defnedileceği bir kabir olmaması, İslam düşmanlarının kabre/ölüye zarar verme ihtimali veya Müslim yakınlarının ziyaret etmede zorluk yaşaması gibi özel durumlarda ölü, bir beldeden başka beldeye nakledilebilir.

427. Buhari, 1339; Müslim, 2372

428. Buhari, 1890

429. Müslim, 947

– Deniz vb. bir yerde ölüp, karaya çıkana kadar ölüyü nakletmek

Sahabe (r.anhum) denizde ölen birini, yedi gün sonra karaya çıkınca defnetmiştir.430

Ölünün defnedilmeden bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesinde temel ölçü; bu naklin ölüye zarar vermemesi ve taşımanın mümkün olmasıdır.431

• Defnedildikten Sonra Ölünün Kabirden Çıkarılması

Bunun iki sureti vardır:

– Henüz kabir kapatılmadan bir sebepten dolayı ölünün çıkarılmasıdır.

Bu, caizdir.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Münafıkların başı) Abdullah ibni Ubey, çukuruna (mezarına) gömüldükten sonra Allah Resûlü (sav), kabrinin başına geldi ve çıkarılmasını emretti.

Onu dizlerine oturttu. Üzerine mübarek tükürüğünden üfledi, gömleğini ona giydirdi. Artık onun durumunun ne olacağını en iyi Allah bilir. Allah Resûlü (sav), Abbâs’a da bir gömlek giydirmişti.

430. Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Talha Tevbe Suresi’ni okudu ve şu ayete geldi:

‘Hafif ve ağır savaş teçhizatlarıyla savaşa çıkınız. Mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad

ediniz. Şayet bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.’ (9/Tevbe, 41)

Devamında şöyle dedi: ‘Görmüyor musunuz, Allah benden genç ve yaşlı (fark etmeksizin) savaşa

çıkmamı istiyor. Techizatlandırın beni!’

Bunun üzerine çocukları ona şöyle dediler: ‘Sen Allah Resulü (sav) vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ebû Bekir vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ömer ile birlikteyken savaştın.

Şimdi biz senin yerine savaşıyoruz.’

Israrla, ‘Beni teçhizatlandırın.’ dedi ve onu hazırladılar. Savaşmak için deniz seferine çıktı ve gemide vefat etti. Bir hafta boyunca onu gömmek için bir ada bulamadılar. Onun cesedinde hiçbir

değişiklik olmuyordu.’ ” (Sahîhu İbni Hibbân, 7184; El-Mustedrek, 2503)

431. Konu hakkında başta selef âlimleri olmak üzere, fukaha arasında ihtilaf yaşanmıştır. (ihtilaf

için bk. Fethu’l Bârî, 1339 No.lu Hadis Şerhi; Şerhu Suneni’n Nesâî, 19/345-346, 2003, No.lu Hadis

Şerhi) Ölünün defnini kerih görenler genelde üç ayrı sebebe istinad etmişlerdir:

• Âişe Annemizin (r.anha) kardeşi, Mekke’ye on iki mil uzaklıktaki El-Hubşî mıntıkasında vefat eder;

Mekke’ye taşınır, Mekke’de defnedilir. Âişe Annemiz (r.anha), “Ben yetişseydim öldüğü yere defnedilirdi.” diyerek itiraz eder. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 19/345-346)

• Ölüye zarar vereceği, onun çürümesine neden olacağı

• Uygulana gelen sünnete aykırı olması

Yukarıda belirttiğimiz gibi aslolan, ölünün öldüğü yere gömülmesidir. Özel bir neden olursa başka beldeye defnedilebileceğidir. Böylece tüm delillerle bir arada amel edilmiş olur.

Bu hükmün istisnası şehittir. Şehit, şehit olduğu yere defnedilir. (bk. s. 157)

Sufyân ve Ebû Hârun şöyle dediler: ‘Allah Resûlü’nün üzerinde iki gömlek

vardı. Abdullah İbni Ubey’in oğlu ona, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Babama, senin

teninin dokunduğu gömleği giydir.’ dedi.’

Sufyân devamında şöyle dedi: ‘Nebi’nin (sav) Abdullah’a gömleği vermesi,

(onun daha önce yaptığı bir iyiliğe) karşılık idi.’ ” 432

Allah Resûlü’nün bu tavrının nedeni, bir başka rivayette şöyle izah edilmiştir.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bedir Savaşı kazanıldıktan sonra müşrik esirler getirildi. Esirler arasında

Abbâs ibni Abdulmuttalib de vardı ve üzerinde elbise yoktu. Bunun üzerine Nebi (sav) onun için bir gömlek bulunmasını istedi. Bir süre araştırıldıktan sonra Abdullah ibni Ubey'in gömleğinin ona uyduğunu gördüler. Nebi de (sav) Abdullah ibni Ubey'in gömleğini Abbâs'a giydirdi. İşte Nebi (sav) bu yüzden Abdullah ibni Ubey öldüğü zaman kendi gömleğini çıkarıp ona giydirmiştir.

Sufyân ibni Uyeyne (hadis hakkında) şöyle demiştir: 'Nebi (sav) İbni Ubey'in bu iyiliğini karşılıksız bırakmamış ve ölümünden sonra da olsa kendisini ödüllendirmek istemiştir.' " 433 434

– Kabir kapatıldıktan sonra ölünün çıkarılmasıdır. Şayet bir sebepten/ ihtiyaçtan dolayı olursa caizdir.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Uhud Savaşı'na çıkılacağı günün gecesinde babam beni çağırdı ve şöyle dedi: 'Öyle zannediyorum ki ben Allah Resûlü'nün (sav) ashabı içinde ilk olarak öldürülecekler arasında olacağım. Benim, Allah Resûlü'nün canı dışında geride bıraktığım en değerli varlık sensin. Benim borcum var, onu öde. Kız kardeşlerine iyi davran.'

Sabah oldu. (Gerçekten de babam) savaşta ilk öldürülenler arasındaydı. Onunla birlikte kabre bir kişi daha konuldu. Sonra babamı başka biriyle

432. Buhari, 1350; Müslim, 2773

433. Buhari, 3008; Müslim, 2773

434. Bu, Allah Resûlü'nün vefasına güzel örnektir. O (sav) bir münafık, dahası münafıkların başı

olmasına rağmen zamanında yaptığı iyiliğe mukabil ona gömleğini giydirmiştir.

mezara koymaya gönlüm el vermedi. Aradan altı ay geçtikten sonra babamı (başka bir kabre koymak üzere) kabrinden çıkardım. Bir de baktım ki kulağı dışında neredeyse vücudunun tamamı koyduğum günkü gibiydi."435 436

Bu sebepleri şöyle özetleyebiliriz:

– Ölünün yıkanmadan veya kefenlenmeden gömülmesi 437

Ölüyü yıkamak ve kefenlemek vaciptir. Yıkanmadan ve kefenlenmeden gömülen ölünün çıkarılması, şer'i sorumluluklar yerine getirildikten sonra

yeniden gömülmesi caizdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

– Ölünün yerinin değiştirilmesi

Yukarıda okuduğumuz Câbir'in (ra) fiili, bunun delilidir. 438

– Ölünün bir başkasının mülküne izinsiz gömülmesi

Şayet mülk sahibi razı edilmezse, ölü çıkarılıp başka yere nakledilir. İslam'da başkasının mülkünde izinsiz tasarruf haram ve zarardır. Münker ve

zarar izale edilmelidir.

– Bir soruşturma nedeniyle otopsi yapılması:

İhtiyaç hasıl olur ve otopsi yapılırsa kabir açılıp ölü nakledilebilir. 439

435. Buhari, 1351

436. Abdullah ibni Ubey rivayetini kabir kapatılmadan ölünün çıkarılmasına, Câbir (ra) rivayetini

kabir kapatıldıktan sonra açılmasına delil almak İmam Buhari (Kitâbu'l Cenâiz, 77. Bab) ve İmam

Nesai'nin (Kitâbu'l Cenâiz, 92-93. Bab) derin fıkhıdır. Genelde ulema bu iki rivayeti mutlak olarak

kabrin açılmasına delil almıştır.

437. Bazı âlimler namaz kılmayı da buna dâhil etmiştir. Oysa Allah Resûlü ölen insanlara onlar

kabirdeyken namaz kılmış kabirlerini açmamıştır:

Ukbe ibni Âmir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) bir gün çıkarak (Uhud Dağı'na gidip), Uhud ehli için namaz kıldı. Namazı ölüler içindi.

Sonra (Medine'ye gelerek) minbere çıktı ve şöyle buyurdu: 'Ben sizin öncünüzüm (ahirete sizden

önce gideninizim). Ben sizin için şahidim. Vallahi ben şu ân havuzuma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazineleri (yahut anahtarları) verildi. Vallahi ben sizin benden sonra şirke düşeceğinizden

korkmuyorum, ancak sizin (dünya için) birbirinizle rekabet etmenizden korkarım.' " (Buhari, 1344;

Müslim, 2296)

438. Bazı âlimler, Câbir (ra) kıssasının delil olması için Nebi'nin onu görmesi (ikrar) veya izin vermesi gerektiğini, aksi hâlde bireysel sahabe uygulamalarının hüccet olmadığını söyler. (bk. Neylu'l Evtâr, 1529 No.lu Hadis Şerhi)

439. Genel olarak muhaddisler ve fukaha bir sebepten dolayı kabrin açılabileceğine kaildir. Ancak bu sebebin ne olduğu ve ölçüsünün mahiyetinde ihtilafları vardır.

Muhaddislerden Buhari, “Bir illet olduğunda ölü çıkarılır mı?” demiş ve çıkarılacağına dair nasları

aktarmıştır. Attığı başlıktan anlaşılan herhangi bir sebep söz konusu olursa ölünün çıkarılacağı-

• Defnin Yasaklandığı Vakitler

Bir ihtiyaç olmaz ise dört vakitte defin yasaklanmıştır.

– Güneş doğarken yükselinceye (kuşluk vaktine) kadar

– Güneş gökyüzünü ortaladığında (öğle namazının hemen öncesi) öğle

vakti girinceye kadar

– Güneş batmaya yüz tuttuğunda

– Gece

dır. (bk. Buhari, Kitâbul Cenâiz, 77 bab.) Nesai de (rh) “Defnedildikten sonra ölünün kabirden çıkarılması babı” diyerek, herhangi bir sebeple çıkarılabileceğini ima eder. (bk. Nesai, Kitâbu’l Cenâiz,

93. Bab) Ebû Dâvud (rh), “Meydana gelen bir durum nedeniyle ölünün yerinin değiştirilmesi babı”

diyerek, herhangi bir sebeple kabrin açılabileceğini ima eder. (bk. Ebu Davud, Kitâbu’l Cenâiz, 79

bab) Fukaha ise kabrin açılmasını biraz daha zorlaştırmışlardır.

“Fakihlerin bu konuda iki görüşleri vardır: Malikî ve Hanbelilere göre bir maslahata mebni olarak

caizdir. Şâfiî ve Hanefilere göre zaruret olmadıkça caiz değildir. Bununla ilgili geniş bilgi aşağıdadır: Malikîlere göre: Ölüyü bir yerden diğer bir yere, bir beldeden diğer bir beldeye, şehirden köye,

köyden şehire nakletmek caizdir. Ancak bunda bazı şartlar vardır. Bu şartlar da nakledilirken cesedin bozulmaması, ölüye saygısızlık yapılmaması ve naklinde bir maslahat bulunmasıdır. Mesela

denizde veyahut karada hayvanların yemesinden korkulması yahut nakledildiği yerin bereketinin

umulması yahut kendi aile mezarlığına defnedilmek istenmesi yahut ailesinin ziyaretine yakın bir

yere defnetmek içindir.

Hanbelîlere göre: Gömüldüğü yerden daha hayırlı bir mevkide gömülmek yahut iyi bir kimseye yakın olup onun bereketinden faydalanmak için nakledilmek gibi sahih bir maksada dayalı

olarak ölüyü bir yerden bir yere nakletmek caizdir. Ancak, şehitler bu hükmün dışındadır. Şehit

öldürüldüğü yerde defnedilirse buradan başka bir yere nakledilemez. Hatta nakledilecek olsa

geri götürülmesi menduptur. Çünkü şehidi öldürüldüğü yerde gömmek sünnettir. Peygamber

(as) de Uhud savaşında şehit düşenlerin buraya geri götürülüp gömülmelerini emretmiştir. Oysa

ashab bu şehitleri Medine'ye nakletmişlerdi.

Şâfiîlere göre: Zaruret olmadıkça gömüldükten sonra ölüyü kabrinden çıkarıp nakletmek ve başka maksatlar için çıkarmak haramdır. Ancak yıkanmadan gömülmek, teyemmümsüz gömülmek

yahut gasbedilmiş bir toprağa yahut çalıntı bir elbise ile gömülmek yahut kabre mal düşmüş

olmak yahut kıblenin dışına doğru döndürülmüş olmak gibi durumlarda kabrin açılması caizdir.

Esah olan görüşe göre kefensiz defnedilen ölüyü kefenlemek için çıkarmak caiz değildir. Çünkü

ölüyü kefenlemekten maksat örtmektir. Bu da toprak örtmekle hasıl olmuştur. Ayrıca kabri açmakta ölüye saygısızlık da vardır.

Hanefilere göre: Mutlak olarak, definden sonra ölüyü nakletmek caiz değildir. Yâkub ile Yusuf

Aleyhisselam'ın Mısır'dan Şam'a nakledilmeleri aziz ecdadı ile beraber olmaları içindir. Bu durum

bizden öncekilerin şeriatine göre yapılmıştır. Bunun bizim için de bir örnek ve delil olma şartları

bulunmamaktadır. Buna göre, zımmi de olsa ölünün kemiklerini kırmak veya yer değiştirmek

caiz değildir. Arada geçen zaman uzun da olsa kabir açılmaz.

Netice olarak: Bu görüşler ölüye saygı göstermenin zaruri oluşunda ve ölüyü yerinde bırakmaya

itina gösterme noktasında toplanmaktadır. Bu durum esastır. Cumhura göre zaruret, maslahat

yahut sahih bir maksat için ölüyü nakletmek caizdir. Hanefilere göre mutlak olarak ölüyü nakletmek caiz değildir." (İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 3/80-81)

CENÂİZ BABI

187

Ukbe ibni Âmir El-Cuhenî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şu üç vakit vardır ki Allah Resûlü (sav) bu vakitler içerisinde namaz kılmayı ve cenazelerimizi defnetmeyi bize yasaklardı: Güneş’in doğmaya başlamasından yükselmesine kadar olan vakit, öğle vakti ayakta duranın gölgesinin, olduğu yere düşmesinden Güneş’in batıya meyletmesine kadar olan vakit ve Güneş’in zayıflayıp batmaya başladığı vakitten batmasına kadar olan vakit.”440

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizler bir zaruretle karşılaşmadığınız müddetçe ölülerinizi geceleyin defnetmeyiniz.” 441

Şayet bir ihtiyaç hasıl olursa bu vakitlerde defin yapılabilir. Zamanın dar olması, cesedin bozulma endişesi, güvenlikle ilgili sorunlar… İhtiyaç olup olmadığına karar verecek olan, İslami yönetimdir.

İhtiyaç hâlinde bu vakitlerde defin yapılacağına dair deliller:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Esved adındaki bir kadın -veya erkek- mescidi süpürürdü. Bu kişi öldü. Nebi’nin (sav) onun öldüğünden haberi olmadı.

Bir gün onu hatırlayarak, ‘Şu insan ne yaptı? (niçin görünmüyor?)’ dedi.

Sahabe, ‘O öldü, ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

O da (sav), ‘Bana bildirseydiniz ya!’ dedi.

Sahabe, ‘O şöyle şöyle (çok da önemli olmayan) bir insandı.’ dedi.

Nebi (sav), ‘Bana onun kabrini gösterin.’ dedi. Kabir kendisine gösterilince kabrin yanına gitti ve onun cenaze namazını kıldı.” 442

İmam Ahmed (rh), Müsned’inde Enes’ten (ra) bu kişinin gece defnedildiğini nakletmiştir.

440. Müslim, 831

441. İbni Mace, 1521

442. Buhari, 1337; Müslim, 956

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescidi temizleyen siyahi biri vardı ve öldü. Akabinde gece vakti defnedildi. Nebi (sav) gelince durum kendisine haber verildi. ‘Kalkın, onun kabrine

gidin.’ dedi. Onun kabrine gittiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle dedi: ‘Şüphesiz bu kabirler içindekiler için karanlıklarla doludur. Allah (cc) onları benim kıldığım namaz ile aydınlatır.’ Kabre geldi ve cenaze namazını kıldı. Ensâr’dan bir adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü benim kardeşim öldü, fakat siz onun namazını kılmadınız.’ dedi. Nebi (sav), ‘Nerede onun kabri?’ diye sordu. Adam kabrin yerini söyleyince Allah Resûlü ve beraberindeki Ensâr, kabre gitmek için oradan ayrıldılar.” 443

Defnin Keyfiyeti (Ölü Nasıl Defnedilir?)

• Kabrin Sıfatı

Ölü için kazılan kabir; üç özelliğe sahip olmalıdır:

– Ölüyü gizlemeli

– Çürüyen cesedin kokusuna engel olmalı

– Yırtıcı hayvanların cesede ulaşmasına engel olmalıdır.

Allah Resûlü (sav) mezarların derin ve geniş kazılmasını istemiştir.

Kuleyb ibni Şihâb (rh) Ensâr’dan birinden (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte bir cenazeye çıktık. Onu (sav) kabrin üzerinde, kabir kazan kişiye, ‘Ayaklarından tarafını genişlet, başının geleceği tarafı genişlet.’ diye emrederken gördüm.” 444

Hişâm ibni Âmir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kabir kazınız ve genişçe kazınız, ölüleri kabre ikişer üçer koyunuz.” 445

• İki Çeşit Kabir Vardır (Lahd ve Şakk)

– Lahd: Kabrin yan duvarında kıble yönünde bir oyuk oluşturulup ölünün oraya konmasıdır.

443. Ahmed, 12517

444. Ebu Davud, 3332

445. Ebu Davud, 3215; Tirmizi, 1713

– Şakk: Kabrin zemininde ölünün gireceği bir oyuk kazılarak ölünün oraya yerleştirilmesidir.

Her ikisi de caiz olmakla beraber, Allah Resûlü (sav) lahdi tercih ettiği için

lahd daha faziletli görülmüştür.

Amr ibni Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Babam) Sa’d ibni Ebî Vakkâs ölüm hastalığında, ‘Benim için bir lahid açın ve üzerime Allah Resûlü’ne (sav) yapıldığı gibi kerpiçleri güzelce dizin.’ dedi.”446

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) vefat ettiği zaman, Medine’de ‘lahid kazıcı’ bir adam ve ‘şakk kazıcı’ bir diğer adam vardı. Sahabiler, ‘Biz Rabbimizden hayırlısını dileyerek ikisine de haber gönderelim. Hangisi sonra gelirse onu bırakırız.’ dediler. Ve ikisine de haber gönderildi. Lahid kazıcısı önce geldi. Bunun üzerine sahabiler, Nebi (sav) için lahid kazdırdılar.” 447

• Ölünün Kabre Yerleştirilmesi

– Ölü, kabre konarken okunacak dua/zikir

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) ölüyü kabre bıraktığı zaman şöyle derdi.

◌ِ

◌ٰ

◌ّ

◌ُاللّهُ ول

◌َس

◌ِة ر

◌ّ

◌ُن

◌َسَى

ل

◌َ

◌َع

◌ِو

◌ٰ

◌ّ

◌ِاللّه

◌ْم

◌ِس

بِ

‘Allah’ın adı ve Resûl’ünün sünnetiyle (seni kabre indiriyoruz).’ ” 448

– Ölü, kabre kabrin ayak tarafından indirilir.

Ebû İshâk’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“El-Hâris, kendisinin cenaze namazını Abdullah ibni Yezîd’in kıldırmasını istemişti. O da namazı kıldırdı. Sonra onu kabrin ayak ucu tarafından kabre indirdi ve ‘Bu, sünnettendir.’ dedi.” 449 450

446. Müslim, 966

447. İbni Mace, 1557

448. Ebu Davud, 3213; Tirmizi, 1046

449. Ebu Davud, 3211

450. Ölünün kabre baş tarafından ve kıble cihetinden indirileceğini söyleyen âlimler de vardır.

– Ölü oyuğa yerleştirilince yüzü kıble tarafına çevrilir. Duvara yaklaştırılır ki yüzüstü yatacak şekilde devrilmesin. Arkası toprakla desteklenir ki sırt üstü yatacak şekilde devrilmesin. 451

Bunun delili, uygulamalardır. Genelde Asr-ı Saadet’ten bu yana uygulama böyle olagelmiştir.

– Baş ve ayak tarafındaki kefen bağları çözülür.

Ma’kil’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav), Nu’aym ibni Mes’ûd El-Eşcâiî’yi kabre soktu. Kefenin düğümlerini ağzıyla çözdü.” 452

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“A’lâ ibni Hadramî şehit oldu, onu defnettik ve onu kabre koyana kadar kefenin düğümlerini çözmeyi unutmuştuk. Düğümleri çözmek için üzerindeki kerpiçleri kaldırdık fakat kabirde herhangi bir şey göremedik.” 453

İbrâhîm’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ölü, kabre konduğunda kefenin tüm bağlarını çözün.” 454

Âmir’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ölünün kefen bağları çözülür.” 455

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) geceleyin ashabından birini defnetmek için kabre inmişti. Kendisi için bir kandil yakılmıştı. Cenazeyi kıble tarafına getirerek, ‘Allah sana rahmet etsin. Sen Allah korkusuyla devamlı

inleyen ve çok Kur’ân okuyan bir kişiydin.’ dedi ve cenaze namazını kılacağı sıra üzerine dört kere

tekbir getirdi.’’ (Tirmizi, 1057)

Bu ve benzeri rivayetlerin hasen ve zayıflığı tartışılmıştır. Örneğin Tirmizî (rh) bu rivayeti hasen

kabul etmiş, Zeylai (rh) isnadında bulunan Haccac ibni Ertâ’nın müdellis olması ve Minhâl ibni

Halîfe hakkında konuşulması hasebiyle zayıf görmüştür. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 1057 No.lu Hadis

Şerhi; Ayrıca bk. Neylu’l Evtâr, 1446-1468 No.lu Hadis Şerhi) Bazı âlimler de konu hakkında varid

olan hadislerin/eserlerin hasen olduğunu ve konu hakkında genişlik olduğunu belirtmişlerdir.

(bk. Avnu’l Ma’bûd, 3211 No.lu Hadis Şerhi) Allah (cc) en doğrusunu bilir.

451. bk. Ahkâmu’l Cenâiz, Saîd El-Kahtânî, s. 311

452. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11668

453. age. 11669

454. age. 11670

455. age. 11671-11672

Kefenin ayak ve baş tarafından bağlanması, kefenin açılması endişesindendir. Kabre konulunca endişeye yer kalmadığından bağlar çözülür.

– Ölü yerleştirildikten sonra, açılan oyuk kapatılır.

Amr ibni Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“(Babam) Sa’d ibni Ebî Vakkâs ölüm hastalığında, ‘Benim için bir lahid açın

ve üzerime Allah Resûlü’ne (sav) yapıldığı gibi kerpiçleri güzelce dizin.’ dedi.”456

Görüldüğü gibi Asr-ı Saadet’te uygulama bu yöndedir. 457

– Ölü yerleştirildikten sonra üzerine toprak atılır.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir cenazenin namazını kıldı. Sonra ölünün kabrinin

yanına vararak ölünün baş tarafından kabre üç avuç toprak attı.” 458 459

– Ölüyü kabre yakınlarının yerleştirmesi evladır.

Âmir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) Alî, Fadl ve Usâme ibni Zeyd yıkadılar. Kabrine de

onlar koydular.

Bana Murahhab ya da Ebû Murahhab, (bu üçünün) kendileriyle birlikte,

Abdurrahmân (ibni Avf)’ı da kabre soktuklarını ve Alî’nin (defin işini) bitirince, ‘Kişiyle ilgili defin işlerini ancak ailesi üstlenir.’ dediğini haber verdi.”460

Şayet ailesinden birileri yoksa veya üzüntü ve bilgisizlik nedeniyle defin

işlemlerini yapamayacaklarsa, tecrübe sahibi insanlar defin işlemini gerçekleştirir.

456. Müslim, 966

457. Allah Resûlü’nün kabri kerpiçle kapatılmıştır. Bu, o dönemde yaygın olan malzemedir. Başka beldelerde kullanılan malzemenin yaygınlığı, coğrafya şartları vb. düşünülerek farklı malzemeler kullanılabilir. Bazı malzemelerin kullanılmasını mekruh görmek doğru değildir. El-Mebsut

sahibi şöyle der:

“Şeyh Ebû Bekir Muhammed b. EI-Fadl (rh), bizim yöremizde toprak yumuşak olduğundan, tuğla

kullanmakta bir sakınca yoktur, derdi. Yine o, tahta kullanılmasına ve ölünün tabutla gömülmesine de cevaz verirdi. Hatta o, bu bölgede demirden bir tabutla bile gömülse bunda da bir zarar

görmem, derdi.” (El-Mebsût, 2/101)

458. İbni Mace, 1565

459. Allah Resûlü’nün bu fiili ölünün üzerine toprak atanlara iştirak etmek için mi yoksa müstakil

bir sünnet mi olduğu kapalıdır.

460. Ebu Davud, 3209

– Defin için ihtiyaç duyulduğu kadar kişi kabre iner.

– Ölen kadınsa kadınlar veya kadın yoksa mahremi olan erkekler onu

kabre yerleştirir.

– Ölen kadınsa defin esnasında kabrin etrafına örtü gerilir. Böylece kadının

mahremiyeti korunmuş olur. 461

• İhtiyaç Hâlinde Birden Fazla Kişi Bir Kabre Gömülebilir.

Aslolan, her kabre bir kişinin konmasıdır. İhtiyaç durumunda bir kabre birden fazla kişi gömülebilir.

Hişâm ibni Âmir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ensâr, Uhud Günü Allah Resûlü'ne (sav) gelerek, 'Bizlere yara ve yorgunluk isabet ediyor. (Bu şartlar altında ölülerimize kabir kazma hususunda) bize ne emredersin?' dedi.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Kabir kazınız ve genişçe kazınız, ölüleri kabre ikişer üçer koyunuz.'

Tekrar sordular: 'Bunların hangisi (kıbleye doğru) öne geçirilecek?'

O (sav) şöyle buyurdu: '(Ezberinde) Kur'ân'dan en çok olanlar.'

Babam Âmir o gün şehit edildi, iki kişinin arasına -yahut tek (başına)- gömüldü." 462

Uhud Günü hem savaşçıların yorgun olması hem de savaş meydanında

461. Allah Resûlü'nün (sav) erkek kabrine perde gerdiğine dair rivayet varid olmuştur. Ancak

âlimler rivayeti nakleden Yahyâ ibni Ukbe Ebi'l Ayzâr nedeniyle hadisi zayıf kabul etmiştir. (bk.

Zevâidu's Suneni'l Kubrâ, 1/472)

Alî ibni'l Hakem'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kûfe ehlinden bir adam Alî ibni Ebî Tâlib'in Kûfe'ye geldiğini rivayet etti. Bu kişi Alî'ye: 'Bizler ölülerimizi defnederiz. Ölünün kabrinin üzerine bir perde gerdirilir.' dedi. Alî kabirden perdeyi çekti

ve 'Bu ancak kadınlar için yapılır.' dedi." (Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 7051; Ayrıca bk. El-Muğnî,

2/373, 1581. Mesele)

Ebû İshâk'tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hâris'in cenazesine şahitlik ettim, onun kabrinin üzerinden bir perde gerildi. Abdullah ibni Yezîd

perdeyi kaldırıp açtı ve 'Bu kişi (kadın değil) erkektir.' dedi." (Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11664)

Yahyâ ibni Kays'tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şureyh, kabrinin üzerinden perde gerilmemesini vasiyet etti." (age. 11665)

462. Ebu Davud, 3215; Tirmizi, 1713; Nesai, 2010

yeni saldırıya uğrama sorunu vardı. İhtiyaca binaen bir kabre birden fazla

kişi gömüldü.

• Ölünün Altına Bir Şey Sermek Hoş Karşılanmamıştır.

Ölü için hazırlanan oyuğa bir şey sermek, âlimler tarafından hoş karşılanmamıştır. Genel uygulamada yerinin olmaması ve israf olacağı endişesiyle

mekruh görülmüştür. 463

• Ölünün Tabutla Gömülmesi

Bir ihtiyaç olmaksızın ölünün tabutla gömülmesi hoş karşılanmamış,

mekruh görülmüştür. Çünkü;

– Müslimlerin böyle bir uygulaması yoktur.

– Bir Hristiyan âdeti olarak yaygınlık kazanmıştır. Hristiyanlar ölümü tanrının krallığına yolculuk, tabutu da Nûh'un (as) gemisine benzetirler. Ayrıca

temizlik açısından da tabutu tercih ettikleri söylenir. 464

– Tabutun israfı söz konusudur.

– Genelde zenginliğini göstermek isteyen gösteriş ehlinin âdeti olarak

kabul edilmiştir. 465

463. Ölünün altına bir şey sermek genel uygulamaya aykırı olduğu için hoş karşılanmamıştır.

Abdullah İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav) kabrine kırmızı bir kadife konuldu.'' (Müslim, 967)

Ulema sahabinin bu uygulamasını geçerli saymamıştır. Gerekçe olarak bunun yapana (ra) has olduğunu, diğer sahabilerin bunu yapmadığını, kimisinin muhalefet ettiğini ve yapan sahabinin

özel bir nedenle -Nebi'den sonra kadife parçasını kimse giymesin diye- yaptığını söylemişlerdir.

(bk. El-Minhâc, 967 No.lu Hadis Şerhi)

Bazı âlimler de sahabe fiiliyle bunun caiz olduğunu, mekruh olmasını gerektiren bir sebep olmadığını ileri sürmüşlerdir. (bk. El-Muhallâ, 3/392, 604. Mesele; El-Bahru'l Muhîtu's Seccâc, 18/551-

553, 967 No.lu Hadis Şerhi)

464. bk. İlahi Dinlerde Cenaze ve Defin, s. 58

465. "Ölüyü tabut içinde gömmek Hristiyanların âdetidir. Bizde ise sadece özür bulunduğu zamanlarda tabut kullanılabilir. Bu durum, fakihlerimizin aşağıdaki sözlerinden de anlaşılacaktır:

Hanefilere göre: Yerin yumuşak olması, ıslak olması, denizde bulunma yahut mutlak olarak kadın

cenazesi olma gibi ihtiyaç durumlarında, ölü için demirden yahut taştan da olsa bir tabut yapmakta bir beis yoktur. Tabutun içine toprak serilmesi sünnettir.

Malikîlere göre: En iyisi ölünün tabutta defnedilmemesidir. Lahdi kerpiç, tahta, kiremit, tuğla gibi

bir şeyle kapatmak ve birbirini tutması için çamurla sıvamak menduptur.

Şâfiîlere göre: Ölüyü tabut içinde defnetmek mekruhtur. Ancak toprak rutubetli yahut yumuşak

olursa yahut ölü yanmış da tabuttan başka bir şey ile taşınması ve defnedilmesi mümkün değilse

yahut ölü kadın olup mahremi bulunmuyorsa, definde ve defin dışında mahrem olmayanların

dokunmaması için tabutla gömülebilir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

194

Coğrafi koşullar, ölü bedeninin özel durumu veya salgın hastalık gibi toplum sağlığını ilgilendiren özel durumlarda tabut veya ehil insanların uygun

göreceği şekilde defin yapılabilir.

• Ölüyle Beraber Bir Şey Gömmek Doğru Değildir.

Ölüyle birlikte maddi veya manevi değeri olan bir şey gömmek caiz değildir. Çünkü;

– Kur’ân’da ve sözlü ya da amelî sünnette bu uygulamanın yeri yoktur.

– Bu uygulama ahirete iman konusunda sorunu olan putperest vemuharref

dinlerde görülen bir uygulamadır. Firavun Dönemi Mısır medeniyetinde466

ölüler sonraki hayatlarında rahat yaşasın diye; Urartularda ölünün ruhu

yaşayanlara zarar vermesin diye; 467 düşmanlarını taklit ettikleri dönemde

Yahudiler ölüye ikram olsun diye… ölüyle beraber yiyecek, meta vb. şeyler

gömmüşlerdir. 468

– Bu, malı zayi etmektir. Allah Resûlü (sav) şehitleri kanlı elbiseleriyle gömmesine rağmen silah ve kalkanlarını almış, onlarla birlikte gömmemiştir.469

Ölüyle birlikte gömülen şey toprağın altında zayi olacaktır. Şeriat, malın

zayi edilmesini yasaklamıştır.

– Mushaf, dua, Kur’ân ayetleri gibi manevi değeri olan şeylerin gömülmesi, saygısızlık olacaktır. Bu gömütler zamanla ayak altında çiğnenecek

ve çürüyen insan cesetlerine karışacaktır. Ayrıca insana fayda verecek olan;

kefene yazılan dua, ölüyle gömülen mushaf veya dinî metinler değil, kişinin

salih amelidir. 470

Hanbelilere göre: Ölüyü tabutta gömmek müstehap değildir. Çünkü ne Peygamber'den (as) ne de

ashabından böyle bir şey nakledilmemiştir. Bu durumda dünya ehline benzeme söz konusudur.

Toprak ise ölüden çıkacak şeyleri kurutmaya daha münasiptir." (İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 3/88-89)

466. bk. Hadarâtu'l Mısriyye, 1/232

467. bk. Urartu Ölü Gömme Gelenekleri, Dergipark, 28701, s. 185

468. bk. Yahudilikte Defin Sonrasına Ait Gelenekler, s. 75

469. El-Muğnî, 2/396, 1631. Mesele

470. Sahabeden Abdullah ibni Uneys'in (ra), Allah Resûlü'nün (sav) hediye ettiği asayla gömüldüğü rivayet edilmiştir.

Abdullah ibni Uneys'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) beni çağırıp, 'Hâlid ibni Sufyân ibni Nubeyh'in benimle savaşmak için insanları

bana karşı topladığını haber aldım. O şimdi (bir vadi olan) Urâne'de bulunuyor. Onun yanına git

ve kendisini öldür!' diye emir buyurdu…

CENÂİZ BABI

195

Defin İşlemi Bittikten Sonra Ne Yapılır Ne Yapılmaz?

• Defin İşlemine Katılanların Kabrin Başında Durup Ölüye Dua Etmesi

Osmân ibni Affân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında

durup, 'Kardeşiniz için bağışlanmasını dileyiniz. O'nun için (kabir sualine cevap

vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu ânda sorguya çekiliyor.' dedi."471

• Ölüm Gerçeğini İnsanlara Hatırlatan Vaaz Verilebilir.

Alî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bakîu Garkad'da bir cenazedeydik. Nebi (sav) yanımıza gelerek oturdu, biz

de onun etrafına oturduk. Elinde bir asa vardı. Başını eğdi, asasıyla yere

vurmaya başladı. Sonra şöyle buyurdu: 'Sizin hepinizin ve can taşıyan tüm

insanların cennetteki ve cehennemdeki mekânı yazılmıştır. Kimin bedbaht ve

kimin bahtiyar olduğu da takdir edilmiştir.’

Bir adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah’ın bizim için takdir ettiği şeye güvenerek ameli bırakamaz mıyız? Bizden (Allah’ın takdirine göre) bahtiyarlardan

olan kimse, zaten (Allah’ın takdiri sebebiyle) bahtiyar kimselerin amelini

Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Onu öldürdüm.’ deyince, ‘Doğru söylüyorsun!’ buyurdu.

Sonra Allah Resûlü (sav) ayağa kalkıp beni evine götürdü. Bana bir asa verip, ‘Ey Abdullah ibni

Uneys! Bu asayı yanında muhafaza et!’ buyurdu.

Asayı alıp insanların yanına çıkınca, ‘Bu asa nedir?’ diye sordular. ‘Bu asayı Allah Resûlü (sav)

bana verdi ve onu muhafaza etmemi emretti!’ dedim. İnsanlar, ‘Allah Resûlü’nün yanına dönüp bunun sebebini sorsan!’ dediler.

Allah Resûlü’nün yanına dönüp, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu asayı bana neden verdin?’ diye sorunca, ‘Bu asa, Kıyamet Günü’nde benimle senin aranda bir alamet olacaktır! Zira Kıyamet Günü

asalara dayananlar insanların en azı olacaktır!’ buyurdu.

Abdullah, asayı alıp kılıcının yanına yerleştirdi. Öleceği zaman da onun kendisiyle beraber

kefene konulmasını emretti. Nitekim asa kendisiyle beraber kefene sarıldıktan sonra beraber

defnedildiler.” (Ahmed, 16047)

Bir tek örneği bulunan bu olay umumileştirilemez. Çünkü;

− Rivayetten anlaşılacağı gibi bu durum Allah Resûlü’yle Abdullah ibni Uneys arasında özel bir

mahiyete sahiptir. Asa, Kıyamet Günü onunla Nebi arasında ayet/alamet olacaktır.

− Sahabi “onu yanında tut” lafzını umumu üzere almış ve ölümünde dahi o emre muhalefet etmek istememiştir.

− Sahabe (r.anhum) Allah Resûlü’nden (sav) çeşitli hediyeler almalarına rağmen Abdullah ibni Uneys

(ra) gibi davranmamışlardır. Bu da ilgili fiilin Abdullah ibni Uneys’e has olduğunu, umumileştirilemeyeceğini gösterir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

471. Ebu Davud, 3221

işler. İçimizden (Allah’ın takdirine göre) bedbaht olan kimse de bedbaht kimselerin amelini işler.’ dedi.

Nebi (sav), ‘Bahtiyar kimselere bahtiyarların ameli kolaylaştırılır, bedbaht kimselere ise bedbahtların ameli kolaylaştırılır.’ dedi.

Daha sonra şu ayetleri okudu: ‘Kim de verir ve (Allah’tan) korkup sakınırsa ve en güzel olanı (Lailaheillallah’ı) doğrularsa biz de ona kolay olanı (salih ameli ve cenneti) kolaylaştırırız. Kim de cimrilik eder ve (Allah’a) ihtiyacı yokmuş gibi davranırsa ve en güzel olanı (Lailaheillallah’ı) yalanlarsa biz de ona zor olanı (masiyet ve cehennemi) kolaylaştırırız.’ 472 ” 473

• Ölüye Telkin Verilmez.

Telkin/Talkın; kabrin başında birinin durup iman esaslarının ölüye seslendirilmesi işlemidir. İslam’da yeri yoktur. Bidat ve çirkin uygulamalardandır.474

472. 92/Leyl, 5-10

473. Buhari, 1362; Müslim, 2647

474. Telkin yaygın olarak uygulansa da İslam’da/Sünnette yeri yoktur. Şöyle ki;

• Bir şeyin salih ve meşru bir amel olması için sahih ve sarih delili olmalıdır. Aksi hâlde din, Allah’ın indirdiği ve Resûl’ün tebliğ ettiği din olmaktan çıkar; isteyen istediğini dine sokar, dinin tamamlanmış olma özelliği kaybolur. Daha önce tahrif edilen dinler, dine sonradan sokulan bidatlerle safiyetini yitirmiş, bir adım sonra şirk ve küfür bulaşarak hak olma özelliğini tamamen kaybetmiştir.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim dinimizde olmayan bir amel çıkarırsa o amel reddedilir.” (Buhari, 2697; Müslim, 1718)

Yine Âişe Annemiz (r.anha) Allah Resûlü’nden (sav) şöyle nakletmiştir:

“Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere olmazsa o amel reddedilir.” (Müslim, 1718)

• Telkin uygulamasına dayanak gösterilen rivayetler senet ve metin olarak zayıftır.

Sened yönünden zayıftır

Saîd ibni Abdillah El-Evdî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Ubâde son nefeslerini verirken yanındaydım; şöyle dedi:

‘Ben öldüğümde, bana Allah Resûlü’nün (sav) ölülerimize yapmamızı emrettiği şeyleri yapın; zira

Allah Resûlü (sav) bizlere şöyle emretti:

‘Kardeşlerinizden biri ölüp de üzerini toprakla örttükten sonra biriniz kabrinin baş ucunda dursun

ve daha sonra da şöyle desin: ‘Ey falanca kadının oğlu filanca!’ Kabirdeki kişi onu duyar; ancak ona

cevap veremez. Daha sonra şöyle desin: ‘Ey falanca kadının oğlu filanca!’ Bunun üzerine ölü kalkıp

oturur. Daha sonra şöyle desin: ‘Ey falanca kadının oğlu filanca!’. Ölü de ‘Buyur, bana yol göster!

Allah seni bağışlasın! Seni dinliyorum.’ der. Ancak onun bu konuştuklarını siz duyamazsınız. Kabrin başındaki kişi şöyle desin: ‘Kendisinden ayrıldığın dünyada, Allah’tan başka ilah olmadığına ve

Muhammed’in de onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ettiğini hatırla ve orada dile getir. Ayrıca

rabb olarak Allah’tan, din olarak İslam’dan, elçi olarak Muhammed’den, önder olarak Kur’ân-ı Kerim’den razı olduğunu anımsa. ’ Bunun üzerine, Münker ve Nekir melekleri el ele tutuşarak, ‘Hadi

kalk da gidelim; kendisine cevapların telkin edildiği kişinin yanında durup soru sormanın bir anlamı yok.’ derler. İşte Allah, o iki meleğe karşı o ölünün dayanağı olur.’

CENÂİZ BABI

197

Bunun üzerine bir adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ya annesinin adı bilinmezse?’ diye sorunca Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

‘O takdirde, ‘Ey Havva’nın oğlu falanca!’ şeklinde Havva (Annemize) nispet edilir.’ ’ ’ ” (El-Mu’cemu’l

Kebîr, 7979)

− Bu rivayet delil olmaz. Çünkü isnadında meçhul raviler vardır.

Heysemî, “İsnadında tanımadığım/meçhul raviler vardır.” demiştir. (bk. Mecmeu’z Zevâid, 4248)

Rivayeti başka bir isnadla Kurtubî, Et-Tezkire’de (bk. age. s. 235) nakletmiştir. İsnad, meçhul ravilerle müselseldir. Ayrıca Dârekutnî, isnadda yer alan Utbe ibni Sekn için “Metruktur.” derken Beyhakî,

“Hadis uydurmaya nispet edilirdi.” demiştir. (İsnaddaki illetlerin tafsilatı için bk. Et-Tıbyân fî Tahrîc

ve Tebvîb Ehâdîsu Bulûği’l Merâm, 6/245-250; İthâfu’l Ğeyûr bi Hukmi Telkîni’l Meyyit inde’l İhtidâr

ve ale’l Kubûr)

Metin olarak zayıftır

− Allah Resûlü’nün sözlü ve fiili sünnetine aykırıdır.

Osmân ibni Affân’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında durup, ‘Kardeşiniz için

bağışlanmasını dileyiniz. O’nun için (kabir sualine cevap vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü

o, şu ânda sorguya çekiliyor.’ dedi.’’ (Ebu Davud, 3221)

Allah Resûlü (sav) telkinde bulunmamış, ölüye istiğfarda bulunmuştur.

− Ahmed ibni Hanbel’e sorulduğunda şu cevabı verir: “Yalnızca Şam ehlinin yaptığını gördüm.” (bk.

El-Muğnî, 2/377, 1590. Mesele)

İmam Ahmed H 3. asırda yaşar. O dönemde dahi, yalnızca Şam ehlinin yaptığı bir ameldir. İbni

Kudâme, “Bu konuda imamlara ait söz bilmiyorum.” demiştir. (bk. age.) Hicrî 2. ve 3. asırda yaşayan

imamların bu konuda konuşmamış olması, amelin bilinmediğinin delilidir. Bugün kitaplarda gördüğümüz tasvip edici ifadeler, sonradan ortaya çıkan bir amelin yaygınlaşması ve fukahanın bu

ameli onaylamak zorunda kalmasıdır. Ki fıkhın afetlerinden biri; fukahanın bidatleri onaylaması;

fıkıhla toplumu ıslah etmek yerine toplumun bidatleri ile fıkhı bozmaktır. Rivayetler zayıf olduğu hâlde uygulamaya bakarak telkini caiz gören sünnet hassasiyeti olan âlimler de vardır. İbni

Teymiyye (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 24/296), İbni Kayyim (bk. Kitâbu’r Rûh, s. 20), Şınkîtî (bk. Edvâu’l

Beyân, 6/124-142, Neml Suresi 80. ayetin tefsiri) gibi.

− Telkin rivayetinde kendisine seslenilen ölü, anneye nispet edilmektedir. Bu, İslam’ın çocuğu babaya nispet etme anlayışına aykırıdır.

“Telkinde, ‘Ey falanca kadının oğlu; yani babasının yerine annesinin ismiyle hitap edilmesi, ‘Onları

babalarına nisbet ederek çağırınız.’ (bk. 33/Ahzab, 5) âyeti ve Buhari’deki şu hadise aykırıdır: ‘Allah

Tealâ kıyamette önceden gelenlerle sonradan gelenleri topladığında her zalime bir sancak dikilecek ve ‘İşte şu sancak falan oğlu falana aittir.’ denilecektir.’ (Buhari, Cizye, 22). Hadis, kişiye annesinin ismiyle değil, babasının ismiyle hitap edileceğini ifade etmiştir; oysa el’ân okunan telkinlerde

ölüye annesinin ismiyle hitap edilmektedir. Anne ismiyle çağırılmasına ‘vefat edenin annesi belli

ve kesin, babası ise meçhuldür’ gerekçesi kabahatten büyük mazeret niteliğinde olup, iffet ve haya

timsali anneleri rencide etmektedir.” (Bidat ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 711)

− Batıl dinlerden İslam’a giren telkin vb. hurafeler, ahirete iman mefhumunu zedelemektedir. Şöyle ki; İslam inancında insanın iman ve salih ameliyle Rabbine yaklaşması, ölünceye kadar çabalaması ve sorumluluklarını yerine getirmesi istenmektedir. Ölümden sonra ecir almak istiyorsa Allah

yolunda nöbet tutması, faydalı ilim üretmesi, sadaka-i cariye bırakması ve salih evlat yetiştirmesi

tavsiye edilmektedir. (bk. s. 255) Muharref öğretiler ise insanı iman ve salih amelden uzaklaştırmak için ölümden sonra telkin, ölüye hak helal ettirme, ıskatla günahlarını düşürme, ardından

yapılan hatimlerle derecelerini yükseltme, yedisi/kırkı/senesi uygulamasıyla ölüye amel yazdırma

gibi bidatler vazetmektedir. İşte tüm bu tahrif edilmiş dinlerden Müslimlere bulaşan uygulamalar

ahirete iman mefhumunu zedelemektedir. Dünyadayken ahirete çalışmak yerine, ölümden sonra

birilerinin kendi için çalışması düşüncesini yerleştirmektedir. Allah (cc) ile pazarlığa dönüşen, Allah

adına iş yapıp günah silme/ecir yazma cüretini kendinde gören, yanılan ve yanıltan uygulamalara

kapı aralamaktadır. Daha doğru bir ifadeyle şeytan, insanı Allah (cc)/din ile aldatmaktadır.

Bizden önceki din sahipleri, yoldan böyle saptılar. Önce dinde olmayan bidatler uydurdular, sonra

bu bidatler onların imanını zedeledi. Zira sünnet, tevhidin koruyucu çeperi, onu çevreleyen muhkem kaledir. Sünnetin yerini alan her bidat, tevhid kalesinde açılan bir gediktir. O gediklerden,

imanı zedeleyen, tevhide zarar veren virüsler içeri sızmaktadır. Hurafelerin ahirete imanı nasıl zedeleyip yok hükmüne getirdiğine dair daha önce En’âm Suresi için yazdığımız şu satırları okuyalım:

Öncelikle şunu ayırmak zorundayız: Ahirete inanmakla, ahirete inanıyormuş gibi yapmak farklı

şeylerdir. Ahirete inanıyormuş gibi yapmak; ona inanmadığı hâlde inandığını iddia etmektir. Kur’ân

buna Yahudi ve Hristiyanları örnek verir. Onlar ahirete inandıklarını iddia eder. Ancak Kur’ân, onları

ahirete inanmayan kâfirler olarak değerlendirir:

“Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanmayan, Allah ve Resûl’ünün haram

saydığını haram saymayan ve hak (din olan İslam’ı) din edinmeyenlerle alçaltılmış bir şekilde elden

cizye verinceye kadar savaşın.” (9/Tevbe, 29)

Bu nokta üzerinde durup düşünmek zorundayız. Bir grup insan ahirete inanıyor; dahası, ahirete

imanı iman esaslarından kabul ediyor. Ancak Allah onlar için, “ahirete inanmayanlar” diye söz ediyor. Ne yaptılar da “inandık” dedikleri hâlde “inanmayanlar” sınıfına dâhil edildiler?

Onlar birtakım hurafelere inandı. Hurafeler kalplerinde öyle bir yer etti ki ahirete olan imanlarını

“yok” hükmüne getirdi. Peki, neydi bu hurafeler?

“Dediler ki: ‘Sayılı günler dışında ateş bize dokunmayacaktır.’ De ki: ‘Allah katından (bu konuya dair)

bir söz mü aldınız? (Şayet öyleyse) Allah sözünden dönmez. Yoksa siz Allah hakkında bilmediğiniz

şeyler mi söylüyorsunuz?’ ” (2/Bakara, 80)

“Dediler ki: ‘Cennete, Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası girmeyecek.’ Bu, onların kuruntusudur. De ki: ’Doğru sözlü iseniz (içinde hiçbir şüphe olmayan kesin) kanıtınızı getirin (bakalım)!’ ”

(2/Bakara, 111)

“Yahudi ve Hristiyanlar: ‘Biz, Allah’ın çocukları ve sevdikleriyiz.’ der. De ki: ‘(Madem öyle) ne diye

günahlarınızdan dolayı size azap ediyor?’ (Hayır, öyle değil!) Bilakis sizler, O’nun yarattıklarından

birer insansınız. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin

hâkimiyeti/egemenliği Allah’a aittir. Dönüş O’nadır.” (5/Mâide, 18)

Bu düşünceler ahirete imanın etkisini silip attı. Öyle bir hâle geldiler ki ahirete iman, dille söylenen

bir iddia hâlini aldı. Kur’ân’ın bu misalini anlarsak, bugün yaşanan vakayı daha iyi anlarız. Bugün

insanlar benzer hurafelerle, ahirete iman anlayışını dille söylenen bir iddiaya indirgemişlerdir:

Bir defa “Lailaheillallah” diyenin Müslim olduğuna ve kesinlikle cennete gireceğine;

Ne yaparlarsa yapsınlar dinden çıkmayacaklarına ve İslam dairesinde kalacaklarına;

Ölüm ânında “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” ve “Mevtayı nasıl bilirdiniz?” tiyatrosuyla haklardan temizleneceklerine, kötülük sahifesinin iyilik sahifesiyle değişeceğine;

Kabirde sorulacak sorulara imam efendinin telkiniyle cevap vereceklerine, arkalarından yapılan

“ıskat” isimli sahtekârlıkla yapmadıkları farzların düşeceğine, yani Allah’ı kandıracaklarına (hâşâ);

Arkalarından okunan mevlit ve hatimlerle Firdevs’e kanatlanacaklarına inanmaktalar…

Bunların hiçbiri olmasa bile şefaat etmek için sıraya girmiş şefaatçiler onları kurtaracaktır!..

Bu inanca sahip bir insan, ahirete inanmaz. Ona inanıyormuş gibi yapar. Ahirete iman onu hayra

davet edip şerden sakındırdığında, yukarıda sayılan batıl inançlar onu rahatlatır. “Lailaheillallah”,

olmadı “telkin”, olmadı “ıskat”, o da olmadı “mevlit ve hatimler”, o da olmadı “şefaat”… Bunlardan

birinin mutlaka kendisini kurtaracağına inanır.

Şeytan, ahireti inkâr ettiremiyorsa, hurafelerle onu yok hükmüne düşürür. Bugün milyarlarca insanın ahirete imanı mümince bir iman değil, Ehli Kitab’ın hurafelerle hiçleştirilmiş ahiret imanı

gibidir. (bk. Vahyin Rehberliğinde En’âm Suresi Tefsiri, s. 101-103)

CENÂİZ BABI

199

Kabir Ahkâmı

Ölü için yapılan kabrin şekline ve kabristana/mezarlıklara dair hükümler/

adaplar vardır. Bunlar;

• Kabir Bir Karıştan Yüksek Olamaz.

Allah Resûlü (sav) yerden bir karıştan fazla yükseltilen kabirleri yıkmış,

düzeltmiştir.

Ebu’l Heyyâc’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî ibni Ebî Tâlib bana şöyle dedi: ‘Allah Resûlü’nün beni gönderdiği

bir işe ben de seni göndereyim mi? Tarumar etmediğin hiçbir heykel ve

düzeltmediğin hiçbir yüksek kabir bırakma?’ ” 475

Sumâme ibni Şufey’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Fadâle ibni Ubeyd ile Rum diyarında, Rodos’ta bulunuyorduk. Derken

bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fadâle ibni Ubeyd emir vererek

kabrini düz yaptırdı. Sonra şunu söyledi: ‘Ben, Allah Resûlü’nün (sav) kabirlerin yer ile bir yapılmasını emrettiğini işittim.’ ” 476

• Kabirlerin Kireçlenmesi ve Üzerine Bina Yapılması Yasaklanmıştır.

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine

bina yapılmasını yasakladı.” 477

Günümüzde olduğu gibi kabirlerin kireç, mermer veya betondan yapılması; üzerine kubbe, türbe veya sanduka inşa edilmesi; Allah Resûlü’nün

yasakladığı cahiliye âdetlerindendir. İleride geleceği gibi, kabirlerin tazimine

neden olmakta, bidatlere ve şirke kapı aralamaktadır.

Sünnet/Meşru olan kabrin ölçüsü; yerle eşit olacak şekilde mezarı doldurmak, sonra oranın kabir olduğunu belli edecek şekilde bir karış yükseltmektir. Toprakla yükseltilen bir karışlık yükseltinin düz veya deve

475. Müslim, 969

476. Müslim, 968

477. Müslim, 970

hörgücü gibi eğimli olmasında bir beis yoktur. Allah Resûlü’nün (sav) kabri

deve hörgücü gibiydi. 478

• Kabirlere Yazı Yazılması Yasaklanmıştır.

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirler üzerine kireç (ve mermer) yapmayı, kabirler

üzerine yazı yazmayı, kabirler üzerine bina yapmayı ve kabirleri çiğnemeyi

yasakladı.” 479 480

478. Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Allah Resûlü (sav) bir daha ayağa kalkamadığı ölüm hastalığı sırasında şöyle dedi: ‘Allah Yahudilere

ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar nebilerinin kabrini mescid edindiler.’ Nebi (sav) bunu söylememiş olsaydı onun kabri açık bir yerde bırakılırdı. Ancak kabrinin mescid edinilmesinden korktu/

korkuldu.’

Sufyan Et-Temmâr (rh), ‘Nebi’nin kabrini yerin zemininden hörgüç gibi yüksekçe gördüğünü’ söylemiştir.’’ (Buhari, 1390)

479. Tirmizi, 1052

480. Kabirlere ölünün ismi veya bir başka yazının yazılması yasaklanmıştır. (bk. Avnu’l Ma’bûd,

3226 No.lu Hadis Şerhi) Sonradan gelen âlimler ilginç bir gerekçeyle bu yasağı iptal etmiştir. Muhaddislerden Hâkim (rh), “Bu konudaki hadisler sahihtir. Ancak uygulama rivayetlerden farklıdır.

Çünkü doğudan batıya tüm Müslim imamlarının kabrinde yazı yazmaktadır. Bu, sonradan gelenlerin (halef) öncekilerden (selef) aldığı bir uygulamadır.” demiştir. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 20/12,

2027 No.lu Hadis Şerhi)

Hâkim En-Nîsâbûrî’nin (rh) bu yaklaşımı hatalıdır. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 20/12, 2027 No.lu Hadis Şerhi) Zira;

• Ümmet, Nebi’ye uymakla mükelleftir. Allah Resûlü’nün talimatları, ümmete göre kabul ve redde

tabi olmaz. Şayet uygulama ölçü alınacak olsa, başta Hâkim olmak üzere çoğu hadis kitabının

hükmü kalmaz. Bugün çoğu insanların/toplumların uygulaması Hâkim’in (rh) naklettiği hadislere

muhaliftir.

• Zehebî (rh), Müstedrek telhisinde Hâkim’in (rh) yorumuna şöyle cevap verir: Bu söylediğinin faydası

yoktur. Sahabeden kimsenin bu fiili yaptığını bilmiyoruz. O, tabiinden sonra ihdas edilmiş bir fiildir; onlara nehiy ulaşmamıştır.

− Hâkim’in söylediğinin aksine seleften kabre yazı vb. bir işaret konmasını eleştiren nakiller gelmiştir.

Hudeyr’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muhammed (rh) kabrin belli ettirilmesini hoş görmezdi.” (Musannefu İbni Ebî Şeybe, 11738)

İbrâhîm’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kişinin kabrini başkalarına bildirmesini hoş karşılamazdı.” (age. 12739)

Muttalib ibni Ömer ibni Hattâb’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osmân ibni Ma’zûn vefat ettiğinde, Allah Resûlü onu Bakî’ mezarlığına gömdü ve bir adama şöyle

dedi: ‘Şu taşa git ve onu bana getir. Tâ ki taşı yanına koyayım da o taş ile bu kişinin mezarı olduğu

bilinsin.’ ” (age. 11740)

Fehd’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kâsım vasiyet etti ve ‘Ey Oğulcuğum, kabrimin üzerine yazı yazma ve onu sadece bana suyun

gelmesini engelleyecek kadar yükselt.’ ” (age. 11741)

CENÂİZ BABI

201

Kabre yazı dışında bir alamet konmasında beis yoktur. Allah Resûlü (sav)

Osmân ibni Maz’ûn’un (ra) kabrine belli olsun diye bir taş koymuştur:

Muttalib’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osmân ibni Maz’ûn vefat edince, cenazesi (evinden) çıkarılıp gömüldü.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) birisine bir taş getirmesini emretti. Adam

taşı kaldırmaya güç yetiremedi. Derken Allah Resûlü (sav) adamın yanına

varıp kollarını sıvadı.

Bu hadisi bana Allah Resûlü’nden (sav) nakleden kişi (ra) şöyle demişti: ‘Allah

Resûlü’nün kollarını sıvadığı zaman kollarının beyazlığını sanki hâlâ görüyor

gibiyim.’

Sonra Allah Resûlü (sav) o taşı kaldırıp (cenazenin) baş ucuna koydu ve

şöyle dedi: ‘Kardeşimin kabrini bu taşla bilirim ve ev halkından ölenleri de

onun yanına defnederim.’ ” 481 482

• Kabirlere Kandil/Lamba Asmak

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirleri ziyaret eden kadınlara, onların üzerini mescid

ve kandillik edinenlere lanet etti.” 483

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabrin üzerine bir şey inşa edilmesini yasakladı. Suleymân ibni Mûsâ da,

Câbir’den ‘üzerine yazı yazılmasının yasaklandığını’ nakletti.” (age. 11742)

Mubârek’ten (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hasan, kabrin üzerine yazılı levha konmasını hoş görmezdi.” (age. 11743)

− Hâkim’in (rh) usülünü doğru kabul edecek olsak, bugünküler de şunu söyleyecektir: “Kabir üzerine mescid/türbe yapmayı yasaklayan hadisler sahihtir. Ancak bugün doğudan batıya tüm imamların kabrine türbe yapılmıştır. Bu, halefin

seleften aldığı bir uygulamadır.” Oysa biz, kabirler üzerine türbe yapmanın sonradan ortaya çıkan bir bidat olduğunu biliyoruz. Bu yaklaşım Hâkim’in

(rh) zellesi kabul edilmelidir.

481. Ebu Davud, 3206

482. Kabirlere yazıyla ilgili nassa yönelik eleştiri

Kabirlere yazı yazmayı yasaklayan lafza yönelik bazı hadis âlimleri eleştiri yöneltmiştir. Bu lafza

Süleymân ibni Mûsâ’nın naklettiği Süleymân’ın (rh) sahabi Câbir’den (ra) hadis işitmediği, hâliyle

rivayetin inkita/kopukluk ile Ma’lul olduğunu söylerler.

Bu eleştiri yersizdir, hadis için illet değildir. Zira lafız yalnızca Süleymân ibni Mûsâ yoluyla değil, Müslim şartı üzere olan Ebû Zubeyr (rh) kanalıyla da gelmiştir. Konu girişinde okuduğumuz Tirmizi rivayeti Ebû Zubeyr kanalıyla bize ulaşan, Tirmizi’nin hasen sahih dediği, Hâkim’in (rh) Müslim şartı üzere

sahih dediği rivayettir. Ayrıca Allah Resûlü Dönemi’nde uygulama, kabirlere yazı yazmanın yasak

olduğunu göstermektedir. Baki mezarlığında hiçbir kabre yazı yazılmamıştır. Bir kabre işaret konmak istendiğinde baş ucuna taş vb. bir alamet konmakla yetinilmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

483. Nesai, 2043; Ebu Davud, 3236; Tirmizi, 320

Kabirlere kandil asmak; kabirlerin tazimine neden olacağı ve malı zayi

edeceği için yasaklanmıştır. Ayrıca kabirler ölümü/ahireti hatırlatsın diye

vardır. Işıklandırma bir süstür ve dünyayı hatırlatmaktadır. 484 485

• Kabirlerin Üzerine Mescid İnşa Etmek Yasaklanmıştır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah Yahudilerin canını alsın! Çünkü onlar peygamberlerinin kabirlerini

mescid edindiler.” 486

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ummu Habîbe ile Ummu Seleme Habeşistan’da gördükleri, içinde resimler

bulunan bir kiliseden bahsettiler. Bundan Nebi’ye de (sav) söz ettiler. Bunun

üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Onlar, aralarından salih bir zât öldüğü zaman

mezarının üstüne bir mescid yapıp içine de o görmüş olduğunuz resimleri

çizerlerdi. İşte onlar Kıyamet Günü Allah katında mahlukatın en kötüsüdür.’ ”487

Cundeb ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Vefatından beş gün önce Nebi’yi (sav) şöyle derken işittim: ‘Sizlerden bir dost edinmem uygun olmaz. Çünkü Yüce Allah İbrâhîm’i nasıl dost edindiyse beni de öyle dost edinmiştir. Ümmetimden birini dost edinecek olsam Ebû Bekir’i dost edinirdim. İyi bilin ki, sizden önce geçen milletler nebilerinin ve

484. Kadınların kabir ziyaretine dair hükümler için bk. s. 224

485. Işıklandırmayı yasaklayan rivayet Ebû Salih Bâzân kanalıyla bize ulaşmıştır. Bu şahsın hem tefsir hem de hadis rivayetleri hakkında konuşulmuştur. Muhaddislerin büyük çoğunluğu onun rivayetlerine iltifat etmemiştir. (Ebû Salih’in rivayetlerinin değeri için bk. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 1/371-373) Okuduğumuz ışıklandırmayı yasaklayan rivayete gelince; Nesai (rh) ve Ebû Dâvud (rh) sükût ederek, Nesai “Kabirlere Kandil/Lamba Edinmenin Şiddetle Kınanması” diyerek, Tirmizî (rh), “Hasendir.” diyerek hadisle ihticac etmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir; hadis isnad açısından sorunlu olsa da şu karinelerle delil alınmıştır:

• Allah Resûlü (sav) ve sahabe kabirleri kandille aydınlatmamıştır.

• Kabirlere kandil asmak, orayı mescid edinmek gibi tazime neden olmaktadır. Zira o dönem de kutsal yerler kandille aydınlatılırdı.

• Kabirler ölümü/ahireti hatırlatsın diyedir. Kabirlere yapılacak ışıklandırma daha ziyade dünyayı hatırlatacaktır.

486. Buhari, 437; Müslim, 530

487. Buhari, 427; Müslim, 528

(aralarındaki) salih kimselerin kabirlerini mescid ediniyorlardı. Dikkat edin! Sakın siz kabirleri mescid edinmeyin! Ben sizi bundan menediyorum.’ ” 488 489

• Kabirlere Yönelik Namaz Kılmak Yasaklanmıştır.

Ebû Mersed El-Ğanevî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

“Kabirlerin üzerine oturmayın, onlara doğru namaz kılmayın.” 490

• Kabristanda Namaz Kılmak Yasaklanmıştır.

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Hamam ve mezarlık dışında yeryüzünün tamamı mesciddir.” 491

• Kabirlerin Üzerine Oturmak Yasaklanmıştır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve cildine

işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.” 492 493

• Kabir Yanında Kurban Kesmek Yasaklanmıştır.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘İslam’da (kabrin etrafında kurban) kesmek yoktur.’

‘Ravilerden Abdurrezzâk dedi ki: (Cahiliye Dönemi’nde halk) kabir(lerin)

yanında sığır veya başka bir hayvan keserlerdi.’ ” 494

488. Müslim, 532

489. Mescid edinilen kabirlerde namaz kılmayla ilgili bk. 1/532. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

490. Müslim, 972

491. Ebu Davud, 492; Tirmizi, 317

492. Müslim, 971

493. Seleften bazıları kabirler üzerine oturmayı; kabir üstünde tuvalet yapma amacıyla oturmak

olarak yorumlamıştır. (bk. Buhari, Kitâbu’l Cenâiz, 81. Bab) Ancak bu yorumu destekleyen bir delil

zikretmemişlerdir. Naslar kabir üzerine oturmayı mutlak olarak yasaklamıştır. Cumhur-u ulema

da hadisleri zahiri üzere anlamış ve mutlak olarak kabirler üzerine oturmayı kerih görmüşlerdir.

494. Ebu Davud, 3222

Cahiliye ehli, ölünün kabri başında hayvan keserlerdi. Farklı inançlara sahip cahiliye toplumlarında bu uygulamanın farklı nedenleri vardı. 495

– Kimisi ölüye vefa babından kurban keser, şöyle derdi: O yaşarken kurban keser, ihtiyaç sahiplerini doyururdu. Biz de onun ölümünden sonra onun kabri başında aynısını yapacağız.

– Kimisi bunu ölüyü tazim etmek için yapardı. Onun adına putlara (salihlerin ruhaniyetine) kurban keserlerdi.

– Kimisi onun ölümünün ne büyük musibet olduğunu göstermek için deve keserdi. Zira deve, onların en değerli malıydı. Onun ölümü için deve kesmeleri; o ölümün ne denli önemli olduğuna, onun uğruna en değerli malın feda edildiğine alametti.

– Kimisi de Kıyamet Günü'nde dirilirse o hayvanın üzerinde mahşer yerine gideceğine inanarak hayvan kesilmesini isterdi. 496

İslam, farklı gayelerle yapılan bu cahiliye âdetini yasakladı. 497

Bu yasağın hikmetlerine dair şunlar zikredilebilir: 498

– Kabir başında kurban kesmek, şirke götüren yollardan biridir. Kabir başında kurban, ölüyü/kabir sahibini tazimdir. Bu tazim, zamanla kabirde yatana kurban kesmeye dönüşebilir.

– Bu bir cahiliye âdetidir. İslam, "Bir kavme benzeyen onlardandır." 499 diyerek, şirk toplumlarına benzemeyi yasaklamıştır.

– Kabir başında kurban kesmek, riya ve şöhret için yapılır. Cahiliye insanları cömertliklerini göstermek için, birbirlerine karşı övünür, daha çok kurban kesen daha cömert kabul edilirdi. İmam Ahmed (rh) kabir yanında kesilen hayvandan yemeyi kerih görmüş ve "Allah'tan başkası adına kesilen"

495. bk. El-Mufassal fî Târîhi'l Arab kable'l İslâm, 9/74-75; 9/161; 9/173-174

496. bk. Meâlimu's Sunen, 3222 No.lu Hadis Şerhi

497. Genelde kitaplarımızda, yukarıda zikredilen sebeplerden biri tercih edilir. Kanaatimce cahiliye âdetleri arkasında birden fazla saik vardır. Zira cahiliye toplumu vahiyden uzak, dolayısıyla fıtrattan uzak bir kargaşa toplumudur. Toplum âdetlerine yön veren şey zan, heva ve tahmindir.

Hâliyle tek bir geleneğin ardında birden fazla saik bulunması normaldir.

498. bk. Ahkâmu'l Mekâbir, s. 390-392

499. bk. Ebu Davud, 4031

sınıfına girmesinden endişe etmiştir. Riya için kesilen hayvan, Allah için değil, toplum adına kesilmiştir.

– Zamanla bu tip âdetler dinden sayılmakta, sünnet/müstehab gibi görülmektedir. Bu da İslam'dan olmayan şeyin dinden görülmesi, yani bidatleşmesi demektir. İslam, dinde çıkarılan tüm bidatleri reddetmiştir.

Kabir başında kurban kesmek ikiye ayrılır:

– Şayet kurban ölüye/kabre/türbeye kesiliyorsa bu şirktir. Kurban bir ibadettir ve yanlızca Allah'a (cc) kesilir. Herhangi bir ibadet Allah'tan başkasına yapılırsa şirk olur.

"De ki: 'Şüphesiz ki benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslimlerin/şirki terk ederek tevhidle Allah'a yönelen kulların ilkiyim.' " 500

– Şayet kurban, Allah adına kesiliyor ancak kabrin başında kesilmesi daha faziletli kabul ediliyorsa bu da çirkin bir cahiliye âdeti, dine sonradan girmiş bir bidattir. Allah (cc) böyle amelleri kabul etmez.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim dinimizde olmayan bir amel çıkarırsa o amel reddedilir." 501

Yine Âişe Annemiz (r.anha) Allah Resûlü'nden (sav) şöyle nakletmiştir:

"Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere olmazsa o amel reddedilir." 502

• Kabre Ağaç Dikmek/Çiçek Ekmek

Kabirlere ağaç dikmek, çiçeklendirmek ve etrafını yeşillendirmek Allah Resûlü'nün (sav) ve sahabenin uygulamasında yoktur. Ayrıca kabirlerin ölümü/ahireti hatırlatması ilkesine aykırıdır. Aslolan kabirlerin sade, gösterişsiz ve dünyanın geçiciliğini gösterecek mahiyette olmasıdır. Kabirlerin bir karıştan fazla yükseltilmesini, üzerine yazı yazılmasını, kandil asılmasını,

500. 6/En'âm, 162-163

501. Buhari, 2697; Müslim, 1718

502. Müslim, 1718

kireçlenmesini… yasaklayan İslam şeriatının, kabristanı çiçek bahçesine

çevirmeye izin vermeyeceği izahtan varestedir. 503

503. Bir grup âlim, Allah Resûlü'nün (sav) bir uygulamasına dayanarak kabirlere yaş/taze ağaç/

hurma dalı koymanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün şer'i dayanaklarına geçmeden

önce bir noktaya dikkat çekmek istiyorum: Bir kabre tek bir hurma dalı koymak ile oraya

ağaç ekmek veya kabri çiçeklendirmek farklı şeylerdir. Geçmişte yaşanan bu ilmî tartışmanın günümüz kabirlerinde görülen yeşillendirme ve peyzaj çalışmalarıyla hiçbir ilgisi yoktur.

Günümüzde yaşanan şey, sekülerleşen insanın, ölüm yerlerinde dahi ölümü hatırlamak istememesi ve Batı toplumlarının taklidinden ibarettir. Kabirlere yaş/taze ağaç dalı konulacağını

söyleyen âlimler, şuna dayanır:

Abdullah İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) -Medine'deki veya Mekke'deki- bahçelerden birine uğradı. Kabirlerinde azap gören iki

insanın sesini duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

'İkisi azap görüyorlar. (Kendilerince) büyük bir günah sebebiyle azap görmüyorlar. Oysaki bu

büyük bir günahtır. Birisi idrarından sakınmazdı. Diğeri ise insanlar arasında laf getirip götürürdü

(koğuculuk yapardı).' Sonra bir dal istedi. Dalı ikiye ayırarak her birinin kabrinin başına bir parçasını koydu.

Ona, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bunu niçin yaptın?' diye soruldu.

Allah Resûlü, 'Umulur ki bu dallar kurumadıkça onların azabı hafifletilir.' buyurdu." (Buhari, 216;

Müslim, 292)

Allah Resûlü'nün kabrin üzerine yaş/taze hurma dalı koyması; ona has bir amel midir yoksa teşri

amaçlı yaptığı genel bir sünnet midir, bu konuda ihtilaf edilmiştir. Racih olan, bunun Allah Resûlü'ne has bir amel olduğudur. Zira;

− Bir insanın kabirde azap görüp görmemesi gaybi bir konudur. Biz birinin azap görüp görmediğini bilmediğimizden, böyle bir uygulamada bulunmamız doğru değildir. (bk. Ahkâmu'l

Mekâbir, s. 169) Şöyle bir iddia isabetli değildir: “Biz, rahmete nail olup olmadığını bilmediğimiz

hâlde ölüye rahmet diliyor ve mağfiret talebinde bulunuyoruz. Hâliyle azap görüp görmediğini

bilmesek de, azabı hafifletici vesileleri uygularız.” (bk. Fethu’l Bârî, 216 No.lu Hadis Şerhi) Bu yaklaşım isabetli değildir; çünkü Allah Resûlü bunu başka kabirlere uygulamamış, umumi bir sünnet

hâline getirmemiştir. Umumi sünnet olarak kabirdekiler için, “Kardeşiniz için istiğfarda bulunun;

o, şu ân sorgulanıyor.” demiştir. Ayrıca burada illet tam olarak nedir; Nebi’nin duası mıdır, kabirlere konan hurma dalı mıdır, belli değildir. Bazı rivayetlerde hurma dalından ziyade Nebi’nin

duasının/şefaatinin hafifletici olduğu beyan edilmiştir.

Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ben azap gören iki kabrin yanından geçtim, şefaatim sayesinde bu dallar yaş durdukça onlardan

azabın hafifletilmesini diledim.” (Müslim, 3012)

Ağacın yaş/taze olmasının azabı hafifletici bir illet olmadığının dolaylı bir delili de Allah Resûlü’nün dalı ikiye kırmasıdır. Bilindiği gibi dal ikiye kırıldığında kuruması hızlanır. (bk. Ahkâmu’l

Cenâiz li’l Elbânî, s. 253-254) Şayet azabı hafifleten Nebi’nin duasıysa, hurma dalının konması

sembolik bir eylemdir.

− Allah Resûlü’nden bu fiili aktaran İbni Abbâs (ra), Câbir (ra) ve Ebû Hureyre (ra) onun (sav) hayatından sonra ne kendileri ne de başkaları için böyle bir sünneti uygulamamışlardır. İster bu rivayetleri tek bir olayın farklı anlatımı kabul edelim, ister her birini mustakil bir olay kabul edelim; sahabe bunu genel bir uygulama hâline getirmemiştir. Bildiğimiz tek uygulama, sahabeden Bureyde

ibni Eslemî’nin, kabrine iki hurma dalı konmasını vasiyet etmesidir. (bk. Buhari, Kitâbu’l Cenâiz,

81. Bab) Ancak bu rivayet doğru anlaşılmak durumundadır. Şöyle ki;

− Bureyde kabrin üstüne değil içine yaş hurma dalı bırakılmasını vasiyet eder. Bugün insanlar

üstüne bırakıyor, hatta ekiyorlar.

Kabirlere Yönelik Yasaklardaki Hikmetler

Kabirlere yönelik yasaklar incelendiğinde üç temel hikmet olduğu görülür.

A. Şirke Giden Yolları Kapatmak

Allah Resûlü'nün (sav) kabirlere yönelik yasaklarının en önemli hikmeti, şirke giden yolları kapatmaktır. Konunun ehemmiyetine binaen bu bölümde sözü uzatacak, ilk insan Âdem'den (as) günümüze, mezarların ve içinde yatanların nasıl şirke sebep olduğunu anlatacağız.

Allah (cc), insanlığı "Allah'ı birleme ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmama" fıtratı üzere yaratmıştır:

"Yüzünü (hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine çevir. Allah'ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah'ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler." 504

İlk Peygamberden başlamak üzere tüm elçiler insanları tevhide, yani fıtratlarında var olan bilgiye davet etmişlerdir. Âdem'den (as) Nûh'a (as) kadar ümmet bu davete icabet etmiş, tevhid ümmeti olmuştur. İnsanın ezelî düşmanı olan şeytan ise insanları fıtrat dini olan tevhidden saptırmak için her yolu denemiştir:

İyâd ibni Himâr el-Mucâşiî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) hutbede şöyle buyurmuştur:

"Ben, kullarımın tümünü hanîf olarak yarattım. Bu arada şeytanlar onlara geldiler ve onları dinlerinden çevirdiler, kendilerine helal kıldığım şeyleri onlara

− Bureyde (ra) bunu neye dayanarak yaptığını izah etmemiştir. Bunu Allah Resûlü'nün (sav) davranışına uyarak yapmış olabileceği gibi, Kur'ân ve Sünnette hurma ağacı övüldüğü ve mübarek dendiği için de (bk. 14/İbrahîm, 24; Buhari, 5444) yapmış olabilir. Kaldı ki bu, Bureyde'ye (ra) has bir ameldir. Sahabeden kimse ona tabi olmamıştır.

Şöyle bir itiraz yersizdir: "Bureyde (ra) bunu yaptığında sahabeden kimse itiraz etmedi." Bureyde (ra) Horasan'da vefat etmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, 81. bab başlığı şerhi, İbni Sa'd'den naklen) Hâliyle birçok sahabinin onun bu davranışından haberi yoktur. Buhari (rh) Bureyde rivayetinin hemen akabinde İbni Ömer'e dair şu rivayeti aktarmıştır: "Mezar üzerine yapılan çardağı/gölgeliği görünce, 'Onu sök, onu ameli gölgelendirir.' demiştir." (Buhari, Kitâbu'l Cenâiz, 81. bab başlığı şerhi).

Böylece Buhari (rh) sahabenin kabir üstüne konan şeylere tepki gösterdiğini, ne ağaç ne de başka

bir şeyin mezarı gölgelemesine hoş bakmadıklarını göstermiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

504. 30/Rûm, 30

haram kıldılar, hakkında hiçbir delil indirmediğim şeyi bana ortak kılmalarını

emrettiler." 505

Kudsi hadiste ifade edildiği gibi şeytanın insanları saptırma ve şirke düşürme serüveni iki yolla başlamıştır:

İlki, teşri ve hâkimiyet şirki diyebileceğimiz, helal ve haram belirleme yetkisini insanın kendinde görmesi ve Allah'ın (cc) yasalarına rağmen kendisinin

yasalar belirlemesidir.

İkincisi ise Allah'ın meşru kılmadığı, yapılabilirliğine dair hiçbir delil

indirmediği hususlarda Allah'a (cc) şirk koşulmasıdır.

Şeytanın türlü desise ve aldatmalarına rağmen özellikle bu iki başlığın

hadiste zikredilmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Diyebiliriz ki bu iki yol, onun en fazla denediği ve sonuç aldığı yöntemlerdir. Bu

nedenle de insanlığın saptırılma sürecinin başlangıcı olarak zikredilmiştir.

Allah'ın hiçbir delil indirmediği hususlarda Allah'a şirk koşmanın başlangıcını Nûh'un (as) kavminde görüyoruz. Âdem'den (as) sonra yaklaşık on

nesil tevhid üzere yaşayan Müslimlere, şeytan farklı yönlerden yaklaşmış ve

onları şirke düşürmüştü. Elbette tevhid ehli Müslimler bir defada, tercihe

dayalı olarak tevhidi terk edip putlara tapmamıştı. Bu bozulmanın ağır ağır

seyreden bir akışı ve küçükten büyüğe doğru süregiden merhaleleri vardı.

Bu merhaleleri inceleyelim:

"Ve dediler ki: 'Sakın ha ilahlarınızı bırakmayın. Ved, Suva, Yeğus, Yauk ve

Nesr'i de bırakmayın.' " 506

Ayet-i kerimede ismi zikredilen putlar, salih insanları topluma hatırlatmak

için yapılmış temsilî heykellerdi. Allah'ı (cc) hatırlatsın diye inşa edilen el

yapımı taşlar, zamanla Allah (cc) ile beraber tapılan yani Allah'ın dışında ilah

edinilen putlar hâlini aldı.

Buhârî (rh), İbni Abbâs'tan (ra) şu rivayeti kaydeder:

"Bu putlar, Nûh'un (as) kavminin putlarıydı. Sonra bu putlar Araplara geçti.

Ved putu Devmeti'l Cendel'de, Kelb Kabilesi'ne aitti. Suvâ' putu Huzey505. Müslim, 2865

506. 71/Nûh, 23

loğullarına, Yeğûs putu Murâd'a -daha sonra Sebe'nin Cevf mevkiinde

Ğutayfoğullarının oldu-, Yeûk putu Hemdân'a, Nesr putu Himyer'e aitti.

Bunlar Nûh Kavmi'nde yaşayan salih insanların isimleriydi. Vefat ettiklerinde şeytan, kavimlerine şöyle fısıldadı: 'Bunların oturdukları mekânlara

taşlar dikin ve bu salihlerin isimleriyle isimlendirin.' Onlar da yaptılar. İlk

zamanlar ibadet edilmedi putlara, bu nesil vefat edip ilim kalkınca ibadet

edilmeye başlandı." 507

Şeytan onlara, "Allah'a şirk koşun." diyerek ya da "Putlar yapın." diyerek

yaklaşmadı elbet. İslami hassasiyete sahip hiçbir Müslim'in kabul etmeyeceği

bu teklifi, masum bir surette ve iyi niyetle onlara fısıldadı.

Masum suret, "Bu salihlerin adına kabir/türbe/anıt yapılması"ydı. Zamanla

bu anıtlar/türbeler putlaştırılmış ve bunlara ibadet edilmişti. Ummu Habibe

ve Ummu Seleme (r.anhuma) Habeşistan'da gördükleri, içinde suretler olan bir

kiliseyi Allah Resûlü'ne zikrettiler. Nebi (sav) şöyle buyurdu:

"Bunlar, aralarından salih biri öldü mü kabrinin üzerine mescid inşa eder,

sonra da bu resimleri yaparlardı. Bunlar, Kıyamet Günü'nde Allah katındaki

en şerli insanlardır." 508

İbni Kayyim (rh) şöyle der: "Seleften birçok kişi şöyle der: 'Bunlar, Nûh'un

kavminden salih insanlardı. Öldüklerinde kabirlerinin üzerini beklemeye

başladılar. Sonra resimlerini yaptılar. Zaman uzayınca da ibadet etmeye

başladılar.' " 509

Kabirlerini belirginleştirip oraları mescid edinmekle başlayan bu hâl, ibadetle neticelenmiş ve bu ümmetlerin dünya ve ahirette bedbaht olmasına

neden olmuştu.

İyi niyet ise bu salihlerin onlara Allah'ı (cc) hatırlatmasıydı: "Bunlar Nûh'un

kavminden salih insanlardı. İnsanlardan onlara tabi olanlar vardı. 'Şayet

bunların resimlerini yaparsak Allah’a ibadetimize teşvik edici olur.’ dediler ve resimlerini yaptılar. Bu nesil ölüp yeni bir nesil geldiğinde şeytan onlara

507. Buhari, 4920

508. Buhari, 3873; Müslim, 528

509. İğâsetu’l Lehfân, s. 184

gelip, ‘Atalarınız bunlara ibadet eder ve bunlar sayesinde yağmur yağdırılırdı.’ dedi. Onlar da ibadet ettiler.” 510

Diyebiliriz ki putperestliğin temeli kabirperestlikle atılmıştır. Nûh’un (as) kavminde başlayan, “kabirde yatan nedeniyle kabire saygı” inanışı zamanla cahil nesillerin eliyle puta tapıcılığa evrilmiştir. Nûh Kavmi’nin helakından sonra benzer bir illet, Yahudi ve Hristiyan toplumunda zuhur etmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz hadiste görüldüğü üzere onlar nebilerinin kabirlerini mescid hâline getirmiş, oralara resim yapmış, son olarak da o mekânları Allah’a şirk koşulan mabedler hâline getirmişlerdir.

Kabirperestlik, Yahudi ve Hristiyanları, kabirler üzerine mescid inşa etme şeklinde etkilediği gibi İbrâhîm’in milletine müntesip Arap Yarımadası müşriklerini de etkilemişti. Onların tapındığı yüzlerce put olsa da bunların içinde en yaygın olanları salihler adına yapılan türbelerdi. Kur’ân’da zikri geçen ve Arapların üzerine yemin ettikleri Lat, Menat ve Uzza putları gibi…

Lat, salih bir zattı. Hacılara hiçbir karşılık beklemeden suveyk 511 hazırlar ve dağıtırdı. Öldüğünde kabrinin başında bekleyip ona ibadet ettiler. 512

İbni Kesîr, Lât putunu şöyle tarif eder: “İşlenmiş beyaz bir kayadandı. Üzerine ev yapılmış, örtülerle sarılmış ve bekçileri vardı. Çevresinde geniş bir alan, Taifliler tarafından kutsal kabul edilirdi/tazim edilirdi. Diğer Arap kabilelerine karşı Lât’ın kendi mıntıkalarında olması ile övünürlerdi.” 513

Uzzâ’yı ise İbni Cerîr’den (rh) naklen şöyle rivayet eder: “Üzerinde yapı inşa edilmiş bir ağaçtı. Üzerinde örtü vardı. Mekke ile Tâif arasında, Nahle mıntıkasındaydı. Kureyşliler onu tazim ederdi.” 514 515

510. Tefsîru’t Taberî, 23/639, Nûh Suresi, 23. ayetin tefsiri

511. Bir çeşit yiyecek.

512. Necm Suresi 19. ayetin tefsirinde İbni Abbâs, Mucâhid ve Rebî’ ibni Enes’ten nakledilmiştir.

İmam Taberî ve İbni Kesîr’in naklettiği bu eserin (bk. Tefsîru’t Taberî, 22/523-526; İbn-i Kesîr Tefsîri,

10/411-417, Necm Suresi, 19. ayetin tefsirleri) bir kısmını Buhârî, İbni Abbâs’tan nakleder. (bk. Buhari, 4859)

513. İbn-i Kesîr Tefsîri, 10/411-412; Zâdu’l Mesîr, 6/44; Necm Suresi, 19-29. ayetlerin tefsiri

514. age. 10/411-412

515. İlgili nakillerden Lât ve Uzzâ ismi çıkarılırsa ve yerine herhangi bir şeyhin ya da veli olduğu

düşünülen zatın türbe ismi yazılsa çoğu insanın ayırt edemeyeceği kanaatindeyim.

CENÂİZ BABI

211

Allah Resûlü (sav) kabirlerin/türbelerin insanlığa olan zararlarını fark ettiği

için tevhidi muhafaza ve şirke giden yolları kapama adına birçok tedbir aldı.

İslam’ın ilk yıllarında kabir ziyaretlerini yasakladı:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) annesinin kabrini ziyaret ederek ağladı. Yanındakileri de ağlattı.

Sonra şöyle buyurdu: ‘Annem için istiğfarda bulunmak hususunda Rabbimden

izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim;

ona izin verildi. Sizler de (artık) kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti

ölümü hatırlatır.’ ” 516

Kabirleri tazim marazıyla putperestleşmiş bir millet, kalplerine tevhidin

iyice yerleşmesi, şirkin ve eserlerinin silinmesi düşüncesiyle kabir ziyaretinden alıkonuldu. İslam, kalplerine iyice yerleşip kalpler, El-Azîz ve El-Hamîd

olan Allah’a bağlanınca kabir ziyaretlerine müsaade edildi.

Allah Resûlü (sav), kabir ziyaretlerine müsaade etse de kabirperestlik tehlikesine sürekli dikkat çekmiş, son hastalığında dahi ümmetini bu noktada

uyarmıştır:

Âişe Annemiz ve Abdullah ibni Abbâs’tan (r.anhuma) rivayet edildiğine göre

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Onlar peygamberlerinin kabirlerini

mescid edindiler.” 517

Cundeb ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Vefatından beş gün önce Nebi’yi (sav) şöyle derken işittim: ‘Sizlerden bir dost edinmem uygun olmaz. Çünkü Yüce Allah İbrâhîm’i nasıl dost edindiyse, beni de öyle dost edinmiştir. Ümmetimden birini dost edinecek olsam Ebû Bekir’i dost edinirdim. İyi bilin ki, sizden önce geçen milletler nebilerinin ve (aralarındaki) salih kimselerin kabirlerini mescid ediniyorlardı. Dikkat edin! Sakın siz kabirleri mescid edinmeyin! Ben sizi bundan menediyorum.’ ” 518

Kabirler niçin mescid edinilir? Çünkü orada yatan zatın, çevresine bereket

516. Müslim, 976

517. Buhari, 435; Müslim, 531

518. Müslim, 532

yaydığına inanılır. Orada yapılan duanın daha makbul olduğu, ibadetlerin daha huşulu olacağı ve kabir sahibinin şefaatçi olacağı düşünülür. Yani kabrin (mekân) ve orada yapılan ibadetlerin (zaman), diğer zaman ve mekânlara üstünlüğüne inanılır. Oysa, “Rabbin dilediğini yaratır ve seçip (üstün kılar).”519 ayeti gereğince bir yerin üstünlüğü, seçilmişliği ve bereketi, Yaratan’ın (cc) elindedir. Yaratan kim ise bir zamanı diğer zamana, mekânı da başka bir mekâna üstün kılacak olan da odur. Allah (cc) hiçbir kabre böyle bir üstünlük vermemiştir. Öyleyse bu kabirlerin üstünlüğü nereden geliyor?

Kabir/Türbe/Ziyaret hâline getirilen mezarlar, zamanla ve etraflarında oluşan menkıbe kültürüyle tazim edilmeye başlanır. Hastaların şifa bulduğu, çocuğu olmayanların çocuğa kavuştuğu, kısmeti kapananların kısmetinin açıldığı, gökyüzüne doğru bazı geceler bir nurun yükseldiği gibi kulaktan kulağa aktarılan hikâyelerle kalplerin buralara bağlanması sağlanır. Buralardan gelir elde eden üçkâğıtçıların özel çabalarıyla, bu menkıbeler itinayla çoğalır. Yürümekten, konuşmaktan, kendi hastalıklarına şifa bulmaktan ve ölümü defetmekten aciz ölüler, dolandırıcılar eliyle uçurulur.

Allah Resûlü (sav), kabirlerin mescid edinilmesini yasaklamıştır. Hatta o kadar

ki kabirlerin yanında İslami eylemlerin icra edilmesi dahi yasaklanmıştır.

Ebû Mersed El-Ğanevî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kabirlerin üzerine oturmayın, onlara doğru namaz kılmayın." 520

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Hamam ve mezarlık dışında yeryüzünün tamamı mesciddir." 521

Kurtubî (rh) bu nehyi şöyle açıklar: "Yahudi ve Hristiyanların yaptığı gibi kabirleri kıble edinip onlara doğru veya üzerlerinde namaz kılmayın. Putların ibadetine götüren davranışlar gibi böylesi davranışlar da sizi kabirde

519. bk. 28/Kasas, 68

520. Müslim, 972

521. Ebu Davud, 492; Tirmizi, 317

yatanlara ibadete götürür. Nebi bundan sakındırdı ve buna götürmesi muhtemel yolu kapatmış oldu." 522

Allah Resûlü (sav) bununla yetinmemiş, kabirlerin şekline de müdahale etmiştir.

Ebu'l Heyyâc'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Alî ibni Ebî Tâlib bana şöyle dedi: 'Allah Resûlü'nün beni gönderdiği bir işe ben de seni göndereyim mi? Tarumar etmediğin hiçbir heykel ve düzeltmediğin hiçbir yüksek kabir bırakma?' " 523

Sumâme ibni Sufey'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fadâle ibni Ubeyd ile Rum diyarında, Rodos'ta bulunuyorduk. Derken bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fadâle ibni Ubeyd emir vererek kabrini düz yaptırdı. Sonra şunu söyledi: 'Ben, Allah Resûlü'nün (sav) kabirlerin yer ile bir yapılmasını emrettiğini işittim.' " 524

Nebi (sav), yerle eşit olmasını istediği kabirlerin, kabir olduğu belli olsun diye sadece bir karış yükseltilmesine müsaade etti. Kabirlerin kireçten yapılıp üzerine bina edilmesini, ışık asılmasını ve üzerine yazı yazılmasını yasakladı:

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını yasakladı." 525

Yine Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirler üzerine kireç (ve mermer) yapmayı, kabirler üzerine yazı yazmayı, kabirler üzerine bina yapmayı ve kabirleri çiğnemeyi yasakladı.” 526

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirleri ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine lamba asanlara lanet etti.” 527

522. Tefsîru’l Kurtubî, 10/573, Kehf Suresi 21. ayetin tesiri

523. Müslim, 969

524. Müslim, 968

525. Müslim, 970

526. Tirmizi, 1052; Ebu Davud, 3226

527. Ebu Davud, 3236; Tirmizi, 320

Günümüz kabirleri ve Allah Resûlü’nün (sav) bu emirleri karşılaştırıldığında kabristanların Allah ve Resûl’üne isyan mekânlarına dönüştüğü görülecektir. Ve maalesef bizden önce yaşamış milletlerin adım adım putperestliğe düştüğü gibi bu ümmetin de aynı yolla putperestliğin yaygın bir tonu olan kabirperestliğe düştüğü fark edilecektir.

Ümmeti kabirler konusunda farklı şekillerde uyaran Allah Resûlü’nün (sav) uyarılarının en fazla yoğunlaştığı konu kendi kabridir. İman ve vefa duygusuyla kendine bağlanan ümmetinin, şeytanın bu sevgiyi kullanarak saptırmasından korkmuştur. Özellikle kabrine yönelik yapılması muhtemel aşırılıklara karşı ümmetini titizlikle ikaz etmiştir:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Benim kabrimi bayram yeri kılmayın. Bana salât getirin, nerede olursanız salâtınız bana ulaşır.” 528

Allah Resûlü (sav) kabrinin bayram yerine dönüştürülmesini yasaklamıştır. Bayram, kelime itibarıyla, “iyd” yani avdet/dönmek kökünden gelir. Lugat anlamını baz alırsak kabrinin sürekli dönüp durulan, ziyaretgâha çevrilen

bir yer olmasını istememiştir. Örfi ve şer'i olarak bayram ise "kendisi için süslenilen, bir araya gelinen, zamanı belli olan" anlamlarını çağrıştırır.

Allah Resûlü (sav) bu manayı kastetmişse kabrinin sürekli ziyaret edilmesini, ziyaret sırasında süslenilmesini, belli gün ve zamanların ziyarete tahsis edilmesini yasaklamak istemiştir.

Ebû Dâvud'un (rh) Sünen'ini şerh eden Şemsulhak Azîm Abadî, âlimlerden bu yönde nakillerde bulunmuştur:

Munâvî: "Bayrama toplandıkları gibi Allah Resûlü'nün kabrini ziyaret için toplanmalarını yasaklamıştır. Bu yasağın nedeni meşakkatin kaldırılması ya da tazimde aşırılığı önlemek içindir." 529

Tiybi: "Bayram için süslenip temizlendikleri gibi kabrini ziyaret için süslenip temizlenmelerini nehyetmiştir. Yahudi ve Hristiyanlar peygamberlerinin

528. Ebu Davud, 2042

529. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 4/181; El-Mufredât, s. 593, a-v-d maddeleri

kabirlerine böyle yaparlardı. Tâ ki bu tutum onlarda gaflet ve kalp katılığına sebebiyet verdi. Putperestlerin âdetlerinden biri ölülerini tazim etmektir. Bu hâl devam eder ve neticede onları put edinirler. Bu manaya işaret için Allah Resûlü, 'Allah'ım! Benim kabrimi kendisine tapılan bir put kılma.' demiştir."530

Tiybi'nin işaret ettiği hadisin tamamı şöyledir:

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ım benim kabrimi put kılma. Allah nebilerin kabirlerini mescid edinen topluluğa lanet etmiştir." 531

Bu hadis, kabirlerin mescid edinilmesiyle puta dönüşmesi arasındaki ilintiyi gösterir. Faziletine inanılarak mescid edinilen kabirler, belli zaman sonra türbeleşmekte ve dua edilen, şifa umulan, ruhaniyetinden medet umulan ve Allah'a aracı kılınan birer puta dönüşmektedir.

Muvatta şarihlerinden İmam ibni Abdilberr, hadisin şerhinde bu manaya dikkat çekmiştir:

"Hadiste geçen 'vesen' puttur. Put, altın veya gümüşten ya da herhangi bir maddeden yapılan şekildir. Allah'ın dışında ibadet edilen her şey puttur.

Araplar putlara namaz kılıyor ve ibadet ediyorlardı. Allah Resûlü, ümmetinin önceki ümmetler gibi yapmasından korktu. Onların peygamberleri vefat ettiğinde kabrinin başında, putun başında bekledikleri gibi beklerlerdi. ‘Allah’ım, benim kabrimi ibadet edilen bir put kılma.’ demek, ‘Ona yönelik namaz kılınan, ona secde edilen, ibadet edilen bir put kılma.’ demektir. Allah böyle yapan ümmetlere şiddetle öfkelenmiştir. Allah Resûlü ashabını ve ümmetini geçmiş ümmetlerin çirkin fiillerine karşı uyarmıştır. Onlar peygamberlerinin kabrine doğru namaz kılıyor, oraları kıble ve mescid ediniyorlardı. Putperestlerin putlarına yaptıkları gibi onlar da putları tazim ediyor ve ona secde ediyorlardı.” 532

Allah Resûlü’nün (sav) bu tavsiyeleri ashabına da etki etmişti. Onlar, Ne530. bk. El-Kâşif an Hekâiku’s Sunen, 3/1043, 926 No.lu Hadis Şerhi

531. Ahmed, 7358; Muvatta, 475

532. Et-Temhîd limâ fî Muvatta’ mine’l Meânî ve’l Esânîd, 5/45

bi’nin hevasından konuşmadığını, sadece ümmetin hayrını düşündüğünü, şefkatli bir babanın evlatlarını tehlikeden koruduğu gibi onları tehlikelerden korumaya çalıştığını biliyorlardı. Bu nedenle onun yönlendirmelerini emir telakki ettiler ve bunları titizlikle uyguladılar.

Öncelikle onun (sav), kabrine yönelik sözlerini uyguladılar.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav), ölümüne sebep olan hastalığı sırasında şöyle buyurdu: ‘Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler.’

Eğer Allah Resûlü’nün (sav) bu sözü olmasaydı Müslimler onun kabrini açık bırakırdı. Ancak ben onun kabrinin mescid edinilmesinden korkuyorum.” 533

Allah Resûlü’nün kabrini her Müslim’in kabri gibi yaptılar. Yerden sadece bir karış yüksek. Yeşil örtülerle sarıp, efsunlu ve tılsımlı yazıların olduğu putperestlik artığı sandukalara koymadılar. Onu bina edip kireçlemediler. Üzerinde lambalar asıp aydınlatmadılar.

Onlar, Allah Resûlü’nü (sav) çok iyi anladılar. Bu nedenle kabirlerin tazim

edilmesine götürecek her yolu kapattılar. Ashabdan bazı kimselerin, Tuster fethinde bir kabre yönelik uygulamaları ilginçtir. Danyal Peygamber'e ait olduğu düşünülen bir kabir buldular. Onu tazim etmediler, türbeleştirmediler, yeşil örtülerle mistik bir hava vermediler. Peki, ne mi yaptılar?

Hâlid ibni Dînâr'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu'l Âliye'ye, 'O ölü adamı ne yaptınız?' diye sordum.

Şöyle cevap verdi: 'Gündüz on üç ayrı kabir kazdık, gece olunca da adamı birine defnettik ve bütün kabirleri düzelttik. Tâ ki insanlar hangisinde olduğunu bilmesin ve onu çıkarmaya kalkmasın.

Ben, 'İnsanlar bu kabirden ne umuyordu?' diye sordum.

'Kıtlık olunca tabutunu çıkarıyor ve bu vesileyle yağmur umuyorlardı.' diye cevap verdi.

533. bk. Buhari, 1330; Müslim, 529

Sonra, 'Adamın kim olduğunu düşünüyorsun?' diye sordum.

'Danyâl isiminde biri.' dedi.

'Kaç yıldır ölü olduğunu düşünüyorsunuz?' dedim.

'Üç yüz yıl.' dedi.

'Peki, cesedinden bir şey değişmiş miydi?' diye sordum.

'Saçının arka taraflarında birkaç tüy dışında bir şey değişmemişti. Nebilerin bedenini toprak çürütemez, parçalayıcı hayvanlar yemez.' cevabını verdi."534

Kabirperestliğin Ümmette Açığa Çıkması

Allah Resûlü'nün (sav) bunca uyarısına rağmen, ümmeti, kabirlere çok farklı yaklaştı. Allah Resûlü'nün öğretilerini ters yüz ettiler. Cahiliye ehlinin oluşturduğu putperestliği, salihlerin kabirleri üzerinden ihya ettiler.

"Neden kabirleri ziyaret etmeliyiz?" sorusuna tamamen farklı bir cevap buldular. Allah Resûlü'nün (sav), "O size ölümü hatırlatır." 535 diyerek teşvik ettiği kabir ziyareti için putperestlerin putlardan beklentisine benzer şeyler söylediler.

"Nebilerin ve imamların türbe/makamlarını ziyaretin amacı şudur: Ziyaret etmek, yardım talep etmek, bağışlanma istemek ve ihtiyaçların giderilmesini nebilerin ve imamların ruhundan talep etmektir. Bu, iki taraflı olur. Bir taraf yardım talep eder, diğer taraf yardım eder. Türbeleri ziyaretin bu iki

rükûn üzerinde büyük tesiri vardır. Yardım talebine gelince ihtiyaç sahibi, tüm isteğini kendine şefaatçi olan ve ziyaret edilene yöneltir. Öyle ki tüm isteği bununla meşgul olur. Tüm benliği ile bunu zikretmeye ve hatırlamaya yönelir. İşte bu hâl, ziyaret edilenin, kişinin ruhunu fark edip kendisinden beklenilen güzel yardıma karşılık vermesine sebep olur.” 536

Kabir ziyaretinde, ziyaret edilen ölünün ruhundan yardım almayı uman ve bunun için tüm benliğiyle ölünün ruhuna yönelmeyi öğütleyen bir zihniyetin kabirleri puta çevirmelerine şaşmamak gerekir!

534. El-Bidâye ve’n Nihâye, 2/376

535. bk. Müslim, 976

536. Mecmûatu Resâili’l İmâmi’l Ğazzâlî, s. 379

Şa’rânî, Tabakât’ında, bazı velilerden(!) şu nakillerde bulunur: “Muhammed El-Hanefî şöyle derdi: ‘Kimin bir sıkıntısı olursa benim kabrime gelsin ve ihtiyacını istesin, gidereyim. Benimle sizin aranızda sadece bir zira (dirsek boyu) toprak vardır.’ ” 537

Ahmed El-Ferğelî isimli Allah dostu(!) ise şöyle derdi: “Ben kabrimde olup tasarruf edenlerdenim. Kimin ihtiyacı olursa benim kabrime gelsin, ihtiyacını dillendirsin, yerine getireyim.” 538

Evet, onlar kabir ziyaretlerini böyle anladılar ve insanları, kabirleri putlaştırmaya davet ettiler.

Kabirlerin üzerine türbe yapılabileceğini, hatta yapılması gerektiğini savundular. Bazıları öyle ileri gitti ki Buhari ve Müslim’in rivayet ettiği ve yasaklayıcı olan hadislerin zayıf olduğunu söylediler. İlmî namusa sahip olanlar hadislere söz söylemedi, lakin mevcut hâli delil aldılar. Şöyle ki:

Hadisler yasak getiriyordu, ama İslam âleminin her yanı türbelerle doluyordu. Demek ki bu türbeleri yapanların bir bildiği vardı. Ne yani, hocalarına, şeyhlerine, atalarına sapık mı diyeceklerdi? Demediler. Türbeciliği müdafaa eden risaleler yazıp atalarının yoluna sahip çıktılar. 539

İslam Ümmetinde Türbecilik

“Alî Paşa’nın naklettiğine göre kendi zamanında Kahire’de iki yüz doksan

dört türbe vardı. Doktor Suat Mahir'in nakline göre Mısır'ın genelinde binden fazla türbe vardır.

1890 yılında Şam'ı ziyaret eden Abdurrahman Sami Bey, Dımeşk civarındaki türbelerin sayısının yüz doksan dört kadar olduğunu söyler. Osmanlı'nın başkentinde ise dört yüz seksen bir caminin olduğunu, neredeyse bunların hiçbirinin türbeden yoksun olmadığını anlatır. Hindistan'da ise günümüze kadar varlığını koruyan yüz elli türbenin olduğunu aktarır. Hicri 14. asrın başlarında Bağdat'ta yüz elli büyük cami vardı. Nerede ise her birinde bir

537. Et-Tabakâtu'l Kubrâ li'ş Şa'rânî, 2/88

538. age. 2/92

539. Muhammed Zâhid El-Kevserî'nin El-Makâlât kitabında yayımlanan "Kabirler Üzerine Mescid İnşa Etmek ve Kabirlere Dönüp Namaz Kılmak" adlı bir makalesi bulunmaktadır. Yine yakın

dönem kabirperestlerinden Ebu'l Feyd Ahmed ibni Muhammed El-Ğumârî'nin "Kabirler Üzerine

Mescid ve Türbe İnşa Etmenin Müstehap Oluşuna Delilller" adlı bir risalesi vardır.

türbe vardı. Musul'da ise birçoğu mescidlerin içinde olan yetmiş altı civarında türbe bulunmaktadır.

Bu dönemde (H 14. asır) İslam âleminin büyük başkentlerinin hepsinde manzara aynıydı. Mezarlar üzerine mescid inşa edip mezarları türbeleştirmek Allah'a yakınlaşma vesilesi olarak görülmekle yetinilmedi, insanlar arasında rekabet sebebi oldu. İnsanların bir beldeyi faziletli görüp orada yaşamaya rağbet etmesi, içindeki türbelerle doğru orantılıydı. Şayet bir beldede türbe yoksa mutlaka oranın ehlinden bir rüya uydurulurdu. Rüyasında bir velinin(!) belli bir noktada olduğunu keşfeder ve insanlar orayı türbe hâline getirirdi."540 Tevhidin unutulması ve âlimlerin sorumsuzluğu nedeniyle türbecilik yayılmaya devam etmektedir.

Türbelerin eski olanları tarihî eser kabul edilip restore edilmekte ve her geçen gün var olanlara yenileri eklenmektedir. Buralarda farklı tarikatlar tarafından icra edilen ilginç ritüeller, Kureyş putperestliğini hatırlatmaktadır. Birer ilahmış gibi onlara dua edip yalvaranlar, ihtiyaçlarını kâğıt parçalarına yazıp türbelere bırakanlar, türbelere temas eden toprak, bez gibi şeylerin

şifa kaynağı olduğuna inananlar ve sıkıntısı geçsin diye türbelere adak adayanlar olduğu görülmektedir. Âdeta namazdaymış gibi kabrin başında huşuyla bekleşen, konuşmanın edepsizlik olduğunu kabul eden, kabirden çıkarken arkasını kabre dönmemek için gerisin geriye çıkan insanlar müşahede edilmektedir…

Mısır'da bulunduğum yıllarda kendi gözlerimle gördüğüm putperestlik örneklerini aktarayım: Ezher'in karşısında Hüseyin'e (ra) ait olduğu iddia edilen bir türbe ve üzerine inşa edilmiş bir mescid bulunuyor. Ezher Camisi'nin içinde de türbe var elbet. Ancak Hüseyin'e ait olduğu iddia edilen ve bir tarikatın ekmek teknesi olan türbe kadar rağbet görmüyor. Arkadaşlarımızla bu camiyi ziyaret ettik.

Türbe edebini bilmeyen nasipsizler(!) olarak sözlü ve nazari tacize uğradık. Zira ayakkabılarımızı elimizde tutmuş, kabre sırtımızı dönmüş, kendi aramızda konuşmuş ve en önemlisi dua edip şefaat talep etmeden çıkmıştık.

540. bk. El-Kubûriyye, s. 201-203 özetle.

İmam Şâfiî'nin (rh) mezarına yapılan türbede ise kadınlardan birinin koşarak secdeye kapandığını gözlerimle gördüm. Benim yaklaşımımı aşırı bulan ve biraz da Osmanlıcılık illetiyle malul bir arkadaşımız dahi bu manzara karşısında dayanamamış ve 'Bu kadar da değil!' diyerek tepkisini göstermişti.

Maalesef, tevhid imamlarından birinin kabri bu ümmetin kabirperestleri eliyle putlaştırılmıştı.

Yüzyıllar önce kabirlere secde eden putperestleri, Şukrî Âlûsî şöyle aktarır:

"Allah'a yemin olsun ki âlemlerin Rabbi olan Allah'tan yüz çevirip türbe eşiklerine secde edenleri gözlerimle gördüm. Sadece avam değildir bunu yapan. Nice ilim iddiasında olanın bu fiilleri yaptığını gördük ve duyduk. Bunların çoğu mevcut tarikatlardan birine müntesiptir. Bunların yanında şeyhlerin ruhaniyetinden yardım/medet ummak da meşhur vaciplerdendir. Allah bunların hürmetini korumasın, devamlarını sağlamasın. Allah'tan yeryüzünü bunların küfründen ve sapıklığından temizlenmesini dileriz."541

Diyobendilerin meşhur âlimlerinden Şeyh Halîl Ahmed, Cuştiler'in Şeyhi,

Huvâce Muînuddin El-Cuştî'nin kabrini ziyaret eder. Kabrin başında oturur ve murakabeye dalar. Öyle kaptırır ki kendini âdeta bayılmış bir insan

gibidir. İnsanlar ise kabrin etrafında tavâf yapıyor ve secde ediyordur. 542

Osmanlı'nın meşhur âlimlerinden İmam Birgivi şöyle der: "Bu sapık ve

saptırıcıların hâli öyle boyuta ulaştı ki kabirlere/türbelere hac ibadeti uydurup yapılması gereken ritüeller belirlediler. Bunların aşırılarından biri

'Türbe Haccı'nın İbadetleri/Menâsiku Hacci'l Meşâhid' adıyla kitap kaleme

aldı. Kabirleri Allah'ın evine benzeterek bunu yaptılar. Açıktır ki bu, İslam

dininden ayrılış ve putların kullarının dinine girmektir." 543

Hanefilerin Bağdat müftüsü Âlûsî (rh) Hac Suresi'nin 73. ayetinin tefsirinde

541. Cuhûdu Ulemâi'l Hanefiyye fî İbtâli'l Akâidi'l Kubûriyye, 1/469. Fethu'l Mennân Cuhûdu'l

Ulemâi'l Hanefiyye kitabı, son dönemlerde kaleme alınmış önemli akademik çalışmalardandır.

Müellifi Şemsuddîn El-Afğânî, Horasan âlimlerindendir. Mutasavvıf ve Mâturîdî Diyobendiler arasında medrese eğitimi almış ve onları çok iyi tanıyan bir ilim adamıdır. Tarih boyunca Hanefi âlimlerinin kabirperestlerin şirk akidesine karşı verdiği mücadeleyi derlemiş ve kıymetli bir çalışma

ortaya koymuştur. Üç cilt olarak basılan bu hacimli eser faydalanılacak eserlerdendir. Müellifin,

Mâturîdîlik inanışını incelediği üç cilt hâlinde basılan kıymetli bir eseri daha bulunmaktadır. (bk.

Adâu'l Mâturîdiyye li'l Akîdetu's Selefiyye, Mektebetu's Sıddîk)

542. bk. Cuhûdu Ulemâi'l Hanefiyye fî İbtâli'l Akâidi'l Kubûriyye, 2/632

543. age. 2/646; Ziyâretu'l Kubûr li'l Birgivî, s. 20

şunları kaydeder: "Mutasavvıfların çoğunun, nebilerin kabirlerinin eşiğine

secde ettiğini gördüm. Bazısı tüm nebilerin, kabirlerinde tasarruf ettiğini

kabul eder. Tasarrufları mertebelerine göre değişir. Âlimleri ise dört veya

beşinin tasarruf ettiğini kabul eder. Bununla ilgili delil istendiğinde, 'Keşifle

sabit oldu.' derler. Allah onları kahretsin! İftiraları ne kadar çok ve cahillerdir. Bazıları bunların kabirlerinden farklı şekillerde çıktığını iddia eder.

Âlimleri şöyle der: Ruhları bazen aslan, ceylan ve benzeri surette açığa çıkar

ve dilediği gibi gezer." 544

Sonuç Olarak

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Gece ve gündüz, Lât ve Uzzâ’ya ibadet edilmedikçe yok olmaz.” 545

Sevbân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmaktadır:

“Ümmetimden bir grup müşriklere katılmadıkça, bir grup da putlara tapmadıkça kıyamet kopmayacaktır.” 546

Bugün gerek Türkiye’de gerek İslam beldelerinde bulunan türbelere ve bunlara yönelik yapılanlara bakıldığında bu hadisler daha iyi anlaşılıyor.

Bu kabirler/türbeler putlara dönüşmüş ve insanlar, Allah’ı sevdiklerinden da-ha fazla bu putları seviyor; O’ndan korktuklarından çok daha fazla bu putlardan korkuyorlardır. Onlardan biri Allah adına yemin ettiğinde yeminini çok rahat çiğnerken türbelerin çarpmasından korktuğu için orada yatanın başı üzere yemin etmeye dahi cesaret edemiyordur. Yemin ettiği farz edilse bile asla yeminini çiğnemiyor. Rabbinin çarpmasından emniyet içinde olan bu putperestler, yatırların çarpmasının korkusu içindelerdir.

“Şu namazı da aradan çıkaralım.” mantığıyla Allah’ın huzuruna duran, namazdan ziyade olimpiyat koşusunda olduğunu zanneden insanlar, türbe ziyaretinde kemâl-i huşu ve inkisar içerisindelerdir. O denli transa geçerler ki namazda fıldır fıldır olan gözleri oradayken türbe kıblesine çakılıp kalır.

Her hastalık ve musibet için ayrı bir türbenin iyi olduğuna inanırlar.

544. age. 3/1567-1568; Rûhu’l Meânî, 9/202; Celâu’l Ayneyn, s. 520

545. Müslim, 2907

546. Ebu Davud, 4252; Tirmizi, 2219

Allah’a (cc), Nebi’ye (sav) ve kutsala sövüldüğünde kılı kıpırdamayan bu samimi(!) kullar; kabirlerine, şeyhlerine ya da tarikatlarına laf söylendiğinde ateş topuna dönüşür ve öfke patlaması yaşarlar.

Allah’ın dinine düşmanlık eden, alay edip dalga geçen mülhitlerle hiçbir sorunları yoktur. Onları takip eder, izler, alkışlar ve severler. Kendi tarikatları veya putları hakkında konuşan hocalara gelince ise İbrâhîm’in (as) müşriklere uyguladığı usve-i hasene beraatini uygularlar.

Her önemli iş öncesinde ve sonrasında türbelere akın ederler. İşin öncesinde yardım talebinde bulunur, sonrasında şükranlarını iletirler.

Mekkeli putperestler rahatlık ânında putlarına ibadet edip dua eder, dara düştüklerinde ise sadece Allah'a yalvarırlardı. Bunlar rahatlık ânında da darlıkta da hatta karşıdan karşıya geçerken dahi sadece türbelerin ruhaniyetinden medet umarlar.

Bunların içinde türbeler adına savaşanlar dahi vardır. Lübnan Hizbullah Örgütünün Suriye'de yaşanan olaylara müdahalesini ve Esad'a verdikleri desteği "Türbeleri koruyacağız." şeklinde gerekçelendirdiğini unutmayalım. Haklı olarak sormak istiyoruz: Allah Resûlü'nün (sav) haber verdiği ve ümmetini uyardığı putperestlik bu değil de nedir?! 547

B. Ahireti Hatırlamak

Kabirlere yönelik emir ve yasakların bir hikmeti de kabristanın ahireti hatırlatması ve dünyanın geçiciliğine dair öğüt olmasıdır.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti ölümü hatırlatır." 548

Bureyde ibni'l Husayb'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ben sizi kabir ziyaretinden menetmiştim, artık onları ziyaret ediniz. Çünkü kabirleri ziyarette tezkire (öğüt, ölümü hatırlatma ve ibret) vardır" 549

547. bk. Tasavvuf: Tanımı-Menşei-İslam'la İlişkisi, s. 159-171

548. Müslim, 976

549. Ebu Davud, 3235

Yine Bureyde ibni'l Husayb'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bazı sebeplerden dolayı size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Şimdi Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etme izni verildi. Siz de kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti size ahireti hatırlatır." 550

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ben sizleri kabirleri ziyaret etmekten menetmiştim. Bundan sonra kabirleri

ziyaret ediniz. Çünkü şüphesiz kabirlerin ziyareti, dünyaya karşı zahid yapar ve ahireti hatırlatır.” 551

İslam, kabirlerin ölümü/ahireti hatırlatmasını istemiştir. Buna binaen sade, gösterişsiz, alelade olmasını talep etmiştir. Günümüz kabirleri ise ahireti hatırlatmak şöyle dursun, bir mesire alanı gibidir. Sahiplerinin ekonomik düzeyini gösteren yüksek/şatafatlı kabirler, birer edebî kitabeyi andıran yazılar, bahçeyi hatırlatan ağaçlandırma ve ışıklandırmalar… kabirlerin varlık amacına aykırıdır. Bundan olsa gerek kabirler ölümü hatırlatmamakta, birçok kabir tinercilerin, ayyaşların, masiyet ehlinin mekânı olmaktadır. Yeşillikten mahrum illerde çocukların/gençlerin kabristanlarda piknik yaptığı dahi vakidir.

C. Ölünün Hürmetini/Saygınlığını Korumak

Kabirlere yönelik emir ve yasakların bir kısmı da ölünün saygınlığını korumaya yöneliktir. Zira İslam, ölünün de diri gibi bir saygınlığının olduğunu, bazı haklara sahip olduğunu kabul etmiştir. Kabirlere oturmayı, ölülerin kemiklerini kırmayı yasaklamıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ölünün kemiğini kırmak, onu diriyken kırmak gibidir.” 552

550. Tirmizi, 1954

551. İbni Mace, 1571

552. Ebu Davud, 3207; İbni Mace, 1616

Kabir Ziyaretinin Meşruiyeti ve Adabı

Peygamber (sav) İslam’ın ilk yıllarında kabir ziyaretini yasaklamıştı. Çünkü o toplum, kabirlerde yatanlar ve onların ruhaniyetiyle Allah’a şirk koşar, salih olduğuna inandıkları ölüleri Allah (cc) ile aralarında aracı kılar, kendilerine şefaat edeceklerine inanırlardı. Bir önceki bölümde anlattığımız gibi553 Allah Resûlü (sav) şirke giden yolları kapatmak için kabir ziyaretlerini yasakladı. Onlar tevhidi iyice öğrenip iman, kalplerine yerleşince kabir ziyaretine

müsaade etti.

Bureyde ibni’l Husayb’dan (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet etmiştir:

“Ben, sizi kabirleri ziyaret etmektenmenetmiştim, artık onları ziyaret edin.” 554

Yine Bureyde ibni’l Husayb’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ben sizi kabir ziyaretinden menetmiştim, artık onları ziyaret ediniz. Çünkü kabirleri ziyarette tezkire (öğüt, ölümü hatırlatma ve ibret) vardır.” 555

Kadınların Kabir Ziyareti

Racih olan, kabir ziyaretinin meşruiyeti hem erkekler hem de kadınlar için geçerlidir. Erkek ve kadın şer’i adaba riayet ettiği müddetçe kabir ziyareti yapmalarında bir beis yoktur. Kabir ziyaretini emreden naslar hem kadınları hem de erkekleri kapsar.

Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, ‘Kabirdekilere ne diyeyim, ey Allah’ın Resûlü?’ dedim. O da şunları söylememi emretti:

◌َ

◌ِدمني

◌ْ

ق

◌َ

◌ْت

◌ُس

م

◌ْ

◌ُال

◌ٰ

◌ّ

◌ُاهّلل

◌َم

◌ْح

◌َر

ي
◌َ
◌َ ، و
◌ْ لِمني
◌ُ س
م
◌ْ
◌َ ال
◌َ وَ
◌ِ مِنني
◌ْ
◌ُ ؤُ
م
◌ْ
◌َ ال
◌ِ منـ
◌َ ارَ
◌ِ يـ
◌ّ
◌ْ لِ الدْ
ه
◌َ
◌ا ى ٢
ل
◌َ
◌ُ عُ
◌َ مَ
◌ّ اَلّ
◌َ السَ
◌ُ ونُ
◌ِ حقِ
◌َ

اَل

◌َ

◌ْل

م

◌ُ

◌ِك

◌ُب

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌َاء

◌ْش

◌ِا إن

◌ّ

◌إن

◌َ

◌َ، و

◌ِين

◌ِخر

◌ٰ

ا

◌َ

◌ْت

◌ُس

م

◌ٰ

◌َال

◌ّوا

◌من

‘Selam, burada bulunan mümin ve Müslimlere olsun. Allah, bizim geride bı553. bk. s. 207

554. Müslim, 977

555. Ebu Davud, 3235; Tirmizi, 1054

raktıklarımıza da geleceklerimize de rahmet etsin. Bizler de sizlere katılacağız, inşallah.’ ” 556

Allah Resûlü (sav) kabir ziyaretine giderken ne söylemesi gerektiğini soran Âişe Annemize dua etmesini öğretmiştir. Bu da kabir ziyareti teşvikinin kadınları da kapsadığını gösterir.

Enes İbni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bir kabrin başında ağlayan bir kadının yanına uğradı ve ona, ‘Allah’tan kork ve sabret.’ dedi.

Kadın, ‘Benden uzak dur. Benim başıma gelen musibet senin başına gelmiş değildir.’ dedi.

Kadına, ‘O, Nebi’ydi (sav).’ denilince kadın derhal Nebi’nin evine geldi ve evde kapıcıların (kapıda bekleyen hiç kimsenin) bulunmadığını gördü.

(Onun huzuruna girerek) şöyle dedi: ‘Ben seni tanıyamadım, (ey Allah’ın Resûlü!).’

Allah Resûlü de ona şöyle buyurdu: ‘Sabır, musibetin darbesini ilk yediğin ânda göstereceğin davranıştır.’ ” 557

Allah Resûlü (sav) kabir ziyareti yapan bir kadını görmüş, neden kabir ziyareti yaptığına dair uyarıda bulunmamıştır. 558

556. Müslim, 974

557. Buhari, 1283; Müslim, 926

558. Bir grup ilim adamı kadınların kabir ziyaretini yasaklamış ve buna dair bazı deliller zikretmişlerdir:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirleri ziyaret eden kadınları lanetlemiştir.” (Tirmizi, 1056) Bu rivayetin isnadında Amr ibni Ebî Seleme vardır.

Hassân ibni Sâbit’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etmiştir.’’ (İbni Mace, 1574) Bu rivayetin

isnadında Abdurrahman ibni Behman vardır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabirleri ziyaret eden kadınlara, onların üzerini mescid ve kandillik edinenlere

lanet etti.’’ (Nesai, 2043; Ebu Davud, 3236; Tirmizi, 320) Daha önce geçtiği gibi (bk. s. 201), bu

rivayetin isnadında Ebû Sâlih Bâzân vardır.

Zikredilen üç ravinin de sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Hiçbir rivayet kadınların kabir ziyaretine izin

veren hadislere mukavemet edecek kuvvette değildir. Ayrıca, bu rivayetler sahih kabul edilecek

olsa dahi “kabir ziyaretinin yasak olduğu” dönemde söylenmiş olma ihtimali vardır. Daha sonra

kabir ziyaretine izin verilince bu ve benzeri yasaklar hükümsüz kalmıştır. (Hadise dair diğer yorumlar için bk. El-Mufhim limâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Muslim, 2/632-637)

Kabir ziyaretine müsaade eden Allah Resûlü (sav), onun adabını da ümmete

öğretti.

• Kabir Ziyaretinin Ölümü/Ahireti Hatırlatması

Kabir ziyaretinin en temel gayesi, dünyanın geçici olduğunu ve ahiret

yurdunu hatırlamaktır. Allah Resûlü’nün (sav) kabir ziyaretine izin verme

gerekçesi budur. Zira dünya hayatı, insana süslü gösterilmiştir:

“Kadınlar, evlatlar, kantar kantar altın ve gümüş, besili atlar, hayvanlar ve ekinlerden oluşan şehvetlerin sevgisi insanlara süslü gösterildi. Bu, dünya hayatının

(kendinden faydalanılan geçici) metaıdır. (Ebedî ve hakiki nimetlerin olduğu)

güzel dönüş, Allah katındadır.” 559

İnsan dünya hayatını yaşarken onun süslerine dalıp gider. Rabbini, kendini

ve bir gün hesap vereceği gerçeğini unutur. Bu durumdaki insan, eğlenceye

dalıp giden ve çevresinde olup bitenden habersiz bir insana benzer. Şeytanın

ve nefsin iğvasıyla beraber, insan sarhoşlaşır. Ne yaptığını bilmez şekilde

hayatın akışına, girdabına kapılır. İşte ölüm, bir sarhoşu ayıltmak için yüzüne

atılan tokat veya su gibidir. Kabir ziyareti, insanı ölüm gerçeğiyle yüzleştiren

bir öğüt ve hatırlatıcıdır. Bu da Yüce Allah’ın rahmetidir. İnsanın hayatı, öz

nefsini uyuşturup aldatıyorsa ölümü de onu uyandırıp gerçekle yüzleştirir.

Selef-i Salihinden Örnekler

Osmân'ın azatlı kölesi Hanî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Osmân ibni Affân (ra) bir kabir başında durduğu zaman sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı. Bu sebeple kendisine, 'Sen cenneti ve cehennemi anıyorsun, ağlamıyorsun da bundan (yani kabir korkusundan) dolayı mı ağlıyorsun? denildi. Osmân da (ra) şöyle dedi: 'Allah Resûlü (sav) şöyle demişti, 'Muhakkak kabir, ahiret konaklarının ilkidir. Eğer ölü ondan kurtulursa ondan sonraki (konaklar) ondan kolay olur. Şayet ölü ondan kurtulmazsa ondan sonraki (konaklar) ondan şiddetli olur. Kabir kadar korkunç hiçbir fecî manzara görmedim.' " 560

"Amr ibni Âs (ra) bir mezarlığın yanından geçerken atından inip iki rekât

559. 3/Âl-i İmrân, 14

560. Ahmed, 454; İbni Mace, 4267

namaz kılarak şöyle der: 'Mezarda yatanları ve artık yapamayacakları şeyleri düşünüp bu iki şey vasıtasıyla Allah'a yakınlaşmak istedim.'

Ebu'd-Derdâ (ra) mezarların yanında otururdu. Kendisine neden böyle yaptığı sorulunca şöyle derdi: 'Bana dönüp gideceğim yeri hatırlatan ve yanlarından kalkıp gittiğimde gıybetimi yapmayan kimselerin yanında oturuyorum.'

Atâ es-Sulemî karanlık bastığında mezarlığa gider ve şöyle derdi: 'Ey mezarda yatanlar, sizler öldünüz, vah benim ölümüme! Amellerinizi açıkça gördünüz, vah benim amellerime! Yarın Atâ da mezara girecek, yarın Atâ da mezara girecek!' Sabaha kadar böyle der dururdu.

Meymûn ibni Mihran şöyle anlatıyor: 'Bir keresinde Ömer ibni Abdülaziz ile birlikte mezarlığa gittik. Ömer mezarlara bakınca ağlamaya başladı. Sonra bana dönerek dedi ki: 'Ey Meymûn, bunlar atalarım Ümeyyeoğulları'nın mezarları ve sanki hiç dünyada yaşayanlarla birlikte onların zevklerini tatmamışlar ve onlar gibi hayat sürmemişler... Onların cansız bir şekilde yattıklarını görmüyor musun? Başlarına nice azaplar geldi, kemikleri çürüdü, haşereler bedenlerini yiyip bitirdi!' Sonra ağlamaya başladı ve dedi ki: 'Bu mezara girip de Allah'ın azabından emniyette olan kişiden daha rahat

birini bilmiyorum.’ ” 561

“İbni Ebi’d-Dünya, Muhammed ibni Salih Et-Timar’dan nakletti. O dedi ki: ‘Safvan bin Suleym bazı günlerde bana uğrar, sonra da mezarlığa giderdi. Bir gün onu izledim. Kendi kendime dedim ki: ‘Allah’a yemin olsun ki onun ne yaptığına bakacağım.’ Başını önüne eğdi ve bir kabrin yanında oturdu. O kadar çok ağladı ki ona acıdım. Başında durup ağladığı kabrin, akrabalarından birisine ait olduğunu zannettim. Başka bir gün tekrar benim yanımdan geçerek kabir ziyaretine gitti. Ben de onu izledim. Başka bir kabrin başında durup oturdu. Öncekinde olduğu gibi yine başını önüne eğip ağladı. Bu durumu Muhammed ibni Munkedir’e anlattım. Ona ‘Başında bekleyip ağladığı kabrin, akrabalarından birisine ait olduğunu zannettim.’ dedim. Muhammed ibni Munkedir dedi ki: ‘Oradaki kabirlerin hepsi onun ehlidir ve kardeşleridir. Muhakkak ki o öyle bir adamdır ki ölüleri(n hâlini) hatırlayarak kalbini harekete geçiriyor. Kalbine her katılık arzolunduğunda

561. Minhacü’l Kâsıdîn, 2/761

(ölüleri hatırlayarak kalbinin katılığını gideriyor).’ Baktım ki bu konuşmadan sonra Muhammed ibni Munkedir de kabirlere uğruyor. Bir gün ona selam verdim. Bana, ‘Safvan’ın öğüdü sana fayda vermedi mi?’ dedi.
Öyle zannediyorum ki Muhammed ibni Munkedir de (Safvan ile ilgili olarak kendisine anlattıklarımdan) faydalanmıştı.’ ” 562

“İbni Ebi’d-Dünya dedi ki: ‘Abdulkaysoğulları’ndan yaşlı ve abide (çokça ibadet eden) bir kadın sık sık kabir ziyareti yapardı. Bundan dolayı da sürekli kınanırdı. (Kadın) dedi ki: ‘Kalp katılaştı mı, eskimenin/çürümenin eseri (görüntüsü) dışında hiçbir şey onu yumuşatamaz. (Kabir ziyareti yapmak için) mezarlıklara gidiyorum. Onların (ölülerin) kabirlerinden çıkarılacakları ânı, toprağa bulanmış yüzlerini gördüğümü, değişip bozulan cesetler ile kötü (kokan) ve kirli kefenlere baktığımı düşünüyorum. Nefislerin o acısı ne kadar kötü, bedenlerin telef olması ne kadar da şiddetlidir.’ ’ ” 563

“Ziyad en-Numeyri, ‘Her ne zaman ağlamak istediysem mutlaka (kabirlere) uğrarım.’ dedi. Bir adam, ‘Bu nasıl oluyor?’ diye sordu. Ziyad, ‘Ağlamak istediğimde kabristana gider, bazı kabirlerin yanında oturur ve

(bedenlerinin) nasıl çürüdüğünü tefekkür ederim. Sonra bize verilen ve içinde bulunduğumuz mühleti hatırlarım. Bu hatırlamamla (kalbimin katı olduğu) hâllerim kaybolur.’ diye cevap verdi.” 564

• Kabir Ziyaretinde Okunacak Dua

Bureyde ibni’l Husayb’dan (ra) şöyle rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kabristana çıktığımız vakit ne söyleyeceğimizi bize öğretirdi.

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َهّللا

◌َا

◌َاء

◌ْش

◌ِا إن

◌ّ

◌إن

◌َ

◌َ ،و

◌ْلِمني

◌ُس

م

◌ْ

◌َال

◌َ ،و

◌ِمنني

◌ْ

◌ُؤ

م

◌ْ

◌َال

◌ِمن

◌َار

◌ِي

◌ّ

◌َالد

◌ْل

ه

◌َ

◌ْأ

م

◌ُ

◌ْك

ي

◌َ

ل

◌َ

◌ُع

◌َم

◌ّاَل

◌َالس

◌َةَ

◌َافي

ع

◌ْ

◌ُال

م

◌ُ

ك

◌َ

ل

◌َ

◌َاو

ن

◌َ

◌َل

◌ٰ

◌ّ

◌ُاللّٰه

ل

◌َ

◌ٌأ

س

◌َ

◌َ، أ

◌ُون

◌ِحق

◌َ

اَل

◌َ

ل

562. bk. Kalp Katılığının Zararları, s. 169-170

563. bk. age.

564. bk. age.

CENÂİZ BABI

229

‘Selam üzerinize olsun ey bu diyarın mümin ve Müslim olan halkı! Bizler de inşallah sizlere katılacağız. Allah’tan bizler ve sizler için afiyet isterim.’ ” 565

Kabir ziyaretinde yapılan duanın üç temel ilkeye dayandığını görüyoruz:

– Ölüye Selam

Selam, İslam ümmetinin parolasıdır. Hem bir duadır hem de “Benden selamettesin, zarar görmeyeceksin.” demenin yoludur. Selamın ölüye verilmesi, önemlidir. Bu, ölümün dahi İslam kardeşliğini sonlandırmadığını, birbirimize karşı sorumluluklarımızın devam ettiğini, İslam kardeşliğinin sevgi ve şefkat üzere kurulmuş olduğunu gösterir. Şer’i naslar da zikrettiğimiz bu inceliğe dikkat çeker. Ölüm, İslam kardeşliğini ve kardeşliğe bina edilen sorumlulukları kesmez.

“(Muhacir ve Ensar’dan) sonra gelenler derler ki: ‘Rabbimiz! Bizi ve bizden

önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman edenlere karşı

bir kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, (şefkatli olan) Raûf ve (kullarına

karşı merhametli olan) Rahîm'sin.' " 566

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptığı amellerin neticesine kavuştular." 567 568

565. Müslim, 975

566. 59/Haşr, 10

567. Buhari, 1393

568. Ölüler işitir mi?

Ölüye selam veriliyor olması şu konuyu gündeme getirmiştir. Ölüler işitir mi? Açıkcası ölümden

sonra yaşanan hadiseler ruhla ilgilidir. Zira ölümle beraber beden devreden çıkar, ruh devreye

girer. Yüce Allah ruhla ilgili şöyle buyurur:

"Sana ruhtan soruyorlar. De ki: 'Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ilim olarak ancak çok az bir şey

verilmiştir.' " (17/İsrâ, 85)

Ruhla ilgili meseleler bizim için gaybtır. Gaybi konularda açık nas olmadıkça konuşmamak, Allah

(cc) bilir demek, en doğrusudur. Hâliyle;

• Ölüler işitmez.

• Ölüler işitir.

• Ölüler Allah'ın izin verdiğini işitir, izin vermediğini işitmez.

diyen âlimler, bazı nasları yorumlayarak bu sonuca ulaşmışlardır. Hiçbir görüşün delili konuyla ilgili; direkt, açık ve kesin bir nas değildir. Farklı bir konuyu anlatan nassa yapılan yorumdur. Gaybi

konular yorumla tespit edilemeyeceğinden tüm görüşler sadece yorumdur.

Ölülere selam vermeyle ilgili nas, ölüler işitir veya işitmez konusunu açıklamak için söylenme-

miştir. Kabir ziyareti adabını açıklamak için söylenmiştir. Birileri, "Ölü işitmiyor olsaydı ona selam

vermenin anlamı olmazdı.” diyebileceği gibi, bir başkası “Evde kimse yokken de evlere girerken

selam verilir; selam bir duadır, kimsenin işitmesine gerek yoktur, sağıra da selam verilir.” gibi bir

yorum yapabilir. Konunun nastan ziyade yoruma dayalı olduğunun bir başka delili, Bedir Günü

yaşanan şu hadisedir:

Ebû Talha’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’nin (sav) Bedir Günü verdiği emir ile Kureyş’in ileri gelenlerinden yirmi dört kişi Bedir’deki suyu çekilmiş kuyulardan berbat mı berbat, kötü mü kötü bir kuyuya atıldılar. Nebi (sav) bir

topluluğa karşı zafer kazandı mı meydanda üç gün ikâmet ederdi. Bedir’de üçüncü gün olunca

devesinin hazırlanmasını emretti ve devesi üzerine koşu takımları bağlandı. Daha sonra yürüdü.

Ashabı da onun arkasından gidip, ‘Bize göre bir ihtiyacını karşılamak için gidiyor.’ dediler. Nihâyet

o kuyunun ağzında durdu. Kuyudakilere kendilerinin ve babalarının isimlerini söyleyerek seslenmeye başladı: ‘Ey filan oğlu filan, Ey filan oğlu filan. (Keşke) Allah’a ve Resûl’üne itaat etmiş

olsaydınız. Bu hâl sizi sevindirmez miydi? Şüphesiz ki biz Rabbimizin bize vaad ettiğinin bir hak

olduğunu gördük. Siz de Rabbinizin size vaad ettiğinin bir hak olduğunu gördünüz mü?’ Bunun

üzerine Ömer, ‘Ey Allah’ın Resûlü, sen ancak ruhları olmayan birtakım cesetlere sesleniyorsun!’

dedi. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Muhammed’in canı elinde olana yemin ederim ki, sizler

benim bu söylediklerimi onlardan daha iyi işitmiyorsunuz.’ ” (Buhari, 3976; Müslim, 2874)

Bu nas nasıl anlaşılmıştır?

• Bir grup, ölülerin işitebildiğini söylemiştir.

• Âişe Annemiz (r.anha) şöyle yorumlamıştır:

“Nebi (sav) Bedir’de öldürülenler hakkında yalnızca şöyle buyurmuştur: ‘Onlar şu ânda benim

daha önce söylediklerimin hak olduğunu biliyorlar.’ Yüce Allah da, ‘Sen ölülere işittiremezsin.’ buyurmuştur.” (Buhari, 1371)

• Katâde (ra) ise şöyle yorumlar: “Onun (sav) sözünü işitsinler diye, bir alçaltma ve kınama olarak

Allah onları diriltir.” O (rh) Bedir’de Allah Resûlü’nün müşriklere seslenmesini aktardıktan sonra,

şu yorumu yapar:

“Katâde dedi ki: ‘Allah onlara azar olsun, onları küçültsün, azap olsun, hasret ve pişmanlık sebebi

olsun diye Allah Resûlü’nün sözlerini onlara işittirmek üzere kendilerini diriltmişti.’ ” (Buhari, 3976;

Müslim, 2874)

Sonradan oluşan mezheplerin ilk nüvesi kabul edilen tartışma, işte bu yorumlardan çıkmıştır.

Önemine binaen bir konuya dikkat çekmek istiyorum: Ölüler işitir mi işitmez mi tartışması, fıkhi/

amelî bir tartışmadır. Ölülerin işittiğine inanan âlimler, nasları yorumlayarak bu sonuca ulaşmışlardır. Ölülerin işitmesiyle onlara dua etmek, yardım istemek, darda kalanın medet umması ise

itikadi bir konudur. Allah’tan başkasına el açmak ve ölülerden medet ummak (istiğase), şirktir.

Şimdi vahyin rehberliğinde, Allah’tan başkasına duanın ve istiğasenin hükmüne bakalım:

Dua İbadettir

İstiğase yapan kişi, Allah’tan başkasına ibadet etmiş olur:

“De ki: ‘Şüphesiz ki ben, Allah’ı bırakıp dua ettiklerinize ibadet etmekten menedildim.’ De ki: ‘Ben

sizin arzularınıza uymam. (Uyduğum takdirde) gerçekten sapıtmış ve doğru yolu bulamayanlardan olmuş olurum.’ ” (6/En’âm, 56)

“Rabbiniz buyurdu ki: ‘Bana dua edin size icabet edeyim. Hiç kuşkusuz, bana ibadet etmekten

büyüklenenler, boyun eğmiş/alçaltılmış olarak cehenneme gireceklerdir.’ ” (40/Mü’min (Ğafir), 60)

Dikkat edilirse iki ayette de dua ve ibadet kelimeleri birbirinin yerine kullanılmıştır.

Nu’mân ibni Beşîr’den (ra) rivayet edildiğine göre Nebî (sav) şöyle buyurmuştur:

“Dua ibadetin ta kendisidir.” (Ebu Davud, 1479; Tirmizi, 2969)

CENÂİZ BABI

Genel Anlamda İbadet, Özel Olarak da Dua, Sadece Allah’a Yapılır

“Allah’a ibadet edin, hiçbir şeyi O’na ortak koşmayın.” (bk. 4/Nisâ, 36)

“O (hayat sahibi ve her canlıya hayat veren) El-Hayy’dır. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir

ilah yoktur. (O hâlde) dini O’na halis kılarak kendisine dua edin. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.” (40/Mü’min (Ğafir), 65)

Allah’tan Başkasına Dua Etmek Şirk, Dua Eden de Müşriktir

“De ki: ‘Ben ancak Rabbime dua ederim ve hiçbir şeyi O’na ortak koşmam.’ ” (72/Cin, 20)

“Rabbine davet et ve sakın müşriklerden olma. Allah’la beraber başka bir ilaha dua etme.” (28/

Kasas, 87-88)

“Gemiye bindikleri zaman, dini Allah’a halis kılarak (şirk koşmaksızın yalnızca) Allah’a dua ederler.

Onları kurtarıp karaya çıkardığı zaman, (bir bakarsın ki) hemen şirk koşuvermişler.” (29/Ankebût,

65)

“De ki: ‘Görüşünüz nedir? (Söylesenize!) Allah’ın azabı ya da kıyamet size gelip çattığında, Allah’tan başkasına mı dua edip yalvaracaksınız? Şayet doğru sözlüyseniz (cevap verin bakalım).’

(Hayır, öyle değil!) Bilakis, yalnızca O’na dua edip yalvarırsınız. O da dilerse dua ettiğiniz sıkıntıyı

giderir ve siz O’na şirk koştuklarınızı unutursunuz.” (6/En’âm, 40-41)

“Müşrikler ortaklarını görünce derler ki: ‘Rabbimiz! Bunlar senin dışında dua ettiğimiz ortaklarımızdır.’ (Ortaklar:) ‘Siz gerçek yalancılarsınız!’ diyerek bunlara laf atacaklardır.” (16/Nahl, 86)

“Dikkat edin! Göklerde ve yerde her kim varsa Allah’a aittir. Allah’ı bırakıp da O’nun dışında varlıklara dua edenler (gerçekte) ortak koştuklarına uymazlar. Onlar sadece zanna uymakta ve tahminle hareket etmektedirler.” (10/Yûnus, 66)

Allah’tan Başkasına Dua Etmek Küfür, Dua Eden de Kâfirdir

“Dikkat edin! Halis olan din Allah’ındır. O’nun dışında veliler edinenler (derler ki): ‘Bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye bunlara ibadet ediyoruz.’ Allah, ihtilaf ettikleri konularda aralarında hükmedecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı ve kâfir olan kimseyi hidayet etmez.” (39/Zumer, 3)

“Sonra onlara denir: ‘Hani, nerede ortak koştuklarınız? Allah’ın dışında…’ Derler ki: ‘Kaybolup gittiler. (Hakikatte) biz hiçbir şeye dua etmiyormuşuz.’ İşte Allah, kâfirleri böyle saptırır.” (40/Mü’min

(Ğafir), 73-74)

“İnsana bir sıkıntı dokunduğunda, Rabbine yönelerek dua eder. Sonra (o sıkıntı yerine) kendi

katından nimet verdiğinde daha önce dua ettiği şeyi unutur ve O’nun yolundan saptırmak için

Allah’a ortaklar/eşler koşmaya başlar. De ki: ‘Küfrünle az bir şey daha keyif sür. Çünkü sen ateşin

ehlindensin.’ ” (39/Zumer, 8)

Allah’tan Başkasına Dua Eden Onu İlah Edinmiş Olur

“Allah’la beraber başka bir ilaha dua etme. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur.

O’ndan başka her şey helak olacaktır. Hüküm yalnızca O’na aittir. O’na döndürüleceksiniz.” (28/

Kasas, 88)

“(Onlar mı daha hayırlıdır yoksa) dua ettiğinde darda kalmışın duasına icabet eden, kötülüğü

gideren ve sizleri yeryüzünün halifeleri kılan (Allah mı)? Allah’la beraber başka ilah mı? Ne kadar

da az öğüt alıyorsunuz.” (27/Neml, 62)

Allah’ın Dışında Dua Edilenler İstekleri Yerine Getiremezler

“Hak olan dua Allah’a (yapılandır). Onun dışında dua ettikleriyse onların duasına hiçbir şekilde

karşılık veremezler. (Allah’tan başkasına dua edenlerin) durumu, ağzına su ulaşsın diye iki avucunu suya doğru uzatmakla (yetinenin) durumu gibidir. (Oysa) o (su) asla ona ulaşmaz. Kâfirlerin

(Allah’ın dışındaki varlıklara) dualarının, kaybolup gidecek bir sapıklıktan başka bir şey değildir.” (13/

Ra’d, 14)

“Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Güneş’i ve Ay’ı emre amade kılmıştır. Her biri belir-

lenmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte bu, sizin Rabbiniz olan Allah’tır. Hâkimiyet/egemenlik yalnızca O’na aittir. O’nun dışında dua ettiklerinizin ise sahip oldukları kıl kadar dahi bir şey yoktur.

Onlara dua etseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü şirkinizi

reddederler. (Her şeyden haberdar olan) Habîr gibi kimse sana haber veremez.” (35/Fâtır, 13-14)

“O’nu bırakıp da dua ettikleriniz size yardım etmeye de kendilerine yardıma da güç yetiremezler.”

(7/A’râf, 197)

“Allah’ın dışında dua ettikleri, hiçbir şey yaratamazlar. Onlar kendileri yaratılmışlardır.” (16/Nahl, 20)

İstiğase/Dua Şirkine Dair En Kapsayıcı Cevap

Allah’tan başkasına el açıp dua edenler, onlar hakkında birtakım inançlara sahiptir. Bu inançları

dört başlık altında toplayabiliriz:

• Dua edilenin mutlak bir güce sahip olduğuna ve varlık üzerinde tasarruf edebileceğine inanmak.

• Dua edilenin mülk ve tasarrufta asıl yetkili olmasa da asıl yetkiliye bu konuda ortak olduğuna

veya kendisine yetki ortaklığı verildiğine inanmak.

• Dua edilenin asıl yetkili ya da ortak olmasa da asıl yetki sahibine yardımcı olduğuna, işlerinde

ona destek verdiğine inanmak.

• Asıl yetki, ortaklık ve yardımcılığın olmadığı hâlde dua edilenin, asıl yetkilinin yanında değerinin olduğu, bu sebeple aracılık edeceğine inanmak.

“De ki: ‘Haydi! Allah’ın dışında (ilah olduğunu) zannettiklerinizi çağırın (bakalım)!’ Onların göklerde ve yerde zerre ağırlığınca sahip oldukları bir şey yoktur. O ikisinde bir ortaklıkları da yoktur. (Allah’ın) onlardan yardımcı/destek edindiği kimse de yoktur. O’nun katında izin verdikleri

dışında, hiç kimsenin şefaati fayda sağlamaz…” (34/Sebe’, 22-23)

Ayet-i kerime tarih boyunca müşriklerin tutunduğu tüm sebepleri ellerinden almış ve hiçbir varlığın zannedilen bu yetkilerden birine tamamen ya da kısmen sahip olmadığını, olamayacağını,

buna binaen de sadece âlemlerin Rabbi olan Allah’a dua edilmesi ve O’ndan yardım talep edilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Ayetin tefsiri için bk. Es-Sevâiku’l Mursele, s. 461; Medâricu’s Salikîn,

1/351)

İnsanların Allah’a (cc) en sevimlisi ve Rabbi katında Makam-ı Mahmud sahibi olan Allah Resûlü’nün (sav) şöyle söylemesi istenmiştir:

“De ki: ‘Ben kendime, Allah’ın dilemesi dışında ne fayda ne de zarar verme gücüne sahibim. Şayet

gaybı biliyor olsaydım hayrı çoğaltırdım/daha fazla mal toplardım ve hiçbir kötülük bana dokunmazdı. Ben, yalnızca inanan bir topluluk için uyarıcı ve müjdeciyim.’ ” (7/A’râf, 188)

Allah (cc) katındaki değerine rağmen Allah Resûlü (sav) dahi ne kendisi ne de başkası için elinde bir

şey bulundurmuyorsa şeyhlerin/velilerin böylesi bir yetkiye sahip olması düşünülemez:

“Allah’ı bırakıp da kendilerine dua ettiğiniz varlıklar, sizin gibi (Allah’a) kullardır. Şayet doğruysanız çağırın da çağrınıza karşılık versinler.” (7/A’râf, 194)

Ayet açıkça ifade eder ki Allah’ın dışında olan, yani kul olan hiçbir varlık dua edilmeye ve yardım

talep edilmeye uygun değildir. (bk. Tasavvuf: Tanımı-Menşei-İslam’la İlişkisi, s. 215-219)

Zaten ölülerin işiteceğini tercih eden âlimlerin çoğu da, ölülerden medet ummanın şirk olacağını

belirtmişlerdir. Bunlardan biri İbni Teymiyye’dir (rh). O, bir yandan ölülerin işiteceğini tercih ederken (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 4/295-299) diğer yandan ölülere yapılan istiğasenin şirk olduğunu

belirtmiştir. (bk. Er-Reddu ale’l Bekrî)

Bir diğeri İbni Kayyim’dir (rh). O, Bir yandan ölülerin işiteceğini tercih etmiş (bk. Kitâbu’r Rûh, s.

9-25), diğer yandan ölülere yapılan istiğasenin şirk olduğunu belirtmiştir. (bk. Şeytanın Tuzakları

ve Korunma Yolları, s. 229-275)

Bunlardan biri İbni Kesîr’dir (rh). O, ölünün işittiğini tercih ederken (bk. İbni Kesîr Tefsîri, 8/412-417,

– Ahiret bilinci

“Biz de size katılacağız.” cümlesi, duayı yapana ahiret bilinci kazandırmak,

kabir ziyaretinin asıl gayesi olan “ölüm/ahiret gerçeğini hatırlatmak”tır.

– İstiğfar ve afiyet talebi

Hem kendimiz hem de ölü için af ve bağışlanma talebi, kabir ziyaretinden

gayenin ölüye dua etmek olduğunu gösterir. Kabirde yatanlar, dirinin duasına muhtaçtır. Ne yazık ki bidat ve şirkin yaygınlaşmasıyla bu anlayış ters

yüz edilmiş, diriler ölülerden faydalanmak için kabir ziyaretleri yapmaya

başlamışlardır.

• Kabir Ziyaretinde Kur’ân Okumak Sünnete Aykırıdır

Kabir ziyareti yapanın Fâtiha Suresi veya Kur’ân’dan herhangi bir sure okuması, bunu ölünün ruhuna hediye etmesi sünnete aykırı bir uygulamadır.

Yukarıda okuduğumuz gibi, Allah Resûlü kabir ziyaretinde ne okunacağını ümmetine öğretmiş, kendisi de amelî olarak kabir ziyaretlerinde aynı duayı okumuştur. Ne o (sav) ne de ashabı (r.anhum) kabir ziyaretlerinde Kur'ân okumamış, kıraatten hasıl olan ecri ölülerin ruhuna hediye etmemiştir. Allah Resûlü (sav) bizlere dinimizi öğretmek için gönderilmiştir. Onun emrettiği ve yaptığı dışında bir din yoktur. Onun (sav) yapmadığı şekilde yapılan ameller Allah katında merduttur.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim dinimizde olmayan bir amel çıkarırsa o amel reddedilir." 569

Yine Âişe Annemiz (r.anha) Allah Resûlü'nden (sav) şöyle nakletmiştir:

"Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere olmazsa o amel reddedilir." 570

Rûm Suresi, 52-53. ayetlerin tefsiri) tefsirin tamamında Allah'ın dışında varlıklara dua ve istiğasenin şirk olduğunu savunmuştur. Muasır tefsirlerden Edvâu'l Beyân'da da (bk. 6/124 vd.) aynı usul söz konusudur. Şınkıtî (rh) Neml suresi 80. ayet tefsirinde uzunca, ölülerin işittiğini savunmuştur.

Bununla birlikte kitap, baştan sona Allah'tan başkasına duanın şirk olduğunu anlatır.

569. Buhari, 2697; Müslim, 1718

570. Müslim, 1718

Bugün okunan Fâtiha, Yâsîn ve diğer sureler; sünnete aykırı olması yanında Allah Resûlü'nün bir sünnetini de öldürmüştür. Çoğu insan kabir ziyaretinde sünnet olan dualardan habersizdir. Hiç şüphesiz bir şey ölüye fayda verecekse sonradan gelenlerin uydurduğu şeyler değil, Allah Resûlü'nün emrettiği fayda verecektir. 571

571. Kabir ziyaretlerinde Fâtiha vb. Kur'ân'dan sure okunacağına dair görüşü savunanlar, bazı delliler zikretmiştir. Ancak bu delillerin tamamı sened ve metin yönünden zayıftır. Sened yönünden zayıftır. (bk. El-Kırâetu inde'l Kubûr li'l Hallâl, s. 29-36, hadis tahlilleri Şeyh Amr Abdulmunim'e aittir.)

• El-Alâ ibni’l Leclâc (rh) babasının kendisine şöyle dediğini nakleder:

“Ey oğulcuğum! Ben vefat ettiğim vakit benim için lahid kaz. Beni lahdime koyduğunda ‘Allah’ın

adı ile ve Allah Resûlü’nün sünneti üzerine’ de. Daha sonra üzerime toprağı serpiştirip baş ucumda Fâtiha Suresi’ni ve Bakara Suresi’nin sonunu oku. Ben Allah Resûlü’nün (sav) böyle buyurduğunu işitmiştim.” (El-Mu’cemu’l Kebîr, 19/220, 492 No.lu Rivayet)

Bu rivayet münkerdir:

− Abdurrahman ibni’l Alâ ibni’l Leclâc, ondan da yalnızca Mubeşşir ibni İsmâîl nakleder.

− Rivayetin senedinde ve metninde idtırab vardır. Bazen babası kanalıyla direkt Nebi’den (sav)

nakleder -ki babasının Nebi’den hadis işitmesi olanaksızdır- bazen de İbni Ömer (ra) kanalıyla

mevkuf nakleder.

Metinde idtırab ise bazen “Bakara girişi ve sonunu oku.”, bazen de “Fâtiha, Bakara girişi ve sonunu

oku.” diye nakleder.

− Rivayet Eyyûb ibni Nûheyk kanalıyla da gelmiştir. Eyyûb zayıf kabul edilmiştir.

• Ebû Umâme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) kızı Ummu Kulsûm kabre konduğunda Allah Resûlü şu ayeti okudu: ‘Sizi

ondan (topraktan) yarattık, ona geri çevririz, bir kere daha sizi ondan çıkarırız/diriltiriz. (20/Tâhâ,

55)’ Sonrasında ‘Allah’ın adıyla ve Allah Resûlü’nün (sav) milleti üzerine’ dedi mi demedi mi bilmiyorum. Onun mezar taşını koyunca hemen kurumuş balçık parçaları alıp onlara uzatarak, ‘Kerpiçler arasındaki boşlukları kapatın.’ buyurdu. Daha sonra da, ‘Aslında bu yapılanlar, ölü için hiçbir

anlam taşımaz; ancak dirilerin gönlünü hoş ediyor.’ dedi.” (Ahmed, 22187)

Bu rivayet şiddetli zayıftır.

− Rivayette yer alan Alî ibni Yezîd El-Hani için Buhari (rh) “Munkeru’l hadis, zayıftır.” der. Dârekutni

(rh) “metruk” der.

− Zehebî (rh), Hâkim’in (rh) bu hadisi yorumsuz vermesini eleştirir ve “Vahi bir haberdir. İsnadında

metruk olan Alî ibni Yezîd vardır.” der.

• Ebû Bekir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim anne ve babasının veya ikisinden birinin kabrini cuma günü ziyaret eder ve Yâsîn Suresi

okursa, o kişi bağışlanır.” (El-Kamil fî Duafâi’r Ricâl, 2/260)

− Bu rivayet uydurma/mevzudur. İsnadında hadis uydurmakla bilinen Amr ibni Ziyad vardır.

• Alî ibni Ebî Tâlib’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ayete’l Kursî okuyup da ecrini kabir ehline bağışlayan hiçbir mümin erkek veya mümin kadın

yoktur ki mutlaka bu sayede Allah yeryüzündeki kabirlerden bir tane bile geriye bırakmaksızın

hepsinin içine nur koyar. Allah onun kabrini doğudan batıya kadar genişletir ve okuyan için yetmiş şehit ecri verilir.” (Tenzîhu’ş Şerîati’l Merfua, 1/301)

− Bu rivayet uydurmadır/mevzudur. İsnadında hadis uydurmakla bilinen ibni Osmân El-Eşec

vardır. Hicri 300’lerde Alî’den (ra) rivayette bulunacak kadar akıl ve hayâdan yoksun bir yalancıdır.

CENÂİZ BABI

235

– Allah Resûlü (sav) ima yoluyla kabirlerin Kur’ân okuma yeri olmadığını

söylemiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Evlerinizi kabirlere çevirmeyin! Bazı namazlarınızı evinizde kılın!” 572

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Evlerinizi, kabirlere çevirmeyin! Şüphesiz ki şeytan içinde Bakara Suresi

okunan evden kaçar.” 573

Metin yönünden zayıftır:

• Allah Resûlü’nün (sav) sözlü ve amelî sünnetine muhaliftir.

• Sahabe ve sonraki nesilde bu rivayetleri doğrulayan bir amele rastlanmamıştır.

• Bir diğer delilleri aklidir. Şöyle derler:

Kur’ân okumak dua gibidir. Nasıl ki kabre giden ölüye dua edip bağışlanma diliyorsa, Kur’ân da

okuyabilir.

Bu istidlal birçok açıdan yanlıştır:

− Kur’ân okumak kastedilen anlamda bir dua değildir. Ne şer’an ne lugaten ne aklen böyle bir

yönü yoktur.

− Hayır konusunda hırsları ve istekleri bilinen Nebi (sav) ve ashabı Kur’ân okumayı değil, dua etmeyi seçmiştir: Biz onların uygulamalarını onlardan daha iyi anlayamayacağımıza göre, ittiba

etmekle iktifa etmeliyiz.

− Bir başkası, “Kur’ân okumak namaz kılmaya benziyor. Allah Resûlü kabirlerde namazı yasakladı,

Kur’ân okumak da yasak.” diyebilir. Yukarıda yapılan kıyasın bir benzeri yapılmış olur.

• Bir diğer delilleri şudur:

Ölü, yapılan amellerden faydalanır. Hâliyle ölüye okunan Kur’ân da salih ameldir ve ölü faydalanır.

− Ölünün kendisi için yapılan amellerden faydalanacağı konusu amelî/içtihadi ihtilaflardandır.

Ancak ölünün yapılan amellerden faydalanacağını söyleyen âlimlerden bazısı, ince bir noktaya temas etmiştir. Bunlardan biri olan İbni Teymiyye (rh) şöyle der: “(Ölü için yapılan amellerin

ölüye ulaşacağına inanmakla birlikte) selefin nafile namaz kıldığında, nafile oruç tuttuğunda

veya Kur’ân okuduğunda (amelden hasıl olan) ecri, Müslim ölülere hediye etmek gibi bir âdeti

yoktu… İnsanların selefin yolundan ayrılmaması gerekir. Zira onların yolu en faziletli ve kâmil

yoldur.” (Risâletu fî İhdâi’s Sevâbi li’n Nebiy, s. 133)

Bu yaklaşım önemlidir. Umumi naslara yapışarak dinde yenilik çıkarmanın önünde engeldir.

Dinde sonradan çıkan yeniliklerin/bidatlerin çoğu, umumi naslara yapışıp ondan yapılan hatalı

çıkarımların sonucudur. Din; nas ve uygulamadır. Nastan anlaşılan mana uygulamayla teyit edilmeli, doğru anlayıp anlamadığımızdan emin olunmalıdır. Allah Resûlü ve sahabe uygulamalarını

önemli kılan sebeplerden biri de budur: Kur’ân ve Sünnet naslarından anladıklarımızın sağlamasını yapmak! Aksi hâlde insan adedince dinî uygulama ortaya çıkar. Birleştirsin/Hakem olsun diye

gelen din, herkesin anladığını dayatmasıyla bölen ve niza nedeni olan bir şeye evrilir.

572. Buhari, 432; Müslim, 777

573. Müslim, 780

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

236

Evleri kabirlere benzetmememizi istemiş ve iki emirde bulunmuştur:

Evlerde namaz kılın ve Kur’ân okuyun! Demek ki kabirler namaz kılınan

ve Kur’ân okunan yerler değildir.

• Kabristanda Ayakkabıyla Gezmek

Allah Resûlü (sav), kabir ziyareti yapan kişinin kabirler arasında ayakkabıyla

gezmesini yasaklamıştır.

Allah Resûlü’nün (sav) azatlı kölesi Beşîr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte yürüyorduk. O (sav), müşriklerin kabirleri

üzerine uğradı ve üç defa, ‘Bunlar daha önce çok hayırlarla karşılaştılar (da

ondan yüz çevirdiler)’ dedi. Sonra Müslimlerin kabirlerine uğradı ve ‘Bunlar

da çok hayırlara eriştiler.’ dedi. Allah Resûlü bir müddet onlara baktı. Ayağında ayakkabıları ile kabirler arasında gezinen bir adam karşımıza çıktı.

Allah Resûlü (sav) adama, ‘Ey, sibt (denilen tabaklanmış sığır köselesin)

den yapılmış ayakkabı giyen kimse, yazık sana! Hemen ayakkabılarını

(ayağından çıkarıp) at.’ dedi. Adam Allah Resûlü’nü (sav) tanıyınca (hemen)

onları çıkarıp attı.” 574

Şayet toprakta diken, taş, cam vb. ayağa zarar verecek bir şey varsa ayakkabıların giyilmesinde sakınca yoktur. Günümüz kabirleri genelde ayakkabısız

gezmeye müsait/uygun değildir. 575

574. Ebu Davud, 3230; Nesai, 2048

575. Bu konu hakkında ulema üç farklı görüşe sahiptir:

• Cumhur-u ulema kabirlerde ayakkabıyla gezmeyi mekruh kabul etmişlerdir. Allah Resûlü’nün

nehyiyle beraber, izin verdiğine dair rivayetler olduğunu söylemişlerdir.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kul kabre konulup da arkadaş ve yakınları geri dönüp gidince ölü, bunların ayakkabılarının

seslerini işitir. İki melek (Munker ve Nekir) gelerek onu oturturlar.”

Hadisi şöyle anlarlar: Şayet ayakkabıyla kabir ziyareti mutlak yasak/haram olsa, Allah Resûlü (sav)

ayakkabıyla ziyaret edenleri uyarırdı. Oysa bu hadiste, inkâr etmeksizin ayakkabıyla ziyaret edenlerden söz edilmiştir.

Bu yaklaşım eleştirilmiştir: Zira, rivayet yalnızca kabir ziyaretinden söz etmekte, mübahlık veya

haramlığa değinmemektedir. Ayrıca rivayet, “Arkadaşları gidince ayakkabı seslerini işitir.” der.

Yani bu, kabirden çıktıktan sonraki durumu anlatıyor olabilir. (bk. Fethu’l Bari, 1338 No.lu Hadis

Şerhi.)

• Bir grup âlim, yasağın yalnızca sıbtıyye cinsi ayakkabılar için geçerli olduğunu savunur. Sıbtiyye,

tabaklanmış sığır derisinden imal edilen bir ayakkabıdır. Bu, muhaddislerden Nesai (bk. Kitâbul

Cenâiz, 107-108. bablar) ve zahirî İbni Hazm’ın (rh) görüşüdür. (bk. El-Muhallâ, 3/359-361, 579.

Mesele)

CENÂİZ BABI

• Kabir Ziyaretleri İçin Özel Yolculuğa Çıkmak Caiz Değildir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ancak üç mescide (ziyaret maksadıyla) yolculuk yapılır: Mescid-i Haram,

Mescid-i Resûl (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksâ.” 576

Üç mescid dışında herhangi bir yeri ibadet kastıyla ziyaret etmek caiz değildir. İbadet kastıyla yapılacak ziyaretler yalnızca üç mescide yapılabilir. Zira;

– İbadet kastıyla ziyaret, bir yere kutsiyyet atfetmektir. Bir yerin kutsallığına

yalnızca dinin sahibi El-Kuddûs olan Allah hükmeder…

– Sahabe bu nehyi genel bir asıl olarak anlamış ve peygamber makamlarına

yapılan ziyaret yoculuklarını nehyetmişlerdir.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Tûr bölgesinden çıkmıştım ve Basra ibni Ebî Basra El-Ğifârî (ra) ile

karşılaştım.

Bana, ‘Nereden geliyorsun?’ dedi.

Ben de, ‘Tûr’dan geliyorum.’ dedim.

Bana, ‘Şayet oraya gitmeden önce benimle karşılaşsaydın, oraya gitmezdin.’ dedi.

Ben de, ‘Neden?’ diye sordum.

O da şöyle cevap verdi: ‘Allah Resûlü’nü (sav) işittim, şöyle diyordu: ‘Üç

mescid dışında bir yere (ibadet kastıyla) yolculuk yapılmaz. El-Mescidu’l Harâm,

benim Medine’deki mescidim ve Beytu’l Makdis Mescidi.’ ’ ” 577

Kaz’a’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Tûr bölgesine doğru yola çıkmak istedim ve bu durumu İbni Ömer’e

Bu âlimler, cumhurun kerahet delilini şöyle yorumlar: Aslolan ayakkabıyla mezarlıkta gezmenin

mübah olmasıdır. Sıbtiyye cinsi ise bu mübahlıktan istisna edilmiştir. (bk. age.)

Hiç şüphesiz bu içtihadi bir yaklaşımdır. Zahiri birbirine zıt iki nastan birini asıl, diğerini fer kabul

etiğinizde, varılan hüküm birbirinden farklı olmaktadır.

• Bir grup âlim mutlak olarak ayakkabıyla kabirlerde gezmeyi yasak kabul etmiştir. Taş, diken,

cam kırığı vb. bir engel olmadığı müdetçe kabir ziyaretinde ayakkabıların çıkarılmasını gerekli

görmüşlerdir. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 20/75-76, 2047 No.lu Hadis Şerhi)

576. Buhari, 1189; Müslim, 1397

577. Nesai, 1439

(ra) sordum. Bu soruma karşılık bana, ‘Ben, Nebi’nin (sav), ‘Ancak üç mescide

(ibadet maksadıyla) yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûl (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksâ.’ dediğini biliyorum. Tûr bölgesine gitmekten

vazgeç ve oraya gitme.’ diye cevap verdi.” 578

Tûr Dağı gibi, Mûsâ’nın (as) makamına yapılan ziyaret dahi nehyedilmişse, bunun dışında kalan yerlerin özel yolculukla ziyaret edilmesi öncelikli

olarak yasak olur.

– Bir yeri veya kabri ibadet kastıyla ziyaret etmek, o yerin tazim edilmesine neden olur. Tarih boyunca insanlar, önce kabirleri tazim etmiş sonra

o kabirlere tapmışlardır:

“Ve dediler ki: ‘Sakın ha ilahlarınızı bırakmayın. Ved, Suva, Yeğus, Yauk ve

Nesr’i de bırakmayın.’ ” 579

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nûh Kavmi’nin putları daha sonra Arapların putları olmuştur… Bunlar Nûh Kavmi’nden salih kişilerin adlarıydı. Onlar vefat edince, şeytan onların kavimlerine, oturdukları meclislere putlar dikmelerini ve diktikleri putlara bu isimleri vermelerini fısıldamıştı. Böyle yaptılar. Onlar vefat edinceye kadar bunlara ibadet edilmemişti. Onlar helak olup ilim ortadan kalkınca insanlar bunlara ibadet etmeye başladılar.” 580

“İbni Cerîr (rh) der ki: ‘Muhammed ibni Kays (rh) şöyle demiştir: ‘Bu kişiler Âdem (as) ve Nûh (as) arasında yaşayan salih bir kavimdi. Bu kişilerin kendilerini takip eden tabileri vardı. Onlar vefat edince, kendilerini takip eden arkadaşları dediler ki: ‘Biz onların resimlerini çizersek bu, hatırladığımız zaman bizi ibadet etmeye teşvik edici bir şey olur.’ Sonra onların resimlerini çizdiler. O nesil vefat edip başka bir nesil gelince, şeytan onların arasına sızıp dedi ki: ‘Sizden önceki atalarınız bunlara ibadet eder ve onlar sayesinde yağmura kavuşurlardı.’ Bundan sonra insanlar, onlara ibadet etmeye başladılar.’ ’ ”581

“Şeytan’ın kurduğu en büyük tuzaklardan biri de, taraftarlarını ve dostlarını

578. Ahkâmu’l Cenâiz li’l Elbânî, s. 226

579. 71/Nûh, 23

580. Buhari, 4920

581. Tefsîru’t Taberî, 23/639, Nûh Suresi, 23. ayetin tefsiri

hem önceki asırlarda hem de günümüzde kabirlerle fitneye düşürmesidir. Bu öyle bir fitnedir ki, Allah’ın fitneye düşmekten koruduğu kimselerden başkası kurtulamamıştır. Bu fitne o kadar büyümüştür ki, insanlar Allah’ı bırakıp kabirde yatanlara ibadet eder hâle gelmişlerdir. Bu kimselerin kabirlerine tapılmaya başlanmıştır. Bu kabirler put hâline getirilmiştir. Üzerlerine heykeller dikilmiş, üzerinde kabirde yatan kimsenin resimlerinin olduğu suretler çizilmiştir. Sonra bu suretler üç boyutlu bir hâle getirilmiş ve putlaştırılmıştır. Böylece Allah ile beraber onlara ibadet edilmiştir.” 582

İşbu sebeple sahabe (r.anhum); başta Allah Resûlü’nünki (sav) olmak üzere kabirlere ibadet edilmesinden korkmuş ve tedbirler almıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav), ölümüne sebep olan hastalığı sırasında şöyle buyurdu: ‘Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler.’

Eğer Allah Resûlü’nün (sav) bu sözü olmasaydı Müslimler onun kabrini açık bırakırdı. Ancak ben onun kabrinin mescid edinilmesinden korkuyorum.” 583

“Halid ibni Dinar dedi ki: ‘Ebu’l Alîye şunları anlatmaktadır: ‘Tüster’i fethettiğimiz zaman Hürmüzan’ın beytülmalinde, üzerinde ceset bulunan bir sedir gördük. Cesedin baş ucunda bir kitap vardı. Mushafı aldık ve Ömer b. Hattab’a (ra) götürdük. O da Ka’b’ı çağırdı ve kitabı Arapçaya çevirtti. Ben Araplar arasında o kitabı ilk okuyan kimseyim, onu Kur’an okur gibi okudum.’

Ebu’l Alîye’ye dedim ki: ‘Onun içinde ne vardı?’

Dedi ki: ‘Siretiniz ve işleriniz hakkında bazı şeyler, etkileyici sözler ve bundan sonra olacak şeyleri bildiren haberler…’

Dedim ki: ‘Cesedi ne yaptınız?’

Dedi ki: ‘Gündüz vakti on üç farklı kabir kazdık. Gece olunca onu defnettik ve insanlardan gizlemek ve onu açmalarını önlemek amacıyla bütün kabirleri dümdüz ettik.’

Dedim ki: ‘(Onu saklamakla) ondan ne umuyorlardı?’

582. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 229

583. Buhari, 1330; Müslim, 529

Dedi ki: ‘Gökyüzü yağmur yağdırmayınca, o sediri çıkarıyorlarmış ve bu sebeple yağmura kavuşuyorlarmış.’

Dedim ki: ‘O adamın kim olduğunu zannediyordunuz?’

Dedi ki: ‘Danyâl denilen bir adam.’

Dedim ki: ‘Öleli kaç sene oluyormuş?’

Dedi ki: ‘Üç yüz sene.’

Dedim ki: ‘Onda herhangi bir bozulma var mıydı?’

Dedi ki: ‘Hayır, ancak başının arkasında birkaç saç teli düşmüştü. Çünkü peygamberlerin cesetlerini toprak çürütmez ve yırtıcı hayvanlar yemez.’ ’

İşte Muhacir ve Ensâr'ın, insanların fitneye düşmemesi için kabri gizlemeleri bu kıssada ortadadır. Onlar, insanlar kabrin başında dua ederler ve

kabirden bereket umarlar korkusuyla kabri gizli tutmuşlardır. Eğer sonradan gelenler onun yerini bilseydi onun için kılıçlarını çekip mücadele

ederler ve Allah'ı bırakıp ona ibadet ederlerdi. Kabrin üzerine kabirdeki

kişiyle alakası olmayan putlar diker, kabrin hizmetçiliğini yapar ve üzerine

mescitlerden daha büyük bir türbe inşa ederlerdi. Eğer kabirlerin yanında

dua etmek, namaz kılmak ve onlardan bereket beklemek faziletli bir amel,

sünnet ya da mübah olsaydı; şüphesiz Muhacir ve Ensâr, Danyal kabrinin

üzerine bir işaret koyarlardı. O kabrin yanında dua eder, kendilerinden

sonra gelecek kimselere de bunu sünnet olarak bırakırlardı. Fakat onlar

Allah'ı (cc), Rasulü'nü ve dinlerini; kendilerinden sonra gelen kimselerden

daha iyi bilmekteydiler." 584

"Birçok kimse Ma'rur b. Suveyd'den şunu rivayet etmiştir: 'Mekke'ye

giderken Ömer b. Hattab (ra) ile sabah namazını kıldım. O namazda Fil ve

Kureyş surelerini okudu. (Namazı bitirdikten) sonra insanların bir yere

gittiklerini gördü. 'Bu insanlar nereye gidiyor?' diye sordu. 'Ey müminlerin

emiri! Rasulullah'ın namaz kıldığı bir mescide gidiyorlar ve orada namaz

kılacaklar.' diye cevap verdiler. Bunun üzerine dedi ki: 'Sizden öncekiler

de ancak bu gibi şeylerden dolayı helak oldular. Onlar peygamberlerinin

bıraktıkları şeylere tabi oluyor, onları kilise ve manastıra çeviriyorlardı. Na584. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 252-253

maz vakti siz hangi mescidin yakınındayken girmişse namazınızı o mescitte

kılınız. Değilse yolunuza devam ediniz. Namazı (peygamberlerin bıraktığı)

o yerlerde kılmaya azmetmeyiniz.' '

Yine Ömer (ra), Rasulullah'ın (sav) ashabının, altında Rasulullah'a (sav) biat

ettiği Rıdvan ağacını kesmesi için bir adam görevlendirmiştir." 585

– Sahabenin bu hassasiyetinin ne kadar yerinde olduğunu ilerleyen zamanlarda yaşanan hadiselerden anlıyoruz. Yaşadıkları çağa şahitlik eden

âlimler şu manzaraları aktarıyorlar:

"Bu konu hakkında Ebu'l Vefa İbn Akil in yazdığı bir güzel bir yazı gördüm.

Kendi lafızlarıyla olduğu gibi aktarıyorum:

Allah’ın (cc) emirleri ve yasakları, cahillere ve ahmaklara ağır geldiği için, onlar şeriatın koyduğu ölçülerin yerine kendi nefislerin arzuladığı ölçüleri koymuşlardır. Böylece kendilerinden başkasının emrine girmedikleri için üzerlerindeki yükü hafifletmişlerdir. Onlar ihdas ettikleri bu şeyler sebebiyle kâfir olmuşlardır. Çünkü onlar, şeriatın yasakladığı şekilde kabirlere tazim ve hürmet etmişler, kabirlerin etrafında ateşler yakmışlar, onları öpmüşler, ölülere ihtiyaçlarını arz etmişler, kağıtlara dileklerini yazıp ‘Efendim, beni şöyle şöyle yap.’ demişler, bereketlenme amacıyla kabirlerden toprak almışlar, kabirlere güzel kokulu sıvılar dökmüşler, kabirleri ziyaret amacıyla yolculuk etmişler, Lat ve Uzza’ya tapanların yaptığı gibi ağaçlara çaput bağlamışlardır. Onlara göre Meşhed-i Keff ’i öpmeyen, Çarşamba günü dokunulan mescidin duvarlarına yüzünü ve gözünü sürmeyen kimse acınacak bir kimsedir. Yine onlara göre, cenazesini taşıyan kimselerin cenaze esnasında Muhammed (sav), Ebû Bekir Sıddık ya da Alî isimlerini anmadığı, babasının kabrinin üzerine kireç ve kırmızı taş kullanarak bir türbe yapmayan, cenazede elbisesini yırtmayan, kabrinin üzerine gül suyu dökmeyen kimse de acınacak durumdadır.” 586

“Günümüzde durum öyle çığırından çıkmıştır ki bu sapık müşrikler kabirleri haccetmek gibi yeni bir ibadet ihdas etmişlerdir. Bu haccın rükünlerini belirlemişlerdir. Hatta bu aşırılardan birisi bu konuda, kabirleri Allah’ın

585. age. s. 254

586. age. s. 242-243

evi ile yarıştırırcasına ‘Meşhed Haccının Rükünleri’ isimli bir kitap kaleme almıştır. Açık bir şekilde ortadadır ki bu, İslam dininden çıkmak ve putperestlerin dinine girmek demektir.” 587

Günümüzde ise durum iyice içinden çıkılmaz bir hâl almış, kabirler/türbeler birer şirk merkezine dönüşmüştür. İslam, şirki yasaklayan ve şirke giden tüm yolları kapatan kuşatıcı bir dindir. Kabirlere yönelik getirdiği yasaklar; tarihte ve günümüzde yaşanan şirk manzaraları yaşanmasın diyedir.

Hatırlatma!

Bir beldeyi ziyaret eden insanın orada bulunan kabirleri ziyaret etmesi

yasak değildir. Zira İslam, umumen kabir ziyaretini teşvik etmiştir. Örneğin,

herhangi bir sebeple Hicaz'a giden Müslim'in Allah Resûlü'nün ve ashabının

kabrini ziyaret emesi gibi... Yasak olan, sırf bir kabri ziyaret etmek için bir

beldeden başka bir beldeye yolculuk yapmaktır. 588

587. age. s. 245

588. Bu konu İslam tarihinde ciddi tartışmalara neden olmuştur. Tartışmanın nedeni, "Bir insan

Allah Resûlü'nün (sav) kabrini ziyaret amacıyla sefer düzenleyebilir mi?" meselesinden çıkmıştır.

İbni Teymiyye (rh) Kur'ân, sünnet ve ilk nesillerin uygulamasına dayanarak bunun caiz olmadığına

fetva vermiştir. Bu fetvası nedeniyle hapsedilmiş imtihana uğramıştır. Dönemin Malikî kadılarından İbnül İhnai, İbni Teymiyye'ye iki sayfalık bir reddiye yazmış; hakaret ve iftirayla doldurduğu

iki sayfalık cevabî yazıya bizzat İbni Teymiyye (rh) cevap vermiştir. Mahpus olduğu kale hapishanesinden verdiği bu detaylı cevap, "Er-Reddu ale'l İhnânî" ismiyle matbudur. İbni Teymiyye (rh)

İhnai'nin hakaretlerine cevap vermemiş şu cümlelerle mukabelede bulunmuştur: "Risalede yer

alan sövgü ve hakaretlere gelince ilim değildir ki cevabı haketsin." (Er-Reddu ale'l İhnânî, s. 380,

Ahmed ibni Mûnis El-Anzî tahkikiyle). Ancak İhnai'nin iftiralarına detaylı, ilmî bir cevap vermiştir.

Özellikle Allah Resûlü ve sair enbiyanın kabirlerinin ziyaret edilebileceğini, bunun caiz olmadığını söylemediğini açıklamış; yasak olanın sırf ziyaret amacıyla sefer düzenlemek olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Şafi âlimlerinden Subki, İbni Teymiyye'ye bir reddiye yazmış, "Kitâbu Şifâi's

Sikâm fî Ziyâreti Hayri'l En'âm" ismiyle günümüze ulaşmıştır. İbni Teymiyye'nin öğrencilerinden

Muhaddis İbnu Abdilhadi, "Es-Sârimu'l Menkî fi'r Reddi ale's Subkî" ismiyle bir reddiyye kaleme

almış ve Subki'ye cevap vermiştir. Konu hakkında yazılan onlarca kitap, zikrettiğim üç kitabın

tekrarından ibarettir. Dikkate alınabilecek itirazları şöyle sıralayabiliriz:

a. Üç mescid dışında bir yere sefer düzenlemeyi yasaklayan nassa yönelik itirazları:

• Hadis bu eylemin haram olduğunu değil, fazilet gerektiren adaba aykırı olduğunu gösterir.

İmam Ahmed’in Müsned’inde bir rivayet “La yenbeği/yakışmaz.” lafzıyla varid olmuş, bu anlamı

güçlendirmiştir.

− Rivayet, Şehr ibni Hevşeb’in kanalıyla bize ulaşmıştır. İtirazı sunan Hâfız ibni Hacer (bk. Fethu’l

Bârî, 1189 No.lu Hadis Şerhi), “Şehr ibni Hevşeb’te bir kısım zayıflık olsa da hadisleri hasendir.”

demiştir. Tehzîbu’t Tehzîb kitabında (bk. 3/191-193, 3308 No.lu Ravi) Şehr ibni Hevşeb hakkındaki

ihtilafı uzun uzadıya nakleder. Muhaddisler onun güvenilirliğinde ihtilaf eder.

− “La yenbeği” lafzının haramlığa delalet etmediği, Kur’ân örfüne aykırıdır. Zira Kur’ân, şirk cinsinden yasakları bu lafızla vermiştir.

“Er-Rahmân’a çocuk edinmek ma yenbeği/yakışmaz!” (19/Meryem, 92)

CENÂİZ BABI

243

“Diyecekler ki: ‘Seni tenzih ederiz. Bizim senin dışında veliler edinmemiz ma kane yenbeği/söz

konusu dahi olamaz. Fakat sen, onları ve babalarını (dünya nimetleriyle) faydalandırdın. Öyle ki sonunda seni anmayı/imanı/Kitab’ı unuttular. Ve helak olan bir topluluk oluverdiler.’ ” (25/Furkân, 18)

Şehr ibni Havşeb rivayeti hasen kabul edilse dahi, La yenbeği lafzından anladıkları yanlıştır. Bu

lafız, en ağır yasaklar için kullanılır.

• Hadiste varid olan nehiy Allah Resûlü’nün fiiliyle zahirinden sarf edilmiştir. Hadiste zikredilen üç

mescid dışında yerlere sefer düzenlenmek haramlığı değil mekruhluğu gerektirir.

Abdullah ibni Dînâr’dan (rh) Abdullah ibni Ömer’in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) her cumartesi yürüyerek veya binitli olarak Kuba Mescidi’ne giderdi.

Abdullah ibni Dînâr da (rh) devamında ‘Abdullah ibni Ömer de öyle yapardı.’ dedi.” (Buhari, 1193)

Abdullah ibni Ömer’in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Kuba’ya biniti üzerinde veya yayan giderdi.” İbni Numeyr, Nâfi’ aracılığıyla Nebi’nin (sav)

burada iki rekat namaz kıldığını da rivayet etmiştir. (Buhari, 1194)

Rivayeti şöyle yorumlarlar: Allah Resûlü’nün Kuba Mescidi’ni ziyaret etmesi, hadiste zikredilen üç

mescid dışındaki yerlerin ziyaret edilebileceğini gösterir.

− Allah Resûlü (sav) Kuba'ya sefer düzenlememiş, yalnızca ziyaret etmiştir.

− Allah Resûlü Kuba Mescidi için değil oradaki Ensâr'ı ziyaret için Kuba'ya gitmiştir. O (sav) her

cumartesi günü Kuba'ya gider, Ensâr'ı ziyaret eder, onlara dinlerini öğretirdi. Medine'yle Kuba

arasındaki mesafe dört beş km civarındaydı. Kuba'ya giden Allah Resûlü (sav); mescide uğrar iki

rekat Tahiyyetu'l Mescid namazı kılardı. Açıktır ki Kuba Mescidi için özel sefer düzenlenmemiş ve

yalnızca Kuba Mescidi'ni ziyaret etmek için yolculuğa çıkılmamıştır. İlim, davet ve sıla-i rahim için

yapılan bir yolculukta gidilen yerdeki mescide uğranmıştır.

• Derler ki: Hadiste "sefer yapılmaz/yolculuğa çıkılmaz" ifadesinin müstesna minh-i mahzuftur.

Mahzuf iki şekilde takdir edilebilir: Üç mescid dışında hiçbir yere, hiçbir amaçla sefer yapılmaz ya

da üç mescid dışında bir mescide orada namaz kılmak gayesiyle sefer yapılmaz. Şayet birinciyi

takdir edersek bu, tüm yolculukları yasaklamış olur. Bu da şeriatın cihad, ilim, akraba ziyareti

ve ticaret gibi yolculuklara izin vermesi ilkesiyle çelişir. O zaman hadis şöyle yorumlanır: Bu üç

mescid dışında herhangi bir mescide orada namaz kılmak için ziyaret yapılmaz. Bu da salihlerin

mezarını ziyaretin yasak olmadığını, hadis kapsamına girmediğini gösterir.

− Bu istidlal biçimi şer'an ve lügaten yanlıştır. Şer'an yanlıştır; mescidler, Allah'a en sevimli yerler,

namaz da en sevimli ibadet(lerden) olmasına rağmen, üç mescid dışındaki yerlere sefer düzenlemek yasaklanmıştır. Elbette mescidlerden çok daha az değeri olan kabirler ve namazdan çok

daha az değerli olan kabir ziyareti için sefer öncelikli olarak yasaklanmış olmalıdır. Mescidler gibi

Yüce Allah'a kulluk edilen yerlere sefer düzenlemek dahi yasaksa, kabirler gibi tarih boyunca

insanları şirke düşürmüş yerlere sefer düzenlemek elbette yasak olacaktır.

− İslam'da kabir ziyareti meşru bir ameldir. Muayyen şahısların kabir ziyareti meşru bir amel değildir. Zira bu, o muayyen şahısların ve kabirlerinin tazimi anlamına gelmektedir. Bu da kabirleri

mescid edinme ve onları bayram yerine çevirme gibi şer'i yasaklara kapı aralamaktadır. Kabir

ziyaretinde gaye, ölüye dua ve ziyaret yapanın ahireti hatırlamasıdır. Muayyen şahısların kabir ziyaretini önemsemek, onların bereketinden faydalanmak içindir. İslam'da böyle bir anlayış yoktur.

Bu, tarih boyunca toplumların şirke düşme nedenlerinden biridir. İşte bu sebeple sahabe, Allah

Resûlü'nün kabrini gizlemiş, Danyal'ın (as) kabrini gizlemiş, Rıdvan beyatinin yanında yapıldığı

ağacı kesmiştir. (Rivayetler için bk. s. 239) Şayet muayyen şahısların, salihlerin ve nebilerin kabir

ziyaretleri gözetilen bir gaye olsa, bu kabirleri açığa çıkarır, insanları da ziyarete davet ederlerdi.

Dini Allah Resûlü'nden öğrenen sahabe, bu kabirleri gizlemiştir. Zira onlar Allah Resûlü'nden bir

kabrin putlaşabileceğini, Yahudi ve Hristiyanların kabirleri mescid edinerek lanete uğradıklarını

öğrenmişlerdir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

244

− Sahabe (Ebû Hureyre-İbni Ömer) bu yasaktan şunu anlamıştır: Tûr Dağı gibi yerlere sefer düzenlemek yasaktır. Bu da üç mescid dışında bir mekânın ibadet/tazim kasdıyla ziyaret edilmesinin yasak kapsamına dâhil olduğunu gösterir. Özellikle sahabenin kabirlere yönelik uygulamaları, tazim edilen mekânları yok etme çabaları, Ebû Hureyre (ra) ve İbni Ömer (ra) anlayışını destekler.

Din; lugattan ziyade bir anlayış, duruş, tavırdır. Salt dil kurallarıyla naslar anlaşılacak olsa, Nebi'ye

ve sahabeye ihtiyaç olmazdı. Bilakis Allah bize ilettiği nasları açıklaması için bir Nebi yollamış ve

onun çevresinde bize örnek olacak sahabiler var etmiştir. Onların yoluna/anlayışına uyanlardan

razı olacağını haber vermiştir:

"Muhacir ve Ensar'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan

razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde

ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte.” (9/Tevbe, 100)

O topluluğun, başta Allah Resûlü olmak üzere salih insanların kabirlerine ve yaşadıkları mekânlara yönelik tavırları bellidir. Bu tür mekânların tazimi şirke kapı araladığından tüm yolları kapatmışlardır.

− İlim, cihad, sıla-i rahim, ticaret… için sefer düzenlemek caizdir. Zira burada bir mekânın tazim

edilmesi, ondan bereket umulması, orada yapılan ibadetin daha faziletli olduğuna inanılması

gibi, İslam’a yabancı anlayışlar yoktur. Muayyen mekân ve kabir ziyaretlerini önemsemek ve bunlar için sefer düzenlemek ise; İslam’a yabancı mezkûr anlayışları ortaya çıkarmaktadır. Vakıada da

gördüğümüz gibi bir zaman sonra bu mekânlar birer şirk merkezine dönüşmektedir.

Yukarıda yaptığımız şer’i açıklamalara ek olarak, olaya dil açısından baktığımızda da yapılan çıkarım yanlıştır. Şöyle ki;

− Hadiste kullanılan istisna, istisnai müferreğdir. Yani müstesna minhin hazfedildiği istisnadır. İstisnai müferreğin özelliği; en genel anlamı ifade eden kelimenin takdir edilmesidir. Hâliyle usüli

açıdan “Bu üç mescid dışında hiçbir yere sefer düzenlenmemelidir.” anlamı, Arap diline en uygun

takdirdir. İstisnai müferrağda en genel anlamı ifade eden kelimenin takdir edileceği, dilcilerin

ortak kabulüdür. (bk. Meâni’n Nahv, 2/249) Şayet ilim, cihad, ticaret gibi meşru yolculuklar nasıl

anlaşılmalı denirse şöyle denir:

· İslam’ın izin verdiği meşru yolculuk nedenleri bu umumiyetin istisnasıdır. İslam ilim, cihad,

ticaret vb. yolculuklara izin vermiş, fazileti umularak bir beldeye/kabre sefer düzenlenmesine

izin vermemiştir. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 27/247-250)

· Şayet kaidenin dışına çıkıp burada kasıt “bu üç mescid dışında bir mescide sefer düzenlenmez” denilip müstesna hususi bir lafız olarak takdir edilse dahi şöyle denir: Mescidler gibi Allah’a

en sevimli yerlere sefer yasaklanmışsa, mescidden daha az değerli kabirlere sefer öncelikli olarak

(bi tarikin evla) yasaklanmış olur. Üç mescid dışındaki mescidlere sefer düzenlemek lafızla, kabirler vb. fazileti umulan yerlere sefer ise ima ve fehvayla nehyedilmiş olur. (bk. age.)

· Ayrıca ilim, ticaret, sıla-i rahim gibi sebeplerle sefer düzenleyen kişi; muayyen bir toprak

parçasını kastetmez. kendinden dolayı yola çıktığı meşru gaye, muayyen bir toprak parçasında

gerçekleşse de, sefere çıkanın amacı o muayyen parça değil orada icra edeceği fiildir. Ancak kabirlere, enbiya eserlerine ve faziletli olduğu düşünülen topraklara sefer düzenleyenler; muayyen

bir toprak parçasının/mekânın bereketini/faziletini umarlar. (bk. age.)

b. Bu görüş sahipleri bazı rivayetlere dayanarak bir kabir için sefer düzenleneceğini söylemişlerdir. Delil aldıkları rivayetlerin çoğu uydurma, bir kısmı da şiddetli zayıftır. (Rivayetlerin değerlendirmesi için bk. Es-Sârimu'l Menkî, s. 49-188; El-Ehâdîsu'l Mevdûatu'l letî Tunâfî Tevhide'l İbâde,

1/505-553; Mevsûatu'l Ehâdisi ve'l Âsâri'd Daîfe ve'l Mevdûa, 9/393-396, 9/459-462)

CENÂİZ BABI

245

• Kabir başında meşru ve meşru olmayan dua

Kabir başında dua üç kısımdır:

– Kabir ziyareti yapanın ölüye dua etmesi.

Bu, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetidir.

Osmân ibni Affân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında

durup, 'Kardeşiniz için bağışlanmasını dileyiniz. O'nun için (kabir sualine cevap

vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu anda sorguya çekiliyor.' dedi." 589

Bureyde ibni'l Husayb'dan (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Allah Resûlü (sav) kabristana çıktığımız vakit ne söyleyeceğimizi bize öğretirdi.

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌ٱللَ

◌ٱ

◌َاء

◌ْش

◌ِإن ا

◌ّ

◌ِإن
◌َ
◌َ، و
◌ْلِمني
◌ُس
م
◌ْ
◌َال
◌َ، و
◌ِمنني
◌ْ
◌ُؤ
م
◌ْ
◌َال
◌ِـمن
◌َارَ
◌ِـي
◌ّ
◌َالد
◌ْلِ
ه
◌َ
◌ْأ
م
◌ُ
◌ْك
ي
◌َ
ل
◌َ
◌ُع

◌َم
◌ّاَل
◌َالس
◌ةَ
◌َافي
ع
◌ْ
◌ُال
م
◌ُ
ك
◌َ
ل
◌َ
◌َوا
ن
◌َ
◌َل
◌ٰ
◌ّ
◌ُاللّاه
ل
◌َ
◌ْأ
س
◌َ
◌َأ ،
◌ُون
◌ِحق
◌َ
اَل
◌َ

J

‘Selam üzerinize olsun ey bu diyarın mümin ve Müslim olan halkı! Bizler de inşallah sizlere katılacağız. Allah’tan bizler ve sizler için afiyet isterim.’ ” 590

– Kabrin ve çevresinin faziletine inanarak kendine veya bir başkasına dua etmek.

Bu, bir bidattir. Zira duanın hangi zaman ve mekânlarda icabete yakın olduğunu şeriat belirler. Dua, gaybi bir meseledir. İnsan duanın nasıl, nerede ve ne zaman kabule daha yakın olduğunu aklıyla/hevasıyla/zannıyla bilemez. Böyle bir iddia bir yere fazilet/kutsallık atfetmektir. Şer’i bir delil olmadan bir zamanın veya mekânın üstünlüğünü/faziletini iddia etmek haddi aşmaktır. Kabirlerin faziletine inanarak dua önce orayı tazim etmeye ardından orada yatanlardan istemeye, yani şirke kapı aralamaktadır.

“Mezarlıkları dua etmek üzere seçmek, buralarda yapılacak olan dualaların başka yerlerde yapılan dualardan daha çok kabul edilme şansına sahip olacaklarını ummak, ne Allah’ın (cc) Kitabı ve ne Peygamberimizin buyruklarında

589. Ebu Davud, 3221

590. Müslim, 975

yeri olan, ne sahabiler, tabiin ve İslam imamlarının herhangi biri tarafından uygulanan ve ne de ilk dönem alimleri ile seçkin şahsiyetlerinden biri tarafından dile getirilen bir tutumdur. Tersine hicrî iki yüz yıllarından sonra yaşamış bazı son dönem (muteehhirin) alimlerinden ve sahabiler zamanındaki olaylardan öğrendiğimize göre, o dönemlerde birçok büyük kuraklık yaşanmış. Ayrıca başka bazı belâlara uğradıkları hâlde acaba Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- mezarı başına gelerek yağmur yağsın diye dua mı etmiş, veya başlarına gelen belâların giderilmesi için ağlayıp sızlanmışlar mı? Ne münasebet! Bunun yerine meselâ; Ömer’in, İbn-i Abbâs’ı -Allah her ikisinden de razı olsun- yanına alarak yağmur duasına çıktığını ve bidatçı mantığın bekleyebileceği gibi bu duayı Peygamberimizin mezarı başında yaptırmadığını görüyoruz. Hatta söz konusu kuraklık sırasında Ayşe’nin Peygamberimizin mezarına yağmur yağsın diye üzerini açmasına, çünkü rahmet olan yağmurun O’nun mezarına ineceğine inanmasına rağmen, ne

Rasulullah’ın mezarı başında yağmur yağsın diye dua etmiş ne de yüksek sesle ağlayıp sızlanmıştı.” 591

“İki ihtimalden başka bir ihtimal yoktur; Ya kabirlerin başında edilen dua ve kabirde yatan kimseleri vesile edinerek edilen dua, diğer yerlerde yapılan duadan daha faziletlidir, ya da değildir. Eğer daha faziletliyse bu nasıl olur da hem ilim hem de amel açısından Sahabe’ye, Tabiin’e ve Tebe-i Tabiin’e gizli kalır? Nasıl olur da en faziletli üç nesil bu büyük faziletten cahil kalır ve onlardan sonra gelenler bu fazileti elde eder? Ayrıca ilk üç neslin bunu bilip de uygulamaması da mümkün değildir. Çünkü onlar her hayırlı işte -özellikle de duada- hırslı kimselerdi. Çünkü ihtiyaç sahibi kimse muhtaç olduğu şeye götüren bütün sebeplere -bunda bazı zorluklar olsa bile- sımsıkı yapışır. O hâlde nasıl olur da onlar duaya ihtiyaç duydukları hâlde ve kabirlerde edilen duanın faziletini bildikleri hâlde bunu uygulamazlar? Bu hem aklen hem şer’an imkânsızdır.” 592

– Kabirde yatan ölüden bir şeyler istemek. Dua, bir ibadettir ve Allah’tan başkasına dua eden O’ndan (cc) başkasına dua etmiş, Allah’a değil ona ibadet

591. Sırât-ı Müstakîm, s. 416-417

592. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 254

etmiştir. Bunun şirk olduğuna dair açıklamalara, önceki sayfalarda değinmiştik. 593

• Kabirlerle Teberrük Etmek 594

Kabirlerin bereketini umarak onlara dokunmak, sürtünmek, kabirden bir parçayı yanında taşımak, kabrin yanında yapılan bir ibadetin daha faziletli olduğuna inanmak… kabirle teberrüktür. Bu anlama gelecek davranışlar çirkin bidatlerdendir. Çünkü bereket/hayır Allah’ın (cc) elinde, O’nun (cc) yetkisindedir. O’nun (cc) bereket kılmadığı bir şeyde bereket aramak haddi aşmak, nefse zulmetmektir. İslam şeriatı kabirlerde namaz kılmayı, kabre yönelik namaz kılmayı, kabirleri mescid edinmeyi, kabirleri putlaştırmayı, kabirleri bayram yerine çevirmeyi, orada kurban kesmeyi yasaklamıştır. Kabirlerde bir bereket kılmak şöyle dursun, orada bereket olduğunu düşündürecek tüm yolları kapatmıştır.

Sinân ibni Ebî Sinân (rh) Ebû Vâkid El-Leysî'den (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Biz Allah Resûlü ile birlikte Mekke'den Huneyn'e çıkmıştık. Kâfirlerin,

yanında ibadet ettikleri ve silahlarını astıkları bir ağaçları vardı. Ona 'Zât-u

Envât' denirdi. Biz büyük ve yeşil bir ağacın yanından geçtik ve 'Ey Allah'ın

Resûlü! Bize de bir Zât-u Envât yap.' dedik.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Nefsimi elinde bulundurana yemin ederim

ki söylediğiniz tıpkı Mûsâ'nın kavminin söylediği şu söz gibidir: 'Ey Mûsâ! Onların ilahları olduğu gibi sen de bize bir ilah yap.' demişlerdi. 'Şüphesiz sizler,

cahillik eden bir topluluksunuz.' demişti.' 595 İşte bu onların yoludur. Sizler de

kendinizden öncekilerin yoluna adım adım tabi olacaksınız.' " 596

Bu rivayet şunu gösterir:

Bir ağacın bereketini umarak savaş öncesi silahları oraya asmak, (günümüzde ise sınav öncesi sınavda kullanılacak malzemeleri kabirlere/türbelere

sürmek gibi eylemler) şiddetle yasaklanmıştır. Zira bu, Yüce Allah'ın bere593. Detaylı bilgi için bk. s. 230

594. Geniş bilgi için bk. Et-Teberruk Envâuhu ve Ahkâmuhu, Nâsir Abdurrahman El-Cedî'

595. 7/A'râf, 138

596. Ahmed, 21897; Tirmizi, 2180

ket kılmadığı bir şeyde bereket ummaktır. Allah Resûlü (sav) bu beklentiyi

İsrailoğullarının put/ilah istemesine benzetmiştir. Bu da bereketi umularak

tazim edilen ağaçların, ziyaretlerin, türbelerin birer puta dönüşebileceğini

göstermektedir. Put, insanın zihnindedir. Onu yansıttığı her şey onun putu

oluverir.

Bir şeyin bereketli olduğunu söylemek, onunla Allah'a (cc) yakınlaşılacağını

söylemektir. Şayet bu, dinden bir delile dayanmıyorsa o insan Allah'ın izin

vermediği konuda teşride bulunmuş olur. 597 Yüce Allah şöyle buyurur:

"Yoksa, Allah'ın izin vermediği şeyleri, kendilerine dinden şeriat kılan/kanun

yapan ortakları mı var?" 598

Örneğin, İslam şeriatı mescidlerde namaz kılmayı tavsiye etmiş, mescidde

kılınan namazın daha faziletli olduğunu belirtmiştir. Aynı şeriat, kabirleri

mescid edinmeyi ve orada namaz kılmayı yasaklamıştır. Bu ölçüleri tersine çevirip kabirlerin bereketine inanarak orada namazı/ibadeti faziletli gören, Allah'ın dininde O'nun (cc) izin vermediği bir şeye meşru demiştir. Böylece kendini Yüce Allah'a denk/ortak kılmıştır.

Hac ibadetinde her yer Allah'ın (cc) şiarıdır. Ancak tüm bu şiarlar arasında yalnızca Ka'be'nin iki rüknuna selam verilir ve Haceru'l Esved öpülür.

Ka'be'nin dört rüknu/köşesi olmasına rağmen yalnızca iki köşenin selamlanması ve tüm hac vazifeleri Allah'ın şiarı olmasına rağmen yalnızca Haceru'l Esved'in öpülmesi üzerine düşünülmelidir. Zira din, boyunduruk altına girmek, teslim olmaktır. Yüce Allah'ın ve Resûl'ünün (sav), 'Yap!' dediğini yapmak, 'Yapma!' dediğini yapmamaktır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Nebi'yi (sav) sadece Yemen tarafındaki iki rüknu istilam ederken gördüm." 599

Eslem El-Kureşî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

597. bk. Bideu'l Kubûr Envâuhâ ve Ahkâmuhâ, Sâlih ibni Mukbil El-Useymî Et-Temîmî, s. 346

598. bk. 42/Şûrâ, 21

599. Buhari, 1609; Müslim, 1267

"Ömer ibni Hattâb'ı Haceru'l Esved'i öperken gördüm, şöyle diyordu: 'Şayet Allah Resûlü'nün (sav) seni öptüğünü görmemiş olsaydım seni öpmezdim.' "600

Bir şeye dokunmak ve onun bereketini ummak bir ibadettir. Hiç kimse Allah'a yakınlaşacak ibadetler ihdas edemez. Kendisine ibadet edilen varlık kimse, ibadet belirleme hakkı ona aittir. Örneğin, Yüce Allah, İbrâhîm'in makamında namaz kılmamızı istemiştir. Ne ki bazı insanlar orada namaz kılmak yerine, İbrâhîm makamına dokunmak, onun bereketinden faydalanmak istemişlerdir. Onlara ilk tepki, ilk dönem âlimlerinden gelmiştir.

Abdullah ibni Zubeyr (ra), Makam-ı İbrâhîm'e el sürenleri görünce şöyle demiştir:

"Bununla emrolunmadınız! Siz yalnızca onun yanında namaz kılmakla emrolundunuz." 601

Katâde de (rh) benzer bir tepki göstermiş ve “Onun yanında namaz kılmakla emrolundular, ona dokunmakla değil…” 602 demiştir.

Mukatil ibni Suleymân (rh) bu tür davranışların putperestliğe kapı araladığına şöyle işaret etmiştir: “(Ayetteki) Musalla, namaz kılma anlamındadır. Dokunmak veya öpmek değildir. Çünkü (zaten) Ka’be’de 360 put vardı, Allah Resûlü onları kırdı.” 603

İbni Kayyim (rh) şöyle der:

“İşte, Rasulullah’ın (sav) yirmi üç sene içerisindeki, Allah (cc) onun canını alasıya kadar uyguladığı kabirler konusundaki sünneti ortadadır. İşte, raşid halifelerin sünneti ortadadır. Sahabenin ve onlara güzellikle tabi olanların yolu ortadadır. Şimdi yeryüzündeki herhangi bir kimse, onların bir şeye ihtiyaç duydukları zaman kabirlere gittiklerini, onların yanında dua ettiklerini, onlara yüz sürdüklerini, onların yanında namaz kıldıklarını, onları vesile kılarak Allah’tan bir şey istediklerini ya da doğrudan onlardan istediklerini gösteren -sahih olsun, hasen olsun, zayıf olsun veya munkatı’ olsun- bir tane delil getirebilir mi? Bize bir tane olsun delil göstersinler. Hatta bu konuda delil olacak bir harf göstersinler.

600. Buhari, 1610; Müslim, 1270

601. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 15512

602. Tefsîru’t Taberî, 2/35, Bakara Suresi 125. ayetin tefsiri

603. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 3/28, 3751 No.lu Rivayet

Hayır, bunu yapamazlar. Fakat seleften uzun zaman sonra gelen kimselerden delil getirirler. Çünkü zaman ilerledikçe bu konudaki sapmalar artmıştır. Öyle ki bazıları, bu konuda, içerisinde ne Rasulullah’tan (sav), ne raşid halifelerden, ne de sahabeden tek bir harf bile bulunmayan birçok kitap kaleme almışlardır. Çünkü bu konuda onlardan gelen haberlerin hepsi, bunların savunduğu şeylerin hilafınadır.” 604

• Kabirleri Tavâf Etmek

Tavâf, bir ibadettir. Yalnızca Allah’a, yalnızca Allah’ın (cc) gösterdiği yerde ve şekilde yapılır.

“İbrahim ve İsmail’e: ‘Benim evimi tavaf edenler, itikafta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.’ diye emretmiştik.” 605

“Beyt-i Atik’i/Özgür Evi tavaf etsinler.” 606

Kabirlerin tavâf edilmesi, kabre/kabirde yatana yapılan bir ibadettir. Sonradan ortaya çıkmış çirkin bidatlerdendir.

• Kabirlere Adak Adamak

Adak, bir ibadettir. Yüce Allah adaklarını yerine getiren müminleri över:

“Adaklarını yerine getirir ve kötülüğü/şerri yaygın olan bir günden korkarlar.” 607

Kişi, “Rabbim! Şu olursa senin için şunu yapacağım.” dediğinde adak adamış olur. Adak yalnızca Allah’a (cc) yapılır, çünkü adak bir ibadettir. Kabirlere yapılan adak iki türlüdür: 608

– “Allah’ım şu işim olursa falanca türbenin yanında senin için şunu yapacağım.” demek.

Bu vb. adaklar Allah’a yapılmakta, adanan şey Allah’a sunulmaktadır. Ancak o türbenin bereketine inanıldığı için türbenin yanında adak yerine getirilmektedir. Bu, çirkin bidatlerdendir. Zira Yüce Allah türbelere bir bereket ve fazilet vermemiştir.

604. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 252

605. bk. 2/Bakara, 125

606. bk. 22/Hac, 29

607. 76/İnsân, 7

608. bk. Bideu’l Kubûr Envâuhâ ve Ahkâmuhâ, s. 463

– “Ey falan zat! Şu işim olursa senin için şunu yapacağım.” demek.

Bu, büyük şirktir. Zira ölüye adak adanmakta, ölüden istenmekte ve ölü için adak yerine getirilmektedir. Üç ayrı ibadetle ölüye ibadet edilmektedir. Ayrıca ölünün istekleri yerine getirebileceği, fayda ve zararı elinde bulundurduğu gibi, şirk inancı ve ölüyü Allah’a denk tutma söz konusudur. 609

609. İslam, Allah’a dahi olsa adak adamayı hoş karşılamamıştır. Çünkü;

• İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) adakta bulunmayı yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

“Adak hiçbir şeyi değiştirmez. Adak cimri insandan bir şeyler koparır.” (Buhari, 6608; Müslim, 1639)

Ebu Hureyre’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) kudsi hadiste şöyle buyurmuştur:

“Adak, insana hakkında takdir etmediğim bir şeyi getirmez. Ancak kader onun hakkında takdir

ettiğimi getirir. İnsanın adakta bulunmasıyla ben cimriden bir şeyler koparmış olurum.” (Buhari,

6609; Müslim, 1640)

Buna göre:

− Adak, Allah’ın kaderini değiştirmez. Kişi adadığı adakla kaderi değiştirecekmiş hissine kapılabilir.

Bu da onun imanının kemâline zarar verir.

− Kul, adak adadığında dolaylı olarak şunu söyler: Şu işimi görürsen… vereceğim, işimi görmezsen vermeyeceğim. Allah (cc) ile kulluk ilişkisinde cimrilerin ahlakıyla hareket eder. Kullara karşı

cimrilik kınanmışken Yüce Allah’a karşı cimrilik öncelikle/evveliyetle kınanmıştır.

− Şer’i naslar incelendiğinde şu kaide görülür: Kişi sorumlu olmadığı bir şeyi istememeli, ileriye

dönük sorumluluklarının şimdi/şu ân olmasını dilememelidir. Zira sorumlu olmadığı şeyi isteyenler çoğu zaman onunla imtihan edilir ve çoğu zaman imtihanı kaybederler.

Ömer ibni Ubeydullah’ın kölesi ve kâtibi olan Salim Ebu’n Nadr şöyle demiştir: “Abdullah ibni Ebu

Evfâ’nın Ömer ibni Ubeydullah’a yazdığı bir mektup gelmişti, onu Ömer’e okudum. Şöyle yazıyordu: ‘Resûl-i Ekrem (sav) düşmanla karşı karşıya geldiği bir savaşta Güneş tepe noktasından batıya

doğru meyledene kadar beklerdi.

Sonra Peygamber ayağa kalkıp ashabı arasında durarak, ‘Ey insanlar, düşmanla savaşmak için karşı

karşıya gelmeyi arzulamayın. Allah’tan hep afiyet isteyin. Fakat savaşmak üzere düşman ile karşı

karşıya geldiğinizde kararlı ve dirençli olup sabredin. Şunu iyi bilin ki cennet kılıçların gölgeleri

altındadır.’ buyurdu ve şöyle dua etti:

‘Ey Kitab’ı indiren, bulutları istediği yöne çeviren ve düşman birliklerini dağıtıp perişan eden Allah’ım, şu düşmanımızı perişan et hezimete uğrat, bize onlara karşı yardım eyle/zafer nasip et!’ ’ ”

(Buhari, 2965-2966; Müslim, 1742)

Bunun örneği İsrailoğullarıdır. Onlar cihad etmek, düşmanla karşılaşmak için Allah'tan (cc) izin istediler. İzin verilince ayak sürüyüp, savaşmaktan vazgeçtiler:

"Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar nebilerine demişlerdi ki:

'Bize bir komutan tayin et, (onun komutanlığında) Allah yolunda savaşalım.' O da demişti ki: 'Ya savaş

size farz kılındıktan sonra savaşmazsanız?' Demişlerdi ki: 'Biz yurtlarımızdan sürülmüş ve evlatlarımızdan menedilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?' Savaş onlara farz kılınınca azı hariç (savaşmaktan imtina ederek Allah'ın emrinden) yüz çevirdiler. Allah, zalimleri bilendir." (2/Bakara, 246)

Yine başka bir örnek fakir sahabilerin "zengin oldukları takdirde" mallarını infak edeceklerine dair

verdikleri sözdü. Allah (cc) onları sözleriyle imtihan edip zengin kılınca, cimrilik edip yüz çevirdiler.

"İçlerinden kimi de Allah'a şöyle söz vermişti: 'Andolsun ki Allah bize lütuf ve ihsanından verirse hiç

şüphesiz Allah yolunda sadaka verecek ve salihlerden olacağız.' Onlara lütfundan ve ihsanından

verince de cimrilik ettiler ve ilgisiz bir hâlde yüz çevirip gittiler. Allah'a verdikleri sözü bozmaları ve

• Kabirleri bayram yerine çevirmek

Allah Resûlü (sav), kabrinin bayram yerine çevrilmesini yasakladı.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Kabrimi de bayram yeri hâline getirmeyiniz.

Bana salâvat getiriniz. Çünkü nerede olursanız olun, sizin salâvatınız bana ulaşır." 610

Kabirlerin bayram yerine çevrilmesinin ikisi lugavi, biri de şeriat örfünde

olmak üzere üç anlamı vardır:

– İyd, avdet/dönüp duran/tekrar eden anlamındadır. Buna göre kabirlerin

bayram edinilmesi sürekli ziyaret edinilmesidir.

– İyd, itiyad/âdet hâline getirme anlamındadır. Bu da birinci anlamla

bağlantılı olarak kabirlerin ziyaretini âdet haline getirmeyi ifade eder.

– Şer'i örfte bayram, belli günler ve zamanların gelmesiyle insanların o

günde toplanması, o gün için süslenmesi, bir araya gelmesi gibi anlamlara

gelir. 611

yalan söylemelerine karşılık, onunla karşılaşacakları güne kadar kalplerinde var olacak olan bir

nifakla onları cezalandırdı.” (9/Tevbe, 75-77)

Bu naslar şunu gösterir:

− Kişi şu ân sorumlu olmadığı şeyleri temenni etmemeli, ânın vaciplerine yoğunlaşmalıdır. Zira

söz vererek, adakta bulunarak, yemin ederek… Allah’ın farz kılmadığını kendine farz hâle getirenler, çoğu zaman sözüyle imtihan edilir ve çoğu zaman imtihanı kaybeder.

− Tecrübeyle sabittir ki; geleceğe dair planlar (tul-i emel) ve olmayan şeylere dair verilen sözler şeytan ve nefsin bir oyunudur. Çoğu zaman insana bugünün sorumluluğunu unutturmak,

bir ahlaki afet olan tesvif/ertelemek, kişiyi “şu olsaydı şöyle olurdu” diyerek bir nifak hasleti olan

bahaneciliğe düşürmek içindir. Bu sebeple kişi söz, yemin ve adakla olmayan şeylere dair hayal kurmamalı, bugüne dair sorumluluklarının bilincinde, imkânlarına dair gerçekçi bir yaklaşım

içinde olmalıdır.

− “Bir kimsenin, ‘Falanca adak veya ‘Filanca dua isteklerin gerçekleşmesi üzerinde etkilidir.’ diyebilmesi için bu konuda kesinlikle delil göstermesi zorunludur. Oysa çoğunlukla böyle söyleyenlerin gösterebildikleri biricik delil, söz konusu dua ve adaklarla dileklerin gerçekleşmesi arasında

ara sıra görülen zaman uyumu, yani bu iki şeyin zaman zaman aynı sırada meydana gelmiş olmasıdır. Bu arada tabii ki, bu iki şeyin farklı zaman ve yerlerde meydana geldikleri durumlar, aynı

sırada meydana geldikleri örneklerden kat kat fazladır. Burada dikkat edilecek şey şudur ki, iki

şeyin zaman bakımından yan yana gelmeleri, ortada başka elverişli bir sebep varken, söz konusu

iki şey arasında sebep-sonuç ilişkisi olduğunu söylememize gerekçe olamaz. Çünkü başka bir

zaman bu iki şeyin zaman bakımından birbirinden ayrı düşmesi, aynı mantıkla, arada herhangi

bir sebep-sonuç ilişkisi olmadığını gösterir.” (Sırât-ı Müstakîm, s. 444)

610. Ebu Davud, 2042

611. bk. Avnu’l Ma’bûd, 2044 No.lu Hadis Şerhi; Şeytanın Tuzakları ve Korunma Yolları, s. 238

İbni Kayyim (rh) şöyle der:

“Müşriklerin de bayram günleri ve bayram yerleri vardı. Fakat Allah (cc) İslam’ı getirdiği zaman bu bayramları iptal etmiş ve bunların yerine kendisini birleyenler için Ramazan bayramını, Kurban bayramını ve Mina’da geçirilen günleri koymuştur. Yine müşriklerin bayram yerlerinin yerine de Ka’be’yi, Arafât’ı, Mina’yı ve Meş’ar-i Haram’ı koymuştur. O halde kabirleri bayram yeri edinmek, müşriklerin İslam’dan önce üzerinde bulundukları adetlerdendir. Rasulullah (sav) kabirlerin en değerlisi olan kendi kabri hakkında bile bu hususta sakındırmıştır ki başka kabirleri bayram yeri haline getirmekten de sakınılsın.” 612

Tiybi şöyle der:

“Bayram için süslenip temizlendikleri gibi kabrini ziyaret için süslenip temizlenmelerini nehyetmiştir. Yahudi ve Hristiyanlar peygamberlerinin kabirlerine böyle yaparlardı. Tâ ki bu tutum onlarda gaflet ve kalp katılığına sebebiyet verdi. Putperestlerin âdetlerinden biri ölülerini tazim etmektir. Bu hâl devam eder ve neticede onları put edinirler. Bu manaya işaret için Allah Resûlü, ‘Allah’ım, benim kabrimi tapılan bir put kılma.’ demiştir.” 613

Günümüzde kabirlerin bayram yerine çevrilmesine dair şu örnekler verilebilir: 614

– Yılın belli zamanlarda bir türbe etrafında ikame edilen mevlid merasimleri

Özellikle Arap ülkelerinde yılın belli zamanlarında türbe mevlidleri yapılır. Yüz binlerce insan oraya gelir, hazırlanan çadırlarda konaklar ve mevlid etkinliklerine katılırlar. En bilinen mevlid töreni, Seyyid Ahmed Bedevi’nin mevlididir. Bir bayram gibi yılın belli zamanlarında kabir/türbe etrafında bir araya gelmek, kabri bayram edinmektir.

– Ülkemizde de görülen, haftanın veya yılın belli günlerinde topluca yapılan kabir ziyaretleri

Haftanın belirli bir günü, bayram sabahları kabir ziyareti doğru değildir.

612. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 238

613. El-Kâşif an Hekâiku’s Sunen, 3/1043, 926 No.lu Hadis Şerhi

614. bk. Bideu’l Kubûr Envâuhâ ve Ahkâmuhâ, s. 333-341

Kalabalıklar hâlinde yapılan kabir ziyareti Allah Resûlü'nün (sav) uygulamasına aykırı olması yanında, kabir ziyaretinin meşru kılınma hikmetine aykırıdır. O kalabalıkta ahireti hatırlamak, ölümden ibret almak pek mümkün değildir. Allah Resûlü ve ashabı sık sık kabir ziyaretinde bulunsa da, haftanın belli günleri topluca kabir ziyaretinde bulunmamışlardır. En hayırlı yol, onun (sav) ve ashabının yoludur. 615

Sonuç olarak

Yukarıda verilen bilgilerden anlıyoruz ki kabir ziyareti; sünnete uygun, bidat ve şirk olmak üzere üç kısımdır. 616

• Sünnet Olan Kabir Ziyareti

Sünnete uygun olarak yapılan kabir ziyaretidir:

615. Kabirleri cuma vb. günlerde ziyaretin müstehab olduğunu söyleyen ulema şu rivayetle istidlalde bulunur:

"Kim ebeveynin kabrini her cuma bir defa ziyaret ederse günahları bağışlanır ve (ebeveyne karşı) berr/iyi kullardan yazılır." (El-Fethu'l Kebîr, 11819)

Bu istidlal isabetli değildir. Çünkü;

− İsnadında Yahya ibni Ala vardır. Ahmed ibni Hanbel onun için "Yalancıdır, hadis uydurur." demiştir. İbni Adiyy "Hadisleri arasında uydurmalar vardır." der. Yine isnadında Muhammed ibni Numan vardır, o da meçhuldür. Yine isnadında Abdul Kerim ibni Umeyye vardır o da zayıftır. Hâliyle isnadda bir yalancı, bir zayıf ve bir de meçhul ravi vardır. (bk. Ahkâmu'l Mekâbir, s. 303)

− Ayrıca kabir ziyareti bir ibadettir. Allah Resûlü (sav) cuma gününün veya gecesinin bir ibadete tahsis edilmesini yasaklamıştır.

Muhammed ibni Abbâd ibni Cafer'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Câbir ibni Abdullah'a (ra) Allah Resûlü'nün (sav) cuma günü oruç tutmayı yasaklamasını sordum. O sıra Câbir, Ka'be'yi tavâf ediyordu. 'Evet, şu beytin Rabbine yemin olsun (cuma gününe has oruç tutmayı yasakladı.)' dedi.'' (Müslim, 1143 tahsis etmeyin lafzı)

Ebû Derdâ'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ey Ebâ Derdâ! Cuma gecelerini diğer geceler haricinde hususi olarak namaz kılmaya ayırma. Ve

cuma günlerini diğer günler haricinde oruç tutmaya tahsis etme.’’ (Ahmed, 27507)

− Allah Resûlü (sav) cuma gününün bayramımız olduğunu bildirmiştir. Bayram günü yapılacak

kabir ziyareti, kabir ziyaretini bayrama dönüştürecektir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cuma günü bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç gününüz yapmayın. Ancak bir gün öncesinden veya bir gün sonrasından da tutacaksanız, tutabilirsiniz.’’ (Ahmed, 8025)

− Cuma günü yapılacak ibadetleri Allah Resûlü (sav) tüm detaylarıyla ümmetine öğretmiştir. Bu

ibadetler arasında kabir ziyareti yoktur. (bk. 2/496. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.)

616. Geniş bilgi için bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 1/165-172, 24/326-364; Minhâcu’s Sunneti’n Nebeviyye, 2/438-444; Şeytanın Tuzakları ve Korunma Yolları, s. 268-275; Ziyâretu’l Kubûri’ş Şer’îyye ve’ş

Şirkiyye, s. 10-63

CENÂİZ BABI

255

– Ölümü ve ahireti hatırlatır

– Ziyaretçi, ölü kardeşine selam verir ve Nebi’nin (sav) öğrettiği duayı yapar

– Ziyaretçi, kardeşi için bağışlanma diler

• Bidat Ziyaretler

– Kabir ziyaretinin bayrama çevrilmesi, belli zamanlarda ziyaret edilmesi

– Kabirlerin üzerine mescid inşa etmek

– Kabristanda namaz kılmak veya kabirlere yönelik namaz kılmak

– Allah’a (cc) yapılan ibadetleri kabirlerin yanında yapmak. Kabirlerin yanında sadaka dağıtmak, kurban kesmek, adakları yerine getirmek

– Kabirlerde Kur’ân okumak

– Kabirlerde Fâtiha veya Yâsîn gibi sureleri okumak

– Kabule elverişli olduğuna inanarak kabir başında Allah’a dua etmek

– Kabirlere dokunmak, öpmek, kabirden bir parçayı yanına almak; kabirden bereket ummak

– Kabirlere çiçek götürmek, çiçek bırakmak

• Şirk Ziyareti

– Kabirde yatanlara dua etmek, onlardan medet ummak

– Kabirde yatanlara adak adamak

– Kabirleri tavâf etmek

– Kabirde yatana kurban kesmek

– Kısaca herhangi bir ibadeti kabirde yatanlara yapmak

Ölümünden Sonra Müslim'e Fayda Verecek Ameller

"Yoksa ona, Musa'nın sahifelerinde olanlar haber verilmedi mi? İşini eksiksiz yapan İbrahim'in (sahifelerinde olan da mı haber verilmedi)? Şüphesiz

ki hiçbir günah sahibi, bir başkasının günahını yüklenmez. Şüphesiz

insana, kendi çabasının dışında bir şey yoktur. Ve kuşkusuz onun çabası

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

256

ileride görülecektir. Sonra onun yaptıklarına, eksiksiz bir karşılık verilecektir.

Ve şüphesiz ki varılacak son nokta, Rabbine olacaktır." 617

Okuduğumuz ayetler; İbrâhîm'in (as) ve Mûsâ'nın (as) şeriatında yer almış,

Kur'ân'ın da zikrederek onayladığı önemli bir asıldır. İnsana yalnızca kendi

amelinin karşılığı vardır. İnsan ne bir başkasının günahından/suçundan

sorumludur ne de bir başkasının taatinden faydalanır. İnsan yalnızca kendi

amelinin karşılığını alacaktır. 618

617. 53/Necm, 36-42

618. – Yukarıda okuduğumuz kaidenin bir asıl olduğuna dair İbni Kesir (rh) şöyle der:

" 'Şüphesiz insana, kendi çabasının dışında bir şey yoktur.' (53/Necm, 39)

İmam Şâfiî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ve ona tabi olanlar bu ayet-i kerime'den Kur'an okumanın hediye edilen ecrinin ölülere ulaşmayacağı hükmünü çıkarmışlardır, çünkü bu ne onların

amelidir ne de kazandıkları bir şeydir. Bundan dolayı da Rasûlullah (sav) ümmetine bu işi yapmalarını söylememiş, teşvik etmemiş, herhangi bir nass veya işaret yoluyla onları bu yola irşad

etmemiş, yönlendirmemiştir. Aynı şekilde ashab-ı kiram'dan -Allah hepsinden razı olsun- hiçbir

kimseden de böyle bir tutum nakledilmiş değildir. Eğer bu bir hayır olsaydı şüphesiz onu bizden

önce yaparlardı. Allah' a yakınlaştırıcı amellerde sadece nasların sınırları içerisinde kalınır. Çeşitli

kıyas ve görüşlerle bu hususta tasarrufta bulunulmaz. Dua ve sadakaya gelince bunların ulaşacağı üzerinde icma vardır ve şeriat koyucu tarafından bu hususta nass vardır." (İbn-i Kesîr Tefsîri,

10/428, Necm Suresi, 39. ayetin tefsiri)

− Yukarıda okuduğumuz ayetin tevhid inancıyla ilişkisine dair Reşid Rıza şu tespitleri yapar:

" 'O, her şeyin Rabbi iken, Allah'ın dışında bir rab arar mıyım hiç? Herkesin kazandığı sadece kendini

bağlar. Hiçbir suçlu bir başkasının suçunu yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, anlaşmazlığa düştüğünüz konularda (neyin hak ve doğru olduğunu) size haber verecektir.' (6/En'âm, 164)

'Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez.' Bu

cümle, daha önce geçen hal cümlesi üzerine matuftur. Çünkü cümle başındaki inkarın sebebini bildirmekte ve o cümle gibi tevhid ilkesini ifade etmektedir. Bu cümle, Yüce Allah'ın bütün peygamberlerini kendisiyle gönderdiği dininin usulüne ait bir kaidedir. Nitekim aynı kaide,

Necm Suresi'nde şöyle ifade edilmektedir: 'Yoksa Mûsâ'nın ve ahdine vefa gösteren İbrâhîm'in

sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi? Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının

günah yükünü yüklenemez. Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.' Bu kaide, gerek fert ve gerekse toplum olarak insanlığı ıslah rükünlerinin en büyüklerindendir. Çünkü

putperestliği temelinden yıkmakta ve insanlığa dünyevi ve uhrevi mutluluğunun dayandığı esası göstermektedir. Bu esas, onların amelleridir. Biz defalarca beyan ettik ki putperestliğin esası,

zararın giderilmesini ve faydanın temin edilmesini gaybın ötesindeki kuvvetten talep etmektir.

Putperestlik, birtakım özellikler ve meziyetlerle ayrıcalıklı olan bazı büyük yaratıkları insanlarla

Rableri arasına aracı olarak koymaktan ibarettir. Aracılığın sebebi, Rablerinin insanlara dünyada

telep ettiklerini, kendilerinin hiçbir kesbi ve çabası olmaksızın vermesini sağlamaktır. Halbuki

kulun kesbi ve çalışması, sebeplerden birisidir ve Yüce Allah'ın yaratıkları hakkında geçerli olan

kanunu (sünnetullah) bunlarla cereyan eder. Yüce Allah'la insanlar arasında aracı koymanın bir

diğer gayesi ise, Yüce Allah kendilerini cezalandırmasın diye araya aracı koyanların günahlarını

onlar adına üstlenmeleri, ya da Allah Teala'yı o günahları kendilerinden kaldırmaya, kendilerine

ceza vermemeye, ahiret nimetini vermeye ve kendilerini ahiretin azabından kurtarmaya sevk etmeleridir. Bir başka ifadeyle, -Yüce Allah, Kitab'ında her ne kadar 'Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın.' dese de- kanununu

(sünnetullah) iptal etmeye ve onlar gibiler hakkında değiştirmeye ve günahlarını kendilerinden

kaldırıp, başkalarının üstüne yüklemeye sevk etmektir." (Tefsîru'l Menâr, 9/22-23, En'âm Suresi,

164. ayetin tefsiri)

− Konunun şeriatın asıllardan "ibadetler ve cezalar şahsidir" ilkesiyle ilişkisini Şatıbi şöyle açıklar:

"Şer'an düzenlenmis ibadetler konusunda bir kimsenin başka birinin yerini alması mümkün değildir ve herkes kendi yaptığından sorumludur; bir başkasının onun yerine yükümlülük altına

girmesi söz konusu değildir. İbadeti işleyen kimsenin ameli, bir başkasının yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaz, niyetle bir baskaşına intikâl etmez, hibe ile sabit olmaz, bir başkasının günahı

gönüllü de olsa yüklenilmez. Hem naklen hem de aklen kesin olan şerîat nazarında bu böyledir.

Bu tezin doğruluğuna çesitli açılardan deliller getirmek mümkündür Bu konuya açıklık getiren

kesin nasslar vardır: Örnekler: 'Hiç kimse, bir başkasının yükünü taşımaz.' Bu ifade Kur'ân'ın birçok

yerinde tekrarlanır. 'İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır' 'Hiç kimse, bir başkasının yükünü taşımaz. Günah yükü ağır olan kimse, onun taşınmasını istese, yakını olsa bile, yükünden

bir şey taşınmaz… Kim arınırsa, ancak kendisi için arınmış olur.' 'İnkâr edenler, inananlara: 'Bizim

yolumuza uyun da sizin günahlarınızı biz taşıyalım.' derler. Oysa onların günahlarından hiçbirini

yüklenecek değillerdir. Doğrusu onlar yalancıdırlar’ ‘Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız

da kendinize aittir’ ‘Sabah akşam, Rablerinin rızasını isteyerek O’na yalvaranları kovma. Onların

hesabından sana bir sorumluluk yoktur; senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur.’ Aynı

şekilde, ahiretle ilgili konularda, hiçbir kimsenin bir baskasına fayda veremeyeceğini bildiren

nasslar bulunmaktadır: ‘O gün, kimsenin kimseye fayda sağlamayacağı bir gündür.’ Bu ayet hem

sevapların bir başkasına nakledilmesi ve hem de bir başkasının yükünün yüklenilmesi konularını

kapsamaktadır. ‘Ey insanlar! Rabbinizden sakının. Babanın oğlu, oğulun da babası için bir şey

ödeyemeyeceği günden korkun.’ ‘Kimsenin kimseden faydalanamayacağı, kimseden bir şefaat

kabul edilmeyeceği, kimseden bir fidye alınmayacağı ve yardım görülmeyeceği günden sakının.’

Bu anlamda daha pek çok ayet vardır. Hadiste de Peygamberin kendi yakın akrabalarını uyardıkça: ‘Ey Falanoğulları! Ben Allah katında size hiçbir fayda veremem.’ buyurduğu bildirilmiştir. Bu

işin esası bunu gerektirir. Şöyle ki: İbadetlerden maksat Allah’a yönelmek ve O’na karşı tazimde

bulunmak, huzurunda boyun bükmek, hükmüne uymak, her an O’nu anmak suretiyle kalbi diri

tutmaktır. Bunun sonucunda kişi, bütün kalbi ve organlarıyla Allah’la hemhal olacak, devamlı

O’nun murakabesinde ve gaflet halinden uzak bulunacak, gücü yettiğince O’nun rızasını kazandıracak ve kendisini O’na yaklaştıracak amellere koyulacaktır. Niyabet usulü ise, bu manaya ters

düşer ve onunla çelişir. Çünkü, bu konularda niyabetin manası, kulun kul olmaması; Allah huzurunda huşu göstermesi, O’na yönelmesi istenen kimsenin bunları yapmaması demektir. Bu gibi

konularda kişinin yerine bir başkası geçtiği, nâib olarak onun yerini aldığı zaman, Allah’a huşu

gösteren, O’nun huzurunda kulluk icra eden kimse, bizzat vekil ya da nâib olmaktadır. Huşu,

yöneliş… kısaca kulluk icrasında bulunan ameller, kulluk sıfatıyla nitelenmek anlamından başka

bir mânâ ifade etmezler. Bir kimsede bulunan nitelik ise, bir başkasına intikal ya da sirayet etmez.

Niyabet ise, aslın nâib yerinde sayılmasıdır ve bunun sonucunda asıl (nâib olunan kimse, menûbun anh), nâibin nitelendirildiği şeylerle nitelenir. Bu ise, muamelâtta olduğu gibi ibâdetler

konusunda mümkün değildir. Mesela: Borcun ödenmesi konusunda nâib (vekil), borçlu yerine

konulmaktadır. Dolayısıyla nâibin borcu ödemesi durumunda, borçlu borcunu ödemiş olma niteliğini kazanmakta, bundan böyle alacaklının asıldan borç talep hakkı kalmamaktadır. Kulluk

icrasında ise, aslın, nâibin haiz olduğu nitelikle nitelenmediği müddetçe bu düşünülemez. Bu

da olmayacağına göre, ibadetler konusunda asla niyabet caiz değildir. Eğer bedenî ibâdetlerde

niyabet sahih olsaydı, o zaman iman, sabır, şükür, rıza, tevekkül, korku, ümit vb. gibi kalbi olan

amellerde de sahih olurdu ve bu durumda niyabet caiz olacağı için teklifin mükellef üzerine aynî

olarak binmesi kesinlik kazanmazdı ve daha işin başlangıcında bu kalbî fiillerin bizzat işlenilmesi

ya da bir nâib tarafından gerçekleştirilmesi arasında tercihe bırakma caiz olur; aynı durum ibadet

dışı normal fiillerden olup da yemek, içmek, cinsî ilişkide bulunmak, giyinmek... gibi faydası

Sonra şeriat bu umumi asla bazı istisnalar getirmiş (tahsis) ve insanın

ölümünden sonra da bazı amellerden faydalanacağını haber vermiştir. Bu

istisnai amelleri iki kısma ayırabiliriz: 619

• İnsanın Kendine Ait Olup Ölümden Sonra Ecir Almasına Neden

Olan Ameller

Bu amellerde kaide şudur: İnsanın bizzat yaptığı veya sebep olduğu,

ölümünden sonra da ecri devam eden amellerdir. Bunlar bizatihi ölünün

amelleridir. Yüce Allah fazlı ve keremiyle, ölümden sonra bu amellere ecir

vermiştir. Örnekler:

– Sadaka-i Cariye

– Faydalanılan İlim

– Salih Evladın Duası

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Âdemoğlu vefat ettiğinde üç şey dışında ameli kesilir: sadaka-i cariye,

kendisinden faydalanılan bir ilim ve kendisine dua eden salih evlat.” 620

Sadaka-i cariye, devam eden sadakadır. Çeşme, yol, han, mescid, vakıf,

ağaç/ekin vb. öldükten sonra da insanların faydalandığı sadakalar/iyilikler

sahibine ecir getirir.

kişiye has olan amellerde de sahih olurdu. Keza aynı durum ceza hukukunda had, kısas ve tazir

türünden cezalarda da sahih olurdu. Bütün bunlar ihtilafsız bâtıldır; zira bunlarda gözetilen hikmetler kişilerin bizzat kendilerine hastırlar. Dolayısıyla diğer taabbudî olan hususlarda da durum

aynıdır. Yukarıda arz edilen Kur’ân ayetleri, hepsi de tahsise ihtimali olmayan umumî ifadeler

içermektedirler. Çünkü bu ayetler, kâfirleri susturmak, onların birbirlerinin günahlarını yüklenebileceği şeklindeki itikatlarını ya da kuru inatlarını reddetmek için Mekke’de gelmiş muhkem

ayetlerdir. Eğer bu ayetlerin tahsis imkanları bulunsaydı, o zaman bu ayetler onların inançlarını reddetmiş olmaz, aleyhlerine getirilmiş bir hüccet olmazdı. Âmm lafızların tahsis gördükten

sonra, geri kalan cüzlerine delâletinin kesinlik arz etmeyeceği görüşünde olanlara göre durum

açıktır. Diğerlerinin görüşüne göre de, kıyas ve daha başka yollarla tahsis ihtimalinin bulunması

sebebiyle bu böyledir. Araştırıcı, Mekke’de inmiş bulunan âmm nasslar üzerinde düşündügü zaman, onların tamamının nesih, tahsis ve benzeri muariz durumlardan uzak olduğunu görecektir.

Dolayısıyla aklı başında birisinin (bu Mekkî) ayetleri, şer’î külli hususlarda bir prensip edinmesi ve

onları bir tarafa itmemesi uygun olacaktır.” (El-Muvâfakât, 2/229-232)

619. bk. Mâ Yenfeu’l Muslime ba’de Mevtihi, s. 69-110

620. Müslim, 1631

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bir bahçede Ummu Ma’bed’în yanına girerek, ‘Ey Ummu Ma’bed! Bu hurmaları kim dikti? Müslim mi, yoksa kâfir mi?’ diye sordu.

Ummu Ma’bed, ‘Müslim (dikti.)’ diye cevap verdi.

Allah Resûlü (sav) bu cevap üzerine şöyle dedi: ‘Eğer Müslim bir kimse ağaç diker de, ondan bir insan veya hayvan yahut kuş yerse, bu mutlaka onun için Kıyamet Günü’ne kadar bir sadaka olur.’ ” 621

Ebû Katâde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kişinin ölüp, kendisinden geriye bıraktığı şeylerin en hayırlısı şu üç şeydir: Kendisine dua eden salih çocuk, kendisine ecri ulaşacak olan sadaka-i cariye ve kendisinden sonra onunla amel edilecek ilim.” 622

Yetiştirilen bir öğrenci, yazılan bir kitap, yapılan bir sohbet… kişinin ölümünden sonra fayda vermeye devam ediyorsa, sahibine ecir getirir. Kişinin ilgilendiği ve yetiştirdiği salih evladın, anne babasına duası da onlara ecir getirir.

– Allah Yolunda Nöbet

Selmân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir gün bir gece ribat durmak/nöbet tutmak bir ay oruç ve gece namazından daha hayırlıdır. Eğer ölürse üzerine dünyadayken yaptığı amelin karşılığını alır ve rızkı kendisine verilir. Fitneden de emin olur.” 623

Ebû Umâme El-Bâhilî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şu dört sınıf insanın öldükten sonra da ecirleri devam eder: Allah yolunda cihad ederken (nöbet tutarken) vefat eden kimse, bir ilim öğreten kimse ki onunla amel edildiği sürece ecir kazanmaya devam eder, bir malı umumun

621. Müslim, 1552

622. İbni Mace, 241

623. Müslim, 1913

faydasına bağışlayan ki onun faydası sürdükçe ecri de devam eder. Bir de geride kendisine dua edecek salih bir çocuk bırakan kimse.” 624

Allah yolunda nöbet tutmak; kişi ölse de, yaptığı amel kesilse de ecri devam eden amellerdendir. Hiç şüphesiz bu, Yüce Allah'ın ihsanı ve keremidir.

– Hayırlı Bir Çığır Açmak, Hayırda Öncülük/Örneklik

Cerîr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Günün başında Allah Resûlü'nün (sav) yanında bulunuyorduk. Derken kendisine, siyah beyaz çizgili kumaşa veya abaya bürünmüş, kılıçlarını kuşanmış, yalın ayak, çulsuz bir şekilde çoğu -belki de hepsi- Mudar Kabilesi'nden olan bir topluluk çıkageldi. Allah Resûlü (sav) onların yoksul durumlarını görünce yüzü değişti, içeri girip çıktı. Arkasından Bilal'e emir verdi. Bilal ezan okudu, kamet getirdi.

Allah Resûlü (sav), namaz kıldırdıktan sonra, 'Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.' 625 ayetini ve 'Ey iman edenler! Allah'tan korkup sakının! Herkes yarın için ne takdim ettiğine bir baksın. Allah'tan korkup sakının! Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.' 626 ayetini okudu. Arkasından şöyle dedi: 'Bir kimse, dinarından, dirheminden, elbisesinden, bir sa' (3 kg) buğdayından, bir sa' hurmasından, hatta bir tek hurmanın yarısından bile olsa sadaka vermelidir.'

Bunun üzerine Ensâr'dan bir kimse eliyle taşıyamayacağı kadar -hatta taşıyamadığı- bir kese getirdi. Bundan sonra birbiri ardınca insanlar bir şeyler getirdiler. Neticede yiyecek ve elbiseden oluşan iki yığının oluştuğunu gördüm. Allah Resûlü'nün yüzünün altınla yaldızlanmış gibi sevinçten parıldadığını da gördüm. Bu durum üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu:

'Kim, İslam'da güzel bir şeye öncülük ederse o kimseye, bunun ecri ile bunu işleyenlerin ecri vardır. Bunu işleyenlerin kendi ecirlerinden

624. Ahmed, 22318

625. 4/Nisâ, 1

626. 59/Haşr, 18

hiçbir şey eksiltilmeden kendilerine verilir. Kim, İslam'da kötü bir şeye

öncülük ederse o kimseye, bunun günahı ile bunu işleyenlerin günahı vardır. Bunu işleyenlerin kendi günahlarından hiçbir şey eksiltilmeden kendilerine verilir.' " 627

Rivayetten de anlaşılacağı gibi iyi bir sünnet başlatmak; meşru bir amelde öncülük, insanlara örnek olmak, sözlü ve amelî teşviktir. Zira Allah Resûlü (sav) bu sözünü diğer müminleri sadakaya teşvik eden mümin hakkında söylemiştir.

• Bir Başkasının Yaptığı ve Kişiye Fayda Veren Ameller

– Müslim'in Müslim Kardeşine Duası

"(Muhacir ve Ensar'dan) sonra gelenler derler ki: 'Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, (şefkatli olan) Raûf ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'sin.' " 628

Osmân ibni Affân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında durup, 'Kardeşiniz için bağışlanmasını dileyiniz. O'nun için (kabir sualine cevap vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu anda sorguya çekiliyor.' dedi." 629

Ebu'd Derdâ'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Din kardeşine gıyabında dua eden hiçbir Müslim yoktur ki bir melek de dua eden için, 'Sana da aynısından.' demesin." 630

– Cenaze Namazı

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir ölü yoktur ki, namazını Müslimlerden sayısı yüz kişiye ulaşan bir cemaat kılarak, hepsi ona şefaat etsinler, mutlaka ölü hakkındaki şefaatleri kabul edilir." 631

627. Müslim, 1017

628. 59/Haşr, 10

629. Ebu Davud, 3221

630. Müslim, 2732

631. Müslim, 947

262

– Müslimlerin Hayır Şehadeti

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir cenaze yanımızdan geçti, onu hayırla yâd ettik. Bunun üzerine Nebi (sav), ‘Vacip (gerekli) oldu.’ buyurdu.

Daha sonra bir başka cenazeye rast geldik, onun kötülüklerinden bahsedildi. Bunun üzerine Nebi (sav) yine, ‘Vacip oldu.’ buyurdu.

Ömer ibni Hattâb, ‘Ne vacip oldu?’ diye sordu.

Nebi (sav) şöyle buyurdu: ‘Şunu hayırla yâd ettiniz, cennet onun için vacip oldu. Şunu da şerle yâd ettiniz, onun için de ateş (cehennem) vacip oldu. Siz, Allah’ın yeryüzündeki şahitlerisiniz.’ ” 632

– Çocuğun Ebeveyn Adına Sadaka Vermesi

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam, Nebi’ye (sav), ‘Annem ânsızın öldü. Zannederim konuşmuş olsa tasadduk ederdi. Onun adına tasadduk etsem bana da ecir var mıdır?’ diye sordu.

Nebi (sav), adama, ‘Evet!’ dedi.” 633

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam, Nebi’ye (sav), ‘Babam öldü, gerisinde mal da bıraktı, fakat vasiyet etmedi. Acaba onun adına ben tasadduk etsem günahlarına kefaret olur mu?’ dedi.

Nebi (sav), adama, ‘Evet!’ dedi.” 634

– Çocuğun Ebeveynin Oruç Borcunu Tutması

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse ölür ve tutması gereken oruç borcu kalırsa velisi onun adına tutar.” 635

632. Buhari, 1367; Müslim, 949

633. Buhari, 1388; Müslim, 1004

634. Müslim, 1630

635. Buhari, 1952; Muslim, 1147

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Birisi Nebi'nin (sav) yanına gelerek, 'Ey Allah'ın Resûlü, annem öldü ve tutması gereken bir aylık oruç borcu var. Ben onun adına bu bir ayını kaza edebilir miyim?' diye sordu.

Allah Resûlü de (sav), 'Allah'a ait borç ödenmeye daha layıktır.' buyurdu." 636

– Ebeveyn veya Bir Başkası Yerine Hac Yapmak

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fadl, Allah Resûlü'nün (sav) terkisine binmişti. Bu sırada Has'an Kabilesi'nden bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi.

Kadın şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın, kulları üzerinde bir hac farizası hakkı bulunmaktadır. Babam ise yaşlandı. Binek üzerinde duramaz hâldedir. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?'

Allah Resûlü (sav), 'Evet.' buyurdu. Bu olay Veda Haccı sırasında vuku bulmuştur." 637

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cuheyme Kabilesi'nden bir kadın, Nebi'ye (sav) gelerek şöyle dedi: 'Annem haccetmeyi adadı, ancak hac yapamadan öldü. Ben onun yerine hac yapayım mı?'

Nebi (sav), 'Evet onun yerine hac yap. Annenin borcu olsaydı onu öder miydin? Allah'a olan borcunuzu da ödeyin. Allah borcu ödenmeye en layık olandır.' " 638

– Borcunun Ödenmesi

Seleme ibni Ekva'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin (sav) yanında oturuyorduk. Bu sırada bir cenaze getirildi.

Nebi'ye, 'Bu kişinin namazını kıldırır mısın?' dediler.

O da, 'Borcu var mı?' diye sordu.

636. Buhari, 1953; Müslim, 1148

637. Buhari, 1513; Müslim, 1334

638. Buhari, 1852

‘Hayır.’ dediler.

‘Geride bir mal bıraktı mı?’ diye sordu.

‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine namazını kıldırdı.

Daha sonra bir cenaze daha getirdiler ve ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu kişinin

namazını kıldırır mısın?’ dediler.

O da, ‘Borcu var mı?’ diye sordu.

‘Evet.’ dediler.

‘Geride bir mal bıraktı mı?’ diye sordu.

‘Üç dinar bıraktı.’ dediler. Bunun üzerine onun namazını kıldırdı.

Bir süre sonra üçüncü bir cenaze getirdiler. ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu kişinin

de namazını kıldırır mısın?’ dediler.

‘Borcu var mı?’ diye sordu.

‘Üç dinar borcu var.’ dediler.

‘Geride bir mal bıraktı mı?’ diye sordu.

‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine, ‘Arkadaşınızın namazını kılın.’ buyurdu.

Ebû Katâde, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Namazını siz kıldırın, borcunu ben üstleniyorum.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) onun namazını kıldırdı.” 639

Konuya dair genel kaideler

• Aslolan, ölünün kendi amelinden ve sebep olduğu amellerden faydalanmasıdır. Ölünün bir başkasının amelinden faydalanması istisnai bir

durumdur. Necm Suresi’nin 39. ayetinin tahsis edilmesidir. 640

639. Buhari, 2289

640. Necm Suresi’nin 39. ayetini asıl kabul eden bazı âlimler bizim istisna/tahsis dediğimiz nasları daha farklı yorumlamışlardır. Bu yorumların her biri Allah Resûlü’nün (sav) sözleriyle amel etmeyi iptal ettiğinden dikkate değer değildir. (bk. El-Muvâfakât, 2/238-240)

• İstisnalar umumileştirilerek üzerine hüküm bina edilmez. Şu mantık

yanlıştır: Ölünün yerine hac yapabiliyorsam onun yerine namaz da kılabilirim, umre de yapabilirim. Zira ölü adına hac yapılması, onun yerine

tasaddukta bulunulması… birer istisnadır. İstisnayı asıl gibi kabul edip ona kıyas yapmak yanlıştır.

• İbadetler tevkifîdir: Aklın ibadette payı yoktur; Yüce Allah neyi nasıl emretmişse öyle yaparız. İbadetlerin kendisi tevkifî olduğundan ibadetler birbirine kıyas edilmez. Ölü adına sadaka verebiliyor olmamız onun adına Kur'ân okuyacağımız anlamına gelmez. İbadetlerin tevkifî olup birbirine kıyas edilmeyeceğine örnek olarak şunları zikredebiliriz: Yolculuk esnasında namaz sorumluluğu düşmez; namazları iki rekat olarak kılarız. Ancak oruç sorumluluğu düşer. Yolculukta iki rekat kıldığımız namazı daha sonra kaza etmeyiz. Ancak yolculukta tutmadığımız orucu daha sonra tutarız. Yolculuk, hac farizasına hiçbir şekilde engel değildir. Namaz ve oruç için meşakkat sayılan ve hafifletici olan yolculuk, hac için şarttır; yol bulabilenler hac yaparlar. Hayızlı kadın hem oruç tutmaz hem de namaz kılmaz. Oruçları kaza eder, ancak namazları kaza etmez. Hacda ise tüm hac eylemelerini yapar yalnızca ifâda tavâfını yapamaz.

Bu şer'i hükümler akla arz edilse ve bir ibadet için sabit olan hüküm diğer ibadetlere uygulansa, sonuç çok farklı olurdu. Ancak ibadetler tevkifîdir. Birbirine kıyas edilmez. Nasıl emredilmişse öyle yapılır. Biz de ölü için yapılacakları nastan alır, başka ibadetleri ona kıyas etmeyiz.

• Sahabenin, "Onun adına hac yapabilir miyim?", "Onun oruç borcunu tutabilir miyim?" veya "Onun maddi borcunu ödeyebilir miyim?" tarzı soruları bir gerçeğe işaret eder: Sahabe indinde bilinen ve yaygın asıl; ölü adına amel yapılmayacağıdır. Necm Suresi'nin 39. ayetinde zikredilen hüküm onlar için bir asıldır. Bu sebeple her meseleyi ayrı ayrı sormuş, birini yapabiliyor olmayı başka amellerin de ölü adına yapılacağına delil almamışlardır.

• Sahabe ve ilk dönem âlimleri arasında "Şu yaptığım amelin ecrini ölüye hediye ediyorum." gibi bir uygulama yoktur. Öyle olsa Allah Resûlü'ne (sav) soru sormaz, yaptıkları amelin ecrini ölüye hediye ederlerdi. Unutmamak

gerekir din/kulluk, boyunduruk altına girmek, teslim olmaktır. Akıl ve

hevayla ameller/uygulamalar icat etmek değildir.

• “Ölü adına iyilik yapmakta ne kötülük olabilir ki?” mantığı, yanlıştır. Zira boyunduruk altına girmek, teslim olmak ve ittibanın dışına çıkmaya yönelik her girişim dine zarar verir.

Sünnet imamlarından Mâlik (rh) bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Kim dinde bir bidat çıkarır ve bunun güzel olduğunu iddia ederse Muhammed’in (sav) peygamberlik görevine ihanet ettiğini söylemiş olur. Çünkü Allah (cc), ‘Ben bugün size dininizi tamamladım.’ buyurmaktadır. Öyleyse o gün dinde olmayan bugün de dinden değildir.” 641

Nâfi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri İbni Ömer’in yanı başında aksırdı ve ‘Elhamdulillah ve’s Selamu alâ Resûlillah.’ dedi.

Bunun üzerine İbni Ömer şöyle dedi: ‘Ben, ‘Elhamdulillah ve’s Selamu alâ Resûlillah.’ mı diyorum? Allah Resûlü (sav) bize böyle öğretmedi. Bize ‘Elhamdulillahi alâ kulli hâl.’ dememizi öğretti.’ ” 642

Ebû Rebâh’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Saîd ibni’l Museyyeb (rh) bir adamı sabah namazı vakti girdikten sonra iki rekattan daha fazla namaz kılarken gördü. Rükû ve secdelerini de oldukça fazla yapıyordu. Adamı böyle yapmaktan alıkoydu.

Adam, Saîd ibni’l Museyyeb’e, ‘Ey Ebû Muhammed! Allah namaz kıldığım için mi bana azap edecek?’ dedi.

Saîd ibni’l Museyyeb, ‘Hayır, fakat sünnete muhalefet ettiğin için azap edecek!’ dedi.” 643

“Aksıranın Nebi’ye (sav) selam etmesi veya sabah namazının sünnetini uzun kılmasında ne kötülük olabilir ki?” diye düşünülebilir. Kötülük şudur: Dinin safiyeti, indiği günkü duruluğu kaybolur. Milyarlarca insanın herbiri dinin bir hükmüne yenilik eklese, din tanınmaz hâle gelir, din olmaktan çıkar.

641. El-İ’tisâm, 1/49

642. Tirmizi, 2738

643. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 4131; Ayrıca bk. Darimi, 450

• İstisnaları umumileştirerek, “Ölü adına oruç tutuluyorsa onun adına Kur’ân

da okunabilir.” diyenler, aslın dışına çıktıkları için çelişkiye düşmüşlerdir.

Örneğin buna cevaz verenler, “Ölü adına farz namaz borçları kılınmaz.” demişlerdir. 644 Gerekçe olarak, “Namaz bedenî bir ibadettir; bedenî ibadetlerde

niyabet olmaz.” demişlerdir. Oysa oruç da bedenî bir ibadettir. “İkisi de bedenî

olan iki ibadetten biri ölü adına yapılıyor da diğeri neden yapılmıyor?” sorusuna ikna edici bir cevap verememişlerdir. Bu çelişkinin nedeni; aslın dışına

çıkmaları ve istisnayı genelleştirerek hüküm kaynağı kılmalarıdır. 645

644. bk. İntifâu’l Emvât bi Sa’yi’l Ehyâ, s. 36-47

645. Bir diğer çelişki örneği şudur: Bir başkası yerine amel yapılabileceğini söyleyen bazı âlimler,

ecri ölüye hediye etmeyi hoş karşılamamıştır. Gerekçe olarak, “selefte uygulamasının olmadığını”

göstermişlerdir. Bunlardan biri İbni Teymiyye’dir (rh). Şöyle der: “(Ölü için yapılan amellerin ölüye

ulaşacağına inanmakla birlikte) selefin nafile namaz kıldığında, nafile oruç tuttuğunda veya Kur’ân

okuduğunda (amelden hasıl olan) ecri, Müslim ölülere hediye etmek gibi bir âdeti yoktu… İnsanların selefin yolundan ayrılmaması gerekir. Zira onların yolu en faziletli ve kâmil yoldur.” (Risâletu fî

İhdâi’s Sevâbi li’n Nebiy, s. 133)

İbni Teymiyye (rh) ölü adına yapılan amellerin ölüye fayda vereceğini savunur. (bk. age; İbn Teymiyye Tefsîri, 9/69-78, Necm Suresi 39. ayetin tefsiri) Oysa tüm amellerin değil, yalnızca bazı amellerin

ölüye ulaşacağı nasla sabittir. Bu usülle haraket edilecekse -ki doğru bir usuldür- Allah Resûlü ve

selefte uygulaması olmayan ölüye Kur’ân okuma gibi amellerin de reddedilmesi gerekirdi.

Ölü için yapılan amellerin ölüye ulaşacağını uzun uzadıya işleyen İbni Kayyim (rh) (bk. Kitâbu’r Rûh,

s. 172-207) sonunda şöyle bir konuya temas eder:

“Eğer denirse ki: ‘Rasûlullah’a bağışlamak hakkında ne diyorsun? Cevap şudur: Mateahhirin fakihlerinden bazıları bunu mustehab görürken bazıları müstehap görmemiş, bunu bid’at saymıştır. Çünkü

Sahâbe-i Kiram böyle şeyler yapmamıştır. Rasûlullah’a ümmetinden iyi bir amel işleyenin ameli kadar hiçbir azalma olmaksızın ecir vardır. Çünkü Rasûlullah, her türlü hayırda ümmetine önderlik yapmış; onları irşad ederek Hakka çağırmıştır. Bir hadiste: ‘Kim insanları doğru yola çağırırsa kendi ecri

yanında, sözüne uyup hidâyet bulanların ecri kadar daha ecir alır. Hidâyet bulanların ecrinden de

bir şey eksilmez.’ buyurulmuştur. Her hidâyet, her ilim, ümmete O’nun elinden geçtiğinden dolayı,

kurtulsun ya da kurtulmasın kendisine uyanların aldığı ecir kadar, Rasûlullah da ecir alır.” (age. s. 207)

İbni Kayyim (rh) sahabe yapmadığı için bu uygulamayı reddetmiştir. Oysa kendisinin ölüye yapılabilir dediği çoğu şeyi de sahabe yapmamıştır. Daha ilginci, bu konuya temas ettiği yerden bir sayfa

önce şöyle der:

“Eğer denilirse ki: ‘Bu anlattıklarınız, selef âlimlerinde görülmemektedir. Hayra çok düşkün olmalarına rağmen kimse Kur’ân okumakla ilgili birşey nakletmemiştir. Rasûlullah da onlara bunu anlatmamış; onları duaya, istiğfara, sadakaya, hac ve oruca teşvik etmiştir. Eğer Kur’ân okumanın ecri de

ölülere ulaşacak olsaydı Rasûlullah bunu onlara anlatır, onlar da böyle yaparlardı.

Cevabımız şudur: ‘Bu iddianın sahipleri, hac, oruç, duâ ve istiğfar sevaplarının ölülere ulaşacağını itiraf ediyorlarsa onlara denir ki: ‘Ne sebeple Kur’ân ecrinin ölüye ulaşacağını reddederken bu

amellerin sevaplarının ulaşacağının kabul ediyorsun? Bu, benzer şeyler arasında ayırımı yapmaktan başka ne olabilir? Yok eğer bu amellerin sevaplarının ölülere ulaşacağını itiraf etmiyorlarsa -ki

bu olamaz- bu; Kitap, sünnet, icmâ ve şer’î prensiplerde sabit olmuştur.” (age. s. 206)

Haliyle şu soru sorulmalıdır: İnsanlara amelin ecrini hediye etmek caizse Nebi’ye (sav) hediye etmek

niye caiz değildir? Acaba hangi gerekçeyle bu iki benzerin arasını ayırmıştır?

Kanaatimce alimlerimiz istisnaları genelleştirdikleri için mezkûr çelişkiler yaşanmıştır. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

268

Sonuç: Okuduğumuz mesele amelî/içtihadi bir meseledir. Her âlim şer’i

delilleri incelemiş ve bir yol tutmuştur. Allah (cc) her birini içtihadının ecriyle

rızıklandırsın.

Taziye ve Yas Ahkâmı

Taziye; musibet ehline teselli olacak sözler söylemek, haklarını yerine

getirmek ve onlara yakınlık göstermek/dayanışmaktır. 646 Hâliyle başına

bir musibet gelene sabır tavsiye etmek, Allah'ı ve ahireti hatırlatmak, zor gününde yanında durmak, yardımcı olmak; onunla taziyeleşmektir. Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine baktığımızda kimi zaman sözlü kimi zaman fiilî/ amelî olarak insanlara taziye sunduğunu görürüz.

• Allah Resûlü'nün Taziyeleri

– Sözlü taziye

Usâme ibni Zeyd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin (sav) kızı Zeyneb, 'Oğlum ölmek üzere, bize geliniz.' diye Nebi'ye (sav) haber gönderdi. O da (sav) kızına selam gönderip şöyle cevap yolladı:

◌ِس ْبِ

◌َ

◌ْت

◌َح

ت

◌ْ

ل

◌َ

◌ْو

◌ْبِرِ

◌َص

ت

◌ْ

ل

◌َ

◌ّف ،ى

◌َم

◌ُس

◌ِه ل

◌َ

ج

◌َ

◌ِا

◌ُب

◌َه

◌ْذ

◌َعن ِـّٰلُك

◌َو ،ى

◌ْط

ع

◌َ

◌ٰا

◌ُم

ه

◌َ

ل

◌َ

◌َو ،

◌َذ

◌َخ

◌ٰا

◌ِم

◌ٕ

◌ّ

◌ّلِلّٰ

◌ّ

◌ِإن

‘Aldığı da verdiği de Allah’a aittir. Her şeyin Allah katında bir eceli vardır. (Zeyneb kızıma söyle) sabretsin ve ecrini Allah’tan beklesin!’

Zeyneb ant vererek Nebi’ye (sav) gelmesi için bir kez daha haber gönderdi. Bunun üzerine Nebi (sav) yanında Sa’d ibni Muâz, Muâz ibni Cebel, Ubey ibni Ka’b, Zeyd ibni Sâbit ve başka kimselerle Zeyneb’in yanına gitti. Çocuk can çekişme hâlinde çırpınırken Allah Resûlü’ne (sav) verildi. O sıra gözlerinden yaşlar boşaldı.

Sa’d, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu ağlama neden?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Bu, Allah’ın kullarının kalplerine koyduğu rahmettir. Allah, kullarından yalnızca merhamet sahibi olanlara merhamet eder.’ buyurdu.” 647

646. bk. El-Muğnî, 2/405, 1651. Mesele

647. Buhari, 1284; Müslim, 923

– Dua ederek ve dua öğreterek taziye

Ebû Seleme vefat ettiğinde Allah Resûlü (sav) ona dua etti ve geride kalanlara dua etmelerini öğütledi.

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ebû Seleme’nin yanına girdi, gözleri açık kalmıştı, onları kapadı. Sonra şöyle dedi: ‘Şüphesiz ki ruh kabzedildiği vakit göz onu takip eder.’ Derken Ebû Seleme’nin aile efradından bazıları feryad figan ettiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Kendinize sadece hayır dualarını edin. Çünkü melekler söylediklerinize, ‘Âmin.’ derler.’ buyurdu. Sonra şöyle dedi:

◌ِ ِفي ِهـ

◌ِقبـ

◌َ

◌ِ ِفي عـ

◌ُ

ه

◌ْ

ف

◌ُ

ل

◌ْ

◌َاخ

◌َ، و

◌ِني

◌ّ

◌ِدي

◌ْ

◌َه
م
◌ْ
◌ِيف ال
◌ُ
◌َهَ
◌َت
◌َج
◌َر
◌ْد
ع
◌َ
ف
◌ْ
◌َار
◌َ، و
◌َة
م
◌َ
◌َل
◌َسَ ِبي
◌ِأل
◌ْ
◌ِفر
◌ْ
◌ّاغ
◌ُم
ه
◌ّ
الل
◌ِيه ف
◌ِ

ُ◌
ه
َ◌
ْ◌ل
ِ◌ر
ّ◌
و
َ◌
ن
َ◌
ه، وِ◌
ُ◌
ْرب
َ◌
ِ◌ق ِف◌
ُ◌
ه
َ◌
ْ◌ل
َ◌ح
س
ُ◌
َ◌اف
َ◌و ،
◌يمن
َ◌
َ◌ال
ع
ُ◌
ب ال
ـّ◌
َ◌را

◌ُي

ه

◌َ

ل

◌َ

◌َوا

ن

◌َ

◌ْل

فر◌

◌ً

◌َاغ

◌َ، و

◌ِين

◌ِر

◌َاب

غ

◌ً

ال

‘Allah’ım Ebû Seleme’yi affet, derecesini hidayete erenlerin derecelerine yükselt. Arkasında bıraktıkları için ona halef ol; bize de, ona da mağfiret buyur!

Ey Âlemlerin Rabbi! Onun kabrini genişlet ve kendisi için orayı nurlandır.’ ” 648

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Hastanın veya ölen kimsenin yanında bulunursanız hayırlı şeyler söyleyin. Zira melekler sizin söylediklerinize ‘Âmin.’ derler.’

(Ummu Seleme (r.anha) şöyle devam etti:) Eşim Ebû Seleme vefat ettiği zaman Nebî’nin yanına giderek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Seleme vefat etti.’ dedim. Bana şöyle dememi emretti:

◌ً

ة

◌َ

◌َن

◌َس

◌َی ح

ب

◌ْ

ق

◌ُ

◌ُع

ه

◌ْ

◌ْمن ـِن

◌ِقب

◌ْ

ع

◌َ

ا

◌َ

◌ُ، و

ه

◌َ

ل

◌َ

◌ِل و

◌ْ

◌ِفر

◌ْ

◌ّاغ

◌ُم

ه

◌ّ

الل

‘Allah’ım beni de, onu da affet ve bana onun ardından güzel bir bedel ihsan et.’

Ben de öyle dua ettim. Bunun üzerine Allah bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Muhammed'i (sav) verdi." 649

648. Müslim, 920

649. Müslim, 919

– Nasihat ederek taziyede bulunmak

Kurre ibni İyâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam; çocuğuyla beraber Allah Resûlü'ne (sav) geldi. Allah Resûlü (sav) adama, 'O çocuğunu seviyor musun?' diye sordu.

Adam da, 'Benim onu sevdiğim gibi Allah da seni sevsin.' dedi. Sonra o çocuk öldü.

Allah Resûlü (sav) çocuğun babasını bir süre göremedi, arayıp kendisini bulunca şöyle dedi: 'Sen, cennetin kapılarından birine geldiğinde, çocuğunun sana kapıyı açmak için koşarak geldiğini görmen seni sevindirmez mi?' " 650

Muhammed ibni Sîrîn'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sürekli bize gelen ve çocukları yaşamayan Mâviye isminde bir kadın bize anlattı. Bu kadın Abdullah ibni Ma'mer El-Kuraşî'nin huzuruna gidince onun yanında sahabeden birisi varmış. Bu sahabi şu olayı anlatmış: 'Bir kadın oğluyla beraber Allah Resûlü'nün (sav) yanına gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Dua edin de Yüce Allah bu çocuğu bana bağışlasın. Çünkü bundan önce üç çocuğum öldü.'

Allah Resûlü (sav), kadına, 'Sen Müslim olduktan sonra mı öldüler?' diye sorunca kadın, 'Evet.' karşılığını verdi.

Allah Resûlü (sav) bunun üzerine, 'Bu seni (cehennem azabından koruyacak bir) kalkan ve korunaktır.' buyurdu.' " 651

– Geride kalanlarla ilgilenerek taziyede bulunmak

Abdullah ibni Ca'fer'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir orduyu gönderirken Zeyd ibni Hârise'yi komutan olarak tayin etti ve şöyle dedi: 'Zeyd şehit edilirse komutanınız Ca'fer, o şehit edilirse komutanınız Abdullah ibni Revâha'dır.'

Düşmanla karşılaştıklarında Zeyd sancağı alıp öldürülene kadar savaştı. Sonra sancağı Ca’fer alıp öldürülene kadar savaştı.

650. Nesai, 1870

651. Ahmed, 20783

CENÂİZ BABI

271

(Babamın şehadetinden sonra) Allah Resûlü (sav) yanımıza gelmek için üç gün bekledi. Üç gün sonra yanımıza gelip, ‘Bugünden sonra kardeşim için ağlamayın. Kardeşimin iki oğlunu bana çağırın.’ buyurdu.

Biz, kuş yavrularıymışız gibi alınıp Allah Resûlü’nün yanına götürüldük. Allah Resûlü (sav) ‘Bana berberi çağırın.’ dedi. Berber gelip başımızı tıraş etti. Sonra Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Muhammed ibni Ca’fer amcamız Ebû Tâlib’e benziyor. Abdullah ise yaratılış ve ahlâk olarak bana benzemektedir.’ Sonra elimi tutup kaldırarak üç defa, ‘Allah’ım! Ca’fer’in ailesinin vekili sen ol. Abdullah’ın yapacağı alışverişleri bereketli kıl.’ diye dua etti. Annemiz gelip yetimliğimizden bahsederek kimsesiz kaldığımızı söyleyince, Allah Resûlü (sav) ‘Dünya ve ahirette ben velileriyken, muhtaç olmalarından mı korkuyorsun?’ buyurdu.” 652

Taziye ölüye dua, geride kalanlara sabır tavsiyesi ve onlarla dayanışmadır. Bu anlama gelecek her söz ve davranış bir taziyeleşmedir. Evla olan Allah Resûlü’nün (sav) söz ve fillerine ittiba etmektir. Zira en güzel uygulama/hedy, Nebevi olandır.

• Taziyeleşmenin Hikmetleri 653

Allah Resûlü’nün (sav) sözlü ve fillî sünnetiyle bize öğrettiği taziyeleşmenin, bireysel ve toplumsal faydaları vardır.

– Musibete uğrayanın derdini paylaşmak, yükünü hafifletmek. Kaybettiğine karşılık Allah katında kazandığını hatırlatarak onu rahatlatmak.

– Geride kalanlara hayır duada bulunmak. Geride kalanlara yapılan dua, hakikatte insanın kendine yaptığı duadır.

– Ölüye bağışlanma, rahmet ve hayır duada bulunmak.

– Toplumsal dayanışmayı tahkim etmek, sevgi bağlarını güçlendirmek, toplumu kaynaştırmak. 654

652. Ahmed, 1750

653. bk. Et-Ta’ziye Hakîkatuhâ ve’l Mesâilu’l Muteallika bihâ, s. 18-20

654. Sözlü taziyenin faziletine dair bazı rivayetler varid olmuştur. Bunların her birinin isnadında

konuşulmuş, hadis âlimleri tarafından tenkide uğramıştır. Bazı hadisçiler -bazı rivayetlerin- tüm

yollarının bir araya gelmesiyle hasen olacağını savunmuş (bk. Ahkâmu’l Cenâiz li’l Elbânî, s. 206;

İrvâu’l Ğalîl, 3/216-217, 764 No.lu Hadis Şerhi); bazı muhaddisler de ilgili rivayetlerin her bir yo-

• Taziyeleşmenin Zamanı ve Mekânı

Musibete uğrayan bir insansa taziye sunmanın zamanı ve mekânı yoktur.

Yolda, evde, işte; musibetin üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra…

Kişi taziyesini sunabilir. Allah Resûlü’nün (sav) yukarıda okuduğumuz taziye

örnekleri bunun delilidir. 655

Taziye sunmada aslolan, örfe riayet etmektir. Örfen hoş karşılanmayan

uygulamalardan uzak durmak gerekir. İslam’ın yasaklamadığı örfe riayet

etmek, İslam’ın teşvik ettiği edep/ahlak babındandır.

• Taziye İçin Özel Yer Belirleyip Taziyeleri Kabul Etmek

Cerîr ibni Abdullah El-Becelî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“Bizler ölünün evinde toplanmayı ve taziye için yemek yapmayı, ölü için

üstünü başını yırtarak ağlamak gibi sayardık.” 656

Sahabeden Cerîr ibni Abdullah El-Becelî (ra), Allah Resûlü Dönemi’nden

bir anlayış aktarıyor. Buna göre taziyeleri kabul için bir yerde toplanmak ve

yemek yapmak; niyahe, yani cahiliyenin taziye/yas tutma âdetlerindendir.

Allah Resûlü (sav) bu cahiliye âdetini uygulatmamış, tepkiyle karşılamıştır. Ne

yazık ki bugün, ölenin evinde veya taziye için kurulan evlerde/çadırlarda

lunun diğerinden daha zayıf olduğunu, yolların birbirini takviye etmeyeceğini, dolayısıyla zayıf

olduklarını savunmuştur. (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 20/197-198, 2088 no.lu Hadis Şerhi). Taziyenin faziletine dair nakledilen hadisler şunlardır: (Rivayetlerin isnad tahlili için bk. Neylu’l Evtâr,

1492-1494 No.lu Hadislerin Şerhleri)

Amr ibni Hazm’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir musibet nedeniyle din kardeşine taziyede bulunan hiçbir mümin yoktur ki, eksikliklerden

münezzeh olan Allah, Kıyamet Günü ona keramet elbiselerinden bir elbise giydirmesin.” (İbni

Mace, 1601)

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Başına bir felaket gelene geçmiş olsun ziyaretinde bulunan kimseye felaket gelen kimseye verilecek ecrin aynısı vardır.” (Tirmizi, 1073)

655. Fıkıh/İlmihal kitaplarında taziyenin mekânı, zamanı, son süresine dair bazı hükümler zikredilir. Bunlar şer’i birer hüküm olarak menduptur, mekruhtur şeklinde nakledilir. Bu cümleler

yalnızca birer içtihad ve belli bir toplumun adab-ı muaşeret kuralları kabul edilmelidir. Örneğin

bir toplumda örf; defin öncesi taziyeyi hoş karşılamıyorsa, taziyeyi definden sonraya bırakmak

gerekir. Bu, şer’i bir hüküm değil, o beldede yaşayanların riayet etmesi gereken bir örftür/edeptir.

Ne yazık ki âlimlerin kendi örflerini baz alarak zikrettikleri örfi ugulamalar, tüm ümmete arz edilen fıkıh kitaplarına “mendup, mekruh” vb. lafızlarla yazılarak din hâline getirilmiştir.

656. Ahmed, 6905; İbni Mace, 1612

CENÂİZ BABI

273

toplanmak, üç gün (veya daha fazla) süren taziyeleri kabul etmek, İslami

bir âdet olarak kabul edilmektedir.

Allah Resûlü’nden (sav) sonra ihya edilen bu cahiliye âdetini iptal etmek,

tekrar sünnete dönmek gerekmektedir. Zira;

– Sahabenin altını çizdiği gibi bu bir cahiliye âdetidir ve Allah Resûlü’nün

yasakladığı niyahe kapsamındadır.

– Allah Resûlü Dönemi’nde bu uygulama/âdet bilinmesine rağmen, ondan yüz çevrilmiş, Allah Resûlü (sav) ve ashabı taziye için toplanmamışlardır.

Bunun yerine insanlar mezarlıkta, mescidde, yolda, evinde taziyelerini

birbirlerine sunmuşlardır. Yolların en hayırlısı Allah Resûlü’nün yoludur.

– Bu cahiliye âdeti ölünün ailesi için maddi ve manevi külfettir. Maddi külfettir; zira, gelenler için yer tutulmakta, ikramda bulunulmakta, uzaktan gelenlere barınacak yer ayarlanmaktadır. Manevi külfettir; zira, insanlar sekinet ve vakar içinde acılarını yaşayamamakta, gelenlerle ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Sünnetin bize öğrettiği adap ise bunun tam tersidir. Ölü evine yemek götürmek ve onları acılarını yaşayacak sekinet içinde bırakmaktır.

Abdullah ibni Ca'fer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ca'fer'in ev halkına yemek hazırlayınız. Çünkü onların başına kendilerini meşgul eden bir iş gelmiştir." 657

Günümüz cahiliye gelenekleri ise âdeta ölü evini meşgul etmek, onları maddi ve manevi olarak yormak üzere kuruludur.

– Bu cahilî âdet; diğer cahiliye âdetlerine kapı aralamakta, Allah ve din düşmanı ölülerin övülmesine, rahmetle yad edilmesine, âdeta bir Allah dostu ölmüş gibi yanlış bilgilerle yalancı şahitliğe kapı aralamaktadır. Bu da cahiliyede olduğu gibi, ölüleri haksız yere övmeye sebep olmaktadır.

– İslam'a ait olmayan bu gelenek, birçok sünnet dışı uygulamanın da mekânıdır. Gerek bu ortamlarda yapılan mistik konuşmalar gerek her içeri girenle beraber ölüye Fâtiha okumalar, Allah Resûlü'nün sünnetine aykırıdır.

657. Ebu Davud, 3132; Tirmizi, 998

– Ölüm bir nasihat, geride kalanlara öğüttür. Ancak bu ortamlarda bir araya gelen insanlar dünyadan, futboldan, siyasetten konuşmaktadır.

– Taziyeler bir gösteri ve gösterişe dönüşmekte; kimin taziyesine daha fazla insan katıldığı, kimin taziyesinde daha çok kişiye yemek ikram edildiği, kimin taziyesinde sigara ve çay ikramının(!) bol olduğu konuşulmaktadır.

Dahası, düğünlerde görülen iki yüzlü ahlakın bir benzeri taziyelerde görülmektedir. Bazı bölgelerde taziye evine gelenler çay, şeker gibi ikram edilen malzemeler getirmekte, daha sonra o insanların kendi taziyelerine aynı şeyleri getirmelerini beklemektelerdir. Düğünlerde yapılan çeyrek hesabı, taziyelerde çay şeker hesabına dönüşmektedir.

– İmam Şâfiî (rh) şöyle der: “Matemi, (taziye için bir araya toplananlar)

ağlaşmasalar dahi kerih görürüm. Çünkü bu; (yasaklayıcı) esere ek olarak

hüznü yeniler, geçimi zorlaştırır.” 658

Bu toplantılar ölü yakınlarının hüznünü canlı tutmaya neden olur. 659

658. El-Mecmû’, 5/306

659. Bir yerde oturup orayı taziyegâh olarak kullanmaya cevaz verenlerin delilleri şunlardır:

• Âişe Annemizden şöyle rivayet edilmiştir:

“Zeyd ibni Hârise, Ca’fer ve İbni Revâha’nın (r.anhum) şehit edildiklerine dair haber Nebi’ye (sav)

ulaştığında, üzüntüsünü belli edecek şekilde, bir kenarda mahzun mahzun oturdu. Ben kapı aralığından kendisine bakıyordum.

Bu sırada birisi Allah Resûlü’ne (sav) geldi ve ‘Ca’fer’in hanımları (feryat ederek) ağlaşıyorlar.’ dedi.

Allah Resûlü (sav) kadınların bu şekilde bağırmasını engellemesini istedi. Adam gitti, sonra ikinci

defa yine gelerek kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Allah Resûlü (sav) yine ‘Onların

ağlamalarına engel ol.’ buyurdu. Adam üçüncü defa gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi kadınlar

bize galip geldi.’ dedi. Allah Resûlü (sav) adama, ‘Git de onların ağızlarına toprak saç.’ buyurdu.

Ben içimden ‘Allah burnunu yere sürtsün be hey adam! Ne Allah Resûlü’nün (sav) emrettiğini yaptın, ne de onu rahat bıraktın.’ dedim.’’ (Buhari, 1299; Müslim, 935)

Ebû Dâvud’un rivayetinde Allah Resûlü’nün (sav) mescidde oturduğu belirtilmiştir:

− Bu rivayette Allah Resûlü’nün taziye için oturduğu ve insanların gelip Allah Resûlü’ne başsağlığı dilediğine dair ne açık ne kapalı hiçbir ifade yoktur. Rivayetten açıkca anlaşılan tek şey, Allah

Resûlü’nün hüzünlü bir şekilde oturduğudur. Buhari (rh) hadisi “Musibet ânında hüznü belli olacak şekilde oturan hakkında bab” başlığı altında vermiştir.

• Urve ibni Zubeyr’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe (r.anha), bir yakınlarının cenazesi sonrası toplanan ve ölünün yakınları dışındakiler gittikten

sonra geride kalan kadınlara, bir çömlek içinde telbîne bulamacı pişirmelerini emretti. Daha sonra da tirit yapıldı. Telbîne onun üzerine döküldükten sonra, ‘Bundan yiyiniz. Çünkü ben Allah

Resûlü’nü, ‘Telbîne bulamacı hastanın kalbini rahatlatır ve kederin bir kısmını da giderir.’ derken

işittim.’ dedi.” (Buhari, 5417; Müslim, 2216)

− Bu rivayette taziye yeri edinme ve orada toplanma yoktur. Ölünün ailesinin ve yakınlarının bir

CENÂİZ BABI

275

• Taziyede Siyahlar Giymek

Taziye için özel elbise giymek, karalara bürünmek İslam’da yeri olmayan

bir cahiliye âdetidir. İslam âlimleri bu davranışı sabır göstermeye aykırı

kabul etmiş ve “Bu, kadere teslim olmaya münafidir.” demişlerdir. 660 Özellikle üzüntü için siyah elbise giymek Abbâsi Dönemi’nde ortaya çıkmış bir

bidattir. 661 Selefte böyle bir uygulama görülmemiştir. 662

• Ölü Evine Yemek Götürmek

Ölüsü olan aile mahzundur. Onlara yemek götürmek, böylece onları günlük

işlerin külfetinden kurtarmak Nebevi tavsiyelerden, iyilikte yardımlaşma

babındandır.

Abdullah ibni Ca’fer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ca’fer’in ev halkına yemek hazırlayınız. Çünkü onların başına kendilerini

meşgul eden bir iş gelmiştir.” 663

Ölü evinin misafirlere yemek hazırlaması ve ikramı ise, bu sünnetin ters

yüz edilmiş hâlidir. Cerîr ibni Abdullah’ın (ra) belirttiği gibi cahiliye âdetlerindendir.

arada olması söz konusudur. Ölü evi diye bilinen evde aile bireylerinin bir arada olmasında beis

yoktur.

• Yerleşmiş gelenekleri değiştirmek zor olduğundan onları ıslah ederek devam ettirmek daha

güzeldir.

− İlim ve dava adamları, cahiliye geleneklerini ıslah etmek için harcadıkları enerjiyi Allah Resûlü’nün sünnetini yaymak için harcasa bugün İslam dünyasında sünnet ihya olmuş olurdu. Gelinen noktada şu görüldü ki cahiliye âdetleri özü itibarıyla ıslah olmaya müsait değildir. Islah adı

altında yapılan değişiklikler, bir zaman sonra cahiliye âdetlerini farklı formlarda sürdürmekten

başka bir şeye yaramamaktadır. Bidat mevlüdün yerine ikame edilen sünni(!) mevlüd, bidat taziye yerine ikame edilen sünni(!) taziye yalnızca bir oyalanmadır. Sahiplerinin ıslah niyetinde hiçbir

şüphemiz olmasa da yöntemleri; asıl, fer ve netice itibarıyla Nebevi yönteme aykırıdır. Dünyadaki

İslami hareketleri yakından takip eden biri olarak gönül rahatlığıyla söyleyebilirim ki cahilî/bid'i

gelenekleri ıslah adı altında yapılan iyileştirmelerin toplumun ıslahına olumlu anlamda kayda

değer bir katkısı yoktur. Bu faydasız emek, sünnet bilinci oluşturmak ve sünneti ihya etmek için

harcansa çok daha faydalı olurdu. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

660. bk. Et-Ta'ziyetu Hakîkatuhâ ve'l Mesâilu'l Muteallika bihâ, s. 18-20

661. bk. Bidat ve Batıl İnançlar Ansıklopedisi, s. 680

662. bk. Et-Ta'ziyetu Hakîkatuhâ ve'l Mesâilu'l Muteallika bihâ, s. 81, İbni Kayyim'den naklen

663. Ebu Davud, 3132; Tirmizi, 998

• Taziye İlanı Vermek 664

• Kâfire Taziye Sunmak 665

• Yas Tutmak

Yukarıda belirtilen şer'i adaplar gözetilerek, ölü için yas tutmak caizdir.

Yas tutma yönünden ölüler iki kısımdır:

– Kocası ölen kadın dört ay on gün yas/ihdad tutar.

– Diğer ölüler için en fazla üç gün yas tutulur.

Zeyneb binti Ebî Seleme'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Babası Ebû Sufyân ibni Harb vefat ettiği sırada Nebi'nin (sav) eşi Ummu

Habîbe'nin yanına girdim. Ummu Habîbe sarı renkli, halûk adı verilen

kokunun yahut başka bir hoş kokunun getirilmesini istedi. Daha sonra bu

boyalı sıvının bir kısmını bir kız çocuğuna, bir kısmını da elleriyle kendi yanaklarına sürdükten sonra, 'Allah'a yemin ederim, benim hoş koku

sürünmek gibi bir derdim yok. Ne var ki Allah Resûlü'nün (sav), 'Allah'a ve

Ahiret Günü'ne iman eden bir kadının, kocası hakkında söz konusu olan dört

ay on günlük süre dışında, ölmüş herhangi bir kimse için üç günden fazla ihdad

yapması (süslenmeyi ve koku sürünmeyi terk etmesi) helal değildir.’ buyurduğunu işittim.” 666 667

664. Geniş bilgi için bk. s. 73-75

665. Detaylı bilgi için bk. s. 174

666. Buhari, 5334; Müslim, 1486

667. Kocası vefat eden kadının yası, normal ölülerden farklıdır. Bunun nedeni kadının yasının

yeniden evlilikle ilgili olmasıdır. Bu süre aynı zamanda kadının bir başkasıyla evlenmesinin yasak

olduğu iddet dönemidir:

“Sizden vefat edip geride eş bırakanların kadınları, dört ay on gün müddetince iddet beklerler. İddet

müddetini tamamladıklarında (süslenmek, evlilik görüşmesi yapmak gibi) kendileri için yaptıkları

meşru şeylerde sizin için bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. ”(2/Bakara, 234)

Bu sürede kadının süslü giyinmesi, makyaj yapması, koku sürünmesi ve ihtiyaç olmaksızın evden

çıkması yasaklanmıştır.

Ummu Atiyye’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve Ahiret Günü’ne iman eden bir kadının kocası dışında bir kimse için üç günden fazla

yas tutması helal değildir. Böyle bir kadın sürme çekemez. Asb türü elbise dışında boyanmış bir

elbise de giyemez.” (Buhari, 5342; Müslim, 938)

Ummu Atiyye’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) (sözü geçen hususları) nehyettiği gibi ayrıca hoş koku sürülmez (diye de buyurmuştur). Ancak temizleneceği vakit bir nebzecik kust ve ezfâr kullanabilir.” (Buhari, 5343; Müslim, 938)

Normal yas ile kocası ölen kadının yası arasındaki farka dair İbni Kayyim (rh) (özetle) şöyle der:

“ ‘Kadının babası ve oğlu için üç günden fazla yas tutması yasaklanırken, esasen bir yabancı olan

kocası için dört ay on gün yas tutması emredilmiştir.’ sözüne gelince buna şöyle cevap verilir. Bu, İslam’ın güzelliklerinden, onun hikmeti ve insanların maslahatlarını gözetmesinin en mükemmel örneklerinden birisidir. Çünkü ölüye yas tutmak ölüm olayının büyüklüğünden kaynaklanmaktadır.

Cahiliye döneminde insanlar bunda gerçekten çok aşırı giderlerdi. Yaka paça yırtmayı, yüze göze

vurmayı, saç tıraş etmeyi, ‘ölsem, yok olsam’ gibi sözler söylemeyi adet edinir, hatta kimi kadınlar

evinin en dar ve en yalnız köşesinde bir yıl boyu yas tutarlardı. Ne güzel koku sürünür, ne yağ sürer,

ne yıkanır ne de bunlar gibi işlerle meşgul olurdu ki bunlar esasen Allah Teâlâ’nın kendisine ve kaderine karşı bir öfke hareketi sayılmaktadır. Allahu Teâlâ rahmet ve şefkati ile bu cahiliye uygulamasını iptal etti. Bunun yerine bize sabır, hamd ve sıkıntıya maruz kalan kişinin hem dünya hem ahirette faydasına olacak ‘istirca’ verildi. Ölüm felaketi başına gelen kişide genelde tahammülsüzlük, acı,

üzüntü gibi insan tabiatının doğal davranışları olan hisleri meydana getirdiği için Hakîm ve Habîr

olan Allah Teâlâ bunun en kolayına izin verdi. O da üç gündür. Kişi bu günlerde üzüntü duygusunu

giderme ve nispeten rahatlama hisseder. Nitekim O, Mekke’den hicret eden Müslümanların hac

ibadetinden sonra Mekke’de üç gün kalmalarına da izin vermişti. Bu üç günden fazlası ise açıkça bir

zarar ve kötü davranıştır. Bundan dolayı da yasaklanmıştır. Üç günün mefsedeti böyle değildir. Çünkü bunlara katlanılır ve meydana gelecek zarar telafi edilebilir. Zira insanların alıştıkları şeylerden

bir anda kesilmeleri oldukça zor bir iştir. Bundan dolayı bir kısmına izin verilmiştir ki geriye kalanına

katlanılabilsin. Çünkü insan nefsi muradının bir kısmına erince onunla yetinir, diğerlerini aramayabilir. Bir kısmını yaşadıktan sonra diğerlerini terk etmesi istendiğinde kabul etmesi, bütününe yasak

konulduğunda terk etmesinden daha kolaydır.

İslam’ın inceliklerini düşünen ve hikmetlerini derinlemesine tahlil eden, bunu, Allah Teâlâ’nın

emir ve yasaklarında açıkça görür. Bakışı keskin olanlar için ilk bakışta dikkati çeker. O, insanlara bir şeyi yasaklamış ise onun yerine ondan daha hayırlı ve faydalısını verir. Yasakları rahat

terk edebilmeleri için, ihtiyaç duydukları şeyleri mübah kılar. Nitekim onlara yaş hurmanın kuru

hurma ile satışını yasaklarken, arâyâ satışını mübah kılmıştır. Yabancı kadına bakmayı yasaklarken, evlenmek istediği kişiye bakmayı, ebe ve doktorların gereken yerlere bakmalarını mübah

kılmıştır…

Denilmek istenen şudur ki, o kadınlara akıllarındaki zafiyet ve sabırlarındaki yetersizlik sebebiyle

ölülerine üç gün yas tutmalarını mübah kılmıştır. Kocası için yas tutması ise onun iddetine tabi

bir durumdur. İddetin gerekleri ve tamamlayıcılarındandır. Zira kadınlar süslenmeye, güzelleşmeye ve güzel kokular kullanmaya muhtaçtırlar. Böylece kocası tarafından sevilmeyi, arzu edilmeyi ve iyi geçinmelerini temin etmiş olacaklardır. Kocası ölünce, ondan iddet bekler. Başka bir

kocaya gidemez. Birinci kocanın hakkının tamamlanması ve süreyi tamamlamadan ikinci kocaya

gitmesinin engellenmesinin tekidi için, kadınların kocaları için yaptıkları davranışları onlara yasaklamıştır. Ayrıca bunda kadının erkeklere, erkeklerin de süs, kına ve güzel kokusu sebebiyle o

kadına tamah etmesini de engelleyen bir özellik vardır. İddet süresi bitince erkeklerin kendisine

meyletmesine sebep olacak olan şeylere ihtiyaç hisseder. Bu durumda dul kadınlara, evli kadınların kendi kocalarına karşı yaptıkları davranışlar mübah kılınmıştır. Bu engelleme ve mübah

kılmaktan daha etkili bir güzellik yoktur Dünyanın bütün akılları toplansalar bundan daha güzel

bir alternatif sunamazlar.” (İ’lâmu’l Muvakkiîn, 1-2/593-595)

ZEKÂT BABI

Zekât Nedir?

Yüce Allah’ın belirlediği mallardan, belli bir orana (nisap miktarına) ulaşanların, belirlenmiş

miktarda yine şeriatın belirlediği 8 sınıftan birine verilmesidir.

Fıtr Sadakası

Nedir?

Yaşayan her Müslim'in her Ramazan ayında bir kez, miskinlere (ihtiyaç sahiplerine) ulaştırılmak

üzere verdiği zekâttır.

Ne kadardır?

Kişi yaşadığı beldenin yaygın yiyeceğinden 1 sa’ (4 avuç) olarak fıtr sadakası verir. Bu da

yaklaşık olarak üç kilodur. Dilerse bu bedelin karşılığını para gibi kıymetli bir şeyle de verebilir.

ZEKÂT FIKHI

Zekât Kimlere Verilir?

Vacip Olma Şartları

Müslim olmak

Hür olmak

Zekâtı verilmesi uygun mala sahip olmak

Tam mülkiyet

Artan mala sahip olmak

Malın nisap miktarına ulaşmış olması

Bir zekât yılı geçmiş olması

Zekâta Tabi Olan Mallar

- Para ve Para Cinsi Mallar

· Altın

· Gümüş

- Madenler ve Def ne Malları

- Ekinler

- Hayvanlar

i

KÜÇÜKBAŞ

BÜYÜKBAŞ

DEVE

Zekât Kimlere Verilmez?

Zengin

Çalışıp Kazanabilen

Nafakası Vacip Olan Akraba

Ehl-i Beyt

Harbî

Fakirler

Miskinler

Zekât Memurları

Kalbi İslama Isındırılanlar (Müellefe-i Kulûb)

Köleler

Borçlular

Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah)

Yolda Kalmışlar

HAYVANLAR

TİCARET

MALI VEYA

DEĞERİNDE

PARA * Zekat zamanı hesap yapılıp alınır. (85gr altın karşılığı)

(altına kıyasla)

TİCARET

MALI 2,5

* Nisap miktarına bakılmaz.

* 1 yıl şartı aranmaz.

RiKAZ/DEFiNE

GÖMÜ & MADEN

MADENLER

RiKAZ/DEFiNE

GÖMÜLER (Bulunduğu ân verilir.)

20

(Çıkarılan her üründen)

2,5

85gr

altın

595gr

gümüş

Para

(85gr altın karşılığı)

* Elde edildikten sonra 1 yıl

şartı bulunmaktadır.

(Altın, Gümüş ve Para vb.)

Altın

Gümüş

Para

PARA VE

PARA CİNSİNDE

OLAN MALLAR 2,5

* Yerden biten tüm ürünlerden alınır.

* Hasada (yenmeye) uygun hâldeki ürünün miktarı tahminen hesaplanır.

* 1 yıl bekleme şartı yoktur.

(5 Vesk/600kg)

(5 Vesk/600kg)

(5 Vesk/600kg)

DOĞAL YOLLARLA

SULANAN

MADDİ KÜLFETLE

SULANAN

HER İKİ ŞEKİLDE

SULANAN

TOPRAK

MAHSULLERi

10

5

7,5

Develer 120’yi geçtikten sonra yukarıdaki tablodan farklı olarak zekâtı şöyle hesaplanır:

Her 40 devede 3 yaşında 1 dişi deve, her 50 devede 4 yaşında 1 dişi deve vacip olur.

Develerde nisap miktarı 5’tir. 5 devesi ve üstü olanlar zekât mükellefidir.

Sığırlarda nisap miktarı 30’dur. 30 sığırı ve

üstü olanlar zekât mükellefidir.

Küçükbaş (koyun-keçi) zekâtında
Ebû Bekir (ra) rivayeti asıldır. Buna göre
koyun ve keçide nisap miktarı 40'tır.

* Sayı 300'ü geçtikten sonra her 100 koyunda
1 koyun ilave edilir.

* Bu tablo esas alınarak sayı arttıkça her 30
sığırda 1 buzağı, her 40 sığırda 1 dana eklenir.

5-9 1 koyun

40-120 1 koyun

121-200 2 koyun

201-300 3 koyun

301-400 4 koyun

10-14 2 koyun

15-19 3 koyun

20-24 4 koyun

25-35 2 yaşında 1 dişi deve

36-45 3 yaşında 1 dişi deve

46-60 4 yaşında 1 dişi deve

61-75 5 yaşında 1 dişi deve

76-90 3 yaşında 2 dişi deve

91-120 4 yaşında 2 dişi deve

30-39 2 yaşında 1 buzağı

40-59 3 yaşında 1 dana

60-69 2 yaşında 2 buzağı

70-79 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

80-89 3 yaşında 2 dana

90-99 2 yaşında 3 buzağı

100-109 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

110-119 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 2 dana

120 2 yaşında 4 buzağı veya
3 yaşında 3 dana

121-129 3 yaşında 3 dişi deve

130-139 4 yaşında 1, 3 yaşında 2 dişi deve

140-149 4 yaşında 2, 3 yaşında 1 dişi deve

150-159 4 yaşında 3 dişi deve

160-169 3 yaşında 4 dişi deve

170-179 3 yaşında 3, 4 yaşında 1 dişi deve

180-189 3 yaşında 2, 4 yaşında 2 dişi deve

190-199 3 yaşında 3, 3 yaşında 1 dişi deve

200-209 4 yaşında 4, 3 yaşında 5 dişi deve

Zekât Nedir?

Yüce Allah'ın belirlediği mallardan, belli bir orana (nisap miktarına) ulaşanların, belirlenmiş

miktarda yine şeriatın belirlediği 8 sınıftan birine verilmesidir.

Fıtr Sadakası

Nedir?

Yaşayan her Müslim'in her Ramazan ayında bir kez, miskinlere (ihtiyaç sahiplerine) ulaştırılmak

üzere verdiği zekâttır.

Ne kadardır?

Kişi yaşadığı beldenin yaygın yiyeceğinden 1 sa' (4 avuç) olarak fıtr sadakası verir. Bu da

yaklaşık olarak üç kilodur. Dilerse bu bedelin karşılığını para gibi kıymetli bir şeyle de verebilir.

ZEKÂT FIKHI

Zekât Kimlere Verilir?

Vacip Olma Şartları

- Müslim olmak
- Hür olmak
- Zekâtı verilmesi uygun mala sahip olmak
- Tam mülkiyet
- Artan mala sahip olmak
- Malın nisap miktarına ulaşmış olması
- Bir zekât yılı geçmiş olması

Zekâta Tabi Olan Mallar

- Para ve Para Cinsi Mallar

· Altın

· Gümüş

- Madenler ve Def ne Malları

- Ekinler

- Hayvanlar

İ

KÜÇÜKBAŞ

BÜYÜKBAŞ

DEVE

Zekât Kimlere Verilmez?

Zengin

Çalışıp Kazanabilen

Nafakası Vacip Olan Akraba

Ehl-i Beyt

Harbî

Fakirler

Miskinler

Zekât Memurları

Kalbi İslama Isındırılanlar (Müellefe-i Kulûb)

Köleler

Borçlular

Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah)

Yolda Kalmışlar

HAYVANLAR

TİCARET

MALI VEYA

DEĞERİNDE

PARA * Zekat zamanı hesap yapılıp alınır. (85gr altın karşılığı)

(altına kıyasla)

TİCARET

MALI 2,5

* Nisap miktarına bakılmaz.

* 1 yıl şartı aranmaz.

RiKAZ/DEFiNE

GÖMÜ & MADEN

MADENLER

RiKAZ/DEFiNE

GÖMÜLER (Bulunduğu ân verilir.)

20

(Çıkarılan her üründen)

2,5

85gr

altın

595gr

gümüş

Para

(85gr altın karşılığı)

* Elde edildikten sonra 1 yıl
şartı bulunmaktadır.

(Altın, Gümüş ve Para vb.)

Altın

Gümüş

Para

PARA VE

PARA CİNSİNDE

OLAN MALLAR 2,5

* Yerden biten tüm ürünlerden alınır.

* Hasada (yenmeye) uygun hâldeki ürünün
miktarı tahminen hesaplanır.

* 1 yıl bekleme şartı yoktur.

(5 Vesk/600kg)

(5 Vesk/600kg)

(5 Vesk/600kg)

DOĞAL YOLLARLA

SULANAN

MADDİ KÜLFETLE

SULANAN

HER İKİ ŞEKİLDE

SULANAN

TOPRAK

MAHSULLERi

10

5

7,5

Develer 120’yi geçtikten sonra yukarıdaki tablodan farklı olarak zekâtı şöyle hesaplanır:

Her 40 devede 3 yaşında 1 dişi deve, her 50 devede 4 yaşında 1 dişi deve vacip olur.

Develerde nisap miktarı 5’tir. 5 devesi ve üstü olanlar zekât mükellefidir.

Sığırlarda nisap miktarı 30’dur. 30 sığırı ve üstü olanlar zekât mükellefidir.

Küçükbaş (koyun-keçi) zekâtında Ebû Bekir (ra) rivayeti asıldır. Buna göre koyun ve keçide nisap miktarı 40’tır.

* Sayı 300’ü geçtikten sonra her 100 koyunda 1 koyun ilave edilir.

* Bu tablo esas alınarak sayı arttıkça her 30 sığırda 1 buzağı, her 40 sığırda 1 dana eklenir.

5-9 1 koyun

40-120 1 koyun

121-200 2 koyun

201-300 3 koyun

301-400 4 koyun

10-14 2 koyun

15-19 3 koyun

20-24 4 koyun

25-35 2 yaşında 1 dişi deve

36-45 3 yaşında 1 dişi deve

46-60 4 yaşında 1 dişi deve

61-75 5 yaşında 1 dişi deve

76-90 3 yaşında 2 dişi deve

91-120 4 yaşında 2 dişi deve

30-39 2 yaşında 1 buzağı

40-59 3 yaşında 1 dana

60-69 2 yaşında 2 buzağı

70-79 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

80-89 3 yaşında 2 dana

90-99 2 yaşında 3 buzağı

100-109 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

110-119 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 2 dana

120 2 yaşında 4 buzağı veya

3 yaşında 3 dana

121-129 3 yaşında 3 dişi deve

130-139 4 yaşında 1, 3 yaşında 2 dişi deve

140-149 4 yaşında 2, 3 yaşında 1 dişi deve

150-159 4 yaşında 3 dişi deve

160-169 3 yaşında 4 dişi deve

170-179 3 yaşında 3, 4 yaşında 1 dişi deve

180-189 3 yaşında 2, 4 yaşında 2 dişi deve

190-199 3 yaşında 3, 3 yaşında 1 dişi deve

200-209 4 yaşında 4, 3 yaşında 5 dişi deve

283

ZEKÂT/SADAKA

Zekâtın Lugavi ve Şer’i Anlamı

Zekât, Yüce Allah'ın kullarına farz kıldığı mali ibadetlerden biridir.

Arapça "z-k-y" kökünden türeyen kelimenin iki asli anlamı vardır. İlki artıp gelişmek, ikincisi temizliktir. 1

Şeriatta zekât; Yüce Allah'ın belirlediği mallardan, belli orana ulaşanların (nisap), belirlenmiş miktarda, yine şeriatın belirlediği sekiz sınıftan birine verilmesidir.

Şeriatın zekât ibadeti için kullandığı bir diğer isim "sadaka"dır:

"Sadakalar (zekât malları), Allah tarafından belirlenmiş bir farz olarak yalnızca fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına, kalbi İslam'a ısındırılanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışa verilir. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." 2

"Onların mallarından sadaka/zekât al ki; onunla onları temizlemiş ve arındırmış olasın. Onlara dua et. Hiç şüphesiz, senin duan onlara (huzur ve güven veren) bir sükundur. Allah (işiten ve dualara icabet eden) Semi', (her şeyi bilen) Alîm'dir." 3

Genelde nafile infak veya hakkından feragat etmek anlamında kullanılan sadaka, yukarıda okuduğumuz iki ayette de farz olan zekât için kullanıl1. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 3/17, z-k-y maddesi

2. 9/Tevbe, 60

3. 9/Tevbe, 103

mıştır. Sadaka kelimesi "s-d-k" kökünden türer. Kelimenin kök anlamı bir şeyde var olan kuvvettir. 4

Doğruluğa sıdk denmesi, onda bulunan kuvvet nedeniyledir. Zira kelimenin zıddı olan yalanın hiçbir gücü yoktur, batıldır.

Mali bir ibadete artmak, temizlik ve kuvvet anlamında zekât/sadaka ismi verilmesi, üzerinde düşünmeyi hak eden bir olgudur. Zira bu ismi veren Rabbimizdir ve O (cc) El-Hakîm'dir, işlerinde hikmet sahibidir. Bu ibadete zekât/sadaka denmesinin hikmetlerine dair şunlar söylenebilir:

• Malın artması: Zekât malla yapılan bir ibadettir. Zahiren maldan çıkarılan pay, malı eksiltir. Yüce Allah zekâtı verilen malı bereketlendirerek onu arttırır. 5

Şeriatta bu anlamı destekleyen naslar varid olmuştur:

“De ki: ‘Şüphesiz ki Rabbim, kullarından dilediğine rızkı genişletir, (dilediğine) daraltır. Her ne infak ederseniz (Allah,) yerine başkasını koyar. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.’ ” 6

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sadaka, malı eksiltmez. Allah, af sebebiyle bir kulun mutlaka şerefini arttırır. Allah için tevazu göstereni ise Allah mutlaka yükseltir.” 7

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her gün dünyaya iki melek iner ve bunlardan biri, ‘Allahım! İnfak eden kişiye yenisini ver.’ diye, diğeri de ‘Allahım! Vermeyenin malını telef et.’ diye dua eder.” 8

Yine Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse susuz, çöl bir arazide yürürken bulutun içinden, ‘Falanın bahçesini sula.’ diye bir ses işitti. Bunun üzerine bulut o yere yöneldi ve taşlık bir arazi

4. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 3/339, s-d-k maddesi

5. El-Mufredât, s. 381, z-k-y maddesi

6. 34/Sebe’, 39

7. Müslim, 2588

8. Buhari, 1442; Müslim, 1010

üzerine sularını boşalttı. Derken ne görsün, sel yollarından bir sel yolu bu suyun tümünü içine aldı. Bunun üzerine adam suyu takip etti. Baktı ki suyu kürekle bahçesine çevirmeye koyulmuş bir adam gördü.

Ona, ‘Ey Allah’ın kulu, senin adın ne?’ dedi.

O da, ‘Falanca.’ dedi. Bu isim, adamın o bulutun içinde duyduğu sesin söylediği isimdi.

Arkasından, ‘Ey Allah’ın kulu, peki sen benim adımı niye sorarsın?’ dedi.

Adam, ‘Suyu şimdi burada olan bulutun içinden, ‘Falanın bahçesini sula.’ diye senin ismini söyleyen bir ses işittim. Bu bahçeyi nasıl işletiyorsun?’ dedi.

O da, ‘Ben, bahçeden çıkan mahsule bakarım. Üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini ailemle birlikte yerim,üçte birini de bahçeye geri veririm.’ dedi.” 9

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) Allah’ın (cc) şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

“ ‘Sen infak et ki ben de sana infak edeyim!’

Kendisi de (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Allah’ın eli doludur. Harcamak onu boşaltamaz. Gece gündüz infakta bulunur.’

Daha sonra şu soruyu sorarak devam etmiştir: ‘Göğü ve yeri yarattığı ândan itibaren infak ettiklerini hiç düşündünüz mü? Allah’ın elindekiler hiç tükenmedi. O’nun arşı suyun üzerindedir. Terazi de elindedir. Dilediği kefesini yükseltir, dilediği kefesini alçaltır.’ ” 10

• Malın veya sahibinin temizlenmesi: Kazanılan mala, biz farkında olmadan haram veya şüpheli şeyler karışabilir. Yüce Allah zekâtı verilen malları, bu haram ve şüphelerden temizler, arındırır. Bu ifadenin kendisi dahi malda bir kirin, manevi pisliğin olduğunu ima eder.

Temizlikten kastedilen bir diğer şey nefsin temizlenmesi, yaratılıştan var olan fücurundan temizlenmesi de olabilir. Zira Yüce Allah yarattığı her nefse fücur ve takvayı ilham etmiş ve onu arındıranın (tezkiye) kurtuluşa ereceğini haber vermiştir:

9. Müslim, 2984

10. Buhari, 4684; Müslim, 993

“Nefse ve onu düzenleyene, Ona hem kötülüğü hem de takvayı ilham edene (tüm bunlara andolsun ki), Onu (nefsini) arındıran, kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onu (küfür ve masiyetle) örtüp gizleyen de, kesinlikle zarar etmiştir.” 11

Nefse ilham edilen fücurun bir kısmı malla ilgilidir. İnsan, mala düşkün yaratılmıştır. Bu sevgisi onu bencilliğe, hırsa, cimriliğe, rekabete, unutkanlığa, gaflete… sevk etmektedir. Bunların her biri müstakil bir kulluk afetidir; kalbi kirletmekte, İlahi rahmetin kalbe yansımasına engel olmakta ve kulluk yürüyüşünü ağırlaştırmaktadır. Maldan verilen zekât, insanı bu kirinden arındırıp temizlemektedir. 12 Şeriatta da bu anlamı destekleyen

naslar varid olmuştur:

“O ki; malını vererek arınır.” 13

“Onların mallarından sadaka/zekât al ki; onunla onları temizlemiş ve arındırmış olasın.” 14

• Sahibinin doğruluğuna, kuvvetine veya fedakârlığına işareti: İnsan

mala düşkün bir tabiatla yaratılmıştır. Sırf Rabbi emretti diye malın zekâtını

vermesi, Allah’ın (cc) rızasını maldan daha çok sevdiğini, O’nun (cc) rızasını mala

tercih ettiğini gösterir. Bu da onun imanındaki sadakate/doğruluğa bir

alamettir. Bu açıdan zekât ibadetine doğruluk anlamında sadaka denmiştir. 15

Ve Yüce Allah, malından kendi zatı için harcama yapanları sadıklar diye

isimlendirmiştir:

“İyilik, yüzünüzü doğu ya da batı cihetine dönmeniz değildir. (Gerçek anlamda) iyilik, Allah’a, Ahiret Günü’ne, meleklere, Kitab’a ve nebilere inananların;

sevmesine rağmen malı, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa,

dilenenlere ve kölelere verenlerin; namazı kılıp, zekâtı verenlerin; söz verdiklerinde sözlerine bağlı kalanların; fakirlik, hastalık ve savaş zamanında sabredenlerin yaptığıdır. İşte bunlar sadık olanlardır. Bunlar takva sahiplerinin

ta kendileridirler.” 16

11. 91/Şems, 7-10

12. Temizliği bu anlamda yorumlama için bk. El-Mufredât, s. 381, z-k-y maddesi

13. 92/Leyl, 18

14. bk. 9/Tevbe, 103

15. bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 25/8

16. 2/Bakara, 177

Zekât ibadetine sadaka denmesinin bir diğer nedeni, kelimenin kök anlamında var olan kuvvetle de ilgili olabilir. Zira malı Allah (cc) için harcamak

iradeyi güçlendiren, Allah sevgisini kuvvetlendiren, kişiye şahsiyet kazandıran

bir eylemdir. Malından Allah için harcayanlar; psikolojik/ruhsal anlamda

güçlü, cimrilik ve bencilliğin ayrılmaz parçası olan korkaklık ve zayıflıktan

da uzak olurlar. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 17

17. Yüce Allah’ın El-Alîm isminin tecellisi olan sosyal ilimler, infakın insan ruhu/psikolojisi üzerindeki etkisine dair çalışmalar yapmıştır. Müslime bir PDR uzmanı kardeşimizin, bu alanda yapılan

çalışmalardan derlediği sonuçları aktarmak istiyorum:

İnfak bize birçok açıdan katkı sağlamaktadır. Bu yazı infakın psikolojik boyutuna, insan üzerindeki etkilerine değinecektir.

− Öncelikle infak etmek insanı mutlu eder. Vermek insanı nasıl mutlu edebilir ki? Vermek insana maddiyatla satın alınamayan bir tatmin duygusu verir. İnsan infak ederken, paylaşma amaçlı

davranışlar güderken beyinde bulunan Akkumbens çekirdeği aktifleşir. Akkumbens çekirdeği

motivasyon, memnun olma, haz alma, ödül ve hatta bağımlılıkla ilgili faaliyetlerimizden sorumludur. Kendimizden, hayatımızdan diğer insanlara bir şey verdiğimizde bu bölge aktifleşir. Aktifleşen bölgede dopamin salınımı artar ve dopamin keyif hislerinin açığa çıkmasını sağlar. İnfak,

sadaka ve diğer paylaşım odaklı ibadetler bizi mutlu ve tatmin eder. İnfak eden insanların genelde bundan büyük bir mutluluk duyduğunu ve ‘Keşke daha çok verebilsem…’ dediklerini işitiriz.

Paylaşmak hem stresimizi azaltır, mutlu olmamızı sağlar hem de bize keyif veren bu davranışı

tekrar yapmayı istememizi tetikler.

− İnfak, cimriliğe karşı can yeleğimizdir. Psikolojik olarak bir davranışı değiştirmek için yerine alternatif bir davranış sunulmalıdır. Değiştirmek istenilen davranış yerine seçilen alternatif davranış, kalıcı olana kadar tekrar edilmelidir. İşte insandaki cimrilik yerine getirebileceğimiz davranış,

infak ahlâkıdır. İnsanın cimri olduğundan bahseden Allah (cc), cimriliği, infak ederek yenebileceğimizi söylemektedir. Cimriliği bu yolla yenen insan, infak ahlakıyla ahlaklanıp daha mutlu ve

huzurlu hissedecektir, Allah’ın izniyle.

− Cimriliği yenerek malından veren insan kendisinden adadığı, harcadığı kadar inancına aitlik

hisseder. Büyük bir resmin parçası olduğunu; alnından akan teri, cebinden çıkan malı, saatinden

akan zamanı arttıkça hisseder.

− İnfak edenin şefkat ve merhamet duyguları artarken ihtiyaç sahibi ise ihtiyacını giderene karşı

sevgi, saygı ve hürmet hisleri beslemeye başlar. Yapılan bir deneyde zenginlere ve fakirlere, ihtiyaç sahibi zor durumdaki insanların fotoğrafları gösteriliyor. Fakirlerin vagus sinirleri hızla aktifleşirken zenginlerde daha az tepki gösteriyor. Vagus siniri vücudumuzun en uzun siniridir. Beyin

ile bütün önemli organlar arasında bağlantılar kurar. Büyük bir alanı karış karış aydınlatan bir

elektrik sistemi gibi düşünün. Vagus sinirinin uyarılmasıyla solunum, sindirim, kalp atışı etkilenir.

Kalp atış hızı değiştikçe solunumla dengelenmesi gerekir ve bunu vagus sağlar. Vagus aktifleştikçe kalp atış hızındaki değişkenlik daha da yükselir ve bu sayede kardiyovasküler hastalıklar ve

diğer ölüm riski olan hastalıklar o oranda düşük olur. İnfak ederken kalp hastalıkları riskinizi azaltıyorsunuz diyebiliriz. Vagus siniri aktive olduğunda bedenin gevşemesini sağlar ve hem fiziksel

hem de zihinsel sağlığımızı arttırır.

Bunun yanı sıra vagus siniri bizlere sosyal bağ kurmada yardımcı olan oksitosin hormonunun

salınımını tetikler. Çalışmalar, daha yüksek oksitosin seviyesini başkalarına daha fazla yakınlık ve

daha özgecil davranışla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

− Bu noktada sosyal ilişkiler çok güçlenir ve kopmaz bağlar oluşur. Hem çaba sarf etmek, değer

verdiğinden vermek hem de bunu yaparken oluşan duygular aidiyet duygusunu arttırır. Tam

Yine şeriatın sadaka kelimesini kullandığı anlamlardan bir diğeri de hakkından tasadduk ve feragat etmek, yani fedakârlıktır:

“Şayet (borçlu kimse) zor durumdaysa (elinin genişleyeceği) kolaylık zamanına

kadar mühlet verin. (Borcu silip) tasadduk etmeniz sizin için daha hayırlıdır,

şayet bilirseniz.” 18

“(Tevrat’ta) onlara şöyle farz kıldık: Nefse karşılık nefis, göze göz, buruna

burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalarda kısas vardır. Kim de (kısas hakkını) sadaka olarak bağışlarsa (günahları) için kefaret olur. Her kim Allah’ın

indirdikleriyle hükmetmezse (onlar) zalimlerin ta kendileridir.” 19

Malından infak eden; kendi hakkından feragat etmiş, kendi ihtiyaçlarına

harcayabileceği bir miktarı Allah için harcamıştır. Bu cihetten zekâta sadaka

denmiş olabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Zekâtın Hikmetleri/Faydaları

Bir ibadet olarak zekât, birçok hikmet, dünyevi ve uhrevi faydalar barındırır.

Bu faydaları bilerek ve içselleştirerek zekât vermek, insan ruhunu arındıran

ve terbiye eden bir mürebbi görevi görür. Aksi hâlde zekât âdetleşir. İnsanı

tersi durumda zenginlerde kibir, ebedileştiğini sanma, üstünlük kompleksi, istiğna, bencillik ve

hissizleşme; fakirlerde de aşağılık kompleksi, kin, haset ve buğz duyguları ortaya çıkar. Bu duygular şu ânki sistemlerin oluşturmaya çalıştığı iki ayrı sınıf oluşumuna ve adaletsizliğe neden

olur. Adaletsizliğin ve ayrılığın olduğu yerde ait olmaktan bahsetmek çok zordur. Ancak kendini

olduğu yere ait hisseden insanlar birlik oluşturur ve işbirliği içinde yaşarlar. Ortak düşmanlara ve

ortak problemlere karşı vücudun azaları gibi hareket ederler. Ayrılığın olduğu yerde düşmana

karşı bir olmaktan bahsedilemez. Bu durumdaki insanları, kurt karşısında dağılmış koyun sürüsüne benzetebiliriz. İşte insanları bölen ve içlerinde kin, nefret, haset, kıskançlık, nifak ve isyanın

ortaya çıkmasına başkasına vermemek veya verememek, yani cimrilik sebep olur.

− Akletmek ve düşünmekten bahsederken infakın insana bir diğer olumlu etkisi ise öğrenme

süreçlerimizle ilgilidir. İnfak ederken vücudumuzda dopamin seviyesi arttığından bahsetmiştik.

Beynimizin düşünme ve hafızadan sorumlu bölgesi olan prefrontal korteks, dopaminle sıkı bir

ilişkiye sahiptir. Korteksteki herhangi bir dopamin artışı belleği doğrudan etkiler. Bilgiyi öğrenme sürecimizi, onu nasıl ve ne şekilde saklayacağımızı, nasıl ve ne kadar hatırlayacağımızı, bilgiye daha iyi odaklanmamızı ve ondan verim almamızı sağlar. Bu şekilde daha üretken bir bakış

açısı edinir, bilgiyi kullanabilmeyi ve problemlerimizi daha rahat çözebilmeyi öğreniriz.

Bu sıraladığımız etkilerini göz önüne aldığımızda infak fiziksel ve psikolojik sağlığımıza doğrudan veya dolaylı olarak birçok etkide bulunmaktadır. İnfak eden insan, daha mutlu hissetmeye

başlar; şefkat, merhamet ve aidiyet duyguları gelişir. Emanet bilinci edinir ve öğrenme süreçlerindeki verimliliği artar.

18. 2/Bakara, 280

19. 5/Mâide, 45

eğitmediği gibi, zamanla ağır bir yük hâlini alır. Zaman zaman duyduğumuz,

Yüce Allah’ı aldatmayı ima eden, hile-i şeriyye ismiyle meşrulaştırılmaya

çalışılan, garip durumlar yaşanır.

Zekât çok yönlü ibadetlerdendir. Bir yönüyle (zekât veren) bireye, bir

yönüyle (zekât toplayan) devlete, bir yönüyle de (zekât verilen) topluma

bakar. Bu çok yönlü faydalardan bazılarına değineceğiz. 20

20. Zekâtın faydaları ve hikmetlerine dair geniş bilgi için bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf El-Karadâvî,

2/359-421; Dört Rükun-Zekât, Ebu'l Hasen En-Nedvî; İslamda Sosyal Adalet, Seyyid Kutup

Zekâtın Faydaları21

21. Biz bu bölümde Yusuf El-Karadâvî'nin Fıkhu'z Zekât kitabından (bk. 2/363-406) özetle faydalı

bilgileri aktaracağız. Kitaba ve aktaracağımız bölüme dair bazı uyarılarda bulunmak istiyorum:

− Aktaracağımız bölümün tercümesi, kitabı "İslam Hukukunda Zekât" adıyla tercüme eden İbrahim Sarmış Hoca'ya aittir.

− Yusuf El-Karadâvî'nin Fıkhu'z Zekât kitabı bu alanda yazılmış en kapsamlı ve düzenli kitaplardan

biridir. Ki müellifi henüz hayattayken kitap, alanının kült kitapları arasında yer almıştır. Kanaatimce

zekât konusunda ilmî çalışma yapanların en fazla kaynak gösterdiği eserlerden biridir. Bu, her ilim

adamına nasip olmayacak bir lütuftur.

− Bu kitabı okuyacak ilim talebelerinin şunu bilmesi gerekir: Yusuf El-Karadâvî Hoca, kendine has

usulü olan bir medresenin (ekolün) mensubu, aynı zamanda o medresenin 20. ve 21. yüzyıldaki

en meşhur temsilcisidir. Bu ekol; makasıd fıkhı ismiyle meşhurdur. Ki Yusuf El-Karadâvî Hoca bu

ekole, usulüne, gayesine, bu asırda neye tekabül ettiğine dair onlarca ilmî çalışmaya imza atmıştır.

Bunların başında Dirâsetu fî Fıkhi Mekâsidi Şerîa, (Dâru'ş Şurûk Yayınları tarafından M 2005 yılında

basılmıştır.) gelir.

− Hâliyle Hocanın tercihleri, izlediği usulün bir neticesidir. Onun görüşlerine yaklaşırken bunun bilinmesi gerekir. Daha açık bir ifadeyle Hocanın fıkhi tercihleri mezhepçi ve selefî yaklaşımla çoğu

yerde farklılaşır. Bu normaldir; zira Hocanın izlediği usul, bu ekollerin izlediği usulden farklıdır.

− Fıkhi alanlarda bu çağın en üretken âlimlerinden olan Yusuf El-Karadâvî Hoca'ya bakışımız şöyle

özetlenebilir:

· Hoca fıkıh alanında yetkin bir âlim, çoğu meselede içtihad edecek ilmî birikim ve tecrübeye

sahip bir şahsiyettir.

· Genel anlamda usulü ve füruuyla Sünni içtihad çizgisinde kalan, Allah Resûlü'nün (sav) kolaylaştırma emrine dayanarak kolaylaştırıcı bir üsluba sahip âlimlerdendir.

· Makasıd fıkhındaki yetkinliği nedeniyle fıkhın müşkil meselelerine çözüm üretebilme ve tıkanıklığı giderme kapasitesine sahiptir. Bu yönüyle o, -zıt usullere sahip olsalar da- yakın dönem

âlimlerinden hadis ehli içinde değerlendirilebilecek Sa'di ve öğrencisi İbni Useymin ile benzeşmektedir.

· O da bir insandır ve her insan gibi tercihleri Kitab'a, Sünnete ve İslam'ın en saf hâlinin yaşandığı

ilk döneme arz edilmelidir. Ancak iki noktada çok daha dikkatli olunmalı, çok daha titiz davranılmalıdır.

İlki, fıkhın akideye taalluk eden meseleleridir. Suud ilim adamları gibi Karadâvî de teoride Sünni

çizgiyi kabul etse de hakikatte tam bir Mürcie, hatta Cehmi'dir. ABD ordusundaki bir Müslüman(!)

askerin, işgal edilen İslam topraklarında nasıl günaha girmeden askerlik yapabileceğinin yollarını

anlatacak kadar… Zannımca Cehm ibni Safvan mezarından kalksa hayrete düşer, kendi mezhebinden teberrî ederdi. ABD'nin İslam topraklarını işgal eden ordusunda Müslüman(!) olabiliyorsa

bir insan, küfre girecek olan kimdir acaba? ABD'ye askerlik yapmak Yahudi ve Hristiyanları dost

edinmek değilse kim Yahudi ve Hristiyanları dost edinmiştir acaba? (Karadâvî'nin mezkûr fetvası

için bk. https://www. al-qaradawi. net/node/569) (Söz konusu fetvaya ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.) Bunun gibi fıkhın akideye taalluk eden meselelerine dikkat edilmelidir. Hocanın usulü

sorunlu olduğundan güncel itikadi tercihleri de sorunludur.

İkincisi, yerleşik fıkhi uygulamalarıdır. Hoca “kolaylaştırma” ilkesini fıkhi tercihlerinin temel aslı kabul ettiğinden yerleşik uygulamaların fıkhi hükmünü beyan etmekten ziyade onu meşrulaştırma

yolunu izlemektedir. Sigorta, faizli konut kredisi vb. konularda verdiği fetvalar; kolaylaştırma adı

altında, var olanı meşrulaştırmaktan başka bir şey değildir. Bu konuda Hoca, -haklı olarak- eleştirdiği ve “Zahiriyyetu’l Cudud/Neo Zahiriler” dediği Zahirilerin/Selefilerin zıt kutbudur. Güncel fıkhi

meselelerde onlar ifratı temsil ediyorsa Hoca da tefriti temsil etmektedir.

Şayet Hoca yaygınlaşmış bir konuda fetva vermişse; mutlaka başka fıkıhçıların fetvalarına müracaat edilmeli, görüşleri başka âlimlerin görüşleriyle karşılaştırılmalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

ZEKÂT BABI

291

“Verene (Zengine) Nispetle Zekâtın Hedef ve Etkileri

Kur’ân-ı Kerim, kendilerinden zekât alınan zenginlere nispetle zekâtın

hedefini, iki kelimeyle dile getirmektedir. Bu iki kelime de ‘tathir ve tezkiye’dir. Şu ayet-i kerimede varid olmaktadırlar: ‘Onların mallarından sadaka

(zekât) al. Onunla kendilerini temizlemiş ve tezkiye etmiş olursun.’ Bu iki kelime

maddi olsun, manevi olsun zenginin ruh ve nefsi, mal ve serveti için bütün

tezkiye ve temizlik şekillerini kapsamaktadır. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

Zekât, Cimrilikten Temizliktir 22

Zekât, İnfak ve Cömertlik Eğitimidir

Zekât Müslüman’ın nefsi için temizlik olduğu gibi, infak, cömertlik ve

başkasına vermek konusunda da onun için bir eğitimdir.

Ahlâk ve terbiye (eğitim) bilginleri arasında ittifakla kabul edilen bir gerçektir ki, âdetin (alışkanlık) insan ahlâkı, insan yaşayışı ve yönelişi üzerinde

büyük etkisi vardır.

Onun için, ‘âdet ikinci tabiat (huy, karakter)dir.’ denilmiştir. Yani âdetin

insan üzerindeki etki ve egemenliği kişinin üzerinde yaratıldığı ‘birinci

tabiat’ kadar büyüktür.

Her yıl zekâtını ve her Ramazan Bayramı’nda fıtr sadakasını vermeyi

öğrenen ve alışkanlık hâline getiren bir Müslüman da infak ve başkasına

verme karakterlerinden temel bir karakter ve huylarından köklü bir huy

hâline gelmektedir.

Sonra elindeki maldan başkasına infak etmeyi, mümin kardeşlerine iyilik ve ümmetinin çıkarlarına katlanmak için mülkünden harcamayı alışkanlık hâline getiren bir mümin başkasının malına hırsızlık veya yağmacılıkla el uzatmaktan tamamıyla uzak durmaktadır. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak için malını harcayan bir insanın Allah'ın gazabını üzerine çekmek için başkasının malına el uzatması çok uzak bir ihtimal ve imkânsız gibi bir şeydir.

22. Zekâtın temizlik anlamı için bk. s. 285

Allah'ın Sevdiği Ahlâk ile Ahlâklanmaktır

Cimrilik ve bencillikten temizlenen, infakı ve elindeki maldan vermeyi alışkanlık hâline getiren kişi, insanın çirkin cimrilik seviyesinden yükselir. 'Zaten insan çok bencildir.' 23 ve Rabbani kemallerin ufkuna yaklaşır.

Yüce Allah'ın kemal sıfatlarından biri de, bir menfaat gözetmeksizin hayrı, rahmeti, ihsanı ve bolluğu yaymasıdır. İnsan gücün nispetinde bu sıfatlar kazanmaya çalışmak, Allah'ın sevdiği ahlâk ile ahlâklanmaktadır. Bu da insani kemallerin zirvesidir.

Zekât, Allah'ın Nimetlerine Şükretmektir

Akılların ilan ettiği, fıtratların kabul ettiği, ahlâkın davet ettiği, din ve şeriatların teşvik ettiği herkesçe bilinen gerçeklerden biri de iyiliği itiraf etmek ve nimete şükretmek gerekliliğidir.

Zekât, veren Müslüman'ın ruhunda Allah'a şükretmek, kendisine yaptığı ihsan ve iyiliklerini itiraf etme mana ve duygusunu uyandırır.

Zekât, Kalbin Dünya Sevgisine Bir İlaçtır

Zekât diğer bir yönüyle Rabbine ve ahirete karşı üzerine düşen görev için kalbi uyarmaktır, dünya sevgisine, mal sevgisine dalıp boğulmaktan koruyan bir ilaçtır. Çünkü, er-Razi'nin belirttiği gibi, 'mal sevgisine kalbin dalması, nefsi Allah sevgisinden ve ahiret için hazırlanmaktan alıkoyar ve unutturur. Onun için, Yüce Allah, nefsin tümüyle mal sevgisine kapılmasını önlemek, ona çokça meylini kırmak ve insanın saadetinin sürekli mal peşinde koşmakla değil, Allah'ın rızasını kazanmak için malı Allah yolunda infak etmekle mümkün olduğunu bildirmek için, mal sahibinin elindeki malının bir kısmını zekât ile elinden çıkarmasını dilemiştir. Bu bakımdan

zekâtın farz kılınması, kalpten dünya sevgisi hastalığının söküp atılması için birebir etkili olan gerekli bir ilaçtır.’ 24

Yüce Allah, Müslüman’ın mal biriktirmesini ve dünya nimetleriyle güzel şeylerinden faydalanmasını mübah kılmıştır. Ancak insanın bunu, kendisine göre hayatın hedefi seçmesini tasvip etmemiştir. Çünkü insan daha büyük,

23. 17/İsrâ, 100

24. et-Tefsiru’l- Kebir, 16/101

daha yüce bir gaye için yaratılmıştır. Dünya Müslüman için yaratılmıştır. Müslüman ise, Allah’a kulluk ve ahiret için yaratılmıştır. Dünya ahirete giden yoldan başka bir şey değildir. İnsanın yolu güzelleştirip hazırlamasında bir sakınca yoktur ama bu yolda, belirli bir hedefe doğru yürüdüğünü, yüce bir gaye için çalıştığını unutmaması gerekir.

Zekât, Zenginin Şahsiyetini Geliştirir

Zekâtın gerçekleştirdiği manalardan biri de zenginin şahsiyetini ve manevi yapısını geliştirmesidir. Dinde ve insanlıkta kardeşi olan fertlere hayrı yapan, iyiliği sunan ve öz malından veren onların elinden tutmak ve Allah’ın hakkını yerine getirmek için fedakârlığa katlanan bir Müslüman nefsinde bir güçlenme, gönlünde açılma ve genişleme duyar. Bir savaşta muzaffer olan bir insanın duyduğu bütün duyguları ve rahatlığı hisseder. Nitekim kendisi de fiilen zayıflığına, bencilliğine, cimrilik şeytanına ve nefsinin arzularına galip gelmiştir.

Ruhi gelişme ve manevi zekât işte budur. ‘Onunla kendilerini temizlemiş ve tezkiye etmiş olursun.’ 25 ayetinden herhalde anlaşılan budur. Tezkiyenin ayette temizlemeye atfedilmesi, belirttiğimiz bu manayı ifade etmektedir. Çünkü Kur’an’da her kelimenin bir manası ve delaleti vardır.

Zekât Sevgiyi Doğurur

Zekât zengini topluma bağlar. Bu bağın iskeleti sevgi ve eti de kardeşlikle yardımlaşmadır. İnsanlar birinin kendilerine yarar istediğini, hayırlar için çalıştığını ve zarardan korumak için gayret ettiğini görünce haliyle onu sever ve kesinlikle gönülleri ona meyil eder. Tıpkı şu eserde belirtildiği gibi

insanlar ona sempati duymaya başlarlar: ‘Kalpler, kendilerine iyilik edene sevgi, kötülük yapana da nefret üzerine yaratılmıştır.’ 26

25. 9/Tevbe, 103

26. İbni Adiyy, el-Kamil’de, Ebû Nuaym, Hilye’de ve Beyhaki, Şuabu’l İman’da, İbni Mes’ûd’dan zayıf bir senetle merfu olarak rivayet etmiştir. Mevzu (uydurma) olduğu da söylenir. Beyhaki ise mevkuf olduğunu doğrulamıştır. Es-Sehavi ise, ‘Merfu veya mevkuf olsun, iki durumda da batıldır.’ demektedir. bk. et-Teysir, 1/485

Zekât, Malı Temizler 27

Zekât, Malı Geliştirir 28

Alan Kişiye Nispetle Zekâtın Hedef ve Etkileri

Zekât, Muhtacı İhtiyacından Kurtarmaktır

İslam insanların güzel bir hayat sürmelerini ister. Bolluk nimeti içinde yaşamalarını, yerin ve göklerin bereketlerinden yararlanmalarını, üstlerinden ve ayaklarının altından (göklerden ve yerden) yemelerini ister. Mutluluğun her taraftan sardığı, emniyetin kalplerini imar ettiği, nefislerini ve hayatlarını saran Yüce Allah’ın nimetlerini idrak ettikleri bir hayatı yaşamalarını arzu eder.

İslam, maddi isteklerin gerçekleşmesini, insan saadetinin gerçekleşmesinde önemli bir unsur kabul etmektedir. Resûlullah şöyle buyurmaktadır: ‘Üç şey saadettendir: Baktığın zaman hoşuna giden, uzak kaldığın zaman malın ve namusun hakkında sana güven veren kadın, seni arkadaşlarına ulaştıran binek ve düzenli geniş bir ev.’ 29 Başka bir hadiste ise şöyle buyurmaktadır: ‘Dört şey saadettendir: Saliha bir kadın, geniş bir ev, iyi bir komşu ve iyi bir binek. Dört şey de bedbahtlıktandır: Kötü komşu, kötü kadın, kötü binek ve dar ev.’ 30 Bu da insanın saadet ve bedbahtlığında aile hayatının etkisi, ulaşım araçlarının etkisi, ev ile komşunun etkisi hakkında Resûlullah’ın çok güzel bir tespitidir. Zaten hayat onu en büyük tasdik ile tasdik etmiştir.

Evet, İslam insanların zenginlikle mutlu olmalarını ister, fakirlikle bedbaht düşmelerinden de nefret eder. Bilhassa servetlerin haksız dağılımından,

toplumun sömürmesinden ve insanların birbirlerine haksızlık etmesinden doğmuşsa fakirlik, ona karşı düşmanlık ve nefreti daha çok olmaktadır.

İslam ve maddeci sistemler arasında fark vardır. Çünkü maddeci (materyalist) sistemler şehveti ve mideyi doyurmaktan öteye bir şey düşünmez.

Dünyadaki maddi yararlar dairesinin ötesine geçmez. Bolluk ve çokluk

27. Zekâtın malı temizlemesi hakkında bilgi için bk. s. 285

28. Zekâtın malı geliştirmesi/arttırması hakkında bilgi için bk. s. 284

29. El-Hakim rivayet etmiştir. Bkz. et-Tergib ve t'-Terhib, 3/68

30. İbni Hibbân, Sahih'inde rivayet etmiştir. bk. age. 3/68

onun ilk ve son hedefidir. Yeryüzündeki cenneti budur. Bunun ötesinde cennet tanımamaktadır.

Ama İslam nizamı zenginlik ve yaşama imkânlarının bolluğu ardından insanların ruhlarıyla Allah'a doğru yücelmelerini, bir dilim ekmek peşindeki çabalarıyla ekmek kavgasının onları Allah'ın marifetinden ve iyi kulluktan, daha güzel ve sürekli ikinci bir hayat için çaba göstermelerinden alıkoymamasını istemektedir.

İnsanlar geçimleriyle masraflarını karşıladıkları, insanların geçimlerini sağlama imkânına sahip oldukları zaman hayatlarında huzur ve güven içinde yaşayabilir, aç iken açlığı gideren ve korkudan kurtarıp emniyet veren Yüce Allah'a huzur ve huşu içinde ibadete yönelebilirler.

İslam'ın fakirlikten nefret ettiğine ve zenginlikle güzel bir hayata teşvik ettiğine en güzel delil Yüce Allah'ın Resûlü'ne verdiği zenginliği ona hatırlatmasıdır: 'Seni fakir bulup zenginleştirmedi mi?' 31 Yine Hicretten sonra, müminlere de hatırlatarak şöyle buyurmaktadır: 'Allah'a şükredersiniz diye sizi barındırmış, yardımıyla desteklemiş, temiz şeylerle rızıklandırmıştır.' 32

Bundan da anlıyoruz ki, tasavvuf çevrelerinde ortaya çıkan fakirliği öncelemek ve yüceltmek, zenginlikten sakındırıp onu mutlak kötülemek şeklindeki düşünce ve anlayışlar İslam'a kesinlikle yabancı, eski Maniheizmin, Hint mistisizminin ve Hristiyanlık ruhbanlığının ürünü olan düşüncelerden başka bir şey değildir. 33

Bunun içindir ki yüce Allah zekâtı farz kılmış ve İslam'ın temellerinden yapmıştır. Fakirlere verilmesi için zenginlerden alınır. Fakir bununla yeme,

içme, giyme, barınma gibi maddi ihtiyaçlarını, alimlerin kifayetten (yeterlilik) olduğunu kararlaştırdıkları evlenmek gibi psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını ve ehlinden olanlar için ilim kitapları gibi manevi ihtiyaçlarını giderir. Bu şekilde ihtiyaçlarını gideren fakir hayat kervanına katılabilir, Allah'a itaat görevlerini yerine getirebilir. Toplumun yapısında canlı bir organ olduğunu, kayıp bir eşya veya sahipsiz bir varlık olmadığını bununla anlar. Kendisiyle

31. 93/Duhâ, 8

32. 8/Enfâl, 27

33. bk. Yazarın "Müşkülatu'l-fakri ve keyfe Âlecehe'l-İslam" Fakirliğin İslam'a Bakışı bölümü

ilgilenen, kendisini koruyan, elinden tutan, başa kakma veya eziyet vermeden uzak, şerefli bir üslup ile yardım ellerini uzatan, şeref ve fazilet sahibi insani bir toplumda yaşadığını idrak eder. Fakir bu yardımı hiçbir eziyet veya başa kakma ile karşılaşmadan devletin elinden alır. Alırken şahsiyeti büyük ve alnı açıktır, şerefi yerindedir. Çünkü malum olan hakkını ve belirlenmiş payını almaktadır.

Fakirin, toplumda kayıp bir eşya olmadığını yaşadığı toplumun kendisiyle ilgilenip koruduğunu bilmiş olması, şahsiyeti için büyük bir kazanç, psikolojisi için bir tezkiye (onore) etmektir. İşte bu şuur ümmetin bütün fertleri için küçümsenmeyecek önemli bir servettir.

İnsanın yeryüzündeki risaleti (misyonu) ve Yüce Allah'ın yanındaki değeri, kendisine nefsini ve Rabbini unutturan, din ve dünyasından alıkoyan, ümmeti ve risaletinden koparan, bütün bunlar yerine açlığı gidermeyi, üstünü örtmeyi ve başını sokacak bir yuva sahibi olmayı gece gündüz düşünmeye mecbur eden fakirliğe terk edilmemesini gerektirmektedir. Şehid Seyyid Kutub bu manayı beliğ üslubu ve güçlü kalemi ile dile getirerek şöyle demektedir: 'İslam fakirlikten ve insanlara muhtaç olmaktan nefret eder. Çünkü insanlığa ve Yüce Allah'ın insana verdiği özel şerefe daha layık ve hayatın maddi ihtiyaçlarından daha büyük ve mühim olan hedeflere yönelmesini sağlamak için maddi ihtiyaçların baskısından uzak yaşamasını dilemektedir'34

'Andolsun ki biz insanoğullarını şerefli kıldık. Onların havada ve denizde

gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık. Yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık.’ 35

Zekât, Haset ve Kinden Temizliktir

Zekât, alana nispetle haset (kıskançlık) ve kin gütme hastalığından bir temizliktir. İnsan fakirliğin azı dişleriyle ısırıldığı ve ihtiyaç musibetinin altında ezildiği halde etrafında başkalarının bolluk ve nimet içinde yüzdüğü, her türlü imkâna sahip oldukları halde kendisine yardım ellerini uzatmadığını, aksine fakirliğin pençe ve azı dişlerine teslim ettiklerini görünce, ister istemez kalbine bir kin gelir, kendisiyle ilgilenmeyen topluma karşı içten

34. İslam’da Sosyal Adalet, s. 132 vd 5. baskı

35. 17/İsrâ, 70

içe düşmanlık ve nefret besler ve o toplumun hiçbir durumu ile ilgilenmez. Cimrilik ve bencillik toprağı zaten bütün nimet sahiplerine karşı kin ve hasetten başkasını bitirmez.

Şüphesiz haset ve kin yıpratıcı bir hastalık, fert ve toplum için yıkıcı bir kayıptır. Haset, din hakkında bir kayıptır. Çünkü hasetçinin düşüncesini saptırmakta ve Yüce Allah’ın kullarına rızık dağıtımından hoşnutsuzluk duymasına yol açmaktadır.

Haset, çekememezlik ve kin ferdin maddi ve ruhi yapısını yıkan birer afettir. Toplumun da ruhi ve maddi bünyesini yıpratmaktadır. Kalbi haset saldırısına uğrayan, kin ve düşmanlık istilasına maruz kalan fert, imanı tam bir insan olamayacaktır. Çünkü kalpte Allah’a iman ile Allah’ın kullarına kin ve nefret bir arada bulunmaz.

Haset ve kin psikolojik bir hastalık olduğu kadar biyolojik bir hastalıktır da. Çünkü mide ülseri gibi mide hastalıklarına, tansiyon yüksekliğine ve başka hastalıklara yol açar. Toplumun üretim ve ekonomisini de olumsuz yönde etkiler. Çünkü haset hastalığına müptela bir insan tamamen tüketici olmasa bile az üretim hastalığına yakalanmıştır. Çalışıp üretmek yerine, enerjisini kin, haset, nefret ve şikâyetle tüketmektedir. Onun için Resûlullah’ın bu afetlere ‘ümmetlerin hastalığı’ adını vermesi ve ümmetini bundan sakındırması kadar isabetli ne olabilir?

Bu afetlerin akrep ve haşerat gibi ümmetin arasında yayılmasından sakındırarak şöyle buyurmaktadır: ‘Sizden önceki ümmetlerin haset ve kin

hastalığı size de sirayet etmiştir. Kin tıraş eder. Ama saç tıraşını kastetmiyorum. Dini tıraş eder.’ 36

İslam, çok tehlikeli olan bu sosyal ve psikolojik hastalıklarla sadece mücerred vaaz ile ve teorik irşad ile savaşmaz. Aksine hayattan sökülüp atılması

ve toplumdan köklerinin sökülmesi için bütün yollarla çalışmıştır.

Bunun içindir ki, İslam zekâtı farz kılmıştır. İşsize iş bulmak, güçsüze

geçim sağlamak, borçlunun borcunu ödemek, yolda kalan yolcuyu ehline

36. el-Bezzar, hasen senediyle, Beyhaki ve başkaları da rivayet etmiştir. Bkz. et-Tergib ve’t-Terhib,

ve memleketine ulaştırmak için zekâtı farz kılmıştır. İnsanların birbirinin

kardeşi ve dostu olduğunu, ihtiyaç ve zaruret hâlinde başkalarının malı

kendilerinin de malı bulunduğunu idrak etmeleri için zekâtı farz kılmıştır.

Toplum Hayatında Zekâtın Hedef ve Etkileri

Zekât ve Sosyal Sigorta

Zekâtın hedeflerinden bazıları sosyal niteliktedir. Muhtaçlara yardım

etmek, fakir, miskin, borçlu ve yolcu gibi güçsüzlerin elinden tutmak gibi.

Bu gibilere yapılan yardım kendileri üzerinde etkili olduğu gibi bir bütün

teşkil eden toplumda da etkili olmaktadır. Gerçek şu ki, fertle toplumun

hakları iç içedir. Hatta toplum, fertlerin toplamından başka bir şey değildir.

Ferdin şahsiyetini güçlendiren, yeteneklerini geliştiren, maddi ve manevi

güçlerini sağlamlaştıran her şey aynı zamanda toplumu da güçlendirmekte

ve geliştirmektedir. Toplumu genel olarak etkileyen her şey dolayısıyla,

farkında olsun veya olmasınlar, fertleri de etkilemektedir.

Zekât, kişisel acizlikten, içtimai bozukluktan veya herkesi etkileyen olağandışı şartlardan doğan ve akla gelebilecek bütün ihtiyaçları karşılamıştır.

İmam Zühri’nin Halife Ömer b. Abdilaziz’e sünnet olarak zekâtın harcandığı

yerleri içeren mektupta şu kişi ve sınıfların da zekâttan yararlandıklarını

görüyoruz: ‘Müzmin hasta, yatalak, yeryüzünde dolaşmak ve rızık aramak

imkânına sahip olamayan her sakatlar, dilenen ve ‘dilenme ihtiyaçları giderilinceye kadar’ desteklenen miskinler, kimsesi bulunmayan ve cezaevlerinde yatan Müslümanlar, maaş ve ödenekleri bulunmadığı gibi insanlardan da yüzsüzlük ederek istemeyen ve mescitlere gelen miskinler, herhangi bir masiyetten dolayı borçlanmamış ve dinine (veya borcuna) bağlılığından şüphe edilmeyen fakir borçlular, barınacağı yeri veya yakını bulunmayan yolcular. Bunların yeme, içme, yatma ve hayvanını yemleme masrafları barınacak bir yer buluncaya veya ihtiyacını görüp dönünceye kadar zekâttan karşılanır.’ 37

Bu sistem sadece Müslümanlara mahsus olmamıştır. Aksine İslam devleti gölgesinde yaşayan Yahudi ve Hristiyan gibi dinlere mensup kişileri de içine almıştır. Ömer’in (ra) kapılarda dilendiğini gördüğü ve beytu’l maldan öde37. El-Emval, s. 578-580

nek tahsis ettiği, ona ve benzerlerine karşı bunu kendine prensip edindiği olayı meşhurdur. 38

Aynı şekilde Şam yolunda giderken gördüğü cüzzam hastalığına yakalanmış Hristiyanlara beytu’l maldan maaş bağlanmasını ve özel bakım altına alınmalarını emrettiği bilinmektedir. 39

Zekât ve Ekonomik Yönlendirme

Ekonomi üzerinde zekâtın etkisi büyüktür. Buna bir önceki bölümde işaret etmiştik. Çünkü mal sahiplerinden aldığı paylarla kendilerinden alınan miktarları yeniden kazanmak için onları çalışmaya ve kazanmaya sevk etmektedir. Bu durum daha açık bir şekilde paraların zekâtında görülmektedir.

Bilindiği gibi İslam paraların stok edilmesini ve infak edilmemesini haram kılmıştır. Tedavülden ve üretimden alıkonulmasını yasaklamıştır. Bu konuda Yüce Allah’ın ‘Altın ve gümüşü stok edip infak etmeyenlere acıklı bir azabı müjdele.’ tehdidi varid olmuştur.

İslam bununla yetinmemiş, para stokuna ameli bir savaş ilan etmiştir. Paraların kasalardan çıkarılması için en mükemmel ve isabetli tedbirleri almıştır. Bu tedbirlerin başında sahibi tarafından üretilsin, üretilmesin para servetine yüzde iki buçuk zekât vergisini koyması gelmektedir. Bununla zekâtı para sahibini çalışıp kazanması, gelişmesi ve üzerinde geçen yıllarla zekâtın yiyip bitirmemesi düşüncesiyle parasını çalıştırması için faaliyete

geçiren bir kamçı rolünü oynamaktadır. Alınan bu oran para sahibini parasını geliştirmeye ve stok ettiği yerden çıkarıp tedavüle sunmaya mecbur etmektedir. Onun için bu konuda hadis ve eserler çokça varid olmuştur. Resûlullah buyuruyor: ‘Zekâtın yiyip bitirmemesi için yetimlerin malını ticaretle geliştiriniz.’ 40 ” 41

38. age. s. 578-580

39. Tarihu’l Belazurî, s. 177

40. Tirmizi, 641

41. Fıkhu’z Zekât, 2/363-406, özetle

Eski Dinlerde Zekât ve Yardımlaşma

İslami zekâtın gaye, hikmet ve faydalarını okuduk. Şimdi de beşerî ve tahrife uğramış semavi dinlerde zekât ve yardımlaşmaya dair bilgiler sunacağız. 42

Öncelikle belirtmeliyiz ki zekât/infak/sadaka/yardımlaşma neredeyse tüm beşerî ve muharref dinlerde vardır. Ancak İslam’ın zekât sistemiyle aralarında bazı farklar bulunur:

– Hindularda hayır ve hasenat, dinî bir yükümlülüktür. Fakat bu yardımlar, ihtiyaç sahiplerine değil, Brahman ve Yogilere verilir. Böylece asıl ihtiyaç sahipleri toplumun yardımlarından mahrum olurken mal belli ellerde tekelleşir. İnsanları anlamakla, onlara merhametle yaklaşmakla, onların sorunlarını çözmekle görevli din adamları, toplumu müşteri olarak gören birer tüccara dönüşür.

– Mûsâ’nın (as) dini olan İslam’ı tahrif eden Yahudilerin şeriatında da zekât vardır:

“(Hatırlayın!) Hani biz İsrailoğullarından: ‘Yalnızca Allah’a ibadet edin, anne babaya, yakın akrabaya, yetimlere ve miskinlere/ihtiyaç sahibi yoksullara iyilik yapın. İnsanlara güzel söz söyleyin. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin.’ diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç (büyük çoğunluğunuz) sözünüzden döndünüz ve hâlâ yüz çevirmeye devam etmektesiniz.” 43

– Îsâ’nın (as) mesajını tahrif eden Hristiyanlarda da zekât vardı. Îsâ (as) şöyle

der:

“Nerede olursam olayım beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana, namazı ve zekâtı emretti.” 44

Yahudiler, zekât emrini tahrif ettiler. Yalnızca bir sülaleye (Levililer) ve din bilginlerine zekâttan pay verdiler. Böylece zekât, bir sülalenin ve din bilginlerinin tekeline geçerek sömürü aracına dönüştü. Bu iki sınıfta biriken servet, miras yoluyla sonraki nesillere intikal etti. Îsâ (as), Yahudi tahrifini ıslah için görevlendirildi. Levili ve kâhin sömürüsüne karşı çıktı. Zekât emrini asli hüviyetine döndürdü.

42. Geniş bilgi için bk. Zekât, Nedvi, s. 63-88

43. 2/Bakara, 83

44. 19/Meryem, 31

Kilise, İsâ’nın (as) hayır hasenatla ilgili emirlerini, bir dönem sonra tahrif etti, fakirlere yardım eden bir kurum olmaktan çıktı ve topladığı hayır hasenatı din adamlarının tekeline aldı. Böylece Kilisede tam bir ahlâki çöküş başladı. Devlet başkanlarından daha zengin, lüks içinde yaşayan, ahlaki çöküntü içindeki din adamları türedi. Öyle bir dönem geldi ki kilise, fakirlere zulmün ve ahlaki tefessühün merkezi hâlini aldı.

Yakın dönem İslam müfekkirlerinden Muhammed Kutub şu örnekleri aktarır: “Kreson, Ahlâki Problem adlı kitabında şunları söyler: ‘Fakirlik, alçak gönüllülük, kanaatkârlık, perhiz yapmak, Tanrı’dan korkmak ve merhamet gibi Mesihîliğin öngördüğü faziletli davranışların tamamı müminler, Papazlar, kutsal kimseler ile hutbe ve öğütler için söz konusuydu. Yüksek seviyedeki din adamları ile büyük ruhanilerin ise daha farklı bir yaşayışları vardı: Kadınlarla zarafet süsü verilen şekillerde konuşmalar, özel meclislerde şöhret, arabalar, hizmetçiler, muazzam kâr ve gelirler, büyük mevkiler ve kibirli tavırlar…” 45

Will Durant da şöyle der: “Kilise, en büyük arazi sahipleri arasında yer aldı. Avrupa’nın en büyük feodal beyleri Kiliseliler arasında ortaya çıkmaya başladı. Mesela Velda Manastırı on beş bin tane küçük saraya sahipti. St. Goll Manastırı iki bin arazi kölesine (serf) sahipti. Bir din adamı olan Alquin

Feitor yirmi bin köleye sahipti. Rahipleri ve manastırların başkanlarını o tayin ederdi. Tayin ettiği bu başkanlar da diğerleri gibi ona bağlılık yemini ederken onlara da feodalitenin alışılmış unvanlarından dük, kont vb. unvanlar verilirdi. Böylece kilise, feodalizmin bir parçası hâline dönüşmüştü. Kilisenin sahip olduğu mülkler, onun hakları ve feodalizmden kaynaklanan yetkileri, dinine bağlı her Hristiyanı utandıracak, dinin dışında olan kimselerin ise alay edecekleri bir konu olmuş, Papa ve kardinaller arasında tartışma ve zor kullanmanın sebebi hâline gelmişti.” 46

45. Ahlâki Problem, s. 167

46. Uygarlığın Serüveni, 14/425

İslam’ın Tahrife Müdahalesi

İslam, tüm peygamberlerin dinidir. Allah Resûlü (sav) geldiğinde bir yandan Mekkelilerin, diğer yandan Yahudi ve Hristiyanların tahrif ettiği tevhid ve şeriatı ıslah etti. Zekâta yönelik ıslahı üç maddede özetleyebiliriz: 47

– Sülale, sınıf ve zümre ipoteğine son verdi. Zekâtın yalnızca belli ailelere ve din bilginlerine değil, toplumun tüm kesimlerine ulaşmasını sağladı. Böylece hem zekât4ın hak sahiplerine ulaşmasına hem de toplumun sırtından geçinen asalak zümrelerin son bulmasına vesile oldu. Allah Resûlü (sav) kendi ailesinin zekât almasını yasakladı. Kur’ân ise insanların malını toplayıp zekâtı meneden din bilginlerini şiddetle kınadı.

– Zekât için oluşturulmuş aracı müesseseleri kaldırdı. Yani zekâtın belli aileler ve din bilginlerinde toplanma zorunluluğuna son verdi. Allah Resûlü (sav) zekâtı devlet eliyle topladı ve yine devlet eliyle ihtiyaç sahiplerine ulaştırdı. Böylece hiçbir emek harcamadan imtiyazlı konum elde eden ve bunu nesilden nesile aktaran bir din istismarına son verdi.

– Zekât alan insanlara yönelik uydurulmuş sınırları ortadan kaldırdı. Tahrif edilmiş şeriatlarda zekât alan, aldığı zekâtın bir kısmını din bilginlerine, bir kısmını hacılara, bir kısmını… harcamak zorundaydı. Bu da zekâtın göstermelik olarak ihtiyaç sahiplerine verilmesi demekti. İslam, zekât alana -meşru yerde kullanmak kaydıyla- tam yetki verdi.

Günümüzdeki Durumumuz!

İslam'ın yaptığı bunca ıslahata rağmen ne yazık ki Allah Resûlü'nün (sav) haber verdiği gerçekleşmiş, adım adım Yahudi ve Hristiyanlara uyan bir zümre ortaya çıkmıştır:

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir kelerin deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz.' buyurdu.

Bizler, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu ümmetler Yahudiler ve Hristiyanlar mıdır?' diye sorduk.

47. Geniş bilgi için bk. Zekat, Nedvi, 83-84

Allah Resûlü de, 'Başka kim olacak?' dedi." 48

Allah'ın (cc) Yahudi ve Hristiyan din adamlarıyla ilgili verdiği haber gerçekleşmiştir:

"Ey iman edenler! Şüphesiz ki din bilginlerinin ve abidlerin çoğu, insanların malını haksız yollarla yemekte ve Allah'ın yolundan alıkoymaktadırlar. Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele. (Zekâtını vermedikleri altın ve gümüşler) o gün ateşte kızdırılacak; alınları, böğürleri ve sırtları bu tabakalarla dağlanacak. 'Bu, kendiniz için yığıp biriktirdiklerinizdir. Yığıp biriktirdiklerinizi tadın (bakalım)!' (denilecek.)" 49

Özellikle kırsal kesimde, halkın zekâtlarıyla yaşayan, dinî ve dünyevi hiçbir işe yaramayan asalak bir zümre türemiştir. Halkın verdiği zekâtlara muhtaç olduklarından halkla iyi geçinmek zorundalardır. Ancak ne insanlara Allah'ın dinini anlatır ne de toplumsal sorunlara çare ararlar. Yaptıkları tek iş; cahilî hayatı İslam adına meşrulaştırmak, halkın günahlarına fetva bulmaktır.

Her biri birer hile-i şeriyye(!) uzmanıdır. Tevhid davetinin ve İslami mücadelenin en çetin muhalifleridirler. Zira gerçek İslam anlatıldığında geçim kaynaklarını kaybedeceklerini bilirler. Çoğu, tağuti sistemin safında yer alır, en iyileri(!) muhbirlik yapar.

Bunun en temel nedeni, bir İslam devletine sahip olmayışımızdır. Zira İslam devleti olsa zekâtı devlet toplayacak ve gerekli yerlere harcayacaktır.

Devletin olmadığı yerde de ne yazık ki devreye aracı şahıslar ve kuruluşlar girmektedir. Bu kuruluşların bir kısmı samimidir, İslam ümmetinin sorunlarının farkındadır. Zekâtı ulaşması gereken yerlere ulaştırmaktadır. Ancak yer yer kötü niyetli şahıs ve kuruluşlar, topladıkları zekâtları, Yahudi ve Hristiyanlarda olduğu gibi, bir sınıfın tekeline almaktadır.

48. Buhari, 7320; Müslim, 2669

49. 9/Tevbe, 34-35

Zekât Potansiyeli Açısından Günümüz

İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İTT), 2017 hesaplamasına göre kendini İslam'a nispet eden ülkelerin zekât potansiyeli on trilyon dolardır. Her yıl, hiçbir yatırıma ihtiyaç duymadan, on trilyon dolarlık bir potansiyel atıl olarak bulunmaktadır. Şayet bir İslami yönetim olsa ve bu potansiyeli toplasa, sonra ihtiyaç duyulan yerlere dağıtsa, sadece Müslimlerin değil, insanlığın birçok sorunu çözülmüş olacaktır. Ancak İslam ümmetinin başına musallat olmuş diktatörler ve mustazaflaştırdıkları halklar -şirk konusunda halkların özrü yoktur- mevcut potansiyeli değerlendirmekten çok uzaktır. Hamdolsun, bu açığı kapatmak için yola çıkmış sivil toplum kuruluşları ve hayır organizasyonları vardır ve bir bölgedeki zenginliği başka bölgelere taşıma noktasında büyük başarılara imza atmışlardır. Ancak bu organizasyonlar, mevcut potansiyeli değerlendirmekten çok uzaktır.

Zekât Ne Değildir?

Yukarıda zekât ibadetinin ruhunu, hikmetini, esrarını; kısacası zekâtın ne olduğunu kavrayacağımız bilgiler okuduk. Bu bölümde ise "Zekât ne değildir?" sorusuna cevap vereceğiz. Bu sorunun en kestirme cevabı "Zekât vergi değildir." şeklinde olacaktır.

Bilindiği gibi vergi, bilinen en eski mali uygulamalardan biridir. Devletin sosyal, siyasal, askerî ve alt yapı hizmetleri için halka yüklediği mali yükümlülüktür. Verginin tarihçesine dair şunları söyleyebiliriz:

"Devlet, ictimai bir görünüş olarak ortaya çıkışından itibaren, kendi fonksiyonlarını ifa için muhtelif malî kaynaklara muhtaç olmuştur. Bu malî kaynaklar arasında vergi, özellikle önemli bir yer tutmuştur. Özellikle ilkçağlarda

istisnasız bütün siyasî teşekküllerin başvurdukları en önemli bir malî gelir kaynağı olmuş bulunmaktaydı. Miladdan çok önceleri yaşamış devletlerde yürürlükte olan vergi ahkâmı, kanun ve kaidelerine dair ayrıntılı bilgilere sahip değilsek de, bu cemiyetlerde verginin varlığını bize haber verecek kadar izlere rastlanmaktadır.

Babil, Mısır, İran, Arap Yarımadası, Yunanistan, Roma ve nihayet Çin gibi devletlerde tahsil olunan muhtelif vergilere gayet açık olarak rastlanır.

ZEKÂT BABI

305

Tamamen dinî mahiyette olan ve mabedlere sunulan şeylerden %4 oranında alınan kurban vergisi diyebileceğimiz bir vergi de zikre değer mahiyettedir. Arazi vergisi yanında, 20 ilâ 50 yaş arası fertlerden tahsil edilen baş vergisi de zikre değer. Bu vergi mükellefleri, tabakalara ayrılmış olup, her bir tabaka 4-7-8-12 dirhem olmak üzere değişen nispetlerde vergi öderlerdi.

Bu iki esas, verginin yanında arazî mahiyette fertlere yüklenen bazı malî mükellefiyetler de yer almaktaydı. Nevruz ve Mihrican günleri alınan mecburi hediyeler, fevkalade devlet masraflarına halkın cebren iştirak ettirilmesi, karşılıklı muahedelerle tespit olunan gümrük vergileri bunlardandır.

Arap Yarımadası şu veya bu vasıfta vergiyi yakından tanıyordu. Yarımadada, İslam'dan asırlarca evvel kurulmuş ister devlet, ister şehir-devlet ve ister kabile organizmalarında olsun vergi, muhtelif şekil ve suretler altında bilinmekteydi.

Yarımadada, İslam'dan önce hayatiyet kazanmış devletler, genellikle hukukî yapılarını dine bağlamış bulunuyorlardı, dinî devletlerdi. Devlet başkanları, aynı zamanda en yüksek dinî otorite olup halk ile tanrılar arasında aracı rolünü oynamaktaydı. Bu bakımdan, bu devletlerde mevzu vergiler, daha ziyade dinî mahiyettelerdi. Mabedlerde din adamlarının çok çeşitli suretlerde topladıkları ve halkın ilahlara takarrub niyetiyle verdiği takdimleri (sunular, les offrands), ister aynî ister nakdî olsun vergilerden saymak gerekir.

Bu şekilde ilahlara sunulmak üzere toplanan şeylerin nevileri altın, gümüş (mamul eşya veya heykel olarak), canlı hayvan (at, boğa), ziraî mahsuller ve bunların turfandalıkları olmak üzere çeşitlidir. Yarımada Arap devletlerinde, Romalıların trubut diye adlandırdıkları galibin mağluptan tahsil ettiği vergi

de tanınmaktadır. Sonraları kabile ve şehir devletlerinde de devam eden, ticarî emtianın getirildiği panayırlarda tahsil edilen ve 1/10 nispetinde, gümrük vergisi diyebileceğimiz bir vergi, Yarımadada birçok devletin tahsil ettiği bir vergiydi.” 50

İslam geldiğinde tüm bu vergi sistemlerini kaldırdı. Bu sistem yerine de zekât ibadetini getirdi. Zekâtın vergi olmadığını anlatmak için verginin bir zulüm sistemi olduğunu özellikle belirtti.

50. Mukayeseli İbadetler İlmihali, s. 53-59; özetle

Ukbe ibni Âmir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuşur:

“Vergi memuru (sahibu’l meks) cennete girmez.” 51 52

İbni İshak, hadiste geçen “sahibu’l meks” ifadesini insanların malından onda bir vergi alan (vergi memuru) olarak tarif etmiştir:

“Önceki hadiste geçen ‘meks’ sözünden maksat insanlardan öşür/onda bir vergiyi toplayan kimsedir.” 53

Allah Resûlü (sav) Ğâmidiyeli bir kadına zina haddi uygulayacaktır. Had cezasına katılan sahabilerden biri Hâlid ibni Velîd’dir (ra). Öldürülen kadının kanı yüzüne sıçrayınca ona söver. Bureyde ibni Eslem’in (ra) rivayet ettiği hadiste Allah Resûlü (sav) Hâlid’i (ra) şu sözlerle uyarır:

“Yavaş ol, ey Hâlid! Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin olsun ki o öyle bir tevbe etti ki, vergi memuru (sahibu’l meks) öyle tevbe etse günahı bağışlanırdı.” 54

Zekât ile Vergi Arasındaki Farklar

• Zekât ibadettir: Zekât bir ibadettir. Kişi Allah’a (cc) ve Ahiret Günü’ne olan imanı nedeniyle zekât verir. Zekâtıyla ecir almayı, Rabbine yakınlaşmayı umar. Vergi ise beşerî bir uygulamadır. Kanuni yaptırıma uğramamak için verilir. İbadetin oluşturduğu manevi faydadan ziyade sahibini huzursuz eder.

• Zekât temizler: Daha önce geçtiği gibi zekât hem malı hem de nefsi temizler, arındırır. Vergi; malı ve nefsi temizlemesi şöyle dursun, zulme destek olduğundan nefsi ve malı kirletme ihtimali vardır.

• Zekât zenginlerden alınıp fakirlere verilir: Zekât bir dayanışmadır. Zenginden alınır, fakire verilir; ki bu, Allah Resûlü'nün (sav) Muâz'a (ra) tavsiyesidir.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Muâz ibni Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu:

'Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onları 'Allah'tan

51. Ebu Davud, 2937

52. Ebû Davud (rh) ve Munziri hadise sükût ederek sıhhatine işaret etmişlerdir. (bk. Avnu'l

Ma'bûd, 2937 No.lu Hadis Şerhi)

53. bk. Ebu Davud, 2938

54. Müslim, 1695

başka ilah olmadığına ve Muhammed'in, O'nun resûlü olduğuna' şahitlik de bulunmaya davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse onlara, Allah'ın günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat ederlerse onlara Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı farz kıldığını haber ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en değerli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında hiçbir perde yoktur." 55

Vergi ise zengin olsun fakir olsun fark etmeksizin her insandan alınır. Birazdan izah edileceği üzere ihtiyaç sahiplerine değil, gereksiz yerlere, lükse ve israfa harcanır. İlginçtir; birçok ülkede ekmekten, sütten, çöpten vergi alınırken elmastan, lüks yattan vergi alınmaz.

• Zekât alınacak mallar ve oranlar bellidir: Zekât alınacak mal çeşitleri, o malların nisap miktarı ve nisaba ulaşan malın ne kadarının zekât olarak verileceği bellidir. Bu oranlar şeriat tarafından belirlenmiştir. Örneğin, ticaret malının kırkta biri, göksuyuyla sulanan zirai ürünün onda biri, sulama için masraf yapılıyorsa yirmide biri gibi. Vergide ise ne alınacak mal ne nisap ne de alınacak oran belli değildir. Yöneticilerin hevasına kalmıştır; istedikleri maldan istedikleri oranda vergi alabilmektelerdir. Bu öyle keyfî bir uygulamadır ki; seçkin/müstekbir/mele zümrenin milyar dolarlık yatırımlarından "teşvik" adı altında vergi alınmayıp mustazaf çiftçinin malından vergi alınabilmektedir.

• Zekâtın harcanacağı yerler bellidir: Toplanan zekâtın harcanacağı yerler bellidir:

“Sadakalar (zekât malları), Allah tarafından belirlenmiş bir farz olarak yalnızca fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına, kalbi İslam’a ısındırılanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışa verilir. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” 56

Ayette zikredilen sekiz sınıf dışında bir yere zekât malları verilmez, harcanmaz. Oysa vergilerin harcanacağı yerler beşerin hevasına kalmıştır.

55. Buhari, 1496; Müslim, 19

56. 9/Tevbe, 60

Ebû Hasen En-Nedvi bu hususta şu tespitleri yapar:

“Bunun aksine mevcut hükümetlerin koydukları vergiler zekâta tamamen aykırıdır. Zalimce olsun veya adaletlice olsun, az olsun veya çok olsun, bu vergiler daha çok orta tabakadan ve fakirlerden alınmakta, varlıklı kimselere ve zenginlere döndürülmektedir. Çiftçilerin alın terleri ile kazandıklarından ve işçilerin, zanaat sahiplerinin, tüccarların üzerine yüklenen vergilerden elde edilen bu servet; büyük bir cömertlikle, hatta merhametsizce ve duygusuzca yabancı devlet başkanlarını ve misafirleri ağırlamaya, onlara muhteşem davetler vermeye, (ki bu davetleri görünce, hayâlî binbir gece masalları hatıra gelir) yabancı ülkelerdeki elçiliklerin, içkinin su gibi aktığı görkemli kokteyl partilerine, görevi halkın servetini gasp etmek ve kanını emmek olan hükûmetin propaganda heyetlerine, amaçları yalan haber uydurmak olan yabancı gazetecilere, haber ajanslarına, radyo ve televizyon spikerlerine ve günümüzde ordulardan, silahlardan daha fazla etkili kabul edilen basına sarf edilmektedir. Bu servetin en önemli harcanma yerleri işte bu gibi şeyler kabul edilmiştir. Bugün bütün demokratik, sosyalist, komünist ve cumhuriyetçi devlet idareleri, sünger gibi halkın kanını emiyor ve propaganda, politik rüşvet ve gazetecilik aldatmacısının denizine akıtıyor.”57

• Zekât asli ihtiyaçtan arta kalanlardan alınır: Kişi kazandığını yıl boyunca harcar. Yıl sonunda elinde arta kalan nisap miktarına ulaşıyorsa ve o nisaptan fazla borcu yoksa ondan zekât alınır. Vergi ise kazancın tümünden

alınır. Bu nedenle vergi, mazlum mustazaf halkların sırtında bir kamçı gibidir. Bu zulüm nedeniyle çoğu insan vergi kaçırma uzmanına dönüşmek, yani ahlâki olarak çürümek, yozlaşmak zorunda kalır. Zira insanlar ayda yüz binler kazanan yöneticilerin, karın tokluğuna çalışan mazlumlara koyduğu vergiyi ödese geçinemez.

• Zekât kardeşlik ve sevgi bağlarını güçlendirir: Zekât, Yüce Allah'ın kıldığı bereketle toplumda sevgi ve kardeşlik bağlarını güçlendirir. Hem zengin ile fakir arasında hem de zekâtı dağıtan İslam devleti ile vatandaşlar arasında… Vergi ise böyle bir bağ oluşturmaz. Kişilerin vergiden ve vergi alan sistemden nefret etmesine neden olur. Bunun kanıtı zengin fakir,

57. bk. Zekât, Nedvi, s. 55-56

milliyetçi sosyalist, politik apolitik… fark etmeksizin toplumun büyük çoğunluğunun vergi kaçırması, gönül hoşnutluğuyla vergi vermemesidir.

Avf ibni Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Yöneticilerinizin/Devlet başkanlarınızın en hayırlısı, sizin onları sevdiğiniz onların da sizi sevdiği; sizin onlara dua ettiğiniz, onların da size dua ettiği kişilerdir. Yöneticilerinizin/Devlet başkanlarınızın en kötüleri ise sizin onları sevmediğiniz, onların da sizi sevmediği; sizin onlara beddua ettiğiniz, onların da size beddua ettiği kimselerdir.'

Kendisine, 'Ey Allah'ın Resûlü, onlara kılıç çekmeyelim mi?' diye soruldu.

O da, 'Hayır, aranızda namaz kıldıkları müddetçe kılıç çekmeyiniz. İdarecilerinizden hoşlanmayacağınız bir şeyi gördüğünüz de onun yaptığı işi kötü bilin, ama itaatten el çekmeyiniz.' buyurdu." 58

• Zekâtta beyan esastır: Zekât alan İslam devleti, tebaasına güvenir. Onun beyanını esas alarak zekât alır. Vergide ise devlet bünyesinde çalışan uzmanlar hesap yapar, müfettişler kurumları teftiş eder… Sistemin, vatandaşına güveni yoktur. Kanun zoruyla, teftişle, tehditle vergi toplar.

Tüm bunlara binaen, "Zekât da bir nevi vergidir ve İslam devleti, zekât dışında vergi uygulamasında bulunabilir." demek, yanlıştır. Bu, İslam'ın kaldırdığı zulüm sistemlerinin yeniden ihya edilmesi anlamına gelir. Bu da

tam anlamıyla İslam’ın felaketidir. Tarihte bu anlayıştan beslenerek zekât

dışında vergi alan devletler olmuş; Emevi, Abbasi ve ardılı zulüm sistemlerinde olan utanç verici sahneler yaşanmıştır. Allah Resûlü’nün (sav) kaldırdığı

Fars ve Rum zulmü tekrar ihya edilmiş ve insanların malı zekâtın dışında

zalim ve mütref saray ahalisine peşkeş çekilmiştir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Benim ümmetim kendisinden evvelki (ümmetlerin) yolunu karış karış, arşın

arşın takip etmedikçe kıyamet kopmaz.’

58. Müslim, 1855

Resûlullah’a (sav), ‘Ya Resûlallah! (Yollarına gidilen) Fars ve Rum gibi milletler

midir?’ diye soruldu.

Resûlullah da (sav), ‘Onlardan başka kim olabilir?’ buyurdu.” 59 60

59. Buhari, 7319

60. İslam Devleti zekât dışında vergi alabilir, düşüncesinde olanlar şu delillere dayanır: (Bu görüşün savunusu için bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 2/582-615)

• Sosyal dayanışma farzdır ve devletin sosyal bir devlet olması vergiyle mümkündür.

Bu düşünce birkaç yönden yanlıştır:

– Zaruret olduğunda devletin -cumhurun görüşüne dayanarak- seferberlik ilan etmesi ile bugünkü vergi sistemi birbirinden tamamen farklıdır. Seferberlik; savaş, doğal afet vb. durumlarda

olur ve halktan yardım toplanır. Vergi ise ihtiyaç olsun veya olmasın her ay düzenli toplanır ve

yukarıda tafsilatlı zikredildiği üzere birçok gayri İslami neticeye sebep olur.

– Allah Resûlü (sav) çok zor zamanlarda dahi seferberlik ilanında bulunmamış, zorunlu vergi

toplamamıştır. İnsanları gönüllü yardıma, infaka davet etmiştir. Ahzab Savaşı bunun örneklerindendir. Açlıktan karınlarına taş bağlamalarına rağmen vergi adı altında zorunlu mal toplanmamıştır. Ahzab Savaşı’nda ashabın durumunun anlaşılması için şu örnekler yeterli olsa gerektir:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir defasında Resûlullah (sav) Hendek Savaşı için hazırlıklar yapılırken kazılan hendeklerin başına

geldi. Muhacirlerin ve Ensâr’ın çok soğuk bir sabah vaktinde hendek kazdıklarını gördü. Onlardan hiçbirinin kölesi de yoktu ki onları çalıştırsınlar.

Resûlullah (sav) onların çektiği sıkıntıyı, açlık ve susuzluklarını görünce şöyle buyurdu: ‘Allah’ım,

yoktur ahiret hayatından başka yaşanası hayat; Allah’ım, Ensâr’a ve Muhacir’e mağfiret et!’

Onlar da Resûlullah’a (sav) şu şekilde cevap verdiler: ‘Biziz biat eden Muhammed’e, yaşadığımız

sürece cihad etmek üzere hem tâ ebede!’ ” (Buhari, 2834)

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hendek Günü (hendeği) kazıyorken karşımızda oldukça sert bir kaya çıktı. Peygamber’e (sav) giderek, ‘Hendekte karşımıza sert bir kaya çıktı.’ dediler.

O da, ‘Ben de (hendeğe) iniyorum.’ dedi.

Daha sonra ayağa kalktığında karnına taş bağlamış olduğunu gördük. Üç gün ağzımıza hiçbir

şey koymadan kalmıştık. Peygamber (sav) kazmayı aldı ve o kayaya vurdu. Birbirini tutmayan darmadağın bir kum yığını oluverdi. ‘Ey Allah’ın Resûlü eve gitmem için bana izin verir misin?’ dedim.

Hanımıma gidip dedim ki: ‘Peygamber’in (sav) bir hâlini gördüm ki dayanamadım. Yanında bir şey

var mı?’

‘Yanımda bir miktar arpa ve bir dişi keçi var.’ dedi.

Keçiyi kesiverdim, o da arpayı öğüttü. Eti tencereye koyduk. Nihayet hamur mayalanmış ve tenceredeki et de ocak taşları üzerinde neredeyse pişmişti.

Allah Resûlü’ne gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Azıcık bir yemeğimiz var; yanında bir veya iki kişiyle

buyurun.’ dedim.

O, ‘Yemeğin ne kadar?’ diye sordu.

Ben de ona söyleyince, ‘Pek çok ve pek hoştur.’ dedi. (Devamında şöyle buyurdu:) ‘Hanımına söyle, ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan indirmesin, ekmeği de tandırdan almasın.’ Daha sonra,

‘Haydi kalkın.’ dedi. Muhacir ve Ensâr kalktı.

Hanımımın yanına girince, ‘Vah sana! İşte Peygamber (sav) Muhacir, Ensâr ve beraberindekilerle

birlikte geliyor.’ dedim

Hanımım, ‘Sana sordu mu?’ dedi.

Ben, ‘Evet.’ dedim.

Allah Resûlü (sav) beraberindekilere, ‘Giriniz. Fakat sıkışmayınız.’ diye buyurdu.

Ekmeği kırıp üzerine et koymaya ve içlerinden bir şey aldıktan sonra tencerenin ve tandırın üstünü kapatmaya koyuldu. Ashabına ikram ediyor, sonra onlara yiyecek hazırlıyordu. Hepsinin

doyduklarını anlayıncaya kadar ekmek kırmaya devam edip durdu. Geriye de bir miktar kaldı.

Bu sefer (Câbir’in hanımına), ‘Bunu da sen ye ve hediye et… Çünkü insanlar açlıkla karşı karşıya

kaldılar.’ diye buyurdu.” (Buhari, 4101)

Bir diğer örnek Tebuk Seferi’dir. İslam ordusunu teçhiz edecek olanaklardan yoksun olunmasına

rağmen zorunlu vergi konulmamış, insanlar gönüllü infaka davet edilmişlerdir. Sahabenin durumunun anlaşılması için şu örnek yeterli olsa gerektir:

“Yine, onlara binek temin etmen için sana gelip de: ‘Sizi, üzerine bindirebileceğim (bir binek) bulamıyorum.’ dediğin ve harcayacak bir şey bulamadıklarından, gözleri yaş dolu olarak üzüntüyle

dönüp gidenlere de bir günah yoktur.” (9/Tevbe, 92)

− Burada bir meselenin altının çizilmesi gerekir. Allah Resûlü’nün (sav) savaş ve doğal afet durumlarında insanları gönüllü infaka çağırdığını okuduk. Bu, toplumun bir İslam toplumu olduğunun

delilidir. Allah Resûlü’nden sonra gelen devletlerin zorunlu vergi sistemine geçmesi, yönetimdeki

zulmün toplumu çürütmesi ve yozlaştırmasıyla ilgilidir. Zira toplumun devlete güveni kalmamıştır. Verilen vergilerin, saray soytarılarının lüks ve fısk yaşamlarına harcandığı bilinmektedir. Zaten

başta güvenilir, takva sahibi bir yönetim olsa İslam toplumu gönüllü seferberlik ilan edecektir.

• Zekâtın sarf edildiği yerler sınırlı, devletin harcamaları sınırsızdır (bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf

Karadavi, 2/582-583)

Bu iddialarını şöyle desteklerler: “İslam âlimleri zekât mallarının köprü, yol, mescid, karakol,

okul… yapımına kullanılmasına cevaz vermez. Bu ihtiyaçlar için vergiye ihtiyaç vardır. Eskiden

bu ihtiyaçlar savaş ganimetleri ve fey ihtiyaçlarından karşılanıyordu. İslam’ın ilk yıllarında bu iki

kaynak devlet hazinesinin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Ama bu iki kaynağın kuruduğu asrımızda

ümmetin kamu yararlarını gerçekleştirmek için vergi almaktan başka yol yoktur.”

Bu düşünce tarzı birkaç açıdan hatalıdır:

− Yazar ihtilaflı konuları âdeta ittifak edilmiş gibi nazara sunmuş, kitap içinde kendi tercihlerine

aykırı bir tavır izlemiştir. Örnek olarak yazarın zekâtın sarf edileceği yerlerden “fi sebilillah/Allah

yolunda” kısmına dair yorumlarına bakılabilir. (age. 2/118-156)

− Bugün yeryüzünde İslam ahkâmına göre yönetilen bir devlet yoktur. Hâliyle bugünkü durumu

nazara verip “cihad, ganimet, fey” gelirleri olmadığı için vergiye ihtiyaç olduğunu söylemek, yanlış anlamalara kapı aralayacaktır. Örneğin yazarın memleketi olan Mısır tağutuna vergi verilmeli

midir? Niçin? Zindanlarda diri diri betona gömülen mustazaflara zulmeden zebanilerin maaşları

ödensin diye mi?

Şayet kasıt, ileride oluşması muhtemel bir İslam devletiyse neden bugün İslam devletinin cihad/fetih gelirleri olmasın ki? Cihadın farziyeti sonlandı mı, yoksa çağdaş dünyada cihadın/fethin olmayacağına mı inanıyor yazar? Kâfir devletler; Afganistan, Irak, Somali… gibi devletleri

işgal edip yağmalıyor; diğer yandan da “Bu çağda cihad/fetih olmaz, cihad barbarlıktır.” diyorlar.

Acaba yazar, onların bu propagandaları karşısında aldanmış mıdır? Hakla batıl arasındaki kavga

kıyamete dek sürecektir. Ve bir İslam devleti kurulması durumunda elbette namaz gibi, oruç gibi

farz olan cihad ibadetini yerine getirecektir. Ve Allah İ’la-i Kelimetullah için savaşan mücahidleri

rızıklandırdığı gibi o devleti de rızıklandıracaktır.

− Vergi gayrimeşru olması yanında devleti yönetenleri tembelleştirecektir. Zira bu kapı açıldığı

takdirde devlet yetkilileri “kaynak oluşturma” çabası içinde olmayacak, her sıkıştıklarında toplumdan vergi toplayacaklardır. Oysa İslam devleti canlı, dinamik, esnek ve içtihad yetkisi tanınmış bir organizasyondur. Zekât, cihad vb. gelirlerin yetmediği yerde yeni kaynaklar oluşturmalı,

yer altı ve yer üstü kaynaklarını işleyerek millî servete dâhil etmelidir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

• Şeriatın “Vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.” kaidesi. Devlet üzerine vacip olan

birçok hizmet, ancak vergiyle mümkündür.

Bu istidlal birkaç açıdan yanlıştır:

− Allah Resûlü Dönemi’nde Ahzâb ve Tebuk Savaşları gibi zorluklar yaşanmış, buna rağmen Allah

Resûlü (sav) vergi uygulamasına gitmemiş, gönüllü seferberlik çağrısında bulunmuştur.

− Genel kaideye aykırı bir nas veya Nebevi uygulama olursa; delilin gösterdiği, genel kaidenin

istisnası kabul edilir. Kavaidu’l Fıkhiyye kitaplarımız, külli kaidelerin istisna örnekleriyle doludur.

− İslam âlimlerinden aktarılan fetvalar dikkatle okunduğunda günümüzde ve tarihte uygulanan

vergi uygulamalarıyla uzaktan yakından ilgisi olmadığı görülecektir. Vergiyi meşru görenlerin

yaptıkları bazı nakilleri okuyalım:

“Şâfiî Mezhebi İmamlarından Gazâlî’nin şöyle dediğini görüyoruz: Elde mal kalmaz ve maslahatlardan (gelir kaynaklarından) sağlanan mallar askerin ihtiyaçlarına yeterli gelmez ve bu arada düşmanın İslam yurduna saldırması veya şer ehli tarafından fitnenin çıkarılmasından emin

olunmazsa devlet başkanının askere yetecek kadar zenginlerden mal alması (vergi yüklemesi)

caiz olur. Çünkü biliyoruz ki, iki kötülük veya zarar çatıştığında (söz konusu olduğunda) şeriat

büyük kötülüğü veya zararı önlemeye yönelir. Zengin Müslümanlardan her birinin ödeyeceği

miktar, İslam devletinin nizamını koruyan ve kötülerin emellerini kursaklarında koyan güçlü devlet yönetiminden mahrum kalması halinde şahıslarına ve mallarına gelecek zararın yanında çok

basittir.” (bk. El-Mustasfâ, 1/303)

“Mâlikî Mezhebinden İmam Şatıbî de şöyle demektedir: ‘Devletin başında açıkları kapatmak ve

dört bucağa uzanan devletin topraklarını korumak için çok asker bulundurma ihtiyacını duyan

ve halk tarafından itaat edilen bir devlet başkanı beytu’l-mal’da yeterli malın bulunmaması

ve askerin daha çok mala ihtiyaç duyması halinde, adaletten ayrılmadığı sürece, beytu'l-malda yeni mallar birikinceye kadar o an için gerekli gördüğü kadar malı zenginlerden alabilir. Tarım ürünlerinden ve diğer gelirlerden de uygun göreceği miktarda alma yetkisine de sahiptir.

İslam'ın ilk devirlerinde yaşayan âlimlerden böyle bir şeyin gelmemiş olması, günümüzdekinin

aksine o gün beytu'l-mal'ın bu işe yeterli gelmesinden dolayıdır. Halbuki zamanımızda devlet

başkanı zenginlerden almayacak olursa onun otoritesi kırılır ve ülkemiz kâfirlerin saldırılarına

sahne olur. Halbuki bütün bunları devlet başkanının otoritesi ve gücü önlemektedir. Kendilerinden alınacak vergilerden kaçanlar bu otorite ve güçten yoksun kalırlarsa verdikleri basit şeyler

bir yana, karşısında bütün mallarını bile değersiz görecekleri zararlara maruz kalırlar. Mallardan

az bir miktar almakla uğradıkları zarar bu büyük zararla karşılaştırıldığı (karşılaştığı) takdirde tereddütsüz ve tartışmasız birincisi (mallarından az almak) tercih edilir.' (El-İ'tisâm, 2/104; özetle)"

(Fıkhu'z Zekât, 2/585-586)

• Bu nakiller tarihte zalim sultanların uyguladığı ve günümüz vergi anlayışından farklıdır. Bu, bir

savaş/afet durumunda, hazinede hiçbir gelir kalmamışsa toplanacak bir sefere mahsus seferberlik hâlini anlatmaktadır. Uygulanagelen vergi sistemini değil.

• Vergi toplama uygulaması başladığından bu yana adaletten ayrılmayan bir yönetim olmuş mudur? Ümmetin emaneti olan yönetimi babasının öz malı gibi çocuklarına peşkeş çeken sultanlar,

nasıl adil olacaktır? Yani onlara para toplama hakkı(!) veren yönetimde zulme sapanlar, o paranın

harcanmasında mı adaleti gözetecektir?

• Bu fetvayı verenler şu itirafta bulunmak zorunda kalmıştır: "İslam'ın ilk devirlerinde yaşayan

âlimlerden böyle bir şeyin gelmemiş olması, günümüz aksine o gün beytu'l malın bu işe yeterli

gelmesinden dolayıdır. Hâlbuki zamanımızda devlet başkanı zenginlerden almayacak olsa onun

otoritesi kırılır ve ülkemiz kâfirlerin saldırılarına sahne olur…" (bk. age. 2/585)

Yukarıda örneklendirdiğimiz gibi Allah Resûlü Dönemi'nde beytu'l malın yeterli gelmediği durumlar yaşanmış, insanlar açlıktan karınlarına taş bağlamış, savaşa çıkacak binek bulamamıştır.

Buna rağmen vergi toplanmamış, gönüllü seferberlik ilan edilmiştir.

Ayrıca -üzülerek söylemeliyim ki- bu, ısırıcı saltanat ve zorba diktatörlükte yaşamış ve bundan

etkilenmiş bir âlimin sözleridir. Zira insan, içinde yaşadığı cahiliyeden etkilenir, düşünme ve algılama kodları vakaya göre şekillenir. Bizler nasıl bugün modern cahiliyeden etkileniyor ve her geçen gün üzerimizdeki yeni bir etkisini/kirini fark ediyorsak, geçmişte de böyleydi. Yönetim fıkhı

kitaplarımız -Allah'ın rahmet ettiği müstesna- vahyin öngördüğü siyaseti değil, mevcudu İslam

diye bize anlatmaktadır. İnsanlık tarihinin gördüğü en parlak dönem, zalim yöneticiler ve onların

Fars ve Rum özentisi uygulamalarını İslam diye bize anlatan âlimler yüzünden gölgede kalmıştır.

• Mal ile cihad ve bunun gerektirdiği masraflar ancak vergiyle karşılanır

Bu, yerinde bir istidlal değildir:

Mal ile cihad etmenin Allah'ın (cc) emri olduğu bir gerçektir. Ancak bu emrin ihtivası, devletin

halktan toplayacağı haraç değildir. Yüce Allah'ın namaz gibi, oruç gibi… mükelleflere emridir.

Emri yerine getiren karşılığını Allah'tan (cc) alır, aksi hâlde hesabını Allah'a (cc) verir. Örneğin Allah

Resûlü ve Raşid Halifeler, en zorlu günlerde dahi "Mal ile cihad farzdır." deyip insanlardan mal

toplamamıştır. En fazla onlara bu ayetleri hatırlatıp nasihatte bulunmuş, gönüllü infak çağrısı

yapmışlardır.

• Nimet külfetin karşılığıdır

Kasıt şudur: Devlet sunduğu hizmetler karşılığında kişilerden kamu yararına vergi toplayabilir.

Topladığı vergileri yine halk hizmetine kullanır. Bu düşünce birkaç açıdan yanlıştır:

− Devletin halka sunduğu tüm hizmetler, yine o halk tarafından üretilmektedir. Kişilerin ürettiği

hizmeti, aynı kişilere para karşılığında satmak, en basit ifadeyle zulümdür.

− Bir hizmeti halka ulaştırmanın karşılığı oluyorsa; yalnızca o hizmetin bedeli talep edilebilir. Örneğin parayla satılması asla caiz olmayan su, devlet tarafından evlere ulaştırılıyorsa, bu ulaşım

bedeli tahsil edilebilir. Dileyen kendi suyunu kendisi çeker, dileyen devlet hizmetinden faydalanır. Ancak hem su parası, hem hizmet bedeli, hem de buna mukabil aylık vergi almak… zulümden başka bir şey değildir.

− Bugün yapılması gereken; mevcudu İslam adına meşrulaştırmak değil, mevcut devlet harcamalarının halk tarafından sorgulanmasını sağlamaktır. Zira devletler, yazarın kullandığı argümanları kullanarak halktan vergi topluyorlar. Oysa yapılan harcamaların yüzde onu gerekliyse

yüzde doksanı israftır.

Elbette yazarın mevcudu meşrulaştırmak gibi bir derdi yoktur. Kendisi de mevcut zulüm sistemlerinden şikâyetçidir. Ve elbette bir görüşün lazımı/gerektirdiği yan anlam, sahibini bağlamaz.

Gayemiz bu düşüncenin geçmişte ve bugün uygulanmış bir karşılığının olmadığını göstermektir.

• Yazarın vergi için zikrettiği şartlar

Müellif, bir devletin vergi alabilmesi için bazı şartlar zikretmiştir:

− Mala ihtiyaç olması ve hazinede başka mal kalmamış olması

− Vergi yükünün adaletle dağıtılması; herkesten durumuna göre vergi alınması

− Toplanan verginin haram işlere ve zevk-u sefaya değil, ümmetin çıkarları için kullanılması

− Şûra ehli âlimlerin vergi alma kararını onaylaması

Şunu sormak istiyoruz: Tarihte vergi toplayan devletlerde bu hassasiyette bir yönetim olmuş mudur? Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Buveyhiler, Memlükler, Osmanlılar?..

Allah Resûlü'nün ailesini katleden, onlara minberlerden lanet okutan, İslam âlimlerini zindanlarda işkenceyle öldüren, saltanat için kundaktaki bebeklerin canını alan yöneticiler mi bu şartlara

riayet edecektir?

Bu hassasiyete sahip yönetimler (Nebi (sav) ve Raşid Halifeler) en zor zamanlarda dahi vergi toplamamıştır. Bu hassasiyetten yoksun zalim sultanlar ve zorba diktatörler vergi toplamıştır. Bir defaya mahsus denerek alınan fetvalar, zamanla kanuni bir zorunluluğa dönüşmüş, ihtiyaç olsun

olmasın her ay/yıl düzenli toplanmış, harama ve lükse harcanmıştır. Bu zulme karşı çıkan âlimler

Zekât Ne Zaman Farz Oldu?

Bugün bildiğimiz anlamda zekât Medine'de farz oldu. Ancak Yüce Allah

daha inen ilk surelerde mümin gönülleri bu yüce ibadete hazırladı.

Kur’ân’ın nefisleri eğitirken attığı ilk adım; kişinin malının kendine ait

olmadığı, ihtiyaç sahiplerinin malda hakkının olduğudur:

“Hiç kuşkusuz muttakiler, cennetlerde ve pınarlardadır. Rablerinin kendilerine

verdiği (nimetleri) alırlar. Çünkü onlar, bundan önce muhsinler/kulluğunu

en güzel şekilde yapmaya çalışanlar idi. Geceleri pek az uyurlardı. Seherlerde

istiğfarda bulunurlardı. Onların mallarında dilencilerin ve mahrum kalmışların hakkı vardı.” 61

halktan toplanan vergilerle inşa edilen Fars ve Rum özentisi kale zindanlarında ölüme terk edilmiş

veya maaşı vergilerle ödenen zebaniler eliyle kırbaçlanmış, halkın önünde küçük düşürülmüştür.

Üzülerek belirtmeliyiz ki bu fetvalar, İslam tarihinde hiçbir yaraya merhem olmamış, yalnızca zalim sultanların zulmünü meşrulaştırmıştır. Tarihimiz; yönetimi dinî olarak bir ailenin hakkı gören

Şii yönetimler ile bir ailenin veya gasbedenin hakkı gören Sünni yönetim örnekleriyle doludur.

Devleti, tebaayı, yer altı ve yer üstü zenginliklerini öz malı olarak değerlendiren bu yönetimler,

fetva olsun veya olmasın halkın emeğini ve malını sömürmüştür. Zira o, halkı ve malını kendine

ait görmektedir. Bu fetvalar yalnızca zulmün vitrini olarak kullanılmıştır.

Bir kere daha belirtelim ki; çok özel şartlarda ve bir defaya mahsus, âlimlerin gözetiminde mali

seferberlik ilan etmek bir yere kadar anlaşılabilir. Ancak tarihte uygulanan ve günümüzde de devam eden vergi sisteminin şer’i ve akli hiçbir delili yoktur. Kur’ân ve Sünnetin inşa ettiği bir aklın

bu zulmü anlaması mümkün de değildir.

Yine belirtelim ki devlet; sunduğu altyapı, ulaşım, iletişim, temizlik, güvenlik, aydınlatma vb. hizmetlerin karşılığını o hizmetten faydalananlardan karşılayabilir. Ancak bu; alışveriş/buyu ahkâmına tabi bir işlemdir. Devlet, hizmetini oluşturur, halka arz eder ve satar. Herkes üstüne düşen payı

bilir ve ödemesini ona göre yapar.

Vergi ise sunulan hizmetin eşit ve adil olmayan bir şekilde halka pay edilmesi, çoğu zaman sunulan hizmetten çok daha fazlasını talep etmektir. Devletin tüm kamu hizmetlerinden yararlanan

elit bir semt ile hiçbir hizmetten faydalanmayan kenar mahalle sakinlerini eşit derecede vergi

mükellefi saymaktır. Sunulan birçok hizmet, halkın dinî ve millî/örfi hassasiyetlerine uymuyor olsa

bile bedelini halktan tahsil etmektir. Örneğin kendisini İslam'a nispet eden hangi insan geçmiş

sarayların işret meclislerinin veya şehzadelerin gönül eğlencesinin masraflarını ödemek ister? Ya

da bugün, aklı başında hangi insan, genelevleri için yapılan harcamalara vergisinden pay ayrılmasına razı olur?

Elbette devlet bana internet bağlantısı sağlıyorsa, bu altyapı hizmetini benden talep edebilir, bu

bir haktır. Ancak o faturanın içine izlemediğim bir TV kanalı için ayrı, çocuğumu yollamadığım

okul için ayrı, adını dahi duymadığım hizmetler için ayrı vergi alırsa, bu bir zulümdür.

Modern vergi sisteminde; sunulan hizmet belirsiz, alınan karşılık belirsiz, vergilerin harcama yeri

belirsizdir. Bunca belirsizliğin bir arada olduğu bir akit/sözleşme, İslam hukuku açısından zulümdür. Bugün bizler, gayrimüslim sistemlerde yaşıyor ve sistemle yaptığımız sözleşme gereği vergi

ödüyoruz. Ancak bu, bir zorunluluk, sözleşmeye bağlılık ahlakıdır. Sözleşmelerimize bağlı olmamız ayrı, vergi sisteminin İslam açısından değerlendirilmesi ayrı şeylerdir.

61. 51/Zâriyat, 15-19

"Onlar ki; namazlarında süreklidirler. Onların mallarında belli bir hak vardır.

Dilenen ve mahrum olan (fakir) için." 62

"Yakın akrabaya, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula, yolda kalmışa hakkını ver,

malı saçıp savurma." 63

İnsanın aşması gereken bir kulluk yokuşu olduğunu, çoğunluğun o yokuşa

atılamadığını öğretir. Sonra sarp yokuşu şöyle izah eder:

"Biz ona iki yol gösterdik. Ancak o sarp yokuşa (salih amellere) atılmadı. Sen,

sarp yokuşun ne olduğunu nereden bileceksin? O, köle azat etmektir. Ya da

açlık gününde doyurmaktır. Yakın (akraba) olan bir yetimi veya toprağa yapışmış (zorluk çeken) bir miskini/ihtiyaç sahibi yoksulu. Sonra da iman eden ve

birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye edenlerden olmasıdır. İşte bunlar, (amel

defterlerini sağdan alıp, cennet ehli olan) Ashab-ı Meymene'dir." 64

İnsanın o sarp yokuşu, yani onu Allah'tan (cc) alıkoyan engeli aşması köle azat etmek, ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmasıdır.

Kur'ân, Allah'ın (cc) razı olduğu mümin kulları şöyle vasfeder:

"Ona olan sevgilerine/iştahlarına rağmen yemeği, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula, yetime ve esire yedirirler. 'Biz, size ancak Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir mükâfat ne de teşekkür isteriz. Çünkü biz asık suratlı, uzun ve zor bir gün (nedeniyle) Rabbimizden korkuyoruz.' (Dünyadaki bu itaatleri sayesinde) Allah, onları bugünün şerrinden korumuş ve onlara yüz aydınlığı ve sevinç vermiştir." 65

"Kim de verir ve (Allah'tan) korkup sakınırsa, ve en güzel olanı (Lailaheillallah'ı) doğrularsa, Biz de ona kolay olanı (salih ameli ve cenneti) kolaylaştırırız." 66

"O ki; malını vererek arınır." 67

62. 70/Meâric, 23-25

63. 17/İsrâ, 26

64. 90/Beled, 10-18

65. 76/İnsân, 8-11

66. 92/Leyl, 5-7

67. 92/Leyl, 18

Buna mukabil, Allah'a (cc) isyan eden şirk ehlini şöyle vasfeder:

"Kim de cimrilik eder ve (Allah'a) ihtiyacı yokmuş gibi davranırsa, ve en güzel olanı yalanlarsa, Biz de ona zor olanı (masiyet ve cehennemi) kolaylaştırırız. Ve baş aşağı (cehenneme yuvarlandığında) malının kendisine hiçbir faydası olmaz." 68

" 'Sizi Sakar'a/cehenneme ne sürükledi?' (derler.) Derler ki: 'Biz namaz kılanlardan değildik. Miskinleri/İhtiyaç sahibi yoksulları da doyurmazdık. (Batıla ve eğlenceye) dalıp gidenlerle beraber, biz de dalıp giderdik. Din gününü yalanlardık. Yakin (ölüm) bize gelene kadar (böyle devam etti).' " 69

"Onlara: 'Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden infak edin.' denildiğinde, kâfirler iman edenlere dediler ki: 'Allah'ın isterse doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz, apaçık bir sapıklık içindesiniz.' " 70

Bu duygular kalpte yer ettikten sonra zekâtı kavramlaştırır. Ancak bu,

miktarları belirlenmiş farz zekât değildir. Bir sömürü aracı olan faizin karşıtı olarak, yardımlaşma aracı olan infak anlamında kullanılır:

“Yakın akrabalara, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula ve yolda kalmış kimseye hakkını ver. Bu, Allah’ın rızasını umanlar için daha hayırlıdır. Kurtuluşa erenler bunlardır işte. İnsanların malları artsın diye alıp verdiğiniz faizler, Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını umarak verdiğiniz zekâtlar ise, işte kat kat arttırılacak olanlar bunlardır.” 71

Hicretin ikinci yılında zekât farz kılındı. Kur’ân, zekâtı emretti, Allah Resûlü (sav) ise -ileride okuyacağımız gibi- tafsilatını açıkladı. Zekâtın tafsilatına dair Kur’ân’da bir beyan yoktur. Bu dahi, İslam dininin sünnet olmadan anlaşılamayacağının ve Yüce Allah’ın şer’i ahkâmın tafsilatını sünnete bıraktığının delilidir. 72

68. 92/Leyl, 8-11

69. 74/Muddessir, 42-47

70. 36/Yâsîn, 47

71. 30/Rûm, 38-39

72. Zekâtın farz kılınma tarihinde âlimler arasında ihtilaf vardır. İbni Hacer (rh) ihtilafa dair şunları kaydeder:

“Zekâtın ilk olarak ne zaman farz kılındığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Çoğu, Hicretten sonra gerçekleştiği görüşüne gitmiştir. Denildi ki, ‘Ramazan orucunun farz kılınmasından iki yıl önce zekât farz kılınmıştır.’ İmam Nevevi, Ravda kitabının Siyer bölümünde buna işaret etmiştir. İbnu’l Esîr Et-Târîh isimli kitabında dokuzuncu yılda farz kılındığını kesin ifadelerle dillendirmiştir. Fakat

bu görüşünde sorun vardır. Çünkü, Demmâm ibn Sa’lebe, Vefd ibni Abdilkays ve birçok hadiste zekâttan bahsedilmiştir. Aynı şekilde Ebû Sufyân’ın Hirakl ile birlikte geçen diyaloğu İslam’ın altıncı senesinde gerçekleşmişti. Orada, ‘Bize zekâtı emrediyor.’ demişti. Fakat sözlerimizin sonunda geleceği gibi, bu söylediklerimizin de tevil edilmesi mümkündür. Sa’lebe ibni Hâtib El-Mutavvala kıssasında vaki olan değerlendirmelerinde İbnu’l Esîrin tercih ettiği görüşlerin bazıları

ise kuvvetlidir. İçerisinde şu vardır: ‘Zekâtın farz olduğu ayeti indiğinde, Allah Resûlü (sav) zekât

toplama memurunu yolladı ve ona şöyle dedi: ‘Bu sadece cizyedir. Veya cizyenin kardeşidir.’ Cizye

ise ancak dokuzuncu yılda farz kılınmıştır. Dolayısıyla zekât da dokuzuncu yılda farz kılınmıştır.’ (Dediği doğrudur) Fakat hadis zayıftır, delil olma niteliği yoktur. İbnu Huzeyme, Sahîh’inde

zekâtın Hicretten önce farz kılındığını iddia etti. Ummu Seleme’nin Habeşistan’a hicret ettikleri

kıssayı tahriç ederek konuya delil olarak kullanmıştır. Orada, Ca’fer ibni Ebî Tâlib’in (ra) Necâşî’ye

söylediği bir cümlede, ‘O bize namazı, zekâtı ve orucu emretti.’ ibaresi geçer. Fakat onun da bu

istidlalinde sorun vardır. Çünkü o zamanlar beş vakit namaz farz kılınmamıştı. Aynı şekilde Ramazan orucu da. Ca’fer’in dönüşünden sonra bu diyaloğun gerçekleşmiş olma ihtimali vardır.

Necâşî’ye ilk gidişinde bu konuşma olmamıştır. Orada, içerisinde namazın ve orucun geçtiği kıssanın vuku bulması bir müddet sonra kendisine haber verilmiştir. Bu olay Ca’fere ulaşınca şöyle

demiştir: ‘Bize emrediyor,’ yani ‘onu ümmetine emrediyor.’ Bu ise çok uzaktır. Ummu Seleme’nin

hadisinde ki şu ihtimal daha evladır -ki onun senedi tenkid edilmekten selamettedir.- ‘Bize namazı, zekâtı, orucu emreder.’ Sözünden kasıt şudur, ‘Bundan, illa murad edilen namazın beş vakit

namaz olması, orucun Ramazan orucu olması, zekâtın da nisabı ve bir yıl üzerinden geçme şartı

olan hususi zekât olması gerekmez.’ Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Zekâtın dokuzuncu yılın öncesinde farz olmasına delalet eden naslardan, Enes’in daha öncesinde ilim hakkında geçen Demmâm ibni Sa’labe hadisi ve onun şu sözü vardır: ‘Allah aşkına doğruyu söyle. Sana zenginlerimizden zekât alıp sonrasında onu fakirlerimiz arasında bölüştürmeni

Allah mı emretti?’ Daha öncesinden geçtiği gibi Demmâm’ın gelişi beşinci yıldaydı. Ancak onun

zekât toplamak için gönderilmesi dokuzuncu yıldadır. İşte onun zekâtın farz olmasının bundan

önce olduğunu icab ettirir.

Onlardan zekâtın farz kılınmasının ancak Hicretten sonra olduğunu savunanlar vardır. Bu görüşte olanlar, Ramazan orucunun Hicretten sonra farz kılındığı hususunda görüş birliği içerisindedirler. Çünkü konuya delalet eden ayet, ihtilaf olmaksızın Medine’de farz kılındığının delilidir. Bu,

Ahmed ve İbnu Huzeyme’nin katında bu şekilde sabit olmuştur. Aynı şekilde Nesaî, İbni Mace

ve Hâkim’in. Kays ibni Sad ibni Ubâde’nin şöyle rivayet ettiği hadisten dolayı, ‘Allah Resûlü (sav)

bize Fıtr Sadakasını zekâtın farz kılınışından önce emretti. Sonrasında zekâtın farz kılındığı ayet

indi. Daha sonra Fıtr sadakası bize emredilmedi ve vermemiz de yasaklanmadı, ama yine de biz

kendimiz veriyorduk.’ Hadisin senedi sahihtir. Senetteki adamlar Sahih’in ravileridir. ‘Ebû Ammâr

Er-Rumî’nin Kays ibni Sad’dan’ kısmı hariç. O Kûfelidir ve adı Ureyb ibni Humeyd’dir. Ahmed ve

İbnu Maîn onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ve hadis, fıtr sadakasının, zekâttan önce farz kılındığına delalet eder. Onun Ramazan orucunun farzından sonra ve aynı şekilde Hicretten sonra farz kılındığına hükmedilir. Târîhu’l İslâm kitabında şöyle geçmiştir: ‘Zekât, hicri birinci yıldan

sonra farz kılınmıştır.’ Beyhaki ‘Delâil’ kitabında zikredilen -İbni İshak’ın Meğazi’sinden- Ummu

Seleme hadisini,Yunus ibni Bekîr’in ondan olan rivayetiyle tahriç etmiştir. Onun içerisinde de

zekât bahsi yoktur. Ve İbnu Huzeyme de İbni İshak’ın, ondan Seleme ibni Fadl’ın naklettiği hadisi

tahriç etmiştir. Seleme hakkında da olumsuz söylentiler vardır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.’’ (bk.

Fethu’l Bârî, 1400 No.lu Hadis Şerhi)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

318

Zekât Vermeyenin Hükmü Nedir?

Zekât vermeyenler üç sınıftır; her bir grubun hükmü farklıdır.

• Zekâtın vücubiyetini inkâr edenler

Zekât veya herhangi bir şer’i hükmü inkâr eden kâfirdir. Zira Allah’ın emir,

nehiy ve ahkâmını ihtiva eden ayetlerini ancak kâfirler inkâr eder:

“(Onlara Kitap indirdiğimiz gibi) sana da Kitap indirdik. Daha önceden kendilerine Kitap verdiklerimiz o (Kur’ân’a) iman ederler. Bunlar (Mekkeliler)

arasından da ona iman edenler vardır. Kâfirlerden başkası ayetlerimizi

inkâr etmez.” 73

• Zekâtın vacip olduğunu inkâr etmeyen, ancak vermekten imtina edenler

Mümteni, kendisinden talep edilmesine rağmen, “Vermiyorum!” diyerek karşı çıkan kimsedir. Genelde bir güce güvendiği için otoriteye baş kaldıran ve toplu olarak zekâtı vermekten imtina edenler için kullanılır. Allah Resûlü’nün (sav) ashabı bu sınıfı mürted kabul etmiş, yalancı peygambere inanan mürtedlerle bu insanlara aynı muamelede bulunmuştur.

Ebû Hureyre ‘den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) vefat edip Ebû Bekir halifelik görevine getirildiğinde ve Araplardan bazıları kâfir olduğunda Ömer şöyle dedi: ‘Ey Ebû Bekir! Bu insanlara karşı nasıl savaş açar, çarpışırsın?

Hâlbuki Allah Resûlü (sav), ‘İnsanlarla Lailaheillallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Her kim bu ‘Lailaheillallah’ı söylerse, haklı sebepler, hariç benden malını ve canını korumuş olur ve onun hesabı Allah’a aittir.’ buyurmuştur.’

Ebû Bekir şöyle cevap verdi: ‘Vallahi ben namaz ile zekâtın arasını ayıran kimselerle çekinmeden savaşırım. Çünkü zekât mâli bir haktır. Allah’a yemin ederim ki Allah Resûlü’ne (sav) veregeldikleri bir dişi oğlağı dahi benden esirgerlerse bundan dolayı onlarla çarpışırım.’

Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Vallahi şunu gördüm ki Halifenin bu

73. 29/Ankebût, 47

hükmü, Allah’ın, Ebû Bekir’in gönlünde yarattığı genişliğin eseridir. Bu sayede onlarla savaşmakta haklı olduğunu öğrendim.’ ” 74

Bu rivayette şu noktalar dikkatimizi çeker: Ebû Hureyre (ra) zekât vermekten imtina edenleri “küfre giren Araplar” olarak isimlendirmiş, onları yalancı peygamberlere inananlarla aynı isimle isimlendirmiştir.

Ebû Bekir (ra) zekâttan imtina edenleri namaz kılmayanlara kıyas etmiştir. Zira namazın terkini küfür görmek, sahabe arasında ittifak edilen bir konudur.

Tabiinden Abdullah ibni Şakîk El-Ukaylî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muhammed’in (sav) ashabı namazdan başka hiçbir amelin terkini küfür saymazdı, ancak namazın terk edilmesini küfür sayardı.” 75

Ayrıca onlarla savaştıklarında mallarını ganimet almış, ölülerinin ateşte

olduğuna itikat etmiş; kısacası bir mürtede yapılan tüm muameleyi onlara yapmışlardır. 76

• Zekâtın vacip olduğunu kabul eden, ama tembellik nedeniyle vermeyenler

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Altın ve gümüşün hakkını vermeyen tüm altın ve gümüş sahipleri için, Kıyamet Günü'nde bu altın ve gümüşler ateşten levhalar hâline getirilerek cehennem ateşinde kızdırılır, bu kimselerin böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Bunlar soğudukça -süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar- dağlama tekrarlanır durur. Nihayet cennete mi, yoksa cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir.' buyurdu." 77

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav), zekâtı vermeyen kulun cezasını çektikten sonra ya cennete ya da ateşe gideceğini haber vermiştir. Şayet zekâtın (tembellik nedeniyle) terki küfür olsaydı cennete gitme ihtimali olmazdı.

Bu nokta bize Nisâ Suresi'nde yer alan muhkem nassı hatırlatır:

74. Buhari, 6924-6925

75. Tirmizi, 2622

76. bk. Es-Sunne li'l Hallâl, 2/355-357, 475-477, 481 No.lu Rivayetler; El-Muğnî, 2/429, 1691. Mesele

77. Müslim, 987

"Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun (şirk) dışında kalanları dilediği için bağışlar. Kim de Allah'a şirk koşarsa, hiç şüphesiz büyük bir günahla iftirada bulunmuş olur." 78

Allah Resûlü'nün (sav) konuya dair bir diğer hadisi şöyledir:

Muâviye ibni Hayde'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kırlarda otlayarak beslenen her kırk devede üç yaşında bir dişi deve zekât olarak verilir. Ortak develerin hesabı ayrı ayrı yapılmaz. Ecir isteyerek kim malının zekâtını verirse -İbnu Ala, 'Karşılığında ecir umarak.' dedi- ona ecri verilecektir. Kim zekât vermek istemezsse biz onun zekâtını ve malının yarısını Rabbimizin haklarından bir hak olarak muhakkak alırız. Muhammed'in soyuna zekâttan bir şey verilmez." 79

Burada Allah Resûlü (sav) zekâtı bireysel olarak vermeyene mürted muamelesi yapmamıştır. Zekâtı ve bir ceza olarak malının yarısını almıştır. Şayet

zekâtı vermeyen mürted olsaydı canı ve tüm malı alınırdı.

İmam Mâlik (rh) şöyle rivayet etmiştir:

“Ömer ibni Abdülaziz’in bir memuru ona, bir adamın zekâtını vermediğini

yazdı. Ömer de ona, ‘Onu bırak, ondan Müslimlerle beraber zekât alma.’

diye yazdı.

(Ravi diyor ki:) Bu durum adama ulaştı, yüreğine dert oldu, daha sonra

da malının zekâtını verdi. Memur bu durumu Ömer ibni Abdülaziz’e yazdı.

O da, ‘Şimdi zekâtını al.’ diye cevap verdi.” 80

Raşid Halifelerden sayılan Ömer ibni Abdulaziz’in hilafetinde yaşanan

bu olay, bireysel olarak tembellik nedeniyle zekâtı vermeyene mürted

muamelesi yapılmayacağını gösterir. Zira Ömer ibni Abdulaziz ona mürted

ahkâmı uygulamamış, bir Müslim gibi “hecr” ahkâmı uygulamıştır. 81

78. 4/Nisâ, 48

79. Ebu Davud, 1575; Nesai, 2444

80. Muvatta, 723

81. Konuya dair bazı meselelerin aydınlatılması faydalı olacaktır.

• Yaptığımız tercih, kitap boyunca takip ettiğimiz ve aynı zamanda usulümüz de olan “tüm de-

lillerle bir arada amel etme” metodunun sonucudur. Şayet bu metod takip edilmese yukarıda

okuduğumuz nasların bir kısmını terk etmemiz gerekirdi.

• Denilebilir ki: Allah Resûlü’nün bireysel olarak tembellikle zekât vermeyen ile toplu olarak

zekât vermekten imtina edenleri ayırdığının delili var mıdır?

Evet, vardır. Allah Resûlü bireysel olarak zekât vermeyenlerle ilgili yukarıda okuduğumuz hükmü

söylemiştir. Buna göre böyle birinin zekâtı alınır, ceza olarak da malının yarısı alınır. Ki bunun

riddet hükmü olmadığı izahtan varestedir. Hucurât Suresi’nin 6. ayetinin nüzulüne sebep olan

kıssayı okuyalım:

“Ey iman edenler! Fasık biri size bir haber getirdiğinde, onu (iyice araştırıp doğru olup olmadığını) açıklığa kavuşturun. Ta ki bilmeden bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmayasınız”

(49/Hucurât, 6)

Hâris ibni Dırâr El-Huzâî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) yanına gittim. Beni İslam’a davet etti, kabul ettim. Sonra beni zekât vermeye davet etti, kabul ettim. Sonra dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben kavmimin yanına dönüp onları

da İslam’ı kabule ve zekâtı ödemeye davet edeyim. Davetimi kabul edenlerin zekâtını toplarım.

Sonra şu tarihte bir elçi gönderirsiniz ve elçi, toplamış olduğum zekât mallarını size getirir.’

Davetimi kabul edenlerin zekâtlarını topladım. Allah Resûlü’nden (sav) elçi göndermesini istediğim süre dolduğu hâlde elçi gecikti, gelmedi. Yüce Allah’ı ve Resûl’ünü (sav) öfkelendirecek bir

olay yaşanmış olmasından korktum ve hemen kavmimin ileri gelenlerini toplayarak onlara şöyle

dedim: ‘Allah Resûlü (sav) bana, topladığım zekâtları teslim almak üzere elçisini göndereceği bir

vakit belirlemişti. Allah Resûlü (sav) asla sözünde durmazlık etmez. Öyleyse elçisinin gecikmesi

için onu (sav) öfkelendiren bir olayın yaşanmış olmasından başka bir sebep göremiyorum. Haydi

Allah Resûlü’ne (sav) gidelim.’

Oysa ki Allah Resûlü (sav), topladığım zekât mallarını teslim almak üzere Velîd ibni Ukbe’yi göndermişti. Velîd hareket edip bir müddet yoluna devam ettikten sonra korkup geri dönmüş. Allah

Resûlü’ne (sav) gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hâris bana zekât mallarını vermediği gibi beni öldürmeye kalkıştı.’ demiş.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) derhâl bir heyet oluşturup bana gönderdi. O sırada ben de arkadaşlarımla birlikte yola çıkmıştım.

Medine’den gelen heyetle yolda karşılaştık ve beni görünce ‘Bu Hâris’tir.’ dediler.

Yanlarına kadar gelerek onlara, ‘Kime gönderildiniz?’ diye sorduğumda, ‘Sana gönderildik.’ dediler.

Bunun sebebini sorunca, ‘Allah Resûlü (sav) sana Velîd ibni Ukbe’yi göndermişti. Velîd senin kendisine zekât mallarını vermediğini ve onu öldürmek istediğini iddia etti.’ dediler.

Ben, ‘Asla böyle bir şey olmadı. Muhammed’i hakikatle gönderene yemin ederim ki ne benim

yanıma geldi ne de onu (Velîd'i) gördüm.' dedim.

Sonra, Allah Resûlü'nün (sav) yanına gittim. Allah Resûlü (sav), 'Sen zekâtı vermeyi reddedip benim

elçimi öldürmeye mi kalkıştın?' dedi.

'Asla! Seni hakikatle gönderene yemin ederim ki ne ben onu (Velîd'i) gördüm ne de o benim yanıma geldi. Şimdiye kadar yanına gelmeyişimin de tek nedeni şudur: Allah Resûlü'nün (sav) bana

elçi göndermesi gecikince ben, Yüce Allah'ı ve Resûl'ünü öfkelendiren bir olayın vuku bulmuş

olmasından endişe ettim.' diye karşılık verdim.

İşte bu olay üzerine Hucurât Suresi'nin şu ayeti nazil oldu: 'Ey iman edenler! Fasık biri size bir haber getirdiğinde, onu (iyice araştırıp doğru olup olmadığını) açıklığa kavuşturun. Ta ki bilmeden

bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmayasınız.' (49/Hucurât, 6)" (Ahmed, 18459)

Allah Resûlü (sav) kendisine ulaşan asılsız bir haberle, bir topluluğun zekât vermeyi reddettiğini

ve zekât memurunu öldürmeye kalktığını haber almıştır. Hiçbir ayrıma gitmeksizin, o toplulukla

savaşmaları için bir grup sahabe yollamıştır.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

322

• Denilebilir ki: Tevbe Suresi'nin 5. ve 11. ayetlerinde İslam ahkâmının uygulanması için şirkten

tevbe etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermek şart koşulmuştur. Buna göre zekâtı vermek İslam

olmanın şartlarındandır:

"Haram aylar çıktığında, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün. Onları yakalayın, onları kuşatın

ve her gözetleme yerine onlar için oturup (onları gözetleyin). Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse yollarını açın/onları serbest bırakın. Şüphesiz Allah,

(günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı

merhametli olan) Rahîm'dir." (9/Tevbe, 5)

"Şayet (şirkten) tevbe eder, namazı kılar, zekâtı da verirlerse dinde kardeşlerinizdirler. Bilen

bir topluluk için ayetleri böyle detaylı bir şekilde açıklarız.” (9/Tevbe, 11)

– Öncelikle bu ayetler konuyla ilgilli tüm naslarla birlikte ele alınmalıdır. Zira zekât ahkâmının

asıllarını Kur’ân koymuş, detaylarını Sünnet açıklamıştır. Yukarıda okuduğumuz Allah Resûlü’nün

(sav) sözlü ve fiilî sünneti, ayetleri anlarken mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

– Ayetten kastedilen, namazı ve zekâtı eda etmekten ziyade namazı ve zekâtı eda edeceğini

kabul etmektir. Nasıl ki tevbe etmekten kasıt, şirki terk edip tevhid akidesini kabul etmeye delalet ediyorsa namazı ve zekâtı eda etmeyi kabul etmek de İslam şeriatını kabul etmeye ve onunla

amel etmeye delalet eder. Bunun delili nedir, denirse deriz ki: Bir insan Müslim olacağı zaman

namazı kılıp zekâtı vermesini beklemeden ona Müslim deriz. Yani şirkten tevbe eden, tevhidi

kabul eden ve İslam şeriatına boyun eğdiğini kabul eden birine şöyle demeyiz: Hayır, sen namazı

kılmadan zekâtı da vermeden bizim kardeşimiz değilsin, yolunu açıp seni serbest bırakmayız.

Şayet namazı ve zekâtı yani İslam şeriatına boyun eğdiğini kabul ederse onu Müslim kardeşimiz

kabul ederiz. Sonra namaz vakti gelir de namazı kılmazsa delillere bakarız; namaz kılmayanın

hükmü nedir? O delillere göre ona muamele ederiz. (Namazı terkin hükmüne dair bk. 1/449)

Zekât vakti geldiğinde zekât vermiyorsa delillere bakarız; zekât vermeyenin hükmü nedir? O

delillerin gereğince ona muamele ederiz. Tüm zekât delillerini bir araya toplayınca şunu görürüz: Zekâtın vucubiyetini inkâr eden, mürteddir. Zekât vermekten topluca imtina eden topluluk,

mürteddir. Tembellik nedeniyle bireysel olarak zekât vermeyen ise fasık Müslim’dir.

– Bir delil olmasa da İslam âlimleri de ayetin ilgili bölümünü namaz kılmak ve zekâtı eda etmekten ziyade tüm İslam şeriatını kabul etmek (iltizam) ve İslam ahkâmına boyun eğmek olarak

anlamışlardır.

Kurtubî (rh) der ki: “Şayet şirkten tevbe eder ve İslam ahkâmını iltizam ederlerse, dinde kardeşlerinizdir.” (bk. Tefsîru’l Kurtubî, 8/143, Tevbe Suresi, 11. ayetin tefsiri)

İbni Kesir (rh) der ki: “Bu sebeple Ebû Bekir Sıddık (ra) zekâtı vermeyi menedenlerle savaşta bu

ayete ve benzeri (naslara) dayandı. Zira ayet, onlarla savaşmayı bu fiillerle haram kıldı; İslam’a

girmek ve onun vaciplerini yerine getirmek... Böylece (namaz ve zekât lafzını kullanarak) en

yüce olanla en düşük seviyede olana dikkat çekmiş oldu. Çünkü şehadet kelimesinden sonra en

yüce/şerefli rükün; namaz ve zekâttır.” (bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 5/119, Tevbe Suresi, 5. ayetin tefsiri)

Bu anlayışı destekleyen delillerden biri; Allah Resûlü’nün (sav) ayeti açıklamak için söylediği hadislerdir. İnsanlarla savaşmayı ne zaman terk edeceğini ve onların hangi şartlarda Müslim olacağını ifade ettiği hadislere bakalım:

· Bazen İslam’a giriş için Kelime-i Şehadet, namaz ve zekâtı şart koşar:

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in, Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmelerine,

namaz kılmaları ve zekât vermelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer bunları

yaparlarsa benim elimden mallarını ve kanlarını korumuş olurlar. İslam’ın koyduğu haklar bunun

dışındadır. Diğer (görülmeyen) konulardaki hesapları ise Allah’a aittir.” (Buhari, 25; Müslim, 22)

· Bazen yalnızca Kelime-i Şehadet ve namazı şart koşar:

Adiy ibni’l Hiyâr’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah Resûlü (sav) halkın arasında otururken ona bir adam geldi, gizli bir şey söyledi. Gizli söylediği

şey Allah Resûlü (sav) açıklayıncaya kadar anlaşılmadı. Baktık ki münafıklardan birini öldürmek

için izin istiyormuş.

Allah Resûlü (sav) durumu açıklayınca, ‘O adam Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in

de O’nun resûlü olduğuna şehadet etmiyor mu?’ dedi.

O da, ‘Evet ediyor, şehadet etmez olsun!’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Namaz kılmıyor mu?’ dedi.

O da, ‘Evet kılıyor, kılmaz olasıca!’ dedi.

Allah Resûlü de (sav), ‘Allah (cc) beni bundan menetti.’ buyurdu.” (Muvatta, 474; Ahmed, 23670)

· Bazen Kelime-i Şehadet, namaz, kıbleye yönelme ve Müslimlerin kestiğini yemeyi şart koşar:

Enes ibni Mâlik’ten rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İnsanlarla Lailaheillallah deyinceye kadar savaşmam emredildi. Eğer bunu söyler, bizim gibi namaz kılar, kıblemize yönelir ve bizim gibi hayvan boğazlarlarsa dinin öngördüğü durumlar dışında, onların kanlarını akıtmamız ve mallarına el koymamız haram kılındı. Onları hesaba çekmek

ise Allah’a aittir.” (Buhari, 392)

· Bazen Kelime-i Şehadet ve Nebi’nin (sav) tüm getirdiklerine inanmayı şart koşar:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik edene, bana ve benim getirdiklerime iman edene kadar

insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer bunları yaparlarsa benim elimden mallarını ve kanlarını korumuş olurlar. İslam’ın koyduğu haklar bunun dışındadır. Diğer (görülmeyen) konulardaki

hesapları ise Allah’a aittir.” (Müslim, 21)

Abbâs ibni Abdulmuttalib’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim, rabb olarak Allah’ı, din olarak İslam’ı, peygamber olarak Muhammed’i kabul ederse (onlardan razı olursa) imanın tadını almıştır.” (Müslim, 34)

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) farklı münasebetlerde, farklı muhataplara konuşmuştur. Bir

insanın İslam olması için zikredilen namaz ve zekât edası, bu konuşmalarda bazen zikredilmiş,

bazen zikredilmemiştir. Bazen namaz ve zekâta ek maddeler zikredilmiştir. Bazen de “Benim

getirdiklerime inanırlarsa.” denerek kapsam geniş tutulmuştur. Bu da namaz ve zekâttan kastedilenin tüm İslam şeriatını kabul etmek ve ona boyun eğmek olduğunun delilidir. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

• Deriz ki: Bu meseleyi tafsilatlı olarak ele alan âlimlerden biri de Şeyh Abdulkadir ibni Abdulaziz’dir. Kendisi tevhid akidesini kabul etmemde etkisi büyük âlimlerden biridir. Allah (cc) onu

korusun, onun da bizlerin de ilim ve hidayetini arttırsın. Şeyh, zekât vermeyenleri mutlak olarak

tekfir eden âlimlerdendir. Zikrettiği deliller ilk etapta ikna edici olsa da mesele tahkik edildikten sonra ve tüm deliller bir arada değerlendirildiğinde şeyhin isabet etmediği görülecektir. (bk.

El-Câmi’ fî Talebi’l İlmi’ş Şerîf, 2/170-175) Şöyle ki;

− Şeyh, yukarıda okuduğumuz Ebû Bekir (ra) uygulamasına dayanmış ve sahabenin zekât vermeyenlere mürted muamelesi yaptığını söylemiştir.

Deriz ki: Bu yaklaşım hatalıdır. Zira sahabe, zekâtın tembellik nedeniyle verilmediği bireysel hadiselere karşı savaşmamıştır.

Sahabe; zekât istendiği hâlde vermeyi kabul etmeyen, bu talebe kılıçla karşılık veren, İslam Devletiyle savaşmayı göze alan mumteni bir taifeye karşı savaşmıştır. Şeriat ahkâmından imtina etmek riddettir. Şeyh burada tembellikleri nedeniyle bireysel olarak zekât vermeyenler ile toplumsal olarak zekâttan imtina edenleri karıştırmıştır.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

324

− Şeyh, İmam Buhari’nin mezhebini aktarırken yanılmıştır. Buhari’nin (rh) sahabe tavrını naklettiği

hadislere (bk. Buhari, 6924-6925) şu başlığı attığını söylemiştir: “Farzlardan yüz çevirenin öldürülmesi ve mürted kabul edilmesi” (Bu bölümün tercümesi Benli Kitabevi’ne aittir ve birazdan açıklanacağı üzere hatalıdır.) Buna dayanarak Şeyh, Buhari’nin zekât vermeyeni mutlak olarak tekfir

ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Bu isabetli bir yaklaşım değildir. Şöyle ki;

· Buhari (rh) kimleri mürted kabul ettiğini ifade etmek için şu başlığı kullanır:

باب قتل من أبب قبول الفرائض وما نسبوا إبل الردة

Şöyle tercüme edebiliriz: Farzları Kabul Etmeyi Reddedenlerin (veya İmtina Edenlerin) Öldürülmesi ve Riddete Nispet Edilmeleri Hakkındaki Bab

Buhari (rh) burada sadece zekâttan değil, tüm farzlardan bahsetmektedir. Farzları kabul etmeyen,

reddeden ve onları yerine getirmekten imtina edenlerin mürted olduğunu iddia etmektedir. Şayet

Buhari’nin mezhebi, Hocanın anladığı gibi olsa hangi farz olursa olsun, onunla amel etmeyenin

mürted olduğuna inandığı sonucu çıkar ortaya… Ancak Buhari’nin böyle bir mezhebi yoktur!

Örneğin, konumuzu da ilgilendiren zekât meselesini ele alalım. Kitâbu’z Zekât 3. babda şöyle der:

Zekât Vermeyenin Günahı Hakkındaki Bab

Bu başlık altında şu nasları verir:

‘‘Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele. (Zekâtını vermedikleri altın ve gümüşler) o gün ateşte kızdırılacak; alınları, böğürleri ve sırtları bu tabakalarla dağlanacak. ‘Bu, kendiniz için yığıp biriktirdiklerinizdir. Yığıp biriktirdiklerinizi tadın (bakalım)!’ (denilecek.)” (9/Tevbe, 34-35)

(1402) Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“(Kıyamet Günü) deve, sahibine doğru eskisinden daha güçlü bir şekilde gelir. Eğer zekâtını vermemişse ayaklarıyla sahibine vurur. Davar da sahibine eskisinden daha güçlü bir şekilde gelir. Eğer

zekâtını vermemişse tırnaklarıyla sahibini tırmalar, boynuzuyla da boynuzlar.”

“(Zekâtını vermeyen kimse) Kıyamet Günü, omzunda meleyen koyununu taşıyarak ve feryat ederek gelip, ‘Yardım et, ey Muhammed!’ demesin. Bu durumda ben o kimseye, ‘Senin için hiçbir şey

yapamam. Sana tebliğ etmiştim.’ derim. Ya da omzunda böğüren devesini taşır bir şekilde gelerek,

‘Yardım et, ey Muhammed!’ demesin. O kimseye söyleyeceğim söz, ‘Senin için hiçbir şey yapamam.’ olacaktır.”

(1403) Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Allah bir kimseye mal verdiği hâlde o, zekâtını vermezse Kıyamet Günü bu mal ona, iki gözü

üzerinde iki nokta bulunan zehirli erkek bir yılan olarak gösterilir. Yılan onun boynuna dolanır,

avurtlarından yakalayarak, ‘Ben senin malınım, senin biriktirdiklerin benim.’ der.’

Allah Resûlü (sav) daha sonra, ‘Allah’ın lütuf ve ihsanından verdiği (nimetler) konusunda cimrilik

edenler, (bu cimriliğin) onlar için hayır olduğunu sanmasınlar. (Hayır, öyle değil!) Bilakis onlar için

şerdir. Cimrilik ettikleri şey Kıyamet Günü’nde bir bağ olarak boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve

yerin mirası Allah’a aittir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.’ (3/Âl-i İmrân, 180) ayetini okumuştur.”

(Buhari, Kitâbu’z Zekât, 3. Bab)

Görüldüğü gibi Buhari, zekât vermemeyi bir günah kabul eder. Özellikle bu bab başlığı altında

verdiği 1402 No.lu Rivayet, onun (rh) ve Müslim’in (rh) aynı kanaldan rivayet ettiği muttefekun aleyh

bir hadistir. Müslim’in lafzında cezasını çekenin “ya cennete ya da ateşe” gideceği ek de vardır. (bk.

Müslim, 987)

Yani Yüce Allah’ın meşietine kalmıştır. Şayet Buhari (rh), Hocanın anladığı gibi, zekât vermeyeni

mutlak tekfir etseydi burada zekât vermeyenin kâfir olduğunu ifade eden bir lafız kullanırdı. Bu

bile, Buhari’nin zekâtı bireysel olarak vermeyenle, toplumsal olarak zekâttan imtina edenleri ayırdığını gösterir. Birincisi için “Zekât Vermeyenin Günahı” başlığını atar. İkincisi için “Farzları Kabul

Etmeyi Reddedenlerin Öldürülmesi Ve Riddete Nispet Edilmeleri” başlığını atar.

ZEKÂT BABI

325

Bir başka nokta şudur: Buhari (rh), zekâtı vermeyenlerin durumunu anlattığı Kitâbu’z Zekât 3. babda, Ebû Bekir’in (ra) mürtedlerle savaşına dair nassı vermez. Şayet zekât vermeyen her insanın bu

hadisin hükmüne dâhil olduğuna inansaydı bu bab başlığı altında zikrederdi. Bu, Buhari’nin (rh)

her zekât vermeyeni aynı kategoride değerlendirmediğinin delilidir.

Bir başka nokta şudur: Buhari (rh) Ebû Bekir’in (ra) mürtedlerle savaşına dair rivayeti Kitâbu’z Zekât’ta

bir yerde nakleder. O da Kitâbu’z Zekât, birinci babtır. “Zekâtın Vacip Oluşu Hakkında Bab” başlığı

altında 1399 ile 1400 No.lu Rivayetler olarak verir. Bu da Buhari’nin Ebû Bekir (ra) hadisinin zekâtın

hükmüyle ilgili olduğunu düşündüğünü gösterir. Hâliyle Kitâbu’l İstitâbeti’l Murteddîn’de bu hadisi

zekâtı vermeyenler için değil, onun hükmünü kabul etmeyenler için kullanır…

Zaten başlıkta kullandığı ١ب/eba kelimesi de buna açıkça delalet eder. Zira bu kelimenin manasına

dair dilciler şöyle der:

İbnu’l Fâris (rh) der ki: “ ‘E-b-y’ kökü bir şeyden imtina etmeye delalet eder… (Kelimenin mastarı

olan) iba; bir adama bir şey arz edersin, adam da onu kabul etmeyi reddeder. Sen de dersin ki:

‘Nedir bu iba?’ ” (bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 1/45, e-b-y maddesi)

Râğıb El-İsfehânî (rh) der ki: “İba, bir şeyden şiddetle imtina etmektir.” (bk. El-Mufredât, s. 58, e-b-y

maddesi)

Buhari şârihi İbni Hacer de (rh) başlığı şöyle açıklar: “Vacip Hükümleri Kabul Etmekten ve Onlarla

Amel Etmekten İmtina Edenlerin Öldürülmesinin Cevazı Hakkındaki Bab”

Yani Buhari (rh) tembellik nedeniyle zekât vermeyenlerden değil, kendisinden zekât vermesi istendiği hâlde “Vermiyorum.” diyerek imtina edenlerden söz etmektedir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

− Şeyh, Kadı Ebû Ya’lâ’dan (rh) bir nakilde bulunmuştur:

− ‘‘Sahabenin, zekât vermeyi reddedenleri tekfir ettiği hususunda icma olduğunu nakledenlerden

birisi de ‘El-Ahkamu’s-Sultaniyye’nin yazarı Kadı Ebû Ya’lâ’dır. Şöyle der: ‘Bu konuda sahabenin icması vardır. Onlar zekât vermeyi reddedeni küfürle vasıflandırmışlar, onunla savaşmışlar ve onun

mürted olduğuna hükmetmişlerdir. Oysa büyük günah işleyenler için böyle bir şey yapmamışlardır. Eğer bunların hepsi kâfir olmuş olsalardı tümüne aynı muameleyi yaparlardı.” (bk. Mesâilu’l

Îmân, Kâdî Ebû Ya’lâ, s. 330-332)

Kanaatimce Şeyh, Abdulkadir Ebû Ya’lâ’yı (rh) yanlış anlamış, yanlış yorumlamıştır. Zira Ebû Ya’lâ

burada her zekât vermeyeni değil, belli bir zümreyi kastetmektedir. O da zekâtı vermekten imtina

eden, yani zekâtı vermemek için İslam Devletine kılıç çekenlerdir. Onun (rh) diğer eserlerine baktığımızda bu ayrım net bir şekilde görülür. Şöyle ki; Kadı Ebû Ya’lâ, El-Ahkâmu’s Sultâniyye kitabında

şöyle der:

“Zekâtı terk edene gelince; imam ondan (zekâtını) zorla alır. Şayet imtina etmesi nedeniyle zekâtı

almak mümkün olmazsa onunla savaşılır. Onunla savaş onun ölümüne neden olsa da zekât alınıncaya kadar onunla savaşılır. Ebû Bekir’in (ra) zekâtı menedenlerle savaşması gibi…

Bu hâlde öldürülürse kâfir ve mürted olarak mı öldürülür? (İmam Ahmed’ den rivayette bulunan)

Meymuni nakline göre zekâtı meneden hakkında, ‘Onunla savaşılır.’ der.

Ona (Ahmed’e) sorulur: ‘Malı miras olarak kabul edilip namazı kılınır mı?

Der ki: ‘Ebû Bekir’e (ra) zekâtı vermeyip onunla savaşanlar gibi zekâtı meneden ve (zekât talep

edenlerle) savaşırsa; malı miras kabul edilmez, namazı da kılınmaz. Şayet zekâtı tembellik ve cimrilik nedeniyle vermez ve (zekâtı isteyenlerle) savaşmaya kalkmazsa; onunla savaşılır ama malı miras

kabul edilir namazı da kılınır.’ ” (El-Ahkâmu’s Sultâniyye, s. 262)

Burada açıkça İmam Ahmed (rh) zekât vermeyenleri ikiye ayırır:

• Zekâtı vermeyi reddeden ve savaşan kimse; onunla savaşılır, mürted ahkâmı uygulanır. Malına el

konulur, namazı kılınmaz.

• Cimrilik nedeniyle zekât vermez, bununla birlikte zekâtı isteyenlerle savaşmazsa onunla savaşılsa

bile ona mürted muamelesi yapılmaz. Malına el konmaz, cenaze namazı kılınır.

Buradan anlıyoruz ki; Ebû Ya’lâ’nın (rh) Mesâilu’l Îmân’da zikrettiği, zekâtı her vermeyen değildir.

Zekâtı Ebû Bekir’e (ra) vermeyenler gibi; zekâtı vermeyen ve bunun için savaşanlardır. Yani bir gücün arkasında gizlenerek İslami yönetime baş kaldıranlar ve bunu da bir vacibi yerine getirmemek

için yapanlardır.

Ki; İmam Ahmed’den (rh) bu ayrımı Hallâl da (rh) aktarmıştır. (bk. Ahkâmul Ehli’l Milel ve’r Ridde

486-489, 1426 No.lu Rivayet)

− Yine Şeyh, Ebû Bekir El-Cessâs el-Hanefi’den (rh) bir nakilde bulunmuştur:

‘‘Ebû Bekr el-Cessâs El-Hanefi, ‘Ahkamu’l-Kur’an’ isimli kitabında; ‘Rabbine andolsun, aralarında

çekiştikleri şeyde, seni hakem kabul etmedikleri müddetçe, iman etmiş olmazlar.’ (4/Nisâ,65) ayetinin tefsirinde şöyle der: ‘Bu ayeti kerime, Allahu Teala’nın yahut Rasulü’nün sallallahu sleyhi ve

sellem emirlerinden herhangi birisini reddeden kimsenin, bunu gerek şek sebebiyle, gerekse

kabulü terk ve hükme teslim olmaktan kaçınmak suretiyle reddetmiş olsun, İslam dışı olduğuna

delildir. Bu da sahabenin, zekâtı eda etmeyi reddedenlerin mürted olduğuna, öldürüleceklerine ve soylarının köleleştirilebileceğine dair vermiş oldukları hükmün doğru olduğu sonucunu

gerekli kılar. Çünkü Allahu Teala, Nebi’ye sallallahu aleyhi ve sellem ve Onun hükmüne teslim

olmayanın iman sahibi olmadığı hükmünü vermiştir.’ ” (El-Câmi’ fî Talebi’l İlmi’ş Şerîf, 2/172)

Aslında Şeyh bu naklinde yanılmıştır. Zira Cessâs (rh); burada, Allah Resûlü'nün hükmünde şüphe

eden, kabulü terk eden veya hükme teslim olmaktan kaçınarak yapmayanların İslam'ın dışına

çıkıp mürted olacaklarını anlatmıştır. Allah Resûlü'nün hükmünde şüphe eden, onu kabul etmeyen veya teslimiyet göstermeyenin mürted olacağı açıktır. Bunu zekâta uygulayacak olsak;

bir kişi zekâttan şüphe etse, onu kabul etmeyip reddetse veya o hükme teslim olmasa mürted

olur. Ancak bir amelin hükmünü kabul eden, ona teslim olan ve onda şüphe etmeyen; bununla

birlikte onunla amelde tembellik eden, bu sınıftan değildir. Cessâs'ın kastı da bu sınıf değildir.

Cessâs (rh) aynı kitabın farklı yerlerinde meramını çok açık şekilde anlatır. Örneğin, "Sahabe, zekâtı

menedenlerin ailelerini köleleştirdi, savaşanlarını öldürdü ve onları riddet ehli diye isimlendirdi.

Çünkü onlar zekâtı vermekten ve onun vacip olduğunu kabulden imtina ettiler. Bu nedenle

de mürted oldular. Çünkü Kur'ân'dan bir ayeti inkâr eden, Kur'ân'ın tamamını inkâr etmiş gibidir. Ebû Bekir (ra) ve diğer sahabeler onlarla savaştıklarında bunun üzere hüküm icra ettiler." (bk.

Ahkâmu'l Kur'ân 4/271, Tevbe Suresi, 5. ayetin tefsiri)

Yine kitabın başka bir yerinde şöyle der: "Ebû Bekir ve ona muvafakat eden sahabe, zekâtı menedenlerle iki sebeple savaştı: İlki, küfürdür; diğeri, zekâtı menetmeleridir. Çünkü onlar zekâtın farziyetini kabulden ve onu eda etmekten imtina edip (bu iki sebebi) birbirine eklediler: İlki, Allah'ın

emrini kabuldür; ki bu küfürdür. İkincisi, mallarının vacip olan zekâtını imama vermediler. Ebû

Bekir'in onlarla savaşı bu iki sebeptendir." (bk. age. 2/192, Bakara Suresi, 278-279. ayetlerin tefsiri)

Cessâs (rh); sahabenin savaştıklarının mürted olduğunu kabul eder. Ama onların sıfatını da zikreder. Şeyh bu sıfatları ele almadan, onun sözünü kullanmıştır. Bu da isabetli olmamıştır. Cessâs'a

göre onların mürted olması ve onlarla savaşılması; vücubiyeti inkârları ve zekât vermemek için

savaşmalarıdır. Burada Cessâs'ın (rh) tespitinin doğruluğu ve yanlışlığı konumuz açısından önemli

değildir. Zira mesele, Şeyh Abdulkadir'in Cessâs'ın açık sözlerini değil, konuya dair kapalı bir sözünü nakletmesidir.

− Yine Şeyh konuya dair ibni Teymiyye’den (rh) nakiller yapmıştır. Örneğin;

‘‘İbn Teymiyye ise şöyle der: ‘Sahabe ve onlardan sonra gelen imamlar, beş vakit namaz kılsalar,

ramazan orucu tutsalar dahi, zekât vermeyi reddedenlerle savaşılacağına dair ittifak etmişlerdir.

Çünkü bu kimselerin zekât vermemek için geçerli bir tevilleri yoktu bu nedenle mürted oldular.

Allah’ın emrettiği gibi, zekâtin vacipliğini ikrar etmiş olsalar da, vermeyi reddetmeleri üzerine bu

kimselerle savaşılır.” (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 28/519)

Yine şöyle der: “Selef, oruç tuttukları, namaz kıldıkları ve Müslümanlarla savaşmadıkları halde, zekât

vermeyi reddedenleri mürtedler olarak isimlendirmişlerse, Allah’ın ve Peygamber’in düşmanlarıyla

birlik olup Müslümanları katledenlerin durumu hakkında ne söylenebilir?” (bk. age. 28/531)

Şeyhin bu nakilleri isabetli olmamıştır. Zira İbni Teymiyye’nin icma naklettiği konu “zekâtı vermekten imtina edenler”, yani bir kuvvetin arkasına gizlenip zekât vermemek için savaşanlardır.

İbni Teymiyye (rh) bu konuda haklıdır. Sahabe zekât vermemek için savaşanlara “Vacip olduğuna

inanır mısın?” diye sormamış, onlarla mürted olarak savaşmıştır. Ancak zekâtı tembellikle vermeyen ve zekât vermemek için savaşmaya kalkışmayanlarla ilgili böyle konuşmaz. Bırakın icma

nakletmeyi, selefin çoğunluğunun onları tekfir etmediğini aktarır:

“Müslimler ittifak etti ki; kelime-i şehadeti söylemeyen kâfirdir. Ancak (namaz, zekât, hac ve

oruçtan oluşan) dört ameli terk edenin küfründe ihtilaf ettiler. Biz ‘Ehl-i Sünnet, kişi günah işlediği için kâfir olmaz.’ dediğimizde; zina ve içki gibi masiyetleri kastederiz. Ancak bu dört amelin

(farzların) terkinde meşhur bir tartışma vardır…” (Mecmûu’l Fetâvâ, 7/302 vd.)

Başka yerde şöyle der:

“Fakat vacip olduğunu ikrar etmekle bu dört rükundan birini terk ederse, onun tekfirinde âlimlere ait farklı görüşler vardır. Bu (görüşler aynı zamanda) Ahmed’den rivayet edilmiştir.

İlki; bunlardan herhangi birini terk eden kâfirdir… Bu seleften bir grubun görüşüdür. Ahmed’den

de rivayet edilmiştir. Ebû Bekir de tercih etmiştir.

İkincisi; vacip olduğunu ikrar edip de bunları terk eden kâfir olmaz. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî

ashabından fukahanın çoğunluğunun yanında meşhur olan görüş budur. Ahmed'den de rivayet

edilmiştir. İbni Batta ve diğerleri de bu görüşü tercih etmiştir.

Üçüncüsü; yalnızca namazı terk eden kâfir olur. Bu Ahmed'den nakledilen üçüncü görüştür

ve selefin çoğunluğunun görüşü budur…

Dördüncüsü; namazı ve zekâtı terk eden kâfir olur.

Beşincisi; namazın terkiyle ve imamla savaştığı takdirde zekâtın terkiyle kâfir olur." (bk. Mecmûu'l Fetâvâ, 7/609-611)

Bu nakillerden de anlaşıldığı üzere İbni Teymiyye'nin icma naklettiği hüküm, zekât vermeyen

ve zekât vermemek için savaşanlar içindir. Yani mumteni taifedir. Evet, bunların mürted olduğu

konusunda sahabe arasında tartışma olmuş, sonra ittifak etmişlerdir. Racih olan da budur.

Şüphe yok ki; selef arasından zekât vermeyenin mutlak olarak kâfir olduğuna dair fetvalar verenler olmuştur. Yine dört rükundan birini özürsüz terk edenin kâfir olacağını, bunun aksini söyleyenin Mürcie olacağını söyleyenler de olmuştur.

Sufyan ibni Uyeyne (rh) der ki: "Mürcie, farzları terk etmeyi günah işlemeye denk tutarak günah

kabul ederler. Oysa ikisi eşit değildir. Çünkü kasten günah işlemek onu helal görmedikçe masiyettir. Özürsüz ve bilerek farzları terk ise küfürdür. Bunun açıklaması İblis ve Yahudi âlimleridir.

(İblis; farz olan secdeyi terk etmiştir. Yahudi âlimleriyse) Nebi'nin bisetini ikrar etmiş, fakat onun

şeriatıyla amel etmemişlerdir." (Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed ibni Hanbel, 745)

Seleften yapılan nakillere muttali olmak isteyenler, Câmiu'l Ulûm ve'l Hikem kitabına müraacat

edebilir. (Nakiller için bk. age. 1/147-155, 3 No.lu Hadis Şerhi)

Sonuç olarak; zekâtı tembelliklerinden dolayı vermeyenler ile zekât vermemek için savaşan

mumteni taife arasında fark vardır. Şeyhin yaptığı tüm nakiller mumteni taifeyle ilgilidir. Tüm

naslar ve sahabe uygulaması değerlendirildiğinde anlaşılır ki; zekâtın vücubunu reddeden ve

zekâtı vermemek için kılıç çeken (mumteni), mürtettir. Tembellik nedeniyle zekat vermeyen ise

fasıktır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

328

Zekâtla Mükellef Olmanın Şartları

Bir insanın zekâtla mükellef olması için gerekli olan bazı şartlar vardır. Bu

şartlara sahip olan herkes zekâtı vermekle mükelleftir, zekât onlara farzdır.

• İslam Olmak

Zekât bir ibadettir; tüm ibadetlerde olduğu gibi bu amelin kabulü için de

Müslim olmak gerekmektedir.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü(sav) Muâz ibni Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu: 'Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onları,

'Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in, O'nun resûlü olduğuna'

şahitlikte bulunmaya davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse onlara, Allah'ın

günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat

ederlerse onlara, Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı farz

kıldığını haber ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en değerli

olanlarını almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile

Allah arasında hiçbir perde yoktur.' " 82

Allah Resûlü (sav) önce onların İslam'a davet edilmesini, şayet kabul ederlerse namaza ve zekâta davet edilmelerini istemiştir. Meselenin bir diğer

delili; İslam ehli olmayanların, Allah katında ibadetlerinin batıl olduğunu

söyleyen delillerdir:

"Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın

savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı yoktur

ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık

içinde olmak işte budur." 83

"Kâfirlerin amellerinin (durumu), düz bir arazideki seraba benzer. Susuz kişi

onu su zanneder. Sonunda oraya varınca hiçbir şey bulamaz. Orada Allah'ı bulur. Allah, yaptıklarının karşılığını eksiksiz verir. Allah, hesabı çabuk görendir." 84

82. Buhari, 1496; Müslim, 19

83. 14/İbrahîm, 18

84. 24/Nûr, 39

ZEKÂT BABI

329

• Hür Olmak

Zekâtla mükellef olmak için kişinin hür olması gerekmektedir. Zira ileride

geleceği gibi zekâtın farz olması için, kişinin o mala malik/sahip olması

gerekir. Oysa köleliğin olduğu dönemlerde kölenin kendisi maldır ve hiçbir

şeye malik değildir. 85

85. Yüce Allah'a hamdolsun, insanlık kölelik müessesini ortadan kaldırdı. Zira şer'i naslara ve bu

naslarla gözetilen makasıda bakan bir kimse şunu görecektir: Kur'ân ve sünnet bu uygulamayı

azaltmak ve kalanı ıslah etmek için ciddi bir çaba sarf etmiştir. Ne yazık ki bu müesseseyi kaldırmak Müslimlere değil, gayrimüslim topluluklara nasip olmuştur.

– Allah Resûlü'nün (sav) geldiği dönemde birden fazla köleleştirme yolu vardı. Bunlar dört sınıfta ele alınabilir:

• Yol kesmek, baskın vermek ve kaçırılan hür insanları köleleştirmek

• Borcunu ödeyemeyen insanları borcu karşılığında köleleştirmek

• Savaş esirlerini köleleştirmek

• Bir köleden doğmuş olmak

İslam gelir gelmez bu yollardan ilk ikisini iptal etti. Hür insanlara el koyarak veya borcu karşılığında insanları köleleştirmeyi kaldırdı. Böylece köleliğin en yaygın iki kaynağını kurutmuş oldu. Yani

yarı yarıya köleliği azaltmış oldu.

– Savaş esirlerine gelince; savaş esirlerinin ya iyilik yaparak salıverilmelerini ya fidye karşılığında salıverilmelerini ya da öldürülmelerini emretmiş; köleleştirilmelerine ne lafzen ne de ima

yoluyla işaret etmemiştir:

"Kâfirlerle karşılaştığınız zaman, hemen boyunlarını vurun. Onları iyice bozguna uğrattığınızda,

(esirlerin) bağını sıkıca bağlayın. Bundan sonra, ister iyilik olarak onları salıverin ister fidye karşılığında bırakın. Savaş ağırlıklarını bırakıp (sona erinceye kadar) böyle davranın. İşte böyle…

Şayet Allah dileseydi (onları helak ederek) intikam alabilirdi. Fakat sizi birbirinizle imtihan etmek

için (cihadı emretti). Allah, kendi yolunda öldürülenlerin amellerini boşa çıkarmayacaktır.” (47/

Muhammed, 4)

Bu ayetin mensuh olup olmadığı ilk dönem âlimleri tarafından tartışılsa da Taberi (rh) ayetin muhkem olduğunu, neshi gerektiren bir delil olmadığını tercih eder. (bk. Tefsîru’t Taberî, 21/187, Muhammed Suresi, 4. ayetin tefsiri)

Muhaddislerden Tirmizî (rh) hadis imamlarının görüşünü şöyle aktarır: “Allah Resûlü’nün ashabı ve onların dışındaki âlimlerin çoğunluğuna göre amel şunun üzeredir: İmam dilerse esirleri

karşılıksız serbest bırakır, dilerse öldürür, dilerse fidye karşılığı serbest bırakır.” (bk. Tirmizi, 1568

No.lu Hadis Açıklaması)

“İmran ibni Husayn’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav), Müslimlerden iki kişi karşılığında müşriklerden bir kişiyi serbest bırakmıştır.” (Tirmizi, 1568)

“Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Kılâbe’nin amcası, Ebu’l Muhelleb’dir. İsmi Abdurrahman ibni Amr

olmakla beraber Muaviye ibni Amr olduğu da söylenmektedir. Ebû Kılâbe’nin ismi Abdullah ibni

Zeyd El-Cermî’dir.

Peygamber’in (sav) ashabının ve sonrakilerin, ilim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup ‘Devlet başkanlarının, esirlerinden dilediğini serbest bırakma, dilediğini öldürme

dilediğini de fidye mukabili salıverme hakkı vardır.’ derler. Bazı ilim adamları ise öldürülmelerini

fidye almaya tercih ederler.

Evzai der ki: ‘Kıtal (Muhammed) Suresi’nin 4. ayetinin, Bakara Suresi’nin 191. ayetiyle nesh edilip

hükmünün kaldırıldığı bize ulaşan bilgiler arasındadır.’

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

330

Aynı şekilde Hennad, İbnu’l Mübarek vasıtasıyla Evzai’den bize hadis rivayet etmiştir.

İshak ibni Mansur diyor ki: ‘Ahmed’e, ‘Esir alınan kişinin öldürülmesi mi, yoksa fidye alınarak salıverilmesi mi sence daha sevimlidir?’ diye soruldu. Şöyle cevap verdi: ‘Fidye vermeye gücü yeterse

bunda bir sakınca yoktur, öldürüldüğünde de yine bir sakınca yoktur.’ İshak diyor ki: ‘Esirlerin

kılıçtan geçirilmesi benim hoşuma gider, ama tanınmış biri olursa pek çok kimsenin dikkatini

çekmek için gerekenin yapılmasını da severim.’ ” (Tirmizi, 1568 No.lu Hadis Açıklaması)

Ayetler savaş esirlerini köleleştirme seçeneğini zikretmeyerek, dolaylı yoldan bu seçeneği Müslimlerin gündeminden kaldırmıştır. Yani köleleştirme kaynaklarından birini daha yok saymış, köleleştirme kaynaklarından birini daha kurutmaya çalışmıştır.

– Köle azat etme yollarını çoğaltmıştır:

• Neredeyse şer’i suç kefaretlerinin tamamı arasında köle azat etmek vardır:

“Bir müminin başka bir mümini hatayla olması hariç (kasten) öldürmesi olacak şey değildir. Kim

de bir mümini hatayla öldürürse (bunun kefareti) mümin bir köle azat etmek, bağışlamadıkları

müddetçe ailesine diyet vermektir. Şayet (hatayla öldürülen) size düşman olan bir kavimden ve

müminse (sadece) mümin bir köle azat etmektir. Şayet (hatayla öldürülen) sizinle antlaşmalı bir

kavimdense ailesine diyet teslim etmek ve mümin bir köle azat etmektir…” (4/Nisâ, 92)

“(Niyet ve kasıt olmaksızın ağız alışkanlığı olarak yaptığınız) lağv yeminlerinizden ötürü Allah

sizi sorumlu tutmaz. Fakat (niyet ve kasıtla kalplerinizde) bağladığınız yeminlerden sizi sorumlu

tutar. (Geçerli olan yeminlerinizi bozarsanız) onun kefareti, ailenize yedirdiğiniz orta yollu yiyeceklerle on yoksulu doyurmanız ya da giydirmeniz veya köle azat etmenizdir. Kim de bulamazsa

üç gün oruç tutsun. Bu, yemin ettiğinizde (bozduğunuz) yeminlerinizin kefaretidir. Yeminlerinizi

koruyunuz! Şükredesiniz diye Allah ayetlerini size açıklıyor.” (5/Mâide, 89)

“Kadınlarına zıhar yapıp sonra da sözlerinden dönenler, eşleriyle temas etmeden önce bir köle

azat etsinler. Bu, size öğüt verilen şeydir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” (58/Mücadele, 3)

Ebû Hureyre’nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Biz Resûlullah’ın (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben tükendim, bittim!’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Ne oldu sana?’ diye sorunca adam, ‘Ben oruçluyken eşimle cinsel ilişkiye girdim!’

diye karşılık verdi.

Daha sonra Peygamber (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:

‘Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

‘Peki, iki ay hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

‘Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

Bundan sonra Resûlullah (sav) bir süre bekledi. Biz de oradayken Peygamber’e (sav) bir sele dolusu

hurma getirildi.

Resûlullah (sav), ‘Soruyu soran adam nerede?’ deyince adam, ‘Buradayım.’ diyerek ortaya çıktı.

Resûlullah (sav) ona, ‘Bunu al ve sadaka olarak dağıt!’ buyurdu.

Adam, ‘Benden daha fakir olanlara mı, ey Allah’ın Resûlü? Allah’a yemin ederim ki Medine’nin şu

iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!’ deyince Resûlullah (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından, ‘İyi öyleyse bunu ailene yedir!’ buyurdu.”

(Buhari, 1936; Müslim, 1111)

• Köle azat etmeyi en faziletli amellerden saymıştır:

“Ancak o sarp yokuşa (salih amellere) atılmadı. Sen, sarp yokuşun ne olduğunu nereden bileceksin? O, köle azat etmektir.” (90/Beled, 11-13)

ZEKÂT BABI

331

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim Müslim bir köleyi azat edip hürriyetine kavuşturursa Yüce Allah o köleden bir organa karşılık azat edenin bir organını cehennem ateşinden azat edip kurtarır.” (Buhari, 6715)

Ebû Mûsâ’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kimsenin ecri iki kere verilir: Ehl-i Kitap’tan bir kimse ki kendi peygamberine iman eder, arkasından Peygamber’e (sav) erişip ona iman eder, ona uyar ve onu tasdik eder. Bu kimse için iki

ecir vardır.

Bir köle ki hem Yüce Allah’ın hakkını yerine getirir hem de sahibinin hakkını yerine getirir. Bu

kimse için iki ecir vardır.

Bir kimse ki kendisinin bakıp doyurduğu kadın bir kölesi olur da onu güzel bir şekilde bakıp doyurur, sonra eğitir ve eğitimini de güzel bir şekilde yapar, arkasından onu hürriyetine kavuşturup

onunla evlenir. Bu kimse için de iki ecir vardır.” (Buhari, 97; Müslim, 154)

• Kölelere çalışıp kendi hürriyetlerini satın alma hakkı tanımış, köleliğin değişmez bir statü olduğu anlayışını reddetmiştir:

“Köle ve cariyelerinizden (kölelikten kurtulmak için) mukatebe/anlaşma yapmak isteyen olursa,

kendilerinde hayır gördüğünüz kölelerle anlaşma yapın.” (bk. 24/Nûr, 33)

• Kölelere haklar vermiş, isteyenin istediği gibi davrandığı bir durumdan onları kurtarmıştır:

O güne kadar iffetsiz kabul edilen kölelerin bir iffeti olduğunu ve kimsenin onları zinaya zorlayamayacağını belirtmiştir.

“Dünya metaını elde etmek için, iffetini koruyan cariyelerinizi fuhşa zorlamayın.” (bk. 24/Nûr, 33)

Onların yeme, içme ve çalışma şartlarını garanti altına almıştır:

Ma’rur ibni Süveyt’ten (rh) şöyle nakledilmiştir:

“Ebû Zerr’i görmüştüm. Kendisinin üzerinde bir elbise vardı. Kölesinin üzerinde de aynısı vardı.

Kendisine bunun nedenini sordum.

Ebû Zerr, Resûlullah Dönemi’nde bir kimseye kötü söz söylediğini ve annesi nedeniyle o kimseyi

ayıpladığını belirtti ve şöyle devam etti: ‘Bu kimse de Peygamber’e (sav) gitti ve bunu kendisine

bildirdi.

Bunun üzerine Peygamber (sav) bana, ‘Sen hâlâ içerisinde cahiliye bulunan bir kimsesin! O (köle)

kardeşleriniz, Allah’ın sizin gözetiminize verdiği, hizmetinizi gören kimselerdir. Kimin gözetiminde bir kardeşi olursa yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Yapamayacakları şeylerden onları sorumlu tutmayınız, eğer böyle sorumlu tutmuş iseniz o hâlde kendilerine yardım ediniz.’

buyurdu.’ dedi.” (Buhari, 30; Müslim, 1661)

Zâzân Ebû Ömer’den (rh) şöyle nakledilmiştir: “İbni Ömer, bir kölesini çağırmış, derken kölenin

sırtında bir iz görmüş ve ona, ‘Canını acıttım mı?’ demiş.

O da, ‘Hayır.’ demiş.

İbni Ömer, ‘Sen azat oldun.’ demiş.

Sonra yerden bir şey (çubuk) almış ve ‘Bu azat etmede benim bu değersiz şeyden fazla bir ecrim

yoktur, çünkü ben Resûlullah’ın (sav), ‘Kim, işlemediği bir suçtan dolayı kölesini döver veya tokatlarsa şüphesiz ki bunun kefareti onu azat etmektir.’ dediğini işittim.’ demiştir.” (Müslim, 1657)

İslam neden köleliği tamamen kaldırmadı?

Bu açıklamalardan sonra aklımıza bir soru takılabilir: İslam neden köleliği yasaklamadı?

Yukarıda aktardığımız bilgileri dikkatle okuyan bir göz şunu görecektir: İslam, köleliği kaldırmak

için kademeli bir yol izlemiştir. Önce onun kaynaklarını kurutmuş, sonra var olan köleleri hürriyetine kavuşturmuş, sonra kalan kölelerin haklarını garanti altına alarak köle sahiplerini kölelerden

kurtulmaya zorlamıştır.

Ancak Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifelerden (r.anhum) sonra gelen zalim sultanlar ve zorba diktatörler, İslam’ın aydınlık yolundan sapmış; Fars ve Rum özentisi birer krala dönmüşlerdir. Bırakın

köleliği kaldırmayı, hür insanları köle görecek kadar alçalmışlardır. Emeviler, Arap olmayan Müslimleri açıkça aşağılamış, âdeta onların Müslim olmasından rahatsız olmuşlardır.

Sefih Emevi Valisi Haccac’ın Allah Resûlü’nün (sav) minberinden sahabeye ve Acemlere (Arap olmayan Müslimlere) bakışını yansıtan şu konuşmaya bakın:

Asım’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Ben Haccac’ı minber üzerinde şöyle derken işittim: ‘Hepiniz

gücünüzün yettiğince Allah’a karşı sorumluluk bilinci içerisinde olunuz. Bu konuda hiçbir istisna

yoktur. Hepiniz Müslimlerin Emiri Abdulmelik’in sözünü dinleyip ona itaat ediniz. Bu konuda da

kimse için ayrıcalık yoktur. Allah’a yemin olsun ki ben insanlara mescidin bir kapısından çıkmalarını emretsem onlar da başka bir kapıdan çıksalar, onların kanları ve malları bana helal olur.

Vallahi, ben Mudar Kabilesi’nin malları karşılığında Rabia Kabilesi’nin mallarını alsam, bu benim

için helal olur. Beni, Huzeyl’in kölesi Abdullah ibni Mes’ûd hakkında kim mazur sayar? O, kendi

okuduğu Kur’ân okuma şeklinin Allah’tan olduğunu iddia ediyor. Vallahi, onun kıraati, bedevi

Arapların recez kalıbından başka bir şey değildir. Allah, Peygamber’ine (sav) bu kalıbı indirmemiştir. Şu Acemlerden dolayı beni kim mazur sayar? Onlardan her biri bir taş atıp taş nereye

düşerse orada bir olay çıkacağını iddia ediyorlar. Allah’a yemin olsun ki onları geçmiş günler gibi

hükümsüz hâle getireceğim.’

Ravi dedi ki: ‘Bu söylenenleri A’meş’e söyledim. O da, ‘Vallahi, ben de Haccac’dan aynı şekilde

bunları işittim.’ dedi.’ ” (Ebu Davud, 4643)

A’meş’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Haccac’ın minber üzerinde şöyle söylediğini işittim: ‘Şu

Arapların dışındaki insanlar yok mu? Hepsi boyunları vurulmayı hak etmiş kimselerdir. Şayet ben

onları öldürmek isteseydim, onları geçip giden gün gibi (yok olmuş bir vaziyette) bırakırdım.’

Haccac bu sözüyle Arap olmayan insanları kastediyordu.” (Ebu Davud, 4644)

Çöl zihniyetine sahip, bedevilikten kurtulmamış, Allah Resûlü’nün (sav) insanı arındıran ve yücelten terbiyesinden yoksun bu zalimler; elbette köleliğin kalkması için bir adım atmayacaktı. Allah Resûlü’nün başlattığı ıslah hareketini devam ettirmek şöyle dursun, gerisin geriye cahiliyeye

dönecekti; ki, öyle de oldu. Maalesef köleliği kaldırmak zalim saltanatlar nedeniyle Müslimlere

nasip olmadı. Allah Resûlü’nün (sav) başlattığı ıslah yürüyüşü akamete uğradı. Her ne olursa olsun; insanlığın tarih boyunca yaptığı en hayırlı işlerden biri, hiç şüphesiz köleliğin kaldırılmasıydı.

Umuyorum; bir köleden daha aşağı şartlarda çalıştırılan asgari ücretlileri, kaçak göçmen işçileri,

çocuk işçileri, organ ve fuhuş mafyası elinde köleleştirilen mazlumları ve sağlık sektörünün denek olarak kullandığı mustazafları… kurtarmak ve bu modern köleliği sonlandırmak İslam ümmetine nasip olur.

Şimdi sorumuza dönelim: İslam, köleliği neden bir seferde kaldırmadı? Bu soruya birkaç açıdan

cevap verilebilir:

Savaş hukuku ve kölelik

Mevdudi kendisine yöneltilen bir soruya şöyle cevap verir:

“Köleliği temelden yasaklamamanın sebebi şudur: İslam bu sistemi; bir savaş düzenini ve şartlarını göz önüne alarak ortadan kaldırmamıştır. Düşmanla savaş

tazminatında anlaşma sağlanmadığı ve İslam devletinin de esirlerin karşılıksız serbest bırakılmasını memleket yararına uygun

bulmadığı durumlarda, bu kölelik sistemine ihtiyaç duyulur. İstisnai durumları bir tarafa koyarak

bakarsanız, 18. asrın sonuna kadar dünyada savaş esirlerini karşılıklı değiştirme sisteminin olmadığını göreceksiniz ve Müslüman devletlerin savaş esirlerini serbest bırakarak kendi esirlerini de

serbest bıraktırma imkânına sahip olmadıklarını anlayacaksınız. Şimdi eğer dünyada savaş esirlerini değiştirme diye bir sistem varsa; bu, dinî bir emre göre değil, bilakis herhangi bir milletin

her ân göz ardı etmesi mümkün olan bir menfaatin sonucuna göredir. Bugün bize karşı savaşan

gaddar bir düşmanımızla böyle bir durumumuz ortaya çıksa, savaş esirlerini değiştirme prensibini reddedip hiçbir şartla bizim esirlerimizi serbest bırakmasa, bizler elimizdeki esirleri serbest

bırakabilir miyiz? Artık siz kendiniz düşünün, İslam bizi savaş esirlerini serbest bırakmaya kesin-

likle mecbur kılsaydı, bu emir bizim için bir felaket hâlini almaz mıydı? Hangi ulus, kendi askerleri

düşman elinde esir kalmaya devam ettiği sürece, elindeki düşman esirlerini serbest bırakmaya

tahammül edebilir? Dinî emir gereği, kendi adamları olan elimizdeki esirleri serbest bırakmak

zorunda olduğumuzu kesinlikle bilen bir düşman, bizimle savaş esirlerini değiştirme anlaşması

yapar mı?” (Meseleler ve Çözümleri, 2/502-503)

Kölelerin ahlaki durumu

İslam gelinceye dek köleler en aşağılık işlerde kullanılır, fuhuş yapmaya zorlanır, gayrimeşru kabul edilen suçlara itilirlerdi. Çoğu en basit ahlaki kuraldan habersiz, hiçbir terbiye görmemiş insanlardı. Şayet kölelik müessesesi kaldırılsa, muhtemelen toplumda ahlaki bir kaos oluşacak; suç

patlaması yaşanacaktı. Bu durum bir yönüyle topluma, diğer yönüyle kölelere zarar verecekti.

Zira insanlar köleleri toplumsal kaosun müsebbibi görecek ve onları en ağır cezalara çarptıracaktı. Onları toplumun gazabından koruyan bir müessese olsa dahi, toplumun onlardan nefret

etmesine engel olunamayacaktı. Bu da amacı ıslah olan İslam dini açısından pek makul bir yol

değildi.

Toplumun köleliğe bakışı

Muhammed Kutub şöyle der: “İlk olarak şunu zikretmemiz lazım gelir ki, İslam, dünyanın her

tarafında köle nizamının makbul olduğu, hiçbir kimsenin onu inkâr ve değiştirme hususunu düşünmediği; aynı zamanda köleliğin, insanlar arasında içtimai ve iktisadi geçer bir değer olduğu

bir sırada zuhur etti. Onun için, bu nizamı değiştirmek ve tamamen ortadan kaldırmak şiddetli

bir denemeye, alıştırmaya ve uzun bir zamana muhtaç bir işti. Malum olduğu vecih ile şarabın

yasaklanması bile uzun senelere ihtiyaç gösterdi. Her ne kadar sosyal görünüşü varsa da, her

şeyden önce şarap içme şahsi bir alışkanlıktır. Cahiliyet Devri’nde dahi bazı Araplar içmekten

kaçınırlar ve bunda yüksek şahsiyet sahiplerine yakışmayan birtakım kötülüklerin olduğunu görürlerdi. Kölelik ise; şahsi, sosyal ve iktisadi amilleri içine aldığı için fertlerin gönüllerinde ve toplumun yapısında daha derin bir yer tutmakta idi. Yukarıda da söylediğimiz gibi o devirde hiçbir

kimse köleliği çirkin bir şey saymıyordu. Hiçbir kimsenin aklından böyle bir tasavvur geçmemişti. Binaenaleyh köleliğin kaldırılması, Peygamber’in hayatını içine alan zamandan daha fazla bir

zamana muhtaç idi. Çünkü o, tanzim ve teşri’ ile vahyin indiği kısa bir fetretten ibaret idi. Allah

yarattığı mahlûkatını daha iyi bilir. Şarabın iptali için ânında tenfiz edilecek bir kanun çıkarmak

kâfi olsaydı, o vakit Allah, şarabı birkaç senede kademeli olarak haram etmezdi. Ânında bir tek

emirle haram ederdi. Yine köleliğin ilgası için onu lağveden bir emrin çıkarılması kâfi olsaydı, o

zaman Allah’ın ilmi mucibince bu emrin tehirine bir sebep kalmazdı!..” (İslam’ın Etrafındaki Şüpheler, s. 63-64)

Kölelerin psikolojik/ruhsal durumu

Muhammed Kutub der ki: “İkinci olarak, hürriyetin, verilmeyip alınan bir şey olduğunu hatırlamamız lazımdır. Resmî emir çıkarmak suretiyle köleyi hürleştirmek, onu gerçek manada hürleştirmek için yapılan bir iş sayılmaz. Amerika Reisi Cumhurlarından Abraham Lincoln’ün bir kalemde köleyi hürleştirme ameliyesindeki Amerika tecrübesi, söylediklerimize en doğru şahittir.

Lincoln’ün kanunla dıştan hürleştirdiği köleler hürriyete tahammül edemediler. Bunlar daha

önce olduğu gibi, köle olarak kabul edilmelerini isteyerek eski efendilerine döndüler. Çünkü

onlar henüz içten hürleşmiş değillerdi. Bu hadisenin garabetine rağmen ona psikolojik hakikatlerin ışığı altında bakıldığı zaman mesele garip değildir. Hayat bir âdettir. Hayat, insanın içinde

yaşadığı şartlardır. Eskilerin zannettiği gibi, kölenin başka bir cins olmasından değil, lakin onun

devamlı kölelik gölgesinde gelişen maddi ve ruhi yeteneklerinden dolayı bu böyledir. Binaenaleyh, kölenin itaat yönü son haddine kadar gelişir, mesuliyet ve ağırlıkları yüklenme yönü de son

haddine kadar gizlenir.

Köle, efendisi emrettiği zaman birçok işleri güzel yapmayı becerir. Bu durumda köle için itaat

etmek ve emri yerine getirmekten başka bir şey yoktur. Lakin o, sorumluluğu kendine ait olan

hiçbir şeyi güzel yapamaz, en basit bir şey olsa bile. Bu onun cisminin onu yapmaktan âciz oldu-

ğu için değil, onun fikrinin, o işi bütün hâllerde anlamaktan aciz olduğundan da değil, lakin onun

kişiliğinin ve manevi yapısının kendi mesuliyetlerini yüklenmeğe alışık olmadığı içindir. Böylece

yapacağı işlerde birtakım mevhum tehlikeler ve hâl çaresi olmayan müşküller görür gibi olur.

Böylece o, mevhum tehlikeden kendini kurtarmak için hürriyetten kaçar.

İşte İslam’ın yaptığı şey budur. İslam ilk önce köleye güzel muamele yapmakla işe başlamıştır.

Zira inhiraf etmiş ruhun muvazenesini iade edecek, itibarını kendine yeniden kazandıracak, böyle insani tabiatını ve zati değerini kendine hissettirecek güzel muamele gibi hiçbir şey yoktur. İşte

ancak o zaman köle hürriyetin tadını tadar ve ondan zevk alır. Bu suretle hür bırakılmış Amerikan

kölelerinin yaptığı gibi hürriyetten kaçmaz.

İslam, köleye iyi muamelede ve insani itibarını kazandırmada, akıllara hayret verecek bir dereceye ulaşmıştır. Burada da gerçek tatbikatı hususunda başka örnekler serdedeceğiz.

Peygamber, kölelerden bazısı ile efendi Araplardan bazısını birbirine kardeş yapardı. Böylece Bilal ibni Rebâh'ı Hâlid ibni Küveyha El-Has'amiye'ye, kölesi Zeydi amcası Hamza'ya, Harice ibni

Zeydi Ebû Bekir'e kardeş yapmıştı. Bu kardeşlik kan bağına benzeyen ve mirasta iştirak derecesine yaklaşan hakiki bir bağ idi.

İslam, bu yüksek insani seviye ile de iktifa etmedi…

Resûlullah, teyzesinin kızı Zeyneb binti Cahşı kölesi Zeyd'le evlendirdi. Bilindiği gibi evlenme işi

hassaten kadın nazarında hassas bir meseledir. Kadın daha çok mevki bakımından kendinden

daha üstün olan birisiyle evlenmeyi tercih eder. Buna mukabil hasep, nesep ve servette kocasının kendinden daha aşağı bir mevkide olmasını reddeder ve bunun kendi seviyesini düşürdüğü

ve büyüklüğüne hâlel getirdiği kanısındadır. Lakin Resûlullah bunların hepsinden daha üstün

bir mânayı hedef tutuyordu. O hedef, zalim insanların köleyi itmiş olduğu çukurdan alıp Kureyşli

efendi Arapların çoğunun seviyesine yükseltmekti.

Fakat bununla da iktifa etmedi… Resûlullah kölesi Zeyd'i, Muhacir ve ensardan İslam büyüklerinin içinde bulunduğu bir orduya kumandan tayin ederek harbe gönderdi. Zeyd şehit olunca,

aralarında Peygamber'in iki veziri ve kendinden sonra iki halifesi Ebû Bekir ve Ömer'in bulunduğu ordunun kumandanlığına Zeyd'in oğlu Usame'yi tayin etti. Resûlullah bu davranışıyla köleye

yalnız insani eşitliği vermiş olmayıp, hürlere verilen kumandanlık ve reislik yapma hakkını da

vermiş oldu. Ve bu hususta şöyle diyecek kadar yükseldi:

'Başı kuru üzüm tanesi gibi simsiyah Habeşli bir köle size amir tayin edilse bile, Yüce Allah'ın kitabını sizin aranızda tatbik ettiği müddetçe onu dinleyin ve itaat edin.'

İşte İslam bu düsturu ile kölelere, devletin bütün makamlarının en yükseğinde vazife görme hakkını tanıdı. En yüksek mertebe de Müslümanlara halifelik yapmaktır. Ömer (ra) hilafeti bırakırken

şöyle demişti: 'Eğer Ebû Huzeyfe'nin kölesi Salim sağ olsaydı onu namzet gösterirdim. Bu şekilde

Ömer Resûlullah'ın çizmiş olduğu yolun üzerinde yürüyordu. Ömer, kölelere gösterilen saygının

parlak misallerinden bir başkasını daha sunar: Bir gün Bilal-i Habeşi (ra) Ömer'e muaraza eder ve

bunda hiddetlenir. Ömer, ‘Ey Allahım, benim için Bilal’in ve arkadaşlarının hakkından gel.’ demekten başka bir yol bulamaz. İşte bu hâl, emrettiği takdirde itaat edilmesi zaruri olan halifenin

durumudur.

İslam’ın vermiş olduğu bu örneklerden maksut olan, bu kısmın başında dediğimiz gibi, şahsi

yapısını hissetmesi ve hürriyeti istemesi için köleyi kendi kişiliğinde hürleştirmek için hakiki teminat ancak budur.

İslam’ın her vesileyle köle azat etmeyi tavsiye ve teşvik ettiği doğrudur. Haddizatında, hürriyeti

elde etmenin ve efendilerin sefasını sürdükleri hakların her biriyle sefalanmanın kendi imkânı dâhilinde olduğunu kölenin anlaması gerekir. İşte bu, köleye alt ruhi terbiyeden bir cüzdür.

Böylece onların da hürriyete rağbetleri artar ve hürriyet uğrunda ağır mesuliyetler yüklenmeyi

kabullenirler. Kölenin ruhi yapısı bu seviyeye gelince, İslam hürriyeti onlara vermek için koşar.

Çünkü onlar artık hürriyeti almaya hak kazanmış ve onu korumaya kadir olmuşlardır.

ZEKÂT BABI

335

İnsanları hürriyet istemeye teşvik eden, onun şartlarını hazırlayan, sonra bizzat kendileri istediği

ânda onlara hürriyeti veren nizam ile, işleri yüz üstü bırakan ve imkânsız kılan, iktisadi ve ictimalî

ihtilaller koparan, işi yüzler ve binlerce canın telef olmasına kadar vardıran, böylece her şeyi donduran, bundan sonra da hürriyeti isteyenlere, ancak istemeyerek ve mecbur kalarak veren nizam

arasında pek büyük farklar vardır.

İslam’ın, içten ve dıştan köleyi hakiki hürriyete kavuşturma hususundaki dikkatli davranışı ve gönüllerde teminatı olmayan bir kanunu çıkarmak suretiyle Lincoln’ün yaptığı gibi iyi niyetle iktifa

etmemesi köle meselesindeki en yüce üstünlüklerindendir.” (İslâm’ın Etrafındaki Şüpheler, s. 66-71)

Köleliğe yaklaşımımız tarihselcilik midir?

Tüm bu açıklamalardan sonra aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Şer’i hükümleri “tarihî şartlar içinde değerlendirmek” bizlerin de karşı çıktığı tarihselci metod değil midir? Kısa cevabımız; hayır,

değildir. Bu cevabın izahı içinse şu detayları zikredebiliriz:

Evet, tarihselcilik bizim de karşı çıktığımız bir metoddur. Bu metoda dair daha önce şunları yazmıştık:

Tarihselcilik, kutsal metinleri, indiği bağlam/tarih içinde ele alan akımdır. Kur'ân üzerinden söyleyecek olursak; ayetlerin indiği güne bakar, vermek istediği mesajı tespit eder, sonra o mesajı

bugüne taşıdığını iddia eder.

• Hırsızlık ayetini örnek verelim:

"Hırsız erkek ve kadının, kazandıkları (kötülüğün) karşılığı ve Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." (6/

En'âm, 38)

Tarihselci der ki: Bu ayetin verdiği mesaj şudur: Hırsızlık kötü bir şeydir ve cezalandırılmalıdır…

El kesmek ise bu mesajın o tarihe uygun ceza biçimidir. Biz, hırsızlığın yasak olduğunu ve cezalandırılması gerektiğini kabul ederiz. El kesme cezasını bugün uygulayamayız. Çünkü bugün,

hırsızlığın cezası hapis olarak tespit edilmiştir.

Daha iyi anlaşılması için miras ahkâmını örnek verebiliriz. Tarihselci der ki:

Kur'ân, kadına ve erkeğe mirastan pay verir. Anlarız ki kadın da mirasta hak sahibidir. Erkeğe iki,

kadına bir pay ise tarihseldir. Kur'ân'ın indiği döneme/tarihe uygundur. Bugün kadının toplumsal

konumu değişmiştir. Paylar bugünün şartlarına göre belirlenmelidir.

Bu açıklamadan sonra diyebilirim ki tarihselcilik, vahiy ve akıl tarafından mahkûm edilmiş sapkın

bir anlayıştır.

Tarihselciliğin Şer'i Eleştirisi

• Kur'ân tamamlanmıştır.

"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve din olarak sizin

için İslam'a razı oldum." (bk. 5/Mâide, 3)

"Rabbinin kelimesi (Kur'ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun kelimelerini

değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi' ve (her şeyi bilen) El-Alîm'dir."

(6/En'âm, 115)

Kur'ân doğruluk ve adalet yönünden tamamlanmış, kemale ermiştir. Doğruluk ve adaleti ikame

etmek isteyen için ihtiyaç duyulan tüm hükümleri ihtiva eder. Onun ahkâmını bugünün şartlarına göre yeniden yorumlamak; onun bugün için eksik olduğunu, bugünün ihtiyaçlarını karşılamadığını iddia anlamı taşır. Şöyle düşünün:

Biri size “Bu yazı lafız ve mana (adalet/doğruluk) cihetiyle tamamlanmıştır.” diyor. Siz de “Doğru,

ama şu noktaları değiştirelim.” diyorsunuz. Bu, yazıların eksikleri olduğuna inandığınızı gösterir.

Zira insan eksik gördüğünü tamamlamak ister.

Allah (cc) “Kur’ân lafız ve mana (doğruluk/adalet) cihetiyle tamamlanmıştır.” dediği hâlde, onu

bugün mana cihetiyle yeniden yorumlamak isteyen, itikadi olarak büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Kabul etse de etmese de ona eksiklik izafe etmiş olur.

• Kur’ân, ulaştığı herkes için uyarıdır.

“Sizi ve kime ulaşırsa onu uyarmam için bu Kur’ân bana vahyedildi.” (bk. 6/En’âm, 19)

Kur’ân yalnızca indiği gün için değil, sonradan kime ulaşırsa onun için de bir uyarıdır. Oysa tarihselci için Kur’ân, indiği dönem için bir uyarıdır. Bugünün insanına uyarı olabilmesi için tarihselcinin güncellemesinden geçmelidir. Nassın bugüne uyarlanmasında iki tarihselci anlaşmazlığa

düşerse –ki düşüyorlar da- acaba hangisinin yorumu bugünün insanı için uyarı olacaktır?

• Kur’âni hükümlerin uhrevi cezası vardır.

Örneğin, miras hukuku belirlendikten sonra Allah (cc) şöyle buyuruyor:

“Bu (miras hükümleri) Allah’ın sınırlarıdır. Kim de Allah’a ve Resûlü’ne itaat ederse onu altından

ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Bu büyük bir kazançtır/başarıdır. Kim

de Allah’a ve Resûlü’ne isyan eder ve O’nun sınırlarını çiğnerse onu içinde ebedî kalacağı ateşe

sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.” (4/Nisâ, 13-14)

Diyelim ki tarihselci, bugünün şartlarını esas alıp (!) yeni oranlar belirledi. Kadın ile erkeği mirasta

eşitledi veya pozitif ayrımcılık yapıp kadına daha fazla pay verdi. Acaba tarihselcinin belirlediği

oran için “Bu Allah’ın sınırlarıdır…” diyebilecek miyiz? Şayet bu sorunun cevabı “evet” ise burada

tarihselci (haşa) Allah mı olmaktadır? Sorunun cevabı “hayır” ise tarihselcinin oranına muhalefetin

uhrevi cezası ne olacaktır? Yoksa şöyle mi diyeceğiz: O gün bu sınırlara muhalefetin cezası vardı.

Bugün muhalefet edenler bu cezadan muaftır? Neresinden tutsanız elinizde kalan fikrî bir sefalet!

Allah’ın (cc) kitap ehline çağrısı

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta

tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur’ân), onların

birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!” (5/Mâide, 68)

Bu çağrının muhatapları, Tevrat’ı ve İncil’i ikame etmeye davet ediliyorlar. Bu çağrıya muhatap

oldukları gün İncil altı asırlık, Tevrat ise –neredeyse- on asırlık bir kitaptı. Aradan yüzlerce yıl geçmesine rağmen Allah (cc), Tevrat ve İncil’i ikame etmelerini istiyordu. Demek ki yeni bir vahiy

gelip bir önceki hükmü geçersiz kılmadıkça, Allah’ın hükümleri geçerlidir. Velev üzerinden bin

yıl geçse de! Tarihselci ise bu anlayışı ters yüz etmekte. Dahası kendi anlayışını ve içinde yaşadığı

vakıayı vahiy mertebesine çıkarmaktadır. Ayrıca yaşadığı döneme dair tespitleriyle Allah’ın indirdiği hükümleri geçersiz kılmaktadır.

İlginçtir bazı tarihselciler şöyle denklem kuruyor: İncil Tevrat’ın hükümlerini, Kur’ân da İncil’in

hükümlerini geçersiz kıldı. Hâliyle bunca zaman sonra –yani bugün- bazı şeyler değişmelidir.

İnsan ne diyeceğini bilemiyor. İncil, Tevrat’ın hükümlerini, Kur’ân da İncil’in hükümlerini geçersiz

kıldı, doğrudur. Ancak İncil Allah’ın kelamı, tebliğ edeni de bir peygamberdi. Acaba denklemde

tarihselcinin yeri nedir? Tespitine Allah kelamı mı diyeceğiz, yoksa kendisine peygamber mi?

Tarihselciliğin Akli Açıdan Eleştirisi

Dikkat ederseniz tarihselci, önce vahyin ana mesajını (illet/hikmet) tespit ediyor. Sonra o mesajı

bugüne uyarlıyor. Bu tespit ve uyarlama Allah’ın (cc) bu vakıadaki hükmü oluyor!

Sorulması gereken soru şu: Bu tespit ve uyarlamada kimi ölçü alacağız? Çünkü bugün kendini “tarihselci” olarak konumlandıran nice ilahiyatçının tespit ve uyarlamaları farklılık arz ediyor.

Bugünün avamı hangisinin tespit ve uyarlamasına uyacaktır? Hangisi Allah’ın muradını anlamış

kabul edilecektir?

Şunu söylemeliyim ki tarihselcilik çoğunlukla toplumu modern anayasalara kulluğa davet eder.

Büyük sözler söyler, ancak geldiği nokta modern bir putperestliktir. Ne iddia ettiği gibi Kur’ân’ın

ana mesajını tespit eder ne de o mesajı bugüne uyarlar. Gelip durduğu nokta şudur: Hırsızlığın

cezası yasayla hükme bağlanmıştır. Miras oranları yasayla belirlenmiştir. Ticaret, nikah vb. hükümler yasayla belirlenmiştir. Sonuç şöyle oluyor: Allah’a (cc) isyan/tuğyan üzere kurulu yasalar,

Allah’ın muradı ve bugüne uygun hükmüdür(!).

ZEKÂT BABI

337

• Zekât Verilecek Mallara Sahip Olmak

İslam genel olarak, tafsilatı ileride geleceği üzere, yalnızca bazı malları

zekât konusu yapmıştır:

– Büyük ve küçükbaş hayvanlar

– Altın, gümüş (ve bugün onların yerine geçen para)

– Ekinler

– Ticaret malları

– Yer altından çıkan maden, define (ve günümüz açısından tarihî eserler)

Kişinin zekâtla mükellef olabilmesi için bu seçeneklerden birine sahip

olması gerekir.

• Tam Mülkiyet (Mülk-ü Tam)

Zekât, mali bir farzdır. Kişinin malında zekâtla mükellef olabilmesi için

malın elinde bulunması yetmez. O mala tam anlamda sahip olması gerekir.

Onca laf kalabalığından sonra varılan nokta, tağuti yasaların ilahi hükümler yerine ikame edilmesidir. Zaten tarihselciliği üreten bataklık (ilahiyat) bunun için vardır. Tarihselcisi, modernisti, hadis

inkârcısı, gelenekçisi… farklı şeyler söylüyor gibi görünüyorlar. Ancak bunca zıtlık içinde ortak

bir noktaya davet ediyorlar. Allah ve Resûlü'yle sınırlaşan tağuti sisteme uyumlu olmamızı, itaat

etmemizi istiyorlar. (bk. Tevhid Dergisi, S 81, s. 5)

Konumuza dönecek olursak; kölelik ve cariyeliği tarihsel şartları içinde değerlendirmek tarihselcilik değildir. Zira kölelik/cariyelik şer'i bir hüküm değildir; tarihî bir olgudur. Bugün "Deve kullanımı geçmişte kaldı, hac ve umre ibadetini uçak/araba ile yapmalıyız." dediğimizde tarihselci

olmuyoruz. Çünkü deveyle hac yapmak Allah'ın emri olan şer'i bir hüküm değil; tarihin bir döneminde var olan bir vasıtadır. Aynı şekilde cariyelik/kölelik de şer'i bir hüküm değildir. Allah (cc)

köle edinmemizi ve insanları köleleştirmeyi emretmemiştir. İslam geldiğinde kölelik vardır, tarihî

bir olgudur. İslam onu ıslah etmeye ve kademeli olarak azaltmaya gayret etmiştir. Hâliyle köleliğe

şer'i bir hüküm muamelesi yapmak yanlıştır.

Son olarak Seyyid Kutub'dan (rh) bir alıntı yapmak istiyorum. O (rh), kölelikle ilgili yaklaşımı nedeniyle kendisine yöneltilebilecek eleştirilere şöyle karşılık vermiş ve ne güzel söylemiştir:

"Şu hususun da iyice anlaşılmasını isterim ki ben bu görüşü benimserken Kur'ân'ın hükümlerini

ve onu teyit eden vakıa ve hadiselerden kıyas yoluyla edindiğim bilgileri inceleyerek bu görüşe

varmış bulunuyorum. Yoksa esirlerin köleleştirilmesi hususunun İslam'a sürülmüş kara bir leke

ve itham olduğunu kafamdan geçirerek İslam'ı bu ithamdan temizlemek için bazı hükümlerden

feragat etmek manasına varmış değilim. Kat'iyen benim ruhumda böyle bir düşüncenin izi yer

edemez. Şayet İslam'ın görüşü, köleleştirme meyanında olsaydı elbette ki en hayırlısı bu olacaktı.

Zira edep sahibi bir insanın kalkıp da kendisinin Allah'tan daha iyi gördüğünü söylemesi mümkün değildir. Ben Kur'ân'ın hükümleri ve bu hükümlerin ruhu istikametinde hareket ediyorum.

Ve bu hükümlerin neticesinde edindiğim bilgiler muvacehesinde yürüyorum." (Fî Zılâl'il Kur'ân,

13/374-375, Muhammed Suresi 4. ayetin tefsiri)

Fıkhu'l Hadis

Örneğin bir malı satın alan ve henüz malı eline geçmeyen, bir zulüm nedeniyle malına el konan ve malında tasarruf edemeyen, 86 borcu karşılığı

malını rehin bırakan/ipotek eden kimse gibi… Bu ve benzeri bir durum

yaşanır ve kişi malında tasarruf edemezse zekâtla mükellef olmayacaktır. 87

86. Günümüz zulüm sitemleri, yargıladıkları çoğu insanın mallarına el koymakta, hesaplarını bloke

etmekte, şirketlerine kayyım atamaktadır. Kişi malında tam anlamıyla tasarruf edemediği için, malını

alıncaya dek zekâtla mükellef değildir. Malı aldıktan sonra zekâtla mükelleftir; tabii alabilirse!

87. Zekâtla mükellef olmak için mülkiyet/sahiplik şarttır. Zira Allah “Onların mallarından sadaka/zekât al.” (bk. 9/Tevbe, 103) buyurmuştur. Resûlü de (sav) “Onların mallarında zekâtın farz kılındığını onlara bildir.” (Buhari, 1496; Müslim, 19) buyurmuştur. İslam âlimleri bu delillere dayanarak

mülkiyeti zekât için şart saymıştır. Ancak “mülk-ü tam” dediğimiz tam mülkiyetin hangi şartlarda

oluştuğunda ihtilaf etmişlerdir.

“HANEFÎLER dediler ki: Tam mülk, kişinin elinde mülk olarak bulunan maldır. Kişi, eline geçmemiş

bir mala sâhib olursa bu, (tam mülk sayılmadığından ötürü) zekât kapsamına girmez. Örneğin

kadın, teslim almamış olduğu mihri için zekât vermekle yükümlü olmaz. Bir kişi, kendi mülkü

olmayan bir malı elinde bulundurursa, bu maldan ötürü zekât vermez. Meselâ başkasının malı

elinde bulunan bir borçlu, elindeki maldan ötürü zekât vermez.

Mükâteb köleye gelince, bunun malı her ne kadar kendisinin tam olmayan mülkü ise de

mükâteblik yoluyla gelecek olan özgürlüğü nedeniyle mülkiyetinden çıkmış olacaktır. Bu nedenle zekâtın kapsamına girmez. Kölenin malı da kendi mülkü değildir. Bu da özgür olma kaydıyla mülkiyetinden çıkmış olacaktır. Üzerinde mülkiyet bulunmadığı gerekçesiyle vakıf malına

da zekât düşmez. Aynı nitelikteki, herkesin yararlanmasına açık arazide biten ekinler de zekât

kapsamına girmezler.

MÂLİKİLER dediler ki: Tam mülkiyet, kişinin elinde bulunan mal üzerinde tam tasarruf yetkisine

sâhib olmasıdır. Kölenin, bütün nevileriyle elinde bulanan mallardan zekât vermesi gerekmez.

Mükâteb olsa bile kölenin elinde bulunan mal, onun tam mülkü sayılmaz. Çünkü kölenin tasarrufu bazan, onun mükâteblik borcunu ödemekten âciz kalmasıyla sonuçlanabilir. Böylelikle

de tekrar köleliğe dönmüş olur. Yine bunun gibi, kişinin kendi mülkü olmamakla birlikte elinde

bulunan mallardan (örneğin rehine konulan mal gibi) zekât vermek gerekmez. Kadınlara gelince

bunların mihirleri kendilerinin tam mülkleridir. Ancak bu mihir kocanın elindeyken, zekâtı kadın

tarafından verilmez. Ama kocasından teslim aldıktan itibâren bir sene geçerse artık kadın bu

mihrin zekâtını vermelidir. Başkasının malını elinde bulunduran ve fakat kendisi borçlu bulunan kişiye gelince; bunun mülkiyetinde borcunu karşılayacak miktarda akar ve benzeri mülkler

varsa, elinde bulunan bu malın zekâtını vermekle yükümlü olur. Çünkü bu malın değerini ödeyecek kadar malı vardır. Böylece de bu, kendisinin mülkü olur. Yanında ekin, davar veya maden

bulunan kişi, borçlu da olsa bunların zekâtını vermekle yükümlü olur. Zekât vermesi, borcunu

yanındaki malla ödemesi şartına bağlanamaz. Halkın yararına sunulmuş, herkesin kullanma hakkına sâhib olduğu mallara zekât düşmez. Herhangi bir şahsın mülkiyetinde olmayan bir tarlada

kendi başına biten ekin gibi. Bu ekini kim alırsa onun olur. Almış olduğu bu ekinin zekâtını da

vermesi gerekmez. Belirsiz kişiler için (meselâ fakirler için) vakfedilen vakıf mallarla, belirli kişiler

için vakfedilen vakıf malların zekâtı, vakfın sâhibi tarafından ödenir. Çünkü vakfedilen mal, sâhibinin mülkiyetinden çıkmaz. Meselâ bir kişi bostanını, içinde biten meyveleri yoksullara vermek

üzere vakfederse veya falan oğlu falanlara diyerek belirli kimselere vermek üzere vakfeder ve bu

bostanda yetişen meyveler de nisâb miktarına ulaşırsa, zekâtı vakıf sâhibi tarafından ödenir. Bu

bostanda yetişen meyveler nisâb miktarından az olursa ve bu meyveler, şâyet varsa başka bostanlarında yetişen meyvelerle birlikte nisâb miktarına ulaşırsa, hepsinin zekâtını vermesi gerekir.

Nisâbtan az olursa zekâta tâbi olmaz.

ZEKÂT BABI

• Malın Artması/Gelişmesi/Numuv

İslam; insanların asli ihtiyaçları için kullandığı, bir gelir getirmeyen, artmayan malları zekâta tabi tutmaz. Buna binaen oturulan ev, binilen binek

vb. gelir getirmeyen, ihtiyaç için kullanılan mallar zekâta tabi değildir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kölesi ve atından dolayı Müslim'in zekât vermesi gerekmez." 88

Kişinin bindiği at, günlük hayatına yardımcı olan hizmetli; gelir getiren bir

ticaret metası olmadığından zekâta tabi kılınmamıştır. Asli ihtiyaçlar için

kullanılan ve gelir getirmeyen/yatırım amaçlı olmayan hiçbir şey zekâta

tabi değildir.

Burada temel ölçü malın asli ihtiyaçlar için kullanılması, yatırım aracı olarak

ŞÂFİÎLER dediler ki: Tam mülkiyet şartı, köleyi ve mükâtebi zekât verme yükümlülüğünün kapsamı dışına çıkarmaktadır. Köle, mülkiyet hakkına sahib olmadığı için zekât yükümlülüğü altına

girmez. Mükâteb de mülkiyeti zayıf olduğu için, zekât yükümlülüğü altına girmez. Herkesin istifâdesine açık sâhibsiz mallar da zekâta tâbi olmazlar. Meselâ hiç kimsenin uğraşısı olmaksızın

çölde kendi başına yetişen ekinin zekâtı, kimsenin mülkiyetinde bulunmadığından ötürü, biçip

alan kimseler tarafından verilmez. Belirsiz şahıs ve müesseseler için vakfedilen mallar da zekâta

tâbi olmazlar. Meselâ bir mescide, bir kaleye, ya da yoksul ve miskinler gibi belirsiz cemaatlere

vakfedilen bir bostanda yetişen ekin ve meyveler zekâta tâbi olmazlar. Bir tarla kiraya verilip ekilirse, bu tarlada yetişen ekinin zekâtı müstecire ait olur. Belirli kimseler için vakfedilen mallar da

aynı şekilde zekâta tâbi olurlar. Kadının mihrine gelince, bu mihir eğer henüz kocasının elindeyse

borç statüsüne tâbi olur. Bunun zekâtını vermenin vâcib olduğu da ileride anlatılacaktır. Ne var

ki, kocadan alındıktan sonra zekâtı ödenecektir. Yine buna benzer olarak bir kişi, bir malı ödünç

alır; bu mal elindeyken bir sene geçerse, elindeki bu malın zekâtını vermekle yükümlü olur. Çünkü ödünç olarak alınan mal, tam mülk olarak kabul edilir…

HANBELÎLER dediler ki: Tam mülk; kişinin elinde bulunan, içinde başkasının hakkı olmayan, sâhibinin tam tasarruf yetkisine sâhib olarak sâdece kendisinin

yararlandığı maldır. Mükâteblik borcunu ödemek için kölenin hazırlamış olduğu paraya da zekât düşmez. Yoksullar gibi belirsiz kimselere, bir mescide veya bir medreseye vakfedilen mallar da zekât kapsamına girmezler. Belirli

kimseler için vakfedilen mallar zekâta tâbi olur. Meselâ bir tarlanın veya ağacın belli kimseler için

vakfedilmesi hâlinde, bunlardan sağlanan gelir nisâb miktarına ulaşırsa zekâta tâbi olur. Kadının

mihrine gelince bu, borç statüsündedir.'' (Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/848-849)

Deriz ki: Tam mülkiyet kavramına bir sınır çizmek mümkün değildir. Zira ticaret ve mali hukuk

her asırda içinde bulunulan şartlara göre değişmektedir… Bizlerin de idrak ettiği dijital devrimle

beraber ticaret bambaşka bir boyut kazanmıştır. Hâliyle kişinin malında tasarruf etmesine engel

olan her durum, umumen tam mülkiyete engeldir. Ancak şu da bir gerçektir: Zekât yılda bir muhatap olduğumuz bir ibadettir. Zekât mükellefi muasır/güncel bir durumla karşılaşmış ve kafası

karışmışsa bunu bir ilim adamına sormalı, öyle hareket etmelidir.

88. Buhari, 1463; Müslim, 982

kullanılmamasıdır. Şayet mal sahibi niyet değiştirir ev, binek, sanat/zanaat

malzemelerini yatırım amaçlı kullanırsa, bunlar zekâta tabi olur.

İslam bu yaklaşımıyla fakiri koruma altına almıştır. Zira fakir, asli ihtiyaçlardan zekât verecek olsa bir noktadan sonra zekât vermek için asli ihtiyaçlarını

satacaktır. Örneğin her yıl oturduğu evin % 2,5 miktarını zekât verecek olsa

zekât, evi yiyip bitirecektir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Malın Nisap Miktarına Ulaşması

Malın zekâta tabi olması için şeriatın belirlediği nisap miktarına ulaşması gerekir. Tafsilatı ileride geleceği üzere zekâta tabi malların her birinin

kendine özel bir nisap miktarı vardır. Bu miktarın altında kalan mala zekât

düşmez. Şeriatın belirlediği nisaba ulaşan malda yine şeriatın belirlediği

oran zekât olarak verilir.

Nisap şartına delalet eden deliller şunlardır:

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Beş vesağa ulaşmayan hububat ve hurmanın zekâtı yoktur. Üç yaşını aşmış beş deveden aşağısına da zekât yoktur. Beş ukiyye gümüşten aşağısına da zekât yoktur." 89

Alî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"At ve kölenin zekâtından vazgeçtim. Gümüşün zekâtını veriniz, kırk dirhemde bir dirhem zekât verilir. Yüz doksan dirhemde zekât olacak bir şey yok. İki yüze varınca onda beş dirhem zekât vardır." 90

Nisap, fakiri korumak için şart kılınmıştır. Zira nisap miktarının altında kalan mallar, çoğu zaman ancak asli ihtiyaçlara yeter. Şayet zekâta tabi tutulsa, kişiler asli ihtiyacından mahrum olacaktır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Bir Zekât Yılı Geçmesi (Havelân-ı Havl)

Malın zekâta tabi olması için, nisap miktarına ulaştıktan sonra üzerinden bir yıl geçmesi gerekir. Bu şartın delili şudur:

89. Buhari, 1405; Müslim, 979

90. Ebu Davud, 1574; Tirmizi, 620

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir mal elde ederse o malın üzerinden bir yıl (havl) geçmedikçe o mal için zekât yoktur." 91

Bir yıl zaman geçmesi şartı, adaletin tesisi için konulmuştur. Böylece hem yöneticilerin istediği zaman zekât toplaması, yani zulmü engellenmiş olur hem de malların yetişip serpilmesi, istikrar bulması mümkün olur.

Bir Yıl Şartının İstisnası

İleride geleceği üzere iki şey bir yıl şartından istisna tutulmuştur: Ekinler ve define/buluntu mal.

Ekinler hasat zamanı geldiğinde bir yıl beklemeksizin zekâtı verilir. Ekinin zekât zamanı hasat zamanıdır. 92

Define bulan kişi de beklemeksizin beşte birini verir. 93

Zekât Mükellefleriyle İlgili Meseleler

• Gayrimüslimlerden Zekât Alınır mı?

Yukarıda gördüğümüz gibi tüm ibadetlerin ve zekâtın kabul şartı İslam'dır.

Hâliyle aslolan, zekâtın yalnızca Müslimlerden alınmasıdır. Bununla birlikte

91. Tirmizi, 631. Tirmizî (rh) ve genel olarak ulema, hadisin mevkuf (sahabi sözü) olarak geldiği yolun daha sahih olduğunu belirtmişlerdir. Ancak böyle bir konu akılla bilinmeyeceğinden

ve sahabe ancak bunu Nebi'den (sav) duyduğu bir bilgiye veya gördüğü uygulamaya dayanarak

söyleyeceğinden dolayı hadis merfu hükmünde kabul edilmiştir. Zekâtın üzerinden bir yıl geçmesiyle ilgili bir başka rivayet şudur:

Alî'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'İki yüz dirhemin olur da üzerinden bir sene geçerse ona beş dirhem zekât gerekir. Yirmi dinar

(miskal) altının bulunur da üzerinden sene geçerse yarım dinar zekât gerekir. Fazlalaştıkça hesabı

ona göre yapılır.'

(Ravi diyor ki:) Bu cümleyi Alî mi söyledi, yoksa Resûlullah'tan (sav) merfu olarak mı rivayet etti

bilmiyorum: 'Üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur.'

Cerir diyor ki: 'İbni Vehb, Peygamber'den (sav) rivayet ettiği hadiste, 'Üzerinden sene geçmedikçe

hiçbir malda zekât yoktur.' cümlesini ilave etti.' " (Ebu Davud, 1573)

Bu hadisin de merfu mu mevkuf mu olduğunda ihtilaf edilmiştir. Ebû Davud hadise sükût ederek ihticaca uygun olduğuna işaret etmiştir. İbni Hacer hadisin "hasen" olduğunu belirtmiştir.

(bk. Bulûğu'l Merâm, 605; Ravilerin değerlendirmesi için ayrıca bk. Neylu'l Evtâr, 1546-1548 No.lu

Hadis Şerhi)

92. Ekinlerin zekâtı hakkında detaylı bilgi için bk. s. 369

93. Definelerin zekâtı hakkında detaylı bilgi için bk. s. 364

Allah Resûlü'nün (sav) ashabı özel bir durumda kâfirlerden de zekât almıştır.

Bu, onların (r. anhum) ortak kararıyla yapılmıştır.

Nu'mân ibni Zur'a'dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Kendisi Ömer ibni Hattâb’a başvurarak Tağliboğulları Hristiyanları hakkında onunla konuştu. Ömer onlardan cizye vergisi almayı düşündü. Bunun üzerine çeşitli memleketlere dağılmaya başladılar.

Bu durum karşısında Nu’mân ibni Zur’a, Ömer’e şöyle dedi: ‘Ey Müminlerin Emîri! Tağliboğulları cizye vermekten hoşlanmayan bir Arap kabilesidir. Üstelik onların malları da yoktur. Onlar ziraat ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Aynı zamanda düşmana karşı savaşmakta üstün maharet ve güç sahipleridir. Bundan dolayı kendi aleyhine düşmanını onlarla güçlendirmeyesin.’

Bunun üzerine Ömer, bundan böyle kendilerinden alınacak zekâtın Müslimlerden alınanın iki katı olması ve çocuklarını Hristiyanlaştırmamaları şartlarını taşıyan bir antlaşma yaptı.” 94

Bu uygulamada iki temel sebebin rol aldığını görüyoruz: 95

İlki, Tağliboğulları Arap olmaları hasebiyle cizyenin alçaltıcı bir şey olduğunu hemen anlamıştır. Çünkü onların diliyle inen cizye ayeti gayet açıktır:

“Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlü’nün haram saydığını haram saymayan ve hak (din olan İslam’ı) din edinmeyenlerle alçaltılmış bir şekilde elden cizye verinceye kadar savaşın.” 96

Sadakanın/Zekâtın ise temizleyen ve sahibini yücelten bir şey olduğunu anlamışlardır. Yine bu ayetler de onların diliyle indirilmiştir:

“Onların mallarından sadaka/zekât al ki; onunla onları temizlemiş ve arındırmış olasın. Onlara dua et. Hiç şüphesiz, senin duan onlara (huzur ve güven veren) bir sükundur. Allah (işiten ve dualara icabet eden) Semi’, (her şeyi bilen) Alîm’dir.” 97

94. Kitâbu’l Emvâl, 1698

95. Geniş bilgi için bk. Kitâbu’l Emvâl, s. 498-499

96. 9/Tevbe, 29

97. 9/Tevbe, 103

Sahabe de onların bu rahatsızlığını gidermek için cizyeyi zekât adı altında almıştır.

İkincisi, sahabe bu talebi kabul etmezse İslam Devletine karşı Bizans ile işbirliği yapacak ve vergilerini Bizans’a ödeyeceklerdi. Böylece hem İslam topraklarına komşu bir küfür karakolu olacak hem de ciddi bir serveti İslam

düşmanlarına aktaracaklardı. 98

• Deli ya da Çocuğun Malından Zekât Alınır mı?

Genel olarak tüm ibadetlerin şartı arasında akıllı olmak ve buluğa ermeyi zikrettik. Ancak zekâtla ilgili şartlar arasında bu iki şartı zikretmedik. Zira zekât şahısla ilgili değil malla ilgili bir sorumluluktur. Zekâta konu olan mallardan biri yukarıda zikredilen şartları kendinde bulundurursa o malda zekât vacip olur. Malın sahibinin akıllı veya deli, çocuk veya yetişkin olması arasında fark yoktur; malın zekâtı ödenir. Bunun delili şudur:

Allah (cc) ve Resûl'ü (sav) zekâtı malla ilişkilendirmiştir:

"Onların mallarından sadaka/zekât al." 99

"Onların mallarında zekâtın farz kılındığını onlara bildir." 100

98. Bunun dışında şu sebepler zikredilmiştir:

− "Ömer onların can güvenliğini temin etmiştir. Hâlbuki onlar Arap'tı. Arap oldukları cihetle de

ya Müslim olmayı kabul edecekler ya da öldürüleceklerdi. Kanaatimize göre Ömer'in bu hükmü

onlar hakkında uygulamayışı iki nedene dayanır: İlki onların Hristiyanlığa intisap etmiş olmalarıdır. Diğeri ise Peygamber'den (sav) işittiği bir hadisi onlar hakkında tevil etmesidir." (bk. Kitâbu'l

Emvâl, 1701)

"Söz konusu hadis, Saîd ibni Ömer ibni El-Âs, babası ve dedesinden rivayetle Ömer'den nakledilmiştir. Bu rivayete göre Ömer şöyle demiştir:

'Resûlullah'ın (sav), 'Yüce Allah Fırat boyundaki Ben-î Rebîa'dan bazı Hristiyanlarla dini koruyacaktır.' buyurduğunu işitmeseydim İslam'a girmeyen tek bir Arap bile bırakmaz, hepsini öldürürdüm.'

Ömer bundan dolayı kanlarını akıtmaya rıza göstermeyerek haracı tercih etti. Ömer'in birinci

hükmü budur." (bk. Kitâbu'l Emvâl, 1702)

− Kimi âlimler de, "Ey Halife, şayet onlarla savaşırsan onlarla başa çıkamazsın." dendiği için onlardan zekât adı altında cizye alındığını söylemiştir. (bk. El-Mebsût, 2/178) İbni Kayyim de (rh) daha

sonra Ömer ibni Abdulaziz'in onlardan cizye almasını şöyle yorumlamıştır: "Olabilir ki Ömer ibni

Abdulaziz onların zayıfladığını gördü, Ömer'in (ra) korktuğu şeyden korkmaz oldu. Çünkü Ömer

kâfirlerle savaşıyor, fetihle meşgul oluyordu. Onların (Tağliboğullarının) düşmana katılıp güçlenmelerinden korkmuştu." (bk. Ahkâmu Ehli'z Zimme, 1/211-214)

99. 9/Tevbe, 103

100. Buhari, 1496; Müslim, 19

Abdulah ibni Amr ibni Âs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

"Dikkat edin! Kim malı olan bir yetimin velisi olursa o malı ticarette değerlendirsin ve o malı, zekâtın yiyip tüketmesine terk etmesin." 101

Kâsım ibni Muhammed'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Âişe kendi evinde bana ve iki yetime bakardı, mallarımızdan zekât çıkarırdı."102

• Borç Durumunda Zekât Nasıl Ödenir?

Önceki sayfalarda zekâtla mükellef olmak için tam mülkiyet şartı olduğunu

öğrenmiştik. Borç tam mülkiyete engel olduğundan borç tahsili gerçekleşene kadar kişinin zekât sorumluluğu yoktur. Zira borç durumunda kişi ya

alacaklıdır ya da borçlu...

101. Tirmizi, 641. Tirmizî (rh) hadisi rivayet ettikten sonra der ki: "Bu hadis sadece bu şekilde rivayet edilmiş olup isnadında söylenti vardır. Çünkü Müsennâ ibni El-Sabbâh'ın hadis konusunda

zayıf olduğu söylenir.

Bir kısım kimseler de bu hadisi Amr ibni Şuayb yoluyla Ömer ibni Hattâb'dan rivayet ederek aynı

hadisi aktarmışlardır.

İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Peygamberimizin (sav) ashabından

aralarında Ömer, Alî, Âişe, İbni Ömer'in de bulunduğu pek çok kişi yetim malında da zekâtın

olduğu görüşündedirler. Bir kısım ilim adamları da yetimin malında zekât gerekmez kanaatinde

olup, Sûfyân Es-Sevrî ve Abdullah ibni Mübarek bunlardandır. Amr ibni Şuayb, Amr ibni Âs'ın

oğlu Abdullah ibni Muhammed'in oğludur. Şuayb, dedesi Abdullah ibni Amr'dan hadis işitmiştir.

Yahya ibni Saîd, Amr ibni Şuayb'ın hadisi hakkında söz ediyor ve o bizim yanımızda zayıftır diyor.

Zayıflık yönü dedesi Abdullah ibni Amr'ın, sayfalarından hadis rivayet etmesidir. Fakat hadisçilerin çoğunluğu Amr ibni Şuayb'ın hadisini delil getirerek onu sağlam kabul ederler. Ahmed, İshâk

ve daha başkaları bunlardandır." (Tirmizi, 641 No.lu Hadis Açıklaması)

102. Muvatta, 678

Çocuk, deli ve yetimin malından zekât alınmasıyla ilgili âlimler ihtilaf etmiştir. İbni Ruşd (rh) şöyle der: "Çocukların malına kimisi, 'Zekât düşer.' demiştir. Ashabdan Alî, İbni Ömer, Câbir, Âişe ve

fukahadan da İmam Mâlik, İmam Şâfii, Süfyan Sevrî, İmam Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve daha birçokları bu görüştedir.

Kimisi de, 'Çocuğun malına asla zekât düşmez.' demiştir. Bunu da tabilerinden İbrâhîm En-Nehâî,

Hasan Basrî ve Said ibni Cubeyr benimser. Kimisi de yerden çıkan mallarla diğer mallar arasında

ayırım yaparak, 'Birincisine düşer, ikincisine düşmez.' demiştir. Bunu da diyen, İmam Ebû Hanîfe ile tabileridir. Kimisi de para ile para olmayan mallar arasında ayırım yapıp, 'Çocuğun parasına zekât düşmez, fakat sair mallarına düşer.' demiştir. Bu ihtilâfın sebebi, şeriatın farz kıldığı bu

zekât, namaz ve oruç gibi bir ibâdet midir, yoksa yoksul ve düşkünlerin zenginler üzerinde bir

hakkı mıdır, diye ihtilâf etmeleridir.

'Zekât da namaz ve oruç gibi bir ibâdettir.' diyenler, zekâtın vücubu için ergenlik şartını koşmuşlardır. Yoksulların hakkıdır diyenler ise, bu şartı koşmamışlardır. Yerden çıkan mallarla diğer mallar ve para ile para olmayan mallar arasında ayırım yapanların ise, neye dayandıklarını şu anda

bilemiyorum.'' (Bidâyetü'l Müctehid, 2/85)

ZEKÂT BABI

345

– Alacaklı insanın malı bir başkasında olduğu için, malında tam mülkiyet

hakkı yoktur; dilediği gibi tasarrufta bulunamaz. Bu nedenle alacaklı insan,

malını tahsil edene dek zekât mükellefi değildir. Alacığını tahsil ettiğinde

zekât mükellefi olur ve zekâtını öder. Sadece aldığı yılın zekâtını verir.

Şayet bir sistem kurulmuş ve borçlar düzenli alınıp veriliyor, hiçbir aksama

söz konusu olmuyorsa; bu alacak hükmen elinde olduğundan zekâtını verir.

Bugün resmî kuruluşlarla iş yapan, ödemeyi şahıstan değil bankadan alan,

borç karşılığında rehin/ipotek koyan insanlar, bu durumdadır. Ticaret esnasında zahiren alacaklı durumunda olsalar da, gerçekte alacaklı değillerdir.

Zira alacakları garanti altına alınmıştır. Böyle biri alacağı elindeymiş gibi

zekâtını hesaplar ve verir.

– Borçlu insan; borcunu anaparadan düşürür. Şayet borcunu düşünce

malı nisap miktarının altına düşüyorsa, zekât mükellefi değildir. Zira borçlu insan zekât almaya hak sahibidir. Yüce Allah zekât verilecek sekiz sınıf

arasında borçluyu da saymıştır. 103

Şayet borcunu çıkardıktan sonra malı nisap miktarının altına düşmüyorsa

bu insan zekâtla mükelleftir. 104 105

103. bk. 9/Tevbe, 60

104. bk. Kitâbu'z Zekât, Muhammed Abdulmaksud, s. 13-15

105. Zikrettiğimiz tafsilatın dışında İslam âlimleri arasında ihtilaf vardır. Bu ihtilafın iki temel nedeni olsa gerektir:

− Konu hakkında açık bir delil olmadığından âlimlerimiz genel naslara başvurmuş, şeriatın ruhuna uygun gördükleri tercihlerde bulunmuştur. Bu da ihtilafa neden olmuştur.

− Var olan ihtilafın nedeni, "Zekât (her hâlükârda yapılması gereken) bir ibadet midir yoksa fakirin, zenginin malındaki hakkı mıdır?" konusundaki ihtilaftır. Zekât yoksulun hakkıdır, diyenler

borç durumunda zekâtın olmayacağını söylerler. Zira borçlu, zekât almaya hak sahibidir. İbadet

olduğunu söyleyenler ise her hâlükârda Allah'ın hakkı öncelenmeli ve zekât verilmelidir, der.

(Tafsilat için bk. Bidâyetü'l Müctehid, 2/87-88)

Yaptığımız tercih (bize göre) şeriatın zekât konusundaki genel ruhuna ve sahabe uygulamasına

en uygun olandır. Şöyle ki;

− Borç durumunda tam mülkiyet şartı oluşmamaktadır.

− Alacaklı insan malını çoğaltamamakta, malı âdeta gelişmeyen, asli ihtiyaçlar için kullanılan mal

durumunda olmaktadır.

− Borçlu insan zekât almaya hak sahibidir.

− Osmân ibni Affân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bu, zekât ayınızdır. Hanginizin üzerinde borç varsa versin ki mallarınız tahsil edilsin ve ondan

zekâtınızı veresiniz." (Muvatta, 685)

Sahabe, zekâtın tahsili için borçların ödenmesini istemiştir. Bu da ima yoluyla şuna işaret eder:

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

346

Tahsil edilmeyen borcun zekâtı yoktur.

Konu Hakkında Farklı Mezhepler

“HANEFÎLER: Borçların; kuvvetli, orta ve zayıf borçlar olmak üzere üç kısma ayrıldıklarını söylemişlerdir.

Kuvvetli borç: Müflis de olsa borçlunun kabullendiği ticâret ve istikraz borçlarıdır.

Orta borç: İhtiyaç duyulan bir elbise ve içinde oturulacak evi satan kimsenin alacağı borçlar ile,

yiyecek ve içecek gibi aslî ihtiyaçla ilgili şeyleri satan kimsenin alacağı borçlardır.

Zayıf borç: Mihir borcu gibi, bir mal karşılığında olmaksızın borçlanılan borçlardır. Mihir borcu,

kocanın karısından almış olduğu bir mala karşılık değildir. Hulu’ borcu da mihir borcu gibidir.

(Hulu’ kadının kocasına belli bir mal veya para vererek boşanmasını taleb etmesidir.) Vasiyet

borçları da bu cümledendir.

Kuvvetli borcu olan bir kişi, bu borcundan her kırk dirhemini tahsil ettiğinde, bunun bir dirhemini zekât olarak vermelidir. Ama kırk dirhemden az bir meblâğı tahsil ettiğinde bunun için zekât

vermesi gerekmez. Bu az miktarın tahsili önce de olsa, sonra da olsa fark etmez. Meselâ önce

otuz dirhem tahsil eder de sonra kırk dirhem tahsil ederse, veya önce kırk, sonra otuz dirhem

tahsil ederse, yine bu otuz dirhem zekâta tâbi olmaz. Sâdece tam olarak tahsil edilen kırk dirhem

için zekât verilir. Zîrâ kırktan eksik küsûratla ilgili olarak zekât söz konusu değildir. Sözgelimi, bir

kişinin bir başkasından üçyüz dirhem alacağı olsun ve bu alacağını tahsil edemeden aradan üç

yıl geçsin. Sonra da bundan ikiyüz dirhem tahsil etsin. Bu ikiyüz dirhem için birinci yılın zekâtı

olarak beş dirhem vermesi vâcib olur. Beş dirhemi verince geriye yüzdoksanbeş dirhem kalır.

Yüzdoksanbeşin içinde dört tane kırk sayısı vardır ki, bu da yüzaltmışa eşit olur. İkinci yılın zekâtı

olarak da dört tâne kırk dirheme karşılık dört dirhem zekât verir. Böylece geriye yüzdoksanbir

dirhem kalır. Bunda da tam dört tane kırk sayısı vardır ve böylece üçüncü yılın zekâtı olarak da

dört dirhem verir. Bundan artan şeyler için bir şey vermesi gerekmez. Kuvvetli borçlarda bir senenin geçmesi, nisâba mâlik olma anından itibâren geçerli olur. Yoksa tahsil anından itibâren değil.

Zekâtını tahsil anında vermenin vâcib olması konusunda herhangi bir ihtilâf yok tur.

Orta borca gelince; bundan tahsil edilen nisâb miktarını bilmedikçe zekât vermek vâcib olmaz.

Diyelim ki, böyle bir borç beşyüz dirhem tutarında olur da ikiyüz dirhemi tahsil edilirse bunun

beş dirhemini zekât olarak vermek vâcib olur. Başka bir şey yapmak gerekmez. Senenin geçmesi

şartı açısından, orta borç da kuvvetli borç gibidir. Esah olan görüşe göre senenin geçmesi, bu

borcun tahsili anından itibâren değil de aslının var olduğu andan itibâren geçerli olur.

Zayıf borca gelince, bu, borçtan tahsil edilen meblâğ, nisâb miktarına ulaşır ve tahsil anından

sonra bir sene geçerse, zekâta tâbi olur.

Bütün bu anlatılanlar, kişinin alacağı borçtan başka nisâb miktarını bulan malının olmaması durumuyla ilgilidir. Kişinin nisâb miktarına varan malı bulunur da borcundan bir kısmını tahsil ederse, tahsil ettiği bu meblâğ az da olsa çok da olsa, borcu kuvvetli de olsa orta veya zayıf da olsa,

tahsil etmiş olduğu bu parayı yanındaki malına ekler ve hepsinin zekâtını verir. Zîrâ bu durumda

tahsil etmiş olduğu borç, sene içinde kazanmış olduğu mal gibidir. Bilindiği gibi sene içinde kazanılan malın da ana mala eklenmesi, zekât bakımından zorunludur.

HANBELÎLER dediler ki: Borçlu müflis de olsa, zimmetinde sâbit olan borçlar zekâta tâbidir. Ancak böyle bir borcun zekâtının, tahsil edildiği anda verilmesi vâcib olur. Borcun tahsil edilen kısmı, nisâb miktarın da olursa veya alan kişinin ana malına eklendiğinde nisâb miktarını bulursa

zekâtının ivedilikle verilmesi vâcib olur. Borçlunun zimmetinde sâbit olmayan borçlar, zekâta

tâbi olmazlar.

MÂLİKÎLER dediler ki: Hîbe, miras, sadaka, hulu’, eşya, akar gibi birikmiş bir malı satarak veya bir

cinâyet diyetini hak ederek bir mala sâhib olan kişi, bu mala el koymaz ve bu mala el koymuş

olan kişinin yanında borç olarak kalırsa; tahsil edip de üzerinden bir sene geçmedikten sonra

bu malının zekâtını vermesi vâcib olmaz. Bunu şöylece örnekleyebiliriz: Bir kişiye babasından bir

miktar mal miras kalır. Bazı sebeblerden ötürü mahkeme, bu malı kendisine teslim etmeyip bir

yed-i emîne teslim eder. Mirasçının bu malı borç olarak senelerce yed-i emînin yanın da kalırsa

-zekâtını vermemek amacıyla yed-i emînin yanında kalmasını isteyerek geciktirse bile bu süre

zarfında zekâtını vermesi vâcib olmaz. Bu malı teslim aldıktan sonra aradan bir sene geçerse,

zekâtını vermesi vâcib olur. Seneyi malı teslim aldığı tarihten itibâren hesaplar. Bir kişinin kendi elinde bulunan bir malı başkasına ödünç olarak vermesi ve bu malın borçlunun yanında senelerce kalması halinde, sadece bir senenin zekâtını vermesi vâcib olur. Ama bu malın zekâtını

vermemek için kasıtlı olarak o kişinin yanında bırakılsa, tehir etmeyi kasdetmiş olduğu senelerin

zekâtını vermesi vâcib olur. Bu malın zekât yılı, mülk edindiği günden veya borç vermezden önce

zekâtını vermişse, zekât gününden itibâren hesaplar. Meselâ bir kimseye bir borç verse ve bu

onda kaldıktan sonra alıp tekrar bir başkasına verirse, o kişinin yanında da altı ay kalsa, ikisini birleştirerek bu senenin zekâtını vermesi gerekir. Çünkü zekât senesi, malın mülk edinilmesi

tarihinden itibâren başlar. Bir kişi bir mala sâhib olur da bu malı yanında bir süre bulundurup

zekâtını verdikten sonra başkasına bu mal karz-ı hasen olarak verirse, zekât senesi, bu zekât veriş

tarihinden bir yıl sonra dolar. Böyle bir borcun zekâtlandırılması dört şartla olur:

1- Borçluya verilen borcun aslı, altın veya gümüş gibi parasal özellik taşıyan bir şey olmalıdır.

Yahut da aslı, karaborsacı bir tüccarın malı olmalıdır. Aslı, parasal özellik taşıyan borca örnek olarak, beşyüz lirası olan bir kişinin bu parayı başkasına (kârsız olarak) borç vermesini gösterebiliriz.

Aslı karaborsacı bir tüccarın malı olan borcuna örnek de, böyle bir tüccarın stok yapmış olduğu

elbiselerden birini bir sene veya daha fazla bir müddetle vâdeli olarak beşyüz liraya satmasıdır.

Eğer borcun aslı kişinin kendisi için bir eşya olur da onunla ticâret yapmayı kasdetmezse, meselâ

oturmak için ev satın alan bir kişi, bu evini daha sona bir sene veya daha fazla bir müddetle dört

milyona satarsa, alacaklısı olduğu bu dört milyonun zekâtını vermesi gerekmez. Ancak bundan

nisâb miktarını tahsil etmesinin üzerinden bir sene geçtikten sonra zekâtını vermesi vâcib olur.

Borcun aslı, hazırdaki piyasaya uygun olarak alıp satan bir tüccarın malı ise, tüccar bu borcu;

yanında satmakta olduğu altın, gümüş ve diğer ticâret mallarının kıymetine ekleyerek her sene

zekâtlandırmak mecbûriyetindedir.

2- Borcun, ileride de izah edileceği şekilde bir miktarının tahsil edilmesi gerekir. Tahsil edilmediği

takdirde, zekâtını vermek vâcib olmaz.

Yalnız, hazırdaki piyasaya uygun olarak alıp satan tüccarın borcu bundan müstesnâdır.

3- Borç yerine alınan şey altın veya gümüş olmalıdır. Buğday veya elbise gibi şeyler borç yerine

tahsil edilirlerse bunların zekâtını vermek vâcib olmaz. Ancak bu eşyayı satarsa, satmış olduğu

bu eşyaları borçludan borç yerine aldığı tarihten bir sene sonra parasının zekâtını verir. Eğer mal

sâhibi karaborsacı bir tüccarsa böyle yapar. Ama hazırdaki piyasaya uygun fiyatlarla alıp satan

bir tüccarsa, borç yerine almış olduğu bu eşyayı satmasa bile her sene zekâtını verir. Ama bu vasıftaki bir tüccar değilse, tasarruf olsun diye bir eşya satın almış olan kimseye, ihtiyaç nedeniyle

sattığı bu eşyanın parasını aldığı tarihten bir sene sonra zekâtını vermesi vâcib olur.

4- Borcun, birkaç defada da olsa tahsil edilen kısmı en azından nisâb miktarında olmalıdır. Tahsil edilen kısım, nisâbtan az olur da kişinin yanında üzerinden bir sene geçmemiş olan altın ve

gümüş gibi, ya da üzerinden bir sene geçmiş de olsa maden ocağı gibi maden ocaklarından çıkarılan şeylerin üzerinden bir sene geçmesi şart değildir nisâbı tamamlayacak bir mal bulunursa,

elindeki malın tümünün zekâtını vermesi vâcib olur. Bir kişi, alacağından nisâb miktarı kadarını

tahsil ederse bunun zekâtını bir defada verir. Bundan sonra az da olsa, çok da olsa her tahsil

ettiği meblağın zekâtını vermesi vâcib olur. İlk tahsilâttan sonraki tahsilâtların senelerini doldurması ihtilâflı bir meseledir. Tahsil edilen alacak nisâb miktarındaysa, tahsil edildiği tarihten bir

sene sonra zekâtını vermek vâcib olur. Diğer taksitler de tahsil edildikleri tarihten bir sene sonra

zekâtlandırılır. İlk taksit, nisâb miktarından az ise ve kişinin yanında nisâbı tamamlayacak başka

• Nisaptan Sonra Kazanılan Malın (Malu’l Mustefad) Zekâtı Nasıl Olur?

Malu’l mustefad, sene içinde elde edilen ziyade maldır. Bu malı üç kısma

ayırmak mümkündür: 106

a. Yanımızda bulunan ve nisaba ulaşmış malın yıl içinde artış göstermesi ve

yeni kazançlar getirmesi: Ticaretimizin kâr getirmesi, hayvanımızın doğum

yapması veya bir defa ürün aldığımız araziden iki defa ürün almak gibi… Bu

mal asla tabidir. Yıl sonunda ana malla birlikte zekâtı verilir. Örneğin zekât

zamanı gelmeden altı ay önce hayvanları doğum yapan biri, yeni doğanların

üzerinden bir yıl geçmesini beklemez. Yıl sonunda tüm hayvanların toplu

zekâtını verir. Yine yıl içinde ticari kazanç elde eden, yeni kazancın üzerinden

bir yıl geçmesini beklemez. Yıl sonunda tüm ticaret mallarının zekâtını verir.

Zira Allah Resûlü (sav) ve Raşid Halifeler Dönemi’nde zekât yıllık hesaplanır;

aynı cins mallardan toplu zekât alınırdı. 107

b. Nisap miktarları farklı olan bir mal elde etmesi: Örneğin ticaretle meşgul

bir insana yüz koyun hibe edilir. Ticaret mallarıyla küçükbaş hayvanların

zekât nisabı ve miktarı farklıdır. Hâliyle bu ikisi iki ayrı kalemdir. Ticaret

malının zekâtı ayrı verilir. Hayvanların zekâtı, üzerinden bir yıl geçtikten

sonra ayrı verilir.

c. Zekâta tabi bir malın müstakil yoldan kazanılması: Örneğin ticaret yapıyoruz, yıl sonunda malımızın yüzde iki buçukluk miktarını zekât vereceğiz.

Yıl içinde hibe, ödül veya miras gibi bir sebeple para kazandık. Ticaret parası

ve hibe yoluyla kazanılan para aynı cins mallardır. Ancak elde edilme yolları

farklıdır.

mal da yoksa, bunun zekâtını başka taksitlerle birlikte nisâbı buluncaya kadar vermez. Nisâb miktarı tamamlandıktan bir sene sonra zekâtını verir. Bilâhare alınan taksitler nisâbtan az da olsalar,

çok da olsalar zekâtları verilir. Tabiî alınan taksitlerin ze kâtları da üzerlerinden bir sene geçtikten

sonra verilir.

ŞÂFİÎLER dediler ki: Vâdesi gelmiş olsun olmasın, dirhem, dinar, ticâret malı türünden olan ve

borçlunun zimmetinde sâbit olan borçların zekâtını vermek vâcib olur. Ama borç, hurma ve üzüm

gibi yiyeceklerle davar gibi mallardan olursa zekâtını vermek vâcib olmaz. Alacaklı, tahsil edemediği alacağının zekâtını vermekle yükümlü olmaz. Ama tahsil ettiği anda, geçmiş senelerinkiyle

birlikte zekâtını vermesi vâcib olur. Tahsil edemeden telef olan borçların zekâtları düşer.'' (Dört

Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/861-864)

106. Tafsilat için bk. El-Muğnî, 2/467-470

107. bk. Ebu Davud, 1568; Tirmizi, 621

Bu tür mallarda iki uygulama vardır. Kişi bunlardan dilediğini yapabilir.

– Elde ettiği mal nisap miktarına ulaşıyorsa üzerinden bir yıl geçmesini

bekler ve zekâtını verir.

– Elde ettiği gibi yüzde iki buçukluk oranını zekât olarak verir. 108

• Günümüzde Nisap Miktarları Değişmeli midir?

Allah Resûlü Dönemi'nde zekât oranları birbirine yakındı. Yapılan hesaplamalar, orta sınıf bir ailenin bir yıllık geçim miktarının, nisap miktarı

olduğunu göstermiştir. Bugün ise şartlarda değişiklik olduğu muhakkaktır.

Örneğin 2023 yılı başında yaptığımız bir araştırmaya göre şu sonuçları

elde ettik: Allah Resûlü Dönemi'nde 200 dirhem yani 595 gram gümüş,

bir ailenin bir yıllık geçimidir. Bugün (01.01.2023), gramı 12,10 TL olan

gümüşün 595 gramı yaklaşık 7.200 TL yapmaktadır. Bu da bir ailenin bir

aylık geçimi dahi değildir.

108. Bu konuda ihtilaf edilmesinin nedeni konu hakkında sahabe uygulamalarındaki farklılıklardır.

Ebû Bekir (bk. Muvatta, 655), Osmân (bk. Muvatta, 656), Alî (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî,

7406) (r.anhum); elde edilen mallardan zekât almazlardı. Şayet birine devlet hazinesinden ödeme

yaparlarsa; zekât borcu olup olmadığını sorarlardı. Zekât borcu varsa, yaptıkları ödemeden zekât

miktarını keserlerdi. Şayet zekât borcu yoksa ödemesini yapar, üzerinden bir yıl geçmeden zekât

almazlardı.

Buna mukabil İbni Abbâs (bk. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 10226), İbni Mes'ûd (bk. Kitâbu'l Emvâl,

1129), Muaviye (bk. Muvatta, 658), Ömer (bk. Kitâbu'l Emvâl, 1131) (r.anhum) elde edilen malın

zekâtını hemen alırlardı. Örneğin birine devlet hazinesinden bir ödeme yaparlarsa malın zekâtını

keser, öyle öderlerdi.

Bu konuyu detaylandırmamızın özel bir nedeni vardır: Yaşadığımız çağda, geçmiş ulemanın şahit

olmadığı yeni kazanç türleri ortaya çıkmıştır. Örneğin geçmişte kişi bir iş yapar ve iş karşılığında

ücret alırdı. Bir ömür maaş alınan, hatta ölümden sonra devam eden düzenli maaş sistemi yoktu.

(bk. Nevâzilu'z Zekât, s. 287) Örneğin bugün bir mühendis projeden, bir avukat dosyadan veya

bir doktor ameliyattan… çoğu insanın yıllarca çalışıp kazandığını kazanabilmektedir. Nisap miktarını geçen maaşların veya mesleki kazançların zekâtı nasıl ödenecektir? Yukarıda zikredilen

ihtilafa binaen muasır fukaha da ihtilaf etmiştir.

Mükellefler için en kolay olanı İslam tarihinde var olan iki uygulamadan dilediklerinyle zekât ödemeleridir.

• Dileyen malı kazandığı tarihten bir yıl sonra, elinde arta kalanın zekâtını verir.

• Dileyen eline geçen ve nisap miktarına ulaşan miras, ödül, maaş vb. kazancın zekâtını hemen

verir. (Konunun delilleri, tartışılan boyutları ve her görüşün günümüz açısından zorlukları için

bk. Nevâzilu’l Zekât, 287-290; Fıkhu’z Zekât, 1/490; Zekâtu’r Revâtib, Ebu Muh Hannân Rızkullâh;

Zekâtu’r Revâtib, Dr. Abdullah Muhammed Rebâyia; Zekâtu’r Revâtib ve Duhûlu’l Muvazzafin

Şehriyye, Dr. Murâd Reşîd Avde; Zekâtu Revâtibil Muvazzafîn, Yezîd Er-Râdî

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

350

20 dirhem olan altın bugün 85 grama tekabül etmektedir. Altının gramı

01.01.2023 tarihinde 1.100 TL kadardır. 85 gram altının karşılığı 93.500

TL kadardır.

Buna mukabil yaptığımız araştırmada bir koyunun yaklaşık 3.000 TL,

nisap miktarı olan kırk koyunun 120.000 TL olduğu; bir sığırın ortalama

40.000 TL, nisap miktarı olan otuz sığırın 1.200.000 TL olduğu; bir devenin

ortalama 60.000 TL, nisap miktarı olan beş devenin 300.000 TL olduğu

anlaşılmıştır.

Görüldüğü gibi Allah Resûlü Dönemi’nde zekât kalemleri arasında bir

denge vardır. Bu denge; bir ailenin bir yıllık ihtiyacının nisap miktarı olarak

belirlenmesiydi. Ancak günümüz şartlarında bu denge değişmiş ve zekât

kalemleri arasında neredeyse uçurum oluşmuştur.

Buna binaen dünyanın birçok yerinde nisap miktarlarında güncelleme

yapılması, Allah Resûlü’nün (sav) yaptığı gibi bir yıllık geçim oranının zekât

nisabı olarak belirlenmesi gerektiği dillendirilmeye başlamıştır.

Bizim yaklaşımımız şudur: Bu ve benzeri konular ancak bir İslam devletinde gündeme getirilmeli ve ümmete rehberlik vazifesi olan Rabbani

âlimler tarafından tartışılmalıdır. Aksi hâlde içtihad ve güncelleme adı altında

İslam’ın sabiteleri tartışmaya açılmakta, zındıklar bu kapıdan insanların kalp

ve zihinlerine şüphe tohumları saçmaktadır. Çoğu zaman bu tarz tartışmalar

bir çözüm üretmemekte, insanları şer’i ibadetlerden uzaklaştırmaktadır. 109

109. Türkiye’de konuya dair yapılan bir toplantıda güncelleme taraftarlarının ortaya koyduğu

görüşler incelendiğinde, meselenin ehemmiyeti anlaşılacaktır. Tek bir toplantıda onlarca farklı

görüş ortaya atılmıştır. Bu keşmekeş karşısında avamdan birinin durumunu düşünün! Muhtemelen bu farklı yaklaşımlar karşısında zekâttan şüpheye düşecek; en basit ifadeyle zekâtın önemine

dair bakışı olumsuz anlamda değişecektir.

− Bir grup, bir yıllık asgari ücretin nisap olarak belirlenmesini önerir.

− Bir grup, fıtr sadakasının ölçü olmasını önerir. Yani; yaygın yiyecek türünün belirlenip, dört avuç

yiyecek miktarının bir yılla çarpılmasını ve bunun nisap miktarı olmasını önerir.

− Bir grup, yoksulluk sınırı endeksinin nisap miktarı olmasını önerir. Sürekli güncellenen yoksulluk indeksine göre kazananlar zekât mükellefi olmalı, açlık sınırı endeksinde yaşayanlara zekât

vermelidir.

− Bir grup, nisap miktarının iptal edilmesini, gelir ne olursa olsun, kazancın yüzde iki buçukluk

oranının verilmesini önerir. (Tartışmalar için bk. Zekât Nisabı ve Fitre Miktarının Çağdaş Parasal

Değeri, Kurav Yayınları)

− Muasır ilim adamlarından Yusuf Karadavi, altının aşırı değer kazanması ve değer kaybetmesi

ZEKÂT BABI

351

Zekâta Tabi Olan Mallar

1. Para ve Para Cinsinden Malların Zekâtı

Kendisiyle eşyaya kıymet biçilen altın, gümüş ve günümüzde olduğu gibi

para cinsinden şeyler zekâta tabidir. Bunun birçok hikmeti vardır. Bunlardan

biri; ekonomiyi canlandırmak, paranın stoklanmasına engel olmaktır. Şöyle

ki; paranın her yıl yüzde iki buçukluk miktarını zekât vereceğini bilen insan,

onu işletecektir. Aksi hâlde her yıl verilen zekât, parayı yiyip bitirecektir.

Zekât müessesesini tanımayan seküler ekonomistler, paranın işaretlenmesini

ve belli bir süreyle tutulan paraların geçersiz olmasını önermişlerdir. Elde

tutulan her paranın değer üretmediği için ekonomiyi durağanlaştırdığını

söylemişlerdir.

Zekât müessesesi, parayı ticarete aktarıp işletmenin en doğal yoludur.

Zira kimse emeğinin neticesi olarak biriktirdiği servetin zekâtla erimesini

istemeyecektir. Serveti korumak için yapılan faaliyetler, doğal olarak ticareti

canlandıracaktır. 110

Bu bölümde şu dört başlığı inceleyeceğiz:

– Altının zekâtı

– Gümüşün zekâtı

– Paranın zekâtı

– Ticaret mallarının zekâtı

durumunda iki buçuk deve veya yirmi koyunun nisap olarak belirlenmesini önerir. Zira Allah

Resûlü iki koyunun karşılığı olarak 20 dirhem tayin etmiştir. Bu da 400 dirhemle nisap miktarı

olan kırk koyun alındığını gösterir. O dönem 200 dirhem nisap olduğuna göre, ölçü yirmi koyundur. (bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/276-277)

Görüldüğü gibi İslami bir otorite olmadığında bu tarz tartışmaların hiçbir faydası yoktur. Zira her

şeyden önce bazı soruların cevabı verilmelidir: Bu konu tartışmaya açılabilir mi? Şayet açılabilirse

değişmez sabiteler ve değişime açık muteğayyirat hangi kısımlardır? İslam'ı bir bütün olarak uygulayan bir yönetim, bu sorulara cevap vermeli ve yalnızca Rabbani âlimlerin; dininde, inancında

ve ahlakında emin olunanların konuşmasına müsaade etmelidir. Aksi hâlde din; zındıkların elinde oyuncağa dönüşecektir. 28 Şubat sürecinde olduğu gibi; sistem uşağı soytarılar, televizyon

ekranlarında dini tartışmaya açacak; toplum, horozdan kurban olur mu olmaz mı tartışmasına

maruz kalacaktır. Nasıl ki bu tartışmalar toplumda kurban hassasiyetini arttırmadı; bilakis kurban

ibadeti kalplerdeki değerini yitirdi. Zekâtla ilgili bu kontrolsüz tartışmalar da aynı olumsuz etkiyi

yapacaktır.

110. bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/253-254

• Altın ve Gümüşün Zekâta Tabi Olduğunun Delilleri

“Ey iman edenler! Şüphesiz ki din bilginlerinin ve abidlerin çoğu, insanların malını haksız yollarla yemekte ve Allah’ın yolundan alıkoymaktadırlar. Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele. (Zekâtını vermedikleri altın ve gümüşler) o gün ateşte kızdırılacak; alınları, böğürleri ve sırtları bu tabakalarla dağlanacak. ‘Bu, kendiniz için yığıp biriktirdiklerinizdir. Yığıp biriktirdiklerinizi tadın (bakalım)!’ (denilecek.)” 111

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Altın ve gümüşün hakkını vermeyen tüm altın ve gümüş sahipleri için, Kıyamet Günü’nde bu altın ve gümüşler ateşten levhalar hâline getirilerek cehennem ateşinde kızdırılır. Bu kimselerin böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Bunlar soğudukça -süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadardağlama tekrarlanır durur. Nihayet cennete mi, yoksa cehenneme mi gidecek

olan yolu kendisine gösterilir.” 112

Alî (ra) bir önceki hadisin baş tarafını rivayet ederek şöyle demiştir:

“İki yüz dirhemin olur da üzerinden sene geçerse ona beş dirhem zekât gerekir. Yirmi dinar (miskal) altının bulunur da üzerinden sene geçerse yarım dinar zekât gerekir. Fazlalaştıkça hesabı ona göre yapılır.” 113

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Beş vesağa ulaşmayan hububat ve hurmanın zekâtı yoktur. Üç yaşını aşmış beş deveden aşağısına da zekât yoktur. Beş ukiyye gümüşten aşağısına da zekât yoktur.” 114

111. 9/Tevbe, 34-35

112. Müslim, 987

113. Ebu Davud, 1573; Hadisle ilgili bk. s. 341, 91 No.lu dipnot

114. Buhari, 1405; Müslim, 979

• Altının Nisap Miktarı

Yukarıda okuduğumuz gibi altının nisap miktarı 20 dinardır. 1 dinar 4,25

grama tekabül etmektedir. Bu da toplamda 85 gram altındır. 85 gram altını olan kimse zekâta tabidir. 85 gram (ve üstü) altını elde ettiği tarihi belirlemeli, bir yıl sonra hâlâ nisap miktarını koruyorsa zekâtını ödemelidir.

85 gram ve fazlasının zekâtı 40'ta 1, yani %2,5'tur. 100 gram altını olan 2,5 gramını zekât olarak verecektir. Altın ne kadar artarsa artsın (85 gramın altına düşmedikçe) yüzde iki buçukluk miktarını hesaplayıp zekâtını verecektir.

• Gümüşün Nisap Miktarı

Yukarıda okuduğumuz gibi gümüşün nisap miktarı 5 evak, yani 200 dirhemdir. Zira 1 ukiyye, 40 dirhemdir. Bunun da günümüzde karşılığı 595 gramdır. 595 gram gümüşü olan kimse zekâta tabidir. 595 gram ve üstü gümüşün kırkta biri, yani yüzde iki buçukluk kısmını zekât olarak verecektir.

• Altın ve Gümüş Birbirine Eklenir mi?

Bir insanın 80 gram altını, 500 gram gümüşü olduğunu düşünelim. Her biri nisap miktarının altında kaldığından bu miktardaki altın ve gümüşe zekât düşmez. Ancak ikisi bir araya getirildiğinde nisap miktarına ulaşır, zekât düşer. Bu durumda ne yapılmalıdır?

Altın ve gümüş birbirine eklenmez. Çünkü İslam altını ayrı, gümüşü ayrı bir para miktarı kabul etmiştir. Bu nedenle her biri müstakil olarak ele alınır. Nisap miktarına ulaşmayan mala zekât düşmez. Allah Resûlü (sav) altın ve gümüşü ayırmıştır:

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Altınla altını, eşit olmazsa satmayınız, birini diğerine fazla yapmayınız. Gümüşle gümüşü, eşit olmazsa satmayınız, birini diğerine fazla yapmayınız. Bunlardan veresiyeyi de peşine satmayınız." 115

Yine Allah Resûlü (sav) zekâttan kaçmak için malların ayrılmasını ve zekât için ayrı malların birleştirilmesini yasaklamıştır.

115. Buhari, 2177; Müslim, 1584

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) zekâtlarla ilgili bir mektup yazdırdı, kılıcına bağladığı bu

mektubu yetkili kimselere ulaştıramadan vefat etti. Resûlullah (sav) vefat edince Ebû Bekir, vefat edene kadar o mektubu uyguladı. Ömer de halifeliği süresince onları uyguladı. O mektupta şu hükümler vardı:

‘Zekât artar ve eksilir korkusundan dolayı toplu mallar ayrılmaz, ayrı ayrı olanlar da bir araya toplanmaz.’ ” 116

• Ziynet (Süs/Takı) Eşyalarının Zekâtı

Süs/Takı eşyalarını iki kısma ayırabiliriz:

– Yatırım amaçlı alınan ve takı olarak kullanılan ziynet eşyaları: Bunlar yatırım/birikim amaçlı olduğundan zekâta tabidir. Nisap miktarına ulaşmışsa zekâtı verilmelidir.

– Yatırım/birikim amaçlı olmayan, süs amaçlı kullanılan takı/ziynet eşyaları: Bunlar hakkında âlimler ihtilaf etmiştir. Racih olan, bir defaya mahsus olmak üzere zekâtlarının verilmesidir. Çünkü; bu konuya delalet eden iki sınıf delil vardır. Bir grup delil, artmayan/gelişmeyen ve kullanım amaçlı olan malların zekâta tabi olmayacağını gösterir:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kölesi ve atından dolayı Müslim’in zekât vermesi gerekmez.” 117

Bir grup nas da takı/süs eşyalarının zekâtının verilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İki kadın Allah Resûlü’ne (sav) geldi, kollarında altın bilezikler vardı. Allah Resûlü (sav) onlara, ‘Bu bileziklerin zekâtını veriyor musunuz?’ dedi.

‘Hayır.’ dediler.

116. Ebu Davud, 1568; Tirmizi, 621

117. Buhari, 1463; Müslim, 982. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. s. 339

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Allah’ın sizlere ateşten bilezikler takmasından hoşlanır mısınız?’

‘Hayır.’ dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü(sav), ‘Öyleyse onların zekâtını ödeyin.’ buyurdu.” 118

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Allah Resûlü (sav) yanıma girmiş ve parmaklarımdaki büyük gümüş yüzükleri görüp, ‘Bunlar nedir?’ diye sormuştu.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Senin için süslenmek üzere yaptım.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Onların zekâtını veriyor musun?’ buyurdu.

Ben de, ‘Hayır.’ dedim -veya- Allah’ın dilediği bazı şeyler söyledim.

O da, ‘Ateşe girmen için o sana yeterlidir.’ buyurdu.” 119

Bu nasların her biriyle amel etmenin yolu sürekli değil, bir defaya mahsus süs eşyasının zekâtının verilmesidir. Zira yatırım/birikim amaçlı olmayan ziynet eşyasının zekâtı onu bitirecek ve nisap miktarının altına düşürecektir. Bu, şeriatın genel gayeleriyle uyumlu değildir. Öte yandan ziynet eşyasının zekâtını vermeyi emreden naslar vardır. Bu da bir defaya mahsus zekât verilmeye hamledilebilir. Bu görüş sahabeden Enes’in (ra) mezhebidir. 120 121

118. Ebu Davud, 1563; Tirmizi, 637

119. Ebu Davud, 1565

120. bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 7540

121. Bu konuda âlimlerden dört görüş nakledilmiştir: (bk. Subulu’s Selâm, 1/533)

− Süs eşyasında zekât vaciptir.

− Süs eşyasında zekât vacip değildir.

− Süs eşyasının zekâtı, istendiğinde ödünç vermektir.

− Bir defa zekât verilmesi evla olandır.

Süs takılarının zekâtına dair ihtilafın nedenleri için İbni Ruşd (rh) şöyle der:

“Süs için takılan altınlarda ise ihtilâf etmişlerdir. Çünkü Hicaz fukahası olan İmam Mâlik, Leys ibni

Sa’d ve İmam Şâfii, ‘Altın ve gümüşe -süs ve giyim için saklandıkları zaman- zekât düşmez.’ İmam

Ebû Hanîfe ile tabileri ise, ‘Düşer.’ demişlerdir.

Bu ihtilâfın sebebi, süs ve giyimde kullanılan altın ve gümüş, kullanmak üzere bulundurulan evin

sair eşya ve araçlarından mı sayılır, yoksa bunlar da diğer altın ve gümüşler gibi alım satımlarda

alıp verilen para cinsinden midir diye ihtilâf etmeleridir. Evin sair eşyalarından sayılır diyenler, ‘Süs

için bulundurulan altın ve gümüşlere zekât düşmez.’ demişlerdir. Para cinsindendir diyenler ise

‘Zekât düşer.’ demiştir.

Bu ihtilaf için bir başka sebep daha vardır. Zira süs, altın ve gümüş hakkında çeşitli rivâyetler bulunmaktadır.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

356

• Elmas Gibi Değerli Taşlar İçin Zekât Verilmeli midir?

Bu konu hakkında sahih ve sarih bir nas varid olmamıştır. Bu nedenle

meseleyi iki kısma ayırabiliriz:

– Yatırım amaçlı alınanlar: Şayet yatırım amaçlı alınmışsa ne amaçla kullanılırsa kullanılsın zekâta tabidir. Seleften “Taşlarda zekât yoktur.” diyenler

ticaret/yatırım kaydını zikretmişlerdir. Saîd ibni Cubeyr (rh) der ki: “Ticaret/

Yatırım amaçlı olması dışında taşlarda zekât yoktur.” 122 123

– Yatırım/Ticaret amacı olmayan, yalnızca süs/takı olarak kullanılanlar:

Şayet bu taşlar değersiz taşlarsa bunların zekâtı yoktur. Altın ve gümüş gibi

değerli olup nisaba ulaşan elmas vb. taşların zekâtı yine altın ve gümüşte

olduğu gibi bir defaya mahsus verilmelidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 124

Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

ليس يف الحىل زكاة

‘Hülliyatta (ziynette) zekât yoktur.’

Amr ibni Şuayb’ın babasından, babasının da dedesinden rivâyet ettiğine göre ise bir kadın elinde

altından bir çift bilezik takılı bulunan küçük kızıyla birlikte Peygamber Efendimiz’in (sav) yanına

gelmiştir. Bir ara bileziklere gözü ilişen Peygamber Efendimiz (sav) kadına,

اتودين زكاة هذا

‘Bunun zekâtını veriyor musun?’ diye sormuş.

Kadın ‘Hayır.’ deyince Efendimiz (sav),

أيسرتك أن يسورك الله بهام يوم القيمة سوارين من نار

‘Cenâb-ı Hakk’ın Kıyamet Günü bunların yerine sana ateşten bir çift bilezik takılmasını emretmesini ister misin?’ buyurmuştur.

Bunun üzerine kadın hemen bilezikleri kızın elinden çıkarıp Peygamber Efendimizin önüne atmış ve Allah ile Resûl’üne olsun.’ demiştir.

Lakin bu her iki hadis de -hele Câbir’in hadisi- zayıftır. Fakat ihtilâflarının asıl sebebi, takım altın

ve gümüşleri, evin sair eşyasından mı, yoksa alım satımlarda eşyaya fiyat olarak alıp verilen para

cinsinden mi sayılır diye ihtilâf etmeleridir.

Kiraya vermek için yapılan takım ve gümüşleri hakkında ise, İmam Mâlik'ten iki rivâyet gelmiştir.

Birisinde 'Zekât düşer, çünkü para gibi kâr getirir.' birisinde de 'Düşmez, çünkü süs ve takım için

yapılmıştır.' demiştir.'' (Bidâyetü'l Müctehid, 2/95-96)

122. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 7592

123. Geçmişte bu taşlar yalnızca süs için kullanılan, çoğu zaman değersiz şeylerdi. Bugün taşların bazısı altın ve gümüşten çok daha değerlidir. Dünya'nın bir bölgesinden diğer yerlere kayıt

dışı servet aktarmak isteyenler, birkaç taşla bu işi yapmaktadır. Hâliyle geçmişteki konumuna

bakıp taşlarda zekât olmadığını söylemek isabetli olmasa gerektir. Bu yaklaşım "Kâğıdın zekâtı

yoktur." deyip bugünkü banknotların zekâtının olmayacağını söylemeye benzemektedir.

124. Elmas, inci vb. mücevherlerde zekât yoktur, diyen âlimler bu hükmün illetine dair bazı görüşler zikretmişlerdir.

Paranın Zekâtı

Geçmişte para olarak altın ve gümüş (dinar ve dirhem) kullanılırdı. Daha

sonra altın ve gümüşün karşılığı olarak kâğıt paralar kullanılmaya başlandı.

Günümüzde para, değeri (devlet nezdinde) bankada bulunan altının piyasadaki karşılığıdır ve zekâta tabidir.

Paranın nisabı, altının karşılığı olması hasebiyle altının nisabıdır. 85 gram

altın değerindeki her para zekâta tabidir. Kırkta biri, yani %2,5'lik oranı zekât

olarak verilmelidir. Malı nisap miktarına ulaşan, üzerinden bir yıl geçen ve

borcu olmayan kişi zekâtını vermelidir.

• Para ve Altın Birbirine Eklenir mi?

Bir insanın bir miktar parası, bir miktar da altını varsa para ile altını tek kalem

olarak hesaplar. Zira -genel anlamda- para, altının piyasadaki karşılığıdır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir, altın ve para birbirine eklenerek hesaplanır. 125

− Bu mallar gelişmeye açık değildir.

− Bu mallar, Yüce Allah'ın Nahl Suresi'ndeki, "Süsler çıkarmanız için denizi emrinize amade kıldı."

ayetine dâhildir. (bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/202-203)

Bir şeyin mübah olması, süs olması ve Allah'ın onu musahhar kılması… zekâtının verilmesine

engel değildir. Zira tüm zekât kalemlerinde aynı vasıflar mevcuttur. Aynı surede (Nahl Suresi)

Yüce Allah hayvanları bize musahhar kıldığını haber vermiştir. Bu, hayvandan zekât alınmasına

engel değildir.

Yine bazı taşlar, Allah Resûlü (sav) zamanında bir yatırım aracı değildi. Yalnızca takı olarak kullanılan, değeri düşük metalardı. Bugün birçok taş; altın ve gümüşten daha değerlidir. Bilakis

bugün çok zengin insanlar altın ve gümüş yerine bir zenginlik göstergesi olarak değerli taşları

kullanmaktalardır. Hâliyle mücevher cinsinden değerli taşların durumu değişmiştir, hükmü de

değişmelidir.

125. Burada bazı noktaların altını çizmek durumundayız:

− Bir bölgede nakit para gümüşün karşılığı olarak kullanılıyorsa para ile gümüş birbirine eklenir.

Zira İslam şeriatı gümüşün nisabı ile altının nisabını birbirinden ayırmış, her birini ayrı kalem olarak zekâta tabi tutmuştur. Bugün kullanılan para hangisinin karşılığıysa ona eklenir.

− Bazı âlimler (cumhur) her hâlükârda altın ve gümüşün birbirine eklendiğini, zira her ikisinin de

eşyanın bedeli olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşe tabi olanlar altın, gümüş ve parayı birbirine

ekleyip zekâtını verirler. (bk. Mevsûatu'l Fıkhiyyeti'l Kuveytiyye, 23/268-269)

Denilebilir ki: Altın ve gümüşün eşyanın bedeli olduğu, para olarak kullanıldığı doğrudur. Ancak

İslam şeriatı altına ve gümüşe ayrı nisaplar belirleyerek aralarında fark olduğunu göstermiştir.

(bk. Mecmûu Fetâvâ ve Resâili'l Useymîn, 18/246-248)

Cumhurun görüşü; şeriatın ayırdığı iki şeyi birleştirmektir. Bugün görüyoruz ki; altın gümüşten

neredeyse onlarca kat daha değerlenmiştir. Gümüş neredeyse altın karşısında yok hükmündedir.

Bu, Yüce Allah'ın her hükmünde bir hikmet olduğunun en açık kanıtlarındandır.

− Günümüzde emperyalist tağuti sistem, parayla altının arasındaki bağı koparan adımlar atmaya

başlamıştır. Büyük çoğunluk paranın neyin karşılığı olduğunu bilmemektedir. Bu durumda yeni

• Haram Paranın Zekâtı Yoktur.

Yüce Allah malların temiz olanının infak edilmesini emretmiş, yalnızca

temiz kazancın infakını kabul edeceğini belirtmiştir:

"Ey iman edenler! Kazandığınız temiz yiyeceklerden ve sizin için yerden

çıkardıklarımızdan infak edin. Size verildiğinde ancak gözünüzü kapatarak alabileceğiniz değersiz/bayağı şeyleri vermeye kalkmayın. Bilin ki Allah (kimseye

muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu) Ğaniy, (her daim övgüyü

hak eden ve varlık tarafından övülen) Hamîd'dir." 126

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse temiz ve helalinden sadaka verirse Allah bunu sağ eliyle kabul eder.

Zaten Allah, temiz olandan başkasını kabul etmez. Eğer bu verdiği sadaka bir

hurma tanesi kadar olsa bile Rahmân, sizin tayı veya deve yavrusunu büyüttüğünüz gibi onu katına alıp büyük bir dağ olana kadar büyütür." 127

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Temizlik (taharet) olmadan hiçbir namaz kabul olmaz. Toplum malından

aşırılmış maldan da sadaka kabul edilmez." 128

İslam'ın haram kıldığı yollardan para kazananın malı temiz değildir. Bu

nedenle şeriat bu malın infakının makbul olmadığını belirtmiştir. Yine

haram yolla elde edilen mal, kişiye mülk olmaz. Başkasının malını haram/

batıl yolla zimmetine geçirmiş olur:

"Kendi aranızda birbirinizin malını (İslam'ın yasakladığı rüşvet, faiz, gasp,

aldatma gibi) batıl yollarla yemeyin." 129

bir içtihada ihtiyaç vardır. Bir ulema konseyinin bu yeni durum karşısında, İslam'ın genel gayelerini gözeterek içtihadda bulunması şarttır. Zira elektronik paraların yaygınlaşmasıyla paranın

altınla bağı tamamen kapanacaktır. Bu, asrımız problemlerindendir.

126. 2/Bakara, 267

127. Buhari, 1410; Müslim, 1014

128. Müslim, 224

129. bk. 2/Bakara, 188

Daha önce geçtiği gibi zekât verebilmesi için o malın kişinin mülkü olması gerekir. Haram yoldan elde edilen mal, mülk değildir, dolayısıyla zekâtı yoktur.

Ticaret Mallarının Zekâtı

Ticaret malları zekâta tabi olan mallardandır. Allah (cc) şöyle buyurur:

“Ey iman edenler! Kazandığınız temiz yiyeceklerden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak edin.” 130

Tabiinden Mucâhid (rh), ayetteki “kazandığınız temiz yiyecekler” ifadesini “ticaret malları” 131 olarak tefsir eder.

Allah Resûlü’nün (sav) bu hususta ki rivayetleri şöyledir:

Semure ibni Cundeb’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) satış için hazırladığımız maldan zekât vermemizi emrederdi.” 132

Beyhakî, Es-Sunenu’l Kubrâ’da şu rivayetleri kaydeder.

Ebû Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Devenin zekâtı vardır. Küçükbaş hayvanın zekâtı vardır. Kumaşın zekâtı vardır. Kimin dirhemleri, dinarları, altını, gümüşü artar da borç aldığı kişiye borcunu vermezse ya da Allah yolunda infak etmezse sahip olduklarıyla Kıyamet Günü dağlanır.” 133

Amr ibni Himâs, babasından (rh) şöyle rivayet etmiştir:

“Ömer ibni Hattâb’ın (ra) yanına uğradım. Boynumda, taşıdığım bir deri parçası vardı.

Ömer bana, ‘Zekâtını verdin mi Ey Himâs?’ dedi.

130. bk. 2/Bakara, 267

131. bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 7596

132. Ebu Davud, 1562

İmam Ebû Davud sükut ederek hadisi delil aldığını göstermiştir. İbni Abdilber de (rh) hadise,

“İsnadı hasendir.” der. Bir grup muhaddis, ravilerden Hubeyb’in meşhur olmadığını, ondan bu

hadisi rivayet eden tek ravi olan Ca’fer ibni Sa’d’a böyle bir durumda itimat edilmeyeceğini söylemiştir. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 1562 No.lu Hadis Şerhi)

133. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 7599

Ben de, ‘Ey Müminlerin Emîri! Benim şu sırtımda olan diba ve derilerimden başka bir şeyim yok.’ dedim.

Bunun üzerine bana, ‘Bunlar maldır, (yere) bırak’. dedi.

Ben de Ömer’in iki elinin arasına bıraktım. Bu parçaları hesapladı ve onları, üzerlerine zekât vacip olduğu hâlde buldum. Bunun üzerine onlardan

zekât aldı.” 134

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sahip olunan eşyalarda, ticaret için olmadıkları müddetçe zekât yoktur.”135 136

• Bir Şey Nasıl Ticaret Malı Olur?

Bir şeyin ticaret malı olarak zekâta konu olması için âlimler iki şart zikretmiştir:

– Kişinin alım satım gibi fiilleriyle elde ettiği kendisine ait bir mülkü

olmalıdır. Yani o malı fiilen kazanmış olmalıdır. Bu; hibe, miras, rehine,

emanet gibi ticaret olmaksızın elde edilen malları çıkarmak içindir. Çünkü

bunlarda aslolan ticaret değil, günlük ihtiyaçlar için kullanmaktır.

– O malı kullanmak için değil, ticaret niyetiyle satın almalıdır. Daha önce

geçtiği gibi kullanım niyetiyle alınan, yatırım ve gelişme özelliği göstermeyen

mallar zekâta tabi değildir. 137

Bu iki şartı toplayan, kendisiyle ticaret yapılan (günlük kullanım için olmayan) mallar zekâta tabidir.

• Ticaret Mallarının Zekâtı Nasıl Hesaplanır?

Ticaret mallarının nisabı, paranın nisabıdır. 85 gram altına tekabül eden

ticaret malları, ticarete başlanılan zamandan bir yıl sonra hesap edilir. Şu

adımlar izlenir:

134. age. 7603

135. age. 7605

136. Zahirîler yukarıda zikredilen rivayetleri tenkid etmiş, “Aslolan Müslim’in malının alınmasının

haram olduğudur.” ilkesiyle ticaret mallarında zekât yoktur demişlerdir. İbni Hazm’a (rh) göre bir

şeyde zekât olması için açık ve sahih nas olmalıdır. Aksi hâlde Müslim’in malı haksız yere yenmiş

olacaktır. Zahirî mezhebi için bk. El-Muhallâ, Muhammed ibni Hazm El-Endulusî, 4/12 vd. 641.

Mesele

137. bk. Kitâbu’z Zekât, Muhammed Abdulmaksud, s. 19

– Eldeki tüm mallar ve o maldan elde edilen mevcut kazanç hesaplanır. 138

– Borçlar düşülür. Çünkü borç kişinin kendisine ait bir mal olmadığı için

zekâta tabi değildir.

– Sürekli alınıp satılan mallar ve yıl içinde kazanılandan artan gelir hesaplanır. Alınıp satılmayan üretim araçları hesaplanmaz. Örneğin bir araba

üreticisi; alıp sattığı arabaları hesaplar. Arabaları üreten sanayi makinelerini

hesaplamaz. Bir market sahibi alıp sattığı ürünleri hesaplar. Yazar kasayı,

dolapları, rafları vs. hesaplamaz. Daha iyi anlaşılması için pazar üzerinden

şu örneği verebiliriz:

Pazar yerleri alıp satan kişi elindeki pazar yerlerini hesaplar. Pazar yerlerini

kiraya veren kişi aldığı kirayı hesaplar. Pazarda mal satan kişi yalnızca sattığı

malı ve elinde bulunan yıllık kazancı hesaplar. Bir araba üreticisi alıp sattığı

arabaları hesaplar. O arabayı alıp kiraya veren elde ettiği kirayı hesaplar. O

arabayı çalıştıran şoför yıllık kazancını hesaplar.

Ölçü şudur: Alıp sattığımız, gelir elde ettiğimiz her neyse zekât için onu

hesaplarız.

– Hesaplamada ölçü alacağımız tarih, zekât ödeme zamanıdır. Örneğin

Ramazan’da zekât veriyorsak, Ramazan ayı geldiğinde mallarımızı hesaplarız.

Nisabın üstündeyse zekât veririz. 139

138. Yıl içinde kazanılan ve ticarete veya işçiye harcanan kazanç hesaba dâhil edilmez.

139. Bu meselenin önemi şuradan gelmektedir: Örneğin, 2020 Ocak ayında ticarete başladık ve

malımız nisap miktarına ulaşıyor. 2021 Ocak ayında zekât vereceğiz. Ticaret yapanların bildiği üzere ticaret malı yıl içinde kimi zaman nisap miktarının altına düşebilmektedir. Bu durum âlimler

arasında ihtilafa sebebiyet vermiştir. Kimisi yılbaşını hesaba esas almış, kimisi nisabın altına düşüp

yeniden nisaba ulaştığı tarihi esas almış, kimisi de yıl sonunu yani zekât zamanını esas almıştır.

Konu hakkında sahih ve sarih bir nas yoktur. Bu sebeple biz Medine ehlinin uygulamasını esas

aldık. Şöyle ki;

Allah Resûlü ile Raşid Halifeler Dönemi'nde, zekât zamanı geldi mi memurlar görevlendirilirdi.

Zekât memurları hesap yapar ve malların zekâtını alırdı. Hesap sene başına veya sene ortasındaki

değişimlere göre değil; zekât dönemi esas alınarak yapılırdı.

Şer'i uygulama olması yanında şer'i gayelere en uygun görüşün bu olduğu kanaatindeyiz. Zira

zekât hesaplamasında yılbaşı esas alınırsa; bu, ticaret sahiplerine zarar verebilir. Yılbaşında ticaret

malı nisabın üstünde bir tüccar, yıl içinde zarar edebilir, iflas edebilir… Yıl içindeki gelişmelere

bakmaksızın, bir yıl önceyi esas alarak ondan zekât talep etmek, ona zarar verecektir.

Yıl ortasında nisap altına düşen mala her seferinde yeni bir nisap tarihi belirlemek hem meşakkat

olacak hem de zekât tahsilini zorlaştıracaktır. Ticaretin ve piyasaların sürekli dış müdahaleyle şekillendirildiği, para kurlarının sürekli oynadığı günümüz şartlarında zekât vermek küçük ve orta sınıf

ticaret erbabı için çok daha zor olacaktır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

362

2. Maden ve Definelerin Zekâtı

Şeriat, yer üstündeki kaynakları zekâta tabi tuttuğu gibi yer altı kaynaklarını da zekâta tabi tutmuştur. Zekâta tabi olan yer altı kaynakları iki başlık

altında toplanabilir: Maden cinsinden olanların zekâtı ve gömüt/define

cinsinden olanların zekâtı. 140

Madenlerin Zekâtı

Maden; yer altından çıkarılan altın, gümüş, bakır, petrol, doğalgaz vb; katı

veya sıvı, işlenebilen veya işlenmeden kullanılan yer altı zenginlikleridir.

Bunların her birinde %2,5 oranında zekât vardır. 141

• Madenden Zekât Alınması Gerektiğinin Delili

“Ömer ibni Abdulaziz madenlerde her 200’de 5 (% 2,5) oranında zekât

aldı.” 142

Bu bir İslam devleti uygulamasıdır. Günümüze dek uygulanmıştır. Ayrıca

“mallardan” zekât almayı emreden nasların umumu madenleri de kapsamaktadır.

• Madenlerin Zekâtını Kim Verir?

Madenleri iki kısma ayırabiliriz:

– İslam devletinin olmadığı, günümüzde olduğu gibi Müslimlerin maz140. Bir grup fukahamız maden ile defineyi birbirinden ayırmamış; yer altında olması hasebiyle

maden ve defineyi tek kalem olarak kabul etmiştir. Yer altı kaynaklarından beşte bir (yüzde yirmi) İslam devletine zekât verileceğini söylemişlerdir. Kûfe fukahasının bu görüşe kail olmasının

nedeni, konunun ana delili olan hadise yaptıkları farklı yorumdur. “Rikazda/Definede beşte bir

(hak) vardır.” hadisini “Rikaz, her türlü yer altı kaynağıdır.” şeklinde tefsir etmişlerdir. Maden ve

definenin ayrı kalemler olarak değerlendirilmesi cumhur-u ulemanın mezhebidir. Birazdan okuyacağımız gibi Allah Resûlü (sav) maden ile rikazı/defineyi ayrı kalemler olarak değerlendirmiş,

ikisinin arasını “vav” atıf harfiyle ayırmıştır. (bk. Fethu’l Bârî, 1499 No.lu Hadis Şerhi)

141. Maden tanımını en geniş tutan mezhep Hanbelî Mezhebidir. Katı, sıvı, işlenebilen, işlenmeyen her türlü kaynağı maden olarak kabul etmişlerdir. Geçmişte altın, gümüş, bakır gibi madenler değerliyken bugün durum değişmiş; özellikle petrol, doğalgaz ve nadir elementler en

temel zenginlik kaynaklarından olmuştur. Bugün yalnızca yer altı zenginlikleriyle yaşayan devletler vardır. Dünyada büyük savaşlar, işgaller ve anlaşmazlıklar yer altı kaynakları nedeniyle yaşanmaktadır. Son yıllarda Akdeniz’de yaşanan gerginlik de yeni keşfedilen enerji kaynaklarından

pay almak içindir. Tüm bu sebeplerle; maden tanımını çok geniş tutan Hanbeli Mezhebi tercihe

şayandır. (bk. El-Muğnî, 3/52)

142. Buhari, Kitâbu’z Zekât, 66. Bab, muallak olarak

lum ve mustazaf olarak yaşadığı topraklarda bulunan madenler, -işletmesi

Müslimlere ait olursa- bu madenlerin %2,5 oranında zekâtı verilir.

– İslami bir yönetimde bulunan madenler ise -racih olan görüşe göreİslam devletine aittir. 143

Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

ɔ Mülkiyet kavramı yerin üstü için geçerlidir. Yer altı kaynaklarının mülkiyetine dair sahih, sarih naslar yoktur. Topraklar İslam devletine ait olduğundan

orada bulunan zenginlikler devlete ait kabul edilmelidir.

ɔ İslam sermayenin tekelleşip belirli ellerde birikmesini hoş karşılamamıştır.

“Allah’ın (fethedilen) beldelerden Resûlü’ne (ihsan ettiği) fey; Allah’a, Resûlü’ne, yakın akrabaya, yetimlere, miskinlere/ihtiyaç sahibi yoksullara ve yolda

kalmışlara aittir. Ta ki (ganimet malları) sizden zengin olanların elinde

dolanıp duran (ve kendisiyle fakirlere sürekli üstünlük sağladıkları bir

sermaye üstünlüğüne) dönüşmesin. Resûl size neyi vermişse onu alın, neyi

de yasaklamışsa onu bırakın. Allah’tan korkup sakının. Hiç şüphesiz ki Allah,

cezası çetin olandır.” 144

Günümüzün en etkili zenginlik kaynaklarından biri madenler ve enerji

kaynaklarıdır. Özel mülkiyet olması durumunda yalnızca sermaye değil,

güç ve iktidar da belli ellerde toplanmış olacaktır. Ki; Türkiye’de güç odaklarının değişmesiyle beraber madenlerin, -özellikle altının- el değiştirmesi,

madenler ile güç ve iktidar arasındaki ilişkiyi daha iyi açıklayacaktır.

ɔ Bugün maden ve enerji kaynakları bir zenginlik olması yanında stratejik

öneme sahiptir. Uluslararası ilişkilerde belirleyici özelliği vardır. Bunun

özel mülkiyet elinde olması devleti, dolayısıyla İslam toplumunu birçok

hayırdan mahrum edecektir.

ɔ Günümüz açısından petrol zengini Arap ülkelerine baktığımızda şunu

görürüz: Yer altı kaynakları belli ailelerde toplanınca zamanla devleti onlar

143. Bu, İmam Mâlik’e de (rh) nispet edilmiş bir görüştür. Mezhepte İbni Kâsım (rh) ve Sehnûn

(rh) rivayetlerinde ihtilaf olmuştur. (bk. El-Beyân ve’t Tahsîl, 2/395-398; Et-Tâc ve’l İklîl, 3/207-209;

Et-Tabsira, 3/955-957)

144. 59/Haşr, 7

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

364

ele geçiriyor ve ümmete ait kaynakları şirk, haram, lüks ve israfa harcayarak heba ediyor. Oysa bu kaynaklar doğru ellerde olsa ve tevhid, sünnet,

takva, cihad… yoluna harcansa, İslam ümmeti ihya olurdu. Bugün bir

“fahşa yayıcısı” konserine verilen parayla Somali’nin yaşadığı açlık sorunu

çözülebiliyor. Ancak bu sefih aileler bu kaynakları kokain partilerine, fahşa

yayıcısı sapkınlara, sanat eserlerine(!) harcıyor.

Allah (cc) en doğrusunu bilir; İslam devletinde yer altı kaynaklarının mülkiyeti devlete, topluma aittir. 145

Definelerin Zekâtı

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle demiştir:

“Hayvanların, kuyunun ve madenin verdiği zararlar tazmin edilmez. Rikazın

beşte birini (zekât olarak) vermek gerekir.” 146

Hadis, definelerde 5’te 1, yani %20 zekât olduğunu belirtmiştir. Şeriatın

belirlediği zekât oranlarını karşılaştırdığımızda en yüksek oranın define

zekâtı olduğunu görürüz. Allah (cc) en doğrusunu bilir; bunun hikmeti,

definenin emeksiz kazanç olmasıdır.

• Rikaz/Define Nedir?

“ ‘R-k-z’ kökünden türeyen ‘rikaz’ gizli/kısık ses anlamındadır. (Meryem

Suresi’nin 98. ayetinde de bu anlamda kullanılmıştır.) Bir şeyi rikzettim

demek, onu gizlice gömdüm anlamına gelir.” 147

Cumhur-u ulema, cahiliye gömüsüne rikaz demiştir. Şayet cahiliye gö145. Burada iki meseleye dikkat çekmek istiyoruz:

• İslam devletlerinden kastımız Raşid Halifeler, Ömer ibni Abdulaziz vb. salih insanların yönetimidir. Yoksa ümmetin başına musallat olmuş zalim sultanlar ve zorba diktatörler olarak varlık

gösteren aile/kabile egemenliği değildir. Tarihimizde çokça örneğini gördüğümüz gibi bu zalimler, ümmete ait zenginliklere şahsi mülk muamelesi yapmışlardır. Ve tabii, günümüz tağuti

sistemlerini kastetmediğimiz izahtan vareste olsa gerektir.

• Cumhur-u ulema özel mülkiyette bulunan maden ile hazineye ait arazilerde bulunan madeni

ayırmıştır. Hazine topraklarında bulunan malı devlete ait; özel mülkte bulunan malı özel mülk

olarak kabul etmişlerdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir; geçmişte maden, herhangi bir zenginlikten farklı değildi. Ekin, ticaret, hayvan… gibi bir gelir kaynağıydı. Maden ve enerji kaynaklarının

günümüz durumuna şahitlik etselerdi şeriatın ruhunu anlamış âlimler olarak, görüşlerini değiştirebilirlerdi.

146. Buhari, 1499; Müslim, 1710

147. El-Mufredât, s. 364, r-k-z maddesi

müsüyse (veya müşriklere ait olduğu belli olan bir gömütse) onu bulan

Müslim/Müslimler, %20'sini zekât olarak verir.

Ancak onun Müslimlere ait bir gömü olduğu belli olursa o, rikaz/define

kapsamında değildir. O daha ziyade lukata/buluntu mal kapsamındadır.

Buluntu mal hükümlerine tabidir. 148

Bu ayrım, Allah Resûlü'nden (sav) nakledilen bir hadisten istinbat edilmiştir.

Abdullah ibni Amr ibni Âs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'a (sav), bulunan yitik mal ile ne yapılması gerektiği sorulunca,

'İşlek yol üzerinde veya kalabalık bir kasabada bulduğun malın bir yıl boyunca

ilanını yap. Sahibi çıkarsa verirsin, çıkmazsa da yıl sonunda senin olur. Ancak

tenha bir yol veya ıssız bir kasabada bulunmuşsa definelerde olduğu gibi 5'te

1 zekâtı vardır.' buyurdu." 149

Buluntu mal (lukata), sahibi gelinceye kadar emanettir. Bir yıl boyunca

onu duyurur, elinde olduğunu ilan eder. Bir yıl içinde sahibi gelirse emaneti

sahibine iade eder. Bir yıl içinde sahibi gelmezse o malı kullanabilir. Malın

sahibi yıllar sonra da çıkıp gelse, malı ona iade edilir. Mal kullanılmışsa,

bedeli iade edilir. 150

• Rikazda/Definede Nisap ve Bekleme Yoktur

Define bulunduğunda miktarına bakılmadan ve bir yıl geçmesini beklemeden zekâtı verilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 151

148. bk. Şerhu Sunenu'n Nesâî, 2494 No.lu Hadis Şerhi

149. Nesai, 2494

150. Buluntu malla ilgili tafsilat "Lukata Bölümü"nde işlenecektir.

151. Define Aramanın Hükmü

Günümüzde kimileri için meslek, kimileri için bir hobi/tutku olan definecilik, birkaç açıdan ele

alınabilir:

− Sahtekâr sihirbazlara sihir yaptırarak veya onların öğrettiği tılsımlı sözlerle define aramak: Bu

yöntemle define aramak çoğu zaman sahibini küfre sokar, zira sihirbazlar şeytana ibadet edip

Allah'a küfretmedikçe sihir yapamazlar. Hiçbir cinnî şeytan kişiyi küfre sokmadan ona sihir öğretmez; yaptığı sihir de ona yardımcı olmaz.

"(Ve tuttular) şeytanların Süleyman'ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar. Süleyman kâfir olmadı fakat şeytanlar kâfir oldular. İnsanlara sihri ve Babil'deki iki meleğe, Harut ve Marut'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. 'Biz ancak bir imtihanız/dinin için fitneyiz. Sakın küfre girme.' demeden kimseye onu öğretmiyorlardı. Onlardan kadınla kocanın arasını

ayıracak (sihri) öğreniyorlardı. Allah'ın izni olmadan o (sihirle) kimseye zarar verecek değillerdir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

366

(Hakikatte) onlara zarar verip faydası olmayan bir şey öğreniyorlardı. Andolsun ki (o sihri) satın

alanın ahirette hiçbir nasibinin olmadığını çok iyi biliyorlardı. Nefislerini karşılığında sattıkları

şey ne kötüdür. Keşke bilselerdi!" (2/Bakara, 102)

Yüce Allah, sihirbazın amelinin batıl olduğunu ve sonuçsuz kalacağını bildirmiştir.

"Onlar (ellerindekileri) atınca, Mûsâ demişti ki: 'Bu yaptığınız büyüdür. Şüphesiz ki Allah, onu iptal

edecektir. (Çünkü) Allah, bozguncuların yaptığını ıslah etmez.' " (10/Yûnus, 81)

Sihirbazların yaptığı hareketler ve söyledikleri sözler çoğunlukla küfürdür. Kendilerinden yardım

isteyenlerden talep ettikleri fiiller ve tekrar ettirdikleri sözler de kişiyi küfre sokmak için hazırlanmış bir tuzaktır. Allah Resûlü (sav) onların bu durumunu bildiğinden onlara varıp soru sormayı dahi

yasaklar.

Safiyye ibni Ebî Ubeyd, Peygamber'in hanımlarının birisinden şöyle rivayet etmiştir:

“Peygamber (sav), ‘Kim arrafa (gelecekten haber veren kişiye) gider de ona bir şey sorarsa (ve bunu

tasdik ederse) onun namazı kırk gün kabul edilmez.’ buyurmuştur.” (Müslim, 2230)

Sihirbazlar yalancıdır; çoğu zaman yalanlarıyla insanları aldatır, onların mallarını gasbederler. Şayet sihirbazlar define yerlerini tespit edebiliyor olsalardı büyük bir kısmının mahkûm olduğu sefil

hayatları yaşamazlardı.

− Cinleri kullanarak define aramak:

Cinler de insanlar gibi mümin, kâfir, muttaki, fasık… olarak sınıf sınıftır. Yüce Allah, cinlerin dilinden şu gerçeği aktarır:

“Hiç şüphesiz, içimizde salih olanlar da vardır, bunun aşağısında (salih olmayanlar da) vardır. Biz

farklı farklı yollara (dalan) fırkalar olmuşuz.” (72/Cin, 11)

Salih ve mümin cinler insanlarla irtibat kurmaz, iletişime geçmezler. Zira Yüce Allah’ın insanları

ve cinleri iki ayrı âlem olarak var ettiğini, var oluş itibarıyla birbirlerinden farklı olduklarını bilirler.

Şayet insanlar ve cinlerin tabiatı birbirine uygun olsa, Yüce Allah onları birlikte yaşayan varlıklar

kılardı. Bu bilinçte oldukları için Yüce Allah’a kulluk eder ve kendi âlemlerinde kulluk mücadelesi

verirler.

Kâfir ve fasık cinler; insaoğlunun kâfir ve fasıkları gibidir. Hadlerini bilmez, Yüce Allah’ın sınırlarına

riayet etmezler. İnsanların kâfir ve fasık olanları cinlerle münasebet kurmak istedikleri gibi cinlerin

kâfir ve fasık olanları da insanlarla münasebet kurmaya çalışırlar. Define işlerinde istihdam edildiği iddia edilen cinler, kâfir ve fasık olanlardır.

Kâfir ve fasık cinler, İslam ehlinin düşmanıdır, onların iyiliğini istemezler. Olsa olsa İslam ehline

zarar vermek için uğraşır, küfür ehlinin de azgınlığını arttırırlar. Allah’ın (cc), “O sizin düşmanınızdır.”

dediği varlıklardan yardım beklemek, İslam’ı anlamamanın neticesidir.

“Ey iman edenler! İslam’a bir bütün olarak girin. Şeytanın adımlarına uymayın. O sizin için apaçık

bir düşmandır.” (2/Bakara, 208)

Dünyada cinlerle irtibat kurup karşılıklı olarak birbirinden faydalananların Kıyamet Günü'nde şu

manzarayla karşılaşmaları muhtemeldir:

"Onların tamamını (diriltip) huzuruna toplayacağı o gün (onlara şöyle seslenecek): 'Ey cin topluluğu! Şüphesiz ki insanların çoğunu yoldan çıkarıp saptırdınız.' Onların insanlardan olan dostları

diyecekler ki: 'Rabbimiz! Birbirimizden faydalandık ve bizim için belirlediğin süreye ulaştık.' (Allah)

diyecek ki: 'Allah'ın dilemesi hariç, ateş sizin ebedî olarak barınacağınız yerdir.' Şüphesiz Rabbin

(hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm, (her şeyi bilen) Alîm'dir." (6/En'âm, 128)

− Sihir ve cinler kullanılmaksızın teknik aletlerle define aramayı yasaklayan bir nas yoktur. İslam'ın

define mallarından 5'te 1 zekât alması, onu mübah saydığının karinelerindendir. Ancak her mübahta olduğu gibi şu kaidenin zikredilmesi kaçınılmazdır: Mübahlar, İslam'ın yasakladığı şeye sebep olursa, sebep olduğu neticenin hükmünü alırlar. Örneğin uyumak mübahtır; ancak insanın

uykuya düşkünlüğü namazı kaçırmayı âdet edinmesine sebep olursa haram olur. Şayet uyku dinlenmeye ve huşu içinde namaz kılmaya sebep olursa ibadet olur…

Define aramak kişiyi İslam'ın yasakladığı sonuçlara götürürse sonuçların hükmünü alır, haram

veya mekruh olur. Sıkça karşılaştığım sorulara dayanarak şu örnekleri verebilirim:

• Kişinin sorumluluklarını unutması: İster dinî ister dünyevi sorumluluklar olsun, kişiye sorumluluklarını ihmal ettiren mübahlar yasaklanmıştır. Şayet definecilik İslami sorumlulukları, iş akdine dair

sorumululukları veya aileyi ihmal etmeyi gerektiriyorsa uzak durulmalıdır.

• Gayrimeşru sonuçlara sebebiyet vermesi: Definecilik, tarihî eser kaçakçılığı gibi karanlık alanlarla

temas kurmayı gerektiriyorsa, özellikle tüm gözlerin Müslimlerin üzerinde olduğu bir dönemde

Müslimleri töhmet altında bırakacak bir sonuç doğuruyorsa uzak durulmalıdır. Zira kimsenin, kardeşlerini töhmet altında bırakma hakkı yoktur.

Unutmamalıdır ki bugün muvahhidler azınlıktır. Toplumu inzar ve ıslah görevini üstlendiklerinden

toplum onlarda kusur bulmak için teyakkuzdadır. Özellikle tağuti sistem, Müslimleri toplum nezdinde kirli göstermek, dolayısıyla davetlerinde şüphe

oluşturmak için her fırsatı değerlendirmektedir. Kendini tevhide nispet eden her insan, azami dikkat göstermelidir.

• Kendine veya başkasına zarar vermesi: İslam akıl ve ahlak dinidir. Maceracılık kabîlinden şeylere

sıcak bakmaz. Kişinin bilmediği yollarda, bilmediği mekânlarda, bilmediği tekniklerle define araması maceracılıktır. Özellikle dağ ve mağaralarda birçok insan telef olmakta, kaya patlatmak için

kullanılan patlayıcılar nedeniyle yaralanıp sakatlanabilmekte ve hatta ölümle neticelenen kazalar

yaşanabilmektedir.

• İslam'ın yasakladığı şeylerin bulunması: Put, haç, eski sihir kitabı veya şirk içerikli yazılı belgelerin

ticaretinin yapılması İslam'da yasaklanmıştır.

"İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve haddi aşma üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkup

sakının. Şüphesiz ki Allah, cezası çetin olandır." (bk. 5/Mâide, 2)

Câbir ibni Abdullah (ra) Mekke'nin fethedildiği yıl Allah Resûlü'nden (sav) şöyle işittiğini nakletmiştir:

" 'Yüce Allah, şarabın, murdar hayvanın, domuzun ve putların satılmasını haram kılmıştır.' Bu sırada bir kimse Allah Resûlü'ne (sav), 'Ey Allah'ın Resûlü! Murdar hayvanın yağı gemi cilalanmasında,

deri yağlanmasında ve aydınlanmada kullanılıyor, buna ne dersiniz?' diye sordu. Allah Resûlü (sav),

'Hayır, bu haramdır. Allah yahudilere lanet etsin. Allah iç yağını haram kıldığı zaman erittiler, sattılar ve bedelini yediler.' dedi." (Buhari, 2236; Müslim, 1581)

Şirkin yayılmasına yardımcı olmak, şirki/putları alıp satmak yasaktır. Ancak bunlar eritilir, ham

maddesi satılırsa caizdir.

Buraya kadar zikretiğimiz maddeler, yalnızca birer örnektir. Bize sorulan sorular ve basından gördüğümüz vakıalara binaen zikredilmiştir. Bunların dışında, İslam'ın yasakladığı sonuçlara sebep

olan definecilik, sebep olduğu sonucun hükmünü alır.

Şeytanın definecilik yapanlara en tehlikeli tuzağı, bulunacak definenin İslam için kullanılacağı iddiasıdır. Gerçekten şeytan habis bir varlıktır. Her insanı saptıracağı kanalı iyi bilmekte, her insana yumuşak karnından yaklaşmaktadır. İnsan için ölçü ne geçmişte yaptıkları ne de ileride yapmayı planladığı şeylerdir. İnsan için tek ölçü şu ândır! Şu ân sorumluluklarını yerine getiren biri, bir gün define

bulduğunda yine sorumluluklarını yerine getirecektir, Allah'ın izniyle. Bugün İslami sorumululuklarını yerine getirmeyen, yarın define bulduğunda da sorumululuklarını yerine getirmeyecektir.

Kanaatimce sorumluluklarının bilincinde olan bir Müslim, definecilik gibi maceralara öykünmez.

Çünkü definecilik ne geçmişte ne de günümüzde salih insanların yolu olmamıştır. Siz hiç defineci

sahabe, tabiin, hadis imamı, fakih veya komutan bir Müslim duydunuz mu?

Allah Resûlü'nün Kabir Kazdırması

Buceyr ibni Ebî Buceyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Amr'dan (ra) işittim, şöyle diyordu: 'Taif Seferi'ne çıktığımızda bir kabre uğradık, o

ânda Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu işittim: 'Bu kabir Ebû Riğal'in kabridir. Bu harem bölgesi

ona gelecek belaları ondan defediyordu. Bu harem bölgesinden çıkınca kavmine isabet eden bela

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

368

ona da isabet etti ve bu yere defnedildi. Bu kabrin ona ait olmasının alameti kendisiyle birlikte bu

kabre altından bir ağaç dalı gömülmüş olmasıdır. Eğer siz bu kabri açarsanız bu dalı onun yanında bulursunuz.' Bunun üzerine halk kabre üşüştüler ve o altın dalı çıkardılar.' " (Ebu Davud, 3088)

Bu hadis, bazı insanlar tarafından defineciliği meslek hâline getirmenin delili olarak kullanılmıştır. Oysa rivayet dikkatle tetkik edildiğinde hadisin defineciliği meslek hâline getirmekle ilgisi

olmadığı anlaşılacaktır. Şöyle ki;

• Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Her ne kadar Ebû Davud (rh) hadise sükût ederek, onun delil

olarak kullanılacak kuvvette olduğuna işaret etmişse de isnadında meçhul bir ravi vardır. İsnadda

yer alan Buceyr ibni Ebî Buceyr için Hâfız ibni Hacer, 'meçhul' demiştir. (bk. Avnu'l Ma'bûd, 3088

No.lu Hadis Şerhi)

• Hadisi sahih kabul ettiğimiz takdirde defineciliği meslek edinmeye değil, kesin olarak define

olduğu bilinen yerin kazılabileceğine delil olur. Ebû Dâvud (rh) hadise şu başlığı atarak istidlalde

bulunur: İçinde Mal Olan Eski Kabirlerin Açılması Hakkında Bab (Kitâbu'l Harâc ve'l İmâre ve'l

Fey’) Yani; içinde mal olduğu bilinen bir yerin kazılması söz konusudur. Özellikle haber verenin

Allah Resûlü (sav) olduğuna dikkat edilmelidir. Verilen haberin yanlış olma ihtimali yoktur.

• Sahabe kesin olarak define olduğu bilinen bir kabri kazmıştır. O günden sonra sırtlarına kazma

kürek alıp dağ bayır define avcılığına çıkmamış, böyle bir meslek edinmemişlerdir. Definecilik ise

söylentilerin ve zanların peşinden sürüklenerek dağ bayır define arayarak, çoğu zaman insanların mülkiyet hakkını hiçe sayarak, doğaya zarar vererek, mezar kazıp ölülerin hürmetini çiğneyerek, insanların bedduasını alarak yapılan bir meslek dalıdır.

İbni Teymiyye’nin (rh) Fetvası

Bazı insanlar İbni Teymiyye’nin (rh) cinlerden yardım alma fetvasına dayanarak cinlerle define arama yoluna başvururlar. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ,11/307)

Açıkça söylemek gerekirse bu fetva isabetli değildir. Kur’ân, sahih sünnet ve şer’i makasıd bu

fetvanın yanlışlığına delildir. Bunlardan bir kısmını yukarıda izah ettik. Bir diğer mesele şudur:

İbni Teymiyye (rh) bu fetvaya dayanarak yapılanları görse, muhtemelen fetvasından dönerdi. Zira

o (rh), şer’i hükümlerin konduğu gayeye hizmet etmediği yerlerde fetvanın değiştirilmesi gerektiğine inananlardandır. Dileyenler onun üç talak meselesinde Ömer’in (ra) tutumunu açıkladığı

sözlerine bakabilir. Zira Allah Resûlü Dönemi’nde üç talak (yani üç talakla boşadım lafzı), tek talak

sayılmaktadır. Ömer (ra) insanların bu işte gevşek davrandığını görünce üç talak verenleri nihai

olarak boşamış, üç talakla boşama lafzını üç talak (yani tek seferde söylenen üç talakla boşama

lafzını, üç defa “boşadım/boş ol” demiş gibi) saymıştır. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 32/311-312; İ’lâmu’l

Muvakkiîn, 4/308-409)

Günümüzde de İbni Teymiyye’nin (rh) verdiği fetva -şer’i naslara aykırı olması yanında- uygulamada onun da (rh) asla tasvip etmediği sonuçlara sebep olmuştur. Sihirbazlık ve üfürükçülükle

maruf insanlar, onun fetvasının arkasına saklanarak rezil işler yapmışlardır ve yapmaya da devam

etmektelerdir.

Defineciliğin bireysel ve toplumsal tahlili

İbni Haldûn (rh) şöyle der:

“Akıllarının kıt olmasına ek olarak onları bu gibi şeylere sevk eden husus, ticaret, çiftçilik ve sanatlar gibi tabii geçim yollarından kazanç elde etmekteki acziyetleridir. Bu yüzden -define aramak gibi- yorulup gayret etmeden ve zorluğa uğramadan kazanç elde edecekleri, tabii olmayan

yollara sapıyorlar. Oysa bilmiyorlar ki, tabii olmayan yollardan kazanç elde etmeye yönelmekle,

kendilerini daha çok meşakkat ve zorluğa uğratıyorlar ve cezalara çarptırılmaya maruz hâle getiriyorlar.

ZEKÂT BABI

369

3. Ekinlerin Zekâtı

Yüce Allah’ın zekâtı farz kıldığı şeylerden biri de ziraat ürünleri, sebze ve

meyvelerdir.

Ekinlerden Zekât Alınması Gerektiğinin Delili

“Ey iman edenler! Kazandığınız temiz yiyeceklerden ve sizin için yerden

çıkardıklarımızdan infak edin.” 152

“Asmalı ve asmasız bahçeleri, yemişleri farklı farklı hurma ve ekinleri, birbirine

benzeyen ve benzemeyen zeytin ve narı inşa edip, var eden O’dur. Meyve verdiğinde meyvelerini yiyin, hasat zamanı da hakkını (zekât, infak, sadaka)

verin. İsraf etmeyin. (Çünkü) O, müsrifleri sevmez.” 153

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Yağmur, kaynak suyu veya kendi kökleriyle -dışarıdan su verilmeden- sulanabilen mahsullerin onda biri zekât olarak verilir. Bir emek sarf edilerek sulanan

arazilerin mahsullerinin ise yirmide biri zekât olarak verilir.” 154

Çoğu zaman da insanları bu yola sevk eden şey, haddi aşacak ölçüde lükse gömülmüş olmaları

ve normal kazançlarının harcamalarını karşılamada yetersiz kalmasıdır. Tabii yollardan elde ettiği

kazanç, harcamalarını karşılamada yetersiz kalınca, külfetsiz olarak ve bir defada eline geçecek

-ve esiri hâline geldiği lüks harcamaları karşılamaya yetecek- çok büyük miktarda mala (paraya) sahip olmayı temenni etmeye başlar. Sonra bunun yollarını arar ve bunun için büyük bir

gayret sarf eder. Onun için bu yola başvurmaya düşkün olanların çoğunun, lükse gömülmüş

devlet adamları veya -Mısır gibi- lüksün aşırı ve yaygın olduğu şehirlerde yaşayanlar olduğu görülür. Evet, bu kimselerin tıpkı kimyaya (O dönemlerde, normal madenlerin altına çevrilebileceği

düşünülüyor ve bunun yolları aranıyordu. İşte kimya, simyacılık olarak da bilinen bu arzunun

araçlarından biri olarak görülüyordu.) olan düşkünlükleri gibi, bu işe de aşırı derecede düşkün

oldukları ve bunun için gelip giden yolculardan ilginç ve bilinmeyen haberler sordukları görülür.

Mısırlılar hakkında bize ulaşan haberler böyledir. Onlar böyle garip haberlerin peşinde koşanlarla karşılaştıklarında, bir define veya hazinenin yerini keşfedebilme ümidiyle onlardan ilginç

haberler sorarlardı.

Onun için define arama vesvesesine kapılanların, (tabii yollardan) geçimini talep etme acizliğinden ve tembelliğinden, -tıpkı Peygamber'in yaptığı gibi- Allah'a sığınmasına ihtiyacı vardır. Böylece şeytanın yolundan ve vesveselerinden yüz çevirip kendisini, gerçekleşme imkânı olmayan

yalan hikâyelerle meşgul etmemiş olur. 'Allah dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır.' (2/Bakara,

212)" (Mukaddime, 2/527-531)

152. bk. 2/Bakara, 267

153. 6/En'âm, 141

154. Buhari, 1483

Nisap Miktarı

Zekâtı verilecek ekinlerin nisap miktarı 5 vesktir.

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"5 veskten aşağıda olan ekinler için zekât yoktur." 155

Vesk, Allah Resûlü Dönemi'nde kullanılan bir ölçü birimidir. Günümüzdeki karşılığı ise yaklaşık olarak 600 kg civarındadır. Elde ettiği ürün bu

miktarda olan kişinin malına zekât düşmektedir. 156

155. Buhari, 1405; Müslim, 979

156. 5 vesk yükün kilogram olarak neye tekabül ettiğinde ihtilaf edilmiştir. Bu ihtilafın iki temel

nedeni vardır:

a. 1 vesk 60 sa’ yapar. Sa’ o dönemde kullanılan bir ölçü birimidir. Ancak Hicaz’da kullanılan sa’ ile

Irak’ta kullanılan sa’ birbirinden farklıdır. Bu da Bağdat sa’ını kullanan Kûfe medresesi ile Medine

sa’ını kullanan Hicaz ekolü arasında ihtilafa neden olmuştur. (bk. Tirmizi, Kitâbu’z Zekât, 7. Bab)

Şu bir gerçek ki Medineliler Allah Resûlü’nün (sav) kullandığı sa’ı kullanırdı. Bu nedenle Hicazlıların

kullandığı sa’ ölçüsü tercihe şayandır. (Tafsilat için bk. Şer’i Ölçü Birimleri ve Fıkhi Hükümleri, s.

168-181)

b. 1 sa’, dört avuca tekabül eder. Bir avuç ürünün kaç grama tekabül ettiği de avucun sahibi ve

ölçülen ürüne göre değişmektedir. Bir sa’ı kaç gram olarak tespit etmişlerse onu 300 ile çarparlar.

Hâliyle ortaya çıkan sonuçlarda farklılık söz konusu olur.

Bu iki ihtilafa binaen mezheplerin tespit ettiği nisap miktarları birbirinden farklıdır. Biz tespit

edilen miktarın en alt sınırı olan 600 kg’ı esas aldık. Zira ölçüm yapan muasır fıkıh komisyonları

ve müstakil fakihlerin elde ettiği sonuçlar arasında ortalama 300 kg fark vardır. İhtiyat, alt sınırla

amel etmektir.

Ulaşılan neticeler şunlardır:

− Mısır, Dâru’l İftâ adına Şeyh Atiyye Sakr 645 kg sonucuna ulaşır. (bk. Fetâvâ Dâru’l İftâi’l Mısriyye,

9/246)

− Dâru’l İftâ’nın başka bir hesaplamasında 653 kg sonucuna ulaşılır. (http://www.fatawa.com/

view/12035) (E.T: 02.05.2023)

− Şeyh Yusuf El-Karadâvî 653 kg sonucuna ulaşır. (bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 2/942; Türkçesi için bk. 2/450-452)

− Suud fıkıh komisyonu iki ayrı hesaplama yapar. İlkinde bir sa’ı 2600 gram hesaplar; buna göre

nisap 300×2600=780 kg’dır. (bk. Mecelletu’l Buhûsi’l İslâmiyye, 59/178) Bir diğer hesaplama 1

sa’ 3000 g’dır. Buna göre nisap 900 kg’dır. (bk. Fetâvâ Lecnetu’d Dâime, 9/371, 12572 No.lu fetva)

− El-Fıkhu’l Menhecî alâ Mezhebi’l İmâmi’ş Şafiî’nin yazarı Suriyeli üç âlim 647 kg sonucuna ulaşır. (bk.

age. 2/39-41)

− Suudi Arabistan’ın meşhur fakihi İbni Useymin 612 kg sonucuna ulaşır. Ancak hesaplama ölçülerini beyan etmez. (bk. El-Fıkhu’l Muyesser, 2/84)

Bu farklılıkların nedeni bir sa’ın kaç gram olduğunda ihtilaf etmeleridir. 1400 yıldır ölçü birimlerinde yaşanan değişim nedeniyle bu sonuçlar gayet normaldir.

Kûfe Âlimlerinde Ziraat Nisabı

Yukarıda Kûfelilerin sa’ konusunda Bağdat ölçüsünü esas aldığını belirttik. Bu ifadeden Kûfe ekolünün (Hanefiler) ziraat ürünlerinde nisap miktarını şart koştuğu anlaşılabilir. Gerçek şu ki; İmam

Ebû Hanîfe (rh) ziraat ürünlerinde nisabı şart koşmaz. Yukarıdaki hesap onların yemin, hac vb. ibadetlerin kefaretlerinde yaptıkları hesaplamadır. Kûfeliler aşağıdaki hadisin umumunu delil alarak

derler ki: Yerden çıkan ürün az veya çok olsun onda biri (öşür) zekât olarak verilir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yağmur, kaynak suyu veya kendi kökleriyle dışarıdan su dökmeden sulanabilen mahsullerin

onda biri zekât olarak verilir. Bir emek sarf edilerek (kova vb. şeylerle) sulanan arazilerin mahsullerinden yirmide biri zekât olarak verilir.” (Buhari, 1483)

Bu, onların usulüyle ilgilidir. Umum ifade eden öşür hadisini kat’i kabul ederler. Ziraat ürünlerinde 5 vesk nisap miktarına delalet eden hadisleri has, yani zanni kabul ederler. Derler ki: Zanni

olan kat’i olanı tahsis etmez. Ayrıca tearuz durumu olur ve hangisinin önce hangisinin sonra

olduğu bilinmeyen durumda umumla amel etmek ihtiyata daha uygundur. (İhtilafın nedenine

dair bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/117)

Onların bu yaklaşımına biri özet, diğeri tafsilatlı iki cevap vermiştir hadis ehli…

Mücmel cevabın sahibi İmam Buhârî’dir (rh). Önce öşür hadisini bir babda (bk. Buhari, 1483),

sonra nisap hadisini bir babda verir (bk. Buhari, 1484) ve (bazı Buhari nüshalarında yer alan) şu

ifadeyi kullanır: “Bu (nisap hadisi), birincinin (öşür hadisinin) tefsiridir. İlimde her zaman güvenilir

ravilerin ziyadesi veya beyan ettikleri alınır.”

Buhârî (rh) hadis ehlinin şu usulüne temas eder: Bir konuda iki ayrı nas varid olduysa ve birinde

ziyade ilim varsa bu çelişki kabul edilmez. Her iki nasla birlikte amel edilir.

Tafsilatlı cevap İbni Kayyim’den (rh) gelmiştir:

“Öşür maddelerinde nisap için 5 vesk olarak belirlenen miktarı, ‘yağmur suyu ile sulanan yerlerde

onda bir, kova ya da serpme ile sulanmışsa onda birin yarısı’ şeklindeki müteşâbih hadise dayanarak reddetmişler, gerekçe olarak da bunun azı da çoğu da kapsadığını söylemişlerdir. Halbuki

hâss olan hadis bununla çelişmiştir. Âmm olan nassın delâleti de katidir. Çeliştikleri zaman en

ihtiyatlı olan tercih edilir ve bu da vacibliği gerektirendir. O zaman şöyle denir: Her iki hadis ile

amel etmek vacibtir. Birinin diğeri ile çelişmesi, bunun sonucunda da ikisinden birisini bütünüyle işlevsiz hale getirmek caiz değildir. Çünkü her iki konuda da Resûl-i Ekrem’e itaat farzdır. Allah’a

hamdolsun ki, iki hadis arasında herhangi bir çelişki mevcut değildir.

Çünkü Resûl-i Ekrem’in ‘yağmur suyunun suladığı yerde onda bir’ ifadesinde kastedilen, ‘onda

bir’ ile ‘onda birin yarısının’ vacib olduğu yerleri birbirinden ayırmaktır. Çünkü her iki tür vucûbiyet miktarında birbirinden farklıdırlar. Nisâp miktarına gelince bu hadiste ondan söz edilmemiştir. Bunu başka bir hadiste açıklamıştır. O zaman sarîh, sahih ve ifade ettiği mananın dışında

hiçbir şeye ihtimali olmayan muhkem bir nasdan vazgeçip mücmel bir nassı kabul etmek nasıl

mümkün olacaktır? Neticede mücmel nasda maksadı belirtilmemiş genel bir anlatım yer almaktadır. Onun beyânı da diğer umûmi lafızlarda olduğu gibi, kendine özgü açıklayıcı hâs bir nas ile

olmaktadır.

Allah aşkına hayret! Nasıl olur da Kur’ân-ı Kerîm ve sünnetin umûmîliğini, en iyi ihtimalle dahi,

delil olma niteliği tartışmalı olan kıyâs ile tahsis ederler? Halbuki kıyâs; şüphe ve tartışmaların

odak noktasıdır. Çünkü her bir kıyâs; dengi, daha düşük ya da daha üstün seviyedeki bir kıyâs

ile çelişmektedir. Sahih ve sarîh sünnetler böyle değildir. Çünkü sünnet ancak çeliştiği ve vârit

olduğu tarih kesin olarak bilinen, böylece nâsih konumunda olan sünnetle çelişir.

Sonra da şöyle denir: Siz ‘Yağmur suyunun suladığı yerlerde onda bir zekât vardır.’ hadisinin umûmîliğini, şeker kamışı ve ot ile tahsis ettiniz. Halbuki nasda bunlara yer verilmemiştir. O zaman ‘5 veska

ulaşıncaya kadar buğday ve meyvelerde zekât yoktur.’ hadisini de tahsis etmeniz gerekmez miydi?

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

372

Ne Kadar Zekât Verilir?

Nisap miktarına ulaşan ziraat ürünlerinde, kullanılan zirai yönteme göre

zekât verilir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Yağmur, kaynak suyu veya kendi kökleriyle -dışarıdan su verilmeden- sulanabilen mahsullerin onda biri zekât olarak verilir. Bir emek sarf edilerek sulanan

arazilerin mahsullerinin yirmide biri zekât olarak verilir.” 157

Buna göre;

– Yağmur, dere, nehir, kuyu suyuyla beslenen ürünlerde, nisap miktarına

ulaşan mahsulün onda biri (öşür) zekât verilir. Bu da yüzde ondur.

– Sulama farklı araçlar kullanarak yapılır, suya veya su için kullanılan araca

masraf yapılırsa yirmide bir, yüzde beş zekât verilir.

– Şayet bir kısmı külfetsiz bir kısmı külfetli yolla sulama yapılırsa yüzde

yedi buçuk zekât olarak verilir.

– Şayet durum bu üç sınıftan daha karışıksa bir âlime sorulur, içinde bulunulan duruma göre fetva alınır. Zira geçmişte karşılaşılan karışık durumlar

ve mezhep imamlarının çözümleri o günün ziraat şartlarıyla ilgilidir. Bugün

şartlar büyük oranda değişmiştir.

Hangi Zirai Ürünlerden Zekât Alınır?

Allah (cc) en doğrusunu bilir; yerin bitirdiği ürünlerde zekât vaciptir. Yerden

biten sebze, meyve ve yeşillikten nisap miktarına ulaşan ürünlerin zekâtı

Kıyâs ile tahsis yaptığınıza göre bu âmm lafzı da zekâtın vacib olduğu diğer mallara celî kıyâs ile

-ki bu, kıyâsların en açık ve en sahihidir- tahsis etmeniz gerekmez miydi? Çünkü Allah Teâlâ özel

olarak zekâtı, hayvanlar, altın ve gümüş gibi nisâbını belirlediği mallarda meşrû kılmıştır.

Yine şöyle denir: Siz az ya da çok her türlü malda zekâtı vacib kılmalı değil miydiniz? Zira Allah

Teâlâ ‘Onların mallarından sadaka al.’ Resûlullah (sav) ‘Deve ve ineklerinin zekâtını vermeyenler,

kıyâmet günü düz bir arazide yüzüstü yere yıkılacaklardır.’ ve ‘Altın ve gümüşünün zekâtını vermeyenlere, kıyamet günü altın ve gümüşleri ateşten tabaklar haline getirilecektir.’ buyurmuştur.

Size göre bu umumi hadisler, nisaplardan bahseden has hadislere takdim edilmeli değil miydi?

‘Burada gerektiren (mücib) ve düşüren (muskit) bir çelişki olduğundan, biz ihtiyat olarak gerektireni tercih ettik.’ demeniz gerekmez miydi? Bu gayet açık bir şeydir. Ve billahi’t-tevfik.’’ (İ’lâmu’l

Muvakkiîn, 1/783-785)

157. Buhari, 1483

verilir. Zira ziraat ürünlerine zekâtı farz kılan ayet ve hadisler umumidir;

yerden biten tüm ürünleri kapsar. Yerden biten ve nisap miktarına ulaşan

her ziraat ürününde zekât vardır. 158

158. Bu konuda varid olan mezhepleri üç başlık altında toplayabiliriz: (bk. Bidâyetü’l Müctehid,

2/99-100)

• Yerden biten ve gelişmeye müsait ürünlerde zekâtın farz olduğuna inananların görüşüdür. Bu;

Ömer ibni Abdulaziz (rh), Ebû Burde ibni Ebî Mûsâ (rh), Hammad ibni İbrâhîm (rh) ve Ebû Hanîfe’den

(rh) nakledilir. (bk. Şerhu Sunenu’n Nesâî, 2488 No.lu Hadis Şerhi)

Bu görüşte olan âlimler; zirai ürünlere zekâtı farz kılan ayetlerin umumi olduğunu, nasların hiçbir

ürünü istisna etmediğini söylerler. Ayrıca bu nasları tahsis ettiği iddia edilen nasların hepsinin zayıf

olduğunu; hadis ilmi açısından Kur’ân ve Sünnetin sahih ve sarih naslarını tahsis edecek kuvvette

olmadığını söylemişlerdir. (bk. age. 2488 No.lu Hadis Şerhi)

• Zekât yalnızca dört üründe vaciptir. Bunların dışında hiçbir üründen zekât alınmaz. Bu görüş Hasan El-Basrî, Hasan ibni Sâlih, Muhammed ibni Sîrîn, Şa’bî, Sufyân Es-Sevrî, Abdullâh ibni Mubârek ve Ebû Ubeyd Kâsım ibni Sellâm’dan (rh) nakledilmiştir. Ayrıca sahabeden Ebû Mûsâ El-Eş’ârî ve

Muâz ibni Cebel’den (r. anhuma) nakledilmiştir. (bk. Kitâbu’z Zekât, Muhammed Abdulmaksud, 40)

Zekât alınacak ürünler; hurma, kuru üzüm, arpa ve buğdaydır.

Bu görüşün dayanakları şu naslardır:

Amr ibni Şuayb (ra) babasından ve dedesinden rivayet ederek şöyle demiştir:

“Resûlullah (sav) kendi yaşadığı dönem ve bölgede bulunan şu beş şey için zekâtı gerekli kılmıştır.

Buğday, arpa, hurma, kuru üzüm ve darı.” (İbni Mace, 1815)

Bu hadis iki sebeple zayıftır. İlki; isnadında Muhammed ibni Ubeydullah El-Arzemi vardır, metruk

bir ravidir. Yine senedde İsmâîl ibni Ayyâş vardır. Daha önce de geçtiği gibi onun Hicazlı raviler

dışındaki rivayetleri problemlidir. Bu hadisi de Kûfeli Muhammed ibni Ubeydullah’tan nakletmiştir.

(bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, 1787 No.lu Hadis Şerhi)

‘‘Bizde, Allah Resûlü’nden olan Muâz ibni Cebel’in kitabı var. (İçerisinde) Sadece buğday, arpa,

üzüm ve hurmadan zekât aldığı (yazıyor).’’ (Ahmed, 21989)

Mûsâ ibni Talha, Muâz ibni Cebel’le (ra) karşılaşmamıştır. Ona (ra) ait olduğu düşünülen bir kitaptan

rivayet etmiştir. Yani rivayet vicade yöntemiyle yapılmıştır. Bu şekliyle vicade üzerinde ihtilaf edilmiştir. (Benzer bir rivayet için bk. El-Mustedrek, 1459)

Bu rivayetlerin iki temel sorunu vardır:

− Hemen her birinin isnadında konuşulmuştur. Ki bu rivayetlerle istidlal yapan Şâfiî Muhaddis Beyhakî (rh) şöyle der: “Bu hadislerin tamamı mürseldir. Ancak farklı yollardan geldikleri için birbirini

tekid ederler/kuvvet kazandırırlar.” (Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 7482)

Yine bu hadislerle istidlal eden Şevkânî (rh) hadislerin isnadında konuşulduğunu; ancak tüm yolların

bir araya gelmesiyle hadislerin sıhhat bulduğunu söyler. (bk. Neylu’l Evtâr, 1553 No.lu Hadis Şerhi)

Hadis ehlinin metoduna ittiba eden muasır hadisçilerden Şeyh Âdem El-Esyûbî, rivayetleri tafsilatlı

tenkide tutmuş ve şu neticeye ulaşmıştır: Bu rivayetler birbirini takviye edecek kuvvette değildir.

(Rivayetlerin tafsilatlı tenkidi için bk. Şerhu Sunenu'n Nesâî, 2488 No.lu Hadis Şerhi)

− Rivayetlerin ikinci problemi metinlerle ilgilidir.

Rivayetlerin bazısında dört sınıf zekâta tabi tutulmuş, bazısında beş sınıf. Bu da hadislerin sahih

olsaydı dahi zahirinin murad edilmediğini gösterir.

Zira hadisler sahih olsaydı ve zahiri murad edilseydi hasr sigasıyla zikredilen rivayetlerin zahirine

bağlı kalınması gerekirdi. Kaldı ki; o gün bile dünyanın birçok yerinde farklı ürünler ekilmektedir.

Örneğin buğday dışında hiçbir geliri olmayan bir garipten zekât alıp; bir pamuk ağasını veya zeytin

tüccarını zekâttan muaf tutmak şeriatın "Zenginden alınır fakire verilir." gayesiyle uyuşmasa gerektir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Zirai Ürünler Birbirine Eklenir mi?

Aynı cins ürünler birbirine eklenir. Örneğin farklı cins buğday türleri tek

kalem kabul edilir ve zekâtları bütün olarak verilir. Ayrı çeşit ürünler birbirine eklenmez her birinin zekâtı müstakil olarak verilir. Örneğin 300 kg

hurması, 400 kg buğdayı olan biri ikisinin de zekâtını vermez; zira nisap

miktarına ulaşmamıştır.

• Buğday, arpa, hurma ve kuru üzümün illetini tespit edip diğer ürünleri bunlara kıyas edenler.

(Bu görüşün detayları için bk. Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/881-886)

Bu görüşe sahip olan âlimlerde zekâta tabi mallar değişiklik gösterir. "Azık" illetini düşünecek

olursak bir dönemde azık olarak kullanılmayan ürün başka bir dönemde kullanılabilir. Yine zahirelik vasfını ele alacak olursak İbni Ruşd (rh) şöyle der: "Zekâtın zahire olabilecek ürünlere mahsus

olduğunu söyleyenler arasında -İmam Mâlik ile İmam Şâfiî'nin zeytin hakkındaki ihtilafı gibi- bazı

ürünlerin zahire olup olmadığında ve zahire olduğu şüpheli bir ürünün, zahire olduğu muhakkak ürünlere kıyas edilip edilemediğinde ihtilaf edilmiştir.” (Bidâyetü’l Müctehid, 2/100) Hâliyle

bu görüş zamana ve mekâna, zirai yöntemlerin ve beslenme şartlarının değişimine göre değişim

göstermektedir, tercihe şayan değildir.

Yeşilliklerin Zekâtı

Yeşilliklerin zekâtının verilmeyeceğini belirten rivayetler zayıftır.

Muâz’dan (ra) rivayet edildiğine göre, sebzeler yani baklagillerin zekâtı hakkında mektupla soru

sormuştu da Resûlullah (sav) şöyle buyurmuşlardı:

“Sebzeler için zekât gerekmez.” (Tirmizi, 638)

Tirmizî (rh) der ki: “Bu hadisin senedi sahih değildir. Bu babda sahih rivayet yoktur.”

Şunun altı çizilmelidir: Allah Resûlü Dönemi’nde zekât toplanır, yerinde dağıtılır, arta kalanlar

beytu’l mala taşınırdı. Şu bir gerçek; yeşillikler, o günün şartlarında beytu’l mala taşınamazdı.

Zira yeşilliğin bozulmadan muhafazası olanaksızdı. Şayet hadisler sahih olsaydı dahi, yeşilliğin

bu sebeple zekâtının alınmadığı, kıymetinin alındığına hamledilmeliydi. Zaten selef imamlarından Zuhri (rh) ve Evzai (rh) ürünün muhafazası olanaksızsa kıymetinin para olarak verileceğini

söylemişlerdir. (bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/366)

Sonuç olarak

Zirai ürünlere zekâtı farz kılan sahih ve sarih nasların zahiri, yerin bitirdiği ürünlerde zekâtın farz

olduğunu belirtmiş ve belirli ürünleri diğerlerinden ayırmamıştır.

Umumi nasları tahsis eden rivayetlerin senedleri hakkında konuşulmuş, onları delil alanları dahi

“Hepsini bir arada değerlendirince delildir.” demeye mecbur bırakmıştır. Ne ki bu durum dahi

hadisçiler arasında ihtilaflıdır.

Tahsis edici rivayetler yoruma açıktır. O günün şartları; zirai yöntemler ve yaygın olarak kullanılan

(değeri olan) ürünlerden zekât alındığı veya çokça ekilen (nisaba ulaşan) ürünlerden zekât alındığı veya muhafaza edilen ürünlerden zekât alındığı, şeklinde yorumlanabilir.

Bugün ziraat önemli anlamda gelişmiş, neredeyse tüm ürünler kurutulmaya başlamış ve uzun

yıllar saklama koşulları oluşmuştur. Hicaz'da yaygın olarak ekilen ürünler dışında bazı ürünler

çok daha ciddi gelir kalemleri arasına girmiştir. Bunları zekâttan muaf tutmak fakirlerin hakkına

girmek olacaktır.

Ki; İbnu'l Arabî (rh) hem nasların umumunu hem fakirin hakkını gözettiği hem de zekât mükellefi

için en ihtiyatlı olduğu için bu mezhebin tercihe şayan olduğunu belirtmiştir (bk. Fethu'l Bârî

1483, No.lu Hadis Şerhi). Allah (cc) en doğrusunu bilir.

ZEKÂT BABI

375

Allah Resûlü (sav) zekâttan kaçmak için malların ayrılmasını ve zekât için

ayrı malların birleştirilmesini yasaklamıştır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle yazdırdığı aktarılmıştır.

"Zekât (vermek) korkusuyla birleşik olanlar ayrılmaz, ayrı olanlar birleştirilmez." 159

Zirai Ürünlerin Zekâtı Nasıl Verilir?

– Ziraat ürünlerinde zekât için bir yıl bekleme şartı yoktur. Zirai ürünler

olgunlaştığında zekât vacip olur. Ekinlerin olgunlaşmasında Allah Resûlü'nden (sav) şu ölçü aktarılmıştır:

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) kızarma ve sararma olup da yenilmeye başlanmadıkça

meyvelerin satılmasını yasaklamıştır." 160

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), olgunlaşmadan önce hurmayı satmayı ve tanesi beyazlaşıp

afetten emin oluncaya kadar başağı satmayı yasaklamıştır. Bu yasak hem alıcı

hem satıcı için geçerlidir." 161

– Olgunlaşma söz konusu olduğunda ürünler tahminî olarak hesap edilir.

Şayet İslam devleti varsa devletin zekât memuru, devlet yoksa ürün sahibi

tahminî olarak elde edilecek ürünü hesaplar. Sonra, bu tahminî hesaba dayanarak zekât miktarı hesaplanır ve ürün sahibinin borcu olarak kaydedilir.162

159. Ebu Davud, 1568; Tirmizi, 621

160. Buhari, 2196

161. Müslim, 1535

162. Tahmine dayalı hesap yapmanın sahih ve sarih delili Sahiheyn'de varid olan şu hadistir:

Ebû Humeyd Es-Sâidî'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz Nebi (sav) ile birlikte Tebuk Gazvesi'ne çıktık. Ne zaman ki bir şehrin vadisine geldi, o vakit kendi bahçesinde olan bir kadın vardı. Nebi (sav) ashabına, '(Bahçedeki ürünlerin miktarını) tahmin

edin.' dedi. Allah Resûlü (sav) (bahçedeki ürünlerin) 10 vesk olduğunu tahmin etti." (Buhari, 1481;

Müslim, 1392)

Bu uygulama Asr-ı Saadet'te ve sonra Raşid Halifeler Dönemi'nde uygulanmıştır. Rey ehli bu uygulamaya karşı çıkmıştır. Karşı çıkma nedenleri ikidir:

− Rivayetler zayıftır.

− Bu rivayetler aldatmaya kapı aralar ve taze ürünlerle kuru ürünlerin satışını yasaklayan hadislerle (müzabene) tezat oluşturur. Zira Allah Resûlü bu tür alışverişleri yasaklamıştır. (bk. Bidâyetü'l

Müctehid, 2/119)

Allah (cc) en doğrusunu bilir; bu uygulamanın hikmeti, zirai ürün sahiplerine genişlik tanımaktır. Böylece mallarını rahatlıkla satabilir, yiyebilir,

komşulara ve fakirlere dağıtabilirler. 163

Şöyle ki; meyvelerin zekâtı kuruyunca, hububatın zekâtı kabuğundan

ayrılınca verilir. Ancak insanlar ürün olgunlaştıktan sonra onda tasarruf

etmek ister. Ürünün olgunlaştığı ândan zekâtı verilene dek bir ara zaman

olur. Bu süre, mal sahiplerine zarar vermesin diye hars/tahmin uygulamasına gidilmiştir. Böylece zekât borcu hesaplanır ve zimmete kaydedilir. Kişi

malını satsa da zekât zamanı zimmete kaydedilen borcunu verir. Bu hem

mal sahibine kolaylık hem de fakirin hakkını korumayı sağlar.

– Borçlar ve tarım için harcananlar bütünden düşülür. O güne dek yenilmiş

olanlar hesaba dâhil edilmez. Kalan sonuç nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilir.164

Hadis ehlinden İbni Kayyim (rh) şöyle cevap vermiştir:

“Bütün bu sünnetler, ‘İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytân işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz.’ müteşâbih âyeti ile reddedilmiştir.

Şöyle demişlerdir: ‘Tahmin, bir çeşit kumar ve kolay kazançtır. Bunun haram kılınması, bu konudaki rivâyetlerin hepsini nesheder.’ Bu iddia olabilecek en bâtıl bir çıkarımdır. Çünkü kumar ve kolay kazanç ile meşrû olan tahmin arasındaki fark, alış-veriş ile fâiz ve ölü ile boğazlanmış hayvan

eti arasındaki fark gibidir. Allah, Resûlü ve sahâbîleri ise kumardan, kumarı meşrû yapmaktan ve

onu dine sokmaktan münezzehtirler.

Allah aşkına ne kadar tuhaf! Müslümanlar mı Hayber’de kumar oynamış, sonra da bu Râşid Halifeler dönemine kadar devam etmiş, böylece sahâbe ve tâbiûn dönemi kumarcılıkla mı sona

ermiş? Kûfe fakîhleri açıklayıncaya kadar da onlar tahmin ile kumar arasındaki farkı bilememişler

mi? Bu, Allah’a yemin olsun ki, son derece bâtıl bir iddiadır. Ve billâhi’t-tevfik.’’ (İ’lâmu’l Muvakkiîn,

1/803-805)

163. bk. Fethu’l Bârî, 1481-1482 No.lu Hadis Şerhi

164. Bu konuda sahih ve sarih naslar olmadığından âlimler arasında ihtilafa neden olmuştur.

Usule dönüldüğünde şu görülür: Tüm zekât kalemlerinde yıl içinde yapılan harcamalar zekâta

dâhil değildir. Çiftçiler genelde borçlanarak gübre ve ilaç alır, işçi tutar ve hasadı kaldırdıktan

sonra borçlarını öderler. Hâliyle evla olan ödeme yapacakları borçların ve yaptıkları harcamaların

düşülmesi, kalandan zekât verilmesidir.

İsnadında ihtilaf edilmiş olsa da Allah Resûlü’nün de (sav) çiftçileri gözettiği, üçte bir veya dörtte

bir oranı zekât hesaplamasına dâhil etmediği görülmüştür. Ki; çiftçinin masrafları genelde bu

meblağlara tekabül etmektedir.

Abdurrahman ibni Mes’ûd’dan (ra)şöyle rivayet edilmiştir:

“Sehl ibni Ebî Hasme bizim toplantı yerimize geldi ve şöyle dedi: ‘Resûlullah (sav) bize şunu emretti: ‘Ağaç üzerinde meyveleri tahmin ettiğinizde mahsulü toplayıp üçte birini ağaçta bırakın.

Eğer üçte birini bırakmazsanız dörtte birini bırakınız.’ ’ ”(Ebu Davud, 1605; Tirmizi, 643)

Attâb ibni Esîd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) ağaçtaki hurmanın tahmin edildiği gibi çubuğundaki üzümün de tahmin edilmesini ve yaş hurmanın zekâtının kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün de kuru üzüm olarak

alınmasını emretti.” (Ebu Davud, 1603; Nesai, 2617)

ZEKÂT BABI

377

Kiraya Verilen Arazilerin Zekâtı

Kiraya verilen araziler iki kısımdır:

• Özel Mülkiyetin Kiralanması

Arazilerin kiraya verilmesini caiz gören âlimler, kiraya verilmiş arazi ekininin zekâtı hakkında konuşmuşlardır. 165

Şu âna kadar yapılan tercihler ışığında deriz ki:

– Şayet para karşılığında kiraya vermişse; arazi sahibi aldığı kiradan zekâtı

verir. Kiracı (masrafları düştükten sonra) ürün nisaba ulaşıyorsa ürünün

zekâtını verir.

– Allah Resûlü’nün (sav) tavsiyesine uyarak ücretsiz kiraya verirse (masrafları

düştükten sonra) kiracı, üründen zekât verir.

– Şayet ürün karşılığı kiraya vermişse herkes kendi payına düşen ürünü

ayrı hesaplar. Payına düşen ürün nisaba ulaşıyorsa (masraflarını düştükten

sonra) her biri kendi payından ayrı ayrı zekât verir.

– Şayet aralarında ortaklık kurmuşlarsa -ileride geleceği gibi- ortak hesap

yapar, (masrafları düştükten sonra) ortak zekât verirler. 166

• Devletin Arazilerinin Kiralanması

İslam devletinin savaş yoluyla veya sulh yoluyla ele geçirdiği, savaşçılara

ganimet olarak dağıtmayıp kamulaştırdığı arazilerdir. Devlet bu arazileri

kiraya verir ve tarlayı işletenlerden kamusal harcamalar için bir meblağ alır.

Bu meblağa fıkhi ıstılahta “haraç” denir.

Bu görüş sahabeden de nakledilmiştir. (bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/398, Kitâbu’l Emvâl’den naklen, 509)

İbni Abbâs (ra), “Arazi için yaptığı masrafları zekâttan önce öder.” der.

İbni Ömer (ra), “Hem arazisi hem ehli için yaptığı masrafları zekâttan önce öder.” der.

165. Arazilerin kiraya verilmesinde ihtilaf edilmiştir. Bunun nedeni arazileri kiraya vermeyi yasaklayan mutlak rivayetler ile bu nehyin illetini zikreden rivayetlerin varid olmasıdır. Mutlak nehyi alanlar arazilerin kiraya verilmesini caiz görmemişlerdir. Cumhur-u fukaha ve hadis imamları

illetin zikredildiği rivayetleri almışlardır. Umumen kira bedeli meçhul/belirsiz olmadıktan sonra

arazi kiralamak caizdir, demişlerdir. (bk. Sahihu'l Buhari, Kitâbu'l Harsi ve'l Muzara'a, 19. Bab)

166. Bu konuda bir ihtilaf vardır ve ihtilafın nedeni şudur: Zekât, arazinin mi hakkıdır, yoksa

ekinin mi? Cumhur, zekâtı ekinin hakkı gördüğünden (umumen) kiracıyı zekâtla mükellef sayar.

Kûfe ehli zekâtı arazinin hakkı kabul eder. Bu nedenle mal sahibini zekât mükellefi görür. (bk.

Bidâyetü'l Müctehid, 2/89)

Devletten Arazi Kiralayan Bir Müslim, Hem Haraç Hem de Üründen Zekât

(Öşür) Öder mi?

Bu konuda varid olan sahih ve sarih bir nas yoktur. Bu nedenle konu âlimlerin farklı içtihadına konu olmuştur. 167

Racih olan, bu kararın devlet başkanının içtihadına kalmasıdır. Dilerse

haraç ve öşrü birlikte alır, dilerse ikisinden birini almaz. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

4. Hayvanların Zekâtı

Yüce Allah'ın insana musahhar kıldığı büyük nimetlerden biri de evcilleştirdiği hayvanlardır:

"Ve hayvanları da (O) yarattı. Onlarda sizi ısıtacak (yünlerinden giysiler) ve

(başkaca) faydalar vardır. Ve onlardan yersiniz. Sabah saldığınızda da akşam

(geri) getirdiğinizde de, sizin için onlarda (seyre değer) bir güzellik vardır. Ağırlıklarınızı yüklenir, canınızın yarısı telef olmadan erişemeyeceğiniz beldelere

taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz, (pek şefkatli olan) Raûf, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir. Binesiniz ve süs olsun diye atlar, katırlar ve merkepler

yarattı. Ve sizin bilmediğiniz şeyler yaratmaktadır." 168

"Görmediler mi? Kendi ellerimizle yaptığımız (büyük ve küçükbaş) hayvanları,

onların (menfaati için) yarattık. Onlar (bu) hayvanlara hükmediyor (faydalarına olacak işlerde kullanıyorlar). (O hayvanları) onlara boyun eğdirdik. Hem

binekleri (bu) hayvanlardandır hem de onlardan yerler.” 169

Hayvan Zekâtının Delili

Yüce Allah, Kur’ân’da en’âm olarak isimlendirilen deve, sığır, koyun, keçi

gibi hayvanların zekâtını farz kılmış, Resûl’ünün (sav) diliyle bu hükmü kullarına tebliğ etmiştir.

Abdullah ibni Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

167. Cumhur-u ulema haracın ayrı, öşrün ayrı haklar olduğunu söylemiş; bir hakkın diğerini düşürmeyeceğini söylemişlerdir. Buna göre zekât mükellefi hem haracı hem de öşürü ödeyecektir.

Rey ehli ise; haraç ödeyenin öşür ödemeyeceğini söylemiştir. Haraç ve öşrün bir arada olmayacağına dair hadis ve bazı sahabe fetvaları zikretmişlerdir. Ancak bu rivayetler hadis âlimleri

tarafından tenkid edilmiştir. (bk. El-Mecmû’, 5/532-594)

168. 16/Nahl, 5-8

169. 36/Yâsîn, 71-72

“Ebû Bekir (ra) Bahreyn’e gönderdiği sıra babam Enes’e şöyle yazmıştır:

‘Rahmân ve Rahîm Olan Allah’ın Adıyla,

Bu, Allah’ın, Resûl’üne (sav) emrettiği, Allah Resûlü’nün de Müslimlere

farz kıldığı bir zekâttır. Müslimlerden, burada belirtilen ölçülere göre zekât

verilmesi istenirse hemen versin. Daha fazlası istenirse kimse vermesin.

Ölçüler şöyledir:

Develerin Zekâtı

1-24 arası deve için - her 5 deve için küçükbaş cinsinden 1 koyun

25-35 arası deve için - 1 yaşını doldurmuş 1 dişi deve

36-45 arası deve için - 2 yaşını doldurmuş 1 dişi deve

46-60 arası deve için - 3 yaşını doldurmuş 1 dişi deve

76-90 arası deve için - 2 yaşını doldurmuş 2 deve

91-120 arası deve için - 3 yaşını doldurmuş 2 dişi deve

120 deveden sonra her 40 deve için 2 yaşını doldurmuş 1 dişi deve, her

50 deve için 3 yaşını doldurmuş 1 dişi deve zekât verilir.

Sadece 4 devesi bulunan kimseye zekât vacip değildir. 5 deveye ulaşınca 1 koyun vermesi gerekir.

Koyunların zekâtı

Senenin çoğunluğunu otlaklarda geçiren koyunların zekâtı şöyledir:

40-120 arası koyun için - 1 koyun

120-200 arası koyun için - 2 koyun

200-300 arası koyun için - 3 koyun

300'den sonrası için her 100 koyunda bir koyun zekât vermek gerekir. 40 koyundan daha azı için zekât vermek gerekmez. Fakat sahibi isterse verebilir.' "170

Muâz ibni Cebel'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) beni Yemen'e vali olarak gönderdiğinde her 30 sığırdan 2 yaşında erkek veya dişi dana, her 40 sığırdan da 3 yaşına girmiş 1 dişi danayı zekât olarak almamı; Müslim olmayan kimselerden de cizye vergisi

170. Buhari, 1454

olarak aklı baliğ olan her kimseden bir dinar veya bir dinara denk giyim eşyası almamı emretti." 171

Hangi Hayvanlara Zekât Farzdır?

İslam şeriatı "en'âm" diye bilinen; deve, sığır ve küçükbaş hayvanlarda zekâtı farz kılmıştır. Yukarıda okuduğumuz hadislerde bu görülmektedir.

Hayvanların Zekât Nisabı ve Zekât Miktarı

– Develerde nisap 5 devedir. 5 devesi ve üstü olanların vereceği zekât aşağıdaki şekildedir: 172

5-9 deve = 1 koyun

10-14 deve = 2 koyun

15-19 deve = 3 koyun

20-24 deve = 4 koyun

25-35 deve = 2 yaşında 1 dişi deve

36-45 deve = 3 yaşında 1 dişi deve

46-60 deve = 4 yaşında 1 dişi deve

61-75 deve = 5 yaşında 1 dişi deve

76-90 deve = 3 yaşında 2 dişi deve

91-120 deve = 4 yaşında 2 dişi deve

Develer 120'yi geçtikten sonra yukarıdaki tablodan farklı olarak zekâtı şöyle hesaplanır: Her 40 devede 3 yaşında 1 dişi deve, her 50 devede 4 yaşında 1 dişi deve vacip olur.

121-129 deve = 3 yaşında 3 dişi deve

130-139 deve = 4 yaşında 1, 3 yaşında 2 dişi deve

140-149 deve = 4 yaşında 2, 3 yaşında 1 dişi deve

150-159 deve = 4 yaşında 3 dişi deve

171. Ebu Davud, 1567; Tirmizi, 623

172. Tablolar için bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/182

160-169 deve = 3 yaşında 4 dişi deve

170-179 deve = 3 yaşında 3, 4 yaşında 1 dişi deve

180-189 deve = 3 yaşında 2, 4 yaşında 2 dişi deve

190-199 deve = 4 yaşında 3, 3 yaşında 1 dişi deve

200-209 deve = 4 yaşında 4, 3 yaşında 5 dişi deve

Sayı yükseldikçe her 50 deve için 4 yaşında 1 dişi deve, her 40 deve için 3 yaşında 1 dişi deve hesaplanır.

– Sığırların zekâtında yukarıda okuduğumuz Muâz (ra) hadisi asıldır. Buna göre nisap miktarı sığırda 30'dur. 30 sığırı olan, zekât mükellefidir.

30-39 sığır = 2 yaşında 1 buzağı

40-59 sığır = 3 yaşında 1 dana

60-69 sığır = 2 yaşında 2 buzağı

70-79 sığır = 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

80-89 sığır = 3 yaşında 2 dana

90-99 sığır = 2 yaşında 3 buzağı

100-109 sığır = 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 1 dana

110-119 sığır = 2 yaşında 1 buzağı, 3 yaşında 2 dana

120 sığır = 2 yaşında 4 buzağı veya 3 yaşında 3 dana

Bu tablo esas alınarak sayı arttıkça her 30 sığırda 1 buzağı, her 40 sığırda

1 dana eklenir.

– Küçükbaş (koyun-keçi) zekâtında Ebû Bekir (ra) rivayeti asıldır. Buna

göre koyun ve keçide nisap miktarı 40'tır.

40-120 koyun = 1 koyun

121-200 koyun = 2 koyun

201-300 koyun = 3 koyun

301-400 koyun = 4 koyun

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

382

401-500 koyun = 5 koyun

Mal sayısı 300'ü geçtikten sonra her 100 koyunda 1 koyun verilir. 173

173. Yukarıda vermiş olduğumuz tablolar, Ebû Bekir (ra) ve Muâz (ra) hadisini esas alan fakihlerin

ve muhaddislerin cumhurunun görüşüdür. Yukarıda verdiğimiz tabloda, daha sonra zikredeceğimiz sebeplerle bazı ihtilaflar yaşanmıştır.

• İlk olarak develerin zekâtında 120'den sonrası için ihtilaf yaşanmıştır. Cumhur-u fukaha ve muhaddisler, Ebû Bekir (ra) sahifesine dayanarak yukarıda mezkûr tercihte bulunmuştur. Kûfe fukahamız ise başka bir zekât sahifesine dayanarak farklı görüş bildirmiştir.

İbni Ruşd şöyle der: ''Kûfe uleması olan İmam Ebû Hanîfe ile tabileri ve Süfyan Sevrî ise 'Develer

yüzyirmiyi aşarsa, aşan kısımda, develerin sayısı yirmibeşten aşağı olduğu zamanki hüküm uygulanır, yani her beş devede bir koyun veya keçi lâzım gelir. Şu halde eğer develer yüzyirmibeş

olursa, iki tane üç yaşını dolduran dişi deve ve bir tane koyun veya keçi lâzım gelir. Üç yaşını

dolduran iki dişi deve, yüzyirmi devenin ve koyun veya keçi de fazla olan beş devenin zekâtıdır

ve böylece -develerin sayısı yüzkırkbeş oluncaya kadar- her beş deve için bir koyun veya keçi

lâzım gelir ve yüzkırkbeş oluncaya kadar- her beş deve için bir koyun veya keçi lâzım gelir ve

yüzkırkbeş olunca, iki tane üç yaşını dolduran deve ve bir tane de bir yaşını dolduran dişi deve

yavrusu lâzım olur. Üç yaşını dolduran iki deve, yüzyirmi deve için ve bir yaşını dolduran bir dişi

deve yavrusu da yirmibeş deve içindir. Develerin sayısı yüzelli oluncaya kadar ve yüzelli olunca

üç tane üç yaşını dolduran dişi deve lâzım gelir. Fakat develer yüzelliyi de aşınca -ikiyüz oluncaya

kadar- yine her beş deve için bir koyun veya keçi lâzım gelir ve ondan sonra yine ilk hüküm uygulanır.' demiştir.'' (Bidâyetü'l Müctehid, 2/109-110)

Kûfe fukahası, Amr ibni Hazm (ra) sahifesindeki "120'yi geçtikten sonra başa döner (istinaf eder)."

lafzına dayanmışlardır. Ancak bu sahifeyle ilgili hem sened hem metin yönünden problemler

vardır.

− Rivayet sened cihetiyle zayıf kabul edilmiştir. Zaten hadisle amel edenler dahi Alî (ra) ve İbni

Mes'ûd (ra) fetvalarını hadise dayanak kabul etmişlerdir.

− Bu hadis sahih olsa bile "başa döner" ifadesi farklı tefsir edilebilir. Şöyle ki; bu ifade Ebû Bekir (ra)

hadisinde açıkça ifade edildiği gibi "Her elli devede dört yaşında bir dişi deve, her kırk devede üç

yaşında bir dişi deve" şeklinde tefsir edilebilir. (bk. Neylu'l Evtâr, 1534 No.lu Hadis Şerhi)

− Ayrıca Ebû Bekir (ra) sahifesi devlet tarafından uygulanmış, böylece sahabelerin çoğunluğunun

-dolaylı- onayını almıştır.

• İkinci ihtilaf sığırların zekâtında yaşanmıştır. Zira Muâz'ın (ra) hadisini Mesrûk (rh) rivayet etmiştir.

Mesrûk (rh) Muâz'ı (ra) görmemiştir.

Cumhur, bu hadisi şahitleriyle sahih kabul etmiştir. Zira hadis, İbrâhîm Nehaî (rh) kanalıyla

Muâz'dan (ra), Ebû Vâil (rh) kanalıyla Muâz'dan (ra) ve Tâvûs (ra) kanalıyla Muâz'dan (ra) rivayet edilmiştir. Buna binaen İbni Hibbân (rh), Hâkim (rh), Zehebî (rh) hadisi tashih etmiş, Tirmizî (rh) hasen

demiştir. (bk. Şerhu Suneni'n Nesâî, 22/112, 2450 No.lu Hadis Şerhi)

Cumhur-u ulemanın görüşünden farklı olarak, farklı görüşler de nakledilmiştir. (bk. El-Muhallâ,

4/89-106, 673. Mesele) Bunlardan ilki; Amr ibni Hazm'ın ve Ömer'in (ra) zekât sahifelerine dayanarak sığırı deveye eşitleyen görüştür. Yukarıda zikredilen deve zekâtı tablosunu aynıyla sığıra

uygulamışlardır. (bk. Şerhu Suneni'n Nesâî, 22/112, 2450 No.lu Hadis Şerhi)

İkincisi; her elli sığırda bir ineğin zekât verileceğini söyleyen görüştür. (bk. age.)

İslam tarihinde iki uygulama çoğunluktadır: İlki, yukarıda okuduğumuz Muâz'ın (ra) hadisidir.

İkincisi sığır zekâtını deve zekâtı gibi almaktır. Ne ki en yaygın uygulama cumhur-u ulemanın

kabul ettiği Muâz uygulamasıdır.

Faide: Bu konuyu en geniş anlamda tahlil eden âlimlerden biri İbni Hazm'dır. Zekât konusunu

Zekâtı Alınacak Hayvanların Özellikleri

Zekât hadislerinden yola çıkarak zekâtı alınacak hayvanlarda bulunması

gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

– Nisaba ulaşması: Nisaba ulaşmayan hayvanın zekâtı yoktur. Ancak mal

sahibi gönül hoşnutluğuyla nisaptan az hayvanın zekâtını verebilir.

– Bir yıl geçmesi: Hayvanlar nisaba ulaştıktan bir yıl sonra hâlâ nisabı

koruyorsa zekâtı verilir.

– Saime olması: Hayvanlar beslenme cihetiyle iki kısımdır:

ɔ Doğal olarak, umuma açık alanlarda otlayan, yani sahibine maddi külfet

oluşturmayan hayvanlar (saime)

ɔ Yemle beslenen, sahibine maddi külfet oluşturan hayvanlar (ma'lufe)

Allah Resûlü (sav) yalnızca saime olan hayvanları zekâta tabi tutmuştur. Zira

Allah Resûlü hayvan zekâtlarını yazdırdığı sahifelerde yalnızca "saime" sıfatına sahip olanları zekâta konu etmiştir. Bunun hikmeti, yemle beslemenin

külfetli olmasıdır. Şayet yem masraflarına ek olarak zekât alınacak olsa mal

sahibini zor durumda bırakırdı. Bu, şeriatın kolaylaştırma ilkesine racidir.174

Şayet hayvan yılın bir kısmında doğal yoldan besleniyor bir kısmında yemaraştıran ilim adamları, genelde onun, Muâz hadisini zayıf saydığını ve her elli sığırda bir ineğin

zekât verileceğini tercih ettiğini aktarırlar. (bk. Fıkhu'z Zekât, Yusuf Karadavi, 1/203)

Birçok kaynak, Fıkhu'z Zekât kitabından aktararak aynı yanlışı tekrarlar. İbni Hazm'ın kitabına müracaat ettiğimizde şunu görürüz:

− Tahlilin en sonunda şunu söyler: “Sonra (bir yanlışı fark edip düzeltmek anlamında) istidrak

ettik ve gördük ki; Mesrûk rivayeti, sığırların zekâtına dair Muâz’ın (ra) Yemen uygulamasını zikrediyor. Şüphe yok ki o; Muâz’ı görmüş, onun hükmüne, meşhur ve yaygın ameline şahitlik etmiştir.

Allah Resûlü’nün (sav) döneminden olduğundan, onun bu nakli, topluluğun Muâz’dan (ra) nakli

gibidir. Bu sebeple bu sözün gereğini söylemek vacip olmuştur.” (bk. age.)

Yani İbni Hazm (rh) uzunca bir tahlilin son kısmında, tahlilin başında ortaya koyduğu tercihten

dönmüş; Muâz (ra) hadisinin sıhhatine kani olduğundan cumhurla aynı görüşte olmuştur.

− Bir diğer mesele şudur: İbni Hazm (rh) açıkça “Elli sığırda bir inek verilir.” görüşünü eleştirmiş;

görüşün dayandığı delillerin “munkatı olduğunu, hüccetin ancak muttasıl rivayetlerde olacağını”

belirtmiştir. (bk. age.) Allah (cc) en doğrusunu bilir.

174. Bazı âlimler, saime kaydının geçmediği rivayetleri alıp şöyle derler: İster doğal yoldan beslensin ister yemle beslensin, hayvanların zekâtı verilmelidir. Racih olan; (zekât hayvanları için

hiçbir kayıt zikretmeyen) mutlak rivayetlerin, saime kaydını zikreden mukayyed rivayetlere hamledilmesidir. Aksi hâlde şeriatın zikrettiği ayırıcı/belirleyici sıfatlar iptal edilmiş olur; bu da usule

aykırıdır. (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/97-98)

le besleniyorsa hüküm, ğalibe (çok olana) göre verilir. Çoğunlukla doğal

yoldan besleniyorsa saimedir; zekâtı verilir. Çoğunlukla yemle besleniyorsa

ma’lufedir; zekâtı verilmez.

– Çalışma için kullanılmaması: Zekâta tabi olan deve ve sığırlar tarla

sürme, yük taşıma, sulama vb. işlerde kullanılıyorsa zekâta tabi değildir.

Bu, Alî ve Câbir’den (r. anhuma) nakledilmiştir: 175

Ayrıca iş için kullanılan hayvanlar, gelişme veya artma (numuv) sıfatına

sahip değildir. Ev ve binek gibi asli ihtiyaçlara benzemektedir. Bu yönüyle

de zekâta tabi olmaması, şer’i makasıda en uygun olandır.

– Ayıplı olmaması: Allah Resûlü (sav) ayıplı malların zekât olarak verilmesini yasaklamıştır.

Sumâme'den (rh), şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebû Bekir, Allah'ın Resûlullah'a (sav) emrettiği zekât konusunda Enes'e yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir: 'Zekât memuru talep etmedikçe dişleri düşmüş durumdaki yaşlı, ayıplı/tek gözlü hayvan ve teke zekât olarak alınmaz.' " 176

Ayıptan kasıt; hayvan satışında "ayıplı mal" olarak iade edilen veya kurban olarak kesilmeyecek olandır. 177

– Teke olmaması: Okuduğumuz hadise göre teke zekât olarak alınmaz. Zira sürünün üremesi için mal sahibinin tekeye ihtiyacı vardır. Ancak sahibi tekeyi gönül hoşnutluğuyla verirse zekât memuru alabilir. 178

– Malın vasatından alınması: Allah Resûlü (sav) malın değerlisini zekât olarak almayı yasaklamıştır.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Muâz'ı Yemen'e (vali olarak) gönderdiği zaman ona şöyle

175. bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 7395, 7396. Allah Resûlü'nden merfu olarak rivayet edilse de racih olan sahabe sözü olarak sahih olmasıdır. Bilindiği gibi; bu tür görüşler reyle söylenmez.

176. Buhari, 1455

177. bk. Fethu'l Bârî, 1455 No.lu Hadis Şerhi

178. Hadiste geçen "musaddık" kelimesinin okunuşunda ihtilaf edilmiştir. "Musaddık" olarak okuyanlar "zekât veren kişi isterse" anlamı vermişlerdir. "Musaddek" diye okuyanlar "zekât memuru isterse" şeklinde anlam vermişlerdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir; Kasıt mal sahibi, yani zekât verendir. Zira tekenin verilip verilmemesi onu direkt ilgilendiren bir meseledir.

buyurdu: 'Sen halkı Ehl-i Kitap olan bir yere gidiyorsun. İlk önce onları Allah'a ibadet etmeye davet et. Allah'ı tanıdıkları zaman Allah'ın onlara günde beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Namaz kılmaya başladıkları zaman, Allah'ın onlara mallarından zekât alınıp fakirlerine verilmesini farz kıldığını söyle. İtaat

ederlerse bunu onlardan al. Ama insanların mallarından en iyilerini almaktan kaçın.’ ” 179

Malın değerli olanını almak, mal sahibine zarar verir. Zekâtı gönülsüz vermesine, devlete veya memura kin beslemesine neden olabilir. Zekâtın gayelerinden biri; bireyle toplum arasında merhamet ve yardımlaşmaya dayalı bir ilişki kurmaktır. Bu gayeyi zedeleyecek davranışlardan uzak durulmalıdır.

– Belirlenmiş yaşı vermek: Allah Resûlü (sav) deve ve sığırda verilecek yaşı belirlemiştir. Bazen sürüde bu yaş bulunmaz; altı veya üstü bulunur. Bu durumda Allah Resûlü iki koyun veya 20 dirhem verilmesini emreder. Şayet istenenin altı varsa mal sahibi bir yaş küçük hayvanı verir. Üstüne iki koyun veya 20 dirhem verir. Şayet istenenin üstü varsa, zekât memuru bir yaş büyüğü alır. Mal sahibine iki koyun veya 20 dirhem verir. 20 dirhem yaklaşık 6 gram gümüşe tekabül eder. 180

Ayrı Mallar Birleştirilmez, Bir Mallar Ayrılmaz

Sumâme’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Bekir, Allah Resûlü’nün (sav) belirlediği zekât miktarları konusunda Enes’e yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir:

‘Verilecek zekât miktarı (artar ya da azalır) korkusuyla, zekâtı verilmesi gereken hayvanlardan ayrı olarak bulunanlar bir araya getirilmez. Toplu hâlde bulunanlar da ayrılmaz. Zekât ortaklık malından verildiğinde ortaklar paylarına göre birbirlerine rücu eder.’ ” 181

179. Buhari, 1458; Müslim, 19

180. Bu konuda farklı görüşler varid olmuştur: Kimisi zekât mükellefi, o yaşta bir hayvanı bulup vermek zorundadır, demiştir. Kimisi o yaşı bulamayan piyasadaki fiyatı kadar para verir, demiştir.

Ancak bu görüşler sahih ve sarih nassa muhaliftir. (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/111)

181. Buhari, 1450-1451

Bu hadisin tefsirinde ihtilaf edilmiştir:

“HANEFÎLER dediler ki: Bir kişi sene başında nisâb miktarı mala sâhib olur, sonra sene içinde kâr sağlar veya hibe ve miras gibi ticâret dışı yollarla başka bir mala sâhib olursa bu mal ve o kazanç,

sene başındaki mevcûd nisâb miktarına eklenir. Bu nisâb miktarının üzerinden bir sene geçer de

“Hadisteki muhatap, bir yönden, zekât mükellefi, diğer yönden de zekât

toplamakla görevli memurdur. Her ikisine de zekât (artar/eksilir) endişesiyle

zekât verilmesi gereken malları toplamaması ya da ayırmaması emredilmiştir.

Çünkü zekât mükellefi, daha az zekât vermek için duruma göre toplar ya da

ayırır. Zekât memuru da daha çok zekât toplamak için duruma göre toplar

ya da ayırır. Hadis, hem mükellefe hem de memura yönelik olabildiğine

göre, buradaki muhataplardan birinin diğerinden daha öncelikli olduğu

sene sonunda nisâb miktarı eksilmezse, tümünün zekâtını vermek vâcib olur. Bu mezhebe göre

müteber olan, nisâb miktarının senenin başında ve sonunda mevcûd olmasıdır.

MÂLİKİLER dediler ki: Kazanç, malı ticârette çalıştırmaktan doğar ki, sene içinde doğan bu mal,

nisâbtan az da olsa, ana malą eklenir. Sözgelimi Muharrem ayında bir kişinin yanında on dinar

bulunur, bu tarihten itibâren bu parayla ticâret yapmaya başlar, Receb ayı gelince de bu para

yirmi dinara yükselirse, bu yirmi dinar ertesi senenin Muharrem ayına kadar eksilmeden aynı kalırsa, bu paranın yekûnunun zekâtını vermek vâcib olur. Çünkü kazanç, ana malda saklıdır. Böyle

olunca ana mal olan on dinar mevcûdken güya kâr olan ikinci on dinar da onun beraberinde

mevcûdtu. Dolayısıyla ikinci on dinarı, birinci on dinara mutlak sûrette eklemek gerekir. Aslolan

birinci on dinar nisâbtan az olsa bile bu hüküm aynıdır. Miras ve hibe gibi ticâret dışındaki bir

yoldan elde edilen mallar sene içinde, nisâb miktarında olsa bile kişinin kendi malına eklenemez. Aksine mülk edinilmesinden bir sene sonra zekâtını vermesi gerekir. Sözgelimi bir kişinin

Muharrem ayında mülk edinmiş olduğu nisâb miktarı altını olur da Receb ayında bu sermâye ile

on dinar para kazanırsa, bir sonraki Muharrem ayı geldiğinde asıl sermayenin zekâtını verir. Müteâkib Receb ayı geldiğinde de on dinarın zekâtını verir. Altın ve gümüş gibi nakitlerde, kazançla

sermayenin zekâtları birbirinden ayrı olarak verilir. Ama hayvanların zekâtı böyle değildir. Diyelim ki bir kişi nin nisâb miktarını bulan büyük veya küçükbaş hayvanları olur da sonra satın alarak

veya kendisine hîbe edilerek birkaç hayvan daha elde ederse, bu sonradan elde edilenler nisâb

miktarı kadar olsun veya olmasın, asıl mallara ilâve edilir ve senesi dolunca da tümünün zekâtı

verilir. Ama asıl mallar nisâb miktarından az olurlarsa, sonradan elde edilen nisâb miktarında

iseler, bir sene geçtikten sonra zekâtları verilir. Sene içinde elde edilen mallar, hayvanların doğurması yoluyla elde edilmişlerse bunlar, yavruların anaları nisâb miktarından az olsalar bile analarının senesi dolunca onlarla birlikte zekâtlandırılırlar. Çünkü yavrular anaların aslında gizlenmiş

olarak takdir edilirler. Dolayısıyla yavrular da zekât bakımından analarının senesine tâbi olurlar.

ŞÂFİÎLER dediler ki: Sene içinde kazanılan kârlar da sermâyeye eklenirler. Sermâyesi nisâb miktarından az olsa bile, ticâret senesinin başında mâlik olduğu mal da, aslı nisâbtan az olsa bile

sermâyeye eklenir. Ticaret dışı bir yolla elde edilen mal, ele geçtiği tarihten bir sene sonra kendi

başına zekâtlandırılır. Bu mal, sermâyeye eklenerek onunla birlikte zekâtlandırılmaz. Ancak bu,

kendisiyle ticâret yapılan bir hayvandan sağlanan bir yavru ise, sermayeye eklenerek onun senesi sonunda zekâtlandırılır.

HANBELÎLER dediler ki: Asıl mal nisâb miktarında olduktan sonra, sene içinde sağlanan kazanç

asla ilâve edilir. Asıl mal nisâbtan az ise ilâve edilmez. Ama malın tümünün nisâb miktarını bulmasından bir sene sonra zekât vermek gerekir. Ticâret dışı yollardan elde edilen mala gelince;

bu, asıl mala ilâve edilerek onun senesi sonunda zekâtlandırılmaz. Aksine bu mal, mülk edinildiği

tarihten bir sene sonra kendi başına zekâtlandırılır. Yalnız saime (meralarda otlanarak beslenen)

hayvanlar dan doğan yavrular, analarının senesi dolunca onlarla birlikte zekâtlandırılırlar.” (Dört

Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/872-873)

söylenemez. Dolayısıyla hem mükellefin hem de memurun birlikte muhatap

olduğunu kabul etmek lazımdır.” 182 183

Zekât Hayvanlarının Ticaret Malına Dönüşmesi

Zekâta tabi olan hayvanlar beslenmiyor, günümüzde olduğu gibi günübirlik alınıp satılıyorsa; bunlar ticaret malıdır. Her yıl elde edilen gelirin %2,5’lik oranı zekât olarak verilir. 184

Hayvansal Ürünlerin Zekâtı

• Süt, yumurta, yün veya ipek gibi hayvansal ürünler; günlük ihtiyaçlar için kullanıyorsa bunların zekâtı yoktur. 185

• Şayet hayvansal ürünler alınıp satılan bir ticari mal olarak kullanılıyorsa, ticaret mallarının ahkâmına tabidir. 186

• Balın zekâtı;

İslam âlimleri bir hayvansal ürün olan balın zekâtını ayrı incelemişlerdir. Zira bala dair özel naslar varid olmuştur. Allah (cc) en doğrusunu bilir, bal sahibi iki şeyde muhayyerdir.

Dilerse balın %10’unu zekât olarak, dilerse de bal gelirinin %2,5’lik kısmını ticaret malı olarak verir. 187

182. Fethu’l Bârî, 34. Bab başlığı şerhi

183. Bu görüşlerden herhangi birini tercih edecek haricî bir karine ve Asr-ı Saadet’te uygulama yoktur. Bizim tercihimiz, İslami bir devlet olduğu takdirde devletin talimatlarına uymaktır. Şayet bir İslam devleti yoksa günümüzde olduğu gibi, İmam Şâfiî’nin tefsiriyle amel etmektir. Zira, hadisi en genel anlamıyla yorumlayan âlim, İmam Şâfiî’dir.

184. Detaylı bilgi için bk. s. 359

185. Detaylı bilgi için bk. s. 339

186. Detaylı bilgi için bk. s. 359

187. Bal zekâtında yaşanan ihtilafın nedeni, konu hakkında varid olan nasların sıhhatinde ihtilaf edilmiş olmasıdır.

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Balda her on ölçekte bir ölçek zekât vardır.” (Tirmizi, 629)

İmam Tirmizî (rh) hadisi naklettikten sonra şu değerlendirmeyi yapar:

“Bu konuda Ebû Hureyre, Ebû Seyyâre El-Mut’î ve Abdullah ibni Amr’dan da hadis rivayet edilmiştir.

Resûlullah’tan (sav) bu konuda sahih olarak fazla bir şey rivayet edilmemiştir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise balda zekât olmadığı

görüşündelerdir. Hadisin ravilerinden Sadaka ibni Abdullah ezber sahibi değildir. Sadaka ibni Abdullah’ın bu rivayetine karşıt bir rivayet de Nâfi’den rivayet olunmuştur.”

Ebû Seyyâre El-Mut’î’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

Zekât Verilecek Sınıflar (Mesârifu’l Zekât)

Yüce Allah, zekâtın sekiz yere verilmesini istemiş ve bu sınıfları tek tek

zikretmiştir:

“Sadakalar (zekât malları), Allah tarafından belirlenmiş bir farz olarak yalnızca

fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına, kalbi İslam’a ısındırılanlara, kölelere,

borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışa verilir. Allah (her şeyi bilen)

Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” 188

“Ben Resûlullah’a (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim arılarım var.’ dedim.

O da, ‘O balın onda birini zekât olarak ver.’ buyurdu.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Onları benim için koru.’ dedim. O da benim için ballarımı korudu.” (İbni Mace,

1823)

İsnadda yer alan Suleymân ibni Mûsâ, Ebû Seyyâre ile karşılaşmamıştır; hadis mürseldir. (bk. Şerhu

Suneni İbni Mâce, 1795 No.lu Hadis Şerhi)

Konu hakkında varid olan sahih hadisler vardır. Ancak bu hadisler baldan zekât alındığını değil, bal

üreticisine verilen işletme imkânlarına mukabil bir ödeme olduğunu gösterir.

(1600) Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mut’anoğullarından olan Hilal, balının öşürünü alıp Resûlullah’a (sav) getirdi ve Selebe denilen vadinin kendisine tahsis edilmesini istedi. Resûlullah da (sav) o vadiyi ona tahsis etti. Ömer ibni Hattâb

halife olunca, Sufyân ibni Vehb bir mektup yazarak o vadinin durumunu sordu. Ömer de cevaben

şunları yazdı: ‘Resûlullah’a (sav) arılarının balının öşrünü ödediği gibi sana da öderse Selebe’yi oraya

koru olarak tahsis et. Aksi takdirde o arılar yağmurla biten bitkilerle geçinen sinek gibi sahipsizdir.

İsteyen onların balından yer.’ ”

(1601) Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“ ‘Her on tulumda bir tulum zekât olarak verilecektir.’

Sufyân ibni Vehb yerine Sufyân ibni Abdullah Es-Sekafî demiştir. Ömer ibni Hattâb onlara iki vadiyi

tahsis etmişti. Ravi şunu ilave etti: ‘Resûlullah’a (sav) ödediklerini Ömer’e ödediler. O da onlara o vadilerini tahsis etmeye devam etti.’ ”

(1602) Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“ ‘Şebâbe, Fahm Kabilesi’nden bir batındır.’ Muğîre’nin önceki hadisini mana olarak rivayet etti ve dedi

ki: ‘On tulumdan bir tulum zekât verilecektir.’ Ayrıca, ‘İki vadiyi onlara tahsis etmişti.’ dedi.” (Ebu Davud,

1600-1602; Nesai, 2498)

İbni Abdilberr (rh) der ki: “Bu hadisler, bal zekâtının vacip olduğuna delalet etmez. Zira onlar gönüllü

olarak bu zekâtı verdiler. Buna mukabil onlara (arıcılık için) toprak verildi.

Ömer (ra) (Allah Resûlü’nün uygulamasındaki) illeti aklettiğinden (onun (sav)) emrine benzer bir emir

verdi. Şayet bal; diğer zekât kalemleri gibi vacip olsa, (görevli memur) ona haber verip (izin istemezdi).” (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 629-630 No.lu Hadislerin Şerhleri)

Bizim tercihimizin nedeni, ilk dönemden bu yana var olan her iki uygulamanın zekât mükellefine

sunulmasıdır. Konu hakkında son sözü söyleyecek bir nas bulunmadığından İslam tarihi boyunca var

olan her iki uygulamayı nazara verdik. Allah (cc) en doğrusunu bilir. Hayırda öncü olanlar balın 10’da

1’ini (%10), orta yollu olanlar 40’ta 1’ini (%2,5) verirler.

188. 9/Tevbe, 60

Ayetin siyakından da anlaşıldığı üzere bir grup münafık, Allah Resûlü’nün

zekât mallarını dağıtmasından hoşnut olmamıştır. 189

“Onlardan bazısı (yaptığın taksimatı beğenmeyip) sadakalar konusunda

seni eleştirir. Şayet ondan onlara verilirse razı olurlar, verilmediğinde ise (bir

bakmışsın) öfkeden kudurmuşlar. Allah'ın ve Resûlü'nün verdiğine razı olup: 'Allah bize yeter. Allah ve Resûlü lütuf ve ihsanından bize verecektir. Şüphesiz ki bizler, Allah'a rağbet edenleriz.' deseler ne olurdu ki?" 190

Bunun üzerine Yüce Allah; zekât mallarının birilerinin keyfine, arzu ve rağbetine göre dağıtılmayacağını haber vermiştir. Ayrıca zekât mallarını hak eden sınıfları 60. ayette açıklamıştır.

Ayet, إنما/innema edatıyla başlamıştır. Bu edat, hasr edatlarındandır. Böylece zekâtın yalnızca bu sekiz sınıftan birine verileceği ve bunların haricinde bir sınıfa zekât verilmeyeceği nas kılınmıştır.

Ayet, zekât verilecek sınıflardan bir kısmını "lam/ل "harf-i ceriyle, bir kısmını "fi/في "harf-i ceriyle ifade etmiştir. Bu da bu sekiz sınıfa verilen zekâtın, her birinin aynı gayeye matuf olmadığının ve farklı gayeler söz konusu olduğunun delilidir. Zira Kur'ân gibi eşsiz belagat örneği sergileyen bir kitapta sekiz sınıfın farklı edatlarla ifade edilmesi boş yere olmamalıdır.

Bazı dilbilimciler bu farklılığı şöyle açıklamışlardır:

"Lam" edatı, temlik içindir. Bir şeyin başka bir şeye mülk olduğunu gösterir. Ayette zikredilen ilk dört sınıfa verilen zekât, onlara mülk edindirmek içindir. Fakirin fakirliğini gidermek, zekât memuruna ödül, kalbi ısındırılanları mal ile kazanmak içindir. "Fi" edatı, zarfı ifade eder. Âdeta son dört sınıf bir zarf/kaptır; zekât buraya bırakılır. Gaye onları mülk sahibi kılmak değil, onların içinde bulundukları sıkıntıyı ortadan kaldırmaktır. Köle kölelikten kurtulur. Borçlu borcunu öder. Mücahid savaşı bitirir. Yolda kalan yolunu tamamlar. Bu farka işaret etmek için sınıflar farklı edatlarla ifade edilmiştir. Buna binaen ilk dört sınıfa zekât veririz. Sonrasında hâllerine bakmayız. Örneğin fakir; biz zekât verdikten sonra zengin olsa bile, zekât geri alınmaz; zira ona mülk olmuştur. Ancak son dört sınıfın hâline bakarız. Verilen parayı

189. Ayrıca bk. Tefsîru't Taberî, 14/300, Tevbe Suresi 59. ayetin tefsiri

190. 9/Tevbe, 58-59

istenilen amaç için kullandılar mı? Amaç gerçekleştikten sonra para arttı

mı? Zekât payını verildiği gaye için kullanmazlarsa onlardan geri alınır veya gaye yerine gelirse arta kalan geri alınır, ihtiyaç duyulan yerlere kullanılır.191 192

Ayet, Yüce Allah'ın El-Alîm ve El-Hakîm ismiyle son bulmuştur. Yani bu sınıfların tercihi öylesine, amaçsız, rastgele değildir. Sonsuz bir ilmin ve sınırsız bir hikmetin eseridir. İnsan, bazı sınıflara niye zekât verildiğini anlamayabilir. Bazı sınıfların niye bu listede olmadığını da kavramayabilir. Şayet bunun El-Alîm ve El-Hakîm olan bir rabbin tasarrufu olduğunu bilirse rahatlar. En doğru olanın O'nun (cc) seçtiği olduğunu idrak eder.

Bu sınıfları Yüce Allah'ın seçmesinin sayısız hikmetlerinden biri şudur:

Tarih boyunca vergi sistemlerinde ikili bir zulüm yaşanmıştır. İlki; vergi alınacak mallar ve miktarlarıdır. Zalim sultanlar keyiflerince vergi mallarını çeşitlendirmiş ve vergi oranlarını yükseltmişlerdir. İkincisi; toplanan vergilerin harcanacağı yerlerdir. Çoğu zaman halkın emeğinden çalınan vergiler; kof kahramanlık savaşlarına, gurur ve kibir gösterilerine, lüks ve sefahat meclislerine harcanmıştır. Yüce Allah hem zekât alınacak malları, hem zekât oranlarını hem de zekâtın harcanacağı yerleri belirleyerek bu zulmün önüne geçmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

1-2. Fakir ve Miskin

– Zekât verilecek sınıflardan biri fakir, diğeri de miskindir. İkisi arasındaki fark; ihtiyaç/yoksulluk farkıdır. Daha çok muhtaç olan fakirdir. Daha az ihtiyaç sahibi olan miskindir. 193

191. bk. El-Muğnî, 2/500, 1796. Mesele

192. Ayette zikredilen harf-i cerlerle ilgili farklı açıklamalar da yapılmıştır. Kimi âlimler "fî" harf-i cerinin yalnızca köleler sınıfını ilgilendirdiğini, diğer sınıflar için "lam" harf-i cerinin geçerli olduğunu savunur. Buna göre köle sınıfında "fi" harf-i cerine dönülmesinin özel bir anlamı vardır: Köleye zekât verilmez. Kölelikten kurtulması için sahibine ödeme yapılır. Zekâtın köleye verileceği vehmedilmesin diye harf-i cer değişmiştir. (bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 10/236-237, Tevbe Suresi 60. ayetin tefsiri)

Bir grup âlim de son dört sınıfın zekât almaya daha fazla hak sahibi olduğunu göstermek için bu yola başvurulduğunu söyler. Âdeta "Bunlar zekât kabıdır, öncelikli olarak zekâtı buraya koyun."

denmiş olur. (bk. Mesârifu’z Zekât, s. 64-66, Nesefî tefsirinden naklen)

193. Fakir ve miskin ayrımına dair farklı görüşler zikredilmiştir. Kurtubî (rh) bu görüşleri şöyle

aktarır:

“Fakir İle Yoksul (Miskin) Arasındaki Fark:

Gerek dil bilginlerinin, gerek fukahânın fakir ile miskin arasındaki fark hususunda dokuz ayrı görüşü vardır.

− Yakub b. es-Sikkit, el-Kutebi ve Yunus b. Habib, fakirin yoksuldan daha hâllice olduğu görüşündedirler. Derler ki: Fakir, kendisine kısmen yeterli olabilecek ve kendisini ayakta tutabilecek

bir şeylere sahip olan kişidir. Miskin (yoksul) ise hiçbir şeye sahib olmayandır. Delil olarak da bir

çobanın şu beyitini gösterirler:

أما الفقير الذي كانت حلوبته

وفق العيال فلم يترك له سبد

‘Fakire gelince, onun sağmal devesi çoluk çocuğunun ihtiyacına denk düşüp de geriye kendisine

hiçbir deve kalmayandır.’

Dil bilgini ve hadis ehlinden bir topluluk da bu görüştedir ki, Ebû Hanîfe ile Kadı Abdulvehhab

bunlar arasındadır.

− Başkaları da bunun aksini söyleyerek yoksulu fakirden daha hâllice kabul ederler. Bunlar da

yüce Allah’ın, ‘Gemiye gelince o, denizde çalışan yoksullara ait idi.’ (el-Kehf, 18/79) buyruğunu

delil gösterirler. Yüce Allah bu buyruğunda yoksulların denizdeki gemilerden birisine sahip olduklarını haber vermektedir. Kimi zaman böyle bir gemi çokça miktardaki mala dahi eşit olabilir.

Bu görüşün sahipleri, Peygamber’in (sav) fakirlikten Allah’a sığındığına dair rivayet edilen duası ile

de görüşlerini desteklerler. Yine Peygamber’in şöyle dediği de rivayet edilmiştir: ‘Allah’ım beni

miskin (yoksul) olarak yaşat ve miskin olarak canımı al.’ (Tirmizi, İbni Mace) Şayet miskinin durumu fakirden daha kötü olsaydı, bu iki rivayet arasında çelişki olurdu. Zira Peygamber’in (sav)

fakirlikten Allah’a sığınmakla birlikte ondan daha kötü bir hâle sahip olmayı dilemesine imkân

yoktur. Nitekim yüce Allah onun duasını kabul buyurmuş ve yüce Allah’ın kendisine fey olarak

vermiş olduğu bir miktar mala sahib olduğu halde ruhunu kabzetmiştir. Ancak beraberinde bütün ihtiyaçlarına yetecek kadar mal da yoktu.

İşte bundan dolayı zırhını rehin bırakmıştı. Bu görüşün sahipleri derler ki: Bir çobanın söylediği

nakledilen beyitin, bu hususta delil olacak bir tarafı yoktur. Çünkü çoban sadece fakir bir kimsenin belli bir durumda sütünü sağacağı bir devesinin bulunduğundan söz etmektedir.

Derler ki: Fakirin Arap dilindeki anlamı fakirliğin sıkıntı ve zorluğundan dolayı sırtındaki fakra’ları

(yani omurları) alınmış kimse demektir. Bundan daha zor ve sıkıntılı bir hal ise bulunamaz. Şanı

yüce Allah, ‘Yeryüzünde dolaşmaya gücü yetmeyen…’ (2/Bakara, 273) buyruğu ile onlara dair

haber vermektedir.

Bu görüşün sahipleri şairin şu beyitini de delil gösterirler:

ملا رأى لبـد الـنـسـور تـطـايـرت

رفـع الـقـوادم كـالـفـقـيـر اأألعزل

‘(Lukman b. Âd’in) kartallarının sonuncusu Lubed (kartallar)ın uçuştuklarını görünce, o da kanatlarında uçuşu sağlayan ön tereklerini, uçamayan omurgasız kuş gibi kaldırdı.’

Yani, uçmaya gücü yetmeyen, bundan dolayı da omurgası kopmuş ve yere yapışmış bir kuş gibi

oldu, demek istemektedir. El-Esmaî ve başkaları da bu görüşü benimsemiş olup, Tahavî de bunu

Kûfelilerin görüşü olarak nakletmektedir. Şâfiî’nin iki görüşünden birisi de mezhebine mensup

âlimlerin çoğunluğunun görüşü de budur.

− Yine Şâfiî’nin bir başka görüşü daha vardır ki buna göre fakir ile miskin aynı şeydir. İsim itibariyle ayrı olsalar bile mana bakımından aralarında fark yoktur. İşte bu da üçüncü bir görüştür.

İbnu’l-Kasım ve Mâlik’in sair arkadaşları (mezhebinin ileri gelen âlimleri) de bu görüştedir. Ebû

Yusuf da bu görüşü benimsemiştir.

Derim ki (Kurtubi): Lafzın zahiri miskinin fakirden farklı olduğunu ve her ikisinin ayrı bir sınıf

olduğunu, ancak sınıflardan birisinin diğerinden daha ileri derecede ihtiyaç sahibi olduğunu or-

taya koymaktadır. İşte bu bakımdan onları tek bir sınıf olarak kabul edenin görüşü de doğruya

yakın görünmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah’tır.

Bununla birlikte yüce Allah’ın, ‘Gemiye gelince o, yoksulların idi…’ (18/Kehf, 79) buyruğunun delil

olacak bir tarafı yoktur. Zira bu geminin yoksullar tarafından ücretle kiralanan bir gemi olma

ihtimali de vardır. Nitekim bir kimse bir evde yaşıyor ise, ev başkasına ait olsa dahi (yaşıyanın adı

belirtilerek); bu filanın evidir denilmektedir. Şanı yüce Allah da cehennemliklerin halini anlatırken, ‘Onların demirden gürzleri de vardır.’ (22/Hac, 21) buyurarak bu gürzleri cehennemliklere

izafe etmiştir. Yine yüce Allah, ‘Beyinsizlere mallarınızı vermeyiniz.’ (4/Nisâ, 5) diye buyurmaktadır.

Peygamber de, ‘Her kim malı bulunan bir köleyi satarsa…’ diye buyurmaktadır.

Bu şekilde bir şey bizzat o kimseye ait olmamakla birlikte o şeyin ona izafe edildiği ifadeler gerçekten çoktur. Mesela evin kapısı, bineğin semeri, atın eğeri ve benzeri ifadeler de bu kabildendir.

Diğer taraftan bu gibi kimselere merhamet ve onlara karşı atifeti celbetmek kastıyla miskinler

adının verilmiş olması da mümkündür. Nitekim herhangi bir musibet ile sınanan veya bir belaya

itilmiş olan kimseye de miskin denilir. Hadis-i şerifte de, ‘Ateş ehlinin miskinleri’ ifadesi geçmektedir. Şair de şöyle der:

مساكين أهل الحب حتى قبورهم

عليها تراب الذل بين المقابر

‘Sevgi ehlinin miskinlerinin kabirleri üzerinde dahi Kabirler arasında zillet toprakları vardır.’

Peygamber’in: “Allah’ım, beni miskin olarak yaşat” hadisindeki ifadelere dair açıklamalara gelince; bu hadisi Enes rivayet etmiş olup, onların açıkladığı anlama gelmez. Buradaki anlam; herhangi bir tekebbürün, büyüklenmenin, kibir, azgınlık ve haksızlığın söz konusu olmadığı, Allah’a

karşı alçak gönüllülüğü ifade etmektir. Nitekim Ebu’l-Atahiyye şu beyitlerinde bu hususu çok

güzel dile getirmiştir:

إذا أردت شـريـف الـقـوم كـلهـم

فـانـظر إىل ملك يف زي مسكني

ذاك الـذي عـظمت يف الله رغـبـتـه

وذاك يـصـلح لـلـدنـيـا ولـديـن

‘Eğer sen bütün kavmin en şereflisini görmek istersen Yoksul (miskin) kimse kalığına bürünmüş

bir hükümdara bak İşte böylesinin Allah’a rağbeti çok büyüktür Ve işte böylesi hem dünya hem

din için uygundur.’

Buna göre burada maksat dilencilik yapan miskin değildir. Çünkü Peygamber (sav) dilencilik yapmayı hoş görmemiş ve yasaklamıştır. Nitekim onun önünden yoldan çekilip yol vermeyi kabul

etmeyen siyah bir kadın hakkında, ‘Onu bırakınız, çünkü o zorba bir kadındır.’ diye buyurmuştur.

Şanı yüce Allah’ın, ‘Allah yolunda kendilerini vakfetmiş, yeryüzünde dolaşmaya gücü yetmeyen… fakirler içindir.’ (2/Bakara, 273) buyruğuna gelince; burada da böylelerinin bazı şeylere

sahip olmalarına mani yoktur. Doğrusunu en iyi bilen Allah’tır.

Mâlik ve Şâfiî mezhebine mensup ilim adamlarının benimsedikleri görüş olan yoksul ile fakir aynı

şeylerdir, şeklindeki görüşleri güzeldir.

− Yine Mâlik’in, ‘İbn Suhnûn’un Kitabı’nda kullandığı ifade de buna yakındır. O, şöyle demektedir:

Fakir, iffetli davranan muhtaç kimsedir, miskin ise dilenen kişidir. Bu görüş İbni Abbâs’tan da

rivayet edilmiş, Ez-Zührî de bu görüşü ifade etmiştir. İbni Şaban da bu görüşü tercih etmiştir ki,

dördüncü görüş de budur.

− Beşinci görüşe gelince; Muhammed ibni Mesleme dedi ki: Fakir, meskeni ve hizmetçisi bulunan

ve bundan daha aşağı durumda bulunan kimsedir. Miskin ise, hiç malı olmayan kimse demektir.

Derim ki (Kurtubi): Ancak bu görüş Müslim’in Sahih’inde yer alan ve Abdullah ibni Amr’dan gelen görüşün aksinedir. Birisi Abdullah’a: Biz Muhacirlerin fakirlerinden değil miyiz diye sorunca,

Abdullah ona şöyle demiş: Kendisine sığınacağın bir hanımın var mı? O, evet deyince bu sefer:

Peki, içinde barınacağın bir meskenin var mı diye sormuş, yine evet deyince Abdullah: Sen zenginlerdensin diye cevap vermiş. Adam, benim bir de hizmetçim var deyince Abdullah: O halde

sen hükümdarlardansın diye cevap vermiş.

− Altıncı görüş: İbni Abbâs'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Fakirler, Muhacirler arasından idi,

miskinler ise hicret etmeyen bedevi Araplar arasındaki yoksullardı. Ed-Dahhâk da bu görüştedir.

− Yedinci görüşe göre ise miskîn, dilenmese dahi boyun eğen, zillet gösteren kimsedir. Fakir ise

tahammül eden, gizlice verilen bir şeyi kabul etmekle birlikte boyun eğmeyen kimsedir. Bu açıklamayı da Ubeydullah ibni'l Hasen yapmıştır.

− Sekizinci bir görüşü de Mucâhid, İkrime ve Ez-Zührî ifade etmiş olup, buna göre miskinler, (dilencilik yapmak üzere) kapı kapı dolaşan kimselerdir. Fakirler ise, Müslümanların fakirleri, muhtaçlarıdır.

− Yine İkrime'nin ifade ettiği dokuzuncu bir görüşe göre; fakirler Müslümanların fakirleri, miskinler ehli kitabın yoksullarıdır." (Tefsîru'l Kurtubî, 8/268-273, Tevbe Suresi 60. ayetin tefsiri)

Deriz ki: Bu görüşlerden her birinin zayıf ve güçlü yönleri vardır. Son sözü söyleyecek veya bu

görüşlerden birini tercih edecek sahih ve sarih bir delil yoktur.

Örneğin "fakir" kelimesini ele alırsak şunu görürüz: Vahiy bazen onu mutlak ihtiyaç sahibi olarak

kullanır:

"Ey insanlar! Sizler, Allah'a muhtaçsınız. Allah ise (kimseye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine

muhtaç olduğu) El-Ğaniy, (her daim övgüyü hak eden ve varlık tarafından övülen) El-Hamîd'in ta

kendisidir." (35/Fâtır, 15)

Bazen yetim malından yiyecek kadar fakir anlamında kullanır.

"Evlilik çağına ulaşıncaya kadar yetimleri sınayın. Onların (evlenecek) olgunluğa ulaştığını sezerseniz, mallarını onlara verin. Onların büyüyüp (mallarını alacakları korkusuyla) israfla ve çabucak

mallarını yemeyin. Her kim zengin olursa (onların mallarından yemesin,) iffetli davransın. Kim

de fakir olursa örfe göre yesin. (Olgunluğa eriştiklerini görüp) mallarını onlara verdiğinizde şahit

tutun. Hesap gören olarak Allah yeter.” (4/Nisâ, 6)

Bazen de dışarıdan bakılınca fakirliği anlaşılmayacak, iffeti nedeniyle kimseden istemeyen anlamında kullanılır.

“(Yapacağınız infak ve sadakaya en fazla hak sahibi olanlar; kendilerini İslam davasına adayan,

Allah yolunda cihad etmek ve görevden göreve koşmaları nedeniyle dünyalık işlere vakti kalmamış ayrıca Allah yolunda edindikleri düşmanlar tarafından) yeryüzünde gezip dolaşmaya güç

yetiremeyen, Allah yolunda alıkonulmuş fakirlerdir. Sergiledikleri iffetli tavırdan ötürü onları tanımayan, zengin zanneder. Sen onları yüzlerindeki (fakirlik alametlerinden) tanırsın. İnsanlardan

ısrarlı/bıktırıcı bir şekilde istemezler. Hayır olarak her ne infak etmişseniz, hiç şüphesiz Allah onu

bilir.” (2/Bakara, 273)

Miskin de böyledir. Bazen açlıktan karnı toprağa yapışmış anlamında kullanır:

“Veya toprağa yapışmış (zorluk çeken) bir miskini/ihtiyaç sahibi yoksulu.” (90/Beled, 16)

Bazen gemi sahibi bir tüccar anlamında kullanır.

“ ‘Gemiye gelince, o, denizde çalışan miskin/yoksul insanlarındı. Onu kusurlu hâle getirmek istedim.

(Çünkü) onların önünde (sağlam olan) her gemiye zorla el koyan bir yönetici vardı.’ ” (18/Kehf, 79)

Bazen dışarıdan bakıldığında muhtaç olduğu anlaşılmayan, iffeti nedeniyle kimseden isteyemeyen anlamında kullanır.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

394

– Bir insanın fakir ve miskin sınıfından zekâtı hak etmesi için ihtiyaç sahibi olması gerekmektedir. Zira Arap lugatında her ihtiyaç sahibi fakir ve

miskin olarak isimlendirilir. 194

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Miskin, bir iki lokma ve bir iki hurmayla insanların savuşturdukları, ortalıklarda dolaşan kimse

değildir.’ buyurdu.

Oradakiler, ‘Ey Allah’ın Resûlü, miskin kimdir?’ dediler.

Şöyle buyurdu: ‘Miskin, kendini geçindirecek bir şey bulamayan, durumu bilinemediğinden dolayı kendisine de sadaka verilmeyen, kendisi de kalkıp insanlardan dilenmeyen kimsedir.’ ” (Buhari, 1479; Müslim, 1039)

Yukarıda yaptığımız tercihin gerekçesi şudur: Beliğ bir kelamda ihtiyaçlar öncelik sırasına göre

zikredilir. Yüce Allah fakiri ilk sırada zikrederek daha muhtaç olduğuna, zekâtı ilk sırada hak ettiğine işaret etmiş olabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

194. Fakirin/Miskinin sınırıyla ilgili farklı görüşler de zikredilmiştir. Bu görüşler delilleriyle birlikte

aşağıdadır. (bk. Neylu’l Evtâr, 1583-85 No.lu Hadis Şerhi)

− Zekât verecek durumda olan kimse fakir ve miskin değildir. Çünkü Allah Resûlü (sav) zekât için,

“Zenginlerden alınır fakirlerine verilir.” (bk. Buhari, 1496; Müslim, 19) demiştir. Bir kimse zekât

veriyorsa o, fakir ve miskin sınıfından değildir. Bu nedenle zekât alamaz.

− Çalışma kuvveti olan ve kazanabilen kimse zengindir, fakir ve miskin sınıfına girmediği için

zekât alamaz.

Ubeydullah ibni Adiy ibni Hiyâr’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

‘‘Sahabeden iki kişi Veda Haccı’nda Allah Resûlü zekât dağıtırken ona geldiler. Zekâttan pay istediler.

İki sahabe şöyle dedi: ‘Bakışlarını kaldırıp bize bakıp süzdü. Bizi kuvvetli ve güçlü görünce şöyle

dedi: ‘Eğer isterseniz ikinize veririm. Fakat zekâttan zengin ve güçlü olanın payı yoktur.’ ’ ” (Ebu

Davud, 1633; Nesai, 2597)

− Günlük yiyecek bulamayanlar fakir ve miskindir.

Sehl ibni Hanzaliyye’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Uyeyne ibni Hısn ve Akra’ ibni Hâbis, Resûlullah’a (sav) geldiler ve bir şey istediler. Resûlullah da (sav)

onlara bir şeyler verilmesini emretti. Muâviye’ye de onların bulundukları yerin zekât görevlisine verilmek üzere birer mektup yazdırdı. O da onlara yazıp verdi. Akra’, yazılan mektubu alıp sarığına koydu

ve gitti. Uyeyne ise mektubu aldı, Resûlullah’ın (sav) yanına geldi ve kendi kendine, ‘Ey Muhammed,

geçmişte kendisinin öldürülmesi için mektubunu taşıyan Mütelemmis gibi içinde ne olduğunu bilmediğim bir mektubu kavmime götüreceğimi mi zannediyorsun?’ dedi.

Onun bu sözünü Muâviye, Peygamber’e (sav) haber verdi. Resûlullah da (sav) şöyle buyurdu: ‘Kimin yanında kendisine yetecek malı olur da yine de dilenirse o kimse ateşini çoğaltmış olur.

Oradakiler, ‘Ey Allah’ın Resûlü, kişiye yetecek mal miktarı nedir?’ dediler. Allah Resûlü, ‘Kendisine

yetecek kadar sabah ve akşam yemeğidir.’ dedi.” (Ebu Davud,1629)

− 50 dirhemden (150 gram gümüş) az parası olanlar fakir ve miskindir:

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Kendisine yetecek kadar malı olup da dilencilik eden kimse Kıyamet Günü yüzü tırnak yarası

ve soyuk olarak gelecektir.’

‘Ey Allah’ın Resûlü zenginliğin ölçüsü nedir?’ diye soruldu.

Resûlullah (sav), ‘Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altın.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 1626;

Tirmizi, 650)

ZEKÂT BABI

395

− 40 dirhemden az parası olanlar fakir ve miskindir.

Atâ ibni Yesâr, Esedoğullarından bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ben ve ailem Bakî El-Garkad’a inmiştik. Ailem bana, ‘Allah Resûlü’ne (sav) git de ondan yiyecek bir

şey iste.’ dedi ve ihtiyaçlarını saymaya başladı. Bunun üzerine Allah Resûlü’ne (sav) gittim. Yanında

kendisinden (bir şeyler) isteyen bir adam gördüm.

Allah Resûlü (sav) ona, ‘Sana verecek bir şey bulamıyorum.’ diyordu. Adam bunun üzerine şöyle

söyleyerek kızgın bir hâlde döndü: ‘Hayatıma yemin ederim ki sen, dilediklerine veriyorsun.’

Allah Resûlü (sav), ‘Ona verecek bir şey bulamadığım için bana kızıyor. Sizden biriniz bir ûkiyye

gümüşü veya bu değerde malı olduğu hâlde dilenirse haddi aşarak dilenmiş olur.’ buyurdu.

Kendi kendime sütlü devemiz bir ûkiyyeden daha değerlidir, dedim ve hiçbir şey istemeden geri

döndüm. Bir ûkiyye, kırk dirhem gümüştür. Ondan sonra Allah Resûlü’ne (sav) arpa ve kuru üzüm

geldi de Aziz ve Celîl olan Allah bizi zengin edene kadar, gelenlerden Allah Resûlü (sav) bize pay

ayırdı.” (Ebu Davud, 1627; Nesai, 2596)

− Bir yıllık zahireliği olmayanlar fakir ve miskindir. Bu görüşte olanlar Allah Resûlü’nün fey gelirlerinden ailesinin bir yıllık erzağını ayırmasını delil almışlardır.

Deriz ki: Yukarıda okuduğumuz delillerin hiçbiri fakir ve miskinin tanımını yapmak için söylenmemiştir. Daha ziyade hangi durumda kişinin başkalarından istemesinin caiz olmadığını belirtmiştir. İki mesele arasındaki fark açıktır. Örneğin güç ve kuvvet sahibi birinin dilenmesi haramdır;

ancak ona zekâttan verilirse alabilir.

Atâ ibni Yesâr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât almak helâl değildir: Allah yolunda cihad eden kimse, zekât memuru, Müslimlerin arasını bulmak için borçlanan, zekât malını herhangi bir sebeple

kendi parası ile satın alan kimse ve fakir komşusunun kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi.” (Ebu Davud, 1635; İbni Mace, 1841)

Bu sayılanlar, yukarıdaki naslar gereği birinden isteyemez. Ama onlara sadaka/zekât malı gelirse

alabilirler.

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) bana bağışta bulunur ben de, ‘Onu benden daha fakir olana versen.’ dedim.

Yine bir defasında bana bağışta bulundu. Ben de, ‘Onu benden daha fakir olana versen.’ dedim.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Bunu al. İstemediğin ve göz dikmediğin hâlde sana bu maldan bir

şey gelirse onu al, ama böyle olmayana gönül bağlama.’ buyurdu.” (Buhari, 1473; Müslim, 1045)

Ayrıca yukarıda sayılan ölçülerin hiçbiri tüm insanlığı kuşatacak, evrensel ölçüler değildir. Örneğin 50 dirhem hadisini ele alalım. Yaklaşık 150 gram gümüş, bugünün parasıyla (2023) 2165

liraya tekabül eder. Bu hadisin söylendiği gün ile bugünü kıyaslayalım:

Şöyle ki; topraktan ev yapan, bir yıllık zahiresini bir kenara koyan, enerji kaynakları için para ödemeyen… bir sahabeyle bugünün insanı aynı kategoride değerlendirilemez. Zira böyle biri için

2165 lira iyi bir meblağ olabilir. Peki, bugünün insanı? Ayda 8000 lira kira, 1500 lira fatura, hemen

her şeye vergi veren, mutfak masrafı ödeyen, sağlık harcaması yapan, eğitim ücreti ödeyen… biri

için 150 gram gümüş, yani yaklaşık 2165 lira (2023 yılında) hiçbir şey değildir.

Şöyle bile düşünülebilir: Bugün Anadolu'nun bir köyünde 500 lira ciddi bir paradır. Ancak metropolde yaşayan biri için bir gencin harçlığına dahi yetmeyebilmektedir.

Yine üç aileye bakmak zorunda olan bir mükellef ile bir bekâr aynı kategoride olamaz. Birisi için

2165 lira iyi bir parayken diğerinin muhtaç/miskin vasfını kaldırmaz. Hâliyle ihtiyaç sahibi her insan fakir/miskin sınıfına dâhildir. Bu da kişiye ve zamana göre değişebilen göreceli bir kavramdır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir. (Delillerin tafsilatlı bir değerlendirmesi için bk. Et-Temhîd, 4/97-119)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

396

– İhtiyaç hâli sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir. Normal şartlarda

zekât verse dahi, bazı özel durumlar insanı ihtiyaç sahibi sınıfına sokabilir.

Kabîsa ibni Muhârik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kimseye kefil olmuştum, bu nedenle o konuda bir şey istemek için

Resûlullah'a (sav) gittim.

Kendisi, 'Biraz bekle, belki sadaka/zekât gelir de onun sana verilmesini emrederiz.' buyurdu.

Bunun arkasından şöyle buyurdu: 'Ey Kabîsa, dilenmek yalnız üç kişiden biri

için helaldir: Kefalet altına giren kimse. Bu kimsenin, borcunu ödeyene kadar

dilenmesi helaldir. Bu kefalet bittikten sonra dilenmeyi bırakır. Bütün mal varlığını yok eden bir felakete uğrayan kimse. Bu kimsenin de geçimini düzeltene

kadar dilenmesi helaldir. Hakkında, kendisini tanıyanlar arasından (kavminden)

aklı başında üç kişinin, 'Filan kimse fakir düşmüştür.' diyecek derecede fakirliğe

düşen kişi. Onun da geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Bu durum

dışındakilere haramdır, dilenenler haram yemiş olur.' " 195

Hadiste zikredilen üç sınıf özel sebeplerden dolayı ihtiyaç sahibi olmuştur.

Bunların yardım talebinde bulunması ve kendilerine zekât mallarından

verilmesi caizdir.

3. Zekât Memuru

– Zekât toplamak ve zekât mallarını dağıtmak için görevlendirilmiş kişiler zekât memurudur. Bunlar ihtiyaç sahibi olmasalar dahi zekât alabilirler.

Atâ ibni Yesâr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât almak helâl değildir: Allah yolunda cihad eden kimse, zekât memuru, Müslimlerin arasını bulmak için borçlanan, zekât malını herhangi bir sebeple kendi parası ile satın alan kimse ve fakir komşusunun kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi." 196

– Zekât memuru yönetim tarafından atanır. Onun ücretini takdir eden

195. Müslim, 1044

196. Ebu Davud, 1635; İbni Mace, 1841

de İslami yönetimdir. Zekât memuru zekât mallarından herhangi bir şeyi kendine alamaz. Bu kamu malını izinsiz almak (ğulul) kapsamındadır.

Saîd ibni'l Museyyeb'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Sa'd ibni Ubâde'ye şöyle dedi: 'Zekât toplamak üzere kalk, ey falanın oğlu! Dikkat et, Kıyamet Günü'nde omuzlarında -veya sırtında- taşır hâlde genç bir deveyle gelme. Onun, Kıyamet Günü sesi vardır.'

O da, 'Ey Allah'ın Resûlü o zaman bu işi benden uzaklaştır.' dedi. Allah Resûlü de (sav) bu görevi ondan aldı." 197

Adiy ibni Amira El-Kindî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ı (sav), 'Sizden görevli olarak atadığımız her kim bir iğne ve daha yukarısı bir şeyi bizden saklarsa bu, toplum malına ihanet (ğulul) olur. Kıyamet Günü onunla gelir.' diye buyururken işittim.

Bunun üzerine Ensâr'dan siyah bir kimse -sanki şimdi onu görür gibiyimayağa kalktı ve 'Ey Allah'ın Resûlü, vermiş olduğun görevi benden geri al.'

dedi.

Resûlullah da (sav), 'Ne oldu ki sana?' buyurdu.

O da, 'Seni, şöyle şöyle buyururken işittim.' dedi.

Resûlullah (sav), 'Onu şimdi de söylerim. Sizden her kimi bir göreve görevlendirdiğimizde (zekât toplamaya görevlendirdiğimizde) azını da çoğunu da getirip teslim etsin. Kendisine ne verildiyse onu alsın verilmeyenden de elini çeksin.' buyurdu." 198

Ebû Humeyd Es-Sâidî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
"Resûlullah (sav) Esd Kabilesi'nden İbnu'l Utebiyye denilen bir kimseyi Suleymoğullarının zekâtını toplamaya görevlendirdi. Zekâtları toplayıp geldiğinde, 'Şu, sizin malınız, şu da bana hediyedir.' dedi.
Resûlullah (sav), minbere çıktı, Allah'a hamd-u sena ettikten sonra şöyle buyurdu: 'Görevli gönderdiğim kimseye ne oluyor ki, 'Şu, sizin malınız, şu da
197. Ahmed, 22461
198. Müslim, 1833

bana hediyedir.' diyor. Eğer, babasının veya annesinin evinde oturmuşken de bir baksaydı ona yine hediye gelir miydi, gelmez miydi? Asla! Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden kim böyle bir şey elde ederse Kıyamet Günü kesinlikle onu boynunda yüklenmiş böğüren bir deve veya böğüren bir inek veya meleyen bir koyun olarak getirir.'
Sonra koltuklarının beyazlığı görünecek kadar ellerini kaldırdı ve iki defa, 'Allah'ım tebliğ ettim mi?' buyurdu." 199
Muâz ibni Cebel'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
"Resûlullah (sav) beni Yemen'e vali olarak göndermişti, hareket edeceğim sırada peşimden bir haberci göndererek beni geri çevirdi ve buyurdu ki: 'Seni niçin geri çevirdiğimi biliyor musun? Benim iznim olmadan hiçbir şey alma, çünkü bu bir hainliktir. Her kim bu dünyada hainlik yaparsa Kıyamet Günü Allah'ın huzuruna, yaptığı o hainlikle getirilir. İşte bunun için seni çağırmıştım, şimdi vazifene gidebilirsin.' " 200
– Zekât memuru kendisine güvenilmesinin hakkını verir, işini layıkıyla yaparsa Allah yolunda cihad etmiş gibi ecir alır.
Râfi' ibni Hadîc'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
"Gereği biçimde görev yapan zekât memuru evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan gazi gibidir." 201

– Zekât memuru, Allah Resûlü'nün (sav) ailesinden (günümüzde seyyid ve şeriflerden) olursa ücretleri zekât malından verilmez. Zira Ehl-i Beyt'in zekât malından alması yasaklanmıştır. Şayet böyle bir işte kullanılırlarsa, onlara zekât malı dışında bir gelirden ödeme yapılır.

Abdulmuttalib ibni Rabîa ibni Hâris'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Rabîa ibni Hâris ile Abbâs ibni Abdulmuttalib, bir araya geldiler ve

199. Buhari, 7197; Müslim, 1832

200. Tirmizi, 1335

201. Ebu Davud, 2936; Tirmizi, 645

benimle Fadl ibni Abbâs'ı göstererek, 'Vallahi şu iki genci Resûlullah'a (sav) göndersek de onunla konuşsalar, o da bunları zekât işiyle görevlendirse, insanların görevi yerine getirdikleri gibi onlar da görevi yerine getirseler ve insanların kazandıkları gibi onlar da kazansa…' dediler.

Rabîa ibni Hâris ile Abbâs ibni Abdulmuttalib gittiler. Alî de oraya uzandı.

Resûlullah (sav), öğle namazını kıldığında hemen odasına koşup odanın yanında ayakta bekledik. Daha sonra Resûlullah (sav) geldi ve bizim kulaklarımızdan tutarak, 'İçinizde tuttuklarınızı dışarı çıkarın bakalım.' buyurdu, arkasından içeri (odasına) girdi. O gün Zeyneb binti Cahş'ın yanında kalıyordu. Biz ise konuşmayı birbirimize bıraktık.

Daha sonra birimiz konuştu ve 'Ey Allah'ın Resûlü, sen insanların en çok iyilik yapanı, akrabayı en çok gözetenisin. Biz ise evlenecek yaşa geldik. Şu zekât görevinin bazısına bizi de görevlendirmen için sana geldik. Diğer insanların görev yaptığı gibi biz de görev yapalım, onların elde ettiği gibi biz de birtakım şeyler elde edelim.' dedi.

Resûlullah (sav) uzun bir süre sustu, sonunda kendisiyle konuşmak istedik. Zeyneb binti Cahş, perde gerisinden, 'Konuşmayın.' diye bize işaret etti.

Daha sonra Resûlullah (sav), 'Şüphesiz ki sadaka/zekât Muhammed hanesine uygun düşmez. Bu ancak ve ancak insanların kirleridir. Bana (humus görevlisi) Mahmiye ile Nevfel ibni Hâris ibni Abdulmuttalib'i çağırın.' buyurdu.

Her ikisi geldiler. Resûlullah (sav), Mahmiye'ye Fadl ibni Abbâs'ı göstererek,

‘Bu gençle kızını evlendir.’ buyurdu.

O da evlendirdi. Nevfel ibni Hâris’e de beni (Abdulmuttalib) göstererek,

‘Bu gençle kızını evlendir.’ buyurdu.

O da beni evlendirdi. Mahmiye’ye de, ‘Bu iki kızın mehrini humustan şu

kadar şu kadar öde.’ buyurdu.” 202

– Şayet -günümüzde olduğu gibi- kişi zekâtını bizzat kendi dağıtıyorsa

zekât memurunun payı düşer. Zira kişinin kendine zekât vermesi, hiç zekât

vermemesi gibidir. Parası yine kendi kasasına dönecektir.

202. Müslim, 1072

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

400

– Günümüzde olduğu gibi bazı kuruluşlar zekât toplar ve zekâtı muhtaçlara

ulaştırırsa çalışanlarına zekât memuru payı verebilir. Zira bu, İslam devletinin yokluğunda oluşturulmuş alternatif bir organizasyondur. İnancında

ve ahlakında güvenilir olması durumunda İslam Devleti Zekât Teşkilatının

hükümleri onun için de geçerlidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 203

4. Kalbi Isındırılanlar (Müellefe-i Kulûb)

Ayet-i kerime hem kâfir olup kalbi İslam’a ısındırılan hem de yeni İslam

olup da kalbinde İslam pekiştirilmek istenen insanlara zekât malından

verilebileceğini gösterir. Bu pay, kıyamete kadar geçerlidir. İslam toplumu

ihtiyaç duyduğunda müellefe-i kulûba pay verir. 204

203. Bu konu muasır fıkıh âlimleri arasında ihtilafa neden olmuştur. Bu ihtilafın nedenini şöyle

açıklayabiliriz:

• Zekât toplayan ve dağıtan kuruluşları yetkili görenler, zekât mallarından bu işi yapanlara maaş

verilebileceğini söylerler. Onlara göre, zekât memuru payı (ve’l amiline aleyha) o işi yapan herkes

içindir. (bk. Yes’eluneke ani’z Zekât, s. 120)

• Bazı fıkıhçılar devlet tarafından atanmayan kuruluşların “zekât memuru” payından alamayacaklarını söylerler. Zira Allah “ve’l âmilîne aleyha” der; otorite ifade eden “alâ” harf-i cerini kullanır.

Bugünkü kuruluşların böyle bir konumu yoktur. Onlar zekât vekili konumundadır. Zekât vekili

zekâttan pay almaz.

Nevevi (rh) der ki: “Şafi ve ashabımız demişlerdir ki: ‘Zekâtı dağıtan, mal sahibi veya onun vekiliyse

zekât memuru payı düşer. Zekâtı geriye kalan yedi sınıfa verir.’ ” (bk. El-Mecmû’, 6/165)

İhtilafın nedeni; bugünkü kuruluşları tavsif meselesiyle ilgilidir. Bu kuruluşları İslam Devleti Zekât

Teşkilatına benzetenler; o kuruluşta zekât toplama ve dağıtma işi yapanların zekâttan pay alacağını söyler.

Bu kuruluşları zekât vekiline benzetenler, zekâttan pay alamayacaklarını söylerler.

204. Bu konu âlimler arasında ihtilafa neden olmuştur. Kurtubî (rh) ihtilafı şöyle aktarır:

“İlim adamları, bu sınıfa mensupların kalıcılığı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Ömer, El-Hasen, Eş-Şafiî ve başkaları; İslam’ın güçlenmesi ve üstünlük sağlaması ile bu kesimin ardı arkası

kesilmiştir, derler. Mâlik’in ve rey sahiplerinin meşhur görüşü de budur.

Hanefi âlimlerinden bazısı da şöyle demektedir: Allah İslam’ı ve Müslümanları aziz kılmış, buna

karşılık kâfirlerin de -Allah’ın laneti üzerlerine olsun- ardı arkasını kesmiştir. Sahabe-i kiram da

-Allah hepsinden razı olsun- Ebû Bekir’in (ra) halifeliği döneminde bu kesime mensup kimselerin

paylarının düştüğü hususunda icma etmişlerdir

İlim adamlarından bir grup da şöyle demektedir: Bu sınıf kalıcıdır. Çünkü imam kimi zaman bazı

kimseleri İslam’a alıştırıp ısındırmak ihtiyacını duyabilir. Ömer’in, onların payını sona erdirmesi

dinin güçlenmiş olduğunu görmesinden dolayıdır.

Yunus der ki: Ben, Zuhrî’ye bunlara dair sordum da şöyle dedi: Ben bu hususta bir nesh olduğunu

bilmiyorum. Ebû Cafer En-Nehhâs da der ki: Buna göre bu hüküm onlar hakkında sabittir. Eğer

herhangi bir kimsenin kalbinin ısındırılmasına gerek duyulur ve ondan yana Müslümanlara bir

zarar gelmesinden korkulur yahut daha sonra İslam’a güzelce bağlanacağı umut edilirse ona da

bir şeyler verilir.

Kadı Abdu’l-Vehhâb der ki: Bazı zamanlarda onlara gerek duyulacak olursa zekâttan onlara pay

verilir. Kadı İbnu’l-Arabî de der ki: Benim görüşüme göre eğer İslam güç kazanmışsa bu pay

sahipleri de yok kabul edilir. Şayet onlara gerek duyulursa o takdirde Rasûlullah’ın (sav) bunlara

verdiği gibi payları verilir. Çünkü Müslim’in Sahih’inde de Peygamber’in şöyle buyurduğu kaydedilmektedir: ‘İslam garip başladı ve başladığı gibi (garip olarak) avdet edecektir.’ (Müslim, 145)”

(Tefsîru’l Kurtubî, 8/286-287, Tevbe Suresi, 60. ayetin tefsiri)

Deriz ki: Ayetteki bu hükmün neshedildiğini söylemek birkaç açıdan yanlıştır:

− Hükmü vahiyle sabit olan bir mesele, yine hükmü vahiyle sabit olan bir meseleyle neshedilebilir. Aksi hâlde Allah’ın indirdiği naslar zanla yürürlükten kaldırılmış olur, ki bu da bir tahrif

çeşididir.

− Ömer’in (ra) bazı insanların müellefe-i kulûb fonunu kesmesi yanlış anlaşılmıştır. Öyle ki bazıları

onun (ra) tutumunu yanlış yorumlayıp, “İçtihadla ayetlerin neshedilebileceğini” söylemişlerdir.

(bk. Te’vilâtu’l Kur’ân, 6/415, Tevbe Suresi, 60. ayetin tefsiri)

Oysa Ömer (ra) İslam’ın güçlendiğini ve kimsenin kalbini ısındırmaya ihtiyaç olmadığını düşünmüş ve bu fondan zekât verilenlere zekât vermemiştir. Şu örnekle konu daha iyi anlaşılacaktır. Bir

fakire on yıl boyunca zekât veriyoruz. On birinci yıl, zenginleştiğini görüyoruz ve zekât vermeyi

kesiyoruz. Buradan biz, “Fakire zekât neshedilmiştir.” sonucu çıkarırsak yanılmış oluruz. Zira fakirin fakirliği zail olduğu, yani illet ortadan kalktığı için zekâtı vermemiş oluruz. İllet tekrar oluşursa,

yani fakirlik geri dönerse, zekât vermeye devam ederiz.

− Bazı araştırmacılar Ömer’in (ra) bu tavrının iki kişiye yönelik olduğunu; zira onlara verilen paya

rağmen hâllerinde bir düzelme olmadığını söylemişlerdir. Delil olarak da Ömer’in (ra) Uyeyne ibni

Hısn ve Zıbrıkan ibni Bedr’den bu fonu kesmesine rağmen kalbi İslam’a ısındırılan başka kimselere pay verdiğini söylemişlerdir:

‘‘Bu örneklerden birisi, İran’ın fethinin ardından savaş esiri olarak Medine’ye getirilen Hürmüzân’ın durumudur. Bu zat, İran (Fars) ordusunun ileri gelen komutanlarından birisidir. Savaş

sonucu ordusu yenik düşünce o da esir olarak Medine’ye getirildi; Ömer’in (ra) huzuruna çıkarıldı.

Ömer (ra) ile aralarında geçen uzun bir konuşma esnasında Hürmüzân, keskin zekâsını kullanarak

eman almak istemiş ancak Ömer (ra) bunu kabul etmemişti. Sonunda Ömer (ra) ondan Müslüman

olmasını istedi. O bunu kabul etti. Bunun üzerine Ömer (ra) kendisine 2 bin dirhem maaş bağladı.’’

(Hz. Ömer ve Nebevî Sünnet, s. 270)

‘‘Bir diğer örnek, ‘Hutay’e’ lakaplı meşhur şair Cervel b. Mâlik’tir. Kaynakların, Peygamber (sav) döneminde Müslüman olup bilahare irtidat ettiğini, Ebû Bekr döneminde tekrar Islam’a girdiğini

zikrettiği bu zat, keskin dilli, dünya malına düşkün, cimri ve en yakınlarını dahi hicvetmekte beis

görmeyen birisidir. Ömer, hakkındaki şikayetler artınca Hutay’e’yi önce hapsetti. Bir kısım sahabilerin araya girmesiyle bir süre sonra -tevbe etmesi karşılığında- serbest kalan Hutay’e, geçimini şiir söylemekle temin ettiğini ve başka bir kazanç yolu bilmediğini söyleyince Ömer (ra) Hutay’e’ye 3. 000 dirhem verdi. Abdullah b. el-Mübârek, bu olayı anlatırken, ‘Ömer, Müslümanların

ırzını, Hutay’e’ye verdiği 3. 000 dirhemle koruma altına aldı.’ demiştir.’’ (age. s. 271-272)

− Bugün şeriati iptal etmek isteyen birileri, Ömer’in (ra) bu vb. içtihadlarını ve Mâturidî’nin ne

kastettiği tam olarak anlaşılmayan “içtihadla nesh” teorisini sıklıkla dile getirirler. Ulaşmak istedikleri sonuç şudur: Değişen şartlara uygun olarak şer’i nasları yürürlükten kaldırmalıyız. Açıkça

söylemeseler de İslam’ı modern dünyayla sorunu olmayan, kurulu modern cahilî sistemle uyumlu, insanların tapınma ihtiyacını karşılayan mistik bir felsefeye indirgemek istiyorlar. Pavlus’un

Hristiyanlığa yaptığı gibi “şeriatsız bir din” oluşturmaya çabalıyorlar.

Yola Ebû Hanîfe’yi (rh) yücelterek çıktılar. Onun (rh) ahad haberle ilgili koyduğu kaideleri gündemleştirip sünneti reddetmek, sünnetin ümmetin kalbindeki heybet ve otoritesini kırmak istediler.

Bir zaman sonra Ebû Hanîfe’yi (rh) bıraktılar. Zira Ebû Hanîfe’nin (rh) bir usulü vardır. Usul demek,

sorgulanabilmek demektir. Söylediğiniz her söz, kabul ettiğiniz usule göre sorgulanabilmektedir. Oysa onlar kaçak dövüşmek, hevalarınca tahrif etmek, hâlihazırda yaşadıkları hayatla uyuş-

Allah Resûlü’nün (sav) sünnetine bakıldığında bu sınıfı önemsediği görülür. Bazen kalplerini İslam’a ısındırmak, bazen de şerlerinden emin olmak için onlara; kimi zaman sadaka/zekât mallarından kimi zaman ganimet/fey gelirlerinden, kimi zaman beytu’l maldan, kimi zaman da şahsi malından verir.205 Onun (sav) uygulamalarından bazı örnekler okuyarak bu sınıfa verdiği önemi anlamaya çalışalım.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yüce Allah, Hevâzin Kabilesi’nden ele geçirilen malları fey olarak Resûl’üne lütfedince Peygamber (sav) Kureyş’ten bazı kimselere yüzlerce deve verdi. Bunun üzerine Ensâr’dan bir grup Allah Resûlü (sav) hakkında, ‘Allah, Allah Resûlü’nü (sav) affetsin. Baksana, Kureyş’e o kadar mal veriyor, bizi ise bırakıyor. Hâlbuki kılıçlarımızdan hâlâ onların kanları damlıyor.’ dediler.

Onların bu şekilde ileri geri konuştukları Allah Resûlü’ne (sav) haber verildi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) Ensâr’a bir haberci gönderip onları deriden yapılmış bir çadırın altında topladı. İçeride onlardan başka hiç kimseyi bırakmadı.

mayan şeyleri değiştirmek istiyorlardır. O nedenle tam da bu noktada Ebû Hanîfe’yi (rh) bıraktılar ve Ömer’in (ra) içtihadlarını ve Mâturidî’nin “içtihadla nesh” anlayışını ileri sürdüler. Muhtemelen bu konudaki sermayelerine yeterli cevap verildiğinde ve artık başını, sonunu ya da bağlamını kopararak kullandıkları malzeme işlerini görmediğinde başka bir noktaya savrulacaklar. Allah (cc) fırsat vermesin.

− Ömer’in (ra) bu ve benzeri içtihadlarını kullanmak ve şeriatı tahrif girişimi bu topraklara has değildir. Arap dünyasında da benzer girişimler söz konusu olmuştur. Yusuf El-Karadâvî şöyle demektedir:

‘‘Böylece Ömer’in müellefe-i kulûb konusundaki uygulamasından büyük iddialarına dayanak

edinen ve maslahatın gerektirdiği durumlarda naslara muhalefetin veya nasların hükmünü durdurmanın caiz olduğunu söyleyenlerin iddialarının batıl olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu iddiada

bulunanlardan biri de Subhi Mahmasani olup Felsefetu't-Teşri' kitabında siyaseti şeriyyenin veya

Müslümanların maslahatının gerektirdiğinde Ömer'in naslara muhalefet etmekten bile kaçınmadığını söylemekte ve müellefe-i kulûb konusundaki uygulamasını göstermektedir. Bu iddiada

bulunanlardan biri de mezhepleri yaklaştırma merkezi tarafından Kahire'de çıkarılan Risaletu'l İslâm dergisinde teşri felsefesi konusunda yazdığı makalede belirten Mahmud El-Lebabîdi'dir. Makalesinde yönetimin şûra organı ile temsil edilen ümmetin maslahat gerektirdiğinde bazı nasları

dondurabileceğini söylemekte ve yine Ömer'in bu uygulamasını delil göstermektedir. Halbuki

Ömer' in kitabını durdurması veya bilerek hükümlerine muhalefet etmesi muhaldir. Bütün yaptığı yukarıda belirttiğimiz şekildedir. Ezher âlimleri El-Libabîdi'nin makalesini şiddetle eleştirmiş

ve Ezher Dergisi'nde reddiyeler yazmışlardır. Ayrıca merhum üstad Muhammed El-Medeni Kahire'de basılan Bahsun alâ Bahs kitabıyla bir reddiye yazmıştır.'' (Fıkhu'z Zekât, 2/84-85)

205. Müellefe-i kulûba zekât fonundan pay verilmez diyen âlimler, onlara zekât dışındaki gelirlerden verilebileceğini söylerler.

ZEKÂT BABI

403

Ensâr toplanınca Allah Resûlü (sav), 'Söylediğiniz sözler bana ulaştı, şimdi ne

diyeceksiniz?' diye sordu.

Aklı başında olan bilge kişiler söz alıp şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resûlü,

içimizdeki aklı başında kimseler kesinlikle bir şey söylemediler. Fakat

aramızda bazı toy delikanlılar da var. Onlar, 'Allah, Allah Resûlü'nü (sav)

affetsin. Baksana, Kureyş'e o kadar mal veriyor, bizi ise bırakıyor. Hâlbuki

kılıçlarımızdan hâlâ onların kanları damlıyor.' dediler.'

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Ben küfürden yeni kurtulmuş bazı kimselere böyle mal veriyorum. Bu insanlar malları alıp giderken

siz evinize Allah Resûlü (sav) ile birlikte dönmeyi istemez misiniz? Allah'a yemin

ederim ki, sizin yanınıza alıp götüreceğiniz (Peygamber), onların yanlarına alıp

götüreceklerinden (mallar) daha hayırlıdır.'

Ensâr da, 'İstemez miyiz ey Allah'ın Resûlü, tabii ki buna razıyız!' diye

cevap verdi.

Allah Resûlü (sav) onlara şöyle dedi: ‘Siz benden sonra çok ciddi derecede bencillikler göreceksiniz. Siz Allah ve havzın başında Resûl’ü ile karşılaşıncaya kadar sabredin!’

Enes şöyle dedi: ‘Ancak biz sabredemedik.’ ” 206

Ebû Saîd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî (ra), Peygamber’e (sav) bir parçacık altın gönderdi. O da bunu şu dört kişi arasında paylaştırdı: El-Akra’ ibni Hâbis El-Hanzalî El-Mücâşiî, Uyeyne ibni Bedr El-Fezârî, Nebnanoğullarından birisi olarak da sayılan Zeyd Et-Tâî ve Kilaboğullarından birisi olan Alkame ibni Ulâse El-Âmirî. Kureyşliler ile Ensâr buna kızdı ve ‘Necid’in ileri gelenlerine bir şeyler veriyor, buna karşılık bizi terk ediyor.’ dediler.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Ben sadece onların kalplerini ısındırmaya çalışıyorum.’

Gözleri içeri doğru çökmüş, yanakları kalkık, alnı çıkık, sakalı sık, (başını) tıraş etmiş birisi gelerek, ‘Allah’tan kork, ey Muhammed!’ dedi.

206. Buhari, 3147; Müslim, 1059

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Ben, O’na karşı gelecek olursam Allah’a kim itaat eder ki? Allah yeryüzündekilere karşı bana güveniyor da siz mi bana güvenmiyorsunuz?’

Bir adam -zannederim Hâlid ibni Velîd’di- bu adamı öldürmek için ondan izin istedi, fakat Allah Resûlü (sav) engelledi.

Adam gidince şöyle buyurdu: ‘Bu adamın soyundan Kur’ân’ı okudukları hâlde boğazlarından aşağıya inmeyen, okun hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkan, Müslimleri öldüren, fakat putperesleri hâllerine terk eden kimseler gelecektir. Andolsun onlara yetişecek olursam Âd Kavmi’nin öldürüldüğü gibi onları öldüreceğim.’ ” 207

Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), birtakım kimselere bazı hediyeler dağıttı. (Sa’d ibni Ebî Vakkâs şöyle devam etti:) Resûlullah (sav), içlerinden benim beğenimi kazanmış bir kimseye vermedi. Ben de, ‘Ey Allah’ın Resûlü, falan kimseye

niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim.’ dedim.
O da, ‘Müslim de!’ buyurdu.
Biraz sustum, bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağır bastı ve tekrar, ‘Ey Allah’ın Resûlü, falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim.’ dedim.
O da, ‘Müslim de!’ buyurdu.
Biraz sustum, yine bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağır bastı ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim.’ dedim.
O da, ‘Müslim de! Şüphesiz ki ben, kendisinin dışındakileri ondan daha çok sevdiğim hâlde sırf Allah onu cehheneme yüzüstü sürüklemesin diye bir kimseye hediye verebilirim.’ buyurdu.” 208
Amr ibni Tağlib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Bir defasında Allah Resûlü’ne (sav) Bahreyn’den bir miktar mal getirilmişti.

207. Buhari, 3344; Müslim, 1064
208. Buhari, 1478; Müslim, 150

Allah Resûlü (sav) bu malları insanlara dağıtmış, fakat bazılarına hiçbir şey vermemişti. Daha sonra kendilerine pay vermediği kimselerin ileri geri konuştuklarından haberdar olunca onlara hitap etme ihtiyacı duydu ve Allah’a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:
‘Şimdi asıl konuya gelelim, Allah’a yeminle söylüyorum ki ben bazen birilerine böyle mal veririm, fakat herhangi bir bağışta bulunmadığım ve kendisine mal vermediğim kişileri onlardan daha çok severim. İşte ben bazı insanlara çok sabırsız bir yaratılışta olduklarını ve herhangi bir lütuf olmadığında hemen feryâdı bastıklarını bildiğim için böyle ikramda bulunuyorum. Buna karşılık Yüce Allah’ın, kalplerini hayırla doldurduğu ve gönüllerinde mala karşı tutku bırakmadığı (Allah’tan başka hiç kimseye muhtaç olmama duygusu var ettiği) kimseleri bu özelliklerine ısmarlıyorum. İşte Amr ibni Tağlib bunlar arasındadır.’
Amr ibni Tağlib şöyle demiştir: ‘Allah’a yemin ederim ki Allah Resûlü’nün (sav) bu sözünü, kızıl deve sürülerine sahip olmaya değişmem.’ ” 209

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber’in (sav) huzuruna girmek üzere bir adam izin istemişti. Allah Resûlü de, ‘Ona izin veriniz. O, aşiretinin ne kötü oğludur (yahut aşiretinin ne kötü kardeşidir).’ buyurdu.

Adam içeri girince onunla yumuşak sözlerle konuştu. Daha sonra ben ona, ‘Ey Allah’ın Resûlü, o adam hakkında dediklerini dedin, sonra da onunla (neden) yumuşak konuştun?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘Ey Âişe! Şüphesiz Allah nezdinde mevki olarak insanlar arasında en kötü olan kişi, diğer insanların haddi aşan davranışlarından korunmak için terk ettiği -yahut da ona ilişmediği- kimsedir.’ buyurdu.” 210

Abdullah ibni Ebî Muleyke’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) altınla işlenmiş ipek kumaştan yapılmış elbiseler hediye edilmişti. O da (sav) bunları ashabına paylaştırdı ve bir tanesini de Mahreme ibni Nevfel’e ayırdı. Mahreme, oğlu Misver ibni Mahreme ile birlikte gelip kapıda durdu ve Peygamber’i (sav) kastederek, ‘Onu bana çağırın!’ dedi.

209. Buhari, 923

210. Buhari, 6131; Müslim, 2591

Resûlullah (sav) onun sesini duydu ve ayırdığı elbiseyi alıp onu karşıladı. Elbiseyi göstererek, ‘Ey Ebû Misver! Bak bunu sana ayırdım. Ey Ebû Misver, bak işte bunu sana sakladım.’ buyurdu.

Bu Mahreme’nin biraz sert bir tabiatı vardı.” 211

İslam var oldukça İslami mücadele, mücadele var oldukça müellefe-i kulûb da var olacaktır. İslam toplumu bazen güçlü bazen zayıf olacak; bazen şanlı zaferler kazanacak bazen de (zahiren) yenilecektir. Bazı durumlarda kazanmak istedikleri, bazı durumlarda şerlerinden emin olmak istedikleri insanlar olacaktır. Bu da müellefe-i kulûb fonunun devam etmesi demektir.

5. Köleler

Bugün, Yüce Allah’ın lütfu ve kereminden dolayı, bilinen anlamıyla kölelik kalmamıştır. 212 213

• Köleliğe Dâhil Olması Tartışılan Meseleler

– Müslim esirler: Bazı âlimler; kölenin zekât fonuyla kurtarılmasındaki

gayeyi tespit etmiş ve şu sonuca ulaşmışlardır: Köleyi (onun haklarını gözeten) Müslim birinden kurtarmak caizse, kâfirin esareti altında bir nevi

köle durumunda olan Müslim'i kurtarmak da caizdir. 214

– Sömürge toplumlar: Bazı âlimler, bireysel olarak bir köleyi kurtarmanın caiz olduğu gibi toplum olarak köleleştirilmiş halkların kurtulmasının

da caiz olduğunu belirterek onlar için bu fondan para harcanabileceğini

söylemişlerdir. Dahası, sömürgeleştirilen köle toplumların bireysel kölelikten çok daha çetin olduğu kanaatine varmışlardır. Zira, birey olan köle

ölür ve kölelik son bulur. Toplumsal kölelik ise babadan oğula intikal eder,

bağımsızlıklarını elde etmedikçe de sürer gider. 215

211. Buhari, 3127

212. Detaylı bilgi için bk. s. 329

213. Köleliğin olduğu dönemde sahabe ve selef uleması iki sınıfı bu fona dâhil etmiştir.

− Zekât parasıyla köle alıp azat etmek. Bu, İbni Abbâs'tan nakledilmiştir. (bk. Tefsîru't Taberî,

14/317, Tevbe Suresi, 60. ayetin tefsiri)

− Özgürlüğünü elde etmek için sahibiyle antlaşma yapan, borcunu parça parça ödeyen köle

(mukateb). Bu, Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (ra) nakledilmiştir. (bk. age.)

214. Bu, İmam Ahmed'den ve kadı İbnu'l Arabi'den nakledilmiştir. (bk. Fıkhu'z Zekât, 2/103)

215. bk. age. 2/103. Tefsîru'l Menâr'dan naklen.

Bu toplumların kurtuluşu için verilecek mücadele, Allah yolunda cihaddır. Yani her hâlükârda

– Köle işçiler: Bugün dünyanın birçok yerinde çok uluslu şirketler tarafından köleleştirilmiş işçiler vardır. Çin, Bangladeş, Hindistan ile Afrika

kıtasındaki birçok ülkede günlük bir dolara ve neredeyse on sekiz saat çalıştırılan işçiler… Yine göç yollarında kaçırılan ve mafya eliyle çok uluslu

şirketlere satılan mazlumlar vardır. Merdiven altı atölyelerde yalnızca karın

tokluğuna ve işkence altında çalıştırılan bu insanlar birer modern köledir.

Köle; hürriyeti elinden alınan ve bir efendi elinde iradesiz şekilde çalışan

kimsedir. Zorba şirketlerin önce bir bölgeyi açlığa mahkûm edip sonra mafya zoruyla insanları çalıştırması da bir modern köleleştirme faaliyetidir. Bu insanların kurtuluşu için verilen toplu mücadele, Allah yolunda cihaddır. “Fi sebilillah” fonundan bu mücadele finanse edilebilir. Bununla birlikte bu insanları kurtarmak için bireysel mücadele verenler “köle” fonundan onların kurtuluşu için zekât mallarını harcayabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.216

6. Borçlular

Zekât fonundan yardım yapılacak sınıflardan biri de borçlu kimselerdir.

İki kısma ayrılırlar:

• Kendi başına gelen bir sorun nedeniyle borçlu duruma düşenler

• Toplumsal bir sorunda rol üstlenen ve bu sebeple borçlu duruma düşenler 217

Ayetin lafzı her iki sınıfı da kapsamaktadır. Allah Resûlü de (sav) bu sınıfların zekât mallarından isteyebileceğini belirtmiştir.

Kabîsa ibni Muhârik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kimseye kefil olmuştum, bu nedenle o konuda bir şey istemek için Resûlullah’a (sav) gittim.

bu mücadeleye “fi sebilillah” fonundan yardım yapılabilmektedir. Buradaki tartışma, bu halklara ayrıca “köle” fonundan yardım edilip edilmeyeceği meselesidir.

216. Hayatın gerçeklerinden uzak insanlar için, yukarıda anlatılanlar mübalağa sanılabilir. Oysa bugün, başta Türkiye olmak üzere kendini İslam’a nispet eden Orta Doğu ülkelerinde pasaportlarına el konan, senet imzalatılarak borçlandırılan insanlar vardır. Bu insanların hiçbir iradesi yoktur, kendilerinden istenen her şeyi yapmak zorundalardır. Genelde sağlığa zarar verdiği için kimsenin çalışmak istemediği tehlikeli ve yıpratıcı ağır işlerde ve suç kapsamında olan gayrimeşru işlerde çalıştırılmaktalardır.

217. Bir kan davasını sonlandırmak, toplumsal barış ve huzuru sağlamak, maddi bir anlaşmazlık nedeniyle oluşan sorunlarını gidermek için… malını harcayan, sorumluluk üstlenenler bu sınıftandır.

Kendisi, ‘Biraz bekle, belki sadaka/zekât gelir de onun sana verilmesini emrederiz.’ buyurdu.

Bunun arkasından şöyle buyurdu: ‘Ey Kabîsa, dilenmek yalnız üç kişiden

biri için helaldir: Kefalet altına giren kimse. Bu kimsenin, borcunu ödeyene kadar dilenmesi helaldir. Bu kefalet bittikten sonra dilenmeyi bırakır. Bütün mal varlığını yok eden bir felakete uğrayan kimse. Bu kimsenin de geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Hakkında, kendisini tanıyanlar arasından (kavminden) aklı başında üç kişinin, 'Filan kimse fakir düşmüştür.' diyecek derecede fakirliğe düşen kişi. Onun da geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Bu durum dışındakilere haramdır, dilenenler haram yemiş olur.' " 218 219

218. Müslim, 1044

219. Bu hadis-i şeriften birçok güzel sonuç/hikmet istinbat edilmiştir:

− Zekât toplumsal bir dayanışma, İslami bir sigorta sistemidir.

Yusuf El-Karadâvî şöyle söyler: ''Böylece zekât; âfet ve felâketlere karşı bir nevi sosyal sigorta veya sosyal güvenlik rolünü oynamaktadır. Bu da dünyanın sonradan bildiği ve uygulamağa çalıştığı bütün sosyal sigorta çeşitlerinden önce gerçekleşmiştir. Ne var ki İslam'ın zekât nizamı ile Müslümanlara gerçekleştirdiği sosyal sigorta; modern çağda ve ancak sayısız merhalelerden sonra Batı'nın tanıdığı ve gerçekleştirmeğe çalıştığı sosyal sigorta sisteminden çok daha üstün, kapsamlı ve mükemmeldir. Batı sisteminde sigorta şirketi halktan ancak prim ödeyen kişilere tazminat yardımında bulunmaktadır. Tazminat verildiği zaman da felâkete uğrayan kişiye uğradığı zararlara göre değil, ödediği prim miktarına göre tazminat verilmektedir. Kim çok prim ödemişse ona verilecek tazminat da çok olmaktadır. Kim az ödemişse alacağı tazminat da felâketi ve zararı ne kadar büyük olursa olsun, o nispette azdır. Bu gerçektir ki, mahdut gelir sahipleri sınırlı ve az prim yatırarak sigortalı olmaktadır. Felâketlere uğradıkları zaman da ihtiyaçları ne olursa olsun, alacakları tazminat az olmaktadır. Çünkü Batı'da sigorta sisteminin temeli sigortalı kişiler aracılığıyla ticarete ve kazanmaya dayanmaktadır. İslam'ın gerçekleştirdiği sigorta sistemi ise önceden ödenen prim veya taksite dayanmamakta, felâkete uğrayan kimseye de ihtiyacına ve uğradığı zarara göre verilmekte, ihtiyacı ve sıkıntısı giderilmektedir.'' (Fıkhu'z Zekât, 2/107-108)

− Başına gelen bir musibet veya toplumsal sorumluluk üstlendiği için zekât verilen kimseye “ihtiyacını giderecek” kadar verilmelidir. Bilirkişi onun zararını tespit ettikten sonra, onu sıkıntıdan

kurtaracak meblağ ona verilir.

− Allah Resûlü (sav) yalnızca mübah sebeplerle borçlananları zikretmiştir. İçki, kumar, eğlence,

israf vb. İslam’ın haram kıldığı sebeplerle borçlananlar bu kapsamda değildir. Zira bu kişilere yardım, masiyete yardım ve masiyet ehlini teşvik olacaktır. Borcunun zekât malından karşılanacağını bilen kimse, rahatlıkla günah işleyecektir. Yüce Allah masiyette yardımlaşmayı yasaklamıştır:

“İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve haddi aşmada yardımlaşmayın.” (bk. 5/Mâide, 2)

İlk nesil müfessirleri de bu kayıtları zikretmiş, her ne kadar kayıtlar zekât ayetinde geçmese de

şeriatın bütününe bakarak şöyle demişlerdir:

Tabiinden Mucâhid (rh) der ki: “Bunlar bozgunculuk ve saçıp savurma olmaksızın borç yükü altına

girenlerdir. Allah (cc) bu ayette onlara pay ayırmıştır.” (bk. Tefsîru’t Taberî,14/319, Tevbe Suresi, 60.

ayetin tefsiri. Bu görüş Katâde (rh) ve Mukâtil ibni Suleymân’dan (rh) nakledilmiştir.)

Bunun tek istisnası şirkten tevbe ederek İslam’a giren veya günahlarından tevbe ederek hâlini

ıslah edenler olabilir. Bu insanların geçmişten kalan masiyet kaynaklı borçlarını ödemek; masi-

7. Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah)

Zekât verilecek sınıflardan biri de Allah yolundaki kimselerdir. Bu, Allah

yolunda verilen her türlü cihadı kapsayan bir ifadedir. Zira İslam elle, dille

ve malla yapılan tüm mücadele türlerini cihad diye isimlendirmiş ve bunları

Allah yolunda saymıştır:

“Kâfirlere itaat etme! Ve o (Kur’ân’la) onlara karşı büyük bir cihad ver.” 220

Enes’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müşriklerle mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle gayret edip savaşınız.” 221

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“En değerli ve geçerli cihad, zalim idarecinin yanında hakkı ve adaleti söylemektir.” 222

Ebû Umâme’den (ra)şöyle rivayet edilmiştir:

“Mina’da birinci cemrenin yanında bir adam Resûlullah’a (sav) gelerek, ‘Ey

Allah’ın Resûlü! Hangi cihad daha değerli ve kıymetlidir?’ diye sordu.

Resûlullah (sav) sustu. O adam, Resûlullah’ı (sav) ikinci cemreyi taşlarken

gördü. Yine aynı soruyu sordu. Resûlullah (sav) yine sustu cevap vermedi.

Daha sonra Resûlullah (sav), Akabe cemresinin taşlarını atıp binitine binmek

için ayağının üzengiye koyunca, ‘Soru soran kimse neredendir?’ buyurdu.

Adam, ‘Buradayım, ey Allah’ın Resûlü!’ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Zalim bir hükümdar yanında

hakkı konuşmaktır.’ ” 223

yette yardımlaşma olmadığı gibi günaha teşvik de değildir. Zira tevbe edenin masiyeti söz konusu değildir. Ayrıca bu, insanları tevbeye teşvik edecek bir davet ve ıslah aracı olabilir. Masiyetten

kaynaklı borçları zekâtla ödemeye engel olan illet ortadan kalkınca hüküm de değişir. Allah (cc)

en doğrusunu bilir.

220. 25/Furkân, 52

221. Ebu Davud, 2504; Nesai, 3096

222. Ebu Davud, 4344; Tirmizi, 2174

223. İbni Mace, 4012

“Ka’b ibni Mâlik’in torunu Abdurahman’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

Ka’b ibni Mâlik, Allah (cc) şiir hakkındaki ayeti indirdiği zaman Nebi’ye (sav)

gelip, ‘Allah şiir hakkında senin de bildiğin ayeti indirdi. Sen onun hakkında

nasıl düşünüyorsun?’ dedi.

Nebi (sav), ‘Şüphesiz mümin kılıcı ve diliyle cihad eder.’ dedi.” 224 225

224. Ahmed, 15785

225. Cumhur-u ulema ayette geçen “fi sebilillah” kavramını Allah yolunda kıtale/savaşa indirgemiş, yalnızca savaşanlara buradan pay verileceğini söylemişlerdir. Gerekçe olarak; Kur’ân’da yer

alan “fi sebilillah” kavramının -her ne kadar genel bir anlam ifade etse de- Kur’ân örfünde/ıstılahında kıtalle özdeşleştiğini, kullanıldığında akla ilk olarak kıtalin geldiğini söylemişlerdir. Hâliyle

İslam’a davet, propaganda, emr-i bi’l ma’ruf gibi alanlara zekât malından harcanmayacağı görüşünü tercih etmişlerdir.

‘‘Allah yolundaki gazilere gelince, bunlar gönüllü savaşan mücahitlerdir. Gâziler için Beytü’l-Mâl’de ayrılan tahsisattan kendilerine pay ayrılmamış olması hâlinde, zengin bile olsalar,

bunlara ihtiyaçları olan gidiş dönüş ve ikâmet masrafları verilir. Bu mücahitlerin geçimlerinden

sorumlu oldukları yakınlarının nafakaları da kendilerine ödenir. Giyimleri, silah ve at için gereken

para, eşya ve azıklarını taşımaya alışık olmamaları durumunda bunların taşınmasında kullanılacak vasıta da zekâttan verilebilir.’’ (Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/893)

Deriz ki: Bu istidlal birkaç yönden eleştirilebilir.

− Genel anlamda “fi sebilillah” kavramıyla kıtal kastedilse de geçtiği her ayette bu anlamda kullanılmaz. Bazı ayetlerde farklı anlamlarda kullanılmıştır:

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! (Kur’ân’ın Allah tarafından indirildiğine) şahitlerken, niçin onu eğri göstermeye yeltenerek iman edenleri Allah’ın yolundan alıkoymaya çalışıyorsunuz? Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir.’ ” (3/Âl-i İmrân, 99)

“(O münafıklar) küfre girdikleri gibi sizin de küfre girmenizi ve onlarla eşit olmanızı isterler. Allah

yolunda hicret edinceye kadar onlardan dost edinmeyin. (Hicret etmeye yanaşmaz) yüz çeviririlerse onları yakalayın ve bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan ne bir dost ne de yardımcı edinin.”

(4/Nisâ, 89)

“Yahudi olanların zulümleri ve birçok kişiyi Allah’ın yolundan alıkoymaları sebebiyle, (daha önceden) helal kılınmış temiz yiyecekleri onlara haram kıldık.” (4/Nisâ, 160)

“Onlar ki; insanları Allah’ın yolundan alıkoyar ve o yolun çarpık/eğri olmasını isterler. Onlar ahireti de inkâr ederler.” (7/A’râf, 45)

“Ey iman edenler! Şüphesiz ki din bilginlerinin ve abidlerin çoğu, insanların malını haksız yollarla

yemekte ve Allah’ın yolundan alıkoymaktadırlar. Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak

etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele.” (9/Tevbe, 34)

“İnsanlardan öylesi vardır ki; bilgisizce Allah’ın yolundan saptırmak ve (O’nun ayetlerini) eğlence

konusu edinmek için boş sözü satın alır. İşte böylelerine alçaltıcı bir azap vardır.” (31/Lokmân, 6)

Verdiğimiz örneklerin Kur’ân’da birçok benzeri vardır. Bu ayetlerde “fi sebilillah” kıtal anlamında

değil, İslam’ın/Dinin/Nebi’nin getirdiği mesaj anlamındadır. Bazı ayetlerde “Allah yolunda” kavramı “عن/a’n” harf-i ceriyle kullanılsa da verdiğimiz bazı örneklerde “ فى/fi” harf-i ceriyle kullanılmıştır.

Nisâ Suresi’nin 89. ile Tevbe Suresi’nin 34. ayetleri gibi…

Birinde Hicret, diğerinde Yahudi ve Hristiyan din adamlarının infak etmeyişi hatırlatılmıştır.

− Allah Resûlü “hac” ibadeti için yola çıkanlara bu fondan pay vermiş, onları “fi sebilillah” kapsamına dâhil etmiştir.

ZEKÂT BABI

411

8. Yolda Kalmış (İbni Sebil)

Zekât verilecek sınıflardan biri ibni sebil, yani yolda olan kimsedir:

“Abdullah ibni Abbâs (ra) der ki: ‘İbni sebil, Müslimlere gelen (yolda kalmış)

fakir misafirdir.’

Mucâhid (rh) der ki: ‘Yolda kalmış kişi zengin olsa bile, şayet yolunu devam

ettirecek nafakaya sahip değilse zekâttan pay alır.’ ” 226

İbni sebil; yolculuğa çıkan, nafakası tükendiği için yolculuğa devam edemeyen, yolda kalmış kimsedir. Onu gideceği yere ulaştıracak maddiyat

zekât fonundan verilebilir. 227

Ummu Ma’kil’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Ma’kil, Allah Resûlü (sav) ile birlikte hacca gitmeye kesin karar verdi. Ebû Ma’k’il eve gelince

karısı Ummu Ma’kil, kocasına hitaben, ‘Biliyorsun ki benim üzerimde bir hac görevi vardır.’ dedi.

Durumu Allah Resûlü’ne (sav) arz etmek üzere kalkıp ikisi birlikte yürüyerek Allah Resûlü’nün (sav)

yanına vardılar.

Ummu Ma’kil, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim üzerimde bir hac görevi var. Ebû Ma’kil’in genç bir devesi

var, (onunla haccedebilir miyim)?’ dedi.

Ebû Ma’kîl de, ‘Doğru söyledi, fakat ben o devemi Allah yolunda infak ettim.’ dedi.

Allah Resûlü de (sav), ‘Onu eşine ver, onunla haccetsin. Çünkü hacca gitmesi de Allah yolunda bir

ameldir.’ buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Ma’kil deveyi eşine verdi. (Ancak Ebû Ma’kil’in ölümü nedeniyle o yıl Ummu

Ma’kil hacca gidemedi.) Sonra Ummu Ma’kil Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben yaşlanmış ve hastalıklı bir kadınım, kaçırdığım haccın yerine geçecek bir amel var mıdır?’ diye sordu.

Allah Resûlü de (sav), ‘Ramazan’da yapılan umre bir hac ecri yerine geçer.’ buyurdu.” (Ebu Davud,

1988; Ahmed, 27106)

Burada sorulması gereken soru şudur: Haccın Allah yolundan sayılmasının sebebi nedir? Bu soruya iki şekilde cevap verilebilir:

Ya “Allah yolunda” kavramı cumhurun anladığı gibi yalnızca kıtal için değil, zahirinden anlaşıldığı

üzere tüm İslami yolları kapsamaktadır ya da Allah Resûlü (sav) kadınlar için hac ibadetini cihad

saydığından onlara zekât develerinden verilmesini istemiştir.

Âişe Annemizden (r. anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Biz de sizinle savaşa ve cihada katılalım mı?’

Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Sizin için cihadın en iyisi ve güzeli hacdır, hacc-ı mebrurdur.’

(Âişe (r. anha) şöyle dedi:) Bunu Resûlullah’tan (sav) işittikten sonra cihadı asla terk etmem!” (Buhari,

1861)

Her iki durumda da İslam için verilen mücadele, Allah yolunda lafzına dâhildir. Zira; şayet hac

lafzın zahirine dâhilse Allah yolunda mücadele daha öncelikli olarak dâhil olur. Şayet şeriat, kadın haccını cihad saydığından dâhilse yukarıda okuduğumuz gibi, İslam; dil ve malla yapılan

mücadeleyi de cihad saymıştır.

Sonuç olarak: Fi sebilillah fonunda öncelik Allah yolunda kıtaldir. Ancak bunun yanında İslami

mücadelenin her alanı bu fona dâhildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. (Tafsilatlı bir değerlendirme

için bk. “Fi Sebîlillâh” Kavramının Zekât Açısından Tahlili, Murtaza Köse)

226. Tefsîru’t Taberî, 14/320-321, Tevbe Suresi, 60. ayetin tefsiri

227. Bazı âlimler yolculuk yapmak isteyen, ancak maddi imkânı olmayanı da bu kapsama dâhil

• Günümüzde İbni Sebil

– Günümüzde yerinden yurdundan edilen ve yollarda hareket hâlinde bulunan milyonlarca insan vardır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR), “Küresel Trendler” raporunun en son verilerine göre 89,3 milyon insan zorla yerinden edilmiş durumdadır. Bu rakamın 53,3 milyonu ülke içindekiler, 27,1 milyonu mülteciler ve 4,6 milyonu sığınmacılardır. Bu rapora göre dünya nüfusunun % 1’i ibni sebil durumundadır.

Müstekbir tağutların mülteci durumuna düşürdüğü insanların büyük çoğunluğu, kendini İslam’a nispet eden mustazaflardır. Mülteci yoğunluğuna göre Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Somali ilk sıralarda gelmektedir.

Yukarıda okuduğumuz rakamlar resmî olarak kayıt altına alınabilmiş olanlardır. Zorunlu olarak yollara düşmüş mazlum sayısı bu sayının çok üstündedir. Bu insanların işgal edilmiş topraklara dönmesi zordur. Birçok bölgede işgal, iç savaş ve kargaşa devam etmektedir. Sivillerin bu şartlarda günlük hayatlarını sürdürmesi olanaksızdır. Yolda kalmış bu insanların insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesi için onlara zekât fonundan yardımcı olmak; geçimlerini sağlayacak ve yardıma muhtaç olmadan yaşayacakları bir iş kurmalarını sağlamak gerekir.

– Bazı âlimler dilenci, evsiz, sokaklarda yaşayan insanları da bu sınıfa dâhil etmiştir. 228 Bu insanlar her hâlükârda zekâttan pay alırlar. Zira her şeyden önce fakir/miskin sınıfına dâhillerdir. Ancak İslami yönetim, günümüz şartlarını değerlendirerek onları ibni sebil sınıfına dâhil edebilir.

Zekât Vermeye Dair Meseleler

• Zekâta Niyet Etmek

Zekâtını verecek kişi zekât vermeye niyet etmelidir. Zira zekât bir ibadettir ve her ibadet gibi niyetle sahih olmaktadır.

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

etmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir; bunlar İslami mücadele için yolculuk yapmak istiyorsa “fi sebilillah” sınıfına dâhildir. Şayet sağlık, eğitim, ticaret gibi bir amaçla yolculuk yapmaları gerekiyor

ve imkânları yoksa fakir/miskin kapsamındalardır.

228. bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 2/172-173

“Allah Resûlü’nün (sav) şunları söylediğini duydum: ‘Ameller niyetlere göredir

ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır.’ ” 229

Kişinin verdiği malı zekât olarak vermeye niyet etmesi yeterlidir. Zekâtı

verdiği kişiye bunun zekât olduğunu bildirmesi şart değildir. Selefimiz, fakiri incitmemek ve mahcup etmemek için söylenmemesini evla görmüştür.

İyiliğin evla olanı gizli olandır. 230

• Zekât Bir Tek Sınıfa Verilebilir

Zekât; ayette zikredilen sekiz sınıfın tamamına verilebileceği gibi, bazı

sınıflara veya bir tek sınıfa verilebilir:

“Ömer (ra) der ki: ‘Bu sınıflardan hangisine verirse zekât yerine gelmiş olur.’ ”231

“Huzeyfe ibni Yemân (ra) der ki: ‘İstersen zekâtı tek bir sınıfa verirsin, istersen iki, üç veya daha fazla sınıfa verirsin.’ ” 232 233

229. Buhari, 1; Müslim, 1907

230. bk. El-Muğnî, 2/482, 1766. Mesele

231. Tefsîru’t Taberî, 14/322, Tevbe Suresi, 60. ayetin tefsiri

232. age.

233. Bu görüş Alî (ra), Abdullah ibni Abbâs (ra), Saîd ibni Cubeyr (rh), Hasan El-Basrî (rh), İbrâhîm

Nehaî (rh) ve cumhur-u ulemadan nakledilmiştir.

Bir grup fukaha, zekâtın tüm sınıflara dağıtılmasını şart koşmuşlardır. Örneğin 100 lira zekât verecek birinin, bu sekiz sınıftan mevcut olanlara 100 lirayı bölüştürmesini şart koşarlar.

İbni Ruşd (rh) ihtilafın sebebine dair iki neden zikreder: (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/132)

− Ayetin lafzı (zahiri) tüm sınıflara eşit verilmesini iktiza eder.

− Bu konuda varid olan hadis vardır:

Ziyâd ibni El-Hâris Es-Sudâî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’a (sav) geldim ve ona biat ettim dedi ve uzunca bir hadis anlattı. Resûlullah’a (sav) bir

adam geldi ve, ‘Bana zekâttan bir şey ver.’ dedi.

Resûlullah (sav) ona, ‘Allah, zekâtın dağıtılacağı yerler konusunda ne bir peygamberin ne de başkasının hükmüne razı olmadı. Bu konudaki hükmünü kendisi verdi ve sekiz sınıfa ayırdı. Eğer sen

o sınıftan isen sana da hakkını veririm.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 1630)

Bu iki gerekçeye şöyle cevap verilebilir:

· Ayetin zahirinin tüm sınıflara aynı ânda verilmesini iktiza etmesi tartışmalıdır. Zira bu ayetin

nüzulüne sebep olan bir hadise yaşanmış; siyaktan da anlaşılacağı gibi münafıkların zekâttan

pay istemesi üzerine ayetler inmiştir:

“Onlardan bazısı (yaptığın taksimatı beğenmeyip) sadakalar konusunda seni eleştirir. Şayet ondan onlara verilirse razı olurlar, verilmediğinde ise (bir bakmışsın) öfkeden kudurmuşlar. Allah’ın

ve Resûlü’nün verdiğine razı olup: ‘Allah bize yeter. Allah ve Resûlü lütuf ve ihsanından bize verecektir. Şüphesiz ki bizler, Allah’a rağbet edenleriz.’ deseler ne olurdu ki? Sadakalar (zekât malları),

Allah tarafından belirlenmiş bir farz olarak yalnızca fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına, kalbi

İslam’a ısındırılanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışa verilir. Allah

(her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” (9/Tevbe, 58-60)

• Zekât Kimlere Verilmez?

− Zenginlere Verilmez

Allah Resûlü (sav) zekât için, “Zenginden alınır fakire verilir.” 234 buyurmuştur.

Zengin, kendisinden zekât alınandır, ona zekât verilmez. 235

− Gücü Kuvveti Yerinde Olan, Çalışıp Kazanabilenlere Verilmez

Ubeydullah ibni Adiy ibni Hiyâr’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sahabeden iki kişi Veda Haccı’nda Allah Resûlü (sav) zekât dağıtırken ona

gelip zekâttan pay istediler.

Buna göre ayetten şu anlam varid olur: Zekât burada sayılan sınıfların hakkıdır, onlara verilebilir.

Onların dışında kalan kimseler zekâttan pay isteseler de onlara verilmez. Yani ayet; zekâtı sekiz

sınıfa eşit dağıtın, demez. Münafıklar istese de, bu sekiz sınıftan olmadıkları için onlara vermeyin,

der. (bk. İbn Teymiyye Tefsîri, 5/72-74, Tevbe Suresi 60. ayetin tefsiri)

· Mezkûr hadisin isnadında Abdurrahman ibni Ziyâd ibni Enum El-İfriki vardır. Bu ravinin rivayetlerinde ihtilaf edilmiştir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 4/42-45, 4508 No.lu Ravi)

Hâliyle bu hadis delil alınmaya uygun değildir. Ayrıca hadisi -bazı âlimler gibi- sahih kabul etsek

de sekiz sınıfın hepsine verilme zorunluluğu yoktur. Zira hadis Ebû Sevr'in (rh) anladığı şekliyle şöyle yorumlanmaya da müsaittir: Şayet zekâtı dağıtan imamsa (yani devletse) tüm sınıflara

verir. Şayet kişi zekâtını (günümüzde olduğu gibi) kendisi veriyorsa tek sınıfa verir. (bk. Avnu'l

Ma'bûd, 1630 No.lu Hadis Şerhi)

Ayrıca yukarıda okuduğumuz gibi sahabenin cumhuru, o gün var olan uygulamaya bakarak

zekâtın tek sınıfa verilebileceğini söylemiştir. Bu da ayet ve hadisin zahirinden anlaşılanın o günkü yaygın uygulamadan farklı olduğunu gösterir.

Bazı âlimler, Muâz (ra) hadisindeki "Zenginlerden alınır, fakirlere verilir." ifadesine dayanarak şöyle

derler: "Allah Resûlü (sav) burada tek sınıfı zikreder, o da fakirlerdir. Demek ki zekât sekiz sınıftan

yalnızca birine verilebilir." (bk. Fethu'l Bârî, 1496 No.lu Hadis Şerhi)

234. bk. Buhari, 1458; Müslim, 19

235. Mücahitlik, zekât memurluğu, bir borç veya afete düçar olmak, toplumsal bir sorumluluk

nedeniyle maddi kayba uğramak gibi durumlarda zengine zekât verilebilir.

Atâ ibni Yesar'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât almak helâl değildir: Allah yolunda cihad eden kimse, zekât memuru, Müslimlerin arasını bulmak için borçlanan, zekât malını herhangi bir sebeple

kendi parası ile satın alan kimse ve fakir komşusunun kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi." (Ebu Davud, 1635; İbni Mace, 1841)

Kabîsa ibni Muhârik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kimseye kefil olmuştum, bu nedenle o konuda bir şey istemek için Resûlullah’a (sav) gittim.

Kendisi, ‘Biraz bekle de sadaka/zekât gelir biz de onun sana verilmesini emrederiz.’ buyurdu.

Bunun arkasında şöyle buyurdu, ‘Ey Kabîsa, dilenmek yalnız üç kişiden biri için helaldir: Kefalet altına giren kimsenin, borcu ödeyene kadar dilenmesi helaldir. Bu kefalet bittikten sonra dilenmeyi

bırakır. Bütün mal varlığını yok eden bir felakete uğrayan kişi. Bu kimsenin de geçimini düzeltene

kadar dilenmesi helaldir. Hakkında, kendisini tanıyanlardan (kavminden) aklı başında üç kişinin:

‘Filan kimse fakir düşmüştür.’ diyecek derecede fakirliğe düşen kişi. Bu kimsenin de geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Bu durum dışındakiler haramdır, dilenenler haram yemiş olur.’ ”

(Müslim, 1044)

ZEKÂT BABI

415

(İki sahabe şöyle dedi:) Bakışlarını kaldırarak bakıp bizi süzdü. Bizi kuvvetli

ve güçlü görünce şöyle dedi: ‘Eğer isterseniz ikinize veririm. Fakat zekâttan

zengin ve güçlü olanın payı yoktur.’ ” 236

− Nafakası Vacip Olan Akrabalara Verilmez

Kişi; bakmakla yükümlü olduğu eş, çocuk, ebeveyn veya nafakasını üstlendiği kimselere zekât veremez. 237 Zira onlara vereceği zekât; bir cebinden

çıkıp ötekine giren para gibidir. Bir nevi kişi kendine zekât vermiş olacaktır.

Onların ihtiyaçlarını karşılamakla mükellef olduğundan, zekâtla onların

nafakasını karşılamış olacaktır. Oysa nafaka ayrı bir hak, zekât ayrı bir haktır.238

Nafakasını karşılamakla mükellef olmadığı yakınlarına zekât verebilir. Örneğin, kadın, malının zekâtını kocasına verebilir. Zira kocanın ihtiyaçlarını

karşılamak kadının sorumluluğunda değildir. Yine kadın, çocuklarına zekât

verebilir. Zira baba yaşıyorsa kadın çocuklara bakmakla mükellef değildir. 239

236. Ebu Davud, 1633; Nesai, 2597

237. bk. El-Muğnî, 2/484, 1796. Mesele

238. Bazı âlimler nafakası vacip olanlara zekât malından verileceğini söylemişlerdir. Delil olarak da

oğlunun sadakasını alan sahabiye Resûl’ün (sav) cevaz vermesini öne sürmüşlerdir.

Ma’n ibni Yezîd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, babam ve dedem; Resûlullah’a (sav) biat etmiştik. Beni o (sav) nişanlanlandırdı ve nikâhımı

kıydı. Bir gün Allah Resûlü’ne bir şikâyetle gittim. Babam (Yezid), kendisi için tasadduk etsin diye

mesciddeki bir adama bir miktar dinar verdi. Gittim, dağıtılan dinarlardan ben de aldım ve babamın yanına geldim. Babam, ‘Vallahi, ben onları senin için bırakmadım.’ dedi. Davayı Allah Resûlü’ne

(sav) arz ettim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Ey Yezid, niyet ettiğinin mükâfatını göreceksin. Ey

Ma’n ne aldıysan senindir.’ ” (Buhari, 1422)

Bu hadisle istidlal edilmesi iki sebeple isabetli değildir.

• Sahabi Ma’n (ra) babasının nafakasını karşılamıyor, müstakil yaşıyor olabilir. (bk. Fethu’l Bârî, 1422

No.lu Hadis Şerhi)

• Bu sadakanın farz olan zekât mı nafile olan infak mı olduğu belli değildir. (bk. Neylu’l Evtâr, 1617-

1619 No.lu Hadis Şerhi) Yan karinelere bakıldığında bu sadakanın nafile olduğu tercih edilir. Zira o

dönemde, farz olan zekâtı devlet toplar, nafile sadakaları insanlar verirdi.

239. Bunun caiz olduğuna dair rivayetler zikredilmiştir. Ancak bu rivayetlerde zikredilen sadakanın farz olan zekât mı, nafile olan infak mı olduğunda ihtilaf edilmiştir. Buhari (rh) kadının kocasına

zekât verebileceğine dair şöyle der:

‘‘Kadının Kocasına ve Kişinin Himayesi Altındaki Yetime Zekât Vermesi

(1466) Abdullah ibni Mes’ûd’un (ra) eşi Zeyneb’den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Mesciddeydim. Bu sırada Allah Resûlü’nü gördüm. Bana, ‘Ziynetlerinden bile olsa sadaka ver.’ dedi.

Zeyneb hem kocası Abdullah’a hem de himayesinde bulunan yetimlere infak ediyordu. Zeyneb,

kocası Abdullah’a, ‘Allah Resûlü’ne bir sorar mısın? Benim sana ve himayemdeki yetimlere yaptığım infak sadaka yerine geçer mi?’ dedi. Abdullah ona, ‘Sen kendin sor.’ dedi.

Şayet akraba “nafakası vacip olmayan” sınıfa giriyor ve zekât verilecek sekiz sınıftan birine dâhilse; zekâtı akrabaya vermek evladır.

Selmân ibni Âmir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruç açacağınızda hurmayla açın, çünkü o berekettir. Hurma bulamazsanız suyla orucunuzu açın, o temizdir. Yoksul kişiye sadaka vermekte sadece sadaka ecri vardır, akrabaya tasaddukta bulunmanın ise iki ecri vardır: Sadaka ecri ve akrabalık bağlarını kuvvetlendirme ecri.” 240

Târık El-Muhâribî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Medine’ye geldik. O vakit Allah Resûlü (sav) insanlara minberde hutbe verip şöyle buyuruyordu: ‘Veren el üstündür. Yedirip içirmeye geçimini üstlendiğin kimselerden başla: Annen, baban, erkek ve kız kardeşlerin… Sonra yakınlık durumuna göre devam et.’ ” 241

Bunun üzerine bir gün Zeyneb Allah Resûlü’nün yanına gitti. (Zeyneb olayı şöyle anlatıyor:)

Kapıda benim gibi soruları olan Ensâr’dan bazı kadınların olduğunu gördüm. Bu arada Bilâl geldi.

Bilâl’den bizim sorumuzu Allah Resûlü’ne (sav) sormasını istedik. Ona, ‘Bizim kim olduğumuzu ona

söyleme.’ diye tembih ettik.

Bilâl içeri girdi ve soruyu sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Soruyu soran kimdir?’ dedi. Bilâl, ‘Zeyneb.’ dedi. Allah Resûlü (sav), ‘Hangi Zeyneb?’ dedi. Bilâl, ‘Abdullah’ın hanımı.’ dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Evet ona iki ecir vardır. Birisi yakınlıktan dolayı, diğeri sadaka verdiği için.’ buyurdu.”

(1467) Ummu Seleme’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Seleme’nin çocuklarına yaptığım infaktan dolayı

bana ecir var mı? Onlar benim de çocuklarım.’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘İnfak et. Onlara harcadığın şeylerin ecrini alacaksın.’ buyurdu.’’ (Buhari, Kitâbu’z

Zekât, 48. Bab)

Deriz ki: Hadis imamlarından bir grup bu konudaki (nafakası vacip olana zekât verilmez) icmayı kabul etmez. Akrabaya sadaka vermeyi teşvik eden nasları, Allah Resûlü’nün akrabaya zekât

sorularının detayına girmeden “verilir” diye cevap vermesini ve yasaklayan açık bir nas olmayışını delil alarak; mutlak olarak akrabaya zekât verileceğini söylerler. Nafakası vacip olsun veya

olmasın, akraba sekiz sınıftan birine dâhilse zekât verilebilir derler. (bk. Şerhu Sunenu’n Nesâî,

2583 No.lu Hadis Şerhi; Neylu’l Evtâr, 1617-19 No.lu Hadis Şerhi) Ancak genel şer’i ilkeler gözetildiğinde bu görüşün isabetli olmadığı anlaşılır. Zira bu görüş; zekâtın zenginden çıkıp ihtiyaç

sahiplerine ulaşmasına engel olur. İhtiyaç sahibinin hakkı olan zekât belli ellerde toplanır. Kişi

her yıl hanımına, çocuğuna, ebeveynine veya nafakasını üstlendiklerine zekât vererek, zekâtı bir

cebinden öteki cebine koyar. Bu da fakire zarar verir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

240. Tirmizi, 658; Nesai, 2582

241. Nesai, 2532

− Ehl-i Beyt’e Verilmez

Allah Resûlü’nün (sav) ailesine; eşlerine, çocuklarına/torunlarına ve akrabalarına (Ben-i Haşim ve Ben-i Muttalib) zekât verilmez.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî’nin oğlu Hasan, zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koydu.

Resûlullah (sav) hemen, ‘Bırak! Bırak, at onu. Bilmelisin ki biz zekât/sadaka

yemeyiz.’ buyurdu.” 242

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ben evime dönerim, bu sırada yatağıma düşmüş bir hurma tanesi

bulurum, yemek için ağzıma götürürüm, sonra da bunun zekât/sadaka hurması

olması endişesiyle hurmayı atarım.” 243 244

− Harbî Kâfirlere Zekât Malından Verilmez

İslam’a eliyle veya diliyle savaş açmış kâfire zekât malından veya başka bir

kalemden yardım yapılmaz. İslam’a savaş açmaktan kasıt; inançlarından

dolayı Müslimlerle savaşmak, onları yurtlarından çıkarmak veya bunları

yapanlara yardımcı olmaktır. Yüce Allah bunlarla Müslimler arasındaki

tüm bağları kesmiştir. Bu üç sıfatı taşımayan kâfirlere ve zımmi vatandaşlara

zekâttan verilebilir:

“Allah, sizinle dininizden dolayı savaşmamış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış

olanlara, iyilik yapmanızı ve adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah,

adaletli olanları sever. Allah, ancak dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yurtları242. Buhari, 1491; Müslim, 1069

243. Buhari, 2432; Müslim, 1070

244. Bu; Allah Resûlü’nün (sav) ailesine ganimet ve fey gelirlerinden beşte bir oranında pay verildiği zamandır. Onlar savaş gelirlerinden pay aldıkları için, zekât mallarından almaları yasaklanmıştır. İslam âlimleri; ganimet ve fey gelirlerinden almadıkları zaman, zekâttan pay alıp almayacaklarını tartışmışlardır. Bir grup âlim fey ve ganimetten pay almadıkları zaman -günümüzde

olduğu gibi- kendilerine zekâttan pay verilebileceğini söylemişlerdir. (bk. Fethu’l Bârî, 1491 No.lu

Hadis Şerhi)

Allah (cc) en doğrusunu bilir; tarihte Ehl-i Beyt’e karşı en onurlu uygulama şudur: Öncelikle Allah

Resûlü’nün (sav) soyundan olanların şeceresi/soy kütüğü tespit edilmiş, sonra kimseye muhtaç

olmayacakları bir maaş bağlanmıştır. Böylece hem şeriflik/seyyidlik müessesesinin istismarı engellenmiş hem de Ehl-i Beyt’in başkalarına muhtaç olmasının önüne geçilmiştir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

nızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanları dost edinmenizi yasaklar.

Kim de onları veli/dost edinirse işte bunlar, zalimlerin ta kendileridirler.” 245 246

• Zekâtı Yanlış Yere Vermek

Şayet kişi zekâtı kasıtlı olarak ehil olmayan birine verirse; zekâtı batıldır.

Borç olarak zimmetinde kalır. Örneğin zekâtı bilerek bir zengine, İslam

245. 60/Mumtehine, 8-9

246. Birtakım gerekçelere dayanarak cumhur-u ulema, zekât malından kâfirlere hiçbir surette

verilmeyeceğini iddia etmişlerdir. Bu görüş isabetli değildir. Şöyle ki;

− Bu konuda icma olduğunu ileri sürmüşlerdir. İcmayı İbnu’l Munzir aktarmaktadır. Ancak bu

icma Zuhri (rh) ve Muhammed ibni Sîrîn’den aktarılan muhalif görüşlerle nakzedilmiştir. (bk. Fıkhu’z Zekât, Yusuf Karadavi, 2/194)

− Müellefe-i kulûba zekât verilmesi ve bunların bir kısmının kâfir olması şunu gösterir: Şeriatın

genel ilkeleri zekât malının belli sebeplerle kâfire verilmesine karşı değildir.

Aksine birçok olayda görüleceği gibi İslam, infak ve sadakanın kâfirlere verilebileceğine işaret

etmiştir. Her ne kadar bu rivayetler “Bu nafile olan sadaka/infaktır.” diye yorumlansa da, bu

ayrıma delalet eden sahih ve sarih bir nas yoktur.

Abdullah ibni Abbâs (ra) der ki: “(Sahabe) müşrik akrabalarına infak vermekten hoşlanmazdı. Bu

durumu (Allah Resûlü’ne) sordular. Şu ayet indi:

‘Onların hidayeti senin sorumluluğunda değildir. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır

olarak ne infak etmişseniz (yararı) sizedir. Siz, onu sadece Allah rızasını elde etmek için infak edersiniz. Hayır olarak yaptığınız infaklar size eksiksiz olarak geri verilecek ve siz zulme de uğramayacaksınız.’ (2/Bakara, 272)

Onlara ruhsat verildi.” (El-Mustedrek, 3128; Zehebî (rh), Buhari ve Müslim şartı üzere sahih olduğunu

söyler.)

Bir sonraki ayetten anlaşılacağı gibi; sadakaları Allah yolundaki salih müminlere vermek evla

olandır. Ancak bu, Müslim olmayanlara sadaka vermeye engel değildir.

“(Yapacağınız infak ve sadakaya en fazla hak sahibi olanlar; kendilerini İslam davasına adayan,

Allah yolunda cihad etmek ve görevden göreve koşmaları nedeniyle dünyalık işlere vakti kalmamış ayrıca Allah yolunda edindikleri düşmanlar tarafından) yeryüzünde gezip dolaşmaya güç

yetiremeyen, Allah yolunda alıkonulmuş fakirlerdir. Sergiledikleri iffetli tavırdan ötürü onları tanımayan, zengin zanneder. Sen onları yüzlerindeki (fakirlik alametlerinden) tanırsın. İnsanlardan

ısrarlı/bıktırıcı bir şekilde istemezler. Hayır olarak her ne infak etmişseniz, hiç şüphesiz Allah onu

bilir.” (2/Bakara, 273)

− Muâz hadisinde geçen “Zenginlerinden alınır fakirlerine verilir.” ifadesine dayanarak denmiştir

ki; zekât zengin Müslim’den alınır fakir Müslim’e verilir. Zira (eğniyaihim ve fukaraihim) kelimelerinde bulunan zamir İslam’ı kabul edenlere dönmektedir.

Hadiste geçen ifade bir hükmü ispat etmek için değil, yaygın olan bir durumu ifade etmek için

söylenmiştir. Zira bu ifadenin zahirine göre zekât yalnızca fakire verilmelidir. Oysa biz zekâtın

sekiz sınıfa verildiğini ve bunların arasından fakir olmayanların olduğunu biliyoruz. Demek ki

Muâz hadisindeki mezkûr ifade bir hükmün ispatı için değil, genel ve yaygın uygulamayı ifade

için söylenmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Sonuç olarak: Zekât mallarından kâfir ve zımmilere yardım yapılmayacağı (bazı âlimler kâfir ve

zımmiyi ayırır) görüşüne dair sahih ve sarih bir delil yoktur. Evla olan, Müslimler ile kâfirler arasındaki ilişkileri düzenleyen Mumtehine Suresi'nin 8. ve 9. ayetleriyle konuyu anlamaya çalışmaktır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

ZEKÂT BABI

düşmanı bir harbîye veya nafakasını karşılamakla mükellef olduğu bir yakınına vermesi gibi… Zekâtı kasten sekiz sınıfın dışında birine verdiğinden

hiç vermemiş gibi kabul edilir.

Şayet zekâtı hak eden sınıflardan birine verdiğini zanneder, sonra yanıldığını anlarsa zekâtı sahihtir. Zira o elinden geleni yapmış, ancak hata etmiştir.

Buhari (rh) ve Nesai (rh) "Bilmeden/Fark Etmeksizin Sadakasını Zengine

Veren Hakkında Bab" başlığı altında şu hadisi naklederler:

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse sadaka vereceğine dair yemin etti. Sonra (geceleyin) gitti sadakasını bir hırsıza verdi. Sabah olduğunda insanlar, 'Hırsıza sadaka verilmiş.' diye

konuşmaya başladılar.

Bu kişi, 'Allah'ım! Hamd, sana mahsustur. Yemin olsun ki senin için bir sadaka

vereceğim.' dedi.

Sadakasını götürdü, zina eden bir kadına verdi. Sabah olunca insanlar, 'Zina

eden kadına sadaka verilmiş.' diye konuşmaya başladılar.

Adam, 'Allah'ım! Sana hamdederim. Yemin ederim ki bir sadaka vereceğim.'

dedi. Sonra gitti, sadakasını (farkına varmadan) zengin bir kimseye verdi. Sabah

olunca insanlar, 'Zengin bir kişiye sadaka verilmiş.' diye konuşmaya başladılar.

Adam, 'Allah'ım! Bütün hamdler sana mahsustur. Hırsıza, zina eden kadına,

zengine (sadaka vermiş oldum).' dedi.

Daha sonra ona biri geldi ve dedi ki: ‘Hırsıza sadaka verdin. Umulur ki artık yaptığı hırsızlıktan utanır da vazgeçer. Zina eden kadına sadaka verdin. Belki o iffetli olur da yaptığı kötü fiili terk eder. Zengine sadaka verdin. Umulur ki o bundan ibret alır da Allah’ın ona verdiği nimetlerden infak eder.’ ” 247

247. Buhari, 1421; Nesai, 2523

Hâfız ibni Hacer bu hadisin delil olmayacağına dair şu gerekçeleri zikreder:

− Müellif, hadisi soru sigasıyla sundu, hükümde kesin bir kanaate varmadı.

Cevaben denir ki: Buhari (rh) hadisi soru sigasıyla sunmaz, belirsizlik/şüphe sigasıyla sunar. Cevabı

da hadisin metnine bırakır. Hadisin metni de sadakanın kabul olduğunu gösterir.

− Bu farz olan zekât mı nafile olan infak mı belli değildir.

Cevaben denir ki: Hadise konu olan şahıs, “Andolsun ki sadaka vereceğim.” diyerek sadaka vereceğine yemin etmiş, ettiği yemin nedeniyle sadakası vacip sadakaya dönüşmüştür (bk. Şerhu Suneni’n Nesâî, 2523 No.lu Hadis Şerhi). Bu konuda Kûfe imamları da/rey ehli de hadis ehliyle aynı

görüştedir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

420

• Zekâtın Bedeli Verilebilir mi?

Zekât verecek kişi dilerse malın cinsinden zekât verir. Dilerse zekât tutarının karşılığını zekât olarak verir. Örneğin bir ton buğdayın onda birini

zekât verecek biri, dilerse 100 kg buğday verir. Yine dilerse 100 kg buğdayın

bedelini zekât olarak verir. Bu; hayvan, hasat, ticaret malları gibi tüm zekât

kalemleri için geçerlidir.

Buhari (rh) bu hususu şöyle derlemiştir:

“Zekâtı, Nassla Belirlenenin Dışında O Değerde Başka Bir Maldan Vermek

Tâvûs’un naklettiğine göre Muâz ibni Cebel Yemen halkına, ‘Bana, arpa ve

dari yerine zekât olarak abâ ve elbise getirin. Bu hem sizin için kolay, hem

de Medine’deki sahâbîler için daha hayırlıdır.’ demiştir.

Nebi (sav), ‘Hâlid zırhlarını Allah yolunda vakfetmiş ve o yolda kullanmaktadır.’ buyurmuştur.

Nebi (sav) kadınlara, ‘Ziynet eşyalarınızdan bile olsa sadaka veriniz.’ buyurmuştur. Nebi (sav) burada, farz olan ile farz olmayan zekât arasında bir ayrım

yapmamıştır. Bu buyruk üzerine bir kadın, küpe ve gerdanlığını çıkarıp vermiştir. Nebi (sav), altın ve gümüşe, diğer mallardan ayrı bir önem vermemiştir.

(1448) Sumâme'nin (rh) naklettiğine göre Ebû Bekir, Enes ibni Mâlik'e yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:

'Bir yaşını doldurmuş bir deveyi zekât olarak vermesi gereken kimsede bu deve bulunmayıp da iki yaşında bir dişi deve bulunursa zekât olarak bu deve kabul edilir. Fakat o kişide sadece yirmi dirhem ya bir deve bulunuyorsa bu da kabul edilir. Fakat bu durumda ona geri bir şey verilmez.'

(1449) Atâ ibni Ebî Rebâh'tan (rh) nakledildiğine göre İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü'nü (sav) şöyle yaparken gördüm: Hutbeden önce namazı kıldı. Daha sonra hutbede sesinin kadınlara ulaşmadığını görünce Bilâl ile birlikte hanımların bulunduğu kısma gitti. Bilâl eteğini açmıştı. Peygamber onlara sadaka vermeleri için öğüt ve emir verdi. Bunun üzerine kadınlar Bilâl'in açtığı eteğe (takılarını) atmaya başladı.'

Râvî Eyyûb, hadisi naklederken kadınların zinet eşyalarını kulak ve boyunlarından nasıl çekip Bilâl'in eteğine attıklarını anlatmak için elini kulağına ve gerdanına götürüp atma işareti yapmıştı." 248

İmam Buhari'nin bu rivayetlerden yaptığı istidlal şöyle açıklanabilir:

– Rivayetlerden anlaşıldığına göre Allah Resûlü (sav) sadakalar arasında ayrım yapmadan herkesin bulduğundan, kolay olandan vermesini istemiştir.

– Hayvan zekâtında istenen yaşta hayvan bulunmazsa, bir yaş altı veya üstü alınır. Aradaki fark için bir miktar para veya koyun ödenir. Buhari'ye (rh) göre bu, zekât kalemlerinde kıymet/bedel ödenebileceğinin delilidir. 249

– Yine Allah Resûlü'nün ashabından Muâz (ra); veren için daha kolay, alan için daha hayırlı/uygun olduğu için Yemen halkından mısır/arpa yerine elbise vermelerini istemiştir. Bu da zekâttan gayenin hem veren hem de alan için en uygun olanın alınması olduğunu göstermiştir.

Günümüz açısından düşünüldüğünde hem veren hem de alan için kıymetin verilmesi en uygun olandır. Zira nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Hayvan ve hasat ürünlerinin depolanması ve ihtiyaç gidermek için

kullanımı, oldukça zordur. Örneğin zekâtı buğday olarak alan bir fakir, şehir hayatında buğdayı ne yapacaktır? Paketleyip satacak mıdır, değirmende un yapıp kullanacak mıdır?.. Kırsal kesimde zekât malının cinsinden verilmesi mümkün olsa da şehir hayatında bu neredeyse mümkün değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

248. Buhari, Kitâbu'z Zekât, 33. Bab

249. Cumhur-u ulema, hadis imamlarının aksine bu hadisi "zekâtta kıymet/bedel ödenmeyeceğine" delil almışlardır. Derler ki: Şayet kıymet/bedel caiz olsa, Allah Resûlü (sav) 2 koyun veya 20 dirhem bedel belirlemezdi. Onun yerine, "Farkı ödeyin." derdi. Onun (sav) meblağı belirlemesi, zekâtta kıymet/bedel olmayacağını gösterir.

Deriz ki: Buhari'nin (rh) ve rey ehlinin istidlali daha isabetlidir. Bunun için üç gerekçe zikredilebilir:

− Allah Resûlü iki koyunun bedeli olarak 20 dirhem verilmesini istemiştir. Bu da hayvan cinsinden vermenin zor olduğu yerde karşılığının para olarak verilebileceğini gösterir.

− O dönemde Müslimler para basmıyordu. Para dışarıdan geldiği için sınırlıydı. Ticaretlerde paradan ziyade takas usulü kullanılırdı. Ki; yakın zamana kadar -benim çocukluğumda- kırsal kesimde takas usulü alışveriş daha yaygındı. Bu nedenle malın cinsinden zekât vermek o gün insanı için daha kolaydı.

− Allah Resûlü'nün yaş farkı için iki koyun veya 20 dirhem belirlemesi; o günün şartlarında yaş farkının bedeli olabilir.

• Zekâtın Verileceği Yer

– Aslolan zekât malının yaşanılan yerde verilmesi, yaşanılan beldenin ve insanlarının ihtiyacı için kullanılmasıdır. Çünkü Allah Resûlü ve Raşid Halifeler Dönemi'ndeki genel uygulama bu yöndedir. Zekât nerede alınıyorsa o bölgenin fakirlerine dağıtılırdı.

Âta ibni Ebî Meymûne'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İmran ibni Husayn zekât toplama memuru olarak gönderilmiş, görevden dönünce gönderen yetkili kendisine, 'Topladığın mal nerededir?' diye sormuş.

Kendisi de, ‘Sen, beni mal için mi gönderdin? Biz Allah Resûlü (sav) zamanında nereden alıyorsak oradan aldık, aldığımızı nereye bırakmamız

(dağıtmamız) gerekiyorsa oraya bırakıp (dağıttık).’ diye cevap vermiştir.” 250

– Ancak zekât mallarının, İslam devletinin merkezi olan devlet hazinesine

(beytu’l mal) veya ihtiyaç olan başka bir beldeye taşınması caizdir. 251

• Zekâtın Verilme Zamanının Öne Alınması veya Ertelenmesi

Bu konunun tafsilatı şöyledir:

– Zekâta tabi mallar nisap miktarına ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse

zekâtı verilir. Bunun istisnası ekinler ve define malıdır. Ekinlerin zekâtı

hasat zamanında, definelerin zekâtı ise bulunduğu ânda verilir.

– Şayet bir İslam devleti belli tarihlerde zekât topluyorsa zekât toplama

zamanı herkes zekâtını verir. Zira Allah Resûlü ve Hulefa-i Raşidin Döne250. Ebu Davud, 1625; İbni Mace, 1811

251. Daha önce gördüğümüz gibi Allah Resûlü kendisinden yardım isteyenleri “sadaka/zekât

malları gelinceye kadar bekle.” (bk. Müslim, 1044) diyerek zekâtların Medine’ye aktarıldığına işaret etmiştir.

Yine yukarıda okuduğumuz Muâz (ra) sözünde Yemenlilerin zekâtının Medine ehli için uygun

olduğunu söylemiştir. Bu da Yemen zekât mallarının bir kısmının Medine’ye taşındığını göstermiştir. (bk. Buhari, Kitâbu’z Zekât, 33. Bab) Cumhur-u ulema zekâtın bir beldeden başka beldeye

naklini caiz görmemişlerdir. Buhari (bk. Kitâbu’z Zekât, 63. Bab), Nesai (Kitâbu’z Zekât, 46. Bab) ve

rey ehli yukarıdaki naslar ve fakirin maslahatını göz önünde bulundurarak, zekâtın bir beldeden

başka bir beldeye taşınmasını caiz görmüşlerdir. Buhari (rh), Muâz (ra) hadisinde geçen “zenginlerden alınır fakirlere verilir.” ifadesinden yola çıkarak şu istinbatta bulunur: Fakir nerede yaşıyorsa

zekât oraya götürülür. Şayet fakir zekât alınan beldenin dışındaysa zekât o beldeye aktarılır.

Cumhur-u ulema aynı lafızdan yola çıkarak şu sonuca ulaşır: Zekât hangi beldenin zengininden

alınmışsa, o beldenin fakirlerine dağıtılmalıdır. (bk. Fethu’l Bârî, 1496 No.lu Hadis Şerhi)

mi’nde uygulama bu yöndedir. Nisap miktarına ulaşan malın üzerinden bir yıldan az veya daha fazla zaman geçmesinin önemi yoktur. İnsanlar toplumsal faaliyetlerde genele uymakla mükelleftir.

– Şayet kişi günümüzde olduğu gibi zekâtını kendisi veriyorsa aslolan, zekât vakti gelir gelmez zekâtını vermesidir. Zira şeriat, emirleri yerine getirme hususunda acele etmeyi teşvik eder:

“Rabbinizden bir bağışlanmaya ve genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun. (O,) muttakiler için hazırlanmıştır.” 252

“Öyleyse hayırlarda yarışın.” 253

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Haccetmek isteyen acele etsin.” 254

Hayır işlerini ve emre icabeti ağırdan almayı yermiş, şeytanın bir oyunu olduğunu belirtmiştir:

“Şüphesiz ki sizin içinizden (savaşa çıkmayı) ağırdan alanlar var.” 255

– Şayet zekât farz olduğu hâlde geciktirirse şeriat tarafından yerilmiş olur. Zekât, o kişinin zimmetinde borç olarak kalır.

– Bir maslahata binaen birkaç yılın zekâtını toplu olarak verebilir. Buna engel bir durum yoktur.

Alî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abbâs, Allah Resûlü’ne (sav) zekâtın vaktinden önce verilmesini sordu ve Allah Resûlü (sav) bu konuda ona izin verdi.” 256

252. 3/Âl-i İmrân, 133

253. bk. 5/Mâide, 48

254. Ebu Davud, 1732; İbni Mace, 2883

255. bk. 4/Nisâ, 72

256. Tirmizi, 678; Ebu Davud, 804

Alî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav), Ömer’e (ra) şöyle demiştir:

“Biz Abbâs’ın zekâtını bir yıl öncesinden ve o yıl içerisinde alırdık.” 257 258

• Zekât Malının Kaybolması

– Bir insanın malına zekât vacip olmadan, herhangi bir sebeple tüm malı

zayi olursa zekât mükellefi değildir. Zira zekât zamanı geldiğinde nisap

miktarının altına düşmüş malın zekâtı yoktur.

257. Tirmizi, 679

258. Zekâtı zamanından önce ve birkaç yılın zekâtını topluca vermekle ilgili birkaç mesele vardır.

− Bu konuda ihtilaf edilmiştir: Tirmizî (rh) şöyle der:

“İlim adamları vakti gelmeden zekâtın verilmesi hakkında değişik görüşler ortaya koymuş olup,

bir kısmı vaktinden önce ödenmemesi görüşündedir. Sûfyân Es-Sevrî bu görüşte olup; ‘Bana

göre vaktinden önce ödenmesi hoş değildir.’ demektedir.

İlim adamlarının çoğunluğu ise, ‘Vakti gelmeden verilen zekât, zekât yerine geçer.’ demiştir. Şâfii,

Ahmed ve İshâk bunlardandır.’’ (Tirmizi, 679. hadisin açılaması)

− Bu ihtilafın biri nassa dayalı biri de nazari/akli iki sebebi vardır. İbni Ruşd (rh) şöyle der:

‘‘İmam Mâlik, ‘Malın yılı tamam olmadan zekâtını çıkarmak caiz değildir.’ demiş, İmam Şâfii ile

İmam Ebû Hanîfe ise, ‘Caizdir.’ demişlerdir.

Bu ihtilâfın sebebi de zekât bir ibadet midir, yoksa yoksullara ödenmek üzere zenginlerin malına

koyulan bir vergi midir, diye ihtilâf etmeleridir. Zekâtı da bir ibadet görüp onu namaza kıyas

edenler, ‘Namazı vaktinden önce kılmak nasıl caiz değilse, zekâtı da vaktinden önce vermek caiz

değildir.’ demişlerdir. Öteki görüşü (tezi) savunup zekâtı vadeli borçlara benzetenler ise, ‘Borçlu

vadesi gelmeden borcunu nasıl ödeyebiliyorsa, zekât sahibi de vakti gelmeden, isterse zekâtını

ödeyebilir.’ demişlerdir. İmam Şâfii kendi görüşü için, Alî’nin ‘Peygamber (sav) Abbâs’ın zekâtını,

sonradan mahsub edilmek üzere vaktinden önce aldı.’ meâlindeki hadisiyle de ihticac etmiştir.”

(Bidâyetü’l Müctehid, 2/130)

Deriz ki: Zekâtın namazla kıyas edilmesi doğru değildir. Zira ikisi her yönüyle birbirinden farklı

ibadetlerdir. Namazda vakit, ibadetin asli unsurudur. Zekâtta ise vakit bir rükun veya şart değildir. Allah Resûlü'nün (sav), amcası Abbâs'ın zekâtını toplu aldığına dair rivayetler iki kısımdır: İlki

sahih olup sarih olmayan rivayetlerdir.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) zekât verilmesini emretmiştir. Daha sonra ona, İbni Cemil, Hâlid ibni Velîd ve

Abbâs'ın zekât vermediğini söylediler. Bunun üzerine Nebi (sav), 'İbni Cemil nasıl olur da zekât

vermekten kaçınır? Allah ve Resûl'ü onu zengin etmiştir. Hâlid'e gelince; siz ona haksızlık ediyorsunuz. O, zırhlarını ve binek hayvanlarını (Allah yolunda kullanması için) vakfetmiştir. Abbâs'a

gelince; o, Allah Resûlü'nün amcasıdır. Abbâs zekâtı vermekle yükümlüdür. Onun zekâtı, bir katı

ile beraber zamanından önce verilmiştir.' buyurmuştur." (Buhari, 1468; Müslim, 983)

Bazı âlimler bu hadiste Abbâs (ra) ile ilgili söylenen sözü şöyle açıklarlar: Allah Resûlü (sav), Tirmizi'de rivayet edilen (678 ile 679 No.lu) hadislerde olduğu gibi amcasından iki yıllık zekâtı peşin

almıştır. Onun için Abbâs'ın (ra) zekât vermeyeceğini söylemiştir. Ancak Sahiheyn rivayetinden

bunun anlaşılması lafzen mümkün değildir. Tirmizi rivayetleri ise isnadında konuşulmuş, bazı

ravilerinin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. En iyi rivayetin isnadı mürseldir. (bk. Fethu'l Bârî, 1468

No.lu Hadis Şerhi) Ayrıca iki kıssanın aynı olduğuna dair sahih ve sarih bir delil yoktur.

Tüm bunlarla birlikte zekâtın erken ve toplu verilmesine dair şer'i bir engel yoktur. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

ZEKÂT BABI

– Malın bir kısmı zayi olur ve geriye kalan mal nisap miktarıysa; geriye

kalan maldan zekâtını öder.

– Bir insan zekât malını hesaplar, hak edenlere zekâtı ulaştırmadan zekât

payı kaybolursa; o bir borçtur. İmkân bulduğunda borcunu öder. 259

259. Bu konu hakkında bir nas yoktur. Bu sebeple âlimler ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni, bu

durumdaki birini, hakkında nas varid olan hangi sınıfa benzetecekleriyle ilgilidir. İbni Ruşd (rh)

ihtilafa dair şöyle der:

‘‘a) Ödenecek Zekâtın Ayrıldıktan Sonra Kaybolması

Kimisi, ‘Kişi zekâtını çıkardıktan sonra zekât zayi’ olsa, zekâtını çıkarmış olması kendisine kâfidir’

demiştir. Kimisi ‘Zekât, yerine yetişmeyinceye kadar sahibi ondan sorumludur ve zayi halinde

yeniden öder.’ demiştir. (Ebû Hanîfe bu görüştedir.) Kimisi de ‘Eğer kişi, kendisine zekât vacib

olduktan sonra hemen çıkarmış ise yeniden ödemez. Yok eğer zekâtını vermeğe imkân bulduğu

halde bir müddet geciktirmiş de sonra çıkarmış ise öder.’ demiştir. İmam Mâlik’in mezhebinde

meşhur olan görüş budur.

Kimisi de ‘Eğer zekâtın ziyanında kusur etmişse yeniden öder, etmemişse geri kalanın zekâtını

verir.’ demiştir. Bu da Ebû Sevr ile İmam Şâfii’nin görüşüdür. Kimisi de ‘Giden gitmiştir, kalanda

yoksullarla mal sahibi, -mallarının bir kısmı zayi olan iki ortak gibi- herkes kendi hissesi nispetinde ortaktırlar’ demiştir.

Şu halde bu meselede beş görüş vardır.

1- Mal sahibi mutlaka yeniden öder.

2- Mal sahibi mutlaka ödemez.

3- Geciktirmemişse ödemez, geciktirmişse öder.

4- Kusuru bulunursa öder, bulunmazsa geri kalanın zekâtını verir.

5- Mal sahibi ile yoksullar geri kalanda ortaktırlar.

b) Zekât Vacib Olduktan Sonra Ödeme İmkânı Bulmazdan Önce Malın Kaybolması

Zekât vacib olduktan sonra ve fakat çıkarılmasına da daha imkân hasıl olmamışken, malın bir kısmı zayi olduğu takdirde, kimisi ‘Geri kalandan zekâtın tamamı çıkarılır.’ (Hanefi mezhebine göre,

kalan malın hissesinde zekât ödenir), kimisi ‘Malın sahibi ile yoksulların durumu, mallarının bir

kısmı zayi olan iki ortağın durumu gibidir’. demiştir.

Bu ihtilâfların sebebi, borç nasıl malın aynına değil de borçlunun zimmetine taalluk (nispet) ediyorsa, zekât da malın aynına değil de, zekât sahibinin zimmetine mi taalluk eder, yoksa emanet

olarak bir kimsenin elinde bulunan diğer haklar gibi zimmete değil de, malın aynına mı taalluk

eder diye ihtilâf etmeleridir.

Zekât sahiplerini, ellerinde emanet bir mal bulunan kimseye benzetenler, 'Zekât malın içinden

çıkarıldıktan sonra kaybolursa, mal sahibine bir şey lâzım gelmez.' demişlerdir.

Zekât sahibini borçluya benzetenler ise, 'Zekât müstehakların eline geçmedikten sonra -maldan

çıkarılmış olsa bile- kaybolması halinde mal sahibi onu ödemek zorundadır.' demişlerdir. Zekât'ın

kaybolmasında kusurlu bulunmakla bulunmamak halleri arasında ayrım yapanlar da, zekât sahibini her bakımdan, elinde emanet bir mal bulunan kimseye benzetmişlerdir. Zira elinde emanet

mal bulunan kimse, emaneti korumada kusur gösterdiği zaman zâmin (kefil)'dir, yani o emanetin bedelini vermek zorundadır. 'Eğer mal sahibi zekâtın kaybolmasında kusur göstermişse geri

kalanın zekâtını verir.' diyenler ise, malının bir kısmı çıkarıldıktan sonra kaybolan kimseyi, zekât

düşme zamanı gelmeden malının bir kısmı telef olan kimseye benzetmişlerdir. Bu kimse nasıl,

malına zekât düştüğü zaman mevcudu ne ise ona göre zekât veriyorsa, ötekisi de ancak kalana

göre zekât verir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

426

• Zekât Borcunu Ödemeden Vefat Etmesi

– Malına zekât düştükten sonra veya geçmişten kalan bir zekât borcu

olup da vefat eden kişinin zekât borcu ödenmelidir. Zira zekâtı ister Allah

(cc) hakkı kabul edelim ister kul hakkı, her hâlükârda borçların ödenmesi

bir zorunluluktur.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cüheyne Kabilesi'nden bir kadın Peygamber'e (sav) gelerek şöyle dedi:

'Annem haccetmeyi adadı, ancak haccedemeden öldü. Ben onun yerine

haccedeyim mi?’

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Evet, onun yerine haccet. Annenin borcu olsaydı onu ödemez miydin? Allah’a olan borcunuzu da ödeyin. Allah, borcu ödenmeye en layık olandır.’ ” 260

Allah Resûlü insanlara ait borç nasıl ödeniyorsa Allah’a ait borçların da ödenmesi gerektiğini, hatta Allah’a (cc) ait borcun ödenmesinin daha öncelikli olduğunu beyan etmiştir. Şüphe yok ki, zekât bir yönüyle Allah’ın (cc) hakkı, bir yönüyle ihtiyaç sahiplerinin hakkıdır.

– Vefat eden kişi, geriye mal bırakmışsa ancak borçları ödenip vasiyeti yerine getirildikten sonra mirasçılarına pay verilir:

“(Miras paylarının dağıtılması, ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır.” 261

Hiç şüphesiz zekât borcu da bu sınıfa dâhildir.

Bu ihtilâfın sebebi, malında zekât bulunanın hem borçluya, hem elinde emanet mal bulunana,

hem ortağa ve hem zekât düşmeden malının bir kısmı telef olan kimseye benzemesidir. Malına

zekât vacib olduğu ve zekâtını vermeğe imkân bulduğu halde, malının bir kısmı telef oluncaya

kadar geciktiren kimsenin yeniden ödeyeceğinde -kanaatimce- ihtilâf yoktur. Şayet ihtilâf varsa

canlı mallar hakkındadır. Çünkü Mâlikî mezhebinde canlı mallara zekât düşmesi için, üzerinden

bir yıl geçmesinden başka, sai’nin (zekât tahsil memurunun) tahsilata çıkması da şarttır.’’ (Bidâyetü’l Müctehid, 2/90)

Deriz ki: Allah (cc) en doğrusunu bilir; zekât mükellefinin durumu borçluya benzemektedir. Bu

sebeple her hâlükârda o borcu ödemekle mükelleftir. Şayet ödeyecek imkânı olursa borcunu

ödemelidir. Peki, ya ödeyecek imkân bulamadan vefat ederse sorusunun tafsilatı da bir sonraki

maddede gelecektir.

260. Buhari, 1852

261. bk. 4/Nisâ, 11

427

– Şayet vefat eden kişinin malından, borcunu ödeyecek imkânı yoksa İslam devletinin yöneticisi, yakınlarından biri veya Müslim kardeşlerinden biri borcunu üstlenebilir.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'a (sav) borcu bulunan bir cenaze getirildiği zaman, 'Borcu için (teçhiz masraflarını) aşan bir mal bıraktı mı?' diye sorardı. Eğer borcunu karşılayacak kadar mal bıraktığı söylenirse onun cenaze namazını kılardı. Aksi hâlde müminlere, 'Arkadaşlarınızın namazlarını kılın.' buyururdu. Fetihler artıp (mallar çoğalınca), 'Ben, müminlere kendi nefislerinden daha evlayım. Bir Müslim borçlu olarak ölürse borcunu ödemek bana düşer. Mal bıraktığı zaman ise malı mirasçılarınındır.' buyurmuştur." 262

Seleme ibni'l Ekva'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah'ın (sav) yanında oturuyorduk. Bu sırada bir cenaze getirildi. Peygamber'e, 'Bu kişinin namazını kıldır.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Borcu var mı?' diye sordu.

'Hayır.' dediler.

'Geride bir mal bıraktı mı?' diye sordu.

'Hayır.' dediler.

Bunun üzerine namazını kıldırdı. Daha sonra bir cenaze daha getirdiler ve, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu kişinin namazını kıldır.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Borcu var mı?' diye sordu.

'Evet.' dediler.

'Geride bir mal bıraktı mı?' diye sordu.

'Üç dinar bıraktı.' dediler.

Bunun üzerine onun namazını kıldırdı. Bir süre sonra üçüncü bir cenaze getirdiler.

Peygamber'e, 'Bu kişinin namazını kıldır.' dediler.

262. Buhari, 2298; Müslim, 1619

‘Geride bir mal bıraktı mı?’ diye sordu.

‘Hayır.’ dediler.

‘Borcu var mı?’ diye sordu.

‘Üç dinar borcu var.’ dediler.

Bunun üzerine, ‘Arkadaşınızın namazını kılın.’ buyurdu.

Ebû Katade, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Namazını siz kıldırın, borcunu ben üstleniyorum.’ dedi.

Bunun üzerine Peygamber (sav) onun namazını kıldırdı.” 263

• Alacak, Zekât Yerine Sayılabilir mi?

Kişi alacaklarını zekât olarak hesaplayabilir. Buna göre borçluya; “Borcunu

düşüyorum, bu benim zekâtımdır.” der. Böylece zekâtını ödemiş ve alacağını

tahsil etmiş sayılır. 264

263. Buhari, 2289

264. Bu konuda bir nas varid olmadığından âlimler ihtilaf etmiştir. Tercih edilen görüşe gelince;

bunu meneden bir delil söz konusu değildir. Ayrıca bu durum şeriatın yasakladığı bir hileye de

sebebiyet vermemektedir. Örneğin 1000 lira malı, 100 lira alacağı 100 lira da zekât borcu olan

birini ele alalım. Şayet borcunu tahsil etse 1100 lira malı olacaktır. Zekât borcunu verdikten sonra

geriye 1000 lira parası kalacaktır. Aynı adam alacaklısına “Bana olan 100 lira borcunu zekâtıma

sayıyorum.” dese geriye kalan malı yine 1000 lira olacaktır. Bu durumda zekât mükellefinin bir

kazancı yoktur. Ancak borçluyu borç zilletinden kurtarmak söz konusudur; ki bu, İslam’ın teşvik

ettiği şeylerdendir.

İbni Hazm (rh), “Birini borçtan kurtarmak zekât/sadaka diye isimlendirilmiştir.” diyerek, bu görüşü

savunur.

Ebû Saîd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) zamanında bir adamın satın aldığı yemiş sebebiyle başına bela geldi, borcu

çoğaldı. Derken Allah Resûlü ‘Ona sadaka verin!’ buyurdu ve halk ona sadaka verdi. Ama bu onun

borcuna yetmedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) o kişinin alacaklılarına, ‘Bulduğunuzu alın, size

bundan başka da bir şey yoktur!’ buyurdu.” (Müslim, 1556)

İbni Hazm’ın (rh) bu delili sahih olsa da sarih değildir, Allah (cc) doğrusunu bilir. (bk. El-Muhallâ,

4/219, 695. Mesele)

Bazı imamlar bu uygulamanın yanlış olduğuna dair iki gerekçe öne sürmüşlerdir. (bk. Fıkhu’z

Zekât, Yusuf Karadavi, 2/355)

− Bu, sünnete muhaliftir.

Deriz ki: Bu görüş Sufyân Es-Sevrî’den nakledilir. Ancak hangi sünnete muhalif olduğu belirtilmemiştir. Bilindiği gibi müstakil bir delil zikredilmeyen yerlerde “sünnet” lafzından kasıt hadis/

nas değil uygulama veya o imamın naslardan anladığıdır.

− Kişi almaktan ümit kestiği borçları zekât yoluyla tahsil etmiş olur.

• Zekât Parça Parça Verilebilir mi?

– Aslolan zekâtın bütün olarak tek parça hâlinde verilmesidir. Ancak kişinin imkânı olmaz veya zaruri bazı öncelikleri olursa zekât borcunu parça

parça vermesine engel bir nas yoktur.

– Günümüz çalışma koşullarında insanların geliri parça parça ellerine

geçmektedir. Hâliyle zekât borcunu parça parça ödemeleri bazı meslek

grupları için en kolay yoldur.

– Bir İslam devletinin mevcudiyeti durumunda zekâtların tahsil çeşitlerini yönetim belirler. Kişilerin ferdî olarak zekât verdiği günümüzde, her

insan içinde bulunduğu koşullara uygun olarak zekâtını verir. Mühim olan

zekâtın doğru hesaplanması ve hak sahiplerine ulaştırılmasıdır. Bunun yol

ve yöntemi, içinde bulunulan koşullara göredir.

• Kendisi Muhtaç Olduğu Hâlde Zekât Verenin Malı İade Edilir mi?

Şayet o ve ailesi salah ve takvayla biliniyor ve sabır edecekleri umuluyorsa

zekât/infak alınır, geri verilmez.

Şayet muhtaç ya da borçlu olduğu hâlde zekât/infak verir de ailesi veya

alacaklıları bu durumu kabul etmez ve sorun çıkarırlarsa zekâtı/infakı iade

edilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 265

Deriz ki: Böyle bir tehlike söz konusu olabilir. Ancak İslami yönetim böyle bir durumda kısıtlama

getirebilir. Ömer'in (ra) üç talak hakkıyla oyun oynayan insanlara "Üç talakla boşadım." lafzını üç

talak sayması gibi.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah Dönemi'nde, Ebû Bekir Dönemi'nde ve Ömer'in halifeliğinin ilk iki yılına kadar boşanmada, aynı anda yapılan üç talak bir boşanma sayılmıştır. Bundan sonra Ömer ibni Hattâb,

'İnsanlar yavaş hareket etmeleri için kendilerine süre tanınan bir konuda acele davranmışlardır.

Eğer onların bu uygulamalarını yürürlüğe koyarsak (belki acele davranmazlar).' dedi ve bu uygulamayı yürürlüğe koydu." (Müslim, 1472)

İnsanlar mübah olan bir şeyi istismar etmeye başladıklarında yönetici, istismarın önüne geçebilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

265. Hadis imamlarından Buhari (rh), konu hakkında varid olan tüm nasları bir araya toplayarak

yukarıdaki sonuca ulaşmıştır.

O (rh) der ki: "Kim kendisinin ya da ailesinin ihtiyacı varken, borçluyken -ki borcun ödenmesi sadakadan, köle azat etmekten ve hibede bulunmaktan önceliklidir- sadaka verirse kabul edilmez.

Bu kimsenin, insanların malını telef etme hakkı yoktur. Peygamber (sav), 'Bir kimse, telef etme

niyetiyle insanların malını alırsa Allah o malı telef eder.' buyurmuştur.

Fakat sabırlılığıyla bilinen, dolayısıyla kendi ihtiyacı bile olsa başkalarını kendine tercih eden kimseler sadaka verebilir. Ebû Bekir malını tasadduk ederken böyle davranmıştır. Yine Ensâr, Muhacirleri kendilerine tercih etmiştir."

Peygamber (sav) malın zayi edilmesini yasaklamıştır. Kişi, sadaka vererek (başkasının hakkı bulunan) malı zayi etme hakkına sahip değildir.

Ka'b (ra), Efendimiz'e (sav), 'Ey Allah'ın Resûlü! Yaptığım tevbeden sayılmak üzere malımın tamamını Allah'a ve Resûl'üne tasadduk ediyorum.' deyince Allah Resûlü (sav), 'Malının bir bölümü sende

kalsın. Bu senin için daha hayırlıdır.' buyurmuştur. Bunun üzerine Ka'b, 'Hayber'den bana düşen

payı kendime ayırıyorum.' demiştir.

(1426) Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“En hayırlı sadaka zenginken verilenidir. Sadaka vermeye, geçimini sağladığın kişilerden başla.”

(1427) Hakîm ibni Hizâm’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden üstündür. Vermeye, geçimini sağladığın kişilerden başla.

En hayırlı sadaka zenginken verilendir. İffetli kalmak isteyeni Allah (cc) iffetli kılar. İnsanlara muhtaç olmamayı isteyen kişiyi de bu emeline ulaştırır.” (Buhari, Kitâbu’z Zekât, 18. Bab)

Allah (cc) en doğrusunu bilir, konu hakkında varid olan farklı delilleri bir araya toplayan ve hepsiyle birlikte amel eden görüş budur.

431

FITR SADAKASI (FİTRE)

Fıtr sadakası (fitre), Ramazan zekâtı olarak da isimlendirilir. 1

Bu yükümlülüğe fıtr sadakası denmesi iki şekilde izah edilmiştir.

– Fıtr, orucun zıddıdır. Oruç sonlandırıldığında iftar denir. Fıtr sadakası,

orucun bitişiyle farz olur. Buna binaen (iftar sadakası anlamında) fıtr sadakası denir.

– Fıtr; fıtrattan gelir. Fıtrat, hilkat/yaratılış anlamındadır. Bu yükümlülük

bedenin zekâtı olduğundan (yaratılış, var olma sadakası anlamında) fıtr

sadakası denmiştir. 2

Hikmeti

Mali yükümlülüklerden olan fıtr sadakası, birçok hikmetler barındırır.

Bunlardan bazısı şöyle sıralanabilir:

– İbni Abbâs’tan (ra)şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) fıtr sadakasını; oruçlunun faydasız ve kötü sözlerine karşı

bir temizleyici, fakirler için de bir yiyecek olması için farz kıldı. Kim onu

bayram namazından önce verirse o kabul olunmuş bir zekât olur. Bayram

namazından sonra verirse sadakalardan bir sadaka olur.” 3

1. bk. Buhari, 6713

2. bk. Fethu’l Bârî, 1503 No.lu Hadis Şerhi

3. Ebu Davud, 1609; İbni Mace, 1827

Fıtr sadakası, oruç tutan için temizliktir. Bu; namazın, haccın ve sair ibadetlerin akabinde yapılan istiğfar gibidir.

Sevbân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) selam verip namazdan çıkınca üç defa istiğfar eder ve

'Allahım Es-Selam sensin. Selamet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem

sahibi Allah'ım, sen hayır ve bereketi çok olansın.' derdi.

Raviler'den Velîd (rh) şöyle dedi: 'Evzâî'ye, 'İstiğfar nasıl yapılır?' diye sordum. O da, 'Estağfirullah, estağfirullah dersin.' dedi.' " 4

"Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma

dileyin. Çünkü Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir." 5

Zira insan; hangi ibadeti yaparsa yapsın, insan olmasından kaynaklı eksiklikleri vardır. Fıtr sadakası; oruçla bağdaşmayan boş söz, malayani işler

vb. eksiklikleri temizlemesi ve kefaret olması içindir.

– İhtiyaç sahipleri için onların gıda ihtiyacını karşılayacak bir yardımdır.

Her fırsatta yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden İslam, Ramazan ayının

bitimini de yardımlaşma vesilesi kılmıştır. Bazı rivayetlerde "Onları (bayram)

günü, başkalarından istemekten kurtarın." 6

denmiştir. Fıtr sadakası bayram

öncesi verildiğinden ihtiyaç sahiplerinin bayramda rahatlamasını sağlar.

Yeme, içme ve (meşru) eğlenme günleri olan bayramda, ihtiyaç sahiplerinin

İslam toplumuyla beraber olmalarına yardımcı olur.

– Fıtr sadakası bir şükürdür. İster oruç ibadeti sonlandığı için ister bizi

var ettiği için olsun; fıtr sadakası Yüce Allah'a sunulan bir teşekkürdür. Fıtr

sadakası diğer tüm ibadetlerde olduğu gibi, Müslim'e bilinç kazandırır. Yaptığı

her ibadeti bilinçli yapmasını, başlangıcın ve bitişin farkında olmasını, her

eylemine anlam kazandırmasını sağlar. Ki yapılan ibadetten lezzet almanın

4. Müslim, 591

5. 2/Bakara, 199

6. bk. Sunenu Dârekutnî, 2133; Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 7739; Rivayetin isnadında yer alan

Ebû Me'şer zayıf kabul edilmiştir.

yollarından biri; farkında olmak, bilinçle yapmak, dolayısıyla ona anlam katmaktır. Şükür de bilinçli yapılırsa ibadete bilinç ve anlam katar. 7

Fıtr Sadakasının Hükmü

Zekât farz kılınmadan önce Allah Resûlü (sav), fıtr sadakasını ümmete farz kılmıştır.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), köle, hür, kadın, erkek, küçük ya da büyük olsun Müslimlere bir sa' hurma veya bir sa' arpayı fıtr sadakası olarak vermelerini farz kılmıştır. (Ramazan Bayramı) namazına gitmeden önce bunun ödenmesini emretmiştir." 8

Zekât farz kılındıktan sonra bu konuda ne emir ne de nehiyde bulunmuştur. Ancak sahabe ve sonrasında İslam toplumu bu ibadeti uygulamaya devam etmiştir.

Kays ibni Sa'd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) zekât emri indirilmeden önce bize fıtr sadakasını vermemizi emretti. Sonra zekât emri inince bize fıtr sadakasını ne emretti ne de bu sadakayı vermekten menetti. Biz bu sadakayı veriyoruz." 9 10

7. Unutmamalı ki bizler; tarihin şahitlik ettiği en tehlikeli iki cahiliyeyi aynı ânda yaşadık, yaşıyoruz. 20. ve 21. yüzyılı idrak edenlerimiz önce modern cahiliyeyi, sonra postmodern cahiliyeyi idrak etti. Her iki cahiliyenin ortak özelliklerinden biri maddeyi önceleyip manayı önemsizleştirmesi, yani anlam kaybıdır. Bu cahiliyede doğan bizler de yaptığımız şeylerin anlamını kaybediyor, onun zahirî suretine takılıyoruz. Bu da ibadetlerde düzenli ve istikrarlı olmamıza, ondan lezzet almamıza ve yaptığımız ibadetin yeni ibadetlere teşvik etmesine engel oluyor. Zira ibadetin kalbe nüfuz edip orada değişiklik yapması için bizim de ibadete nüfuz edip onun anlamını idrak etmemiz gerekiyor. Bir şeyi sadece yapmak, onun hakikatine nüfuz etmek için yeterli değildir.

Bunun için Yüce Allah'ın emrettiği düşünmek (tefekkür), öğüt almak (tezekkür), derin düşünerek ibadetlerin/nasların arkasındaki hikmetleri anlamak (tedebbür) ve tüm bunların arasında bağ kurmak, anlamları birbirine bağlamak (akletmek) gerekir.

8. Buhari, 1503; Müslim, 984

9. İbni Mace, 1828; Nesai, 2506

10. Konuyla ilgili birkaç meseleye dikkat çekmek yerinde olacaktır.

• Hâfız ibni Hacer (rh); Nesai (rh) ile İbni Mace'nin (rh) rivayetinde meçhul bir ravi olduğunu söylemiş, rivayetin zayıf olduğunu ima etmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, 1503 No.lu Hadis Şerhi) Ancak ilginç

olan bizzat kendisi bu rivayetin tüm ravilerinin tercümesini başka kitaplarında vermiştir. Meçhul

raviye işaret etmemiştir:

Nesai rivayeti ravilerinin tercemeleri:

• Kays ibni Sa'd El-Ensârî (sahabe)

• Amr ibni Şurahbil (Tehzîbu't Tehzîb, 8/47; tabiin imamlarından)

• Kasım ibni Muhaymire (Tehzîbu't Tehzîb, 8/337-338; sikadır)

• Hakem ibni Uteybe (Tehzîbu't Tehzîb, 2/432-434; sikadır)

• Şube ibni Haccac (Tehzîbu't Tehzîb, 4/338-346; sika, meşhur hadis imamı)

• Yezid ibni Zurey' (Tehzîbu't Tehzîb, 11/325-328; sikadır)

• İsmail ibni Mes'ûd El-Cehdarî (Tehzîbu't Tehzîb, 1/331; sikadır)

İbni Mace rivayetinin ravilerine gelince:

• Kays ibni Sa'd (sahabe)

• Ureyb ibni Humeyd Ebû Ammar (Tehzîbu't Tehzîb, 7/191; sikadır)

• Kasım ibni Muhaymire (Yukarıda geçti)

• Seleme ibni Kuheyl (Tehzîbu't Tehzîb, 4/155-157; sikadır)

• Sufyan Es-Sevrî (Tehzîbu't Tehzîb, 4/111-115; meşhur hadis imamı)

• Vekî' ibni Cerrah (Tehzîbu't Tehzîb, 11/123-131; meşhur hadis imamı)

• Alî ibni Muhammed (Tehzîbu't Tehzîb, 7/378-379; sikadır)

Kaldı ki Hâfız ibni Hacer iki ayrı kitabında bu hadisin sahih olduğunu söylemiş, içinde meçhul bir

ravi olduğunu ima etmemiştir. (bk. El-Ucâb fî Beyâni'l Esbâb, 1/430; Muvâfakatu'l Haber, 2/295-

296)

• Fıtr sadakasının farz olduğuna dair icmaya, seleften İbrâhîm ibni Uleyye (rh) ve Ebû Bekir ibni

Keysan (rh) muhalefet etmiştir. Onlar fıtr sadakasının zekâtla neshedildiğini söylemişlerdir. (bk.

Fethu'l Bârî, 1503 No.lu Hadis Şerhi) Ayrıca Mâlikilerden bir grup, fıtr sadakasının sünnet-i müekkede olduğunu söylemiştir. (bk. Bidâyetü'l Müctehid, 2/139)

• Bilindiği gibi Allah Resûlü (sav), zekât farz kılındıktan sonra zekât dışındaki tüm sadaka/infakları

tatavvu/nafile olarak isimlendirmiştir.

Talha ibni Ubeydullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Necidlilerden saçı başı dağınık bir adam Peygamber'e (sav) geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor,

ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı nihayet bir de baktık ki İslam hakkında soru soruyor.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Bir gün ve gecede beş vakit namaz.'

Adam, 'Benim üzerime bunlar dışında gerekli namaz var mıdır?' diye sordu.

Peygamber (sav), 'Hayır. Ancak dilersen nafile namaz yaparsın.' buyurdu.

Daha sonra Peygamber (sav), 'Ramazan'da oruç tutmak.' dedi.

Adam, 'Benim üzerime bunlar dışında gerekli oruç var mıdır?' diye sordu.

Peygamber (sav), 'Hayır. Ancak dilersen nafile olarak tutabilirsin.' buyurdu. Daha sonra Peygamber

zekâttan bahsetti.

Adam, 'Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan zekât var mıdır?' diye sordu.

Peygamber (sav), 'Hayır. Ancak dilersen nafile olarak verirsin.' buyurdu.

Adam, 'Vallahi bunlardan ne eksik ne de fazla yaparım.' diyerek döndü ve gitti.

Peygamber (sav) de şöyle buyurdu: 'Doğru söylediyse kurtuldu.' " (Buhari, 46; Müslim, 11)

Cumhur-u ulema bu istidlalin önüne geçmek için, "Fıtr sadakası farz olan zekâta dâhildir." demiştir. Zira şer'i lafızlar fıtr sadakasına "zekâtu'l fıtr" demiştir. Bu da Kur'ân'da ve sünnette farz olarak

geçen tüm zekât emirlerinin fıtr sadakasını kapsadığını gösterir. Bu istidlal birkaç yönden isabetli

değildir:

− Abdullah ibni Abbâs (ra), Salim ibni Abdullah ibni Ömer (rh), İkrime (rh), Abdulmelik ibni Cureyc

(rh) ve Mukâtil ibni Suleymân (rh); Tevbe Suresi'nin 60. ayetinin Kur'ân'da yer alan tüm sadaka

ve infak ayetlerini neshettiğini belirtmiştir. (Nakiller için bk. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 9/487,

32862-32867 No.lu Rivayetler)

ZEKÂT BABI

435

Kimler Fıtr Sadakası Verir?

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), köle, hür, kadın, erkek, küçük ya da büyük olsun Müslimlere bir sa’ hurma veya bir sa’ arpayı fıtr sadakası olarak vermelerini farz

kılmıştır. (Ramazan Bayramı) namazına gitmeden önce bunun ödenmesini

emretmiştir.” 11

– Görüldüğü gibi iki şarta haiz olan her insan fıtr sadakası verir: Hayatta

olmak ve Müslim olmak!

– Kadın ve çocuk şayet kendilerine ait mal varlıkları varsa, kendi fıtr sadakalarını verirler. Hadisin zahirinden anlaşılan budur. Şayet kendilerine ait bir

mal varlıkları yoksa evin nafakasını karşılayan koca/baba fıtr sadakasını verir.12

– Çocuğun fıtr sadakasını vermek için, hayatta olması gerekmektedir. Anne

− Şayet bu istidlal doğruysa o zaman her namaz ve oruç lafzının Kur’ân ve Sünnette varid olan

farz namaz ve oruca dâhil edilmesi gerekirdi.

− Bir grup âlim, fıtr sadakasını zekâta kıyas ederek bazı sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin zekâtın

birkaç yıl erken verildiği gibi fıtr sadakasının da verileceğini söylemişlerdir. Cumhurun bu görüşe

cevaplarından biri, fıtr sadakasının zekâta kıyas edilmeyeceğidir. Zira biri malın, öteki bedenin

zekâtıdır.

Şayet fıtr sadakası zekâta dâhilse; zekâta kıyas edilmesine gerek yoktur. Zira özel bir nas varid

olmadığı sürece zekât için geçerli tüm hükümler fıtr için de geçerli olacaktır. Ayrıca fıtr sadakasının bedenin zekâtı olduğu yalnızca bir görüştür. Kesin naslara dayanan, kat’i bir hüküm değildir.

− Cumhur-u ulema aynı konuda sonradan gelen emrin önceden var olanı nesh etmeyeceğini,

zekâtın da fıtr sadakasını ortadan kaldırmadığını söylemiştir.

El-Hak, bu istidlal isabetlidir. Bir hükmün nesh olduğunu söylemek için açık naslara veya icmaya

ihtiyaç vardır. Ancak zekât, fıtr sadakasını nesh etmemiştir. Yalnızca onun farziyetini ortadan kaldırmıştır. Fıtr sadakası meşru bir ibadet olarak yaşamaya devam etmiştir.

Sonuç olarak; fıtr sadakasının başta sahabe olmak üzere tüm İslam tarihi boyunca uygulandığı,

Ramazan ve bayram ibadetinin şiarı olacak kadar önemli olduğu bir hakikattir. Ancak zekât gibi

farz olduğu ve bu konuda icma bulunduğu isabetli değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

11. Buhari, 1503; Müslim, 984

12. Cumhur-u ulema, her hâlükârda ev reisinin fıtr sadakasını vermekle yükümlü olduğunu

söylemiştir. Buna dair hem Allah Resûlü'nden (sav) hem de sahabeden, "Bakmakla yükümlü olunanların fıtr sadakası verilmelidir." manasında rivayetler aktarmışlardır. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ,

Beyhakî, 7672-7685 No.lu Rivayetler) Ancak başta İbnu'l Turkmânî (rh) olmak üzere (bk. Zevâidu's

Suneni'l Kubrâ, 1/538-539) birçok muhaddis rivayetlerin zayıf olduğunu belirtmiştir. (bk. Neylu'l

Evtâr, 1620-1621 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Çocukların fıtr sadakası kendi harçlıklarından veya biriktirdikleri paradan vermelerini

sağlamak, onların İslami eğitimi açısından önemlidir. Bu hem onların sorumluluk üstlenmesini

sağlayacak hem de yardımlaşmanın semeresi olan merhamet tohumlarını kalplerine ekecektir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

karnındaki çocuğun fıtr sadakasını vermek -bu sadakanın farz olduğuna

inanan ulemanın yanında bile- zorunlu değildir. 13

13. İbni Hazm (rh), anne karnındaki ceninin ruh üflendikten sonra, yani dört aylık olduktan sonra

fıtr sadakası mükellefi olduğunu, velisinin fıtr sadakası ödeme zorunluluğu olduğunu söyler.

İbni Hazm (rh) der ki: “Hamileye gelince (şöyle deriz): Allah Resûlü (fıtr sadakasını) her küçük ve

büyüğe farz kılmıştır. (Anne karnındaki) cenin de (hadiste geçen) ‘küçük’ lafzına dâhildir. Şayet

cenin, anne karnında Arefe gecesi fecr doğmadan önce yüz yirmi günü tamamlarsa onun fıtr

sadakasını vermek vacip olur. (Bunun delili şu hadistir):

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Doğru olan ve doğruluğu Allah tarafından tasdik edilen Allah Resûlü (sav) bize şöyle anlattı:

‘Her birinizin yaratılışı, anasının karnında şöyle olur: Kırk gün nutfe olarak kalır. İkinci kırk günde

alaka (kan pıhtısı) hâlini alır. Üçüncü kırk günde et parçası hâline gelir. Bunlardan sonra görevli

melek gönderilir ve o, bu et parçasına ruh üfler.’ ’ (Buhari, 3208; Müslim, 2643) (Hadisten şöyle istidlal edilir:) Anne karnındaki cenin yüz yirmi günden önce ölüdür ve ölüye (fıtr sadakasına dair)

bir hükmü yoktur. Yüz yirmi günden sonra ruh üflendiği için diridir ve ‘küçük’ için geçerli olan her

hüküm, onun için de vaciptir…

Katade (rh) şöyle der: ‘Osmân (ra) küçük, büyük ve hamilenin fıtr sadakasını verirdi.’

Ebû Kılâbe şöyle der: ‘Onların (sahabe) küçük, büyük, hatta anne karnındaki cenin için fıtr sadakasını vermek hoşlarına giderdi.’ Ebû Kılâbe sahabeye yetişmiş ve onlarla arkadaşlık etmiştir.

‘Yine Suleymân ibni Yesâr’a soruldu: ‘Hamilenin (bebeği için) fıtr sadakası verilir mi?’

O da, ‘Evet.’ dedi.

Bu konuda sahabe arasında Osmân’a (ra) muhalif bilinmez… (Dolayısıyla bu hüküm sahabenin

icması gibidir.)” (El-Muhallâ, 4/253-254, 704. Mesele)

Hafız Iraki (rh), İbni Hazm’ın (rh) iddialarına şöyle cevap verir: (Iraki’nin (rh) cevabının özetlenmesi

ve düzenlemesi bize aittir.)

• İbni Hazm, ‘Allah Resûlü (sav), küçüğe fıtr sadakasını farz kıldı.’ rivayetiyle istidlal eder. Aklı olan

herkes bilir ki bu lafızdan kastedilen, doğmuş/dünyaya gelmiş olanlardır. Henüz doğmamış (yani

mevcut olmayan) birine fıtr sadakasını vacip kılan kimse bilmiyoruz.

• İbni Mes’ûd hadisiyle istidlale gelince, rahimlerde olanı bilen yalnızca Allah’tır. (bk. 31/Lokmân,

34) Ayrıca bir insan hamile olmadığı hâlde hamile zannedilebilir. (Ayrıca) olmayan/doğmamış

birine âlimler hüküm vermezler.

• Osmân’ın (ra) ameliyle istidlale gelince, o eser munkatıdır. (Senedinde kopukluk vardır, dolayısıyla zayıftır.)

• Bekir (rh) ve Katâde’nin (rh) rivayetleri mürseldir (yani zayıftır). İlginç olan, İbni Hazm’ın kendisi

sahih ve muttasıl olsa bile mevkuf (sahabe sözüyle) istidlalde bulunmaz. (Ancak bu meselede

mürsel bir mevkuf rivayetle istidlalde bulunmuştur.)

• Ebû Kılâbe’nin (rh) rivayetine gelince, (Ebû Kılâbe isim vermez, bu hüküm kimlerin hoşuna gidiyor belli değildir.) velev ki o (rh), birkaç isim verseydi bu rivayet yine hüccet olmazdı… Ayrıca Ebû

Kılâbe rivayetinin zahiri (hoşlarına giderdi lafzı) bunun vacip olmadığını gösterir. (Bu, şu anlama

gelir:) Her kim gönüllü olarak cenin için fıtr sadakası verirse bir beis yoktur.

• İbni Hazm’ın bu (ümmete) ihtilafından önce cenine fıtr sadakasının vacip olmadığına dair icma

nakledilmiştir. İbnu’l Munzir (rh) der ki: ‘Görüşleri kayıt altına alınan tüm bölgelerin âlimlerinden

‘anne karnındaki cenin’e fıtr sadakasının vacip olmadığı nakledilmiştir.’

• İbni Hazm (rh) icmaya muhalefet etmesi yanında görüşünde çelişkiler de vardır. (Şöyle ki;) babanın, çocuğunun fıtr sadakasını vermesi vacip değildir. (Ona göre herkes kendi fıtr sadakasını

ödemekle mükelleftir.) Şayet çocuğun malı varsa çocuğun malından fıtr sadakasını verir. (İlginç

Fıtr Sadakası Vermenin Ölçüsü

Bir insan kendinin ve nafakasını karşılamakla yükümlü olduklarının bir

günlük ihtiyacına sahipse, bundan arta kalandan fıtr sadakası verir.

Harcamalarda öncelik kişinin kendinden ve ailesinden başlamasıdır.

Hâkim ibni Hizam’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Sadakanın en hayırlısı veya en değerlisi, zenginlik üzerinden olanıdır. (Yukarıdaki (veren) el, aşağıdaki(dilenen) elden daha hayırlıdır. Vermeye önce

bakımını üstlendiklerinden başla.” 14

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) sadaka verilmesini emretti.

Bir adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Yanımda bir dinarım var.’ dedi.

Resûlullah (sav), ‘Onu kendi şahsına harca.’ buyurdu.

Adam, ‘Yanımda başka bir dinar daha var.’ dedi.

Resûlullah (sav), ‘Onu çocuğuna harca.’ buyurdu.

Adam yanımda bir daha var deyince Resûlullah (sav), ‘Onu da hanımına

harca.’ buyurdu.

Adam tekrar yanımda bir dinar daha var deyince, ‘Onu da hizmetçisine

harca.’ buyurdu.

Adam bir dinar daha var deyince, ‘Sen durumunu daha iyi bilir ve ayarlarsın.’

buyurdu.” 15

olan şu ki) mevcut çocuğun fıtr sadakası babaya vacip değil, ama olmayan çocuğun fıtr sadakasını vermek vacip?! Denilse ki: Ceninin malından verilir! Bu da doğru olmaz. Çünkü ona miras kalsa

bile doğana kadar o mal onun mülkü olmaz. (bk. Tarhu’t Tesrîb fî Şerhi’t Takrîb, 4/60-61)

Bu bölümü bütün olarak buraya almamın özel bir nedeni vardır: İbni Hazm’ın (rh) nassa bağlılığı

ilim talebelerinin malumudur. Ancak bazen -zahiren- delile dayalı olarak söylediği zannedilen

bir şeyin, tahkik edildiğinde öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple hadis ehlinin metodunu

izleyen ilim talebeleri, onun (rh) iddialarını mutlaka bir hadis imamının tenkidine tabi tuttuktan

sonra kabul veya reddetmelidir. Zira çalışmanın “Mukaddime”sinde belirttiğimiz gibi hadis ehlinin metodu ile Zahirî Mezhebi metodu farklı iki metoddur. (bk. 1/29, Hadisçiler Zahiri midir? İlgili

içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.)

14. Buhari, 1428; Müslim, 1034

15. Ebu Davud, 1691; Nesai, 2534

Asli ihtiyaçtan arta kalan olursa, fıtr sadakası verilir. 16

Fıtr Sadakası Kimlere Verilir?

Fıtr sadakası almanın ölçüsü miskin, yani ihtiyaç sahibi olmaktır. Allah

Resûlü (sav) fıtr sadakası için, “Miskini/İhtiyaç sahibini doyurmaktır.” buyurmuştur. 17

Bu sıfata sahip olan ve İslam düşmanı olmayan her insana, Müslim olsun

kâfir olsun, fıtr sadakası verilebilir. 18

Fıtr Sadakası Vakti Ne Zaman Girer?

Fıtr sadakasının vaktini tahdid eden sahih ve sarih bir nas yoktur. Bu

nedenle sahabe uygulamasından yola çıkarak bayramdan üç gün önce

verilmeye başlanmalıdır.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Resûlullah (sav) fıtr sadakasının insanlar bayram namazından çıkmadan

önce verilmesini emretti.’

Nafi dedi ki: ‘İbni Ömer onu bayramdan bir veya iki gün önce verirdi.’” 19

Nâfi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Ömer, fitresini, fitreyi toplayan kimseye Ramazan Bayramından iki yahut üç gün önce gönderdi.” 20 21

16. Rey ehli fıtr sadakasını zekâta dâhil ettiklerinden nisap miktarı mala sahip olan fıtr sadakası

verir, malı nisabın altında olan fıtr sadakası vermez, demişlerdir. Bir insan zekât almaya müstahaksa aynı zamanda ondan zekât istenmez derler. (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/141) Daha önce

zikrettiğimiz gibi fıtr sadakasının farz zekâta tabi olduğunu söylemek de fıtr sadakasını zekâta

kıyas etmek de isabetli değildir. Her biri kendi içinde müstakil birer ibadettir.

17. bk. Ebu Davud, 1609; İbni Mace, 1827

18. Detaylı bilgi için bk. s. 417

19. Ebu Davud, 1610

20. Muvatta, 777

21. Bu konuda âlimler farklı içtihadlarda bulunmuşlardır.

‘‘HANEFÎLER: Fıtr sadakasının vücûb vakti, Ramazan bayramının birinci gününün fecrinin doğuşundan itibâren başlar. Bu vakitten önce de, sonra da vermek sâhih olur. Çünkü, bunun ömür

boyunca vakti vardır. Kişi bunu ne zaman verirse versin, kazâ değil edâ etmiş olur. Ancak, bayram

namazı kılınan yere gitmeden önce vermek müstehabtır. Zîrâ Peygamber (sav) Efendimiz buyurmuşlardır ki: ‘Onları (fakirleri) bu günde dilenmekten müstağni (muhtaç olmayan) hâle getirin.’

HANBELÎLER dediler ki: Fıtr sadakası Ramazanın son günü, Güneş’in batması anından itibâren;

kişinin ihtiyaç duyduğu meskene, hizmetçiye, bineğe, iş elbisesine, ilim kitaplarına sâhib olması-

ZEKÂT BABI

439

Fıtr Sadakasının Son Vakti

Fıtr sadakası, bayram namazından önce verilmelidir. Şer’i bir özür olmaksızın (uyku, bayılma, unutma vb.) kasten geciktirilirse, normal nafile sadaka

olur. Fıtr sadakası ecrinden mahrum olunur.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) fıtr sadakasının insanlar bayram namazından çıkmadan

önce verilmesini emretti.” 22 23

Ne Kadar Fıtr Sadakası Verilir?

Ebû Said El-Hudri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav), aramızdayken fıtr sadakasını; küçük büyük, hür köle herkes için yiyecekten bir sa’, yoğurt kurusu/çökelekten bir sa’, arpadan bir sa’,

hurmadan bir sa’, kuru üzümden bir sa’ olarak verirdik. Muâviye ibni Ebî

nın yanısıra, ayrıca kendisine ve çoluk çocuğuna bayram günüyle gecesinde yetecek azığa sâhib

olmasından sonra, fazla bir mala sâhib olmasıyla vâcib olur.

ŞÂFİÎLER: Fıtr sadakasının vâcib oluş vakti, Ramazanın son cüz’ü ile Şevvalin ilk cüzüdür. (Yani Ramazan bayramının birinci günü, fecrin doğuş anıdır.) Fitreyi, bayramın birinci günü sabah namazıyla, bayram namazı arasında vermek sünnettir. Bayram namazından sonra aynı günün batma

vaktine kadar, akraba olan bir fakirin gelmesini beklemek gibi bir mâzeretten ötürü olmadıkça,

vermeyip ertelemek mekruhtur. Fitreyi, hak edenlerin hazır bulunmaması gibi bir mâzeretten

ötürü olmadıkça birinci günün gün batımından sonra vermek haramdır. Bu durumda akraba

olan yakını beklemek mâzeret değildir. Fitreyi Ramazanın ilk günlerinden herhangi birinde vermek câizdir. Bir kimse fitreyi daha önce Ramazanın ilk günlerinde kendi beldesinde vermemişse,

Ramazanın son günü Güneş'in batımında bulunduğu yerde vermesi vâcibtir.

MÂLİKÎLER: Fitrenin, bayramın birinci günü sabah namazından sonra ve bayram namazına gitmeden önce (yani sabah namazıyla bayram namazı arasında) verilmesi mendubtur. Bayramdan

bir-iki gün önce verilmesi câizdir. Bundan daha önce vermek ise mûtemed görüşe göre câiz

değildir. Fitreyi bayramın birinci gününden sonraya bırakmak haramdır; bu günün geçmesiyle

zimmetten de düşmez. Aksine borçlu kalır. Ramazan bayramının birinci gecesinde mâlî durumu

müsâid olan kişi, hem kendi adına, hem de geçiminden sorumlu olduğu kimseler adına fitre

vermekle yükümlüdür." (Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, 2/896-900)

Ancak bu görüşleri destekleyen sahih ve sarih naslar yoktur. Ebû Hanîfe (rh) zekâta kıyas etmiş,

Mâlik (rh) namaza kıyas yapmıştır. Oysa bu ibadetlerin her biri müstakildir; birbirlerine kıyas edilmezler.

Bunların hiçbiri kendisiyle hüküm sabit olacak delil ve sahih istinbat metodu değildir. Allah (cc) en

doğrusunu bilir; evla olan, nas olmayan yerde sahabe fiiliyle yetinmektir.

22. Ebu Davud, 1609; İbni Mace, 1827

23. Cumhur, bayram namazından sonra da fıtr sadakası verilebileceğini söylemiştir. Ancak hadisin zahiri bu görüşü reddetmektedir. Nasla birlikte içtihad olmayacağından bu görüş isabetli

değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Sufyân, hac ve umre için gelinceye kadar bu şekilde sürdü. Kendisi geldiğinde minberde insanlara konuşma yaptı. Onlara yaptığı konuşma içerisinde

şu da vardı: 'İki müdd (yarım sa') Şam buğdayının bir sa' hurmaya denk

olduğu görüşündeyim.' Halk onun bu görüşünü aldı. Ama ben yaşadığım

sürece, daha önce verdiğim şekilde vereceğim." 24

– Allah Resûlü Dönemi'nde fıtr sadakası yiyecek olarak verilirdi. Buna

göre; o gün kullanılan arpa, hurma, kuru üzüm ve benzeri yaygın yiyeceklerden verirlerdi.

– Kişi yaşadığı beldenin yaygın yiyeceğinden 1 sa’ (4 avuç) olarak fıtr

sadakası verir. Bu da yaklaşık olarak üç kilodur. 25

– Kişi diliyorsa yiyecek olarak, diliyorsa onun karşılığını kıymet olarak

verebilir. 26

24. Buhari, 1506; Müslim, 985

25. Daha önce geçtiği gibi (bk. s. 370), âlimler bir sa’ın kaç grama tekabül ettiğinde ihtilaf etmiştir. Muasır ölçümler arasında ciddi farklılıklar vardır. Zekât bahsinde ihtiyaten en alt sınırı tercih

ettik. Fıtr bahsinde ihtiyaten en üst sınırı tercih ettik. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

26. Bu mesele “Zekâtın kıymeti/bedeli verilebilir mi?” meselesiyle aynı minvalde tartışılmıştır.

Konunun tafsilatına dair, ilgili bölümde bilgi vermiştik. (bk. s. 420) Orada söylediklerimize ek olarak şunları söyleyebiliriz:

Allah Resûlü (sav) fıtr sadakası için, “Miskinleri/İhtiyaç sahiplerini doyurmaktır.” buyurmuştur. (bk.

Ebu Davud, 1609; İbni Mace, 1827) Fakirin doyurulması her dönemde farklı surette olmaktadır.

Bir dönem fakir için en uygun olan yemekken başka bir dönem kıymetidir/bedelidir. Ki; sahabe

(r.anhum) zekâtta bile “veren için daha kolay, alan için daha hayırlı/uygun” olduğu gerekçesiyle

zekâtın kıymetini/bedelini almıştır. Fıtr sadakasından gaye fakiri doyurmaktır, ihtiyacını karşılamaktır. Bu hangi yolla gerçekleşiyorsa, o yolla yapılması evla olandır.

Fıtr sadakasının yemek cinsinden olmasında diretmek nassa bağlılık değildir. Bu mesele biraz da

siyasileşmiş, ilmî bir mesele olmaktan ziyade aidiyet belirleyen bir mesele hâline dönüşmüştür.

Ne yazık ki aidiyet ve kimlik kazandıran meseleler ilmî hassasiyetlerle değil, tarafgirlik duygularıyla ele alınmaktadır ve tartışmalar sağlıklı sonuç vermemektedir. Fıtr sadakasının yiyecek cinsinden olmasında diretmenin nassa bağlılıkla ilgisi olmadığına şu örneği verebiliriz:

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve (cihad için tahsis edilmiş) besili atlar hazırlayın.

Onunla Allah düşmanlarını, kendi düşmanlarınızı ve sizin bilmediğiniz Allah’ın bildiği (gizli düşmanlarınızı) korkutursunuz. Allah yolunda infak ettiğiniz her ne varsa, size eksiksiz ödenir ve siz

zulme de uğramazsınız.” (8/Enfâl, 60)

Bu ayette Allah, at beslemeyi teşvik etmiş; Nebi (sav) ayette geçen kuvvet hazırlığından kastın ok

atıcılığı olduğunu haber vermiştir.

Ukbe ibni Amir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ı (sav) minberde ‘Onlara karşı gücünüz yettiğine kuvvet hazırlayınız.’ (8/Enfâl, 60) ayetini

okuyup, ‘Bakın! Kuvvet, atıcılıktır. Bakın! Kuvvet, atıcılıktır.’ diye buyururken işittim.” (Müslim, 1917)

Kim bugün bu ayete dayanarak kuvvet, ok atmak; hazırlık da at beslemektir, diyor? Oysa bu ikisi

ayet ve hadiste nas kılınmıştır. Zira burada gaye, küfre karşı güç kazanmak ve hazırlık yapmaktır.

ZEKÂT BABI

441

Her çağın hazırlık ve kuvvet anlayışı, farklı araçlarla gerçekleştiğinden, kimse “nassa bağlılık” adı

altında ok atmak ve at beslemekte ısrar etmemektedir.

Denebilir ki fıtr sadakası taabbudi, ayete konu olan cihada hazırlık taabbudi değildir. Taabbudi

emirlerde aslolan nassa tam bağlılıkla bağlanmaktır.

Deriz ki: İbadet olan, sadakanın verilmesidir. Neyle ve ne şekil verileceği ise vesileler kısmına

dâhildir. Zamana göre değişebilir. Zira cihad da bir ibadettir ve ayet/hadis, onun araçlarını nas

kılmıştır. Ancak zamanın değişimiyle birlikte vesileleri/araçları değişmektedir.

Şayet Allah Resûlü “Yalnızca bunlardan verin, bunların dışında bir şeyden vermeyin.” demiş olsaydı; vesile de taabbudi olurdu. O takdirde bize düşen ibadette ve vesilesinde nassa bağlılık

olurdu. Ancak bir şeyin muayyen bir vesileyle yapılması onun dışındaki vesilelerin yapılmayacağı

anlamına gelmez.

Bugün ezan ibadetini yerine getiriyoruz. Ancak vesilesi olan çıplak ses ve hoparlör konusunda

içinde bulunduğumuz duruma göre tercih yapıyoruz. Şayet Allah Resûlü (sav) “Yalnızca çıplak

sesle ezan okuyun.” deseydi, bize düşen onun (sav) emrine ittiba olurdu. Ancak bir vesilenin kullanılmış olması, onun dışındakilerin caiz olmadığı anlamına gelmez.

Denebilir ki o dönemde dinar ve dirhem olduğu hâlde fıtr sadakasını neden yiyecekten verdiler

de bedelini para olarak vermediler?

Öncelikle para olarak karşılığını verip vermediklerini bilmiyoruz. Muhakkik âlimlerin kaideleştirdiği üzere; “Bir şeye dair bilgimizin olmayışı onun olmadığı anlamına gelmez!”

Örneğin zekât yaygın olarak malın cinsinden alınırken, Muâz (ra) hem veren hem de alan için

daha uygun olduğu gerekçesiyle Yemenlilerden elbise almıştır.

Bugün de şartlar değiştiğinden Allah Resûlü’nün (sav) müçtehid sahabilerinden Muâz’ın (ra) yaptığı gibi, alınan şeyler değişebilir. Yeter ki naslarda belirtildiği gibi ihtiyaç sahiplerini doyuran bir

vesile olsun. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA • Ahkâmu Ehli’l Milel ve’r Ridde, Ebû Bekr El-Hallâl El-Hanbelî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. Baskı, H 1414

• Ahkâmu Ehli’z Zimme, Şemsuddîn İbnu Kayyim El-Cevziyye, Remâdî li’n Neşr, 3

Cilt, 1. Baskı, H 1418

• Ahkâmu’l Cenâiz, Nâsruddîn El-Elbânî, Mektebetu’l Meârif, 1. Baskı, H 1412

• Ahkâmu’l Cenâiz, Saîd El-Kahtânî, Muessesetu’l Cerayisî, 1. Baskı, H 1424

• Ahkâmu’l Hunsâ fi’l İbâdât ve Ehvâli’ş Şahsiyye, Rızkî Menşûr, Câmiatu’l Mu’te, M 2012

• Ahkâmu’l Kur’ân, Ahmed ibni Alî Ebû Bekr Er-Râzî El-Cessâs El-Hanefî, Dâru’l

Kutubi’l İlmiyye, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1410

Türkçesi için bk. Ahkâmu’l Kur’ân, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessas, İ’tisam

Yayınları, 8 Cilt, 1. Baskı, M 2018

• Ahkâmu’l Mekâbir fî Şerîati’l İslâmiyye, Abdullah ibni Ömer ibni Muhammed Es-Suheybânî, Dâru ibni’l Cevzî, 1. Baskı, H 1426

• Avnu’l Ma’bûd alâ Şerhi Suneni Ebî Dâvud, Şerefu’l Hak El-Azîmâbâdî, Dâru ibni

Hazm, 2 Cilt, M 2005

• Bid’at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, Abdulcelil Candan, Düşün Yayıncılık, 1. Baskı,

M 2010

• Bidâyetu’l Muctehid ve Nihâyetu’l Muktesîd, İbnu Ruşd El-Hafîd, Dâru ‘l Hadîs, 4

Cilt, M 2004

Türkçesi için bk. Bidâyetü’l Müctehid, İbni Rüşd, Beyan Yayınları, 4 Cilt, 1. Baskı,

M 1995

• Bideu’l Kubûr Envâuhâ ve Ahkâmuhâ, Sâlih ibni Mukbil El-Useymî Et-Temîmî, Dâru’l

Fadîle, 1. Baskı, H 1426

• Bulûğu’l Merâm min Edilleti’l Ahkâm, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Felak, 7. Baskı,

H 1424

Türkçesi için bk. Buluğu’l Meram Ahkâm Hadisler, İbn Hacer el-Askalani, Karınca

& Polen Yayınları, 1. Baskı, M 2005

• Câmiu’l Beyân fî Te’vîli’l Kur’ân/Tefsîru’t Taberî, İbnu Cerîr Et-Taberî, Muessesetu’r

Risâle, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Taberî Tefsîri, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Hisar Yayınevi, 9 Cilt, M 1996

446

• Câmiu’l Ulûmi ve’l Hikem, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru’s Selâm, 3 Cilt, 2. Baskı,

M 2004

Türkçesi için bk. Câmiu’l Ulûm ve’l Hîkem, İbni Receb El-Hanbelî, İtisam Yayınları,

2 Cilt, 2. Baskı, M 2009

• Câmiu’l Usûli’t Tis’a mine’s Sunneti’l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî,

El-Mektebu’l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15 Cilt, 1.

Baskı, M 2019

• Dahili-Cerrahi-Adli ‘Acil’ler El Kitabı; İstanbul Tıp Fakültesi, Nobel Tıp Kitapevleri,

3. Baskı

• Dört Mezhebe Göre Cenaze Ahkâmı ve Salâtu’l Cenaiz, Seyfulislam Çapanoğlu, Beka

Yayınları, M 2019

• Echizetu’l İn’âş ve Hakîkatu’l Vefât beyne’l Fukahâi ve’l Etibbâ, Dr. Bekr ibni Abdullah

Ebû Zeyd

• Edvâu’l Beyân fî Îdâhi’l Kur’âni bi’l Kur’ân, Muhammed El-Emîn Eş-Şınkîtî, Dâru’l

Fikr, 9 Cilt, M 2011

• Ed-Duafâu’l Kebîr, Ebû Ca’fer Muhammed ibni Amr El-Ukaylî, Dâru’l Mektebeti’l

İlmiyye, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1404

• El-Adâletu’l İctimâiyyetu fi’l İslâm, Seyyid Kutub, Dâru’ş Şurûk, M 2007

Türkçesi için bk. İslam’da Sosyal Adalet, Seyyid Kutup, Beka Yayınları, M 2014

• El-Ahkâmu’s Sultâniyye, Muhammed ibni’l Huseyn El-Ferrâ El-Hanbelî Ebû Ya’lâ,

Mustafâ El-Bâbî El-Halebî, H 1421

• El-Bahru’l Muhîtu’s Seccâc, Muhammed ibni Alî ibni Âdem ibni Mûsâ El-İsyûbî, Dâru

ibni’l Cevzî, 24 Cilt, 1. Baskı, H 1426

• El-Bahru’r Râik Şerhu Kenzi’d Dekâik, İbnu Nuceym El-Mısrî, Dâru’l Kutubi’l İslâmî,

8 Cilt

• El-Beyân ve’t Tahsîl, Ebu’l Velîd Muhammed ibni Ahmed ibni Ruşd El-Kurtubî, Dâru’l

Ğarbi’l İslâmî, 20 Cilt, 2. Baskı, H 1408

• El-Câmiu fî Şerhi Erbaîni’n Neveviyye, Ebû Abdullah Muhammed Yusrî, Dâru’l Yusrî,

3. Baskı, H 1430

• El-Câmiu fî Talebi’l İlmi’ş Şerîf, Abdulkâdir ibni Abdulazîz

Türkçesi için bk. El-Cami Fi Talebi’l-İlmi’ş-Şerif, Abdulkadir ibni Abdulaziz, Umde

Yayınları, 2 Cilt, 1. Baskı, M 2014

• El-Câmiu li Ahkâmi’l Kur’ân/Tefsîru’l Kurtubî, Ebu Abdullah Şemsuddîn El-Kurtubî,

Dâru’l Kutubi’l Mısriyye, 20 Cilt, M 1963

Türkçesi için bk. El-Câmiu li Ahkâmi’l Kur’ân, İmam Kurtubi, Buruc Yayınları, 20

Cilt, 2. Baskı, M 2004

• El-Câmiu li Ahkâmi’s Siyâm, Dr. Hâlid El-Muşeykih, Mektebetu’r Ruşd, 4 Cilt, M 2008

• El-Câmiu li Kelâmi İbni Teymiyye fi’t Tefsîr, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye,

Dâru İbni’l Cevzî, 7 Cilt, H 1432

Türkçesi için bk. İbn Teymiyye Tefsîri, İbn Teymiyye, Karınca & Polen Yayınları, 10

Cilt, M 2017

• El-Câmiu li Mesâili’l Mudevvene, Ebû Bekir ibni Abdullah El-Sakellî, Câmiatu Ummi’l Kurâ, 24 Cilt

• El-Cevâbu’l Kâfî li men Se’ele ani’d Devâi’ş Şafî, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru’l

Kutubi’l İlmiyye, M 2016

• El-Ehâdîsu’l Mevdûatu’l letî Tunâfî Tevhide’l İbâde, Usâme ibni Atâyâ ibni Osmân,

Mektebetu’r Ruşd, 2 Cilt, 1. Baskı, H 1428

• El-Erkânu’l Erbae, Ebu’l Hasen En-Nedvî, Dâru’l Kutubi’l İslâmiyye, H 1387

Türkçesi için bk. Dört Rükün, Ebu’l-Hasen En-Nedvi, Risale Yayınları, M 2013; Zekat,

En-Nedvî, Nehir Yayınları, M 2004

• El-Eşbâh ve’n Nezâir, Abdurrahman ibni Ebî Bekr Celâleddîn Es-Suyûtî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. Baskı, H 1411

• El-Evsat fi’s Suneni ve’l İcmâi ve’l İhtilâf, İbnu’l Munzir, Dâru Taybe, 6 Cilt, 1. Baskı,

M 1985

• El-Fethu’l Kebîr fî Dammi’z Ziyâdeti ile’l Câmiu’s Sağîr, Celâluddîn Es-Suyûtî, Dâru’l

Fikr, 3 Cilt, 1. Baskı, H 1423

• El-Fıkhu ale’l Mezâhibi’l Erbae, Abdurrahman El-Cezîrî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 5

Cilt, 2. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, Abdurrahman Cezîrî, Çağrı Yayınları, 8 Cilt, 5. Baskı, M 1993

• El-Fıkhu’l İslâmî ve Edilletuh, Vehbe Ez-Zuhaylî, Dâru’l Fikr, 10 Cilt, 12. Baskı

Türkçesi için bk. İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, Prof. Dr. Vehbe Zuhayli, Risale Yayınları,

10 Cilt, 2011

• El-Fıkhu’l Menhecî alâ Mezhebi’l İmâmi’ş Şafiî, Dr. Mustafâ El-Hin & Dr. Mustafâ

El-Buğâ & Ali Eş-Şerbecî, Dâru’l Kalem, 8 Cilt, 4. Baskı H 1413

Türkçesi için bk. Büyük Şafii Fıkhı, Dr. Mustafa El-Hîn-Dr. Mustafa El-Buğâ-Ali

Eş-Şerbecî, Huzur Yayınevi, 4 Cilt, M 2018

• El-Fıkhu’l Muyesser, Dr. Abdullah ibni Muhammed Et-Tayyâr, Medâru’l Vatan, 13

Cilt, 2. Baskı, H 1433

• El-Fıkhu’t Tıbbî, El-Cem’iyetu’l İlmiyyetu’s Suûdiyye li Dirâsâti’l Tıbbiyyeti’l Fıkhiyye,

Hâlid ibni Abdulğaffâr Âlu Abdurrahman

• El-Hidâye fî Tahrîci Ehâdîsi’l Bidâye, Ahmed ibni Muhammed ibni Sıddîk El-Ğimârî,

Âlemu’l Kutub, 8 Cilt, 1. Baskı, H 1407

• El-İ’câzu’l İlmî fi’s Sunneti’n Nebeviyye, Zeğlûl En-Neccâr, Dâru Nehdeti’l Mısr, 5.

Baskı, M 2012

• El-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbni Hibbân, Alî ibni’l Belbân El-Fârisî El-Emîr Alâuddîn,

Muessesetu’r Risâle, 18 Cilt, 1. Baskı, H 1408

• El-İ’tisâm, İbrâhîm ibni Mûsâ Eş-Şâtıbî, Dâru’l Ticâriyyeti’l Kubrâ, 2 Cilt

Türkçesi için bk. El-İ’tisâm, İmâm Şâtıbî, İ’tisam Yayınları, M 2021

• El-Kâmil fî Duafâi’r Ricâl, Abdullah ibni Adiy El-Curcânî, Dâru’l Fikr, 9 Cilt, 1. Baskı,

H 1404

• El-Kavlu’l Mubîn fî Da’fi Hadîseyi’t Telkîn Vekreû alâ Mevtâkum Yâ-Sîn, Alî ibni

Hasan El-Halebî, Mektebetu ibni’l Kayyim

• El-Kırâetu inde’l Kubûr li’l Hallâl Tahkîku Amr Abdulmun’im, Dâru’s Sahâbe, 1.

Baskı, H 1413

• El-Mebsût, Muhammed ibni Ahmed Es-Serahsî, Dâru’l Ma’rife, 30 Cilt, M 1993

Türkçesi için bk. Mebsût, Serahsî, Gümüşev Yayıncılık, 31 Cilt, M 2016

• El-Mecmû’ Şerhu’l Muhezzeb, Ebu Zekeriyyâ Muhyiddîn En-Nevevî, Dâru’l Fikr, 20 Cilt

• El-Mevsûatu’t Tıbbiyeti’l Fıkhiyye ve’n Nevâzilu’l Asriyye, Ahmed Eş-Şâfiî-Mustafâ

Âdem-Sâbir Fethî, Dâru İbni Hazm, 3 Cilt

• El-Mevtu’d Dimâğî ve Tekyîfihu’ş Şer’î, Dr. Daîc Bathî Duhaylân El-Muteyrî, Kulliyetu’ş Şer’iyye Câmiatu’l Kuveyt

• El-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim, Yahyâ Ebû Zekeriyyâ En-Nevevî, Dâru İhyai’t

Turâsi’l Arabî, 18 Cilt, 2. Baskı, H 1392

Türkçesi için bk. Sahih-i Müslim Şerhi el-Minhâc, İmam Muhyiddin En-Nevevî,

Karınca & Polen Yayınları, 12 Cilt, M 2014

• El-Mu’cemu’l Kebîr, Suleymân ibni Ahmed Et-Taberânî, Mektebetu ibni Teymiyye, 25

Cilt, 2. Baskı

449

• El-Mufassal fî Târîhi’l Arabi Kable’l İslâm Dr. Cevvâd Alî, Dâru’s Sâkî, 20 Cilt, H 1422

• El-Mufhim limâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Muslim, Ebu’l Abbâs El-Kurtubî, Dâru İbni

Kesir ve Dâru’l Kelimi’t Tayyib, 7 Cilt, 1. Baskı, M 1996

• El-Mufredât fî Ğarîbi’l Kur’ân, Râğıp El-İsfahânî, Dâru’l Kalem, 1. Baskı, H 1412

Türkçesi icin bk. Mufredat Kur’ân Kavramları Sözlüğü, Rağıb El-İsfahani, Pınar

Yayıncılık, M 2018

• El-Muğnî, İbnu Kudâme El-Makdisî, Mektebetu’l Kahire, 10 Cilt, M 1968

Türkçesi için bk. Delilleriyle Hanbeli Fıkhı, İbn Kudâme El-Makdisî, Karınca & Polen

Yayınları, 4 Cilt, 1. Baskı, M 2020

• El-Muhallâ bi’l Âsâr, Ebu Muhammed Alî ibni Ahmed ibni Saîd ibni Hazm El-Endülüsî,

Dâru ‘l Fikr, 12 Cilt

• El-Muharreru’l Vecîz fî Tefsîri’l Kitâbi’l Azîz, İbnu Atiyye, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye,

6 Cilt, H 1422

• El-Mustasfâ min İlmi’l Usûl, Ebû Hâmid Muhammed ibni Muhammed El-Ğazzâlî,

Şirketu’l Medîneti’l Munevvere, 4 Cilt

Türkçesi için bk. Mustasfâ İslâm Hukukunun Kaynakları, Gazzâlî, Klasik Yayınları,

M 2018

• El-Mustedrek ale’s Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4 Cilt,

1. Baskı, M 1990

Türkçesi için bk. El-Müstedrek Ale’s-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbûrî, Konevi Yayınları,

11 Cilt, M 2013

• El-Muvatta’, Mâlik ibni Enes, Dâru’l Ğarbi’l İslâmî, 2 Cilt, 2. Baskı, M 1997

Türkçesi için bk. Muvatta’ Tercümesi, Malik bin Enes, Kahraman Yayınları, 2 Cilt, 1.

Baskı, M 2013

• El-Umm, Muhammed ibni İdrîs Eş-Şâfiî, Dâru’l Ma’rife, 8 Cilt, H 1990

Türkçesi için bk. El-Umm Şafii Fıkıh Külliyatı, İmam Şafii, Buruc Yayınları, 4 Cilt,

M 2019

• El-Mevtu’d Dîmâğî ve’l Âsaru’l Muhtelifu fîhâ, Dr. Saîd ibni Mubârek Dahîl El-İklibî,

Mecelletu Kulliyeti’d Dirâsâti’l İslâmiyye, M 2020

• El-Muntekâ min Ahbâri’l Mustafâ, Mecduddîn İbnu Teymiyye, Eş-Şâmiletu’z Zehebiyye

Türkçesi için bk. El-Münteka min Ahbâri’l Mustafâ, Mecduddîn İbn Teymiyye, Beka

Yayınları, 5 Cilt, 1. Baskı, M 2020

• El-Ucâb fî Beyâni’l Esbâb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1422

• Enîsu’s Sârî, Nebîl ibni Mansûr ibni Ya’kûb El-Besâra, Muessesetu’r Reyyân, 11 Cilt,

1. Baskı, H. 1426

• Er-Recâ li Sâlih El-Muneccid, Muhammed Salih El-Muneccid, Mecmûatu’z Zâd, 1.

Baskı, H 1430

Türkçesi için bk. Nefis Terbiyesi Kalp Amelleri, Muhammed Sâlih El-Müneccid,

Beka Yayınları, 2013

• Er-Reddu ale’l Bekrî, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye, Dâru’l Minhâc, 1.

Baskı, H 1426

• Er-Reddu ale’l İhnânî bi Tahkîki Ahmed ibni Mûnis El-Anzî, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn

İbnu Teymiyye, Dâru’l Harâz, 1. Baskı, H 1420

• Eseru Buhûsi’l İ’câzi’l İlmî fî ba’di’l Kadâya’l Fıkhiyye, Abdulmecîd Ez-Zindânî

• Esrâru’l Muhibbîn fi Ramadân, Muhammed Huseyn Ya’kûb, Mektebetu’t Takva ve

Mektebetu’s Sevki’l Âhire, 1. Baskı, M 2005

• Es-Sârimu’l Menkî fi’r Reddi ale’s Subkî, Muhammed ibni Ahmed ibni Abdulhâdî,

Muessesetu’r Reyyân, 2. Baskı, H 1424

• Es-Sunenu’l Kubrâ, El-Beyhakî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 10 Cilt, 3. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. es-Sünenü’l-Kebîr, Beyhakî, Ocak Yayınları, 20 Cilt, M 2016

• Es-Sunne, Abdullah ibni Ahmed, Dâru ibni’l Kayyım, 2 Cilt, 1. Baskı, M 1986

Türkçesi için bk. Kitabu’s Sünne, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Varakat Yayınları,

1. Baskı, M 2023

• Es-Sunne, Ebû Bekr El-Hallâl El-Hanbelî, Dâru’r Râye, 1. Baskı, H 1410

Türkçesi için bk. Kitâbu’s Sünne, Ebû Bekr El-Hallâl, İ’tisam Yayınları, 1. Baskı, M 2021

• Et-Tabsira, Alî ibni Muhammed El-Lahmî, Vizâretu’l Evkâf, M 2012

• Et-Tâc ve’l İklîl li Muhtasari’l Halîl, Muhammed ibni Yûsuf El-Ğırnâtî, Dâru’l Kutubi’l

İlmiyye, 8 Cilt, 1. Baskı, H 1416

• Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, İbnu Âşûr, Ed-Dâru’t Tûnusiyye, 30 Cilt, H 1984

• Et-Ta’ziyetu Hakîkatuhâ ve’l Mesâilu’l Muteallika bihâ, Hâlid ibni Abdullah ibni

Deylân Eş-Şimrânî, Dâru ibni’l Cevzî, H 1426

• Et-Teberruk Envâuhu ve Ahkâmuhu, Nâsir Abdurrahman El-Cedî’, Mektebetu’r Ruşd,

5. Baskı, H 1421

451

• Et-Tezkire bi Ahvâli’l Mevtâ ve Umûri’l Ahire, Şemsuddîn El-Kurtubî, Dâru’l Minhâc,

3 Cilt, 1. Baskı, H 1425

Türkçesi için bk. Bütün Yönleriyle Ölüm ve Ahiret Halleri, İmam Kurtubi, Ravza

Yayınları, M 2020

• Et-Tıbyân fî Tahrîc ve Tebvîb Ehâdîsu Bulûği’l Merâm, Hâlid ibni Daîfullah Eş-Şilâhî,

Muessesetu’r Risâle, 12 Cilt

• Fetâvâ Dâru’l İftâi’l Mısriyye, Dâru’l İftâi’l Mısriyye, 10 Cilt

• Fetâvâ Lecneti’d Dâime, Şeyh Ahmed ibni Abdirrezzâk, Dâru Mueyyid, 23 Cilt

• Fethu’l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Ma’rife, 13 Cilt, H 1379

Türkçesi için bk. Fethu’l-Bârî, İbn Hacer el-Askalânî, Karınca & Polen Yayınları, 15

Cilt, M 2020

• Fethu’l Bârî, Tahkîku Arnâût, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’r Risâleti’l Âlemiyye, 26

Cilt, 1. Baskı, M 1434

• Fıkhu’z Zekât, Yusul El-Karadâvî, Muessesetu’r Risâle, M 2014

Türkçesi için bk. İslam Hukunda Zekât, Dr. Yusuf El-Kardâvî, Kayıhan Yayınları, 2

Cilt, M 1984

• Fî Sebîlillâh Kavramının Zekât Açısından Tahlili, Murtaza Köse, Atatürk Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dergisi, S 21, M 2004

• Fî Zilâli’l Kur’ân, Seyyid Kutub, Dâru’ş Şurûk, 6 Cilt, 17. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fî Zılâl-il Kur’ân, Prof. Dr. Seyyid Kutub, Birleşik Yayıncılık, 16

Cilt, M 2012

• Hadarâtu’l Mısriyye, Dr. Samîr Edîb, El-Arabî li’n Neşr ve’t Tevzî’, 1. Baskı, M 2000

• Halku’l İnsân beyne’t Tıbbi ve’l Kur’ân, Muhammed Alî El-Bâr, Dâru’s Suûdiyye, 4.

Baskı, H 1403

Kur’ân-ı Kerîm ve Modern Tıbba Göre İnsanın Yaratılışı, Dr. M. Ali El-Bâr, Türkiye

Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, M 2005

• Hâşiyetu’d Dusûkî ale’ş Şerhi’l Kebîr, Muhammed ibni Ahmed Ed-Dusûkî El-Mâlikî,

Dâru’l Fikr, 4 Cilt

• Hayat Ne Zaman Başlar, Ne Zaman Biter, Hakan Ertin ve Merve Özaykal, İsar Yayınları, 2. Baskı, M 2019

• Hicri Aylar İçin Takvim Sistemleri ve Takvim Birliği, Yunus Keleş, İslam Hukuku

Araştırmaları Dergisi, S 28, M 2016

• Hz. Ömer ve Nebevi Sünnet, Dr. Ebubekir Sifil, Rıhle Kitap, M 2016

• İğâsetu’l Lehfân min Mesâyidi’ş Şeytân, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Mektebetu’l Meâ’rif,

2 Cilt

Türkçesi için bk. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, İbn Kayyım el-Cevziyye,

Neda Yayınları, 1. Baskı, M 2018

• İhyâu Ulûmi’d Dîn, Ebu Hâmid El-Ğazâlî, Dâru’l Ma’rife, 4 Cilt

Türkçesi için bk. İhyâ’u Ulûm’id Dîn, İmam Gazâlî, Huzur Yayınevi, 4 Cilt, M 2016

• İktidâu’s Sirâti’l Mustakîm li Muhâlefeti Ashâbi’l Cahîm, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn

İbnu Teymiyye, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2 Cilt, 7. Baskı, M 1999

Türkçesi için bk. Sırât-ı Müstâkîm, İbnu Teymiyye, Pınar Yayınları, 9. Baskı, M 2019

• İlahi Dinlerde Cenaze ve Defin, Ramazan İnci, Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal

Bilimler Enstitüsü/Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, M 2019

• İ’lâmu’l Muvakkiîn, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru ibni’l Cevzî’, 7 Cilt, 1. Baskı, H 1423

Türkçesi için bk. İ’lâmû’l Muvakkı’în, İbn Kayyım el-Cevziyye, Pınar Yayınları, 4 Cilt,

2. Baskı, M 2017

• İ’lâu’s Sunen, Zafer Ahmed El-Osmânî Et-Tehânevî, İdâretu’l Kur’ân ve’l Ulûmi’l İslâmî,

22 Cilt, H 1418

Türkçesi için bk. Hadislerle Hanefi Fıkhı, Eşref Ali et-Tehanevi, Zafer Ahmed el-Osman

et-Tehanevi, Misvak Neşriyat, 20 Cilt, M 2007

• İntifâu’l Emvât bi Sa’yi’l Ehyâ, Ahmed ibni Abdulkerîm Necîb

• İrvâu’l Ğalîl fî Tahrîci Ehâdîsi Menâri’s Sebîl, Nasruddîn El-Elbânî, El-Mektebu’l İslâmî,

9 Cilt, 1. Baskı, H 1399

• İslam Hukukunda Çift Cinsiyetliler (Hünsâ), İlyas Çalışkan, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans

Tezi, M 2011

• İslam Mezhepleri Tarihi’nde Cemel ve Sıffîn, İsa Karadere, Samer Yayınları, M 2020

• İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salâvatlar (Anadolu Örneği), Fatih Koca,

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi Ve Sanatları Anabilim

Dalı, İslâm Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, M 2013

• İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Adetleri, Prof. Dr. Ali Osman Ateş, Beyan

Yayınları, M 2014

• İthâfu’l Ğeyûr bi Hukmi Telkîni’l Meyyit inde’l İhtidâr ve ale’l Kubûr, Muhammed

453

Seyyid Ahmed Eş-Şehâta, Kulliyetu Usûli’d Dîn ve’d Da’ve, H 1428

• İthâfu’t Tâlibi’l Ehvezî bi Şerhi Câmii’l İmâmi’t Tirmizî, Muhammed ibni Alî ibni Âdem

ibni Mûsâ El-İsyûbî, Dâru ibni’l Cevzî, 1. Baskı, M 1437

• Kalp Katılığının Zararları, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2020

• Kitâbu’l Emvâl, Ebû Ubeyd El-Kâsım ibni Sellâm, Dâru’l Hedyi’n Nebevî, 2 Cilt, H 1428

Türkçesi için bk. Kitâbü’l Emvâl, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ankara Okulu Yayınları,

M 2016

• Kitâbu’r Rûh, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Mecmeu’l Fıkhi’l İslâmî ve Dâru Âlemi’l

Fevâid, 2 Cilt, 1. Baskı, H 1432

Türkçesi için bk. Kitâbu’r-Rûh, İbn Kayyim el-Cevziyye, İz Yayıncılık, 3. Baskı, M 2007

• Kitâbu Şifâi’s Sikâm fî Ziyâreti Hayri’l En’âm, Es-Subkî Eş-Şâfiî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye,

1. Baskı, M 2008

• Kitâbu’z Zuhd, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Dâru’l Mişkât, 1. Baskı, H 1414

Türkçesi için bk. Kitâbü’z Zühd, Ebû Dâvud, Karınca & Polen Yayınları, 1. Baskı, M 2021

• Kitâbu’z Zuhd, Ahmed ibni Hanbel, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. Baskı, H 1420

Türkçesi için bk. Kitabu’z Zühd, İmam Ahmed b. Hanbel, Neda Yayınları, 1. Baskı, M 2020

• Lailaheillallah, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 15. Baskı, M 2022

• Lisânu’l Arab, İbnu Manzûr, Dâru Sâdr, 5 Cilt, 3. Baskı, H 1414

• Ma Yenfeu’l Müslim ba’de Vefâtihi, Ebû Huzeyfe İbrâhîm ibni Muhammed, Dâru’s

Sahâbe, 1. Baskı, H 1407

• Meâlimu’s Sunen, El-Hattâbî, El-Matbaatu’l İlmiyye, 4 Cilt, 1. Baskı, M 1932

• Meâni’n Nahv, Fâdıl Sâlih Es-Sâmerrâî, Dâru’l Fikr, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1420

• Mecelletu’l Buhûsi’l İslâmiyye, Er-Riâsetu’l Âmmetu li İdârâti’l Buhûsi’l İlmiyye ve’l

İftâu ve’d Da’vetu, ve’l İrşâd, 90 Cilt

• Mecmeu’z Zevâid, Ebu’l Hasen El-Heysemî, Dâru’l Fikr, 10 Cilt, H 1412

Türkçesi için bk. Mecma’uz Zevâid ve Menbau’l Fevâid, Nûreddîn El-Heysemî, Ocak

Yayıncılık, 8 Cilt, M 2010

• Mecmûatu Resâili’l İmâmi’l Ğazzâlî, Ebû Hâmid El-Ğazzâlî, El-Mektebetu’t Tevfîkiyye

• Mecmûu Fetâvâ ve Resâili’l Useymîn, İbnu Useymîn, Dâru’l Vatan, 26 Cilt, H 1413

• Mecmûu’l Fetâvâ, İbnu Teymiyye, Mecmeu’l Meliki’l Fahd li’t Tıbâati’l Mushâfi’ş Şerîf,

35 Cilt, 1. Baskı, M 1995

Türkçesi için bk. Mecmû’u’l Fetâvâ, İbn Teymmiyye, Daru’l İman, 6 Cilt, 1. Baskı, M 2022

• Medâricu’s Sâlikîn beyne Menâzili İyyâke Ne’budu ve İyyâke Nesteîn, İbnu Kayyim

El-Cevziyye, Dâru’l Kutubi’l Arabî, 2 Cilt, H 1416

Türkçesi için bk. Medâricu’s Sâlikîn, İbn Kayyim El-Cevziyye, İnsan Yayınları, 3 Cilt,

M 2019

• Mesâilu’l Îmân, Kâdî Ebû Ya’lâ, Dâru’l Âsime, 1. Baskı, H 1410

• Mesârifu’z Zekât fi’ş Şerîati’l İslâmiyye, Abdullah ibni Cârullâh ibni’l Cârullah, Muessesetu’r Risâle, 3. Baskı, H 1408

• Meseleler ve Çözümleri, Ebu’l Ala Mevdudi, Risale Yayınları, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2019

• Metâ Tunfehu’r Rûh, Dr. Şeref Kudâ, Dâru’l Furkân, 1. Baskı, H 1410

• Mevsûatu’l Ehâdisi ve’l Âsâri’d Daîfe ve’l Mevdûa, Alî Hasan Alî, İbrâhim El-Kaysî,

Hamdî Muhammed Murâd, Mektebetu’l Meârif, 15 Cilt, 1. Baskı, H 1419

• Mevsûatu’l Fıkhiyyeti’l Kuveytiyye, Vizâretu’l Evkâf, 45 Cilt, 2. Baskı, H 1404

• Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, Merkezu’d Dirâsât ve’l Ma’lumâti’l Kur’âniyye, Dâru İbni

Hazm, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2017

• Minhâcu’s Sunneti’n Nebeviyye, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye, Câmiatu’l

İmâm Muhammed ibni Suûd El-İslâmiyye, 9 Cilt, 1406

• Minhâcu’l Kâsidîn ve Mufîdü’s Sâdıkîn, Ebu’l Ferec İbnu’l Cevzî’, Dâru’t Tevfîk, 3 Cilt,

1. Baskı, H 1431

Türkçesi için bk. Minhâcü’l Kâsidîn ve Müfîdü’s Sâdıkîn, İbnü’l Cevzî, Tahlil Yayınları,

2 Cilt, 2. Baskı, M 2020

• Mîzânu’l İ’tidâl, Ez-Zehebî, Dâru’l Ma’rife li’t Tibâati ve’n Neşr, 4 Cilt, 1. Baskı, M 1386

• Muğni’l Muhtâc ilâ Ma’rifeti Meâni’l Lafzi’l Minhâc, Şemsuddîn Muhammed ibni

Ahmed El-Hatîb Eş-Şirbînî Eş-Şâfiî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 6 Cilt, 1. Baskı, H 1415

Türkçesi için bk. Delilleriyle Büyük Şafii Fıkhı Muğni’l Muhtâc, Hatîb Eş-Şirbînî, Miraç

Yayınları, 20 Cilt, M 2009

• Mukaddimetu ibni Haldûn, Abdurrahman ibni Muhammed ibni Haldûn, Dâru Yu’reb,

2 Cilt, 1. Baskı, H 1425

Türkçesi için bk. Mukaddime, İbn-i Haldûn, Yeni Şafak Kültür Armağanı, 2 Cilt, M 2004

455

• Mukayeseli İbadetler İlmihali, Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, 4 Cilt, M 2000

• Musannefu İbni Ebî Şeybe, Ebû Bekr ibni Ebî Şeybe, Dâru’l Kıble, 21 Cilt, 1. Baskı,

H 1427

Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 Cilt, M 2011

• Muvâfakatu’l Haber, İbnu Hacer El-Askalânî, Mektebetu’r Ruşd, 2 Cilt, H 1414

• Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, İbnu’l Fâris, Dâru’l Fikr, 6 Cilt, M 1979

• Muhtasaru Minhâci’l Kâsidîn, İbnu Kudâme El-Makdisî, Mektebetu Dâri’l Beyân, H 1398

Türkçesi için bk. İhyâu Ulûmi’d Dîn Özü, İbn Kudâme El-Makdisî, Guraba Yayınları,

M 2018

• Musannefu Abdirrezzâk, Abdurrezzâk Es-San’âni, Merkezetu’l Buhûs bi Dâri’t Te’sîl,

10 Cilt, H 1436

Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San’ânî, Ocak Yayıncılık, 12 Cilt, 2013

• Musnedu’l İmâm Ahmed ibni Hanbel, Ahmed ibni Hanbel, Muessesetu’r Risâle, 45

Cilt, 1. Baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Müsned, Ahmed b.Hanbel, Beka Yayınları, 9 Cilt, M 2021

• Nevâzilu’z Zekât, Abdullah ibni Mansûr Ğufeylî, Bank El-Bilâd, 1. Baskı, H 1429

• Neylu’l Evtâr, Muhammed ibni Alî Eş-Şevkânî, Dâru’l Hadîs, 8 Cilt, 1. Baskı, H 1413

• Revâiu’t Tefsîr/Tefsîru ibni Receb El-Hanbelî, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru’l Âsime,

2 Cilt, 1. Baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Ravâiu’t Tefsir, İbnu Receb El-Hanbelî, Beka Yayınevi, 4 Cilt, M 2019

• Risâletu fî İhdâi’s Sevâbi li’n Nebiy, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye, Edvâu’s

Selef, 1. Baskı, H 1423

• Sahîhu İbni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu’r Risâle, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988

Türkçesi için bk. Sahîh, İbn Hibbân, Ocak Yayıncılık, 8 Cilt, M 2022

• Sahîhu’l Buhârî, Muhammed ibni İsmail El-Buhârî, Muessesetu’r Risâle, 3. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhâri, Karınca & Polen Yayınları, 6 Cilt, 1.

Baskı, M 2017

• Sahîhu Muslim, Muslim ibni Haccâc, Muessesetu’r Risâle, 2. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim, İmam Muslim, Ocak Yayıncılık, 5 Cilt, M 2020

• Salâtu’l Ğâib Dirâsetun Fıkhiyyetun Mukârene, Husâmeddîn ibni Mûsâ Muhammed

ibni Affâne Câmiatu’l Kudus, 1. Baskı, H 1417

• Silsiletu’l Ehâdîsi’d Daîfe ve’l Mevdûa, Nâsiruddîn El-Elbânî, Dâru’l Meârif, 14 Cilt,

1. Baskı, M 1992

• Sîretu ibni Hişâm, Abdulmelik ibni Hişâm, Şirketu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ

El-Bâbî El-Halebî ve Evlâdihi Bimısr, 2 Cilt, H 1375

Türkçesi için bk. Siret-i İbn-i Hişam, Abdulmelik ibni Hişâm, Kahraman Yayınları, 4

Cilt, M 2014

• Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, Ez-Zehebî, Muessesetu’r Risâle, 25 Cilt, 3. Baskı, H 1435

• Subulu’s Selâm, Muhammed ibni İsmâîl Es-San’âni, Mektebetu Mustafâ El-Bâbî El-Halebî, 4 Cilt, 4. Baskı, M 1960

• Sunenu’d Dârekutnî, Ed-Dârekutnî, Muessesetu’r Risâle, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1404

Türkçesi için bk. Sünen, Dârekutnî, Ocak Yayıncılık, 3 Cilt, M 2015

• Sunenu’d Dârimî, Ebû Muhammed Ed-Dârimî, Dâru’l Muğnî li’n Neşri ve’t Tevzî’, 4

Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011

• Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu’r Risâle, 1. Baskı, H 1440

Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2015

• Sunenu İbni Mâce, İbnu Mâce, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 Cilt, M 2008

• Sunenu'n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2005

• Sunenu't Tirmizî, Muhammed ibni Îsâ Et-Tirmizî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2007

• Şerhu Meâni'l Âsâr, Et-Tahâvî, Âlemu'l Kutub, 5 Cilt, 1. Baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Hadislerle İslam Fıkhı Şerhu Meâni'l Âsar, İmam Tahâvî, Beka Yayınları, 7 Cilt, 1. Baskı, M 2018

• Şerhu Muhtasari Halîl, Muhammed ibni Abdullah El-Hereşî El-Mâlikî, Dâru'l Fikr, 8 Cilt

• Şerhu'r Risâle, Kâdî Abdulvehhâb ibni Alî El-Bağdâdî, Dâru ibni Hazm, 2 Cilt, 1. Baskı,

H 1428

• Şerhu Suneni İbni Mâce, Muhammed El-Emîn El-Hererî, Dâru'l Minhâc, 26 Cilt, 1.

Baskı, H 1439

• Şerhu Süneni'n Nesâî, Muhammed ibni Alî ibni Âdem ibni Mûsâ El-Esyûbî, Dâru'l

Meârici'l Duveliyye, 42 Cilt, 1. Baskı, H 1416

• Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri, M. Necmeddin El-Kurdi, Buruc Yayınları, 1.

Baskı, M 1996

• Şubuhâtu Havle'l İslam, Muhammed Kutub, Dâru'ş Şurûk, H 1413

Türkçesi için bk. İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler, Muhammed Kutup, Tuğra Neşriyat,

M 1982

• Takrîbu't Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'r Reşîd, 1. Baskı, M 1986

• Ta'lîkâtu ibni Useymîn ala'l Kâfî libni Kudâme, Muhammed ibni Salih ibni Muhammed

El-Useymîn, 5 Cilt

• Tarhu't Tesrîb fî Şerhi't Takrîb, Zeynuddîn Ebi'l Fadl Abdurrahîm El-Irâkî, Dâru İhyâi

Turâs, 8 Cilt

• Tarîku'l Hicreteyn, İbnu'l Kayyım, Dâru's Selefiyye, 2. Baskı, H 1394

Türkçesi için bk. İki Hicret Yolu, İbn Kayyim El-Cevziyye, Karınca & Polen Yayınları,

M 2005

• Tasavvuf: Tanımı-Menşei-İslam'la İlişkisi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1.

Baskı, M 2019

• Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbnu Kesîr, Dârul Kutubil İlmiyye, 9 Cilt, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Karınca & Polen Yayınları,

12 Cilt, M 2020

• Tefsîru'l Menâr, Muhammed Reşîd, El-Hey'etu'l Mısriyye, 12 Cilt, M 1990

Türkçesi için bk. Tefsîru'l Kur'âni'l Hakîm Menâr Tefsiri, Şeyh Muhammed Abduh

Muhammed Reşid Rızâ, Ekin Yayınları, 14 Cilt, M 2014

• Tehzîbu't Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 7 Cilt, 1. Baskı, H 1425

• Tekmîlu'n Nef 'î bimâ lem Yusbet bihi Vakfun velâ Ref ', Muhammed Amr ibni Abdullatîf, 1. Baskı, H 1410

• Tenzîhu'ş Şerîati'l Merfua, Alî ibni Muhammed ibni'l Arrâk El-Kinânî, Mektebetu'l

Kâhire, 2 Cilt, 2. Baskı, H 1401

• Tevhid Dergisi, Tevhid Basım Yayın, S 81, 92, 96

• Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2021

• Te'vîlâtu Ehli's Sunne, Ebû Mansûr El-Mâturîdî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 10 Cilt, 1.

Baskı, H 1426

Türkçesi için bk. Te'vîlâtü'l Kur'ân Tercümesi, Ebû Mansûr El-Mâtüridî, Ensar Yayınları,

18 Cilt, 5. Baskı, M 2021

• Tuhfetu'l Ehvezî, Abdurrahman Mubârekfurî, El-Mektebetu's Selefiyye, 10 Cilt, 2.

Baskı, M 1963

• Urartu Ölü Gömme Gelenekleri, Arş. Gör. Dr. Davut Yiğitpaşa, Dergipark 28701, M 2010

• Usudu'l Ğâbe fî Ma'rifeti's Sahâbe, İbnu'l Esîr, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1433

• Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2.

Baskı, M 2022

• Vahyin Rehberliğinde Yûsuf Suresi Tefsîri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1.

Baskı, M 2023

• Yahudilikte Defin Sonrasına Ait Gelenekler, Ahmet Güç, Dergipark 143972, M 2001

• Yes’eluneke ani’z Zekât, Husâmeddîn ibni Mûsâ Muhammed ibni Affâne, Lecnetu

Zekâti’l Kudüs, 1. Baskı, H 1428

• Zâdu’l Meâd, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Muessesetu’r Risâle, 5 Cilt, M 1994

Türkçesi için bk. Zâdu’l Meâd, İbn Kayyim El-Cevziyye, İklim Yayınları, 6 Cilt, M 2008

• Zâdu’l Mesîr fî İlmi’t Tefsîr, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1422

Türkçesi için bk. Zadü’l-Mesir Fi İlmi’t-Tefsir, İmam Ebu’l-Ferec İbn’ul Cevzî, Kahraman

Yayınları, 6 Cilt, M 2011

• Zâdu’l Mustakni’ fî İhtisâri’l Mukni’, Mûsâ ibni Ahmed El-Hicâvî, Medâru’l Vatan, H 1424

• Zekâtu’r Revâtib, Dr. Abdullah Muhammed Rebâyia, Câmiatu’l Yermûk, H 1432

• Zekâtu’r Revâtib, Ebu Muh Hannân Rızkullâh, Câmiatu’n Necâhi’l Vataniyye, H 1432

• Zekâtu Revâtibi’l Muvazzafîn, Yezîd Er-Râdî, H 1425

• Zekâtu’r Revâtib ve Duhûlu’l Muvazzafîni’ş Şehriyye, Dr. Murâd Reşîd Avde, Câmiatu’n

Necâhi’l Vataniyye, H 1432

• Zevâid ibni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l Mustedrek alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih ibni Ahmed

ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

• Zevâid Sunen’ul Kubrâ li’l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l

İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

• Ziyâretu’l Kubûri’ş Şer’îyye ve’ş Şirkiyye, Muhyiddîn El-Birgivî, Er-Riâseti’l Âmme li’l

Buhûsi’l İlmiyye ve’l İftâ, 6. Baskı, H 1433

Türkçesi için bk. Bid’at ve Müstehap Kabir Ziyaretleri, İmam Birgivi, Guraba Yayınları,

M 2015

Tüm Hadis Numaralandırmaları Aşağıdaki Kitaplardan Yapılmıştır

• Câmiu’l Usûli’t Tis’a mine’s Sunneti’l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî,

El-Mektebu’l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

• Zevâid ibni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l Mustedrek alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih ibni Ahmed

ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

• Zevâid Sunen’ul Kubrâ li’l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l

İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

Tıbbi Bilgiler İçin Aşağıdaki Kaynak Kitaplardan Yararlanılmıştır

• Greer DM, Shemie SD, Lewis A, Torrance S, Varelas P, Goldenberg FD, Bernat JL, Souter

M, Topcuoglu MA, Alexandrov AW, Baldisseri M, Bleck T, Citerio G, Dawson R, Hoppe

A, Jacobe S, Manara A, Nakagawa TA, Pope TM, Silvester W, Thomson D, Al Rahma H,

Badenes R, Baker AJ, Cerny V, Chang C, Chang TR, Gnedovskaya E, Han MK, Honeybul

S, Jimenez E, Kuroda Y, Liu G, Mallick UK, Marquevich V, Mejia-Mantilla J, Piradov M,

Quayyum S, Shrestha GS, Su YY, Timmons SD, Teitelbaum J, Videtta W, Zirpe K, Sung

G. Determination of Brain Death/Death by Neurologic Criteria: The World Brain Death

Project. JAMA. 2020 Sep 15;324(11)

• Türk Nöroloji Derneği. Beyin Ölümü Kılavuzu. 2014

• Hoffman, B., Schorge, J., Schaffer, J., Halvorson, L., Bradshaw, K., Cunningham, G.,

(2012). Williams Jinekoloji. (2. Baskı). Nobel Tıp Kitabevi. İstanbul

• Hughes IA, Nihoul-Fékété C, Thomas B, Cohen-Kettenis PT. Consequences of the

ESPE/LWPES guidelines for diagnosis and treatment of disorders of sex development.

Best Pract Res Clin Endocrinol Metab 2007

• Kim KS, Kim J. Disorders of sex development. Korean J Urol. 2012

.....
..

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....

.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
.....
....
Notlar

3. CİLDİN SONU

4. CİLDE BURADAN DEVAM

EDEBİLİRSİNİZ

www.tevhidkitap.net

www.tevhidmeali.com

www.tevhiddersleri.org

www.tevhiddergisi.org

tevhiddergisi@gmail.com

فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

4. CİLT

Dizgi

Tevhid Basım Yayın, 42546

Düzeltmeler

Tevhid Basım Yayın, 42546

E-posta

tevhiddergisi@gmail.com

Telefon

+90 545 762 15 15

Posta

PK 51 Güneşli Merkez PTT

Bağcılar/İstanbul

Merkez

Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No. 120/A

Bağcılar/İstanbul

Teknik Hazırlık:

İletişim:

ISBN:

Baskı:

978-605-06550-3-2 (Takım Numarası)

978-605-71764-5-5 (4. Cild Numarası)

1. Baskı, 08/2023

: Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No. 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15

: Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedir Sok. No. 1 16160 Osmângazi/BURSA 0 (543) 225 50 46

: Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48

: Kaynartepe Mah. Gürsel Cad. No. 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43

: Mengene Mah. Büyük Kumköprü Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49

: Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No. 2A İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

İstanbul

Bursa

Ankara

Diyarbakır

Konya

Van

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

فقه الحديث

Fıkhu’l Hadis

SÜNNET İLMİHÂLİ

Halis BAYANCUK (Ebu Hanzala)

Basım Yeri

İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.

Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No.12

Esenyurt/İstanbul - Sertifika No: 71320

3

İÇİNDEKİLER

ORUÇ BABI

RAMAZAN’IN VE ORUCUN FAYDALARI/HİKMETLERİ 15

1. EVRE: RAMAZAN’A HAZIRLIK 19

A. Ramazan’ın Ne Olduğunu Bilmek 19

B. Ramazan’ın Fırsat Olduğunu Bilmek 22

C. Ramazan’ın Gelişiyle Sevinmek 25

D. Ramazan’ı Duayla Karşılamak 26

E. Ramazan’ı Salih Amellerle İmar Etmeye Niyet Etmek ve Muvaffak Olacağımıza Dair

Hüsn-ü Zan Beslemek 29

F. Tevbe ve İstiğfarı Çoğaltmak 30

G. Ramazan’ı Daha İyi Değerlendirmek İçin Çalışma Yapmak 32

H. Ramazan’a Dair Program Yapmak 32

2. EVRE: RAMAZAN’I NASIL GEÇİRMELİYİZ? 35

Ramazan ve Oruç 36

A. Oruç Nedir? 36

B. Orucun Tarihçesi 36

C. Orucun Bu Ümmete Farz Kılınışı 40

D. Orucun Gaye ve Hikmetleri 41

Orucun En Temel Gayesi Takvadır! 41

1. Takvanın Tanımı ve Önemi 41

2. Oruç Bizleri Takvaya Nasıl Ulaştırır? 49

3. Neden Her Oruç Tutan Takvalı Olamıyor? 70

Ramazan ve Kur’ân 73

A. Kur’ân ile Ramazan Arasında Nasıl Bir Bağ Vardır? 74

B. Kur’ân Okumanın Önemi ve Fazileti 77

Ramazan ve Dua 86

Ramazan ve Teravih Namazı 92

A. Teravih Namazının Faydaları 92

B. Teravih Namazının Ahkâmı 93

C. Ramazan’da Nasıl Namaz Kılalım? 93

Ramazan ve Cömertlik 94

Ramazan’da Cömertlik Örnekleri 96

Fıtr Sadakası 96

İftara Davet 98

Ramazan ve Hayırda Öne Geçme
99

4

Ramazan ve İtikâf
102

A. İtikâf İbadetinin Faydaları 103

1. Tevhid İmamlarının Sünnetini İhya Etmek 103

2. Kalbi Arındırmak 105

3. Kadir Gecesi’ni İdrak Etmek 108

B. İtikâfın Hükümleri ve Adapları 109

3. EVRE: RAMAZAN’I HAYATA TAŞIMAK 111

Ramazan’ı Hayatımıza Nasıl Taşıyacağız? 113

ORUÇ AHKÂMI 117

Ramazan Orucunun Hükmü
117

Ramazan Orucunu Terk Etmek 118

Ramazan Orucunun Farz Kılınışı
118

Farz Oruçlar
120

A. Ramazan Orucu 120

B. Nezr/Adak Orucu 120

C. Kaza Orucu 122

D. Kefaret Oruçları 128

Nafile Oruçlar
129

A. Muharrem ve Aşure Oruçları 129

B. Pazartesi ve Perşembe Orucu 132

C. Eyyamu’l Biyd Orucu 133

D. Dâvûd’un Orucu 134

E. Şaban Orucu 134

F. Şevval Orucu 138

G. Arefe Orucu 139

H. Zilhicce Orucu 139

I. Mücahidin Oruç Tutması 140

Oruç Tutmanın Yasak Olduğu Günler
[illegible] 143

A. Yalnızca Cuma Günü Oruç Tutmak 143

B. Yalnızca Aşure Günü Oruç Tutmak 145

C. Bayram Günleri Oruç Tutmak 146

D. Aralıksız Oruç Tutmak 146

E. Şek Gününde Oruç Tutmak 149

F. Ramazan Ayı Girmeden Bir veya İki Gün Önce Oruç Tutmak 149

G. Cumartesi Gününü Oruca Tahsis Etmek veya O Günü Tazim Amacıyla Oruç Tutmak 150

5

Orucu Bozan Unsurlar
[illegible] 152

A. Orucu Bozup Kaza ve Kefaret Gerektiren Fiil 152

Cima/Cinsel Birleşme 152

B. Kaza Gerektirip Kefaret Gerektirmeyen Fiiller 154

1. Kasten Yiyip İçmek 154

2. Kasten Kusmak 160

3. Hayız veya Nifas Olmak 160

4. Meninin Şehvetle Gelmesi 160

Orucun Sünnetleri
[illegible] 162

A. Sahur Yapmak 162

B. Sahuru Geciktirmek 163

C. İftarda Acele Etmek 164

D. İftarı Taze Hurma, Yoksa Kuru Hurma, Yoksa Su ile Açmak 164

E. İftar Ânında Dua Etmek 166

F. Orucu Açıp Akşam Namazını Kıldıktan Sonra Yemeğe Oturmak 167

Oruçluya Mübah Olan Davranışlar 167

A. Misvak Kullanmak/Diş Fırçalamak 167

B. Cünüpken Oruca Başlamak 169

C. Nefsine Hâkim Olacak Kişinin Eşini Öpmesi 170

D. Oruçlunun Gusletmesi 170

Oruçluya Mekruh Olan Davranışlar 171

A. Nefsine Hâkim Olamayacak Kimsenin Eşini Öpmesi 171

B. İstinşakı Çok Yapmak 172

C. Kötü Söz Söylemek veya Kötü Davranışlar Sergilemek 172

D. Visal Yapmak 172

E. Ağızda -Yutmadan- Bir Şey Çiğnemek 174

Ramazan Ayının Başlangıcı 174

Hilal Nasıl Tespit Edilir? 175

1. Hesap ile Vaktin Tespit Edilmesi 175

2. Hilali Görmek 175

3. Şaban Ayını Otuza Tamamlamak 176

4. Günümüzde Hilalin Belirlenmesi 177

a. İmama Tabi Olmak 177

b. Hilali Gözetlemek 177

c. İslami Yönetimde Hesaba Uymak 177

d. Ayı Otuza Tamamlamak 183

6

Orucun (Vücup ve Sıhhat) Şartları 186

A. Orucun Farziyet Şartları 186

1. Müslim Olmak 186

2. Akli Dengesi Yerinde Olmak 186

3. Buluğa Ermek 187

4. Ramazan'ın Girdiğini Bilmek 187

5. İkamet Hâlinde Olmak 187

6. Sıhhatli Olmak 187

7. Hayız veya Nifasın (Lohusalık Döneminin) Bitmiş Olması 188

B. Orucun Şartlarıyla İlgili Meseleler 188

1. Ramazan Ayı İçinde Müslim Olan Biri Ne Yapmalıdır? 188

2. Oruç Tutmasına Engel Bir Durumu Olan Kişi Oruç Tutabilir mi? 188

3. İbadete Alıştırmak İçin Çocuklara Oruç Tutturulur mu? 191

4. Oruç Tutmasına Engel Olan Durumu Gün İçinde Sonlanırsa Kişi Ne Yapmalıdır? 192

Orucun Şartları/Rükunları
[illegible] 195

A. Niyet Etmek 195

B. Orucu Bozan Unsurlardan Uzak Durmak 197

Özür Sahiplerinin Orucu
[illegible] 197

A. Hastalar 197

1. Oruç Tutmamaya Ruhsat Veren Hastalığın Ölçüsü Nedir? 197

2. Hastalar Oruç Tutabilir mi? 198

3. Hasta Gün İçinde İyileşirse Ne Yapmalıdır? 199

4. Güne Oruçlu Başlayıp Gün İçinde Hastalanan Kişi Ne Yapmalıdır? 199

5. Ömür Boyu Hastalığa Mahkûm Kişiler Ne Yapmalıdır? 200

B. Yolcular 200

1. Oruç Tutmaya Ruhsat Veren Yolculuğun Ölçüsü Nedir? 200

2. Oruç Tutmak mı, Yoksa Tutmamak mı Daha Faziletlidir? 202

3. Yolculuğu Gün İçinde Biten Kişi Ne Yapmalıdır? 204

4. Meslekleri Nedeniyle Sürekli Seferde Olan Kişiler Ne Yapmalıdır? 204

C. Hayızlı ve Lohusa/Nifaslı Kadınlar 204

1. Hayız/Nifas Hâlinde Oruç Tutan Kadın Asidir 205

2. Hayızlı Kadının Orucu Kaza Edip Namazı Kaza Etmemesinin Hikmeti Nedir? 208

3. Güne Oruçlu Başlayıp Gün İçinde Hayız Olan Kadın Ne Yapmalıdır? 209

4. Hayızı Düzenli Olan Kadın Güne Oruçsuz Başlayabilir mi? 209

5. Hayızı Gün İçinde Sonlanan Kadın Ne Yapmalıdır? 210

7

D. Yaşlılar 210

E. Hamile ve Emziren Kadınlar 212

F. Oruç Tutmamak İçin Özür Üretenler 213

İTİKÂF 215

İtikâfın Hükmü
□□□

İtikâfın Adabı
223

İtikâfın Hikmetleri
226

KADİR GECESİ 227

Kadir Gecesi’nin Zamanı
228

Kadir Gecesi’nin Önemi
229

Kadir Gecesi’nin Alameti
232

Kadir Gecesi’nde Yapılacak Ameller
232

8

HAC VE UMRE BABI

HAC 241

Haccın Tanımı
241

Haccın Fazileti
243

Hac (ve Umre) Yolculuğunda Dikkat Edilmesi Gerekenler
246

Haccın/Umrenin Hikmetleri/Maksatları
254

A. Hac ve Tevhid 256

B. Put Kıran İbrâhîm’in İzinde 258

C. Buluşma Mekânı (Mîkât) 265

D. İhrâm ve Yasaklar 268

E. Telbiye 270

F. Ka’be’yle Karşılaşma 273

G. Haceru’l Esved 278
H. Tavâf 284
I. Makam-ı İbrâhîm’de Namaz 289
J. Zemzem İçmek ve Sa’y Yapmak 293
K. Arafât’ta Vakfe 298
L. Muzdelife’de Gecelemek 301
M. Minâ’da Kurban Bayramı 303
Kurban Bayramı Neyi Temsil Eder? 308
Kurban Bayramı’yla Yaşatılan Geleneğin Bize Hatırlattıkları 309
Allah’a Teslimiyet! 309
Teslimiyet Kolaylaştırır 309
Büyük Fedakârlıklar Geride Büyük İzler Bırakır 311
N. İfâda/Ziyaret Tavâfı 315
O. Tekrar Minâ’da 315
P. Vedâ Tavâfı 316
Hac/Umrede Ziyaret Edilen Yerler
□□□

Haccın Çeşitleri
[illegible] 365

Hac Amellerinin Tafsilatı
[illegible] 369

1. İhrâm 369

a. İhrâm Hükümleri 369

b. İhrâm Yasaklarına Dair Meseleler 390

c. İhrâmlıya Mübah Olan Fiiller 399

2. Mekke’ye Giriş 406

3. Tavâfu’l Kudûm 408

a. Tavâfın Sıhhat Şartları 408

b. Tavâfın Sünnetleri 409

c. Tavâfta Mübah Olan Şeyler 416

4. Safa ve Merve Arasında Sa’y 417

a. Sa’yın Sıhhat Şartları 418

b. Sa’yın Sünnetleri 418

c. Sa’ya Dair Meseleler 420

5. Sekizinci Gün Minâ’da Konaklamak (Terviye Günü Amelleri) 422

6. Dokuzuncu Gün Arafât Vakfesi 423

Arafât Vakfesi Sünnetleri 424

7. Muzdelife’de Gecelemek ve Zikir 427

Muzdelife Sünnetleri 428

8. Akabe Cemresini Taşlamak 430

Şeytan Taşlamanın Sünnetleri 431

9. Kurban Kesmek 433

a. Kurbanla ilgili Meseleler 433

b. Hacda Kesilmesi Zorunlu/Vacip Kurbanlar 441

10. Tıraş Olmak 444

a. Tıraşla İlgili Meseleler 445

b. İhrâmdan Çıkış 447

11. İfâda Tavâfı 450

a. İfâda Tavâfıyla İlgili Meseleler 450
b. İfâda Tavâfının Sıhhat Şartları 452
c. Hayızlı Kadının İfâda Tavâfı 452
10
12. Teşrîk Günleri Amelleri 454
a. Cemreleri Taşlamak 455
b. Minâ’da Gecelemek 458
c. Teşrîk Günlerinde Tekbir 459
13. Vedâ Tavâfı 460
UMRE 463
Umrenin Tanımı

463
Umrenin Hükmü

465
A. Umrenin Farz Olması için Şartlar 467
1. Umre Fırsat Bulunduğu Ân Yapılmalıdır 467
2. Bir Başkası Yerine Umre Yapmak 467
Umrenin Fazileti

467
Umrenin Sıfatı

469
A. Umrenin Vacibleri/Farzları 469
1. Umre için ihrâma girmek/umreye niyet etmek 469
2. Tavâf Yapmak 469
3. Safa Merve Arasında Sa’y Yapmak 469
4. Tıraş Olmak 470
B. Umre Yapanın Kurban Kesmesi 470
C. Umreye Dair Meseleler 470
1. Çokça Umre Yapmak 470
2. Mekke’de Olanın Umre Mîkâtı 472
3. Kıran ve Temettü Haccı, Vacip Umre Yerine Geçer 472

4. Hac Yapılmadan Önce Umre Yapılabilir 473
5. Nafile Hac mı/Umre mi Yoksa İnfak mı Daha Faziletlidir? 474
KAYNAKÇA 477

ORUÇ BABI

15

RAMAZAN'IN VE ORUCUN

FAYDALARI/HİKMETLERİ

Varlıklar arasında insanın yeri farklıdır. Onu farklı kılan, akıl ve iradeyle donatılmış olmasıdır. Akıl ve irade, insanı farklı kıldığı gibi sorumlu da kılar. İnsan; hayvan gibi sorumluluktan azade, melek gibi masum yaratılmamıştır. Onu üstün tutan akıl ve irade, aynı zamanda kendisini İlahi mahkemede yargılanabilir bir varlık hâline getirir.

Ve insan çift yönlü yaratılmıştır. Tabiatında onu eşref-i mahlukat/yaratılmışların en seçkini kılan takva da, esfel-i mahlukat/yaratılmışların en değersizi kılan fücur da mevcuttur. Dünya hayatının imtihan olması biraz da insanın bu çift yönlülüğüyle alakalıdır. Takvasıyla fücurun şerrinden korunabilenler, Allah'ın (cc) merhametiyle imtihanı kazananlardır. Fücurlarının peşinden sürüklenenler ise imtihanı kaybeden, sınıfta kalanlardır.

İnsanın hamuru cahillik, zulüm ve acelecilikle karılmıştır. Netice olarak da insan, aciz ve zayıftır. Çoğu zaman şeytanın vesveseleri ve nefsin arzularına yenik düşer. Günahı taatinden, eksisi artısından, zaafı erdeminden fazladır her zaman. Bir nimete şükrettiyse on nimete nankörlük etmiştir çoğunlukla.

İnsanı yaratan Allah (cc) olduğundan onun bu durumunu en iyi bilen de yine O'dur. Bu sebeple Allah (cc) insana sürekli fırsatlar sunmaktadır. Örneğin, tevbe insana sunulmuş en büyük fırsattır. Zaman, mekân ve hâl farkı olmaksızın insan istediği her durumda tevbeyle Allah'a dönebilmekte,

saptığı istikamet yoluna tekrar girebilmektedir. 1

Bir başka fırsat Es-Sittir

olan Rabbimizin, günahları örterek 2

kullar nezdinde insanı mahcubiyetten

kurtarmasıdır. Oysa insanın günahları başkaları tarafından bilenecek olsa;

kınama ve eleştirileriyle insanın dengesini bozacak, onun kendine çeki

düzen vermesine engel olacaklardır.

Bazen musibet ve belaları fırsat kılar Allah (cc).Tevbe ve istiğfarla taat-masiyet dengesini kuramayan insanı belalarla temizler ve derecesini yükseltir. 3

Kimi zaman yaptığı iyilikleri bir fırsata çevirir, kulun haberi dahi olmaksızın

iyilikleri, kötülüklerine kefaret olur. 4

1. Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah, gündüzleri günah işleyenin tevbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tevbesini kabul etmek için de gündüzleri elini açar. Güneş, battığı yerden doğuncaya kadar bu böyle devam eder." (Müslim, 2759)

2. Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müslim, Müslim'in kardeşidir; ona haksızlık etmez; ona yapılan haksızlığa da razı olmaz. Kim

kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim Müslim'i bir üzüntü ve

sıkıntıdan kurtarırsa Allah da onu Kıyamet Günü'nün üzüntü ve sıkıntıları arasından bir üzüntü

ve sıkıntıdan kurtarır. Kim Müslim'i örterse Allah da Kıyamet Günü onu örter." (Müslim, 2580)

3. Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah yolundaki mümine isabet eden her yorgunluk, hastalık, sıkıntı, üzüntü, keder; hatta ayağına batan diken dahi günahlarına kefaret olur." (Buhari, 5640)

Ebû Hâlid Es-Sulemî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kul kendisi için (cennette) hazırlanmış olan makama ameliyle erişemeyecekse, Allah onun

bedenine, malına veya çoluk çocuğuna bir bela verir de bu belaya sabrı sebebiyle o makama

eriştirilir." (Ahmed, 22338)

Ummu'l Alâ'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ateşin; altın ve gümüşün paslarını giderdiği gibi bir Müslim’in hastalığı da onun günahlarını

giderir.” (Ebu Davud, 3092)

4. Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben had cezasını gerektirecek bir günah işledim.’ dedi. O

sırada namaz kılınacaktı. Cemaat hazırdı. Kamet getirildi ve namaz kılındı. Adam, Allah Resûlü ile

birlikte namaz kıldı.

Namazın ardından adam tekrar, ‘Ben had cezasını gerektirecek bir günah işledim. Bana Allah’ın

kitabını uygula.’ dedi.

Peygamberimiz, ‘Sen bizimle beraber namaz kılmadın mı?’ buyurdu.

Adam, ‘Evet kıldım, ey Allah’ın Resûlü!’ dedi.

Allah Resûlü, ‘Git, senin günahın bağışlandı.’ dedi.” (Buhari, 6823; Müslim, 2764)

ORUÇ BABI

17

Tüm bunların yanında Allah (cc) El-Halîm’dir. Kullarını hemen cezalandırmaz.5

Günahların karşılığını erteler, insanın pişmanlık duyup tevbe etmesini

ya da musibetlerin kefaret olmasını ister.

Bu fırsatın yanında insana sunulan zamansal ve mekânsal fırsatlar da vardır.

Hafta içinde amellerin Allah’a arz edildiği, Allah’a şirk koşmayan ve müminlerle sorun yaşamayanların affa mazhar olduğu pazartesi ve perşembe

fırsatları vardır.6

Haftanın bu iki gününü kaçıranlara ise müminlerin bayramı

olan, dualaların kabul edildiği cuma günü vardır.

Bu fırsatları kaçıranlara, aylar içinden seçilmiş Ramazan ayı, Ramazan ayı

içerisinde de Kadir Gecesi vardır. Allah (cc) bu ayın bereketiyle kula sayısız

fırsatlar sunmakta; eksiklerini gidermesi için amellerinin karşılığını fazlasıyla

vermekte, cennete götüren taatleri kolaylaştırıp, masiyetle insan arasında

manevi engeller kılmaktadır. Ruhunu, bedenini, gönlünü arındıran ve temizleyen manevi bir atmosfer oluşturmaktadır.

Muhammed ibni Mesleme’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

“Sizin günleriniz içinde Rabbinizin size sunduğu hediyeler/fırsatlar vardır.

Onları elde etmeye çalışın. Umulur ki sizden biri o fırsatlardan birini elde eder

de sonrasında asla şekavet yaşamaz.” 7

Ramazan ayıyla şereflenen her Müslim için Ramazan üç evreden oluşmaktadır: Ramazan’ın nasıl karşılanacağı, nasıl geçirileceği ve Ramazan’da elde

edilen hayırların Ramazan sonrasına nasıl taşınacağı. Ramazan’dan hakkıyla

istifade edebilmemiz için bu üç aşamanın hakkının verilmesi gerekmektedir.

5. “Eğer Allah, kazandıkları dolayısıyla insanları (azab ile) yakalayacak olsaydı, (yerin) sırtı üzerinde hiçbir canlıyı bırakmazdı, ancak onları, adı konulmuş bir süreye kadar ertelemektedir. Sonunda ecelleri geldiği zaman, artık şüphesiz Allah kendi kullarını görendir.” (35/Fâtır, 45)

6. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Pazartesi ve perşembe günleri, şirk koşmamış her kul bağışlanır. Ancak (din) kardeşi ile arasında

kin ve düşmanlık bulunan kimse bunun dışındadır. Böyle iki kişi hakkında ise, ‘Her ikisi de barışana kadar bekletiniz. Her ikisi de barışana kadar bekletiniz. Her ikisi de barışana kadar bekletiniz.’

denilir.” (Müslim, 2565)

7. El-Mu’cemu’l Evsat, 2856. Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

İ

nsanın maddi ya da manevi bir meseleye ne kadar değer verdiği, ona

hazırlanmasından anlaşılır. Örneğin, çok değer verdiği ve konum sahibi

birine misafirliğe giderken ya da onu misafir olarak ağırladığında yapacağı

hazırlık ile alelade biri için yapacağı hazırlık birbirinden çok farklıdır. Yine

birazdan namaz kılacak olan birinin namazının kalitesini ezanı bekleyişinden, abdest alışından ve vakte riayet edişinden anlayabiliriz. Zira bir şeye

yapılan hazırlığın güzelliği, beklenenin insan nezdindeki değerini gösterir.

A. Ramazan’ın Ne Olduğunu Bilmek

Ramazan ayına hazırlığın ilk ayağı; Ramazan’ın ne olduğunu, ne anlama

geldiğini bilmektir.

Ramazan kelimesi “r-m-d” kökünden türemiştir. Bu kökün anlamlarına

dair şunlar söylenmiştir:

“Ramazan isminin türetilmesine gelince, bunda da dört yol zikredilmiştir:
1. İmam Halil’den nakledildiği üzere yaz sonunda güz mevsiminin başında yeryüzünü tozdan temizleyen yağmur manasına gelen (يٌّضِمَرَ (kelimesinden alınmıştır. Bu yağmurun yeryüzünü yıkadığı gibi Ramazan ayı da iman edenleri günahlardan yıkayıp kalplerini temizlediği için bu adla anılmıştır.
2. Çoğunluğun görüşüne göre Ramazan, (ضَ مِرَ (kelimesinden alınmıştır. Ramaz; Güneş’in hararetinin şiddetinden taşların son derece kızmasıdır, ki böyle pek kızgın yere de (ء ا
ضَمْرَ ُ◌’ (ramdâ’ denir. Bu bakımdan Ramazan,
1. EVRE:
RAMAZAN’A HAZIRLIK
Fıkhu’l Hadis
Sünnet İlmihâli
20
‘ramdâ’dan yanmak manasında (ضَ مِرَ (fiilinin mastarıdır. Yani kızgın yerde ,manada Bu .demektir yanmak yürümekle ayak yalın (رِمَض ْتَ◌ قَدَمُه اَ ْي اِ ْحَتَرَق ْتَ◌) ء ا
.denir’ .yandı ayağı yerde Kızgın) ‘ مَنَّ ِ الرْمَض
Baş tarafına ‘şehr’ kelimesi eklenerek ‘şehr-i Ramazan’ bu mübarek aya özel isim yapılmıştır. Çünkü bu ayda açlık, susuzluk hararetinden ızdırap çekilir. Yahut orucun hararetiyle günahlar yakılır.
Bir de deniyor ki, Araplar ayların isimlerini, eski dillerinden değiştirdikleri zaman her ayı rastladığı mevsime göre isimlendirmişlerdi. Eski dilde (ٌقات
(نَ ِ
‘natik’ ismiyle anılan bu ayda o sene şiddetli bir sıcağa rastlanıldığından ona ‘şehr-i Ramazan’ adını verdiler.
fiilinden) رَمَض ْتَّ◌ الن ْصَلَ رْمضاً) ,Ramazan ,ki görüştür nakledilen den’Ezheri 3. alınmıştır ki, kılıcın namlusunu veya ok demirini inceltip keskinleştirmek için iki kaygan taş arasına koyup döğmektir. Bu aya bu ismin verilmesi de Arapların bu ayda silahlarını bileyip hazırladıklarından dolayıdır.
4. Ramazan isminin El-Esmau’l Husna’dan (Allah’ın güzel isimlerinden) olduğu sahih ise Ramazan ayı bizzat bununla isimlendirilmiş ve bunda

özellikle Allah’ın rahmetiyle günahların yanması dikkat nazarına alınmıştır. Bu mana ile oruç ayı, ‘Allah’ın ayı’ olmuştur.

Kısaca Ramazan’ın sözlük manasında temizlik, yanmak, keskinlik manaları bulunduğu gibi, dinî bakımdan günahların yanması, Allah’a izafe manaları etken olmuştur.” 1

Bu anlamlar biraz daha genişletilerek şöyle açıklanabilir:

“ ‘Ramazan’ Kelimesinin Derin Anlam Dünyası

1. Şehrullah/Allah’ın Ayı

Mücahid’den yapılan bir rivayete göre ‘Ramazan’, ‘esmaûllah’tandır, yani Allah’ın isimlerinden biridir. ‘Şehr-i Ramazan’ bu anlamıyla ‘şehrullah/ Allah’ın ayı’ manasına gelir. Dolayısıyla, Allah’ın ismiyle anılan bir ay her yönüyle mübarek demektir. Bu anlamlar biraz daha genişletilerek şöyle

1. Hak Dini Kur’an Dili, 1/531, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri

açıklanabilir: Allah’ın Kitabı olan Kur’ân’ın bu ayda indirilmesi de Ramazan’ın ulviyetini pekiştiren bir özelliktir.

2. ‘Güz Yağmuru’nda Yıkanmak

İmam Halil’den aktarılan bir diğer görüşe göre ise Ramazan ismi ‘ramazi’den türemiştir. Bu da ‘güz yağmuru’ anlamına gelir. Güz yağmuru; yazın sonunda, kuraklıktan, susuzluktan çatlamış topraklar, ağaçlar ve bitkiler suya hasret hâle gelmiş ve her tarafı toz toprak kaplamışken gerçek bir rahmet olarak yağar ve ortalığı tertemiz hâle getirir. Sadece tabiattaki kiri, pası, tozu temizlemekle kalmaz; toprağın, bitkilerin, hayvanlar âleminin ve tabii insanların da suya kanmasını sağlar. Güz yağmuru mesabesinde olan Ramazan ayı da onu gereği gibi yaşayanları, manevi kirlerden, paslardan yıkamakla kalmaz; aynı zamanda onları manen doyuma, itminana eriştirir. Peygamberimiz (sav); bu ayda, gerçekten inanarak ve karşılığını sadece Allah’tan bekleyerek oruç tutan müminlerin günah kirlerinden temizlenip kurtulacağını beyan eder:

‘Kim inanarak ve alacağı ecri Allah’tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.’ 2

3. Hararet-i Sıyam ile Yanmak

Bir başka görüş, Ramazan'ın 'ramza'dan türediği yönündedir. Ramza ise yazın Güneş'in hararetinden taş ve toprağın aşırı biçimde ısınarak âdeta kor hâline gelmesine denir. Öyle ki elinizi ya da ayağınızı dokunduramazsınız; işte bu duruma 'ramaz' denir. O hâlde şöyle bir anlam çıkarabiliriz: Hararet-i şemsten toprak, taş, çakıl, kum nasıl yanıyorsa ve nasıl dokunulamaz hâle geliyorsa; sizin de hararet-i sıyamdan, yani orucun hararetinden, açlık ve susuzluktan içiniz yanıyor, kavruluyor ve meşakkat çekiyorsunuz; ama bütün bunları sadece Allah (cc) için yaptığınızın farkındasınız. İşte bu bilinçli yanmayla beraber günahlarınız da yanıyor, kül olup gidiyor…

Bu, Ramazan'ın arınma boyutudur. Özellikle de günlerin uzadığı yaz mevsiminde orucun hasbiliği ve yanma boyutu daha da öne çıkar. Hadis-i şeriflerde, samimiyetle ve gereği gibi oruç tutan kişinin hiç günah işlememiş

gibi olacağı müjdelenir. 'Ramaz'ın yani 'kızgın yer'in, orada yürüyenlerin ayaklarını yaktığı gibi Ramazan da müminlerin günahlarını yakar, yok eder.

4. Hevaya Karşı Bilenmek

Son olarak, Ramazan kelimesinin 'ramz'dan geldiği rivayet edilmiştir ki, bu da; 'kılıcın namlusunu veya ok demirini inceltip keskinleştirmek için yalabık iki taşın arasına koyup dövmek' yani bilemek anlamına gelir. Bu aya Ramazan isminin verilmesi de Arapların bu ayda silahlarını bileyerek; kılıçlarını keskinleştirip oklarını sivrilterek hazırladıklarından dolayıdır. 3

Bu anlamda Ramazan ayı, şeytana karşı, nefsin arzularına yani heva ve heveslere karşı bir bilenme, bir keskinleşme ameliyesidir; bir irade temrinidir."4

B. Ramazan'ın Fırsat Olduğunu Bilmek

Ramazan ayı Allah'ın (cc) mümin kullarına ikramı ve lütfudur. Geçen yılın manevi kirlerinden arınmaları, bir sonraki yıla istikamet üzere bir kulluk için azık biriktirmeleri, rıza-i İlahiye ve Firdevs cennetlerine eriştirecek salih ameller edinmeleri için onlara bahşedilmiş bir fırsattır.

Muhammed ibni Mesleme'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav), Rabbani fırsatlar hususunda şu tavsiyede bulunur:

“Sizin günleriniz içinde Rabbinizin size sunduğu hediyeler/fırsatlar vardır. Onları elde etmeye çalışın. Umulur ki sizden biri o fırsatlardan birini elde eder de sonrasında asla şekavet yaşamaz.” 5

Allah Resûlü (sav) burada umumi bir tavsiyede bulunmuştur. Zamanı belli olmayan fırsatlara karşı hazırlıklı olmayı ve bu fırsatları kaçırmamaya gayret göstermeyi öğütlemiştir.

Ramazan ise zamanı belli olan, hangi manevi fırsatları barındırdığı bilinen bir zaman dilimidir. Ramazan ayına yaklaşıldığında Müslim kendisine sürekli telkinde bulunmalı ve ebedî kurtuluşu elde edeceği bir fırsatla karşı karşıya olduğunu hatırında tutmalıdır. Ve kendine şöyle demelidir:

3. bk. Hak Dini Kur’an Dili, 1/531, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri

4. Oruç Ötelere Seyahat, s. 60-61

5. El-Mu’cemu’l Evsat, 2856. Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

“Ey nefsim, sorumluluklarına karşı bahane olarak öne sürdüğün şeytan, zincire vurulmuştur ve bu senin için bir fırsattır.”

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.” 6

Ramazan ateşten azat olma ve ondan korunmak için fırsattır:

Yine Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayının ilk gecesi olunca, şeytanlar ve azgın cinler zincire vurulur. Cehennem kapıları kapanır ve hiçbiri açılmaz. Cennet kapıları açılır ve hiçbiri kapanmaz.

Sonra bir melek şöyle seslenir: ‘Ey hayır dileyen, ibadet ve kulluğa gel. Ey şer isteyen, günahlarından vazgeç.’ Allah’ın bu ayda ateşten azat ettiği nice kimseler vardır ve bu, Ramazan boyunca her gece böyledir.” 7

Ebû Umâme El-Bâhilî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim Yüce Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onunla ateş arasına,

genişliği sema ile arz arasını tutan bir hendek kılar.” 8

Cennetin Reyyân kapısını çalmak için fırsattır:

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cennette Reyyân denilen bir kapı vardır. Kıyamet Günü’nde oradan sadece

oruçlular girecektir. Oruçlular girdi mi artık kapanacak, kimse oradan giremeyecektir. O gün, ‘Oruç tutanlar nerede?’ diye sorulacaktır. Oruçlular da ayağa

6. Buhari, 3277; Müslim, 1079

7. Tirmizi, 682

8. Tirmizi, 1624

kalkacak ve bu kapıdan geçip cennete girecektir. Onlar girdikten sonra bu kapı

kapanacak ve hiç kimse bir daha bu kapıdan giremeyecektir.” 9

Allah’ın kerem ve lütfunun fazlalaştığı ve kullarının amellerine sayısız ecirle

karşılık verdiği bir fırsattır:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Âdemoğlunun her ameli onun için katlanarak çoğalır. Hayırlı ameller en az

on misliyle yazılır ve bu, yedi yüz misline kadar çıkar. Allah şöyle buyurmuştur:

‘Oruç bu kaideden hariçtir. Çünkü o, sırf benim içindir, ben de onu (dilediğim

gibi) mükâfatlandıracağım. Kulum benim için şehvetini, yiyeceğini terk etti.’

Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri, orucu açtığı zamanki sevincidir; diğeri

de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. Oruçlunun ağzından çıkan koku

(hulûf), Allah indinde misk kokusundan daha hoştur.” 10

Bu ayı hakkını vererek tamamlayan kişileri, şehitlerin önüne geçiren bir

fırsattır:

Talha ibni Ubeydullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Beraber Müslim olmuş iki adam Allah Resûlü’ne geldiler. Onlardan biri

ibadet hususunda diğer arkadaşından daha çalışkandı. İbadetlere düşkün

olanı bir savaşta şehit oldu. Diğer arkadaşıysa ondan bir yıl sonra vefat etti.

Bu olaydan bir süre sonra rüyamda kendimi cennetin kapısında gördüm. Vefat eden iki arkadaş da oradaydı. Cennetten bir kişi çıktı ve ikinci vefat edeni cennete girmesi için çağırdı. Sonra şehit olanı girmesi için çağırdı. Bana döndü ve 'Senin zamanın henüz gelmedi.' dedi. Rüyamı insanlara anlattım. İnsanlar çok şaşırdı ve rüyayı Allah Resûlü'ne sordular.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Neden şaşırdınız? İbadet konusunda daha çalışkan olan ve sonrasında şehit olan, cennete arkadaşından sonra girmiş. Cennete ilk giren, arkadaşından bir sene sonra vefat etmedi mi?'

'Evet.'

9. Buhari, 1896; Müslim, 1152

10. Müslim, 1151

'Ramazan'ı idrak edip orucunu tutmadı mı?'

'Evet.'

'Bu sürede Allah'a secde etmedi mi?'

'Evet.'

'İkisinin arasındaki fark, yer ile gök arasındaki fark kadardır.' " 11

Ebedî hayatın saadeti için ihtiyacımız olan her şeyi içinde barındıran bir fırsatlar manzumesidir Ramazan. Bunu böyle bilmek ve bu şekilde hissetmek Ramazan'a yapacağımız hazırlığın ilk adımıdır.

C. Ramazan'ın Gelişiyle Sevinmek

İçinde bunca hayır ve fazilet barındıran Ramazan'ın gelmesi Müslim'i sevindirmelidir. Bayramı karşılayan çocukların masum ve içten sevinçleriyle Ramazan'ı karşılamalı, ona hazır olmalıdır:

"De ki: 'Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, (evet) yalnızca bunlarla sevinsinler. O, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.' " 12

Allah Resûlü (sav) Ramazan'ın gelmesiyle mutlu olur, ashabını müjdeler onların da sevinmesini sağlardı:

Ubâde ibni Sâmit'ten (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ramazan ayı size bereketiyle geldi. Allah, o ayda sizi zengin kılar, bundan dolayı size rahmet indirir, hataları yok eder, o ayda duaları kabul eder. Allah,

sizin Ramazan ayındaki ibadet ve hayır konusunda birbirinizle yarış etmenize bakar ve meleklerine karşı sizinle övünür. O hâlde iyilik ve hayırdan yana Allah'a kulluk yaparak kendinizi gösterin. Ramazan ayında Allah'ın rahmetinden kendisini mahrum eden kimse, bedbaht kimsedir." 13

İnsanın huzur ve mutluluğu, yapacağı salih amelleri olumlu yönde etkiler. Salih amellere muvaffak kılınmış bir Müslim; bir de gönül genişliği, huzur ve amelin lezzetini almaya muvaffak kılınmışsa onun için nimet kemâle er11. Ahmed, 1403

12. 10/Yûnus, 58

13. Mecmeu'z Zevâid, 4783

miştir. Bundan dolayı cennetle müjdelenen kullar, aynı zamanda hüznün ve korkunun olmayacağıyla da müjdelenirler. Çünkü korku ve hüznün olduğu yerde nimetten istifade etmek zordur.

Ramazan ayı, amel ayıdır. Ramazan'ı manevi sevinç ve huzurla karşılamak, bunu hissetmek ve yaşamak, çevremizdekileri müjdelemek ve onların da bu duyguyu hissetmesini sağlamak bu ayı değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

D. Ramazan'ı Duayla Karşılamak

Allah Resûlü (sav) Ramazan'ı duayla karşılar; Rabbinden, bu ayın hayırlarına muvaffak olmayı ve rıza-i İlahiye ulaşmayı dilerdi.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü, Ramazan hilalini gördüğünde şöyle dua ederdi:

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌ٌك

ب

◌َ

◌َر

◌ِو

◌ّ

يِّبَ◌

ر ،ِ◌

مَ◌

اَلْ◌

سِ◌

◌ْ

ة واْلَ◌

◌َ

مَ◌

اَلّ◌

السَ◌

ان وَ◌

يمِ◌

◌ْ

واْلِ◌

نْ◌

مُ◌

اليِ◌

ا بَ◌

نْ◌

ي

◌َ

ل

◌َ

عُ◌

ه

◌ْ

لل◌

◌ْ

ه

◌َ

◌ّأ

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

‘Allah’ım, bu ayı bizim üzerimize iman ve eman, İslam ve selamet üzere doğur.

Benim ve senin rabbin Allah’tır.’ ” 14

Ramazan’ı duayla karşılamalı ve Ramazan’dan umduğumuz hayırları Rabbimizden istemeliyiz. Umumi lafızlarla yaptığımız duaların yanında bir de

özel ihtiyaçlarımızı ve Ramazan’dan beklentilerimizi dualarımıza yansıtmalı,

Allah’tan (cc) istemeliyiz: ـَ

◌ِك

ت

◌َ

◌َاد

◌ِعب

◌ْن

◌ُس

◌َح

◌َ، و

◌ِك

ر

◌ْ

◌ُك

◌َش

◌َ، و

◌ِك

ر

◌ْ

◌َكِ ذى

ل

◌َ

◌ِع

◌ّ

◌ِيِّنعَ

◌َ

◌ّأ

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

“Allah’ım! Seni zikretmem, sana şükretmem ve en güzel şekilde sana kulluk etmem hususunda bana yardımcı ol.” 15

Ramazan’ı güzel dualarla karşılamanın yolu, geçen Ramazanların muhasebesini yapmakla mümkündür. Bizi Ramazan’dan istifade etmekten alıkoyan sebepler iyi düşünülmeli ve bunları gidermesi, bizi umduğumuz hayırlara muvaffak kılması için Allah’a (cc) tüm fakr ve zilletimizle yalvarmalıyız:

“Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin. Şüphesiz ki O, (duada) haddi aşanları sevmez.” 16

14. Ahmed, 1397; Tirmizi, 3451

15. Ebu Davud, 1522

16. 7/A’râf, 55

◌ُ

قري◌

◌َ

◌ٍف

◌ْ

◌َرْي

◌ْخ

◌ّمن

◌َ

◌َ ايَلِ

◌ْتَ

ل

◌َ

ز

◌ُ

ن

◌َ

◌٢١

◌ّ لمِ ي

◌ِ

◌َ انّ ِبـ

ر

“Rabbim! Bana indireceğin her türlü hayra muhtacım.” 17

Dualarımızda dikkat etmemiz gereken en önemli husus, hangi ruh hâliyle dua edeceğimizdir:

“Kulu Allah’a yakınlaştıran en kısa yol, kâmil bir ihlastır. Kul hiçbir şeyi kendinden bilmez, hiçbir iddiada bulunmaz, tüm kuvvet ve esbabtan teberrî eder, yaptığı hiçbir şeyi minnet vesilesi kılmaz. Bilakis tam bir fakirlik ve ihlas hâlinde Rabbine yaklaşır. İhtiyaç ve miskinliğin kalbin en ince noktalarına ulaşıp parçaladığı, kırıklık ve muhtaçlığın her yönden kendisini kuşattığı, Rabbine olan ihtiyaç ve zaruretine şahit olan, her zerresinin Allah’a muhtaç olduğunun farkında olan insanın acınası hâliyle Rabbine yönelir. Rabbinin rahmet ve fazlıyla kendisini kuşatması hâli dışında bir ân bile Rabbinden yoksun olsa helak olacağını, telafisi mümkün olmayan bir zarara uğrayacağını bilir.

İnsanı Allah’a yakınlaştıran yollar arasında ubudiyyetten/kulluktan, O’ndan uzaklaştıran yollar arasında da iddiadan/kendini yeterli görmekten daha etkili bir hâl yoktur.

Ubudiyet iki temel üzere kurulmuştur. Tam bir sevgi ve tam bir zillet. Allah’ın nimetlerini düşünmek kişide tam bir sevgi, buna mukabil kendi ayıp ve eksiklerini düşünmesi kişide tam bir zillet meydana getirir.” 18

Allah Resûlü’nün (sav) dualarında hep bu ruh hâlini görürüz:

◌ي

ن

◌ْ

◌ِل شأ

◌ْ

◌ح

◌ْ

ص

◌َ

أ

◌َ

◌ِ، و

◌ْيَ

◌َع

ة

◌َ

◌ْف

ر

◌َ

◌ِس طِ

◌ْ

ف

◌َ

◌َ ى ن

◌ْ إلـ ـِن

◌كل

◌َ

◌َت

آل

◌َ

◌ُف ،و

◌ْج

ر

◌َ

◌َأ

◌َكَ

◌َتَ

◌ْم

◌َحَ

ر

◌ّ

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

◌َالل

◌ْتَ

ن

◌َ

أ

◌ّ

◌ِإلَّا

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإلِ

اَلُ،

ه

◌ّ

ل

◌ُ

ك

“Allah’ım, rahmetini umuyorum, göz açıp kapayıncaya kadar bile beni nefsimle

baş başa bırakma, bütün işlerimi yoluna koy, (ıslah et). Senden başka ilah yoktur.” 19

17. 28/Kasas, 24

18. El-Vâbilu’s Sayyib, s. 7-8

19. Ebu Davud, 5090

ٌ◌

ْ◌ل

دَ◌

َ◌ ، ع

ُ◌ك

م

ْ◌

ُ◌ك

ح

ّ◌

اضِ يِفِ◌َ

َ◌ ، م

دكِ◌

َ◌

يِ◌

يِت بِ◌

َ◌

اصيِ◌

َ◌

َ◌ ، ن

تكِ◌

َ◌

م

َ◌

◌ُأ

◌ْنْ

◌َ، اب

◌ِدك

◌ْ

ب

◌َ

◌ُع

◌ْنْ

◌َ، ابِ

◌ُك

◌ْد

ب

◌َ

◌ِع ي

◌ّ

◌ّ◌ِإن

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

◌ْاللْ

◌ًا منِ

◌َد

ح

◌َ

◌ُأ

◌َهَ

◌ْت

م

◌ّ

ل

◌َ
◌ْع
و
◌َ
◌َ، أ
◌َ◌َك
◌ْس
ف
◌َ
◌ِن ه
◌َب
◌ْت
ي
◌ّ
◌َم
◌َس
◌َكَ
◌َل
و
◌ُ
◌ِه
◌ْم
◌ِاس
◌ّ
◌ُل
◌ِك
◌َب
◌ُك
ل
◌َ
◌ْأ
س

◌َ

◌َ، أ

◌ُ ك

◌َ اؤ

◌َ ضَ

◌ّ قّ

◌َ ٍفِ

◌َ ل

◌ْ ع

◌َ جَ

ت

◌ْ

ن

◌َ

◌َ، أ

◌َ ك

◌ْ دْ

◌ِ عن ِب

◌ْ

ي

◌َ

غ

◌ْ

◌ِ ال

م

◌ْ

◌ِ علِ ٍفِ هِ

◌َ ب

◌ْ تْ

ر

◌َ

ث

ْ
أ
َ
ْت
اس ِ
و
َ
أ ،َ
ك ِ
اب َ
كت
ِف ِ
ُ
ه َ
ت
ْ
ل
َ
ز
ْ
ن
َ
أ ْ
و
َ
أ ،َ
ق ِك
ْ
ل
َ
خ
ي ِ

ّ◌

م

◌َ

◌َ◌ه اب

ه

◌َ

◌ذَ

◌و ،ي

ن

◌ْ

◌ُ◌ز

◌َ◌ح

◌َ◌ء

◌ٰ◌جاَل

◌َ

◌ِ◌و ،ي

◌ْ◌ر

◌َ◌د

◌َ◌ص

◌ُ◌ورُ

ن

◌َ

◌ْ◌و ،بِ◌ـ

ل

◌َ

◌َ◌ق

◌ِ◌يع

ب

◌َ

◌َ◌ر

◌ْ◌آن

ر

◌ُ

ق

◌ْ

ال

“Allah’ım, ben senin kulunum, kullarından bir erkekle bir kadının oğluyum,

perçemim senin elindedir. Hakkımdaki kararın yürürlükte ve yine hakkımdaki

takdirin adilanedir. Senden, kendini isimlendirdiğin, Kitab’ında indirdiğin, mahlukatından birine öğrettiğin veya gayb ilminde kendine tahsis ettiğin (kimseye

bildirmediğin) her isminle istiyorum. Kur’ân’ı kalbimin baharı; gözümün nuru;

hüzün, gam ve tasamın gidericisi kılmanı diliyorum.” 20

Taif dönüşü yaptığı duası da duanın bu adabına güzel örneklerdendir:

◌َ

◌َم

◌ْح

ر

◌َ

◌ أ ا

◌ي ،اس

◌ّ

◌َى النَ

ل

◌َ

◌ع ي

◌َان

و

◌َ

◌َه

◌ِيت ،و

◌َ

◌ِحيـل

◌َ

ة

◌ّ

قل◌

◌َ

◌ّو ، بِتـِ

و

◌ُ

◌َق

◌ْف

◌َع

◌ُض و

◌ْك

ش

◌َ

◌َأ

◌ْك

ي

◌َ

◌ّإل

◌ُم

ه

◌ٕ

◌ّ

الل

◌ِعِيدِ

◌َ

◌َب ى

◌ُإلُ ؟ ـِنِ

كل◌

◌َ

◌ْت

◌َن

◌َم ى

إلـهـِ
ّ
يّبَ
رَ
تْ
ن
َ
أ
َ
وَ
فني
َ
عْ
ضَ
تْ
سُ
م
ْ
بِ الرَّ
رَ
تْ
ن
ـَ
أ !َ
اجِمنيِ ّ
الر
ِيل،
ا
َ
ب
ُ
أَ

اَل

◌َ

ب فٌ◌َ

ضَ◌

غّ◌

◌َ

يَلَ◌

عَ◌

كِ◌

بْ◌

نُ◌

كَ◌

يْ◌

م

◌َ

لْ◌

ي؟ إنِ◌

رْ◌

م

◌َ

أُ◌

هَ◌

ت

◌ْ

ك

◌ّ

ل

◌َ

مِ◌

◌ّ

وُ◌

دَ◌

◌َ ى ع

◌ِ إل

◌ْ

م

◌َ

◌ُ ؟ أ ـِين

◌ّ م

◌َ ه

◌َ ج

ت

◌َ

◌ُ ي

◌َ ات

م

◌ُ

ل

◌ٌ

◌ُ الظ

ه

◌َ

◌ْ ل

◌َ ت

◌َ ْ ق

◌َ رْش

◌ِ ذي أ

◌ّ

◌َ ال

◌ِ ك

◌ْ ه

◌َ ج

◌ِ و

◌ُ ور

◌ن

ب

◌ُ

وذُ◌

ع

◌َ

◌ِل، أِ◌

◌ُ

◌َع◌

◌ْس◌

و

◌َ

◌َأ◌

◌ِه◌ِ

◌َ

◌َك◌

◌َت◌

افي◌

◌َ

ع

◌ّ

◌نكن

◌َ

ل

◌َ

و

◌ّ

◌َ

◌َلَ◌ي

ع

◌ّ

◌لحل

◌َ

◌ْي

و

◌َ

◌َأ

◌َكَ

ب

◌َ

◌َضَ

◌َغ ِبِ

◌ِل

◌ْز

ن

◌ُ

◌ْت

ن

◌َ

◌ْأ

◌ِمن ةِ

◌َ

◌ِخر

◌ْ١

◌َاْل

◌َو ا

ي

◌ْ

ن

◌ٌ

◌ُالد

◌ْر

م

◌َ

ه ◌ِأ

◌ْ

ي

◌َ

ل

◌َ

ع◌َ

◌ُح

ل◌َ

ص◌َ

و◌َ

◌ِك

◌ٰب

◌ّ

◌َإّال

◌ّة

و

◌ُ

ق◌َ

◌َاَل

و◌َ

◌ْل

و◌َ

ح◌َ

◌َاَل

ى و◌َ

◌ْض

ر

◌َ

◌ٰت ى

◌ّ

◌َت

◌َ ح ى

ب

◌ْ

◌ُ ت

ع

◌ْ

◌َ ال

◌َ ك

◌َ ، ل

◌ُ ك

◌ْ ط

◌ُ خ

س

“Allah’ım, güçsüz ve çaresiz kaldığımı, halk nazarında hor görüldüğümü ancak sana arz ve şikâyet ederim. Ey merhametlilerin merhametlisi, mustazafların Rabbi sensin. Sensin benim Rabbim. Beni kime bıraktın? Huysuz ve yüzsüz yabancıya mı, yoksa bu işimde bana hâkim olacak düşmana mı? Allah’ım! Eğer bana karşı gazaplı değilsen, çektiğim mihnetlere, belalara hiç aldırmam. Fakat senin esirgeyiciliğin bunları göstermeyecek kadar geniştir. Allah’ım, gazabına uğramaktan, rahmetinden uzak kalmaktan; karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahireti salâha kavuşturan nuruna sığınırım. Rızanı dilerim. Sana iltica ederim. Bütün kuvvet, her kudret ancak sendendir, ya Rabbi!” 21

20. Ahmed, 3712

21. Siret-i İbni Hişam, 2/77-78

ORUÇ BABI

29

E. Ramazan’ı Salih Amellerle İmar Etmeye Niyet Etmek ve Muvaffak Olacağımıza Dair Hüsn-ü Zan Beslemek

Hayrın başı ve ilk adımı hayra niyet etmektir. Hayra niyet, yani azmetmek ve hayra yönelme eğilimi zamanla iradeye dönüşecek, irade kuvvetlendikçe salih amel olarak vücuda gelecektir. Allah (cc) bizim kalplerimizde hayır iradesi görmekten hoşlanır ve bu iradeyi kendisine yönelik bir adım olarak

kabul eder:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) kudsi bir hadiste şöyle buyurmuştur:

“Ben, kulumun benim hakkımdaki zannı üzereyim. O beni zikrettiğinde onunla beraberim. Kim, beni kendi nefsinde anarsa ben de onu kendi nefsimde anarım. Kim, beni bir topluluğun içerisinde zikrederse ben, kulumu ondan daha hayırlı bir topluluğun içerisinde zikrederim. O bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zirâ yaklaşırım, o bana bir zirâ yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim.” 22

İrademizdeki sadakatimiz ise Rabbimizin bizlere ihsan edeceği mükâfatların oranını belirler. Kalplerimiz ne kadar arı ve duru olursa, İlahi yardım da o kadar büyük olur.

“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, Allah müminlerden razı olmuştur. Onların kalplerinde olan (samimiyeti) bilmiş, üzerlerine sekinet indirmiş ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.” 23

“Ey Nebi! Elinizde bulunan esirlere de ki: ‘Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınan (fidyelere) karşılık size daha hayırlısını verir. Günahlarınızı bağışlar. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’ ” 24

Kaldı ki hayra niyet etmenin insana hiçbir zararı yoktur. Kişi niyet ettiğini yerine getiremese dahi niyetin ecrini alacaktır:

22. Buhari, 7405; Müslim, 2675

23. 48/Fetih, 18

24. 8/Enfâl, 70

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz, Yüce Allah (eşyadaki) güzellikleri ve çirkinlikleri takdir edip yazdı. Sonra bunu beyan edip açıkladı. Her kim güzel bir iş yapmayı diler de onu yapamazsa Allah o kimse hesabına kendi katından (meleklerine) tam bir hasene (ecir) yazdırır. Eğer o kimse güzel bir iş yapmak ister ve yaparsa Allah

o kimse lehine kendi katında on mislinden yedi yüz misline ve (dilerse) çok daha fazlasına kadar hasene (ecir) yazdırır. Bir kimse de çirkin bir iş yapmaya niyetlenir ve onu işlemezse Allah kendi katında onun lehine tam bir hasene (ecir) yazdırır. Eğer o kimse fena bir iş yapmak ister de o fenalığı yaparsa Allah onun aleyhine sadece bir kötülük yazdırır.” 25

Öyleyse düşünce anlamında da hazırlığımızı yapmalıyız. Ramazan’a dair güzel umutlar beslemeli, bu Ramazan’ın önceki Ramazanlardan farklı olacağına inanmalıyız. Bu konuda attığımız adımların, yani hazırlığımızın Allah (cc) tarafından kabul olacağına ve bizi Ramazan’ın hayırlarına muvaffak kılacağına inanmalıyız. Zira Allah (cc) bize, bizim O’na (cc) olan zannımızla muamele eder:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) kudsi bir hadiste şöyle buyurmuştur:

“Ben, kulumun zannı üzereyim. Benim hakkımda (kendisine nasıl muamele edeceğim hususunda) dilediği zanda bulunsun.” 26

F. Tevbe ve İstiğfarı Çoğaltmak

Günahlar, yaratan ile yaratılan arasındaki perdedir. İnsan masiyete daldıkça bu perde iyice kalınlaşır; Allah’ın (cc) ihsan ve fazlına karşı başlayan gaflet, zamanla Allah’ın zatından gafil olmaya götürür.

Özel bir ihsan olan Ramazan ayından istifade etmekten bizleri alıkoyan, yıl içinde işlemiş olduğumuz masiyetlerdir. Masiyetlerle kararmış, gafletle katılaşmış, şüpheler ve şehvetlerle hastalanmış, riya ve söz bozmayla ölmüş bir kalp Ramazan’dan istifade edemez:

25. Buhari, 6491; Müslim 131

26. Ahmed, 16016

“Başınıza gelen her musibet, ellerinizle kazandığınız (günahlar) sebebiyledir. Hem (Allah) çoğunu da affeder.” 27

“Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).” 28

Allah’tan (cc) gelecek hayra engel olan masiyetlerden kurtulmanın yolu,

arınma vesilesi olan tevbe ve istiğfarı çoğaltmaktır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir günah işlediğinde, kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer o günahından tevbe edip uzaklaşırsa kalbi saydamlaşır. Eğer tevbe etmeyip günah işlemeye devam ederse, o siyah nokta artar ve kalbi istila eder. İşte Yüce Allah’ın Kur’ân’da zikrettiği kalp kirlenmesi budur.” 29

Kalp arınıp temizlendikten sonra her istiğfar ve tevbe, Rabbimizin ihsan ve nimetlerinin bize ulaşmasını hızlandırır:

“Dedim ki: ‘Rabbinizden bağışlanma dileyin. Çünkü o (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğaffâr’dır. (İstiğfarınıza karşılık) üzerinize gökten bolca yağmur yağdırır. Size mallar ve çocuklarla yardımda bulunur, sizin için bahçeler ve nehirler var eder.’ ” 30

Öyleyse Ramazan öncesinde dilimiz tevbe ve istiğfarla ıslak olmalı ve Rabbimizden, bizi arınmış bir şekilde Ramazan’a eriştirmesini dilemeliyiz:

“Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.” 31

27. 42/Şûrâ, 30

28. 83/Mutaffifîn, 14

29. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244

30. 71/Nûh, 10-12

31. bk. 2/Bakara, 222

G. Ramazan’ı Daha İyi Değerlendirmek İçin Çalışma Yapmak

Ramazan ayı rahmet ve bereket ayıdır. Rahmete erişmenin vesilesiyse bu ay içinde yapılacak salih amellerdir. Ramazan’da yapabileceklerimizle ilgili ve bu ayın hayırlarını bize hatırlatacak, salih amellerin ecirleriyle bizi amele teşvik edecek, yönlendirici nasihatlerle kalbimizi yumuşatacak kitaplar okumalı ve bu içerikteki dersleri dinlemeliyiz:

“Hatırlat/Öğüt ver! Çünkü hatırlatma müminlere fayda verir.” 32

H. Ramazan’a Dair Program Yapmak

Kulluğumuzda başarı ve sebatın vesilelerinden biri, programlı olmaktır. İnsanoğlunu amelden alıkoyan veya amelde sebat etmesine engel olan en tehlikeli şey belirsizlik, yani programsızlıktır. Ne yapacağını bilerek Ramazan'a girmek; belirsizlikten ve buna bağlı olarak gevşeklik illetinden bizleri kurtaracaktır.

Yapacağımız programda dikkat etmemiz gerekenler:

• Programımızı birtakım okumalar ve sohbetler dinledikten sonra yapmak. Böylece en hayırlı olduğuna inandığınız programı yapmış olacak, şeytanın daha hayırlısını fısıldayarak şu ân yapabileceklerimizden alıkoymasına engel olacağız.

• Programın bireysel olmasından ziyade aileyle birlikte ya da belli bir arkadaş grubuyla olmasına dikkat etmek. Birden fazla insanın iştirak ettiği programlara bağlılık ve sebat oranı daha yüksektir. Böylece takvanın zayıfladığı yerde hayânın etkisinden istifade etmiş olacağız.

• Programın Ramazan'ın ruhuna, kişinin vaktine ve yapabileceklerine uygunluğuna dikkat etmek.

• İslam ahlakına uygun olmayıp normal zamanlarda değiştiremediğimiz alışkanlık ve huylarımızdan en az birini değiştirmeyi programa eklemek. Böylece orucun irade üzerindeki olumlu etkisi ve Ramazan'ın şeytanların hareket alanını kısıtlayan manevi havasından istifade etmek. Örneğin; sigara içmeyi, televizyon izlemeyi, öfkeli olma gibi ahlakları terk etmeyi hedeflemek.

32. 51/Zâriyat, 55

• Çokça hatim yapmak yerine bir defa Kur'ân-ı Kerim'i mealiyle beraber ve ayetler üzerinde tefekkür ederek okumak.

• İftar programlarını ziyafet partisi olmaktan çıkarıp; şehit ve tutuklu aileleri, yetimler, yoksullar, ihtiyaç sahibi öğrenciler ve kalbini İslam'a kazandırmak istediğimiz yani davetimizin muhatabı olan insanlarla iftar etmek.

• Ramazan'ın nefsin arzularına gem vurma üzerindeki etkisinden faydalanmak ve bunu ahlak hâline getirebilmek için mümkünse tek çeşit ya da iki çeşit yemekle iftar yapmak.

• Teravih namazlarını kıraat ve sohbet yönünden kalbimizi harekete geçiren bir mescidde kılmayı tercih etmek.

• Ramazan'ın son on gününde itikâfa girmek. Hiç olmazsa son on günün bazı günlerini itikâfta geçirmek.

Bir grup insan, şuur sahibidir ve nasıl bir fırsatla karşı karşıya olduklarını bilirler. Rabblerinden yardım isteyip bu aya hazırlık yaparlar. Sonra nefisleriyle anlaşma yapar, bazı kararlar alır ve harekete geçerler. Sonrası ise tam bir muhasebedir. Her unuttuklarında tevbeyle Rabblerine dönerler, tâ ki geçmiş yılı affettirip, gelecek yıla azık olma boyutuyla bir nevi garanti olan ayı heba etmesinler. İşte bunlar Ebû Hureyre'nin (ra) rivayetindeki bağışlanma müjdesine nail olacak olanlardır.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek Ramazan'ın (gecelerini) ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır." 33

Bir başka grup ise daha bu ay girmeden kaç saatini uyuyarak geçireceğinin, neler yerse susamayacağının, neler yaparsa yorulmayacağının hesabını yapmaya başlamıştır. Bir nimeti değil de bir musibeti karşılar gibidir. Doğal olarak bu ayın rahmetinden istifade edemez. Nefsinin şerri onu öyle kör etmiştir ki, yılın garantisi olacak bu ayı yeme, içme ve uykuyla ifsad eder. Sonuç olarak burnu sürtülen zeliller taifesinden olur:

33. Buhari, 37; Müslim, 759

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yanında ismim anıldığı hâlde bana salavat getirmeyenin burnu sürtülsün. Ramazan'a girip çıktığı hâlde günahları affolunmayanın burnu sürtülsün. Anne ve babasına veya (ikisinden) birine yetiştiği hâlde cennete giremeyenin burnu sürtülsün." 34

Hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra Ramazan ayı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Öyleyse nedir Ramazan ayını bu kadar kıymetli yapan?

34. Tirmizi, 3545

35

2. EVRE:

RAMAZAN'I NASIL GEÇİRMELİYİZ?

Ramazan ayına hazırlıklarımızı tamamladıktan sonraki evre, bu ayı nasıl geçireceğimize dair şuurlu/bilinçli olmaktır. Şöyle ki; insan her ân Allah'ın (cc) kuludur ve her âna dair bazı sorumlulukları vardır. Ancak Yüce Allah'ın bazı zaman ve mekânlara tayin ettiği özel ibadetler vardır. Örneğin seher vakti bir Müslim Kur'ân okuyabilir, ilim talep edebilir, sıla-i rahim yapabilir… Bunların her biri meşru amellerdir. Ne ki Yüce Allah, seher vakti istiğfar yapılmasını istemiştir:

"(Cenneti hak eden takva sahipleri) sabredenler, sadık olanlar, gönülden (Allah'a) itaat edenler, infak edenler ve seher vakitlerinde istiğfarda bulunanlardır." 1

Bu; bir doktorun muayyen bir ilacı belli bir dozda ve belli vakitlerde kullanma talimatı vermesine benzer. Maddi ilaçların zamanı, dozu ve kullanım şekli tedaviyi nasıl etkiliyorsa; manevi ilaçların belirli şekil, sayı ve zamanda yapılması da kalp hastalıklarını etkiler.

Bu mukaddimeye binaen; biz Ramazan'da tüm salih amelleri yapabiliriz. Ancak Allah ve Resûl'ünün bu ayla özdeşleştirdiği, sayı ve zamanını tayin ettiği ameller vardır. Onlara dikkat kesilir, tüm enerjimizi o amellere teksif edersek bu aydan daha fazla istifade eder, verim alırız.

1. 3/Âl-i İmrân, 17

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

36

Ramazan ve Oruç

Şüphesiz, Ramazan'ı Ramazan yapan öncelikli salih amel, oruçtur. Şayet her ayın bir kimliği olsa herhâlde Ramazan ayının baba ismi hanesinde Kur'ân, anne ismi hanesinde oruç yazardı. Zira bu ayı var eden amel Kur'ân, rahminde neşvünema bulduğu amel de oruçtur.

A. Oruç Nedir?

Dilimize Farsçadan geçen oruç (kimilerine göre "roçağ", kimilerine göre

“ruze” kelimesinden geçmiştir), Arapçada “s-v-m” kökünden türemiştir. Kök anlamı tutmak, engel olmaktır. Konuşma, yiyecek veya yürüyüşü tutmaya, yani yapmamaya oruç denmiştir. Yürüyüşten alıkonmuş, yürümeyen ata “saim” denir. Durgun/Hareketsiz/Hafif rüzgâra da -esinti/yel anlamında- “savm” denmiştir. Bir şeyin durduğu yere de bu kelime kullanılmıştır.

Örneğin, Güneş’in semada hareketsiz durduğu nokta -öğle/zevalden önceiçin “savm” 2denmiştir…

Şer’i ıstılahta oruç; fecr-i sadıktan Güneş’in batımına kadar, oruç niyetiyle yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır.

B. Orucun Tarihçesi

Oruç, Yüce Allah’ın bizden önceki milletlere de teşri kıldığı ibadetlerdendir:

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınıp korunursunuz.” 3

Bu da orucun yalnızca bu ümmete has olmadığını, insanlığı arındırsın ve terbiye etsin diye indirilen dinin ıslah metodunun bir parçası olduğunu gösterir. İlginçtir; semavi bir asla dayanmayan beşerî ve mistik batıl dinlerde de oruç vardır. İnanmasalar dahi orucun insan nefsi üzerindeki olumlu etkilerini müşahade eden beşerî dinler, orucu ıslah programlarına dâhil etmiştir. Orucun tarihçesine dair şunlar söylenebilir:

“1. Bazı Dinlerde Oruç

İlkellerin dini olarak kabul edilen Totemizm’de perhiz ve riyazet gibi fiiller ile tevbe törenleri dinin esasını teşkil eder. Dine yeni girecek kişiye bazen

2. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 3/323; El-Mufredât, s. 400, s-v-m maddeleri

3. 2/Bakara, 183

çok sıkı bir şekilde oruç tutturulur. Doğu ve Orta Asya’daki Çin dinlerinden Taoizm’de oruç daha geniş manada ele alınmıştır. Burada orucun, sağlığı koruma metodlarıyla birlikte ölümü geciktirici fonksiyonu ön plandadır.

Çinliler büyük bayram günleri ile fitne ve fesadın ortalığı karıştırdığı zamanlarda, kendilerini korumak için oruç tutarlar.

Güney Asya’daki Hint dinlerinde de oruç sıkı bir terbiye vasıtası olarak görülmektedir. Brahmanizm’de mahallî ayların on birinci ve on ikinci günlerinde oruç tutmak gelenek hâline gelmiştir. Brahmanlar hasta ve yaşlıları

dahi oruçtan muaf tutmaz, hatta bazıları nefsani arzularını yenmek için on beş gün kadar oruç tutar. Bu süre içinde bir yudum sudan başka hiçbir şey içmez ve gıda almazlar. Jainizm'de ise oruç, Brahmanizm'de olduğundan çok daha sıkı bir perhizi gerektirir.

Budizm'de oruç daha önemlidir; zira Budizm'in kurucusu Buda'ya göre 'ne dünyaya bağlanmak ve ne de vazgeçmek' lazımdır. Bu gayeye ulaşabilmek için ise koyduğu esaslardan biri 'iki ayda bir oruç tutmak' ve bu oruç esnasında 'herkesin huzurunda günahlarını itiraf etmek'tir. Ona göre ebedî kurtuluşa yani nirvanaya engel olan, arzulardır. Kurtuluş ancak arzuları terk etmekle mümkündür. Bunun da bilinen ve en çok kullanılan şekli oruç tutmaktır.

Maniheizm'de de oruç, perhiz ve riyazetin bulunduğu bilinmektedir. Manilikte oruç, ışığı gönderen Güneş ve Ay'a dua etmek maksadıyla tutulur.

Babilonya ve Asurluların da oruca büyük önem verdikleri bilindiği gibi, eski Mısırlılarda orucun genellikle dinî bayramların yanında yer aldığı görülmektedir. Avrupa'daki millî dinlerin bazılarında da oruç ibadeti mevcuttu.

2. Yahudilikte Oruç

Tevrat'ta bazı günlerde oruç tutulması emredilmektedir. Yahudilikte oruç bazen nefsi kırma, bazen cefa vasıtası sayılırken, bazen de Allah'a yaklaşma vesilesi olarak kabul edilmektedir. Yine Tevrat'tan anlaşıldığına göre Musa (as) Tur Dağı'nda kırk gün kırk gece kalmış ve bu süreyi oruçlu geçirmiştir.

Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde yaşamakta olan Yahudiler, oruç tuttuklarında yatsıdan sonra bir şey yemezlerdi. Hatta bazı Müslümanlar da oruçla ilgili ayetler tamamlanmadan önce, aynı şekilde hareket ederlerdi. Babil

Dönemi'nde matem ve üzüntü sembolü olarak oruç tutuluyordu. Yahudiler başlarına bir bela geldiğinde veya bir kâhin kendisini ilhama hazırladığında oruç tutardı. Allah'ın kendilerine azap ettiğine inandıkları veya kıtlık, veba gibi musibetler başlarına geldiğinde geçici olarak oruç tutarlardı.

Yine Yahudilerce tutulan ve sadece et ve içki yasağının uygulandığı kısmi oruç günleri de vardır. Ayrıca evlenme gününde damadın oruç tutması umumi bir teamül hâlinde bulunmaktadır. Yahudilerde genel olarak oruç

şafağın sökmesinden ilk yıldızın doğmasına kadar devam eder. Kefaret orucu (Yom Kippur) ile Ağustos'un 9'una rastlayan oruçlar ise bir akşamdan

ertesi akşama kadar sürer.

3. Hristiyanlıkta Oruç

Hristiyanlık, hem iktisadi ve içtimai şartların değişmesi nispetinde değişikliğe uğrayan ve hem de hukuki (fıkhi) hükümleri az bir din olduğu için

bu dindeki oruç ibadetini açıklamak kolay değildir. Hristiyanlık'ta oruç

kilisenin üçüncü emridir. Kur'ân'ın bildirdiğine göre oruç Hristiyanlara

da farz kılınmıştır.

Hristiyanlıkta oruç ve perhiz aynı manada mütalaa edilmiştir. Maksat,

vücuda muayyen zamanlarda eziyet etmek, nefsani arzuları kırmak, işlenmiş

olan bazı günahların cezasını çekmeye bu dünyada çalışmaktır.

Hristiyanlıkta iki çeşit oruç bulunmaktadır:

• Okaristi orucu, yani şükran orucu

• Ekleziyastik oruç, yani kilise orucu" 4

Görüldüğü gibi; hem semavi hem de beşerî dinlerde oruç vardır. Zira

oruç çok yönlü bir ibadettir. Bir yandan Allah (cc) ile insan ilişkilerini düzenlemekte, diğer yandan insana kendini kontrol etmeyi öğretmekte, öte

yandan kalbi inceltmekte ve aynı zamanda başkalarının derdiyle dertlenmeyi

öğretmektedir. Ayrıca bir inanca sahip olsun veya olmasın, her insanın fark

edeceği üzere insan bedenini rahatlatan, dinlendiren, hafifleştiren… bir

etkiye sahiptir.

4. Psiko-Sosyal Açıdan Oruç, s. 4-9 özetle

İbni Kayyim (rh) orucun ruh ve beden üzerindeki faydaları için şöyle der:

"Oruçtan beklenen gaye, nefsi şehevi arzulardan alıkoymak, alışkın olduğu şeylerden koparmak ve şehevi gücünü düzene sokmak suretiyle onun;

içinde mutluluk ve rahatının zirvesi bulunan şeyi arama ve ebedî hayatı

söz konusu olan, kendisini arındıracak şeyleri kabul etme istidadı elde

etmesini sağlamadır. Açlık ve susuzluk nefsin hiddet ve şiddetini kırar,

açlıktan ciğerleri yanan yoksulların hâlini düşündürür. Yenen ve içilen

şeylerin yollarının daralmasıyla şeytanın insandaki dolaşım alanları daralır.

Organlarda bulunan güçlerin dünya ve ahiret hayatında bu organlara zararlı

olacak şekilde tabiatın hükmüne boyun eğmeleri engellenmiş olur. Oruç; her bir organı ve her bir gücü yatıştırır, sahibine isyan edemez hâle getirir ve organlar oruç gemiyle gemlenir. Oruç; takva sahiplerinin gemi, muhariblerin kalkanı, iyilerin ve Allah'a yakın olanların riyazetidir. Diğer ameller arasında halisane olanı âlemlerin Rabbi için tutulan oruçtur. Çünkü oruçlu hiçbir şey yapmaz; yalnızca şehvetini, yemesini ve içmesini mâbudu için terk eder. Oruç, Allah sevgisini ve rızasını tercih edip nefsin sevdiği ve lezzet aldığı şeyleri terk etmektir. Oruç; kul ile Rabbi arasında bir sırdır, O'ndan başkası bu sırdan haberdar olamaz. Kullar, görünüşte oruç bozucu şeyleri kişinin terk etmiş olmasına muttali olabilirler. Ama yemesini, içmesini ve şehvetini mâbudu için terk etmiş olması hiçbir insanın muttali olamayacağı bir şeydir. İşte orucun hakikati.

Orucun, görünen organların ve iç güçlerin korunmasında, istila ettikleri vakit bu organ ve güçleri ifsat eden zararlı maddeleri kendisine çeken karışımdan onları muhafaza etmede ve onların sıhhatine engel pis maddelerin boşaltımında insanı hayrette bırakan bir tesiri vardır. Oruç, kalbin ve organların sıhhatini muhafaza eder; şehvet ellerinin onlardan çekip aldıkları şeyi onlara geri iade eder. Oruç, takvaya en büyük yardımcılardandır. Nitekim Yüce Allah buyuruyor ki:

'Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, takva sahibi olasınız (Allah'a karşı gelmekten korunasınız) diye size de farz kılındı.' 5

5. 2/Bakara, 183

Peygamber (sav), 'Oruç kalkandır.' 6 buyurdu. Ve şehevi arzusu kabarıp da evlenmeye gücü yetmeyenlere oruç tutmayı emretti, orucu bu şehvetin kincisi olarak nitelendirdi.

Sözün özü; sağlıklı akıllar ve düzgün fıtratlar tarafından orucun faydalarına tanık olununca Allah; kullarına bir rahmet, bir ihsan, bir perhiz ve bir kalkan olmak üzere orucu meşru kıldı.

Allah Resûlü'nün (sav) bu konudaki tutumu, maksadı en muazzam şekilde elde etmeyi sağlayan, nefislere en kolay gelen en mükemmel bir tutumdur."7

C. Orucun Bu Ümmete Farz Kılınışı

Oruç, Medine’ye hicretten sonra, hicretin ikinci yılında farz kılındı. Müslimler Ramazan orucu farz kılınmadan önce Aşure orucunu tutuyordu.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslimler, Ramazan orucu farz kılınmadan önce Aşure Günü oruç tutardı. O gün Ka’be’ye örtü örtülürdü. Allah, Ramazan orucunu farz kılınca

Allah Resûlü (sav), ‘Aşure orucunu artık dileyen tutsun dileyen de tutmasın.’

buyurmuştur.” 8

Ramazan orucu Müslimler -görece- rahata erdikten sonra farz kılınmıştır.

Allah en doğrusunu bilir; bunun hikmetlerinden ikisini şöyle zikredebiliriz:

• Şayet oruç Mekke’de, zorluk ve yokluk yıllarında farz olsa çoğu insan,

bunun fakirlikten kaynaklı, zorunlu bir ibadet olduğunu düşünecek, orucu

fakirlere has bir ibadet zannedecekti. Allah (cc) orucu rahatlık yıllarında farz

kılarak, bu olası zannı engelledi. 9

• Çöl sıcaklarında oruç tutmanın zorluğu malumdur. Yüce Allah tüm zor

ibadetlerde olduğu gibi orucu da iman kalplere yerleşip bedenler Allah’a

(cc) teslim olduktan sonra indirdi. 10

6. Buhari, 30/2, 30/9; Müslim, 1151

7. Zâdu’l Meâd, 2/41-42

8. Buhari, 1592; Müslim, 1125

9. bk. Dört Rükûn, s. 236

10. bk. Zâdu’l Meâd, 2/42-43

D. Orucun Gaye ve Hikmetleri

Orucun En Temel Gayesi Takvadır!

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı.

Umulur ki sakınıp korunursunuz.” 11

Yüce Allah orucu farz kıldığı ayette, “Umulur ki sakınıp korunursunuz.”

buyurmaktadır. Sakınıp korunmak, yani ayetin ifadesiyle “takva”, orucun

en temel gayesidir. Ayette ifade edilen “ ّ

◌َل

ع

◌َ

ل “edat iki anlama gelir ve ayet iki

şekilde okunabilir. İlki; umma anlamıdır. “Umulur ki sizi takvaya ulaştırır,

takvalı olursunuz.”

İkincisi; illiyet/sebeplik anlamıdır. “Sizi takvaya ulaştırma gayesiyle/illetiyle oruç farz kılındı.” anlamına gelir.

1. Takvanın Tanımı ve Önemi

Orucun asli gayesi bizi kulluk mertebelerinden olan takvaya ulaştırmasıdır. Öyleyse önce takvanın ne olduğunu, önemini bilmek zorundayız. Zira

gayenin (takva) önemi bilinmezse, vesilenin de/aracın da (oruç) önemi

bilinmez.

“V-k-y” kökünden türeyen takvanın en yalın anlamı korunma, sakınmadır.

Bir şeyi başka bir şeyden kendi dışındaki (bir kalkanla) korumaya vikaye

denir. 12 Başka bir ifadeyle zarar ve eza veren şeylerden korumaya vikaye

denir. 13 Takva tanımına bakınca üç anlam olduğunu görürüz:

• Korunan

• Kendisinden korunulan

• Koruyucu kalkan

Şüphesiz ki korunan şey; insanın nefsi, onuru, değeri, ebedî hayatıdır.

Kendisinden korunulan şey de Allah’ın azabıdır/gazabıdır. Koruyucu kalkan

ise bir zırh gibi kuşanılan takvadır. Yani Allah’ın (cc) emirlerine riayet edip

yasaklarından sakınmaktır.

11. 2/Bakara, 183

12. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 6/131, v-k-y maddesi

13. bk. El-Mufredât, s. 881, v-k-y maddesi

Ubey ibni Ka’b (ra) takvayı şöyle tarif etmiştir:

“Ömer, Ubey ibni Ka’b’a şöyle sorar: ‘Ey Ubey, takva nedir?’

O da, ‘Ey Müminlerin Emîri, sen hiç dikenli bir yolda yürüdün mü?’ diye

soruyla karşılık verir.

Ömer, ‘Evet, yürüdüm.’ deyince Ubey, ‘Ne yaptın?’ diye sorar.

Ömer, ‘Dikenler benim ayağıma batmasın, elbiseme takılmasın diye paçalarımı katladım.’ cevabını verir.

Ubey de, ‘İşte takva, dikenli bir yolda yürüyormuş gibi dikkatli bir şekilde Allah’a kulluk etmendir.’ der.” 14

Buna göre takva; “paçaları sıvanmış” hâlde kulluk yapmak, dikkatli ve hassas olmaktır. Kişinin helal ve haramlar gibi bir gündeme sahip olmasıdır. Rabbinin yanındaki değerini koruma çabasıdır. İşte bu hassasiyete sahip insanlar, takvaları nedeniyle bazı güzellikler elde ederler.

Bu güzellikleri şöyle sıralayabiliriz:

• Takva, Allah’ın (cc) özel beraberliğidir

“Şüphesiz ki Allah, korkup sakınanlar ve muhsinlerle/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlarla beraberdir.” 15

Hakikatte Allah (cc) görmesi, duyması ve ilmiyle tüm kulları ile beraberdir. Ancak bu, bir ayrıcalık değildir. Zira mümin yahut kâfir, fasık ya da muttaki fark etmeksizin her kul, O’nun gözetimi altındadır. İslam âlimleri bu beraberliğe umumi beraberlik demiştir. Bir de özel beraberlik vardır. Yüce Allah’ın sevdiği, razı olduğu ve yüksek derecelere talip olan kullarıyla beraberliğidir. Bu beraberlik O’nun sevgisini, yardımını, rahmetini, tevfikini… getirir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah şöyle buyurdu: ‘Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha

14. bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 2/209, Bakara Suresi, 2. ayetin tefsiri; Ayrıca bk. Ez-Zuhdu’l Kebîr, 963

15. 16/Nahl, 128

sevimli olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Diliyle de her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum.’ ” 16

• Takva, Allah’ın (cc) korumasıdır

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Allah Resûlü’nün (sav) binitinin arkasında idim.
Bana şöyle dedi: ‘Ey delikanlı! Sana birkaç kelime öğreteceğim. Allah’ı koru/takvalı ol ki Allah da seni gözetip korusun. Allah’ı koru/takvalı ol ki yöneldiğin her işte Allah’ı(n yardımını) bulasın. Bir şey isteyeceğin zaman Allah’tan iste, yardım isteyeceğinde Allah’tan iste. Bilmiş ol ki tüm insanlar sana bir konuda fayda vermek için bir araya gelseler ancak Allah’ın yazdığı kadarıyla sana faydalı olabilirler. Eğer tüm insanlar sana zarar vermek konusunda birleşip bir araya gelseler ancak Allah’ın sana yazdığı kadarıyla zarar verebilirler. Kalemler kaldırılmış, sahifeler kurumuştur.’ ” 17

Takva, kişi ile Allah (cc) arasındaki uzaklığı ve engelleri kaldırır. Artık o, Rabbinin koruması altındadır. Yöneldiği her işte Rabbini, O’nun (cc) yardım ve kolaylaştırmasını bulur:

“Kim de Allah’tan korkup sakınırsa (Allah,) ona işinde kolaylık ihsan eder.” 18

• Takva, insanı Allah katında değerli kılar

“Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (her şeyden haberdar olan) Habîr’dir.” 19

16. Buhari, 6502

17. Tirmizi, 2516

18. bk. 65/Talak, 4

19. 49/Hucurât, 13

İnsan onurlu/değerli/aziz olarak yaratılmıştır:

“Andolsun ki, insanoğlunu onurlu/değerli/izzetli kıldık.” 20

Bu sebeple herhangi birinden değer gördüğünde kalbi genişler, içi sevinç dolar, huzur bulur. Zira kendisine değer verilmesi onun fıtratına en uygun olandır. Takva ise insanı asıl değere, ebedî kıymete, sonsuz/sınırsız onura ulaştırır. Bu, Yüce Allah’ın kuluna değer vermesidir.

• Takva, kulluk yolunda azık ve elbisedir

Yüce Allah takvayı azığa ve elbiseye benzetir; takvanın da bir azık olduğunu ve takvanın bir elbise olabileceğini kullarına hatırlatır. Şöyle buyurur:

“Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu

bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup

sakının ey akıl sahipleri!” 21

Ayet hac yolculuğuna çıkan insanlara yol göstermekte, yolculuk için azık

edinmelerini istemektedir. Özelde de yanlış tevekkül anlayışına sahip,

“Tevekkül ediyorum.” adı altında insanlardan dilenen bir zümreyi hedef

almaktadır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yemenliler hacca geldikleri zaman azık getirmezler ve ‘Biz tevekkül

ediyoruz.’ derler, Mekke’ye geldikleri zaman da insanlardan dilenirlerdi.

Bunun üzerine Allah, ‘(Ey Müminler!) Azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı

takvadır.’

22 buyurmuştur.” 23

Yüce Allah tevekkülün azık edinmeye, (sebeplere yapışmaya) engel olmadığı gibi, dünya azığıyla meşgul olmanın da takva azığına engel olmamasını

emretmekte; dolayısıyla dengeli bir kulluğun yolunu göstermektedir. Ayete

dair bu kısa açıklamanın yanında kesin olarak öğrendiğimiz hüküm ise şudur: Takva bir azıktır. Bedenî bir yolculukta nasıl ki bedenin gıdaya/azığa

20. bk. 17/İsrâ, 70

21. 2/Bakara, 197

22. 2/Bakara, 197

23. Buhari, 1523

ihtiyacı vardır; kulluk yolculuğunda da kalplerin azığa/takvaya ihtiyacı

vardır. Birinciyi ihmal edeni bekleyen her tehlike, ikinciyi ihmal edeni de

beklemektedir.

“Ey Âdemoğulları! Şüphesiz size avretinizi örtecek ve kendisiyle süsleneceğiniz

elbise indirdik. Asıl hayırlı olansa takva elbisesidir. (Dışınızı elbiseyle

süslediğiniz gibi kalbinizi de takvayla süsleyiniz. Bu, daha hayırlıdır.)

Bu (nimetler), düşünüp öğüt alsınlar diye Allah’ın ayetlerindendir.” 24

Ayet yine hac ibadetiyle ilgilidir. Sapkın cahiliye insanının tahrif ettiği bir ibadeti düzeltmek için inen ayetlerden biridir.

Urve'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İnsanlar -Humslular hariç- Cahiliye Dönemi'nde çıplak olarak tavâf ederlerdi. Humslular, Kureyş ve Kureyş neslinden gelenlerdir. Humsluların erkekleri erkeklere, kadınları da kadınlara Allah rızası için elbise verir, onlar da bunları giyinerek tavâf ederlerdi. Humsluların elbise vermediği kişiler de Ka'be'yi çıplak olarak tavâf ederdi." 25

Onlar, Allah'tan hiçbir delil olmaksızın insanları iki gruba ayırıyorlardı. Birinci grubu Kureyş oluşturuyor; onlara "hums" deniyordu. Bunlar Harem bölgesinde yaşayan "seçkin" insanlardı. Elbiseleriyle tavâf yaparlardı. Diğer grubu Kureyş dışındaki insanlar oluşturuyordu. Bunlar Harem dışından geldikleri için günahkâr/kirli kabul ediliyor; elbiseleriyle tavâf etmelerine müsaade edilmiyordu. Şayet Kureyşli biri ücret karşılığında kendi elbisesini verirse elbiseyle, aksi hâlde çıplak tavâf yapıyorlardı. Bu sapkınlık kendilerine sorulunca da, "Babalarımızı bunun üzerine bulduk." diyor, babalarının da mutlaka Allah'tan bir bilgi üzere olduğuna inandıkları için, "Allah bize bunu emretti." diyorlardı.

"(Kâbe'yi çıplak tavaf etmek gibi) bir fuhşiyat işlediklerinde derler ki: 'Babalarımızı bunun üzerine bulduk. Allah bunu bize emretti.' De ki: 'Şüphesiz ki Allah, fuhşiyatı emretmez. Yoksa siz Allah'a karşı bilmediğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?' " 26

24. 7/A'râf, 26

25. bk. Buhari, 1665

26. 7/A'râf, 28

İşte Yüce Allah bu sapkınlığa müdahale etti. İnsanlar için avretlerini örtecekleri ve kendisiyle süslenecekleri elbiseler yarattığını, insanların örtünmesi gerektiğini belirtti. Bunun yanında, öğrettiği bir hakikat daha vardı: Takva da bir elbisedir! Dünya elbisesini terk etmek bir ibadet/kulluk değildir, mamafih dünya elbisesiyle meşgul olmak da insanı takva elbisesinden

alıkoymamalıdır.

Yolda Azık ve Elbise

Bizler birer yolcu, İslam da seyrettiğimiz yoldur:

“İşte bu benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun. Onun dışındaki yollara uymayın. Yoksa sizi (Allah’ın dosdoğru olan) yolundan saptırırlar.

Korkup sakınasınız diye bunu size emretti.” 27

Tıpkı bir yolcu gibi, çıktığımız bu yolculukta bizi besleyecek azığa, sıcaktan

ve soğuktan koruyacak elbiselere ihtiyacımız vardır. Yolun sahibi olan Yüce

Allah, bizlere rahmet etmiş ve ihtiyaç duyduğumuz azık ve elbiseye irşad

etmiştir. İster şeytana ve nefsimize karşı verdiğimiz kulluk mücadelesinde,

ister şirke karşı verdiğimiz mücadelede takvayla beslenmek ve bir elbise

gibi onu kuşanmak zorundayız. Aksi hâlde yolu tamamlamak, yalnızca bir

hayal olarak kalacaktır.

Takvanın olmadığı bir kulluk mücadelesi hangi alanda olursa olsun, yozlaşmaya ve amacından sapmaya mahkûmdur. İçinde takva olmayan bir abidlik

mücadelesi; zamanla gösterişçi dindarlığa dönüşecek ve merhametten yoksun, kibirli bir hâle bürünecektir. İçinde takva olmayan bir davet; zamanla

bir propaganda çalışmasına evrilecek, şahıslara ve ideolojilere çağrıya inkılap

edecektir. Konuşulan konular kalplere dokunmayacak, gözleri yaşartmayacak ve konuşanları/konuşulanları harekete geçirmeyecektir. Birkaç mesele

etrafında fırtınaların koptuğu felsefi, teolojik bir cedel faaliyetine dönüşecektir. İçinde takva olmayan bir cihad; psikopatlığa evrilecek, dünyaya

ölüm makineleri armağan edecektir. İnsanları dünya ve ahirette selamete

davet eden bir din adına kaos çıkaran, her yeri kana bulayan ve insanları

İslam’dan nefret ettiren bir ölüm ideolojisine evrilecektir…

27. 6/En’âm, 153

“Hayat; iman ve cihaddır.” İnanırsınız ve sonra bir mücadeleye atılırsınız.

Nefsinizle, şeytanla, hevayla, tağutlarla, şirk ehliyle, günahla, bidatle…

amansız bir mücadele, cihad verirsiniz. Kimi zaman dilinizle kimi zaman

malınızla kimi zaman elinizle… Tüm bu süreci istikamet üzere tutacak güç,

takvadır. Takvadan beslenmek ve takvayı giyinmektir. Hayatın merkezine

Efendimizi, Rabbimizi, İlahımızı… koyup mücadele etmektir. Aksi hâlde;

çift tabiatlı insanlar olarak yaptığımız her hayrı şerre çevirme potansiyeline sahibiz; infakı israfa, kanaatkârlığı cimriliğe, tedbiri korkaklığa, cihadı psikopatlığa, daveti şahsi reklamlara… çevirebiliriz. Zira biz, nefislerine takva ve fücur ilham edilmiş varlıklarız. Nefsimizde taşıdığımız fücurun bizi yarı yolda bırakmaması için takvadan beslenmek ve onu giyinmek zorundayız. Allah (cc) kolaylaştırsın.

• Takva, kulu tuzaklardan korur

“Şayet sabreder ve korkup sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar vermez.” 28

Müşrikler, tevhid üzere Allah’a (cc) kulluk edenlerden hazzetmezler. Bu nedenle gece gündüz, aralıksız bir şekilde tuzak kurar, insanların ayağını kaydırmaya çalışırlar. 29

Bu tuzaklar bazen itikadi, bazen menhecî, bazen siyasi, bazen de askerîdir. Tüm bu tuzaklardan korunma yollarından biri de takvadır. 30

• Takva, göğün ordularını yeryüzüne indirir

“Evet, şayet sabreder ve korkup sakınırsanız -onlar aniden size saldıracak olsa bile- Rabbiniz, işaretli beş bin melekle sizi destekleyecektir.” 31

Göklerin ve yerin orduları Allah’a aittir. 32 Gök ordularıyla yer orduları bir28. bk. 3/Âl-i İmrân, 120

29. “Ve büyük büyük tuzaklar kurdular.” (71/Nûh, 22)

“Mustazaflar, müstekbir olanlara derler ki: ‘Bilakis (işiniz gücünüz) gece gündüz hile (yapmaktı)…

(Çünkü) siz, Allah’a karşı kâfir olmamızı ve O’na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz bize.’ Azabı

gördüklerinde (için için yanarak) pişmanlıklarını gizleyecekler. Biz, kâfirlerin boynuna zincirli halkalar geçirdik. (Ne yani) yaptıklarından başkasıyla mı cezalandırılacaklardı?” (34/Sebe’, 33)

30. Vahyin tuzak meselesine verdiği örnekler hakkında geniş bilgi için bk. Tevhid Dergisi, S 58, s.

12; Tevhid Dergisi, S 71, s. 10-11. İlgili yazılara ulaşmak için karekodları okutabilirsiniz.

31. 3/Âl-i İmrân, 125

32. bk. 48/Fetih, 4

leştiğinde büyük zaferler gerçekleşir. Yüce Allah gök ordularını yeryüzüne indirmenin vesilesi olarak sabır ve takvayı göstermiştir.

• Takva, hakla batılı ayırma melekesi kazandırır

“Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakınırsanız size (hakla batılı, doğruyla yanlışı, faydalı olanla faydasızı rahatlıkla birbirinden ayıracağınız) bir furkan verir, kusurlarınızı örter, günahlarınızı bağışlar. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir.” 33

Dinî imtihanlarının en çetini, hakla batılın birbirine karıştırılmasıdır.

Dünyevi imtihanların en çetini ise faydalı olanla faydasız olanın birbirine karıştırılmasıdır. Birincide yanlış tercih, ebedî hayata; ikincide yanlış tercih, dünya hayatına mâl olur. Bu tehlikelere karşın takva, dinî ve dünyevi imtihanları kolaylaştıran furkana ulaştırır.

• Takva, (ailevi) sıkıntıları giderir

“Kim de Allah’tan korkup sakınırsa (Allah,) ona bir çıkış yolu kılar. Ve onu hiç ummadığı yerden rızıklandırır.” 34

Bu ayetler boşanma ayetlerini düzenleyen Talak Suresi’nde, boşanan eşlere hitap eder. Bilindiği gibi boşanmalar sıkıntılı olur. Gerek maddi gerek manevi birtakım sorunlar ortaya çıkar. Yüce Allah eşlere boşanmanın maddi ve manevi problemlerinden korunma yolunu göstermiştir: Takva!

Bu süreçte yaşanması olası kırgınlık, incinme ve incitmeye karşı da Yüce Allah yine takva yolunu gösterir:

“Bu, Allah’ın size indirdiği emridir. Kim Allah’tan korkup sakınırsa (Allah,) onun kusurlarını örter ve onun mükâfatını büyütür.” 35

• Takva, amelleri kalıcı kılar

“Hiç şüphesiz, kim sakınıp korkar ve sabrederse Allah muhsinlerin/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanların ecrini zayi etmez.” 36

İnsan yaşam boyu çabalar, Rabbine kavuşana dek de bu çaba devam eder:

33. 8/Enfâl, 29

34. bk. 65/Talak, 2-3

35. 65/Talak, 5

36. bk. 12/Yûsuf, 90

“Ey insan! Hiç şüphesiz sen, Rabbinin (rızası için) sürekli çabalayacaksın ve sonunda O’nunla karşılaşacaksın.” 37

Ve insan, tabiatı gereği güzel eser bırakmak, hayır ve doğrulukla anılmak ister:

“Sonradan gelecek nesiller arasında benim için doğruluk dili kıl. (Beni hayırla yâd etsinler.)” 38

Ve en nihayetinde yaptığı amellerin, kendisini cennete varis kılmasını ister:

“Beni Naim Cennetinin vârislerinden kıl.” 39

İşte takva, insanın çabasının dünyada ve ahirette ziyan olmasından korur. Dünyada hayırla anılmaya, ahirette ise ebedî cennete ulaştırır:

“Kim de Allah’a ve Resûl’üne itaat eder, Allah’tan (saygıyla) korkar ve (azabından) sakınırsa işte bunlar, kazançlı olanların ta kendileridir.” 40

2. Oruç Bizleri Takvaya Nasıl Ulaştırır?

Takvanın ne olduğunu ve önemini kavradıktan sonra orucun bizleri takvaya nasıl ulaştırdığını anlayabiliriz. Orucun hakikati üzerine tefekkür ettiğimizde onun birçok açıdan bizleri takvaya ulaştırdığını görürüz:

• Oruç, bir irade eğitimidir

Yüce Allah’ın insana bahşettiği en önemli nimetlerden biri akıl diğeri ise iradedir. İnsan, aklıyla faydalı şeyleri tespit eder ve iradesiyle o faydayı elde eder. Denilebilir ki irade insanın bir şeyi istemesi, istediğini yapması, yaptığında sebat etmesidir. İnsanın olumlu/hayırlı tüm eylemlerinin ardında irade, olumsuz/şer eylemlerinin ardında da iradesizlik vardır. Bu hâliyle iradeyi, vücudu hareket ettiren kaslara benzetebiliriz. Kas, bedeni hareket ettirir; irade ise ruhu. Kaslar nasıl geliştirilip güçlendiriliyorsa irade de geliştirilip güçlendirilebilir…

Oruç; insana en temel ihtiyaçlarından uzak durmayı öğretir. İnsanın hayati

37. 84/İnşikâk, 6

38. 26/Şuarâ, 84

39. 26/Şuarâ, 85

40. 24/Nûr, 52

ihtiyaçlarından sırf Rabbi istiyor diye uzak durması, onun hayra dönük iradesini pekiştirir. Bu durum insana istediği zaman en temel ihtiyaçlarından

dahi uzak durabileceğini, insanda böyle bir potansiyel olduğunu gösterir.

Aslında irade, her insanın içinde var olan işlenmemiş bir maden gibidir ve

çoğu insan bu hazinenin farkında dahi değildir.

İradenin takvayla bağlantısına gelince şunları söyleyebiliriz: Takvanın

tanımını okuduğumuzda onun, başından sonuna bir irade meselesi olduğunu görürüz. Takva, Allah'ın (cc) azabından korunmak için emredilenleri

yapmak, nehyedilenlerden sakınmaktır. Her iki yönüyle takva, iradeyle

mümkündür. Zira Yüce Allah insanı çift yönlü yaratmıştır. İnsanın bir yönü

fücur, bir yönü takvadır:

"Ona hem kötülüğü hem de takvayı ilham edene (tüm bunlara andolsun ki)" 41

Yine insanın kulluk mücadelesi takva ile fücur arasındadır. Takva yönünü

işleyen; nefsini, fücurundan arındıran kurtuluşa ermiştir. Nefsini kendi

hâline terk eden; fücurun, küfür ve masiyetle nefsini bürümesine müsaade

eden ise kaybetmiştir:

"Onu (nefsini) arındıran, kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onu (küfür ve masiyetle) örtüp gizleyen de, kesinlikle zarar etmiştir." 42

Arınma mücadelesinde irade, takva; iradesizlik ise fücurdur… Zira insan,

nefsini kendi hâline terk ettiğinde şeytan ve nefis, insanı fücura sevk edecektir. Fücur için bir şey yapmaya gerek yoktur. Takva ise eylem ve çaba

gerektirir. Ortaya bir irade koyma ve sakınmayı iktiza eder. Kişinin nefis

ve şeytanın taleplerine karşı çıkıp Rabbinin isteklerini yerine getirmek için

mücadele etmesini icap eder.

Bir başka açıdan bakarak şöyle söyleyebiliriz: Takvanın önündeki engellerden biri; alışkanlıklardır. Aldığımız eğitim, aile ortamı, sosyal çevremiz…

birtakım alışkanlıklar edinmemizi sağlar. Bu alışkanlıklar ister haram ister

mübah olsun, iradeyi köreltir. Bizi nesnelerin, zevklerin esiri hâline getirir.

Çoğu zaman hayırlı işler yapmaktan alıkoyar. Düşünün, mübah olan uyku

alışkanlığı insanları ne kadar çok hayırdan alıkoyuyor? Rahata ve konfo41. 91/Şems, 8

42. 91/Şems, 9-10

ra olan düşkünlük, insanları İslam davasına hizmetten nasıl alıkoyuyor? Hafta sonu tatil alışkanlığı insanı nasıl iki koca günü değerlendirmekten alıkoyuyor? Başına buyruk/Bireysel yaşama isteği insanı nasıl cemaat hayrından alıkoyuyor? Yine alışkanlığını değiştiremeyen nice insan içten içe bir düşünce geliştiriyor: Şunu şunu dahi değiştiremeyen ben, nasıl olur da nefsimi, toplumu değiştirebilirim? Aslında bu düşünce çoğu zaman dile gelmiyor. Ancak kalp ve zihin dünyasında yer eden bir inanç hâlini alıyor ve -bilinçaltında yer eden- bir inanç olarak eylemlerimize yön veriyor.

Şeytanın insan aleyhine kullandığı bu prangayı parçalayan ibadet, oruçtur. İnsan oruç ile uyku düzenini, yemek düzenini, şehevi alışkanlıklarını… neredeyse her şeyini değiştiriyor. Ve bunu bir gün, iki gün değil; peş peşe otuz gün boyunca tekrar ediyor. Şayet insan -kalp- gözünü açarak bu durum üzerine tefekkür ederse ve gereken dersleri alırsa (basiret), değiştiremeyeceği hiçbir alışkanlığın olmadığını, isterse tüm hayatını değiştirecek potansiyele (irade) sahip olduğunu anlar. Bu da takva yolundaki en tehlikeli engeli, yani alışkanlıkları değiştirmek için bir adımdır.

• Oruç, içe dönük bir seyahattir

Yüce Allah, Kur’ân’da bir grup mümini sahip oldukları sıfatlar nedeniyle müjdeler:

“Tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, (Allah yolunda) seyahat edenler, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlar… Müminleri müjdele!” 43

Ayette zikredilen “saihun” kelimesi lugatta “seyahat edenler” manasındadır. Ancak ilginçtir ki ilk dönem müfessirleri bu lafzı “oruç tutanlar” olarak tefsir etmiştir. Seyahat edenlerin oruç tutanlar olduğuna dair Allah Resûlü’nden (sav) rivayetler olsa da, hadis otoriteleri tarafından sahih kabul edilmemiştir. 44 Ancak İbni Mes’ûd, Ebû Hureyre, Âişe, İbni Abbâs (r.anhum) ve birçok tabiin imamının, ayeti “oruç tutanlar” olarak tefsir ettiği 45 sahih olarak nakledilmiştir.

43. 9/Tevbe, 112

44. bk. El-Mustedrek, 3288; Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 8514

Rivayetler mürseldir ve âlimler, sahabe sözü olarak (mevkuf) sahih olduğuna kanaat etmiştir.

45. bk. Tefsîru’t Taberî, 14/502-505, Tevbe Suresi, 112. ayetin tefsiri

Seyahat ile oruç arasında nasıl bir ilişki olduğu sorusu âlimleri meşgul etmiştir. Acaba sahabe, oruca hangi gözle baktı da onu bir seyahat olarak isimlendirdi? Orucun zahirinin seyahat olmayacağı izahtan varestedir. Zira Allah (cc) sefer/yolculuk hâlini bir özür kabul etmiş ve yolcunun Ramazan ayı dışında bir gün oruç tutmasına ruhsat vermiştir:

“Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun).” 46

Öyleyse oruç ile seyahat arasında farklı bir ilişki olmalıdır. Peki, nedir bu ilişki? 47

• (Eski ümmetlerde) ibadet amaçlı seyahat edenler vardı. Onlar yanlarına azık almazlardı. 48 Oruç tutan kimse de yemez, içmez ve azık taşımaz. Bu yönüyle seyahat edenlere benzetilir. 49

• Kelimenin kökü olan “s-y-h”, suyun sürekli akması anlamındadır. Oruçlu da ibadette sürekli olduğundan ona saih denmiştir. 50

• Oruç iki çeşittir:

– Hükmi Oruç: Yiyecek, içecek ve cinsel ilişkiyi terk etmektir.

– Hikemi Oruç: Kulak, göz ve dil gibi organları günahtan korumaktır.

Öyleyse seyahat eden/oruçlu, birinci oruçtan ziyade ikinci orucu tutandır. 51

“Surenin başında da işaret olunduğu üzere, seyahat eden kimse, işin icabı olarak gerek yiyip içmek, gerek dinlenmek ve nefsinin diğer istekleri hususunda tutumlu davranmak ve bazı sıkıntılara katlanmak zorunda kalır. Oruç tutmak da insanı nefsani arzulardan uzak tutmak açısından çok önemli bir yolculuğa benzer. Aynı zamanda seyahat, insanın görmediği, bilmediği birtakım şeylerle karşılaşmasına vesile olan bir dış dünya yolculuğudur. Bunun gibi, oruç da insanın kendi iç dünyasında gizli kalmış birtakım özelliklerin

46. bk. 2/Bakara, 184

47. Konu hakkında daha fazla bilgi için bk. Oruç Ötelere Seyahat, s. 9-15

48. İslam bu ibadet biçimini kesin bir dille yasakladı ve bunun tevekkül olmadığını beyan etti.

Hac yolculuğuna azıksız çıkan Yemenli hacıları şöyle uyardı: “...Azık edinin! Şüphesiz azığın en

hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının, ey akıl sahipleri!” (2/Bakara, 197)

49. bk. Tefsîru’r Râzî, 16/153, Tevbe Suresi, 112. ayetin tefsiri, Ezheri’den naklen

50. bk. age. 16/153, Tevbe Suresi, 112. ayetin tefsiri, Ezheri’den naklen

51. bk. El-Mufredât, s. 421, s-a-h maddesi

tanınmasına, mülk ve melekût âleminin birtakım sırlarına vakıf olmasına

vesile olur. Seyahat bedenî bir riyazet olduğu gibi oruç da ruhi bir riyazet

ve seyahattir.” 52

Görüldüğü gibi oruç, insanın içine dönük, kendi nefsindeki ayetlerin

farkına varması için yaptığı bir yolculuktur. Zira Allah (cc) insanın içine, ona

yol gösterecek ve imanı yakin seviyesine çıkaracak ayetler yerleştirmiştir:

“O (Kur’ân’ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli olsun diye, ayetlerimizi hem ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin

her şeyin üzerinde şahit olması yetmez mi?” 53

“Yeryüzünde yakinen inananlar için ayetler vardır. Kendi nefislerinizde

de... Görmez misiniz?” 54

“Demek ki; varlığın hakikatini kavramak ve Allah’ın yüce kudretine delil

teşkil eden ayetleri, delilleri görebilmek için, hem dış dünyaya hem de iç

âlemin derinliklerine doğru seyahate çıkmak, her iki âlemde bulunanları

ibret ve basiretle seyr-ü temaşa etmek gerekiyor. İşte oruç tutan insan, bu

muhteşem ibadet sayesinde enfüs ve afak yolculuğunu birleştirerek iç ve

dış âlemine farklı bir gözle bakabilmekte ve böylece ötelere uzanarak her

iki âlemin esrar ve hakikatlerini keşfedebilmektedir.” 55

Şunu bir daha belirtelim: İnsanın takva ve istikamet yolculuğunda ihtiyaç

duyduğu azığın bir kısmı kendi içinde, bir kısmı kâinata yerleştirilen ayetlerde, bir kısmı da şer’i ayetlerde (vahiy) mevcuttur. Yüce Allah, yol gösteren ayetlerini bu üç merkeze yerleştirmiştir. Kişinin takvayı tam anlamıyla

kuşatması, bu üç kaynaktan istifade etmesiyle mümkündür. Ne yazık ki

çoğumuz nefsimizdeki ve ufuklardaki ayetleri ihmal ediyor, yalnızca vahyi

tilavet ediyoruz. Oysa bu üçü, bir bütünün parçalarıdır ve biri olmadan

diğerlerini anlamak mümkün değildir. Nefsimizdeki ve kâinattaki ayetleri

ihmal ettiğimizde buna bağlı olarak Kur’ân/sünnet okumalarımız eksik ve arızalı oluyor; istenen verimi elde edemiyoruz. Verim almadığımızı gördükçe

52. Hak Dini Kur’an Dili, 4/411, Tevbe Suresi, 112. ayetin tefsiri

53. 41/Fussilet, 53

54. 51/Zâriyat, 20-21

55. Oruç Ötelere Seyahat, s. 13

de meallere, tefsirlere yükleniyoruz. Sonuç yine değişmiyor. Zira Allah’ın (cc) öğrettiği metod nefsimize, kâinata ve vahye bakmayı gerektiriyor. Bununla birlikte meallerin ve tefsirlerin fayda sağlaması, ancak bir bütün olarak Rabbani metoda döndüğümüzde gerçekleşiyor.

İşte oruç içe doğru seyahat etmenin, takvanın merkezi olan kalbe ulaşmanın, o kalbe yerleştirilen meleğin ve Allah’ın vaizinin sesini duymanın, kalpte yaşanan fücur ve takva çekişmesine şahit olmanın, fıtrata yerleştirilen tevhid inancını hissetmenin… yollarından biridir. Zira insanın kendi içindeki ayetleri görmesine/duymasına engel olan durum; hız ve aceleciliktir.

İnsan, yaratılışı itibarıyla acelecidir. Modern hayat ise sürekli insanın bu zaafına çalışmakta, onu olabildiğince hızlandırmaktadır ve bu hız insanın duymasına, görmesine ve hissetmesine engel olmaktadır. İnsan o denli hızlıdır ki dış dünyayı dahi hakkıyla algılayamamaktadır. Daha dış dünyayı hissedemiyorken nerede kaldı durmayı, düşünmeyi ve çabayı gerektiren iç dünyanın farkına varmak! Bu durumda oruç ne yapar? Normal zamanda mideye harcanan enerji kalbe yönelir. Beden dinlenmeye alınınca ruh çalışmaya başlar. Ruh aktifleşir, kalp incelir, insanın maddi ve manevi hassaları açılır… Böylece insan kendi içine yönelmeye ve kalbini hissetmeye hazır hâle gelir. Sonrası insana kalmıştır. Dileyen, oruçla yavaşlayan hayatı, kalbini dinlemeye ayırır; dileyen de uyuyup dinlenmeye…

• Oruç, kalbe bağlı takvayı öğretir

İnsanı hayra sevk eden ve şerden alıkoyan takva iki türlüdür. Biri kalbe, diğeri ortama bağlı takvadır. Kalbe bağlı takva, bir dış uyaran olmadan insanın kendi akıl, irade ve ahlakıyla sorumluluklarını yerine getirmesidir.

Ortama bağlı takva ise insanın dış uyarana ihtiyaç duyduğu bir ortam içerisinde sorumluluklarını yerine getirmesidir.

Kulun hedefi, kalbe bağlı takvaya ulaşmak olmalıdır. Hatta takvalı bir ortam ve salih arkadaş edinme emrinin ana gayesi de budur. Zira bizlere salih arkadaş edinmeyi emreden İslam, salih arkadaş ortamında iyi, ortam dışında kötü olmamızı istemez. Sadıkların/Salihlerin ahlakını örnek alıp hayatın tüm alanlarına taşımamızı ister.

Kalbe bağlı takvada orucun rolü şudur: Oruç, kul ile Rabbi arasında gizli bir ibadettir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah şöyle buyurdu: 'Oruç dışında insanların işlemiş olduğu bütün amelleri kendileri içindir. Oruç ise benim içindir ve onun karşılığını bizzat ben veririm.' " 56

Yine Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Oruç tamamen benim içindir ve onun karşılığını bizzat ben veririm." 57

Kişi istese kimse fark etmeden orucunu bozup bir şeyler yiyecekken sırf O'nun (cc) emri olduğu için kendini tutar. On bir ay boyunca her gün tekrar eden alışkanlıkları, asli ihtiyaçları ve rutinini terk eder. Evinde, işinde veya dağda bir kulübede yalnız kalan insan, zorlanmasına rağmen istek ve ihtiyaçlarını öteler. İşte bu gerçek üzerinde düşünen ve Allah'ın şer'i ayetlerinden olan oruç üzerinde tedebbür edenler; dış uyarana ihtiyaç olmadan bazı amelleri yapabildiklerini, bazı amellerden de sakınabildiklerini görürler. Her insanın kalbinde bu potansiyelin olduğunu fark ederler.

• Oruç, ruhu ve bedeni yeniler

Takva, yani sorumluluk hassasiyeti; zihin, kalp ve beden dinginliği gerektirir. Her birimiz kendimizden biliriz: Dinlenmiş ve dingin bir beden/ruh daha cevval, anlayışlı, isteklidir. Yorgun bir günün ardından kılınan namazın, okunan Kur'ân'ın, iştirak edilen ilim meclisinin verimi ise sınırlıdır.

Ayrıca insanın, kendisine zulmetme gibi ilginç bir özelliği vardır. 58 Bu zulmün bir parçası da kalp ve ruhu gereksiz yere yorması, Yüce Allah'ın kulluk

için bahşettiği enerjiyi yanlış yerlere kullanarak israf etmesidir. Çoğu zaman insan; dert edinmeye değmeyecek önemsiz şeyleri dert edinerek, kendisini

56. Buhari, 1904; Müslim, 1151

57. Buhari, 1894

58. “Onlar (haddi aşarak), bize zulmetmiş olmadılar. Lakin onlar kendi kendilerine zulmetmekteydiler.” (bk. 2/Bakara, 57)

ilgilendirmeyen meselelerle ilgilenerek, ruh ve kalbe hiçbir faydası olmayan bilgi/görüntülerle ruhu ve kalbi ağırlaştırarak kendine zulmeder; yorulur, incinir, yaralanır… Öyle ki tüm yaşama sevincini, kulluk yakıtı olan sabrı, anlamanın vesilesi olan sükûneti kaybeder… Ruhta yaşanan kayıplar dış dünyaya da yansır. Kendini, yolunu, istikametini de kaybeder.

Oruç hem kalbi hem de bedeni dinlendiren, on bir ay boyunca oluşan yaraları saran, eksilenleri yerine koyan ve eskiyenleri yenileyen bir ibadettir. Evet, oruç bedeni tazeler, canlandırır. Muhammed Hamidullah, oruç üzerine yapılmış tıbbi araştırmalardan da yararlanarak şu tespiti yapar:

“Oruç sadece insanlar tarafından değil, hayvanlar ve ağaçlar da dahil olmak üzere tabiattaki bütün yaratıklar tarafından tutulmaktadır. Ağır kar yağışlarının olduğu bölgelerdeki vahşi hayvanlar haftalarca, aylarca besinsiz durmakta ve yine de hayatlarını devam ettirmektedir. Yılanlar da kış uykusuna yatarlar. Yiyecek-içecekten bu uzak kalış, gençleşme ve hayatın tazelenmesiyle sonuçlanmaktadır. Eski derilerini döken yılanlar daha taze ve daha iyi bir deriye kavuşarak yeni bir gençlik yaşamaktadır. Oruç onlara büyük bir güç ve dinçlik kazandırmaktadır. Aynı şekilde, ağaçlar sulanmadıkları kış mevsiminde yapraklarını dökerek bir çeşit oruç tutmakta, bu durum haftalar hatta aylar boyu sürmektedir. Mevsimin sonunda yeni yapraklar boy vermekte, yeni goncalar ve çiçekler açmakta ve ağaç meyveye durmaktadır. Kısacası yeni bir güzelliğin, yaratıcılığın ve gençliğin delilleri vardır.” 59

Oruç, ruhu/kalbi tazeler, canlandırır. Zira onun manevi bir gücü, gaybi bir etkisi vardır. Bu sebeple olsa gerek, şehvetin baskısı altında zorlanan gençlere, Allah Resûlü (sav) orucu tavsiye eder. Şehvetin baskısına orucun manevi gücüyle direnmeyi öğütler.

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, Peygamber (sav) ile birlikte hiçbir şeyi bulunmayan gençlerdik. Allah Resûlü (sav) bize şöyle buyurdu:

‘Ey gençler topluluğu! Sizden evlenebilecek olanlar evlensin. Çünkü o, gözü haramdan daha çok alıkoyar, ferci daha çok himaye eder. Gücü yetemeyen kimse de oruç tutsun. Çünkü oruç onu kırar.’ ” 60

Oruç, Ramazan ayıyla birleştiğinde manevi gücüne Ramazan’ın bereketi eklenir. Ramazan ayıyla esen rahmet yelleri, dokunduğu şeye canlılık katar.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.” 61

Orucun normal zamanlardaki diriltici/canlandırıcı etkisi Ramazan’ın manevi bereketiyle kat kat artar. Bu da takva yolunda mücadele eden mümine yardımcı olur.

• Oruç, günahları döker

Şüphesiz ki takvanın mahalli kalptir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) eliyle kalbini göstererek şöyle buyurmuştur:

“Takva buradadır. Takva buradadır. Takva buradadır.” 62

Kişi kalbiyle takvaya erişir. Günahlar ise kalbi ağırlaştıran, kirleten, hastalık bulaştıran afetlerdendir. Bir kalp, günahlarla birlikte takvaya erişemez:

“Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).” 63

Bunu, aynanın buğulanmasına benzetebiliriz. Buğulanan ayna, karşısındaki görüntüyü aksettirmez. Kalp de günahlarla buğulandığında İlahi ayetleri görmez, ona yansıyan tecellileri sahibine aksettiremez. Kalbin işlevini yerine getirmesi; arınmasına, tevbe ve istiğfarla parlatılmasına bağlıdır. 64 İşte oruç

59. Oruç Ötelere Seyahat, s. 28

60. Buhari, 5066; Müslim, 1400

61. Buhari, 3277; Müslim, 1079

62. Müslim, 2564

63. 83/Mutaffifîn, 14

64. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler,

tevbe edip Allah’a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz, günah ve hataya devam ederse

-özellikle de Ramazan ile birleştiğinde- günahları döken, kalbi arındıran,

yani takvanın önündeki engelleri temizleyen bir etkiye sahiptir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini Allah’tan umarak Ramazan ayını oruçlu geçirirse onun

geçmiş günahları affedilir.

Kim inanarak ve ecrini Allah’tan umarak Kadir Gecesi’ni ihya ederse onun

geçmiş günahları affedilir.” 65

• Oruç, kalkandır

Takva; kişinin sakınıp korunmasıdır. Allah’ın (cc) azabı ile kendi arasına salih

amellerden bir engel, barikat kurmasıdır. Allah Resûlü’nün (sav) bildirdiği

kadarıyla oruç da bir kalkan, bir koruyucudur:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruç kalkandır.” 66

Her amelin birçok özelliği olmasının yanında onunla özdeşleşen, bir nevi

o amele kimlik olan ayrı bir hususiyeti vardır. Orucun özelliği de kalkan

olması, sahibini korumasıdır. Hâliyle bir korunma ve sakınma eylemi olan

takva, oruçla birlikte iyice pekişmekte; takva zırhının koruyuculuk özelliği

artmaktadır.

• Orucun gaybi/manevi etkisi

Hiç şüphesiz orucun, takvaya ulaştırmada manevi/gaybi bir etkisi vardır.

Zira orucun Allah (cc) katında kendine has, özel bir değeri vardır. Her amelimiz Yüce Allah'a ait olmasına rağmen, Yüce Allah önemine vurgu yapmak

için, "Oruç bana aittir." 67 buyurmuştur.

siyah nokta arttırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İşte Allah'ın, 'Yaptıkları yüzünden kalpleri

pas tutmuştur.' (83/Mutaffifîn, 14) ayetinde anlattığı pas budur." (Tirmizi, 3334)

65. Buhari, 2014

66. Nesai, 2229

67. Bu ifadeyi âlimler farklı suretlerde açıklamıştır. İbnu Hacer El-Askalâni, söylenen görüşleri 10

başlık altında toplar, özetleyerek aktarıyorum:

"1. 'Âlimler Allah'ın, 'Oruç bana aittir, onun mükâfatını ben veririm.' ifadesinden maksadın ne olduğunda ihtilaf ettiler. Çünkü bütün ameller Allah'a aittir ve amellerin mükâfatını verecek olan

Allah'tır.

Oruçta diğer ibadetlerde olduğu gibi riya olmaz. Bu görüşü Maziri anlatmıştır. Iyad bu görüşü

Ebû Ubeyd'den aktarmıştır. Ebû Ubeyd'in Ğarib'indeki lafzı şöyle; 'Biz biliyoruz ki bütün iyi ameller Allah'a aittir ve onları mükâfatlandıracak olan da Allah'tır. Şöyle düşünüyoruz -doğrusunu

Allah bilir- Orucun bu şekilde özelleştirilmesinin nedeni Âdemoğlunun fiillerinde görünür olmamasındandır. Oruç kalpte olan bir şeydir. Bu yorumu Allah Resûlü'nün (sav) 'Oruçta riya olmaz.'

hadisi de destekler. Bunu bana Şebabe Akil'den, o da Zühri'den Allah Resûlü'nün (sav) sözü olarak

aktarmıştır. Mürseldir. Bunun nedeni oruç dışında amellerin bazı hareketler ile olmasındandır.

Oruç ise insanlara gizli kalan bir niyet ile olur. Bu, hadisin benim yanımdaki tevilidir.'

Bu hadisi Beyhaki 'Şuab da Akil tariki ile zikretti. Yine bu hadisi Zühri'den o da Ebî Seleme'den o

da Ebû Hureyre'den senedinde kopukluk olmaksızın başka bir vecih ile aktardı. Bunun isnadı da

zayıftır. Lafzı ise şöyledir; 'Oruçta riya olmaz. Allah (cc) demiştir ki; 'Oruç bana aittir. Onun mükâfatını ben vereceğim.'

Bu hadis sahih olmuş olsaydı tartışmayı kesmiş olacaktı.

2. ‘Oruçluya mükâfatını ben vereceğim.’ sözünden kasıt; ‘Onun ecrinin miktarını ve hasenelerinin katlanacağı oranı yalnızca ben bilirim.’ Diğer ibadetlere gelince onlara bazı insanlar vakıf

olmuştur. Kurtubi der ki: ‘Bunun anlamı; amellerin ecirlerinin miktarı insanlara açıklanmıştır. On

katından yedi yüz katına ve Allah’ın dilediği miktara kadar katlanır. Oruç bundan istisnadır. Allah

orucu ölçüsüz olarak mükâfatlandıracaktır. Bu siyaka Muvatta rivayeti de şahitlik eder. Aynı şekilde Ameş’in Ebî Salih’ten rivayeti de şahitlik eder. Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir: ‘Âdemoğlunun

her ameli on katından yedi yüz katına ve Allah’ın dilediği miktara kadar katlanır. Allah dedi ki:

‘Sadece oruç bundan istisnadır. Çünkü o bana aittir ve mükâfatını da ben vereceğim.’ Yani oruca

öyle fazla mükâfat vereceğim ki onun için bir miktar tayin etmedim. Bu, Allah’ın şu sözü gibidir:

‘Ancak sabredenlere ecirleri hesapsızca verilir.’ (39/Zumer, 10) Sabredenler âlimlerin çoğunun kavillerine göre oruç tutanlardır.’

3. ‘Oruç bana aittir.’ sözünün anlamı oruç ibadetlerin bana en sevimli olanı ve öncelikli olanıdır.

İbni Abdi’l Berkefe’nin, ‘Oruç bana aittir.’ sözünü, orucun diğer tüm ibadetlere üstün olduğu şeklinde yorumladığı sözü geçmişti. Nesai ve başkaları merfu olarak Ebû Umame’nin hadisini rivayet

etmişlerdir; ‘Oruç tutmalısın. Çünkü onun benzeri amel yoktur.’ Fakat bu hadis ‘Biliniz ki en hayırlı

ameliniz namazdır.’ sahih hadisi ile çelişki arz eder.

4. Orucun Allah’a izafe edilmesi orucun şerefi ve değerini/yüceliğini ifade etmek içindir. ‘Allah’ın

evi’ denildiği gibi. Oysa evlerin tümü Allah’a aittir. Zeyn İbnu’l Munir der ki: ‘Bu gibi umumiyet ile

ifade edilecek yerlerde tahsis yapmak, şerefini ve kadrini yüceltmek olarak anlaşılır.’

5. Yiyecek vb. şehvetlere ihtiyaç duymamak Allah’ın sıfatlarındandır. Kul Allah’a onun sıfatlarına

uygunluk arz eden fiiller ile yaklaşınca Allah orucu kendisine nispet etti. Kurtubi dedi ki: ‘Bunun

manası; kulların amelleri ahvallerine uygundur, oruç dışında. Oruç, hak olan Allah’ın sıfatlarından

bir sıfata uygundur. Sanki Allah şöyle diyor; Oruç tutan kimse bana benim sıfatlarıma benzeyen,

sıfatlarım ile alakalı bir şey ile yakınlaşıyor.’

6. Anlamı aynı beşinci maddede zikredildiği gibidir. Ancak meleklere nispet ederek anlaşılmalıdır. Çünkü bunlar meleklerin sıfatlarındandır.

7. ‘Oruç Allah içindir ve onda kulun payı yoktur.’ Bunu Hattâbi söylemiştir. İyad ve başkaları da

böyle nakletmiştir. Eğer paydan kastettiği oruç ibadeti nedeni ile övülmesi ise bu durumda birinci zikrettiğimiz anlama döner. İbnu’l Cevzî bunu açıkça söylemiştir. Demiştir ki: ‘Oruç tutan

için ibadetinde bir pay yoktur. Diğer amellerin aksine. Çünkü diğer amellerde nefsin insanlar

tarafından övülmesi payı vardır.’

8. Orucun Allah’a izafe edilmesinin nedeni oruç ile ibadet edilen varlığın yalnız Allah olmasıdır.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

60

Bu ifadeyi nasıl açıklarsak açıklayalım; Yüce Allah’ın, orucu kendi pak

zatına izafe etmesi onun, Allah katındaki değerini göstermesi için yeterlidir.

Orucun semadaki değeri; yeryüzüne değer, ecir, rahmet, bereket… olarak

yansır. Sahibine değer katar. Yüksek dereceleri elde etme yarışında kulu öne

geçirir. Takvalı olmasına yardımcı olur.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) kudsi bir

hadiste şöyle buyurmuştur:

“Âdemoğluna yaptığı her iyilik için on misli vardır. Ancak oruç benim içindir.

Onun mükâfatını ben vereceğim.” 68

• Oruç, kalbi inceltir, hassaslaştırır

Takva; kalbin hassaslaşması, incelmesi, Rabbinden gelen işaretleri hissedecek rikkate ulaşmasıdır. Kalbi incelten birçok salih amel vardır. Ancak

bunlar arasında orucun çok farklı bir yeri vardır. Oruç, insana açlığın, susuzluğun ve yoksulluğun ne olduğunu öğretir. Oruçlu kişi, kendi isteğiyle

aç kalmıştır. Ancak yeryüzünde yemek bulamadığı için aç kalan, temiz içme

Namaz, sadaka, tavâf vb. ameller ise böyle değildir. Buna yıldızlara tapanların, heykel ve istihdam

ehli olan insanların durumu ile itiraz edildi. Çünkü onlar ilahlarına oruç ile ibadet ediyorlar.

9. Oruç dışında bütün ibadetler kişinin başkasına yaptığı zulümlere karşılık olarak hak sahiplerine

dağıtılır. Beyhaki bunu İshak ibni Eyyub yolu ile babasından, İbni Uyeyne'den rivayet etmiştir. Demiştir ki: 'Kıyamet Günü'nde Allah kulunu hesaba çekecektir. Başkasına zulmederek yüklendiği

borçlar karşılığında amellerinden alınır. Ta ki kişinin oruçtan başka bir ameli kalmaz. Bu durumda

Allah, onun (ödemek için amellerinin yetmediği) kötülüklerinin karşılığını vermeyi üstlenir ve

onu orucundan dolayı cennete koyar.'

Kurtubi dedi ki: 'Kısas hadisini düşününceye kadar bu cevap hoşuma gitti. Kısas hadisinde genel

ameller başlığı altında orucun da zikredilmiş olduğunu gördüm. Allah Resûlü (sav) genel ameller başlığında dedi ki; 'Müflis şu kimsedir: Kıyamet Günü kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve verdiği

zekâtla gelir. Ancak dünyada iken şuna sövmüş, bir başkasını dövmüş, ötekinin malını yemiştir.

İhlal ettiği bu hakların karşılığı olarak onun iyiliklerinden alınıp hak sahiplerine verilir. Şayet hesabı görülmeden iyilikleri biterse, mağdur ettiği insanların günahlarından alınarak onun üzerine

yüklenir, sonra da cehenneme atılır.'

Bu hadisin zahiri bu hususta orucun diğer ameller ile müşterek olduğudur.'

10. Oruç açığa çıkmaz ve orucu, hafaza melekleri diğer amelleri kaydettikleri gibi kaydedemezler. Bunu söyleyen şiddetle zayıf (vahi) olan bir hadise dayanmıştır. İbnu'l Arabi bu hadisi Müselselat'ta zikreder. Lafzı şöyledir: 'Allah dedi ki: 'İhlas benim sırlarımdan bir sırdır. Ben, onu sevdiğim

kişinin kalbine bırakmışımdır. İhlası melekler göremedikleri için yazamazlar. Şeytanlar göremedikleri için ifsad edemezler.' Bu sözün reddedilmesi için hasenelerin yazılması hakkındaki sahih

hadis yeterlidir. Zikrettiklerim arasında doğruya en yakın cevap bir ve ikidir. Sekiz ve dokuz da

onlara yakındır." (Fethu'l Bârî, 1894 No.lu Hadis Şerhi)

68. Nesai, 2219

suyuna erişemeyen, barınak bulamadığı için üşüyen... milyonlarca insan

vardır. Ne ki, insanın bu gerçeği hissetmesinin, yani kalbinin empatiyle/

diğerkâmlıkla incelmesinin önünde birçok engel vardır. Her şeyden önce

insan, “şuh” tabiatıyla yaratılmıştır. Yani hamurunda bencillik/cimrilik vardır:

“Nefislerde şuh/bencillik/cimrilik vardır.” 69

“Şuh”, başkalarının acısını anlamanın, diğerkâmlığın/empatinin engellerindendir. Hiçbir nefis arınmadan bir başkasını anlayamaz, onun derdiyle

dertlenemez. Oruç, kalbi incelten ve insana kendi üzerinden başkalarını

okuma fırsatı sunan bir eğitimdir. Artık açlık, yokluk, yoksulluk… insanın

uzağında değil; bizzat kendi nefsinde, kendi evinin içindedir…

Oruç, sahibine empatiyi/diğerkâmlığı öğretir, kalbi inceltir. Böylece dolaylı yoldan kalbin takvaya ulaşmasına yardımcı olur. Zira takva, incelmiş/

hassas kalplerin özelliğidir.

Orucun, kalbi incelttiği bir diğer nokta nimetlerin farkına vardırması, kalbi

şükre yöneltmesi ve tüm bunların ardından kişiyi duaya sevk etmesidir.

Orucu farz kılan ayetlerin duaya davet eden bir ayetle hitama ermesinin

bir hikmeti de bu olmalıdır.

“Oruç tutulan günlerde müminin benliğinde en çok kıpırdanan duygu

şükran duygusudur. Oruç ibadetini sonuna kadar getirip tamamlayabilmek,

müminin Rabbine olan sevgisini ve minnettarlığını gösterme imkânı sağlar.

İnsanlar, zamanla Allah’ın verdiği nimetlere şükretmeyi, dolayısıyla da o nimetleri vereni unutur hâle gelebilirler. Fakat insan sahip olduğu nimetlerden

yoksun kalınca onun değerini yeniden hatırlar. Yemekten içmekten belli

bir süre yoksun kalan kimse, sahip olduğu nimetlerin kıymetini yeniden

bilinç düzeyine taşır. Oruç; yeme içmenin, tokluğun değerini insana öğretir.

Nimetin değerini bilen, nimeti verenin de kadrini bilir; yani ona şükreder.

Oruç tutmak insanda şükür ve minnettarlık duygularını kendiliğinden ortaya çıkarır. Diğer zamanlarda ihtiyaçsızlık içerisinde yaşayan insan, oruç

tutarken açlık ve cinsel doyumdan mahrumiyet duygularını tecrübe ederek

sahip olduğu nimetlerin değerini yeniden fark eder ve bu nimetleri verene

şükran hissiyle yönelir.

69. bk. 4/Nisâ, 128

Yüce Allah, insanlardan kendisine şükretmelerini ve kendisini yüceltmelerini

isteyince, ardından onların bu yönelişlerine karşılık vereceğini, dualarını

kabul edeceğini, beklentilerini boşa çıkarmayacağını açıklamıştır:

‘Kullarım, sana benden sorarlarsa (söyle): Ben (onlara) yakınım. Dua eden, bana dua ettiği zaman onun duasına karşılık veririm. O hâlde onlar da bana karşılık versin (benim çağrıma uysunlar), bana inansınlar ki doğru yolu bulabilsinler.’ 70 ” 71

Şüphesiz ki nimetlerin farkına varan bir kalp hassaslaşır. Sonra duayla Allah’a (cc) yönelen kalp, inceliğin zirvesine ulaşır. Böyle bir kalp, takvaya en yakın kalptir.

• Oruç, suçluluk duygusundan kurtaran manevi bir ilaçtır

Günah ve hata insan içindir. Ne olursa olsun; insan mutlaka hata işleyecek, yoldan çıkacaktır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki eğer sizler günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi giderir ve günah işleyen, arkasından hemen Allah’tan bağışlanma dileyen, böylece Allah’ın kendilerini bağışladığı bir topluluk getirirdi.” 72

Enes’ten (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Âdemoğlu’nun hepsi hatalıdır. Hatalıların en hayırlısı ise tevbe edenlerdir.” 73

İnsanı yaratan Allah (cc), onun bu yönünü bildiğinden tevbe kapısını açık bırakmış, çokça tevbe etmenin bir eksiklik olmadığını, bilakis çokça tevbe edenleri sevdiğini belirtmiştir:

“Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever.” 74

Ebû Mûsâ’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah, gündüzleri günah işleyenlerin tevbelerini kabul etmek için geceleyin

70. 2/Bakara, 186

71. Kur’ân Psikoloji Atlası Namaz Oruç Psikolojisi, s. 260-261

72. Müslim, 2749

73. Tirmizi, 2499

74. bk. 2/Bakara, 222

elini açar. Geceleyin günah işleyenlerin tevbelerini kabul etmek için gündüzleri elini açar. Bu durum, Güneş battığı yerden doğuncaya kadar (kıyamet kopana

kadar) böylece devam eder.” 75

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Günahından tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir.” 76

Ancak şu da bir gerçektir: Her insan işlediği günahla beraber bir suçluluk duygusuna, değersizlik hissine kapılır. Yüce dereceleri elde edecek kalitede olmadığına inanmaya başlar. Tabii, burada şeytanın etkisi göz ardı edilmemelidir. Zira her günah, kalp surunda açılmış bir gedik, şeytanın kalbe sızması için aralanmış bir kapıdır. Şeytan bu kapıdan sızar ve sürekli insanın, “işe yaramaz” olduğunu tekrar eder. Belki de İslam’ın tevbe ve istiğfara bu denli vurgu yapması, şeytanın tuzağına karşı insanı korumak içindir…

Zikredeceklerimiz izahtan vareste olsa gerektir: Suçluluk ve değersizlik hissiyle yüce dereceler elde edilmez, takva gibi yüce ufuklara erişilmez. İşte burada oruç devreye girer. Manevi bir ilaç gibi insanın ruhunu tedavi eder, onu suçluluk duygusundan ve değersizlik hissinden korur. 77 Hiç şüphesiz bu, manevi/gaybi bir etkidir. Yüce Allah şer’i suçların kefaretine mutlaka orucu yerleştirmiş, işlenen suçtan arınmak isteyene oruç, alternatif bir kefaret olarak sunulmuştur:

“Hac ve umreyi Allah için tamamlayın. (Hac veya umre vazifesini tamamlamaktan herhangi bir özür nedeniyle) alıkonursanız, kolayınıza gelen bir kurban (gönderin). Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın. Sizden kim hasta olur ya da başında (ona eza veren) bir şikâyeti olur ise fidye olarak oruç tutması, sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir. (Engeller kalkıp) emniyete kavuştuğunuz zaman, kim hac zamanına kadar umreden faydalanmak ister ise kolayına gelen bir kurban (kessin). (Kurbanı) bulamayan da üç günü hacda yedi günü de döndükten sonra olmak üzere tastamam on gün oruç tut75. Müslim, 2759

76. İbni Mace, 4250

77. Orucun mezkûr etkisi için bk. Kur’ân Psikoloji Atlası Namaz Oruç Psikolojisi, s. 263-270

sun. Bu (fidye), ailesi Mescid-i Haram (mıntıkasında) oturmayanlar içindir.

Allah’tan korkup sakının ve bilin ki Allah, cezası çetin olandır.” 78

“Bir müminin başka bir mümini hatayla olması hariç (kasten) öldürmesi olacak şey değildir. Kim de bir mümini hatayla öldürürse (bunun kefareti) mümin bir köle azat etmek, bağışlamadıkları müddetçe ailesine diyet vermektir. Şayet (hatayla öldürülen) size düşman olan bir kavimden ve müminse (sadece) mümin bir köle azat etmektir. Şayet (hatayla öldürülen) sizinle antlaşmalı bir kavimdense ailesine diyet teslim etmek ve mümin bir köle azat etmektir. Kim de bulamazsa peş peşe (ara vermeden) iki ay oruç tutsun. Bu, Allah’tan bir tevbedir. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” 79

“(Niyet ve kasıt olmaksızın ağız alışkanlığı olarak yaptığınız) lağv yeminlerinizden ötürü Allah sizi sorumlu tutmaz. Fakat (niyet ve kasıtla kalplerinizde) bağladığınız yeminlerden sizi sorumlu tutar. (Geçerli olan yeminlerinizi bozarsanız) onun kefareti, ailenize yedirdiğiniz orta yollu yiyeceklerle on yoksulu doyurmanız ya da giydirmeniz veya köle azat etmenizdir. Kim de bulamazsa üç gün oruç tutsun. Bu, yemin ettiğinizde (bozduğunuz) yeminlerinizin kefaretidir. Yeminlerinizi koruyunuz! Şükredesiniz diye Allah ayetlerini size açıklıyor.” 80

“Ey iman edenler! İhramda olduğunuz zaman avı öldürmeyin. Sizden her kim onu kasten öldürürse cezası, sizden iki adil hakemin kararıyla öldürdüğüne denk bir hayvanın Kâbe’ye ulaştırılarak kurban edilmesidir. Ya da yoksulları doyurmak veya onun dengi olacak şekilde oruç tutmaktır. (Bu cezalar) yaptığı hatanın vebalini tatması içindir. Allah, geçmişte kalanı bağışladı. Her kim de (yasaklanana) dönerse Allah ondan intikam alacaktır. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz ve intikam sahibidir.” 81

“İçinizden (bana anamın sırtı gibisin diyerek) kadınlarına zıhar yapanlar (bilmelidirler ki böyle söylemekle kadınları) anneleri olmaz. Anneleri, yalnızca kendilerini doğuranlardır. Hiç şüphesiz onlar, münker ve yalan olan bir söz söy78. 2/Bakara, 196

79. 4/Nisâ, 92

80. 5/Mâide, 89

81. 5/Mâide, 95

lüyorlar. Ve şüphesiz ki Allah, (günahları affeden) Afuv, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr'dur. Kadınlarına zıhar yapıp sonra da sözlerinden dönenler, eşleriyle temas etmeden önce bir köle azat etsinler. Bu, size öğüt verilen şeydir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Köle azat etme imkânı) bulamayan kimse, iki ay peş peşe/ara vermeden oruç tutsun. (Buna da) güç yetiremeyen, altmış fakiri doyursun. Bu, Allah'a ve Resûl'üne iman etmeniz içindir. Ve bu, Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için can yakıcı bir azap vardır." 82

Ebû Hureyre'nin (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

"Biz Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü, ben tükendim, bittim!' dedi.

Peygamber (sav), 'Ne oldu sana?' diye sorunca adam, 'Ben oruçluyken eşimle cinsel ilişkiye girdim!' diye karşılık verdi.

Daha sonra Peygamber (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:

'Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?' buyurdu.

'Hayır!' dedi.

'Peki, iki ay hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?' buyurdu.

'Hayır!' dedi.

'Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?' buyurdu.

'Hayır!' dedi.

Bundan sonra Allah Resûlü (sav) bir süre bekledi. Biz de oradayken Peygamber'e (sav) bir sele dolusu hurma getirildi.

Allah Resûlü (sav), 'Soruyu soran adam nerede?' deyince adam ortaya çıktı.

Allah Resûlü (sav) ona, 'Bunu al ve sadaka olarak dağıt!' buyurdu.

Adam, 'Benden daha fakir olanlara mı, ey Allah'ın Resûlü? Allah'a yemin ederim ki Medine'nin şu iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir

82. 58/Mücadele, 2-4

ve yoksul bir aile bulamazsın!' deyince Allah Resûlü (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından, 'İyi öyleyse bunu ailene yedir!' buyurdu." 83

Kefaret orucu tutan insan, işlediği suça yönelik olmaktan ziyade kendine yönelik bir eylemde bulunur. Zira kazayla cinayet işleyen, yemin bozan, zihar yapan… oruç tutarak muhataba yönelik bir katkıda bulunmaz. Tamamen nefsini terbiye eden, kontrollü olmayı öğreten ve işlenen suçun diyetini ödeme hissi veren bir amel yapar. Bu da insanı suçluluk ve değersizlik hissinden, yani takva gibi yüce bir mevkiye kendini layık görmeme sorunundan kurtarır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Oruç, ruh/beden sıhhatidir, hafifliktir

Mikdam ibni Ma'dikerib (ra), Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Âdemoğlu midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Âdemoğluna kendisini ayakta tutacak kadar yiyip içmesi yeterlidir. Şayet bu miktardan fazla yiyecek ise midesini üç kısma ayırsın; bir kısmı yemek, bir kısmı meşrubat, bir kısmı da nefes için." 84

İnsanın yeme içmede ölçülü olması istenmiştir. Zira ölçüsüz yemek, kişinin heva ve hevesine teslim olduğunu, ruhani yönünü terk edip hayvani yönleriyle hareket ettiğini gösterir. Böyle bir insanın da takvalı olması mümkün değildir. Takva, ölçülü yaşamaktır:

"Kâfirler ise keyif sürer, hayvanların yediği gibi yiyip (içerler)." 85

Ölçüsüz yemek ve dolu bir mide yalnızca bedeni yormaz, ruhu da yorar. Bedenin sağlığını bozduğu gibi ruhun sağlığını da bozar. Zira ölçüsüz yemek, şehvete davetiye çıkarır. Vücudu ağırlaştırır. İnsanı insan yapan ve kulluğun özü olan "Allah'ın sınırları/hududullah" konusunda gevşekliğe neden olur. Şöyle ki; Yüce Allah insanı beden ve ruhtan yaratmıştır. Beden dünyaya dönükken ruh ahirete dönüktür. İstikamet üzere bir kulluk için hem bedenin86

83. Buhari, 1936; Müslim, 1111

84. Tirmizi, 2380; Ahmed, 17186

85. bk. 47/Muhammed, 12

86. "Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin senin üzerinde hakkı vardır." (Buhari, 1968)

hem de ruhun sağlıklı olması şarttır. Sadece bedenin hakkını verenler, bir noktadan sonra hayvanlaşırlar. Yalnızca ruhun hakkını verenler bir noktadan sonra mistikleşir; ruh için bedene eziyet eden psikopatlara dönüşürler.

Oysa Rabbimiz, bizi ne hayvan ne de melek olarak yaratmıştır. O (cc), bizleri insan olarak yaratmıştır. Dünya ve ahiret huzuru; O'nun hükümlerine teslim olmak ve O'nun bizim hakkımızdaki hükmünü aşmamaya çalışmaktadır. Ölçüsüzce yemek ve dolu bir mide, vücudun bütün enerjisini mideye teksif eder. Ruhun zayıflayıp ağırlaşmasına sebep olur. Ruh ve beden arasında denge vücudun lehine, ruhun/kalbin aleyhine; dolayısıyla dünyanın lehine, ahiretin aleyhine bozulur. İslam ise dünya hayatı ile ahiret, ruh ile beden arasında dengedir.

Yüce Allah bu nedenle tezkiye işini insana bırakmaz. İnsanları arındırsın diye resûller gönderir.87 Tezkiye işi ne zaman insana kalsa, ölçüsüzlük başlar. Şeytanın ve nefsin yardımıyla insan ya hayvanlaşır ya da mistik bir psikopata dönüşür. Tezkiyede/Arınmada ölçü, şer'i sınırlara riayet etmektir. İnsanı yaratan da onu tezkiye etsin diye şeriat indiren de Allah'tır ve ona neyin faydalı neyin zararlı olduğunu en iyi bilen O'dur (cc).

Oruç bir ibadet olarak mide ile ruh arasındaki dengeyi sağlar. Ve Yüce Allah'ın şeriatından anladığımız kadarıyla asgari olarak her vücudun bir ay boyunca oruçla dinlenmesi gerekir. Vücudun bir ay oruçla dinlendirilmesi bir zorunluluktur. Bunun dışında yüksek derecelere talip olanlara Şevval, pazartesi perşembe, Eyyamu'l Biyd, 88 Arefe, Aşure ve Dâvûd89 oruçları meşru kılınmıştır.

Günümüzde yakini bir bilgiyle ölçüsüz yemek ile bedenî hastalıklar arasında kuvvetli bir bağ olduğunu biliyoruz. Çağın hastalığı kabul edilen obezite, şeker, tansiyon vb. hastalıklar ölçüsüz yemenin neticesidir. 90 İnsan varlığını

87. "Andolsun ki Allah müminlerin içinde, kendilerinden olan bir Resûl göndermekle onlara iyilikte bulunmuştur. Onlara O'nun ayetlerini okur, onları arındırır ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretir. Hiç şüphesiz, (Resûl gelmeden) önce apaçık bir sapıklık içindeydiler." (3/Âl-i İmrân, 164)

88. Kamerî ayların 13, 14 ve 15. günleri

89. Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek

90. “Aşırı ve ölçüsüz yemenin sebep olduğu sorunlara dair şunlar söylenmiştir:

• Fazla yağ kalbi bozar, yağlandırır.

• Damar sertliği (arteriyoskleroz), şişmanlarda daha çabuk ortaya çıkar.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

68

tehdit eden bu hastalıkların çözümü/tedavisi oruçtur. Ancak kastımız sabahtan akşama kadar aç kalmak değil; oruç ahlakını, yani kendini tutmayı,

ölçülü olmayı öğrenmektir. Aksi hâlde iftar ve sahurda ölçüsüzce yemek,

normal zamanda ölçüsüzce yiyip içmekten daha fazla zarar verir. Ki bugün

tutulan oruçlardan ruh ve beden olarak faydalanamıyor oluşumuz; orucun

zahirî/şekilsel boyutuyla yetinip ahlaki boyutunu kaçırmamızdandır.

Burada bir noktanın altını çizmeliyiz: İslami oruç ile modern/tıbbi/estetik

perhiz arasında fark vardır. Günümüzde insana sunulan açlık, tamamen

bedenî, dünyevi, seküler bir eylemdir. Onun ölçülerini koyan insandır.

Gayesi dünyevi menfaatler elde etmektir. Modern açlık, obezitenin ters

dönmüş hâlidir. Obez, midesine kuldur ve ölçüsüz yer. Diğeriyse dış görünüşüne/sağlığına/modaya kuldur ve ölçüsüzce aç kalır… İslam açısından

ikisi arasında fark yoktur.

Oruç ise açlık değil, bir ibadettir, kulluktur. Ölçülerini koyan Allah’tır (cc).

Gaye insanı bir ay aç bırakmak değil, takvaya ulaştırmaktır…

• Oruç, şeytanın yollarını daraltır

Takvanın önündeki engellerden biri de şeytandır. Allah Resûlü (sav) şeytan

için, “O, kanın damarda dolaştığı gibi insan vücudunda dolaşır.”91 buyurmaktadır. Bizler şeytanın, insanın kalbine, duygu ve düşüncelerine vesvese yoluyla

sızdığını biliyoruz. Ancak bunu nasıl gerçekleştirdiği bizim için gaybtır.

• Tansiyon daha genç yaşlarda ortaya çıkar ve daha yüksektir.

• Pankreas bezi (karın tükürük bezi) daha kolay bozulur, şeker hastalığı teşekkül eder.

• Şişmanların çoğu, dizlerindeki, bellerindeki ağrılardan şikayetçidirler.

• Safra kesesi taşları şişmanlarda normale göre altı misli daha çok görülür.

• Damla hastalığı (nikris veya gut) şişmanlarda daha çok ortaya çıkar. Gut, kanda fazla miktarda

ürik asidin birikmesi ile meydana gelen metabolik bir hastalıktır. Nöbetler hâlinde eklem iltihabı

atakları görülebilir.

• İstatistiklere göre şişman kadınlarda âdet bozuklukları ve kısırlık, şişman erkeklerde iktidarsızlık

ve erkek yumurta hücresi (sperm) bozukluklarına daha sık olarak rastlanmaktadır.

• Çok şişman şahıslarda akciğerlerdeki havanın normalden az olması (hipoventilasyon), diyafragma (göğüs ve karın boşluklarını ayıran zar) ve göğüs hareketleri sınırlandırılmış olduğundan,

nefes almada azalma, oksijen azlığı ve kalp yetmezliği husule gelir (Pickwick Sendromu).” (Din ve

Bilimin Işığında Oruç ve Sağlık, s. 64-65)

91. Buhari, 2038

ORUÇ BABI

69

Allah Resûlü (sav) onun insanla olan ilişkisini kanın damarda dolaşmasıyla ifade ediyor. Bunun ötesinde vahye dayalı bir bilgiye sahip değiliz.

Bazı İslam âlimleri çok yeme ve içmenin damarları genişlettiğini, hâliyle şeytanın yollarını açtığını; az yeme ve içmenin damarları daralttığını, hâliyle şeytanın yollarını sınırlandırdığını söylüyorlar. 92 Buna göre oruç, şeytanın hareket kabiliyetini daraltmakta, takvanın önündeki engellerden birini bertaraf etmektedir. 93

• Oruç, güç ve kuvvettir

“(Hatırlayın!) Hani bir zamanlar sizden söz almış ve Tur Dağı’nı tepenizde yükseltmiştik. (Ve demiştik ki:) ‘Size verdiğimiz (Kitab’a) kuvvetle yapışın ve içindeki (öğütleri) hatırlayın ki sakınıp korunabilesiniz.’ ” 94

Sakınıp korunmak, yani takva, Allah’ın (cc) tüm insanlığa emridir. 95 Ayet, takvaya götüren en etkili yola işaret etmiştir: Kitab’a kuvvetle yapışmak ve içinde var olan öğütleri hatırlamak.

Takvaya ulaşmanın yollarından biri Kitab’a kuvvetle yapışmak, ciddiyet ve kararlılıkla şeriata ittiba etmektir. Ve Yüce Allah müminlerin her anlamda güçlü/kuvvetli olmalarını istemektedir. Hem manevi güç olan takvaya hem de maddi güç olan askerî/siyasi güce ulaşmayı emretmektedir:

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve (cihad için tahsis edilmiş) besili

atlar hazırlayın. Onunla Allah düşmanlarını, kendi düşmanlarınızı ve sizin bilmediğiniz Allah'ın bildiği (gizli düşmanlarınızı) korkutursunuz. Allah yolunda

infak ettiğiniz her ne varsa, size eksiksiz ödenir ve siz zulme de uğramazsınız." 96

İslam'da gerçek güç; kişinin nefsine hâkim olması, duygu ve düşüncelerini

kontrol etmesidir:

92. bk. Mecmûu'l Fetâvâ, 25/245

93. Âlimlerin yaptığı bu çıkarım, manevi anlamda bir daralma ve genişlemeyse bir yorum, hikmet tespiti olarak kabul edilebilir. Ancak kasıt, maddi anlamda damarların genişlemesi ve daralmasıysa yanlıştır. Zira Allah'ın (cc) nefislerimizde ve ufukta gösterdiği ayetler çok yemenin damarları genişletmediğini, aksine daralttığını göstermiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

94. 2/Bakara, 63

95. bk. 4/Nisâ, 131

96. 8/Enfâl, 60

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Güçlü/Kuvvetli kişi rakiplerinin sırtını yere getiren kişi değildir. Asıl güçlü/

kuvvetli kişi, öfkelendiği vakit nefsine hâkim olabilendir." 97

Oruç, insana gerçek gücü; nefsine, duygu ve düşüncelerine hâkim olmayı öğreten bir okuldur. 98 Zira oruçlu kişi, yeme, içme ve şehvet isteğini

gemlemeyi öğrenmektedir. Nefsi kontrol gücü, kişiyi takvaya ulaştıran

vesilelerden biridir.

3. Neden Her Oruç Tutan Takvalı Olamıyor?

Yukarıda oruç ile takva arasındaki bağı anlatmaya çalıştık. Ancak her birimiz

gözlemlemişizdir; her oruç tutan takvaya erişmiyor. Takva şöyle dursun,

asgari insani hasletleri gösteremeyenler dahi mevcut. Orucu uykuya tutturan; iftardan sonra kahveye gitmeye ve kötü ahlakına orucu bahane kılan

azımsanmayacak sayıda insan vardır… Gerek kendimizde gerek çevremizde

gözlemlediğimiz bu durum, doğal bir soruyu gündeme getirir: Neden her

oruç tutan takvalı olamıyor?

Hemen belirtelim ki; insanı takvaya ulaştıran, fecirden ğuruba, bir ay boyunca aç kalmak değildir. İnsanı takvaya ulaştıran; orucun ahlakı, diğer bir

ifadeyle imsak, yani tutmaktır. Allah Resûlü'nün (sav) ifadeleriyle söyleyecek olursak "imanen/inanarak" ve "ihtisaben/ecrini Allah'tan (cc) bekleyerek" yemeyi, içmeyi ve şehveti terk etmektir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah'tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır." 99

Burada iman ve ihtisab kaydı önemlidir. Oruca sevk eden amil, imandır.

Kişi onu, Allah (cc) farz kıldığı için ve O'na olan imanından dolayı tutmaktadır. İmanın gerektirdiği tek amel oruç değildir. İman ettiğimiz Allah; aynı

97. Buhari, 6114; Müslim, 2609

98. bk. Ahkâmu's Siyâm ve Felsefetuh, s. 46-52

99. Buhari, 38; Müslim, 760

zamanda o oruçta ahlaklı olmayı, orucu bir zırh gibi kuşanmayı, oruçla incelmeyi, oruçla diğerkâm olmayı, oruçla nefsi tutmayı… emretmiştir.

İşte toplum tarafından takdir görmek veya kınanmamak, alışkanlık veya sağlık nedeniyle oruç tutanlar ile inandığı için oruç tutanlar arasındaki fark burada ortaya çıkmaktadır. Toplum için oruç tutan birini ele alacak olursak onun için önemli olan tek şey, fecir ila ğurub arasında aç kalmaktır. Ötesi onu ilgilendirmemektir. Oysa inanan insan; oruç tutmayı gerektiren imanın, başka şeyler gerektirdiğini de bilmektedir. Ve ancak tüm imani gerekleri yerine getirdiğinde "kul" olacağının farkındadır.

İhtisab da böyledir… İnanan insanın tek hedefi Allah'tan ecir almak, orucun makbul olmasını sağlamaktır. Hâliyle bu düşünce onu, "Hangi oruç Allah katında makbuldür?" sorusuna götürecektir. Fecir ila ğurub arasında aç kaldığı gibi diğer sorumluluklarına da riayet edecektir. Oruç ücreti olarak toplumun takdirini veya sağlıklı/fit bir bedeni uman kimse, yalnızca aç kalacak, ötesi onun için bir anlam ifade etmeyecektir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah şöyle buyurdu: 'Oruç dışında insanların işlemiş olduğu bütün

amelleri kendileri içindir. Oruç ise benim içindir ve onun karşılığını bizzat ben veririm. Oruç bir kalkandır. İçinizden biri oruçlu olduğu gün oruca uygun olmayan işler yapmasın ve bağırıp çağırarak kavga etmesin! Eğer birisi kendisine söverse veya kendisiyle kavga etmeye yeltenirse ‘Ben oruçluyum.’ desin! Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzel kokar. Oruçlunun iki sevinç ânı vardır: Orucunu açtığı zaman (iftar vaktinde sevinir) ve Rabbine kavuştuğu zaman (tuttuğu oruç dolayısıyla sevinç duyar).” 100

Yine Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yalan söylemeyi ve bu yalancı şahitliği bırakmayan kimsenin yemeyi ve içmeyi bırakmasına Allah’ın asla ihtiyacı yoktur.” 101

100. Buhari, 1904; Müslim, 1151

101. Buhari, 1903

Ebû Ubeyde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruç (gıybet ile) zedelenmedikçe tutan için kalkandır.” 102

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nice oruç tutanlar vardır ki o orucundan kendisine sadece açlık kalır ve nice gece namazı kılanlar vardır ki o kalkmasından kendisine sadece uykusuzluk kalır.” 103

Nebevi uyarılar apaçıktır: Orucun insanı koruması ve Allah katında karşılık bulması açlıkla değil, oruç ahlakını kuşanmakla mümkündür. Onun (sav) ifadesiyle, “Ben oruçluyum.” diyebilmek, şeytani ve nefsî kışkırtmalar karşısında oruç kimliğini ibraz etmektir. Tarih boyunca birçok salih insan bu gerçeği vurgulamış; ruhuna uygun olmayan orucun faydasız olduğuna dikkat çekmiştir.

Câbir (ra) der ki: “Oruç tuttuğunda kulağın, gözün ve kalbin de yalan ve haramlardan oruç tutsun. Komşuya eziyet etmeyi bırak. Oruçlu olduğun gün üzerinde sükûnet/dinginlik ve vakar/ağırbaşlılık olsun. Oruçlu olduğun

gün ile oruçsuz olduğun gün aynı olmasın.” 104

Enes (ra) der ki: “Oruçlu gıybet yaptığında iftar etmiş/orucu bozmuş olur.” 105

“Ebû Hureyre (ra) ve arkadaşları oruç tuttuklarında mescidde oturur ve ‘Orucumuzu temizliyoruz.’ derlerdi.” 106

“Asıl oruç, yemeden içmeden oruç değil, (asıl) boş iş ve çirkin sözlerden oruçtur.” 107

İbnu’l Cevzî (rh) der ki: “ ‘Yalan söylemeyi ve bu yalancı şahitliği bırakmayan kimsenin yemeyi ve içmeyi bırakmasına Allah’ın asla ihtiyacı yoktur.’ 108

102. Nesai, 2233; Darimi, 1773

103. İbni Mace, 1690

104. Letâifu’l Meârif, s. 155

105. Ez-Zuhd li Hennâd ibni Serî, 2/573, 1204 No.lu Rivayet

106. El-Metâlibu’l Âliye, 1017

107. Letâifu’l Meârif, s. 155. İbni Receb (rh) bu rivayete Ebû Mûsâ El-Medînî’nin, “Müslim şartı üzere sahih.” dediğini nakleder.

108. Buhari, 1903

Bu hadis göstermiştir ki; (oruç) amelini yapan zahiren salihtir. Ancak Allah’ın gözünden öyle bir düşmüştür ki hurma çekirdeği/kıl kadar değeri kalmamıştır. Kıyamet Günü geldiğinde insanlara gizli kalan yönleri açığa çıkar. Sinelerde gizli olan, yüzün kıvrımlarında görünür olur.” 109

İbni Kayyim El-Cevziyye (rh) şöyle der: “Oruçlu o kimsedir ki; organları günahtan; dili yalan, fahşa ve aldatma sözünden; karnı yiyecek ve içecekten; cinsel uzvu da çirkin (cinsel) eylemlerden uzak tutmuştur. Konuştuğunda orucunu yaralayacak şekilde konuşmaz. Bir amel yaptığında orucunu ifsad edecek şekilde amel yapmaz. Tüm sözleri salih ve faydalı olarak (dilinden) dökülür. Amelleri de böyledir. Güzel koku taşıyanla oturanın hissettiği gibi güzel kokar. Aynı şekilde oruçluyla oturan, onunla oturmuş olmaktan faydalanır; o mecliste yalandan, fücurdan ve zulümden emin olur. İşte meşru olan oruç budur. Mücerred yemek ve içmekten uzak durmak değildir. Sahih hadiste şöyle buyurulur:

‘Yalan söylemeyi ve bu yalancı şahidliği bırakmayan kimsenin yemeyi ve içmeyi

bırakmasına Allah’ın asla ihtiyacı yoktur.’ 110

Yine hadiste, ‘Nice oruçlu vardır ki orucundan payı açlık ve susuzluktur.’

buyrulmuştur. (Şer’i) oruç; organları günahlardan, karnı yiyecek ve içecekten uzak tutmaktır. Yemek ve içmek nasıl orucu bozuyorsa aynı şekilde

günahlar onun ecrini keser, semeresini ifsad eder. (Öyle ki) onu hiç oruç

tutmayan mertebesine düşürür.” 111

Sonuç olarak; orucun bizi takvaya ulaştırması için yalnızca yeme ve içmeden uzak durmak yetmez. Allah Resûlü’nün (sav), sahabesinin ve salihlerin

öğütlediği gibi göze, kulağa, dile, kalbe ve son olarak mideye oruç tutturmak

gerekir.

Ramazan ve Kur’ân

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller

barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun.” 112

109. Et-Tezkire fi’l Va’z, s. 124-125

110. Buhari, 1903

111. El-Vâbilu’s Sayyib, s. 26-27

112. bk. 2/Bakara, 185

Kur’ân, Ramazan ayında indirilmiştir. Kur’ân nüzulünden yaklaşık on

beş yıl sonra oruç farz kılınmıştır. Yüce Allah, on iki ay içinden Ramazan’ı; Kur’ân’ın indirildiği o mübarek ayı oruç ibadeti için seçmiştir. Yukarıda okuduğumuz ayette olduğu gibi, Kur’ân nüzulü ile oruç ibadeti arasında bağ kurmuştur. Hiç şüphesiz Kur’ân’ı indiren de orucu farz kılan da O’dur. Zamanın, mekânın ve insanın sahibi O’dur. Demek ki; Allah’ın (cc) yanında oruç ile Kur’ân arasında manevi bir bağ vardır.

Allah Resûlü’nün hayatına baktığımızda benzer bir durum olduğunu görüyoruz. Her Ramazan Nebi (sav) ve Cibril (as) karşılıklı oturuyor Kur’ân mukabelesi yapıyorlar. Yani Cibril ona, o da Cibril’e Kur’ân okuyor.

Abdullah ibni Abbâs’ın (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Hayır yapma konusunda Allah Resûlü (sav) insanların en cömertiydi. Hele Ramazan girip Cibril (as) ile buluştuğunda daha da cömert olurdu. Cibril,

Ramazan ayında her gece Peygamber ile buluşurdu ve Allah Resûlü ona Kur’ân’ı arz ederdi. İşte Cibril, Allah Resûlü ile buluştuğu zaman Peygamber rüzgârla sürüklenen yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olurdu.” 113

Ebû Hureyre (ra) şöyle der:

“Cibril, Peygamber’e Kur’ân’ı her sene bir defa arz ederdi. Peygamber’in vefat ettiği yıl içinde ona iki defa arz etti. Peygamber her sene on gün itikâf ederdi. Ruhunun kabzolunduğu yılda ise yirmi gün itikâf etti.” 114

A. Kur’ân ile Ramazan Arasında Nasıl Bir Bağ Vardır?

• Yolunu şaşırmış insanlığa Kur’ân ile yol gösterilmiş, altı asırlık bir karanlıktan sonra Kur’ân, Güneş gibi insanlığın hayatına doğmuştur. Oruç ibadetinin başlangıcı da fecr-i sadık, yani gerçek sabahtır. Kur’ân’la insanlığın gerçek sabahı başladığı gibi, oruç da gerçek sabahla başlamaktadır. 115

• Kur’ân, arınmış bir kalp ve dingin bir zihinle anlaşılır. Bunun için de kalbin ve zihnin günahların kirinden ve yıpratıcı yükünden arınmış olması

113. Buhari, 1902; Müslim, 2308

114. Buhari, 4998

115. bk. Dört Rukün, s. 241

gerekir. Aksi hâlde günahlarla kirlenmiş kalp, perdelenmiş göz ve ağırlaşmış kulaklar, okusa da Kur’ân’ı anlayamaz: 116

“Hakları olmadığı hâlde yeryüzünde büyüklenip kibre kapılanları ayetlerimden çevireceğim. (İlgisiz kalacaklar, duysalar dahi anlamayacaklar.).” 117

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar.” 118

Ramazan ayı arınma ayıdır. Yüce Allah kalpleri, gözleri ve kulakları, on bir ay boyunca oluşan (manevi) kirlerden arındırır, temizler:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah’tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.” 119

Kalbi kirleten günahlar silinince sebep olduğu kir de silinir ve kul, Kur’ân’ı anlayacak bir kalbe sahip olur. Bu nedenle Kur’ân okumaya en müsait ay, Ramazan ayıdır.

• Kur’ân’ın anlaşılması için takvaya ihtiyaç vardır. Kur’ân’ın haber verdiğine göre Kur’ân’ı her okuyan değil, yalnızca takva sahipleri anlar ve yalnızca takva sahipleri onda hidayet bulur:

“Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, takva sahiplerine yol gösteren bir Kitap’tır.” 120

Ramazan orucunun gayesi de kişiyi takvaya; yani Kur’ân’ı anlayacak ve onda hidayet bulacak olgunluğa ulaştırmasıdır:

116. bk. Tefsîru’r Râzî, 5/251-252, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri

117. bk. 7/A’râf, 146

118. 18/Kehf, 57

119. Buhari, 38; Müslim, 760

120. 2/Bakara, 2

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınıp korunursunuz.” 121

Kişi Ramazan orucuyla takvaya ulaştığı için Kur’ân’ı en iyi anladığı zaman dilimi, Ramazan ayıdır. 122

• Kur’ân’dan istifade etmek için onu okumak yetmez, onu doğru anlamak gerekir. Kur’ân’ın doğru anlaşılması için okuma esnasında şeytani dürtüler, vesveseler ve saptırmalardan uzak olmak gerekir. Bu nedenle Allah (cc), Kur’ân okuyanlara şeytandan Allah’a sığınmalarını emreder:

“Kur’ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah’a sığın.” 123

Ramazan ayı şeytanların zincire vurulduğu bir aydır. Hâliyle Kur’ân’ı okumaya en müsait aydır.

Ebû Hureyre’den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.” 124

• Kur’ân, gözle okunur; kalp ve zihinle anlaşılır. Kalp ve zihnin verimli

çalışması vücutta dengeyle mümkündür. Yiyecek ve içecekle ağırlaşmış bir

mide, tüm vücut enerjisini sindirime harcar; kalp ve zihin işlevini yitirir, anlama faaliyeti zayıflar. Ramazan ayı vücudun dinlendiği, midenin rahatladığı,

vücut enerjisinin gıda sindiriminden ziyade bilgi sindirimine harcanabildiği

bir aydır. Bu yönüyle Ramazan, Kur’ân ayı olmaya en uygun aydır.

• Kur’ân, Allah’ın ziyafet sofrasıdır.

Abdullah ibni Mes’ûd (ra) şöyle der:

“Şüphesiz ki bu Kur’ân, Allah’ın ziyafet sofrasıdır. Ondan ne kadar alabiliyorsanız alın. Şüphesiz içerisinde Allah’ın Kitabı’ndan bir şey olmayan ev

kadar boş bir şey bilmiyorum. Şüphesiz ki içerisinde Allah’ın Kitabı’ndan

bir şey olmayan kalp, içerisinde hiç kimse olmayan harabe bir ev gibidir.” 125

121. 2/Bakara, 183

122. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, 2/172, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri

123. 16/Nahl, 98

124. Buhari, 3277; Müslim, 1079

125. Darimi, 3350

İnsanı -ruhu doyuran- bu ziyafetten alıkoyan, dünya lezzetlerine olan düşkünlüğü, bağlılığıdır. Oruçla birlikte insan, dünya sofralarından uzaklaşır.

Ruhun/Kalbin ziyafeti olan Kur’ân sofrasına oturmasına bir engeli kalmaz.

İlahi ziyafet sofrasına oturmaya en uygun hâl, oruçtur.

B. Kur’ân Okumanın Önemi ve Fazileti

• Yüce Allah bu kitabı bizim için, bize bizi anlatsın diye indirmiştir:

“Andolsun ki size, içinde sizi anlatan/sizi şerefe ulaştıracak (öğütler barındıran)

bir Kitap indirdik. Akletmez misiniz?” 126

Demek ki insana, insanın anlatılması gerekmektedir. Zira o, “cehul/çok bilgisiz” bir varlıktır. Dahası, cahil olduğunun bilincinde de değildir. Benliğini

dahi hakkıyla tanımazken her şeyi anlamak ve anlamlandırmak istemektedir.

Kur’ân onun elinden tutup vahiy aynasının karşısına götürür. Önce kendini görmesini, kendinden haberdar olmasını sağlar. Zira insan olmanın ilk

adımı kişinin kendisini, hakikatini, zaaflarını, sınırlarını bilmesidir. Kendini

bilen, insanlaşma yolunda ilk adımı atmıştır. Bu da ancak yaratanın indirdiği

Kur’ân’la mümkündür.

• Sonra Kur’ân apaçık ayetlerle insana yol gösterir. Hak ile batılın arasını ayırır. Eşyanın ve varlığın hakikatine nüfuz edecek bir inanç/basiret kazandırır insana:

“Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab’ın ayetleridir.” 127

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir…” 128

“Şüphesiz ki, Rabbinizden size (feraset ve derin görüş kazandıracak) basiretler geldi. Kim görürse kendi lehine, kim de görmek istemezse kendi aleyhinedir. Ben, üzerinizde bir koruyan/gözetleyen değilim.” 129

İnsan, cehaleti yanında tartışmacıdır. Bilsin veya bilmesin, tartışır durur:

126. 21/Enbiyâ, 10

127. 12/Yûsuf, 1

128. 2/Bakara, 185

129. 6/En’âm, 104

“Andolsun ki bu Kur’ân’da, insanlar için her türlü örnekten çeşitli açıklamalar yapmışızdır. İnsan her şeyden fazla tartışmacıdır.” 130

Tartışmacı oluşuna hükmeden duygular, heva ve zandır. Hoşuna gideni savunur, doğruluğundan emin olmadığı konularda fikir beyan eder:

“Onlar, yalnızca zanna ve nefislerinin arzusuna uyarlar. Oysa andolsun ki onlara, Rablerinden hidayet gelmiştir.” 131

Kur’ân apaçık, hak ile batılı ayıran ve sahibine basiret kazandıran ayetleriyle insanın elinden tutar. Ona kesin, sınırları çizilmiş, muhkem ayetlerle yol gösterir. Onu heva ve zannın karanlıklarından imanın ve vahyin aydınlığına çıkarır. Ona bildiği konularda konuşmayı, bilmediği konularda susmayı ve bazı şeylerin ilmini Allah’a (cc) havale etmeyi öğretir:

“Bilgin olmayan şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp (gördüğünden, duyduğundan, niyetlenip azmettiğinden) bunların hepsinden sorumludur.” 132

“Sana Kitab’ı indiren O’dur. O (Kitap)’tan bazı ayetler (kimsenin tahrif etmeye

güç yetiremeyeceği şekilde sağlam, açık ve) muhkemdir. Onlar (Kitab'ın çoğunluğunu ve ana omurgasını oluşturan muhkem), Kitab'ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazısı da (kullarını imtihan etmek için açık kılmadığı) müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve (ayetleri hevalarına göre) yorumlamak için müteşabih olan ayetlerin peşine düşerler. O (ayetlerin) tevilini/hakiki anlamını yalnızca Allah bilir. İlimde derinleşenler derler ki: 'Ona iman ettik. Hepsi Rabbimizin katındandır.' Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır." 133

"Şayet seninle tartışmaya kalkarlarsa de ki: 'Allah, sizin yapmakta olduklarınızı en iyi bilendir. Allah, Kıyamet Günü, ihtilaf ettiğiniz konularda aranızda hükmedecektir.' " 134

Böylece Kur'ân, insanı tartışmacı/cedelci ahlakından korur. Unutmamak gerekir; insanın en tehlikeli zulmü, kendisine yaptığı zulümdür. En tehli130. 18/Kehf, 54

131. bk. 53/Necm, 23

132. 17/İsrâ, 36

133. 3/Âl-i İmrân, 7

134. 22/Hac, 68-69

keli tuzağı da kendisine kurduğu tuzaktır. Şayet vahiy ona kendi nefsinden korunmayı öğretmese insan, kendi kurduğu tuzaklarda zayi olur. Önce sırf hevasına uymak için tartışır, sonra tartışmada savunduğu fikri itikad edinir. Sonra o fikir için dost edinir, düşman edinir, gerekirse savaşır. Hatta öyle basitleşir ki; atalarının tartışarak tutum belirledikleri bir düşünce için dahi kavga edebilir… Tüm bu basitliklerden korunmanın yolu vahyi çokça tilavet etmektir.

• Sonra Kur'ân insanı tedavi eder, onarır, yeniler… Zira insan, üstünü başını kirlettiği gibi kalbini de kirletir. Bedenî sorumluluklarını yerine getirmeyip hastalandığı gibi ruhi sorumluluklarını yerine getirmeyip ruhunu/kalbini hastalandırır. Gereksiz uğraş ve dertlerle kalbini eskitip yıpratır:

"Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur)." 135

“Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can

yakıcı bir azap vardır.” 136

Kur’ân, insanın imdadına yetişir, onun bozduğunu ıslah eder, hastalananı

tedavi eder:

“Kur’ân’dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa

ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsranını arttırır.” 137

“Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: ‘Bu sure hanginizin imanını arttırdı?’ derler. İman edenlere gelince, onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah’ın

müminlere yönelik vaadleriyle) müjdelenmektelerdir. Kalplerinde hastalık

olanlara gelince, onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar

kâfir olarak ölmüşlerdir.” 138

Kişi onu okudukça manevi bir el, yaralarına merhem çalar, hastalıklarını

tedavi eder.

135. 83/Mutaffifîn, 14

136. 2/Bakara, 10

137. 17/İsrâ, 82

138. 9/Tevbe, 124-125

• Sonra Kur’ân insana hatırlatır. Zira insan -adından da anlaşılacağı gibiunutkandır. Babası Âdem (as) unutmuş, o da unutacaktır:

“Andolsun ki bundan önce Âdem’e, (ağaçtan yememesini emrederek) ahit

vermiştik. O unuttu. Biz onda (bu ahde dair) bir azim/kararlılık görmedik.” 139

Ayrıca şeytan da insana unutturmaya çalışır:

“Şeytan, onları hâkimiyeti altına almış ve onlara Allah’ı zikretmeyi unutturmuştur.” 140

“Onu hatırlamamı yalnızca şeytan unutturdu.” 141

İnsanın unutkanlık tabiatı şeytanın unutturmasıyla birleşince, çokça unutan bir varlık olup çıkar. Bu noktada Kur’ân devreye girer. İnsanın unuttuğu

ne varsa o hatırlatır. Misaller vererek, kıssalar anlatarak, açık ve anlaşılır

muhkem ayetler indirerek… hatırlatır:

“Biz sana, bu Kur’ân’ı sıkıntı çekmen için indirmedik. (Aksine) Allah’tan

korkanlara bir öğüt/hatırlatma olsun (diye indirdik).” 142

“Doğrusu o (Kur’ân), sana ve kavmine bir zikir (hatırlatma, şereftir). (Ondan) sorulacaksınız.” 143

“Şüphesiz ki o, muttakiler için bir öğüttür/hatırlatmadır.” 144

• Sonra Kur’ân insana öğütler verir. Zira insan zalimdir. Çok çabuk yoldan çıkar, zulmeder, sapar:

“Çünkü o, pek zalim, pek cahildir.” 145

İnsan ne kadar zalimse Kur’ân da o kadar öğütler barındıran bir kitaptır:

“Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap geldi).” 146

139. 20/Tâhâ, 115

140. bk. 58/Mücadele, 19

141. bk. 18/Kehf, 63

142. 20/Tâhâ, 2-3

143. 43/Zuhruf, 44

144. 69/Hakka, 48

145. bk. 33/Ahzâb, 72

146. 10/Yûnus, 57

Kur’ân bazen bir annenin şefkatiyle, âdeta okuyanın saçlarını okşayarak nasihat eder, öğüt verir:

“Allah size açıklamak, sizi sizden öncekilerin sünnetine iletmek ve tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir. Allah, (sizleri tevbeye muvaffak kılarak) tevbelerinizi kabul etmek ister. Şehvetlere tabi olan kimseler ise sizin büyük sapıklıkla sapmanızı isterler. Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı.” 147

Bazen bir babanın sert, sarsıcı ve net üslubuyla, âdeta okuyanın yakasına yapışıp silkeler gibi nasihat eder:

“İman edenlerin, Allah’ın zikrine ve (Kur’ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da

fasık olan kimseler gibi olmasınlar.” 148

“Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber’in sesinden (daha fazla) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle bağırdığınız gibi ona bağırarak söz söylemeyin. Yoksa, hiç farkında değilken amelleriniz boşa gider.” 149

İnsanın bir yönü rahmet, bir yönü öfkedir. Hâliyle her iki üsluba da ihtiyacı vardır. Bazen tatlı tatlı konuşmak bazen de onu sarsmak gerekir. İşte Kur’ân, her iki üslubuyla da tam olarak bunu yapar.

• Sonra Kur’ân, insana sabrı, ağırbaşlılığı ve dinginliği öğretir. Zira insan acelecidir. Yaratılış hamuru acelecilik suyuyla karılmıştır.

“İnsan, aceleden yaratılmıştır.” 150

Her şeyin bir ân evvel olmasını ister. Bu yönü onu fevri, öfkeli, cahiliye hamiyyesinin yönlendirdiği… ölçüsüz bir insan kılar. Kaygılı, stresli, dolayısıyla yorucu bir hayat yaşar. Başına bir musibet geldi mi vaveylacı, bir hayır geldi mi bencil oluverir:

“Şüphesiz ki insan, helu’ (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir

147. 4/Nisâ, 26-28

148. 57/Hadîd, 16

149. 49/Hucurât, 2

150. bk. 21/Enbiyâ, 37

şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah’tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz).” 151

İnsan, benliğinin/zaaflarının baskısı altında kıvranırken Kur’ân elinden tutar. Önce onu sakinleştirir:

“İmanlarına iman katsınlar diye, müminlerin kalbine sekineti indiren O’dur…” 152

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi bir topluluk Allah’ın Kitabı’nı okuyup aralarında incelemek için Allah’ın evlerinden bir evde toplanırsa kesinlikle üzerlerine huzur (sekine) iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır.” 153

İnsan okudukça sakinleşir, sabrı ve ağırbaşlılığı öğrenir. Duyguların onu savurmasından kurtulur. Düşünmeyi, akıl etmeyi, iyiyi ve kötüyü ayırt etmeyi öğrenir. Zaten insanın bencil, aceleci, kaygılı olması; aklı ihmal edip duygularla yaşaması nedeniyledir. Kur'ân ise bir düşünme/tefekkür okuludur. Sürekli insanı düşünmeye, akıl etmeye, öğüt almaya davet eder. Kur'ân için her şey bir ayettir ve her şey düşünmeye, ibret almaya değerdir ve Rabbimiz, kâinat üzerinde düşünmeye davet eder:

"Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün peşi sıra yer değiştirmesinde, insanlara fayda sağlayarak denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirdiği ve ölümünden sonra yeryüzünü kendisiyle canlandırdığı suda, orada yaydığı farklı türdeki her bir canlıda, rüzgârların çevrilip yönlendirilmesinde, gök ve yer arasında emre amade kılınmış olan bulutlarda akledenler için (üzerinde düşünülüp, bunları yapanın tek ilah olduğu ve kulluğun yalnızca O'na yapılması gerektiğine dair) deliller vardır." 154

"(İnsanı hayrete düşüren ve sayısız ayetle donatılmış) göklerin ve yerin melekutuna, Allah'ın yarattıklarına ve ecellerinin yaklaşmış olma ihtimaline bakıp düşünmediler mi? (Buna inanmadıktan sonra) daha hangi söze inanacaklar?" 155

151. 70/Meâric, 19-21

152. 48/Fetih, 4

153. Müslim, 2699

154. 2/Bakara, 164

155. 7/A'râf, 185

Allah'ın (cc) şer'i ayetlerini düşünmeye davet eder:

"Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı." 156

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" 157

İnsanı, bizzat özünü düşünmeye davet eder:

"Yeryüzünde yakinen inananlar için ayetler vardır. Kendi nefislerinizde de…

Görmez misiniz?” 158

“(Öyleyse) insan neden yaratıldığına bir baksın? Tazyikle atılan bir sudan yaratıldı. (O,) bel kemiği ile omurga arasından çıkar.” 159

• Sonra Kur’ân, insanı basitlikten kurtarır. Zira insan çoğunlukla boş, değersiz ve faydasız şeylerle meşgul olur. Önemsiz şeylerin ardına takılır, savrulur. Biraz şeytanın biraz nefsin biraz da insanın tabiatının sonucu olan bu durum, insanı sürekli aşağı çeker. Burada Kur’ân insanın imdadına yetişir. Ona izzetli olmayı, değerli olmayı, güzel şeylerle ilgilenmeyi öğretir. Onun gündemini, düşünme biçimini ve önceliklerini değiştirir. Onu dert sahibi yapar, çünkü insanı yüceltir. İnsan manen yüceldikçe sığlıktan kurtulur.

Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah, bu kitapla nice toplulukları yükseltir nicelerini de alçaltır.” 160

Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü Kur’ân okuyan kimseye ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.” 161

156. 4/Nisâ, 82

157. 47/Muhammed, 24

158. 51/Zâriyat, 20-21

159. 86/Târık, 5-7

160. Müslim, 817

161. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

Kur’ân devrim yapan bir kitaptır. Okuyan, kalbini ona açarak okursa cahiliyenin kalbe diktiği putları bir bir devirir. Kendini ona açan kalbe kandiller asar, orayı vahyin nuruyla aydınlatır. Kesinlikle o kâri, hayatını Kur’ân’dan önce ve sonra diye ayırır. Şayet Kur’ân’ı okuduğu hâlde değişmiyorsa insan, bu, kalbini Kur’ân’a açmadığındandır.

• Amellerin tartıldığı Kıyamet Günü’nde Kur’ân, okuyucusuna arkadaşlık

eder. Onun terazisini ağırlaştırır. Bir salih amel olarak onun şefaatçisi olur:

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim Kur’ân’dan bir harf okursa kendisine bir ecir yazılacaktır ve her ecir on katıyla karşılık bulacaktır. Dikkat edin. ‘Elif, Lam, Mîm’ bir harftir, demiyorum. Fakat ‘Elif ’ bir harf, ‘Lam’ bir harf, ‘Mîm’ de bir harftir.” 162

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü Kur’ân getirilecek ve şöyle diyecek: ‘Ey Rabbim, beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir!’ O kimseye keramet tacı giydirilecek sonra Kur’ân diyecek: ‘Arttır ya Rabbi!’ İkram olarak elbise de giydirilecek. Sonra Kur’ân diyecek ki: ‘Ey Rabbim, ondan razı ol!’ Allah da ondan razı olacak. Denilecek ki: ‘Ey kul, oku ve yüksel!’ Böylece okuduğu her bir ayetle iyilik, ecir ve mükâfatları arttırılacaktır.” 163

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?’ buyurdu.

Biz de, ‘Evet.’ dedik.

Allah Resûlü, ‘Birinizin namazında okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.’ buyurdu.” 164

162. Tirmizi, 2910

163. Tirmizi, 2915

164. Müslim, 802

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Şüphesiz, insanlardan Allah’ın ehli olan kimseler vardır.’ buyurdu.

Sahabiler, ‘Onlar kimlerdir, ey Allah’ın Resûlü?’ dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Onlar, Kur’ân’a göre yaşayanlar, Kur’ân’la birlikte olanlar ve işlerini Allah’ın isteklerine göre ayarlayan kimselerdir.’ ” 165

Kur’ân okumak bir ibadet, bir salih ameldir. Her okuyan için maddi ve

manevi hayır kapısıdır. Ancak Ramazan'da Kur'ân okumanın etkisi bir başkadır. Kur'ân'ın bereketi Ramazan'ın bereketiyle birleştiğinde etkisi çok daha fazlalaşmaktadır. Değil mi ki Allah (cc), Kur'ân'ın indirildiği ayı oruç ayı kılmıştır; öyleyse bu ayda çokça Kur'ân'ı tilavet ederek O'nun bizim için razı olduğuna rıza göstermeli, O'nun teşvik ettiği ameli çoğaltmalıyız. Bununla birlikte bir gerçeği unutmamalıyız: Gaye, anlamadan çokça Kur'ân okumak değildir. Bilakis İslam böyle bir okumaya taraftar değildir. Anlamadan okumak şöyle dursun, üzerinde derin düşünceye dalmadan yüzeysel okuma dahi Kur'ân'ın onayladığı bir amel değildir. Onlarca kez anlamadan hatim indirmektense bir defa anlayarak ve düşünerek okumak daha hayırlıdır.

Her Müslim Ramazan'da -ve dışında- Kur'ân'ı terk etmek suretiyle Nebi'nin (sav) davalısı olmaktan kaçınmalıdır:

"Resûl der ki: 'Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar.' " 166

İbni Kayyim (rh) şöyle der:"Kur'ân'dan kaçmanın birtakım şekilleri vardır:

• Onu dinlemekten kaçmak, ona inanmaktan kaçmak ve ona yönelmekten kaçmak.

• Onunla amel etmekten kaçmak. Kur'ân okusa da ve iman ettiğini söylese de helal ve haramını gözetmekten kaçmak.

165. İbni Mace, 215

166. 25/Furkân, 30

• Dinî ve diğer konularda Kur'ân'la hükmetmekten ve onunla muhakeme olmaktan kaçmak, onun kesinlik ifade etmediğine inanmak, delillerinin lafzi olduğunu söylemekle beraber bunların ilim ifade etmediğine inanmak.

• Kur'ân'ı inceden inceye düşünmekten, onu anlamaktan ve onunla konuşmaya, onu anlamaya çalışmak isteyenin onun hakkındaki marifetinden kaçmak.

• Bütün kalp ve diğer hastalık türlerine Kur'ân'la şifa ve tedavi istemekten

kaçıp, başkasından hastalığına şifa istemek.

İşte bu zikredilenlerin hepsi kuşkusuz, her ne kadar kimisi kimisinden daha tehlikeli de olsa, Allah-u Teâlâ'nın şu ayetinin kapsamına girmektedir: 'Resûl der ki: 'Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar.' 167 " 168

İbni Kayyim'ın (rh) tespitlerini şöyle toparlayabiliriz:

Kıyamet Günü Allah Resûlü'nün (sav) şikâyet ederek davacı olacağı insanlar, Kur'ân'ı mehcur, terk edilmiş bir hâlde bırakıp onu harabeye çevirmiş olan insanlardır. Kur'ân'ı terk etmek; ona iman etmeyi, onunla amel etmeyi, onu kanun yapıp onunla hükmetmeyi, onu insanlara anlatıp onunla cihad etmeyi, onu okumayı ve onun ayetleri üzerinde düşünüp onda hidayet aramayı terk etmek gibi Kur'ân'a karşı sorumlu olduğumuz her alanı kapsar. Her insan ona karşı sorumluluğunu terk ettiği oranda onu mehcur bırakacak ve Allah Resûlü'nün (sav) davalısı olacaktır. 169

Ramazan ve Dua

Ramazan, dua ayıdır. Yüce Allah Ramazan ahkâmını açıkladığı ayetler arasına dua ayetini yerleştirmiş, kullarını duaya davet etmiştir.

"Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınıp korunursunuz. (Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun). (Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir

167. 25/Furkân, 30

168. El-Fevâid, s. 82

169. bk. Tevhid Meali, s. 361, Furkân Suresi, 30. ayetin açıklaması

hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar. Kim de (kendi isteğine bağlı olarak) fazladan hayır işlerse, bu onun için daha hayırlıdır. Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun. Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık)

başka günlerde (oruç tutsun). Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bu kolaylaştırma) sayılı günleri tamamlamanız ve sizi hidayet etmesinden ötürü Allah'ı yüceltip/en büyük olarak bilmeniz ve şükretmeniz içindir. Kullarım sana, benden soracak olurlarsa, şüphesiz ki ben onlara yakınım. Dua edenin duasına icabet ederim. (Öyleyse) onlar da benim davetime icabet etsinler ve bana iman etsinler ki (akıl, doğruluk ve olgunluk sahibi olan) rüşt ehlinden olsunlar. Oruç gecesi kadınlarınızla beraber olmak size helal kılındı. Onlar sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtüsünüz. Allah sizin nefislerinize ihanet etmekte olduğunuzu bildi. Tevbelerinizi kabul edip, sizleri affetti. Şimdi onlarla beraber olun ve Allah'ın sizin için (takdir edip) yazdığını isteyin. Fecr vakti, beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya (ufukta ikinci fecir olan fecr-i sadık belirinceye) dek yiyip için. Sonra orucu geceye tamamlayın. Mescidlerde itikâfta bulunduğunuz sırada eşlerinizle beraber olmayın. Bu, Allah'ın sınırlarıdır. Ona (Allah'ın sınırlarına) yaklaşmayın. İnsanlar sakınıp korunsunlar diye Allah ayetlerini böylece açıklar." 170

Dikkat edilirse Allah (cc) 183. ayetten başlayarak Ramazan ahkâmını beyan etmiş, 186. ayette kullarını duaya davet ettikten sonra 187. ayette Ramazan ahkâmını beyan etmeye devam etmiştir. Zahiren ayetlerin akışı kesilmiş olsa da, dikkatli bir göz burada akışın kesilmediğini anlayacaktır. Zira dua bir ibadettir. Hayatın her alanına teşmil edilmesi gerekir. Ancak duaya en uygun hâl, Ramazan ayı ve oruç ibadetidir. Şöyle ki;

• Ayet, dua ile Allah'ın El-Karîb ismi arasında bağ kurmuştur. Kulun Allah'a (cc) en yakın olduğu hâllerden biri de oruçtur. Oruçlu, bir yönüyle El-Karîb ismiyle Rabbine kulluk etmekte, O'na yakınlaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla dua etmeye en münasip hâllerden birindedir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

170. 2/Bakara, 183-187

• Yüce Allah'ın duaya teşvik eden bu ayeti oruç ahkâmı arasında zikretmesi; Ramazan'ı tamamladığında ve iftar vaktinde duaya teşvik içindir.

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruçlunun, iftar vaktinde geri çevrilmeyen duası vardır.” 171

Yani; duanın bir adabı da icabet vakitlerinde dua etmektir. Ramazan ayında tekrar eden icabet vakitleri vardır. Kulun bu vakitleri duayla değerlendirmesi istenmiştir.

• Duanın en makbul olanı kişinin içtenlikle, boyun eğerek, ihtiyacının farkında olarak dua etmesidir:

“Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin. Şüphesiz ki O, (duada) haddi aşanları sevmez.” 172

Oruçlu insan açtır, susuzdur, bedeni zayıf düşmüştür. Rabbine olan ihtiyacını hissetmektedir. Dua etmeye en münasip hâllerden birini yaşamaktadır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Duanın kabulü kalbin masiyet kirlerinden arınmasıyla mümkündür.

Her günah, dua ile Allah (cc) arasında bir perdedir, kulu İlahi hayırlardan mahrum eder.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Ey insanlar! Şüphesiz, Allah temizdir ve temizden başkasını kabul etmez. Allah, peygamberlere emrettiği şeyi müminlere de emretmiştir. (Peygamberlere,) ‘Ey resûller! Temiz şeylerden yiyin ve salih amellerde bulunun.’173 (Müminlere de,) ‘ Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz temiz yiyeceklerden yiyin.’

174 (emretmiştir.)’ buyurdu.

Allah Resûlü (sav), bu sözün arkasından bir kimseyi dile getirdi ve şöyle devam etti:

171. bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 2/49, Bakara Suresi, 186. ayetin tefsiri

172. 7/A’râf, 55

173. bk. 23/Mü’minûn, 51

174. bk. 2/Bakara, 172

‘Bu kimse uzun bir yolculuğa çıkar, saçı başı dağınık, toz toprak içerisinde ellerini semaya kaldırır: ‘Ey Rabbim, ey Rabbim!’ der. Ama onun yediği haramdır, içtiği haramdır, giydiği haramdır. Böyle haramla beslenmiş olduğu hâlde artık bunun duası nasıl kabul olunsun?’ ” 175

Oruç hem günahları döker hem de kulu takvaya ulaştırır. Duanın kabul olunmasının önündeki engelleri kaldırır. Kişinin duaya en yakın olduğu ân, günahlardan arındığı Ramazan ayıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Oruç ahkâmına muhalefet ederek günah işleyenler duaya davet edilmiştir. Böylece oruçluyken günah işleyenlere çare olarak Allah'a (cc) duayla yönelmeleri gösterilmiştir. 176

• Oruç mümini koruyan bir kalkan, dua da müminin silahıdır.

Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Oruç bir kalkandır." 177

Alî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Dua müminin silahı, dinin direği, yerin ve göklerin nurudur." 178

Oruçla manevi kalkan kuşanan müminin, duayla manevi silahını kuşanması; böylece nefsine, küfre ve zulme karşı mücadelesinde tam donanımlı olması istenmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Oruç zor ibadetlerdendir. Zordur; çünkü uzun saatler boyunca süren bir ibadettir. Zordur; çünkü insanın en temel ihtiyaçlarından uzak kalması gerekmektedir. Zordur; çünkü gündüze yerleştirilmiş bir ibadettir. Yorucu iş hayatıyla beraber insan aç ve susuz kalmaktadır… Dua ise her zorluğu kolaylaştıran, kalbi Allah'a bağlayan, insandaki manevi potansiyeli açığa çıkaran bir ibadettir. Dua güçtür, canlılıktır, yenilenmektir. Çünkü dua ânında kalpteki fakr, umut, korku, tevekkül, inabe gibi tüm kulluk duyguları

175. Müslim, 1015

176. bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 3/384, 5579 No.lu Rivayet, Mukâtil ibni Suleymân'dan naklen

177. Buhari, 1904; Müslim, 1151

178. El-Mustedrek, 1812

Zehebî (rh) isnadın sahih olduğunu belirtmiştir.

açığa çıkar. Yüce Allah, orucun biyolojik bünyeyi zorlayan yönünü, duanın gücüyle aşmayı öğretmiştir.

• Dua iki kısımdır: Biri duau'l mesele; yani kişinin Allah'tan dua ederek

istemesidir. Diğeri de duau'l ibade; yani kişinin yaptığı ameller vesilesiyle dolaylı olarak Allah'ın (cc) rızasını istemesidir. Kişi oruç tuttuğunda duau'l ibade'yi yapmaktadır. Lisan-ı hâli şöyle demektedir: "Allah'ım! Senin rızan için aç, susuz ve güçsüz kaldım. Benden razı ol ve beni cennetinle ve rızanla rızıklandır." Kişi ibadet duasını yapmışken isteme duasına da irşad edilmiş, amellerinin de bu ruh hâliyle, âdeta dua ediyor gibi olması istenmiştir. Şu bir gerçektir: İnsan, amellerini dua ediyormuş gibi; tazarru, korku, umut ve gizlilik içinde yaptığında kulluk zirvesine ulaşır. Zira bunlar kalp amelleridir ve bir ameli yücelten, ona değer katan husus, kalp amellerinin ona eşlik etmesidir.Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Oruç, kalbi arındıran bir ibadettir. Kalp ve ruh, yüklerinden ve tortularından arınınca; Allah'ı (cc) en çok zikrettiği ve O'na en çok yöneldiği hâllerden birini yaşar. Kalbin bu hâli duaya icabetin en yakın olduğu hâldir. Dolayısıyla oruç hâlinde duaya davet edilmiştir. 179

• Dua; kul ile Allah arasında gizli bir ibadettir. Kişi oruçluyken devamlı murakabeye180 ihtiyaç duyar. Bu murakabe; onu daha derin makamlara sevk eder. O da Allah'ın beraberliğini hissetmek ve O'ndan (cc) hayâ etmektir. Dua da Allah'ın El-Karîb ismiyle Allah'a kulluktur. Hâliyle oruçla elde edilen bu yakınlık/beraberlik hissi, duaya yönlendirilmiştir. 181

Dua ile oruç arasında kurmaya çalıştığımız bu manevi bağın ardından182 şu soruyu soralım: Nasıl dua etmeliyiz?

179. bk. Mevsûatu Fıkhi'l Kulûb, 3/2828

180. Kulun, Allah'ın, kendisini görüp duyduğunu bilme hâlidir.

181. bk. Esrâru'l Muhibbîn fî Ramadân, s. 72-73

182. Ayet ile oruç arasında farklı bağlar kuran ilim adamları da olmuştur. Bir grup ilim adamı 186. ayeti, siyakında varid olduğu oruçla değil; 185. ayetin sonunda varid olan, "Allah'ı tekbir etme ve şükürle" ilişkilendirmiştir. Ayetin, duadan önce Allah'a hamd ve tekbirle övgüde bulunmaya işaret etme olduğunu (bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 2/178-179, Bakara Suresi, 186. ayetin tefsiri) ve dille hamd ve tekbir ettiğimiz gibi amellerimizle de hamd ve tekbir edebileceğimize işaret ettiğini (bk. Tefsîru'l Menâr, 2/133, Bakara Suresi, 186. ayetin tefsiri) söylemişlerdir. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

ORUÇ BABI

91

Dua etmenin bir adabı vardır. Yukarıda bunların bir kısmına işaret ettik.

Yüce Allah dua edenin tazarruyla (gönülden yalvara yakara), gizlice, umut ederek ve korkarak dua etmesini ister:

“Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin. Şüphesiz ki O, (duada) haddi aşanları sevmez. Yeryüzü (Allah tarafından düzenlenip) ıslah edildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın. O’na korkarak ve umarak dua edin. Elbette ki Allah’ın rahmeti, muhsinlere/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlara pek yakındır.” 183

Bunların her biri kalp amelidir. Kişinin Rabbine olan ihtiyacını, O’na olan bağlılığını, O’nun kapısındaki çaresizliğini, başını O’nun eşiğine koymuşluğunu gösterir. İbni Kayyim (rh) kulun bu hâlini şöyle vasfeder:

“Kulu Allah’a yakınlaştıran en kısa yol, kâmil bir ihlastır. Kul hiçbir şeyi kendinden bilmez, hiçbir iddiada bulunmaz, tüm kuvvet ve esbabtan teberrî eder, yaptığı hiçbir şeyi minnet vesilesi kılmaz. Bilakis tam bir fakirlik ve ihlas hâlinde Rabbine yaklaşır. İhtiyaç ve miskinliğin kalbin en ince noktalarına ulaşıp parçaladığı, kırıklık ve muhtaçlığın her yönden kendisini kuşattığı, Rabbine olan ihtiyaç ve zaruretine şahit olan, her zerresinin Allah’a muhtaç olduğunun farkında olan insanın acınası hâliyle Rabbine yönelir. Rabbinin rahmet ve fazlıyla kendisini kuşatması hâli dışında bir ân bile Rabbinden yoksun olsa helak olacağını, telafisi mümkün olmayan bir zarara uğrayacağını bilir.

İnsanı Allah’a yakınlaştıran yollar arasında ubudiyyetten/kulluktan, O’ndan uzaklaştıran yollar arasında da iddiadan/kendini yeterli görmekten daha etkili bir hâl yoktur.

Ubudiyet iki temel üzere kurulmuştur. Tam bir sevgi ve tam bir zillet. Allah’ın nimetlerini düşünmek kişide tam sevgiyi, buna mukabil kendi ayıp ve eksiklerini düşünmesi kişide tam bir zillet meydana getirir…” 184

Sözün özü şudur: Duanın bir adabı vardır. Kulun duada bu adaba riayet etmesi gerekir. Bu adapların bir kısmı kalple, bir kısmı da zahirî amellerle

183. 7/A’râf, 55-56

184. bk. El-Vâbilu’s Sayyib, s. 7-8

ilgilidir. Allah’ı övmek, Nebi’ye (sav) salât ve selam etmek, El-Esmau’l Husna’yla tevessül etmek, icabet vakitlerini seçmek gibi. 185

Ramazan ve Teravih Namazı

Ramazan ayına özel amellerden biri teravih namazıdır. Aslında teravih,

normal zamanlarda kılınan gece namazıdır. Gece namazı ibadeti Ramazan

ayına özel olarak teravih namazına dönüşmekte, bu özel ibadet tüm toplumun iştirak ettiği bir salih amel olmaktadır. 186

A. Teravih Namazının Faydaları

Teravih namazının birçok faydası vardır:

• Teravih namazı günahların bağışlanmasına vesiledir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

185. Duanın adabı için bk. El-Esmau’l Husna, 2/890. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

186. Normal zamanda kılınan gece namazının camide cemaatle kılınması Allah Resûlü (sav) ile

başlamıştır.

Urve ibni Zübeyr’den (ra) nakledildiğine göre Âişe Annemiz (r.anha) şöyle demiştir: “Resûl-i Ekrem

(sav) bir gece yarısı mescide çıkıp namaz kılmaya başladı ve ashapdan bir kısmı da ona uyarak

namaz kıldı. Sabah olduğunda namaz kılan sahabiler, gece olup bitenleri arkadaşlarına anlattılar

ve o gece daha fazla kişi mescide toplanıp Allah Resûlü (sav) ile birlikte namaz kıldı. O gecenin

sabahında, olup bitenleri öğrenen diğer sahabiler de mescide gelince üçüncü gece de epey cemaat birikmiş oldu. Peygamber (sav) yine çıkıp aynı şekilde namazını kılmaya koyuldu. Dördüncü

gecede artık mescid tıklım tıklım olduğu için ashabın bir kısmı dışarıda kalmıştı. Bu yüzden Allah

Resûlü (sav) ancak sabah namazı için mescide çıkabildi. Sabah namazını bitirince cemaate döndü

ve şehadet getirdikten sonra şöyle buyurdu:

‘Esas konuya gelince, sizin bu istek ve arzunuzun bana gizli kaldığını sanmayın. Ancak ben böyle

devam ederseniz bu namazın size farz kılınabileceğinden ve ondan sonra sizin bu namazı kılmakta gevşeklik göstereceğinizden endişe ediyorum.’ ” (Buhari, 924; Müslim, 761)

Allah Resûlü (sav) mescidin dolup taştığını görünce teravih namazını cemaatle kılmayı bırakmıştır.

Gerekçe olarak; farz kılınmasından çekindiğini söylemiştir. O (sav) vefat edince ise bu illet ortadan

kalkmıştır. Zira onun (sav) vefatından sonra bir şeyin farz olması olanaksızdır. Sahabe (r.anhum), farz

kılınma korkusu kalkınca teravih namazını aslına uygun olarak cemaatle kılmaya başlamıştır.

Abdurrahman ibni Aldülkâri’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir: “Bir Ramazan gecesi Ömer ile birlikte

mescide gittik. Baktık ki insanlar bölük bölük bir hâlde kimi kendi başına namaz kılıyor, kimilerine bir kişi namaz kıldırıyor.

Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Ben bunları tek bir imamın arkasında toplasam daha iyi olur.’

Sonra buna niyet edip insanları Ubey ibni Ka’b’ın imamlığında topladı. Sonra bir başka gece yine

Ömer’le birlikte mescide gittik. İnsanlar Ubey ibni Ka’b’ın imamlığında namaz kılıyorlardı. Ömer,

‘Bu ne güzel bidat, ancak bu kimselerin uyudukları vakitte kılmak, şu ânda kıldıklarından daha

faziletlidir.’ dedi. İnsanlar o zamanlar teravihi gecenin başında kılıyorlardı.” (Buhari, 2010)

ORUÇ BABI

93

“Kim inanarak ve ecrini Allah’tan bekleyerek Ramazan’ın (gecelerini) ihya

ederse geçmiş günahları bağışlanır.” 187

Çokça günah işleyen insan, günahlara kefaret olan her ameli önemsemelidir. Yine teravih namazını bir âdet ve alışkanlık olarak kılmamaya gayret

göstermelidir. Zira âdetleşen ibadetler, yalnızca sorumluluğu düşürür ve

kişiyi manen terbiye etmez. Allah Resûlü (sav), inanarak ve ecrini Allah’tan

bekleyerek kılınan namazın günahları döktüğünü haber verir. Bu da kalp

uyanıklığı ve bilinçle mümkündür.

• Oruç gündüzü ibadetleştirirken teravih de geceyi ibadet hâline getirir.

Böylece cennet kapılarının açıldığı, rahmetin sağanak sağanak yağdığı bir ay, gecesi ve gündüzüyle ibadete dönüşmüş olur. Şayet teravih olmasa iftar sonrası çöken rehavet, Ramazan gecelerinin boşa geçmesine sebebiyet verirdi. Çoğunluğun yaptığı gibi boş ve faydasız işlerle geçirilirdi. Şeriat, teravih namazıyla bizleri bu afetten korumuştur.

• İslam, cemaat dinidir. Her vesileyle cemaat şuurunu yerleştirmek, İslam toplumunu bireysellikten kurtarmak ister. Teravih namazları da bu şer'i maksada hizmet eder. Şeriat bir ay boyunca Müslimleri bir araya toplar; hem Rabbiyle ilişkilerini hem de kardeşlik bağlarını güçlendirir.

• Gece namazı için geçerli olan tüm faziletler teravih namazı için de geçerlidir. 188

• Cemaat namazı için geçerli tüm faziletler, teravih namazı için de geçerlidir.189

B. Teravih Namazının Ahkâmı

Teravih namazı hakkında detaylı bilgiye birinci cildimizde değinmiştik. 190

C. Ramazan'da Nasıl Namaz Kılalım?

Namazın önemi ve ahkâmı konusu ilgili sayfalarda detaylıca işlenmişti. 191

187. Buhari, 2009; Müslim, 759

188. Geniş bilgi için bk. 2/226-230. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

189. Geniş bilgi için bk. 2/318-324. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

190. bk. 1/204. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

191. bk. 1/407. İlgili içeriğe ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.

Ramazan ve Cömertlik

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), insanların en cömertiydi. En fazla da Ramazan ayında cömert olurdu. Çünkü Cibril (as) Ramazan ayında her gece ona gelir, gece bitene kadar da gitmezdi. Peygamber ona Kur'ân'ı arz ederdi. Allah Resûlü (sav), Cibril ile karşılaştığı zaman esen yelden daha cömert olurdu." 192

Ramazan ayı cömertlik ayıdır. Ramazan, esen rüzgâr gibi olma, hayrı ve

iyiliği rüzgâr misali her yere ulaştırma ayıdır. Zira Ramazan ayında kişi

ruhen ulvi bir makamdadır. Bedenin ağırlığından kurtulmuştur. Kalp takvayla hassaslaşmıştır. Kişi nefsin “şuhhundan” korunmuştur. 193 Böyle bir

durumda cömert olmalı, Allah’ın ona bahşettiği nimetleri çevresindeki

insanlarla paylaşmalıdır. 194

Ramazan’ın asli gayelerinden biri; diğer insanların derdini anlamak, aç ve

açıkta olan insanlara empati yapmaktır. Bunun delili; Yüce Allah’ın, oruç

tutamayan insanlardan fidye olarak yoksulları doyurmalarını istemesidir:

“Yapılan araştırmalar orucun sevgi, merhamet gibi duyguları ve başkalarına

yardım etme eğilimini artırdığını, bireyin tutum ve davranışlarını yönlendirdiğini belirlemiştir. İnsan oruç tutmanın etkisiyle yoksul kimselere daha

192. Buhari, 4997; Müslim, 2308

193. “Kim de nefsinin bencilliğinden korunursa işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”

(59/Haşr, 9)

194. Şunu unutmamak gerekir: Mal harcamak cömertliğin yalnızca bir çeşididir. Kişi bazen güler

yüzle, bazen güzel bir sözle, bazen bildiklerini paylaşarak, bazen insanlara yardımcı olarak sadaka verebilir, cömert olabilir.

Ebû Hureyre’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimsenin parmaklarındaki boğumların her birinin, üzerine Güneş’in doğduğu her gün için

sadakası vardır. İki kişinin arasını bulup aralarında adaletle karar vermek bir sadakadır. Bir kimsenin hayvanına binmesine veya eşyalarını yüklemesine yardımcı olmak sadakadır. Güzel söz sadakadır, namaz kılmaya giderken atılan her adım sadakadır ve yol üzerindeki bir engeli kaldırmak

sadakadır.” (Buhari, 2989; Müslim, 1009)

Ebû Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin sabaha çıkan her bir eklemi için sadaka vermesi gerekir. Her tesbih (Subhanallah demek) bir sadakadır. Her tahmid (Elhamdulillah demek) bir sadakadır. Her tehlil (Lailaheillallah demek) bir sadakadır. Her tekbir (Allahu Ekber demek) bir sadakadır. İyiliği emretmek bir

sadakadır. Kötülükten alıkoymak bir sadakadır. Kuşluk vaktinde kılınan iki rekât namaz ise tüm

bunları yerine getirir.” (Müslim, 720)

Yüce Allah, kullarına rahmet edip hayır yollarını çoğaltmıştır. Kişi, Allah’ın genişlettiğini daraltmamalı, açılan hayır kapılarından içeri girmelidir.

çok ilgi duymaya başlar. Böylece maddi kıymetlere olan bağlılığı azalır, daha yardımsever, özgeci ve iyilik yapmaya hazır bir kişilik kazanır. Oruç, herkese bizzat kendi tecrübesiyle açlığı, yoksunluğu tattırır, böylece yoksunluk içerisinde olan insanların durumunu anlamayı kolaylaştırır. Gönüllü olarak yoksunluğu tecrübe eden insan, diğer yoksun insanların durumunu düşünür, kendi durumuyla onların durumunu mukayese eder. Oruç insanı başkalarına karşı şefkate, acımaya, iyiliğe, yardıma ve destek olmaya yönlendirir.

Oruç tutmanın genel ruhundan hareketle orucun sosyal rolünü belirlemek mümkündür. Kur'ân, bunun yanında oruç tutma kudretini kaybedenlerden fidye vererek oruç tutmalarını isteyerek orucun başkalarına dönük yüzünü, bir başka yönünü açıkça belirtir. Başkalarına yardım etmenin oruç tutmaya bedel bir eylem olduğuna işaret eder:

'(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar.' 195

Ramazan orucu farz kılınmadan önce de oruç tutuluyordu. Oruç tutmaya dayanabildiği hâlde tutmayan kimselere müsamaha gösteriliyordu. Fakat bu kimselerin oruç tutmadıkları her gün için bir yoksulu doyurmaları gerekiyordu. Daha sonra bu uygulama yürürlükten kaldırılmıştır. Bu ayet şu şekilde de anlaşılmıştır: İyileşme ümidi kalmamış yaşlılar ve hastalar gibi oruç tutmaya güç yetiremeyenlere, fidye vermek suretiyle oruç tutmama izni verilmiştir. Orucun başkalarına dönük yüzü, özellikle empati yoluyla gerçekleşir. Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru anlamasıdır. Bir kişinin empati kurmuş sayılabilmesi için zihninde oluşan empatik anlayışı karşısındaki kişiye yansıtabilmesi gerekir. Oruç tutan kimse, kendisini toplum içerisinde yoksunluk çeken kimselerin yerine koyma fırsatı bulur. Düşünsel ve duygusal yönden onların içinde bulundukları durumu anlayıp hisseder. Fakat bu durum sadece bir düşünce ve duygu olarak kalmaz, çeşitli şekillerde karşıdaki kişiye yansıtılır. Örneğin, onun yoksunluğunun giderilmesi için somut adımlar atılır. Oruç farz kılınmadan önce, tutulmakta olan oruçlarda yoksul kimselerin ihtiyaçlarının karşılanması oruç yerine geçebilmekteydi.

195. 2/Bakara, 184

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

96

Yine orucun farz kılınmasından sonra da, mazereti sebebiyle artık oruç tutma gücü kalmayan insanların da oruçlarını, yoksullara yardım etmek suretiyle ödünlemelerine fırsat tanınmıştır. Oruç tutmanın genel ruhundan hareketle, oruçla yoksulları düşünme arasında ilişki kurmak mümkündür. Fakat gerek orucun farz kılınması öncesindeki uygulama, gerekse oruç tutma kudretini kaybetmiş olanların fidye vererek oruçlarını telafi etmeleri, oruç ile yoksullara yardım etme arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre oruç, toplumda bireyler arasında empati ve sempati kurulmasında; sevgi, şefkat ve yardımlaşma duygularının ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamaktadır. Oruç, ilk bakışta bireyin kendi benliğiyle ve Yüce Allah ile olan ilişkisini içeren bir ibadet gibi algılanır. Oysa orucun hem özünde hem de alternatifinin diyet (fidye) olmasında yoksulları gözetme amacı vardır. Bu durum orucun, başkalarına dönük bir yüzünün olduğunu gösterir.” 196

Ramazan’da Cömertlik Örnekleri

Fıtr Sadakası

Öyleyse Müslim, Ramazan ayında cömertlik hususunda esen rüzgâr gibi olmalı, yoksul insanları gözetmelidir. Böylece orucun teşri kılınma hikmetlerinden olan, “başkalarını anlama/empati/diğerkâmlık” ahlakını kazanmalıdır. Şeriatın ruhunu takip eden kimse şunu görür: Yüce Allah farz olan zekâta ek olarak fıtr sadakası verilmesini istemiş ve bu ibadeti Ramazan ayının sonuna yerleştirmiştir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) fıtr sadakasını; oruçlunun faydasız ve kötü sözlerine karşı bir temizleyici, fakirler için de bir yiyecek olması için farz kıldı. Kim onu bayram namazından önce verirse o kabul olunmuş bir zekât olur. Bayram namazından sonra verirse sadakalardan bir sadaka olur.” 197

Bir Ramazan ibadeti ve aynı zamanda mali yükümlülüklerimizden olan fıtr sadakası, kendisinde birçok hikmet barındırır:

• İhtiyaç sahipleri için, onların gıda ihtiyacını karşılayacak bir yardım196. Kur’ân Psikoloji Atlası Namaz Oruç Psikolojisi, s. 248-251

197. Ebu Davud, 1609; İbni Mace, 1827

dır. Her fırsatta yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden İslam, Ramazan ayının bitimini de yardımlaşma vesilesi kılmıştır. Bazı rivayetlerde, “Onları (bayram) günü, başkalarından istemekten kurtarın.” 198 denmiştir. Fıtr sadakası bayram öncesi verildiğinden ihtiyaç sahiplerinin bayramda rahatlamasını sağlar. Yeme içme ve (meşru) eğlenme günleri olan bayramlarda, ihtiyaç sahiplerinin İslam toplumuyla beraber olmalarına yardımcı olur.

• Oruç tutan için temizliktir fıtr sadakası… Bu; namazın, haccın ve sair ibadetlerin akabinde yapılan istiğfar gibidir:

“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah’tan bağışlanma dileyin. Çünkü Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.” 199

Sevban’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), namazı bitirdiğinde üç defa istiğfar getirir, arkasından,

ِ

َام

ْر

ِك

َ

َالْإ

ِو ل

َ

َاَل

ج

َ

َ ا ال

ا ذ

َ

َي

◌ْت

◌َك

◌َار

ب

◌َ

◌ُ، ت

◌َم

◌ّاَل

◌َالس

◌ْك

◌ِمن

◌َ

و

◌ُ

◌َم

◌ّاَل

◌َالس

◌ْت

ن

◌َ

◌ّا

م

◌ُ

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

‘Allahım! Sen Es-Selam’sın ve selam sendendir. Sen yücesin, ey ikram ve celal sahibi!’ diye dua ederdi.” 200

Zira insan; hangi ibadeti yaparsa yapsın, insan olmasından kaynaklı eksiklikleri vardır. Fıtr sadakası; oruçla bağdaşmayan boş söz, malayani işler...

gibi eksiklikleri temizlemek ve bunlara kefaret olmak için vardır.

• Fıtr sadakası bir şükürdür. İster oruç ibadeti sonlandığı için ister bizi var ettiği için olsun; fıtr sadakası Yüce Allah'a sunulan bir teşekkürdür. Fıtr sadakası diğer tüm ibadetlerde olduğu gibi, Müslim'e bilinç kazandırır. Yaptığı her ibadeti bilinçli yapmasını, başlangıcın ve bitişin farkında olmasını, her eylemine anlam kazandırmasını sağlar. Ki; yapılan ibadetten lezzet almanın yollarından biri; farkında olmak, bilinçle yapmak, dolayısıyla ona anlam katmaktır. Şükür ibadeti bilinçli yapılırsa; idrak, farkındalık ve anlam katar. 201

198. Sunenu Dârekutnî, 2133; Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 7739. Rivayetin isnadında yer alan

Ebû Mi'şer, zayıf kabul edilmiştir.

199. 2/Bakara, 199

200. Müslim, 591

201. Unutmamalı ki bizler; tarihin şahitlik ettiği en tehlikeli iki cahiliyeyi aynı ânda yaşadık, yaşı-

İftara Davet

Zeyd ibni Halid El-Cüheni'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir oruçluya iftar yemeği verirse kendisine -oruçlunun ecrinden bir şey eksiltmeksizin- onun ecri kadar ecir vardır." 202

Ramazan cömertliğinin bir yönü de iftar davetleri vermektir. Bu ibadet hem Müslimler arasındaki kardeşlik bağlarını pekiştirir hem de ihtiyaç sahipleriyle yardımlaşma fırsatı sağlar. Ramazan cömertliği olan iftar davetlerini iyi değerlendirmek gerekir. Gerçekten ihtiyaç sahibi insanları davet etmemiz ve soframızı, dolayısıyla yüreğimizi onlara açmamız gerekir.

Ramazan ayı kalplerin inceldiği, insanların manevi bir iklime girdiği ve dinî konulara ilgi duyduğu bir aydır. Bu, İslam davetçileri için önemli bir fırsattır. Unutmamak gerekir ki; Allah Resûlü (sav) akrabalarına yemek daveti hazırlar, onlara izzetüikramda bulunduktan sonra onları İslam'a davet ederdi. Bugünün İslam davetçisi bu sünneti iftar yemekleriyle ihya etmeli, çevresinde bulunan insanları tevhide davet etmelidir. Her yıl birkaç insanın hidayetine vesile olsa, Ramazan ayı onun için gerçek bir bayram olacaktır:

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a yemin ederim, Allah’ın senin vesilenle tek bir kişiyi dahi hidayete

erdirmesi, senin kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır.” 203

Dikkat edin: Tağuti sistemler Ramazan’a özel bir önem verir, ekranları

yoruz. 20. ve 21. yüzyılı idrak edenlerimiz önce modern cahiliyeyi, sonra postmodern cahiliyeyi

yaşadı, yaşıyor. Her iki cahiliyenin ortak özelliklerinden biri, maddeyi önceleyip manayı önemsizleştirmesi, yani anlam kaybıdır. Bu cahiliyede doğan bizler de yaptığımız şeylerin anlamını

kaybediyor, onun zahirî suretine takılıyoruz. Bu da ibadetlerde düzenli ve istikrarlı olmamıza,

ondan lezzet almamıza ve yaptığımız ibadetlerin yeni ibadetlere teşvik etmesine engel oluyor.

Zira ibadetin kalbe nüfuz edip orada değişiklik yapması için bizim de ibadete nüfuz edip onun

anlamını idrak etmemiz gerekiyor. Bir şeyi sadece yapmak, onun hakikatine nüfuz etmek için

yeterli değildir. Bunun için Yüce Allah’ın emrettiği düşünmek (tefekkür); öğüt almak (tezekkür);

derin düşünerek ibadetlerin/nasların arkasındaki hikmetleri anlamak (tedebbür) ve tüm bunların arasında bağ kurmak, anlamları birbirine bağlamak (akletmek) gerekir.

202. Tirmizi, 807; İbni Mace, 1746

203. Buhari, 4210; Müslim, 2406

ateş davetçileriyle doldurur, yüksek maaşlı ekran vaizleriyle toplumu,

zihnî kuşatma altına alırlar. Zira Ramazan ayında toplumun dinî konulara

ilgi duyduğunu, yaptıkları saha çalışmalarıyla bilirler. Toplumu uydurma

rivayetler, hurafe ve menkıbeler, bilinmesiyle bilinmemesi eşit olan faydasız

konularla oyalar, din diye onlara mistik hurafeler anlatırlar. Gaye; toplumun

yaratılış nedenini sorgulamaması, uydurulmuş dinle indirilen dinden alıkonulmasıdır. Bugün ıslah misyonunu üstlenmiş davetçiler, onların bozduğu

ne varsa ıslah etmekle mükelleftir. Islah amelinin bir ayağı da Ramazan

ayının tevhid davetine çevrilmesidir.

Ramazan ve Hayırda Öne Geçme

Dünya yaşamı kimin daha güzel amel yapacağının ortaya çıkması için

imtihan kılınmıştır:

“O (Allah) ki; hanginizin daha güzel amel yapacağını denemek/ortaya çıkarmak için, ölümü ve hayatı yarattı. O (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz,

(günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan)

El-Ğafûr’dur.” 204

Bu nedenle dünya hayatı bir imtihan, bir yarıştır. Her Müslim, rıza-i İlahiye erişmek ve Rabbin gazabından kaçınmak için uğraşır, didinir. Kalpler

cenneti umar, ateşten ürperir:

“Rabbinizin mağfiretine ve genişliği gök ve yerin genişliği gibi/kadar olan

cennete koşun. (O,) Allah’a ve resûllerine iman edenler için hazırlanmıştır. Bu,

Allah’ın lütuf ve ihsanıdır, onu dilediğine verir. Allah, büyük bir lütuf sahibidir.” 205

“Şüphesiz ki Ebrar (çokça iyilik yapanlar), nimetler içerisindelerdir. Sedirler

üzerinde (etrafı) seyretmektelerdir. Nimetlerin ışıltısını (sevincini) yüzlerinde

görürsün. Onlara mühürlü (hiç açılmamış) bir şaraptan içirilir. Onun sonu

misktir. İşte yarışıp rekabet edecek olanlar, bunun için yarışsınlar.” 206

“Derler ki: ‘Biz daha önce ailemizin arasında (azaptan) korkardık. Allah bize

lütfetti de bizi yakıp kavuran cehennem azabından korudu. Şüphesiz ki biz,

204. 67/Mulk, 2

205. 57/Hadîd, 21

206. 83/Mutaffifîn, 22-26

bundan önce O’na dua ederdik. Doğrusu O, (çokça iyilik yapan) El-Berr, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm’dir.’ ” 207

Ramazan ayı bu yarışta öne geçme, yüksek dereceleri elde etme ayıdır:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayının ilk gecesi girince şeytanlar ve cinlerin şerli olanları zincire

vurulur, cehennem kapıları kapatılır ve hiçbiri açılmaz. Cennetin kapıları açılır, hiçbiri kapanmaz ve bir seslenen şöyle haykırır: ‘Ey hayır isteyen, ibadet ve

kulluğa gel, ey şer dileyen günahlarından vazgeç.’ Allah’ın ateşten azat ettiği kimseler vardır ve Ramazan ayı boyunca bu iş her gece yapılır.” 208

Cennet kapıları açılmış, cehennem kapıları kapatılmış, hayır ehli hayra davet edilmiştir. Yüce Allah her gece, sayısını yalnızca zatının bildiği kadar insanı ateşten azat etmektedir. Bu, bir rahmet sağanağıdır. Bundan ancak nasipsiz kimse mahrum kalır.

Gündüz oruç tutanlar için Reyyân Kapısı açılmıştır:

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cennette Reyyân adında bir kapı vardır. Kıyamet Günü’nde bu kapıdan sadece oruç tutanlar girecektir, onlardan başka hiç kimse bu kapıdan geçemeyecektir. O gün, ‘Oruç tutanlar nerede?’ diye sorulacaktır. Oruçlular da ayağa kalkacak ve bu kapıdan geçip cennete girecektir. Onlar girdikten sonra bu kapı kapanacak ve hiç kimse bir daha bu kapıdan giremeyecektir.” 209

Yalan söz, gıybet, kavgacılık… gibi, orucun ruhuyla bağdaşmayan amelleri terk eden herkes bu kapıdan girmeye adaydır. Yeter ki insan, orucunu şeytanın ve nefsin isteklerinden korusun. O, orucunu korursa oruç da onu koruyacaktır.

On bir ay boyunca işlenen günahlar için Ramazan, güz mevsimi gibidir.

207. 52/Tûr, 26-28

208. Tirmizi, 682

209. Buhari, 1896; Müslim, 1152

Güzün yaprakları dökmesi gibi Ramazan, içerisindeki salih amel ve mübarek gecesiyle günahları döker.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah’tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.” 210

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini Allah’tan bekleyerek Ramazan’ın (gecelerini) ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.” 211

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) Ramazan ayına girince şöyle buyurmuştur:
“Bu aya girmiş durumdasınız. Bu ayda bin aydan daha hayırlı bir gece vardır. Bu gecenin hayrından mahrum kalan, tüm hayırlardan mahrum kalmış demektir. Bu gecenin hayrından, sadece mahrum olanlar istifade etmez.” 212
Ramazan ayı insana öyle fırsatlar sunar ki; bazen sıdk ile geçirilen bir Ramazan, kişiyi şehidin önüne geçirir.
Talha ibni Ubeydullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Beraber Müslim olmuş iki adam Allah Resûlü’ne geldiler. Onlardan biri ibadet hususunda diğer arkadaşından daha çalışkandı. İbadetlere düşkün olanı bir savaşta şehit oldu. Diğer arkadaşıysa ondan bir yıl sonra vefat etti. Bu olaydan bir süre sonra rüyamda kendimi cennetin kapısında gördüm. Vefat eden iki arkadaş da oradaydı. Cennetten bir kişi çıktı ve ikinci vefat edeni cennete girmesi için çağırdı. Sonra şehit olanı girmesi için çağırdı. Bana döndü ve ‘Senin zamanın henüz gelmedi.’ dedi. Rüyamı insanlara anlattım. İnsanlar çok şaşırdı ve rüyayı Allah Resûlü’ne sordular.
Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Neden şaşırdınız? İbadet konusunda daha
210. Buhari, 38; Müslim, 760
211. Buhari, 2009; Müslim, 759
212. İbni Mace, 1644

çalışkan olan ve sonrasında şehit olan, cennete arkadaşından sonra girmiş. Cennete ilk giren, arkadaşından bir sene sonra vefat etmedi mi?’
‘Evet.’
‘Ramazan’ı idrak edip orucunu tutmadı mı?’
‘Evet.’
‘Bu sürede Allah’a secde etmedi mi?’
‘Evet.’
‘İkisinin arasındaki fark, yer ile gök arasındaki fark kadardır.’ ” 213 214
Ramazan’a erişen bir Müslim, bu ayın manevi bereketinden faydalanmalı;

amelini en güzel kılıp hayır yarışında öne geçmek için Ramazan ayını nimet bilmelidir.

Ramazan ve İtikâf

Ramazan ayıyla özdeşleşen ibadetlerden bir diğeri itikâftır. “A-k-f ” kökünden türeyen itikâf; bir şeyle karşılaşmak ve ona hapsolmaktır. Bir şeyde ukuf etmek, ona yönelmek ve ondan ayrılmamaktır.215 Şer’i anlamıysa Allah’a (cc) yakınlaşmak için kişinin, nefsini mescidde hapsetmesidir. 216 Şer’i itikâfın muayyen bir zamanı yoktur. Kişi istediği zaman itikâfa girebilir. İtikâfın en efdal olanı Ramazan’da yapılandır. Çünkü Allah Resûlü (sav) her Ramazan ayında son on gün itikâfa girer, günlerini ibadetle geçirirdi:

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), Ramazan ayının son on gününde itikâfa girerdi.” 217

213. Ahmed, 1403

214. Yüce Allah’ın Kur’ân’da bildirdiğine göre sıddıklar, şehitlerden daha üstünlerdir.

“Kim Allah’a ve Resûl’e itaat ederse bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar,

şehitler ve salihlerle beraber olacaklardır. Ne güzel arkadaştır bunlar!” (4/Nisâ, 69)

Bu ayetten yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Hadislerde şehadetten üstün tutulan salih ameller bu

ayet ışığında anlaşılmalıdır. Bir amel sıdk ile yapılıyor ve sahibini sıddık kullardan kılıyorsa, o amel

ve sahibi şehitten üstün olur. Şayet şehit, sıdk ve şehadeti bir araya toplar sıddık bir şehit olursa,

nebiden sonraki en faziletli insan olur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

215. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 4/108-109, a-k-f maddesi

216. bk. El-Mufredât, s. 529, a-k-f maddesi

217. Buhari, 2025; Müslim, 1171

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ramazan’ın son on günü geldiğinde Peygamber (sav) kemerini sıkı bağlar (sıkı ibadette bulunur ve hanımlarıyla cinsel ilişkiyi terk eder), geceyi ihya eder ve hanımlarına (bu gecelerde ibadete daha çok yönelmeleri için)

uyarıda bulunurdu.” 218

Yine Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ramazan ayının son on gününde, başka zamanlarda

göstermediği gayret ve çabayı gösterirdi.” 219

A. İtikâf İbadetinin Faydaları

1. Tevhid İmamlarının Sünnetini İhya Etmek

İtikâf; bizden önceki tevhid imamlarının sünnetidir ve Yüce Allah onların

yoluna uymamızı emretmiştir:

“(Hatırlayın!) Hani biz evi/Kâbe’yi insanlar için toplanma yeri ve güvenli bir

bölge kılmıştık. Ve onlara: ‘İbrahim’in makamını (namaz kılacağınız) bir namazgâh edinin.’ (diye emretmiştik.) İbrahim ve İsmail’e: ‘Benim evimi tavaf edenler,

itikâfta kalanlar, rükû ve secde edenler için temizleyin.’ diye emretmiştik.” 220

“Bunlar, Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yolunu takip et. De ki: ‘Ben,

bunun için sizden bir ücret istemiyorum. O, yalnızca âlemlere bir hatırlatmadır.’ ” 221

Nebiler, salih insanlar ve bi’setten önce Allah Resûlü (sav), sıklıkla toplumdan uzaklaşır ve itikâfa girerlerdi. Zira Allah’ın (cc) değişmez sünneti olarak

toplumun büyük çoğunluğu şirk ve masiyet içinde yaşardı. 222 Toplumu

değiştirmek isteyen dava adamları veya toplumu değiştirme gücü olmayan

218. Buhari, 2024; Müslim, 1174

219. Müslim, 1175

220. 2/Bakara, 125

221. 6/En’âm, 90

222. Rabbimiz, Kitab’ın birçok ayetinde çoğunluğu yermiş; çoğunluğun müşrik olduğunu (bk.

30/Rûm, 42), saptıklarını (bk. 37/Saffât, 71), onlara uyanları saptırdıklarını (bk. 6/En’âm, 116),

akletmediklerini (bk. 5/Mâide, 103), cahil olduklarını (bk. 6/En’âm, 111), şükretmediklerini (bk.

2/Bakara, 243), imana yanaşmadıklarını (bk. 13/Ra’d, 1), fasıklığı seçtiklerini (bk. 3/Âl-i İmrân,

110), haktan hoşlanmadıklarını (bk. 23/Mü’minûn, 70)… belirtmiştir. Buna karşılık, peygamberlerin davetine icabet edenlerin azınlıkta kalanlar olduğunu defaatle vurgulamıştır (bk. 2/Bakara, 249; 10/Yûnus, 83; 11/Hûd, 40; 38/Sâd, 24). (bk. Tevhid Meali, s. 225, Hûd Suresi, 40. ayetin

açıklaması)

hanifler; kevnî, şer’i ve fıtri ayetleri tefekkür etmek, Rabbleriyle baş başa kalmak, ıslah projesini programlamak için itikâfa çekilirlerdi:

“…Hülasa Nebi, bi’setten üç yıl önce Hira’da uzlete çekilirdi. Her senenin bir ayını bu şekilde geçirirdi. Bu da yıl içinde Ramazan ayıydı. Mekke’ye iki mil uzaklıkta bulunan Hira’ya gider, ailesini de yakınına alırdı. Bu ayı burada geçirir, yanına gelen fakirleri doyurur; vaktini ibadet, kâinatı ve yaratılıştaki müthiş kudreti tefekkür ederek geçirirdi. Kavminin üzerinde olduğu ürkütücü şirk akidesi ve sapkın tasavvurlardan razı değildi. Fakat ne ne yapacağına dair açık bir yol ve belirli bir menheci ne de gönlünü rahatlatacak bir yola sahipti. Onun bu uzlet tercihi Yüce Allah’ın onu yükleneceği büyük yüke hazırlamak için takdir ettiği bir programdı. Bu uzlette nefsine döner, hayatın basit meşgalelerinden kurtulur, kâinatın sesine ve yaratılıştaki müthiş sanata dikkat kesilirdi. Ruhu, kâinatın ruhuyla beraber Allah’ı tesbih eder, kâinattaki güzellik ve olgunlukla buluşur ve büyük hakikatle muamele ederdi.

…Vakıaya tesir etmek ve onun vechesini değiştirmek isteyen her ruh için de bu gereklidir. Belli vakitlerde uzlete çekilmesi, dünya meşgalelerinden, hayatın gürültüsünden ve insanları meşgul eden basit dertlerden uzaklaşması gerekmektedir. Belli aralıklarla kâinatın büyük hakikatleri üzerinde düşünme ve tedebbür gereklidir. Sürekli dünyayla iç içe olmak, insanın ona alışmasına ve onunla ülfet kurmasına neden olur, dolayısıyla da onu değiştirmek için uğraşmaz. Ancak bir müddet ondan uzaklaşmak ve onu terk etmek, küçük vakıanın esaretinden kurtulmak ve basit uğraşları terk etmek, ruhu daha büyük meseleleri görmeye hazırlar… İşte Allah, Muhammed’i (sav) büyük emaneti taşıması, yeryüzünü ve tarihin gidişatını değiştirmesi için böyle hazırladı. Onu nübüvvetle görevlendirmeden üç yıl öncesinde onu bu uzletle hazırlamış oldu…” 223

Seyyid Kutub’un (rh) bu yerinde tespitlerini okuyan Müslim, bugün için itikâfın önemini daha iyi kavrayacaktır. Bugünün Müslim’i tarihte hiç olmadığı kadar büyük bir kuşatma altındadır. Zira dün, cahiliye evin dışındaydı. Perdesini indiren, kapısını kapatan, şehrin biraz uzağına taşınan… cahiliyeden

uzaklaşabiliyordu. Bugün ise cahiliye; perdenin, kapının, şehrin uzağındaki semtin kendisi olmuş; kişinin cebine, masasına, onlarca yıl aldığı eğitime,

223. Fî Zılâl-il Kur'ân, 15/328-329, Müzemmil Suresi'nin girişinden kısaltılarak alınmıştır.

çalıştığı işe, evin başköşesine kadar girmiş… Okuldan, camiden, kışladan, fabrikadan ve ekrandan sürekli kendini dayatıyor. Dün, cahiliyeden kaçmak isteyen mabede/camiye sığınıyordu. Bugünün cahiliyesi, camileri/mabedleri dahi ele geçirmiş, "Size din lazımsa onu da biz veririz." mantığıyla işliyor. İtikâf için kendi caminizi/mescidinizi inşa etmeniz gerekiyor… Bu denli kuşatma altında olan insan ne yaparsa yapsın kirleniyor, yıpranıyor, bazen farkında olmadan cahiliyenin rüzgârına kapılıyor… Toplumu değiştirmek için yola çıkanlar bir zaman sonra toplumun parçası hâline gelebiliyor. Dünün ıslahçıları, bugünün ıslahçıları önünde barikat olabiliyor. Allah Resûlü'nün (sav) yaptığı gibi yılda bir defa itikâfa çekilmek; önceki yılın muhasebesini yapmak ve gelecek yıla program hazırlamak için önemli. Dış düşmana (cahiliye) ve iç düşmana (şeytan ve nefis) karşı verdiğimiz mücadelenin kazanım ve kayıplarını görmek için bazen savaş meydanının dışına çekilmek, gidişatı dışarıdan izlemek gerekiyor. İşte itikâf, bu geri çekilme eyleminin şer'i adıdır.

2. Kalbi Arındırmak

Arınmak… Vahyin en önemli gündem maddelerinden biri arınmaktır. Çünkü arınanlar, kurtuluşa erecektir:

"Nefse ve onu düzenleyene, ona hem kötülüğü hem de takvayı ilham edene (tüm bunlara andolsun ki), onu (nefsini) arındıran, kesinlikle kurtuluşa ermiştir." 224

Tezkiye/Arınma o kadar önemlidir ki; Yüce Allah nebilerini tezkiye/arınma vazifesiyle göndermiştir:

"Andolsun ki Allah müminlerin içinde, kendilerinden olan bir Resûl göndermekle onlara iyilikte bulunmuştur. Onlara O'nun ayetlerini okur, onları arındırır ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretir. Hiç şüphesiz, (Resûl gelmeden) önce apaçık bir sapıklık içindeydiler." 225

Tezkiye önemlidir; çünkü kalpler ruhun elbisesi gibidir. Beden giysilerimiz nasıl kullandıkça kirlenip yıpranıyorsa, kalp de zamanla kirlenip yıpranıyor…

224. 91/Şems, 7-9

225. 3/Âl-i İmrân, 164

Şer'i ifadeyle kalpler hastalanıyor, 226 katılaşıyor, 227 günahkârlaşıyor, 228 körleşiyor, 229 kilitleniyor, 230 mühürleniyor 231… En hayırlı çağda, en hayırlı toplumda ve en hayırlı liderin terbiyesinde de olsanız; şayet kalp bakımını ihmal ederseniz kulluğunuzda problemler başlıyor. Şer'i olarak kınanıyorsunuz:

"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar." 232

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah'ın, 'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar.'

233 ayetiyle bizi kınaması ile Müslim

olmamız arasında ancak dört yıl vardır." 234

Kalp bozuldu mu ne oluyor? Yaratılış gayesini gerçekleştiremiyor. Kur'ân ayetleriyle önce cuşuhuruşa gelip sonra sükûnete ermiyor. 235 Şer'i ayetleri

226. "Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can yakıcı bir azap vardır." (2/Bakara, 10)

227. "Bu olaydan sonra kalpleriniz katılaştı. Kalpleriniz taş gibi hatta taştan da katıdır…" (2/Bakara, 74)

228. "Şahitliği gizlemeyin. Kim de şahitliği gizlerse şüphesiz ki o, günahkâr kalpli biridir. Allah,

yaptıklarınızı bilmektedir." (bk. 2/Bakara, 283)

229. “Kendisiyle akledecekleri bir kalplerinin ve işitecekleri bir kulaklarının olması için yeryüzünde dolaşmazlar mı? Çünkü gözler kör olmaz. Asıl kör olan sinelerdeki kalplerdir.” (22/Hac, 46)

230. “Onlar, Kur’ân’ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?” (47/

Muhammed, 24)

231. “Geride kalanlarla beraber olmayı tercih ettiler. (Bunun üzerine) kalpleri mühürlendi. Artık

onlar anlamazlar.” (9/Tevbe, 87)

232. 57/Hadîd, 16

233. 57/Hadîd, 16

234. Müslim, 3027

235. “Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur’ân’ı)

Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken

olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah’ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah’ın hidayetidir. Onunla dilediğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa, ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur.” (39/

Zumer, 23)

anlayamıyor. 236 Allah’ın ayetlerini işine geldiği gibi yorumlayıp (tahrif)

sorumluluklarını yerine getirmiyor, 237 yerde ve gökte var olan sayısız ayet

yokmuş gibi davranıyor,238 neyin iyi neyin kötü olduğunu ayırt edemiyor.239

Kalp yıprandı mı bakıma alınması; Kur’ân, zikir, secde, dua, tefekkür…

ile onarılması gerekir. İşte bu onarımın bir yolu da itikâftır.

İbni Kayyim (rh) bu hakikate işaret ederek itikâfın hikmetini şöyle özetler:

“Gönlün salâhı ve Yüce Allah’a gidiş yolunda olması, kendisini Allah’a

teksif etmesine ve bütünüyle Yüce Allah’a yönelerek kalbinin dağınıklığını

toplamasına bağlıdır. Zira kalp dağılırsa onu, Yüce Allah’a yönelmekten

başka bir şey toplayamaz. Çok yemek ve içmek, halka çokça karışmak, çok

konuşmak, çok uyumak; dağınıklığı arttıran, her bir vadiye dağıtan ve Yüce

Allah’a gidişi kesen, zayıflatan, engelleyen veya durduran şeylerdendir. Bu

sebeple Azîz ve Rahîm olan Allah, kullarına merhameti gereği, onlar için

çok yeme ve içmeyi önleyen ve gönlü Yüce Allah'a gidişten alıkoyan şehevi kirlerden arındıran orucu koymuştur. Üstelik Yüce Allah bunu ihtiyaç

miktarınca koymuştur. Kul bundan dünya ve ahirette yararlanır, dünyevi ve

uhrevi maslahatlarından da ne zarar görür ne de geri kalır. Yüce Allah; amacı

ve özü kalbin Allah'a yönelmesi ve teksif olması, O'nunla başbaşa kalması,

halkla ilgisinin kesilmesi ve sadece Yüce Allah ile ilgilenmesi demek olan

itikâfı vazetmiştir. Yine itikâf sayesinde gönlün endişe ve vesveselerinin

yerini Allah'ın zikri, sevgisi ve O'na yöneliş alır, istila eder. Bundan sonra

236. "Geride kalanlarla beraber olmayı tercih ettiler. (Bunun üzerine) kalpleri mühürlendi. Artık

onlar anlamazlar." (9/Tevbe, 87)

237. "Sözlerini bozmaları sebebiyle onlara lanet ettik ve kalplerini katı kıldık. Kelimeleri yerinden oynatarak tahrif ediyorlar. (Ayrıca) emrolundukları şeyden paylarına düşen (ameli) terk ettiler. Onların azı hariç sürekli olarak onlardan ihanet görürsün. (Buna rağmen) affet ve hoş gör.

(Çünkü) Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever." (5/Mâide, 13)

238. "Göklerde ve yerde (Allah'ın birliğine ve şanının yüceliğine delalet eden) nice ayet vardır. O

ayetlerin yanından ilgisizce/sırt dönerek geçip giderler." (12/Yûsuf, 105)

239. Huzeyfe'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Fitneler, kalplere hasır (dokur gibi) ilmik ilmik atılır. Hangi kalp bunu içine çekerse içine siyah bir

nokta konulur. Hangi kalp bunu geri çevirirse içine beyaz bir nokta konulur. Neticede fitneler iki

kalbe de etki bırakır. Bunlardan biri, bembeyaz olup kaygan, sert taş gibidir; yer ve gökler ayakta

durduğu sürece fitne ona zarar veremez. Diğeri ise boz bulanık siyah ve tepesi üstüne çevrilmiş

testi gibidir, ne iyi şeyleri (marufu) tanır, kabul eder ne de kötülüğü reddeder; sadece içine işlemiş arzu ve hevesini bilir." (Müslim, 144)

endişelerin tümü Allah'tan, hatıraların tümü Allah'ı anmak için, düşünceler Allah'ın rızasını kazanmak ve O'na yaklaştıran şeyleri elde etmek için

olur. Halkla kaynaşmasının yerini Allah'ın (cc) dostluğu alır. Böylece hiçbir arkadaşın, dostun ve O'ndan başka sevindirenin bulunmadığı zamanda, kabirdeki yalnızlık günlerinde Allah'ın dostluğuna hazırlanmış olur. İşte itikâfın en yüce amacı budur." 240

3. Kadir Gecesi'ni İdrak Etmek

Ramazan itikâfının en önemli amaçlarından biri de Kadir Gecesi'ni idrak etmektir. Allah Resûlü (sav) itikâfa girme nedeninin Kadir Gecesi'ne erişmek olduğunu açıkça beyan etmiştir:

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bu geceyi arayarak ilk on günde itikâfa girdim. Daha sonra ortadaki on günde itikâfa girdim. Bundan sonra bana haber verildi ve 'O, sonlardaki on gecededir.' denildi. Sizden kim itikâfa girmek isterse girsin." 241

Sahabenin de son on günde Kadir Gecesi'ni aramasını istemiştir.

Âişe Annemizden (r.anha), rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın son on gününün tekli gecelerinde arayınız." 242

Kadir Gecesi, Yüce Allah'ın inanan kullarına sunduğu fırsatlardan biridir:

"Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cibril), onda, Rablerinin izniyle her bir iş için inerler. O, fecrin çıkışına kadar esenliktir." 243

Kişi o gecede bin ayda, yani yaklaşık seksen küsur yılda ancak yapabileceği amelleri yapabilir. Bu da O'nun (cc), kullarına olan rahmet ve şefkatinin; ErRahîm ve Er-Raûf isimlerinin bir tecellisidir. O, kullarını bağışlamak, onların yüklerini hafifletmek ve onlara kolaylaştırmak istemektedir:

240. Zâdu'l Meâd, 2/105

241. Müslim, 1167

242. Buhari, 2017; Müslim, 1169

243. 97/Kâdir, 3-5

"Allah size açıklamak, sizi sizden öncekilerin sünnetine iletmek ve tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan)

Hakîm’dir. Allah, (sizleri tevbeye muvaffak kılarak) tevbelerinizi kabul etmek ister. Şehvetlere tabi olan kimseler ise sizin büyük sapıklıkla sapmanızı isterler. Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı.” 244

Peki, neden? Çünkü insan zayıftır. Çokça hata yapıp yanılmaktadır. Yüce Allah, ona arınacağı, terazisinin salih amel kefesini ağırlaştıracağı fırsatlar sunmasa, kendi elleriyle takdim ettiği eylemlerinin mağduru olacaktır. Ona öz annesinden daha merhametli olan Allah (cc), sürekli fırsatlar yaratarak insanı kendisinden, eylemlerinden korumaktadır.

İnsana düşen, bu İlahi fırsatları değerlendirmek, Kadir Gecesi’ni idrak ve ihya etmeye çalışmaktır:

Ebû Hureyre’den (ra), rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini Allah’tan umarak Ramazan ayını oruçlu geçirirse onun geçmiş günahları affedilir.

Kim inanarak ve ecrini Allah’tan umarak Kadir Gecesi’ni ihya ederse onun geçmiş günahları affedilir.” 245

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bu aya girmiş durumdasınız. Bu ayda, bin aydan daha hayırlı bir gece vardır. Bu gecenin hayrından mahrum kalan, tüm hayırlardan mahrum kalmış demektir. Bu gecenin hayrından, sadece mahrum olanlar istifade etmez.” 246 247

B. İtikâfın Hükümleri ve Adapları

İtikâf hakkında detaylı bilgi gelecek sayfalarda verilmiştir. 248

244. 4/Nisâ, 26-28

245. Buhari, 2014; Müslim, 760

246. İbni Mace, 1644

247. Kadir Gecesi’nin hükümleri ve edepleri için bk. s. 227

248. İtikâfın hükümleri ve adapları için bk. s. 215

Kur’ân-ı Kerim’de oruç ahkâmını düzenleyen Bakara Suresi’nin 183 ila187. ayetleri biter bitmez, şu ayetler gelir:

“Kendi aranızda birbirinizin malını (İslam’ın yasakladığı rüşvet, faiz, gasp, aldatma gibi) batıl yollarla yemeyin. (Yanlış olduğunu) bile bile, yöneticilere rüşvet vererek, insanlara ait olan mallardan bir kısmını günah ile yemeyin. Sana (Ay’ın hâllerinden olan) hilalleri soruyorlar. De ki: ‘O, insanlar ve hac ibadeti için zaman belirleyen bir araçtır. İyilik evlere arkadan girmeniz değil, gerçek iyilik takva sahibi olmaktır. Evlere kapısından giriniz. Allah’tan korkup sakının ki kurtuluşa eresiniz.’ Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın. Haddi aşmayın. (Çünkü) Allah, haddi aşanları sevmez.” 1

Orucun hemen akabinde üç yeni hüküm ayeti gelmiştir. İlki; insanların malını batıl yollarla, şeriatın yasakladığı şekilde yemeyi yasaklayan hükümdür. Demek ki oruç, yalnızca fecirden ğuruba yemek yememek değildir. Bu, işin şekilsel/zahirî boyutudur. Asıl amaç takvaya ulaşmak, haram olan şeylere karşı hassas olmak, toplumu içten içe çürüten rüşvet, hırsızlık, gasp, ihaleye fesat karıştırma, karaborsacılık gibi kazançları da yememektir.

İkinci ayet; ihrâmlıyken daha fazla ecir almak için evine arkadan giren bidatçiyi uyaran hükümdür. 2

İyilik, yeni bidatler ihdas ederek, gösterişçi dindarlıkla evlere arkadan girmek değildir. İyilik, ölçülü olmaktır. Tam olarak

1. 2/Bakara, 188-190

2. bk. Buhari, 4512; Müslim, 3036

oruç ibadetiyle öğretilen sınırlara riayet etmektir. Nasıl ki oruçlu, Allah’ın, “Ye.” dediğini yiyor, “Yeme.” dediğini yemiyor; nasıl ki, “Şu vakitlerde ye, şu vakitlerde yeme.” sözüne itaat ediyor; aynı şekilde din de ittibadır. Allah’ın (cc) ve Resûl’ünün (sav), “Yap.” dediklerini yapmak, “Yapma.” dediklerini yapmamaktır. İstikamet üzere kalmak için Nebi’nin sünnetine/yoluna uymak; sair yollardan ve bidatlerden uzak durmaktır.

Üçüncü ayet; savaşta haddi aşmamak üzerine inen hükümdür. Yani; öfkenin zirveye ulaştığı ve hayatta kalma dürtüsünün insanın benliğini kuşattığı

ânda dahi, şeriata uymak ve ölçülü olmaktır. Nasıl ki oruçta yeme içme ve şehvet gibi yapıcı dürtülerimizi sırf Allah (cc) için kontrol ediyorsak; savaşta da öldürme gibi yıkıcı dürtülerimizi kontrol altına alabilmektir. 3

Bu üç ayet göstermiştir ki Yüce Allah, Ramazan ayında elde edilen irade, kontrol ve ölçülülük ahlakının -ki bu üçü takvadır- Ramazan'ın dışına, hayatın bütününe teşmil edilmesini istemektedir. Ticarette, ibadette ve savaşta; hayatın hemen her alanında takvalı olmamızı istemektedir.

Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine baktığımızda benzer bir metodun izlerini görürüz. O, Ramazan orucunun ardından altı gün Şevval orucu tutulmasını sünnet kılıyor. Sonra her hafta pazartesi ve perşembe, her ayın 13, 14 ve 15. günlerini oruçlu geçiriyor. Bu da her ayın on iki gününü, yani nerdeyse yarısını oruçlu geçirmek demektir. Anlıyoruz ki Peygamberimiz, Ramazan havasını yılın diğer aylarına da taşımak, oruç ruhunu diri tutmak istiyor. Hâliyle biz Kur'ân ve sünnet uygulamasından -dolaylı olarak- şu kaideyi öğreniyoruz: Ramazan, Ramazan ayıyla sınırlı kalmamalı, hayatın bütününe taşınmalı!

Şu da unutulmamalı: İnsanoğlu çok unutan ve çabuk gaflete düşen bir varlıktır. Ayrıca onun kulluğunun merkezi olan kalp, çokça evrildiği için -evrilen çevrilen anlamındaki- "kalp" ismini almıştır. Bu nedenle Allah (cc), insana çokça öğüt verir, sıklıkla hatırlatır. İbadetler her gün, her gece, her

3. İslam'ın savaş anlayışını beşerî savaşlardan ayıran iki temel özellik vardır:

a. İslami savaş, Allah (cc) yolunda olan, meşruiyetini Allah'tan alan, gayesi Allah'ın dinini hâkim kılmak olan bir savaştır.

b. İslami savaş, "Savaşta her şey mübahtır." kaidesini kabul etmez. İslam; çocuk öldürmek, savaşa katılmayan kadın ve yaşlıları öldürmek, savaşın maslahatı olmaksızın doğaya zarar vermek gibi davranışları haddi aşmak ve bozgunculuk olarak kabul eder. (bk. Tevhid Meali, s. 28, Bakara Suresi, 190. ayetin açıklaması)

yıl tekrar eder. Bir insan bütün bir ömrü Ramazan gibi yaşayamaz. Dahası, Ramazan'ın günlerini dahi aynı takva ve bilinçle geçiremez. Zaten bunu yapabilse insan değil melek olurdu. Bu durumda insana düşen; çabalamak,

çabalamak ve çabalamaktır. İyiliklerinin kötülüklerinden çok olmasını sağlamaktır. Düştüğü zaman çamura takılıp kalmamak, tevbeyle arınıp duanın

gücüyle ayağa kalkmak ve kulluk yürüyüşünü sürdürmektir. Yüce Allah'ın

hayırda öne geçmek ve salih amel kefesini ağırlaştırmak için sunduğu fırsatlardan faydalanmaktır. Ramazan'ı, Kadir Gecesi'ni, Aşure'yi, Arefe'yi,

Zilhicce'nin on gününü, seherleri, gecenin son üçte birini… ganimet bilmek

ve değerlendirmektir.

Şüphesiz, insan kırık dökük amelleriyle İlahi rahmete erişemez. İnsanın

bir ömür yapacağı amel, belki bir nimetin şükrü yerine geçmez. Onu İlahi

rahmete eriştiren, çabasıdır. Tüm eksikliğine, unutkanlığına, söz bozmalarına rağmen, kulluk yolunu terk etmemesidir. Çabasıyla, "Allah'ım sana

muhtacım, beni bana bırakma." demesidir.

Ramazan'ı Hayatımıza Nasıl Taşıyacağız?

• Ramazan'ı hayata taşımanın yollarından biri; her Ramazan ayında otuz

gün tekrar eden salih bir amel edinmek ve onu Ramazan sonrasında da

devam ettirmektir. Kişi bir Ramazan belli saatlerde Kur'ân okumayı, bir

Ramazan belli saatlerde zikri, bir Ramazan belli saatlerde duayı, bir Ramazan nafile bir namazı… hayatına eklese; yavaş yavaş hayatında Ramazanlar

biriktirecektir. Belki de hayatının en ciddi ve kârlı yatırımını yapmış olacaktır.

• Ramazan'ı hayata taşımanın yollarından bir başkası; Ramazan ayında

Ramazan sonrası için mektuplar yazmak, kişinin kendine, öz nefsine nasihat

ederek hatırlatmalarda bulunmasıdır. Ramazan ruhuyla yazılmış bu mektuplar bir yandan kişiye o atmosferi hatırlatacak bir yandan da insanın en

önemli azığı olan nasihat/öğüt ihtiyacını karşılayacaktır. Kendisine nasihat

edebilen insan, ne güzel insandır.

• Ramazan'ı hayata taşımanın yollarından bir diğeri; bir dua veya zikir

seçmektir. Dua veya zikir her ân söylenebilecek, kısa ve öz, insanın yüreğine

dokunan bir söz olmalıdır. Öncelikle Ramazan'da, her fırsatta tekrar edilmeli

ve onun Ramazan duası/zikri olduğu kabul edilmelidir. Ramazan sonra-

sında da bu kısa/öz sözler her fırsatta tekrar edilmeli, Ramazan duası/zikri

olduğu hatırda tutularak söylenmelidir. Böylece hem Rabbimizi zikretmiş

olacak hem de Ramazan iklimini şu âna taşımış olacağız.

• Ramazan'ı hayata taşımanın yollarından biri de insana bahşedilen bir özelliği kullanmaktır. İnsan, hayal kurabilen ve hayal aracılığıyla duygu transferi yapabilen bir varlıktır. Örneğin, şu ân geçmişte yaşanmış hüzünlü bir ânı hayal edip en mutlu ânımızı hüzünlendirebiliriz. Hatta hiç yaşanmamış bir hüznü kurgulayıp hayalimizde canlandırabilir ve hüzünlenebiliriz... Aynı şekilde mutlu bir anıyı, ister yaşanmış ister kurgu olsun, şu ân hayal edebilir ve hüznümüzü dağıtıp mutlu olabiliriz. Bu, Yüce Allah'ın bize bahşettiği bir donanımdır. Selef âlimlerimiz bu özelliği kullanarak kendilerini cennette veya cehennemde hayal eder, nefislerine öğüt verirlerdi:

İbrâhîm Et-Teymî (rh) şöyle söylemiştir: "Kendimi önce cehennem ehlinden biriymiş gibi tasavvur ederim. (Hayalen) onun azabından tadar, zakkumundan yer, kanlı irininden içer ve zincirlerine vurulmuş olarak görürüm. Sonra da cenneti düşünürüm. Kendimi cennet nimetlerinin arasında hurilerle beraber ve cennetin (zemininden akan) nehirlerinin yanındaymışım gibi hayal ederim. Ve nefsime dönüp sorarım: 'Ey nefis, bunlardan hangisini istersin?' Nefis de (hoşuna giden) cenneti arzular. O zaman şöyle derim: 'Öyleyse temennide bulunacağına kalk ve istediğin o cennet için amelde bulun!' " 4

Kişi Ramazan sonrasında Ramazan günlerini hayal edebilir. Orucu, teravihi, itikâfı, Ramazan mahmurluğunu, iftar sevincini... Bu çaba, kişinin Ramazan'da hissettiği duyguları hissetmesine neden olacak, Ramazan'ın maneviyatını his seviyesinde de olsa bugüne taşıyacaktır.

Aslında bunlar yalnızca birer öneridir. Malumdur ki; başkalarından aldığımız "kulluk önerileri" koltuk değneği gibidir. Bir koltuk değneğiyle ne kadar yürünüyorsa, kulluk yürüyüşünde başkalarının önerisi de o kadar faydalı olur. Nasıl ki her birimizin parmak izi, retinası, DNA'sı farklıysa; kulluk kodlarımız da farklıdır. Her birimize kolaylaştırılan yol ve amel

4. İhyâu Ulûmi'd Dîn, 4/405; Sıfatu's Safve, 2/52

çeşitlidir. Her birimizin çabası türlü türlüdür ve her birimiz kendimize has tabiatımızla amel ederiz:

"Şüphesiz sizin çabalarınız, çeşit çeşittir. (Kimi cennet için kimi de cehennem

için çabalar.) Kim de verir ve (Allah'tan) korkup sakınırsa ve en güzel olanı (Lailaheillallah'ı) doğrularsa, biz de ona kolay olanı (salih ameli ve cenneti) kolaylaştırırız. Kim de cimrilik eder ve (Allah'a) ihtiyacı yokmuş gibi davranırsa ve en güzel olanı (Lailaheillallah'ı) yalanlarsa, biz de ona zor olanı (masiyet ve cehennemi) kolaylaştırırız." 5

"De ki: 'Herkes tıynetine/mizacına/meşrebine uygun hareket eder. Rabbiniz kimin daha doğru yolda olduğunu en iyi bilendir.' " 6

Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah, Âdem'i yeryüzünün dört bir tarafından avuçladığı topraktan yarattı, bu yüzden Âdemoğulları yeryüzündeki toprağın özelliklerine göre kırmızı, beyaz, siyah, esmer, yumuşak, sert, kötü ve iyi huylu olarak meydana geldi." 7

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah, rızkınızı sizin aranızda paylaştırdığı gibi ahlakınızı da sizin aranızda paylaştırmıştır." 8

Her biri vahyin rehberliğinde ve Allah Resûlü'nün gözetiminde yetişmelerine rağmen, Nebi (sav), ashabın farklılığına vurgu yapmıştır.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetime karşı en merhametlisi Ebû Bekir, Allah'ın emri konusunda en şiddetli olanı Ömer, hayâ bakımından en doğrusu Osmân, haram ve helal bilgisi bakımından en bilgili olanı Muaz ibni Cebel, feraiz (miras) taksimini en iyi

5. 92/Leyl, 4-10

6. 17/İsrâ, 84

7. Ebu Davud, 4693; Tirmizi, 2955

8. Ahmed, 3672

bileni Zeyd ibni Sabit, en büyük kıraat âlimi Ubey ibni Ka'b'dır. Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde ibni Cerrâh'tır." 9

Bu gerçeği fıkheden İmam Mâlik (rh), kendisine mektup yazıp onu uzlete

davet eden arkadaşına şu karşılığı vermiştir:

“Allah rızıkları taksim ettiği gibi şüphesiz amelleri de taksim etmiştir. Nice adam vardır ki ona namaz kapısı açılmıştır, ama oruç kapısı açılmamıştır. Bir başkasına sadaka kapısı açılmıştır, ama oruç kapısı açılmamıştır. Bir başkasına da cihad konusunda kapı açılmıştır. İlim yaymak, iyi amellerin en faziletlilerindendir. Ben bana açılan bu kapıdan razı oldum. Benim içinde olduğum durumun (ya da hayır kapısının) senin durumundan daha aşağıda olduğunu zannetmiyorum. Her ikimizin de hayır ve iyilik üzere olmamızı ümit ediyorum.” 10

Buradan anlamamız gereken; her birimizin bir kulluk şifresi olduğu ve onu çözmek durumunda olduğumuzdur. Elbette vahyin öğütlerinden, bu alanda yazılmış kitaplardan ve ilim ehlinin nasihatlerinden faydalanacağız. Ancak amacımız kendi kulluk şifremizi çözmek, canlılık dönemlerini ve bıkkınlık dönemlerini fark etmek, bizi harekete geçiren motivasyon kaynakları oluşturmak olmalıdır. Her birimizin tabiatı, yönelişi farklı olduğu gibi bize kolaylaştırılan ve muvaffak kılındığımız ameller de farklıdır. Hâliyle her birimize fayda sağlayacak öneri de farklı olacaktır. Mühim olan derdimizin farkında olmak ve ona uygun dermanı/öneriyi bulabilmektir. Bu da tüm kulluk meselelerinde olduğu gibi dert edinmek, muhasebe yapmak ve tefekkürle mümkündür. Bizim adımıza başkalarının muhasebe yapması onları geliştirir, bizi değil.

9. Tirmizi, 3790

10. Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, 8/114

Ramazan Orucunun Hükmü

Ramazan orucunu tutmak farzdır ve bu hüküm dinde zaruri olarak bilinmesi gereken meselelerdendir:

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınıp korunursunuz.” 1

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun.” 2

İlk ayette orucun farz olduğunu açık bir şekilde emreden Allah (cc), ikinci ayet-i kerimede ise Ramazan ayına eriştiğimizde oruç tutmamızı istemiştir.

Peygamberimiz (sav) pek çok hadisinde orucun, İslam'ın esaslarından olduğunu söylemiştir:

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"İslam beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek, Ramazan orucunu tutmak." 3

1. 2/Bakara, 183

2. 2/Bakara, 185

3. Buhari, 8; Müslim, 16

Ramazan Orucunu Terk Etmek

Ramazan orucunu terk eden kişi, orucun farziyetini inkâr ediyor veya terkini helal görüyorsa kâfirdir. Zira Allah'ın (cc) hükümlerinden birini inkâr eden kâfir olur.

Kişi, onun farziyetini kabul edip terkini günah saymakla beraber tembellikten ötürü oruç tutmuyorsa fasıktır. 4

Orucu Özürsüz Terk Eden Kişi Ne Yapmalıdır?

Orucu özürsüz terk eden kişi, günahkârdır. Orucu özürsüz terk edenin kaza tutacağına dair bir delil yoktur. Yalnızca tevbe etmekle mükelleftir. 5

Ramazan Orucunun Farz Kılınışı

Allah (cc) H 2. yılda müminlere Ramazan orucunu farz kıldı. Orucun farz kılınışı aşama aşama gerçekleşmiştir. Rivayetler açıkça bu durumu izah etmektedir:

Muaz ibni Cebel'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hem namaz hem de oruç üç defa değişikliğe uğradı… Oruçtaki değişikliklere gelince birincisi şöyledir:

Allah Resûlü (sav) Medine'ye geldiği zaman her aydan üç gün oruç tutardı. Yezid der ki: 'Allah Resûlü (sav), Rebiu'l Evvel'den (diğer yılın) Ramazan ayına kadar on dokuz ay boyunca her aydan üç gün oruç tuttu.'

Bunun yanında Aşure günlerinde de oruç tutardı. Sonrasında şu ayet nazil

oldu ve oruç farz kılındı:

‘Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı.

4. Bu, genel ulemanın görüşüdür. Seleften, özürsüz ve kasten oruç tutmayan kişileri tekfir edenler de olmuştur. Said ibni Cubeyr (rh), Hakem ibni Uteybe (rh) ve Ahmed ibni Hanbel’den (rh) bir

rivayet bu yöndedir. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 7/302) Ancak şu da bir gerçektir: Her ne kadar ümmetin cumhuru konu hakkında sahih ve sarih bir delil olmadığı için oruç tutmayanı tekfir etmese

de; onun büyük bir günah olduğu, bu durumdaki birinin içki içen ve zina yapandan daha şerli

olduğu görüşündelerdir. Dahası, çoğu âlim böyle insanların zındık olabileceğini düşünmüştür.

(bk. El-Kebâir, Zehebî, s. 37-38)

5. Oruç tuttuktan sonra orucunu özrü olmaksızın bozan kişiler ile hiç oruç tutmayan kişiler birbirinden farklıdır. Orucunu bozanın kaza tutması gerektiği -ileride geleceği gibi- naslarla sabittir.

Hiç oruç tutmayanın oruç tutması gerektiğine dair nas yoktur. Bu durumdaki biri, kefareti olmayan bir günah işlediğinin farkında olmalı, Allah’a (cc) çokça tevbe etmelidir.

Umulur ki sakınıp korunursunuz. (Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı).

Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine

başka bir günde (oruç tutsun). (Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne

karşılık bir yoksul doyursunlar. Kim de (kendi isteğine bağlı olarak) fazladan

hayır işlerse, bu onun için daha hayırlıdır. Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin

için daha hayırlıdır.’ 6

Bu ayetlere göre de isteyen oruç tuttu, tutmayan da bunun yerine bir

miskini doyurdu.

İkinci değişiklik şu ayetin inmesiyle oldu:

‘Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık

deliller barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun.

Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık) başka

günlerde (oruç tutsun).’ 7

Bu ayetlerde Yüce Allah sağlıklı ve mukim olanların, oruç tutmalarını

emretti. Hasta ve yolcu olanların (daha sonra tutmaları şartıyla) oruç tutmamalarına ruhsat verdi. Oruç tutmaya güç yetiremeyen ihtiyarlar için de oruç yerine fidye verilmesini sabit kıldı. Bu şekilde iki değişiklik oldu.

Üçüncü değişiklik ise şöyledir: Önceleri oruçlu olan kişi akşam vakti girdikten sonra uyumadıkları sürece yer, içer ve hanımlarıyla ilişkiye girerdi.

Ancak uyuması hâlinde yeme içme ve ilişkiden artık uzak dururdu. Ensâr'dan Sırma adında birisi gün boyunca oruçlu bir şekilde çalıştı. Akşam eve gelince de namazını kıldı ve bir şeyler yiyip içmeden uyudu. Uyandığında ikinci gün sabah olmuştu ve hâlâ oruçluydu.

Peygamberimiz (sav) onu aşırı bitkin bir şekilde görünce, 'Bakıyorum da bayağı yorgun ve bitkinsin, sebebi nedir?' diye sordu.

Sırma, 'Ey Allah'ın Resûlü! Dün, gün boyu çalıştım, akşam da eve yorgun gelince iftarımı açmadan hemen uyudum. Uyandığımda da sabah olmuştu ve hâlâ oruçluyum.' karşılığını verdi.

6. 2/Bakara, 183-184

7. bk. 2/Bakara, 185

Ömer de akşam uyuyup geri uyandıktan sonra cariyelerinden veya hür olan hanımıyla birlikte olmuştu.

Peygamberimize (sav) gelip durumu anlatınca, 'Oruç gecesi kadınlarınızla beraber olmak size helal kılındı.' 8

ayeti nazil oldu." 9

Bu rivayetlere baktığımızda özetle şu aşamaları görebiliyoruz:

1. Aşama: Peygamberimiz (sav), Ramazan orucu farz kılınıncaya kadar Aşure orucu tuttu ve müminlere de bunu emretti.

2. Aşama: Ramazan orucu farz kılındı. Ancak dileyen oruç tutmaz, tutmadığı gün yerine fakir doyurabilirdi.

3. Aşama: Yaşlılar ve iyileşeceği umulmayan hastalar oruç tutmayıp bir fakir doyurabilirken, Ramazan ayına yetişen diğer müminlere oruç tutmaları farz kılındı.

4. Aşama: İftardan sonra uyuyan kimse bir daha bir şey yiyemiyordu

ve Ramazan gecelerinde müminlerin, eşleriyle beraber olmaları yasaktı. Sonra Allah (cc) hafifletti. İftar ile sahur arasında yemelerine, içmelerine ve hanımlarıyla beraber olmalarına izin verdi.

Farz Oruçlar

A. Ramazan Orucu

Ramazan orucu; Ramazan'ın girmesiyle başlayıp Ramazan ayının bitişiyle son bulan oruçtur.

B. Nezr/Adak Orucu

Adaklar, Allah'a (cc) verilen sözlerdir. İnsanı Rabbine karşı yükümlü kılar. Oruç adağında bulunanın oruç tutması farzdır. Bir sebebe dayanarak ya da bir sebep olmaksızın oruç tutmak üzere Allah'a söz verildiğinde o orucu tutmak, söz veren kişi için farz olur. "Hastalığım iyileşirse bir hafta oruç tutacağım.", "Çocuğum olursa bir ay oruç tutacağım." minvalindeki sözler bu kapsama girer.

Müminler Allah'a verdikleri sözü tutar, adaklarını yerine getirirler:

8. bk. 2/Bakara, 187

9. Ahmed, 22124; Ebu Davud, 507

"Adaklarını yerine getirir ve kötülüğü/şerri yaygın olan bir günden korkarlar." 10

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Her kim Allah'a itaat etmeyi adarsa O'na itaat etsin. Her kim de Allah'a karşı masiyet işlemeyi nezrederse sakın Allah'a asi olmasın!" 11 12

10. 76/İnsân, 7

11. Buhari, 6696

12. Adak adayanın adağını yerine getirmesi bir zorunluluktur. Adanan şey bir haram veya kişinin

kendisine ait olmayan bir şey olmadığı müddetçe, adağı gerçekleştirmek farzdır:

İmrân ibni Husayn'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Günah işleme konusunda yapılan adak yerine getirilmez. Elinde olmayan bir şey hakkında yapılan adak da yerine getirilmez." (Müslim, 1641)

Bununla birlikte İslam, adak adamayı hoş karşılamaz. Zira adak adamanın kula zararları vardır:

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) adakta bulunmayı yasaklamış ve şöyle

buyurmuştur:

"Adak hiçbir şeyi değiştirmez. Adak cimri insandan bir şeyler koparır." (Buhari, 6608; Müslim,

1639)

Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) kudsi bir hadiste şöyle buyurmuştur:

"Adak, insana hakkında takdir etmediğim bir şeyi getirmez. Ancak kader onun hakkında takdir

ettiğimi getirir. İnsanın adakta bulunmasıyla ben cimriden bir şeyler koparmış olurum." (Buhari,

6609; Müslim, 1640)

Buna göre:

• Adak, Allah'ın kaderini değiştirmez. Kişi adadığı adakla kaderi değiştirecekmiş hissine kapılabilir. Bu da onun imanının kemâline zarar verir.

• Kul, adak adadığında dolaylı olarak şunu söyler: Şu işimi görürsen… vereceğim, işimi görmezsen vermeyeceğim. Allah (cc) ile kulluk ilişkisinde cimrilerin ahlakıyla hareket eder. Kullara karşı

cimrilik kınanmışken Yüce Allah'a karşı cimrilik öncelikle/evveliyetle kınanmıştır.

• Şer'i naslar incelendiğinde şu kaide görülür: Kişi sorumlu olmadığı bir şeyi istememeli, ileriye

dönük sorumluluklarının şimdi/şu ân olmasını istemelidir. Zira sorumlu olmadığı şeyi isteyenler

çoğu zaman onunla imtihan edilir ve çoğu zaman imtihanı kaybederler.

Ömer ibni Ubeydullah'ın kölesi ve kâtibi olan Salim Ebu'n Nadr şöyle demiştir: "Abdullah ibni

Ebû Evfâ'nın Ömer ibni Ubeydullah'a yazdığı bir mektup gelmişti, onu Ömer'e okudum. Şöyle

yazıyordu: Resûl-i Ekrem (sav) düşmanla karşı karşıya geldiği bir savaşta Güneş tepe noktasından

batıya doğru meyledene kadar beklerdi.

Sonra Peygamber ayağa kalkıp ashabı arasında durarak, 'Ey insanlar, düşmanla savaşmak için

karşı karşıya gelmeyi arzulamayın. Allah’tan hep afiyet isteyin. Fakat savaşmak üzere düşman ile karşı karşıya geldiğinizde kararlı ve dirençli olup sabredin. Şunu iyi bilin ki cennet

kılıçların gölgeleri altındadır.’ buyurdu ve şöyle dua etti:

‘Ey Kitab’ı indiren, bulutları istediği yöne çeviren ve düşman birliklerini dağıtıp perişan eden Allah’ım, şu düşmanımızı perişan et hezimete uğrat, bize onlara karşı yardım eyle/zafer nasip et!’ ”

(Buhari, 2965-2966; Müslim, 1742)

Bunun örneği İsrailoğullarıdır. Onlar cihad etmek, düşmanla karşılaşmak için Allah’tan (cc) izin

istediler. İzin verilince ayak sürüyüp, savaşmaktan vazgeçtiler:

“Musa’dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar nebilerine demişlerdi

C. Kaza Orucu

Şer’i bir özür nedeniyle veya özürsüz bozulan orucu, başka bir zamanda

yerine getirmeye “kaza orucu” denir. Seferî, hasta, hayızlı ya da nifaslı olma

özürleri nedeniyle tutulamayan oruçların sonradan tutulması, yani kaza

edilmesi farzdır. Aynı şekilde hiçbir özür olmaksızın orucunu bozanın oruç

tutması da farzdır:

“Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık)

başka günlerde (oruç tutsun).” 13

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruçlu istemeyerek kusarsa o kimseye orucunu kaza etmesi gerekmez, ama

kendisini zorlayarak kusarsa orucunu kaza etsin.’ ” 14

ki: ‘Bize bir komutan tayin et, (onun komutanlığında) Allah yolunda savaşalım.’ O da demişti ki:

‘Ya savaş size farz kılındıktan sonra savaşmazsanız?’ Demişlerdi ki: ‘Biz yurtlarımızdan sürülmüş

ve evlatlarımızdan menedilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?’ Savaş onlara farz kılınınca azı hariç (savaşmaktan imtina ederek Allah’ın emrinden) yüz çevirdiler. Allah, zalimleri

bilendir.” (2/Bakara, 246)

Yine başka bir örnek, bazı fakir sahabilerin “zengin oldukları takdirde” mallarını infak edeceklerine dair verdikleri sözdü. Allah (cc) onları sözleriyle imtihan edip zengin kıldığında ise cimrilik edip

yüz çevirdiler.

“İçlerinden kimi de Allah’a şöyle söz vermişti: ‘Andolsun ki Allah bize lütuf ve ihsanından verirse

hiç şüphesiz Allah yolunda sadaka verecek ve salihlerden olacağız.’ Onlara lütfundan ve ihsanından verince de cimrilik ettiler ve ilgisiz bir hâlde yüz çevirip gittiler. Allah’a verdikleri sözü bozmaları ve yalan söylemelerine karşılık, onunla karşılaşacakları güne kadar kalplerinde var olacak

olan bir nifakla onları cezalandırdı.” (9/Tevbe, 75-77)

Bu naslar şunu gösterir:

Kişi şu ân sorumlu olmadığı şeyleri temenni etmemeli, ânın vaciplerine yoğunlaşmalıdır. Zira söz

vererek, adakta bulunarak, yemin ederek… Allah’ın farz kılmadığını kendine farz hâle getirenler,

çoğu zaman sözüyle imtihan edilir ve çoğu zaman imtihanı kaybeder.

• Tecrübeyle sabittir ki; geleceğe dair planlar (tul-i emel) ve olmayan şeylere dair verilen sözler şeytan ve nefsin bir oyunudur. Çoğu zaman insana bugünün sorumluluğunu unutturmak,

bir ahlaki afet olan tesvif/ertelemek, kişiyi “şu olsaydı şöyle olurdu” diyerek bir nifak hasleti olan

bahaneciliğe düşürmek içindir. Bu sebeple kişi söz, yemin ve adakla olmayan şeylere dair hayal kurmamalı, bugüne dair sorumluluklarının bilincinde, imkânlarına dair gerçekçi bir yaklaşım

içinde olmalıdır.

13. bk. 2/Bakara, 185

14. Ebu Davud, 2380; Tirmizi, 720

Kaza Orucuyla İlgili Meseleler

• Orucu kasten terk edenler

Orucu kasten/özrü olmaksızın terk eden kişi, günahkârdır. Bu kimsenin

kaza tutacağına dair şer’i bir delil yoktur. 15

• Orucu Tuttuktan Sonra Özrü Olmaksızın Bozanlar

Oruca başladıktan sonra orucu bozan kişi, o gün yerine kaza tutmalıdır. 16

15. Orucu kasten/özrü olmaksızın terk edenin kaza tutması gerektiği, cumhur-u ulemanın görüşüdür. Ancak bu konuda sahih ve sarih bir delil yoktur. Oruç tuttuktan sonra orucu bozan kişiye

kıyas etmiş ve hiç oruç tutmayanın da bir gün kaza etmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Oysa

oruca niyet edip başlayan ve sonra o orucu kasten bozan ile hiç oruç tutmayan arasında fark vardır.

İkisinin birbirine kıyası doğru değildir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

16. Bu konuda ihtilaf vardır:

Cumhur-u ulema bu durumdaki birinin bir gün kaza orucu tutacağını söylemiştir.

• Delil olarak şu hadisi getirmişlerdir:

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir adam, Peygamber'e (sav) gelerek, 'Helak oldum.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Seni helak eden nedir?' diye sordu.

Adam, 'Ramazanda eşimle cinsel ilişkide bulundum.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Bir köleyi hürriyetine kavuşturuver.' buyurdu.

Adam, 'Bulamam.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Üst üste iki ay oruç tut.' buyurdu.

Adam, 'Gücüm yetmez.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Altmış fakiri doyur.' dedi.

Adam, 'Bulamam.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Otur.' dedi, o da oturdu.

Adam oturup beklerken arak denilen bir sepet hurma getirildi.

Allah Resûlü (sav) ona, 'Git bu hurmayı sadaka olarak dağıt.' buyurdu.

Adam, 'Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak din üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki Medine'nin iki kara

taşlığı arasında bizden daha ihtiyaç sahibi bir ev yoktur.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Peki git, bunu ailene yedir. Bir gün oruç tut ve istiğfar dile.' dedi." (Ebu Davud,

2393; İbni Mace, 1671; Ahmed, 6945)

Allah Resûlü (sav) orucunu kasten -cinsel ilişkiyle- bozan adama kefaret dışında bir gün kaza orucu

tutmasını istemiştir.

• Allah Resûlü (sav) oruç borcunu -şer'i bir özürle olup olmamasına bakmaksızın- dünyevi borca benzetmiştir.

Abdullah ibni Abbâs (ra) anlatıyor:

"Birisi Peygamber'in (sav) yanına gelerek, 'Ey Allah'ın Resûlü, annem öldü ve tutması gereken bir

aylık oruç borcu var. Ben onun adına bu bir ayı kaza edebilir miyim?' diye sordu.

Allah Resûlü de (sav), 'Allah'a ait borç ödenmeye daha layıktır.' buyurdu." (Buhari, 1953; Müslim, 1148)

Dünyevi borç nasıl ödeniyorsa Allah'a (cc) olan oruç borcu da ödenmelidir.

• Allah Resûlü kasıtlı olarak kusarak orucunu bozanın, o gün yerine kaza tutmasını ister.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Oruçlu istemeyerek kusarsa o kimseye orucunu kaza etmesi gerekmez, ama kendisi zorlayarak

kusarsa orucunu kaza etsin." (Ebu Davud, 2380; Tirmizi, 720)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

124

Kaza Borcu Ertelenebilir mi?

Kaza borcu olanın borcunu ödemede acele etmesi evla olandır. Zira şeriat

umumen hayırda acele etmeyi teşvik etmiştir. Oruç borcunu ödemek hayırlı

işler kapsamındadır. Ancak kişi kaza borcunu ertelemek isterse erteleyebilir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Benim Ramazan'da tutamayıp kazaya kalan oruçlarım olurdu ve ancak

Şaban ayında kaza edebilirdim." 17

Buna mukabil İbni Hazm (rh) kasıtlı olarak, şer'i bir özür olmaksızın orucunu bozanın kazası

olmadığını söyler.

• Yukarıda mezkûr ilk rivayetin zayıf olduğunu kabul eder. (bk. El-Muhallâ, 4/302-304, 733. Mesele)

Cumhur-u ulema İbni Hazm'ın (rh) zikrettiği illetlerin farkındadır. Ancak onlar bu illetlerle hadisi

zayıf görmezler. Bu ziyadenin ("Onun yerine oruç tut.") Ebû Uveys, Abdulcabbar ve Hişam ibni

Sa’d kanalıyla Zuhri’den; İbrâhîm ibni Sa’d Leys kanalıyla Zuhri’den; yine mürsel olarak Saîd ibni’l

Museyyeb, Nafi ibni Cubeyr, Hasan, Muhammed ibni Kureyb kanalıyla geldiğini söylerler. Tüm bu

yolların toplamıyla ziyadenin aslının olduğunu kabul ederler. (bk. Fethu’l Bârî, 1936 No.lu Hadis

Şerhi)

• İkinci rivayeti şer’i bir sebeple oruç borcu olana hamleder. (bk. El-Muhallâ, 4/427, 775. Mesele)

• Üçüncü rivayetin yalnızca kusmayla ilgili olduğunu, kusma dışında hiçbir şeyin ona kıyas edilemeyeceğini, zira kıyasın batıl olduğunu söyler. (bk. El-Muhallâ, 4/308, 735. Mesele)

• Kendisi sahabeden şu fetvayı aktarır: “Kim Ramazan orucunu -kasten- yerse tüm ömrünce oruç

tutsa da, yediğinin yerine geçmez.” Bu fetvayı Ebû Bekir, Alî, İbni Mes’ûd, Ebû Hureyre (r.anhum)

nakleder. (bk. El-Muhallâ, 4/311-312, 735. Mesele)

Ne ki bu konuda selef arasında ihtilaf vardır. İbni Hazm (rh) karşıt görüşleri nakletmemiştir. Buhari

(rh) Saîd ibni’l Museyyeb; Şa’bi, İbni Cubeyr, İbrâhîm, Katâde ve Hammad’dan (rh) oruç yiyenin bir

gün kaza edeceğini nakletmiştir. (bk. Buhari, Kitâbu’s Savm, 29. Bab). Öncesinde İbni Hazm’ın (rh)

naklettiği, Ebû Hureyre ve İbni Mes’ûd (r.anhuma) rivayetlerini naklederek konunun ihtilaflı olduğuna işaret etmiştir. İhtilafın olduğu bir konuda kimsenin görüşü hüccet olmaz.

Buna ek olarak, sahabeden nakledilen fetva merfu olarak Allah Resûlü’nden (sav) nakledilmiştir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayete göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

“Bir kimse Ramazan ayında yolculuk hastalık gibi bir durum olmaksızın bir oruç yerse bir yılı

oruçlu geçirse bile o borcu ödemiş olmaz.” (Ebu Davud, 2396; Tirmizi, 723)

Bu rivayetin isnadında ve metninde problemler vardır:

• Buhari (rh) hadisin ravisi olan Ebû Mutavvıs için, “Onun bu hadisten başka rivayetini bilmiyorum.”

der. (Tirmizi, Kitâbu’s Savm, 27. Bab) İbni Hacer rivayette üç illet olduğunu belirtir. Ebû Mutavvıs

hakkında -yeterli- bilgi olmaması, babasının Ebû Hureyre’den (ra) işitip işitmediğinin bilinmemesi

ve hadiste idtırab/çelişki. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 723 No.lu Hadis Şerhi) Bu rivayetin merfu olarak

zayıf olduğunu İbni Hazm da ikrar etmiştir. (bk. El-Muhallâ, 4/311, 735. Mesele)

• Merfu ve mevkuf olarak nakledilen hadisin metni farklı şekillerde anlaşılmaya müsaittir. Örneğin, “Bir ömür oruç tutsa da Ramazan orucunun faziletini elde edemez.” şeklinde anlaşılabilir. (bk.

Avnu’l Ma’bûd, 2396 No.lu Hadis Şerhi)

17. Buhari, 1950; Müslim, 1146

Allah Resûlü’nün hanımları onun gözetiminde Ramazan kazasını ertelemişlerdir. Şayet bu caiz olmasa Allah Resûlü (sav) izin vermezdi.

Kaza Borcu Bir Sonraki Ramazan’a Kadar Ertelenebilir mi?

Ramazan kazasının ne zaman tutulacağına dair Kitap ve Sünnette bir sınırlama getirilmemiştir. Kişi Ramazan kazasını erteler ve bir sonraki Ramazan

ayı gelirse kaza borcu dışında bir sorumluluğu yoktur. 18

Kaza Borcu Olan Kişi Nafile Oruç Tutabilir mi?

Kaza orucu vakti geniş olduğundan, kişi kaza borcu varken nafile oruç

tutabilir. Buna engel şer’i bir durum yoktur. 19

Kaza Borcu Olduğu Hâlde Ölenin Durumu

Kaza borcu olduğu hâlde ölen kişinin yakınları onun borcunu tutarlar.

Bu borcun kaza orucu, adak borcu ya da kefaret borcu olması arasında fark

yoktur:

Âişe Annemizden (r.anha) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse ölür ve tutması gereken oruç borcu kalırsa velisi onun adına tutar.” 20

18. Bir grup fukahamız Ramazan orucunu bir sonraki seneye erteleyenin kazayla beraber her

gün için bir fakir doyuracağını söylemiştir. Bu görüş isabetli değildir. Şöyle ki;

• Yüce Allah, “Onun yerine başka bir günde oruç tutsun.” (bk. 29/Bakara, 184) buyurmuş, fakir

doyurma şartı getirmemiştir. (Buhari (rh) istidlali için bk. Kitâbu’s Savm, 40. Bab)

• Bu konuda varid olan merfu hadisler zayıftır, hüccet olmaz. (bk. Neylu’l Evtâr, 1699 No.lu Hadis

Şerhi)

• Seleften nakledilen görüşlerde ihtilaf vardır. İhtilafla birlikte kimsenin sözünde hüccet yoktur.

(bk. Neylu'l Evtâr, 1699 No.lu Hadis Şerhi)

• Müslim'in malı şeriat tarafından koruma altına alınmıştır. Sahih ve sarih bir nas olmaksızın bu

aslın dışına çıkılmaz. (bk. Neylu'l Evtâr, 1699 No.lu Hadis Şerhi)

19. Konu hakkında nas olmadığı için seleften başlamak üzere âlimlerimiz ihtilaf etmiştir. Racih

olan, kaza borcu olanın nafile oruç tutabileceğidir. Konu hakkında varid olan Ebû Hureyre rivayeti, âlimler tarafından zayıf kabul edilmiştir. Kendi mezhebi -Hanbeliler- bu rivayetle istidlal etmesine rağmen, İbni Kudâme (rh) rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir. Çünkü; İbnu Lehi'a rivayetidir

ve o, zayıftır. Ayrıca metinde problem vardır. Zira aynı metinde, "Ramazan kaza borcu olduğu

hâlde bir sonraki Ramazan'a yetişenin orucu kabul olmaz." ifadesi geçer. Buna göre kaza borcu

olanın bir sonraki Ramazan orucu da kabul olmayacaktır. Bu sonuç icma ile terk edilmiş, kimse

bununla amel etmemiştir. (bk. El-Muğnî, 3/154-155)

20. Buhari, 1952; Müslim, 1147

Abdullah ibni Abbâs(ra) anlatıyor:

"Birisi Peygamber'in (sav) yanına gelerek, 'Ey Allah'ın Resûlü, annem öldü

ve tutması gereken bir aylık oruç borcu var. Ben onun adına bu bir ayı kaza

edebilir miyim?' diye sordu.

Allah Resûlü de (sav), 'Allah'a ait borç, ödenmeye daha layıktır.' buyurdu." 21 22

21. Buhari, 1953; Müslim, 1148

22. Rivayetlerin açıklığı nedeniyle Beyhaki (rh) şöyle der: "Bu mesele (naslarla) sabittir. Ehl-i Hadis

arasında bu konuda ihtilaf bilmiyorum. (Hâliyle) bu nasların gereğiyle amel vaciptir." (Fethu'l Bârî,

1952-1953 No.lu Hadis Şerhi)

Bu konuda Şâfiî'den (rh) nasların hilafına görüş nakledilir. Beyhaki (rh) İmam Şâfiî'nin "Sözüm hadisle çelişirse sözümü bırakıp hadisle amel edin." sözü gereği, naslarla sabit olan görüşü İmam

Şâfiî'ye nispet eder. (bk. Fethu'l Bârî, 1952-1953 No.lu Hadis Şerhi)

Yukarıda kaydettiğimiz açık rivayetlerle amel etmeyen fukaha farklı gerekçeler sunarak bu hadisle amel etmeyi terk etmiştir.

• Bir grup, Medine ehlinin ameline muhalif olması ve metinde idtırab/çelişki olması hasebiyle

hadisle amel etmemiştir.

Şüphesiz hüccet Allah Resûlü'nün (sav) sözündedir, Medine ehlinin amelinde değil. Ayrıca hadisin

metninde çelişki olarak nakledilen -soru soranın kadın olması, erkek olması, anne veya kız kardeşe dair soru sorulması- hadise zarar vermez. Zira hadislerden istidlal edilen "orucun tutulması"

kısmında farklılık ve çelişki yoktur. Ayrıca bu rivayeti çelişkili olduğu için reddetmeleri kabul edilse bile Âişe Annemizin (r.anha) rivayetini reddetmek için hiçbir özür söz konusu değildir.

• Bir grup fakih, Âişe Annemiz ve İbni Abbâs'ın (r.anhum), zikredilen rivayetlerden farklı fetva verdiklerini; ravinin rivayet ettiğine muhalif fetva vermesinin rivayetin zayıflığına alamet olduğunu;

zira sahabenin, rivayetlerinin uyulmaya en layık insanlar olduğunu söylemişlerdir. İbni Hacer (rh)

buna şöyle cevap verir: "Racih olan, itibar edilecek olanın Âişe ve İbni Abbâs'ın aktardıkları rivayetler olduğudur. Onların kendi görüşlerine itibar edilmemesidir. Çünkü bu durumda doğruluğu

kesin olmayan dayanaklara istinaden içtihad ettiğinden dolayı rivayet ettiğine muhalif davranma ihtimali vardır. Bu, hadisin kendisi yanında zayıf olmasını da gerektirmez. Hadisin sıhhati ortaya çıktığı zaman zan olan bir şeyden ötürü tahkik edilen, terk edilemez. Bu mesele, usulde

bilinen bir meseledir." (Fethu'l Bârî, 1952-1953 No.lu Hadis Şerhi)

• Bir grup fakih, Âişe (r.anha) ve İbni Abbâs (ra) hadisini bir arada ele almış ve "Adak borcu olursa oruç tutulur, adak borcu olmazsa tutulmaz." demişlerdir. Gerekçeleri şudur: Âişe (r.anha) hadisi

mutlak, İbni Abbâs (ra) hadisi mukayyettir. Mutlak rivayeti mukayyede hamlederiz.

Hadisler arasında bir çelişki olmadığından aralarını cemetme ihtiyacı yoktur. (Tafsilat için bk. Fethu'l Bârî, 1952-1953 No.lu Hadis Şerhi; Neylu'l Evtâr, 1702-1704 No.lu Hadis Şerhi)

Bu hadislerle amel etmeyen fakihlerimiz sahabeden nakledilen fetvalara dayanarak her oruç

borcu günü için bir fakirin doyurulacağını söylerler.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim ölür ve üzerinde bir aylık oruç borcu olursa, arkasındaki kimseler her bir orucunun yerine bir fakiri doyursun.” (Tirmizi, 718)

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Ramazan ayında hastalanır ve orucu tutamadan da ölürse onun yerine yemek yedirilir

(yani fidye verilir), o kimse adına orucu kaza edilmez. Eğer kişinin nezir borcu varsa onu kaza

eder.” (Ebu Davud, 2401)

Günümüzde Uygulanan Iskat Uygulaması Caiz midir?

Günümüzde uygulanan ıskat/borç düşürme Allah’ı (cc) ve kulları aldatma

girişimi olan bir nifak ahlakıdır; ölünün borcunu ödemeyle ilgisi yoktur.

Uygulaması şöyledir: Ölünün buluğ çağından ölümüne kadar kaç yıl geçtiği

hesaplanır. Örneğin otuz yıl yaşamış birinin, yılda otuz günden toplam dokuz

yüz gün borcu olduğu hesap edilir. Dokuz yüz fakiri doyuracak meblağın

güncel nakit karşılığı hesaplanır. Bu para çevreden toplanır, önce fakirlere

verilir. Sonra fakirler, “Aldım, kabul ettim, hibe ettim.” diyerek parayı sahiplerine geri çevirir. Bu işlem karşılığında fakire cüzi bir miktar ödenir.

Böylece ölünün borç vb. ibadetleri ıskat edilmiş olur, kimsenin cebinden

ciddi meblağda para çıkmaz. Bu da ancak melun Yahudilerin ve inanmamış münafıkların yapabileceği bir ahlaksızlıktır. Allah’a ve Ahiret Günü’ne

inanan hiç kimse böyle bir ahlaksızlık girişiminde bulunmaz. Zira Allah’a

(cc) inanan bir kul, Rabbinin böyle ayak oyunlarıyla aldatılamayacağını bilir.

Iskatın şer’i uygulamayla farklarını şöyle sıralayabiliriz:

• İslam’da tutulmuş oruçlar bir daha tutulmaz. Iskatta ise buluğdan ölümüne kadar kişinin tuttuğu oruçlar hesaplanır ve ıskat edilir.

• İslam’da orucu kasten terk edenin, -racih olan görüşe göre- kazası yoktur. Kazası olan, kişinin oruca başlayıp sonra kasten yediği oruçtur. Iskat

yapanlar kasten terk edilmiş oruçların da karşılığını vermiş gibi yaparlar.

• Oruç borcu, kulun Allah’a (cc) olan borcudur. Kim hangi hakla Allah’a ait

bir borcu, O’nun meşru kılmadığı bir yolla düşürebilir?

• Bir ömür boyunca yapmadığı ibadetlerin düşürüleceğine inanan insan,

ibadetlere önem verir mi? İbadetlerin teşri amacı; kişileri boyunduruk altına

almak, kulluk bilincini geliştirmek ve Allah (cc) ile bağlarını güçlendirmektir.

Iskat ise kişileri amelde gevşekliğe sevk eder.

• Iskat, Hristiyan din adamlarının günah çıkarma ayinlerine benzemektedir. Kimsenin kulların günahlarını hesaplayıp onları affetme yetkisi yoktur.23

23. Tafsilat için bk. Bidat ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 365-368

Kaza Orucu Tutan Kişi Orucunu Bozabilir mi?

Kaza orucu tutan kişi ihtiyaç duyarsa kaza orucunu bozabilir. Kaza orucunun zamanı geniş olduğundan dilediği zaman o orucu tekrar tutar. 24

D. Kefaret Oruçları

Bir Müslim'i yanlışlıkla öldüren,25 eşine zıhar yapan26 ya da yeminini bozan

kimseler için27 belli aşamalarda oruç, kefaret olarak emredilmiştir. Bunların

24. Bazı âlimler kaza orucunun bozulmayacağını, bozulduğu takdirde onun da ayrıca kaza edilmesi gerektiğini savunmuştur. Delil olarak şu rivayeti almışlardır:

Ummu Hânî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Mekke'nin Fetih Günü'nde Fatıma gelip Allah Resûlü'nün (sav) soluna oturdu. Ben de sağ yanındaydım. Bir cariye, içerisinde meşrubat bulunan bir kap getirdi ve Peygamber'e sundu. O da içti.

Sonra bana da ikram etti. Ben de içtim ve sonra şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben oruçluydum,

şimdi orucumu bozdum.'

Allah Resûlü (sav), 'Sen bir orucunu mu kaza ediyordun?' buyurdu.

'Hayır.' deyince, 'Eğer nafile ise sana zarar yoktur.' buyurdu." (Ebu Davud, 2456; Tirmizi, 731)

Tirmizî (rh) hadis için, "Onda konuşulmuştur." der. Hadisin isnadında Semmak ibni Harb vardır ve

kendisinde ihtilaf edilmiştir. Nesai (rh), Semmak teferrüd ettiğinde ona itimat edilmeyeceğini söylemiştir. Yine isnadda bulunan Ummu Hânî'nin (ra) oğlu Harun, âlimler tarafından meçhul kabul

edilmiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 731-34 No.lu Hadis Şerhi)

Bu hadis sahih kabul edilecek olsa bile kaza orucu bozmanın kazası olduğu anlamına gelmez.

Lafızda buna delalet eden bir hüküm yoktur. Sahih kabul edildiği takdirde şu söylenebilirdi:

Kaza orucu nafile oruçtan daha önemlidir. Kişi bir ihtiyacı olmadıkça, nafile gibi keyfî olarak onu

bozmamalıdır. Bunun ötesinde, “Bozulan kaza orucunun kazası tutulmalıdır.” gibi bir hüküm hadiste yoktur.

Aslolan beraat-ı zimmettir. Kişilere şer’i borç yüklemek, bu asla aykırıdır. Delil olmadan bu aslın

dışına çıkılmaz.

25. “Bir müminin başka bir mümini hatayla olması hariç (kasten) öldürmesi olacak şey değildir.

Kim de bir mümini hatayla öldürürse (bunun kefareti) mümin bir köle azat etmek, bağışlamadıkları müddetçe ailesine diyet vermektir. Şayet (hatayla öldürülen) size düşman olan bir kavimden

ve müminse (sadece) mümin bir köle azat etmektir. Şayet (hatayla öldürülen) sizinle antlaşmalı

bir kavimdense ailesine diyet teslim etmek ve mümin bir köle azat etmektir. Kim de bulamazsa

peş peşe (ara vermeden) iki ay oruç tutsun. Bu, Allah’tan bir tevbedir. Allah (her şeyi bilen) Alîm,

(hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” (4/Nisâ, 92)

26. “Kadınlarına zıhar yapıp sonra da sözlerinden dönenler, eşleriyle temas etmeden önce bir

köle azad etsinler. Bu, size öğüt verilen şeydir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Köle azad

etme imkânı) bulamayan kimse, iki ay peş peşe/ara vermeden oruç tutsun. (Buna da) güç yetiremeyen, altmış fakiri doyursun. Bu, Allah’a ve Resûl’üne iman etmeniz içindir. Ve bu, Allah’ın

sınırlarıdır. Kâfirler için can yakıcı bir azap vardır.” (58/Mücadele, 3-4)

27. “(Niyet ve kasıt olmaksızın ağız alışkanlığı olarak yaptığınız) lağv yeminlerinizden ötürü Allah

sizi sorumlu tutmaz. Fakat (niyet ve kasıtla kalplerinizde) bağladığınız yeminlerden sizi sorumlu

tutar. (Geçerli olan yeminlerinizi bozarsanız) onun kefareti, ailenize yedirdiğiniz orta yollu yiyeceklerle on yoksulu doyurmanız ya da giydirmeniz veya köle azat etmenizdir. Kim de bulamazsa

üç gün oruç tutsun. Bu, yemin ettiğinizde (bozduğunuz) yeminlerinizin kefaretidir. Yeminlerinizi

koruyunuz! Şükredesiniz diye Allah ayetlerini size açıklıyor.” (5/Mâide, 89)

yanı sıra Ramazan ayında oruçluyken eşiyle beraber olan bir kişinin kefareti

yine oruç tutmasıdır.

Ebû Hureyre’nin (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Biz Allah Resûlü’nün (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben tükendim, bittim!’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Ne oldu sana?!’ diye sorunca adam, ‘Ben oruçluyken eşimle cinsel ilişkiye girdim!’ diyerek karşılık verdi.

Daha sonra Peygamber (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:

‘Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

‘Peki, iki ay hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

‘Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?’ buyurdu.

‘Hayır!’ dedi.

Bundan sonra Allah Resûlü (sav) bir süre bekledi. Biz de oradayken Peygamber’e (sav) bir sele dolusu hurma getirildi.

Allah Resûlü (sav), ‘Soruyu soran adam nerede?’ deyince adam, ‘Buradayım.’ diyerek ortaya çıktı.

Allah Resûlü (sav) ona, ‘Bunu al ve sadaka olarak dağıt!’ buyurdu.

Adam, ‘Benden daha fakir olanlara mı, ey Allah’ın Resûlü? Allah’a yemin ederim ki Medine’nin şu iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!’ deyince Allah Resûlü (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından, ‘İyi öyleyse bunu ailene yedir!’ buyurdu.” 28

Nafile Oruçlar

A. Muharrem ve Aşure Oruçları

Muharrem ayında oruç tutmak, Allah Resûlü’nün (sav) teşvik ettiği amellerdendir.

28. Buhari, 1936; Müslim, 1111

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayından sonraki en değerli oruç, Allah’ın ayı olan Muharrem ayındaki oruçtur. Farz namazlardan sonraki en değerli namaz da gece namazıdır.” 29

Muharrem ayı içinde en faziletli oruç, Muharrem ayının 10. günü olan Aşure orucudur. Ramazan orucu farz kılınmadan önce Aşure emredilmiştir. Ramazan orucu farz kılınınca isteyen Aşure orucunu tutmuş isteyen tutmamıştır.

Ebû Mûsâ'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) Medine'ye girdiğinde Yahudilerden bazı insanların Aşure Günü'nü tazim ettiklerini ve o günde oruç tuttuklarını gördü. Bunun üzerine Peygamber (sav), 'Bizim o gün oruç tutmamız daha uygundur.' dedi ve o gün oruç tutulmasını emretti.' " 30

Câbir ibni Semre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Aşure Günü oruç tutmayı emreder, o günde oruç tutmaya özendirir ve o gün geldiğinde bizi yoklardı/kontrol ederdi. Ramazan orucu farz kılındığında bunu ne emretti ne yasakladı ne de o gün geldiğinde bizi yokladı/kontrol etti." 31

Aşure orucu sünnettir, ancak Peygamberimiz (sav) Yahudilere muhalefet olması için bir gün önce veya sonra da oruç tutulmasını tavsiye etmiştir.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Aşure Günü/Muharrem ayının 10. günü oruç tutup bugünde oruç tutulmasını emrettiğinde kendisine, 'Ey Allah'ın Resûlü, şu bir gerçektir ki bugün Yahudiler ile Hristiyanların saygı duyduğu bir gündür.' dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Gelecek yıl olduğunda inşallah dokuzuncu gün de oruç tutarız.' buyurdu.

29. Müslim, 1163

30. Buhari, 3942

31. Müslim, 1128

Ancak, gelecek yıl gelmeden Allah Resûlü (sav) vefat etti." 32

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Yahudilere muhalefet edin. (Muharrem ayının) Dokuz ve onuncu günlerinde oruç tutun." 33

Aşure orucu, geçmiş yılın günahlarına kefarettir.

Ebû Katâde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Aşure Günü tutulan orucun bir önceki yılın günahlarına kefaret olmasını ümit ediyorum.” 34

Aşure Orucunun Hikmeti

Aşure orucu hem Mekkeli müşriklerin hem de Medineli Yahudilerin tuttuğu bir oruçtur.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kureyş, Cahiliye Dönemi’nde Aşure Günü’nde oruç tutardı. Allah Resûlü de (sav) Cahiliye Dönemi’nde bu orucu tutardı. Medine’ye gelince bu orucu kendisi tuttu ve o gün oruç tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca, Aşure orucu terk edildi. Dileyen o gün oruç tuttu, dileyen tutmadı.” 35

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Medine’ye gelince Yahudilerin Aşure Günü oruç tuttuğunu gördü. Onlar, ‘Bu güzel bir gündür. Allah, İsrailoğullarını düşmanlarından bugün kurtardı, bu sebeple Mûsâ bugün oruç tuttu.’ dediler.

Bunun üzerine Nebi (sav), ‘Ben Mûsâ’ya (Mûsâ’nın yaptığını yapmaya) sizden daha layığım.’ dedi.

O gün oruç tuttu ve Aşure Günü’nde oruç tutulmasını emretti.” 36

32. Müslim, 1134

33. Şuabu’l Îmân, 3509

34. Tirmizi, 752; İbni Mace, 1738

35. Buhari, 2002; Müslim, 1125

36. Buhari, 2004; Müslim, 1130

Anlaşılan odur ki; bugünün manevi bir değeri vardır. Yüce Allah bugün Mûsâ’yı (as) Firavun’dan ve zulmünden kurtarmıştır. Allah (cc) bu önemli günün oruçla geçirilmesini, bu yüce nimetin unutulmamasını istemiştir.

Ki; İslam’ın genel şiarı, geçmiş özel günlerle bir ibadet aracılığıyla bağ kurmaktır. İbrâhîm’in (as), çocuğunu kurban teslimiyetiyle kurban ibadeti yaparak bağ kurmak; Hacer’in teslimiyetiyle Safa ve Merve arasında sa’y

yaparak bağ kurmak gibi…

Aksi hâlde toplumlar; geçmişin özel günleriyle kutlama/eğlence üzerinden

bağ kurarlar. İslam Yüce Allah'a teslimiyet ve yalnızca O'na kulluk olduğundan

bu özel günlerle ibadet üzerinden bağ kurulur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.37

B. Pazartesi ve Perşembe Orucu

Haftanın pazartesi ve perşembe günlerinde oruç tutmak sünnettir. Peygamberimiz (sav) bu günlerde oruç tutmuştur.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) pazartesi ve perşembe oruçlarını dört gözle beklerdi." 38

Pazartesi ve Perşembe Orucunun Hikmetleri

• Bu iki günde kulların amelleri Allah'a (cc) arz edilir. Allah Resûlü (sav) amellerin Allah'a sunulduğu günlerde oruçlu olmak istemiştir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların amelleri pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arz olunur. Ben

amellerimin Allah'a oruçlu olarak arz olunmasını severim." 39

37. Ne yazık ki bu ve benzeri Nebevi uygulamalar, bazı insanların bidat ihdas etme gerekçesi olmuştur. Şöyle ki; hevalarınca bidat ihdas edenler, "Allah Resûlü, Mûsâ'nın (as) kurtuluşunu kutladı.

Biz de Allah Resûlü'nün doğumunu/hicretini/Fetih Günü'nü… kutluyoruz." derler. Şüphesiz bu

yaklaşımda birçok problem vardır.

• Bu zihniyet sahipleri, vahiy alan ve yaptıkları şeriat olan Nebi'yle kendilerini eşitlemiş olurlar.

O (sav), bir nebidir; Allah'ın (cc) yönlendirmesiyle hareket eder, yaptıkları onun gözetimindedir.

Ayrıca ona itaat farzdır. Bugün bidat ihdas edenlerin ne böyle bir yetkisi ne de özelliği vardır.

• Acaba sahabe (r.anhum) neden Aşure orucunu gerekçe edinerek bugünleri kutlamamış, birer kandil veya kutlama edinmemişlerdir? Bizler Allah Resûlü'nü ve İslam'ı onlardan daha fazla seviyor

olabilir miyiz? (Bidatin zararları için bk. Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, s. 163. İlgili içeriğe ulaşmak

için karekodu okutabilirsiniz.)

38. Tirmizi, 745

39. Tirmizi, 747

• Bugünler, Allah’a (cc) şirk koşmayan ve kardeşleriyle küs olmayan müminler için af/mağfiret günüdür. Allah Resûlü (sav) bugünlerin bereketinden faydalanmak için oruçlu olmak istemiştir.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) pazartesi perşembe günleri oruç tutardı.

Kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Siz pazartesi ve perşembe günleri oruç tutarsınız, sebebi nedir?’ diye soruldu.

O da şöyle buyurdu: ‘Pazartesi ve perşembe günleri Allah, her Müslim’i bağışlar. Küs olanlar, bu bağışlananların dışındadır. Allah, ‘Barışıncaya kadar küs olanları bırakın.’ buyurmuştur.’ ” 40

• Allah Resûlü’nün (sav) doğduğu ve Kur’ân’ın indiği gündür.

Peygamberimize (sav) pazartesi günü orucundan sorulmuş ve o, şöyle buyurmuştur:

“Bugün benim dünyaya geldiğim ve Peygamber olarak gönderildiğim gündür (veya bugünde bana Kur’ân indirilmiştir).” 41

C. Eyyamu’l Biyd Orucu

Eyyamu’l Biyd, “beyaz/aydınlık günler” anlamındadır. Bu geceler, dolunay nedeniyle aydınlık olduğu için bu şekilde isimlendirilmiştir. Hicri ayların 13, 14 ve 15. günlerinde tutulan oruca “Eyyamu’l Biyd” orucu denir. Her ayın bu üç gününde oruç tutmak sünnettir.

Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir:

“Dostum (Allah Resûlü) bana üç şeyi tavsiye etti ve ben ölünceye kadar bunları bırakmam: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılınca uyumak.” 42

Ebû Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim her aydan üç gün oruç tutarsa bütün seneyi oruçla geçirmiş gibi ecir kazanır. Allah bunun ölçüsünü Kitab’ında şöyle bildirmektedir:

40. İbni Mace, 1740

41. Müslim, 1162; Bu hadis pazartesi ve perşembe lafzıyla rivayet edilmiştir. İmam Müslim pazartesi lafzını seçmiş, perşembe lafzını vehim kabul etmiştir.

42. Buhari, 1178; Müslim, 721

‘Kim bir iyilikle (Allah’ın huzuruna) gelirse ona, on katı karşılık verilir. Kötülükle gelene ise misliyle mukabele edilir. Onlar zulme de uğramazlar.’ 43

Bir gün on gün sayılır.” 44

D. Dâvûd’un Orucu

Dâvûd (as) gün aşırı oruç tutardı. Bir gün tutar, diğer gün terk ederdi.

Peygamberimiz (sav) oruç tutmaya güç yetirdiğini söyleyen ve her gün oruç

tutmak isteyen sahabisine Dâvûd’un (as) orucunu tavsiye etmiştir:

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav)

şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın en çok sevdiği namaz, Dâvûd’un kıldığı namazdır. Allah’ın en fazla

sevdiği oruç da Dâvûd’un tuttuğu oruçtur. O, gece yarısına kadar uyur, sonra

kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir ve son altıda birlik vakitte de tekrar

uyurdu. Orucu ise gün aşırı tutardı.” 45

E. Şaban Orucu46

43. 6/En’âm, 160

44. Nesai, 2408; Tirmizi, 762

45. Buhari, 1131

46. Üç Aylar Orucu!

Ramazan ayının fazileti ve Şaban ayında oruç tutmaya dair naslar vardır. Ancak Receb, Şaban ve

Ramazan ayını “Üç Aylar” olarak birleştirmek ve bu üç aya özel olarak başta oruç olmak üzere yeni

ameller ihdas etmek; Allah Resûlü’nün ve seçkin ashabının uygulamasında yoktur.

Evet, kişi yılın tüm aylarında olduğu gibi bu aylarda da oruç tutabilir. Ancak bu üç ayın bir bütün

olarak diğer aylardan daha faziletli olduğuna inanmak, onun bazı gecelerini kandil ilan etmek,

bu aylarda tutulan oruçların “Üç Aylar” olduğuna inanmak kişinin dinine zarar verir.

Zira din Allah tarafından indirilmiştir. Müslim ise o dine teslim olan kişidir. Kul olarak görevi,

emredilene ittiba etmek ve nehyedilenden sakınmaktır. Bir mekânın bir mekâna üstün olması,

bir zamanın diğer zamanlardan üstün/faziletli kılınmasına ve bir şeyin ibadet olmasına Allah (cc)

hükmeder. İnsan ise O'nun hükümlerine boyun eğip kulluk eder. Kişi haddini aşar ve ibadet tayin

etmeye kalkarsa hüsrana uğrar. Hem kendini konumlandırdığı yer açısından hem de amelleri

boşa gittiğinden çifte hüsrana uğrar.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim dinimizde olmayan bir yenilik çıkarırsa o amel reddedilir." (Buhari, 2697; Müslim, 1718)

Yine Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kimin yaptığı amel, bizim yolumuz üzere (meşru kıldığımız ve yaptığımız şekilde) olmazsa onun

ameli reddedilir." (Müslim, 1718)

Bidatler Ansiklopedisi yazarı şöyle der:

"Üç Aylar

Üç aylar, Receb, Şaban ve Ramazan aylarına verilen isimdir. Üç aylarla ilgili getirilen onlarca ha-

disin tümü zayıf ya da mevzûdur; bu nedenle kâle alınmaz. Üç aylar ihtifalleri, sünnet olmaktan

ziyade gelenekseldir. Asr-ı Saadet'ten yıllarca sonra ortaya çıkmıştır. Bazı âlimlerin kandil gecelerinde ibadet etmesi sünnet oluşundan değil, kendi kişisel içtihadlarından kaynaklamaktadır,

bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

Ulema tarafından bu gecelere has namazların kılınması, avama sünnet olarak intikal etti, bidatler

sünnet yerine geçti, İslam'a iftira edildi. Müslüman çoğunluğun temelsiz ve mesnetsiz olan bu

gecelere rağbet gösterip İslam'ın sabitelerinden kaçmaları, onları ihmal etmesi düşündürücüdür.

Söz gelişi yüzlerce ayette bahsedilen cihadın bu gecelerde kılınan bidat iki rekât namaz kadar

önem görmemesi ne anlama gelmektedir? İbadetler vahiyle sabit olur. Bu nedenle Peygamber'den asırlar sonra kılınan ibadetler bidattir.

Kişisel kanaat ya da içtihadla bazı âlimler tarafından kılınması onları meşru kılmaz. Cumhur-u

ulema şunu demiştir: İbadet konusunda Kur’ân ve sünnet dışında bağlayıcı bir delil yoktur. Bu

husus, ‘Dinimizde olmayan bir şeyi ihdas edenin ameli geçersizdir.’ (Buhari, El İ’tisam, 30) hadisi

kapsamına girer.

Ne hazindir ki üç aylar, cennet için piyango mevsimine dönüştürülmüştür. Üç aylar, kandiller

İslam’a ‘mevsimlik’ din vasfını vermektedir. Ashab en hayırlı kuşak olduğu hâlde üç aylar namıyla

bir ihtifal sergilememiş, bu amaçla camilerde toplanmamış, ona has bir ibadet yapmamıştır.

Üç aylar değişik yörelerde farklı uygulamalarla karşılanır. Bazı yerlerde üç ay boyunca oruç tutulur, bazı yerlerde umreye gidilir, bazılarında itikâfa girilir, diğerlerinde üç aylarda bulunan kandil

gecelerinde mevlüt okunur, bazılarında Yâsin okunur, bazılarında İhlas-ı Şerif, Salat-i Naciye okunur. Genelde sünnette varid olmamış dua metinleri tercih edilir. Âişe, Peygamber’in Ramazan

dışında hiçbir ayı tamamıyla oruçlu geçirmediğini nakleder. İmam Şâfiî bu hadisi delil getirerek

Ramazan dışında herhangi bir ayın tamamını oruçla geçirmenin mekruh olduğunu söyler. Üç

aylarda çeşitli ihtifal ve ibadet geleneğinin, Müslümanların düşünsel ve bilimsel, teknolojik ve

ekonomik olarak gerilemeye başladığı dönemlere rastlaması düşündürücüdür. Kandiller furyası,

Müslümanların, isabetli düşünme yerine hurafe, bidat ve asılsız rivayetlere yöneldikleri dönemlerde görülür.

Üç Aylarda Görülen Bazı Bidatler

Üç aylarda bulunan kandil gecelerine özgü olarak mezarlıkların ziyaret edilmesi bidattir.

Resûl-i Ekrem, ne Şaban ne de Receb’in tamamını oruçla geçirmiştir. İmam Suyuti, bugünleri ihya

etmenin H 4. asırdan sonra çıktığını, onlara ilgili hadislerin uydurma olduğunu söyler. (Suyuti,

el-Emru, s. 166)

Recep, Şaban ve Ramazan aylarında mezarlıklarda sadaka dağıtmak bidattir.

Ramazan’a benzetiyorlar gerekçesiyle Ömer, Receb ayının tamamını oruçla geçirenlere ceza verirdi.

Recep ayının on beşinci gecesinde oruç tutulacağı, gündüzün de oruçla geçirileceğine dair hadis

zayıftır.

İbni Hacer Askalânî, Receb ayının fazileti, bu ayda ibadet edilmesi, oruç tutulması ve gecelerinin

ibadetle geçirilmesine dair sağlam bir hadisin bulunmadığını söyler. Askalânî, ‘Receb Allah’ın,

Şaban benim, Ramazan’da benim ümmetimin ayıdır.’ hadisi konusunda da şunları der: ‘Hadisin

ravilerinden en-Nekkaş hadis uyduran bir deccaldir. İbni Cevzî, hadisi ‘mevzû’ olarak vasıflandırır.

Suyuti de onu mevzu hadisler arasına alır.’

‘Allah’ım Receb ve Şaban’ı bize bereket vesilesi kıl, bizi Ramazan’a ulaştır.’ hadisini Ahmed ibni

Hanbel rivayet etmiştir. Senedinde geçen Zideta ibni Ebî Rekkad’ın rivayet ettiği hadisler için

Buhari, ‘Hadisleri münkerdir.’ ifadesini kullanır.’

İbni Hibban: ‘Hadisleriyle amel edilmez.’ der.” (Bidat ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 740-742)

(Recep ve Şaban ayında kılınan bidat namaz, oruç ve diğer ameller ile rivayetlerin sened ve metin yönünden tafsilatlı tahlili için bk. Kandil Geceleri ve Bin Yıllık Yanılgı, s. 87-251)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

136

Peygamberimiz (sav) Ramazan ayından önceki ay olan Şaban ayını oruçlu

olarak geçirir, Ramazan dışında hiçbir ayda tutmadığı kadar orucu bu ayda

tutardı. Bu ayda oruçları çoğaltmak sünnettir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) öyle oruç tutardı ki, ‘Artık oruçsuz zaman geçirmeyecek.’

derdik. Bazen de öyle bırakırdı ki, ‘Bir daha oruç tutmayacak.’ derdik. Allah

Resûlü’nün (sav) Ramazan ayı dışında tüm ayı oruçlu geçirdiğini görmedim.

(Kalan aylar içinde) Şaban ayından daha çok oruç tuttuğunu da görmedim.” 47

Şaban Ayı Orucunun Hikmeti

• Ramazan’dan hemen önce olması nedeniyle insanların çoğu bu ayı ihmal eder. Allah Resûlü (sav) bu aya dikkat çekmiş oldu.

• Ameller bu ayda Allah’a (cc) arz edilir. Nebi (sav) amellerinin oruçluyken arz edilmesini ister.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), Şaban ayında oruç tutardı. (Bunun için) pazartesi ve perşembe günlerini gözetlerdi.” 48 49

47. Buhari, 1969; Müslim, 1156

48. Ahmed, 24508; Nesai, 2356

49. Bu hikmetlerin dışında zayıf delille varid olan hikmetler de zikredilmiştir:

• Allah Resûlü (sav), Ramazan ayını tazim etmek için Şaban ayında oruç tutardı.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ramazan orucundan sonra hangi oruç daha değerli ve kıymetlidir?’ diye soruldu.

Buyurdular ki: ‘Ramazan’ın büyüklüğü için tutulan Şaban ayındaki oruçtur.’

‘Sonra hangi sadaka değerli ve kıymetlidir?’ dendi.

Buyurdular ki: ‘Ramazan’da verilen sadakadır.’ ” (Tirmizi, 663)

Tirmizî (rh), hadisin ‘ğarib’ olduğuna ve isnadında kuvvetli kabul edilmeyen Sadaka ibni Mûsâ olduğuna dikkat çekmiştir.

• Allah Resûlü (sav), yolculuk, hastalık vb. nedenlerle yıl içinde tutamadığı nafile oruçları Şaban ayında tutardı. Taberani buna dair hadis nakletmiş; sonra hadisin İbni Ebî Leyla nedeniyle zayıf olduğuna işaret etmiştir. (bk. Fethu’l Bârî, 1969 No.lu Hadis Şerhi)

• O yıl öleceklerin eceli o ay -görevli meleğe- bildirilir. Allah Resûlü (sav) bu yazı esnasında oruçlu olmak istemiştir.

Ebû Ya’lâ, Musned’inde konuya dair -hükmünde ihtilaf edilmiş- bir hadis nakletmiştir. (bk. Musnedu Ebî Ya’lâ, 4911)

• Bir grup âlim Ramazan öncesi Şaban orucu ve Ramazan sonrası Şevval orucunu, namazlardan önce ve sonra kılınan revatib sünnetlere benzetmiştir.

Nasıl ki revatib sünnetler farzlara hazırlık ve ondaki eksikliği tamamlamak için meşru kılınmışsa, Ramazan öncesi Şaban orucu da böyledir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 50

Şaban Ayının Yarısından Sonra Oruç Tutulur mu?

Şaban ayının ortasından sonra oruç tutmak iki kısma ayrılır:

• Şaban orucunu tutan veya pazartesi-perşembe günleri, Eyyamu'l Biyd, Dâvûd Orucu gibi nafile oruç tutanlar tutabilir.

• Şayet böyle bir âdeti olmayan kimse Ramazan yaklaşınca ihtiyat olsun diye oruç tutmaya başlarsa bu yasaktır. Zira bu, dinde aşırılık kapısını aralar.

Bu konudaki tüm delilleri bir araya topladığımızda Allah Resûlü'nün (sav), Ramazan'ın girip girmediği belli olmayan şek günü ile yine Ramazan'dan bir iki gün önce oruç tutmayı yasakladığını görüyoruz. Şaban ayının ortasında oruç tutmayı yasaklayan hadis de bunlarla birlikte anlaşılmalıdır:

Ammâr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kim şek günü oruç tutarsa Ebu'l Kasım'a isyan etmiştir." 51

Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Herhangi biriniz Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın. Ancak (öteden beri alışkanlık hâline getirdiği) orucunu tutmakta olan bir kimse o gün de orucunu tutsun!" 52

Abdulaziz ibni Muhammed'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abbad ibni Kesir, Medine'ye gelip Ala'nın meclisine yöneldi, onun elinden tutarak ayağa kaldırdı ve şöyle dedi: 'Şüphesiz bu şahıs babası vasıtasıyla Ebû Hureyre'den, Allah Resûlü'nün (sav), 'Şaban ayı yarılanınca oruç tutmayınız.' buyurduğunu haber veriyor.'

50. bk. El-Câmiu li Ahkâmi's Siyâm, 2/309. İbni Receb'den naklen

51. Buhari, Kitâbu's Savm, 11. Bab Başlığı, muallak olarak; Ebu Davud, 2334; Tirmizi, 686, mevsul olarak nakletmiştir.

52. Buhari, 1914; Müslim, 1082

Ala’ şöyle dedi: ‘Allah’ım, muhakkak babam bana Ebû Hureyre’den ve

Peygamber’den (sav) bu şekilde haber vermiştir.’ ” 53 54

F. Şevval Orucu

Ramazan ayının ardından Şevval ayında altı gün oruç tutmak sünnettir.

Şevval ayı içerisinde olduğu müddetçe başında, sonunda veya ortasında

oruç tutmak arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde ayrı ayrı veya art arda

tutulmasında da sakınca yoktur:

Ebû Eyyûb El-Ensârî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kim Ramazan orucunu tutar, arkasında da Şevval ayında altı gün oruç tutarsa

bir yıl oruç tutmuş gibidir.” 55 56

53. Ebu Davud, 2337; Tirmizi, 738

54. Şaban’ın yarısından sonra oruç tutmayı yasaklamanın benzer delillerle ele alınması, tüm delillerle bir arada amel eden hadis ehlinin metoduna en uygun olandır. Tirmizî (rh) hadisi naklettikten sonra şöyle der: “Hadis sahih hasendir… Bir grup ilim ehlinin yanında anlamı şudur: Kişi oruç

tutmaz, Şaban ayının ortasına gelince Ramazan için oruç tutmaya başlar. Ebû Hureyre’den de bu

manaya benzeyen hadis nakledilmiştir. (Ramazan’dan bir veya iki gün önce orucu yasaklayan

hadisi kastediyor.) Bu da orucu kerih gören rivayetin Ramazan için oruç tutanlar için geçerli olduğunu gösterir.” (Kitâbu’s Savm, 38. Bab) Ebû Dâvûd da (rh) bu hadisleri peş peşe vererek (2335-

2337) bir arada değerlendirilmesi gerektiğine işaret eder.

Hadisin sıhhatine dair şöyle söyleyebiliriz:

Bir grup ilim adamı bu hadisi münker kabul edip rivayetten imtina etmiştir. Bunlardan biri Abdurrahman ibni Mehdi’dir. Hadisi rivayet etmeme nedeni hakkında iki görüş vardır: İmam Ahmed

onun, bu hadisi, “Allah Resûlü Şaban ile Ramazan’ı bitişik tutardı.” hadisine muhalif gördüğünü

ve diğer hadisle ameli seçtiğini söyler. Ebû Dâvûd (rh) İmam Ahmed’in (rh) bu görüşünü aktarır ve

ona katılmadığını ima eder, “Benim yanımda bu hadis ona muhalif değildir.” - Abdurrahman ibni

Mehdi’nin bu hadisi nakletmeme nedeni- onu yalnızca Ala’nın babasından nakletmesi, onların

dışında kimsenin nakletmemesidir. (bk. Ebu Davud, 2337)

Bazı âlimler de bu hadisi, “Ramazan’dan bir veya iki gün önce orucu yasaklayan” hadise muhalif

gördüğünden zayıf kabul eder. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 738 No.lu Hadis Şerhi)

İbni Receb (rh) hadisi Tirmizi, İbni Hibban, Hâkim, Tahavi ve İbni Abdulberr’in sahih kabul ettiğini;

fakat onlardan daha büyük hadisçilerin zayıf kabul ettiğini aktarır. Abdurrahman ibni Mehdi, Ahmed ibni Hanbel, Ebû Zur’a ve Eslem bunlardandır.

55. Müslim, 1164

56. Şevval Orucunun Hükmü

Bir grup âlim Şevval orucunu mekruh görmüştür. Kûfe ve Medine âlimlerinden nakledilen bu

görüşün gerekçesi; cahil avam, bu orucu farz Ramazan orucu zannedebilir, Ramazan’dan olmayan bir oruç Ramazan’a eklenebilir düşüncesidir. Bazı âlimler gerekçe olarak, hadisin İmam Mâlik

yanında sahih olmadığını ileri sürmüştür. (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/62)

Şüphe yok ki Ramazan ayının hükmü, avamın ve havasın yanında dinde zorunlu bilinmesi gereken meselelerdendir. Ramazan orucunun Şevval orucuyla karışması uzak bir ihtimaldir. Ayrıca

G. Arefe Orucu

Arefe günü, Zilhicce ayının 9. günü, Kurban Bayramı’ndan bir önceki

gündür. Bugün oruç tutmak sünnettir. Allah Resûlü (sav) bu orucu tutmuş

ve iki yılın günahlarına kefaret olacağını söylemiştir:

Ebû Katâde’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Arefe Günü tutulan orucun önceki senenin ve sonraki senenin günahlarına

kefaret olacağını ümit ederim.” 57

Katâde ibni Nu’mân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kim Arefe Günü oruç tutarsa, onun önündeki yıl ve sonrasındaki yılın günahlarına kefaret olur.” 58

H. Zilhicce Orucu

Allah Resûlü (sav) Zilhicce ayının ilk on gününün Allah katında özel bir

değeri olduğunu belirtmiş, bugünlerde yapılan salih amellerin Allah’a (cc)

tüm amellerden daha sevimli olduğunu söylemiştir.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Zilhicce ayının ilk on gününü kastederek, ‘Kendisinde salih ameller yapılan günlerin Allah katında en sevimlisidir.’ buyurdu. Ashab, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah yolunda cihad etmek de aynı şekilde midir?’ diye sordu. Nebi, ‘Evet, cihad da öyledir, ancak kişi hem malının tamamını hem de canını o yolda feda ederse o müstesnadır.’ buyurdu.” 59

Şevval ve Ramazan’ı ayıran, yediden yetmişe tüm ümmetin haberdar olduğu bir bayram vardır.

Hadisin sıhhatine gelince; neredeyse muhaddislerin tamamı bu hadisi sahih kabul etmiştir.

İmam Mâlik’in “Tutanı görmedim.” sözü âlimler tarafından kabul görmemiştir. Zira insanların bir sünnetle amel etmiyor oluşu, o sünnetin olmadığı anlamına gelmez. (bk. Neylu’l Evtâr, 1705-1706 No.lu Hadis Şerhi)

57. Ebu Davud, 2425

58. İbni Mace, 1731

59. Buhari, 969

Bugünlerde oruç tutmak diğer tüm ameller gibi, normal günlerde yapılan amellerden daha faziletlidir. 60

Bir Hatırlatma

Zilhicce ayının onuncu günü, Kurban Bayramı’nın ilk günüdür. İslam bugün oruç tutmayı yasaklamıştır. Bu sebeple Zilhicce orucu ile kastedilen oruçlar, bu ayın ilk dokuz gününde tutulacak oruçlardır.

I. Mücahidin Oruç Tutması

Ebû Saîd El-Hudrî (ra), Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir:

60. Allah Resûlü’nün (sav) Zilhicce’de oruç tutmadığı da varid olmuştur.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) (Zilhicce’nin) on gününde oruçluyken asla görmedim.” (Müslim, 1176)

Buna bakarak Zilhicce'nin on gününde oruç tutulmayacağı düşünülebilir. Bu istidlal isabetli değildir. Zira;

• Allah Resûlü (sav) Arefe orucunu tutmuş, tutulmasını teşvik etmiştir. Arefe, Zilhicce'nin 9. günüdür.

Hüneyde ibni Halid'in (ra) hanımından şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) hanımlarından biri şöyle demiştir: 'Allah Resûlü (sav) Zilhicce'nin dokuz günü,

Aşure Günü'nü, her aydan üç gün (ayın 13, 14 ve 15. günleri) ve pazartesi, perşembe günleri oruç

tutardı.' " (Ebu Davud, 2437)

Ebû Katâde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Her aydan üç gün oruç tutmak ve Ramazan orucu… işte tüm senenin oruçla geçirilmesi gibidir. Arefe Günü tutulan orucun ise önceki ve sonraki senenin günahına kefaret olacağını ümit

ederim. Aşure Günü orucunun ise önceki yılın günahlarına kefaret olacağını ümit ederim." (Ebu

Davud, 2425; Tirmizi, 749)

• Allah Resûlü (sav) sözle teşvik ettiği bazı amelleri, farz kılınır endişesiyle terk etmiştir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir gece yarısı mescide çıkıp namaz kılmaya başladı ve ashabdan bir kısmı da

ona uyarak namaz kıldı. Sabah olduğunda namaz kılan sahabiler gece olup bitenleri arkadaşlarına anlattılar ve o gece daha fazla kişi mescide toplanıp Allah Resûlü (sav) ile birlikte namaz

kıldı. O gecenin sabahında olup bitenleri öğrenen diğer sahabiler de mescide gelince üçüncü

gecede epey cemaat birikmiş oldu. Peygamber (sav) yine çıkıp aynı şekilde namazını kılmaya koyuldu. Dördüncü gece artık mescid tıklım tıklım olduğu için ashabın bir kısmı dışarıda kalmıştı.

Bu yüzden Allah Resûlü (sav) ancak sabah namazı için mescide çıkabildi. Sabah namazını bitirince

cemaate döndü ve şehadet getirdikten sonra şöyle buyurdu: 'Esas konuya gelince, sizin bu istek

ve arzunuzun bana gizli kaldığını sanmayın. Ancak ben böyle devam ederseniz bu namazın size

farz kılınabileceğinden ve ondan sonra sizin bu namazı kılmakta gevşeklik göstereceğinizden

endişe ediyorum.' " (Buhari, 924; Müslim, 761)

• Âişe Annemizin rivayetinden kastedilen, on günün tümünü bir arada, oruçlu geçirmediği olabilir. Zira onuncu gün Kurban Bayramı'nın birinci günüdür ve Kurban Bayramı'nda oruç tutmak

nehyedilmiştir.

ORUÇ BABI

141

"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onun yüzünü cehennem ateşinden

yetmiş yıl uzaklaştırır." 61

Allah yolunda cihad edenin tuttuğu oruç, faziletli amellerdendir. Şayet

mücahidin tuttuğu oruç sorumluluklarını yerine getirmesine engel olmayacak ve onu düşman karşısında zayıf düşürmeyecekse oruç tutabilir. Aksi

hâlde oruç tutamaz. Zira savaş sorumlulukları farz, oruç nafiledir. Farza

riayet etmek, nafileden daha evladır.

Nafile Orucu Bozmak Caiz midir?

Nafile oruç tutan biri orucunu bozabilir. Bunda şer'i bir sakınca yoktur.

Ummu Hânî'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nafile oruç tutan kimse serbesttir, dilerse orucunu devam ettirir, dilerse bozar." 62

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir gün yanıma geldi ve 'Yanınızda yiyecek bir şey var mı?'

dedi.

Ben de 'Hayır.' dedim.

O da, 'O zaman ben oruçluyum.' buyurdu.

Bir seferinde bana geldiğinde, 'Ey Allah'ın Resûlü, bize bir hediye getirildi.'

dedim.

'Nedir o?' buyurdu.

'Hays.' 63 dedim.

'Ben sabah oruç tutmaya niyet etmiştim.' demesine rağmen o yemekten

yedi." 64 65

61. Buhari, 2840; Müslim, 1153

62. Tirmizi, 732; Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.

63. Hurma, kurutulmuş dut ve yağ ile yapılan bir tatlı.

64. Tirmizi, 734

65. Bir grup âlim, nafile orucu bozanın o günü kaza etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşünceye dair bazı deliller ileri sürmüşlerdir. Bu delillerin bir kısmı sahihtir, ama sarih değildir. Bir kısmı

da sarih, ancak sahih değildir.

Sahih olup sarih olmayan deliller:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resûl’e itaat edin ve amellerinizi boşa çıkarmayın.” (47/Muhammed, 33)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

142

Nafile Oruçta Kadın, Eşinden İzin Almalı mıdır?

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kadın, yanında kocası varken onun izni olmaksızın (nafile) oruç tutmasın. Yine bir kadın, yanında kocası varken izni olmaksızın, kocasının evine bir

kimsenin girmesine izin vermesin. Kocasının izni olmadan onun kazancından

yaptığı harcamanın/sadakanın yarısı kocasına verilir.” 66

Nafile oruç sünnet, eşe itaat farzdır. Farz ile sünnet yan yana geldiğinde

farz, nafileye takdim edilir. Ayrıca bu, İslam’ın aile birliğine verdiği önem

ve evin reisliğini erkeğe vermesiyle ilgilidir. 67 Zira oruç, günlük yaşantıyı

etkilemekte; yeme, içme ve eşler arası özel ilişkiyi değiştirmektedir. Aile

düzeninin bozulmaması için eşlerin uyum içinde olması gerekir. Allah

Resûlü (sav) erkeğe de ibadetlerinde ailesini gözetmesini emretmiştir.

Bu ayet amelleri boşa götürmemeyi emreder. Ancak boşa götürülen ameli kaza etmeyi emretmez. Hem bu ayetin bu konuya delil alınması da pek uygun değildir. Zira ayetin öncesi ve sonrası

okunduğunda riddetten söz ettiği anlaşılır.

“Şüphesiz ki kâfir olanlar, Allah’ın yolundan alıkoyanlar ve hidayet kendilerine apaçık belli olduktan sonra Resûl’e başkaldırıp/karşı safta yer alanlar, Allah’a hiçbir zarar veremezler. (Allah,) onların amellerini boşa çıkarır. Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resûl’e itaat edin ve amellerinizi

boşa çıkarmayın. Şüphesiz ki kâfir olup, Allah’ın yolundan alıkoyan sonra kâfir oldukları hâlde

can verenler; Allah, onları bağışlamayacaktır.”(47/Muhammed, 32-34)

Ayrıca yukarıda örneklerini okuduğumuz üzere Allah Resûlü’nün (sav) uygulamaları açık şekilde

nafile orucu bozmanın bu ayet kapsamında olmadığını gösterir.

Nafile orucu bozanın kaza tutacağına dair sarih rivayet ise sahih değildir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben ve Hafsa oruçluyken bize bir yiyecek hediye edildi. Biz orucumuzu bozduk. Sonra Peygamber (sav) yanımıza girdi ve kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bize bu yiyecek hediye edilmişti. Onu

canımız çekti ve orucumuzu bozduk.’ dedik.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Orucu bozmanızda bir sakınca yok, onun yerine başka bir gün

oruç tutarsınız.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 2457; Tirmizi, 735)

Ebû Dâvûd (rh) hadisi naklettikten sonra şöyle der: “Ebû Said ibni Arabi der ki: ‘Bu hadis sabit

değildir.’ ”

Tirmizî (rh) El-İlelu’l Kebîr’de şöyle der: “Bu hadisi Buhari’ye sordum. Dedi ki: ‘Zuhrî-Urve-Âişe kanalıyla hadis sahih değildir.’ ” (El-İlelu’l Kebîr, 203)

İmam Şâfiî de (rh) hadisin bu hâliyle sabit olmadığını, doğrusunun, “O gün yerine oruç tutacağım.”

şeklinde olduğunu belirtir. (El-Umm, 2/112)

66. Müslim, 1026

67. “Allah’ın bir kısmını (erkekleri) diğer bir kısmına (kadınlara) üstün kılması ve mallarından harcamaları nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde idare edicidir…” (4/Nisâ, 34)

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bana, ‘Ey Abdullah! Senin gündüzleri oruç tuttuğun ve

geceleri namaz kıldığın bana bildirilmedi mi zannediyorsun?’ dedi.

Ben, ‘Evet, ey Allah’ın Resûlü (sana bildirilmiştir).’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Böyle yapma. Bazen oruç tut, bazen bırak. Bazen namaz

kıl, bazen uyu. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin

üzerinde hakkı vardır. Zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Seni ziyarete

gelenin senin üzerinde hakkı vardır. Her aydan üç gün oruç tutman yeter. Yaptığın her bir iyilik on katı iledir. Öyleyse bu bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir.’

buyurdu.

(Ben bununla yetinmeyerek daha çok ibadet etmeye çalıştım. Bu da bana

sonradan ağır geldi.)

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben (daha fazlasını tutacak) kuvvete sahibim.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘O zaman Allah’ın Peygamberi Dâvûd’un orucunu tut, bundan daha fazla tutma.’ buyurdu.

Ben, ‘Allah’ın Peygamberi Dâvûd’un orucu nasıldır?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘Yılın yarısını oruçlu geçirmektir.’ buyurdu.

(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki:) Abdullah yaşlandıktan sonra şöyle dedi: ‘Keşke Peygamber’in ruhsatını kabul etseydim.’ ” 68

Oruç Tutmanın Yasak Olduğu Günler

A. Yalnızca Cuma Günü Oruç Tutmak

Yalnızca cuma günü oruç tutmak yasaklanmıştır.

Muhammed ibni Abbâd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Câbir’e (ra), ‘Allah Resûlü (sav) cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?’ diye sordum.

Câbir, ‘Evet.’ dedi.

68. Buhari, 1975; Müslim, 1159

(Hadisi rivayet eden Ebû Asım dışındaki raviler şöyle demişlerdir: ‘Bununla tek olarak cuma günü oruç tutulmasını kastetmiştir.’)” 69

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri (yalnızca) cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün öncesi veya bir gün sonrasıyla birlikte tutsun.” 70

Ebû Eyyûb’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cuma günü oruçlu olan Cuveyriye’nin yanına geldi.

Ona, ‘Dün de oruç tuttun mu?’ diye sordu.

Cuveyriye, ‘Hayır.’ deyince Nebi, ‘Yarın oruç tutmak istiyor musun?’ diye sordu.

Cuveyriye yine, ‘Hayır.’ dedi.

Allah Resûlü, ‘O zaman orucunu boz.’ buyurdu.” 71

Rivayetleri incelediğimizde görüyoruz ki yalnızca cuma günü oruç tutmayı

Peygamberimiz (sav) yasaklamıştır. Cuma günü oruç tutabilmek için bir gün

öncesinde veya sonrasında da oruç tutmak gerekir. 72

69. Buhari, 1984

70. Buhari, 1985; Müslim, 1144

71. Buhari, 1986

72. “Sadece cuma günü oruç tutmanın yasaklanmasının sebebi konusunda ihtilaf edilmiştir.

Birinci Görüş: Cuma günü bayram günüdür ve bayram günlerinde oruç tutulmaz. Bu görüş, ‘başka

bir günle beraber cuma günü oruç tutulmasına müsaade edilmesi’ nedeniyle problemli bulunmuştur. İbni Kayyim ve başkaları şöyle cevap vermişlerdir: ‘Bayram günü olması her yönüyle bayramın

aynısı olmasını gerektirmez. Cuma günüyle beraber başka bir gün oruç tutulduğu zaman cuma

günü oruç tutmanın haramlığı ortadan kalkar.’

İkinci Görüş: İbadetler konusunda gevşemesin diye sadece cuma günü tutmak yasaklanmıştır. Nevevî bu görüşü tercih eder. Başka bir günle beraber o gün oruç tuttuğunda da aynı sorunun olacağı

söylenmiştir. Şöyle cevap vermişler: ‘Öncesinde veya sonrasında tuttuğu oruç, cuma günü tuttuğu

orucun eksiklik ve kusurlarını cebreder, giderir.’ Bu cevap eleştirilebilir. Çünkü cebr sadece oruç ile

yapılmaz. Bütün hayır amelleri eksiklikleri cebreder. Bu görüşe göre cuma günü çok fazla hayır

amelleri yapan kimseye de o gün oruç tutması caiz olur. Bu hayır ameller bir gün önce veya sonra

tutulan orucun yerine geçer. Örneğin kişinin cuma günü bir köle azat etmesi gibi. Kaldı ki bu son

söylediklerimizi söyleyen olmamıştır. Aynı şekilde sanki nehiy gevşeklik gösterecek kimseler için

özeldir. İbadetler konusunda gevşek olmayanlar için değil. Buna şöyle cevap vermek mümkündür:

Burada (zayıf düşme) zannı meşakkat yerine ikame edilmiştir. (Bu) kendisine zor gelmese de yolcuya oruç bozma ruhsatı verilmesi gibidir. (Zira yolculukta meşakkat olma ihtimali/zannı, meşakkat

yerine ikame edilmiş, hüküm buna göre verilmiştir.)

Üçüncü Görüş: Cuma gününü aşırı tazim edip Yahudilerin cumarteside fitneye düştükleri gibi bu-

B. Yalnızca Aşure Günü Oruç Tutmak

Bu konuyu yukarıda izah ettik. Aşure Günü'nde oruç tutmak yasaklanmıştır.

O günün bir gün öncesinde veya sonrasında da oruç tutmak gerekir.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Aşure Günü/Muharrem ayının 10. günü oruç tutup o gün

oruç tutulmasını emrettiğinde kendisine, 'Ey Allah'ın Resûlü, şu bir gerçektir

ki bugün Yahudilerle Hristiyanların saygı duyduğu bir gündür.' dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Gelecek yıl olduğunda inşallah dokuzuncu

gün de oruç tutarız.' buyurdu.

Ancak gelecek yıl gelmeden Allah Resûlü (sav) vefat etti." 73

günde de fitneye düşülmesinden korkulması nedeniyle yasaklanmıştır. Bu görüş cuma gününün

oruç dışında tazim edildiğinin sabit olmasıyla çürütülmüştür. Aynı şekilde Yahudiler cumartesi gününü oruç ile tazim etmiyorlar. Eğer dikkat edilen nokta onlara uymayı terk etmek ise kesin olarak o

gün oruç tutulmalıydı. Çünkü Yahudiler o günde oruç tutmuyorlar. Ebû Dâvûd ve Nesai'nin rivayet

ettikleri, İbni Hibban'ın da sahih kabul ettiği hadiste Ummu Seleme (r.anha), Peygamber'in (sav) cumartesi ve pazar günleri oruç tuttuğunu ve şöyle dediğini aktarmıştır: 'Bu ikisi müşriklerin bayram

günleridir. Onlara bu konuda muhalefet etmeyi seviyorum.'

Dördüncü Görüş: Vacip olduğuna inanılması korkusu nedeniyle yasaklanmıştır. Bu görüş de pazartesi ve perşembe günleri orucun tutulmasının meşru kılınmasıyla çürütülmüştür. Bu iki günde oruç

tutmaya dair deliller bir sonraki babda gelecektir.

Beşinci Görüş: Gece kıyamının farz kılınmasından korkulduğu gibi bugün de orucun farz kılınmasından korkulduğundan yasaklanmıştır. Mehleb der ki: 'Bu görüş başka bir günle beraber cuma

günü oruç tutmaya müsaade edilmesiyle çürütülmüştür. Şöyle ki; eğer söyledikleri gibi olsaydı Allah Resûlü'nün vefatından sonra caiz olurdu, sebep ortadan kalkmış olacağı için.' Mehleb bu konuyu geçtiği şekilde değerlendirmiştir. Onun inancı, görüşünün zahirine göre mekruh olmamasıdır.

Altıncı Görüş: Hristiyanlara muhalefet için yasaklanmıştır. Çünkü onların üzerine cuma günü oruç

tutmak vacipti. Biz ise onlara muhalefet etmek ile emrolunduk. Bunu Kamuli nakletmiştir. Ancak

zayıf bir görüştür.

Görüşlerin en kuvvetli olanı ve doğruya en yakın olanı birinci görüştür. Bu görüşe dair sarih iki

hadis varid olmuştur:

Birinci hadis: Hâkim ve başkaları Amr ibni Ledin tarikiyle Ebû Hureyre'den merfu olarak şunu aktarmışlardır: Cuma günü, bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Öncesinde veya

sonrasında oruç tutmanız durumu hariç.

İkinci hadis: İbni Ebî Şeybe, hasen bir isnadla Alî'den (ra) nakletmiştir. Demiştir ki: 'Sizden ay içerisinde nafile oruç tutmak isteyenler perşembe günü tutsunlar, cuma günü tutmasınlar; çünkü cuma

günü yeme, içme ve zikir günüdür." (Fethu'l Bâri, 1986 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Allah (cc) en doğrusunu bilir, bir hikmeti de şu olabilir: Cuma günü Müslimler için özel bir

gündür. Şayet her nesil, bir ibadeti bugüne tahsis etse zaman içinde cuma gününe özel olduğu

düşünülen sayısız ibadet olur. Her gelen nesil, o ibadeti Şari'nin cumaya özel emrettiğini düşünür.

Yahudi ve Hristiyanların cumartesi ve pazarı âlimler ve rahiplerin eliyle tanınmaz hâle getirdikleri

gibi. Allah Resülü (sav) bu kapıyı kapatmak istemiş olabilir.

73. Müslim, 1134

C. Bayram Günleri Oruç Tutmak

Ramazan Bayramı'nın ilk gününde, Kurban Bayramı'nın ise tamamında

oruç tutmak yasaklanmıştır:

Ebû Ubeyd'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kurban Bayramı'nda Ömer ibni Hattâb ile birlikte bulundum. Kendisi

namazgâha geldi ve bayram namazını kıldırdı. Namazı bitirdiğinde cemaate

hutbe okudu ve şöyle dedi: 'Şüphesiz şu iki gün, Allah Resûlü'nün (sav) sizlere

oruç tutmayı yasakladığı günlerdir. Bu iki gün, oruç tutmaya ara verdiğiniz

gün ile kurban etlerinizi yediğiniz gündür.' " 74

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), iki gün için oruç tutmayı yasaklamıştır: ‘Kurban Bayramı günü ile Ramazan Bayramı günü.’ ” 75

Yasağın hikmeti şudur:

Nubeyşe El-Huzelî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Teşrîk günleri (Kurban Bayramı’nın 2, 3 ve 4. günleri), yeme içme ve Allah’ı zikretme günleridir.” 76

Bugünler Müslimlerin bayramıdır; yeme, içme ve eğlenme günleridir. Bu nedenle oruç tutmak yasaklanmıştır.

D. Aralıksız Oruç Tutmak

Ebû Katâde’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne aralıksız/sürekli oruç tutan bir adam soruldu.

Buyurdu ki: ‘O, ne oruç tutmuş ne de iftar etmiştir.’ ” 77

Aralıksız oruç tutan, şeriata muhalefet ettiğinden hiç oruç tutmamış gibidir.

74. Buhari, 1990; Müslim, 1137

75. Buhari, 1991; Müslim, 1138

76. Müslim, 1141

77. Nesai, 2383

Yasağın Hikmetleri

Aralıksız oruç tutmanın yasaklanmasının hikmetine dair şunlar söylenebilir:

• Kişinin nefsinin, kişi üzerinde hakkı vardır. Sürekli oruç tutan, nefsinin hakkını gözetmemiş olur.

Abdullah ibni Amr ibni’l Âs (ra) şöyle demiştir:

“Allah Resûlü (sav) bana, ‘Ey Abdullah! Senin gündüzleri oruç tuttuğun ve geceleri namaz kıldığın bana bildirilmedi mi zannediyorsun?’ dedi.

Ben, ‘Evet, ey Allah’ın Resûlü (sana bildirilmiştir).’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Böyle yapma. Bazen oruç tut, bazen bırak. Bazen namaz kıl, bazen uyu. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Seni ziyarete gelenin

senin üzerinde hakkı vardır. Her aydan üç gün oruç tutman yeter. Yaptığın her bir iyilik on katı iledir. Öyleyse bu bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir.’ buyurdu. Ben bununla yetinmeyerek daha çok ibadet etmeye çalıştım. Bana da sonradan ağır oldu.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben (daha fazlasını tutacak) kuvvete sahibim.’ demiştim.

Allah Resûlü (sav), ‘O zaman Allah’ın Peygamberi Dâvûd’un orucunu tut, bundan daha fazla tutma.’ dedi.

Ben, ‘Allah’ın Peygamberi Dâvûd’un orucu nasıldır?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘Yılın yarısını oruçlu geçirmektir.’ buyurdu.

(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki:) Abdullah yaşlandıktan sonra şöyle dedi: ‘Keşke Peygamber’in ruhsatını kabul etseydim.’ ” 78

• Yasaklanmış günlerde oruç tutmaya sebep olur.

Örneğin bayram günlerinde oruç tutmak yasaklanmıştır. Aralıksız oruç tutan, bu yasağı çiğneyecektir.

78. Buhari, 1975; Müslim, 1159

• Bu, aşırılık kapısını açacaktır.

İslam dini oruç amelinin zirvesi olarak Dâvûd’un (as) orucunu kabul etmiştir. O da bir gün oruç tutup bir gün oruç tutmamaktır. İnsanı yaratan Allah (cc) olduğundan onun tabiatını en iyi bilen de O’dur. Oruç amelini çoğaltmak isteyen için Dâvûd’un (as) orucu sınırdır. Bu sınırı aşan, muhtemelen kendisini Dâvûd’dan (as) daha üstün görecek, aşırılık tuzağına düşecektir. Allah Resûlü’nün (sav) her gün oruç tutmak isteyen sahabeyi uyarırken Dâvûd’u (as) hatırlatması bundan olsa gerektir.

• Aralıksız oruç (veya herhangi bir amel) kişiyi bıkkınlığa sevk eder.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) hiçbir ayda Şaban ayından daha çok oruç tutmazdı. Çünkü o, Şaban ayının tümünü oruçlu geçirirdi. Allah Resûlü (sav) şöyle buyururdu: ‘Amellerden gücünüzün yettiğini yapın. Şüphesiz ki siz usanmadıkça Allah

usanmaz, (yani siz usanırsınız, ama Allah usanmaz).’

Peygamber’in (sav) en sevdiği (nafile) namaz, az da olsa devamlı kılınanı idi. O, bir namaz kıldığında buna devam ederdi.” 79

Allah Resûlü (sav) çizilen sınırı aşıp daha fazla amel yapmak isteyenleri, amelin afetlerinden olan bıkkınlık tehlikesiyle uyarmıştır.

• Aralıksız oruç (veya amel) ilerleyen yaşta psikolojik/ruhsal yük oluşturur. Bir ameli aralıksız yapan kişi âdeta onu âdet edinir. Gençken bir ameli düzenli yapmak kolay olsa da yaşlılıkta veya hastalık gibi durumlarda kişi zorlanır. Yapamadığı ameller onda ruhsal yük oluşturur. Sanki suç işliyormuş vehmine kapılır. Ki; Allah Resûlü’nün (sav) tavsiyesine kulak vermeyen sahabi yaşlandığında pişman olmuştur:

“Keşke Peygamber’in ruhsatını kabul etseydim.” 80 demiştir.

79. Buhari, 1970; Müslim, 782

80. bk. Buhari, 1975; Müslim, 1159

E. Şek Gününde Oruç Tutmak

Ammar’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kim şek/şüphe günü oruç tutarsa Ebu’l Kasım’a isyan etmiştir.” 81

Şek gününden kasıt; adından anlaşılacağı gibi Ramazan olup olmadığının belli olmadığı gündür. Şaban ayının 29. günü hilal görülmezse Şaban ayı otuza tamamlanır, ihtiyat için oruç tutulmaz. Zira bu, dinde aşırılığa kapı aralar. Ayrıca Ramazan ve Şaban arasında fark kalmaz, iki ay birbirine karışır. Şayet o gün pazartesi, perşembe, adak orucu… gibi özel bir sebebe denk gelir, Şaban ayının otuzu olarak tutmak yerine bu sebeplerden dolayı tutulursa yasak kapsamında olmaz. Zira şeriat yasaklı günler dahi olsa, daha önceden tutulan oruca denk gelirse, o gün oruç tutmaya izin vermiştir:

Ebû Hureyre’den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi biriniz Ramazan’dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın. Ancak (öteden beri alışkanlık hâline getirdiği) orucunu tutmakta olan bir kimse o gün de orucunu tutsun!” 82

F. Ramazan Ayı Girmeden Bir veya İki Gün Önce Oruç Tutmak

Ebû Hureyre’den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi biriniz Ramazan’dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın. Ancak (öteden beri alışkanlık hâline getirdiği) orucunu tutmakta olan bir kimse o gün de orucunu tutsun!” 83

Şeriat, Ramazan orucunu hilalin görülmesine veya Şaban’ı otuza tamamlamaya bağlamıştır. Sırf ihtiyat olsun diye Ramazan girmeden oruç tutmak yasaklanmıştır.

Bu yasaktan kasıt, Ramazan orucu niyetiyle Ramazan girmeden bir veya iki gün önce oruç tutmaktır. Bu gayenin dışında denk gelen nafile oruçlar, yani Ramazan orucu niyeti olmamak kaydıyla oruç tutulmasında bir beis yoktur.

Tirmizî (rh) hadisi rivayet ettikten sonra bu yorumu ilim ehlinden aktarmıştır. 84

81. Buhari, Kitâbu’s Savm, 11. Bab Başlığı, muallak olarak; Ebu Davud (2334) ve Tirmizi (686) isnadıyla mevsul olarak rivayet etmiştir.

82. Buhari, 1914; Müslim, 1082

83. Buhari, 1914; Müslim, 1082

84. bk. Tirmizi, 686. No.lu hadisin açıklaması

G. Cumartesi Gününü Oruca Tahsis Etmek veya O Günü Tazim Amacıyla Oruç Tutmak

Aslen cumartesi günü oruç tutulmasında bir beis yoktur:

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) cumartesi ve pazar günlerinde diğer günlerden daha fazla oruç tutardı ve derdi ki: ‘Bu iki gün müşriklerin bayram günleridir. Ben de onlara muhalefet etmekten hoşlanıyorum.’ ” 85

Ancak o günü Yahudiler kutsadığı için o günü tazim etmek veya o günü oruca tahsis etmek yasaklanmıştır.

Yezid Es-Sammâ’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cumartesi gününü tek başına bırakarak oruç tutmayınız. Farz olan oruç olursa o müstesna. O gün orucunu bozmak için üzüm çöpü ve ağaç dalından başka bir şey bulamazsa onu çiğneyerek orucunu bozsun.” 86

Zira İslam umumen müşriklere benzemeyi ve bir günü veya geceyi belli

bir ibadete tahsis etmeyi yasaklamıştır:

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir topluma benzemeye özenirse o da onlardan sayılır." 87

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri (tek olarak) cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün öncesi veya

bir gün sonrasıyla birlikte tutsun." 88 89

85. Ahmed, 26750

86. Ebu Davud, 2421; Tirmizi, 744

87. Ebu Davud, 4031

88. Müslim, 1144

89. İslam âlimleri yalnızca cumartesi günü oruç tutmanın yasaklanmasında ihtilaf etmişlerdir. Bu

ihtilafın bazı nedenleri vardır:

• İlki; cumartesi orucunu yasaklayan hadisin sahih olup olmadığıdır. (Bidâyetü'l Müctehid, 2/65)

Mâlik (rh), Zuhrî ve Evzaî bu hadisi zayıf kabul etmişlerdir. (bk. Ebu Davud, 2423-2424) Hâliyle

cumartesi günü oruç tutmaya cevaz vermişlerdir.

Pazar Günü Oruç Tutmak Caiz midir?

Pazar günü orucuna dair yasaklayıcı özel bir nas yoktur. Bir önceki başlıkta

anlattığımız gibi Hristiyanlar kutsadığı için veya o günü oruca tahsis etme

kastıyla oruç tutulursa şeriat bunu yasaklamıştır. Bu iki durum dışında pazar

günü oruç tutulmasında bir beis yoktur.

• İkincisi; cumartesi orucunu yasaklayan hadisin neshedilip edilmediğidir. Örneğin, muhaddislerden Ebû Dâvûd (rh) önce yasaklayıcı hadisi rivayet etmiş, sonra da bu yasağın kalktığına ve

cumartesi orucuna ruhsat verildiğine işaret etmiştir. Yasaklayıcı hadise de mensuh demiştir. Sünen'inde şöyle der:

"51- Cumartesi Günü de Oruç Tutulmaz mı?

(2421) Yezid Es-Sammâ'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Cumartesi gününü tek başına bırakarak oruç tutmayınız. Farz olan oruç olursa o müstesna. O

gün orucunu bozmak için üzüm çöpü ve ağaç dalından başka bir şey bulamazsa onu çiğneyerek

orucunu bozsun.’

52- Cumartesi Günü Oruç Tutulur

(2422) Cuveyriye binti’l Haris’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Peygamber (sav) bir cuma günü yanıma gelmiş, oruçlu olduğumu görmüş ve, ‘Dün oruç tuttun

mu?’ buyurmuştu.

Ben, ‘Hayır.’ deyince, ‘Peki, yarın tutacak mısın?’ buyurdu.

Yine, ‘Hayır.’ deyince, ‘O zaman orucunu boz.’ buyurdu.’

(2423) Leys’ten (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

‘İbni Şihab’a, ‘Cumartesi gününün orucunun yasak olduğu söylenince, ‘Bu Hımslıların söyledikleri

(zayıf) bir hadistir.’ demiştir.’

(2424) Evzai’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Abdullah ibni Busr’un cumartesi günü orucunun yasaklığı hakkındaki hadisini, onun halk arasında yayıldığını görünceye kadar gizlemeye devam ettim.’ ” (Ebu Davud, Kitâbu’s Savm, 51 ile

52. Bab)

• Üçüncüsü; bu hadisin metnine muarız sahih hadis olup olmadığında yaşanan ihtilaftır. Bazı

âlimler bu hadise daha sahih hadislerin muarız olduğuna kanaat etmiş ve muarız gördükleri

-oruca izin veren- hadisleri tercih etmişlerdir. Örneğin, Tahavi (rh), İbni Teymiyye (rh) ve İbni Kayyim

(rh); cuma orucuyla ilgili hadisi muarız görmüşlerdir. (bk. El-Câmiu li Ahkâmi’s Siyâm, 2/405-406)

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri (yalnızca) cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün öncesi veya bir gün sonrasıyla

birlikte tutsun.” (Buhari, 1985; Müslim, 1144)

Bu ve benzeri hadislerde cumadan sonraki günün oruçlu geçirilmesi istendiği, bununla da cumartesi orucuna izin verildiğine kanaat etmişlerdir. Ancak bu istidlal isabetli değildir. Zira cumartesi orucuna izin veren naslar, mutlak olarak o güne değil, cuma ile birlikte tutulmasına izin

vermiştir. Gaye de cuma gününün oruca tahsis edilmesine engel olmaktır.

Sonuç olarak; cumartesi orucu ile ilgili tercih, cumhur-u ulemanın yorumudur. Tüm naslarla bir

arada, hiçbirini ihmal etmeksizin amel etmeye imkân verdiğinden hadis ehli metoduna en uygun olan yöntemdir. Tirmizi de (rh) yasaklayıcı hadisi naklettikten sonra şöyle der: “(Cumartesi)

orucunun kerahiyetinin anlamı; kişinin o günü oruca tahsis etmesidir. Çünkü Yahudiler o günü

tazim eder.” (Tirmizi, 744 No.lu hadis açıklaması)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

152

Orucu Bozan Unsurlar

Orucu bozan unsurlar iki kısma ayrılır:

A. Orucu Bozup Kaza ve Kefaret Gerektiren Fiil

Cima/Cinsel Birleşme

Cinsel birleşme, orucu bozan fiillerdendir. Orucu batıl kılan, tenasül

uzuvlarının birleşmesidir. Bu durum kudsi hadiste şu şekilde açıklanmıştır:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu,

Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Yemesini, içmesini ve şehvetini

benim için terk eder.” 90

Bir Kişi Nefsine Yenik Düşer ve Ramazan Orucu Vaktinde Eşiyle Beraber

Olursa Ne Yapmalıdır?

Tevbe Etmelidir: Kişi büyük bir günah işleyerek Allah’a (cc) asi olmuştur.

Tevbe etmesi gerekir.

Kaza Etmelidir: Bozduğu oruç yerine başka bir gün oruç tutmalıdır.

Kefaret Ödemelidir: Tevbe ve kaza ile beraber İslam’ın kefaret olarak

emrettiklerini yerine getirmelidir. Böyle bir durum Allah Resûlü Dönemi’nde yaşanmıştır:

Yine Ebû Hureyre’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü’nün (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve ‘Ey

Allah’ın Resûlü, ben tükendim, bittim!’ dedi.

Nebi (sav), ‘Ne oldu sana?!’ diye sorunca adam, ‘Ben oruçluyken eşimle cinsel ilişkiye girdim!’ diyerek karşılık verdi.
Daha sonra Allah Resûlü (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:
‘Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?’
‘Hayır!’
90. Buhari, 1904; Müslim, 1151

‘Peki, iki ay hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?’
‘Hayır, tutamam ey Allah’ın Resûlü.’
‘Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?’
‘Hayır!’
Bundan sonra Allah Resûlü (sav) bir süre bekledi. Biz de oradayken Nebi’ye (sav) bir sele dolusu hurma getirildi.
Allah Resûlü (sav), ‘Soruyu soran adam nerede?’ deyince adam, ‘Buradayım, ey Allah’ın Resûlü.’ dedi ve Nebi’nin yanına geldi.
Allah Resûlü (sav) ona, ‘Bunu al ve sadaka olarak dağıt!’ buyurdu.
Adam, ‘Benden daha fakir olanlara mı, ey Allah’ın Resûlü? Allah’a yemin ederim ki Medine’nin şu iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!’ deyince Allah Resûlü (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından, ‘İyi öyleyse bunu ailene yedir!’ buyurdu.” 91
Hadisten öğrendiğimize göre Ramazan orucunu cima ile bozan kişinin kefareti şu şekildedir:
Köle Azat Etmek: Günümüzde kölelik müessesesi kaldırılmıştır, Allah’a hamdolsun. Bugün kâfirlerin esirleştirerek bir nevi köleleştirdiği Müslim esirler, esaretten kurtarılabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 92
Oruç Tutmak: Köle azat etmeye güç yetiremeyen kimse iki ay peş peşe oruç tutacaktır. Özür olmaksızın ara vermesi durumunda iki aylık orucuna baştan başlaması gerekir. Çünkü Peygamberimiz (sav) mutetabieyn/art arda olmasını şart kılmıştır. Hayız, hastalık, yolculuk, hamilelik, emzirme gibi şer’i özürlerden biri nedeniyle ara verilirse bu, oruca zarar vermez. Özür sonlanınca oruca kaldığı yerden devam eder.

Fakir Doyurmak: İki ay peş peşe oruç tutmaya güç yetiremeyen kimse altmış fakiri -toplumun örfüne göre orta hâlli bir kişinin doyacağı şekildeyedirmelidir. Altmış fakire bir defada yemek verebileceği gibi muhtelif ve ayrı hâlde vermesi de mümkündür. Bu konuda bir kayıt getirilmemiştir.

91. Buhari, 1936; Müslim, 1111

92. Kölelikle ilgili detaylı bilgi için bk. 3/329

Kişi bunlardan hiçbirisine güç yetiremiyorsa sorumlu değildir. Çünkü Allah (cc) kimseyi takatinden fazlasıyla mesul tutmaz:

"Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez." 93

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine getiriniz." 94

Bu Kişi Bozduğu Orucu da Kaza Etmeli midir?

Evet, kaza etmelidir. Hadisin bir rivayetinde Allah Resûlü (sav), "Bir gün oruç tut ve istiğfar dile." 95 demiştir. Ancak bunu altmış gün ile beraber tutması şart değildir. Öncesinde, sonrasında, ayrı veya beraber tutabilir. 96

Eşiyle Beraber Olan Kadının Üzerine de Kefaret Gerekir mi?

Kadın, kocasının zoruyla veya oruçlu olduğunu unutarak eşiyle beraber olursa üzerine kaza veya kefaret gerekmez. Ancak oruçlu olduğunu hatırlamasına rağmen kendi isteğiyle eşiyle beraber olursa aynı şekilde kadının üzerine de tevbe, kaza ve kefaret farz olur.

B. Kaza Gerektirip Kefaret Gerektirmeyen Fiiller

1. Kasten Yiyip İçmek

Orucun tanımında da söylediğimiz gibi oruç; yeme ve içmeden uzak durmaktır. Fecr-i sadık vaktinden itibaren Güneş'in batışına kadar olan müddet içerisinde bir şey yemek ve içmek orucu bozar:

"Fecr vakti, beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya (ufukta ikinci fecir olan fecr-i sadık belirinceye) dek yiyip için. Sonra orucu geceye tamamlayın." 97

Orucunu kasıtlı olarak yeme içme suretiyle bozan bir kimse büyük bir günah işlemiştir. Allah'a (cc) tevbe etmeli ve o günün yerine bir gün kaza etmelidir.

93. 2/Bakara, 286

94. bk. Buhari, 7288; Müslim, 1337

95. bk. İbni Mace, 1671; Ebu Davud, 2393; Ahmed, 6945

96. Tafsilat için bk. s. 123

97. 2/Bakara, 187

İftar Vakti Olmadığı Hâlde Iftar Vakti Zannederek Oruç Açan Kişi Ne Yapmalıdır?

Ezanın erken okunması, bulutlu bir günde Güneş'in battığını zannetmek gibi sebeplerle orucu açan, hata yapmıştır. Yüce Allah hataen yanlış yapanı sorumlu tutmaz.

Esma binti Ebû Bekir'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) zamanında havanın kapalı olduğu bir gün orucumuzu açmıştık. Fakat daha sonra Güneş'in batmadığını anladık." 98

Allah Resûlü Dönemi'nde yaşanan bu durumun akabinde kaza ettiklerine dair bir rivayet gelmemiştir. Kaza etselerdi sahabe bize naklederdi. Bugün aynı durum yaşanacak olsa yine kaza etmeye ihtiyaç yoktur. Kaza edilmesi gerektiğini söyleyebilmek için özel bir delile ihtiyaç vardır. 99

98. Buhari, 1959

99. "Esma binti Ebî Bekir hadisini; Hişam ibni Urve amcasının kızı Fatıma binti Munzir'den nakletmiştir. Hişam ibni Urve hadisi naklettikten sonra ona, kazaya gerek olup olmadığı sorulmuştur.

Her ikisini de Buhari'nin (rh) kaydettiği rivayetlerde farklı cevaplar vermiştir:

• Ravilerden Ebû Usame'nin, 'Kazayla emrolundular mı?' sorusuna şu cevabı verir: 'Kazadan kaçış var (mıdır?)'

• Ma'mer'in sorduğu soruya ise, 'Bilmiyorum, kaza ettiler mi, etmediler mi?' şeklinde cevap vermiştir." (bk. Fethu'l Bârî, 1959 No.lu Hadis Şerhi)

Buradan anlaşılan şudur: Hişam (rh) yalnızca olayı nakletmiştir. Sahabe toplumunun kaza edip etmediğine dair bilgisi yoktur. Ancak kendisi bir ilim adamı olarak bu durumda kaza yapılmasına kanaat etmiştir. Yani kaza emri rivayetin kendisinden değil, Hişam ibni Urve'nin yorumu olarak aktarılmıştır.

Bu konuda sahabeden gelen rivayetlerde farklılık vardır. İbni Hacer (rh) rivayetleri şöyle aktarır:

“Bu konuda Ömer’den (olan rivayetlerde) ihtilaf edildi. İbni Ebî Şeybe ve başkaları Zeyd ibni Vehb

yoluyla ondan kazanın terkini rivayet ettiler.

• Ma’mer’in El-A’meş, onun da Zeyd’den olan lafzında Ömer, ‘Kaza etmedik, vallahi bizi (kazadan)

günah uzaklaştırmıyor.’ dedi.

Mâlik başka bir vecih ile Ömer’den onun, ‘(Ömer) Ne zaman ki iftar etti, sonra da Güneş doğdu;

bunun üzerine ‘İş kolaydır, biz (Güneş’in doğuşu konusunda) içtihad etmiştik.’ dediğini rivayet

etti.’

Abdurrezzâk yine bu vecihten olan kendi rivayetinde (Ömer’in), ‘(Bunun yerine) bir gün kaza

ederiz.’ (dediğini) ziyade etti. Ona ait Alî ibni Hanzala, onun da babasından olan tarikinde de

bunun benzeri vardır.

Bunu Said ibni Mansur da rivayet etti, o rivayette (Ömer’in, ‘Sizden kim (Güneş doğmadan) iftar ederse onun yerine bir gün oruç tutsun.’ dediği vardır. Said ibni Mansur başka bir tarik ile

Ömer’den bunun benzerini rivayet etti.

Kazanın terk edilmesi (görüşü) Mücahid ve Hasan’dan geldi, İshak da öyle söyledi.

İbni Huzeyme’nin seçtiği bir rivayette Ahmed ‘(Mezkur hadiste) Hişam, ‘Kaza zorunludur.’ sözünü

Unutarak Yiyip Içmek Oruca Zarar Verir mi?

Kasten yiyip içmek oruca zarar verir, ancak kasıtsız olarak/unutarak yeme

içme oruca zarar vermez. Hatta Allah Resûlü (sav) bunu Allah’ın (cc) bir ikramı

olarak kabul etmemizi söylemiştir:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruçlu bir kimse unutarak yer ve içerse orucunu tamamlasın. Zira ona Allah

yedirmiş ve içirmiştir.” 100

Yemeğin Tadına Bakmak Oruca Zarar Verir mi?

Aşçı, ev kadını hazırladığı yemeğin kıvamını kontrol etmek durumunda kalabilir. Yemek boğazdan aşağı inmediği müddetçe tadına bakmak oruca zarar vermez. İbni Abbâs'ın (ra) bu konuda fetvası vardır:

"Oruçluyken, boğazdan aşağı inmedikçe sirkeyi ya da başka şeyi tatmakta sakınca yoktur." 101

Hacamat, Orucu Bozar mı?

Hacamat (kan aldırmak) orucu bozmaz. Peygamberimizin (sav) oruçluyken hacamat yaptırdığına dair rivayetler mevcuttur.

(Allah Resûlü'ne) dayandırmadı, benim yanımda da onların üzerine kaza gerektiği açık olmadı.'

dedi. (İbni Huzeyme de,) 'Birincisini, şayet Ramazan hilali (buluttan dolayı) kapalı olur ve iftar

ederek sabahlarlarsa sonra da bugünün Ramazan'dan olduğu onlara açık olursa ittifak ile kaza

vaciptir, bu da böyledir.' (görüşünü) seçti.

İbnu't Tin de, 'Mâlik, adak orucunda olduğu vakit kazayı gerekli görmedi.' dedi. İbnu'l Munbir

ise El-Haşiye'de bu hadis hakkında, 'Mükellefler yalnızca zahir ile sorumludur. İçtihad edip hata

ettikleri vakit üzerlerine bir sıkıntı yoktur.' dedi." (Fethu'l Bârî, 1959 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Konuda ihtilaf olduğu için asıllara dönmek zorundayız. Asıl şudur: Yüce Allah, kullarını

hatalı olarak yaptıkları amellerden sorumlu tutmaz.

"…'Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma'…" (2/Bakara, 286)

"Yüce Allah müminlerin bu talebine 'Evet, yaptım.' diyerek icabet etmiştir." (Müslim, 125-126)

"…Hata olarak yaptıklarınızda size bir günah yoktur. Lakin (günah), kalplerinizin taammüden/

kasten yaptığıdır. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir." (33/Ahzâb, 5)

Ebû Zerr El-Gıfarî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlanarak yaptığı şeyin günahını affetmiştir.' " (İbni Mace, 2043)

100. Buhari, 1933; Müslim, 1155

101. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 9277

ORUÇ BABI

157

İbni Abbâs (ra) şöyle der:

“Peygamber (sav) oruçluyken hacamat yaptırdı.” 102 103

Tedavi Amaçlı Kullanılan Ilaçlar Oruç Bozar mı?

İğne, damla, serum, kan alma, kan verme, dil altı hapları, nefes darlığı için

102. Buhari, 1939

103. Allah Resûlü’nün oruçluyken hacamat yaptığı varid olduğu gibi, oruçluyken hacamat yapanın orucunun bozulacağına dair rivayetler de varid olmuştur.

Sevbân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kan aldıran kimsenin orucu bozulmuştur.” (Ebu Davud, 2368; Tirmizi, 774)

Bu iki rivayet nasıl anlaşılmalıdır? Âlimlerimizin farklı yaklaşımları olmuştur:

• Önce yasaklanmış, sonra ruhsat verilmiştir: Ebû Dâvûd (rh) önce “Oruçlunun Hacamat Yapması

Hakkında Bab” (Kitâbu’s Savm, 28. Bab) başlığıyla hacamatın orucu bozacağına dair rivayeti vermiş, sonra “Bu Konuda Ruhsat Babı” (Kitâbu’s Savm, 29. Bab) başlığıyla Allah Resûlü’nün (sav) oruçluyken hacamat yaptırdığına dair rivayeti nakletmiştir. Tirmizi’nin (rh) tasarrufu da bu yöndedir.

Önce “Oruçlunun hacamat yapmasının kerih olduğuna dair gelen rivayetler” (Kitâbu’s Siyâm, 60.

Bab) başlığıyla yasaklayıcı rivayeti, sonra “Bu konuda ruhsata dair gelen rivayetler” başlığıyla izin

veren hadisleri kaydetmiştir. Hadisçilerden İbni Hazm da (rh) aynı yolu izlemiştir. (bk. El-Muhallâ,

4/335, 753. Mesele)

• Bir grup âlim bu zıtlığı yasak-ruhsat olarak değil, yasak-nesh olarak ele almıştır. Buna göre Allah

Resûlü önce yasaklamış, sonra izin vererek birinci hükmü neshetmiştir. (bk. Fethu’l Bârî, 1937-

1940 No.lu Hadis Şerhi) Açıkçası kesin bir kanıt olmadan nasların birbirini neshettiğini söylemek

isabetli değildir. Zira sahih naslarla amel, şer’i bir sorumluluktur. Nesh ise bir nasla amel etmemektir. Zan/İçtihad sebebiyle naslarla amel etme sorumluluğu düşmez.

• Bir grup âlim yasaklayıcı hadislerle izin veren hadislerin senedlerini karşılaştırmış; izin veren

hadisleri yasaklayıcı hadislere tercih etmiştir. Buhari (rh) yasaklayıcı rivayetleri temrid sigasıyla ve

ravilerin şüphe ederek naklettiklerini aktarırken (Buhari, Kitâbu’s Savm, 32. Bab), izin veren rivayetleri açık lafızlarla aktarmıştır. (Buhari, 1938-1939), İmam Şâfiî’den izin veren rivayetlerin daha

iyi isnada sahip olduklarını belirterek tercih yapmıştır. (Fethu’l Bârî, 1938-1939 No.lu Hadis Şerhi)

• Hadis imamlarından bir grup, hacamatın orucu bozacağını tercih etmiştir. İbni Kudâme (rh)

El-Muğnî’de bu görüşü İmam Ahmed ile birlikte İbni Munzir, İshâk ibni Rahaveyh, Muhammed

ibni İshak ve İbni Huzeyme gibi hadis imamlarına nisbet eder. Gerekçeleri şöyledir:

· Hacamatın orucu bozacağına dair rivayeti on bir kişi Nebi’den nakleder.

· İzin verilen hadisler neshedilmiştir. Bazı rivayetlerde Allah Resûlü’nün oruçluyken hacamat

yaptırdığı, bundan dolayı zayıf düştüğü ve bunun üzerine oruçluya hacamat yaptırmayı yasakladığı nakledilmiştir. Bu da yasağın izinden sonra varid olduğunun delilidir. (bk. El-Muğnî, 3/120)

Bu görüşlerin delilini en detaylı ele alan ve karşıt görüşlere reddiye veren âlim, İbni Huzeyme’dir

(rh). (bk. Sahîhu İbni Huzeyme, 1962-1984)

Deriz ki: Bu konuda her görüşün zayıf ve güçlü yönleri vardır. Hâliyle asıllara dönmek ve bir

tercihte bulunmak gerekir. Hacamatın orucu bozacağına dair sahih, sarih ve muarızdan yoksun

bir delil yoktur. Ayrıca sahabiler hacamatın oruç bozacağına dair delilleri zahiri üzere değil, yorumlayarak almışlardır. Yani bu nastan haberdarlardır; ancak nassın özel bir nedeninin olduğunu

nakletmişlerdir.

Enes ibni Mâlik’e, “Siz oruçluyken kan aldırmayı uygunsuz (kerih) bir davranış olarak görür müydünüz?” diye sorulmuş ve o da, “Hayır, oruçluyu zayıf düşüreceği söz konusu olmadıkça görmezdik.” diye karşılık vermiştir. (bk. Buhari, 1940)

kullanılan spreyler, vücudun bir bölgesini görüntülemek için vücuda yerleştirilen kameralar, gargara yapılan ilaçlar… belli şartlar dâhilinde orucu

bozmaz:

• Bu ilaçlar suyla alınmamalıdır.

• Gıda takviyesi, tok tutma gibi özellikleri olmamalıdır. 104

Bu hükmün delilleri şöyledir:

• Orucu bozan unsurlar taabbudidir/tevkifidir. Şeriatın bildirdikleri ve onun

birebir benzerleri dışında bir şey orucu bozmaz. Bu ilaçlar suyla alınmadığı

ve doyurucu özelliği olmadıkça, hiçbir surette yeme içmeyle aynı değildir.

• Bir önceki bölümde okuduğumuz gibi Allah Resûlü (sav) oruçluyken kan

aldırmıştır. Kan aldırma bir tedavi yöntemidir. Ayrıca onun döneminde

birçok insan tedavi amaçlı farklı ilaçlar kullanıyordu. Göz sürmeleri, damlalar, yağlar… o dönemde mevcuttu. Şayet bunlar orucu bozacak olsa Allah

Resûlü (sav) tüm toplumu ilgilendiren bu durumda konuyu izah eder, açıklığa

kavuştururdu. Zira o, şer'i hakikatleri beyan etmek için gönderilmiştir.

• Şer'i naslar yeme, içme, şehvet ve bunlarla aynı anlama gelecek şeyleri

yasaklar. Örneğin, abdest alanın ağzına (mazmaza) ve burnuna (istinşak) su

vermesini yasaklamaz. Oysa her ikisi de vücudun menfezlerinden vücuda bir

şey almaktır. Ancak burna su verenin mübalağa yapmasını yasaklar. Çünkü

bu, suyun boğaza kaçıp mideye inmesine vesile olabilir. Hâliyle ilaçlar da

yeme ve içmeyle aynı anlama gelmedikçe -susuzluk ve açlığı gidermedikçesırf bir menfezden içeri giriyor diye orucu bozmaz. 105

• Geçmiş ulemamızın insan anatomisiyle ilgili bilgisi eksikti. Hâliyle

ulaştıkları sonuçlar da eksikti. Neyin mideye ulaştığı, insanın susuzluk

ve açlık ihtiyacını karşıladığı fukahanın değil, tıpçıların uzmanlık alanıdır

ve bu konuda fukahadan ziyade tıpçılar bilirkişi kabul edilmelidir. Bugün

104. Bu şart; Mecmeu'l Fıkh'ın, Orucu Bozmayan Şeyler, 93, 1/10 No.lu kararıdır. Buna göre doyurucu özelliği olan ilaçların kullanımı orucu bozar. Her ne kadar yeme içme şeklinde bir doyma

olmasa da orucun maksadından olan 'yeme içmeden uzak durma' şartı dolaylı olarak çiğnenmiş

olur.

105. Bu üç maddenin geniş açıklaması için bk. El-Muhallâ, 4/335, 753. Mesele; Mecmûu'l Fetâvâ

mevcut uluslararası fıkıh komisyonları tıp bilgisinden faydalanarak fetva verdikleri için, ilaçların oruca etkisiyle ilgili bu komisyonlara müracaat etmek daha güvenilir bilgiye ulaşmamızı sağlar. Ne yazık ki geçmiş ulemanın ilaçlarla ilgili fetvalarında ısrar etmeyi takva sanan insanlar vardır. Oysa tıp ve fıkıh, her ikisi de Yüce Allah'ın El-Alîm ismiyle bize öğrettiği ve birçok alanda birbirini tamamlayan ilimlerdir. Şer'i ilimleri geçmişin bir diliminde dondurmak, takva veya sünnete bağlılık değildir. Olsa olsa geleneğe bağlılık olabilir. İslam, körü körüne sırf "geçmişimiz/selefimiz/mezhebimiz/ atalarımız" diye bir yere bağlılığı tasvip etmez. Geçmiş ulemamız Allah'ın (cc) onlara öğrettiği kadarıyla çaba gösterdi, içtihad etti ve yaşadıkları çağın sorunlarına çözüm üretti. Onların insan anatomisine ve ilaçların vücuda etkisine dair bilgilerinin eksikliği bir ayıp değildi. Bilakis onca imkânsızlığa rağmen, bu denli detaylı araştırmalar yapmaları bir faziletti. Ne ki bugünün fakihinin eksik bilgisi ve bu eksik sonucundaki ısrarı bir kusurdur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

İlaç Kullanan Oruçlunun Dikkat Etmesi Gerekenler

İlaçlar konusunda -maalesef- fıkhi tartışmalar günümüzde de sürmektedir. Kişinin amelinde şüpheye düşmemesi, vesvese kapısını şeytana kapatmak ve sahabe ahlakını örnek almak adına bazı tavsiyelerde bulunmak yerinde olacaktır:

• Zaruret ve ihtiyaç olmadıkça, oruç esnasında ilaç kullanılmamalıdır. Buna karar verecek olan, İslami hassasiyetleri olan uzman doktordur. Allah Resûlü (sav) şüpheyi kaldıracak şekilde davranmayı tavsiye etmiştir:

Ebu'l Havrâ Es-Sa'dî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hasan ibni Alî'ye, 'Allah Resûlü'nden (sav) ezberlediğin bir şey var mı?' diye sordum.

Dedi ki: 'Allah Resûlü'nden şunu ezberledim: 'Şüpheli olanı bırak, şüphesiz olana bak; çünkü doğruluk gönül rahatlığıdır. Yalancılık ise kuşkudan ibarettir.' "106

106. Tirmizi, 2518

Numan ibni Beşir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
“Helal de bellidir, haram da. Bu ikisi arasında insanlardan çoğunun bilmediği şeyler vardır. Kim şüphelilerden korunursa dinini ve ırzını (şahsiyetini) korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşer.” 107
• İlaçları iftardan sonra kullanma imkânı varsa, akşam kullanmak daha efdaldir. Sahabe, oruçlunun hacamat yapması -günümüzde kan aldırma işlemi- tartışılınca, hacamatı iftardan sonra yaptırmaya başlamıştır:
“İbni Ömer (ra) oruçluyken hacamat yapardı. Sonra onu bıraktı, akşam yapmaya başladı.” 108
İhtilaftan kaçınma imkânı oldukça ihtilaftan kaçmak evla olandır.
2. Kasten Kusmak
Gayriihtiyari ve kasıtsız kusmak oruca zarar vermez. Ancak kişi kasten/ kendisini zorlayarak kusarsa orucu bozulur ve orucunu kaza etmesi gerekir:
Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
“Oruçlu istemeyerek kusarsa o kimseye orucunu kaza etmesi gerekmez, ama kendisi zorlayarak kusarsa orucunu kaza etsin.” 109
3. Hayız veya Nifas Olmak
Oruç esnasında hayız kanı gören ya da lohusa olduğu için nifas kanı gelen kadınların oruçları bozulmuştur. Bugünün orucunu sonradan kaza etmeleri gerekir. 110
4. Meninin Şehvetle Gelmesi
Eşini öpmek, düşünmek, elle boşalma/mastürbasyon veya herhangi bir şehvet yolu sebebiyle meninin gelmesi orucu bozar. Bu konudaki delilimiz şu hadistir:
107. Buhari, 52; Müslim, 1599
108. Buhari, 1937
109. Ebu Davud, 2380; Tirmizi, 720; İbni Mace, 1676
110. Tafsilat için bk. s. 197

ORUÇ BABI

161

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Yemeğini, içmesini ve şehvetini benim için terk eder.” 111

Oruçlu olduğunu bilmesine/hatırlamasına rağmen bu hâllerden birisi sebebiyle kişiden meni gelirse orucunu bozmuş ve günahkâr olmuştur. Bu kişinin üzerine -eğer farz orucu bozmuş ise- Allah’a (cc) tevbe etmekle beraber bozduğu orucun kazası gereklidir.

İhtilam Olmak Orucu Bozar mı?

Oruç günü içinde uyuyan ve ihtilam olanın orucu bozulmaz. Zira uyuyandan kalem kaldırılmıştır:

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kimseden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, akli dengesi yerine gelinceye kadar deliden, buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan.” 112

Ayrıca orucun bozulmasında kasıt şartı vardır. İhtilam, insan iradesi dışında gerçekleşen bir durumdur.

Meninin Şehvetsiz Gelmesi Orucu Bozar mı?

Şehvetle gelen meni, tazyikli ve kesik kesiktir. Şehvetsiz gelen meni ise tazyiksizdir. Şayet ihtilam veya cinsel ilişki sonrasında peniste meni kalır ve oruç günü içinde akarsa, oruca zarar vermez. Zira bu, şehvetsiz gelen menidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Mezi Orucu Bozar mı?

Mezi orucu bozmaz. Zira Allah Resûlü oruçluyken eşini öpmüş, sahabesine de bu yönde fetva vermiştir. Bu durumda mezinin gelmesi galibu’z zandır. Şayet mezi orucu bozsa Allah Resûlü (sav) bu fiillere izin vermezdi.

111. Buhari, 1894; Müslim, 1151

112. Ebu Davud, 4398; Tirmizi, 1423

162

Ömer ibni Ebî Seleme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Oruçlu öpebilir mi?’ diye sormuştum ve Allah Resûlü (sav), ‘Bunu Ummu Seleme’ye sor.’ buyurmuştu.

Ummu Seleme de Allah Resûlü’nün (sav) böyle yaptığını bildirdi.

Bunun üzerine, ‘Ey Allah’ın Resûlü, Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.’ dedim.

Allah Resûlü de (sav), ‘Allah’a yemin olsun ki, Allah’a karşı sizin en takvalınız ve O’ndan en çok korkanınızım.’ buyurdu.” 113

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Neşelendim ve oruçlu olduğum hâlde hanımımı öptüm. Hemen Allah Resûlü’ne (sav), ‘Oruçlu olduğum hâlde hanımımı öptüm ve böylece büyük bir iş işledim. (Ne olacak durumum?)’ dedim.

O da, ‘Sen oruçluyken suyla ağzını çalkalarsan ne olur, orucun bozulur mu?’ buyurdu.’ ” 114

Orucun Sünnetleri

A. Sahur Yapmak

Sahur; fecirden önce oruç tutmak için yeme ve içme eylemidir. Allah Resûlü (sav) sahur yapmış ve ashabına da tavsiye etmiştir:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sahur yapın. Çünkü sahurda bereket vardır.” 115

Abdullah ibni Hâris’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sahur yemeği Allah’ın size verdiği bir berekettir, onu terk etmeyiniz.” 116

113. Müslim, 1108

114. Ebu Davud, 2385

115. Buhari, 1923; Müslim, 1095

116. Nesai, 2162

Bunun yanında Nebimiz (sav) bizim orucumuz ile Ehl-i Kitab’ın orucu arasındaki farkın sahur yemeği olduğunu söylemiştir:

Abdullah ibni Amr ibni Âs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bizim orucumuz ile Ehl-i Kitab'ın orucu arasındaki fark sahur yemeğidir." 117

Sahur yapmak sünnet olduğu için sahuru terk etmek, sünnete muhalefet etmektir, doğru değildir. Ayrıca sahur yapmadan oruç tutmak sağlık açısından da zararlıdır.

B. Sahuru Geciktirmek

Sahuru fecir vaktinden hemen önceye ertelemek sünnettir.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Zeyd ibni Sabit, Allah Resûlü (sav) ile birlikte sahur yaptıklarını, sonra da namaza durduklarını bana anlattı.

Ona, 'Sabah namazı ile sahur arasında ne kadar geçmişti?' diye sordum.

O da, 'Elli ya da altmış ayet okunacak kadar bir zaman.' şeklinde cevap verdi.' " 118

Elli ya da altmış ayet kısa bir sürede okunabilir. Buradan anlaşıldığı üzere sahur, bu şekilde kısa ve dar vakitlerde yapılmalıdır.

Sahur Vaktinde Cünüp Olduğunu Fark Eden Kimse Vaktin Darlığı Durumunda Sahur mu Yapmalıdır, Gusül mü Almalıdır?

Cünüplük, oruca başlamaya engel değildir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Ramazan gecelerinde ihtilam dışında bir nedenle (cinsel ilişki yoluyla) cünüp olur ve bu şekilde şafak doğduktan sonra boy abdesti alarak orucunu tutardı." 119

117. Müslim, 1096

118. Buhari, 575; Müslim, 1097

119. Buhari, 1930; Müslim, 1109

Ebû Bekr ibni Abdurrahman'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Babamla birlikte Âişe'nin yanına gittik.

Bize şöyle dedi: 'Allah Resûlü (sav) üzerine şahitlik ederim ki kendisi ihtilam yoluyla değil, cinsel ilişki sebebiyle cünüp olarak sabahlar ve sonra orucunu

tutardı.’ ” 120

Sahurun ise vakti sınırlıdır. Hâliyle önce sahur yapar, sonra sabah namazı için gusleder. Oruç için gusletme zorunluluğu yoktur.

C. İftarda Acele Etmek

İftarda acele etmek, yani iftar vakti girdiği zaman hemen orucu açmak sünnettir:

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İftar vakti girer girmez oruçlarını açtıkları sürece insanlar hayır üzerindedir.” 121

D. İftarı Taze Hurma, Yoksa Kuru Hurma, Yoksa Su ile Açmak

Sünnet olan, orucu taze hurmayla, yoksa kuru hurmayla açmaktır. İkisi de bulunmazsa suyla açmak aynı şekilde sünnettir:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), akşam namazını kılmadan önce birkaç yaş hurmayla iftar ederdi. Yaş hurma yoksa kuru hurmayla iftar ederdi. O da yoksa birkaç yudum su içerdi.” 122

Selmân ibni Âmir’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Oruçlu olan kimse orucunu hurmayla açsın, hurma bulamazsa suyla iftar etsin; çünkü su temizdir.” 123 124

120. Buhari, 1931

121. Buhari, 1957; Müslim, 1098

122. Ebu Davud, 2356

123. Ebu Davud, 2355

124. Orucun su ve hurmayla açılmasına dair Müslime bir doktor kardeşimizin hazırladığı bilgi notunu paylaşmak istiyorum.

Hurmanın Faydaları

İnsan vücudu oruç ile birlikte uzun bir açlık dönemine maruz kalır. Sindirim sistemi kendisini

uyku moduna alır. Kaliteli ve sindirim sistemine faydalı besinler ile orucu açmak gerekir. Bütün

gün uyku hâlinde olan mide ve bağırsaklara birden yüklenmemek, kademeli olarak faaliyete

geçmelerini sağlamak, sağlık açısından önemlidir. Orucun su ve hurma ile açılması mide üzerinde dengeli bir uyarı sağlar. Uyanan mide yavaş yavaş besin sindirimine adapte olur. Sindirime

başlayan mide, bağırsaklara da sinyaller gönderir ve bağırsakların da sindirime hazırlanmalarını

sağlar. Bir iki adet hurma, biraz su ve bir kase çorba sonrası namaz kılınması, yani sindirime ara

verilmesi; mide ve bağırsakların sindirme işlemine adaptasyonunda dengeli bir işlev göstermelerine yardımcı olur. Midenin ve bağırsakların hurma ve sıvılarla uyarılması, doygunluk hissi oluşumunu sağlar ve iftarda aşırı yemelerin önüne geçer.

• Hurma, insan vücudunun ihtiyaç duyduğu mineral, vitamin ve besin değerleri bakımından çok

zengin bir meyvedir. Oruçlu olarak geçirilen bir günün sonunda iftarda tüketilen birkaç adet

hurma, insan vücudunun ihtiyaç duyduğu birçok besin ögesini karşılar.

• Hurma, enerji değeri (kalori) olarak kırmızı etten daha yüksek enerjiye sahip bir meyvedir. Oruçla birlikte aç kalan insan bedeninin enerji ihtiyacı, iftarda yedikleri yanında birkaç adet hurmayla

çok rahat karşılanabilir.

• Hurma şekerli bir meyve olmasına rağmen; kan şekerini hızla yükseltmez. Kontrollü bir şekilde

kana geçer. İnsan vücudu oruç boyunca aç kalır ve vücutta depolanmış şekerleri tüketir. Hurma

iftar sırasında kan şekerinde ani yükselmelere sebep olmadığı için, kandaki şeker seviyesinde ani

dalgalanmalara sebep olmaz. Bu tarz kan şekerini kontrollü yükselten besinler, düşük glisemik

indeksli kabul edilir ve besinin kaliteli olduğunu gösterir. Hurma da içerdiği yüksek kan şekerine

rağmen glisemik indeksi düşük olan, kaliteli bir besindir.

• Oruçlu geçirdiği bir günün sonunda aç kalan insan bedeni enerji ihtiyacını karşılamak için fazla

yemek yeme eğiliminde olabilir. Uzun süre açlıktan sonra kan şekerini toparlamak, iftarda fazla

yemeyi önlemek ve enerjimizi arttırmak için orucu hurmayla açmak uygundur.

• Hurmada kolesterol değeri düşük olduğu için kötü kolesterol (LDL) kanda yükselmez. Kötü kolesterolün sebep olduğu kalp ve damar hastalıklarına karşı koruyucudur. Aynı zamanda bağışıklık sistemini destekleyicidir.

• İçerdiği C vitamini ve fenolik asit gibi yağ asitleri sayesinde antioksidan özelliği olan bir besindir.

Bu sayede kanserlere karşı koruyucudur.

• Damar tıkanıklıklarını ve yaşlanmayı önler.

• Oruçlu geçirilen bir gün boyunca açlıkla beraber yaşlanmış, eskimiş hücreler yok edilir, iftarla

tüketilen antioksidan kaynağı hurma vesilesiyle bu eskimiş ve yok edilmiş hücrelerin yerine daha

sağlıklı olan yenileri üretilebilir.

• Hurma, lif değeri yüksek olan bir meyvedir. Bir gıdanın lifli olması bağırsaklarda sindirim sistemi

üzerine fayda sağlar. Bağırsak tembelliği ve hazımsızlık problemlerini giderir. Bağırsak içindeki

faydalı bakteriler (flora) üzerine olumlu etkiler yapar. Besinler daha kolay ve hızlı bir şekilde sindirildiği için kanserojen özelliğe sahip besin maddeleri bağırsakların içinde çok uzun süre kalamaz

ve bağırsak kanserlerine karşı da koruyucu etki yapar.

• Ramazan ayında oruç (açlık) ve iftar (yemek yeme) periyotlarıyla insanlar sindirim işlevlerinde

aksamalar, zorlanmalar yaşayabilir. Bağırsak tembelliği yaşamamak için iftarla birlikte birkaç adet

hurma tüketiminde fayda vardır.

• Hurma, içerdiği lif sayesinde tokluk hissi vererek iftarda fazla yemek yemenin önüne geçer, az

yemek yiyerek sofradan kalkılmasına olanak sağlar.

• A vitamini yönünden zengin olan hurma, görme üzerine fayda sağlar. Görmeyi netleştirir.

• Hurmanın içerisinde bulunan B vitaminleri, unutkanlık, depresyon, sinirlilik, dikkat eksikliğine

karşı koruyucudur. Hafızaya iyi gelir.

• Hurma, içerisinde kalsiyum bulunduran bir besindir. İçerdiği kalsiyum sayesinde kemik ve dişlere faydalıdır.

E. İftar Ânında Dua Etmek

İftar edinceye kadar oruçlunun yaptığı dualar makbuldür. Bu nedenle oruçlu mümin, dualar konusunda hırslı olmalıdır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kimsenin duası reddedilmez: adil imamın duası, iftar edinceye kadar oruçlunun duası ve mazlumun duası.” 125

Allah Resûlü’nden (sav) nakledilen bazı dualar:

Mervan ibni Salim El-Mukaffa’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’i gördüm; sakalını avuçlar, fazla olan kısmını keser ve şöyle derdi: Allah Resûlü (sav) iftar edeceği zaman,

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌َاء

◌ْش

◌ُإن

◌ْر

ج

◌َ◌ْ

◌َاأْل

◌َت

ب

◌َ

ث

◌َ

◌ُ،و

◌ُوق

◌ُر

ع

◌ْ

◌ِ ال ت
◌ّ
ل
◌َ
ت
◌ْ
◌َاب
◌ُو
ا
◌َ
◌ّم
◌َ ب الظ
ه
◌َ
ذ
‘Susuzluk gitti, damarlar nemlendi. İnşallah oruçtan kazanacağımız mükâfat da gerçekleşti.’ buyururdu.” 126
Muaz ibni Zuhre (rh), Allah Resûlü’ne (sav) kadar ulaştırdığı rivayetinde Allah Resûlü’nün, iftar ettiği zaman şu duayı yaptığını haber vermiştir:
◌ُ
◌ْت
ر
◌َ
ط
◌ْ
ف
◌َ
◌َا
◌ِقك
◌ْ
◌ِز
◌َ ر ى

ل

◌َ

◌َع

◌ُو ،

◌ْت

◌ُم

◌َص

◌كَ

◌ّل

◌ُم

ه

◌ّ

الل

“Allah’ım senin rızan için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açtım.” 127

• Hurma, içerdiği demir sayesinde kansızlığa iyi gelir.

• Hurma; besin değerleri, vitamin ve mineraller açısından o kadar zengindir ki bir kişi sadece

hurma yiyip su içerek hayatta kalabilir.

125. İbni Mace, 1752

126. Ebu Davud, 2357

127. Ebu Davud, 2358

Bu, mürsel bir rivayettir. Ancak Ebû Dâvûd sükût etmiştir. Bu; hadiste irsal yapan Muaz ibni Zuhre’yi sahabi kabul ettiğinden olabileceği gibi mürsel hadisi hüccet saymasından da olabilir. Zira

Ebû Dâvûd (rh) mürsel hadisi hüccet kabul ederdi. O (rh), İmam Şâfiî (rh) gelene kadar mürselle

ihticacda sorun olmadığını, Şâfiî’den (rh) sonra mürselle ihticacın sonlandığını, İmam Ahmed gibi

muhaddislerin de bu görüşte Şâfiî’ye tabi olduğunu söyler. (Risâletu Ebî Dâvud ilâ Ehli Mekke,

s. 24) Müsned kuvvetinde görmese de ona göre mürsel, hüccettir ve müsnedin olmadığı yerde

mürselle ihticac edilir.

Yaptığımız araştırmada Ebû Dâvûd’un (rh) hadisin ravisi Muaz ibni Zuhre’yi sahabeden sayıp saymadığına dair bir veriye ulaşamadık. Ancak İbni Kesir (rh),

Ebû Dâvûd’un (rh) bu rivayetine dayanarak bazılarının onu sahabeden saydığını, hakikatte ise onun tabiin olduğunu nakleder. (bk.

Câmiu’l Mesânid ve’s Sunen, 8/8)

ORUÇ BABI

167

Şayet bir başkasının sofrasında iftar ediyorsa şöyle dua ederdi:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bir topluluğun içinde iftarını açtığında şöyle derdi:

ُ

ة

َ

ئكِ

َ

اَلَ

م

َ

ال ُ

م

ُ

ك ْ

ي

َ

ل

َ

ع ْ

ت

ّ

لَ

صَ

و ، ُ

ارَ

ر ْ

ب
◌ٰ
◌ُاأْل
م
◌ُ
◌َك
◌َام
ع
◌َ
◌َط
◌َلَك
أ
◌َ
◌َو ،
◌ُون
◌ّائمِ
◌ُالص
◌ُم
◌َك
◌ْذ
◌َعنِ
ر
◌َ
ط
◌ْ
◌َف
أ

‘Sofranızda oruçlular iftar etsin, yemeğinizi takva sahipleri yesin ve melekler sizin için istiğfar etsin!’ ” 128

F. Orucu Açıp Akşam Namazını Kıldıktan Sonra Yemeğe Oturmak

Orucu hurma, su ya da benzeri bir şeyle açtıktan sonra akşam namazını kılmak ve namazdan sonra yemeğe oturmak sünnettir. Bununla birlikte

yemek yemek cemaatle namaza engel olmayacaksa namaz kılmadan önce yemek yenilebilir.

Yine Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) akşam namazını kılmadan önce birkaç yaş hurma ile iftar ederdi. Yaş hurma yoksa kuru hurma ile iftar ederdi. O da yoksa birkaç yudum su içerdi." 129

Oruçluya Mübah Olan Davranışlar

A. Misvak Kullanmak/Diş Fırçalamak

Misvak, İslam'ın tavsiye ettiği temizlik araçlarındandır. Aynı zamanda Peygamberimiz (sav) misvak kullanmayı âdet edindiği için bu yönüyle misvak kullanmak sünnettir:

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Misvak ağzın temizliği ve Rabbin rızasıdır." 130

Vâsile ibni'l Eska'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bana misvak (kullanmak) emredildi. Öyle ki onun farz kılınmasından korktum." 131

128. Ebu Davud, 3854

129. Ebu Davud, 2356; Tirmizi, 694

130. Nesai, 5; Darimi, 711

131. Ahmed, 16007

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bana misvak (kullanmak) emredildi. Öyle ki onun hakkında Kur'ân ayeti inmesinden korktum." 132

Oruçlunun misvak kullanmasını yasaklayan bir delil olmadığı için kullanılmasında bir sakınca yoktur. Misvak hakkındaki bütün faziletler oruçlu için de geçerlidir. 133

132. Ahmed, 2125

133. Oruçlunun misvak kullanabileceğine dair rivayetler varid olmuştur. Hadisçilerin bir kısmı bu rivayetlerin senedini güvenilir bulmadığından misvağı teşvik eden umumi delillerle istidlalde bulunmuşlardır. Buhari (rh) şöyle der:

“27. Oruçlunun Yaş ve Kuru Misvak ile Dişlerini Temizlemesi

Anlatıldığına göre Âmir ibni Rebia şöyle demiştir: ‘Peygamber’i (sav) sayamayacağım kadar çok kez,

oruçlu olduğu hâlde dişlerini misvaklarken gördüm.’

Ebû Hureyre’nin (ra) naklettiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Ümmetimi sıkıntıya sokacağına dair endişelerim olmasaydı onlara, her abdest alışlarında dişlerini

misvaklamalarını emrederdim.’

Câbir ile Zeyd ibni Halid de benzeri bir rivayeti Peygamberimizden nakletmişlerdir. Bu hadiste Allah

Resûlü (sav) oruç tutan ile tutmayan arasında herhangi bir ayrım yapmamıştır.

Âişe’nin (r.anha) naklettiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

‘Misvak ağzı temizler ve Yüce Allah’ın rızasını kazanmaya vesile olur.’

Atâ ve Katade, ‘Oruçlu, tükürüğünü yutabilir.’ demişlerdir.” (Buhari, Kitâbu’s Savm, 27. Bab Başlığı)

Bir grup muhaddis ise; misvak kullanılabileceğine dair rivayetleri sahih görmüş ve umumi naslarla

değil, hususi naslarla istidlalde bulunmuşlardır.

Âmir ibni Rebia’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) oruçlu olduğu hâlde dişlerini misvaklarken gördüm.

Müsedded, ‘Sayamayacağım kadar çok kere misvak kullanırken gördüm.’ ilavesini yaptı.” (Ebu Davud,

2364; Tirmizi, 725)

Ebû Dâvûd (rh) sükût ederek, hadisin kendi yanında istidlale uygun olduğuna işaret eder.

Tirmizî (rh) ise hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: “Âmir ibni Rebia hadisi hasen olup ilim adamları bu hadisle amel etmiş ve oruçlunun misvak kullanmasında bir sakınca olmadığını söylemişlerdir.

Ama bazı ilim adamları oruçlunun yaş misvakla misvaklanmasını ve gündüzün sonuna doğru misvak

kullanmasını hoş karşılamamışlardır. Şâfiî, ‘Oruçlunun gündüzün öncesinde ve sonrasında misvak

kullanması sakıncalı değildir.’ demekte, Ahmed ve İshak ise gündüzün son zamanında misvak kullanmayı hoş karşılamamaktadır.” (Tirmizi, 725)

Bir grup âlim oruçlunun öğleden sonra misvak kullanamayacağını söyler. Buna dair iki tür delilleri

vardır:

• “Oruç tuttuğunuzda sabah (öğleden önce) misvak kullanın, öğleden sonra misvak kullanmayın.”

(Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 8336; Rivayette bulunan Keysân Ebû Ömer, zayıf bir ravidir. Bazı tariklerde bulunan Yezîd ibni Bilâl de meçhuldür. Bu sebeple rivayeti nakleden Beyhakî ve Dârekutnî onu

zayıf kabul etmiştir. bk. El-Bedru’l Munîr, 5/708)

ORUÇ BABI

169

Diş Fırçası ve Macun Kullanmakta Bir Sakınca Var mıdır?

Misvak kullanımının amacı, ağız temizliğidir. Ağız temizliğine yardımcı

olan diş fırçası ve ağız bakım ürünleri de misvak kapsamındadır. Bu sebeple

diş fırçası ya da diş macunu kullanmakta sakınca yoktur.

B. Cünüpken Oruca Başlamak

Bir kişinin geceden ihtilam olması, cima etmesi veya farklı bir nedenle

cünüp olması oruca başlamasına engel değildir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ramazan gecelerinde ihtilam dışında bir nedenle (cinsel

ilişki yoluyla) cünüp olur ve bu şekilde fecr doğduktan sonra boy abdesti

alarak orucunu tutardı.” 134

• İkinci delilleri de oruçlunun ağız/mide kokusunu (hulûf) öven hadistir:

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu, Allah katında miskin kokusundan daha güzeldir.” (Buhari, 1904; Müslim, 1151)

Bu istidlal isabetli değildir. İbni Kayyim (rh) şöyle der:

“Yüce Allah’ın, kendisine kötü kokuyla yaklaşılması diye bir garazı yoktur. Kötü koku, kendisiyle kulluk yapılması istenilen meşru bir yol da değildir. Oruçlunun ağız kokusunun Kıyamet Günü’nde Allah

katında hoş olacağının ifadesi sadece oruca teşvik için söylenmiştir, yoksa o kokunun bırakılması için

zikredilmiş değildir. Kaldı ki oruçlu, misvağa oruç tutmayandan daha çok muhtaçtır.

Hem oruçlunun ağız kokusunu güzelleştireceğinden, hasıl olacak Allah'ın rızası daha büyüktür.

Allah'ın misvaka karşı olan muhabbeti, oruçlunun ağız kokusuna olan sevgisinden daha büyüktür.

Yine misvak, oruçludan izale ettiği ağız kokusunun Kıyamet Günü'nde Allah katında hoş olmasını

engellemez. Aksine oruçlu, yarın Kıyamet Günü'nde, orucuna bir alamet olmak üzere -misvak kullanmış olsa bile- ağzı miskten de daha güzel kokarak çıkar gelir. Nitekim Allah yolunda yaralanan kimse,

yarın Kıyamet Günü'nde yarasından akan kan aynı renginde, kokusu ise misk kokusunda olmak üzere

haşrolunacaktır. Hâlbuki o, dünyadayken bu kanları izale etmekle memurdur.

Hem sonra oruçlunun ağız kokusu (hulûf) misvakla kaybolmaz. Çünkü bu kokunun sebebi olan, midenin yiyeceklerden boş olması keyfiyeti devam etmektedir. Kaybolan sadece diş ve diş etlerinde

tezahür eden belirtisidir.

Peygamber (sav), ümmetine oruçta nelerin müstehap, nelerin mekruh olacağını hep öğretmiş ve misvağı mekruh olan şeyler arasında saymamıştır. Hâlbuki o, ashabın onu kullandığını biliyordu. Onları,

misvak kullanmaya en kapsamlı ve şümullü ifadelerle mübalağalı bir biçimde teşvik etmişti. Onlar

bizzat kendisini (sav), oruçluyken defalarca, sayılmayacak kadar misvak kullanırken görmüşlerdi. Peygamber de, onların bu konuda da kendisine tabi olacaklarını biliyordu, buna rağmen hiçbir zaman,

'Zevalden sonra misvak kullanmayınız.' dememişti. Beyanın, ihtiyaç ânından sonraya ertelenmesi teşride mümkün değildir. En iyi bilen Allah'tır." (Zâdu'l Meâd, 5/49-50)

134. Buhari, 1930; Müslim, 1109

C. Nefsine Hâkim Olacak Kişinin Eşini Öpmesi

Oruçlunun eşini öpmesi oruca zarar vermez:

Ömer ibni Ebû Seleme'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne (sav), 'Oruçlu öpebilir mi?' diye sormuştum.

Allah Resûlü (sav), 'Bunu Ummu Seleme'ye sor.' buyurdu. Ummu Seleme de

Allah Resûlü'nün (sav) böyle yaptığını (öptüğünü) bildirdi." 135

Ömer ibni Hattâb'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Neşelendim ve oruçlu olduğum hâlde hanımımı öptüm. Hemen Allah Resûlü’ne (sav), ‘Oruçlu olduğum hâlde hanımımı öptüm ve böylece büyük bir iş işledim. (Ne olacak durumum?)’ dedim.

O da, ‘Sen oruçluyken suyla ağzını çalkalarsan ne olur, orucun bozulur mu?’ buyurdu.’ ” 136

Mesrûk’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe’ye sordum: ‘Oruçlu olan erkeğe hanımından helal olan nedir?’

‘Cima dışında her şey(dir).’ şeklinde cevap verdi.” 137

D. Oruçlunun Gusletmesi

Oruçlunun gün içinde banyo yapmasında, yüzmesinde, serinlemek için suya temas etmesinde… bir sakınca yoktur:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ramazan gecelerinde ihtilam dışında bir nedenle (cinsel ilişki yoluyla) cünüp olur ve bu şekilde şafak doğduktan sonra boy abdesti alarak orucunu tutardı.” 138

Buhari (rh), bu konuya ayırdığı babda şu rivayetleri aktarmıştır:

“ ‘Şa’bi, oruçluyken hamama girmiştir.’

Hasan-ı Basri şöyle demiştir: ‘Oruçlunun, ağzını suyla çalkalamasında ve üzerine su döküp serinlemesinde bir sakınca yoktur.’

135. Müslim, 1108

136. Ebu Davud, 2385

137. Musannefu Abdirrezzâk, 7439

138. Buhari, 1930; Müslim, 1109 (76)

Enes ibni Mâlik’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir: ‘Benim bir havuzum var ve oruçluyken bu havuza girerim.’ ” 139

Oruçluya Mekruh Olan Davranışlar

A. Nefsine Hâkim Olamayacak Kimsenin Eşini Öpmesi

Kendisine malik olamayacağını düşünen bir kimsenin eşini öpmesi -aslen öpmek caiz olmakla beraber- mekruhtur. Çünkü İslam bir kötülüğü yasakladığında kötülüğe giden yolları da yasaklar:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Allah Resûlü’ne, oruçlunun, hanımıyla cilveleşmesinin hükmünü sordu. Allah Resûlü (sav) ona izin verdi. Sonra bir başkası aynı şeyi

sordu. Ona da yasakladı. O zaman kendisine izin verdiği kimse ihtiyardı,

yasakladığı ise gençti.” 140

Abdullah ibni Sa’lebe ibni Suayr El-Uzri’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“Ben Allah Resûlü’nün ashabına ulaştım. Onlar beni, (oruçluyken eşimi)

öpmekten daha fazlasına yeltenirim korkusuyla nehyediyorlardı. Sonra Müslimler bugün de ondan nehyediyor ve onlardan biri, ‘Allah Resûlü, Allah’ın

korumasından hiç kimsenin sahip olmadığı kadar paya sahipti.’ diyor.’ ” 141

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) oruçluyken eşini öper ve tenini tenine dokundururdu.

Ancak o, cinsel ihtiyaçları konusunda hepinizden daha çok kendisine hâkimdi.” 142 143

139. Buhari, Kitâbu’s Savm, 25. Bab Başlığı

140. Ebu Davud, 2387

141. Ahmed, 23669

142. Buhari, 1927; Müslim, 1106.

143. Konuyla ilgili varid olan hadisler arasında farklılıklar vardır.

Bir kısmında Allah Resûlü’nün oruçluyken eşini öptüğü varid olmuştur.

Bir kısmında Allah Resûlü’nün soru soranlara mutlak olarak izin verdiği varid olmuştur.

Bir kısmında Allah Resûlü’nün genç ile yaşlıyı ayırdığı varid olmuştur.

Hadis ehlinin metodu tüm naslarla bir arada amel etmektir. Buna göre nefsine hâkim olacak kişinin eşini öpmesinde bir sakınca yoktur. Kendisine hâkim olamayacak olan ve öpme fiilini ileri götürüp orucunu bozma riski taşıyan kişilerin bu davranıştan uzak durmaları gerekir. Zira vesileler/

araçlar maksadın/sebep olduğu şeyin hükmünü alır. Haddizatında öpme fiili oruçluya mübahtır.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

172

B. İstinşakı Çok Yapmak

Mazmaza (ağza su vermek) ve istinşak (burna su vermek) abdestin farzlarındandır. Bu nedenle oruçlu olduğumuz zamanlarda da abdest alırken

ağzımıza ve burnumuza su veririz. Ancak bu durumda burnumuza su verirken dikkatli olmamız ve çok su vermememiz gerekir. Peygamberimiz (sav), bu konuda bizleri uyarmıştır:

Lakît ibni Sebre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Abdesti güzelce al, parmak aralarına suyu ulaştır. Oruçluyken burnuna fazla su çekme." 144

Burna verilen su şiddetli olursa genze kaçma ve suyun mideye gitme tehlikesi vardır.

C. Kötü Söz Söylemek veya Kötü Davranışlar Sergilemek

Dinimizde boş konuşmak, kötü söz söylemek, tartışmak veya kavga etmek her durumda yasaklanmıştır. Buna ek olarak şeriat, kişinin oruçluyken bunları yapmasından öte, yapan insanlarla muhatap olmasını dahi yasaklamıştır.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Oruçlu olan kimse oruca uygun olmayan işler yapmasın, bağırıp çağırarak kavga etmesin ve (akıllı insana yakışmayan) cahilce işlere kalkışmasın. Eğer birisi kendisiyle kavga etmeye yeltenirse veya kendisine söverse, 'Ben oruçluyum.' desin." 145

D. Visal Yapmak

Visal; kişinin iftar vakti orucu açmaksızın bir sonraki güne oruçlu girmesi, iki (veya daha fazla) günün orucunu birleştirmesidir.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

Şayet bu fiil, kişi için cinsel ilişkiye ve ilişkiye girmeksizin boşalmaya neden oluyorsa, caiz olmaz.

Her insan nefsinin şahididir ve kendisini en iyi tanıyan yine kendisidir.

144. Ebu Davud, 142

145. Buhari, 1894, 1904; Müslim, 1151

"Allah Resûlü (sav) visal orucu tutmayı yasakladı. Bunun üzerine Müslimlerden bir adam, 'Ey Allah'ın Resûlü! Sen visal orucu tutuyorsun.' dedi.

Peygamber (sav), 'Hanginiz benim gibi olabilir! Ben gecemi, Rabbimin beni yedirip içirmesiyle geçiriyorum.' dedi.

Sahabe visal orucunu bırakmaktan kaçınınca Peygamber onlara bir gün visal orucu tutturdu, ertesi gün de tutturdu. Sonra (Şevval'in) hilal(i) görüldü. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Eğer hilal gecikseydi, size daha çok tutturacaktım.'

Bunu onlar visal orucu tutmaktan vazgeçmedikleri için âdeta ceza olarak söyledi." 146

Allah Resûlü (sav) visali yasaklamıştır. Aslolan onun yasaklarının haram olmasıdır. Bu nehyi, tahrimden mekruha çeviren; onun, ashabını terbiye için visale izin vermesidir. Zira o, insanları haramla terbiye etmez. 147

146. Buhari, 1965

147. Visal orucuna dair bazı meseleler:

• Visal orucu yasaklanmıştır. Visal orucu Allah Resûlü ile Rabbi arasında özel bir ibadettir. Yüce Allah onu yedirmekte ve içirmektedir. Diğer insanlar için böyle bir durum söz konusu olmadığından visal orucu yasaklanmıştır. Allah'ın (cc), Nebi'ye (sav) yedirip içirmesinin mahiyeti hakkında ihtilaf edilmiştir.

İbni Kayyim (rh) şöyle der: "Âlimler, hadiste sözü edilen bu yeme içme konusunda ihtilaf ederek iki ayrı görüş belirtmişlerdir:

Ağız tarafından hissedilen bir yeme ve içmedir. Sözün hakikat manası da budur. Hakikat anlamını bırakmayı icap ettiren bir sebep yoktur.

Bundan maksat Allah'ın, onu beslediği marifetler; onun kalbine akıttığı münacat zevki; Allah'a ibadetten gözün aydın olması; Allah sevgisinden mutluluk duyma, Allah'ı arzulama ve buna benzer kalplerin gıdası, ruhların mutluluğu, gözün aydınlığı, nefislerin, ruhun ve kalbin neşesi olan hâller gibi en büyük, en güzel ve en faydalı gıdalarla doyuma ulaşmasıdır. Bazen bu gıda öyle bir güç verir ki bir süre cisimlerin gıdası olan şeylere gerek bırakmaz. Nitekim bir şiirde şöyle denmiştir:

'O (sevgilinin) hatırında canlanan senin hatıraların var; onu içmekten oyalar, azıktan alıkor.

Senin yüzünde onun bir nuru var, o nurla aydınlanır. Onun topuklarında senin sözünden bir sürücü var.

Yürüme yorgunluğundan şikâyet ettiği zaman onu memlekete gelme ruhu tehdit eder; buluşma

vaktinde dirilir.’

Azıcık tecrübe ve şevki bulunan kimse, kalp ve ruhun gıdalarını almaları nedeniyle cismin pek

çok hayvansal gıdaya ihtiyaç duymaz hâle geldiğini bilir. Hele muradına ermiş; sevgilisiyle gözü

aydın olmuş; sevgilisine yakın olmanın mutluluğuna ermiş; sevgilisinin lütufları, hediyeleri ve

armağanları her ân kendisine ulaşan; sevgilisi lütufkâr olan, onun işine özen gösteren ve kendisine tam muhabbeti yanında ona en üst derecede ikramlarda bulunan mesut, bahtiyar kimse

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

174

E. Ağızda -Yutmadan- Bir Şey Çiğnemek

Şekersiz sakız, annenin çocuğu için ağzında bir şeyler çiğnemesi vb. ağızda

bir şey çiğnemek, doğru değildir. Bu, bir şeyleri yutmaya neden olabilir.

Bu da orucu bozar. Ayrıca ağızda çiğnenen şeyler dolaylı olarak susuzluğu

giderir; bu da orucun ruhuna aykırıdır.

Ramazan Ayının Başlangıcı

İslam, ibadetlerde Ay’ın hareketlerini temel kabul eden kamerî takvimi

esas alır:

“Sana (Ay’ın hâllerinden olan) hilalleri soruyorlar. De ki: ‘O, insanlar ve hac

ibadeti için zaman belirleyen bir araçtır.’ ” 148

bunu elbet daha iyi bilir, anlar. Bütün bunlar şu seven kimse için en muazzam gıdalar değil midir?

Peki, sevgilisinden daha büyük, daha muazzam, daha güzel, daha mükemmel ve ihsanı daha

muazzam hiçbir varlığın bulunmadığı bir âşığın kalbi sevgilisinin muhabbetiyle dolar, onun muhabbeti kalbinin ve uzuvlarının bütün hücrelerini sarar ve sevgilinin muhabbeti muazzam bir

şekilde onun benliğini kuşatırsa!.. İşte sevgilisine karşı bu hâlde bulunan kimse için ne demeli?

Sevgilisinin yanındaki bu âşığı, sevgilisi gece gündüz yedirmiş ve içirmiş olmaz mı? Bundan dolayı Peygamber (sav), ‘Ben Rabbimin katında bulunurum. O, beni yedirir ve içirir.’ buyurmuştur. Bu,,

ağızla yeme içme olsaydı Peygamber (sav) visal orucu tutmaktan öte oruçlu bile olmazdı. Hem bu

geceleyin olsa o zaman visal orucu tutmuş olmaz ve kendisine, ‘Ama sen visal orucu tutuyorsun.’

diyen ashabına, ‘Ben sizin durumunuzda değilim.’ demez; ‘Ben visal orucu tutuyor değilim.’ derdi.

Oysa Peygamber (sav), onların, kendisinin visal orucu tuttuğunu söylemelerini kabullenmiş ve

aradaki farkı belirtmek suretiyle bu konuda sahabilerin kendisine katılmalarının önüne geçmiştir.” (Zâdu’l Meâd, 2/45)

• Visal orucu aşırılık kapısını açar. Allah ve Resûl’ü aşırılığı yasaklamış, aşırılığa giden yolları kapatmıştır:

Enes’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Visal orucu tutmayın.’

Sahabe, ‘Sen orucu (iftar etmeden diğer oruca) birleştiriyorsun.’ deyince Peygamber, ‘Ben sizden

biriniz gibi değilim. Bana yediriliyor ve içiriliyor (yahut ben yedirildiğim ve içirildiğim hâlde geceliyorum).’ buyurmuştur.” (Buhari, 1961; Müslim, 1104)

• Yüce Allah bu ümmete rahmet etmiş, onların yükünü hafifletmiştir. Visal orucu, geçmiş ümmetlerin ağır yükleri arasındadır. Kişi hem onlara benzememek hem de Rabbinin rahmetine karşı

gelmemek için visal yapmamalıdır:

“Onlara iyiliği emreder, kötülükten sakındırır; temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar; sırtlarındaki ağır yükü ve zincirlerini kaldırır.” (bk. 7/A’râf, 157)

Beşir ibni Ma’bed El-Eslemi’nin eşi şöyle demiştir: “Ben iki günü birleştirerek oruç tutmayı (visal

orucu) istedim. Beşir (böyle yapmamda) bana engel oldu. (Sonra) şöyle söyledi: ‘Şüphesiz Allah

Resûlü (sav) ondan menetti (ve) dedi ki: ‘Hristiyanlar öyle yapardı (‘Hristiyanlar öyle yapardı.’ lafzını

yalnız Affan söyledi); lakin siz, Allah’ın size emrettiği gibi oruç tutun. Akşama kadar orucunuzu

tamamlayın. Akşam olduğu vakit iftar edin.’ ’ ” (Ahmed, 21955)

148. 2/Bakara, 189

Buna göre ayların başlangıcı ve bitimi hilale göre tespit edilir. Her hilal, bir

sonraki ayın başladığını ve bir önceki ayın son bulduğunu gösterir.

Hilal Nasıl Tespit Edilir?

Kur’ân ve sünnet bütünlüğünde baktığımızda hilali tespit etmenin farklı yolları vardır:

1. Hesap ile Vaktin Tespit Edilmesi

“Güneş’i aydınlatıcı, Ay’ı ise aydınlık kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay’a duraklar belirleyen O’dur. Allah bunu (varlığına, birliğine ve kudretine alamet olsun diye) hak ile yaratmıştır. Bilen bir topluluk için ayetlerini detaylı bir şekilde açıklar.” 149

Yüce Allah yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için Ay’a duraklar (menazil) belirlediğini haber veriyor. Demek ki bu durakların ilmine vakıf olan; yıl, ay ve takvime bağlı hesaplamaları bilebilir. Başka ayetlerde bu hesabın asla şaşmayan, ince bir tedbirin sonucu olduğu haber verilir:

“Ay için durup konaklayacağı menziller var ettik. Sonunda kurumuş bir hurma dalı (gibi ince yay) şeklini alır. Ne Güneş’in Ay’a yetişmesi gerekir ne de gecenin gündüzün önüne geçmesi mümkün olur. Hepsi bir yörüngede yüzmektelerdir.” 150

“Güneş ve Ay (belirlenmiş) bir hesap ile (hareket etmektedir).” 151

2. Hilali Görmek

“Sizden o aya şahit olan/yetişen oruç tutsun.” 152

Abdullah ibni Ömer (ra), Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir: “Hilali gördüğünüzde oruç tutun. Hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı bırakın. Hava bulutlu olduğu zaman hilali göremezseniz o ayı hesaplayarak belirleyin.” 153

Çıplak gözle veya gelişmiş gözlem aletleriyle hilali görmek, ay başlangıcı için şer’i vesilelerdendir. Hilali gören, aya şahit olmuş ve ona yetişmiştir.

149. 10/Yûnus, 5

150. 36/Yâsîn, 39-40

151. 55/Rahmân, 5

152. bk. 2/Bakara, 185

153. Buhari, 1900; Müslim, 1080

Hilalin Tespitinde Bir Adil Şahit Yeterlidir

Hilalin tespitinde bir adil şahidin hilali görmesi yeterlidir. Günümüz şartlarında -Müslim- bir adil şahidin, rasathanenin hilali gördüğünü beyan etmesi

de yeterli sayılacaktır. Allah Resûlü, İbni Ömer'in (ra) şahitliğiyle Ramazan'a

başlamıştır.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İnsanlar hilali görmek için toplandılar. Ben Ay'ı gördüğümü Allah Resûlü'ne

(sav) haber verdim. O da oruç tuttu ve insanlara da tutmalarını emretti." 154 155

3. Şaban Ayını Otuza Tamamlamak

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Hilali gördüğünüzde oruç tutun. Hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı

bırakın. Hilali göremezseniz Şaban ayını otuz güne tamamlayın." 156

Bu nedenle herhangi bir sebeple hilal görülmezse, ay otuza tamamlanır.

154. Ebu Davud, 2342

155. Ramazan ayının başlangıcına dair tek şahitle yetinilmesi âlimler arasında tartışılmıştır. Bu

tartışmanın nedeni, hemen her konuda iki adil şahit isteyen İslam'ın bu konuda neden tek şahitle

yetindiği sorusunun gündeme gelmesidir.

Hadis imamlarından Tirmizi, âlimlerin ihtilafını şöyle aktarır:

"İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel etmiş olup, 'Müslim tek kişinin şahitliğiyle oruç tutulur.' demişlerdir. (İbni Mübarek, Şâfiî, Ahmed ve Kûfeliler bu görüştedir.) İshak diyor ki: 'Ancak

iki kişinin şahitliğiyle oruç tutulur.' Oruç açmada iki kişinin şahitliği konusunda bir ihtilaf yoktur."

(Tirmizi, 691 No.lu hadisin açıklaması)

Fukahadan İbni Ruşd (rh), fakihlerden şu ihtilafı aktarır: "Ulema, Ay'ı gördüklerini haber verenlerden

bu haberin kabulü için bu kimselerin kaç kişi ve nasıl olmaları şarttır, diye ihtilaf etmiştir:

İmam Mâlik, 'İyi hâl sahibi iki erkekten az olan kimselerin şahitliğiyle ne oruç tutulabilir ne de bayram yapılabilir.' demiştir. Müzeni'nin rivayetine göre İmam Şâfiî, 'Bir erkeğin şahitliğiyle oruç tutulur,

fakat iki erkekten az kimselerin şahitliğiyle bayram yapılamaz.’ demiştir. İmam Ebû Hanife ise, ‘Eğer

hava kapalı olursa bir kişinin ve eğer kapalı olur ve aynı zamanda şehir de büyük olursa ancak büyük bir kitlenin şahitliği kabul olunur.’ demiştir. İmam Ebu Hanife’den, havanın açık olduğu zaman

iyi hâlli iki şahidin kabulü de rivayet olunmuştur. İmam Mâlik’ten de havanın kapalı olduğu zamanlarda iki şahidin bile kabul olunmadığı rivayet olunmuştur.” (Bidâyetü’l Müctehid, 2/27)

Deriz ki: Aslolan her konuda olduğu gibi en az iki adil şahit olmasıdır. Ancak bu konuda Allah Resûlü

(sav) tek adil şahitle yetinmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir; bunun hikmetlerinden ikisi şudur:

• İki şahit istenen konular; birinin suçlandığı, canının, malının ve şahsiyetinin zarar göreceği, kul

hakkını ilgilendiren konulardır. Kul hakkı söz konusu olduğundan şeriat işi sıkı tutmuştur. Ramazan ayının başlangıcında böyle bir durum söz konusu değildir.

• Hilali görmeyen İslam toplumu Şaban ayını otuza tamamlayacaktır. Hiç şüphesiz bu da bir zandır.

Zira hilal, hava şartları nedeniyle görülmemiş olabilir. Bir Müslim’in şahitliği de zandır. Bu durumda

iki zandan biri tercih edilmiş, görme zannı hesaplama zannına takdim edilmiştir.

156. Buhari, 1909; Müslim, 1081

4. Günümüzde Hilalin Belirlenmesi

Günümüzde şer’i ayların tespiti için şu yollar izlenmelidir:

a. İmama Tabi Olmak

Şayet Müslimlerin bir devleti veya imamı varsa; hilal tespiti konusunda

ona uyar, İslam toplumuyla beraber hareket ederler.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan Bayramı’nız orucu açtığınız gündür. Kurban Bayramı’nız da kurban

kestiğiniz gündür. Arafat’ın her yeri vakfe yeridir. Mina’nın tamamı ise kurban

kesme yeridir. Mekke’nin tüm geniş caddeleri de kurban kesilebilecek yerlerdir.

Müzdelife’nin her yeri de vakfe yapılabilecek yerlerdir.” 157

İslam birlik ve cemaat dinidir. Yüce Allah’ın tevhidden sonra, İslam toplumuna en büyük emri, birlik ve beraberliği ikame etmeleridir:

“Dini (tevhidle) ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin.” 158

“Allah’ın ipine hep beraber/topluca tutunun ve ayrılığa düşmeyin.” 159

İmam, kendisine itaat edilsin diye vardır. Hesap, ru’yet veya otuza tamamlayarak bir sonuca ulaşırsa, tüm fertler İslam toplumuyla birlikte hareket eder.

b. Hilali Gözetlemek

Allah Resûlü (sav) hilali gözetlemeyi emretmiştir. 160 Şayet görünüyorsa hilalin ru’yetiyle Ramazan’a başlanır.

c. İslami Yönetimde Hesaba Uymak

Hilal görülmediği yerde hesaplama esas alınır. Bunun şartı; İslami bir yönetim olması, gök bilimci ve fukahanın birlikte hareket etmesidir. Zira Yüce Allah, Ay ve Güneş için belirlediği akışın şaşmadığını, buna bakarak zamanın tespit edilebileceğini haber vermiştir. Geçmişte ulemanın bu ayetlerle amel etmemesi, ayetleri kabul etmediklerinden değil; kesin sonuca ulaştıracak hesap bilgisine sahip olmamalarındandır. Bugün

157. Ebu Davud, 2324; Tirmizi, 697

158. bk. 42/Şûrâ, 13

159. bk. 3/Âl-i İmrân, 103

160. bk. Buhari, 1909; Müslim, 1081

ise Allah’a hamdolsun, bu hesabı yapacak ilim, El-Alîm olan tarafından kullara öğretilmiştir. Ancak İslami bir yönetim olmadığı için teknik bazı detaylarda ihtilaf vardır. Bu sebeple İslami bir yönetim olmadan hesaba riayet edilmez. 161

161. Ayın hangi evrede hilal kabul edileceği ve ay başlangıcı kabul edileceği hem gök bilimciler hem de gözlemevlerine hükmeden siyasi otoriteler tarafından belirlenmektedir. Gözlem işine

hükmedenler iki noktada ihtilaf etmektedir:

• Hangi derecede/konumda Ay “hilal” olarak kabul edilecek ve Ramazan ayı başlamış kabul edilecektir?

• Bir yerde hesaplanan hilal kaç km/saat ötesi için hilal kabul edilecektir? Zira hesaplamalar dahi

bazı yerlerde hesaplanan hilal saatiyle daha uzak bölgelerde hesaplanan hilal arasında gün farkı olduğunu göstermektedir. Bugün için uygulanan hesaplama/takvim ve farklı öneriler aşağıda

özetlenmiştir. (bk. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S 28, s. 351-390)

“5. Takvim Sistemleri

Dünyanın küresel yapısı sebebiyle gece ve gündüz için belli bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur.

Tarih değişim çizgisi bu nedenle itibaridir ve İngiliz kültürü Greenwhich saatine göre ayarlanmıştır. Hicri takvimde gün, akşamın girmesiyle miladi takvimde ise gece 12’de başlar. Bu nedenle

ister istemez hicri ayların başlangıcı miladi olarak iki güne sarkacaktır. (Ekrem Keleş, Ru’yet-i Hilal

Meselesi, Marife Dergisi, S 2, 2002, s. 46)

5.1. Tekli Takvim Birliği Hangi Esasa Dayanır?

Tekli takvim önerileri tek tip değildir. Farklı yöntemler öne sürülmüştür.

a. ISISCO önerisi: Tekli takvim sistemi, ru’yet imkânını tüm dünyada dikkate almadan hesaba göre

kavuşumu esas alarak, ay başlangıcını görülemeyen yerlere de şamil kılıp aynı miladi günde tüm

dünyada başlatılması esasına dayanır. Zira kavuşum ânı tüm dünyada aynı vakitte ispatlanabilen

bir süreçtir. Böylece kavuşum olmadan aya girilme gibi bir durum yaşanmayacaktır. Yine dünyada

herhangi bir bölgede ru’yet imkânı varsa veya ru’yet gerçekleşmişse bu durumda her iki hâlde

itibara alınmış olacaktır.

b. Türkiye’nin 1978 önerisi: Dünyanın herhangi bir yerinde ru’yetin gerçekleşmesi durumunda

ülkenin gecesine iştirak eden yani ru’yet ânında imsaktan çıkmamış olan diğer tüm Müslümanlar

bu sübuta uyacak, o geceyi takip eden günü ayın ilk günü olarak kabul ve ilan edecektir. (Altıkulaç, Ru’yet-i Hilal Konferansı, İstanbul, 1978)

Ancak bu önerinin imsak çıkan yerler dikkate alındığında tekli takvim uygulamasına işaret etmediği açıktır.

Başkanlığımızın uygulamalarına bakıldığında hesap yapılırken Greenwich rasathanesinin boylamı ve uluslararası saat dilimi ölçü olarak alınmaktadır.

Buna göre; Greenwich saatine göre gece yarısı saat 24’ten önce ru’yet gerçekleşmişse bu gecenin

sabahı ayın ilk günü olacaktır. Eğer bu saatten sonra gerçekleşirse bir sonraki gün ayın ilk günü

olacaktır.

c. Ummu’l-Kura Takvimi: Merkezî kavuşum gerçekleştikten sonra hesap açısından Mekke-i Mükerreme arzına göre hilalin batışı Güneş’in batışından sonra ise, hilal görülmese dahi kamerî ayın

başlatılması sistemi. Greenwich yerine Mekke’nin merkeziyetinin İslam dünyasında sorunsuz kabul göreceği anlayışına dayanmaktadır. Ummu’l-kura takvimi, Suudi Arabistan’ın resmî takvimidir. Ayın hareketlerini esas alan ve tamamen astronomik hesaplara göre hazırlanan bir takvimdir.

Gündelik işlerde esas alınmaktadır. Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarında ise yapılan gözlemlere

göre uygunluk hâlinde tatbik edilmekte, gözlem sonuçları farklı bir netice ortaya koymuşsa şahitliğe dayalı mahkeme kararına göre hareket etmektedir. Bu uygulama hesabın nefiy hâlinde kabul

edilip, ispat hâlinde kabul edilmeyeceği esasına dayanmaktadır. Buna göre; astronomik hesaplar, hilalin Güneş’in batışından önce battığını ilan ederse (nefiy hâli), hilalin görüldüğüne dair

yapılan şahitlik şahitlerin sayısı ne kadar çok olursa olsun kesinlikle kabul edilmeyecektir. Buna

mukabil astronomik hesaplar hilalin, Güneş’in batışından sonra batacağını söyler, yani hilalin

Güneş batarken ufkun üzerinde olduğunu ifade ederse (ispat hâli) sadece bu bilgi ile aybaşının

girdiği ilan edilmeyecek, hilalin gözle/aletle görüldüğüne dair şahitlik aranacaktır.

d. Libya gibi kavuşumun fecirden önce olmasını esas alan takvim sistemleri de vardır. (Udeh,

‘Tatbikatu Teknolojya’l-malumat’, s. 3-4) Buna göre kavuşum fecirden önce olursa gelen gün hicri

ayın ilk günü olacaktır.

Ancak böyle bir uygulama durumunda birçok İslam ülkesinde ru’yet imkânı olmadığı hâlde hicri

ay başlatılmış olacaktır. Bazen de ru’yet tüm İslam beldelerinde muhal olduğu hâlde hicri ay ilan

edilmiş olacaktır.

5.1.1. Tekli Takvim Birliği’nin Avantajları ve Olumsuzlukları Nelerdir?

Tekli takvim uygulamasının avantajı, tüm dünyada aynı günde hicri ay başlatılmış olur ve miladi

takvime çeviri ve uyum kolaylaşır. Tekli takvimin temel felsefesi, batı bölgesinde akşam hilal ilk defa

görüldüğünde doğudaki gündüzün bu gecenin gündüzü olarak varsayılmasıdır. Bu durumda tüm

dünyada miladi gün olarak bayram veya orucun başlangıçları aynı güne tekabül etmiş olacaktır.

Bu durumda ru'yet imkânı olmadığı hâlde İslam dünyasında hicri aylara başlama oranı yüksek

olup risklidir. (Udeh, 'Tatbikatu Teknolojya'l-malumat', s. 4-6) Bu oranın Diyanet İşleri Başkanlığı

astronomlarının yaptığı 87 hicri ayın analizinde ru'yete rağmen geciktirme veya ru'yet imkânı

olmadığı hâlde tekaddüm ettirme açısından toplamda %59 nispetinde olduğu tespit edilmiştir.

Muhammed ibni Abdürrezzak, takvim birliği için ya bir merkezin esas alınıp orada görülene itibar edileceğini, görülmeyene itibar edilmeyeceğini ya da mutlak ru'yetin esas alınacağını ifade

eder. Bu durumda mutlak ru'yet hesabında 28'inde görülme ihtimali vardır.

Yani astronomik ayı, tüm dünyaya tatbik ettiğinizde bir bölgede ay 29 olmadan çıkmış olabilecektir. Bu ise ayların 29'dan az olmaması temel ilkesine aykırıdır.

Tekli takvim sisteminde gecede birleşenlerin gecede birleşmesi, gündüze tekabül eden yerlerde

ise Ebû Yusuf'un zevale kadar sabit olan ru'yetin önceki geceye hamledilmesi görüşünün esas

alınarak birliğin sağlanması önerisi de (1978 İstanbul Toplantısında Türkiye'nin tebliğinin altına

eklenerek savunulmuş bir öneridir) iki açıdan tartışılmaya açıktır. Birincisi; Ebû Yusuf 'un görüşüne göre; zevalden sonraki sübut dikkate alınmayacağına göre doğuda bir yerde batıdaki ru'yet

ânında sübutun öğleden sonraya tekabül etmesi durumunda yine gün farkı tahakkuk edecektir.

İkincisi ise, Hanefi mezhebinde gündüz görülen hilal zevalden önce olsun sonra olsun mutlak

surette gelecek gecenin hilali sayılmıştır. Ebû Yusuf ise, âdeten gündüz hilalin görülme imkânının olmadığını şayet görülüyorsa ancak iki gecelik bir yüksekliğe ulaşması sebebiyle görülmüş

olabileceğini dikkate aldığı için böyle söylemiştir.

Ayrıca tekli takvim uygulamasında dünya saatine göre tüm dünyada aynı günde kavuşum ve

ru’yet olabileceği gibi kavuşum ve ru’yet farklı günlere de tekabül edebilmektedir. Bu sistemin

gereği ilk ru’yet saati esnasında gündüz olan yerler imsak vaktine çekilerek ru’yet saatinden önce

işlem başlatılmakta, bazen de Avusturalya ve Filipinler gibi bölgelerde kavuşum gerçekleşmeden oruca başlanılması söz konusu olabilmektedir. Mesela Şili’nin batısında Greenwich saatine

göre gece 12’de ru’yet gerçekleştiğinde Avusturalya’da saat gündüz 12 olacak dolayısı ile Avusturalya açısından ru’yetten 7-8 saat önce oruca başlanılması söz konusu olacaktır. Bazı vakitlerde

de batıdaki ru’yet gerçekleştiğinde uzak doğuda geriye çekilip imsak ile başlatılan oruca henüz

o saatte kavuşum olmadan başlanılması mümkün olabilmektedir. Tabi bu arada dünyanın diğer

kesimlerinde ru’yet imkânı olmayacaktır.

İhtilaf-ı metali dikkate alınmadığı hâlde tarih ihtilafı böyle bir sorunu karşımıza çıkarmaktadır.

Eğer haftanın aynı gününde tüm dünyada bayram yapılması vazgeçilmez bir hedefse bu sorun-

lara rağmen bu uygulamadan başka bir çözüm yolu gözükmemektedir. Bu sistemin hicri takvim

anlayışına uymamasının nedeni, sistemin miladi takvim mantığına göre düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa dini ibadet günlerinde ölçü, miladi değil kameri aylardır. Belki Ramazan,

Zilhicce dışında diğer aylarla miladi aylar, işlemlerin ve algıların uyuşmasını temin için bu anlayışa göre birleştirilebilir ancak ibadet konularında bunu maslahatla ilişkilendirmek (Keleş, Ru’yet-i

Hilal Meselesi, Marife Dergisi, S 2, 2002, s. 49) ne kadar ikna edici olabilir? Zira ibadetlerde hicri

aya uyma ölçüsü miladi takvimin gündelik hayatta sürdürülmesine engel değildir. Üstelik hilalin

ilk görülmeye başladığı ânda doğuda gündüz olan yerler açısından baktığımızda işlem ru’yete

sebkat etmektedir. Oysa aslolan ibadetin ru’yete sebkatı değil teahhür etmesidir.

5.2. İkili Takvim Sistemi Hangi Esasa Dayanır

İster mücerred çıplak gözle görmek esas alınsın ister teleskop imkânlarıyla görmek esas alınsın

‘Dünya Hicri Takvimi’ denilen takvim esasına göre dünyanın küre olması hasebiyle iki bölgeye

ayrılması söz konusudur. Astronomik hesaplar işte bu iki bölgenin konumuna göre yapılacaktır. Buna göre astronomik hesap, bahsedilen bölgeden itibaren görülmesi mümkün olan hilalin

hangi mıntıkada görülebileceğini gösteriyorsa o gecenin ardından gelen gündüz o sözü edilen

bölge açısından giren ayın ilk günü olacaktır.

İkili takvim sistemleri tek tip değildir.

a. Kassum İkili Takvimi

1. Dünyayı iki kısma ayırır. Amerika ve diğer bölgeler.

2. Mekke bölgesinde sathi kavuşum fecirden önce gerçekleşmişse her iki bölgede de sonraki

gün hicri ayın başlangıcıdır.

3. Bu durumda eğer kavuşum Mekke’deki fecir ile uluslararası saat dilimine göre saat 12 arasında

batı bölgesinde oluşursa doğu bölgesi ona göre bir gün sonra hicri aya girer.

b. Şevket Udeh İkili Takvimi

Bu iki bölge şöyledir:

1. Doğu Hicri Takvim Bölgesi: 180 derece doğu meridyeninden başlayıp 20 derece batı meridyenine kadar uzanan bölge. Bu bölge İslam dünyasının hemen tamamını kapsayacak şekilde

Avusturalya, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını içermektedir. Astronomik hesaplar bu bölgeye

dâhil olan herhangi bir karasal bölgeden hilalin görülebileceğini gösterirse bu bölge açısından

ardından gelen gün, giren hicri ayın ilk günü olacaktır.

2. Batı Hicri Takvim Bölgesi: 20 derece batı meridyeninden başlayıp Kuzey ve Güney Amerika’yı

da içine alacak şekilde batı kesimini içeren bölge. Astronomik hesaplar bu bölgeye dâhil olan

herhangi bir karasal bölgeden hilalin görülebileceğini gösterirse bu bölge açısından ardından

gelen gün giren hicri ayın ilk günü olacaktır.

c. Şerefu’l-Kudat Takvimi (Ürdün)

Ru’yet imkânının olduğu çizgiden itibaren doğuya doğru en uzak boylam hattından itibaren

dünyanın doğu ve batı diye ikiye ayrılmasıdır. Buna göre bu ayrım noktasının batısında kalan

yerde ertesi gün aybaşı kabul edilirken doğu kısımda ise bir sonraki gün aya girilmiş olacaktır. Bir

başka ifadeyle bir bölgede ru’yetin vaki olması o bölge ile aynı meridyen üzerindeki bölgelerle

o meridyenin batısındaki bölgeler için de ru’yetin gerçekleşmesi olarak kabul edilir. Böylece şer’i

manada dünyanın her yerinde Müslümanlar aynı gün aya başlamış olurlar. (Şeref el-Kudat, Sübutu’ş-şehri’l-kameri beyne’l-hadisi’n-Nebevi ve’l-ilmi’l-hadis, Ürdün)

Bu sistemde ihtilaf-ı metali dikkate alınmakta ve bir ülkenin ikiye bölünmesi gibi olumsuzluklarla

daha sık karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır.

d. 1974’e kadar Türkiye’de Fatin Gökmen’in uyguladığı sistem

1925’te Türkiye’de dinî günlerin belirlenmesinde kullanılmak üzere kamerî ayların tespiti görevi

rasathaneye verilmiştir. Fatin Gökmen, dinî hükümler uyarınca kamerî ayların başlangıcı için hilâ-

lin görülebileceği zamanı esas almıştır. Bunun için belli ölçüler koymuş ancak hilalin yeryüzünde

ilk defa görülebileceği bölgeler aydan aya değiştiğinden, İslam ülkeleri içinde en batıda bulunması itibariyle hilalin en son görülebileceği Fas’ta 4300 m. yükseklikte bir tepeyi rasat yeri olarak

seçmiş ve hesapları mevhum bir gözlemcinin buradan hilali görebilme imkân ve şartlarına göre

yapmıştır. Fatin Gökmen, hilalin dünyanın herhangi bir yerinde değil İslam ülkeleri sınırları içinde

görülmesini esas almıştır.

Hülasa, ‘Müslümanlar hicri takvim birliği sistemi düşünüyor ama bu o kadar kolay gözükmemektedir. Evvela ru’yetin esas olması noktasında farklı düşünceler arasını yakınlaştırmak gerekir.’

(Udeh, Takvimu’l-hicriyyi’l-alemî, s. 3-6) diyen Udeh, Arap Uzay ve Astronomi Bilimleri Birliğinin,

birlik için resmî muvahhad bir takvim olarak kendi önerdiği Dünya Hicri Takvimi'nin benimsenmesini istediğini belirtir. (Udeh, el-Hilal beyne'l-hisabati'l-felekiyye ve'r-rüyeti, s. 12-13) Buradan

Udeh'in takvim birliğiyle eğer tüm dünyanın aynı günde başlaması hedeflenmekte ise bunun

ru'yetin esas olması şartına muhalefet etmeden mümkün olamayacağını ima ettiği anlaşılmaktadır.

5.2.1. İkili Takvim Sistemi'nin Avantajları Nelerdir?

İkili takvimde 24 saat içinde tüm Müslimler aynı bayramı yapmış olmaktadırlar ancak güneş takvimine göre gün farkı gözükmektedir ki bunun ihtilaf-ı metali olarak görülmesi doğru olmaz.

5.2.2. İkili Takvim Sisteminin Olumsuzlukları Var mıdır?

İkili takvim sisteminin bahsedilebilecek iki dezavantajı vardır:

1. Bazen doğu-batı arasında miladi açıdan itibari gün farkının oluşması söz konusudur.

2. İkili takvimde hilal, 60° doğu boylamından daha batıdan itibaren görülmeye başlandığında

doğuda bazı yerlerin imsak vaktinden çıkmış olabileceği veya batıyla gecede iştirak edebileceği

durumlarıyla karşılaşılabilmektedir. (Keleş, Ru'yet-i Hilal Meselesi, s. 49)

5.3. Tekli ve İkili Takvim Sistemlerinin Ortak Yönleri Var mıdır?

a. Her ikisi de takvim birliği sağlama amacına yönelik ortaya konmaktadır.

b. Her ikisi de ru'yet imkânını esas almaktadır.

c. Her ikisi de ihtilaf-ı metaliyi dikkate almamaktadır.

d. Her ikisi de astronomik hesaba göre şekillendirilmiştir.

e. Esasen ikili ve tekli sistemlerin hiçbirinde Avrupa ve Amerika gibi sorunlu bölgelerde bir sıkıntı

yaşanmamaktadır. Bu bölgeler sistemlerde kendi içinde bütünlük arz etmektedirler."

Deriz ki: Yukarıda okuduğumuz satırlar, bu alanda yapılmış çalışmaların güzel bir özetidir. Konuya ilgili kişilerin okumasını tavsiye ederim. Bu nakilden de anlaşılacağı gibi temel bazı sorunlar

vardır. Bunlar:

• Hilalin görülmesi hesaplamasında hangi nokta merkez olarak kabul edilecektir? Bu konuda birçok farklı görüş vardır.

• Hesaplamada zevalin mi (öğlen), fecir öncesinin mi, Güneş batımının mı esas alınacağı belirsizdir.

• Fiilen ru’yetin gerçekleşmediği yerlerde, başka bir yerin ru’yeti esas alınmaktadır. Arada gün

farkı olan, dünyanın bir yerinde gece başka yerinde gündüz olduğu zaman sorun nasıl çözülecektir? Bu soruya ikna edici bir cevap verilmemiştir.

• Başlangıç ve bitimine vakit tayin edilen oruç ibadetinde hangi gerekçeyle vaktinden önce ibadete cevaz verildiği açık, anlaşılır ve ikna edici bir dille izah edilememiştir. Vaktinden önce ibadet

batıl olduğuna göre; İslam toplumunun birliği batıl ibadet için geçerli bir ruhsat mıdır meselesi

açıklanmamıştır.

• Dünyanın bir tarafında gece öte tarafında gündüzken nasıl birlik sağlanmış olacaktır? Miladi

takvime göre aynı tarihte oruç tutmak veya bayram yapmak birlik midir? Bu konu açık, anlaşılır

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

182

ve ikna edici bir dille izah edilmemiştir. Dünyanın küre olmasından kaynaklı olarak her hâlükârda

bir ayrılık yaşanacaktır.

• Allah Resûlü (sav) ve ashabı farklı coğrafyaların ru’yet farklılığına itibar ederken, bugün birlik sağlama iddiasında olanlar hangi hakla buna itibar etmediklerini açıklamamaktadır.

Muhammed ibni Ebî Hermele’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

Ummu Fadl binti Haris, Küreyb’ı bir iş için Şam’a Muâviye’nin yanına göndermiş. Kendisi şöyle anlatır: ‘Şam’a vardım ve Ummu Fadl’ın verdiği görevi yerine getirdim. Bu arada ben Şam’da iken

Ramazan hilali göründü. Cuma gecesi hilali görmüştüm. Bunun arkasından ayın sonunda Medine’ye vardım. Abdullah ibni Abbâs (ra), bana sorular sordu, hilalden de söz etti ve ‘Hilali ne zaman

gördünüz?’ dedi.

‘Cuma gecesi gördük.’ dedim.

‘Hilali sen gördün mü?’ dedi.

‘Evet, halk da gördü ve oruçlarını tuttular, Muâviye de orucunu tuttu.’ dedim.

‘Ama biz, cumartesi günü gördük. Bu nedenle otuz günü tamamlayana kadar ya da hilali görene

kadar da oruca devam ederiz.’ dedi.

‘Muâviye’nin görmesi ve oruç tutması senin için yeterli değil mi?’ dedim.

‘Hayır yeterli olmaz. Allah Resûlü (sav), böyle emretti’ dedi.’ ” (Müslim, 1087)

Acaba bugünküler Allah Resûlü’nden ve ashabından daha mı hassastır? Ümmetin birliğini ondan

ve ashabından daha mı fazla dert edinmektelerdir? Ya da birlik meselesini yanlış anlamış olabilir

mi?

• İnanç, ahlak ve siyaset de dâhil hayatın hiçbir alanında birlik olmayan ümmet, oruç ve bayram

konusunda birlik olduğunda ne elde edilmiş olacaktır? Acaba birliği sağlamakla mükellef olduğumuz tevhid ve sünneti ihmal edip kâinatın yaratılışı itibarıyla birliği sağlamanın mümkün olmadığı

bir konuda bu denli ısrarcı olmak hangi aklın ve fıkhın ürünüdür? Yani; Yüce Allah, Dünyamızı Küre

olarak yaratmış ve biz inananlar için ibadetlerimizde kamerî takvimi esas almıştır. Ne yaparsak

yapalım; Dünyamızın bir tarafı geceyken öte tarafı gündüz olacaktır. Aynı ânda bir ibadete başlamak ve bitirmek olanaksızdır. Buna mukabil Allah’ı (cc) birlemek ve Nebi’sine ittiba tamamen bizim

irademize bırakılmıştır. İrademize bırakılanı ihmal edip olanaksızı zorlamak mantıklı mıdır?

Son olarak; konuya dair bir âlime sorulan sorunun cevabını aktararak bu maddeyi bitirmek istiyorum. Konuya dair yapılan ilmî bir toplantının neticesi sorulunca şu cevabı verir:

‘Bu meseleler furuattandır. Konu hakkında hak Güneş gibi açıktır. Son söz Allah Resûlü’nün şu

sözüdür: ‘Onu görünce oruç tutun, onu görünce iftar edin. Şayet kapalılık söz konusu olursa, ayı

otuza tamamlayın.’ Bu hadisin gereğiyle amel ve nasıl yorumlanacağında -içtihad veya taklitleihtilafa düşmek, benzeri fer’i meselelerde ihtilafa düşmek gibidir. Bu cinsten meselelerde ihtilaf

kaçınılmazdır ve zararı da yoktur.

Asıl önemli olan; büyük asıllara bakmaktır. O asıllar ki; onları ihlal etmek dini temelden yıkar. Bu da

Allah’ın birlenmesidir (tevhid). Allah’ın Kitabı’nda nefsi için ispat ettiği ve Resûl’ünün ispat ettiği

isim ve sıfatları ispat etmektir. Temsile (Allah’ı, yarattıklarına benzetme) düşmeden ispat ve tatile

(Allah’ın sıfatlarını iptale) düşmeden tenzih… Bunun gibi uluhiyet, rububiyet tevhidi; yine ittiba ve

insanlar arasında (şeriatla) hüküm tevhidi: Yalnızca Kitab’a ve sünnete muhakeme olmak yalnızca

o ikisiyle hükmetmek de (böyledir). Bu, İslam milletinin esası olan Lailaheillallah ve Muhammedun

Resûlullah şehadetinin içeriğidir. (Yani) yalnızca Allah’a ve yalnızca O’nun Resûlü’nün gösterdiği

şekilde ibadet etmek ve anlaşmazlıklarda yalnızca Resûl’ünün getirdiği (şeriatla) hükmetmek. Asıl

önemsenmesi gereken, oturumlar yapılması ve toplantı/konferanslar düzenlenmesi gereken mesele budur. Bu sebeple bu tür bir toplantıya muvafakat etmiyor ve (doğru olduğunu) düşünmüyorum. Geçmişte de bu konuda ihtilaf vardı; ancak bunu sorun görmediler ve toplantıya ihtiyaç

duyulan meselelerden saymadılar.” (Fetâvâ ve’r Resâil, 4/155)

ORUÇ BABI

183

d. Ayı Otuza Tamamlamak

Şayet hilal görülmez ve İslami bir yönetim olmadığı için hesaba güvenilmezse ay otuza tamamlanır.

Ebû Hureyre’nin naklettiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hilali gördüğünüzde oruç tutun. Hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı

bırakın. Hilali göremezseniz Şaban ayını otuz güne tamamlayın.” 162 163

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Bir İslam Devleti veya İslami yönetim, âlimleri ve astronomları bir araya getirir:

Hesaplama ölçüleri güvenli eller tarafından belirlenir ve her bölgenin hilali görme saatleri hesaplanıp ilgililere bildirilirse hesaplama esas alınarak oruç tutulabilir, bayram yapılabilir. Günümüzde böyle bir imkân yoktur. Zira ne astronomların şer’i ibadet hassasiyeti ne de yöneticilerin

ibadet hassasiyeti vardır. Hayatın her alanında Allah’ın şeriatını iptal eden müstekbir tağutların,

şeriata uygun oruç tutup bayram yapmayı dert edinmeyeceği izahtan varestedir. Onları ilgilendiren tek şey tatil günlerinin önceden belirlenmesi ve Ramazan ayının ekonomiye sağlayacağı

dinamizmdir.

162. Buhari, 1909; Müslim, 1081

163. Bu vesileyle bir konuyu izah etmek istiyorum. 2019 yılına kadar ben de hesaplamanın hiçbir

şekilde caiz olmadığına, her hâlükârda hilalin görülmesi gerektiğine inanıyordum. Zannımca bu

kanaate varmamda üç temel neden vardı:

1. Delilleri Bir Arada Değerlendirmemek

Ehl-i Hadis'in metodu tüm delilleri bir arada değerlendirmek, tüm delillerle amel etmeye çalışmaktır. Maalesef bu meselenin değerlendirilmesinde konuya dair Kur'ân ayetleri ihmal edilmiş,

yalnızca hadislerle yetinilmiştir. Bu bir usul hatasıdır. Kur'ân nasları açıkça Ay'ın durakları olduğunu, bir hesapla hareket ettiğini ve bu hareketin/hesabın şaşmadığını, bunun da Allah'ın yüceliğine delil olan bir ayet olduğunu vurgulamıştır.

"Güneş'i aydınlatıcı, Ay'ı ise aydınlık kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay'a duraklar

belirleyen O'dur. Allah bunu (varlığına, birliğine ve kudretine alamet olsun diye) hak ile yaratmıştır. Bilen bir topluluk için ayetlerini detaylı bir şekilde açıklar." (10/Yûnus, 5)

"Ay için durup konaklayacağı menziller var ettik. Sonunda kurumuş bir hurma dalı (gibi ince yay)

şeklini alır. Ne Güneş'in Ay'a yetişmesi gerekir ne de gecenin gündüzün önüne geçmesi mümkün

olur. Hepsi bir yörüngede yüzmektelerdir." (36/Yâsîn, 39-40)

"Güneş ve Ay (belirlenmiş) bir hesap ile (hareket etmektedir)." (55/Rahmân, 5)

Evet, hesap bilmeyen için hilali görmek şarttır. Ancak günümüzde olduğu gibi; Yüce Allah'ın

ufuktaki ayetleri öğrettiği, milimetrik hesaplar yapılan, Güneş ve Ay tutulmalarının yıllar öncesinden, saniyesine kadar hesaplandığı bir ortamda hesabı yok saymak doğru olmasa gerektir.

2. Hadislerin Açık İlletini İhmal Etmek

• Abdullah İbni Ömer, Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Hilali gördüğünüzde oruç tutun ve hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı bırakın. Hava bulutlu

olduğu zaman hilali göremezseniz o ayı hesaplayarak belirleyin!" (Buhari, 1900; Müslim, 1080)

Allah Resûlü (sav) hilali gözetlemeyi emreder. Şayet hava kapalı/bulutlu olursa hesap yapılmasını

istemiştir. İslam âlimleri hesap yapmaktan kastın ne olduğunda ihtilaf etmiştir:

Cumhur-u ulema bu hadiste zikredilen hesap yapmanın bir diğer rivayette zikredilen "Hilali göremezseniz Şaban ayını otuza tamamlayın." (Buhari, 1909; Müslim, 1081) anlamına geldiğini söylemiştir. Buna göre hilali göremeyen her hâlükârda ayı otuza tamamlayacaktır.

Fıkhu'l Hadis

Tabiinden Mutarrıf ibni Abdullah, Şâfiî âlimlerden Ebu’l Abbâs ibni Sureyyc, hadis imamlarından

İbni Kuteybe ise -ayetlerde geçen- Ay’ın duraklarına göre hesap yapılmasının kastedildiğini söylemişlerdir. (bk. Fethu’l Bârî, 1906-1911 No.lu Hadis Şerhi)

Aslında bu görüş Kur’ân ve Sünnet bütünlüğünü gözeten, racih olan görüştür. Zira bizler cumhuriyetçi olmadığımız için cumhurun her söylediğini hak kabul etmeyiz. Ancak ilk dönemlerden

bu yana bu görüş bazen -o günün şartlarında- haklı bazen de haksız gerekçelerle itibarsızlaştırılmıştır. (bk. aynı yer) Haklı gerekçeden kastımız o günün şartları için makul kabul edilebilecek

endişelerdir. Haksız gerekçeden kastımız ise taklittir.

• Allah Resûlü’nün (sav) hilali gözetleme emrinin sebepleri (Geniş bilgi için bk. Li Mâzâ’l İhtilâf Havle Hisâbi’l Felekî, Mustafâ Zerkâ)

Abdullah ibni Ömer’in naklettiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biz ümmi bir topluluğuz; ne yazarız ne de hesap ederiz. Ay şu kadar ve şu kadardır; yani ya yirmi

dokuz ya da otuz gün çeker.” (Buhari, 1913)

Allah Resûlü (sav) bizim ümmet olarak hesap ve yazı bilmediğimizi belirtir. Hesap bilmediğimiz

için Kur’ân’da belirtilen Ay’ın şaşmaz duraklarını hesaplamamız mümkün değildir. Bu sebeple

elimizdeki tek imkân olan hilali gözetleme veya ayı otuza tamamlamak durumundaydık.

Bazı âlimler bu hadisteki ümmiliği, hesap ve yazı bilmeme sıfatını mutlak kabul ettiklerinden; bu

illete binaen emredilen hilali gözetleme ve ayı otuza tamamlamayı mutlak kabul etmiştir. (bk.

Kavâtiu’l Edilleti fi’r Reddi alâ men Avvele alâ Hisâb fi’l Ehille)

Oysa Allah Resûlü (sav) hesap ve yazı bilmemeyi mutlak bir sıfat kabul etmemiştir. Zira ümmetin

yazı öğrenmesi için seferberlik başlatmış, yani bu sıfatın izalesi için çabalamıştır. Hâliyle bu sıfatı

izale etmiş günümüz insanı hesap yapabilir.

Bir diğer mesele, o günün şartlarında hilali gözetlemek ve ayı otuza tamamlamak dışında bir seçenek yoktur. Başka bir ifadeyle gaye ibadettir; vesile de hilali gözetlemek veya ayı otuza tamamlamaktır. Şayet aynı gayeye şeriatın yasaklamadığı başka vesilelerle ulaşılıyorsa, o vesileleri

kullanmakta bir engel yoktur. (Tafsilat için bk. Keyfe Neteâmelu mea’s Sunneti’n Nebeviyye, s.

165)

Örneğin, namaz vakitlerini Güneş ve gölge boyuna göre belirliyorduk. Bugün elimizde saatler

var ve namaz vaktini belirlemek için saat kullanıyoruz. Zira gaye namaz vaktini belirlemek, Güneş

ve gölge de birer vesileydi. Bugün şeriatın yasaklamadığı başka bir vesile bizi bu gayeye ulaştırıyorsa -saat gibi- onu kullanırız.

Allah (cc), müminlerin savaşa hazırlık yapmasını emretmiştir. Kuvvet ve besili atlar bulundurarak

hazırlıklı olmalarını istemiştir. (bk. 8/Enfâl, 60) Allah Resûlü (sav) kuvvet hazırlığından muradın -okatıcılık olduğunu üç defa tekrar ederek pekiştirmiştir. (bk. Müslim, 1917)

Şüphe yok ki burada gaye Allah düşmanlarını korkutacak güce ulaşmaktır. Bunun Allah Resûlü

dönemindeki vesilesi at ve oktu. Bugün ise vesileler değişmiştir. Uçak, savaş gemisi, uzun menzilli füzeler… yeni vesilelerdir. Şeriat bu vesileleri yasaklamadıkça kullanılmasında bir sakınca

yoktur.

Hâliyle bugün hilali görmek için yeni vesileler var ve şeriat bunu yasaklamamışsa kullanılmasında bir sakınca yoktur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Ulema neden hesaba karşı çıktı?

Ulema hilalin hesap yoluyla yapılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak burada sorulması gereken önemli bir soru vardır: Yüce Allah, Ay’ın şaşmaz durakları olduğunu ve bunun yaratılma nedeninin de vakti belirleme olduğunu söylemesine rağmen, nasıl olur da âlimler Ay’ın duraklarını

hesaplamayı yasaklamıştır? Bu sorunun cevabı onların yaşadığı çağın imkânlarında ve bu işlerle

uğraşan insanların durumunda gizlidir. Onların hesap işine karşı çıkışına dair sözleri okunduğunda ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

ORUÇ BABI

185

• “İbni Hacer (rh) der ki: ‘Hadiste hesaptan kastedilen yıldızların ve hareketlerinin hesaplanmasıdır.

(Araplar yıldız hesaplama) işinden çok az şey bilirlerdi. Yıldız hareketlerini hesaplama sıkıntısından onları kurtarmak için; oruç ve diğer hükümleri ru’yete bağladı. Onlardan sonra da oruç

hakkında hüküm devam etti. Velev ki aralarında bu (ilmi) bilen olsa da. (Hadisin) siyakının zahiri,

asıl olarak hükmü hesaba bağlamayı nefyeder. Bu (nefyi) geçen hadisteki şu sözü açıklar: ‘Hilali

göremezseniz (Şaban) ayını otuza tamamlayın.’ Hesap ehline sorun demez…’

İbni Bezize der ki: ‘O (hesap) batıl bir mezheptir. Şeriat yıldız ilmine dalmayı yasaklamıştır; zira

o tahmin ve varsayımdır. Onda kat’ilik ve zann-ı galip yoktur. Bununla beraber şayet hüküm

ona bağlansaydı zorluk olurdu. Çünkü onu çok az kişi bilir…’ ” (bk. Fethu’l Bârî, 1913 No.lu Hadis

Şerhi)

• “İbni Teymiye (rh) der ki: ‘Bu işin uzmanları (Ulamau’l Hey’e) bilirler ki; hilalin ru’yeti hesapla disiplin altına alınamaz (sabit bir kuralı yoktur). (Mecmûu’l Fetâvâ, 25/207) Bu nedenle hesaplama

yöntemi müstakil ve mu’tedil bir yöntem değildir. Tecrübe edildiği kadarıyla hatası çoktur.

Çoğu zaman hilal görülecek mi görülmeyecek mi diye ihtilaf ederler.’ ” (bk. Mecmûu’l Fetâvâ,

25/208)…

Yıldızlara bakarak hüküm vermek aklen batıl şer’an haramdır. Bunun nedeni; gök cisimlerinin

hareketi bazı tesirleri olsa da müstakil tesiri yoktur. Melekler ve ruhların tesiri ondan daha tesirlidir… (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 25/198-199)

Âlimlerin sözlerine baktığımızda şu gerekçelerle hesabı nefyettiklerini görürüz:

• Yıldız hesaplamaları yapanlar zan ve tahminle iş yaparlar. Tecrübe onların hesaplarında yanıldıklarını göstermiştir.

Bilindiği gibi; bugün yapılan hesaplar milimetriktir. Zan ve tahminle değil, sabit kural ve ölçülerle

yapılan bir ölçümdür.

• Az insan hesaptan anlardı. Şayet hüküm hesaba bağlansa toplum için zorluk olurdu. Bilindiği

gibi; bugün her alanın uzmanları vardır. Ve her ilmin elde ettiği sonuçlar aynı ânda toplumla

paylaşılmaktadır. Bu da toplumda yapılan iş bölümüyle tüm toplumun (hükmen) uzmanlaşması

anlamına gelmektedir.

• Geçmişte bu işle sihir, kehanet, arraflık yapan, gayptan haber veren müneccimler uğraşırdı. Hâliyle hesap işinin şeriatın yasakladığı sihirle bağlantısı vardı. Ki âlimler sihirle yıldız ilmi arasında

bağlantı kuran hadislerle istidlal ederek, bunu açıkça göstermiştir.

Bilindiği gibi; bugün hesap işini yapan bilim adamları asıl ve füru olarak sihir ve kehanete karşıdır.

Gök bilimleriyle ilgilenme amacı, aracı ve usulü; âlimlerin konuştuğu dönem ve şartlardan tamamen farklıdır. Dün âlimlerimiz, sihir ve kehanetin kendileri aracılığıyla yayıldığı müneccimlere ve

onların İslam toplumuyla ilişki kurduğu hilal hesaplamasının önüne geçmek istemişlerdir. Bugün

böyle bir sorun söz konusu değildir.

3. Meselenin Siyasileşmesi

Fıkhi meselelerden olup kimlik hâline gelen ve kişilerin aidiyetini belirleyen meseleler, delilden

ziyade duygusal bir tutumla ele alınır. Ru'yet konusu da siyasileşmiş meselelerdendir. Çoğu zaman nassa bağlılıkla modernistler arasında ayırıcı meselelerden kabul edilir. Oysa konu tüm

deliller bir arada değerlendirildiğinde, meselenin tamamen farklı olduğu görülür. Yakın dönem

âlimlerinden Ehl-i Hadis metoduna mensup Şeyh Ahmed Muhammed Şâkir de (rh) bir risale kaleme almış ve günümüz şartlarında hesaplamaların geçerliliğini savunmuştur. (bk. Evâilu'ş Şuhûri'l

Arabiyye) Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

186

Orucun (Vücup ve Sıhhat) Şartları

A. Orucun Farziyet Şartları

Bir insanın oruç tutmakla mükellef olması için bazı şartlar vardır: 164

1. Müslim Olmak165

İslam, amellerin en temel kabul şartlarındandır. 166

Yüce Allah İslam üzere amel yapmayanların amellerinin boşa gittiğini

haber vermiştir:

"Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere): 'Şayet şirk koşarsan bütün

amellerin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.' diye vahyedildi." 167

“Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur.” 168

2. Akli Dengesi Yerinde Olmak

Akıl, tüm ibadetlerin ve mükellefliğin temel şartıdır. Akli dengesi yerinde olmayan kişi, şer’i ibadetlerle mükellef değildir.

164. Bu bölümde sayacağımız şartların bir kısmı orucun vücup şartı, bir kısmı sıhhat şartıdır. Biz şartları bir bütün olarak sunmayı tercih ettik.

165. Müşriklerin, şeriatın furuatıyla mükellef olup olmadıklarında usulcüler ihtilaf etse de şirk hâlinde yapılan amellerin kabul edilmeyeceğinde müttefiklerdir.

166. Kur’ân-ı Kerim, amelin kabulü ve ahirette mükâfata dönüşmesi için, ikisi Kehf Suresi’nin 110. ayetinde zikredilmek üzere toplamda üç şart belirlemiştir:

a. Ameli yapanın tevhid üzere, Allah’a (cc) şirk koşmayan bir muvahhid olması (bk. 14/İbrahîm, 18; 24/Nûr, 39)

b. Amelin salih olması; yani şeriata, Peygamber’in sünnetine uygun olması. (bk. 3/Âl-i İmrân, 31-32; 4/Nisâ, 64) Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Kim bir amel yapar ve yaptığı amel sünnetimiz üzere olmazsa ameli reddedilir.” (Buhari, 2697; Müslim, 1718)

c. İhlaslı olması; yani yalnızca Allah rızası için amel yapması, hiçbir gayeyi Allah rızasına ortak kılmaması. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet Günü Allah (cc) buyurur ki: ‘Ben, şirkten müstağni olanım. Kim bir amel yapar ve amelinde benim dışımda birini ortak kılarsa onu da amelini de terk ederim.’ ” (Müslim, 2985) (bk. Tevhid Meali, s. 303, Kehf Suresi, 110. ayetin açıklaması)

167. 39/Zumer, 65

168. 14/İbrahîm, 18

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kimseden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan; akli dengesi yerine gelinceye kadar deliden; buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan.” 169

3. Buluğa Ermek

Kişinin şer’i hükümlerle sorumlu olması buluğa ermesiyle gerçekleşir.

Buluğa eren kişi lehte ve aleyhteki tasarruflarından sorumludur.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kimseden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan; akli dengesi yerine gelinceye kadar deliden; buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan.” 170

4. Ramazan’ın Girdiğini Bilmek

Ramazan ayının, şer’i yollardan biriyle sübut bulması gerekir. Zira Allah (cc), orucu o aya yetişenlere farz kılmıştır:

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur’ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun…” 171

5. İkamet Hâlinde Olmak

Yolculuk hâlinde olanlara oruç tutmama ruhsatı verilmiştir. Yolcu, yolculuk hâli sonlandığında tutmadığı günlerin kazasını tutar:

“Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık) başka günlerde (oruç tutsun).” 172

6. Sıhhatli Olmak

Orucun farz olması için sıhhatli olmak şarttır. Hasta olan insana oruç tutmama ruhsatı verilmiştir. Hasta, hastalığı sonlandığında, oruç tutamadığı günlerin kazasını tutar:

“Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık) başka günlerde (oruç tutsun).” 173

169. Ebu Davud, 4398; Tirmizi, 1423

170. Ebu Davud, 4398; Tirmizi, 1423

171. 2/Bakara, 185

172. bk. 2/Bakara, 185

173. bk. 2/Bakara, 185

7. Hayız veya Nifasın (Lohusalık Döneminin) Bitmiş Olması

Hayız ve nifas oruç tutmaya engeldir. Kadın, hayız ya da nifası sonlanınca tutmadığı günlerin kazasını tutar.

Muaze binti Abdullah’tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Âişe’ye (r.anha), ‘Âdetli kimse neden orucunu kaza ediyor ama namazını kaza etmiyor?’ diye sordum.

Bana, ‘Sen Harûrî (Harici) misin?’ dedi.

Ben de, ‘Harûrî değilim. Sadece soruyorum.’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Biz âdet görürdük. Oruçları kaza etmekle emrolunurduk ama namazları kaza etmekle emrolunmazdık.’ dedi.” 174

B. Orucun Şartlarıyla İlgili Meseleler

1. Ramazan Ayı İçinde Müslim Olan Biri Ne Yapmalıdır?

Kişi, Müslim olduğu günden sonra şeriatla mükelleftir. Geçmiş günleri Allah (cc) bağışlar, İslam olduktan sonrasını tutmak zorundadır:

“O kâfirlere de ki: ‘Şayet (şirk ve küfrü) sonlandırır (tevbe ederlerse), geçmişte yaptıkları bağışlanır.’ ” 175 176

2. Oruç Tutmasına Engel Bir Durumu Olan Kişi Oruç Tutabilir mi?

Kişinin oruç tutmasına engel olan durumlar şöyle sınıflandırılabilir:

1. Orucun sıhhat şartlarından (orucun sahih/makbul olması için gerekli şartlar) biri yoksa kişi oruç tutmaz.

Kâfirler ve hayızlı/nifaslı kadınlar bu sınıftandır. Zira şeriat açısından her iki durum da ibadetin kabulüne engeldir. Şeriatın kabul etmediği bir ibadeti kabul etmek, İslam’ın özü olan teslimiyet ruhuyla bağdaşmaz. Yine Allah Resûlü’nün (sav) sünneti ve ümmetin tartışmasız uygulaması olan -hayız ve

174. Müslim, 335

175. bk. 8/Enfâl, 38

176. “Kişi, İslam’a girdiği Ramazan ayındaki oruç tutamadığı günleri kaza etmelidir.” görüşü, sahih ve sarih bir delilden yoksundur. Zira bu bir insanı şer’i bir ibadetle sorumlu tutmaktır; hâliyle

şer’i bir delile muhtaçtır. Ayrıca bu, Allah Resûlü’nün (sav) uygulamasına aykırıdır. Yüz binlerce

insan Müslim olmasına rağmen hiçbirine, şirk hâlinde yapmadığı bir ibadeti kaza ettirmemiştir.

ORUÇ BABI

189

nifaslı kadının oruç tutmaması gibi- bir hükmü reddetmek, İslam’ın özü

olan teslimiyet ruhuna aykırıdır:

“Hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem

tayin edip, verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan ve tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” 177

“Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl’e muhalefet eder

ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa, (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş

yeridir orası!” 178

“O’nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın

gelmesinden sakınsınlar.” 179 180

“Allah ve Resûl’ü bir şeye hükmettiğinde, mümin erkek ve mümin kadının o

işlerinde seçim hakları yoktur. Kim de Allah’a ve Resûl’üne isyan ederse, muhakkak ki apaçık bir sapıklıkla sapmıştır.” 181

2. Oruç tutmama ruhsatı verildiği hâlde, oruç tutması durumunda kendisine veya bir başkasına zarar verecek olan kişiler oruç tutamaz.

Tuttuğu oruç, hastalığını arttırıp onu ölüme sürükleyecekse hasta; daha

önemli bir vazifesini ihmale neden olacaksa da yolcu oruç tutamaz:

“Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı merhametlidir.” 182

177. 4/Nisâ, 65

178. 4/Nisâ, 115

179. bk. 24/Nûr, 63

180. Bu ve öncesinde geçen ayetlerden iki önemli hakikati anlıyoruz:

a. Müminleri ilgilendiren toplu/cemaatsel faaliyetlerde izin almak önemlidir.

b. Resûl (sav), bir postacı değildir. Siyasi ve askerî faaliyetlerde dahi onun emirlerine muhalefet

edenler tehdit edilmişlerdir. “Resûl’e itaat, Allah’a itaattir.” (4/Nisâ, 80) ilkesinin ve “Ona muhalefet

edenler…” (24/Nûr, 63) tehdidinin sosyal ve cemaatsel olaylar için söylenmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir husus olup Resûl’ün (sav) konumunu göstermesi açısından önemlidir. Allah (cc)

ona sadece okuduğu ayetlerde değil, her konuda itaat edilmesini ve ona muhalefetten kaçınılmasını istemiştir. Ayrıca bk. 16/Nahl, 44 (bk. Tevhid Meali, s. 358, Nûr Suresi, 63. ayetin açıklaması)

181. 33/Ahzâb, 36

182. bk. 4/Nisâ, 29

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Zarar görmek de zarar vermek de yoktur.” 183 184

Bu iki sınıfın dışında kalan kişiler oruç tutabilir ya da bu kişilere tutturulabilir. Örneğin çocuk, akli dengesi yerinde olmayan kişi, oruçtan zorlanıp

zarar görmeyecek hasta ve yolcu, istedikleri takdirde oruç tutabilirler.

Rubeyyi’ binti Muavviz (r.anha) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) Aşure Günü’nün sabahı, Ensâr’ın oturduğu köylere şu

haberi gönderdi: ‘Oruçsuz olarak sabahlayan, günün geri kalan kısmını (bir şey

yiyip içmeksizin) tamamlasın. Oruçlu olarak sabahlayan ise orucunu tutsun.’

(Rubeyyi’ şöyle dedi:) Bundan sonraki zamanlarda biz o günü oruçlu

geçirir, çocuklarımıza da oruç tuttururduk. Onlara (açlığı unutturmak için)

yünden oyuncaklar yapardık. Onlardan biri açlıktan ağladığında kendisine

oyuncağı verir, böylece iftara kadar onları oyalardık.” 185

“Ömer (ra) oruç tutmayan Neşvan’a, ‘Yazıklar olsun sana; çocuklarımız dahi

oruç tutuyor.’ demiştir.” 186

183. Ahmed, 2865; İbni Mace, 2341

184. İbni Receb (rh) hadisin sıhhati hakkında âlimlerin ihtilafını uzunca anlattıktan sonra şu kanaati paylaşır: “Derim ki: ‘Tirmizi, Kesîr’in hadisini doğruluyor. Buhari de bazı hadisler için, ‘Bu konuda

en sahih hadis budur.’ der. İbrâhîm ibni Münzir el-Hizamî de onun rivayet ettiği hadisi hasen görür

ve der ki: ‘O, İbnu’l Müseyyeb’in rivayet ettiği mürsellerin en hayırlısıdır.’ Aynı şekilde İbni Ebû Asım

da onu hasen kabul eder. Aralarında İmam Ahmed’in de bulunduğu diğer muhaddisler ise onun

hadisini terk etmişlerdir. Bu konuda, hadisin rivayet tarikleri hakkında bu bilgiyle yetiniyoruz.

Şeyh Nevevî (rh), hadisin, rivayet tariklerinin birbirlerini güçlendirdiğini zikretmiştir, ki durum onun

dediği gibidir. Beyhaki, Kesir ibni Abdullah El-Müzenî'nin rivayet ettiği bazı hadisler hakkında şöyle der: 'Bu hadisler, içerisinde zayıflık bulunan diğer senetlerle birlikte değerlendirilirse güçlenir.'

İmam Şâfiî, mürsel hakkında der ki: 'Eğer bu hadis, başka bir vecihten müsned yapılır veya mürsel

rivayet etmeyen birisinden rivayetle mürsel yapılırsa kabul edilir.'

El-Cuzecanî der ki: 'Eğer müsned hadis, -rivayetleriyle ikna etmeyen- güvenilir bir kimseden değilse, bu durumdaki kişilerin mürsel rivayetleri için şartlar daha da sıkı tutulur. Bu rivayet kullanılır

ve onunla yetinilir. Bu ise kendisinden daha kuvvetli bir müsnedle çelişmediği zaman geçerlidir.'

İmam Ahmed, bu hadisle delil getirip der ki: 'Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Zarar vermek yoktur, zarara zararla karşılık vermek de yoktur.' '

Ebû Amr ibni Salâh der ki: 'Bu hadisi, Darekutni, değişik vecihlerden müsned olarak rivayet etmiştir. Bunların tamamı hadisi güçlendirmekte ve hasen derecesine ulaştırmaktadır. İlim ehlinin

büyük bir çoğunluğu onu kabul etmiş ve delil olarak kullanmıştır. Ebû Dâvûd'un, 'Bu, fıkhın temel

aldığı hadislerden biridir.' sözü, onun zayıf olmadığını hissettirmektedir. Allah (cc) en doğrusunu

bilir." (Câmiu'l Ulûm ve'l Hikem, 2/194-195)

185. Buhari, 1960; Müslim, 1136

186. Buhari, Kitâbu's Siyâm, 47. Bab Başlığı, muallak olarak

ORUÇ BABI

191

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), çok oruç tutan bir sahabi olan Hamza ibni Amr El Eslemî'nin, 'Yolculuktayken oruç tutulur mu?' şeklindeki sorusuna, 'Dilersen

oruç tutarsın, dilersen tutmazsın.' diye cevap verdi." 187

3. İbadete Alıştırmak İçin Çocuklara Oruç Tutturulur mu?

Şeriatın genel ilkelerinden biri; çocukları buluğa ermeden ibadete alıştırmaktır:

Sebre ibni Ma'bed'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Çocuklara yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmayı emredin. On yaşına gelir de kılmazsa sıkıştırın/zorlayın.” 188

Oruç ibadeti, tesettür, İslam’a davet… gibi buluğdan sonra mükellef olunacak ibadetler çocuğa aşılanmalı, alıştırma yapılmalıdır.

Rubeyyi’ binti Muavviz (r.anha) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) Aşure Günü’nün sabahı, Ensâr’ın oturduğu köylere şu haberi gönderdi: ‘Oruçsuz olarak sabahlayan, günün geri kalan kısmını (bir şey yiyip içmeksizin) tamamlasın. Oruçlu olarak sabahlayan ise orucunu tutsun.’ (Rubeyyi’ şöyle dedi:) Bundan sonraki zamanlarda biz o günü oruçlu geçirir, çocuklarımıza da oruç tuttururduk. Onlara (açlığı unutturmak için) yünden oyuncaklar yapardık. Onlardan biri açlıktan ağladığında kendisine oyuncağı verir, böylece iftara kadar onları oyalardık.” 189

Bazı yörelerde kuş orucu, tekne orucu, paşa orucu gibi farklı isimler kullanılan ve çocuğu oruca alıştırmak için tutturulan birkaç saatlik veya yarım günlük oruç; sünnetin ruhuna uygun, güzel geleneklerdendir. Maalesef sünnet yönünden çorak, bidat yönünden münbit coğrafyamızda sünnete uygun gelenek oldukça azdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

187. Buhari, 1943; Müslim, 1121

188. Ebu Davud, 494; Tirmizi, 407

189. Buhari, 1960; Müslim, 1136

4. Oruç Tutmasına Engel Olan Durumu Gün İçinde Sonlanırsa Kişi Ne Yapmalıdır?

Oruç günü içinde hayızdan temizlenen, Müslim olan, buluğa eren, yolculuğu biten, hastalıktan şifa bulan, deliliği sonlanan vb. oruç tutmasına engel durumu kalkan kişiler iki kısma ayrılır:

1. Herhangi bir sebeple farz orucu tutması gerektiğini bilmeyen kimse, gün içinde öğrenirse o ân oruca niyet eder ve günün geri kalan kısmını oruçlu geçirir. Normalde oruçla mükellef (Müslim-akıllı-baliğ-mukim-sıhhatli) olan, fakat Ramazan ayının başladığını bilmeyen kişiler, oruç günü içinde Ramazan’ın başladığını duyarsa, o ândan itibaren ibadetle mükellef olur, günün geri kalan kısmını oruçlu geçirir. Kaza tutmasına gerek yoktur.

Rubeyyi’ binti Muavviz (r.anha) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) Aşure Günü’nün sabahı, Ensâr’ın oturduğu köylere şu haberi gönderdi: ‘Oruçsuz olarak sabahlayan, günün geri kalan kısmını (bir şey yiyip içmeksizin) tamamlasın. Oruçlu olarak sabahlayan ise orucunu tutsun.’ ”190

Seleme ibni Ekvâ’ (ra) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) Eslem Kabilesi’nden bir adama şunu emretti: ‘İnsanlara şunu ilan et: Kim bir şey yiyip içtiyse günün geri kalan kısmında oruç tutsun. Kim bir şey yiyip içmediyse bugünü oruçlu geçirsin. Çünkü bugün, Aşure Günü’dür.’ ”191

Aşure orucu, Ramazan orucu teşri kılınmadan önce farzdı. 192 Allah Resûlü (sav) o gün oruç tutulması gerektiğini bilmeyenlere haber yollamış ve daha önce yemiş içmiş olsalar bile günün kalanını oruçlu geçirmelerini istemiştir. Bu da şunu gösterir: Vacip olan orucu, gün içinde öğrenen kimse, günün geri kalan kısmını oruçlu geçirir. 193

190. Buhari, 1960; Müslim, 1136

191. Buhari, 2007; Müslim, 1135

192. “Allah Resûlü (sav) Aşure Günü oruç tutmayı emreder, o günde oruç tutmaya özendirir ve o gün geldiğinde bizi yoklardı/kontrol ederdi. Ramazan orucu farz kılındığında bunu ne emretti ne yasakladı ne de o gün geldiğinde bizi yokladı/kontrol etti.’’ (Müslim, 1128)

193. Hadisle ilgili bazı meseleler:

1. Günün geri kalanını oruçlu geçiren kişiye şer’an saim (oruçlu) denir mi?

Bir grup âlim; günün geri kalan kısmında yemeyip içmeyen insana oruçlu denip denmeyeceğini, bu eyleminden ötürü ecir alıp almayacağını ve buna binaen o günün kazasını tutup tutmayacağını tartışmıştır. (bk. El-Mecmû’, 6/254-255) Açıkça söylemek gerekirse bu tartışma yersizdir. Zira

Allah Resûlü “Günün geri kalan kısmını oruçlu tamamlasın.” veya “Orucunu tamamlasın.” diyerek o insanı şer’an “oruçlu” diye isimlendirmiştir. Muasır muhaddislerden bir âlim, “Allah Resûlü şer’i hakikatleri beyan etmek için gönderilmiştir. O -bu durumdaki kimseye- ‘oruçlu’ derken, bunlar ‘oruçlu değil’ diyor. Gerçekten şaşılacak bir durum!” diyerek tepkisini belirtmiştir. (bk. El-Bahru’l Muhîtu’s Seccâc fî Şerhi Sahîhi’l İmâm Muslim, 1135 No.lu Hadis Şerhi) Ayrıca bu tartışma yersizdir.

Zira her hâlükârda Allah Resûlü'nün (sav) emrine itaat eden ecir alacaktır. Faraza bu insana oruçlu

denmeseydi dahi yine de Allah Resûlü'nü dinleyip günü oruçlu -gibi- tamamlayan ecir alacaktı:

"Kim de Allah'a ve Resûl'üne itaat ederse, şüphesiz ki büyük bir kurtuluş ve kazanç elde etmiş

olur." (bk. 33/Ahzâb, 71)

2. O günün kazası tutulur mu?

Gün içinde o günün oruç günü olduğunu öğrenen ve oruç tutan kimse o günü kaza etmez. Zira

öğrendiği ândan itibaren mükelleftir ve o da sorumluluğunu yerine getirmiştir. Allah Resûlü (sav)

bu durumdaki insanların o günü kaza etmelerini istememiştir. Bu durumda olanların kaza tutmalarına dair gelen rivayet zayıftır. Şöyle ki; Ahmed ibni Hanbel (rh) ve Ebû Dâvûd'un (rh) naklettiği bir

rivayette "O günü kaza edin." ziyadesi vardır. Ancak bu ziyade zayıftır.

Mesleme El-Huzâî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Eslem Kabilesi'nden bir grup, Allah Resûlü'ne (sav) geldi.

Allah Resûlü (sav) onlara, 'Bugün oruç tuttunuz mu?' diye sordu.

Gelenler, 'Hayır.' dediler.

Bunun üzerine Peygamber (sav), 'Öyleyse bugünün geri kalan kısmını oruçla geçirin. Sonra onun

yerine kaza olarak bir gün oruç tutarsınız.' buyurdu." (Ebu Davud, 2447)

Rivayetle ilgili problemler:

• Rivayetin aslı Sahiheyn'dedir ve "kaza edin" lafzı yoktur.

• İsnadda müdellis Katade (rh) vardır. Bu rivayeti "an'ane" sigasıyla rivayet etmiştir.

• Katade'nin, kendisinden rivayet ettiği Abdurrahman ibni Mesleme hakkında ihtilaf edilmiştir.

Kiminin Abdurrahman ibni Seleme diye de zikrettiği ravi hakkında meçhul olduğunu belirten

cerh imamları vardır. Ayrıca yalnızca Katade'nin ondan rivayette bulunması (teferrud), sorun kabul edilmiştir. Zira Katade tedlisle bilinmektedir. (Her ne kadar bazı âlimler Abdurrahman'ı salihu'l

hadis kabul etse de bu, rivayete "hasen" demeyi gerektirmez. Zira ondan yalnızca Katade (rh) nakilde bulunmuştur. Yani müdellis ravinin an'ane sigasıyla teferrudu söz konusudur.)

• Abdurrahman ibni Mesleme (veya Seleme)’nin, kendisinden naklettiği amcası için Beyhaki (rh),

“Amcasının kim olduğunu bilmiyoruz.” demiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

3. Farz oruca gün içinde niyet edilebilir mi?

Bilindiği gibi nafile oruca gün içinde niyet edilebilir. Ancak farz oruca fecirden önce niyet edilmelidir. Nafilenin delili şudur:

Müminlerin Annesi Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

“Bir gün Allah Resûlü (sav), benim yanıma girdi ve ‘Yanınızda yiyecek bir şey var mı?’ buyurdu.

Biz de, ‘Hayır yok.’ dedik.

O da, ‘O zaman ben oruç tutuyorum.’ buyurdu.” (Müslim, 1154)

Farz oruca geceden niyetin delili şudur:

Peygamber’in (sav) hanımı Hafsa’dan (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

“Kim fecirden önce tutacağı oruca niyet etmezse onun orucu yoktur.” (Ebu Davud, 2454; Tirmizi,

730; Nesai, 2332)

Yukarıda okuduğumuz Aşure hadisi ise farz olan orucu da gün içinde niyet edilebileceğine delil

kabul edilmiştir. Zira o dönemde Aşure orucu farz oruçlardandı. Ancak bu istidlal isabetli değildir.

Zira o günün Aşure olduğunu gün içinde öğrenen insan özür sahibidir. Özür sahipleri, özürsüz

2. Oruç tutmasına engel olan durumu ortadan kalkan kişi, günün geri kalanını oruçlu geçirmez. Gün içinde hastalığı sonlanan, yolculuğu biten, hayızdan temizlenen, buluğa eren, İslam olan… kişiler günün geri kalanını oruçlu geçirmez. Hayız, hasta ve yolcu; ileride o günün kazasını tutar. Yeni Müslim olmuş kişi ve çocuk ise o gün oruçla mükellef olmadığı için o günün kazasını da tutmaz. Bir sonraki günden itibaren oruç tutmakla mükellef olur. Zikredilen bu sınıflardaki kişilerin o günü oruçlu tamamlamasına veya o günün kazasını tutacağına dair sahih ve sarih bir delil yoktur. Bilakis Allah Resûlü Dönemi’nde her Ramazan benzer durumlar yaşanmasına rağmen,

Allah Resûlü (sav) o günü oruçlu geçirmelerini veya kaza tutmalarını istememiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 194

olanlara kıyas edilmez. O takdirde özür ile kasıt arasında fark kalmaz. Hem şeriat hem de lugat,

özür ile kastı/taammütü ayırmıştır.

194. Aralarında bazı farklılıklar olsa da, yukarıda zikredilen meseleye dair İslam fukahasının üç

mezhebi vardır:

• Sayılan durumlarda olanlar o günü oruçlu tamamlar, ileride kaza tutmazlar. Bu âlimler aşureyle ilgili hadisin hükmünü genelleştirir, kazayı emreden rivayeti zayıf kabul ederler. Hâliyle oruç

tutmasına engel durumu kalkan kimsenin, o ândan itibaren günü oruçlu tamamlamasını şart

koşarlar. (bk. Zâdu'l Meâd, 2/92; İbni Kayyim (rh) bu görüşü hocası İbni Teymiyye'den (rh) nakleder.)

Bazı âlimler Aşure orucu hadisine ek olarak; Ramazan ayına veya orucun hürmetine günü oruçlu

geçireceklerini söylerler.

Deriz ki: Bu görüş Aşure hadisini genelleştirmesi cihetiyle isabetli değildir. Zira Aşure hadisi "o

günün oruç olduğunu bilmeyenler" içindir. Diğer sınıfların bu duruma kıyası doğru değildir. Onlar oruç olduğunu bilmelerine rağmen şer'i bir ruhsatla oruç tutmamışlardır. Ayrıca bu sınıfların

bir kısmı şartların tahakkuk etmemesi nedeniyle oruç tutmaz, bir kısmı da engellerin varlığı nedeniyle… Bu sınıfları birbirine kıyas etmek isabetli değildir. Yine günün/ayın hürmeti için o günü

oruçlu gibi geçirme içtihadı isabetli değildir. Zira Yüce Allah yolcuya, hastaya, hayızlı kadına, çocuğa… o gün oruç tutmama izni vermiştir. Şayet bu durum, o güne hürmetsizlik olsaydı Allah

(cc) izin vermezdi.

• Bir gup âlim bu durumda olanların, günün geri kalanını oruçlu geçirmek zorunda olduğunu, ayrıca o günün kazasını tutmaları gerektiğini söylerler. Bu görüşe Aşure orucu hadisini ve -yukarıda

zayıf olduğunu belirttiğimiz- "o günün kazasını tutun" lafzını delil alırlar. Her iki istidlal de isabetli

değildir. Gerekçesini yukarıda izah ettik.

• Bu durumda olanlar ne kalan günlerini oruçlu geçirir ne de o günün kazasını tutarlar. (bk.

El-Mecmû’, 6/256; El-Muhallâ, 4/381, 760. Mesele) Bu gruptaki âlimlerden bir kısmı günün geri

kalan bölümünü oruçlu gibi geçirmeyi mustehab görmüşlerdir.

Deriz ki: Bu görüş, Aşure hadisiyle amel etmeyi iptal ettiğinden racih değildir.

Sonuç: Konuyla ilgili yukarıda belirttiğimiz görüş, tüm delillerle bir arada amel etmeye en uygun

olandır. Bu da hadis ehlinin metoduna en uygun tutumdur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

ORUÇ BABI

195

Orucun Şartları/Rükunları

Orucun sahih olması için bazı şartlar ve rükunlar vardır.

A. Niyet Etmek

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır. Kimin

hicreti, elde edeceği dünyalığa veya evleneceği bir kadına ise hicreti, hicret

ettiği şeyedir.” 195

Niyet açısından oruç iki kısımdır:

1. Farz Oruç: Farz oruca geceden (fecir doğmadan) niyet edilmelidir.

Gece vaktinde niyet etmeyi kasıtlı olarak terk etmek, orucu geçersiz kılar.

Hafsa Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kim fecirden önce tutacağı oruca niyet etmezse onun orucu yoktur.” 196 197

Bu durumun tek istisnası kişinin farz oruçtan haberdar olmamasıdır. O

günün Ramazan olduğunu gün içinde duyan Müslim; o ân oruçla mükellef

olur ve o ândan itibaren oruca başlar. İftardan birkaç saniye önce bile olsa o,

şer’an oruçludur ve o günü kaza etmesine gerek yoktur. Zira kişi, öğrendiği

ânda şer’i hükümlerle mükellef olur.

Seleme ibni Ekvâ’ (ra) şöyle demiştir:

“Peygamber (sav) Aşure Günü birisini görevlendirerek ashaba şu duyuruyu yapmasını söylemişti: ‘Kim bir şeyler yemişse (günün geri kalan kısmını

195. bk. Buhari, 1; Müslim, 1907

196. Ebu Davud, 2454; Tirmizi, 730; Nesai, 2332

197. Bu hadis farklı yollardan bize ulaşmıştır. Bazısında merfu, bazısında mevkuftur. İllet ilimlerinde derinleşmiş muhaddisler mevkuf rivayeti sahih kabul etmişlerdir. Buhari, Nesai, Tirmizi

mevkuf rivayet tercih ederken; İbni Huzeyme, Hâkim, İbni Hibban, İbni Hazm gibi muhaddisler

merfu rivayet tercih etmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, 1924 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Mevkuf rivayet tercih edilse dahi istidlal açısından problem olmaz. Şöyle ki;

• İbadetlere niyet etmek, vakti tayin etmek akılla bilinecek şeylerden değildir. Bu cihetle isnadı

mevkuf olsa da hükmü merfudur.

• Niyet, ameli var eder. Hâliyle amelden önce olmalıdır. Oruç ibadetinin başlangıcı fecr-i sadık

olduğundan, niyet fecirden önce olmalıdır.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

196

oruç tutarak) tamamlasın veya oruç tutsun, kim şu âna kadar herhangi bir şey

yememişse bundan sonra da yemesin.' " 198

2. Nafile Oruç: Nafile oruç için geceden niyet etmeye gerek yoktur. Fecirden sonra bir şey yiyip içmemek kaydıyla, niyet edilerek oruca başlanabilir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Allah Resûlü (sav), benim yanıma girdi ve 'Yanınızda yiyecek bir şey

var mı?' buyurdu.

Ben de, 'Hayır, yok.' dedim.

O da, 'O zaman ben oruç tutuyorum.' buyurdu." 199

Dil ile Niyet Getirilir mi?

Niyetin mahalli kalptir. Niyet, kalbin bir amele azmetmesidir. Kişinin o

amele yönelmesi, şer'i bir niyettir. Dil ile niyet getirmek iki açıdan yanlıştır:

• Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine aykırıdır. O ve ashabı dil ile niyet getirmemişlerdir. İbadetlerde aslolan ona ittiba etmektir.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir." 200

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Kim, bizim dinimizde bulunmayan bir şeyi ortaya koyarsa bu koyduğu şey kabul edilmez.”

Aynı rivayet, “Kim, bizim dinimizin üzerinde bulunmadığı bir iş yaparsa bu yaptığı kabul değildir.” şeklinde de gelmiştir. 201

• Dil ile niyet getirmek vesvese kapısını açar. Bugün birçoğumuzun şahit

198. Buhari, 1924; Müslim, 1135

199. Müslim, 1154

200. Buhari, 5063; Müslim, 1401

201. bk. Müslim, 1718

olduğu üzere ağızla niyet getirenler, amellerinde vesveseye kapılmaktadır. Bu da sünnete muhalefetin cezası olsa gerektir:

“O’nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden sakınsınlar.” 202

B. Orucu Bozan Unsurlardan Uzak Durmak

Bilerek/İsteyerek yeme, içme ve cinsel ilişki orucu bozar. Kişinin fecr-i sadıktan Güneş batana dek bunlardan sakınması gerekir. 203

Özür Sahiplerinin Orucu

Özür sahibinden kasıt; şeriatın oruç tutmamasına izin verdiği veya oruç tutmasını yasakladığı kimselerdir. Bu grubu şöyle sınıflandırabiliriz:

A. Hastalar

Allah (cc), hastalara oruç tutmama ruhsatı vermiştir. Hastalık nedeniyle oruç tutamayan kişiler, iyileştikten sonra tutmadığı günlerin kazasını tutarlar:

“(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun).” 204

Hastalık ile İlgili Meseleler

1. Oruç Tutmamaya Ruhsat Veren Hastalığın Ölçüsü Nedir?

Yüce Allah, hastalığı mutlak olarak zikretmiş, herhangi bir kayıtla sınır çizmemiştir. Kişi kendini hasta hissediyorsa orucunu açabilir. Hastalığı belli şartlarla kayıt altına almanın delili yoktur. 205

202. bk. 24/Nûr, 63

203. Orucu bozan unsurların tafsilatları için bk. s. 152

204. bk. 2/Bakara, 184

205. Kurtubi (rh) konuya dair şunları kaydeder:

“İbni Sirin der ki: ‘İnsan hasta adını hak edecek duruma geldi mi oruç açması da sahih olur. Bu

ifade, yolcunun yolculuk sebebiyle yolculuğun ruhsatından istifade edebilmesine kıyasen kullanılmıştır, isterse oruç açmayı gerektiren bir zaruret bulunmasın.’

Tarif ibni Temmam El-Utaridi der ki: ‘Ramazan ayında Muhammed ibni Sirin’in yanına girdim, yemek yediğini gördüm. Yemeği bitirince şöyle dedi: ‘Benim bu parmağım ağrıyordu.’ ’

İlim adamlarından pek çok kimse de şöyle demiştir: Oruçlu eğer kendisini rahatsız edecek, kendisine eziyet verecek bir hastalığa yakalanmış ya da bu hastalığın uzamasından korkuyor ya da

daha da artmasından çekiniyorsa oruç açması sahih olur.

İbni Atiyye der ki: ‘İmam Mâlik’in mezhebine mensup yetkin ilim adamlarının kabul ettikleri görüş budur ve onlar bu görüşü esas kabul eder ve buna göre tartışırlar.’ Ancak İmam Mâlik’in kul-

2. Hastalar Oruç Tutabilir mi?

Hastalar iki kısımdır:

1. Oruç hastaya zarar verecekse, hasta oruç tutamaz. Bu durumda oruç

tutan şer’i naslara muhalefet ettiği için asi olur:

“Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı merhametlidir.” 206

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

landığı ifade ise, ‘Kişiye ağır gelen ve onu bir dereceye kadar rahatsız eden hastalık’ şeklindedir.

İbni Huveyzimendâd ise şöyle demektedir: ‘Oruç açmayı mübah kılan hastalık ile ilgili İmam Mâlik’ten gelen rivayet farklı farklıdır. Bir seferinde, ‘Oruç tutmaktan dolayı telef korkusudur.’ derken

bir diğer seferinde, ‘Hastalığın ağır olması, oruçla birlikte hastalığın artması ve aşırı derecede

zorluk çekmek hâlidir.’ demiştir. Mezhebinde sahih olan budur. Zahirin gereği de budur. Çünkü

herhangi bir hastalık özel olarak söz konusu edilmemiştir. Dolayısıyla oruç açmak bütün hastalıklarda mübahtır. Delil ile tahsis edilen baş ağrısı, sıtma ve oruç ile birlikte sıkıntı teşkil etmeyen

azıcık hastalık bunlardan müstesnadır.’

El-Hasen der ki: ‘Hastalıktan dolayı ayakta namaz kılamayacak ise oruç açar.’ Bu görüş En-Nehai

tarafından da ifade edilmiştir.

Bir kesim de şöyle der: Bizzat hastalığın zarureti kişiyi oruç açmak zorunda bırakmazsa hastalıktan dolayı orucunu açamaz. Oruç ile birlikte bu zarurete katlanabiliyor ise orucunu açmaz. Bu

Şâfiî’nin de görüşüdür.

(Kurtubi) Derim ki: İbni Sirin’in görüşü, Yüce Allah’ın izniyle bu hususta en mutedil olan görüştür.

Buhari der ki: ‘Neysabur’dayken Ramazan ayında hafif bir şekilde rahatsızlanmıştım. İshak ibni

Raheveyh, bir grup arkadaşıyla birlikte benim ziyaretime geldi ve bana şöyle dedi: ‘Ey Abdullah,

orucunu açtın mı?’

Ben, ‘Evet.’ deyince şöyle sordu: ‘Ruhsatı kabul etmeyecek kadar zayıf düşmekten mi korktun?’

Ben dedim ki: ‘Bize Abdan ibnu’l Mubarek anlattı; o, İbni Cüreyc’den şöyle dediğini nakletti: ‘Ata’ya,

‘Hangi hastalıktan dolayı oruç açabilirim?’ diye sordum. O, ‘Hangisi olursa.’ dedi (ve devam etti).

‘Nitekim Yüce Allah, ‘Sizden kim hasta veya yolcu olursa…’ diye buyurmuştur.’ ’ Buhari der ki: ‘İshak

bu hadisi bilmiyordu..’ ” (Tefsîru’l Kurtubî, 2/534-535, Bakara Suresi, 183-184. ayetlerin tefsiri)

Seyyid Kutub (rh) şöyle der:

“Âyet-i kerîmenin hükmü, mutlak şekilde sefer ve hastalık sebebine mebnidir. Tahdid edilemez.

Hasta sıhhat bulunca, misafir evine dönünce eda etmek kaydıyla, nasıl ve ne şekilde olursa olsun orucunu bozabilir. Kur’an-ı Kerim’in mutlak olan bu nassını böylece anlamak daha evlâdır.

İslamî anlayışa en yakın olan tefsire göre zorluğun kalkması ve zarûretin def edilmesi bakımından hükm-ü ilâhî, seferin meşakkatını veya hastalığın şiddetini nazarı itibara almamaktadır. Bahis mevzuu olan murad-ı ilâhî, mutlak şekilde hastalık ve seferdir; zorluk değil, kolaylıktır. Biz

hükm-ü ilâhînin neden mutlak hastalığa veya mutlak sefere taalluk ettiğinin hikmetini bilemiyoruz. Hastalık ve sefer hususunda insanların bilmeyip, Allah'ın bildiği başka hususlar olabilir.

Veya bu hususlarda insanın takdirine mazhar olmayan, henüz açığa çıkmamış, başka hususlar

da bulunabilir... Madem ki Yüce Allah bu hükm-ü ilâhînin sebebini açıklamamıştır; bizim de bu

hususlarda te'vil yoluna gitmemiz için hiçbir sebep yoktur. Bizim için hikmetini kavrayamasak

da, ilâhi ahkama itaat etmek gerekir. Orucun hikmetini idrak etmemiz değil, yerine getirmemiz

lâzımdır." (Fî Zılâl-il Kur'ân, 1/349-350, Bakara Suresi, 184. ayetin tefsiri)

206. bk. 4/Nisâ, 29

"Zarar görmek de zarar vermek de yoktur." 207 208

2. Oruç, hastaya zarar vermeyecekse hasta muhayyerdir. Dilerse oruç tutar, dilerse orucunu yer. Şayet orucu tutarsa Yüce Allah'ın hoşnut olduğu

azimetle amel eder; kuvvetle/ciddiyetle kulluk eder ve ecir alır:

"(Ve demiştik ki:) 'Size verdiğimiz (Kitab'a) kuvvetle yapışın ve içindeki

(öğütleri) hatırlayın ki sakınıp korunabilesiniz.' " 209

" 'Yahya! Kitab'ı kuvvetle al.' (dedik.) Biz, ona henüz çocukken hüküm/hikmet

verdik." 210

Şayet oruç tutmazsa Yüce Allah'ın kolaylaştırmasıyla/ruhsatıyla amel eder

ve ecir alır:

"Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık)

başka günlerde (oruç tutsun). Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bu

kolaylaştırma) sayılı günleri tamamlamanız ve sizi hidayet etmesinden

ötürü Allah'ı yüceltip/en büyük olarak bilmeniz ve şükretmeniz içindir." 211

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah masiyetlerin işlenmesini hoş görmediği gibi ruhsatlarının alınmasını

sever." 212

3. Hasta Gün İçinde İyileşirse Ne Yapmalıdır?

Hastalık nedeniyle oruç tutmayan kişi, oruç günü içinde iyileşirse şer'i bir

sorumluluğu yoktur. Günün geri kalan kısmını oruçlu geçirmez. 213

4. Güne Oruçlu Başlayıp Gün İçinde Hastalanan Kişi Ne Yapmalıdır?

Hastalık şer'i bir özürdür. Gün başlangıcında hastalık nedeniyle oruç tutmayan kişi ile gün içinde hastalanarak orucunu bozan kişi arasında fark yoktur. Her ikisi de şer'i ruhsattan yararlanmıştır.

207. İbni Mace, 2341; Ahmed, 2865

208. Hadisin sıhhati için s. 190, 184 No.lu dipnota bakınız.

209. bk. 2/Bakara, 63

210. 19/Meryem, 12

211. bk. 2/Bakara, 185

212. Ahmed, 5866

213. Tafsilat için bk. s. 192

5. Ömür Boyu Hastalığa Mahkûm Kişiler Ne Yapmalıdır?

Ömür boyu hastalığa mahkûm olanlar; hasta olup iyileşme ümidi olmayanlardır. Normal hastalar kaza orucu tutarken, iyileşme umudu olmayanlar kaza orucu tutamazlar. Racih olan; bu kişilerin her gün için bir fakiri doyurmalarıdır:

"(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar." 214

B. Yolcular

Yolculuk şer'i bir özürdür. Yolculuk nedeniyle oruç tutmayan kişiler, yolculuk sonrasında kaza orucu tutarlar:

"(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun)..." 215

1. Oruç Tutmaya Ruhsat Veren Yolculuğun Ölçüsü Nedir?

Şer'i bir özür olan yolculuğa dair şeriat bir ölçü zikretmemiştir. Bir beldenin örfünde yapılan eylem "sefer/yolculuk" diye isimlendiriliyorsa; o, yolculuktur. Şeriatın izin verdiği oruç tutmama, namazı kısaltma ve cem etme ruhsatları kullanılabilir. 216

214. bk. 2/Bakara, 184

Bu tercih; ayetin, normal zamanda güç yetirdiği hâlde sonradan oluşan özel bir durum nedeniyle

oruç tutamayanlar için geçerli olduğuna dayanmaktadır. Ayetle ilgili geniş izah, yaşlılıktan dolayı

oruç tutamayanlarla ilgili bölümde zikredilecektir.

215. 2/Bakara, 184

216. Oruç Tutmamak ve Namaz Kısaltmak İçin Özür Olan Yolculuğun Ölçüsü

Şeriat bir isme hüküm bina etmişse; o ismin sınırlarını anlamak için önce şeriata (Kur'ân ve sünnete) bakılır. Şayet şeriatta bir sınır belirlenmemişse örfe bakılır. Örfte de bir sınır belirlenmemişse Arap lugatına bakılır. (bk. İrşâdu'l Fuhûl, 1/63)

Şeriat (Kur'ân ve sünnet); sefer/yolculuk ismine namazı kısaltma ve oruç tutmama ruhsatı vermiştir. Ancak ne Kur'ân'da ne de sünnette bu yolculuğa dair kayıt zikretmiştir. Kur'ân'da ve sünnette yolculuk mesafesine dair sahih ve sarih bir nas yoktur.

Hâliyle örfe bakmak durumundayız. Bir yerin örfünde, yapılan yolculuğa "sefer" deniyorsa; o, seferdir. Şer'i ahkâmda sabit olan namazın kısaltılması ve birleştirilmesi yapılabilir. (bk. Mecmûu'l

Fetâvâ, 12/24)

Örneğin, İstanbul içinde bir ilçeden başka bir ilçeye gitmek; şehir içinde yapılan normal bir intikaldir. Ancak aynı mesafe birçok Anadolu ilinde yolculuk olarak kabul edilmektedir. İstanbul örfünde sefer/yolculuk olmayan mesafe, Anadolu illerinde sefer sayılabilmektedir. Şeriat yolculuk

için bir mesafe tayin etmediğinden her beldenin örfünce hareket etmek gerekmektedir.

Namazların kısaltılacağı mesafe konusunda İslam âlimleri eskiden günümüze -tüm zamanlar bo-

yunca- ihtilaf etmiştir. İbnu'l Munzir (rh) yirmiye yakın farklı mezhep zikretmiştir. (bk. Fethu'l Bârî,

1086-1088 No.lu hadis şerhleri)

Bu görüşlerden en yaygın olanları şöyle sıralayabiliriz:

• Çoğunluk dört bürudlük mesafede namazın kısaltılabileceğini söylemiş; Allah Resûlü'nden (sav)

şu hadisi nakletmişlerdir:

"Ey Mekkeliler! Dört bürud olmadıkça namazları kısaltmayınız."

Bu rivayet zayıftır. Zira senedinde Abdulvehhâb ibni Mücâhid ibni Cebr vardır. Metruk/Terk edilmiş bir ravidir. Nevevî (rh) onu yalancılığa nispet etmiştir. El-Ezdî (rh) ondan rivayetin helal olmadığını söylemiştir. Ayrıca ondan bu rivayeti nakleden İsmâîl ibni Ayyâş'tır. İsmâîl'in Hicazlılardan

rivayeti makbul değildir. (bk. Neylu'l Evtâr, 1162-1163 No.lu Rivayetler)

Bu görüş Abdullah ibni Ömer ve Abdullah ibni Abbâs'ın (r.anhuma) fiilî olarak rivayet edilmiştir. (bk.

Taksîru's Salâ, 4. Bab Başlığı)

Sahabe sözü hüccet değildir. Birazdan geleceği gibi Allah Resûlü'nün (sav) uygulaması bu rivayetten farklıdır.

Bu görüşe göre namazların kısaltılacağı mesafe dört büruddür. Bir bürud, dört fersah; bir fersah,

üç mil; bir mil, 1,68 km'dir. Buna göre 4 bürud=16 fersah= 48 mil= 80,640 km olur. (bk. Şer'î Ölçü

Birimleri ve Fıkhî Hükümleri, s. 283) Yani cumhura göre namazları kasr ve oruç tutmama mesafesi

seksen kilometredir.

• Bir grup ilim adamı bazı hadislere dayanarak; deve yürüyüşüyle üç günlük mesafenin namazların kısaltma mesafesi olduğunu söylemişlerdir. Delil olarak bu ve benzeri hadisleri almışlardır.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kadınlar yanlarında kendileriyle evlenmeleri haram olan bir yakınları bulunmadan üç günlük

yolculuğa çıkmasın." (Buhari, 1087; Müslim, 1338)

Bu hadis farklı rivayetlerde iki gün ve bir gün olarak da varid olmuştur.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ve Ahiret Günü'ne iman eden bir kadının bir gün veya bir gecelik yolculuğa yanında kendisiyle evlenmesi haram olan biri bulunmadan çıkması helal değildir." (Buhari, 1088; Müslim, 1339)

Peygamber (sav) ile birlikte on iki savaşa katılan Ebû Saîd (ra) şöyle demiştir:

"Peygamber'den (sav) işittiğim şu dört şey çok hoşuma gitti: Bir kadın, yanında kocası veya mahremi bulunmaksızın iki günlük yolculuğa çıkamaz. İki günde; Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nda oruç tutulmaz. İki namazdan sonra namaz yoktur: İkindiden sonra Güneş batıncaya

kadar, sabahtan sonra Güneş doğuncaya kadar. Yalnızca üç mescide gitmek için yolculuk yapılabilir: Mescid-i Haram, benim mescidim (Mescid-i Nebevi) ve Mescid-i Aksa." (Buhari, 1864)

Bu hadisten, gayenin seferin müddetini belirlemek değil, kadının tek başına yolculuk yapmasını

yasaklamak olduğu anlaşılır. Kaldı ki ileride geleceği gibi Allah Resûlü (sav) bu mesafeden çok

daha az mesafede namazları kısaltmıştır.

Günümüz Hanefi uleması bu mesafenin doksan kilometreye tekabül ettiğini belirtmiştir. (bk. Büyük İslam İlmihali, s. 187)

Sonuç: Allah Resûlü'nün (sav) ve ashabın uygulamalarına baktığımızda, yukarıda mezkûr mesafelerden çok daha kısa mesafelerde namazları kısalttıklarını görürüz.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), üç mil veya üç fersahlık bir yola çıktığında namazı iki rekât kılardı." (Müslim, 691)

Üç mil yaklaşık olarak beş km'dir. Şayet üç fersah olduğunu kabul edersek bu da yaklaşık on beş

km yapar. Her hâlükârda Allah Resûlü (sav) yukarıda zikredilen mesafelerden daha kısa mesafelerde namazını kısaltmışlardır.

Cubeyr ibni Nufeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Şurahbîl ibni Simt (ra) ile birlikte on yedi veya

2. Oruç Tutmak mı, Yoksa Tutmamak mı Daha Faziletlidir?

Şayet oruç tutmak, kişinin kendisine veya bir başkasına zarar vermesine

neden olacaksa oruç tutulmamalıdır. Bu durumda orucu yemek daha efdaldir. Örneğin, yolculukta oruç tuttuğunda hastalanan veya zayıf düştüğü

için İslami/kamusal/cemai görevlerini ihmal eden kişilerin oruç tutması

doğru değildir.

Şayet oruç tutacak kişi kendisine veya başkasına zarar vermeyecekse muhayyerdir. Dilerse oruç tutar, dilerse yer. Şayet oruç tutarsa Yüce Allah'ın

hoşnut olduğu azimetle amel eder; kuvvetle/ciddiyetle kulluk eder ve ecir

alır:

"(Ve demiştik ki:) 'Size verdiğimiz (Kitab'a) kuvvetle yapışın ve içindeki

(öğütleri) hatırlayın ki sakınıp korunabilesiniz.' " 217

on sekiz mil (yirmi sekiz-otuz km) uzaklıktaki bir köye gitmiştik. Kendisi namazı iki rekât kıldı. Ben

de bunu kendisine sordum. O da, 'Ömer'in, Zu'l Huleyfe'de iki rekât kıldığını gördüm. Kendisine

bunu sordum. O da, 'Ben, sadece Allah Resûlü'nün (sav) yaptığını gördüğüm gibi yapmaktayım.'

dedi.' dedi." (Müslim, 692)

Ömer (ra) Zu’l Huleyfe mevkisine gidince namazını kısaltmıştır. Medine ile Zu’l Huleyfe arası altı

mildir. Bu da yaklaşık on km yapar.

Saîd ibni Şufey’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar İbni Abbâs’a sefer namazını sormaya başladılar. Dedi ki: ‘Peygamber (sav) ailesinden ayrıldığı zaman evine dönünceye kadar iki rekât namaz kılardı.’ ” (Ahmed, 2159)

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bu Medine şehrinden çıktığı zaman, tekrar oraya dönünceye kadar farz namazları iki rekâttan fazla kılmamıştır.” (İbni Mace, 1067)

Bu rivayetlerde ise hiçbir kayıt zikretmeksizin, sefere çıkışında namazı kısalttığı belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi seksen veya doksan km’nin namazları kısaltma için alt sınır olduğu anlayışı bizzat

Allah Resûlü’nün (sav) uygulamasıyla nakzedilmiştir.

Abdullah ibni Ömer’in (ra) dört bürud (seksen km) olmadan namazı kısaltmadığı rivayeti, onun

kendi sözüyle nakzedilmiştir. İbni Ebî Şeybe’nin naklettiği bir rivayette şöyle demiştir: “Bir millik

(1,68 km) yolculuğa çıksam namazı kısaltırdım.” (Fethu’l Bârî, 1086-1088 No.lu Hadis Şerhi; Hâfız

ibni Hacer bu rivayete “isnadı sahih” der.)

Kendisi de Hanbeli olan İbni Kudâme (rh) iki gerekçeyle kendi mezhebi de dâhil cumhurun görüşünü eleştirmiştir:

Görüşlerin dayanak noktası olan Abdullah ibni Ömer ve Abdullah ibni Abbâs’tan (r.anhuma), imamların aktardığı görüşlerin hilafına görüş nakledilmiştir. Kaldı ki onlardan nakledilen, Allah Resûlü’nün (sav) fiiline aykırıdır.

Bir şeyin takdiri, tevkifîdir. (Yani ancak nasla bir ölçü konabilir.) Mücerred rey ile bir şey takdir

edilmez. Özellikle de onu takdir edecek bir asıl ve kendisine kıyas yapılacak bir benzeri yoksa.

(bk. El-Muğnî, 2/190)

İbni Kudâme (rh) taassuptan kaçınarak kendi mezhebinin delillerinin zayıflığına işaret etmiştir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

217. bk. 2/Bakara, 63

“ ‘Yahya! Kitab’ı kuvvetle al.’ (dedik.) Biz, ona henüz çocukken hüküm/hikmet verdik.” 218

Şayet oruç tutmazsa Yüce Allah’ın kolaylaştırmasıyla/ruhsatıyla amel eder ve ecir alır:

“Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa (oruç tutmadığı günlere karşılık) başka günlerde (oruç tutsun). Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bu kolaylaştırma) sayılı günleri tamamlamanız ve sizi hidayet etmesinden ötürü Allah’ı yüceltip/en büyük olarak bilmeniz ve şükretmeniz içindir.” 219

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah masiyetlerin işlenmesini hoş görmediği gibi ruhsatlarının alınmasını sever.” 220 221

218. 19/Meryem, 12

219. bk. 2/Bakara, 185

220. Ahmed, 5866

221. Bu ayrımı yapmamızın nedeni, Allah Resûlü’nün (sav) uygulamalarındaki farklılıktır. Tüm delillerle bir arada amel etmek için bu ayrıma gittik.

• Oruç tutmanın doğru olmadığına işaret eden deliller:

Câbir ibni Abdullah’ın (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), seferlerinden birinde, gölge altına alınmış bir adamın başına toplanan bir kalabalık gördü ve ‘Nedir bu?’ diye sordu.

Oradakiler, ‘Bu adam oruçlu.’ dediler.

Peygamber de (sav), ‘Yolculukta oruç tutmak birr (erdem/ iyilik) değildir.’ buyurdu.” (Buhari, 1946)

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle nakledilmiştir:

“Peygamber (sav) Ramazan’da oruçlu olarak Mekke’ye doğru yola çıktı. Kedîd’e varınca orucunu

bozdu. Bunun üzerine insanlar da oruçlarını bozdular.” (Buhari, 1944)

Enes ibni Mâlik’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Biz Allah Resûlü ile birlikte bir yolculukta bulunuyorduk. Bir yerde mola verince çoğumuz elbisesini gölgelik yapıp dinlenmeye başladı. Oruçlular hiçbir şey yapmıyordu. Oruç tutmayanlar ise

binek develerini suya götürüp suladılar ve yemlediler, oruçlulara hizmet ettiler ve yemek pişirip

oruçlularla birlikte yediler. Onların bu gayretini gören Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

‘Bugün mükâfatı oruç tutmayanlar aldı götürdü!’ ” (Buhari, 2890)

• Oruç tutmanın fazilet olduğuna işaret eden delililer:

Ebu’d Derdâ’nın (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte çok sıcak bir günde sefere çıkmıştık. İnsanlar kavurucu sıcaktan korunmak için ellerini başlarının üzerine koymak zorunda kalıyorlardı. O gün içimizde Peygamber

(sav) ile Abdullah ibni Revaha dışında oruçlu kimse yoktu.” (Buhari, 1945)

Bu rivayette bütün meşakkat ve zorluğa rağmen Nebi’nin oruç tuttuğunu görüyoruz. Bu da yolculuk esnasında oruç tutmanın faziletli olduğunu gösterir.

3. Yolculuğu Gün İçinde Biten Kişi Ne Yapmalıdır?

Yolculuğu gün içinde sonlanan kişinin şer’i bir sorumluluğu yoktur. Günün

geri kalan kısmını oruçlu geçirmez. 222

4. Meslekleri Nedeniyle Sürekli Seferde Olan Kişiler Ne Yapmalıdır?

Oruç günü seferde olan kişi, oruç tutmama ruhsatına sahiptir. Dilerse oruç

tutar, dilerse oruç tutmaz. Yolculuğa ara verdiği günlerde -veya diliyorsa

yolculukta-, tutmadığı günlerin kazasını tutar.

C. Hayızlı ve Lohusa/Nifaslı Kadınlar

Hayız ve nifas, oruç tutmaya engeldir. Kadınlar, o günlerde oruç tutmaz,

temizlendikten sonra tutmadıkları günleri kaza ederler.

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kadın âdet dönemine girdiği zaman namaz kılmadığı gibi oruç da tutmuyor,

değil mi? İşte, bu da onun dininin eksik olduğunu gösterir.” 223

Muâze binti Abdullah’tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Âişe’ye (r.anha), ‘Âdetli kimse neden orucunu kaza ediyor, ama namazını

kaza etmiyor?’ diye sordum.

Bana, ‘Sen Harûrî (Harici) misin?’ dedi.

Ben de, ‘Harûrî değilim. Sadece soruyorum.’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Biz âdet görürdük. Oruçları kaza etmekle emrolunurduk,

ama namazları kaza etmekle emrolunmazdık.’ dedi.” 224

• Muhayyer bırakan delililer:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle nakledilmiştir:

“Peygamber (sav), çok oruç tutan bir sahabi olan Hamza İbni Amr El-Eslemî’nin, ‘Yolculuktayken

oruç tutulur mu?’ şeklindeki sorusuna, ‘Dilersen oruç tutarsın, dilersen tutmazsın.’ diye cevap verdi.” (Buhari, 1943)

Enes ibni Mâlik’in (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Biz Peygamber (sav) ile birlikte yolculuk yapardık ve bu sırada oruç tutanlar, tutmayanları; oruç

tutmayanlar da tutanları kınamazdı.” (Buhari, 1947)

Abdullah ibni Abbâs (ra) şöyle derdi:

“Allah Resûlü (sav) kimi zaman oruç tutmuş kimi zaman da tutmamıştı. Bu bakımdan isteyen oruç

tutar, isteyen tutmaz.” (Buhari, 1948)

222. Tafsilat için bk. s. 192

223. Buhari, 1951

224. Müslim, 335

ORUÇ BABI

205

1. Hayız/Nifas Hâlinde Oruç Tutan Kadın Asidir

Hayız ve nifas hâlinde oruç tutan kimse Allah Resûlü’ne (sav) isyan etmiştir.

Zira din, Allah’a ve Resûl’üne itaat etmek ve müminlerin yoluna uymaktır:

“Ey iman edenler! Allah’a ve Resûl’üne itaat edin. Onu işitip dinlediğiniz hâlde

ondan yüz çevirmeyin.” 225

“Kim Resûl’e itaat ederse hiç şüphesiz Allah’a itaat etmiş olur. Kim de yüz

çevirirse seni, onların üzerine koruyucu göndermedik.” 226

“Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl’e muhalefet eder

ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa, (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş

yeridir orası!” 227

Allah Resûlü’nün (sav) sünnetiyle sabit olan hüküm; asırlardır müminler

tarafından uygulanagelmiş, müminlerin yolu olmuştur. 228

225. 8/Enfâl, 20

226. 4/Nisâ, 80

227. 4/Nisâ, 115

228. “Hayız ve nifas hâlinde oruç tutulmalıdır.” diyenler, kısım kısımdır:

• Bir grup, takva adı altında oruç tutmaktadır. Oysa takva, korunmaktır. Kişinin Allah’ın (cc) azabından korunmak için Allah Resûlü’ne (sav) itaat etmesi gerekmektedir. Ona muhalefet, kişiyi takvalı

kılmaz. Dininde fitneye düşürür ve azaba götürür.

“…O’nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden

sakınsınlar.“ (24/Nûr, 63)

Okuduğumuz ayet, Allah Resûlü’nden (sav) gündelik işlerde izin almayla ilgilidir. Yani Allah (cc) yalnızca okuduğu Kur’ân ayetlerinde değil, hayatın her alanında ona itaati farz kılmış ve muhalefeti

yasaklamıştır.

• Bir grup ise sünnetin teşri değerini kabul etmez. Kur’ân’da orucun ve namazın mutlak olarak

emredildiğini, hayız ve nifas hâlinde de bu ibadetlerin yapılması gerektiğini söylerler. Kur’ân’ın

farz kıldığını, doğru olup olmadığından emin olmadığımız rivayetlerle iptal etmeyiz, derler.

Bu, amelî olmaktan ziyade itikadi bir problemdir. Zira Allah (cc), Kur’ân’da dinî bilginin kaynaklarını Kur’ân ile sınırlandırmamış, farklı kaynaklar zikretmiştir:

· Kur’ân, dinî bilginin kaynağıdır:

“Rabbinizden size indirilene uyun. O’ndan başka velilere uymayın. Ne de az öğüt alıyorsunuz!”

(7/A’râf, 3)

· Allah Resûlü (sünnet), dinî bilginin kaynağıdır:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin. Sizden olan (Müslim/şirki terk ederek tevhidle Allah’a yönelen) yöneticilere de (itaat edin). Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz,

şayet Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanıyorsanız (o meseleyi çözmek için) Allah’a ve Resûl’e götürün.

Bu, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.” (4/Nisâ, 59)

“Hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip, verdiğin

hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan ve tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş

olmazlar.” (4/Nisâ, 65)

“ ‘İtaat edeceğiz.’ diyorlar. Senin yanından çıktıkları zaman onlardan bir grup, söylediklerinin dışında bir şeyleri gece/gizlice kurguluyor. Allah onların gece/gizlice kurguladıklarını yazar. Onlardan yüz çevir ve Allah’a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.” (4/Nisâ, 81)

“Andolsun ki sizin için, Allah’ı ve Ahiret Günü’nü uman ve Allah’ı çokça zikredenler için Allah

Resûl’ünde güzel bir örneklik vardır.” (33/Ahzâb, 21)

“Allah ve Resûl’ü bir şeye hükmettiğinde, mümin erkek ve mümin kadının o işlerinde seçim hakları yoktur. Kim de Allah’a ve Resûl’üne isyan ederse, muhakkak ki apaçık bir sapıklıkla sapmıştır.”

(33/Ahzâb, 36)

· “Müminlerin yolu”, dinî bilginin kaynağıdır:

“Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl’e muhalefet eder ve müminlerin

yolunun dışında bir yola uyarsa, (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder

ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!” (4/Nisâ, 115)

Yüce Allah, Kur’ân’a muhalefet edenleri kınadığı gibi; Resûl’e ve müminlerin yoluna muhalefet

edenleri de kınamış, azapla tehdit etmiştir. Kur’ân’ı dinî bilginin yegâne kaynağı kabul etmek,

her şeyden önce Kur’ân’a karşı çıkmaktır. Zira Kur’ân, müminlere kendisi dışında kaynaklar göstermektedir.

Ayrıca Kur’ân’da muhkem ve müteşabih nasların bulunması veya bazı ayetlerin dil, kıraat ve rivayetler nedeniyle farklı yorumlanması, nasıl Kur’ân’ı zannileştirmiyorsa; tarih içinde sünnete dair

oluşmuş problemler de sünneti zannileştirmez, teşri değerini düşürmez. Yalnızca problemli rivayetleri sahih bir usulle ayıklamamızı iktiza eder.

Kur’ân’da olmadığı için hayızlı kadının oruç tutmayacağı ve namaz kılmayacağı hükmüne ilk itiraz edenler, Haruralılar (Harûrîler) yani Haricilerdir. Onlar, sahabeyi kâfir gördüklerinden onların

rivayetlerine güvenmemiş, yalnızca Kur’ân’la yetinmek gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle

bu tip sorulara muhatap olan sahabe, soru soran şahsı Haruralı/Harici zannetmiştir.

Muâze binti Abdullah’tan (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Âişe’ye (r.anha): Âdetli kimse neden orucunu kaza ediyor, ama namazını kaza etmiyor?’ diye

sordum.

Bana, ‘Sen Harûrî (Harici) misin?’ dedi.

Ben de, ‘Harûrî değilim. Sadece soruyorum.’ dedim.

Bunun üzerine, ‘Biz âdet görürdük. Oruçları kaza etmekle emrolunurduk, ama namazları kaza

etmekle emrolunmazdık.’ dedi.” (Müslim, 335)

Sahabilerden bir kısmı onların, bilgi kaynaklarını yanlış anladığını anlatmaya çalışmıştır.

Habîb El-Mâlikî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

Surad ibni Ebi’l Menazil’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Habib El-Mâliki’den işittim, şöyle diyordu:

‘Bir adam, İmran ibni Husayn’a şöyle dedi: ‘Ey Ebû Nuceyd! Siz, bize birtakım hadisler rivayet ediyorsunuz. Hâlbuki biz onların aslını Kur’ân’da bulamıyoruz.’

Bunun üzerine İmran kızdı ve o adama şöyle dedi: ‘Her kırk dirhemde bir dirhem zekât olduğunu

Kur’ân’da buldunuz mu? Her şu kadar koyundan bir koyun, her şu kadar deveden bu kadar deve

verileceğini Kur’ân’da buldunuz mu?’

Adam, ‘Hayır.’ dedi.

İmran, ‘Kimden öğrendiniz bunları? Bizden öğrendiniz değil mi? Biz de Allah Resûlü’nden (sav)

öğrendik.’ diyerek buna benzer pek çok şeyler söyledi.’ ” (Ebu Davud, 1561)

Sahabeden bir kısmı da Haricilerin bilgi kaynakları eksik olduğu için Kur’ân’ı eksik/yanlış anladıklarını göstermiştir:

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hariciler düşmanlık üzere bir yerde toplandılar ve Alî ibni Ebî Tâlib (ra) ve onunla beraber olan

Peygamber’in (sav) ashabına karşı çıkmaya karar verdiler.

Bir adam gelip, ‘Ey Müminlerin Emîri! Bu topluluk sana karşı gelecek.’ demeye başladı.

Alî, ‘Bana karşı çıkana kadar bırak onları. Bana karşı savaşa girişene kadar onlarla savaşmayacağım. Gerçi öyle de yapacaklardır.’ dedi.

Bir gün Alî’ye dedim ki: ‘Ey Müminlerin Emîri, biraz namazı geciktir ki kaçırmayalım ve bu arada

o topluluğa gidip konuşayım.’

‘Sana bir şey yaparlar diye korkuyorum.’ dedi.

Dedim ki: ‘Hayır, inşallah bir şey yapmazlar. Ben güzel davranıp kimseye eziyet vermeyen biriyim.’

Bu Yemânîyyeden en güzelini giydim. Yanlarına geldim. Öğle istirahatindelerdi. İbadette onlardan daha fazla gayret gösterenini görmedim. Elleri deve dizi gibiydi. (Çok ibadetten iz yapmıştı.)

Yüzlerinde secde eseri görülüyordu. Üzerlerinde yıpranmış gömlekler vardı. Yüzleri uykusuzluktan zayıflamıştı.

Yanlarına gelince dediler ki: ‘Bu üzerindeki elbise de ne?’

‘Beni bununla mı ayıplıyorsunuz? Ben Allah Resûlü’nün (sav) üzerinde bundan daha güzelini

görmüştüm ve şu ayet inmişti: ‘De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kılmıştır?’ (Ve yine) de ki: ‘O, dünya hayatında iman edenler içindir. Ahirette ise sadece iman

edenleredir.’ Böylece bilen bir topluluk için ayetleri detaylı bir şekilde açıklarız.’ (7/A’râf, 32)’ (Allah

Resûlü’nün sünnetini bilmediklerinden güzel elbise giymeyi kerih görmüşlerdir.)

‘Niye buraya geldin?’

‘Size Allah Resûlü’nün (sav) ashabından, onun yanında olup da vahyin üzerlerine indiği

insanlardan bahsetmeye geldim ki aranızda onlardan hiçbiri yok!’ (Yanlarında vahye şahitlik

eden sahabe olmadığından bilgi kaynakları eksiktir.)

Bazıları dedi ki: ‘Kureyş ile münakaşa etmeyin. Yüce Allah buyuruyor ki: ‘…Bilakis onlar, (tartışmada haddi aşıp) düşmanlıkta ileri giden bir kavimdir.’ (43/Zuhruf, 58)‘

İki üç kişi, ‘Keşke onlarla konuşsan.’ dediler.

Dedim ki: ‘Söyleyin bana; Allah Resûlü’nün (sav) amca oğlu ve damadı olup ona ilk iman eden ve

ashabının birlikte olduğu bu kişiyle alıp veremediğiniz nedir?’

Dediler ki: ‘Biz ona üç konuda muhalefet ediyoruz.’

‘Nedir onlar?’

‘Birincisi, o, Allah’ın dininde insanları hakem kıldı. Hâlbuki Allah buyurdu ki: ‘Hüküm ancak Allah’ındır.’ Allah’ın bu sözünden sonra insanların hükümde ne işi olabilir?’

‘Başka?’

‘Alî insanlarla savaştı, ama ne köle aldı ne ganimet. Eğer savaştıkları kâfirse mallarının Alî’ye helal

olması gerekirdi. Eğer müminse müminlerin kanını dökmek haramdır.’

‘Başka?’

‘Kendisi için (söylenen) müminlerin emîri sıfatından vazgeçti. Eğer müminlerin emîri değilse kâfirlerin emîri demektir.’

‘Başka bir itirazınız var mı?’

‘Bu kadarı bize yeter.’ dediler.

Dedim ki: ‘Eğer size Allah’ın muhkem kitabından ve Nebi’sinin sünnetinden fikirlerinize karşı delil

getirirsem dönecek misiniz?’

‘Evet.’ dediler.

‘Allah’ın dininde insanların hüküm vermesi hakkındaki görüşünüze gelince, Yüce Allah buyuru-

2. Hayızlı Kadının Orucu Kaza Edip Namazı Kaza Etmemesinin Hikmeti Nedir?

• Ebu’z Zinâd (rh) şöyle der:

“Şüphesiz ki sünnetler ve hakkın vecihleri çoğunlukla reyden/salt akıldan

farklı gelir. (Bu durumda) Müslimler sünnete ittibadan başka yol bulamazlar. Bunun (örneklerinden) biri de hayızlı kadının orucu kaza edip namazı

kaza etmemesidir.” 229

Bazen Yüce Allah kullarını imtihan eder, onlardan salt teslimiyet ister.

Akıllarına uysun veya uymasın emredileni yerine getirmelerini bekler. Bu

durumda Müslim’e düşen, teslim olmak ve emredileni yerine getirmektir.

yor ki: ‘Ey iman edenler! İhramda olduğunuz zaman avı öldürmeyin. Sizden her kim onu kasten öldürürse cezası, sizden iki adil hakemin kararıyla öldürdüğüne denk bir hayvanın Kâbe’ye

ulaştırılarak kurban edilmesidir.’ (bk. 5/Mâide, 95) Kadın ve kocası hakkında ise şöyle buyuruyor:

‘Aralarının açılmasından korkarsanız erkeğin ehlinden bir hakem, kadının ehlinden de bir hakem

yollayın.’ (bk. 4/Nisâ, 35) Şimdi Allah’a yemin verdirerek soruyorum size: İnsanları birbirlerinin kanına girmekten alıkoymak ve aralarını bulmak için hüküm vermek mi daha evladır, yoksa değeri

çeyrek dirhem olan tavşan ve aile hakkında hüküm vermek mi daha evladır? Üstelik biliyorsunuz

ki Allah dileseydi hükmü verir, insanlara bırakmazdı.’

‘Vallahi birbirlerinin kanına girmekten alıkoymak ve aralarını düzeltmek daha evladır.’ dediler.

‘ ‘Alî savaştı, ama köle ve ganimet almadı.’ sözünüze gelince, söyleyin bakalım: Anneniz Âişe’ye

sövüyor musunuz, yoksa başka kadınlarda helal olanı onda da helal kılıyor musunuz? Eğer böyle

diyorsanız küfre düştünüz demektir. Yok eğer onun müminlerin annesi olmadığını söylüyorsanız

yine kâfir oldunuz ve İslam’dan çıktınız demektir. Yüce Allah buyuruyor ki: ‘Nebi, müminlere kendi nefislerinden daha evladır/önceliklidir. Eşleri de onların anneleridir…’ (33/Ahzâb, 6) Görülüyor

ki siz iki sapıklık arasında bocalıyorsunuz, hangisini seçerseniz seçin. Şimdi bu görüşlerinizden

vazgeçtiniz mi?’

Birbirlerine baktılar ve dediler ki: ‘Vallahi evet!’

‘Alî’nin kendisi için (söylenen) müminlerin emîri sıfatından vazgeçtiği görüşünüze gelince size

bu konuda razı olacağınız sözü söyleyeceğim:

Hudeybiye Günü Allah Resûlü (sav) Kureyş’i aralarında anlaşma yazmak için davet etti. Suheyl ibni

Amr ve Ebû Sufyan ile yazışacaklardı. Peygamber dedi ki: ‘Ey Alî, yaz: Bu, Allah’ın Resûlü Muhammed’in (sav) hükmüdür.’ Dediler ki: ‘Vallahi senin Allah’ın Resûlü olduğunu bilseydik seni Ka’be’den

alıkoymazdık, sana karşı savaşmazdık. Onun yerine Muhammed ibni Abdullah yaz.’ Peygamber

dedi ki: ‘Vallahi beni yalanlasanız da ben gerçekten Allah’ın resûlüyüm. Yaz, ey Alî: ‘Muhammed

ibni Abdullah.’ Peygamber, Alî’den üstünken kendisinin nebi olarak zikredilmemesine razı olduysa bu onu peygamberlikten çıkarmıyor. Şimdi bu görüşünüzden de vazgeçtiniz mi?

Dediler ki: ‘Vallahi evet.’

Bunun üzerine iki bini geri döndü. Dört bin kişi ise sonraki savaşlarda sapık olarak öldürüldüler.”

(Musannefu Abdirrezzâk, 18678)

Sonuç: Dinî bilgi kaynakları birbirini tamamlar. Bunlardan biri eksik olduğunda, kişi bazı kaynakları okusa da yanlış anlar. Sorun, kaynaktan habersiz olmaları değil, kaynağı yanlış anlamalarıdır.

229. Buhari, Kitâbu's Savm, 41. Bab, muallak olarak

ORUÇ BABI

209

Aklına uymuyor diye şeriata karşı çıkmak, Allah'ın (cc) emirlerini kıyasla terk etmek; din/kulluk/teslimiyet ile bağdaşmaz. Allah'ın emrine salt akılla yaklaşarak ilk karşı çıkan şeytandır.

"(Allah) buyurdu ki: 'Sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan nedir?' Dedi ki: 'Ben ondan daha hayırlıyım. (Çünkü) beni ateşten, onu topraktan yarattın.' " 230

Alî (ra) bu gerçeğe işaret etmek için şöyle der:

"Eğer din; akıl ve görüşle olsaydı mestin üstünü değil de altını mesh etmek daha uygun olurdu. Hâlbuki ben, Allah Resûlü'nü (sav) mestlerinin üzerine mesh ederken gördüm." 231 232

• Namaz her gün ve her gece tekrar eden bir ibadettir. Oruç ise yılda bir defa gelir. Yüce Allah, kullarına kolaylaştırmak için az olanın kaza edilmesini istemiş, çok olanı affetmiştir. 233 Hiç şüphesiz O (cc), kullarına hafifletmeyi ve kolaylaştırmayı sever:

"Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı." 234

"Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez." 235

3. Güne Oruçlu Başlayıp Gün İçinde Hayız Olan Kadın Ne Yapmalıdır?

Hayız, oruç tutmaya engeldir. Güne oruçlu başlayıp gün içinde hayız gören kadının orucu bozulur. Daha sonra o günü kaza eder.

4. Hayızı Düzenli Olan Kadın Güne Oruçsuz Başlayabilir mi?

Bazı kadınların hayız günleri düzenlidir. O gün hayız olacağını bilen kadın, fecirden önce hayız kanı görürse güne oruçsuz başlar. Fecre kadar hayız kanı görmemişse güne oruçlu başlar. Hayız görünce orucu bozulur. Zira şeriat, hükümleri hayızın başlama vaktine değil, hayız kanının kendisine bağlamıştır.

230. 7/A'râf, 12

231. Ebu Davud, 162

232. Yüce Allah’ın kullarını imtihan etmek suretiyle indirdiği zahiren akla aykırı emirler için bk. 2/

Bakara, 67-71, 249; 4/Nisâ, 66-67

233. bk. İ’lâmu’l Muvâkkiîn, 2/71; Fethu’l Bârî, 1951 No.lu Hadis Şerhi

234. 4/Nisâ, 28

235. bk. 2/Bakara, 185

5. Hayızı Gün İçinde Sonlanan Kadın Ne Yapmalıdır?

Hayız oruç günü içinde sonlanırsa kadının şer’i bir sorumluluğu yoktur.

Günün geri kalan kısmını oruçlu geçirmez. 236

Bulanık Kanın/Lekenin Hükmü

Hayız günlerinde görülen bulanık kanın ve lekenin hükmü, hayızdır.

Temizlendikten sonra görülen bulanıklık ve leke ise istihazedir. Oruç ve

namaz üzerinde bir etkisi yoktur.

D. Yaşlılar

Yaşlılık nedeniyle oruç tutmaya güç yetiremeyenler her gün için bir fakir

doyururlar:

“(Normal şartlarda) güç yetirdiği hâlde (yakalandığı bir hastalık, hamilelik, yaşlılık gibi sebeplerle oruç tutmayanlar) her güne karşılık bir yoksul doyursunlar.” 237

Şayet fakir doyuracak imkânı yoksa ve yakınlarında onun oruç borcunu

ödeyecek kimsesi bulunmuyor veya bu sorumluluğu yerine getiremiyorsa

kişiden sorumluluk düşer. Zira Allah (cc) kimseye gücünden fazlasını yüklemez:

“Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez.” 238

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının.” 239 240

236. Tafsilat için bk. s. 192

237. bk. 2/Bakara, 184

238. bk. 2/Bakara, 286

239. bk. 64/Teğabûn, 16

240. Yaşlıların durumuyla ilgili âlimler arasında ihtilaf olmuştur. Bu ihtilafın nedeni, yukarıda

kaydettiğimiz Bakara Suresi’nin 184. ayetindeki ilgili bölümünün nasıl anlaşılacağıyla ilgili bir

ihtilaftır.

• Bir grup; ayetin hükmünün geçerli olduğunu ve yaşlı, hamile ve emzikli gibi normalde oruç

tutabilen, ancak arızi bir durum nedeniyle oruç tutamayan kişileri kapsadığını düşünür. Buna

binaen bu sınıfların her gün için fakir doyurması gerektiğini söyler. Bu açıklamanın dayanakları

şunlardır:

· Âişe (r.anha), İbni Abbâs (ra), Said ibni Cubeyr (rh), İkrime (rh); ayeti “ُ

ه

◌َ

ن

◌ُ

◌ّق

و

◌َ

◌ُط

ي “diye okurlar. (bk. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 3/333-334, 5430-5442 No.lu Rivayetler)

Bu kıraate göre ayet; normalde güç yetirdiği hâlde -arızi durum nedeniyle- zorlanan, meşakkatle

oruç tutacaklar içindir. Ayeti bu şekilde tefsir eden sahabiler; Alî (ra), İbni Abbâs (ra) ve onların

öğrencileridir. (bk. age. 3/334-347)

Bu görüşe şöyle bir itiraz yöneltilebilir:

Bu, mütevatir bir kıraat değildir. Ayrıca sahabe görüşü ihtilaf hâlinde hüccet değildir. Ki bu meselede -ayetin mensuh olup olmadığına dair mebni- ihtilaf vardır.

Cevaben denir ki: Ahad kıraatler, ahad haber hükmündedir. Zira sahabenin Allah Resûlü’nden

(sav) duymadan Kur’ân’ı keyfî olarak kıraat etmesi caiz değildir. Bu okuyuşlar ister kıraat ister tefsir

kabul edilsin; reyle ve içtihadla söylenmez. Bu yönüyle hükmen merfu olan ahad rivayetler gibidir. (bk. El-Câmiu li Ahkâmi’s Siyâm, 1/445)

Yine bu görüşe Bakara Suresi’nin 184. ayetiyle ilgili yerin, Bakara Suresi’nin 185. ayetiyle nesh

edildiği ve “Ramazan’a yetişen herkesin oruç tutması” emredildiği söylenebilir.

Cevaben denir ki: Her şeyden önce ayetin ayeti nesh ettiği yalnızca içtihadi bir görüştür. Sahabilerin bir kısmından nakledilmiştir. Sahabiler ihtilaf ettiğinde görüşleri hüccet olmaz. Şer’i asıllara

en uygun olan tercih edilir.

Ayrıca usulde sabit olduğu üzere ilk dönem fukahası neshi tahsis anlamında kullanmıştır. İbni

Kayyim (rh) şöyle der:

“Derim ki: Halef ve selef âlimlerine göre nasih ve mensuh, bir hükmün ya bütünüyle yürürlükten

kaldırılması -ki bu müteahhir âlimlerin görüşüdür- ya da umumi, mutlak ve zahir gibi ifadelerin

delaletlerinin; ister tahsis, ister takyid, isterse mutlakın mukayyede hamledilmek suretiyle kaldırılması, ona göre yorumlanması ve beyan edilmesidir. Öyle ki bu âlimler, istisna, şart ve sıfatları

da nesih kapsamında değerlendirmişlerdir. Çünkü bunlarda da nassın zahirî manasını ortadan

kaldırma ve maksadı açıklama vardır. Buna göre onların dilinde nesh, bir ayetin, ayette geçen

farklı kelimelerle açıklanması ya da onun dışında bir izahla anlatılmasıdır. Onların açıklamalarını dikkatle inceleyen, bunu ispat edecek birçok uygulamayı görecek ve bu hususstaki birçok

problemini çözmüş olacaktır. Çünkü, yaşanan problem, müteahhir âlimlerin yorumlarını, selef

âlimlerinin anlayışıyla karıştırmaktan kaynaklanmaktadır.” (İ’lâmu’l Muvakkiîn, 1/70)

Buna göre bu ayete mensuh demelerine en uygun olan, tahsisi kastetmeleridir. Zira; Bakara 185.

ayette geçen, ‘Sizden o aya yetişen oruç tutsun.’ lafzı, Bakara 184. ayeti tamamen kaldırmamıştır.

Örneğin Bakara 184. ayetin ilk cümlesi, ‘(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı).’ hükmü geçerlidir.

Yine ikinci cümlesi olan, ’Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun).’ geçerlidir. Yine dördüncü cümle olan ‘Kim de (kendi isteğine

bağlı olarak) fazladan hayır işlerse, bu onun için daha hayırlıdır.’ geçerlidir. Beşinci cümle olan

‘Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.’ geçerlidir. Ayetin üçüncü cümlesinin de

tamamen nesh edilmediği, yalnızca umum için hükmün kaldırıldığı, yaşlılar için devam ettiği

şeriat ruhuna en yakın olandır. Allah (cc) en doğrusunu bilir. Kaldı ki İbni Abbâs’ın (ra) tefsiri de

bunu desteklemektedir.

Yine nesh, delillerinden birini tamamen iptal etmektir. Oysa evla olan delillerin tamamıyla amel

etmek, hiçbirini ihmal etmemektir. Yukarıda zikrettiğimiz görüş, tüm delillerle bir arada amel

etmektir.

Sahabeden amelî olarak nakledilen uygulama da bu tefsirle uyumludur. Enes (ra) yaşlandıktan

sonra her gün için fakir doyurmuştur. (bk. Buhari, Kitâbu’t Tefsîr, 25. Bab Başlığı, muallak olarak)

• Bir grup âlim İbni Ömer tefsirine dayanarak ayeti mensuh kabul etmiştir.

Nâfi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer (oruç tutmayanlara), ‘Yoksulları doyurma fidyesi gerekir…’ ayetini okumuş ve ‘Bu ayet

neshedildi.’ demiştir.” (Buhari, 4506)

Seleme ibni Ekvâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Oruca güç yetirenlerin (oruç tutmadıkları takdirde) bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermesi

gerekir.’ ayeti nazil olunca isteyenler oruç tutmaz, oruç tutmak yerine fidye verirdi. Nihayet bir

sonraki ayet nazil oldu ve bu uygulamayı neshetti.” (Buhari, 4507)

E. Hamile ve Emziren Kadınlar

Hamile ya da emziren kadınlar; orucun bebeğe veya kendilerine zarar

vereceğini düşünürse oruç tutmayabilirler:

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kuşeyroğullarının kardeşleri durumunda olan Abdullah ibni Ka’boğullarından birinden şöyle rivayet edilmiştir: ‘Allah Resûlü’nün (sav) atlılarından

biri üzerimize çıkageldi. Ben Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardım -veya onun yanına gittim-. Yemek yiyordu.

Bana, 'Otur, şu yemeğimizden biraz ye.' buyurdu.

Ben de, 'Oruçluyum.' dedim.

Bunun üzerine, 'Otur, sana namazdan ve oruçtan bahsedeyim. Allah, yolcudan namazın bir kısmını -veya yarısını- yolcu, emzikli ve hamileden de orucu kaldırmıştır.' buyurdu.

(Ravi diyor ki: 'Allah Resûlü (sav) emzikli ve hamileden ya ikisini birden veya birini söylemişti.) O zaman Allah Resûlü'nün (sav) yemeğinden yemediğim için üzüldüm.' " 241

Tutmadıkları oruca mukabil her gün bir fakiri doyururlar. Bu, Abdullah ibni Abbâs ve Abdullah ibni Ömer'in fetvasıdır.

Sâid ibni Cubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bakara Suresi'nin 184. ayetindeki 'güç yetiremeyenler' sözü hakkında İbni Abbâs şöyle demiştir: 'Bu ayet çok yaşlı ve ihtiyar kadın ve erkeklerden oruç tutamayan kimselere bir ruhsat teşkil etmektedir ve tutamadıkları günler sayısınca bir yoksulu doyurmaları gerektiğini bildirmektedir. Yine bu ayet, korkmaları hâlinde emzikli ve hamileler için de bir ruhsattır." 242

Buna göre; yaşlılar veya güç yetiremeyenler hakkında bir nas yoktur. Nas olmayınca da farklı yaklaşımlar söz konusu olmuştur:

Bir grup âlim yukarıda zikredilen sahabe uygulamalarını müstehap infak/sadaka olarak yorumlamış, fidye verilmesini müstehap görmüşlerdir. (bk. El-Câmiu li Ahkâmi's Siyâm, 1/442)

Kimisi konu hakkında nas olmadığı için yaşlıyı oruçla mükellef görmemiştir. (bk. El-Muhallâ, 4/410, 770. Mesele)

241. Ebu Davud, 2408; Tirmizi, 715

242. Ebu Davud, 2318

Bu görüşün dayanağı; bir önceki bölümde anlatılan, Bakara Suresi'nin 184. ayetinin nesh edilmediği; yaşlı, hamile ve emzikliler için geçerli olduğu düşüncesidir. 243 244

F. Oruç Tutmamak İçin Özür Üretenler

Bir insan şer'i bir özrü olmadığı hâlde sırf oruç tutmamak için özür oluşturmaya yeltenebilir: Yolculuğa çıkabilir; kendisini hâlsizleştirecek, hayızını

öne alacak veya geciktirecek ilaçlar kullanabilir; tıbbi bir işlem yaptırabilir...

Bu davranışlar şeriatın ruhuyla, kulluk bilinciyle ve teslimiyetle bağdaşmaz.

Bu, Allah'ın (cc) yasaklarına, zahiren şer'i bir yolla tevessül etmektir. Kur'ân'ın

ve sünnetin Yahudi ahlakı olarak karşımıza koyduğu bu tutum, ne yazık

ki bazı ilim adamları eliyle "hile-i şeriyye" adı altında fıkha girmiş; amele

243. Hamile ve emzikli kadının oruç tutmayacağında ittifak vardır. (bk. Neylu'l Evtâr, 1692 No.lu

Hadis Şerhi) Ancak oruç tutmadıkları takdirde ne yapacaklarında ihtilaf edilmiştir. Bu ihtilafın

nedeni; konu hakkında delil olmamasıdır. Delil olmayınca ulema, hakkında delil olan hangi bâba

dâhil oldukları konusunda ihtilaf etmiştir.

• İbni Abbâs ve İbni Ömer (r.anhuma) onları yaşlı kimsenin hükmüne dâhil ettikleri için oruç tutmadıkları her gün için bir fakir doyuracaklarını söylerler. Allah (cc) en doğrusunu bilir; şeriatın ruhuna

en uygun olan bu görüştür. Zira hamilelik ve iki yıl emzirme süresi göz önüne alındığında üç

Ramazan, neredeyse doksan gün yapmaktadır. Buna kadının hayız ve nifas borcu eklendiğinde

sayı artmaktadır. Ayrıca bu süre sonunda kadının yine hamile kalma durumu vardır. Böyle olunca

bu borcu ödemesi zorluk oluşturacaktır. Oruç tutma zorluğu açısından o, yaşlıya benzemektedir.

• Onu hastaya benzeten ise yediği günlerin orucunu tutması gerektiğini söyler. Zira Allah (cc),

hastanın yediği günlerce oruç tutmasını istemiştir.

• Kimisi yukarıdaki hadisle hamile ve emzirenin oruçla muhatap olmadığını söyler. Allah (cc) onları oruçtan muaf tutmuştur.

• Kimisi hem kaza orucu tutup hem de fakir doyurmaları gerektiğini söyler.

• Kimisi hamile ile emzireni ayırır. Hamile, hasta olduğundan tutmadığı günlerce oruç tutar. Emziren ise hasta değildir. (Tafsilat için bk. El-Muğnî, 3/149)

• İbni Hazm (rh) ikili bir ayrıma gider ve şöyle der: "Şayet hastalık nedeniyle oruç tutmuyorlarsa,

bunlar hastadır. Her hasta gibi bir gün kaza tutarlar. Şayet hastalıktan dolayı değil de çocuk zarar

görmesin diye oruç tutmuyorlarsa ne kaza ne de fakir doyurmaya muhatap olurlar. Zira çocuğa zarar veremezler ve oruç tutamazlar. Naslar bunu yasaklar. Ancak bu durumda birinin kaza

tutmasına veya fakir doyurmasına dair nas yoktur. Nas olmayan konuda onlara bir sorumluluk

yüklenmez.” (bk. El-Muhallâ, 4/410, 770. Mesele)

244. Burada bir meselenin altını çizmek istiyorum: Hamile ve emziren kadınların oruç tutmadıkları her gün için yaptığımız, “yaşlı kimselerin hükmündelerdir” tercihi; bir kıyas değildir. Zira

kitabın muhtelif birçok yerinde vurguladığımız gibi ibadetler, kefaretler ve hadlerde kıyas olmaz.

Bu tercihin iki dayanağı vardır:

• Ayetin kıraati/okunuşu

• Kat’i bir delil olmadıkça nesh olduğunu kabul etmemek

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

ölçü/istikamet kazandırsın diye vazedilen fıkıh ilmi, üçkâğıtçılık öğreten

bir ilme dönüştürülmüştür.

İbni Kayyim (rh) şöyle der: “Hilelere cevaz vermek, sedd-i zerâ’i ile açıkça

çelişir. Zira Şâri, mümkün olan her yöntem ile kötülüklere giden yolları

kapamaktadır. Hileci ise kötülüklere giden her türlü yolu açar. Buna göre

harama düşme korkusuyla caiz olan şeylerden bile kaçınan ile haramlara

ulaşabilmek için her türlü hileye tevessül eden hiç bir olur mu?

Buraya kadar zikrettiğimiz gerekçeler ve bunların kat kat fazlası, hilenin,

hileyle amel etmenin ve Allah’ın dini konusunda hileyle fetva vermenin haram olduğunu göstermektedir. Lanetten söz eden hadisleri inceleyenler, bu

hadislerin genelinin, hilelere başvurarak Allah’ın haramlarını helal kılmaya

ve farzlarını ortadan kaldırmaya çalışanlarla ilgili olduğunu görecektir. Nitekim, ‘Allah hulle yaptırana ve yapana lanet etmiştir. Allah Yahudilere lanet

etmiştir, iç yağı onlara haram kılındığı hâlde, onu erittiler, sattılar, parasını da

yediler. Allah rüşvet alana da verene de lanet etsin. Allah faiz yiyene, yazana

ve şahitlik edene lanet etsin.’ hadisleri bunlardan birkaçıdır.

Bilindiği gibi, yazan ve şahitlik eden kişi, hile yoluyla elde edilen faize şahitlik edip yazışmasını yapmıştır. Bununla da açık ve görünür bir faizcilikten farklı bir işleme şahitlik edip yazışmasını yapmış olmaktadır. İçki konusunda on kişi lanetlenmiştir. Bunlardan ikisi de sıkan ve sıktırandır. Bilindiği gibi, şıra yapan kişi yalnızca üzüm sıkmaktadır. Yüce Allah saçına saç ekleyen ve ekleten kadına, dövme yapan ve yaptıran kadına lanet etmiştir. İbni Mes'ûd hadisinde bunlar faiz yiyen ve yediren, hulle yapan ve yaptıranlarla birlikte zikredilmiştir. Bunun sebebi de bu grupların, aldatma ve karmaşık işlem yaparak ortak bir şeyi varmış gibi göstermekte, hulleci evlenme niyeti olmadığı hâlde evlenecekmiş gibi davranmakta, faiz yiyen ise hile ve aldatma yoluyla onu helal hâle getirerek alışveriş akdinde gerçekte bulunmayan bir unsuru varmış gibi göstermektedir. Birisi satım akdi ile faizi, öteki nikâh adı altında zinayı helalleştirmekte, bir diğeri insanların mallarını ifsad etmekte, bir başkası da nesepleri bozmaktadır. İbni Mes'ûd, bu hadisin ravisi olduğu gibi, 'Bir toplumda zina ve faiz ortaya çıktı mı o toplum kendisine azap edilmesini hak etmiş olur.' hadisinin de ravisidir." 245

245. İ'lâmu'l Muvakkiîn, 3/198-199

Ramazan ayıyla özdeşleşen ibadetlerden bir diğeri itikâftır. A-k-f kökünden türeyen itikâf; bir şeyle karşılaşmak ve ona hapsolmaktır. Bir şeyde ukuf etmek, ona yönelmek ve ondan ayrılmamaktır. 1

Şer'i anlamı ise Allah'a (cc) yakınlaşmak için kişinin nefsini mescidde hapsetmesidir. 2

İtikâfın Hükmü

İtikâf, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetidir. Allah Resûlü döneminde bir grup itikâfa girer, bir grup girmezdi. Allah Resûlü (sav) itikâfa girmeyenleri kınamazdı. Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), Ramazan ayının son on gününde itikâfa girerdi." 3

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ramazan'ın son on günü geldiğinde Peygamber (sav) kemerini sıkı bağlar (sıkı ibadette bulunur ve hanımlarıyla cinsel ilişkiyi terk eder), geceyi ihya eder ve hanımlarına (bu gecelerde ibadete daha çok yönelmeleri için) uyarıda bulunurdu." 4

1. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 4/108-109, a-k-f maddesi

2. bk. El-Mufredât, s. 529, a-k-f maddesi

3. Buhari, 2025; Müslim, 1171

4. Buhari, 2024; Müslim, 1174

İTİKÂF

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

216

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ramazan ayının son on gününde, başka zamanlarda göstermediği gayret ve çabayı harcardı.” 5

Şer’i İtikâfın Sıhhat Şartları

Şer’i itikâfın üç şartı vardır:

• İtikâf niyetiyle mescide girmek

• İtikâfın mescidde olması

• İtikâfta hanımıyla cinsî münasebette bulunmamak

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır. Kimin hicreti, elde edeceği dünyalığa veya evleneceği bir kadına ise hicreti, hicret ettiği şeyedir.” 6

“Mescidlerde itikâfta bulunduğunuz sırada eşlerinizle beraber olmayın.” 7

Bunun dışında zikredilen şartların Kur’ân ve sünnetten bir delili yoktur; âlimlerimizin içtihadıdır, bağlayıcı değildir. 8

İtikâf Süresi

Şeriat itikâf için bir kayıt, süre zikretmemiştir. İtikâf bir gün olabileceği gibi bir günden az da olabilir.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattâb (ra), ‘Ey Allah’ın Resûlü, Cahiliye Dönemi’nde Mescid-i Haram’da bir gece itikâfta bulunmayı adamıştım…’ demişti.

5. Müslim, 1175

6. Buhari, 1

7. bk. 2/Bakara, 187

8. İtikâfa girilecek mescidin sıfatları, itikâf süresi, Ramazan'da olup olmaması, orucun şart olup

olmadığı… gibi tartışmalarda racih olan, bunların şart olmadığıdır. Zira itikâf, şer'i bir ibadettir.

Şartlarına ve bozan unsurlarına dair zikredilenlerin sahih ve sarih bir asla dayanması gerekmektedir.

Allah Resûlü de (sav), 'Adağını yerine getir.' buyurmuştur." 9

Ömer (ra) bir gece, yani günün yarısı kadar itikâfta kalmıştır. Allah Resûlü

(sav) bu adağı meşru saymış ve yerine getirmesini istemiştir. 10

İtikâfın Zamanı

İtikâf, yılın her döneminde yapılabilir. Evla olan; Kadir Gecesi'ni ihya

etmek ve Nebi'nin (sav) sünnetine uymak için Ramazan itikâfına girmektir.

Ancak Ramazan dışında da itikâfa girilebilir. Allah Resûlü Şevval ayında

itikâfa girmiştir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), itikâfa girmek istediğinde sabah namazını kılar, sonra

da itikâf yerine girerdi. Bir keresinde çadırın kurulmasını emir verdi, çadırı

kuruldu. Ramazan'ın son on günü itikâfa girmek istemişti. Zeyneb de çadırının kurulmasını emretti, çadırı kuruldu. Arkasından Peygamber'in (sav)

hanımlarından bir diğeri de çadırlarının kurulmasını emretti, onun çadırı

da kuruldu. Allah Resûlü (sav) sabah namazını kıldığında çadırların kurulduğunu gördü ve bunun üzerine, 'Böyle yapmakla iyi bir şey yaptığınızı mı

zannedersiniz?' buyurdu. Çadırının sökülmesini emretti, çadırı söküldü.

(O yıl) Ramazan'da itikâf yapmayı bıraktı. Nihayet Şevval ayının ilk on

gününde itikâfa girdi." 11

İtikâfa Giren Kişinin Oruç Tutması Şart mıdır?

Kur'ân ve sünnette itikâf için oruç şartı zikredilmemiştir:

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer ibni Hattâb (ra), 'Ey Allah'ın Resûlü, Cahiliye Dönemi'nde Mescid-i

Haram'da bir gece itikâfta bulunmayı adamıştım…' demişti.

Allah Resûlü de (sav), 'Adağını yerine getir.' buyurmuştur." 12

Ömer (ra) gece itikâfa girmiştir. Gece oruç tutulmayacağı açıktır.

9. bk. Buhari, 2032; Müslim, 1656

10. Bu hadis cahiliye döneminde Allah'a (cc) verilen itaat cinsinden sözlerin, İslam olduktan sonra

yerine getirilmesi gerektiğinin delilidir.

11. Buhari, 2033; Müslim, 1173

12. bk. Buhari, 2032; Müslim, 1656

İster Ramazan'da ister Ramazan dışında itikâfa girebilmek için oruç şart

değildir. Örneğin, hayızlı kadın oruç tutmaz, ancak bu, itikâfa girmesine

engel değildir. Oruç tutmasına engel bir hastalığı olan kişiler oruç tutamaz,

ama itikâfa girebilir.

Hayızlı veya İstihazeli Kadın İtikâfa Girebilir mi?

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte hanımlarından mustehâze (istihazeli) olan

birisi itikâfa girdi. O, gelen kanın renginde kızıllık ve sarılık görüyordu.

Hatta o namaz kılarken onun alt tarafına (kanın yere damlamaması için)

bir kap koyuyorduk." 13 14

13. Buhari, 2037

14. Hayızlı kadının itikâfa girmeyeceğini söyleyenler, hayızlı kadının mescide girmeyeceğine

inananlardandır. Bizler hayızlı kadının, hayız hâlinde mescide girebileceğine inanıyoruz. Hayız

hâlinde kadın itikâfa girebilir. Şöyle ki:

Hayızlı kadın mescide girebilir mi?

• Mescid Allah'ın evidir. Allah (cc) ve Resûl'ü (sav) kulları mescide davet etmiş, mescidde bulunmayı

dahi faziletli bir amel (ibadet) kabul etmişlerdir.

"Hiç şüphesiz, mescidler Allah'ındır. (O hâlde), Allah'la beraber başka bir (ilaha) dua etmeyin."

(72/Cin, 18)

“(O nur) Allah’ın yüceltilmesine ve içerisinde Allah’ın adının anılmasına izin verdiği evlerde (mescidlerdedir). Orada, gece ve gündüz O’nu tesbih ederler.” (24/Nûr, 36)

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

“Beldelerin Allah’a en sevimli gelen yerleri mescidleridir. En sevmediği yerleri ise çarşı pazarlarıdır.” (Müslim, 671)

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Bakınız! Allah’ın onda günahları sildiği, dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi?’ dedi.

Oradakiler, ‘Evet bildir, ey Allah’ın Resûlü!’ dediler.

Allah Resûlü dedi ki: ‘Zorluklara rağmen abdesti tam, eksiksiz ve güzel bir şekilde almak, mescidlere giden adımları çoğaltmak, namazdan sonraki namazı beklemektir. İşte bunlar, ribattır/

kendisine bağlanmaya değer şeylerdir.’ ” (Müslim, 251)

Mescide davet eden ve mescidde bulunmayı ibadet sayan naslardan hiçbiri, mescidde

bulunabilmek için bir kayıt/şart zikretmemiştir. Abdestli, abdestsiz, hayız, nifas ve cünüp

olmasına bakmaksızın tüm Müslimleri mescidde bulunmaya teşvik etmiştir.

• Bunun yanında bazı naslar açık bir şekilde hayızlı kadınların mescide girdiğini göstermiştir.

Hac esnasında hayız olan Âişe Annemize, Allah Resûlü (sav), tavâf ve namaz dışında hacının yaptığı her şeyi yapmasını emretmişti. (bk. Buhari, 305; Müslim, 1211)

Şüphe yok ki; hac esnasında bir hacının en fazla vakit geçirdiği yer mesciddir. Buna rağmen Allah

Resûlü (sav), onu (r.anha) mescide girmekten alıkoymamıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bana, ‘Mesciddeki seccadeyi bana uzatıver.’ buyurdu.

Ben, ‘Ben hayızlıyım.’ dedim.

Allah Resûlü, ‘Hayızlı oluşun senin elinde değildir.’ buyurdu.” (Müslim, 298)

Meymune Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bizler hayızlı olduğumuz hâlde bize yaslanıp Kur’ân okurdu. Yine bizler hayızlı

olduğumuz hâlde mescide seccade sererdik.” (Nesai, 385)

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü, Âişe’ye, ‘Mesciddeki seccadeyi bana getir.’ dedi.

Âişe, ‘Ben hayız oldum.’ dedi.

Allah Resûlü, ‘Senin hayız oluşun elinde midir?’ buyurdu.” (Ahmed, 5382)

Eşi hayızlı olmasına rağmen mescidden seccade/namazlık almasına veya mescide girip seccade/

namazlık sermesine müsaade etmiştir. Bu da hayızlı kadının (ve doğal olarak cünübün) mescide

girebildiğini göstermektedir.

Said ibni Mansur, Sünen’inde sahih bir isnadla şunu rivayet etmiştir:

“Allah Resûlü’nün ashabından kimisini namaz abdesti aldığı zaman cünüp olduğu hâlde mescidde otururken gördüm.” (Sunenu Saîd ibni Mansûr, 646)

İbni Kesir (rh) bu rivayet için, “Müslim şartı üzere sahihtir.” demiştir. (bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 3/156-

157, Nisâ Suresi, 43. ayetin tefsiri)

Bu rivayet, ashabın cünüp oldukları hâlde mescidde oturduğunu, cünüp hâlde mescide girmekte bir sakınca olmadığını göstermektedir. Abdest almalarının nedenini şöyle açıklayabiliriz: Allah

Resûlü (sav), cünüp olanların abdest almasını tavsiye etmiştir. Cünüp olan gusül alıncaya kadar

geçecek zamanda, Allah Resûlü’nün (sav) tavsiyesine uyarak abdest alır. Ashabın abdest alması bu

irşada mebnidir. Allahuâlem…

Cumhur-u ulema bazı hadislere dayanarak cünüp ve hayızın mescide girebileceklerini söylemişlerdir. Bir grup âlim de (İmam Şâfiî ve Ahmed) mescidden yürüyüp geçebileceklerini ancak oturamayacaklarını söylemişlerdir. İstinad ettikleri delillerden sahih olanlar açık değil, açık olanlar

da sahih değildir.

“Ey iman edenler! Sarhoş olduğunuzda ne dediğinizi bilinceye kadar ve cünüp olduğunuzda

-yolculuk hâli müstesna- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın.” (bk. 4/Nisâ, 43)

Bu ayette geçen “ٍيلِ

◌َب

◌ِس ي

◌ِر

◌َاب

ع/yoldan geçen” ifadesini ayette geçmiyor olmasına rağmen mescidden geçen olarak yorumlamışlardır. Ayet namaza yaklaşmamayı emretmesine rağmen ayetin

zahirini bırakıp; ilk emri namazdan uzak durmaya (sarhoş), ikinci emri namazın kılındığı yerden

yani mescidden uzak durmaya (cünüp) yormuşlardır. Oysa ayetin zahiri ve nüzul sebebi ayetin

namazla ilgili olup mescidle ilgili olmadığını göstermektedir. Hâliyle “Cünüp mescide giremez,

yalnızca uğrayabilir.” çıkarımı, güçlü bir çıkarım değildir. Delil sahih, ama sarih (açık) değildir.

Ummu Atiyye (r.anha) bayram namazları için şöyle demiştir: “Bayram için hayızlı ve genç/bekâr

kızlarımızı (namaz alanına) çıkarmakla emrolunduk. Tâ ki Müslimlerin cemaatine, duasına şahit

olsunlar. Ancak hayızlılar musalladan uzak durur.” (Buhari, 351; Müslim, 890)

Derler ki: Hayızlı kadın mescide giremeyeceği için Allah Resûlü (sav) musalladan uzak durmalarını

istemiştir. Oysa bayram namazları mescidde değil açık alanlarda kılınmaktadır. Açık alan mescid

değildir.

Kaldı ki; bir hadisin isnadının sıhhatinden ve hadisin fıkhından emin olmanın yolu, onun tüm

rivayetlerini bir araya toplamaktır. Özellikle manayla rivayet edilen hadislerde, hadisin lafızları

birbirini tefsir edip açıklamaktadır. Hayızlıların uzak durması istenen musalla, başka rivayetlerde

şöyle açıklanmıştır: “İnsanların en arkasında dururlar.” (Buhari, 971) Bir başka rivayette; “Hayızlılar namazdan uzak dururlar.” (Müslim, 890) Görüldüğü gibi musalladan kastedilen mescid değil,

safların en gerisi veya namazdır. Hadis sahihtir, ama hayızlı kadının ve cünübün mescide giremeyeceğine açık değildir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

220

İtikâfa Giren Kişi Bir İhtiyaç İçin Mescidden Çıkabilir mi?

Safiyye Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ramazan’ın son on günü mescidde itikâftayken onu ziyarete gittim. Onunla bir süre konuştum. Daha sonra dönmek için kalktım.

Peygamber de (sav) beni yolculamak için kalktı. Ummu Seleme'nin kapısının

önündeki mescidin oraya geldiğimizde Ensâr'dan iki adam Nebi'nin yanından geçerek ona selam verdiler.

Nebi (sav), 'Bir dakika durunuz! Bu yanımdan ayrılan, hanımım Safiyye binti

Huyey'dir.' dedi.

O iki kişi, 'Subhanallah! Ey Allah'ın Resûlü (biz senin hakkında nasıl kötü

düşünürüz)!' dediler. Bu, onlara çok zor geldi.

Bunun üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Şeytan, âdemoğlunun vücudunda

kanın dolaştığı gibi dolaşır. Ben sizin kalbinize bir şey (vesvese) atmasından

korktum.' " 15

Allah Resûlü (sav) kendisini ziyarete gelen hanımını eve bırakmıştır. Bu da

bir ihtiyaç durumunda itikâflının itikâftan çıkabileceğinin, bu durumun

itikâfa zarar vermeyeceğinin delilidir.

Cezaevinde, Mağarada ya da Evde İtikâf Olur mu?

Yukarıda geçtiği gibi itikâf için aslolan mescidde, Müslimlerle bir arada

olmasıdır. Zira İslam, cemaat dinidir. Ruhbanlığı, dağlarda yalnız inzivaya

çekilmeyi, toplumdan kaçış olarak seyahati… yasaklamıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Resûlü (sav), ashabının evlerinin kapıları

mescide açıkken mescide gelerek: 'Şu evlerinizin kapılarını mescidden başka bir tarafa çevirin.'

dedi ve içeri girdi. İnsanlar bir ruhsat inmesini ümit ederek bir şey yapmadılar. Sonra tekrar çıktı

ve: 'Evlerinizin kapılarını mescidden başka tarafa çevirin. Çünkü ben mescide hayızlı ve cünüp

kimselerin girmelerini helal görmüyorum.' buyurdu." (Ebu Davud, 232)

Hadis açık/sarih ama sahih değildir. Hadisin ravilerinden Cesra' binti Dicâce (rh) zayıf kabul edilmiştir. Buhari (rh) bu ravi hakkında "Cesra'nın ilginç/acayip rivayetleri vardır." demiştir. Ayrıca ravilerden Eflet ibni Halîfe hakkında ihtilaf edilmiştir. (bk. Avnu'l Ma'bûd, 232 No.lu Hadis Şerhi)

Sonuç: Naslar hayızlı kadının mescide girebileceğine, dolayısıyla hayızlı kadının itikaf yapabileceğine delalet eder. "Hayızlı kadın mescide giremez, dolayısıyla itikâfa giremez." diyenlerin delilleri -bize göre- zayıftır. Hakka isabet etmek için fıkhi bir meselede dahi bunca çaba sarf eden tüm

fukahamızdan Allah (cc) razı olsun.

15. Buhari, 2035

Urve ibni Zubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Osmân ibni Maz’ûn’un, adını Havle binti Hakîm diye hatırladığım hanımı, (teyzem) Âişe’nin yanına girdi. Kadının kılık kıyafeti perişandı.

Ben ona, ‘Bu hâlin nedir?’ diye sordum.

Dedi ki: ‘Eşim gece namaz kılıyor, gündüz oruç tutuyor. (Yani, benimle ilgilenmiyor.)’

Biraz sonra Nebi (sav) içeri girdi. Âişe bu durumu kendisine anlattı. Peygamber (sav) Osmân ile karşılaştığında şöyle dedi: ‘Ey Osmân, ruhbanlık bize farz kılınmadı. Senin için bende bir örnek yok mudur? Allah’a yemin olsun, ben sizin Allah’tan en çok korkanınızım. Yine ben, Allah’ın sınırlarını en fazla muhafaza edeninizim.’ ” 16

Ebû Umâme’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Benim ümmetimin seyyahlığı Allah yolunda cihaddır.” 17

Muaz ibni Cebel’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Koyunların kurdu olduğu gibi şeytan da insanoğlunun kurdudur. Kurt, sürüden uzak olan koyunu kapar. Aman vadilerden sakının. Cemaat ve halk ile beraber olun. Mescide devam edin.” 18

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İslam cemaatinden ayrılmayın, ayrılıklardan sakının; çünkü şeytan cemaate katılmayıp tek kalanlarla beraberdir. Cemaatten olan iki kişiden uzaktır. Kim cennetin en güzel yerlerinden köşk sahibi olmak isterse; İslam cemaatinden ayrılmasın. Kimi, yaptığı iyilik sevindiriyor ve kötülükleri de üzüyorsa o kimse mümindir.” 19

16. Ahmed, 25893

17. Ebu Davud, 2486

18. Ahmed, 22029

19. Tirmizi, 2165

Hâliyle bir inziva olan itikâfın bile yalnız olmasına müsaade etmemiş,

camide ve cemaat içinde olmasını emretmiştir. Aslolan itikâfın mescidde

olmasıdır. Ancak bazı durumlarda zaruret söz konusu olabilir. Örneğin, kişi

zindanda olabilir, fitne ortamında evinden çıkamıyor olabilir, savaş şartlarında dağlarda/cephede/ribatta bulunabilir. İtikâfa girmeye niyet ettiği ve

imkânı olduğu hâlde mescide ulaşma olanağı bulamayabilir. Bu tip durum

zaruret hâlidir. Kişi bulunduğu yerde itikâfa girebilir. 20

20. Bu meselenin birkaç açıdan doğru olduğuna inanıyorum.

• Normal zamanda bir salih ameli yapan bir özür nedeniyle o ameli yapamıyorsa, yapmış gibi ecir

alır. İbrâhîm Ebû İsmâîl Es-Seksekî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebû Burde ve Yezid ibni Ebû Kebşe birlikte yolculuk ediyordu. Yezid bu sırada oruçluydu. Ebu

Burde ona şöyle dedi: 'Ben Ebû Mûsâ'dan defalarca duydum; Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu söylemişti: 'Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında sağlıklıyken veya yolculuğa

çıkmadan önce yapmış olduğu amellerin ecrini aynen alır.' " (Buhari, 2996)

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müslimlerden bedenine bir bela isabet ettirilmiş hiçbir kimse yoktur ki, Allah mutlaka onu koruyan hafaza/koruyucu meleklere emretmiş, demiştir ki,'Kulum için her gün ve gece, bağım içerisinde hapsedilmiş değilken (yani musibete uğramamışken) yapıyor olduğu hayırların benzerini

yazın.' " (Darimi, 2812)

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Tebuk Gazvesi'nden dönüp de Medine'ye yaklaştığında şöyle buyurdu: 'Şüphesiz Medine'de öyle kimseler var ki her nerede yürüyüp yol almışsanız, hangi vadiyi kat edip

geçmişseniz mutlaka onlar da sizinle beraberdir.'

Ashab, 'Ey Allah'ın Resûlü onlar Medine'de bulundukları hâlde öyle mi?' deyince;

O, '(Evet) onlar Medine'de kaldıkları hâlde mazeretleri onları (sizinle beraber gelmekten) alıkoymuştu.' diye buyurdu." (Buhari, 4423)

Normalde mescidde itikâfa giren yukarıda mezkûr bir özür nedeniyle itikâftan geri kalmışsa, nerede itikâf yaparsa yapsın aynı ecri alır.

• Bir ameli şer'i bir engel nedeniyle yapamayan, onu yapmaya niyet ederse ecir alır.

Ebû Kebşe El-Enmârî'den (ra) rivâyete göre bizzat kendisi Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Dünyada dört sınıf insan vardır; Allah'ın kendisine mal, rızık ve ilim verdiği bir kul ki kul bu nimet

içerisinde yolunu Rabbi vasıtasıyla bulur, Müslimlerle ve akrabalarıyla irtibatını kesmez. Verilen o

nimette Allah'ın hakkı ne ise onu da bilir ve gereğini yerine getirir. Bu kul, Allah katında en üstün

derecededir. Yine bir kul ki Allah ona ilim vermiş mal vermemiştir. Bu kulun niyeti doğrudur ve

şöyle der: 'Eğer malım olsaydı falanın yaptığı gibi yapardım.' İşte o niyetine göre karşılık görür.

Önceki kimseyle ecirde eşitlerdir. Yine bir kul ki Allah kendisine rızık vermiş fakat ilim vermemiştir. İlim ve bilgisizlik yüzünden malını dengesiz biçimde harcar, Rabbine karşı sorumluluk bilinci

duymaz, akrabası ve Müslimlerle alakasını keser ve o malda Allah'ın hakkını da yerine getirmez.

Bu kimse en kötü durumdadır. Yine bir kul daha vardır ki; Allah kendisine ne mal ne de ilim vermiştir. Bu kimse de şöyle der, 'Eğer malım olsaydı ben de falan kimse gibi o malı kötü yollarda

harcardım.' O da niyetine göre karşılık görür her ikisinin de günahı eşittir." (Ahmed, 18024; Tirmizi,

2325)

• Tüm yeryüzü müminler için mescid kılınmıştır. Hâliyle cemaatle namaz kılınan mescidde bir

İtikâfın Adabı

İtikâfın amacına ulaşması için gözetilmesi gereken edepler vardır:

• Öncelikle itikâftaki amacın, dış dünyayla bağı kesmek olduğunu hatırda

tutmalıdır. Telefon, internet vb. dış dünyayla insanın bağını devam ettiren

şeylerin itikâfın ruhuna uymadığını bilmeli, bunları kendisiyle itikâfa sokmamalıdır.

• Mümkünse çok iyi tanıdığı ve samimi olduğu arkadaşlarıyla aynı ortamda

itikâfa girmemeli, farklı bir mescidde veya ilde itikâfa girmelidir. Böylece

itikâfta olmaması gereken gereksiz konuşma, şakalaşma ve boş vakit öldürme

ihtimali en asgariye indirilmiş olur.

• İtikâf süresince yapmak istediklerine dair net bir programa sahip olmalıdır.

Belirsizlik, itikâftan faydalanmanın önündeki engellerdendir. Cemaatle icra

edilen teravih, mukabele, kalp inceltici sohbetler ve gece namazı dışında

kendisi için çizdiği bir programa sahip olmalıdır. Yazılı bir program her

zaman daha etkilidir.

• İtikâf; yeme, içme ve uyuma yeri değildir. Bilakis itikâfın meşru kılınma hikmetlerinden biri de kalbi öldüren ya da katılaştıran bu fudulattan

kurtulmaktır.

• İtikâf esnasında en fazla dikkat edilmesi gereken şeylerden biri kul hakkıdır. Rabbimizin hakkını gözetmek için girdiğimiz itikâftan kul hakkıyla

özür nedeniyle itikâfa giremeyen, bu ümmete verilmiş nimet olarak tüm yeryüzünü mescid kabul eder.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benden önce hiç kimseye verilmeyen şu beş şey bana bahşedildi:

Bir aylık zamanda kat edilecek uzaklıkta bulunan düşmanlarımın kalbine korku salmakla desteklendim. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Bu yüzden ümmetimden her kim,

bir namaz vaktine girerse, namazını kılsın. Ganimetler benim için helal kılındı. Benden önce hiç

kimseye helal kılınmamıştı. Bana şefaat hakkı tanındı. Peygamberler sadece kendi kavimlerine

gönderildi. Ben ise, tüm insanlara gönderildim." (Buhari, 335; Müslim, 521)

• İslam âlimlerinden bir kısmı kadının "evin mescidinde" itikâfa gireceğini söyler. (bk. Fethu'l Bârî,

2033 No.lu Hadis Şerhi) Bilindiği gibi geçmişte uygulanan bir sünnet vardı. İnsanlar evin bir köşesini mescid olarak kullanırdı. İslam âlimlerinden bir grup; genel mescidde kadınlara tahsis edilen

bir yer olmadığından evinde itikâfa girmesine fetva vermiştir. Bu meseleyi tahric ederek; mescide ulaşmasında herhangi bir engel olan kişiler, bulundukları yerde itikâfa niyet edebilirler. Allah

(cc) en doğrusunu bilir. (Erkek ve kadının mescidde itikâfı, mezhepler ve gerekçelerle ilgili bk.

El-Muğnî, 3/190)

çıkmış olmak bir kazanç değil kayıptır. Özellikle kardeşlerin ibadet ve uyku

saatlerinde sessiz olmaya dikkat etmek, kişisel bakımımıza dikkat ederek başkalarına eziyet etmemek, ortak kullanım alanlarını temiz kullanmak gibi hususlarda titiz davranılmalıdır. Allah Resûlü, sesli Kur'ân okuyarak kardeşlerini rahatsız edenleri dahi uyarmış; bunun eziyet vermek olduğunu söylemiştir:

Ebû Saîd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) mescidde yüksek sesle Kur'ân okuduklarını işitti ve perdeyi açarak şöyle buyurdu:

'Dikkat edin, hepiniz Rabbine yalvarıp yakarıyor, bir kısmınız bir kısmınızı rahatsız etmesin. Kur'ân okurken veya namaz kılarken fazla ses çıkararak birbirinizi rahatsız etmeyin.' " 21

• İtikâfın imtihanı olan güzel ahlaka dikkat etmek gerekmektedir. Farklı anlayış ve kültürlere sahip onlarca belki yüzlerce Müslimle aynı ortamı paylaşmak durumundayız. Birçoğumuzun günlük yaşantı biçimi ve alışkanlıkları diğeriyle uyuşmayabiliyor. İtikâfın bir hikmeti de sinir, şehvet, bencillik vb. kötü ahlaklardan arınmak ve hilm, iffet, cömertlik ve fedakârlık gibi güzel ahlakları kazanmaktır.

Güzel ahlakın dışına çıkmak, kişinin itikâfına şeytanı dâhil etmesi ve onun semerelerini ifsad etmesi anlamına gelir.

Bu konuda Allah Resûlü'nün (sav) şu uyarısı zihinlerde canlı tutulmalıdır:

Ubâde ibni Sâmit'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü Kadir Gecesi'ni bize haber vermek üzere hücresinden çıktı. Derken Müslimlerden iki kişi kavga ediyorlardı. Şöyle buyurdu: 'Ben sizlere Kadir Gecesi'ni haber vermek üzere çıktım. Filan ve filan kimseler birbirleriyle kavga ettiler de Kadir Gecesi'ne ait bilgi kalbimden kaldırıldı. Umarım sizin için böylesi daha hayırlı olur. Onu (Ramazan'dan yirmi gün geçtikten sonraki) yedinci, dokuzuncu ve beşinci günlerinde arayın.' " 22

21. Ebu Davud, 1332

22. Buhari, 49

İki Müslim'in kendi aralarındaki kavgası, Kadir Gecesi bilgisinin kalkmasına neden olduğu gibi, itikâf esnasında ortaya çıkması muhtemel tartışma, ses yükseltme, kin ve buğz gibi kötü hasletler itikâfın güzelliklerinin kalkmasına

neden olabilir.

• Herkesten kopmak, asık suratlı olmak ve mesafeli bir diyalog kurmak, başka bir tuzaktır. Oysa güzel ahlak, tebessümü ve insanlarla muamelede yumuşak olmayı gerektirir.

• Kardeşlere hizmet ibadetinden mahrum olmamak gerekir.

İtikâfta bulunan kardeşlerimizin Müslimlere hizmet etme ve onların işlerini kolaylaştırma ibadetinden de itikâf süresince nasiplerini almaları gerekir. Mescidler Allah'ın (cc) evi, orada bulunanlar da El-Kerîm olan Rabbimizin misafirleridir. Onlara yapılan hizmet ve verilen değer, bir yönüyle mescide ve onun sahibine verilmiş olur.

Mescidlerde yapılan hizmetin küçüğü büyüğü olmaz. Hepsi şerefli ve değerlidir. Allah (cc) bu hizmet için peygamberlerini kullanmış ve Kur'ân'da da bunu konu edinmiştir:

"İbrahim ile İsmail'e: 'Tavaf edenler, orada ibadet için itikâfa çekilenler, rükû ve secde edenler için evimi temizleyin' diye emir vermiştik." 23

• İş durumu müsait olmayan kardeşlerimizin en azından hafta sonlarını veya izinlerini kullanmak suretiyle bugünlerini itikâfta geçirerek değerlendirmeleri gerekir. İşlerini karşılıklı olarak birbirlerine emanet edebilen kardeşlerimizin hayırda nöbetleşerek itikâfa girmeye gayret göstermelerini tavsiye ediyoruz. Hayırda öncü olan ve Allah (cc) için terk edilenin mutlaka Allah tarafından daha hayırlısıyla mükâfatlandırılacağını bilen kardeşlerimizin bugünlerde iş yerlerini gerekiyorsa kapatmaları en güzel olanıdır.

Çocuklarından dolayı bu hayırdan mahrum olan hanım kardeşlerimizin, başka kardeşleriyle anlaşıp hayırda nöbetleşmeleri ve sırayla itikâfta yer almaya çalışmaları gerekir. Böylece sahabe sünneti olan hayırda nöbetleşme ihya edilmiş ve bu hayırdan -belli günlerde de olsa- mahrum kalınmamış olur.

23. bk. 2/Bakara, 125

Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben ve Ensâr'dan bir komşum, Ben-i Ümeyye ibni Zeyd yurdunda oturuyorduk. Bu yurt, Medine'nin Avalî denilen bölgesindeydi. Peygamber'in

yanına nöbetleşe giderdik. Bir gün o gider, bir gün de ben giderdim. Ben

Peygamber'in yanına gittiğimde o gün içinde Peygamber'e gelen vahiy ve

diğer haberleri getirirdim, o gittiğinde de aynı şekilde yapardı..." 24

İtikâfın Hikmetleri

İtikâfın hikmetlerine dair detaylı bilgi önceki sayfalarda işlenmiştir. 25

24. Buhari, 89

25. bk. s. 102

Kur'ân'ın kendisinde indirildiği gece, Ramazan ayında yer alan Kadir

Gecesi'dir:

"Hiç şüphesiz, biz o (Kur'ân'ı), Kadir Gecesi'nde indirdik." 1

"Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir. Sizden o aya yetişen oruç tutsun..." 2

Bu gecenin mübarek ve bin aydan daha hayırlı olduğunda ittifak edilmekle

birlikte neden Kadir Gecesi diye isimlendirildiğinde ihtilaf edilmiştir:

"Şüphesiz ki biz, onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz, uyaranlarız." 3

"Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır." 4

İhtilafın nedeni geceye verilen ismin kökü olan "k-d-r" fiilinin birden fazla anlama gelmesidir. Değerlilik, işlerin takdiri, daraltma bu anlamlardan

bazılarıdır. 5 6

1. 97/Kâdir, 1

2. 2/Bakara, 185

3. 44/Duhan, 3

4. 97/Kâdir, 3

5. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 5/62-63; El-Mufredât, s. 657-660, k-d-r maddeleri

6. Abdullah ibni Abbâs (ra), Mücahid (rh), İkrime (rh) ve İbni Kuteybe (rh); "Bu gecede bir yıllık işler

takdir edilir (Kaderi belirlenir). Bu sebeple k-d-r kökünden türeyen takdir ismi verilmiştir." der. (bk.

Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar, 3/603)

Bu görüşün delili:

"Şüphesiz ki biz, onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz, uyaranlarız. O (gecede) her

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

228

Kadir Gecesi’nin Zamanı

Kadir Gecesi Ramazan ayında, Ramazan’ın son on gününün tekli geceleri arasındadır:

“Onu (Kadir Gecesi’ni), Ramazan’ın son on gününde arayın.” 7

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kadir Gecesi’ni, Ramazan’ın son on gününün tekli gecelerinde arayınız.” 8

Ubâde ibni Sâmit’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), Kadir Gecesi’nin zamanını bildirmek için yanımıza geldi. Bu sırada Müslimlerden iki kişi birbiriyle tartıştı. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

‘Size Kadir Gecesi’ni bildirmek için çıkmıştım. Ancak filan ile filan tartışınca buna dair bilgi kaldırıldı. Bunun sizin için daha hayırlı olmasını umarım. Kadir Gecesi’ni (Ramazan’dan yirmi gün geçtikten sonraki) dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecede arayın.” 9 10

hikmetli iş ayrılır. Katımızdan bir emirle (yapılacaklar belirlenir ve vazifeler dağıtılır). Şüphesiz ki

biz, (insanlara resûller) gönderenleriz.” (44/Duhan, 3-5)

• “Zuhri (rh), ‘Bu gece değerli yüce bir gecedir. Bu yüzden (kadri yüksek, kıymetli anlamında) ‘Kadir

Gecesi’ denmiştir,’ der.” (age.)

• “Bu gecenin ‘daraltma’ anlamı gözetilerek Kadir Gecesi denmiştir. (Talak 7. ayette bu anlamda

kullanılmıştır: Kudira aleyhi rızkuhu/rızkı daraltılan). Böyle denmesinin nedeni meleklerin o gece

yeryüzünü doldurup kimseye yer bırakmamasından/daraltmasından veya Yüce Allah’ın onun

hangi gün olduğu bilgisini daraltmasından/kullarından gizlemesinden dolayıdır.” (Fethu’l Bârî,

2014 No.lu Hadis Şerhi)

• “Değerli bir Kitap o gecede indirildiğinden veya değersiz insan o gece değer kazanacağından

‘Kadir Gecesi’ denmiştir.” (Zâdu’l Mesîr, 4/469, Kadir Suresi tefsiri)

7. Buhari, 2018; Müslim, 1167

8. Buhari, 2017; Müslim, 1169

9. Buhari, 2023

10. Kadir Gecesi’nin gününe dair kırka yakın görüş zikredilmiştir. (bk. Fethu’l Bârî, 2017-2022

No.lu Hadislerin Şerhi) Ancak bu görüşlerin sahih ve sarih delili yoktur. Bir diğer sorun şudur:

Bazı rivayetlerde, “Kadir Gecesi şu gündür.” denerek, günü tayin edilmiştir. Örneğin, bir rivayette

Ramazan’ın 27. gecesi olduğu belirtilmiştir.

Zirr ibni Hubeyş’ten (rh) şöyle demiştir:

“Ubey ibni Ka’b’ı işittim, şöyle diyordu: -Ona şöyle denilmiş- ‘Abdullah ibni Mes’ûd, ‘Her kim seneyi (kulluk ile) ikame ederse Kadir Gecesi’ne isabet eder.’ diyor.’

Ubey (ise) şöyle dedi: ‘Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin ederim ki o (Kadir Gecesi)

Kadir Gecesi’nin Önemi

• Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır

“Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.” 11

Kadir Gecesi yaklaşık seksen yıllık bir zamana, ortalama bir insan ömrüne tekabül eder. Bu, şu demektir: Yüce Allah her yıl, insana ömre bedel bir geceyle iyilikte bulunur. Geçmiş ve gelecek kayıpları için bir telafi imkânı sunar. Şüphesiz bu, O’nun (cc) Eş-Şekûr, Er-Rahîm, El-Kerîm… isimlerinin tecellisidir. O (cc) Eş-Şekûr’dur; kullarının amellerine teşekkür eder, kat kat fazlasıyla mukabelede bulunur. Er-Rahîm’dir; onlara merhamet eder, rahmete erişecekleri yolları çoğaltır ve kolaylaştırır. El-Kerîm’dir; ihsanında cömerttir…

• Kadir Gecesi mübarek bir gecedir

“Şüphesiz ki biz, onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz, uyaranlarız.” 12

Ramazan’dadır. -İnşallah demeksizin yemin etti.- Allah’a yemin olsun ki şüphesiz ben o gecenin

hangi gece olduğunu biliyorum. O gece, Allah Resûlü'nün (sav) bize, onu kıyamda geçirmemizi

emrettiği gecedir. O, yirmi yedinci günün sabahıdır. Onun emaresi o günün sabahında Güneş'in

beyaz ve şuasız/parıltısız doğmasıdır.' " (Müslim, 762)

Bir rivayette yirmi üçüncü gece olduğu belirtilmiştir.

Abdullah ibni Uneys'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Kadir Gecesi bana gösterildi sonra unutturuldu. O gecenin sabahında su ve

çamur içerisinde secde ettiğim bana gösterildi.' buyurmuştur.

Abdullah ibni Uneys (ra), 'Yirmi üçüncü gece yağmura tutulduk. Allah Resûlü (sav), bize sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirdiğinde alnında su ve çamur izi vardı.' demiştir." (Müslim, 1168)

Bu tip rivayetler mutlak olarak anlaşılmamalıdır. Kadir Gecesi, bir yıl o geceye denk gelmiş, sahabe de o geceyi nakletmiştir. Her yıl o gece olacak diye bir kaide yoktur. Günümüzde Kadir

Gecesi'nin özellikle yirmi yedinci gece olarak tayin edilmesi siyasidir. Zira bir bütün olarak İslam

ahkâmını yürürlükten kaldıran siyasi otoritelerin, Kadir Gecesi'ni önemsemeyeceği izahtan varestedir. Bu tarz dinî geceler toplum arasında birlik ve beraberlik duyguları sağladığından ve bu

gecelerde kendisine dua edilerek sistem din adına meşrulaştırıldığından Kadir Gecesi, bidat kandiller ve Cuma hutbeleri sistem tarafından önemsenmektedir. Müstekbirler için toplumu kaynaştıran ve kendilerine meşruiyet kazandıran her şey kıymetlidir. Dinî, örfi, folklorik, askerî, seküler

bir ayin olması arasında fark yoktur. İlginçtir; kandil gecelerini de resmî gecelere mahsus içkili/

danslı baloları da; şeyh türbelerini de İslam karşıtı seküler liderlerin anıtlarını da; dinî bayramları

da dini kaldırma iradesini beyan eden girişimlerin kutlamasını da aynı sistemin farklı kurumları

önemseyip kutlamaktadır.

11. 97/Kâdir, 3

12. 44/Duhan, 3

Mübarek gecede yapılan ameller de bereketlenir. Yüce Allah bire karşılık

bin ile mukabelede bulunur. Bir kulluk mertebesi/makamı olan mübareklik bu gecede elde edilir. Îsâ (as) şöyle demişti:

“Nerede olursam olayım beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana, namazı ve zekâtı emretti.” 13

Mübarek, bereketli kılınmış demektir. Bereket ise hayrın sübutu ve nemasıdır. Yani hayır, o insanın karakteri, ayrılmaz parçasıdır ve sürekli artarak/ çeşitlenerek varlığını sürdürür.

• O gecede bir yıllık işler takdir edilir

“Melekler ve Ruh (Cibril), onda, Rablerinin izniyle her bir iş için inerler.” 14

Bu ayetle ilgili farklı açıklamalar yapılmıştır. Allah (cc) en doğrusunu bilir; en selametli yol Kur’ân’ın yine Kur’ân’la açıklanmasıdır. Yüce Allah, Kur’ân’ın indirildiği mübarek gece için şöyle der:

“Şüphesiz ki biz, onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz, uyaranlarız. O (gecede) her hikmetli iş ayrılır. Katımızdan bir emirle (yapılacaklar belirlenir ve vazifeler dağıtılır). Şüphesiz ki biz, (insanlara resûller) gönderenleriz.” 15

Abdullah ibni Abbâs (ra), Abdullah ibni Ömer (ra) ve öğrencileri; Kadir Gecesi’nde bir yıllık kaderin indiğini söylerler. Yüce Allah, bir yıl boyunca olacak her şeyi Levh-i Mahfuz’dan alarak o işle görevli meleklere tevdi eder.16

Öyleyse bu gece, duayla Allah’a (cc) yönelme gecesi olmalıdır. O’ndan hayırlı amel, takva, rızık, huzur, dertlere deva… istenmelidir. Zira o (cc) dilediği gibi hükmeder, mülkün yegâne sahibidir. Kitab’ın anası (Levh-i Mahfuz) O’nun (cc) katındadır. Dilediğini siler dilediğini bırakır. Hem dua ile takdirin çekişmesinde Kadir Gecesi duanın lehine işleyecek ve dua, takdirin önüne

13. 19/Meryem, 31

14. 97/Kâdir, 4

15. 44/Duhan, 3-5

16. bk. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 20/8-11, 69878-69896 No.lu Rivayetler

geçecektir. 17 Unutmamak gerekir; duanın da takdirin de Rabbi Allah’tır (cc). O (cc) her şeyi takdir etmesine rağmen18 kullarını ısrarla duaya çağırmaktadır.19

• O gece selamdır/esenliktir

“O, fecrin çıkışına kadar esenliktir.” 20

Selam/Esenlik nedir? Hata/kusur/hastalık hâlinden selamette olmak,

nefsin hoşlanmadığı sıkıntılardan uzak olmaktır. Bu nedenle cennete “Dâru’s Selam” 21 denmiştir ve Kıyamet Günü kazananlar/felaha erenler, tüm

zorlukların geride kaldığını ifade eden “selam” lafzıyla karşılanmıştır. 22

Bu gece tüm esenliklere ulaşmanın vesilesidir. Bunun başında da günahlardan kurtulmak gelir. Zira insanı dünya ve ahirette sıkıntıya sokan günahlarıdır. İnsanla Rabbi arasına, insanla kalbi arasına ve insanla sevdikleri

arasına kalın bir örtü çeken, onu hayırdan mahrum eden günahlarıdır. Kadir

Gecesi esenlikle insan arasındaki bu engeli, yani günahları ortadan kaldırır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini Allah’tan umarak Kadir Gecesi’ni ihya ederse onun

geçmiş günahları affedilir.” 23

Şüphesiz her insanın hayatında ortak esenlik (cennet, günahlardan arınma

vb.) olduğu gibi, her insanın ihtiyaç duyduğu özel bir esenlik vardır. Kişi,

kendi esenliğine erişmek için Kadir Gecesi’nden faydalanmalı, nefsini bu

büyük fırsattan mahrum bırakmamalıdır.

17. Selman’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Kazayı ancak

dua önler, ömrü ise ancak iyilik arttırır.” (Tirmizi, 2139)

18. Abdullah ibni Amr’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, yaratıkların sayısını, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce yazmıştır. Kendisinin Arşı

ise su üzerinde bulunmaktadır.” (Müslim, 2653)

19. “Kullarım sana, benden soracak olurlarsa, şüphesiz ki ben onlara yakınım. Dua edenin duasına icabet ederim” (2/Bakara, 186)

“Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin” (bk. 7/A’râf, 55)

“De ki: ‘Şayet duanız olmasaydı Allah katında bir kıymetiniz olur muydu?’ ” (bk. 25/Furkân, 77)

20. 97/Kâdir, 5

21. bk. 10/Yûnus, 25

22. bk. 16/Nahl, 32

23. Buhari, 2014; Müslim, 760

Kadir Gecesi’nin Alameti

Kadir Gecesi alametlerine dair sünnette sabit olan bazı naslar vardır.

• Kadir Gecesi’nde havanın mutedil olması

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz bana Kadir Gecesi gösterilmişti. Sonra bana unutturuldu. O (Ramazan ayı gecelerinin) son on gününden birindedir. O (gece) açık ve parlak bir gecedir. Ne sıcak ne de soğuktur.” 24

• Kadir Gecesi sona erdiğinde Güneş’in şuasız doğması

Zirr ibni Hubeyş (rh) şöyle demiştir:

“Ubey ibni Ka’b’ı işittim, şöyle diyordu: ‘Onun emaresi o günün sabahında Güneş’in beyaz ve şuasız/parıltısız doğmasıdır.’ ” 25 26

Kadir Gecesi’nde Yapılacak Ameller

• Ramazan’ın son on gününde itikâfa girmek

Allah Resûlü (sav) Kadir Gecesi’ni aramak için Ramazan’ın son on gününü itikâfta geçirirdi.

Abdullah ibni Ömer (ra) şöyle demiştir:

“Allah Resûlü (sav), Ramazan ayının son on gününde itikâf yapardı.” 27

Son on günün gecelerini ihya eder, ibadete sarılır, çevresindekileri de ibadete teşvik ederdi.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ramazan’ın son on günü geldiğinde Peygamber (sav) kemerini sıkı bağlar (sıkı ibadette bulunur ve hanımlarıyla cinsel ilişkiyi terk eder), geceyi ihya eder ve hanımlarına (bu gecelerde ibadete daha çok yönelmeleri için) uyarıda bulunurdu.” 28

24. Sahîhu İbni Huzeyme, 2190

25. Müslim, 762

26. Bunların dışında bazı alametler zikredilmiştir. Hakkında sahih rivayet olmadığı için zikretmedik.

27. Buhari, 2025; Müslim, 1171

28. Buhari, 2024; Müslim, 1174

• Kadir Gecesi’ni aramak

Kadir Gecesi’yle ilgili rivayetlere baktığımızda Allah Resûlü’nün onu aramayı, talep etmeyi ve araştırmayı emrettiğini görürüz. Onun (sav) bu ısrarlı

vurgusu bize şu gerçeği hatırlatır: Kadir Gecesi takvime sabitlenmiş değildir.

Yalnızca bir geceyi ayakta geçirerek elde edilmez ve o, onu aramayanı tesadüfen bulmaz. Onu idrak edenler, onu arayan, araştıran ve bulmayı umanlardır.

Bunun için son on günü, özellikle de tekli geceleri ihya edenlerdir. Belki

de Yüce Allah kulun hayra ulaşma çabasını, onun Allah’ın rızasına kıymet

verip bu geceyi arama zahmetini ödüllendirmektedir.

• Son on günde günahlardan sakınmak

Ubâde ibni Sâmit (ra) şöyle dedi:

“Peygamber (sav), Kadir Gecesi’nin zamanını bildirmek için yanımıza geldi.

Bu sırada Müslimlerden iki kişi birbiriyle tartıştı. Bunun üzerine Peygamber

(sav) şöyle buyurdu:

‘Size Kadir Gecesi’ni bildirmek için çıkmıştım. Ancak filan ile filan tartışma

yapınca buna dair bilgi kaldırıldı. Bunun sizin için daha hayırlı olmasını umarım.

Kadir Gecesi’ni (Ramazan’dan yirmi gün geçtikten sonra) dokuzuncu, yedinci

ve beşinci gecede arayın.’ ” 29

Mahrumiyet, masiyetler/günahlar nedeniyledir. Son on gün içinde tartışan iki Müslim, Kadir Gecesi bilgisini unutturmuştur. Zira Müslimler

arası çekişmeler, basit dahi olsa, onların Yüce Allah’ın kardeşlik nimetine

ve O’nun (cc) koyduğu sınırlara karşı lakayıt olduklarının göstergesidir.

Müslimler arası çekişme bir günahtır; bazen savaş kaybetmeye, 30 bazen

Allah’ın mağfiretinden mahrum olmaya 31 ve bazen de hayırlı bir bilginin

-Kadir Gecesi gibi- kaldırılmasına neden olmaktadır.

29. Buhari, 2023

30. “Allah’a ve Resûl’üne itaat edin. Çekişip tartışmayın. Yoksa, bozguna uğrarsınız ve gücünüz

dağılıp gider. Sabredin. Hiç şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir.” (8/Enfâl, 46)

31. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Pazartesi ve perşembe günleri cennetin kapıları açılır. Bunun arkasından, Allah’a hiçbir şeyi

ortak koşmamış her kul bağışlanır. Ancak (din) kardeşiyle arasında kin ve düşmanlık bulunan

kimse bunun dışındadır. Böyle iki kişi hakkında ise, ‘Her ikisi de barışana kadar bekletiniz.’ denilir.”

(Müslim, 2565)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

234

Allah’ın emir ve yasaklarına riayet her zaman önemlidir. Ancak bazı zamanlarda ve bazı mekânlarda daha da önem kazanmaktadır. Çünkü manevi zaman

ve mekânların insan üzerinde olumlu etkisi, teşvik edici gücü ve hatırlatıcı

yönü vardır. Bu sebeple tartışmak, incitmek, kavga… her zaman çirkinken

bazı zamanlarda çok daha çirkindir. Ramazan’da, 32 hacda, 33 mescidde 34 ve

Kadir Gecesi gibi mübarek zamanlarda; maneviyatın bu denli yüksek olduğu

ve kalplerin yumuşadığı bir ânda çok daha dikkatli olmak gerekmektedir.

• Dua etmek

Peygamberimiz (sav) bu geceye özel olarak şu duayı öğretmiştir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Ey Allah’ın Resûlü! Kadir Gecesi’nin hangi gece olduğunu bilirsem hangi

duayı okumamı tavsiye edersin?’ dedim. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

◌ِ

◌ّ

◌ِيِّنَ◌

◌ُ عُ◌

◌ْ فْ◌

◌َ اعَ◌

◌َ فَ◌

و

◌ْ

◌َ فَ◌

ع

◌ْ

ب ال

◌ٌ

◌ِح

◌ُ

◌ٌت

و

◌ُ

ف

◌ُ

◌َع

ك

◌ّ

◌ّنِإ

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

‘Allah’ım sen affedicisin. Affetmeyi seversin, beni de affet.’ ” 35

32. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İçinizden biri oruçlu olduğu gün oruca uygun olmayan işler yapmasın ve bağırıp çağırarak kavga etmesin! Eğer birisi kendisine söverse veya kendisiyle kavga etmeye yeltenirse, ‘Ben oruçluyum.’ desin.” (Buhari, 1904; Müslim, 1151)

33. “Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en

hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının ey akıl sahipleri!” (2/Bakara, 197)

34. Saib ibni Yezid’den şöyle nakledilmiştir:

“Bir gün Mescid-i Nebevi’de ayakta duruyordum. Birden adamın teki bana bir çakıl taşı attı. Hemen dönüp baktım. O kişi Ömer ibni Hattâb’mış. Bana, ‘Git, şu iki adamı tut getir!’ dedi. Ben de

gittim, onları bulup getirdim.

Onlara, ‘Siz kimsiniz?’ veya ‘Nerelisiniz?’ diye sordu.

Onlar da, ‘Tâifliyiz.’ diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Ömer onlara şöyle dedi: ‘Eğer Medineli olsaydınız canınızı yakardım. Zira siz, Allah

Resûlü’nün (sav) mescidinde sesinizi yükseltiyorsunuz!’ ” (Buhari, 470)

35. Tirmizi, 3513; İbni Mace, 3850

HAC VE UMRE BABI

241

HAC

Yüce Allah’ın evini ziyaret, şer’i ibadetlerdendir. Yılın belirli zamanında

yapılan ve daha uzun süreli olan ziyaret, hac diye isimlendirilir. Yılın

herhangi bir zamanında yapılan ve daha kısa süreli olan ziyaret ise umredir.

Her iki ziyaretin ortak yönleri olduğu gibi farklı yönleri de vardır. Önce “büyük ziyaret” olan hac ibadetini, sonra “küçük ziyaret” olan umre ibadetini

anlatacağız. Ki; Abdullah ibni Abbâs (ra) umreyi küçük hac diye isimlendirir. 1

Haccın Tanımı

“H-c-c” kökünden türeyen hac kelimesinin Arap lugatında dört asli anlamı

vardır: 2

• Yönelmek, kastetmek anlamı: Arapça’da her yöneliş hac diye isimlendirilir… Daha sonra bu kelime Allah’ın evini ibadet (nusuk) niyetiyle

yapılan ziyarete özel olarak kullanıldı. Yine hüccet (delil) kelimesinin bu

asıldan türemiş olması mümkündür. Zira onunla hakka ulaşmak istenir…

• Sene/Yıl anlamı: “Hicce” yıl anlamındadır. Bu anlamı ilk anlama döndürmek mümkündür. Çünkü hac yılda yalnızca bir defa yapılır.

• Yuvarlak kemik anlamı: Göz etrafında bulunan yuvarlak kemik yapısına

“hicac” denir.

• Geri dönme anlamı: Hücum edenin geri çekilmesine “hechece” denir.

1. bk. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 13665

2. bk. Mu’cemu Mekâyisi’l Luğa, 2/29-31, h-c-c maddeleri

Şer’i ıstılahta hac; Beyt-i Haram’ı (Ka’be’yi) özel bazı ameller yapmak kastıyla ziyarettir. 3

Genelde İslam âlimleri, hac kelimesinin yönelmek anlamı ile hac ibadeti arasında bağ kurmuşlardır. Hiç şüphesiz akla ilk gelen anlam budur. Ancak bu; kelimenin diğer anlamlarıyla hac ibadeti arasında bağ olmadığı anlamına gelmez. Özellikle Yüce Allah’ın, evini ziyaret eylemi için bu kelimeden razı olması, onun üzerinde daha derin düşünmeyi iktiza eder. Buna binaen diyebiliriz ki hac, aynı zamanda bir hüccettir. Kişinin Rabbini sevdiğinin, O’na (cc) özlem duyduğunun, O’na (cc) kavuşmak için mesafeler katettiğinin delilidir. Aynı zamanda hac, kişinin kendi nefsine karşı hüccetidir. Zira hac -ileride geleceği gibi- bir okul, bir eğitimdir. Kişinin kendi içine doğru yaptığı bir yolculuk, nefsin alıkoyucu bahanelerine karşı, kişiye Allah’ı ve ahireti hatırlatan bir semboller/şeâir yolculuğudur. Araplar yarayı açıp temizlemeye ve sağaltmaya, yine bu kökten “Hicce” derler. Hac; insan nefsine yönelik bir tedavi, nefsin yaralarını/hastalıklarını sağaltma eylemidir. Tecrübeyle sabittir ki çoğu insan hac yolculuğunda kendi öz nefsini tanımakta, bilinç düzeyini yükseltmektedir. Âdeta Hicaz’a doğru yapılan yolculuk, arka planda nefsin derinliklerine yönelik bir yolculuk gibidir.

Gözü çerçeveleyen kemiğe aynı kökten “hicac” denmesi üzerinde de düşünülmelidir. Hac, insanın bakış açısını değiştiren bir ibadettir. Hikmetlerini/ Maksatlarını bilerek hacca yapılan yolculuk; insanın kendine, Rabbine ve evrene bakışını değiştirir. Bunun en güzel örneği -ileride zikredeceğimizMalcolm X’in yaptığı hac ibadetidir. Bir ırkçı olarak hac yapan Malcolm, dönüşte bambaşka bir insan olmuş, tüm düşüncelerini değiştirmiştir. 4

Geri dönüş eylemine de aynı kökten hechece denmiştir. Hac, bir geri dönüştür. İnsanın başladığı noktaya, asıl yurduna, Rabbine dönmesidir. Zira Ka’be, Allah’ın (cc) evi, hacı da Allah’ın (cc) misafiridir. 5

3. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Hac, 1 No.lu Bab Başlığı Şerhi

4. bk. Malcolm X, s. 544-546

5. İbni Ömer ‘den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah yolunda kâfirlerle savaşa giden, hacca giden ve umreye gidenler Allah’ın misafirleridir/

elçileridir. Dua ederlerse Allah onların dualarını kabul eder. Bir şey isterlerse Allah onlara verir.”

(İbni Mace, 2893)

HAC VE UMRE BABI

243

Haccın Fazileti

• Hac kişiyi arındırır

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim bu evi (Ka’be’yi) tavaf eder de kadına yaklaşmaz (cinsel ilişkide bulunmaz) ve fıska düşmezse anasından doğduğu gibi (günahsız bir şekilde)

yurduna döner.” 6

Amr ibni Âs (ra) Allah Resûlü’nün (sav) kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ey Amr ibni Âs! Müslim olmanın kendinden önceki günahları yok ettiğini

bilmiyor musun? Aynı şekilde hac da önceki günahları yok eder.” 7

Hac, ömrün baharıdır. Öncesini siler atar, sonrasını da tevhid ve takva üzere

inşa eder. Allah Resûlü (sav) bu durumu, anneden doğulan güne benzetmiştir.

Saf, temiz ve pırıl pırıl…

• Hac, en faziletli amellerdendir

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘En faziletli amel nedir?’ diye soruldu.

Allah Resûlü (sav), ‘Allah’a ve Resûl’üne imandır.’ buyurdu.

‘Sonra hangisidir?’ diye soruldu.

‘Allah yolunda cihaddır.’ buyurdu.

‘Sonra hangisidir?’ diye soruldu.

‘Mebrur hacdır.’ buyurdu.” 8

Onun fazileti, İslam’ın üzerine bina edildiği beş esastan biri olması ve çok

yönlü bir ibadet olmasındandır. Zira başından sonuna kadar hac, İslam’ın

teşvik ettiği birçok amele eşittir. Bu nedenle Allah Resûlü (sav) haccı ve hac

için yapılan harcamaları, İslam’ın en faziletli amellerinden cihada denk

tutmuştur.

6. Buhari, 1819; Müslim, 1350

7. Müslim, 121

8. Buhari, 26; Müslim, 83

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

244

• Hac, Allah yolunda cihada denktir

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav) dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Biz de sizinle savaşa

ve cihada katılalım mı?’

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Sizin için cihadın en iyisi ve güzeli hacdır,

hacc-ı mebrurdur.’

Bunu Allah Resûlü’nden (sav) işittiğimden beri cihadı asla terk etmem!” 9

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Büyüğün, küçüğün, zayıfın, kadının cihadı hac ve umre yapmaktır.” 10

Bureyde ibni’l Husayn’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Hac uğruna yapılan masraflar, Allah yolunda yapılmış infaklar gibidir. Yedi

yüz misline kadar arttırılır.” 11

İlk etapta hac ile cihad arasında bağlantı kurmak zordur. Ancak onun

hikmetleri/maksatları üzerinde düşünüldüğünde haccın nefse karşı cihad

olduğu anlaşılacaktır. Özellikle hac ibadeti esnasında uyulması gereken

yasaklar, onun nasıl bir nefis terbiyesi olduğunu gösterir:

“Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu

bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının

ey akıl sahipleri!” 12

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri, ‘Ey Allah’ın Resûlü! İhrâmlı bir kimse hangi elbiseleri giyebilir?’ diye sormuştu.

9. Buhari, 1861

10. Nesai, 2626

11. Ahmed, 23000

12. 2/Bakara, 197

Allah Resûlü (sav), ‘Gömlekleri, başa geçirilen takkeleri, şalvarları, şapkalı giysileri ve mestleri giyemez. Fakat iki ayakkabı bulamayan kimse mest giysin ve topuklardan aşağısını kessin, (üst tarafını kullanmasın). Siz ihrâmlılar, zaferan ve vers adı verilen bitki ile boyanmış olan elbise giymeyin.’ buyurmuştur.” 13

Neredeyse kişi hacdan önce sahip olduğu tüm alışkanlıklarını terk etmekte; giyimden kişisel bakıma, insana, hayvana ve bitkiye yönelik birçok yasağa muhatap olmaktadır.

Haccın cihada benzemesinin bir diğer boyutu onda var olan birlik ruhudur. Nasıl ki cihadın hikmetlerinden biri Allah düşmanlarına korku salmaktır, aynı şekilde hacdaki birlik ve bütünlüğün bir amacı da Allah düşmanlarına korku salmaktır.

• Hacı, Allah’ın misafiridir; duası makbuldür

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın heyeti/misafirleri şu üç gruptur: Gaziler, hac yapanlar ve umre yapanlar.” 14

İbni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah yolunda kâfirlerle savaşa giden, hacca giden ve umreye gidenler Allah’ın misafirleridir/elçileridir. Dua ederlerse Allah onların dualarını kabul eder. Bir şey isterlerse Allah onlara verir.” 15

• Allah (cc), hacıyla övünür

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Arefe Günü’nde olduğu kadar, Allah’ın cehennemden kulları kurtardığı hiçbir gün yoktur. Şöyle ki, Allah (bu günde rahmetiyle kullarına) yaklaşır. Daha sonra (hacceden) bu kullarla meleklere övünür ve, ‘Bunlar neyi istemişlerdir?’ buyurur.” 16

13. Buhari, 1542; Müslim, 1177

14. Nesai, 2625

15. İbni Mace, 2893

16. Müslim, 1348

Allah’a (cc) en yakın olunan yerlerden biri hacdır. Zira hac, ömrün secdesidir. Hacı, uzun mesafeler kat ederek Rabbine gelmiştir. Yüce Allah’a olan

bu yakınlığı nedeniyle duaları makbuldür, Rabbi onunla övünür. Onun

duasının kabul olma nedenlerinden biri, Allah’ın misafiri olmasıdır. O,

Rabbinin hac çağrısına icabet etmiş, Allah da (cc) ona amelinin cinsinden

mukabelede bulunmuş ve duasına icabet etmiştir.

• Hac, fakirliği defeder

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hac ile umreyi beraber yapınız. Hac ve umre körüğün demir paslarını eritmesi

gibi fakirlik ve günahları eritip yok eder.” 17

Genelde hac, bir zengin ibadeti olarak algılanır. Oysa fakirlikten kurtulmanın şer’i yollarından biri, fakirin hac yapmasıdır. Hac, yalnızca bir zengin

ibadeti değildir. Yol bulan herkesin yapabileceği bir ibadettir. Ki; nice insan

ne yapıp edip yol bulmakta, hac farizasını yerine getirmektedir.

• Haccın karşılığı cennettir

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Umre, diğer umreye kadar arasındakiler (küçük günahlar) için kefarettir.

Mebrur haccın da cennetten başka mükâfatı yoktur.” 18

Şartları yerine getirilerek ifa edilen hac, Hacc-ı Mebrur’dur. Hacc-ı Mebrur’un karşılığı ise cennettir.

Hac (ve Umre) Yolculuğunda Dikkat Edilmesi Gerekenler

• Niyeti ıslah etmek

Hac/Umre bir ibadettir ve her ibadette olduğu gibi ihlasla yapılması gerekir. Kişinin, yaptığı ibadetin yalnızca Allah için olduğuna emin olması,

kendisini ihlasla rızıklandırması için Allah’a niyazda bulunması gerekir.

İhlassız yapılan bir amelin yok hükmünde olduğunu bilmesi gerekir.

17. Nesai, 2630

18. Buhari, 1773; Müslim, 1349

“De ki: ‘Ancak ben de sizin gibi bir insanım. Bana: ‘İlahınız ancak tek bir ilahtır.’ diye vahyolunuyor. Artık kim Rabbi ile karşılaşmayı (ve ondan bir mükâfat almayı) umuyorsa, salih amelde bulunsun ve hiçbir şeyi Rabbine ibadette ortak koşmasın.” 19

Allah (cc), Rabbinin rızasını uman kulların salih amel yapmasını ve hiçbir şeyi Allah’a (cc) ortak koşmamasını emreder. İhlası zedeleyen riya da (küçük) şirk kapsamındadır ve ameli batıl kılar.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah, ‘Ben, ortaklığa hiçbir ihtiyacı olmayanım. Kim bir iş yapar ve bu işe benden başkasını da ortak ederse o kimseyi ortağıyla baş başa bırakırım.’ buyurmuştur.” 20

Mahmûd ibni Lebîd’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Sizin hakkınızda küçük şirkten korktuğum kadar başka hiçbir şeyden korkmuyorum.’

Oradakiler, ‘Küçük şirk nedir, ey Allah’ın Resûlü?’ diye sorunca Allah Resûlü (sav), ‘Riya’dır. Yüce ve celil olan Allah, insanlara amellerinin karşılığı verileceği Kıyamet Günü’nde şöyle diyecektir: ‘Dünyadayken kendisine gösteriş yaptıklarınıza gidin! Bakın bakalım, onlarda size verecekleri bir mükâfatları var mıdır?’ buyurdu.” 21

• Yolculuk öncesi tevbeyle arınmak

Haccın/Umrenin amaçlarından biri; günahlardan arınıp tertemiz olmak, anneden doğduğumuz günkü duruluğa ulaşmaktır.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim bu evi (Ka’be’yi) tavaf eder de kadına yaklaşmaz (cinsel ilişkide bulunmaz) ve fıska düşmezse anasından doğduğu gibi (günahsız bir şekilde) yurduna döner.” 22

19. 18/Kehf, 110

20. Müslim, 2985

21. Ahmed, 23630

22. Buhari, 1819; Müslim, 1350

Günahlar, insanın sırtındaki manevi yüklerdir. Allah'a (cc) yönelik kulluk yürüyüşünde insanı ağırlaştıran, tökezleten ve yoran bir etkisi vardır. Yolculuk öncesinde tüm manevi kirlerden arınmak gerekmektedir. Zira hacı/umreci Allah'ın çağrısına icabet ederek ve Allah'ın misafiri olarak O'nun (cc) evine gitmektedir. Ev sahibinin şanına yakışır şekilde pirüpak olmalıdır. Elbisesini temiz tuttuğu gibi ruhunu da temiz tutmalıdır; ki, ruhun temizliği tevbedir.

"Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri sever. Çokça temizlenenleri de sever." 23

• Takva azığıyla yola koyulmak

"Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının ey akıl sahipleri!" 24

Her yolcu, azığını hazırlar. Hac/Umre yolcusu da yol hazırlıklarını yapar, azıklanır. Allah (cc), umumen tüm kullarına, hususen hac/umre yolcularına bir azık daha gösterir: Takva! Zira bu yolculuk, alelade bir yolculuk değildir. Her adımında kul, Rabbine gittiğinin bilincinde olmalıdır. O'na (cc) götürecek azık, takvadır.

Takva, kelimeden de anlaşılacağı gibi, sakınmak ve korunmaktır. Kişinin, Allah'ın (cc) rahmetini umarak ve O'nun (cc) azabından sakınarak hassas olmasıdır.

Ubey ibni Ka'b (ra) takvayı şöyle tarif eder:

"Ömer, Ubey ibni Ka'b'a şöyle sordu: 'Ey Ubey, takva nedir?'

O da, 'Ey Müminlerin Emîri, sen hiç dikenli bir yolda yürüdün mü?' diye soruyla cevap verdi.

Ömer, 'Evet, yürüdüm.' deyince Ka'b, 'Ne yaptın?' diye tekrar sordu.

Ömer, 'Dikenler ayağıma batmasın, elbiseme takılmasın diye paçalarımı katladım.' cevabını verdi.

23. bk. 2/Bakara, 222

24. 2/Bakara, 197

Bunun üzerine Ka’b, ‘İşte takva, dikenli bir yolda yürüyormuş gibi dikkatli bir şekilde Allah’a kulluk yapmandır.’ dedi.” 25

En önemli hassasiyet, bizi hacca/umreye ulaştıracak malın/maddi azığın helal olduğuna dikkat etmektir. Allah (cc) temizdir ve temiz olanı kabul eder.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah temizdir ve temizden başkasını kabul etmez. Allah, peygamberlere emrettiği şeyi müminlere de emretmiştir. (Peygamberlere), ‘Ey resûller! Temiz şeylerden yiyin ve salih amellerde bulunun. Şüphesiz ki ben, yaptıklarınızı bilmekteyim.’ 26 buyurmuştur. (Müminlere de), ‘Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz temiz yiyeceklerden yiyin. Şayet yalnızca O’na kulluk ediyorsanız (bir tek) Allah’a şükredin.’ 27 buyurmuştur.’

Allah Resûlü (sav), bu sözün arkasından bir kimseyi dile getirdi ve şöyle devam etti:

‘Bu kimse uzun bir yolculuğa çıkar, saçı başı dağınık, toz toprak içerisinde ellerini semaya kaldırır, ‘Ey Rabbim, ey Rabbim!’ der. Ama onun yediği haramdır, içtiği haramdır, giydiği haramdır. Böyle haramla beslenmiş olduğu hâlde artık bunun duası nasıl kabul olunsun.’ ” 28

Hadiste görüldüğü gibi temiz/helal maldan infak etmek emredilmiş, sonra da bunun hikmeti açıklanmıştır: Haram malın karıştığı bir beden, Allah’ın (cc) yardım ve rahmetinden mahrumdur. Haramın bulaştığı ses semaya yükselmez. Allah (cc) böyle bir kulun duasına icabet etmez. Velev ki o üstü başı dağınık, yol yorgunu… zahiren duaya icabet şartlarına haiz bir garip de olsa… Zira o, yediği/içtiği haramla kendisi ile Rabbi arasında duvar örmüştür. Bu manevi bir duvar, mahrum eden bir örtüdür.

Hacının veya umre eden Müslim’in en fazla ihtiyaç duyduğu şey, dualaların ve günahları silen tevbelerin kabul olmasıdır. Ki hac, baştan sona dua,

25. bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 2/209, Bakara Suresi, 2. ayetin tefsiri; Ayrıca bk. Ez-Zuhdu’l Kebîr, 963

26. 23/Mü’minûn, 51

27. 2/Bakara, 172

28. Müslim, 1015

zikir, tevbe ve istiğfardır. Amacı da kişiyi Allah'ın (cc) rahmetine ulaştırmak ve annesinden doğduğu gün gibi tertemiz kılmaktır. Hacı/Umreci, haram parayı bu yolculuğa azık kılarak, ibadetin hayrından mahrum olmamalıdır.

Bugün maalesef hac/umre, haram kazancın temizleyicisi olarak görülmektedir. Allah'ın (cc) razı olmayacağı işler yapan; rüşvet yiyen, ihaleye fesat karıştıran, faizli işlem yapan… insanlar, hacca/umreye giderek temizlendiklerini düşünmektedir. Oysa haram kazançla yapılan harcamalar Allah katında yok hükmündedir. Hac/Umre, haram parayı temizlemez; ancak haram para, haccı/umreyi ifsad edebilir.

• Vasiyet bırakmak

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Vasiyet edecek malı olan bir Müslim'in, vasiyeti baş ucunda olmadan üst üste iki geceyi geçirme hakkı yoktur." 29

Allah Resûlü (sav), her müminin vasiyetini hazırlamasını istemiştir. Hac/Umre yolcusu yola çıkmadan, ölüm ihtimalini de hesaba katarak vasiyetini hazır etmelidir. Maddi ve manevi isteklerini yazmalı; borçlarını ve alacaklarını netleştirmeli, adak gibi şer'i borçlarını belirtmeli, çocuklarına/yakınlarına Allah'ı (cc) ve ahireti hatırlatan nasihatlerde bulunmalı ve tevhide bağlı olmalarını vasiyet etmelidir. Tevhidi vasiyet etmek, resûllerin sünnetidir:

"İbrahim, (İslam'ı) oğullarına vasiyet etti. Yakub da böyle yaptı: 'Ey evlatlarım! Allah sizin için (İslam) dinini seçti! Yalnızca Müslimler/şirki terk ederek tevhidle Allah'a yönelen kullar olarak can verin!' Yoksa siz, Yakub'a ölüm geldiğinde orada hazır mı bulunuyordunuz? O, oğullarına demişti ki: 'Benden sonra neye ibadet edeceksiniz?' Demişlerdi ki: 'Senin ilahına, babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek bir ilaha ibadet edeceğiz ve biz O'na teslim olanlardanız.' " 30

• Yolculukta yapılacak duaları/zikirleri öğrenmek

– Evden çıkarken

29. Buhari, 2738; Müslim, 1627

30. 2/Bakara, 132-133

Ebû Mâlik El-Eş’ârî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Evinden çıkacağı vakit bir kimse şöyle desin:

ِ
ٰ
ّ
اهّلل ِ
ب
ّ
إاَّل ِ
َ
ةّ
و
ُ
قَ
اَلَ
وَ
لْ
وَ
حَ
الَ
و ،ِ
ٰ
ّ
ى اهّللَ
ل
َ
عُ
تْ
ل
ّ

◌َك

و

◌َ

◌ِت

◌ا

◌ّ

◌ِاهّلل

◌ْم

◌ِس

ب

‘Allah’ın adıyla (başlarım), Allah’a tevekkül ettim ve Allah’tan başka güç ve kuvvet (sahibi) yoktur.’ ” 31

– Yolculuğa çıkarken/Bineğe bindiğinde

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), yola çıkacağı zaman devesine bindiğinde üç defa tekbir getirir arkasından şöyle dua ederdi:

◌َ،

◌ُون

◌ِلب

◌َ

ق

◌ْ

◌ُن

م

◌َ

◌َا ل

◌ن

◌ّ

ب

◌َ

◌َى ر

◌ِا إل

ّ◌

إن◌

َ◌

وَ◌

ني◌

نِ◌

ر

ُ◌

قُ◌

مُ◌

ه

َ◌

ا لّ◌

ن

ُ◌

ا كَ◌

مَ◌

ا وَ◌

ذ

َ◌

ا هَ◌

ن

َ◌

لَ◌

ر

ّ◌

خَ◌

ذي سِ◌

ّ◌

الَ◌

انَ◌

حْ◌

بُ◌
س
◌ّ
مُ◌
ه
◌ٰ
◌ّ
ى، اللَ◌
ضْ◌
ر
◌َ
ا تَ◌
لِ مَ◌
مَ◌
ع
◌ْ
الَ◌
من◌
◌َ
ى، وَ◌
و
◌ْ
ق
◌ّ
التَ◌
و
◌ّ
ـِرِب
◌ْ
ا الَ◌
ذ
◌َ

◌َه ا

◌ِن

ر

◌َ

◌َف

◌ِف س

◌َ

◌ُك

ل

◌َ

◌ْأ

◌َس

◌ّن ا

◌ّ◌ِإن

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

◌ِ ،

ر

◌َ

◌ّف

◌ّ◌ِاح ُبِ ِف الس

◌َالص

◌ْت

ن

◌َ

◌ّأ

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ
◌ُ، الل
◌َه
◌ْد
◌ُع
◌ّب ا
ن
◌َ
◌ِع
و
◌ْ
◌َاط
◌َو ا،
ذ
◌َ
◌َه ا
ن
◌َ
ر
◌َ
◌َف
◌َس ا
◌ْن
ي
◌َ
ل
◌َ
◌ْع
◌ِن
◌ّ
و
◌َ

ه

ـِ ،

رَ◌

ظْ◌

نَ◌

م

◌ْ

ة ال◌

◌َ

آبَ◌

كَ◌

و ـِ◌

ر

◌َ

فّ◌

اء الس◌

◌َ

ث

◌ْ

عَ◌

وْ◌

منِ◌

◌َ

كِ◌

ب

◌ُ

وذُ◌

ع

◌َ

ي أِ◌

◌ّ

إنِّ◌

◌ُم
ه
◌ٰ
◌ّ
◌ْاللِ ،
ه
◌ٰ◌ْ
◌ِاألِف
◌ُ
ة
◌َ
◌ِليف
◌َ
خ
◌ْ
◌َال
و
◌ْلِ
ه
◌ٰ◌ْ
◌َاألِ
◌ِوال
◌َ
م
◌ْ
◌ِبِ ال◌ِف
◌َ
ل
◌َ
ق
◌ْ
◌ُن

م

◌ٰ

وء الُ◌

سَ◌

و

‘Bunu hizmetimize sunan Allah tüm eksikliklerden münezzehtir. (Aksi hâlde)

bizim buna gücümüz yetmezdi. Ve bizler şüphesiz ki Rabbimize döndürüleceğiz. Allah’ım, biz bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva, razı olacağın amel

istemekteyiz. Allah’ım, bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır, uzaklığını yakınlaştır.

Allah’ım, bu yolculukta yoldaş, gerideki ailede vekil sensin (Ailemiz sana emanettir). Allah’ım, yolculuğun sıkıntılarından, kötü bir manzara ile karşılaşmaktan,

mal ve ailede kötüye gidişten sana sığınırım.’

Yolculuktan döndüğünde de aynı duayı yapar ve şöyle ilave yapardı:

◌َ

ونُ◌

امدِ◌َ

ا حَ◌

ن◌

◌ّ

ب

◌َ

لر ،◌َ

ونُ◌

د◌ِ

ابَ◌

ع ،◌َ

ونُ◌

ائبِ◌

◌َ

ت ،◌َ

ونُ◌

ب◌ِ

ي

◌َ

آ

‘Rabbimize şükrederek, kul olarak, tevbe ederek, dönüyoruz.’ ” 32

31. Ebu Davud, 5096

32. Müslim, 1342

– Bir yerde konakladığında

Havle binti Hakîm Es-Sullemiyye’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz konaklayacağı bir yere indiğinde

◌َ

ق

◌َ

ل

◌َ

◌َ ا خ

◌ِم

◌ّ◌ِ

◌ْ رَش

◌ّ ات ِ من ِ

◌ّ ام

◌ِ الت

◌ٰ

◌ّ

◌َ ات اهّلل ِ

◌ِم ل

◌َ

◌ِك

ب

◌ُ

◌ُوذ

ع

◌َ

أ

‘Yarattıklarının şerrinden Allah’ın tam olan kelimelerine sığınıyorum.’ diye dua etsin. Böylelikle oradan ayrılana kadar hiçbir şey ona zarar veremez.” 33

– Dönmeye karar verdiğinde

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bir gazâdan, hacdan veya umreden dönerken, her ne zaman yüksekçe bir yere tırmansa üç kere tekbir getirdikten sonra şöyle derdi:

◌ِ

◌َلُكَ ىّٰ

ل

◌َ

◌َع

و

◌ُ

◌َه

◌ُ، و

◌ْد

◌َم

ح

◌ْ

◌ُال

ه

◌َ

ل

◌َ

◌ُ، و

◌ْك

◌ُل

م
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
◌ُل ،
ه
◌َ
◌َل
◌ِيك
◌َ
◌َشرَ
◌ُاَل
◌َه
◌ْد
◌َح
◌ُو
◌ٰ
◌ّ
اهّلل
◌ّ
◌ِإَّال
◌َ
ه
◌ٰ
◌ِإلٰ
اٰل
◌ُ
◌ٰ
◌ّ
◌َاهّلل
◌َق

◌َد

◌َ، ص

◌ُون

◌ِدمِ◌َا

◌َ، ح◌َا

◌ن

◌ّ

ب

◌َ

لر

◌ِ

◌َ

◌ُون

◌ِدجِ◌َا

◌َ، س

◌ُون

◌ِد

◌َاب

◌َ، ع

◌ُون

◌ِبئا

◌َ

◌َ، ت

◌ُون

◌ِب

ي

◌َ

◌ُ، آ

◌ِريد

◌َ

◌ُق ◌ْ◌ِش◌َي

◌َه

◌ْد

◌َح

◌َاب وَ

◌ْز

ح

◌َ◌ْ

◌َاأْل

◌َم

ز

◌َ

◌َه

◌ُ، و

◌َه

◌ْد

ب

◌َ

◌َ◌َعَ رَص

ن

◌َ

◌ُ، و

◌َه

◌ْ

◌َع

و

‘Allah’tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur. Mülk O’nundur, hamd O’na aittir, O’nun her şeye gücü yeter. Bizler geri dönüyoruz; tevbe ediyor, Rabbimize kulluk ediyor, secde ediyor, hamdediyoruz. Allah vaadini yerine getirdi, kuluna (Peygamber’e) yardım etti, (kâfir) orduları hezimete uğrattı.’ ” 34

• Salih yol arkadaşı seçmek

Ebû Musa’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “İyi bir kimseyle oturmak ile kötü bir kimseyle oturmak; misk taşıyan ile körük üfleyen kişinin misaline benzer. Misk taşıyan ya sana miskten bir parça verir

ya da sen ondan bir parça satın alırsın ya da ondan güzel kokular duyarsın (bir şekilde sana faydası olur). Körük üfleyen ise (bu üfürme) ile ya senin elbiseni yakar ya da ondan pis kokular duyarsın.” 35

33. Müslim, 2708

34. Buhari, 1797; Müslim, 1344

35. Buhari, 5534; Müslim, 2628

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine iyi baksın.” 36

Şeriat; arkadaşlık yapanların birbirlerini etkilediğini haber vermiştir. İyi arkadaşlar birbirlerine hayır ve takva aktarır, kötü arkadaşlar ise fısk ve masiyet. Örneğin bilinçli bir hac/umre arkadaşı bizim de bilinç düzeyimizi yükseltir. Allah’ın (cc) kutsal topraklara yerleştirdiği şiarları görmemizi, hissetmemizi sağlar. Gafil bir arkadaş ufkumuzu karartır, dikkatimizi dağıtır, hayırdan alıkoyar. 37

• Haccın fıkhını ve gayesini öğrenmek

Bir ibadetle muhatap olan insanın, o ibadete dair bilgi edinmesi bir zorunluluktur. Çünkü vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir. 38 Yine bir insanın yapacağı ibadetten faydalanması ve manevi olarak gelişmesi için onun gaye ve hikmetlerini bilmesi güzeldir. Biz bu bölümde önce hac/umre ibadetinin gaye ve hikmetlerini, sonra fıkhını ele alacağız. Çaba bizden başarı Allah’tandır.

36. Ebu Davud, 4833; Tirmizi, 2378

37. Bugün, hac yolculukları belirli kuruluşlarla yapılmaktadır. Yolcunun, aracı kuruluş programına uyma zorunluluğu vardır. Bu nedenle uyulması pek de mümkün olmayan yolculuk adapları vardır. Örneğin;

• Yola erken çıkmak

Sahr El-Gamidî’den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle dua etmiştir:

ك ِورَهاُ ◌

◌ّبِ فِي تِـمِ

◌ُ

◌َلِ أِـكْ ارْ

◌ّبُ مَّـهُ

الل

“Allah’ım, ümmetime gündüzün ilk vakitlerini bereketli kıl.”

Allah Resûlü (sav) bir müfreze ve orduyu savaşa göndereceğinde gündüzün ilk vakitlerinde gönderirdi. Sahr tüccar bir kimseydi. Ticaret kervanını sabahın erken saatlerinde çıkarırdı. Bu yüzden

zenginleşti ve malı çoğaldı. (bk. Ebu Davud, 2606; Tirmizi, 1212)

• Birini yolculuk emiri/sorumlusu seçmek

Ebû Saîd El-Hudrî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kişi bir yolculuğa çıktığı zaman içlerinden birini emir seçsinler.” (Ebu Davud, 2608)

• Perşembe yola çıkmak

Ka’b ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) yolculuk yapacağı zaman genellikle perşembe günleri yola çıkardı.’’ (Buhari,

2949)

38. bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 10/531

Hac bir şeair/semboller ibadetidir.

“Şüphesiz ki Safa ve Merve, Allah’ın (sevdiği, yücelttiği ve O’nu hatırlatmasını

istediği) şiarlarındandır.” 39

“Kurbanlık hayvanları da sizin için Allah’ın şiarlarından kıldık.” 40

Yüce Allah, hac eylemlerini, “şeair” olarak isimlendirir. Hac şiarları, haccın

görünen, hissî alametleridir. 41 Bilindiği üzere şiar/sembol, bir şeyi hatırlatmak, insanları düşünmeye sevk etmek ve görünen üzerinden görünmeyeni hissettirmek için vardır. Öyleyse hac/umre eylemlerini yapan insan,

o eylemlerin ardındaki hakikati anlamaya çalışmalı, ibadetin hikmetine/

maksadına nüfuz etmelidir.

Hac ibadetini diğer ibadetlerden ayıran, onda bulunan yoğun sembollerdir. Zira o, ömürde bir defa yapılan bir ibadettir. Gayelerinden biri; kişide itikadi ve ahlaki bir dönüşüm gerçekleştirmek; onu, annesinden doğduğu gün gibi tertemiz kılmaktır. Hac hem bedenî, hem mali, hem de sosyal bir ibadettir. Ayrıca zaman ve mekân faktörünün bir araya geldiği nadir bir ibadettir. Yine o, anı yoğunluklu bir ibadettir. Her adımda İbrâhîm'in (as), İsmâîl'in (as), Hâcer Annemizin, Allah Resûlü'nün (sav) ve ashabının anıları vardır. Hac, Müslim'i geçmişine bağlayan, o güne kadar öğrendiği tüm değerlerle yüz yüze getiren bir ibadettir.

El-Hakîm olan Rabbimiz bunca sembolü amaçsız olarak bir araya getirmemiştir. Haccın istenen dönüşümü gerçekleştirmesi için, bu şiarların anlaşılması zorunludur. Zira haccın sağladığı itikadi ve ahlaki dönüşüm, salt seferle elde edilmez. Öyle olsa her hacdan dönenin mübarek bir şahsiyet olması gerekirdi. Şahitlik ettiğimiz üzere hac ibadetini yerine getirenlerin çoğu, bu dönüşümden nasipsiz kalmaktadır.

Hac/Umre yolculuğuna çıkan mümin, beş ayrı yolculuğun iç içe olduğunu bilerek yola koyulmalıdır:

39. bk. 2/Bakara, 158

40. bk. 22/Hac, 36

41. El-Mufredât, s. 456, ş-a-r maddesi

İlki; kişinin kendi içine yaptığı yolculuktur. Her şiarın ona, kalbine ve vicdanına bakan yönü vardır. Her bir şiarın özel olarak ona ne söylediğini, neyi anlattığını anlamaya çalışmalıdır.

İkincisi; kişinin ahirete yaptığı yolculuktur. Zira hac, mahşerin provasıdır. Hacca bu gözle bakmalı, kendini İlahi huzurda hissetmelidir.

Üçüncüsü; kişinin ümmetine yani kardeşlerine yaptığı yolculuktur. Bir çocuğun annesine koşuşu (ümmet, "um" kelimesiyle yani "anne" kelimesiyle aynı köktendir) gibi kardeşlerine koşmalı, her birini manen kucaklamalıdır.

Dördüncüsü; İslam tarihine yaptığı bir yolculuktur. Âdeta değerli anıların canlandırıldığı bir meclise, fırsat bulmuş da geçmişe yolculuk yapıyor gibi yola koyulmalıdır.

Beşincisi; kişinin Allah'a, Rabbine, sahibine yaptığı yolculuktur. Zira o (cc), kulunu hacca, yani evine davet etmiştir. Kul da bu davete icabet ederek yola koyulmuştur. Mûsâ'nın (as) Tûr'da Rabbiyle buluşmaya gittiği gibi yola koyulmalıdır.

Şimdi biz, Allah'ın (cc) yardımı, İslam âlimlerinin yazdıkları, mütefekkirlerin hac/umre tecrübeleri ve kendi tecrübemize dayanarak haccın sembollerinin ne anlama geldiğini anlatmaya çalışacağız. Umulur ki hac/umre yolculuğuna çıkan kardeşlerimize yardımcı olur. 42

42. Bu bölümü hazırlarken şu kaynaklardan istifade ettik.

• Envâru'l Hucec fî Esrâri'l Hicac, Molla Aliyu'l Kârî
• Min Medreseti'l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El-Bedr
• Mekâsidu'l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El-Bedr
• Durûsun Akîdiyye Mustefâde mine'l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El-Bedr
• El-Hac ve Tehzîbu'n Nufûs, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El-Bedr
• Min Mekâsidi'l Hac, Abdulaziz ibni Abdullah El-Humeydî
• Eş-Şevku ve'l Henîn ile'l Harameyn, Muhammed Mûsâ Eş-Şerîf
• El-Makâlâtu'n Nefîsetu fi'l Hacci ile'l Emâkini'ş Şerîfe, Muhammed Mûsâ Eş-Şerîf
• Dört Rükün, Ebu'l Hasan en-Nedvi
• Haccı Anlamak, Bünyamin Erul, Ekrem Keleş
• İnsanlığın Kurtuluşu Hac Ömrün Bereketi Umre, Muhammed Emin Yıldırım
• Hac Risalesi, Mustafa İslamoğlu
• Hac, Ali Şeriati
• Bütün Yönleriyle Hac, MÜİF ve İSAV Öncülüğünde Tertiplenen Sempozyum

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

A. Hac ve Tevhid

"'İnsanlar arasında haccı ilan et. Yürüyerek ve (uzun yolculuk nedeniyle) yorulmuş binekler üzerinde, uzak yollardan sana gelsinler.' (Senin çağrınla hacca gelsinler ki;) kendileri için faydalı olan şeylere şahit olsunlar. (Ayrıca) kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine, belli günlerde Allah'ın adını ansınlar… Ondan yiyin ve zorda kalmış fakire de ondan yedirin.

Sonra (saç, tırnak ve bıyıklarını keserek) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirip Beyt-i Atik'i/Özgür Ev'i tavaf etsinler. İşte böyle… Kim de Allah'ın (korunup gözetilmesini istediği) hurumatını yüceltir/değer verirse o, Rabbinin katında kendisi için en hayırlı olandır. (Haramlığı size) okunanlar dışındaki hayvanlar size helal kılındı. Pislik olan putlardan uzak durun! Yalan sözden de uzak durun. Hiçbir şeyi O'na ortak koşmayan ve (şirkin her türlüsünü terk eden) hanifler olarak (bunları yapın). Kim de Allah'a şirk koşarsa gökten yere çakılan, havada kuşların kendisini (parça parça) kaptığı veya rüzgârın ıssız, uzak bir yere savurduğu kimse gibidir." 43

Hac/Umre yolcusu; tevhid imamı İbrâhîm'in (as) çağrısıyla yola çıktığını bilmelidir. Yüce Allah bu çağrıya icabet edenlerin putları ve yalanı terk ederek, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayan hanifler olarak yola çıkmasını istemiştir. Zira bu yolculuk bir tevhid yolculuğudur. Bu yolculukta şirke ve müşrike yer yoktur, olmamalıdır.

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir. Bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Şayet (onların Mescid-i Haram'a gelmemesi ticareti olumsuz etkiler düşüncesiyle) fakirlikten korkuyorsanız (korkmayın)! Allah dilerse, sizi lütuf ve ihsanından zengin kılar. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." 44

Tevhid yolculuğuna çıkan mümin; tüm şirklerden arınmalı, kalbini ve amellerini şirkin her türünden temizlemelidir. Onun tüm eylemleri ihrâmdan sonra yüksek sesle söylediği ve tekrar ettiği şu sözlerle uyumlu olmalıdır.

43. 22/Hac, 27-31

44. 9/Tevbe, 28

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nü (sav) başındaki saçları toplayıp yapıştırmış olarak yüksek sesle telbiye getirip,

◌ٓ

◌ٜ

ل

◌َ

ة◌َ

م◌ْ

ع◌ِ

◌ّ

الن◌َ

و◌َ

د◌ْ

م◌َ

ح

◌ْ

ال

◌ّ

إن◌ِ، ◌َ

ك◌ْ

ي

◌ّ

ب

◌َ

ل◌َ

ك◌َ

ل◌َ

يك◌ِ

◌َ

رَش◌َ

آل◌َ

ك◌ْ

ي

◌ّ

ب

◌َ

ل ،◌َ

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌ّل

◌ُم

ه

◌ّ

◌َالل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َل

◌َك

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌َ، اَل

◌ْك

◌ُل

م

◌ْ

◌َال

و

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve mülk/egemenlik/hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’ diye söylerken işittim. Bu kelimelere başka hiçbir şey eklemiyordu.” 45

O(yolcu), put kıran bir nebinin (as) çağrısıyla yine put kıran bir nebinin (sav) beldesine, tek ve hak ilah olan Allah'ın evine gidiyordur. Dilinde Lebbeyk, kalbinde tevhid, bilincinde Rabbine gitme şuuru olmalıdır. İbrâhîm'in (as) dediği gibi…

"Dedi ki: 'Ben Rabbime gideceğim. Şüphesiz ki O, beni doğru yola iletecektir.' "[46]

Şu cümleye dikkat: "Ben Rabbime gideceğim/inni zahibun ila Rabbi!"

Bu, İbrâhîm'in (as) kutsal beldeye yapacağı yolculuk öncesinde söylediği sözdür: Rabbime gideceğim… Bu sözü yalnızca diliyle değil, tüm benliğiyle söylemelidir: Rabbime gidiyorum! O, Rabbinin çağrısıyla, Rabbinin misafiri olarak, Rabbinin belirlediği zaman ve mekânda, Rabbinin evini ziyaret edecektir.

Hac; tevhid öncüleriyle irtibat kurmak, onların bastığı yerlere basmak, onların yürüdüğü yollarda yürümektir. İbrâhîm'in (as) makamında namaz kılmak, İsmâîl'in (as) teslim olduğu yerde teslim olmak, Hâcer'in (as) koşuşturduğu yerde koşuşturmaktır. Ka'be'nin yanında Allah Resûlü'ne yapılan eziyetleri hissetmek; Yasir ailesinin sabrıyla, Bilal'in (ra) iniltileriyle, Habbab'ın (ra) çığlıklarıyla mahzun olmaktır. Sonra sahabenin kol kola, tekbirlerle Ka'be'ye yürüyüşünü izlemek, Ömer'in (ra) ve Hamza'nın (ra) meydan okuyuşu karşısında izzetle dolup taşmaktır. Önce Müslimlerin Mekke'den

45. Buhari, 5915; Müslim, 1184

46. 37/Saffât, 99

ayrılışını sonra fatih olarak oraya dönüşlerini seyretmek ve umutla dolmaktır. Hirâ'nın ve Sevr'in çilesini çekmek ve İslam'ın bugünlere hangi yollardan, ne zorluklarla geldiğini anlamaktır.

Hac; tevhid öncüleriyle irtibat kurmak onlarla var olan bağlarımızı güçlendirmektir. Bu yolculuğa çıkacak kişi; İbrâhîm ailesinin kıssasını, Nebi'nin (sav) ve ashabının neler yaşadığını çok iyi bilmelidir. Anılar zihninde canlı olarak tevhid yolculuğuna çıkmalıdır.

Hac, İslam ümmetiyle buluşma yolculuğudur ve tevhid inancıyla ümmet şuuru arasında sıkı bir bağ vardır.

“Hiç kuşkusuz sizin bu ümmetiniz, tek (olan İslam) ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse bana ibadet edin.” 47

“Hiç kuşkusuz sizin bu ümmetiniz, tek (olan İslam) ümmetidir. Ben de sizin Rabbinizim. (Öyleyse) benden korkup sakının.” 48

Ümmete yapılan bu yolculuk aynı zamanda tevhide yapılan bir yolculuktur. Zira bu yolculuk, tevhidin; rengi, dili ve kültürü farklı insanları

nasıl birleştirdiğini görmek, milyonların tek bir insan gibi hareket edişini izlemektir. İnsanlığı çatıştıran tüm farklılıkların tevhid inancıyla nasılda bir zenginliğe, hayatı güzelleştiren renklere dönüştüğünü anlamaktır. Gerek geçmişin gerek günümüzün, aklımızı ve kalbimizi birer “çözüm çöplüğüne” dönüştüren yapay çözümlerinden arınmaktır. İnsanlığın uyum ve ahenk içinde, birbirinin farklılıklarına saygılı olarak yaşamasının tek çözümünün tevhid, yani Allah’a (cc) kullukta birleşmek olduğunu yakinen idrak etmektir.

B. Put Kıran İbrâhîm’in İzinde

Bildiğimiz gibi İbrâhîm (as) bir tevhid imamı, tek başına ümmet olan bir nebiydi. O toprakları tevhid ve takva üzere inşa etmiş, geriye tevhidî bir miras bırakmıştı. Ancak bölge halkı insî ve cinnî şeytanların oyunlarına gelerek, İbrâhîm’in (as) mirasına sahip çıkmadılar. Önce türlü bidatler ihdas ettiler. Sonra adım adım şirke düştüler. Bir tevhid projesi olan Ka’be’yi putlarla doldurup şirk merkezine çevirdiler. Bu dönüşümden hac ibadeti de nasibini

47. 21/Enbiyâ, 92

48. 23/Mü’minûn, 52

aldı. Onu türlü bidatler, indî yasaklar ve gösterişçi dindarlık ritüelleriyle tahrif ettiler. Allah Resûlü (sav) geldiğinde haccın aslı dışında neredeyse tamamını ifsad etmişler, onu bir şirk ve bidat ameline çevirmişlerdi. Allah Resûlü (sav) onların ifsad ettiği ne varsa ıslah etti; İbrâhîm’in (as) izinde, Cibril’in ona (as) öğrettiği tevhidî haccı ikame etti. Bu hususta bazı örnekler zikredebiliriz:

“1. Arap kabileleri, hac ve umreye gelirken yanlarına azık almazlar ve azıkla hacca gelmeyi tevekküle aykırı sayarlardı. Aynı şekilde ticaretle meşgul olanlar, ihrâma girdikten sonra hac ibadeti sona erinceye kadar ticaretle

meşgul olmazlar, bir şey alıp satmazlar, bunları ibadete aykırı değerlendirirlerdi. Kur’ân ‘(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur.’ 49 diyerek bu uygulama ve anlayışı ortadan kaldırdı, sakat tevekkül anlayışını düzeltti, hac sürecinde alışveriş yapmaya izin verdi.

2. Cahiliye insanı, Kâbe’ye çok büyük değer veriyordu; ancak onlar bir anlamda Kâbe’nin binasına/yerine tapınmaktaydılar. Onları buna sevk eden şey, çok değer verdikleri Kâbe ve çevresindeki taşları yanlarında taşıma ve onlarla tevessül etme arzusu idi. Kur’ân, Kureyş Kavmi özelinde tüm insanlığa, ‘Bu beytin Rabbine ibadet etsinler.’ 50 çağrısını sunarak ibadetin araçlarına değil bizzat Yüce Allah’ın kendisine ibadet yapılmasını istemiştir. Çünkü Mekkelileri Ebrehe/Fil ordusunun saldırısından koruyan, onları yaz ve kış seyahatlerinde güvenli ve saygın kılan, onları açlıktan ve güvensizlikten koruyan putlar değil, yalnızca Yüce Allah’tı. Kâbe’yi kutsal mekân kılan da O idi.

Kâbe’nin ve diğer hac erkânının yapıldığı yerlerdeki şekle, o yerlere ve o yerlerde bulunan putlara önem veren anlayışın aksine İslam, o yerlerin asıl sahibine ibadeti öncelemiştir. Bu meyanda mesela haccın ruhuyla çok da ilgili olmayan Kâbe’nin asıl sınırları üzerine yeniden yapılmasına gerek duymamıştır. Peygamberimiz, Mekke’yi fethettikten ve Arabistan yarımadasında yönetimi büyük ölçüde ele aldıktan sonraki yıllarda söylediği şu sözleriyle bu gerçeğe işaret etmiştir:

49. 2/Bakara, 197

50. bk. 106/Kureyş, 4

‘Kavmimin yadırgamayacağını bilseydim, Kâbe’yi yıkar, eski temelleri üzerine yeniden iki kapılı olarak yapardım.’ 51

Aslında o yıllarda peygamberimizi yadırgayacak kimse yoktu diyebiliriz. O, isteseydi Kâbe’yi yıkar ve eski temelleri üzerine yeniden yaptırırdı, onun buna ekonomik gücü de yeterdi, siyasî erki de. Aynı doğrultuda Ömer, Haceru’l Esved taşının kutsallaştırılmamasını isteyerek taşa hitaben söylediği meşhur sözüyle insanları şöyle uyarıyordu:

‘Vallahi biliyorum ki sen bir taşsın, zarar da veremezsin fayda da. Peygamber’in seni öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim.’ 52

Bu sözden de anlaşılacağı üzere Haceru’l Esved’e saygı taşın kendisine değil, İbrâhîm (as) ve Peygamber’in (sav) hatırasını yaşatma adınadır. Zaten Haceru’l Esved’e bu saygınlığı kazandıran, cennetten indirilmiş ve tavafın başlangıcını belirtmek için Kâbe’nin duvarına konulmuş bir taş olmasıdır.

3. Cahiliye döneminde hiç konuşmaksızın hac yapılırdı. İslam bunu ortadan kaldırmış ve hac ibadetinde zikir, tekbir, tehlil, telbiye başta olmak üzere, gerektiğinde insanlar arasında konuşmalara izin vermiştir. Bu konuda şöyle buyurulur:

‘Allah’tan mağfiret isteyin.’ 53

‘Arafat’tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş’ar-i Haram’da Allah’ı zikredin ve O’nu size gösterdiği şekilde anın.’ 54

Bir hadislerinde peygamberimiz, efdal haccın telbiyesi bol ve gür sesli olan hac olduğunu özellikle belirtmiştir.

4. O dönemde hacıların getirdiği telbiyeler şirk karışmış cümlelerden oluşuyordu. Herkesin kendine, kendi kutsalına göre söylediği pek çok telbiye cümlesini teke indiren İslam, şirkten arınmış bir telbiye örneği sundu.

İslam’ın sunduğu telbiye duası, şu cümlelerden oluşmaktaydı:

‘Buyur Allah’ım buyur! Emir ferman senin Allah’ım, Senin eşin ortağın yoktur

51. Hirevî, Meâricü’-Nübüvve, s. 296

52. Buhari, 57; Müslim, 250

53. bk. 2/Bakara, 199

54. bk. 2/Bakara, 198

Allah’ım. Gerçekten layığı ile hamd, nimet ve mülk yalnızca senindir Allah’ım! Senin asla eşin ortağın yoktur Allah’ım!’ 55

Görüldüğü üzere bu özlü duada, müşriklerin telbiyelerinde dile getirdikleri Allah ile beraber kendi putlarına da tanıdıkları uluhiyet, hükümranlık kesin bir dille reddedilmektedir.

5. Cahiliye döneminde insanlar putlar adına ihrâma girerlerdi.56 İslam, Allah’tan başkası adına ihrâma girmeyi yasakladı ve sırf Allah için ihrâma

girmeyi emretti. Nitekim hacca niyet ve haccın erkânına girişlerde yapılan dualarda hep bu tevhidî gerçekler tekrar edilmektedir.

6. Dışarıdan hac için Mekke'ye gelenler, Harem için özel elbise satın alarak tavafa girerlerdi. İnanışa göre daha önce giydikleri elbiseler, işledikleri günahlara bulaşmış eşyalardı, onlarla tavaf geçerli olmazdı. Elbise satın alamayanlar çırılçıplak tavaf ederlerdi. Çıplak tavaftan utanıp kendi elbiseleriyle dolaşanlar, sonra o elbiselerini çıkarıp atarlar ve o elbiseler Mekkelilere kalırdı. A'râf Suresi'nin 27-33. ayetleri bu saçmalığa son verdi.

7. İhrâmlılar dam altında ve gölgede oturmazlar; hayvani yağ ve et yemezlerdi. İslam bu yasağa da son verdi. İhrâmlı iken eve yahut çadıra girme ihtiyacı zuhur ettiğinde, kapılardan değil, arka taraflara açılan deliklerden girerler ve bunu bir meziyet sayarlardı. Bu ve benzeri uygulamalar ibadeti zorlaştırıyor ve güya daha gizemli hâle getiriyordu. Kur'ân bütün bunları yasakladı:

'İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lakin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışıdır. Evlere kapılarından girin…' 57

8. Zilhicce, cahiliye döneminde hac ayı; Zilkade ve Zilhicce haram ay olarak bilinir ve bu aylarda savaşılmazdı. Kur'ân, bu hac aylarına 'bilinen aylar', 'bilinen günler', 'sayılı günler', 'büyük hac günü' diye dikkat çekmiştir.

9. Cahiliye döneminde hac, sadece Mekke'de yapılmazdı. Mekke'deki 'Beytullah'tan başka hac yerleri, puthaneler (Beytü'l-Erbab) vardı. Taif 'teki

55. Buhari, 26; Müslim, 20-21

56. bk. Buhari, 10; Müslim, 259-261

57. 2/Bakara, 189

Beytü'l-Lat, Arafat yakınlarındaki Beytü'l-Uzza, Zülhalesa'daki Beytü'l-Menat bunların başında gelirdi. İslam Kâbe dışındaki tüm bu hac yerlerini iptal etmiş, Kâbe'yi de putlardan arındırarak asli hâline döndürmüştü.

10. Cahiliye insanı Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi, diğer putları, puthaneleri, putlara sunulan kurbanları, cemreleri, büyüklerin mezarlarını da tavaf edip onlara tazimle el sürerlerdi. İslam, tevhidi zedeleyecek tüm bu cahilî geleneklere son vermiştir. Kâbe, Arafat, Mina, Müzdelife, Safa, Merve putlardan

arındırılarak haccın şeâiri olarak kalmıştır. Diğer cahiliyenin kutsadığı pek çok yer iptal edilmiştir. Aynı şekilde cahiliye döneminde de var olan ihrâm, tavaf, vakfe, sa'y, cemreleri taşlama, kurban kesme İbrâhîm'den kalma birer gelenek olarak ama şirk şaibelerinden arındırılarak muhafaza edilmiştir.

11. Cahiliyede kabilelerin hac menâsikleri farklılık arz ediyordu. Örneğin onlar Zilhicce'nin sekizinci günü olan Tevriye günü azıklarını alıp Arafat'a çıkardı. Kureyş, Kinane ve Huzaa kabilelerine mensup olanlarla, din işlerinde hamaset gösterdiklerinden 'humus' diye anılan Kâbe hizmetlisi seçkinler ise Nemre'de vakfeye dururlardı. Sonra hepsi Müzdelife'ye akın ederdi. Yukarıda sayılan pek çok kural bunları bağlamazdı. Humus'tan sayılanlar elbiseleriyle ve ayakkabılarıyla beyti tavaf ederlerdi. Hangi sebebe dayanırsa dayansın aslında kabileler arası farklı uygulamaları belirleyenler de insanların kendisi idi. Humus'a mensup olduğunu iddia edenler, şöyle diyorlardı: 'Biz Harem ehliyiz, bizim dışımızdaki Araplar, ancak bizim elbiselerimizle tavaf etmeliler, getirdikleri azıkları değil, bizden temin edecekleri yiyecekleri yemeliler!' Onların bu düşüncelerinin ekonomik bir kısım gerekçelere dayandığı da görülmektedir. İslam, bu ayrıcalık ve farklılıklara son vermiştir. Bu konuda Kur'ân şunları söyler:

'Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın…' 58

Bugünkü kraliyet ailesinde ve onların kendilerine tanıdıkları bir kısım ayrıcalıklarda bu anlayışın izlerini görmek mümkündür.

12. Cahiliyede insanlar, ellerini birbirlerine bir ip yahut mendille bağla

58. 2/Bakara, 199

yarak tavaf ederdi. Alkış tutarak, ıslık çalarak tavaf ederlerdi. İslam bunları da yasakladı. Bu konuda Kur'ân şöyle der:

'Onların Beyt yanında ibadetleri ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir…' 59

13. Müşrikler, Güneş'e tapanlardan etkilenerek Güneş doğmadan Arafat'tan Müzdelife'ye akın etmezlerdi. Peygamberimiz onlara muhalefet ederek Güneş doğmadan Müzdelife'ye ifaza etmiştir.

14. Amr ibni Luhay, Minâ'nın değişik yerlerine yedi put dikmiş, tazim için her birine üçer olmak üzere toplam yirmi bir tane taş atılma geleneğini icat etmişti. Araplar bu taşları atarken şöyle derlerdi: 'Ey put! Sen, senden önce taşlanan puttan daha büyüksün!' Aynı şekilde bazı büyüklerin mezarı da saygı için taşlanırdı. İslam bu geleneği de ortadan kaldırdı, sadece şeytanı sembolize eden üç cemreye tazim için değil, tahkir için taş atma uygulamasını getirdi. Aynı şekilde Amr ibni Luhay, Safa ve Merve tepelerine de Esaf ve Naile adında iki put koymuştu. Sa'y yapılırken bu iki put mesh edilirdi. Daha sonra ashab, bu geleneği hatırlayarak sa'y yapıp yapmama konusunda tereddüt gösterince Kur'ân sa'yın gereğini açıkça ortaya koydu: 'Doğrusu Safa ve Merve, Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beyti hacceder veya umre yaparsa onları da tavaf etmesinde bir günah yoktur…' 60 Böylece İslam, tevhide aykırı olmadığı sürece İslam öncesi dönemde yapılıyor olsa da onları sürdürdü. Zira bu iki tepe arasında yapılan sa'y İsmâîl'in annesi Hacer'den kalma bir şiardı.

15. Sufe denilen ve başında yünden sarık/kavuk bulunan seçkin bir din adamı icazet verdikten sonra ifâza yapılırdı. İslam, buna da son verdi.

16. Minâ'da putlar için kurbanlar kesilirdi. Kesilen hayvanların kanı Kâbe duvarlarına ve putların yüzüne sürülürdü. Cahiliye insanı, putlarla yükselttikleri şeytan taşlama mahallerinin etrafını ve orada kestikleri kurbanların çevresini tavaf ederlerdi. Aynı şekilde onlar, kabirlerin etrafında da tavaf yaparlardı. Tüm bu cahilî gelenekleri kaldıran İslam, kurbanların Allah'a

59. 8/Enfâl, 35

60. 2/Bakara, 158

yaklaşmak için kesilmesi gereğini bildirdi. '…O hayvanlar üzerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz).'

61

17. Yine cahiliye insanı, büyüklük taslayarak, kesilen kurban etlerinden yemezlerdi. Kur'ân ise '…Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin.' 62 diyerek zenginlerin de tevazu göstermelerini istedi ve fakirlerle zenginleri eşitledi.

18. Cahiliye halkı, Minâ’dan Mekke’ye üç günden önce inmeyi günah sayarlardı. Kur’ân buna da açıklık getirdi: ‘…Kim iki gün içinde acele edip (Minâ’dan Mekke’ye) dönmek isterse, ona bir günah yoktur…’
63
19. Yine o dönemde insanlar, hac menâsikini tamamlayıp kurbanlarını kestikten sonra Minâ ile Cebel-i Rahme arasında durup dedelerinin ve babalarının isimlerini sayarak onlarla övünürlerdi. Kur’ân bu âdeti de ortadan kaldırdı:
‘Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah’ı anın…’ 64
Evet, tevhidi kökleştiren hac ibadeti sonunda, ibadet sürecinde olduğu gibi Yüce Allah çokça anılmalıydı. İnsanlar, aralarındaki engelleri kaldırarak birbirleriyle kaynaşmalı, asla ataları ve etnik kökenleri sebebiyle birbirlerine karşı üstünlük taslamamalıydılar. Haccın temel hedefi de buydu.
20. Cahiliye döneminde müşrikler, ekonomik bir kısım beklentiler sebebiyle hac aylarında umre yapmayı uygun görmezlerdi. Umre ayı olarak Receb ayını belirlemişlerdi. Umreyi de hac gibi görürler, umrede de kurban keserler, putlarını tavaf ederlerdi. İslam umre konusunda da bir kısım değişiklikler yaptı. Umreyi hacdan farklı kıldı, onun hükmünü nafile olarak belirledi ve diğer aylarda olduğu gibi hac aylarında da umre yapılabileceğini açıkladı.
21. Putlaştırılan taşların öpülmesi, selamlanması, onlara yüzlerin sürülmesi de cahiliye âdetlerindendi. Bütün bunlar, tanrılara yaklaştıran şeyler olarak
61. 22/Hac, 36
62. 22/Hac, 28
63. 2/Bakara, 203
64. 2/Bakara, 200

görülürdü. İslam, cennetten geldiği söylenen Haceru’l Esved’i öpme ve onu selamlama dışındaki bu âdetlere son verdi.” 65
C. Buluşma Mekânı (Mîkât)
Sonra hac yolcusu Mîkât’a gelir. Mîkât buluşma mekânıdır. “Vakit tamam”

denilen yerin adıdır. Rabbine giden kul, Mîkât yerine varınca durur. Maddi ve manevi kirlerden arınır, niyetini tazeler, “Buyur Allah’ım! Emrine icabet ettim.” diyerek yeri, göğü ve insanları bu yolculuğa şahit tutar.

Her önemli ziyarette/misafirlikte olduğu gibi Mîkât, ziyarete hazırlık mekânıdır. Dört bir yandan Rabbinin emrine icabet edenler için, Allah Resûlü farklı mîkâtlar belirlemiştir. Dolayısıyla bu mekânları Allah (cc) belirlemiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Medineliler Zulhuleyfe’den, Suriyeliler Cuhfe’den, Necidliler Karn’dan ihrâma girerler.’

Yine bana ulaştığına göre Allah Resûlü (sav), ‘Yemenliler Yelemlem’den ihrâma girer.’ buyurdu.” 66

Yolcu, bu noktalardan birine geldiğinde; Rabbinin belirlediği buluşma yerinde olduğunu hissetmelidir. Bedenî temizliğini yaptığı gibi -tafsilatı ileride gelecektir- kalbî temizliğini de yapmalıdır. Kalbini bu büyük ibadetin niyeti için hazırlamalı, tertemiz etmelidir. Sonra tüm benliğiyle Rabbine yönelmeli ve şu mealde niyazda bulunmalıdır:

“Rabbim! Sen davet ettin ben icabet ettim. Elimden tut; kendi evinde ve mukaddes beldede beni bana bırakma. Rahmetinle kuşat, inayetinle koru, sevgin ve şefkatinle sarıp sarmala beni. Kendimden, alışkanlıklarımdan, insî ve cinnî şeytanlardan sana sığınıyorum.”

Hiç şüphesiz mekânın insan üzerinde büyük etkisi vardır. Kimi mekânlar vardır; oraya gaflet ve azap yağar. 67

65. Bütün Yönleriyle Hac, Cahiliye Dönemi Haccından İbrahimi Hacca Dönüş, s. 78-85 (özetle)

66. Buhari, 1525; Müslim, 1182

67. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Size gaflet gelen bu yerinizi değiştirin.’’ (Ebu Davud, 436)

Abdullah ibni Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

Kimi mekânlar ise mübarek ve mukaddestir. Yüce Allah, o mekânları

rahmetiyle kuşatmıştır. 68

Mîkâtlar, kutsal topraklara girmeden önceki hazırlık yerleridir. Kişi Allah

tarafından sınırları çizilmiş, mübarek ve mukaddes kılınmış toprakların girişinde olduğunu hissetmeli; kalbini, sözünü ve amellerini o topraklara uygun

hâle getirmelidir. Mekânın insan üzerindeki etkisini hissederek, mekânın

sahibine hürmet ederek adım atmalıdır. Artık o; otu koparılmayan, hayvanı

avlanmayan, insanı incitilmeyen muharrem beldenin girişindedir. Otu bile

dokunulmaz olan bir beldenin eşiğinden geçmek üzeredir…

“Azaba uğramış kavimlerin yurdundan ancak ağlayarak geçiniz! Eğer ağlamıyorsanız oradan

geçmeyin ki, onların başına gelenler sizin de başınıza gelmesin.” (Buhari, 433; Müslim, 298)

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müslimler, Allah Resûlü (sav) ile birlikte Semud diyarı Hicr denilen yerde konakladılar. Kuyusundan su çektiler ve o suyla hamur yoğurdular. Allah Resûlü (sav), ise kendilerine kuyularından çektikleri suları dökmelerini, hamuru da develerine yedirmelerini emretti. Kendilerine dişi devenin

gidip su içtiği pınardan su almalarını emretti.” (Buhari, 3379; Müslim, 2981)

68. “(De ki:) ‘Ben ancak bu beldeyi haram/kutsal kılan ve her şeyin kendisine ait olduğu (Mekke’nin) Rabbine ibadet etmekle emrolundum. Ve Müslimlerden/şirki terk ederek tehidle Allah’a

yönelen kullardan olmakla emrolundum.’ ”(27/Neml, 91)

“Ayetlerimizin bir kısmını kendisine göstermek için bir gece kulunu Mescid-i Haram’dan, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren (Allah) tüm eksikliklerden münezzehtir. O, (işiten

ve dualara icabet eden) Es-Semi’, (her şeyi gören) El-Basîr’dir.” (17/İsrâ, 1)

Abdullah ibni Zeyd’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İbrâhîm Mekke’yi haram/hürmetli kıldı ve onun için dua etti. İbrâhîm’in Mekke’yi haram/hürmetli kıldığı gibi ben de Medine’yi haram/hürmetli kıldım ve İbrâhîm’in Mekke için dua etmesi

gibi ben de Medine’nin müd ve sâ’ı (ölçü/tartı birimleri) için dua ettim.” (Buhari, 2129; Müslim,

1360)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

D. İhrâm ve Yasaklar

Mîkât yerinde yıkanıp arındıktan sonra ihrâma girer yolcu. İhrâm, o ândan önce serbest olan bazı şeyleri yasaklayan/haram kılan bir başlangıçtır.

“Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının ey akıl sahipleri!” 69

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri, ‘Ey Allah’ın Resûlü! İhrâmlı bir kimse hangi elbiseleri giyebilir?’ diye sormuştu.

Allah Resûlü (sav), ‘Gömlekleri, başa geçirilen takkeleri, şalvarları, şapkalı giysileri ve mestleri giyemez. Fakat iki ayakkabı bulamayan kimse mest giysin ve topluklardan aşağısını kessin, (üst tarafını kullanmasın). Siz ihrâmlılar, zaferân ve vers adı verilen bitki ile boyanmış olan elbise giymeyin.’ buyurdu.” 70

İhrâm elbisesi iki parçadan oluşur. Biri beline doladığı, diğeri omuzlarına örttüğü iki bez parçası… İhrâmlının başı açık, ayakları yarı çıplaktır. Tüm unvanlardan, suni kimliklerden ve insanın hakikatini gizleyen süs ve şatafattan arınmıştır. Annesinden doğduğu gün bir bezle sarıldığı gibi, yalnızca bir bez parçasına sarınmıştır. Hac/Umre boyunca devam edecek olan bu hâlin insan üzerinde itikadi ve ahlaki etkileri vardır.

İnsanın Yüce Allah’a en yakın olduğu hâl, en sade hâlidir. Süs ve şatafatın olmadığı, başı çıplak, yalın ayak, yalnızca iki bez parçasıyla örtündüğü hâl… Allah (cc) kullarını evine böyle kabul etmektedir. İhrâm hâlindeki kul, bu hakikat üzerine düşünmelidir. Onu Allah’tan (cc) uzaklaştıran, onunla Rabbi arasına giren tüm fazlalıkları tespit etmelidir.

Hac/Umre bir tevhid yolculuğudur ve hacı/umreci, Rabbine gitmektedir.

İhrâm, Allah yolcusuna şunu söylemektedir: Allah yolcusunun dünyası sırtındadır; iki bez ve bir sandalet, hepsi bu kadar! İnsanın yanında taşıyamayacağı her şey onun seyrini ağırlaştırmakta, Rabbine kavuşmasını

69. 2/Bakara, 197

70. Buhari, 1542; Müslim, 1177

geciktirmektedir. İhrâmlı kul, kendisini ağırlaştıran yüklerini düşünmeli ve tespit etmelidir.

İhrâm elbisesi beyaz iki bezden oluşmaktadır. Allah (cc) kuluna yeni, beyaz bir sayfa açmıştır. Hacca gelirken giydiği kıyafetleri soyup ihrâm elbisesi giydiği gibi, artık temiz bir sayfaya sahiptir. Bunu hissetmeli ve o beyaz sayfayı elinden geldiğince salih amellerle doldurmalıdır. Yüce Allah'tan bu yolculuktan tertemiz, annesinden doğduğu gün gibi dönmeyi istemelidir.

İhrâm bir kefeni andırmaktadır. Hacı/Umreci, öldüğünü ve Rabbinin huzuruna vardığını düşünmelidir. Zaten hac, bir bütün olarak düşünüldüğünde mahşerin ön hazırlığı gibidir. Şayet kişi bugün ölmüş olsa ve Rabbi onu hesaba çekse, yaşantısına dair hesap vermeye hazır mıdır?

İhrâmı giydiği ânda hacı/umreci milyonlarca insanla aynılaşmakta, zahiren tek vücut hâline gelmektedir. Her biri bir diğerine benzeyen milyonlarca insan… Aslında farklılıkların nasıl suni olduğunu, bu farklılıklardan ve doğurduğu çatışmalardan kurtulmanın ne kadar kolay olduğunu anlamalıdır.

Hac/Umre esnasında ihrâm elbisesinin getirdiği çözüm, hac sonrasında takva elbisesini giymekle mümkündür. Hacı/Umreci; ihrâm elbisesinin, takva elbisesi olarak bir ömür üzerinde kalmasını niyaz etmelidir.

"Ey Âdemoğulları! Şüphesiz size avretinizi örtecek ve kendisiyle süsleneceğiniz elbise indirdik. Asıl hayırlı olansa takva elbisesidir. (Dışınızı elbiseyle süslediğiniz gibi kalbinizi de takvayla süsleyiniz. Bu, daha hayırlıdır.) Bu (nimetler), düşünüp öğüt alsınlar diye Allah'ın ayetlerindendir." 71

İhrâmla beraber kul, birtakım yasaklara muhatap olmaktadır. Artık o; eşiyle cinsel ilişkiye giremez, harem bölgesinin hayvanına ve bitkisine zarar veremez, saçını kesemez, koku sürünemez… İnsanlarla tartışamaz, birini dövemez, kimseyi incitemez. İleride açıklanacağı gibi; kimisi kurban kesmeyi gerektiren ve kimisi de haccın ruhuyla bağdaşmayan birçok yasakla karşı karşıyadır. İhrâm tam bir ruh terbiyesi, ahlak eğitimi ve beden disiplinidir. Bu yasaklar kişinin duygu, düşünce ve eylem dünyasında devrim yapacak, insanı sil baştan formatlayacak, fabrika ayarlarına döndürecek niteliktedir.

71. 7/A'râf, 26

O güne kadar oluşmuş tüm alışkanlıkları terk etme ve yeni, tertemiz bir karakter inşa etme hazırlığıdır.

İhrâmlı kul şu mana üzerinde düşünmelidir: İnsan istediğinde -Allah'ın (cc) yardımıyla- terk edemeyeceği hiçbir alışkanlık, kazanamayacağı hiçbir güzel ahlak yoktur. Yüce Allah'ın insana bahşettiği en büyük nimetlerden biri iradedir. İrade yerinde kullanıldığında ve ondan istifade edildiğinde, çok büyük hayırlar elde edilebilir. Hac, oruç vb. ibadetler insana iradenin ve yapabileceklerinin gücünü göstermesi açısından önemlidir. Zira insan unutkan ve gafil bir varlıktır. Kulluk mücadelesinde ihtiyaç duyduğu cephanenin bizzat kendinde, kalbinde olduğunu unutur çoğu zaman. Eldeki madeni işlemek veya sermayeyi kullanmak yerine, gözünü başka yerlere diker. İhrâm birkaç gün süren bir irade eğitimidir. İhrâmlı kul, bu eğitim üzerinde iyi düşünmeli ve ona verilen mesajı anlamalıdır.

E. Telbiye

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nü (sav) başındaki saçları toplayıp yapıştırmış olarak yüksek sesle telbiye getirip,

ٓ

كَ

ل

ٓ

ةَ

مْ

عِ

ّ

النَ

وَ

دْ

مَ

ح

ْ

ال
◌ّ
◌َ إن ِ،
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌َ ل
◌َك
◌َ ل
◌ِ يك
◌َ
◌َ رَش
◌َ اَل
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌َ ل ،
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌ّ ل
◌ُ م
ه
◌ٰ
◌ّ
◌َ الل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َل

◌َك

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌َ، اَل

◌ْك

◌ُل

م

◌ْ

◌َال

و

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve mülk/egemenlik/hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’ diye söylerken işittim. Bu kelimelere başka hiçbir şey eklemiyordu.” 72

İhrâma giren hacı/umreci, telbiye getirmeye başlar. Biraz önce gusletti, vücut temizliğini yaptı ve elbiselerini değiştirdi. Yani bir nevi “La” demiş oldu. Şimdi diliyle telbiye getirecek ve tevhid üzere Allah’a yöneldiğini ilan edecektir. Bir yandan hacca/umreye niyetini tazeleyecek öte yandan tüm varlığı tevhidine şahit tutacaktır.

72. Buhari, 5915; Müslim, 1184

Sâib ibni Hallâd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur.

“Cibril bana geldi ve ashabıma ihlâl ve telbiyede seslerini yükseltmelerini emretmemi emir buyurdu.” 73

Sehl ibni Sa’d Es-Saîdi’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir Müslim telbiye getirdiğinde yeryüzünün her bir tarafında taş, ağaç, toprak ne varsa hepsi onunla birlikte telbiye getirir, yani o kimseye eşlik ederek şahitlik eder.” 74

Allah Resûlü’nden (sav) öğrendiğimiz telbiyenin özel bir anlamı vardır. Zira o gün müşrikler bu telbiyeye yakın ama farklı bir telbiye getirir, Allah’a (cc) şirk koşarlardı.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

◌ٌ لَ◌َ◌كَ◌ يك شِرَ◌ كَ◌ اَلَ◌ ’ ,Müşrikler“

◌ّبيَ

◌َلَ/Lebbeyke lâ şerîke leke (Sana icabet ettim,

senin hiçbir ortağın yoktur.)’ derler, Allah Resûlü (sav), ‘Yazık size! Bu kadarı yeterlidir.’ buyururdu. Onlar (ilave yaparak) ‘◌َ◌كَ

ا مل

◌ّ◌مَ وَ◌ ◌ُ◌كُ◌لْ◌ِ◌مُ ت ، ◌َ◌كَ◌ لَ◌ ◌ُ◌ هَو ا ◌ًيرِ◌ شِ◌ ◌َ◌لَّ◌اَ

◌ِ

/إ

İllâ şeriken huve leke temlikuhu vemâ meleke (Ancak senin bir ortağın dışında. Sen, o ortağına ve onun sahip olduklarına da sahipsin.)’ derlerdi. Bu şekildeki telbiyelerini Ka’be’yi tavâf ederken söylerlerdi.” 75

Onlar, Allah’ın tek bir ortağının olduğunu, onun da Allah’ın (cc) yönetiminde yani Allah’a ait olduğunu iddia ediyorlardı. Allah Resûlü (sav), bu anlayışı reddeden ve Allah’ın tek ilah olduğunu, hiçbir ortağının bulunmadığını, nimetin şükrünün ve hamdin yalnızca Allah’a yapılacağını belirten bir telbiye getirdi.

Bugünün muvahhidi, kendi vakıasını düşünmeli ve müşriklerin bozduğu ne varsa onu ıslah etmeye niyet etmelidir. Müşriklerin bozduğunu telbiyesine eklemeli, bugünün şirkine meydan okumalıdır. Bugünün telbiyesi Allah Resûlü’nün (sav) sünnetini hem lafzen hem de manen ihya edecek nitelikte

73. Tirmizi, 829; Ebu Davud, 1814

74. Tirmizi, 828; İbni Mace, 2921

75. Müslim, 1185

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

272

olmalıdır. Şirk dün olduğu gibi bugün de mevcuttur. Her ne kadar dün

ile bugün arasında benzerlikler olsa da farklılıklar olduğu da bir gerçektir.

Muvahhid, Allah Resûlü’nün telbiyesini yapmalı sonra telbiyesine bugünün şirkine meydan okuduğu lafızlar eklemelidir. Bunu kendi dilinde veya

Arapça yapmasında bir sakınca yoktur. 76

76. Allah Resûlü’nün telbiyesini yaptıktan sonra örneğin “Emrine icabet ettim Allah’ım! Hüküm

yalnızca sana aittir. Emrine icabet ettim Allah’ım senin hiçbir ortağın yoktur. Emrine icabet ettim Allah’ım! Tağutları reddettim…” şeklinde telbiye getirilebilir. Yine kişi o ân kendi duygularını,

Rabbine olan özlem ve sevgisini de telbiyesine yansıtabilir. Zira telbiye tevkifî (lafızları değiştirilemez) bir ibadet değildir. Bunun delili şudur:

• Allah Resûlü’nden farklı telbiye lafızları varid olmuştur:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

◌ْ قِّ ح

◌ُ ال ه

◌ْ إِل ك

◌ّ ي

لَب

“ ‘Buyur Hakkın İlahı, emrine amedeyim!’ lafzı, Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesindendi.’’ (Nesai, 2752;

İbni Mace, 2920)

Enes’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle telbiye getirmiştir:

◌ة

◌َ

◌ْ مَه ِ اجرُ

◌ْ ص ِار َ وال

◌ْ لِأُل

◌َ ه فَ ْ اغِفرْ

◌ْ شُ االْخِرْ

◌ّ عي

◌ْ َشَ إِالَّ

اَلَ عي

◌ْ كَ

◌ّ ي

لَب

“Buyur Allah’ım, emret! ‘Ahiret hayatından başka hayat yoktur. Sen Ensâr’a ve Muhacir’e mağfiret

et.’’ (Ahmed, 13258)

− Sahabe, Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesini yapmakla beraber farklı lafızlar da eklemiştir. Allah

Resûlü (sav) bu durumu sükûtla ikrar etmiştir:

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesi şöyleydi:

◌ْ كَ ، اَلَ رَشَ يك لَكَ

◌ْ ملُ

النْ عَمَة لَكَ وال

◌ْ ِّح ْمَدَ وَ

◌ْ ك، إِنَّ ال

◌ّ ي

◌ْ كَ اَلَ رَشَ يك لَك لَبَ

◌ّ ي

◌ْ ك، لَبَ

◌ّ ي

◌ّ ه مَّ لَبُ

◌ْ ك اللَ

◌ّ ي

لَب

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’

Ben de şunu eklerdim:

◌ٌعَمل

◌ َك والْ

◌ُإِلَي

◌ءَا

◌ّٞغب

◌ َك ، والرْ

◌ّي

◌ك لَبْ

◌يَد

◌ْ خْرُي ـِ بيَ

◌ َك ، والْ

◌ْ كَ ، وَسْعَديْ

◌ّي

◌ك لَبْ

◌ّي

لَب

‘Sana itaate hazırım! Huzur içinde sana itaate hazırım! Hayır senin elindedir, sana itaate hazırım!

Dilekler sanadır, amel sana!’ ” (Müslim, 1184)

Câbir ibni Abdullah (ra) hakkında şöyle rivayet edilmiştir:

“Câbir, ‘Allah Resûlü (sav) telbiye getirdi.’ deyip telbiyeyi, İbni Ömer’in hadisindeki gibi zikretti ve

◌ْمَع ـِارِجْ’ ,telbiyeye İnsanlar ‘:dedi şöyle

ذا ال/Yüksek dereceler sahibi Allah’ım’ gibi kelimeler ilave ediyorlardı. Peygamber de (sav) bunları işittiği hâlde ses çıkarmıyordu.” (Ebu Davud, 1813)

Bazı sahabiler, Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesiyle yetinme konusunda ısrarcı olmuşlardır. Ancak bu

içtihadi bir görüştür, bağlayıcılığı yoktur.

Dahhâk ibni Muzâhim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

‘‘İbni Abbâs şu şekilde telbiye getirir:

◌ َك ـِ اَلَ رَشَيك لَكْ

◌ْ ملُ

الن ْعَمَة لَكَ وال

◌ْ ـِّح ْمَدَ وَ

◌ْال نَّ إِ ،ك

◌ّي

◌ْلَب كَ لَ يكَ رَش لَ ، كَ ِ

◌ّي

◌ُبَّ لَ مَّ ه

◌ْالل ك

◌ّي

لَب

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüp-

Telbiye getiren mümin, Allah’ın emrine icabet ettiğini ilan etmektedir. Âdeta o, verilecek her emri kayıtsız şartsız yerine getirecek bir askerdir. Telbiye ona, “emre icabet” şuuru kazandırmıştır. Burada gaye insana şunu öğretmektir: Rabbine giden kul, ancak mutlak teslimiyetle yol alabilir. Fakatsız, amasız, lakinsiz... akla uysun veya uymasın, “Buyur Allah’ım!” diyebilenler, bu yolculuğa layık insanlardır. Rabbine yol tutan hacı/umreci, tam da bu ânda içine yönelmeli ve kendine sormalıdır: Allah’ın (cc) emri ile ailemin istekleri karşı karşıya geldiğinde ben hangi tarafa, “Buyur Allah’ım! Emrine icabet ettim.” diyorum? Devletin istekleri ile şeriatın gerektirdiği karşı karşıya geldiğinde ben kime, “Buyur Allah’ım! Emrine icabet ettim.” diyorum? Zira insan kimin emir ve isteklerine icabet ediyorsa onun kuludur. Diliyle söylesin veya söylemesin, ona telbiye getirmiştir. Her insan seçtiği hayat tarzıyla bir telbiye getirir aslında. Kiminin telbiyesi Allah’tan (cc) yana düşer kiminin telbiyesi ... yana!

F. Ka’be’yle Karşılaşma

Ka’be, Allah’ın evidir; Yüce Allah onu “beytiye/benim evim” diye isimlendirmiştir.[77] Yüce Allah’ın kendi adına bir ev yaptırması ve müminleri oraya davet etmesi önemlidir. Zira insanın bir tabiatı vardır ve o tabiatı en iyi bilen, onu yaratandır. İnsan sevdiğiyle buluşmak, ona sarılmak, onunla vakit geçirmek ister. Ayrılık uzadıkça kalpteki sevgi ve özlem kaynar, sahibi

yerinde duramaz. Onun özlemini dindirecek tek şey; sevdiğine kavuşmasıdır. İşte Ka’be, sevenin sevdiğine kavuşması, sembolik bir birlikteliktir.

Ka’be’yi ilk defa görenlerin kalplerinin bir kuş gibi çırpınması, sonra göz

pınarlarının taşması, sonra bir çocuğun annesine sarılarak sakinleşmesi gibi

insanın sakinleşmesi bundandır.

hesiz hamd, nimet ve hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’ ve ‘Bundan başkasını söylemem. Çünkü Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesi de bu şekildeydi.’ derdi.” (Ahmed, 2404)

Abdullah ibni Ebî Seleme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sa’d ibni Ebî Vakkâs, bir adamın telbiye getirirken,

مَعـارِجْ◌

كَ ذا الْ◌

يّ◌

لَب

‘Sana itaate hazırım, ey yüksek dereceler sahibi.’ dediğini işitince, ona ‘Allah elbette yüksek dereceler sahibidir. Ama biz, Allah Resûlü (sav) ile telbiye getirirken böyle söylemezdik.’ dedi.” (Ahmed,

1475; Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir)

77. bk. 2/Bakara, 125

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

274

• Ka’be insanlık için inşa edilmiş ilk ev, ilk ibadethanedir

“Şüphesiz ki insanlar için yeryüzünde kurulmuş ilk ev, Mekke’deki mübarek

ve âlemlere hidayet olan (Ka’be’dir).” 78

İlk ev… Bugüne dek nebiler, sıddıklar, salihler ve şehitler orada Allah’a

kulluk etmiştir. Kimisi onu bina etmiş, kimisi onun binasını yenilemiş, kimi

orayı dua ve ibadetleriyle manen imar etmiştir.

“(Hatırlayın!) Hani İbrahim ve İsmail, Kâbe’nin temellerini yükseltiyor (bir

yandan da şöyle dua ediyorlardı:) ‘Rabbimiz bu ameli bizden kabul buyur.

Şüphesiz ki sen, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi’, (her şeyi bilen) ElAlîm’sin.’ ” 79

Şimdi kul, kendinden önceki salihlerin ibadet mahalinde, onların alınlarının değdiği zeminde secde etmekte, Rabbine yönelmektedir. Madem

hac/umre tevhid tarihine bir yolculuktur, öyleyse kul kimlerle aynı mekânı

paylaştığını hissetmelidir.

• Ka’be bir toplanma yeri ve güvenli bir bölgedir

“(Hatırlayın!) Hani biz evi/Kâbe’yi insanlar için toplanma yeri ve güvenli bir bölge kılmıştık…” 80

Ka’be toplayıcıdır; Yüce Allah’ın çağrısına icabet edenleri bir araya toplar ve onlara güvenlik sağlar. Ka’be’ye gelen hacı/umreci kendini yalnız hissetmemeli, yalnız olmayı dilememeli, bu evin toplayıcı olduğunu bilerek hareket etmelidir. Aksi hâlde kalabalıktan/izdihamdan şikâyet eder, oranın lezzetine varamaz. Ayrıca bu, Yüce Allah’ı yine Yüce Allah’a şikâyet kabîlindendir ki; haccın/umrenin teslimiyet ruhuyla bağdaşmaz. Zira orayı toplanma yeri kılan ve milyonları oraya davet eden Allah’tır.

Madem Ka’be güvenli kılınmıştır, kul da bu şuurla hareket etmelidir. Ka’be’nin güvenliğine halel getirecek davranışlardan kaçınmalıdır. İncinmemeye ve incitmemeye özen göstermelidir. Oraya gelen her insan, onun gibi, Yüce Allah’ın misafiridir. Ev sahibine hürmeten misafirlere hürmet

78. 3/Âl-i İmrân, 96

79. 2/Bakara, 127

80. 2/Bakara, 125

göstermeli; eliyle, diliyle ve duruşuyla güven telkin etmelidir. “Ruhların susuzluğunu dindiren” bir tebessümle Ka’be civarında bulunmalıdır.

• Ka’be mübarektir ve tüm âlemlere yol gösteren bir hidayet rehberidir

“Şüphesiz ki insanlar için yeryüzünde kurulmuş ilk ev, Mekke’deki mübarek ve âlemlere hidayet olan (Kâbe’dir).” 81

Mübarektir; zira Allah oraya sayısız hayır ihsan etmiş ve bu hayırları kalıcı kılmıştır. Kişi bu bereketten nasibine düşeni almaya çalışmalı, sözlü ve fiilî duasıyla bu berekete talip olduğunu göstermelidir. Her ânın farkında ve bilincinde olarak hareket etmeli, her ân oraya inen sayısız hayır, nimet, rahmetten… istifade etmelidir. Orada yalnızca Müslimlere değil, tüm âlemlere yol gösteren hidayetler vardır. Herkes nasibi oranında bu hidayet kandillerinden faydalanır. Bu sebeple hacı/umreci, yüreğini ve kalbini açıp Allah’ın (cc) gösterdiklerini görmeye çalışmalıdır. Her ne kadar İslam’a hidayet olma konusunda her birimiz eşitsek de; salih ameller ve yüce dereceler

konusunda her birimizin ihtiyaç duyduğu hidayet farklıdır. Her insan kendi ihtiyacına hitap eden hidayet izlerini bulmak için Allah'a (cc) dua etmelidir.

Kendi adıma şunu söyleyebilirim: Binlerce kitap okuyarak elde edemeyeceğim bir bilgiyi, o topraklarda yaptığım birkaç dakikalık sohbetten elde etmiştim. Anlamıştım ki; benim ihtiyaç duyduğum hidayet o bilgiymiş ve Yüce Allah birkaç dakikalık bir sohbetle o bilgiyi bana ulaştıracakmış.

Her insan, ihtiyacını bulmak için kalp canlılığını muhafaza etmeli, manevi alıcıları açık hâle getirmelidir. Unutmamalıdır; hidayetin mahalli kalptir!

• Ka'be "Beyt-i Atik" olarak isimlendirilmiştir

"Sonra (saç, tırnak ve bıyıklarını keserek) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirip Beyt-i Atik'i/Özgür Ev'i tavaf etsinler." 82 83

"A-t-k" kökünden türeyen "Atik" kelimesinin dikkat çekici anlamları vardır. Her şeyden önce kelime, ahlak ve yaratılış olarak değerli (kerim) olmaya delalet eder. Sonra zaman ve mekân yönünden eski olana kullanılır. Yine o, azat edilmiş/özgür kılınmış şey için de kullanılır. 84 Şüphe yok ki; Ka'be, ilk

81. 3/Âl-i İmrân, 96

82. 22/Hac, 29

83. Ayrıca bk. 22/Hac, 33

84. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 4/219-223, a-t-k maddesi

ev olması hasebiyle ona eski anlamında "Atik" denmiştir. Yine o, değerinden ötürü de "Atik Ev" diye isimlendirilmiştir. Biz yukarıda bu anlamlara temas etmiştik. Şimdiyse onun "özgür ev" anlamında Beyt-i Atik manasına değinmek istiyoruz. Evet, hacı/umrecinin ziyaret ettiği ev özgür bir evdir. Onu özgür kılan Allah'tır (cc). O özgür olduğu gibi özgürleştiren bir evdir. Oraya gelen kimseye özgürlüğün ancak bu eve yönelerek, yani Allah'a (cc) kul olarak elde edileceğini öğretir. Zira öz-gür, özü gür olan demektir. İnsanın özü, yani fıtratı gürse o kimse özgürdür. Aksi hâlde özgürlükten söz edilmesi olanaksızdır. Fıtratın serpilip gürleşmesi ise ancak tevhid üzere kullukla mümkündür.

"Yüzünü (hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayan muvahhid) bir hanif olarak dine

çevir. Allah’ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah’ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.” 85

Fıtrattan/Kulluktan her sapma, kişinin kendi özüne yabancılaşması, kendi özüne ihanet etmesi, fıtratın serpilip gürleşmesine ket vurmasıdır. Kişi Ka’be ile buluştuğunda özgür olup olmadığını sorgulamalı, hayatını gözden geçirmelidir. Bedeniyle yöneldiği bu eve kalbiyle de yöneliyor mudur? O, kıldığı namaz ve yaşadığı hayatla tek kıbleli midir yoksa namazda Ka’be’ye, işte kapitalizme, siyasette demokrasiye, kamuda laikliğe, evlilikte modaya… yönelen çok kıbleli bir müşrik midir? Zira şirk, kişinin birden fazla kıblesi, birden fazla efendisi olmasıdır. Başta din ile devlet olmak üzere hayatı parçalara ayırması ve her parçaya ayrı bir şeyin hükmetmesidir. Mademki insan o özgür evin karşısındadır. Gerçekten özgür olup olmadığını anlamalıdır. Şayet kalbinde ve zihninde prangalar taşıyorsa samimiyetle Allah’a yönelmeli, paslı prangaları kırdıktan sonra evin etrafında tavâf yapmalıdır.

Zaman zaman Ka’be, özgürlüğünü yitirmiş ve puthane olmuştur. Mekke müşrikleri oraya tam 360 put dikmiştir. Bu putlar, çoğulcu anlayışın bir tezahürüdür. Allah Resûlü’nün de oraya 361. putu dikmesini, herkesin bir diğerinin putuna saygı duyduğu bir şirk çoğulculuğu içinde yaşamasını istemişlerdir. 86 Allah Resûlü (sav) bu sapkınlığa karşı çıkıp “Allah birdir.”

85. 30/Rûm, 30

86. Müşriklerin, Allah Resûlü’ne (sav) yaptıkları, “Bir sene sen bizim ilahlarımıza ibadet et, bir sene

deyince de ona düşman olmuşlardır. O (sav) tüm ömrü boyunca Ka’be’nin hâlini dert edinmiş, bu sancıyla yollara düşmüş ve putları yıkarak Ka’be’yi özgürleştirmiştir.

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Mekke’ye girdi. O esnada Ka’be’nin etrafında 360 adet put vardı. Nebi (sav) elindeki bir çubuk ile onları dürtüyor ve şu ayetleri okuyordu: ‘Hak geldi. Batıl zail oldu. Şüphesiz ki batıl, yok olmaya mahkûmdur.’ 87 ‘De ki: ‘Hak geldi. Batıl, ne bir şeyi başlatıp var edebilir ne de geri getirebilir.’ ’ 88 ” 89

Bugün hacı/umreci Ka’be’ye dikkatle bakmalıdır! Ka’be özgür müdür?

Tevhidi nazari/cedeli meselelere indirgemeyen bir göz; Ka’be’nin etrafına dikilmiş kapitalizm putlarını hemen görecektir. Nasıl ki dünkü müşrikler Allah’ın El-Azîz isminden Uzza putuna isim, El-Mennan isminden Menat’a isim, İlah isminden Lat’a isim türetmişse bugünküler de putlarına zemzem gibi İslami isimler vermiştir. Her biri Ka’be’den çok daha yüksek, gölgeleriyle Ka’be’yi kirleten ve oraya gelenlerin arınmasına engel olmak için dikilmiş bu modern putlar, en az dünküler kadar tehlikelidir. Ka’be bu putları ve o putları oraya dikenleri izale edecek Muhammed varislerini beklemektedir. 90

• Allah (cc) Ka’be’yi “Kıyam” kıldığını haber vermiştir

“Allah saygın ev olan Kâbe’yi insanlar için kıyam kıldı.” 91 92

biz senin ilahına ibadet edelim.” teklifi bunun örneklerindendir. (Rivayet için bk. Tefsîru’t Taberî,

24/662, Kâfirûn Suresi Tefsiri)

87. 17/İsrâ, 81

88. 34/Sebe’, 49

89. Buhari, 4287; Müslim, 1781

90. Burada kastedilen beton binalar değil, o binaları var eden zihniyet; bir putperestlik türü olan

kapitalizm ve kutsal toprakları bu zihniyetle kirleten canlı tağutlardır.

91. bk. 5/Mâide, 97

92. Ka’be’nin kıyam kılınmasına dair selef ulemamız şu görüşleri serdetmiştir:

• Dinlerini korumak ve hac ibadeti için işaret kılınmıştır. (İbni Abbâs’tan)

• Ona yönelenin emniyet içinde olmasıdır. (İbni Abbâs’tan)

• Ka’be’yle dinlerini korumuş/güçlendirmiştir. (Said ibni Cubeyr’den)

• İnsanlar için (dinî ve dünyevi) dayanak kılmıştır. (Mücahid’den) (Mezkûr dört nakil için bk. Tefsîru’t Taberî, 11/89-94, Mâide Suresi 97. ayetin tefsiri)

• (Karşısında kıyamda durarak) onu tazim etmeleridir. (Ali ibni Huseyn’den)

• İnsanlar Ka’be’yi haccedip ona yöneldikçe din üzere kalırlar. (Buna göre Ka’be dinin varlığını

sağlayan şeydir.) (Hasan El Basri’den)

“Kıyam” kelimesi, ayağa kalkmak anlamına gelen “k-v-m” kökünden türemiştir. Lam harf-i ceriyle kullanıldığında (genelde) bir şeyi koruyan anlamına gelir. 93 Ka’be, insanların dinini ve dünyasını koruyan, onunla ayağa kalkıp istikamet üzere oldukları evdir. Ka’be’yle karşılaşan hacı/umreci, düşünmelidir: Ka’be’nin onu koruması ne anlama gelmektedir. Ayağa kaldırması gerekip de başaramadığı ve Ka’be’nin vesilesiyle ayağa kalkacak şey nedir? Madem Allah (cc) onu insanlar için kıyam kılmıştır ve madem hacı/umreci de bir insandır; öyleyse bu kıyamın her birimize bakan özel bir yönü olmalıdır. Kendimizi en iyi tanıyan yine biziz. Ka’be’nin bizi ayağa kaldırması ve dayanak olup bizi desteklemesi için düştüğümüz noktayı tespit etmemiz gerekir. Nerede düştüğünü bilenin ayağa kalkması mümkündür. Nerede düştüğünün farkında olmayan, Ka’be’nin uzattığı manevi eli göremez, ayağa kalkamaz.

Ka’be kıblemizdir. Her ne kadar orada yön kaybolsa ve yönelinen her yön kıble olsa da kişi yıllardır namaz kıldığı kıblesiyle karşı karşıyadır. Ona öyle bir bakmalı, öyle bir kucaklamalıdır ki yarın her ihrâm (iftitah) tekbiri aldığında Ka’be’yi karşısında görebilsin. Orada hissettiği duygular kalbinde canlansın, âdeta Ka’be’nin karşısındaymış gibi namaz kılabilsin.

G. Haceru’l Esved

Ka’be’yle karşılaşan mümin, onu tavâf ederek ibadete başlar. Tavâfın başlangıç noktası, Haceru’l Esved’dir. Şayet ona ulaşabiliyorsa dokunur ve onu öper. Kalabalık nedeniyle ulaşamıyorsa onu eliyle uzaktan selamlar ve tavâfa başlar.

Zubeyr ibni Arabî’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kimse İbni Ömer’e (ra), Haceru’l Esved’in istilâm edilmesi hakkında soru sormuştu.

Bunun üzerine İbni Ömer (ra), ‘Ben, Allah Resûlü’nü (sav) Haceru’l Esved’i istilam ederken ve öperken gördüm.’ demiştir.” 94

• İnsanlar Ka’be’nin yanında birbirlerinden korkmaz/birbirlerine zarar vermezler. (Zuhri’den)

(Mezkûr üç nakil için bk. Tefsîru İbni Ebî Hâtim, 4/1214-1215, 6854-6864 No.lu Rivayetler)

93. bk. El-Mufredât, s. 690, k-v-m maddesi

94. Buhari, 1611

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) Vedâ Haccı’nda deve üzerinde tavâf etmiş, Haceru’l Esved’i de ucu kıvrık bir değnekle selamlamıştı.” 95

Bu taşı önemli kılan husus, cennetten gelmiş olmasıdır:

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Haceru’l Esved, sütten daha beyaz olarak cennetten inmişti. Âdemoğlunun hataları onu kararttı.” 96

Şüphesiz ki bu, gaybi bir meseledir. Allah Resûlü (sav) haber vermiş, bize de tasdik etmek düşmüştür. Daha önce belirttiğimiz gibi hac, Yüce Allah’a yönelik bir yolculuk ve mahşerin provasıdır. Yüreği Allah ve ahiret sevgisiyle dolup taşan müminin hasret gidermek ve cuşuhuruşa gelen duygularını teskin etmek için yolculuk yapmasıdır. Cennetten bir parçaya temas etmesi, ona dokunması, onu öpmesi gayet anlaşılırdır. Cennet sevdalıları daha dünyadayken onun kokusunu duyabilmektedir.97 Haceru’l Esved, bu özlemi dindirmek ve kula hedefini hatırlatmak için bir şiardır/semboldür. Kul ona

95. Buhari, 1607; Müslim, 1272

96. Tirmizi, 877; Nesai, 2935

97. Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Amcam Enes ibni Nadr, Bedir Savaşı’nda bulunmamıştı.

‘Ey Allah’ın Resûlü! Müşriklerle savaştığın ilk savaşta bulunamadım. Allah, müşriklerle bir savaşta karşılaşmamı nasip ederse yapacağım işleri elbette görecektir.’ dedi.

Uhud Savaşı yapılıp da Müslimler dağılınca, ‘Allah’ım! Bunların (sahabileri kastediyordu) yaptığından dolayı senden özür diliyorum. Öbürlerinin (yani müşriklerin) yaptığından da sana sığınıyorum.’ dedi.

Sonra ilerledi, yolda Sa’d ibni Muaz ile karşılaştı ve ‘Ey Sa’d ibni Muaz! Nadr’ın Rabbine andolsun ki ben Uhud’un ötesinden cennetin kokusunu alıyorum.’ dedi.

Sa’d (Peygamber’e olayı anlatırken), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ben onun yaptıklarını yapamadım.’ demişti.

Enes diyor ki: ‘O gün amcamda seksen küsur kılıç, mızrak ve ok yarası bulduk. Öldürülmüştü ve

müşrikler onun burnunu, kulağını keserek müsle yapmışlardı. Onu yalnızca kız kardeşi parmak

uçlarından tanıyabildi.’

Enes diyor ki: ‘Biz biliyoruz -veya zannediyoruz- ki bu ayet o ve onun gibiler hakkında indi.’

‘Müminlerden öyle yiğitler vardır ki; Allah’la yaptıkları sözleşmeye sadık kaldılar. Onlardan kimisi

adağını yerine getirdi (şehit oldu), kimisi beklemektedir. Kesinlikle (sözlerini) değiştirmemişlerdir.’ (33/Ahzâb, 23)” (Buhari, 4048; Müslim, 1903)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

280

dokunup öptüğünde bu asli hedefini hatırlamalı, cenneti kazanmak ve rıza-i

İlahiye erişmek için yaşadığını düşünmelidir.

Haceru’l Esved’i karartan, insanoğlunun günahlarıdır. Şayet Allah (cc) dileseydi onu tevhid ehlinin taatleriyle beyazlatır, nur gibi parlatırdı. Ancak

O’nun (cc) iradesi, onu isyan ehlinin günahlarıyla karartmıştır.98 Kul, Haceru’l

Esved’i gördüğünde şunu düşünmelidir: Günahlar, bir cennet kayasını dahi

böyle karartıyorsa acaba kalp üzerindeki tesiri nasıldır? O taşı bir ayna kabul

edip orada kendi kalbini izlemelidir.

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir hata işlerse, kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el

çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah’a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları

yapmaz, günah ve hataya devam ederse siyah nokta arttırılır ve neticede bütün

kalbini kaplar. İşte Allah’ın, Kitab’ında, ‘Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel

olmuştur).’ 99 diye anlattığı pas budur.” 100

Huzeyfe’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Fitneler, kalplere hasır (dokur gibi) ilmik ilmik atılır. Hangi kalp bunu içine

çekerse, içerisine siyah bir nokta konulur. Hangi kalp bunu geri çevirirse, içerisine

beyaz bir nokta konulur. Neticede fitneler iki kalbe de etki bırakır. Bunlardan

biri, bembeyaz olup kaygan sert taş gibidir; yer ve gökler ayakta durduğu sürece

fitne ona zarar veremez. Diğeri ise boz bulanık siyah ve tepesi üstüne çevrilmiş

testi gibidir; ne iyi şeyleri (ma’rufu) tanır kabul eder ne de kötülüğü reddeder,

sadece içerisine işlemiş arzu ve hevesini bilir.” 101

Şayet orada izdiham varsa uzaktan selamlama yapmalı, Haceru’l Esved’e dokunmak için kimseye eziyet etmemelidir. Zira bir müminin Allah (cc) katındaki değeri, Ka’be’den daha yücedir.

98. bk. Fethu’l Bârî, 1597 No.lu Hadis Şerhi

99. 83/Mutaffifîn, 14

100. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244

101. Müslim, 144

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) minbere çıktı ve yüksek sesle şöyle dedi: ‘Ey diliyle Müslim olduğunu söyleyen ve kalbine iman işlememiş kimseler! Müslimleri üzmeyin, onları ayıplamayın, onların kusurlarını araştırmayın, her kim Müslim kardeşinin ayıbını araştırırsa Allah onun ayıbını ortaya çıkarır. Allah her kimin ayıbını ortaya çıkarırsa (o ayıbı) evinde bile olsa onu rezil rüsva eder.’

Hadisin ravilerinden Nafi (rh) şöyle demiştir: ‘İbni Ömer bir gün Ka’be’ye bakarak şöyle dedi: ‘Sen ne büyüksün, senin kıymetin ne kadar büyüktür. Mümin ise Allah katında senden daha değerlidir.’ ’ ” 102

Ömer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ey Ömer, sen güçlü bir adamsın. Haceru’l Esved’de izdiham oluşturma, yoksa zayıflara eziyet vermiş olursun. Eğer (Haceru’l Esved’i) yalnız bulursan onu istilam et; bulamazsan ona yönelip tehlil ve tekbir getir.” 103

Haceru’l Esved’e dokunan mümin, tevhid ile şirk arasındaki o ince çizgiyi hatırlamalı, eşyayı yerli yerine oturtmayanların nasıl şirke düştüğünü düşünmelidir:

Âbis ibni Rebiâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) Haceru’l Esved’e gelip onu öptü ve şöyle dedi: ‘Ben kesinlikle biliyorum ki sen sadece bir taşsın; ne zarar verebilir ne de fayda sağlayabilirsin. Eğer Allah Resûlü’nün (sav) seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim.’ ” 104

Biz taşa, toprağa ve mekâna… yalnızca şeriat değer verdiği için değer veririz. Yine biz eşyaya şeriat ne kadar değer vermişse o kadar değer verir, ölçünün

dışına çıkmayız. Zira biliriz ki; ölçüsüzlük bidate kapı aralar, bidatler de şirke… Mekke ahalisi de ölçüsüzlükleri sebebiyle tevhidden ayrılıp şirke düşmemiş miydi?

Onlar Ka'be'yi tazim ediyor, ona saygı duyuyorlardı. Ancak zamanla saygıda aşırı gidip nebilerin yapmadığı bir şey yaptılar. Ka'be'den uzaklaştıklarında onun taşlarından birer parçayı yanlarına aldılar. Ka'be'yi tavâf eder gibi o

102. Tirmizi, 2032

103. Ahmed, 190

104. Buhari, 1597; Müslim, 1270

taşları tavâf ettiler. Zamanla unuttular ve taşlara ibadet etmeye başladılar. 105 Yani onlar da kendilerinden önce yaşayan Nuh'un (as) kavmi gibi sevgi ve saygıda aşırı gitmenin kurbanı oldular. 106

Tazim edilen her şey bizi bidate, her bidat de şirke götürme potansiyeline sahiptir. Bu tehlikeden korunmanın yolu; sünnet ölçüsüne tabi olmak, nebilerin yaptığından ileri gitmemek, arttırmadan ve eksiltmeden ittiba etmektir. 107

105. bk. Kitâbu'l Esnâm, s. 26

106. "Ve dediler ki: 'Sakın ha ilahlarınızı bırakmayın. Ved, Suva, Yeğus, Yauk ve Nesr'i de bırakmayın.' " (71/Nûh, 23)

İbni Abbâs (ra) şöyle demiştir:

"Nuh Kavmi'nin tapındığı putlar daha sonra Arapların putları olmuştur. Ved, Devmetu'l Cendel'de

Kelb Kabilesi'nin putuydu. Suva, Huzeyl Kabilesi'nin; Yeğus önce Murad, sonra Sebe' yakınındaki

Cürf'te bulunan Guteyfoğullarının; Ye'uk Hemdan Kabilesi'nin; Nesr ise Zi Kela' Hanedanı'ndan

Himyerlilerin putuydu. Bunlar Nuh Kavmi'nden salih kişilerin adlarıydı. Bu kişiler ölünce, şeytan

onların kavimlerine oturdukları meclislerde putlar dikmelerini fısıldamış ve onlar da bu putlara

bu isimleri vermişlerdi. Onlar helak oluncaya kadar bunlara ibadet etmiyorlardı. Onlar helak olup

ilim ortadan kalkınca, insanlar bunlara ibadet etmeye başladılar.” (Buhari, 4920)

İbni Cerir (rh) der ki: “Muhammed ibni Kays (rh) şöyle demiştir: ‘Bu kişiler Âdem (as) ve Nuh (as) arasında yaşayan salih bir kavimdi. Bu kişilerin kendilerini takip eden tabileri vardı. Onlar vefat edince, kendilerini takip eden arkadaşları dediler ki: ‘Biz onların resimlerini çizersek bu, hatırladığımız

zaman bizi ibadet etmeye teşvik edici bir şey olur.’ Sonra onların resimlerini çizdiler. O nesil vefat

edip başka bir nesil gelince şeytan, onların arasına sızıp dedi ki: ‘Sizden önceki atalarınız bunlara

ibadet eder ve onlar sayesinde yağmura kavuşurlardı.’ Bundan sonra insanlar, onlara ibadet etmeye başladılar.’ ” (Tefsîru’t Taberî, 23/639, Nûh Suresi 23. ayetin tefsiri)

107. Burada bir gerçeği hatırlatmak faydalı olacaktır: Bazı inkârcı mülhidler, Ka’be ve Haceru’l Esved’i “putperestlik” olarak kabul eder ve şöyle derler: “İslam putperestliğe karşı olduğunu söyler.

Bununla beraber Ka’be’ye ve Haceru’l Esved’e ibadet eder.” Kimisi Ka’be’ye ve Haceru’l Esved’e

duyulan saygıyı, şirk ve cahiliye döneminden kalma bir âdet olarak yansıtır. Âdeta İslam ümmetini Arapların pagan dönemini ihya etmekle suçlarlar. (bk. Çoktanrıcılık, Hristiyanlık ve Ka’be, s.

65-66)

Açıkça söylemek gerekirse, böyle bir iddiada bulunmak için İslam’a karşı kin ve nefretle dolmuş

olmak gerekir. Yalnızca Ömer’in (ra) sözü dahi müminlerin Haceru’l Esved’in fayda ve zarar verdiğine inanmadığını, onu tavâf başlangıcı için bir sembol kabul ettiğini gösterir.

Âbis ibni Rebiâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) Haceru’l Esved’e gelip onu öptü ve şöyle dedi: ‘Ben kesinlikle biliyorum ki sen sadece

bir taşsın ne zarar verebilir ne de fayda sağlayabilirsin. Eğer Allah Resûlü’nün (sav) seni öptüğünü

görmeseydim ben de öpmezdim.’ ” (Buhari, 1597; Müslim, 1270)

İlginçtir; bu iddiayı dillendirenler, sanat ve ilericilik adına dünyanın dört bir yanını heykellerle

doldururlar. Putperest olmakla suçlandıklarında şöyle cevap verirler: “Dinler ve insanlık tarihinden haberdar olanlar; pagan dönem puta tapıcılık ile modern dönem heykeltıraşlık arasında

fark olduğunu bilirler. Putperestler, ilahları sembolize eden putlara tapar, kurban keser, onlardan

beklenti içine girerler... Bugün biz sanatsal değeri olduğu için, önemli şahsiyetlerin anısını canlı

tutmak için heykel yapıyoruz...” Müslimlerin Haceru’l Esved’e dinî bir sembol olarak değer ver-

Haceru’l Esved’i selamlayan mümin, varlıkla kurduğu ilişkiyi gözden geçirmelidir. Acaba o varlığa, Yüce Allah’ı tesbih eden bir mümin gibi mi davranmaktadır; yoksa varlığı, şirk zihniyetinin yaptığı gibi canlı cansız veya akıllı akılsız ayrımına tabi tutup, yalnızca bir eşya gibi mi muamele etmektedir?

“Yedi gök, yer ve bu ikisi içinde olanlar O’nu tesbih eder. O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, (kulların hak ettikleri cezayı erteleyen) Halîm, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr’dur.” 108

Kâinattaki her şey (insanların/cinlerin kâfir ve münafığı hariç) Allah’a (cc) teslim olmuş birer mümindir. Muvahhid için tüm evren bir kuldur ve kulluk yolunda muvahhidin yoldaşıdır. Haceru’l Esved de bu yoldaşlardan biridir ve Kıyamet Günü mümine şahitlik edecektir:

İbni Abbâs (ra), Allah Resûlü’nün (sav) Haceru’l Esved taşı hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Allah (cc), Kıyamet Günü Haceru’l Esved’i mahşer yerine getirecektir. Onun, kendileriyle göreceği iki gözü ve kendisiyle konuşacağı bir dili olacaktır. Kendisine istilam edenlere şahitlik edecektir.” 109

Allah Resûlü (sav), tüm varlığa birer canlıymış, dostmuş gibi muamele eder, diğini, ona tapmadığını, ondan bir beklentilerinin olmadığını, en yetkin ağızdan duymalarına

rağmen bu iftiralarını sürdürürler. Bu da gösterir ki; başta Türkiye olmak üzere seküler kesimin

sıklıkla kullandığı mezkûr şüphe, akademik bir tespit veya ilmî hakikat olduğundan değil, kafa

karıştırmak için gündeme getirilir. Örneğin, Türkiye’de bu şüpheyi dillendirenlerden Erol Sever,

Ömer’in (ra) sözünü dahi eksik nakletmiştir:

“Eğer Peygamber’in seni öptüğünü görmeseydim seni hiçbir zaman öpmezdim.” (bk. age. s. 68)

Yukarıda sözün tamamını verdik. Ömer (ra), “onun hiçbir fayda ve zarar vermediğini” özellikle belirtmiştir. Ancak Turan Dursun Araştırma(!) ve İnceleme(!) Ödülü’ne(!) layık görülmüş bu kitap,

sözün bu kısmını aktarmamıştır. Tam bozacının şahidi şıracı durumu… En önemli yeri keserek

aktardığı sözü de asli kaynaklardan değil; J. Walhousen’den, o da Vakidi’den naklettiğini iddia

etmiştir. İki milyar insanı, üçüncül kaynaklardan yarım yamalak aktardığınız bir belgeye dayanarak putperestlikle suçlayacaksınız; yarım aktardığınız söze de şu yorumu yaparak akademik

ilkesizliğinize tüy dikeceksiniz: “Ömer bu eylemi ve sözleriyle eski çok tanrıcı inançların en yaygın

olanını yeniden canlandırdı.” İşte Türkiye’de seküler kesimin bilim, ilericilik, akademik ahlak…

gibi kavramlardan anladığı tam da budur: İslam düşmanlığı, iftira ve suçlama…

108. 17/İsrâ, 44

109. Tirmizi, 961; İbni Mace, 2944

zaman zaman onlarla konuşurdu. O (sav), Uhud Dağı’na bakıp, “Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.” 110 demiştir. Yine o, ağlar gibi ses çıkaran bir kütüğe sarılmış ve bir çocuğu yatıştırır gibi onu yatıştırmıştır. Sonra ashabına dönüp şu açıklamayı yapmıştır: “(Allah Resûlü, daha önce kütüğe yaslanarak hutbe veriyordu. Minber yapılınca ona dayanarak hutbe vermeyi bırakmıştı.) O, daha önce işittiği zikri bir daha işitemeyeceği için ağlıyor.” 111 Yağmur yağdığında ıslanmak için yağmura çıkar ve “Onun Rabbiyle ahdi yenidir.” 112 derdi. Yani o, Rabbinin yanından gelen ve henüz Mele-i Alâ’nın kokusunu üstünde taşıyan yağmura misafir muamelesi yapardı. Bazen yorgunluktan ağlayan bir devenin başını okşar, onu sakinleştirir ve sahibine şöyle derdi: “Bu hayvan hakkında Allah’tan korkmuyor musun? Şüphesiz o bana, senin kendisini doyurmadığını ve yorduğunu şikâyet etti.” 113

Biz Müslimlerin de varlığa bakış açısı böyle olmalıdır. Haceru’l Esved’i öperken, hac şiarlarını ziyaret ederken, Ka’be’nin yanında otururken…

her birimiz; Allah'a (cc) kul olan varlıklarla, bizim gibi muvahhid canlılarla bir arada olduğumuzu hissetmelidir. Onları sevmeli ve onların da tevhid ehlini sevdiğini bilmelidir. 114

H. Tavâf

Haceru'l Esved'i selamladıktan sonra tavâfa başlarız. Ka'be'yi merkeze alır ve ateşin etrafında dönen pervaneler gibi, aynı merkezin etrafında döneriz. Tavâf yalnızca insana has bir eylem değildir. Tüm kâinat, zerreden küreye, bir şeyin etrafında dönmektedir. Elektronlar atomun etrafında, Dünya Güneş'in etrafında, galaksiler kendi yörüngelerinde, melekler arşın etrafında… dönmektir. 115

110. bk. Buhari, 5425; Müslim, 1365

111. bk. Buhari, 3584

112. bk. Müslim, 898

113. Ebu Davud, 2549

114. Haceru'l Esved ile ilgili birçok zayıf hadis nakledilmiştir. Bunlardan en yaygın olanı, Allah Resûlü'nün (sav) Haceru'l Esved'e yanağını dayayıp ağladığı ve Ömer'e (ra), "Burada gözyaşları akmalıdır." dediği rivayettir. (bk. İbni Mace, 2945) Bu rivayet şiddetli zayıf veya uydurma kabul edilmiştir. Zira isnadında yer alan Muhammed ibni Avn El-Horasani metruk (terk edilmiş) ravilerdendir. İbni Mace'nin ondan rivayet ettiği bu rivayet için bazı âlimler, "Aslı olmayan münker bir rivayettir." demişlerdir. (bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, 2900 No.lu Hadis Şerhi)

115. "Güneş, kendisi için belirlenmiş, karar kılacağı yere doğru akmaktadır. Bu (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz ve (her şeyi bilen) El-Alîm (olan Allah'ın) takdiridir. Ay için durup ko-

Kul, tavâf esnasında tüm kâinatın dönüşünü düşünmeli ve onlarla birlikte döndüğünü hissetmelidir. Bir ırmak damlasının denize akması gibi aynı yörüngede akmalı, ummana karışan ve sükûna eren o damla gibi tavâfını tamamlamalıdır.

Tavâf aynı zamanda bir güç gösterisidir. İslam ümmetinin varlığını, gücünü,

geçirdiği sayısız imtihana rağmen yıkılmadığını düşmana hissettirmelidir.116

Dün müşrikler tepelere oturup tavâf hâlindeki Müslimleri izliyordu. Bugün

ise canlı yayın aracılığıyla ekran karşısından izliyorlar. Özellikle ilk üç şavtı

/dönüşü heybetli bir şekilde, çalımlı yürüyerek yapmalıdır.

Tavâf esnasında on binlerce insan; aynı kıyafetler, aynı sözler, aynı hareketlerle aynı yönde dönmektedir. İşte bu, ümmet olma şuurudur. Kişi

etrafına bakmalı ve her milletten insanın nasıl da İslam'la tek vücut olabildiğini görmelidir. İnsanlık tarihinin en büyük belalarından olan ırkçılığın,

nasıl köksüz, anlamsız ve boş bir düşünce olduğunu anlamalıdır. İnsanlığın

tüm sorunlarında olduğu gibi, ırkçılık hastalığının da panzehirinin İslam'da

olduğuna inanmalıdır. Şayet insanlık, merkeze Allah'ı (cc) koyar ve onun

istediği yönde hareket ederse, ırkçılık sorununun çözüleceğini görebilmelidir. Meşhur aktivist Malcolm X, bir ırkçı olarak geldiği hacda bu manzara

karşısında büyülenmiş ve dostlarına şu mektubu yazmıştır:

"İbrâhîm ve Muhammed (sav) ve tüm diğer kendisine kitap verilen peygamberlerin yurdu olan bu eski kutsal topraklarda, tüm ırk ve renkten insanların

yaşadığı gibi, böylesine olağanüstü gerçek kardeşlik ruhuna, böylesine

samimi bir misafirperverliğe hayatımda hiç rastlamadım. Geçen haftadır,

naklayacağı menziller var ettik. Sonunda kurumuş bir hurma dalı (gibi ince yay) şeklini alır. Ne

Güneş'in Ay'a yetişmesi gerekir ne de gecenin gündüzün önüne geçmesi mümkün olur. Hepsi

bir yörüngede yüzmektelerdir." (36/Yâsîn, 38-40)

"Meleklerin arşın etrafını sarmış (bir şekilde), Rablerini hamd ile tesbih ettiğini görürsün. Aralarında hak ile hüküm verilmiş ve: 'Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.' denilmiştir." (39/Zumer, 75)

116. İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ve sahabesi kaza umresi için gelmişlerdi. Müşrikler, 'Muhammed geliyor, Medine'nin humması onları zayıf düşürmüş.' dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü tavâfın ilk üç şavtında remel yapmalarını/koşar adım ile yürümelerini, (Haceru'l Esved ve Ruknu'l Yemânî'den oluşan) iki rükun arasında ise normal yürümelerini emretti. Allah Resûlü sahabeye, tavâfın bütün şavtlarında remel yapmalarını emretmediyse bunun

sebebi sadece onlara gösterdiği şefkattir." (Buhari, 1602; Müslim, 1266)

tüm bu görmüş olduğum farklı renkten insanların sergilediği nezaketten dolayı tamamen dilim tutulmuş ve büyülenmiş durumdayım.

Kutsal şehri, Mekke'yi ziyaret etmek nasip oldu, Muhammed isimli genç bir mutavvafın yönlendirmesiyle, Ka'be'nin etrafında 7 turumu tamamladım, zemzem kuyusundan su içtim. Safa ve Merve tepeleri arasında ileri ve geri bir şekilde koştum. Eski şehir olan Minâ'da ve Arafât Dağı'nda ibadet ettim.

Orada, tüm dünyadan gelen ve hac yapan binlerce insan vardı. Mavi gözlüsünden tut sarışınından siyahi Afrikalısına kadar, tüm renkten insanlar vardı. Fakat hepimiz, beyaz ile siyahlar arasında asla var olmasının mümkün olmadığına inanmama sebep olan Amerika'daki tecrübelerimin aksine, o kardeşliği/beraberliği sergiliyor ve aynı ibadeti yapıyorduk.

Amerika'nın İslam'ı anlaması gerekiyor çünkü bu, toplumu ırkçılık sorunundan kurtaran tek dindir. Müslüman dünyasında yapmış olduğum seyahatler boyunca -Amerika'da beyaz kabul edilen insanlarla- tanıştım, konuştum ve hatta yemek yedim. Ama beyaz düşüncesi İslam dini sayesinde kafalarından uçup gitmiş. Daha önceki hayatımda; tüm renkten insanların, renklerinden bağımsız olarak, bir arada yaşadığı, hiç bu kadar samimi ve gerçek bir kardeşlik görmedim.

Söylediğim sözler sebebiyle şok olmuş olabilirsiniz. Ama hacda gördüğüm ve deneyimlediğim bu şey, önceden sahip oluğum düşünceleri, aldığım tavırları değiştirmeye ve önceki kararlarımı bir kenara atmaya beni mecbur etti. Bu çok da zor değildi benim için çünkü katı, sert düşüncelerime rağmen ben, her zaman olaylarla yüzleşmeye ve yeni bir bilgi veya deneyim ortaya çıktıkça hayatın gerçekliğini kabul etmeye çalışan biri olmuşumdur. Her zaman açık fikirli oldum, ki açık fikirli olmak, doğruyu arayışın her akıllı şekliyle birlikte olması gereken esnekliği gerektiriyor.

Burada Müslüman dünyasında geçen 11 gün boyunca, gözleri mavinin en mavisi olan, saçları sarışının en sarışını olan, teni beyazın en beyazı olan Müslüman kardeşlerle aynı ilaha ibadet ederken, aynı tabaktan yedim, aynı bardaktan içtim ve aynı kilimin üzerinde uyudum. Ve beyaz Müslümanların sözlerinde ve amellerinde, Nijerya'daki, Sudan'daki ve Gana'daki siyahi Afrika Müslümanlarının arasında hissettiğim aynı samimiyeti hissettim.

HAC VE UMRE BABI

Hepimiz tamamen aynıydık -aynı kardeşlerdik- çünkü Allah'a olan inançları, zihinlerinden, davranışlarından, tutumlarından 'beyaz'ı silmiş ve tamamen ortadan kaldırmıştı.

Buradan şunu anlıyorum: Belki de Amerikalılar, Allah'ın birliğini kabul edebilirse, belki de o zaman insanoğlunun birliğini de kabul eder ve - renkfarklılıkları bakımından diğer insanları incitmeye, onlara engel olmaya, onları kıyaslamaya da son verirler.

Tedavi edilemez bir kanser gibi Amerika'yı saran ırkçılıkla ilgili olarak; sözde 'Hristiyan' beyaz Amerikan kalbi, böylesi yıkıcı bir problem için kanıtlanmış bir çözüme karşı daha alıcı (hoşgörülü), daha anlayışlı olmalıdır.

Belki de Amerika'yı yakın bir felaketten kurtarmanın zamanı gelmiş olabilir. Irkçılığın Almanya'ya getirdiği aynı yıkım, sonunda Almanların kendilerini yok etmesine neden oldu.

Hayatımda hiç bu kadar şeref duymamıştım. Hiç bu kadar mütevazı (alçak gönüllü) ve değersiz (maddi değerlerden soyutlanmış) hissettirilmemiştim. Amerikalı bir zencinin üzerine yığılmış nimetlere kim inanır ki? Birkaç gece önce, Amerika'da beyaz adam olarak anılan bir adam, bir Birleşmiş Milletler diplomatı, bir büyükelçi, kralların yoldaşı bir adam bana otel odasını, yatağını verdi. Amerika'da bir zenciye değil, krallara bahşedilecek böylesine bir onuru hak edeceğimi asla hayal edemezdim.

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." 117

Tavâfın bize öğretmesi gereken bir diğer şey şudur: İslam, merkeze Allah'ı (cc) alarak, O'nun (cc) belirlediği yörüngede, bizimle aynı inancı paylaşan insanlarla birlikte hareket etmektir. Kulluk bir harekettir, akıştır, dönüştür. Ancak bu hareket; merkezi, başlangıcı ve bitiş noktası belli olmayan bir eylem değildir. Aksine merkezinde Allah olan, Allah (cc) ile başlayan ve yine O'na dönülen bir eylemdir kulluk. İnsan tavâf esnasında şu soruyu sıkça sormalıdır: Benim hayatımın merkezinde olan nedir? Rabbim mi, işim mi, eşim mi, banka hesabım mı, kariyer/akademik planlama mı?.. Yaşam için başlangıç noktamı belirleyen nedir? Din mi, gelenek mi, kanunlar mı?.. Varmak istediğim nokta nedir? Rıza-i İlahi mi, toplumsal kabul mü, bir

117. Malcolm X, s. 544-546

makam mı, ödül mü?.. Kişinin neye inandığını belirleyen ölçülerden biri de bu sorulara verilecek cevapta gizlidir: Merkez, başlangıç noktası ve hedef…

Tavâfın öğrettiği bir diğer mesele şudur: İslam inancında ne kulluk ne birey ne de toplum, düz bir çizgide hareket etmez; mutlak bir ilerleme söz konusu değildir. Birey ve toplum, döngüsel bir devinim hâlindedir. Bu, Allah’ın (cc) değişmez yasalarındandır; zira, hayatın ve ölümün bir gayesi de imtihandır ve imtihan gerçeği bunu gerektirmektedir. Bazen kalp genişler bazen daralır. Bazen nimet olur bazen musibet. Bazen zafer olur bazen yenilgi. Bazen kolaylık olur, bazen zorluk… İslam’ın hayatı okuması böyledir. Tavâf, bu düşüncenin ete kemiğe bürünmüş hâlidir. 118

Tavâf, Allah’a (cc) olan sevgimizi göstermenin meşru yollarından biridir. Secde gibi, sadaka gibi, zikir gibi… kalpte taşan sevginin gösterilmesi için Yüce Allah’ın öğrettiği meşru bir vesile… Zira meşru vesileleri bilmeyen veya meşru vesilelerle yetinmeyenler; sevgilerini gayrimeşru yollarla gösterir, bidatlerle sevgilerini de zehirlerler. 119

118. “Şayet size bir yara dokunduysa hiç şüphesiz (düşman) topluluğuna da yara dokundu.

(Mutlak ve daimi galip Allah’tır. İnsanlara gelince) biz bu günleri insanlar arasında döndürür

dururuz. Allah, iman edenleri açığa çıkarmak ve sizden şahitler/şehitler edinmek (için böyle yapar). Allah, zalimleri sevmez.” (3/Âl-i İmrân 140)

119. İslam tarihinde meşru vesileleri bilmeyen veya onlarla yetinmeyen nice grup raks, sema,

vecd… gibi taşkınlıklarla Allah’a yaklaşmaya çalışmıştır. Farklı meşrepten birçok âlim, bunların

meşru olmadığına fetva vermişlerdir:

Subkî Eş-Şafiî: “Şu ânki bildiğimiz şekilde raks/sema’ yapmak münker ve sapıklıktır. Ayrıca cahillerin ve şeytanların fiillerindendir. Kim raks yaparak Allah’a yakınlaşacağını sanıyorsa bu kişi yalan

söylemiş ve Allah’a iftira etmiştir. Yine her kim onun ibadetteki lezzeti artırdığına inanıyorsa o

kişi cahil veya şeytandır. Ve yine her kim raksı/sema’ı çok güzel bir edeble edeblendiren Allah

Resûlü’ne nispet ederse, ona yalan isnad edenler zümresine girer. Çünkü (hadiste de geçtiği üzere) her kim ona (sav) yalan isnad ederse cehennemdeki oturma yerini hazırlar. Bu yol, Yüce Allah’ın dostlarının ve taraftarlarının yolu değildir. Ayrıca Resûl’e (sav) tabi olmak da değildir. Bilakis

heva, oyun, batıl, münker ehlinin yoludur. Bu husus el, dil ve kalp ile reddedilir.” (Muğni’l Muhtâc,

6/348-349)

İzz ibni Abdisselam (rh): “ ‘Raks etmek’ bid’attir. Aklında eksiklik olanlardan başkası onu yapmaz.

Onu kadınlardan başkasının yapması doğru değildir.’’ (El-Ğâye fî İhtisâri’n Nihâye, 1/92)

İbni Teymiyye (rh): “ ‘Raks etmeye’ gelince, Allah da Resûl’ü de imamlardan herhangi bir kimse de

onu emretmemiştir. Bilakis Allah, kitabında ‘Yürüyüşünde dengeli ol’ ve ‘Rahmân’ın kulları yeryüzünde tevazu ile yürür.’ demiştir. Yani sekinet ve ağırbaşlılıkla. Müslimlerin ibadeti ancak rükû’

ve secdedir. Bilakis def ve raks da aynı şeylerdir. Allah, Resûlü ve ilk nesil imamlardan kimse onu

emretmemiştir. Bilakis namazda Kur’ân okumayı ve sekîneti emretmişlerdir.” (Mecmûu’l Fetâvâ,

11/599)

Kurtubi şöyle demiştir: “Sofilerin bu konudaki ortaya çıkardıkları bidatlere gelince bu, haram olduğunda ihtilafın olmadığı konulardandır. Fakat şehveti yoğun nefisler, kendilerini hayra nispet

HAC VE UMRE BABI

289

I. Makam-ı İbrâhîm’de Namaz

“İbrahim’in makamını (namaz kılacağınız bir) namazgâh edinin.” 120

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ka’be’yi tavâf işini bitirince, iki rekat namaz için İbrâhîm

makamına geldi. Bunun üzerine Ömer, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Burası eksikliklerden münezzeh olan Allah’ın; ‘İbrâhîm’in makamını (namaz kılacağınız)

bir namazgâh edinin.’ buyurduğu, babamız İbrâhîm’in makamıdır.’ dedi.

Ravi Velid şöyle demişti: ‘Ben, Malik ibni Enes’e, ‘Ravi bu ayeti, ‘İbrâhîm

makamını siz de namazgâh edinin’ diye mi okudu?’ diye sordum.

Malik de, ‘Evet.’ cevabını verdi.’ ” 121

Tavâf bittikten sonra İbrâhîm’in makamına gelir ve iki rekât namaz kılar.

Bu noktaya İbrâhîm makamı denmesi hakkında farklı görüşler vardır. Kimi

sahabiler İbrâhîm'in (as) bu taşı iskele olarak kullandığını ve Ka'be'yi bu taşın

üstünde imar ettiğini söylemiştir. 122 Kimisi bu taşın üstüne çıkıp insanları

hacca davet ettiğini söylemiştir. Her ne olursa olsun, Yüce Allah, İbrâhîm'in

eden kişilere galip gelebilmişlerdir. Ta ki onların çoğunda delilerin ve çocukların yaptıkları fiiller

ortaya çıkana, düzenli hareketler ve sıralanmış/ritmik şarkıları ile dans ettirene kadar. Yine bu

durum, onlardan bir grubun, bu fiilleri salih ameller ve Allah'a yaklaştıran ameller olarak saymalarına kadar işi ileri götürecek şekilde edepsizlik yapmaları ile sonuçlanmıştır." (Fethu'l Bârî, 3530

No.lu Hadis Şerhi)

Osmanlı'nın Şeyhulislamlarından Ebussuûd Efendi: "Melekût ve semâvât-ı erâzide tedebbür ve

tefekkür eden akıl sahipleri hakkında vârid olan âyet-i kerime raks ve devrânın helalliğine temessük ve istidlal etmek Müslümana yakışmaz. Raks ve devrânın helal olduğuna bu ayeti delil olarak

ileri sürenler Allah'a iftira etmiş olur. Zira ayeti bu şekilde yorumlamak ayetin manasını tahrif

edip kendi hevâ-yı nefsine onu tâbi etmektir ve derhal bu kimselerin tecdîd-i imân/imanlarını

yenilemeleri ve tecdîd-i nikâh/nikahlarını yeniden yapmaları lâzımdır.

Peygamber'e raks isnad etmek de küfürdür. Zira raks ef'âl-i süfehâdır, enbiyâdan birine sehven

isnad etmenin küfür olduğu kütüb-ü fetâvâda yazılıdır.

Fukahâya göre raks ve devrânın haramlığı Kur'an, sünnet, icma ve kıyasla sabittir. Bu nasslara

rağmen raks ve devrânın meşruluğu konusunda delil getiren ve kıyas yapan kimseler şeytanın

kardeşleri gibidir. Bu kimseler müçtehitlerin icmasıyla tekfir olunmuştur ve defalarca müftüler

fetva vermişlerdir. Bunlara şiddetli ta'zîr ve hapis ile men lâzımdır. Eğer memnu' olmayıp 'ulemâ,

ehl-i zevkin esrarlarına muttali değildir' demek iddia edilir ve çirkin bir fiil olan raks ve devrânda

ısrar ederlerse 'zındıktır' ve elbette katlolunmaları vaciptir. Fakat yakalandıktan sonra tevbeleri

makbul değildir." (Şeyhülislâm Ebussu'ûd Efendi'nin Fetvaları, s. 135-136)

120. bk. 2/Bakara, 125

121. İbni Mace, 2960

122. bk. Tefsîru't Taberî, 2/35, Bakara Suresi 125. ayetin tefsiri; İbni Abbâs'tan naklen

makamını namazgâh edinmeyi emretmiş; Allah Resûlü de (sav) fiilî sünnetiyle bu noktada namaz kılarak ayeti tefsir etmiştir.

Makam-ı İbrâhîm'de namaz kılan hacı/umreci, İbrâhîm'in (as) durduğu yerde durduğunu bilmeli, onun (as) alnının değdiği yere secde ettiğini hatırında tutmalıdır. Binlerce yıl geçmesine rağmen, neden bugün hâlâ o makamda namaz kılındığını düşünmelidir. Allah (cc) bu makamda namaz kılmayı emrederek, kula neyi öğretmek istemektedir? Hiç şüphesiz, İbrâhîm (as), örnek bir peygamberdir. Onun örnekliği şu ayetlerde ete kemiğe bürünmüş, somutlaşmıştır:

"(Kimseler kalmayınca) onların ilahlarına yöneldi ve: '(Şu yemeklerden) yemez misiniz?' dedi. 'Ne oluyor size? Konuşmuyorsunuz.' (Derken) onlara yöneldi ve sağ eli ile bir darbe indirdi. (İnsanlar) acele ile ona yöneldiler. Dedi ki: 'Ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi ibadet ediyorsunuz?' Oysa sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır.' Dediler ki: 'Onun için yüksek bir yapı inşa edin. Sonra onu ateşin içine atın.' Ona tuzak kurmak istediler. Biz onları alçaltılmışlar kıldık. Dedi ki: 'Ben Rabbime gideceğim. Şüphesiz ki O, beni doğru yola iletecektir.' " 123

"Sizi ve Allah'ın dışında dua ettiklerinizi terk edip ayrılıyorum. Yalnızca Rabbime dua ediyorum. Umulur ki Rabbime yaptığım dua nedeniyle bedbaht olmam. (Rabbim duama icabet eder.)" 124

İbrâhîm (as), putlara baş kaldırmak ve put kırıcı olmaktır. İbrâhîm (as), imanını tavra dönüştürebilmek, gidişata "Dur!" diyebilmektir. Gördüğü toplumsal baskı karşısında yalnızca Allah'a sığınmak, yalnızca Allah'a hicret etmek ve yola koyulmaktır. Makam-ı İbrâhîm'de duran mümin, bunu hatırlamalıdır. Ve kendine sormalıdır: Bugün kırılması gereken put ve tavır alınması gerekenler kimlerdir? Ben bu putları kıran ve tavır alanlardan mıyım, alkış tutanlardan mı?

“Rabbimiz! Şüphesiz ki ben, ailemden bir kısmını namazı dosdoğru kılsınlar

diye senin mukaddes evinin (Kâbe’nin) yanında, ekin bitmez bir vadiye yerleş123. 37/Saffât, 91-99

124. 19/Meryem, 48

tirdim. İnsanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir/onlara karşı ilgili

kıl. Onları meyvelerden rızıklandır. Umulur ki şükrederler.” 125

İbrâhîm (as), teslimiyettir. Yıllarca beklediği bir çocuğu ve eşini, ekin bitmez

bir vadiye bırakmak ve arkasına bakmadan dönüp gitmektir. Çölde, kuş uçmaz kervan geçmez bir yere, sırf Allah emrettiği için ailesini bırakabilmektir.

Allah’a (cc) güvenmek, O’nun (cc) vaadinden dönmeyeceğini bilmek, O’na (cc)

kayıtsız teslim olmaktır. Kul bu makamda namaz kılarken düşünmelidir:

Bugünün şartlarında teslim olmak nedir ve ben teslim oluyor muyum?

Yoksa şairin dediği gibi “İşimiz, Allah’a emanet.” deyip komşu memurun

kapısını mı çalıyorum?

İbrâhîm (as), teslimiyettir; zira o (as), ekin bitmez bir vadide bıraktığı çocuğuna yıllar sonra kavuşmuş, bu sefer de çocuğunu kurban etmesi istenmiştir:

“Çocuk onunla beraber iş yapıp koşuşturma çağına erişince, dedi ki: ‘Oğulcuğum! Rüyamda seni kestiğimi görüyorum. Sen ne düşünürsün (bu konuda)?’

(İsmâîl) dedi ki: ‘Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.’ İkisi de (Allah’ın emrine) teslim olup (İsmâîl’i) alnı üzere

yere yatırınca, Ona: ‘Ey İbrâhîm!’ diye seslendik. ‘(Bu davranışınla) rüyayı tasdik

etmiş oldun. Şüphesiz ki biz, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya

çalışanları böyle mükâfatlandırırız.’ Şüphesiz bu, apaçık bir imtihandı.” 126

Son olarak İbrâhîm (as), şirki tercih eden topluma net bir tavır almak, tevhidi

esas alarak şirkten ve ehlinden ayrışmaktır:

“Sizin için İbrahim’de ve onunla birlikte olan (müminlerde/resûllerde) güzel

bir örneklik vardır. Hani onlar, kavimlerine demişlerdi ki: ‘Biz, sizden ve Allah’ın

dışında ibadet ettiklerinizden berîyiz/uzağız. Sizi tekfir ettik (üzerinde bulunduğunuz yolu ve sizi reddettik). Bizimle sizin aranızda, tek olan Allah’a iman

edinceye kadar, ebedî bir düşmanlık ve ebedî bir kin baş göstermiştir.’ İbrahim’in

babasına söylediği: ‘Senin için Allah’tan bağışlanma dileyeceğim. (Ama) Allah’a

karşı sana hiçbir faydam olmaz.’ sözü müstesna. Rabbimiz! Yalnızca sana tevekkül

ettik, yalnızca sana yöneldik ve dönüşümüz de yalnızca sanadır.” 127

125. 14/İbrahîm, 37

126. 37/Saffât, 102-106

127. 60/Mumtehine, 4

Makam-ı İbrâhîm’de namaz kılan mümin, şunu düşünmelidir: İbrâhîm’in

anısını canlandırmak için neden namaz kılıyoruz? Yüce Allah onu hatırlatmak için, onun (as) makamında namazı emretmiştir, bunun hikmeti nedir?

Demek ki İbrâhîm (as) ile bağ kurmak; namazla, duayla, zikirle olmaktadır.

İbrâhîm (as) ile buluşmak, ancak kulluk zemininde mümkündür. İbrâhîm’in

milleti; slogan atmak, afili cümleler kurmak, hiçbir anlamı olmayan uzun

ve anlamsız paragraflar oluşturmak değildir! İbrâhîm’in milleti (yolu) bir

ideoloji değildir ki onu edebiyatla, sloganla, şiirle ihya edelim. Onun (as) yolu;

bir hayat tarzı, bir tavır, bir tercihtir. Bu yolun yükünü taşımak, ancak Allah’a

kul olmak ve O’na (cc) yakın olmakla mümkündür. O’na (cc) yakın olan kul,

O’nun (cc) yakınlaştırdığı (mukarrabin) kullara yani enbiyaya da yakındır.

İbrâhîm makamı, bir tevhid makamıdır; orada tevhide aykırı davranışlardan uzak durulmalıdır. Ölçü bellidir: O makamı şerefli kılan Allah’tır

ve o makama saygının yolu; orada namaz kılmak, dua etmek ve Allah’ı (cc)

anmaktır. Maalesef daha ilk dönemlerden başlamak üzere, cahil insanlar

ölçüyü kaçırmış ve o şerefli makamda, o şerefli makama yakışmayan davranışlar sergilemişlerdir. İbrâhîm’in (as) yoluna uyanlar, ıslah yolunu seçip

uyarmışlardır.

Abdullah ibni Zubeyr (ra); Makam-ı İbrâhîm’e el sürenleri görünce şöyle

demiştir:

“Bununla emrolunmadınız! Siz yalnızca onun yanında namaz kılmakla

emrolundunuz.” 128

Katade de (rh) benzer bir tepki göstermiş ve “Onun yanında namaz kılmakla

emrolundular, ona dokunmakla değil…” 129 demiştir.

Mukâtil ibni Suleymân (rh) bu tür davranışların putperestliğe kapı araladığına şöyle işaret etmiştir: “(Ayetteki) Musalla namaz kılma anlamındadır.

Dokunmak veya öpmek değildir. Çünkü (zaten) Ka’be’de 360 put vardı,

Allah Resûlü onları kırdı.” 130

128. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 15512

129. Tefsîru’t Taberî, 2/35, Bakara Suresi 125. ayetin tefsiri

130. Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, 3/28, 3751 No.lu Rivayet

Makam-ı İbrâhîm’de kılınan namazda, her iki rekâtta da tevhid ayetleri okunmaktadır:

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) iki rekâtlı tavâf namazında, iki ihlas suresi olan, Kâfirûn ve İhlas surelerini okurdu.” 131

İhlâs Suresi tevhidi ispat ederken, Kafirûn Suresi ise şirki, müşriki, tağutu ve batıl dinleri nefyetmektedir. 132 Bu makamda kılınan namazda İhlâs ve Kafirûn surelerinin okunması; amacın, tevhid bilincini ihya etmek, İbrâhîmî mesajı bu çağa ve hacının/umrecinin gündemine taşımak olduğunu gösterir.

J. Zemzem İçmek ve Sa’y Yapmak

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) taştan başlayıp taşın yanında sonlandıracağı şekilde üç kere remel yaparak/çalımlı yürüyerek tavâf yapardı. Tavâf sonrasında iki rekat namaz kılar tekrar taşa geri dönerdi. Sonra zemzem suyuna gider ondan içer ve başının üzerine dökerdi. Sonra döner, rüknü selamlardı. Sonra Safa’ya döner ve ‘Allah’ın başladığı şey ile başlıyorum.’ derdi.” 133

Allah Resûlü (sav) Makam-ı İbrâhîm’de iki rekât namaz kıldıktan sonra zemzem suyundan içer, Safa ile Merve tepesi arasında sa’y yapardı. Safa ile Merve tepeleri haccın şiarlarındandır.

“Şüphesiz ki Safa ve Merve, Allah’ın (sevdiği, yücelttiği ve O’nu hatırlatmasını istediği) şiarlarındandır. Kim hac ya da umre yaparsa bu iki tepe arasında (sa’y

131. Tirmizi, 869; Nesai, 2963. Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir. Ancak aynı sünnet, Allah Resûlü’nün Vedâ Haccı’nı anlatan Câbir (ra) hadisinde de varid olmuştur. (bk. Müslim, 1218)

132. Allah Resûlü (sav), bu sureyi “şirkten beraat” suresi olarak isimlendirmiştir. (bk. Tirmizi, 3403)

Malumdur ki şirki terk edip, ondan tevbe etmeden İslam olmak mümkün değildir. (bk. 3/Âl-i

İmrân, 64; 9/Tevbe, 11) Allah Resûlü’nün (sav) beyanıyla birlikte ele alındığında, şirkten teberrî

etmenin ancak şunlarla mümkün olduğu görülür:

a. Allah’a (cc) şirk koşan müşriklerin kâfir olduğuna itikad etmek.

b. Onların ibadet ettiği tağutlara ibadet etmemek ve onlardan teberrî etmek.

c. Allah’a (cc) ibadet ettiklerini iddia etseler bile, şirkle beraber hiçbir ibadetin geçerli olmadığına

ve şirk koşanın Allah’a (cc) ibadet etmemiş olduğuna inanmak.

d. Şirkin bir din olduğuna itikad etmek ve o dinin kendisinden de mensuplarından da teberrî

etmek.

133. Ahmed, 15243

yaparak) gidip gelmesinde onun için bir sakınca yoktur. Kim de (kendi isteğine bağlı olarak) fazladan hayır işlerse şüphesiz ki Allah, (kullarına teşekkür eden ve yaptıklarının karşılığını fazlasıyla veren) Şâkir, (her şeyi bilen) Alîm’dir.” 134

Safa Tepesi’nden başlayarak hızlı adımlarla Merve Tepesi’ne yürür, sonra Merve’den Safa’ya koşturur. Yediye tamamlanıncaya kadar bu koşturma devam eder. Peki, Allah (cc) bu şiarla hacıya/umreciye neyi hatırlatmaktadır? Hiç şüphesiz Hâcer Annemizi ve onun sa’yını/yani çabasını! Evet, Allah (cc) binlerce yıldır tüm müminlere bir kadını, siyahi bir cariyeyi, kadınca bir kıskançlığa uğramış bir anneyi hatırlatmaktadır. Hâcer (as) ne yapmıştır da onun davranışı hac/umre şiarı olmuştur?

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Kadınlardan etek giyen ilk kişi İsmâîl’in annesidir. O, Sârâ’ya izini kaybettirmek için belinden bağladığı, sarkan bir kuşak edinmişti. (Böylelikle etek sürünerek ayak izlerini silecekti.) Daha sonra İbrâhîm, onu ve süt emzirmekte olduğu oğlu İsmâîl’i getirip Beyt’in yanında, Mescidin yukarılarında, zemzemin üzerinde,

büyükçe bir ağacın yanına yerleştirdi. O gün Mekke'de kimse yoktu. Orada su da bulunmuyordu; buna rağmen her ikisini de orada bıraktı. Yanlarında da içinde biraz hurma bulunan bir torba ve içinde bir miktar su bulunan bir kırba bıraktı. Daha sonra geri dönüş için yola çıktı. İsmâîl'in annesi arkasından giderek, 'Ey İbrâhîm! Hiçbir şeyin bulunmadığı bu vadide bizi bırakıp nereye gidiyorsun?' dedi. Ona bu sözlerini birkaç defa söyledi. İbrâhîm dönüp ona bakmıyordu. Daha sonra, 'Sana bunu Allah mı emretti?' diye sordu. İbrâhîm, 'Evet.' dedi. İsmâîl'in annesi, 'O zaman, Allah bizi zayi etmez.' deyip geri döndü. İbrâhîm yoluna devam etti. Nihayet onu göremeyecekleri tepenin yanına varınca yüzünü Ka'be'ye çevirerek ellerini yukarıya kaldırıp, 'Rabbimiz! Şüphesiz ki ben, ailemden bir kısmını namazı dosdoğru kılsınlar diye senin mukaddes evinin (Kâbe'nin) yanında, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. İnsanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir/onlara karşı ilgili kıl. Onları meyvelerden rızıklandır. Umulur ki şükrederler.'
135 diye dua etti.

134. 2/Bakara, 158

135. 14/İbrahîm, 37

İsmâîl'in annesi İsmâîl'i emzirmeye ve kırbadaki sudan içmeye başladı. Nihayet kırbadaki su bitti. Kendisi de susadı, oğlu da susadı. Susuzluktan kıvranan ve kendisini yerden yere atan oğluna bakıp durdu. Onu görmek istemediğinden yanından kalkıp gitti. Bulunduğu yere en yakın tepenin Safa olduğunu gördü. Onun üzerinde ayağa dikildi ve birilerini görmek umuduyla vadiye baktı ancak kimseyi göremedi. Safa'dan indi, vadiye ulaştı. Elbisesinin ucunu eliyle kaldırdı, sonra da oldukça yorgun bir kimsenin koşuşu ile koştu. Nihâyet vadiyi geçti. Merve'ye geldi. Merve'nin üstünde ayağa kalktı, kimseyi görür müyüm diye baktı. Yine kimseyi göremedi. Bu işi yedi defa yaptı.

İşte insanların bu iki tepe arasındaki sa'yı böyle başladı. Merve'ye çıkınca bir ses duydu. -Kendi kendisine-, 'Sus!' dedi. Sonra da etrafa kulak kabarttı ve dedi ki: 'Sen sesini duyurmuş oldun, eğer imdadımıza yetişebileceksen (gel).' Bir de ne görsün? Melek zemzemin bulunduğu yerde duruyor. Topuğu ile yeri

eşti -yahut kanadı ile böyle yaptı- ve nihayet su çıktı. O da suyun önünde çukur açmaya başladı ve eliyle şöyle yaparak sudan avuçlayıp kırbasına doldurmaya koyuldu. O avuçladıkça su da kaynayıp duruyordu. Allah, İsmâîl'in annesine rahmet etsin. Eğer zemzemi bıraksaydı, sudan avuçlamamış olsaydı, zemzem yer üzerinde akan bir pınar olurdu. Kendisi de içti, oğluna da süt emzirdi. Melek ona, 'Telef olmaktan korkmayınız. Bu çocuk, babası ile birlikte burada Allah'ın evini bina edecektir. Şüphesiz Allah da kendi ehlini zayi etmez.' dedi." 136

Hâcer (as), teslimiyettir. "Eğer Allah emretmişse emredileni yap, çünkü Allah kullarını zayi etmez." diyebilmektir. İnsanın, suyun, bitkinin ve dahi hiçbir şeyin olmadığı bir ortamda, sırf Allah emretti diye bir çocukla yalnız kalabilmektedir. Çölden, yırtıcı hayvanlardan, her yerde kol gezen eşkıyalardan... korkmadan, Allah'ın (cc) emrine icabet edebilmektir. Kocasının arkasına bakmadan yürüyüşünden, Allah'tan emir aldığını anlayacak basirettir. Zira enbiyalar ve onların varisleri, îlahi emir söz konusu olduğunda ne arkaya, ne sağa ne sola bakmadan, yalnızca hedefe yürürler. Bilirler ki sağa, sola ve arkaya bakmak azmi kırar, iradeyi zedeler, niyeti bulandırır...

Sonra Hâcer (as), safi tevekküldür. Allah'a güvenip, kuş uçmaz kervan geçmez

136. Buhari, 3364

bir vadide kalmasına rağmen; bu, onu çalışmaktan alıkoymamıştır. Suyu tükenince, "Ne de olsa Allah bize su getirir." dememiş, su aramak için elinden geleni ortaya koymuş; koşmuş, çabalamış, aramıştır... Yani o (as), hem kaderi hem de şeriatı en güzel şekilde anlamıştır. Her şeyin Allah'ın elinde olduğunu bilmek, onu Rabbine güvenmeye; kulun sorumluluğunun çaba olduğunu bilmek, onu su aramaya sevk etmiştir. Böylece hem sebeplere yapışmış hem de neticeyi Allah'a bırakmıştır. Onun (as) bu ince fıkhı bize iki güzel eser bırakmıştır: Biri, ruhun gıdası olan Safa ve Merve arasında sa'y; ikincisi, bedenin gıdası olan zemzem suyudur.

Hac ve umrede sa'y yapan mümin, bu hakikatleri düşünmeli, kendini sorgulamalı, hayatını gözden geçirmelidir. O, Allah'ın emirlerine böyle teslimiyet gösteriyor mudur? İslam davası için ailesini bırakmak durumunda

kalsa arkasına bakmadan gidebilecek ya da Hâcer gibi, gidenin ardından "Allah bizi zayi etmez." diyebilecek midir? Onun kaybettiği şey nedir? Kaybedileni aramak için benzer bir çaba gösteriyor mudur? Hiçbir sebebin görünmediği, zahiren tüm sebeplerin tükendiği yerde yine de ortaya bir çaba koyuyor mudur?

"Şüphesiz insana, kendi çabasının dışında bir şey yoktur. Ve kuşkusuz onun çabası ileride görülecektir. Sonra onun yaptıklarına, eksiksiz bir karşılık verilecektir. Ve şüphesiz ki varılacak son nokta, Rabbine olacaktır." 137

Çaba, çaba, çaba… İnsana yalnızca çabaladığının karşılığı vardır. Kâfir olsun mümin olsun çalışana emeğinin karşılığı verilecektir. Bugün, çalışan küfür dünyası çabasının karşılığını, İslam'a mensup olup uyuyan dünya ise tembelliğinin karşılığını almakta değil midir? Bu sebeple Kur'ân; çabayı konu edindiği yerde onu iman ve küfürle değil, insan ve iradeyle ilişkilendirmiştir.138

Kazanmak isteyen çalışmak, çabalamak ve koşturmak zorundadır. Dünyanın da ahiretin de yolu istemek ve çalışmaktan geçmektedir.

Hâcer (as) kimdir? Sarayda bir hizmetli, siyahi bir köle. 139 Sonra kumasının kıskançlığı nedeniyle evde barınamamış, kıskançlık kurbanı bir mağdur!

137. 53/Necm, 39-42

138. bk. 11/Hûd, 15; 17/İsrâ, 18-20; 42/Şûrâ, 20

139. bk. Buhari, 3358; Müslim, 2371

İşte Allah (cc), bu kadından İsmâîl'i (as), onun soyundan da Muhammed'i (sav) dünyaya getirmiştir. Dahası, onun anısını hac şiarı kılarak kıyamete kadar ümmetin hafızasında canlı tutmuştur. Bu gerçeği idrak etmemiz ve takvanın insanı hangi ufuklara yüceltebileceğini anlamamız gerekir. Takva öyle bir değerdir ki yeryüzündeki tüm engelleri aşıp sahibini kulluk zirvesine taşır. Yalnızca Allah (cc) katında değil, kulların gönlünde de başköşeye oturtur. Hâcer'i (as) bu denli değerli kılan şey onun teslimiyeti, tevekkülü, çabası ve tüm bunların membası olan takvasıdır. Takvalı bir insan, tüm tarihin akışını değiştirebilir. Siyahi, köle, kadın, çocuklu bir anne ve yalnız olması bu gerçeğe etki etmez. Tarihin ve takvimin akışını değiştirecek olan yalnızca takvadır. Dün, bugün ve yarın… ihtiyacımız olan tek şey de takvadır.

Bu mübarek kadının bize bıraktığı bir diğer miras, zemzemdir. Asırlardır

insanlar bu sudan içmekte, bir insan boyunu aşmayan kuyunun suyu tükenmemektedir. Her yıl hacda milyonlarca insan zemzemi memleketlerine

taşımakta, ayrıca şişelenip satışa sunulmaktadır. Ne ki ilk günkü gibi saf,

temiz ve güzel tadıyla membasında kaynamaya devam etmektedir.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Zemzem hangi maksatla içilirse onun için yararlıdır." 140

Bu nedenle âlimler zemzem suyunu içerken güzel dileklerde bulunmuş,

hayırlı şeylere niyet etmişlerdir. Kimisi onu hastalıklarına şifa niyetiyle içmiş, 141 kimisi Allah'tan ilim talep etme niyetiyle içmiştir. 142 Kişi, zemzem

140. İbni Mace, 3062; Bu hadisin isnadında Abdullah ibni Muemmel'de ihtilaf edilmiştir. Ancak

hadisin farklı yollardan gelmesi ve metni destekleyecek karineler bulunmasından dolayı, hadis

hasen kabul edilmiştir. (bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, 3011 No.lu Hadis Şerhi)

141. İbni Kayyim (rh) şöyle demiştir: "Bizzat kendim ve daha başkaları zemzem ile şifa bulmayı

tecrübe etmiş ve şaşılacak tesirlerini görmüşüzdür. Ben çeşitli hastalıkların şifasını onda aradım

ve Allah'ın izni ile iyileştim. Pek çok sayıda kimselerin yarım ay boyunca, daha az veya daha çok

müddetle sadece onunla gıdalandıklarını, hiçbir açlık hissetmediklerini, insanlarla birlikte onlardan biri gibi tavâf ettiklerini müşahede etmişimdir. Biri bana tam kırk gün zemzemle idare

ettiğini, bu arada eşi ile cima edebilecek, oruç tutup defalarca tavâf edebilecek gücünün bulunduğunu söylemiştir." (Zâdu'l Meâd, 5/104-105)

142. İbni Hacer El-Askalânî şöyle demiştir: "Daha önceleri defalarca zemzem suyu içmiş ve Allah'tan, hadis talebine başladığım zamanlarda beni Zehebî'nin seviyesinde olmakla rızıklandırmasını istemiştim. O günlerden takriben yirmi yıl sonra haccetmiştim. Kendi seviyemin istediğim

seviyeden fazla olduğunu fark ettim. Allah'tan, ondan daha yukarı seviyelere çıkmayı istedim ve

istediğim seviyeye ulaşacağımı ümit ediyorum.'' (Fedâilu Mâi Zemzem, s. 141)

suyunu içerken Allah’ın (cc) ona kıldığı bereketi ummalı ve Allah’tan (cc) hayır istemelidir. Ebu Zerr (ra) günlerce zemzem suyuyla beslendiğini, göbeğinin yağlandığını ve hiçbir şekilde açlık hissi duymadığını Nebi’ye (sav) aktarınca, Allah Resûlü şöyle der:

“O mübarektir ve içeni doyurur.” 143

Yine bir rivayette:

“O yiyeni doyurur, hastalığa şifadır.” 144

K. Arafât’ta Vakfe

Abdurrahman ibni Ya’mer’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hac, Arafât’tır (yani Arefe Günü vakfedir).” 145

Safa ve Merve arasında sa’y yaptıktan sonra, vakfe yapmak için Arafât’a gidilir ve orada vakfe yapılır (durulur/beklenir). Bu mevkiye Arafât denmesinin nedeni düşündürücüdür. Kelimenin kökü olan “a-r-f ”; bilmek/ marifet, tanımak/tanışmak (tearuf), güzel koku gibi anlamlara gelmektedir.146

Hacılar burada marifete ermekte; Rabblerini hakkıyla tanımaktalardır. Denebilir ki; orada marifete ermenin hikmeti nedir? Çünkü oranın kendine ait manevi bir havası vardır.

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Duaların en hayırlısı Arefe Günü yapılan duadır. Benim söylediğim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en hayırlı şey ise şudur:

◌ِ◌ٍ◌ْ◌َ◌ش◌َ◌ي◌ِ◌ع

◌ُ◌ك◌َ◌ل◌ُ◌ ◌ى◌ٰ◌س

ل

◌َ

◌َ◌ع

و

◌ُ

◌َ◌ه

◌ُ◌و

◌ْ◌د

◌َم
ح
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
ل
◌َ
◌ُو
◌ْك
◌ُل
م
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
،ل◌ُ
ه
◌َ
◌َل
◌ِيك
◌َ
◌َرَش
◌ُآَل
◌َه
◌ْد
◌َح
◌ُو
◌ٰ
◌ّ
اهّلل
◌ّ

◌ِإِلَّا

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإِلـٰ

◌ٌاَل

◌ِدير

◌َ

ق

‘Allah’tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece O vardır. O tektir. O’nun ortağı

143. Müslim, 2473

144. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l Hac, 76. Bab Başlığı Şerhi. İbnu Hacer El-Askalâni (rh), Tayâlisî’nin bu

ziyadeyi naklettiğini aktarır.

145. Tirmizi, 889; Nesai, 3016

146. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 4/281-282; El-Mufredât, s. 560-562, a-r-f maddeleri

yoktur. Mülk/Egemenlik/Hâkimiyet O’nundur. Her türlü eksiksiz övgüler

O’na mahsustur. O’nun her şeye gücü yeter.’ ” 147

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Arefe Günü’nde olduğu kadar, Allah’ın cehennemden kulları kurtardığı başka

hiçbir gün yoktur. Şöyle ki, Allah (bu günde rahmetiyle kullarına) yaklaşır. Daha

sonra (hacceden) bu kullarla meleklere övünür ve ‘Bunlar neyi istemişlerdir?’

buyurur.” 148

Arafât’ta yapılan dua ve zikirlerin kalp üzerinde özel bir etkisi vardır. Kalbin

Allah’ı (cc) hakkıyla tanımasına engel olan tortularını, kir ve pasını arındırır.

Aslında kalp ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. Ancak insan, günahlarla

kalbini karartır, karartır, karartır… Kirli bir aynanın görüntüyü aksettiremeyişi gibi; kalp, Allah’ın isim ve sıfatlarının tecellisini aksettiremez. Her

dua ve zikir, kalbin pasını giderir. Anlaşılan o ki; Arafât zikir ve dualarının

özel bir etkisi vardır. Sonra Arafât Vakfesi, bir dua vakfesidir. İnsanoğlunun yaptığı en hayırlı dua, Arafât Günü duasıdır. Dua nedir? Kulun Rabbiyle arasındaki en özel ilişki. Kulun Rabbiyle dertleşmesi. Kulun yüreğini Rabbine açması; hem de O'nun (cc) sinelerin gizlediğinden haberdar olduğunu bilmesine rağmen, içini Rabbine açması. Kul, dua ederken bir yandan da Rabbini tanır. O'nun (cc) kullarına ne kadar yakın olduğunu, rahmetinin esenliğini, dua uzadıkça O'nun sarıp sarmalayan şefkatini… iliklerine kadar hisseder. Kul dua ile yüreğini Allah'a açar; Allah da (cc) isim ve sıfatlarıyla kulun yüreğine tecelli eder. Ki bu tecelli, kulun Allah'ı hakkıyla tanıması ve O'na hakkıyla kulluk etmesidir.

Hacılar Arafât'ta bir arada, tüm hacılarla birlikte vakfe yapmaktadır. Bu, âdeta ruhlar âlemindeki tanışma gibidir. 149Birbirlerinin ismini dahi bilmemelerine rağmen, bir bedenin uzvu olduklarını hissetmek ve öz kardeşlerinden daha yakın bir hâletiruhiyede olmak. Şüphesiz ki bu; manevi bir tanışıklıktır ve

147. Tirmizi, 3585

148. Müslim, 1348

149. Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ruhlar çeşitli sınıflardan derlenmiştir. Bu nedenle, birbiriyle anlaşan ruhlar birlikte olurlar, birbiriyle anlaşamayanlar ayrı kalırlar." (Müslim, 2638)

ruhlar arasındaki kaynaşmadır! Bu manevi ortamda hacı, Yüce Allah'ın şu ayeti üzerinde düşünmelidir:

"Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir." 150

Çevresinde bulunan çeşit çeşit halklara, öbek öbek kabilelere, rengarenk hacılara bakmalı, ümmet kavramını anlamaya çalışmalıdır. Ümmet olarak tam da Arafât'ta hissedilen o sıcaklık, o bütünün parçası olmanın verdiği güvendir. Adını bilmediğimiz, dilini anlamadığımız, kültürünü tanımadığımız… insanları, sırf tevhid üzere Allah'a kul olup şirki terk ettikleri için

sevmek ve kardeş olmak.

Arafât'ın kök anlamlarından biri, güzel kokudur. Arafât'ta olanın güzel kokması, orada günahlarından arınmasıyla ilgili olmalıdır. Zira günahların manevi bir kiri ve kokusu vardır. O gün inen rahmet öyle yoğundur ki günahları silip süpürmekte; kul, annesinden doğduğu gün nasıl kokuyorsa, öyle güzel, mis gibi kokmaktadır.

Talha ibni Ubeydullah ibni Kerîz'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Şeytan, Arefe Günü görüldüğünden daha küçük, daha hakir, daha zelil ve daha öfkeli hiçbir zaman görülmez. Bunun sebebi de rahmetin indirilişini, Allah'ın büyük günahları affedişini görmesidir. Ancak, Arefe Günü'nden daha küçük, daha zelil, daha öfkeli görüldüğü tek bir gün vardır ki o da Bedir Harbi'nin olduğu gündür.'

Bu söz üzerine Nebi'ye (sav), 'Bedir'de şeytan ne gördü, ey Allah'ın Resûlü?' diye sorulunca şöyle buyurdu:

'Cibril'in melekleri savaş için sıra sıra yaptığını gördü.' " 151

Arafât'taki vakfe bir yönüyle, mahşerdeki bekleyişi hatırlatır. İnsanlar kefenleriyle kabirlerinden kalkmış, tüm isim ve unvanlardan sıyrılmış, Allah'ın (cc) aralarında hükmetmesi için bekler.

150. 49/Hucurât, 13

151. Muvatta, 1269

"O gün insanlar, âlemlerin Rabbi için ayakta duracaklardır." 152

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Sizler yalın ayak, çıplak, sünnetsiz olarak toplanacaksınız.' diye haber verdi. Ben de, 'Ey Allah'ın Resûlü! Erkekler ve kadınlar birbirine (avret yerlerine) bakarlar.' dedim.

Allah Resûlü (sav), 'Haşr işi, onların bunu düşünmelerinden bile çok şiddetli ve çetindir.' buyurdu." 153

Mikdad ibni Esved'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur.

" 'Kıyamet Günü, Güneş, mahlukata yaklaştırılır. Öyle ki aralarında bir mil miktarı mesafe kalır. İnsanlar amellerine göre tere batacaklardır. Kimisi topuklarına

kadar, kimisi diz kapağına kadar, kimisi köprücük kemiklerine kadar, kimisi de öyle batar ki terleri, ağzına gem olur.’

Allah Resûlü (sav), son cümleyi söylerken eliyle ağzını işaret etti.” 154

Kişi Arafât’ta beklerken mahşer bekleyişini düşünmeli, yakınlaşan Güneş’in sıcaklığını hissetmeli ve sorguya çekilmeden önce son bir fırsat verilmiş gibi Allah’a (cc) dua etmelidir. İcabet edileceğine yakinen inanarak ve affedilenler arasına yazıldığını bilerek.

L. Muzdelife’de Gecelemek

“Arafat’tan indiğinizde Meş’ar-ı Haram’ın (Müzdelife) yanında Allah’ı anın.” 155

Arefe Günü, Güneş battıktan sonra, Arafât’tan Muzdelife mıntıkasına hareket edilir. Geceyi orada geçirmek için yola çıkılır. Bu mıntıkanın adı Meş’ar-ı Haram, yani harem/saygın/dokunulmaz şiarıdır. Bir diğer adı ise Muzdelife’dir.

Arafât’tan yola çıkan hacı, sükûnet içinde olmalıdır. Arafât boyunca yaptığı dua ve zikrin eseri üzerinde olmalıdır.

152. 83/Mutaffifîn, 6

153. Buhari, 6527; Müslim, 2859

154. Müslim, 2864

155. bk. 2/Bakara, 198

Saîd ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs (ra) Arafât’tan Allah Resûlü ile birlikte dönmüştü. Bu sırada Peygamber, (hızlı gitmeleri için) develere bağırılıp çağırıldığını ve vurulduğunu işitti ve kamçısı ile işarette bulunarak, ‘Ey insanlar! Sakin olunuz. İyi bilin ki iyilik (birr) eziyet vererek olmaz.’ buyurdu.” 156

Muzdelife’ye vardığında Yüce Allah’ın emrini hatırlamalıdır:

“Meş’ar-ı Haram’ın (Müzdelife) yanında Allah’ı anın.” 157

Burası bir zikir yeridir. Rabbine hamdetmeli, O’nu tesbih etmeli, yüceltmeli, türlü zikirlerle O’nu (cc) anmalıdır. Neden burada zikreder? Zira Muzdelife bir eğitim kampıdır; hacıyı bir gün sonra şeytanla gireceği savaşa hazırlar.

Karşılaşma öncesi zikir, Allah’ın emridir!

“Ey iman edenler! Bir toplulukla karşı karşıya geldiğinizde sebat edin. Allah’ı çokça zikredin ki kurtuluşa eresiniz.” 158

Şeytanla karşılaşmadan önce manevi hazırlık yapmak için Minâ’ya gelinir. Allah (cc) çokça zikredilir; böylece mümin, zikirle savunma hattını, kale surlarını güçlendirir.

Hâris El-Eş’ârî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah size kendisini zikretmenizi emretti. Bunun örneğini de düşman tarafından süratle takip edilen ve sonunda kendisini sağlam bir kaleye atıp kendisini onlara karşı koruyan kimsenin durumu gibidir. Kul da böyledir. Allah’ı zikrettikçe kendisini şeytana karşı korumuş olur.” 159

Hacı, Arefe gecesini zikirle ve erken uyuyarak geçirir. Böylece yarın ki mücadeleye hem beden hem ruh olarak hazır olur. Bayram sabahı, sabah namazından sonra yola çıkar; Minâ’ya ulaşmadan, henüz yoldayken, şeytan taşlama için gerekli olan taşları toplar.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

156. Buhari, 1671

157. bk. 2/Bakara, 198

158. 8/Enfâl, 45

159. Tirmizi, 2863; Ahmed, 17170

“Allah Resûlü (sav) Akabe sabahı bineğinin üzerinde bana, ‘Benim için taş toplar mısın?’ dedi. Ben de gerekli taşları topladım; sapan taşı büyüklüğündeydiler. Onları eline koyduğumda elindekilerden birini göstererek, ‘İşte bunun gibilerini topla, dinde aşırılıktan sakınınız. Çünkü sizden öncekiler ancak dinde aşırılıkları sebebiyle helak olmuşlardı.’ dedi.” 160

Bu Nebevi irşadlar, hacıya önemli bir hikmet öğretir: Şeytanla mücadele etmek için, hazırlık önden yapılmalıdır. Bu da Yüce Allah’ı çokça zikretmek, şeytandan zikir kalesiyle korunmaktır. Ayrıca şeytanla mücadelede şer’i ölçülere riayet önemlidir! Allah Resûlü (sav) iki parmakla atılacak küçük taşlar toplamış ve taş konusunda aşırı gitmeyi yasaklamıştır. Aşırılık, bizden

önceki ümmetleri helak etmiştir. Şeytanla mücadelede şer'i ölçülerin dışına çıkan her davranış, şeytana av olmaktır. Çünkü şeytan, kurdun bulanık havada avlanması gibi, aşırılığın olduğu yerde avlanır. Aşırılık ve ölçüsüzlük, şeytana çıkarılan davetiyedir. Şeytanı güçten kuvvetten düşüren şey; vahye (Kitab'a ve sünnete) bağlılıktır.

Hacı, Muzdelife'den Minâ'ya doğru yol alırken çokça telbiye getirir. Bu yolculuğun azığı, telbiyedir.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) cemreye taş atana kadar telbiyeye devam etti." 161

M. Minâ'da Kurban Bayramı

Kurban Bayramı'nın ilk gününün sabahında Minâ'ya ulaşılır. Şeytan taşlama yeri olan Minâ'ya telbiyelerle gelinir. Buraya ulaşınca Akabe cemresine gelinir ve toplanan yedi taş tek tek atılır. Artık tekbir getirme zamanıdır. Hacı, şeytana her taş attığında tekbir getirir. Bu noktada düşünmelidir: Neden hep beraber şeytanı taşlıyoruz, neden şeytan taşlarken tekbir getiriyoruz ve neden sembolik bir taşı şeytan olarak taşlıyoruz? Acaba Rabbim tüm bunlarla bana ne öğretiyor?

Şeytanı taşlamak için hazırlık Muzdelife'de yapılmıştı. Zikirle ruhi hazırlık, taş toplayarak maddi hazırlık tamamlanmıştı. Şimdi tüm müminlerle beraber

160. Nesai, 3057; İbni Mace, 3029

161. Nesai, 3057

şeytan taşlama başladı. Demek ki insî ve cinnî şeytanlarla mücadele için; birlik olmak, birlikte hareket etmek gerekiyor.

Muâz ibni Cebel'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki koyunların kurdu olduğu gibi şeytan da insanların kurdudur. Uzak ve ayrı köşede olan kimseleri yakalar. Sizi grup grup olmaktan sakındırıyor, cemaat olmanızı, Müslimlerin geneline uymanızı ve mescidleri tavsiye ediyorum." 162

Şeytanı alt etmenin yolu, Allah'ın (cc) büyüklüğüne inanmak, O'nu (cc) tekbir etmektir. O'nun (cc) büyüklüğü karşısında her şey küçük, her şey basittir.

O’na (cc) sığınanlar güçlü ve büyük, O’ndan uzaklaşanlar zayıf ve küçüktür. Şeytan da O’na (cc) isyan ettiği için taşlanmış, kovulmuş ve küçüklüğe mahkûm edilmiştir.

Şeytanı taşlarken kul düşünmelidir: Şeytan bana en çok hangi yoldan yaklaşmakta ve beni isyana sevk etmektedir? Şeytanın kalbime nüfuz ettiği açık kapı hangisidir? O kapıları kapatmak için Allah’tan (cc) yardım istemeli, kendine söz vermelidir. Şeytan ona bir ortamı yol edip yanaşıyorsa o ân, o ortamı terk etme kararı almalıdır. Şeytan ona bir arkadaş kanalıyla geliyorsa o ân, o arkadaşı hayatından çıkarmalıdır. Bu bir iş, bir mekân, bir düşünce… de olabilir. O ân, bunları terk edip Rabbine hicret kararı almalıdır.

Şeytan taşlamanın bir diğer hikmeti, İbrâhîm’in (as) anısını canlandırmaktır. Zira o (as) Rabbine teslim olup çocuğunu kurban etmek istediğinde şeytan, onu alıkoymak için var gücüyle çalışmıştı.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hac ibadeti emredilince İbrâhîm (as) sa’y yapmaya başladı. Bu sırada şeytan onun karşısına çıktı. Şeytan onu geçmek istedi ama İbrâhîm (as) (koşarak) onu geçti. Sonra Cibril onu Akabe cemresine götürdü. Şeytan orada da karşısına çıktı. İbrâhîm (as) ona yedi taş atınca da gitti. Şeytan Cemre-i Vustâ’da da karşısına çıkınca, İbrâhîm (as) ona yedi taş daha attı.” 163

İbni Abbâs’ın (ra) aktardığı bu kıssa; hacıya çok şey anlatır: Peygamberler de

162. Ahmed, 22029

163. Ahmed, 2707

dâhil her insan şeytanın hedefindedir. Peygamber de olsa her insan şeytanla mücadele etmek zorundadır. O, kişinin Allah’a en yakın olduğu ânda bile boş durmamaktadır. İşte İbrâhîm (as); hac görevini ifa ediyor, yanında Cibril, çocuğunu kurban edecek kadar Allah’a yakın… Buna rağmen şeytanın vesveselerine muhatap oluyor. Ebû Hureyre’den (ra) gelen rivayette, İbrâhîm’in (as) torunu Muhammed (sav) şöyle anlatıyor:

“Dün gece cinlerden bir ifrit (veya buna benzer bir ifade kullandı), namazımı bozmak için âniden bana saldırdı. Fakat Rabbim ona karşı beni galip getirdi. Sabahlayınca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Sonra kardeşim Suleymân’ın, ‘Rabbim! Beni bağışla, bana, benden

başka hiç kimsenin ulaşmayacağı bir hükümranlık ver.’ 164 dediğini hatırladım (ve onu tutup bağlamaktan vazgeçtim).” 165

Allah Resûlü (sav) namazda ve Allah’a en yakın olduğu ânda dahi, şeytanın saldırısına maruz kalmıştır. Şimdi hacı kendine dönmeli ve sormalıdır: Allah’a yakın olduğum bu hac eyleminde, şeytanın bana yönelik vesvesesi nedir? Bu soru, şeytan taşlama ibadetini idrak etmeye açılan bir kapıdır; kişi bu kapıyı açmalı ve içeri girmelidir.

Kıssanın öğrettiği bir diğer şey şudur: İbrâhîm (as), şeytanı kovmasına ve bunda muvaffak olmasına rağmen, şeytan pes etmemiş, tekrar tekrar saldırıya geçmiştir. Bu durum şeytanla mücadelede anahtar kavramı içinde barındırmaktadır. Şeytanla mücadele bir defaya mahsus değildir. Bir olayda veya ânda onu defetmiş olmak, bir daha gelmeyeceği anlamı taşımaz. O, Allah’a verdiği söz gereği kıyamete kadar insanı aldatmaya devam eder. Geri çekilir ama kaçmaz. Geri çekilir ve uygun zamanı kollar, yine hamlede bulunur.

Sebre ibni Ebî Fâkih’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şeytan, Âdemoğlunun her yerde önüne oturur. Müslim olma yolunda yine önüne oturur, engeller çıkarmaya ve Allah’ın yolundan saptırmaya çalışır. Yeni Müslim olan birine şöyle der: ‘Sen Müslim oldun, babanın ve atalarının dinini terk ettin ha!’ O kimse şeytanı dinlemez, ona isyan eder ve böylece Müslim

164. 38/Sâd, 35

165. Buhari, 461; Müslim, 541

olarak kalmış olur. Şeytan hicret eden kimsenin de yolunu keser, önüne oturur ve şöyle der: ‘Kendi vatanını ve yurdunu terk edip nasıl hicret edersin? Hicret etmek dizginlerinden bağlanmış at gibidir ve çok sıkıntılıdır.’ O kimse de ona isyan edip onu dinlemez ve böylece hicretini yapmış olur. Sonra şeytan, cihad yolu üzerine oturur ve şöyle der: ‘Cihad yorgunluk demektir, hem kendini yorarsın hem de malını kaybedersin, savaşacak ve öldürüleceksin. Karın başkasına nikahlanacak, malların taksim edilecek…’ O kimse de şeytanın bu sözlerine kulak vermez ve isyan ederse o da cihadını yapmış olur.” 166

İslam’dan alıkoyamıyorsa hicret yoluna, hicretten alıkoyamıyorsa cihad yoluna oturur. Cihaddan alıkoyamıyorsa mücahidi riyaya sevk etme yoluna oturur. Onu yapamıyorsa mücahidi psikopatlaştırarak haddi aşmasını sağlar. 167 Böyle uzayıp gider…

Bu noktada hacı kendine yönelmeli ve sormalıdır: Şu ân sembolik olarak şeytanı taşlıyorum. Ya içimdeki, damarlarımda dolanan şeytan? Bu zahirî durumdan kendine yönelmeli ve içindeki şeytanı aramalıdır.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’nin yanında hanımlarından biri olduğu sırada yanlarından bir adam geçti. Nebi (sav) onu çağırdı ve şöyle dedi:

‘Ey falan! Bu kadın benim falanca eşimdir.’

Adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü, başkasının hakkında zan yapsam bile asla senin hakkında zanna kapılmam.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Şüphesiz, şeytan kanın damarlarda dolaştığı gibi insanın içerisinde dolaşır.’ buyurdu.” 168

166. Nesai, 3134

167. “Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın. Haddi aşmayın. (Çünkü) Allah, haddi aşanları sevmez.” (2/Bakara, 190)

İslam’ın savaş anlayışını beşerî savaşlardan ayıran iki temel özellik vardır:

a. İslami savaş, Allah (cc) yolunda olan, meşruiyetini Allah’tan (cc) alan, gayesi Allah’ın (cc) dinini hâkim kılmak olan bir savaştır.

b. İslami savaş, “Savaşta her şey mübahtır.” kaidesini kabul etmez. İslam; çocuk öldürmek, savaşa katılmayan kadın ve yaşlıları öldürmek, savaşın maslahatı olmaksızın doğaya zarar vermek gibi davranışları haddi aşmak ve bozgunculuk olarak kabul eder. (bk. Tevhid Meali, s. 28, Bakara Suresi 190. ayetin açıklaması)

168. Müslim, 2174

Sonra bugün, bayramın birinci günü nedeniyle getirdiği teşrîk tekbirlerine kulak kabartmalıdır.

“Ömer Minâ’da iken çadırından yüksek sesle tekbir getirir ve mescidde

bulunanlar onun sesini duyup tekbir getirmeye başlardı. Daha sonra da çarşı pazardaki ahali tekbir getirirdi. Bu şekilde tekbirler Minâ semalarında dalga dalga yayılırdı. Abdullah ibni Ömer de bugünlerde, Minâ'da, her yerde namazların arkasından, yatağında yatarken, çadırının içindeyken, otururken ve yürürken tekbir getirirdi. Meymune de Kurban Bayramı gününde tekbir getirirdi. Kadınlar Ebân ibni Osmân ile Ömer ibni Abdulaziz'in arkasında teşrîk günlerinin gecelerinde erkeklerle birlikte mescidde tekbir getirirlerdi."169

Evet, biz Müslimler böyleyiz. Namaza tekbirle başlarız, savaşta tekbirle cenk ederiz, cenaze namazında bolca tekbir getiririz, bayram boyunca tekbirle yeri göğü inletiriz... Bizim sevincimiz tekbir, hüznümüz tekbirdir. Cengaverliğimiz tekbir, tevazumuz tekbirdir. Çünkü biz Allah'a (cc) kuluz. O'na ait olduğumuzu yine O'na rücu edeceğimizi biliriz. Her şey O'ndan (cc) ve her şey O'na (cc) aittir. Yaşadığımız ne olursa olsun; sebepleri, insanları ve olayları büyütmeyiz. Bir şeyi büyüteceksek bu yalnızca Allah (cc) olur; El-Kebîr olan Allah... Zatında, isimlerinde ve sıfatlarında büyük olan ve büyütülmeyi (tekbiri) hak eden Allah...

Şimdi Kurban kesme zamanıdır:

"O (hayvanlarda, kurban edilecekleri) belirli süreye kadar sizin için faydalar vardır. Sonra onların yeri (kurban edilecekleri) Beyt-i Atik'tir. Allah'ın adını, kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ansınlar diye, her ümmete bir mensek/kurban kesmeyi meşru kıldık. Sizin ilahınız tek olan ilahtır. Öyleyse O'na teslim olun. (Kalp dinginliği ve tevazuyla Allah'a teslim olan) muhbitleri müjdele. Onlar ki; Allah anıldığında kalpleri titrer, başlarına gelene sabreder, namazı dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. Kurbanlık hayvanları da sizin için Allah'ın şiarlarından kıldık. Sizler için onda hayır vardır. Onlar (kurban edilmek için) ayakta iken Allah'ın adını anın. Yanları üzerine yere düştüklerinde (can verince) ondan yiyin. Kanaat edip (istemeyene de), dilenen kimseye de ondan yedirin. Böylece o (hayvanları)

169. Buhari, Kitabu'l İydeyn, 12. Bab başlığı

sizin için kullanışlı/yararlı hâle getirdik ki şükredesiniz. O (kurbanın) ne eti ne de kanı Allah’a ulaşır. O’na ulaşan sizin takvanızdır. İşte böylece onları (rahatça kesebilmeniz için) size boyun eğdirdi ki, sizi hidayet etmesine karşılık Allah’ı tekbir edip yüceltesiniz. Ve muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları müjdele!” 170

Bu, Yüce Allah’a takdim edilen bir şükürdür. Bizi İslam’a hidayet eden, bize haccı kolaylaştıran ve haccı tamamlamamıza yardımcı olan Allah’a bir şükür. Bugün hacının kalbi şükür ve minnet duygusuyla dolup taşmalıdır. Sonra o, atası İbrâhîm’in makamında, onun (as) sünnetini ihya etmektedir. Kurbanı keserken (veya kurban kesme vakti) İbrâhîm’in sünnetinin asırlardır her bayram günü ihya edilmesinin sırrını düşünmeli, kurbandan alması gereken dersi almalıdır.

Kurban Bayramı Neyi Temsil Eder?

Kurban Bayramı, atamız İbrâhîm’in (as) Allah’a (cc) olan teslimiyetini temsil eder. Onun kulluğun ve teslimiyetin zirvesini temsil eden duruşunu, Kurban Bayramı geleneği olarak İslam ümmeti arasında yaşatır:

“ ‘Rabbim, bana salihlerden (bir evlat) ver.’ Biz onu, halim (yumuşak huylu) bir çocukla müjdeledik. Çocuk onunla beraber iş yapıp koşuşturma çağına erişince dedi ki: ‘Oğulcuğum! Rüyamda seni kestiğimi görüyorum. Sen ne düşünürsün (bu konuda)?’(İsmail) dedi ki: ‘Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.’ İkisi de (Allah’ın emrine) teslim olup (İsmail’i) alnı üzere yere yatırınca ona, ‘Ey İbrâhîm!’ diye seslendik. ‘(Bu davranışınla) rüyayı tasdik etmiş oldun. Şüphesiz ki biz, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları böyle mükâfatlandırırız.’ Şüphesiz bu, apaçık bir imtihandı. Biz (İsmail’in yerine), büyük bir kurbanlığı fidye olarak verdik. Sonradan gelecekler arasında (hayırla yâd edilmesi için ona güzel bir nam) bıraktık. Selam olsun İbrâhîm’e. Biz, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları böyle mükâfatlandırırız işte.” 171

170. 22/Hac, 33-37

171. 37/Saffât,100-110

Kurban Bayramı’yla Yaşatılan Geleneğin Bize Hatırlattıkları

• Allah’a Teslimiyet!

Kurban Bayramı’nın bize ilk hatırlattığı değer; Yüce Allah’a teslim olmak, O’nun (cc) şeriatına ve kaderine boyun eğmektir. Zira Kurban Bayramı, İbrâhîm’in (as) başından geçen bir imtihanı hatırlatmak için sünnet hâline getirilmiştir. İbrâhîm (as) yıllarca çocuk hasreti çekmiştir. Tüm umutların kaybolduğu yaşlılık çağında ve eşi kısırken Yüce Allah onu bir çocukla müjdelemiştir. Çocuk doğup en tatlı çağına geldiğindeyse çocuğunu Allah’a (cc) kurban etmesi istenmiştir.

İbrâhîm (as), bir baba için zor ve sarsıcı olan bu isteği tereddüt etmeden yerine getirmiş, Kur’ân’ın ifadesiyle imtihanını başarıyla tamamlamıştır.

Yüce Allah, bu teslimiyetin her yıl hatırlanmasını istiyor. Aslında O’nun (cc), kimsenin teslimiyetine ihtiyacı yok. O, bunu bizim iyiliğimiz için bizlere hatırlatıyor. O biliyor ki kulu istikamet üzere kılacak umde, teslimiyettir.

Bir kulu dünyada ve ahirette yükseltecek eylem, teslimiyettir. Hem insan, mutlaka teslim olmak zorundadır. Çünkü insan teslimiyet fıtratıyla yaratılmıştır. Kimisi ebeveyne kimisi arkadaş ortamına kimisi bir ideolojiye kimisi bir devlet reisine… ama mutlaka bir yere teslim olur. Zahiren hiçbir yere teslim olmamış insanlara bakın! Onlar dahi nefislerine ve şeytana teslim olmuşlardır.

Bahtiyar o kimsedir ki bu fıtri duyguyu Rabbine yönlendirir, O’na (cc) teslim olur. Teslimiyetten kastımız şudur: Kişinin emir ve nehiyler, yani şeriat karşısında; nimetler ve musibetler, yani kader karşısında Rabbine boyun eğmesi, iradesini Allah’ın iradesine ram etmesidir. Şer’i bir sorumlulukla karşılaştığında “İşittim ve itaat ettim.” demesi, kaderî bir imtihanla karşılaştığında ise “Ben Allah’a aitim ve tekrar O’na döneceğim.” diyebilmesidir.

• Teslimiyet Kolaylaştırır

Kurban Bayramı’nın bizlere hatırlattığı bir diğer ilke, teslimiyetin imtihanı kolaylaştırdığıdır. İster şer’i ister kaderî olsun, Allah’ın (cc) hükmüne teslim olanların, O’nun (cc) kolaylaştırması ve yardımıyla karşılaşacağıdır. Şöyle ki; İbrâhîm’in (as) imtihanı hem şer’iydi hem de kaderî… Zira çocuğunu

kurban etmesi Allah'ın emriydi. Bu yönüyle şer'i bir imtihandı. Bu emri yerine getirmekle beraber Allah'ın hükmüne sabretmesi ve sonucuna rıza göstermesi gerekiyordu. Bu yönüyle de kaderî bir imtihandı.

İbrâhîm (as) şeriata itaat, kadere de rıza gösterince; yani teslim olunca Allah (cc) şöyle buyurdu:

"Ona, 'Ey İbrahim!' diye seslendik. '(Bu davranışınla) rüyayı tasdik etmiş oldun. Şüphesiz ki biz, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları böyle mükâfatlandırırız.' Şüphesiz bu, apaçık bir imtihandı. Biz (İsmail'in yerine), büyük bir kurbanlığı fidye olarak verdik." 172

Allah (cc) onun teslimiyetine rahmetiyle mukabele etti. İsmâîl'in (as) yerine bir kurbanlık indirdi ve İbrâhîm'in (as) imtihanını kolaylaştırdı. Unutmayın ki dünya hayatı bir imtihan ve her birimiz her ân imtihan olmaktayız. Sürekli ya Rabbimizin (cc) bir emrine/nehyine veya O'nun takdir ettiği bir nimete/musibete muhatabız. Daha açık bir ifadeyle, El-Muhît olan Allah, şeriatı ve kaderiyle bizi çepeçevre kuşatmaktadır. Bu durumda bizim ihtiyacımız olan şey, bizi çepeçevre kuşatan imtihanlar karşısında istikamet üzere olmaktır.

Peki, bu nasıl olacak? İnsan cahil değil mi? Cahil olan insan nasıl davranacağını nereden bilecek? İnsan zayıf değil mi? Çepeçevre kuşatan imtihanlar karşısında nasıl ayakta duracak? İnsan zalim değil mi? Nimetin karşısında şükrü, musibetin karşısında sabrı nasıl koruyacak?

Rabbimiz, İbrâhîm'in (as) imtihanı üzerinden bu sorulara cevap veriyor:

İnsan, teslim olacak! "Rabbim! Sana teslim oldum." diyecek. Kendine değil, Allah'a (cc) güvenerek adım atacak. O, teslim olarak bir adım atacak, Yüce Allah elinden tutup ona kolaylaştıracak. Zayıf ve cahil insan, kendisini çepeçevre kuşatan imtihanı, Yüce Allah'ın rahmeti ve kolaylaştırmasıyla aşacak. Şer'i veya kaderî bir imtihanla karşılaşan Müslim, bir kaideyi hiç unutmayacak: İmtihanın zorluğu, ona karşı sorumluluğumuzu yerine getirmediğimiz müddetçe devam eder. Sorumluluğumuzu tespit edip bir adım attık mı sonrası rahmettir… Bu kaideye dair Yüce Allah şöyle söyler:

"Şayet biz, 'Kendinizi öldürün ya da yurtlarınızdan çıkın.' diye onlara farz kılmış olsak, onlardan azı hariç (bu emri) yerine getirmezlerdi. Onlar, kendilerine

172. 37/Saffât, 104-107

verilen bu öğüdü yerine getirselerdi kendileri için daha hayırlı olur, (ayaklarını) daha kuvvetli bir şekilde sabit kılardık. O zaman onlara kendi katımızdan büyük bir ecir verirdik. Ve şüphesiz onları dosdoğru yola iletirdik.” 173

Bir insanın karşılaşabileceği en büyük imtihan, kendini öldürmesi veya yurdundan çıkmasıdır. Faraza böyle bir emirle karşılaşsa insanların azı hariç, büyük çoğunluk itaatsizlik eder. Çünkü bu imtihan zor gelir, gözlerinde büyür. Oysa Allah böylesi zor bir emre itaat edenleri müjdeler. Adım atanların ayağını sabit kılacağını, onları dosdoğru yola hidayet edeceğini ve katından onlara büyük bir ecir vereceğini vadeder. Hac veya umredeysek bu vesileyle bir daha hatırlayalım ve muhasebe yapalım. Şu ân karşı karşıya olduğumuz ve bizi zorlayan imtihanımız nedir, tespit edelim. Sonra adım atalım. İbrâhîm’in (as) izinde, bizi zorlayan her neyse onun üzerine gidelim. İbrâhîm’e (as) kolaylaştıran Allah’ın (cc) bize de kolaylaştıracağını umarak ve Allah’ın bu konudaki vaadine güvenerek adım atalım. Umulur ki bu güzel gün, maddi bayram olması yanında manevi bir bayrama dönüşür.

• Büyük Fedakârlıklar Geride Büyük İzler Bırakır

İbrâhîm (as), bir baba için en zor olan şeyi yaptı. Oğlunu -Allah’ın (cc) emrini yerine getirebilmek ve rızasını kazanabilmek için- kurban etmeye yeltendi. Hiç şüphesiz bu, teslimiyetin zirvesi ve kulluk ufkunun gıpta edilen burçlarından biriydi. Yüce Allah, onun (as) bu davranışına şöyle karşılık verdi:

“Biz (İsmail’in yerine), büyük bir kurbanlığı fidye olarak verdik. Sonradan gelecekler arasında (hayırla yâd edilmesi için ona güzel bir nam) bıraktık. Selam olsun İbrahim’e. Biz, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları böyle mükâfatlandırırız işte.” 174

Evet, Allah (cc) İbrâhîm için güzel bir nam bıraktı. Onu yâd eden Müslimler hayırla yâd eder, güzellikle anarlar. Aslında bu, İbrâhîm’in (as) duasına Yüce Allah’ın icabetiydi. Zira o, Allah’a şöyle dua etmişti:

“Sonradan gelecek nesiller arasında benim için doğruluk dili kıl. (Beni hayırla yâd etsinler.)” 175

173. 4/Nisâ, 66-68

174. 37/Saffât, 107-110

175. 26/Şuarâ, 84

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

312

Anlıyoruz ki Allah (cc), onun bu duasına oğlunu kurban edecek kadar Allah’a teslim olduğunda icabet etmişti. İnsanın başkaları tarafından güzel anılmayı istemesi, ihlasa aykırı değildir. Bilakis bu, fıtri bir ihtiyaçtır. Her insan başkaları tarafından beğenilmek, takdir edilmek ve hayırla anılmak ister. Kimisi İbrâhîm gibi bu fıtri ihtiyacını bir kulluk makamına çevirir. Kimisi bu ihtiyacını şeytanın manipüle etmesiyle, kendisi gibi insanlara kulluk eder. Şöyle ki; İbrâhîm’in (as) yolundan gidenler bu ihtiyaçlarını Allah’a arz eder ve bunun gerçekleşmesinin yalnızca O’nun (cc) elinde olduğunu bilirler. Yalnızca O’na kulluk eder, yalnızca O’nu razı etmeye çalışır ve tüm benlikleriyle O’na (cc) yönelirler. Bilirler ki O, ihlaslı kullarını sever. O (cc) bir kulu sevdi mi başkalarına da sevdirir. Semada kabul gören kul, yeryüzünde de kabul görür. Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) bu hakikati ifade etmek için şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah, bir kulu sevdiğinde Cibril’i çağırır ve ona, ‘Ben, falanı sevmekteyim, bu nedenle sen de onu sev.’ diye buyurur. Cibril de onu sever ve sema ehline, ‘Şüphesiz Allah, falan kulu sevmektedir, bu nedenle siz de onu seviniz.’ diye seslenir. Sema ehli de onu sever. Sonra bu kimsenin yeryüzüne sevgisi ve kabulü konulur. Bir kulu sevmediğinde ise Cibril’i çağırır ve ona, ‘Ben, falanı sevmiyorum, bu nedenle sen de onu sevme.’ diye buyurur. Cibril de onu sevmez ve sema ehline, ‘Şüphesiz Allah, falan kulu sevmemektedir, bu nedenle siz de onu sevmeyiniz.’ diye seslenir. Sema ehli de onu sevmez. Sonra bu kimse için yeryüzüne bir nefret konulur.” 176

Katade’nin (rh) Herim ibni Hayyân’dan naklettiği gibi, “Bir kul tüm kalbiyle Allah’a (cc) yönelirse Allah da müminlerin kalpleriyle ona yönelir.” 177 Bir de şeytanın ve nefsin ağına düşenler vardır ki Allah’a sığınırız. Onlar bu fıtri ihtiyaçlarını insanlara yönlendirirler. İnsanı razı etmek için çabalar, böylece Yüce Allah’ın buğzunu üstlerine çekerler. Hadiste buyurulduğu gibi önce semada buğzedilir, sonra da yeryüzünde buğza uğrarlar. İbrâhîm’in (as)

yaşadıkları ve Kurban Bayramı'yla bize aktarılan mesaj gayet nettir: Yüce Allah, büyük fedakârlıkları güzel bir nam olarak kişiye miras kılar. O, yaptığı fedakârlığa karşılık insanlar tarafından hayırla yâd edilir.

176. Buhari, 3209; Müslim, 2637

177. Tefsîru't Taberî, 18/262, Meryem Suresi 96. ayetin tefsiri

HAC VE UMRE BABI

313

Yüce Allah, insanı büyük işler için yaratmış; onu, dağların taşımaktan imtina ettiği emaneti yüklenecek donanımla yeryüzüne göndermiştir. İnsana kendini ve dış dünyayı imar edecek bilgiyi öğretmiş, onu yeryüzünde Allah'ın adil şahidi ve halife olacak iradeyle şereflendirmiştir. Hiç şüphesiz, Allah'ın (cc) verdiğini O'nun istediği şekilde kullanan kişi, büyük işler yapacak, yeryüzünde güzel eserler bırakacak ve hayırla yâd edilecektir.

Gelin görün ki insanların çoğu zulüm ve nankörlük yoluna sapmakta, basit işlere meylederek basitleşmektedir. Yeryüzünü imar etmesi istenen insan, incir çekirdeğini doldurmayacak meselelerle ömrünü, Allah'ın (cc) ona verdiği bilgiyi ve iradeyi zayi etmektedir.

Kimisi Allah'ın vekil ve kefil olduğu rızık endişesiyle yanıp tutuşmakta, yapay korkularla endişelerini büyütmektedir. Neredeyse tüm bilgi ve iradesini dünyayı kazanmaya harcamaktadır. Dünyadan arda kalan bir zaman bulursa yorgun ve bitmiş olarak asli sorumluluğuna, yani Allah'a kulluğa yönelmektedir. Tercihini dünyadan, yani değersiz olandan yana kullandığı için değersizleşmekte, ömür sermayesini zayi etmektedir.

Kimisinin derdi çoktur; eşi derttir, çocuğu derttir, işi derttir, ebeveyni derttir… Sıcak evinde, yediği önünde yemediği arkasında, sevdiklerinin arasındadır… Ancak evleri başlarına yıkılmış, hastalık sahibi ya da tüm sevdiklerinden ayrı insanlar dahi onun kadar "ah vah" etmemektedir. Olmayan dertlere ağlayarak, büyük işler yapsın diye bahşedilen enerjisini tüketmektedir. Nice ömürler cam ekranların karşısında zayi olmaktadır.

Dünyayı değiştirsin, Allah adına şahitlik etsin, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet olsun diye yaratılan kimisi de dünyayı izlemekle yetinmektedir. "İçki bağımlısı, puta tapan gibidir." 178 diyen Allah Resûlü'nün (sav) haber verdiği gibi, ekran bağımlısı olmuştur. İslam davasına "retweet" yaparak destek olmakta, imani tavrını "like"layarak göstermekte, adil şahitliğini

yorum yazarak yerine getirmektedir. Bir camın karşısında, bir cam kadar basit ve anlamsız bir hayat sürmektedir. Bir de ekran karşısında gözleriyle Allah'ın sınırlarını çiğneyen ve gözleriyle zina yapanlar vardır ki Allah (cc) bizleri, gençlerimizi ve çocuklarımızı bu fitneden korusun.

178. İbni Mace, 3375; Ahmed, 2453

İşte kurban, büyük bir fedakârlık yapan ve güzel bir namla ödüllendirilen İbrâhîm'i (as) hatırlamaktır. İnsana nasıl değerli bir yaşam süreceğini göstermek, onu büyük işlere davet etmektir. Her birimiz bu çağrıya icabet edelim.

Hayatlarımıza bir daha bakalım. Değerli bir hayat sürüp büyük işler mi yapıyoruz, değersiz bir hayat sürüp küçük işlerle zayi mi oluyoruz?

"Nereden başlayalım?" derseniz, şunu tavsiye ederim: Önce dertlerinize bakın! Neyi dert ediniyor, neyle zihninizi meşgul ediyorsunuz? Sonra bir gün içinde en çok vaktinizi alan ve sizi en çok yoran şeye bakın! Sonra da hayallerinize bakın! Size bir fırsat sunulsa ve istediğiniz tek bir şeyin gerçekleşeceği söylense neyi isterdiniz? Bu üçünün toplamı, yaşadığımız hayatın değer ve değersizliğini gösterir. Bu üç madde kimliğimizdir. Zira insan; derdinin, yorgunluğunun ve hayallerinin toplamıdır.

Sonra tıraş olur ve kısmen ihrâmdan çıkmış olur. Artık o, ihrâmla yasaklanan şeyleri -eşine yaklaşmak hariç- yapabilir. Efdal olan saçının tamamını kesmesidir. Dilerse saçını kısaltabilir. Kadınlar ise yalnızca saçlarını kısaltır.

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Allah'ım saçlarını kazıtanları bağışla.' diye dua etti.

Oradakiler,: 'Saçlarını kısaltanları da…' dediler.

Allah Resûlü (sav), 'Allah'ım saçlarını kazıtanları bağışla.' buyurdu.

Oradakiler, 'Saçlarını kısaltanları da…' dediler.

Allah Resûlü sözünü üç kere tekrarladıktan sonra 'saçlarını kısaltanları da' buyurdu." 179

Kurban'dan sonra yapılan bu tıraş; âdeta insanın kendinden bir parçayı kesmesi, kurban etmesidir. Kurban ruhu yalnızca hayvanla sınırlı kalmamalı, insana da sirayet etmelidir. İnsan gerektiğinde Rabbi için kendini,

kendinden bir parçayı da kurban edebilmelidir.

179. Buhari, 1728; Müslim, 1302

HAC VE UMRE BABI

315

N. İfâda/Ziyaret Tavâfı

“Sonra (saç, tırnak ve bıyıklarını keserek) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirip Beyt-i Atik’i/Özgür Ev’i tavaf etsinler.” 180

Hac eylemleri bittikten sonra; âdeta “görevi tamamladığını” komutana arz eden bir asker gibi ana karargâha, Ka’be’ye döner ve Rabbinin evini tavâf eder. Safa, Merve, Arafât, Muzdelife ve Minâ’da sevgiyle dolup taşan kalbi, burada sükûnete kavuşur. Rabbinin evinin etrafında dönerek, tavâfıyla sevgisini gösterir.

Artık o tam olarak ihrâmdan çıkmıştır. Tüm yasaklar, istisnasız olarak ona serbesttir. Bu da hac görevini tamamladığını gösterir.

O. Tekrar Minâ’da

Sonra Allah Resûlü’nün uygulamasına uyarak tekrar Minâ’ya döner. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerini Minâ’da şeytan taşlayarak geçirir. Dilerse bayramın dördüncü gününü de Minâ’da geçirir. Her gün üç ayrı cemrede şeytan taşlar.

“Allah’ı sayılı günlerde (Kurban Bayramı’nın 2, 3, ve 4. günlerinde) anın. Her kim ilk iki günde (bayramın 3. günü Minâ’dan ayrılmak için) acele ederse ona bir günah yoktur. Allah’tan korkup sakınan kimse ilk iki günden sonraya ertelerse (son güne kadar Minâ’da kalırsa) ona da günah yoktur. Allah’tan korkup sakının ve (diriltilip) O’nun huzurunda haşrolacağınızı bilin.” 181

Hac bitmiş, ihrâmdan çıkılmıştır. Buna rağmen hac eylemleri devam etmektedir. Devam eden bu eylemler, Minâ’da, bayram günlerinde şeytan taşlamaktır. Dikkat edilmesi gereken şudur: Hacı hac amellerinden sa’ya, Arafât’a, Muzdelife’ye değil, şeytan taşlamaya geri dönmektedir. Bunun mutlaka bir hikmeti olmalıdır. O da şudur: Hac bitmekte ama şeytanla mücadele bitmemektedir. Bir defa (Kurban Bayramı ilk günü) şeytan taşlamak yeterli değildir. Bu, hayat boyu süren, ardı bırakılmayacak bir mücadeledir. Bir defa onu alt eden, savaşı kazandığını düşünürse yanılır, kaybeder. Araya farklı meşguliyetler girse de müminin döneceği yer mevzidir, mücadele sathıdır.

180. 22/Hac, 29

181. 2/Bakara, 203

P. Vedâ Tavâfı

Bayramı Minâ'da geçirdikten sonra Rabbinin evine gelir, onunla vedalaşır ve Mekke'den ayrılır. Vedalaşma, tavâftır. Hacda son bir defa, merkeze Allah'ı (cc) alarak hareket eder. Hacdan akılda kalacak son şey budur: Hayatın merkezinde Allah vardır ve O'nun (cc) etrafında müminler hep birlikte hareket etmektedir. O'ndan (cc) başlayan ve yine O'na dönen bir hareket...

Hac/Umrede Ziyaret Edilen Yerler

Hac/Umre esnasında ibadetin ifa edildiği yerleri ziyaret, ibadetin sıhhati açısından zorunludur. Bunun yanında haccın/umrenin sıhhati için gerekli olmasa da; ecir kazanmak, ibret almak ve kalpteki özlemi dindirmek için yapılan ziyaretler vardır.

• Nur Dağı, Hirâ Mağarası

Mekke'ye yaklaşık üç buçuk km uzaklıktaki Nur Dağı'nda bulunan Hirâ Mağarası, bugün bile ulaşılması zor, yorucu bir mevkidedir. Yine Hirâ Mağarası bir insanın zor sığdığı dar bir mekândır. O (sav), yaklaşık üç yıl boyunca bir aylık azığını alarak bu mağarada halvete çekilmiş, kimseyle görüşmeden, günlerini ibadet ve tefekkürle geçirmiştir. Bu sürecin hikmetine dair şunları söyleyebiliriz:

Yüce Allah, Nebi'sini (sav) önce vahye hazır hâle getirmiş sonra vahiyle şereflendirmiştir. Şöyle ki; Allah Resûlü (sav) Mekke'de şirk ve masiyet ortamında, "kalpsiz" bir toplum içinde yaşıyordu. Böyle bir ortam biyolojik ve ruhsal olarak vahiy almaya müsait değildi. Allah (cc) Nebi'sine yalnızlığı sevdirdi. Onu kevnî ayetler üzerinde tefekkür ettirerek geliştirdi. Ki, insan ufkunu tefekkür kadar geliştiren başka bir şey yoktur. O (sav), üç yıl boyunca yaşadığı arınma ve gelişme sürecinden sonra vahye muhatap oldu.

Kişi bu ziyaretle, hem zamansal hem de mekânsal olarak Allah Resûlü'nün (sav) çektiği çileye, onun (sav) ruh sancılarına, şirk toplumunda yaşadığı bunalıma şahitlik eder. Ve anlar ki; bugün bize hayat veren vahiy, mezkûr çilenin meyvesidir. Hayatımızdaki her güzelliğin mutlaka bir emek ve çilenin

meyvesi olduğu gibi…

HAC VE UMRE BABI

317

• Sevr Dağı

Allah Resûlü’nün (sav) Medine’ye hicret ederken konakladığı mağaradır. Daha doğru bir ifadeyle müşriklerin takibini atlatmak için gizlendiği, Sevr Dağı’nın zirvesindeki mağaradır. Bu mekân, hicret yolunda çekilen çilenin somut belgesidir. Hacı/Umreci bu çileye bakarak Hicreti, Allah Resûlü’nün neden Mekke’yi terk etmek zorunda kaldığını düşünür. Zira Hicret mutlaka üzerinde düşünülmesi gereken bir şeydir. Neden? Sahabe (r.anhum) fıkhına baktığımızda onlar, Allah Resûlü’nün hayatında en önemli hadise olarak Hicreti seçmişlerdir. Yalnızca Arapların değil tüm İslam ümmetinin tarihini Hicretle başlatmışlardır. Evet biz, tarihini Hicretle başlatmış, Hicreti milat kabul etmiş bir ümmetin fertleriyiz. Şöyle ki;

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ne Peygamber’in (sav) peygamber olarak gönderilişinden, ne vefatından itibaren (yılları) saymaya başladılar. Onlar ancak onun Medine’ye gelişinden itibaren saydılar.” 182

Allah Resûlü’nün (sav) öğrencileri ve ümmetin en fakihleri olan sahabenin bu tercihi üzerinde biraz düşünmeli, bazı sorular sormalıyız. Neden bi’seti, Bedir zaferini, Mekke’nin Fethi’ni… değil de Hicreti seçtiler? Neden Hicreti Bedir’den ve Mekke’nin Fethi’nden daha üstün, daha önemli gördüler?

Hemen söylemeliyim ki; Bedir ve Fetih yalnızca birer sonuçtu. O sonucun sebebi ise Hicretti. Şayet Hicret olmasaydı ne Medine ne Bedir ne de Fetih olurdu. Sahabe bunu fıkhettiği için, ümmeti ümmet yapan Hicretle tarihi başlattılar.

Hicretin anlamı üzerinde tedebbür edersek sahabe tercihindeki inceliği daha iyi anlarız. Öyleyse hicret nedir?

Hicret bir tercihtir: Allah’ı, Resûl’ünü ve İslam davasını; cana, canana, mala, hısım akrabaya ve bugünümüzü var eden geçmişe tercih etmektir.

Hicret bir tavırdır: Şirke, bidate ve günahkâr bir hayata tavır almaktır.

Hicret bir meydan okumadır: İnsanları açlık ve korkuyla terbiye eden ta182. Buhari, 3934

ğutlara; düzenin dışına çıkarak ve düzensiz ama onurlu bir hayatı, düzenli ama onursuz bir hayata tercih ederek meydan okumaktır.

Hicret bir alternatiftir: Tüm tağuti düzenlerde var olan toprak ve iktidar temelli “Ya biz ya onlar!” ikileminden kurtulup; iman ve takva temelli “Ya Allah’a kulluk ya beşere kulluk!” tercihine geçiştir.

Hicret bir manifestodur: Bir topluluğun ölümü hayata tercih ettiğinin, davasının bedelini ödemeye hazır olduğunun ve istenildiğinde her şeyden vazgeçebileceğinin en sade ve net ifadelerle yazılmış manifestosudur.

Hicret bir vecizedir: İslam’da çözümsüzlük ve sıkışmışlık yoktur; İslam ümmeti tıkanıklığı hicretle aşar; hicret bir kaçış değil, bir başlangıçtır… demenin en kestirme ve etkili yoludur.

Tarihin akışına müdahale edecek ve yeni bir tarih yazacak olanlar, hicret edebilecek olanlardır. Dünyaya hiçbir bağla bağlı olmayan, davası dışında hiçbir önceliği bulunmayan ve araçları amaç edinmemiş olanlardır. Hicret, bir devletin; İslami iktidarın; huzur ve esenliğin; kör sancaklara savrulmadan, İ’la-i Kelimetullah için verilecek izzetli bir cihadın ilk adımıdır.

Unutmayalım; tağuti bir düzende ve cahilî bir toplumda yaşayan her Müslim, hicretle mükelleftir. Dininde fitneye düşmeyeceği, Rabbine güven içinde kulluk edebileceği, inandığı hukuk sistemine göre yönetileceği, ödül ve cezayı Şeriat-ı Ğarra-yı Muhammedî’nin belirlediği bir hayata kapı açacak bir hicret… Namaz gibi, oruç gibi, zekât gibi mükellefiz hicretle…

Aramak, dert edinmek, derdimizi duamıza yansıtmak, derdimizin rüyasını görmek, gecenin sessizliğinde bu derdimizi Rabbimize açmak, o Medine’nin hayalini kurmakla mükellefiz. Kalbimizi, zihnimizi ve dilimizi bir saati kurar gibi hicrete ayarlamalıyız. Çocuklarımıza Medine’nin masalını anlatmalı, içinde Medine olan ninniler söylemeliyiz.

Unutmayalım; Allah Resûlü (sav) ümmetine beş şey emretmiştir: İşitmek, itaat etmek, cemaat olmak, hicret etmek ve cihad etmek. Kendisi bir mübelliğ ve mübeyyin olarak emirlerini ümmetine en güzel şekilde öğretmiştir.

İşittik, itaat ettik, cemaat olduk… ancak hicret etmedik.

Unutmayalım; biri istisna, üçü yaygın dört sünneti vardır Rabbimizin.

HAC VE UMRE BABI

319

Şayet tevhidden sapmaz, sabır ve takvayla direnirsek; Yüce Allah'ın bu sünnetlerinden biri, bizim için de gerçekleşecektir:

Ya Yüce Allah bizim için topyekûn bir şehadet takdir edecek ve kâfirleri -zahiren- galip kılacaktır. Bizleri Ashab-ı Uhdud gibi, gelecek müminlere bir ders, bir öğüt ve iman pekiştirici bir kıssa kılacaktır.

Ya Yüce Allah'ın istisnai sünneti işleyecek ve bizi zindanlardan saraylara taşıyacaktır. Yûsuf (as) gibi yeryüzünde temkin verdiği; gayri İslami bir düzende, İslam'ın hükümleriyle hükmedecek bir alan açacaktır.

Ya Yüce Allah, kâfirleri topyekûn helak edecek ve bizleri kurtaracaktır. Nuh'u (as), Hud'u (as), Salih'i (as), Lut'u (as) ve Şuayb'ı (as) kurtardığı gibi…

Ya da Allah (cc) bizimle kâfirler arasında nihai hükmünü verecek ve bizleri, yeryüzüne vâris ve imam yapmak istediği mustazaflardan kılacaktır. Musa (as) ve Allah Resûlü'ne (sav) lütfettiği gibi…

İlk üç sırada saydığımız maddeler tamamen kaderî ve kevnî bir süreçtir. Yani Güneş'in doğuşu, insanın eceli, kalbin atması… gibi bizim irademiz dışında gerçekleşen, İlahi takdire bağlı bir devinimdir. Son sırada saydığımız madde ise bir yönüyle kaderî ve kevnî, diğer yönüyle şer'idir. Kaderî ve kevnî yönü, Yüce Allah'ın nasip ettiği imamet ve verasettir. Şer'i yönü ise Mûsâ'nın (as) ve Nebimizin (sav) hicretidir. Onlar şer'i bir emre imtisal ederek hicret ettiler. Yüce Allah da iradesiyle onları yeryüzüne vâris kıldı ve onlara beşeriyetin öncülüğünü tevdi etti.

Bizler kaderî ve kevnî olaylara teslim olmak, sabır ve rızayla Allah'ın hükmüne boyun eğmek zorundayız. Şer'i sorumlulukları güç ve imkân oranında yerine getirmekle mükellefiz. Bizler şu ân, namazla mükellef olmuş, namaz vakti girmiş; ancak aradığı suyu henüz bulamamış bir kişi durumundayız. Namazımızı teyemmümle kılıyoruz. Bunu hiç unutmamalı, suyu aramaya devam etmeliyiz. Bir su sorunumuz olduğunu gündemleştirmeli, dert edinmeliyiz. Şayet unutursak; su bulunduğu ve abdest bozulduğu hâlde namazı teyemmümle kılmaya devam ederiz; bu da felaketimiz olur!

Şunu unutmayalım; insanlığa yüz binlerce hidayet öncüsü peygamber

gönderilmiştir. Yüce Allah, bunlardan sembol şahsiyetleri ve kıyamete dek

örneklik vasfı olanları Kur'ân'a konu edinmiştir. Kur'ân'a kıssa olarak misafir olan öncülerle ilgili Rabbimizin biri istisna, üçü yaygın dört sünnetini

yukarıda zikrettik. Bu peygamberlerin hiçbiri, içinden çıktıkları topluma

savaş açmamış, kanlı bir devrim hayali görmemiştir. Tarihin akışına müdahale eden nebiler önce hicret etmiş, kendilerine ait bir yurda sahip olmuş,

sonra Allah yolunda cihad etmiştir. Hicretsiz ve devletsiz bir inkılap/devrim

fikri, vahye ait bir düşünce değildir. Biraz Fransız Devrimi, biraz sosyalist

devrimler, biraz da İran tecrübesine dayanarak geliştirilmiş bir metoddur.

Sonucu görmek için Suriye ve Libya'ya bakmak, tek başına yeterli bir örnek

olacaktır. Ve ne yazık ki milyonlarca samimi insan bu gayri İslami metodu,

İslami zannederek büyümüş, mücadele etmiş ve sonunda gerçekle yüzleşmek

zorunda kalmıştır. İslami mücadelenin örneği; yoluna uymakla emrolunduğumuz nebilerdir. İnancı, değerleri, ölçüleri… bizimle aynı olmayan; ne

metodda ne de gayede birleşmediğimiz ideologlar değil…

Bugün her birimiz İslami bir yönetim ve emniyet içinde yaşayacağımız

bir vatan, yani şeriat istiyoruz. Tarihin gidişine müdahale etmek; bu gayri

İslami, gayriinsani ve gayriahlaki düzenin değişmesini istiyoruz. İnsana,

hayvana ve doğaya dönük zulmün sonlanmasını; Rabbimizle ilişkilere

tevhidin, insanlarla ilişkilere adaletin hükmetmesini istiyoruz. Bunun sloganını atıp edebiyatını yapmıyor; kanımızla, terimizle ve gözyaşımızla, bizzat

sahada mücadele ediyoruz. Söylediğimiz her sözün, takındığımız her tavrın

bedelini ödüyoruz. İşte hicret, bu mücadele sürecinin bir adımı, olmazsa

olmaz parçasıdır. Hicret edilecek bir yurt, Yüce Allah'ın lütfudur. Allah

Resûlü Taif 'e, Habeşistan'a, Mekke civarındaki Arap kabilelerin yurduna

hicret girişiminde bulundu. Ancak hiç ummadığı, gündeminde olmayan bir

yurtla, Medine'yle rızıklandırıldı. Gerçek şu ki; Medine bir arayışın, derdin,

sancının hediyesiydi. Yüce Allah'ın, kulu için en doğru ve hayırlı olanı seçmesiydi. Ancak temelinde kutlu bir arayış vardı! Sevr Dağı'nı ziyaret eden

hacı/umreci bu manaları hatırlamalı, duasına yansıtmalıdır.

Strateji ve Planlamanın Önemi

Hicretin anlamı üzerine düşünen hacı/umreci, bir diğer hayati konu üzerinde daha düşünmelidir. Hicret, rastgele gelişmiş bir yolculuk değildir. Bilakis

her safhası adım adım planlanmış, tüm ihtimaller düşünülmüş, müthiş bir

gizlilik içinde yürütülen bir faaliyettir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber, Müslimlere, ‘Bana, hicret edeceğiniz yer iki kara taşlık arasında

hurmalıklı bir yer olarak gösterildi.’ dedi.

Bu iki kara taşlık (Medine’nin) iki harresidir. Bu sefer hicret edenler Medine’ye doğru hicret etti. Daha önce Habeşistan’a hicret etmiş olanların

hepsi de Medine’ye geri döndü.

(Babam) Ebû Bekir de Medine’ye gitmek üzere hazırlandı. Fakat Allah

Resûlü (sav) kendisine, ‘Acele etme! Çünkü ben, bana da (hicret için) izin verileceğini ümit ederim.’ dedi.

Bu sefer Ebû Bekir,: ‘Anam babam sana feda olsun, böyle bir şey ümit

ediyor musun?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav), ‘Evet.’ diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ebû Bekir de Allah Resûlü (sav) ile birlikte gitmek için hicret

etmekten geri kaldı. Yanında bulunan iki deveyi de dört ay boyunca Arabistan kirazı yapraklarıyla besledi.

Bir ara biz öğle sıcağına doğru babam Ebû Bekir’in evinde oturmaktayken

birisi Ebû Bekir’e, ‘İşte Allah Resûlü, yüzünü örtmüş hâlde geliyor.’ dedi.

Allah Resûlü’nün o saatte bize gelme âdeti yoktu.

Ebû Bekir, ‘Anam babam ona feda olsun, Allah’a yemin ederim bu saatte

onun gelmesi için mutlaka önemli bir sebep vardır.’ dedi.

Allah Resûlü (sav) geldi ve izin istedi. Ebû Bekir de ona izin verince içeri girdi.

Allah Resûlü (sav), Ebû Bekir’e, ‘Yanında kim varsa dışarı çıkart.’ dedi.

‘Ey Allah’ın Resûlü, anam babam sana feda olsun. Bunlar da senin ehlin,

yakınlarındır.’ dedi.

Allah Resûlü, ‘(Mekke’den) çıkmak hususunda bana izin verildi.’ dedi.

Ebû Bekir, ‘Ben de senin yol arkadaşın mıyım? Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Evet.’ diye buyurdu.

Ebû Bekir, ‘Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Resûlü, şu iki devemden birisini al.’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Bedelini ödemek şartıyla.’ dedi.

Biz de alelacele onların hazırlıklarını yaptık. Bir heybeye onlara yiyeceklerini koyduk. Ağzı bağlanacağı sıra kız kardeşim Esma belinin kuşağından bir parça yırtıp ayırdı ve onunla dağarcığın ağzını kapattı. Bu cihetle Esma’ya Zatu’n Nitakayn, yani İki kuşaklı denildi.

Sonra Allah Resûlü (sav) ile Ebû Bekir, Sevr Dağı’ndaki bir mağaraya gittiler ve orada üç gece gizlendiler. Her gece yanlarında erkek kardeşim Abdullah gecelerdi. Abdullah becerikli, anlayışlı bir gençti. Seher vakti Allah Resûlü ile Ebû Bekir’in yanından ayrılır, geceyi Mekke’de geçirmiş gibi sabahı Kureyş ile karşılardı. Abdullah, Allah Resûlü ile Ebû Bekir hakkında Kureyş müşriklerinin hazırladıkları hilelerden duyduklarını iyice beller, karanlık basınca gider Allah Resûlü ile Ebû Bekir’e haber verirdi.

Ebû Bekir’in kölesi Âmir ibni Fuheyre bol sütlü, sağmal koyun otlatır ve akşamdan bir süre geçtikten sonra Allah Resûlü (sav) ile Ebû Bekir’e getirirdi. Onlar da taze süt içerek gecelerlerdi. O süt kendi sağmallarının sütüydü. İçine kızgın taş konarak ısıtılıyordu. Nihayet gecenin sonunda Âmir (ibni Fuheyre) mağaranın önüne gelip sağmal koyunlara seslenirdi. Mağarada bulundukları üç gece boyunca Âmir hep böyle yaptı. Allah Resûlü ile Ebû Bekir, Ed-Dîloğullarından bir adamı da ücretle tutmuşlardı. Bu kişi Adiyoğullarındandı. Maharetli bir yol kılavuzuydu. El-Âs ibni Vâil, Es-Sehmîoğulları için antlaşmalı olarak elini kana bulamıştı. Ama yine de Kureyş kâfirlerinin dini üzereydi. Her ikisi de ona güvenerek develerini ona teslim ettikten sonra, üçüncü gecenin sabahında develerini de beraber getirip Sevr Mağarası’nda buluşmak üzere onunla sözleştiler. Âmir ibni Fuheyre ile kılavuz, onlarla birlikte yola koyuldu ve (kılavuz) onları alarak Sevahil yolundan gitti.” 183

183. Buhari, 3905

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) hicretin her adımını planlamıştır. Allah’ın

(cc) emriyle ve O'nun (cc) gözetiminde hicret yapması, onu tedbir almaktan ve planlama yapmaktan menetmemiştir. Çünkü İslam davası basiret üzere, planlı ve programlı bir davadır.

"De ki: 'İşte bu, benim (biricik) yolumdur. Ben ve bana tabi olanlar (neye, niçin ve nasıl olacağını bilerek, programlı ve düzen içinde) basiret üzere Allah'a davet ediyorum/ediyoruz. Allah'ı tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim.' " 184

Bugün İslam davası için mücadele edenlerin temel sorunlarından biri; strateji, plan ve program eksikliğidir. Sevr ziyaretinin faydalarından biri bu gerçek üzerinde tefekkür olmalıdır.

• Medine ziyareti

Hac amelleri arasında olmasa da ziyaret edilen yerlerden biri Allah Resûlü'nün (sav) mescididir. Zira yeryüzünde ibadet kastıyla sefer düzenlenecek üç yerden biri, Allah Resûlü'nün mescididir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ancak üç mescide (ziyaret maksadıyla) yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûl (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksâ." 185 186

Medine, Allah Resûlü'nün (sav) Mekke gibi mukaddes/harem kıldığı mübarek bir beldedir.

Abdullah ibni Zeyd'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"İbrâhîm, Mekke'yi haram/hürmetli kıldı ve onun için dua etti. İbrâhîm'in Mekke'yi haram /hürmetli kıldığı gibi ben de Medine'yi haram /hürmetli kıldım ve İbrâhîm'in Mekke için dua etmesi gibi ben de Medine'nin müddü ve sâ'ı için dua ettim." 187

184. 12/Yûsuf, 108

185. Buhari, 1189; Müslim, 1397

186. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. 3/237

187. Buhari, 2129; Müslim, 1360

Sa'd ibni Ebi Vakkas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Medine’nin iki taşlığı arasının ağacının kesilmesini, avının öldürülmesini haram kılıyorum. Eğer bilselerdi Medine (burayı bırakıp gidenler için) çok hayırlıydı. Kim burayı istemediğinden dolayı bırakıp giderse Allah buraya onlardan daha hayırlısını gönderir. Kim buranın şiddet ve sıkıntısına katlanıp burada kalırsa Kıyamet Günü ben de o kimseye şefaatçi ve şahit olurum.” 188

Mekke için geçerli olan hürmet, Medine için de geçerlidir. Allah (cc) o beldeyi Resûl’üne ve müminlere sevdirmiştir.

Ebû Humey’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) ile birlikte Tebuk Gazvesi’nden dönüyorduk. Nihayet yüksek bir yerden Medine’yi gördüğümüzde şöyle buyurdu: ‘İşte bu Tâbe’dir. Bu da bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz Uhud Dağı’dır.’ ” 189

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bir yolculuktan dönerken Medine’nin bahçelerini görünce Medine’ye olan sevgisinden dolayı yüklerini taşıyan hayvanı hızlandırır ve binek üzerinde ise bineğini dört nala koştururdu.” 190

Ömer’in (ra) şöyle dua ettiği nakledilmiştir:

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

ى اهّلل

◌ّ

◌َل

◌َص

◌ُوللكِ

◌َس

◌ِد ر

◌َ

ل

◌َ

◌ْب فِي ِـتِي

◌َو

◌ْم
◌َل
◌ْع
◌َاج
◌َ ،و
◌ِـلكِـي
◌َب
◌ِـسِف
◌ً
ة
◌َ
◌َادَ
◌َه
◌ْشِـنِ
ق
◌ُ
◌ْز
◌ّارِ
◌ُمُ
ه
◌ٕ
◌ّ
◌َاللَ
م
◌ّ
◌َل
◌َسَ
◌ِو ه
◌ْ
ي
◌َ
ل

ِ

ع

“Allah’ım, bana senin yolunda şehit olmayı nasip et, şehadet nimeti ile rızıklandır beni ve Resûlü’nün (sav) şehrinde ölmeyi lütfet!” 191

Her müminin kalbinde Medine sevgisi vardır. Allah Resûlü’nün ikametgâhı olduğundan, Nebi’ye ve Muhacirlere kucak açtığından, İslam Devleti’nin ete kemiğe bürünmüş hâli olduğundan, İslam’ın kutlu anılarını barındırdı188. Müslim, 1363

189. Buhari, 4422; Müslim, 1392

190. Buhari, 1886

191. Buhari, 1890

ğından, Mescid-i Nebevi’ye ve Resûl’ün kabrine ev sahipliği yaptığından…

Medine bizlere sevimlidir.

Medine’ye giden Müslim, mutlaka siyer bilgilerini tazelemelidir. İmkân dâhilinde önemli yerleri ziyaret etmeli, tazelediği bilgiler aracılığıyla öncülerimizin neler yaşadığını anlamaya çalışmalıdır. Bedir, Uhud, Hayber…

Sonra Mescid-i Nebevi’de oturup geçmişe bir yolculuk yapmalıdır. Allah Resûlü’nün ve hanımlarının yaşadığı mütevazı hücreleri, Kur’ân’ı terennüm eden Suffa Ashabı’nı, saf saf dizilerek huşu içinde namaz kılan Muhacir ve Ensâr’ın öncülerini… düşünmelidir. Tazelenmiş bilgileriyle düşünmeli, sonra bugüne dönmelidir. Nelerin, niçin değiştiğini anlamaya çalışmalıdır. Zira bu ümmet nelerin ne için değiştiğini anladığı gün, neyi niçin düzeltmesi gerektiğini de anlayacaktır. Bugün hâlâ sorunu anlamaktan aciziz. Değişenin bina ve mimari olduğunu zannediyoruz. Oysa bina ve mimari teferruattır. Zaman ve zihniyet onu var eder; zaman ve zihniyet değişince o da değişir. Bugün değişen, İslam’ı var eden iki esas, yani Tevhid ve Sünnettir. Değişen Tevhid ve Sünneti ayakta tutan tek şey ise inanmış ve adanmış bir topluluktur.

Sonra, başta Allah Resûlü’nün (sav) ve iki arkadaşının (Ebû Bekir ve Ömer (r.anhuma)) kabri olmak üzere, Mescid-i Nebevi yakınındaki sahabe kabirlerini ziyaret etmeli, kabir ziyareti duasını yapmalıdır.

Bureyde ibni Husayb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kabirlere çıktıklarında Allah Resûlü (sav), Müslimlere dua öğretirdi. Bu duaya göre bir kimse şöyle derdi:

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌َاء

◌ْش

◌ِا إن

◌ّ

◌ِإن

◌َ

◌َ، و

◌ْلِميَ

◌ُس

م

◌ْ

◌َال

◌َ، و

◌ِمنني

◌ْ

◌ُؤ

م

◌ْ

◌َال

◌ِمن

◌َارَ

◌ِي

◌ّ

◌َالد

◌ْل

ه

◌َ

◌ْا

م

◌ُ

◌ْك

ي

◌َ

ل

◌َ

◌ُع

◌َم

◌ّاَل

◌َالس

◌َةَ

◌َافي

ع

◌ْ

◌ُال

م

◌ُ

ك

◌َ

ل

◌َ

◌َا و

ن

◌َ

◌َل

◌ٰ

◌ّ

◌ُاللّه

ل

◌َ

◌ٔأ

س

◌َ

◌َ، ا

◌ُون

◌َحق

اَل

‘Ey bu diyarın mümin ve Müslim ahalisi! Allah’ın selamı üzerinize olsun. İnşallah biz de size kavuşacağız. Bize ve size Allah’tan afiyet (korktuklarımızdan

emin olma) dilerim.’ ” 192

Ölüm… Bu dünya, yeryüzünün en hayırlılarına dahi kalmamıştır. Ölüm…

her canlının tadacağı gerçektir. Ölüm… Herkes sırasını beklemekte, vade

192. Müslim, 975

tamam olduğunda göçmektedir. Bugün yeryüzünde istihlaf edilen bizleriz.

Yarın, Yüce Allah bizi götürecek ve yerimize yenilerini getirecektir. Madem

hakikat budur, biz ölüme ne kadar hazırız? Sonra, o mukaddes beldede,

Allah Resûlü’nün bir kabir ziyaretinde biz kardeşlerine yaptığı bir uyarıyı

hatırlamalıdır.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), kabristana gitmiş, ‘Allah’ın selamı üzerinize olsun müminlerin yurdu. İnşallah biz de size kavuşacağız.’ demişti.

Oradakiler, ‘Bizler sizin kardeşleriniz değil miyiz, Ey Allah’ın Resûlü?’

dediler.

O da, ‘Sizler benim ashabımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz (Dünya’ya)gelmeyenlerdir.’ buyurdu.

Oradakiler: ‘Ümmetinden henüz (Dünya’ya) gelmeyenleri nasıl tanıyıp

bilebilirsin, Ey Allah’ın Resûlü?’ dediler.

O da, ‘Ne dersiniz? Bir kimsenin siyah atlarının içerisinde alaca bir atı olsa bu

kimse onların arasından kendi atını tanımaz mı?’ buyurdu.

Oradakiler: ‘Tabii ki tanır, Ey Allah’ın Resûlü.’ dediler.

O da, ‘Onlar, abdest nedeniyle yüzleri, elleri ve ayakları nurdan parlayarak gelirler. Ben Kevser Havuzu’na ilk varan olacağım. Bakın! Birtakım kimseler sahipsiz devenin kovulduğu gibi benim havuzumdan kovulacaktır. Ben o kovulanlara, ‘Buraya gelin!’ diye sesleneceğim. Bunun üzerine, ‘Onlar senden sonra (dini) değiştirdiler.’ denilecek. Ben de, ‘Uzak olsunlar, uzak olsunlar.’ diyeceğim.’ buyurdu.” 193

Evet, bu uyarı, Allah Resûlü’nün görmeyi arzuladığı biz kardeşlerine yöneliktir. Abdest ve namaz ehli kardeşlerine… Şimdi hacı/umreci, kendi hayatına bakmalıdır; o, değiştirenlerden midir emanete sahip çıkanlardan mı? Zira o gün, yalnızca emanete, yani sünnete sahip çıkanlar onunla (sav) havuzda buluşacaktır. Değiştirenlerse…

193. Müslim, 249

HAC VE UMRE BABI

327

Dönüş Yolunda

Hac/Umre yolculuğu biten kişi, dönüş yolunda da bazı sünnetlere riayet eder:

• Dönüş duasını/zikrini yapmak

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bir gazâdan, hacdan veya umreden dönerken, her ne zaman yüksekçe bir yere tırmansa üç kere tekbir getirdikten sonra şöyle derdi:

◌ِ

◌ٰى لُكَ◌ّ

ل

◌َ

◌َع

و

◌ُ

◌َه

◌ُ، و

◌ْد

◌َم
ح
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
ل
◌َ
◌ُ، و
◌ْك
◌ُل
م
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
◌ُ، ل
ه
◌َ
◌َل
◌ِيك
◌َ
◌َرَش
◌ُآَل
◌َه
◌ْد
◌َح
◌ُ، و
◌ٰ
◌ّ
اهّلل
◌ّ

◌ِإَّلَا

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإلِـ

آل

◌ُ

◌ٰ

◌ّ

◌َاهّلل

◌َق

◌َد

◌َ، ص

◌ُون

◌َامدِ

◌َ، ح ا

◌ِن

◌ّ

ب

◌َ

لر

◌ِـ

◌َ

◌ُون

◌َاجدِ

◌َ، س

◌ُون

◌ِد

◌َاب

◌َ، ع

◌ُون

◌ِائبِ

◌َ

◌َ ، ت

◌ُ ون

◌ِ ب

◌ٌ ، آيِ

◌ِ ديرِ

◌َ

◌ُ قُ ءٍ ْ َ يَش

◌َ ه

◌ْ د

◌َ ح

◌َ َ و اب

◌ْ ز

ح

◌ٰ

◌َ اأْل

◌َ م

ز

◌َ

◌َ ه

◌ُ ، و

◌َ ه

◌ْ د

ب

◌َ

◌َ َ ع َ ص َر

ن

◌َ

◌ُ ، و

◌َ ه

◌ْ د

◌َ ع

‘Allah’tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur. Mülk O’nundur, hamd O’na aittir, O’nun her şeye gücü yeter. Bizler geri dönüyoruz; tevbe ediyor, Rabbimize kulluk ediyor, secde ediyor, Rabbimize hamdediyoruz. Allah vaadini yerine getirdi, kuluna (Peygambere) yardım etti, (kâfir) orduları hezimete uğrattı.’ ” 194
Bu zikir, hac/umre yolculuğunun özeti gibidir. Zikirden de anlaşılacağı gibi yolcunun kalbi iman, tevhid ve Allah’ı tazimle dolup taşmıştır. Haccın/Umrenin asli gayesi de budur.
• Mescide uğrayıp iki rekât namaz kılmak
Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Peygamber (sav) ile birlikte bir savaşta bulunuyordum. Devem yavaşladı, yorgun düştü.
Allah Resûlü (sav) Medine’ye benden önce vardı. Ben de ertesi sabah vardım. Mescide gittik. Allah Resûlü’nü (sav) mescidin kapısında gördüm.
Bana, ‘Şimdi mi geldin?’ diye sordu.
Ben, ‘Evet.’ dedim.
Bana, ‘Deveni bırak, mescide gir, iki rekât namaz kıl.’ buyurdu.
194. Buhari, 1797; Müslim, 1344

Allah Resûlü (sav) bana, ‘Deveni geri al. Parası da senindir.’ buyurdu.” 195
Yolculuk dönüşü eve uğramadan mescide uğramak ve iki rekât namaz kılmak; hem Müslim’in önceliklerini göstermesi hem de seferi selametle tamama erdirdiği için Allah’a (cc) şükür olması cihetiyle önemlidir.
• Ailesine haber vermeden eve gitmemek
Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Peygamber (sav) (yolculuktan dönen) kişinin gece vakti ailesinin yanına gelmesini yasakladı.” 196
Hadisin söylendiği dönemde eve gece gitmek, habersiz gitmekti. Bugün sosyal şartlar değişmiştir; çoğu ev halkı için gece ile gündüz arasında fark

yoktur. Burada hikmet, ev halkını haberdar etmektir. Mevcut iletişim olanaklarıyla, kişi her vakit ev halkını haberdar edebilir.

• İmkânı olanın çevresine ziyafet vermesi

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Medine'ye döndüğünde bir deve veya inek kurban etti."197

Muâz ibni Muâz (rh) kanalıyla, Câbir ibni Abdullah'tan (ra) daha ayrıntılı bir

rivayet nakledilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) benden iki ukiyye ve bir dirhem ya da iki dirhem karşılığında bir deve satın aldı. Medine yakınlarında, Sırâr denen bir yere geldiğinde bir inek kesilmesini emretti. Kervanda bulunanlar, kesilen hayvandan

yediler. Allah Resûlü (sav) Medine'ye varınca bana mescide gidip iki rekât

namaz kılmamı emretti ve sattığım devenin bedelini tartıp ödedi." 198

Bu, kalpleri ısındırmak, yolculuk anılarını paylaşıp faydalı bilgiyi çoğaltmak ve yolculukta elde edilen manevi güzellikleri Müslimlere aktarmak

için bir fırsattır. Zira Müslim ister hac, cihad, ilim gibi manevi yolculuklar

195. Buhari, 2097; Müslim, 715

196. Buhari, 1801

197. Buhari, 3089

198. Buhari, 3089

yapsın ister ticaret, seyahat, tatil gibi maddi yolculuklar yapsın, Allah'ın şu

buyruğunu esas alır:

"De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın da (Allah'ın) yaratmaya nasıl başladığına

bir bakın. Sonra Allah, ahiret hayatını yaratıp var edecektir. Şüphesiz ki Allah,

her şeye kadîrdir.' " 199

"Şüphesiz ki sizden önce (Allah'ın iyi ve kötü toplumlara uyguladığı değişmez)

yasaları geçti (yaşandı ve bitti). Yeryüzünde gezip dolaşın ve yalanlayanların

akıbetinin nasıl olduğuna bir bakın." 200

Yolculuk ibret almak için olursa bir ibadettir. Kalbi, gözü ve duyguları

besleyen manevi bir olgunlaşma sürecidir. Yolculuk sonrası buluşmalar, bu

güzelliklerin paylaşımı için olmalıdır.

Hacdan/Umreden İstifade Etmenin Önündeki Engeller

Hacdan/Umreden istifade etmenin önünde bazı engeller vardır. Bu engeller

söz konusu olduğunda, hac/umre yolculuğundan geriye yalnızca yorgunluk ve turistik seyahat anıları kalır. Hac/Umre kişiyi arındırmaz, itikadi ve

amelî olarak olgunlaştırmaz, bilinç ve şuur yenilenmesi kazandırmaz…

Bu sebeple, hacca/umreye muvaffak kılınan kişi, zikredilecek engellerden

sakınmalı, dikkatli olmalıdır.

Şu bir gerçek: Bugün her yıl, milyonlarca insan hac/umre ibadeti için o

topraklara gitmektedir. Ancak İslam ümmeti içinde haccın/umrenin dönüştürücü etkisi görülmemektedir. Bu da zikredilecek engellerin tahmin

edilenin ötesinde olumsuz etkilerinin olduğunu göstermektedir. Yüce

Allah'tan bu satırların, hac/umre yolcusu tevhid ehline faydalı olmasını

umuyor ve O'ndan yardım isteyerek diyorum ki;

• Haccın/Umrenin fıkhını ve gayelerini bilmemek

Cehalet, sahibini maddi ve manevi hayırlardan mahrum eden bir hastalıktır. Hac/Umre yolculuğuna çıkacak kişi her işte olduğu gibi, bu işin fıkhını

ve şer'i hikmetlerini öğrenmelidir. Zira haccın/umrenin fıkhını bilmeyen

kişi ibadetini ifsad edebilir. Haccın/Umrenin hikmetlerini bilmeyen kişi de

199. 29/Ankebût, 20

200. 3/Âl-i İmrân, 137

ibadetin manevi ve dönüştürücü etkisinden faydalanamayabilir. Hac veya

umreye niyet eden mümin, bekleme süresince manevi hazırlığını yapmalı,

bilgi ve bilinç eksikliğini telafi etmelidir.

• Niyetin Allah rızası olmaması

Haccın/Umrenin sahibini dönüştürmesi, Allah rızası için olmasına bağlıdır.

Allah için olmayan şey, "yok" hükmünde olduğundan manevi bir etkisinden

söz etmek mümkün değildir. Allah Resûlü (sav), hac/umre telbiyesinde, bu

anlama dikkat çekerek şöyle der:

◌َ

◌َة

◌ْع

◌ُم

س

◌َ

ال◌َ

ا و◌َ

فيه

◌ِ◌َ

اءَ◌

◌ِي

ر◌َ

ال◌ُ

◌ّة

حج !◌ِّ

م◌ُ

ه

◌ٰ

◌ّ

الل

“Allah’ım! İçinde riya ve sum’a (başkalarına duyurma) olmayan Hacca (niyet ediyorum).” 201

Bugün hac, toplumsal bir statü hâlini almıştır. Çoğu insan dindar görünmek veya toplum tarafından kınanmamak için hac yapmaktadır. Muhafazakâr iktidara şirin görünmek için iş dünyasından ve sosyeteden insanların, boy boy umre fotoğrafı yayınlaması da umûr-u adiyedendir. Elbette bu niyetlerle yapılan haccın/umrenin sahibine bir faydası olmayacak, onu manevi olarak geliştirmeyecektir.

Molla Aliyu’l Kari’nin (rh) -sened/kaynak zikretmeksizin- aktardığı bir kıssada şu örnek anlatılmaktadır:

“Bir adam seleften bir âlimin yanına gelir. Aralarında şu diyalog geçer:

‘Ben hacca gitmek istiyorum.’

‘Ne kadar paran var?’

‘İki bin dirhem.’

‘Daha önce hac yapmadın mı?’

‘Evet, yaptım.’

201. İbni Mace, 2890; Hadisin isnadında Yezîd ibni Ebân vardır. Bu nedenle hadisi zayıf kabul

eden âlimler olduğu gibi, şahitleri nedeniyle tashih edenler olmuştur. Hadisin anlamına şahitlik

eden -riyayı yasaklayan- sayısız nas vardır. Her hâlükârda hadis mana olarak sahihtir.

HAC VE UMRE BABI

331

‘Sana (nafile) hacdan daha faziletli olanı söyleyeyim: Bir borçlunun borcunu öde, bir dertlinin sıkıntısını gider.’

‘…’

‘Neyin var (niye susuyorsun)?’

‘Ben yalnızca hacca gitmek istiyorum.’

‘Hayır, sen yalnızca gidip gelmek, ‘Falanca hac yaptı.’ denilsin istiyorsun.’ ”202

Âdeta günümüzü yansıtan bu tablo, bugün olduğu gibi dün de haccın, kimileri tarafından riya ve gösteriş aracı olarak kullanılabildiğini göstermektedir.

İnsanlar açlıktan ölürken çoğu insan, neredeyse her yıl umre yapmakta,

farz haccı yapmalarına rağmen nafile hac yapmaya devam etmektelerdir.

Çoğu, bu davranışını selef döneminde birden fazla hac/umre yapılmasıyla

delillendirmektedir. Oysa bu kıyas birçok açıdan hatalı ve yanlıştır. Zira o

dönemde hac/umre için bir binek ve yol azığı yeterlidir. Bugün hac/umre

için harcanan para, o günün şartlarında bir servete karşılık gelmektedir. O

gün toplumsal sorunlar çözülmüş, insanlar zekât/sadaka verecek insan bulamamaktadır. Bugün ise dünyanın yarısı açtır; her gün binlerce insan açlık

ve açlığa bağlı hastalıklardan dolayı ölmektedir. O gün bir “İslam Devleti”

vardır ve Müslimler inandıkları esaslara göre yönetilmektedir. Bugün ise

dünyada İslam üzere bir devlet yoktur. İnananlar siyasi, iktisadi, hukuki…

olarak cahilî düzenlerde yaşamaktadır. Mevcut durumu değiştirmek için

yeryüzünün dört bir yanında İslami mücadele verilmektedir ve mücadelenin

mali desteğe ihtiyacı herkes tarafından bilinmektedir. Hâliyle, yaşadığımız

dönemi selef dönemine kıyas etmek, ilmî ve akli bir davranış değildir.

Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla beraber hac/umre, bir ifşa

ve reklam aracına dönüşmüştür. Attığı her adımın fotoğrafını/videosunu

paylaşan insanlar, hac ve umrelerini âdeta duyurmaktadır. Allah Resûlü'nün (sav) şiddetle yasakladığı "sum'a", yani amelini başkalarına duyurmak, toplumu salih amelden haberdar edecek şekilde davranmak sıradanlaşmıştır.

202. Envâru'l Hucac fî Esrâri'l Hicac, s. 12

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

332

Seleme'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben (bu zamanda) Cundeb'ten başka kimseyi, 'Nebi şöyle buyurdu.' derken işitmedim. Cundeb'e yaklaştım ve onun şöyle demekte olduğunu işittim: 'Kim (işlediği hayrı şöhret için) insanlara duyurursa, Allah onun (gizli işlerini) duyurur. Kim de (herhangi bir hayrı) gösteriş için yaparsa Allah da onun gösterişçiliğini meydana çıkarır.' " 203

• Konfor arayışı

Hac, meşakkatli bir yolculuktur; onu değerli kılan etkenlerden biri de bu meşakkatidir.

"İnsanlar arasında haccı ilan et. Yürüyerek ve (uzun yolculuk nedeniyle) yorulmuş binekler üzerinde, uzak yollardan sana gelsinler." 204

İnsan, bir şeye ne kadar emek verir ve onun uğruna yorulursa o şey o kadar değer kazanır gözünde. Buna mukabil, bir şeyi ne kadar kolay elde ederse o kadar değersizleşir gözünde… Bugün hac/umre yolculukları konforlu, kalınan oteller konforlu, tüketilen azık konforludur… Artık VIP hac/umre, kral dairesinde konaklama, suit seçenekler, Mescid-i Nebevi'ye veya Mescid-i Haram'a yürüme mesafesinde beş yıldızlı oteller… vardır. İslam ümmetini kulluk ve kardeşlik cihetiyle eşitleyen hac/umre ibadeti, mezkûr konfor seçenekleri nedeniyle, bir statü yarıştırma ibadetine dönüşmüştür.

Geçmişte insanların duygu seli eşliğinde anlattığı şeyler, bugün birer şikâyet vesilesine dönüşmüştür. Tavâfın kalabalığından, havanın sıcaklığından, vakfenin yoruculuğundan… mızmızlanmak ve elbette orada bulunan diğer hacıların/umrecilerin gıybetini yapmak sıradanlaşmıştır.

Hacca/Umreye giden kul, yorgunluğun bu ibadetin bir parçası olduğunu, konfor arayışının ibadetin ruhuna aykırı olduğunu ve ibadete zarar vereceğini bilmelidir. Şikâyet etmek yerine kendini ibadetin akışına bırakmalıdır.

• Haccı/Umreyi ertelemek

Hac, bir gençlik ibadetidir. Zira mali olduğu kadar bedenî bir ibadettir.

203. Buhari, 6499; Müslim, 2987

204. 22/Hac, 27

Beden gücüne, sağlığa ve zindeliğe ihtiyaç vardır. Elbette yaşlı insanlar da hac/umre yapabilir, şer'i bir engel yoktur. Ancak hac ve umrenin en güzel şekliyle, ihsan üzere bir ibadet olması için gençliğin güç ve zindeliğine ihtiyaç vardır. Bugün maalesef, hac/umre dünyanın birçok yerinde, yaşlı ibadeti olarak algılanmaktadır. Ununu elemiş eleğini asmış insanların, geçmişi temizleme operasyonu gibi muamele görmekte, bir emeklilik aktivitesi gibi değerlendirilmektedir. Hiç şüphesiz bu durumda tağutların haccı bir kâr aracına dönüştürmesinin, hac/umre ibadeti için servet niteliğinde para talep etmelerinin de etkisi vardır. Çoğu insan hac/umre parasını ancak ahir ömründe denkleştirebilmektedir. Oysa kişi hacdan/umreden hakkıyla istifade edebilmek için onu hayatın baharında ifa etmeye çalışmalıdır: Umulur ki o da hayatımızın baharı olur. Bizi, ondan umulan ruhi olgunluğa genç yaşta eriştirir. Arındırır ve dönüştürür…

Hac ve umreyi ertelemenin zararlarından bir diğeri; ölüm ve hastalık sebebiyle bu ibadetten mahrum olma tehlikesidir.

İbni Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Haccetmek isteyen acele etsin." 205

Hadisin İbni Mace ziyadesinde şu ifade yer almaktadır:

İbni Abbâs veya Fadl'dan (r.anhuma) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim, hacca gitmek isterse acele etsin; belki hastalanabilir, binit hayvanı kaybolup ölebilir veya değişik bir ihtiyaç çıkabilir." 206

• İbadetten ziyade çekimle meşgul olmak

Dijital kültürün hayatımıza soktuğu yeniliklerden biri, fotoğraf/video çekimidir. Birçok yeniliğin aksine çekim, varlığa bakışımızı da değiştirdi. Artık yaşananların hakikatine nüfuz etmek ve eşyanın fıtratıyla bağ kurmak

205. Ebu Davud, 1732; Ahmed, 1833

206. İbni Mace, 2883; Rivayetin isnadında İsmâîl Ebû İsrâil vardır. Sadık (güvenilir) ancak kötü hafızalı bir ravidir. Ayrıca aşırı Şiilikle suçlanmıştır. Hakkındaki ihtilaf nedeniyle hadisi kimileri zayıf

kimileri de hasen kabul etmiştir. (bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, 2838 No.lu Hadis Şerhi)

yerine varlığı kayda almakla meşgulüz. Örneğin bir âlim çok önemli şeyler anlatıyor; bakıyorsunuz, salonun yarısı dinlemekle değil dersi çekmekle meşgul. İbretlik bir mekânla karşılaşıyorsunuz; çoğunluk, tefekkürle değil kamera ayarlarıyla meşgul… Mezkûr dönüşümden ibadetler de nasibini aldı; bunların başında da hac/umre geliyor. Çoğu insan çekim yapmaktan ibadetin hikmet ve gayelerini anlamaya zaman bulamıyor. Bu durumun hastalığa dönüşmüş hâlini ise öz çekim ifade ediyor. Kişinin kendine aşık olması, narsisizm veya kibir/ucub olarak ifade edeceğimiz hastalık, insanın kendini sürekli kayıt altına alması, öz fotoğraflarını çekmesidir. İbadet mekânları söz konusu olduğunda bu duruma gösterişçi dindarlık, yani riya da ekleniyor. Kişi, mekânla bütünleşen resimlerini çekiyor. Bunca olumsuzluğun bir araya geldiği bir ibadet de kalpleri dönüştürmüyor hâliyle.

Bu durumla bağlantılı olarak şunu da ekleyebiliriz: Geçmişte insanlar, hacca/umreye dair anıları dinliyor, yürekleri mukaddes beldelere özlem ve sevgiyle doluyordu. Evet, bazı fotoğraflar vardı. Ancak bunlar, özlem arttırmaktan öte bir işlev görmüyordu. Bugün ise, çoğu insan oturduğu yerden o beldeleri izliyor. O kadar ki çoğu insan sanal bir doygunluğa ulaşıyor. O topraklara varacak olsa bile, ilk defa görmenin heyecanıyla kalbi çarpmıyor maalesef. Bu da dijitalleşmenin zararlarından biri olsa gerek.

• Aşırılık

Hacdan istifade etmenin önündeki engellerden biri; aşırılıktır. Aşırılıktan kastımız mukaddes toprakları ve hac şiarlarını aşırı tazim etmek, onlardan fayda ve zarar beklemek, Nebevi sünnetin dışına çıkarak cahiliye fiillerini yapmaktır. Zira şer'i ölçülerin dışına çıkan her inanış/eylem aşırılık, her aşırılık da helak olma sebebidir.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Akabe sabahı bineğinin üzerinde bana, ‘Benim için taş toplar mısın?’ dedi. Ben de gerekli taşları topladım, sapan taşı büyüklüğündeydiler. Onları eline koyduğumda elindekilerden birini göstererek, ‘İşte

bunun gibilerini topla. Dinde aşırılıktan sakınınız. Çünkü sizden öncekiler ancak dinde aşırılıkları sebebiyle helak olmuşlardı.’ dedi.” 207

Allah Resûlü (sav) şeytan taşlamada dahi ölçülü olmayı emretmiş, büyükçe taşlarla daha iyi şeytan taşlanacağı düşüncesini mahkûm etmiştir. Zira bu, şeytan taşlama şiarının ardındaki anlamı görmemek, taşa takılmak anlamına gelir. Yine daha önce geçtiği gibi Ömer (ra) Haceru’l Esved’e gelerek şöyle der: “Ben kesinlikle biliyorum ki sen sadece bir taşsın; ne zarar verebilir ne de fayda sağlayabilirsin. Eğer Allah Resûlü’nün (sav) seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim.” 208

Bugün birçok insan tevhidî bir bilince sahip olmadığından; ibadetle arınmak şöyle dursun, ibadeti de kendini de kirletmektedir. Taş ve toprak fayda verecekmiş gibi, bezlere sürünmek zararı defedecekmiş gibi davranışlar, cahiliye davranışlarını tekrarlamaktır. İbrâhîmî bir ibadet olan ve baştan sona tevhid inancını simgeleyen hac, ancak tevhidî duyarlılığa sahip olanlara fayda verir. Gerek haccın/umrenin kabulü, gerekse onun manevi ikliminden faydalanmak, ancak tevhid akidesi ve sünnet hassasiyetiyle mümkündür. İçinde şirk ve bidatin olduğu her davranış, batıl olması yanında sahibine vebaldir.

• Fırka ve gruplara ayrılmak

Hac/Umre, sosyal bir ibadettir. Gayelerinden biri ümmet ve kardeşlik bilincini yenilemektir. Maalesef bugün, çoğu ülke kendi bayrağı, kendi çadırı, kendi organizasyonu, kendi rehberi, kendi programıyla… hacca/umreye gelmektedir. Tağutlar, âdeta ümmet ve kardeşlik duyguları oluşmasın diye, özel bir çaba içindedir. Hacılar/Umreciler farklı renk ve kültürden insanlarla kaynaşmak yerine, konforlu çadırlarında farklılık tespitleri yapmakta, bol bol gıybet, istihza ve nefsini tezkiye gibi günahlar işlemektedir. Ulus devlet tuzağıyla her birine ezberletilen, kerameti kendinden menkul, orada bulunan herkesten üstün olduklarını anlatan bir tarih anlayışları vardır.

Hacda/Umrede dahi, afyon görevi gören uydurulmuş tarih sarhoşluğundan uyanamamaktalardır. Örnek olması açısından, şahit olduğum bir manzarayı

207. Nesai, 3057; İbni Mace, 3029

208. Buhari, 1597; Müslim, 1270

aktarmak istiyorum: Tavâf esnasında bir grup Türkiyeli kol kola girmiş, tavâf edenlerin şaşkın bakışları altında, herkesten farklı ve kendilerine has makamlarıyla teşrîk tekbirleri getiriyorlardı. Sinelerinde herkesten ayrı olduklarını belli eden bayrakları, yüzlerinde biz fanilerden üstün olduklarını belli eden şanlı tarihlerinin gururu… Diğer tüm tavâf ehli gibi öylece bakakalmıştım.

Özellikle İran, Türkiye gibi cahilî bir milliyetçilik taşıyan ve Arapları aşağılayan toplumlarda bu ayrışma hâli çok daha belirgin oluyor. Hâliyle hacdan/umreden istifade etmeleri de daha zor oluyor.

• Alışveriş çılgınlığını hacca taşımak

Bizler kapitalist cahiliye çağını yaşıyoruz. Beşerî ve batıl dinlerden olan kapitalizmin birey ahlakına yansıyan günlük ritüeli alışverişitir. Bu alışverişi fıtri olandan ayıran husus, ihtiyaç olsun veya olmasın, bir alışkanlık olarak alışveriş yapmaktır. Bu alışkanlığı o topraklara taşıyan hacı/umreci, ibadetini ifsad edecek kadar alışverişe gömülebilmektedir. Batı dünyasının yerli işbirlikçilerle el ele vererek, her yeri alışveriş mahalleriyle donatması da bu durumda etkilidir. Zira onlar, inananlar hacdan faydalanmasın ve geldikleri gibi dönsünler diye tuzaklar kurmakta, insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için mallarını harcamaktalardır; Kur'ân'ın haber verdiği gibi…

"Hiç kuşkusuz kâfirler, Allah'ın yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Harcayacaklar da… Sonra o harcamaları (yüreklerini yakan) bir pişmanlığa dönüşecek, sonra da yenilgiye uğrayacaklar. Kâfirler toplanıp cehenneme sürükleneceklerdir." 209

Elbette hacda ticaret yapmak serbesttir. 210

Burada kastettiğimiz ticaret yapmamak değil, tüketim kültürünü o topraklara taşımak, orada dahi cahiliyeden arınamamaktır. Hacdan ziyade alışverişe odaklanmaktır.

209. 8/Enfâl, 36

210. İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ukâz, Mecenne ve Zu’l Mecâz; cahiliye döneminde bulunan çarşılardı. İslam gelince, Müslimler

bu çarşılarda ticaret yapmayı günah saydılar. Bunun üzerine Allah (cc) şu ayeti indirdi: ‘(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda ise herhangi bir günah

yoktur.’ ”(Buhari, 2098)

“Allah’ın ihsan ve lütfunu elde etmek için (hac döneminde ticaret yapmanızda) bir sakınca yoktur.

Arafat’tan indiğinizde Meş’ar-ı Haram’ın (Müzdelife) yanında Allah’ı anın. Sizi hidayet ettiği gibi siz de

O’nu anın. (Sizi hidayet etmeden) önce sizler sapıklardandınız. (Bunu unutmayın.)” (2/Bakara, 198)

337

HAC AHKÂMI

Haccın Hükmü

Hac; Kur’ân, Sünnet nasları ve ümmetin icmasıyla farzdır.

“Onun içinde apaçık ayetler ve İbrahim’in makamı vardır. Kim oraya

girerse emniyettedir. Ona yol bulanlara/güç yetirenlere (Allah’ın hakkı

olarak) evi haccetmeleri farzdır. Kim de inkâr ederse şüphesiz ki Allah,

âlemlere ihtiyacı olmayandır.” 1

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Allah,

size haccı farz kılmıştır, öyleyse haccediniz.’

Bu sırada bir kimse, ‘Ey Allah’ın Resûlü, her yıl mı haccedilecek?’ dedi.

Efendimiz (sav) sükût etti, o kimse bu soruyu üçüncü defa sorduğundan

Allah Resûlü (sav), ‘Eğer ‘Evet.’ dersem (her yıl) hac farz olacak, buna da gücünüz

yetmeyecektir.’ buyurdu ve şöyle devam etti:

‘Sizi serbest bıraktığım sürece beni bırakın (gereksiz soru sormayın). Sizden

öncekilerin helak olması ancak ve ancak peygamberlerine ters düşmeleri ve

çokça soru sormaları nedeniyledir. Dolayısıyla size bir şey emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine getiriniz. Bir şeyi yasakladığımda da onu bırakınız.’ ” 2

Kendisinden ilim aktarılan tüm ulema, haccın farz olduğunda icma etmiştir.3

1. 3/Âl-i İmrân, 97

2. Müslim, 1337

3. bk. El-Muğnî, 3/213, 2196. Mesele

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

338

Haccın Farz Olması İçin Gerekli Şartlar4

Bir insanın hac ibadetiyle mükellef olması için bazı şartlar vardır.

• Akıllı olmak

Akıl, teklifin, doğal olarak tüm ibadetlerin temel şartıdır. Akli dengesi yerinde olmayan kişi, şeriatın emir ve nehiyleriyle mükellef değildir. Zira aklı baliğ olmayan kişilerden kalem kaldırılmıştır.

Âişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyan kişi, aklı baliğ oluncaya kadar küçük çocuk, akıllanıncaya veya o durum ondan geçinceye kadar deli kimse.” 5

• Müslim olmak

Sözlerinde, fiillerinde veya benimsediği inancında küfür ya da şirke irtikab eden kâfir ve müşrikin yaptığı ameller, Allah (cc) katında makbul değildir. Bu kimseler haccın farzlarını ve sünnetlerini en güzel şekilde yerine getirip, olması gereken vasıfta bir hac yapsalar dahi amelleri Allah katında kabul olmaz. Çünkü onlar haccın şartlarını, rükunlarını, farzlarını ve sünnetlerini tam olarak yerine getirseler de tüm amellerin sıhhat şartı olan, “Allah’ı ibadette birlemek, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak” şartını yerine getirmemişlerdir.

Allah (cc) şöyle buyurur:

“De ki: ‘Ancak ben de sizin gibi bir insanım. Bana: ‘İlahınız ancak tek bir ilahtır.’ diye vahyolunuyor. Artık kim Rabbi ile karşılaşmayı (ve ondan bir mükâfat almayı) umuyorsa, salih amelde bulunsun ve hiçbir şeyi Rabbine ibadette ortak koşmasın.’ ” 6

“Kâfirlerin amellerinin (durumu), düz bir arazideki seraba benzer. Susuz kişi onu su zanneder. Sonunda oraya varınca hiçbir şey bulamaz. Orada Allah’ı bulur. Allah, yaptıklarının karşılığını eksiksiz verir. Allah, hesabı çabuk görendir.” 7

4. Zikredilecek şartların bir kısmı vücup şartı, bir kısmı sıhhat şartıdır.

5. Ebu Davud, 4398; İbni Mace, 2041

6. 18/Kehf, 110

7. 24/Nûr, 39

HAC VE UMRE BABI

339

“Andolsun ki sana ve senden önceki (resûllere): ‘Şayet şirk koşarsan bütün amellerin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun.’ diye vahyedildi.” 8

“Rablerine karşı kâfir olanların amellerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. (Hakka dönmesi çok) uzak bir sapıklık içinde olmak işte budur.” 9

Müslim olmadan yapılan hac sahih midir?

Şirk hâlinde yapılan ibadetler geçersizdir, zira bir amelin kabulü için tevhid şarttır. Şirk hâlinde hac yapan sahabiler, İslam’a girdikten sonra Allah Resûlü’nün (sav) emriyle haclarını yenilemiş, İslam haccını yapmışlardır. Bugün, şirk hâlinde hac yapanlar tevhid nimetiyle buluştuktan sonra, tevhid üzere hac yapmalılardır.

• Buluğa ermek

“Uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğa erene dek çocuktan, akıllanana dek deliden kalem/sorumluluk kaldırılmıştır.” 10

Çocuklar hac yapabilir mi?

Çocukluk döneminde yapılan hac sahihtir; hem çocuk hem de velisi haccın ecrini alır. Ancak çocuk buluğa erdikten sonra kendi iradesiyle farz haccı eda etmelidir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), Ravhâ’da bir kervanla karşılaştı ve ‘Bu topluluk kimdir?’ diye sordu.

Onlar da, ‘Biz Müslimleriz. Sen kimsin?’ dediler.

Allah Resûlü de (sav), ‘Allah’ın resûlüyüm.’ buyurdu.

Bunun üzerine bir kadın kendisine bir çocuk gösterdi ve ‘Bunun haccı olur mu, ey Allah’ın Resûlü?’ diye sordu.

Allah Resûlü de (sav), ‘Evet, olur. Sana da ecir olur.’ buyurdu.” 11

8. 39/Zumer, 65

9. 14/İbrahîm, 18

10. Ebu Davud, 4398

11. Müslim, 1336

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

340

• Hür olmak

Yüce Allah'a hamdolsun; bugün için geçerli olmayan kölelik, geçerli olduğu dönemlerde haccın farziyetine engeldi. 12 Zira kölenin iradesi yoktu; hacla mükellef tutulsaydı onun için ağır bir yük olacaktı. Şeriat ağır yükleri kaldırdığı için köleyi, mal ve zaman isteyen hac ibadetinden muaf tutmuştur.

Bir vesileyle hac yaparsa bu nafiledir. Bununla birlikte eğer özgürlüğüne kavuşursa kendi iradesiyle hac yapmalıdır.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kim (kölelik hâlinde) hac yapar da sonra azat edilirse tekrar hac yapması gerekir. Kim çocukken hac yapar da sonra buluğa ererse tekrar hac yapması gerekir." 13

• Hacca güç yetirmek

Hac ibadetiyle mükellef olmak için güç yetirmek/imkân/istitae şarttır.

Yüce Allah şöyle buyurur:

"Ona yol bulanlara/güç yetirenlere (Allah'ın hakkı olarak) evi haccetmeleri farzdır." 14

Güç yetirmek/İstitae, Allah Resûlü'nün (sav) açıklamaları ve sahabe fetvalarından anladığımız kadarıyla üç anlama gelmektedir:

– Bedenen sıhhatli olmak

– Hac yolculuğu için maddi imkânlara sahip olmak

– Hac yolculuğunun emniyetli olması

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Fadl, Peygamber'in terkisinde bulunuyordu. Has'am Kabilesi'nden bir kadın geldi. Fadl kadına bakıyor, kadın da ona bakıyordu. Peygamber (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi.

12. Köleliğin kaldırılmasına dair bk. 3/329

13. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 8613. Bu, Allah Resûlü’nden merfu olarak da rivayet edilmiştir.

Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. (bk. El-Muhallâ, 5/13-19, 812. Mesele)

14. bk. 3/Âl-i İmrân, 97

HAC VE UMRE BABI

341

Kadın, ‘Allah’ın (hac) farzı babamı yaşlıyken, bineği üzerinde duramayacak bir hâldeyken yakaladı. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?’ diye sordu.

Allah Resûlü (sav) ‘Evet.’ diye cevap verdi.

Bu olay, Vedâ Haccı’ndaydı.” 15

Allah Resûlü (sav) binekte duramayacak kadar hasta olan birinin yerine hac yapılabileceğini beyan eder.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ona ulaşacak (maddi) genişlik bulunması ve onunla Ka’be arasına girecek bir engel olmamasıdır.” 16

Abdullah ibni Zubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ona gidecek kuvvet bulabilmektir.” 17 18

15. Buhari, 1855; Müslim, 1334

16. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 8641

17. Tefsîru’t Taberî, 6/43, Âl-i İmrân Suresi 97. ayetin tefsiri

18. Hacca güç yetirmekle ilgili bazı meseleler:

• Güç yetirmeye dair bazı rivayetler:

Güç yetirmenin “azık ve binek” olduğuna dair merfu ve mevkuf birçok rivayet varid olmuştur. Bu

rivayetler hem sened hem de metin yönünden problemlidir.

Sened yönünden problemlidir, zira rivayetin geldiği her isnad hakkında konuşulmuştur. Örneğin

Tirmizî (rh) hadisi rivayet ettikten sonra, “Bu hadisi yalnızca İbrâhîm ibni Yezid El-Hevzi kanalıyla

İbni Ömer yoluyla biliriz. İlim ehlinden bir kısmı hafızasındaki (zayıflık) nedeniyle İbrâhîm hakkında konuşmuştur.” der. (bk. Tirmizi, 2998)

Beyhakî (rh), “Başka hadisler de rivayet edilmiştir; hiçbiri sahih olmaz.” der. (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ,

Beyhakî, 8637)

İbni Mace’de varid olan bir başka rivayet vardır ki, isnadında Amr ibni Atâ vardır. Bu ravi hakkında

da ihtilaf edilmiştir. (bk. Şerhu Suneni İbni Mâce, 2852 No.lu Hadis Şerhi) Bu vb. isnad problemleri

nedeniyle rivayeti zayıf kabul eden âlimler olduğu gibi, rivayetlerin toplamından yola çıkarak sahih kabul eden âlimler de olmuştur. (bk. İbn Teymiyye Tefsîri, 2/486; İbn-i Kesîr Tefsîri, 2/468-469,

Âl-i İmrân Suresi 97. ayetin tefsiri)

Metin yönünden problemlidir; zira, rivayetlerin zahirine göre binek bulmayana hac farz değildir.

Oysa Kur’ân ve Sünnet, yürüyerek hac yapmanın caiz olduğuna işaret etmiştir:

“İnsanlar arasında haccı ilan et. Yürüyerek ve (uzun yolculuk nedeniyle) yorulmuş binekler üzerinde, uzak yollardan sana gelsinler.” (22/Hac, 27)

İmam Buhari de bu ayeti bineğin şart olmadığına delil almıştır. (bk. Fethu’l Bârî, 1514-15 No.lu

Hadis Şerhi)

• Güç yetirme ölçüsü değişir

Güç yetirmek kavramı, her çağ ve bölge için farklıdır. Örneğin Mekke’ye yakın oturan biri yürüyerek de olsa hacca ulaşabilir. Ancak bir Japon’un yürüyerek hac yapması neredeyse imkânsızdır;

onun için binek gerekmektedir. Geçmiş ulemanın şahit olmadığı yeni şartlar da bugün için söz

“İnsanlar arasında haccı ilan et. Yürüyerek ve (uzun yolculuk nedeniyle) yorulmuş binekler üzerinde, uzak yollardan sana gelsinler.” 19

Engellilerin Haccı

Engelli biri hac yapmak isterse haccı sahihtir. Ancak, engelliler hacla

mükellef değildir. Engelliler, “güç yetiren” kapsamında değildir. Zira Yüce

Allah, bedensel engelli Müslimleri şer’i farzlardan muaf tutmuştur:

“Allah’a ve Resûl’üne karşı samimi olup da zayıf olan, hasta olan ve harcayacak

mal bulamadığı için (savaşa katılmayanlara) bir günah yoktur.” 20

“Kör olana sakınca yoktur, topal olana sakınca yoktur, hasta olana sakınca

yoktur.” 21

Bu ayetler, umumi birer şer’i kaide kabul edilmiştir. Bedeninde bulunan

bir engel nedeniyle bir farzı yerine getiremeyen kişi sorumlu değildir. Haccın vücup şartlarından biri, güç yetirmektir ve engelli birey, “güç yetirme”

sıfatına sahip değildir.

Engelli birey hac yapacak maddi imkâna sahipse ve yerine hac yapacak

gönüllü birini bulursa masraflarını karşılayarak onu hacca gönderir. 22

• Kadın için mahrem şartı 23

Kendisi için hac farz olan bir kadın, yol emniyeti var ve yolculukta eşlik

edecek güvenilir bir topluluğa sahipse hac/umre yapabilir, mahrem şart

değildir. Zira Allah Resûlü’nün (sav) hanımları, Raşid Hilafet Dönemi’nde

güvenli bir topluluk içinde hac yolculuğuna çıkmışlardır, yanlarında mahrem yoktur.

konusudur. Bunun başında da (yapay) sınırlardan geçiş izni ve ülkelere musallat olan siyasi eşkıyaların giriş izni vermesi gelir. Hâliyle hacca güç yetirmeyi sınırlamak yerine “Bedenî ve mali güce

sahip olana, yani hacca ulaşmasına bir engel bulunmayana hac farzdır.” demek, daha isabetlidir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

19. 22/Hac, 27

20. bk. 9/Tevbe, 91

21. bk. 24/Nûr, 61

22. Tafsilat için bk. s. 347

23. Bir grup âlim, bu meseleyi “güç yetirme” bahsinde ele almışlardır. Bakış açıları şudur: Kadının

hacca güç yetirmesi için, hac yolculuğunda kendisine eşlik edecek mahreminin olması şart mıdır,

değil midir?

İbrâhîm ibni Abdurrahman ibni Avf ’tan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer (ra) yaptığı son hacda Peygamber’in (sav) hanımlarına hac yapmaları

için izin verdi. Onlarla birlikte Osmân ibni Affân ve Abdurrahman ibni

Avf ’ı (ra) gönderdi.” 24

Yine Allah Resûlü (sav) güvenilir olan bir sahabeyi gönderip eşini getirmesini istemiştir.

Ebu Râfi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben bir yere gitmekle görevliydim. Allah Resûlü (sav) bana, ‘Meymune’yi

bana getirebilir misin?’ dedi.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Nebisi, ben bir yere gitmekle görevlendirilmiştim.’

dedim.

Allah Resûlü de (sav), ‘Benim istediğim bir şeyi istemiyor musun?’ dedi.

‘Bilakis, isterim Ey Allah’ın Resûlü’ dedim.

Bana, ‘O zaman git ve onu getir.’ dedi.

Ben de gidip onu alıp getirdim.” 25 26

24. Buhari, 1860

25. Ahmed, 27185

26. Bu meseleye dair İslam âlimleri arasında ihtilaf olmuştur. İbni Ruşd (rh) ihtilafa dair şunları

aktarır:

“Bu babın ihtilaf edilen konularından biri de kendisiyle birlikte hac yolculuğuna çıkacak bir mahremi bulunmayan kadına haccın vacip olup olmadığı meselesidir. İmam Mâlik ile İmam Şâfii,

‘Bu, kadın için vücup şartı değildir. Kadın, emniyetli birkaç kadın arkadaş bulursa hac yolculuğuna çıkabilir.’ demişlerdir. İmam Ebû Hanife, İmam Ahmed ve bir kesim ise ‘Kadınla birlikte hac

yolculuğuna çıkacak bir mahremi bulunmazsa kadına hac vacip olmaz.’ demişlerdir.” (Bidâyetü’l

Müctehid, 1/158)

Bu ihtilafın bazı nedenleri vardır:

• İlki; İbni Ruşd’ün (rh) aktardığı umum ile hususi rivayetin çakışmasıdır.

“Bu ihtilafın sebebi, haccın ve hac yolculuğuna çıkmanın vücubuna dair olan emir ile, kadının beraberinde bir mahremi bulunmaksızın üç günlük bir yolculuğa çıkmasına dair olan yasak arasında bulunan çelişkidir. Zira Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hureyre, İbn Abbas ve İbn Ömer’in hadisleri ile

sabittir ki Peygamber (sav) Efendimiz, ‘Allah’a ve Kıyamet Günü’ne inanan bir kadının -beraberinde bir mahremi bulunmaksızın- yolculuğa çıkması helâl değildir.’ buyurmuştur. Haccın vücubuna

dair olan emrin umumunu bu hadise üstün kılanlar, ‘Kadın, beraberinde mahremi bulunmasa da

hac yolculuğuna çıkabilir.’ demişlerdir. Haccın vücubuna dair emrin umumunu bu hadis ile tahsis

edenler ya da bu hadisi hac yoluna güç yetirmenin bir tarifi mahiyetinde görenler ise, ‘Kadın

-beraberinde mahremi bulunmaksızın- hac yolculuğuna çıkamaz.’ demişlerdir.” (age)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

344

Şüphe yok ki; bir konuda umumi ve hususi naslar varid olmuşsa tahsis edici nas takdim edilir ve

nassın umumiyeti onunla sınırlanır. Buna göre mahrem şartını zikreden naslar, haccı emreden

nasları tahsis eder.

İlginçtir; İbnu Dakîku’l Îd (rh) bu ihtilafı, iki umumun zıtlığı olarak değerlendirmiştir:

“Bu mesele iki umumî/genel delilin birbirlerine muhalefet etmesi ile ilgilidir. (İlk delil) Yüce Allah’ın, ‘Ona yol bulanlara/güç yetirenlere (Allah’ın hakkı olarak) evi haccetmeleri farzdır.’ (3/Âl-i

İmrân, 97) sözüdür. Bu ayet, erkekler ve kadınlar için geneldir. Ayetin gerektirdiği ise yolculuğa

çıkabilme (imkânı) bulunduğunda haccın yapılmasının herkesin üzerine vacip olmasıdır. (İkinci

delil) Nebi’nin (sav) şu sözüdür: ‘Kadın, yanında mahremi olmadan sefere çıkmasın.’ Bu hadis (kadınların yapacağı) her yolculuğu kapsar; dolayısıyla hac da bunun içine girer.” (Fethu’l Bârî, 1862

No.lu Hadis Şerhi)

• İkincisi, mahrem şartının mutlak olup olmadığıdır. Mahrem şartını mutlak kabul edenler, hangi

şart ve durumda olursa olsun kadın, mahremle yola çıkmalıdır, demişlerdir. Oysa Raşid Halifeler

Dönemi’nden aktardığımız gibi, Allah Resûlü’nün (sav) hanımları emniyet ortamında ve emin insanların bulunduğu ortamda, mahremleri olmadan hac yapmışlardır.

• Üçüncüsü, Adiy ibni Hâtim rivayetinin nasıl anlaşılacağı meselesidir.

Adiy ibni Hâtim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, Nebi’nin (sav) yanındayken bir adam gelerek kendisine fakirliğinden şikâyette bulundu.

Sonra bir başkası geldi. O da kendisine çaresizliğinden şikâyet etti.

Allah Resûlü (sav), ‘Ey Adiy! Eğer Allah sana ömür verirse bineğine binmiş bir kadının, Hîre’den

(Kûfe’den) yola çıkıp Ka’be’yi tavâf edeceğini ve Allah’tan başka hiç kimseden korkmadığını

göreceksin. Eğer Allah sana ömür verirse Kisra’nın hazinelerinin Müslimler tarafından fethedildiğini de göreceksin. Eğer Allah sana ömür verirse bir insanın, eline bir avuç altın ve gümüş alıp

sokağa çıktığı, zekât verecek adam bulamadığı ve kimsenin zekât kabul etmediği zamanları da

göreceksin.’ buyurdu.” (Buhari, 3595; Müslim, 1016)

Bu hadiste Allah Resûlü (sav), bir kadının Hîre’den Ka’be’ye tek başına geleceğini haber verir. Bu,

Irak bölgesinden bugünkü Suudi Arabistan’a yapılan bir yolculuktur. Yol emniyetinin olduğu yerlerde kadının yalnız yolculuk yapabileceğinin delilidir. Zira hadisin bazı rivayetlerinde, “yanında

kocası olmaksızın” lafzı vardır. (bk. Fethu’l Bârî, 1860-1864 No.lu hadis şerhleri)

Bir grup âlim, “Bu hadis, olacağı aktarmıştır, caiz olanı değil.” demiştir. (bk. age.) Bir grup âlim de

geleceğe dair haber veren nasların gaybi naslar olduğunu, çoğu zaman misal vermek suretiyle

olayı o günün insanına anlattığını, bu ve benzeri hadislerden hüküm çıkarılamayacağını söylemişlerdir. Adiy ibni Hatim hadisinin bu konuda delil olmadığını söylemek üç yönden isabetsizdir. İlki; bu hadis İslam’ın yüceliğini (ulaşacağı şerefli mertebeyi) övmek için söylenmiştir, bu da

cevaza delildir. (bk. age.) İkincisi; Allah Resûlü (sav) caiz olmayan bir şeyi örnek olarak vermez.

Üçüncüsü; Adiy ibni Hatim bunun vuku bulduğunu, kendisinin de buna şahit olduğunu haber

verir. Bu da İslam topraklarında emniyet sağlandıktan sonra kadınların mahremleri olmadan yolculuk yaptıklarını gösterir. Hâliyle, mezkûr gerekçelerle Adiy ibni Hatim rivayetini delil almamak

isabetli değildir.

Bir grup âlim; farz olan ibadette kadının mahremsiz yolculuk yapabileceğini, nafile ve mübah

yolculuklarda bunun caiz olmadığını söyler ve buna dair icma nakleder. (bk. age.) İlginç olan,

Ömer Dönemi’nde Allah Resûlü’nün (sav) hanımları nafile hac yolculuğu yapmıştır. Bu, tüm sahabenin huzurunda gerçekleşmiş ve bir nevi sukuti icma söz konusu olmuştur. Buna rağmen farz

ibadet dışında mahremsiz yolculuk olmayacağına dair icma nakletmek, kabul edilebilir değildir.

Bu da fıkıhta özensiz icma nakletmenin örneklerinden biridir.

Her ne kadar emniyet ortamında kadının mahremsiz yolcuğunun caiz olduğuna inansak da efdal

olan, Allah Resûlü'nün (sav) tavsiyelerinde olduğu gibi, kadının mahremiyle yolculuk yapmasıdır.

HAC VE UMRE BABI

345

Mahrem Kimdir?

Mahrem, evlenilmesi haram olan kimsedir. Bu da üç yoldan biriyle gerçekleşir:

Nesep yoluyla mahrem olanlar: Nesep yoluyla mahrem olanlar, akrabalar

arasından kendileriyle evliliğin haram olduğu kimselerdir.

Evlilik yoluyla mahrem olanlar: Evlilik nedeniyle kaynana/kayınbaba,

hanımın başka eşten olan çocukları…

Şu ayette akraba ve evlilik yoluyla haram olanlar anlatılmıştır:

"(Şu insanlarla evlenmeniz) size haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kız

kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, eşlerinizin anneleri,

kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınızın sizin yanınızda büyüyen çocukları

-şayet anneleriyle zifafa girmediyseniz (onların sizden olmayan çocuklarıyla

evlenmenizde) sizin için bir günah yoktur- sizin soyunuzdan olan çocuklarınızın eşleri, geçmişte kalanlar hariç iki kız kardeşi (aynı nikâh altında) bir araya

getirmeniz… Şüphesiz ki Allah, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü

akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir." 27

Süt emzirme nedeniyle mahrem olanlar:

Amra binti Abdurrahman'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in hanımı Âişe şöyle dedi: 'Peygamber'in yanındaydım.

Hafsa'nın odasında (içeri girmek için) müsaade isteyen bir erkeğin sesini

duydum.

'Ey Allah'ın Resûlü! Sanırım bu seslenen, -Hafsa'nın süt amcası- falancadır.

Ey Allah'ın Resûlü! Bu adam senin evine girmek için müsaade istiyor.' dedim.

Allah Resûlü, 'Sanırım doğru, bu, -Hafsa'nın süt amcası- falancadır.' buyurdu.

Zira hayır, fazilet ve saadet Allah Resûlü'nün (sav) tavsiyelerindedir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve Ahiret Günü’ne iman eden bir kadının bir gün ve bir gecelik yolculuğa yanında mahremi bulunmadan çıkması helal değildir.” (Buhari, 1088; Müslim, 1339)

27. 4/Nisâ, 23

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

346

Bunun üzerine ben -kendi süt amcamdan söz ederek-, ‘Falanca hayatta

olsaydı benim yanıma girebilirdi.’ dedim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Evet, doğumdan haram olan, süt emmeden

de haram olur.’ buyurdu.” 28

Aynı kadından süt emenler, aynı anneden doğmuş gibidir. Süt içtiği anneden doğacak olsa sahip olacağı tüm mahremiyet bağları, sütle de sabit olur.

• Hac aylarında olmak

Haccın sahih olması için hac menasikinin hac ayları içinde yapılması gerekir.

“Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu

bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının

ey akıl sahipleri!” 29

Bilinen aylar; Şevval, Zilkade ve Zilhicce’dir. Bunlar Yüce Allah’ın hac için

seçtiği aylardır. Hac için ihrâma bu aylarda girilir. Haccın vakitlerinden önce

ve sonra hac için ihrâma girmek caiz değildir. 30

• Hac, Fırsat Bulunduğu Ân Yapılmalıdır

Şer’i tüm emirlerde aslolan, fırsat bulunduğu ânda yapılması, fevri olmasıdır. Zira emir, doğası itibarıyla, hemen yerine getirilmeyi gerektirir. Özel

bir nas gelip şer’i bir emrin ertelenebileceğine izin vermedikçe şer’i emrin

ilk fırsatta yerine getirilmesi zorunluluktur. 31

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Haccetmek isteyen acele etsin.” 32

28. Buhari, 2646; Müslim, 1444

29. 2/Bakara, 197

30. Maalesef ülkemizdeki bazı siyasetçiler, hacda izdiham olduğunu anlatmak için, “Hac her yıl

Kurban Bayramı’na denk geliyor.” demiş ve yılın tüm aylarında hac yapmayı önermişlerdir. Cehaletin bu kadarı ancak tahsille mümkün olsa gerektir.

31. Bu meselenin iki ayrı boyutu vardır:

İlki, emrin fevriyet gerektirip gerektirmediğidir. Bu, usulu'l fıkh ilminin konusudur.

İkincisi, özel olarak hac ibadetinin ömri mi fevri mi olduğu meselesidir. Bu, fıkıh ilminin konusudur.

32. Ebu Davud, 1732

İbni Mace rivayetinde geçen şu ziyade, emrin gerekçesini açıklamaktadır:

"Kim, hacca gitmek isterse acele etsin; belki hastalanabilir, binit hayvanı kaybolup ölebilir veya değişik bir ihtiyaç çıkabilir." 33 34

Hac yapacak fırsatı bulan kişi, şer'i bir engel yoksa hac ibadetini ifa etmelidir. Hastalık, yol emniyetinin olmaması veya sıra gelmemesi gibi durumlar

haccı ertelemek için şer'i mazeretlerdir. 35

Bir Başkası Yerine Hac Yapmak

– Şeriatta aslolan, ibadetlerde niyabet olmamasıdır, yani bir insan bir

başkasının yerine ibadet yapamaz. Delilleri aşağıda zikredileceği üzere hac

ibadeti, bu genel ilkenin istisnasıdır.

33. İbni Mace, 2883

34. Hac konusunda acele etmeyi emreden hadislerin sıhhatinde tartışılmıştır. Hadisin iki illeti

zikredilmiştir. İlki, İsmâîl ibni Halife Ebu İsrail'dir. Bu ravi hıfzı zayıf, hatası çok olan bir ravidir.

Rivayete mutabi olarak zikredilen bir diğer rivayetin isnadında Mihran ibni Ebî Safvan vardır. Ebî

Zur'a (rh), onun meçhul bir ravi olduğunu söylemiştir. (bk. Neylu'l Evtâr, 1790-92 No.lu Hadis Şerhi) Ancak tüm yollarıyla birlikte hadiste ihticac eden âlimler olmuştur. İmam Ahmed, Ebû Dâvûd,

İbni Mace bunlardandır. Şevkânî de (rh) tüm yollarıyla hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Allah

(cc) en doğrusunu bilir. Hadisin isnadında konuşulsa da şer'i naslar metinde zikredilen anlamın

sıhhatine işaret eder. Şer'i emirlerde fevriyeti emreden naslar, lugat olarak emrin fevriyeti gerektirmesiyle de uyumludur.

35. Bir grup fakihimiz haccın fevri olmadığını, ertelenebileceğini söylemişlerdir. Delil olarak

şunu zikretmişlerdir: Hac, hicretten hemen sonra farz oldu. Mekke, H 8. yılda fethedildi. Nebi (sav),

H 9. yılda Ebû Bekir (ra) imamlığında Müslimleri hacca yolladı. Kendisi ise haccı H 10. yılda yaptı.

Bu da haccın ertelenebileceğinin delilidir.

Bu delil isabetli değildir. Zira içinde birçok ihtimal barındırmaktadır. Allah Resûlü'nü (sav) hacdan

alıkoyan şeyin ne olduğu tam anlamıyla bilinmemektedir. Örneğin o (sav), dokuzuncu yılda çıplak

tavâfı yasaklatmış ve müşriklerin hac yapmasını yasaklayan bir genelge yayınlatmıştır:

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir. Bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Şayet (onların Mescid-i Haram'a gelmemesi ticareti olumsuz etkiler düşüncesiyle) fakirlikten korkuyorsanız (korkmayın)! Allah dilerse, sizi lütuf ve ihsanından zengin kılar. Şüphesiz ki

Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." (9/Tevbe, 28)

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün Vedâ Haccı'ndan önce yapılan hacda kendisini emir tayin ettiği Ebû Bekir, bir

grup içinde insanlara bu yıldan sonra hiçbir müşrikin kesinlikle hac yapamayacağını ve hiçbir

çıplağın Ka'be'yi tavâf edemeyeceğini duyurmak için beni de görevlendirmişti." (Buhari, 4657;

Müslim, 1347)

Allah Resûlü (sav) Ka'be'yi müşriklerden ve ahlaksızlıktan arındırdıktan sonra hac yapmak istemiş

olabilir.

Yine 9. yılın haccı Tebuk Gazvesi'nden sonraya denk gelmiştir. Hem münafıklar nedeniyle Medine'de sorunlar bulunmaktaydı hem de Rumların saldırma ihtimali vardı. Allah Resûlü (sav) bu

nedenle Medine'yi boş bırakmak istememiş olabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

– Kendisi hac yapmaya imkân bulan birinin yerine bir başkasının hac

yapması ittifakla caiz değildir. 36

– Hac yapmaya maddi olarak güç yetiren, ancak hac yapacak sıhhati olmayanın yerine bir başkası hac yapabilir.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Fadl, Allah Resûlü’nün (sav) terkisine binmişti. Bu sırada Has’am Kabilesi’nden bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın da Fadl’a bakmaya başladı. Bunun

üzerine Allah Resûlü (sav) Fadl’ın yüzünü diğer tarafa çevirdi.

Kadın şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah’ın, kulları üzerinde bir hac

farizası hakkı bulunmaktadır. Babam ise yaşlandı. Binek üzerinde duramaz

hâldedir. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?’

Allah Resûlü (sav), ‘Evet.’ buyurdu. Bu olay Vedâ Haccı sırasında vuku bulmuştu.” 37

– Hac yapmayı adayan ve adağını yerine getirmeden vefat eden birinin

yerine hac yapılabilir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cüheyne Kabilesi’nden bir kadın Allah Resûlü’ne (sav) gelerek şöyle dedi:

‘Annem haccetmeyi adadı, ancak hac yapamadan öldü. Ben onun yerine

hac yapayım mı?’

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Evet, onun yerine haccet. Annenin borcu

olsaydı onu ödemez miydin? Allah’a olan borcunuzu da ödeyin. Allah, borcu

ödenmeye en layık olandır.’ ” 38

– Şayet başkasının yerine hac yapacak kişi gönüllü olursa (örneğin kişinin

kendi çocuğu) haccı kendi imkânıyla yapar. Hac yapan gönüllü olmazsa,

yerine hac yapılan kişi, masrafları karşılar. 39

36. bk. El-Muğnî, 3/223, 2219. Mesele

37. Buhari, 1513; Müslim, 1334

38. Buhari, 1852

39. Hacca niyabet eden şahsın hac masrafları karşılanır. Ancak şu konu tartışılmıştır: Niyabet

eden kişi hac masrafları dışında ücret alabilir mi? Yani bu işi ücret karşılığında yapabilir mi? İslam

âlimleri konu hakkında ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni “Yapılan ibadetten ücret alınır mı?” mese-

lesine racidir. Cumhur-u ulema, bazı naslardan yola çıkarak ibadet/kurbet cinsinden amellerden

ücret alınabileceğini söylemiştir. Delilleri şudur:

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber’in (sav) ashabından bir grup, su kenarında konaklamış ve aralarından birisi zehirli bir

hayvan tarafından sokulmuş bulunan bir grup kimsenin yanından geçtiler.

O suyun kenarında bulunan ahaliden bir adam onlara gelip, ‘Aranızda rukye yapacak kimse var

mı? Bu su başında zehirli bir hayvan tarafından sokulmuş birisi var.’ dedi.

Aralarından birisi kalkıp gitti ve birkaç koyun vermeleri şartıyla Fâtihatu’l Kitab’ı okudu. Adam

iyileşti, o da koyunları alıp arkadaşlarının yanına geri geldi. Arkadaşları bundan hoşlanmayarak,

‘Sen Allah’ın Kitab’ını okumak karşılığında ücret mi aldın?!’ dediler.

Nihayet Medine’ye geldiklerinde, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu arkadaşımız Allah’ın Kitabı karşılığında

bir ücret aldı.’ dediler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Karşılığında ücret aldığınız şeyler arasında en

hak olanı Allah’ın Kitabı’dır.’ ” (Buhari, 5737)

Allah Resûlü (sav) Kur’ân ile yapılan rukyeden ücret almaya izin vermiştir. (bk. El-Muğnî, 3/224,

2221. Mesele)

Yine âlimler Kur’ân öğretmeyi mehir sayarak evlendirilen sahabeyi, bu konunun delillerinden saymıştır. Zira mehir ücrettir, Allah Resûlü (sav) mehir olarak Kur’ân öğretimine cevaz vermiştir.

Sehl ibni Sa’d’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kadın Allah Resûlü’ne (sav) gelip, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Kendimi size hediye etmek için geldim.’

dedi. Peygamber (sav) ona baktı ve onu baştan aşağı süzdü. Sonra başını öne eğdi. Kadın, onun

kendisi hakkında bir karara varmadığını görünce oturdu.

Derken ashabın içinden biri çıkıp, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Eğer ona ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir.’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Ona (mehir olarak vereceğin) bir şeyin var mı?’ diye sordu.

Adam, ‘Yok, ey Allah’ın Resûlü!’ diye cevap verdi.

Bu defa Allah Resûlü (sav), ‘Ailene git, bak bakalım bir şey bulabilecek misin?’ dedi.

Adam ailesinin yanına gitti. Bir müddet sonra döndü ve, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bir şey bulamadım.’

dedi.

Peygamber (sav), ‘Bak bakalım, demirden bir yüzük de olsa yeter.’ dedi.

Adam yine gitti. Bir müddet sonra çıkageldi ve ‘Bulamadım, ey Allah’ın Resûlü! Ancak şu izarım

var.’ dedi.

Sehl dedi ki: ‘Adamın ridası bile yoktu. Sadece üzerinde o gün giyilen elbisenin yarısı (izar) vardı.’

Peygamber (sav), ‘İzarını ne yapacaksın? Eğer izarını sen giyersen o kullanamaz, yok o giyerse senin

üzerinde bir şey kalmaz.’ dedi.

Adamcağız çöktü kaldı. Uzun süre yerinden kımıldamadı. Sonra kalktı. Peygamber (sav) onun arkasını dönüp gittiğini fark etti. Emredip onu çağırttı.

Adam gelince, ‘Kur’ân’dan ne biliyorsun?’ diye sordu.

Adam, ‘Şu, şu sureleri’ deyip bildiği sureleri saydı.

Bu defa Peygamber (sav), ‘Onları ezbere biliyor musun?’ diye sordu.

Adam, ‘Evet.’ dedi.

Son olarak Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Hadi git! Bildiğin sureleri ona öğretmen karşılığında

onu sana verdim, (onu seninle evlendirdim).’ ” (Buhari, 5030; Müslim, 1425)

Cevaz vermeyen ulema ise şu naslarla istidlalde bulunmuştur:

İmam Serahsî (rh) Mebsût’ta şöyle der: “Bir kimse kendi adına haccetmesi için başka birisini ücretle

tutsa, Hanefilere göre bu kişiyi hac için ücretle tutmak caiz değildir.

Şâfiî (rh) ise, caizdir, demiştir. Meselenin aslı şudur: Kafir tarafından yapması caiz olmayan ibadet

ve taatlerde ücretle adam tutma, Hanefilere göre caiz değildir.

Şâfiî’ye (rh) göre ücretlinin yapması, üzerine borç olmayan her şeyde vekalet geçerli olduğuna

göre, ücretle adam tutma da caizdir.

Şâfiî (rh) Ebu Said El-Hudrî'nin (ra); yılan sokan kimseye fatiha okuyup bir koyun sürüsü mükâfat aldığı şeklindeki hadisini delil olarak almıştır. Ebu Said El-Hudrî (ra) bunu Peygamber'e (sav) sormuş,

Allah'ın Resûlü;

ملن اكل برقية باطل لقد اكلت برقية حق

'Kim, okuma üfleme nedeniyle kendisine verileni yerse bu batıldır. Sen ise yerinde ve isabetli

okuma karşılığında verileni yedin.' buyurmuştu. (İbn Ebi Seybe, Musannef, V/48; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V/210; Ebu Davud, Tıb, 19; İbn Hibban, Sahih, Xlll/474; Darekutnî, Sünen, IV/296;

Hakim, Müstedrek, 1/747)

Bu özelliği taşıyan okuma şekli, bir taattir. Ayrıca bundan dolayı karşılık alınması da caiz görülmüştür.

Şâfiî'ye (rh) göre bunun anlamı şudur: Haccı yapmakta vekalet geçerlidir. Onu yapmak, ücretle

tutulan kişi üzerine borç değildir. Dolayısıyla misafirhane (ribat) ve mescid inşaatında ücretle

adam çalıştırma gibi, bu konuda da ücretle adam tutma caizdir. Bu özellik nedeniyle ücretlinin

yaptığı işin, kendisini ücretle tutan kimse için yapıldığı anlatılmaktadır. Bunun delili şudur: Bu

kimse, nafakasını Hanefiler'e göre kendisini ücretle tutan kimsenin malından karşılamaya hak

kazanmıştır. Nafaka ise, ancak kendisi için bir işi yapılan kimse tarafından verilir.

Bunun delili şudur: Ücretle tutulan kimse, onun emrine aykırı davrandığı takdirde bu nafakayı

almaya hak kazanmaz. Yaptığı, kendisini ücretle tutan kimse için sayıldığı takdirde ücret o kimsenin üzerine tahakkuk eder.

Hâlbuki imamlık yapmak üzere ücretle tutulan kimsenin durumu bundan farklıdır. Çünkü onun

namaz kıldırması, sadece başkası için değil, kendisi için de geçerlidir. Aynı şekilde cihad etmek

üzere ücretle tutulan kimsenin durumu da böyledir. Çünkü mücahid, cihad farzını kendisi için

yapmaktadır. Dolayısıyla bu işi başkası için sayılmaz.

Hanefilerin bu konudaki delili ise; Mirdas Es-Sulemî'nin (ra) rivayet ettiği Peygamber'in (sav);

اياك والخبز الرقاق والرشط عل كتاب الله

‘Ekmek kırıntılarından ve Allah’ın Kitabı’nı okumak üzerine -maddi bir bedeli-koşul koymaktan

sakının.’ (İbn Hacer, el-İsâbe fî temyîzi’s-sahabe, VI/76; Şevkânî, El-Fevâidü’l-Mecmûa, I/277)

Şeklindeki hadisi ile Ubey ibn Ka’b’ın (ra) şu hadisidir:

Ubey lbn Ka’b (ra) bir kimseye Kur’an’dan bir sure öğrettiği zaman kendisine bir yay verilmişti.

Peygamber (sav) Ubey’e;

اتحب ان يقوسك الله بقوس من النار

‘Allah’ın seni ateşten bir yay gibi yamultmasını ister misin?’ dedi. Ubey ibni Ka’b:

‘Hayır.’ dedi.

رد عليه قوسه

‘Bu yayı sana verene iade et.’ buyurdu. (lbn Ebû Şeybe, Musannef, IV/341; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V/315; Ibn Mâce, Ticârât, 8; Ebû Dâvûd, Buyû’, 36; Hâkim, Müstedrek, IV/48; Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübrá, V/125)

Osmân b. Ebû’l-Âs’ın (ra) rivayet ettiği hadiste Peygamber (sav) buyuruyor ki:

اذا اتخذت مؤذنا فال تأخذ عىل االذان اجرا

‘Müezzin olarak görevlendirildiğin takdirde, ezan okumaktan dolayı ücret alma.’ (Ahmed ibni

HAC VE UMRE BABI

351

– Hasta olduğu için yerine hac yapılan sonra iyileşen kişinin bir daha hac

yapmasına gerek yoktur. Zira şeriatın izin verdiği şekilde haccını eda etmiştir.40

– Bir başkası yerine hac yapacak kişinin, daha önce kendi adına farz haccı

yapmış olması evla olandır.

Hanbel, Müsned, IV/21; İbni Mace, Ezân 3; Ebu Davud, Salât 39; Tirmizî, Salât 41; Nesaî Ezan, 32;

İbn Hibbân, Sahih, I/221; Hâkim, Müstedrek, I/314)

İbadet ve taat işleyen kimsenin işlediği iş, sadece Allahu Teâlâ içindir. Dolayısıyla bu kişinin işlediği iş, kendisini ücretle tutan kimseye ait olmaz. Ribat (han) ve mescid inşaatından farklı olarak

bu kişiye bu işinden dolayı ücret gerekmez. Ribat ve mescid inşaatındaki işin kâfir tarafından da

yapılabilecek olması delil kabul edilerek; bu inşaat işi, sırf hâlis bir ibadet sayılmaz.

Bunun delili şudur: Müezzin ve namaz kıldıran imam, Peygamber'in (sav) halifesidir. Peygamber

(sav) ise, görevinden dolayı hiçbir ücret almamıştır. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır;

'De ki: Ben, sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum' (eş-Şûrâ, 42/23). Halife de böyledir.

Rukye (okuyup üfleme) hadisine gelince; şöyle deriz. Bu mal, Harbî'den ganimet yoluyla alınan

bir mal idi. Bilindiği gibi, bu mal, Kur'an okuma karşılığında bizzat koşul koyulmamasına rağmen,

Allah'ın Resûlü;

ارضبوا يل فيها بسهم

'Bana da bundan bir hisse ayırın.' dedi. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/83; Buhâri, Fedailü'l-Kur'an,

9; Müslim, Selâm, 65; Ebû Dâvûd, Buyû', 37; Tirmizî, Tib, 20; Ibn Hibban, Sahih, XII/476; Hâkim,

Müstedrek, 1746.)

Hanefilere göre okuma karşılığında koşul konulmayan şeyin alınması câizdir. Hac yapmak üzere

ücretle adam tutmanın câiz olmadığı sabit olduğuna göre, şöyle diyebiliriz: Hiçbir şekilde câiz

olmayan akdin varlığı, yokluğu gibidir. Hac konusunda ücretle adam tutma akdi geçerli olmadığına göre, bu kimsenin hacla emrolunması konusu geçerli olarak kalır. Dolayısıyla bu kimsenin

kendisine haccı emreden kimseden benzeri bir nafaka alma hakkı olur. Vekil, müvekkilin malından bu nafakayı haccın bedeli olarak, sadece yeterlilik yoluyla hak kazanır.

Bu durum, tıpkı hakimin beytülmâlden yeteri kadar meblağ almaya hak kazanması, zekât memurunun zekât malından yeteri kadar meblağ almaya hak kazanması, kadının kocasının malından yeteri kadar almaya hak kazanması gibidir.'' (El-Mebsût, 4/297-299)

Deriz ki: Her iki görüşün zayıf ve güçlü yönleri vardır. Örneğin Mebsût'ta zikredilen hadislerin

çoğunun isnadında konuşulmuş, zayıf olduğu belirtilmiştir. Cumhurun en güçlü delili olan rukye

hadisinin harbî kâfirlere yönelik olduğu ve bir cezalandırma olduğu söylenmiştir.

Her iki görüşün güçlü yanı ise Allah Resûlü'nün Kur'ân öğretimini mehir ücreti sayması, öte yandan müezzinin ezan ücreti almasını yasaklamasıdır. (Delillerin isnad ve metin açısından zayıf ve

güçlü yönlerinin değerlendirmesi için bk. Fethu'l Bârî, 2276 ve 5149 No.lu hadis şerhleri; Edvâu'l

Beyân, 2/178-182) Bu nedenle tüm delillerin bir arada değerlendirilmesi ve aralarının telif edilmesi gerekir. Allah (cc) en doğrusunu bilir, delillerin cem edilmesi şu cihette olabilir: Daha önce

ezandan ücret alma bahsinde zikrettiğimiz gibi (Detaylı bilgi için bk. 1/484. İlgili içeriğe ulaşmak

için karekodu okutabilirsiniz); yaptığı ibadet için ücret almaz, o iş için ayırdığı vakit nedeniyle

ücret alır. Zira o iş nedeniyle kendisinin ve bakımından sorumlu olduğu insanların nafakasını karşılayamaz. Örneğin hac yolculuğuna çıkacak biri neredeyse bir ay memleketinden ve ailesinden

uzak kalacaktır. Bu sürede gerek kendi gerek sorumlu olduğu insanların nafakasını karşılamak

durumundadır. Nafakasını karşılamak için ücret alabilir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

40. bk. El-Muhallâ, 5/40, 816. Mesele

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) bir adamı Şübrüme adına lebbeyk derken işitti ve o kimseye

'Şübrüme kimdir?' diye sordu.

O da, 'Kardeşimdir veya yakınımdır.' deyince Allah Resûlü (sav), 'Sen kendi

adına hac yaptın mı?' buyurdu.

Adam, 'Hayır, yapmadım.' cevabını verdi.

Allah Resûlü (sav) ona, 'Kendi adına haccet, sonra da Şübrüme adına haccet.'

buyurdu." 41 42

– Başkası yerine hac yapan kişi şer'i bir muhalefet işler ve hacca zarar

verirse sorumluluğu kim üstlenecektir?

Naip, kasten bir yasak işler ve hacca zarar verirse sorumluluk naibe aittir.

Maddi ve manevi zararın sorumluluğunu üstlenir.

Naip istemeden şer'i bir muhalefet işlerse, yerine hac yaptığı kişi sorumluluğu üstlenir. 43

41. Ebu Davud, 1811; İbni Mace, 2903

42. Bir insan farz haccı eda etmeden bir başkası yerine hac yaparsa, bu haccın sahih olmasına engel bir durum yoktur. Ancak evla olan, ihtilaftan kaçınmak ve gönül mutmainliğiyle amel

yapmaktır. Bu sebeple bir başkası yerine hac yapanın farz haccı yapmış olması evla olandır. Bu

tercihimizin nedenleri şunlardır:

− Hadis, Allah Resûlü'nden (sav) merfu olarak rivayet edildiği gibi, İbni Abbâs (ra) sözü olarak mevkuf da rivayet edilmiştir. İmam Ahmed, Tahavi, İbnu'l Munzir mevkuf rivayeti tercih etmiştir. Buna

mukabil İmam İbnu'l Kattân, Beyhakî, Abdulhak ve Hâfız ibni Hacer merfu rivayeti seçmiştir. (bk.

Avnu'l Ma'bûd, 1811 No.lu Hadis Şerhi) Sıhhatinde kesinlik olmayan bir rivayetle farz, vacip, rükun, şart sabit olmaz. Zira rivayet mevkufsa bu, İbni Abbâs'ın (ra) içtihadı da olabilir. Sahabenin

bireysel içtihadı hüccet değildir.

− Allah Resûlü (sav) başkası yerine hac için izin isteyen kimseye, kendi adına hac yapıp yapmadığını sormamıştır. Çoğu Sahihayn'da olan rivayetleri yukarıda okumuştuk. Hac ahkâmının ilk defa

Allah Resûlü'nden (sav) öğrenildiği Vedâ Haccı'nda -ki ihtiyaç ânında açıklamayı geciktirmek caiz

değildir- bu sorunun sorulmaması düşünülmelidir.

− Hadisi sahih kabul etsek dahi bu, Allah Resûlü'nün (sav) tavsiyesi olabilir.

− Konu hakkında varid olan rivayetler arasında en sahih rivayet budur. Onun da sıhhatinde ihtilaf

edilmiştir.

− Bu vesileyle bir başkası yerine hac yapan çoğu insan; umre yapmaktan, ibadetin manevi havasını teneffüs etmekten ve haccın dönüştürücü ruh terbiyesinden faydalanabilecektir. Ki bu,

hac yapmaya imkânı olmayan insanlar için büyük bir hayır kapısıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

43. Bu konuda bir nas yoktur. Hâliyle şeriatın genel kaidelerine dönmek zorundayız. Allah (cc) en

doğrusunu bilir.

HAC VE UMRE BABI

– Kendisine hac farz olduktan sonra ölen kişinin hac borcu devam eder.

Zira Allah Resûlü (sav) hac yapmadan öleni, Allah'a (cc) borçlu olarak isimlendirmiştir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cüheyne Kabilesi’nden bir kadın Peygamber’e (sav) gelerek şöyle dedi:

‘Annem haccetmeyi adadı, ancak hac yapamadan öldü. Ben onun yerine

hac yapayım mı?’

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Evet onun yerine hac yap. Annenin borcu

olsaydı onu ödemez miydin? Allah’a olan borcunuzu da ödeyin. Allah, borcu

ödenmeye en layık olandır.’ ” 44

Bu durumdaki bir insanın geriye bıraktığı mirastan hac masrafı ayrılır ve

onun adına hac yapılır. Yüce Allah, miras taksimiyle ilgili şöyle buyurur:

“(Miras taksimi ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten

sonradır.” 45 46

Haccın Sıfatı

Hac bir ibadettir, Allah Resûlü (sav) tarafından beyan edilmiştir. Onun (sav)

ashabına/ümmetine hac ibadetini öğrettiği en toplu rivayet Sahih-i Müslim’de, Câbir’den (ra) rivayet edilmiştir:

“Muhammed ibni Ali ibni Hüseyn’den rivayet edilmiştir. Kendisi, (Vedâ

Haccı’nda Peygamber’in (sav) devesini çeken) Câbir ibni Abdullah’a (ra), ‘Allah Resûlü’nün (sav) haccını bana bildirsen.’ demiş, o da eliyle dokuz işareti

yapmış ve şöyle demiştir:

‘Allah Resûlü (sav), dokuz yıl haccetmeden bekledi. Bunun arkasından onuncu yılda halka, Allah Resûlü’nün (sav) hac edeceği ilan edildi. Bunun üzerine

Medine’ye pek çok kimse geldi. Bunların hepsi de (hac ibadetinde) Allah

Resûlü’ne (sav) uymak ve onun yaptığı gibi yapmak istiyordu. Kendisiyle birlikte yola çıktık. Zu’l Huleyfe mevkisine vardığımızda Esma ibni Uveymis,

44. Buhari, 1852

45. bk. 4/Nisâ, 11

46. Bu görüş, Abdullah ibni Abbâs (ra), Saîd ibni’l Museyyeb (rh), Said ibni Cubeyr (rh), İbrâhîm

Nehaî (rh) ve Atâ’dan (rh) nakledilmiştir. (bk. El-Muhallâ, 5/41-45, 818. Mesele)

Muhammed ibni Ebû Bekir’i doğurdu ve (lohusa olması hakkında), ‘Ben,

nasıl hareket edeceğim?’ diye Allah Resûlü’ne (sav) sordurttu.

O da (sav), ‘Yıkan. Bir kumaşı bez şeklinde bağla, sonra da ihrâma gir.’ buyurdu. Allah Resûlü (sav) oradaki namazgâhta namaz kıldı ve arkasından, devesi Kasvâ’ya bindi. Kasvâ, Allah Resûlü’nü Beydâ düzlüğüne çıkardığında onun önünde -gözümün alabildiği kadar çok- binekli ve yaya gördüm. Sağında, solunda ve arkasında da bir o kadar kimse vardı. Allah Resûlü (sav), bizim ortamızda bulunuyor, (zaman zaman) kendisine Kur’ân indiriliyor, bu inenlerin yorumunu da kendisi biliyordu. Kendisi ne yapmışsa biz de öyle yapıyorduk. Kendisi, şöyle diyerek yüksek sesle telbiye getirmeye başladı:

◌َ

◌َك

ل

◌َ

◌َة

◌ْم

◌ِع

◌ّ

◌َالن

◌َو

◌ْد

◌َم

ح

◌ْ

ال

◌ّ

◌َإن ِ،

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َل

◌َك

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌َآل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َ، ل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌ّل

◌ُم

ه

◌ٰ

◌ّ

◌َالل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َل

◌َك

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َ رَش

◌َ ، اَل

◌ْ كْ

◌ُ لُ

م

◌ْ

◌َ الَ

و

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’

Halk da kendi telbiyelerini getiriyordu. (Allah Resûlü’nün (sav) getirdiği telbiye lafızlarına ekleme yapıyor, tamamen aynısını söylemiyordu.) Allah Resûlü (sav) halkın söylediği telbiyeye karşı çıkmamakla birlikte kendi getirdiği telbiyeye devam etti. Biz, hacdan başka bir şeye niyet etmemiştik, umre yapacağımızı da bilmiyorduk. Nihayet, kendisiyle birlikte Ka’be’ye vardık. Ka’be’nin köşesini (Haceru’l Esved’i) selamladı, tavâfta üç turu çalımlı adımlarla (remel), sonraki dört turu da normal yürüyüşle yaptı. İbrâhîm’in (as) makamına vardı ve

ى

◌ّ

◌َ لَ

◌ُ صُ

◌َ مَ

◌َ اهيمِ

◌ْ رْ

◌ِ إبِ

◌َ امَ

◌َ قَ

◌ْ مْ

◌ُ وا منِ

◌ِ خذِ

ِّ

اتَ

و

‘Siz de İbrahim’in makamından namaz yeri/dua yeri edinin.’

47 ayetini okudu.

Makam-ı İbrâhîm’i kendisiyle Ka’be’nin arasına aldı.

(Hadisin ravilerinden Cafer Sadık, ‘Babam, ‘Allah Resûlü (sav), tavâftan

sonra kıldığı iki rekat namazda İhlas ve Kâfirûn surelerini okurdu.’ derdi.

47. 2/Bakara, 125

Kendisinin bunu, (Câbir vasıtasıyla) Peygamber’den naklen söylemiş olmasından başka bir ihtimal olacağını sanmıyorum.’ demiştir.)

Daha sonra Allah Resûlü (sav) Ka’be’nin köşesine (Haceru’l Esved’e) döndü

ve burayı selamladı. Sonra kapıdan (Safa Kapısı’ndan) Safa Tepesi’ne çıktı.

Safa Tepesi’ne yaklaştığında,

ِ

بُ

ا

ِّ

اهّللَ

ا

َ

دَ

ا بَ

مِ

ب

ُ

ا

َ

ْ

ب

◌َ

◌ِ، أ

◌ٰ

◌ّ

◌َائر اللّٰ

◌َع

◌ْش

◌ِمن

◌َ

◌َة

◌ْو

◌َر

م

◌ْ

◌َال

◌َوا

◌ّف

الص

◌ّ

◌ِإن

‘Safa ve Merve, Allah’ın işaretlerindendir.’

48 ayetini okudu ve ‘(Safa ve Merve

tepelerinin arasında say yapmaya) Allah’ın başladığı gibi başlıyorum.’ buyurdu.49

Sa’y yapmaya Safa Tepesi’nden başladı. Tepenin üzerine çıktı. Ka’be’yi

gördüğünde kıbleye döndü, tevhid ve tekbir getirip şöyle buyurdu:

◌ِيَشَاۤءُ

◌ُسۡى لَكَ

ل

◌َ

◌َع

و

◌ُ

◌َه

◌ُ، و

◌ْد

◌َم

ح

◌ْ

◌ُال

ه

◌َ

ل

◌َ

◌ُ، و

◌ْك

◌ُل

م

◌ْ

◌ُال

ه

◌َ

◌ُ، ل

ه

◌َ

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌ُاَل

◌َه

◌ْد

◌َح

◌ُو

◌ٕ

ّ◌
اهّلل
ّ◌
إاَّلـ◌
َ◌
ه
ُ◌ا
إلـ◌َ
اَلُ◌
◌َه
◌ْد
◌َح
اب وَ◌َ
◌ْز
ح
◌َ◌ٰ
اأْلَ◌َ
◌َم
ز
◌َ
◌َه
◌ُ ،و
◌َه
◌ْد
ب
◌َ
◌َعَ◌َ رَص
ن
◌َ
◌ُ ،و
◌َه
◌ْد

◌َع

◌َو

◌َز

◌ْج

ن

◌َ

◌ُ، أ

◌َه

◌ْد

◌َح

◌ُو

◌ٰ

◌ّ

اهّلل

◌ّ

◌ِإَّالل

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإلـ

◌ُ، اَل

◌يرد

◌َ

ق

‘Tek olan Allah’tan başka ilah yoktur. O’nun ortağı da yoktur. Hâkimiyet O’nundur, övgü O’nadır. O, her şeye gücü yetendir. Tek olan Allah’tan başka ilah yoktur. O (cc), sözünü yerine getirmiş; kulunu (Peygamber’ini) muzaffer eylemiş ve tek başına, birleşik orduları hezimete uğratmıştır.’

Sonra, bu yaptıklarının arkasından yine dua etti ve söylediklerinin aynısını üç defa tekrar etti. Arkasından Merve Tepesi’ne doğru yönelip vadiye inmeye başladı. Ayakları vadinin ortasına indiğinde koşar adım yürüdü.

Vadiden yukarı çıktığında normal yürüyüşle yürüdü ve tepeye vardı. Merve Tepesi’nde de Safa Tepesi’nde yaptığı gibi yaptı. Merve Tepesi’nde son

turu tamamladığında, ‘Şimdiye kadar yaptığım hac uygulamalarına yeniden başlamış olsaydım kurbanlık getirmez, bu yaptıklarımı umre için yapardım. Dolayısıyla, yanında kurbanlığı olmayanlar ihrâmdan çıksın ve bu yaptıklarını umre için saysın.’ buyurdu.

Bu arada Surâka ibni Mâlik ibni Cu’şem ayağa kalktı ve ‘Ey Allah’ın Resûlü,

48. bk. 2/Bakara,158

49. Yüce Allah, “Safa ve Merve Allah’ın işaretlerindendir.” diye buyururken önce Safa Tepesi’ni

zikretmiştir. Allah’ın başladığı yerden başlamakla kastedilen budur.

bu şekildeki uygulama bu yıla mı mahsus, yoksa kıyamete kadar böyle mi olacak?’ dedi.

Allah Resûlü (sav) iki elinin parmaklarını birbirine kenetledi ve iki defa, ‘Umre, hac (günleri) içerisine de girmiştir. Bu uygulama bu yıla mahsus değil, kıyamete kadar böyle olacaktır.’ buyurdu.

Alî de (ra), Peygamber’in (sav) bir kısım kurbanlıklarını Yemen’den getirdi. Derken, Fatıma’yı (ra) ihrâmdan çıkmış, boyalı elbise giymiş ve sürmelenmiş olarak gördü. Onun bu durumunu yadırgadı.

O da, ‘Babam böyle yapmamı emretti.’ dedi.

Alî, Irak’ta (halife) iken (bu olay hakkında) şöyle derdi: ‘Kendisi adına söylediklerinin hükmünü Allah Resûlü’ne (sav) sormak için, yaptıklarından dolayı Fatıma’yı kınayarak Allah Resûlü’nün (sav) yanına gittim. Onun yaptıklarını yadırgadığımı Allah Resûlü’ne (sav) bildirdim.

‘Doğru söylemiş, doğru söylemiş. Hac farzını yapmaya başladığında (niyetlenirken) sen ne söyledin?’ buyurdu.

‘Allah’ım, Resûl’ünün girdiği niyetle ihrâma giriyorum, diye söyledim.’ dedim.

‘Benim yanımda kurbanlıklarım vardır. Bu nedenle (benim niyetlendiğim haccı yapacaksan) sen de ihrâmdan çıkma.’ buyurdu.

Alî’nin Yemen’den getirdiği kurbanlıklar ile Peygamber’in (sav) getirdiği kurbanlıkların toplamı yüz taneydi.

Peygamber (sav) ve yanında kurbanlık getirenler dışında halkın hepsi ihrâmdan çıktı, saçlarını kesti. Tevriye Günü (Zilhicce'nin 8. günü) geldiğinde Minâ'ya doğru hareket ettiler ve hac için ihrâma girdiler. Allah Resûlü (sav) da bineğine bindi. Minâ'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. (Sabah namazından) sonra Güneş doğana kadar kısa bir süre burada bekledi. (Arafât'ta vakfe yerlerinin sınırları dışında kalan) Nemira'da kendisi için kıldan dokunmuş çadır kurulmasını emretti. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), harekete geçti. Cahiliye Dönemi'nde yaptıkları gibi kendisinin, Meş'ar-ı Haram'da vakfe yapacağı konusunda Kureyşlilerin hiç şüpheleri

yoktu. Ama Allah Resûlü (sav) burayı geçti ve Arafât'a vardı. Nemira'da kendisi için çadırın kurulduğunu gördü ve burada konakladı. Nihayet Güneş tepe noktasından batıya meylettiğinde devesi Kasvâ'nın hazırlanmasını emretti. Deveye semer konuldu. Tekrar yola çıktı, Urane Vadisi'nin ortasına geldi ve halka konuşma yaptı. Şöyle buyurdu:

'Şu beldenizde, şu ayınızda şu gününüzün haram olduğu gibi şüphesiz sizin kanlarınız ve mallarınız, birbirinize haramdır. Bakınız, Cahiliye Dönemi'ne ait tüm işler ayaklarımın altına alınmıştır. Cahiliye Dönemi'ndeki kan davaları da kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım kan davası ise bize ait olan kan davası, Rabia ibni Haris'in oğlunun kan davasıdır. Bu çocuk, Sa'doğulları Kabilesi'nde süt emmeye bırakılmıştı. Onu Huzeyl Kabilesi öldürmüştü. Cahiliye Dönemine ait faiz de kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım faiz de bize ait olan, Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs'ın (alacaklı olduğu) faizidir. Biline ki faizin tümü kaldırılmıştır. Kadınlar konusunda da Allah'tan sakınınız. Çünkü siz onları Allah'ın emaneti olması karşılığında aldınız, namuslarını da Allah'ın sözü sayesinde kendinize helal kıldınız. (Allah'ın sözünden maksat, '…Bundan sonra kadını ya güzellikle tutmak ya da iyilikle bırakmak gerekir…' 50 veya '…Hoşunuza giden kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz…' 51 Yahut da Kelime-i Tevhid'dir. Çünkü Kelime-i Tevhid'i söylemeyen bir erkek hiçbir zaman Müslim bir kadınla evlenemez.) Sizin onların üzerinizdeki hakkınız, istemediğiniz bir kimseyi evlerinize ayak bastırmamalarıdır. Eğer böyle bir şey yaparlarsa incitmeyecek şekilde onlara vurunuz. Onların sizin üzerinizdeki hakları da usulüne uygun bir

biçimde yiyecek ve giyeceklerini sağlamanızdır. Aranıza öyle bir şey bıraktım ki ona sarıldığınızda bundan sonra asla sapmazsınız. Bu, Allah'ın Kitabı'dır. Beni size soracaklar, o zaman ne diyeceksiniz?'

Orada bulunanlar, 'Senin, dini tebliğ ettiğine, görevini yerine getirdiğine ve nasihat verdiğine şahitlik ederiz.' dediler.

Bunun üzerine şehadet parmağını semaya doğru kaldırıp arkasından insanlara doğru çevirerek üç defa, 'Allah'ım şahit ol!' buyurdu.

Bundan sonra (Bilal) ezan okudu, arkasından kamet getirdi. Peygamber

50. 2/Bakara, 229

51. 4/Nisâ, 3

(sav) öğle namazını kıldırdı, arkasından (Bilal) kamet getirdi ve Peygamber (sav) ikindi namazını kıldırdı. Her iki namaz arasında başka herhangi bir namaz kılmadı. Resûllullah (sav), bunun arkasından bineğine bindi ve Arafât'ta vakfe yapacağı yere geldi. Devesi Kasvâ'nın karnı kayalıklara (Cebel-i Rahme'ye) değecek hizaya kadar tepeye ilerledi, yayaların bulunduğu topluluğu/yolu önüne alarak kıbleye döndü. Güneş batana kadar vakfede kaldı. Güneş'in sarılığı biraz kaybolup sonunda yuvarlaklığı battığında Usame'yi bineğinin terkisine aldı. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), devesi Kasvâ'nın yularını, başı semerine değecek derece çekerek Arafât'tan hareket etti. Sağ eliyle işaret ederek, 'Ey insanlar, sükûnetle hareket ediniz.' buyuruyordu.

Tepelerden bir tepeye geldiğinde yokuşu çıkana kadar yuları biraz aşağı indiriyordu. Nihayet Muzdelife'ye geldi. Burada bir ezan ve iki kametle akşam ve yatsıyı kıldırdı. Her iki namaz arasında başka herhangi bir nafile namaz kılmadı. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), şafak sökene kadar uzandı. Sabah ortaya çıktığında bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldırdı. Arkasından Kasvâ'ya bindi ve Meş'ar-ı Haram'a geldi. Kıbleye döndü ve dua etti, tekbir ve tehlil getirdi. Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar burada vakfeyi sürdürdü. Güneş doğmadan önce tekrar yola çıktı. Bu sefer bineğinin terkisine Fadl ibni Abbâs'ı aldı. Fadl güzel saçlı, beyaz tenli ve yakışıklı bir kimseydi. Allah Resûlü (sav), hareket ettiğinde kendisinin yanından koşup giden kadınlar geçti.

Derken Fadl onlara bakmaya durdu. Allah Resûlü (sav), elini Fadl'ın yüzüne koydu, Fadl da yüzünü öbür tarafa çevirip kadınlara bakmaya durdu. Bu sefer Allah Resûlü (sav), elini yine Fadl'ın yüzüne çevirdi, o da bakmak için yüzünü öbür tarafa çevirdi. Nihayet Muhasir Vadisi'nin ortasına vardığında bineğini biraz daha hareketlendirdi. Bunun arkasından büyük cemreye çıkan orta yola girdi. Sonunda ağacın yanındaki bu cemreye vardı ve orada taşların her birine, tekbir getirerek yedi taş attı. Bu attığı taşlar fiske taşı kadardı ve bunları vadinin ortasından attı. Bunun arkasından kurban kesme yerine yöneldi ve burada kendi eliyle altmış üç kurban kesti. Sonra (vekaleti/bıçağı) Alî'ye verdi, geri kalanını da o kesti, böylece onu kendi kurbanına ortak etti. Bunun arkasından her bir kurbandan bir parça alınmasını emretti. Bu alınan etler tencereye konulup pişirildi. Her ikisi (Peygamber (sav) ile Alî (ra)) kurbanın etinden yediler. Et suyunun çorbasını içtiler.

HAC VE UMRE BABI

359

Arkasından Allah Resûlü (sav), bineğine bindi ve süratle Ka'be'ye doğru hareket etti. Mekke'de öğle namazını kıldırdı, arkasından zemzem dağıtımı görevini sürdüren Abdulmuttaliboğullarının yanına gitti ve 'Abdulmuttaliboğulları, su çekiniz! Eğer insanların zemzem dağıtımı hizmetiniz hakkında sizi bastırmalarından çekinmeseydim ben de sizinle birlikte su çekerdim.' buyurdu. Abdulmuttaliboğulları, bir kova zemzem uzattılar, o da kovadan zemzem içti." 52

Hac Amellerinin Hükümleri

Hac amelleri/menasiki üç kısımdır:

– Haccın rükunları: Terk edildiğinde haccı bozan, fasid kılan amellerdir.

Bu ameller:

• İhrâm (Hacca niyet)

• Arafât vakfesi yapmak

• Zilhicce'nin dokuzuncu gecesinde, Muzdelife'de Allah'ı zikretmek

• İfâda tavâfı

– Haccın farzları/vacipleri: Terk edildiğinde haccı bozmaz. Şayet terkin cezasına/fidyesine dair şer'i nas varsa kişi ceza öder. Nas yoksa tevbeyle Allah'a (cc) yönelir. Bu ameller:

• Safa ve Merve arasında Sa’y

• Kurban Bayramı’nın ilk günü Akabe cemresini taşlamak

• İhrâmdan çıkmak için tıraş olmak

• Hac amellerinde (özrü olmayanın) tertibe riayet etmesi

• Teşrîk günlerinde (Kurban Bayramı’nın 2, 3 ve 4. günleri) şeytan taşlamak

• Teşrîk günlerinde (Kurban Bayramı’nın 2, 3 ve 4. günleri) Minâ’da

gecelemek

• Vedâ Tavâfı

• Temettü ve kıran haccı yapanın kurban kesmesi

52. Müslim, 1218

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

360

– Haccın sünnetleri: Haccın rükun ve farzı/vacibi olmayan her amel,

haccın sünnetlerindendir. Terki hâlinde haccın kemâline zarar verir.

Yukarıda zikredilen rükun ve vaciplerin dışında kalan tüm hac amelleri

sünnettir. 53

53. Hac menasiki/amelleriyle ilgili üç meseleye temas etmek istiyoruz.

1. Câbir hadisinde geçen her şey vacip değildir

Genel ulema, Câbir (ra) hadisine dayanarak şu sonuca ulaşmışlardır: Allah Resûlü’nün Vedâ Haccı,

Kur’ân’da emredilen haccı beyan içindir. Allah Resûlü (sav), “Hac menasikini benden alınız.” (bk.

Müslim, 1297) buyurmuştur. Onun (sav) haccı, bir farzı/vacibi beyan olduğundan aslolan hac menasikinin vacip olmasıdır.

Bir kaide olarak zikredilse de amelî sahada bu kaidenin karşılığı yoktur. Şöyle ki;

− Allah Resûlü’nün (sav) fiillerinde aslolan ibahe, dinî fiillerinde aslolan istihbabtır.

− Mezkûr hadiste geçen her şeye vacip demek iktiza eder ki, hiçbir mezhep böyle bir sonuca

ulaşmamıştır. Oysa bir kaidenin özelliği, tüm detaylarına tatbik edilmesidir. Örneğin, Allah (cc)

ayette Makam-ı İbrâhîm’i namazgâh edinmeyi emretmiştir:

“İbrâhîm’in makamını (namaz kılacağınız) bir namazgah edinin (diye emretmiştik).” (bk. 2/Bakara, 125). Yukarıda Câbir hadisinde okuduğumuz gibi Allah Resûlü de (sav) tavâftan sonra burada

namaz kılmıştır. Hâliyle mezkûr kaideye göre namazın vacip olması ve cumhura göre terk edenin

kurban kesmesi gerekmektedir. Ancak pratikte durum bundan farklıdır: Âlimler bu namazın hükmünde ihtilaf etmiştir. Bir grup âlim vacip derken (bk. El-Mebsût, 4/91), bir grup sünnet demiştir.

Yine Allah Resûlü abdest alarak tavâf yapmasına rağmen konu hakkında ihtilaf edilmiştir. (bk.

Bidâyetü'l Müctehid, 2/185-188)

Zahirî İbni Hazm (rh) dahi hadiste varid olan zemzem suyundan içmeyle ilgili müstehap olduğunu söylemiştir. (bk. El-Muhallâ, 5/217, 870. Mesele)

Görebildiğim kadarıyla hadiste varid olan her eyleme, istisnasız vacip diyen -yani bu kaideye

bağlı kalan- âlim Şevkânî'dir (rh). O, gerek Neylu'l Evtâr (bk. 1946 No.lu Hadis Şerhi) gerek Seylu'l

Cerrâr kitabında (bk. 1/318-333) usulünü korumuştur.

− Bu nedenle; Allah Resûlü'nün (sav) terkinin haccı bozacağını söylediği veya hakkında icma

olanlar rükun, Allah Resûlü'nün emrettikleri vacip, diğer ameller haccın sünnetlerindendir. Zira

usulde aslolan kaideler, hac ibadeti için de geçerlidir. Hac için hususi bir kaide belirleyip tüm

cüziyatında o kaideye uymamak, gönül mutmainliğine engel olmaktadır. Gördüğümüz kadarıyla

-ki başka âlimler de olabilir- Şevkânî (rh) dışındaki âlimlerimiz, mezkûr kaidenin dışına çıkmıştır.

Elbette bu, hevaya mebni bir çıkış değildir, âlimlerimizin bu tasarrufunda belli delilleri vardır. Ne

ki bu durum, mezkûr hükmün tüm cüziyatına uygulanacak kaide olma özelliğini bozmaktadır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

2. Hac rükunlarından birini terk eden kişinin iki durumu vardır

− Şayet Arafât vakfesinden önce niyet ya da ihrâm gibi bir rüknu terk ettiğini anlarsa yeniden

ihrâma girer ve hac amellerini yeniden başlatır. Şer'i bir ceza ödemesine gerek yoktur.

− Şayet Arafât vakfesinden sonra vakfe yapmak veya ifâda tavâfı gibi bir rüknu terk ettiğini fark

ederse haccı bozulur. Zira Arafât vakfesinin günü belirlenmiştir (Arefe Günü). O günü vakfe yapmadan geçirenin baştan başlaması mümkün değildir. Tekrar hac yapması gerekir. Şer'i bir ceza

ödeyeceğine dair sahih ve sarih bir nas yoktur.

3. Haccın vaciplerinden birini terk eden kişinin durumu iki kısımdır

− Şayet terk ettiği vacibin cezası olarak şer'i bir nas varsa ceza öder.

− Şayet şer'i bir nas yoksa tevbeyle Allah'a (cc) yönelir, ceza ödeme zorunluluğu yoktur.

Cumhur-u ulema, haccın vaciplerini terk edenin mutlaka ceza ödeyeceğine hükmetmiştir. Bu

görüşe dair şu rivayeti delil olarak kullanmışlardır:

"Her kim hac menasikinden bir şeyi terk eder veya unutursa kan akıtması/kurban gerekir." (Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 8925, 9688)

Bu rivayetin hem isnad hem de metin açısından sorunları vardır. Şöyle ki;

− Rivayet hem merfu hem de mevkuf olarak (İbni Abbâs'tan) nakledilmiştir.

Merfu olarak gelen rivayet için İbni Hacer (rh) şöyle der: "İbni Hazm bunu merfu olarak, Ali ibni

Ca'd, İbni Uyeyne ve Eyyûb kanalıyla nakletmiştir. Senetteki Ahmed ibni Aliy ibni Sehl El-Mervezi

sebebiyle hadisi illetli saymış, 'O, meçhuldür.' demiştir. Aynı şekilde Alî ibni Ahmed El-Makdisi

sebebiyle illetli saymış; 'O ikisi meçhuldür.' demiştir." (Telhîsu'l Habîr, 2/502, 972 No.lu Rivayet)

Rivayet, merfu olarak zayıftır.

Deriz ki: Çoğu âlim, bu rivayeti İbni Hazm'ın merfu rivayet ettiğini söyler. Bu ya İbni Hazm'ın

elimize ulaşmayan bir eserinde olmalı ya da hatalı bir nispet olmalıdır. Zira elimizdeki Muhalla'da

bu rivayet merfu olarak değil, mevkuf olarak vardır. Zaten İbni Hacer de bu sözünden sonra aynı

kitabın ilerleyen sayfalarında "Hadisi merfu olarak bulamadım." demiştir.

İbni Abbâs'ın sözü olarak gelen rivayet ise zahiren sahihtir. Nevevî (rh) şöyle der: "Malik, Beyhakî

ve başkaları sahih senedlerle İbni Abbâs'tan mevkuf olarak rivayet etmişlerdir, merfu olarak (sahih) değildir." (El-Mecmû', 8/99-100)

− Rivayetin metninde sorun vardır. Zira ravilerden biri olan İmam Malik, “Bilmiyorum, ‘Unutursa

mı’ dedi, ‘terk etse mi’ dedi.” demiştir. (bk. Es-Sunenu’l Kubrâ, Beyhakî, 9688)

Şüphe yok ki şer’i açıdan bir şeyi unutmak ile bir şeyi kasten terk etmek birbirinden farklıdır.

Unutmak semavi bir engel ve şer’i bir özürken kasıtlı terk etmek bir özür değildir. “Unutursa veya

terk ederse” lafzı, rivayetle istidlal edenler için de sorun oluşturmuş, açıklama yapmaya çalışmışlardır. Beyhakî (rh), başka rivayetlere de dayanarak “Sanki her ikisini de söylemiştir.” der. (bk. age.)

Nevevî (rh), onun bu sözünü şöyle açıklar: “Rivayette geçen ‘او/ev’ şüphe için değil, taksim içindir

(yani onu veya bunu yaparsa) demek istemiştir. (Bunun anlamı şudur:) İster kasıtlı ister sehven

terk etsin kan dökmesi (kurban) gerekir.” (El-Mecmû’, 8/100)

− Vahiy, şer’i hükümlerde unutma ile kastı ayırmıştır. Şayet bu rivayeti İbni Abbâs’tan sahih kabul edeceksek onun içtihadının nassa muhalif olduğunu kabul etmek durumundayız. Ki sahabi

sözünün iki durumda hüccet olmadığı, usulün müsellem konularındandır. Biri, nassa muhalif olduğunda diğeri de ona muhalif sahabiler bulunduğunda.

Muhalif olduğu naslar şunlardır:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. Nefislerinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çekecektir. (Hesap neticesinde) dilediğini bağışlar,

dilediğine azap eder. Allah, her şeye kadîrdir.’ (2/Bakara, 284) ayeti indiğinde bu, Allah Resûlü’nün

(sav) ashabına ağır geldi. Hemen Allah Resûlü’ne (sav) geldiler, diz çöküp oturdular ve ‘Ey Allah’ın

Resûlü! Namaz, oruç, cihad, sadaka vermek gibi gücümüzün yetebileceği şeylerle sorumlu tutulduk. Ama şimdi sana bu ayet indirildi. Bizim buna gücümüz yetmez.’ dediler.

Allah Resûlü (sav), ‘Sizden önce kendilerine Kitap indirilen iki toplumun, ‘İşittik ve isyan ettik.’ dediği gibi mi demek istiyorsunuz? Bilakis şöyle deyin: ‘İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.’ ’ buyurdu.

Onlar da, ‘İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.’ dediler.

Bu duayı okudukça dilleri de buna alıştı ve arkasından Yüce Allah, ‘Resûl, Rabbinden kendisine

indirilene iman etti. Müminler de (iman ettiler). Hepsi; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettiler (ve dediler ki:) 'O'nun resûllerinin arasını ayırmayız.' (Yine) dediler ki: 'İşittik

ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.' ' (2/Bakara, 285) ayetini

indirdi. Onlar böyle yaptıklarında Yüce Allah da o ayetin hükmünü yürürlükten kaldırdı ve 'Allah

kimseye gücünden fazlasını yüklemez. Herkesin kazandığı (hayır) lehine, yaptığı (günahlar da)

aleyhinedir. 'Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma.' ayetini indirdi. (Allah Resûlü (sav) şu ayetleri okuduğunda Yüce Allah,) 'Olur.' dedi

'Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma. Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır bir yük taşıtma bize.' Yine 'Olur.' dedi. 'Rabbimiz! Gücümüz yetmeyen şeyleri bize

yükletme.' Yine 'Olur.' dedi. 'Bizi affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et. Sen bizim Mevlamız/dostumuzsun. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.' (2/Bakara, 286) ayetinde yine 'Olur.' dedi.''

(Müslim, 125)

Müslimler, "Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma." (bk. 2/Bakara, 286) diye

dua etmiş, Allah da (cc) bu duaya "Evet." diyerek icabet etmiştir.

Bu hükmü destekleyen bir nas da şudur:

Ebu Zerr El-Gıfarî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve (başkaları tarafından) zorlanarak yaptığı şeyin günahını affetmiştir." (İbni Mace, 2043)

− Bir grup âlim, bu rivayetin merfu hükmünde olduğunu, zira içtihada mahal olmayan konuda

sahabe sözünün merfu hükmünde olduğunu söylemiştir.

"Bil ki; ulemanın nasla sabit olmayan kurban fidyelerinde bu rivayeti delil alma yönü şu iki şeyden biridir:

· Bu rivayet merfu hükmündedir. Çünkü taabbudi bir meseledir, reye/ictihada mecal yoktur.

· Şayet bu konunun içtihadi olduğu, mevkuf olup merfu olmadığı söylense dahi (deriz ki;) bu

büyük bir sahabinin fetvasıdır, ona muhalif bir sahabe de bilinmemektedir. Onlar Allah Resûlü'nden sonra en hayırlı örneklerdir." (bk. Edvâu'l Beyân, 4/472-473)

Şayet şeyh (Şınkîtî) (rh) bu sözün merfu hükmünde olduğuna inanıyorsa bir sonraki maddede

izah edeceğimiz gibi sözü tüm muhalefetlerde delil kabul etmesi gerekirdi. Oysa ne şeyh ne de

bu sözle istidlal eden fakihlerimiz bu sözü her hac amelinde tatbik etmemiştir.

− Şayet bu rivayetle amel edilecekse tüm menasiklerin terkinde, hangi durumda olursa olsun,

kurban kesilmesi gerekecektir. Ne İbni Abbâs'ın böyle bir mezhebi vardı ne de bu sözle amel

eden cumhurun…

Örneğin, kudûm tavâfı ve vedâ tavâflarının hükmünde, hâliyle cezasında ihtilaf edilmiştir. Birçok

amelin unutularak veya kasten terk edilmesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Yine kefaretler hususunda da ihtilaf edilmiştir. Bunlara dair örnekler kitabın ilerleyen sayfalarında gelecektir.

Sözün özü, bu rivayetle istidlal edenler üç şeyde rivayete muhalefet etmişlerdir:

· Haccın menasikinin neler olduğunda

· Kasten veya unutarak terk edenin hükmünde

· Failin ödeyeceği cezada

Şayet bu rivayet onlar için delilse her nusuk terkinde, bilerek veya unutarak olması fark etmeksizin, kurban kesmesi gerektiğini söylemeleri gerekir. Bu rivayetle bu anlamda, İbni Abbâs da (ra)

dâhil(!) hiç kimse amel etmemiştir. İbni Hazm'ın (rh) eleştirisi ne kadar yerindedir: "Bu söze ilk muhalefet eden sizsiniz. Zira çoğu muhalefette 'sadaka vermeli' diyor, kurbanı farz kılmıyorsunuz.

Bir kimsenin bir şeyi hak görüp sonra ona ilk muhalif o olmasından daha ilginç bir şey olmasa

gerek." (El-Muhallâ, 5/292, 895. Mesele)

− Bir grup fakih şu tespiti yaparlar: Şayet mezkûr sebepler nedeniyle bu rivayetle amel etmezsek

yalnızca hasta olup saçını kesen ve ihrâmlıyken avlanan kişiler ceza öder. Diğer muhalefetleri işleyenler, konu hakkında nas olmadığı gerekçesiyle ceza ödemez. Bu da insanları hac amellerinde

gevşekliğe ve umursamazlığa sevk eder. İhtiyat babından ve insanlar hac menasikiyle oynamasın diye bile olsa, kurban kesmeleri emredilmelidir. (bk. Eş-Şerhu'l Mumti', 7/187-189; Ta'lîkâtu

İbni Useymîn ale'l Kâfî libni Kudâme, 3/338-339)

Şüphesiz ki bu yaklaşım ihtiyat, sedd-i zerai ve maslahat gibi kavramlarla izah edilebilir. Ancak

vakıaya bakıldığında bu yaklaşım farklı mefsedetlere yol açar. Kanaatimce bu mefsedetler yukarıda sayılan mefsedetlerden çok daha büyüktür.

Şu örnekleri verebiliriz:

· Bugün, birçok âlimin de dikkat çektiği ve uyarmak zorunda kaldığı şu sorun ortaya çıkmıştır. Çoğu cahil, hac menasikini terk edip "Ne de olsa kurban keserim." diyebilmektedir. İlginçtir,

bu durumdan şikâyet edenlerden biri de yukarıdaki satırların sahibi bir âlimdir. (bk. Eş-Şerhu'l

Mumti', 7/369) İnsanlar hac menasikini hafife almasın diye vacip(!) kılınan şey, daha büyük bir

hafife almaya yol açmıştır. Daha fazla alışveriş yapabilmek adına kurban kesmeyi göze alarak

hac menasikini terk edenleri uyarmak için hususi fetvalar yayınlama zorunluluğu oluşmuştur.

· Çoğu insan, "Aman yanlış yapmayayım." düşüncesiyle hacca odaklanamamakta, haccın arındıran ve terbiye eden etkisinden mahrum kalmaktadır.

· Tağutların aldığı haraca ek olarak, kurban masrafları da hacca eklenmektedir. Bu da hac ibadetini yapmayı zorlaştırmaktadır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• İbni Abbâs'ın (ra) bu sözü farklı da yorumlanabilir: O, bunu istihbaben söylemiş olabilir. Zira kendisi (ra) Minâ günlerinde (Minâ'da değil de) Mekke'de geceleyen kişi için, "Hiçbir şey gerekmez."

demiştir. Onun (ra) iki sözünü cem etmenin yolu, birincinin vücuben değil istihbaben, tavsiye

babından olduğunu varsaymaktır. (bk. Es-Sunen ve'l Asâr Vâride fî Dimâi'l Vâcibe fi'l Hac, s. 219)

4. Hac menasikini rükun, vacip/farz ve sünnet diye ayırmamızın nedeni

Hac menasikini rükun, vacip ve sünnet diye ayırmamız, namaz babında işlediğimiz usule aykırı

görülebilir. Zira namaz babında namaz eylemlerini farz ve sünnet olarak ayırmıştık. Bu ayrımın

gerekçelerini ve neden farz/rükun, vacib ve sünnet olarak üçlü bir taksime gitmediğimizin nedenlerini orada açıklamıştık. (Detaylı bilgi için bk. Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli 2/7. İlgili içeriğe

ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.)

Hac babında ise üçlü bir ayrıma gittik. Bunun nedeni hacca dair nasların hac menasikini üç kısma

ayırmasıdır.

Bir örnek olması açısından Arafât vakfesi ve ifâda tavâfı verilebilir. İlgili yerde geleceği gibi, Allah

Resûlü (sav) bu iki menasik olmadan haccın olmayacağını beyan etmiştir. Bununla birlikte emretmiş olmasına rağmen Safa ve Merve arasında sa'y, veda tavâfı gibi eylemler olmadan haccın

olacağına işaret etmiştir.

Bir diğer neden -ileride geleceği gibi- hac vaciplerinden bir kısmının terki ceza/fidye ödemeyi

zorunlu kılarken bir kısmının terkine dair sahih ve sarih bir nas olmamasıdır. Daha önce de işaret

ettiğimiz gibi, hadis ehlinin metodu, bir kaide/usul belirleyip naslara uysun veya uymasın onu

tüm bablara uygulamak değildir. Zira bu, nasları kaidelere göre tevil etme ve bazı naslarla amel

etmeme sorununa sebep olmaktadır. Hadis ehli daha ziyade her babın naslarına uygun olarak,

o baba dair kaideler belirler. Ne kaideler/usuller gerekçesiyle nasları terk eder ne de kaidesiz/

usulsüz davranırlar. Usul ve füru, kaide ve tatbik arasında bir denge oluştururlar.

Hacc-ı Mebrur

Hac menasikinin rükun, vacip/farz ve sünnet diye ayrılması, yanıltıcı olmamalıdır. Zira gaye haccetmek değil, sahibini arındıran ve ruhsal olarak

eğiten hacc-ı mebrur yapmak olmalıdır. Hacc-ı mebrur, Allah Resûlü'nün

(sav) öğrettiği/gösterdiği şekilde eda edilen hacdır. Bu nedenle rükun, farz

ve sünnet demeksizin haccın tüm menasiki yerine getirilmelidir. 54

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte yalnızca haccetmek amacıyla Medine'den yola

çıktık. Mekke'ye geldiğimizde bize ihrâmdan çıkmayı emretti. Minâ'dan

(Mekke'ye, oradan da Medine'ye) dönüş gecesi Safiyye binti Huyeyy hayız

oldu.

Peygamber, ‘Eyvah! Öyle görünüyor ki Safiyye sizi burada alıkoyacak.’ dedi.

Daha sonra Safiyye’ye, ‘Sen bayramın ilk günü tavâf yaptın mı?’ diye sordu.

Safiyye, ‘Evet.’ dedi.

Bunun üzerine Peygamber, ‘Öyleyse (beklememize gerek yok,) haydi gidiyoruz!’ buyurdu.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben ihrâmdan çıkmadım.’ dedim.

Allah Resûlü (sav), ‘Öyleyse Ten’îm’den umre için ihrâma gir.’ buyurdu.

Kardeşim Abdurrahmân da benimle birlikte çıktı. Sabaha karşı Peygamber

ile karşılaştık. O, ‘Seninle filan yerde buluşalım.’ buyurdu.” 55

54. Hacc-ı mebrur’a dair farklı yorumlar yapılmıştır:

− Makbul olan hacdır. (bk. Fethu’l Bârî, 26 No.lu Hadis Şerhi)

− İçine günah karışmayan hacdır. (bk. age.)

− İçine riya karışmayan hactır. (bk. age.)

− Ahkâmına riayet edilen ve mükelleften istendiği şekilde tastamam yapılan hacdır. (bk.Tuhfetu’l

Ehvezî, 933 No.lu Hadis Şerhi)

− İnsanlara yiyecek ikram edilen ve güzel yol arkadaşlığı yapılan hacdır. (bk. Şerhu Suneni’n

Nesâî, 2622 No.lu Hadis Şerhi)

− Hacc-ı Mebrur tanımına dair merfu bir hadis rivayet edilmiştir. (bk. Ahmed, 14482) Hacc-ı Mebrur’u yemek ikramı ve selamı yaymak olarak tarif eden rivayet zayıf kabul edilmiştir. İsnadında

zayıf raviler tespit edilmiştir.

Muhammed ibni Sabit ve Eyyub ibni Suveyd bunlardandır. (bk. age.)

Kanaatimce tüm bu farklı tarifleri bir araya toplayacak tanım “Allah Resûlü’nün haccı” ifadesidir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

55. Buhari, 1772; Müslim, 1349

Haccın Çeşitleri

Hac ibadetinin üç sureti vardır:

• İfrad: Hacının ,”الحجّ“

◌ّهَم بٌ

◌ْ اللَ ك

◌ّبي

◌َل/Lebbeyk Allahumme bi’l hacci” dediği,

yalnızca hacca niyet edilen hacdır. Hacı, bu niyetle yalnızca hac amellerini

yapar.

◌ّهَم َ حَّ ج َ ا وُعْمَرَةٌ◌” ,Hacının :Kıran•

◌ْ اللَ ك

◌ّبي

◌َل/Lebbeyk Allahumme Haccen ve

Umre” diyerek hac ve umreye beraber niyet etmesidir. Böylece hac ve umreyi bitiştirmiş (karn) ve hac amellerini yaparak hem hac hem de umre

yapmış olur. Bu hac için hacının kurbanını yanında getirmiş olması ve

kurban kesmesi gerekir. 56

◌ّهَم ُ عْمَرَةٌ◌”,Hacı :Temettü•

◌ْ اللَ ك

◌ّبي

◌َل/Lebbeyk Allahumme Umre” diyerek umreye niyet eder, -ileride anlatılacağı üzere- umresini tamamlar. İhrâmdan

çıkar. Sonra tekrar ihrâma girerek hac için“جاًّ ح َ مَّةٌ

◌ْ اللَ ك

◌ّبي

◌َل/Lebbeyk Allahumme

Haccen” diyerek hac ihrâmına girer ve hac amellerini yapar. Böylece tek bir

yolculukla hem hac hem de umre yapmış olur. Temettü haccı yapanın da

kurban kesmesi gerekir. 57

• Temettü ile kıran haccı zahirde birbirine benzese de aralarında bazı

farklar vardır.

– Kıran haccı yapacak kişi kurbanını yanında getirmiş olmalı, mîkât yerinden kurbanıyla geçmiş olmalıdır. Temettü haccı için bu şart yoktur. Kurbanı

dilediği yerden temin edebilir.

– Kıran haccında tek niyet ve yalnızca hac amelleri yapılır. Temettü haccında ise önce umre yapılır, ihrâmdan çıkılır, yeni bir ihrâmla hac yapılır.

56. Hac ve umreyi bir araya getirdiği için “yan yana getirme” anlamında “kıran” denmiştir.

57. Mutemetti, umreyi bitirdikten sonra ihrâmdan çıkar, daha sonra hac için ihrâma girer. İki

ihrâm arasında ihrâm yasakları kalktığı için ona “helallik serbestliğinden faydalanan” anlamında

mutemetti denmiştir. Kimi ulema tek yolculukla hem hac hem umre yaptığından “bir yolculukta

iki ibadetten faydalanan” anlamında mutemetti demiştir.

• Ümmetin cumhuru, haccın üç çeşidinin de caiz olduğunda ittifak etmiştir.58

Bu üçünden hangisinin daha faziletli olduğunda ise ihtilaf vardır. 59

58. Bazı âlimler, yanında kurban getirmeyenin temettü haccı yapmasını vacip görmüştür. Allah

Resûlü’nün (sav) yanında kurban getirmeyen ashabına haccı feshedip umreye çevirmelerini, sonra

yeni bir ihrâmla hac yapmalarını emrettiğini delil almışlardır. (bk. El-Muhallâ, 5/88, 833. Mesele)

59. Bu konuda varid olan delillerin zahirinde zıtlık vardır. Bu zıtlık nedeniyle başta sahabe olmak

üzere ulema da ihtilaf etmiştir.

− Allah Resûlü’nün (sav) ifrad haccı yaptığını söyleyen deliller

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Biz Allah Resûlü ile sadece hacca niyet ettik.

İbni Avn rivayetinde ise, ‘Allah Resûlü (sav) sadece hacca niyet etti.’ ” (bk. Müslim, 1231)

− Kıran haccı yaptığına dair delil

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Vedâ Haccında Allah Resûlü (sav) ile birlikte yola çıkmıştık. Biz umre için telbiye getirdik. Daha

sonra Allah Resûlü (sav), ‘Yanında hedy kurbanı bulunan kimseler umreyle birlikte hac için telbiye getirip ihrâma girsin. Her ikisini de tamamlamadıkça ihrâmdan çıkmasın.’ buyurdu.” (Buhari,

1556; Müslim, 1211)

− Yanında kurban olmayan ashabına temettü haccını emretmesi

Atâ ibni Ebî Rebah (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, yanında bulunan birçok kişinin arasındayken Câbir ibni Abdullah’ın şöyle dediğini işittim:

‘Biz Allah Resûlü’nün (sav) sahabileri, beraberinde umre olmayarak yalnız hac niyetiyle ihrâma

girdik. Peygamber (sav) Zilhicce ayının dördüncü sabahında (Mekke’ye) geldi. Biz de oraya geldiğimiz zaman Allah Resûlü (sav) bizlere ihrâmdan çıkmamızı emretti ve ‘İhrâmlarınızdan çıkınız

ve kadınlarınızla ilişkiye girebilirsiniz.’ buyurdu. Peygamber (sav) kadınlarla cinsel ilişkide bulunmayı kesin olarak emretmedi. Sadece bunun serbest olduğunu söyledi. Bizim, ‘Allah Resûlü (sav)

Arefe Günü’ne ancak beş gün kala kadınlarımızla cinsel ilişkide bulunmamızı ve Arafât’a çıkmamızı emrediyor!’ diye söylendiğimiz, Allah Resûlü’nün (sav) kulağına gitmiş. Bunun üzerine Allah

Resûlü (sav) ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: ‘Biliyorsunuz ki ben sizin Allah’a en takvalı olanınız, en

sadığınız ve en itaatli olanınızım. Eğer yanımda kurbanım olmasaydı sizin ihrâmdan çıktığınız

gibi ben de muhakkak ihrâmdan çıkardım. Sizler ihrâmdan çıkınız. Sonradan karşılaştığım şeyle,

baştan karşılaşacağımı bilseydim beraberimde kurban getirmezdim. Onun için artık sizler ihrâmdan çıkınız!’ buyurdu. Bunun üzerine bizler ihrâmdan çıkıp Allah Resûlü’nü dinledik ve ona itaat

ettik.” (Buhari, 7367; Müslim, 1216)

Bu farklı uygulamalar nedeniyle sahabe de ihtilaf etmiştir.

“Alî ve Osmân, Usfân adlı bölgede temettü haccı hakkında görüş ayrılığına düşmüştür. Alî, ‘Sen,

temettü haccından nehyetmekle ancak Allah Resûlü’nün (sav) yaptığı bir şeyi yasaklamış oluyorsun.’ dedi ve umre ve haccı birlikte yapmak üzere temettü haccı niyetiyle ihrâma girdi.” (Buhari,

1569; Müslim, 1223)

Ebû Mûsâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) yanına geldim, kendisi Bahta’da devesini çökertmiş konaklıyordu.

‘İhrâma ne niyetle girdin?’ buyurdu.

‘Allah Resûlü’nün (sav) ihrâma girdiği niyetle’ dedim.

‘Kurbanlık getirdin mi?’ buyurdu.

‘Hayır.’ dedim.

‘O zaman, Ka’be’yi tavâf et. Safa ve Merve arasında sa’y yap, sonra da ihrâmdan çık.’ buyurdu.

Ben de Ka’be’yi tavâf ettim, Safa ve Merve arasında sa’y yaptım. Sonra kabilemden bir hanımın

yanına geldim. Başımı tarayıp yıkadı. Ebû Bekir’in halifeliği dönemlerinde halka bu şekilde fetva

veriyordum. Ömer’in halifeliği döneminde de halka bu şekilde fetva veriyordum, ki bir hac mevsiminde ayakta dururken bana bir kimse geldi ve ‘Müminlerin Emîri’nin, hac ibadeti konusunda

yeni bir şey getirdiğini bilmiyorsun herhâlde.’ dedi. Ben de, ‘Ey insanlar, her kime bir fetva vermişsek biraz yavaş olsun. Bakın, işte Müminlerin Emîri yanınıza gelmektedir, kendisinin diyeceklerine uyunuz.’ dedim. Yanımıza geldiğinde, ‘Ey Müminlerin Emîri, hac ibadeti konusunda getirdiğin

yeni şey nedir?’ diye sordum.

‘Eğer, Allah’ın Kitabı’nı alırsak Allah, ‘Hac ve umreyi, Allah için tamam yapınız.’ buyurmuştur. (bk.

2/Bakara, 196) Allah başlanılan bir şeyin tamamlanmasını emretmektedir. Eğer Peygamberimizin

(sav) sünnetini alırsak Peygamber (sav), kurban kesene değin ihrâmdan çıkmamıştır.’ dedi.” (Müslim,

1221)

Ebu Şa’sa’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbrâhîm En-Nehâi ile İbrâhîm Et-Teymî’ye gittim ve ‘Ben bu yıl umre ve haca birlikte niyet edeceğim.’ dedim. İbrâhîm En-Nehâî bana, ‘Fakat benim babam bu şekilde niyet etmezdi.’ dedi.” (Müslim, 1224)

Câbir İbni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile hac bölgesine geldik ve ‘Hacca niyet ettik.’ diyorduk. Allah Resûlü (sav) bize

onu umre yapmamızı emretti.” (Müslim, 1217)

Ulemanın ihtilafına dair İbni Ruşd (rh) şunları aktarır:

“Ulema, bu hac çeşitleri arasında hangisinin, yani ifrad mı, temettü mü, yoksa kıran haccının mı

daha üstün olduğunda ihtilâf etmişlerdir.

Bu ihtilâfın sebebi de, hangisini yaptığında ihtilâf etmeleridir. Zira Peygamber Efendimiz’in (sav)

bunlardan hangisini yaptığına dair rivâyetler değişiktir. İmam Mâlik, Âişe’nin ‘Haccetu’l-Vedâ’ yılında Rasûl-i Ekrem (sav) ile birlikte çıktık. Kimimiz yalnız umreyi niyet ederek, kimimiz de hem

haccı hem umreyi niyet ederek ihrâma girdik. Rasûl-i Ekrem (sav) ise yalnız hac niyetini getirerek

ihrâma girdi’ (Malik, Hacc, 20/11, No: 36) dediğine dair olan rivâyete dayanmıştır. İmam Mâlik bu

hadisi Âişe’den birçok tariklerden getirmiştir.

Ebû Ömer b. Abdilberr ‘Peygamber Efendimiz’in (sav) yalnız hacca niyet ederek ihrâma girdiği,

Câbir b. Abdullah’tan mütevatir ve birçok sıhhatli yollarla rivâyet olunmuştur ve aynı zamanda

bu görüş, Ebû Bekir, Ömer, Osmân, Âişe ve Câbir’in de görüşüdür.’ demiştir.

Peygamber Efendimiz’in (sav) Haccetu’l-Vedâ’da temettü yaptığını söyleyenler de, Leys’in Âkil’den,

Akil’in İbn Şihab’tan, Ibn Şihâb’ın da İbn Ömer’den ‘Rasûl-i Ekrem (sav) Haccetu’l-Vedâ’ da önce

umre yapıp sonra hac ihrâmına girdi ve kurban kesti. Kurbanını da Zülhüleyfe’den beraberinde

getirdi.’ (Buhari, 1691; Müslim, 1227) şeklindeki rivâyete dayanmışlardır ki Abdullah b. Ömer, İbn

Abbas ve İbn Zübeyr de bu görüştedirler.

Âişe’nin ise, bununla ifradtan hangisini benimsediği hakkında iki rivâyet vardır. Peygamber Efendimiz’in (sav) kırân yaptığını, yani umre ile haccı birlikte yaptığını söyleyenlerin dayandıkları hadisler ise çoktur. Biri Ibn Abbas’ın Ömer’den rivâyet ettiği ‘Rasûlullah (sav) Vadi’l Akik’te iken,

حَّ ٍجة

◌َةً بِفِ◌َ

ارِك◌َ وقُ◌ُلْ عُ◌ْمرَ◌َ

◌ْمبُ

◌ْوِ ادي الْ

◌َةٍ آتِ◌ِ مْ◌ِنَ رِّبِّب فَقَ◌َالَ◌َ : صِ◌ِلِّ بِفِ◌َ هَذا الَ◌

◌ْلْ

◌ّيِ

أَتَ◌ِانِ الل

‘Bana bu gece Rabbim tarafından bir gelen oldu ve ‘Bu mübarek vadi de namaz kıl ve Umre için

de hacca niyet ettim, de’ dedi’ diye buyurduğunu işittim.’ hadisidir ki bu hadisi Buhârî almıştır.”

(Buhari, 1534)

Biri de, Buhârî’nin rivâyet ettiği Mervan b. Hakem’in ‘Osmân ile Ali’yi hac esnasında gördüm. Osmân temettü haccından ve hac ile umreyi birlikte yapmayı yasaklıyordu. Ali bunu görünce umre

ile hacca birlikte niyet ederek ve ‘Lebbeyke’ diyerek ihrâmlandı. Sonra ‘Ben Resûlullah (sav)’ın sünnetini kimsenin sözü için terk edemem.’ dedi’ (Buhari, 1563) meâlindeki hadisidir. Biri de yine

Konu hakkındaki delillerin farklılığı nedeniyle evla olan, tüm delillerle bir

arada amel etmektir. Buna göre;

– Bir yolculukta hac, bir başka yolculukta umre yapılırsa bu, efdal olandır.

Raşid Halifelerden Ebû Bekir, Ömer ve Alî’nin (r.anhum) insanları yönlendirdiği

ifrad haccından kasıt budur.

– Hac ve umre tek yolculukta yapılmak isteniyorsa ve kişi kurbanını yanında getirmişse kıran haccı efdal olandır. Allah Resûlü (sav) böyle yapmıştır.

– Hac ve umre tek yolculukta yapılmak isteniyor, ancak kişi kurbanını

yanında götüremiyorsa temettü haccı yapılması efdaldir. Allah Resûlü (sav)

kurbanı olmayan ashabına temettü yapmalarını söylemiştir. 60

Deriz ki: Bugün yanında kurban götürmek neredeyse imkânsızdır. Ayrıca

insanların hac için ayrı, umre için ayrı yolculuk yapmaları da mali bir meşakkattir. Hicaz dışında yaşayan çoğunluk için efdal olan, temettü haccıdır.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Buhârî’nin rivâyet ettiği Enes’in (ra) Resûlullah’tan (sav) ‘ةًَّجَّ حِوًَة

كُ عْمْرْ

يّ

بَل/Umre ile hacca niyet ettim

diyerek telbiye ettiğini işittim.’ (Buhari, 4353-4354) meâlindeki hadisidir. Biri de İmam Mâlik’in

İbn Şihab’tan, Ibn Şihâb’ın Urve’den, Urve’nin de Âişe’den rivâyet ettiği ‘Haccetü’l-Vedâ’ yılında

Resûl-i Ekrem (sav) ile birlikte çıktık ve umreye niyet ederek ihrâmlandık. Sonra Rasûl-i Ekrem (sav)

dedi ki:

◌ حِلَّ مْن ُهَاَمَ جِم ًيعاِ َ

◌ ى يّ

◌ حلَّ َحتِ َ

◌ ي اَلَ ُّم ثُ ، ة

◌ َ

◌ عْمرُ ْ

مَع ال

◌ َحِّ َجَ ْ

◌ ه ِلَّ بالُ

◌ يْ

مَعُه َ ه ْدُي فَل

◌ َم ْنَ كَانَ

‘Kurbanlığı beraberinde bulunanlar umre ile birlikte hacca da niyet etsinler, sonra her ikisinin

de menasikini bitirmeden ihrâmdan çıkmasınlar.’ (Malik, Hacc, 20/74, No: 223) meâlindeki hadisidir. Peygamber Efendimiz’in (sav) beraberinde kurbanlığı bulunanlara hac ile umreyi birlikte

yapmalarını emrettiği halde kendisinin bunu yapmamış olması akıldan uzak bir ihtimaldir. Zira

-malumdur ki- kendisinin de kurbanlığı vardı demişlerdir.

Biri de yine İmam Mâlik’in Nâfi’den, Nâfi’nin İbn Ömer’den ve İbn Ömer’in Hafsa’dan rivâyet ettiği

Peygamber Efendimiz’in (sav)

◌ َ

◌ حرَ ْ

◌ ى أَنّ

◌ ّتْ دُت َ ه ْدِيي؛ فَاَلَ أَ ِح َ لُّ ح

◌ ْ ِيس َ ، وقَل

◌ ّ رأ دُت َ

إِيِّنِّ لَب

‘Ben kurbanlığımı nişanladım ve başımın saçlarını topladım. Artık kurbanımı kesene kadar ihrâmdan çıkmam.’ buyurduğuna dair hadistir. (Buhari, 1725)

İmam Ahmed ‘Peygamber (sav) Efendimiz bunu söylerken hac ile umrenin ikisini beraber yaptığında şüphem yoktur. Bununla beraber ben temettüyü daha efdal görüyorum.’ demiştir. İmam

Ahmed temettüyü efdal görmekte, Peygamber Efendimiz’in (sav) yukarıda metni geçen, ‘Eğer

sonradan hatırıma geleni düşünmüş olsaydım kurbanlığımı beraberimde getirmez ve haccı

umre yapardım.’ hadisi ile ihticac etmiştir.’’ (Bidâyetü’l Müctehid, 3/177-178)

Deriz ki: Hadis ehlinin metodu, bir konuda tüm delillerle amel edilebiliyorsa tüm delillerle bir

arada amel etmektir. Zikrettiğimiz ulema mezhepleri, tercihe dayalıdır. Her tercih bir delille amel

ederken, benzer delillerden bir kısmıyla ameli terk etmeyi gerektirir. Oysa en selametli yol tüm

delillerle bir arada amel etmektir.

60. bk. Sahîhu Fıkhi’s Sunne, 2/187; Mecmûu’l Fetâvâ, 26/85-91’den naklen

• Temettü haccı yapan, kurban keser. Kurban bulamayan veya imkânı

olmayan kişi üç gün hacda, yedi gün memleketine döndüğünde toplamda

on gün oruç tutar.

• Mescid-i Haram’ın ehli olanlar (yani Mekke ve civarında yaşayanlar)

yalnızca ifrad haccı yaparlar:

“(Engeller kalkıp) emniyete kavuştuğunuz zaman, kim hac zamanına kadar

umreden faydalanmak ister ise kolayına gelen bir kurban (kessin). (Kurbanı)

bulamayan da üç günü hacda yedi günü de döndükten sonra olmak üzere tastamam on gün oruç tutsun. Bu (fidye), ailesi Mescid-i Haram (mıntıkasında)

oturmayanlar içindir. Allah’tan korkup sakının ve bilin ki Allah, cezası çetin

olandır.” 61

Hac Amellerinin Tafsilatı

1. İhrâm

İhrâma girmek, haccın şartlarındandır/rükunlarındandır. Zira ihrâm,

hacca yapılan niyettir. Her amelde olduğu gibi niyet asıldır ve niyetsiz amel,

makbul değildir. 62

a. İhrâm Hükümleri

• İhrâma hac aylarında girmek

Yüce Allah haccın belli aylarda olduğunu belirtmiş, onun için bir vakit

tayin etmiştir. Tüm vakitli ibadetlerde olduğu gibi hac ibadeti de belirlenen

vakit içinde olmalıdır:

“Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah

onu bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup

sakının ey akıl sahipleri!” 63

61. bk. 2/Bakara, 196

62. İhrâmın rükun mu şart mı olduğu ihtilaflıdır. Zira ihrâm hacca niyet midir, yoksa niyetten

müstakil bir hac menasiki midir, ihtilaflıdır. İhrâma ister şart diyelim ister rükun, ister şart ve rüknun dışında bir menasik diyelim, sonuç değişmez. İhrâm hacca giriştir! İhrâmsız hac olmaz. Allah

(cc) en doğrusunu bilir.

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır.’’ (Buhari, 1; Müslim, 1907)

63. 2/Bakara, 197

Bu aylar kamerî aylardan Şevval, Zilkade ve Zilhicce’dir. Vaktinden önce

veya sonra girilen ihrâm, şer’i ihrâm değildir.

• Mîkâttan ihrâma girmek

Mîkât, Allah Resûlü (sav) tarafından belirlenmiş ihrâma giriş mekânlarıdır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav), ihrâma girme yeri olarak Medineliler için Zu’l Huleyfe’yi,

Suriyeliler için Cuhfe’yi, Necidliler için Karmu’l Menazil’i, Yemenliler için

de Yelemlem’i belirlemiştir. Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre

yapmak isteyen diğer kimseler için mîkât bölgeleridir. Bu bölgelerden daha

içeride olanlar için ise ihrâm yeri, bulundukları yerdir. Hatta Mekkeliler de

Mekke’den girebilir.’ ” 64

– Kim hangi yönden Ka’be’ye geliyorsa, o yön için belirlenmiş mîkâttan

ihrâma girer. Şayet hava yolu, deniz yolu veya karayolu mîkât bölgesinin uzağına düşüyorsa; mîkâtın hizasına geldiğinde ihrâma girer.

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şu iki şehir (Basra ve Kûfe) fethedildiği zaman oralarda oturan insanlar Ömer'e gelip, 'Ey Müminlerin Emîri! Necid için Karn mîkât yeri olarak tayin edilmiştir. Oysa orası bizim yolumuza terstir. Karn'da ihrâma girmek istediğimiz zaman bize çok zor oluyor.' dediler.

Bunun üzerine Ömer, 'O hâlde, yolunuzun üzerinde bulunan bir mîkât hizasından ihrâma girin.' dedi ve Zat-u Irk'ı onlar için mîkât yeri olarak belirledi.' " 65

Gelişen teknolojiyle birlikte, mîkât mahallerinin hava, deniz ve karadan hizaları belirlenmiştir.

– Ka'be'nin ehli olup da mîkât mahalliyle Ka'be arasında yaşayanlar, bulundukları yerden ihrâma girerler. Mekke dışına çıkıp mîkât mahallinden Harem'e girmeleri gerekmez.

64. Buhari, 1526; Müslim, 1181

65. Buhari, 1531

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bu bölgelerden daha içeride olanlar için ise ihrâm yeri, bulundukları yerdir. Hatta Mekkeliler de Mekke'den girebilir." 66

– Mîkât mahalleri şeriat tarafından tayin edilmiştir. Allah Resûlü ve beraberindeki sahabe ihrâma mîkât mahallinden girmiştir. Mîkâttan önce veya sonra ihrâma girmek, sünnete muhaliftir. 67

66. Buhari, 1526; Müslim, 1181

67. Hac niyetiyle Mekke'ye gelenin mîkâtı ihrâmsız geçmesi fakihler arasında tartışılmıştır. Konunun anlaşılması için şu asılların bilinmesi gerekir:

− Şeriat bir şey için zaman ve mekân tayin etmişse, ona riayet etmek bir zorunluluktur. Zaman ve mekân Allah'ın sınırlarıdır ve Allah'ın sınırlarını (kasten) çiğnemek zulümdür.

"Bu, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını çiğnemeyin. Kim de Allah'ın sınırlarını çiğnerse bunlar zalimlerin ta kendileridir." (bk. 2/Bakara, 229)

− Bilmeyerek veya unutarak mîkâttan önce ihrâma girenin ihrâmı geçersizdir. Mîkât yerine gelince tekrar ihrâma girer.

− Bilmeyerek veya unutarak mîkâtı ihrâmsız geçen, tekrar mîkât yerine döner ve ihrâma girer.

− İhrâma mîkâttan önce veya sonra giren, hatasını -yukarıda anlatıldığı gibi- telafi eder. Herhangi

bir fidye/ceza ödemesine gerek yoktur. İleride detaylı anlatılacağı gibi, hakkında nas olmayan

fidyeler/cezalar geçersizdir. Zira had/ibadet/kefaret gibi akli olmayan hükümlerde kıyas olmaz.

− Mîkâttan önce ihrâm olacağına dair rivayetler hem sened hem de metin yönünden sıkıntılıdır. Şöyle ki;

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim hac ve umre için Mescid-i Aksa’dan ihrâma girer ve Mescid-i Haram’a kadar ihrâmda kalırsa,

geçmiş ve gelecek tüm günahları bağışlanır veya o kimsenin cennete girmesi vacip olur.” (Ebu

Davud, 1741)

Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir. İsnadında Ali ibni Yahya ibni Ebu Sufyan El-Ehnasi vardır. Kimisi bu ravinin meşhur olmadığını söylemiş, kimisi onu sika saymıştır. (bk. Neylu’l Evtâr, 1818

No.lu Hadis Şerhi)

Yine hadis âlimleri bu hadisin senedinde ve metninde ravilerin çokça ihtilaf ettiğini aktarmışlardır. (bk. Avnu’l Ma’bûd, 1741 No.lu Hadis Şerhi)

Hadisi idtırabla (çelişkili ihtilaf) illetli görenlerden biri de İbni Kesir’dir (rh). (bk. Neylu’l Evtâr, 1818

No.lu Hadis Şerhi)

Hadis sahih olsaydı bile şöyle anlaşılabilirdi: Beyt-i Makdis’ten ihrâma girmek, özel bir durumdur.

Yalnızca üç mescide (ibadet kastıyla) sefer düzenlendiği gibi, Beyt-i Makdis’e ihrâm konusunda

ayrıcalık tanınır. Ancak hadisin isnadı sahih olmadığından bu yorumlara ihtiyaç yoktur. Allah (cc)

en doğrusunu bilir.

− Beyhakî (rh) Sünen’inde bazı sahabilerin mîkâttan önce ihrâma cevaz verdiğini nakletmiştir. Bu

rivayetler Allah Resûlü'nden (sav) nakledilen sözlü ve fiilî sünnete aykırı olması yanında -zira Nebevi uygulamayla çelişen sahabe sözü ittifakla geçersizdir- sened ve metin yönünden problemlidir.

Ali'ye (ra), " 'Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın.' (2/Bakara, 196) ayeti sorulduğunda, 'Ailenin

bulunduğu yerden ihrâma girmendir.' dedi." (Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 8928)

Hadisin isnadında Abdullah ibni Seleme El-Muradî vardır. Bazıları sika dese de, hafızasında değişiklikler olmuştur. Buhari (rh) hadisinde mütâbaat olmayacağını söylemiş; Ebu Ahmed El-Hakim

• İhrâma Girmeden Önce Gusletmek

İhrâma girmeden hemen önce gusletmek -hayız ve nifazlı da dâhil- sünnettir.

Hârice ibni Zeyd ibni Sâbit'ten (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Babam Zeyd, Nebi'nin (sav) ihrâma girmek için dikişli elbiselerden soyunduğunu ve guslettiğini gördü." 68

Allah Resûlü, nifas/lohusa olan Esma binti Umeys'e gusletmesini emretmiştir.

(rh), "Onun hadisi müstakim değildir." demiştir. (bk. Şerhu Suneni'n Nesâî, 2651 No.lu Hadis Şerhi)

Ayete dair aynı tefsir Ebû Hureyre'den nakledilmiştir. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 8929)

Rivayetin isnadında Câbir ibni Nûh vardır. Rivayetleri reddedilmiş zayıf ravilerdendir. İbni Adiy (rh)

"Bundan daha münker bir rivayetini görmedim." demiştir. (bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 3/472)

Rivayetler sened yönünden zayıf, Allah Resûlü (sav) uygulamasına muhalif, ayrıca metin yönünden

de problemlidir. Zira ne Alî'nin ne de Ebû Hureyre'nin evlerinden ihrâma girdiği nakledilmiştir.

Şayet haccın ve umrenin tamamlanması evden ihrâma girmek olsa, buna en layık olanlar rivayeti

nakledenler olurdu. Ayrıca tüm bu rivayetler İmam Ahmed'in (rh) tefsir ettiği gibi "Hazırlıklara/

yolculuğa evden başlamak, kendi beldesinden yeni sefer inşa etmek." şeklinde de anlaşılabilir.

(bk. El-Muğnî, 3/250-253, 2276. Mesele)

− Bazı âlimler, mîkâttan önce ihrâma girmenin caiz ve geçerli olup, efdal olanın mîkâttan girmek

olduğunda icma nakletmiştir. Bunlardan biri İbnu'l Munzir'dir (rh). (bk. age. 3/250, 2276. Mesele)

Her şeyden önce bu icma bir nassa dayanmadığı gibi Allah Resûlü'nden (sav) nakledilen naslara

da aykırıdır. Dayanağı olmayan ve var olan naslara aykırı icma olmaz. Olsa olsa çoğunluğun görüşü olur.

Kaldı ki konu hakkında bir icma da yoktur. Osmân (ra), Neysâbûr'dan umre için ihrâma giren Abdullah ibni Âmir'e, "Umrenle aldandın." demiş ve insanların ihrâma girdiği yerden girmesini istemiştir. (bk. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 8934)

Buhari (rh) Sahih'inde, "Hac ve umre mîkâtlarının takdiri" (Kitâbu'l Hac, 5. Bab) ve "Medine Ehlinin Mîkâtı; Zu'l Huleyfe'den Önce İhrâma Girmezler Babı" (Kitâbu'l Hac, 8. Bab) diyerek, mîkâttan

önce ihrâma girilmeyeceğini söylemiştir.

Yine Davud-i Zahiri ve İbni Hazm (rh) mîkâttan önce ihrâma girilmeyeceğini söylemişlerdir. (bk.

El-Muhallâ, 5/52, 822. Mesele)

Bu saydıklarımız dahi, nakledilen icmalar hususunda temkinli olma zorunluluğumuzu gösterir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

68. Tirmizi, 830

Hadisi naklettikten sonra İmam Tirmizî (rh), "Bu, hasen garib bir hadistir. İlim ehlinden bir grup,

ihrâmdan önce guslü müstehap gördüler; bu görüşe sahip olanlardan biri de Şâfiî'dir." demiştir.

Bazı âlimler Tirmizi'nin hadise "hasen" demesini eleştirmiştir. Zira isnadında Abdullah ibni Yakub

El-Medenî vardır. Zehebî (rh) ve İbni Hacer (rh) onun meçhul bir ravi olduğunu söylemiştir… İbnu'l

Mulekkin (rh) bu itiraza şöyle cevap vermiştir: "Tirmizî (rh) Abdullah ibni Yakub El-Medenî'yi tanımış/hâlini bilmiş, bu nedenle hadise hasen demiş olabilir." (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 830 No.lu Hadis

Şerhi)

Deriz ki: Bu cevap yerindedir. Zira bir muhaddisin bir raviyi tanımıyor oluşu, onun zayıf olduğu

anlamına gelmez. Ancak ravi tüm muhaddisler indinde meçhul olursa zayıf kabul edilebilir. Kaldı

ki gusletmek, ihrâm öncesi oturmuş amelî bir sünnettir.

“Zu’l Huleyfe mevkisine vardığımızda Esma binti Umeys, Muhammed

ibni Ebû Bekir’i doğurdu ve (lohusa olması hakkında), ‘Ben, nasıl hareket

edeceğim?’ diye Allah Resûlü’ne (sav) sorduttu.

O da (sav), ‘Yıkan. Bir kumaşı bez şeklinde bağla, sonra da ihrâma gir.’ buyurdu.”69

• Koku/yağ sürünmek

Kadının veya erkeğin ihrâm öncesinde koku/yağ sürünmesi sünnettir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne, ihrâma girerken ve (şeytan taşlayıp tıraş olarak) ihrâmdan

çıktığı sırada (ziyaret) tavâfından önce koku sürerdim.” 70

Yine Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Nebi (sav) ile birlikte Mekke’ye gitmek üzere yola çıkmıştık. İhrâma

gireceğimizde alınlarımıza kokulu maddeler sürerdik. Birimiz terlediğimizde kokulu madde yüzüne akardı. Nebi (sav) bunu görürdü de kimseyi böyle

yapmaktan engellemezdi.” 71

69. Müslim, 1218

70. Buhari, 1539; Müslim, 1189

71. Ebu Davud, 1831; Sahabeden bir grup, ihrâm öncesinde koku sürünüp ihrâma girmeyi hoş

karşılamamışlardır. Bu durumu ihrâmın ruhuyla bağdaştırmamışlardır. Ancak hüccet, Allah Resûlü’nün (sav) fiillerindedir.

Muhammed ibni’l Munteşir’den (rh) şöyle nakletmiştir:

“Âişe’ye İbni Ömer’in, ‘Benden güzel koku yayıldığı hâlde ihrâma girmeyi istemem.’ dediğini hatırlatıp bu konuyu sordum. Âişe şöyle dedi: ‘Ben, Allah Resûlü’ne koku sürdüm. Sonra o, diğer

hanımlarının yanına gidip (onlarla birlikte oldu). Daha sonra da ihrâma girdi.’ ” (Buhari, 270; Müslim, 1192)

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün, ihrâmlıyken saçının ayrım yerlerinde bulunan kokusunun ışıltısı hala gözlerimin önünde.’’ (Buharî, 1538)

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sav) ihrâm öncesinde koku sürünmüş, ihrâm esnasında kokunun

eseri üzerinde görülmüştür. Bu da bazı âlimlerin “Koku sürünür sonra guslederdi, böylece kokunun eseri kalmazdı.” yorumunun isabetli olmadığını gösterir.

Bazı âlimler de bir hadise dayanarak, ihrâmlının üzerinde koku olmasını yasaklamışlardır.

Safvan ibni Ya'lâ'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Babam) Ya'lâ, Ömer'e (ra), 'Allah Resûlü'ne vahiy geldiği sırada bana göster.' demişti. Peygamber

Ci'rane'deyken yanında bir grup insan vardı. Bu sırada bir adam geldi ve, 'Ey Allah'ın Resûlü! Koku

sürünüp umre ihrâmına giren kimse hakkında ne buyurursunuz?' diye sordu.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bir süre sustu. Daha sonra kendisine vahiy geldi. Ömer hemen

Ya'lâ'ya işarette bulundu ve Ya'lâ geldi. Allah Resûlü'nün üzerinde bir örtü vardı. Ya'lâ, başını Allah

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

374

Allah Resûlü (sav) saçlarına mülebbed sürerdi.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü'nü (sav) dağılmaması için saçlarına yapışkan bir madde

sürmüş hâlde telbiye getirirken işittim." 72

Mülebbed; zamk, reçine gibi bir maddedir. Saçı toplar ve şeklini korur.

Bugün -içinde haram madde/katkı bulunmayan- jöle ve saç spreyleri aynı

görevi görür. Hac amelleri yapılırken kişi terler, saç ve sakalı dağılır. İnsanlara

eza veren koku ve dağınıklıktan sakınmak için, Allah Resûlü ihrâm öncesi

bakım yapmış olmalıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

• Beyaz rida ve izar giymek

İzar, bedenin alt kısmını örten; rida, bedenin üst kısmını örten kumaş

parçasıdır. Sünnet olan iki kumaş parçasının da beyaz olmasıdır.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) saçlarını sarıp yağ sürdükten, izar ve ridasını giydikten

sonra ashabıyla birlikte Medine'den ayrıldı. Kokusu deriye gelecek şekilde

zaferan bulunanlar hariç, hiçbir izar ve ridanın giyilmesini de yasaklamadı."73

Resûlü'nün örtüsünün içine soktu. O sırada Peygamber'in yüzü kırmızılaşmıştı ve nefsi (uykudaki

bir kimsenin çıkardığı ses gibi) hırlıyordu. Bir süre sonra bu durum ortadan kalktı. Daha sonra

Efendimiz, ‘Umre ile ilgili soru soran kimse nerede?’ diye sordu.

Bunun üzerine o soru soran adamı çağırıp Allah Resûlü’nün yanına getirdiler.

‘Üzerindeki kokuyu üç kez yıka, üzerindeki cübbeyi çıkar ve umreni, hacda yaptığın gibi yap.’

buyurdu.

Ravilerden İbni Cüreyc dedi ki: ‘Atâ’ya, ‘Peygamber, üç kez yıkamayı emrederken (kokudan) arındırmayı mı kastetti?’ dedim. O da ‘Evet.’ diye cevap verdi.’ ” (Buhari, 1536; Müslim, 1180)

Bu rivayet, Allah Resûlü’nün fiiliyle (zahiren) çelişkilidir. Hâliyle açıklanması gerekmektedir.

− Bu hadise 8. yılda, Allah Resûlü’nün (sav) fiili ise Vedâ Haccı’nda (10. yılda) vuku bulmuştur. Şayet

bir amel alınacaksa onun (sav) son uygulaması alınmalıdır. (bk. Fethu’l Bârî, 1536 No.lu Hadis Şerhi)

− Bu adamın üzerinde “halûk/zaferan” vardır. Allah Resûlü (sav) ihrâmlı olsun olmasın zaferanla

boyanmış elbiseyi yasaklamıştır. Hâliyle bu adama nehyi zaferan nedeniyledir. (bk. age.)

“Siz ihrâmlılar, zaferan ve vers adı verilen bitki ile boyanmış olan elbise giymeyin.” (Buhari, 1542)

− Bazı âlimler iki hadisin arasını şöyle cem etmiştir: “Allah Resûlü saçına, sakalına, bedenine koku

sürmüştür. Yasakladığı adam ise kıyafetine koku sürmüştür. Evla olan ihrâm kıyafetine koku sürmekten kaçınmaktır.”

Allah (cc) en doğrusunu bilir; Ehl-i Hadis’in metoduna uygun olan, tüm delillerle bir arada amel

etmektir. Buna göre ihrâmdan önce ihrâm elbisesine koku sürülmez. Saç, sakal ve bedene koku

sürülebilir.

72. Buhari, 1540

73. Buhari, 1545

Amelî sünnet, ihrâmın beyaz olmasıdır. İzar ve ridanın farklı renklerde

olmasını yasaklayan bir nas yoktur. Kadınlar ise günlük kıyafetleri içinde

ihrâma girerler.

• Farz namazdan sonra ihrâma girmek

Allah Resûlü (sav), Zu’l Huleyfe’de namaz kılar sonra ihrâma girerdi.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), öğle namazını Zu’l Huleyfe’de kıldıktan sonra bir deve

istemiş ve o deveyi hörgücünün sağ tarafından işaretleyip oradan kan akıtmış, sonra o kanı temizlemiş ve devenin boynuna da iki takunya takmıştır.

Sonra da devesini getirtip üzerine binince ve Beyda denilen düzlüğe çıkınca

sesli olarak telbiyeye başlamıştır.” 74

74. Ebu Davud, 1752

Allah Resûlü (sav), Zu’l Huleyfe’de seferî olduğu için namazı kasreder, hac kurbanını işaretler ve

hacca niyet ederek –ihlal- ihrâma girerdi. Kişi farz namazı kılar, akabinde ihrâma girerse bunda

ihtilaf yoktur. Ancak şu konuda ihtilaf edilmiştir:

− Farz namazın akabinde ihrâma girmeyen, ihrâm için iki rekât nafile kılar mı?

İhrâma özel iki rekât namaz kılınacağına dair özel bir delil yoktur. Allah Resûlü cemaatle kıldığı

farz namazın akabinde ihrâma girmiştir. Evla olan onun sünnetine riayet ederek farz namazın

akabinde ihrâma girmektir. (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 26/108)

Ancak -İbni Kudâme- selefin cumhurunun iki rekât nafile kılıp ihrâma girmeyi müstehap gördüğünü nakletmiştir. (bk. El-Muğnî, 3/259, 2289. Mesele) Allah (cc) en doğrusunu bilir.

− İhtilaf edilen bir diğer mesele şudur: Allah Resûlü, namazın akabinde oturduğu yerde yani musallada mı ihrâma girmiştir yoksa bineğine bindikten sonra mı?

Konu hakkında birçok rivayet varid olmuştur. Bazısında Allah Resûlü’nün namazın hemen akabinde ihrâma girdiği zikredilmiştir. Bazısında bineğine bindikten ve binek harekete geçtikten

sonra ihrâma girmiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ancak mescidin yanından telbiye getirerek ihrâma girerdi.” (Buhari, 1541)

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), bineği ayağa kalkıp tam olarak doğrulduğu zaman telbiye getirmişti.” (Buhari, 1552)

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), biz de onunla birlikte iken, öğle namazını Medine’de dört rekât olarak, ikindi

namazını Zu’l Huleyfe’de iki rekât olarak kılmıştı. Daha sonra sabaha kadar orada kalmış, sonra

bineğine binip Beyda’ya (çöle doğru) geldikleri zaman Allah’a hamdetmiş, tesbihte bulunmuş ve

tekbir getirmişti. Daha sonra hac ve umre için telbiye getirmişti, (ihrâma girmişti). Yanındakiler

de ona uyarak hac ve umre için telbiye getirdiler. (Mekke’ye) vardığımızda ihrâmlardan çıkmaları

için herkese emir verdi. Telbiye günü (Zilhicce’nin 8. günü) gelince hac için telbiye getirip ihrâma

girdiler. Peygamber (sav), ayaktayken kendi elleriyle birçok deveyi kurban kesmişti. Allah Resûlü

(sav), Medine’de de iki alaca koçu kurban etmişti.” (Buhari, 1551)

Bu farklı rivayetler, ihrâmın başlangıç zamanı noktasında ihtilafa neden olmuştur. Sahabeden

Abdullah ibni Abbâs’ın, rivayetlerdeki farklılığı şöyle açıkladığı rivayet edilmiştir.

İhrâma girecek/Hacca niyet edecek kişi şunlara dikkat eder:

– Önce Allah’a (cc) hamdeder, O’nu tesbih eder.

Enes (ra) şöyle anlatır:

“Allah Resûlü (sav), biz de onunla birlikte iken öğle namazını Medine’de

dört rekât olarak, ikindi namazını Zu’l Huleyfe’de iki rekât olarak kılmıştı.

Daha sonra sabaha kadar orada kalmış, sonra bineğine binip Beyda’ya (çöle

doğru) geldiği zaman Allah’a hamdetmiş, tesbihte bulunmuş ve tekbir

getirmişti, (ihrâma girmişti).” 75

– Kıbleye yönelir

Nafi’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer (ra), Zu’l Huleyfe’de sabah namazını kılınca devesinin eğerinin

bağlanmasını emrederdi. Eğeri bağlanınca, devesi onu doğrulttuğu zaman

ayakta olduğu vaziyette kıbleye yönelir ve Harem’e varana kadar telbiye

getirirdi. Harem’e gelince telbiyeyi bırakırdı. Zû Tuvâ’ya gelince sabaha

kadar orada kalırdı. Sabah namazı kıldıktan sonra gusül abdesti alırdı. İbni

Ömer, Peygamber’in (sav) da böyle yaptığını söylerdi.” 76

Said ibni Cübeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Abbâs’a, ‘Ey Ebu Abbâs! Ben Allah Resûlü’nün (sav) girdiği ihrâmın zamanı hakkında görüş ayrılığına düşmelerine şaşıyorum.’ dedim.

Bana şöyle cevap verdi: ‘Gerçekten bu konuyu bugün insanların en iyi bileni benim. Allah Resûlü’nün (sav) haccı sadece bir kere olduğu için insanlar bu konuda ihtilafa düştüler. Şöyle ki: Allah

Resûlü (sav) hac maksadıyla yola çıktı. Zu’l Huleyfe’deki mescidde iki rekât namaz kıldı. Namazını

bitirince bulunduğu yerde hacca niyet edip hac için telbiye getirmeye başladı. Bunu kendisinden işiten kimseler işittikleri gibi öğrendiler. Sonra devesine binip devesi onu kaldırıp doğrultunca telbiye getirdi. Bazı kimseler bu telbiyesine yetiştiler. Bu görüş ayrılığının sebebi oraya insanların parça parça, yani değişik zamanlarda gelmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. O yüzden

kimileri, ‘Deve onu kaldırdığı ân telbiyeye başladı.’ demektedirler. Allah Resûlü (sav) deveyle biraz

ilerleyip Beyda Tepesi’ne çıktığı ânda getirdiği telbiyeyi duyan, yani o ânda yetişenler de önceki telbiyeleri duymadıkları için, ‘Allah Resûlü (sav) Beyda Tepesi’nde hacca niyet etti ve telbiyeye

başladı.’ demektedirler.

Allah’a yemin olsun ki o (sav), namaz kıldığı yerde ihrâma girip niyet etti ve telbiyeye başladı. Devesi kendisini kaldırınca yine telbiye getirdi. Beyda Tepesi’nde de yine telbiye getirmeye devam

etti.” (Ebu Davud, 1770; Rivayetin isnadında Husayf ibni Abdurrahmân El-Harrânî vardır. Bu ravi

nedeniyle rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir.)

Hadis imamlarından Ahmed ibni Hanbel (rh) kendisine bu durumu soran Esrem’e şöyle cevap

vermiştir: “Her biri hakkında sünnet varid olmuştur.” (bk. El-Muğnî, 3/259, 2289. Mesele)

Allah (cc) en doğrusunu bilir; konu hakkında genişlik vardır, her biri sünnettir.

75. Buhari, 1551

76. Buhari, 1553

HAC VE UMRE BABI

377

– Sonra, yapacağı şeye niyet eder

Niyetin hangi dilde olduğunun bir önemi yoktur. Dilerse Arapça dilerse

kendi dilinde niyet eder. 77

Şayet yalnızca hacca niyet ediyorsa -ifrat haccı- der ki;

◌ٍ
◌ّ
◌َج
◌ح
ب
◌ّ
◌ُم
ه
◌ٰ
◌ّ
◌َالل
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
ل
“Allah’ım! Emrine icabet ettim, hacca niyet ettim.”
Ya da yalnızca “Hacca niyet ettim.” demesi yeterlidir.
Hacca ve umreye beraber niyet ediyorsa -kıran haccı- der ki:
◌ٌا
◌َج
◌َح
◌ًو
◌َة
◌ْر
◌ُم
ع
◌ّ
◌ُم
ه
◌ٰ

◌ّ

◌َاللَ

◌ْكُ

ي

◌ّ

ب

◌َ

ل

“Emrine icabet ettim Allah’ım! Hac ve umreye niyet ettim.”

Ya da yalnızca “Hac ve umreye niyet ettim.” der.

Şayet temettü haccı yapacaksa yalnızca umreye niyet eder. Umreyi bitirince ihrâmdan çıkar, tekrar yeni bir ihrâmla hacca niyet eder.

• Telbiye getirmek

Telbiye getirmek haccın vaciplerindendir. Zira Allah Resûlü onu emretmiş ve kendisi de terk etmemiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) başındaki saçları toplayıp yapıştırmış olarak yüksek sesle telbiye getirip,

◌َ

◌َكَ

ل

◌َ

◌َةَ

◌ْمِ

◌ِعَ

◌ّ

◌َالنَ

◌َوَ

◌ْدُ

◌َمَ

ح

◌ْ

ال
◌ّ
◌َ إن ِ،
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌َ ل
◌َك
◌َ ل
◌ِ يك
◌َ
◌َ رَش
◌َ اَل
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌َ ل ،
◌ْك
ي
◌ّ
ب
◌َ
◌ّ ل
◌ُ م
ه
◌ٰ
◌ّ
◌َ الل

◌ْك

ي

◌ّ

ب

◌َ

◌َل

◌َك

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌َ، آل

◌ْك

◌ُل

م

◌ْ

◌َال

و

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana

icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve mülk/egemenlik/hâkimiyet senindir.

77. Hacda niyet -diğer ibadetlerden farklı olarak- dil ile yapılır. Şayet kişinin bu yönde bir engeli

yoksa niyetini sözlü olarak dile getirir

Senin hiçbir ortağın yoktur.’ diye söylerken işittim. Bu kelimelere başka hiçbir

şey eklemiyordu.” 78 79

78. Buhari, 5915; Müslim, 1184

79. Allah Resûlü’nden öğrendiğimiz telbiyenin özel bir anlamı vardır. Zira o gün müşrikler bu

telbiyeye yakın ama farklı bir telbiye getirir, Allah’a (cc) şirk koşarlardı.

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

ِيكَ لَكْ ◌َ ,Müşrikler“ ’ ◌َ ِ اَلَ رَش َ

◌ّيِ

بَل/Sana icabet ettim, senin hiçbir ortağın yoktur.’ derler,

Allah Resûlü de (sav), ‘Yazık size, bu kadarı yeterli.’ buyururdu.

Onlar ise (bu ifadeye ilave ederek) ‘كَ

مل ا

◌ِ مُ وَ ◌َ كُه

o ,Sen .dışında ortağın bir senin Ancak/ إِاَّل ◌َ ِ َّ رَش ً يكُ ا هَو لَكَ ◌َ ، مَثْل

ortağına ve onun sahip olduklarına da sahipsin.’ derlerdi. Bu şekildeki telbiyelerini Ka’be’yi tavâf

ederken söylerlerdi.” (Müslim, 1185)

Onlar, Allah’ın tek bir ortağının olduğunu, onun da Allah’ın (cc) yönetiminde, yani Allah’a ait olduğunu iddia ediyorlardı. Allah Resûlü (sav) bu anlayışı reddeden ve Allah’ın tek ilah olduğunu,

hiçbir ortağının bulunmadığını, nimetin şükrünün ve hamdin yalnızca Allah’a yapılacağını belirten bir telbiye getirdi.

Bugünün muvahhidi kendi vakıasını düşünmeli ve müşriklerin bozduğu ne varsa onu ıslah etmeye niyet etmelidir. Müşriklerin bozduğunu telbiyesine eklemeli, bugünün şirkine meydan

okumalıdır. Bugünün telbiyesi, Allah Resûlü’nün (sav) sünnetini hem lafzen hem de manen ihya

edecek nitelikte olmalıdır. Şirk, dün olduğu gibi bugün de mevcuttur. Her ne kadar dün ile bugün arasında benzerlikler olsa da farklılıklar olduğu da bir gerçektir. Muvahhid, Allah Resûlü’nün

telbiyesini yapmalı, sonra telbiyesine bugünün şirkine meydan okuduğu lafızlar eklemelidir.

Bunu kendi dilinde veya Arapça yapmasında bir sakınca yoktur.

Allah Resûlü’nün telbiyesini yaptıktan sonra örneğin “Emrine icabet ettim Allah’ım! Hüküm yalnızca sana aittir. Emrine icabet ettim Allah’ım senin hiçbir ortağın yoktur. Emrine icabet ettim

Allah’ım! Tağutları reddettim…” şeklinde telbiye getirilebilir. Yine kişi o ân kendi duygularını,

Rabbine olan özlem ve sevgisini de telbiyesine yansıtabilir. Zira telbiye tevkifî (lafızları değiştirilemez) bir ibadet değildir. Bunun delili şudur:

• Allah Resûlü’nden farklı telbiye lafızları varid olmuştur:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

◌ْ قَ ◌ِّ ح

◌ٰ ه الْ

◌ْ إِلْ ك

◌ّ يِّ

لَب

“ ‘Buyur hakkın ilahı emrine amedeyim!’ lafzı, Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesindendi.’’ (Nesai, 2752;

İbni Mace, 2920)

Enes’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

◌ِة

◌َ

◌ْ اجرُ مَه ِ

◌ْ صِارَ والَ

◌ْ لِأْلَن

◌َ ْ اغِفرْ ه فَ

◌ْ شُ اأْلِخرْ

◌ّ عيِّ

◌ْ إِأَّلْ َشَ

اَلَ عي

◌ْ كْ َ

◌ّ يِّ

لَب

“Buyur Allah’ım emret! Ahiret hayatından başka hayat yoktur. Sen Ensâr’a ve Muhacir’e mağfiret

et.’’ (Ahmed, 13258)

Sahabe Allah Resûlü’nün telbiyesini yapmakla beraber farklı lafızlar da eklemiştir. Allah Resûlü

(sav) bu durumu sükûtla ikrar etmiştir:

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesi şöyleydi:

◌ْ لَكْ يك رَش َ ، اَلَ ك َ ِ

◌ْ ملُ

الن ْعَمَة لَك َ وال

◌ْ وَ ْ مَد َ ح ْ ِّ

◌ْال ن َّإِ ،ك

◌ّيِ

◌ْلَب كَ لَ يْرَش اَلَ ـِ َك

◌ّيِ

◌ْلَب ،ك

◌ّيِ

◌ٌّبَل مَّ ه

◌ْاللّ ك

◌ّيِ

لَب

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’

HAC VE UMRE BABI

379

– Telbiyede aslolan yüksek sesli olmasıdır.

Sâib ibni Hallâd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cibril; ashabıma ve benimle beraber bulunanlara, ihlal veya telbiyede seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi.” 80

Ebû Bekir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Hangi hac daha değerlidir?’ diye soruldu.

Buyurdular ki: ‘Yüksek sesle bolca telbiye getirilen ve çok kurban edilerek yapılan hacdır.’ ” 81

Ses yükseltme konusunda kadın ve erkek eşittir. Kadın da telbiyede sesini yükseltir. Zira naslar, hem erkeği hem de kadını kapsamaktadır. 82

Abdullah ibni Ömer ise şunu eklerdi:

◌ٌلمَع

◌ْالو كَ

◌ُيلِإَ

◌ءَا

◌ّبْغ

◌ْالرّ ، كَ

◌ّي

◌ْك لَبَّ

◌َديَ

◌َ ْخُرْيِ بيَ

◌ْال ، كَ

◌ْيَدعَسْو ، كَ

◌ّي

◌ْك لَبَّ

◌ّي

لَب

‘Sana itaate hazırım! Huzur içinde sana itaate hazırım! Hayır senin elindedir, sana itaate hazırım!

Dilekler sanadır, amel sana!’ ” (Müslim, 1184)

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

◌ْجَارِمَع’ telbiyeye İnsanlar“

ذاَ ال/Yüksek dereceler sahibi Allah’ım’ gibi kelimeler ilave ediyorlardı. Peygamber de (sav) bunları işittiği hâlde ses çıkarmıyordu.” (Ebu Davud, 1813)

Bazı sahabeler, Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesiyle yetinme konusunda ısrarcı olmuşlardır. Ancak

bu, içtihadi bir görüştür, bağlayıcılığı yoktur.

Dahhâk ibni Muzâhim’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs şu şekilde telbiye getirirdi:

◌ْكَ اَلَ رَشَيك لَكَّ

◌ْملُ

النْعَمَة لَكَ وال

◌ْ ِّحْمَدَ وَ

◌ْك، إِنَّ ال

◌ّي

◌ْكَ ِ ، اَلَ رَشَيك لَك لَبَّ

◌ّي

◌ّ ُّهَّم لَبَّ

◌ْك اللَّ

◌ّي

لَب

‘Buyur Allah’ım! Senin davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve hâkimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.’

Daha sonra şöyle derdi: ‘Bundan başkasını söylemem. Çünkü Allah Resûlü’nün (sav) telbiyesi de

bu şekildeydi.’ ” (Ahmed, 2404)

Abdullah ibni Ebî Seleme’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sa’d ibni Ebî Vakkâs, bir adamın telbiye getirirken,

مَعِارِجْ◌

كَ ذا الْ◌

يّ◌

لَب

‘Sana itaate hazırım, ey yüksek dereceler sahibi’ dediğini işitince, ona, ‘Allah elbette yüksek dereceler sahibidir. Ama biz, Allah Resûlü (sav) ile telbiye getirirken böyle söylemezdik.’ dedi.” (Ahmed,

1475; Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir)

80. Ebu Davud, 1814; Tirmizi, 829

81. Tirmizi, 827

82. Çalışma boyunca sıklıkla tekrar eden bir kaideyi yenilemek istiyoruz: Şer’i hükümlerde kadın

ve erkek eşittir. Kadını veya erkeği tahsis etmeyen her hüküm, tüm mükellefler için geçerlidir.

– Telbiye müphem/kapalı olur mu?

Kasıt şudur: İhrâma girecek kişi niyet ettiği ilk telbiyesinde yalnızca hacca

niyet etse, ifrad, kıran veya temettü ettiğini belirtmese olur mu? Ya da bir

başkasının niyetiyle niyet edip, o hac çeşitlerinden hangisini yaparsa onu

yaparım demesi olur mu?

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî (ra) Yemen’den Peygamber’in yanına gelmişti.

Peygamber (sav) ona, ‘Ne niyetle ihrâma girdin?’ diye sordu.

Alî, ‘Allah Resûlü’nün (sav) girdiği niyetle’ diye cevap verdi.

Bunun üzerine Resulûllah (sav), ‘Eğer benim yanımda hedy kurbanı olmasaydı

ihrâmdan çıkardım.’ buyurdu.” 83

Ebû Mûsâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) beni Yemen’e göndermişti. Döndüğümde Allah Resûlü

(sav) ile Batha’da karşılaştık.

Bana, ‘Hangi niyetle ihrâma girdin?’ diye sordu.

Bu noktada bazı âlimler üç gerekçeyle kadının sesini yükseltemeyeceğini söylemiştir.

− İlki; İbni Abdulberr’in (rh) naklettiği icma iddiasıdır. Birazdan anlaşılacağı gibi bu, sahabenin

içinde yer almadığı bir icma iddiasıdır. Çoğunlukla olduğu gibi, cumhurun görüşü icma olarak

nakledilmiştir. İlim talebesinin dikkat etmesi gereken konulardan biri, fıkıhta nakledilen icma

iddialarıdır.

− İkincisi; imamın hatasını uyaracak kadına el çırpmasını emreden naslardır.

Sehl ibni Sa’d’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Subhanallah’ demek erkekler içindir. ‘Elleri çırpmak’ da kadınlar için.’’ (Buhari, 1204; Müslim, 421)

Şöyle delil alınmıştır: Erkek “Subhanallah” diyerek imamı uyarırken kadın sesini yükseltmez, el

çırpar. Bu, kadının sesini yükseltmemesinin delilidir.

Her şeyden önce bu, bir ibadeti başka bir ibadete kıyastır; ki, ibadetler birbirine kıyas edilmez.

Kaldı ki hac ile namaz ibadetinin farkı apaçıktır. Örneğin namazda kadın ve erkek aynı safta namaz kılmazken, hacda yan yana tavâf edebilmektedir.

− Üçüncüsü; İbni Abbâs (ra) ve İbni Ömer’den (ra) nakledilen, kadının telbiye sesini yükseltemeyeceği rivayetleridir. Her iki rivayetin isnadında konuşulmuştur. İbni Abbâs rivayetinde İbrâhîm

ibni Ebî Habîbe; İbni Ömer rivayetinde Îsâ ibni Ebî Îsâ El-Hennât vardır. Her iki ravi de zayıftır.

(bk. El-Muhallâ, 5/83, 829. Mesele) Âişe Annemiz (r.anha) telbiyede sesini yükseltmiştir. Onun ses

yükseltmesini duyan sahabe itiraz etmemiştir. (bk. age. 5/82, 829. Mesele)

Yani rivayetler sahih olsa dahi, delil olmazdı. Zira bir sahabiye muhalif başka bir sahabi olduğunda o görüş hüccet olmaz.

83. Buhari, 1558; Müslim, 1250

HAC VE UMRE BABI

381

Ben de, ‘Allah Resûlü’nün (sav) girdiği niyetle.’ diye cevap verdim.

Bunun üzerine bana, ‘Yanında hedy kurbanı var mı?’ diye sordu.

Ben, ‘Hayır.’ dedim.

Bunun üzerine bana emir buyurdu, Ka’be’yi tavâf ettim. Safa Merve arasını da sa’y ettim. Daha sonra yine emir buyurdu, ihrâmdan çıktım.’ dedi.” 84

Mezkûr hadislerden anlaşılacağı üzere ihtiyaç hâlinde bu caizdir. Şöyle ki; aslolan kişinin hac çeşidini niyetinde tayin etmesidir. Ancak haccı bir başkasına bağlı olarak yapıyor ve onun niyetinin ne olduğunu bilmiyorsa, niyeti o kişinin niyeti üzere yapılabilir. Örneğin; bir imama bağlı olarak hac yapan fakat kafileye geç katılan bir insan, hac imamının niyeti üzere niyet edebilir. Yine beraber yola çıkacağı ve beraber döneceği hac arkadaşlarından bir sebeple geri kalan insan, niyetini onların niyetine bağlayabilir. 85

– Telbiyeyi Ne Zaman Sonlandırır?

Hacı; ihrâma başladığı ândan itibaren her fırsatta ve mümkünse yüksek sesle telbiye getirir. Kurban Bayramı’nın birinci günü Akabe cemresini taşladıktan sonra telbiyeyi keser.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Usame, Arafât’tan Muzdelife’ye kadar Allah Resûlü’nün (sav) terkisindeydi. Efendimiz (sav) daha sonra Muzdelife’den Minâ’ya kadar Fadl’ı terkisine aldı. Usame ve Fadl, ‘Peygamber, Akabe cemresine (büyük şeytana) taş atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti.’ demişlerdir.” 86

İleride geleceği gibi, her taş attığında tekbir getirir. Son taşı attıktan sonra

84. Buhari, 1559; Müslim, 1221

85. Cumhur-u ulema, mezkûr rivayetlerden ibham üzere ihrâmın cevazını çıkarmıştır. Bir grup

âlim ise bunun caiz olmadığını söylemiştir. (bk. Fethu’l Bârî, 1559 No.lu Hadis Şerhi) Hadis imamları da ilgili rivayetleri anlamada farklı yollar izlemiştir:

Buhari (rh) “Allah Resûlü zamanında, Allah Resûlü’nün niyetiyle ihlal” babı (Kitâbu’l Hac, 32. Bab)

diyerek; bunu Allah Resûlü'nün dönemiyle kayıtlamıştır. Âlimler bu kaydı şöyle açıklar: "Nebi zamanında hükümler henüz oturmamıştı. Sahabiler hükümleri bilmediğinden Allah Resûlü niyeti

üzere hac yaptılar. Bugün ise hükümler belirlidir, istikrar bulmuştur." (Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Hac,

32. Bab başlığı şerhi)

Nesai (rh), "İhrâmlının niyet etmeksizin haccı" (Kitâbu'l Hac, 52. Bab) başlığını vermiş, bunun mutlak olarak caiz olduğunu ima etmiştir.

86. Buhari, 1543; Müslim, 1544

telbiyeyi bırakır. Hadisin İbni Huzeyme (rh) rivayetinde açıkca, "Son taşla

birlikte telbiyeyi keser." 87denmiştir.

Abdullah ibni Abbâs (ra) bu durumu şöyle gerekçelendirmiştir:

"Telbiye, haccın şiarıdır. (Öyleyse) ihrâmdan çıkana kadar telbiye getir.

İhrâmdan çıkışın ilk adımı da Akabe cemresini taşlamandır." 88

Umreci ise Haceru'l Esved'i selamlayınca telbiyeyi keser.

İbni Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Umre yapan kimse Haceru'l Esved'i istilam edene kadar telbiye getirmeye

devam eder." 89 90

• İhrâm yasaklarına riayet etmek

İhrâma giren birinin riayet etmesi gereken yasaklar vardır. Bu yasaklardan birini çiğnemenin hacca vereceği farklı zararlar vardır; bunlar ileride

açıklanacaktır.

Hacı ve umreci için ihrâm yasakları şu naslarda hükme bağlanmıştır:

"Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak hacda yoktur/olmamalıdır. Ne hayır işlerseniz Allah onu

bilir. Azık edinin! Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Benden korkup sakının

ey akıl sahipleri!" 91

87. bk. Sahîhu İbni Huzeyme, 2887

88. Fethu'l Bârî, 1685 No.lu Hadis Şerhi, İbni Munzir'den naklen. Muhtemelen İbni Abbâs (ra) telbiyenin hac şiarı olduğunu Nebi'den (sav) duymuştur:

Zeyd ibni Hâlid El-Cuhenî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur.

“Cibril bana gelerek, ‘Ey Muhammed, ashabına emret telbiyeyi yüksek sesle okusunlar çünkü telbiye haccın alametlerindendir.’ dedi.” (İbni Mace, 2923)

Sonra da taşlamayla birlikte telbiyeyi kesmeyi yukarıda okuduğumuz gibi gerekçelendirmiştir.

89. Ebu Davud, 1817; Tirmizi, 919

90. Hadisin isnadında iki problem vardır: İlki; Ebû Dâvud’un (rh) hadisi rivayet ettikten sonra işaret ettiği Abdulmelik ibni Ebî Suleymân ve Hemmâm, aynı hadisi Atâ (rh) kanalıyla İbni Abbâs (ra)

sözü olarak (mevkuf) rivayet etmişlerdir. Yani bazı raviler bu hadisi Allah Resûlü’nden (merfu)

nakletmiş, bazısı da İbni Abbâs (ra) sözü olarak (mevkuf) nakletmişlerdir. İkincisi, hadisin isnadında yer alan Muhammed ibni Abdurrahman ibni Ebî Leyla’dır. Meşhur Kûfeli fakihlerden olan Kâdî

ibni Ebî Leyla, ilminin derinliği yanında zayıf hafızalı bir ravidir. Bu nedenle başka yoldan mevkuf

olarak gelen rivayetin İbni Ebî Leyla kanalıyla merfu gelmesi, muhtemelen zayıf hafızasının ona

oynadığı bir oyun olsa gerektir.

Hâliyle umrecinin telbiyeyi kesmesi İbni Abbâs (ra) sözüyle/uygulamasıyla sabit olmuştur.

91. 2/Bakara, 197

HAC VE UMRE BABI

383

“Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın.” 92

“Ey iman edenler! İhramda olduğunuz zaman avı öldürmeyin.” 93

“Deniz avı ve yiyeceği size ve yolculara faydalanılan (bir yemiş olarak) helal

kılındı. İhramda olduğunuz sürece kara avı size haram kılındı.” 94

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Adamın biri, ‘Ey Allah’ın Resûlü! İhrâmlı bir kimse hangi elbiseleri giyebilir?’ diye sormuştu.

Allah Resûlü (sav), ‘Gömlekleri, başa geçirilen takkeleri, şalvarları, şapkalı giysileri ve mestleri giyemez. Fakat iki ayakkabı bulamayan kimse mest giysin ve

topuklardan aşağısını kessin. Siz ihrâmlılar, zaferan ve vers adı verilen bitki ile

boyanmış olan elbise giymeyin.’ buyurdu.” 95

Ubeydullah’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“İhrâmlı kadın yüzüne peçe örtemez, ellerine eldiven giyemez.” 96

Osmân ibni Affan’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘İhrâmlı kimse ihrâmlı iken ne nikahlanabilir ne nikahlandırılır ne de dünür gönderebilir/nişanlanabilir.’ demiştir.” 97

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) beraberinde bir adam vardı. Derken kendi dişi devesi onun boynunu kırdı ve o da hemen öldü. Bunun üzerine Allah Resûlü

(sav) ‘Onu yıkayın. Kendisine hiçbir koku yaklaştırmayın. Yüzünü de örtmeyin.

Kuşkusuz o, telbiye eder hâlde diriltilecektir.’ buyurdu.” 98

92. bk. 2/Bakara, 196

93. 5/Mâide, 95

94. 5/Mâide, 96

95. Buhari, 1542; Müslim, 1177

96. Buhari, 1838

97. Müslim, 1409

98. Müslim, 1206

Kişi ihrâmda olduğu sürece muhatap olduğu şer’i yasaklar vardır. Bunlar:

– Cinsel ilişki

– Fısk

– Tartışma/Kavga gibi sözlü ve fiilî eziyetler

– Saç tıraşı

– Avlanmak

– Kara hayvanlarından avlanmış bir şey yemek

– Gömlek/Elbise giymek (bu erkekler için konulmuş bir yasaktır. Kadın

normal kıyafetiyle ihrâma girer.)

– Başı örten sarık, kapüşon, takke takmak

– Ayakkabı giymek

– Pantolon/Şalvar/Don giymek

– İhrâmlıyken bedene veya kıyafete koku sürünmek

– Kadının yüzünü (yüze yapışan) peçeyle/nikapla örtmesi ve eline eldiven giymesi

– Nikahlanmak veya bir başkasının nikahını kıymak

– Erkeğin yüzünün tamamını sarması/örtmesi 99

99. İhrâm yasaklarıyla ilgili iki konuya temas etmek yerinde olacaktır.

1. İhrâm Yasakları Taabbudidir, Genişletilemez

İhrâm yasakları taabbudidir; yani, Yüce Allah böyle emretmiş, bize de uymak düşmüştür. Bu

yasakların illetini bilmediğimizden bunları kıyas yoluyla genişletmek doğru değildir. Örneğin

koku sürünmek yasaktır; öyleyse yıkanmak da ihrâmlıya yasak olmalıdır, denemez. Saç kesmek

yasaktır; öyleyse koltuk altı, etek tıraşı olmak veya tırnak kesmek yasaktır, diyemeyiz. Bunun gerekçeleri şudur:

a. Taabbudi hükümlerde kıyas olmaz: Hemen belirtelim ki taabbudiden kastımız "kıyasın caiz

olmaması"dır. Aksi hâlde taabbudi hükümlerin sayısız akli hikmeti, faydası, maslahatı… vardır.

Ancak bunların hiçbiri kıyas için yeterli değildir. Kıyas için illetin bilinmesi ve illetin hem asılda

hem de ferde tahakkuk etmesi gerekmektedir.

b. Allah Resûlü (sav) bu babda serbest olanları değil, yasak olanları saymıştır. Yukarıda ihrâm yasaklarına dair verdiğimiz nasların tamamında yasaklar zikredilmiştir. Bu da; ihrâmlı için aslolanın

her şeyin serbest, yasakların ise sınırlı/istisna olması olduğunu gösterir. İstisnaya/Sınırlı olana

kıyas yapılmayacağı izahtan vareste olsa gerektir.

c. Kıyasın bu babda geçersiz olduğuna dair deliller vardır.

Örneğin koku sürünmek yasaklanmıştır. Buna göre yıkanmak evleviyetle yasak olmalıdır. Oysa

yıkanmak nasla izin verilmiş şeylerdendir.

Abdullah ibni Huneyn'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Abbâs ile Misver ibni Mahreme, Ebva'da görüş ayrılığına düştüler. İbni Abbâs, 'İhrâmlı kimse başını yıkayabilir.' dedi. Misver de, 'İhrâmlı kimse başını yıkayamaz.' dedi.

Bunun üzerine İbni Abbâs, beni -bu konuyu sormak üzere- Ebû Eyyûb El-Ensârî'ye gönderdi. Onu,

kuyunun iki direği arasında bir örtü ile örtünmüş vaziyette yıkanır durumda buldum. Kendisine

selam verdim.

‘Sen kimsin?’ dedi.

Ben de, ‘Abdullah ibni Huneyn’im. Allah Resûlü’nün (sav) ihrâmlıyken başını nasıl yıkadığını sormam için İbni Abbâs beni sana gönderdi.’ dedim.

Ebû Eyyûb elini örtünün üzerine koyarak onu biraz aşağı indirdi ve başı göründü. Sonra kendisine su döken adama, ‘Haydi, suyu başıma dök.’ dedi. Adam da onun başına su döktü. Ebû Eyyûb

El-Ensârî, başını elleriyle ovuşturarak ellerini öne arkaya götürdü ve ‘Allah Resûlü’nü (sav) böyle

yaparken gördüm.’ dedi.” (Buhari, 1840; Müslim, 1205)

İhrâmlının evlenmesi veya başkasının nikahını kıyması yasaklanmıştır. Buna bakarak ticaret evleviyetle yasak olmalıdır, denebilir. Oysa Allah (cc) hacı için ticarete izin vermiştir. İhrâmlıyken veya

ihrâm sonrası ticaret yapılmasında bir beis yoktur.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ukâz, Mecenne ve Zu’l Mecâz cahiliye döneminde bulunan çarşılardı. İslam gelince, Müslimler

bu çarşılarda ticaret yapmayı günah saydılar. Bunun üzerine Allah (cc) şu ayeti indirdi:

‘Allah’ın ihsan ve lütfunu elde etmek için (hac döneminde ticaret yapmanızda) bir sakınca yoktur.’

(2/Bakara, 198)” (Buhari, 2098)

Ebû Umâme Et-Teymî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben hac yolculuğunda kira ile insan taşıyan ve hayvanını kiraya veren biriyim. İnsanlar bana,

‘Senin haccın olmuyor, sen hacda para kazanıyorsun.’ dediler. İbni Ömer’e rastladım ve, ‘Ey Ebu

Abdurrahman, ben hac mevsiminde binit kiraya veren ve kirayla hacı taşıyan biriyim. Bu sebeple

bana, ‘Senin haccın olmuyor.’ diyorlar. Sen ne dersin?’ dedim.

İbni Ömer ise şöyle dedi: ‘Sen ihrâma girmiyor musun, telbiye okumuyor musun? Ka’be’yi tavâf

etmiyor musun? Arafât’tan inip Minâ’da taşları atmıyor musun?’

Ben de, ‘Evet bütün bunları yapıyorum.’ dedim.

O da, ‘Öyleyse senin haccın oluyor. Çünkü Peygamber’e (sav) bir adam gelip senin sorduğun şeyin

aynısını sormuştu, Allah Resûlü de (sav) susmuştu ve cevap vermemişti. Bunun üzerine ‘Allah’ın ihsan ve lütfunu elde etmek için (hac döneminde ticaret yapmanızda) bir sakınca yoktur.’ (2/Bakara,

198) ayeti indirildi. Allah Resûlü (sav) o adama haber göndererek onu çağırtıp kendisine bu ayeti

okuyarak ‘Senin haccın oluyor.’ buyurdu.’ ” (Ebu Davud, 1733)

Şayet ihrâm yasakları akılla genişletilebilseydi, saydıklarımızın da yasak olması gerekirdi. Zira yıkanmak da koku sürünmek de kötü kokuyu gidermek ve insanlara eza vermemek içindir. Şeriat

birine izin vermiş birini yasaklamıştır. Ticaret de evlilik de insanı meşgul eden unsurlardandır; şeriat birine izin vermiş birini yasaklamıştır. Bu da ihrâm yasaklarının taabbudi olduğunun, illetini

bilmediğimizin ve salt teslimiyetle yetinmemiz gerektiğinin delilidir.

2. İhrâm yasaklarından hakkında ceza/kefaret olanlar, kıyasla genişletilemez

Bazı ihrâm yasakları için kefaret varid olmuş, bazısı için ceza/kefaret varid olmamıştır. Örneğin; saç

kesmenin kefaret cezası vardır. Nikah kıyan veya koku sürünen de kefaret vermelidir diyemeyiz.

Kefaret cezası varid olanı öder, cezası olmayanda tevbe ederiz. Bunun gerekçeleri şudur:

a. Hadler, kefaretler ve ölçülerde kıyas caiz değildir. Evet, bu konuda usul âlimleri ihtilaf etmiştir. Cumhur, bu bablarda kıyasa cevaz vermiş; umumen Hanefi usulcüler ve uygulamalarından

anladığımız kadarıyla hadis ehli cevaz vermemiştir. (bk. El-Mustasfâ min İlmi’l Usûl, 1/351-352;

El-Bahru’l Muhît fî Usûli’l Fıkh, 4/47-57) Zira hadler, kefaretler ve ölçüler akılla belirlenmez. Bunlar, Yüce Allah’ın sınırlarıdır; bize teslim olmak düşer.

Had cezalarından örnek verecek olursak;

Öldürme/Katl haddi; kısastır. Ancak öldürülenlerin yakınları affetme veya kan parası alma hakkına sahiptir.

“Ey iman edenler! Öldürme vakaları için size kısas hükmü farz kılındı. Hür olana karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın (olmak üzere kısası yapın). Fakat kime de kardeşi tarafından

(kısastan vazgeçilerek) bir şey bağışlanırsa artık (maktul yakınları diyeti) örfe uygun istesin. (Katil

de) iyilikle ödesin. Bu, Rabbiniz tarafından (sizin için) bir hafifletme ve rahmettir. Kim de bundan

sonra haddi aşacak olursa, onun için can yakıcı bir azap vardır. Sizin için kısasta hayat vardır ey

akıl sahipleri! Umulur ki sakınıp korkarsınız.” (2/Bakara, 178-179)

Hırsızlık suçunun haddi; el kesilmesidir. Mağdur hakkından feragat etse dahi, mahkemeye ulaşan

dosyada had, ikame edilir.

“Hırsız erkek ve kadının, işledikleri (kötülüğün) karşılığı ve Allah’tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.” (5/Mâide, 38)

Safvân ibni Umeyye’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün mescidde uyuyordum. Otuz dirhem değerinde üzerime örttüğüm cübbemi bir kimse

kapıp götürdü. O kimse yakalanıp Allah Resûlü’ne (sav) getirildi. Allah Resûlü (sav) o kimsenin elinin

kesilmesini emretti. Ben Allah Resûlü’ne gelip, ‘Otuz dirhem değerindeki bir şeyden dolayı bu

kimsenin elini mi keseceksin? Ben o cübbemi parasını ileride almak üzere ona satmış olsam bu

cezadan kurtulur mu?’ dedim.

Allah Resûlü de (sav), ‘Bu dediğini bu kimse bana getirilmeden önce yapsaydın olmaz mıydı?’ buyurdu.” (Ebu Davud, 4394; Nesai, 4893)

Hırsızlık, adam öldürmekten daha basit bir suçtur. Ancak görüldüğü gibi adam öldürmede af

olmasına rağmen, hırsızlıkta yoktur. Oysa bu konu bizlere bırakılsa ve kıyas yapacak olsak, tam

tersi bir sonuca ulaşırdık.

Kefaretlerde de durum aynıdır. Şer’i kefaretlere baktığımızda aklın payının olmadığını, kefaretlerin taabbudi olduğunu görürüz.

Bir vakit namazı terk etmenin kefareti yoktur!

Haccı terk etmenin kefareti yoktur.

Zekâtı terk etmenin kefareti yoktur.

Orucu terk etmenin/tutmamanın kefareti yoktur.

Tuttuktan sonra orucu yeme içmeyle bozmanın -cumhura göre- kefareti yoktur.

Fakat, tuttuktan sonra cinsel ilişkiyle oruç bozmanın kefareti vardır.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü’nün (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve, ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben

tükendim, bittim!’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Ne oldu sana?!’ diye sorunca adam, ‘Ben oruçlu iken eşimle cinsel ilişkiye girdim!’ diyerek karşılık verdi. Daha sonra Peygamber (sav) ile aralarında şu konuşma geçti:

‘Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?’

‘Hayır!’

‘Peki iki ay hiç ara vermeden oruç tutulabilir misin?’

‘Hayır!’

‘Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?’

‘Hayır!’

HAC VE UMRE BABI

387

Bundan sonra Allah Resûlü (sav) bir süre bekledi. Biz de oradayken Peygamber’e (sav) bir sele dolusu hurma getirildi. Allah Resûlü (sav), ‘Soruyu soran adam nerede?’ deyince adam, ‘Buradayım.’

diyerek ortaya çıktı.

Allah Resûlü de ona, ‘Bunu al ve sadaka olarak dağıt!’ buyurdu.

Adam, ‘Benden daha fakir olanlara mı ey Allah’ın Resûlü?! Allah’a yemin ederim ki, Medine’nin şu

iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!’ deyince Allah

Resûlü (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından, ‘İyi öyleyse, bunu ailene yedir!’ buyurdu.”

(Buhari, 1936; Müslim, 1111)

Şayet bu mesele kıyasa kalsa tam tersi bir sonuç çıkardı ortaya. Zira namazın oruçtan daha

önemli olduğu su götürmez bir gerçektir. Namazı bozanın kefareti yokken, namazdan daha aşağı rütbede bir ibadeti bozmanın kefareti vardır. Orucunu yiyerek bozana -cumhura göre- kefaret

yokken -ki yeme içme oruç yasaklarındandır- cinsel ilişkide kefaret vardır. Her ikisi de oruç yasağı

olmasına rağmen birbirinden ayıran nedir? “Bu taabbudidir, bize teslimiyet düşer.” dışında her

cevap, anlamsızdır.

b. İhrâm yasaklarına dair iki kefaret varid olmuştur.

• Saçını bir özür nedeniyle tıraş edenin kurban kesmesi

“Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın. Sizden kim hasta olur ya da başında (ona eza veren) bir şikâyeti olur ise fidye olarak oruç tutması, sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir.”

(bk. 2/Bakara, 196)

• İhrâmlıyken bilerek/kasıtlı avlananın ödeyeceği kefaret

“Ey iman edenler! İhramda olduğunuz zaman avı öldürmeyin. Sizden her kim onu kasten öldürürse cezası, sizden iki adil hakemin kararıyla öldürdüğüne denk bir hayvanın Kâbe’ye ulaştırılarak kurban edilmesidir. Ya da yoksulları doyurmak veya onun dengi olacak şekilde oruç tutmaktır. (Bu cezalar) yaptığı hatanın vebalini tatması içindir. Allah, geçmişte kalanı bağışladı. Her

kim de (yasaklanana) dönerse Allah ondan intikam alacaktır. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup

eden) Azîz ve intikam sahibidir.” (5/Mâide, 95)

Bu ikisinde varid olan kefaretin kıyas yoluyla genişletilmesi doğru değildir. Zira görüldüğü gibi

her biri ihrâm yasağı olmasına rağmen kefaretleri birbirinden farklıdır. Buna binaen sair yasakları

bunlara kıyas etmek ve “Şunu yapan, kurban keser.” demek doğru olmasa gerektir.

Bir örnekle konuyu izah edelim: Allah Resûlü koku sürülen elbiseyi yasaklamıştır. Ancak buna

dair kefaret zikretmemiştir. Bu babda kıyası kabul edenler ihrâmlıyken koku sürene yukarıda

okuduğumuz saç kesme cezasını tatbik etmişlerdir. Yine ihrâmlıya yasak olan elbise giyenlere

saç kesme cezasını tatbik etmişlerdir. Bu kıyasın yanlışlığına dair şu rivayeti zikredebiliriz:

Safvan ibni Ya’lâ’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“(Babam) Ya’lâ, Ömer’e (ra), ‘Allah Resûlü’ne vahiy geldiği sırada bana göster.’ demişti. Peygamber

Ci’rane’de iken yanında bir grup insan vardı. Bu sırada bir adam geldi ve, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Koku

sürünüp umre ihrâmına giren kimse hakkında ne buyurursunuz?’ diye sordu.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bir süre sustu. Daha sonra kendisine vahiy geldi. Ömer hemen

Ya’lâ’ya işarette bulundu ve Ya’lâ geldi. Allah Resûlü’nün üzerinde bir örtü vardı. Ya’lâ, başını Allah

Resûlü’nün örtüsünün içine soktu. O sırada Peygamber’in yüzü kırmızılaşmıştı ve nefsi (uykudaki

bir kimsenin çıkardığı ses gibi) hırlıyordu. Bir süre sonra bu durum ortadan kalktı. Daha sonra

Efendimiz, ‘Umre ile ilgili soru soran kimse nerede?’ diye sordu.

Bunun üzerine o soru soran adamı çağırıp Allah Resûlü’nün yanına getirdiler.

‘Üzerindeki kokuyu üç kez yıka, üzerindeki cübbeyi çıkar ve umreni, hacda yaptığın gibi yap.’

buyurdu.

Ravilerden İbni Cüreyc dedi ki: ‘Atâ’ya, ‘Peygamber, üç kez yıkamayı emrederken (kokudan) arındırmayı mı kastetti’. dedim. O da ‘Evet.’ diye cevap verdi.’ ” (Buhari, 1536; Müslim, 1180)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

388

Hadise konu olan adam hem ihrâmlıya yasak olan cübbe giymiş hem de koku sürünmüştür. Allah

Resûlü (sav) her iki fiilinden dolayı onu uyarmasına rağmen bir ceza zikretmemiştir. İhtiyaç hâlinde açıklamanın geciktirilmesi caiz değildir.

Kıssaya konu olan adamın cahil olduğu, cahilin de sorumlu olmadığı şeklinde bir itiraz yöneltilebilir. Ancak rivayette adamın cahil olduğuna işaret eden bir delil yoktur. Bilakis kimse onu

uyarmadan bizzat kendisinin gelip soru sorması, konuya dair bilgi sahibi olduğunun, şer’i muhalefetinin karşılığını öğrenmek istediğinin delilidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Bir başka örnek olarak, bilindiği gibi ihrâm yasağı olan saç kesme fiilini bir özür nedeniyle işleyen

kişi kefarete muhatap olur.

Abdullah İbni Ma’kıl’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bu mescidde (Kûfe Mescidi) Ka’b ibni Ucra’nın yanına oturdum. Ona ‘Oruç fidyesi gerekir.’ ayetinin tefsirini sordum.

O da şöyle cevap verdi: ‘Peygamber’in (sav) yanına götürüldüm. Bu esnada bitler yüzüme dökülüyordu. Bana, ‘Galiba, bitler yüzünden dermansız kalmışsın. Bir koyuna gücün yetmez mi?’ diye

sordu.

Ben, ‘Hayır.’ diye cevap verdim.

‘(O zaman) üç gün oruç tut veya altı yoksulu doyur. Her birine yarım sa’ miktarı yiyecek ver ve

başını tıraş et!’ buyurdu.

Bu ayet sadece benim hakkımda nazil oldu. Ancak sizin için de geçerlidir.’ ” (Buhari, 4517; Müslim,

1201)

Burada şöyle bir soru sorabiliriz. Bir özür nedeniyle haccın vaciplerinden birini terk edeni saç kesmeye kıyas edebilir miyiz? Bu babda kıyası kabul edenler soruya “Evet.” demelidir. Ancak naslar

“Evet.” cevabının hatalı olduğunu göstermiştir.

Sâlim’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer, ailesinden zayıf durumda olan kimseleri önceden gönderirdi. Onlar da (Muzdelife’de) Meş’ar-ı Haram’da dururlar ve dilleri döndüğünce Allah’ı zikrederlerdi. Sonra devlet başkanı Muzdelife’den vakfe yapmadan ve dönmeden önce onlar (Minâ’ya) doğru giderdi. Bazıları

Minâ’ya sabah namazı vakti, bazıları da daha sonra varırdı. Minâ’ya vardıkları zaman da cemreye

taş atarlardı. İbni Ömer, ‘Böyle kimselere Allah Resûlü (önden gitmeleri konusunda) ruhsat vermiştir.’ demiştir.” (Buhari, 1676; Müslim, 12959)

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sevde, insanlar kalabalık oluşturmadan önce gitme hususunda Allah Resûlü’nden izin istedi.

–O ağır canlı bir kimseydi.- Allah Resûlü de ona izin verdi, o da kalabalık olmadan gitti. Biz ise

sabaha kadar kaldık. Sonra Peygamber’in emriyle yola koyulduk. Yemin olsun ki, Sevde gibi ben

de Allah Resûlü’nden izin istemiş olsaydım (o gün için) beni en çok sevindiren şey bu olurdu.”

(Buhari, 1681; Müslim, 1290)

Görüldüğü gibi bir özür nedeniyle hac ibadetlerinden birini tamamlamadan kadın ve çocuklara

hareket izni verilmiştir. Bu, bir özür nedeniyle hac ibadetini eksik yapmaktır. Ancak Allah Resûlü

(sav) kadın ve çocuklardan kefaret vermesini istememiştir.

c. Hadler, kefaretler ve ölçülerde kıyas olacağını söyleyenler sahabe fiilini delil olarak öne sürmüşlerdir. Şöyle ki; içkinin had cezası olmadığını, Alî’nin (ra) içkiyi iftira cezasına kıyas ederek 80

sopa olarak belirlediğini ve sahabenin bu hükümde icma ettiğini söylemişlerdir. Delil şudur:

Abdurrahman ibni Ezher’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nü (sav) Mekke Fethi’nin ertesi günü, insanlar arasında dolaşarak Halid ibni Velid’in

evini sorarken gördüm. Ben o esnada genç bir delikanlıydım. Allah Resûlü’ne (sav) içki içmiş birisi

getirildi. Allah Resûlü (sav) ashabına, ona dayak atmalarını emretti. Onlar da ellerinde bulunan

şeylerle vurdular. Kimisi kamçı ile kimisi sopa ile kimisi de ayakkabı ile vurdu. Allah Resûlü de (sav)

o adamın üzerine toprak serpti. Ebû Bekir halife olunca kendisine içki içen biri getirildi. Ebû Bekir

sahabilere Peygamber’in (sav) içki içene verdiği cezayı sordu. Kırk sopa vurduğunu hatırladılar.

Bunun üzerine Ebû Bekir kırk sopa vurdu. Ömer halife olunca Halid ibni Velid ona mektup yazdı.

‘Halk içki içmeye düşkünlük gösterdiler. Cezayı küçük görüyorlar, senin yanında ilk Muhacirler

var onlara sor.’ dedi. Ömer de onlara sorup istişare etti ve seksen değnek vurulması için icma

ettiler.

Ravi diyor ki: ‘Alî: ‘Kişi içince iftira eder, içki içen kimseye de aynen iftira edene uygulanan

cezayı uygulamayı uygun görürüm.’ dedi.’ ” (Ebu Davud, 4489)

Derler ki; Alî (ra) içki içeni iftira edene kıyas etmiştir. Bu da hadler ve kefaretlerde kıyasın cevazına;

dahası, hadlerde kıyas yapılacağına sahabe icması olduğunun delilidir.

Bu istidlal birkaç açıdan isabetsizdir. Şöyle ki;

− Konu gündeme geldiğinde sahabiler olaya farklı yaklaşmış, kimisi hadlerin en azı olan iftira

haddi uygulanmasını istemiştir.

Enes ibni Mâlik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah’ın Peygamber’i, içki içene hurma çubuğu ve ayakkabılarla, had cezası uyguladı.

Sonra Ebû Bekir kırk sopa cezası uyguladı. Ömer halife olduğunda insanlar verimli arazilere ulaştılar. Bunun üzerine Ömer, ‘İçki cezasının miktarı hakkında görüşünüz nedir?’ dedi. Sonrasında (sınırları belirtilmiş (had) cezalarının en hafifi olarak) seksen değnek ceza uyguladı.” (Müslim, 1706)

Görüldüğü gibi Allah Resûlü içkide had uygulamış, ancak bir sayıyla tahdit etmemiştir. Sahabe

hadde kıyas ederek had belirlememiş, zaten var olan bir haddi sınırlamışlardır. Bunu yaparken de

kendi görüşleriyle değil, şeriatın ruhuna en uygun sayıyı seçmek istemişlerdir. Şayet hakkında had

cezası olmayan bir konuda iftira cezasına kıyas ederek had belirleselerdi kıyastan söz edilebilirdi.

− Konuda icma yoktur. Zira Ömer'den (ra) sonra tekrar kırk sopa had cezası uygulanmıştır. Bunu

uygulayan da bizzat Alî'dir (ra).

Hudayn ibnu'l Munzir Ebu Sâsâne'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Osmân ibni Affân'ın yanında bulunuyordum. Kendisine Velîd ibni Ukbe getirildi. Velîd, (Kûfe'de

valiyken içip sarhoş olmuş, bu hâlde) iki rekât sabah namazı kıldırmış ve cemaate, 'Sizin için namazı arttırayım mı?' demiş.

Velîd'in sarhoş olduğuna iki kişi şahitlik etmişti. Birisinin adı Humran olup Velîd'in şarap içtiğine

şahitlik etmiştir. Diğeri ise onu kusarken gördüğüne şahitlik etmiştir.

Bu şahitlik üzerine Halife Osmân ibni Affân, 'Bu kimse şarap içmeseydi kusmazdı. Ey Alî, kalk ve

buna celde (değnek) cezasını uygula.' dedi.

Alî de, 'Ey Hasan, sen kalk ve buna celde (değnek) cezasını uygula.' dedi.

Hasan da biraz ona (Osmân'a) sitemde bulunarak, 'Onun cefasını, sefasını sürene yükle.' dedi.

Bunun üzerine Alî, 'Ey Abdullah ibni Cafer, kalk ve celde (değnek) cezasını buna sen uygula.' dedi.

O da cezayı uyguladı. Değnek vurulurken Ali sayıyordu. Kırkıncı değneğe gelindiğinde, 'Dur!'

dedi ve şöyle devam etti: 'Peygamber (sav) kırk değnek vurdu, Ebû Bekir de kırk değnek vurdu.

Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi de bir uygulamadır, (sünnettir). Bence bu (kırk

değnek, seksen değnekten) daha iyidir." (Müslim, 1707)

Hâliyle sahabenin icmasından söz etmek mümkün değildir.

d. Aslolan beraat-ı zimmettir. Her Müslim'in malı kat'i naslarla koruma altındadır. Herhangi bir

konuda onu kefaretle sorumlu tutmak, malından bir kısmı ödemesini istemektir. Oysa kıyas zandır ve kıyası kabul edenler, onun zan ifade ettiğini kabul etmektedir. Kıyasla kefaret belirlemek,

yakini naslarla korunmuş Müslim malını zanla talep etmektir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Sonuç olarak: İhrâm yasaklarını kıyas yoluyla genişletmek veya kıyas yoluyla hakkında kefaret

olmayan yasaklara kefaret tayin etmek isabetsizdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

390

b. İhrâm Yasaklarına Dair Meseleler

• İhrâm yasaklarından hiçbiri haccı bozmaz

İhrâm yasaklarından herhangi birinin haccı bozacağına dair sahih ve sarih

bir nas yoktur. 100

100. Bazı âlimler cimanın haccı bozacağına dair icma nakletmiştir.

İbni Kudâme (rh) der ki: "Vajinadan kurulan ilişkiyle haccın fasid olması/bozulması konusunda ihtilaf

yoktur." (El-Muğnî, 3/389, 2551. Mesele)

İbni Munzir dedi ki: "İlim ehli icma etti ki; ihrâm yasaklarından yalnızca cima orucu bozar." (bk.

El-Muğnî, 3/308, 2386. Mesele)

Bu icma iddiasına şu itirazlar yöneltilmiştir:

− İcmanın sahih ve sarih bir dayanağı olmalıdır. Mezkûr icmanın sahih ve sarih bir dayanağı (nas)

mevcut değildir. İcmaya dayanak olarak zikredilen hadis, sahih olsa da sarih değildir. İcmanın dayanağı olarak gösterilen, Bakara Suresi 197. ayettir.

"Hac, bilinen aylardadır. (Bilin ki) kim bu aylarda hac yaparsa cinsel münasebet, fısk ve tartışmak

hacda yoktur/olmamalıdır." (bk. 2/Bakara, 197)

Bu ayetin delil alınması hususunda şu itirazlar yöneltilmiştir:

− Ayette geçen "refes" kelimesinin cinsel münasebet/cima anlamına geldiği iddia edilmiştir. Ancak

"refes" kelimesinin birden fazla anlamı vardır. Selef de onu farklı şekillerde tefsir etmiştir. Refes kelimesi cima anlamına gelebileceği gibi başka anlamlara da gelebilir. (İtiraz için bk. Es-Seylu'l Cerrâr,

s. 342)

Deriz ki: Bu itiraz yerinde değildir. Evet, “refes” kelimesi hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Ancak

Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiri -ki tefsirin en kuvvetlisidir- dikkate alındığında “refes” cima anlamındadır.

Yüce Allah, Bakara Suresi 197. ayette “refes” kelimesini cima anlamında kullanmıştır.

Velev bu ayeti (Bakara Suresi 197. ayet) delil kabul etsek dahi ayette refes yasaklanmıştır; refesin

haccı bozacağına dair ne mutabakat, ne tadammun ne de iltizam delaletiyle işaret vardır. Ayetten

anlaşılacak şey; refes işleyenin günahkâr olacağı, haram işleyeceğidir. Haccının bozulacağına dair

delil nerede? (bk. age.)

− Şayet (Bakara Suresi 197. ayetindeki) refes haccı bozuyorsa, aynı ayette yasaklanan cedel/tartışma ve fısk da haccı bozmalıdır. (bk. age.)

Deriz ki: Benzer bir itirazı yönelten âlimlerden biri İbni Hazm’dır (rh). O da ayette geçen refes, fusuk

ve cidalin aynı hükümde olduğunu söyler. Şevkânî’den (rh) ayrıldığı nokta ise; o (rh), bu yasakların ve

her birinin kasıtlı yapıldığında haccı bozacağını söyler. Zira İbni Hazm’a göre her yasak, ibadeti batıl

kılar. (bk. El-Muhallâ, 5/197-198, 850. Mesele)

− Cimanın haccı bozacağına dair Ebû Dâvud (rh) Merâsîl’inde merfu, Mâlik (rh) Muvatta’da isnadsız

rivayetler zikretmiştir. Bu rivayetler ya mürseldir ya da isnadsız olarak, belağ kanalıyla nakledilmiştir. Şevkânî (rh) der ki: “Bu babda kendisiyle hüccet kaim olacak merfu bir rivayet yoktur. Mevkuf da

hüccet değildir. Mürsel rivayeti hüccet kabul etmeyen ve sahabe sözlerini hüccet görmeyenler,

rivayetlerde sabit olan (cimanın haccı bozması, bir dahaki yıl kaza yapılması, bozulmasına rağmen

haccın tamamlanması! Bir sonraki yıl kadınla erkeğin ayrı hac yapması ve her birinin kurban kesmesi gibi) hükümleri yapmak zorunda değildir. Onun Selef-i Salihin, Davud-i Zahirî gibi örnekleri

de vardır.” (bk. Neylu’l Evtâr, 1904-1905 No.lu Hadis Şerhi; ayrıca rivayetlerin detaylı isnad tahlili ve

metin çelişkileri için bk. El-Muhallâ, 5/200-201, 856. Mesele)

− İcmaya yöneltilen bir diğer itiraz; cimayla haccın bozulacağına icma nakledenlerin konunun detayı hakkında yaşadığı ihtilaftır:

“Ulema, her ne kadar haccın menasikinden hangisinin rükün olduğu ve hangisinin rükün olmadığı

hakkında ihtilâf etmişlerse de Hacc’ın rükünlerinden birini eksik bırakmakla ve Arafât vukufundan

önce de cima’ etmekle umrenin fesada gittiğinde müttefiktirler. Zira Cenâb-ı Hak,

فمن فرض فيهن الحج فال رفث وال فسوق وال جدال يف الحج

‘Hacca girişen kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, söğüşmek, döğüşmek yoktur.’ (2/Bakara, 196) buyurmuştur. Fakat Arafât vakfesinden sonra ve Cemratü’l-Akabe’yi taşlamaktan önce ve

Cemratü’l-Akabe’yi taşladıktan sonra ve rükün olan Tavâfü’l-İfâda’yı yapmadan önce cima’ etmekle

hac fesada gider mi, gitmez mi diye ihtilâf etmişlerdir.

İmam Mâlik, ‘Cemratü’l-Akabe’yi taşlamadan cima’ eden kimsenin haccı bozulur ve kendisine hem

fidye, hem kaza lâzım gelir.’ demiştir. İmam Ebû Hanife, İmam Şâfii ve Ebû Sevr ise, ‘Haccı tamamdır.

Ancak bir deve kurban etmesi gerekir.’ demişlerdir. Bu söz, İmam Mâlik’ten de rivâyet olunmuştur.

İmam Mâlik ‘Cemratü’l-Akabe’yi taşladıktan sonra -Tavâfü’l-İfâda daha yapılmamış bile olsa- cima’

etmekle hac fesada gitmez.’ demiştir. Cumhûr da buna katılır. Bir cemaat de, ‘Tavâfü’l-İfâda’dan

önce cima’ etmek haccı fesada götürür.’ demiştir ki bu da İbni Ömer’in görüşüdür.’’ (Bidâyetü’l Müctehid, 2/227)

− Bir diğer itiraz; üzerinde icma edildiği iddia edilen cimanın niteliği hakkında yaşanan ihtilaftır.

“Ulema, hem haccı bozan cima’nın keyfiyetinde, hem de -öpmek gibi- cima’ın mukaddimeleri ile

haccın bozulup bozulmadığında ihtilâf etmişlerdir.

Cumhûr, ‘Hac ancak, iki tenasül uzvunun birbirine rast gelmesi ile bozulur.’ demiştir. Fakat kimisi

guslün vacib olmasında iki tenasül uzvunun birbirine rast gelmesinden başka, meninin çıkmasını

da şart koştuğu için burada da bu şartı koşması muhtemeldir. Ulema, meniyi insan fercinin dışına

akıtmakla da hac bozulur mu, bozulmaz mı diye ihtilâf etmişlerdir.

İmam Ebû Hanife, ‘Meniyi önce akıtmaktan başka bir şey haccı bozmaz.’ demiştir. İmam Şâfii de

‘Zina haddi ne ile lâzım geliyorsa, hac da onunla bozulur.’ demiştir. İmam Şâfii fercin (normal birleşme yeri) dışında cima’ yapan kimsenin hedy vermesini müstehab görmüştür. Ulema, hac esnasında

bir kereden fazla cima’ yapan kimseye lâzım gelen hedy’in sayısında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik,

‘Bu adama yalnız bir hedy lâzım gelir.’, İmam Ebû Hanife, ‘Eğer tekerrür eden cimaların hepsi bir

mecliste olmuş ise bir hedy, değişik meclislerde olmuş ise her bir cima’ için bir hedy lâzım gelir.’

demiştir. İmam Muhammed ibni Hasan ise ‘Tekerrür eden cimalar ister bir mecliste, ister değişik

meclislerde olsun, eğer birinci cima için hedy vermemiş ise hepsi için bir hedy lâzım gelir.’ demiştir.

İmam Şâfii’den ise, bu her üç görüş de rivâyet olunmuştur. Fakat en meşhurları İmam Mâlik’in görüşüdür.’’ (age. 2/228-229)

− Bir diğer itiraz; cimayla haccı bozulanın ne tür bir fidye ödeyeceğine dair yaşanan ihtilaftır. Serahsî (rh) mezhepleri şöyle aktarır:

“Bir kimse Arafât’ta vakfe yapmadan önce, kendisi de hanımı da hac için ihrâma girmiş iken hanımıyla cinsel ilişkide bulunursa, her ikisine birer koyun kesme cezası gerekir. Her ikisi de bu haccı

tamamlarlar. Ancak ertesi yıl bu haccı kaza etmeleri gerekir.

Peygamber’e (sav); ikisi de hac için ihrâma girmiş iken hanımıyla cinsel ilişkide bulunan ihrâmlı kişinin durumu sorulduğunda;

يريفان دما وميضيان يف حجتهام وعليهام الحج من قابل

‘Her ikisi birer koyun keser. Sonra bu haccı tamamlarlar. Ancak ertesi yıl bu haccı kaza etmeleri

gerekir.’ (İbn Ebû Şeybe, Musannef, 14941; Beyhakî, es-Sünena’l-kübra, V/172, Zeyleî, Nasbu’r-raye,

II/128) demiştir.

Sahabîlerden Ömer (ra), Ali (ra) ve İbn Mes’ûd (ra)’dan da bu şekilde rivayet edilmiştir. Ancak bu haccı

kaza etmek için yeniden Mekke’ye geldiklerinde birbirlerinden ayrılırlar, demişlerdir. Bunun anlamı; her birinin diğerinin yolundan başka bir yol tutmasıdır.

Mâlik (rh), bu ifadenin açık anlamını esas almış ve evlerinden çıktıkları gibi birbirlerinden ayrılmaları

gerekir, demiştir.

Fakat bu görüş, fıkıh anlayışından uzaktır. Çünkü bu karı-koca ihrâmlı olmadıkları sürece cinsel ilişkide bulunabilirler. Birbirlerinden ayrı durmaları, cinsel ilişkiden korunmaları içindir. Cinsel ilişkinin

aralarında helal olduğu vakitte birbirlerinden ayrı durmalarının bir anlamı yoktur.

Zufer (rh) ise şöyle demiştir: İhrâm vaktinden itibaren birbirlerinden ayrılırlar. Çünkü eşlerin ihrâmda iken birbirlerinden ayrılmaları, adı geçen sahabilerin görüşüyle bir hac ibadeti davranışıdır. Hac ibadeti olmayan şeyin yapılması vakti ise ihrâm sonrasıdır.

Bu görüş kuvvetli değildir. Çünkü eşlerin ihrâmda iken birbirlerinden ayrılmaları, eda sırasında

hac ibadeti davranışı değildir. Kaza noktasında da hac ibadeti davranışı sayılmaz. Çünkü kaza,

eda nasıl yapılıyorsa öyle yapılır.

Şâfiî (rh) ise şöyle demiştir: Karı koca cinsel ilişkide bulundukları yere yaklaşırlarsa birbirlerinden

ayrılırlar. Çünkü bu yere ulaştıklarında şehvetlerinin coşup cinsel ilişkide bulunmayacaklarından

emin olamazlar. Bu durumdan sakınmak için birbirlerinden ayrılırlar.

Bu görüş de doğru değildir. Çünkü erkek hanımıyla birinci yılda aralarında var olan nikah nedeniyle cinsel ilişkide bulunmuştu. Eğer ayrılık vacip olsaydı, nikahtan ayrılmak vacip olurdu.

Halbuki hiçbir kimse bunu emretmemiştir. Ayrıca bu yere ulaşıp da basit bir lezzet nedeniyle

karşılaştıkları sıkıntıyı düşünürler. Birinci defa başlarına gelen şeyin o zaman yeniden başlarına

gelmemesi için cinsel ilişkiden sakınmaları ve pişmanlıkları artar.

Biz Hanefiler şöyle deriz: Adı geçen sahabîlerin maksadı şudur: Karı-koca kendilerinin fitneye

düşmelerinden korkuyorlarsa, vacip olarak değil de mendup olarak ayrılırlar. Tıpkı gencin, daha

ileri gitme konusunda kendi nefsine güvenemediği takdirde, oruçlu iken hanımını öpmekten

kaçınması gibi, bu da menduptur.

Cinsel ilişkide bulunan karı-koca, kırân haccına niyetli iseler, her ikisi de iki ihrâma girdiği için her

birine ikişer koyun kurban etme cezası vardır.

Cinsel ilişkiden önce Beytullah'ı tavâf etmemişlerse, her ikisine de hem haccı hem de umreyi kaza

etmeleri gerekir. Her ikisinin kırân haccını tamamlamaları gerekirse de hac ibadetlerinin geçersiz

olması nedeniyle, bu hacca ait kırân kurbanı kesmeleri ortadan kalkmıştır. Çünkü bu kurban,

hac ibadeti kurbanıdır. Bu kurban ise, sadece hac ve umreyi geçerli olarak aynı ihrâmla yapan

kimseye vacip olur.

Cinsel ilişkiden önce Beytullah'ı (umre için) tavâf etmişse verilecek cevap yine iki kurban vacip

olur, şeklindedir. Çünkü tıraş olmadıkça tavâf yapmakla umre ihrâmından çıkılmaz. Ancak, onun

bu durumda umreyi kaza etmesi gerekmez. Çünkü umresini yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunmuş durumundadır. Çünkü umrenin rüknü tavâftır. Bununla umresi geçersiz olmaz. Sadece

haccı geçersiz olur. Haccı kaza etmelidir. İki hac ibadetinden birinin geçersiz olması nedeniyle bu

kimseden kırân kurbanı düşmüştür.

Arafât'ta vakfe yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunursa, biz Hanefilere göre iki hac ibadetinden

hiçbiri geçersiz olmaz. Bunu daha önce açıklamıştık. Fakat vakfeden sonra hac ihrâmında iken

cinsel ilişkide bulunduğu için ceza olarak deve kesmesi ve umre ihrâmında suç işlediği için de

koyun kesmesi gerekir. Ayrıca iki hac ibadetini geçerli olarak yaptığı için kıran kurbanı kesmesi

gerekir.'' (El-Mebsût, 4/222-223)

Görüldüğü gibi icma edilen cimanın mahiyeti, ne zaman olduğunda haccı bozacağı ve cima yapana ne gerektiği ile ilgili detaylarda ihtilaf edilmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Deriz ki: İhrâm ruhuna aykırı olan her şey ihrâmı/haccı bozmaz. Örnek olması açısından şu kıssayı okuyabiliriz.

Esmâ binti Ebî Bekir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte hac niyetiyle yola çıkmıştık. Arc denilen yere varınca Allah Resûlü (sav)

binitinden indi. Biz de indik. Âişe, Allah Resûlü’nün (sav) yanına oturdu. Ben de babam Ebû Bekir’in yanına oturdum. Ebû Bekir ile Allah Resûlü’nün ortaklaşa kullandıkları tek yük hayvanı vardı

ve Ebû Bekir’in bir hizmetçisinin yanında bulunuyordu. Ebû Bekir oturup hizmetçinin gelmesini

bekliyordu. Derken hizmetçisi çıkageldi. Fakat yanında devesi yoktu.

HAC VE UMRE BABI

393

• İhrâm yasaklarının bilerek veya bilmeyerek işlenmesi arasında fark vardır

– İhrâm yasaklarından birini hükmü bilmeksizin, unutarak veya hatayla

işleyenin üzerine bir sorumluluk yoktur.

“Hata olarak yaptıklarınızda size bir günah yoktur. Lakin (günah), kalplerinizin

taammüden/kasten yaptığıdır. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan)

Rahîm’dir.” 101

Ebu Zerr’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve (başkaları tarafından) zorlanarak

yaptığı şeyin günahını affetmiştir.” 102

– İhrâm yasaklarından birini amden/kasıtlı işleyenler iki kısımdır:

Şayet hakkında ceza varid olan ihrâm yasaklarından birini çiğnemişse fidye

öder. Hakkında fidye varid olan iki ihrâm yasağı vardır:

Birincisi; hastalık nedeniyle saç tıraşı yapmaktır:

“Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın. Sizden kim hasta olur ya da

başında (ona eza veren) bir şikâyeti olur ise fidye olarak oruç tutması, sadaka

vermesi veya kurban kesmesi gerekir.” 103

Peygamber (sav) bu ayeti şöyle açıklamıştır/tefsir etmiştir:

Abdullah ibni Ma’kıl’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bu mescidde (Kûfe Mescidi) Ka’b ibni Ucra’nın yanına oturdum. Ona

‘Oruç fidyesi gerekir.’ ayetinin tefsirini sordum.

Ebû Bekir, ‘Zaten tek bir hayvan var onu da kaybettin öyle mi?’ dedi ve hizmetçisini dövmeye

başladı.

Allah Resûlü de (sav) tebessüm ederek şöyle diyordu: ‘Şu ihrâmlıya bakın, ne yapıyor?’ ” (Ebu Davud, 1818; İbni Mace, 2933)

Ebû Bekir (ra) ihrâmlıyken hizmetlisini dövmüştür. Bu davranış Bakara Suresi 197. ayette cimayla

beraber yasaklanan cidal kapsamındadır. Allah Resûlü (sav) hoşnutsuzluğunu belirtmekle beraber onun ne ihrâmını ne de haccını bozmamıştır. Bu, aynı zamanda her yasakla ihrâmın/haccın

bozulacağını söyleyen İbni Hazm’a (rh) bir cevap niteliğindedir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

101. bk. 33/Ahzâb, 5

102. İbni Mace, 2043

103. bk. 2/Bakara, 196

O da şöyle cevap verdi: ‘Peygamber’in (sav) yanına götürüldüm. Bu esnada

bitler yüzüme dökülüyordu. Bana, ‘Galiba, bitler yüzünden dermansız kalmışsın. Bir koyuna gücün yetmez mi?’ diye sordu.

Ben, ‘Hayır.’ diye cevap verdim.

‘(O zaman) üç gün oruç tut veya altı yoksulu doyur. Her birine yarım sa’

miktarı yiyecek ver ve başını tıraş et!’ buyurdu.

Bu ayet sadece benim hakkımda nazil oldu. Ancak sizin için de geçerlidir.’ ”104

Nasta zikredilen cezalardan herhangi birini -dilediğini- fidye olarak verir.

İkincisi; ihrâmlının kara hayvanlarını avlamasıdır.

“Ey iman edenler! İhramda olduğunuz zaman avı öldürmeyin. Sizden her kim onu kasten öldürürse cezası, sizden iki adil hakemin kararıyla öldürdüğüne denk bir hayvanın Kâbe’ye ulaştırılarak kurban edilmesidir. Ya da yoksulları doyurmak veya onun dengi olacak şekilde oruç tutmaktır. (Bu cezalar) yaptığı hatanın vebalini tatması içindir. Allah, geçmişte kalanı bağışladı. Her kim de (yasaklanana) dönerse Allah ondan intikam alacaktır. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz ve intikam sahibidir.” 105

İhrâmlıyken hayvan avlayan kişi ayette zikredilen üç cezadan dilediğini

fidye olarak verir.

Öncelikle iki adil hakem tayin edilir. Bugün için en evla olan Hicaz bölgesi

bilirkişilerinin hakem tayin edilmesidir. Zira hayvanların değeri bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Bir bölgede hiçbir kıymeti olmayan bir hayvan başka bölgede kıymetli olabilmektedir. Yine av hayvanlarının misli (yani benzeri kurbanlıklar) bölgeden bölgeye farklı takdir edilir. Evla olan Hicaz bölgesinden iki adil bilirkişinin hükmetmesidir.

Verilen hükme göre diliyorsa bir kurban keser. Diliyorsa ihtiyaç sahiplerini doyurur. Diliyorsa oruç tutar. Kurban, fakir doyurma ve tutulacak orucun miktarına iki adil bilirkişi karar verir. 106

104. Buhari, 4517; Müslim, 1201

105. 5/Mâide, 95

106. Ayetin tefsirine dair şu söylenebilir: Şeriat; kesilecek kurbanın, yedirilecek yiyeceğin ve

tutulacak orucun ölçüsünü netleştirmemiştir. Oysa zihar kefaretinde (bk. Mücadele Suresi, 3-4.

Şayet hakkında ceza/fidye varid olmayan yasaklardan birini işlerse, tevbeyle Allah'a (cc) yönelir, bağışlanma diler.

• Başkasının avladığını yemek

İhrâmlının kara hayvanlarını avlaması yasak olduğu gibi, kendisi için avlanan hayvanlardan yemesi de yasaktır.

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sa'b ibni Cessâme El-Leysî, Allah Resûlü'ne (sav) Ebvâ'da iken yabani eşek hediye etti. Peygamber (sav) bunu geri verdi. Sa'b'ın yüzündeki hoşnutsuzluğu sezince ona şöyle buyurdu: 'Biz yalnızca ihrâmlı olduğumuz için bunu sana geri verdik.' " 107

Şayet avlanılmasına yardım etmemiş, işarette bulunmamış, kısaca hiçbir katkıda bulunmamışsa ihrâmlı olmayanın avladığını yiyebilir.

Ebû Katâde El-Ensârî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hac yapmak için yola çıktı. Ashabı da onunla birlikte çıktılar. İçinde bulunduğum bir grup insanla topluluktan koptuk. Ben, 'Allah Resûlü'ne kavuşmak için deniz sahiline doğru gidelim.' dedim. İnsanlar da deniz sahiline doğru yöneldiler. Yola çıkınca benim dışımdakiler ihrâma

ayet) ve cima yaparak oruç bozanın kefaretinde bunu açıkça belirtmiştir. (bk. Buhari, 1936; Müslim, 1111)

Her ikisinde 60 fakir doyurulmasını, bulamayanın 60 gün oruç tutmasını emretmiştir. Avlanma

yasağını çiğneyen ihrâmlıda kefareti belirtmiş, fakat herhangi bir sayıyla kayıtlamamıştır.

Buna binaen başta selef olmak üzere fukaha arasında ihtilaf yaşanmıştır. Bu da ayetin içtihada

açık olduğunu, her fakihin genel ilkeleri gözeterek tercih yaptığını gösterir. (Farklı tercihler için

bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 8/98-120)

Bize göre ayetin ruhuna en uygun olan iki adil hakemin/bilirkişinin karar vermesidir. Şayet bu

imkân yoksa kurban bedeliyle yiyecek alır ve fakirleri doyurur. Diliyorsa yiyeceği buğdaya çevirir

ve her 3 kg (1 sa') buğday için bir gün oruç tutar. (Bir sa' ölçüye 3 kg dememizin nedeni için bk.

3/370)

Bu tercihimizin nedeni Allah Resûlü'nün Bakara Suresi 196. ayette saç kesme fidyesine yaptığı

açıklamadır. Yukarıda kaydettiğimiz açıklamada Allah Resûlü (sav) altı fakirin her birine yarım sa'

(1,5 kg) yiyecek vermesini istemiş, sonra istiyorsa üç gün oruç tutmasını söylemiştir. Bu da bir

gün orucun bir sa' yiyeceğe denk olduğunu gösterir, ki o da üç kg'dır.

Bu tercihimizin dayanağı kıyas değildir; daha önce kefaretlerde kıyas olmayacağını belirtmiştik.

Tercihin nedeni ihtilaflı bir konuda şeriatın ruhuna en uygun olanı seçmektir. O da Allah Resûlü'nün (sav) yukarıda kaydettiğimiz açıklamasıdır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

107. Buhari, 1825; Müslim, 1193

girdi, ben girmedim. İlerlerken yolda vahşi eşekler gördük. Sürüye doğru

hamle yaparak birini avladım. Arkadaşlarım bineklerinden inerek onun

etinden yediler. Sonra da 'İhrâmlı iken av hayvanı mı yiyoruz?' dediler.

Eşekten geriye kalan eti yanımızda taşıdık. Allah Resûlü'nün (sav) yanına varınca arkadaşlarım şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resûlü! Biz ihrâmlıydık, Ebû Katâde ise ihrâmlı değildi. Vahşi bir eşek sürüsü gördük. Ebû Katâde sürüye hamle yaparak birini avladı. Biz de bineklerimizden inerek onun etinden yedik. Sonra da: 'İhrâmlı iken av hayvanı mı yiyoruz?' diye düşündük. Geriye kalan eti de yanımızda getirdik'.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'İçinizden herhangi biri Ebû Katâde'ye saldırmasını emretti mi, yahut buna dair işarette bulundu mu?'

Oradakiler, 'Hayır.' dediler.

Bunun üzerine Peygamber (sav), 'Öyleyse etin geriye kalan kısmını da yiyiniz.' buyurdu." 108

• İhrâmlının elbisesine dair

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam kalkarak şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! İhrâmlı iken hangi elbiseyi giymemizi emredersin?'

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'İhrâmlı kişi gömlek, şalvar, sarık, bornoz giyemez. Nalinleri (sandaletleri) yoksa mestlerini giyip ayak bileğindeki çıkıntılardan alt tarafını kessin (ve onu giysin). Zaferan ve vers ile boyanmış elbise giymesin. İhrâmlı kadın yüzüne peçe takmasın, ellerine eldiven giymesin.'

Ubeydullah şöyle rivayet etti: 'İhrâmlı kadın yüzüne peçe örtemez, ellerine eldiven giyemez.' " 109

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber'in (sav) Arafât'ta hutbe esnasında ihrâmlı kimse hakkında şöyle

108. Buhari, 1824; Müslim, 1196

Konu hakkında ilim ehli ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni rivayetlerin farklılığıdır. Yukarıda iki rivayetin arasını cem eden cumhurun görüşünü aktardık. Farklı yaklaşımlar için bk. Fethu'l Bârî, 1825

No.lu Hadis Şerhi

109. Buhari, 1838

dediğini işittim: 'Sandalet bulamayan mestlerini giysin. İzar bulamayan şalvar giysin.' " 110

– Hadiste zikredilen yasaklar bir uzvu saran ve onu tahdit eden giysilerdir.

Kolların geçirebildiği, dikiş veya düğmeyle bir uzvu saracak hâle getirilen, ayakların geçirilebildiği, ağı olan, sarık gibi bir uzva dolanan ve onu her yönden saran giysiler erkek için yasaktır.

– Başı saran (takke, sarık, kapüşon, şapka); belden yukarısını saran (gömlek, kazak, tişört, cellabiye, cübbe, ceket, atlet); belin alt kısmını saran (pantolon, şalvar, iç çamaşırı) giysiler erkeğe yasaklanmıştır.

– Vücudun alt kısmına dolayacak izar bulamayan, pantolon/şalvar giyebilir.

– Avreti korumak için tedbir alınabilir mi?

İhrâm yasaklarını çiğnemeden kişinin bazı tedbirler alması caizdir:

Üstten lastik takılarak yanları dikilen ve etek görünümü verilen izar/peştamal giyilebilir. Bu, izarın açılmaması ve avretin açığa çıkmasına karşı alınmış bir tedbirdir. 111

110. Buhari, 1841; Müslim, 1178

111. Bu konu, hac fıkhına dair en fazla tartışılan güncel konulardandır. Tartışmanın gerekçesi şudur:

− Allah Resûlü (sav) ihrâmlıya yasak olan giysileri açıklamıştır.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Adamın biri, 'Ey Allah'ın Resûlü! İhrâmlı bir kimse hangi elbiseleri giyebilir?' diye sormuştu.

Allah Resûlü (sav), 'Gömlekleri, başa geçirilen takkeleri, şalvarları, şapkalı giysileri ve mestleri giyemez. Fakat iki ayakkabı bulamayan kimse mest giysin ve topuklardan aşağısını kessin. Siz ihrâmlılar, zaferan ve vers adı verilen bitki ile boyanmış olan elbise giymeyin.' buyurmuştur." (Buhari, 1542; Müslim, 1177)

Dikkat edilirse Allah Resûlü'ne (sav) ihrâmlının neler giyeceği sorulmuştur. Allah Resûlü soruya cevap vermek yerine, ihrâmlının neler giyemeyeceğini açıklamıştır. Bu; ihrâmlıya her şeyin serbest olduğunun, yasaklanan giysilerin sınırlı/sayılı olduğunun delilidir. Aksi hâlde; her şey yasak bazı şeyler serbest olsaydı, Nebi (sav) soruyu soranın cevabı üzere nelerin giyilebileceğini anlatırdı. (bk. Fethu'l Bârî, 1542 No.lu Hadis Şerhi)

− Ulema, sayılan yasakları anlamaya ve o yasakların benzerlerinin tespit etmeye çalışmışlardır.

Yasaklardan yola çıkarak “Dikilmiş şeyler yasaktır.” gibi bir ifade kullanılmıştır. Dikkat edilirse

bu, Nebi sözü değil, ulemanın Nebi sözüne yaptığı yorumdur. İfadenin umumunu kabul ettiğimizde üzerinde dikiş olan her şey yasak olmalıdır. Örneğin iki ayrı parçanın, soğuktan korusun

diye üst üste dikilmesi ve yırtılan yerin dikilmesi veya yırtılan yerin yamanması yasak olmalıdır.

Böyle bir yasak söz konusu değildir.

− Yasaklanan “sirval” lafzına baktığımızda bunun don, kilot, pantolon, şalvar gibi anlamlara geldiği görülmektedir. Dikişli olma vasfından ziyade ağı olan, bir uzvu dört bir yandan saran, bir uzvun tamamen içinden geçtiği gibi sıfatlara daha uygundur. Etek hâline getirilen (iki yanı dikilen

– Terlik bulamayan ayakkabısının arkasını keser ve terlik olarak kullanır. 112

– İhrâma girdikten sonra bedene veya kıyafete koku sürülmesi, koku sürülmüş kıyafeti ihrâm kıyafeti olarak giymek yasaklanmıştır.

– Kadın normal kıyafetiyle ihrâma girer. Ancak yüzünü peçeyle, elini eldivenle örtmez. Burada yasaklanan, yüzü saran peçe ve eli saran eldivendir.

Yoksa kadının yüzünü ve elini yabancıların yanında örtmesi değildir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü (sav) ile birlikte ihrâmlı iken yanımızdan kafileler geçerdi.

ve bel kısmına lastik/ip takılan) izarın ise ağı yoktur, bir bacak içinden geçmez ve bacağı dört bir

yandan sarmaz. Bilakis bele dolanır ve beli bir bütün olarak içine alır. Açıkçası bunun belimize

doladığımız, sonra düşmesin diye dışa doğru kıvırdığımız izardan bir farkı yoktur. Sureti/Sıfatı

aynıdır; yalnızca biri belden lastikli ve yanları dikişli, diğeri lastiksiz ve dikişsizdir.

− Allah Resûlü’nün (sav) sirvali yasaklaması, sirval dışındaki giyeceklerin -sirvale bire bir benzemedikçe- giyilebileceğini gösterir.

− Sahabeden bazısı “Tubban” giyilmesine izin vermiştir.

“Âişe, hevdecini (deve üstündeki korunaklı yeri) taşıyanların tubban giymesinde sakınca görmezdi.” (Buhari, Kitâbu’l Hac, 18. Bab başlığı muallak olarak)

Tubban; ağı olmayan iç çamaşırıdır. Şöyle ki; kısa etek olarak da düşünülebilir. Belden lastikli, ön

ve arka avreti saran, baldır ortalarına kadar uzanan (şort boyu), o dönemde avreti korumak için

giyilen bir iç çamaşırıdır. Sahabe (r.anhum) bunu ihrâm yasakları kapsamında değerlendirmemiştir.

Bu da ihrâm yasaklarını “Mahit/Etrafı dikili” olarak vasfetmenin uygun olmadığını göstermektedir. (Konuya dair detaylı bilgi için bk. Eş-Şerhu’l Mumti’, 7/132-135)

− (Yanları dikişli olmayan) izar düşmesin diye beline ip takmak, izar üstüne kemer takmak caizdir.

− Kişinin eşyasını muhafaza etmek için kese taşıması veya beline kemer/kuşak dolaması caizdir.

Abdullah İbni Ömer (ra) ihrâmlıyken beline kuşak dolamış, Atâ da (rh) kuşak bağlanabileceğini

söylemiştir. (bk. Buhari, Kitâbu’l Hac, 18. Bab başlığı)

Ulema o dönemde yol nafakasını muhafaza etmek için, bele kumaş bağlandığını, para kesesini

muhafaza amaçlı izar üstüne bez konduğunu söylemiştir. (bk. Fethu’l Bârî 1537-39, No.lu Hadis

Şerhi) Günümüzde dıştan veya içten cep dikilmesi, boyna asılan para kesesi/cüzdan, bu cinsten

mübah şeylerdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

112. Bazı rivayetlerde ayakkabı altının kesilmesi zikredilmemiştir. Buna binaen bir grup âlim,

ayakkabı kesmeye lüzum olmadığını söylemiştir. Racih olan, aynı babda mutlak (kayıtsız) varid

olan rivayetlerin mukayyed (kayıtlı) olan rivayetlere hamledilmesidir. Şafi’nin (rh) dediği gibi iki

hadisi rivayet eden İbni Ömer de (ra) İbni Abbâs da (ra) adil ve sadıktır. İbni Ömer rivayetindeki ziyade (ayakkabıların kesilmesi) İbni Abbâs’ın (ayakkabı kesmeyi nakletmeyen) rivayetine muhalif

değildir. Olabilir ki İbni Abbâs bu ziyadeyi unutmuştur veya şüphe etmiştir veya raviler ondan

nakletmemiştir. (bk. Fethu’l Bârî, 1542 No.lu Hadis Şerhi) İmam Buhari de (Kitâbu Cezâi’s Sayd, 15.

Bab) her iki hadisi peş peşe vererek, İbni Ömer (ra) ziyadesiyle amel etmenin gerekliliğine işaret

etmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

HAC VE UMRE BABI

Tam hizamıza geldiklerinde her birimiz çarşafını yüzüne indirir ve yüzünü

örterdi. Bizi geçip gittiklerinde de yüzümüzü açardık.” 113

Buna binaen yabancı erkeklerin yanında, peçe/burka gibi yüzü sarmayan

bir şeyle yüz örtülebilir. Eller eldiven giymeksizin elbise kollarıyla örtülebilir.

– İhrâmlı kadına yasaklanmış tek giysi yüzü saran peçe ve eli saran eldivendir. Kıyafet anlamında bu ikisi dışında bir yasağa muhatap değildir.

Âişe Annemiz (r.anha) sarıya boyanmış kıyafetlerle ihrâma girmiş, siyah elbisede ve süslenmekte/takı takmakta bir beis görmemiştir. 114

c. İhrâmlıya Mübah Olan Fiiller

Genel kaidemiz şudur: Nasta varid olan -girişte zikredilen- yasaklar dışında ihrâmlı için yasak yoktur. Zira ihrâm yasakları taabbudidir; nasta varid

olmayan şeyleri ihrâm yasaklarına kıyas etmek doğru değildir. 115

Buna binaen aşağıdaki fiiller ihrâmlı için mübahtır:

• Saç dışında vücut kıllarını kesmek

• Tırnaklarını kesmek 116

113. Ebu Davud, 1833; İbni Mace, 2935. Rivayetle ilgili iki ayrı illet zikredilmiştir. İlki; Mücahid’in (rh) Âişe Annemizden işitmediği ileri sürülmüştür. Ancak Buhari, Müslim, Alî ibni Medînî

gibi hadis imamları Mücahid’in (rh) Âişe Annemizden (r.anha) rivayetini mevsul kabul etmiş, Mücahid’in Âişe Annemizden hadis rivayet ettiğini söylemişlerdir. (bk. Tehzîbu’t Tehzîb, 6/174-176,

7661 No.lu Ravi) İkincisi; Yezid ibni Ebi Ziyad’ın isnadda yer almış olmasıdır. İbni Ebi Ziyad’ın

yaşı ilerledikten sonra ihtilat (rivayetleri karıştırdığı) söylenmiştir. (bk. age. 7/152-154, 9021 No.

lu Ravi). Şu bir gerçektir: Ebû Dâvud (rh) ve İbni Mace (rh) hadisle istişhatta bulunmuştur. Ayrıca

bu rivayeti destekleyen sahabe fiilleri varid olmuştur. Esmâ (r.anha) şöyle der: “Biz (ihrâmda) erkeklere karşı yüzlerimizi örter, öncesinde saçlarımızı tarardık.” (Sahîhu İbni Huzeyme, 2690; ElMustedrek, 1668) Yine Fatıma binti Munzir der ki: “İhrâmdayken yüzümüzü kapatırdık ve biz

Esmâ binti Ebû Bekir’le beraberdik.” (Muvatta, 919)

114. bk. Buhari, Kitâbu’l Hac, 23. Bab Başlığı muallak olarak

115. Tafsilat için bk. s. 384

116. Cumhur-u ulema saç kesmeye kıyas ederek tırnak kesmeyi ve vücut kıllarını kesmeyi yasaklamış, haram kabul etmiştir. Bu fiilleri işleyenin fidye ödeyeceğini söylemişlerdir.

Bu istidlal birkaç açıdan hatalıdır:

− İhrâm yasakları taabbudidir; taabbudi hükümlerde kıyas olmaz.

− Saç kesilmesinin yasağında illeti bilmiyoruz ki, hakkında nas olmayan tırnak ve vücut kıllarını

saça kıyas edebilelim.

Şayet illet konfordur/vücudu rahatlatmaktır desek -ki cumhur böyle der- yıkanma ve hacamatın

neden caiz olduğunu izah etmemiz gerekir. Yıkanma ve hacamatla oluşan rahatlık; tırnak ve vücut kıllarını kesmekten çok daha belirgindir.

− Yine tırnakla saç arasında şer'i ahkâm açısından bir alaka yoktur. Örnek olsun; normalde saç

• Yıkanmak

Abdullah ibni Huneyn'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Abbâs ile Misver ibni Mahreme Ebva'da görüş ayrılığına

düştüler. İbni Abbâs, 'İhrâmlı kimse başını yıkayabilir.' dedi. Misver de,

'İhrâmlı kimse başını yıkayamaz.' dedi.

Bunun üzerine İbni Abbâs, beni bu konuyu sormak üzere Ebû Eyyûb ElEnsârî'ye gönderdi. Onu, kuyunun iki direği arasında bir örtü ile örtünmüş

vaziyette yıkanır durumda buldum. Kendisine selam verdim.

'Sen kimsin?' dedi.

Ben de, 'Abdullah ibni Huneyn'im. Allah Resûlü'nün (sav) ihrâmlıyken

başını nasıl yıkadığını sormam için İbni Abbâs beni sana gönderdi.' dedim.

Ebû Eyyûb elini örtünün üzerine koyarak onu biraz aşağı indirdi ve başı

göründü. Sonra kendisine su döken adama, 'Haydi, suyu başıma dök.' dedi.

Adam da onun başına su döktü. Ebû Eyyûb El-Ensârî, başını elleriyle ovuşturarak ellerini öne arkaya götürdü ve 'Allah Resûlü'nü (sav) böyle yaparken

gördüm.' dedi." 117

Nafi'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Abdullah ibni Ömer Mekke'ye yaklaştığı zaman Zû Tuvâ mevkisinde, iki

tepe arasında geceler, sabaha kadar kalırdı. Sonra da sabah namazını kılardı.

Sonra da Mekke'nin yukarısındaki tepeden şehre girerdi. Hac veya umre için

uzatmak caizdir. Ancak tırnakların asgari kırk günde bir kesilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde kişi

fıtrata muhalefet etmiş olacaktır.

− Bazı âlimler, Hac Suresi'nin 29. ayetinde varid olan İbni Abbâs tefsirini delil olarak zikretmişlerdir. "Sonra tefeslerini/kirlerini gidersinler."

İbni Abbâs ayette geçen "tefesi gidermeyi" şöyle açıklamıştır: "Saç tıraşı, bıyıktan almak, koltuk

ve etek tıraşı, tırnak kesmek, şeytan taşlamak, Arafât'ta durmaktır." (bk. Zâdu'l Mesîr, 3/234, Hac

Suresi, 29. Ayetin tefsiri)

Bu istidlal isabetli değildir. Zira bu, ihrâmdan çıkmak için yapılması gerekenlerdir. İhrâmdan çıkınca yapılan şeylerin ihrâm esnasında haram olduğuna dair bir delil yoktur. Zaten İbni Abbâs

rivayetinde bir bütün olarak zikredilenlere bakınca; şeytan taşlama ve Arafât vakfesi de zikredilmiştir. Bunların ihrâm hâlinde caiz olduğu izahtan varestedir.

Ayrıca bu, ayetin lafzı değil, tefsiridir. İbni Abbâs (ra) dışında seleften farklı tefsirler nakledilmiştir.

Kimisi hac menasiki demiş, kimisi saç kesmek olarak tefsir etmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

117. Buhari, 1840; Müslim, 1205

çıktığında Zû Tuvâ'ya yaklaştığı zaman Mekke'ye girmeden önce yıkanırdı.

Yanındakilere de girmeden önce yıkanmalarını söylerdi." 118

• Hacamat vb. tedavi olmak

İbni Abbâs (ra) şöyle dedi:

"Allah Resûlü (sav) ihrâmlıyken kan aldırdı." 119

Osmân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), gözlerinden rahatsız olan ihrâmlı bir kimsenin gözlerine

acı ağaç özü (sabir) çektirdi." 120

• Gölgelenmek

Ummu Husayn'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Vedâ Haccı'nda Allah Resûlü (sav) ile birlikte haccettim. Kendisini, Akabe

cemresine taş atarken ve oradan ayrılırken bineği üzerinde gördüm. Yanında Bilal ve Usame bulunuyor, birisi bineğini çekiyor diğeri de Güneş'ten

korumak için Allah Resûlü'nün (sav) başının üzerine elbisesini kaldırıyordu.

Allah Resûlü (sav) pek çok söz söyledi. Bunun arkasından kendisini: 'Eğer,

sizi Yüce Allah’ın Kitabı’yla yöneten, organları kesilmiş, siyah bir köle başınıza

yönetici olsa kendisinin sözünü dinleyip itaat ediniz.’ diye buyururken işittim.”121

Yasak olan, erkeğin başını sarıp, takke, kapüşon, şapka gibi bir şeyle örtmesidir. Başa bitişik olmayan şemsiye, gölgelik vb. bir şeyle korunmak caizdir.

• İhrâmlı (erkek veya kadının) sağlık nedeniyle koruyucu maske takması

Aslolan ihrâmlı kadın veya erkeğin yüzünü örtmemesidir. Ancak sağlık

nedeniyle maske takmaları gerekirse, koruyucu maske takmalarında bir

sakınca yoktur. 122

118. Muvatta, 903

119. Buhari, 1835; Müslim, 1202

120. Müslim, 1204

121. Müslim, 1298

122. Bu konuda ihtilaf vardır. İhtilafın içeriğine dair üç madde zikredebiliriz.

− İlki, ihrâmlı erkeğin yüzünü örtüp örtmeyeceğiyle ilgili ihtilaftır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir deve ihrâmlı bir adamın boynunu kırarak onu öldürdü. Adamın cenazesi Allah Resûlü’ne (sav)

• Kokulu sabun, şampuan, deterjan kullanmak

İhrâmlının koku/esans/parfüm kullanmasının yasak olduğunu görmüştük.

Günümüzde kullanılan kokulu temizlik ürünleri bu kapsamda değildir.

Zira bir şeyin güzel kokmasıyla koku/esans olması farklı şeylerdir. Örneğin

getirildi. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Onu yıkayın, kefenleyin, başını örtmeyin, güzel koku

sürmeyin. Çünkü o telbiye getirerek diriltilecektir.’ ” (Buhari, 1839)

Hadisin Sahih-i Müslim de varid olan bazı rivayetlerinde “başını ve yüzünü kapatmayın” ziyadesi

vardır. Buna göre ihrâm hâlinde başın örtülmemesi gibi, yüzün de örtülmemesi gerektiği anlaşılır.

Ancak yüz ziyadesinin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Zira bu hadisi rivayet edenlerin bir kısmı “yüz”

lafzını zikretmemiş “baş” lafzıyla yetinmişlerdir. Bu ziyadeyi sikanın ziyadesi kabul edenler sıhhatine hükmetmiş, sikanın muhalefeti kabul edenler şaz olarak zayıf kabul etmişlerdir. Hâfız ibni

Hacer (rh) ihtilafı şöyle anlatır:

“Bu hadisin subutunda ihtilaf edilen başka bir lafzına sarılmışlardır. Hadisin bu lafzı şudur: ‘Onun

yüzünü örtmeyin.’ Bu lafza dayanarak: ‘muhrim kimse için yüzünü sarması caiz değildir.’ demişlerdir.

Cumhura gelince onlar hadisin zahirini almış ve demişlerdir ki: ‘Hadisin gelen bu varyantının sabitliği hakkında konuşulmuştur. İbnu’l Munzir bunun sıhhatinde tereddüt etti.

Beyhâki şöyle demiştir: Hadisin bu veçhi gariptir. Bu lafız ravilerden bazılarının vehmidir. Bunların hepsinde bir sorun vardır. Şüphesiz hadis, zahiri sahih olan bir hadistir. Ve onun lafzı Müslim’de İsrâîl yoluyla gelmiştir. O Mansûr ve Ebu’z Zubeyr’den, her ikisi de Saîd ibni Cubeyr’den,

O da ibni Abbâs’tan bu hadisi zikretti. Mansûr şöyle dedi: ‘Onun yüzünü sarmayın.’ Ebu’z Zubeyr

şöyle dedi: ‘Onun yüzünü açmayın.’ Bu hadisi Nesâî, Amr ibni Dînâr, Saîd ibni Cubeyr’den ‘Onun

yüzünü de başını da örtmeyin’ lafzıyla tahric etti. Aynı şekilde Müslim, Şu’be’nin hadisini tahric

etti. Şu’be Ebu Bişr’den O’da Saîd ibni Cubeyr’den, ‘Ona koku sürmeyin, yüzü de kefenin dışında

kalsın’ lafzıyla rivayet etti. Şu’be şöyle dedi, Bundan sonra bana onu tahdis etti ve şöyle dedi,

‘Kefenlediğinizde başı ve yüzünü örtmeyin’ Bu rivayet koku ile alakalıdır, ne yüzü açmak ne de

sarmak ile alakalı değildir. Şu’be bu hadisi rivayet eden herkesten daha hafız biridir. Muhtemelen

hadisi rivayet eden bazı raviler ‘kokulanmak’ ile ‘yüzün kapatılması’ kelimesindeki telaffuzdaki

benzerlikten dolayı birbiriyle karıştırmışlardır.” (Fethu’l Bârî, 1839 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Racih olan, “yüz” ifadesinin sahih olmasıdır. Zira hem Müslim’in (rh), Nesai’nin (rh) ve İbni

Hibban’ın (rh) rivayet etmesi hem de yüz ifadesinin baş ifadesiyle zıtlık içermemesi, bunun sikanın

ziyadesi olduğunu göstermektedir.

− İkincisi, “Maske yüz örtme kapsamında kabul edilebilir mi?” ihtilafıdır. Zira maske yüzü tamamen kapatmaz. Yalnızca ağzı ve burnu koruma altına alır. Ayrıca

maske yüzü kuşatmaz ön cepheyi kapatır, arka cepheden ise iple/lastikle bağlanır. Zahiren bakıldığında arka cepheyi kuşatmaz.

Bu nedenle yüz kapatmak yasaktır diyenler dahi, günümüzde kullanılan tıbbi maskelerin bu

bağlamda değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinde ihtilaf etmişlerdir.

− Üçüncüsü, ihrâm yasağı olsa dahi, sağlık sorunları nedeniyle, tedavi amaçlı maske kullanılıp

kullanılmayacağı ihtilafıdır. Allah Resûlü (sav) tedavi amaçlı eylemlere -ihrâm ruhuyla bağdaşmıyor olsa da- izin vermiştir.

Osmân'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), gözlerinden rahatsız olan ihrâmlı bir kimsenin gözlerine acı ağaç özü (sabir)

çektirdi." (Müslim, 1204) (Tartışmanın tarafları ve detayları için bk. En-Nevâzil fi'l Hac, Alî ibni Nâsır

Eş-Şel'ân, s. 233-243; Nevâzilu'l Hac, s. 47-52)

portakal, limon güzel kokulu yiyeceklerdir, yenmesinde bir beis yoktur.

Bunun gibi içine koku karıştırılan sabun, şampuan, deterjan gibi ürünler

esans değil, birer temizleyicidir. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 123

• Cana ve mala zarar veren hayvanları öldürmek

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

"Bir kimse ihrâmlı olduğu hâlde şu beş hayvanı öldürse bile günahı olmaz:

Akrep, fare, kelb-i akûr (yırtıcı hayvan, saldırgan köpek), karga ve çaylak." 124

İster ihrâmlı, ister ihrâmlı olmayıp haremde olan kimse, mala ve cana zarar

veren hayvanları öldürebilir.

• Saat, gözlük gibi şeyler takılabilir

İhrâmlının saat ve gözlük takmasına engel bir nas yoktur.

123. bk. En-Nevâzil fi'l Hac, Et-Tureyfî, s. 3-4; Bunun dışında iki görüş daha mevcuttur:

İlki; şayet temizlik ürününde var olan koku insanların koku/esans olarak kullandığı gül, misk,

ud, yasemin gibi ıtriyat/parfümeri cinsinden olursa o temizlik ürünü kullanılmaz. Şayet temizlik

ürünündeki koku limon, elma, nane gibi ıtriyat/parmüferi cinsinden olmazsa o temizlik ürünü

kullanılabilir. (bk. Nevâzilu'l Hac, s. 26-28)

Deriz ki: Günümüz için böyle bir ayrım şeriatın ruhuna ve yaşadığımız örfe uygun değildir. Zira

bugün parfüm/esans olarak kullanılmayan hiçbir bitki yoktur. Örnek verilen limon, elma, nane,

portakal gibi ürünler müstakil esans/parfüm olarak kullanılmaktadır.

İkincisi; mutlak olarak kokuların kullanılmamasıdır. Zira şeriat ihrâmlı için kokuyu yasaklamıştır.

İhtiyaten koku cinsinden şeylerin kullanımından uzak durmak gerekir. (bk. En-Nevâzi'l fi'l Hac, Alî

ibni Nâsır Eş-Şel'ân, s. 207-210)

124. Buhari, 3315; Müslim, 1199

2. Mekke'ye Giriş

Mekke'ye girişte Allah Resûlü'nün (sav) yaptığı bazı ameller vardı. Bunlar,

haccın sünnetleridir.

• Zû Tuvâ'da gecelemek

• Sabah olunca Mekke'ye girmek

• Mekke'ye girmeden gusletmek

Nafi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer (ra) Harem'e en yakın olan bölgeye girdiği zaman telbiye getirmeyi

bırakır ve Zû Tuvâ adlı yerde gecelerdi. Daha sonra sabah namazını orada kılar

ve gusül abdesti alırdı. Ve Peygamber'in de (sav) böyle yaptığını naklederdi."125

• Mekke'ye giriş ve çıkış yerleri

İbni Ömer'den (ra), şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Mekke'ye Seniyyetu'l Ulyâ adlı yukarı bölgeden girer,

Seniyyetu's Suflâ adlı aşağı bölgeden de çıkardı." 126

Gusl dışında zikrettiklerimiz, Allah Resûlü'nün (sav) sünneti olsa da bugünün

hacısı/umrecisi için uygulaması pek mümkün değildir. Zira hacılar kafile hâlinde hareket etmekte, belirlenmiş konaklama yerlerinde konaklamakta, organizasyon programına göre Mekke'ye girmektelerdir. Tüm bunlara ek olarak, fizikî anlamda birçok mekân değişikliğe uğramıştır. Bugünün en önemli sünneti, izdihama neden olmamak için belirlenen programa uymaktır. Zira yukarıdaki sünnetleri yapan ecir alır, terk eden -sünnete muhalefet kastı olmadıkça- günah kazanmaz. İzdihama neden olmak hacılara eziyettir; eziyet ise günahtır.

• Ka'be'yi gördüğünde

Kişinin Ka'be'yi gördüğünde ellerini kaldırması, özel lafızlarla dua etmesi ve Ka'be'ye ibadet olarak bakmasına dair varid olan tüm rivayetler zayıftır; zayıf hadisle hüküm ve sünnet sabit olmaz. 127 128

125. Buhari, 1573; Müslim, 1259

126. Buhari, 1575; Müslim, 1257

127. bk. Sıfatu Hacci'n Nebî, s. 113

128. Bu konuda hem ellerin kaldırılmayacağı hem de kaldırılacağına dair rivayetler varid olmuştur. Ellerin kaldırılmayacağına dair en meşhur rivayet şudur:

3. Tavâfu'l Kudûm

Haccın sünnetlerinden biri Tavâfu'l Kudûm'dur. Tavâfu'l Kudûm, Ka'be'ye gelen hacının -tahiyyetu'l mescid namazı gibi- Ka'be'yi tavâf etmesidir. 129

a. Tavâfın Sıhhat Şartları

• Haceru'l Esved'den başlayıp yedi şavt tamamlamak

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), Mekke'ye vardığında El-Haceru'l Esved'e giderek onu öpmüş sonra sağından yürüyerek üç defa remel ile dört turda da normal yürüyüşle yürüyerek tavâf yapmıştır." 130

Haceru'l Esved'den başlayarak Ka'be'nin etrafında dönmek ve tekrar Haceru'l Esved hizasına gelmek, bir şavttır. Bu dönüş yedi defa tekrarlanınca yapılan tavâf sahihtir.

• Setr-i avret/Avreti örtmek

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), Ebû Bekir’in (ra) Vedâ Haccı’ndan önceki hacda hac

Muhâcir El-Mekkî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Câbir ibni Abdullah’a, ‘Ka’be’yi gören bir kimse ellerini kaldırır mı?’ diye soruldu.

O da şöyle dedi: ‘Ben Yahudilerden başka bunu yapan kimse görmedim. Allah Resûlü (sav) ile birlikte hac yaptık, bunu o da yapmadı.’ diye cevap verdi.” (Ebu Davud, 1870; Nesai, 2890)

Sufyan-ı Sevri, Abdullah ibni Mübarek, Ahmed ibni Hanbel, İshak ibni Rahaveyh hadisi zayıf kabul eder. Zira hadisin isnadında Muhâcir El-Mekkî (rh) vardır, meçhul bir ravidir. (bk. Neylu’l Evtâr,

1943-1945 No.lu Hadis Şerhi)

Elleri kaldırma ve dua etmeyle ilgili birden fazla rivayet varid olmuştur. Rivayetlerle istidlal eden

âlimler dahi onların zayıf olduğunu beyan etmiştir. (bk. El-Mecmû’, 3/404, 8/7-9) Bu davranışı

sünnet kabul edenlerden bir kısmı bazı rivayetleri sahih kabul etmiş (bk. El-Muğnî, 3/337, 2448.

Mesele), kimisi el kaldırma rivayetlerinin ilim ehli yanında meşhur olduğunu ileri sürerek sünnet

görmüştür. (bk. El-Mecmû’, 8/7-9, Beyhakî’den naklen)

129. Hac menasikinde üç ayrı tavâf vardır.

− Tavâfu’l Kudûm: Ka’be’ye ilk gelenin, onu selamlama olarak yaptığı tavâftır. Racih olan, bu tavâfın sünnet olmasıdır. Zira Allah Resûlü’nün (sav) fiilleri sünniyete delalet eder.

− Tavâfu’l İfâda: Kurban Bayramı birinci gün amelleri yapıldıktan sonra yapılan tavâftır. Bu tavâfla

kişi tam anlamıyla ihrâmdan çıkmış olur. Tafsilatı ileride gelecektir. İfâda tavâfı, haccın rükunlarındandır.

− Tavâfu’l Vedâ: Vedâ tavâfı, Mekke’den ayrılacak kişinin yapacağı tavâftır. Racih olan, haccın vaciplerindendir.

130. Müslim, 1218

emîrliği yapmasını ve Kurban Bayramı’nın ilk günü bir grup içinde, ‘Dikkat

edin! Bu seneden sonra müşrikler hac yapamayacaktır ve çıplak olarak tavâf

yapılamayacaktır.’ şeklinde bir duyuruda bulunmasını emretmişti.” 131

Müşrikler Ka’be’yi çıplak tavâf ederdi. Allah (cc) bu cahiliye âdetini yasakladı.

• Hayız olmamak

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mekke’ye gittiğim sırada âdetliydim. Ne Ka’be’yi tavâf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa’y ettim. Daha sonra durumumu Allah Resûlü’ne arz ettim. Bana, ‘Hacıların yaptığı fiilleri sen de yap, sadece temizleninceye kadar Ka’be’yi tavâf etme.’ buyurdu.” 132

Hayızlının tavâf yapması yasaklanmıştır. Hayızlı temizlendikten sonra tavâf yapar. 133

b. Tavâfın Sünnetleri

• Tavâfı abdestli yapmak

Allah Resûlü (sav) abdestli tavâf yapmıştır.

Abdurrahman ibni Nevfel El-Kureşî’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Urve ibni Zubeyr’e (Allah Resûlü’nün yaptığı hac hakkında) soru sordum. Urve şöyle cevap verdi:

‘Allah Resûlü (sav) hac yaptı. Bana, teyzem Âişe’nin haber verdiğine göre, Peygamber Mekke’ye geldiğinde ilk önce abdest aldı ve tavâf etti.’ ” 134 135

131. Buhari, 1622; Müslim, 1347

132. Buhari, 1650; Müslim, 1211

133. Kudûm tavâfı sünnettir. Hayızlının Kudûm tavâfı yapmaması sorun değildir. Asıl sorun haccın rükunlarından olan ifâda tavâfıdır. İfâda tavâfı yapılmadan hac tamamlanmamaktadır. İfâda tavâfında bu konuya temas edilecektir.

134. Buhari, 1641; Müslim, 1235

135. Cumhur-u ulema abdesti tavâfın sıhhat şartı kabul etmiştir. Racih olan, abdestin tavâf için sünnet olmasıdır. Şöyle ki: Cumhura göre tavâf için abdest almak vaciptir. Bu konuda dayandıkları deliller şunlardır:

a. İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın evini tavâf etmek, kendisinde konuşabiliyor olmanız istisna, namaz gibidir. Her kim tavâf ânında konuşursa hayır dışında başka bir şey konuşmasın.” (Tirmizi, 960) Bu rivayet şu açıdan delil alınmıştır:

“Namaz için abdest şarttır. Rivayette tavâfın namaz gibi olduğu belirtilmiştir. Buna göre tavâf için

de abdest şarttır.” Bu istidlal iki açıdan isabetli değildir:

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

410

• İlk üç şavtta çalımlı yürümek (remel)

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ve sahabileri (kaza umresi için) gelmişlerdi. Müşrikler, ‘Muhammed geliyor, Medine’nin humması onları zayıf düşürmüş.’ dediler. Bunun

üzerine Peygamber (sav) tavâfın ilk üç şavtında remel yapmalarını (koşar adım

ile yürümelerini), iki rükun (Haceru’l Esved ve Ruknu'l Yemânî) arasında

ise normal yürümelerini emretti. Efendimiz (sav) sahabilere tavâfın bütün

şavtlarında remel yapmalarını emretmemiş ise bunun sebebi sadece onlara

gösterdiği şefkattir.” 136

İlk üç dönüşte çalımlı yürümek erkekler için sünnettir. Kadınlar çalımlı

yürüyerek tavâf yapmazlar.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ey kadınlar! Sizin için çalımlı yürümek yoktur. Biz, sizler için örneğiz.”137 138

− Bu rivayet, sıhhatinde ihtilaf edilmiş bir rivayettir. Birçok âlim bu rivayetin mevkuf olduğunu

tercih etmiş, merfu oluşunun zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

− Rivayete dayanarak tavâfı namaza kıyas etmek yanlıştır. Zira böyle bir kıyas şu sonuçlara sebebiyet

verir: Tavâf için ezan okunması, tavâf esnasında yeme içmenin haram olması, kadın ve erkeklerin aynı

safta/hizada olmaması… Bu, tavâf için abdesti vacip görenlerin dahi kabul etmeyeceği neticelerdir.

b. Bu görüşün delillerinden bir başkası ise Allah Resûlü’nün (sav): “Hac ibadetlerinizin nasıl yapıldığını benden alınız.” sözüdür (bk. Müslim, 1297; Ebu Davud, 1970; Nesai, 3062; Câbir’den (ra)).

Bu rivayet şu açıdan delil alınmıştır: “Allah Resûlü (sav), burada emir sigasıyla, hac ibadetini eda

ederken yaptıklarının telakki edilmesini emretmiştir. Âişe Annemizden gelen rivayete göre Allah

Resûlü’nün tavâftan önce ilk yaptığı iş abdest almaktır. Buna göre abdest alınması emredilmiş bir

vaciptir.”

Bu istidlal doğru bir istidlal değildir. Burada Allah Resûlü (sav) hac ibadetinin keyfiyetinin kendisinden alınmasını emretmektedir. Burada kastedilen, hac ibadetinde Allah Resûlü'nün (sav) yaptıklarının tümünün vacip oluşu değildir. Allah Resûlü'nün (sav) hac ibadetini yaparken nice yaptığı şeyler

vardır ki fakihler buna vacip hükmü vermemişlerdir. Şayet hadisten böyle bir şey kastedilseydi

onların da vacip olması gerekirdi. Sadece bu hadis hac ibadetindeki sözler veya fiillerin vacip olmasına delil olmaz. Vacip olmasına işaret eden başka karinelerin de olması gerekir. Tıpkı "Benim

nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın." (Buhari, 6329) hadisinde olduğu gibi...

İbni Kayyîm (rh) şöyle der: "Hac veya umresinde Allah Resûlü'nün Müslimlere tahareti/abdesti emrettiğini nakleden -kendisiyle birlikte hacceden ve umre yapan birçok kişi olmasına rağmen- hiç

kimse olmamıştır. Ümmete açıklamamış olmasına rağmen bunun vacip olması mümkün değildir.

Zira ihtiyaç olmasına rağmen bir şeyin hükmünü açıklamayı ertelemek caiz/mümkün değildir."

(Tehzîbu's Sunen, 1/138)

136. Buhari, 1602; Müslim, 1266

137. Es-Sunenu'l Kubrâ, Beyhakî, 9287

138. Çalımlı yürümenin illeti (yani müşriklerin iddiası) kalktığı için, hükmün de kalkması gerektiği

düşünülebilir. Bu düşünce üç açıdan isabetsizdir:

• Sağ omuzu açık bırakmak (İdtiba)

Ya'lâ ibni Ümeyye'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) yeşil bir kumaş içerisinde sağ kolu ve omuzu açık vaziyette Ka'be'yi tavâf etti." 139

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) ve ashabı Cirâne'den ihrâma girerek umre yaptılar. Ka'be'yi

tavâf ederken sağ kollarını omuzlarıyla birlikte açık tutarak ve ilk üç şavtında

remel yaparak/çalımlı yürüyerek tavâf yaptılar." 140

İdtiba, ridayı (üste sarılan örtüyü) sağ kolun altından geçirip sağ omuzu

açık bırakmaktır. İdtiba yalnızca tavâfta sünnettir. Tavâf dışında iki omuz

örtülecek şekilde kapatılır.

• Dönüşleri ara vermeden peş peşe yapmak (muvalat)

Allah Resûlü'nün (sav) amelî sünneti tavâf dönüşlerini tek seferde, fasıla vermeden yapmasıdır. Yedi dönüş bir tavâftır ve bir tavâfın tamamlanması için yedi dönüşün art arda olması gerekir. Şayet bir özür nedeniyle veya dinlenmek için ara verirse aranın âdeten uzun sayılmayacak şekilde olması gerekir.

− Sahabe, Allah Resûlü'nün (sav) vefatından ve İslam'ın mutlak iktidarından sonra bile, bu sünneti devam ettirdi.

Eslem El-Kureşî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ömer (ra), rükun (Haceru'l-Esved) için, 'Allah'a yemin olsun ki, sen sadece bir taşsın. Ne zararın ne de faydan var. Eğer Peygamber'i seni istilam ederken görmeseydim ben de istilam etmezdim.' dedikten sonra istilam etmiştir. Ömer daha sonra, 'Biz hâlâ neden remel yapıyoruz? Biz bunu, müşriklere gövde gösterisi olarak yapmıştık. Oysa artık Allah onları helak etmiştir.' demiş ve ardından, 'Bu, Peygamber'in yaptığı bir şeydir, onu terk etmek istemem.' demiştir." (Buhari, 1605)

− Bugün, İslam düşmanları ekranlardan/uydulardan İslam ümmetini izlemeye devam ediyor. Hâliyle Allah Resûlü'nün (sav) sünneti bugün de geçerliliğini koruyor.

− Allah Resûlü (sav) Vedâ Haccı'nda, yani Mekke ehli İslam'a girdikten ve müşrikler Ka'be'den uzaklaştırıldıtan sonra da çalımlı yürüme sünnetini sürdürmüştür.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz hacdan başka bir şeye niyet etmemiştik, umre yapacağımızı da bilmiyorduk. Nihayet, Allah Resûlü (sav) ile birlikte Ka'be'ye vardık, Ka'be'nin köşesini (Haceru'l-Esved'i) selamladı, tavâfta üç turu çalımlı adımlarla (remel), dört turu normal yürüyüşle yaptı.'' (Müslim, 1218)

Bu da ilk üç dönüşte çalımlı yürümenin bilmediğimiz hikmetleri olabileceğinin delilidir.

139. Ebu Davud, 1883; Tirmizi 859

140. Ebu Davud, 1884

• Tavâfa başlarken Haceru’l Esved’i selamlamak

Haceru’l Esved’i selamlamak; kalabalığın durumuna göre farklılık arz eder:

– Şayet güç yetirebiliyorsa ona dokunur ve öper.

Zubeyr ibni Arabî’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kimse İbni Ömer’e (ra) Haceru’l-Esved’in istilam edilmesi hakkında soru sormuştu. Bunun üzerine İbni Ömer (ra), ‘Ben, Allah Resûlü’nü (sav) Haceru’l Esved’i istilam ederken ve öperken gördüm.’ demiştir.” 141

– Şayet ona yaklaşamıyorsa eliyle (veya elinde tuttuğu bir şeyle) onu selamlar, sonra elini (veya elinde tuttuğu şeyi) öper.

Ebu’t Tufeyl’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav), Ka’be’yi tavâf ederken yanındaki ucu eğri bir değnekle Haceru’l Esved köşesini selamladığını ve değneği öptüğünü gördüm.”142

– Şayet imkânı varsa, Haceru’l Esved’in yanına her geldiğinde (veya hizaladığında) onu selamlar ve tekbir getirir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) deve üzerinde Ka’be’yi tavâf etmiştir. (Haceru’l Esved) rüknuna her gelişinde ona elinde bulunan bir şey ile işarette bulunmuş ve tekbir getirmiştir.” 143

• Ka’be’nin dört köşesinden yalnızca iki köşe (Ruknu'l Yemânîyyin) selamlanır.

Salim ibni Abdullah’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Peygamber’i (sav) sadece Yemen tarafındaki iki rüknu istilam ederken gördüm.” 144 145

141. Buhari, 1611; Müslim, 1268

142. Müslim, 1275

143. Buhari, 1613

144. Buhari, 1609; Müslim, 1267

145. İki rükundan birinde Haceru’l Esved vardır. Tavâf yönünde Haceru’l Esved’den sonraki rükun/köşe Ruknu'l Yemânî’dir. Bu rükne de selam verilir. Sonraki iki rükun/köşe (Ruknu’ş Şamiyyin) selamlanmaz. Bunun nedeni; doğal afetler nedeniyle zarar gören Ka’be’yi müşrikler restore ettiler. Restorasyon esnasında maddi imkânsızlıklar nedeniyle Ka’be’yi kısalttılar. Bugün selamladı-

ğımız iki rükun, İbrâhîm’in (as) temelleri üzere yükseltildi. Selamlamadığımız iki rükun, İbrâhîm (as)

temelleri üzere değildir. Duvarlar içeri çekilmiş, Ka’be binası küçültülmüştür. Zira müşrikler, Ka’be’yi

yalnızca helal kazançla inşa etmek istemişlerdi. Helal kazanç sınırlı olunca Ka’be’nin inşasında tasarruf etmek zorunda kalmışlardı.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber’e, (Hicr) duvarının Ka’be’ye ait olup olmadığını sordum. Bana, ‘Evet.’ diye cevap verdi.

‘Neden burayı Ka’be’ye dâhil etmemişler?’ diye sordum.

‘Kavmim (Kureyş), orayı içeriye katma bütçesi bulamadı.’ buyurdu.

‘Ka’be’nin kapısı neden yüksektedir?’ dedim.

Bana, ‘Kavmim, Ka’be’ye dilediği kimseleri sokuyor, dilemediklerini ise sokmuyordu. Eğer kavmim

cahiliye dönemine yakın bir zamanda olmasaydı ve bundan dolayı inkâra kalkışacaklarından endişe etmeseydim muhakkak ki Hicr duvarını Ka’be’nin içine alır, kapısını da yer seviyesine indirirdim.’

diye cevap verdi.” (Buhari, 1584)

Bazı rivayetlerde Abdullah ibni Zubeyr’in (ra) dört rüknu da/köşeyi de selamladığı varid olmuştur.

(bk. Buhari, Kitâbu’l Hac, 59. Bab başlığı, muallak olarak)

Bunun nedeni şudur: Abdullah ibni Zubeyr (ra), cahilî Emevi düzenine karşı kıyam edip Mekke yönetimini onlardan aldı. Allah Resûlü’nün hayali olan “Ka’be’yi İbrâhîm (as) temelleri üzerine inşa”

projesini hayata geçirdi. Tüm duvarlar İbrâhîm (as) temelleri üzere yükselince, dört rükun da/köşe

de Ka’be’ye dâhil olmuş oldu. Hâliyle o (ra) tüm rükunları selamladı.

Atâ’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Yezid ibni Muâviye döneminde Şam ordusu Mekke’yi almak için savaştığı, olanlar olduğu ve Ka’be

yandığında, Abdullah ibni Zubeyr, burayı hac mevsiminde insanlar gelinceye kadar olduğu gibi bıraktı. Kendisi bu davranışıyla halkı Şam ordusuna karşı harekete geçirmek veya onlarla savaştırmak

istiyordu.

Hacılar geldiğinde: ‘Ey insanlar! Ka’be konusunda görüşlerinizi bana söyleyiniz. Burayı yıkıp tekrar

mı yapayım yoksa hasar gören yerlerini tamir mi edeyim?’ dedi.

Abdullah ibni Abbâs: ‘Bu konuda bende şu fikir oluştu ki, Ka’be’nin hasar gören yerlerini tamir

etmen ve insanların, Müslim olduklarındaki Beytullah’ı, Müslim olduklarındaki taşları ve Peygamber’in (sav) peygamber gönderildiğindeki şekli olduğu gibi kendi hâlinde bırakman görüşündeyim.’

dedi.

Bunun üzerine Abdullah ibni Zubeyr de: ‘Şayet birinizin evi yansa onu yenilemedikçe onun gönlü

razı olmaz. Hâl böyle iken Rabbinizin evine nasıl gönlünüz razı olabilir? Ben, Rabbime üç defa istihare yapacağım. Bunun arkasından yapacağım işe karar vereceğim.’ dedi.

Üç gece geçtikten sonra Ka’be’yi yıkma görüşüne vardı. Halk ise Ka’be’nin üzerine çıkacak olan ilk

kimsenin başına gökten bir bela gelir endişesiyle onu bundan geri durdurmak istedi. Sonunda bir

adam Ka’be’nin üzerine çıktı ve oradan bir taşı alıp attı. Halk, bu kimsenin başına bir şey gelmediğini görünce onun peşinden gidip yer seviyesine gelinceye kadar Ka’be’yi yıktı. Abdullah ibni Zubeyr,

bina yükselene kadar (kıble vazifesi görmesi için) birtakım direkler dikti ve üzerlerine örtü çekti.

Abdullah ibni Zubeyr, şöyle dedi: ‘Ben Âişe’yi şöyle derken işittim: ‘Nebi (sav) şöyle demişti: ‘Halk

küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben mutlaka Ka’be’ye Hicr’den beş arşın yer katar ve ona İnsanların gireceği bir kapı ile çıkacakları bir kapı açardım. Ama bende Ka’be’nin binasına yetecek

maddi imkân yoktur.’ ’

Bugün ise ben, bunu yapacak maddi imkân bulabiliyorum. (Tekrar küfre dönerler diye) insanlardan

endişe etmiyorum.’

Bunun arkasından önündeki duvardan (Hicr’den) Ka’be’ye beş arşın ilâve etti. Hatta (İbrâhîm’in (as)

yaptığı ilk) temeli açtı halk temeli gördü. Onun (temelin) üzerine binayı kurdu. Ka’be’nin boyu on

sekiz arşın idi. Ka’be’ye ilave yaptığında onu kısa buldu bu yüzden boyuna on arşın daha ilave etti.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

414

• Ruknu'l Yemânî ile Haceru’l Esved arasında şu duayı yapmak

Abdullah ibni Saib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nden (sav) işittim, iki rükun arasında,

ِ◌

ارّ◌

اب النَ◌َ

دَ◌

ا عَ◌

قن◌

َ◌

وً◌

ة

َ◌

نَ◌

سَ◌

ة حِ◌

َ◌

خر◌

١٠◌

اْلِ◌ف

َ◌

وً◌

ة

َ◌

نَ◌

سَ◌

ا حَ◌

ي

٥◌

ن

ٌ◌

ا ِف الدِ◌

َ◌

◌ن

ت

◌ا

ا ا

◌ٓ

ن

◌ّ

ب

◌َ

ر

‘Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından

koru.’ diye dua ediyordu.” 146

• Kadın, imkân bulursa kalabalığa karışmaz

İbni Cureyc’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bana Atâ’nın verdiği habere göre, İbni Hişam, kadınların erkeklerle birlikte tavâf etmesini yasaklayınca Atâ ona, ‘Peygamber’in kadınları erkeklerle

birlikte tavâf ettiği hâlde sen bunu nasıl yasaklarsın?’ demiştir.

Ben Atâ’ya, bu olayın örtünme emrinden önce olup olmadığını sorunca

bana, ‘Yemin olsun ki, ben bu olayı örtünme ayetinden sonra gördüm.’

demiştir.

‘Peki kadınlar erkeklerle nasıl bir arada karışık olarak tavâf yapardı?’ diye

sordum.

Atâ, ‘Kadınlar ile erkekler karışmazlardı. Âişe, erkeklerden ayrı bir yerde

tavâf eder onlara karışmazdı. Bir kadın ona, ‘Ey müminlerin annesi! Haydi

Haceru’l Esved’i istilam edelim.’ demişti de ona, ‘Sen git.’ diyerek bunu yapmaktan kaçınmıştı. Kadınlar, geceleyin tanınmayacak bir şekilde erkeklerle

Birinden girilmek diğerinden çıkılmak için Ka’be’de iki kapı açtı. Abdullah ibni Zubeyr öldürüldüğünde Haccac, Abdulmelik ibni Mervân’a bir mektup yazarak durumu ve Abdullah ibni Zubeyr’in, binayı (İbrâhîm’in (as) yaptığı ilk) temel üzerine kurduğunu, Mekke halkından güvenilir ve

adaletli birtakım kimselerin onu (İbrâhîm’in (as) yaptığı ilk temeli) gördüğünü bildirdi. Bu mektup

üzerine Abdulmelik ibni Mervân ona, ‘Biz, Abdullah ibni Zubeyr’in yaptığı kötü bir işte yokuz.

Boyuna yaptığı ilaveye gelince onu olduğu gibi bırak. Ka’be’nin önündeki duvardan (Hicr’den)

yaptığı ilaveye gelince onu (eski) yapısına çevir, açmış olduğu kapıyı da kapat.’ diye bir mektup

yazdı. Bunun üzerine Haccac, ilaveyi yıkarak onu (eski) yapısına çevirdi.” (Müslim, 1333)

Abdulmelik ibni Mervân ve ordusu Allah’ın sınırlarını çiğnedi; Ka’be’ye saldırıp Abdullah ibni Zubeyr’i şehit ettiler. Sonra Abdullah ibni Zubeyr’in (ra) yaptırdığı bölümü yıkarak Ka’be’yi eski hâline döndürdüler. Bugün de iki rükun Emevi diktatörlerinin yükselttiği temeller üzere ayaktadır.

Hâliyle yalnızca İbrâhîm temelleri üzere yükselen Ruknu'l Yemânîyye selamlanır.

146. Ebu Davud, 1892

birlikte tavâf ederdi. Fakat içeri girdikleri zaman erkekler çıkarıldıktan sonra

yine ibadet etmeye devam ederlerdi. Ben, Ubeyd ibni Ömer ile birlikte Âişe’nin yanına giderdim. Bu sırada o, Sebir Dağı’nda ikamet ediyordu.’ dedi.

Ben, Atâ’ya, ‘O sırada Âişe’nin örtüsü neydi?’ diye sordum.

Atâ, ‘Âişe, o gün, perdesi bulunan bir Türk çadırındaydı. Aramızda sadece

bu perde vardı. Ben Âişe’nin üzerinde gül renkli bir giysi gördüm.’ dedi.” 147

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav) rahatsız (mecalsiz) olduğumu arz ettim. Bana, ‘İnsanların (tavâf yaptığı yerin) arka tarafından binek üzerinde tavâf et.’ diye buyurdu.

Ben tavâf yaptığım sırada Allah Resûlü de (sav) Ka’be’ye doğru yönelmiş, Tûr

Suresi’nin ilk ayetlerini okuyordu.” 148

Bugün, yoğunluk nedeniyle bu mümkün olmasa da imkân nispetinde bu

sünnete riayet edilmelidir.

• Tavâf sonunda yapılacak sünnetler

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile birlikte Ka’be’ye vardık, Ka’be’nin köşesini (Haceru’l-Esved’i) selamladı, tavâfta üç turu remel yaparak/çalımlı yürüyerek,

dört turu normal yürüyüşle yaptı, İbrâhîm’in (as) makamına vardı ve,

ى

◌ّ

◌ٰل

◌ُص

◌َم

◌َاهيمِ

◌ْر

◌ِإب

◌َام

◌َق

◌ْم

◌ُوا من

◌ِخذ

◌ّ

◌َات

و

‘Siz de İbrahim’in makamından namaz yeri/dua yeri edinin.’ ayetini okudu.

Makam-ı İbrâhîm’i kendisiyle Ka’be’nin arasına aldı.

(Hadisin ravilerinden Cafer Sadık dedi ki: ‘Babam, ‘Allah Resûlü (sav), tavâftan sonra kıldığı iki rekat namazda İhlas ve Kâfirûn surelerini okurdu.’ derdi. Kendisinin bunu, (Câbir (ra) vasıtasıyla) Peygamber’den naklen söylemiş olmasından başka ihtimal olacağını sanmıyorum.’)

147. Buhari, 1618

148. Buhari, 1619

Daha sonra Allah Resûlü (sav) Ka’be’nin köşesine (Haceru’l-Esved’e) döndü ve burayı selamladı.” 149

Makam-ı İbrâhîm’de iki rekât namaz kıldıktan sonra, tekrar Ka’be’ye yönelir, rüknu selamlar ve tavâfı bitirir. Zemzem suyu içer ve bir sonraki nusuk olan Safa Merve’ye yönelir.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) taştan başlayıp taşın yanında sonlandıracağı şekilde üç kere remel yaparak/çalımlı yürüyerek tavâf yapardı. Tavâf sonrasında iki rekat namaz

kılar taşa geri dönerdi. Sonra zemzem suyuna gider ondan içer ve başının üzerine dökerdi. Sonra döner, rüknu selamlardı. Sonra Safa'ya döner ve 'Allah'ın başladığı şey ile başlıyorum.' derdi." 150

c. Tavâfta Mübah Olan Şeyler

• Tavâfta konuşmak mübahtır

Evla olan, tavâfta Allah'ı zikretmek, dua etmek ve O'na (cc) yönelmektir. Kişi imkân nispetinde hayır konuşmalı ya da susmalıdır. Her ne kadar dünyevi şeyler konuşmak yasak olmasa da Allah Resûlü (sav), emr-i bi'l ma'ruf ve hayır dışında konuşmamıştır.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) tavâf ederken, elini ip, kayış veya başka bir şey ile başkasının eline bağlayan bir kimseye rastlamıştı. Peygamber (sav) o bağı eliyle kopardıktan sonra, 'Onu, elinden tutarak götür.' buyurmuştur." 151

• Binek/Taşıt/Tekerlekli sandalye üzerinde tavâf

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) deve üzerinde tavâf etmiş, (Haceru'l Esved) rüknuna her gelişinde elinde bulunan bir şey ile işarette bulunarak tekbir getirmiştir." 152

149. Müslim, 1218

150. Ahmed, 15243

151. Buhari, 1620

152. Buhari, 1632; Müslim, 1272

Bazı âlimler ihtiyaç hâli dışında binek üzerinde tavâf yapılmayacağını söylerler. İmam Ahmed (rh) ve Buhâri (rh) ilgili hadisleri hastalık hâline yorumlamıştır. (bk. Buhari, Kitâbu'l Hac, 74. Bab)

4. Safa ve Merve Arasında Sa'y

Hacının Safa ve Merve arasında sa'y yapması haccın vaciplerindendir.

Urve ibni Zubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Teyzem Âişe'ye, Allah'ın, 'Şüphe yok ki, Safa ile Merve, Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavâf etmesinde bir günah yoktur.'

153 ayeti hakkındaki görüşünü sorarak, ‘Allah’a
yemin olsun ki, Safa ile Merve arasında tavâf (sa’y) yapmayan kimseye
günah yoktur.’ dedim.
Âişe (r.anha) şöyle cevap verdi: ‘Ey kız kardeşimin oğlu! Sen ne kötü söz
söyledin öyle! Eğer anlam, senin yorumladığın gibi olsaydı ayetteki ifade,
‘Onları tavâf (sa’y) etmemenizde günah yoktur.’ şeklinde olması gerekirdi.
Allah bu ayeti Ensâr hakkında indirmiştir. Onlar, Müslim olmadan önce,
Müşellel bölgesinde tapındıkları Menat putu için hac yapıyorlardı ve Safa ile
Merve’yi tavâf etmekten kaçınıyorlardı. Müslim olduktan sonra bu durumu
Peygamber’e arz ederek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Biz daha önce Safa ile Merve’yi
tavâf etmekten kaçınıyorduk.’ dediler. Bunun üzerine Allah (cc), ‘Şüphe yok
ki, Safa ile Merve, Allah’ın (hac ibadeti için) koyduğu işaretlerdendir. Her kim
Beytullah’ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavâf etmesinde kendisine bir
günah yoktur.’
154 ayetini indirdi.
Allah Resûlü de Safa ile Merve arasında sa’y etmeyi bir sünnet olarak ortaya
koymuştur. Dolayısıyla hiçbir kimsenin bunu terk etme hakkı yoktur.’ ” 155
Hişâm ibni Urve’den (rh) Âişe Annemizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
“Allah, Safa ile Merve arasında tavâf yapmayan kişinin ne haccını ne de
umresini tamam kılar.” 156
Habîbe binti Ebî Tucrâ’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
Ancak Allah Resûlü (sav) ihtiyaç hâlinde hac vaciplerini terk etmeye dahi izin vermiştir. Hastanın,
yürümeye güç yetiremeyenin, özel görevi olanların… binek üstünde tavâf yapacağı açıktır. Özrü
olmayan için yürüyerek tavâf evla olsa da binek üstünde tavâfı meneden bir delil yoktur.
153. 2/Bakara, 158
154. 2/Bakara, 158
155. Buhari, 1643; Müslim, 1277
156. Buhari, 1790

“Ebu Huseyn’in evine, Kureyş’ten olan kadınların aralarına girdik. Nebi (sav) Safa ve Merve arasında gidip geliyordu. Bu işlemi koşarmışçasına hızlıca yürüyerek yapıyordu. Yürüşünün hızından izarı kendisine dolanıyordu. O sıra sahabilerine şöyle diyordu, ‘Koşarmışcasına hızlı olun! Şüphesiz Allah sizlerin üzerine Sa’y’ı farz kılmıştır.’ ” 157

a. Sa’yın Sıhhat Şartları

• Yedi şavt/tur olmalıdır.

Safa’dan başlayarak Merve’ye yürümek bir şavt/turdur. Bu, yedi defa olmalıdır.

• Yürüyüş iki tepe arasında olmalıdır. Bugün, yürüme alanı (mes’â) belirlenmiştir. Kişinin bu alanda yürümesi yeterlidir.

b. Sa’yın Sünnetleri

• Safa Tepesi’ne yaklaşınca ayeti okumak ve “Allah’ın başladığından başlıyorum.” demek

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Daha sonra Allah Resûlü (sav) Ka’be’nin köşesine (Haceru’l-Esved’e) döndü ve burayı selamladı, sonra (Safa) kapısından Safa Tepesi’ne çıktı. Safa Tepesi’ne yaklaştığında

◌ِه

◌ُب

◌ا

◌ّ

◌َاهّلل

أ

◌َ

◌دَ

◌َب ا

◌ِم

ب

◌ُ

أ

◌َ

◌ْ

ب

◌َ

◌ِ، أ

◌ٰ

◌ّ

◌َائر اﷲ

◌َع

◌ْش

◌ِمن

◌َ

◌َة

◌ْو

◌َر

م

◌ُ

◌َال

◌َوَا

◌ّف

الص

◌ّ

◌ِإن

‘Safa ve Merve, Allah’ın işaretlerindendir.’ ayetini okudu ve ‘(Safa ve Merve

tepelerinin arasında say yapmaya) Allah’ın başladığı gibi başlıyorum.’ buyurdu.”158

• Safa Tepesi’ne çıkınca kıbleye dönüp Allah’ı zikretmek ve dua etmek

• Aynı şeyleri Merve Tepesi’ne çıkınca tekrar etmek

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

157. Ahmed, 27367. Hadisin isnadında Abdullah ibni Muemmil olduğu için konuşulmuştur.

Ancak hadis İbni Abbâs kanalıyla farklı bir yoldan geldiği için kuvvet kazanmıştır. (bk. Fethu’l

Bârî, 1643, No.lu Hadis Şerhi) Bunun nedeni şudur: Abdullah ibni Muemmil, kötü/zayıf hafızası

nedeniyle cerh edilmiş bir ravidir. Bu hadis hem başka kanaldan geldiği için hem de Abdullah’a

muhalefet eden olmadığı için kuvvet kazanmıştır. (bk. Tarhu’t Tesrîb, 5/105-106)

158. Müslim, 1218

“Say yapmaya Safa Tepesi’nden başladı. Tepenin üzerine çıktı Ka’be’yi

gördüğünde kıbleye döndü, tevhid ve tekbir getirip şöyle dedi:

◌ِ◌ٍ◌ۡ◌َ◌ش◌َ◌ي

◌َ◌ك◌ُ◌ل◌َ◌ى◌ٓ

ل

◌َ

◌َ◌ع

و

◌ُ

◌َ◌ه

◌ُ◌، و

◌ْ◌د

◌َ◌م

ح

◌ُ◌ال◌ُ◌°

ه

◌َ

ل

◌َ

◌ُ◌، و

◌ْ◌ك

◌ُ◌ل

م

◌ُ◌ال◌ُ◌°

ه

◌َ

◌ُ، ل

ه

◌َ

◌َل

◌ِيك

◌َ

◌َرَش

◌ُاَل

◌َه

◌ْد

◌َح

◌ُو

◌ٰ

◌ّ

اهّلل

◌ّ

◌ِإلَّا

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإلِـ

◌ُاَل

◌َه

◌ْد

◌َح

◌َاب وَ

◌ْز

ح

◌ٰ

◌َاأْل

◌َم
ز
◌َ
◌َه
◌ُ، و
◌َه
◌ْد
ب
◌َ
◌َ◌َعَ رَص
ن
◌َ
◌ُ، و
◌َه
◌ْد
◌َع
◌َو
◌َز
◌ْج
◌َن
◌ُ، أ
◌َه
◌ْد
◌َح
◌ُو
◌ٰ
◌ّ
اهّلل
◌ّ
◌ِإَّالَّ
◌َ
ه

◌ٰ
◌َ إلـ
◌ٌ، آل
◌ير
◌َ
ق
‘Tek olan Allah’tan başka ilah yoktur. Onun ortağı da yoktur. Hâkimiyet O’nundur, övgü O’nadır. O, her şeye gücü yetendir. Tek olan Allah’tan başka ilah yoktur. Sözünü yerine getirmiş, kulunu muzaffer eylemiş, tek başına birleşik orduları hezimete uğratmıştır.’
Sonra bu yaptıklarının arasında yine dua etti ve söylediklerinin aynısını üç defa tekrar etti… Merve Tepesi’nde de Safa Tepesi’nde yaptığı gibi yaptı.” 159
• İki yeşil direk arasında hızlı/koşar adımlarla yürümek
“Arkasından Merve Tepesi’ne doğru indi, vadinin ortasına indiğinde koşar adımlarla yürüdü.” 160
Hızlı/Koşar adım yürünecek yerler, iki yeşil direk arası olarak belirlenmiştir.
• Safa ve Merve arasında dua etmek
Sahabiler çokça dua etmiştir. Onların dualarından bazısı şöyledir.
Nafî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:
“Abdullah ibni Ömer’i işittim, kendisi Safâ’nın üzerinde dua ediyor ve şöyle diyordu:
◌ي
◌ّ
◌إن
◌َ
◌َ{ ،و
◌َادَ
◌يع
◌ْ
◌ُال
◌لفِ
◌ْ

◌ُخ

◌َت

◌َاَل

ك

◌ّ

◌َ{إن

◌ْ{ و

م

◌ُ

ك

◌َ

◌ِل ب ْج

◌َ

◌ْت

س

◌َ

◌ِا ي

◌ُون

◌ْع

د

◌ُ

◌َ: }ا

◌ْتِ

ل

◌ُ

◌َق

ك

◌ّ

◌ِّإن

◌ُم

ه

◌ٔ

ّ◌
الل
ُ◌
لمِ◌ْ
سُ◌
مَ◌ ا
ن
◌َ
ا
◌َ
ي وِ◌
ان
ّ◌
فَ◌
وَ◌
ت
◌َ
ىّ تّ◌
تَ◌
حِ◌
ّ◌
ميِّنِ◌
ُ◌
ه
◌َ
عِ◌
زْ◌
ن
◌َ
تَ◌
آلَ◌ْ
ن

◌َ

◌ِ: ا

◌َم

◌ْاَل

◌ِس

◌ُ

لإْل

◌ِـِينَ◌

ت

◌ُ

ي

◌َ

د

◌َ

◌َه ا

م

◌َ

◌َك

◌ُك

ل

◌َ

◌ْأ

س

◌َ

ا

“Allah’ım! Şüphesiz ki sen şöyle dedin: ‘Bana dua edin, size icabet edeyim.’

161

ve yine şöyle dedin, ‘Şüphesiz ki sen, sözünden dönmezsin.’

162 Ve senden,

159. Müslim, 1218

160. Müslim, 1218

161. 40/Mü’min (Ğafir), 60

beni İslam’a hidayet ettiğin gibi onu benden çekip almamanı istiyorum. Ta ki ben İslam ehli iken, beni vefat ettirene kadar.” 163

Şakîk’ten (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdullah ibni Zubeyir, vadinin ortasında sa’y yapıyorken şöyle demişti:

◌ُ
◌َم
◌ْر
ك
◌َـْ
◌ٌاأْل
◌َز
ع
◌َـْ
◌َاأْل
◌ْت
ن
◌َ
◌َا
ك
◌ّ
◌ْإن ِـ
◌َم
◌ْح
◌َار
◌ْو
◌فر ِـ
◌ْ
◌َاعّ ب ِـ

ر

‘Rabbim! Mağfiret ve merhamet et. Şüphesiz sen en izzetli ve en kerem sahibisin.’ ” 164

• Abdestli olmak

Bir önceki bölümde gördüğümüz gibi, Allah Resûlü (sav) abdest alarak hac menasikine başlamıştır. Kişinin hac menasikini eda ederken abdestli olması en güzel olanıdır.

c. Sa’ya Dair Meseleler

• Hac çeşitlerine göre sa’ydan sonra yapılacaklar 165

Şayet hac, ifrad veya kıran haccıysa kişi sa’ydan hac menasikine devam eder. Şayet temettü haccıysa sa’ydan sonra ihrâmdan çıkar, saçlarını kısaltır. Böylece umresi tamamlanmış olur. Sekizinci gün, bulunduğu yerden ihrâma girer ve hac menasikini eda etmeye başlar. Hac menasikine en baştan başlamaz. Sa’ydan sonra -bir sonraki bölümde anlatılacak- hac amellerine devam eder.

Ebû Şihâb’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün temettü haccına niyet ederek umre yapmak üzere Mekke’ye gitmiş ve Terviye Günü’nden üç gece önce şehre girmiştim. Bu sırada Mekkelilerden bir grup bana, ‘Senin haccın, (meşekkat ve ecrinin az olması nedeniyle) Mekkelilerin haccı gibi oldu.’ dediler. Ben de bu konuda fetva almak üzere Atâ’ya gittim. Atâ bana şöyle dedi: ‘Câbir ibni Abdullah’ın naklettiğine göre Câbir, Mekke’ye kurbanlık deve gönderdiği bir hâldeyken, Peygamber (sav) ile birlikte hac yapmıştır. O sırada insanlar ifrad haccı yapmaya niyet etmiş163. Muvatta, 1091

164. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 15565

165. Hac çeşitleri için bk. s. 365

lerdi. Peygamber (sav) onlara, ‘Ka’be’yi tavâf edin, Safa ile Merve arasında sa’y ettikten sonra tıraş olup ihrâmdan çıkın. Terviye Günü’ne kadar ihrâm yasakları size helaldir. Terviye Günü (yeniden) ihrâma girin. Ettiğiniz ifrad haccı niyetini de umreye çevirin.’ buyurdu.

Sahabiler, ‘Biz bunu hac olarak belirlemiştik, bunu nasıl umre yapabiliriz

ki?’ diye sordular.

‘Siz emrettiğimi yapın. Eğer hedy kurbanımı göndermemiş olsaydım ben de size emrettiğim gibi yapardım. Kurban kesilene kadar bana ihrâm yasakları helal olmaz.’ buyurdu.

Sahabiler de söylendiği şekilde yaptılar.’ ” 166

• Mutemetti’ (Temettü haccı yapan) ve kârin (kıran haccı yapan) yalnızca bir tavâf ve bir sa’y yapar

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ne Peygamber (sav) ne de ashabı, Safa ve Merve arasında bir sa’ydan başka sa’y yapmamıştı.” 167 168

• Dokuzuncu gün Arafât vakfesine yetişen kişi nasıl yapar?

Arafât vakfesinin zamanı ve mekânı tayin edilmiştir. Bu nedenle önce Arafât vakfesini yapar, daha sonra fırsat bulunca hac günleri içinde sa’y yapar. Allah (cc) en doğrusunu bilir. 169

166. Buhari, 1568; Müslim, 1216

167. Müslim, 1279

168. İleride geleceği gibi umre; ihrâm, tavâf ve Safa Merve’de sa’ydan oluşur. Bu üçünü yapanın umresi tamamlanır ve ihrâmdan çıkar. Mutemetti’ ve Kârin, umreyle haccı aynı ânda yaptığı için şu konu gündeme gelmiştir: Temettü ve kırân haccında hac menasiki bittikten sonra ikinci bir tavâf ve sa’y yapılmalı mıdır? Böylece ilk yapılan tavâf ve sa’y umre için, ikinci yapılan ise hac için olmuş olur veya tam tersi… Allah Resûlü ve sahabe, hac ile umreyi birleştirmelerine rağmen tek tavâf ve tek sa’y yapmıştır. Bu nedenle bu soru anlamını yitirmektedir.

169. Aslolan, hac amellerinin hac günleri içinde ve tertibe riayet ederek yapılmasıdır. Ancak bir özür söz konusu olur ve kişi tertibi bozarsa bunun hacca zararı yoktur.

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Vedâ Haccı sırasında Minâ’da durdu. İnsanlar ona soru soruyorlardı. Bir adam gelerek, ‘Farkına varmadan kurban kesmeden önce tıraş oldum.’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Şimdi kurbanını kes, sakıncası yok.’ buyurdu.

Bir başkası gelerek, ‘Farkına varmadan şeytan taşlamadan önce kurban kestim.’ dedi.

Peygamber, ‘Şimdi şeytanı taşla, sakıncası yok.’ buyurdu.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

422

5. Sekizinci Gün Minâ’da Konaklamak (Terviye Günü Amelleri)

Zilhicce’nin sekizinci günü Minâ’ya geçmek, haccın sünnetlerindendir.

Minâ’da konaklamak, dokuzuncu gün Arafât vakfesine hazırlık içindir.

• Öğleden önce Minâ bölgesine gidilir, öğle namazı da dâhil namazlar

Minâ’da kılınır.

Abdulazîz ibni Rufey’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes’e, ‘Terviye Günü, Allah Resûlü’nün (sav) öğle ve ikindi namazlarını

nerede kıldığı ile ilgili olarak hatırladıklarını söyler misin?’ diye sordum.

Enes, ‘Minâ’da.’ diye cevap verdi. Ben, ‘Minâ’dan döndüğü gün ikindi namazını nerede kıldı?’ diye sorunca bana, ‘Ebdah (Musahhab) adlı yerde

kıldı. Sen, emîrlerinin yaptığı şekilde yap.’ dedi.” 170

• Günü ve geceyi Minâ’da geçirir. Dokuzuncu gün sabah namazını Minâ’da

kılar. Güneş doğduktan sonra Arafât’a geçer.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Zilhicce’nin sekizinci günü öğle, ikindi, akşam, yatsı

namazlarını ve dokuzuncu günü sabah namazını da Minâ’da kıldı. Arefe

Günü Güneş doğduktan sonra, Arafât’a hareket etti.” 171

• Arafât’a geçerken yolda Allah’ı zikretmek

Muhammed ibni Ebî Bekir Es-Sakafî’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Minâ’dan Arafât’a doğru giderken Enes ibni Mâlik’e telbiyeyi sordum

ve, ‘Siz Allah Resûlü (sav) ile beraberken nasıl telbiye getirirdiniz?’ dedim.

Yapılması gerekenden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili olarak Peygamber’e (sav) ne

sorulduysa Peygamber (sav), ‘Yap, bir sakıncası yok.’ buyurdu.” (Buhari, 83; Müslim, 1306)

Bazı rivayetlerde sa’yın tertibini bozana da Allah Resûlü aynı cevabı vermiştir:

Usâme ibni Şerîk’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hacca niyet ederek Peygamber (sav) ile birlikte yola çıkmıştım. İnsanlar onun yanına gelip soracaklarını soruyorlardı. ‘Ey Allah’ın Resûlü! Tavâftan önce sa’y yapmışım.’ veya ‘Hacla ilgili falan işi

sırasından önce, falan işi sırasından sonra yapmışım.’ diyenler oldu. Allah Resûlü de (sav) ‘Zararı

yok, zararı yok. Ancak bir kimse zulmederek bir kardeşinin hakkına tecavüz ederse işte o, güçlüğe düştü ve helak oldu.’ buyurdu.” (Ebu Davud, 2015)

Haccın diğer tüm rükun ve vacipleri hac günleri içinde yapılabilir. Ancak Arafât vakfesi yalnızca

dokuzuncu gün yapılabilir. Bu nedenle o gün Mekke’ye ulaşan, vakfesini yapar. Özür sahibi olduğundan daha sonra haccın diğer menasikini tertibe riayet etmeden yapmış olur.

170. Buhari, 1653; Müslim, 1309

171. Ebu Davud, 1911; Tirmizi, 879; İbni Mace, 3004

Bana şu cevabı verdi: ‘Telbiye getirenlere de bir şey diyen olmazdı, tekbir

getirenlere de; dileyen telbiye, dileyen tekbir getirirdi ve hiçbir şekilde

kendilerine müdahale edilmezdi.’ ” 172

• Minâ’da namazlar kasredilir, cem yapılmaz

Hârise ibni Vehb’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) güven ortamının en zirvede olduğu dönemde bizlere

Minâ’da namazları iki rekât olarak kıldırdı.” 173

6. Dokuzuncu Gün Arafât Vakfesi

Zilhicce’nin dokuzuncu günü Arafât vakfesi yapmak, haccın rükunlarındandır. Bir önceki maddede gördüğümüz gibi, dokuzuncu gün Güneş

doğduktan sonra Arafât’a geçilir.

Dokuzuncu gün bir bütün olarak Arafât vakfesi günüdür. Kişi bugün içinde,

vakfe yaptı denilecek kadar vakfe yaparsa bu rüknu yerine getirmiş olur. Bu

da Arafât’ta bir müddet bulunmakla gerçekleşir.

Urve ibni Mudarris Et-Tâî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben, Allah Resûlü (sav) Muzdelife’de vakfe yaparken yanına geldim ve, ‘Ey

Allah’ın Resûlü! Ben Tay Dağı’ndan geldim. Binitimi yordum. Kendim de

zorluklara koştum. Allah’a yemin olsun ki vakfe yapmadık hiçbir kum tepesi

bırakmadım. Benim haccım oldu mu?’ dedi.

Allah Resûlü de (sav) şöyle buyurdu: ‘Her kim bizimle beraber bayram namazı sabahına erişir bundan önce de gündüz veya geceleyin Arafât’a gelmiş

olursa haccı tamam olur ve ihrâmdan çıkış temizliği olan tıraşını yapar.’ ” 174

Abdurrahman ibni Ya’mur Ed-Deylemî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) Arafât’tayken yanına varmıştım. Necidlilerden de bazı

kimseler oraya gelmişlerdi. Onlar bir adama emrettiler. O da Allah Resûlü’ne

(sav), ‘Hac nasıl yapılmalıdır?’ diye sordu. Allah Resûlü de (sav) bir kimseye

emretti. O da şöyle ilan etti: ‘Hac, Arefe Günü Arafât’ta bulunmak demek172. Buhari, 970; Müslim, 1309

173. Buhari, 1083; Müslim, 696

174. Ebu Davud, 1950; Tirmizi, 891

tir. Kim, Muzdelife gecesi sabah namazından önce Arafât’a gelir ve vakfesini

yaparsa onun haccı tamdır. Minâ günleri üçtür. Kim acele eder de iki günde

Mekke’ye dönerse bir sakınca yoktur. Geciken kimseye de bir sakınca yoktur.’

Sonra başka bir kimseyi gönderdi. O da aynı şekilde ilan ediyordu.” 175

Arafât Vakfesi Sünnetleri

• Vakfeye öğleden/zevalden sonra başlamak

Allah Resûlü (sav) öğleye kadar beklemiş, öğleden sonra vakfeye durmuştur.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) bineğine bindi. Minâ’da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. (Sabah namazından) sonra Güneş doğana kadar kısa

bir süre burada bekledi. (Arafât’ta vakfe yerlerinin sınırları dışında kalan)

Nemira’da kendisi için kıldan dokunmuş çadır kurulmasını emretti. Bunun

arkasından harekete geçti. Cahiliye döneminde yaptıkları gibi kendisinin,

Meşar-ı Haram’da vakfe yapacağı konusunda Kureyşlilerin hiç şüpheleri

yoktu. Ama Allah Resûlü (sav) burayı geçti ve Arafât’a vardı. Nemira’da kendisi

için çadırın kurulduğunu gördü ve burada konakladı. Nihayet Güneş tepe

noktasından batıya meylettiğinde devesi Kasvâ’nın hazırlanmasını emretti.”176

• İmamın bir hutbe verip hacıları bilgilendirmesi

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nihayet Güneş tepe noktasından batıya meylettiğinde devesi Kasvâ’nın hazırlanmasını emretti. Deveye semer konuldu. Tekrar yola çıkıp Urane Vadisi’nin ortasına geldi ve halka konuşma yaptı.” 177

• Cebel-i Rahme (Rahmet Dağı/Tepesi) yamacında vakfe

Arafât mıntıkasının tamamı vakfeye uygundur. Cebel-i Rahme yamacında imkân bulursa, Allah Resûlü’ne ittibaen orada vakfe yapar.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben kurbanı burada kestim; ama Minâ’nın her yerinde kesim olabilir.

175. Ebu Davud, 1949; Tirmizi, 889

176. Müslim, 1218

177. Müslim, 1218

Ev ve çadırlarınızda da kesebilirsiniz. Ben burada vakfeye durdum; ama Arafât’ın her yerinde durulabilir. Ben burada durdum; ama Muzdelife’nin her yerinde durulabilir.” 178

• Vakfede dua etmek

Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Dualaren en hayırlısı Arefe Günü yapılan duâdır. Benim söylediğim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en hayırlı şey ise şudur:

◌ِيَش ◌َ◌ْ◌ٍ◌ء

◌ًى لُ◌ٰكَ◌

ل

◌َ

◌َع

و

◌ُ

◌َه

◌ُو

◌ْد

◌َم

ح
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
ل
◌َ
◌ُو
◌ْك
◌ُل
م
◌ْ
◌ُال
ه
◌َ
◌ُل ،
ه
◌َ
◌َل
◌ِيك
◌َ
◌َرَش
◌ُاَل
◌َه
◌ْد
◌َح
◌ُو
◌ٰ
◌ّ
اهّلل
◌ّ
◌ِإلَّا

◌َ

ه

◌ٰ

◌َإلـ

◌ٌآل

◌ِدير

◌َ

ق

‘Allah’tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece O vardır. O tektir. O’nun ortağı

yoktur. Saltanat O’nundur. Her türlü eksiksiz övgüler O’na mahsustur. O’nun

her şeye gücü yeter.’ ” 179

Usame ibni Zeyd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Arafât’ta bineğin üzerinde Allah Resûlünün terkisindeydim. İki elini kaldırmış dua ediyordu. Devesi onu biraz eğdi ve elinde tuttuğu yuları düştü.

Bir eli ile yuları geri aldı. Öteki eli (dua için) kaldırılmış şekliyleydi.” 180

• Duada kıbleye yönelmek

Câbir (ra), Allah Resûlü’nün vakfesinde kıbleye döndüğünü haber vermiştir.181

• Telbiye getirmek

Said ibni Cubeyr’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Arafât’ta İbni Abbâs ile birlikteydim. Şöyle dedi: ‘Ne oluyor da insanları telbiye getirirken işitmiyorum.’ Ben de, ‘Muâviye’den korkuyorlar

dedim.’ Bunun üzerine çadırından çıkıp, ‘كَ◌ٰ

◌ِّبي

◌ْ لَ◌ ،ك

◌ِّبي

◌ٌ لَّهم

◌ْ اللَ◌ ك

◌ِّبي

◌َل/Buyur Allah’ım,

178. Müslim, 1218

179. Tirmizi, 3585

180. Nesai, 3011

181. bk. Müslim, 1218

emret! Buyur Allah’ım, emret! Çünkü bunlar Alî’ye olan buğzları sebebiyle sünneti terk ettiler.’ dedi.” 182

• Vakfeyi uzun tutmak

Allah Resûlü (sav) öğleden sonra vakfeye başlamış Güneş battıktan sonraya kadar vakfeyi sürdürmüştür.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Minâ’da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. (Sabah namazından) sonra Güneş doğana kadar kısa bir süre burada bekledi. (Arafât’ta vakfe yerlerinin sınırları dışında kalan) Nemira’da kendisi için kıldan dokunmuş çadır kurulmasını emretti. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), harekete geçti. Cahiliye döneminde yaptıkları gibi kendisinin, Meşâr-ı Haram’da vakfe yapacağı konusunda Kureyşlilerin hiç şüpheleri yoktu. Ama Allah Resûlü (sav) burayı geçti ve Arafât’a vardı. Nemira’da kendisi için çadırın kurulduğunu gördü ve burada konakladı. Nihayet Güneş tepe noktasından batıya meylettiğinde devesi Kasvâ’nın hazırlanmasını emretti.” 183

• Arafât vakfesinde oruçlu olmamak

Meymune Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar Peygamber’in (sav) Arefe Günü oruç tutup tutmadığı konusunda şüphe ettiler. Bunun üzerine, vakfe yapmakta olan Peygamber’e bir süt kabı ile süt gönderdim. Peygamber de insanlar kendisine bakarken sütü içti.” 184

Ebu Necîh’ten (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’e Arefe Günü Arafât’taki oruç hakkında soruldu da dedi ki:

‘Allah Resûlü (sav) ile birlikte haccettim, Arafât’ta oruç tutmadı. Ebû Bekir’le haccettim, o da tutmadı. Ömer’le haccettim o da tutmadı. Osmân ile haccettim o da tutmadı. Ben de o gün oruç tutmuyorum, tutulmasını emretmem, tutulmasın da demem.’ ” 185 186

182. Nesai, 3006

183. Müslim, 1218

184. Buhari, 1989; Müslim, 1124

185. Tirmizi, 751

186. Hacda olmayanlar için Arefe orucu en faziletli amellerdendir. Hacda olan içinse oruç tutma-

• Arafât'ta öğle ve ikindi namazları kasr ve cemle kılınır.

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sonra ezan okutturdu arkasından kamet getirtti. Öğle namazını kıldırdı, arkasından kamet getirtti. İkindi namazını kıldırdı. (Cem ettiği) her iki namaz arasında başka herhangi bir namaz kılmadı." 187

• Arafât'tan Muzdelife'ye sükûnet içinde geçer

Saîd ibni Cubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbâs (ra) Arafât'tan Allah Resûlü ile birlikte dönmüştü. Bu sırada Peygamber, (hızlı gitmeleri için) develere bağırılıp çağırıldığını, vurulduğunu işitti ve kamçısı ile işarette bulunarak, 'Ey insanlar! Sakin olunuz. İyi bilin ki iyilik (birr) eziyet vererek olmaz.' buyurdu." 188

7. Muzdelife'de Gecelemek ve Zikir

Dokuzuncu gün Güneş battıktan sonra Muzdelife'de gecelemek, haccın rükunlarındandır.

"Allah'ın ihsan ve lütfunu elde etmek için (hac döneminde ticaret yapmanızda) bir sakınca yoktur. Arafat'tan indiğinizde Meş'ar-ı Haram'ın (Müzdelife) yanında Allah'ı anın. Sizi hidayet ettiği gibi siz de O'nu anın. (Sizi hidayet etmeden) önce sizler sapıklardandınız. (Bunu unutmayın.)" 189

Urve ibni Mudarris Et-Tai'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü (sav) Muzdelife'de vakfe yaparken yanına geldim ve, 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben Tay Dağı'ndan geldim. Binitimi yordum. Kendim de zorluklara koştum. Allah'a yemin olsun ki vakfe yapmadık hiçbir kum tepesi bırakmadım. Benim haccım oldu mu?' dedim.

Allah Resûlü de (sav), 'Her kim bizimle beraber bayram namazı sabahına erişir mak evla olandır. Zira gün boyu Güneş'in altında, dua ve zikirle meşgul olacaktır. Arafât amellerini hakkıyla yapabilmesi için bedenen güçlü olması daha evladır.

187. Müslim, 1218

188. Müslim, 1671

189. 2/Bakara, 198

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

428

bundan önce de gündüz veya geceleyin Arafât’a gelmiş olursa, haccı tamam olur ve ihrâmdan çıkış temizliği olan tıraşını yapar.’ ” 190 191

Kişi, bu gecenin herhangi bir vakti Muzdelife’de bulunur ve Allah’ı zikrederse rükun yerine gelmiş olur. İmkânı olanın tüm geceyi Muzdelife’de geçirmesi vaciptir. Allah Resûlü (sav) böyle yapmıştır.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nihayet Muzdelife’ye geldi burada bir ezan ve iki kamet ile akşam ve yatsıyı kıldırdı. Her iki namaz arasında başka herhangi bir nafile namaz kılmadı. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), şafak sökene kadar uzandı. Sabah ortaya çıktığında bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldırdı. Arkasından Kasvâ’ya bindi ve Meş’ar-ı Haram’a geldi.” 192

Yalnızca zayıf, kadın ve çocukların sabahı beklemeden Muzdelife’den ayrılmasına izin vermiştir. Bu da özrü olmayanların orada gecelemesinin zorunluluk olduğunu gösterir.

Sâlim’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer, ailesinden zayıf durumda olan kimseleri önceden gönderirdi. Onlar da (Muzdelife’de) Meş’ar-ı Haram’da dururlar ve dilleri döndüğünce Allah’ı zikrederlerdi. Sonra, devlet başkanı Muzdelife’de vakfe yapmadan ve dönmeden önce onlar (Minâ’ya) doğru giderdi. Bazıları Minâ’ya sabah namazı vakti, bazıları da daha sonra varırdı. Minâ’ya vardıkları zaman da cemreye taş atarlardı. İbni Ömer, ‘Böyle kimselere Allah Resûlü (önden gitmeleri konusunda) ruhsat vermiştir.’ demiştir.” 193

Muzdelife Sünnetleri

• Muzdelife’de akşam ve yatsı, cem-i tehir yapılarak kılınır

Usame ibni Zeyd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

190. Ebu Davud, 1950; Tirmizi, 891

191. Allah Resûlü (sav) Muzdelife’de bulunmayla Arafât vakfesini denk tutmuştur. Haccın sıhhati

için her ikisinin gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu aynı zamanda yukarıda okuduğumuz

ayetin tefsiridir

192. Müslim, 1218

193. Buhari, 1676; Müslim, 1295

“Allah Resûlü (sav) Arafât’tan dönerken dağdaki yolda inip ihtiyaç giderdi.

Sonra hafif bir abdest aldı.

Ben, ‘Namaz mı ey Allah’ın Resûlü?’ diye sordum.

Allah Resûlü (sav), ‘Namaz ileride kılınacak.’ dedi.

Sonra tekrar bineğine bindi. Muzdelife’ye gelince bineğinden indi ve daha

uzunca bir abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi, akşam namazını

kıldırdı. Sonra herkes devesini durduğu yere çökertti, Sonra yatsı için kamet getirildi, Peygamber (sav) yatsıyı kıldırdı. Bu iki namaz arasında başka

bir namaz kılmadı.” 194

• Geceyi dinlenerek geçirmek

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nihayet Muzdelife’ye geldi. Burada bir ezan ve iki kamet ile akşam ve

yatsıyı kıldırdı. Her iki namaz arasında başka herhangi bir nafile namaz

kılmadı. Bunun arkasından Allah Resûlü (sav), şafak sökene kadar uzandı.” 195

Allah Resûlü Arafât’ı dua/zikirle geçirir. Muzdelife’de dinlenir. Zira bir

gün sonra bayramın birinci günüdür ve insanı yoran ameller vardır. Dokuzuncu günün yorgunluğunu atmak ve onuncu güne hazırlanmak için geceyi

dinlenerek geçirmek gerekir.

• Sabah namazından sonra dua ve zikir

Sabah namazı, ilk vaktinde kılınır. Sonra Meş’ar-ı Haram’da kıbleye yönelip

Allah’a (cc) dua eder, O’nu zikreder.

“Allah’ın ihsan ve lütfunu elde etmek için (hac döneminde ticaret yapmanızda)

bir sakınca yoktur. Arafat’tan indiğinizde Meş’ar-ı Haram’ın (Müzdelife)

yanında Allah’ı anın. Sizi hidayet ettiği gibi siz de O’nu anın. (Sizi hidayet

etmeden) önce sizler sapıklardandınız. (Bunu unutmayın.)” 196

194. Buhari, 139; Müslim, 1280

195. Müslim, 1218

196. 2/Bakara, 198

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

430

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sabah ortaya çıktığında bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldırdı. Arkasından Kasvâ’ya bindi ve Meşar-ı Haram’a geldi. Kıbleye döndü ve dua etti, tekbir ve tehlil getirdi. Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar burada vakfeyi sürdürdü.” 197

• Hava iyice aydınlanıp Güneş doğmadan önce Minâ’ya doğru yola koyulur.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar burada vakfeyi sürdürdü. Güneş doğmadan önce tekrar yola çıktı.” 198

• Yolda, Minâ’da kullanacağı taşları toplamak

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir.

“Allah Resûlü (sav) Akabe sabahı bineğinin üzerinde bana, ‘Benim için taş toplar mısın?’ dedi. Ben de gerekli taşları topladım; sapan taşı büyüklüğündeydiler. Onları eline koyduğumda elindekilerden birini göstererek, ‘İşte bunun gibilerini topla. Dinde aşırılıktan sakınınız. Çünkü sizden öncekiler ancak dinde aşırılıkları sebebiyle helak olmuşlardı.’ buyurdu.” 199

• Yol boyunca telbiye getirmek

Abdullah ibni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet etmiştir.

“Allah Resûlü (sav) Fadl İbni Abbâs’ı bineğinin arkasına bindirmişti. Fadl, Allah Resûlü’nün cemreye taş atana kadar aralıksız telbiye getirdiğini söyledi.”200

Onuncu Gün (Kurban Bayramı’nın İlk Günü) Amelleri

8. Akabe Cemresini Taşlamak

Bayramın birinci günü Akabe cemresini taşlamak, haccın vaciplerindendir. Zira ihrâmdan çıkmak, Akabe cemresini taşlamakla mümkündür. Bu cemreye yedi taş atılır.

197. Müslim, 1218

198. Müslim, 1218

199. Nesai, 3057; İbn Mace, 3029

200. Buhari, 1685; Müslim, 1281

HAC VE UMRE BABI

431

Şeytan Taşlamanın Sünnetleri

• Kurban Bayramı'nın ilk günü, kuşluk vakti taşlanır

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), Kurban Bayramı günü kuşluk vaktinde cemreyi taşladı.

Sonraki taşlamaya ise Güneş batınca başladı." 201

Allah Resûlü bu vakitte taşlamıştır. Sünnet olan, özrü olmayanların bu

vakitte taşlama yapmasıdır. 202

Bir sebepten ötürü taşlamayı ertelerse, teşrîk günlerinin sonuna (Kurban

Bayramı'nın dördüncü günü Güneş batımına kadar) erteleyebilir.

201. Müslim, 1299

202. İlk gün taşlama vaktiyle ilgili şu meseleler zikredilebilir:

− Allah Resûlü zayıfların, kadınların ve çocukların Minâ'dan erken ayrılmasına müsaade etmiştir.

Şüphesiz bu iznin nedeni onların erkenden taşlama yapması, izdihama denk gelmemesidir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sevde, insanlar kalabalık oluşturmadan önce gitme hususunda Allah Resûlü'nden izin istedi. -O,

ağır canlı bir kimseydi- Allah Resûlü de ona izin verdi, o da kalabalık olmadan gitti. Biz ise sabaha

kadar kaldık. Sonra Peygamber'in emri ile yola koyulduk. Yemin olsun ki, Sevde gibi ben de Allah

Resûlü'nden izin istemiş olsaydım (o gün için) beni en çok sevindiren şey bu olurdu." (Buhari,

1681; Müslim, 1290)

Esmâ'nın kölesi Abdullah ibni Keysân'dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Esmâ, namazların cem edildiği gece Muzdelife'de durup namaz kıldı. Sonra bir süre (nafile) namaz kıldıktan sonra, 'Evladım, Ay battı mı?' diye sordu.

Ben de, 'Hayır.' dedim.

Bunun üzerine bir süre daha namaz kıldı.

'Ay battı mı?' diye sordu.

Ben de, ‘Evet.’ diye cevap verdim.

Bize, ‘O hâlde artık hareket edin.’ dedi. Biz de yola koyulduk. Akabe cemresine taş attı. Sonra dönüp (Muzdelife’deki) evinde sabah namazını kıldı.

Ben, ‘Biz meşru olan vakitten biraz önce davranmadık mı?’ diye sordum.

Bana, ‘Evladım, Allah Resûlü, deve hevdecinde (mahfilde) bulunan kadınlara izin vermiştir.’ dedi.”

(Buhari, 1679; Müslim, 1291)

Esma (r.anha) sabah namazından önce taşlama yapmış, sonra namaz kılmıştır.

Erkek çocuklar için bir zorluk olmadığından Allah Resûlü (sav) onları uyarmış, Güneş doğmadan

taşlama yapmamalarını istemiştir.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Muzdelife gecesi Abdulmuttaliboğullarından bizim gibi çocukları eşeklerle

Minâ’ya gönderdi. O arada uyluklarımıza hafifçe vurarak ‘Ey yavrularım Güneş doğana kadar sakın taşları atmayın.’ buyuruyordu.” (Ebu Davud, 1940; Tirmizi, 893; Nesai, 3064)

Hasan ibni Urenî, İbni Abbâs’tan (ra) işitmediği için hadisin senedinde konuşulmuştur. Ancak hadis farklı yollardan gelmiştir.

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

• Her taşla birlikte tekbir getirir

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bunun arkasından büyük cemreye çıkan orta yola girdi. Sonunda ağacın

yanındaki bu cemreye vardı ve orada taşların her birine tekbir getirerek

yedi taş attı.” 203

• Son taşı atınca telbiyeyi keser 204

• Ka’be’yi soluna, Minâ’yı sağına alarak taşlar

İbrâhîm ibni Yezîd’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abdurrahman ibni Yezîd, Abdullah ibni Mes’ûd ile birlikte hac yaptı.

Onun büyük şeytana yedi taş attığını gördü. Ka’be’yi soluna, Minâ’yı sağına

aldı ve sonra da şöyle söyledi: ‘Bu, kendisine Bakara Suresi indirilen zatın

durduğu yerdir.’ ” 205 206

• Taşlamayı bitirince beklemeksizin oradan ayrılır

Câbir (ra), Allah Resûlü'nün (sav) taşlamadan sonra oradan ayrıldığını ve

kurban kesim yerine geçtiğini haber vermiştir. 207 Bunun bir hikmeti; büyük

bir izdiham yaşanan o gün, kalabalığı azaltmaktır. 208

203. Müslim, 1218

204. bk. s. 381

205. Buhari, 1749; Müslim, 1296

206. Günümüzde var olan izdiham nedeniyle bu vb. sünnetlere riayet etmek pek mümkün olmamaktadır. Hacının en fazla dikkat etmesi gereken sünnet, insanlara eza vermemek, diğer hacılara kolaylaştırmak, zarar vermemek olmalıdır.

207. bk. Müslim, 1218

208. Umumen hac eylemlerinin tamamında en önemli sünnet sükûneti korumak, izdihama neden olmamaya çalışmak, kısacası insanlara eziyet etmekten kaçınmaktır. Şayet bir hac sünneti ile

bu ilke karşı karşıya gelirse, hiç tereddüt etmeksizin bu ilke tercih edilir. Zira toplumu ilgilendiren

sünnetler bireyi ilgilendirenlere öncelenir.

Ummu Cundeb'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nü (sav) binitli olduğu hâlde her attığı taşla birlikte tekbir getirerek vadinin ortasında

taş atarken gördüm. Arkasında bir kimse vardı, Resûl'ü koruyordu. Bu kimsenin kim olduğunu

sordum. 'Fadl ibni Abbâs'tır.' dediler. İnsanlar izdihamlı bir durumdalardı. Bunun üzerine şöyle

buyurdu: 'Ey insanlar, sıkışıklıktan dolayı birbirinizi öldürecek duruma gelmeyiniz. Atacağınız

taşların büyüklüğü, fiske taşı büyüklüğünde olsun.' Allah Resûlü'nü (sav) binitli ve parmakları arasında çakıl taşı olduğu hâlde Akabe cemresinin yanında gördüm. Elindeki çakıl taşını attı insanlar

da ellerindeki taşları attılar." (Ebu Davud, 1966-1967; İbni Mace, 3028)

9. Kurban Kesmek

İfrad haccı yapanın (ve umrecinin) kurban kesmesi, haccın sünnetlerindendir. Kişi maddi gücüne uygun olarak elinden geldiği kadar kurban

kesmelidir. Allah Resûlü (sav) imkân bulunca yüz kurban kesmiştir.

Alî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) yüz deveyi hedy kıldı. Bana bunların etlerini taksim etmemi emretti, ben de taksim ettim. Sonra da emretti heybesini taksim ettim.

Sonra emretti, derisini taksim ettim.” 209

a. Kurbanla ilgili Meseleler

• Kurban, “behîmetu’l en’âm”dan olmalıdır

Yani “behîmetu’l en’âm” diye isimlendirilen deve, sığır, keçi ve koyun

cinsinden olmalıdır. 210

• Belirlenen yaşın altında olmamalıdır

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Ancak üzerinden yıl geçmiş olanı kesiniz. Ama bu size zor

gelirse bir kuzu kesebilirsiniz.’ buyurdu.” 211

Berâ ibni Âzib’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Dayım Ebu Burde, bayram namazından önce kurbanını kesti. Bunun

üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Bu, koyun etidir (kurban eti değildir).’ buyurdu.

O da, ‘Ey Allah’ın Resûlü, yanımda süt dişi düşmüş bir keçi yavrusu var

sadece. (O, kurban için uygun mudur?)’ dedi.

Peygamber, ‘Onu kes, ama artık senden sonra birisinin bu şekilde bir

kurban kesmesi geçerli olmaz.’ buyurdu ve şöyle devam etti: ‘Kim, bayram namazından önce kurban keserse kendisine et kesmiş olur. Kim, bayram

Ömer ibni Hattâb’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (sav) bana, ‘Ey Ömer! Şüphesiz ki sen güçlü birisin. Taşın (Haceru’l Esved’in) orada (insanları

iterek) izdiham yapma. Yoksa zayıflara eziyet verirsin. Taşın etrafını boş gördüğünde istilam yaparsın. Eğer buna imkânın olmazsa ona yönel, tahlil ve tekbir getir.’’ (Ahmed, 190)

209. Buhari, 1718; Müslim, 1317

210. bk. 5/En’âm, 142-143

211. Müslim, 1963

namazından sonra keserse ibadeti yerine gelir ve Müslimlerin uygulamasına

(sünnetine) ulaşmış olur.’ ” 212

• Ayıplı olmamalıdır

Ubeyd ibni Feyrûz’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bera ibni Azib’e, ‘Hangi hayvanlar kurban olmaz.’ diye sordum.

O da şöyle cevap verdi: ‘Allah Resûlü (sav) bir gün aramızda ayağa kalkıp,

(Ben şu ânda onun sözlerini aktarırken onun el kol hareketleri gibi hareketler yapacağım ama benim parmaklarım ve parmak uçlarım onunkinden

kısadır.) şöyle buyurmuştu: ‘Şu dört hayvan çeşidi kurban olmaz: Körlüğü

apaçık belli olan; hasta olduğu açıkça belli olan; topallığı iyice belli olan; ilikleri

kurumuş derecede cılız hayvanlar.’ ’

Ben, Berâ ibni Azib’e, ‘Ben dişleri noksan olan hayvanın kurban edilmesinden pek hoşlanmıyordum.’ dedim.

O da, ‘Öyleyse hoşlanmadığın hayvanı kurban etme fakat başkasına da

yasaklama.’ cevabını verdi.” 213

Huceyye ibni Adiyy’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî, ‘Sığır; yedi kişi için kurban olur.’ dedi.

Ben de, ‘Şayet karnından yavrusu çıkarsa?’ dedim.

‘Onunla beraber yavrusunu da kes.’ dedi.

‘Ya topal hayvan ne olacak?’ dedim.

Dedi ki: ‘Kurban edileceği yere gidebiliyorsa kurban olur.’

Dedim ki: ‘Ya boynuzu kırık hayvan ne olacak?’

‘Zararı yok. Allah Resûlü (sav), bize şöyle emretti: ‘Kurban edilecek hayvanların göz ve kulaklarını dikkatle inceleyip alın.’ ’ ” 214

212. Müslim, 1961

213. Ebu Davud, 2802; Tirmizi, 1497

214. Tirmizi, 1503; Nesai, 4388

Kurbanın Allah’a (cc) sunulduğu unutulmamalı, en güzel, besili ve alımlı

olan kurban kesilmelidir. İbni Abbâs (ra) “İşte böyle… Kim de Allah’ın (değer

verilmesini istediği, O’nu hatırlatan) şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin

takvasındandır.” 215 ayetini; güzel, bakımlı, besili kurbanlık olarak tefsir etmiştir.216

Hadiste ifade edilen “açık/apaçık” kaydı önemlidir. Bu; hadiste geçen dört

kusur, onlara benzeyen veya daha ağır kusurların apaçık, ciddi kusurlar olmasını gerektirir. 217 Örfen önemsenmeyen, alışverişte etkisi olmayan basit

kusurlar kurbanlığı geçersiz kılmaz.

• Büyük baş hayvanlarda yedi ortak olabilir

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hudeybiye yılında Allah Resûlü (sav) ile birlikte yedi kişiye bir deve, yine yedi kişiye bir sığır kurban kestik." 218

• Hacca gitmeyen, orada kesilsin diye kurban gönderebilir

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün kurbanının gerdanlığını kendi ellerimle büktüm. Peygamber de onu taktı, kurbana bellik koydu ve gönderdi. Bunu yaptıktan sonra, önceden helal olan şeylerden hiçbiri haram hâle gelmedi (yani ihrâm yasakları başlamadı)." 219

Hacca kendisi gitmeyip kurban gönderen, ihrâmlı olmaz. İhrâmlıya yasak olan şeyler ona yasak olmaz.

• Hac kurbanını işaretlemek

-Bugün için mümkün olmasa da- şayet hacılar kurbanlarını yanlarında getirmişlerse kurbanlık/hedy olduğunu gösterecek şekilde hayvanı işaretleyebilirler.

215. 22/Hac, 32

216. bk. Zâdu'l Mesîr, 3/232, Hac Suresi 32. ayetin tefsiri

217. bk. Avnu'l Ma'bûd, 2802 No.lu Hadis Şerhi

218. Müslim, 1318

219. Buhari, 1696; Müslim, 1321

Misver ibni Mahrame ve Mervân'dan (r.anhuma) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı yıl, birkaç yüzer kişilik on civarında sahabi grubu ile birlikte yola çıkmıştı. Zu'l Huleyfe'ye geldikleri zaman Allah Resûlü kurbanlık hayvana gerdanlık takmış, bellik koymuş sonra da ihrâma girmişti." 220

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü hedy kurbanını Medine'den hazırlardı. Ben kurbanın gerdanlıklarını bükerdim. (Gönderdikten sonra) Peygamber ihrâmlı kimsenin

kaçındığı şeylerin hiçbirinden kaçınmazdı.” 221

220. Buhari, 1694-1695

221. Buhari, 1698; Müslim, 1321. Kurbanlık hayvanı işaretlemeye dair ihtilaf vardır. İbnu Hacer

(rh) şöyle der:

“Bu hadis, kurbana bellik (işaret) koymanın meşrû olduğunu göstermektedir. Bellik koyma, hayvanın derisini kanatıp orada iz bırakmak suretiyle yapılmaktadır. Bu, onun kurban olduğuna bir

işarettir. Selef ve halef âlimlerinin cumhuru bu görüştedir. Tahâvî, ‘İhtilafü’l-Ulema’ adlı eserinde,

Ebû Hanife’den bunu mekruh gördüğünü nakletmiştir. Ebû Hanîfe’nin iki öğrencisi Ebû Yûsuf ve

Ebû Muhammed başta olmak üzere, Ebû Hanîfe hariç diğer alimler de, Peygamber’e tâbi olma

bakımından bunun müstehap olduğunu söylemiştir.

Malik, bellik koymanın, hörgücü bulunan kurbanlara mahsus olduğunu söylemiştir. Tahâvî, ‘Âişe

ve İbn Abbas’tan gelen bir rivayette bellik koymanın tercihe bırakıldığını, dolayısıyla bunun,

bellik koymanın menasikten olmadığını gösterdiğini, fakat Peygamber yaptığı için mekruh da

denilemeyeceğini’ söylemiştir.

Hattâbi ve diğer bazı alimler, bellik koymanın müsle (bir uzva zarar vermek, işkence) olduğunu

belirterek mekruh görenlerin görüşünün kabul edilemez olduğunu söylemiştir. Bu, hayvanın kulağını (hafifçe) kesmek vb. işaret koyma amacıyla yapılan ve tıpkı sünnet olma, hacamat yapma

gibi müsleden farklı bir uygulamadır…

Ebu Hanife’nin kurbana işaret koymayı kerih görmesi görüşünden dolayı ilk dönem alimleri kendisini çok kötülemiştir. Tahavi, El-Meâni’de Ebu Hanife’nin görüşünü desteklemiş ve demiştir ki;

‘Ebu Hanife iş’arın aslını kerih görmemiştir. O yanlızca kurban hayvanının telef olmasıyla sonuçlanacak cinsten işaretler yönüyle bunu kerih görmüştür. Yaranın yayılmasına sebep olacak işaret

ve özellikle bıçak batırmak gibi. Avama (buna açılan) kapıyı engellemek istedi. Çünkü onlar bu

konuda sınırı gözetmezler. Bu konuda sünneti bilen kimseye gelince onlar böyle değildir.’

Bu konuda Hattabi'nin 'İş'arı Ebu Hanife'den başka kerih gören birini bilmiyorum. İki arkadaşı

(Muhammed ve Ebu Yusuf) da ona muhalefet edip cemaatin kavlini söylediler.' sözü eleştirilmiştir.

Rivayete göre, İbrâhîm en-Nehaî de, bellik koymayı mekruh görmüştür.

Bunu Tirmizi şöyle nakletmiştir: 'Ebu's-Sâib'i şöyle derken işittim: 'Veki'in yanında idik. Bir kimse

gelip, 'İbrâhîm en-Nehaî'ye göre, bellik koymanın müsle olduğu yönünde bir rivayet var' dedi.

Veki' de, 'Ben size Rasûlullah bellik koydu' diyorum, siz bana, 'İbrâhîm şöyle dedi' diyorsunuz. Senin gibilerini hapsetmek lazım!' demiştir.

Yine bu konuda İbni Hazm'ın Ebu Hanife'den önce (onun gibi düşünen) kimse yoktur iddiası eleştirilmiştir. İbni Hazm bu konuda aşırıya gitmiştir. (Bu meselede) Tahavi'nin söylediğine dönmek

HAC VE UMRE BABI

437

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) hedy hayvanını yanında götüren bir adam gördü ona,

'Hayvanına bin.' buyurdu.

Adam, 'O hedy hayvanıdır.' dedi.

Peygamber (sav) yine, 'Ona bin.' buyurdu.

Ben, o hayvana binen adamın Peygamber'le birlikte gittiğini, hayvanın

boynunda da (onun hedy olduğunu belli etmek üzere asılmış) ayakkabı

bulunduğunu gördüm." 222

• İhtiyaç hâlinde kurbanlığa binebilir

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü kurbanlık deve götüren birini gördü.

O adama, 'Bin ona.' buyurdu.

Adam, 'O kurbanlık devedir.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Bin ona.' buyurdu.

Adam yine, 'O kurbanlık devedir.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ikinci veya üçüncü defasında, 'Yazık sana,

bin şu deveye!' buyurdu." 223

• Kurbanlıktan bir parça, kesim ücreti olarak verilmez

Alî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) hedy olan deve kesilirken başında bulunmam için beni gönderdi. Ayrıca hayvanın etini dağıtmamı ve hayvanın heybesini ve derisini tasadduk etmemi bana emretti. Ben de bunları aynen yerine getirdim.”224

Kasaba ücret verilebilir. Ancak bu ücret kesilen kurbanın bir parçası olmaz. Zira kurban Allah’a kesilmiştir. Allah’a (cc) ait olan hiçbir şeyin ücreti olmaz.

zorunlu oluyor. Çünkü o kendi ashabının sözlerini başkalarından daha iyi bilir.” (Fethu’l Bâri, 1699

No.lu Hadis Şerhi)

222. Buhari, 1706; Müslim, 1322

223. Buhari, 1689; Müslim, 1322

224. Buhari, 1716; Müslim, 1317

Şayet kurban sahibi isterse, kasap ücretini ödedikten sonra, kurbandan kasaba tasaddukta bulunur.

• Evla olan ilk gün kesmesidir. İmkân bulamayan Kurban Bayramı’nın dördüncü günü, gün bitimine (Güneş batana) kadar kesebilir.

Hac kurbanları ister nafile ister -bir sonraki bölümde açıklanacak- vacip kurban olsun; evla olan Kurban Bayramı’nın ilk günü kesilmesidir. Zira bugün Yevmu’n Nehr/Kesim Günü olarak isimlendirilmiş, Allah Resûlü de (sav) kurbanlarını bugün kesmiştir. Bir sebepten dolayı ertelerse Kurban Bayramı’nın dört günü içinde kurbanını kesebilir. Zira bayramın dört gününü hüküm cihetiyle birbirinden ayıracak bir nas yoktur.

• Kurbanlıktan yemek/faydalanmak

Kurban kesen hacı/umreci kestiği/kestirdiği kurbandan yiyebilir mi?

– Şayet kestiği kurban nafile kurbansa bundan yiyebilir.

“(Senin çağrınla hacca gelsinler ki;) kendileri için faydalı olan şeylere şahit olsunlar. (Ayrıca) kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine, belli günlerde Allah’ın adını ansınlar… Ondan yiyin ve zorda kalmış fakire de ondan yedirin.” 225

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, Minâ’da kalınan teşrîk günlerinden sonra üç gün daha, kestiğimiz

hayvanların etlerinden yerdik. Peygamber bize ‘Yiyin ve yanınıza azık olarak alın.’ diye izin verdikten sonra biz de hem yedik hem de yanımıza aldık.” 226

– Şayet kurbanlık herhangi bir sebeple ölecek olur ve ölmeden kesilirse; kurban sahibi ve yol arkadaşları etinden yiyemez.

Zueyb Ebû Kabîsa (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), kendisiyle birlikte kurbanlık develeri gönderir ve: ‘Eğer bunlardan birisi yürüyemez duruma düşer de öleceğinden endişe edersen onu

225. 22/Hac, 28

226. Buhari, 1719; Müslim, 1972

kes sonra boynundaki kurbanlık belleğini kanına batırıp hörgücüne sür. Bunun etinden ne sen ye ne de kafiledeki arkadaşların yesin.’ buyururdu.” 227

Yasağın hikmetlerinden biri; bazı insanlar, hayvan ölecek iddiasıyla kurbanlık hayvanları kesmesin diyedir. Kesecek olsa kurban sahibi ve yol arkadaşları ondan yiyemeyecektir. 228

– Bunun dışında kalan temettü, kırân, kefaret ve ceza kurbanlarından -racih olan- yenmesidir. 229 Zira Allah şöyle buyurur:

“Kurbanlık hayvanları da sizin için Allah’ın şiarlarından kıldık. Sizler için onda hayır vardır. Onlar (kurban edilmek için) ayakta iken Allah’ın adını anın. Yanları üzerine yere düştüklerinde (can verince) ondan yiyin. Kanaat edip (istemeyene de), dilenen kimseye de ondan yedirin. Böylece o (hayvanları) sizin için kullanışlı/yararlı hâle getirdik ki şükredesiniz.” 230

Yüce Allah “Ondan yiyin.” dediğinde bunun içine nafile ve vacip tüm kurbanlıklar girmiştir. Bir kısmını çıkarmak için delil lazımdır. 231

227. Müslim, 1326

228. El-Minhâc, 1326 No.lu Hadis Şerhi

229. Bu konuda, başta sahabe olmak üzere, âlimler arasında ihtilaf edilmiştir. İbni Ruşd şöyle der:

“Mahalline varan vacib hedy’in etinde ise ihtilâf etmişlerdir.

İmam Şâfii, ‘Vacib olan hedy’lerin hiçbirisinden sahibi yiyemez. Etinin hepsi, hatta -eğer semeri

varsa- semeri ve boynuna takılan nallar bile yoksulların hakkıdır.’ demiştir. İmam Mâlik ise, ‘Avlanma temizlenme fidyeleri ile, yoksullara adanan kurbandan başka, vacib olan bütün hedy’lerden

sahibi yiyebilir.’ demiştir.

İmam Ebû Hanife de ‘Temettü ve Kıran hacları hedy’den başka, vacib olan hiçbir hedy’den yenemez.’ demiştir.

İmam Şâfii, vacib olan hedy’in bütün çeşitlerinde mevcut keffaretlik vasfına bakmıştır. Diğerleri

ise, hangisinde hangi vasfı daha zahir görmüşlerse o vasfı üstün seçmişlerdir. Çünkü vacib olan

hedy’de -biri keffaretlik, biri de başlı başına ibadetlik vasfı olmak üzere- iki vasıf bulunmaktadır.

Fakat bu vasıflardan her biri vacib olan hedy’in bazılarında diğer vasıftan daha zahirdir. Meselâ

Temettü ve Kırân haccı hedy’lerinde başlı başına ibadetlik vasfı -hele Temettü ve Kırân, İfrad’tan

sevablıdır diyenlere göre- keffaretlik vasfından daha zahirdir. Çünkü onlara göre bu hedy, işlenmiş olan herhangi bir günahın keffareti olmayıp sırf bir fazilettir. Bunun için vacib olan hedy’in

hangisinde bu iki vasıftan hangisini diğerine üstün seçmişlerse ona göre hüküm koymuşlardır.

Bir hedy’de ibadetlik vasfını üstün görenler, o hedy’in eti yenebilir demişlerdir. Keffaretlik vasfını

üstün görenler ise, yenemez demişlerdir. Zira keffaret sahibinin keffaretinden yemesinin caiz olmadığında müttefiktirler. Bunun içindir ki ihrâmda avlanan ya da temizlenen kimseye lâzım gelen hedy’in etini yemesinin caiz olmadığında ihtilâf etmemişlerdir.” (Bidâyetü’l Müctehid, 2/241)

230. 22/Hac, 36

231. bk. Es-Seylu’l Cerrâr, s. 348-349

Allah Resûlü (sav) kıran ve temettü hayvanlarının etinden yemiş, ailesine

yedirmiştir. Her ikisi de vacip kurbanlardandır.

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, Minâ’da kalınan teşrîk günlerinden sonra üç gün daha, kestiğimiz

hayvanların etlerinden yerdik. Peygamber bize, ‘Yiyin ve yanınıza azık olarak

alın.’ diye izin verdikten sonra biz de hem yedik hem de yanımıza aldık.” 232

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zilhicce Ayı’nın bitmesine beş gün kala Allah Resûlü (sav) ile birlikte yola

çıktık. Yalnızca hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke’ye yaklaştığımızda

Allah Resûlü (sav) yanında hedy hayvanı olmayanların Ka’be’yi tavâf etmelerini sonra da ihrâmdan çıkmalarını emretti. Bayram günü bize et getirildi.

Ben, ‘Bu nedir?’ diye sordum.

‘Bunu Peygamber (sav) eşleri için kesti.’ denildi.” 233 234

232. Buhari, 1719

233. Buhari, 1720

234. Bazıları zekâta kıyas ederek “Nasıl zekâtından yiyemiyorsa vacip kurbandan da yemez.” demişlerdir. Bu kıyas meal farık’tır. Zira zekât, salt fakir içindir. Vacip kurban ise ya bir eksikliği cebretmektir ya da teberrüdür. (bk. Neylu’l Evtâr, 2090-92 No.lu Hadis Şerhi)

Deriz ki: Allah Resûlü (sav) vacip olan kurbana binmeye izin vermiş, ihtiyaç sahibinin kefaret borcundan yemesine müsade etmiştir. Bu da yukarıda okuduğumuz yaklaşımların akla uygun, ancak şeriatın/sünnetin ruhuna aykırı olduğunu gösterir.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) kurbanlık deve götüren birini gördü.

O adama, ‘Bin ona.’ buyurdu.

Adam, ‘O kurbanlık devedir.’ dedi.

Allah Resûlü (sav), ‘Bin ona.’ buyurdu.

Adam yine, ‘O kurbanlık devedir.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ikinci veya üçüncü defasında, ‘Yazık sana, bin şu deveye!’ buyurdu.” (Buhari, 1689; Müslim, 1322)

Bu da hacının vacip kurbandan faydalanabileceğini gösterir. Yine Allah Resûlü (sav) kefaret ödeyenin kefaretten faydalanmasına izin vermiştir.

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Allah Resûlü’nün (sav) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve, ‘Ey Allah’ın Resûlü, ben

tükendim, bittim!’ dedi.

Peygamber (sav), ‘Ne oldu sana?!’ diye sorunca adam:

‘Ben oruçlu iken eşimle cinsel ilişkiye girdim!’ diyerek karşılık verdikten sonra Peygamber (sav) ile

aralarında şu konuşma geçti:

‘Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?’

b. Hacda Kesilmesi Zorunlu/Vacip Kurbanlar

Hacının zorunlu/vacip olarak kesmek durumunda olduğu kurbanlar vardır.

Bunlar aşağıdaki gibidir.

• Temettü ve kıran haccı yapanın kurban kesmesi

Temettü ve kıran haccı yapanın kurban kesmesi vaciptir.

“(Engeller kalkıp) emniyete kavuştuğunuz zaman, kim hac zamanına kadar

umreden faydalanmak ister ise kolayına gelen bir kurban (kessin). (Kurbanı)

bulamayan da üç günü hacda yedi günü de döndükten sonra olmak üzere tastamam on gün oruç tutsun. Bu (fidye), ailesi Mescid-i Haram (mıntıkasında)

oturmayanlar içindir. Allah’tan korkup sakının ve bilin ki Allah, cezası çetin

olandır.” 235

Şayet kesecek kurban bulamaz veya kurban kesecek maddi imkânı olmazsa

üç gün hacda, yedi gün döndükten sonra oruç tutar.

Yüce Allah üç gün oruç tutulmasını “hacda” kaydıyla zikretmiştir. Hâliyle

hac günlerinin istediği bir zamanında üç gün oruç tutulabilir. Bu üç günü

tahdid eden bir nas yoktur. 236

‘Hayır!’

‘Peki iki ay hiç ara vermeden oruç tutulabilir misin?’

‘Hayır!’

‘Altmış yoksulu doyurma imkânın var mı?’

‘Hayır!’

Bundan sonra Allah Resûlü (sav) bir süre bekledi. Biz de orada iken Peygamber’e (sav) bir sele dolusu hurma getirildi. Allah Resûlü (sav), ‘Soruyu soran adam nerede?’ deyince adam:

‘Buradayım.’ diyerek ortaya çıktı.

Allah Resûlü de ona, ‘Bunu al ve sadaka olarak dağıt!’ buyurdu.

Adam, ‘Benden daha fakir olanlara mı ey Allah’ın Resûlü?! Allah’a yemin ederim ki, Medine’nin şu

iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!’ deyince Allah

Resûlü (sav) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından:

‘İyi öyleyse, bunu ailene yedir!’ buyurdu.” (Buhari, 1936; Müslim, 1111)

İhtiyaç hâlinde kefaretten faydalanmaya şer’i engel yoktur.

235. bk. 2/Bakara, 196

236. Allah Resûlü (sav) Arefe Günü oruç tutmamış, Kurban Bayramı günlerinde oruç tutmayı yasaklamıştır.

Haris’in kızı Ummu’l Fadl’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“İnsanlar, Arefe Günü Allah Resûlü’nün oruçlu olup olmadığı konusunda farklı kanaatlere vardı.

Bazıları, ‘Allah Resûlü oruçludur.’ bazıları ise ‘Oruçlu değildir.’ dediler. Ben de Efendimize bir bardak

süt gönderdim. Kendisi devenin üzerinde bulunuyordu. Sütü alıp içti.” (Buhari, 1661; Müslim, 1123)

Fıkhu’l Hadis

Sünnet İlmihâli

442

• Ceza/fidye kurbanı

Daha önce belirttiğimiz gibi şer’i naslar, iki eylem için ceza/fidye takdir

etmiştir. İlki; bir özür nedeniyle ihrâm yasağı olan saç kesme eylemini

yapanlar.

“Kurban yerine ulaşıncaya kadar tıraş olmayın. Sizden kim hasta olur ya da

başında (ona eza veren) bir şikâyeti olur ise fidye olarak oruç tutması, sadaka

vermesi veya kurban kesmesi gerekir” 237

Abdullah ibni Ma’kıl’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bu mescidde (Kûfe Mescidi) Ka’b ibni Ucra’nın yanına oturdum. Ona

‘Oruç fidyesi gerekir.’ ayetinin tefsirini sordum.

O da şöyle cevap verdi: ‘Peygamber’in (sav) yanına götürüldüm. Bu esnada

bitler yüzüme dökülüyordu. Bana, ‘Galiba, bitler yüzünden dermansız kalmışsın. Bir koyuna gücün yetmez mi?’ diye sordu.

Ben, ‘Hayır’ diye cevap verince; ‘(O zaman) üç gün oruç tut veya altı yoksulu

doyur. Her birine yarım sa’ miktarı yiyecek ver ve başını tıraş et!’ buyurdu.

Bu ayet sadece benim hakkımda nazil oldu. Ancak sizin için de geçerlidir.’ ”238

Ebu Ubeyd’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ömer ibni Hattab (ra) ile bir bayrama şahit oldum. O şöyle dedi: ‘Şu iki gün Allah Resûlü’nün (sav)

oruç tutmayı yasakladığı günlerdir: Birisi orucunuzdan iftar ettiğiniz bayram günü, diğeri de kurbanınızdan yediğiniz gün.’ ” (Buhari, 1990; Müslim, 1137)

Ancak Kurban kesemeyenler şayet bayrama kadar oruç tutmamışlarsa bu günlerde oruç tutabilirler; zira sahabe tutmuştur. Buhari (rh) şu sahabilerden nakleder:

Hişam'dan (rh)şöyle rivayet edilmiştir:

"Babam Urve, 'Âişe (r.anha) Minâ günlerinde (teşrîk günlerinde) oruç tutardı.' dedi. Babam da o

günlerde oruç tutardı." (Buhari, 1996)

Âişe Annemizden ve İbni Ömer'in oğlu Salim'in İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre onlar şöyle

demişlerdir:

"Teşrîk günlerinde, hedy kurbanını bulamayan kimseler dışındakilerin oruç tutmasına ruhsat verilmedi." (Buhari, 1997-1998)

İbni Ömer (ra) şöyle dedi:

"Teşrîk günlerinde oruç tutma, umre yaptıktan sonra Arefe Gününe kadar ihrâmdan çıkan sonra

hac için yeniden ihrâma giren (yani temettü haccı yapan) kimse içindir. Bu kişi hedy kurbanını

bulamaz ve daha önce de oruç tutmamış olursa Minâ günlerinde oruç tutar." (Buhari, 1999)

237. bk. 2/Bakara, 196

238. Buhari, 4517; Müslim, 1201

Bir özür nedeniyle saçını kesen kişi, üç şey arasında muhayyerdir. Dilerse

kurban keser, dilerse altı fakiri doyurur, dilerse üç gün oruç tutar.

İkincisi ihrâmlıyken kara hayvanlarından birini avlamadır.

"Deniz avı ve yiyeceği size ve yolculara faydalanılan (bir yemiş olarak) helal

kılındı. İhramda olduğunuz sürece kara avı size haram kılındı. (Diriltilip) huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkup sakının." 239

İhrâmlıyken kara hayvanı avlayan kişi avladığı hayvana denk kurban keser,

diliyorsa fakir doyurur veya ona denk oruç tutar. 240

• Herhangi bir sebeple haccı/umreyi tamamlayamayanlar (ihsar)

"Hac ve umreyi Allah için tamamlayın. (Hac veya umre vazifesini tamamlamaktan herhangi bir özür nedeniyle) alıkonursanız, kolayınıza gelen bir kurban

(gönderin)." 241

– Muhsar; bir hastalık, düşman engellemesi veya benzeri bir sebeple

haccı/umreyi tamamlayamayandır. İhrâma giren, hacca/umreye başlayan ancak herhangi bir nedenle haccını tamamlayamayan, kolayına gelen bir kurban keser.

– Şayet kesecek bir kurban bulamazsa sorumluluğu düşer. Muhsarı, temettü kurbanına veya saç kesene kıyas etmek doğru değildir. Zira Allah (cc) her üçünü aynı ayette farklı hükümler olarak zikretmiştir. Hudeybiye Günü Allah Resûlü engellenmiştir. Yanında kurbanı olan kurban kesmiş, olmayanlar saçlarını kesip ihrâmdan çıkmıştır.

– Bir insan ihrâma girdiğinde "şart koşarsa" daha sonra haccı tamamlamasına bir engel çıkarsa, kurban kesmesine lüzum yoktur.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), Ez-Zubeyr'in kızı Dubaa'nın yanına girdi ve ona, 'Galiba sen hacca gitmek istiyorsun.' dedi.

Dubaa, 'Allah'a yemin ederim, kendimi hasta görüyorum.' deyince;

239. 5/Mâide, 96

240. Tafsilat için bk. s. 394

241. bk. 2/Bakara, 196

Ona şöyle buyurdu: 'Haccet ve şöyle diyerek şart koş: 'Allah'ım, beni, haccımı tamamlamaktan alıkoyacağın yerde ihrâmdan çıkmış olacağım.'

Dubaa o sırada El-Mikdad ibni Esved'in nikahı altındaydı." 242

Racih olan; kişinin Hacca engel bir durum sezdiğinde şart koşmasının caiz olmasıdır. Hastalık, yol güvenliğinin olmaması vb. durumlarda kişi şart koşabilir.

• Nerede engellenirse kurbanı orada keser: Hudeybiye'de engellenen Allah Resûlü (sav) bulunduğu yerde kurbanı kesmiş ve tıraş olarak ihrâmdan çıkmıştır.

10. Tıraş Olmak

Bayramın birinci günü tıraş olmak haccın vaciplerindendir. Zira ihrâmdan çıkmak tıraş olmaya bağlıdır. 243

242. Buhari, 5089; Müslim, 1207

243. Kişinin, Akabe cemresini taşladığında mı yoksa tıraş olduğunda mı ihrâmdan çıkacağı ilim

ehli arasında ihtilaflıdır. İhtilafın nedeni şu hadistir:

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne, ihrâma girerken de (şeytan taşlayıp tıraş olarak) ihrâmdan çıktığı sırada (ziyaret/

ifâda) tavâfından önce de koku sürerdim”. (Buhari, 1539; Müslim, 1189)

Âişe Annemiz, Allah Resûlü’ne, biri ihrâmdan önce biri ihrâmdan çıktıktan sonra iki defa koku

sürdüğünü söyler. İkinci koku sürme ifâda tavâfından önce vuku bulur. Allah Resûlü (sav) ifâda

tavâfını Kurban Bayramı’nın 1. günü yapmıştır. Hâliyle şu soru gündeme gelir: İfâda tavâfından

önce sırasıyla Akabe cemresini taşlama, kurban kesme ve tıraş olma vardır. Acaba Allah Resûlü

(sav) bu eylemlerden hangisiyle ihrâmdan çıkmış ve koku sürünmüştür? Bir grup âlim Akabe cemresini taşlayınca ihrâmdan çıktığını -kadınla ilişki hariç- ihrâm yasaklarının kalktığını söylerler.

Bir grup âlim de taşlama, kurban ve tıraş olmayla ihrâmdan çıktığını -kadınla ilişki hariç- ihrâm

yasaklarının sonlandığını söylerler. Hadis imamları genel olarak “Ka’be’yi ziyaret etmeden” önce

lafzına dayanarak şu sonuca ulaşır: Allah Resûlü (sav) o gün amellerini tertip üzere yaptı. Taşladı,

kurban kesti ve tıraş oldu. Bu da ihrâmdan tıraş sonrası çıktığını gösterir. Buhari (bk. Kitâbu’l Hac,

143. Bab) ve Tirmizi (bk. Kitâbu’l Hac, 77. Bab) bu istidlalde bulunanlardandır.

Tirmizî (rh) şöyle der:

“Âişe hadisi hasen sahihtir. Allah Resûlü’nün (sav) ashabının ve daha sonraki dönem ilim adamlarının görüşü ve uygulamaları bu hadise göredir ve şöyle derler: ‘İhrâmlı kimse bayramın birinci

günü şeytanı taşlar kurbanını keser saçını tıraş eder veya kısaltırsa hanımına yaklaşmak dışında

her şey helal olmuş olur’ Şâfiî, Ahmed ve İshak bu görüştedirler.

Ömer ibni Hattab’ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Bu vazifeleri yapan kimseye kadın ve güzel

koku dışında her şey helaldir.’ Peygamber’in (sav) ashabından ve daha sonraki dönemlerin âlimlerinden bir kısmının görüşü bu şekildedir. Kûfeliler de aynı görüştedirler.” (Tirmizi, 917 No.lu hadis

açıklaması)

Konuda açık/sarih gibi görünen naslar olsa da bu naslar sened yönünden problemlidir.

HAC VE UMRE BABI

445

a. Tıraşla İlgili Meseleler

• Efdal olan saçı kesmektir, kısaltmak da caizdir:

“Andolsun ki Allah, Resûl’üne gösterdiği rüyayı hak ile doğruladı. Allah’ın izniyle mutlaka Mescid-i Haram’a emniyet içinde, saçlarınızı tıraşlı ya da kısaltılmış (olarak) korkmadan gireceksiniz. (Allah,) bilmediğiniz şeyi bildi ve bundan önce yakın bir fetih olan (Hudeybiye Antlaşması’nı) takdir etti.” 244

Allah (cc) saç tıraşını da saçı kısaltmayı da meşru kabul etmiştir. Kur’ân’ı açıklayan Allah Resûlü (sav), tıraşın daha faziletli olduğunu bildirmiştir.

Abdullah ibni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘Allah’ım, saçlarını kazıtanlara merhamet et.’ dedi.

Oradakiler, ‘Saçlarını kısaltanlara da ey Allah’ın Resûlü!’ dediler.

Allah Resûlü (sav) yine, ‘Allah’ım, saçlarını kazıtanlara merhamet et.’ buyurdu.

Oradakiler yine, ‘Saçlarını kısaltanlara da ey Allah’ın Resûlü!’ dediler.

Allah Resûlü (sav) devamında, ‘Saçlarını kısaltanlara da.’ buyurdu.

Nâfi’nin dediğine göre Allah Resûlü (sav) bir veya iki kere ‘Allah saçlarını kazıtanlara merhamet etsin.’ buyurdu. Başka bir rivayette ise dördüncüde ‘saçlarını kısaltanlara da’ dedi.” 245

• Kadınlar saçını kesmez, kısaltır

İbni Abbâs’tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kadınların (hac ve umre ihramının çıkışında) tıraş olmaları gerekmez. Onlara gereken sadece kısaltmaktır.” 246

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Biriniz Akabe cemresine taşı atınca o kimseye kadınlara yaklaşmak dışında her şey helal olur.’ ” (Ebu Davud, 1978)

İmam Ebû Dâvud hadisi rivayet ettikten sonra, “Bu hadis zayıftır. Haccac (ibni Arta) Zuhri’den işitmemiştir.” der.

Hadis, İmam Ahmed’in (rh) Müsned’inde yukarıdaki senedle varid olmuştur. Ahmed’in (rh) rivayetinde “Akabe cemresini taşlar ve tıraş olursanız” ziyadesi vardır. (bk. Ahmed, 24579) Yine hadis,

İbni Abbâs (ra) kanalıyla gelmiştir. Ancak Hasen ibni Urenî'nin, İbni Abbâs'tan işitmediği gerekçesiyle isnadında konuşulmuştur. (bk. Neylu'l Evtâr, 2020-2022 No.lu Hadis Şerhi)

244. 48/Fetih, 27

245. Buhari, 1727; Müslim, 1301

246. Ebu Davud, 1984

• Allah Resûlü berbere tıraş olmuş ve sağ taraftan saçını kestirmeye başlamıştır.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Mina'ya vardı. Müteakiben cemreye giderek orada taş attı. Sonra Mina'daki menziline geldi ve kurban kesti. Arkasından tıraşa başlaması için berbere, önce saçının sağ tarafına sonra da sol tarafına doğru işaret etti. Daha sonra kesilen saçları halka dağıtıldı." 247

• Saç kısaltmanın şer'i bir ölçüsü yoktur

Fıkıh kitaplarımızda yer alan; saçların nasıl, ne miktar ve hangi aletle kesileceğine dair detaylar, delile dayalı şer'i hükümler değil, örfe dayalı içtihadi hükümlerdir.

• Kel olanın üzerinden sorumluluk düşer

"Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez." 248

"Allah'tan gücünüz yettiğince korkup sakının." 249 250

• Hacca ve umreye kıyas ederek saç tıraşı yapılmaz

Hacda ve umrede tıraş bir ibadettir. İbadete kıyas yapılarak hac ve umre dışında ibadet kastıyla tıraş olmak çirkin bidatlerdendir. 251

247. Müslim, 1305

248. bk. 2/Bakara, 286

249. bk. 64/Teğabûn, 16

250. Bazı kitaplarda, "Kelin başının üstünden ustura geçirmesi müstehaptır -kimisi vaciptir-" demişlerdir. (bk. El-Mebsût, 4/133; El-Mecmû', 8/193-194) Bunun bir delili yoktur.

251. "Allah Resûlü'nün saç kesimi, saç uzatması, saç şekli ile alakalı takındığı tutum bölümü:

Allah Resûlü (sav) hacda ibadet kastı olmaksızın saçını tamamen kesmemiştir. Ondan, hac ve umre

dışında saçlarını tamamen kestiğine dair herhangi bir delil ulaşmamıştır.

Saçları tamamen kesmek dört kısımdır. Şer'i olan, şirk olan, bid'at olan ve müsaade edilen saç

kesim şekli.

Şer'i olan saç kesimi; Hac ve Umre için kesilmesidir.

Şirk olan saç kesimi; Kişinin şeyhi için saçlarını kesmesidir. Çünkü onlar müridlerin saçlarını şeyhleri

için keserler. Şöyle derler: 'Saçlarını falan şeyh için kes!' Bu amel şeyhe secde etme cinsindendir. Çünkü

saç kesmek; ibadet ve boyun eğmedir. Onlardan çoğu bu ameli, put hâline getirilmiş şeyhlerine yaparlar. Sen müridi şeyhlerine secde düşkünü olarak görürsün ve onlar bu ameli, 'başı yere koymak ve

edep' diye isimlendirirler. Yine onların şeyhlere tevbe ettiğini görürsün. Oysa tek olan Allah'tan başka

hiç kimseye tevbe etmemek gerekir. Yine onların şeyhleri için saçlarını kestiğini görürsün. Oysa saç

kesmek ibadettir ve tek olan Allah'tan başkası için kesilmesi uygun değildir. Araplar/Bedeviler bir esire

b. İhrâmdan Çıkış

Hacı için iki ihrâmdan çıkış (tahallul) vardır:

• İlki; kişinin tıraş olduktan sonra ihrâmdan çıkmasıdır.

Birinci ihrâmdan çıkış kadınla ilişki dışındaki tüm ihrâm yasaklarını kaldırır. Şayet kişi aynı gün akşam olmadan ifâda tavâfını yaparsa -birazdan

anlatacağımız- ikinci tahallul de gerçekleşir. Yasaklar tamamen kalkmış

olur. Şayet birinci gün akşama kadar ifâda tavâfını yapmazsa tüm ihrâm

yasakları devam eder.

Ummu Seleme Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav) benim yanımda kalacağı nöbet gecesi Kurban Bayramı'nın birinci günü akşamına rastlıyordu. Allah Resûlü (sav) yanımdayken

yanımıza Vehb ibni Zem'a ve beraberinde Ebu Umeyye Kabilesi'nden bir

adam geldi. İkisi de gömlek giymiş vaziyetteydiler.

Allah Resûlü (sav) Vehb'e, 'Ey Ebû Abdullah! Farz tavâfını yaptın mı?' buyurdu.

O da, ‘Hayır, yapmadım ey Allah’ın Resûlü.’ dedi.

eman verdikleri vakit onun saçlarını önden kazıtırlar öyle salıverirlerdi, bunu eman veren kişiye kulluk

ve boyun eğme olarak kabul ederlerdi. İşte bu yüzden; kulluk, boyun eğme, zillet olsun diye alnı Allah

için yere koymak ibadetin kemalindendir.

Onlar şeyhlerine karşı olan zilletlerinden onun adına yemin etmekle terbiye edilirler. Allah Resûlü’nden (sav) sahih olarak ulaştığına göre o (sav) şöyle demiştir: ‘Kim Allah’tan başkası adına yemin ederse

muhakkak ki şirk koşmuştur.’ Peki o hâlde Allah’tan başkası adına adak adayanların durumu nicedir…

Bid’at olan saç kesimine gelince: Bu saç kesimi nafile ibadetlerle içli dışlı olanlar ve fakirlerden (Fakir:

Sufi, derviş, mürid vb.) çoğunun saç kesimidir. Fakir olduklarının belli olması ve buna paralel olarak bu

saç kesmeleri ile askerler, fakihler, hakimler ve bunlar gibi ehli şuur sınıftan ayrı görünmek için böyle

keserler.

Allah Resûlü’nden (sav) sahih olarak ulaştığına göre o (sav), Hariciler hakkında şöyle demiştir: ‘Onların

siması/tanındıkları şey başlarını kazıtmalarıdır.’

Yine Ömer ibni’l Hattâb (ra), Sabîğ ibni’l Âsele kendisine bazı konular hakkında soru sorduğunda başını açmasını emretmiş ve şöyle demiştir: ‘Şayet seni saçları kazıtılmış olarak görseydim, Haricilerden

olduğundan dolayı gözlerinin içerisinde bulunduğu kafanı gövdesinden alırdım.’

Kişinin, bir yakınının ölmesi gibi musibet zamanlarında saçlarını kesmesi de bidattir. Kadına gelince;

onun saçlarını tamamen kesmesi haramdır. Allah Resûlü (sav) Hâlike, Sâlike ve Şâkke’lerden beri olmuştur. Hâlike; musibet anlarında kadının saçlarını kesmesidir. Sâlike; vaveyla koparak, helak olmayı

istemek gibi şeylerle kadının sesini yükselmesidir. Şâkke ise kadının üstünü başını yırtmasıdır.

Bir erkeğin bu sebepleri gözeterek saçını kesmesi de Allah ve Resûl’ünün hoş görmediği çirkin bir

bid’attir.

Müsaade edilen saç kesimi: Bu saç kesimi rahatsızlıktan, bitten, sivilce gibi başta eza veren şeylerden

dolayı yapılan saç kesimidir. Bunda ise herhangi bir sakınca yoktur.” (Ahkâmu Ehli’z Zimme, 3/1293)

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Üzerinden gömleği çıkar.’ buyurdu.
O da gömleğini başından çıkardı. Arkadaşı da gömleğini başından çıkardı.
Sonra Vehb, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu gömleği çıkarmamızı neden emrettin?’ dedi.
Allah Resûlü de (sav), ‘Bugün taşları attığınızdan itibaren ihrâmdan çıkmanıza izin verilmiştir. Bugün kadınlara yaklaşma dışında haram kılınan her şey helal kılınmıştır. Eğer bugün siz Ka’be’yi tavâf etmeden akşamlarsanız onu tavâf edene kadar cemreleri taşlamadan önceki durumunuzda ihrâmlı sayılırsınız.’ buyurdu.” 252 253
• İkincisi; ifâda tavâfını yaptıktan sonra ihrâmdan çıkıştır. Artık kadınlara yaklaşmak da dâhil tüm ihrâm yasakları kalkar.
Onuncu gün Amellerinde Tertip
Allah Resûlü (sav) onuncu gün (Kurban Bayramı’nın ilk günü) amellerini bir düzen/tertip içinde yapmıştır. Aslolan onun (sav) sünnetine uymak ve tertibe riayet etmektir. Önce taşlama, sonra kurban, sonra tıraş, sonra ifâda tavâfı…
Şayet kişi kasıtlı olarak bu tertibi bozarsa günahkâr olur.
“Onun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden sakınsınlar.” 254
Şayet unutarak, hata ederek veya bilmeyerek düzeni bozarsa bir günah söz konusu olmaz.
Abdullah ibni Amr ibni Âs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
“Allah Resûlü (sav) Vedâ Haccı sırasında Minâ’da durdu. İnsanlar ona soru soruyorlardı.

252. Ebu Davud, 1999

253. Cumhur-u ulema bu hadisle amel etmemiş, tıraş olanın her hâlükârda 1. tahallulle ihrâmdan çıkacağını söylemişlerdir. Hadisle amel etmemeye iki gerekçe zikretmişlerdir:

− İsnadında Muhammed ibni İshak (rh) vardır. O (rh) mudellistir. Bu itiraz yersizdir. Zira bu rivayette

Muhammed ibni İshak tahdis sigasıyla hadisi nakletmiştir.

− Hadisin hükmünün nesh edildiği söylenmiştir. Bu neshe delalet eden sahih ve sarih bir delil

yoktur. Ayrıca İbnu’l Munzir (rh) konu hakkında ihtilaf olduğunu aktarmıştır. (bk. Şerhu Suneni’n

Nesâî, 2684 No.lu Hadis Şerhi)

254. bk. 24/Nûr, 63

HAC VE UMRE BABI

449

Bir adam gelerek, ‘Farkına varmadan kurban kesmeden önce tıraş oldum.’

dedi.

Peygamber (sav), ‘Şimdi kurbanını kes, sakıncası yok.’ buyurdu.

Bir başkası gelerek, ‘Farkına varmadan şeytan taşlamadan önce kurban

kestim.’ dedi.

Peygamber, ‘Şimdi şeytanı taşla, sakıncası yok.’ buyurdu.

Yapılması gerekenden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili olarak

Peygamber’e (sav) ne sorulduysa Peygamber (sav), ‘Yap, bir sakıncası yok.’ buyurdu.” 255

Usame ibni Şerik’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hacca niyet ederek Peygamber (sav) ile birlikte yola çıkmıştım. İnsanlar

onun yanına gelip soracaklarını soruyorlardı. ‘Ey Allah’ın Resûlü! Tavâftan

önce sa’y yapmışım.’ veya ‘Hacla ilgili falan işi sırasından önce, falan işi

sırasından sonra yapmışım.’ diyenler oldu.

Allah Resûlü de (sav), ‘Zararı yok, zararı yok. Ancak, bir kimse zulmederek bir kardeşinin hakkına tecavüz ederse işte o, güçlüğe düştü ve helak

oldu.’ buyurdu.” 256 257

255. Buhari, 83; Müslim, 1306

256. Ebu Davud, 2015

257. Hadisle ilgili iki konuya temas etmek istiyoruz:

− Hadis âlimleri bu hadisi nasıl anlayacaklarına dair ihtilaf etmişlerdir. Buhari (rh), Kitâbu’l Hac,

130. babda, hadisin cahil ve unutan için geçerli olduğunu söylemiştir. Zira bazı rivayetlerde “Fark

etmedim.” der soruyu soran. Bu da tertibi kasten bozmadığını gösterir. Ayrıca sahabenin ısrarla

Allah Resûlü’ne (sav) soru sorması bilinen bir kurala muhalefet ettiklerini ve bunun hükmünü öğrenmek istediklerini gösterir.

Bir grup muhaddis, hadisi, mutlak kabul etmiş; takdîm te’hîr hadise dâhil olduğunu savunmuştur. (bk. Ebu Davud, Kitâbu’l Menâsik, 88. Bab)

− Hadiste geçen “ َجَ

الل ٍحرَ/Yap, sorun yok” ifadesi, bazı ilim adamları tarafından bayraklaştırılmış ve

neredeyse haccın tüm ahkâmı “kolaylaştırma” adı altında cıvıklaştırılmıştır. (bk. İf’al ve lâ Harec,

Selmân El-Avde) Hiç şüphesiz, yapılan çalışmada gaye güzeldir; amaç, hac ibadetini kolaylaştırmak, fıkıh kitaplarında delilsiz olarak zikredilen içtihadi hükümlerin ağırlığından hacıyı kurtarmak/korumaktır. Ancak tepkisel olan her eylem gibi haddini aşmış; ifrata karşı tefrit cephesini

oluşturmuştur.

Bu anlayışa karşı kaleme alınan kitaplar arasından biri; Fehd ibni Sa’d Ebu Huseyn’in “Keyfe Nefhemu Et-Teysîr Vekafât mea Kitâbu İf’âl ve lâ Herec” kitabıdır. Kitabı değerli kılan etkenlerden biri

Şeyh Abdullah Sa’d’ın yazdığı, kitabı dahi gölgede bırakan ilmî mukaddimedir.

Hiç şüphesiz “kolaylaştırma” şer’i ilkelerden biridir. Ancak tüm şeriatın üzerine bina edildiği temel

ilke değildir. Bazıları bu ilkeyi şeriatın aslı hâline getirip, tüm fıkhı ona bina etmek ister. Oysa te-

11. İfâda Tavâfı

İfâda tavâfı, haccın rükunlarındandır. Bu tavâfa, ziyaret tavâfı da denir.

Haccın rükunlarından olmasının delili şudur:

“Sonra (saç, tırnak ve bıyıklarını keserek) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine

getirip Beyt-i Atik’i/Özgür Ev’i tavaf etsinler.” 258

Amra binti Abdurrahman’dan (rh) şöyle rivayet edilmişitir:

“Âişe, Allah Resûlü’ne (sav), ‘Safiyye binti Huyey hayız oldu.’ demiş.

Bunun üzerine Peygamber (sav), ‘Belki de bizim yola çıkmamıza mani olacak.

Peki, sizinle birlikte tavâf etmedi mi?’ diye karşılık vermiş.

Etrafındakiler, ‘Evet yaptı.’ deyince (Safiyye’ye,) ‘Öyleyse yola çıkabilirsin.’

buyurmuştur.” 259

Hadisten anlaşılan; şayet Safiyye Annemiz (r.anha) ifâda tavâfını yapmamış

olsaydı, Allah Resûlü (sav) ve ailesini alıkoyacak, yani onu bekleyeceklerdi.

Bu da arefe vakfesi gibi ifâda tavâfının da rükun olduğunu gösterir. Zira

vedâ tavâfı -ileride geleceği gibi- Allah Resûlü'nün emridir, vaciptir. Safiyye

Annemizin ifâda tavâfı yapmadan Mekke'yi terkine izin vermeyen Nebi (sav),

vedâ tavâfını yapmadan terk etmesine izin vermiştir.

İfâda tavâfının rükun olduğuna dair icma nakledilmiştir. 260

a. İfâda Tavâfıyla İlgili Meseleler

• İfâda tavâfının vakti

İfâda tavâfının ilk vakti Kurban Bayramı'nın birinci günüdür. Allah Resûlü

(sav) taşlama, kurban ve tıraş sonrası akşam olmadan ifâda tavâfını yapmıştır.

Şayet ifâda tavâfını ilk gün yapamazsa Zilhicce ayı içinde yapabilir. Zira

Zilhicce, hac ayıdır ve Yüce Allah haccın, bilinen aylarda olduğunu haber

şeddüd/sertlik/aşırılık ne kadar tehlikeliyse ölçüsüz kolaylaştırma da bir o kadar tehlikelidir. Zira

her ikisi de ana çizginin, sırat-ı mustakimin dışına çıkmaktır. Yukarı doğru savrulmayla (ifrat) aşağı

doğru savrulma (tefrit) arasında fark yoktur.

258. 22/Hac, 29

259. Buhari, 328; Müslim, 1211

260. bk. El-Muğnî, 3/390-391, 2554. Mesele

vermiştir. 261 Zilhicce çıkana kadar ifâda tavâfı yapmayan, haccın rükunlarından birini terk etmiş olur. Haccı geçersizdir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.262

261. bk. 2/Bakara, 197

262. İfâda tavâfının ilk ve son vaktiyle ilgili farklı görüşler nakledilmiştir:

"HANEFÎLER dediler ki: İfâda tavâfının vakti, Kurban Bayramı'nın birinci günü, fecrin doğmasından

başlayıp Arafat'taki vakfeden sonra ömrün sonuna kadar devam eder. Hacı adayı Arafat'ta vakfe

yaptıktan sonra, ifâda tavâfını yapmalıdır. Ama Arafat'taki vakfeyi vaktinde yapmayan hacı adayının ifâda tavâfını yapması sahîh olmaz ve haccı bâtıl olur. Hac ayları olarak bilinen Şevval, Zilkâde

ve Zilhicce aylarında ifâda tavâfını yapmalıdır. Zilhicce ayında Arafat'ta vakfe yapan bir hacı adayı,

bu ayın çıkışına kadar ifâda tavâfını yapmazsa, bu tavâfı diğer yılların bu aylarında yapması gerekir.

MÂLİKİLER dediler ki: İfâda tavâfının vakti, Kurban Bayramı'nın birinci gününden başlayıp Zilhicce

ayının sonuna kadar devam eder. Hacı adayı bu tavâfı, bu vakitten sonraya ertelerse kurban kesmesi gerekir ve haccı da sahih olur. Bayram gününden önce ifâda tavâfı yapılamaz. Ama Arafat'taki

vakfenin, ne vaktinden önce ne de vaktinden sonra yapılması sahih olmaz.

ŞÂFIÎLER dediler ki: İfâda tavâfının vakti, Kurban Bayramı'nın ilk gecesi, gece yarısından sonra başlar.

En fazîletlisi, bu tavâfın Kurban Bayramı günü yapılmasıdır. İfâda tavâfının vakti sonsuzdur. Hacı

adayı bu tavâfı dilediği vakte erteleyebilir. Ama bu tavâfı yapmadıkça kadınlarla cinsel ilişki kurması

helâl olmaz, ihrâmlılar gibidir. Tavâfı yaptıktan sonra ihrâmdan çıkmış olur. Kadınlara yanaşması da

helâl olur. Geriye sâdece teşrîk günlerinde şeytan taşlaması ve Minâ'da gecelemesi kalır ki, bunlar

da vâcibtir. Bunları hac amellerinin sırasına göre ihrâmdan çıktıktan sonra yapması gerekir.

HANBELÎLER dediler ki: Rükün olan ifâda tavâfı, Arafat'ta vakfe yapmış olan kişi için Kurban Bayramının ilk gecesi, gece yarısından sonra başlar. Arafat'ta vakfe yapmadan önce bu tavâfı yapmak

sahîh olmaz. Vakfeden önce tavâf eden kişinin haccı bâtıl olur. Hanefîler de bu görüştedirler. Bu

tavâfın vaktinin sonu yoktur. Kişi, yapmamış olduğu bu tavâfı sağ olduğu sürece yapabilir. Vaktin sınırlandırılması dışında, bu konuda Hanbelîlerle Hanefîler aynı görüştedirler.'' (Dört Mezhebe

Göre İslâm Fıkhı, 2/930-391)

Deriz ki:Tavâfın ilk vaktinin arefe gecesi gece yarısından sonra başlıyor olması, isabetli değildir.

Zira bunun delili Allah Resûlü'nün özür sahiplerine verdiği izindir. Daha önce de geçtiği gibi Allah

Resûlü özür sahiplerine bazı izinler vermiştir.

Sâlim'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer, ailesinden zayıf durumda olan kimseleri önceden gönderirdi. Onlar da (Muzdelife'de)

Meş'ar-ı Haram'da dururlar ve dilleri döndüğünce Allah'ı zikrederlerdi. Sonra devlet başkanı Muzdelife'de vakfe yapmadan ve dönmeden önce onlar (Minâ'ya)

doğru giderdi. Bazıları Minâ'ya sabah namazı vakti, bazıları da daha sonra varırdı. Minâ'ya vardıkları zaman da cemreye taş atarlardı.

İbni Ömer, 'Böyle kimselere Allah Resûlü (önden gitmeleri konusunda) ruhsat vermiştir.' demiştir."

(Buhari, 1676; Müslim, 1295)

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Sevde, insanlar kalabalık oluşturmadan önce gitme hususunda Allah Resûlü'nden izin istedi. -O

ağır canlı bir kimse idi.- Allah Resûlü de ona izin verdi, o da kalabalık olmadan gitti. Biz ise sabaha

kadar kaldık. Sonra Peygamber'in emri ile yola koyulduk. Yemin olsun ki, Sevde gibi ben de Allah

Resûlü'nden izin istemiş olsaydım (o gün için) beni en çok sevindiren şey bu olurdu." (Buhari, 1681;

Müslim, 1290)

Özür sahiplerinin hac eylemlerini erkenden/önden yapması, izdihama kalmamaları içindir. Özrü

olmayanı özrü olana kıyas etmek doğru değildir.

İfâda tavâfının son vaktinin ömür boyu olması da isabetli bir görüş değildir. Zira Yüce Allah, haccın

bilinen hac aylarında olduğunu söylemiştir. Şevval, Zilkade ve Zilhicce hac aylarıdır. (bk. 2/Bakara,

197) Kim bu ayların dışında hac menasikinin geçerli olduğunu söylüyorsa delil getirmelidir.

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

452

• İfâda tavâfıyla ihrâm biter

İfâda tavâfıyla birlikte tüm ihrâm yasakları sonlanır.

• İfâda tavâfında çalımlı yürümek/remel yoktur.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), ifâda tavâfının hiçbir turunda remel yapmamıştır." 263

b. İfâda Tavâfının Sıhhat Şartları264

c. Hayızlı Kadının İfâda Tavâfı

Bilindiği gibi ifâda tavâfı, rükundur ve Allah Resûlü (sav) hayızlı kadına

tavâfı yasaklamıştır.

Âişe Annemiz (r.anha) hayız olup ağladığında Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bu, Allah’ın, Âdem’in tüm kızlarına yazdığı bir durumdur. Ka’be’yi tavaf etmek dışında bir hacının yaptığı her şeyi yap!” 265

Yine Allah Resûlü (sav) ifâda tavâfını yapmayan Safiyye Annemiz (r.anha) için kafileyi alıkoyacağını bildirmiştir.

Amra binti Abdurrahmân’dan (rh) şöyle rivayet edilmişitir:

“Âişe, Allah Resûlü’ne (sav), ‘Safiyye binti Huyey hayız oldu.’ demiş.

Bunun üzerine Peygamber (sav), ‘Belki de bizim yola çıkmamıza mani olacak. Peki, sizinle birlikte tavâf etmedi mi?’ diye karşılık vermiş.

Etrafındakiler, ‘Evet yaptı.’ deyince (Safiyye’ye,) ‘Öyleyse yola çıkabilirsin.’ buyurmuştur.” 266

Geçmişte bir kadın ifâda tavâfı yapmadan hayız olursa; ya kafile bekletilir ya da o kadın için birileri bekler, temizlenip tavâf yaptıktan sonra yola çıkılırdı. Bugün için tüm hac yolculukları bir organizasyon dâhilinde yapıldığından kafile bekletmek, uçak ertelemek veya Mekke’de izinsiz kalmak mümkün değildir. Hâliyle bugünün kadını için yapılacak şeyler şunlardır:

263. Ebu Davud, 2001; İbni Mace, 3060

264. Tavâfın sıhhat şartları için bk. s. 408

265. Buhari, 294

266. Buhari, 328; Müslim, 1211

– Şayet yapılabiliyorsa ilaç kullanarak hayız günlerini ertelemek.

– İstenmeyen bir durum söz konusu olur ve hayız olursa tıbbi yardım alarak hayızı kesmek ve ifâda tavâfı yapmak.

– Bunların hiçbiri olmuyorsa ifâda tavâfını yapıp hac kafilesiyle birlikte yurduna dönmek. Zira Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez. 267

267. Bu konuyu detaylı bir şekilde ele alıp değerlendiren, kendi ifadesiyle zamanın ihtiyacını gözeterek konuda içtihad etmek durumunda kalan İbni Teymiyye’dir (rh) (bk. Mecmûu’l Fetâvâ, 26/176-241).

Onun görüşlerini özetleyen öğrencisi İbni Kayyim’den (rh) özetle aktarıyorum:

“Kafilelerin âdetli kadınlar için bekletilmesinin mümkün olmadığı günümüzde ise, sekiz

ihtimalden birisi söz konusu olacaktır:

− Kadına ‘Kafile gitse bile sen Mekke’de bekle, temizlen ve tavâfını eda et.’ denebilir. Ancak böyle bir

uygulama, Mekke’nin yabancısı olan bir kadının, yalnız başına orada kalmasıyla birçok fesat ve zararla

karşılaşmasına sebep olacaktır.

− Şartını yerine getirmekten aciz olduğuna göre, ifâda tavâfı düşmüştür.

− Âdet döneminin başlayacağından korktuğunda ya da geleceğini yakinen bildiğinde, ifâda tavâfını

zamanından önce eda eder.

− Âdet döneminin hac günlerine rast geleceğini tahmin ettiği, hac ibadetine başlaması hâlinde âdet

göreceğini bildiği zaman hac ibadetinin farziyeti ondan düşer. Âdetten kesilip menopoz dönemine

girdiği zaman ancak hac kendisine farz olur.

− Aksine haccını eda edebilir. Âdet görüp tavâf ya da Mekke’de bekleme imkânı kalmayınca ülkesine

ihrâmlı olarak geri döner. Temizlenip geri gelip ifada tavâfını yapıncaya kadar her türlü cinsel ilişkiden

uzak durur. Bu süre yıllarca sürse de ihrâm yasaklarına riayet edilir. Temizlenip tavâf için geldiğinde,

yine âdet görürse yine geri dönüp temizlenmeyi bekler. Bu durum temizlik dönemine rast gelecek bir

seneye kadar böyle sürüp gider.

− Aksine Mekke’de kalma imkânı olmayınca, muhsar gibi ihrâmdan çıkar. Hac vecibesi boynunda

borç kalır. Daha sonra tekrar hacca gitme imkânı bulduğu zaman yeniden hacca gider. Yine aynı

durum ile karşılaşırsa, yine aynı şekilde davranır. Temiz olarak tavâf imkânı buluncaya kadar durum

böyle sürer gider.

− Kötürümler gibi yerine birini vekil olarak göndererek haccını eda eder. Böyle bir durumda, ondan

sonra âdeti bitse bile, haccı yerine getirilmiş olacaktır.

− Gücünün yettiği oranda hac menasikini yerine getirir. Gücünün yetmediği şartlar ve vacibler ise

üzerinden düşer.

İşte bu sekiz değerlendirmeden biri olabilir, fazlası olmaz. Şeriatın bunların içinden sekiz ihtimalden

başkasını emretmeyeceği bilinmektedir.

• Birinci görüşün değerlendirmesi: Her ne kadar bazı fakihlerin görüşleri ise de bu durumda ona itibar

edilmez.

• İkinci değerlendirme: Bu da ifâda tavâfının düşmesidir. Bugüne kadar böyle bir görüş ileri süren olmadığı gibi, böyle bir şey söylemek de mümkün değildir. Çünkü bu, haccın en büyük rüknudur. Bizzat

eda edilmesi istenen bir rükundur. Arafat vakfesi ve diğerleri bu tavâfa hazırlıktan ibaret sayılır.

• Üçüncü değerlendirme: Bu, âdetli kadının zamanında yapmama korkusu hâlinde ifâda tavâfını,

zamanından önce eda etmesi ihtimalidir ki, böyle bir görüşe de yer verilmemiştir. Böylesi bir fetva

vermek Arafat gününden önce Arafat vakfesi yapmak gibi bir şeydir. Her ikisi de mümkün değildir.

• Dördüncü değerlendirme: Böyle bir tehlikesi olan kadından hac farziyetinin düşmesidir. Bu görüş

her ne kadar önceki ihtimallere göre fıkıh mantığına oldukça uygun ise de, -ki hac, yol ya da Mekke’de

• İfâda tavâfının sünnetleri 268

• İfâda tavâfında mübah olan şeyler 269

12. Teşrîk Günleri Amelleri

Kurban Bayramı’nın 2, 3 ve 4. günleri teşrîk günleridir. Bugünlerde yapılması vacip olan ameller vardır. Bunlardan biri de her gün üç cemreyi

taşlamak ve Minâ’da gecelemektir.

can emniyetinin olmaması, malına zarar versin ya da vermesin tutuklanma (ki bu konuda iki görüş

bulunmaktadır), kadının mahreminin olmaması gibi bundan daha düşük sebeplerle farz olmaktan

çıkmaktadır- bu iki sebepten dolayı mümkün değildir:

Öncelikle bu görüş, kadınların birçoğu hatta ekserisinden haccın düşmesini gerektirir. Çünkü her bir

kadın âdet olmaktan ve henüz temizlenmeden kafilenin Mekke'den çıkmasından korkmaktadır. Bu

ise batıldır. Zira ibadetlerin kimi şart rükunları, acziyete rağmen düşmez.

• Beşinci değerlendirme: Bir sonraki yıla kadar, kadının ihrâmlı olarak, -her türlü cinsel ilişki yasağı altında- memleketine geri dönmesi, bir sonraki yıl geri dönerek haccını eda etmesi. Hac esnasında yine

âdet görürse tekrar aynı şekilde geri döner, hacca geldiği her yıl aynı uygulamaya muhatap olur. Bu

ise şeriatın reddettiği hususlardan olduğu gibi, O'nun (cc) rahmet, hikmet, maslahat ve ihsan özellikleri

ile de bağdaşmaz. Zira Allah Teâlâ ümmeti bu ya da buna yakın bir zorluk ile yükümlü kılmamıştır.

• Altıncı değerlendirme: Kadının muhsar gibi ihrâmdan çıkması. Bu bir önceki ihtimalden daha fakihçe bir yaklaşımdır. Zira bu durumdaki bir kadının hac ibadetlerini tamamlamasını, Mekke'de kalma

korkusu engellemektedir. Bu, aynen Ka'be'ye vardıktan sonra, düşman tarafından tavâf etmekten

engellenme durumuna benzemektedir. Ancak böylesi bir değerlendirme de zayıftır. Çünkü ihsar, hac

zamanı bir kişinin Beytullah'a ulaşmasının, harici bir sebep dolayısıyla engellenmesidir. Burada ise

kadın Beytullah'a varmıştır. Düşman, hastalık ya da yol harçlığını kaybetme gibi bir korku da bulunmamaktadır.

• Yedinci değerlendirme: Âdet olma korkusu sardığında yerine bedel olarak birisini göndermesi gerekir. Bu aynen kendi başına hac yapmaktan aciz kalan ma'dûb gibidir. Bu değerlendirmede bulunan,

kadının hac ibadetlerini tamamlamaktan aciz olduğunu da dikkate almış olsaydı, en güzeli bu olurdu.

Ne var ki bu batıldır. Zira yerine bedel göndermesi gereken ma'dûb kişi, mazeretin kesilmesinden

ümidini kesen kişidir. Dolayısıyla sonradan ortaya çıkıp iyileşme ihtimali olan hastalık ile hapis yatma

gibi bitme ihtimali olan bir mazeret varsa, böyle birisinin yerine bedel göndermesi doğru olmaz. Söz

konusu kadın ise mazeretinin bitmesinden ümidini kesmemiştir. Çünkü âdeti menopoz dönemine

kadar süreceği gibi, kendi ya da başkasının bir etkisi ile yeis yaşına ermeden de kesilebilir. O zaman ne

hakikaten ne de hükmen ma'dûb hükmünde sayılmaz.

• Bu değerlendirmelerin tamamı geçersizse, geriye yalnızca, kadının âdetli olarak tavâfını yapacağını ifade eden sekizinci değerlendirme kalmaktadır. Bu durum kadın için, mescide girebileceği

ve tavâfını yapabileceği bir zaruret hâli sayılır. Böyle bir uygulamada şeriatın kurallarına aykırı

bir durum söz konusu değildir. Aksine tam uygundur. Çünkü sonuçta burada yapılmak istenen

acziyet sebebiyle bir vacip ya da şartın düşmesidir. Şeriatta ise acziyet hâlinde vücubiyet, zaruret

hâlinde haramlık söz konusu olmaz.” (İ’lâmu’l Muvakkiîn, 3-4/48-52)

268. İfâda tavâfının sünnetleri için bk. s. 409

269. İfâda tavâfında mübah olan şeyler için bk. s. 416

a. Cemreleri Taşlamak

• Üç ayrı cemreyi taşlamak

Teşrîk günleri zevalden/öğleden sonra taşlama yapılır.

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü Kurban Bayramı günü kuşluk vaktinde Cemre’yi taşladı.

Sonraki taşlamaya ise Güneş zeval bulunca (öğleden sonra) başladı.” 270

Şayet hac imamı (veya organizasyon sorumlusu) bir vakit tayin etmişse,

o vakitte taşlar.

Vebera’dan (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’e ‘Şeytanı ne zaman taşlayayım?’ diye sordum.

İbni Ömer şöyle dedi: ‘İmamın taşladığında sen de taşla.’

Ben soruyu tekrar sordum.

O şöyle dedi: ‘Biz taşlamak için zaman kollardık, Güneş batıya döndü mü

biz de taşlardık.’ ” 271

Özellikle günümüzde oluşan yoğunluk nedeniyle, düzenleme yapmak bir

zorunluluktur. Hacca gidenlerin izdiham oluşmasın diye yapılan düzenlemelere riayet etmesi, sünnetlerde ısrar etmemesi gerekir. 272

270. Müslim, 1299

271. Buhari, 1746

272. “Gereksiz ve sadece taassuptan kaynaklanan bu ısrar neticesinde ortaya çıkan izdihamdan

dolayı her yıl onlarca Müslüman vefat etmektedir. Malik b. Nebi, Muhammed Gazali, Yûsuf Karadâvî, Abdullah b. Zeyd el-Mahmudi gibi muasır bazı alimler günün herhangi bir saatinde cemre taşlarını atmanın caiz olduğuna dair fetva vermişlerdir. Vedâ Haccı'nda ashab, Peygamber'e

değişik sorular yöneltti. Biri, 'Ey Allah'ın Resûlü! Farkına varmadan, kurban kesmeden önce tıraş

olunursa ne olur?' dedi. Peygamber, 'Sakıncası yok.' buyurdu. Bir başka sahabi, 'Ey Allah'ın Resûlü!

Şeytan taşlamadan önce kurban kestim, sakıncası var mı?' dedi. Peygamber ona da, 'Sakıncası

yok.' buyurdu. Ravi diyor ki: Peygamber o gün kendisine sorulan her soruya, 'Yapın, sakıncası

yok.' buyurdu (Malik, Muvatta', 500). Çağımız ulemasından Abdulcelil İsa, Peygamber'e yirmi

dört soru yöneltildiğini, Peygamber'in hepsine de 'Yapın, sakıncası yok.' dediğini aktarır (Gazzâlî,

Düstûr, 76). Peygamber'in bu uygulamaları şeytan taşlamada her yıl binlerce Müslüman'ın vefatına neden olan izdiham sorununa bir çözüm değil midir? Yani taşlamanın günün her saatinde

yapılabileceğine delil değil midir? Çağımız düşünürlerinden Malik b. Nebi, recm esnasında izdihamdan uzak bir yerden taşlarını atıyordu. Nedeni sorulunca, 'Ben Peygamber'in, 'Sizleri bir şeyden alıkoyduysam yapabildiğiniz kadarını yapın.' (Müslim, Fedail, 130) emrini yerine getiriyorum,

izdihamda ayaklar altında ezilmenin bir anlamı yok.' dedi. (Gazzâlî, Düstûr, 75)'' (Bid'at ve Batıl

İnançlar Ansiklopedisi, s. 327)

Fıkhu'l Hadis

Sünnet İlmihâli

456

• Sırasıyla küçük, orta ve büyük cemreyi taşlamak

Sâlim'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Ömer (ra) küçük şeytanı taşladığında yedi taş atar, her birinin ardından tekbir getirirdi. Sonra ilerler ve vadinin alt yanına iner, orada kıbleye

dönerek uzunca durur, dua eder ve ellerini kaldırırdı. Sonra orta şeytanı

taşlardı. Sonra sola döner, vadinin alt yanına iner, kıbleye döner, uzunca

durarak dua eder, ellerini kaldırırdı. Sonra büyük şeytana vadinin altından

taş atar, onun yanında durmazdı. Sonra da 'Peygamber'in (sav) böyle yaptığını

gördüm.' diyerek giderdi." 273

Hadisten anlaşıldığı üzere;

– Her cemreye yedi taş atar

– Her taşla beraber tekbir getirir

– Küçük ve orta cemreyi taşladıktan sonra kıbleye yönelip ellerini kaldırarak uzunca dua eder. Büyük cemreyi taşlayınca dua etmeden devam eder.

• Taşlar parmak arasından atılacak boyutta olmalıdır

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Akabe sabahı bineği üzerinde bana, 'Benim için taş toplar

mısın?' buyurdu. Ben de ona gerekli taşları topladım, taşların büyüklüğü

sapan taşı gibiydi. Taşları eline koyduğumda bana, 'İşte böylelerini

topla.' dedi." 274

"Son 40 yılda hacda meydana gelen ve izdihamdan kaynaklanan facialar ile gerçekleşen

ölümler şöyle sıralandı:

− 24 Eylül 2015: Mina'da meydana gelen izdiham nedeniyle son belirlemelere göre 753 kişi öldü,

887 kişi yaralandı.

− 12 Ocak 2006: Şeytan taşlama sırasında çıkan izdihamda 364 kişi öldü.

− 1 Şubat 2004: Şeytan taşlamanın ilk günü meydana gelen izdihamda 251 kişi öldü.

− 11 Şubat 2003: Şeytan taşlamanın ilk günü çıkan izdihamda 6'sı kadın, 14 kişi öldü.

− 5 Mart 2001: Şeytan taşlama sırasında 35 kişi öldü, çok sayıda kişi ise hafif şekilde yaralandı.

− 9 Nisan 1998: Mina'da çıkan izdihamda 118 kişi öldü, 180 kişi yaralandı.

− 24 Mayıs 1994: Şeytan taşlama sırasında çıkan izdihamda 270 kişi öldü.

− 2 Temmuz 1990: Mina'da tünelde çıkan izdihamda bin 426 kişi öldü." (İlgili içeriğe ulaşmak için

karekodu okutabilirsiniz.)

273. Buhari, 1751

274. Nesai, 3059

Bugün şeytan taşlamada kullanılan taşlarla ilgili yanlışlar/bidatler vardır.

"Şeytan taşlamaya giderken yıkanmak, yedi taşı Muzdelife'den, diğerlerini

de Muhassir Vadisi’nden getirmek, cemre mahallinde bulunan bazı mescitleri tavâf etmek, taşları atmadan onları yıkamak, tekbir yerine tesbih getirmek, tekbirlere bazı dualar ilave etmek, her taş atımıyla bismillah vellahu ekber demek, taşları atarken parmakları belli biçimlerde kullanmak, taşları atarken belli bir mesafede durmak, taşlarla beraber pabuç, şemsiye vs. fırlatmak.” 275

“Bazı hacıların Muzdelife’ye iner inmez, henüz akşam ve yatsı namazlarını kılmadan, hemen taş toplamaya başlamaları, cemrelere atılacak taşların, mutlaka Muzdelife’den alınması gerektiğine inanmaları hatadır.

Bu taşlar Harem’in neresinden olsa alınabilir. Peygamber (sav) Akabe cemresine atılacak taşların Muzdelife’den alınmasını emretmemiş, yalnız sabahleyin Muzdelife’den ayrılırken -Minâ’ya girdikten sonra- Akabe cemresine atılması için taş toplamıştır. Fakat diğer cemrelere atılacak taşları Minâ’dan almıştır.

Taş atmak için cemrelerin yanında yığılmak, dövüşmek büyük hatadır.

Meşru olan, yumuşaklıkla ve mümkün olduğu kadar kimseyi incitmeden taş atmaya çalışmaktır.

Taşların hepsini birden atmak da hatadır. Âlimler, böyle yapanın sadece bir tek taş atmış sayılacağını söylemişlerdir.” 276

• Minâ’dan ayrılmada acele etmek

“Allah’ı sayılı günlerde (Kurban Bayramı’nın 2, 3, ve 4. günlerinde) anın. Her kim ilk iki günde (bayramın 3. günü Minâ’dan ayrılmak için) acele ederse ona bir günah yoktur. Allah’tan korkup sakınan kimse ilk iki günden sonraya ertelerse (son güne kadar Minâ’da kalırsa) ona da günah yoktur. Allah’tan korkup sakının ve (diriltilip) O’nun huzurunda haşrolacağınızı bilin.” 277

Bu, Yüce Allah’ın hacılara tanıdığı bir ruhsattır. Dileyen hacı, bayramın 2 ve 3. günü taşlamaları bitirdikten sonra, 4. günü beklemeden Minâ’dan ayrılabilir.

275. Bid’at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, s. 330-331

276. age. 335-336

277. 2/Bakara, 203

Şayet acele etmez ve Minâ’da kalırsa, bayramın 4. günü taşlamayı bitirir

ve Minâ’dan ayrılır. Taşlamanın bitmesi Minâ amellerinin (teşrîk günleri

amellerinin) bitimidir.

• Taşlamaya güç yetiremeyenden sorumluluk düşer

Hastalık, zayıflık vb. nedenlerle bir insan taşlama yapamazsa ondan sorumluluk düşer.

“Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez.” 278

“Allah’tan gücünüz yettiğince korkup sakının.” 279 280

b. Minâ’da Gecelemek

Kurban Bayramı günlerinde Minâ’da gecelemek, haccın vaciplerindendir.

İbni Ömer’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Abbâs (ra) hacılara su verme sebebiyle Minâ gecelerinde Mekke’de kalmak

için Peygamber’den (sav) izin istedi, Peygamber de ona izin verdi.” 281

Âsım ibni Adiyy’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’nün (sav) deve çobanlarına teşrîk gecelerinde Minâ dışında

gecelemeye ruhsat verdi. Ayrıca Minâ; bayram günü kalabalıklaşmadan birinci günü erkenden ve sonraki günlerin taşlarını da aynı günde atmalarına

izin verdi.” 282

278. bk. 2/Bakara, 286

279. bk. 64/Teğabûn, 16

280. Bir özür nedeniyle taşlama yapmayanın yerine başkasını vekil kılacağı, delili olmayan bir

görüştür. Zira Allah Resûlü (sav) özrü olmayan birçok kadını erkenden Minâ’ya yollamış ve meşru

vaktinden önce taşlamalarını sağlamıştır. Yine özel görevi olan sahabelere gerekirse iki günün

amelini bir günde yapmalarını, taşlamayı bizzat kendilerinin yapmasını emretmiştir.

Konu hakkında zikredilen delil ise zayıftır.

Câbir’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ile haccettiğimizde kadınların yerine telbiye getirir ve çocukların yerine de şeytan taşlardık.” (Tirmizi, 927)

Tirmizî (rh) hadisin hem sened hem de metin yönünden zayıflığını şöyle ifade eder:

“Bu hadis garibtir, hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İlim adamları kadının yerine başkasının

telbiye getiremeyeceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Kadın kendisi telbiye getirmelidir, telbiye getirirken yüksek sesle getirmesi mekruhtur.'' (Tirmizi, 927 No.lu hadis açıklaması)

Ayrıca isnadında Eş'as ibni Sevvâr vardır, o zayıf bir ravidir. Yine senedde Ebu'z Zubeyr El-Mekkî vardır. O müdellistir ve bu hadisi an'ane lafzıyla nakletmiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezî, 927 No.lu Hadis Şerhi)

281. Buhari, 1745

282. Ebu Davud, 1975; Tirmizi, 955

Özür sahiplerinin izin alarak teşrîk günlerinde Minâ'da gecelememesi,

özrü olmayanlar için Minâ'da gecelemenin vacip olduğunu gösterir. Özür

sahipleri hac emîrinden/bir âlimden fetva alarak, Minâ'da gecelemeyebilirler. Zira neyin özür olduğuna insanlar karar verdiğinde, alışverişi dahi özür

kapsamına sokabiliyorlar.

c. Teşrîk Günlerinde Tekbir

Yüce Allah, her iki bayramda da Müslimlerin O'nu zikretmesini, hususen

tekbir getirmelerini istemiştir.

Allah (cc), Kurban Bayramı ile ilgili şöyle buyurur:

"Allah'ı sayılı günlerde (Kurban Bayramı'nın 2, 3, ve 4. günlerinde) anın." 283

Abdullah ibni Abbâs (ra), sayılı günlerin "Kurban Bayramı" günleri olduğunu söylemiştir. 284

Kurban tekbirlerinin ne zaman başlayacağı ve ne zaman sonlanacağı konusunda Allah Resûlü'nden (sav) bir nas yoktur. Bu konuda en sahih rivayetler

Alî ve İbni Mes'ûd'dan (r.anhuma) gelen (kendi görüşleri olan) rivayetlerdir.

Buna göre, Kurban Bayramı tekbirleri, Arefe Günü sabah namazında başlar.

Kurban Bayramı'nın (Minâ Günleri'nin) sonunda biter. 285

Şakîk'ten şöyle rivayet edilmiştir:

"Alî (ra), arefe sabahında sabah namazının akabinde tekbirlere başlardı. Tekbirleri, imam son teşrîk gününde namaz kılana kadar da sonlandırmazdı.

Son olarak ikindi namazından sonra da tekbir getirirdi." 286

Yahyâ ibni Saîd'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbâs arefe sabahından son teşrîk gününün ikindi namazına kadar

tekbir getirirdi." 287

Umeyr ibni Saîd'den şöyle rivayet edilmiştir:

283. 2/Bakara, 203
284. bk. Buhari, Kitâbu’l İydeyn, 11. Bab başlığı, muallak olarak
285. bk. Fethu’l Bârî, Kitâbu’l İydeyn, 12. Bab başlığı şerhi
286. El-Mustedrek, 1113
287. age. 1114

“İbni Mes’ûd bize geldi. Arefe Günü sabah namazından son teşrîk gününün ikindi namazına kadar tekbir getiriyordu.” 288
Bu iki bayramda getirilecek tekbirler, yüksek sesle olmalı; evde, işte, çarşıda namazların akabinde tekbir getirilmelidir.
Buhari (rh) şu eserleri nakleder:
“Minâ Günleri’nde ve Arafat’a Giderken Tekbir Getirmek
Ömer Minâ’da iken çadırından yüksek sesle tekbir getirir ve mescidde bulunanlar onun sesini duyup tekbir getirmeye başlardı. Daha sonra da çarşı pazardaki ahali tekbir getirirdi. Bu şekilde tekbirler Minâ semalarında dalga dalga yayılırdı. Abdullah ibni Ömer de bu günlerde, Minâ’da iken, her yerde; namazların arkasından, yatağında yatarken, çadırının içinde iken, otururken ve yürürken tekbir getirirdi. Meymune de Kurban Bayramı gününde tekbir getirirdi. Kadınlar, Ebân ibni Osmân ile Ömer ibni Abdulaziz’in arkasında, teşrîk günlerinin gecelerinde, mescidde erkeklerle birlikte tekbir getirirlerdi.”289
Yalnızca bayram namazı kılınan yerlerde tekbir getirmek, onun dışında tekbirleri terk etmek sünnete aykırıdır. Asr-ı Saadet’te bayram boyunca, her yerde, bireysel ve toplu olarak kadın ve erkek birlikte tekbir getirirdi.
Allah Resûlü’nden (sav) özel bir tekbir sigası varid olmamıştır. Sahabeden muhtelif sigalar varid olmuştur. Bu da aslolanın tekbir getirmek olduğunu, dileyenin dilediği sigayla Allah’ı (cc) tekbir edebileceğini gösterir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.
13. Vedâ Tavâfı
Hac menasikini bitiren kişinin vedâ tavâfı yapması, Allah Resûlü’nün emri, haccın vaciplerindendir.

İbni Abbâs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Hac yapan) kimselere son olarak Ka'be'ye uğramaları emredilmiştir. Ancak bu, âdet gören kadınlar için hafifletilmiştir." 290

288. age. 1115

289. Buhari, Kitabu'l İydeyn, 12. Bab başlığı

290. Buhari, 1755; Müslim, 1328

• Hayızlının vedâ tavâfı

Vedâ tavâfı yapmadan hayız olanlara Allah Resûlü (sav) izin vermiştir.

İkrime'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbâs'a (ra) ifâda tavâfı yaptıktan sonra âdet gören kadının durumu soruldu. O, 'Kadın (vedâ tavâfı yapmaksızın) memleketine dönebilir.' dedi. Soruyu soranlar, 'Biz Zeyd'in görüşünü esas alırız. Onun görüşünü bırakıp seninkini almayız.' dediler.

İbni Abbâs, 'Medine'ye gittiğinizde bunu sorun.' dedi.

Medine'ye gelince sordular. Sordukları kimseler arasında Ummu Suleym de vardı. O, Safiyye ile ilgili hadisi anlattı." 291

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kim hac yaparsa hacdaki son görevi Ka'be'yi tavâf etmek olsun ancak o günler de hayızlı olan kadınlar bunun dışındadır. Allah Resûlü (sav) onların vedâ tavâfını yapmadan Mekke'den ayrılmalarına izin vermiştir." 292

• Vedâ tavâfı yapan, Mekke'den ayrılmalıdır

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Umre için Ten'îm'den ihrâma girdim. Mekke'ye gelip umremi yaptım. Allah Resûlü (sav), beni Ebtah denilen yerde bekliyordu. Ben umremi bitirince yola çıkmak için insanlara emir verdi ve Ka'be'yi tavâf etti. Sonra Mekke'den Medine'ye doğru yola çıktı." 293

Allah Resûlü (sav) Mekke'den ayrılmadan önce vedâ tavâfını yapmış, sonrasında Mekke'den ayrılmıştır.

• Veda tavâfının sıhhat şartları, gerekleri ve sünnetleri

Bu konunun detaylarını kudûm tavâfıyla ilgili sayfalarda detaylıca açıklamıştık. 294

291. Buhari, 1758-1759

292. Tirmizi, 944

293. Ebu Davud, 2005

294. Veda tavâfının sıhhat şartları, gerekleri ve sünnetleri için bk. s. 408-409

463

UMRE

Umrenin Tanımı

Umre kelime olarak, “u-m-r” kökünden türemiştir. Bu kelimenin kök anlamı beka ve zamana yayılma, zamanın uzamasıdır. 1 Araplar bu kelimeyi harap olmanın zıddı olan imar anlamında kullanır. Kelimenin kullanıldığı anlamlardan biri de ömürdür. Sevgiyi imar etmek için yapılan ziyarete aynı kökten imar/itimar kelimeleri kullanılır. Tamir etmek de aynı köktendir. Yöneticilerin başına taktığı takıya (taç vb.) aynı kökten “a’mar” denir. 2

Şeriatta umre; ihrâm, tavâf ve sa’ydan oluşan ibadetin özel ismidir. Küçük hac olarak da bilinen umreye bu ismin verilmesinin nedeninde farklı görüşler öne sürülmüştür:

– Mescid-i Haram’ı (manen) imar etmeden ötürü böyle denmiş olabilir. 3

Bilindiği gibi umre, yılın tüm günlerinde yapılabilen bir ibadettir. Hac gibi yılın belli günlerinde yapılma zorunluluğu yoktur. Bu ibadet nedeniyle yılın tüm mevsimlerinde insanlar Mescid-i Haram’a gelir, orayı imar eder. Bu, ibadet ve taatle yapılan manevi imardır.

– Ziyaret anlamı gözetilerek de bu kelime kullanılmış olabilir. Umrenin

1. bk. Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, 4/140, u-m-r maddesi

2. bk. El-Mufredât, s. 586-587, u-m-r maddesi

3. bk. Fethu’l Bârî, 1773 No.lu Hadis Şerhi

anlamlarından biri ziyaret, biri de yönelmek/kastetmektir. 4

Umre yapan,

Allah’ın evini ziyaret edip oraya yönelir. Bu hususi ziyaret, umre diye isimlendirilmiştir.

– Umre yapan, kalbini tamir etmiş, eskiyen muhabbeti imar etmiş olur.

Zira insan, kullandığı şeyi eskitir, yıpratır. Bir elbise nasıl eskiyor, soluyor

ve yıpranıyorsa; kalp de yıpranır, solar. Şeriat, yıpranan kalpleri onarmayı,

yenilemeyi teşvik eder. Örneğin Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği nakledilmiştir:

Ebû Hureyre’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav), ‘İmanınızı sık sık yenileyin!’ dedi.

‘İmanlarımızı nasıl yenileyelim, ey Allah’ın Resûlü?’ diye soruldu.

Allah Resûlü (sav), ‘(Hakkıyla) Lailaheillallah sözünü çokça söyleyerek.’ buyurdu.” 5

Umre de kalbi onarma ibadetidir. Kişi, Allah’ın evine doğru yaptığı bu yolculukta, aslında kendi içine yönelir. Unuttuğu değerleri hatırlar, unutturucu

etkenlerden bir müddet uzaklaşır. Bu ibadetin gaye ve hikmetlerini bilerek

şuurlu bir hâlde ibadetini ifa ederse, arınır. Onu ağırlaştıran, İlahi rahmetle

arasına birer engel oluşturan manevi yüklerinden kurtulur.

– Ömür anlamı gözetilerek de bu ibadete umre denmiş olabilir. Bilindiği

gibi Müslim’in biri maddi biri manevi olmak üzere iki ömrü vardır. Maddi

ömür, bizim için takdir edilen yaş/yıl sayısıdır. Manevi ömür, o yaşa sığdırdığımız salih amel, İslami hizmet, faydalı eser, dokunduğumuz insan,

kazandığımız kalptir… Umre manevi ömrümüzü arttıran, onu olgunlaştıran

ve birçok salih amelle süsleyen bir ameldir. Biyolojik yaşımız için “umre

öncesi ve sonrası” gibi bir ifade kullanamasak da, manevi ömrümüz için

rahatlıkla kullanabiliriz. Çoğu insan bilinçli yaptığı bir umre ibadetinin

ardından, hayatında birçok değişiklik yapar. Bu açıdan umre, manevi ömre

yapılan bir yatırımdır.

4. bk. Zâdu’l Mesîr, 1/158, Bakara Suresi 196. ayetin tefsiri

5. Ahmed, 8710; Hadisin isnadında ihtilaf edilmiştir.

Umrenin Hükmü

Güç yetirenin ömürde bir defa umre yapması farzdır/vaciptir.

“Hac ve umreyi Allah için tamamlayın.” 6 7

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Biliyoruz ki en faziletli amel

cihaddır. Peki biz cihad edemeyecek miyiz?’ diye sordum.

Bunun üzerine Peygamber (sav), ‘Hayır, (siz kadınlar için) en faziletli cihad

kabul olunmuş (mebrur) hacdır.’ buyurdu.” 8

Hadisin Ahmed ve İbni Mace rivayetinde, “Size farz olan hac ve umre vardır.”

ziyadesi vardır. Buna göre umre de hac gibi farzdır.

6. 2/Bakara, 196

7. Ayeti umrenin vacip olduğuna delil alanlar, farklı yaklaşımlarla delil almışlardır.

− Bir grup, hac ve umrenin bir arada zikredilmesini delil alır.

Abdullah ibni Abbâs (ra) ayete dayanarak, “Umre, Allah’ın Kitabı’nda hac ile birlikte zikredilmiştir.”

der. (bk. Buhari, Kitâbu’l Umre, 1. Bab başlığı şerhi)

Deriz ki: Delîlu’l İktirân (iki şeyin yan yana zikredilmesi) güçlü bir delil değildir. Bir arada zikredilen nice şey vardır ki hükümleri farklıdır. (bk. İrşâdu’l Fuhûl, 2/197)

− Bir grup, ayeti “Haccı ve umreyi Allah için ikame edin.” şeklinde okumuştur. (bk. Tefsîru’t Taberî,

3/7, Bakara Suresi 196. ayetin tefsiri) İbni Cerir (rh), bu kıraati Alî (ra) ve İbni Mes’ûd’dan (ra) nakleder. Buna göre Allah (cc), haccın ve umrenin ikame edilmesini emretmiştir. Umrenin ikamesi hac

ikamesi gibi farz olmuştur.

Deriz ki: Bu istidlal de zayıftır. Zira kıraat mutevatir değildir. Şayet ahad haber olarak “tamamlamayı” tefsir ettiği söylenirse, tamamlama lafzı tefsire/açıklamaya muhtaç bir kelime değildir.

Kaldı ki ayetin devamında “ihsar/haccı bitirmeye engel çıkması” zikredilerek hiçbir kapalılığa yer

kalmayacak şekilde vuzuha kavuşturulmuştur.

− Bir grup âlim, “Kıyamete kadar umre hacca dâhildir.” (Müslim, 1241) hadisine dayanarak; bu

ayet ve haccın farziyetine delalet eden tüm nasların umrenin farziyetine delil olduğunu söylemişlerdir. (bk. El-Muhallâ, 5/3-13, 811. Mesele)

Deriz ki: Bu istidlal de zayıftır. Zira umrenin hacca dâhil olmasından kastın ne olduğunda ihtilaf

edilmiştir. Zira bu hadis hacca niyet edenlere haccı umreye çevirmeleri emredildiğinde, gösterdikleri şaşkınlık üzere söylenmiştir. Sahabe temettü haccının yalnızca kendilerine özel mi yoksa

tüm insanlar için mi olduğunu merak edince temettü haccının (yani hac ve umrenin iç içe geçtiği

haccın) kıyamete kadar tüm insanlar için geçerli olduğunu beyan için söylenmiştir. Bunun delili

şu rivayettir.

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) Alî'ye ihrâmlı olarak kalmasını emretmiştir." (Buhari, 1557; Müslim, 1216)

Sonuç: Ayetin açık delaleti; başlanılan hac ve umrenin tamamlanması, bir özür olmaksızın yarım

bırakılmamasıdır. Umrenin vücubiyetine delaleti ise kapalıdır.

8. Buhari, 1520

Ömer ibni Hattâb'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"(Cibril insan kılığında gelerek Allah Resûlü'ne (sav),) 'İslam nedir?' diye

sordu. Allah Resûlü de, 'İslam; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in, O'nun elçisi olduğuna şahitlik etmen, namazı ikame etmen, zekâtı

vermen, Evi haccetmen ve umre yapman, cünüplükten gusül alman, abdesti

eksiksiz yapman ve Ramazan orucu tutmandır.' dedi." 9

Buna göre Allah Resûlü (sav) İslam'ın beş esasından birini hacla beraber

umre olarak belirtmiştir.

Ebû Rezîn'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Benî Âmir'den bir adam, 'Ey Allah'ın Resûlü! Benim yaşlı bir babam var.

Ne hac yapmaya ne umre yapmaya ne de kervana katılmaya güç yetirebiliyor.'

dedi. Allah Resûlü de adama, 'Babanın yerine hac ve umre yap.' buyurdu." 10

Farz olan haccı yapmayanın yerine hac yapabileceği gibi, umre de yapabilir,

yapmalıdır. Bu da umrenin hacla aynı hükümde olduğunu gösterir.

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Herkesin üzerine hac ve umre vaciptir." 11 12

9. Sahîhu İbni Huzeyme, 1; Sahîhu İbni Hibbân, 173

10. Ebu Davud, 1810; Tirmizi, 930

11. Buhari, Kitâbu'l Umre, 1. Bab başlığı, muallak olarak

12. Âlimlerden bir grup, umrenin vacip olmadığını söylemişlerdir. Buna dair öne sürdükleri deliller iki başlık altında ele alınabilir: (bk. Bidâyetü’l Müctehid, 2/159-160)

− Cibril hadisi, Âişe hadisi ve İbni Ömer hadisi gibi -yukarıda geçti- içinde yalnızca hac geçen,

umre geçmeyen rivayetler

Şüphe yok ki bir hadisi Allah Resûlü’nden birçok sahabi işitir ve hadis farklı kanallardan bize ulaşır. Bir ravinin unutup bir diğerinin hatırladığı ziyade lafızlar, güvenilir raviler kanalıyla bize ulaşmışsa hüccet kabul edilir. Sikanın (güvenilir ravinin) ziyadesi, güvenilir bir yolla bize ulaşır ve bu

ziyade diğer ravilerin lafzına muhalefet etmezse (zıtlık, anlam bozukluğu vb.) onunla amel edilir.

“Umre” lafzı da mezkûr hadislerde güvenilir yolla bize ulaşmıştır.

− Birtakım zayıf rivayetleri delil olarak almışlardır. Örneğin;

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi’ye (sav) Umrenin vacib olup olmadığı soruldu. O da, ‘Hayır, fakat umre yapmak değerli ve

faziletli bir ibadettir.’ dedi.’’ (Tirmizi, 931)

Her ne kadar Tirmizî (rh) bu hadise “hasen sahih” kaydını düşse de isnadında Haccâc ibni Ertâ

vardır. Müdellis ve çokça hatası olan Haccâc bu rivayeti an’ane sigasıyla nakletmiştir. Cumhur-u

muhaddisîn de onun hadisinin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir. (bk. Tuhfetu’l Ehvezî, 931 No.lu

Hadis Şerhi)

HAC VE UMRE BABI

467

A. Umrenin Farz Olması için Şartlar

Umrenin farz olma şartlarıyla haccın farz olma şartları aynıdır. 13

Hac ile umrenin ayrıldığı konu; vakit meselesidir. Hac, belirlenmiş hac

ayları içinde yapılmalıdır. Umrenin belirlenmiş bir vakti yoktur. Kişi istediği

zaman umre yapabilir.

1. Umre Fırsat Bulunduğu Ân Yapılmalıdır

Konunun detaylarına önceki sayfalarda değinmiştik. 14

2. Bir Başkası Yerine Umre Yapmak

Bir başkası yerine hac yapıldığı gibi umre de yapılabilir.

Ebu Rezîn’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Benî Âmir’den bir adam, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim yaşlı bir babam var.

Ne hac yapmaya ne umre yapmaya ne de kervana katılmaya güç yetirebiliyor.’

dedi. Allah Resûlü de adama, ‘Babanın yerine hac ve umre yap.’ buyurdu.” 15

Umrenin Fazileti

• Umre günahlara kefarettir

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Umre, diğer umreye kadar arasındakiler (küçük günahlar) için kefarettir.

Mebrûr haccın tek karşılığı cennettir.” 16

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle

buyurmuştur:

“Hac ve umreyi beraber yapınız çünkü hac ve umre günahları ve fakirliği giderir. Tıpkı demir, altın ve gümüşün kir ve pasını körüğün giderdiği gibi. Kabul

edilmiş haccın ecri ise ancak cennettir.” 17

13. Tafsilatlı bilgi için bk. s. 338

14. Tafsilatlı bilgi için bk. s. 346

15. Ebu Davud, 1810; Tirmizi, 930. Tafsilat için bk. s. 347

16. Buhari, 1773; Müslim, 1349

17. Tirmizi, 810; Nesai, 263

• Umre, cihada denk amellerdendir

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Büyüğün, küçüğün, zayıfın, kadının cihadı hac ve umre yapmaktır.” 18

• Umreci, Allah’ın misafiridir

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın heyeti/misafirleri şu üç gruptur. Gaziler, hac yapanlar ve umre yapanlar.” 19

• Ramazan’da umre, Nebi ile (sav) yapılan hacca denktir

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber (sav) hacdan dönünce Ensâr’dan Ummu Sinân adlı kadına, ‘Sen neden hac yapmadın, ne gibi bir engelle karşılaştın?’ diye sordu.

Kadın (kocasını kastederek), ‘Ebû Falan engel oldu. Onun iki devesi vardı. Birine binip hacca gitti. Diğerini ise bir arazimizi sulamada kullanıyoruz’. dedi.

Bunun üzerine Peygamber (sav) kadına şöyle buyurdu: ‘Öyleyse Ramazan’da umreye git. Çünkü Ramazan’da bir umre, benimle birlikte hac yapmak yerine geçer.’ ” 20

Yılın tüm zamanlarında umre yapılabilir. En faziletli zamanı, Ramazan’da yapılan umredir. 21

18. Nesai, 2626

19. Nesai, 2625

20. Buhari, 1863; Müslim, 1265

21. Ramazan’da yapılan umrenin hacca denk olmasıyla ilgili İslam âlimleri şu açıklamayı yapmıştır: “Umrenin farz olan haccın yerine geçip onun farziyetini düşürmeyeceği icmayla sabittir.

Hâliyle bu denklik hüküm anlamında bir denklik değildir. Kasıt; nafile hac ecri kadar ecir alınacağıdır.” Tirmizî (rh); İmam Ahmed (rh) ve İshak ibni Rahaveyh (rh) gibi muhaddislerden şu yorumu

nakleder: “Ramazan’da umrenin hacca denk olması ‘İhlâs Suresi’ni okuyanın Kur’ân’ın üçte birini

okumuştur.’ hadisiyle aynı anlamdadır. Yani ecirde denktirler.” (Tirmizi, Kitâbu’l Hac, 92. Bab)

İbnu’l Cevzî (rh) hadise dair şu genel kaideyi zikreder. “İhlas ve bilinçle amel yapmak amelin ecrini

arttırdığı gibi, vaktin şerefi de (ramazan ayı da) amelin ecrini arttırır.” (bk. Fethu’l Bârî, 1782 No.lu

Hadis Şerhi)

Bu kaide, hayırlı amellerin hayırlı vakitlerde yapıldığı takdirde ecrin arttığını gösterir.

Deriz ki: Allah (cc) en doğrusunu bilir; hadisin bugüne bakan bir yönü olmalıdır. Zira geçmişte hac

Umrenin Sıfatı

Umrenin dört vacibi/farzı vardır. Bu dört farz yerine getirildiğinde umre tamamlanmış olur.

A. Umrenin Vacibleri/Farzları

1. Umre için ihrâma girmek/umreye niyet etmek

◌ٞ” Kişi ◌ٞهَّمُ عُمَرَةٌ

◌ٞ ك اللَ

◌ٞبيّ

◌ٞلَ/Lebbeyk Allahumme umre/Allah’ım umreye niyet

ederek emrine icabet ettim.” diyerek umreye niyet etmiş olur. 22

2. Tavâf Yapmak

Umrenin ikinci ameli tavâf yapmaktır. 23

3. Safa Merve Arasında Sa’y Yapmak

Umrenin üçüncü ameli sa’y yapmaktır. 24

Amr ibni Dînâr’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Ömer’e şu soruyu sorduk: ‘Umre’ye giren bir adam Ka’be’yi tavâf

ettiği hâlde Safa ve Merve arasında sa’y yapmasa hanımı ile cinsel ilişkide

bulunabilir mi?’

İbni Ömer şöyle dedi: ‘Peygamber (sav) Mekke’ye geldi. Ka’be’yi yedi kere

tavâf etti, Makam-ı İbrâhîm’in arkasında iki rekat namaz kıldı. Safa ile Merve

arasında yedi sa’y yaptı. Şüphesiz ki Allah’ın Resûlü’nde sizin için en güzel

örnek vardır.’

Ben, Câbir’e (ra) sordum. Bana, ‘Kişi, Safa ve Merve’yi tavâf etmeden eşine

yaklaşmasın!’ dedi.” 25

ve umrenin maddi külfeti aynıydı. Hac yapabilen umre, umre yapabilen hac yapabilmekteydi.

Bugün ise hac ile umrenin maddi külfeti arasında fark vardır. Ayrıca umre yapmak isteyen her

zaman umre yapabiliyorken, haccedebilemk için kayıt yaptırmak ve kura çıkması gerekmektedir.

Bugün birçok insan rahatlıkla umre yapabiliyorken hac yapmak zordur. Umulur ki Allah bir özür

nedeniyle hac yapamayan umrecilere farz hac ecri ihsan eder. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

22. İhrâmla başlayan bu sürecin detayları için bk. s. 369

23. Tavâf detayları için bk. s. 408

24. Sa’y detayları için bk. s. 417

25. Buhari, 1793-1794; Müslim, 1234

4. Tıraş Olmak

Sa’yı bitirdikten sonra umre tamamlanmış olur. Sonra tıraş olarak ihrâmdan çıkar.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Muâviye bana, ‘Sen benim Merve’de Allah Resûlü’nün saçını makasla kestiğimi biliyor musun?’ dedi.” 26

Allah Resûlü (sav) sa’y bitiminde Merve’de tıraş olmuştur. İmkân olursa Merve’de veya herhangi bir yerde tıraş olup ihrâmdan çıkabilir.

B. Umre Yapanın Kurban Kesmesi

Umre (ve ifrad haccı) eda edenin kurban kesmesi sünnettir. 27

C. Umreye Dair Meseleler

1. Çokça Umre Yapmak

Farz umre yapıldıktan sonra nafile olarak birden fazla umre yapmanın farklı suretleri vardır:

– Farklı yıllarda birden fazla umre yapmak

Allah Resûlü (sav) ömründe birden fazla umre yapmıştır.

Enes’ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) haccıyla birlikte yaptığı umre hariç diğerleri Zilkade ayında olmak üzere toplam dört tane umre yapmıştır. Bir umresini Zilkade ayında Hudeybiye’den (ihrâma girerek) yapmıştır. Diğer umresini ertesi sene yine Zilkade ayında yapmıştır. Bir diğer umresini ise yine Zilkade ayında Huneyn ganimetlerini paylaştırdığı yer olan El-Ci’râne’den (ihrâma girerek) yapmıştır. (Zilkade ayında yapmadığı) diğer umresini ise haccıyla birlikte yapmıştır.” 28

Kişinin ömrü boyunca farklı zamanlarda birden fazla umre yapması hayır yollarını ve salih amellerini çoğaltmaktır.

26. Müslim, 1246

27. Kurban detayları için bk. s. 433

28. Buhari, 4148; Müslim, 1253

– Bir yıl içinde farklı yolculuklarla birden fazla umre yapmak

Bir insanın bir yıl içinde birkaç defa umreye gitmesine engel şer'i bir

durum yoktur. 29

– Bir umre yolculuğunda birden fazla umre yapmak

Allah Resûlü (sav) ve ashabı Mekke'de bulundukları süre içinde yalnızca bir

umre yapmışlardır. Bugün yaygın olduğu şekilde çokça umre yapmamışlardır.30

29. Bazı âlimler bir yıl içinde birden fazla umreyi mekruh görmüşlerdir. Gerekçe olarak Allah

Resûlü'nün (sav) bir yıl içinde birden fazla umre yolculuğu yapmadığını ve umre, küçük hac olduğundan hacca kıyasla yılda sadece bir defa yapılması gerektiğini söylemişlerdir. (bk. El-Muğnî,

3/220, 2212. Mesele)

Şu bir gerçek; Allah Resûlü'nün (sav) bir ibadeti yapma zamanı sünnete dâhil değildir. Örneğin

onun (sav) belli bir yıl ve yaşta hac yapmasına dayanarak yalnızca bu yaşta hac yapılır denemez.

Zira bunu şer'i bir gerekçeyle yaptığına dair bilgiye sahip değiliz. Onun (sav) şer'i bir gerekçeyle

yaptığı veya terk ettiği davranışlar bizim için bağlayıcıdır.

Umrenin hacca kıyası doğru değildir. Zira birçok vesileyle beyan ettiğimiz gibi ibadetlerin birbirine kıyası doğru değildir. Ayrıca hac ve umrenin sıfatı, zamanı, gerekleri göz önünde bulundurulduğunda birbirlerine kıyas edilmeyecekleri anlaşılır.

30. Buna dair şu deliller zikredilmiştir.

− Allah Resûlü ve ashabı Mekke'de bulundukları süre zarfında yalnızca bir umre yapmıştır.

− Nebi dört ayrı yılda dört ayrı umre yapmıştır. Umresinin tüm detayları nakledilmesine rağmen

bir yolculukta birden fazla umre yaptığı nakledilmemiştir.

− Seleften tavâf yapmayı -nafile- umreden faziletli gördükleri nakledilmiştir.

Enes'e (ra) sorulunca, 'Tavâf, umreden daha faziletlidir.' demiştir.

Tavus (rh) şöyle der: " 'Çıkıp Ten'îm'den (ihrâma girerek) umre yapanlar ecir mi alır azap mı görür,

bilmiyorum.'

‘Niye azap görsünler ki?’ diye sorulduğunda der ki:

‘Çünkü onlardan biri tavâfı bırakıp dört mil mesafedeki Ten’îm’e gidiyor, dört mil geri dönüyor.

İstese bu sürede iki yüz tavâf yapar.’ ”

− Umrenin en önemli ibadeti tavâftır. Umre, tavâfın vesilesidir. Gayeyi (vesilesiz) gerçekleştirmek

mümkünse vesileye başvurulmaz.

− Tavâf, Mekke’de bulunanın yapabileceği en büyük ibadettir. Bu nedenle Nebi (sav) günün hangi

vaktinde olursa olsun, tavâf yapanı görevlilerin menetmemesini istemiştir. İbrâhîm’e (as) tavâf için

Ka’be’yi temizlemesi emredilmiştir. Ayrıca tavâf müstakil yapılabilen bir ibadettir. (Mezkûr rivayetler için bk. En-Nevâzil fi’l Hac, Alî ibni Nâsır Eş-Şel’ân, s. 619-623)

Mekke’de olanın birden fazla umre yapabileceğini söyleyenler, Âişe Annemizin (r.anha) iki umre

yapmasını delil alırlar.

Câbir ibni Abdullah’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe âdet gördüğü hâlde, Ka’be’yi tavâf etmek dışında hac ile ilgili fiillerin tümünü yerine getirdi.

Temizlenip de tavâf yaptıktan sonra ‘Ey Allah’ın Resûlü! Siz hem umre hem de hac yapmış olarak

dönerken ben yalnızca hac yapmış olarak mı döneceğim?’ dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav)

(Âişe’nin kardeşi) Abdurrahman ibni Ebû Bekir’e, Âişe ile birlikte Ten’îm’e gitmesini emretti. Âişe,

hacdan sonra Zilhicce ayında umre yaptı.

2. Mekke’de Olanın Umre Mîkâtı

Mekke’ye dışarıdan gelen, ihrâm için belirlenen mîkâtlardan birinden

ihrâma girer. Mekke’de bulunan (ister Mekke’de yaşayan olsun, ister ihrâmsız Mekke’ye girmiş sonra umre yapmak isteyen olsun) umre yapmak

istediğinde Ten’îm mescidine gider, ihrâma girer ve umre yapar. Bunun

delili, Mekke’de bulunan Âişe Annemizin (r.anha) umre ihrâmı için Ten’îm

bölgesine gönderilmesidir.

İbni Avn, Kasım ibni Muhammed ve Esved’den şunu nakletmiştir:

“Âişe, ‘Ey Allah’ın Resûlü, herkes iki ibadeti (hac ve umreyi) yaparak Medine’ye dönüyor, ben ise yalnızca bir tanesini (haccı) yaparak döneceğim.’

dedi.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: ‘Bekle. (Hayızdan) temizlenince Ten’îm’e

çık ve umre için ihrâma gir. Sonra falan yerde buluşalım. Ancak senin umren(in

ecri) yapacağın harcamaya (yahut çekeceğin yorgunluğa) göredir.’ ” 31

3. Kıran ve Temettü Haccı, Vacip Umre Yerine Geçer

Kıran ve temettü haccı yapan, umre de yapmış olur. Zira Allah (cc) umreyi,

kıran ve temettü haccına dâhil etmiştir. Bab boyunca geçen kıran ve temettü

haccı delillerine ek olarak; 32 hac ve umreyi bir arada yapana Ömer (ra) şöyle

der:

Ebû Vail’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Subey ibni Ma’bed dedi ki: ‘Ben Hristiyan bir bedeviydim. Daha sonra

Suraka ibni Cu’şum, şeytan taşladığı sırada Peygamber (sav) ile karşılaştı ve ona ‘Bu yalnızca size mi

özgü ey Allah’ın Resûlü?’ diye sordu.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Hayır. Sonsuza kadar (bütün insanlar) için (meşrudur).’ ” (Buhari,

1785; Müslim, 1216)

Rivayet dikkatle okunduğunda Âişe Annemizin özel bir durumu olduğu ve herkes hac ve umre

yaparken onun yalnızca hac yapacağı nedeniyle üzüldüğünü gösterir. Bazı rivayetlerde bu nedenle ağladığı da belirtilir. (bk. Buhari, 1788; Müslim, 1211) Allah Resûlü (sav) onun gönlünü hoş

tutmak için Mekke’den çıkıp Ten’îm’de ihrâma girmesine ve umre yapmasına izin vermiştir.

Başka bir ifadeyle Âişe Annemiz yalnızca hac yapmış, umre yapmamıştır. Hayız nedeniyle umreyi yarıda kesmiştir. Hâliyle o (r.anha) Mekke’de bulunduğu sürede birden fazla umre yapmamış,

yalnızca bir umre yapmıştır. Allah (cc) en doğrusunu bilir; onun fiilini çokça umreye delil almak

isabetli değildir.

31. Buhari, 1787; Müslim, 1211

32. Detaylı bilgi için bk. s. 365

Müslim oldum. Kendi aşiretimden Huzeym ibni Surmule denilen bir adama gelerek, ‘Ben cihada çok düşkünüm. Hac ve umre de bana farz olmuş durumda. Bu ikisini bir arada nasıl yapayım?’ diye sordum.

O da bana, ‘İkisine birden niyet ederek yap, kolayına gelen kurbanı da kesiver.’ dedi.

Ben de hac ve umre için (ikisine birlikte) ihrâma girdim. Uzeyd denilen bölgeye gelince Selman ibni Rabia ve Zeyd ibni Suhan ile karşılaştım. Ben o esnada hem hacca hem de umreye telbiye getiriyordum. Onlardan biri diğerine, ‘Bu adam devesinden daha anlayışlı değildir.’ dedi. Bunu duyunca üzerime dağ yıkılmış zannettim.

Ömer ibni Hattâb’a gelip ona şöyle dedim: ‘Ey Müminlerin Emîri! Ben Hristiyan bir bedeviydim ve Müslim oldum. Ben cihada da düşkün biriyim, hac ve umrenin bana farz olduğunu da gördüm. Bunun üzerine kavmimden bir adama gittim durumumu anlattım. Bana hac ve umreyi birleştir ve kolayına gelen bir kurbanı da kesiver, dedi. Ben de ikisine birden niyet ederek ihrâma girdim.’ dedim.

Bunun üzerine Ömer bana, ‘Peygamber’in (sav) sünnetine uymuşsun.’ dedi.”33

4. Hac Yapılmadan Önce Umre Yapılabilir

Bu duruma şer’i bir engel yoktur. Peygamber (sav) hac yapmadan önce umre yapmıştır.

Ebu İshak’tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Mesruk, Atâ ve Mücahid’e (Peygamber’in) umrelerini sordum. Şöyle dediler:

Allah Resûlü (sav) hac yapmadan önce Zilkade ayında umre yaptı.

Ebu İshak dedi ki: ‘Bera ibni Azib’e (ra) sordum şöyle cevap verdi: ‘Allah Resûlü (sav) hac yapmadan önce Zilkade ayında iki kere umre yaptı.’ ’ ” 34

Soru sahabeye sorulduğunda şu cevabı verirler:

33. Ebu Davud, 1799; Nesai, 2719. Tartışma için bk. El-Muğnî, 3/218, 2209. Mesele vd.

34. Buhari, 1781

İbni Cureyc’den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

“İkrime ibni Halid, İbni Ömer’e (ra) hacdan önce umre yapmanın hükmünü

sordu.

İbni Ömer, ‘Bir sakıncası yok.’ dedi.

İkrime, İbni Ömer’in (ra) şöyle dediğini nakletti: ‘Peygamber (sav) hac yapmadan önce umre yaptı.’ ” 35

5. Nafile Hac mı/Umre mi Yoksa İnfak mı Daha Faziletlidir?

Aslolan, nafile hac ve umrenin infak/sadakadan daha faziletli olmasıdır.

Zira hac/umre ibadetinde hem Allah yolunda mal harcama hem de infak

dışında ibadetler vardır. Birçok mali ve bedenî ibadeti bir araya toplamasından ötürü fazileti/ecri daha büyüktür.

Şayet özel bir durum söz konusu olursa infak/sadaka daha faziletli olur.

Günümüzde olduğu gibi insanların açlıktan öldüğü, temiz gıda ve suya

ulaşamadığı, dünyanın dört bir yanında var olan İslami mücadele sürdüğü

müddetçe infak/sadaka daha efdaldir. Zira açı doyurmak, çıplağı giydirmek,

Allah’ın dinine yardım etmek… farzdır. Farz ile nafile yan yana geldiğinde,

farz nafileye takdim edilir. 36

35. Buhari, 1774

36. Bu konu ilk zamanlardan başlamak üzere âlimler arasında ihtilafa neden olmuştur. İhtilafın nedeni, konu hakkında hüküm belirten özel nas olmayışıdır. Her âlim konuyla ilgili gördüğü

umumi naslara müracaat etmiş ve tercihte bulunmuştur.

Kimisi; nafile haccın/umrenin mutlak olarak daha faziletli olduğuna inanmıştır. Gerek haccın/umrenin faziletine delalet eden naslar gerek hac ibadetinde bulunan meşakkat, onları bu tercihe

sevk etmiştir. (bk. El-Bahru’r Râik, 2/334) Hanefî Mezhebi âlimleri, İmam Ebu Hanife’nin (rh) önceleri sadakayı nafile hacdan daha faziletli gördüğünü, hac yaptıktan sonra bu içtihadını değiştirdiğini, hacda var olan meşakkat nedeniyle haccın daha faziletli olduğuna kanaat ettiğini aktarırlar.

Kimisi; tafsilata gitmiş ve normalde haccın/umrenin daha faziletli olduğunu, zorluk zamanında

ise infakın/sadakanın daha faziletli olduğunu söylemiştir. (bk. En-Nevâdir ve’z Ziyâdat, 12/252;

El-Fûru’, 4/385; El-İhtiyârâtu’l Fıkhiyye, 115; Mecmûu’l Fetâvâ, 5/382)

Racih olan, tafsilata gitmektir. Bu görüşün tercih edilmesinin nedenleri şunlardır:

− İslam dini, şer’i emirleri öğretmesi yanında “öncelikler fıkhını” da öğreten bir dindir. Şer’i sorumluluklar noktasında bir tercih yapılması gerekiyorsa öncelikler belirlenerek tercih yapılır.

İbni Abbâs’tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Muâz ibni Cebel’i Yemen’e gönderirken ona şöyle buyurdu: ‘Sen Ehl-i Kitap

olan bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onları, ‘Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in, O’nun resûlü olduğuna’ şahitlik etmelerine davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse

onlara, Allah’ın günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat

ederlerse onlara, Allah’ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı farz kıldığını haber

ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en değerli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında hiçbir perde yoktur.’ ” (Buhari, 1496;

Müslim, 19)

Her biri İslam’dan olmasına rağmen Allah Resûlü (sav); önce tevhide, sonra namaza, daha sonra

zekâta davet etmeyi emretmiştir. Daha önemli olanın öncelenmesini buyurmuştur.

− Namaz, cihaddan daha faziletli olmasına rağmen; savaş esnasında namazın rekât sayısı kısalır,

kılınma şekli değişir. Bazen ertelenir, bazen hareket hâlinde eda edilir. (bk. 2/451. İlgili içeriğe

ulaşmak için karekodu okutabilirsiniz.) Zira savaş hâlinde öncelik, Müslimleri ve İslam topraklarını korumaktır.

− Umuma faydası olan ibadetler, yalnızca yapana faydası olan amellere tercih edilir. Genel naslardan elde edilen bu anlayış, âlimler tarafından kaideleştirilmiştir: “Muteaddi olan, kasirden daha

faziletlidir.” denmiştir. (bk. El-Eşbâh ve’n Nezâir, s. 144-145)

− Günümüzde özellikle hac ibadetinin en temel sorunlarından biri, izdihamdır/kalabalıktır. Birçok insan izdiham nedeniyle haccını istenen düzeyde yapamamakta, çoğu vacibi kaçırmaktadır.

Yüz bin insanın hac yaptığı Allah Resûlü Dönemi’nde izdiham büyük problemken, bugün milyonlar hac yapmaktadır. Yaklaşık beş milyon insanın hac yaptığı günümüzde evla olan, sayıyı

azaltmak, farz haccını eda edenlere kolaylaştırmaktır.

− Selef uleması da bu yönde fetva vermiştir

Huseyn (ra) der ki: “Medine’de (ihtiyaç sahibi) insanlara her gün bir sa’ veya iki sa’ yiyecek vermek,

hac üstüne hac yapmaktan daha sevimlidir.” (Musannefu İbni Ebî Şeybe, 13186)

Hasan El-Basri (rh) der ki: “Onlardan biri diyor ki: ‘Hac yaptım da hac yaptım.’ (Yeter artık) Haccını

yaptın. Akrabalık bağını gözet, dertli birinin sıkıntısını gider, komşuna iyilik yap.” (Ez-Zuhd, İmâm

Ahmed, 1469)

Konunun detayları için bk. En-Nevâzil fi’l Hac, Alî ibni Nâsır Eş-Şel’ân, s. 625-630; bk. Musâedetu’l

Fukâra em Nâfiletu’l Hacci ve’l Umre, Dr. Şevkî İbrâhîm Allâm, www.dar-alifta.org, 18.08.2016

tarihli fetva)

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA • Ahkâmu Ehli’z Zimme, Şemsuddîn İbnu Kayyim El-Cevziyye, Remâdî li’n Neşr, 3

Cilt, 1. Baskı, H 1418

• Ahkâmu’s Siyâm ve Felsefetuhu fî Dev’i’l Kur’ân ve’s Sunne, Mustafa Es-Sibaî, El-Mektebu’l İslâmî, 3. Baskı, H 1397

• Avnu’l Ma’bûd alâ Şerhi Suneni Ebî Dâvud, Şerefu’l Hak El-Azîmâbâdî, Dâru ibni

Hazm, 2 Cilt, M 2005

• Bid’at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi, Abdulcelil Candan, Düşün Yayıncılık, 1. Baskı,

M 2010

• Bidâyetu’l Muctehid ve Nihâyetu’l Muktesîd, İbnu Ruşd El-Hafîd, Dâru ‘l Hadîs, 4

Cilt, M 2004

Türkçesi için bk. Bidâyetü’l Müctehîd, İbni Rüşd, Beyan Yayınları, 4 Cilt, 1. Baskı,

M 1995

• Bütün Yönleriyle Hac, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, 1. Baskı, M 2015

• Büyük İslam İlmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, Yasin Yayınevi, M 2003

• Câmiu'l Beyân fî Te'vîli'l Kur'ân/Tefsîru't Taberî, İbnu Cerîr Et-Taberî, Muessesetu'r

Risâle, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Taberî Tefsîri, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Hisar Yayınevi, 9 Cilt, M 1996

• Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, Ebû Ömer ibnu Abdilberr, Dâru İbni'l Cevzî, 2 Cilt,

1. Baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, İbni Abdi'l-Berr, Karınca&Polen

Yayınları, 1. Baskı, M 2015

• Câmiu'l Mesânid ve's Sunen, İbnu Kesîr, Dâru Hadr, 10 Cilt, 2. Baskı, M 1998

• Câmiu'l Ulûmi ve'l Hîkem, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru's Selâm, 3 Cilt, 2. Baskı,

M 2004

Türkçesi için bk. Câmiu'l Ulûm ve'l Hîkem, İbni Receb El-Hanbelî, İtisam Yayınları,

2 Cilt, 2. Baskı, M 2009

• Câmiu'l Usûli't Tis'a mine's Sunneti'l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî,

El-Mektebu'l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15 Cilt, 1.

Baskı, M 2019

• Çoktanrıcılık Hristiyanlık ve Kâbe, Erol Sever, Berfin Yayınları, M 2014

• Din ve Bilimin Işığında Oruç ve Sağlık, Prof. Dr. Alpaslan Özyazıcı, Diyanet İşleri

Başkanlığı, M 2017

• Durûsun Akîdiyye Mustefâde mine'l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El-Bedr,

Dâru ibni Affân, 1. Baskı, H 1420

• Edvâu'l Beyân fî Îdâhi'l Kur'âni bi'l Kur'ân, Muhammed El-Emîn Eş-Şınkîtî, Dâru'l

Fikr, 9 Cilt, M 2011

• El-Bahru'l Muhîtu's Seccâc, Muhammed ibni Alî ibni Âdem ibni Mûsâ El-İsyûbî, Dâru

ibni'l Cevzî, 24 Cilt, 1. Baskı, H 1426

• El-Bahru’l Muhît fî Usûli’l Fıkh, Muhammed ibni Behâdir ibni Abdillah Ez-Zerkeşî,

Vizâretu’l Evkafi’ş Şuûni’l İslâmiyye, 6 Cilt, 2. Baskı, H 1413

• El-Bahru’r Râik Şerhu Kenzi’d Dekâik, İbnu Nuceym El-Mısrî, Dâru’l Kutubi’l İslâmî,

8 Cilt

• El-Bedru’l Munîr, Ömer ibni Alî ibni Ahmed El-Ensârî İbnu’l Mulakkin, Dâru’l Hicre,

9 Cilt, 1. Baskı, H 1425

• El-Câmiu li Ahkâmi’s Siyâm, Dr. Hâlid El-Muşeykih, Mektebetu’r Ruşd, 4 Cilt, M 2008

• El-Câmiu li Ahkâmi’l Kur’ân/Tefsîru’l Kurtubî, Ebu Abdullah Şemsuddîn El-Kurtubî,

Dâru’l Kutubi’l Mısriyye, 20 Cilt, M 1963

Türkçesi için bk. El-Câmiu li Ahkâmi’l Kur’ân, İmam Kurtubi, Buruc Yayınları, 20

Cilt, 2. Baskı, M 2004

• El-Câmiu li Kelâmi İbni Teymiyye fi’t Tefsîr, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye,

Dâru İbni’l Cevzî, 7 Cilt, H 1432

Türkçesi için bk. İbn Teymiyye Tefsîri, İbn Teymiyye, Karınca&Polen Yayınları, 10

Cilt, M 2017

• El-Câmiu li Ulûmi’l İmam Ahmed Fıkh, Ahmed ibni Hanbel, Dâru’l Felâh, 22 Cilt,

1. Baskı, M 2009

• El-Erkânu’l Erbae, Ebu’l Hasen En-Nedvî, Dâru’l Kutubi’l İslâmiyye, H 1387

Türkçesi için bk. Dört Rükün, Ebu’l-Hasen En-Nedvi, Risale Yayınları, M 2013; Zekat,

En-Nedvî, Nehir Yayınları, M 2004

• El-Esmau’l Husna, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2 Cilt, M 2020

• El-Eşbâh ve’n Nezâir, Abdurrahman ibni Ebî Bekr Celâleddîn Es-Suyûtî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. Baskı, H 1411

481

• El-Fethu’l Kebîr fî Dammi’z Ziyâdeti ile’l Câmiu’s Sağîr, Celâluddîn Es-Suyûtî, Dâru’l

Fikr, 3 Cilt, 1. Baskı, H 1423

• El-Fevâid, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, H 1393

Türkçesi için bk. El-Fevâid, İbn Kayyim El-Cevziyye, Karınca&Polen Yayınları, M 2017

• El-Fıkhu ale’l Mezâhibi’l Erbae, Abdurrahman El-Cezîrî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 5 Cilt, 2. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, Abdurrahman Cezîrî, Çağrı Yayınları, 8 Cilt, 5. Baskı, M 1993

• El-Fıkhu’l Menhecî alâ Mezhebi’l İmâmi’ş Şafiî, Dr. Mustafâ El-Hin & Dr. Mustafâ El-Buğâ & Ali Eş-Şerbecî, Dâru’l Kalem, 8 Cilt, 4. Baskı, H 1413

Türkçesi için bk. Büyük Şafii Fıkhı, Dr. Mustafa El-Hîn-Dr. Mustafa El-Buğâ-Ali Eş-Şerbecî, Huzur Yayınevi, 4 Cilt, M 2018

• El-Ğâye fî İhtisâri’n Nihâye, İzzuddîn Abdulazîz ibni Abdisselâm Es-Sulemî, Dâru’n Nevâdir, 1. Baskı, H 1437

• El-Hac ve Tehzîbu’n Nufûs, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El- Bedr, Dâru’l Fadîle

• El-İlelu’l Kebîr, Muhammed ibni Îsâ Et-Tirmizî, Mektebetu’n Nehdetu’l Arabiyye, H 1409

• El-Makâlâtu’n Nefîsetu fi’l Hacci ile’l Emâkini’ş Şerîfe, Muhammed Mûsâ Eş-Şerîf, Dâru’l Endulusi’l Hadrâ’, 1. Baskı, H 1420

• El-Mebsût, Muhammed ibni Ahmed Es-Serahsî, Dâru’l Ma’rife, 30 Cilt, M 1993

Türkçesi için bk. Mebsût, Serahsî, Gümüşev Yayıncılık, 31 Cilt, M 2016

• El-Mecmû’ Şerhu’l Muhezzeb, Ebu Zekeriyyâ Muhyiddîn En-Nevevî, Dâru’l Fikr, 20 Cilt

• El-Metâlibu’l Âliye, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Âsime, 19 Cilt, 1. Baskı, H 1419

Türkçesi için bk. El-Metâlib ul-Aliye, İbni Hacer el-Askalani, Ocak Yayıncılık, 4 Cilt, M 2010

• El-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim, Yahyâ Ebû Zekeriyyâ En-Nevevî, Dâru İhyai’t Turâsi’l Arabî, 18 Cilt, 2. Baskı, H 1392

Türkçesi için bk. Sahih-i Müslim Şerhi el-Minhâc, İmam Muhyiddin En-Nevevî, Karınca & Polen Yayınları, 12 Cilt, M 2014

• El-Mu’cemu’l Evsat, Et-Taberânî, Dâru’l Haremeyn, 10 Cilt, 1. Baskı, H 1415

• El-Mufredât fî Ğarîbi’l Kur’ân, Râğıp El-İsfahânî, Dâru’l Kalem, 1. Baskı, H 1412

Türkçesi icin bk. Mufredat Kur’ân Kavramları Sözlüğü, Rağıb El-İsfahani, Pınar Yayıncılık, M 2018

• El-Muhallâ bi’l Âsâr, Ebu Muhammed Alî ibni Ahmed ibni Saîd ibni Hazm El-Endülüsî,

Dâru ‘l Fikr, 12 Cilt

• El-Mustasfâ min İlmi’l Usûl, Ebû Hâmid Muhammed ibni Muhammed El-Ğazzâlî,

Şirketu’l Medîneti’l Munevvere, 4 Cilt

Türkçesi için bk. Mustasfâ İslâm Hukukunun Kaynakları, Gazzâlî, Klasik Yayınları,

M 2018

• El-Mustedrek ale’s Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4 Cilt,

1. Baskı, M 1990

Türkçesi için bk. El-Müstedrek Ale’s-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbûrî, Konevi Yayınları,

11 Cilt, M 2013

• El-Muvatta’, Mâlik ibni Enes, Dâru’l Ğarbi’l İslâmî, 2 Cilt, 2. Baskı, M 1997

Türkçesi için bk. Muvatta’ Tercümesi, Malik bin Enes, Kahraman Yayınları, 2 Cilt, 1.

Baskı, M 2013

• El-Umm, Muhammed ibni İdrîs Eş-Şâfiî, Dâru’l Ma’rife, 8 Cilt, H 1990

Türkçesi için bk. El-Umm Şafii Fıkıh Külliyatı, İmam Şafii, Buruc Yayınları, 4 Cilt,

M 2019

• El-Vâbilu’s Sayyib mine’l Kelimi’t Tayyib, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru’l Hadîs,

3. Baskı, M 1999

Türkçesi için bk. Rahmet Yağmurları, İbnu’l-Kayyım el-Cevziyye, İ’tisam Yayınları,

1. Baskı, M 2021

• En-Nevâdir ve’z Ziyâdat alâ mâ fi’l Mudevvene min Ğayrihâ mine’l Ummehât, Abdullah ibni Abdurrahman, Dâru’l Ğarbi’l İslâmî, 15 Cilt, M 1999

• En-Nevâzil fi’l Hac, Alî ibni Nâsır Eş-Şel’ân, Dâru’t Tevhîd, 1. Baskı, H 1431

• Envâru’l Hucec fî Esrâri’l Hicac, Molla Aliyu’l Kârî, Dâru Ammâr

• Esrâru’l Muhibbîn fî Ramadân, Muhammed Huseyn Ya’kûb, Mektebetu’t Takva ve

Mektebetu’s Sevki’l Âhire, 1. Baskı, M 2005

• Es-Sunenu’l Kubrâ, El-Beyhakî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 10 Cilt, 3. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. es-Sünenü’l-Kebîr, Beyhakî, Ocak Yayınları, 20 Cilt, M 2016

• Eş-Şerhu’l Mumti’ alâ Zâdi’l Mustaknî’, Muhammed ibni Salih ibni Muhammed

El-Useymîn, Dâru ibni’l Cevzî’, 10 Cilt, 1. Baskı, H 1422

• Eş-Şevku ve’l Henîn ile’l Harameyn, Muhammed Mûsâ Eş-Şerîf, Dâru’l Endulusi’l

Hadrâ’, 1. Baskı, H 1421

• Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, İbnu Âşûr, Ed-Dâru’t Tûnusiyye, 30 Cilt, H 1984

• Et-Tezkire fi’l Va’z, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Marife, H 1406

• Et-Tıbyân fî Tahrîc ve Tebvîb Ehâdîsu Bulûği’l Merâm, Hâlid ibni Daîfullah Eş-Şilâhî,

Muessesetu’r Risâle, 12 Cilt

• Evâilu’ş Şuhûri’l Arabiyye, Ahmed Muhammed Şâkir, H 1357

• Ez-Zuhd, Hennâd ibni Es-Serî, Dâru’l Hulefâ li’l Kitâbi’l İslâmiyye, 2 Cilt, H 1406

Türkçesi için bk. Kitabû’z Zühd Hadislerle İslamî Hayat, Hennâd ibni Es-Serî, Beka

Yayınları, M 2019

• Ez-Zuhdu’l Kebîr, Ebû Bekr El-Beyhakî, Muessesetu’l Kutubi’s Sekâfiyye, 3. Baskı,

M 1996

Türkçesi için bk. Kitabü’z Zühd, Beyhakî, Karınca&Polen Yayınları, 1. Baskı, M 2021

• Fedâilu Mâi Zemzem, Sâid Muhammed Yahyâ Bekdâş, Dâru’l Beşeri’l İslâmiyye, 6.

Baskı, H 1421

• Fetâvâ ve Resâilu’s Semâheti’ş Şeyh Muhammed ibni İbrâhîm ibni Abdillatîf Âlu’ş

Şeyh, Muhammed ibni İbrâhîm Âlu’ş Şeyh, Matbaatu’l Hukûme, 13 Cilt, 1. Baskı, H 1399

• Fethu’l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Ma’rife, 13 Cilt, H 1379

Türkçesi için bk. Fethu’l-Bârî, İbn Hacer el-Askalânî, Karınca & Polen Yayınları, 15

Cilt, M 2020

• Fî Zilâli’l Kur’ân, Seyyid Kutub, Dâru’ş Şurûk, 6 Cilt, 17. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fî Zılâl-il Kur’ân, Prof. Dr. Seyyid Kutub, Birleşik Yayıncılık, 16

Cilt, M 2012

• Hac, Ali Şeriati, Fecr Yayınevi, M 2011

• Haccı Anlamak, Prof. Dr. Bünyamin Erul & Dr. Ekrem Keleş, Diyanet İşleri Başkanlığı, M 2018

• Hac Risalesi, Mustafa İslamoğlu, Düşün Yayıncılık, M 1998

• Hak Dini Kur’an Dili, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Azim Dağıtım Merkez, 10 Cilt, M 2011

• Kavâtiu’l Edilleti fi’r Reddi alâ men Avvele alâ Hisâb fi’l Ehille, Hammûd ibni Abdullah

Et-Tuveycirî, El-İdâretu’l Âmmetu li’t Tab’i ve’t Terceme, 1. Baskı, H 1409

• İf ’al ve lâ Harec, Selmân El-Avde, Kitâbu’l İslâmi’l Yevm İttisâlâti’s Suûdiyye, M 2005

• İhyâu Ulûmi’d Dîn, Ebu Hâmid El-Ğazâlî, Dâru’l Ma’rife, 4 Cilt

Türkçesi için bk. İhyâ’u Ulûm’id Dîn, İmam Gazâlî, Huzur Yayınevi, 4 Cilt, M 2016

• İ’lâmu’l Muvakkiîn, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru ibni’l Cevzî’, 1. Baskı, 7 Cilt, H 1423

Türkçesi için bk. İ’lâmû’l Muvakkı’în, İbn Kayyım el-Cevziyye, Pınar Yayınları, 4 Cilt,

2. Baskı, M 2017

• İnsanlığın Kurtuluşu Hac Ömrün Bereketi Umre, Muhammed Emin Yıldırım, Siyer

Yayınları, 5. Baskı, M 2017

• İrşâdu’l Fuhûl, Muhammed ibni Alî Eş-Şevkânî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 2 Cilt, H 1419

• Keyfe Nefhemu Et-Teysîr Vekafât mea Kitâbu İf ’âl ve lâ Herec, Fehd ibni Sa’d Ebu

Huseyn, Dâru’l Muhaddis, 1. Baskı, H 1412

• Keyfe Neteâmelu mea’s Sunneti’n Nebeviyye, Yûsuf El-Karadâvî, Dâru’ş Şurûk, 2.

Baskı, H 1423

Türkçesi için bk. Sünneti Anlamada Yöntem, Prof. Dr. Yûsuf El-Karadâvî, Nida Yayınları, 11. Baskı, M 2018

• Kitâbu’l Emvâl, Ebû Ubeyd El-Kâsım ibni Sellâm, Dâru’l Hedyi’n Nebevî, 2 Cilt, H 1428

Türkçesi için bk. Kitâbü’l Emvâl, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ankara Okulu Yayınları, M 2016

• Kitâbu’l Furû’, Muhammed ibni Muflih Şemsuddîn El-Makdisî, Muessesetu’r Risâle,

12 Cilt, 1. Baskı, H 1424

• Kitâbu’z Zuhd, Ahmed ibni Hanbel, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1. Baskı, H 1420

Türkçesi için bk. Kitabu’z Zühd, İmam Ahmed b. Hanbel, Neda Yayınları, 1. Baskı,

M 2020

• Kur’ân Psikoloji Atlası Namaz Oruç-Psikolojisi, Prof. Dr. Abdurrahman Kasapoğlu,

Çıra Yayınları, M 2016

• Kur’ân Tefsirinde Farklı Yorumlar, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3 Cilt, M 2017

• Letâifu’l Meârif, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1424

Türkçesi için bk. Letâifu’l Meârif İlmin İncelikleri, İbni Receb El-Hanbelî, Nebevî

Hayat Yayınları, 1. Baskı, M 2022

• Malcolm X, Alex Haley, İnsan Yayınları Yeni Şafak Kültür Armağanı, M 2008

• Mecmeu’z Zevâid, Ebu’l Hasen El-Heysemî, Dâru’l Fikr, 10 Cilt, H 1412

Türkçesi için bk. Mecma’uz Zevâid ve Menbau’l Fevâid, Nûreddîn El-Heysemî, Ocak

Yayıncılık, 8 Cilt, M 2010

• Mecmûu’l Fetâvâ, İbnu Teymiyye, Mecmeu’l Meliki’l Fahd li’t Tıbâati’l Mushâfi’ş

Şerîf, 35 Cilt, 1. Baskı, M 1995

Türkçesi için bk. Mecmû’u’l Fetâvâ, İbn Teymmiyye, Daru’l İman, 1. Baskı, 6 Cilt,

M 2022

• Mekâsidu’l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El- Bedr, Dâru’l Fadîle

• Min Medreseti’l Hac, Abdurrezzâk ibni Abdulmuhsin El- Bedr, Dâru’l İmâm Ahmed,

1. Baskı, H 1431

• Min Mekâsidi’l Hac, Abdulaziz ibni Abdullah El-Humeydî, Dâru Kunûzi İşbîliyyâ,

M 1900

• Muğni’l Muhtâc ilâ Ma’rifeti Meâni’l Lafzi’l Minhâc, Şemsuddîn Muhammed ibni

Ahmed El-Hatîb Eş-Şirbînî Eş-Şâfiî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 6 Cilt, 1. Baskı, H 1415

Türkçesi için bk. Delilleriyle Büyük Şafii Fıkhı Muğni’l Muhtâc, Hatîb Eş-Şirbînî,

Miraç Yayınları, 20 Cilt, M 2009

• Musannefu İbni Ebî Şeybe, Ebû Bekr ibni Ebî Şeybe, Dâru’l Kıble, 21 Cilt, 1. Baskı,

H 1427

Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 Cilt, M 2011

• Mevsûatu Fıkhi’l Kulûb, Muhammed ibni İbrâhîm Et-Tuveycirî, Beytu’l Efkâr, 4 Cilt,

1. Baskı, H 1426

• Mevsûatu’t Tefsîri’l Me’sûr, Merkezu’d Dirâsât ve’l Ma’lumâti’l Kur’âniyye, Dâru İbni

Hazm, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2017

• Mu’cemu Mekâyîsi’l Luğa, İbnu’l Fâris, Dâru’l Fikr, 6 Cilt, M 1979

• Musannefu Abdirrezzâk, Abdurrezzâk Es-San’âni, Merkezetu’l Buhûs bi Dâri’t Te’sîl,

10 Cilt, H 1436

Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San’ânî, Ocak Yayıncılık, 12 Cilt, 2013

• Musnedu Ebî Ya’lâ, Ebû Ya’lâ El-Mevsilî, Dâru’l Me’mûni li’t Turâs, 13 Cilt, 1. Baskı,

H 1404

486

• Musnedu’l İmâm Ahmed ibni Hanbel, Ahmed ibni Hanbel, Muessesetu’r Risâle, 45

Cilt, 1. Baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Müsned, Ahmed b. Hanbel, Beka Yayınları, 9 Cilt, M 2021

• Nevâzilu’l Hac, Dr. Abdullah Ahmed Sekâkir, Eş-Şâmiletu’z Zehebiyye, H 1427

• Neylu’l Evtâr, Muhammed ibni Alî Eş-Şevkânî, Dâru’l Hadîs, 8 Cilt, 1. Baskı, H 1413

• Oruç Ötelere Seyahat, Abdullah Yıldız, Pınar Yayınları, M 2011

• Psiko-Sosyal Açıdan Oruç, Yrd. Doç. Dr. Veysel Uysal, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,

M 1994

• Risâletu Ebî Dâvud ilâ Ehli Mekke, Ebu Dâvud Es-Sicistânî, Dâru’l Arabiyye

• Risâletu fî İhdâi’s Sevâbi li’n Nebiy, Ebu’l Abbâs Takiyyuddîn İbnu Teymiyye, Edvâu’s

Selef, 1. Baskı, H 1423

• Sahîhu İbni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu’r Risâle, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988

Türkçesi için bk. Sahîh, İbn Hibbân, Ocak Yayıncılık, 8 Cilt, M 2022

• Sahîhu İbni Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed ibni İshâk ibni Huzeyme, El-Mektebetu’l

İslâmî, 4 Cilt

Türkçesi için bk. Sahîh-i İbni Huzeyme, İbni Huzeyme, İ’tisam Yayınları, 4 Cilt, M 2019

• Sahîhu Muslim, Muslim ibni Haccâc, Muessesetu’r Risâle, 2. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim, İmam Muslim, Ocak Yayıncılık, 5 Cilt, M 2020

• Sahîhu’l Buhârî, Muhammed ibni İsmail El-Buhârî, Muessesetu’r Risâle, 3. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhâri, Karınca & Polen Yayınları, 6 Cilt, 1. Baskı, M 2017

• Sıfatu Hacci’n Nebî, Abdulaziz ibni Merzûk Et-Tureyfî, El-Mektebetu’ş Şâmiletu’z Zehebiyye

• Sıfatu’s Safve, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Hadîs, 2 Cilt, H 1421

Türkçesi için bk. Sıfatü’s Safve, İbn’ul Cevzî, Kahraman Yayınları, M 2016

• Sîretu ibni Hişâm, Abdulmelik ibni Hişâm, Şirketu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ El-Bâbî El-Halebî ve Evlâdihi Bimısr, 2 Cilt, H 1375

Türkçesi için bk. Siret-i İbn-i Hişam, Abdulmelik ibni Hişâm, Kahraman Yayınları, 4 Cilt, M 2014

• Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, Ez-Zehebî, Muessesetu’r Risâle, 25 Cilt, 3. Baskı, H 1435

• Sunenu’d Dârekutnî, Ed-Dârekutnî, Muessesetu’r Risâle, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1404

Türkçesi için bk. Sünen, Dârekutnî, Ocak Yayıncılık, 3 Cilt, M 2015

• Sunenu’d Dârimî, Ebû Muhammed Ed-Dârimî, Dâru’l Muğnî li’n Neşri ve’t Tevzî’, 4 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011

• Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu’r Risâle, 1. Baskı, H 1440

Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2015

• Sunenu İbni Mâce, İbnu Mâce, Muessesetu’r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 Cilt, M 2008

• Sunenu’n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu’r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2005

• Sunenu’t Tirmizî, Muhammed ibni Îsâ Et-Tirmizî, Muessesetu’r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2007

• Şerhu Suneni İbni Mâce, Muhammed El-Emîn El-Hererî, Dâru’l Minhâc, 26 Cilt, 1. Baskı, H 1439

• Şerhu Süneni’n Nesâî, Muhammed ibni Alî ibni Âdem ibni Mûsâ El-Esyûbî, Dâru’l

Meârici’l Duveliyye, 42 Cilt, 1. Baskı, H 1416

• Şer’î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri, M. Necmeddin El-Kurdi, Buruc Yayınları, 1.

Baskı, M 1996

• Şeyhülislâm Ebussu’ûd Efendi’nin Fetvalarına Göre Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı,

Mustafa Ertuğrul Düzdağ, Şûle Yayınları, M 2008

• Şuabu’l Îmân, El-Beyhakî, Mektebetu’r Ruşd, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Şuabu’l-İmân, Beyhakî, Ocak Yayıncılık, 10 Cilt, M 2015

• Ta’lîkâtu ibni Useymîn ala’l Kâfî libni Kudâme, Muhammed ibni Salih ibni Muhammed

El-Useymîn, 5 Cilt

• Tarhu’t Tesrîb fî Şerhi’t Takrîb, Zeynuddîn Ebi’l Fadl Abdurrahîm El-Irâkî, Dâru İhyâi

Turâs, 8 Cilt

• Tefsîru İbni Ebî Hâtim, İbnu Ebî Hâtim, Mektebetu Nizâr Mustafâ El-Bâz, 13 Cilt, 3.

Baskı, H 1419

Türkçesi için bk. Ravâiu’t Tefsîr, İbnu Receb El-Hanbelî, Beka Yayınevi, 4 Cilt, M 2019

• Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbnu Kesîr, Dârul Kutubil İlmiyye, 9 Cilt, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Karınca&Polen Yayınları,

12 Cilt, M 2020

• Tefsîru’l Menâr, Muhammed Reşîd, El-Hey’etu’l Mısriyye, 12 Cilt, M 1990

Türkçesi için bk. Tefsîru’l Kur’âni’l Hakîm Menâr Tefsiri, Şeyh Muhammed Abduh

Muhammed Reşid Rızâ, Ekin Yayınları, 14 Cilt, M 2014

• Tefsîru’r Râzî/Mefâtîhu’l Ğayb/Tefsîru’l Kebîr, Fahruddîn Er-Râzî, 32 Cilt, 3. Baskı,

H 1420

Türkçesi için bk. Tefsîr-i Kebîr, Fahruddîn Er-Râzî, Huzur Yayınevi, 23 Cilt, M 2013

• Tehzîbu’s Sunen, İbnu’l Kayyim El-Cevziyye, Mektebetu’l Meârif, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1428

• Tehzîbu’t Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 7 Cilt, 1. Baskı, H 1425

• Telhîsu’l Habîr, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4 Cilt, 1. Baskı, M 1989

• Tevhid Dergisi, Tevhid Basım Yayın, S 58, 71

• Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2021

• Te’vîlâtu Ehli’s Sunne, Ebû Mansûr El-Mâturîdî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 10 Cilt, 1.

Baskı, H 1426

Türkçesi için bk. Te’vîlâtü’l Kur’ân Tercümesi, Ebû Mansûr El-Mâtüridî, Ensar Yayınları,

18 Cilt, 5. Baskı, M 2021

• Tuhfetu’l Ehvezî, Abdurrahman Mubârekfurî, El-Mektebetu’s Selefiyye, 10 Cilt, 2.

Baskı, M 1963

• Tüm Resûllerin Ortak Müjdesi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2020

• Usudu’l Ğâbe fî Ma’rifeti’s Sahâbe, İbnu’l Esîr, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1433

• Zâdu’l Meâd, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Muessesetu’r Risâle, 5 Cilt, M 1994

Türkçesi için bk. Zâdu’l Meâd, İbn Kayyim El-Cevziyye, İklim Yayınları, 6 Cilt, M 2008

• Zâdu’l Mesîr fî İlmi’t Tefsîr, İbnu’l Cevzî, Dâru’l Kitâbi’l Arabî, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1422

Türkçesi için bk. Zadü’l-Mesir Fi İlmi’t-Tefsir, İmam Ebu’l-Ferec İbn’ul Cevzî, Kahraman

Yayınları, 6 Cilt, M 2011

• Zevâid ibni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l Mustedrek alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih ibni Ahmed

ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

• Zevâid Sunen’ul Kubrâ li’l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l

İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

Tüm Hadis Numaralandırmaları Aşağıdaki Kitaplardan Yapılmıştır

• Câmiu’l Usûli’t Tis’a mine’s Sunneti’l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî,

El-Mektebu’l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

• Zevâid ibni Huzeyme ve İbni Hibbân ve’l Mustedrek alâ Kutubi’t Tis’a, Sâlih ibni Ahmed

ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

• Zevâid Sunen’ul Kubrâ li’l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed ibni Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu’l

İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010